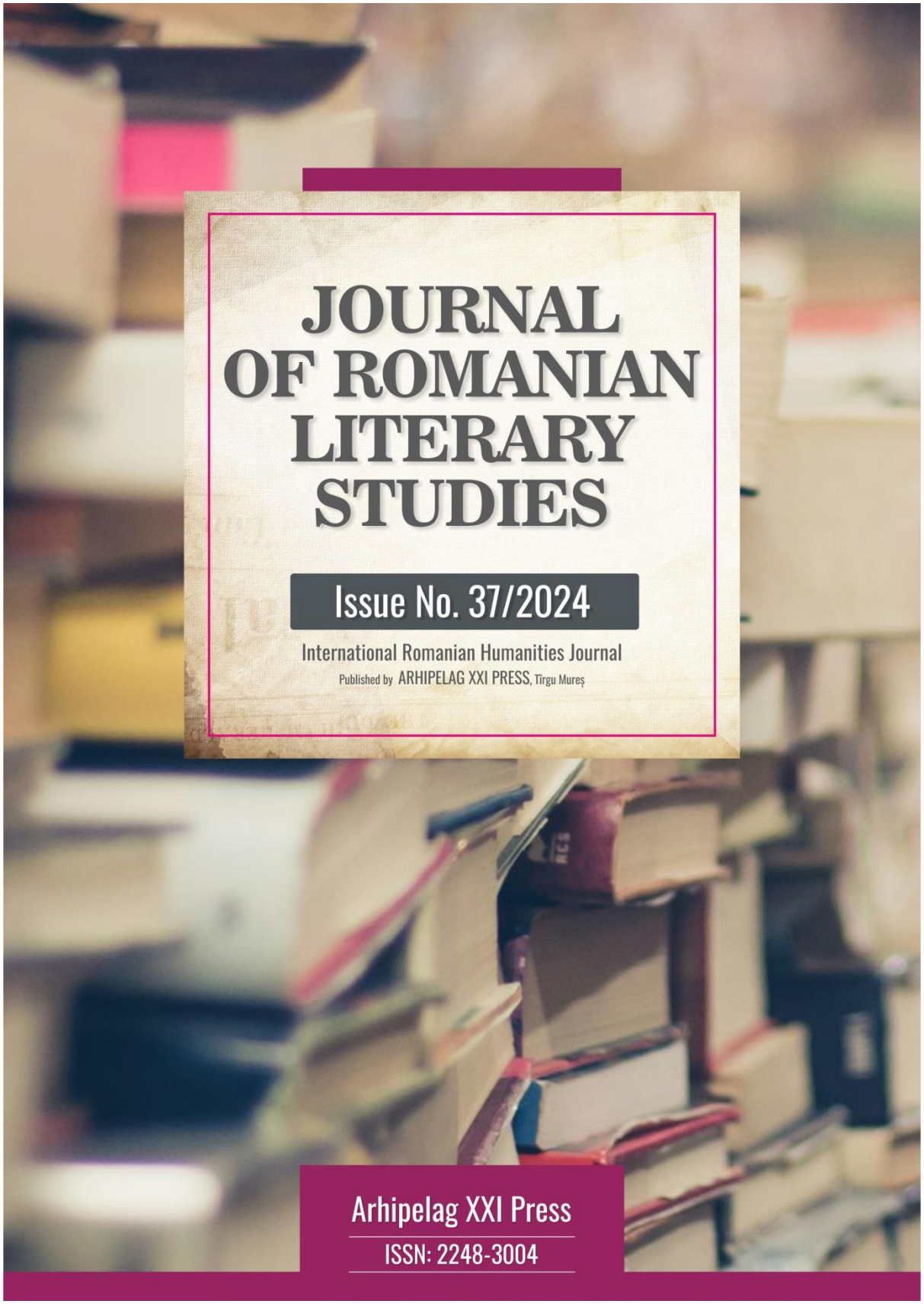

JOURNAL OF ROMANIAN LITERARY STUDIES

Issue No. 37/2024

International Romanian Humanities Journal

Published by ARHIPELAG XXI PRESS, Tîrgu Mureş

Arhipelag XXI Press

ISSN: 2248-3004

JOURNAL OF ROMANIAN LITERARY STUDIES *is an international online journal published by the* ***ALPHA INSTITUTE FOR MULTICULTURAL STUDIES*** *in partnership with "Gh. Şincai" Institute of Social and Human Research Research of the Romanian Academy. It is an academic publication open to academics, literary critics, theoreticians or researchers who are interested in the study of Romanian literature, as well as the Humanities. Our essential goal is to set communication paths between Romanian literary and humanistic research and the contemporary European cultural discourse, bringing the most valuable phenomena recorded in the Romanian culture into a beneficial dialogue with the other European cultures.*

SCIENTIFIC BOARD:

Prof. Virgil NEMOIANU, PhD
Prof. Ion POP, PhD
Prof. Mircea Muthu, PhD
Prof. Alexandru NICULESCU, PhD

EDITORIAL BOARD:

Editorial Manager:
Prof. Iulian BOLDEA, PhD

Executive Editor:
Prof. Al. CISTELECAN, PhD

Editors:
Prof. Cornel MORARU, PhD
Prof. Mircea A. DIACONU, PhD
Prof. Dorin ŞTEFĂNESCU, PhD
Assoc. Prof. Dumitru-Mircea BUDA, PhD

The sole responsibility regarding the contents of the articles lies with the authors.

Published by
Arhipelag XXI Press, Târgu Mureş, România, 2024
8 Moldovei Street, Târgu-Mureş, 540519, România
Tel: +40-744-511546
Editor: Iulian Boldea
Editorial advisor: Dumitru-Mircea Buda
Email: tehnoredactare.jrls@gmail.com
ISSN: 2248-3004

JOURNAL OF ROMANIAN LITERARY STUDIES is indexed in CEEOL and submitted for indexation in ERIH Plus

CONTENTS

BETWEEN THE LABYRINTH OF THE LIBRARY AND THE GRAMMAR OF LIVING. NOTES ON THE CRITICISM AND POETRY OF ION POP 16

Iulian Boldea 16
Prof., PhD, UMFST ,,G. E. Palade" of Târgu Mureș 16

BILLBOARD AND STREET DISPLAYS IN ADVERTISING ECONOMY. CASE STUDY: THE LOCAL ELECTION CAMPAIGN IN ARAD 24

Carmen Neamțu 24
Prof., PhD, ,,Aurel Vlaicu" University of Arad 24

ESSENTIAL QUALITIES AND CHARACTERISTICS OF THE COUNSELLOR 37

Mihaela Stoica 37
Prof., PhD, „Dimitrie Cantemir" University of Târgu Mureș 37

THE KANTIAN FOUNDATIONS OF THE RIGHT TO PUNISH 43

Diana Dănișor, Elena Oancea 43
Prof., PhD, University of Craiova, Lecturer, PhD, University of Craiova 43

ATTITUDES OF PRIMARY SCHOOL TEACHERS TOWARDS THE EDUCATION OF ROMA CHILDREN IN A RURAL AREA OF BIHOR COUNTY 52

Gavril Flora, Maria Kelemen Kőrösi 52
Prof., PhD, Partium Christian University and University of Oradea, PhD Student, University of Oradea 52

COMPONENTS AND CHARACTERISTICS OF NATIONAL IDENTITY 68

Nina Petrovschi, Ecaterina-Roxana Rață 68
Prof. PhD, ,,Ion Creangă" State Pedagogical University, Chișinău, PhD Student, ,,Ion Creangă" State Pedagogical University, Chișinău 68

THE POWER OF LANGUAGE: "BABEL OR THE NECESSITY OF VIOLENCE" BY R.F. KUANG 74

Anca Bădulescu 74
Assoc. Prof., PhD, ,,Transilvania" University of Brașov 74

THE LILAC THAT RIP NEVER PLANTED 79

Dragoş Avădanei 79
Assoc. Prof., PhD, „Alexandru Ioan Cuza" University of Iași 79

AN INSIGHT INTO GEORGE TOPÂRCEANU'S POETRY APPROACHED VIA BACHELARD'S AESTHETICISM 86

Clementina Alexandra Mihăilescu, Stela Pleșa 86
Assoc. Prof., PhD, „Aurel Vlaicu" University of Arad, PhD, Gymnasium School, Racovița, Sibiu County 86

THE PHENOMENON OF THE EXTREME CONTEMPORARY: THE ARTISTIC AVANT-GARDE THAT PUSHES THE LIMITS IN FRANCE 96

Maria-Elena Milcu, Ștefania-Elena Vasile 96
Assoc. Prof., PhD, hab., ,,Lucian Blaga" University of Sibiu, PhD Student, ,,Lucian Blaga" University of Sibiu 96

DEVELOPING ACTIVE LISTENING SKILLS WITHIN DOCTOR-PATIENT INTERACTIONS..... 105

Laura Ioana Leon 105
Assoc. Prof., PhD, "Grigore T. Popa" University of Medicine and Pharmacy, Iași 105

STORYTELLING IN TEACHING ROMANIAN AS A FOREIGN LANGUAGE TO MEDICAL STUDENTS..... 110

Diana Boc-Sînmărghițan, Daniela Șilindean 110
Assoc. Prof., PhD, ,,Victor Babeș" University of Medicine and Pharmacy, Timișoara, Assoc. Prof., PhD, ,,C-CLASC" Centre for Applied Linguistics and Comparative Cultural Studies 110

LABOR MARKET DISCRIMINATION IN ROMANIA..... 119

Ingrid Ileana Nicolau 119
Assoc. Prof., PhD, ,,Spiru Haret" University of Constanța 119

THE HISTORY AND IMPACT OF THE EUROPEAN CONSTITUTION ON THE EUROPEAN UNION 125

Ana-Maria Comșa 125
Assoc. Prof., PhD, ,,Spiru Haret" University of Constanța 125

AESTHETIC FEELING IN THE ACT OF ORAL AND WRITTEN COMMUNICATION 133

Nelu Vicol, Svetlana Mihaci 133
Assoc. Prof., PhD, „Ion Creangă" State Pedagogical University of Chişinău, Republic of Moldova, Master in Education Sciences, teacher, ,,Prometeu Pro-Talent" High School, Chișinău, Republic of Moldova 133

THEORETICAL FRAMEWORKS FOR THE DEVELOPMENT OF COMMUNICATIVE COMPETENCES (NATIVE LANGUAGE/FOREIGN LANGUAGE) 147

Maria Hadîrcă, Ludmila Cutcovschi 147
Assoc. Prof., PhD, ,,Ion Creangă" State Pedagogical University of Chișinău, Republic of Moldova, Lecturer, PhD, State University of Moldova 147

PSYCHO-PEDAGOGICAL ASSISTANCE TO CHILDREN WITH ASPERGER SYNDROME..... 155

Victoria Maximciuc, Elena Timcenco 155
Assoc. Prof., PhD, "Ion Creangă" State Pedagogical University, Chișinău, Republic of Moldova, MA Student, ,,Ion Creangă" State Pedagogical University, Chișinău, Republic of Moldova 155

AUTISM- RELATIONAL AND COMMUNICATION DEVELOPMENT DISORDER 166

Adriana Ciobanu, Gina Gheorghiță 166
Assoc. Prof., PhD, ,,Ion Creangă" State Pedagogical University of Chișinău, Republic of Moldova, PhD Student, ,,Ion Creangă" State Pedagogical University of Chișinău, Republic of Moldova 166

UNCONVENTIONAL PLACES IN THE VILLAGE WORLD AS AN ELEMENT OF COMMUNICATION 171

Maria Dorina Pașca 171
Assoc. Prof., PhD, UMFST ,,G. E. Palade" of Târgu Mureș 171

ACADEMIC TRAINING IN AUDIOVISUAL TRANSLATION IN ROMANIA 179

Elena-Laura Vulpoiu 179
Assoc. Prof., PhD, "Vasile Goldiș" Western University of Arad 179

PROJECT PRESENTATIONS, PROOFREADING, PEER-ASSESSMENT, SELF-ASSESSMENT, AND ORAL REPORTS IN ENGLISH CLASSES 185

Mihai Rotaru 185
EFL instructor, "Alexandru Ioan Cuza" University of Iași 185

"LITTLE AND OFTEN": USING AN ONLINE MARITIME VISUAL DICTIONARY TO CREATE BITE-SIZED DIGITAL CONTENT 193

Laura D. Cizer 193
Assoc. Prof., PhD, ,,Mircea cel Bătrân" Naval Academy of Constanța 193

WATER SPIRITS IN ROMANIAN AND AFRICAN FOLKLORE 199

Alina Barbu, Raluca Apostol-Mates 199
Assoc. Prof., PhD, Constanța Maritime University, Constanța, Senior Lecturer, PhD, ,,Mircea cel Bătrân" Naval Academy of Constanța 199

WOMEN PERCEIVED AS FAMILY WEAVERS IN THE OJIBWA CULTURE AND LITERATURE 203

Oana-Andreea Ghiţă-Pîrnuţă 203
Senior Lecturer, PhD, ,,Transilvania" University of Brașov 203

REVEALING THE AUTHENTIC HUMAN PSYCHE: THE CHALLENGES OF THE DUAL PERSPECTIVE IN NATIVE AMERICAN LITERATURE 209

Oana-Andreea Ghiţă-Pîrnuţă 209
Senior Lecturer, PhD, ,,Transilvania" University of Brașov 209

RESTORING THE BALANCE OF THE WORLD IN THE NATIVE AMERICAN FICTION 213

Oana-Andreea Ghiţă-Pîrnuţă 213
Senior Lecturer, PhD, ,,Transilvania" University of Brașov 213

INTERCULTURALITY AND ORALITY IN THE WORKS OF HERTA MÜLLER 218

Alexandra Burghelea-Arabu 218
Lecturer, PhD, National University of Science and Technology Politehnica, Bucharest ... 218

RETURN FROM USSR 222

Iulian Băicuș 222
Lecturer, PhD, University of Bucharest 222

PETRU DUMITRIU, FROM SOCIALIST REALISM TO BOURGEOIS REALISM 233

Iulian Băicuș 233
Lecturer, PhD, University of Bucharest 233

THE HAIKU POEMS WRITTEN BY CORNELIU TRAIAN ATANASIU: PARTICULAR FEATURES 243

Irina-Ana Drobot 243
Lecturer, PhD, Technical University of Civil Engineering, Bucharest 243

AN ANALYSIS OF THE JAPANESE FILM THE CRUCIFIED LOVERS (A STORY FROM CHIKAMATSU) DIRECTED BY KENJI MIZOGUCHI (1954) 251

Irina-Ana Drobot 251
Lecturer, PhD, Technical University of Civil Engineering, Bucharest 251

ADOLESCENCE: AGE CHALLENGES AND ACADEMIC DEVELOPMENT 262

Alexandra Burghelea-Arabu 262
Lecturer, PhD, National University of Science and Technology Politehnica, Bucharest ... 262

CONSIDERATIONS REGARDING THE CIRCUMSTANCES OF THE AURELIAN RETREAT REFLECTED IN LITERARY SOURCES 265

Ștefan Lifa, Alexandru Fodor 265
Lecturer, PhD, West University of Timișoara, MA Student, West University of Timișoara 265

THEOLOGICAL DIMENSIONS OF CHRISTIAN PRAYER 273

Ioan Valentin Istrati 273
Lecturer, PhD, ,,Ovidius" University of Constanța 273

THE RESURRECTION OF JESUS CHRIST AND THE WAR -A DOGMATIC AND LITURGICAL APPROACH 277

Ioan Valentin Istrati 277
Lecturer, PhD, ,,Ovidius" University of Constanța 277

THE EVOLUTION AND PRINCIPLES OF CRIMINAL ENFORCEMENT LAW: FROM PUNITIVE PUNISHMENTS TO REHABILITATION AND SOCIAL REINTEGRATION 281

Elena Oancea 281
Lecturer, PhD, University of Craiova 281

PSYCHOEMOTIONAL AND BEHAVIORAL ASPECTS OF PATIENTS WHO SELF-REFER TO THE URGENT RECEPTION UNIT 291

Veronica Calancea, Anastasia Rusu 291
Lecturer, PhD, Moldova State University, Republic of Moldova, clinical psychologist upper category Republican Clinical Hospital; 291
Master's degree in Clinical psychology, clinical psychologist Hâncești District Hospital ... 291

INTENTIONAL PLURALITY IN THE NOVELS OF RÉJEAN DUCHARME 296

Ioana Grecu Alexandrov 296
Assist. Prof., PhD, ,,Grigore T. Popa" University of Medicine and Pharmacy, Iași 296

REGRESSION STRATEGY IN THE NOVELS OF RÉJEAN DUCHARME 299

Ioana Grecu Alexandrov 299
Assist. Prof., PhD, ,,Grigore T. Popa" University of Medicine and Pharmacy, Iași 299

THE INFLUENCE OF EMILE NELLIGAN AND OTHER WRITERS IN THE NOVELS OF RÉJEAN DUCHARME 304

Ioana Grecu-Alexandrov, Victor Alexandrov 304
Assist. Prof., PhD, ,,Grigore T. Popa" University of Medicine and Pharmacy, Iași PhD in Medieval Studies, Independent Scholar, Budapest 304

THE RURAL, THE EXOTIC AND THE BALKAN- ROMANIAN CULTURAL GOODS FOR EXPORT 309

Mona Momescu 309
Assist. Prof., PhD, ,,Ovidius" University of Constanţa 309

HUMAN TRAFFICKING BETWEEN RECRUITMENT AND MANIFESTATION 318

George Marian Ichim 318
Assist. Prof., PhD, „Alexandru Ioan Cuza" University of Iași 318

THE GOOD SENSE AS HERESY 326

Nicoleta Sălcudeanu 326
Scientific Researcher, PhD, ,,Gheorghe Șincai" Institute for Social Sciences and the Humanities of the Romanian Academy, Târgu Mureș 326

THE SYMBOLISM OF THE VEGETAL IN THE CONTEXT OF EASTER CUSTOMS 332

Loredana-Maria Ilin-Grozoiu 332
3rd Degree Scientific Researcher PhD, Institute for Research in Social Studies and Humanities from Craiova C. S. Nicolăescu-Plopşor 332

INTERNATIONAL STUDENTS' WELLBEING THROUGH THE USE OF AI TOOLS IN DAILY CLASSES FOR LEARNING ROMANIAN 338

Ana Cristina Lemnaru, Ana Ioana Popescu 338
Researcher, National University of Science and Technology Politehnica Bucharest, Pitești University Center, Student, National University of Science and Technology Politehnica Bucharest, Pitești University Center 338

ENGRAMS. THE TENDENCY TO INCORPORATE THE CRITICAL SELF INTO THE BEING OF THE WORK 342

Alexandrina Cocan 342
PhD, UMFST ,,G. E. Palade" of Târgu Mureș 342

THE IMAGINARY OF THE BODY IN THE NOVEL SUITE FRANÇAISE BY IRÈNE NÉMIROVSKY 348

Adela Sava (Codreș) 348
PhD, University of Craiova 348

CONCEPTUAL THINKING AND QUESTIONING WRITING IN ALAIN ROBBE-GRILLET'S ROMANESQUES 354

Alina-Cornelia Musat 354
PhD, ,,Alexandru Piru" University of Craiova 354

JULIO CORTÁZAR'S HOPSCOTCH 359

Ramona Buruiană 359
PhD, „Virgil Madgearu" Economic College, Galați 359

HAYDEN WHITE'S THEORY OF NARRATIVE ANALYSED FROM THE PERSPECTIVE OF KATE MORTON'S NOVEL THE CLOCKMAKER'S DAUGHTER 364

Camelia Ioana Ienciu (Popa) 364
PhD 364

THE RELEVANCE OF LIBRARIES AND LIBRARIANS IN THE INFORMATION AGE 373

Sofia Lavinia Cercel 373
PhD, Librarian at ''Alexandru and Aristia Aman'' Dolj County Library 373

CINEMATIC MEANS FOR THE CREATION OF HORROR IN THE MOVIES INSPIRED FROM STEPHEN KING'S NOVELS THE SHINING AND CHRISTINE 378

Dimitrie Andrei Borcan 378
PhD, ,,Ovidius" University of Constanța 378

ON MEANING AND BECOMING. MYSTICAL EXALTATION AS A TRAVAIL OF DISCLOSURE AND PERMEATION INTO NUMINOUS 386

Alexandru-Ioan Cânda 386
PhD, West University of Timișoara 386

A SEARCH OF NUMINOUS SIGN. TENSION AT THE LIMIT OF THE SACRED AS A FORERUNNER FOR BREAKTHROUGH-AT-MEANING 400

Alexandru-Ioan Cânda 400
PhD, West University of Timișoara 400

DESCENSUS AD INFEROS - AN ARTISTIC PHENOMENOLOGY OF THE SAVIOR ARCHETYPE IN EUROPEAN CONSCIENCE 407

Ana-Irina Iorga 407
PhD, ,,Dimitrie Cantemir" High School, Iași 407

COMMON KNOWLEDGE VERSUS SCIENTIFIC KNOWLEDGE: ESSENTIAL TOOLS IN THE INTERPRETATION OF DEVIANCE AND SOCIAL DYSFUNCTIONS 414

Dennis-Theodor Pârju 414
PhD, „Alexandru Ioan Cuza" University of Iași 414

EDUCATIONAL MANAGEMENT THROUGH EDUCATION AND MASS-MEDIA-THE FUNCTIONS OF EDUCATION 420

Corina Tonita 420
PhD, C. J. R. A. E. Dolj 420

THE ROLE OF DIGITAL EDUCATION IN THE SCHOOL CURRICULUM 426

Marinela Diana Coroi 426
PhD, ,,Ion Creangă" State Pedagogical University of Chișinău, Republic of Moldova 426

IDENTIFYING THE LEVEL OF EXPERIMENTATION AND EXPLORATION OF THE PHYSICAL REALITY OF THE PRE-SCHOOLER 433

Eugenia Nadia Ungureanu 433
PhD, ,,Ion Creangă" State Pedagogical University of Chișinău, Republic of Moldova 433

DISCOVERY LEARNING - CONSCIOUS AND EFFECTIVE LEARNING IN EARLY CHILDHOOD EDUCATION 449

Eugenia Nadia Ungureanu 449
PhD, ,,Ion Creangă" State Pedagogical University of Chișinău, Republic of Moldova 449

DECONSTRUCTING THE ARISTOTELIAN HEROIC ARCHETYPE: HUGH WHEELER AND STEPHEN SONDHEIM'S TRAGIC VISION IN SWEENEY TODD: THE DEMON BARBER OF FLEET STREET 463

Zaid Ibrahim Ismael, Sabah Atallah Khalifa Ali 463
Instructor, PhD, Al-Bayan University, Prof., PhD, College of Education- Ibn Rushd, Baghdad University 463

POSTMODERN ENVIRONMENTAL CONCERNS IN POSTMODERN AMERICAN POETRY: MARY OLIVER AS A MODEL 469

Hussein K. Al-Askari, Mohammed Yahya Sahib Alhgam 469
Mustansiriyah University, Mustansiriyah University 469

THE CHALLENGE OF POSTHUMANISM AND TRANSHUMANISM IN FRANCESCA TELENTI'S THE UNCANNY VALLEY 481

Khawla Muzahim Ali 481
Instructor, English Department, College of Arts, Al-Iraqia University 481

AN OVERVIEW OF SONG DUBBING IN THE ARAB WORLD: A CASE STUDY OF "WE DON'T TALK ABOUT BRUNO" LYRICS FROM ENCANTO 489

Rafal Ghazi Rasheed 489
Instructor, College of Arts, Department of Translation, Al-Iraqia University 489

THE CONCEPT OF ALIENATION IN SALAH ABD AL-SABUR'S AND T. S. ELIOT'S SELECTED POEMS 506

Khalid Qais Abd[1], Mushtaq Abdulhaleem Mohammed Fattah[2] 506
Assist. Prof., PhD, University of Anbar, College of Education for Humanities, Department of English, Iraq, Anbar, Assist. Prof., PhD, Al-Iraqia University, College of Arts, Department of English, Iraq, Baghdad 506

CULTURAL TRANSLATION: AN ANALYSIS OF DOMESTICATION AND FOREIGNIZATION STRATEGIES IN TRANSLATING PROVERBS FROM ENGLISH INTO ARABIC 516

Halima Nine 516

Al-Iraqia University 516

USING CORT PROGRAM ON DEVELOPING EFL UNIVERSITY STUDENTS' ABILITIES IN WRITING COMPOSITION 524

Sabeeha Hamza Dehham 524
College of Basic Education, University of Babylon 524

THE EUPHORION 531

Teodora-Mihaela Botezan 531
PhD Student, UMFST ,,G. E. Palade" of Târgu Mureș 531

THE MAN OF PARADOXES: MIHAIL SEBASTIAN 541

Catinca Oncescu 541
PhD Student, UMFST ,,G. E. Palade" of Târgu Mureș 541

INTRODUCTION TO THE HISTORIES OF MIRCEA CIOBANU 549

Maria-Antoneta Drăghici 549
PhD Student, University of Bucharest 549

MIRCEA CIOBANU IN THE MEMORY OF ROMANIAN LITERATURE 556

Maria-Antoneta Drăghici 556
PhD Student, University of Bucharest 556

TRAIAN CHELARIU – HISTORY PAGES 561

Luminița Ipate (Cășuneanu) 561
PhD Student, „Ștefan cel Mare" University of Suceava 561

CHARLES PERRAULT AND THE CONTEXT OF HIS CREATION; INTEGRATION IN HIS EPOCH; NARRATIVE STRATEGIES 568

Ana-Maria Torkos 568
PhD Student, University of Craiova 568

THE PSYCHOLOGICAL IMPACT OF THE NOVEL "DESCULȚ" ON THE READER 576

Oana Loredana Biţu (Diaconu) 576
PhD Student, University of Pitești 576

OBJECTOLOGY ELEMENTS IN ZAHARIA STANCU'S NOVEL "DESCULŢ" 584

Loredana Oana Biţu (Diaconu) 584
PhD Student, University of Piteşti 584

PAUL ZARIFOPOL: CRITICAL RECEPTION. AN EXCEPTIONAL, STRANGE AND PREMATURE APPEARANCE 593

Anca Rusu 593
PhD Student, UMFST ,,G. E. Palade" of Târgu Mureș 593

LA FEMME D'À CÔTÉ EST ENCEINTE OR THE LIFE IN THE CANADIAN SOCIETY AT XXTH CENTURY 603

Paul-Cristian Albu 603

PhD Student, University of Craiova 603

IDENTITIES UNDER THE SEAL OF THE LETTER. CARAGIALE & EMINESCU - TWO TYPES OF EPISTOLARY SOCIABILITY 607

Smărăndița-Elena Costin 607
PhD Student, „Alexandru Ioan Cuza" University of Iași 607

TRAVEL LITERATURE AND THE LIMINALITY OF UGLINESS 615

Laurențiu Boșog 615
PhD Student, University of Craiova 615

THE INTERSECTION BETWEEN TRAVEL LITERATURE AND ANTHROPOLOGY. AN EXTENDED VIEW OF THE RELATIONSHIP BETWEEN THESE TWO ESSENTIAL LITERARY ASPECTS 621

Paul-Cristian Albu 621
PhD Student, University of Craiova 621

BRAVE NEW POSTHUMANS: ARTIFICIAL HAPPINESS IN ALDOUS HUXLEY'S BRAVE NEW WORLD 628

Valentina Gherghină 628
PhD Student, „1 Decembrie 1918" University of Alba Iulia 628

„HAPPINESS" IN THE CARCERAL SPACE – AN OPPORTUNITY FOR FULFILLMENT AND SPIRITUAL ELEVATION 635

Adriana Maria Călugăr (Cutean) 635
PhD Student, „1 Decembrie 1918" University of Alba Iulia 635

TRANS-SEPULCHRAL ENTITIES AND UNNATURAL RETURNS IN THE ROMANIAN COLLECTIVE MIND 641

Eduard Ciortea 641
PhD Student, UMFST ,,G. E. Palade" of Târgu Mureș 641

THE FACILITIES AND DIFFICULTIES OF TRANSLATING PROUST À LA RECHERCHE DU TEMPS PERDU MASTERPIECE 649

Paul-Cristian Albu 649
PhD Student, University of Craiova 649

THE STAR OF THE BISON. THE SACRED AND THE FAIRYTALE 654

Emanuel-Daniel Sărmășan 654
PhD Student, UMFST ,,G. E. Palade" of Târgu Mureș 654

NIGHT, COSMIC AND ANTHROPOMORPHIC ELEMENT IN GRECO-ROMAN AND ROMANIAN MYTHOLOGY 665

Liviu Olteanu 665
PhD Student, University of Craiova 665

THE DIVINE ATTRIBUTES IN THE WORK OF BARUCH SPINOZA – ETHICS, AN ORTHODOX CHRISTIAN PERSPECTIVE 674

Sorin Benescu 674
PhD Student, University of Bucharest 674

THE SECRET OF CONFESSION IN ORTHODOX SPIRITUALITY 683

Alexandru-Valentin Ioniță 683
PhD Student, University of Craiova 683

THE ARTIST AND CREATIVITY IN CONTEMPORANEITY. COORDINATES OF AN AUTHENTIC ART IN THE VISION OF THE COMPOSER GHEORGY SVIRIDOV 690

Ștefan Pîntea 690
PhD Student, „Lucian Blaga" University of Sibiu 690

ALEXANDRU N. LAHOVARI: THE MOST POWERFUL ORATOR 695

Daniela Mihaela Samoilă 695
PhD Student, University of Craiova 695

LES SEQUENCES PROTOTYPIQUES DE JEAN-MICHEL ADAM DANS LES TEXTES NON-LITTERAIRES 702

Cristina-Ileana Cândea-Axinte (Bălos) 702
PhD Student, ,,Transilvania" University of Brașov 702

THE STUDENT'S OPINION - DEMOCRACY IN THE PRESS 706

Valentina Andreea Popovici 706
PhD Student, Free International University of Moldova, Chișinău, Republic of Moldova 706

CONCEPTUAL APPROACHES TO ENVIRONMENTAL EDUCATION AS A COMPONENT OF EDUCATION FOR A SUSTAINABLE DEVELOPMENT 711

Georgiana Stoica (Boltașu) 711
PhD Student, ,,Ion Creangă" State Pedagogical University of Chișinău, Republic of Moldova 711

AGE CHARACTERISTICS OF PRE-SCHOOL CHILDREN FROM THE PERSPECTIVE OF ENVIRONMENTAL EDUCATION THROUGH RESEARCH ACTIVITIES 717

Georgiana Stoica (Boltașu) 717
PhD Student, ,,Ion Creangă" State Pedagogical University of Chișinău, Republic of Moldova 717

THE CONTRIBUTION OF MAJOR GENERAL IOAN CULCER, COMMANDER OF THE FIRST ARMY, TO ROMANIA'S WAR EFFORT DURING THE 1916 CAMPAIGN 722

Andrei Popete Pătrașcu 722
PhD Student, University of Craiova 722

THE REFLECTION OF COMMUNIST PROPAGANDA IN THE PRESS AND FILM 730

Elena Oana Vlădulescu (Roșca) 730
PhD Student, West University of Timișoara 730

THE USE OF THE CONCEPT MAP IN LANGUAGE CLASSES 739

Elena-Teodora Catană 739
PhD Student, University of Pitești 739

SECOND LANGUAGE ACQUISITION 743

Elena-Teodora Catană 743
PhD Student, University of Pitești 743

THE ACTIVITY UNDER CENSORSHIP OF THE LORD'S ARMY WITHIN THE ROMANIAN ORTHODOX CHURCH 749

Mihai Liviu Marici 749
PhD Student, ,,Alexandru Ioan Cuza" University of Iași 749

THE ROMANIAN MARITIME SERVICE, IMPORTANCE AND STRATEGIC ROLE IN THE ROMANIAN MARITIME NAVIGATION 759

Anca Gabriela Glogoveanu 759
PhD Student, „Dunărea de Jos" University of Galați 759

COPING MECHANISMS AND QUALITY OF LIFE IN PATIENTS WITH TYPE 2 DIABETES MELLITUS 773

Victoria Condrea 773
PhD Student, State University of Moldova 773

THE RATIONALITY OF ADVERTISING. AN ANALYSIS OF RATIONAL, EMOTIONAL, INTEGRATIVE AND MECHANISTIC ADVERTISING 778

Dan-Laurențiu Cardaș-Răduța 778
PhD Student, West University of Timișoara 778

APOCALIPTYC WORLDS IN ART 788

Dan Mihalcea 788
PhD Student, ,,Babeș-Bolyai" University of Cluj-Napoca 788

THE SOCIAL-PSYCHOLOGICAL IMPACT OF A DISABLED BODY 796

Evelina – Elena Tănasie 796
PhD Student, West University of Timișoara 796

SAINT THEODORE THE STUDITE'S RELATIONSHIP WITH THE PAPACY 802

Stelian Gheorghiasa 802
PhD Student, „Alexandru Ioan Cuza" University of Iași 802

SPACE AND TIME PARADIGMS IN THE RELIGIOUS PHILOSOPHY OF DUMITRU STĂNILOAE - PLEADING FOR STUDYING DUMITRU STĂNILOAE'S WORKS FROM PHILOSOPHICAL PERSPECTIVE IN THE THEOLOGICAL HIGHER EDUCATION CURRICULA ... 807

Marius Golea 807
PhD Student, West University of Timișoara 807

THE ILLIBERAL DISCOURSE IN THE CONSTRUCTION OF POLITICAL BRANDS: A COMPARATIVE ANALYSIS BETWEEN ROMANIA AND HUNGARY 814

Mark C. Lukács 814
PhD Student, ,,Babeș-Bolyai" University of Cluj-Napoca 814

THE PHRASEOLOGICAL CALQUE IN THE CURRENT ROMANIAN LANGUAGE 822

Iuliana Nedelcu (Neacșu) 822
PhD Student, „Ovidius" University of Constanța 822

TRANSYLVANIAN VILLAGES BETWEEN TRADITION AND MODERNITY. CHITID AND JINA CASES 826

Paul-Cristian Albu 826
PhD Student, University of Craiova 826

UNLOCKING EDUCATIONAL POTENTIAL: EXPLORING BARRIERS AND OPPORTUNITIES FOR ROMA STUDENTS 837

Rodica Pentea-Pop 837
PhD Student, University of Oradea 837

BIBLICAL ESCHATOLOGY AND THE JEWISH TRADITION 846

Rareș Daniel Ilie 846
PhD Student, „Alexandru Ioan Cuza" University of Iași 846

CORRESPONDENCE IN THE CONTEXT OF GLOBALIZATION AND ITS REPERCUSSIONS ON CULTURAL LIFE 853

Maria-Aura Lățea 853
PhD Student, University of Craiova 853

ESTABLISHMENT OF THE ROMANIAN DIPLOMATIC AGENCY IN PARIS (1860) 860

Denisa Anamaria Briceag 860
PhD Student, University of Craiova 860

EMOTIONAL INTELLIGENCE AND ITS ROLE IN THE CHOICE OF CONFLICT RESOLUTION STRATEGIES IN THE SCHOOL ENVIRONMENT 869

Simona-Mihaela Drâmbă 869
PhD Student, ,,Ion Creangă" State Pedagogical University of Chișinău, Republic of Moldova 869

ATTACHMENT AND TEMPERAMENT AS DETERMINANTS OF THE CONFLICT IN THE CLASSROOM 876

Simona-Mihaela Drâmbă 876
PhD Student, ,,Ion Creangă" State Pedagogical University of Chișinău, Republic of Moldova 876

SCHOOL SELECTIVITY AND ACADEMIC SUCCESS 883

Simina-Maria Mikó (Morar) 883
PhD Student, University of Oradea 883

CULTURAL TRANSLATION: HEALING AND RECONCILIATION BASED ON SINAN ANTOON NOVEL'S THE BOOK OF COLLATERAL DAMAGE 893

Rasha Hassooni Abdullah Khazail 893
PhD Student, University of Bucharest 893

CONTROVERSIES REGARDING THE CRIMINAL LIABILITY OF THE LEGAL PERSON 902

Ştefan-Ciprian Raicea 902
PhD Student, University of Craiova 902

AID TRANSPARENCY AND THE IMPACT OF THE DONOR-RECIPIENT PARTNERSHIP IN AFRICA 924

Raveena Parbhoo 924
PhD Student, "SNSPA" National University of Political Studies and Public Administration, Bucharest 924

THE ROLE AND IMPORTANCE OF NAVAL RADIO-TELECOMMUNICATION SYSTEMS IN PREVENTING NAVAL PIRACY EVENTS 935

Iuliana Mirela Glogoveanu 935
PhD Student, ,,Dunărea de Jos" University of Galați 935

THE IMPACT OF ATYPICAL SOURCES ON THE INSTITUTION OF DIVORCE 948

Simina-Ștefania Rada 948
PhD Student, University of Craiova 948

THE ROMANIAN ARMY IN THE 1916 CAMPAIGN – FROM ECSTASY TO AGONY 956

Stelian-Cătălin Ghițuleasa 956
PhD Student, University of Craiova 956

PERSPECTIVES ON COMMUNICATION IN PUBLIC ADMINISTRATION 960

Pavel-Ioan Lazăr 960
PhD Student, University of Craiova 960

CONSIDERATIONS ON FOLK ETYMOLOGY IN DIALECTS 973

Andrei-Ionuț Popa 973
PhD Student, „Alexandru Ioan Cuza" University of Iași 973

SEMANTIC DISTORSIONS IN TOPONYMY AS RESULT OF FOLK ETYMOLOGY 978

Andrei-Ionuț Popa 978
PhD Student, „Alexandru Ioan Cuza" University of Iași 978

QUASI-STATEHOOD ARCHITECTURE IN EASTERN UKRAINE: THE CASE OF 'DONETSK PEOPLE'S REPUBLIC' 986

Andra Karla Anghel-Sienerth 986
Romanian Centre for Russian Studies, University of Bucharest 986

FACING THE AI'S CHALLENGES: MORAL DIMENSIONS OF LAW IN THE DIGITAL AGE 1007

Brîndușa Gorea, PhD Professor 1007
Anca-Viorica Bogdan, PhD Assistant 1007
„Dimitrie Cantemir" University of Târgu Mureș 1007

BETWEEN THE LABYRINTH OF THE LIBRARY AND THE GRAMMAR OF LIVING. NOTES ON THE CRITICISM AND POETRY OF ION POP

Iulian Boldea
Prof., PhD, UMFST „G. E. Palade" of Târgu Mureş

Abstract: Ion Pop's critical readings follow the path of the dialogue with the work, in a dialectic of identification and distance: personalized "calligraphy", as a form of a critical exercise's escape from the tutelage of excessive rationalization, is illustrated in both sections of the book: studies dedicated to a writer, a favorite topos or a literary orientation. The abyss of the perspectives of metaphysical temporality, or of the agonic timbre, gives Ion Pop's poems a game of multiple perspectives, with voices that interweave, with mediations that refuse to mediate, an ambiguous game of time and of coming out of time, in which beauty is salvation and detachment, and the poem becomes a 'reportage' of the continuous dispute between the seen and the unseen.

Keywords: criticism, poetry, grammar, living, dialogue

Ion Pop belongs to the category of literary critics marked by the demands of modernity, by the imperatives of lucidity but also of empathy, a follower of the miraculous encounters with the text, encounters that replay all the iridescences of the imaginary universe of the work, stimulating its original transparency. The critic's hermeneutic resources valorize the work as an autonomous and coherent aesthetic universe, with a precise design and aesthetic legitimacy. The "totalizing" vocation of the critic comes from the Cartesian spirit, which is not exhausted in conclusions, refusing to be transient, apodictic statements or definitive evaluations, from a natural "spirit of finesse", which captures the nuances of the text, its original form, its intrinsic charm. It is from this demanding art of fixing nuances, contrasts and relationships that the transparency of Ion Pop's critical readings in Transparent pages (1997) derives. In the Foreword, the critic specifies his program and intentions, emphasizing the primacy of the text over critical consciousness. "The 'transparency' of these pages is, of course, an ideal of critical reading itself; to make the worlds of the works read appear, to make them transpire, in their multiple dimensions, in the most penetrating light, knowing that the critical act is not, and should not be, a simple transcription, I considered that the primacy of the text is imperative, that the work should not be reduced to the level of a pretext for the imagination, however mobile, of the glosser. Something of the color of the ink and of the trembling of the spelling, which will be the interpreter's own, will, in any case, leave a trace; enough for the hubris of the "point of view" and of the creation born of another creation".

Ion Pop's critical readings follow the path of the dialogue with the work, in a dialectic of identification and distance: personalized "calligraphy", as a form of a critical exercise's escape from the tutelage of excessive rationalization, is illustrated in both sections of the book: studies dedicated to a writer, a favorite topos or a literary orientation (Adaos to a reading of Urmuz, Dobrogea, Ion Vinea and the Sea, Victor Valeriu Martinescu and the Poetry of "Subversive Sincerity" and "Integralism" at the antipodes) as well as literary reviews and essays covering, as the author confesses, "only part of the much wider landscape of the lyric poetry of the last fifteen years or so, about which I felt the need to express myself." The critic goes beyond the narrow confines of literary criticism, and the opening of the hermeneutic horizon follows two directions - integrating the book into the imaginary universe of a poet and structuring the analysis towards a stylistic dominance or a particular

literary orientation. Cutting out, from the sequences of literary history, a synthetic vision, in which synchrony and diachrony express a unitary conception of modernity, Ion Pop draws a credible "map" of poetic actuality, with a carefully traced relief, Remarkable is the critic's effort to find the characteristic, the specificity either through a phenomenology of writing (in the analysis of Gellu Naum, Ion Horea, Aurel Rău, Nichita Stănescu, Mircea Ivănescu, Aurel Șorobetea, Virgil Mihaiu, etc.), or by explaining the thematic universe, the imaginary space developed by other poets (Florin Mugur, Ilie Constantin, Gheorghe Grigurcu, Angela Marinescu, Mircea Dinescu, Adrian Popescu, Aurel Pantea, Andrei Zanca, etc.). Moreover, the titles of the commentaries, seductive in form, have the gift of capturing, in their concise aphoristic form, the profile of a poet, the individuality of a certain lyrical hypostasis, the modulations of a "voice" that is heard more intensely or more abstractedly: The Steps of Initiation (Nichita Stănescu), Detachments and Returns to the Shore (Ilie Constantin), Ritual Existence (Ioan Alexandru), Greenhouse Effects (Florența Albu), Curfew (Dinu Flămând), Poetry and Biography (Mircea Petean), Manual of Nostalgia (Andrei Zanca).

The decoding, in an aesthetic grid, of the meanings of one of the most suggestive lyrical creations of the last decades, the sketching of lyrical profiles with their characteristic gesticulation, but also the subtextual recording of the essential poetic coordinates of contemporary Romanian literature - all this gives Ion Pop's book a fascination of style, rigor of demonstration and interrogative expressiveness. The most important exegete, in our country, of the avant-garde, through his unrivaled books in the field (Avangarda în literatura română, A scrie și a fi. Ilarie Voronca și metamorfozele poeziei, Avangarda românească), Ion Pop is also the most gifted hermeneut of neo-modernist poetry. His recent book, Poezia românească neomodernistă (Editura Școala Ardeleană, Cluj-Napoca, 2018) is a peremptory illustration in this sense, representing a comprehensive map of the poetry of the 60s and 70s, from the group around the magazine "Steaua", to the poets of the Literary Circle of Sibiu, or the great exponents of the era (Nicolae Labiș, Nichita Stănescu, Ana Blandiana, Marin Sorescu, Mircea Ivănescu, Emil Brumaru, etc.), without forgetting the role of the magazine Echinox in redefining the climate of neo-modernism. The effort of synthesis applied to neomodernism is exemplary, in our times when forgetfulness seems to be increasingly taking hold over our literary past, and Ion Pop is absolutely right: 'The patience of remembrance is not the most obvious attribute of today's man, whether he be a literary critic or not, and the new poetic ages seem to grow uninhibitedly on a terrain whose geological stratifications are less and less taken into account. The author of this book also believes, however, that they are important, that the reactivation, even on relatively small areas, of cultural memory, especially poetic memory, is vital for the existence of today's and tomorrow's creative work." The books of literary criticism and essays by Ion Pop reveal, in the most convincing way, the effigy of one of the most gifted interpreters of poetry today: refinement, stylistic elegance, Cartesian rigor are decisive evidence of such a characterization.

The hermeneutic approach taken by the literary critic Ion Pop is based on a dual postulate of his vocation: on the one hand, his analytical passion, and on the other hand, a clear vocation for synthesis, openness towards a unifying image of the world and of the texts. Poetry and criticism become aesthetic solutions to the questions posed, but also instruments for clarifying the world's stridencies and ambiguities. In The Game of Poetry, the aspiration towards completeness is correlated with the meticulous exploration of the fragment, in an applied interpretative exercise, of a certain mobility of writing. The relationships between lyricism and the ludic reconfigure the antinomies from which poetic creation is born, in the mechanism of which necessity and freedom, chance and determinism, are combined. The first, conceptually wide-ranging chapter, The Game as World, is an introduction to the space of the ludic, in whose structures poetry is also inscribed, that which outlines a particular relationship with the world or even with the producing consciousness, defining itself, above

all, as an attitude, as a re-presentation, as a role in which the creator distributes his affects, his interrogations and anxieties. In the essayist's demonstration, the play of poetry is doubly postulated: as an attitude (of the poet who plays) and as the effect of that ars combinatoria which is the defining ars combinatoria of any literary work. Poetry reveals itself as a game by carving out, in the world of necessity and chance, a space of protective freedom, capable of restoring to the human being its deepest essence. "The 'game of poetry' implies a liberation from all the 'conventions' of society, but also from the conventions of literature, which are no less constraining and inauthentic. "The 'game' of poetry relativizes certainties, placing life under the theatrical sign of buffoonery, which is not without its tragic irony. Between the 'play of the world' and the 'play of poetry', every creator perceives his own condition as artificial, inauthentic, while dramatically assuming his own role, with its anguish, ephemerality and uncertainties. The poetic game is thus defined by a dialectic of conservative and conventional tradition and modernism as protest, a negation of the pre-established canon: "From this angle, the 'poetic game' can be read as a game with conventionalized languages, in a series of modernist-avant-garde attitudes, and thus in a so-called evolutionary perspective. But it also signifies, on a broader level, the play of the text, that freer or more regulated ars combinatoria which, in modern poets, marks to the highest degree the concentration of attention on the movement of the signifier".

The links between poetry and play are illustrated especially by the presence of relevant topos: the "theater of the world", childhood, the spectacle, etc. Recording the avatars of the ludic in Romanian poetry, the critic x-rays, with a remarkable analytical elan, various representations of play in modern Romanian poetry. From the space of "a mechanical game, in which the self constantly wears the mask of the 'played', of the prisoner eternally manipulated by obscure and violently hostile forces" (about George Bacovia) to "the freedom of its staging, of its combinatory art, substantially fed by cultural memory, fructified in the multiple and complex intertextual relations" that are the features of the playful aspect of opto-secularist poetry, the various aesthetic modes and effects of the "game" of Romanian poetry are deciphered. Subtle and rigorous, Ion Pop's analyses tell us about the Bacovian lyrical ego, under the camouflage of the decadent mask, about the theatricality of Adrian Maniu's poetry, about the scenographies of Emil Botta's melancholy, with the repeated "change of masks", as well as about the lyrical insurgency of the avant-garde or the representatives of the "War Generation" (Geo Dumitrescu, Constant Tonegaru, Dimitrie Stelaru, etc.), or the subtle combinatory games of Ion Barbu.

The "game" of poetry sums up, for Ion Pop, attitudes, affections, expressive effects and operationalizations of language that have the effect of freeing us from conventions, aesthetic openness, awareness of the gratuitousness of the poetic act and of theatricality: "In the face of the game of the world and the game in the world, the game as the world of poetry is, in fact, that "imaginary real" that encompasses them, under the sign of the unrestricted freedom of the human spirit to know and recognize itself again and again, throughout history, in roles that are always changed, always replayed". Poetry and criticism are, in the hasty and superficial opinion of some, distinct, even irreconcilable aesthetic domains: one (poetry) is infused with the impetus of subjectivity, a directing of the emotions, while the other (literary criticism) is consecrated by reflexivity, discursivity, recourse to logic and intellect. Of course, modernity and postmodernity have completely relativized such outdated perceptions of the antagonism between poetry and criticism, promoting forms of writing in which the two literary modes coexist, dialogue and intertwine. Ion Pop is the living example of this dialogue, through his style, his vocation and ironic relativizing verve, through his interrogative impetus, lucidity, forms of reflecting the world or the inner universe.

Poetry (Proposals for a Fountain, 1966, Late Grammar, 1977, The Sun and Forgetting, 1985, The General Procrastination, 1990), essayist (Poetry of a Generation, 1973,

Transcriptions, 1976, Nichita Stănescu - the space and masks of poetry, 1980, Lucian Blaga - the lyric universe, 1981, Fragmentary Readings, 1983, The Game of Poetry, 1985, Avant-garde in Romanian Literature, 1990, Writing and Being. Ilarie Voronca and the metamorphosis of poetry, 1992), translator (from Georges Poulet or Jean Starobinski), Ion Pop is also a director of consciences, a mentor and a Professor whose subtle and sober "pedagogy" has shaped the personality of many students, in the horizon of reading and probity, professing the poetic "reading" of the world and the reading of Books, in an approach of identification, understanding and interpretation of the signs of everyday life abstracted in the living metaphor of lyricism and of the text as an instance derived from the metamorphoses of reality. One of the outstanding books of poetry is Stair House (2015). The poems are situated between reflexivity and self-reflexivity in the filigree of demythologization, in which the effluvia of a vaporous melancholy is found, in which the agonal feeling descends both from irony and polemical spirit, from bookish reveries as well as from refined contexts, parodically defoliated by an oversaturated gaze of poetic culture. Exemplary are the author's words about his own poetry, in which the fantasies and obsessions of the self are transposed, as well as the permanent dialogue between Library and Life: "I have the feeling, in reciting myself, that my poetry has always been obsessed, in the half century since I put it down on paper, by the tension between writing and living, between the Library, a space for reading others, and the return to my own questions and anxieties, barely attenuated by a fundamental skepticism and a precariously salvific melancholic contemplation. Life enters into dialog with texts and more and more with the immediacy of aggressive realities". In the title poem, a self-reflexive and dignified lesson is conveyed. The poet criticizes "our so unworthy times", in which superficiality, pragmatism and a refusal to be open to the metaphysical dominate, reiterating, in a Dostoyevskian manner, the utopian postulate of redemptive beauty: "and, again, by virtue/ of an increasingly old inertia,/ I resumed my discourse, perhaps/ encouraged now also by the darkness,/ recalling how they, the disciples,/ had slipped/ rather carelessly over surfaces,/ imagining that touch, smell, taste/ now have universal supremacy,/ and giving them, on the contrary, as examples/ the modest and industrious bee,/ praised by me in a poem with honeycombs and letters,/ then the discreet, moving metaphysics of the ants/ still toiling, unconscious,/ at their Babel towers/ ("for, you know from me, it is impossible for poetry/ not to open itself up, in some way,/ to a flickering, small metaphysical aura")". The lesson in modern lyric poetry incorporates provocative ideas (the repudiation of inert biographicalism, the refusal of the disaffected everyday, the resemanticization of current language, symbolic-imaginative correlations), illustrating the correspondence between the age of now and the age of childhood, symbolized by the figure of the Ladder ("a kind of Ionuc Scărarul, -/ as a child, I climbed up the wooden spindles/ towards the mouth of the bridge, towards the golden humming of wasps, - a light was shining in the music/ as only saints can hear/ when they listen to their haloes, -/ or towards the bridge of the river, towards the scent of hay,/ almost asleep,/ with thousands of crickets in me... ").

Symbolic meanings can be found in the poem Mâna ruptă, in which the biographical detail, the figuration of the everyday life have the posture of a palimpsest in the depths of which can be identified idematic openings, reflections of the imaginary, meanings of the dialectic of writing-pain, of poetry perceived as trauma, fracture; the revelations of suffering, the opening "towards the Universal" seems impossible: "learning, if I did not know,/ that writing is also pain. / How could you not take the opportunity, if you've broken your hand/ slipping, you ridiculous old man, on snow/ only two centimeters deep,/ to write a worthy poem, even with your left hand?// Someone might say: leave the hand/ broken like that, without metaphors, it is/ more concrete, more true, -/ but we, we think that, nevertheless,/ an accidental fracture is rather prosaic and small -/ we would like to extend our hand, even if

broken,/ towards the Universal". A space of subtextual metaphysical convergences, with a symbolic aura, with a blandly-ironic and self-ironic phrasing, the poems induce the suggestion of an archaeology of being, of a revealing rewriting, through which the "left hand" guarantees a more acute perception of the real, of the voices of the past, or of the promises of the imaginary.

I have read so many parables, it prolongs the iridescence of poetic art towards a reaction against all the social degradations, against the intellectual decline of the recent world, inclined more and more towards the banal and the accessory, towards the waste in immodest, irrelevant details, rather than towards the authentic aesthetic values, which legitimize the propulsion of poetry towards the metaphysical horizon. In such a dark revelation of contemporary nihilism, the poet seems like a "forsaken Job, stinking under the sun,/ scraping day after day his wounds,/ to find the triangle and the obelisk", who refuses, in the name of transcendence, tautological poetry, that which "keeps on calling things by their name", rejecting the interjection or onomatopoeia, the self-cancellation of the poem: "Ever since poetry keeps calling things by their names,/ lest the meaning tire/ to the end of the line,/ since the surgeons took off their gloves/ and walk right through your guts,/ since interjection and onomatopoeia/ have become obsolete euphemisms/ for squeaks and screams, / and "we work, we don't think",/ perhaps the only truly/ honest and poetic thing to do/ would be to take to the streets, these of us,/ for one last, definitive demonstration,/ and shout from the knees: "Down with us! "".

The self-reflexive discourse, dense, concentrated, is illuminated by the premonitions of the agonic, by the tragic color of finitude, in a dense, simple, natural phrasing, which registers the impetus towards transcendence, towards the metamorphoses of nothingness or towards the palliatives of hope, alibis of the nothingness that poetry euphemizes. Polemic, ironic, melancholic, insurgent or consoling, Ion Pop's poetry stands out, as Sanda Cordoș says, through "the simplicity of expression and the depth of existential experience". The abyss of the perspectives of metaphysical temporality, or of the agonic timbre, gives Ion Pop's poems a game of multiple perspectives, with voices that interweave, with mediations that refuse to mediate, an ambiguous game of time and of coming out of time, in which beauty is salvation and detachment, and the poem becomes a 'reportage' of the continuous dispute between the seen and the unseen. More than significant, the section Bach's Finger brings together, in an antinomic equation, trauma and musicality, the ordeal of everyday life and the lure of otherworldly harmonies. In the poem A Moment of Weakness, the ambiguities of life/ destiny, biography/ oeuvre are visible, expressed in a neutral, disengaged tone: "Once, however, after he had buried/ another child, I think the seventh,/ he sat down beside his bereaved mother/ and read to her from Luther, who had lost/ a daughter of his own, and spoke by her coffin,/ happy, thinking of the Resurrection,/ but grieved deep down;/ then from a letter of the same/ to a close friend/ in which he dared to say that/ 'even the death of Jesus Christ/ cannot ease our suffering'." // It was, of course,/ only a moment of weakness,-/ there were still Lessons to be given,/ to write Cantatas and Oratories,/ to compose Partitas and Fugues,/ there were still/ the duties of service to be answered."

Another poem, one of the most representative, I Was Just Working, is an exhibition of the bookish "mask," in which the ego assumes the rhetoric of ambiguity-between the incision in the carnal and the textual insert: "I was just working on a critical edition of Urmuz/ when I was disemboweled for the fifth time -/ there was still - I was told - a patch missing/ from the gut bag. / Three hours later, the Great Simplification began in me,/ two famous tailors in green gowns/ kept scissoring an old-fashioned skin/ probably to keep the spot out of sight,/ then they entrusted me, it seems,/ to a much less skilled seamstress,/ I realize now, judging/ the questionable aesthetics of the stitching. / It seems that, when the frame flakes,/ the canvas is allowed to fall apart./ But I also found myself with a kind of pipes/ grafted in about three

places/ and as many bags for golden and red liquids, -/ I should have a kind of pride, I said to myself,/ as of the irrigated Bărăgan. / Being now 'composed of',/ like the bizarre urmuzian heroes,/ I am rather ashamed,/ even very ashamed,/ when I go out again in the snow and frost,/ so dirty, with so many lines/ out of place, with my barely clotted blood/ become a kind of filth/ of the former geometries." "Metaphorical detours," "buzz of connotations," "authenticity," are recurring words, as are the projections, imbued with the liveness of the liveness of nothingness, ironic and suave palimpsests of minimalist experiences: "To sit in the sun, to sit/ until your/ even your name evaporates. // To stand in the rain,/ to stand, until/ like a washed stone,/ your name is washed away.// To bury yourself in a dictionary/ until it rots/ the dictionary and the name rot."

Enlightened by fears and minor joys, acutely experiencing the urgencies, vulnerabilities and harmonies of the world, Ion Pop's lyrics have, beyond their naturalness, simple and supple phrasing, the disturbing depth of vibrant truth and the relaxed beauty of a deep dialog with the mysteries of existence and with one's own depths, in the complicated grammar of being. Ion Pop's poetry is characterized by a continuous renewal and remodeling of the self. Recurrent themes (time, writing, play, the relationship between word and experience, between convention and revolt, mythical reflections of reality, etc.) are accurately processed in a lucid and playful tone, with a "very fine humor of the idea" (Nicolae Manolescu). To all this is added the iridescence of the livrescence, the vocation for self-referentiality, the austere imagination, from which are made up reflective and affective scenarios in a diminished spectrum, illustrative of a "rentier of convention" (Al. Cistelecan). An "ingenue inhibited by the universe of books", whose existence seems "a ceremonial carried out according to a specific code", Ion Pop is also a melancholic who "even directs his spontaneity" (Petru Poantă). It is clear that his openness to the concrete amplifies the reflexive sensitivity of the poet, attentive to the precarious everyday, to the hymeric and to the picture of his own vulnerability, fixed in a neo-expressionist, contemplative grid, immersed in myth and origin, his intertextual calligraphies having a substantial meditative gravity, in the wake of a rhetoric of authenticity that accompanies most of the poet's books.

The first volumes of poems, Proposals for a Fountain (1966) and My Poor Wisdom (1969), have a Blagian air, in their attraction to the elemental, the topos of the word and the reveries of uprootedness. In Late Grammar (1977) and The Sun and Oblivion (1985) the imaginary expresses a restrained, lucid and graceful pathos, bringing together referentiality and self-referentiality, while in General Procrastination (1990) and Elegy on the Offensive (2003) the tinges of the everyday seem denser, slightly theatrical, imbued with irony and the comic. Reflective and interrogative, the poems in Letters and Bees (2010) are premised on the demands of order and balance, the vision pendulating between anguish and serenity, between the disharmonies of the phenomenal and the musical utopias of poetry, in a sum of "survival exercises", or "enenightenment". Situated between life and text, the poet experiences the dilemmas and anguish of a biography fueled by fiction, life itself being read as text, through a hermeneutics of the meanings of an agonized existence, of the revelations of trauma or the spasms of solitude, through reconciliation with self and nature, through a reclusion in contemplation and serenity, in the sphere of the livestream imaginary and the ceremonies of language. Remarkably, the volume House of Stairs (2015) contains melancholic, ironic and polemical verses, with bookish reveries parodically defoliated by an oversaturated gaze of poetic culture, fantasies of intertextuality and obsessions of the immediate.

The same need to revitalize and refictionalize favorite topos (time, writing, rebellion, the propensity towards the imaginary) is found in the volume The Test of Fire (2023), in meditative calligraphies, with the reverberations of restrained affections. The repudiation of the biographical, the refusal of the disaffected everyday, the resemantization of current

language, the symbolic-imaginative correlations are all moments of the lyrical language in the space of subtextual metaphysical convergences, with a symbolic aura, carrying the suggestion of an archaeology of being, of a revealing rewriting of the voices of the past or the promises of the imaginary. Some poems have iridescences of poetic art and ethical-aesthetic reflections targeting social degradations, or the intellectual decline of the recent world, inclined towards the banal, the accessory, the irrelevant details, to the detriment of authentic aesthetic values, which legitimize the impetus of the lyric spirit towards the metaphysical horizon: "Obscured by so many golden ages,/ I have come, for a while, to believe,/ very modestly,/ only in minor utopias" (Now I am sure) or: "I have come, for a while, to believe/ and I believe more and more,/ that I live in a sentence. " (Grammatical). As an "old verse-maker", the poet has the ambition of simplification, of minimalism, though he cannot claim to have arrived at "the transparent transitive/ really true poetry". The rediscovery of poetry presupposes a surrender of the initiative of words, a "sense of concreteness" and the courage to give words - a way of access to "the once despised/ universe of symbols".

The self-reflexive, concentrated, retrospective discourse is present in some texts, illuminated by agonizing forebodings, articulated in dense, simple, natural phrasing: "For now I put commas, semicolons,/and a little pause for breath-/ -/ semicolon./ I still breathe, yes,/ I live, as someone said,/ my end, / the end is continuous. A postponement of the scream" (Always Reading). Recording when the upward momentum towards transcendence, when the propensities towards the metamorphosis of nothingness or the palliatives of hope, Ion Pop often transcribes alibis of the nothingness that lies in the depths of the poem: "It seems that, logically speaking,/ there is nothing left for me/ but shelter in the flame" (Why?). Polemic, ironic, melancholic, insurgent or consoling, Ion Pop's poems are distinguished by their profound simplicity, the author setting the thresholds and limits of metaphysical representations in the abyss, in a serious, ambiguous game of multiple perspectives, with voices that interweave, with mediations that refuse each other, a performance, in the end, of time and the exit from time, in which beauty stands out as redemption and detachment ("How you have passed, through the years, from one to another,/ and even from yourself/ to Someone Else! / Still remaining much the same,/ in a surdinized, musical monotony" - How you have passed). At other times, the poem seems to be a kind of "reportage" of the ineffable, of the incessant dispute between the seen and the unseen, in which the meeting between trauma and harmony is visible, between the torment of the everyday and the fascination of harmonies beyond the world, a pendant of the ambiguities of life/f destiny, biography/work, presented in neutral, but no less suggestive, tones: "Raising two fingers/ meant that I wanted to exist,/ three fingers are enough for a worship,/ and with the touch of your eyes under the eyelids of your nails/ you could reach - who knows? / even as far as the shadow of God' (They Worshipped Poems)". Another poem (The Straight Road) exposes recurring words, as well as the projections, impregnated with the bookish, of nothingness, ironic and suave palimpsests of minimalist experiences, implying an exhibition of the bookish "mask", an assumption of a rhetoric of ambiguity, between the torment of the flesh and the reveries of textuality. Listening to the "inner geometry", "the blood is playing its tricks", "the triangles seem deaf", everything is, rather, "to be silenced": "To be able to hear for a moment/ Forgetting angles and lines,/ how it snows, how it sounds/ the clink of years". Illuminated by terrors and minor joys, acutely experiencing the urgencies, vulnerabilities and harmonies of the world, Ion Pop's lyrics are natural and supple. We g glimpse in them the disturbing depth of lived truth and the grave beauty of a deep-seated dialogue with the mysteries of existence and with one's own depths, in the complicated grammar of being, as in the end of the poem The Trial by Fire: 'Yes, I am sometimes afraid,/ and I am ashamed of this unworthy moment of weakness'. A poet with "ink blood", and "an imagination of commenting on reality, of symbolizing it", with poems that lack "spontaneity, generosity", being rather "metaphors of

expertise" (Al. Cistelecan), Ion Pop bases his lyricism on reflection and self-analysis, on experiencing the crises of meaning. An outstanding literary critic, a sensitive and serious poet, a director of consciences, a mentor and a teacher of remarkable "pedagogy" of nuances, Ion Pop has imposed himself on the horizon of Romanian literature today through a continuous legitimization of probity and exigency, through poetic "reading" of the world and reading of Books, cultivating the living metaphor of the text as a correlative instance of the metamorphosis of the real.

BIBLIOGRAPHY

Iulian Boldea, Critici români contemporani, Editura Universităţii „Petru Maior”, Târgu Mureş, 2011; Iulian Boldea, În labirintul bibliotecii, în revista „Vatra”, nr. nr. 10-11/2018; Iulian Boldea, Critică şi empatie, în revista „Apostrof”, nr. 8, 2020; Al. Cistelecan, Diacritice, Editura Curtea Veche, Bucureşti, 2007; Alexandru Dobrescu, Foiletoane, Editura Cartea Românească, Bucureşti, 1979; Victor Felea, Aspecte ale poeziei de azi, II, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1980; Gheorghe Grigurcu, Între critici, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1983; Mihai Dinu Gheorghiu, Reflexe condiţionate, Editura Cartea Românească, Bucureşti, 1983; Mircea Iorgulescu, Scriitori tineri contemporani, Editura Eminescu, 1978; Marian Papahagi, Fragmente despre critică, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1994; Liviu Petrescu, Scriitori români şi străini, Editura Dacia, Cluj, 1973; Mircea Zaciu, Alte lecturi şi alte zile, Editura Eminescu, Bucureşti, 1978.

BILLBOARD AND STREET DISPLAYS IN ADVERTISING ECONOMY. CASE STUDY: THE LOCAL ELECTION CAMPAIGN IN ARAD

Carmen Neamțu
Prof., PhD, „Aurel Vlaicu" University of Arad

Abstract: The work aims to distinguish billboards and street displays in the context of advertising typology, differentiating between the terms 'publicity' and 'advertisement,' and reviewing the main types of existing advertisements based on the medium they appear on. The study examines how politicians and their political parties present themselves to the voters in Arad during the 2024 electoral year, using outdoor advertising during the pre-campaign period. The examples collected from Arad have appeared between March 1st and June 7th, 2024, capturing the local electoral moment. Eight candidates are competing for the mayor's seat in Arad: Leontin Aslău (AUR), Attila Csaba Veres (UDMR), Ilie Cheșa (PSD), Călin Laurențiu Bibarș (PNL), Bogdan Lăbășan (SOS), Cristian Aurel Galea (AD), Adrian Wiener (ADU-USR) și Dănuț Tudor Cotuna (PULS).

Keywords: ads tipology, billboards, street displays, political campaign in Arad

Lucrarea își propune să distingă panoul și afișajul stradal în contextul tipologiei reclamelor, departajând termenii de publicitate și reclamă și trecând în revistă principalele tipuri de reclamă existentă după suportul pe care apar. Studiul urmărește modul în care politicienii și partidele lor politice se prezintă în fața alegătorilor arădeni, în anul electoral 2024, folosindu-se de publicitate *outdoor* în perioada de precampanie. Exemplele culese din municipiul Arad, au apărut în perioada martie - mai 2024 și iau temperatura momentului electoral local arădean. Opt candidați concurează pentru fotoliul de primar al Aradului: Leontin Aslău (AUR), Attila Csaba Veres (UDMR), Ilie Cheșa (PSD), Călin Laurențiu Bibarș (PNL), Bogdan Lăbășan (SOS), Cristian Aurel Galea (AD), Adrian Wiener (ADU-USR) și Dănuț Tudor Cotuna (PULS).

1. Câteva departajări teoretice.

Termenii de *publicitate* şi *reclamă comercială* au, etimologic, o esenţă comună, dar exprimă şi pun în evidenţă noţiuni sau aspecte specifice. Manualele speciale destinate liceelor cu profil economic şi administrativ fac distincţie, din raţiuni didactice, între cei doi termeni, publicitatea reprezentând „o acţiune legată de producţia de mărfuri, premisele acesteia conturându-se încă din antichitate, într-o formă rudimentară, care a căpătat un caracter permanent în momentul în care comerţul a devenit o activitate de sine stătătoare. (…) publicitatea a înregistrat o curbă ascendentă, concomitent cu extinderea şi dezvoltarea schimbului şi a pieţei, atingând valenţe maxime în condiţiile existenţei şi manifestării mecanismului economiei de piaţă".[1] Autorii manualului departajează cei doi termeni astfel:

Publicitate	**Reclamă**
Publicitate<fr.publicité<lat.publico,publicare = a aduce la cunoştinţa publicului.	Reclama<fr.réclame<lat.clamare=a striga; *Reclamare= a repeat chemarea.*
Informarea publicului asupra unor scopuri necomerciale dintre cele mai variate: oferte de servicii, schimburi de locuinţe, modificarea programelor de funcţionare etc.	Cuprinde ideea răspândirii anumitor informaţii cu scopul de a influenţa publicul larg în vederea cumpărării anumitor mărfuri într-un timp cât mai scurt posibil.

[1] Ilie Gabriel, Guţu Gabriela, Ilie Pantelimon, *Publicitate şi reclamă comercială. Manual pentru clasele XI-XII, licee economice, administrative şi de servicii*, Ed. Ministerul Învăţământului, București, 1994, p.3-5.

Publicitatea este, conform dicţionarului de jurnalism apărut la noi, o „formă de comunicare în masă, prin intermediul mass-media, în vederea creşterii vânzării unui produs. În ultimele decenii, în societăţile industrializate (de consum), publicitatea a devenit omniprezentă […] Publicitatea ca industrie reprezintă un ansamblu de tehnici ale psihologiei şi sociologiei, ale scriiturii de presă, ale scriiturii audio şi televizuale. Persuasiunea este modalitatea fundamentală de realizare a mesajului publicitar."[2]

Armand Dayan, în cartea sa intitulată *La Publicité*[3] , distinge, analizând teoria despre discursul publicitar, o *publicitate denotativă, care „*informează, se adresează raţiunii, argumentează pentru a convinge. Ea foloseşte textul, desenul tehnic sau imaginea, pentru a întări explicaţia verbală", şi o *publicitate conotativă, ce* „evocă şi sugerează, se adresează emoţiei, afectivităţii, motivaţiilor inconştiente. Aceasta procedează prin asociaţia de idei, prin evocarea unei ambianţe".

Marea majoritate a cercetătorilor din domeniul publicităţii nu-şi pun problema unei distincţii nete între cei doi termeni: *publicitate* şi *reclamă.* „La modul cel mai simplu de abordare – scrie Gillian Dyer – a face reclama unui produs înseamnă a atrage atenţia asupra a ceva, a informa pe cineva despre ceva".[4] Într-un studiu din 1997, Marian Odangiu, Daniela Ciobanu şi Violeta Ficard înţeleg prin publicitate „orice lucru destinat să influenţeze favorabil oamenii. Misiunea reclamei este de a-i îndemna pe bărbaţi şi pe femei să acţioneze într-o direcţie care va fi în avantajul celui care îşi face publicitate".[5]

Din perspectivă istorică, distingem două sensuri ale termenului de *publicitate.*[6] În secolul al XVII-lea apare ca termen juridic, însemnând „tot ceea ce e făcut public". Secolul al XIX-lea îi conferă termenului în discuţie un al doilea sens, „acţiune cu scopul de a face cunoscut un produs şi de a-l vinde".Valérie Abad şi Isabelle Compiègne disting termenul de publicitate de cel de informaţie, artă şi propagandă. Publicitatea, chiar dacă are o valoare informativă, nu se identică cu informaţia, ci e o comunicare *partizană (de parti pris*[7]*).* Fiind un discurs puternic subiectiv, publicitatea urmăreşte să trezească în receptor atitudini şi reacţii. Cu toate că implică o activitate de creaţie, publicitatea nu e artă, ci un produs efemer, care se schimbă o dată cu produsul promovat, în funcţie de tendinţele din modă sau atitudinea consumatorilor. Publicitatea nu e nici propagandă, chiar dacă ţinteşte să ne influenţeze prin tehnicile sale de convingere.[8]

G. Stoiciu[9], în *Orientări operaţionale în cercetarea comunicării de masă*, *distinge trei categorii principale de conţinuturi ale mesajelor comunicării: comunicarea informativă* (realizată prin ştiri), *reclama şi publicitatea* (comunicarea informativă cu scop comercial) şi *comunicarea semantică* (ştiinţifică, tehnică, politică, economică, filozofică, culturală etc.).

După unii lingvişti[10], „orice enunţ este menit să impună interlocutorului un anumit tip de concluzii; în consecinţă, toate comunicările ar avea o *dimensiune publicitară*".

---

[2] Cristian Florin Popescu, Radu Bâlbâie, *Mic dicţionar de jurnalism*, Ed. fundația Rompres, București, 1998, p. 96-97.

[3] Armand Dayan, *La Publicité*, PUF, 1992, p.9-10.

[4] Gillian Dyer, *Advertising as Communication,* London and New York, Methuen & Co., 1982, p.2.

[5] Marian Odangiu, Daniela Ciobanu şi Violeta Ficard, *Publicitatea audio. Curs practic de strategii creative,* Ed. Hestia, Timişoara, 1997.

[6] Valérie Abad şi Isabelle Compiègne, *Langage et publicitcé. Lexique de communication publicitaire,* Bréal Edition, 1992, p.83.

[7] *Ibidem,* p.83.

[8] „Spre deosebire de propagandă, publicitatea nu se ascunde […], posedând coduri numai ale ei şi luând în considerare receptorii",Valérie Abad şi Isabelle Compiègne, *op. cit.,* p.83.

[9] G. Stoiciu, *Orientări operaţionale în cercetarea comunicării de masă,* Ed. Ştiinţifică şi Enciclopedică, București, 1981, p.137.

[10] O. Ducrot, *Les mots du discours***,** Ed.de Minuit, Paris, 1980.

Abraham Moles, în *La comunication et les mass-média*[11], încearcă să clarifice noţiunea de *publicitate* (care e considerată drept *studiul raţional al iraţionalului uman*), atribuindu-i o dublă componentă, raţională şi iraţională, dacă ţinem seama de comportamentul paradoxal al consumatorului[12] (care cheltuieşte - dincolo de nevoia fundamnetală de a-şi acoperi trupul cu veşminte, protejându-se de frig - pentru a fi în pas cu moda, pentru a aparţine unui grup social de elită sau pentru a se proiecta într-o personalitate idealizată).

Aşadar, putem spune că *discursul publicitar este unul bivalent*. El implică existenţa a două componente fundamentale, de *comunicare informativă* şi de *convingere (*adică transmiterea de informaţii foarte concrete, precise, dar şi inducerea, prin forma artistică, a unei anumite stări apte să stimuleze opţiunea receptorului pentru produsul şi/sau serviciul căruia i se face reclamă). Din această perspectivă, a face reclama unui produs înseamnă a căuta să-i determini pe receptori să întreprindă o anumită acţiune, să-şi formeze sau să-şi transforme o opinie. Ceea ce înseamnă că reclama este întotdeauna construită *pentru* cineva, fiind un proces virtual dialogic, aşteptându-se răspunsul celuilalt, receptorul.

După suportul material al mesajului publicitar[13]**,** reclamele pot fi: *reclame tipărite* (afişe, pliante, cataloage de produse, reclame de ziar, de revistă, de carte), *reclame imprimate pe diverse obiecte utile* (îmbrăcăminte, obiecte de birou, mijloace de transport), *reclame luminoase, reclame audio-vizuale, reclame înscrise pe panouri stradale* şi *reclame realizate pe suporturi neconvenţionale* (pe baloane dirijabile, scrise cu fum colorat în aer etc.). După frecvenţa apariţiei reclamei, R. White[14] distinge între mesaje publicitare difuzate mai rar (*slow drip)* şi mesaje foarte dese (*sudden burst).* După lungimea mesajului, Guy Cook[15] vorbeşte de reclame scurte şi reclame cu un text lung. Tot în funcţie de textul lor, reclamele sunt clasificate de Gillian Dyer[16] astfel:

Reclame informative (*informative ads)* sau ceea ce am putea numi la noi *anunţuri de mică publicitate* din ziar. Ele conţin un număr redus de cuvinte, evită redundanţele, fiind, de obicei, scurte şi mici ca dimensiune tipografică.
Reclamele simple (*simple ads)* conţin informaţii despre produs şi locul unde poate fi achiziţionat, preţul, avantajele produsului. G. Dyer menţionează că acest tip de reclamă apare în revistele şi magazinele specializate, unde cel care intră e un cumpărător special, căci decizia de a cumpăra produsul o ia în urma unei analize raţionale.
Reclame compuse (*compound ads).* Dyer preia terminologia de la S. Hall şi P. Whannel (autorii cărţii *The Popular Arts*, London: Hutchinson, 1964), precizând că în cazul acestui tip, încurajărilor uşoare de a cumpăra produsul, din reclamele simple, le iau locul asocierile subtile şi persuasiunea. În acest caz, reclama conţine informaţii, dar se sprijină pe imagini persuasive (în timp ce informaţiile sunt prezentate în mesajul scris). Creatorul speră că receptorul va asocia produsul cu impresia generală, că va transfera calităţile atmosferei asupra produsului.
Reclame complexe (*complex ads)*, concentrate asupra prezentării unei anumite condiţii sociale, a apartenenţei la un nivel de sofisticare sau lux. În aceste cazuri, produsul e doar un element al atmosferei ce se degajă din reclamă. Intră în această categorie reclamele la obiecte scumpe, afirmă Dyer, călătorii, maşini, mobilă, covoare, haine de marcă etc.,

[11] Abraham Moles, *La comunication et les mass-media***,** Les Dictionnaires Marabout Université, 1973, p. 644.
[12] Christopher Lash, *The Culture of Narcisism*, New York, W.W. Norton, 1978, p.72, vorbeşte şi el de un „consumator veşnic nemulţumit".
[13] Carmen Neamțu, *Limbajul publicitar,* Arad, Ed. Mirador, 2002.
[14] *Advertising: What It is and How to Do It***,** 2nd ed., London: Longman, p.93-95.
[15] *The Discourse of Advertising*, London and New York, Routledge, 1994, p.10.
[16] Carmen Neamțu, *Reclame pe limbă. Publicitate și ubicuitate,* Arad, Ed. Mirador, p.18-40, Cap. Clasificarea reclamelor și Cap. Afișajul stradal, p.34.

unde imaginea întregului (fotografie şi text) vinde produsul care „e complet îngropat în imaginea creată”.
Reclame sofisticate (*sophisticated ads)* ce pornesc de la reclamele complexe, „exploatând” sentimentele cumpărătorului. Aceste reclame etalează asocieri subtile sugerând visul, fantezia, făcând referiri exagerate la sexualitate. Ele, observa Dyer, *fac referiri la simboluri sexuale unde bărbaţii sunt activi, iar femeile au o condiţie pasivă: bărbaţii privesc către femei, în timp ce femeile se contemplă pe sine în timp ce sunt privite.*[17]

2. Panouri şi afişe în refugiile de tramvai

Cu apariţia tiparului, afişele (*outdoors poster,* în engleză) devin o industrie, amenajându-se locuri speciale de afişaj, reglementându-se spaţiile, condiţiile de afişaj şi preţurile. Panourile stradale (*outdoor signs & painted bulletins*) sunt, din punctul de vedere al preţurilor, foarte costisitoare. Deoarece sunt receptate „în mers”, de obicei din maşină sau din alt mijloc de transport, suportul mesajului trebuie să fie de mari dimensiuni, tocmai pentru a fi observabile, lizibile. Mesajul, în acest caz, trebuie să fie simplu şi concis, tocmai pentru a fi uşor de reţinut, imaginea contribuind în mod hotărâtor la creşterea interesului în rândul receptorilor[18]. În această categorie intră mesajele scrise pe pânză sau pe folii de plastic, agăţate de clădiri sau prinse între stâlpii de la marginea şoselei. Metoda se practică pentru anunţurile cu valabilitate scurtă (inaugurări de magazine, lansări de produse, candidaţi în timpul alegerilor legislative).

Creatorii de reclame de acest tip consideră că mesajul are, în acest caz, eficienţă maximă, dacă reaminteşte cumpărătorului de existenţa unui produs deja cunoscut. Mesajul îşi păstrează simplitatea şi claritatea redactării, preferându-se caracterele majuscule, tipuri de litere, fonduri uşor de citit. Culorile au un puternic impact asupra receptorilor, textul urmând a fi însoţit de o imagine percutantă, supradimensionată. Această modalitate de transmitere a mesajului publicitar e preferată datorită numărului extrem de mare de receptori, într-un timp foarte scurt.

Într-un articol dedicat publicității *outdoor*, Petrișor Obae distinge câteva moduri de a face acest tip de publicitate: clasic, digital și mobil. Conform analizei *Pagina de media:*

> "În doi ani, previziunile sunt că publicitatea digitală outdoor va constitui peste o treime (36,5%) din totalul veniturilor generate de publicitatea exterioară, în timp ce restul de 63,5% va fi reprezentat de OOH tradiţional şi ambiental. Publicitatea Out of Home (OOH) este forma clasică care acoperă totul, de la panouri publicitare masive la reclamele de la staţiile de autobuz şi postere. Această metodă tradiţională rămâne o coloană vertebrală a publicităţii exterioare, datorită capacităţii sale de a ajunge la un număr mare de persoane în locaţii strategice şi un element esenţial al mixului de marketing. Digital Out of Home (DOOH) îmbină impactul tradiţional al OOH cu avantajele tehnologiei digitale, introducând panouri publicitare digitale şi afişaje interactive care revoluţionează modul în care se realizează campaniile publicitare. Aceste tehnologii permit actualizări în timp real şi personalizare, transformând complet interacţiunea cu publicul. Cu DOOH, companiile pot acum să lanseze campanii adaptabile, care să capteze atenţia consumatorilor într-un mod mult mai dinamic. MOOH extinde capacitatea de a ajunge la consumatori prin integrarea tehnologiei mobile, de la panouri publicitare mobile la publicitatea pe vehicule.

[17] John Berger, *Ways of Seeing*, Harmondsworth: Penguin Books, 1972, p.47.
[18] Carmen Neamțu, *Reclame pe limbă. Publicitate și ubicuitate*, Ed. Mirador, Arad, 2012, p.70-71.

Utilizând date de geolocalizare, MOOH targetează publicul cu precizie, oferind mesaje personalizate bazate pe locaţie şi comportament".[19]

Despre o nouă modă în reclama outdoor se vorbește tot mai des, Pagina de media dedicând mai multe articole pe această temă.

"Imagini incredibile cu reclame care parcă ies din ecrane, în ultima modă în materie de outdoor: reclamele video 3d. Este una dintre inovaţiile industriei de panotaj care s-a dezvoltat an anii post-pandemie. Experienţa oferită de aceste reclame este mai imersivă şi mai memorabilă pentru privitori, crescând şansele ca mesajul să fie reţinut. În plus, impactul lor este amplificat de zgomotul creat pe platformele de social media, scrie Phoenix Media, partenerul Paginademedia.ro în secţiunea DOOH - Digital Outdoor News. Provocarea pentru reclamele 3D aduce şi alte aspecte. Unul ţine de ampalasarea ecranelor: nu toate locaţiile se pretează la efectul 3D. Un alt aspect: costurile mai mari decât reclamele clasice. Tehnica complexă necesară pentru a crea iluzii precise implică bugete pe măsură. Rezultatul, însă, este spectaculos".[20]

Presa a relatat relația politicienilor cu banii și folosirea lor în perioadele de campanie electorală. În Raportul ActiveWatch, "Partidele, banii și presa - o relație toxică"[21], aflăm părerile jurnaliștilor intervievați pe subiectul mecanismului de finanțare a presei de către partidele politice. Redăm, sintetizat, principalele opinii:

Dan Tapalagă (*G4Media*) vede principiul finanțării partidelor de la bugetul de stat unul corect, dar "el a fost distorsionat prin direcționarea subvențiilor către presă cu scopul de a-i cumpăra tăcerea" (p.13). A cumpăra presă, conținut editorial, în afara campaniilor electorale înseamnă a minți publicul, fie prin omisiune, fie prin manipularea adevărului pe care presa ar trebui să-l expună". (p.15) Problema majoră, crede reporterul Cristian Andrei, "este că am ajuns în situația în care câinele de pază al democrației este hrănit direct de la visteria de partid. În secret":

"Relația a dus la cenzură sau autocenzură, mai direct, la întoarcerea capului de la subiectele care deranjează. Constatăm o alterare puternică a ideii de informare corectă pentru că o parte a presei scrie articole la comandă". (p.13)

"Publicul este bulversat este confuz. Pentru că, atunci când televiziunile iau bani de la partide, unele dintre ele dezinformează, altele pur și simplu ocolesc știri, altele creează o perdea de fum care amestecă frânturi de adevăr cu informații false. În felul ăsta o parte considerabilă din electorat nu mai înțelege nimic din deciziile politicienilor, pentru că fie nu le află, fie îi sunt prezentate distorsionat. Și dacă nu înțelege mare lucru din aceste decizii, nu poate nici să le conteste". (Mihai Voinea, jurnalist *Recorder,* p.16)

Jurnaliștii intervievați sunt de acord că banii pompați de partidele politice distorsionează comportamentul ziariștilor care practică autocenzura sau invocă justificarea "redacția nu este interesată". (p.17) După Mihai Voinea (*Recorder*) poți pune în circulație, în spațiul public, o investigație cu informații grave, dar pentru care "politicienii nu mai dau

[19] "Cum se face publicitate Outdoor? Câteva moduri și caracteristicile lor: clasică, digitală și mobilă", 11.03.2024, https://www.paginademedia.ro/dooh-digital-outdoor-news/tipuri-de-publicitate-outdoor-21520205, accesat: 11.03.2024.

[20] Petrișor Obae, "Imagini spectaculoase cu ultima modă de outdoor: reclame video 3D. Pare că reclama iese din ecran!", 29.03.2024, https://www.paginademedia.ro/dooh-digital-outdoor-news/reclame-video-3d-21540486, accesat: 29.03.2024.

[21] FreeEx Digest nr. 4, 27.06.2023, https://activewatch.ro/publicatii/partidele-banii-si-presa-o-relatie-toxica-freeex-digest-nr-4/accesat: 16.04.2024.

explicații pentru că nimeni nu îi mai întreabă". (p.17) Jurnaliștii ajung să aibă "simțuri adormite" (p.18) și nu li se mai cere performanță, cu atât mai puțin verticalitate:

> "Mulți dintre oamenii care se formează acum în aceste redacții «cumpărate» vor vicia pe termen lung întreaga breaslă. Pe termen scurt, avem de a face cu o imensă infuzie de capital care destabilizează ierarhia veniturilor din presă. Jurnaliștii seniori, altfel combativi și dedicați meseriei, pot fi ușor atrași în aceste sanatorii de presă, unde nu li se cere decât să tacă pentru a încasa la final de lună sume importante de bani, în totală disonanță cu valoarea muncii lor". (p.18-19)

Într-un interviu realizat de Andreea Pora cu Septimius Pârvu, expert în procese electorale la "Expert Forum", acesta vorbește despre reclama din precampanie a partidelor politice, care e: "un fel de Vestul sălbatic. Vedem bannere, vedem afișaj luminos, mașini colantate, vedem tot felul de alte materiale care nu se raportează în rapoartele de campanie. [...] Practic, cu o lună înainte de campanie dispar toate și nu mai rămân decât afișele. Oricum, la locale nici în audiovizual nu se plătește, doar la europarlamentare poți să plătești pentru difuzarea anumitor tipuri de emisiuni. Practic, rămâne online-ul, deși sumele nu-s chiar așa de mari în online. Mai degrabă rămân cheltuielile mari pentru presă și propagandă din perioada asta"[22].

Și în Arad, reclama *outdoor* a fost agresivă, timp de aproximativ 3 luni, martie-mai, cu reclame plasate preponderent în refugiile de tramvai și pe clădirile blocurilor ori sub formă de corturi la intersecții sau piețe. Jurnaliștii locali au evidențiat o "lipsă de reguli" în outdoor-ul arădean, subliniind că principalii candidați și-au plătit reclamele din buzunarele proprii, cel puțin după declarațiile oferite de aceștia presei locale[23]. Refugiile de tramvai au fost împânzite cu reclamele a doi candidați, care au contractat toate spațiile din rețeaua de transport public cu tramvaiul.

În Arad nu există un regulament pentru publicitate şi afişaj (electoral sau nu), spun reprezentanții Primăriei Arad, care au transmis presei că în oraș totul funcționează în baza legilor naționale, a Legii nr. 185/2013, privind amplasarea şi autorizarea mijloacelor de publicitate, lege republicată pe 15 februarie 2018. Așa după cum relata *Special Arad*, proiectul de hotărâre cu privire la Regulamentul privind publicitatea, reclama şi afişajul în Municipiul Arad, care fixa reguli foarte clare de afișaj pe zone și pe tipuri de reclamă, supus transparenței decizionale și regăsit pe ordinea de zi a unei ședințe din anul 2016, nu a mai ajuns la vot.

Contactați de jurnaliștii de la *Special Arad*, primăria Arad susține că lucrează acum la un nou regulament de afișaj în Arad, dar acesta nu va ajunge la vot până la alegerile din iunie 2024. Regulile se aplică prin intermediul firmelor care dețin panourile de afișaj în Arad, firma bucureşteană Euromedia deținând cele mai multe spaţii de afişaj şi toate spaţiile de reclamă amplasate în staţiile de tramvai din Arad. Jurnaliștii locali relatează că Euromedia a semnat cu Compania de Transport Puplic Arad, la finele anului 2023, un nou contract pentru publicitatea din refugiile din stațiile de tramvai, întins pe 10 ani.

---

[22] Andreea Pora, "Campania electorală s-ar putea să fie haotică, amestecăm teme care nu au legătură", interviu cu Septimius Pârvu, expert în procese electorale la Expert Forum, *Revista 22,* 16.04.2024, https://revista22.ro/interviu/septimius-parvu-campania-electorala-s-ar-putea-sa-fie-haotica-amestecam-teme-care-nu-au-legatura, accesat: 23.04.2024.

[23] Adriana Barbu, "Publicitate fără reguli. Campania electorală a început în Arad de două luni, cu doi candidați umblând, spun aceștia, …la propriile buzunare", 21.04.2024, https://specialarad.ro/publicitate-arad-campanie-electorala-candidati/accesat:21.04.2024.

În luna martie și aprilie 2024, doi candidați pentru primăria Arad, Călin Bibarț (PNL) și Ilie Cheșa (PSD), sunt prezenți în zona de afișaj din refugiile stațiilor de tramvai din Arad.

PSD
#doarARAD
Aradul suntem noi, cei născuți și crescuți aici, dar și cei care au găsit în Arad acel... ACASĂ, pentru că împreună suntem o familie. De aceea spun în fiecare zi #doarArad și sunt convins că la fel ca mine, gândesc zeci de mii de arădeni. Împreună vom reuși să readucem la viață acel Arad pe care ni-l dorim cu toții!
viceprimar Ilie Cheșa
Președinte al Organizației Municipale PSD Arad

Actualul primar PNL, Călin Bibarț, apare pe panourile de afișaj din refugiile stațiilor de tramvai, folosindu-se de o imagine împărțită în două. Afișele aduc în prim-plan investițiile pe care le-a făcut Primăria Arad în ultimii ani. În partea dreaptă a afișelor electorale, se regăsește sigla Primăriei Municipiului Arad și nu a PNL, primarul clarificându-și susținerea din partea partidului după un interviu de presă, pe care îl menționez în lucrare.

Jurnaliștii de la *Special Arad* l-au întrebat pe primar cine a comandat afișele electorale și cine le-a plătit, pe afișe apărând sigla Primăriei Arad şi nu a PNL, partid în care Bibarț e membru. În luna martie, *Special Arad* s-a adresat concomitent europarlamentarul Gheorghe Falcă, liderului PNL Arad, și Primăriei Arad, pentru a afla cine le-a comandat și cine a plătit afișele electorale. Falcă a precizat că PNL nu a comandat şi nici nu a plătit niciun afiş din cele care erau în Arad, la finalul lunii februarie 2024. Primăria Arad a avut nevoie, pentru a furniza un răspuns simplu, de o cerere scrisă pe Legea 544/2001, cea a liberului acces la informaţii de interes public, trimisă de jurnaliști în 5 martie, şi de abia în 9 aprilie, a răspuns că nu ea este comanditara acestor panouri.

> "Cine a plătit totuși afișele primarului Călin Bibarț din stațiile de tramvai? Și cine a plătit afișele lui Ilie Cheșa, apărute ulterior lângă afișele edilului de Arad, în aceleași stații?
>
> În nici un caz partidele celor doi (acum) candidați la fotoliul de primar. Ci, după cum afirmă aceștia, chiar ei, din buzunarul propriu.
>
> Primarul Călin Bibarț ne-a răspuns, prin intermediul unuia dintre consilierii săi personali, că dânsul a plătit din buzunarul său toate afișele din spațiile de tramvai, afişe cu sigla Primăriei Arad. Aceeași tactică a fost folosită, se pare, și de viceprimarul Ilie Cheșa. Viceprimarul ne-a precizat faptul că afişele au fost comandate de dânsul, nu de partid, PSD urmând să plătească campania electorală, aşa cum prevedea legea electorală".[24]

[24] Adriana Barbu, "Publicitate fără reguli. Campania electorală a început în Arad de două luni, cu doi candidați umblând, spun aceștia, …la propriile buzunare", 21.04.2024, https://specialarad.ro/publicitate-arad-campanie-electorala-candidati/accesat:21.04.2024.

Este de remarcat o ciudățenie, în *ourdoor-ul* arădean, afișele au apărut în perioada în care cele două partide și cei doi candidați negociau intens fotoliul de primar al Aradului și niciunul dintre cele două partide nu părea că ar vrea să-și susțină proprii candidați. Așa că ambii politicieni au pornit campania pe persoană fizică, primind ulterior susținerea oficială a partidului din care fac parte. Călin Bibarț a negociat funcția sa nu doar cu PNL, iar viceprimarul actual, Ilie Cheșa de la PSD nu a știut dacă PSD sau PNL vor avea un candidat comun la Primăria Arad. Actualul primar a fost atent să acopere cu afișaj *outdoor* zonele vizibile, circulate din Arad.

Pe Bulevardul Victoria, deasupra șoselei principale, actualul primar PNL amplasează un panou cu fotografii de la diverse evenimente culturale și sportive din Arad. Călin Bibarț este fotografiat alături de diverse vedete care au concertat la Arad, pe banii Primăriei și ai instituțiilor subordonate ei.	

Primarul actual, Călin Bibarţ, s-a folosit de presa locală prietenă ca să transmită semnale în interiorul propriului partid, PNL. L-am numit interviul de tatonare a adversarilor politici și de exprimare a intenției de a negocia cu diverse forțe politice. Scopul acestui tip de interviu este intenția intervievatului de a comunica, prin intermediul presei, cu conducerea partidului, din dorința de a transmite semnale în interiorul organizației, unde intervievatul are mai puțină autoritate/acces/succes. În perioada analizată am remarcat două asemenea texte, unul cu primarul Aradului, Călin Bibarț[25], altul cu un antreprenor din Arad, Cosmin Galiș[26], care își exprimă intenția de a intra în politică și face acest "anunț" public, prin intermediul ziarului, tocmai pentru a-și arăta disponibilitatea. De remarcat că niciun interviu nu este asumat de vreun jurnalist, în dreptul întrebării fiind trecut doar numele ziarului: *Jurnal Arădean*.

Dacă primarul Călin Bibarţ nu a pus deloc sigla PNL pe afişele sale din refugiile de tramvai, actualul viceprimar, Ilie Cheşa, a folosit sigla şi culoarea partidului (roşu) pe unele dintre afişele sale. Călin Bibarţ a optat pentru această formulă pentru că nu se decisese din partea cărui partid candida, iar Ilie Cheşa spera să fie el candidatul de primar al PSD. În

[25] "Voi lua în calcul toate opțiunile politice astfel ca Aradul să aibă de câștigat", interviu cu primarul Aradului, Călin Bibarț, *Jurnal arădean* (Arad), An XXXVI, Nr. 9543, 1.04.2024, p.5, articol nesemnat.

[26] "Lucrurile care ne apropie sunt mai importante decât cele care ne separă", interviu cu Florin Galiș, *Jurnal arădean* (Arad), An XXXVI, Nr. 9514, 20.02.2024, p.5, articol nesemnat. În urma interviului, Galiș e cooptat pe listele de consilieri AUR.

perioada afișajului, cea de precampanie, cele două partide PSD și PNL, încă negociau, la nivel central, liste comune la alegeri, nicidecum prezențe separate pe listele de vot.

Legat de afișele din stațiile de tramvai, Primăria Arad a informat publicația locală *Special Arad* că: „Din totalul de 127 de stații de tramvai de pe raza Municipiului Arad, un număr de 79 sunt prevăzute cu adăposturi pentru călători. Dintre aceste 51 sunt proprietatea Municipiului Arad, fiind date în întreținere Companiei de Transport Public Arad, în baza contractului de delegare a serviciului public de transport nr. 704/2.12.2019, încheiat între CTP și ADITP Arad. Celelalte 28 de adăposturi sunt proprietatea SC Euromedia Group SA, acestei societăți revenindu-i și gestionarea acestora".

Afișele politice care mai apăruseră în oraş, în momentul la care s-a început documentarea, în precampanie, erau cele ale USR, dar acestea nu erau cu candidatul USR la primăria Arad, Adrian Wiener, ci cu președintele USR, Cătălin Drulă. Ulterior au apărut mash-uri pe blocuri și cu Adrian Wiener, care a optat pentru o prezență mai numeroasă pe corturile amplasate de USR în cartierele Aradului.	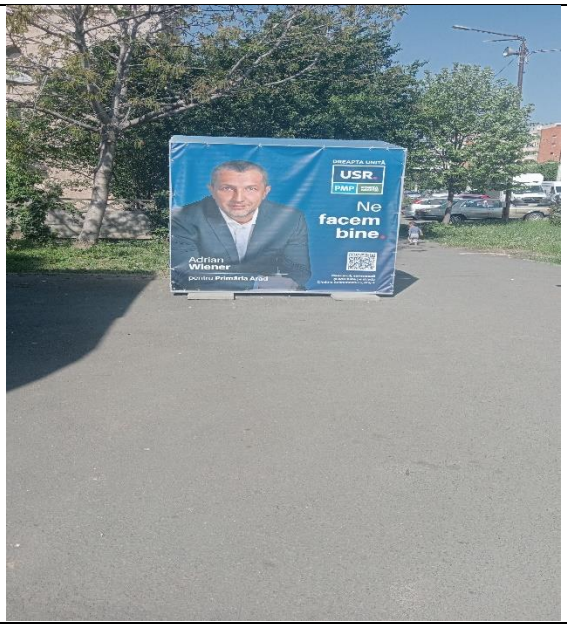

Contactați de presa locală, cei de al USR au declarat că nu au accesat spațiile din refugiile de tramvai deoarece "nu credeau că ar fi primit spaţii acolo [...] Pe piaţa locală circulă zvonuri că firma care se ocupă de publicitatea în staţiile de tramvai şi în alte locuri din oraş este o firmă apropiată PSD, dar la Arad este apropiată şi de PNL, partidul care se ocupă de guvernarea locală aici de peste 20 de ani".[27]

Partidul AUR a întârziat plasarea reclamelor *outdoor* cu candidatul propriu la Primăria Arad. Panourile publicitare care îl înfăţişează pe candidatul la funcția de primar din partea AUR Arad, Leontin Aslău, au apărut târziu prin cartiere, în luna mai 2024.	

[27] Adriana Barbu, "Publicitate fără reguli. Campania electorală a început în Arad de două luni, cu doi candidați umblând, spun aceștia,…la propriile buzunare", 21.04.2024, https://specialarad.ro/publicitate-arad-campanie-electorala-candidati/accesat:21.04.2024.

Jurnaliștii arădeni de la *Special Arad* scriu că și la AUR Arad, ca la celelalte formațiuni importante, PSD sau PNL, "cel puţin la un moment dat, pare să se aplice aceeași regulă arădeană pentru alegerile locale: candidații desemnați pentru funcția de primar nu par doriți de propriile partide"[28], așa explicându-se fie întârzierile în panotaje, fie lipsa siglelor partidelor, pe afișele cu candidații la primărie.

Euromedia, firma din București care deţine spaţiile de afişaj din refugiile staţiilor de tramvai, are puncte de lucru și adrese de contact în cele mai mare orașe ale țării: la Sibiu, Oradea, Pitești, Timișoara, Craiova, Iași, Cluj, Constanța, Buzău, Brașov, Bacău, Baia Mare. La Arad, deşi este prezentă pe piață și administrează spațiile de publicitate din stațiile de tramvai şi nu numai, de cel puţin 10 ani, nu are un punct de lucru. Totuşi, reprezentanții din Timișoara sunt dispuși să ofere date despre Arad. În urma investigației jurnaliștilor de la *Special Arad*, pentru un afiş în staţiile de tramvai costurile se ridică la aproximativ 300 de euro pe lună. Jurnaliștii de la publicația arădeană s-au dat reprezentanți ai unui ONG care vrea să organizeze un eveniment cultural la Arad, în jurul datei de 20 mai, și dorește să afle costul promovării. Euromedia a semnat la finele anului trecut un nou contract de colaborare cu Compania de Transport Public în care aceasta plăteşte o sumă lunară pentru refugiile staţiilor de tramvai, mai exact pentru câştigurile obţinute de societatea din Bucureşti din publicitatea de aici. E vorba, potrivit celor declarate de directorul CTP Arad, Claudiu Godja, de 10% din valoarea încasărilor, dar câştigurile nu sunt mari. Undeva la 1.000 de lei pe lună primeşte CTP de la Euromedia, scriu cei de la *Special Arad*. Firma s-a obligat să înlocuiască, în baza contractului semnat, refugiile din centrul Aradului cu unele noi, moderne.

3. **Concluzii.**

Odată cu apariția tiparului, afișele (cunoscute și sub denumirea de *outdoor posters* în limba engleză) au devenit o industrie, iar locurile speciale de afișaj au fost amenajate. S-au reglementat spațiile, condițiile de afișaj și prețurile. Panourile stradale (*outdoor signs & painted bulletins*) sunt considerate foarte costisitoare din punct de vedere al prețurilor. Deoarece acestea sunt receptate în mers, de obicei din mașină sau din alt mijloc de transport, suportul mesajului trebuie să fie de mari dimensiuni pentru a fi observabil și lizibil. În acest context, mesajul trebuie să fie simplu și concis, astfel încât să fie ușor de reținut. Imaginea joacă un rol hotărâtor în creșterea interesului în rândul receptorilor. În această categorie intră mesajele scrise pe pânză sau pe folii de plastic, care sunt agățate de clădiri sau prinse între stâlpii de la marginea șoselei. Această metodă se practică pentru anunțurile cu valabilitate scurtă, cum ar fi inaugurările de magazine, lansările de produse sau prezentarea candidaților în timpul alegerilor legislative.

Creatorii de reclame de acest tip consideră că mesajul are eficiență maximă dacă reamintește cumpărătorului de existența unui produs deja cunoscut. Mesajul își păstrează simplitatea și claritatea redactării, preferându-se caracterele majuscule, tipurile de litere și fondurile ușor de citit. Culorile au un puternic impact asupra receptorilor, iar textul este însoțit de o imagine supradimensionată. Această modalitate de transmitere a mesajului publicitar este preferată datorită numărului extrem de mare de receptori, într-un timp foarte scurt.

În Arad, reclama outdoor a fost intensă timp de aproximativ 3 luni**,** în perioada martie-mai 2024. Aceste reclame au fost plasate preponderent în refugiile de tramvai și

[28] "Lansarea candidatului pentru Primăria Arad a formațiunii AUR a avut nevoie de două încercări pentru o singură reușită. Zvonurile de pe piață vorbeau de faptul că formaţiunea negocia în fapt şi cu actualul primar al Aradului pentru aceeași poziție, dar se pare că aici problemele au fost create nu de negocieri ci mai degrabă de proceduri birocratice greșite", Adriana Barbu, "Publicitate fără reguli. Campania electorală a început în Arad de două luni, cu doi candidați umblând, spun aceștia,…la propriile buzunare", 21.04.2024, https://specialarad.ro/publicitate-arad-campanie-electorala-candidati/accesat:21.04.2024 .

pe clădirile blocurilor, dar și sub formă de corturi la intersecții sau piețe. Jurnaliștii locali au subliniat o "lipsă de reguli" în ceea ce privește publicitatea outdoor din Arad. Mai exact, principalii candidați și-au plătit reclamele din buzunarele proprii, conform declarațiilor oferite presei locale. Refugiile de tramvai au fost împânzite cu reclamele a doi candidați, care au contractat toate spațiile din rețeaua de transport public cu tramvaiul.

De asemenea, în Arad am sesizat și alte forme de publicitate outdoor, cum ar fi bannerele**,** mesh-urile**,** corturi. Acestea sunt utilizate pentru reclame publicitare de mici și mari dimensiuni, aplicate pe clădiri și panouri publicitare.

Este important ca autoritățile să reglementeze și să supravegheze aceste activități publicitare pentru a asigura un echilibru între nevoile de promovare și aspectul urban al orașului. Astfel, se poate evita o aglomerare excesivă a reclamelor și o posibilă poluare vizuală.

În concluzie, publicitatea outdoor este o componentă importantă a mediului urban, dar trebuie gestionată cu atenție pentru a nu afecta calitatea vieții și aspectul estetic al orașului.

În perioada de precampanie urmărită în municipiul Arad, cele mai numeroase afișe au fost cele care îl aveau în centru pe actualul primar PNL, Călin Bibarț, precum și pe ceilalți politicieni arădeni de la PNL.

BIBLIOGRAPHY

Abad, Valérie, Compiègne, Isabelle, *Langage et publicitcé. Lexique de communication publicitaire*, Bréal Edition, 1992.

Barbu, Adriana, "Publicitate fără reguli. Campania electorală a început în Arad de două luni, cu doi candidați umblând, spun aceștia, …la propriile buzunare", 21.04.2024, https://specialarad.ro/publicitate-arad-campanie-electorala-candidati/accesat:21.04.2024.

Cristian Florin Popescu, Radu Bâlbâie, *Mic dicţionar de jurnalism*, Ed. Fundația Rompres, București, 1998.

Dayan, Armand, *La Publicité,* PUF, 1992.

Ducrot, O., *Les mots du discours***,** Ed.de Minuit, Paris, 1980.

Dyer, Gillian, *Advertising as Communication,* London and New York, Methuen & Co., 1982.

FreeEx Digest nr. 4, 27.06.2023, https://activewatch.ro/publicatii/partidele-banii-si-presa-o-relatie-toxica-freeex-digest-nr-4/accesat: 16.04.2024.

Ilie Gabriel, Guţu Gabriela, Ilie Pantelimon, *Publicitate şi reclamă comercială. Manual pentru clasele XI-XII, licee economice, administrative şi de servicii*, Ed. Ministerul Învăţământului, București, 1994.

John Berger, *Ways of Seeing*, Harmondsworth, Penguin Books, 1972.

Moles, Abraham, *La comunication et les mass-media***,** Les Dictionnaires Marabout Université, 1973.

Neamţu, Carmen, "Cultural Journalism: The Theatre Review", In: Barkho, L., Lugo-Ocando, J.A., Jamil, S. (eds) *Handbook of Applied Journalism. Springer Handbooks of Political Science and International Relations*. Springer, Cham, 2024, https://doi.org/10.1007/978-3-031-48739-2_35, afișul de teatru.

Neamțu, Carmen, "Strategies of interviewing in cultural press", *Communication Papers. Media Literacy and Gender Studies*, *12*(24), 91–106, 2023, https://doi.org/10.33115/udg_bib/cp.v12i24.22843

Neamțu, Carmen, *Limbajul publicitar,* Ed. Mirador, Arad, 2002.

Neamțu, Carmen, *Reclame pe limbă. Publicitate și ubicuitate,* Ed. Mirador, Arad, 2012.

Odangiu, Marian, Ciobanu, Daniela şi Ficard, Violeta, *Publicitatea audio. Curs practic de strategii creative,* Ed. Hestia, Timișoara, 1997.

Petrișor Obae, "Imagini spectaculoase cu ultima modă de outdoor: reclame video 3D. Pare că reclama iese din ecran!", 29.03.2024, https://www.paginademedia.ro/dooh-digital-outdoor-news/reclame-video-3d-21540486, accesat: 29.03.2024.

Pora, Andreea, "Campania electorală s-ar putea să fie haotică, amestecăm teme care nu au legătură", interviu cu Septimius Pârvu, expert în procese electorale la Expert Forum, *Revista 22*, 16.04.2024, https://revista22.ro/interviu/septimius-parvu-campania-electorala-s-ar-putea-sa-fie-haotica-amestecam-teme-care-nu-au-legatura, accesat: 23.04.2024.

Stoiciu, G., *Orientări operaţionale în cercetarea comunicării de masă,* Ed. Ştiinţifică şi Enciclopedică, București, 1981.

ESSENTIAL QUALITIES AND CHARACTERISTICS OF THE COUNSELLOR

Mihaela Stoica
Prof., PhD, „Dimitrie Cantemir" University of Târgu Mureș

Abstract: This article addresses the essential qualities and characteristics of the counsellor. Firstly, it specifies what counselling is and what the role of the counsellor is, and secondly, it presents the main characteristics and qualities of the counsellor that are essential to ensure its efficiency. Empathy is an essential quality of the counselor and refers to the ability to perceive the feelings, emotions of the interlocutor, his way of thinking and behaving, without identifying with him and without judging. The most important quality of an effective advisor is authenticity. Authenticity means that the counsellor does not play a role, he remains himself in the relationship with the client. All counselors need fundamental counseling techniques to relate to clients and help them understand their problems. Counseling techniques refer to communication skills, e.g., listening skills, questioning skills.

Keywords: counseling, consellor, empathy, authenticity, counseling skills

Pornind de la ceea ce zicea Urania Cremene[1] că putem transforma fiecare provocare într-o oportunitate de creștere și învățare, consilierea după Amble, B.[2] este o relație interumană de ajutor, o căutare în comun a sensului în viață, iar Inskipp F. şi John H.[3] menționează că consilierea este o cale de a relaționa și de a răspunde unei alte persoane, pentru ca aceasta să fie ajutată să-și exploreze gândurile, emoțiile și comportamentul în direcția câștigării unei înțelegeri de sine mai clare și pentru a învăța să găsească și să utilizeze părțile sale mai tari / resursele, astfel, încât să se poată confrunta cu viața mai eficient, luând decizii adecvate și acționând corespunzător.

Consilierul va ajuta clientul să funcționeze mai eficient în viața cotidiană, să aibă relații pozitive cu cei din jur și să dezvolte un sistem coerent de scopuri în viață. Preocuparea consilierului este de a stimula și dezvolta potențialului clientului, de a-i forma mecanisme de coping adaptative în ceea ce privește ameliorarea anxietății, stresului și stimularea încrederii în sine, dezvoltarea personalității și a abilităților de adaptare la diverse situații și medii. Consilierul[4] își sprijină clientul să perceapă / să înțeleagă viața și să învețe să își atingă scopurile esențiale prin decizii fundamentate și prin rezolvarea problemelor de natură afectivă sau interpersonală. Existența de obiective adecvate determină orientarea subiectului spre viitor, spre oportunitățile care îi conferă sens în viață.

Eficiența activității de consiliere (Rickley G., Therese C.)[5] este determinată însă de personalitatea consilierului în ansamblul său și este indicată de următoarele caracteristici și calități esențiale: 1. ***Capacitatea de a accepta propriile experiențe*** se referă la acceptarea vieții afective așa cum este, fără a reprima reacțiile afective negative ***2. Gândire și atitudine pozitivă față de lume*** este capacitatea de a-și gestiona eficient propriul destin, de a avea o

[1]Cremene, U., Fântănaru, Fl. (2024) *Provocările părinților de azi*, Editura BookZone, București
[2]*Potolea, D., Neacșu, I., Iucu, R.B., Pânișoară, I.O. (coord. 2008) Pregătirea psiho-pedagogică. Manual pentru definitivat şi gradul didactic II, Editura Polirom, Iași, p. 544*
[3]Micleușanu Z., Cuznețov, L. (2015) *Bazele consilierii. Ghid metodologic*, Universitatea de Studii europene din Moldova, Chișinău, p. 8
[4]Georgescu, M. (2009*) Introducere în consiliere psihologică,* București, Editura Fundației România de Mâine, București, p.12
[5]Georgescu, M. (2009*) Introducere în consiliere psihologică,* București, Editura Fundației România de Mâine, București, p.109

imagine de sine congruentă și stabilă. ***3. Capacitatea de angajare în relație*** este capacitatea de a trăi și accepta într-o manieră neposesivă sau evaluativă sentimentele și opiniile clientului. În majoritatea cazurilor personalitatea celuilalt determină senzații de disconfort sau angoasă. Există teama că experimentarea liberă a emoțiilor produse de celălalt poate fi periculoasă întrucât „cineva poate profita de noi, ne poate rejecta". De aceea, atitudinea comună este aceea de a păstra distanța. Consilierul este mai puțin reactiv la riscurile angajării în relații întrucât cunoaște avantajele valorilor câștigate prin intermediul celuilalt. Astfel există o mare libertate în alegerea și dezvoltarea relațiilor. ***4. Capacitatea de a se lăsa percepuți de ceilalți așa cum sunt*** este capacitatea acceptării propriilor sentimente și nevoi. Persoanele autentice sunt cele care nu mai au nevoie să impună celorlalți reprezentări de sine care nu le aparțin. Nu trebuie să pretindă cunoaștere acolo unde nu știu, nu trebuie să fie amabile atunci când resimt ostilitate, nu trebuie să pară încrezătoare atunci când se simt nesigure. Sunt libere să își exprime atitudinile și sentimentele așa cum sunt. Susținerea unei imagini de sine care este diferită de cea reală are importante costuri energetice. Energia consumată în menținerea unor false imagini de sine poate fi canalizată spre rezolvarea de probleme. Consilierul eficient este congruent cu sine prin concordanța dintre comportament și atitudini, dintre afecte și valori. Sentimentul de autenticitate pe care îl inspiră consilierul permite construirea unei relații suportive cu clientul. ***5. Capacitatea de a accepta responsabilitatea pentru propriul comportament*** constă în acceptarea propriilor slăbiciuni și eșecuri și permite să nu mai atribuie celorlalți responsabilitatea pentru propria viață. Consilierul poate accepta critica într-o manieră constructivă și nedefensivă. ***6. Capacitatea de a avea aspirații realiste*** protejează individul de realizări prea facile sau de eșecuri repetate. Deseori acest mecanism nu este operativ și individul nu își apreciază corect scopurile, fixând obiective prea înalte, foarte greu realizabile sau prea modeste, cu mult sub capacitățile reale. În ambele cazuri rezultă eșecul. Consilierul poate să își fixeze scopurile cu obiectivitate, fiind conștient de propriile calități. ***7. Conștientizarea sistemului de valori*** se referă la cunoașterea propriilor standarde și de a acționa sau decide în raport cu sistemul său de valori. Conștientizarea propriului sistem de valori permite orientarea eficientă a vieții și evitarea comportamentelor cu efect negativ.

Adriana Băban[6] prezintă o serie de calităţi ale consilierul: empatia, acceptarea necondiționată, congruența, colaborarea și responsabilitatea. ***Empatia*** este capacitatea de a percepe trăirile, emoțiile interlocutorului, modul său de a gândi și de a se comporta, fără a se identifica cu acesta și fără a judeca. Empatia este atitudinea de a fi "cu" persoana şi nu "ca" persoana cealaltă. Carl Rogers[7] consideră că: a fi empatic înseamnă a percepe cu acurateţe cadrul intern de referinţă al altuia, cu toate componentele sale emoţionale şi semnificaţiile care-i aparţin "ca şi cum" ai fi cealaltă persona, dar fără a pierde condiţia de "ca şi cum". Un indicator al empatiei este sentimentul clientului că este înțeles și acceptat. Empatia înseamnă "a fi alături" de persoană, atitudine care facilitează exprimarea emoţiilor, convingerilor, valorilor şi îmbunătăţeşte comunicarea dintre consilier și client. Dezvoltarea empatiei se realizează prin urmărirea câtorva sugestii: utilizarea întrebărilor deschise care facilitează comunicarea: "Ai putea să-mi spui mai multe despre acel eveniment…?"; evitarea moralizării: "Nu este bine ce ai făcut"; evitarea întreruperilor în timpul conversaţiei: "Părerea mea este că…" evitarea etichetării: "Eşti cam neserios / distrat / superficial…."; evitarea feed-back-urilor negative: "Rezultatul tău este nesatisfăcător"; evitarea criticii sarcastice: "Eşti ridicol…." și utilizarea sugestiilor constructive: "Data viitoare va fi mai bine dacă vei face…".

[6]Micleușanu Z., Cuznețov, L. (2015) *Bazele consilierii. Ghid metodologic,* Universitatea de Studii europene din Moldova, Chișinău, p. 50

[7]Gîrlaşu-Dimitriu, O. (2004) *Empatia în psihoterapie,* Editura Victor, Bucureşti, p. 10

Atitudinea empatică[8] se dezvoltă în condiții de: **autenticitate** și **atitudinea de accceptare, respect necondiționat**.

Cea mai importantă calitate a unui consilier eficient este **autenticitatea.** Autenticitatea[9] însemnă că consilierul nu joacă un rol, rămâne el însuși în relația cu clientul. Prin autenticitatea[10] ajungem foarte aproape de prolemele clienților. În calitate de consilieri devenim exemple pentru clienți noștri. Dacă însă comportamentul nostru va fi incongruent, dacă decidem să rămânem ascunși și vagi, ne putem aștepta ca și clienții noștri să imite acest mod de a fi și să fie neîncrezători. Dacă vom fi autentici și ne vom dezvălui la momentul potrivit, clienții vor tinde să preia aceste calități, și astfel, vor fi onești în interacțiune cu noi. Gradul de autenticitate și sănătatea psihică a consilierului este variabila crucială, dar trebuie completată de cunoștințe, competență în aplicarea tehnicilor și simț etic.

Respect față de alții și acceptarea pozitivă necondiționată și **compasiune** se referă la comportamentul consilierilor de a nu judeca și de a evalua clienți dar de a-i accepta așa cum sunt ei. Consilierul trebuie să **accepte necondiţionat** interrelaţionarea cu subiectul, indiferent dacă valorile acestuia diferă sau sunt diametral opuse. Valorizarea clienților nu trebuie să fie condiţionată de grupul social de apartenenţă, de rasă, sex, religie, valori şi atitudini personale, comportamente. Acceptarea necondiţionată nu este echivalentă cu aprobarea oricărei aptitudini sau a oricărui comportament, cu neutralitate sau ignorare, cu simpatie şi toleranţă. Acceptarea unei persoane nu presupune nici aprobarea nici dezaprobarea a ceea ce spune sau simte persoana, este acceptarea modului în care persoana simte sau crede în mod diferit de ceilalţi. Non-acceptarea înseamnă: să dai sfaturi, soluţii, să evaluezi, să învinovăţeşti, etichetezi, ameninţi, lauzi. **Congruenţa** se referă la concordanţa dintre comportamentul consilierului şi convingerile, emoţiile şi valorile sale personale, iar prin această calitate va reuşi să construiască o relaţie de încredere cu cel consiliat. Este indicat să nu exprime convingeri şi idei în care nu crede cu adevărat. Decalajul dintre ceea ce simte sau gândeşte consilierul se va transpune într-un comportament fals, uşor de observat de ceilalţi **Colaborarea** reprezintă abilitatea de a implica persoana în deciziile de dezvoltare personală. Rolul consilierului este să-l ajute pe beneficiar să găsească cele mai bune informaţii pentru ca acesta să poată lua decizii optime. **Responsabilitatea** presupune respectarea principiilor fundamentale ale consilierii, prin prevenirea utilizării greşite a cunoştinţelor şi metodelor de consiliere. Consilierul activează în limitele competenţei sale profesionale şi îşi asumă responsabilitatea pentru consecinţele propriilor acţiuni.

Corey și Callanan[11] oferă o scurtă trecere în revistă a calitățile și caracteristicile pe care ar trebui să le posede consilierul: ***deschiderea către dezvoltarea conștiinței de sine***; ***abilitatea de a-și planifica intervenția***, aceasta presupunând flexibilitatea, pentru o bună adaptare la situația de fapt (alegerea vestimentației, care să inspire profesionalism; gesturi moderate în concordanță cu mesajul verbal; limbajul adecvat nivelului de înțelegere a clientului, eventual incluzând expresii ale acestuia), ***empatia*** – calitate esențială a consilierului, îi permite consilierul să aibă acces la stările pacientului neexprimate verbal, punând astfel premisele unei comunicări emoționale, ce-i va permite să pună în cuvinte stările pe care pacientul este incapabil de a le exprima verbal; ***cunoașterea resurselor disponibile existente în comunitate*** (diverse facilități, servicii profesionale de *specialitate*, legislația în

[8]*Diaconescu, M. (2014) Terapii individuale, consiliere și intervenția în criză, curs, Universitatea Babeş-Bolyai, Cluj-Napoca, p.19*

[9]*Ertelt, B.-J., Schultz, W.E., Frey, A. (2022) Counsellor Competencies, Developing Counselling Skills for Education, Career and Occupation, Springer Nature Switzerland A.G., Switzerland, p.8*

[10] Mitrofan, I., Nuță, A. (2009) *Consiliere psihologică. Cine, ce și cum,* Editura Sper, București

[11]Holdevici I., Crăciun, B. (2019) *Orientări contemporane în psihoterapie și consiliere psihologică,* Editura Trei, București, p. 35

vigoare referitoare la *problematica* subiectului) pentru a fi mobilizate la nevoie: *deținerea unor mecanisme de adaptare;* umor, capacitatea de a gândi logic, controlul propriilor reacții, altruismul; flexibilitatea, originalitate, abilitatea de a intra în contact cu oamenii.

Caracteristicile pozitive ale unui consilier sunt[12]: experiență profesională (informație solidă în domeniu, abilități practice), abilități interpersonale și de relaționare, de comunicare (verbală, nonverbală și scrisă), bunăvoință și respect, obiectivitate și pragmatism, toleranță (acceptarea celorlalți fără formularea unor judecăți de valoare), flexibilitate, empatie, autoapreciere, încredere în forțele proprii, înțelegerea și conștientizarea propriei valori, capacitatea de a-și recunoaște propriile slăbiciuni, conștientizarea startului de model pentru clienți, orientarea către dezvoltarea personală, precum și spre dezvoltarea celorlalți, deschidere, disponibilitate, charisma, simțul umorului, condiție fizică bună (sănătate), echilibru interior, sensibilitate față de problemele care țin de diversitatea culturală și înțelegerea acestor probleme.

Toți consilierii au nevoie de tehnici de consiliere fundamentale pentru a relaționa cu clienții şi pentru a și ajuta să-şi înțeleagă problemele[13]. Tehnicile de consiliere se referă la abilitățile de comunicare: de exemplu, abilităţile de ascultare, abilităţile de adresare a întrebărilor.

Abilitatea de ascultare este esențială pentru eficiența consilierii. Atunci când se simt ascultați, oamenii se simt importanți: "Am simțit că îmi acordă toată atenția, atunci când aveam mare nevoie. Aveai impresia că nu există altceva pe fața pământului decât tu, el și problema noastră."[14].

Dintre cele patru tipuri de ascultare (ascultare pasivă, ascultare selectivă, ascultare reflexivă și ascultarea activă); ascultarea activă este cea mai eficientă în intervenția în consiliere. În **ascultarea activă** atenția consilierul se focalizează asupra mesajului și emoțiilor transmise de pacient, observându-se și pe sine în cadrul acestei relații. Pentru a asculta activ, pentru a face eficient ascultarea, se urmărește următorii pași: privește persoana; oprește ce faci şi ignoră ce-ţi atrage atenţia; păstrează o distanţă potrivită (30 cm – 1 m); stai drept, sau ușor aplecat către persoana care vorbește; aprobă din cap „îhm, înţeleg, da"; arată-te interesat de discuţie; dacă nu înţelegi, întreabă şi clarifică orice neînţelegere; repetă cu cuvintele tale ce a spus persoana ascultată; nu întrerupe persoana care vorbeşte şi mai ales, evită orice fel de afirmaţie critică; încetează să vorbeşti; uşurează situaţia vorbitorului; arată vorbitorului că vrei să-l asculţi; pune-te în pielea vorbitorului; fii răbdător; nu te înfuria; pune întrebări; nu fi dur în dispute şi critici și nu te impune ca autotcunoscător.

Pe parcursul relatărilor clientului, consilierul trebuie să fie preocupat în permanență de întrebări precum. Ce spune de fapt clientul?; Care sunt mesajele reale ale acestuia ?. Aceasta preocupare poate fi verbalizată prin afirmații de tipul: Se pare că suferiți mult din cauza faptului că ... . În felul acesta, consilierul arată că manifestă un interes sporit față de ceea ce exprimă clientul, printr-o atitudine plină de atenție și solicitudine.

Întrebările deschise sunt deseori folosite în consilierea clienților și deasemenea încurajarea minimală (nonverbale: comportament atent, aplecat înainte, dând din cap, sau verbale: Da? Ei bine? Aha, Hm, ... Spune-mi mai mult, repetarea unui sau două cuvinte cheie) sau doar așteptând în tăcere încurajează clienții să vorbească, sau parafrazarea – repetarea exactă a a ultimei declarație a clientului) facilitează continuarea conversației.[15]

---

[12]Szilagyi, A. (2008) *Manualul consultantului în carieră,* Institutul European, Iași, p.46

[13]*Nelson, R.J. (2009) Manual de consiliere, Editura Trei, Bucureşti, p.32*

[14]Bell, C.R. (2010) *Manageri şi mentori,* Curtea veche Publishing, București, p. 120

[15]*Ertelt, B.-J., Schultz, W.E., Frey, A. (2022) Counsellor Competencies, Developing Counselling Skills for Education, Career and Occupation, Springer Nature Switzerland A.G., Switzerland, p.44*

Reformularea se referă la reflectarea sentimentelor și a gândurilor. Reformularea permite conștientizarea treptată a ceea ce se întâmplă, stimularea participanților sub forma unui feedback pozitiv cu privire la conținutul intelectiv al mesajului. Astfel, este confirmată înțelegerea și sunt subliniate anumite aspecte ale mesajului. Reflectarea sentimentelor furnizează feedback-ul referitor la conținutul afectiv explicit sau implicit a mesajului. Favorizând identificarea și clarificarea sentimentelor, o mai bună înțelegere acestora, validarea și normalizarea sentimentelor lor, modelarea exprimării acestora și creează un climat securizant.[16]

Sumarizarea[17] reprezintă o modalitate de concentrare a discursului clientului (modalitatea de recapitula sau încheia discuția) fiind și locul de clarificare a subiectelor care necesită o abordare ulterioară, cât și cele care au fost deja identificate și clarificate. Sumarizarea se realizează împreună cu consiliatul. Prin sumarizare se condesează esența acestuia și se identifică aspectele semnificative. Scopul sumarizării este de a ajuta clientul să se împace cu comportamentul lor, gândurile și sentimentele lor. O sumarizare acurată ajută clientul să treacă de la explorare la acțiune, la rezolvarea problemelor.

Sumarizarea se poate folosi: 1. **La începutul celei de a doua ședințe**, sumarizând prima ședință: În ultima noastră ședință am vorbit despre...; 2. **Clarificarea unei situații complexe**: Poți să te oprești pentru moment și să vedem cum mergem mai departe în termeni de ce obiective avem? **3. Trecerea de la un subiect la altul:** La acest punct ai zis..., Vrei să trecem la un alt punct, acum? **4. Sumarizarea întreagii conversați:** Astăzi am început cu o discuție... apoi am vorbit despre... în final amândoi am fost de acord că... 5. **A aduna ideile comune din câteva conversații**: în ultima întâlnire ai zis... astăzi zici... [18]

Alte abilități esențiale ale consilierului sunt abilitățile de comunicare asertivă. **Comunicarea asertivă** este cea mai eficientă formă de comunicare, este directă și onestă, bazată pe capacitatea de a exprima gânduri și emoții, bazată pe abilitatea de a vorbi și de a interacționa într-o manieră care respectă drepturile și opiniile altora, apărând în același timp propriile drepturi, nevoi și limite personale. (Pipaş, M.D., Jaradat, M.).[19] Comunicarea asertivă se bazează pe luarea în considerare a nevoilor ambelor părți și recunoașterea că avem dreptul să ne stabilim propriile priorități și modul în care folosim timpul pentru acțiunile noastre. A comunica asertiv înseamnă a fi priceput într-o varietate de strategii pentru exprimarea gândurilor și sentimente într-un mod care protejează simultan drepturile tale și ale altora și de a avea o atitudine pozitivă cu privire la comunicarea directă și onestă și de a te simți confortabil și în control cu anxietatea, tensiunea, timiditatea sau fricile tale. De asemenea, a comunica asertiv înseamnă a te simți încrezător că te poți comporta respectându-te pe tine și în același timp respectând și pe ceilalți și poți onora faptul că tu și cealaltă persoană aveți ambii drepturi egale. O persoană asertivă pare încrezătoare în sine. Menține contactul vizual și vorbește clar, concis, vorbește sincer, fără sarcasm, ia inițiativa de a ghida situațiile și transmite același mesaj atât verbal, cât și nonverbal.[20]

În consiliere este foarte important să folosim comunicarea asertivă pentru a-l implica clientul în rezolvarea problemelor și pentru a-l responsabiliza pentru acțiunile lui, nu

---

[16]Zaharia, O.-P. (2014) *Mediere între elevi*, IN Șoitu, L. (coord.) *Dimensiuni ale consilierii educaționale,* Institutul European, București

[17]Pașca, M.D. (2007) *Consilierea psihologică în mediul universitar,* University Press Târgu Mureș, Târgu Mureș, p.107

[18]*Ertelt, B.-J., Schultz, W.E., Frey, A. (2022) Counsellor Competencies, Developing Counselling Skills for Education, Career and Occupation, Springer Nature Switzerland A.G., Switzerland, p.47*

[19]Stoica, M. (2023) *Assertive communication in the workplace,* Proceedings of The International Conference *The Opportunities of Multidisciplinary Knowledge*, November 21, 2022, Târgu Mureș, FILODIRITTO *INTERNATIONAL PROCEEDINGS,* DOI indexed, *p. 227-232*

[20]Balzer R.J. (2017) *Communication in Nursing,* Eighth Edition, Elsevier, Misourri

impunându-i ceva (aceasta ar fi comunicarea agresivă) și de asemenea oferindu-i alternative de rezolvare a situațiilor problematice, atunci când el nu vede alte posibilități de soluționare a problemei sau când soluțiile lui sunt dezadaptative. Comunicarea asertivă previne reacțiile defensive în comunicare și se focalizează pe rezolvarea de probleme potențial conflictuale într-un mod deschis, prietenos, plăcut.

Pentru a fi eficienți în activitățile de consiliere este foarte important să ținem cont de aceste calități și caracteristici ale consilierului și să ne dezvoltăm tehnicile de consiliere, modul de adresare a întrebărilor și dezvoltarea abilităților de comunicare asertivă.

BIBLIOGRAPHY

Balzer R.J. (2017) *Communication in Nursing,* Eighth Edition, Elsevier, Misourri https://books.google.ro/books?id=aR2KCwAAQBAJ&pg=PA5&hl=ro&source=gbs_selected_pages&cad=1#v=onepage&q&f=false

Bell, C.R. (2010) *Manageri și mentori,* Curtea veche Publishing, București

Cremene, U., Fântănaru, Fl. (2024) *Provocările părinților de azi*, Editura BookZone, București

Diaconescu, M. (2014) *Terapii individuale, consiliere și intervenția în criză,* curs, Universitatea Babeş-Bolyai, Cluj-Napoca https://www.academia.edu/12070751/SI_INTERVENTIA_IN_CRIZA

Ertelt, B.-J., Schultz, W.E., Frey, A. (2022) *Counsellor Competencies, Developing Counselling Skills for Education, Career and Occupation*, Springer Nature Switzerland A.G., Switzerland

Georgescu, M. (2009*) Introducere în consiliere psihologică,* Editura Fundației România de Mâine, București

Gîrlaşu-Dimitriu, O. (2004) *Empatia în psihoterapie,* Editura Victor, Bucureşti

Holdevici I., Crăciun, B. (2019) *Orientări contemporane în psihoterapie și consiliere psihologică,* Editura Trei, București

Micleuşanu Z., Cuznețov, L. (2015) *Bazele consilierii. Ghid metodologic*, Universitatea de Studii europene din Moldova, Chișinău http://dir.upsc.md:8080/xmlui/bitstream/handle/123456789/351/Cuznetov,%20Larisa._%20Micleusanu,%20Zinaida._Bazele%20consilierii.%20Ghid%20metodologic..pdf?sequence=1

Mitrofan, I., Nuță, A. (2009) *Consiliere psihologică. Cine, ce și cum,* Editura Sper, București

Nelson, R.J. (2009) *Manual de consiliere*, Editura Trei, Bucureşti

Pașca, M.D. (2007) *Consilierea psihologică în mediul universitar,* University Press Târgu Mureș, Târgu Mureș

Potolea, D., Neacșu, I., Iucu, R.B., Pânișoară, I.O. (coord. 2008) *Pregătirea psiho-pedagogică. Manual pentru definitivat şi gradul didactic II*, Editura Polirom, Iași

Stoica, M. (2023) *Assertive communication in the workplace*, Proceedings of The International Conference *The Opportunities of Multidisciplinary Knowledge*, November 21, 2022, Târgu Mureș, FILODIRITTO *INTERNATIONAL PROCEEDINGS,* DOI indexed, *p. 227-232*

Szilagyi, A. (2008) *Manualul consultantului în carieră,* Institutul European, Iași

Zaharia, O.-P. (2014) *Mediere între elevi*, IN Șoitu, L. (coord.) *Dimensiuni ale consilierii educaționale,* Institutul European, București

THE KANTIAN FOUNDATIONS OF THE RIGHT TO PUNISH

Diana Dănișor, Elena Oancea
Prof., PhD, University of Craiova, Lecturer, PhD, University of Craiova

Abstract: In the philosophy of Immanuel Kant, the right to punish is based on distinct moral and rational principles. Kant argues that punishment is justified in the context of individual morality and autonomy. He argues that autonomy presupposes the ability to act in accordance with the laws of reason and to respect human dignity. Punishment, according to Kant, is not only a retribution for a crime committed, but also a restoration of moral order and an acknowledgment of the individual's responsibility for his own actions. Essentially, Kant promotes the idea that punishment must be proportionate and morally justified, given the human dignity and moral autonomy of each person.

Keywords: Kant, punishment, morality, autonomy, dignity

Introducere

Immanuel Kant, unul dintre cei mai influenți filosofi ai Iluminismului, a elaborat o teorie complexă privind dreptul de a pedepsi, bazată pe principiile rațiunii, libertății și justiției. Întreaga operă a lui Kant este impregnată de juridicitate rațională, un element crucial pentru personalizare, echivalând problematica dreptului cu cea a omului. Juridismul kantian se dovedește a fi un umanism care subsumează orice întrebare „sub semnul valorii și al sensului”[1]. Kant nu justifică deducția juridică prin necesitatea logică, ci conform cerințelor axiologice, indicând „vocația practică a rațiunii pure la care face referire” (p. 30). Deși metafizica dreptului este o teorie a practicii, Kant nu alunecă în naturalism sau psihologism, ci promovează „o teorie pură a dreptului”[2]. El distinge doctrina dreptului – un umanism legislativ – de știința dreptului, o problemă de fundamentare ce caracterizează întreaga sa filosofie. Kant analizează întotdeauna condițiile pure *a priori* ale juridicului, fiind în căutarea unei legislații pure, transcendentale și universale a rațiunii. Aceasta generalizează o metodologie rațională aplicată peste tot, eliminând aprioritatea impură. Deși Kant fundamentează atât dreptul, cât și morala pe conceptul de libertate, el le distinge clar. Constrângerea, care garantează aplicabilitatea dreptului, este criteriul juridicului[3], în timp ce ideile de persoană și autonomie definesc etica. În acest sens, constrângerea nu contravine libertății, ci „se opune la ceea ce se opune libertății”[4].

Kant nu mai fondează dreptul pozitiv pe dreptul natural. Acesta din urmă, considerat acum drept rațional, necesită trecerea la starea civilă pentru a deveni operațional. Aceasta este o datorie care umanizează, iar dreptul pozitiv validează și juridicizează dreptul natural/rațional, eliminând dualismul dintre dreptul natural și cel pozitiv. Astfel, dreptul natural este o condiție rațională a dreptului pozitiv, dar dreptul pozitiv este singura condiție a validității juridice a dreptului natural[5]. Kant se poziționează între dreptul natural clasic, de care criticismul său s-a rupt, și pozitivismul juridic sau etatist, încă îndepărtat. El abolește

[1] Simone Goyard-Fabre, *Kant et le problème du droit* (Bibliothèque d'histoire de la philosophie), Vrin, Paris, 1975, p. 24.
[2] Ibidem, p. 31.
[3] Ibidem, p. 61.
[4] Ibidem, p. 65.
[5] Ibidem, pp. 129-130.

„autoritatea metajuridică a lui Dumnezeu sau a naturii”[6] în favoarea unui constructivism umanist și raționalist, completând mișcarea Iluminismului care proclamă maturitatea rațiunii și „atribuie legalității, în care triumfă luminile raționale, funcția de a guverna popoare cu adevărat libere”[7]. Kant nu permite revoluția sau dezordinea, chiar și în cazurile de abuz de putere, preferând reformismul acordat „în formele”[8] juridice adecvate. Astfel, filozofia juridică kantiană duce la constituționalism, instituționalism și auto-limitarea puterii prin logica juridică, prin echivalența Lege-Rațiune-Stat[9].

1. Autonomia și libertatea individuală

Pentru Kant, autonomia este capacitatea de a se auto-guverna în conformitate cu legile rațiunii. Libertatea nu este doar absența constrângerilor, ci capacitatea de a acționa în conformitate cu legi morale autoimpuse. O persoană care comite o infracțiune acționează împotriva legilor raționale și, implicit, își neagă propria autonomie. Prin urmare, pedeapsa este justificată ca o restaurare a ordinii morale și a respectului pentru autonomia fiecărei persoane.

Immanuel Kant, în încercarea sa de a fundamenta o etică universală, aduce în discuție concepte esențiale care subliniază importanța rațiunii și moralei în determinarea acțiunilor umane. În acest context, el prezintă trei principii fundamentale ale legislației practice, care se interconectează pentru a forma un cadru etic comprehensiv și profund.[10]

Primul principiu enunțat de Kant este cel al universalității. El afirmă că „fundamentul întregii legislații practice rezidă obiectiv în regulă și în forma universalității”[11]. Aceasta se referă la ideea că normele morale trebuie să fie aplicabile în mod universal. Adică, pentru ca o acțiune să fie morală, trebuie să putem concepe că ea ar putea deveni o lege universală a naturii, fără a genera contradicții. Prin urmare, pedepsirea infracțiunii este necesară pentru a menține integritatea sistemului de norme care poate fi aplicat universal, conform imperativului categoric: „Acționează în așa fel încât maxima acțiunii tale să poată fi impusă ca lege universală.”[12] Prin această formulă, Kant propune o metodă prin care rațiunea poate testa validitatea morală a unei acțiuni, eliminând acele maxime care nu pot fi universalizate fără a aduce daune structurii morale a societății.

---

[6] Ibidem, p. 256.
[7] Idem.
[8] Idem, p. 258.
[9] Ibidem, p. 260.
[10] Kant, *Fondements de la métaphysique des mœurs*, PUF, Paris, 1968, p. 297: „Le fondement de toute législation pratique réside objectivement dans la règle et dans la forme de l’universalité, qui la rend capable (d’après le premier principe) d’être une loi (qu’on peut dire à la rigueur une loi de la nature), tandis que subjectivement c’est dans la fin qu’il réside ; or le sujet de toutes les fins, c’est chaque être raisonnable, comme fin en soi (d’après le second principe) ; de là résulte maintenant le troisième principe pratique de la volonté, comme condition suprême de son accord avec la raison pratique universelle, à savoir, l’idée de la volonté de tout être raisonnable conçue comme volonté instituant une législation universelle”. Cf. également la note de la même page terminant le passage cité : « on voit ainsi comment l’idée de l’être raisonnable conçue comme fin en soi permet de parvenir à l’idée d’autonomie. Il est clair que si la loi morale, qui demeure strictement objective, était imposée du dehors à l’homme, celui-ci ne pourrait plus être considéré comme une fin en soi. Il faut donc affirmer à la fois que la volonté humaine est soumise à la loi, et qu’elle est l’auteur de cette loi. Cette découverte de l’autonomie de la volonté sera considérée par Kant comme sa découverte la plus importante dans le domaine moral. C’est par l’usage de cette notion que les problèmes essentiels qui se posent au philosophe voulant fonder une métaphysique des mœurs seront résolus. Dès maintenant, la notion d’autonomie permet de conférer aux hommes la dignité de « personnes » et de les distinguer des simples « choses ».
[11] Immanuel Kant, *Întemeierea metafizicii moravurilor. Critica raţiunii practice*, Editura Științifică, București, 2013.
[12] Idem, p. 421.

Al doilea principiu al lui Kant introduce conceptul de „scop în sine". El susține că subiectul tuturor scopurilor este fiecare ființă rațională, ca scop în sine: „Acționează astfel încât să folosești umanitatea, atât în persoana ta, cât și în persoana oricui altuia, întotdeauna în același timp ca scop, iar niciodată numai ca mijloc."[13] Acest principiu accentuează valoarea intrinsecă a fiecărei persoane umane. În viziunea kantiană, ființele raționale nu trebuie tratate niciodată doar ca mijloace pentru atingerea altor scopuri, ci trebuie respectate ca scopuri în sine. Acesta este un aspect crucial al eticii deontologice a lui Kant, care subliniază respectul absolut pentru demnitatea umană. Tratamentele și acțiunile care ar instrumentaliza persoanele, reducându-le la simple unelte pentru obținerea altor obiective, sunt astfel excluse din sfera moralității autentice. Atunci când cineva comite o infracțiune, el folosește adesea alte persoane ca mijloace pentru a-și atinge propriile scopuri, încălcând astfel demnitatea acestora. Pedeapsa restabilește respectul pentru demnitatea umană și reafirmă faptul că fiecare persoană trebuie tratată ca un scop în sine.

Al treilea principiu, derivat din celelalte două, este ideea voinței fiecărei ființe raționale concepută ca voință instituind o legislație universală. Voința, prin maxima ei, s-ar putea considera, în același timp, ca universal legiferatoare: „Acționează astfel încât voința să se poată considera întotdeauna în același timp ca scop și ca mijloc în același timp o lege universală"[14] , deci ca și cum ai fi și legiuitor şi subiect în Republica voințelor libere și raționale. Aici, Kant introduce conceptul de autonomie morală și de participare a fiecărei voințe raționale la crearea legilor morale universale. Fiecare individ rațional trebuie să-și conceapă voința nu doar ca respectând legi morale externe, ci ca fiind în sine o sursă de legislație morală. Aceasta înseamnă că fiecare persoană rațională trebuie să acționeze ca un legiuitor moral, având capacitatea și datoria de a crea norme care să fie valabile pentru toți. Comportamentul infracțional subminează această legislație morală universală și, prin urmare, pedeapsa este necesară pentru a reafirma voința colectivă de a respecta și menține aceste norme morale.

Combinația acestor trei principii oferă un fundament solid pentru o etică rațională și autonomă. Forma universalității asigură că acțiunile noastre pot fi aplicate fără contradicții în orice situație similară, respectul pentru ființele raționale ca scopuri în sine garantează demnitatea și valoarea intrinsecă a fiecărui individ, iar ideea voinței ca legislație universală integrează toate acțiunile individuale într-un cadru moral coerent și autonom.

Prin aceste principii, Kant realizează o revoluție copernicană în moralitate, deplasând centrul de gravitație de la conformitatea acțiunilor cu regulile externe la autonomia rațiunii și a voinței individuale. Această abordare nu doar respinge naturalismul și psihologismul, ci reafirmă ideea că moralitatea trebuie să fie fundamentată pe principii raționale și universale, care respectă demnitatea fiecărei ființe umane. Fundamentul legislației practice la Kant se construiește pe ideea că moralitatea este inseparabil legată de rațiune și de respectul pentru autonomia și demnitatea indivizilor. Prin aceste principii, Kant ne oferă o viziune asupra moralei care este atât riguroasă din punct de vedere rațional, cât și profund respectuoasă față de valoarea intrinsecă a fiecărui individ.

2. Retribuție, responsabilitate și morală - perspective kantiene și critici contemporane în filosofia penală

Una dintre cele mai importante contribuții ale lui Kant la filosofia morală și juridică este teoria retributivă a pedepsei. Potrivit lui Kant, pedeapsa trebuie să fie proporțională cu gravitatea infracțiunii, fiind justificată nu doar ca un mijloc de descurajare sau reabilitare, ci

[13] Idem, p. 429.
[14] Ibidem, p. 434.

ca un scop în sine – răufăcătorul trebuind să fie pedepsit pentru că a comis un rău. În dreptul penal, teoria retribuției introduce obligația modală de a pedepsi. Justiția sau moralitatea supremă consideră că „răul nemeritat pe care tu îl faci altui semen, ți-l faci ție însuți”[15]. Justiția sau moralitatea supremă, percepută ca o entitate sau principiu transcendent, necesită o reacție adecvată în lumea materială pentru a menține echilibrul sau ordinea. Ideea de "punere în echilibru" prin "răul compensatoriu" sugerează că răul comis (crimele sau greșelile) trebuie să fie contrabalansat prin suferință sau pierdere adecvată. Astfel, a nu pedepsi suficient sau deloc răul comis ar fi o încălcare a ordinii sau a cerințelor acestei justiții supreme sau a moralității. În această viziune, justiția nu este doar despre aplicarea unei pedepse ca răspuns la o infracțiune, ci despre menținerea echilibrului moral și respectarea unor standarde înalte, percepute ca transcendente sau absolute. O pedeapsă corectă, proporțională cu gravitatea faptei, este văzută ca o necesitate pentru a menține această ordine transcendentă. În privința relației dintre etică și drept, "răul compensatoriu" sugerează că dreptul trebuie să reacționeze la acțiunile umane care perturbă ordinea morală sau socială prin intermediul pedepselor adecvate. Acest proces nu este doar un act de justiție materială, ci și o conformare la cerințele unei justiții sau moralități superioare, care transcende limitele și particularitățile contextuale. Pentru Kant, la fel ca și pentru discipolii contemporani ai acestui retributivism, „legea penală este un imperativ categoric”[16]. A pedepsi în numele retribuției înseamnă să faci acest lucru nu pentru a denunța, nici pentru a descuraja, ci pentru a repara un rău prin alt rău, pentru a compensa răul crimei cu cel al pedepsei. Principiul retributiv al pedepsei este o necesitate rațională și morală, „pedeapsa juridică (*poena forensis*) nu poate fi folosită decât ca mijloc de a reprima răul.”[17] Aceasta subliniază că pedeapsa trebuie să fie meritată, bazată pe fapta comisă și nu pe consecințele viitoare sau pe utilitatea socială a pedepsei.

Filosofia lui Kant în materie penală cu privire la pedeapsă nu este singura abordare importantă în etica și justiția morală. Alți filosofi, precum Paul Ricoeur și Emmanuel Lévinas, au dezvoltat perspective diferite, adesea contrastante, în ceea ce privește justiția și moralitatea supremă.

Paul Ricoeur aduce o contribuție distinctă la înțelegerea justiției penale.[18] El examinează nu doar actele în sine și pedepsele asociate, ci și dimensiunea narativă și interpretativă a acțiunilor umane și a răspunsurilor sociale la crimă. Ricoeur explorează ideea de poveste sau de narativitate în contextul justiției, argumentând că înțelegerea completă a unei infracțiuni și a pedepsei implică nu doar aplicarea unei formule rigide, ci și interpretarea contextului moral și social în care infracțiunea a avut loc. Astfel, el contestă simplificarea justiției ca o aplicare mecanică a retribuției și subliniază importanța contextului și a interpretării în evaluarea morală.

Pe de altă parte, Emmanuel Lévinas aduce o perspectivă radical diferită față de retributivismului lui Kant. Lévinas se concentrează pe etica responsabilității față de celălalt și pe transcendența relației eu-altul.[19] Pentru Lévinas, justiția nu se rezumă doar la aplicarea unei pedepse proporționale cu gravitatea faptei, ci implică o răspundere etică profundă față de umanitate în ansamblu. El subliniază că responsabilitatea noastră față de celălalt nu derivă doar din legea instituită, ci dintr-o recunoaștere a alterității celuilalt ca ființă umană, cu drepturi și demnitate proprie. Astfel, Lévinas propune o etică a iubirii de aproapele și a

[15] Emmanuel KANT, *La raison pratique*, Paris, Presses universitaires de France, 1968, p. 178
[16] *Ibidem*, p. 177 și 178.
[17] Gros Frédéric, „Chapitre premier. Punir, c’est rappeler la loi”, in Antoine Garapon éd., *Et ce sera justice. Punir en démocratie.* Paris, Odile Jacob, « Hors collection », 2001, p. 17-62. DOI : 10.3917/oj.garap.2001.01.0017. URL : https://www.cairn.info/et-ce-sera-justice--9782738110220-page-17.htm
[18] Vezi în special Paul Ricœur, *Soi-même comme un autre*, Paris, Seuil, 1996 ; Paul Ricœur, *Le juste 2*, Paris, Éditions Esprit, 2001.
[19] Emmanuel Lévinas, *Entre nous. Essais sur le penser-à-l’autre*, Paris, Grasset, 1991.

responsabilității milostive, care poate contrasta puternic cu retributivismul kantian, concentrându-se pe o obligație de non-pedepsire. El subliniază că această obligație nu trebuie confundată cu o obligație de non-intervenție, ci derivă dintr-o transcendență a lui „pentru celălalt”[20]. Conform lui Lévinas, „obligația care decurge din aceasta nu are ca sursă autoritatea tribunalului, nici emoțiile victimei și cu atât mai puțin încrederea publicului în administrația justiției: ea vine mai degrabă din această legătură de umanitate care, dintr-o perspectivă filosofică sau etică, continuă să ne unească unii cu alții”.[21] Obligația etică de a nu pedepsi aspru nu se bazează pe autoritatea legală sau pe emoțiile implicate într-un caz particular, ci pe o conexiune universală între oameni, o legătură de umanitate care transcende contextele specifice ale justiției formale. Relația dintre „eu” și „celălalt” este intermediată de un „terț”, o a treia parte care reprezintă întreaga umanitate în ochii celui care privește. Această Altă persoană care transcende relația eu-tu, nu este nimic mai mult, dar în același timp nimic mai puțin decât „umanitatea întreagă în ochii care mă privesc”[22], fapt ce sugerează că responsabilitatea etică nu este doar o problemă de interacțiune personală directă, ci o recunoaștere a valorii umane fundamentale pe care o împărtășim cu toți ceilalți, indiferent de rolurile specifice într-o situație dată.

Lévinas contestă conceptul kantian al retribuției prin sublinierea unei etici „pentru celălalt” în loc de una „contra celuilalt”. În această privință, Lévinas sugerează că imperativul categoric nu se referă atât la aplicarea rigidă a legii penale, cât la o etică a responsabilității față de ceilalți oameni, care poate exista în afara sau dincolo de ramurile formale ale justiției. Perspectiva lui Lévinas ne îndeamnă să reconsiderăm natura și scopul justiției într-un mod care pune mai mult accent pe relațiile umane și responsabilitatea noastră față de ceilalți, în loc să se limiteze la aplicarea riguroasă a legilor și a pedepselor.

Ricoeur și Lévinas oferă alternative puternice și critice la retribuționismul kantian în domeniul crimelor și al pedepselor. Ei susțin că justiția și morala nu pot fi reduse la simple formule matematice de reparație punitivă, ci necesită o analiză mai profundă a contextului, a relațiilor umane și a dimensiunilor interpretative ale comportamentului uman. Aceste perspective nu doar că îmbogățesc discuția etică în jurul justiției penale, dar și provoacă întrebări esențiale despre natura responsabilității și a moralității în societatea contemporană.

3. Demnitatea umană și dreptul de a pedepsi într-o abordare kantiană a justiției penale

Discursul despre drepturile omului este omniprezent astăzi și se bazează pe limbajul drepturilor și pe conceptul de „drept”, care provine din discursul liberal al modernității. Trecerea de la drepturile în general, inclusiv drepturile naturale ale modernității, la drepturile omului este în mod obișnuit considerată un rezultat al atrocităților secolului XX. Excluzând argumentele religioase, rămânem cu mai multe filosofii laice ale drepturilor omului – teorii care încearcă să stabilească drepturile la care fiecare poate pretinde doar în virtutea apartenenței sale la rasa umană.

S-a observat că termenul explicativ dominant folosit în Declarația Universală a Drepturilor Omului este cel de demnitate: „recunoașterea demnității inerente tuturor membrilor familiei umane și a drepturilor lor egale și inalienabile constituie fundamentul

[20] Ibidem, p. 9.
[21] Dubé, R. & Labonté, S., „La dénonciation, la rétribution et la dissuasion : repenser trois obstacles à l’évolution du droit criminel moderne”, *Les Cahiers de droit*, 57(4)/2016, 685–713. https://doi.org/10.7202/1038262ar
[22] Idem.

libertății, dreptății și păcii în lume”[23]. Abordarea morală și politică a lui Kant ne oferă o explicație analitică bogată despre modul în care demnitatea, adică valoarea umană, servește drept bază pentru drepturile omului. De fapt, individul care poate pretinde aceste drepturi și este demn de ele, fără echivoc și în calitate de ființă umană, este cetățeanul regatului scopurilor, pe care Kant îl activează prin imperativul categoric.[24] Astfel, în contextul drepturilor omului, nu este suficient să vorbim despre valoare, trebuie să ne referim la o valoare intrinsecă, adică o valoare personală; și aceasta, Würde, nu este alta decât demnitatea. Caracterizarea ființei umane ca deținătoare de demnitate, o calitate esențială și de principiu, stă la baza lucrurilor, nu în sensul wittgensteinian conform căruia „explicațiile au bineînțeles undeva un termen”[25] , ci invers, ființa umană este demnă în măsura în care este autonomă și rațională: „Autonomia este deci principiul demnității naturii umane și a întregii naturi raționale”[26] – și asta precis pentru că umanitatea din el este întotdeauna și un scop. Și Kant merge mai departe: „[...] moralitatea este condiția care singură poate face ca o ființă rațională să fie un scop în sine: pentru că doar prin ea este posibil să fie un membru legiuitor în regatul scopurilor”[27] . A fi un scop în sine și a fi un legiuitor în regatul scopurilor nu sunt disociabile, deci este imposibil să disociem morala și politica. Ființele umane, ca scopuri în sine, trebuie tratate cu respect și demnitate. Aceasta înseamnă că pedepsele nu trebuie să fie degradante sau inumane. Principiul retribuției cere ca pedeapsa să fie proporțională și justă, recunoscând valoarea intrinsecă a persoanei umane, chiar și atunci când acea persoană a comis o infracțiune. Pedepsele crude sau excesive ar încălca acest principiu, transformând retribuția într-o formă de răzbunare, ceea ce Kant ar respinge categoric. Pedeapsa, conform lui, servește la afirmarea responsabilității morale a individului. Prin tragerea la răspundere a indivizilor pentru acțiunile lor prin pedeapsa adecvată, societatea le recunoaște autonomia și capacitatea de a lua decizii raționale. Această responsabilitate întărește principiul conform căruia indivizii sunt agenți morali care pot și trebuie să fie responsabili pentru acțiunile lor. Pedeapsa, ca parte a sistemului de justiție, trebuie să reflecte nu doar legile sociale, ci și principiile morale fundamentale. Aceasta înseamnă că justiția penală trebuie să fie ghidată de respectul pentru demnitatea umană și de principiile morale care susțin că fiecare persoană este un scop în sine.

Dreptul de a pedepsi, din perspectiva kantiană, trebuie să fie exercitat cu un respect profund pentru demnitatea umană, recunoscând responsabilitatea morală și autonomia fiecărui individ. Această abordare retributivă asigură că pedeapsa nu doar că servește dreptatea, dar și afirmă valoarea intrinsecă a fiecărui individ ca ființă rațională și autonomă.[28]

3. Proporționalitatea ca principiu de justiție

Kant se întoarce la principiul legii talionului, dar interpretată în felul său. El interpretează legea talionului pentru a susține o teorie a pedepsei care se bazează pe egalitate, analogie și proporționalitate, subliniind în același timp importanța aplicării consecvente a legii pentru a preveni corupția socială. Această abordare reflectă angajamentul său față de respectarea demnității umane și asigurarea unei justiții echitabile și proporționale.

Prima funcție a imaginii talionului la Kant este de a exprima ideea unei identități mimetice între violența celui care a început și violența Legii. A doua sa funcție este de ordin metodologic și servește la răspunsul la întrebările cum să pedepsim și cât de mult? Kant

[23] Declarația Universală a Drepturilor Omului, Preambul, 1948

[24] Immanuel Kant, *Întemeierea metafizicii moravurilor*, *op. cit.*

[25] Wittgenstein L., *Recherches philosophiques* (1953), trad. de l’allemand par F. Dastur, M. Élie, J.-L. Gautero, D. Janicaud, É. Rigal, Gallimard, Paris, 2004.

[26] Kant, *Întemeierea metafizicii moravurilor, op. cit.,* p. 115.

[27] Ibidem, p. 113.

[28] Anat Biletzki, „Aux sources de la dignité. Un propos laïque, politique et kantien”, *Diogène*, 2016/1 (n° 253), p. 45-53. DOI : 10.3917/dio.253.0045. URL : https://www.cairn.info/revue-diogene-2016-1-page-45.htm

răspunde la aceste întrebări prin noțiunea de egalitate, care le cuprinde pe cele de analogie și proporționalitate, aducând specificări acesteia din urmă.

Kant interpretează legea talionului[29] nu ca pe o simplă retribuție brutală, ci ca pe o metodă de a asigura că pedeapsa reflectă în mod fidel gravitatea crimei. Prin „viață pentru viață" sau „ochi pentru ochi", el nu sugerează neapărat pedeapsa fizică directă, ci subliniază necesitatea ca pedeapsa să fie echivalentă în gravitate și impact cu fapta comisă. Astfel, ideea de identitate mimetică este centrală: pedeapsa trebuie să mimeze în intensitate și semnificație actul de violență original pentru a fi percepută ca justă: „consider încă *jus talionis*, în privința formei sale, ca fiind unica Idee apriori determinantă [...], ca principiu al *dreptului* penal"[30]. Dar el nu sesizează corect legea talionului, aceasta indicând limita superioară a pedepsei, dar neimpunând obligația de a pedepsi.[31]

Kant subliniază importanța analogiei și proporționalității în stabilirea pedepsei. Acestea două asigură că pedeapsa nu este nici excesivă, nici insuficientă, ci exact proporțională cu crima comisă. Pentru determinarea cuantumului pedepsei, Kant folosește criteriul „proporționalității orizontale imperative", adică al măsurii egale obligatorii, modificând atât noțiunea ebraică de proporționalitate, cât și pe cea utilitaristă[32]. La Kant, noțiunea de proporționalitate este guvernată de cea de egalitate și este reprezentată de imaginea echilibrului, „care constă în a nu se înclina mai mult de o parte decât de cealaltă"[33]. Kant vrea să evite disproporția între greșeli și pedepse în toate direcțiile, nu doar excesul de pedeapsă.

Kant introduce ideea de egalitate în aplicarea pedepsei, ceea ce înseamnă că toți cei vinovați de aceeași crimă trebuie să fie tratați în mod egal, fără favoritisme sau excepții. El avertizează asupra consecințelor neaplicării legii penale în mod complet și echitabil: „corupția întregului popor"[34]. Acest avertisment sugerează că justiția penală nu este doar despre pedepsirea indivizilor, ci și despre menținerea ordinii și moralității întregii societăți. O lege care nu este aplicată sau care este aplicată inegal subminează încrederea publicului în sistemul de justiție și poate duce la anarhie și corupție morală.

Prin utilizarea principiului talionului, Kant oferă un ghid metodologic pentru determinarea pedepsei adecvate. Legea talionului, astfel interpretată, devine un instrument de calibrare a pedepsei, asigurând că aceasta este în mod corespunzător analogă și proporțională cu crima comisă. Acest principiu metodologic oferă un cadru clar pentru legiuitori și judecători în aplicarea justiției. Proporționalitatea pedepsei este deci un principiu central în teoria retributivă kantiană. Pedeapsa trebuie să fie proporțională cu gravitatea infracțiunii comise. Aceasta înseamnă că infracțiunile mai grave trebuie să fie sancționate mai sever decât cele minore. Într-un sistem juridic bazat pe principiile kantiene, fiecare infracțiune ar avea o pedeapsă corespunzătoare, ceea ce ar asigura că justiția este aplicată în mod echitabil și uniform. Pentru Kant, legea trebuie să fie aplicată imparțial și universal. Aceasta înseamnă că toți indivizii, indiferent de statutul lor social sau de circumstanțele personale, trebuie să fie tratați în mod egal în fața legii. Retribuția trebuie să fie astfel aplicată încât să reflecte imparțialitatea și universalitatea legii, asigurând că fiecare infractor primește pedeapsa meritată în conformitate cu gravitatea faptei sale.

---

[29] *Le Lévitique*, 24, 20.
[30] Kant, op. cit., p. 246.
[31] Raphaël Draï, *Le mythe de la Loi du Talion* (1991), Nouvelle édition. Préface du Grand Rabbin Daniel Dahan, Hermann Éditeurs, Paris, 2017.
[32] Idem.
[33] Kant, *Întemeierea metafizicii moravurilor, op. cit.*, p. 215.
[34] Ibidem, p. 214

Una dintre principalele critici ale teoriei retributive este că aceasta poate duce la pedepse care nu au niciun beneficiu social evident, concentrându-se strict pe ideea de a face dreptate prin suferință. De asemenea, unii critici argumentează că accentul pe proporționalitate poate fi dificil de aplicat în practică, deoarece gravitatea unei infracțiuni este adesea subiectivă și dificil de măsurat.

Cu toate acestea, teoria retributivă a lui Kant este apreciată pentru claritatea și simplitatea sa morală. Aceasta oferă un cadru etic ferm, bazat pe respectul pentru autonomie și demnitate, asigurând că infractorii primesc pedepse proporționale cu infracțiunile comise. Într-o lume în care adesea prevalează considerentele utilitare, abordarea kantiană reamintește de importanța principialității și a respectului pentru legea morală.

4. Concluzii

Retribuția, în viziunea kantiană, nu este doar un mijloc de descurajare a infracțiunilor, ci o necesitate rațională și morală. Pedeapsa trebuie să fie proporțională cu gravitatea infracțiunii, fiind justificată prin nevoia de a restabili ordinea morală și de a reafirma respectul pentru autonomia și demnitatea fiecărei persoane. Prin acest principiu, Kant oferă un fundament solid pentru un sistem de justiție bazat pe echitate și pe respectul pentru legea morală universală. Aceasta nu este doar o regulă de eficiență sau de descurajare, ci o expresie a respectului pentru ordinea morală și a necesității de a restaura această ordine. Prin aplicarea unei pedepse proporționale, se afirmă că fiecare individ este responsabil pentru acțiunile sale și trebuie să suporte consecințele morale ale acestora.

Pedepsele, conform viziunii kantiene, nu sunt doar instrumente de coerciție sau de disciplinare socială, ci sunt mijloace prin care se restabilește ordinea morală afectată de infracțiuni. Acest aspect este esențial într-o societate bazată pe respectul pentru lege și pentru demnitatea fiecărui individ. Prin aplicarea unei pedepse juste și proporționale, se reafirmă valoarea autonomiei și responsabilității personale.

Kant fundamentează dreptul de a pedepsi pe baza principiilor de autonomie, libertate, retribuție și justiție, respingând abordările utilitariste și subliniind importanța respectului pentru lege și morală. Dreptul de a pedepsi este, în viziunea lui Kant, o necesitate rațională și morală pentru a menține ordinea și a respecta autonomia și demnitatea fiecărui individ.

În concluzie, pentru Kant, dreptul de a pedepsi este legitimat de necesitatea morală de a menține ordinea și de a proteja demnitatea fiecărui individ. Este un instrument prin care se afirmă respectul pentru autonomia morală și responsabilitatea personală, subliniind importanța morală și rațională a justiției într-o societate morală și echitabilă. Această perspectivă kantiană oferă un fundament solid pentru o abordare a justiției penale bazată pe principiile respectului moral și ale dreptății universale, în contrast cu abordările utilitariste care ar putea ignora sau compromite aceste principii fundamentale.

BIBLIOGRAPHY

Biletzki A., „Aux sources de la dignité. Un propos laïque, politique et kantien", *Diogène*, 1/2016.

Draï R., *Le mythe de la Loi du Talion* (1991), Nouvelle édition. Préface du Grand Rabbin Daniel Dahan, Hermann Éditeurs, Paris, 2017.

Dubé, R. & Labonté, S., „La dénonciation, la rétribution et la dissuasion : repenser trois obstacles à l'évolution du droit criminel moderne, *Les Cahiers de droit*, 57(4)/2016.

Goyard-Fabre S., *Kant et le problème du droit*, Vrin, Paris, 1975.

Gros F., „Chapitre premier. Punir, c'est rappeler la loi ", in Antoine Garapon éd., *Et ce sera justice. Punir en démocratie*, Odile Jacob, « Hors collection », Paris, 2001.

Kant E., *La raison pratique*, Presses Universitaires de France, Paris,1968.

Kant I., *Întemeierea metafizicii moravurilor. Critica raţiunii practice*, Editura Științifică, București, 2013.

Lévinas E., *Entre nous. Essais sur le penser-à-l'autre*, Grasset, Paris,1991.

Ricoeur P., *Soi-même comme un autre*, Paris, Seuil, 1996.

Ricoeur P., *Le juste* 2, Éditions Esprit, Paris,2001.

Wittgenstein L., *Recherches philosophiques* (1953), trad. de l'allemand par F. Dastur, M. Élie, J.-L. Gautero, D. Janicaud, É. Rigal, Gallimard, Paris, 2004.

ATTITUDES OF PRIMARY SCHOOL TEACHERS TOWARDS THE EDUCATION OF ROMA CHILDREN IN A RURAL AREA OF BIHOR COUNTY

Gavril Flora, Maria Kelemen Kőrösi
Prof., PhD, Partium Christian University and University of Oradea, PhD Student, University of Oradea

Abstract: A significant cause for the social exclusion of the Roma is derivable from the cumulated social and cultural gap that separates them from the rest of society. In the last few decades, the idea emerged that educational inclusion of Roma students can be the first effective step in the social inclusion of the Roma and the role of the teachers in this process is crucial. In our research conducted among primary school teachers in rural educational institutions of Bihor County, we aimed to map and analyse the attitude of primary school teachers who have Roma students enrolled in their classes.The research is based on a quantitative approach, the method used being the questionnaire-based survey among primary school teachers in the Valea Ierului microregion, Bihor County, where the share of Roma students is high. Most of the teachers have a higher level of pedagogical education, and their seniority in teaching denotes adequate experience. According to the results, nearly three-quarters of teachers do not consciously incorporate Roma cultural elements into their education. the teachers place the greatest emphasis on emphasizing the importance of communication and joint programs as well as education and training. In order to improve school performance, the most important thing is to involve parents and change their attitude, as well as highlight support programs through which attendance at school can be increased, and the creation of separate classes, groups and occupations in order to catch up on language, culture and motivation.

*Keywords**:** Roma students; educational inclusion, primary school, Roma culture, teacher attitudes*

Introduction

In the last few decades, the idea that educational inclusion of Roma students can be the first effective step in the social inclusion of the Roma has gained ground in the specialized literature and social-political practice. The integration process of the Roma cannot be realized without the use of educational institutions, since they provide the social connection opportunities and spaces that are necessary for the implementation of the integration process.

Research conducted in various European countries pointed out that Roma students face discrimination and the schools they attend do not meet their needs (Kılıçoğlu & Yılmaz 2018). The exclusion they feel in educational institutions may be one of the reasons why they drop out of school. Roma children have the worst educational results of all countries. At least 10% of children do not attend school and less than 10% have completed secondary education. The early school leaving rate was 67% before the pandemic (FRA, 2020). In addition, segregation affects more than half of Roma children aged 6–15 in EU countries (FRA, 2022), and this situation negatively affects children's life chances.

In the process of the educational inclusion of Roma children, the role of the teachers is crucial. In our research conducted among primary school teachers in rural educational institutions of Bihor County, we aimed to map and analyse the attitude of primary school teachers who have Roma students enrolled in their classes in relations to the following questions:

1. What is the assesment of teachers concerning their own level of preparation for the education of Roma children?
2. How teachers view the school performance of Roma students and the attitudes of Roma parents compared to non-Roma students and parents?
3. What are the attitudes of teachers concerning the use of elements of Roma culture in the education of Roma students and how this relates to the teachers' satisfaction and their evaluation concerning the school performance of Roma students?
4. What suggestions teachers have for promoting the school integration of Roma students?

The following sections provide essential benchmarks of the theoretical framework that was the basis of our scientific approach. After discussing briefly the main factors which exercise an influence on the school education of Roma students the paper will outline the main characteristics of educational services available to Roma in Romania. Following the presentation of the research methodology, the results of the research will be presented, structured according to the research questions. The article concludes with responses to the research questions and reccomendations.

Literature review

Factors influencing the school education of Roma students

The specialized literature (Marburger et al. 1997; Bender-Szymanski, 2000) has highlighted the pronounced presence of cultural ethnocentrism in teachers' narratives. Current school culture, values and curriculum are tailored to the needs of middle-class parents. Due to the fact that the values, perspectives, and lifeworlds of dominant groups permeate cultural and institutional norms, the lives of members of marginalized groups are interpreted through the lens of the dominant group and are often seen as worthless and in need of change (Bell, 1997). In this context, the ethnocentric view of the members of the majority society and their beliefs regarding their cultural superiority is reflected in the ethnocentric character of the schools of the majority population (Claveria & Alonso, 2003).

Another frequently mentioned characteristic of teachers' attitudes is "unconscious racism" (Ladson-Billings, 1994, p.31), whereby some teachers consciously ignore students' different cultural background or their poor social situation and take on the characteristic stereotypes, including the perception of value inequality. According to many educators, parents of students from disadvantaged cultural backgrounds support and help their children less in learning (Bonetati, 1994; Solomon et al., 1997). Regarding the education of Roma students, this conception reinforces the idea that these students should assimilate to succeed in school. Similar views are represented by Lynch and Lodge (2002), according to which culturally marginalized groups and individuals are identified as 'other' and considered inferior. According to Bell (1997), these groups are subject to a kind of cultural imperialism that either makes them invisible or, when visible, surrounds them with negative stereotypes.

Contrary to such conceptions, the multiculturalist view claims that schools should adopt an inclusive curriculum that reflects the culture, language and history of the Roma (Bhopal & Myers, 2009). Without them, we can say that a school is not adequately prepared to meet the needs of Roma students (Miskovic, 2009). Teachers' views of "disinterested" and "distant" parents can easily become a self-fulfilling prophecy and negatively affect their expectations of students (Bonetati, 1994; Solomon et al. 1997; Valdes, 1996). Even the best

intentions of inclusive education policies are doomed to failure if they are not complemented by the elimination of discriminatory attitudes (Vincze & Harbula 2011, p.51).

Educational services available for Roma students in Romania

The number of Roma in Romania is 621,573 according to the 2011 census and 569,000 according to the 2021 census. Most experts agree that the census data on Roma strongly underestimates their number (Kiss & Barna, 2012), and the results are largely determined by the procedure of classification used in the census.

After 1990, the Roma were considered a "vulnerable group" and various more general (social) "integration measures" were introduced, mostly uncoordinated. Research conducted during that period (Jigău et al., 2002) reports deepening poverty, a high number of school dropouts and poor school performance.

The Minister of Education at that time authorized the establishment of three classes in the teacher training course (in Bucharest, Tg. Mureș and Bacău), whose purpose was to train Roma teachers and prepare them for the education of this ethnic minority, and introduced the study of the Roma language and Roma history. In the period 1991-1994, Gheorghe Sarău (ministerial inspector, Romanian language teacher) developed two programs for teaching the Romanian language and literature for teacher training classes, as well as for learning the Romanian language in grades I-XIII. for students. The appearance of many didactic tools followed: dictionaries, textbooks, methodological aids.

In 1998, the Ministry of Education issued an order by which the Romanian language is considered a minority language, which can be taught four days a week in grades 1-4. and 6-9. grade and five days a week in 5th grade. In addition, Roma history and culture, like the history and culture of other Romanian minorities, can be studied as an optional subject.

In order to put this possibility into practice, it is necessary to train Romanian language teachers, which became possible in 1997. The training of non-Roma teachers in the field of Roma culture began in 2004, at the initiative of the Ministry of Education and the "Save the Children" organization in Romania. In addition, the Ministry of Education has funded several grants for extracurricular activities related to the right to learn Roma language, culture and history. At the same time, it is important to emphasize that from the official point of view schools where the Romanian language is taught cannot be considered segregated schools (Vincze& Harbula, 2011, p.11).

The idea of a "multicultural curriculum" is one of the important developments in education policy. Ministerial Decree 1529/2007 emphasizes the need to develop information about diversity in the school curriculum. This decree makes it mandatory to introduce knowledge about the history of minorities living in Romania. Ministerial Decree 3774/2008 provides for the introduction of two new optional subjects in the school curriculum, these are Intercultural Education at secondary school level; and Human Rights in the high school (Vincze, 2011).

At the same time, the ministry ordered the appointment in the county school inspectorates of a school inspector who deals with the integration of Roma and encourages the teaching of the Romanian mother tongue for 3-4 hours a week in the school units attended by Roma students. The staff in these schools were recruited from among professionally qualified and unqualified young Roma (graduates) who, in order to improve their knowledge of the Romani language, participated in one-month summer training courses organized by the Ministry with the support of UNICEF.

The strategy of the Ministry of Education regarding the education of students from Roma communities was published in 1998, largely in the spirit of imposing positive

discrimination. Among its objectives was, among others, the measure related to encouraging young Roma to go to university, with the aim of creating a young Roma intelligentsia. To this end, the number of places reserved for Roma students at universities has been increased and the opportunity to study the language and history of the Roma has been offered. At several universities in the country, such as in Bucharest, Cluj, Timișoara, in addition to the reserved places, around 150 places were provided annually for the Roma. Starting with the 1998/1999 academic year, the chair of Romanian language and literature was established within the foreign languages section of the University of Bucharest.

In the following years, the focus shifts from integration to inclusion. Specific social programs were launched to support the education of children from disadvantaged families: the "Corn and milk" program (2002), the "Free tuition assistance" program (2002), the possibility of granting social scholarships. The "Second Chance" program (1999) was launched for young people and adults who have not completed their primary education. From the 2001-2002 academic year two places were provided for Roma students in all vocational and secondary schools.

Also, since the beginning of the 2000s, some colleges and universities (mainly for social workers, teachers and candidates for Romanian language teachers) have offered free places for young Roma and, although sporadically, the training of Roma teachers has also started at some universities. The County Inspectorates for Education appointed the first educational inspectors responsible for Roma education, whose competence includes the organization and monitoring of Roma education in each county, as well as the collection of relevant statistical data.

In 2007, the possibility of using the school mediator in schools with a large proportion of Roma students (over 15%) where there are enrollment and dropout problems was "officialized" at the ministerial level. The first Romanian language textbooks and auxiliary materials were written, the number of which increased over the years. With Romania's accession to the European Union, the number of decrees and decisions regulating the school integration of Roma children has increased.

"Ineffective strategies without a budget" (Caraivan, 2017) have had few results in practice, this is supported by international and national reports that have examined the situation of the Roma in recent years. In 2018, Romania was among the countries where 80% of Roma lived below the poverty line. Although their income situation has improved in absolute terms, the income gap between the Roma and non-Roma population is growing (IRES, 2018). Ethnic discrimination against Roma in access to education, healthcare and social assistance is still typical (FRA, 2021). There are still significant differences between Roma and majority children in school participation, educational attainment and school performance (IRES, 2018; FRA, 2021). According to a survey from 2018, half of the Roma with a maximum of VIII education could not/or could write with great difficulty (IRES, 2018).

In the 2022-2027 government strategy, reducing school dropout, fully enrolling Roma children in school, improving the quality of education in Roma-majority and isolated schools, promoting interculturalism, creating an inclusive school environment, and preserving the cultural identity of Roma students are again objectives important (Strategy 2022-2027).

Methodology

The present research is based on a quantitative approach; the method used is questionnaire-based survey among primary school teachers in the Valea Ierului microregion, Bihor county, where the share of Roma students is high. The questionnaire was completed

online in April 2020. The invitation to complete the questionnaire was addressed to teachers who have at least one Roma student in their class. A total of 155 respondents completed the questionnaire.

The majority of teachers participating in the research (n = 155), 98.7% (n = 153) work in state institutions, while only 1.3% (n = 2) teach in private institutions. Regarding the distribution of educational institutions by settlement, it can be established that the majority, i.e. 69.7% (n = 108), operate in villages, 21.9% (n = 34) in small towns and 8.4% (n = 13) in large cities.

Table 1. The average ethnic characteristics of the classes of teaching staff participating in the research

	N	Minimum	Maximum	M	SD	Variance
Total number of students	129	7	28	17,78	4,808	23,113
Romanians	129	0	27	1,74	4,908	24,086
Hungarians	129	0	26	9,26	7,126	50,786
Roma	129	0	27	6,76	6,000	35,996
Other ethnic groups	129	0	2	,02	,196	,039

Table 1 was compiled based on the responses of 83% (n = 129) of the teachers participating in the research, the results refer to the teachers' own classes. 26 teachers (17% of participants) did not comment on the ethnic composition of their class. Looking at the database, although we can identify some classes with only Romanian, only Hungarian and only Roma ethnic composition, in most cases the mixed ethnic composition is typical. In total, 27% of the classes of teachers participating in the research were students of Romanian ethnicity (M = 1.74, SD = 4.90). The high value of the deviation refers to the relatively uneven distribution of students per class, which means in practice that some classes are attended entirely or predominantly by students of Roma ethnicity.

The teaching staff participating in the research teach in institutions where the combined use of Romanian and Hungarian is the most frequent (44.5%, n = 69). In 37.4% (n = 58) of cases only Hungarian, and in 16.8% (n = 26) only Romanian, and in one case (0.6%, n = 1) Romanian, Hungarian and Roma, as well as Romanian, Hungarian and German.

Regarding the languages of instruction used in classes, teaching in Romanian is 20.6% (n = 32), Hungarian in 78.1% (n = 121), with a combination of Hungarian and Romanian in 0.6 % (n = 1), while the use of other languages also occurs in 0.6% (n = 1). The data show that the teachers participating in the research teach in institutions in ethnically heterogeneous localities where a significant Hungarian-speaking national minority lives.

Regarding the social situation of the students, Roma students from families living in extreme poverty attend 52.3% (n = 81) of the classes of the teachers participating in the research, with 1-2 affected students per class most often in 49.4% of cases (n = 40), but there are ten classes also, where almost the entire staff (10-16 students) comes from families living in deep poverty. Students from non-Roma families living in extreme poverty attend 18.1% (n = 28) of the classes participating in the research, the most common being 1-1 affected students per class (in 13 cases, which corresponds to 46.4%). We identified only one class where 13 non-Roma students come from extreme poverty. The ratio of Roma students living in extreme poverty per class is 4.45 on average, while that of non-Roma students is lower, on average 2.68.

The questionnaire for teaching staff reviews the educational environment in the school, the ethnic and linguistic origin of the students, as well as the attitudes of teaching

staff towards the education and preparation of students from different ethnicities. Structurally, the questionnaire includes the following units:

1. General information about the educational institution and the experience of the teacher:

• Location of teaching (big city, small town, village).

• Type of institution (state, private, church).

• The language of instruction in the school and in the given class.

• The number of classes taught by the teacher and the ethnicity of the students in them.

2. Analysis of the social and educational situation of students:

• Questions about the social situation of Roma and non-Roma pupils, including extreme poverty, state care and disability.

• Students' language skills and their use in different contexts (at home, in the classroom, communication with peers and teachers).

3. Educators' opinions and attitudes regarding learning processes:

• Evaluation of school performance of Roma students compared to non-Roma students.

• The effect of Romani language and culture education on students' attitudes and performance.

• School teachers' satisfaction with the school performance and attitude of different student groups.

4. Self-assessment of teachers' preparation:

• Self-reflection on the preparation for the education of children from Roma and non-Roma communities.

• Pedagogical qualification, educational status and didactic degrees.

5. Educators' suggestions and the integration of Roma culture into education regarding the improvement of Roma students' school performance, their attitude to school and learning, and the improvement of Roma parents' involvement in school.

Results

Self assesment of teacher competencies in the education of Roma children

The values related to the preparation of teachers are presented in Table 2.

Table 2. Evaluating the preparation of teachers based on their own assessment

	Do you feel prepared for the education and upbringing of children from Roma communities?	Do you feel prepared for the education and upbringing of children from non-Roma communities?
Valid answers	155	155
No answer	0	0
Average (*M*)	3,79	4,68
Median (*Md*)	4	5
Dispersion (*SD*)	1,204	0,654
Minimum	1	1
Maximum	5	5

The teachers participating in the research (n = 155) rate their own preparation for teaching children from non-Roma communities significantly higher (Md = 5.00, SD = 0.654) than for children from Roma communities (Md = 4.00, SD = 1.204). The standard deviation is lower for non-Roma students, which indicates more consistent opinions, while in the case of Roma students, the differences in opinion are greater, which indicates that some teachers find it less challenging to educate Roma, while others find it more challenging. Based on the results of the Wilcoxon signed rank test, we can conclude that the measured differences are statistically significant ($Z = -8.02$, $p < .01$). However, in both cases the median values are high, so in general it can be stated that the teachers rate their own preparation very favorably.

Summarizing the above results, it can be said that a significant part of the 155 teachers participating in the research perceived that the performance of Roma students is lower compared to their non-Roma students, and that they are less satisfied with the school performance of Roma students and their parental support. According to the data, although teachers generally consider themselves prepared, they are less confident when it comes to working with Roma students, so the school integration of Roma students is a professional challenge for the majority of teachers. The differences we measured were statistically significant.

Attitudes of teachers towards Roma students school performance

The attitudes of the teachers (n = 155) towards the students were examined based on several aspects. First of all, in this subsection, we analyzed whether, according to the teachers, there is a difference in the school performance of Roma and non-Roma students, how satisfied they are with this performance, and how prepared they feel to teach Roma children.

When asked if they see a difference in the school performance of Roma and non-Roma students, the majority of respondents, 73.9% (n = 113), believe that the performance of Roma students is lower or much lower. Within this, 21.9% (n = 34) evaluate the performance as much weaker, while 51.0% (n = 79) only see it as weaker. In contrast, only 8.4% (n = 13) consider the performance to be better or much better. In the remaining 18.7% (n = 29), which corresponds to a fifth of the responding teachers, the performance of Roma students is the same as that of non-Roma students (Table 3).

Table 3. How does the school performance of Roma students compare to that of non-Roma students?

	N	%
Much weaker	34	21,9
Weaker	79	51,0
The same	29	18,7
Better	11	7,1
Much better	2	1,3
Total	155	100,0

We also analyzed the previous set of questions with the help of several additional scale-type questions that can shed light on the details of Roma and non-Roma students' school performance, their attitude to learning and school, and their parental support. With this analysis, our goal is to better explain why the performance of Roma students is seen by the majority of teachers to be lower than that of non-Roma students.

Table 4. Teachers' satisfaction with the performance of Roma and non-Roma students

	How satisfied: with the school performance of non-Roma students	How satisfied: with the school performance of Roma students	How satisfied: with the attitude of non-Roma students towards school and learning	How satisfied: with the attitude of non-Roma students towards school and learning	How satisfied: with the attitude of non-Roma parents towards school and their children's education	How satisfied: with the attitude of non-Roma parents towards school and their children's education
Valid answers	150	155	155	155	155	155
No answer	5	0	0	0	0	0
Average (*M*)	3,66	2,58	3,75	2,54	3,78	2,37
Median (*Md*)	4	3	4	3	4	2
Dispersion(*SD*)	1,029	1,006	1,047	1,089	0,989	1,122
Minimum	1	1	1	1	1	1
Maximum	5	5	5	5	5	5

According to our data (Table 4), the responding teachers (n = 155) generally rate the school performance of non-Roma students higher, Md = 4.00 (SD = 1.029), while the performance of Roma students is Md = 3.00 (SD = 1.006). The standard deviation is similar for both groups, so the answers are equally distributed. The measured differences are statistically significant (result of the Wilcoxon test: $Z = - 8.52$, $p < .01$).

We also received a similar answer to our satisfaction question regarding school attitude: in the case of non-Roma students, we received a higher evaluation (Md = 4.00, SD = 1.047), compared to the value of Md = 3.00 (SD = 1.089) for Roma students. The standard deviation is slightly higher for Roma students, from which we can infer several different opinions among teachers. In this case too, the measured differences are statistically significant (according to the Wilcoxon test, $Z = - 8.45$, $p < .01$).

Similar to the results above, the attitude of non-Roma parents is rated better, MD = 4.00 (SD = 0.989), while the median value for Roma parents is only MD = 2.00 (SD = 1.122). Here, too, the standard deviation is higher for Roma parents, which indicates a greater difference of opinion among teachers. In this third and last examined case, the measured differences are statistically significant (Wilcoxon test results $Z = - 8.52$, $p < .01$).

Incorporating Roma culture into educational activities

During their activities at school and outside school, three quarters of teachers do not incorporate the elements of Roma culture in any way: only 25.8% (n = 40) of the participants in the questionnaire answered yes, compared to the majority (74.2%, n = 115), who do not make efforts to integrate Roma culture at school. Those teachers who still do this were able to explain how they did their activities in the context of an open question. The number of valid

explained answers to the open question is somewhat lower than the previously mentioned value, as 23.23% (n = 36) of respondents answered in detail, compared to 76.77% (n = 119) who did not answer.

The responses received can be divided into four categories according to the types of cultural elements incorporated:

1. Celebrating Roma cultural holidays and dedicated days, presenting Roma folk costumes, watching discussions, images and videos: 6 responses (16.7 %).

2. Educational activities, such as historical, linguistic, cultural education: 13 answers (36.1%).

3. Artistic and creative activities such as dance, singing, music, visual arts: 10 responses (27.8%).

4. Interactive and community activities, such as International Roma Day, Mother Language Day and other activities involving families: 7 responses (19.4%).

It can be concluded that those teachers (valid answers: n = 36) who integrate Roma culture in education do so in a variety of ways: most often, educational activities dominate among the answers (36.1%, n = 13), which they are historical, linguistic and include cultural education. Also important are artistic and creative activities (27.8%, n = 10), including dancing, music and singing. Interactive and community activities are also present (19.4%, n = 7) in a similar proportion to Roma holidays and cultural days (16.7%, n = 6).

However, the results also indicate that the majority of teachers do not incorporate in any way the elements of Roma culture in the activities they hold for students, which is shown by the high rate of missing answers (76.77%, n = 119). Possible explanations for this are that the teacher himself does not know these cultural elements, does not consider them important or is not interested in the subject itself.

We examined the use of different languages spoken by Roma students both in the family and at school. The results show that bilingualism or multilingualism is characteristic of Roma students attending teachers' classes. According to our data, 40.0% (n = 62) of students speak Hungarian, while 17.4% (n = 27) speak Romanian and Hungarian, and 18.1% (n = 28) speak Romanian as well as Hungarian and Romanian. The proportion of people who speak only Romanian is 10.3% (n = 16).

At home with their families, the majority of Roma students (50.3%, n = 78) speak Hungarian, 13.5% (n = 21) speak only Romanian, while a very small group (1.9%, n = 3) speak Romanian and Romani. Those who communicate in Hungarian and Romani (16.8%, n = 26) and in Romanian, Hungarian and Romani (7.1%, n = 11) are also a significant part of the group. Other languages were recorded in only one case (0.6%).

During communication in the classroom, 63.2% (n = 98) of the students speak Hungarian and 12.9% (n = 20) Romanian. Those who use Hungarian and Romani (11.0%, n = 17) and Romanian and Hungarian (3.2%, n = 5) are fewer. The proportion of Romanian, Hungarian and Romani speakers is also marginal (2.6%, n = 4).

In communication with non-Roma students, the Hungarian language dominates in 77.4% (n = 120), while 15.5% (n = 24) speak Romanian and 5.8% (n = 9) speak Romanian and Hungarian. The proportion of students who communicate in the Romani language is only 1.3% (n = 2).

In school lessons, Hungarian is used with a frequency of 55.5% (n = 86), Romanian in 20.0% (n = 31) and Romanian and Hungarian in 23.2% (n = 36) cases. The proportion of people who communicate in Romanian, Hungarian and Romani at the same time is minimal (0.6%, n = 1).

During school breaks or in other activities, teachers speak Hungarian in 72.3% (n = 112), Romanian in 20.0% (n = 31) cases and Romanian and Hungarian in 6.5% (n = 10)

cases. The proportion of teachers who use both Romanian, Hungarian and Romani languages is 0.6% (n = 1).

Teachers communicate with parents of Roma students in 70.3% (n = 109) only in Hungarian, in 19.4% (n = 30) only in Romanian, and in 10.3% (n = 16) in both languages.

Interpreting the data from the perspective of Roma students, it can be concluded that they are usually multilingual, as they speak widely Romanian, Hungarian and the Romani language. So, they are able to adapt to different linguistic environments, probably because they depend on social contact with other ethnic groups living in the settlement.

Although the Romani language is present in all areas of communication, its use is significantly lower than that of other languages. In particular, it has a minimal role in the communication with the non-Roma students in the class and in the lessons taught by the teacher. This raises questions from the point of view of linguistic integration and cultural preservation, since, according to the present data, the school does not sufficiently support the preservation of the linguistic and cultural identity of Roma students.

The third research aspect concerns the teaching and use of Romanian language and culture in education, and we asked our teacher respondents to evaluate its usefulness. Our results are presented in Table 5. Teachers could give their answers on a scale from 1 to 5, where the meaning of the values was as follows: 1 - do not agree at all, 2 - disagree to a small extent, 3 - take a neutral position, 4 - of agree to a small extent, agree to a large extent.

Table 5. Evaluation of the teaching and use of Romanian language and culture in education from the perspective of teachers

	It would help Roma students to have a positive attitude towards learning.	It would improve the school performance of Roma students.	It would improve the relationship of Roma parents with the school.	It would make school more familiar for Roma children.
Valid answers	155	145	145	146
No answer	0	10	10	9
Average (*M*)	2,58	2,48	2,32	2,51
Median (*Md*)	3,00	3,00	2,00	2,50
Dispersion (*DP*)	1,178	1,155	1,148	1,239
Minimum	1	1	1	1
Maximum	5	5	5	5

It can be concluded that, on average, the teachers have a close to neutral position regarding the effect that the teaching of the Romani language and culture would have on the attitude of Romani students towards learning (Md = 3.00). If we also consider the mean (M = 2.58), which is slightly lower than the average value of the scale, it may even indicate a skepticism on the part of the teachers. The standard deviation of the answers (SD = 1.178) denotes the fact that the opinions are divergent, that there is no unanimous view on the impact of education in this field.

We received similar responses to the question of whether teaching Roma language and culture would improve school performance of Roma students: Md = 3.00, reflecting a rather neutral attitude. However, the average value is lower than this (M = 2.48), so most

respondents are less sure that teaching the Romanian language and culture would improve the school performance of Roma students. The standard deviation of the answers (SD = 1.155) is still relatively high, which indicates the existence of some differences of opinion among the teaching staff. However, the majority opinion tends towards the neutral-uncertain direction.

The next question aims to improve the relationship of Roma parents with the school by teaching Roma language and culture. In this regard, teachers are even less optimistic (Md = 2.00), the mean (M = 2.32) is also low, indicating that most respondents do not see a significant impact of teaching Roma language and culture in the sense that the parents are also involved. The standard deviation is also large (SD = 1.148), which indicates significant differences among teachers' opinions.

The fourth question of our current research aspect concerns whether it would make school more familiar to Roma children if they taught Roma language and culture with a greater emphasis. Teachers' opinions are clustered around less agree and neutral responses (Md = 2.50, M = 2.51), so they less agree with the above statement that this could increase family status of Roma children. The standard deviation of the responses (SD = 1.239) is the largest in relation to this question, which indicates the greatest division between teachers' opinions.

It can be stated that there is no clear consensus among teachers regarding the positive effects of education in Romani language and culture on Romani students and their parents. Skepticism and shifting opinions prevail, suggesting that while some see the potential benefits, most are less convinced.

Recommendations for more effective school catch-up of Roma students

During the research, with the help of open-ended questions, we sought the opinions and suggestions of teachers in relation to three issues, which aim to catch up with Roma students more effectively:

1. How can the school performance of Roma students be improved?
2. How can Roma students' attitudes towards school and learning be improved?
3. How can Roma parents' attitudes towards school and their children's education be improved?

1. Concerning opportunities to improve the school performance of Roma students we received 151 valid responses, which we first classified into categories, and then quantified the received data according to their frequency. Each answer was classified into only 1-1 category.The established categories are the following:

a) Ensuring school attendance and its regularity (14.57%, n = 22) means the answers that suggested the importance of attending classes and school activities.

b) Creation of separate classes, groups or programs (12.58%, n = 19).

c) Under parental involvement and change of attitude (22.52%, n = 34), we classified the answers that aimed to make parents understand the importance of learning.

d) Under support programs and assistance (20.53%, n = 31), we classified various catch-up programs, the work of support teachers, after-school programs and other support measures.

e) Linguistic and cultural understanding (11.92%, n = 18) summarizes the responses aimed at overcoming language barriers and improving cultural understanding.

f) Arousing motivation and interest (17.88%, n = 27) are aimed at strengthening a positive attitude towards learning among students.

Based on the results, the greatest emphasis is placed on involving parents and changing their attitudes, as well as on support programs and assistance.

2. We also asked the school teachers for suggestions on what they think should be done in order to improve the attitude of Roma students towards school and learning. We received 150 valid responses, which we first classified into categories, and then quantified the received data according to their frequency. Each answer was classified into only 1-1 category. During the analysis, we distinguished the following answer groups:

a) The role of teachers and educational institutions (20%, n = 30) includes the responses that emphasize the proactive role of teachers and educational institutions in the development of the educational environment, such as the emotional support provided by teachers, the introduction of better pedagogical practices and the making the school environment friendlier.

b) Involvement and education of parents (26.67%, n = 40) summarizes the answers that emphasize the active participation and information of parents regarding the importance of learning. As an example, we can mention parent information and workshops, during which parents are involved in school activities, thereby improving the attitude of parents, which fundamentally affects the attitude of the child as well.

c) Social and cultural integration (16.67%, n = 25) are aimed at managing cultural differences between students, such as various integration programs, increasing awareness of minority groups, overcoming prejudices, improving relations between Roma and non-Roma students, especially disadvantaged groups.

d) Material and infrastructural support (13.33%, n = 20) aggregates proposals aimed at reducing financial disadvantages, such as the acquisition of free or subsidized school equipment, thus increasing the provision of equal opportunities for students.

e)Motivational and emotional support for participation in education (23.33%, n = 35) includes those suggestions that aim to positively reinforce students, ensure success experiences, and create emotional security in terms of students' mental well-being and improving school performance.

Based on the results, it can be concluded that, according to the teachers, the Roma students' attitude towards school and learning can be increased by strengthening the educational environment, social integration and parental involvement, and the motivation of the students also plays a significant role.

3. We asked the teachers how they think the attitude of Roma parents towards school and their children's education can be increased. The number of valid answers for this proposal is also n = 150, which answers were classified into a total of 6 categories and then quantified according to the frequency of occurrence of the answers. Each answer was classified into only 1-1 category.During the operation, we distinguished the following categories:

a) The category of communication and joint programs (25.33%, n = 38) summarizes the answers that mention communication between parents and teachers, the organization of joint programs with parents and regular parent-school counseling.

b) Emphasizing the importance of education and training (26.67%, n = 40) similarly to the previous category, they also aim to provide adequate information to parents, during which parental awareness could be increased. In this category, we have also classified further training proposals involving different parents.

c) Involving parents in school life (14.67%, n = 22) summarizes the answers and suggestions referring to equal treatment.

d) Motivating parents (20%, n = 30) also includes many proposals, which include financial support and scholarships available for different students, which would take a significant financial burden off families.

e) Structured regulations and requirements (6.67%, n = 10) refer to those answers that would impose obligations on parents that would oblige them to actively participate in the school education and upbringing of their children.

f) Recognition and treatment of problems (6.67%, n = 10) is a category that includes early recognition and mitigation of difficulties affecting families.

According to the results, the teachers place the greatest emphasis on emphasizing the importance of communication and joint programs as well as education and training. The involvement of parents and ensuring equal treatment is also of prime importance, while structured regulations and recognition of problems are less relevant according to the responding teachers.

Based on the answers to the open questions, we identified the factors that can help the school integration of Roma students. In order to improve school performance, the most important thing is to involve parents and change their attitude, as well as highlight support programs through which attendance at school can be increased, and the creation of separate classes, groups and occupations in order to catch up on language, culture and motivation.

The development of the educational environment and the strengthening of social and cultural integration, as well as of the motivational and emotional support are important in shaping attitudes towards school and learning. The active involvement and information of parents is also relevant, as according to the respondents, it can positively influence students' attitudes.The attitude of the parents of Roma students should also be improved according to the results, which can be achieved through appropriate and frequent communication and joint programs, in addition to motivating parents and ensuring equal treatment.

If we want to capture the three most relevant aspects of the research topic, then the improvement of parental involvement and attitude would be the first, since this factor was raised in all three questions and parental attitude has a direct impact on students' motivation and their success at school. As the second most relevant aspect, we have identified support programs and assistance, which can provide answers to the social challenges experienced by students. Based on the results, we consider the third most relevant aspect to be the motivation and interest of students, which can contribute to the awareness of students and their parents towards education.

Conclusions

During the quantitative questionnaire research, we examined the school environment of the participating teachers. The vast majority of teachers work in state-run schools, and the majority of them teach in villages. In the study, we focused on the situation of students in teachers' classes with regard to those living in extreme poverty, those in state care, adopted children, those placed in foster care, as well as children with disabilities. The number of Roma students from families living in extreme poverty is statistically significantly higher compared to the proportion of non-Roma students living in extreme poverty.

The linguistic environment of the institutions is characterized by the combined use of Romanian, Hungarian and Romani languages, as the research was carried out in settlements inhabited by national minorities. The teachers' classes are characterized by ethnic and linguistic diversity. The class sizes are usually between 12 and 25 students, the ethnic composition of the sample is characterized by a high proportion of Hungarian students, the distribution of Romanian and Roma students differs significantly by class. In this way, we

can consider our first research question as answered, regarding how the class numbers develop and what characterizes their ethnic distribution.

Concerning the first research question, most of the teachers have a higher level of pedagogical education, and their seniority in teaching assumes adequate experience.The teachers rate their own preparation highly, especially in the field of teaching non-Roma students, however in relation to the education of Roma students the teachers feel less prepared, although we measured high values here as well.

Related to the second research question, the vast majority of teachers, 73.9%, believe that the school performance of Roma students is generally lower than that of non-Roma students. This difference is also reflected in students' attitudes towards school and parental support, where non-Roma students and their parents received better evaluations. The measured differences were statistically significant.

Regarding the extent and how teachers incorporate elements of Roma culture in their activities with students in and out of school (research question no. 3) our research data shows that almost three quarters of teachers do not consciously incorporate cultural aspects of the Roma in their education. The minority of educators who include Roma cultural elements do so by: celebrating Roma cultural holidays and days, educational activities such as history, language, cultural education and creative and artistic activities.

Roma students are usually multilingual, as they speak Hungarian, Romanian and Romani languages widely. Despite this fact, the use of the Romanian language in school lessons and in communication between students is significantly lower than that of other languages. This suggests that the school does not provide sufficient support for the preservation of the Roma language and culture.The attitude of teachers regarding the potential positive effects regarding the integration of Roma students of the introduction of education in the Romanian language and culture is mostly neutral or even skeptical. In the case of Roma children, they do not see any significant effect of parental involvement.

Part of the objectives of our research is to collect and analyse the proposals of teachers regarding the school catch-up of Roma students (research question 4). According to the teachers, the most important step is to ensure regular school attendance and increase school attendance. In addition, they called for the creation of separate catch-up classes or groups. Increasing parental involvement and changing their attitude is extremely important, and several support programs and assistance were proposed, such as afterschool programs or the employment of support teachers.

Overcoming language and cultural barriers and generating motivation and interest in learning are also essential elements. The students' attitude towards school and learning could be implemented through the active involvement of teachers and educational institutions. The involvement of parents and the strengthening of their educational role, social and cultural integration programs, financial and infrastructural support, as well as the motivation and emotional support of students in education are also important according to the teachers. The attitude of Roma parents towards school and their children's learning was also formulated as a goal to be achieved, the means of this could be better communication and the organization of joint programs, emphasizing the importance of education and upbringing, and the involvement of parents in school life.

Based on the results of the research and starting from the answers to the open questions, we identified some factors that can help the school integration of Roma students. In order to improve school performance, the most important thing is to involve parents and change their attitude, as well as highlight support programs through which attendance at school can be increased, and the creation of separate classes, groups and occupations in order to catch up on language, culture and motivation.

If we want to capture the three most relevant aspects of the research topic, then the improvement of parental involvement and attitude would be the first, since this factor was raised in all three questions and parental attitude has a direct impact on students' motivation and their success at school. As the second most relevant aspect, we have identified support programs and assistance, which can provide answers to the social challenges experienced by students. Based on the results, we consider the third most relevant aspect to be the motivation and interest of students, which can contribute to the awareness of students and their parents towards education.

In order to achive this, it would be important that teachers support the promotion of those elements of Roma culture that parents and children are proud of. They must guarantee equal opportunities and recognition for all and promote everyone's right to participate in school and extracurricular programs. To achieve this, well-developed strategies and integrated projects are needed to act as effective antidote against educational and social exclusion.

BIBLIOGRAPHY

Bell, L. A. (1997): "Theoretical Foundations for Social Justice Education." In Teaching for Diversity and Social Justice: A Sourcebook, edited by P. Griffin, 3–15. New York: Routledge.

Bender-Szymanski, D. (2000): Learning through cultural conflict? A longitudinal analysis of German teachers' strategies for coping with cultural diversity at school. *European Journal of Teacher Education*, 23(3). 229–250.

Bhopal, K., & Myers, M. (2009). Gypsy, Roma and Traveller pupils in schools in the UK: Inclusion and 'good practice'. *International Journal of Inclusive Education, 13*(3), 299-314.

Bonetati, D. (1994): The effect of teachers' expectations on Mexican-American students. Paper presented at the annual meeting of the American Educational Research Association, New Orleans, LA, USA.

Caraivan, D. (2017): Incluziune socială bazată pe vulnerabilitate vs. Emancipare bazată pe drepturi culturale http://www.asociatiadanrom.com/443200624.html (04. 10.2023)

Claveria, J. V., & Alonso, J.G (2003) Why Roma Do Not like Mainstream Schools: Voices of a People without Territory." *Harvard Educational Review* 73 (4): 559–590.

FRA. (2020) *Roma, and Travellers in Six European Countries*. Luxembourg: Publications Office of the European Union. Available online: https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2020-roma-travellers-six-countries_en.pdf (15.062022).

FRA (2021): Roma in ten European contry. Roma survey 2021 https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2022-roma-survey-2021-main-results2_en.pdf (05.11.2023)

FRA. 2022. *Roma Survey 2021-Main Results*. Luxembourg: Publications Office of the European Union.

https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2022-roma-survey-2021-main-results_en.pdf (15.06. 2022).

Goraş-Postică, V. (2019). Educaţia interculturală în clasele primare: opţional revizitat aici şi acum. *Revista Didactica Pro…, revistă de teorie şi practică educaţională, 118*(6), 35-39.

IRES (2018). Comparative study of the needs of Roma communities in the context of setting strategic intervention priorities for their social inclusion. Cluj-Napoca: IRES.

Jigău M – Surdu M. (2002) Participarea la educaţie a copiilor romi: probleme, soluții, actori București*:* Ministerul Educaţiei şi Cercetării, Institutul de Ştiinţe ale Educaţiei, Institutul de Cercetare a Calităţii Vieţii, UNICEF Romania.

Kılıçoğlu, Gökhan, and Derya Yılmaz. 2018. The romany states of education in turkey: A qualitative study. *The Urban Review* 50: 402–29.

Kiss T – Barna G (2012): Népszámlálás 2011. Erdélyi magyar népesedés a XXI. század első évtizedében. Demográfiai és statisztikai elemzés. Műhelytanulmányok a romániai kisebbségekről. 43. sz. Cluj –Napoca: ISPMN

Ladson-Billings, G. (1995): Multicultural teacher education: Research, practice, and policy. In J. Banks (Ed.), *Handbook for research on multicultural education.* New York: MacMillan. 747–759.

Lynch, K.,& L. Lodge (2002): Equality and Power in Schools: Redistribution, Recognition and Representation. London: RoutledgeFalmer

Marburger, H., G. Helbig, & E. Kienast (1997): Sichtweisen und Orientierungen Berliner Grundschullehrerinnen und -lehrer zur Multiethnizität der bundesdeutschen Gesellschaft und den Konsequenzen für Schule und Unterricht. In A. Heintze, G. Helbig, P. Jungbluth, E. Kienast and H. Marburger (Ed.), Schule und multiethnische Schülerschaft, Frankfurt a.M.: IKO-Verlag für Interkulturelle Kommunikation. 4-63.

Miskovic, M. (2009): "Roma Education in Europe: in Support of the Discourse of Race." *Pedagogy, Culture and Society* 17 (2), 201-220.

Solomon, R. P. (1997). Race, role modelling, and representation in teacher education and teaching. *Canadian Journal of Education/Revue canadienne de l'éducation*, 395-410.

Strategy (2022) H.G. nr. 560/28.04.2022 pentru aprobarea Strategiei Guvernului Romaniei de incluziune a cetatenilor români aparținând minorităţți rome pentru perioada 2022-2027 Strategie de incluziune 2022-2027 (gov.ro)(09.11.2023)

Valdes, G. (1997): Con respeto: Bridging the distances between culturally diverse families and schools: An Ethnographic Portrait. New York. Teachers College Press.

Vincze, E. Harbula, H., (2011). Strategii identitare şi educaţie şcolară Raport de cercetare despre accesul copiilor romi la şcoală (Edumigrom / România), Cluj.

COMPONENTS AND CHARACTERISTICS OF NATIONAL IDENTITY

Nina Petrovschi, Ecaterina-Roxana Rață
Prof. PhD, „Ion Creangă" State Pedagogical University, Chișinău, PhD Student, „Ion Creangă" State Pedagogical University, Chișinău

Abstract: This article aims to address the complexity of the concept of national identity, its importance from the perspective of its components and characteristics.
The first part of the article presents the definition of the concept of national identity as seen by major personalities of Romanian culture, as well as the natural connection created by national identity with the concepts of nation and nationalism.
The article further discusses the national symbols that define our nation and the importance of knowing them. The components of national identity are presented in a logical sequence, showing how each intertwines with the others.
The article aims to highlight the importance of knowing the elements that define national identity in order to positively influence their shaping from the perspective of developing attachment to the homeland.

Keywords: national identity, nation, nationalism, Romanian culture, national history

Studierea identității naționale românești este de o importanță crucială pentru înțelegerea complexității și diversității elementelor care definesc și conturează acest concept fundamental. *Identitatea națională* a românilor este construită temeinic pe baza aspectelor ce ne definesc, ce ne sunt specifice și care au perpetuat și îmbogățit de-a lungul istoriei. Cunoașterea componentelor identității naționale reprezintă o condiție obligatorie, daca ne propunem să găsim căi de a dezvolta și perpetua în timpurile actuale identitatea de a fi român.

„Românii sunt un popor născut în Europa și nu venit de aiurea; asimilează influențele celor mai târziu intrați în spațiul european, dar nu-și pierde identitatea, dimpotrivă, și-o consolidează, întotdeauna deschizându-se spre noi posibilități de adaptare, fără să-i perturbe iremediabil o realitate trecătoare"[6 , p.32]. Astfel ne relatează savantul Ion Tudosescu rădăcinile poporului român și prin asta importanța păstrării și prosperării identității noastre românești.

Pentru români, identitatea națională reprezintă una dintre cele mai valoroase componente ale identității umane; toate aspectele prezente în istorie, grija la ce e românesc, spiritualitatea, pământul nostru care reprezintă, de fapt, rădăcinile și forța de a evolua, ne demonstrează ca această identitate e un punct central pentru poporul român. În sprijinul acestei afirmații vin contribuții ale unor personalități românești ce au definit identitatea națională românească din perspectivă proprie contribuind astfel și la consolidarea acesteia. Spre exemplu, Mihai Eminescu a definit identitatea națională ca fiind o combinație de elemente etnice, lingvistice, culturale și istorice. În toată creația sa el a celebrat frumusețea țării, istoria poporului român și valorile tradiționale. Mihail Kogâlniceanu specifică în lucrările sale faptul că identitatea națională se bazează pe unicitatea etnică și lingvistică a românilor. Domnia sa este unul dintre cei care au crezut în unire și chiar a contribuit la realizarea sa. Titu Maiorescu, mare critic literar, a definit identitatea națională ca fiind „o cultură europeană" asimilată prin prisma proprie de poporul român. Din punctul de vedere al istoricului Mircea Eliade, identitatea națională este o experiență sacră ce are legatură cu spritualitatea poporului român; totodată precizează că tradițiile românești, folclorul nostru

reprezintă o bogată moștenire spirituală, moștenire ce devine un pilon statornic în definirea poporului român.

Identitatea națională este o regăsire lăuntrică dar și o trezire a conștiinței naționale, ca mai apoi această trezire să devină caracteristică unei mase de oameni. Pentru români, identitatea națională este o a doua noastră natură. Chiar dacă admitem sau nu, poporul nostru are o istorie bogată ce abundă de tradiții, obiceiuri, trăsături devenite un mod de viață ce ne-a definit ani la rând.Tradițiile de sărbători, colindele, gastronomia regională, scriitorii, pictorii și toți oamenii de cultură apreciați internațional ce au marcat cultura românească în istorie; arhitectura palatelor românești, așezările rurale încărcate de liniște și armonie, portul popular, iile cusute manual, toate aceste și încă multe altele ne definesc ca popor și susțin ca niște piloni identitatea noastră națională.

Pentru a putea percepe și analiza ceea ce reprezintă identitatea națională este necesar să facem referire la termeni prin care se manifestă această identitate. Primul concept ce e legat direct de identitatea națională este cel de *națiune*. Acest concept a apărut ca un produs al evenimentelor socio-economice, politice și filozofice ce au avut loc la sfârșitul secolului al XVIII- lea,iar apogeul a început în secolul al XIX-lea până în prezent. Ernest Gellner precizează că formarea națiunilor este un fenomen caracteristic modernității. Dezvoltarea condițiilor de viață ale omenirii au necesitat crearea de noi unități politice bazate pe națiune și pe cultura proprie. ,,O cultură avansată se reflectă în întreaga societate, o definește și are nevoie să fie sprijinită de organizarea statală. Acesta este secretul naționalismului"[5, p.34]. Karl Deutsch prezintă un punct de vedere asemănător considerând că la originea națiunii moderne se află contopirea statului cu poporul. Referitor la această concepție, Boia L. aduce o nouă argumenatare: ,,Pentru ca națiunea să își facă intrarea pe scena istoriei, trebuiau să dispară barierele și compartimentările interne și să se traseze totodată linii clare, despărțitoare și deosebitoare, între diversele spații politico-culturale. Este ceea ce s-a întâmplat, sau a început să se întâmple, în secolul al XVIII- lea"[3, p.20]. Așadar, naționalismul apare când sunt manifestate condițiile sociale ce îl generează: statul național ca expresie a dominației unei singure comunități naționale în cadrul statului și ideologia drepturilor cetățenești individuale. Aceste aspecte ne conduc către ideea că nu preexistența națiunii conduce spre afirmarea identității naționale ci invers; concepțiile despre națiune conduc ca apariția identității naționale ca formă modernă de identitate culturală colectivă.

Termenul de *națiune* provine din latinescul *natio,-onis* (neam) și este definit ca un grup de oameni legați prin limbă, cultură, religie, istorie comune și care, de regulă, trăiesc în aceșași spațiu geografic. Pentru ca acest neam să devină națiune e nevoie de un element esențial și anume organizarea lui politică.

Vorbind despre națiune este firesc să aprofundăm și conceptul de *național*; această entitate compozită nu se regăsește în realitate; ea este alcătuită din elemente individuale ce își au fiecare caracteristicile proprii, dar prin interacțiunea lor dau naștere unei entități colective. Naționalul este și o categorie filosofică a comunității etnice; calitatea de a fi în istorie o câștigă națiunile prin crearea de valori ce devin naționale și acceptate ca și universale. Pornind de la această idee putem preciza că *naționalismul* se prezintă ca manifestarea unei paradigme filozofice; el se definește ca o ideologie în care devotamentul și loialitatea față de propriul stat se dovedesc mai importante decât alte interese. Naționalismul se reflectă fidel prin dezvoltarea identității naționale; cu cât această identitate este mai puternică cu atât naționalismul este manifestat mai pregnant. De aceea putem vobi despre naționalism fără a face referire la politică, la conducerea societății sau la lupte pentru menținerea puterii în stat. Ne referim la naționalism ca la un sentiment popular, în relație deschisă cu patriotismul, un sentiment larg împărtășit, un principiu prin care membrii societăți își arată atașamentul față de națiune înaintea celorlalte angajamente. El a jucat de-a lungul istoriei diverse manifestări

de la forme romantice ce promovau unitatea culturală la ultranaționalism cu accente extremiste.

Importanța aplecării asupra componentelor identității naționale românești este esențială pentru contextualizarea evoluției acesteia de-a lungul istoriei dar și pentru a cunoaște bazele ce trebuiesc puse copiilor încă de la o vârstă fragedă pentru a deveni buni români. Astfel, în ciclul primar, dezvoltare identității naționale îmbracă forma unui proces esențial prin care elevul își conturează apartenența la o cultură, la un grup social distinct. Aceasta este perioada în care se sădesc sentimentele de patriotism, respectul și înțelegerea față de valorile fundamentale ale societății din care face parte.

Identitatea națională se prezintă prin mai multe aspecte ce o definesc. Pentru poporul român identitatea națională se conturează și dezvoltă pornind de la elementele specifice ale realității în care trăim, în regiunea geografică a țării cu caracteristicile proprii, însoțiți mereu de moștenirea autentică a națiunii românești.

În definirea identității naționale românești un prim punct de plecare îl reprezintă *simbolurile naționale* ale României. Aceste simboluri sunt purtatoare ale specificului națiunii noastre și prin ele se dezvoltă sentimente de patriotism, sunt reflectate aspecte ale istoriei proprii, stimulează însușirea valorilor fundamentale și a aspirațiilor pentru viitor.

În Constituția României, la articolul 12 sunt prezentate cu claritate simbolurile naționale: Drapelul României- având culorile roșu, galben și albastru, fiecare culoare având o semnificație aparte- Ziua Națională a României la 1 Decembrie, Imnul Național al României, ,,Deșteaptă-te, române!”; Stema țării și sigiliul statului. Aceste simboluri conțin în esența lor elemente de puternică spiritualitate deoarece au fost plăsmuite pe baza unor valori specifice civilizației proprii poporului român. Datoria morală a fiecărui cetățean român este de a le cunoaște și respecta deoarece ele sunt valori naționale ale României. Dezvoltarea atașamentului pentru aceste valori naționale se realizează printr-un proces complex de educație civică pe parcursul școlii dar și pe parcursul întregii vieți. Importanța simbolurilor naționale în dezvoltarea identității naționale românești este covârșitoare; pentru ca ele să se regăsească în conștiința românilor și pentru a apărea un atașament profund față de ele este nevoie de o bună cunoaștere a istoriei naționale, a valorilor naționale create de generațiile anterioare în domenii de conduc spre realizarea unei legături spririturale puternice reușind astfel ca în idealurile noii generații să se regăsească setea de a ne păstra identitatea națională.

O altă componentă esențială a identității naționale este *limba.* Limba română joacă un rol fundamental în definirea și consolidarea identității naționale a românilor. Ea reprezintă un element definitoriu al culturii și istoriei comune și se prezintă ca un liant ce unește poporul român din toate colțurile țării dar și din diasporă. Fiind situați într-o zonă geografică de mari interese și fiind dominați deseori de conflicte puternice între imperii, românii au reușit să-și afirme identitatea lor proprie. Limba, mai ales limba maternă, cea în care ne naștem și pășim în viață, este cel mai important mijloc de comunicare dar și depozitarul valorilor spirituale, culturale ale familiei, nemului, nașiunii. Ea este creatoare de valori deoarece nimic din ceea ce este creat de om nu poate fi creat decât prin limbă.

Cărturarii umaniști români au descris în operele lor îmbinarea cultului antichității cu teoria privind originea poporului român aducându-ne în atenție aspecte ce conduc spre românismul acestui popor. Emblematic, numele poporului român cristalizează o identitate având la bază ideile de neam, limbă și credință. Promovarea limbii române ca limbă de cultură și succesoare limbii latine impune confirmarea unității de neam și limbă a tututror românilor fără a ține cont de regiunea istorică în care trăiesc.

În concepția lui Dimitrie Cantemir, ,,limba este principalul argument în sprijinul ideii unității de neam a românilor căci valahii și ardeleni au același grai ca moldovenii ”[1, p.227]. Limba este cea care exprimă sufletul națiunii și se identifică cu etnia, poporul care o vorbește.

Daca limba ar muri atunci mor și vorbitorii ei ca reprezentanți ai unei națiuni concrete. Limba alături de particularitățile psihice și morale creionează trăsăturile constitutive ale națiunii. Indiferent de locul din lume în care am alege să trăim, spațiul limbii în care ne-am născut determină libertatea de a fi prin înscrisul istoric al ADN-ului poporului român căriua îi aparținem.

Limba română este cea care a depozitat vasta cultură a poporului nostru, tradițiile și credințele proprii. Prin intermediul ei s-au transmis de-a lungul timpului povești, legende, cântece, opere literare scrise sau doar vorbite, diverse manifestări artistice definind specificul identității noastre naționale. Limba noastră ne-a permis accesul la această vastă moștenire garantând continuitatea culturală, lingvistică și spirituală a poporului român. Ea este cea care a jucat un rol foarte important în unirea poporului român pe parcursul istoriei dar și în afirmarea suveranității; s-a constituit într-un element esențial în lupta pentru independență și autodefinire a poporului român. Limba noastră este cea care ne oferă un sentiment de apartenență la comunitatea culturală și istorică a poporului nostru sprijinind continuu afirmarea identității naționale.

Alături de graiul românesc în formarea și dezvoltarea identității naționale un rol important îl are elementul cultural. *Cultura* este cea care are un rol esențial în desăvârșirea unei identități naționale unice și distincte. Aparteneța la o cultură comună este prezentată de o serie de simboluri recunoscute de toți membrii națiunii: ritualuri, tradiții comune, obiceiuri, artă reprezentativă pentru nație, literatură, simboluri vestimentare; ea se hrănește și se menține datorită promovării acestei acestora. Cultura este legătura între generații prin transmiterea valorilor fundamentale , valori ce contribuie la dezvoltarea identității naționaleprin sădirea sentimentelor de respect, cinste, curaj, ospitalitate, dragoste de țară.

Emil Cioran face referire la specificul național al României prin ancorarea în istorie a culturii populare care identifică valorile cu etnicul dar această cultură trebuie să devină una istorică :,,...cultura populară este o sumă de creații, care se nasc din rădăcinile adâncă ale sufletului și păstrează aderența la ele, pe când efortul reflectat al spiritului dă naștere în culturile noastre istorice la valori ce-și iau zbor autonom în lume" [4, p 60]. Aceasta demonstrează rolul important ce îl are cultura, mai ales cultura istorică în păstrarea identității naționale.

Cultura populară, cea de la care a pornit și cultura istorică a poporului român conține tradiții și obiceiuri diverse și vibrante ce reflectă spiritul românului. Obiceiurile de Crăciun, de Paști, cele ce însoțesc viața pastorală și anul agrar, însoțite de dansurile populare, muzica folclorică aduc autenticitatea identității românești. Prin ele se transmit valori, credințe și modul de viață al românilor ca națiune.

Folclorul românesc, o comoară bogată și diversă, nu este doar o simplă colecție de povești, cântece și dansuri vechi. Este o parte esențială a identității naționale, o oglindă a sufletului poporului român, care reflectă valorile, credințele și tradițiile de-a lungul secolelor. Izvor de înțelepciune și morală, folclorul transmite din generație în generație lecții de viață, principii morale care oferă o bază solidă pentru dezvoltarea unei societăți etice și armonioase. El este un depozitar al tradițiilor, obiceurilor străvechi ce crează o punte de legătură cu strămoșii noștri și cu rădăcinile noastre. Dansurile populare energice, muzica vibrantă și portul popular bogat ornamentat ne leagă cu fire nevăzute de trecut, dezvăluind frumusețea și diversitatea culturii românești.

Folclorul a servit ca sursă de inspirație pentru numeroși artiști români, de la scriitori și compozitori la pictori și sculptori. Opera lor, impregnată de motive folclorice, a contribuit la definirea identității naționale și la promovarea culturii românești pe plan internațional. El nu este doar un artefact al trecutului, ci o parte vie a prezentului și o punte către viitor. Este o sursă de identitate, mândrie și inspirație, care ne definește ca popor și ne unește ca națiune.

Cultura românească este un element dinamic și în continuă evoluție; ea însumează aspectele legate de creativitatea poporului român și ne reprezintă țara într-un mod atât de apreciat peste tot în lume. Arta sub toate formele ei, literatura, compozitorii români au exprimat și exprimă prin operele lor sufletul românesc contribuind la definirea identității naționale.

,,Adâncimea sufletească a unui popor se măsoară după gradul de religiozitate. Pasiunea religioasă exprimă tensiunea unui suflet (...) Precum un popor trebuie să dea naștere unui fenomen politic original, așa trebuie să-și adapteze o religie la forma lui de viață, până a o face creație națională"[4, p.71]. Cioran, ca și mulți alți filozofi români, au identificat religia ca având o influență semnificativă asupra formării și modelării identității naționale. *Religia,* ca liant, poate fi uneori la fel de importantă sau mai importantă decât limba. Acest aspect este dovedit de mai multe popoare europene care chiar dacă nu au vorbit o limbă mai puțin considerată comună au reușit să progreseze ca națiune prin practicarea aceleași credințe.

Istoria ne precizează că pe teritoriile unde au trăit români religia majoritară a fost- ca și în zilele noastre- creștinismul ortodox. Astfel, Biserica Ortodoxă Română a servit ca instituție unificatoare, oferind un sentiment de coeziune socială și spirituală de-a lungul secolelor. Religia este cea care a sprijinit educația în vremurile trecute și cea care a contribuit la conservarea limbii române. Sfinții și figurile religioase sunt cele care au inspirat folclorul, arta și literatura, oferind modele de moralitate și spiritualitate. De-a lungul istoriei, mănăstirile au fost centre de cultură și educație jucând un rol important în păstrarea și treansmiterea cunoștințelor și a valorilor naționale.Ea este cea care a promovat valori precum credința, familia, dragostea aproapelui, iertare și speranța, valori ce au contribuit la modelarea caracterului poporului român. ,,...religia, indiferent de complexitatea ei, stă întotdeauna sub imperiul categoriilor stilistice ale spiritului omenesc, supunându-se lor cu aceeași docilitate ca și toate celelalte manifestări de cultură (...)datorită complexității sale, e chemată să joace în cultură un rol cât mai central" [2, p. 357].

Importanța credinței, a religiei, a pornit încă din primele secole ale erei noastre prin creștinarea Daciei și a românilor timpurii, factor important în unificarea spirituală și culturală a populației. Această creștinare a influențat tradițiile și obiceiurile locale în evoluția lor. Apoi, în 1885 când Biserica Ortodoxă Română a obținut autocefalia s-a consolidat mai mult sentimentul de identitate națională iar independența religioasă a fost percepută ca un pas important în afirmarea suveranității naționale. Prin celebrarea permanentă de veacuri a marilor sărbători religioase- cum ar fi Paștele, Crăciunul- le-a adus ca parte din cultura poporului nostru și contribuie la consolidarea sentimentului de apartenență. La fel și tradițiile, ritualurile ce însoțesc evenimentele majore din viața românilor și au componente religioase puternice sunt dânc înrădăcinate în identitatea națională.

Istoria națională este și ea un pilon crucial în formarea și consolidarea identității naționale a românilor. De-a lungul secolelor, evenimentele istorice, figurile emblematice și luptele pentru independență și unitate au modelat conștiința națională și au contribuit la definirea identității colective a poporului român. Fiecare etapă a istoriei: Antichitatea și Formarea Poporului Român, Evul Mediu și formarea Principatelor Române, Unirea Principatelor și Epoca Modernă Marea Unire din 1918, fiecare au contribuit la păstrarea identității naționale în fața invaziilor și a influențelor străine, au păzit valorile naționale pe care le-au transmis îmbogățite generațiilor următoare. Figuri istorice marcante ca: Mircea Cel Bătrân, Ștefan Cel Mare, Vlad Țepeș și Mihai Viteazu ce au luptat pentru independență și unitatea românilor au devenit simboluri naționale.Tradițiile împărtășite, trecutul comun constituie fundamentul oricărei națiuni. Boia L. sublinia că ,,..națiune fără istorie națională nu poate să existe" [3, p.32]. Prin acest mod este explicată interdependența între națiune și

istorie națională, una determinând-o pe cealaltă să se făurească, să se ridice și să se definească cât mai realist.

Așadar istoria, limba română, cultura, religia sunt elemente ce au jucat un rol unic în definirea caracterului național al românilor. Alături de acestea sunt multe alte domenii specifice națiunii noastre care întregesc profunzimea națiunii române, a identității noastre românești. Aceste elemente sunt într-o interconexiune între ele și prin asta este stimulată dezvoltarea permanentă a identității românilor.

Deși în timpurile actuale pare că atașamentul de patrie, de imnuri, steaguri nu mai sunt subiecte atât de des întâlnite, identitatea națională ține de regăsirea sinelui nostru. Orice om în căutarea sinelui simte nevoia de a face o incursiune în tradiții, în copilărie, în amintiri ce i-au format personalitatea. Trezirea dorinței de a ne cunoaște unicitatea poporului nostru, importanța păstrării identității naționale este necesară pentru a ne identifica între celelalte națiuni.. Păstrarea și perpetuarea acestei dorințe ne va ajuta pe noi ca popor să știm de unde venim și încotro ne îndreptăm.

Prin apartenența națională la poporul român avem un loc al nostru cu care să ne identificăm și care ne produce o *stare de bine*. Această stare nu poate fi descrisă în cuvinte. E o stare construită din trei culori: roșu, galben și albastru.

BIBLIOGRAPHY

1.Bobâna, Gh.-Umanismul în cultura românească a secolului al Xvii-lea, începutul secolului al XVIII-lea, Chișinău, Editura Epigraf,2005

2. Blaga, L.- Trilogia valorilor,vol. II, București, Editura Humanitas, 1996

3. Boia, L.- Două secole de mitologie națională, București, Editura Humanitas, 2017

4. Cioran, E.- Schimbarea la față a României, București, Editura Humanitas, 2022

5. Gellner, E.- Națiuni și naționalism, București, Centrul European University și Editura Antet, 1997

6. Tudosescu, I.- Identitatea axiologică a românilor: eseuri, București, Editura Fundației România de mâine, 1999

THE POWER OF LANGUAGE: "BABEL OR THE NECESSITY OF VIOLENCE" BY R.F. KUANG

Anca Bădulescu
Assoc. Prof., PhD, „Transilvania" University of Braşov

Abstract: "Babel or the Necessity of Violence. An Arcane History of the Oxford Translators' Revolution" is a surprising five-hundred-page long novel. The reader's first impression is that it is a historical novel, only to face a much more complex and intriguing story. The question arises: What is it then? Fantasy fiction, historical fantasy, speculative fiction, alternate history, dark fantasy? The right answer is maybe a bit of all of these. This article aims at identifying elements pertaining to both history and fantasy alike. Most importantly, it endeavors to follow the novel's leading idea: the huge power of words, of language, and of the interrelationship between languages, that is translation.

Keywords: Canton, Oxford, Babel, Translation, Colonialism

The first book a reader thinks about when they have a glimpse at the title of this novel is the Holy Bible. It is universal knowledge that in the Old Testament the Tower of Babel is an origin myth, a parable in 'Book of Genesis'. It is meant to explain why the world's peoples speak different languages. Back when all the peoples of the world spoke the same language, they decided to build a city with a very high tower: *Go to, let us build us a city and a tower, whose top may reach unto heaven; and let us make us a name, lest we be scattered abroad upon the face of the whole earth. (Genesis 11: 4)* But God did not agree with their design. He was concerned that humans had blasphemed by building the tower to avoid a second flood. Therefore, he brought into existence multiple languages: *And the Lord said, Behold the people is one, and they have all one language; and this they begin to do; and now nothing will be restrained from them, which they have imagined to do./ Go to, let us go down, and there confound their language, that they may not understand one another's speech.(Genesis 11: 6,7)* And this is how the languages of the earth came into being, according to the Holy Bible. Humans were divided into linguistic groups unable to understand one another. As people had to communicate, translation was soon born, too. Nonetheless, the reader will soon be aware that this story is not just about dead or exotic languages, research, intense scholarly work but about much more: colonialism, cruelty, racism, forceful exertion of power, and also rebellion, bloody fight and, ultimately, death and self-sacrifice.

"Babel or The Necessity of Violence" was published in 2022, and became very fast a bestseller, taking the first spot on the 'New York Times Best Seller List'. It also won Blackwell's 'Books of the Year for Fiction in 2022 and the 2022 'Nebula Award for Best Novel'. R.F. Kuang's novel has translation at its epicenter. Nevertheless, translation comes with a touch of magic and mystery, mystifying the reader. Soon enough, it is clear that we have to deal with a historical novel indeed, but at the same time we are introduced to a world of fantasy. On the one hand, we find ourselves in the real city of the dreaming spires, Oxford. On the other, we are transported into a realm of 'witchcraft' where engraved silver bars can decide over life and death, healing or utter destruction. Confronted about the accuracy of the setting and the events, Kuang mentioned in the 'Author's Note on Her Representations of Historical England, and of the University of Oxford in Particular': *'Babel' is a work of speculative fiction and so takes place in a fantastical version of Oxford in the 1830s, whose history was thoroughly altered by silver-work […] Still, I've tried to remain as faithful to the*

historical record on life in early Victorian Oxford as possible, and to introduce falsehoods only when they serve the narrative. (Kuang, 2022:1) Also, she confesses that she has altered even geography to make room for the Royal Institute of Translation, otherwise known as Babel. She chose to place it in the middle of the green spot between the Bodleian Libraries, the Sheldonian, and the Radcliffe Camera. Undoubtedly, the author has taken a lot of liberty to interlace reality with fiction, adding a considerable dose of magic, a fact that displeased a lot of supporters of tradition and historical truth.

In addition, "Babel" can be safely considered a Bildungsroman as it closely follows the life of Robin Swift, but also that of his close friends Ramy, Victoire and Letty. Another unusual and surprising aspect are the frequent, detailed explanatory footnotes which bring additional information about the historical background. They are without doubt a solid proof that Kuang is a scholar, a dedicated researcher. This does not mean, though, that they make the book more reader-friendly. Interestingly, it makes the book a mixture of fantasy fiction and scientific/ linguistic/ historical research, at the same time, giving the reader (who more often than not expects a story) a new task, that is to plod through more facts like in the following example. After mentioning Humboldt's name, the author adds a lengthy footnote: *Karl Wilhelm Humboldt is perhaps most famous for writing in 1836 'On the Structural Difference of Human Languages and Its Influence on the Intellectual Development of the Human Race', in which he argues, among other things, that a culture's language is deeply tied to the mental capacities and characteristics of those who speak it, which explains why Latin and Greek are better suited for sophisticated intellectual reasoning than, say, Arabic. (Kuang, 2022: 158)* The reader has the choice either to interrupt the flow of reading or skip the footnotes altogether.

Despite its considerable length (of 544 pages), "Babel" does not impress much by its plot which starts and ends in an unexpected way, but rather lingers all through the novel. The opening pages introduce us to the main character, the Chinese boy of Canton, later known as Robin Swift, and his 'savior' Professor Richard Lovell. When discovered by Lovell, a Babel Professor, the boy, suffering from the plague, mourns his dead mother: *He lay beside her body, watching as the blues and purples deepened across her skin. The last thing she'd said to him was his name, two syllables mouthed without breath […] The boy tried to close her filmy eyes, but her lids kept sliding back open. (Kuang,2022:5)* The orphan boy is healed by the power of a silver bar on which the words 'Triacle' and 'Treacle' are inscribed, and is taken to England by Lovell. For several years he dwells in Lovell's home and is taught Latin, ancient Greek and Mandarin. He is forced to work very hard and, when he is caught reading Frederick Marryat's "The King's Own", he is savagely beaten by Lovell: *As Robin rose to his knees, dazed, the professor pulled the poker from beside the fireplace and swung it diagonally against the right side of Robin's torso. Then he brought it down again. And again. (Kuang, 2022:41)* Eventually, Robin is enrolled as a student at the Royal Institute of Translation. This decision changes not just Robin's life but the future of Britain as well. Robin is part of a cohort of four students: Ramiz Mirza, also known as Ramy from Calcutta, Victoire Desgraves from Haiti, Letitia Price or Letty, a white British admiral's daughter, and himself, all of them exceptional students. They soon find out that 'exotic' languages like Mandarin, Haitian, Creole and Arabic are considered the future of translation magic. Little by little with extremely hard work the four friends master their respective languages and become familiar with the art of translation and that of silver-working. This is Professor Playfair about translation: *No translation can perfectly carry over the meaning of the original. But what is meaning? Does meaning refer to something that supersedes the words we use to describe our world? […] Humboldt, for instance, argues that words are connected to the concepts they describe by something invisible, intangible – a mystical realm of meaning and ideas,*

emanating from a pure mental energy which only takes form when we ascribe it an imperfect signifier. (Kuang, 2022: 158) As they quickly progress in their studies, they are introduced to the basic principles of silver-working: the inscription of a word or phrase in one language on one side of a silver bar and the corresponding word or phrase in another language on the other side of the bar. As translation can't be perfect, the lost or warped meaning is caught and then powerfully manifested by the silver. *And that, dear students, is as close to magic as anything within the realm of natural science (Kuang, 2022:158)* concludes Professor Playfair. It turns out that silver bars inscribed with 'match-pairs' can heal mortal diseases, boost agriculture and industry, but they can also kill. Robin discovers that Richard Lovell is his and his half-brother Griffin's biological father. Griffin, who is half-Chinese too, and a former student of Babel recruits Robin into the Hermes Society, a clandestine organization seeking to undermine Britain's silver supremacy. Robin agrees, and for a while fulfils several minor tasks, but gets scared and breaks contact with Griffin and the Hermes community.

Robin, Ramy, Victoire and Letty join Professor Lovell on a sea-trip to Canton and become aware of the fact that Lovell and his fellow teachers were trying to create a pretext for war in order to seize China's stocks of silver. The four friends start seeing through Lovell's plans which go against their feelings and beliefs. On the way home, Robin kills Lovell by using a silver bar and the four friends throw his body overboard. Back in Oxford, they have no choice but join the Hermes Society. The four friends become increasingly aware that their academic excellence is meant to maintain Britain's imperialist supremacy. When Letty, the only white student of the group, betrays them, their protest gets out of control. Ramy is shot by the police, Griffin loses his life while breaking Robin and Victoire from prison. It is clear now for the two friends that the only way to avoid war, destruction and death is violence, force. They remove the resonance rods that make translation and magic possible all across Britain, and the whole country is thus thrown into chaos. The protesters ask for peace with China, but when their demand is not granted, Robin and the remaining scholars decide to destroy Babel with them inside. Only Victoire succeeds to escape the disaster. Once the Siver Industrial Revolution is marred, the future of the British Empire is compromised.

It is no secret for an astute reader that "Babel" is not only a fantastic story about silver-working and supernatural power the silver bars and the power of words encapsulate. In a conversation with professor Playfair in class, Letty rightly argues about the power of silver bars: *But that's absurdly powerful […] You could do anything with those bars. You could be God – (Kuang, 2022: 160)* When the British conquered great parts of the world they certainly played God, an inimical, cruel, and greedy God indeed. Griffin opens Robin's eyes about imperialism and the evil and suffering it causes: *Now we're witnessing a new consolidation of power, that's true – Britain got Bengal, it got Dutch Java and the Cape Colony – and if it gets what it wants in China, if it can reverse this trade imbalance, it's going to be unstoppable. (Kuang, 2022:179)* Ramy, who comes from Calcutta, has experienced colonization, and knows that the British have misruled in India. He has understood that what the British do in India is pure robbery, not open trade. What makes them superior are the guns which they don't refrain from using on innocent people. This awareness torments him: *Outside, he dazzled. Inside, he felt a fraud, a traitor. And he was just starting to despair, to wonder if all he would ever accomplish was to become a lackey of empire […], for the avenues of anticolonial resistance seemed so few, and so hopeless. (Kuang, 2022: 276)* Victoire, the Haitian girl, has experienced slavery. Although it was theoretically abolished in 1830, not because of moral principles, but because Britain could not afford the losses, slavery continued to put shackles on vulnerable natives. One of the most efficient, also deadly, weapons of colonists proves to be opium. Ramy remembers having been taken by his

guardian to a poppy field in his native India. He was struck by the bright scarlet field which made him think that the earth was bleeding. In retrospect, he comprehends: *The British are turning my homeland into a narco-military state to pump drugs into yours [Robin's]. That's how this empire connects us. (Kuang, 2022:307)* The young men suddenly understand how intricate and painful the colonial spiderweb is: cotton is taken from India to Britain, opium from India to China, silver turns into tea and porcelain in China, and everything for the sole benefit of Britain.

Sadly, being the colonized, the subdued the four foreign students are discriminated, despite their outstanding performance at school. As freshmen at the Royal Institute of Translation they are despised and even attacked by British white students. The presence of women at Oxford was almost a taboo; in class they are isolated or even ignored. Also, no one would serve Ramy at their favorite pub if he came first, Letty and Victoire could not take books from the library unless a male student vouched for them. Victoire was taken for Robin or Letty's maid, only because of her skin color. They had difficulties in speaking like the 'Oxfordians' and were never invited to parties or reunions. It was clear that they were different and weird in the eyes of the white students, and did not belong.

Fortunately, friendship saved them from giving up or breaking down: *There was a solid, enduring quality to their friendship now. They were no longer dazzled and frightened first years, clinging to each other for stability. Instead they were weary veterans united by their trials, hardened soldiers who could lean on each other for everything. (Kuang, 2022: 172)* Their friendship made them feel that they finally were part of a family, and helped them become better and better in their studies every single day. But even this apparently strong bond is broken by Letty, the only white person of the group. Significantly, she is the one who announces the police and gives them information about the rebellion.

Clearly, "Babel" is not just about languages, exotic or not, or words or translation. It is mostly about domination, injustice, discrimination, but also about revolt and self-sacrifice. When Robin and his friends get control over the tower and the silver bars, several scholars and townspeople support their strike. They grow in number as time passes. Laborers from all around England join their revolt. Even young people and women from Oxford turn up at the barricades: *What a sight, this influx of defenders to the tower. The barricades had the peculiar effect of building community. They were all comrades in arms behind those walls, no matter their origins, and the regular deliveries of foodstuffs to the tower came with handwritten messages of encouragement. (Kuang, 2022: 486)* The protest comes with violence – even the death of some strikers – but it also comes with solidarity. Even though Robin and a few faithful scholars give their lives, there is hope for better times for people like Robin, Ramy, and Victoire.

"Babel", undoubtedly', deals with the use of words, language and translations as a weapon for domination by the British empire. Rebecca F. Kuang shows how the power of language can indorse colonialism, racism and violence. The author also points out that words can be incentives for revolt, solidarity and freedom.

We might just as well close with a verse from the Old Testament: *In the beginning was the Word, and God was the Word, and the Word was God. (John 1,1)* For Johann Wolfgang von Goethe in his "Faust": *Im Anfang war das Wort (Goethe:39)* is debatable. He goes on saying that in the beginning was Meaning, only to conclude that in the beginning was the Deed: Mir *hilft der Geist! auf einmal seh' ich Rat/ Und schreibe getrost: Im Anfang war die Tat! (Goethe: 40)* It turns out that in "Babel" the Word comes first; in translation and silver bar engraving Meaning gains more importance; finally, the destiny of the four characters and that of Britain are determined by the Deed.

This novel may have a dragging plot, it might be too long, it might be difficult to read because of so much scientific information and extensive footnotes, it does alter reality and history at times, but it is enjoyable fiction, and above all, a real love declaration to the Word, Language, Etymology, and Translation. Rebecca F. Kuang is definitely an amazing scholar in love with Language- for sure Translation as well.

BIBLIOGRAPHY

Kuang, R.F (2022), *Babel or the Necessity of Violence,* Harper Collins Publishers, Ireland

Holy Bible, King James Version, Naval, Military& Air Force Bible Society, London

Goethe, J W., *Faust. Der Tragodie erster Teil,* Leipzig Druck und Verlag von Phillip Reclam jun.

THE LILAC THAT RIP NEVER PLANTED

Dragoş Avădanei
Assoc. Prof., PhD, „Alexandru Ioan Cuza" University of Iaşi

Abstract: Irving's hero Rip Van Winkle "presides over the birth of the American imagination" (Leslie Fiedler) in terms of providing a prototypical character that was to be revamped over and over again in such later fictional embodiments as those created by Cooper or Vonnegut, Twain or Salinger, Melville or Hemingway… The author of Moby Dick, in the year of his death, also proposes a poetic projection of Rip as the American artist in his "Rip Van Winkle's Lilac," where the lilac itself (never mentioned in Irving's tale) plays an essential role (unexplored by the first author) in reinventing and building a tradition out of nothing. The paper follows the title concepts ("lilac," "Rip," "plant") in their migration and evolution from the Old World to America and its (literary) culture, i.e. from Persia, Turkey, and the Balkans to Virginia and upstate New York, from Great Britain to New England, from Germany to Pennsylvania…

Keywords: lilac, Rip, resurrection, artist, tradition

Since the three "thematic" words of our title are "lilac," "Rip" and "planted," an improbably potential reader might be supposed to expect that we would treat them in that order, and a careful research scholar cannot afford to mislead even such an imaginary audience.

Therefore, Syringa vulgaris of the family Oleaceae is a large deciduous low-maintenance (n.b.) shrub or small tree, with heart-shaped leaves and lavender, mauve, pink or white sweet-smelling flowers. For a more convincing perception, our only choice is to appeal to the poets and, as "Rip" would require, they would have to be American. In his famous elegy "When Lilacs Last in the Dooryard Bloom'd," composed in the months following Lincoln's assassination on April 14, 1865, and printed in the fall of that year, Walt Whitman (1819-1802) offers this New World picture:

"In the dooryard fronting an old farm-house near the white-washed palings,
Stands the lilac-bush tall-growing with heart-shaped leaves of rich green,
With many a pointed blossom rising delicate, with perfume strong I love,
With every leaf a miracle—and from this bush in the dooryard,
With delicate-color'd blossoms and heart-shaped leaves of rich green,
A sprig with its flower I break."

For later use, we can save the "old farm-house," the "rich green" and "the sprig."

Several decades later, imagist Amy Lowell (1874-1925) in her "Lilacs" poem instructs us, in the refrain, as to the real lilac colors: "Lilacs/False blue,/White,/Purple,/Color of lilac…"

Possibly of a Persian origin, whence it moved to Turkey and the Balkans, where it still can be seen growing wild, the lilac was introduced to European gardens at the end of the 16th-century from Ottoman gardens, so we can start wondering about when and how it got to America—unless it may have already been there; but Lowell seems to know: "You are everywhere./You were everywhere…/The dead feed you…/You have forgotten your Eastern origin."

However, an author like Ann Leighton also knows—and much more: Peter Collinson (1694-1768), British botanist and a Fellow of the Royal Society (F.R.S.), who had a large personal plant collection, wrote to colonial botanist John Bertram (1699-1777), his

"horticultural friend" of Pennsylvania ("the father of American Botany"—Jane Goodall), about an impressive collection of lilacs owned by John Custis (1678-1749) of Williamsburg, Virginia. And so three of Rip's "contemporaries" on both sides of the Atlantic corresponded about this flower (and other plants and seeds they exchanged) that Irving's hero seems to have ignored. Also in Rip's U.S. life, the lilac became the state flower of New Hampshire, as it was "symbolic of that hardy character of the men and women of the Granite State"(New Hampshire Statute)

What interests us here is that in the 1760s to the 1780s (the "narrated time" of Irving's tale) that lilac had just been brought over from the Old World to New England first (presumably), where, in the second-growth woodlands a thicket of such a bush had come to be the first indication of the cellar-hole of a vanished timber-framed farmhouse (like Rip's fictional one); an explanation (legitimizing Melville's 1890s poem) is that the lilac produces secondary shoots called "suckers' from the roots, which in the course of decades (two or more!) may produce a small clonal thicket (see Dictionary of Gardening and Ann Leighton again). And Amy Lowell, after Melville (whose poem she may or, rather, may not have known, so her roots might be somewhere else) concurs:

"Lilacs watching a deserted house…
Above a cellar dug into a hill…
Heart-leaves of lilac all over New England,
Roots of lilac under all the soil of New England,
Lilac in me because I am New England,
Because my roots are in it…"

Our second title word invokes one of the most famous stories in American literature; Washington Irving (1783-1859) was writing his Sketch-Book stories (tales and legends) while in Europe and England (1815-1832), at about the same time romantic John Keats(1795-1821) wrote his 1818 "When I Have Fears…" sonnet (see infra) and Melville was being born. The Sketch-Book was published serially in 1819-'20; we see almost no use in summarizing the story of the hen-pecked vagabond who wanders away from his village into the Kaatskill/Catskill Mountains to return twenty years later with the story—that he will tell over and over again—that he has just awakened after drinking out of a flagon given him by Hendrick/Henry Hudson.

This "outlandish story of hibernation" is accompanied by a preamble, an added note and a postscript (referring to suspect historian Diedrich Knickerbocker, a Washington Irving signature), all meant to buttress its truthfulness; in time, quite a number of scholars and critics did their best in undermining Irving's originality, by digging up all sorts of possible European or Asian sources (see also our "Time Travelers" in Hermeneutic Challenge, 2015, pp.111-122); there are thus innumerable myths, legends and folk tales whose probable knowledge turned Irving into a quasi-plagiarist; these are legends about King Arthur, Charlemagne, Frederick Barbarossa (i.e. Rothbard referred to by Irving), Siegfried, Norse Wooden (in the epigraph), the "Resurrection" story of "Peter Klauss" in the German of Otmar's Volksagen (published in Bremen in 1800), then the "Seven Sleepers of Ephesus" (c.250-500 A.D.) honored as saints thereafter, etc., etc…

In the story itself, a certain Peter Vanderdonk (descendant of a historian) corroborates Rip's story by showing that "the Kaatskill mountains had always been haunted by strange beings—the great Hendrick Hudson, the first discoverer of the river and the country, /who/ kept a kind of vigil there every twenty years, with his crew of the Half-moon." Let us say—also for the sake of historical correctness—that Henry/Henrick/Hendrick Hudson (c. 1560s/'70s-1611), an English sea commander employed by the Dutch (hence the name variants) East India Company, would have been in his nineties at the time Rip left his village

and met him and his gnomish bowlers—"odd-looking personages playing at nine-pins," among whom "one… seemed to be the commander." Irrespective of its relationship to history, Irving's tale has to do with time, escape from time and victimization by time; its corresponding themes are sleep and waking, youth and age and the refusal to grow up (as also seen in Cooper, Melville or Twain in the 19th-century), and a paradoxical yearning and fear in man's experience. And thus most readers remain with a "sense of deep but teasingly unresolved meaning, or cluster of meanings." (The Makers and the Making, I, p.243) Worth mentioning, in view of what follows, is that there is no lilac (bush) in Irving's story. But of course, one can always fittingly remember Coleridge's "willing suspension of disbelief" in defending Rip's reality in 18th-century New England and that of a lilac that only Melville could picture some seventy years after Irving.

The main component of this story of many meanings is its main character; if Irving's "story… is beyond the possibility of doubt," there is no doubt as to the mythical dimension of Rip Van Winkle in American culture; a dimension based upon his fundamental paradox: he is a character who gets away with failure—a failure that succeeds, therefore (Melville's theme, infra). Idle, careless, absent-minded and hen-pecked, Rip is also disinterested, obedient, generous and altruistic; of a "foolish, well-oiled" disposition, his meekness of spirit is doubled by his popularity (among children and animals first of all), simplicity and good-naturedness; a kind neighbor and a quiet man, Rip is also a philosopher who took the world easy, one who was always "ready to attend to anybody's business but his own"; but what could attract another writer's attention (Melville in this case) was that he was a "thirsty soul," and a student of art—he sees the Hudson group as reminiscent of an old Flemish painting in the parlor of the village parson; and one should add here his aversion to all kinds of profitable labor, his good-for-nothing character (anti-American 19th-century pragmatism), that of the "useless man," the artist, the painter, the thinker, the story-teller that he finally became, after having been forced to doubt his own identity and find himself alone in the world. No wonder the common noun in (American) English, "a Rip Van Winkle," has grown to refer not only to a person who sleeps a lot, but also to one who is oblivious to changes, especially in social attitudes and thought; a symbol of American infancy itself and of misplaced innocence—that of the adolescent who, once again, refuses to grow up.

Consequently, John Thorn can say that "Patron saint of the Catskills, Rip Van Winkle has belonged to all America, coast to coast": there is a Rip Van Winkle House along the road from Palenville to Catskill Mountain House and a RVW House in San Francisco; the is a 1937 1,540 m. long cantilever and truss RVW toll Bridge spanning the Hudson River between the towns of Catskill and Hudson and an Old Rip Van Winkle Distillery of fine Bourbon in Frankfort, Kentucky; in New York's Catskill Region one finds a Rip Van Winkle Campgrounds, a RVW Ranch and RVW Garden as far South as Jefferson Island in Louisiana; and, naturally, there is a Rip Van Winkle Foundation.

Complementarily (and unchronologically), Rip became the subject of quite a number of stage-play adaptations, following the famous one by Joseph Jefferson, an actor who also played the Rip role over a period of thirty years, beginning in 1859. In parallel, Palenville, Greene County, New York—this (un-)probable hometown of the sleepy Dutchman—became the seat of one of country's earliest art colonies, that developed into the Hudson River School of painting. Inspired by Constable and Turner, Thomas Cole, Asher Durand and some other twenty artists gave America some of the largest collections of paintings whose subjects were mainly the "Rip Van Winkle" countryside. In the same period, sculptor John Rogers modeled Rip on actor Joseph Jefferson in his "Rip Van Winkle at Home," "Rip Van Winkle on the Mountain," and "Rip Van Winkle Returned"; and there is also another bluestone sculpture at the summit of Hunter Mountain by Kevin Van Hentensyck. Composer Ferde Grofe left a

"Hudson River Suite," artist-illustrators Arthur Rackham, N. C. Wyeth and Thomas Locker represented Rip in their illustrated editions, and there is also a Rip operetta, Rip cartoons and films, songs and a novel by Max Frisch… and so on and…

Consequently, almost no one would be surprise to read in 1960 (in Leslie Fiedler's Love and Death…) that "the figure of Rip Van Winkle presides over the birth of the American imagination…" No one, of course, except for a number of feminists (see Fetterley and many others) who could not forgive Irving for making Rip run away from a "termagant wife" and a "terrible virago" who did not even have a real name, except for her being "Dame Van Winkle." Anyway, what the Buffalo professor had in mind was Irving's having fathered America's first "homespun" archetype—that of the lone male headed for the wilderness in flight from a repressive (female) civilization; an archetype that was to include conceptually Cooper's Natty Bumpo, Thoreau himself, Melville's Ishmael and Ahab, the Western heroes, Twain's Huck, Hemingway's Nick Adams, Salinger's Holden Caulfield, Vonnegut's Billy Pilgrim…; the archetype of a man on the run, from family, authority, government, from Europe and other continents, from himself; and an archetype also including the relationship between youth and age, escape from time again, ambiguity in one's relation to nature, a poetic view of reality (once more, Rip as artist that Melville decided to explore); this is, at the same time, the flight of the dreamer and perpetual adolescent away from the drab duties and chores of home and town, toward the good companions and the magic keg.

However, more than half a century before Fiedler, one of America's greatest writers, whose "star had fallen from the firmament" (Thorn) after Typee, with Moby Dick selling only four thousand copies, followed in like manner by The Confidence Man, and then, in 1866, by his poems in Battle Pieces and Aspects of the War (471 copies sold), and whose name, at his death, in 1891, was given in a New York newspaper as Henry Melville, thought of finding inspiration to express his sad lot in both Keats and Irving. Keats' 1818 sonnet (which, in Robert Sandberg's opinion, Melville "likely had read, at least once…") remains more of an aside in this paper, as another early example of "good-for-nothing" romantics finding themselves facing improbable posthumous fame:

"When I have fears that I may cease to be /the poet died in 1821/
Before my pen has glean'd my teeming brain,
Before high piled books, in charact'ry,
Hold like rich garners the full-ripen'd grain;
When I behold, upon the night's starr'd face,
Huge cloudy symbols of a high romance,
And feel that I may never live to trace
Their shadows, with the magic hand of chance…
…--then on the shore
Of the wide world I stand alone, and think,
Till love and fame to nothingness do sink." (Jan. 1818)

"Melville's Premonitory Vision of Posthumous Fame" (Sandberg title) is a rather curious "experimental combination of prose and poetry that transforms and elevates Rip to nothing short of sainthood"(Thorn); "Rip Van Winkle's Lilac" was included in Melville's 1891 collection /the author died in 1991/ of poems Weeds and Wildings, Chiefly, with a Rose or Two (and published only in the 1920s); a title that partially reminds one of Rip's habits: "weeds were sure to grow quicker in his fields than anywhere else." The volume as a whole was dedicated to his long-suffering wife, Lizzie, so in the lilac poem he dilutes some of the misogyny in Irving; where Irving casts Dame Van Winkle as a shrew, Melville prefers to recall the early tenderness that must have brought and held Rip and his wife together (at least for a while).

Both the prose frame story preceding the poem and the poem itself begin where Irving left off; "Riverward emerging toward sunset in leafy June from a dark upper clove or gorge of the Kattskills, dazed with his long sleep in an innermost hollow of these mountains, the good-hearted good-for-nothing comes to an upland pasture." When Melville's Rip returns to his broken down home "he recalls having set a Lilac on the day of his departure for the hills"; in fact (in fiction, actually), he never did, but Rip is a typically unreliable source, so we can think of "his" lilac continuing to bloom many years after his death. And the frame tale moves on: "It was with some difficulty that he found the way to his own house… He found the house gone to decay—the roof fallen in, the windows shattered, and the doors off the hinges."

Next Melville introduces "a certain meditative vagabond," who had come upon Rip's house a few years before Rip's awakening—a "bohemian painter," in fact, who decided to paint "the pink Lilac relieved against the greeny ruinous house;" what the painter sees are a fallen willow, the roof-shingle mosses and the Lilac sprouting from Rip's planting twenty years or so before. The frame tale gets dramatic overtones as a "cadaver" type of traveler joins in, insisting that the artist paint something godly, such as a newly constructed tabernacle: "'You will stick to this wretched old ruin the, will you?' 'Yes, and the Lilac!' 'The Lilac? and black what-do-you-call-it

-lichen, on the trunk, so old it is. It is half-rotten, and its flowers spring from the rottenness under it, just as the moss on those eaves does from the rotting shingles.' 'Yes, decay is often a gardener,' asserted the other."

And Melville takes the opportunity to emphasize his celebration of this metaphor for artistic continuity: "But, behold: shooting up above the low dilapidated eaves, the Lilac now laughed where the inconsolable willow had wept. Lightly it dropt upon the green roof the pink little bells from its bunched blossoms in place of the old willow's yellowed leaves." While his vagabondo: "'Thank you; but what should we poor devils of Bohemians do for the Picturesque, if Nature was in all things a precisian, each building like that church and every man made in your image.—But, bless me, what am I doing, I must tone down the green here!'"

This organic production of beauty from decay and suffering takes us back to one of the themes Melville contemplated throughout his life—the difficulty of being an artist in an increasingly capitalistic America; his (and Rip's—sic) lilac comes thus to stand not only for humanity and love (like Whitman's in his Lincoln elegy), but also for the perseverance of beauty in the middle of decline; the walls (limits) enclosing the hearth have crumbled, forming the backdrop for the wild growth of the lilac; refusing cold abstraction, the new (American) prototype of the artist, i.e. Rip, celebrates the wild, accidental and experiential.

And this was only the prose part; in Melville's poetic (seventy-seven lines) revamping of Irving's tale, we begin by listening again to unreliable Rip:

"Ay,--no!—My brain is addled yet;
With last night's flagons—full I forget."
Only, just as soon, he sees something his first author did not make him see:
"But look.—Well, well, it so must be,
For there it is, and, sure, I see.
Yon lilac is all right, no doubt…
But where's the willow?...
/And/ yonder lilac! how now came—
Rip, where does Rip Van Winkle live?
Lilac?—a lilac? Why, just there,
If my cracked memory /n.b./ don't deceive,
'Twas I set out a lilac fair,

Yesterday morning, seems to me…
My head!—whose head?—Ah, Rip. (I'm Rip)
That lilac was a little slip
And yonder lilac is a tree!"

Then Melville's—or the omniscient's—voice comments on "the withered good-fellow's resurrection," told by "happiest Irving" who, of course, was one "never from genial verity swerving"(see supra); actor-adapter Jefferson is next mentioned, only to make room for Melville to "tell/Of things that posthumously fell..," all the way down to the "present-day" villa, "Rip's abode" and its young Lilac—an uncommon lilac /American exceptionalism/ full of a unique fragrance (is Emerson anywhere near in the background?) that "neighbors begged" to have a slip of /a sucker, or a sprig in Whitman/ and train it, and so, from neighbor to neighbor, "thanks to the poor good-for-nothing Rip," the whole region /New England, the New World, its new art and literature/ is "dowered/Like the first Paradise embowered"; and the whole of America thus becomes "Lilac Land."

Melville's conclusion anticipates somehow Fiedler's:

"O reader mine, when June's at best,
A dream of Rip shall slack the rein,
For true his heart flows out confessed.
And there you'll say,--O, hard ones, truce?
See, where man finds in man no use
Boon nature finds one—Heaven be blest!"

And our conclusion: the lilac that the early (first?) American, Rip, never planted grew by itself out of the debris of a meaningless existence—anticipated enormous posthumous success (for both Rip and Melville…, and Keats, for that matter) after a lifetime as a failure.

BIBLIOGRAPHY

American Literature. The Makers and the Making, Vol. I, ed. Cleanth Brooks, R. W. B. Lewis, Robert Penn Warren (New York: St. Martin's Press, 1971, W. Irving: pp.233-267);

Bennett, Carolyn, "The Many Faces of Rip," Catskill Mountain Foundation, http://www.carskillmtn.org/guide-magazine/articles/2010-03-the-many-faces-of-rip.html;

Brothers of the Spade: Correspondence of Peter Collinson of London, and of John Custis, of Williamsburg, Virginia, 1734-1746, http://www.americanantiquarian.org/proceedings/...;

Delbanco, Andrew, Melville: His World and Work (New York: Knopf, 2005);

Digital Scholarship in the Humanities blog, Chapter 4: Melville's Symposium on the Bachelor (Nov. 20, 2007);

Fetterley, Judith, The Resisting Reader: A Feminist Approach to American Fiction (Indiana University Press, 1981);

Fiedler, Leslie, Love and Death in the American Novel (New York: Criterion, 1960);

Howat, John K., American Paradise: The World of the Hudson River School (New York: Metropolitan Museum of Art, 19897);

Huxley, A., ed., New R.H.S. Dictionary of Gardening (London: MacMillan, 1992);

Isley, Duane, One Hundred and One Botanists (Iowa State University Press, 1994);

Jehlen, Myron, ed., Herman Melville: A Collection of Critical Essays (Englewood Cliffs, N.J.: Prentice Hall, 1994);

John Bartram of Pennsylvania, http://freepages.family.tootsweb.ancestry.com...;

John Custis (ca. 1654-1714), www.encyclopediavirginia.org/Custis_John_ca_1654-1714;

Keats, John, Poems, ed. Gerald Bullett, Introd. By Robert Gittings (London, Dent & New York: Dutton, Everyman's Library, 1974, p.230);

Kelley, Wyn, Herman Melville: An Introduction (Malden, M.A.: Blackwell, 2008);

Kirby, David K., Herman Melville (New York: The Continuum Publishing Company, 1993);

Leighton, Ann, American Gardens in the Eighteenth Century (Cambridge: University of Massachusetts Press, 1986);

Levine, Robert, ed., The Cambridge Companion to Herman Melville (New York: Cambridge University Press, 1998);

Lowell, Amy, Selected Poems of… (New York: Houghton Mifflin Harcourt, 2002);

Melville: A Collection of Critical Essays, ed. Richard Chase (Englewood Cliffs, N.J.:L Prentice Hall, Inc., 1962)

Melville, Herman, Tales, Poems, and Other Writings, Modern Library Classics, ed. John Bryant (New York: Modern Library, 2002; "Rip Van Winkle's Lilac," pp.557-566);

Norton Anthology of American Literature, The, Third Edition, Vol. I, ed. Nina Baym et al. (New York and London: W. W. Norton & Company, 1989/1979; Whitman, pp.2052-2058);

Parker, Hershell, Melville: the Making of the Poet (Evanston, I.L.: Northwestern University Press, 2008);

Rip Van Winkle's Lilac—Call Me Herman, http://callmeherman.org/quotations/rip-van-winkle-s-lilac;

Sandberg, Robert, " 'Rip Van Winkle's Lilac'—Melville's Premonitory Vision of Posthumous Fame," http://robertsandberg.net/rip-van-winkles-lilac-melvilles-prmonitory-vision-of-posthu-

mous…, 2014;

Shurr, William H., The Mystery of Iniquity: Melville as Poet, 1857-1891 (Lexington: University Press of Kentucky, 1951);

Stein, William Bysshe, The Poetry of Melville's Late Years (Albany: State University of New York Press, 1970);

Thorn, John, "Saint Rip," Voices. The Journal of New York Folklore, vo.36, Spring-Summer 2010, http://nyfolklore.org/pubs/voic36-1-2/st-rip.html;

Wilson, Rufus Rockwell, New York in Literature: the Story Told in the Landmarks of Town and Country (Elmira, New York: Primavera Press, Inc., 1947).

AN INSIGHT INTO GEORGE TOPÂRCEANU'S POETRY APPROACHED VIA BACHELARD'S AESTHETICISM

Clementina Alexandra Mihăilescu, Stela Pleșa
Assoc. Prof., PhD, „Aurel Vlaicu" University of Arad, PhD, Gymnasium School, Racovița, Sibiu County

Abstract: For approaching George Topârceanu's poetry in terms of imagery, cultural and natural symbols and his highly imaginative poetic space, Gaston Bachelard's aestheticism focused on the dimension of intimacy will be employed as a methodological device to decode its intricate meaning.

Keywords: Topârceanu, Bachelard, aestheticism, motivation, poetry

George Topârceanu, deși s-a născut la București, este de origine ardeleană, fiind născut din părinți ardeleni, din jurul Sibiului, mai exact din comuna Topârcea. Topârceanu a fost un poet extrem de talentat, un bun memorialist, un bun jurnalist, un excelent orator, un intelectual de foarte bună calitate, deseori invitat să participe la diverse evenimente culturale, unde se distingea prin discursuri pe teme satirice, contemporane, literare, încărcate de umor și foarte bine apreciate de audiență.

Sufletul poetului Topârceanu, care sugerează „o conștiință imaginantă" (Bachelard 2003: 201), se stabilizează în imagini vii și autentice, așa încât avem impresia că a dorit să evoce o viziune lăuntrică prin arta sa de a-i revela resursele ascunse și adânci „prin alianța plină de surprize a cuvintelor" (Rusu 1965: 95). O astfel de alianță plină de surprize se regăsește în poezia *Prefață,* din volumul *O sută și una de poezii:*

Am plâns și eu în versuri pesimiste
Amorul meu dintâi, ca orice om,
Și poate că aș fi sporit c-un tom
Biblioteca sufletelor triste.

Dar azi vă dau o veselă agapă
De inedite și răzlețe pagini.
Durerea mea topită în imagini,
Dispare ca un fulg de nea în apă.

Se scimbă-n glume lacrimile clare.
Simbolice baloane de săpun
Plutesc deasupra vântului nebun
Stârnit de reci curente literare.

Și-n existența lor cea efemeră,
Cu străvezii pereți, de-abia închid
Partea mica din eternal vid,
Și totuși cer un loc în atmosferă.

O, indulgentă Critică postumă,
Să nu le-nțepi cu vârful unui ac,
Că rând pe rând baloanele de spumă

În lacrimi grele iarăși se desfac (25).

În partea introductivă la *Metafizică,* Bergson spune că lui Kant știința „nu-i arată decât niște cadre îmbucate în alte cadre.” Se pare că metafora încă rămîne un element stabil în spiritul filosofului atunci când adaugă că, în ceea ce privește așezarea cuvintelor în memorie, acestea nu au fost așezate „într-un sertar cerebral sau în altul” (2003: 105). Noi adăugăm faptul că, la Topârceanu, cuvintele au fost plasate cu grijă în sertarul inimii. Încercând să distingem între metaforă și imagine, putem observa cum metafora „se îndurerează” (105), astfel că, din prima strofă, se distinge imaginea poetului trist, rememorând prima iubire, „amorul dintâi”: „Am plâns și eu în versuri pesimiste/ Amorul meu dintâi, ca orice om,/ Și poate că aș fi sporit c-un tom/ Biblioteca sufletelor triste.”

Această poezie este plasată la începutul volumului *Balade vesele și tristă,* deci, nu este de mirare că, în următoarele trei strofe, poetul trece de la registrul trist la cel vessel: „Dar azi vă dau o veselă agapă/ De inedite și răzlețe pagini./ Durerea mea topită în imagini,/ Dispare ca un fulg de nea în apă.” Imaginea durerii „topită în imagini,” este aceea durere care „dispare ca un fulg de nea topit în apă.” Poetul deschide suflul durerii cu *a*-ul poziționat chiar în cuvântul de referință și, îl închide, bland, cu seria de *a*-uri din ultimul vers, conferind cuvintelor accente de intimitate.

O axă a evoluției sufletești a poetului, dublată de o firavă „axă a speranței” (2003: 176) se desprinde din următoarele două strofe: „Se schimbă-n glume lacrimile clare/ Simbolice baloane de săpun/ Plutesc deasupra vântului nebun/ Stârnit de reci curente literare./ Și-n existența lor cea efemeră,/ Cu străvezii pereți, de-abia închid/ Parte mica din eternal vid,/ Și totuși cer un loc în atmosferă.” Fiecare vers este o mărturisire sensibilă a confruntării poetului cu lumea criticilor literari și a curentelor literare ale vremii, care-l obligă pe poet să schimbe-n glume „lacrimile clare,” numite inspirit „simbolice baloane de săpun.” Ele „plutesc deasupra vântului nebun,” poetul presimțind existența lor efemeră condiționată de „reci curente literare.” În loc să-l înfricoșeze, poetul ne dezvăluie aspirația sa întemeiată care emană „din partea mică din eternal vid,” mai exact din genialitatea sa, care, în mod legitim, îl face să spere că poeziile sale își vor găsi locul care li se cuvine în patrimonial cultural românesc.

Ultima strofă este încărcată cu dialectica lui afară si înăutru (2003: 115). „Afară” este sugerat de „critica postumă,” pe care și-o dorește indulgentă, deoarece, în caz contrar, intimitatea sa va fi din nou bulversată, iar „rând pe rând baloanele de spumă/ În lacrimi grele iarăși se desfac.”

Balada călătorului

O, e-atât de bine când pe drumuri ninse
Întâlnești o casă cu lumini aprinse,
Un ogeac din care se ridică fum,
Când te prinde noaptea călător la drum!

Sania coboară clinul de pădure.
Fug în urma noastră luminișuri sure
Și-n singurătatea care ne petrece,
Peste vârf de arbori, asfințitul rece
Străbătând podoaba crengilor subțiri
Luminează-n aer bolti de trandafiri.

Dar amurgul palid a-nceput să scadă.
Noaptea ca un abur, crește din zăpadă.
Se ivesc departe măguri de hotar,

Într-un loc se face drum pustiu de car,
Și-o fântână strâmbă pe lumina zării
Pare că sporește liniștea-nserării…

Drum de vis! E clipă mutei agonii
Când alaiul Nopții zboară pe câmpii,
Când singurătatea umbrele-și arată
Și departe-n șesuri Ziua alungată
Lângă reci fruntarii alergarea-și curmă,
Cu ochi mari de spaimă să privească-n urmă,
Să-și adune-nlocul unde-a-ncremenit
Peste sâni de gheață părul despletit.

Ca-tr-o presimțire sufletul ți-e-nchis.
Unde ești? Îți pare că trăiești un vis…
Treci lăsând în urmă, la răspântii mute,
Umbre solitare și necunoscute,
Treci ducând o parte din tristețea lor,
Un suspin, o rugă, un zadarnic dor.
Iar târziu când taina dimprejur te cheamă
Și-ți strecoară-n suflet un fior de teamă,
Singur cu povara sufletului tău
Te cuprind deodată lungi păreri de rău
După-o fericire care întârzie,
După câte n-au fost, dar puteau să fie,
După cele duse pentru totdeauna…

Astfel, cu mirare, te trezești când luna
Lumiează somnul unei lumi de basme,
Iar omătul umple noaptea de fantasme.

O, e-atât de bine când pe drumuri ninse
Întânești o casă cu lumii aprinse,
Un ogeac din care se ridică fum,
Când te prinde noaptea călător la drum! (23-25)

Vom începe abordarea noastră cu un citat ce aparține lui Jules Verne, care afirma: „Spațiul m-a făcut întotdeauna tăcut" (citat în Bachelard 2003: 211). Aparent, în această meditație despre destinul de călător a lui Topârceanu, poetul este „azvârlit în lume" (212), „pe drumuri ninse," când de fapt el deschide lumea cu toate secretele ei, într-o încercare de depășire a lumii văzute, așa cum era ea înaite că poetul s-o imagineze. Conștient de natura sa sensibilă, și deci vulnerabilă, Topârceanu invocă imensitatea naturii, pe care o circumscrie imesității sale interioare, căci, așa cum afirmă Bachelard, „imensitatea este în noi," convins fiind, că ea se „(re)definește în singurătate"(212).

În loc de impresia neliniștitoare că se află într-o lume pustie, poetul este învăluit de bucuria și de starea de elevație când întâlnește o casă locuită, din al cărui horn se ridică fum: „O, e-atât de bine când pe drumuri ninse/ Întâlnești o casă cu lumini aprinse,/ Un ogeac din care se ridică fum,/ Când te prinde noaptea călător la drum!" Dar, pentru a ajunge la această impresie, la această trăire esențială care și-a găsit întruparea în imaginea casei luminate, pe

care o vom numi în limbaj bachelardian, „un veritabil transcendent psihologic” (214), și pentru a activa dimensiunea intima a acestei case, care este o „imensitate pe loc” (214), poetul se hotărăște să evoce valoarea ancestrală a spațiului poetic în care ea este circumscrisă. Astfel pentru a junge la ea „Sania coboară clinul de pădure./ Fug în urma noastră luminișuri sure/ Și-n singurătataea care ne petrece,/ Peste vârf de arbori, asfințitul rece/ Străbătând podoaba crengilor subțiri/ Luminează-n aer bolti de trandafiri.”

Axa spațială se intersectează cu cea temporală, după cum urmează: „Dar amurgul palid a-nceput să scadă./ Noaptea ca un abur, crește din zăpadă./ Se ivesc departe măguri de hotar, / Într-un loc se face drum pustiu de car,/ Și-o fântână strâmbă pe lumina zării/ Pare că sporește liniștea-nserării…” „Intensitatea de imagine” (214) este dată de amurgul ce scade treptat, făcând loc nopții, ce pare că crește din zăpadă, de măgurile de hotar, de drumul pustiu de car, de fântâna strâmbă, toate atestând dimensiunea de geograf a lui Topârceanu, care sesizează cele mai semnificative aspecte menite să-l apropie pe poet de casa luminată și încălzită ce-l așteaptă parcă pe călătorul solitar și obosit.

În următoarea strofă, invocarea construcției dicotomice zi/noapte, deși ea este expresia unei „dialectici brutale,” prin strategii poetice remacabile, activează „fluxul de producere” (212) de imagini poetice inedite: „Când alaiul Nopții zboară pe câmpii,/ Când singurătatea umbrele-și arată/ Și departe-n șesuri Ziua alungată/ Lângă reci fruntarii alergarea-și curmă,/ Cu ochi mari de spaimă să privească-n urmă,/ Să-și adune-nlocul unde-a-ncremenit/ Peste sâni de gheață părul despletit.” Personificarea Nopții și a Zilei, ambele ortografiate cu litere mari, confera poeziei o dinamică aparte. Scopul acestui joc de imagini este de a semnala sentimentul de însingurare sugerat de epitetele: „reci fruntarii,” „ochi mari de spaimă,” „sâni de gheață,” „părul despletit.” Toate aceste epitete intensifica imaginea naturii și schițează imensitatea naturii în tandem cu adâcimea ființei intime ce-și contemplă singurătatea.

Meditația îmbracă forma unei geografii subiective a sufletului poetului, marcată de aspirați și neîmpliniri: „Ca-tr-o presimțire sufletul ți-e-nchis./ Unde ești? Îți pare că trăiești un vis…/ Treci lăsând în urmă, la răspântii mute,/ Umbre solitare și necunoscute,/ Treci ducând o parte din tristețea lor, / Un suspin, o rugă, un zadarnic dor./ Iar târziu când taina dimprejur te cheamă/ Și-ți strecoară-n suflet un fior de teamă,/ Singur cu povara sufletului tău/ Te cuprind deodată lungi păreri de rău/ După-o fericire care întârzie,/ După câte n-au fost, dar puteau să fie,/ După cele duse pentru totdeauna…”

Pentru a arăta că totul a ținut de domeniul reverie, demostrând că profunzimea vieții poate fi surprinsă în imagini ce țin de trecutul neîntinat ce vizează spațiul rural în care s-au format părinții și bunicii și care se regăsește în genele ce-i întregesc personalitatea, Topârceanu invocă imaginea lunii, care conferă valețe onirice spațiului descries: „Astfel, cu mirare, te trezești când luna/ Luminează somnul unei lumi de basme,/ Iar omătul umple noaptea de fantasme.” Ne întrebăm retoric dacă casă de vis descrisă și inclusă ca lait motif în poezie nu este cumva casa sufletului său încărcat de sacralitaea vieții de la țară menită întotdeauna să-i aducă alinare, căci ea îl așteaptă mereu pe poetul călător să-i întregească ființa poetică, fiindcă intimitatea ei este „o dimensiune intimă” (221), atât de dragă poetului: „O, e-atât de bine când pe drumuri ninse/ Întâlnești o casă cu lumini aprinse,/ Un ogeac din care se ridică fum,/ Când te prinde noaptea călător la drum!”

Poezia *La Paști* impresionează prin coexistența a două tipuri de stări sufletești, și anume veselie și melancolie, ultimă datorată timpului care a trecut de la momentul în care sărbătoarea Paștilor era centrul emotional cel mai mai puternic din viața poetului. Poezia, centrată pe imaginea oului-obiect, demonstrează „că fiecare obiect investit cu spațiu intim devine, în acest coexitențialism, centru al întregului spațiu” sufletesc al poetului (2003: 231)

Astăzi în sufragerie
Dormitau pe-o farfurie,

Necăjite și mânjite,
Zece ouă înroșite.

Un ou alb, abia ouat,
Cu mirare le-a întrebat:
-Ce vă este, frățioare,
Ce vă doare?
Nu vă ninge, nu vă plouă,
Stați gătite-n haină nouă,
Parcă, Dumnezeu mă ierte,
n-ați fi ouă....
-Suntem fierte!
Zise-un ou rotund și *fraise*
Lângă pasca cu orez.
Și schimbându-și brusc alura,
Toate-au început cu gura:

Pân'la urmă tot nu scap!
Ne gătește de paradă.
Ne ciocnește cap în cap
Și ne azvîrle coaja-n stradă...
-Ce rușine!
-Ce dezastru!
-Preferam să fiu omlet!
-Eu, de m-ar fi dat la cloșcă,
Aș fi scos un pui albastru...
Și eu unul violet...
-Eu mai bine-ar fi să tac:
Așa galben sunt, că-mi vine,
Să-mi închipui că pe mine
M-a ouat un cozonac!...(155)

Ne raliem lui Bachelard cu privire la faptul că doar o conștiință imaginantă putea să ridice la cote atât de înalte dialogul dintre ouăle de Paști invocate ca expresie a nevoi de întrupare a viselor de tinerețe ale poetului în imagini de o puritate extremă pentru a ilustra bucuria inerentă asociată cu sărbătoarea de Paște. Dorind ca noi cititorii să vedem cum se precizează această nevoie de ancorare într-o realitate ideală în care trebuie să se integreze imaginea ouălor de Paști, poetul ne plasează în sufragerie. Aici, în starea sufletească a poetului ce vizează sărbătoarea pascală, „profunzimea vieții se dezvăluie pe de-a-ntregul în spectacolul, oricât de obișnuit ar fi el, pe care îl avem sub ochi," și anume dormitarea pe-o farfurie a zece ouă înroșite, ce se simțeau necăjite și mînjite. Spectacol exterior ce derivă din dialogul dintre ouăle de Paști vine să ajute la „desfășurarea unei mărimi intime," devenind „simbolul acestei profunzimi" (2003: 220).

Pentru a scoate la lumină valori purificatoare, poetul recurge la „puterea combinatorie a cuvintelor" (Rusu 1965: 94). Vom urmări „o linie de imagini," mai exact „o linie de valori" care ne va arăta cum intensitatea trăirilor experimentate de ouăle pascale este de fapt „o dimensiune intimă" (2003: 221). Astfel, „Un ou alb, abia ouat,/ Cu mirare le-a întrebat:/ -Ce vă este, frățioare,/ Ce vă doare?/ Nu vă ninge, nu vă plouă,/ Stați gătite-n haină nouă, Parcă, Dumnezeu mă ierte,/ n-ați fi ouă.." Vocala *a,* repetată de 3 ori în primul vers, trup al imaginii

„ou alb," este expresia unei „sensibiltăți vorbitoare" (225), deoarece, prin el, care este expresia blândei materii, poetul își fixează gândirea profundă, aparent jucăușă.

Răspunsul ouălor are menirea să ne ajute să descoperim în noi bucuria pe care ne-o inspiră un obiect apropiat și care are ca prim scop nuanțarea și colorarea spațiului nostru intim. „Pân'la urmă tot nu scap!/ Ne gătește de paradă./ Ne ciocnește cap în cap/ Și ne azvîrle coaja-n stradă...-Ce rușine!/ -Ce dezastru!/ -Preferam să fiu omlet!/ -Eu, de m-ar fi dat la cloșcă, /Aș fi scos un pui albastru.../Și eu unul violet..." Impotriva nevoi de a fi obiectiv, iar a fi obiectiv înseamnă a nu mai imagina, poetul, personificând ouăle, le hrănește cu spațiul său intim, conferindu-le valori de intimitate. Ele își plîng destinul tragic, știind că vor fi pregătite de paradă, ciocnite cap în cap, cu cojile aruncate în stradă, gesturi considerate a fi rușinoase, dezastroase, preferând să fie omletă, decât supuse devalorizării. Focalizându-ne pe aserțiunea lui Bachelard cum că „fiecare materie ar trebui să fie înzestrată cu cucerirea spațiului ei, cu puterea de expansiune dincolo de condiția sa precară," așa și ouăle susțin că dacă ar fi fost date la cloșcă, ar fi scos un pui albastru, iar altul unul violet.

Mai mult decât atât, un alt ou, o altă ipostază a materiei întrupate, susține următoarele „ -Eu mai bine-ar fi să tac:/ Așa galben sunt, că-mi vine,/ Să-mi închipui că pe mine/ M-a ouat un cozonac!" Aceste versuri sugerează comuniunea materiei cu umanul, spațiul vizibil în care omul poate să locuiască și pe care îl populează cu numeroase prezențe, care, prin interiorizare sau personificare, devin chei ale accesului nostru la dublul univers, cel al Cosmosului, al Divinului, și cel al profunzimii sufletului omenesc. Și ce poate fi mai uman decât spectacolul dialogului dintre ouăle de Paști, care sunt subiecte „sublime de contemplare pentru spirit" (2003: 148).

Poezia intitulată *Cântec* ne dezvăluie imaginea poetului și a pădurii, două entități unite „în dialogul singurătății lor" (Bachealard 2003: 217), după cum urmează:

Frumoasă ești pădurea mea,
Când umbra-i încă rară,
Și printre crengi adie-abia
Un vânt de primăvară.

Când de sub frunze moarte ies
În umbră viorele,
Iar eu străbat huceagul des
Cu gândurile mele...

Când strălucesc sub roua grea
Cărări de soare pline,
Frumoasă ești pădurea mea
Și singură ca mine....(20).

Această poezie este mai mult decât o descriere a pădurii, căci ea este personificată, înzestrată cu calități umane, fiind frumoasă, luminoasă, supusă metamorfozelor ce apar o dată cu venirea primăverii: „Frumoasă ești pădurea mea, / Când umbra-i încă rară, / Și printre crengi adie-abia/ Un vânt de primăvară." Umbra rară sugerează dezvoltarea treptată a frunzelor ce se ivesc din mugurii plăpânzi, iar simfonia naturii este dată de vântul primăverii ce abia adie și este sesizat în miscarea crengilor.

Frumusețea se stablizează în imagini simple, desăvârșite, cum este cea a viorelelor, ce se ivesc de sub frunze moarte, în umbra pădurii a cărei „expansiune de ființă" este cântată de poet. Și, așa cum afirma Bachelard „imensitatea începe în noi," deci, putem concluziona că „expansiune de ființă imensificatoare" a poetului „reîncepe în singurătate" (212): „Când de sub frunze moarte ies/ În umbră viorele, /Iar eu străbat huceagul des/ Cu gândurile mele..."

Poetul este fascinat de dimensiunea temporală a pădurii, o pădure tânără, dinamică, „un huceag," al cărui pitoresc îl facinează.

Frumusețea pădurii apare dintr-un ansamblu de impresii, cea mai puternică fiind a cărărilor însorite ce strălucesc sub roua dimineții: „Când strălucesc sub roua grea/ Cărări de soare pline,/ Frumoasă ești pădurea mea/ Și singură ca mine..." Poetul nu se pierde în feeria luminii și a umbrelor, ci contemplă o „impresie esențială," căutând să exprime cel mai expresiv modul în care el „trăiește pădurea" și cum intră în rezonanță cu ea. Prin "măreția" verbului *a fi,* repetat de două ori, în prima și în ultima strofă sub forma „ești," ni se dezvăluie un prezent etern, marcat de „transcendența a ceea ce se vede," și care trasformă pădurea într-un adevărat „trasncendent psihologic" (214). Astfel, asemenea poetului, simțim cum pădurea înfiorată de semnele primăvării ne cheamă să experimentăm dialectica lui „afară și înăuntru" (239), pacea pădurii fiind pentru poet „o pace sufletească," pădurea devenind astfel „o stare sufleteasc," colorată în culorile primăverii.

Poezia *Rapsodii de primăvară*
Sus prin crâgul adormit,
A trecut în taină mare,
De cu noapte, rispind
Șiruri de mărgăritare
Din panere de argint,
Stol bălai
De îngerași
Cu alai
De toporași.
Primăvară cui le dai?
Primăvară cui le lași?
Se-nalță abur moale din grădină.
Pe jos, pornesc furnicile la drum.
Acoperișuri veștede-n lumină
Întind spre cer ogeacuri fără fum.

Pe lângă garduri s-a zvântat pământul
Și ies gândacii-Domnului pe zid.
Ferestre amorțite se deschid
Să intre-n casă soarele și vântul.

De prin balcoane
Și coridoare
Albe tulpane
Fâlfâie-n soare
Ies gospodinele,
Iuți ca albinele,
Părul le flutură,
Toate dau zor.
Unele mătură,
Altele csutură
Colbul din pătură
Și din covor.

Un zarzăr mic, în mijlocul grădinii,
Și-a răsfirat crenguțele ca spinii
De frică să nu-i cadă la piciore,
Din creștet, vălul subțirel de floare.

Că s-a trezit așa de dimineață
Cu ramuri albe și se poate spune
Că-i pentru-ntăia oare în viață
Când i se întâmplă asemenea minune.

Un nor sihastru
Și-adun-n poală
Argintul tot.
Cerul e-albastu
Ca o petală
De miozot.

Soare crud în liliac,
Zbor subțire de gândac,
Glasuri mici
De rândunici,
Viorele și urzici....

Priăvară din ce rai
Nevisat de pământeni
Vii cu mândrul tău alai
Peste crânguri și poeni?
Pogorâtă pe pământ
În mătăsuri lungi de vânt
Lași în urmă pe câmpii,
Galbeni vii
De păpădii,
Bălți albastre și-nsorite
De omăt topit abia,
Și pe dealuri mucezite
Arături de catifea.

Și pornești departe-n sus
După iarna ce s-a dus,
După trena-i de ninsori
Așterntă pe colini...
Drumuri nalte de cocori,
Călăuzii cei străini, îți îndreaptă an cu an
Pasul tainic și te mint
Spre ținutul diafan
Al câmpiilor de-argint.
Iar acolo de oprești
Și doar pasul tău ușor,

În omăt strălucitor, lasă urme viorii
De conduri împărătești
Peste albele stihii...

Primăvară, unde ești? (17-19)

Ceea ce ne fascinează de la început este limbajul liric folosit de Topârceanu. Pentru a-l înțelege și asimila, ne propunem să analizăm și să prezentăm pe scurt câteva opinii ale esteticianului transilvănean Liviu Rusu. El afirma cu convingere că „farmecul poeziei nu depinde de imagini întâmplătoare pe care i le asociază fiecare cititor, ci de sensul inerent coținut în limbaj, sens care nu poate fi descoperit decât prin adaptarea noastră la mijloacele de expresie ale poetului" (1969: 72). Același Liviu Rusu susținea că „până și în limbajul obișnuit cuvântul nu este un simplu semn care reproduce anumite idei găsite de-a gata ci, că însuși cuvântul contribuie la elaborarea ideii pe care o va exprima" (73). Rusu opinează că „limbajul poetic are o funcție existențială, el nu redă numai, ci încorporează, nu est o copie, ci întrupează aevea atitudinea interioară" (74). Esteticeanul mai insistă și asupra următorului aspect „*cuvântul în poezie nu este primitor de sens, el este dătător de sens" (75).* Cu privire la funcția magică a limbajului, Rusu opinează că în stadiul magic, total diferit de stadiul logic „cuvântul nu mai este un semn pentru un lucru oarecare, ci este lucrul însuși...Cuvântul și obiectul formează o unitate strânsă, reprezintă una și aceeași realitate." Rusu concluzionează că „funcția magică vizează exclusiv interioritaea, fiincă numai sub stăpânirea interiorității se poate produce această identificare a cuvântului cu obiectul însemnat" (77). Cu privire la puterea creatoare a poetului, Rusu afirmă că „ea va consta din putința de a topi toate monedele uzate și de a le turna în forme cu înțelesuri nouă, sau cel puțin înnoite" (77). Direcția cu care trebuie să opereze poetul constă în faptul că el trebuie să convertească „sensul noțional, logic, exterior spre sensul intuitiv, magic, interior" (83).

Revenind la poezia *Rapsodii de primăvară* a lui Topârceanu, ea ne oferă „impresia de plinătate," iar „înlănțuirea versurilor nu contrazice întru nimic logica externă a lucrurilor," la fel ca și poezia *Mai am un singur dor* a lui Eminescu, analizată cu finețe de Rusu, unde „înlănțuirea versurilor corespunde și logicii interioare," ea fiind „în perfectă concordanță cu revărsarea simțirii adânci" (87).

Încă din prima strofă se revarsă „o sonoritate lină și un ritm delicat" (1969: 87). Ele se degajă din atmosfera primăverii și suntem vrăjiți de multitudinea de cuvinte ce îi conferă acesteia caracterul de unicitate. Imaginea „crângului adormit" poartă „pecetea sincerității" (Bachelard 2003: 125). Totul este autentic și printr-un exercițiu de o mare simplitate a actualității trăite o dată cu venirea primăverii, textul se animăm în direcția personificării acesteia, atunci când „sus prin crâgul adormit," ea „a trecut în taină mare,/ De cu noapte, rispind/ Șiruri de mărgăritare/ Din panere de argint,/ Stol bălai/ De îngerași/ Cu alai/ De toporași." Dialectica „ascunsului și a manifestului" (141) se evidențiază astfel: ascunsul prin aluzia că ea a „trecut în mare taină," iar manifestul prin alaiul de toporași, prima floare ce colorează peisajul primăverii. Intrebările „Primăvară cui le dai?/ Primăvară cui le lași?" ni se par legitime, căci ele sugerează, pe linia unei „psihologii a imaginației' (150), care notează totul, acele mărunte interese ale poetului pentru natura darnică care le pregătesc pe cele mari ale oamemilor, ce ni se vor dezvălui în următoarele strofe.

Astfel în strofele 2 și 3, observăm cum, din grădină, se înalță „abur moale," cum alaiul de furnici „pe jos, pornesc la drum," cum acoperișurile sunt cu „ogeacuri fără fum" și zidurile sunt animate de prezența gândacilor-Domnului, iar „ferestrele amorțite" se deschid „Să intre-n casă soarele și vântul." Dacă aceste imagini ne arată o natură dinamică, iar dinamică oamenilor, o dată cu venirea primăverii, reeditează gesturi și preocupări familiare, descrise cu finețe și empatie de poet: „De prin balcoane/ Și coridoare/ Albe tulpane/ Fâlfâie-n soare/ Ies

gospodinele,/ Iuți ca albinele/ Părul le flutură,/ Toate dau zor/ Unele mătură,/ Altele scutură/ Colbul din pătură/ Și din covor."

Interesul poetului se îndreaptă din nou spre natură, spațiul mobilității perpetue, care indică faptul că în natură nimic nu este nesemnificativ pentru sufletul său. Astfel, „Un zarzăr mic, în mijlocul grădinii,/ Și-a răsfirat crenguțele ca spinii/ De frică să nu-i cadă la piciore,/ Din creștet, vălul subțirel de floare." Dorind să urmărească în profunzime „jocul profund al imaginilor naturale" (140), poetul investește zarzărul cu trăsături umane, așa încât, într-o dimineață, când „s-a trezit cu ramuri albe," acesta avea sentimentul „Că-i pentru-ntăia oare în viață/ Când i se întâmplă asemenea minune."

Nimic nu este banal în spațiul naturii, unde „Un nor sihastru/ Și-adun-n poală/ Argintul tot./ Cerul e-albastu/ Ca o petală/ De miozot./ Soare crud în liliac,/ Zbor subțire de gândac,/ Glasuri mici/ De rândunici,/ Viorele și urzici...."

În continuare poetul Topârceanu înalță un imn de cinstire Primăverii, formulat sub forma unei interogații retorice, chestionând-o „din ce rai/ Nevisat de pământeni/ Vii cu mândrul tău alai/ Peste crânguri și poeni?" Imaginea idilică seamănă cu o „imagine-poveste" desprinsă din Cosmos (127), prin invocarea primăverii ca fiind „Pogorâtă pe pământ/ În mătăsuri lungi de vânt/ Lași în urmă pe câmpii,/ Galbeni vii/ De păpădii, /Bălți albastre și-nsorite/ De omăt topit abia,/ Și pe dealuri mucezite/ Arături de catifea."

Poetul pare a face psihologia primăverii, ființa deschisă spre cele mai neașteptate aventuri cosmice și terestre, reale sau cu conotații mitologice: „Și pornești departe-n sus/ După iarna ce s-a dus,/ După trena-i de ninsori/ Așterntă pe colini.../Drumuri nalte de cocori,/ Călăuzii cei străini, îți îndreaptă an cu an/ Pasul tainic și te mint/ Spre ținutul diafan/ Al câmpiilor de-argint./ Iar acolo te oprești/ Și doar pasul tău ușor,/ În omăt strălucitor, lasă urme viorii/ De conduri împărătești/ Peste albele stihii..."

„Lumina comunicativă" (110) radiată de primăvară, prin imaginea „trenei de ninsori," a „ținutului diafan," „al câmpiilor de argint," al omătului strălucitor, și al albelor stihii îl copleșește pe poet în așa măsură încât îi invocă prezența, desăvârșidu-i frumusetea, prin interogația retorică: "Primăvară, unde ești?"

BIBLIOGRAPHY

Gaston, Bachelard. *Poetica spațiului*. Pitești: Editura Paralela 45, 2003.

George Topârceanu. *O mie și una de poezii*. București: Editura Academiei Române, 2019.

Liviu Rusu. *Estetica poeziei lirice.* București: Editura pentru literatură, 1969.

THE PHENOMENON OF THE EXTREME CONTEMPORARY: THE ARTISTIC AVANT-GARDE THAT PUSHES THE LIMITS IN FRANCE

Maria-Elena Milcu, Ștefania-Elena Vasile
Assoc. Prof., PhD, hab., „Lucian Blaga" University of Sibiu, PhD Student, „Lucian Blaga" University of Sibiu

Abstract: This article delves into the phenomenon of the extreme contemporary within the French artistic and literary avant-garde, exploring the radical innovations and boundary-pushing practices that define these vibrant cultural movements. The extreme contemporary art and literature scene in France is characterized by its relentless pursuit of new forms, materials, and conceptual frameworks that challenge conventional aesthetics and social norms. By examining key artists and writers alongside their groundbreaking works, this study highlights how these creators utilize transgressive techniques and provocative themes to provoke dialogue and reflect the complexities of modern life. Through a multidisciplinary lens, encompassing visual arts, literature, performance, and digital media, the article situates the French avant-garde within a global context, illustrating its significant influence and contribution to contemporary cultural discourse. Ultimately, this exploration reveals how the extreme contemporary serves as both a mirror and a catalyst for societal change, pushing the limits of artistic and literary expression and reimagining the possibilities of the art and literary worlds.

Keywords: extreme contemporary, literature, modernity, French avant-garde

Metodologie

Le but de cet article est d'explorer en profondeur le phénomène de l'extrême contemporain au sein de l'avant-garde artistique en France. En se concentrant sur les pratiques artistiques les plus radicales et innovantes, cet article vise à fournir une analyse approfondie de la manière dont les artistes repoussent les limites de l'expression artistique et de la perception culturelle dans le contexte français contemporain.

L'objectif principal consiste à analyser les tendances émergentes de l'avant-garde artistique en France, en examinant les initiatives créatives qui se démarquent par leur radicalité et leur capacité à remettre en question les conventions établies. En identifiant les principales thématiques récurrentes, nous voulons caractériser le paysage de l'extrême contemporain en France.

Les objectifs secondaires consistent à:

i. étudier les œuvres d'artistes français contemporains qui repoussent les limites de l'art, tout en sélectionnant un échantillon représentatif d'artistes français dont le travail incarne l'esprit de l'extrême contemporain. En analysant en profondeur les œuvres sélectionnées, nous allons comprendre les techniques, les concepts et les intentions qui sous-tendent leur radicalité artistique ;

ii. explorer l'impact socioculturel et politique de l'extrême contemporain en examinant les réactions du public, les critiques d'art et des institutions face aux manifestations de l'extrême contemporain en France. En investiguant les implications sociopolitiques des pratiques artistiques radicales, nous insisterons sur les notions de liberté d'expression, d'identité nationale et de contestation sociale.

Nous avons également développé une série d'hypothèses de travail. Les artistes contemporains en France réagissent à la mondialisation culturelle en adoptant des approches

radicales pour résister à l'homogénéisation culturelle induite par la mondialisation. Ils utilisent des formes d'expression artistique extrêmes pour affirmer une identité culturelle distincte et résister à la standardisation culturelle. De plus, l'extrême contemporain est marqué par une défiance envers les institutions artistiques traditionnelles telles que les musées, les galeries d'art et les circuits de distribution. Les artistes radicaux cherchent à s'affranchir des contraintes imposées par ces institutions et à trouver de nouveaux moyens d'expression en dehors de leurs cadres. Les artistes impliqués dans l'extrême contemporain en France utilisent leur art comme un outil de critique sociale et politique. Leur travail vise souvent à susciter des réactions chez le spectateur et à provoquer des changements dans la société en soulevant des questions importantes et en défiant les normes établies. Avec l'avènement des nouvelles technologies, notamment l'internet et les médias numériques, les artistes radicaux exploitent ces outils pour repousser les limites de l'expression artistique. Les nouvelles technologies offrent des possibilités de création et de diffusion sans précédent, ce qui influence la nature et la forme de l'art radical contemporain en France.

Pour cet article, nous utiliserons une approche qualitative de recherche, combinant une analyse documentaire approfondie avec des entretiens semi-structurés. Nous collecterons des données à partir d'une variété de sources telles que des articles académiques, des publications artistiques, des interviews d'artistes et des critiques d'art. Nous utiliserons également des techniques d'analyse de contenu pour examiner et interpréter les tendances émergentes et les thèmes récurrents dans les œuvres artistiques contemporaines. En outre, nous prendrons en compte les réactions du public et des critiques à travers les médias sociaux et les forums en ligne.

Enfin, nous utiliserons des outils informatiques (outils de visualisation de données comme Tableau, Power BI ou RAWGraphs qui nous permettent de créer des visualisations graphiques et des représentations visuelles de nos données ; logiciels de gestion de références bibliographiques comme Zotero, Mendeley ou EndNote qui nous aident à gérer et à organiser nos références bibliographiques, en facilitant la citation et la création de bibliographies ; outils de cartographie conceptuelle comme CmapTools ou MindMeister qui nous permettent de créer des cartes conceptuelles pour organiser et visualiser les concepts clés, les relations et les idées dans notre recherche) pour organiser et analyser les données recueillies, ainsi que pour générer des visualisations et des représentations graphiques pour illustrer nos conclusions.

Présentation de l'extrême contemporain comme mouvement en France

L'extrême contemporain est un mouvement artistique qui a émergé en France au cours des dernières décennies : « Cette appellation serait une invention de Michel Chaillou en 1989. En fait, ce terme est très confortable et recèle la complexité chaotique d'une situation littéraire toujours en mouvement. »[1] Il se caractérise par une approche novatrice et expérimentale de l'art, remettant en question les conventions et les limites traditionnelles. Ce mouvement se manifeste dans différents domaines artistiques tels que la peinture, la sculpture, la danse, le théâtre, la musique et finalement : la littérature. Les artistes de l'extrême contemporain cherchent à repousser les frontières de leur discipline en explorant de nouvelles formes d'expression et en utilisant des médiums non conventionnels.

L'extrême contemporain se distingue par son engagement politique et social. Les artistes de ce mouvement sont souvent engagés dans des causes sociales et utilisent leur art comme moyen de faire passer des messages et de provoquer des débats. Ils remettent en question les normes établies et critiquent les systèmes de pouvoir en place. Cet engagement

[1] « Ce que nous appelons l'extrême contemporain », in *Aventure littéraire*, 2022. http://www.aventurelitteraire.com/ce-que-nous-appelons-lextreme-contemporain/, consulté le 20.03.2024.

se reflète également dans les thématiques abordées par les artistes de l'extrême contemporain. Ils traitent souvent de sujets tels que l'identité, la mondialisation, les inégalités sociales ou l'environnement.

L'extrême contemporain est également marqué par une forte présence de l'interdisciplinarité. Les artistes de ce mouvement travaillent souvent en collaboration avec d'autres artistes provenant de disciplines différentes, ce qui donne lieu à des créations hybrides et pluridisciplinaires. Par exemple, l'artiste danois Olafur Eliasson utilise souvent des éléments de l'art, de la science et de l'architecture pour créer des installations immersives qui explorent la perception et l'interaction avec l'environnement ; Marina Abramović est célèbre pour ses performances qui intègrent souvent des éléments de l'art visuel, de la musique, du théâtre et même de la spiritualité, créant des expériences sensorielles complexes et provocantes ; le collectif de théâtre expérimental The Wooster Group, basé à New York, combine des éléments du théâtre, de la danse, de la vidéo et de la technologie pour créer des productions innovantes qui repoussent les limites de la représentation scénique ; Ryoji Ikeda est un artiste sonore et visuel japonais dont le travail explore les liens entre la musique, les mathématiques et la technologie. Ses installations combinent souvent des compositions sonores minimalistes avec des éléments visuels abstraits pour créer des expériences multisensorielles. William Kentridge, artiste sud-africain, crée des œuvres qui intègrent le dessin, l'animation, le théâtre, la musique et la poésie pour explorer des thèmes sociaux et politiques complexes, notamment l'histoire de l'Afrique du Sud et l'apartheid.

Si nous nous référons au point d'intérêt de cet article, à savoir la littérature, les auteurs de l'extrême contemporain repoussent les limites de la narration traditionnelle et explorent de nouvelles formes d'expression littéraire. Les écrivains utilisent leur écriture comme un moyen de critiquer les normes établies, de remettre en question les systèmes de pouvoir et de donner voix aux marginaux et aux exclus de la société : « C'est entre le renouvellement et le retour à l'ancien, entre le présent et le passé, que se déploie cette littérature qui se situe dans « l'entre-deux », une littérature qui ne peut se produire que dans la filiation »[2].

L'extrême contemporain en littérature se caractérise également par une grande diversité de styles et de genres. Les auteurs expérimentent avec la structure du roman, la langue, les formes poétiques et les techniques narratives. Ils cherchent à créer une expérience de lecture nouvelle et immersive, souvent en brisant les conventions littéraires traditionnelles. Le concept encourage une réflexion critique sur les enjeux de notre société et offre de nouvelles perspectives sur l'art de l'écriture.

L'impact de l'extrême contemporain sur la scène de la littérature française

L'extrême contemporain a profondément remodelé la scène littéraire française, introduisant de nouvelles formes d'écriture :

> « La littérature de l'extrême contemporain est peut-être la plus difficile à définir. Le manque de recul nécessaire pour avoir une vue d'ensemble, d'une part, et les frontières encore incertaines de cette littérature qui échappe de toute tentation de théorisation d'autre part, la rend un sujet de débat entre les universitaires et les critiques littéraires qui tentent d'en déterminer les contours et d'en identifier les caractéristiques. »[3]

[2] Abbes Marzouki, « La Littérature de « l'Extrême Contemporain » : entre la « Mort » et le Renouvellement », in *Recherches en Langue et Littérature Françaises*, Vol. 13, No 24, Automne & hiver 2019-20, pp. 105-114, 109. https://france.tabrizu.ac.ir/article_9905_2a421b51e9ed34c2b878aa5b51cf4944.pdf, consulté le 24.03.2024.

[3] « Littérature française de l'extrême contemporain (Revue Recherches en Langue et Littérature Françaises) », in *Fabula*, 2020. https://www.fabula.org/actualites/94441/litterature-francaise-de-l-extreme-contemporain-revue-recherches-en-langue-et-litterature.html, consulté le 29.03.2024.

Parmi les principaux aspects de cet impact, on trouve l'émergence de la littérature numérique interactive, où les lecteurs peuvent influencer le déroulement de l'histoire. Par exemple, *Les Furtifs* d'Alain Damasio, roman de science-fiction publié en 2019, mêle texte, son et interactivité. Alain Damasio, connu pour ses expérimentations littéraires, propose ici une expérience où la narration est enrichie par des éléments sonores disponibles via une application mobile. Les lecteurs peuvent écouter des passages de l'œuvre et des ambiances sonores qui complètent l'immersion dans le récit. Cette œuvre repousse les limites de la fiction traditionnelle en intégrant de nouveaux médias pour enrichir l'expérience de lecture. *Cadavre Exquis* de Pénélope Bagieu est projet collaboratif lancé en ligne en 2010, un exemple parfait de littérature interactive. *Cadavre Exquis* est un récit créé de manière participative, où chaque auteur ajoute une partie à l'histoire sans connaître les contributions précédentes. Ce format interactif permet aux lecteurs de suivre une histoire en constante évolution, influencée par une multitude de voix et de styles. Ce projet démontre comment l'interactivité et la collaboration peuvent donner naissance à des œuvres littéraires uniques et imprévisibles Ces nouvelles formes d'écriture défient les conventions littéraires traditionnelles, offrant aux lecteurs des expériences plus dynamiques et diversifiées.

L'extrême contemporain a également vu une explosion de la littérature autofictionnelle, où les auteurs intègrent des éléments autobiographiques dans leurs œuvres de fiction. Des écrivains comme Christine Angot avec *L'Inceste* ou Édouard Louis avec *En finir avec Eddy Bellegueule* explorent des thèmes personnels et sociétaux tout en brouillant les frontières entre réalité et fiction.

Parallèlement, le monde de l'édition a été bouleversé par l'avènement de l'autoédition et des plateformes en ligne, permettant aux auteurs de contourner les maisons d'édition traditionnelles et de publier leurs œuvres directement auprès du public. Cette démocratisation de l'édition a donné lieu à une explosion de la diversité des voix et des genres littéraires, mais a également soulevé des questions sur la qualité et la légitimité des œuvres autopubliées.

En outre, les réseaux sociaux et les blogs ont offert aux écrivains de nouvelles opportunités de partager leur travail et d'interagir avec leur public de manière instantanée et directe. Des plateformes comme Wattpad ont émergé comme des incubateurs pour de nouveaux talents littéraires, permettant aux auteurs de publier leurs histoires en ligne et de développer une communauté de lecteurs fidèles avant même d'être publiés de manière traditionnelle.

Dans l'ensemble, l'impact de l'extrême contemporain sur la littérature française se manifeste par une diversification des voix, des genres et des modes de publication, ainsi que par une plus grande interactivité entre les auteurs et leur public, car « au-delà d'une critique de la contemporanéité des productions littéraires et artistiques, c'est aussi une critique de la critique contemporaine dont l'un des buts serait de rendre compte spontanément, de façon divergente, des créations littéraires et artistiques. »[4]

L'extrême contemporain dans la littérature française se caractérise par plusieurs traits distinctifs : la pluralité des voix et des perspectives (les écrivains de l'extrême contemporain explorent une multitude de points de vue, de parcours de vie et de contextes socioculturels, offrant ainsi une diversité et une richesse narratives) ; la hybridité des genres (les frontières entre les genres traditionnels sont souvent floues, avec des œuvres mêlant fiction et non-fiction, prose et poésie, texte et multimédia) ; la présence accrue de l'autofiction (les auteurs intègrent de plus en plus d'éléments autobiographiques dans leurs œuvres, brouillant ainsi les frontières entre réalité et fiction) ; l'influence du numérique (les nouvelles technologies et les

[4] « L'écriture de l'urgence : l'extrême contemporain en question », in *Fabula*, 2023. https://www.fabula.org/actualites/116527/l-ecriture-de-l-urgence-l-extreme-contemporain-en-question.html, consulté le 04.04.2024.

médias numériques influencent la manière dont les œuvres sont produites, diffusées et consommées, avec des expérimentations dans le domaine de la littérature interactive, de la réalité augmentée, et des plateformes en ligne) ; l'engagement sociétal (de nombreux écrivains de l'extrême contemporain abordent des questions sociales, politiques et identitaires, témoignant ainsi de leur engagement envers leur époque) ; la démocratisation de l'édition (l'avènement de l'autoédition et des plateformes en ligne permet aux auteurs de contourner les circuits traditionnels de publication et de trouver leur public directement, ce qui favorise une plus grande diversité des voix et des styles littéraires)

Exploration des limites : repousser les frontières de l'art conventionnel

Dans la littérature contemporaine, l'exploration des frontières de l'art conventionnel passe souvent par une hybridation audacieuse des genres, des styles et des formes narratives. Les écrivains cherchent à repousser les limites de la fiction en intégrant des éléments de la réalité, de la non-fiction et même du multimédia dans leurs œuvres. Cette démarche créative ouvre de nouveaux horizons narratifs et offre aux lecteurs des expériences littéraires inédites. Les romans autofictionnels, par exemple, brouillent les frontières entre réalité et fiction en incorporant des éléments autobiographiques dans des récits fictifs. Les écrivains explorent également de nouveaux modes de narration, en utilisant des techniques telles que le stream of consciousness, la fragmentation du récit ou la structure non linéaire pour créer des œuvres complexes et expérimentales.

Parallèlement, l'émergence de la littérature numérique interactive permet aux lecteurs de participer activement à la création de l'histoire, en influençant le déroulement de l'intrigue ou en explorant différents chemins narratifs. Des plateformes en ligne offrent aux écrivains de nouveaux moyens de diffuser leur travail et d'interagir avec leur public, repoussant ainsi les frontières de la publication traditionnelle.

En repoussant les limites de l'art conventionnel, les écrivains contemporains défient les attentes du public et créent des œuvres qui reflètent la complexité et la diversité de l'expérience humaine. Cette hybridation des formes et des genres témoigne de la vitalité et de la créativité de la littérature contemporaine, et ouvre la voie à de nouvelles possibilités d'expression artistique dans le monde de l'écriture.

Les auteurs emblématiques de l'extrême contemporain en France (noms et œuvres)

Nous avons choisi un groupe d'auteurs qui représentent certains des écrivains les plus influents de la littérature contemporaine française. Leur œuvre est marquée par une exploration audacieuse de thèmes sociaux, politiques et existentiels, ainsi que par un style d'écriture distinctif qui les rend reconnaissables.

> « Le caractère polymorphe de la littérature de l'extrême contemporain ressort avec acuité. Loin de tourner le dos aux expériences vécues, elle en fait un moyen privilégié de connaissance. Le savoir ne passe plus par un cadre théorique, mais devient un vécu à analyser dans et par la conscience. Cette littérature a été aussi celle du témoignage, celle d'une célébration de l'existence de chacun, de chaque individualité qui revendique sa place, et qui, chemin faisant, réclame de s'inscrire dans la totalité, dans l'universel. »[5]

Ces auteurs appartiennent principalement à l'époque contemporaine, c'est-à-dire qu'ils ont publié leurs œuvres principalement à partir des années 1990 jusqu'à nos jours.

[5] Zohra Ouarab, « La littérature polymorphe de l'extrême contemporain Cas des romans de J.M.G Le Clézio », 2019. https://www.asjp.cerist.dz/en/downArticle/766/3/1/165265, consulté le 23.04.2024.

Christine Angot, auteure, romancière et dramaturge française, est connue pour son style littéraire singulier et souvent provocateur, ainsi que pour son exploration franche et sans compromis de thèmes tels que la famille, l'intimité, la sexualité et les relations humaines. Angot est également célèbre pour avoir intégré des éléments autobiographiques dans ses œuvres, ce qui suscite parfois la controverse. Elle a publié de nombreux romans, dont *L'Inceste* (1999), qui décrit son histoire personnelle marquée par une relation incestueuse avec son père, et *Les Petits* (2011), qui explore les dynamiques familiales et sociales à travers l'histoire d'une femme qui adopte un enfant. Angot a également écrit des pièces de théâtre, des essais et des scénarios pour le cinéma. Sa prose est souvent caractérisée par son écriture fragmentée, son utilisation audacieuse de la langue et son exploration des tabous de la société française contemporaine. Angot suscite régulièrement des débats et des discussions en France en raison de la nature brutale et non conventionnelle de son travail et sa capacité à mélanger réalité et fiction a ouvert de nouvelles voies dans le genre de l'autofiction.

Le style direct et sans concession d'**Édouard Louis**, ainsi que sa capacité à dépeindre la réalité brutale de la vie dans les milieux défavorisés, font de lui l'une des voix les plus percutantes de sa génération. *En finir avec Eddy Bellegueule* (2014) et *Histoire de la violence* (2016) sont des exemples saisissants de son travail. Édouard Louis aborde les thèmes de l'identité, de la classe sociale et de la sexualité avec une brutalité poignante, offrant des récits émotionnels et percutants inspirés de sa propre expérience. Son engagement social et sa prose incisive ont contribué à donner une voix aux marginalisés.

L'écriture incisive et sans compromis de **Virginie Despentes** aborde des thèmes tels que la marginalité, la sexualité et la violence urbaine. La trilogie *Vernon Subutex* (2015) et *Baise-moi* (1994) sont des exemples de son engagement radical et de sa capacité à captiver le lecteur. Despentes se distingue par son écriture franche et provocatrice, abordant des sujets tels que la violence, la sexualité et la marginalité urbaine avec un regard acéré.

Avec une prose poétique et immersive, **Maylis de Kerangal** explore les intrications de la vie humaine et les forces qui nous lient. *Réparer les vivants* (2013) et *Naissance d'un pont* (2010) sont des exemples de son talent pour donner vie à des histoires poignantes et universelles. De Kerangal excelle dans la création de portraits humains vibrants et dans l'exploration des forces qui nous lient en tant qu'êtres humains. Son style poétique et évocateur lui permet de donner vie à des histoires profondément émouvantes et universelles.

Michel Houellebecq, connu pour son pessimisme lucide et sa critique sociale acerbe, aborde des thèmes tels que la solitude, la désillusion et la vacuité de la vie moderne. *Extension du domaine de la lutte* (1994) et *Les Particules élémentaires* (1998) sont des exemples marquants de son œuvre. Michel Houellebecq est connu pour son pessimisme lucide et sa critique acerbe de la société contemporaine, explorant des thèmes tels que la solitude, le désenchantement et la recherche du sens dans un monde matérialiste.

L'écriture précise et introspective d'**Annie Ernaux** explore la mémoire individuelle et collective, ainsi que les structures sociales qui façonnent nos vies. *La Place* (1983) et *Les Années* (2008) sont des exemples de son approche novatrice de l'autofiction et de la sociologie littéraire. Annie Ernaux se distingue par son approche novatrice de l'autofiction, combinant souvenirs personnels et réflexions sociologiques pour créer des récits intimes et universels. Son œuvre témoigne d'une sensibilité aiguë aux nuances de la mémoire et de l'identité.

Mêlant habilement réalité et fiction, **Emmanuel Carrère** explore les limites de la vérité et de la subjectivité. *L'Adversaire* (2000) et *D'autres vies que la mienne* (2011) sont des exemples de son talent pour créer des récits captivants et profondément humains. Emmanuel Carrère explore les frontières entre fiction et réalité avec une maîtrise magistrale, mêlant récits autobiographiques et éléments fictifs pour créer des récits captivants et

profondément humains. Son approche audacieuse de l'écriture lui a valu une reconnaissance internationale.

Connue pour son style incisif et sa capacité à explorer les territoires de l'identité et de la féminité, **Marie Darrieussecq** offre des perspectives audacieuses sur le monde contemporain. *Truismes* (1996) et *Naissance des fantômes* (1998) sont des exemples de son écriture subversive et poétique. Darrieussecq se distingue par son écriture inventive et introspective, explorant les thèmes de l'identité, de la féminité et de la mémoire avec une sensibilité aiguë. Son style poétique et évocateur lui permet de créer des mondes littéraires uniques et envoûtants.

Mêlant fiction et réalité, **Laurent Binet** explore des événements historiques à travers une lentille narrative innovante et souvent humoristique. *HHhH* (2010) et *La Septième Fonction du langage* (2015) sont des exemples de son approche ludique et érudite de l'écriture historique, mêlant récits historiques et éléments fictifs pour créer des œuvres captivantes et instructives. Son œuvre témoigne d'une fascination pour les événements historiques et d'une volonté d'explorer les limites de la narration historique.

L'écriture dense et érudite de **Mathias Énard** explore les liens entre histoire, culture et identité, offrant des récits profonds et ambitieux. *Boussole* (2015) et *Zone* (2008) sont des exemples de son travail complexe et riche en références littéraires et historiques. Mathias Énard excelle dans la création de récits denses et érudits, explorant les liens entre histoire, culture et identité avec une profondeur et une subtilité remarquables. Son œuvre témoigne d'une sensibilité aiguë aux nuances de la condition humaine et d'une maîtrise impressionnante de la forme littéraire.

Dans l'ensemble, ces auteurs se distinguent par leur capacité à repousser les limites de l'art conventionnel, à explorer les frontières de la réalité et de la fiction, et à offrir des perspectives uniques sur la condition humaine dans le monde contemporain. Ils ont contribué à enrichir la littérature française contemporaine en offrant des récits audacieux, poignants et profondément humains.

Les controverses et les critiques autour de l'extrême contemporain en France

L'extrême contemporain en France est souvent l'objet de controverses et de critiques pour son exploration de sujets tabous de manière sensationnaliste, ainsi que pour sa déconstruction des conventions littéraires établies. Certains lecteurs et critiques trouvent les thèmes choisis trop sombres ou provocateurs, tandis que d'autres saluent l'audace et l'innovation des auteurs. Les récits brutaux et les styles d'écriture non conventionnels peuvent diviser l'opinion, suscitant des débats sur les limites de l'art et de la liberté d'expression. En outre, l'autofiction et l'utilisation de la vie personnelle des auteurs comme matériau littéraire soulèvent des questions sur l'intimité et l'éthique de la représentation. Des figures publiques tels que Bernard Pivot, Éric Naulleau, ou encore Alain Finkielkraut ont parfois exprimé des opinions critiques sur des œuvres ou des tendances littéraires qu'ils jugent choquantes ou excessives.

Bernard Pivot, journaliste, animateur de télévision, et écrivain français, est célèbre pour avoir animé plusieurs émissions littéraires à la télévision française, notamment *Apostrophes* et *Bouillon de culture*. Il est également connu pour son rôle de président du jury du prix Goncourt de 2004 à 2014. Pivot est considéré comme une figure emblématique du monde littéraire français. En ce qui concerne son opinion sur l'extrême contemporain, Pivot a montré une ouverture d'esprit et une curiosité envers les différentes formes d'expression littéraire, tout en apportant son expertise et son jugement critique à ses analyses et ses recommandations littéraires.

Éric Naulleau est un écrivain, critique littéraire et animateur français, connu pour son franc-parler et ses critiques littéraires acerbes. Il est notamment apparu comme chroniqueur dans plusieurs émissions télévisées consacrées à la littérature et à la culture, où il exprime souvent des opinions tranchées sur les œuvres contemporaines. Naulleau est parfois perçu comme ayant des positions conservatrices ou traditionnelles, bien qu'il puisse également apprécier et défendre des auteurs contemporains.

Alain Finkielkraut est un philosophe, écrivain et intellectuel français, reconnu pour son engagement dans les débats culturels et politiques. Il est souvent associé à des positions intellectuelles conservatrices et critiques vis-à-vis des tendances contemporaines, y compris dans la littérature. Finkielkraut peut exprimer des réserves sur certains aspects de la littérature contemporaine, notamment en ce qui concerne les thématiques et les styles qu'il considère comme étant trop provocateurs ou en décalage avec les valeurs traditionnelles.

Conclusions

En conclusion, le paysage artistique français se trouve constamment enrichi et challengé par le phénomène de l'extrême contemporain. À travers une multitude de formes d'expression, que ce soit dans les arts visuels, la musique, la littérature ou d'autres domaines, les artistes repoussent les limites, défient les conventions et interrogent notre perception du monde. Leur démarche audacieuse et souvent controversée suscite des débats stimulants et nourrit une culture de l'innovation et de la remise en question. En embrassant l'avant-garde artistique, la France s'affirme comme un foyer de créativité et de liberté d'expression, où les artistes osent explorer les territoires inconnus et inspirer un changement profond dans la société. Ce phénomène, loin d'être figé, continue d'évoluer et de se réinventer, offrant ainsi un aperçu fascinant de la créativité humaine dans toute sa diversité et sa complexité.

L'extrême contemporaine de la littérature en France se caractérise donc par une diversité remarquable tant dans les formes que dans les thèmes abordés. Les auteurs contemporains n'hésitent pas à bousculer les codes traditionnels, à explorer de nouvelles structures narratives, et à traiter des sujets d'actualité avec une acuité souvent critique. Cette période est marquée par une volonté de refléter les complexités du monde moderne, qu'il s'agisse des défis sociopolitiques, des avancées technologiques ou des crises environnementales. La littérature extrême contemporaine se distingue également par une multiplicité de voix, donnant la parole à des auteurs issus de divers horizons culturels et sociaux, enrichissant ainsi le paysage littéraire français. Les questions d'identité, de genre, et de marginalité sont au cœur de nombreuses œuvres, témoignant d'une volonté d'inclusivité et de représentation des diversités.

Cependant, cette effervescence créative soulève aussi des interrogations quant à l'avenir de la littérature française. Comment les nouvelles technologies et les formes d'expression émergentes influenceront-elles la production littéraire ? Quel sera l'impact des évolutions sociétales sur les thèmes et les préoccupations des écrivains ? En somme, la littérature française de l'extrême contemporain est en pleine mutation, reflet d'un monde en constante évolution. Elle demeure un espace de liberté et d'expérimentation, prêt à se réinventer face aux défis de demain. Le lecteur, lui, est invité à s'engager dans ce dialogue incessant entre tradition et modernité, à découvrir des voix nouvelles et à participer à cette dynamique culturelle riche et foisonnante.

BIBLIOGRAPHY

« Ce que nous appelons l'extrême contemporain », in *Aventure littéraire*, 2022. http://www.aventurelitteraire.com/ce-que-nous-appelons-lextreme-contemporain/.

« L'écriture de l'urgence : l'extrême contemporain en question », in *Fabula*, 2023. https://www.fabula.org/actualites/116527/l-ecriture-de-l-urgence-l-extreme-contemporain-en-question.html.

« Littérature française de l'extrême contemporain (Revue Recherches en Langue et Littérature Françaises) », in *Fabula*, 2020. https://www.fabula.org/actualites/94441/litterature-francaise-de-l-extreme-contemporain-revue-recherches-en-langue-et-litterature.html.

Marzouki, Abbes, « La Littérature de « l'Extrême Contemporain » : entre la « Mort » et le Renouvellement », in *Recherches en Langue et Littérature Françaises*, Vol. 13, No 24, Automne & hiver 2019-20, pp. 105-114. https://france.tabrizu.ac.ir/article_9905_2a421b51e9ed34c2b878aa5b51cf4944.pdf.

Ouarab, Zohra, « La littérature polymorphe de l'extrême contemporain. Cas des romans de J.M.G Le Clézio », 2019. https://www.asjp.cerist.dz/en/downArticle/766/3/1/165265.

DEVELOPING ACTIVE LISTENING SKILLS WITHIN DOCTOR-PATIENT INTERACTIONS

Laura Ioana Leon
Assoc. Prof., PhD, "Grigore T. Popa" University of Medicine and Pharmacy, Iaşi

Abstract: Developing good communication skills in healthcare settings, for all healthcare professionals, has become a mandatory thing today. Nonetheless, though in recent years, a lot of effort has been put in this direction, patients still complain about the fact they do not feel they are listened to. Also, recent studies show that with the development of technology, doctors tend to rely more on test results, diminishing the importance of listening to the patient's story. The aim of this paper is to show how active listening should not become a neglected component of the communication process. Looked at from a different perspective, it may be regarded as the most important component of the communication process within doctor-patient interactions. Though usually neglected as a component of the communication process, active listening seems to be given its importance back again, as it is the very tool by means of which a doctor is able to build a trustworthy relationship. By being able to actively listen to their patients, doctors are likely to give better diagnoses and, more importantly, to change those perspectives that traditionally relied only on symptoms, without necessarily paying to much attention to the patient as an individual. Developing active listening skills, doctors will be able to understand more about their patients as they will be able to understand them in their whole context, be it cultural, social, economic or emotional. The quality of the doctor's ability to listen will determine the whole shape of the doctor-patient interaction.

Keywords: active listening, communication skills, healthcare settings, doctor-patient communication, meaningful relationships.

Today future doctors do take courses on developing good communication skills and it has been acknowledged that things have been very much improved in this respect. Still, there are numerous studies that still register patients' frequent concerns that doctors do not devote their whole time and energy to listen to them, to their complaints as they come to their offices. Active listening is not an easy thing to learn, but, just like any other skill, it can be learned: "Active listening is a difficult discipline. It requires intense concentration and attention to everything the person is conveying, both verbally and nonverbally. It requires the listener to empty themselves of personal concerns, distractions and preconceptions" (Robertson 1053). However, something is still missing in this whole attempt to perfect doctor-patient interactions. A reason for that may be the very development of technology, as the time devoted to the examination of the patient has been reduced in favor of more expensive lab tests (Poantă 100). Listening is a complex component of the communication process that requires knowledge and understanding of yourself and an openness towards discovering the other, your interlocutor. Listening is not just hearing, therefore it should never be perceived as a passive thing. The famous psychologist, Esther Perel says that listening has the power to shape the speaker (Perel min 23) and that by listening carefully (not only with your *ears*), but with your *voice*, *eyes*, *smile*, *hands* (Perel min 23). Carried out in such a way, this will become a therapeutic journey of self-discovery, but also a discovery of your fellow-being, your interlocutor. Though the above-mentioned reference to Esther Perel did not have in view healthcare settings and doctor-patient interactions, there are still things we can discover and apply in the medical interview. The famous psychologist says that *real listening* implies a sense of *curiosity*. Likewise, if we transfer all these ideas in a doctor-

patient interaction, things are still valid as a doctor should be curious to listen to their patient. To a certain extent, doctors may guess the diagnosis in a quite limited amount of time, but remaining eager to listen to what the patient has to say, may help them discover so much more. The medical act is not simply about putting a correct diagnosis (though this is the first important step that still relies on effective listening to the patient's story), but also about establishing the right management of the treatment plan and making sure that the patient will be likely to follow that. Once the diagnosis has been established and the treatment plan revealed, the real success of the medical act comes if the patient is compliant with everything that has been settled. In order to achieve this last step a doctor needs to come to know the patient, understand their emotions, cultural frameworks, values and beliefs. This cannot be done unless during the first part of the medical interview, the doctor really listens beyond the patient's descriptions of symptoms and complaints. A certain fear or anxiety that the patient has displayed may have the roots in a prior medical experience and once a doctor knows details about that, they will better know how to make the patient cope with certain things that are part of the treatment plan. In other words, as a doctor listens to their patients, they should not have any expectations, should not make any assumptions, but rather learn to be curious and engage in effective listening.

In the past, books devoted to communication skills did not pay enough attention to this component of the communication process. They did mention the importance of forming a collaborative partnership between the doctor and the patient (Silverman 9), emphasizing that this would imply an *equal relationship*: "Together the skills that we identify support the *patient-centered approach* that promotes a *collaborative partnership* between patient and healthcare professional. This is not because of our own subjective opinion or personal beliefs – we take this approach because the skills that enable these theoretical views of the doctor-patient relationship to be achieved have been shown both in practice and in research to produce better outcomes for both patients and doctors. The concept of a collaborative partnership implies a more equal relationship between patient and doctor, and a shift in the balance of power away from medical paternalism towards mutuality" (Silverman 9). I believe that the premises of such a perspective is wrong, as this relationship can never be equal taking into account all the data. The patient is in a vulnerable position, they are afraid, anxious, while the doctor will always be in charge, as they also dictate the way in which the conversation (dialogue) will take place. The authors of this book somehow admit this imbalance further in the book: "Far from being passive recipients of changes that doctors adopt, patients have a major part to play in the process of consultation. How individual patients can participate differently in the consultation, how they can take responsibility themselves to alter the doctor-patient relationship and how they can adopt more active role in the interview are questions that equally deserve attention and investigation" (Silverman 9). Margaret Llyod's book on *Communication Skills for Medicine* emphasizes the importance of creating a setting that facilitates communication during the medical interview, but rather focuses on the exterior details that may influence the dialogue between the doctor and the patient: "Most consultations take place in a hospital ward, the outpatient clinic of the GP's surgery. In each case every effort should be made to provide a setting that facilitates communication. Privacy is essential. […] Try to avoid interruptions and make sure that the lighting and temperature are as comfortable as possible. It is important to consider the arrangements of seats, they can influence how people communicate with each other and may give clues to how they perceive their own and each other's roles in the encounter. […] Another point to consider is the distance between the interviewer and the patient. Patients seats too close together may make the patient feel threatened, while too far apart may convey a feeling that the interviewer is not interested in what the patient is saying" (Lloyd 11). Thus

privacy, *lightening*, *temperature*, *arrangements of seats* are important details that influence the communication process. This is true, of course, it is just that older books on communication in healthcare settings often neglected the actual participants in the process, preferring to focus on these exterior details. Silverman's book on *Skills for Communicating with Patients*, even when mentioning the *Calgary-Cambridge Guides Communication Process Skills*, though bringing a patient-centered approach, focuses on details that do not go deeper into the patient's mood, beliefs and emotional needs. Thus, while exploring the patient's problems, doctors should encourage them to tell their stories, to use open and closed questions appropriately, to facilitate patient's responses verbally and non-verbally, to clarify patient's statements, to sum up details periodically and to use concise, easy to understand questions and comments (Silverman 22). I believe that this is a quite rigid description of the way in which the doctor-patient dialogue should be carried out. Though, when mentioning some additional skills for understanding the *patient's perspective*, a doctor is required to appropriately explore patient's ideas (beliefs) and concerns (worries). Likewise, patients should be asked about their expectations, in terms of exploring what kind of help they expect to get, and how that specific problem could affect their life (Silverman 23). In Beatrice Mahler's recently published book, *Comunicarea medic pacient în cuvinte și dincolo de ele*, draws the reader's attention exactly on this important aspect of the doctor-patient interaction, the fact that the doctor should evaluate the whole system of the patient's beliefs and prior experiences, along with the patient's perspective, as they may learn important aspects that will become very important when the patient will have to deal with the next stages of the whole process, coping with the treatment plan, responding to treatment and choosing to come back for further investigations if needed (Mahler 59). Without the tools to rightly approach active listening in clinical settings, things could become problematic: "Despite the consensus on the importance of listening as a critical element in communication skills, surprisingly little attention has been paid to its definitions in clinical settings and its putative roles in patient care. One of the challenges is the fact that constructing meaning from and responding to patients is a highly subjective endeavour, presenting challenges for measuring and evaluating listening skills. Evaluation is challenging because the act of listening is subjective, abstract, subtle, and internal. In addition, educational models of clinical listening distinguish between active and passive modes. Passive listening, in which the physician quietly listens but without necessarily engaging with the patient to address their concerns, can be seen as problematic" (Jagosh 369).

It is only with more recent perspectives that we begin to see the first attempts to build a meaningful relationship with the patient, and this new approach seems to stress more on the importance of *active listening* that seems to have this power to shape the whole interview. Besides all the above-mentioned details that undoubtedly have their meaning in the communication process, we can see today that in order to achieve a successful dialogue with the patient, the doctor is expected to be involved constantly in this effort to understand the patient's feelings and concerns. This will allow doctors to gather important information but will also enable the possibility to build a strong relationship with the patient as it is known that patients appreciate those doctors who take their time to listen. Beatrice Mahler's effort is to demonstrate, based on her own experience as a doctor, that such an approach prevents the doctor from making mistakes. Moreover, doctors are likely to discover things that patients are not at ease to uncover. In other words, doctors are expected to build a narrative together with their patients. As they listen to the patients' stories, besides forming their own opinion on the correct diagnosis, they also have to make their patients understand the reasons they are at that point at that moment. A doctor is not just a good listener to understand *why* a patient suffers from a specific disease, but also to be able to go to the *roots* of the problem that is causing the

patient to suffer. Moreover, let us not forget that in the whole treatment journey, a doctor is supposed to change the mind of the patient, to offer them a different perspective. Most of the time, in order to get better, patients have to change their lifestyles which does not simply mean giving up doing something but start doing other things. Patients cannot really do all these things unless they understand *why* they have to do these.

Following such a communication pattern, patients are more likely to open, and discover some things that they might have never thought of. This may help them understand more about themselves as individuals. The doctor will learn how to be present and attentive in all contexts, not only those related to their medical profession. Of course, the aim is to learn how to communicate effectively with their patients, but this is a journey that is worth taking as it will lead to a much wider awareness. Active listening requires *concentration, attention, and empathy* that will lead to the possibility to gain deeper understanding of the patient's emotional state. All these things will never be revealed by blood tests or medical lab tests alone. Thus, active listening may offer a sense of partnership and collaboration, empowering patients to actively participate in the management of the treatment plan, giving them a sense of power which may ultimately lead to a better response to it. In her attempt to find and define some *active listening skills*, Kathryn Robertson managed to find three such categories that may help doctors improve their active listening skills. The first category is given by the so-called "attentive body language" (Robertson 1054) which include postures and gestures showing involvement and engagement, appropriate body movement, appropriate facial expressions and eye contact, and a nondistracting environment (Robertson 1054). The second category focuses on the so-called "following skills" (Robertson 1054) which refers to the idea of giving the speaker space to tell the story in his / her own way (interested door openers, minimal verbal encouragers, infrequent, timely and considered questions, attentive silences) (Robertson 1054). Lastly, the third category called "reflective skills" (Robertson 1054) refers to restarting the feeling and / or content with understanding and acceptance (paraphrase – check periodically that you've understood – reflect back feelings and content, summarize the major issues) (Robertson 1054). All these steps mark a switch towards a better direction in terms of developing this important component of the communication process.

Active listening should be regarded from the right perspective nowadays. First of all, we should not forget how important communication is in our everyday life. As Vahid Jahromi has put it, "Communication is one of the most important skills in life. This skill is not just speaking and writing; we often forget that one of the most important parts of it is listening. Listening is hard work and requires concentration. We do not listen efficiently because of our faulty listening habits. Listening is something more than the physical process of hearing. It is a matter of attitude and also an intellectual and emotional process" (Jahromi 2123). Being part of the communication process, along with verbal communication, nonverbal communication, paralanguage and cultural awareness, it has often been overlooked, specialists preferring to emphasize the prevalence of other components such as verbal communication or cultural awareness. In fact, we should never neglect any of these components. Verbal communication has its importance, without a doubt, and even if it may seem easier to "just" exchange words, reality shows that sometimes even the mere exchange of words may come with its challenges. Likewise, non-verbal communication has to be understood from the perspective of always judging it in the context where it is produced, otherwise it may become completely misleading. Paralanguage has its intricate ways as well, especially when we speak foreign languages. Cultural awareness has probably been that component which has enjoyed special attention. It is true that it is very complex, and it can be found in all the others, but, in a sense, we find the same complexity in active listening. Verbal communication involves words, nonverbal communication refers to our ability to observe,

cultural awareness means being tolerant, while active listening meets them all. We cannot actively listen if we are not tolerant, if our verbal communication does not match our nonverbal cues. Learning how to listen develops our cultural awareness as a proficient dialogue may uncover cultural beliefs and values that may influence the way in which patients can cope with their disease.

Therefore, we may say that in effective doctor-patient communication, the conversation should not be interrupted to just focus on symptoms. This approach would never lead to a successful outcome in terms of developing an effective partnership between the doctor and the patient. If the focus is not on symptoms, this may actually prevent the doctor from giving an incorrect diagnosis as they will not make assumptions, paying attention to all the details of the patient's story. This will give comfort to the patient, the feeling that they are listened to. As I have already said, this will give the doctor the opportunity to pick up useful information. Patients will feel validated (their words, concerns and feelings matter) and doctors will be able to pick up cues that would have never been revealed by a clinical examination only. In other words, this will be an approach that is no longer oriented towards the disease, but rather towards the individual and their needs. We can always go back to Esther Perel's idea that real listening is connected to *curiosity* (Perel min 23). As we listen, we are open to come across new perspectives and new realities that will make us discover details that are significant in that particular context where we will find ourselves.

BIBLIOGRAPHY

Jahromi, Valid Kohpeima & Seyed Saeed Tabatbaee, Zahra Esmaeli Abdar, Mahboobeh Rajabi. **Active listening: the key of successful communication in hospital managers**. *Electronic Physician* (ISSN: 2008-5842), Volume 8, Issue 3, pp 2123-2125, March 2016. http://dx.doi.org/10.19082/2123.

Jagosh, Justin & Joseph Donald Boudreau, Yvonne Steinert, Mary Ellen MacDonald, Lois Ingram. **The importance of physician listening from the patients' perspective: Enhancing diagnosis, healing, and the doctor–patient relationship**. *Patient Education and Counseling*. Volume 85, Issue 3, 2011, pp 369-374 https://doi.org/10.1016/j.pec.2011.01.028.

Llyod Margaret & Robert Bor. **Communication skills for Medicine**. London: Elsevier, 2009.

Mahler, Beatrice. **Comunicarea medic-paccient în cuvinte și dincolo de cuvinte**. București: Editura Humanitas, 2023.

Perel, Esther. **A Live Conversation with Esther Perel and Noah Trevor. Where Should We Begin**. March 19, 2024. https://www.youtube.com/watch?v=_NrHb_nLY38.

Poantă, Laura. **Doctorul de povești**. Cluj Napoca: Editura Școala Ardeleană, 2021.

Robertson, Kathryn. **Active listening. More than just paying attention**. *Family Physician*, Vol. 34. No 12, December 2005.

Silverman, Jonathan & Suzanne Kurtz and Juliet Draper. **Skills for Communicating with Patients**. Oxford: Radcliffe Publishing, 2008.

STORYTELLING IN TEACHING ROMANIAN AS A FOREIGN LANGUAGE TO MEDICAL STUDENTS

Diana Boc-Sînmărghițan, Daniela Șilindean
Assoc. Prof., PhD, „Victor Babeș" University of Medicine and Pharmacy, Timișoara,
Assoc. Prof., PhD, „C-CLASC" Centre for Applied Linguistics and Comparative Cultural Studies

Abstract: Our article aims to analyse storytelling as an interactive method in teaching Romanian as a foreign language to medical students. As future successful professionals, medical students need to master the art of storytelling. The difficulties our international students face with Romanian as a foreign language can significantly hinder the learning process. Storytelling, or the art of narration, is among the methods that have proven increased effectiveness in communication because it develops oral (and written) expression skills and enhances interaction between students and teachers. In the following pages, we will describe the methods and strategies we use in the classroom that encompass storytelling techniques, how we select stories and how we include them into teaching and learning activities, having in mind reaching the aimed objectives. The best practice examples we will present will complete the practical picture and can serve as adjustable models in the classroom.

Keywords: Storytelling, Medical Students, Classroom Strategies, Language Learning, Best Practices

Introducere și scurt istoric al metodei

A fost odată ca niciodată, că dacă n-ar fi fost, nu s-ar fi povestit. → A fost odată un bacteriolog român pe nume Victor Babeș. → El a scris primul tratat de bacteriologie din lume. → Universitatea în care studiez îi poartă numele. ...

Iată un exemplu de enunțuri în lanț în care fiecare student adaugă o propoziție sau un paragraf care va transmite o informație, o valoare, un principiu, va explica, va defini etc., în scopul de a fi înțeles, explorat și apoi adaptat în manieră personală de către fiecare ascultător în parte. Acest exercițiu dezvoltă creativitatea, dar și coeziunea narativă, valorifică structuri gramaticale învățate și îmbogățește vocabularul fiind un foarte bun exercițiu pentru un dialog de anamneză meșteșugit. Ca viitori profesioniști de succes, studenții mediciniști au nevoie să stăpânească cât mai bine arta povestirii. Dificultățile românei ca limbă străină cu care se confruntă studenții noștri internaționali pot îngreuna mult procesul. *Storytellingul* sau arta de a povesti se numără printre metodele ce se bucură de o eficacitate sporită în ceea ce privește comunicarea pentru că dezvoltă capacitatea de exprimare orală (dar și scrisă) și interacțiunea dintre studenți și profesor, studenți – studenți și studenți și comunitatea locală/națională. Pentru că se bazează mult pe joc, crește motivația formând astfel un teren propice în vederea obţinerii unor performanţe care să le permită studenților să citească literatura de specialitate medicală în limba română, să comunice în mediul academic și mai târziu cu pacientul. Metoda nu e deloc nouă[1] fiind un mod eficient și captivant de învățare care poate fi folosit cu succes și în cazul românei ca limbă străină. Odată cu avansarea învățământului modern, storytellingul a fost recunoscut ca o metodă eficientă de predare și învățare. În secolul XX, metoda a fost tot mai integrată în curriculă, nu doar pentru predarea limbilor străine sau a literaturii, ci și pentru disciplinele științifice și sociale. Odată cu progresul tehnologic,

[1] „Arta storytellingului s-a dezvoltat odată cu Homo Sapiens, din nevoia omului de a-și spori capacitatea de adaptare la schimbare, achiziționând experiența altuia" (Ghelu, Vrânceanu, 2021).

storytellingul s-a extins în mediile digitale și multimedia, incluzând animații, jocuri educaționale, filme și platforme online. Aceste medii au adus o nouă dimensiune interactivă și accesibilă în utilizarea poveștilor în educație.

Acest procedeu se bazează pe utilizarea poveștilor pentru a înlesni înțelegerea și memorarea vocabularului, a structurilor gramaticale, precum și a contextelor culturale specifice limbii. Există mai mulți specialiști[2] care au scris despre storytelling ca metodă eficientă de predare în contextul educațional. Aceștia au explorat diverse aspecte ale storytellingului în educație, de la utilizarea poveștilor pentru a facilita înțelegerea și memorarea informațiilor, până la stimularea imaginației și a gândirii critice. Importanța utilizării poveștilor și a cazurilor clinice în formarea studenților la medicină este de netăgăduit. Integrarea poveștilor și a cazurilor clinice în formarea studenților la medicină nu doar că îmbogățește experiența educațională, dar și pregătește viitorii medici să fie mai bine echipați pentru a oferi îngrijiri medicale de calitate, bazate pe dovezi și însoțite de empatie. Această abordare holistică și interactivă stimulează dezvoltarea abilităților esențiale pentru o practică medicală de succes.

Argument

Integrarea storytellingului în procesul de învățare a românei ca limbă străină în cazul studenților mediciniști este esențială pentru a asigura o învățare eficientă și motivantă într-un mediu educațional dinamic. Motivele pentru care această metodă interactivă ar trebui folosită la clasă atunci când vine vorba de româna ca limbă străină sunt lesne de înțeles și se referă mai ales la extinderea vocabularului și la consolidarea gramaticii dacă vorbim de un nivel de studiu debutant sau intermediar. Povestirile introduc cuvinte noi și expresii într-un context semnificativ, înlesnind memorarea și utilizarea lor corectă. În tot acest timp, structurile gramaticale sunt prezentate într-un mod natural și repetitiv, ajutând la consolidarea acestora prin practică. Participarea activă în povestire prin ascultare, prin citire sau chiar prin creare de povești stimulează creativitatea și dezvoltă abilitățile de gândire critică. Studenții sunt încurajați să își exprime ideile și să gândească în limba țintă ceea ce contribuie semnificativ la dezvoltarea competențelor lingvistice în cazul unui nivel de studiu avansat, dar nu numai. Competența culturală, protocol în dialogul de anamneză, embriogenează (dacă ni se permite) prin povești care adesea reflectă cultura și valorile unei societăți. Prin intermediul storytellingului, cursanții nu doar că învață româna, ci și cultura și tradițiile românești, ceea ce contribuie la o înțelegere mai profundă și mai nuanțată a acestei limbi.

[2] Joseph Campbell, *The Hero with a Thousand Faces;* Ken Bain, *What the Best College Teachers Do*; Jerome Bruner, Actual Minds, Possible Worlds; Michael Wilson, *Storytelling*; Liz Blazer, *Animated Storytelling*, Will Storr, *Science of Storytelling* etc. În România, tot mai mult iau avânt aceste tehnici de predare interactivă între care storytellingul pare să domine. Ar fi de menționat aici conferința recentă din aprilie 2024 desfășurată la Universitatea de Vest din Timișoara, *The Art of Storytelling, an interactive method in the Art of Education. Good practices in extracurricular activities*, la care am contribuit și noi cu materiale ce urmează a fi publicate. Multe traduceri au apărut, ceea ce arată interesul crescut, între acestea ar fi de menționat: George W. Burns, *101 povești vindecătoare pentru adulți: folosirea metaforelor în terapie* (traducere de Daniela Ștefănescu); George W. Burns, *Vindecarea prin povești: culegere de cazuri destinate folosirii metaforelor terapeutice* (traducere de Cristina Firoiu); Karsten Noack,*Tehnici de creativitate*, (traducere de Dragoș Niculescu). În același timp, ar fi de menționat și alte lucrări de referință pentru literatura de specialitate din țara noastră, între care selectiv: Cristea Sorin, *Realizarea instruirii ca activitate de predare-învățare-evaluare*, Claudia Borca, Gheorghe Clitan, Sava Simona, *Transdisciplinary educational reflections and practices in knowledge society*; Vrânceanu, Sinică, Ghelu, Radu Bogdan, *Storytelling – Metoda Povestitorul*. Cărțile lor vorbesc despre cum poveștile pot fi utilizate pentru a crea conexiuni emoționale puternice în educație, dar și pentru a stimula imaginația și creativitatea în rândul elevilor și al adulților.

Selectarea materialului didactic pentru storytelling la orele de română ca limbă străină

Selectarea poveștilor culturale pentru a le introduce în predare este o sarcină esențială pentru a asigura un proces educațional bogat și semnificativ. Poveștile culturale oferă context și relevanță învățării, ajutându-i pe curanți să înțeleagă mai bine nu doar limbajul, ci și cultura în care acesta este folosit. Selectarea lor trebuie să țină seama de câțiva pași importanți ce țin de:

- *Relevanța culturală* prin selectarea poveștilor care reflectă în mod fidel cultura și tradițiile comunității lingvistice românești. Acestea pot include mituri, legende, povești populare[3], literatură clasică sau contemporană[4] și anecdote istorice[5].
- *Nivelul de dificultate* este foarte important și trebuie adaptat gradului de competență lingvistică al studenților. Este important ca vocabularul și structurile gramaticale să fie accesibile, dar incitante pentru ei, astfel încât să-i ajute să progreseze în învățare.
- *Valoarea educațională* reprezintă un alt aspect important, facem referire aici la promovarea și înțelegerea interculturală. Teme universale precum *prietenia, curajul, onestitatea, respectul* care sunt relevante pentru toate culturile ar trebui incluse în povești.
- *Interesul și motivația* prin povești captivante și interesante pentru cursanții mediciniști[6]. Pentru cursanții mediciniști internaționali, poveștile captivante și interesante pot îmbina elemente de istorie medicală, biografii ale unor personalități medicale, descoperiri științifice și cazuri clinice remarcabile. O poveste bună ar trebui să fie capabilă să capteze atenția și să stârnească curiozitatea motivând studenții să învețe mai mult despre limba română și cultura românească.
- *Diversitate* prin povești din diferite regiuni și perioade istorice ale României[7] pentru a oferi o perspectivă cuprinzătoare asupra culturii. Acest lucru ajută la evitarea stereotipurilor și oferă studenților o înțelegere mai bogată și mai nuanțată.

---

[3] Dăm selectiv câteva exemple în acest sens care reflectă cel mai bine valorile, credințele și tradițiile poporului român: *Legenda lui Dracula (Vlad Țepeș), Legenda lui Traian și Dochia, Toma Alimoș, Baba Dochia, Miorița, Legenda Meșterului Manole, Sânzienele, Făt-Frumos și Ileana Cosânzeana*. Miturile, legendele românești, poveștile populare nu sunt doar povești fascinante, ci și parte integrantă a identității culturale românești și rămân o sursă de inspirație și de învățare pentru generațiile actuale și viitoare.

[4] Literatura românească, atât clasică cât și contemporană, este bogată și variată, dând numeroase opere relevante care reflectă evoluția culturală, istorică și socială a României. Folosindu-le la clasă, vom putea oferi cursanților noștri o imagine complexă și diversificată asupra evoluției literare din România ajutându-i astfel la înțelegerea profundă a culturii și istoriei românești.

[5] *Ion Luca Caragiale și Bacalbașa, Ion Antonescu și paltonul, Regele Ferdinand și pantofii, Vlad Țepeș și negustorii, Regele Carol I și ploaia, Alexandru Ioan Cuza și bijuteriile regale*. Astfel de anecdote reflectă caracterul național, inteligența, umorul și spiritul poporului român: *Soția mea poartă doar coroana de aur a muncii, iar bijuteriile noastre sunt oamenii cinstiți ai țării*, răspunsul lui Cuza dat unui diplomat care dorea să-i ofere soției sale cele mai scumpe bijuterii. Vezi în acest sens: D. Teleor, *Anecdote despre mari personalități române*, ed. Saeculum, București, 2019; Gheorghe Rădulescu Archibald, *Ce am văzut în România mică. Anecdote istorice*, Corint, București, 2023.

[6] *Victor Babeș și microbiologia, Nicolae Paulescu și descoperirea insulinei, Ana Aslan și descoperirile în gerontologie, Ioan Cantacuzino și vaccinurile, Grigore T. Popa și endocrinologia. Elena Densușianu-Pușcariu – prima femeie profesor universitar în domeniul medical din România și prima femeie profesor de oftalmologie din lume*. Mircea Eliade este cunoscut în principal ca istoric al religiilor și filosof, el a avut o abordare interdisciplinară care poate fi de interes pentru mediciniști. Eliade a explorat legătura dintre mituri, ritualuri și vindecare, oferind perspective valoroase asupra modului în care credințele culturale și religioase pot influența sănătatea și tratamentele medicale. Vezi în acest sens N. Iorga, *Medici și medicina în trecut*, Casa Editorială Demiurg Plus, 2013; Ion Bruckner, Nicolae Baltă, *Personalităţi ale medicinei interne româneşti din a doua jumătate a secolului XX. Contribuţii la cunoaşterea şi promovarea specialităţii*, Editura Academiei de Ştiinţe Medicale, Bucureşti, 2012.

[7] Transilvania: Legenda Castelului Bran și Dracula, Bătălia de la Țebea; Moldova: Ștefan cel Mare și lupta de la Vaslui, Biserica Trei Ierarhi din Iași; Țara Românească: Mihai Viteazul și Unirea, Neagoe Basarab și

- *Relevanță contemporană* care reflectă realitățile și valorile societății moderne românești. Acest lucru poate ajuta studenții să înțeleagă cum cultura evoluează și cum se adaptează la schimbările globale. În domeniul medical, poveștile care reflectă realitățile și valorile societății moderne românești sunt adesea legate de inovație, dedicare, solidaritate și rezistență în fața provocărilor. Iată câteva exemple relevante: *Lupta împotriva COVID-19, Terapia robotică și inovațiile în chirurgie din Timișoara, Inițiativa „Dăruiește Oxigen" din timpul pandemiei la Timișoara, Proiectele de telemedicină din Timișoara* etc. *Vezi* în acest sens revistele *Viața medicală* și cu varianta ei online, https://www.viata-medicala.ro sau *Timișoara Medical Journal* cu varianta online https://www.tmj.ro.
- *Accesul la materiale și resurse auxiliare* care pot sprijini predarea poveștilor culturale prin texte scrise, înregistrări audio, videoclipuri, imagini și activități interactive.

Un alt aspect important ține de felul în care selectăm poveștile culturale. Antologiile, bazele de date culturale și site-uri educaționale sunt doar câteva surse de încredere care ar putea fi consultate. Fiecare poveste trebuie evaluată cu mare atenție și neapărat ținându-se cont de aspectele menționate mai sus (relevanță, dificultate, valoare educațională etc.). Doar poveștile care îndeplinesc cel mai bine aceste criterii și care se potrivesc cu obiectivele educaționale trebuie alese. Poveștile trebuie ajustate pentru a se potrivi cu nevoile specifice ale cursanților. Acest lucru poate include simplificarea textului, adăugarea de explicații suplimentare sau crearea de activități complementare. Trebuie adaptate continuu la activitățile din clasă pentru a reflecta interesele și experiențele studenților, doar astfel poveștile vor fi relevante și atractive.

Poveștile selectate trebuie integrate în planurile de lecție și în curriculum pentru a ne asigura că acestea se aliniază cu obiectivele de învățare și cu temele de studiu. Ele pot fi folosite ca punct de plecare pentru discuții, proiecte, activități creative și explorări culturale etc.

Strategii și modalități de folosire a storytellingului la orele de RLS și exemple de bune practici

Integrarea storytellingului în predarea academică poate fi realizată în mai multe moduri, în funcție de obiectivele specifice ale lecției și de contextul educațional.

Citirea și discutarea de povești din literatura română la cursurile de română ca limbă străină poate aduce numeroase beneficii, contribuind semnificativ la dezvoltarea competențelor lingvistice și culturale ale cursanților. Poveștile alese trebuie să fie scurte și accesibile astfel încât cursanții să le poată citi împreună în clasă, urmate de discuții ghidate. Pot fi formate grupuri mici de discuții în care cursanții să analizeze și să dezbată temele, personajele și mesajele poveștilor. Discutarea poveștilor încurajează cursanții să interpreteze și să analizeze textele, dezvoltându-le astfel gândirea critică și capacitatea de a formula opinii și argumente. Acestea oferă o bogată sursă de vocabular și unități frazeologice, permițând cursanților să învețe cuvinte și fraze într-un context autentic. Analizarea și discutarea textelor literare ajută cursanții să observe și să înțeleagă structurile gramaticale complexe într-un mod natural și integrat.

Introducerea *poveștilor tradiționale* din diferite culturi pentru a îmbogăți cunoștințele culturale și a dezvolta abilitățile lingvistice este de un real folos. În cadrul întâlnirilor

---

Mănăstirea Curtea de Argeș; Dobrogea: Tomis și poetul Ovidiu, Podul lui Anghel Saligny peste Dunăre; Maramureș: Cimitirul Vesel de la Săpânța; Bucovina: Mănăstirile pictate: Voroneț, Humor și Sucevița, renumite pentru frescele lor exterioare viu colorate. Acestea sunt doar câteva exemple care oferă o imagine complexă și diversificată a bogăției culturale și istorice a țării. Ele sunt surse de inspirație și mândrie națională, reflectând valorile, tradițiile și spiritul poporului român. *Vezi* în acest sens, *Enciclopedia României* și cu varianta ei online: https://enciclopediaromaniei.ro.

interculturale *Topos*[8] pe care le desfășurăm în universitatea noastră împreună și pentru studenții internaționali medicinişti, studenților li se oferă șansa de a se cunoaște mai bine (și) și prin ochii celorlalți. Cu fiecare întâlnire explorăm frumusețea și bogăția culturală a locurilor natale prin poveștile nativilor. Farmecul unor țări precum: Republica Moldova, Serbia, Iordania, Maroc, Tunisia, Franța a fost adus în lumina cunoașterii și întâmpinat cu mare entuziasm de către participanți.

(sursă imagini: *Arhiva proprie, Topos #Republica Moldova,* 26 aprilie 2024*; Topos #Sebia,* 29 martie 2024)

Ascultarea de povești audio sau vizionarea de filme și discuții ulterioare pe marginea acestora poate mult să ajute în procesul de învățare a limbii.

Storytellingul e cadrul adecvat pentru *crearea de povești proprii* folosind vocabularul și structurile gramaticale învățate. *Lanțul de povești* sau *poveștile cu final deschis* sunt cel mai des utilizate de noi la clasă. Sunt tehnici simple, ușor de folosit ce oferă multe beneficii cursanților și un feedback corect venit dinspre cursant către profesor.

În lanțul cu povești se vor urma câțiva pași simpli, intuitivi. Inițierea poveștii e primul prin care profesorul sau un student începe povestea cu o frază sau un paragraf introductiv, după modelul dat chiar la începutul articolului nostru (*A fost odată un bacteriolog român pe nume Victor Babeș*). Fiecare cursant adaugă o parte la poveste, construind pe ceea ce a fost deja scris sau spus. Aceasta se poate face în formă scrisă sau orală. Povestea este dată de la un student la altul, fiecare având ocazia să contribuie și să adauge detalii noi, personaje sau evenimente. După ce fiecare student a contribuit, povestea ajunge la un punct de încheiere, fie prin consensul clasei, fie prin decizia profesorului. Abilitățile de colaborare sunt mult dezvoltate, procesul este dinamic și participativ, menținând cursanții implicați și motivați pe tot parcursul activității.

În poveștile cu final deschis profesorul începe o poveste și studenții trebuie să o continue și să-i creeze un final. Aceasta încurajează gândirea creativă și utilizarea limbii.

Jocurile de rol pot fi și ele de mare ajutor. În cadrul centrului nostru de cercetare *Lingvistică aplicată și studii culturale comparate (C-CLASC),* am derulat un proiect intitulat *Dialogul de anamneză cu pacientul standardizat*. Aici studenții medicinişti au avut ocazia să exerseze rolul medicului printr-un dialog dirijat în care rolul pacientului a fost jucat de actori instruiți în prealabil pentru a simula anumite probleme medicale. Cercetările arată că, la niveluri egale ale competenţei, învăţarea devine mai facilă pentru cei care au o încredere mai mare în eficacitatea proprie. Prin intermediul formularelor de feedback construite de noi în cadrul proiectului, am urmărit ca studentul să fie capabil să înțeleagă mult mai ușor ce trebuie să facă pentru a avea cu adevărat o comunicare eficientă cu pacientul într-o limbă care nu-i este nativă, în funcție de obiectivele, criteriile și standardele așteptate. Rezultatele au facilitat dezvoltarea autoevaluării (reflecția) în învățare, furnizând studenților noștri informații

[8] Vezi ediţiile *Topos* din anii 2022, 2023, 2024: https://www.umft.ro/ro/actiuni-culturaleumft/.

concrete despre gradul de asimilare. Mai mult, dialogul dintre profesori și studenți, dar și între colegi a fost dirijat în jurul învățării astfel încât convingerile motivaționale pozitive și stima de sine să fie încurajate. Le-au fost oferite oportunități pentru a diminua diferența dintre performanțele atinse și cele dorite. De un real folos ne-au fost și informațiile pe care feedbackul ni le-a oferit nouă cadrelor didactice și pe care, cu siguranță, le vom folosi în optimizarea predării.

Poveștile și cazurile clinice oferă ocazia de a practica și perfecționa abilitățile de comunicare necesare în interacțiunile cu pacienții, contextele reale și relevante pentru studenți - facilitând înțelegerea și reținerea informațiilor. Un alt proiect ambițios pe care ni l-am propus încă din 2016 și care a continuat în cadrul centrului nostru de cercetare a fost *Locuri și terapie*. Prin intermediul conferinței, ajunsă la ediția a IX-a în acest an, dar și al volumului ce i-a urmat, am urmărit încă o dată să înțelegem mai clar ce tipuri de obiective se potrivesc cel mai bine în predare, în acord cu așteptările, caracteristicile, interesele, proiectele și nevoile cursanților noștri, precum și cu resursele de care ei dispun. Am putut vedea mai bine ce opțiuni avem și care ar putea fi scenariile diferențiate realiste și realizabile pe care să le construim în vederea dezvoltării competențelor lingvistice și medicale necesare pentru formarea profesională. Demersul e unul interdisciplinar și transcultural, de explorare a limbii și a domeniilor de specialitate medicală, cuprinzând contribuții ale studenților români și internaționali de la Facultatea de Medicină, Medicină Dentară, Farmacie, Litere, Istorie și Teologie, Sociologie și Psihologie, precum și Inginerie Genetică, din cadrul celor trei universități din Timișoara participante la proiect: Universitatea de Medicină și Farmacie „Victor Babeș”, Universitatea de Vest și Universitatea de Științele Vieții „Regele Mihai I”. Lucrările studenților au fost coordonate de cadre didactice din domeniile medical, biologic, filologic și pedagogic, scopul urmărit vizând, în funcție de specificul fiecărei discipline, practica medicală, limbajul general și de specialitate, didactica și pedagogia. Activitatea non-formală la care au fost expuși a reprezentat pentru ei un cadru adecvat de actualizare a discursurilor variate, exerciții extrem de utile pentru buna integrare în viața academică și a societății, dar mai ales pentru dezvoltarea competenței de comunicare în limba română. Valoarea adăugată a fost dată nu doar de interdisciplinaritate și de parteneriatul dintre universități, realizat în scopul aplicării unor soluții adecvate la nevoile grupurilor-țintă, ci și de materialele în sine care au derivat de aici. Ele sunt rezultatul unor dialoguri transculturale pe teme de interes medical ce au reușit să transmită, în cuvinte simple, ideile, cunoștințele din domeniul de specialitate, rezultatele unor studii de caz, întreaga lor expresivitate lingvistică la contactul cu alte culturi ale căror standarde uneori diferă de cele din țara noastră.

(sursă imagini: Arhiva proprie, *Locuri și terapie. Mărci ale identității noastre culturale,* 12 aprilie 2024)

Ilustrarea poveștilor pentru cursanții care învață o limbă străină poate fi un instrument extrem de valoros în procesul de învățare, aducând numeroase beneficii care îmbunătățesc atât competențele lingvistice, cât și înțelegerea culturală și creativitatea. Studenții desenează scene dintr-o poveste și le descriu în limba țintă. Aceasta combină abilitățile lingvistice cu cele artistice. Ilustrațiile oferă context suplimentar, ajutând cursanții să deducă sensul cuvintelor necunoscute și să înțeleagă mai bine acțiunea și personajele. Aceștia pot folosi

indiciile vizuale pentru a face inferențe și a anticipa ceea ce se va întâmpla în poveste, dezvoltând astfel abilități de gândire critică.

Participarea la activități de teatru sau improvizație este o modalitate excelentă pentru dezvoltarea competenței de comunicare într-o limbă străină. Aceste activități interactive și dinamice oferă numeroase avantaje pentru cursanți, ajutându-i să-și îmbunătățească abilitățile lingvistice într-un mod natural și distractiv. Jocuri de improvizație de tipul ,,Da, și...” în care fiecare participant trebuie să accepte și să adauge la replica anterioară, dezvoltând fluența și creativitatea în conversație sunt foarte utile și des folosite de noi în predare sau în cadrul activităților non-formale pe care le organizăm.

Studentul 1	Studentul 2	Studentul 1
A. Face următoarea afirmație:	▪ *B.* Răspunde:	▪ A. Continuă
Ți-am cumpărat și ție o pelerină de ploaie.	▪ Da, și...?	Și acum vom putea urca împreună pe munte, vom fi feriți de ploaie amândoi.

Exemplu de activitate propusă în cadrul atelierului *Dialogul de anamneză, structură și comportament comunicațional*, *Grupa de limba română*, noiembrie 2023

Scene scurte în care cursanții pregătesc și interpretează momente pe teme diverse, exersând astfel vocabularul specific și structurile gramaticale într-un context relevant. *Role-play* sau simularea de interviuri, discuții telefonice, întâlniri de afaceri sau alte situații cotidiene pentru a practica limbajul specific acestor contexte sunt folosite foarte des mai ales la studenții al căror nivel de studiu este debutant sau intermediar. *Crearea de personaje* în care fiecare cursant creează un personaj cu o anumită personalitate și poveste de viață, pe care îl interpretează în diverse scenarii, dezvoltând astfel abilitățile de exprimare și creativitatea reprezintă o activitate ce poate fi aplicată cu succes la studenții medicinești pornindu-se de la foaia de observație clinică generală spre exemplu. *Teatru forum* constituie o altă modalitate prin care cursanții interpretează o scenă problematică, iar colegii lor pot interveni pentru a schimba cursul acțiunii, explorând diferite soluții și perspective. *Drum the Drama* e un alt proiect de mare succes pe care îl desfășurăm în cadrul universității noastre în cadrul căruia sunt pune în aplicare și aceste tehnici de lucru.

(sursă imagini: Arhiva proprie, *Drum the Drama, Omul din cerc*, spectacol modular, 29 mai 2024)

Concluzii

Storytellingul sau arta de a povesti este o metodă interactivă și versatilă ce poate fi folosită în activitatea didactică fie că este vorba despre orele din curriculă sau despre activitățile non-formale. Utilizarea storytellingului ca metodă de învățare transformă procesul de învățare într-o experiență captivantă și plăcută, facilitând astfel asimilarea limbii într-un mod natural și eficient. Poveștile oferă un context clar pentru cuvintele și expresiile noi, făcându-le mai ușor de înțeles și de reținut. În loc să înveți cuvinte izolate, le vezi folosite într-un context semnificativ, ceea ce ajută la înțelegerea sensului lor și a modului în care sunt folosite. Empatia e un aspect esențial pentru un medic bun, ea poate fi cultivată prin intermediul storytellingului pentru că poveștile stârnesc mai ales emoții puternice. Această legătură emoțională face ca informațiile să fie mai ușor de memorat. Când o poveste te face să râzi, să plângi sau să ai momente de reflecție profundă, informațiile asociate acestei povești rămân mai bine întipărite în memorie. Participarea activă în povestire, fie prin citire sau ascultare, fie prin creare de povești, stimulează creativitatea și dezvoltă abilitățile de gândire critică. Studenții sunt încurajați să își exprime ideile și să gândească în limba țintă, în cazul nostru româna, ceea ce contribuie la dezvoltarea competențelor lingvistice. Storytellingul poate fi folosit ca o activitate de grup, unde studenții colaborează pentru a crea și a împărtăși povești. Aceasta încurajează comunicarea și interacțiunea în limba română, consolidând astfel abilitățile de vorbire și ascultare. Poveștile adesea reflectă cultura și valorile unei societăți. Prin intermediul storytellingului, cursanții nu doar că învață limba, ci și cultura și tradițiile asociate acesteia, ceea ce contribuie la o înțelegere mai profundă și mai nuanțată a limbii.

BIBLIOGRAPHY

Bain, Ken (2004). *What the Best College Teachers Do*, Harvard University Press.

Baltă, Nicolae (2012). *Personalităţi ale medicinei interne româneşti din a doua jumătate a secolului XX. Contribuţii la cunoaşterea şi promovarea specialităţii*. Editura Academiei de Ştiinţe Medicale. Bucureşti.

Blazer, Liz (2019). *Animated Storytelling*. Peachpit Press. 2019.

Borca, Claudia; Clitan, Gheorghe; Sava Simona (2019). *Transdisciplinary educational reflections and practices in knowledge society*. Editura Universității de Vest.

Bruner, Jerome (1987). *Actual Minds, Possible Worlds*. Harvard University Press.

Burns, G. (2012). *101 poveşti vindecătoare pentru adulți: folosirea metaforelor în terapie* (traducere de Daniela Ștefănescu). Editura Trei. București.

Burns., G. (2016). *Vindecarea prin povești: culegere de cazuri destinate folosirii metaforelor terapeutice* (traducere de Cristina Firoiu). Editura Trei. București.

Campbell, Joseph (2008). *The Hero with a Thousand Faces*. New World Library.

Cristea, Sorin (2019). *Realizarea instruirii ca activitate de predare-învățare-evaluare*. Didactica Publishing House.

Godin, S. (2015). *Toți marketerii sunt mincinoși: talentul de a spune povești autentice* (traducere de Dan Bălănescu), Editura Coresi.

Gottschall, J. (2019). *Animalul povestitor. Cum ne fac poveștile oameni*. Editura Vellant. București.

Judkins, R. (2018). *Arta gândirii creative*. Editura Vellant. București.

Noack, K. (2012). *Tehnici de creativitate* (traducere de Dragoș Niculescu). Editura All Educational.

Rădulescu Archibald, Gheorghe (2023). *Ce am văzut în România mică. Anecdote istorice*. Corint. București.

Roam, D. (2016). *Arată și spune o poveste. Cum poate oricine să facă prezentări extraordinare*. Editura Publica.

Sachs, J. (2016). *Războiul poveștilor* (traducere de Elena Marcu). Editura Black Button Books.

Sternberg. R. (2018). *Love is a story. Tipologiile poveștilor romantice*. Editura Niculescu.

Storr, Will (2020). *Science of Storytelling*, Fourth Estate.

Storytelling for Resident Leaders. Work Book. A how-to guide for creating narratives that make a difference in your community, disponibil la:

https://vitalysthealth.org/wp-content/uploads/2018/08/Workbook-Storytelling.pdf

Stowell, L. & Chrisholm, J. (2018). *Cum să scrii propria poveste* (traducere din limba engleză de Alina Popescu). Editura Corint.

Teleor, D. (2019). *Anecdote despre mari personalități române*, ed. Saeculum, București.

Truby, John (2008). *The Anatomy of Story: 22 Steps to Becoming a Master Storyteller* Paperback. Farrar, Straus and Giroux.

Vrânceanu, Sinică; Ghelu, Radu Bogdan (2021). *Storytelling – Metoda Povestitorul*. Bacău. Editura Panta Rhei.

Wilson, Michael (2022). *Storytelling*, Emerald Publishing Limited.

LABOR MARKET DISCRIMINATION IN ROMANIA

Ingrid Ileana Nicolau
Assoc. Prof., PhD, „Spiru Haret" University of Constanța

Abstract: Labor market is a complex and organized system having a special characteristic – proximity, meaning that labor market services are organized as close to the human capital as possible. At the same time, labor market is developing and functioning in a complete lack of harmony with the educational system, identifying disadvantageous moments regarding training, development and keeping the human capital connected with the national economy.
Discrimination in Romania, for a long time, has not been a topic open for debate or research field worthy to take into consideration. During the post-revolutionary period some steps were taken but ample research started only after joining the EU.

Keywords: discrimination, labor market,human capital, educational system

Introducere

Piaţa muncii este determinată de anumite tendinţe de segmentare, definite prin caracteristici economice cum ar fi nivelul de calificare și meserii, sectorul de angajare (public sau privat, companie mare, mică), instituţionale (reglementarea raporturilor de muncă, politici salariale, organizarea şi funcţionarea sindicatelor) și sociale ca nivelul de instruire și formare, climatul de protecţie socială. Prin urmare, segmentarea are loc atunci când piaţa forţei de muncă este divizată sau structurată într-un mod care se reflectă în formele luate de relaţiile de muncă sau de contract. [1]

Această segmentare a pieţei muncii este firească economiilor în dezvoltare și poartă un caracter dual, structurat în două sectoare – sectorul primar (central) al companiilor mari şi sectorul secundar (periferic) al companiilor implicate.

Piaţa muncii este un sistem organizat și complex, având o proprietate specială – proximitatea, adică serviciile pe piaţa muncii sunt organizate cât mai aproape de capitalul uman. În același timp, piaţa muncii se dezvoltă și funcţionează într-o lipsă de armonie cu sistemul educaţional, iar aceasta identifică momente dezavantajoase privind antrenarea, dezvoltarea și menţinerea capitalului uman în economia naţională. Înainte de a trece la abordarea inegalităţilor pe piaţa muncii, urmează o trecere în revistă a noţiunii de excluziune socială în raport cu piaţa muncii, care poate fi definită prin incapacitatea de participare a indivizilor la sistemele economice, sociale și politice ale vieţii care survine mai degrabă în rezultatul lipsei unui feedback reciproc; când nu sunt recunoscute și respectate drepturile sociale și economice ale indivizilor de care depinde subzistenţa şi nivelul lor de trai.

În ceea ce privește profilul de inegalităţi pe piaţa muncii, acesta se regăsește nu doar în ocupare, unde existenţa unor stereotipuri legate de vârstă, experienţă sau gen, adânc înrădăcinate, definesc rolurile femeilor și bărbaţilor în câmpul muncii, dar și la etapa premergătoare de intrare pe piaţa muncii, când capitalul uman este expus diverselor forme de discriminare (după criteriu de vârstă, sex, dizabilitate, apartenenţă etnică, ș.a.) ceea ce reprezintă și un factor important care conduce la excluziune socială. Concomitent cu aceasta, excluziunea socială în raport cu piaţa muncii rezultă și ca urmare a inegalităţilor de şanse în participarea la educaţie și instruire a indivizilor din medii socioeconomice defavorizate. Iar

[1] Păuna, Cătălin, Doctorand INCE, Academia Română, expert Banca Mondială, cu lucrarea *Discriminarea salarială în România-evoluție și explicații*, 2022, p.35;

asigurarea oportunităţilor egale în educaţie și pe piaţa muncii constituie motorul de bază, care urmărește să încurajeze participarea economică a indivizilor din toate grupurile social-vulnerabile, pentru ca astfel să le poată asigura o independenţă economică și un nivel de trai mai bun și sustenabil, ceea ce contribuie la reducerea inegalităţilor în materie de venituri și non-venituri în societate.

Fenomenul discriminării în România nu a reprezentat o perioadă îndelungată de timp un subiect de dezbatere deschisă, sau o temă de cercetare demnă de luat în seamă. În perioada post-revoluționară au fost schițate câteva demersuri în acest sens însă, cercetări mai ample în domeniu au început odată cu aderarea la Uniunea Europeană, în 2007. Cel mai probabil, această aderare a adus, pe de o parte, numeroase probleme la nivelul discriminării grupurilor minoritare din România, însă, pe de altă parte, a oferit susținere proiectelor de cercetare pe tema discriminării.

Discriminarea în funcție de etnie

Un pas recent în acest sens îl reprezintă un proiect de cercetare asupra fenomenului discriminării în România, realizat de TOTEM Communication pentru Consiliul Național pentru Combaterea Discriminării (CNCD). Cercetarea a fost demarată în ultimul trimestru al anului 2010 și a avut în vedere surprinderea atitudinilor și opiniilor românilor cu privire la cele mai importante aspecte legate de fenomenul discriminării. Obiectivele principale ale cercetării au avut în vedere identificare opiniilor populației despre persoanele având caracteristici sociale şi biologice diferite (grupuri vulnerabile), aprecierea impactului aderării la UE asupra percepţiilor şi atitudinilor faţă de fenomenul de discriminare, evaluarea gradului de cunoaştere a fenomenului de discriminare (noţiuni, legislaţie, efecte) și notorietatea diferitelor instituții ce au ca scop protecția populației. Cercetarea s-a efectuat pe baza unui chestionar sociologic individual aplicat unui eșantion de 1400 de persoane adulte, din toate regiunile țării, atât din mediul urban cât și din mediul rural, având în vedere dimensiunea localității (pentru mediul urban) și tipul administrativ (in cazul mediului rural). Raportul sintetic al acestei cercetări, subliniază faptul că procentajul pesimismului în ceea ce privește direcția greșită de îndreptare a societății românești a crescut în 2023 față de 2022, cu cca. 24 pp., de la 63% (2022) la 87% (2010). Acest pesimism se menține și asupra efectelor „nocive”, din punct de vedere social, pe care aderarea la Uniunea Europeană le-a adus grupurilor care se confruntă cu un grad semnificativ de discriminare. Printre acestea se numără romii, homosexualii sau alte persoane cu dizabilități. Cele trei grupuri discriminate par să se mențină pe poziții fruntașe, într-o clasificare descrescătoare a aprecierilor majorității (românii). Rezultatele în acest sens spun că 36%, respectiv, 34% dintre intervievați, consideră că gradul de discriminare al romilor, respectiv homosexualilor, a crescut odată cu aderarea la UE.

În funcție de contextul discriminării, piața muncii deține locul fruntaș în ceea ce privește frecvența situațiilor de discriminare. Astfel, grupul cel mai discriminat este reprezentat de persoanele infectate cu virusul HIV, 71% dintre intervievați considerând că acest grup este cel mai des discriminat la angajare, iar 67% aleg contextul referitor la locul de muncă. Locul secund este ocupat de homosexuali unde, între 50-55% dintre intervievați consideră locul de muncă și spațiile publice ca fiind contextele de discriminare cel mai des întâlnite. Un al treilea loc îl ocupă romii, un procent de 56% dintre intervievați considerând discrriminarea la locul de muncă, respectiv la angajare, ca fiind cel mai des context de discriminare.

În ultimul rând, contextul discriminării femeilor la locul de muncă, este subliniat de 13% dintre intervievați, alți 11% considerând locurile publice ca fiind un context major al discriminării femeilor. Problema excluziunii sociale și pe piața muncii în raport cu

minoritățile defavorizate, a adus opinia intervievaților (71%) în punctul comun, la care persoanele infectate cu HIV, deși au aceeași pregătire, își găsesc mult mai greu un loc de muncă, comparativ cu persoanele care nu au această boală. În același context, persoanele de etnie romă reprezintă, în opinia a 70% dintre intervievați, categoria etnică cea mai dezavantajată când vine vorba despre ocuparea unui loc de muncă.

În ceea ce privește discriminarea femeilor, este de subliniat faptul că, deși 85% dintre bărbați consideră că muncile casnice sunt destul de solicitante, 57% dintre intervievații de sex masculin atribuie femeilor datoria acestor munci, în timp ce 61% consideră că rolul bărbatului este să aducă bani în casă. Ironia acestor considerente la nivelul populației, constă în faptul că o treime dintre aceștia, deși cunosc și au întâlnit frecvent situații discriminatoare(62% dintre intervievați apreciază că fenomenul discriminării este des și foarte des întâlnit în România), nu au luat încă la cunoștință existența unui Consiliu Național pentru Combaterea Discriminării, doar 64% dintre intervievați afirmând că au auzit de acest consiliu.

Apartenența etnică a fost apreciată ca fiind importantă pentru reușita în viață, de către 24% dintre subiecții care au răspuns la chestionar. Prin urmare, se percepe că apartenența la o etnie sau alta contează în: ocuparea unui loc de muncă; dobândirea unei locuinţe; accesul la servicii medicale; accesul la servicii juridice; accesul la servicii publice/administrative; accesul la educaţie. Acest studiu vine în susținerea ideii referitoare la faptul că oamenii ar trebui să își formeze opiniile discriminatorii în funcție de acțiunile și întâmplările la care au asistat personal, iar nu în funcție de relatările celorlalți, relatări ce pot fi evazive, părtinitoare, omisive și interpretative.

Într-un raport de cercetare asupra discriminării de gen existentă pe piața muncii din Germania, a fost analizat impactul folosirii corespondenței asupra nivelului de discriminare. Astfel, pe parcursul anului 2023, cercetătorii au folosit aproximativ 1500 de teste de corespondență care conțineau caracteristici diferite ale persoanelor ce aplicau pentru ocuparea unui anumit loc de muncă pe piața germană a muncii, cum ar fi: grupul etnic de care aparține, genul sau nivelul experienței.

Testele de corespondenţă (prin e-mail, poștă sau telefon) sunt un tip de experiment pe teren, concepute pentru a masura comportamentul de selecţie reală, al angajatorilor. De obicei, doi candidaţi fictivi aplică pentru același loc de muncă vacant (real). Aceștia se potrivesc cu privire la caracteristicile relevante pe piaţa forţei de muncă, care sunt de obicei prezentate în CV-uri (de exemplu, experienţă de muncă, vârstă, educaţie etc), dar diferă în fundal etnic (un singur candidat nativ, o minoritate etnică). Candidaţii fictivi sunt prezentați angajatorilor cu locurile de muncă vacante, care nu sunt conștienți că participă la un experiment în acest domeniu. Neinformarea angajatorilor în legătură cu participarea lor se crede că duce la tratarea candidaţilor fictivi în calitate de candidaţi reali (transformarea unei situații ipotetice de tipul „ce-ai face dacă” într-una reală, de tipul„să vedem ce faci dacă”), acest lucru fiind necesar pentru a observa comportamentul de selecţie reală. O șansă semnificativ mai mare de a fi invitat la un interviu de angajare pentru candidatul matern (ce nu aparține unui grup minoritar, etnic) indică existența discriminării, deoarece candidaţii de locuri de muncă fictive sunt potriviți în caracteristicile relevante. Testele de corespondenţă oferă prin designul lor experimental dovada cea mai palpabilă de discriminare etnică, comparativ cu alte metode.[2] În încercarea de a testa personal cele scrise anterior referitor la discriminarea grupurilor etnice din România, s-a creat un test al CV-urilor fictive. Acest test a

[2] Andersen, I.; Nievers, E.; Faulk, L.; Dagevos, J. *Studying ethnic discrimination in the Dutch labour market through the use of correspondence testing: In search of the appropiate method of analysis,* Paper prepared for the IMISCOE conference on Interethnic Relations: MultidisciplinaryApproaches 13 - 15 May, 2022, Lisbon, Portugal;

constat în elaborarea unui număr de 48 de CV-uri fictive (aferente unor 48 de conturi de e-mail pentru fiecare persoană în parte) împărțite în mod egal, pe 3 categorii etnice: maghiari, romi și români. Cv-urile au fost create respectând următoarele caracteristici: numele folosite au fost reprezentative (în special pentru categoria maghiară, la grupul de romi evidența etniei fiind mai greu sesizabilă), au fost aleși bărbați și femei în număr egal, vârsta a fost cuprinsă între 21-24 ani.

Studiile au fost aceleași pentru fiecare minigrup format din câte un membru aparținând fiecărei etnii (un maghiar, un rom, un român), specializarea a fost aceeași pentru fiecare minigrup format, persoanele fictive aveau experiență profesională pentru o perioadă de 6 luni, sub forma unei perioade de practică la diverse firme cu notorietate, pe posturi corelate cu specializarea fiecărui minigrup.

Odată ce CV-urile au fost create, acestea au fost aplicate la 144 locuri de muncă, folosind site-ul MyJob, astfel: pentru fiecare minigrup au fost alese 3 locuri de muncă în funcție de specializările aferente persoanelor fictive create anterior. Cele 3 locuri de muncă au fost diversificate (job-uri diferite pentru minigrupuri; selectarea unor angajatori diferiți în cadrul aceluiași minigrup), iar alegerea lor a fost făcută în funcție de cerințele angajatorului și nivelul de pregătire înscris în CV.

CV-urile au fost aplicate la locurile de muncă valabile pe perioada lunii aprilie a anului curent, iar rezultatele obținute au fost extrase la începutul lunii mai.

Astfel, s-au obținut următoarele: 1. Într-un procent de 6,25% din cazuri, aplicantul rom a fost ACCEPTAT, iar cel maghiar si cel român au fost RESPINȘI. 2. Într-un procent de 6,25% din cazuri, aplicantul român a fost ACCEPTAT, iar cel maghiar și cel rom au fost RESPINȘI. 3. Într-un procent de 6,25% din cazuri, aplicantul maghiar a avut o aplicatie de job pentru care CV-ul nu i-a fost citit, celorlalti 2 aplicanti fiindu-le citite toate job-urile. 4. Într-un procent de 6,25% din cazuri, toti participantii au fost RESPINȘI. 5. Într-un procent de 6,25% din cazuri, toti participantii au fost ACCEPTAȚI. 6. Într-un procent de 56,25% din cazuri, CV-urile aplicanților au fost CITITE dar nu s-a afișat niciun mesaj definitiv. 7. Într-un procent de 12,50% din cazuri, toate aplicațiile aplicanților au fost NECITITE, iar într-un procent de 87,50% din cazuri, toate aplicațiile au fost CITITE. 8.Aplicantul maghiar a fost RESPINS într-un procent de 18,75% din cazuri. 9. Aplicantul rom a fost ACCEPTAT într-un procent de 12,50% din cazuri. 10. Aplicantul român a fost ACCEPTAT într-un procent de 12,50% din cazuri.

Discriminarea de gen

Într-un raport al inegalității dintre bărbați și femei realizat de către Comisia Europeană în 2023, [3]este adusă în discuție problema pe care acest tip de discriminare o aduce societății, într-un termen lung, de vreme ce aceasta presupune schimbări structurale și comportamentale, precum și o redefinire a rolului femeii și al bărbatului. Progresul este lent, iar decalajele între femei și bărbați persistă în ceea ce privește ratele de angajare, remunerarea, orele de lucru, poziționarea responsabilității, împărțirea datoriilor casnice și, nu în ultimul rând, riscul și sărăcia. [4]

Conform acestui raport, participarea crescândă a femeilor pe piața muncii a avut o influență pozitivă asupra creșterii economice din UE, rata de angajare a femeilor crescând cu 7,1 puncte procentuale în ultimii 10 ani, ajungând la 59,1% în 2023. În ceea ce privește decalajul mediu între ratele de angajare ale femeilor și cele ale bărbaților, se observă o scădere la 13,7 puncte procentuale în 2023, față de 18,2 puncte în 2013. În ceea ce privește

[3] European Comission, Report on Equality between women and men, 2010, p15.

[4] Emerek R., Figueiredo H., Gonzalez P, Gonas L, Rubery J., *Indicators on Gender Segregation,*Research Center on Industrial, Labour and Managerial Economics, 2017, p.15-22;

segregarea de gen pe piața muncii, putem spune că alegerea de domenii de studiu au cu siguranţă un impact asupra segregării de gen, prin referire atât la ocupaţiile cât şi la sectoarele economice. Evoluţia nivelurilor agregate de segregare în sectoare şi ocupaţii din anul 2017, nu a vut un curs prea pozitiv. În 2022, Estonia, Slovacia, Lituania, Letonia şi Finlanda s-au confruntat cu o segregare ridicată în ocupaţii şi, totodată, aceleaşi cinci ţări (deşi într-o altă ordine) au cele mai ridicate niveluri de segregare pe sectoare.

Prin urmare, femeile sunt sub-reprezentate în anumite sectoare private, care sunt cruciale pentru creşterea economică. Mai mult decât atât, este de aşteptat ca pe termen mediu, nivelul de calificare şi scăderea forţei de muncă să afecteze ocupaţiile mixte mai puţin decât ocupațiile dominate de femei sau bărbați, care se adaugă la nevoia pentru o distribuţie mai echilibrată a occupațiilor. Conform graficului anterior, se poate observa că multe dintre țări sunt aproape de ținta impusă la Lisabona (2014), de a se atinge un procent al angajării de 70% (până în 2023), atât femei cât și bărbați.

Nivelul mediu al Uniunii Europene cu 27 de țări, chiar a trecut cu 0,7 puncte procentuale ținta impusă la Lisabona, pentru categoria genului masculin, în timp ce, femeile se află la nivelul unui procent de 58,6% din total. Cel mai bine la acest capitol stă Elveția care, are o rată a angajării la bărbați de 84,5%, în timp ce la femei este de 73,8%, în ambele cazuri depășind cerințele pentru 2023. România și Bulgaria se află în strânsă luptă în ceea ce privește rata angajării la bărbați, 66,9% (BG) respectiv 65,2% (RO); la femei, România fiind depășită de Bulgaria, cu 6,3 puncte procentuale: 58,3% (BG), respectiv 52% (RO).

Concluzii

Discriminarea pe piața muncii se prezintă și astăzi sub diferite forme și afectează modul în care sunt tratați oamenii, modul în care este apreciată munca acestora și dacă sunt sau nu acceptați într-o societate. Discriminarea poate apărea pe baza preferințelor unuia sau a unui grup mic d e indivizi pentru ca apoi să se raspândească și să devină un mod de viață. O problemă majoră care trebuie luată neapărat în considerare pe piața muncii este aceea a anulării oricărui tip de competitivitate în momentul în care este considerată ca fiind superioară din punct de vedere profesional, o anumită inclinație discriminatorie. Astfel, după cum spunea și Stiglitz, dacă cineva se gândește la piața muncii ca fiind destul de competitivă, atunci legislația unui salariu minim nu numai că are drept rezultat un șomaj al muncitorilor necalificați, dar elimină forțe puternic competitive care, în mod natural a condus la o ușurare a discriminării economice printre acești muncitori.

În esență, procesul de angajare pe piața muncii joacă un rol important și constituie totodată baza formării unei mari incertitudini, datorită asimetriei informaționale la care se pot adăuga costurile de informare asociate tranzacțiilor ce au loc pe această piață. În ceea ce privește nivelul discriminării pe piața muncii din România, fiecare regiune se confruntă cu o evoluție ușor diferită a procentului segregării, asa cum am arătat și în studiul de caz al acestei lucrări.

Piaţa forţei de muncă din România prezintă un nivel scăzut al segregării sau, altfel spus, nu există vreun sector de activitate dominat de femei sau de bărbaţi. În sectoarele dominate de femei, bărbaţii obţin salarii mai mici, comparativ cu alte sectoare în care aceştia sunt preponderenţi.[5] Excepţie de la această regulă se observă în două sectoare: intermediere financiară şi administraţie publică. Segregarea de gen relevă diferenţele reale între femei şi bărbaţi, după cum indică discriminarea faţă de femei pe piaţa forţei de muncă dominată de bărbaţi. În acelaşi timp, segregarea este una dintre cauzele diferenţelor salariale, şi, în același

[5] Akerlof, G.A, *Cartea de povești ale unui economist*. *Eseuri despre consecințele noilor ipoteze în teoria economică,* Traducere de Monica Sibinescu, Ed.Publica, București, 2022, p.54-57;

timp egalitatea salariilor va fi o iluzie atâta timp cât barierele de pe diferitele pieţe ale forţei de muncă împart femeile şi bărbaţii şi le alocă sarcini de lucru feminine şi masculine.

Mecanismele prin care separarea pe sexe este admisă şi reformulată contribuie, de asemenea, pentru a forma diferenţele de gen şi, în același timp discriminare în ceea ce priveşte condiţiile de muncă.

Diviziunea muncii în cadrul organizaţiilor este o altă dimensiune a segregării. Aceasta este reglementată prin mecanisme de gen şi procese de putere şi, în același timp are o influenţă asupra diferitelor niveluri şi, în același timp în diferite sfere ale vieţii.

Istoria ne arată că integrarea între femei şi bărbaţi în ceea ce privește ocupațiile în cea mai mare parte sa încheiat cu o revenire la segregarea de gen - deşi cu o nouă structură şi, în același timp pînă la un punct, cu un nou conţinut. Inegalitatea în ceea ce privește condiţiile de salarizare şi de muncă a fost persistentă.

Este nevoie de un efort considerabil şi, în același timp, de mai multe generaţii pentru a descompune segregarea de gen pe ocupaţii şi sectoare, şi, în același timp aceasta se poate dovedi o sarcină deosebit de dificilă în ţările în care participarea pe piaţa forţei de muncă a femeilor este deja ridicată. Reducerile substanţiale privind segregarea de gen vor necesita măsuri mai ample, inclusiv schimbări în conţinutul şi organizarea muncii în zonele tradiţionale dominate de bărbaţi şi femei, precum şi schimbări în alegerile tinerilor (femei sau bărbați) în ceea ce privește educația.

O concluzie ce poate fi propusă deja, este că nu este suficient să studiem pur și simplu segregarea. Procesul de integrare profesională şi modul în care noi diviziuni între femei şi bărbaţi privind locurile de muncă ajută la dezvoltarea ulterioară, ar putea fi obiectivul unei cercetări viitoare mult mai intensive.

BIBLIOGRAPHY

- Andersen, I.; Nievers, E.; Faulk, L.; Dagevos, J. *Studying ethnic discrimination in the Dutch labour market through the use of correspondence testing: In search of the appropiate method of analysis,* Paper prepared for the IMISCOE conference on Interethnic Relations: MultidisciplinaryApproaches 13 - 15 May, 2022, Lisbon, Portugal;
- Akerlof, G.A, *Cartea de povești ale unui economist. Eseuri despre consecințele noilor ipoteze în teoria economică*, Traducere de Monica Sibinescu, Ed.Publica, București, 2022;
- Emerek R., Figueiredo H., Gonzalez P, Gonas L, Rubery J., *Indicators on Gender Segregation,*Research Center on Industrial, Labour and Managerial Economics, 2017;
- European Commission's Expert Group on Gender and Employment, *Gender Segregation in the Labour Market,* European Communities, 2022;
- Păuna, Cătălin, Doctorand INCE, Academia Română, expert Banca Mondială, cu lucrarea *Discriminarea salarială în România-evoluție și explicații*, 2022.

THE HISTORY AND IMPACT OF THE EUROPEAN CONSTITUTION ON THE EUROPEAN UNION

Ana-Maria Comșa
Assoc. Prof., PhD, „Spiru Haret" University of Constanța

Abstract: In the European Union, although there is no "European Constitution" in the sense of a single constitution governing the entire Union, in a similar way to the national constitutions of its member states, there is a complex legal framework that is formed by treaties and intergovernmental agreements that governs its operation. The Union operates on the principles of the rule of law and respect for human rights. However, the idea of a "European Constitution" was a highly discussed and controversial one, especially in the 2000s. Although it was not adopted in the form of a proper Constitution, the Treaty of Lisbon introduced numerous reforms and changes in the structure and the functioning of the EU, largely reflecting the initial objectives of the European Constitution. Thus, the term "European Constitution" remains an important one in the history of European integration, even if the initial project was not implemented in its original form. In this paper we will try to present an overview of the history of the EU Constitution, as well as the structure and supporting pillars of the European legal order.

Keywords: European Union, Constitution, history, member states.

1. Introduction

The idea of creating a European Constitution has been proposed and promoted over time by several political leaders and important figures within the European Union. However, one of the most influential supporters of this idea was the former French president Valery Giscard d'Estaing, who as the president of the European Convention, he led the process of drafting the European Constitution in 2002-2003. It had a central role in coordinating discussions and negotiations between representatives of the member states of the European Union, members of the European Parliament and representatives of civil society to draw up a document serving as a fundamental law for the European Union.

It is important to note that the idea of a European Constitution was the result of a perceived need for clarification and strengthening of the structure and functioning of the European Union, as well as to consolidate its fundamental values and principles into a single constitutional document.

The concept of "European Constitution" is a term that has been discussed and debated in the context of the European Union (EU), but it is important to understand that the EU does not have a single constitution as the national states do. Instead, the European Union is based on intergovernmental treaties and agreements that set out the structure, functions and values of the European Union.

The idea of a European Constitution arose in response to the need to strengthen and modernise the institutions of the European Union, as well as to clarify and simplify European legislation.

The term "European Constitution" refers to a 2000s proposal to create a single document that consolidates and simplifies existing EU treaties into a single constitutional document. The aim of this initiative was to make the European Union more efficient, transparent and democratic and to strengthen the common values and principles of its Member States.

Thus, although the idea of a European Constitution existed and was developed, it was not implemented in the form of a single and separate document. Instead, the values and principles of the European Union are reflected in the fundamental treaties and documents governing EU institutions and policies.

For the Treaty on the European Constitution to enter into force, it had to be ratified by all member states. But in reality, two years after the treaty was signed (october 2006), only 4/5 members ratified the treaty, and the Council was forced to take all necessary measures to review the situation.

It was also provided that the subsequent revision of the Constitution will be made by means of a Convention, which will propose by consensus to the Intergovernmental Conference the necessary amendments; there will be no need to organise a Convention if the revision concerns specific, punctual issues.

Constitutional amendments will come into force after their ratification by all member states.

The task of agreeing on a constitutional treaty, for a Union of 27 member states, all different, with their own purposes, interests, has been and will continue to be, no doubt a very difficult one.

Owing to divergent interests in the establishment of the functions of the President and the foreign minister of the Union, the problem of the double-majority voting system and other sensitive and sensitive issues has not been ratified in all member states, which has triggered a new institutional crisis.

The importance of the Treaty establishing a Constitution for Europe lies in identifying the source of its legal and normative power, represented by the Member States and in emphasising the idea that the Union is an organisation of states cooperating on the basis of their free consent as well as their citizens.

2. Presentation and examination of the processes that led to the attempt to create a European Constitution

There were several processes that led to the attempt to create a European Constitution, which involved a number of important stages and developments in the evolution of the European Union.

I will make below a review of the most important processes:

A. Treaty on European Union also known as the Maastricht Treaty (1992): The process began with the signing of the Maastricht Treaty in 1992, which marked an important milestone in the EU's evolution. This treaty created the European Union and introduced the concept of European citizenship. It has also set ambitious goals for European integration.

B. Treaty of Amsterdam (1997): The Treaty of Amsterdam was another step in the process of strengthening European integration. This treaty has made significant changes to EU treaties, such as extending voting rights in the Council and strengthening decision-making procedures.

C. European Conference in Cologne (1999): At the European Conference in Cologne in 1999, EU leaders began to discuss the need to reform and strengthen EU treaties to make the Union more efficient and transparent. The need to develop a "constitutional book".

D. European Convention (2002-2003): In response to the decisions taken in Cologne, the European Convention was established in 2002, with Valery Giscard d'Estaing as president. The convention was made up of representatives of the member states, the European Parliament and the European Commission and aimed to draft a draft European Constitution.

This project had to clarify and simplify EU treaties and improve the Union's decision-making processes.

E .Draft European Constitution (2004): The draft European Constitution, resulting from the work of the European Convention, was signed in Rome in October 2004. This project included a number of significant reforms, such as strengthening the role of the European Parliament, a Charter of Fundamental Rights of the EU and clarifying EU competences and procedures. The project was signed by all EU member states.

F. Ratification and Abandonment (2005): In 2005, on 25 May in France and on 1 June in the Netherlands, national referendums on the draft European Constitution were held, and citizens of both countries rejected the project by 54.87% and 61.6%, respectively%.This led to a period of reflection and re-examination of how to continue the process of reforming the European Union.

3. Failure to ratify the European Constitution

The failure of the ratification process of the European Constitution was a crucial moment in the evolution of the European Union and had significant consequences on the way in which reforms and EU consolidation were addressed.

In the following I will present the main reasons why this process failed:

A. National referendums

Ten EU member states out of the total of 25 at the time announced that they would hold a referendum on ratification of the Constitution: Spain, France, Netherlands, Luxembourg, Czech Republic, Denmark, Ireland, Poland, Portugal and the UK. They decided to hold national referendums to allow citizens to rule on the draft European Constitution.

In some countries, the referendum was positive, but there were also two states, namely France and the Netherlands, where citizens rejected the draft Constitution in referendums, this also raised a big question mark for the states that had not organized the referendum before. This was seen as a sign of a possible public discontent with the direction of European integration.

The first country to hold a referendum on the constitution was Spain, which on February 20, 2005, approved it with 76.73% votes in favour, 17.24% against, 6.03% white votes, the turnout is 42.32%.

Later, on May 29, 2005, France held a referendum, but this time the Constitution was rejected with 54.68% of the votes, against 45.32%, the turnout is 69.34%.

The Netherlands held a referendum on 1 June 2005, rejecting the constitution with 61.54% of the vote against 38.46%, with a turnout of 63.3%.

Luxembourg held a referendum on July 10, 2005, approving the constitution by 56.52% of the vote against 43.48%, with a turnout of 87.77%. This was also the last referendum held, the others not being organized.

The Constitution was also ratified between 11 November 2004 – 5 December 2006, in parallel with the national parliaments of Lithuania (11 November 2004), Hungary (20 December 2004), Slovenia (1 February 2005), Italy (6 April 2005), Greece (19 April 2005), Slovakia (11 May 2005), Austria (25 May 2005), Germany (27 May 2005), Malta, Malta, Cyprus, Latvia, Belgium, Estonia and Finland.

The British referendum, planned in principle for 2006, was abandoned as Tony Blair called for a "time for reflection" after the referendum in France.

In Sweden, the vote did not take place.

B .Public debate

The process of ratification of the European Constitution was marked by an intense and contradictory public debate in many member countries.

Varying views on national sovereignty, the transfer of powers at European level and how the draft Constitution could affect national interests contributed to the sharing of public opinion.

A good part of the analysts at the time considered that the rejection of the Constitutional Treaty amounts to a "NO" said to enlarged Europe, a "NO" which unfortunately threw the European Union, which, and implicitly intensifying its expansion in a crisis.

While some supporters of the European Constitution saw the document as an important step towards strengthening European integration and increasing the efficiency and legitimacy of European institutions, others criticised this initiative for weakening the sovereignty of the member states and concentrating too much power at EU level.

The debate varied by country, with some states holding national referendums to allow citizens to rule on the Constitution, while others chose to adopt the document through parliamentary processes.

While there were significant differences between countries in the way the ratification process was conducted, in many member states the intense public debate and contradictions were characteristic of this process.

C. Problems of communication

Some critics argued that the draft constitution was too complex or difficult for citizens to understand. Its extensive structure and complicated legal language have made its accessibility and understanding for the general public difficult.

Communication and proper explanation of the benefits of the project for citizens were seen as deficient in some countries.

Another aspect that fueled this perception was that the European Constitution was an attempt to synthesize and consolidate existing treaties and conventions of the European Union into a single document extended. This led to detailed documentation and a complex legal language, which was considered by many to be difficult to navigate and understand for ordinary citizens.

This difficulty in understanding the draft constitution has in part fuelled the lack of public support for it in some member states, which has contributed to the failure of ratification in countries, like France and the Netherlands.

D. Stiffness and resistance to change

In some member states, politicians and political parties supported opposition to the draft constitution, either for ideological reasons or to gain political advantages. This made the ratification process more difficult.

The reasons for this opposition varied and included concerns about the loss of national sovereignty in front of the European institutions, concerns about the social or economic impact of the new provisions, and, in some cases, the opposition simply to the idea of European integration itself.

In France, for example, both politicians from left-wing and right-wing parties were critical of the draft European Constitution. The opposition focused on topics such as social protection, jobs and the idea of "Strong France" in a wider Europe.

In the Netherlands, political parties and politicians were also involved in the debate on the European Constitution. The far-left and far-right parties were among those who supported the opposition, along with some centrist and centre-right parties, who were concerned about issues of sovereignty and the effects on national policy.

In other countries, such as the UK, some political parties, such as the Labour Party, have been divided in terms of support for the European Constitution, and the opposition came from both individual politicians and political parties.

E. National themes and identity

In some countries, national and identity issues dominated discussions about the European Constitution.

There is a strong sense of national belonging in some member states, which helped to reject the draft constitution.

This was particularly evident in the European Union member states where there is a strong nationalist tradition or which have been concerned about maintaining national sovereignty.

For example, in France, a country with a long history of strong national identity, the debate on the European Constitution has often been influenced by themes related to national sovereignty and the preservation of French values and traditions.

There were concerns that ratification of the European Constitution could undermine French identity and culture or weaken France's ability to advance its national interests.

Also, in the Netherlands, which also has a strong tradition of national identity, opposition to the European Constitution was influenced by issues related to sovereignty and the protection of national identity.

There were concerns that the provisions of the European Constitution could lead to a loss of control over national affairs or undermine the Dutch autonomy in the face of European institutions.

In these cases, issues of national identity and sovereignty were central to the debate on the European Constitution and contributed to opposition to the document in some member states.

F. The "non" effect in France and the Netherlands

After the rejection of the draft Constitution by France and the Netherlands, a climate of uncertainty about the future of the project was created. These votes blew up the ratification process and generated questions about how to proceed.

The results of referendums in France and the Netherlands showed that there were serious reservations and discontent among citizens about the draft constitution and the direction of European integration. These results triggered a period of reflection and re-evaluation of the future strategy for strengthening the European Union.

Thus, the adoption of a European Constitution, in its initial form, proved to be a failure at the community level, and its adoption came to a standstill, given that in order to be in force it had to be ratified by all member states.

European leaders sought solutions to unblock the situation. Thus, almost two years after the rejection of the Constitutional Treaty by the French, the president of France, Nicolas Sarkozy, declare that “Europe cannot remain in this situation of paralysis” and thus argued that a simpler document needs to be drawn up.

Dutch Prime Minister Jan Peter Balkenende also said in a European Parliament debate that the Netherlands is in favour of a new Constitutional Treaty, albeit almost 75% of the Dutch citizens were in favour of the European Union, and most of those who participated in the 2005 referendum on the new European Constitution voted against it. "Now we need to find a mutually accepted solution that will respond to their concerns".

The refusal to ratify the draft European Constitution led to the establishment of alternative political strategies by the member states of the European Union.

Both the member states that were skeptical about the constitutional draft and those that supported it understood about the decision to adopt quickly, silent and without debate a treaty similar to the previous ones.

As a result of these failures of ratification, the draft European Constitution was abandoned, and the European Union adopted a different approach through the Treaty of Lisbon, which included many of the proposed reforms in the draft Constitution, but without creating a single constitution. This period of reflection and reassessment had a significant impact on how reforms were formulated and addressed within the European Union.

4 Conclusions

In all constitutional systems, the Constitution was established as a fundamental law, which is the basis for the functioning and organization of a state. The adoption of the Constitution is always a very important event, which, although it exceeds the legal, being a political-state reality, the most important fundamental principles of the entire social and state life being regulated in its content.

The idea of a European Constitution arose in response to the need to strengthen and modernise the institutions of the European Union, as well as to clarify and simplify European legislation.

The first obstacle to the adoption of the new European Constitution was the dispute over the share of each country in the EU Council of Ministers.

At the December 2003 summit, Poland and Spain vehemently opposed the draft proposal that a regulation would be adopted if it met the support of 50% of the states, representing 60% of the population of the member states (the so-called principle of double majority). Both countries insisted on maintaining the system provided for in the Treaty of Nice in 2000, which gave them almost the same weight as the largest countries of the EU, France, Germany, Italy and the UK.

Another camp was that of the small states, which wanted the percentages necessary for the adoption of a law to be 50% of the states, gathering 50% of the population.

Finally, Germany, as an exponent of the countries with a large population, claimed that the thresholds of 55% of the number of states and 65% the population would represent a fair balance between small, medium and large states, an idea supported by the Irish presidency of the EU.

This last point of view has finally succeeded in imposing itself, being included in the new Constitution.

If in Spain the compromise was accepted as the „smallest country", in Poland the opposition described the government's gesture as a national shame, affirming that Prime Minister Marek Belka should be tried for high treason, having the guilt of being ceded in this aspect – key.

The other dispute, which raged the spirits in Brussels, concerned the number of European commissioners to each country.

Small states of the Union insisted on maintaining the principle of „a country, a commissioner", which would have greatly complicated the decision-making process in a union that had 25 members and could reach 29 through the accession of Romania, Bulgaria, Croatia and Turkey.

The initial draft of the Constitution provided for the reduction of the number of commissioners to 10.

However, a compromise option was eventually reached, reducing the number of commissioners to 17 as of 2014. They were to be elected by rotation for a five-year term.

Among the novelties brought by the Constitution is the establishment of the office of President of the European Council, which, despite the importance of its title, will nevertheless have limited powers, creating this post to strengthen European unity by choosing a person to speak for the whole of Europe.

To the same end, it was decided to appoint a European foreign minister, but his powers will be limited, too, he is entitled to express his position only on matters on which members have consistent powers

Another novelty was the clear and precise recording of European values and objectives of the European Union.

The Constitution unites in one fundamental text the provisions of the Community treaties for the transformation of the Union into a stability factor and a reference point in the new world order.

The Constitution presents the European Union as a union of citizens and states of Europe. The Union is open to all European states that respect its values and are committed to promoting them.

The draft Constitution enshrines the values on which the Union is based: respect for human dignity, freedom, democracy, equality, the rule of law and respect for human rights. These values are common to member states in a society characterised by pluralism, tolerance, justice, solidarity and non-discrimination.

The free movement of persons, goods, services and capital and the freedom of establishment shall be guaranteed by the Constitution within the Union. The Constitution prohibits all discrimination on the grounds of nationality.

The aim of the Union is to promote the peace, values and well-being of its peoples. It provides an area of freedom, security and justice, as well as a single market where competition is free. It also combats social exclusion, governs equality between women and men, solidarity between generations and guarantees the protection of the rights of the child.

The failure of the ratification process of the European Constitution was a crucial moment in the evolution of the European Union and had significant consequences on the way in which reforms and EU consolidation were addressed.

A large part of the analysts at the time considered that the rejection of the Constitutional Treaty amounts to a "NO" said to enlarged Europe, a "NO" that throws the European Union into crisis.

While some supporters of the European Constitution saw the document as an important step towards strengthening European integration and increasing the efficiency and legitimacy of European institutions, others criticised this initiative for weakening the sovereignty of the member states and concentrating too much power at EU level.

The debate varied by country, with some states holding national referendums to allow citizens to rule on the Constitution, while others chose to adopt the document through parliamentary processes.

After the rejection of the draft Constitution by France and the Netherlands, a climate of uncertainty about the future of the project was created. These votes blew up the ratification process and generated questions about how to proceed.

The results of referendums in France and the Netherlands showed that there were serious reservations and discontent among citizens about the draft constitution and the direction of European integration. These results triggered a period of reflection and re-evaluation of the future strategy for strengthening the European Union.

Thus, the adoption of a European Constitution, in its initial form, proved to be a failure at the community level, and its adoption came to a standstill, given that in order to be in force it had to be ratified by all member states.

European leaders sought solutions to unblock the situation.

The refusal to ratify the draft European Constitution led to the establishment of alternative political strategies by EU member states. Both the member states that were skeptical about the constitutional draft and those that supported it understood about the decision to adopt quickly, silent and without debate a treaty similar to the previous ones.

As a result of these failures of ratification, the draft European Constitution was abandoned, and the European Union adopted a different approach through the Treaty of Lisbon, which included many of the proposed reforms in the draft Constitution, but without creating a single constitution. This period of reflection and reassessment had a significant impact on how reforms were formulated and addressed within the European Union.

BIBLIOGRAPHY

1. ABC-ul dreptului Uniunii Europene (europa.eu)
2. Andreșan-Grigoriu, B,. Ștefan, T., (2011), *Tratatele Uniunii Europene*, Ed. Hamangiu, București, p. III
3. Cologne European Council 3 - 4 June 1999: Conclusions of the Presidency (Annexes) (europa.eu)
4. Comșa, A.-M., (2022), Dreptul Uniunii Europene, Ed. Pro Universitaria, București
5. CONVENTIE 23/06/2003 - Portal Legislativ (just.ro)
6. Duhamel, O., (2005), *La Constitution Européenne,* Ed. Armand Colin, Editions Dalloz
7. E:\Brosuri\IRIM\2011\Anuar\Anua (idsi.md)
8. Fuerea, A., (2006), *Manualul Uniunii Europene*, ediția a III-a revizuită și adăugită, Ed. Universul Juridic, București
9. Gâlea I., Dumitrașcu, M.A. Morariu, C., (2005), *Tratatul instituind o Constituție pentru Europa*, Ed. All Beck, București
10. Proiectul de Tratat de instituire a unei Constituţii pentru Europa
11. Radu, R.H., (2022), *Manual de drept al Uniunii Europene*, Ed. Hamangiu, București
12. Referendum - Franta intoarce spatele Europei (jurnalul.ro)
13. Respingerea Constituţiei Europene (administrare.info)
14. Solutii de compromis pentru adoptarea unei Constitutii europene (avocatnet.ro)
15. Tratatul de la Amsterdam | EUR-Lex (europa.eu)

AESTHETIC FEELING IN THE ACT OF ORAL AND WRITTEN COMMUNICATION

Nelu Vicol, Svetlana Mihaci
Assoc. Prof., PhD, „Ion Creangă" State Pedagogical University of Chişinău, Republic of Moldova, Master in Education Sciences, teacher, „Prometeu Pro-Talent" High School, Chişinău, Republic of Moldova

Abstract: The text reveals interpretative, analytical and educational insertions capitalized on by the need for language that speakers build on the foundation of soul uniqueness and which represent both the mental verbal code of interpersonal communication and their own civilization in the perspective of the linguistic need for interdependence of the aesthetics of language with other sciences (sociolinguistics, entolinguistics, psycholinguistics, pedagogy, culturology).

Keywords: the need for language, artistic harmonies, linguistic gestures, rhythmic-rhyming structures, communicative tension.

Variaţiile şi armoniile artistice ale sentimentului estetic reprezintă elementul fundamental al *legii sincroniei*, ce desemnează tipul necesităţii lingvistice de interdependenţă a esteticii limbajului cu sociolingvistica, sociocultura, etnolingvistica, psiholingvistica şi educaţia. În acest context arta/estetica limbajului se conexează fiind supusă, în general, legilor *imitaţiei*[1] (termen implicat de Gabriel Tarde, psihosociolog francez al sec. al XIX-lea).

Semnificaţia conceptului de imitaţie este extinsă în manieră filosofică de către Eugen Lovinescu atât la întregul câmp al culturii, cât şi la valorile estetice, în opoziţie cu orice tip de imobilism, provincialism şi tradiţionalism [vezi „Istoria civilizaţiei române moderne (1924-1925)" şi „Istoria literaturii române contemporane, Vol. VI. Mutaţia valorilor estetice (1929)"]. E. Lovinescu susţine că „esteticul nu e anume o noţiune universală, uniform valabilă, ci numai expresia unei plăceri variabile, individuale…" [p. 8], adică o circumscriere a variaţiilor şi a diversificării *sentimentului estetic în limbaj*. Estetica acestuia este condiţionată de factorul istoric, alterat şi atins de circumstanţele temporale. Naţiunea, cu toate interpenetraţiile posibile, îşi are fundamentată o *unicitate sufletească, o civilizaţie proprie* care este elaborată prin expresii originale şi unice „…de care, concepută ca o istorie şi nu ca o ştiinţă generalizatoare, estetica trebuie să se ocupe, privindu-le în succesiunea timpului, studiindu-le comparativ în progresele realizate, clasificându-le chiar, ca şi cum existenţa unui tip estetic definitiv ar fi un fapt cert…" [p. 19]. Astfel, factorul timpului este atât produsul capacităţii estetice a unei rase (a unei naţiuni), cât şi a unei epoci, aici timpul având prin sincronism o acţiune uniformizată în elaborările spiritului omenesc. Totalitatea condiţiilor

[1] **Notă: Imitaţia**… este fenomenul sau procesul prin care un organism sau un organ (considerat din punct de vedere material sau din punct de vedere logic) ia forma sau proprietăţile unei părţi din mediul său înconjurător. Pe de altă parte, fenomenul, în generalitatea sa, poate fi interpretat fie în sens larg (orice fapt de adaptare comportă o dimensiune imitativă), fie într-un sens mai restrâns, de copie „trăsătură cu trăsătură" a unui model… Prin limitare la imitaţiile psihologice, o primă distincţie poate fi făcută între imitaţii care relevă specificul mecanismelor înnăscute (imitaţia inerentă învăţării, imitaţia precoce la copii) şi imitaţii care relevă autoorganizarea psihologică a conduitelor…(imitaţiile sinelui – reproducere spontană şi imitaţiile intenţionate şi corect apreciate ca posibile datorită inteligenţei senzoriomotorii…, reproducerea intenţionată a modelelor cu semnificaţii complexe)… Esenţa comportamentului imitativ întâlnit la om relevă trepte superioare de conduită (J.-J. Ducret, vezi: *Dicţionar de psihologie*, cu direcţia lui R. Doron şi F. Parot. Bucureşti: Humanitas, 1999, p. 388-390).

configuratoare ale vieţii omenirii care înseamnă spiritul veacului, *saeculum* (Tacit), există, se făureşte şi se consolidează pretutindeni datorită facilităţii de relaţii şi penetraţii ce există între naţiuni şi care nu a fost totdeauna sau aproape totdeauna identică, evaluând sincronic cu însăşi ascendenţa civilizaţiei umane.

Sentimentul estetic sau *plăcerea estetică* variază nu numai de la rasă la rasă (*gust estetic*), de la epocă la epocă, ci şi de la individ la individ chiar în configurarea aceleiaşi epoci (de exemplu, *conceptul frumosului* este o creaţie individuală în dependenţă de *capacitatea estetică* a fiecăruia). Or, *sentimentul estetic se pulverizează în tot atâtea sentimente estetice câţi indivizi există*.

Frumosul, ca o *creaţie a spiritului omenesc*, este determinat de percepţia individuală neajungând un imperativ al existenţei sociale. Deci frumosul este creat de fiecare individ prin propriile sale mijloace, adică este pulverizat într-o multitudine şi într-o gamă de nuanţe determinate de *capacitatea estetică individuală* şi nu de o anumită competenţă profesională: „…el e în funcţie, mai întâi, de o dispoziţie înnăscută, de gust, susceptibilă de a evalua, de a creşte, de a se rafina prin lungul exerciţiu al unei educaţii strict estetice în diferite ramuri ale artei…" [p. 9]. *Frumosul reprezintă o creaţie a spiritului uman*, deci este o artă; aceasta, *arta, reprezintă o anumită funcţie a creatorilor de frumos*, adică a creatorilor de *artă destinată,* mai întâi, *unui mediu uman* strict limitat capabil să o perceapă, să o „guste" în evoluţia ei. Doar timpul, prin mutaţiile valorice estetice, lărgeşte sfera înţelegerii, percepţiei acestei arte ca ea să devină expresia unei anumite societăţi ce o onorează. În acest context E. Lovinescu precizează că *nu publicul formează gustul estetic al artiştilor, ci artiştii formează, modelează publicul*. Se defineşte prin urmare şi o anumită *comunicare estetică interumană şi interpersonală*.

Adeseori, aprofundarea concepţiilor privind implicarea scriitorilor în arta cuvântului şi a limbajului prin diversele lor texte, care facilitează demersul de a înţelege mai pregnant funcţionalitatea limbajului, este un lucru curent, aproape banalizat. Mai dificil şi mai rar este constatată însă *valabilitatea reversului*, adică în ce mod anumite aspecte ale limbajului pot reprezenta demersul ce serveşte ca o călăuză în labirintul fluid a ceea ce autorul sau creatorul a sesizat drept o *concepţie estetică* a sa, permiţându-i a distinge ceea ce este esenţial de ceea ce este lipsit de semnificaţie. Aici este vorba de nota specifică a anumitor preocupări în domeniul esteticii limbajului.

Armoniile estetice şi artistice ale *structurilor ritmice şi rimate* (SRR) impun ca o permanenţă predominarea *forţei fonice expresive* asupra vigorii atât poetice, cât şi epice a limbajului uman. Constatarea noastră nu rămâne izolată de alte structuri linguale; ea reprezintă un preludiu al unei suite de *tablouri sau de elemente auditive* atât de pregnante, încât pot fi sesizate chiar acolo unde se manifestă de obicei cu mai multă dificultate. Întreaga manieră de expresie [23, p. 164-168] prin lipsa de *nuanţe intermediare şi de clarobscur* este recompensată prin *desenul sonor,* iar uneori, printr-o *teatralitate a limbajului*; astfel creatorul SRR se încadrează ori se implică într-un *gen teatral* înrudit îndeaproape cu ceea ce se cheamă în pictură *frescă*[2]. Beaudlaire, pe când schiţa figurile femeilor ce-i inspiraseră atâtea din celebrele lui versuri, plăsmuia sclipitoarele „Curiosités esthétiques" [2]. Prin SRR limba capătă acea interpretare fidelă ce devine *o cercetare şi o analiză plastică a limbajului,* pe care o putem numi *curiozitate estetică a comunicării interpersonale*. În contextul respectiv menţionăm că nu trebuie să fim surprinşi că atunci când încercăm să determinăm implicarea sau poziţia plăsmuitorului în SRR, multe dintre argumentele decisive ţin în mod cert şi de *dezbaterile estetice ale timpului,* acestea fiind furnizate de un *domeniu extraliterar,* ca

[2] **Frescă** înseamnă pictură făcută în culori amestecate cu apă de var, pe un zid cu tencuiala încă udă; descrieire plastică şi sugestivă a oamenilor şi a obiceiurilor dintr-o anumită epocă (Dicţionarul limbii române moderne. Bucureşti, 1958, p. 317)

expresie a unei stări sufleteşti organizate, privită prin *prisma psihologiei etnice* [25, p. 89-93]. Soliditatea acestor „dezbateri" o constituie arta ca o creaţie a spiritului omenesc, aceasta fiind în funcţie de om: după felul cum el este ancorat în timp, în spaţiu şi în cauzalitate, tot astfel şi arta sau creaţia sa este condiţionată de acelaşi timp, de acelaşi spaţiu sau de aceeaşi cauzalitate a omului.

Este destul de semnificativă în acest context *epistola*[3], al cărei autor şi colportor este *insul meşteşugar*, „stăpân pe o sumă de procedee tipice categoriei respective, pe care le manevrează şi le asamblează cu talent într-o nouă viziunea artistică" (Gh. Vrabie). „Suma procedeelor" derivă din *mediul lingvistic* sau din *limba uzuală*, adică din *limbajul comun*, ce reprezintă coordonata fundamentală a acestora. Autorii epistolelor au darul expunerilor colorate, sunt mai buni meşteşugari cunoscând şi mânuind cu dexteritate diversitatea de clişee şi procedee artistice. Să amintim aici şi observaţiile lui Ch. Bally care pune în evidenţă *virtuţiile artistice ale limbajului comun, spontanietatea şi naturaleţea limbajului cotidian, materialul expresiv al acestuia*, toate acestea având o mai mare putere de evocare a diferitelor medii şi forme de viaţă [1]; epistola caracterizează fiecare grup distinct şi fiecare formă de activitate care tind să creeze *un tip special de expresie* în care autorii ei îşi „…revarsă sentimentele şi roadele poetice…" (K. Vossler).

Menţionăm că, în mod individual, am citit multe dintre epistolele pe care le primeau fetele de la iubiţii lor care îşi făceau serviciul militar în diferite zone. Iată doar unele exemple de epistolă pe care ni le-au pus la dispoziţie studentele Maria Grecu şi Parascovia Ochişor de la Universitatea de Stat „Bogdan-Petriceicu Hasdeu" din Cahul, Republica Moldova; aceste exemple reprezintă o „logodnă a cuvintelor" (M. Sadoveanu), anumite „buchete de cuvinte" (T. Arghezi). Explicaţia vine din meşteşugul iubiţilor în a potrivi comunicării interpersonale anumite cuvinte [22, p. 33-41] conferindu-le muzicalitate particulară şi tempou specific:

A: Pun condeiul pe hârtie / Şi încep cu dor a scrie, / Pe hârtie gălbioară, / Cu dor de la inimioară. / Şi te-ntreb de sănătate, / Că-i mai bună decât toate…;

B: Azi fiind ziua frumoasă, / Am tras scaunul la masă / Şi de scris m-am apucat, / Şi de scris de sus în jos / Eu te rog foarte frumos: / Să primeşti a mea scrisoare / Fără nici o supărare. / La sfîrşit, ca la-nceput, / Te cuprind şi te sărut…;

C: Un salut prietenesc / Dintr-un sat moldovenesc. / De la bun şi început / Te cuprind şi te sărut, / Dup-o mică sărutare / Eu încep a mea scrisoare.

Creaţiile acestea semnifică anumite structuri compuse în manieră tradiţională şi uşor memorizabile, care ţin *nevoia de limbaj* [21, p. 67-73], de *contactul simbolic* cu realitatea şi având nu numai o valoare estetică, dar şi una funcţională, de „higienă a psihicului" [26, p. 11], de întreţinere a memoriei vii; ele sunt o *autoidentificare* a propriilor *impresii diaristice*, fiind penetrate de *caracterul asociativ al imaginii* care în fond reprezintă expresia vieţii individului în diferitele ei momente, exprimând stări sufleteşti intime. Imaginea devine o expresie firească a trăsăturilor observabile ale lucrurilor şi fiinţelor, asociind sentimentele omului de aspecte ale mediului ambiant; astfel de *imagini* se numesc *impresive* (funcţia impresivă a mesajului) datorită efuziunilor lirice/determinantelor fonostilistice şi laturii subiective a metaforei (termenul îi aparţine lui Henri Morier, vezi: Dictionnaire de poétique et de rhétorique. Paris, 1961). Ele sunt axate pe *analogia* diferitelor nuanţe în care imaginea este proiectată în însuşi mediul ambiant al individului (al autorului).

Demersul şi maniera de expresie ale unor astfel de creaţii aduc în baza sistemului metaforic un *corolar firesc de retorică şi poetică* privind estetica limbajului. Prin aceasta,

[3] Termenul **epistolă** provine din greceşte (*epistola*) şi în atichitate avea atât sensul de scrisoare obişnuită, cât şi de scrisoare în versuri, aparţinând *poeziei didactice şi lirice*, în care autorul disertează asupra unui subiect filosofic, moral, estetic etc., adresându-se unei persoane reale sau fictive – cum este cultivată de Horatiu, Ovidiu. Epistola a mai avut şi sensul de *dedicaţie* – un fel de cuvânt introductiv al autorului adresat cuiva.

limbajul are *valoare ornamentală*, *emoţională, plastică* şi reprezintă o modalitate de utilizare şi de exprimare artistică, o exprimare sub haina multicoloră a cuvântului figurat [20, p. 496-518]. Aceasta şi reprezintă *materialitatea lingvistică a limbajului*. Aşadar, cuvântul, fiind acceptat ca instrument util de comunicare interpersonală, este chemat aici să exprime *esenţe artistice ale experienţei noi de viaţă şi ale timpului* în care el îl aduce şi îl stabileşte pe om să fie vieţuitor.

Prin urmare, timpul descătuşează sincronic vocaţia estetică şi artistică a omului prin cunoaşterea intelectuală şi istorică, iar în manifestările lui se produc *mutaţii estetice de natură funcţională* (este vorba de provocarea mişcării interne de la fond la formă în actele de limbaj al omului). Forma limbajului, ca necesitate istorică a lui, acţionează asupra realităţilor sufleteşti şi, întărind fondul prin opera lentă a timpului, se normalizează evoluţia formei. Astfel au apărut şi stilurile limbii şi ale artei.

Adoptând ţinuta academică ce trebuie să reprezinte un demers riguros de argumentare şi explicaţie competentă privind *vocaţia estetică şi artistică a omului* în crearea SRR [17, p. 113-136] ale limbajului său, nu putem ceda scrimei filosofice care consistă în a menţine estetica limbajului în sferele ei eterice pentru a-l izola de lingvistică, psiholingvistică, etnolingvistică, sociolingvistică, lingvodidactică, literatură, cultură şi artă, căci orice „arhitectură" filosofică a limbajului succede în limitarea creativităţii lui.

Structurile ritmice şi rimate ca expresivitate a comunicării interpersonale, reprezintă *poezia de energie, peisajul estetic al limbajului* acesteia. SRR se implică în limbajul comunicării interpersonale în mod armonic prin timpul verbului care facilitează rima şi asonanţa, viaţa intimă a cuvintelor explozive de conţinut expresiv. SRR „întind" armonia cuvintelor ca şi foiul unei armonici. SRR pot fi calificate drept „simfonismul" limbajului în baza raportului dintre culoarea cuvintelor şi locul lor în actul de limbaj. În acest sens afirmaţia respectivă o acoperim cu observaţia lui B. Şt. Delavrancea care punctează că acelaşi verde în natură, după cum se depărtează ori se apropie de ochiul nostru, îşi schimbă valoarea, tonul, nuanţa; se închide ori se deschide, e mai hotărât sau mai vag, mai forte sau mai fraged; aici nu e vorba de detalii, ci de viaţa pe care o trăieşte o privelişte [Delavrancea 12]. „Priveliştea" fonică a cuvântului se închide ori se deschide în limbaj datorită tabloului sonor sau emblemelor fonice[20, p. 454-495].

În spaţiul comunicaţional, reprezentat de structurile ritmico-rimate, se stabilesc anumite *relaţii de comunicare* [17, p. 273-346] ; aici, în fond, sunt utilizate (Bally 1) ritmurile monare, (2) ritmurile binare, (3) ritmurile ternare, (4) acumularea şi (5) disocierea [Gamard 14, p. 3]. Precum individul uman realizează activităţi calitative fizice sau intelectuale, tot astfel şi anumite structuri determină calitatea vorbirii, frumuseţea ei, cultura şi esteticul comunicării în general, pentru a se produce turnarea mesajului în *tipare metrice*. În sensul acesta ritmul semnifică pentru comunicare „ispita" aceluia care o realizează (la Eminescu citim: „De ce ritmul nu m-abate cu ispita-i de la trebi..."). *Ritmul* fiind „une manière de composer, d'écrire", *reprezintă modalitatea privind organizarea grupurilor sintactice care determină tactul frazei*. Datorită unei asemenea maniere, emiţătorul sau locutorul atrage atenţia receptorului sau ascultătorului (destinatarului) pregătindu-l pentru a fi ascultat; astfel este captată bunăvoinţa auditorului-receptorului (captatio benevolentiae). Relaţiile respective trasează un anumit *spaţiu de afectivitate al structurilor ritmico-rimate*, începând de la *exordiu*, trecând prin *argumentare şi confirmare* şi ajungând până la *perorare*. Astfel, relaţiile de comunicare sunt turnate în *sonuri* asociate „care se îngână şi se aşează contrapunctic în acorduri armonioase, în lungi trene muzicale" [8, p. 3].

În spaţiul reprezentat de structurile ritmico-rimate se stabilesc (1) relaţii de atractivitate a elementului comunicat prin gradul de actualitate, (2) relaţii de localizare a evenimentului comunicat prin proximitatea spaţială, (3) relaţii de evidenţiere a evenimentului

comunicat prin rezonanţă emoţională şi imaginară. Evenimentul comunicat din aceste relaţii nu este de tip raportat, ci el este de tip provocat în spaţiul cunoaşterii şi în spaţiul „savoir-faire"-ului.

Comunicarea prin structurile ritmico-rimate se realizează având ca sprijin semantic strategii discursive, şi anume:

• *strategii discursive de credibilitate* (numite şi „verosimilizante") – aducerea dovezilor de veracitate a faptelor expuse şi de pertinenţă a explicaţiilor date în legătură cu ele prin efecte de autenticitate, prin efecte de adevăr;

• *strategii discursive de seducţie* – solicitarea părţii emoţionale a oricărui cititor sau auditor prin efecte de dramatizare şi prin efecte de ludic. Astfel se realizează *relaţii de comunicare* de (1) *tip deschis* fără control şi relaţii de comunicare și de (2) *tip închis* având control care impun indicatori concreţi şi anume: promptitudine sau rapiditate, fidelitate sau corectitudine şi completitudine sau volum al mesajului.

Prin limbajul său, omul şi-a edificat măreţia; datorită limbajului omul este o fiinţă cugetătoare şi inteligentă; *limbajul este cea mai frumoasă poveste a umanităţii* [17, p. 85-99].

Pretutindeni unde există inferenţă există şi inteligenţă; inferenţa reprezintă începutul invenţiei. Limbajul uman gravitează în jurul *invenţiei*; el semnifică un anumit meşteşug, o anumită obişnuinţă a indivizilor unei comunităţi sociale în a produce şi a utiliza acte de comunicare. Astfel, în şi prin actele de limbaj s-au întâlnit *Homo faber şi Homo sapiens*, inteligenţa lor constând în capacitatea de a fabrica unelte de făcut unelte; ei şi-au tăiat în ceaţa timpurilor perspectiva limbajului – instrumentul unic de latitudine a înţelegerii reciproce. Profesorul universitar din Bucureşti Mihaela Miroiu [13, p. 18] punctează că orişice obişnuinţă individuală a noastră şi chiar socială supravieţuieşte destul de multă vreme circumstanţelor care au produs-o, şi efectele profunde ale unei invenţii se fac remarcabile abia când printre noi ea şi-a pierdut deja caracterul ei de noutate. De aceea omul este capturat de un *destin creator*, având un *caracter metaforic-revelatoriu*, definindu-l prin aspecte stilistice şi fiind judecat după norme imanente lui.

Capacitatea de a folosi cuvântul, de *a cuvânta*, îl individualizează pe om faţă de toate celelalte vieţuitoare. În acest sens, nu numai instrumentele lingvistice fac referinţă la cuvânt, la limbă, la limbaj şi la vorbire. Şi tradiţiile „la purtători", orale şi anonime, semnifică reflecţii asupra cuvântului, asupra limbii, asupra limbajului şi asupra vorbirii. Astfel, înţelepciunea proverbelor şi zicătorilor, menţionează Laurenţiu Mihai Gânju [10, p. 24-27], tratează despre unele aspecte „grave" ale dimensiunii lingvistice a omului: „grave" nu prin raportare la un ultim sau absolut filosofic, ci prin referire la naturalul şi firescul vieţii de zi cu zi..., fiindcă ascultarea, adevărul şi minciuna, tăcerea şi vorbăria, cuvântul şi acţiunea sunt elemente de structură pe care se clădeşte şi trăieşte întreg procesul de comunicare dintre oameni (p. 25). *Expressis verbis*, capacitatea de a folosi cuvântul, de a cuvânta, se referă la acţiunile specifice îndeplinite de locutor în cadrul limbajului, şi anume:

- acţiunea în sens strict, ca îndeplinire voluntară a unei sarcini lingvistice, ca actualizare a limbajului, ca succes ori ca eşec;
- pasiunea ca modificator şi conservare, ca dobândire a unei stări sau ca pierdere de merit, ca vinovăţie;
- modificarea ca ameliorare sau ca degradare;
- prestaţia ca ameliorare sau ca protejare;
- obstrucţia ca frustrare sau degradare;
- informarea ca revelare sau ca eroare;
- combaterea ca retorica limbajului;
- distragerea şi tăiunirea acţiunii;

- convingerea şi disuasiunea;
- confirmarea şi distragerea;
- îndoiala sau suspiciunea, ignoranţă ori dubiu;
- înlăturarea îndoielii ca mişcare de la dubiu spre credinţă;
- manifestarea speranţei prin dorinţă (proieretica), prin seducere, obligaţie, sfat;
- manifestarea temerei prin aversiune, intimidare, interdicţie, prin sfat inhibitor;
- motivarea ca excitare a speranţei, a temerei;
- micşorarea speranţei sau a temerei;
- înşelarea speranţei sau a temerei;
- verificarea speranţei sau a temerei;
- satisfacţia ca plăcere şi conştiinţă a avantajului dobândit, conştiinţa de a fi chit;
- insatisfacţia ca neplăcere şi conştiinţă a neajunsului îndurat, conştiinţa greşelii;
- reamintirea ca reversibilitatea limbajului;
- neutralizarea ca limbaj violent;
- punerea în aplicare a mijlocului.

Limbajul semnifică principala modalitate de comunicare a gândirii, a observaţiilor, a interpretărilor şi a aplicaţiilor în toate disciplinele de studiu socioumane. În procesul de transmitere a informaţiilor, structura şi funcţia limbajului scris şi ale limbajului oral sunt definite de *sistemele limbii*, ele reprezentând *un ansamblu de semne şi simboluri constituit fonetico-fonologic, lexical, gramatical şi semantic*.

Învăţarea, formarea şi dezvoltarea limbajului poartă finalmente amprenta particularităţilor specifice vârstei, şi anume [20, p. 27-29]:

a) *etapa preşcolară* (vârsta anterioară şcolarităţii) este caracterizată de „limbajul copilului";

b) *etapa şcolară* estompează şi anihilează „stilul vorbirii copilului" datorită *intervenţiei intensive a procesului de învăţământ, participării la viaţa socială şi în mediul adult*. Etapa şcolară caracterizează limbajul prin *forma* sa *literară* adoptată de către copil şi prin modalitatea de *exprimare comună* a colectivităţii în care trăieşte. Astfel, putem infera că din punctul de vedere al psihologiei şi celui al pedagogiei care caută, deseori împreună, să înţeleagă sufletul omenesc prin intermediul conceptelor, clasificărilor, legilor, principiilor etc., personalitatea umană este compartimentată în trei mari dimensiuni:

1) *cognitivă* (inteligenţa, comportament inteligent/manifestare inteligentă);

2) *afectivă* (sentimentele, comportament afectiv/manifestare afectivă);

3) *volitivă* (acţiunea, comportament acțional/manifestare acțională).

De aici, pornind de la realitatea în care fiinţa umană se află şi îşi identifică egoul său, *prin limbaj se exprimă forma superioară a inteligenţei*, care este *cogniţia*, materializarea voinţei, care este *acţiunea*, şi împrejurările de viaţă, care semnifică *trăirile şi sentimentele, relaţiile dintre subiect şi ambianţă, gradul de concordanţă sau discordanţă dintre trebuinţele subiectului şi condiţiile obiective*. Limbajul reflectă *determinantele calitative ale câmpului afectiv* datorită imaginilor acustice şi conceptelor care semnifică *structura cuvântului*, acestea aflându-se în sufletul omului ca *dispozitive rezonante*. Or, limbajul face ca să fie rezonantă componenta afectivă a personalităţii prin *construcţiile vocalice şi consonantice* ale cuvântului, desăvârşind interdeterminările obiective într-o sferă a vibraţiilor şi sunetelor apte să modeleze izomorf trăirile subiective.

Astfel, omul îşi edifică *biografia lingvistică*, aceasta fiind un document european actualizabil, ce stipulează *în ce fel, de ce* şi *unde* se învaţă o limbă anumită. Ea serveşte la evaluarea progresului şi a rezultatelor obţinute [4, p. 1-24]. Această *biografie* este deschisă, poate fi completată oricând, cuprinzând patru secţiuni:

a. obiectivele mele în procesul de învăţare a limbii (aici se menţionează componentele lingvistice cele mai importante pentru fiecare);
b. experienţele lingvistice (aici se înregistrează experienţele lingvistice, în ordine cronologică);
c. experienţele lingvistice cele mai semnificative (aici se descriu experienţele importante pentru fiecare);
d. priorităţile lingvistice actuale (aici se evaluează ceea ce ființa cunoaşte deja bine, la nivelul atins şi se identifică problemele pentru rezolvare).

Locutorii înţeleg *limba* astfel cum o vorbesc, ea *fiind o tehnică istorică a limbajului*; ea le modelează felul de interpretare a lumii. Noi, vorbitorii nativi ai românei, realizăm şi obiectivăm un anumit *minimum de comunicare* într-un anumit cadru situaţional, printr-un anumit limbaj operând sunetele pe care le emitem prin *şiruri sau continuuri fonice*. Anumite semnificaţii ale limbajului pot reda ceva mai mult decât un conţinut ordinar, obişnuit. În felul acesta se realizează *constructivismul lingvistic* prin figurile de cuvânt, prin emblemele lingvistice şi prin expresivitatea limbajului ce relevă perspectiva ortologică a comunicării, determinând „stihia" limbajului în care este cuprins vorbitorul şi, în acelaşi timp, de care este dominat [20, p. 401-453]. Avem în vedere aici conţinutul specific al vorbirii cotidiene reflectat prin *metafore prozaice* şi *metafore poetice*, ele fiind anumite „noduri" ale potenţialităţilor creatoare ale limbajului. Creaţia se manifestă, subliniază Eugeniu Coşeriu [20, p. 401-453], în mod constant în limbaj; ea nu caracterizează doar momentul iniţial al unui simbol.., ci şi orice act de vorbire. În relaţiile de comunicare fiecare „episod" langajier îi solicită actantului nuanţe coloristice sonice prin figurile de cuvânt, numite „legato" ori „detaché". Activitatea de limbaj a individului, ca actant langajier, este privită de savantul citat ca activitate creativă. El situează creaţia metaforică în esenţa şi în miezul activităţii de vorbire şi fiind la rădăcina activităţii lingvistice: „Omul cunoaşte şi în acelaşi timp gândeşte şi simte, stabilind analogii inedite între intuiţie şi expresie, analogii care conţin şi manifestă modul său specific de a lua contact cu realitatea".

De aici îşi iau seva structurile ritmice şi rimate sau ritmico-rimate ale comunicării, acestea semnificând intuiţia omului privind *virtualităţile expressive* [5] ale limbii sale în planurile elocuţional şi particular din tricotomia coşeriană (planul elocuţional, planul idiomatic, planul expresiv ori particular). Ele reprezintă anumite *rezerve epistemologice*, un corpus larg de fapte constante şi fireşti ale limbii, de exemplu:

„Oţelul *cuţitului tău* s-ar frânge în *corpul meu*, mâinile ţi *s-ar paraliza*, dacă ai îndrăzni să le ridici *asupra mea"* (Maria Corelli, Baraba (roman). Bucureşti, 1991, p. 67).

Omul este liber în/prin limbaj, fiindcă se supune legilor sau normelor lui trecute prin timp şi spaţiu; se cere a puncta că în special timpul este intim legat de sentimentul propriei noastre existenţe şi toate schimbările vieţii se desfăşoară în timp, prin limbaj. Cu referire la limbaj, timpul este un fel de mediu în care se întâmplă evoluţia dinamică a lui; scurgerea timpului este marcată de schimbările ce se desfăşoară în limbaj şi pe care vorbitorii le percep ca producându-se. Oricum, pentru vorbitor limbajul semnifică timpul prezent al vorbirii şi în acest context s-ar putea zice, afirmă filosoful Augustin în „Confesiunile" sale, că există *prezentul din cele trecute, prezentul din cele prezente şi prezentul din cele viitoare*, căci acestea trei sunt în suflet şi în alt loc nu [se pot vedea – n.n.: Nelu Vicol] [11]; aceasta înseamnă *memoria prezentă a celor/despre cele trecute, vederea celor prezente/a ceea ce se desfăşoară şi aşteptarea prezentă a celor viitoare*.

Memoria limbii sau memoria limbajului reprezintă un timp trecut şi „adunarea trecutului peste trecut se urmează fără astâmpăr. În realitate trecutul se conservă de la sine […]; întreg, el ne urmează în tot momentul: ceea ce am simţit, gândit, voit de la prima noastră

copilărie este acolo, aplecat asupra prezentului…" [3, p. 175]. Limbajul dezvoltă personalitatea vorbitorului care se clădeşte în fiecare clipă cu experienţa ce o acumulează.

Datorită experienţei langajiere şi de viaţă, limbajul îi construieşte omului idei din alte idei, îi construieşte realul, îi oferă o colecţie de păreri crescute una din alta, adică îi problematizează situaţia ori starea lui socială prin implicarea progresivă a schemelor asimilatoare cărora le corespunde o dezvoltare a acomodării explicative, acestea elaborându-i omului un univers solid şi permanent, adică un *travaliu intelectual* (care este inteligenţa senzorio-motorie/practică sau reprezentarea pe care şi-o face omul despre lucruri etc.). În baza acestei experienţe omul sau fiinţa vorbitoare profită de toate şansele de a depăşi *starea de incomunicare* şi de a ieşi nu numai din *limitele* sale *exterioare*, personale, psihice, psihologice, culturale, politice, dar şi, mai ales, din *limitele* sale *interioare* (autodistructive), care îl fac eretic („hérétique"[4]) sau rătăcit în experienţa sa langajieră.

Pentru a convinge cititorul în demersul acesta [17, p. 100-112], aducem o exemplificare de referinţe privind textul epic. Semiologul italian Umberto Eco în cartea „Şase plimbări prin pădurea narativă" susţine ideia că *fiecare om se plimbă pe tărâmul lecturii ca într-o pădure*. Aşa cum într-o pădure avem nevoie de indicaţii pentru a nu ne rătăci, şi într-o operă literară avem nevoie de indicaţii pentru a o înţelege mai bine. Or, pentru a înţelege cât mai bine un text, este nevoie de o cooperare cu acesta, de a pătrunde în interior şi de a descoperi ceea ce autorul vrea ca noi să descoperim. *Este nevoie de o apropiere de autor spre a ne identifica pe cât posibil cu autorul*. În calitate de profesori, noi ar trebui să fim avocaţii Autorului, adică să explicăm elevilor ce a vrut acesta să facă. În continuare urmăm îndemnul acesta prin "a ne apropia" de opera celor doi scriitori vizaţi mai sus.

În romanul „Baltagul", preferat lecturilor noastre, perspectiva gesticulaţiilor lingvistice reprezintă o modalitate artistică a *figurilor de cuvânt* şi a *emblemelor de* limbaj [20, p. 496-518], pline de culori şi aluzii, de ritmuri şi sonorităţi prin care Sadoveanu fundamentează şi dezvăluie *fiinţa vorbitoare* a românului coborât din mit, cu ritul (confesiunea) şi cu ritualul (rânduiala, tipicul) său, încărcat cu „materii şi vitalităţi ale altor regnuri" [14, p. 27]. *Gesticulaţiile lingvistice* fundează în structura şi în demersul ideatic (ideologic) ale romanului *simbioza* concentrată *în triada* realitatea istorică - imaginaţia cosmică - armonia cosmică; triada menţionată este realizată şi contemplată de autor ca un *sediu verbal, faptic şi metaforic*, reprezentând experienţa sa literară şi morală la intersecţia rituală dintre pieritor (efemer) şi nepieritor (veşnic), dintre necesitate (confesiune) şi întâmplare (rânduială), dintre act (viaţă) şi repaus (moarte).

Manifestându-şi *spiritul posesiv şi acerb al limbii române* şi fiind în această perspectivă un *scriitor de limbă, al faptului de stil şi al edificiului epic* (al construcţiei şi al radiografiei psihologice), afirmându-se ca un *rafinat al cuvintelor pline de esenţe şi de culori tari şi sonorităţi de aur*, Sadoveanu a creat, prin figurile de cuvânt şi prin emblemele de limbaj, romanul de *stări de vorbire şi de atmosferă langajieră competitivă*, potenţând sentimenul cosmic prin *înţelegerea şi exprimarea* unui anume regim de realitate istorică a românului care, venit din mit în istorie prin Munţii Latiniei, pe cărări de basm, având în inimă şi în minte crezul şi datinile pământului, a fost (este) în stare „să sintetizeze în el Universul, să-şi acordeze ritmurile vieţii la cele ale cosmosului, ale principiilor sale cele mai intime şi armonice, imuabile" [14, p. 27]. Acest regim de realitate istorică dezvăluie succesiv „cheile

[4] În susţinerea acestei idei, îl citãm pe Ervin Laszlo care apreciază că „…nous souffrons d'un „retard culturel" grav… Individuellement et collectivement, nous devrions tous pratiquer un examen de conscience, un sorte de psycho-analyse de nos limites intérieures… Notre problème est un problème de croissance, non pas du corps, mais de l'esprit et de l'intellect" (vezi: Laszlo Ervin, *Le mond modern et ses limites. Réfflexion hérétiques sur les valeurs, les cultures et les politiques d'aujourd'hui*. Paris: Ed. Tacor International, 1988, pp. 25, 27.

veşnice" ale luptei *pentru sensuri şi gesturi mari* ca realităţi ale mitului autohton, care este concentrat în însăşi limba, gândirea strămoşilor şi în însuşi sufletul lor.

Prin *spectaculoasele şi delicioasele defileuri de cuvinte, prin înmiresmatele adjective, prin zvâcnitoarele verbe şi prin aluzii livreşti* „de inserţii magice sau poematice" [14, p. 29], Sadoveanu a plăsmuit omul mitului; scriitorul ne face martori şi participanţi ai unui anume rit, care devine *regim de realitate*, prin contactul vechi şi veşnic al mitului cu existenţa poporului, *interpretată mitologic prin gesticulaţiile lingvistice*, dezvăluindu-se plenar *premoniţia-sentaţie* că „oasele noastre trebuie să se adune cu cele ale unor strămoşi", iar vorbele lor sunt şi vorbele noastre, punctându-se de fapt *substratumul interpretării mitologice a existenţei poporului român*.

Glasul ipostaziat al Vitoriei Lipan, care o situează într-o atmosferă vitală şi bărbătească, se ridică din hăul în care a fost găsit trupul lui Nechifor Lipan şi străbate dincolo de lumea reală ca să ajungă în lumea celui asasinat, să ajungă în cosmos, ca *expresie şi ecou ale voinţei de confesiune şi rânduială prin cuvânt*: „Era el acolo, însă împuţinat de dinţii fiarelor. Scheletul calului, curăţat de carne, sub tarniţă şi poclăzi, zăcea mai încolo. Femeia răcni aprig: - Gheorghiţă!…Atuncea, apropiindu-se, şi-a pus mâna în creştet şi şi-a mânat broboada neagră pe ceafă. Aducându-şi după asta degetele ca nişte ghiare asupra frunţii, a părut că vrea să-şi smulgă ochii. A strigat: - Gheorghiţă! De ce m-ai lăsat! Cu aşa glas a strigat, încât prin toţi cei de faţă a trecut un cutremur. S-a dărâmat în genunchi; şi-a rezemat fruntea de marginea sicriului" [16, pp. 124, 149]. *Glasul-cuvânt* în această ipostază este contaminat de puterea şi de proiecţia lui în spirit, „în tot ce e gând şi reprezentare despre lume" [14, p. 41]: „- Aşa că eu, deşi-s femeie proastă, am numărat pe degete zilele. S-a mai dus ş-acu şapte ani la Dorna după oi. Le-a cumpărat cu bine şi s-a întors cu pace. A avut vreme să le coboare la iernatic în locurile pe care le are năimite, le-a dat pe sama bacilor, a stat cu ei la numărătoare, a făcut socoteli, a plătit simbrii, a stătut şi-n târg la Iaşi o zi, a stătut alta la Piatra – şi după douăzeci de zile a fost înapoi. Dar acu a trecut de două ori pe atâta./ - Cum se poate? Asta n-am ştiut./ - Apoi, părinte, sfinţia ta nu-i eşti soţ şi n-ai nevoie să ştii. Durerea-i la mine şi socotelile acestea numai eu le fac noaptea, când îs singură trează ş-aud numai greierul din vatră. Acu, ast-noapte, am avut şi un semn în vis" (Sadoveanu, p. 24).

Având perspectiva distanţei sau mai bine zis având *exerciţiul distanţei comunicative*, putem reliefa perspectiva tensiunii psiholingvistice în spaţiul reprezentat de *sistemul lingvistic individual* şi de *faptele lingvistice individuale* de care uzează Vitoria Lipan. Aceste două ipostaze ale glasului ei semnifică gesticulaţiile lingvistice prin care îşi codifică *spectrul* de manifestare şi de existenţă a statorniciei sau „desenul" demersului său mental care nu este altceva decât „*altfelitatea*" la nivelul detaliului verbal. Această *căutare verbal* [7, p. 58-62] a Vitoriei Lipan *o face să acţioneze* (şi să trăiască) *în funcţie de cuvânt*, prin armonia frazei şi prin jocul expresiei: „- Ba tu să mă leşi cu ale mele şi să mănânci. Tu nu ştii câte am eu, nici câte gândesc. Eşti încă un plod, care ai să cunoşti de-acu înainte supărările vieţii. Mănâncă şi mai ales nu te gândi la lunganul acela al dascălului. Are un nas, drept după porecla care li s-a dat tuturor din neamul dascălului. Ochii mititei şi nasurile topor. Când văd că se mai desmiardă cu cântece şi cu vorbe delicate pe-acolo de prin străinătăţi, mă bucur care nu se mai află. Să faci bine, domnişoară, să-ţi vezi de rânduielile tale de fată mare, să-ţi baţi şi să-ţi scuturi perinile şi lăicerile de zestre, căci, în câşlegile ce vin, am de gând să te mărit. Oi găsi eu un român aşezat, cu casă nouă în sat şi cu oi în munte, să i te dau şi să scap de tine" (Sadoveanu, p. 18).

În roman gesticulaţiile lingvistice [24, p. 58-62] realizează o *unitate retorică* a „discursului" printr-o *gamă de procedee şi procedări*: unitatea retorică a discursului personajului central este o *execuţie verbală polemică*, un mod al mânuirii instrumentului verbal printr-un *dinamism intern al limbajului*. Eficienţa gesticulaţiilor lingvistice se referă la

matricea originară a limbajului, adică *ce* este şi *cum* se înţelege lumea; aceasta înseamnă definirea unei *tehnici verbale interpretative* pe care Vitoria Lipan o foloseşte în „a arăta" receptorului-cititor ce este şi cum se înţelege lumea, în mod expres, lumea ei. O atare tehnică o înţelegem drept *arta de a vorbi*, identificată ca *logos*, adică *limbaj şi raţionament*. De altfel, propoziţia este un tablou, *un tablou sonor şi grafic,* o fotografie a faptului, a lucrului, a acţiunii, a atitudinii; un nume stă pentru un obiect, altul pentru alt obiect şi aceste nume sunt legate unul de celălalt astfel, încât întregul reprezintă – ca un tablou viu – starea de lucruri [17, p. 113-136]. Însă tabloul nu semnifică o imagine vizuală fidelă, ci un „tablou logic" (Ludwig Wittgenstein), adică un model: structura propoziţiei reflectă structura faptului, lucrului, acţiunii, imaginii. Dinamismul intern al limbajului de care uzitează Vitoria Lipan este reflectat prin figura de cuvânt; în viziunea Adrianei-Gertruda Romedea [15, p. 7], *figura este o deviere faţă de modurile dominante privind utilizarea limbii, deviere ce reprezintă o artă, pentru că figura este, în acelaşi timp, alegere şi elaborare estetică*. În roman, Vitoria Lipan potenţează figura de expresie, de construcţie, de elocuţie, de gândire şi de presupoziţie prin raţionament şi prin dezvoltare/construcţie lingvală. Astfel acest personaj *măsoară lucrurile cu ajutorul cuvântului*: cuvântul ei luptă împortiva morţii şi rămâne pentru ea singura prezenţă în mijlocul unei mari absenţe: „La mustaţa aceea neagră şi la ochii aceia cu sprâncene aplecate şi la toată înfăţişarea lui îndesată şi spătoasă, Vitoria Lipan se uita ascuţit şi cu îndârjire, căci era dragostea ei de douăzeci şi mai bine de ani. Aşa-i fusese drag în tinereţă Lipan, aşa-i era drag ş-acum, când aveau copii mari cât dânşii" (Sadoveanu, p. 18). Pentru a potenţa cele menţionate, invocăm ceea ce a scris William Barclay referitor la cuvânt; tăcerea este într-adevăr prietenul şi ajutorul gândirii şi al invenţiei, afirmă autorul citat [1]. Dacă urmăreşti cursivitatea vorbirii şi frumuseţea discursului, nu vei ajunge la acestea prin nici o altă disciplină decât prin *studiul cuvintelor şi prin exersarea lor constantă* [18]. Mihail Sadoveanu o implică pe Vitoria Lipan *să exerseze cuvântul*, de a cărui semnificaţie depinde ceea ce doreşte ea să afle. Cuvântul se aseamănă cu personalitatea Vitoriei Lipan prin aceea că el are trecutul şi ereditatea ei; cuvântul se aseamănă cu personalitatea ei şi prin aceea că el menţine anumite asocieri ale acţiunilor ei şi este cunoscut după acestea.

Prin această definire se potențează și se identifică *pragmatica personajului* care ţinteşte direct în educaţia lingvistică. Romanul lui Sadoveanu edifice, prin gesticulaţiile lingvistice ale Vitoriei Lipan, o *educaţie lingvistică sincretică şi polifunţională*: demersul didactic aici se referă la *limbajul transcendent şi imanent* al personajului şi se apropie cel mai mult de *esenţa hermeneutică* ce presupune un mesaj şi un interpret, care să-l descifreze, să-l transmită, fără a nu fi denaturat şi pentru a putea fi receptat conştient şi raţional: „- Ce vrai să spui cu asta? îl întrebă nevastă-sa Vitoria, privindu-l pieziş./ - Spun şi eu o vorbă celor care au urechi de auzit/. Nevastă-sa înţelegea ceva dar era bănuitoare ca orice femeie şi deprinsă să răsară la orice înţepătură" (Sadoveanu, p. 6).

Înţelegem aici că este pusă ca principiu *valoarea bilaterală a educaţiei lingvistice* şi anume: cuvântul care clarifică şi cuvântul clarificat ca *pandant* al vorbirii [19]. În sensul enunţat, *perspectiva pedagogică (şi didactică)* a gesticulaţiilor lingvistice se referă la ceea ce Matthieu Gamard numeşte „travail de l'écriture" (activitate pedagogică asupra textului scris având sarcini cu dificultate progresivă prin „citeşte", „scrie", „caută"). Se profilează, aşadar, *activitatea creatoare* a cititorului-receptor (elev/student) vis-à-vis de textul scris şi de componentele lui diferite şi anume:

a) *inventio* – scrierea/scrisul ca o activitate asupra conţinutului;
b) *dispositio* – scrierea/scrisul ca o activitate asupra structurii;
c) *elocutio* – scrierea/scrisul ca o activitate asupra stilului;
d) *memoria* – scrierea/scrisul ca o memorie a limbii sau ca un „mettre en scène" a oralităţii limbii;

e) *actio* – scrierea/scrisul ca un act de vorbire şi de comunicare.

Acestea sunt cele cinci părţi recunoscute în retorica antică. Referitor la atare activitate, autorul respectiv precizează următoarele: „...la finalité est de permettre qu'il y ait une véritable appropriation du langage et que chacun puisse, à sa mesure, jouer activmente des mots et réfléchir à son propre discours comme à selui des autres. C'est à ce prix que l'écriture (comme activité ou objet) peut signifier culture, plaisir ou savoir" [9, p. 2]. Aceasta înseamnă pentru cititorul-receptor (elev/student) ceea ce Mihai Eminescu a conştientizat că „nu e carte să înveţi/ ca viaţa să aibă un preţ, ci trăieşte, chinuieşte (...) / şi-ai s-auzi cum iarba creşte".

În fond, precum am menţionat mai sus, Sadoveanu, prin personajul Vitoria Lipan, abordează tehnica limbajului prin *execuţie verbală polemică*, în care pune să funcţioneze cuvântul conştientizat ca un *decupaj semantic şi ca o grupare de semne privilegiate formând în ultimă instanţă o ordine internă langajieră şi discursivă, adică o pragmatică a lingvisticii.*

Pragmatica vorbirii personajului central rezidă în *practicarea limbii şi în puterea ei*: puterea de a crea lumea Vitoriei Lipan mai degrabă decât a o oglindi, de a produce stările de lucruri mai degrabă decât a le descrie, de a produce stările de suflet mai degrabă decât a le dezvălui [6, p. 6]. Astfel, educaţia lingvistică sadoveneană rezidă în *mimesis*-ul *lingual* ce implică cititorul-receptor într-o *comunitate lingvistică imaginară*, făcându-l co-participant la actele de vorbire ce o determină. În cadrul acestei *tranzacţii comunicative* propuse de autor (pe baza unui pact echivalent cu o convenţie pragmatică), lumea ficţională este privită şi înţeleasă de cititorul-receptor ca un univers unde limbajul, anume limbajul, operează cu aceeaşi putere modelatoare ca în universul real. *Proiectul auctorial* autonom, dar şi generic, al scriitorului străbate gesticulaţiile lingvistice pentru a pătrunde şi a surprinde situaţiile, atitudinile, comportamentele care fac să transpară ontologia limbajului Vitoriei Lipan.

Acţiunea de limbaj în gesticulaţiile lingvistice ale Vitoriei Lipan se realizează înspre un anumit *tip de mentalitate umană*, înspre un anumit mod de a concepe relaţia de comunicare şi rosturile ei. În textul romanului personajul acesta încadrează în actele de comunicare demersuri ale unui *paidagōgos* care, în viziunea lui Clement din Alexandria expusă în lucrarea „Pedagogul", are scopul să amelioreze sufletul omului şi să-l pregătească pentru o viaţă virtuoasă... De aceea eficacitatea comunicării este de esenţă eliberatoare: figurile de cuvânt şi gesticulaţiile lingvistice modelează un alt limbaj, care nu este menit să perturbe *normele acţiunii* Vitoriei Lipan prin vorbirea sa, ci să prelungească ficţiunea în realitate, supunând-o unui intens *proces de reinterpretare* de către cititorul-receptor.

Contrastul dintre acţiunea prin gesticulaţii lingvistice guvernată de reguli şi cea întemeiată pe diferite forme de a le dejuca reflectă însăşi *tensiunea psiholingvistică a personajului*, conturată în stratificarea situaţiilor de comunicare, dinspre *dialogul esenţializat*, trecând prin *conversaţia generalizată* şi ajungând la *monolog*; acest proces îl reprezintă *modelul etnometodologic*, el semnificând interacţiunea socială bazată pe producerea şi interpretarea conversaţiei de către înşişi participanţii ei la nivelul local, la nivelul secvenţelor recurente şi la nivelul general. Aşadar, Vitoria Lipan are o apreciere corectă a *poziţiei pragmatice* în dialog; comunicarea ei cu celelalte personaje porneşte de la elucidarea poziţiei pragmatice şi anume a aceluia „cine eşti tu pentru mine, cine sunt eu pentru tine". Cu o atare poziţie pragmatică, Vitoria Lipan, în relaţiile ei cu celelalte personaje, nu stabileşte *comuniunea fatică a limbajului* (lipsa unor raporturi de autoritate între participanţii la dialog), ci ea este pătrunsă de *nevoia de ordine a limbajului*, deoarece ordinea socială este creată din interior, de către membrii fiecărei comunităţi. *Ordinea înseamnă sistem în a vorbi, iar sistemul are rol ambivalent*: constrânge, dar şi protejează comunicarea; ordinea nu poate înlătura frica de a vorbi, dar o face suportabilă, ar afirma Vitoria Lipan. Ca să-l parafrazăm pe Simeon Marcovici, avem tot temeiul să afirmăm că Vitoria Lipan, „prin limba grăită"… a putut să se apropie de om…, a avut mijloc de a se înţelege cu oamenii, a putut să-şi

împărtăşească ideile şi să chibzuiască asupra „trebuinţelor vieţii”, adică ea a obţinut supremaţia în viaţă prin raţiune şi prin limbaj.

Concluzionând, punctăm că în lingvistică tratarea mijloacelor de semnalizare se referă şi la funcţiile semnalizatoare pe care le au mâna, capul, mişcările altor părţi ale corpului uman. Printre aceste funcţii se disting *gesturile vizuale*: al chemării, al indicării, al ameninţării, al bunăvoinţei sau îngăduinţei, al îndepărtării, al afecţiunii, al rugăminţii... Alături de acestea se află şi *gestul auditiv ori sonor*. Acest tip de gest indică direcţia sunetului şi în acelaşi timp îl fixează la/asupra unui obiect, atitudini, lucru, transformând *sunetul care exprimă emoţia* într-un semn al obiectului, al atitudinii, al lucrului. Astfel se realizează „procesul formării unei legături reflectorii condiţionate între complexele sonore, senzaţiile lor acustico-motorii şi anumite emoţii, imagini ale obiectelor şi unele acţiuni...” [12, p. 36]. Astfel se construiește limbajul.

Limbajul este activitatea individuală de comunicare prin intermediul limbii, ori comunicarea (transmitera de informatii) presupune vehicularea unor semnificații într-un „emițator” și un „receptor”, ceea ce nu se poate realiza decât prin utilizarea unor „coduri” care să permită materializarea acestor „mesaje”, codurile putând fi semnele (cuvintele) diferitelor limbi naturale sau limbajul mimico-gesticular (specific surdo-muților), sau alfabetul Morse etc. O altă componentă esențială a unui sistem de comunicare este „conexiunea inversă” ce are rolul de a regla emisia mesajelor în funcție de efectele produse.

Limbajul, fiind „limba în acțiune” sau limba preluată (interiorizată) și utilizată de fiecare subiect uman (care o găsește la naștere gata constituită), înseamnă că el preia și latura semantică a limbii. Latura semantică a limbajului nu se suprapune însă integral pe cea a limbii întrucât, pe de o parte, individul nu-și poate însuși toate semnificațiile tuturor cuvintelor existente în lexicul unei limbi, iar pe de altă parte, fiecare individ adaugă semnificației principale a unui cuvânt alte sensuri secundare, strâns legate de experiența sa personală. De exemplu, cuvântul „literatură” semnifică „arta cuvântului și a relațiilor dintre cuvinte”, însă această semnificație este valabilă pentru persoana care asociază trăiri subiective, predominant afectiv-motivaționale diferite, de exemplu, în cazul unui elev premiant la olimpiada de literatură, față de un alt elev mai puțin interesat de această artă. Acestea sunt anume sensurile personale ale cuvântului respectiv, rezultate din experiențele specifice, unice, ale elevului în legătură cu această disciplină școlară.

Prin arta cuvântului, poeţii şi prozatorii „îl salvează” pe individul uman de rătăcirile în activitatea sa langajieră, dându-i statutul de stăpânitor al actelor de limbaj şi demnitatea de constructór al limbajului în general. Căci prin arta cuvântului scriitorii actualizează şi reactualizează evenimentele, faptele şi psihologia umană. În „Cursul de retorică” Simeon Marcovici consideră cuvântul cel „dintâiu element de civilizaţie”, iar prin „limba grăită omul a putut să se apropie de om…, a avut mijloc de a se înţelege…, a putut să-şi împărtăşească ideile şi să chibzuiască asupra trebuinţelor”[5]. Arta cuvântului rezidă şi în „puternicul efect sufletesc” (Spiru Haret) pe care îl are asupra locutorilor.

BIBLIOGRAPHY

1. BALLY, Ch. *Traité de Stylistique Française*. Paris, 1909
2. BEAUDLAIRE Ch., *Curiosités esthétiques*. Paris : Garnier, Edition de H. Lemaître, 1999
3. BERGSON, H. Evoluţia creatoare. În: „*Filosofie. Teme de studii*…”, p. 175

[5] Semnificaţia cuvântului **trebuinţe** vizează baza obiectivă pe care se întemeiază viaţa, superioritatea omului în natură obţinută prin raţiune şi limbaj.

4. BIOGRAFIA Lingvistică. În: *Portofoliul European al Limbilor*. Consiliul Europei, 2000 (în versiunea română, p. 1-24)
5. CARACOSTEA, D. *Expresivitatea limbii române*. Bucureşti, 2000
6. CIOCÂRLIE, C. *Pragmatica personajului*. Bucureşti, 1992, p. 6
7. CULEGEREA *Estetica şi eseistica românească în secolul al XX-lea. Comentarii literare*. Texte alese. Bucureşti, 1993, p. 124
8. FAXIMILUL *Moment poetic. 15*. Chişinău, 2000, p.3
9. GAMARD, M. *Le Travail de l'écriture*. Paris, 2002, p. 3
10. GÂNJU, Mihai L. Cuvânt, limbă şi vorbire în proverbele româneşti. În *Revista „Limba şi Literatura Română"*, Anul XXIX, nr. 4 (octombrie-decembrie). Bucureşti, 2000, p. 24-27
11. JOURCENAR, M. *Memoriile lui Hadrian*. Bucureşti: Caretea Românească, 1983
12. LINGVISTICA generală (Culegere de articole). Bucureşti, 1963, p. 36
13. MIROIU, Mihaela. (coordonator). *Filosofie. Teme de studiu pentru clasa a XII-a licee şi clasa a XIII-a şcoli normale*. Manual. Bucureşti: Editura Didactică şi Pedagogică, 1993, p. 18
14. MUTAŞCU, Dan. *Lumea ca literatură*. Timişoara: Editura Steaua, 1979, p. 27
15. ROMEDEA, A.-G. *Actele de discurs: o perspectivă semiotică*. Iaşi, 1999, t. 1, m. 2, p. 7
16. SADOVEANU, M. *Baltagul*. Bucureşti, 2000
17. VICOL, Nelu. *Comunicarea umană : surse şi resurse.* Ediția a II-a completată. Chișinău: Tipografia „Totex-Lux", 2022, p. 113-136. ISBN 978-9975-3524-4-4
18. VICOL, Nelu. *Dezvoltarea limbajului*. Compendiu ştiinţifico-didactic. Chişinău: Tipografia „Print-Caro", 2010
19. VICOL, Nelu. *Implicaţii didactice la fonetică*. Chișinău: Tipografia „Tehnica-Info", 1999
20. VICOL, Nelu. *Valori și funcții ale limbajului în construcția comunicării*. Chișinău: Tipografia „Totex-Lux", 2016, p. 401-453. ISBN 978-9975-3060-5-8
21. VICOL, Nelu. Construcția nevoii de limbaj. În : *Revista Științifică de Pedagogie și Psihologie „Univers Pedagogic"*, nr. 2, p. 67-73, 2011. ISSN 1811-5470
22. VICOL, Nelu. Creația cuvântului: „deșteptarea" limbajului. În: *Revista Științifică de Pedagogie și Psihologie „Univres Pedagogic"*. Chișinău, 2009, nr. 3, p. 33-41 ISSN 1811-5470
23. VICOL, Nelu. Elemente fonice ca expresie semnificativă a actului de comunicare verbală umană. În: *Culegerea „Omagiu profesorului şi omului de ştiinţă Vladimir Zagaevschi la 70 de ani"*, Chișinău: C.E.P., U.S.M., 2003, p. 164-168
24. VICOL, Nelu. Gesticulațiile lingvistice ca fondare a tensiunii comunicative în romanul „Baltagul" de Mihail Sadoveanu. În: *Revista Științifică de Pedagogie și Psihologie „Univers Pedagogic"*, nr. 2(6), p. 58-62, Chișinău, 2005 ISSN 1811-5470
25. VICOL, Nelu. Relații de comunicare în spațiul reprezentat de structurile ritmico-rimate. În: *Revista Cugetări de limbă și literatură*. Tomul XII. Oradea, 2005, p. 89-93

26. ZAFIU, R. Limbi imaginare, limbi amestecate. În : *Revista România literară*. Bucureşti, 19-25 decembrie 2001, nr. 50, p. 11

THEORETICAL FRAMEWORKS FOR THE DEVELOPMENT OF COMMUNICATIVE COMPETENCES (NATIVE LANGUAGE/FOREIGN LANGUAGE)

Maria Hadîrcă, Ludmila Cutcovschi
Assoc. Prof., PhD, „Ion Creangă" State Pedagogical University of Chișinău, Republic of Moldova, Lecturer, PhD, State University of Moldova

Abstract: This article motivates the ideea of education centered on the formation of key competences, shows concepts and visions regarding the structure of communicative competence in native language/foreign languages, and highlights principles, stages and didactic conditions required to be respected in the process of formation-development of communicative competences of students.

Keywords: communication, linguistic education, key competence, communicative competence, native language, foreign languages, speaking.

Introducere. Tendințele de reconfigurare a educației și învățării în contextul actualelor provocări societale, reorientările în materie de politici lingvistice și educaționale, urmate de schimbarea de perspectivă în ceea ce privește proiectarea și realizarea procesului de predare-învățare-învățare – trecerea de la pedagogia obiectivelor la un învățământ centrat pe formarea de competențe, adică pe finalitățile / rezultatele procesului de învățământ – reprezintă doar câteva premise necesare de avut în vedere pentru regândirea în scop de eficientizare a procesului educațional și de creştere a relevanţei rezultatelor învăţării pentru elev şi pentru societate.

În cadrul acestor schimbări și transformări globale, în spațiul educațional internațional, potrivit lui Al. Crișan, se vorbește deja de o *permanentizare* a reformelor în educație, fiind invocată necesitatea unei abordări funcțional-pragmatice a învățământului, care, prin programul său de instruire, să anticipeze dezvoltarea societății și să pregătească tinerii pentru viața în continuă schimbare, să fie centrat pe nevoile de formare ale educabilului și să vizeze viitorul pe termen lung, adică achiziționarea unor competențe-cheie, care să le servească drept bază pentru învățarea și autodezvoltarea personalității pe tot parcursul vieții. [7]

În R. Moldova, problema regândirii modului de proiectare a curriculumului școlar, plecând nu de la conținuturile instruirii, ci de la sisteme de competențe necesare elevului în viață, s-a impus încă din primii ani ai secolului XXI ca o cerință de modernizare a învățământului autohton, dar și de sincronizare cu tendințele europene în materie de politică educațională, când, la nivel european, era deja conturată o listă de competențe-cheie necesare oricărei persoane pentru dezvoltare şi împlinire personală, pentru inserție profesională, pentru incluziune socială şi cetățenie activă. [21; 22]

Totuși, trecerea la instruirea bazată pe formarea de competențe a fost legitimată abia în 2014, când, prin Codul Educației, s-a stabilit: la finalizarea învățământului obligatoriu, fiecare absolvent trebuie să dețină *opt competențe-cheie* necesare fie pentru continuarea studiilor, fie pentru inserția socială: comunicarea în limba maternă; comunicarea în limbi străine; competențe de bază în matematică, științe și tehnologii; a învăța să înveți; competențe digitale; competențe sociale și civice; spirit de inițiativă și antreprenoriat; sensibilizare și exprimare culturală. [6]

Actualmente, *competenţele-cheie* sunt omniprezente în orice acțiune de reformare a sistemelor și proceselor de învățământ la nivel european, dat find faptul că ele contribuie la o mai bună contextualizare a învățării și exprimă cel mai bine relevanța socială și autenticitatea instruirii.

Considerații privind formarea-dezvoltarea competenței de comunicare.

În general, se consideră că procesul de formare-dezvoltare a unei competenţe-cheie trebuie privit nu în mod izolat, ci ca „un construct complex, cu multiple relaţionări şi întrepătrunderi, consonante cu societatea interconectată din care cetăţeanul european face parte". Toate competenţele-cheie sunt în mod egal importante, iar fiecare dintre ele, luată în parte, poate contribui la o viaţă de succes în societatea cunoaşterii, după cum se subliniază în documentele europene privind implementarea competenţelor-cheie în procesul de învăţământ. [22]

În cele ce urmează, ne vom referi la două dintre competențele-cheie recomandate de Uniunea Europeană ca necesare de format-evaluat: comunicarea în limba maternă și comunicarea într-o limbă străină, la nivelul cărora se constată cele mai multe posibilități de relaționare, întrepătrundere și intercorelare atât la nivel de definiție, structură, strategii de formare etc., cât și la nivel de abordare strategică a procesului de formare-dezvoltare pe trepte de învățământ.

Pentru început, vom remarca faptul că ambele competențe au la bază modelul comunicativ-funcţional de predare-învățare-evaluare a limbilor, care reprezintă viziunea pragmatică asupra modului în care trebuie să se facă astăzi învățarea limbilor materne şi nonmaterne în şcoală, aceasta impunându-se ca un factor de compatibilizare în ceea ce priveşte eficientizarea procesului de formare-dezvoltare a competenţelor de comunicare, în general.

În acest context, vom evidenția unele idei, concepte, viziuni, principii referitoare la mediul de formare și etapele procesului de formare-dezvoltare a competențelor de comunicare, precizând că această finalitate constituie scopul de bază al tuturor disciplinelor lingvistice care se învață în școală, reunite acum sub umbrela ariei curriculare„Limbă și comunicare".

În ceea ce privește modul de proiectare și realizare a educației lingvistice în școală (studiul separat al limbii, studiul integrat – limbă plus text literar, orientarea comunicativă în predare-învățarea limbilor ș.a.), rolul limbajului acțional, al lecturii și al comunicării didactice în dezvoltarea competențelor de comunicare ale elevilor, menționăm ca importante studiile realizate de teoreticieni cu renume internațional în domeniul lingvisticii, precum T. Slama-Cazacu, E. Coșeriu, J. Habermas, Ch. Morris ș.a.; în didactica limbilor – L. Vâgotski, E. Passov, Ch. Lohmann, O. Banks ș.a.; ale autorilor de concepții și modele pedagogice, de curriculum și manuale școlare – Vl. Pâslaru, T. Callo, Al. Crișan, V. Goraș-Postică, Vl. Guțu, I. Guțu ș.a.

În arealul pedagogic românesc, psiholingvista T. Slama-Cazacu este prima care a argumentat științific rolul vorbirii în dezvoltarea competenței de comunicare, evidențiind necesitatea realizării unei *educații permanente pentru comunicare* în toate treptele de învățământ. În opinia sa, dezvoltarea competenței de comunicare ar trebui să vizeze atât formarea deprinderilor de vorbire monologată, cât şi a celor de vorbire dialogată, dat fiind că fiecare tip de vorbire are particularităţile sale psihologice şi lingvistice, iar pentru o bună organizare a actului comunicativ trebuie de luat în considerare și astfel de aspecte: imitarea realităţii – alcătuirea unui dialog în baza cuvintelor cheie, simularea activităţii de vorbire în situaţii reale și virtuale de comunicare – jocul de rol, vorbirea autentică, exprimarea opiniei de la persoana întâi ș.a. [12]

Interacţiunile sociale au un rol deosebit în dezvoltarea cognitivă şi socială a persoanelor, în special când interacțiunile au loc între „persoanele cu același nivel de dezvoltare", consideră această autoare, subliniind: competenţele vorbirii dialogate se bazează pe modalităţi de producere şi de reproducere activă, iar pentru participarea activă la discutarea şi rezolvarea unor probleme în grup, elevii trebuie să dispună de competenţe cognitive şi de structuri operaţionale vii care sunt atât produse ale acţiunii proprii, individuale, cât și consecințe ale interacţiunii sociale şi ale cooperării interpersonale. [idem]

La rândul său, E. Coșeriu fundamentează conceptul de *limbă funcţională,* care se referă la practica raţională şi funcţională a limbii și are în vedere dezvoltarea capacităţilor de vorbire ale oricărui vorbitor, prin producerea actelor de comunicare. Autorul este de părerea că limba funcţionează în vorbire, de aceea în predarea-învățarea unei limbi trebuie să se pornească nu de la gramatică, ci de la *realitatea limbajului,* iar pentru a se ajunge la *normativitatea vorbirii,* adică la folosirea unui limbaj literar, trebuie formată *atitudinea vorbitorului* faţă de limba pe care o vorbeşte, adică să se facă *educaţie lingvistică.* [apud, 8]

Aceste și alte idei stau la baza *orientării/viziunii comunicative* în predarea-învățarea limbilor (materne sau nonmaterne), sintetizată în modelul *comunicativ-funcțional* de predare-învățare a limbilor și dezvoltată apoi prin *abordarea interacțională* a studiului limbilor, care vizează dezvoltarea capacității elevului / studentului de a utiliza limba în diverse contexte de comunicare naturală și are astăzi un impact semnificativ în eficientizarea practicilor de predare-învățare a limbilor.

Adeptă a acestei abordări, T. Callo tratează competența de comunicare a elevului ca un produs al educației lingvistice și insistă asupra următoarelor orientări în realizarea acesteia: vorbirea să apară ca necesitate primordială; dezvoltarea vorbirii elevilor și disponibilitatea cadrului didactic pentru actul comunicativ; formarea elevului ca vorbitor, nu ca lingvist; context ambiental al vorbirii etc. Competențele comunicative se pot forma atunci, remarcă autoarea, când materialele verbale sunt predate pe unități funcționale - actele de vorbire și prin metode interactive modelate în situații de comunicare reală, dar nu în unități formale. [4]

În opinia sa, dar și a altor cercetători (A. Barbăneagră, A. Bărbuță ș.a.), un factor important în dezvoltarea competenței de comunicare a elevului/studentului îl constituie organizarea în cadrul predării-învățării a *situației de comunicare,* care este alcătuită din următoarele entități: (a) intenția comunicativă; (b) scopul comunicativ; (c) selecția mijloacelor lingvistice. În cadrul unei situații comunicative, actul de comunicare se poate realiza prin două tipuri de activități: emiterea și receptarea mesajului. Procesul de transmitere a informației include două tipuri de trecere: de la intenție spre text și de la text spre intenție, iar finalitatea actului comunicativ este înțelegerea și producerea mesajelor. [1]

În Cadrul European Comun de Referinţă pentru Limbi, competenţa-cheie *comunicarea în limba maternă* este definită ca „abilitatea de a exprima şi a interpreta concepte, gânduri, sentimente, fapte şi opinii, atât în forma orală, cât şi scrisă (prin activităţi de ascultare, vorbire, citire şi scriere), precum şi de a interacţiona lingvistic adecvat şi creativ, în diverse contexte sociale şi culturale: în educaţie şi formare, la muncă, acasă şi în timpul liber". [2] Autorii Cadrul European prezintă competența de comunicare într-o limbă străină ca o structură complexă, ce include patru componente de bază: competența lingvistică, competetența sociolingvistică, competența pragmatică și competența inter-/pluri culturală. [20]

În general, se consideră că o persoană este capabilă să comunice eficient, dacă răspunde următoarelor condiții sau necesități:

- comunică cu claritate în diferite forme: verbal, nonverbal, paraverbal și/sau artistic;

- receptează şi înţelege ideile comunicate într-o varietate de moduri;
- accesează cunoştinţe şi competenţe anterioare necesare pentru a realiza comunicarea;
- sprijină comunicarea efectivă prin solicitarea de clarificări şi oferirea de feedback etc. [3, p. 23-24]

Raportându-ne la descriptivul de competențe al Uniunii Europene, observăm că atât competența de comunicare în limba maternă, cât și cea de comunicare în limba străină au aceeași structură complexă, pornesc de la același construct – asimilarea aceluiași sistem de cunoștințe (vocabular; gramatică funcţională; acte de vorbire; funcţii ale limbii ș.a.); vizează formarea acelorași capacități/aptitudini (a comunica oral şi scris într-o varietate de situaţii; a monitoriza şi adapta propria comunicare la cerinţele situaţiei; a căuta, a colecta şi a procesa informaţia; a formula şi a exprima argumente orale şi în scris etc.) – evident, exigențele sunt de nivel diferit, precum și a unor atitudini similare. În această bază, considerăm că ambele competențe pot fi formate prin strategii comune de predare-învățare, printr-o interconexiune la nivel de conținuturi sau de comportamente verbale etc. În același timp, pentru fiecare domeniu de competență există și anumite aspecte specifice ale procesului de formare-dezvoltare, la care ne vom referi mai jos.

Specificități privind dezvoltarea competenței de comunicare în limba străină. E. Пассов consideră că procesul de formare-dezvoltare a competenței de comunicare într-o limbă străină este alcătuit din trei componente esenţiale: (1) competenţa primară; (2) deprinderea și (3) competenţa secundă. Competenţa primară este o activitate efectuată pentru prima dată prin conştientizarea modului de îndeplinire, cu accent pe metoda de realizare, deprinderea presupune o activitate realizată inconştient, aproape automat, iar competenţa secundă prevede capacitatea efectuării activităţilor complexe bazate nu doar pe cunoştinţe, ci mai ales pe deprinderi. [19]

Autorul insistă pe importanța formării celor patru deprinderi integratoare: audierea, vorbirea, citirea și scrierea, evidențiind importanța a șase condiţii pedagogice necesare pentru realizarea procesului de dezvoltare a competenței de comunicare: (1) motivare pentru comunicare; (2) conținuturi relevante; (3) situaţii comunicative; (4) individualizare; (5) starea emoțională; (6) diversitatea activităților de comunicare. [18, p. 55]

Conform opiniei lui D. Oroșan, elevii trebuie să fie interesaţi de actul de comunicare, care presupune anumite tipuri de exerciţii, organizarea lor, selectarea conţinutului textelor ș.a.m.d. La fel de important este crearea situaţiilor comunicative interesante potrivit activităţilor și intereselor elevilor. Pentru dezvolatrea competenței de comunicare aspectul individualizării porneşte de la ideea că orice elev este o personalitate, iar din perspectivă psihologică s-a constatat că înţelegerea şi memorarea unei informaţii creşte în dependenţă de interesul şi importanţa ei pentru fiecare persoană. Participarea la actul comunicativ depinde şi de caracterul elevului, fiindcă comunicarea este indispensabilă de conştiinţă şi sentimente, de aceea este necesar de a ţine cont de starea emoţională a fiecărui elev. Diversitatea este condiţia obligatorie pentru dezvoltarea dinamismului şi improvizării în comunicare, iar lipsa variaţiei în comunicare duce la automatizarea deprinderilor, susține autorul. [11]

Educația multilingvă: un deziderat al învățământului modern. În contextul globalizării educației și al mobilității elevilor / studenților, crește interesul indivizilor și al societăților pentru formarea-dezvoltarea competențelor de comunicare în mai multe limbi. Educația multilingvă / plurilingvă se referă la cunoașterea / stăpânirea, pe lângă limba maternă, a cel puțin două limbi de circulație internațională, care sunt solicitate astăzi ca o cerință față de cetățeanul european.

Mai mult ca atât, în documentele europene este determinat *optimul lingvistic* al fiecărui cetăţean european, exprimat prin formula: limba maternă + 2 limbi străine, ceea ce

confirmă statutul de fundament al limbii materne în activitatea de formare-dezvoltare a competenţelor de comunicare într-o altă limbă, iar cu referire la stăpânirea unor limbi străine sunt specificate *niveluri de competenţe* pe care utilizatorul unei limbi le poate dobândi de-a lungul experienţei sale de învăţare, care trebuie introduse într-un Paşaport Lingvistic European. [8]

În acest sens, trebuie de menționat că noul cadru de referință privind competențele-cheie recomandate pentru educația de bază (Recomandarea Consiliului UE din 2018) prezintă două modificări esențiale făcute la nivelul primelor două poziții ale listei de competențe-cheie: (1) competența de comunicare în limba maternă a fost înlocuită prin sintagma *competențe de alfabetizare / literație;* (2) competența de comunicare în limba străină – prin *competențe multilingvistice*. Redefinirea acestora prin utilizarea pluralului *competențe* vizează atât extinderea cerințelor în raport stăpânirea competențelor de comunicare orală sau în scris ale elevilor, cât și nevoia unor abilități de comunicare mai complexe și în mai multe limbi, într-o societate bazată pe cunoaștere și comunicare. [idem]

Conform descriptivului de competențe, prin *competențe multilingve* se înțelege capacitatea de a utiliza diferite limbi în mod corespunzător și eficient pentru a realiza acte de comunicare. Această definiție are elemente comune cu competența de alfabetizare/literație: se bazează pe capacitatea de a înțelege și interpreta concepte, gânduri, sentimente, fapte și opinii, atât oral, cât și în scris (ascultare, vorbire, citire și scriere).

În ceea ce privește predarea-învățarea eficientă a limbilor străine, M. Păiși-Lăzărescu recomandă respectarea de către cadrele didactice a următoarelor condiții pedagogice: stabilirea cu claritate a obiectivelor; cunoașterea particularităților de vârstă ale elevilor; utilizarea unui material didactic adecvat, calitativ și inteligibil; participarea activă a elevilor; dezvoltarea unui nivel optim de motivație etc. [apud, 9]

În acelaşi scop, D. Gârleanu evidenţiază alte câteva condiţii necesare de asigurat pentru formarea şi dezvoltarea competenţei de comunicare, cum ar fi: starea de spirit favorabilă comunicării; valorificarea filtrelor de ascultare: emoţională, semantică, persuasivă, interpersonală; atitudinea activă; atenţie concentrată asupra esenţialului, dar şi a amănuntelor cu valoare psiho-afectivă recunoscută; sincronizarea spaţiu-temporală a emiterii receptării mesajului; exersarea propriilor capacităţi de exprimare verbală; antrenarea concomitentă pentru rolul de participant – ascultător; determinarea clară a atitudinilor, ideilor ce urmează a fi puse în discuţie; analiza caracteristicilor auditoriului. [9]

După cum observă U. Bredel, competenţa de comunicare vizează atât cunoaşterea conceptelor importante şi a modelelor de comunicare, cât şi posedarea tehnicilor de comunicare concrete, subliniind că în activitatea de formare a competenţei de comunicare un rol important îl joacă nu doar capacitatea de a vorbi, dar şi dispoziţia, respectiv dorinţa de a comunica. Capacitatea de comunicare semnifică aptitudinea de a se exprima clar şi orientat spre receptor, iar starea de pregătire se referă la propria dorinţă de a face schimb cu alţii, de a explica verbal lucruri şi de a transmite cunoştinţe prin comunicare. Competențele de comunicare în activitatea de învăţare se fundamentează pe următoarele motive:

- interesul cognitiv – se manifestă prin "vreau să ştiu";
- pregătirea profesională – se manifestă prin "vreau să obţin o profesie";
- motivul autodezvoltării – se manifestă prin „vreau să mă dezvolt";
- motivul autointegrării – se manifestă prin „vreau să mă integrez în comunitate" [14]

Ch. Lohmann propunea câteva teze importante pentru dezvoltarea competenței de comunicare:

- utilizarea consecventă a limbii străine după deviza „Să vorbim!"

- repetări din manual, pentru a câștiga spaţiu pentru materiale autentice semnificative pentru vorbire;
- funcționarea învățării proiectate, axată pe teme cu relevanţă pentru viaţă;
- participarea elevilor la alegerea conţinuturilor;
- diversitatea formelor sociale;
- susţinerea elevului;
- încurajarea lucrului individual;
- dezvoltarea unei culturi a feed-backului;
- crearea unui anturaj pozitiv pentru corectarea greşelilor. [apud, 16]

Comunicarea îndeplinește rolul de bază în formarea competenţelor şi dezvoltarea lor și este mediul în care se desfăşoară predarea, învăţarea şi evaluarea limbilor străine. Gândirea, acţiunea şi înţelegerea sunt însoţite de comunicare şi influienţează şi dezvoltă competența de comunicare ale elevilor chiar de la cele mai mici vârste, prin urmare și din acest motiv rolul profesorilor este de a forma, valorifica şi dezvolta competența de comunicare într-un mod sistematic şi funcţional. Atunci când rolul comunicării va avea un caracter funcţional, prin situaţii comunicative reale şi relevante, atunci va spori şi motivaţia elevilor, or, situaţiile create artificial nu mai satisfac necesităţile învăţământului axat pe competenţe. Unul din paşii obligatorii, pentru realizarea actului comunicativ prezintă angajarea, încrederea, convingerea, sensibilitatea şi motivarea elevilor de a comunica constructiv. [14]

Pentru dezvoltarea competenței de comunicare**,** susține H. Schröder, este necesară dezvoltarea personală. Competența comunicativă este dezvoltată atunci, când participanţilor la procesul de comunicare li se acordă dreptul de a alege liber forma comunicării, adică când elevului i se oferă posibilitatea de a hotărî, stimula şi de a reflecta despre deciziile luate sau deciziile respinse. [17]

Competența de comunicare presupune în esenţă îmbunătăţirea autocunoaşterii, dar şi dragostea faţă de aproapele său: tratarea emoţiilor proprii şi străine; recunoaşterea modurilor de recunoaştere proprie şi străine, care deranjează sau dimpotrivă dinamica conflictului în domeniul relaţiilor interumane; capacitatea de a vedea izolat oameni şi probleme; dezvoltarea capacităţii de transpunere în situaţii; respectarea partenerului de conflict/adversarului ca persoană; recunoaşterea şi formularea intereselor proprii şi străine; dezvoltarea posibilităţilor de autoafirmare corespunzătoare. Anume acest ultim punct pare să fie important pentru că nu este vorba doar de comportamentul de cooperare şi compromis, dar şi despre interese şi necesităţi proprii, astfel curajul depinde nu doar de capacitatea de comunicare, dar şi de puterea „Eu”- lui şi puterea de a se impune. [idem]

La rândul său, L. Meyer subliniază o serie de sugestii referitoare la posibilitățile metodologice de dezvoltare a competenței de comunicare: motivarea elevului pentru studiul limbii țintă; statuarea intereselor proprii în realizarea situaţiilor comunicative; competențele comunicative se dezvoltă odată cu capacitatea de a forma şi înţelege afirmaţii separate sau pline de sens; definirea unor relaţii sociale noi pentru comentarea produselor comunicării, pentru autoafirmare şi anticiparea şi reconstruirea situaţiilor comunicative. [15]

În schimb, O. Banks demonstrează că deprinderile automatizate şi manipularea respectivă a structurilor de limbă nu mai pot servi ca o condiţie pentru obiectivul unei lecţii de limbă străină. Cercetările tot mai detaliate din acest domeniu recomandă lecţia orientată pe elev, cu un caracter diferenţiat. Pedagogia modernă îl plasează pe elev în centrul procesului educațional, care nu poate avea loc fără competenţele comunicative. [13]

Încheiem acest studiu prin a sublinia următoarea idee: formarea-dezvoltarea eficientă a competenței de comunicare în orice limbă se produce în mod etapizat, se bazează atât pe

învățarea actelor de vorbire, cât şi pe producerea de mesaje (produse ale comunicării) care trebuie să clare și corecte. După cum subliniază D. Drincova, competenţa gramaticală este una dintre componentele de bază ale competenţei de comunicare lingvistică, iar scopul principal al lecției de limbi străine îl constituie dezvoltarea procesuală a competenței de comunicare, pe care elevii trebuie să o dobândească în procesul studierii limbii. Lecţiile de gramatică, cu un caracter comunicativ, nu sunt orientate spre descrierea sistematică a gramaticii, ci spre alegerea mijloacelor lingvistice corespunzătoare situaţiilor comunicative, temelor şi textelor. Deci, una din condițiile obligatorii pentru dezvoltarea competenței de comunicare este racordarea conținuturilor lingvistice la contextele vieții reale, autentice, utile elevului și funcționale în societate. [23]

Concluzii. Stabilirea competenţelor ca finalităţi ale curriculumului şcolar pentru învăţământul primar, gimnazial și liceal au reprezentat pentru învăţământul preuniversitar din R. Moldova o oportunitate de inovare metodologică. După cum susține L. Ciolan, *învățarea bazată pe formarea de competențe* s-a dovedit a fi „una dintre mișcările cele mai semnificative în teoria și practica educațională din ultimii ani, care se manifestă în mai multe domenii: educația formală prin școală, educația nonformală, formarea personalului didactic, formarea profesională etc.” [5, p. 117]

Mai mult ca atât, potrivit cercetătoarei A. Mihăescu, citată de M. Hadîrcă, contribuţia generală a competenţei de comunicare în limba maternă la formarea-dezvoltarea personalității elevului se identifică la nivelul a trei perspective valorice: a) ca instrument pentru construirea cunoaşterii în plan individual; b) ca instrument pentru organizarea propriei gândiri; c) ca instrument pentru rezolvarea de conflicte şi pentru împărtăşirea unor valori comune (a trăi împreună cu ceilalţi). [8]

De aceea competențele de comunicare (în limba maternă și, în limba a doua sau a treia limbă) rămân a fi statuate pe primele două poziții ale profilului de competențe necesare omului contemporan. În același timp, organisme internaţionale, cum ar fi UNESCO şi Consiliul Europei, apreciază înalt practicile de învăţare a limbilor străine ca instrument de comunicare și dialog intercultural, ca mijloc de integrare socială şi internaţională, promovând multilingvismul prin programe de educaţie şi formare, încurajând mobilitatea şi parteneriatele transnaţionale în acest sens. Prin urmare, interesul sporit pentru procesul de formare-dezvoltare graduală a competențelor de comunicare (în limba maternă / în limbi străine) are o explicaţie logică şi una funcțional-pragmatică, or, pentru a se realiza ca personalitate, omul modern trebuie să fie deschis spre comunicare și să deţină competenţe comunicative în câteva limbi.

BIBLIOGRAPHY

1. BĂRBUȚĂ, I., CALLO, T., CONSTANTINOVICI [et al.]. *Predarea şi învăţarea limbii prin comunicare. Ghidul profesorului.* Chişinău: Cartier, 2003. 204 p.

2. *Cadrul European Comun de Referinţă pentru Limbi – învăţare, predare, evaluare*. Chişinău: Tipografia centrală, 2003. 204 p.

3. *Cadrul de Referinţă al Curriculumului Naţional.* Apr. prin Ordinul min. nr.432 din 29.05.2017. Aut. Guțu Vl., Bucun N. [et al.]. Chişinău: Lyceum, 2017. 104 p.

4. CALLO, T. *Educația comunicativ-verbală*. Chișinău: Litera, 2003

5. CIOLAN, L. *Învăţarea integrată. Fundamente pentru un curriculum transdisciplinar*. Iaşi: Polirom, 2008

6. Codul educaţiei al Republicii Moldova din 23.11.2014. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 319-324.

7. CRIȘAN, Al. *Repere pentru proiectarea, actualizarea şi evaluarea Curriculumului Naţional în România.* 31.10.23_consultare.pdf

8. HADÎRCĂ, M. *Competența de comunicare. Conceptualizare. Formare. Evaluare.* Chişinău: Garamont-studio, 2023. 218 p.

9. GÂRLEANU, D., LUPUȘORU, D., LUPAȘCU, L., ŞOITU, C. *Componentele unei pedagogii a comunicării// Comunicare şi educaţie.* Iaşi: Ed. Spiru Haret, 1996. 205 p. p.59-64

10. MIHĂESCU, A. Domenii de competenţe-cheie europene: comunicarea în limba maternă. În: *Revista de Pedagogie*, nr. 58 (3) 2010

11. OROȘAN, D. *Comunicarea didactică, model de formare a competenţelor comunicative la elevii ciclului primar.* Chişinău: 2005. 156 p.

12. SLAMA-CAZACU, T. *Comunicare pentru educaţie şi educaţie pentru comunicare// Educaţie şi limbaj.* Bucureşti: Editura didactică şi pedagogică, 1972. 243 p. p.19-29

13. BANKS, O. *Soziologie der Erziehung.* Düsseldorf, 1975. 259 S.

14. BREDEL, U., GÜNTHER, H., KLOTZ, P., OSSNER, J., SIEBERT-OTT, G. *Didaktik der deutschen Sprache.* Band 1. Stutgart: Schöningh UTB, 2001. 586 S.

15. MEYER, M. A., PLOGER, W. *Allgemeine Didaktik, Fachdidaktik und Fachunterricht*. Weinheim und Basel: Beltz Verlag, 1994. 286 S.

16. RAMPILOLLON, U., ZIMMERMANN, G. *Strategien und Techniken beim Erwerb fremder Sprachen.* Max Verlag, 1997. 292 S.

17. SCHRÖDER, H. *Didaktisches Wörterbuch.* 3.Auflage. München, Wien: R. Oldenburg Verlag, 2000. 427 S.

18. ПАССОВ, Е. *Основы методики обучения иностранным языкам.* Москва: Просвещение, 1977. 216 с.

19. ПАССОВ, Е. *Учебное пособие по методике обучения иностранным языкам.* Воронеж, 1975. 235 с.

20. *Cadrul European Comun de Referinţă pentru Limbi (CEFR)* [citat 10.10.2023]. Disponibil: https://www.coe.int/en/web/common-european-framework-reference-languages/introduction-and-context

21. Recomandarea Parlamentului European şi a Consiliului Europei privind competenţele cheie. In: J*urnalul Oficial al Uniunii Europene,* 2006, nr. L394/210. [citat 02.02.2024]. Disponibil: http://ecalificat.ro/uploads/files/productsitems/0/

22. Recomandarea Consiliului Europei privind competenţele-cheie pentru învățarea pe tot parcursul vieții din 22 mai 2018. In: J*urnalul Oficial al Uniunii Europene,* 2018, (2018/C 189/01). [citat 02.01.2024]. Disponibil: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=CELEX:32018H0604(01)&from=EN

23. DRINKOVA, D. *Kommunikative Grammatik.* [citat 15.04.2017]. Disponibil: http://archive.ecml.at/mtp2/publications/C1_Additionalmaterials_Drinkova.pdf

PSYCHO-PEDAGOGICAL ASSISTANCE TO CHILDREN WITH ASPERGER SYNDROME

Victoria Maximciuc, Elena Timcenco
Assoc. Prof., PhD, "Ion Creangă" State Pedagogical University, Chişinău, Republic of Moldova, MA Student, „Ion Creangă" State Pedagogical University, Chişinău, Republic of Moldova

Abstract: Article reflecting the problem of psycho-pedagogical assistance to pupils with Asperger syndrome in mainstream schools in the Republic of Moldova. According to the country's educational policy all children with special needs go to general institution, including those with Asperger syndrome. We wanted to investigate the problem of providing psycho-pedagogical assistance to students with Asperger syndrome in general education institutions. We elaborated a psycho-pedagogical assessment model, we interviewed pupils with Asperger syndrome, teachers working with this category and parents. After conducting the experiment we identified that the educational system is not able to meet the special educational needs of these pupils. We have developed a training programme for all actors involved.

Keywords: pupils with Asperger syndrome, inclusive education, psycho-pedagogical assistance, teaching staff, parents

Actualitatea şi importanţa problemei abordate rezidă din faptul că în prezent, un număr tot mai mare de familii se confruntă cu provocarea educației unui copil cu sindrom Asperger (SA). Acest lucru se datorează tendinței globale de creștere al numărului de astfel de copii și a faptului că în jurul sindromului clasic se formează mai multe tulburări similare în dezvoltarea comunicării și adaptării sociale care nu se încadrează într-o singură definiție, dar necesită o abordare corectivă psihopedagogică similară. În Republica Moldova copiii cu SA nu beneficiază de diagnostic precoce, de intervenția timpurie și de asistența necesară, care le-ar asigura o educație de calitate, integrarea în comunitate și o viață independentă. Acest fapt se datorează în mare măsură specificului de dezvoltare al copiilor cu SA și deosebirilor esențiale de tulburarea din spectrul autist, care stârnesc confuzii la diagnosticare și rezistență din partea părinților. În cele mai frecvente cazuri, SA este diagnosticat în jurul vârstei de 6 ani, atunci când copilul merge la școală și dificultățile sale de socializare devin mai evidente. Trebuie menționat faptul că, în cazul unei abordări profesioniste și complexe, copilul poate fi diagnosticat începând cu vârsta de 1,8 – 3 ani. Punctele forte ale copiilor cu SA sunt limbajul bine dezvoltat, intelectul în limitele normele sau mai înalte, memoria și puterea de concentrare pe un subiect. Chiar aceste avantaje pot întârzia diagnosticul până la vârsta adolescentină, în pofida dificultăților de socializare și relaționare. Un program de intervenție bine structurat și aplicat sistemic de către pedagogi în strânsă colaborare cu familia copilului, poate soluționa un șir de dificultăți și elimina barierele în incluziunea școlară și socială a copilului [1,2,3,4].

Motivarea alegerii: provine din dorința firească de a împărtăși experiența personală în educația unui copil cu SA de 15 ani, precum și experiența dobândită din comunicarea cu părinți care educă astfel de copii. Un alt motiv ar fi necesitatea identificării unor noi metode prin care aceștia își vor putea dezvolta abilitățile necesare și depăși dificultățile caracteristice pentru a face față provocărilor în școlile de masă. Politicile din domeniul educației incluzive și ritmul de viață al societății contemporane a mărit semnificativ necesitatea realizării majorității activităților în condiții variabile și inopinate. Manifestarea agerimii, istețimii,

ingeniozității, vitezei reacției, capacității de concentrare și de transferare a atenției, precizia și raționalizarea mișcărilor devin cerințe indispensabile și obligatorii pentru reușita școlară și socializare dar sunt atât de deficitare în cazul copiilor cu SA.

Scopul cercetării: identificarea dificultăților și barierelor în procesul educațional al copiilor cu SA în școlile de masă și elaborarea unor programe formative în scopul diminuării acestor dificultăți.

Obiectivele cercetării:

1.Studierea fundamentelor teoretice, etiologiei și particularităților comportamentale ale elevilor cu SA.

2.Cercetarea relațiilor dintre actorii principali în procesul educațional general (familie-copil-cadru didactic) și impactul lor asupra calității procesului de educație și incluziune.

3.Depistarea problemelor și barierelor cu care se confruntă profesorii, familiile și copiii cu SA în școlile de masă.

4.Elaborarea și implementarea unui program formativ cu scopul îmbunătățirii calității asistenței psihopedagogice a elevilor cu SA.

5.Determinarea eficacității programelor formative și strategiilor educaționale care contribuie la dezvoltarea socializării și comunicării, creșterea reușitei academice și încrederii în forțele proprii la copiii cu SA.

Descrierea eșantionului: Cercetarea de constatare și experimentul formativ s-a realizat în baza datelor oferite de un grup de părinți din municipiul Chișinău (18 părinți si 2 persoane în grija cărora se află unul din copii), care educă copii cu SA și comunică de 6 și mai mulți ani pe un grup închis în rețeaua de socializare Viber. Toți părinții și copiii comunică și offline, organizând întruniri, unde părinții își împărtășesc experiențele, traduc și adaptează cele mai noi articole, lucrări științifice, metode de intervenție, terapii etc.. Toți copiii (9 copii cu vârsta între 9 și 15 ani) sunt elevi în diferite școli de masă din mun. Chișinău.

La studiu au participat 18 cadre didactice cu vârste cuprinse între 26 și 61 ani, de gen feminin. 13 dintre participanți au o experiență de lucru în învățământul de masă mai mare de 10 ani, 3 au o experiență cuprinsă între 5 și 10 ani, iar 2 au o experiență mai mică de 2 ani.

Elaborarea experimentului de constatare:

Scopul: Cercetarea relațiilor dintre actorii implicați în procesul educațional general în cadrul asistenței psihopedagogice a copiilor cu SA.

Obiective:

1. Selectarea eșantioanelor de cercetare;
2. Selectarea tehnicilor de cercetare;
3. Aplicarea tehnicilor de evaluare;
4. Analiza și interpretarea rezultatelor de cercetare;
5. Elaborarea concluziilor.

Ipotezele cercetării:

1. Presupunem că familiile care educă copiii cu sindrom Asperger se confruntă cu un șir de dificultăți în cadrul procesului educațional din sistemul de învățământ general;

2. Presupunem că, cadrele didactice se confruntă cu un șir de dificultăți în cadrul sistemului educațional general: lipsa condițiilor, formarea competențelor personale și profesionale;

3. Presupunem că, copiii cu sindrom Asperger percep prin prisma propriei poziții și datorită specificului de dezvoltare, nu se pot integra în școlile de masă.

Tehnici de evaluare și scopul aplicării în cadrul cercetării:

Blocul I - evaluarea psihopedagogică a cadrelor didactice.

Ancheta „*Atitudinea cadrelor didactice față de procesul educațional în școlile de masă"*- determinarea nivelului de pregătire al școlilor de masă pentru a oferi educație copiilor cu CES; posibilitatea unei abordări individuale în procesul de învățământ; relevanța curriculei în școlile de masă; nivelul și calitatea comunicării cu părinții; reacția cadrelor didactice la reușita slabă a elevilor; reacția pedagogilor la cazurile de discriminare sau bullying; teme pentru acasă – o parte indispensabilă a procesului educațional; relevanța sistemului de evaluare a cunoștințelor în procesul de învățământ; depistarea problemelor majore cu care se confruntă cadrele didactice; Tehnica *„Elevul meu cu Asperger"* identificarea principalelor probleme care îngrijorează un cadru didactic în vederea incluziunii elevului cu SA și natura experiențelor sale subiective.

Blocul II – evaluarea psihopedagogică a copiilor cu SA

Ancheta *„Atitudinea copiilor cu SA față de procesul educațional în școlile de masă*"- determinarea nivelului de siguranță, confort fizic și emoțional al copiilor cu SA în școlile de masă; determinarea factorilor de stres și a factorilor deranjanți în sălile de clasă pentru copiii cu SA; necesitatea unei abordări individuale și de suport pentru copii cu SA; relevanța curriculei și a pregătirii în școlile de masă în viziunea copilului cu SA; reacția cadrelor didactice la reușita slabă a elevilor și necesitatea ajutorului individual; depistarea cazurilor de discriminare a elevului cu SA de către pedagogi: cauze și reacții; teme pentru acasă – de sine stătător sau doar cu suport; relevanța sistemului de evaluare a cunoștințelor în viziunea copiilor cu SA; bullying din partea colegilor: cauze și reacții; prietenii elevului cu SA; depistarea problemelor majore cu care se confruntă copiii cu SA în instituții; „*Chestionar de performanță*"- identificarea dificultăților de învățare și relaționare ale elevilor cu SA.

Blocul III- evaluarea psihopedagogică a părinților

Chestionar „*Atitudinea părinților copiilor cu SA față de procesul educațional în școlile de masă"* - determinarea nivelului de siguranță, confort fizic și emoțional al copiilor cu SA în școală; necesitatea unei abordări individuale în procesul de învățământ pentru copii cu SA; relevanța curriculei și pregătirii în școlile de masă; nivelul și calitatea comunicării cu pedagogii; reacția cadrelor didactice la reușita slabă a elevilor, necesitatea ajutorului individual; depistarea cazurilor de discriminare/bullying ale elevului cu SA : cauze și reacții; teme pentru acasă – de sine stătător sau doar cu suport; relevanța sistemei de evaluare a cunoștințelor în procesul de învățământ; poate oare un copil cu SA să-și facă prieteni la școală; depistarea problemelor majore cu care se confruntă părinții care educă copii cu SA; perspectivele și viitorul copiilor cu SA în viziunea părinților. Tehnica *„Istoria de viață cu un copil special"* - depistarea principalelor probleme care îngrijorează un părinte și natura experiențelor personale.

Analiza și interpretarea datelor.

Intervievarea cadrelor didactice Analizând rezultatele anchetării cadrelor didactice, putem constata că 89% din intervievați consideră că instituția în care activează nu este gata pentru a primi și educa copii cu CES și doar 11% consideră că împreună cu efort și voință se pot crea condiții pentru copii cu CES. 28% din intervievați au menționat faptul că practic în fiecare clasă există câte 2-3 copii cu CES, 17% consideră că tot timpul au existat copii cărora li se dă cu greu învățătura, 44% consideră că copii cu dificultăți de învățare sunt mulți și numărul lor este în creștere și doar 11% nu au întâlnit astfel de copii în experiența sa de muncă. Prezentăm în figura 1 rezultatele privind nivelului de pregătire al școlilor de masă pentru a educa copii cu CES în viziunea cadrelor didactice.

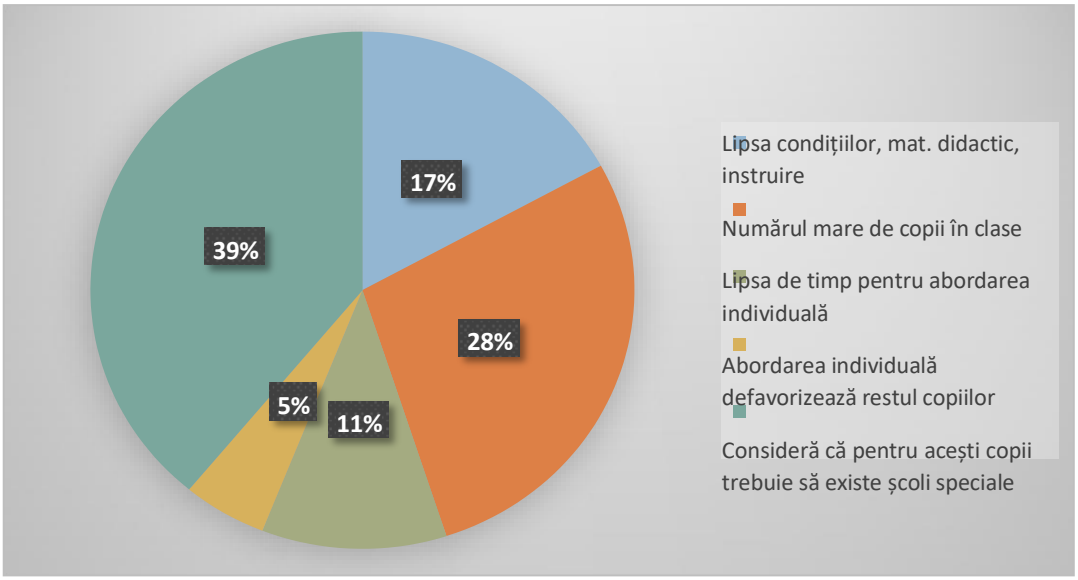

Fig.1 Cauzele nivelului scăzut de pregătire al școlilor de masă pentru a educa copii cu CES, în viziunea cadrelor didactice

28% de respondenți consideră curricula ca relevantă și bine structurată, 11% consideră că curriculanu este relevantă și nu corespunde cerințelor actuale, 50% consideră că sunt unele abateri care ar trebui revizuite, 5% atestă că temelor complicate li se atribuie puțin timp și invers, 5% consideră căcurricula nu respectă regula fundamentală: de la simplu –la complicat. În cazul când copiii necesită ajutor suplimentar pentru că nu înțeleg materialul predat: 28% oferă ajutor ori de câte ori li se solicită, 28% oferă ajutor în limita timpului disponibil, 17% nu au posibilitate/timp pentru ajutor individual, 16% au 1 oră pe săptămână, prestabilită de orar, când oferă consultații acestor elevi, 11% au relatat că nu pot fura din timpul întregii clase doar pentru un elev. În momentul când un elev demonstrează rezultate slabe la învățătură: 100% din respondenți vor încuraja copilul, insistând pe rezultatele bune obținute, 83% vor pune note mici, 61% vor arăta unde se greșește și cum să învețe la materia respectivă, 55% vor întreba copilul despre motiv, 39% vor explica din nou tema respectivă, 0% vor da de lucru diferențiat.

În continuare în figura 2. prezentăm fenomenul bullyingului în școală în viziunea cadrelor didactice.

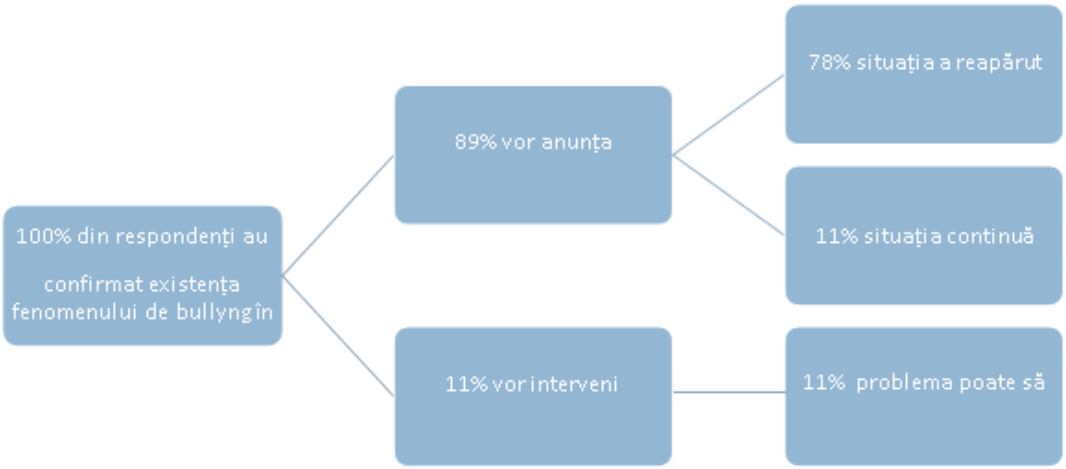
100% din respondenți au confirmat existența fenomenului de bullyng în
89% vor anunța
11% vor interveni
78% situația a reapărut
11% situația continuă
11% problema poate să

Fig.2. Fenomenul bullyingului în școlile de masă în viziunea cadrelor didactice

100% din respondenți au semnalat că le lipsesc cu desăvârșire instrumentele necesare pentru a curma fenomenul bullyingului. Instrumentele pedagogice pentru a stimula climatul binevoitor și prietenos în clasă cel mai frecvent utilizate sunt: a. Nu compar copiii; b. Le cer ajutor; c. Activități extrașcolare/excursii/lucru în echipă.

La întrebarea despre teme pentru acasă, 56% dintre respondenți au menționat că în mare măsură părinții insistă pe acest lucru, 21% din ei vor da teme pentru acasă doar în cazul când este ceva creativ și interesant, iar 3 din 18 respondenți au subliniat că temele pentru acasă sunt un element esențial în procesul de învățământ. Totodată, toți 18 participanți, consideră că pregătirea temelor pentru acasă trebuie să ocupe 1 oră maxim și că activitățile extrașcolare sunt foarte importante în dezvoltarea armonioasă a unui copil. Sistemul de evaluare a fost apreciat ca obiectiv de toți intervievații.

Rezultatele tehnicii de evaluare "Elevul meu cu Asperger" vor fi sistematizate în Tabelul unu:

Tabelul 1

Rezultate tehnicii de evaluare **„Elevul meu cu Asperger"**

Dificultăți întâmpinate	**Măsuri întreprinse**	**Rezultate obținute**	**Puncte forte/avantaje**
Creează impresia unei deficiențe de auz (16 din 18)	Am discutat cu copilul/părinții	-	Cunoștințe vaste într-un anumit domeniu
Nu se încadrează în colectiv, se autoizolează (18 din 18)	Mă străduiesă-l atrag în diferite activități, lucru în echipă	Se implică fără interes, nu poate colabora	Onest, simțul dreptății
Nu percepe adresarea colectivă în clasă, necesită o adresare personală, creează impresia că este absent (10 din 18)	Încerc să-l atenționez, dar nu-mi pot permite acest lucru tot timpul.	Cu timpul a devenit mai atent la ce spun/ ce se petrece în clasă	Precizie/exactitate Foarte ordonat
Nu-i pot citi emoțiile, nu-l înțeleg, deseori este iritat/agitat, nu știe să explice ce anume îi provoacă aceste stări (6 din 18)	Cel mai frecvent este deranjat de gălăgie sau anumite sunete	La recreație e mereu încăști.	Abilități vizuale deosebite/memorarea detaliilor
Comportamentul (uneori bizar) îl deosebește mult de colegi și aceasta provoacă bulliyng (9 din 18)	Toate eforturile (discuții, însărcinări comune, lucrul psihologului) sunt efective pe un scurt timp	Nu am obținut un rezultat durabil	Memorie bună/fotografică
Nu-și așteaptă rândul, întrerupe, nu poate întreține un dialog/conversație constructiv. (13 din 18)	Am introdus anumite reguli: eu vorbesc – tu asculți și invers	Regulile le respectă dar dialogurile sunt în continuare distorsionate (le canalizează în direcția și interesul personal, fără a ține cont de interlocutor)	Vocabular bogat

Nu ia masa la cantină, are o dietă, este deranjat de anumite mirosuri, sunt nevoită să-l las în clasă, îmi fac griji (7 din 18)	Am stabilit niște reguli: ce poate și nu poate să facă în acest răstimp. Primește anumite însărcinări.	Este foarte ascultător, îndeplinește întocmai toate sarcinile.	Neconflictuos/politicos
Nu știe să ceară ajutor, să ceară orice (14 din 18)	Sunt atentă, dar nu pot face față	-	Foarte ingenios
Bulversează procesul educațional/ deranjează colegii (5 din 18)	Îmi este destul de complicat să lucrez în astfel de condiții.	-	Nu poate minți (uneori aceasta poate deveni un minus)
Necesită mult timp și atenție, este egocentric (18 din 18)	Nu dispun de suficient timp și nu cred că este corect să ofer timp unuielev în defavoarea altor copii	-	Este foarte atașat de regim, reguli (uneori această rigiditate creează dificultăți)
Este conceput de colegi și o bună parte a colectivului pedagogic ca un copil răsfățat și needucat. (18 din 18)	Este destul de complicat pentru toți să-l înțeleagă, nu știu cum aș putea schimba situația	Încearcă să placă, are necesitatea să fie apreciat/lăudat	Are o viziune aparte și păreri/poziții personale

Chestionarea părinților.

Analizând rezultatele anchetei părinților, putem constata că doar 10% au apreciat nivelul de siguranță al copilului în școală ca unul înalt, 5% au apreciat nivelul ca foarte mic, iar 85% dintre intervievați au apreciat nivelul de siguranță ca fiind mediu. Confortul fizic și emoțional al copiilor în instituțiile de învățământ a fost apreciat ca mediu de către 30% respondenți, mic de către 40% respondenți și foarte mic de către 30% respondenți. 45% dintre părinți au relatat că, copilul lor petrece în școală zilnic 5-6 ore, iar 55% dintre ei, că al lor copil petrece în școală 7-8 ore. Doar 10% dintre părinți au calificat orarul ca unul adecvat, iar restul 90% îl consideră prea încărcat.

Doar 20% de părinți cred că pregătirea oferită va permite copiilor să continue studiile la profiluldorit. Persoane nu sunt mulțumite de pregătirea oferită de instituția de învățământ, iar 65% persoane au obiecții la nivelul de pregătire și nu cunosc care va fi șansa copiilor după absolvirea gimnaziului/liceului.

Drept răspuns la cererea părinților a ajutorului individual în înțelegerea sau aprofundarea materialului predat: 0% au primit ajutor ori de câte ori au solicitat, 0% au primit ajutor doar întâlnind dificultăți majore, 40% au primit ajutor din când în când, doar atunci când au insistat, 60% le-a fost refuzat ajutorul, deși au insistat. În moment când copilul demonstrează rezultate slabe la învățătură, profesorii: 20% vor încuraja copilul, insistând pe rezultatele bune obținute, 100% vor pune note mici, 50% vor arăta unde se greșește și cum să învețe la materia respectivă, 30% vor întreba copilul despre motiv 20% vor explica din nou tema respectivă 0% vor da de lucru diferențiat.

La întrebarea despre teme pentru acasă, doar 10% dintre respondenți au menționat că copilul lor face de sine stătător temele pentru acasă și este ajutat foarte rar, 30% dintre părinți au recunoscut că copilul lor nu reușește, se sustrage și ei îl supraveghează, iar 50% din 20 respondenți au subliniat că temele le fac împreună sau copilul său face temele cu pedagog special. Totodată, toți 100% participanți, consideră că pregătirea temelor pentru acasă ocupă

prea mult timp: 60% dintre respondenți -3 și mai multe ore și 40% dintre respondenți - 2+ore. 70% au recunoscut că copiii lor dispun de prea puțin timp pentru activități extrașcolare și doar 30% din ei consideră că copiii dispun de suficient timp.

Cu regret, toți părinții (20) au mărturisit că copilul lor a fost discriminat în raport cu ceilalți elevi de unul sau mai mulți pedagogi: 100% consideră că copilul este incomod, 40% invocă că copilul este neîndemânatic, 20% copilul se deosebește evident de copiii tipici, 50% datorită dificultăților sale senzoriale, împiedică procesul de predare, 50% pun multe întrebări, nu respectă rândul, 90% comunicare deficitară.

Cel mai frumos și pozitiv moment, legat de viața școlară al copilului sunt succesele lui la anumite discipline sau un anumit cadrul didactic.

În continuare prezentăm fenomenul bullyingului în viziunea părinților în figura 3.

Fenomenul bullyingului școlar a fost definit de către părinți ca cea mai majoră problemă, legată deviața școlară a copiilor săi: 100% din respondenți au confirmat că copilul lor a suferit sau suferă bullying, 30% au lucrat și cu copilul, 30% nu cred că se poate ceva corect, 95% situația a apărut în timp scurt, 5 % situația continuă.

Ce ține de viitorul copiilor, 20% părinți sunt foarte optimiști, cred că copiii lor au un viitor frumos. 30% părinți sunt optimiști pentru că văd o dinamică pozitivă. 50% de părinți speră ca copiii lor să devină îndependenți, urmărind un progres zilnic.

Rezultatele tehnicii de evaluare **„Istoria de viață cu un copil special”** vor fi sistematizate în următorul tabel 2.

Tabelul 2

Rezultatele tehnicii de evaluare *„Istoria de viață cu un copil special”*

Dificultăți întâmpinate	**Măsuri întreprinse**	**Rezultate obținute**
Imposibilitatea de a primi o diagnoză corectă. (20 din 20)	Am mers peste hotarele țării, am căutat specialiști, terapii	Am decis să lucrăm cu copiii cu sau fără diagnoză și rezultatele nu s-au lăsat așteptate
Necesitatea vitală de a deveni autodidacți, terapii costisitoare (18 din 20)	Cineva din familie a lăsat cariera și s-a consacrat educației copilului	Am obținut rezultate bune și foarte bune, am depășit multe dificultăți. Copiii cu SA se pot integra, doar trebuie ajutați
Percepția societății și a familiei extinse a fost dificilă. Mereu cineva ne reproșează că avem un copil needucat (16 din 20)	Ne-am axat pe necesitățile și problemele copilului: autonomie personală, abilități de comunicare, terapie	Treptat, toate au revenit la normal și în familie, și în societate.
Problemele copilului ne-au făcut să ne autoizolăm la început (7 din 20) de prieteni, colectiv	Am înțeles că pentru o terapie efectivă, este absolut necesară comunicarea, inclusiv a părinților.	Am reușit să creăm condiții pentru comunicare, întâlniri, relații colegiale, amicale. Copiii frecventează cercuri și secții. Unii din ei au prieteni
Adaptarea locuinței și a întregii familii la necesitățile copilului (14 din 20)	Regim alimentar sănătos, siguranța locuinței, regimul zilei strict, spot etc.	A fost destul de dificil, dar, într-un final, am înțeles că e benefic pentru toți membrii familiei
Impactul asupra copiilor tipici, educați în familie (10 din 20)	Ne străduim să oferim suficient timp copiilor, însă copiii cu SA necesită foarte multă atenție.	Nu reușim să găsim o soluție. Oricât nu ne-am strădui, oricum copiii au de suferit.

Școala –un stres pentru întreaga familie. (20 din 20)	Facem temele, achităm ore suplimentare, facem terapie comportamentală, însa starea deanxietate a copiilor e doar în creștere	Un rezultat foarte așteptat de noi ar fi homeschooling legalizat în RM
Bullyingul în școală (20 din 20)	Participăm activ în viața școlară (activități, inițiative, comitet părintesc). Comunicăm cu profesorii, părinții, psihologii etc.	Nu am reușit să schimbăm situația și acest lucru doare.
Copiii cu SA trebuie să fie mereu ocupați. Terapia ocupațională este crucială în dezvoltarea acestor copii. Aceasta necesită mult timp, implicare, finanțe	În condițiile când sistemul educațional de masă nu este gata	O parte din copii sunt laureați ale diferitor premii muzicale, campioni
Incertitudine. Nu putem ști care va fi viitorul copiilor noștri (12 din 20)	Întreprindem toate măsurile posibile pentru ca copiii să devină independenți, să primească educația necesară, o profesie.	O bună parte din părinți sunt foarte optimiști.

Chestionarea copiilor.

Analizând rezultatele anchetei copiilor, putem constata că doar 11% din copii au apreciat nivelul desiguranță în școală ca fiind unul înalt, 50% copii au menționat că nu tot timpul se simt în siguranță, 2 dintrerespondenți nu se simt în siguranță, iar 22% sunt stresați din cauza sentimentului de nesiguranță.

Confortul fizic și emoțional al copiilor în instituțiile de învățământ a fost apreciat ca mediu de către2 respondenți. Nu se simt bine la școală 55% din respondenți, iar 22% dintre ei sunt stresați de acest lucru. Doar 50% dintre copii au calificat orarul ca unul adecvat, 44% îl consideră prea încărcat, iar pentru 11% dintre respondenți orarul este prea lejer.

Doar 11% din copii cred că pregătirea oferită îi va permite să continue studiile la profilul dorit. 3 persoane consideră că o bună parte din materialul predat nu este relevant sau util. Cu părere de rău, 55 % din copii merg la școală doar pentru că trebuie și învață cu adevărat doar la lecțiile individuale în privat.

Drept răspuns la cererea copiilor a ajutorului individual în înțelegerea sau aprofundarea materialuluipredat: 0% au primit ajutor ori de câte ori au solicitat, 0% au primit ajutor doar întâlnind dificultăți majore, 0% au primit ajutor din când în când, doar atunci când au insistat.55% nu cer ajutor. 45% nu au cerut ajutor din jenă.

În moment când copilul demonstrează rezultate slabe la învățătură, profesorii: 11% vor încuraja copilul, insistând pe rezultatele bune obținute 100% vor pune note mici, 33% vor arăta unde se greșește și cum să învețe la materia respectivă, 22% vor întreba copilul despre motiv, 11% vor explica din nou tema respectivă, 0% vor da de lucru diferențiat.

La întrebarea despre teme pentru acasă, doar 11% au menționat că face singur temele pentru acasă și este ajutat foarte rar, 33% dintre copii au recunoscut că nu reușescși părinții le sunt alături. 55% copii fac temele pentru acasă cu un pedagog special. Totodată, toți 100% de participanți, consideră că pregătirea temelor pentru acasă ocupă prea mult timp: 77% dintre respondenți -3 și mai multe ore și 22% dintre respondenți - 2+ore. Doar 22% de copii dispun

de suficient timp pentru activități extrașcolare și hobby. 33% din ei nu reușesc tot ce și-ar dori să facă, școala fiind prioritară. 33% de copii au recunoscut că se simt extenuați și nu dispun de puteri pentru sport și hobby și doar 11% nu au activități extrașcolare. Sistemul de evaluare a fost apreciat ca obiectiv de 22% intervievați. 66% dintre copii au menționat că testările nu pot oglindi volumul și calitatea cunoștințelor. 22% din copii au mărturisit că sunt iritați atunci când trebuie să aleagă din câteva variante de răspuns, dar nici unul nu este corect.

Factorii deranjanți în viața școlară, în viziunea copiilor: 100% relația cu colegii, 100% zgomotul, schimbările, atingerile 66% relația cu profesorii, 45% mirosurile, sistemul de iluminat.

Fenomenul bullyingului școlar a fost definit de către copii ca cea mai majoră problemă, legată de viața școlară: toți copii au confirmat că au suferit sau suferă de bulliyng, 100% cred că cineva poate ceva schimba, 55% din copii au anunțat părinții, 100% nu doresc să împarte fricile cu cineva, 89% situația a apărut în timp scurt, 11% situația este în prezent.

Cercetând și analizând relațiile dintre actorii implicați în procesul educațional general în cadrul asistenței psihopedagogice a copiilor cu sindrom Asperger, putem afirma:

1. Familiile care educă copiii cu sindrom Asperger se confruntă cu un șir de dificultăți în cadrul procesului educațional din sistemul de învățământ general: rigiditatea cadrelor didactice și a sistemului de învățământ, program de studii complex, teme pentru acasă în volum și complexitate exagerată, terapii costisitoare, bullying școlar, izolarea copilului, infantilismul copilului, neimplicarea copilului în viața școlară și colectiv, comunicare insuficientă, indiferență.
2. Cadrele didactice se confruntă cu un șir de dificultăți în cadrul sistemului educațional general: lipsa condițiilor necesare, clase supradimensionate, copii cu CES nediagnosticați, părinți dezinteresați, formarea competențelor personale și profesionale deficitară, lipsa instrumentelor de lucru cu copii cu CES, cerințe mari, rigiditatea părinților cu copii normotipici.
3. Copiii cu sindrom Asperger percep prin prisma propriei poziții și, datorită specificului de dezvoltare, nu se pot integra în școlile de masă din următoarele cauze: nu pot deveni parte a colectivului, bullying școlar, sunt concepuți ca „needucați", nu pot lucra în grup, nu pot învăța în sala de clasă, devin stresați, deranjați de sunete, mirosuri, atingeri, sunt respinși de copiii normotipici, excluși din activități, marginalizați.

Programul formativ a constituit din mai multe compartimente.

Programul formativ pentru cadre didactice:

Strategii de înțelegere și strategii utilizate - la această etapă cadrele didactice vor cunoaște detalii despre specificul de dezvoltare al elevilor cu SA, dificultățile acestora și metode de lucru cu copiii.

"Autopsii sociale" – un instrument elaborat de Richard Lavoie [28]. Datorită acestei metode simple, dar foarte efective, cadrele didactice vor putea depista și preveni repetarea unor situații dificile. Acest instrument le va permite să definească și stabilească niște reguli care vor facilita procesul de învățământ. Metoda propusă de Lavoie este o "revizuire și inspecție a erorilor sociale pentru a descoperi cauza acestora, a determina pagubele și pentru a preveni reapariția lor.

Despre agresiune (bullying). La această etapă, cadrele didactice, împreună cu copiii din clasă (normotipici) vor viziona un film de scurt metraj. „Neurodivergent" este un material video antibullying

6 pași importanți pentru sprijinul elevilor cu SA în sala de clasă - recomandări vor ajuta cadrele didactice să interacționeze fructuos cu elevii cu SA

Program formativ pentru familii:

Exercițiul "Eu simt" (elaborat de autor). Scopul: autocunoașterea. Analiza problemelor interioare, depășirea situațiilor de criză, crearea unui climat binevoitor și pozitiv în familie.

Povești sociale. Ajutorul persoanelor cu SA să înțeleagă și să navigheze în interacțiunile sociale.

Exercițiul "Doar noi doi" (elaborat de autor). Scopul: petrecerea timpului calitativ cu unul din părinți, reducerea stresului și anxietății, abordarea și soluționarea problemelor cu care se confruntă copilul.

Program formativ pentru copii:

Tehnica Agenda succesului. Scopul: eliminarea dificultăților de atenție, stimularea motivației, axarea pe momente pozitive și de succes, reducerea anxietății.

Exercițiul „Ce culoare au ochii tăi?" Scopul: Stabilirea contactului vizual, îmbunătățirea abilităților de comunicare și interrelaționare, creșterea respectului de sine, sporirea atenției.

Exercițiul fizic (sărituri cu coarda). Scopul: îmbunătățirea coordonării mișcărilor, posturii corporale,orientării în timp și spațiu, creșterea încrederii în sine.

În urma evaluării rezultatelor experimentului formativ s-a constat diferențele însă trebuie să avem în vedere că acești copii permanent se află în terapii.

Concluzii:

1. cercetarea teoretică a particularităţilor social-psihologice a copiilor cu SA ne confirmă faptul că această tulburare complexă se manifestă în mod diferit, însă are caracteristici comune: dificultăți în interacțiunea socială, dereglări ale comunicării nonverbale și comportament dezadaptativ;
2. evaluarea precoce este un fenomen extrem de rar întâlnit. Intervenția precoce, la rândul său, depinde în mare măsură de nivelul intelectual, statutul social și gradul de implicare al familiei;
3. terapia comportamentală este un element decisiv în recuperarea și incluziunea educațională a copiilor cu SA, însă, datorită particularităților de dezvoltare a acestor copii, prezintă interes și randament așteptat doar la vârsta preșcolară.
4. acești copiii cu SA necesită terapie ocupațională în mod constant și respectarea unui regim; dificultăţile de învăţare sunt, de regulă, o consecință a tulburărilor de comportament ale copilului, a dificultăților lui senzoriale și de comunicare, dar nu a deficienţelor lui intelectuale;
5. rezultatele experimentului de constatare a determinat următoarea situație: familiile care educă copiii cu SA se confruntă cu: lipsa abordării individuale, inaptitudinea de a lucra cu copii supradotați, program de studii complex/irelevant, teme pentru acasă în volum și complexitate exagerată, bullying școlar, izolarea copilului, neimplicarea copilului în viața școlară și colectiv, marginalizare, segregare, comunicare insuficientă, indiferență; cadrele didactice se confruntă cu: lipsa condițiilor necesare, clase supradimensionate, copii cu CES nediagnosticați, părinți dezinteresați, formarea competențelor personale și profesionale deficitară, lipsa instrumentelor de lucru cu copii cu CES, cerințe stricte/mari, rigiditatea părinților cu copii normotipici; copiii cu SA întâmpină următoarele dificultăți în școlile de masă: nu pot deveni parte a colectivului, bullying școlar, sunt concepuți ca „needucați", nu pot lucra în grup, nu pot învăța în sala de clasă, fiind stresați, deranjați de sunete,

mirosuri, atingeri, sunt respinși de copiii normotipici, excluși din activități, marginalizați;

6. elaborarea unui program formativ complex pentru cadre didactice, familii și copii a mai schimbat puțin situația;

7. o soluție alternativă pentru o categorie numeroasă de copii și familii ar fi legalizarea învățământului la domiciliu în Republica Moldova, indiferent de starea sănătății lor, conform experienței SUA, Marea Britanie, Franța, Canada, Finlanda, Rusia;

8. există necesitatea schimbării politicii educaționale în Republica Moldova care să devină mai flexibilă față de toate grupurile de copii din categoria cerințelor educaționale speciale.

BIBLIOGRAPHY

1. MAXIMCIUC, V. Instruirea părinților în pregătirea temelor pentru acasă pentru copiii cu tulburarea de spectru autist. În Curriculum școlar: provocări și oportunități de dezvoltare. Materiale conferinței științifice internaționale 7-8 decembrie. Chișinău: ISE (Lyceum), 2018, p. 538-542. ISBN 978-9975-48.

2. PREDESCU, L. Autismul nu este marginea prăpastiei. Pitești: Editura „Paralela 45", 2015. 156 p. ISBN 978-973-47-2214-3.

3. PROGRAMUL DE DEZVOLTARE A EDUCAȚIEI INCLUZIVE ÎN REPUBLICA MOLDOVA PENTRU ANII 2024-2027. https://gov.md. (vizitat 16.06.2024).

4. PEETERS, THEO. Autismul: Teorie şi intervenţie educaţională (ediția a doua), Ed. Polirom, Iaşi, 2016, 320 p. ISBN978-973-46-6029-2.

AUTISM- RELATIONAL AND COMMUNICATION DEVELOPMENT DISORDER

Adriana Ciobanu, Gina Gheorghiță
Assoc. Prof., PhD, „Ion Creangă" State Pedagogical University of Chișinău, Republic of Moldova, PhD Student, „Ion Creangă" State Pedagogical University of Chișinău, Republic of Moldova

Abstract: This approach discusses the process of evaluation, diagnosis and complex intervention for children suffering from autism. The main idea is that autism should be diagnosed as early as possible, considering that the outcomes can be improved over the long term through an early intervention of a multidisciplinary team, and the practical experience demonstrated that autism therapy is primarily based on education.

Keywords: autism, disorder, behaviour, psych diagnostic, inclusion

Introducere

Termenul de TSA (Tulburare de Spectru Autist) se regăseşte în Manualul de Diagnostic şi Statistică a Tulburărilor Mentale (DSM-5) (APA, 2013) și este o tulburare de neurodezvoltare care își pune amprenta pe interacțiunile sociale ale persoanei diagnosticate, capacitatea de comunicare directă sau indirectă și se manifestă prin comportamente stereotipe, restrictive și repetitive. Primele manifestări apar devreme din prima copilărie, nu dispar niciodată și se regăsesc în toate situațiile de viață, pe toate palierele dezvoltării în grade inegale. Comportamentele, activitățile restrictive cu secvențe repetitive şi componente stereotipe, se manifestă pregnant în momentul evaluării sau de-a lungul timpului în ariile mișcărilor motorii, prin fixațiile pe utilizarea de obiecte sau, în sfera comunicării prin limbaj stereotip, clișee verbale si repetitive (de exemplu: fluturatul mâinilor, aliniatul jucăriilor sau rotirea obiectelor, ecolalia, folosirea frazelor idiosincratice); persistența excesivă a rutinei, , dorința ca lucrurile să se întâmple repetitiv, rezistență la schimbare, de exemplu reacții majore la schimbări minore, tranziție dificilă la o altă situație generată de contextul social, modele restrictive de gândire, nevoia de a merge pe același sau de a se îmbrăca la fel în fiecare zi, de a servi aceeași mâncare, la aceeași oră); interese restrictive susținute cu tărie, atașare sau preocupare nefirească față de un obiect oarecare); reacție hiperstimulatoare la elemente senzoriale sau atracție neobișnuită pentru elemente senzoriale ale mediului (, au praguri de reacție ridicate la temperatură sau durere, hipersensibilitate la anumite sunete, la anumite texturi ale materialelor obiectelor, miros și ating în mod excesiv obiecte, au o fascinație pentru lumină și mișcare, de obicei repetitivă)

Autismul este o tulburare , caracterizată prin modificări calitative ale comunicării, interacțiunii sociale, prin restrângerea ariei de interese ,hipo- sau hipersensibilitatea senzorială față de mediu reprezintă trăsături frecvent întâlnite [1]. Experiența practică a identificat o categorie aparte de copii care prezintă dificultăți de comunicare și relaționare cu cei din jur, instabilitate emoțională, asociate sau nu cu deficiențe de intelect, având relevanță în desfășurarea normală a activităților educative și de socializare a acestor copii, mai ales în primii ani de viață [2]. În literatura de specialitate sunt făcute o serie de diferențieri între termenul autism, descris de E.Bleuler încă în 1911 și reluat ulterior de E.Minkowski, H.Ey și O.Binswanger, care considerau această tulburare un simptom secundar schizofreniei, unde se observă o orientare spre viața interioară și detașarea de lumea exterioară. Conceptul de autism infantil a fost lansat de Leo Kanner în 1943 și definit de A.S. Reber ca un sindrom

patologic, apărut în copilărie, caracterizat printr-o stare de înstrăinare, retragere, o lipsă de răspuns social și interes față de cei din jur, dificultăți de comunicare și de limbaj, prin imposibilitatea de a dezvolta un atașament normal și existența unor căi bizare de a răspunde la stimulii din mediul înconjurător. Este important să recunoaștem că autismul este o tulburare cu simptomele sale unice și caracteristicile care o diferențiază de retardarea mintală, instabilitatea emoțională, psihoze și afazie. În realitate, copiii autiști pot deveni instabili emoțional ca urmare a unei întârzieri în dezvoltarea socială, emoțională și de personalitate [3].

Cauzele apariției autismului

Cauzele care determină apariția acestor tulburări nu sunt clar precizate, dar se presupune că poate exista fie o predispoziție ereditară, fie un complex de factori care determină o serie de afecțiuni la nivelul creierului. Se poate vorbi și de existența unei determinări de natură psihogenă, mai ales la copiii lipsiți de confortul afectiv în primii ani de viață, ca o reacție la atitudinea și comportamentul părinților față de nevoile lor. De asemenea, literatura de specialitate menționează în explicarea autismului și așa-numita teorie comportamentală [4]. Potrivit acestei teorii, respectivul sindrom comportamental care influențează toate sferele personalității subiectului (afectivă, cognitivă, acțională, volitivă, motivațională, limbajului etc.) apare ca urmare a unui șir de comportamente învățate și care se formează în urma unor serii de recompense și situații. Cu toate că este definit ca o tulburare comportamentală, autismul este recunoscut, în prezent, ca fiind rezultatul mai multor etiologii organice, care includ:

- afecțiunile prenatale, cum ar fi infecția rubeolică; tulburările metabolice netratate (ca fenilcetonuria); leziunile localizate (de tipul sclerozei tuberoase);
- infecțiile postnatale (cum este encefalita). Și totuși, numai la un număr redus de persoane cu autism (6-10%, în funcție de studiu) s-a constatat existența unei cauze medicale specifice, prezentă deseori la cei cu probleme serioase de învățare.

Diagnosticarea autismului

Nu cu mult timp în urmă, diagnosticul autismului era amânat, adeseori, până la vârsta copilăriei mijlocii, mai ales dacă nu era prezentă întârzierea limbajului. Autismul se instalează în jurul vârstei de un an și jumătate, datele retrospective indicând primele semne de îngrijorare aproximativ la vârsta de 18 luni. Părinții ar putea identifica precoce trăsăturile care deosebesc copilul, diagnosticat ulterior cu autism. Căci, deodată un copil aparent tipic capătă trăsături specifice: absența zâmbetului social și a expresiilor faciale adecvate, lipsa de atenție, interacțiunea socială deficitară, ignorarea persoanelor, preferința pentru singurătate, absența contactului vizual, absența gesturilor adecvate ori a expresiilor emoționale, arătatul cu mâna mai puțin frecvent, arătatul obiectelor mai rar în al doilea an de viață [7].Până la vârsta de un an, un an și jumătate nu există, de obicei, trăsături definitorii clare, dar este necesar ca părinții să fie atenți.

Între al doilea și al treilea an de viață se impune investigarea promptă, de către specialiști, a următoarelor zone de interes:

– Comunicarea: afectarea dezvoltării limbajului, incapacitatea înțelegerii limbajului expresiv; utilizarea nefuncțională a limbajului;absența raspunsului la propriul nume ,; comunicare non-verbală deficitară mimică și gestică absente — de exemplu, absența zâmbetului social care să întărească ideea bucuriei.

– Afectarea vieții sociale: limitarea acțiunilor sau lipsa imitării lor; lipsa de interes față de cei din jur sau abordări bizare ale lor; limitarea varietății jocurilor de imaginație sau de simulare, mai ales a imaginației sociale (în propria lume) lipsa creativității; inclinația pentru jocul nefuncțional; preferințe pentru joc solitar;

– Afectarea activităților și : hipersensibilitate fața de sunete sau atingeri; ; opoziție față de adulți; rezistența în a se adapta la schimbare; poate fi agresiv cu cei din jur sau autoagresiv.

Autismul, asemeni altor tulburări de dezvoltare, nu întrunește criterii pentru screening, dar echipa multidisciplinară printr-un parteneriat părinți-cadre medicale-cadre didactice, precum și prin răspunsuri rapide față de preocupările copilului, pot preîntâmpina sau regla comportamente ce pot să apară pe toată perioada vârstei preșcolare [8]. La copiii de vârstă școlară este necesar echipa de caz, după o evaluare temeinică a copilului, să întocmească planuri de intervenție personalizate, funcționale care să ducă la o mai bună inserare a copilului în grupul din care face parte, crându-se comportamente acceptate social.

Procesul de evaluare a autismului

Scopul evaluării constă în confirmarea diagnosticului, cercetarea unei cauze laterale, evaluarea punctelor forte și a celor slabe ale copilului, a tulburărilor de dezvoltare mentală și asociate (comorbidități), estimarea solicitărilor familiale și identificarea resurselor necesare rezolvării lor [9]. La preșcolari se procedează la inserarea copilului în colectivul structurii școlare, întocmindu-se un plan de actiune pe baza observației cadrului didactic dar si în strânsă legatura cu evaluarile și indicațiile medicale și psihologice anterioare.

Pentru cei de vârstă școlară, după evaluarea medicală și psihologică, la nivelul instituției se realizează planul de intervenție personalizat care cuprinde toate palierele dezvoltării. Se realizează reevaluări o dată la două-trei luni pentru a observa progresul, stagnarea sau regresul copilului intervenindu-se asupra planului ori de câte ori este nevoie.Copiii cu autism și familiile lor au cerințe de îngrijire similare copiilor tipici

Caracterul distinct al autismului este conferit de marea varietate a formelor de prezentare, precum și a problemelor asociate de comportament, de sănătate mentală, uneori de învățare – explicându-se prezența unui număr atât de mare și divers de specialiști [10].

Se alcătuiește un plan de acțiune pentru familie, care include: accesul la informație, formarea părinților, strategii de sprijinire a familiilor, recomandarea rețelei de servicii naționale și un plan de acțiune pentru copil [11]. Părinții, de regulă, își doresc: a) egalitatea accesului și răspunsuri la preocupările legate de ghiduri simple de îngrijire; diagnostic sensibil de către specialiști competenți; informații corecte și relevante asupra procesului de învățare a copilului; b) furnizarea atât a intervențiilor educaționale și terapeutice (inclusiv strategii comportamentale) care să vizeze tulburările funcționale, cât și a unei educații care să înțeleagă efectele autismului asupra procesului de învățare a copilului; c) introducerea, cu ajutorul familiei, a unui plan de sprijin familial și a unor servicii, cum ar fi momentele de repaus și grupurile de sprijin al rudelor și apropiaților; d) desemnarea unui coordonator de îngrijiri, pentru a consilia familiile; e) acces permanent la servicii adecvate, printr-o structură de specialitate convenabilă pentru perioada copilăriei și adolescenței [12]. Chiar dacă, uneori, rezultatele cercetării susțin eficiența unor intervenții, nu există date care să evidențieze în ce măsură o anumită abordare ar avea mai mult succes decât altele. S-a pus accentul pe eficiența abordărilor de tip comportamental și educațional și apar noi dovezi care susțin că intervențiile ar trebui să înceapă cât mai de timpuriu posibil [13]. Programele educative iau în considerare trăsăturile de comportament caracteristice copiilor cu autism, ceea ce demonstrează înțelegerea motivațiilor comportamentelor respective; utilizează o abordare vizuală și structurală a învățării; pun accentul pe dezvoltarea unor abilități specifice și pe ameliorarea comunicării și înțelegerii sociale, încurajează integrarea cu persoanele care prezintă afecțiuni similare. Pentru copiii care suferă de autism a fost promovată o mare varietate de intervenții: În acest context, începând cu 1985, Loyd a demarat o acțiune de revizuire a terminologiei existente la nivelul literaturii de specialitate, propunând termenul de *comunicare*

augmentativă și alternativă , unde *augmentativ* se referă la procesul de stimulare ca abilităților verbale achiziționate iar *alternativ* abordează modalități de înlocuire a elementelor verbale deficitare.

Sistemele de comunicare augmentative și alternative oferă contexte în care persoana are la îndemână instrumente prin care poate să își exprime nevoile și trebuințele, să transmită informații și să interacționeze cu cei din jur, fiind eliminate astfel o mare parte din barierele generate de modul atipic de a comunica intr-un format convențional (Bliss, C.K.1985.) . programe Lovaas (analiza comportamentală aplicată), utilizarea desenelor pentru expresivitatea comunicării (ca în sistemul de comunicare prin schimb de desene), programe de exerciții intensive (de exemplu, Hagashi) și multe alte tehnici complementare [14]. Scenariul terapeutic trebuie adaptat fiecărei persoane în parte, în funcție de simptome și nevoi, deoarece fiecare autist prezintă particularități proprii [15]. Tratamentul poate include: terapie comportamentală, pentru a ajuta persoana să se adapteze condițiilor sale de viață și sa aibă un anumit grad de autonomie personală; educație specială, care presupune învățarea, dezvoltarea aptitudinilor sociale, motorii etc. prin incluziunea într-un mediu cu copii obișnuiți; programe de integrare și socializare, care să ajute subiectul să se adapteze pe căi posibil lumii înconjurătoare (socializare); asigurarea unui mediu organizat de viață; terapie audiovizuală, pentru a-l ajuta în comunicare; controlul regimului alimentar și administrarea de vitamine și minerale, care au efecte favorabile asupra evoluției copilului; farmacoterapie; terapie fizică; terapia limbajului prin activități logopedice. Experiența practică demonstrează că terapia autismului se bazează în primul rând pe educație. În prezent, școlile au o percepție adecvată a cerințelor holistice de învățământ ale copilului, incluzând dezvoltarea personalității și a statusului emoțional, împreună cu oportunitățile de lărgire a experiențelor, indiferent de gradul de apreciere a progresului înregistrat în procesul de dezvoltare [11]. Toți copiii au dreptul la un învățământ și o terapie care să vizeze ameliorarea calității vieții sau potențialului lor [16]. Pe baza cercetărilor în domeniu, s-a dovedit că elevii cu autism se descurcă mult mai bine când sunt incluși în clase normale. Principalul argument favorabil pentru teoria incluziunii este faptul că acești copii cu autism vor avea în fața lor modele comportamentale acceptate social pe care prin imitație le pot inmagazina crescând posibilitatea lor de interacțiune socială [17]. Argumentele împotrivă se bazează pe ideea unei posibilități reduse de antrenament social, precum și a unui control mult mai strict asupra structurii și factorilor de bază din viața socială a copilului autist.

Concluzii

Problematica autismului se referă la dificultatea copilului de a comunica și de a se insera în mod firesc în societate.. Autismul, asemeni altor tulburări de dezvoltare, nu întrunește criterii pentru screening, dar este recomandată supravegherea tulburării de întreaga echipă de caz părinți-cadre medicale-cadre didactice –psihologi-terapeuri-asistenți social. Experiența practică demonstrează că terapia autismului se bazează în primul rând pe educație. Intervențiile terapeutice în cazul autiștilor poartă caracter multidisciplinar. Pe baza cercetărilor în domeniu, s-a dovedit că elevii cu autism se descurcă mult mai bine când sunt incluși în clase normale. Principalul argument favorabil pentru teoria incluziunii este faptul că acești copii cu autism vor avea în fața lor modele mult mai bune de urmat, crescând posibilitatea lor de interacțiune socială.

BIBLIOGRAPHY

1. WING, I., LEEKAM, S.R., LIBBY, S.J., GOULD, J., LARCOMBE, M. The diagnostic interview for social and communication disorders: background, interrater reliability and clinical use. In: J. Child Psychol. Psychiatry, 2002, 43:307-25.

2. HOWLIN, P. Practitioner review: Psychological and educational treatments for autism. In: J. Child Psychol. Psychiatry, 1998, 39:307-22.

3. RAPIN, I. Appropriate investigations for clinical care versus research in children with autism. In: Brain Dev., 1999, 21:152-6.

4. BUCUN, N. Modernizarea și implementarea curricumului școlar din perspectiva școlii prietenoase copilului. In: Univers Pedagogic (Chișinău), 2011, nr.1, p.63-73.

5. CHARMAN, T., BAIRD, G. Practitioner review: diagnosis of autism in 2-3 year old children. In: J. Child Psyhol. Psychiatry, 2002, 3:289-306.

6. BABAN, A. Consiliere educațională. Cluj-Napoca, 2001.

7. Manualul de Statistică și Diagnostic al Afecțiunilor Mentale (Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders (DSM — V), 2013.

8. COCHRANE, A., HOLLAND, W. Validation of screening procedures. In: Br. Med. Bull., 1969, 27:3-8.

9. BUICA, C. Bazele defectologiei. București: Aramis, 2004.

10.RACU, A., POPOVICI, D.V., DANII, A. Educația incluzivă. Chișinău: Universul, 2009.

11. ALBU, A., ALBU, C. Asistența psihopedagogică și medicală a copilului deficient fizic. Iași: Polirom, 2000.

12. GHERGUȚ, A. Psihopedagogia persoanelor cu cerințe speciale. Strategii diferențiate și incluziune în educație. Iași: Polirom, 2006.

13. GHERGUȚ, A. Sinteze de psihopedagogie specială. Iași: Polirom, 2007.

14.Clasificarea internațională a bolilor, a zecea revizuire (International Statistical Classification of Diseases and Related Health Problems 10th Revision (ISD-10), 1992.

15. SZATMARI, P. The causes of autism spectrum disorders. In: BMJ, 2003, 326:173-4.

16. FOMBONNE, E. The epidemiology of autism: a review. In: Psycho Med., 1999; 29:769-. 17.CRISTEA, S. Dicționar enciclopedic de psihopedagogie. București: Editura Didactică și Pedagogică, 2015. 680 p.

UNCONVENTIONAL PLACES IN THE VILLAGE WORLD AS AN ELEMENT OF COMMUNICATION

Maria Dorina Pașca
Assoc. Prof., PhD, UMFST „G. E. Palade" of Târgu Mureș

Abstract: The existence in the village world of unconventional places of communication (the gate, the fence, the ditch, the bench, the chair and the street) refers to the structural-cognitive ways specific to areas of cultural interference, highlighting the value of the message from the storyteller to the listener as narrative communication. In this context, the psychosocial equation of the reference group identifies the relation to the world/life itself of the village, summing up attitudes and human values captured, at a given moment, in the texture of the community related to a particular event or not.

Keywords: narration, communication, gate, fence, street.

Poarta reprezintă o deschidere amenajată într-un zid, într-un gard, etc. în care s-au prins cu balamale tăblii de lemn, de fier, etc. pentru a permite accesul din interior spre exterior și invers. Urmând același fir al definițiilor, vom regăsi conceptul de **poartă** cu toate implicațiile sale psiho-sociale, la nivelul satului, a comunităților rurale unde ea reprezintă nu doar o limită a spațiilor deosebite calitativ ci este mai mult o punte, un prag de trecere între sacru și profan, fără a asocia profanul cu irealul Stahl H. (1983); simbolizează locul de trecere dintre două stări, două lumi, dintre cunoscut și necunoscut, dintre lumină și întuneric, dintre bogăție și sărăcie, ea se deschide spre un mister dar are și o valoare dinamică, psihologică, căci nu marchează doar un prag ci îl invită pe om să îl treacă; poarta este o invitație la călătorie spre un alt tărâm iar trecerea prin ea este, cel mai adesea, în mod simbolic, o trecere de la profan la sacru Chevalier Gh. (1995) iar pe plan mistic, poarta împrumută de la gardul curții unele virtuți magice care justifică și mai mult importanța ce i se dă fiind cea care, pe linia cercului gardului, reprezintă punctul central Dumitrescu I.- (f.a).

Ornamentată sau nu**, poarta** a reprezentat întotdeauna modalitatea prin care gazda casei, țăranul, a dorit să atragă atenția celorlalți asupra gospodăriei sale, fiind Dumitrescu I. (f.a.) „primul element arhitectural cu care străinii vin în contact dar și prima formă de luare de contact între cei din interiorul unei gospodării și cei din afara ei."

În același context, Bernea E. (2006) subliniază faptul că „ **poarta** este hotar între un loc curat și unul care poate fi necurat iar **pragul** porții marchează legătura între curte și uliță, îndeplinind rosturi de o rară varietate și bogăție, atingând diferite planuri ale vieții, cel practic, social, spiritual, găsindu-și sensul deplin atât în explicația formelor cât și în utilitatea sa, fiind un obiect de mândrie artistică în viața satului, având misiunea de a ține tot ce este în curte acolo, ca într-un „ loc ferit".

În timp, Butură V. (1989). „alături de poarta mare, formată din doi stâlpi robuști și o ușă prin care se intră cu carul sau căruța, a apărut o **portiță** care a ușurat circulația oamenilor și a animalelor".

De asemenea, Caraman P. (2006) „poarta este locul pe unde se realizează comunicarea între: grupul restrâns al familiei și lumea străină de dincolo de cerc, cunoscut și necunoscut, favorabil și nefavorabil, bine intenționat și nesigur, chiar dușman căci, în interiorul cercului se află tot avutul, tot norocul. De dincolo de ea, din exterior, pândesc toate năpastele. Pe acest mic interval de comunicare alc cercului, ocupat de porți, pot intra, dacă se veghează cu grijă, numai cele bune".

Și dacă **poarta cea mică** este pentru cei ai casei, **de aici** va porni povestea povestitorului, făcând din elementul comunicării narative puncte de reper în relația dintre ei și ceilalți de dincolo de poartă, dinspre uliță/drum, comunitatea și lumea satului, interrelaționând la un moment dat. Astfel, regăsim o similitudine între expresiile gardului și cele ale porții, cum ar fi :

a) **ieșitul la poartă** de către cei ai casei:

Cine sunt cei ce ies ? Pot fi copiii, părinții, bunicii, alte rude pentru a vedea lumea satului, a intra în vorbă cu cei de pe ulița satului, a fi văzuți de cineva anume, a da ceva de împrumut, a primi ceva, a participa activ sau pasiv la evenimentele uliței/drumului: nuntă (nuntași), înmormântare, accidente și chiar doar de a sta **pe pragul porții**, bucurându-se de tot și de toate, fiind prezenți prin comunicarea lor sau prin necomunicare, la tot ce se întâmplă în acel moment pe ulița /drumul satului.

Când și cât se iese la poartă ? Ca timp al zilei, acesta poate fi oricând doar vestea, povestea, zvonul, bârfa, știrea face ca minutele, clipele, ceasurile/orele de interrelaționare să fie mai scurte dimineața, potrivite la amiază, lungi seara, depășind în multe cazuri, pragul porții; ascultătorii deviți între timp povestitori, doar stelele și luna trimițându-i în casă sau/și la casele lor pentru restul nopții, sau, de ce nu, și la alte ...porți.

Cum se iese la poartă ? Momentul face trimitere la modalitatea de expresie:liniștit/ă, grăbit/ă, supărat/ă, neliniștit/ă, nervos/nervoasă, bucuros/asă, nu iese că nu vrea, arțăgos/arțăgoasă, în fugă, cu pași rari, cu pași grăbiți, cu pași repezi, am adăuga noi „cu sufletul la gură” și atunci hainele/îmbrăcămintea noastră poate să fie: cea de lucru, obișnuită, de sărbătoare, de biserică, de nuntă, de înmormântare, costum popular, toate indicând,de fapt, momentul pentru care „cum” devine o **marca a modalității** celor din casă de a comunica și a se raporta la cei din exterior, din afara cercului adică, de pe ulița/drumul satului.

De ce ies cei ai casei la poartă ? Pentru a răspunde unui/unei :chemări, alarme, indiciu, că e sărbătoare, că n-au ce face , mesaj, conduite, atitudini, provocări, strigăt, sunet, plictiselii, curiozității, comportamentul lor completând, în linii mari, elementele personalității celor din casă. Este importantă **reacția** pe care o au atunci când ies, motivația putând să fie atât intrinsecă cât și extrinsecă. Deci, **ies la poartă** pentru că fac parte dintr-o comunitate, mă raportez la ea, modalitatea fiind cuantificată de participarea la comunicarea directă sau indirectă, rezultatul fiind cel scontat la un moment dat.

b) **strigatul la poartă** presupune **ieșitul** celor din casă, fapt ce nu dă voie celui ce apelează să încalce/depășească pragul și cercul magic.

Cine strigă la poartă ? Vor striga : vecinii, cunoscuții, necunoscuții, rudele , oficialitățile, copiii, tinerii, bătrânii, femeile, bărbații, nimeni care , de obicei, doresc **ceva**: să afle, să știe, să cunoască, să recunoască, să întrebe, să comunice, să vorbească, să bârfească, să se bage în seamă, să se convingă, să „stea de-a lelea” adică fără nici o treabă/ nici un lucru, doar să-l vadă/s-o vadă „lumea din sat că...”, să strige la poartă cuiva anume sau nu, practic, „să se afle-n treabă”.

Când strigă la poartă ? Am spune noi, atunci când e nevoie,doar pentru:

chemat la lucru, dimineața, împrumutat, dat ceva/la cineva, amiaza sau vremea nedefinită a zilei, pentru veste/poveste, seara fiind și o chemare de venit la poartă, de a trece pragul, comunicarea definindu-se,în acel moment, a fi iminentă.

De ce strigă la poartă ? Se completează cu **cine** , doar că **motivația** și **mesajul** privind elementul de comunicare fiind altele, se cumulează la un moment dat și pe **ceva** și **când,** accentul punându-se și pe „cel ce stigă și de ce ”, acesta devenind în unele situații: personaj, persoană importantă, autoritate, un nimeni, cel dorit/cea dorită, enumerarea continuând, certificând implicarea directă și prin comunicare a celui atât de important la un

moment dat ce poate fi chiar „buricul pământului”sau, din contră, „nime-n drum” dar el... strigă la poartă.

c) **strigatul de la poartă** este tot a celor care **nu depășesc** pragul porții , de unde se produce elementul de comunicare în situații ca : răspuns la cel ce l-a strigat la poartă, atenționat pe cineva de pe uliță, transmis un mesaj, începe o „poveste”/ discuție înainte de a ieși pe poartă , aceasta în situația când cel avizat se află în raza sa de acțiune, pe uliță/drum, a atenționa un vecin de peste uliță/drum;

d) **statul la/în poartă** presupune deja, de către cei ai casei, un **compromis** asumat, în ideea în care , da, pot ieși din casă, ieși din curte sau sta pe pragul porții, practic, **pot ieși** din dorința proprie din magia cercului, conectându-se astfel, prin comunicare, la lumea de dincolo de poartă, cea a satului, pornind de la văzutul celorlalți în/la poartă și până la poveștile de pe/din drum/uliță. De fapt, stă :în picioare, pe prag, în picioare înaintea porții mici sau a porții mari, în picioare, în grup, pe banca de la poartă, singur/ă și cu grupul de referință (copii, tineri, adulți, bătrâni, femei, bărbați) dar și pe scăunel/scaun ce poate fi adus din casă, la nevoie, sau își are deja locul, ca rezervă, la banca de la poartă, după/lângă poartă, în curte.

Dacă periplul nostru a pornit de la DEX 2009, tot acesta ne confirmă și puterea de expresie metaforică a cuvântului **poartă** exemplificând cu :

-„a sta ca vițelul la poarta nouă”= a sta uimit, nedumerit, dezorientat în fața unei situații noi și neașteptate , căreia nu îi poți face față;

-„poartă-n poartă cu cineva”= față în față, peste drum.

-”a bate la toate porțile” = a se adresa tuturor solicitând sprijin, ajutor într-o împrejurare grea;

-„din poartă-n poartă”= din casă în casă, dintr-un loc în altul;

-„poartă de scăpare”= mijloc de a ieși dintr-o situație dificilă

-„Munții noștri aur poartă”

Noi cerșim din poartă-n poartă”

interpretarea rămâne la latitudinea celui avizat/ ce citește, fără drept de apel, astfel, putându-ne face prieten sau dușman poarta, neuitând că ea întotdeauna... ne va apăra.

Expresiv, având rol de hotar și delimitând microcosmosul familial, **gardul** Dumitrescu I. (f.a.) „ca vechime imemorială alături de poartă, la români, se justifică în primul rând prin utilitatea practică, prin menirea sa de a ocroti (odihna oamenilor,tihna oamenilor din interior), de a permite păsărilor, animalelor să intre și să iasă după voie, de a împiedica și îngreuna accesul fiarelor sau al răufăcătorilor reprezentând și un însemn cultural, delimitând clar terenul smuls din starea de sălbăticie. De aceea, când porneau întemeierea unei gospodării noi, țăranii obișnuiau uneori să-și încropească mai întâi gardul, după care începeau să-și dureze „casa”.

Funcționalitatea gardului precum și destinația sa Firescu A. (f.a.), a ținut și ține cont și de materialele de construcție sau starea socială a proprietarilor astfel încât tipologia gardului este caracterizată de o mare diversitate, pornind de la forme arhaice (garduri de mărăcini, de stoburi împletiți cu nuiele și de lănțeți pentru vii, grădini, livezi, la garduri „bune” de la drum, realizate din scândură (uneori cu ornamente), zidărie (utilizând piatra de râu) unele fiind acoperite cu șindrilă sau țiglă pentru a avea o durabilitate mai lungă în timp.

Totodată, **gardul** Caraman P. (2006) **„**după mentalitatea primitivă, este tipul cel mai expresiv al cercului magic care, ocolind de jur împrejur gospodăria și casa, le apără de eventualele primejdii din afară” .

De asemenea, ca și locuința, „gardul Dumitrescu I. (f-a).poartă amprenta portretului sufletesc al colectivității creatoare, reflectă structura ei afectivă și rațională și concepția estetică și etică a poporului fiind, practic, matricea spirituală a arealului rural, trăind alături de sătean în simbioza sa cu natura.

În acest context, Iordache Gh. (1992) „piesele componente ale gardului erau astfel așezate încât nu opreau întru totul comunicarea cu exteriorul. Așa se face că țăranul s-a aflat într-un continuu și nemijlocit contact cu spațiul de afară. Gardul nu l-a ascuns vederii lumii." Astfel, se cuvine să descifrăm în această deschidere sinceră a românilor atât o expresie a siguranței izvorâte din conștiința vremii, statorniciei, perfectului acord cu natura cât și o dovadă a aspirației spre omenie, sociabilitate, modestie, liniște, seninătate, comuniune, comunicare, apartenență, toleranță, încredere și siguranță astfel încât gardul „are suflet", se înmulțește datorită **actorilor** săi ce delimitează, la un moment dat, o lume a satului într-o perpetuă mișcare.

În acest context:

a) **ieșitul la gard** de către cei ai casei : copiii, soțul, soția, bunicii, și alte rude pentru a vedea lumea satului, ulița, evenimentele, stând sprijiniți de gard, fiind martorii celor ce se întâmplă și participând activ și pasiv la povestea povestitului, neieșind/nedepășind perimetrul curții, ei fiind în primul rând **privitorii** spectacolului comunicativ-participativ, abordați sau nu de cei ce se constituie în „cei din drum, din uliță, de până la gard". În general, aici comunicarea este nonverbală, gardul nefiind totuși o ...barieră ci, din contră, un punct de reper.

b) **strigatul la gard** reprezintă interpelarea celor din casă, **de către cei din afara gardului**, din drum/uliță, ei putând fi: copii, adolescenți, tineri, femei, bărbați, bătrâni și făcându-se, în anumite situații, pentru a cere ceva, a comunica ceva, a spune ceva important, a se afla în treabă, a vedea cine-i acasă, a certa, a face o apreciere, a fi băgat în seamă, a determina o reacție, a se lua la ceartă folosind și apelative conform cu personalitatea celui „ strigat la gard", ținând cont de : vârstă, sex, rubedenie, stare civilă, educație/școală, cerință avută, modalitatea de soluționare a situației-problemă ivite, astfel încât pronumele personal persoana a doua singular dar și cel plural, fiind cel mai uzual, alături de cel de politețe: tu, voi, dumneata, dumneaei, dânsele, dânșii, ele, ei, dumnealui, dumneavoastră dorind, în final, ca „interpelarea" să fie o reușită, dându-i siguranță celui/celei în cauză că poate și altădată să ...„strige la gard".

c) **strigatul de pe gard** este apanajul **celor ai casei**, cei care din curte, fac acest lucru pentru: a povesti cu cineva fără un scop anume, a atrage atenția cuiva de pe uliță, a transmite un mesaj cuiva ce trece pe uliță, a-și chema vecinii de alături sau de peste uliță, a anunța ceva important altora, a sta la taclale cu o terță persoană, a bârfi, a spune un banc, a spune o glumă, făcând parte, în acel moment, din „spectacolul"viața uliței/drumului.

d) **cocoțatul pe gard** poate fi apanajul copiilor atunci când, printre uluci/lețe, nu se vede spectacolul drumului/uliței iar cocoțatul îi ajută **să și participe** într-un fel sau altul, printr-o comunicare adecvată, la povestea derulată devenind ei înșiși, pentru cei ce „nu se pot cocoța pe gard", **povestitori.**

e) **statul la/pe gard** certifică doar **prezența** necomunicativă, spre lumea exterioară curții, înregistrând doar evenimentul fără participare activă, e un fel de „privit și pierdere de vreme"-„stă la gard că n-are ce face", „vremea trece și... "

Astfel, **gardul** nu-și va pierde niciodată din importanță mai ales prin faptul că în unele situații/cazuri se remarcă și „împodobirea lui datorită tradiției, obiceiurilor locale, personalității locuitorilor casei cu : sticle, borcane, vase (oale, cratițe, tigăi, capace), ceramică (căni, ulcioare), haine la uscat, covoare, prești și alte comori ale casei certificând câteodată **amprenta** de necontestat a celor din interiorul curții, completând cu mesajul intuitiv și absurd al proverbului „afară-i vopsit gardul, înăuntru-i leopardul”, expresie care, în mod ironic, prin alăturarea aparent fără sens a două cuvinte între care nu există o legătură logică, o situație contradictorie dar și cu sensuri diferențiate, întărește regula că „nu tot ce zboară se mănâncă”, dar și avertisment pentru cel care „a dat cu oiștea în gard”, adică, a ...greșit.

Scaunul este mobilă (de lemn, de metal, etc.) cu sau fără spetează, pe care poate să stea o singură persoană. În accepția mobilierului țărănesc, Roswith C. (1974), „scaunul mic cu trei sau patru picioare, fără spătar, de dimensiuni mici și de aceea ușor transportabil este folosit atât în interior cât și la diferite munci în afara casei.” În asemenea situații, „drumul” lui spre poarta casei, lângă bancă, este iminent, devenind într-o situație dată, element component al sistemului empiric de comunicare în lumea/viața satului, și nu numai.

În acest context, s**caunul** ca obiect de mobilier de interior țărănesc, ajunge să „migreze” spre poarta mică a casei, dobândind calitatea de ...element de comunicare sub forma „rezervei de aur” sau ca o „rezolvare pe moment” a unei situații-problemă. Având ca structură și fiind cu : trei sau patru picioare, mic de înălțime, spătar sau nu, forme diferite, pentru copii, pentru adulți, din lemn, din metal, scaunul devine sau împrumută identitatea de a fi „cel mic- scăunel/scăunaș”pe lângă banca de la poartă.

Astfel, conform vremii unei vremi, **în timpul zilei**, aparține: copiilor-pentru joaca lor și mici povestioare ascultate sau/și spuse, persoanelor în vârstă- ca loc de odihnă în cazul în care banca e „plină” sau/și obișnuit de a fi ocupat de aceeași persoană pentru: vești povești, bârfe, „radiografierea uliței/drumului”, vecini /vecine – la o întrebare scurtă sau lămurire, **seara** aparține: tinerilor pentru „șoșotit” o veste-poveste, celor care așteaptă ciurda (vacile, bivolițele) indiferent de vârstă, care plecând spun:„Sara bună, io mă duc să mulg vaca”, bătrânilor care spun poveștile, după aflarea lor de peste zi fiind de fapt „adaosul”necesar, binevenit și salvator, atunci când: erau prea mulți la poartă și nu încăpeau pe bancă, poveștile, știrile, bârfele adunau același „contingent” de locuitori ai băncii de la poartă, cei adunați așteptau un eveniment, o situație, un fapt ce trebuia să se petreacă și, involuntar, treceau pe la poarta de la ulița/drumul satului.

De fapt, scaunul nu are/avea un loc bine definit la poartă și nici nu-l găsim permanent aici ci doar: ocazional, pasager, sporadic, atunci când momentul de socializare și comunicare o cere/cerea, el aflându-se, în marea majoritate a timpului în casă, în bucătăria casei, în bucătăria de vară/cuhnie, uneori în târnațul/ pridvorul/tinda/ cerdacul/prispa/filigoria casei.În acest context, fiind „mic”, niciodată nu a beneficiat de proverbul „cu scaun la cap.”

Șanțul este o săpătură lungă și îngustă făcută pe ambele părți ale unui drum, pentru scurgerea apei sau/și orice spărtură în forma de mai sus, făcută: pentru scurgerea apei, pentru îngroparea conductelor, pentru marcarea hotarului între două suprafețe de pământ, etc. care se poate executa mecanic, cu utilajele de rigoare sau manual, cu hârlețul, lopata, sapa.

Totodată, **șanțul** este legătura casei cu ulița/drumul satului, el îndeplinind rolul de : scurgerea apei de ploaie, loc cu verdeață (buruieni pentru orătăniile din curte -găini, pui, rațe, gâște, bibilici, curcani, cocoși, ce ies pe șanț la păscut), loc de joacă pentru cei mici, ferindu-i de pericolul drumului, „stat pe șanț” la povești în zilele calde de vară, cu precădere după masa și/sau în zilele de sărbătoare sau duminica, iar „statul pe șanț” seara, în așteptarea vacilor de la ciurdă, supravegherea orătăniilor care încă mai sunt la păscut, așteptarea „eliberării” unui loc pe banca de la poartă, așteptarea „eliberării” vreunui scăunel știind că nu este prea adânc, poate oricine intra și ieși din el cu ușurință iar în fața porții este prevăzut cu

un podeț, are și iarbă grasă cosită la timpul potrivit, fiind în permanență îngrijit și curățat, cu mare grijă și atenție, de către gospodarul casei, reprezentând o mândrie pentru acesta.

Și în acest context psiho-social, apare a fi: adorat, iubit, necontestat, necesar, important, de auzit dar, mai ales, prețuit de întreaga lume a satului-„**Radio-șanț",** unde aflai tot ce doreai și nu doreai, toate bârfele, zvonurile, veștile și poveștile ce făceau deliciul indiferent de vârsta celor care le auzeau, le spuneau mai departe, le comentau, le contestau, le găseau amuzante, se supărau sau nu dar și a celor „prinși în colimator" căci, era o mare fală/mândrie pe ulița satului de a fi „difuzat" la **Radio-șanț,** mai ales de babele/bătrânele satului dar și de cei care, de obicei, „tăiau frunze la câini".Un singur concurent serios, de necontestat și totuși de luat în seamă prin prezența sa în lumea/viața satului era **„omul cu doba**", cel ce umbla cu „**dobălitul"** anunțând și atenționând pe cei ce-i ascultau vorbele căci înștiințarea era dată oficial de la preot- biserică, de la învățător- școală, de la doctor-dispensar sau de la primar- primărie, fiind recunoscut chiar și de „**Radio-șanț"** unde, câteodată, un fir de iarbă sau de troscoțel era pe post de undă verde la ...microfon adică la vorbit din gură, căci:„Foaie verde lobodă/Gura lumii slobodă."

Ulița este un drum îngust care străbate un sat, mărginit de o parte și de alta de ase. Mai are și denumirea de stradă nepavată fiind, în unele cazuri și situații anume, numită **drum**, dacă trecea prin mijlocul satului. Chiar dacă în accepția unor etnografi Bernea E. (2006) ulița este a tuturor și a nimănui, este supusă necunoscutului și, deci, unor spirite nu întotdeauna binefăcătoare, Butură V.(1987) ne spune că ulița satului este spațiul deschis, e a tuturor și a nimănui cât și o răscrucea, cu precădere este locul specific desfășurării maleficului.

Din punct de vedere **psiho-social**, ea/**ulița**, dobândește alte calități, deloc malefice, având totuși personalitatea sa chiar dacă pare a fi „a tuturor și a nimănui", faptele îi certifică valoarea. Ulița reprezintă, totuși, o deschidere spre: nou, necunoscut, curiozitate, curaj , lumină, comunicare, certitudine, încredere, dobândirea unei/unor noi experiențe, acceptare, toleranță, etc.

dar, mai ales, spre **cunoaștere**, fiind în centrul elementului de comunicare unde poate fi și este la un moment dat, **actorul principal**. Acestei calități i se alătură și cea de **spațiu**, ca loc, ca „scenă" unde, curent dar și în momente speciale de **timp,** se desfășoară evenimente sociale precum: procesiuni legate de sărbătorile de peste an , Crăciunul (colindatul), Paștile (stropitul), sărbătorile religioase, anotimpurile, cele legate de anul agrar, cele legate de familie, botezul, nunta (drumul/mersul de la casa mirelui la cea a miresei și-apoi la biserică), înmormântarea (cortegiul funerar), joaca copiilor , în colbul/praful drumului, cu mingea, cu coarda, cu cercul, în echipă (fotbal), curiozitatea identității persoanelor /personajelor noi, străine de sat (vinituri apărute la un moment dat pe ulită), loc pentru atelaje (căruțe, care, cărucioare), mersul și venitul animalelor mari (vaci, bivoli, oi, cai) la ciurdă sau/și pășune și întoarcerea lor seara, plimbatul netulburat al cârdului de rațe sau/și de gâște pe mijlocul uliței, toate percepute ca elemente de comunicare a așezării satului cu restul lumii.

Practic, ulița este **vie**, având: - personalitatea sa, responsabilitatea sa, rezonanța prin acceptare sau nu a întâmplărilor pe care le trăiește, împrumutând din valoarea celor ce o locuiesc și folosesc, certificând denumirea specifică:„ulița" mare, mică, strâmbă, românească, săsească, ...a lui ...devenită câteodată chiar și o „fundătură" dar și poezie, „Iarna pe uliță", de G. Coșbuc cât și purtătoare de iubiri, când la poartă se întâlnesc : „Dor cu dor să se cuprindă/ Drag cu drag..."

devenind chiar și „semn de recunoaștere" între gospodari:

„tu nu ești de pe ulița noastră"

„nu ești a uliței"

„nu te știu de pe uliță"

determinând, la nivel de comunitate, o anumită conduită,atitudine, comportament

față de importanța sa, ca făcând parte din viața satului, fiind în unele situații creuzetul ei.

Timpul și anotimpul percepute de fiecare loc neconvențional: hotarul, gardul, poarta, banca, scaunul, ulița în parte, le reunește pe toate, formând întregul ce le legitimează în relația de comunicare și în raport cu omul satului, acestea fiind **timpul și anotimpul,** practic, vremea „ce vremuiește vremurile" căci „e devreme ...vremea".

Împărțind cele 24 de ore în zi și noapte, (**ziua** = dimineața, amiaza, seara), locurile neconvenționale surprind direct comunicarea interumană, începând cu : hotarul, la munca câmpului, cocoțatul pe gard, ieșitul la poartă, statul pe bancă, statul pe scăunel, „Radio-șanț" și terminând cu ulița ce „contabilizează" toată agitația zilei și până la liniștea **nopții,** lăsând loc, mai apoi, odihnei și povestitului, comunicarea narativă fiind prezentă ca **marcă a trecerii timpului.**

Alături de timp, **anotimpurile** anului iarna, primăvara, vara, toamna își lasă amprenta, prin particularitățile lor specifice, asupra întregii comunități rurale dar, mai ales,a comunicării și interrelaționării la nivelul satului, astfel încât altele vor fi : conduitele, atitudinile, comportamentele, în comunicarea narativă dintre săteni, privite și din perspectiva locurilor neconvenționale (hotar, gard, poartă, bancă, șanț,uliță), ele și anotimpurile în sine, manifestându-se ca atare în anumite condiții. Dacă **iarna,** comunicarea interumană își are specificul ei, legat de sărbători, obiceiuri, tradiții,odată cu **primăvara** și încolțitul ierbii, lumea satului iese la poartă, iese pe uliță, stă pe șanț, stă pe bancă, practic, **prinde viață,** se bucură de tot și de toate, trăiește cu soarele **verii** și roadele **toamnei**, dând valoare faptelor prin cuvânt și poveștilor prin spusa lor adevărată, întrepătrându-se spre liniștea și pacea ...satului..

De la Bobotează la Buna Vestire, de la Sânedru și ajungând la Crăciun, **anul** devine astral pentru lumea satului, fiind însuflețit de smerenia, binecuvântarea și puterea cuvântului ce mai departe devine poveste și ...rugăciune.

BIBLIOGRAPHY

Butură, V. (1978) - *Etnografia poporului român*, Ed. Dacia, Cluj- Napoca;

Butură, V. (1989)- *Străvechi mărturii de civilizație românească*, Ed. Științifică și Enciclopedică, București;

Bernea, E.(1985) - *Cadre ale gândirii populare românești*, Ed. Cartea Românească, București;

Bernea, E. (2006) - *Civilizația românească sătească*, Ed. Vremea, București;

Cernescu, T.(2004) - *Societate și arhitectură, o perspectivă sociologică*, Ed. Tritonic, București;

Cuceu, I. (1999) – *Fenomenul povestitului*, Ed. Fundației pentru Studii Europene, Cluj- Napoca;

Dumitrescu I. (f.a.) -*Tipuri de împrejmuiri în habitatul tradițional vâlcean,* (f.e.);

Dinu M. (1997) - *Comunicarea*, Ed. Științifică, București;

Firescu A. (f.a.) - *O privire generală asupra aspectului și semnificațiile împrejurimilor din zona Gorjului*, (f.e);

Iordache GH. (1992)- *Garduri și porți*, Arhivele Olteniei, serie nouă, Craiova;

Popoiu P. (2003)- *Etnologia universală și românească*, (f.e.), București,;

Roswith C. (1974) - *Mobilierul țărănesc românesc*, Ed. Dacia, Cluj- Napoca;

Stahl H. (1983)– *Eseuri critice despre cultura populară românească*, Ed. Minerva, București;

DEX 2009; Ed. Academiei Române, București;

www.tulai.ro - *Dicționar de regionalisme din Ardeal*.

ACADEMIC TRAINING IN AUDIOVISUAL TRANSLATION IN ROMANIA

Elena-Laura Vulpoiu
Assoc. Prof., PhD, "Vasile Goldiş" Western University of Arad

Abstract: After the revolution of 1989, Romanian television undergoes a great change both in the time of television broadcasting, as well as in the number of channels that begin to broadcast and in the type of programs dedicated to the public. Therefore, the change in the type of television requires a change in the labor market for audiovisual translators. The considerable number of foreign programs requires an increase in the number of specialized courses aimed at professionals in this field and an increase in the languages that must be translated into the target language, in our case in the Romanian language. Likewise, our objective in this article is to analyze the type of academic training of audiovisual translators and the skills they need, given that this type of translation has a wide variety of audiences and a wide range of programs.

Keywords: Romanian television, audiovisual translators, specialized courses, skills, quality.

Introducción

Después de la revolución del año 1989 la televisión rumana sufre un gran cambio tanto en el tiempo de la emisión televisiva, como en el número de las cadenas que empiezan a emitir y en el tipo de programas dedicados al público. Si antes del 1989 existía solamente una cadena de televisión (TVR-la Televisión Rumana) que emitía unas dos o tres horas al día, mayoritariamente programas dedicados al Partido Comunista Rumano (PCR), después de ese año la población rumana conoció no solamente la libertad política y geográfica, sino también la libertad de ver y de poder elegir los programas que emitían las diferentes cadenas de televisión.

Según los datos presentados en las últimas estadísticas realizadas por Ion Stavre (2006), a finales del año 2004, la situación audiovisual en Rumanía era la siguiente: 99 cadenas con emisión digital terrestre y 9 cadenas que emiten vía satélite. Los grandes índices de audiencia los tienen TVR1, que ocupa el primer puesto; ProTV, situada en el segundo puesto; y Antena 1, en el tercero.

Por tanto, el cambio del tipo de televisión necesita un cambio en el mercado laboral de los traductores audiovisuales. El número considerable de programas extranjeras requiere el aumento del número de cursos especializados dirigidos a profesionales en este ámbito y el incremento de los idiomas que deben ser traducidas en la lengua meta, en nuestro caso en la lengua rumana.

Asimismo, nuestro objetivo en el presente articulo es analizar el tipo de formación académica de los traductores audiovisuales y las competencias que necesitan, dado que este tipo de traducción tiene una gran variedad de publico y un largo abanico de programas.

I. Algunos fundamentos teóricos

La traducción se caracteriza por su *interdisciplinaridad interna* (Mayoral, 2001: 65), no obstante, esta particularidad ha constituido a lo largo del tiempo el tema de estudio de numerosos teóricos, que han tratado de definir y esclarecer la importancia de estos elementos en el desarrollo de la traducción audiovisual.

Por su parte, Chaume (2001: 45), ponía de manifiesto la especificidad de la traducción audiovisual como objeto de estudio, definiéndola de la siguiente manera:

> *La traducción audiovisual es una modalidad de traducción que refleja con suma nitidez la necesidad de utilizar enfoques pluridisciplinares para acercarse con*

rigor a su objeto de estudio. En efecto, los textos audiovisuales, por su carácter híbrido, tanto desde el punto de vista textual y genérico —es difícil delimitar dónde acaba un género y empieza otro—, como desde el punto de vista de sus variadísimos contenidos, así como, especialmente, desde el punto de vista de los múltiples códigos de significación que operan simultáneamente en la producción de sentido, incitan al analista a emplear enfoques diversos para intentar comprender mejor tanto la RELACIÓN entre los elementos que configuran su objeto de estudio, como las claves textuales y contextuales para la transferencia de estos elementos a otra lengua y cultura.

Por consiguiente, el conjunto de códigos de significación transmitidos a través del canal acústico y del canal visual interaccionan en este proceso y construyen el significado que llega al espectador. En cuanto a estos códigos, Chaume (2004: 305) enumera los más frecuentes: el código lingüístico, los códigos paralingüísticos, el código musical y de efectos especiales, el código de colocación del sonido, el código iconográfico, el código fotográfico, el código de planificación, el código de movilidad, los códigos gráficos y los códigos sintácticos o montaje.

Estas particularidades de la traducción audiovisual la distinguen de otros tipos de traducción, puesto que gobiernan el proceso de traducción y, por ende, la labor del profesional de este ámbito.

En Rumanía, las modalidades más habituales que se utilizan en la traducción audiovisual son la subtitulación, el doblaje y el voice-over. Entre los tres tipos destaca la subtitulación, aunque, tal y como vemos en el ámbito de la traducción audiovisual, el doblaje está adquiriendo una importancia creciente en la actualidad, especialmente en la traducción de productos audiovisuales para el público infantil. Cada uno de estos tipos de traducción requiere diferentes competencias que el traductor audiovisual necesita tenerlas. Estas competencias y habilidades se pueden adquirir en programas especializados de traducción audiovisual o mediante la experiencia que se obtiene realizando esta profesión.

II. Competencias del traductor audiovisual

El desarrollo de cualquier tipo de actividad profesional requiere un conjunto de varios factores que, según Panaia (2007: 38), contribuyen e influyen en el acto del trabajo:

El individuo en el trabajo dispone de competencias y de recursos cognitivos y culturales que están comprometidos en el acto del trabajo, más allá del simple cumplimiento de tareas prescritas por el lugar ocupado en la división del trabajo. Si la evolución social y económica de las profesiones registra, hoy, tensiones muy fuertes entre la lógica de la acción pública y la lógica del mercado, y si la configuración de saberes comprometidos en el trabajo y las protecciones y las solidaridades negociadas alrededor del empleo, entra más abiertamente en la turbulencia de la competitividad, de los riesgos y de las trayectorias individuales e inequitativas, todo esto parece señalar que el análisis de las profesiones tiene muchas posibilidades, hoy, de conjugar la interdisciplina necesaria para construir mecanismos más adecuados de movilidad, carrera e inclusión.

En cuanto a las competencias específicas de los traductores, o lo que se conoce como "competencia traductora", son muchos los autores que han propuesto definiciones (Mayoral, 1999; PACTE, 2003; Cerezo, 2012). No obstante, nos centramos a continuación en las

propuestas de Kelly (2002) y por ser dos de las más completas hasta la fecha y que las define como:

> *Un conjunto de capacidades, destrezas, conocimientos e incluso actitudes que reúnen los traductores profesionales y que intervienen en la traducción como actividad experta, es decir que, en su conjunto, distinguen al profesional del no profesional, al experto del no experto.*

Este conjunto de capacidades, destrezas, conocimientos e incluso actitudes se desglosa en las siguientes subcompetencias, que Kelly (2002: 14-15) considera fundamentales en el proceso de traducción:

- *Subcompetencia comunicativa y textual* en al menos dos lenguas y culturas.
- *Subcompetencia cultural* que implica no sólo conocimientos enciclopédicos, sino también sobre valores, mitos, percepciones, creencias y comportamientos.
- *Subcompetencia temática* que abarca los conocimientos básicos sobre los campos temáticos en los que trabaja el traductor, los cuales le permiten el acceso a la comprensión del texto de origen o de la documentación adicional que emplee.
- *Subcompetencia instrumental profesional*, que comprende el uso de fuentes documentales de todo tipo, la búsqueda de terminología y la gestión de glosarios, bases de datos, el manejo de las aplicaciones informáticas más útiles para el ejercicio de la profesión (tratamiento de textos, autoedición, bases de datos, Internet, correo electrónico), así como conocimientos básicos para la gestión del ejercicio profesional (contratos, obligaciones fiscales, presupuestos y facturación, etc.) o de la deontología y el asociacionismo profesional.
- *Subcompetencia psicofisiológica* que engloba varias destrezas como la confianza en sí mismo, la capacidad de atención, de memoria.
- *Subcompetencia interpersonal* implica la capacidad para interrelacionarse y trabajar profesionalmente en equipo con diferentes niveles grupales (revisores, documentalistas, terminólogos, clientes, iniciadores, autores, usuarios, así como con expertos en las materias objeto de traducción).
- *Subcompetencia estratégica* incluye los procedimientos que se aplican a la organización y realización del trabajo, a la identificación y resolución de problemas y a la autoevaluación y revisión.

En el planteamiento de Kelly todas las subcompetencias están relacionadas entre sí. Sin embargo, destaca la **subcompetencia estratégica**, dado que es la que dirige la aplicación de todas las demás a la realización de una tarea determinada.

Asimismo, en un estudio más amplio (Vulpoiu, 2019), los traductores audiovisuales que ejercen esta profesión en Rumanía han considerado que las **competencias especificas** más importantes en este ámbito son:

Conocimiento exhaustivo de la lengua meta	**75,0%**
Capacidad de síntesis y paráfrasis	**75,0%**
Dominio de la lengua origen	**62,5%**
Buen conocimiento de las culturas de trabajo	**62,5%**
Creatividad lingüística	**62,5%**
Destrezas para realizar una sincronía perfecta: lingüística e imagen	25,0%
Dominar las técnicas, estrategias y terminologías específicas de la traducción audiovisual	25,0%

Dominio de estrategias de búsqueda de recursos y documentación específicos de la TAV	25,0%
Excelente manejo de programas específicos de TAV (subtitulación, doblaje, etc.)	25,0%
Conocimientos de las características de diferentes géneros audiovisuales	12,5%
Capacidad de comunicación escrita para redactar traducciones adecuadas	12,5%
Conocimiento de principios metodológicos y de aspectos profesionales que rigen la TAV	12,5%

Empleando las categorías del modelo competencial de Kelly (2002) para englobar los resultados recogidos, podemos afirmar lo siguiente: observamos que las competencias que destacan son las de *tipo comunicativo-textual*, tanto en la lengua meta como el la lengua origen, y la capacidad de síntesis y paráfrasis, seguidas por las de *tipo cultural*, lo que implica un buen conocimiento de las culturas de trabajo; y finalmente, por las de *tipo instrumental-profesional*, como por ejemplo las destrezas para realizar una sincronía perfecta (diálogos e imagen), el dominio de las técnicas, estrategias y terminología específicas de la traducción audiovisual, el dominio de estrategias de búsqueda de recursos y documentación específicos de la TAV, así como el excelente manejo de programas específicos de TAV (subtitulación, doblaje, etc.) características importantísimas para este tipo de traducción.

Como podemos observar son competencias especificas a la profesión del traductor audiovisual, competencias que el profesional podría adquirir de una forma más rápida y a un nivel elevado, si se impartirían más cursos o clases en este ámbito en Rumanía.

III. Formación académica en la traducción audiovisual

La formación académica es imprescindible independientemente del ámbito de la profesión que se va a ejercer, tanto de punta vista teórica como práctica. En varios casos hemos destacado la importancia de la traducción audiovisual debido a su largo público y por tanto la necesidad de tener una calidad superior y una traducción correcta en la lengua meta. Asimismo, teniendo en cuenta las características de este tipo de traducción es necesario no solamente conocer varios idiomas, sino también conocer las técnicas del pautado, saber utilizar los tipos de programas que se utilizan en la TAV (Subtitle Edit, Ledit, EZ Titles, Eddie Plus, Subtitle Workshop, DivX Land), sincronización, etc.

En Rumanía en la actualidad, pese al gran número de cadenas de televisión que han aparecido después de la revolución del año 1989, sea en las academias públicas como privadas, el número de cursos aún es escaso y no cubre las necesidades de este grupo de profesionales.

En la actualidad, diferentes universidades ubicadas en grandes ciudades han implantado en su programa de formación cursos especializados para consolidar esta profesión, como por ejemplo Bucarest (Universidad de Bucarest - Máster de subtitulación), Timișoara (Universidad Politécnica - Curso transversal de subtitulación) o Cluj (Universidad Babeș Bolyai - European Master's in Translation). Sin embargo, pese a nuestra búsqueda, sea por internet o preguntando diferentes universidades cursos específicos para la traducción audiovisual no existen.

Desconociendo el motivo concreto podemos pensar que es falta de interés para este grupo de profesionales, aunque no obstante todos como usuarios requerimos alta calidad a este tipo de traducción.

De este modo, tal como hemos presentado en un estudio anterior (Vulpoiu, 2019) la mayoría de los traductores audiovisuales de este país tienen formación académica en

Filología o Lenguas Extranjeras, aunque posteriormente han continuado su formación mediante cursos especializados en el extranjero o son simplemente autodidactas, y que desarrollan sus competencias a través de la práctica realizada en el mercado laboral.

Trabajar en este ámbito sin tener previos cursos específicos, no es nada simple, tal como nos comentaba una profesional de este grupo:

> *Tuve que elegir una nueva compañera y tuve que examinarla. Y, pese a que había hecho una traducción muy bonita, natural del texto en la lengua rumana, en la parte técnica no sabía ni siquiera hacer un pautado, introducir los subtítulos. No podía comprender que una réplica entra donde se escucha. No pudo hacer la parte técnica. Esto es muy importante, si no sabes, no sirve de nada traducir muy, muy bien. Muchos no entienden la parte técnica de la subtitulación, que tú tienes una parte muy pequeña de tiempo y tienes que sintetizar el contenido. Que el subtítulo entra donde y cuando se necesita, ni antes ni después. [...] Creo que se necesita talento y mucha práctica. Son muchas cosas que aprendes practicando. (A.P., traductor audiovisual)*

Además, algunas cadenas prefieren pagar menos por menos calidad, lo que hace que se contraten personas que conocen idiomas, pero desconocen las pautas y los programas de este tipo de traducción y por tanto, el resultado se desmarca por la calidad ofrecida:

> *Evidentemente, teniendo en cuenta que existen muchas personas que piensan que saben realizar la traducción audiovisual, aunque no tienen ni la experiencia, ni los conocimientos teóricos para ejercer esta profesión. El público tiene que recibir solamente traducciones de calidad, realizadas por profesionales de este ámbito, pero la profesionalidad se puede obtener después de muchos años de experiencia o formándose mediante cursos específicos. (I.M.N., traductor audiovisual, crítico de cine)*

Por otra parte, la invisibilidad del traductor en el proceso de traducción, que ponía de manifiesto Venuti (1995) y también la evidencia en el contexto social y académico Díaz Cintas (2003: 90) hace que la profesión del traductor audiovisual sea infravalorada repercutiendo en su posición académico y social:

> *La invisibilidad de la figura del traductor audiovisual tiene un impacto negativo en su valoración social que se manifiesta en una falta de reconocimiento laboral.*

Para concluir, consideramos que actualmente el desarrollo en esta área está limitado, tanto en el plano formativo, como en el profesional por la legislación y por el escaso interés que recibe socialmente. Tal como hemos expuesto anteriormente, la carencia de cursos o formación académica con carácter específico podría ser otro inconveniente para hacer avanzar el aprendizaje y la práctica de esta disciplina. A consecuencia, se necesita un mayor número de cursos especializados para formar y apoyar este este grupo de profesionales con un gran impacto en la vida social.

Conclusión

Después del año 1989 el augmento y el cambio en las cadenas y en los programas de televisión fue baste rápido, cambio que directamente repercutió en el habitus del espectador,

que habitualmente podía ver mayoritariamente programas políticos, paso a ver telenovelas latinas abriéndole un mundo hasta entonces prohibido. Paso de ver lo que solamente se le permitía, a poder elegir entre cientos de programas y cadenas que emitían 24 horas al día.

No obstante, lo que no cambio y aún sigue sin cambiar es la situación en el mercado laboral y en la formación académica del traductor audiovisual. Comprendemos que se trata de un grupo profesional que siempre ha pasado desapercibido en el campo profesional, sin embargo, si como espectadores pretendemos calidad es imprescindible que se le ofrezca más posibilidades de formarse adecuadamente en el ámbito de la traducción audiovisual.

Las competencias y la experiencia que pueden adquirir mientras ejercen esta profesión no son suficientes, tal como lo exponían algunos de ellos, por tanto, elevar el número de curso académicos dirigido a este gremio sería necesario. Tal como hemos visto anteriormente, un gran número de traductores audiovisuales desconocen o no pueden acceder a los pocos cursos que existen en algunas universidades. Asimismo, las competencias especificas son competencias que se pueden adquirir mucho más rápido y por supuesto de una manera profesional mediante cursos específicos de TAV. No obstante, actualmente las posibilidades son limitadas, lo que conlleva que los profesionales logren mediante la experiencia profesional este tipo de competencias, tan necesarias para la TAV.

Elevar el número de televisiones, significa implementar más recursos académicos, para que las personas que optan por ejercer esta profesión, desgraciadamente invisible, tal como la define Venuti, puedan estudiar convenientemente las normas y el uso de programas requerido en la TAV.

BIBLIOGRAPHY

Chaume, F. (2004) *Cine y traducción*. Madrid: Cátedra.

Chaume, F. y Agost, R. (2001) "Horizontes cercanos: La consolidación académica de la traducción audiovisual". En Chaume, F. y Agost, R. (Eds.*) La traducción en los medios audiovisuales.* Castelló de la Plana: Publicacions de la Universitat Jaume.

MayoraL, R. (2001) *Aspectos epistemológicos de la traducción*. Castellón: Servei de Publicacions, Universitat Jaume I.

Mayoral, R. (1999) "Nuevas perspectivas para la traducción audiovisual". nº 13, pp. 123-140. Sendebar, Granada.

Cerezo Merchán, B. (2012) *La didàctica de la traducción audiovisual en España: Un estudio de caso empírico-descriptivo.* Tesis doctoral. Castellón de la Plana.

Universitat Jaume I. Disponible en: www.tesisenred.net/bitstream/handle/10803/83363/bcerezo.pdf?sequence

Kelly, D. (2002) "La competència traductora: bases para el diseño curricular". *Puentes* 1, pp. 9-20, Routledge, London y NewYork.

Pacte (2003) "Building a Translation Competence Model". En Fabio Alves (ed.) *Triangulating Translation: Perspectives in Process Oriented Research*. Ámsterdam: John Benjamins.

Panaia, M. (2007) *Una revisión de la sociología de las profesiones desde la teoría crítica del trabajo en la Argentina*. Disponible en: http://archivo.cepal.org/pdfs/2008/S2008114.pdf

Venuti, L. (1995) *The translator's invisibility: A history of translation*. Nueva York: Routledge.

Vulpoiu, E.L. (2019) *La traducción audiovisual y el perfil del traductor audiovisual en Rumania.* Editura Politehnica, Timişoara.

PROJECT PRESENTATIONS, PROOFREADING, PEER-ASSESSMENT, SELF-ASSESSMENT, AND ORAL REPORTS IN ENGLISH CLASSES

Mihai Rotaru
EFL instructor, "Alexandru Ioan Cuza" University of Iaşi

Abstract: In middle and high schools, the process of creating and giving presentations is hardly taken seriously, as pupils read (mostly) everything from slides and just copy and paste the information from certain websites. When they get enrolled into a BA/BS programme, they may face challenges related to how a slide should look and how to present a topic in front of an audience. Hence, besides developing students` English language skills another aim was to train learners to get rid of how they used to present their projects while they were pupils and move to the way an academic presentation should look like and be delivered—this way they will also get trained for the moment when they will have to prepare for the BA/BS thesis defence—, and also to ask students to assess their own and other peers` performances, either verbally or by filling in assessment grids.

Keywords: presentations, proofreading, self-assessment, peer-assessment, oral reports

I. LITERATURE REVIEW

According to the British Council website, oral presentations in EFL classrooms are a tough mission for learners as they have to face numerous challenges. As such, the page provides some tips (i.e., the "dos" and "don'ts") when it comes to preparing for and delivering the presentations (please see **Figure 1**) (Anon., n.d.).

Dos	Don'ts
• **Use more formal language** • **Pause from time to time and don`t speak too quickly.** • **Speak clearly and at the right volume** • **Have your notes in case you forget anything.** • **Practise your presentation. If possible, record yourself and listen to your presentation.** • **Look at the people who are listening to you.**	• Use very informal language • Read every single word from your speech.

Figure 1

Sometimes, an oral presentation is accompanied by several PowerPoint slides. Hence, according to Joel D. Aldrich (Azzahra, n.d.), the structure of an academic PowerPoint presentation should be as follows:

- title slide, containing the title of the presentation and the name of the presenters;
- outline, containing the aspects to be covered during the presentation;
- the presentation slides,
- reference list.

The presentation also contains examples of good and bad slides in terms of structure (e.g. "write in complete form, not full sentences"; "include 4-5 points per slide", "do not use

distracting animation"), fonts (e.g. "do not use capital letters only or almost impossible to read fonts"), colours, backgrounds, graphs, spelling, and grammar.

According to the Cambridge Dictionary (Anon., n.d.), the proofreading process is a method through which "mistakes can be identified and corrected before the final version is printed or put online".

By definition, self-assessment refers to "the process of having the learners critically reflect upon their own learning and/or performance" (Roberts, 2006). The peer assessment means exactly the same, the only difference is that the assessor "critically reflects upon others` performance". In both processes, students can be asked to propose grades based on different criteria.

II. EVIDENCE

II.1. IN-CLASS/ RECORDED PRESENTATIONS

At the beginning of the spring semester, students were instructed on how they were expected to deliver their presentations. Then, students were asked to organise themselves into groups (Faculty of Psychology and Education Sciences—groups of 5 or 6 students; Faculty of Chemistry—groups of 2-3 students). Students from the Faculty of Psychology had weekly online meetings (a total of 14 seminars) and students from the Faculty of Chemistry had face-to-face classes on odd weeks (a total of 7 seminars). While choosing a presentation topic from the assigned list and presenting it was a mandatory task for the first years from the Faculty of Psychology, this grade representing 50% of their final grade, at the Faculty of Chemistry students` presentations were included in the grade they got for the assignments (i.e., the recorded presentation represented 10% out of their final grade and it was not compulsory). Students at the Faculty of Psychology had to present the topics during seminars and students at the Faculty of Chemistry had to record their presentations and upload them to Microsoft Drive, using the link I sent them.

Students` presentations were assessed based on the following criteria (Mandici, 2023):

- content;
- organisation of presentation;
- resources and aids;
- time management;
- presentation and communication skills.

Steps in creating successful presentations

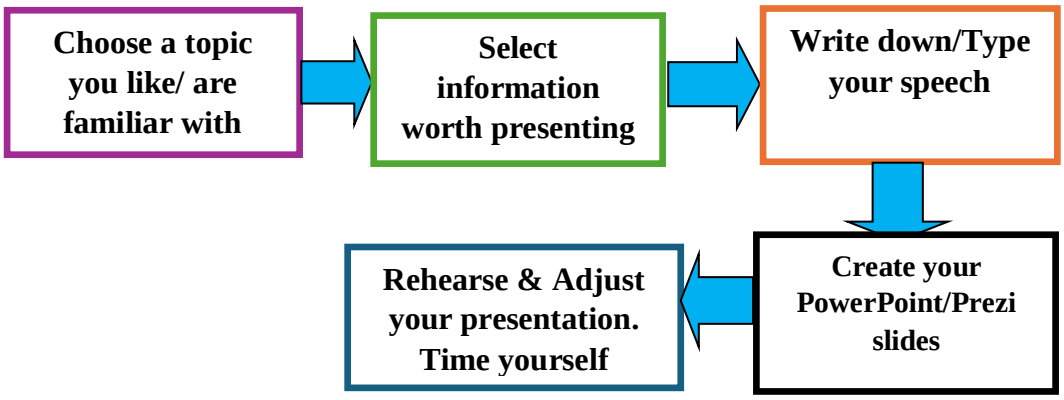
Choose a topic you like/ are familiar with
Select information worth presenting
Write down/Type your speech
Create your PowerPoint/Prezi slides
Rehearse & Adjust your presentation. Time yourself

Figure 2

In terms of content, I came to the conclusion that most students had difficulties in selecting the information from the website (i.e., most of them copied and pasted the

information they found on slides and/or in their written speech). As an example, during a presentation, one student gave a quote from one of Shakespeare`s literary works, *The Taming of the Shrew*, to support his point of view. When asked what he knew about this literary work and whether it is a play, novel, novella, or poem, he did not know what the answer was.

Besides the structure of the presentation, students were also given pieces of advice on what they should change when they will have to create other presentations.

Despite being told not to include too much text on slides and only just the main ideas, keywords, pictures, or charts., some students did exactly the opposite. As we all know, there is no point in reading the content from a slide; everyone from the audience can do it. Some students did not even bother to rehearse the presentation before, so they were unfamiliar with pronouncing words such as prioritise (/praɪˈɒr.ɪ.taɪz/), atmosphere (/ˈæt.mə.sfɪər/), literature (/ˈlɪt.rə.tʃər/), characterise (/ˈkær.ək.tə.raɪz/), psychology (/saɪˈkɒl.ə.dʒi/), or performance (/pəˈfɔː.məns/). To avoid pronunciation mistakes, students were recommended to check the words they do not know how to utter/read properly by accessing the online Cambridge Dictionary.There were also situations in which students` PowerPoints had fonts and/or backgrounds that made the displayed information difficult (sometimes almost impossible) to read. For instance, the text displayed on the slides of a presentation contained only capital letters.

Figure 3 -Example of a bad PowerPoint slide

(Presentation topic: *The bullying phenomenon in Romanian schools*)

Bullying in Romanian schools
Romania is disgracefully ranking third in Europe on bullying in schools, reads a report of the World Health Organisation. According to Save the Children NGO in Romania, almost 400,000 pupils are threatened with beating and 220,000 are repeatedly beaten by their colleagues.
Salvaţi Copiii

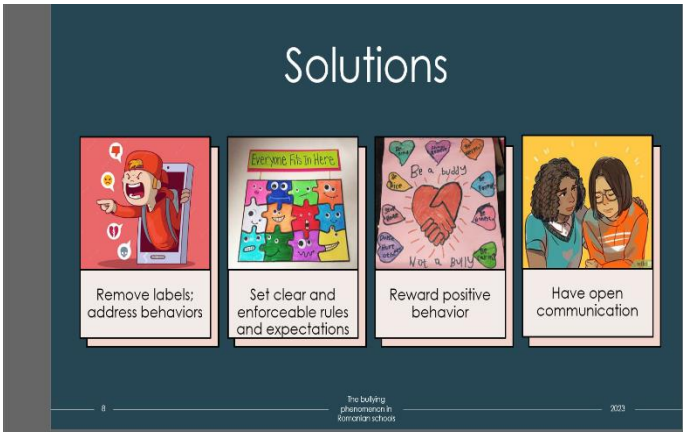

Figure 4 - Example of a good PowerPoint slide

(Presentation topic: *The bullying phenomenon in Romanian schools*)

As we are talking about academic presentations, keeping evidence of the used resources is mandatory (i.e., the last slide of the PowerPoint/Prezi presentation had to include the websites, research articles, books, etc. the presented information was selected from).

Students were also told that, during each presentation, the allocated time for each learner was 5 minutes. To avoid presentations that would have lasted longer than 30-35 minutes, students were given a rule of thumb: "One A4 page, double spaced, equals roughly 3 minutes speaking time" (Zetu, n.d.). During face-to-face presentations, students did not take this piece of advice into account. Even the presentations that were mostly read took longer than the allocated time.

Some learners from the Faculty of Psychology had the wonderful idea to include questions and follow-up activities on different platforms to check on their peers` understanding of the subsection they talked about. They were even encouraged to pick colleagues from the attendance list. However, despite being advised to "rehearse the Q & A sessions with friends" (Zetu, n.d.) they did not take this into consideration. Consequently, some of the named colleagues, who did not pay attention to what their colleagues presented or were too shy, refused to come up with answers. **Figure 5** illustrates the presentation scores that students from the Faculty of Psychology and Education Sciences got based on their performance.

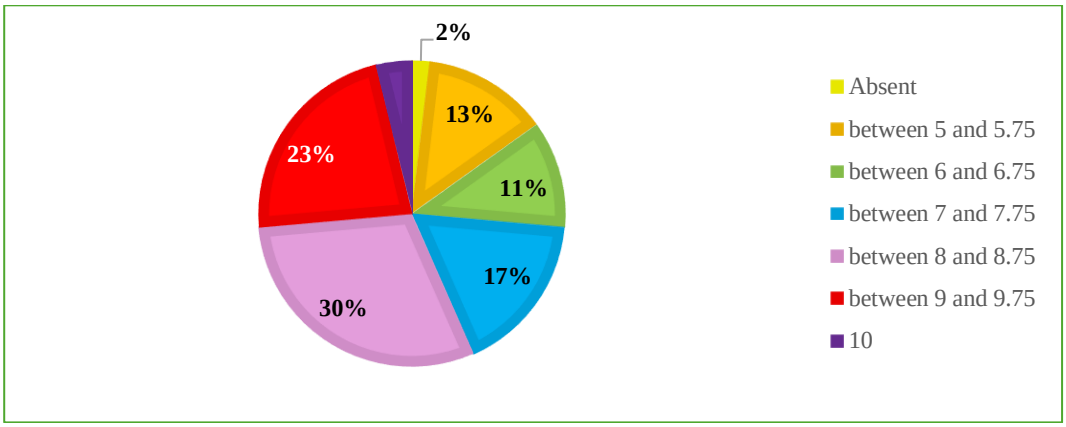

Figure 5

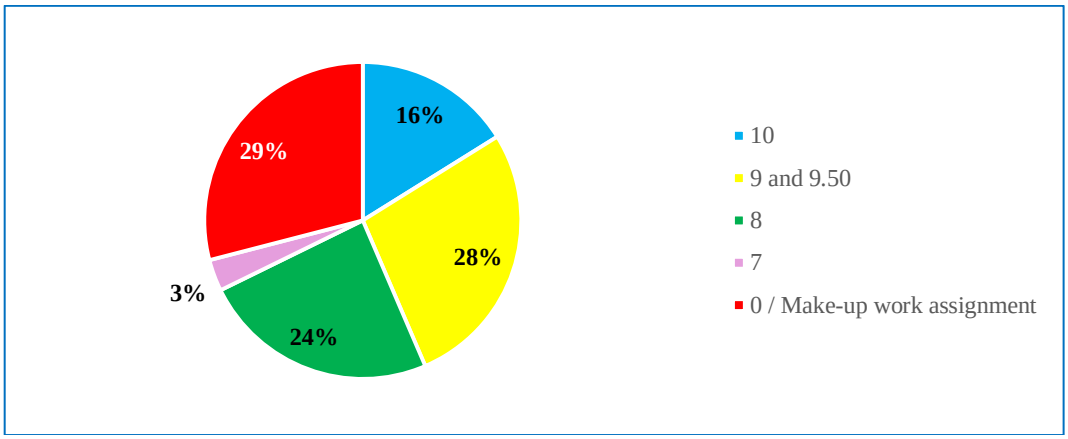

Figure 6

On the other hand, **Figure 6** presents the grades that the students from the Faculty of Chemistry got based on the audio-video recording they uploaded to my Drive account.

If we take a look at Figures 5 and 6, we can see that the number of students who did not present the project was significantly higher at the Faculty of Chemistry (29%), leading to the possible conclusion that students were unwilling or too shy to record themselves while presenting the topic they chose. However, unlike the students from the Faculty of Psychology, students at the Faculty of Chemistry had the "chance" to check on their performance from the videos before uploading and make the corrections they considered as appropriate (for instance mispronounced words). On the other hand, students from the Faculty of Psychology had "no second chance for a good impression" (Zetu, n.d.).

Hence, the **benefits** of including presentations in the EFL class are as follows:

- As long as this task is approached accordingly by students, they will develop their English skills: "Because I presented a project, I improved my speaking skills. I knew from the beginning that I wanted to present the project freely and with a little practice I managed to do so. And my work was appreciated and rewarded with a high grade, which makes me happy and makes me want to improve my knowledge as much as possible" (quote from a student`s feedback).
- Teamwork: "I think the most important thing I learned was how to work in a team, how to socialize with other people in a foreign language, and how to cooperate with them so that our work is effective" (quote from a student`s feedback).
- Students can select only the information they need.
- Students learn not to exceed the allocated time.
- Students` vocabulary gets enriched and their pronunciation gets improved: "I learned many new words from different fields. It is easier for me to express myself than I did before."; "The English language class helps me learn pronunciation rules and enrich my vocabulary." (quotes from students` feedback).
- University students learn to create academic PowerPoint/Prezi slides.
- Recorded presentations give students the opportunity to see their own performances and make the necessary adjustments before submitting the final version to the platform.

The **drawbacks** of presentations in EFL classrooms are listed below:

- The whole process is time-consuming, even when the non-philological university students work as a team.
- Students may have difficulties in distinguishing between good and fake sources.
- As for the recorded presentations, not everyone feels comfortable recording their project and uploading them to a platform. Consequently, they might refuse to do it.

II.2. PROOFREADING, PEER- AND SELF-ASSESSMENT

II.2.1. FACULTY OF PSYCHOLOGY AND EDUCATION SCIENCES

At the end of each presented topic, the attendees were asked to verbally analyse their peers` performance in terms of strengths and weaknesses. As it was an online language seminar, lots of presenters` peers came up with more strong points than weak ones .

During the spring semester, students from the Faculty of Psychology had three asynchronous online progress tests and they were told that they had at least two of them. Each test took place on Microsoft Teams and each time, students had one week to fulfil the tasks. All of them consisted either of open-ended questions based on the attached pictures or writing stories starting from the attached pictures. Students were also assigned a reflection task as the second part of the test: "What is my main learning after the English language class?". Students were asked to type their answers in Word documents.

Before submitting their answers to the open-ended questions and stories, students had to organise themselves into teams and proofread each other`s papers (i.e., they had to identify

and correct the grammar, spelling, and punctuation mistakes) using Track Changes. Based on the mistakes the authors made, the assessor had to propose a grade from 1 to 10 and argue it briefly. Each student had to make sure that his or her peer`s corrections were visible—this way, errors, and serious grammar mistakes could be avoided and also the teacher would spend less time grading the paper ((s)he would correct only the skipped mistakes).

II.2.2. FACULTY OF CHEMISTRY

As stated at the beginning, the recorded presentations were part of students` assignments. Filling in and uploading the self- and 5 peer-assessment grids (Mandici, 2023) to Moodle represented another 10% out of students` final grades and aimed to make students reflect on and assess their and other peers` performance.

Name of presenter:

Title of presentation:

SELF-ASSESSMENT[1]

1. What was the most difficult part of this assignment? Explain.	
2. Assess the success of your presentation and highlight your strongest and weakest points. Consider issues related to content[2] and organization of presentation, resources and presentation aids[3], time management[4], presentation[5] and communication[6] skills, interaction with audience, etc.[7]	
3. Based on the above, propose 2 marks[8] for your presentation[9]. Argue.	

[1] You asses your own performance in the project, individually.

[2] i.e., Were demonstration & explanations clear? Were new ideas explained well? Did you use interesting examples, contexts and first-hand experiences to support learning?

[3] i.e., Were materials and/or technology effectively used to support learning? Did your choice of materials and methods stir peers' interest and curiosity?

[4] i.e., Was your pace good & no learning time wasted?

[5] i.e., Was organization of activities clear & efficient? What about creativity?

[6] i.e., Would you say you have a good command of English? Were questions answered well? What about the appropriate use of subject vocabulary, voice, intonation, non-verbal communication? What can you say about classroom presence and enthusiasm?

[7] If/when the need arises, write "not applicable (NA)" (i.e., regarding interaction with audience in recorded video presentations).

[8] One for the content of section presented, one for the actual performance.

[9] Each member of the team receives his/her own mark separately. You assess individual performances here.

Figure 7- Self-assessment grid

Name of assessor:

Title of presentation:

Name of presenter:

PEER-ASSESSMENT (This table assesses peers` presentations, separately)

1. Did you benefit in any way from this particular presentation? Consider the prospective impact on your own knowledge of the topic. Comment.	
2. Strongest & weakest points of presentation. Consider things such as content and organization of presentation, resources and aids, time management, presentation and communication skills, interaction with audience, etc. Comment.	
3. Based on the above, propose 2 marks[10] for the presentation. Argue.	
4. Please comment on any other matter that you think appropriate	

[10] One for the content of section presented, one for the actual performance.

Figure 8 - Peer- assessment grid

Just as for video presentations, the assessment grids had to be submitted before the deadline that was announced at the beginning of the semester. Besides filling the self-assessment grids, each student had to choose five colleagues, watch and listen to their presentations, and fill in the peer-assessment grids.

To get trained for the final exam, during several seminars, students were asked to write either "for" or "against" paragraphs on different topics. The allocated time for this task was 15 minutes. Then, they were asked to exchange papers between them and grade them using a different colour. The allocated time for this task was 7 minutes.

Similar to students from the Faculty of Psychology and Education Sciences, students from the Faculty of Chemistry had to work in pairs and correct each other`s mistakes using Track Changes before submitting their essays. The essay was part of the assignment and represented another 10% out of their final grade.

Students who did not upload their video presentations were assigned an extra essay question they had to answer in at least 100 words and were asked to comment on their strengths and weaknesses in terms of content and structure by writing a 10-15-line paragraph.

Before handing in their exams, students were asked to self-assess their papers. To my amazement, the grades proposed by the majority of students were very close to reality, their scores varying by one or two points only sometimes. Only a few students overrated or underrated their papers.

Besides working in teams, the proofreading process has the following **advantages**:

- It maximises students` chances of getting higher scores on assignments;
- Students might look in online/paper-based dictionaries to check if certain words are spelled correctly,;
- As for online assignments, students can learn how to use certain features of Microsoft Word.

The **disadvantages** of the proofreading process:

- It is a time-consuming process and requires increased attention,
- Microsoft Word can detect misspelled words;
- Students can use different platforms to check the grammar, punctuation, and spelling mistakes before sending their works to their peers.
- Not every student had access to Microsoft Office Word or they did not know how to use the Track Changes feature.

The **advantages** are of filling in the peer- and self-assessment grids are listed below:

- Students identify their strengths and weaknesses and reflect on the challenge(s) they encountered.
- Students can learn how to be objective with themselves and their peers.
- Students can learn how to justify their points of view (i.e., how to be persuasive).
- Students pay attention to what their colleagues are presenting so that they can fill in the grids.

I see no disadvantages in asking students to fill in the peer- and self-assessment grids.

III. ORAL REPORTS

To improve their public speaking skills, students from the Faculty of Chemistry were assigned an additional task. To be more precise, they had to give their point of view by giving a 5-minute oral presentation in front of their colleagues. They were told that they could have their speech at hand in case emotions were too strong at some point, but they were not allowed to read everything from their papers. Meanwhile, the attendees were asked to write

down what they liked, what they did not like, and what grade they would propose for the oral reports they listened to. By the end of the class, the teacher collected students` papers.

IV. CONCLUSIONS AND FURTHER APPROACHES

Reflecting on the experience with the recorded presentations, I do believe that this can be considered an alternative to the situation in which a student skips the class when (s)he is supposed to present the project but only for plausible reasons. Otherwise, presentations should take place during classes. This way, students can get immediate constructive feedback on their performance.

Given the fact that peer-review and proofreading are seen as time-consuming processes, some students might treat these tasks superficially. As such, extended deadlines and make-up work assignments might be of help to avoid such situations and to avoid `disastrous` grades.

As students will have to give oral presentations during other lectures or seminars, I will encourage them to take part in conferences and student symposiums, this way their confidence while they speak in a foreign language in front of a (friendly) audience will increase and they will get trained for the undergraduate thesis defence.

BIBLIOGRAPHY

Anon., n.d. *Oral presentation*. [Online]

Available at: https://learnenglishteens.britishcouncil.org/exams/speaking-exams/oral-presentation

Anon., n.d. *proofreading*. [Online]

Available at: https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/proofreading

Azzahra, M., n.d. *Making Powerpoint Slides: Avoiding The Pitfalls of Bad Slides*. [Online]

Available at: https://www.scribd.com/presentation/535512128/making-power-point-slides

Mandici, M. E., 2023. CASE STUDIES IN ROMANIAN TEACHER EDUCATION: FLIPPED CLASSROOM AND MICROTEACHING OPPORTUNITIES. *SWEDISH JOURNAL OF ROMANIAN STUDIES*, 6(1), pp. 162-190.

Roberts, T., 2006. *Self, Peer and Group Assessment in E-Learning*. s.l.:Information Science Publishing.

Zetu, D., n.d. *Oral Report, or, The Art of Public Presentation*. s.l.:s.n.

"LITTLE AND OFTEN": USING AN ONLINE MARITIME VISUAL DICTIONARY TO CREATE BITE-SIZED DIGITAL CONTENT

Laura D. Cizer
Assoc. Prof., PhD, „Mircea cel Bătrân" Naval Academy of Constanţa

Abstract: Currently, there is no doubt whatsoever that with the advent of the Internet and its ever-changing innovations every aspect of our lives has changed. The digital usage and innovation have skyrocketed and our means of communication have changed, even more so during the pandemic which brought about dramatic changes to adapt to. It is only natural that this new era should come with new educational trends. Since the beginning of the pandemic, there have been a number of major advances in education, such as online education, hybrid learning and the use of apps while the field of education is likely to continue to depend on technology in the foreseeable future as well. However, alongside technology there comes a significant set of challenges and drawbacks.
Among these downsizes, the fact that online learning has led to an increase in screen fatigue and a decline in attention span. How to deal with this learning/teaching issue?
The methodological answer seems to be in the microlearning. It provides learners with information in smaller amounts in a short period of time.
Learning in this manner, more precisely in short doses, is a proven method of increasing our ability to absorb and retain information. By giving students less information, educators are much more likely to capture their attention, pique their curiosity, increase their proficiency, as well as their ability to study.
In this context of reference, the teaching/learning of naval vocabulary in English – a must for the students at the Naval Academy of Constanta, Romania – in the form of bite-sized digital content found its way into the English class. In this respect, a previously developed in-house material (an online Maritime English Visual Dictionary) was divided up and used to create separate bite-sized tasks with the specific objective of practicing naval terminology.
This paper is the actual account of this endeavor to devise such practical activities and resources to implement and incorporate into the Maritime English class.

Keywords: microlearning, digital content, bite-sized information, dictionary, Maritime English, terminology

1. Introduction

The 2020 COVID-19 pandemic brought about an extensive use of ICT when education went online as the solution to schools getting shut down. Nowadays, a couple of years later, back to the new 'normal', the education sector has to bridge the gap between the rapid switch from the online and traditional approaches to teaching. In this referential context, the learning methodology is continuously evolving and refining itself to keep pace with the changing trends. Due to changes both in the educational environment and in teaching technologies, it has become mandatory to modernize the learning process.

The truth is that the digital era is not passé, in fact, it is here to stay. However, with technology also comes a significant set of challenges and drawbacks. Online learning has led to an increase in screen fatigue and a decline in attention span. When bombarded with notifications and alerts day in and day out, the human brain responds to these signals with an increase in cortisol, the stress hormone. The result is that after spending a short amount of time in front of the screen, we become physically unable to focus and process large amounts of data.

Therefore, education providers need to keep the balance and find the right way to integrate judiciously only the positive features provided by the online technology.

So, how can we deal with this problem? The answer is: through microlearning.

2. What is micro-learning?

The first published use of the term microlearning dates back to 1963. It was mentioned in Hector Correa's book called "The Economics of Human Resources" where he defines microlearning as an example of "a simple skill, a manual operation, and how a person learns the operation once he's taught how to perform it." (Correa 1963, p. 106)

However, definitions of what constitutes microlearning vary. For example, "an educational approach that offers bite-sized, small learning units with just the necessary amount of information to help learners achieve a goal" is one of them. (Gutierrez, 2018)

Another significant example is Karl M. Kapp and Robyn A. Defelice's book. In "Microlearning: Short and Sweet", they attempt to provide a universal definition of microlearning, gathering all definitions that have been formulated so far. (Kapp & Defelice 2019, pp. 3-20)

Microlearning also goes by other names. It is also known as bite-sized learning, chunked learning, modular learning, or nano learning. Nevertheless, this term seems to be already well defined. It is a skill-based approach to learning in which all educational materials have one essential characteristic in common: they present information in a concise manner. More precisely, they come in small learning units (lessons, steps, courses, etc.) or short-term learning activities. Microlearning involves structuring a content (for example, a chapter of a textbook is compressed and focused in several short lessons) into several smaller pieces (in terms of volume and/or time), which are accessible to the student, making the learning process easier to "digest".

The content itself can take many forms, but it is important to keep it short and concise. Here are some examples of content used in microlearning: text in short sentences, images (pictures, illustrations), short video lessons of a few minutes, audio content (music or podcast), quizzes and multiple-choice questions, or digital games.

3. Why using microlearning?

Bite-sized eLearning is gaining popularity. An Elucidat (an industry-leading authoring platform) analysis of over 65,000 pieces of digital learning revealed an average session time of 15 minutes. In contrast, more conventional eLearning modules can take between 30 and 60 minutes, or longer. (Greany, 2021)

Also, in the wake of lockdown Zoom fatigue has also meant that average learning session times have decreased from 20 to just over 4 minutes, on average. (Greany, 2021)

Micro-learning does not necessarily imply sitting in front of a computer or laptop screen for hours a day, it is also mobile phone friendly. Thus, it ensures connectivity from anywhere, anytime, full engagement with the digital content so, it circumscribes to mobile learning. It is already a known fact that 30% of the mobile users have opted for on-the-go learning.[1]

According to the Journal of Applied Psychology, learning in bite-sized pieces makes the transfer of learning from the classroom to the desk 17% more efficient. (Gutierrez, 2018)

In our fast-pacing world, we tend to quickly change activities. Or, in Jade Blue's words: "In a sense, we are living bite-sized lives: multitasking and quickly changing between modes of work, travel, socializing, etc. As a result, learning needs to be ubiquitous: to happen everywhere and not just in the classroom." (Blue, 2019)

[1] EDUME. Markovic, Isidora Six Statistics That Highlight the Power of Mobile Learning in eduMe Blog Available from: https://www.edume.com/blog/mobile-learning-statistics. [Viewed 2024-06-20].

Obviously, there are other reasons for delivering content in bite-sized format. For example, the attention span. Adam Hayes[2] mentions a research study that has shown that between 2000 and 2015, our attention spans shrank by almost 25%. So, in the space of 15 years, the average human attention span decreased from 12 secs to 8.25 secs.

4. Don't forget the "forgetting curve", or the microlearning theory

The microlearning theory is based on a concept by German psychologist Hermann Ebbinghaus. In 1885, Thanks to Ebbinghaus the 'forgetting curve' was drawn. which illustrates how much information the brain can retain over time, and how quickly people typically forget new knowledge they have acquired. He demonstrated its exponential nature through a memorization experiment. He realized that the speed of forgetting information was not entirely due to chance. (Praveen, 2017)

It was therefore shown that 40% of the content learned after 20 minutes is forgotten, then it rises to 60% after 9 hours. According to the Ebbinghaus Forgetting Curve, people only retain 21% of what they learn within a month. (Lemov, 2021)

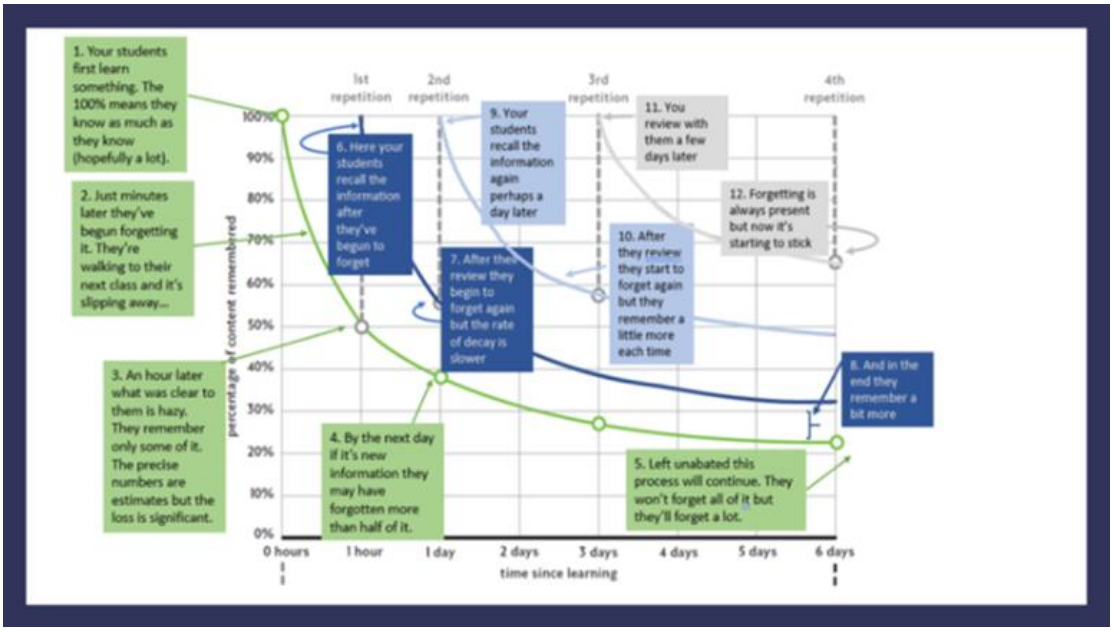
1. Your students first learn something. The 100% means they know as much as they know (hopefully a lot).
2. Just minutes later they've begun forgetting it. They're walking to their next class and it's slipping away...
3. An hour later what was clear to them is hazy. They remember only some of it. The precise numbers are estimates but the loss is significant.
4. By the next day if it's new information they may have forgotten more than half of it.
5. Left unabated this process will continue. They won't forget all of it but they'll forget a lot.
6. Here your students recall the information after they've begun to forget
7. After their review they begin to forget again but the rate of decay is slower
8. And in the end they remember a bit more
9. Your students recall the information again perhaps a day later
10. After they review they start to forget again but they remember a little more each time
11. You review with them a few days later
12. Forgetting is always present but now it's starting to stick
1st repetition
2nd repetition
3rd repetition
4th repetition
percentage of content remembered
100%
90%
80%
70%
60%
50%
40%
30%
20%
10%
0%
0 hours
1 hour
1 day
2 days
3 days
4 days
5 days
6 days
time since learning

Fig. 1 Annotated Curve

Microlearning, through its "little and often" approach, provides a solution to this. Learners are much more likely to retain information when it is broken up into digestible pieces that they can revisit on a regular basis.

5. Here we go!

Once well equipped with all the necessary information, we embarked on the ideation of our first micro-learning type of content. The purpose was to find ways of building personal online collections of interactive materials to be selected and used when deemed necessary during face-to-face classes. The material that was transformed into nuggets of information was an-inhouse online Maritime English Visual Dictionary (MEVD)[3]. It was conceived by a team of ME lecturers within a project at the Romanian Naval Academy "Mircea cel Batran" with a view to improving students' lexical acquisitions in maritime contexts. MEVD is hosted on the Naval Academy platform as it was intended as both classroom-use and/ self-study

[2] INFOGRAPHIC. The Human Attention Span updated on 22nd February 2023 Available from: https://www.wyzowl.com/human-attention-span/. [Viewed 2024-06-20].

[3] https://www.anmb.ro/dictionar/

resource, and it contains such fields as: the English word, its explanation, its translation and the corresponding picture.

The next search was the appropriate tool to bite-size the learning tasks. A general belief that quizzes are an effective way to assess retention of information was also shared. In this context, the best choice seemed to be LearningApps.org[4] for its categorical advantages.

Firstly, it is a free application. After the free account is created, the devised activities are saved and shared with learners (link, QRcodes) who do not need an account. The activities are private unless chosen to go public, or get published on the app.

Secondly, the design is easy to create since there is a wide variety of templates to choose from. These include text, audio, video contents, graphical input, and so on. There are games and quizzes such as matching, identifying, categorizing, gap-filling, crosswords, filling in answers, ordering, putting things on a line and multiple-choice tasks. LearningApp is a versatile and user-friendly tool that allows for exploitation in a microlearning context as shown in the illustration below.

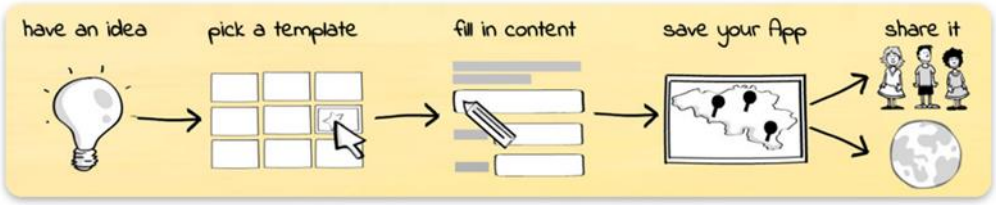

Figure 2. Screenshot of the Create App page

6. Let's explore! When the Dictionary meets the learning app

Keeping in mind that the visual support provided by MEVD – through its pictures or illustrations – is in itself an essential key to developing learners' capacity for long-term storage of maritime terminology, while broken down into small pieces of information according to the microlearning theory and strategy, this combination was thought to capture users' attention and interest.

Here are some screenshots of one of activities devised by help of LearningApps.[5]

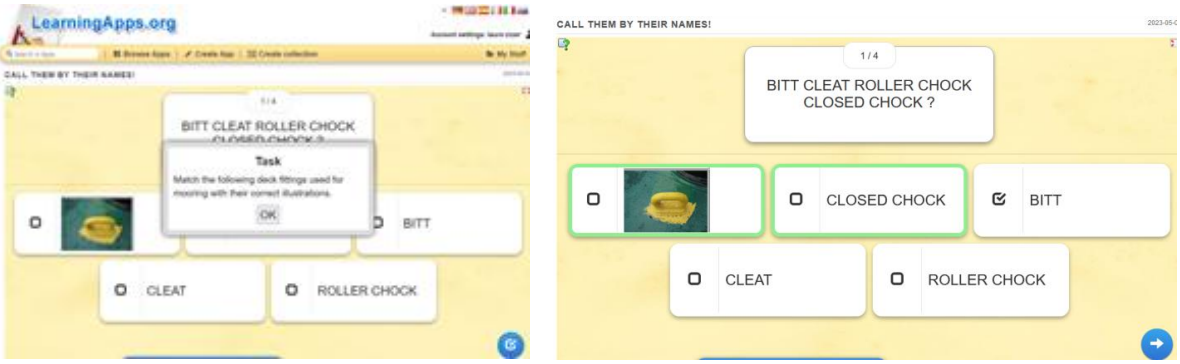

Figure 3. Screenshots of the MCQ - type of activity

This activity was tailored in accordance with the major features of bite-sized learning tasks. First of all, it follows the general rule regarding the length of microlearning. More precisely, it can be done under one minute. Also, it focuses on one objective: being able to

[4] https://learningapps.org/
[5] https://learningapps.org/display?v=puwuggtx223

identify the devices used during mooring operations. So, it closely sticks to the keep-it-short-and-simple rule of thumb. Most importantly, it is mobile-friendly, engaging, and regarding its accessibility and privacy also checks all the boxes. This characteristic of micro-learning (only one goal to achieve) determines the learner to absorb information gradually so that the information is understood and clear to them before moving on to the next step in the learning process.

Unlike the traditional way of delivering knowledge which includes two types of information – essential information, which the learner must memorize and remember, and information that the student would do well to remember – the microlearning helps them save time by focusing on essential information. It provides answers to specific questions and the information is much better targeted.

Conclusions

The general education trends in the last years have inclined more towards digitization and the technological transformation of the learning and teaching methods.

The education sector now has much more to offer learners and also a much more diverse audience. Indeed, microlearning helps learners get the information they need about a specific topic in a concise manner at a given time. However, this type of learning does not provide a detailed, more comprehensive content delivery of a topic like a traditional course does.

Therefore, regarding integration into the language setting, microlearning with an online lesson app is ideal for recap or knowledge consolidation purposes within a pocket of time, especially when skimming only the gist of denser content is targeted.

Undoubtedly, bite-sized lessons do not necessarily equal perfect learning, but in the right context, it proves to be highly effective.

BIBLIOGRAPHY

Blue, Jade, 2018. Little and often: bite-sized learning in ELT. In: *World of better learning*. Available from: https://www.cambridge.org/elt/blog/2018/04/26/bite-sized-learning/. [Viewed 2024-06-20].

Correa, Héctor, 1963. *The Economics of Human Resources*. Holland: North-Holland Publishing Company, p. 106. ISSN 0573-8555.

Greany, Kirstie, 2021. 6 inspiring microlearning examples: Inspiration for 2023 September 29, 2021 Available from: https://www.elucidat.com/blog/microlearning-examples/ [Viewed 2024-06-20].

Greany, Kirstie, 2021. Bite-Sized Learning Guide: Tips, Benefits & Importance, December 20, 2021 Available from: https://www.elucidat.com/blog/bite-sized-elearning/. [Viewed 2024-06-20].

Gutierrez, K., 2018. Numbers don't lie: Why microlearning is better for your learners (and you too). SHIFT Disruptive eLearning. Available from: www.shiftelearning.com/blog/numbers-dont-lie-why-bite-sized-learning-is-better-for-your-learners-and-you-too. [Viewed 2024-06-20].

Kapp, Karl M., Defelice, Robyn A., 2019. *Microlearning: Short and Sweet*, Alexandria: ATD Press, USA, pp. 3-20. ISBN: 9781949036732.

Lemov, Doug, 2021. Teach Like a Champion. Available from: https://teachlikeachampion.org/blog/an-annotated-forgetting-curve/. [Viewed 2024-06-20].

Markovic, Isidora. Six Statistics That Highlight the Power of Mobile Learning. In: eduMe Blog Available from: https://www.edume.com/blog/mobile-learning-statistics. [Viewed 2024-06-20].

Praveen, Shrestha, 2017. Ebbinghaus Forgetting Curve. In: Psychestudy, November 17, 2017, Available from: https://www.psychestudy.com/cognitive/memory/ebbinghaus-forgetting-curve. [Viewed 2024-06-20].

WATER SPIRITS IN ROMANIAN AND AFRICAN FOLKLORE

Alina Barbu, Raluca Apostol-Mates
Assoc. Prof., PhD, Constanța Maritime University, Constanța, Senior Lecturer, PhD, „Mircea cel Bătrân" Naval Academy of Constanța

Abstract: The present paper aims at drawing a comparative analysis between the water myths and deities as they appear in two diametrically opposed cultures, Romanian and African, with a focus on Nigerian myths and deities. The common thread of such a study is represented by the water element and the geographical form of the river delta existing in the two countries. The Danube Delta and the Niger Delta both share the same adoration and worship for the element water which is the ultimate symbol of life.

Keywords: mythology, water symbol, tradition, water spirit, aquatic deities

Water, which life could not exist without, water, which purifies and regenerates, has always been deified by people ever since ancient times. The world of the Waters, of the seas, oceans, lakes or ponds is different from that of the land, of the people, having unknown and mystical realms and depths.

In ancient times, the water world was believed to be protected by supernatural beings and ruled by water gods. The people brought offerings to them before they went out to sea, so as not to attract the wrath of the waters. In Thrace, there were four sea deities and they were called Kabiri. According to Greek mythology the so-called kaberoi were two twin brothers, dwarfs, who were in charge of the ritual dances in honor of the goddesses Demeter, Hekate and Persephone. They were sea gods and they protected the sailors and everyone who toiled on water.

Upon the whole, in most mythologies, the Human World stretched as far as the great ocean around it. It was believed that beyond this ocean followed the end of the world. In the land of the Getae, the sacred river was the Ialomita, which, in that time, had several names: Kogaion, Aurumetti, or Helivakia, etc.

It goes without saying that the longest river in Romania, the Danube, was also revered; on the Column of Trajan there can be seen Danubius, the god of the river, to whom, before entering Dacia, the Romans brought offerings to, in order to gain his favor and goodwill.

Both the Thracian names of the great river, Thu-Nuris and Da-Nubius, translate as "coming from heaven; the divine; the youthful one ". Actually, the entirety of the Romanian mythology and folklore, just like in other mythologies, there are the so-called "fountains of youth", whose waters offers those who drink from them it eternal youth.

The Geto-Dacians were aware of the healing power of some waters, mineral, thermal and other kinds. In its turn, the controversial yet promiscuous enchanted water remained in the Romanian folklore under several names, among which we deem proper to recall the one of Living Water, by the grace of which Prince Charming and other heroes of our fairy tales could magically be resurrected.

In many enchantments, water is the main element not only for healing, but also for diagnosing the disease. The folklorist Artur Gorovei left us a list of the waters used in enchantments. We thus find out that the special water is the melt water, that is, from the pond in which the hemp melts; the last beef water, thrown with the back of the palm towards the eyes, used in the enchantments of "longing for the eyes"; the remaining water from Sunday,

used in charms against crickets; glass water standing at a crossroads; the water in which stood flowers taken from the church, from the holy burial; water collected from nine fords; the water consecrated at the Epiphany; water taken from a valley (running water), from the place where a drill or vortex is made; water from the holy well; water from nine springs; the water in which a baby snake is killed; unused water, water from three springs, etc.

The Megleno-Romanians are delighted by the evil eye in the water under the wheels of a mill that turns to the left, sprung without talking to anyone on the way.

Similarly, the people of Banat (a northwestern Romanian region) use special water in their love spells: "The girl or the boy who wants to make love takes on the day of Saint George, in the morning, a bottle (glaze, glass); then he goes and takes from a place where two waters, three tablespoons of water are combined and puts them in the glaze, three tablespoons from a place where the water returns and three tablespoons from a bowl of water taken out in the yard at noon , so that he who casts his eyes upon it may see and see the sun. He puts the water from the glaze in a jar, which he places in the hearth of light, putting in it three flowers stolen from three gardens, three bushes, which, bent from the trunk, were swayed by the water, in the belief that, as they fought in the water, so will the lover.

The people of Vâlcea (one of the Romanian provinces) use common water, from a place where spring three streams. In Bucovina (another Romanian province), "the enchantress, before she begins to enchant them, goes to a flowing river, with a piece of bread, with a drop of salt and with a new cup or pot in her right hand. Reaching the river, she stomps in a place on the shore, against the flow of water, three pieces of methane, throws some of the bread and salt in the waves of the water, then with the cup or pot takes a little of the water that flowed over the bread and the salt thrown. As she beats those three pieces of methane, chanting the following words:

Flowing water,
I'm scorning thee
Also with bread and salt,
Heal this ailment
From head to toe,
With remedy,
With good health and old age!

From here it goes further down the river, and the water in three places after the pot beats three times the methane, and while it beats the methane, it repeats the above words and takes the water with its cap. After she get this done, and after filling her coffin with water, without anyone noticing, she returns home, and now without talking to others or looking stubbornly, otherwise all her operations will not work, it would have no more power.

Megleno-Romanians also use virgin water. Unused water is brought from a well or a stream; In some villages, fresh water is brought from three wells, in three new vessels, by three big girls, without looking back when they took it.

In Muntenia (a Romanian province), the bowl of raw water is placed on a window from the side where the Moon rises in the sky and waits like this until the Moon comes in front of the window; then he begins to enchant the fleas. In Romanati, the water in which he was enchanted by the cold pours on the fence, to the North, saying:

As hair keeps water,
So you shall not keep your colds on,
And you'll stay clean, and light

As the Holy Mother made thee!

In Romanian mythology, two magical waters traverse the seen and unseen Universe: the Water of Saturday, which bypasses the Earth, carries lost objects and drains into the Other Realm, and the Water of Sunday, which springs from Heaven, bypasses the heavens and descends to Earth like clean water , holy, this being sometimes dew.

All Romanian waters are populated by mythological beings, both beneficial and evil. Thus, the Pharaohs or Pharaohs (mermaids) live in the Black Sea, as well as the Dulful-de-Mare. In the sea and in the lakes live the Sorb of the Seas and the Sorb of the Iezers, which resemble giant dragons, which suck in their mouths the waters of the whites with all that is in them and ascends them to the sky, unloading them in the rain clouds. In the other waters live the Stimulus, the Water-Men, the-from-the-Bale, the-Devil-from-You, the King of Pisces, the King of Cancers, the Queen of Frogs and others.

In Bărăgan, the mirage known as the Morgana Girl is called the Water of the Dead. Up in the mountains, at Cumpăna Apelor, is the tongs palace of the Water Fairy. The Caloian boat also floats on the river, the one that went to heaven to ask for rain. Sprinkle the water from the well to expel the drought. The Rainbow itself drinks from a certain water.

Although the cults are different, Mami Wata is the only African deity revered in a vast geographical area that brings together cultures and peoples as diverse as the Igbo of Nigeria, the Ewé of Benin, the Bamiléké of Cameroon and the Congo. there are also the spellings: Mamy Wata, Mami Watta or Mama Wata. Among the Igbo, she is called Ezenwaanyi (Queen of Women), Nnekwunwenyi (Honorable Woman), Ezebelamiri (Queen who lives in the waters), Nwaanyi mara mma (the more than beautiful woman), or Uhamiri. In some areas of the Congo, she is Mamba Muntu, (Crocodile person.)

In the diaspora, it is known as Watramama in Suriname and Guyana; Mamadjo in Granada; Yemanya / Yemaya in Brazil and Cuba; La Sirène, Erzulie and Simbi in Haiti; Lantern in Martinique; Water mom in Guadeloupe.

Mami Wata is described as a very beautiful authoritarian woman with long black hair, fair skin and irresistible eyes. Although she often appears in dreams and visions to her followers as a beautiful mermaid, she can also be seen walking the streets of modern African cities in the form of a very beautiful woman, beautiful but elusive. She is interested in all things modern; her favorite offerings are candy, imported perfumes, sunglasses, jewelry, and trendy drinks. At nightfall, it is found in the heart of the big cities. She is also very present in the markets and especially in the bars and debauchery places, always under the features of a very beautiful woman who leads men into their madness. She asks them for fidelity and secrecy about their relationship. As a result, the man is forced to abstain from sex if he accepts the pact, fortune and health are granted to him. If he refuses to ruin, misery and disease will fall on him and his family members. In Congolese folklore, Mami Wata is a prostitute who tempts and perverts men.

Nevertheless, the spirit seems to be related to other water spirits that have a much older history on the African continent. The aquatic deities were very numerous, both in West and Central Africa. In Igbo culture these spirits of water are found under the name of *ndi mmili*, whereas in Kongo civilization these spirits are called *mbumba*. Some Igbo stories suggest that fish is her children, and that she uses them as firewood.

Mami Wata's colors are red and white. Those whom she afflicts with visions and temptations, and who live this experience as an obsession or disease, must wear red colors. Others who have a more positive orientation toward the mind can show their blessing by wearing the color white. Most followers wear a combination of red and white clothing.

Mami Wata also has a number of avatars in the form of mortal women of the earth who look the same as the deity and act like her "daughters". Mami Wata can give wealth to her followers, "daughters" or spouses (men) who are loyal to her, but she is never known to give fertility.

Mami Wata is sometimes seen as a metaphor for modern African conditions - having knowledge of global wealth and the desire for consumption on a large scale, but lacking wealth or effective access to that world wealth which would allow Africans to participate in the system.

Another deity is Yemoja, the deity of the Ogun River who is the daughter of Olokun, the sea, to whom her waters return in a constant flow.

She had large breasts, a symbol of happy motherhood, but she could not stand jokes about it, which caused many quarrels with her husband. She was the mother of many Yoruba gods. Its main temple is located in Abèokuta, in the Ibara district, where it receives offerings of rams, yams, corn. Its importance derives from its power over water. In the past, water was scarce and sorely lacking in the country. The first time she walked on earth, springs that later became rivers gushed wherever she set foot. Even when she slept and turned in her sleep, the springs were born.

Sea shells, through which priestesses and priests could hear the voice of the universe, were among his first gifts to the people.

In conclusion, due to linguistic research it is possible to better understand tradition be it in Africa, namely Nigeria, or Europe, namely Romania. Water is seen by both people as carrier of memory and tradition, a bearer of life and fertility. Irrespective of the taxonomy used in both countries, water deities serve the same purpose: they facilitate communication between humans and gods being thereby a privileged means of communication with the latter.

BIBLIOGRAPHY

Stipriaan, Alex *Watramama/Mami Wata: Three Centuries of Creolization of a Water Spirit in West Africa, Suriname and Europe* in Matatu - Journal for African Culture and Society, retrieved at https://www.researchgate.net/publication/263758845_WatramamaMami_Wata_Three_Centuries_of_Creolization_of_a_Water_Spirit_in_West_Africa_Suriname_and_Europe

Drewal, Henry John *Mami Wata Arts for Water Spirits in Africa and Its Diasporas* retrieved at https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&ved=2ahUKEwiZ9JvHkbDwAhVJBWMBHfH1C3IQFjAEegQIAhAD&url=http%3A%2F%2Fstaff.washington.edu%2Fellingsn%2FDrewal-Mami_Wata-AfAr.2008.41.2.pdf&usg=AOvVaw06ss0StBE9L_pNjQP755y3

Vulcănescu, Romulus *Mitologie Română,* Editura Academiei Republicii Socialiste România 1987

WOMEN PERCEIVED AS FAMILY WEAVERS IN THE OJIBWA CULTURE AND LITERATURE

Oana-Andreea Ghiţă-Pîrnuţă
Senior Lecturer, PhD, „Transilvania" University of Braşov

Abstract: The present study aims at analyzing the family stories within the framework of the novel "The Antelope Wife" by Louise Erdrich, the book having a female presence in the foreground. Through their blood ties, the female characters weave a web that connects all the characters and the stories of these people who are put in both familiar and less familiar situations of our time, highlighting the way in which the connection with relatives is kept alive throughout time. Through the women in the book, the reader comes into contact with various rituals and traditions of the Ojibwa culture. These cultural elements greatly impact the reader introducing him/her to the Native American universe.

Keywords: twins, mother, daughter, love, balance, women.

The Native American literature is very rich in powerful stories which "combine ordinary elements from everyday life with images, symbols and themes from the unconscious. Like dreams, they make us take another look at ourselves and our lives. Full of nuance and complexity they contain symbols that are universal. They speak to us from across the eons" (Hazen-Hammond, 1999:3-4).

The Antelope Wife by Louise Erdrich is a book which, starting from the title, suggests to the reader that a female character will catch his eye very quickly. From the very first page until the last one the feminine presence dominates the whole story. There are some moments when characters in the spotlight are masculine, but they are always talking about a woman, so we can say that she is everywhere anytime.

According to Sean Teuton, "Native American literature both struggles and thrives at a crossroads of conflict and cooperation" (Teuton, 2018:XIX).

Another aspect, which represents one of the most important concepts that this book illustrates, is family and within this big and numerous family, the main members are women. There are many types of relationships that can be identified here. For example, the mother-daughter relationship which is the most sensible and painful one in the book next to the sisters' relationship. These two are emblems of the whole work because they start and end a generation, a family and a story.

Then another very interesting relationship is the one between the two grandmothers and their granddaughter. The last relationship that can be identified is kindly special because it is not made by blood. There are some feminine characters that have a very strong connection with other women and they feel like they are their mothers/ sisters related not by blood, but by empathy.

The first female relationship under analysis is the one between sisters and mainly between twins because the book chose to show the reader not a simple story of family issues, but a story that is sewn by a couple of twins.

The motif of twins is very important and even if we do not read about it, we certainly feel its presence all the time. From the first page that starts part one, this theme is presented like it makes part of some magical rituals or it is the heart of nature: "Ever since the beginning these twins are sewing. One sews with light and one with dark" (Erdrich,2002:1). These two unknown sisters represent a pattern for every couple of twins from the story. They

are very different from each other and can be linked to Yin and Yang, the two concepts from Chinese philosophy. One sister is made to light up the world and to bring joy while the other one is destined to bring sadness or in other cases to do the opposite of her sister. But what is certain is that they are not the same and they cannot do the same thing because they are different souls and personalities. This huge difference can bring an imbalance to the world: ”They sew with a single sinew thread, in, out, fast and furious, each trying to set one more bead into the pattern than her sister, each trying to upset the balance of the world” (Erdrich, 2002:1).

The sacred dimension possessed by the twins also emerges from their resemblance to the gods who created the world: ”In the deep quiet of her blood the two babies were forming, creating themselves just as the first twin gods did at the beginning” (Erdrich, 2002:14). This quote is referring to the oldest couple of twins that appears and speaks in the novel. They are Zosie and Mary, the sisters who are so similar one to another that their daughter does not know which one is her real mother: ”Her twin mothers. Well, she doesn’t know which one of them is actually her blood mother. They won’t tell her. But she also was a twin, at first anyway, and so she is not confused that her mother comes as a set” (Erdrich, 2002:84). This passage also illustrates that the bond between the sisters is so strong that they are like a single person, one mind and one heart, so that they can have both single children who can call them mother. From their granddaughter’s words, we found out that they looked exactly the same not only to their daughter but to everyone, the only thing that differentiated them was the direction that whirlwind had: ”Back then, the twins were still so much alike that no one could tell them apart except to check on the whirlwinds at the crown of their heads. One swirled to the left, the other swirled to the right (Erdrich, 2002:209). This couple of sisters is not in the main spot of the action but it is always there, somewhere in the background.

Until the youngest couple of twins, we find that the pattern repeated itself also in the case of Rozin, the mother of the twins, Cally and Deanna: ”Zosie. Mary. They were the first set of twins and the second too. The twins were named Zosie and Mary until me, Rozin, and my sister, Aurora, who died from diphtheria and was pried from my five-year-old arms” (Erdrich, 2002:35). These two female characters are unfortunately separated one from another not by distance but by death, the darkness which takes our life. Thus, this example is almost breaking the tradition of the twin series in the family. This disaster is saved by the appearance of the last couple that is presented in the book, namely Whiteheart Beads sisters.

In their case, mostly of Cally, we can talk about a Buildungsroman because we see their evolution through the book. They are presented by their mother as very intelligent and courageous young girls: ”Sometimes Cally or Deanna surprise people in their nursery school with the directness of their questions, their clinical exactitude” (Erdrich, 2002:38). Their balanced world starts to shake when Deanna starts to hide something from her half. They are splitting apart at this moment because they do not share the same information. But this is not because of some jealousy or competition, but because of the wish that Deanna has to protect her sister: ”She knows. For the first time ever, she can’t tell Cally, either. She is afraid for how sad this would make her sister. Doesn’t want her to cry” (Erdrich, 2002:67).

As their mother’s fate, the two daughters do not have a happy life together. Their worlds come apart and they are not the two halves of an entire universe because one of them has to suffer in order to protect the other one. We can associate them with the concept of light and darkness in the sense that the darkness outshines for the light to shine on its own. Their tragic fate is caused actually by their mother who feels guilty once again because she named her girls Cally and Deanna, thus breaking the continuity and suffering the consequences of losing the protection given by preserving the names. Even if Deanna is dead, she is alive within her sister who sees her as a guide to the other world: ”My sister, I miss her so bad. She

went before me, broke ground for me, tested my mother's body. Then she made a path for me to the next world, left her footsteps for my shoes" (Erdrich, 2002:110).

The next female relationship under study is the one between mother and daughter(s). This book shows very strong and emotional mother-daughter stories. One of them is the Blue Prairie Woman's one. She gave birth to a couple of twins, too, but the story that put her in the middle of the actions is about her daughter, Matilda. She had to leave her child, but she always thinks about her: "Even carrying two, she dreamed of her first baby bewildered, then howling, then at last riding black as leather, mouth stretched wide underneath a waterless sky" (Erdrich, 2002:13).

Blue Prairie Woman is often described by her animal instinct but she demonstrates that she has the maternal affection, too. She goes to look for her firstborn even if the search is going to be a very long one: "she was following her child into the sun and also pounding the weyass between rocks to dried scruffs of pemmican" (Erdrich, 2002:14). While her mother goes into this searching trip, Matilda, the daughter, has already a family. She has a father who could become partially a biological mother to her. But the girl needs a feminine presence in her life so she gets close to her teacher. Even if they are very close, nobody feels like a mother so when Blue Prairie Woman comes to the girl, she immediately leaves the house, without thinking about where she is going, and how her father will react: "She came for me. I went with her" (Erdrich, 2002:16). It seems that the daughter felt that her mother will come after her one day and the connection was so strong between them that they recognized each other immediately. They can communicate not by language but by signs. This fact shows once again that no matter how far they are, they are linked to each other until their death: "The two talk on and on, mainly by signs" (Erdrich, 2002:18).

The most emotional moment from their story is the one when the mother realizes that she is sick and will die soon but she has to pretend in order to make sure that Matilda will survive: "She must act at once if her daughter is to survive her" (Erdrich, 2002:18). This picture becomes more dramatic when it adds the song by which Blue Prairie Woman tries to make the atmosphere a safe and normal one: "All that time, as she is dying, she sings. Her song is wistful, peculiar, soft, questing. It doesn't sound like a death song" (Erdrich, 2002:19). More than that, every gesture that they do while she is dying pictures their special relationship: "At last she is still, gazing west. That is the direction her daughter sits facing all the next day and the next. She sings her mother's song, holding her mother's hand in one hand" (Erdrich, 2002:19).

The relationship that Rozin has with her mother is not very well described in the novel, maybe because she does not know for sure which one is her real mother. Rozin as a mother, continues the pattern of her past generation and gives birth to a couple of twins. When she loses Deanna, she thinks that the death of her daughter is her fault and decides to protect the other one no matter what: "She worshiped it, curled around it like a sweet dog, smoothed the hair of her remaining daughter underneath her hand, and decided to have nothing to do with men. Rozin left her husband and her lover behind. Took her daughter Cally and came north to live with Zosie, Mary, and me, Almost Soup, once again" (Erdrich, 2002:84). Being scolded by the fact that she was not a good mother, she wants Cally to be happy and that is why she lets her do what she wants: "Now Cally, she can have all the fun she wants" (Erdrich, 2002:86). Regarding Cally, she loves her mother so much and sees every pain that she feels. She is aware of the love that her mother has for another man and of the tragedy for which she considers herself guilty: "She thinks, though she will not ever say it, that their love killed my sister. She is afraid their love will come down on someone else. So she stays on the rez, Frank has the city" (Erdrich, 2002:104). There are moments when Cally becomes her mother's support. When this happens, Cally shows an adult's side that she

already possesses: ”She was crying in my arms, my child arms, my deer mother” (Erdrich, 2002:59) and ”I understand her and that makes sense” (Erdrich, 2002:144).

Cally loves her mother so much that she wants all for her own, but she knows that her mother will not be happy without Frank. It is an example of when selfishness and own pleasure are sacrificed for the joy and good of the one you love: ”Strange hope and loss bite my heart. In my mind I want my mother to be happy. In my heart, I want her all mine” (Erdrich, 2002:143) and ”Frank would be good for her, I think, walking behind the two of them” (Erdrich, 2002:144). For her, Rozin is the center of the entire world, she is the force that guides the sense of her life, or maybe, she is the sense of her life: ”There, her profile held simple against the sky, it seems to me that my mother is held equally by sky and earth, home and city. Some days with her I feel the perfect suspension, the balance” (Erdrich, 2002:141). Their relationship seems to be a traditional one in a good way because they communicate a lot, share their feelings and thoughts, and try to understand one another, and most importantly they support each other. If we were to compare this picture with what is happening in our time, it can be seen that the two represent a special, different, and almost unique case as Cally says when she enjoys a walk with Rozin: ”Walking with Mama across the parking lot, I decide I am a generational anomaly” (Erdrich, 2002:143).

Rozin had a very special relationship with Deanna, too. She is the firstborn between the Two of them: ”They were born that way, minutes apart. Deanna first. Decisive. Maternal. Volatile. Specific” (Erdrich, 2002:62). This may be the reason why when Rozin talks about her girls, she usually speaks firstly about Deanna or she praises her more (but again without any bad intention for Cally). The connection with her first daughter (even if with just one minute) seems to be stronger than the one with Cally (which develops more after Deanna’s death): ”School is good that day for Deanna because there is a pizza party for the readers, and Deanna is a top winner for the words she recognizes in the vocabulary list. Cally just one word behind” (Erdrich, 2002:62).

After Deanna’s death, the mother blames herself for what happened and tries to stop herself from being happy as a punishment. We see that Deanna is always in her heart: ”It happens with mothers and daughters, you know it does. Deanna. Why didn’t she come inside, change her body with mine?” (Erdrich, 2002:85). After her husband’s suicide she feels her daughter’s presence. Even if she misses her so much, she is still aware that Deanna cannot be real and if she starts to make her alive, she will get crazy: ”If she lets her daughter keep talking, Deanna will never stop. She’ll go on talking. She’ll talk to her mother morning and night and at last, they’ll put Rozin away” (Erdrich, 2002:186).

The last two types of female relationships from this novel are not as developed as those presented previously, but they are worth mentioning. In the grandmothers – granddaughter relationship, the best examples are Cally and Zosie, and Mary. Even if they live in the same house or city, so they are physically close they do not share many feelings for one another: ”’They’re bopping around like celebrities’, she grumps. ’Don’t have any time for their own grandkid’ (...) Love to confuse others, even their own daughter and granddaughter” (Erdrich, 2002:108).

Cally mentions sometimes in the book the story of her grandmothers, giving the readers the key to understanding the blood relationships between the characters. This mentions supplies the memories and the time that she does not spend with them. She does not seem to feel an attraction towards them either, just as they are both interested in her life. There are moments when their presence is described ironically by the girl: ”Otherwise, they are to me the perfect Christmas guests. They bring out the worst in everyone, all their wicked old stories. Then sometimes, surprisingly, they elicit graciousness and hope” (Erdrich, 2002:194). The last line shows us that this couple of sisters can be also preserved as bipolar

because they know both to make everyone feel bad, but also they have the talent to bring joy and hope.

In the book certain female characters end up by being closer to other women even if they are not related by blood. Matilda and Miss McKnight start from being student and teacher, then they become very good friends, and they feel each other like sisters. Matilda comes from a family with twins so she biologically feels the need for a sister, and Peace seems to be the best option: ”Although they were fourteen years apart, they became, inevitably, friends. Then sisters” (Erdrich, 2002:9).

Another interesting connection is between Cally and Cecille. Cecille is like the other side of Cally. She is bold, brave, and adventurous. She has exactly what Cally lacks and maybe what Deanna would have had. So, this is the reason why Cally feels she can ask her to help with her family issues: ”’Let’s go visit my grandmas’, I say to Cecille the next day. If anyone can find them, it is her” (Erdrich, 2002: 115). Since moving to Frank’s house, Cally has had a lot of contact with different women, but she seems more comfortable around Frank’s sister. She sees Cecille as a model for her and she expresses her desire to be like this girl: ”Yet, I’ve never wanted to be the sort of woman who sets a perfect table. I like to think of myself as less predictable, as more like Cecille” (Erdrich, 2002: 199).

Cally gets to spend more and more time with Cecille, who through this adventurous, direct and almost perfect side manages to make her forget about the family dramas she carries with her. Being even older, thus resembling Deanna from this point of view, Cecille becomes Cally’s soul support, a shoulder she can cry on, a person who helps her fill the place her sister left empty some time ago: ”Sometimes her earnest and pedantic air as she discusses her martial arts annoys me, but she helps me fill that empty space left by my sister, my first memory. Deanna. My other childhood mind and body” (Erdrich, 2002:199).

The loneliness of her mother makes Cally see lately in Cecille not just her other half, but also a potential sister for Rozin: ”Watching her eat, a subterranean thought surfaces, an odd thought, a vision almost of Cecille as my mother’s twin, of my mother herself” (Erdrich, 2002:212).

In conclusion, all the female characters from this novel are related one to another in some way. They weave a spider’s web that holds all the characters and the story itself together. Also, the title illustrates their multiple destinies. The word ”wife” expresses the idea that the woman not only legitimatizes her love but also assumes the role of becoming a spiritual home for a new generation.

Drew Lopenzina considers that ”contemporary Native writers often construct their narratives upon a profound understanding and appreciation of this web of oral and literary traditions” (Lopenzina, 2020:2).

The Native American literature is very rich in stories which offer us a mirror in which we should see ourselves. These stories are ”the seeds, and we are the ground in which their messages grow” (Hazen-Hammond, 1999:4). We should open our eyes and really see and we should be able to listen to the teachings brought by these Ojibwa stories, which we should retell to our children.

BIBLIOGRAPHY

Erdrich, Louise (2002) *The Antelope Wife.* London: Flamingo. Harper Collins Publishers: Warner Books

Hazen-Hammond, Susan (1999) *Spider Woman’s Web: Traditional Native American Tales about Women’s Power.* Penguin

Lopenzina, Drew (2020) *The Routledge Introduction to Native American Literature*. Routledge

Teuton, Sean (2018) *Native American Literature: A Very Short Introduction*. Oxford University Press

REVEALING THE AUTHENTIC HUMAN PSYCHE: THE CHALLENGES OF THE DUAL PERSPECTIVE IN NATIVE AMERICAN LITERATURE

Oana-Andreea Ghiţă-Pîrnuţă
Senior Lecturer, PhD, „Transilvania" University of Braşov

Abstract: The present study aims at illustrating duality as a necessary tool in revealing the authentic human psyche and its mechanisms within the framework of Louise Erdrich's novel entitled "The Antelope Wife" highlighting the psychological motives behind the actions of the characters. The paper displays different perspectives of duality to the reader, each representing different characters who end up in a variety of troubling or satisfying scenarios. Dualism is portrayed either as a form of escapism or as a means of venturing towards the search of personal contentment. The beads presented in the novel may be seen as a symbol for duality, which will also find their resolution in the process of understanding the emotional and intellectual implications according to the dual perspective.

Keywords: duality, feelings, psychological, human nature, Native American.

The dual perspective can be used as a valuable technique in literature. It can be used in Louise Erdrich's novel entitled *The Antelope Wife*, a very precious Native American novel, to reveal the authentic human psyche and its mechanisms.

According to Drew Lopenzina, "The world Erdrich has summoned in prose (...) is one of layered human complexity, poetic beauty, historical breadth, bawdy humor, and tragic wisdom that, while immersing us in the rich emotional worlds of her protagonists, also presents a lucid and often a Native identity in America today" (Lopenzina, 2020:1).

Duality represents the basis that perhaps constructs any potential valuable piece of literature as it offers the reader a thorough perspective over the ever changing, yet general sense of oneness. Contrastive approaches are better displayed within this representation of doubleness, of proving that individuals have the habit of constantly going between different characteristics and fictional characters. This allows for further introspection and a deepened understanding over the human psyche and its respective choices of action, not a one-sided interpretation over human nature that leaves room for misjudgment.

According to Susan Hazen-Hammond,"like good stories everywhere, Native American tales contain literal truths and symbolic truths, along with layers of meaning that go as deep as the mind of the listener can go, and deeper ... There is no relationship or human dynamic so brutal that some Native American story hasn't already covered it: murder, rape, arson, torture, betrayal ...violence of every sort" (Hazen-Hammond, 1999:3).

The challenges of comprehending duality in literature are very interesting, more specifically in the novel entitled *The Antelope Wife* by Louise Erdrich. The focus is laid upon analyzing the characters as well as their problematic and hectic, yet familiar nature all at once, for the sole purpose of grasping the concept of nature as a beacon of light but also as a bleak darkness, all at once coming together into the recipe that is an individual.

Dualism is present in all life stages, proving that nobody will ever see the face of the Earth within an inclination towards only one behavioral preference. This can be argued within the novel as the reader is met with multiple instances in which characters act on their impulses and confess their most intriguing confusions. Within this indirect confession, it can be taken into account that duality is presenting their decision-making process, in their

respective actions, in their love encounters: duality can almost be interpreted as the superglue to reveal and unify their human nature.

The intricacies of humanity revealed by duality are going to constitute the main topic of the present paper aiming to offer the reader a thorough understanding of the dynamics referring to the dual forms. Duality in choice of action is observed all throughout the novel as characters often hold conflicting feelings that end up being the main cause of irresponsible and fearful behaviour. An interesting example could be the beginning of the novel introducing Scranton Roy, the man who decides to kill in a heightened state of joyful oblivion, in a state of unhinged hunger for power: ”Scranton Roy was most disturbed not by the death yells of old men and the few warriors shocked naked from their robes, but by the feral quiet of the children. And the sudden contempt he felt for them all. Unexpected, the frigid hate. The pleasure in raising, aiming” (Erdrich, 2002:4).

As he partakes in the outrageous act, he comes to the realization that committing crime was a naive and deceiving mistake, so he runs away in hopes to retrieve his innocence and erase his sin. It is entirely shocking how an individual can cross paths with evil ways in so many different scenarios yet still end up being a good person, but this pattern would not be the most unfamiliar, especially in real life situations. The individual is twisted, conflicted, undecisive, constantly changing and evolving into a different version. It might be that an atrocious act can turn any person away from destructiveness; it is the sudden realization that no individual is safe from guilt, that nobody is forever able to sacrifice honor for ungraceful behaviour.

Scranton Roy is only a starting example of how duality works in mysterious ways as most characters seem to struggle with their own sense of tumultuous experience. The question that all readers shall ask themselves in regards to the characters of the novel could be: is dualism the search for contentment or is it escapism? Is it a means of exploration or is it an escape from ever making a decision, from putting a label on decisions?

For Cally, as it seems, duality tends to follow the quest of fulfillment, the pursuing of finding a clear identity through the foggy horizon that is adolescence and early adulthood. She has to face multiple hardships like her mother’s instability in the household, her father’s moral and financial decay and her sister’s tragic accidental death, events which most certainly rock her to the core and destabilize her sense of identity.

She desires to understand love through her mother, to be able to be happy for her and cherish her relationship, although part of her is stuck onto the need of having Rozin all to herself. ”I can’t help it. Strange hope and loss bite my heart. In my mind I want my mother to be happy. In my heart, I want her all mine” (Erdrich, 2002:143).

It is clear that part of Cally does not want to grow up as she desires to return to her original, carefree state of childhood, whilst another part becomes mature enough for her to be able to become ”the one who names”, the one who settles definite labels, the one who establishes the fate of others. In this case, duality helps Cally maintain the control the influences around her never had, it helps her put together the pieces of the puzzle and understand the severity or the lightness of any action. It is a means of comprehending the world around her and not seeing things only in black and white, it is the recipe for maturing that anybody who seeks critical thinking should obtain: she sees through her father’s mistakes and she understands the nature of her mother’s affairs to some extent, all whilst being able to give meaning to the world around her.

For Richard Whiteheart Beads, the situation could be interpreted entirely differently. It is escapism, not the quest for self-discovery that haunts him. He traps himself into different versions of his persona from a business man to a drunk man living on the street in order to trick himself, but he fails. He believes to be living a decent life with a wife who loves him

and beautiful children, only for that life of his to be shortly proven to be false. He transitions so quickly from the life that he had the impression he was living to not even wanting to be alive anymore. He cannot make his mind up whether it is love or pain that predominates inside of his soul, and that is perhaaps one of the main motives behind his own decay: his relentless indecisiveness towards himself, forever in need of his surrounding elements to define him.

Later on, as he completely degrades himself into an insufferable being and a failed father, the reader can better understand that Richard chooses to change into whatever version of him would allow not to face his own actions. He becomes a miserable drunk whose only responsibility is to ruin himself, when in fact he should be thinking about ways to handle his mistakes and rekindle his relationship with his remaining daughter. Duality to him is a curse that allows him to become a chameleon of choice, exiting and reentering people's lives whenever he feels like it, whenever he feels as if he can handle his emotions. He cannot deal with the pressure and the guilt of coming to terms with what he has done, so he chooses an easy way out, but deep down he still struggles to figure out the feelings of love and regret he has for others and hatred towards himself.

Klaus, a friend and later on suffering and vices companion of Richard, is initially seen as a character undifferentiated from Richard in patterns and action. Yet, his love for Sweetheart Calico, obsessive and toxic in nature, transcends differently through time. It is his duality, his conflicting feelings between love and obsession that firstly take control of him when deciding to kidnap Sweetheart Calico. He goes between emotions that end up ruining him and imprisoning Sweetheart Calico in conventions as well. He does regard what he has done as wrong, but he cannot let Sweetheart Calico go, he feels resentment towards his actions, yet he lets himself be played by his own ego.

By the end of the novel, Klaus has had the revelation necessary to understand his feelings at least partially, enough to evolve from the stereotype of an individual running away from responsibility to a man who is able to recognize that his actions have not been proper or fair. He understands that letting Sweetheart Calico go, can free him of the curse he put on himself, and as he goes along with his plan, he can finally make peace with his troubling conflicted duality. After all, "All of our actions have in their doing the seed of their undoing" (Erdrich, 2002:59). Even though he loves Sweetheart Calico and it might seem contradictory to let her get away, he is now aware that letting her go is perhaps one of the only ways to prove his love wholeheartedly and regain contentment after an eternity of distractions.

Duality cannot be present only in a general way of thinking or acting, but also in a particular perspective, as seen in the following quote: "She salts before she tastes. I have read that's a habit can lose you a job in an interview lunch. This salting before tasting is supposed to indicate some kind of think-ahead deficiency. Some lack. Me, I think different. To my mind, the pre-salting indicates this notion that the world is automatically too bland for Cecille. Something has to be done, in big and little ways, to liven things up and bring out all the hidden flavors. Something has to be done to normal everyday life, time spent, to heighten and color the hours, to sprinkle interest" (Erdrich, 2002:111).

Duality is perhaps, in this case, understanding the general, socially acceptable way of interpreting certain aspects and building a different set of conclusions from then on. Simple day to day actions such as putting salt on food before tasting it might seem strange and foreign, rather impulsive to a majority of people. Yet Cally sees the other side of the situation as encouraging and promising, rather than unusual and wrong. This quote in particular stands as proof that duality cannot only be a curse, but also a means of broadening the mentality of one's self. Platitude in one's scenery might be the exact motive behind the intrinsic need of spicing things up before even recognizing their taste. The world is such a complicated

element to grip onto and define, and sometimes it could be better indicated to build separate rules within the possibility of doubleness in perspective as an individual might not be fit for only one point of view.

Duality can not only be understood strictly from a behavioral pattern, but also as a general functioning mechanism of the entire world and its processes. The universe could be regarded as a pattern beaded for specific, pre-established reasons, or it could all be a randomized series of events that have no further meaning than to bring continuity. ”Did these occurrences have a paradigm in the settlement of the old scores and pains and betrayals that went back in time? Or are we working out the minor details of a strictly random pattern?” (Erdrich, 2002:240).

It is specifically this uncertainty in acknowledging a fully credited and established way in which the world functions that adds to the general theme of dualism: the ambiguity of one’s existence and the forces that tug at the individual’s moral compass. Is it valid to assess that no individual could obtain control over their decisions and their actions, that their way of functioning is simply a representation of a puppet on a string whose only role is to take part in a pre-arranged play, or is it that humans are allowed to tell their own story, to solidify their existence through their own choices? This question perhaps has no answer, or the answer could be different for any reader answering it. It is specifically inside one’s heart and soul to decide whether they get to dictate their existence or stand at the hand of another: ”Who are you and who am I, the beader or the bit of colored glass sewn onto the fabric of this earth?” (Erdrich, 2002:240). Strength and endurance must come from within.

According to Sean Teuton: ”Literature lets us, like curious hunters, imagine other lives. In reading we enter a world where actual people or characters relate experiences perhaps extremely different from our own. Through that process, we may come to understand or even share some of the views or values of another. In literature is thus the power to transform. Native American literature offers that transformation to its readers” (Teuton, 2018:XIX).

The history of the Native Americans is one of great untold (hi)stories of the world which gave birth to a rich Native American literature well known for its diversity and immensity: many forms of spoken, sung, danced and performed tales as well as a variety of witten texts in which the Native Americans used to tell their sacred stories.

Whether the general individual likes it or not, duality stands at the basis of both society and literature as a standard for the proper formation of one’s self. It allows for contrast, for comparison, it permits depth to infiltrate its way into what was once considered shallowness. It is through the doubleness of thought that humanity has formed critical thinking and the proper tools for the perception of insightful psychological factors that dictate the patterns of the world.

BIBLIOGRAPHY

Erdrich, Louise (2002) *The Antelope Wife*. London: Flamingo. Harper Collins Publishers: Warner Books

Hazen-Hammond, Susan (1999) *Spider Woman’s Web: Traditional Native American Tales about Women’s Power*. Penguin

Lopenzina, Drew (2020) *The Routledge Introduction to Native American Literature*. Routledge

Teuton, Sean (2018) *Native American Literature: A Very Short Introduction*. Oxford University Press

RESTORING THE BALANCE OF THE WORLD IN THE NATIVE AMERICAN FICTION

Oana-Andreea Ghiţă-Pîrnuţă
Senior Lecturer, PhD, „Transilvania" University of Braşov

Abstract: The present study aims at analyzing the way the balance of the world is influenced by the characters' deeds or by their destiny in Louise Erdrich's novel entitled "The Antelope Wife". The paper highlights what the balance of the world actually means for the characters, how it affects them and how they do their best to mend their wrong steps. The potential influence of destiny is explored having in view to find out the higher power that controls people's destinies. This paper offers an insight into the intricate web of elements and factors that lead to chaos providing an answer to the question of what leads the characters to this end. Is it will or destiny or are the characters just puppets in the hands of an unknown puppeteer?

Keywords: balance of the world, destiny, the seed of one's doing, consequences, women.

The Native American literature displays multifarious characters influenced by the balance of the world and destiny. In Louise Erdrich's *The Antelope Wife*, the female character as a whole is highlighted being turned into a round character telling her own stories of life and experience.

Susan Hazen-Hammond considers that "Native American women grew up hearing tales about the powers and strengths of women. They heard stories about women healers, women warriors, women artists, women prophets. But above all, they heard stories of woman as the divine creator, woman as a supernatural power, woman as a force of transformation in the universe. There are dozens of variations in the details but the core meaning is consistent: women, and the female forces of the universe are strong. Sometimes they are so powerful that they can change the course of the world. Often, once they take a stand, they change their own lives and the lives of those around them" (Hazen-Hammond, 1999:2-3).

When contemplating the notion of balance, our first instinct often leads us to the idea of something you find, something that comes to you once you believe you are on the right path. However, when we immerse ourselves in the universe created by Louise Erdrich, we realize that this traditional perspective does not resonate with her characters from *The Antelope Wife*. For them, the balance is not earned, it is not a passive prize to be discovered, rather it is an active process, something they must create and preciously maintain and preserve. Every action these characters overtake is strongly related to the balance of the world. If they deviate from the right path, they are the ones that must earn it back, they must fight, they must face difficulty and work constantly to restore the peace and harmony in their realm.

If we want to understand how the characters think and why they choose one path over another, we must first comprehend how their world works. Through Erdrich's novel, we see how everything they do has consequences, it shows that life is like a big puzzle where everything is connected. There is always a balance between good and bad, love and loss, joy and sorrow and in order to take sense of life, they need to understand and accept this balance: "All of our actions have in their doing the seed of their undoing. So with my mother's heart. And I marvel: That it should be a heart of rag wool knit and unknit by one same needle. That it should be a cloth first woven and then unraveled by it own loomed strength. That in her creation of her children there should be the unspeakable promise of their death, for by their

birth she had created mortal beings. That in her love there should be failure to love" (Erdrich, 2002:59). This quote explores the concept of balance through the idea that in the act of creating her children, a mother simultaneously sets in motion the inevitability of their end. This shows that life and death are not opposing forces, but are connected just like two sides of the same coin, but also suggests how delicate the balance that exists in the world is.

Firstly, we see how in their world the family stories and their past play an important role in their future: "Family stories repeat themselves in patterns and waves generation to generation, across bloods and time. Once the pattern is set we go on replicating it. Here on the handle the vines and leaves of infidelities. There, a suicidal tendency, a fatal wish. On this side drinking. On the other a repression of guilt that finally explodes. I study it now in my classes, work the meaning of it out at home. From way back our destinies from. I'm trying to see the old patterns in myself and the people I love" (Erdrich, 2002:200).

The familial stories are not isolated episodes, but rather repeating patterns that run across bloodlines determining the course of one's life. This idea implies that their destiny is not completely fixed, but rather shaped by the echoes of previous experiences and familial dynamics, each person becomes a part of this ongoing story, inheriting these patterns and perpetuating them in their own life.

As Sean Teuton considers, "Native literature displays a dynamic world inextricably connected to and even fascinated with other worlds" (Teuton, 2018:XIX). The Native American universe is very rich in spirits, rituals, ceremonies and all sorts of quests.

The repeating of familial patterns suggests a delicate balance in which each generation receives a mix of strengths and weaknesses from past generations. Recognizing these patterns allows them to better understand the world and potentially break the cicle, restoring a balance and encouraging growth.

Secondly, maintaining the balance of the world is critical in the Shawanos' worldview and this balance is disrupted when the individuals fail to accept the responsibility for their own action."Who knows whose blood sins we are paying for? What murder committed in another country, another time? The black-robe priests believe that Christ allowed himself to be nailed high on the cross in order to pay. Shawanos think different. Why should an innocent god, a manitou spirit, have to settle for our bad drunks, our rage, our heart-sown angers and mistakes? Those things should come down on us" (Erdrich, 2002:237-238). This passage raises questions about responsibility, the Shawanos reject the idea that an innocent deity should bear the weight of human failings, instead they believe that humans must conform the repercussions of their own actions. For them maintaining the balance is crucial because from this chaos raises.

We mostly see the negative aspects of losing the world's balance, they manifest as madness, disasters inflicted upon oneself or others. However, occasionally, we encounter characters who have experienced the chaos and are so afraid of returning to that state that they remain vigilant and very sensitive to any sign that could lead them back to unhappiness.

Their belief system is based on the idea that disrupting this balance can result in chaos and instability. When the balance is disrupted, disharmony spreads across the earth manifesting as various forms of conflicts and misery. This chaos impacts not just the physical realm, but also the spiritual and emotional parts, upsetting the cosmic order.

This book emphasizes the idea that women have a vital role in shaping the destiny, whereas men are the ones bringing the chaos and breaking the harmony. From the beginning we see what a huge effect losing her daughter has on Blue Prairie Woman. While one may conclude that no one is to bame for this loss, a deeper examination reveals that everything is the result of the soldiers' killings in the village.

Being away from her child drove her insane and the only solution for this is to change her name: ”Blue Prairie Woman’s name was covered with blood, burned with fire. Her name was old and exquisite and had belonged to many powerful mothers. Yet the woman who had fit inside of it had walked off. She couldn’t stop following the child and the dog. Someone else had taken her place. Who, as yet, was unclear. But the old ones did know, agreed between them, that the wrong name would kill what was in there and it had to go – like a husk dried off and scattered. Like a shell to a nut. Hair grown long and sacrificed to sorrow. They had to give her another name if they wanted her to return to the living” (Erdrich, 2002:13).

Throughout the novel we see that the name has an important role for the person. In this case, changing Blue Prairie Woman’s name was the only way to bring her back and restore the balance of the world. However, the story also depicts situations in which changing the name of the child causes problems: ”The twins were named Zosie and Mary until me, Rozin, and my sister, Aurora, who died from diphtheria and was pried from my five-year-old arms. I named my girls Cally and Deanna. Bad choice. I broke more continuity, and they suffered for it, too. Should have kept the protection. Should have kept the names that gave the protection. Should have kept the old ways just as much as I could, and the tradition that guarded us” (Erdrich, 2002:35). From this quote we can infer how keeping the tradition and the continuity of the name helps in keeping the peace; when this continuity is broken, as seen in cases where names are changed, the balance is easily disrupted.

We can also see the pattern of a mother being separated from her children, these separations occur because of men’s actions. This separation brings suffering and chaos in different ways: in Blue Prairie Woman’s case the separation leads to madness, while in Sweetheart Calico’s case, when she is separated from her daughters by Klaus that kidnaps her, the misfortune affects the village where the girls are left without their mother’s guidance and protection: ”Our luck is changing. Our houses caved in with the winter’s snow and our work is going for grabs. Nobody’s stopping at the gas pump. Bring her back to us! says Jimmy. There’s misery in the air. The fish are mushy inside – some disease. Her girls are mad at us. Bring her back, you fool!” (Erdrich, 2002:33).

We can ask ourselves the following: were all those misfortunes a form of atonement for past sins, suggesting that their actions shape the trajectory of their lives? Or were they predestined, subject to the commands of a higher power? In the grand scheme, can we be certain of our roles as protagonist or might we merely be supporting characters in another’s narrative? Due to this constant uncertainty, we strive to glean even the slightest insight into our future, consumed by anticipation and anxiety we overlook the present moment.

In the book the age of twenty is highlighted as an essential moment where there should be balance, ”Twenty is the balance. What my mother means by excuses is that I keep saying I’m twenty as though that should excuse me from having to make the decisions of either a child or a grown-up. I’ve never been in the center of life and people. As I stand in the drama of light and music and fair noise between Frank and my mother, I realize that the center is not as invisible a place as I’ve wished” (Erdrich, 2002:145).

This age is seen a moment where one must transition from uncertainties of youth to the responsibilities of adulthood. Cally has the idea that reaching this age should protect her from the difficult decisions that come with adulthood, but slowly she realizes that being the center of life means accepting the responsibilities.

In many cultures reaching a certain age represents a change in status and power, here we see that especially for women. In their world, this age represents the point at which girls are expected to have more control over their life and take an active role in influencing the world around them.

The book leaves us hanging or at least it seems so. If we take a better look at all the information we have, we can see that in the very end it gives us the most important clue in this story, namely, the woman plays an important role: ”All that followed, all that happened, all is as I have told. Did these occurrences have a paradigm in the settlement of the old scores and pains and betrayals that went back in time? Or are we working out the minor details of a strictly random pattern? Who is beading us? Who is setting flower upon flower and cut-glass vine? Who are you and who am I, the beader or the bit of colored glass sewn onto the fabric of this earth? All these questions, they tug at the brain. We stand on tiptoe, trying to see over the edge, and only catch a glimpse of the next bead on the string, and the woman's hand moving, one day, the next, and the needle flashing over the horizon” (Erdrich, 2002:240).

She may represent the mysterious force that orchestrates the events of the universe, the image of her hand moving suggesting a continuous process of creation and alteration. We can also see her as the representation of the higher force that provides cosmic order. This idea was shaped from the beginning as we take a look at the genealogy tree, where, besides the husbands, the family consists only of women. Perhaps the author tried to tell us that in the end our fate lies in the hands of a woman. From the beginning of our existence on earth, our lives were guided by our mothers. Their love, guidance and sacrifices shape our values, beliefs and sense of self. In many cultures, the mother is often seen as the primary caregiver and emotional support in the family, emphasizing her central role in shaping the lives of her children. As we grow older, we entrust our hearts to the ones we love, in this case men give their hearts to women.

The same image of the woman sewing the Universe, the life is shown in the next quote: ”We dogs know what the women are really doing when they are beading. They are sewing us all into a pattern, into life beneath their hands. We are the beads on the waxed string, pricked up by their sharp needles.We are the tiny pieces of the huge design that they are making – the soul of the world” (Erdrich, 2002:83).

This gives us a captivating perspective on the role of women as the orchestrators of life's dance, the unseen hands directing the course of existence itself. It gives her an air of authority, depicting her as the great mastermind behind the life, she is the higher power that controls where everything goes, the keeper of the balance of the world. Simultaneously, we have the concept of unity in which each soul plays an important role in a larger pattern. This emphasizes on how every action, every decision we take has an effect not just on each other but on the world around us, too.

In this relationship between woman as the creator and souls as the threads of cosmic fabric lies the essence of the life purpose. It suggests that existence is more than just a series of random events, it is rather a beautifully crafted masterpiece where every element has its own function.

In the end we can say that in their world there is always a price to pay if you mess with the balance, but you cannot know what is it because it is never the same one, sometimes it is something related to the outside world and sometimes it is within us. But they must remember that no matter where they are in life, nothing is stuck that way, they can always make a step and ruin what they built or if they are down, they can always try and put themselves back together.

We can take the example of Richard's decision to disturb the established order, to challenge the balance Rozin built, changes the course of his fate, leading to a horrible and painful death. Despite his efforts to avoid destiny, he eventually gives in to a fate determined not by chance, but by the consequences of his own actions. In doing so, he reinforces the idea that while we may possess control over our lives, we are ultimately bound by the unchanging laws of cause and effect.

Although we cannot deny the existence of a higher power, we cannot put the whole power in its hands, in the end, the people are the ones making the final decision. If the higher power gives them options or puts them on a path their actions are the ones that can forever change their end.

According to Drew Lopenzina, ”the revealed daily exterior of a particular environment cannot readily offer up the rich complex composition of stories, histories, traditions, victories, losses, and overall resiliencies that mark the inner life of the community” (Lopenzina, 2020:2).

In conclusion, Erdrich investigates the fundamental connection between individual freedom and cosmic order using her characters emphasizing the critical role of women as guardians of balance.

At its core, the story presents balance as an active process that requires effort, every action and every decision taken by the characters is deeply linked to the balance of the world, with consequences that carry on throughout generations and alter the course of their lives. Furthermore, it looks into the complex issue of duty, a way of keeping or bringing back the balance of the world is for people to face the consequences of their own actions and to try and mend their wrongs.

The woman is portrayed as the guardian of destiny, entrusted with the sacred duty of preserving harmony in the world. Through their love, guidance and sacrifices, women shape the paths of their children and have an immense influence on the unfolding events. Their hands are the ones that knit the fabric of existence connecting the threads of life.

Erdrich’s novel is meant not to create gaps between male and female characters, but to heal them; the book is written in the spirit of the Native woman who is able to bring back harmony to mankind restoring the balance of the world.

BIBLIOGRAPHY

Erdrich, Louise (2002) *The Antelope Wife.* London: Flamingo. Harper Collins Publishers: Warner Books

Hazen-Hammond, Susan (1999) *Spider Woman’s Web: Traditional Native American Tales about Women’s Power.* Penguin

Lopenzina, Drew (2020) *The Routledge Introduction to Native American Literature*. Routledge

Teuton, Sean (2018) *Native American Literature: A Very Short Introduction*. Oxford University Press

INTERCULTURALITY AND ORALITY IN THE WORKS OF HERTA MÜLLER

Alexandra Burghelea-Arabu
Lecturer, PhD, National University of Science and Technology Politehnica, Bucharest

Abstract: Herta Müller's literature narrates liminal life experiences, results of a tragic story, which bursts into the biographies of the protagonists with overwhelming violence. The author's biography finds a particular resonance in this specific fact of her narrative world, in which the sources of trauma are revealed to be multiple. Călătorie într-un picior by Herta Müller offers a profound exploration of interculturality through Irene's personal journey of migration, adaptation, and identity formation. The novel portrays the complexities and nuances of cultural encounters, highlighting both the challenges and the opportunities for connection and growth that arise from navigating multiple cultural identities. Neverthemore, orality plays a significant role in conveying the protagonist Irene's inner world, struggles, and interactions within the context of her cultural displacement and adaptation.

Keywords: orality, interculturality, identity, language, society

Contexto

En la novela de Herta Müller la *Călătorie într-un picior* la oralidad juega un papel crucial al expresar los conflictos internos y externos de la protagonista Irene mientras navega por su nueva vida en Alemania después de huir de un régimen opresivo en Rumania. Este modo de comunicación oral se representa a través de las interacciones de Irene con los demás y sus recuerdos fragmentados, que sirven para resaltar la inmediatez y la naturaleza personal de sus experiencias.

Al subrayar la interculturalidad debemos añadir que se aborda de manera profunda a través de la exploración de la identidad, la memoria y las dinámicas de adaptación cultural. Müller examina cómo los individuos navegan y negocian múltiples identidades culturales y lingüísticas, especialmente aquellos que experimentan la migración o el exilio. Los personajes frecuentemente enfrentan conflictos internos al intentar reconciliar su identidad nativa con la nueva identidad adoptada en un entorno cultural diferente. Otro elemento que señala los elementos interculturales en la obra de Muller son el lenguaje y la comunicación, que pueden servir tanto como barreras para la comprensión, como puentes para la conexión entre individuos de diferentes culturas. Las dificultades lingüísticas y las diferencias en las formas de comunicar se convierten en temas recurrentes que reflejan las complejidades de la interacción intercultural.

Călătorie într-un picior tiene como protagonista a Irene, una mujer de treinta y cinco años que conoce a Frantz, un joven turista de origen alemán, al que encuentra borracho en un bar y le ayuda a llegar sano y salvo al hotel. Mientras espera sus documentos para emigrar, Irene le propone al joven volver a encontrarse en Alemania, pero cuando llega al aeropuerto, parece que no vuelve a encontrarse con Frantz, sino con Stefan, un buen amigo suyo.

Tras trasladarse a Berlín, a través de Stefan, Irene conoce a Thomas, un desempleado, con quien logra entablar una relación amistosa basada en la comunicación. Toda la obra describe los problemas, mayoritariamente de carácter psicológico, que encuentra Irene en la hipóstasis de persona extranjera, con el desorden burocrático como factor principal.

Al verse abrumada por estos problemas, Irene comienza a verse como una persona nueva al salir del país, siente un cambio y alienación de su propio ser al separarse de su

propio país. Este hecho surge en el momento en que recibe su pasaporte, toma fotografías, las mira, asombrada de su propia persona.

"O persoana cunoscută, dar nu ca ea insăși. Iar acolo unde conta cu adevărat pentru Irene, adică la ochi, la gură, și acolo, la scobitoarea dintre nas și gură, era vorba de o persoana străină. O persoana străină care se strecurase în figura ei" (p. 20).

La interculturalidad

Un rasgo importante de la novela de Herta Müller está relacionado con la interculturalidad. Por ejemplo, en el capítulo VI la protagonista marca la diferencia entre estar cansado del trabajo, sobre todo cuando ve a los dos trabajadores polacos. «Chicas orientales», pensó Irene. Reconoció este tipo de fatiga que no tenía nada que ver con el trabajo o el descanso. Irene comienza a distinguir entre Occidente y Oriente.

Otro ejemplo de interculturalidad se destaca cuando recorre las tiendas y ve una zapatería donde ve en el estante los mismos zapatos que ella usa, teniendo persecución sentimental, miedo a ser acusada de robo, imposibilidad de negar, todo esto. representando el adoctrinamiento del sistema en el propio país y su deseo de desaparecer, de no salir de la tienda.

Debemos destacar que Irene tiende a crear una asociación entre las ancianas y las ancianas hitleristas:

"Femeile în vârstă cu permanentul lor alb, cu bastoane lustruite și pantofi ortopedici ar putea redeveni brusc tinere și să se înscrie în Uniunea Fetelor Germane". (p. 56)

Un día, Frantz va a visitar a Irene y se siente muy bien en su apartamento, diciendo que extraña a Strada, situación de la que surge la invocación del mismo sentimiento de que, a pesar de que Irene había salido de un encarcelamiento, terminó encerrada en un país libre sin acceso directo al movimiento de la ciudad, al pulso de la gente.

También mantiene una conversación con un italiano que se sentía sin patria, momento en el que Irene responde de forma muy directa y honesta:

"Eu nu sunt fără țară. Atât doar că mă aflu în străinătate. O străină în străinătate". (p.69)

La oralidad

Otro elemento de esta novela de Herta Muller es la oralidad. Según Ruxandoiu (1991: 46), la oralidad define una forma propia de existencia y manifestación de la cultura y la literatura popular, con consecuencias esenciales en su propia estructura estética. Se puede decir que la oralidad es en gran medida fragmentaria, mientras que la escritura se define por la integridad porque permite la reorganización del mensaje y su restauración. El mensaje escrito utiliza medios propios mediante los cuales identifica algunas características orales, por ejemplo, los signos de puntuación, pero también tiene algunas características específicas como la ubicación en la página, abreviaturas, etc.

Ruxandoiu (1991:47) considera que la oralidad puede ser vista como un rasgo distintivo del folclore, de la literatura y del sistema de creencias, supersticiones y prescripciones transmitidas oralmente, pero sólo en las condiciones del desarrollo de las culturas dualistas. La nueva esencialidad, la posición oral/escrita, deriva del modo de presentación y recepción: escucha/lectura.Es cosa sabida que las principales formas de hablar son: el diálogo, el uso de exclamaciones e interrogaciones, el uso del apóstrofe, etc.

El diálogo se encuentra en la obra de Muller desde el inicio de la novela.

"Irene se îndreptă înspre omul beat.

- Hai, vino, ii spuse Irene, Ridica-te. Trebuie sa pleci de-aici, acuși vine politia. N-auzi? Irene îl sprijini de un copac din apropiere. II propti picioarele de un trunchi de copac ca sa un cada.

-Mai, omule, spuse Irene. Abia Ii ajungea pana la umeri, atât era de înalt și de masiv când s-a pus pe picioare.

-De ce faci asta? Omul nu reacționa. Doar se bălăngănea întruna

-Unde locuiești, zi, unde locuiești? Te duc pana acolo.

Fata ii era mica. O privea pe Irene cu gura căscată.

-Doamne, unde locuiesc La Marburg, răspunse el

-Hai la Margurg , zise Irene.

- Nu, nu la Marburg , hai la hotel, unde-i hotelul tău?". (p. 12).

Se puede observar en casi toda la novela una ligereza y una manera muy directa de contar historias, un trato directo manifestado, una libre expresión de los sentimientos, por supuesto con la ayuda del diálogo. Por lo tanto, importante que encontramos en un diálogo escrito está relacionado con los signos de puntuación que marcan diversos valores expresivos. El signo de interrogación suele utilizarse para marcar una actitud de duda, asombro, desconcierto, etc. El signo de exclamación marca emoción, enfado, sorpresa y las elipses se utilizan para reproducir ciertos retrasos o interrupciones en el habla. Todos estos elementos se encuentran en un diálogo, por lo que también están presentes en la novela elegida.

También es notable el carácter bíblico realizado a través de las cartas que Irene envió a Dana. Incluso en el último capítulo se cuenta un episodio que puede ejemplificar:

"Din cutia poștală căzură două scrisori. Irene observă plicul gri și aspru al uneia dintre ele și o luă în mână fără să o privească cu atenție. (...) Irene citi antetul: Sentaul pentru Afaceri Interne. Și, dedesubt, că primise cetățenia. Că trebuie să se prezinte într-o săptămână la camera 304 pentru a i se înmână documentele de cetățănie. Irene nu se bucură. (...) Deschise scrisoarea Danei. Bateristul s-a spânzurat, scria Dana". (p. 182)

Conclusiones

Por medio de una prosa plana, entrecortada y escasa, intercalada con destellos de poderosa poesía, Herta Müller crea un mundo cruel y deshumanizador que empuja a las personas a un callejón sin salida en forma de exilio.

La escritora pasó su juventud en un régimen totalitario donde cualquier forma de disidencia conducía al ostracismo y la persecución, lo que le llevó a la expulsión de su tierra natal y a convertirse para siempre con la etiqueta de *inmigrante.* A pesar de su deseo de regresar a las comunidades a las que pertenecen, esta pequeña minoría de descendientes de alemanes ha desaparecido del país a través de la inmigración.

Sus libros cautivan a los lectores con una tristeza y desesperación incontenibles que se manifiesta no sólo en las personas sino también en la naturaleza y los objetos.

Las novelas de Herta Müller describen una realidad llena de desesperación y desesperanza, tanto en las personas como en la naturaleza y los objetos. La autora utiliza imágenes y metáforas sorprendentes para mostrar una realidad subjetiva y distorsionada. Las obras de Müller denuncian la perversidad de la dictadura al tiempo que reflexionan sobre temas universales como el idioma, la patria, la libertad y la soledad humana. Sus novelas también exploran las experiencias de jóvenes rebeldes que se oponen al régimen y sufren persecución. La descripción que hace la autora del exilio y su denuncia del totalitarismo destacan por su capacidad de reflexión, originalidad y sensibilidad poética. Las novelas de Müller atraviesan el árido terreno del totalitarismo con originales y bellas imágenes. La ciudad en las novelas de Müller no se ve, sino que se siente a través de las emociones que

evoca en los personajes, como el miedo, el vacío existencial y la angustia. Esta hostilidad y sentimiento de desesperación resuena fuertemente en el lector.

BIBLIOGRAPHY

BOLDUREANU, Ioan Viorel (2003): *Folcloristică și etnologie*, Editura Mirton

MIRA, Florentina – Claudia (2010): *Oralitate şi scripuralitate în cultura tradiţională,* inédita, https://pdfslide.tips/documents/referat-oralitate-si-scripturalitate.html?page=2 (21.05.2024)

MULLER Herta (1989): *Călătorie într-un picior*, Editura Humanitas

RUXANDOIU Mihai Pop(1990): *Folclor literar românesc*, Editura Didactică și Pedagogică

RETURN FROM USSR

Iulian Băicuș
Lecturer, PhD, University of Bucharest

Abstract: In this critical essay I have been trying to compare the experiences of the two major French writers, André Gide and André Malraux, taking into account their testimonials after coming back from USSR, le retour de l URSS, both of them being invited to take a documentation trip and being rewarded with great honors, but both of them manage to understand the toxic secluded zone of left side totalitarian society, observing the good and the bad sides of the same Truth, the mix between dark and bright shades of Russian soviet life.

Keywords: André Gide, André Malraux, Return from USSR, Totalitarian Society, Panait Istrati

Una din călătoriile sau pelerinajele necesare sau obligatorii a oamenilor de stânga din Europa Occidentală, dar și din România comunistă a fost călătoria în URSS. Am ales câteva ipostaze pentru a ilustra aceste luări de poziție pro sovietice, André Malraux și André Gide, din Franța. Un bun exemplu ar putea fi **Carnetul din URSS**[1], datând din vara anului 1934, al lui André Malraux, cunoscut pentru romanul său **Condiția umană**[2]**,** când acesta a pornit într-o călătorie de documentare în cel mai mare stat comunist al lumii, alături de soția sa, Clara Malraux, ca sa participe alături de André Gide la Primul Congres al Scriitorilor din URSS, la care participau foarte mulţi scriitori străini.

Deși carnetul acesta de călătorie a lui Andre Malraux, un scriitor de stânga, mă gândesc în primul rând la romanele lui **Condiția umana**[3]**, Cuceritorii**[4]**, Calea regală**, sau **Speranța**[5] pe care le-am recitit cu maximă plăcere, nu a păstrat decât fragmentar imaginea Mamei Rusia, Naș Mat Rossia, ediţia franceză reprodusă de ediția românească având si o mulțime de poze in care André Malraux apare alături de marele regizor de teatru Serghei Eisenstein, cel de teatru Meyerhold, vezi piesa lui Matei Vișniec, **Richard al treilea nu se mai face**[6], spectacolul Cătălinei Buzoianu avea un titlu si mai radical anti-comunist**, Richard al treilea se interzice,** prin care regizorul voia să indice modul în care acționa cenzura în epoca stalinistă. Deși din textele din aceste carnete lipsesc uneori mai multe cuvinte sau fraze, in mod evident carnetul, acesta descoperit din întâmplare de un cercetător francez, e destul de fragmentat, dar in esență chiar filo-marxistul Malraux nu-i prea departe de viziunea lui Gide, sau de cea a compatriotului nostru Panait Istrati, vezi mărturia din **Vers l'autre flamme**[7], căci odată scăpat de ghizii de ocazie care lucrau la KGB el va vizita adevărata Rusie sovietică, va cunoaște mediile lumpen-proletariatului, boema moscovită sau petersburgheză, va vizita casele reale in care trăiau scriitorii participanți la Congres iar efectul de vitrina de trofee in care URSS era prezentata străinilor va fi pus si simplu lăsat de-o parte. Ca o pata de culoare la acest congres trebuia sa ia parte din Franța si B.Fondane, dar acesta s-a îmbolnăvit subit si si-a amânat călătoria, preferând sa trimită doar o scrisoare de salut. B.Fondane va comenta

[1] André Malraux, Carnetul din URSS, 1934, traducere de Ileana Cantuniari, București, Editura Rao, 2011
[2] André Malraux, Condiția umană, traducere de Irina Eliade, București, Rao, 2006
[3] Idem 2
[4] André Malraux, Cuceritorii, Calea Regală, traducere de Mioara Izverna, Radu Paraschivescu, București, Editura Rao, 2005
[5] Andre Malraux, Speranța, traducere de Alina bEiu-Deșliu, București, Editura Rao, 1995
[6] Matei Vișniec, Richard al treilea nu se mai face, București, Teatru, vol.4, Editura Tracus Arte, 2020
[7] Panait Istrati, Vers l'autre flame, Editions Gallimard, 1997

atitudinea de entuziasm, cea exprimată oficial de A.Malraux, criticând ideea acestuia că literatura aventurii ar trebui să prevaleze, vorba unui critic francez, romanul aventurii și aventura romanului, expresie preluată la noi de Eugen Simion, și că scriitorul francez de origine română atrăgea atenția asupra distincției pe care Malraux o propunea între arta de durată și cea a clipei, în vreme ce cuvântarea lui Maxim Gorki îi atrage atenția asupra dispariției oricărui criteriu de valoare, din moment ce acesta îi considera egali pe Novalis, Louis Ferdinand Celine, Marcel Proust, Ohnet, Paul Decobra, Paul Feval, Paul de Koch. Exemplele aduse de Fondane vizează din nou exemplele invocate și de Lev Șestov, adică societatea și civilizația romană, în care scriitorii nu pot fi cointeresați politic decât prin ceea ce A.Malraux denumea în alocuțiunea de la congres ordinele lui Cezar sau a lui Augustus și societatea iudaică antică, extrem de dogmatică, în care interesul pentru zona metafizică distruge complet orice formă de artă profană, deși psalmii lui David îl cam contrazic pe Benjamin Fondane, fiind o formă foarte rafinată de poezie. De fapt carnetele acestea, descoperite recent, confirmă faptul că Malraux și Fondane simțeau cam la fel, că diferendul dintre ei era unul fals și superficial.

Pare ciudat dar și un scriitor de stânga cum era Malraux nu putea închide ochii la realitățile sovietice, și, din acest motiv culorile sunt destul de vii, Clara și Andre Malraux călătoresc în Rusia din 1984, într-o amară distopie, și, la întoarcerea în Franța se bucură ca niște copii, semn că era o mare diferenţă între a trăi închis într-un lagăr comunist, vezi comentariul lui Humbert Humbert, eroul romanului **Lolita**[8]**,** scris de Vladimir Nabokov, cu maimuța care, odată scoasă dintr-o cușcă și căreia i se dă un șevalet, o pensula și guașe pictează până la moarte gratiile cuștii, și a aspira la un socialism difuz, cum se vedea Uniunea Sovietică de la Paris, un amestec de Stalin, Trotki, Lenin și realismul socialist.

Prigoana lui Stalin nu începuse încă, astfel încât la acel congres aveau să participe Ilia Ehrenburg, Maxim Gorki, Babel, de altfel Maxim Gorki, scriitorul preferat al lui Lenin, pe care l-a portretizat într-un poem celebru, **Inima lui Danko**, a murit la câteva zile după terminarea congresului, iar André Gide a ținut un celebru discurs omagial funebru, de altfel la întoarcerea în Franța acesta avea sa publice faimosul său reportaj **Întoarcerea din URSS**[9], in care făceau praf societatea sovietică, explicând in ce hal atinsese noua ideologie structura socială profundă a Rusiei noi, generând mai ales prostituție, o epidemie teribilă de sifilis, milioane de oameni care trăiau pe străzi, celebri bezdomnâi, cărora azi le-am putea spune homeleși, dar și bande de copii orfani sau de haiduci care îi terorizau pe călătorii cu trenul. La noi singurul care a cercetat această zonă este sovietologul Vasile Ernu, autorul cărții **Născut în URSS**[10] dar și al trilogiei, **Sectanții**[11], **Bandiții**[12] și I**zgoniții**[13], din cadrul **Micii trilogii a marginalilor**.

În loc să mai călătorească în Africa, de fapt continentul negru era un cuib al celor care căutau să-şi satisfacă doar poftele şi instinctele Gide merge în Rusia sovietică, dar acolo se trezeşte din acest vis utopic şi redevine un adversar declarat al comunismului scriind **Întoarcerea din U.R.S.S**. şi **Retuşuri la întoarcerea mea din U.R.S.S.** Radicalitatea cu care va descrie realităţile din ţara sovietelor îi va lua prin surprindere chiar şi pe comuniştii ruşi, Gide fiind declarat imediat persona non grata şi fiind interzis imediat, cărţile sale i-au fost retrase din librării şi topite iar numele său nu a mai putut fi rostit pînă la sosirea perioadei lui Mihail Gorbaciov, de glassnost şi perestroika.

[8] Vladimir Nabokov, Lolita, prefață de Dan Grigorescu, traducere de, București, Editura Universal Daldi, 1994
[9] Andre Gide, Le retours de l URSS, Paris, nrf,
[10] Vasile Ernu, Născut în URSS, Iași, Editura Polirom,
[11] Vasile Ernu, Mica trilogie a marginalilor, Sectanții, Iași, Editura Polirom, 2016
[12] Vasile Ernu, Mica trilogie a marginalilor, Bandiții, Iași, Editura Polirom, 2019
[13] Vasile Ernu, Mica trilogie a marginalilor, Izgoniții, Iași, Editura Polirom, 2021

Dar ca să fim puţini mai precişi, haideţi să intrăm puţin în detalii. În A.D. 1936 A. Gide călătoreşte în URSS alături de alţi cinci colegi de breaslă francezi, este purtat prin toată ţara şi dus prin diferite oraşe, ţine un discurs funebru cu ocazia morţii lui Maxim Gorki, pe care însă nu-l mai trece în jurnal, dar îl va insera în volumul Retours, se întâlnește cu Boris Pasternak, oare ce vor fi discutat cei doi mari scriitori, din nefericire chiar dacă acesta a fost recompensat cu Premiul Nobel pentru literatură o bună parte din talentul lui literar s-a irosit, de asemenea nu aflăm din jurnalul foarte sumar al călătoriei, cunoaşte nişte pionieri foarte talentaţi, i se prezintă un "enfant prodigé", născut în URSS, un tînăr violonist care cântă pe o vioară Stradivarius dar căruia i se pare că trăieşte în cea mai bună dintre lumile posibile, iar ca argument suprem al progresului economic şi al saltului realizat de noua societate tânărul îi prezintă lui Gide un zid ridicat în doar câteva săptămâni. Gide priveşte atent zidul şi vede tot felul de crăpături, pe care pionierul, în entuziasmul lui pentru Rusia lui Stalin nu le vedea deloc. Cam ăsta e Gide pe tot parcursul volumului, el vede crăpăturile sistemului sovietic şi la întoarcerea acasă are curajul să le mai şi descrie, vezi un caz aproape similar, cel al vizitei în URSS a lui Panait Istrati. Panait Istrati a plătit chiar cu viaţa curajul de a-l fi înjurat pe Stalin, se pare că ar fi fost iradiat de NKVD şi a fost prima victimă a celebrei "umbrele bulgăreşti", în varianta ei sovietică. Recent serviciile secrete l-au lichidat pe Alexei Navalnâi cu o porție de Novicioc. După ce este invitat să viziteze un mare colhoz, o invitație care îi provoca fericirea lui Mihail Sadoveanu, A. Gide îşi notează: *"Am vizitat mai multe locuințe din acest colhoz foarte prosper ... Aş dori să pot exprima impresia destul de bizară şi tristă care se degajă pornind de la fiecare din aceste "interioare": cea a unei complete depersonalizări. În fiecare dintre ele acelaşi urât mobilier, acelaşi portret al lui Stalin, şi absolut nimic altceva, niciun obiect, niciun obiect personal. Fiecare casa este interschimbabilă, pînă la punctul că aceşti colhoznici erau interşanjabili ei înşişi, încât mi s-a părut că s-ar putea muta unii în locul altuia, fără nicio problemă. Fericirea este mai uşor de obţinut, într-adevăr! De asemenea mi se spune că un colhoznic ia parte la toate plăcerile vieţii în comun. Camera lui este acum doar un adăpost unde doarme, viaţa sa este petrecută în cluburi, in parcuri, în case de cultura, în toate locurile de reuniune. Ce mai putem spera în plus? Fericirea tuturor se poate obţine prin depersonalizarea fiecăruia. De fericirea este atins de toate, nu numai la nivelul cheltuielilor de toată lumea. Pentru a fi fericiţi, fiţi conformişti*".

URSS-ul lui Gide pare o colecţie de poze dintr-o lume distopică, e mai aproape de romanul lui Zamiatin, **Noi**[14], decât de acea cutie cu bomboane fondante care era prezentată vizitatorilor, n'est pas?

Îmi pare rău că nu găsesc acel discurs ţinut în faţa studenţilor la Franceză de la Universitatea Lomonosov, în care A. Gide poza în comunist, ştiu că m-a amuzat destul de mult faptul că îşi considera literatura lui anticlericală din **Pivnițele Vaticanului**[15] drept puţin înrudită cu literatura sovietică, şi poate chiar avea dreptate. Noroc că şi-a revenit pe parcurs...

Lui Gide i se tipăresc în URSS două volume într-un tiraj absolut impresionant de 400.000 de exemplare pe care în Franţa nu le putuse edita decât într-un tiraj normal, de câteva mii, şi încasează nişte drepturi de autor astronomice, cu toate astea la întoarcerea sa acasă va tipări un volumaş, **Retours de l'URSS**, în care va face praf noua putere sovietică, scoţând în evidenţă toate tarele comunismului. Țara i se pare la pământ singurul lucru care i se pare frumos este tinereţea oamenilor ei, A. Gide fiind atras iremediabil de tineri din moment ce va declara: „*Ceea ce mi-a plăcut de asemenea în URSS este extraordinara prelungire a tinereţii, cu care, noi în Franţa, în particular dar şi în toate ţările latine suntem atât de puţin obişnuiţi. Tinereţea este plină de promisiuni, un adolescent de la noi renunţă rapid la promisiuni pentru a le pune imediat în practică. Mirarea în faţa vieţii nu li se mai citeşte pe chip, nu mai apare*

[14] Evgheni Zamiatin, Noi, traducere de Idda Cristea, București, Editura Leda, 1997
[15] A.Gide, Pivnițele Vaticanului, traducere de Mioara Izverna, București, Curtea Veche, 2010

nici cea mai mică umbră de naivitate. Copilul ajunge aproape imediat tînăr. Jocurile sunt făcute".

Evident, Romain Rolland care îi dă imediat replica spunînd că URSS se schimbă de la o zi la alta iar A. Gide îl aprobă maliţios, da, se schimbă, dar din rău în mai rău, şi restul intelectualilor francezi bine plătiţi ca să o facă pe ambasadorii noului regim comunist instalat pe tronul Rusiei îl acuză, iar A. Gide revine în 1937 cu un sequel, de altfel făcea adesea asemenea gesturi de a-şi completa operele mai vechi, **Retouche a mon Retours de l 'URSS**[16], **Retuș la Întoarcerea din URSS,** în care face o analiză extraordinar de profundă a noii societăţi, deşi gestul lui fusese precedat de cel al lui Panait Istrati[17], în **Spovedania unui învins**, iar printre remarcile sale una din cele mai importante vizează rolul cheie jucat de turnător. Acesta este elementul care dă coeziune socială societăţii, are o poziţie privilegiată şi este ferit de pericole.

Sau cu cuvintele lui A. Gide: „*O excelentă metodă de a avansa este turnatoria. Asta vă va pune bine cu poliţia(n.m. secretă, adică cu NKVD) care imediat vă va proteja, servindu-se însă de voi; pentru că odată începută, nu mai rămâne nici onoare şi nici prietenie: trebuie să o faci. În rest, antrenamentul este uşor. Iar informatorul se află la adăpost.(....) Cuvintele inocente ale copiilor vă pot aduce la pieire. Nu se mai vorbeşte de faţă cu ei. Fiecare este supravegheat, se supraveghează sau este luat sub supraveghere. Nu mai e permisă nici o neatenţie, nici o libertate de exprimare decât poate în pat, cu soţia şi asta doar dacă eşti sigur de ea. (...) Turnătoria face parte din virtuţile civice. Se exersează aceasta încă de la cele mai fragede vârste iar copilul care dă raportul este felicitat*".

A.Gide se referă cu siguranţă la exemplul pionierului martir și turnător Pavlik Morozov, celui care i s-au ridicat statui pe tot teritoriul URSS, cred că şi la Chişinău exista un bust al lui, dar s-ar putea să mă înşel, pentru gestul civic de a-şi fi turnat părinţii. Societatea cea nouă era condusă de o elită alcătuită din lichele, din indivizii cei mai abjecţi, și cei mai dubioşi, care ajungeau în timpul cel mai scurt în vîrful piramidei şi de-acolo îi chinuiau pe cei mai valoroşi, vezi eseul lui Dorin Tudoran, **Kakistocraţia**[18], sau **Era ticăloşilor** despre care vorbea Marin Preda, se pare că a existat un jurnal intim scris pe un caiet, care a fost editat parţial, care purta chiar acest titlu, reluat în **Cel mai iubit dintre pământeni**[19], un scriitor care a căzut victimă alcoolismului, indus de permanenta lui angoasă şi teamă de Securitate: „*De la vârful ierarhiei sociale reformate pînă la baza ei, cei mai apreciaţi sunt cei mai servili, cei mai laşi, cei mai nedemni, cei mai abjecţi. Toţi cei ai căror frunte se ridică sunt seceraţi sau deportaţi unul după altul*".

La moartea lui Marin Preda şi-au adus contribuţia, indirect, şi toţi turnătorii acestuia, o mare parte dintre aceştia au murit, alţii sunt foarte bătrîni, aşa că nu merită să le dăm numele.

Nici vorbă de democraţie populară în Rusia, cum susţinea propaganda sovietică, foarte puternică în Occident, mai ales în mediile cu idei socialiste sau comuniste din Paris, o faţadă demagogică acoperea adevăratele fenomene iar în spatele ei veghea chiar marele păpuşar, Iosif Vissarionovici Stalin, care trăgea, de fapt, toate sforile: „*Poporul nu are dreptul să-i aleagă decât pe cei care sunt aleşi dinainte. Proletariatul este păcălit. Încătuşat, legat fedeleş din toate părţile, îi este imposibil să reziste. Ah, partida a fost bine jucată şi câştigată de Stalin; în sunetul aplauzelor puternice ale comuniştilor din lumea întreagă care cred în continuare şi vor mai crede mult timp că în URSS cel puţin au repurtat o victorie şi-i consideră inamici şi trădători pe toţi cei care nu aplaudă la rândul lor*."

[16]A.Gide, Retours de l'URSS, Retouche a mon Retours de l'URSS, Paris, Editions Gallimard, 2001
[17] Panait Istrati, Spovedania unui învins, traducere de Alexandru Talex, Cluj Napoca, Editura Dacia, 1990
[18] Dorin Tudoran, Kakistocrația, Chișinău, Editura Arc, 1998
[19] Marin Preda, Cel mai iubit dintre pământeni, București, Editura Cartea Românească, 1981

A. Gide nu-i un scriitor facil, a avut o biografie ciudată, avea tot felul de ciudăţenii dar merită întregul nostru respect pentru curajul său extraordinar de a spune adevărul, verde în faţă, de a se ridica împotriva lui Stalin într-o epocă în care acesta dezlănţuise prigoana chiar împotriva propriului său popor. Cine citeşte cele două cărţi, Întoarcerea din URSS sau Retuşuri la întoarcerea mea din URSS nu se poate abţine să nu constate că structurile staliniste sunt descrise aproape ca în romanul lui George Orwell, **1984**[20], una dintre cele mai reuşite distopii engleze contemporane, care nu a fost depăşit în exactitate decât de comunismul însuşi. accentuate.

Discipolii marxişti, răsăriţi şi peste noapte, ai nou convertitului André Gide au demonstrat că acesta nu a deviat niciodată, că în opera sa a existat în stare latentă o critică feroce a capitalismului, o analiză acerbă a contradicţiilor burgheze. Multă vreme rădăcina aceasta critică a rămas nevăzută dar prin gestul său A. Gide a adus-o la suprafaţă. Dar de ce respinge autorul ideea conversiunii? Poate pentru că progresul, ideea evoluţiei conţine în ea nevoia de a împărţi calea într-o infinitate de puncte, de a progresa lent, de a prefera tranziţia invizibilă. Convertirea presupune totuşi salturi neaşteptate, acele mutaţii, pe care Fiodor Dostoievski sau Sören Kierkegaard le-au denumit „les soudains”,” les tout-à-coups” , iar această formulă de transformare rapidă a ideilor va rămîne mereu suspectă în ochii raţiunii.

Poate fi privită evoluţia, linia generală a lui Andre Gide dacă acesta în “trama” sa spirituală prezintă elemente de ruptură, contradicţii, câteva salturi bruşte de la Iisus Hristos la Montaigne, despre care A. Gide a publicat chiar un studiu monografic în anul 1929, **De la Montaigne la Lenin**? Între cei doi nu exista de altfel nicio legătură, în opinia mea destul de avizată. Cu toate acestea nimic din opera lui André Gide nu pare să-i fi prefigurat opţiunea spre extrema stângă, iar eseistul îşi pune, pe bună dreptate, întrebarea care dintre cărţile autorului francez ar putea figura într-o bibliotecă virtuală a Comsomolul-ui, poate singura valoare progresistă din cărţile sale fiind dimensiunea anticlericală manifestă a romanului **Pivniţelor Vaticanului.** Din acest punct de vedere, Lafcadio nu este un personaj edificant, iar surrearliştii l-au descris pe A. Gide după convertirea sa bruscă la valorile stângii extremiste ca fiind un soi de Lafcadio comunist.

Singurul scriitor interbelic care atrăgea atenţia asupra acestei convertiri e, după ştiinţa mea, Max Blecher[21]. Prozatorul evreu ce publica demonstrativ în gazetele de stânga, consacrase deja un larg articol recenzie melodramei proletare **Persephone**. În debutul acestui articol, presărat cu lungi citate în limba franceză din piesă, se aduce un elogiu autorului ei: “*Cu fiecare operă nouă pe care o publică André Gide, domnia sa pare că vrea să câştige un nou pariu interior. Domnia sa a încercat pe rând toate genurile literare, reuşind, bine înţeles în toate. Gide este poate înainte de toate figura intelectuală a celor mai largi posibilităţi şi realizări din vremea noastră. În al doilea rând vedem în domnia sa un iniţiator şi scriitorul de cea mai netăgăduită influenţă asupra generaţiei tinere de azi. Quietudinea olimpică şi ineficace a consumării unei glorii universale nu-l interesează pe domnia sa. Şi acum, în crepusculul unei vieţi strălucit îndeplinite, Gide se aruncă din nou în lupta polemică prin trecerea la comunism*.”

Poemul dramatic, reprezentat la opera din Paris, rezultat în urma adaptării piesei avea textul semnat de André Gide, muzica era compusă de Igor Stravinsky, mis en scena lui Jaques Coupeau şi era partitura feminină era interpretată de celebra balerină Ida Rubinstein, într-un spectacol care reprezenta un “summum al artei unei epoci”.

[20] George Orwell, 1984, traducere de Mihnea Gafița, EDitura Litera, Cartea pentru toți, 2020

[21] Max Blecher, Opere, ediție îngrijită de Doris Mironescu, București, Editura Academiei Române și Fundația pentru Literatură și Artă, 2006

Într-un alt articol publicat în **Éditions de la Nouvelle Revue Française** şi care poartă acelaşi titlu cu articolul de faţă, Benjamin Fondane analizase **Regele Candaule**[22] ca pe o confruntare între un proletar, Gyges şi un capitalist, regele, pe care primul îl va asasina la finalul piesei. Prin intermediul acestuia A. Gide ar fi prevăzut moartea monarhiei şi ridicarea la luptă a proletariatului. Benjamin Fondane revine asupra **Regelui Candaule**, textul dramatic pe care îl analizase şi pe vremea când se găsea încă în România. Această operaţie are loc in uma sinuciderii unei aristocraţii, care moare din pricina prea multelor ei calităţi. Regele Candaule prezintă poate cea mai importantă problemă gidiană, cea a bunătăţii, iar tema, a călătorit de-a lungul mai multor opere, pentru a-şi găsi loc în Oedipul său. A. Gide nu-i refuză lui Gyges demnitatea şi mândria şi nu-i dispreţuieşte sărăcia, dar care este scriitorul care, chiar fiind cel mai mare reacţionar şi împilator de oameni, nu priveşte cu milă mizeria umană. Dar cum ar fi putut obţine fără această sărăcie admirabila figură a regelui Candaule cel care întruchipa în piesă "nobilele calităţi ale aristocraţiei", a cărei supremă virtute era puterea de a se sinucide? În textul dramatic mai apare, de deasemenea, o figură absolut admirabilă, Nyssia, soţia regelui, împinsă de acesta în braţele lui Gyges, care se culcă cu regina şi îl ucide pe rege, un ecou al vechiului arhetip oedipian, pentru a avea posibilitatea să exhibe în faţa altora frumuseţea pură a femeii, declanşând mecanismul unei drame proletare.

Concluzia lui Benjamin Fondane ar fi că André Gide reneagă tocmai această convertire, pentru că aceasta ar fi însemnat renunţarea la trecutul său onorabil dar deloc anti-burghez. El preferă convingerile care se pot modifica, altera din mers. Convertirea înseamnă dimpotrivă fixare, un punct mort, de inflexiune. Benjamin Fondane credea, de asemenea, că gestul lui A. Gide de adeziune la Partidul Comunist Francez ar fi fost numai un act de confuzie, o încercare prin care Gide îşi riscă de fapt eclectismul, cultura, bogăţia sa. E aproape o formulă de sinucidere. Din fericire, pentru Gide, orbirea nu durează prea mult, în urma celebrei călătorii în U.R.S.S. , Gide revine, printr-o altă schimbare de traseu, la calea sa iniţială, un semnal al faptului că observaţia lui Benjamin Fondane este perfect corectă şi extrem de plauzibilă şi că marelui scriitor francez nu-i plac deloc convertirile care au loc pe drumul Damascului. Şi nici convertiţii!

În volumul **Retours de L'U.R.S.S.** André Gide[23], autorul începe prin a-și reitera admirație față de URSS și de conducătorii acestei țări, pe care o făcuse inițial într-un articol publicat în Nouveau Revue Française, publicat în luna martie 1936, în care autorul își demonstra admirația pentru marele stat sovietic. Pe parcursul eseului el va descrie taberele pionierești în care copiii i se par bine hrăniți și sănătoși, un Luna Park sau un parc de distracții, două parcuri de cultură, din Moscova sau Sankt Petersburg, devenit după Marea Revoluție din Octombrie Leningrad. El va asista la jocurile tinereții care au drept obiect o paradă care avea loc în Piața Roșie, se pare că autoritățile sovietice cunoșteau orientarea lui sexuală, pe care Gide nu și-o ascundea. Tot aici va participa la funeraliile lui Gorki, unde va ține un discurs la catafalcul său. Imediat după această înmormântare Gide s-a îmbarcat alături de alți scriitori francezi, Jef Last, Guilloux, Herbart, Shiffrin sau Dabit, dintre care el era cel mai cunoscut într-n tren care trebuia să-i ducă de la Moscova la Ordjonekidze, vechiul Vladivostok, iar în vagonul vecin călătorește o bandă de komsomoiști veseli, care trebuie să ajungă să viziteze muntele Kasbecq din Caucaz. Majoritatea citiseră un volum tradus în limba rusă, **Călătoria în Congo,** sau auziseră de Andre Gide care ținuse celebrul discurs la căpătâiul lui Gorki din ziare. Pentru că în vagonul lor nu aveau loc suficient scriitorii francezi i-au invitat pe comsomoliști în vagonul lor unde aceștia au continuat să cânte sau să se joace,

[22] A.Gide, Le roi Candaule, Paris, nrf, 1930

[23] André Gide, **Retours de l' U.R.S.S**,, Paris, nrf, nouveau revue français, 1936

cu toată inocența tinereții lipsită de griji. Autorul este impresionat de pădurea uriașă la intrarea în taigaua Siberiană din Caucaz, care îl lasă fără suflare.

În Leningrad autorul a vizitat cartierele de blocuri noi, dar el apreciază în acest oraș monumentele rămase din epoca în care orașul se numea Sankt Petersburg. El afirmă că nu a văzut niciodată un oraș mai frumos, în care să se nuntească piatra, metalul sau apa, un oraș izvorât din reveriile lui Alexandr Pușkin, lumilor înghețate ale poetului Charles Baudelaire dar care semăna și cu pânzele suprarealistului De Chirico. Monumentele sunt ordonate de parcă ar fi temele dintr-o simfonie de Mozart. Muzeul Ermitage poate impresiona pe oricine căci cei care l-au imaginat au pus împreună și tablourile propriu zise dar și schițele sau studiile lor, idee pe care Gide o folosise în conceperea romanului Falsificatorii de bani.

Când va reveni de la Leningrad la Moscova A.Gide va fi uimit de urâțenia orașului, clădirile sunt greoaie și nu prea țin cont una de alta, dar orașul este surprins în plină formație sau modernizare, un oraș șantier în care peste tot se sapă și se reconstruiește, rupându-se legătura aceasta cu trecutul arhitectonic burghez. Nicăieri ca pe străzile Moscovei nu există o societate nivelată sau fără clase sociale, care permite oricărui membru al său să fie fericit. Aici oamenii se pot pierde ușor în interiorul maselor, iar rușii folosesc termenul de oameni nu de om.

Vizitând un magazin universal dar mărfurile vândute, fie că este vorba de stofe, obiecte i se par de slabă calitate, de parcă în loc să se preocupe de partea calitativă șefii comerțului socialist erau mai curând preocupați de cantitatea mai mult decât suficientă de pe rafturi. Fructele și legumele sunt și ele de calitate modestă, iar pepenii nu au gust, vinul este bun dar berea este pasabilă. Pentru că nu există o concurență între producători nu există nici acea preocupare pentru o diversificare a ofertei comerciale. Gustul lipsește aproape de tot, singura diversitate acceptată fiind a culturii folclorice și populare, în care fiecare stat sovietic are costumul său, muzica și dansurile sale, extrem de diferite. De aici rezultă un talent aparte în producția unor obiecte de artizanat sau a costumelor populare.

Locuitorii Moscovei îl surprind prin indolența lor deși stahanovismul a fost creat tocmai pentru a șterge această lene. În mod paradoxal muncitorii par a se relaxa prea mult, au și cluburi unde se distrează în fabrici, la un moment dat i se prezintă un asemenea stahanovist, care reușea să-și facă norma de opt ore în numai cinci, dar Gide își declară scepticismul că acest curent este adevărat și îi miroase a propagandă. Zelul muncitorului francez nu poate fi atins, crede A. Gide, nici prin intermediul acestui stahanovism de carton. Ziarul **Pravda** gândește într-un fel pentru fiecare dintre cetățenii sovietici în fiecare dimineață în care apare, dar asta cam miroase a propagandă și manipulare.

Contra unei sume suficient de mari Gide se dovedește capabil să închidă ochii și să laude noul stat sovietic. Este de admirat și elanul țării către cultură, instrucție, sau studiu, deși par insensibili față de străini sau afacerile străine, toți copiii sunt învățați limbi străine. În mod paradoxal tinerii preferă engleza sau germana studiului limbi franceze iar elevii de liceu se întreabă ce nevoie au de o limbă străină din moment ce nu prea îi interesează ce se întâmplă în Statele Unite sau Germania, pe viitor ar putea învăța ceva de la aceste țări, dar în prezent acestea nu le spun nimic. Gide este dus la o grădiniță de copii și apoi este întrebat dacă în Franța există asemenea instituții, evident că răspunde afirmativ, au și ei grădinițe, și atunci i se spune că în Franța muncitorii trebuie să fie complet nefericiți pentru că nu au făcut revoluția marxistă.

În plus André Gide le comunică gazdelor faptul că filmele rusești de tipul **Ciapaev** sau **Cei din Cronstadt** au un mare succes în Franța, iar aici opinia coincide cu cea a lui Walter Benjamin din jurnalul său moscovit, deși sovieticii credeau că filmele lor erau interzise la Paris de către guvernul burghez. Privind aceste filme micii burghezi din Franța pot înțelege modul de alcătuire din Țara Sovietelor. Într-un asemenea Artek unde sunt

crescuți copiii minune ai U.R.S.S. Gide este condus de un băiat de treisprezece ani care cântă ca un violonist matur, și care, arătându-i un zid, îi spune că acel zid fusese construit în doar zece zile. Privindu-l Gide vede că zidul era deja fisurat și lăsat, stătea aproape să cadă, evident este o punere în abis, cum îi plăcea lui să facă în Jurnal, al percepției sale generale, că în U.R.S.S. lucrurile stăteau prea bine pentru a fi adevărate.

Copiii din aceste Artekuri vizitate erau toți sănătoși, sau tabere, aveau bujori în obraz, iar acolo în acele tabere găseai orice era necesar pentru fericirea acelor copii, pentru amuzamentul sau antrenamentul lor sportiv, au făcut un foc de tabără tradițional cu crăci adunate din pădure, apoi seara au petrecut cinci ore cântând și dansând în jurul acestui foc. Evident, organizațiile de pionieri de la noi dar și komsomoliștii din Rusia au preluat o parte din preocupările cercetașilor interbelici. Gide a insistat să ajungă la Sevastopol în seara următoare, acompaniat de Eugene Dabit, care va cădea bolnav, dar va remarca și el voia bună a acestor copii, care apăreau în uriașe afișe de propagandă, îmbrățișați de Stalin, pe pereții zidurilor caselor din Moscova.

La Soci este condus să vadă litoralul dar aici nu vin privilegiații ci oamenii muncii, evident în oraș există multe sanatorii, case de relaxare, extraordinar de bine plasate. Gide a fost cazat la un hotel care se numea Sinop și care păstra mult din rafinamentul vechiului imperiu țarist, deși clădirea hotelului era nouă, fiecare cameră avea baie, și o terasă proprie. Bucătăria era perfectă, una din cele mai bune pe care au încercat-o în excursia lor prin U.R.S.S.. Hotelul era alimentat de un sovhoz foarte special în care fiecare pui era numerotat, trăind în mica lui boxă, de altfel în acel sovhoz creșterea animalelor sau cultivarea legumelor erau model. Salariile locuitorilor din U.R.S.S. erau inegale, de altfel era vizibilă un soi de clasă burgheză, care se simțe în atitudinea față proprietate, în politica N.E.P.-ului, inițial ea a fost permisă dar ulterior chiar și micii meșteșugari au fost aruncați de Iosif Vissarionovici Stalin în Gulag.

Este condus la un moment dat să viziteze, aidoma lui M.Sadoveanu, un colhoz de lîngă Souhoum, vechi de șase ani, poreclit milionarii. Totul pare să respire fericire. Vegetația este luxuriantă iar livada este plină de pomi fructiferi, și colhoznicii au grijă de o grădină în care cultivă flori sau legume. Fiecare dintre colhoznici trebuie să primească cinci ruble și jumătate pe zi, cam cum o afacere capitalistă ar fi distribuit dividende. În URSS nu sunt acționari ci oamenii își împart în mod egal rezultatele muncii lor comune.

Ajuns într-o rafinărie din apropierea Soukumului are impresia că modul de organizare este remarcabil, i se pare minunat că muncitorii au locuințe puse la dispoziție de uzină, au un club și o gazetă de perete. Pe aceasta nu găsește însă niciun articol despre victoria armatei comuniste spaniole din războiul civil din Spania. Seara se duce la un banchet, dat în onoarea armatei spaniole. Gide toastează pentru prizonierii politici din Germania, Iugoslavia sau Ungaria, se ciocnesc pahare, se beau până la fund. Apoi urmează toastul pentru Stalin, iar în privința luptei din Spania nimeni nu suflă nimic, pentru că Pravda nu luase o poziție pro sau contra. Câteva zile mai târziu după ce guvernul se pronunță în favoarea luptei comuniștilor spanioli, mulți ruși se înrolează ca să participe la războiul civil din Spania. Figura lui Stalin este peste tot, numele lui este pe buzele tuturor, ideile lui apar în toate discuțiile. Undeva în Georgia portretul lui Stalin a fost afișat chiar pe locul unde înainte fusese afișată o icoană. La un moment dat Gide trece prin Gori, orașul natal al lui Stalin, unde simte nevoia să-i trimită un mesaj acestuia. Traducătorul nu este însă de acord cu textul, îi propune niște formule din limba de lemn, care lui Gide i se par inacceptabile, așa că renunță în cele din urmă la intenția inițială.

De fapt scriitorii care sunt suflet din sufletul poporului lor și care pot fi definiți drept scriitori de stânga sunt mai mulți, Gide identifică această forță de a te opune asupritorilor în operele lui Bossuet, Chatteubriand, Paul Claudel, Molière, Voltaire, Hugo, dar și Dante,

Cervantes, Ibsen, Gogol. Mie lista aceasta mi se pare extrem de etrogenă deci destul de dubioasă pentru că pe ea s-au strecurat destule nume burgheze sau mic-burgheze. Acest lucru este perfect exprimat de John Addington Symonds care declara că: „*What made the playwrights of the epoch so great was that they lived and wrote in the fullest sympathy with the people*".

Tipul se referă la epoca elisabetană care a dat doar doi mari dramaturgi, Will Shakespeare și Kit Marlowe. Acest lucru ar fi putut fi spus și n cazul lui Homer dar acesta cânta Grecia din epoca sa. Este întrebarea pe care și-a pus-o continuu, după ce Revoluția bolșevică a reușit vor mai putea acești scriitori sovietici să meargă împotriva curentului? Și înainte au existat valori, exemplul adus de un interlocutor fără nume, fiind cel al lui Șostacovici, despre care mi se vorbea cu prețuirea adusă unui geniu, dar acum poporul construia o operă care nu avea sunete sau arii, superioară muzicii acestuia. În Rusia un compozitor ca Ludwig van Beethoven nu ar fi avut niciun succes, compozițiile sale ar fi fost considerate ca aparținând formalismului, căci arta nouă sovietică ori era populară, ori nu exista deloc.

Estetica sovietică a considerat arta burgheză formalistă în cazul în care aceasta nu acorda suficientă atenție, opera fiind considerată formalistă dacă sensul ei nu ar fi existat. Paarticipând și văzând o expoziție la Tiflis în care tablourile erau episoade ale vieții lui Stalin, nu aveau cum să fie formaliste sau burgheze ci reprezentau arta angajată, cea a proletcultului, culturii proletariatului. Din păcate niciunul din acei pictori nu avea talent, în opinia lui Gide. Nici măcar romanele lui Dostoievski pentru care Gide avea un adevărat de altfel Mircea Eliade a rezumat acest volum într-un eseu inclus în volumul Cum am găsit piatra filosofală, nu mai erau necesare noii culturi. La Leningrad a fost obligat să țină o cuvântare în fața studenților progresiști, a predat textul conferinței care a fost cenzurat, adus pe linie, dar pe care Gide îl include în carte, nu se prea știe care a fost reacția publicului, din moment ce vorbea în el despre Rimbaud, Baudelaire, Whitman, Keats, Stendhal, care nu se prea știe cât de cunoscuți erau tineretului sovietic. Primul lucru pe care îl menționează în text este discursul ținut la căpătâiul lui Gorki de la Moscova, acesta fiind de fapt chiar motivul invitației sale oficiale în U.R.S.S.. Ultima parte a călătoriei este Sevastopolul, care păstra mai mult arhitectura orașului vechi, iar după această vizită Gide revine în Franța.

La scurtă vreme A.Gide avea să revină și să-și revizuiască opiniile despre U.R.S.S. în volumu**l Retouches a mon retours de l'U.R.S.S**. În acest volum Gide va reveni asupra impresiilor din vizita sa din U.R.S.S. având motivația că a fost atacat foarte dur, atât din partea dreaptă cât și din partea stângă a inteligheției franceze. Cel mai mult se pare că l-a durut atacul lui Romain Rolland, declarat de stânga, cel care îl ajutase să debuteze și pe scriitorul de origine română, Panait Istrati, care în volumu său Vers l'autre flamme, și care avea să fie aspru criticat de Romain Rolland. Gide nu i-a răspuns ci a motivat că acesta fiind destul de bătrân nu are ce să-i reproșeze dar a citat un proverb francez, în care fiecare pasăre stă la cuibul ei. I-a plăcut mai mult replica lui Paul Nizau care a spus că în **Retours de l' U.R.S.S**. Gide a pictat ,ara comunist[care l-a invitat s[ ]i viziteze drept o țară care nu încetează de a se schimba chiar de la o lună la alta. Fără să indice de către cine Gide ar fi fost acuzat că a emis judecăți pripite și că cercetarea realităților sovietice ar fi fost profund superficială, judecăți de valoare emise și în legătură cu cele două cărți de călătorie publicate, Voiaj în Congo sau Reîntoarcerea de la lacul Ciad, prima fiind tradusă în limba română, și de care ne vom ocupa mai încolo.

Argumentele adversarilor au fost clasificate de A.Gide în trei categorii succesive:

Abuzurile politice erau excepționale, nu trebuiau exagerate.

Trebuia să compare U.R.S.S. cu Rusia țaristă pentru a-și da seama de aceste realizări, dar cum putea să facă asta de vreme ce în vechea Rusie nu călătorise niciodată.

Tot ce el a criticat avea rădăcini adânci, pe care el, sosit din Franța nu avea cum să le înțeleagă.

I s-a mai reproșat și faptul că obiecțiile sale se bazau pe observații incidentale, iar datorită caracterului lor excepțional nu pot demonstra nimic. De fapt observațiile selectate erau cele mai tipice, aceasta este replica lui Gide.

Un alt reproș a fost că și-a presărat cartea cu statistici, cifre, grafice dar nu a citat datele oficiale pentru că nu avea încredere în ele.

André Gide admite că a fost purtat prin U.R.S.S. unde a văzut fabrici model, grădinițe model, parcuri care l-au fermecat, din acest motiv protestele sale fiind de-abia auzite. Dorința de cultură ar exista dar la un preț prea mare. Spre exemplu din 9992 de camioane produse de o fabrică circa 1958 erau defecte, fapt ce ar justifica numărul mare de accidente de camion produse în anul 1936, statistica fiind preluată din gazeta Pravda. Tot acolo un profesor de Medicină se plângea de calitatea foarte slabă a instrumentarului medical, astfel acele se rupeau de multe ori în timp ce el cosea bolnavii pe masa de operație. Din Izvestia aflăm că în acel an în Moscova erau doar o sută de farmacii, adică una la 65.000 de locuitori ai Capitalei. Un călător englez, sir Walter Citrine, constata aspectul oribil al locuințelor construite după 1917 și starea destul de proastă a celor mai vechi, în volumul său **I search the Truth of Russia,** citat de Gide**.**

Este greu să discuți chestiuni de cultură în Rusia, oamenii de știință sunt obligați să susțină niște bazaconii, filmele lui Serghei Eisenstein sunt interzise iar regizorului nu i se mai dă voie să facă filme noi, ultimul său film, **Eviva Mexico** fiind turnat în Mexic.

Sigur că în U.R.S.S. Gide acceptă că, cel puțin teoretic, nu mai există șomaj, prostituție, femeile sunt egale cu bărbații, dreptul la educație este universal, cu toate acestea manualele sunt pline de greșeli, iar în URSS în anul 1937 există numai puțin de 4 milioane de persoane analfabete și alte două milioane care sunt semi-analfabete, deși lichidarea analfabetismului fusese raportată pompieristic încă din anul 1923.

A.E. Lunacearski, un cunoscut critic literar rus, care a scris despre Marcel Proust și nu numai, observa și el că salariul de zece ruble al profesorilor sau învățătorilor nu era plătit cu lunile, iar întârzierile puteau atinge până la șase luni. Rata celor care nu promovau examenele era uriașă iar rata abandonului școlar sau universitar era foarte mare.

Din acest eseu critic realizăm faptul că lucrurile din URSS erau departe de a fi perfecte și că mereu scepticul Gide a luat printre primii poziție împotriva totalitarismului de stânga.

BIBLIOGRAPHY

André Gide, **Retours de l' U.R.S.S**,, Paris, nrf, nouveau revue français, 1936

André Malraux, **Carnetul din URSS,** 1934, traducere de Ileana Cantuniari, București, Editura Rao, 2011

André Malraux, C**ondiția umană**, traducere de Irina Eliade, București, Rao, 2006

Idem 2

André Malraux, **Cuceritorii,** Calea Regală, traducere de Mioara Izverna, Radu Paraschivescu, București, Editura Rao, 2005

Andre Malraux, **Speranța,** traducere de Alina bEiu-Deșliu, București, Editura Rao, 1995

Matei Vișniec, **Richard al treilea nu se mai face**, București, Teatru, vol.4, Editura Tracus Arte, 2020

Panait Istrati, **Vers l'autre flammes**, Editions Gallimard, 1997

Vladimir Nabokov, **Lolita**, prefață de Dan Grigorescu, traducere de, București, Editura Universal Daldi, 1994

Andre Gide, **Le retours de l URSS**, Paris, nrf,

Vasile Ernu, **Născut în URSS**, Iași, Editura Polirom,

Vasile Ernu, **Mica trilogie a marginalilor, Sectanții**, Iași, Editura Polirom, 2016

Vasile Ernu, **Mica trilogie a marginalilor, Bandiții,** Iași, Editura Polirom, 2019

Vasile Ernu, **Mica trilogie a marginalilor, Izgoniții,** Iași, Editura Polirom, 2021

Evgheni Zamiatin, **Noi**, traducere de Idda Cristea, București, Editura Leda, 1997

A.Gide, **Pivnițele Vaticanului**, traducere de Mioara Izverna, București, Curtea Veche, 2010

A.Gide, **Retours de l'URSS**, **Retouche a mon Retours de l'URSS**, Paris, Editions Gallimard, 2001

Panait Istrati, **Spovedania unui învins**, traducere de Alexandru Talex, Cluj Napoca, Editura Dacia, 1990

Dorin Tudoran, **Kakistocrația**, Chișinău, Editura Arc, 1998

Marin Preda, **Cel mai iubit dintre pământeni**, București, Editura Cartea Românească, 1981

PETRU DUMITRIU, FROM SOCIALIST REALISM TO BOURGEOIS REALISM

Iulian Băicuș
Lecturer, PhD, University of Bucharest

Abstract: In this critical essay I have been trying to analyze the works of the famous Romanian novelist Petru Dumitriu, whose centenary we celebrate this year, from his debut in a mytho-criticism approach in Euridike to the saga Family Chronicle, his most renowned novel, the equivalent of the John Galworthy's Forsyte saga in Romanian literature, and I started describing the multiple generations family novel of Cozienilor. In Family Chronicle, Cronica de familie, the novel starts in 1848 and continues to the fifth decade of the XX th century. This is also a history of Romanian novel, every chapter from the 27th ones is a parody of a style, as once John Fowles din in The French Lieutenant Lover.

Keywords: Saga, The Family Chronicle, Mytho-criticism, Forsyte saga, socialist realism

Romancierul Petru Dumitriu a debutat cu proze de factură neo-clasică, ale căror personaje mitologice sunt Niobe, Euridike, Prospero, Iason și argonauții porniți în căutarea lânii de aur, Asmodeu, Arlechin, Dyonisos și un personaj din alt film, de acțiune, personaj al povestirii **Metamorfoza lui Sebastian Românul**. Preocupările lui mitocritice anunță nașterea unui mare romancier. Ele au fost publicate în volum în anul 1947 la Editura Fundațiilor Regale, sub titlul generic **Euridike**[1]**,** iar în Revista Fundațiilor Regale a apărut și piesa de teatru **Preludiu la Electra,** în patru acte și un prolog. Deși prozele par mai înrudite cu povestirea lui Gide, **Prometeu rău înlănțuit**[2], decât cu alte proze din literatura română, cu excepția romanului neterminat al lui Alexandru Macedonski, **Thalassa**[3], subintitulat **Marea Epopee,** dar prozele lui Petru Dumitriu își iau libertăți nepermise, ele pot fi mai mult comparate cu prozele postmoderne contemporane decât cu proza modernistă. **Prometeu rău înlănțuit** este o interpretare modernă, desacralizantă, a mitului grecesc, a lui Prometeu care a fost pedepsit de Zeus pentru trădarea sa, prezentată de Eschil, în tragedia sa **Prometeu înlănțuit** cu care textul lui Gide se află într-o relație de intertextualitate. Zeus este în acesta un fals binefăcător care inzestreaza la intimplare cu o suma fixa (500 franci) puși intr-un plic si trimiși la o adresa scrisă de un trecător care primește o palma pentru efort. În viziunea lui Gide, Prometeu se îndrăgostește de vulturul trimis de Zeus ca să-i mănânce ficatul. Prima definiţie a "actului gratuit" este dată însă în **Prometeu rău înlănţuit**: "*Interes, pasiune, nimic. Actul dezinteresat; născut din sine; care n-are niciun scop; actul liber*."

Revenind la volumul lui Petru Dumitriu, **Euridike**, observăm că jocul autorului cu personajele este continuu, miturile abordate sunt rescrise sau completate, exagerat de livrești, argonauții părăsesc orașele cu "asfaltul lucitor", și ajung în porturi care au un pronunțat miros de ţiţei, Iason se aprinde la față ca un "cartuș de dinamită", Medeea aude bătaia ceasornicelor din turnurile catedralei iar Penteu, basileul Tebei, vorbește despre monstrul fabulos de la Loch Ness. Anacronismele sunt intenționate, de fapt Petru Dumitriu dorea să modernizeze miturile și să le transforme în structuri narative, se joacă cu aceste personaje ca un șahist care mută piesele pe tablă, de unde provine aspectul destul de artificial al acestor opt proze.

[1] Petru Dumitriu, **Euridike, Preludiu la Electra**, Prima Ed. 1947
[2] Andre Gide, **Paludes, Prometeu rău înlănțuit,** traducere de, EPLU, 1969
[3] Alexandru Macendonski, **Thallasa**, https://ro.wikisource.org/wiki/Thalassa/Zile_de_aur. Accesat azi, 8.05.2024, la ora 21.36

Acestea sunt contemporane oarecum cu romanele lui Mircea Eliade, dar în special cu **Lumina ce se stinge**[4], în care viitorul istoric al religiilor făcea o apologie directă actelor gratuite gideene.

În prima dintre povestiri Niobe își va pierde treptat toate copilele dar și pe Alfenor, drama ei fiind exprimată de un monolog extrem de dramatic în care eroina anunță pacea. În cea de-a doua povestire este reinterpretat mitul iubirii dintre Medeea și Iason, după uciderea lui Aietes cei doi se vor urca pe corabie pregătindu-se să plece acasă. Cel de-al dousprezecelea copil al Niobei este Euridike, care este descrisă în timp ce se trezește din somn, într-un foarte delicat tablou care trădează pana unui mare scriitor:

„*Căldură a cărnii, da, iat-o pe Euridice, căldură a cărnii, trandafir roșu travestit, mască în chip omenesc cu obrajii suspecți(câte rânduri de petale ascunse sub ei?), printre buze de purpură o răsuflare delicată și fierbinte. Grelele pleoape ale lui Euridice. În ea înoată pești diformi, inimă, plămâni, ficat, în întunericul roșu, în umezeala caldă a sângelui(deși văzând-o îi crezi vinele străbătute de miere). Împresurată de aburul suflării sale, de parfumul său de vietate, pătrunsă de radiațiuni și de unde, taină grațioasă, ghem de vise, nor de somn, ascunziș al vieții, moale statuie, Euridice plutește în mijlocul lumii*". Sintaxa această extrasă parcă din Biblie, din Cântarea Cântărilor, nu face decât să întărească stilul poetic, gidean, și să confere întregului ciclu de opt proze valoarea unei nestemate prețioase de stil și de imaginație, din păcate volumul este cam neglijat de critică, în detrimentul prozei realiste, mult mai atentă la societate, din romanul saga **Cronică de familie**[5].

O parabolă destul de transparentă, cu trimitere directă la istoria contemporană, poate fi descoperită în **Dionisiaca**, în care zeul Dyonisos a întemeiat o nouă religie și în fruntea unui cortegiu de bacante a invadat Teba, aici panismul ar putea trimite la poezia sau teatrul lui Lucian Blaga, cetatea oamenilor cu sângele "subţire" şi "puterile moleşite". Sîngele acestora trebuia reîmprospătat, prin biciuirea simțurilor, locuitorii Tebei se lasă pradă "desfrânărilor bestiale" cu o frenezie ce nu mai cunoştea "nici ruşine, nici vină, nici păcat, nici pângărire". Adepţii "noii secte" aparţin tuturor păturilor sociale, recrutându-se şi dintre "capetele subţiri, cunoscători plictisiţi de toate doctrinele, de toate trecutele înţelepciuni", intelectuali, susceptibili celebrei trahison de clerques, trădării intelectualilor. Predispuși spre o capitulare rapidă, aceştia "găseau o aromă iute şi tare în acea dezlănţuire care îi uşura de povara gândirii". Marea primejdie sta însă în "prostimea nenumărată, vrăjită şi înnebunită".

Conducătorul cetăţii, Penteu, încearcă, invocând principii ale raţiunii, să reziste asaltului, trece la acţiuni de reprimare, dar nu poate face nimic în faţa nebuniei colective dezlănţuite. Şi cei mai apropiaţi îl vor părăsi, îi vor deveni duşmani, se vor uni împotriva lui pentru că toţi se simt "umiliţi şi pătaţi". Bacantele şi femeile Tebei, cuprinse de delir, îl ucid pe nefericitul Basileus dar și pe mama acestuia, care fusese atinsă şi ea de nebunie, iar mulțimea deslănțuită îi va purta capul pe străzi în vîrful unei sulițe. Întinderea molimii psihice, comparabilă până la un punct cu Ciuma lui Albert Camus, e urmărită gradat, în această povestire cu valoare de parabolă scrisă în anul 1944 cu puțin timp înainte ca Marele Război Mondial să se sfârșească, iată cum mitul teban devine doar un soi de scenă pe care se joacă de fapt tragedii contemporane.

În povestirea **Metamorfoza lui Sebastian Românul**, autorul strecoară diverse aluzii la o Persie discreţionară, totalitară, în care "blajinii" erau prigoniţi, îşi pierd libertatea:("...fusese un an când erau închişi cei cu ochii verzi, apoi schimbându-se stăpânirea, temniţele gemeau de cei cu părul roşu şi spâni"), iar în Omul cu ochii verzi, ultima povestire din **Euridice**, e o parabolă despre creaţie şi despre aspiraţiile demiurgice ale scriitorului

[4] Mircea Eliade, **Lumina ce se stinge,** București, Editura Humanitas, 2003
[5] Petru Dumitriu, **Cronică de familie**, București, ESPLA, 1956

("...m-am folosit de libertatea mea de a deveni sau nu, ca acela care, plictisit de întunericul de deasupra apelor, a spus să fie lumină şi lumină a fost").

Petru Dumitriu, **Cronică de familie**

În **Cronica de familie**, roman de tip **saga**, publicat în anul 1956 la Editura de Stat pentru Literatură și Artă, inițial autorul a publicat în douăzeci și patru de capitole și exact 332 personaje asistăm la epopee familiei Cozianu, de fapt sursa posibilă de inspirație ar fi putut fi romanul lui John Galsworthy, **The Forsyte Saga**[6], care începuse să fie citit la noi încă din perioada interbelică, printre admiratorii săi numărându-se autorii interbelici Mihail Sebastian sau Ionel Teodoreanu. Pe lângă familia Cozienilor în roman mai apar și alte două familii boierești de viță veche, cea a Lascărilor sau Vorvorenilor, care apare inițial în nuvela **Bijuterii de familie**, care va fi ulterior inclusă în marele roman.

Modelele autorului par a fi în primul rând autorii francezi, de la Balzac sau Stendhal, la Marcel Proust, dar miza cărții nu este mimesisul în stare pură ci o transfigurare a universului ficțional descris, căci observația lui Cristian Moraru din **Poetica reflectării**[7]**,** un studiu cu care acest volum al nostru intră adesea în dialog, și anume că observaţie realistă este adesea abandonată într-un sens care presupunea o incorporare aristotelică a universaliilor şi depășirea factualității concrete. Planul lui Petru Dumitriu este extrem de ambițios, dacă Honoré de Balzac crease în **Comedia umană** o frescă a societății franceze din prima parte a secolului al XIX-lea, **Cronica de familie** este un roman frescă a istoriei moderne și a societății românești din diverse epoci, începând cu anul 1862 și încheiat în anul 1954, probabil intervalul de tip cel mai lung acoperit de vreun roman scris în limba română. Canavaua istorică pe fondul căreia se desfășoară acțiunea fiecăruia dintre cele 24 de capitole autonome cuprinde evenimente istorice din cele mai diverse, de la reformele lui Cuza, parlamentarismul şi politicianismul marilor partide istorice, răscoalele ţărăneşti de la sfârşitul secolului al XIX-lea şi din 1907, războiul balcanic și dobândirea Cadrilaterului, vezi extrem de controversatele crime ale Armatei române de ocupație în urma cărora sunt uciși câțiva țărani bulgari, descrise în Salata, nuvela ecranizată de Lucian Pintilie în filmul O vară de neuitat, apoi epoca primului război mondial, epoca interbelică, ascensiunea legionarismului, dictatura regală, apariţia Partidului Comunist şi rolul politic jucat de acesta după cel de-al doilea război, decăderea aristocraţiei şi decăderea ei, temă comună cu cea din romanul **Scrinul negru**[8], scris de G.Călinescu, toate acestea culminând cu instaurarea comunismului. Publicarea romanului a fost însoțită de editarea dosarului acestuia, în maniera **Falsificatorilor de bani,** romanul lui André Gide[9].

De fapt așa cum au observat majoritatea criticilor literari **Cronica de familie** nu este un simplu roman ci unul al romanelor românești de până la el, un veritabil metaroman, un roman al romanelor românești. Începând de la Davida, nuvela care deschide romanul, în care întîlnim tonuri din literatura rusă, din Tolstoi sau Turgheniev, epoca în care are loc acțiunea este aceeași cu cea din romanele lui Duiliu Zamfirescu, dar de fapt pătrundem în lumea aceasta pe calea cea mai bătătorită a caselor balzaciene, cea din roman fiind construită de Alexandru Cozianu, din marea lui avere strânsă din exportul de grâne. Portretul casei nu-i nicidecum unul întîmplător ci merită citit și citat în întregime:

---

[6] John Galsworthy, **Forsyte Saga**. Buucrești, Editura Minerva, B:P:T: 1985

[7] Cristian Moraru, *Poetica reflectării, Încercare de arheologie a mimezei*, Buucrești, Editura Univers, 1990

[8] G.Călinescu, **Scrinul negru** în București, ESPLA, 1960

[9] André Gide, **Falsificatorul de bani,** traducere de Mihai Murgu, prefață de Irina Mavrodin, București, Editura Univers, 1980

„*Casa aceasta, care există şi azi, era în fundul unei, curţi pietruite, cu zăbrele înalte de tuci încoronate cu vîrfuri aurite în chip de suliţă. De o parte şi de alta a fiecăreia din cele două porţi cu grilaj de fier forjat erau felinare mari, împodobite cu frunze şi flori, de asemenea de fier. Trăsurile intrau pe o poartă şi ieşeau pe cealaltă; se opreau la peron, la piciorul scării ovale cu multe trepte, care ducea sus, la unicul etaj al clădirii. înăuntru era o anticameră, iarăşi trepte şi un salon mare cu ferestrele de la podea până la tavan, împărţite în multe ochiuri pătrate şi încoronate cu arcade a la francaise; într-o latură, două saloane mai mici, o sufragerie şi o bibliotecă în cealaltă, căci Alexandru Cozianu era un om citit, care învăţase la Paris şi supsese din cărţi o trufie la fel de mare ca zgîrcenia lui taică-său. Această trufie înşirase pe pereţi portrete apocrife ale serdarilor, logofeţilor şi episcopilor din neamul lui, pictate de Theodor Aman; această trufie înşirase în salon canapele şi fotolii din tapiserie de Aubusson, cu picioarele răsucite, acoperite cu trandafiri şi ghirlande cioplite în lemnul suflat apoi cu aur din ducaţi şi ludovici. Aceeaşi trufie lipise de pereţi scrinuri pântecoase din lemn de trandafir, încrustate cu flori şi figuri din alte esenţe scumpe, atîrnase trei policandre uriaşe de cristal în salonul mare şi pusese într-un colţ o harfă şi un pian dreptunghiular ca o ladă pe două picioare în chip de X, un pian de o formă ciudată, care apoi n-a mai fost repetată de fabricantul cu numele gravat sub capac: Gaveau, fournisseur de S. M. l'Empereur. Pereţii erau căptuşiţi cu mătase cu flori în salonul cel mare, cu catifele în cele mici, cu cărţi în bibliotecă şi cu stejar în sufragerie, unde mâncarea venea pe tăvi din bucătăria aflată jos, în curte, în casele slugilor, alături de grajduri şi de remiza trăsurilor, clădiri văruite şi cu acoperişuri strîmbe din şindrilă, rămase încă de la casele vechi. Intr-o seară de la începutul primăverii lui 1862, câteva echipaje, dintre care două aveau steme pictate pe lacul negru al uşilor, aşteptau pe partea cealaltă a străzii Culmea Veche. Caii ciocăneau cu copitele caldarîmul; vizitiii beau vin fiert la bucătărie; ferestrele cele înalte străluceau; se întrevedeau prin perdele roiurile de lumini ale candelabrelor*”.

Sigur dacă citești acest incipit de roman ai mai mult tendința să-l compari cu Soames, patru cai, capitolul care deschide primul volum al romanului **Forsyte Saga**, scris de John Galsworthy, sigur, Davida nu este decât fiica Sofiei Cozianu și a lui Alexandru Cozianu, dar personajul cel mai interesant este Lascăruș Lascari. Acesta reușește să pună pe Davida, după ce Șerban Vogoride este asasinat, iar autorul, care a fost suspectat de Ion Vartic că ar fi scris acest roman la trei mîini cu Henriette Yvone Stahl și Ion Vinea, dar aceștia au negat orice contribuție, de altfel în jurul acestui episod se concentrează intriga nuvelei, cu destule personaje reale, este prezentat leul oratoriei parlamentare, Mihail Kogălniceanu, care se temea de acest Vogoride, prințul Ghica sau domnul Cuza, în alte episoade mai apar și regele Carol I, dar și Carol al II-lea în ipostaze destul de puțin favorabile, vizitând noaptea pe ascuns o prostituată supranumită Foamea neagră în cartierul Crucea de piatră, un atac anti-dinastic dat probabil la ordinele Partidului Comunist, deși episodul a fost marcat și de diverși istorici.

În **Davida**, singura nuvelă analizată de N.Manolescu[10] în **Arca lui Noe**, apar unele aluzii la lupta țăranilor pentru pământ, dar aceste episoade se vor vedea ceva mai bine în celelalte capitole ale romanului, dar mai ales în Bijuterii de familie, nuvelă publicată inițial autonom și ulterior ecranizată. Criticul observa că

În Bijuterii de familie revenim la tema răscoalei din 1907, tratată în cheie realist-socialistă, suntem departe de realismul lui Liviu Rebreanu, iar descrierea camerei în care locuiește bătrâna Vorvoreanu, cea care încearcă să salveze din mâinile răsculaților caseta cu bijuterii a bunicii Sofia, în care se găsesc cele 19 inele cu diamant care valorează cam cât valora moșia Vorvorenilor, are o cu totul altă funcție, autorul subliniind, ca într-o celebră

[10] N.Manolescu, **Arca lui Noe**, București, Editura Grammar 1000+1, 2003

pânză a lui Piliuță, că trecutul burghez avea să fie șters de pe suprafața pământului de tot acest elan revoluționar.

Evident trimiterea care se face este la acel celebru incipit al cronicii familiei Hallipa din **Fecioarele despletite** în care Mini, personajul refelctor va descrie conacul familiei Hallipa, iar aici Elena Vorvoreanu joacă exact același rol:

„*Doamna Vorvoreanu se uită la pendula cu amorași de bronz și flori de alamă. Ea singură îi auzea trăncănitul metalic. Și pendula avea să ardă.(...) Doamna Vorvoreanu se uită împrejur la portretle și fotografiile de pe pereții văruiți curat, la covoarele scumpe și la divanuri, la pianul negru- câteva clape aveau ildeșul lipsă- la pedelele de la ferestre, se gândi la odăile cu dulapuri mari, vechi, cu oalele de naopte de faianță, sub patuuri, cu șiruri de gutui pe ziare vechi așternute pe jos și felii de fructe uscate atîrnate prin colțuri*", evident prin parfum acestea țineau moliile la distanță. Nu lipsesc din acest tablou pendula și pianul cu coadă, obiecte de mobilier care apăreau și în scena din romanul Hortensiei Papadat Bengescu, **Fecioarele despletite**[11].

Spațiul ficțional este împărțit între câteva locații, satele imaginare Dobrunu sau Vădastrele, un orășel N. și evident Bucureștiul, în care au loc mai multe evenimente istorice, iar în fiecare asemenea loc există mai multe case sau apartamente, descrise cu o minuție demnă de pana unui Marcel Proust. Povestea narează declinul aristocrației exact ca ciclul Comăneștienilor al lui Duiliu Zamfirescu, cu precizarea că autorul s-a obiectivat și nu privește acestă clasă socială cu nostalgie și compasiune, ci de la distanța hegeliană a necesității istorice a dispariției ei, ideea iind preluată și dezvoltată de Marx. Viziunea istorică din roman este una marxist-leninistă, nu am făcut acest exercițiu dar faptul istoric pare rescris, exact ca în romanul frescă a revoluției pașoptiste **Un om între oameni**[12] scris de Camil Petrescu cu aproximație în aceeași epocă, după logica noului manual de istorie contemporană scris de Mihai Roller. De fapt se pare că autorul a urmărit să scrie cronica unui veac de istorie, căci la cronologia **Cronicii de familie** se adaugă povestirile și nuvelele din ciclul **Biografiilor contemporane**[13], abandonate prin reviste, dar și cele două romane scrise de data aceasta în limba franceză, **Incognito**[14] și Ne î**ntâlnim la Judecata de Apoi**[15]**.**

Autorul ne oferă la începutul **Davidei** o genealogii istorice fictive, exact ca în romanul lui Thomas Mann, **Casa Buddenbrook**[16], dar eroii acestuia sunt negustori iar nu aritoscrați. Reconstituirea cu minuție balzaciană este trecută parcă prin pulberea de argint a scriiturii mateine din carii de Curtea Veche, dar spre deosebire de celebra ișcare regresivă dinspre prezent spre trecut din romanul lui Proust, trecerea se face aici în sens invers, trecutul precumpănește asupra prezentului, dar obiectivitatea romancierului nu este nici măcar simulată, el scoate mereu în evidență trufia acestei clase de stăpânitori, din nou o exergă a filosofiei marxiste asupra istoriei care presupunea necesitatea istorică a dispariției acestei clase. Apoi se produce alunecarea în ficțiunea propriu-zisă prin fixarea unui moment situat temporal în trecut, procedeu utilizat pentru prima oară de Balzac și preluat la noi de autori ca N.Filimon, D.Bolintineanu, Ion Marin Sadoveanu ori G. Călinescu): ”Într-o seară de la începutul primăverii lui 1862, câteva echipaje, dintre care două aveau steme pictate pe lacul negru al uşilor, aşteptau pe partea cealaltă a străzii Culmea Veche. Caii ciocăneau cu copitele caldarâmul; vizitiii beau vin fiert la bucătărie; ferestrele cele înalte străluceau; se întrevedeau

[11] Hortensia Papadat Bengescu, **Fecioarele despletite**, Cluj Napoca, Editura Dacia, 1987
[12] Camil Petrescu, **Un om între oameni**, București, Editura Tineretului, volumul I, 1953
[13] Petru Dumitriu, **Biografii contemporane**, în Opere complete, Volumul III: Colecție de **Biografii**, Autobiografii și Memorii **contemporane**, Editura: Fundației Naționale Pentru Știință și Artă, Colectia Academia Română, 2004,
[14] Petru Dumitriu, **Incognito,** traducere de, București, Editura Univers, 1993
[15] Petru Dumitriu, **Ne întâlnim la Judecata de Apoi**, traducere de, București, Editura Univers, 1992
[16] Thomas Mann, **Casa Buddenbrook**, traducere de Ion Chinezu, București, EPLU, 1962

prin perdele roiurile de lumini ale candelabrelor. Afară cerul era roşu la orizont, iar la zenit albastru închis, cu câteva stele. Bătea un vânt subţire şi rece prin crengile seci ale copacilor din stradă. Înăuntru însă era cald; sobele dogoreau, şi cucoanele erau în rochii decoltate".

În afară de cucoanele sosite în vizită la Sofia Cozianu se află în casă doar doi bărbați Alexandru Cozianu, stăpânul casei, și Lascăruș Lascari, deputat al unui judeţ de la cîmpie. Cei doi se retrag să joace o partidă de cărți într-un salonaş, de fapt Alexandru Cozianu va pierde, pentru că insinuant ca un veritabil Iago Lăscăruş îi transmite zvonul cum că soţia sa îl înşală cu Şerban Vogoride, vărul ei de-al doilea). Sub masca acestui om politic se ascunde un personaj istoric, Barbu catargiu, șeful Conservatorilor și un înfocat adversar la reformelor agrare susținute de Cuza. Acest Lăcăruș Lascari se bucură și el de un portret care, chiar în cheie caricaturală în care a fost construit de romancier, cel care e cam nemilos cu exponenții clasei exploatatoare, se bucură de un grad mare de realism, situat undeva la jumătatea distanței dintre portretul balzacian și fiziologia romantică: *"Era mai scund decât stăpânul casei şi familiar, unsuros, cleios; se lipea de om, mâna îi era umedă şi lipicioasă, felul de-a vorbi, prietenos, binevoitor, aproape galeş, zâmbetul ce dovedea dinţi nespălaţi, obrazul alb cu barbete dese castanii, părul rar, răvăşit şi cu un început de chelie, totul semăna cu o bucată de caş care a făcut păr şi-ţi vorbeşte cu o intimitate şi o indiscreţie insuportabile; te aşteptai ca domnul Lascari să miroasă a brânză; dar redingota-i mototolită, cravata înaltă de mătase prost înnodată, cămaşa murdară, umerii hainei plini de mătreaţă miroseau tare a tutun bun, turcesc şi a cafea. Domnul Lascari era foarte bogat; aşa soios cum era, îşi juca mereu în buzunar cu sunet muzical câţiva napoleoni din care nu scotea niciodată vreunul*".

Nicolae Manolescu observa în capitolul dedicat analizei Davidei din **Arca lui Noe**, observația că în aceast nuvelă metamorfoza romanului balzacian se produce în sensul înlocuirii moralului cu senzorialul, personajele nu mai sunt tipuri morale, ca la Honore de Balzac ci fiziologice, putem astfel reconstitui o poetică a corpului și o alchimie a temperamentului. lamentabilă. Ideologiceşte, ar fi fost şi mai contestabilă decât poate fi.

Eroina Davida, personajul eponim, fiica Sofiei şi a lui Alexandru, îl iubeşte în taină pe oratorul redutabil Șerban Vogoride care luptă cu susţinătorii reformei agrare. Dar ea va descoperi, din pricina indiscreției guvernantei sale, mademoiselle Herminie Marchand, adulterul mamei sale şi îl va urî pe Vogoride, complotând împotriva acestuia și determinându-l pe meditatorul ei la Algebră, Anghel Popescu să-l asasineze pe deputat în timpul unei ședințe a camerei, deși adevăratul asasinat al lui Barbu Catargiu s-a produs în trăsura care-l aducea pe acesta acasă de la Parlament iar asasinul prezumtiv se numea Gheorghe Bogati, deși în trăsură se găsea și prefectul Poliției din acea vreme, Nicolae Bibescu, bănuit și el că ar fi comis odioasa crimă. Tot acest episod istoric transfigurat și formatat pentru a încăpea în ramele înguste ale ficțiunii este contapunctat de o răscoală ad-hoc, inventată de Petru Dumitriu, de altfel romanul său abundă în asemenea evenimente, mișcările țărănești din anul 1907 par a avea loc aproape în fiecare an. Lăscaruş Lascari, aflând de această implicare a Davidei în asasinarea lui Șerban Vogoride îi va smulge acesteia promisiunea să-l accepte ca soţ. Finalul nuvelei prezintă două fotografii ale Davidei, contrastante,una din 1860, a unei "*fete de optsprezece ani, care îşi ţine capul sus, cu o mândrie feroce şi ai cărei ochi mari şi negri privesc ca spre o soartă eroică şi spre o lume în care fiinţa aceasta are toate drepturile şi va stăpîi totul şi pe toţi, după bunul ei plac şi poftele ei*", și alta realizată în 1889, la un an înainte de moarte, înfăţişând chipul „unei femei trecute de patruzeci de ani, colţuroasă, slabă, cu gura suptă şi ochii încercănaţi; pare încăpăţânată, uscată şi dură, iar privirea ei e pustie, plină de deznădejdea ostenită a unui om care nu înţelege, n-a înţeles şi nu va înţelege niciodată". În capitolul al doilea Copilării, care este mult mai redus ca spațiu decât Davida, ajungând doar la dimensiunile unei povestiri asistăm ca niște veritabiili ppeping-Tom la câteva scene din viața de familie torturantă a Davidei cu Lăscăruş, femeia se supune

îndatoririlor de nevastă fără pic de entuziasm, plângându-se că a fost dresată de acesta, devenit un soi de monstru, toropit de lăcomie și de lene.

În Davida figurile, care se reţin cel mai uşor sunt cele ale lui Alexandru Cozianu, Sofia, soţia sa, M-lle Marchand, guvernanta rătăcită pe meleaguri valahe, îndepărtată imediat de Lăscăruş Lascari, și căreia i se pierde urma, acesta fiind un reprezentant demn de vocația arivistului lipsit de orice scrupule din stirpea lui Tănase Scatiul, Davida, adolescenta cu destin sfărîmat. Iar mai pe parcurs vor mai fi evocate figurile unor Bonifaciu Cozianu, Şerban Romano, Titel Negruzzi, Eustaţiu Cozianu, care are drept hobby astrologia și horoscoapele dar care nu înţelege semnele care anunță uciderea sa de către ţărani, din capitolul al treilea al romanului, poziția astrelor la 19 iulie, senzuala lui soţie Cleopatra, Elvira şi mulți alți eroi, din toate păturile societății românești. Sfârşitul unui personaj nu este şi sfârşitul prezenţei sale în roman.

În **Viața lui Bonifaciu Cozianu** ne sunt redate scene din viața acestui personaj, ofițer al armatei române care luptă în Războiul de Independență, suntem aproximativi contemporani cu epoca în care are loc acțiunea în romanul lui Duliu Zamfirescu, **În război**, deși romanul cel mai amplu, în aproximativ zece volume a fost scris de un contemporan, Paul Anghel, autorul ciclului **Zăpezile de-acum un veac.** În această nuvelă apar două figuri ale casei de Hohenzzollern, regele Carol I și prințul moștenitor Ferdinand, cu precizarea că Bonifaciu Cozianu nu este un regalist convins și că nu suportă ideea de monarh străin, evident preluînd o parte din ideile anti-dinastice ale romancierului, un soi de belfer al regimului comunist, în tipul căruia s-a bucurat de diverse onoruri și privilegii, pierderea lor afectându-i perioada exilului parizian. În egală măsură autorul nu uită să descrie o altă ridicare la luptă a țăranilor pe moșia de la Dobrunu, urmată de intervenția salutară a armatei. Capitolul se încheia cu moartea lui Bonifaciu Cozianu, la mormântul din cimitirul Bellu asistă mai mulți fruntași ai Partidului Conservator, printre care și Petre Carp, Alexandru Marghiloman, Nicul Filipescu sau Leon Popescu, ultiul, ministru de Justiție în funcție ține un discurs în care subliniază rolul politic jucat de Cozianu, etc.

În partea a cincea, **O călătorie de plăcere**, personajul principal este colonelul Vorvoreanu care nu prea știe cum să scape de bătrâna Elena Vorvoreanu, cea care intrase în posesia celebrei casete de bijuterii despre care am mai vorbit și care conținea aproximativ 18 inele cu tot felul de pietre prețioase, iar în acest capitol revenim la stilul balzacian.

Colonelul Vorvoreanu taie frunză la câini, merge în vizită la un bordel, citește ziarul de limbă franceză L'Independance Roumaine, își petrece timpul în biroul său" *în stilul Renașterii franceze, faimosul stil Henri II, falsificat în masă în veacul trecut la Paris, și importat de oamenii cu avere, o dată cu arhitectura în stilul Marelui Palat al expozițiilor de la Paris, cu becurile electrice în aplice sau candelabre în stil Louis XVI fals, cu tablourile din școala lui Boguereau și romanele lui Georges Ohnet. Birou greu de lemn întunecat, sculptat cu lei, măști de satiri, și frunze grotești, fotolii de piele, rafturi pline cu cărți în piele de culoare închisă, apărate de praf și de lectură prin geamuri încuiate; o panoplie cu un pieptar de oțel, un coif, un scut, tot false, cumpărate de la Paris, și cu două hangere vechi, care fuseseră într-adevăr călite la Damasc și cumpărate pe vremea lui vodă Șuțu la București, o oală de faianță pentru tutun"* și o serie de portrete ale colegilor de promoție în fotografii înrămate.

Evident biroul cel negru falsificat ne duce în minte **Scrinul negru** din romanul omonim al lui G.Călinescu. Când se plictisește de lectura ziarului colonelul trece în salonul vecin de unde nu lipsește celebrul covor negru de Ferahan, prezent în mai toate casele cu ștaif din **Cronica de familie.** Pentru a-i grăbi parcă moartea bătrânei Elena Vorvoreanu, o fană a romanelor lui Paul de Kock, acesta îi propune să întreprindă o călătorie de plăcere cu-n automobil de marcă, Peugeot, culmea culmilor autorul va include în roman și reclama

distribuitorului, E.I.Roussel, mașina fiind fabricată în uzina marchizului Dion și a domnului Bouton. Călătoria până la Paris, ci o oprire în Budapesta, îl uple pe colonel de nervi, dar bătrâna se simte ca peștele în apă, din fericire ea moare în somn la puțin timp după reîntoarcerea acasă dar colonelul rămâne cu buza umflată căci bătrâna a omis să-l treacă în testament.

În nuvela **Datoria**, se simte influența lui Liviu Rebreanu, astfel aici acțiunea se mută în timpul Primului Război Mondial, eroul fiind un colonel Duca, urmaș al Domnitorului Gheorghe Duca, soţul Olgăi, sora lui Manole Cozianu, fiul cuplului Cleopatrei şi al lui Eustaţiu Cozianu, care dezertează la inamic, prin sectorul locotenentului Sterie, un ofiţer model, care va fi condamnat la moarte și executat, fiind ulterior reabilitat postum. Situația este inversă decât cea din romanul lui Liviu Rebreanu, **Pădurea spânzuraților**[17]**,** unde apostol Bologa vrea să treacă în liniile inamice unde să lupte alături de frații săi români, pe de-o parte un dezertor, pe de lată parte un erou. Anumite pagini par scrise de Dostoievski, dată fiind adîncimea analizei sufletești a fricii omului de moarte pe front, dar finalul are ceva kafkian, care dorește a pune în evidență tocmai esența unei asemenea mari conflagrații, Absurdul.

În mizeriile războiului, un scurt interludiu și în capitolul **Augusta sau marşul Nupţial**, luăm parte la un soi de conspirație pusă la cale de un grup de tineri ofițeri, care doresc instaurarea republicii și alungarea regelui Carol al II-lea, alături de ei va participa și Fănică Niculescu, sub acset nume se ascunde filosoful și profesorul Nae Ionescu, dar în centrul acestui grup se va situa eroul Ghighi Duca, fiul Olgăi, care în ciuda unei dorințe de a se salva de la ratare prin studiul filosofiei în Germania, la îndemnul personal al lui Fănică Niculescu, ocupant al unei vile uraișe, cu șofer cu livrea și o bibilotecă de cărți de Patristică cu paginile netăiate, amănunt confirmat ulterior de Emil Cioran care împrumuta cărți de la profesorul său preferat. Ghigi Duca se sinucide lent, căzînd în acest Neant, consumând alcool și droguri, și fiind descoperit mort în propria lui mașină în capitolul Niște oameni foarte ocupați.

În **Augusta sau Marşul nupțial** aceste grup de conspiratori încep să studieze în limba franceză **Manifestul comunist** scris de Karl Marx sau Friedrich Engels, pe undeva situația este asemănătoare cu cea din romanul lui Mircea Eliade, **Huliganii**, dar aceștia au idei de dreapta congruente cu legionarismul sau cu Demonii lui Dostoievski, sub influența ideilor unui ofiţer rus, Golubenko, care se declară adept al revoluţiei universale, ca şi a evreului Frieddman, un soi de Iţic Ştrul, singurul dintre complotişti care va plăti cu viaţa, cântând în fața plutonului de execuție Internaţionala, înainte de a fi împuşcat, în cap cu un glonț suplimentar de către un plutonier zelos care vrea să se asigure că este mort. El va fi declarat ulterior căzut la datorie, iar Ghighi Duca, după ce este rănit va reveni în țară și o va reîntîlni la o piesă de teatru intitulată chiar **Marșul nupțial,** scrisă de Henry Battaille, în care rolurile sunt interpretate de celebrii actori ai teatrului românesc Maria Ventura, Tony Bulandra sau mai tânărul pe atunci Ion Manolescu., pe Alexandrina Hagibei care participase la complot îi confirmă ideea că scăpaseră amândoi dintr-o mare primejdie, iar cei doi se despart definitiv când gongul anunță începerea piesei și lumina se stinge în sală. În general Petru Dumitriu, ca un veritabil spirit postmodern avant-la-lettre lucrează cu cărțile pe masă, într-o discuție din roman fiind citați și Lev Nicolaevici Tolstoi și Thomas Mann, în mod evident doi mari scriitori universali care prin romanele lor Război și pace sau Casa Buddenbrook au o înrâurire directă asupra **Cronicii de familie.**

În partea a unsprezecea **Salata**, ecranizată ulterior de Lucian Pintilie în filmul **O vară de neuitat,** cea de-a doua peliculă adaptată după romanele lui Petru Dumitriu, prima fiind

[17] Liviu Rebreanu, **Pădurea spânzuraților**, București, Editura Cartea Românească, 1922

Bijuterii de familie, filmată prin anii 50, în ea sunt invitați spaecili chiar părinții scriitorului, căpitanul Dumitriu, care refuză să-i execute pe niște comitagii bulgari din Cadrilater, dar aceștia sunt împuşcaţi, totuşi, de altcineva şi mama, Maria-Therezia, descendentă a Sofiei, fiica lui Lăscăruş şi a Davidei, căsătorită cu Carol von Debretzy. Ofițerul este certat în fața soldaților pentru insubordonare și i se reproșează de către un general că s-a căsătorit cu o unguroaică, i se ia compania și este mutat în alt regiment de infanterie, își strnge lucrurile și pleacă cu doamna Dumitriu și copii, ea simpatizând cu bieții localnici bulgari, care o ajutau să crească salata familiei. Textul are un aer ciudat, pare o povestire sud-americană, scrise de un Marquez sau Mario Vargas Llosa și atras atenția regizorului Lucian Pintilie care l-a transformat într-o parabolă a războiului inter-etnic din fosta Iugoslavie.

Capitolul **Chinta regală** este dedicat ascensiunii rapide al Elvirei Vorvoreanu, care reușește să se strecoare în patul regelui Carol al doilea, regele playboy cum a fost supranumit de istorici, Petru Dumitriu are date foarte precise despre comportamentul sexual cam deviant al Regelui, descrie scene din budoarul Elenei Lupescu, pe Foamea Neagră, o prostituată frecventată de rege, care o va abandona după o aventură de o noapte pe Elvira care se stinge încet-încet încercând să înțeleagă de ce Carol al doilea prezentat înr-un portret caricatiral sorbind din ochi toate femeile care treceau pe Calea Victoriei, nu a preferat-o pe ea. În text apare și prințesa Martha Bibescu, poreclită Leoaica și alte personaje la fel de reale, tocmai pentru a șterge granița dintre real și ficțional, iar casele cu douăzeci de saloane cu mobile în stiluri diferite nu pot rivaliza cu casa de o opulență extremă în care stă favorita regelui, Elena Lupescu însăși. Nu prea cred că portretul desenat în tușe groase de Petru Dumitriu se potrivește peste figura istorică a regelui Carol al doilea, în mod evident romancierul scrie literatură de propagandă anti-dinastică la comanda Partidului Comunist care l-a recompensat regește pentru acest roman.

În capitolul **Acvarium** revenim la polemica implicită dintre Petru Dumitriu și Nae Ionescu, acesta este vizitat de Șerban Romano și discută ore întregi convingându-l să viziteze Germania ca să studieze filosofia lui Martin Heidegger, Oswald Spengler sau Edward Klages, admirați de Emil Cioran, de fapt frecventând acești filosofi un bun prilej pentru autor pentru a descrie Germania pe fondul ascensiunii lui Adolf Hitler și de a comenta alături de Romano, cartea lui Oswald Spengler[18], **Declinul Occidentului**, idee care avea să se transforme apoi într-un laitmotiv și al romanelor scrise în timpul exilului parizian, **Incognito** și **Ne întîlnim la judecata de apoi**.

În cele două părți ale **Carierei domnului Cozianu**, un dandy veritabil și un intelectual de rasă, unul din puținii eroi din acest roman, care face carieră în lumea afacerilor, devine un businessman de succes, urmate de o a treia, **Isabela sau sfîrșitul carierei lui Dimitrie Cozianu**, asistăm de fapt la declinul clasei aristocratice, care încearcă să supraviețuiască vânzînd la talcioc obiectele de preț din casă, acumulate în timp, cum se întîmplă și în Scrinul negru, romanul înrudit lui G.Călinescu. În cea de-a treia parte în tânărul Dim Cozianu se va da o luptă dacă să-și denunțe sau nu tatăl care vrea să fugă în ocicident, ca să vezi, autorul chiar a fugit după accea urând parcă exemplul negativ al acestui după acest erou ficțional.

În ultimul capitol al **Cronicii de familie**, intitulat **Tinereţea lui Pius Dabija**, un personaj care poartă chiar inițialele lui Petru Dumitriu, asistăm la un soi de Bildungs-nuvelă clasică în care ne este prezentat destinul unui sculptor tânăr care va trece prin atelierul lui Ion Bârlea alias Constantin Brâncuși și care după nenumărate încercări formaliste sau avangardiste descoperă stilul de lemn al realismului socialist din cultură, de fapt sunt incluse în roman câteva fragmente din jurnalele intime ale lui Rafael Gheorghiu, sigur apoteoza lui

[18] Oswald Spengler, **Declinul Occidentului**, traducere de Ion Lascu, București, Editura Beladi, 1996

Pius Dabija este chiar posibila apoteoză a lui Petru Dumitriu, fără a reuși să toarne din bronz o statuie a lui Stalin. În anul 2002, într-un articol necrolog scris pentru revista Le Monde de către Edgar Reichmann, criticul francez de origine română scria că aidoma lui Marcel ori Swann, eroii ciclului lui Marcel Proust**, În căutarea timpului pierdut**[19], romancierul simpatizează cu omologii munteni ai familiei des Guermantes, dispreţuindu-i profund pe cei din familia Verdurin, adică pe burghezi, dar că el a rămas un cripto-ciocoi, cauza principala pentru care nu s-a adaptat niciodată la viața din Occident. Interviul realizat de criticul Eugen Simion[20], Intitulat **Convorbiri cu Petru Dumitriu**, este un document literar de mare autenticitate literară în care romancierul nu ezită să-și asume greșelile tinereților și în care dezvoltă teoriile religioase care au stat la baza scrierii unui roman publicat n Franța și tradus din limba franceză, **Incognito**.

BIBLIOGRAPHY

Petru Dumitriu, **Euridike, Preludiu la Electra**, Prima Ed. 1947

Andre Gide, **Paludes, Prometeu rău înlănțuit**, București, EPLU, 1969

Alexandru Macendonski, Thallasa, https://ro.wikisource.org/wiki/Thalassa/Zile_de_aur. Accesat azi, 8.05.2024, la ora 21.36

Mircea Eliade, **Lumina ce se stinge**, București, Editura Humanitas, 2003

Petru Dumitriu, **Cronică de familie**, București, ESPLA, 1956

John Galsworthy, **Forsyte Saga**, traducere de Ion Popescu, București, Editura Minerva, B:P:T: 1985

Cristian Moraru, **Poetica reflectării, Încercare de arheologie a mimezei**, Buucrești, Editura Univers, 1990

G.Călinescu, **Scrinul negru**, București, ESPLA, 1960

André Gide, **Falsificatorul de bani,** traducere de Mihai Murgu, prefață de Irina Mavrodin, București, Editura Univers, 1980

N.Manolescu, **Arca lui Noe**, București, Editura Grammar 1000+1, 2003

Hortensia Papadat Bengescu, **Fecioarele despletite**, Cluj Napoca, Editura Dacia, 1987

Camil Petrescu, **Un om între oameni**, București, Editura Tineretului, volumul I, 1953

Petru Dumitriu, **Incognito**, traducere de, București, Editura Univers, 1993

Petru Dumitriu, **Ne întâlnim la Judecata de Apoi**, traducere de, București, Editura Univers, 1992

Thomas Mann, **Casa Buddenbrook**, traducere de Ion Chinezu, București, EPLU, 1962

Liviu Rebreanu, **Pădurea spânzuraților,** București, Editura Cartea Românească, 1922

Oswald Spengler, **Declinul Occidentului**, traducere de Ion Lascu, București, Editura Beladi, 1996

Marcel Proust, **În căutarea timpului pierdut**, traducere de Radu Cioculescu, București, Editura Minerva, 1977

Eugen Simion, **Convorbiri cu Petru Dumitriu**, București, Curtea Veche Publishing, 2011

[19] Marcel Proust, **În căutarea timpului pierdut**, traducere de Radu Cioculescu, București, Editura Minerva, 1977

[20] Eugen Simion, **Convorbiri cu Petru Dumitriu**, București, Curtea Veche Publishing, 2011

THE HAIKU POEMS WRITTEN BY CORNELIU TRAIAN ATANASIU: PARTICULAR FEATURES

Irina-Ana Drobot
Lecturer, PhD, Technical University of Civil Engineering, Bucharest

Abstract: The purpose of this paper is to analyse a specifically Japanese type of poem, namely the haiku poem, based on the way it can be so adaptable not only to other cultures, but to various personalities of its authors, resulting in distinct styles. While we can consider the haiku poem to be too small and too much bound by rules to be creative with it, we can be surprised at the rich variety of such poems, next to its depth of meanings, which can be drawn based on concrete reality elements, starting from free associations as in psychoanalysis. We put together the key elements present in the haiku poems and arrive, as its readers, to unexpected, deep, abstract, philosophical meanings. The author of the present paper will analyse from the point of view of reader response criticism, based on her own experience with the haiku community led by Corneliu Traian Atanasiu, a selection of his poems. She will also rely on her knowledge of Japanese culture mindset and traditions. It can be surprising to see how, from concrete, literal images present in haiku poems we can build philosophical, deep meaning.

Keywords: fantasy, reality, free associations, philosophy, concrete reality.

Corneliu Traian Atanasiu is known, in the haiku communities, as the leader of the Romanian Kukai group, which he founded in 2007. Ever since his group started, he has organized a wide range of online and face to face activities, as well as publishing activities, which can be seen on the blog called the imaginary haiku bookshop. His activity includes a meeting on Zoom, which is practiced currently, a weekly and monthly contest, a Facebook discussion group for activities, as well as functioning as workshop activities regarding haiku poems members are currently working on, publishing a yearly anthology, as well as members' author volumes, etc. The author of the present paper is a member of the online community and has also taken part in book launching activities in 2023 and 2024 at the National Museum of Literature in Bucharest, Romania. She can start, therefore, from a participant observation method through a netnographic approach (Kozinets, 2012), since everything started off on the Internet. She began participating in August 2014, when she discovered this online haiku authors community.

Corneliu Traian Atanasiu is both a haiku teacher and a haiku writer in his own right. The present paper will analyse, from the author of the present paper's reader response criticism, a few selected haiku poems. Most of them were selected by herself, and others by other haiku authors and members of this group, as well as contributors to the Haiku of the Day blog, where authors from this community, as well as from others, or independent authors, have their names on display and some haiku poems which were considered good by those asked to post for a while.

In what follows, a selection of his poems, visible on his online community's blog Haikuul zilei (Haiku of the Day, 2024) will be translated by the author of the present paper from Romanian into English, and then analysed. The Romanian version, which is the original version in which Atanasiu wrote his haiku poems, will also be present.

While haiku poems are governed by rules such as visual imagery, imagery related to the five senses, to a seasonal reference, showing us a clue as to what season it is or what moment of the day, as well as the structure being based on juxtaposition (Trumbull, 2012), or

two different parts working together through concrete images to reach a figurative, abstract level of meaning, they can also differ, to some extent, in style, from author to author. For example, we can refer to modern times, to technology, to life in the city, to life in nature or in rural areas, and even include specific elements and traditions to certain cultures other than the original Japanese culture where the haiku poem originated.

The first haiku poem below draws a parallel between the actions of human beings and the world of nature. Drinking coffee very early in the morning, we may witness the dew in the grass, in our garden, or somewhere else, where we are on holidays. It is a moment when we can be together with ourselves, and relax. We attribute our human beings' emotions and state of mind to nature, as we literally witness the sun sipping the dew as we are sipping our coffee:

cafeaua din zori –
soarele soarbe-n tihnă
roua din ierburi (Atanasiu, in Haikuul zilei, August 21, 2023)

coffee at dawn –
the sun sips quietly
dew from the herbs (my translation)

We can consider ourselves, as the Japanese do, part of nature, and not situated above it. While this idea is specific to Japanese culture, and particularly to Shintoism, or the native religion of Japan, we can have across all cultures such moments, when we are aware of how much we can be in touch with nature and in harmony with our surroundings. Zen Buddhist belief (Duval, 1991), which is present in haiku poems, refers to moments of intense awareness of the present moment and of what is going on around us. Such moments of revelation or enlightenment need not be very complicated and abstract in ideas. In fact, Zen Buddhism is the belief that all we have is the moment here and now, as everything in this world is ephemeral, and subject to change and decay, as well as to loss.

The intense aroma of the tea is not restricted to our tea cup or even to our tea pot:

plicul opărit –
pe geam năvală flori de
tei în clocot (Atanasiu, in Haikuul zilei, May 19, 2023)

boiling tea bag –
through the open window the attack of
steaming hot linden flowers (my translation)

In the poem above, the tea's aroma spreads all around us, throughout the entire environment. It can be so since we are influenced by our extreme perception of it that we attribute it to everywhere we look. The details chosen make it seem that the tea's aroma and the linden tree flowers' strong scent come together and grow even stronger. At a deeper level of meaning, we can say that the moment of enlightenment or revelation in this case comes from the strong connection between ourselves and the surroundings, prompted, inevitably, by the merging of the two very strong aromas, making us live in the here and now. The sense of smell is stimulated to a maximal degree.

The following poem, about a small Buddha statuette, introduces us to an imaginary Japanese world we create ourselves, based on what we have been reading about the Japanese

mindset. When we study haiku, we also read about the emphasis of the here and now, the ephemeral, as well as the increased awareness by choosing the details that matter for the setting in our poem. The empty shelf, likely, contained many books before our experience with Zen Buddhism:

un Buda mic
zîmbind senin pe raftul gol –
tăcere sacră (Atanasiu, in Haikuul zilei, May 18, 2023)

a small Buddha
smiling serenely on the empty shelf –
sacred silence (my translation)

We may be drawn to imagine that, before going deeper into understanding the haiku poem and the Zen Buddhist mindset at its core, the poetic persona had plenty of objects around which were no longer relevant to the poetic persona's present-day life and preoccupations. The mindset of minimalism and the influence of books such as *Goodbye, Things: The New Japanese Minimalism* by Fumio Sasaki popularize the introspection going on in the process of ordering what we currently want in life and getting rid of things around us which are no longer of interest to us. The poetic persona seems to have gone through a process of reflection, and of understanding how everything is ephemeral and that the empty space can be considered beneficial for creativity, and not considered to be something negative, just as the Japanese think. The Japanese believe that it is good to have enough space to move in their homes, not to have the space cluttered by furniture items and by too many objects. The poem seems to reflect the idea that the poetic persona wishes to start anew, in a new stage in life.

Zen Buddhist meditation is known for its breathing exercises. Deep breathing is currently promoted by mindfulness (Black, 2011) meditation practices, which are taught during workshops for various professions, starting from corporate workers to teaching and administrative staff in schools and universities. Such mindfulness meditation techniques are believed to help relieve stress and to help be careful to the needs of the other person, be they another work colleague, boss, team we are leading or managing, students we teach, or parents of the students we teach. We can also connect better with ourselves and focus better on our work, putting the passion we need into it in order to keep us motivated. Such can be the message we readers can draw out based on this background which we share today when we read the following poem about Sisyphus breathing deeply as he is doing his job with lots of effort:

respirînd profund
pe povîrnișul abrupt –
Sisif fericit (Atanasiu, in Haikuul zilei, May 17, 2023)

breathing deeply
on the steep slope –
happy Sisyphus (my translation)

The satisfaction of a work well done, or at least where we put all our effort into it can make Sisyphus feel satisfied. However, we generally refer to the story of Sisyphus and his rock as useless activities which need to be done over and over again with no result. However,

even repetitive work we come to see as routine can give meaning to our lives. We cannot live without a sense of purpose and without having activity.

The following poem starts from what we can notice in nature, before us, and then it move to a deep, reflective level:

printre crengi goale –
tot mai clare de-acum
perspectivele (Atanasiu, in Haikuul zilei, May 16, 2023)

among bare branches –
more and more clear from now on
our perspectives (my translation)

While it is the autumn season, changes such as falling leaves are visible, and, while we may be tempted to look at this with regret, we can realize that we have an advantage. Before, the rich leaves of the trees would cover anything else in sight, starting from the sky, and then going on with urban landscapes, buildings, and so on. We may have had a closer view of the rich leaves, yet we may have not noticed what was lying beyond. Now we have an outline of what lies beyond those green leaves, and we can reach a deeper understanding, by extension, regarding the ephemeral nature of everything in this life. Seasons come and go, nature changes, we and our wishes change as well, and we need to consider ourselves as part of a larger scheme. We are only a small part of nature, as human beings, and the changes in nature are all beyond our control. Our lives are limited, just as the duration of each season is.

The following poem resonates with the same mood of reflecting about the end of life:

soarele-n urmă -
pe drum către niciunde
cu ochii închiși (Atanasiu, in Haikuul zilei, May 15, 2023)

the sun behind –
on my way to nowhere
with closed eyes (my translation)

By leaving the sun behind, we can think that the moment of day is that of its end, of the sunset. In our location, the sun sets, and we realize that we can feel so confused once a life stage ends and another one begins. During the passage between life stages, we can feel confused, as we need to redefine ourselves and our purpose in life. The poem above reflects this state of transition, of indecision, as we lie in-between two ages in our life, or simply as we are faced with various changes.

The following poem draws a parallel through a linguistic suggestion which is related to sound, the noise of the street and the asphalt that is being cracked in silent by the silence of the grass:

vacarmul străzii –
crăpând domol asfaltul
tăcerea ierbii (Atanasiu, in Haikuul zilei, February 16, 2020)

street noise –
slowly cracking the asphalt

the silence of the grass (my translation)

It is a contrast between noise and silence, yet the cracking of the asphalt may be considered to include allusion to an actual noise, that of the construction sites frequently present in the city everywhere. There, the noise of breaking the asphalt in order to fix various conducts for water or heating is well-known to the inhabitants of the city. At the same time, we notice a playful, fantasy-like connection between the noise of the street and an imaginary result, that of the cracks in the asphalt through which grass can grow, a familiar sight in parks and on sidewalks.

Another haiku having the city as a setting and the asphalts with its insertions of elements from nature is the one below:

asfalt retușat –
fisurile umplute
cu praful teilor (Atanasiu, in Haikuul zilei, February 13, 2020)

retouched asphalt –
the cracks filled with
linden flowers dust (my translation)

This time, the asphalt is fixed figuratively with the dust of fallen linden tree flowers. We can see this as a wabi-sabi (Iannelli, 2021; Juniper, 2011) moment, when we witness, in nature, the so-called perfection of imperfection. The Japanese do not consider that human beings need to intervene in nature, in gardening, to the extent to which Western culture members consider. At the same time, we can notice that this moment of beauty can be involuntary, and possible only through very careful observation of the accidental details. Human beings do not fixed the cracked asphalt, while nature makes it more beautiful. We can think, as knowledgeable readers of Japanese culture traditions and practices, of the art of kintsugi (Santini, 2019), which originally meant fixing a bowl, a cup or a saucer made from porcelain with a paste looking like gold. The sticking would not try at all to hide the fact that the bowl or other piece of ceramics had been fixed. Then it would be considered to have a story and to have emotional significance all the more because of it. Since the dust of linden flowers is also yellow, and even gold like if we see it in bright sunlight, it can lead us to think of kintsugi.

Nature reflects and underlines the state of mind of the poetic persona. In the case of the poem below, it is related to thinking, and to disparate thoughts, waiting to be put together:

vânt toată ziua –
o grămadă de gânduri
nelalocul lor (Atanasiu, in Haikuul zilei, February 15, 2020)

wind all day –
a bunch of thoughts
misplaced (my translation)

The poetic persona may be facing a dilemma, or a psychological conflict or crisis. The poetic persona may be faced with a difficult decision or choice. The wind, which is a concrete, physical images, whose force and actions we are all familiar with, does not

dissipate leaves, but thoughts. It is a concrete element dissipating abstract notions, or thoughts. This combination is an unusual one, which clearly draws our attention. We realize that here we deal with a contrast meant to draw our attention through both clear opposition, as well as similarities. Thoughts can be seen as light as leaves, and easy to be dispersed, once they are not very clear or once the poetic persona is still facing a dilemma that has not yet been solved. The image we arrive at through combining the wind, a concrete notion and reality, and the thoughts, which are abstract, is a special one. What goes on concretely, in the external reality, may truly disperse our concentration, and we feel that the wind has mixed or dispersed our thoughts all over. We cannot think in a coherent way, we are suggested by this poem and its imagery.

The sky and the earth are drawn close together by natural phenomena such as rain. In puddles, the sky literally lies, through its reflection, as in a mirror, at our feet:

cer acoperit –
aflând mereu înaltul
adâncit în bălți (Atanasiu, in Haikuul zilei, February 14, 2020)

overcast sky –
always finding the heights
deep in puddles

What is high can be interpreted both literally and figuratively, meaning, literally, the mirroring of the sky in a puddle after rain, and, figuratively, a spiritual experience or a moment of enlightenment which can be experiences in the otherwise common everyday life. We need not go through dramatic moments in order to become aware of the depth or spirituality hidden, apparently, in everyday, routine-like existence.

The following poem refers to an optical illusion, where the sky is covered by the seagulls' wings, and also the sky looks vaulted, in the perception of the person watching the scene:

cer acoperit –
zborul pescărușilor
boltind plafonul (Atanasiu, in Haikuul zilei, February 12, 2020)

overcast sky –
the flight of seagulls
vaulting the ceiling (my translation)

Here, in the poem above, we witness the discovery of a completely different perspective on reality which is not based on its modification through usual Western culture figures of speech, but instead it is done through careful observation of details. These details can be noticed in reality, yet they are simply part of optical illusions. The creativity of the poem lies in the way it combines the selected elements, and in the way through their combination these elements create a certain idea or story, as well as image, in the minds of the readers.

A natural hazard which has occurred in the city or another area where people live is presented in the haiku poem below:

după cutremur –

peste praful de moloz
puf de păpădii (Atanasiu, in Haikuul zilei, February 11, 2020)

after the earthquake –
over the rubble dust
dandelion fluff (my translation)

The earthquake is considered, in the language of dream interpretation in psychoanalysis as meaning change. Indeed, we notice a change in the aspect of the city. The rubble dust suggests the image of a construction site, which clearly brings about some changes. The dandelion fluff contrasts, in its lightness and fragility, with the heaviness and roughness of the rubble dust. The dandelion fluff is what brings about a touch of beauty to an otherwise destroyed area by an earthquake. Once again we can see perfection, or beauty, in imperfection, or wabi-sabi.

Natural phenomena can be an occasion for human beings' creativity, as we witness in the poem below:

abur pe geamuri –
ispita desenului
în orice deget (Atanasiu, in Haikuul zilei, February 10, 2020)

foggy windows –
the temptation of drawing
in any finger (my translation)

We realize that the poetic persona makes an allusion to a common experience to adults and children when, on the window of a bus, car, or train, or of a home, school, workplace, we are tempted to start drawing with our fingers on the foggy windows. We can all become playful daydreamers, from this point of view. Drawing on foggy windows can show that we all enjoy playing with our imagination and fantasizing.

The poem below makes a fantasy-like reference to the fact that some watches are covered, and worn as necklaces nowadays or as pocket-watches tied to a chain in the pockets of gentlemen in the past:

ceas cu capac -
oricît le-ai zăvorî
clipele zboară (Atanasiu, in Haikuul zilei, September 16, 2019)

covered watch –
no matter how you lock them
moments fly by (my translation)

We notice how, from a concrete meaning, we reach a figurative, philosophical meaning. The watch, once we cover it, can make us believe it is magic and that it can stop time to go on. Since the sound of ticking may not get out, we can believe that, once we have no clue that the watch keeps on going, then we can stop the seconds from moving on and time from passing away. This is just a fantasy and, most of all, a humorous remark. It does, however, refer to an age-old, unsolvable philosophical question, namely if we can ever stop time and enjoy it, or whether we cannot even hope to do so.

We can notice, therefore, that the haiku poems written by Corneliu Traian Atanasiu, based on the selection done by the author of the present paper, rely on philosophical reflections and moments of high awareness of the present moment, which are prompted by the concrete reality level elements which are selected from the setting observed by the poetic persona. They show the way haiku poems are not simple descriptions of nature, and are not even simple related to their meaning. They do not mean simple joy at watching nature. Instead, through free associations (Lothane, 2012) suggested by the elements present in these poems' settings, the readers can work actively their way towards building a new level of meaning, the abstract, philosophical, or figurative one. This is why a reader-response approach (Mart, 2019) can be the best to understand such poems. Readers react to the contents of the poem and build its meaning based on the suggestions created by the common experiences we all associate certain elements with and on the personal readings, such as the ones about Japanese culture mindset, rituals, and practices.

BIBLIOGRAPHY

Black, D. S. (2011). A brief definition of mindfulness. *Behavioral Neuroscience*, *7*(2), 109.

Duval, C. A. (1991). Reflections on Zen Art. *文教大学国際学部紀要= Journal of the Faculty of International Studies Bunkyo University*, *1*, 23-30.

Haikuul zilei. (2024). Haikuul zilei. https://ccfhaikuulzilei.blogspot.com/2023/08/haiku-ul-zilei-21-august-2023.html

Iannelli, F. (2021). Beyond the western Ideal of Beauty: a Wabi sabi Aesthetics to survive the future. *Ágalma: rivista di studi culturali e di estetica: 41, 1, 2021*, 100-111.

Juniper, A. (2011). *Wabi sabi: The Japanese art of impermanence*. Tuttle Publishing.

Kozinets, R. (2012). The method of netnography. *SAGE internet research methods*, *2012*, 58-73.

Lothane, H. Z. (2018). Free association as the foundation of the psychoanalytic method and psychoanalysis as a historical science. *Psychoanalytic Inquiry*, *38*(6), 416-434.

Mart, C. (2019). Reader-response theory and literature discussions: A Springboard for exploring literary texts. *The New Educational Review*, *56*(2), 78-87.

Santini, C. (2019). *Kintsugi: Finding strength in imperfection*. Andrews McMeel Publishing.

Sasaki, F. (2017). *Goodbye, things: the new japanese minimalism*. WW Norton & Company.

Trumbull, C. (2012). Meaning in Haiku. *Haiku Society of America*, 92-118.

AN ANALYSIS OF THE JAPANESE FILM THE CRUCIFIED LOVERS (A STORY FROM CHIKAMATSU) DIRECTED BY KENJI MIZOGUCHI (1954)

Irina-Ana Drobot
Lecturer, PhD, Technical University of Civil Engineering, Bucharest

Abstract: The purpose of the paper is to offer an analysis of director's Kenji Mizugochi's Japanese film from 1954 The Crucified Lovers (A Story from Chikamatsu). The main theme of the film is that of the constant struggle of the individuals between reason and passion, or between society's mindset and their own. The struggle between reason and passion has been around in Western culture since the time of ancient tragedies. It is a source of ethical dilemmas all the more once a society's mindset is very restrictive, and, once individuals' mindset does not overlap with the one of society, then the inner conflict the individuals face is all the more pronounced, compared to tolerant, liberal societies of today. While set in an age and culture not familiar for most Western culture members, or extremely different, the idea of a restrictive society is a common one. It becomes easy for the viewer to sympathize with the characters facing these ethical dilemmas in their relationships with the others. The atmosphere of tragedy, the conflict between reason and emotion, the doomed lovers, all help anyone, from any cultural background, resonate with the story of the characters. The analysis is based on a perspective reminding of reader-response criticism which can be applied to the medium of the film as well, since viewers bring their own background into their perception and interpretation of the story.

Keywords: ethical dilemma, reason, passion, society, individual.

The Japanese film from 1954 *The Crucified Lovers* (*A Story from Chikamatsu*), directed by Kenji Mizoguchi, presents, next to culture-specific and age-specific elements, especially related to a sense of honour and morality, from the seventeenth-eighteenth century, Edo period Japan, universal elements based on issues related to love. In this case, we have the main theme of two lovers whose relationship is not only condemned by society and by their own families, but which can only end in death, and the two lovers cannot have any change to live a life together. We witness, as members of the audience, a very tightly moralistic and strongly conventional traditional society, where the individual needs to conform to social rules, norms, and sense of ethics. What is the role of society? Can it be beneficial, through imposing rules, norms, ethical values, moral principles on the individual? Are there exceptions, or should we, as individuals, always conform to society? Is it beneficial or harmful for the individual to be living in a highly constricting society? How can the individual adapt to the demands of society?

The society of the time imposes a very severe punishment for not respecting moral principles: execution by death, which is the last level, after going through the discussions with family members and society. If we contrast this mindset with the way we live today, we can notice visible differences and we can feel that the injustice done to the two lovers is all the more exaggerated, especially as we have in view the circumstances. Indeed, we tend to judge and believe that society should become flexible and understand particular cases of individuals' situations the way we, the viewers, understand the situation presented in this film and the way we sympathize with the characters.

The current mindset of viewers will underline all the more the constricting rules of society, the pressures it places on the individuals, and the way the individuals can be victims of many circumstances, just as the characters in this film find themselves. An unhappy

marriage, the husband's pressures placed on a young maid to become his lover, the wife's disappointment, the apprentice's unconfessed love for the lady of the house finally confessed in a moment of extreme emotional pressure, when they flee together, she since she is unhappy, and him because he has forged some signatures to get a cheque to lend money for the lady of the house to give to her brother. Financial troubles seem to be at the heart of all the further issues for all the characters, which, combined with arranged marriages that go contrary to genuine emotions of love and also combined with a rigid sense of ethics of the age, as well as sense of honour for the entire families lead, intertwined and progressively, towards the fall of the characters, in the spirit of a classical Western culture tragedy. We have the star-crossed lovers, the lady of the house and the apprentice, whose genuine and passionate feelings are condemned not only by society, but by their own families.

The morality is that of shaped by the 1715s, when the play from which the film was inspired was created. It was a play called *Daikyōji mukashi goyomi*, and as a Japanese type of play it was included as *bunraku*, and which refers to a puppet theatre show. The settings, which are minimalist, as well as the entire way in which the action is portrayed, reminds of a theatre show, no matter the culture and contemporary age when the audience members live.

The settings, without many pieces of furniture, show specific Japanese interiors. The Japanese believe, traditionally, that a minimalist setting (Vasilski, 2010) is preferable for interiors, both for their homes, as well as for temples and tea houses. The empty space for them is not understood negatively, but positively, since it allows room for creativity, relaxation, having enough physical space to move, as well as not letting the furniture in the way to interacting with other people. With no furniture items acting as obstacles, the contact between persons becomes easier. The small rooms favour an intimate atmosphere, where characters confess to each other. The two characters can then only stay close to one another. Maid Otama's room works in this way. This room works once as a means of making Otama accept the advances that are forced on her by her master, Ishun, and once as a place where she confesses to the lady of the house about the master of the house's advances. The lady of the house, Osan, is devastated by the news. Osan had been forced to enter this marriage to an older man since her family hoped to be helped with money and also to ensure a comfortable life for their daughter. We see how maid Otama is forced to accept the master's advances when she clearly does not want to underlined by the way that he threatens her to keep coming to her room until she says yes. We see how Osan is disappointed by her husband, since she expresses her sadness over how her husband is not willing to lend money to his or her family, yet he would easily offer to buy a house for Otama to keep her as a mistress. She realizes their marriage is not based on honest feelings. She feels alone, not understood, and unhappy, as well as out of place in the marriage she was arranged to enter by her family.

Naturally, the question arising from here for the present-day viewer of the film can be related to whether or not society actually preached an ideal of morality and ethics that was too rigid. The reader cannot be without an emotional reaction, since the film appears to indirectly, through the action of the film, prompt such an emotional participation.

The honest, genuine feelings of the characters can help trigger such reactions in the readers: a love that is completely honest and full of passion, between the lady of the house and the apprentice to the master, which society and families however, condemn, and the complete honesty of the young maid who does not wish to accept the advances made by her master. Maid Otama's feelings and observance of the sense of morality is completely honest. She shows a complete overlap of society's imposed ethical principles, family's and her own. She feels the honest need to prevent the lady and simply cannot accept her master's advances and to be his mistress, no matter how much she wishes to help her own family with money.

The action mainly takes place in and involves characters present in and related to Ishun, the rich scroll maker's, house, and it includes a set of interrelated characters, based on their relationships with siblings, parents, and other family members. Occasionally, the setting switches to the room of Otama, the young maid to whom Ishun, the master of the house, goes in order to seduce her, to the home of Osan's mother, a boat where Osan and Mohei discuss about their feelings of love and each of them confesses, the inn where Osan and Mohei stay, the lands where they run together, a bamboo forest near Mohei father's home.

The main lines of the plot are as follows: Ishun is a rich scroll-maker, married to the younger Osan. Mohei is the apprentice of the scroll-maker. Ishun likes young maid Otama and wishes to have her as a mistress, pressing her into it, by offering her a comfortable life and even to buy a house for her. Otama asks Mohei for permission to tell her master she is engaged to him so that he would leave her alone. However, Mohei tells her it is not a good idea to lie. In the meantime, we notice the incident of two lovers, a samurai's wife and the man she fell in love with, being led publicly to the shame of being crucified, meaning that they would be killed as a punishment for their deeds against publicly established morality. This image is going to haunt the members of the audience, especially in retrospect, when they will go back through the action and consider this scene an anticipation of what is going to happen to Osan and Mohei. The film present only subtle details, and, as we know, Japanese culture is an indirect communication culture (Ciubancan, 2015; Midooka, 1990), relying on the language of gestures and knowledge of background and context, not so much of direct expression of words. We can also notice how Mohei is quick to judge the incident and claim that they should not have disobeyed the rules and values of society. Yet, this is just a judgement based on an abstract situation. Once Mohei is involved himself in it, everything escapes control until it all falls apart and they follow the fate of the star-crossed lovers from the beginning. This can be seen as a foreshadowing.

The situation starts getting more complicated when Osan needs to lend some money to Ishun's brother in law, and Osan knows Ishun would not accept so she asks Mohei for help. He is willing to do anything for her, a detail over which the viewers return in their memories of the film after watching it all. In retrospect, we notice that there have been various clues to the course the action may take, as well as to the feelings and relationships between characters.

Mohei is willing to sign blank cheques for Osan to lend money from her husband to her brother, and is caught. However, while the master judges the Mohei and Osan and scolds them in his house, maid Otama is willing to come to the rescue, hoping to save the situation. She tells the master that Mohei has done everything in order to help her, as her uncle, a samurai without a master, needed a sum of money. The situation was a true one. However, the plan Otama had to help backfires and further complicates matters, since master Ishun is jealous of Mohei, as he believes he has helped maid Otama since he was in love with her, and therefore would do anything for her. As a result, master Ishun wishes to have Mohei arrested the next morning, and for the time being makes him a prisoner. Mohei's intent was to escape by fleeing from the master's house before the morning arrived, yet even more complications arise. Osan wishes to thank Otama for her intervention and intent of helping, and tells the maid she will ask Ishun to forgive her. It is at this moment that Otama breaks into her confession, as she first tells the lady of the house that Ishun would never forgive her, as he saw Mohei as an obstacle in him having her as a mistress for himself. Osan then switches rooms with Otama, wishing to catch her husband in Otama's room and confront him about her. In the meantime, Mohei, before leaving, wishes to thank Otama for the help she hoped to get when intervening, yet it is Osan herself he tells he is intending to escape and leave from

Ishun's house. Osan expresses her wish not to have Mohei leave and then her wish to leave the house together with him, since she is disappointed in her husband's behaviour.

This detail, of the lady of the house insisting to leave together with Mohei, and react negatively to Mohei's expression of his intent to leave the household, can make viewers think in retrospect about this as a sign that she has always cared for Mohei herself, just as he has cared for her. Another such detail is visible when we, the members of the audience, witness how Mohei, had asked Otama the maid not to tell the lady about her husband's proposal to her, in order not to upset her and make her suffer. This advice comes from Mohei's genuinely caring for Osan. However, Otama simply breaks off emotionally and confesses, as she appears to be genuinely much too troubled about the entire situation.

Otama looks very innocent and kind. She appears to be a reflection of the innocence of the two lovers, Mohei and Osan, who spend a very little time together, and that time together is spent fleeing, running away, being chased, being accused of adultery and condemned. Additionally, Mohei and Osan may look at each other before the problematic situation, yet they never acted in any direction to fulfill their relationship. Until their confession about loving each other, they are accused of eloping together and of adultery in a seemingly unfair way. However, each of them has his or her own reason to be running away from the house of master Ishun. Osan is disappointed by Ishun's intentions of infidelity, through his courting of Otama, her vision of marriage, likely, being ruined. Osan mentions in her discussion with Otama the maid how her husband Ishun spoke about morality and supported it in his comment on the two lovers who were being send to public execution through crucification, public humiliation, and whose fate seems to form the centre point of discussions of the main characters, thus starting to show the way abstract understanding of norms and applying a template without knowing the particular situation of the lovers does not mean we can escape such situations ourselves, where others would condemn us. Definitely, until we deal with a certain life experience ourselves and are directly involved, the way the characters in Ishun's and related to characters in his household are, after they comment in a judgemental way on the two lovers sentenced to crucification. They do not know the story behind the deed of these two young people, and therefore it can be easy to pass judgment on them and condemn them, the way they have been taught by society to do. We notice how, as members of the audience, we cannot find it as easy to dismiss the behaviour of the characters whose story we see detailed before our eyes in the household of Ishun as immoral and incorrect. Once we see the action of the film, we cannot remain impartial. We tend to side with the characters and notice that morality and correct behaviour are not a clearly-cut matter of black and white. The way we behave is not simply good or bad. There can be shades of in-between the two. The main problem is that of not being understood genuinely in a relationship where various material interests and also interests related to honour appear, as well as obligation. It is difficult to live just superficially and conventionally, trying to keep in mind various interests of family and even someone own's material ones. The need for true, close relationships with someone can lead to the wish to escape from unhappy relationships.

While it can be common sense that society, in its application of rules, laws, punishments and constraints should be flexible and keep in mind the context of what is going on, and those involved, and which is the way the judgement of the members of the audience takes, the harsh reality is that love outside marriage is punishable by death in the Japanese Edo period society.

This oppressive society which condemns adultery can be compared, by members of Western culture in the film's audience, to *The Scarlet Letter*, a novel about Puritan New England, published originally by Nathaniel Hawthorne in 1850. We see the same idea of allowing the reader and even prompting the reader to judge the society that is so rigid in

applying norms and morals, together with laws, like a template, without taking into account the particular features of each individual's personality, and, especially, the particularities of each individual's context. In *The Scarlet Letter,* Hester Prynne is condemned to stand on a scaffold and be humiliated publicly wearing a scarlet letter A for adultery then and afterwards for the rest of her life. While her husband was at sea, and then while he was believed to have died during his trip, Hester fell in love with someone else and had a daughter outside marriage. The Puritan community in Boston, Massachusetts, condemns her behaviour. However, the society during those times was not as radical in its punishment to lead to death by execution as in the film *The Crucified Lovers*. However, we notice the same aspect of public shame and condemnation by society. In the case of the Puritan community, it is very religious and unforgiving, as adultery is considered a major sin. This is why the father of the child, whom Hester does not make known to her husband, when he pressures her after his unexpected return. We later find out he is the minister of the community, Arthur Dimmesdale, who eventually, out of guilt, falls ill and dies. It is revealed he also had a scarlet letter A, in his case tattooed on his skin, due to his guilt. Hester's husband, as a physician, suspects that the cause of the minister's illness is due to a guilty conscience. He intended to take his revenge, yet the minister confesses to his sin publicly on the same scaffold where Hester was publicly exposed some years ago and dies in her arms. In *The Scarlet Letter*, we see how, in the case of some characters, their personal sense of morals is both shaped by and overlaps with that of the society they live in. As an example, the crowd, and Hester's husband are both shaped by society in the way they judge Hester. They are very rigid. Hester, in the meantime, seems to have an open mind, can be respected and admired by readers for her attitude, yet she has no choice but to live isolated by the community and condemned by her husband.

However, the situation in the case of Hester and her lover Dimmesdale, as well as the situation of Osan and Mohei, can prompt for readers and viewers the outrage at the way society forces individuals to live, without reaching happiness. We are living, nowadays, in the Western world especially, in a highly individualist world (Santos et al, 2017), where we have become influence by the model of American individualist society (Potter, 2019), where an ideal world was promised even at a time where in Europe, in the old world, we were dealing with a hierarchical world, based on a fixed social order we could not change throughout our life course, meaning that once born poor, middle class, or as members of the rich aristocracy, we were supposed to remain like this. Otherwise, social mobility until the Victorian age, with the beginning of industrialization and possibility for more workplaces and better living conditions, remained impossible, or frowned upon once someone suddenly became rich, as they were believed to have achieved this through illegal, dishonest means. American society offered the opportunity to grow from rags to riches, to become wealthy and famous, to achieve anything, to invent and be supported, to become anything individuals wanted. It was an example of very freely minded society which allowed for all individual freedom, and did not impose restrictive conventions and pressures on the individuals.

To some extent, we have dealt with some social constraints, once we judge the situation from the perspective of today. Today, the characters of the two crucified lovers in the beginning and then their equivalent, Osan and Mohei, whose case we find in the middle of a household with whose characters the film has familiarized us with, would not be punished with death and shamed the way they are in the Edo period. The situation may lead to having them sent away from their homes, families, disinherited, their families may never speak to them again, but they would be able to start anew elsewhere. Additionally, there may be gossip, there may be condemnation, there may be lack of understanding from the others around them, but they would still be free to live and continue seeing one another. The same

shame and condemnation of adultery is visible in the Puritan community in *The Scarlet Letter*. There, however, death appears as a result of personal convictions and guilty conscience of the minister.

The situation of Osan and Mohei may not be judged, however, harshly, once we understand how other characters deal with moral rules themselves. In fact, everyone knows how they should properly behave, yet is anyone allowed by the circumstances to actually live by these principles and values? Is it even possible? Does society set up unrealistic expectations of the way people should be living? All of these are questions which can appear in the minds of the viewers.

All the while, we realize, especially since we have another mindset today overall, related to the way we should be living, in our relationship with society, which nowadays is expected to be tolerant, how the problems of the individuals are created by the social constructs of proper behaviour and ways of thinking. Definitely, some of these have to do with adapting to the living conditions of the time, ensuring survival. We are also aware of the fact that, based on Hofstede's theory of cultural dimensions (Singh et al, 2005), Japanese society, especially during the Edo period, is collectivist (Azuma, 1998) and hierarchical (Lehmann & Lehmann, 1982; Smith, 1983). This means they have a strong sense of the way the individual should be acting in the interest of the family, group, and community, and not in his or her own interest. The hierarchical culture is visible in the way the household of Ishun is structured. He is the master of the house, and everyone is expected to obey him: his wife and his servants. Additionally, his wife's family depends on him and his money, as we can see. His servants also depend on him. Maid Otama depends on remaining in this job in order to help her family and especially her uncle, a samurai without master. While he is highly placed, Ishun makes use of his power abusing the others depending on him. At the same time, it is a matter of honour for him not to let anyone know publicly about the elopement of his wife with his apprentice, since in his society having one's wife commit adultery was a dishonor. In the end, however, everything is found out and Ishun is punished by public humiliation with a notice on his house explaining how his wealth was confiscated for hiding his wife's adultery. Ishun would have received his wife back to prevent humiliation, and agreed to erase the debts of some persons in her family.

Osan goes to her mother's house, yet there she is not understood by her own family, as they insist she has no other choice but to return to her husband's home, since he had agreed to receive her as if nothing had happened. Otherwise, there would be dishonor on the entire household and family of Osan's mother. We realize how Osan's mother holds a genuine close observance of society's rules and she genuinely believes that this is the right way to live in society, by not giving in to true emotions and considering to play the role the family has assigned to a young woman in an arranged marriage. Osan's mother has a mindset and values which overlap with those of society. She believes this is the right way to behave for her daughter. She tells her daughter she has nothing else to do and nowhere else to go but back to her husband, as she cannot stay with her mother in her home any more.

The most tragic part is that, indeed, viewers can realize how Osan and Mohei literally have no place to go. Previously, they had tried to go to Mohei's father, who has a similar mindset with Osan's mother at first. He says he has no son, that his son would never behave that way towards his master. He sends Mohei and Osan in the shelter for guests for the night, then tells them to leave before daybreak. However, they fall asleep and Ishun's men take Osan to her mother's place and leave Mohei in his father's guests' shelter tied up so that he would be later on taken by the police and arrested. However, in the meantime, we notice how Mohei's father is in a situation which could be described as an ethical dilemma: to obey the values and moral principles he has been taught all his life and which he has internalized, to

the point where he can identify his own personal values as overlapping with those of society, or to leave these principles and values set out by society and try to challenge them, or simply put them aside, since he cannot emotionally want to actually turn in to the police his own son. Mohei's father starts by refusing to untie his son's hands, even if he offers him food he prepared, in the guests' shelter. He does show his disagreement for what his son has done, yet he given in to his emotional bond towards his son and cuts the ropes holding him a prisoner, but orders him to leave his house. After all, if his father had kept him in his house, the police would have come after him. His father thinks realistically, once we consider the situation. Viewers can interpret his father's behaviour as anger at the entire situation which is now hopeless and nothing can be done to go back to the previous order of life, when Mohei had not eloped from his master after trying to forge cheques for borrowing money to help Osan with her brother's financial difficulties.

The ethical dilemma is also visible at some point in the case of Mohei. He does not want to take Osan with him, as he sees the issues and tragedy ahead of them if he does. He realizes the entire danger, yet eventually he cannot stop himself. Viewers interpret in retrospect, based on clues, the way Osan had shown she was caring for him as she insisted he took her with him. It was not only the disappointment with her husband's behaviour and feelings towards her, but something more, under the form of her feelings of love for Mohei. The fact that eventually Mohei agrees to take her and then they both confess, and finally decide not to kill themselves by drowning in a lake but try to run away together shows their willingness to challenge the values and mindset they had been taught by society and by their families. They likely realize that such principles and values are not respected by those around them, and this is doing to them harm, first directly to Osan, following the confession of her maid, then to Mohei as he enters a dangerous situation trying to help Osan get money from her husband to help her brother. Afterwards, we notice how, while together, repeatedly, Mohei hesitates to get closer to Osan, even when she directly asks him to. For example, he refuses to sleep next to her at the inn, when the innkeeper prepares for them a bed for two persons, with two pillow one next to another. He refuses to sleep in the same room with her even when she asks him to since she feels very cold, and the audience may wonder if she means it literally or if it is just a pretext to be together with him. After all, their time together is very limited, as they go through various psychological dilemmas along the way. While in the mountains, when Osan sprains her ankle, and find shelter in a local woman's place, Mohei leaves her and tries to get away from her by himself, likely in an attempt, as the audience interprets, to stop their accusations of adultery which would mean death for them both, since it was clear they would be found. They were already searched for and the police had anticipated the road they would take. When Osan runs after him, eventually he will go back to her to help her with her ankle, but also since he cannot oppose his emotions for her.

While trying to keep emotions under control, Mohei eventually loses control and no longer considers the consequences, just as Osan had previously done. He knows he should not have gone to see Osan at her mother's house, but continued on his way, yet he meets her and does not even care about what Osan's mother says. Osan's mother tries to explain to them reasonably the severity of their situation and asks Mohei to part with her daughter Osan, now that he has seen her for the last time, and continue on his way. She even offers him money to help him on his journey. This is the moment when both Osan and Mohei seem caught up in their passion completely, and refuse anything to do with the reality of their situation. In the end, we see them, together with the other servants of Ishun's household, tied up together and paraded about the community to be publicly shamed, and holding hands. The servants comment that both of them look, in spite of their situation, so happy together. It is their last moment together, before they will be crucified.

The young maid Otama can also be seen, by telling her master she is engaged to Mohei, as she wishes to escape from the advances of her master Ishun, as a character foreshadowing other situations of love that cannot be fulfilled and a wish for actually dreaming of Mohei to actually tell her he likes her. Otama seems to offer clues, through her behaviour, starting with her closeness to Mohei, to the time she spends confiding in him, and then to the way she tries to help him out when he is in trouble with the master with Osan with the cheque to like Mohei. She seems to the audience, in retrospect, to enter situations where she tries to provoke Mohei to tell her he likes her, yet he does not say this. While she asks him for help with her lying to her master about being engages to Mohei, Mohei lectures her about not being good to tell lies. Then Otama tells Ishun that Mohei did not do what he did with the money for Osan or for himself, but for her. Ishun becomes jealous as he believes Mohei actually is engaged to Otama, and viewers come to believe that Otama told these lies which actually say something about her own fantasies and daydreams about Mohei actually doing such a thing for her. Allusions to love and the extent to which passion would be strong enough to do crazy things for the loved person about in this situation. We also notice how Mohei shows how much he cares for Osan when we realize that the advice given by him to Otama not to tell the truth to Osan about her husband's advances on Otama comes in contradiction with the way he advises Otama not to tell lies about their engagement to Ishun. Otama may have hoped for a reaction of jealousy from Mohei, when she confessed to him about Ishun's repeated advances. Yet, he simply tells her not to tell Osan. He seems more protective towards Osan than towards Otama.

We also notice how Otama is not believed at first by Ishun about her engagement to Mohei. He seems to suspect she is trying to escape from him with this and that it is just a lie. Eventually Ishun becomes angry when he hears about the so-called rash thing with the money that Mohei had done for Otama. With her lies, it seems, Otama did not manage to protect anyone, or to help solve the situation somehow, but instead it got even worse. Yet, all these attitudes of the characters are meant to give clues to the audience about their feelings, which are not expressed directly for us.

The attitude of the other women servants towards Otama and the way they gossip is another means of giving clues to the audience about what is going on with Otama and the master, then with Otama and Mohei. We hear them comment about the way Otama is preparing the meal for Ishun with the caring attitude of a wife. Actually, he is the one asking Otama to do all of these for him. We also hear them comment about the way Otama looks so upset when the rumours, which eventually prove to be true, of the adultery between Mohei and Osan spread. They comment how Otama looks upset that Mohei had left, implying that Otama was in love with him, yet he did not respond to her feelings.

The film reminds to members of Western culture in the audience about the conflict between passion and reason, between duty towards the family or community, and personal emotions. The conflict between reason and passion in ancient tragedies was believed to bring in a source of tension in this play (Schiesaro et al, 1997). We further on witness this same conflict between reason and passion in Jean Racine's plays, a French playwright from the 17th century. Passionate love, for Racine, meant loss of control, and, therefore, the tragic effects of setting reason aside. According to Tavcar (1981), We witness the conflict between reason and passion in his play *Phaedra*, and we also find there the topic of adultery. Racine questions the other issues associated with duty and honour, especially judging from the point of view whether man is strong enough to pursue such ideals. According to Barbour (1983), "Tragedy often depicts a striking moral situation: an admirable character performs actions which lead to evil and to self-destruction." Mohei and Osan, while so innocent in their love, commit, according to the social norms of the time, adultery, together, and forgery, in the case of

Mohei. It coud be precisely their innocence making them hope for the situation to get better and to actually make their dream come true of being together. Instead, every action they take in the direction of fulfilling their dream, leads them to a gradual downfall. We see this gradual downfall of the characters involved in their passionate love, Mohei and Osan, as they are blamed, sent away, isolated by society, chased, and, eventually, publicly shamed and killed as a punishment by crucification.

While the film is based on visual elements from where we can become aware of how indirect communication culture works, and of the way in which we, as members of the audience, can understand what is going on through looks, gestures, actions and allusions, it is also a film that prompts deep reflections on the relationship between individual and society, arranged marriages, moral values, ethical dilemmas, reason vs passion, moral duty vs emotions, etc.

We could claim that the struggle between reason and passion is a universal feature of human nature, once we notice that this topic has been found ever since ancient tragedies and is also present in the works of the father of Psychoanalysis, Sigmund Freud. Freud (2016) deals with this conflict in his theory about the constant struggle between the superego, or the moral instance, which judges based on reason and can even go towards a strong moral judgement to the point where we feel guilty, and the id, which is that instance dealing with our wishes, needs, and dreams.

In the case of the film *The Crucified Lovers*, the structure is based on the universal struggle between reason and passion, which is a constant in human nature, regardless of historical age and culture, and, ultimately, mindset related to age and society in a particular geographical space. An ancient tragedy shows the individual in a moment of psychological crisis, while faced with an ethical dilemma (Gould, 2001), which can be a universal conflict faced by individuals. The struggle in *The Crucified Lovers*, as well as in highly hierarchical, and authoritarian, social structures, can be regarded as the society's rules, laws and values representing an overlapping with the superego of psychoanalytic theories, controlling everything, and the individuals, going against society's strict rules and mindset, representing passion. We could, in fact, go on further and interpret the struggle of the individual in these restrictive societies and times as being a symbol of the ego of psychoanalysis, in constant fight in-between the superego and the id, or between reason, morality, duty, and passion, emotions, feelings, personal makeup.

The struggle between reason and passion is, in fact, the source of and basis of ethical dilemmas. The characters find themselves situated in-between, and eventually choose one path or another. Similarly, the viewer can, eventually, face similar ethical dilemmas when watching such a film or play: whether to side with the characters, while knowing about the morality imposed by society or not, to sympathize with them or to judge or condemn them. After all, the particular feature of this film and of all stories based on the conflict between reason and passion can lie on this type of ethical dilemma for the characters in the fictional world, as well as for the members of the audience. Minadeo (1985) offers the perspective of researchers when asking the question how to side and sympathize as members of the audience or reader of Sophocles' play *Antigone*, when the title character "works against the grain of the religious, moral, and emotional issues" which are part of the society of her times. Therefore, based on Minadeo (1985)'s remark, we can claim that the ethical dilemma at work for members of the audience, of such a story in any medium, is also there, and worked out in a manner mirroring the main characters', choosing their own passion, emotions, ideas, and not those imposed by society.

The perspective from which the film was presented for analysis was based on an equivalent of reader-response approach (Mart, 2019), applied to the medium of the film,

based on the background knowledge of the author of the present paper. According to reader-response criticism, readers always react, emotionally and at the level of interpretation, based on personal experience and knowledge when reading a story and, in this case, when experiencing a story in the audiovisual medium.

The analysis of the film *The Crucified Lovers* reveals the ongoing dimension of the conflict between reason and passion until our days. Norms of society can either reinforce certain values or can lead to the individual's finding him or herself in an ethical dilemma, implying whether to choose what society says is right or to act according to individual feelings and, ultimately, individual beliefs. We witness in the situation of *The Crucified Lovers* how the understanding of both characters and audience members can switch from siding with society's mindset and from knowing everything for sure in the case of the comments about the two unknown lovers, to questioning what society has taught us and our own mindset overlapping with that imposed by society, in the case of Osan and Mohei's love story. This mood of questioning has started intensely with Modernism and Postmodernism and continues until today, yet it has not stopped ethical dilemmas from happening. While society is struggling to become tolerant, it is all still far from ideal. It is a topic of current social concern, and will always be a topic specific to the structure of our human nature and psychology, and the film *The Crucified Lovers* offers insight into the topic by presenting this particular case, of these particular characters involved.

BIBLIOGRAPHY

Azuma, H. (1998). Japanese collectivism and education. In S. G. Paris & H. M. Wellman (Eds.), *Global prospects for education: Development, culture, and schooling* (pp. 291–307). American Psychological Association. https://doi.org/10.1037/10294-010

Barbour, J. D. (1983). Tragedy and ethical reflection. *The journal of religion*, *63*(1), 1-25.

Ciubancan, M. (2015). Principles of communication in Japanese indirectness and hedging. *Romanian Economic and Business Review*, *10*(4), 246.

Freud, S. (2016). Introductory lectures on psycho-analysis. In *Myths and Mythologies* (pp. 158-166). Routledge.

Gould, C. (2001). Moral Dilemmas and Integrity in Sophocles's Philoctetes. *Essays in Ancient Greek Philosophy: Philosophy before Plato*, 199-218.

Lehmann, J. P., & Lehmann, J. P. (1982). Society in the Edo Era. *The Roots of Modern Japan*, 64-108.

Mart, C. (2019). Reader-response theory and literature discussions: A Springboard for exploring literary texts. *The New Educational Review*, *56*(2), 78-87.

Mart, C. (2019). Reader-response theory and literature discussions: A Springboard for exploring literary texts. *The New Educational Review*, *56*(2), 78-87.

Midooka, K. (1990). Characteristics of Japanese-style communication. *Media, Culture & Society*, *12*(4), 477-489.

Minadeo, R. W. (1985). Characterization and Theme in the" Antigone". *Arethusa*, *18*(2), 133-154.

Mizoguchi, K. (1954). *The Crucified Lovers* (*A Story from Chikamatsu*). Daiei Film, Japan.

Potter, D. M. (2019). American individualism in the twentieth century. In *American Social Character* (pp. 159-179). Routledge.

Santos, H. C., Varnum, M. E., & Grossmann, I. (2017). Global increases in individualism. *Psychological science*, *28*(9), 1228-1239.

Schiesaro, A. (1997). Passion, reason and Knowledge in Seneca's Tragedies. *The Passions in Roman thought and literature*, 89-111.

Singh, N., Zhao, H., & Hu, X. (2005). Analyzing the cultural content of web sites: A cross-national comparision of China, India, Japan, and US. *International Marketing Review, 22*(2), 129-146.

Smith, R. J. (1983). *Japanese society: Tradition, self, and the social order*. CUP Archive.

Tavcar, M. (1981). *Reason and Passion in Phaedra: Sensationalism in Racine* (Doctoral dissertation). https://uhcl-ir.tdl.org/server/api/core/bitstreams/5f3a1f30-77d4-4666-9314-30d67ce86ff4/content

Vasilski, D. (2010). Japanese culture as a paradigm in the formation of minimalism in architecture. *Arhitektura i urbanizam*, (30), 16-33.

ADOLESCENCE: AGE CHALLENGES AND ACADEMIC DEVELOPMENT

Alexandra Burghelea-Arabu
Lecturer, PhD, National University of Science and Technology Politehnica, Bucharest

Abstract: During adolescence, a crucial period socially, emotionally and academically, the relationship between teachers and students can profoundly influence their development. The way teenagers are treated by teachers can shape their perception of school, how they learn and develop as individuals. In this light, it is essential that teachers adopt appropriate strategies to create an environment conducive to a balanced adolescent development. The purpose of this presentation is to analyze how teachers can approach teenagers so that they develop harmoniously.

Keywords: adolescence, teacher-student relationship, emotional development, social development, academic achievement, psihology

Motivarea tematicii

Adolescența este produsul unei interacțiuni între condițiile psihosociale și imaginile culturale pe care o societate le creează în fiecare moment istoric. Am ales abordarea acestui subiect, întrucât consider foarte importantă relația pe care un cadru didactic o construiește cu elevii, profesorii care doresc să ajute adolescenții să se adapteze activ la școala și viața, să intervină eficient în procesele de predare-învățare, ar trebui să înțeleagă natura adolescentului, factorii psihologici, biologici și sociali care sunt în plin proces de dezvoltare. Totodată, dacă analizăm în profunzime, observăm că adolescenții sunt din ce în ce mai reticenți în a se exprima public în timpul orelor de curs, de a interacționa și de a-și spune punctul de vedere, când aceste informații le sunt soliciate. Acest lucru poate deveni dăunător în dezvoltarea lor ca adulți, iar profesorul are rolul de a „sparge barierele” determinându-i să se autodepășească și, de ce nu, uneori să iasă din zona de confort.

Cadru teoretic. Status quaestionis

În opinia lui Aberastury și Knobel (1986)[1], adolescența este cea mai potrivită vârstă pentru a suferi impactul unei realități frustrante. Potrivit autorilor, această perioada aduce schimbări foarte importante. Rolul și identitatea copilului se pierd, ceea ce îl obligă să renunțe la dependența de parinte și să-și asume noile responsabilități ale lumii adulte. Caracteristicile particulare ale adolescenței ar putea fi rezumate, după Aberastury și Knobel (1986), astfel: 1. Căutarea propriului sine și a unei identități de adult. 2. Manifestarea unei tendințe de grup profundă și adânc înrădăcinată. 3. Gândirea se caracterizează prin dislocarea temporală, tinzând spre satisfacerea imediată a dorințelor. 4. O atitudine socială răzbunătoare cu tendințe anti sau asociale de intensitate diferită. 5. Se observă contradicții succesive în toate manifestările de comportament, dominate de acțiune, care constituie forma tipică de exprimare conceptuală a acestui moment al vieții. 6. Separare progresivă de părinți. 7. Dispoziția și starea lor de spirit sunt caracterizate de fluctuații constante.

[1] ap. Urquijo, Sebasti y Gonzalez, Gloria (1997): *Adolescencia y Teorías del Aprendizaje. Fundamentos. Documento Base*. Mar del Plata: Universidad Nacional de Mar del Plata.

După cum propun Díaz Aguado (2005)[2] și M. Martín Serrano (2005), studiul adolescenței trebuie realizat prin analiza schimbărilor socio-economice și demografice care au loc în societatea actuală. Această mare reorganizare istorică numită „globalizare", poate afecta instituțiile de bază pentru adaptarea noilor generații (familia, educația și sistemul de muncă).

Diverio Irene (2007)[3] consideră că adolescentul trece prin dezechilibre şi instabilitate extremă. Într-un mediu cultural nou, poate prezenta episoade de euforie, alternând cu îndrăzneala, timiditatea, necoordonață, dezinteres sau apatie, concomitent cu o serie de conflicte emoționale. Toate acestea sunt ceea ce am numi o entitate semipatologică sau, mai concis „sindrom normal al adolescenței".

Golu (2015)[4] este de opinie că "adolescentul parcurge o perioada de adaptare și de afirmare plină de provocări, consolidându-și personalitatea prin interesul său inconstant, tensiunile interne puternice și prin dorința de a se diferenția de ceilalți. Aceștia se analizează foarte mult, fiind într-o permanentă căutare de sine, autodescoperire și autovalorizare, fiindule caracteristică întrebarea cine sunt eu?. Totodată, caută să-și înțeleagă sentimentele, gândurile, folosind noțiuni abstracte și științifice,, .

Relația adolescent/elev-profesor din perspectiva didactică

Exercitarea unei act didactic de calitate, al cărei scop este acela de a forma elevi liberi într-o societate pluralã și complexă, este o provocare pe care ne-am pus-o aceia dintre noi care practicăm „această profesie, această știință și această artă". Personal, împărtășesc opinia lui Cardell-Alawar[5], conform căreia predarea ca profesie presupune ca profesorul să-și asume o serie de roluri, precum: a fi expert într-o zonă de cunoaștere; a fi flexibil; a ști să motiveze; a fi un model de comportament exemplar. Competența pe care profesorul o demonstrează în domeniul disciplinei sale, știind să o aplice la nevoile adolescentului și să transmită coerență între ceea ce spune și în ceea ce face, este singurul lucru care îi conferă autoritate în rândul elevilor săi.

De-a lungul experienței mele ca și cadru didactic de limbi străine, având ca țintă grupuri de adolescenți pe profil real, am integrat o serie de principii foarte utile pe care le-am găsit în studiul lui Mirales Segui[6], studiu ce are la bază rezultatele Asociației Americane de învățământ superior ce propune șapte principii care pot ghida profesorii să fie mai eficienți la clasă. Conform acestei Asociații, profesorul trebuie să încurajeze elevii:

1. Să ofere tot ce este mai bun din ei înșiși în participarea lor la clasă. Elevul nu trebuie să se simtă pasiv, ci mai degrabă un subiect activ al propriei învățături.

2. Colaborarea este mai eficientă decât competiția. Prin urmare, munca în echipă trebuie să fie sporită și încurajată de către profesor.

3. Participarea activă la actul de învățare, obiectivul este ca elevul să devină conștient că nimeni nu poate gândi pentru el.

[2] Mendoza, B y Díaz Aguado, M.J. (2005): *La otra cara de la violencia escolar: el maltrato en la interacción profesor-alumno.* Libro de ponencias Ser Adolescente Hoy.
[3] Irene Silva Diverio (2007): *La adolescencia y su interrelación con el entorno,* Edición Instituto de la Juventud
[4] Florinda Golu (2015): *Manual de psihologia dezvoltării* . editura Polirom, București
[5] María Cardelle-Alawar. (1995): *Calidad en la docencia Universitaria,* Universidad de Arizona.
[6] Roberto Miralles Segui (1998): *El docente universitario y su relación con el alumno en una enseñanza humanista y de calidad.* Escuela Libre

4. Autoevaluare- Reflecție asupra propriilor greșeli. Aici profesorul trebuie să găsească timp pentru a dialoga și a discuta rezultatele progresului elevilor săi sau deficiențele acestora .

5. Evaluarea timpului dedicat studiului trebuie determinată, ținând cont de ritmuri și aptitudinile fiecărui elev.

6. Cel mai bun lucru pe care dascălii îl pot oferi elevilor săi este să-și considere greșelile ca o sursă de învățare, parte a procesului de învățare, dar niciodată ca o pedeapsă sau amenințare cu note (*pedagogia erorii).*

Totodată, aș dori să mai subliniez că de maximă importanță în reușita unui act didactic de calitate este captarea atenției adolescenților, atenție care deseori este distrasă de stimuli externi. Astfel, pentru a putea să ii mențin concentrați în sarcină, vin în întâmpinarea lor cu diferite teme actuale, sub forma unor dezbateri, ca variantă a metodei conversației, profesorul având rolul de mediator.

Concluzii

Competența pe care profesorul o demonstrează în domeniul materiei sale, știind să aplice acest lucru adaptat la nevoile adolescentului și să transmită coerență între ceea ce spune și ceea ce face, este un lucru care îi conferă autoritate în rândul elevilor săi. De asemenea, în ceea ce privește relația profesor-elev/ adolescent, profesorul trebuie să dețină cunoștințe suficiente despre fiecare dintre elevii săi pentru a evita prejudecata acestora. Cadrul didactic trebuie să fie conștient că nu toți elevii săi învață în același timp sau în același ritm, dovedind adaptabilitate și dorința de a încuraja dezvoltarea academică indiferent de nivelul elevului, fără a pune maximă presiune pe acesta, într-un mod interactiv-productiv.

BIBLIOGRAPHY

Florinda GOLU (2015): *Manual de psihologia dezvoltării*. editura Polirom. București

Irene Silva DIVERIO (2007): *La adolescencia y su interrelación con el entorno,* edición Instituto de la Juventud

María Cardelle-ALAWAR (1995): *Calidad en la docencia Universitaria,* Universidad de Arizona

Mendoza, B y Díaz AGUADO, M.J. (2005): *La otra cara de la violencia escolar: el maltrato en la interacción profesor-alumno.* Libro de ponencias Ser Adolescente Hoy

Roberto Miralles SEGUI (1998): *El docente universitario y su relación con el alumno en una enseñanza humanista y de calidad.* Escuela Libre

Sebasti, URQUIJO y Gloria GONZALEZ(1997): *Adolescencia y Teorías del Aprendizaje. Fundamentos. Documento Base*. Mar del Plata: Universidad Nacional de Mar del Plata

CONSIDERATIONS REGARDING THE CIRCUMSTANCES OF THE AURELIAN RETREAT REFLECTED IN LITERARY SOURCES

Ştefan Lifa, Alexandru Fodor
Lecturer, PhD, West University of Timişoara, MA Student, West University of Timişoara

Abstract: The comparative analysis of the narrative sources shows that the Roman retreat from Dacia was motivated by the need to defend the south-Danube provinces, constantly devastated by barbarian attacks. Information from the sources regarding the loss of Dacia under Gallienus has created confusion in historiography as to the exact time of the withdrawal, with opinions placing it during the time of this emperor. Eutropius's account, the main source on which this hypothesis rests, is largely motivated by patriotic pride, as well as a desire not to tarnish Aurelian's image in the eyes of posterity. According to Iordanes, the nature of the withdrawal did not imply a total abandonment of the province by the Romanized population. It was mainly about a withdrawal of the army and the administration, the large mass of the Romanized population remaining in Dacia. The study tends to give credit to Iordanes' information, which has the advantage of temporal detachment from the events and implicitly of more objectivity.

Keywords: Gallienus, Aurelian, Eutropius, Iordanes, Dacia, Aurelian retreat

După cum se cunoaște, secolul al III-lea a marcat un punct de cotitură în istoria Imperiului Roman. Reprezintă sfârșitul statului roman așa cum a fost el conceput de Augustus sub forma Principatului și începutul unui proces de redefinire a imperiului. Redefinire care s-a manifestat pe mai multe planuri. În primul rând prin ascensiunea creștinismului și adoptarea acestuia ca religie de stat. Pe plan instituțional se remarcă creșterea caracterului absolut al puterii împăratului. Nu în ultimul rând asistăm la mutarea centrului de greutate al Imperiului spre est. Principalul fenomen care a marcat Imperiul în acest secol a fost criza omonimă. Criză care a început odată cu dispariția dinastiei Severilor (235) și s-a încheiat cu venirea la putere a lui Diocleţian în 285. Cauzele au fost multiple: economice, politico-militare (războaiele civile având ca miză poziția imperială, intensificarea presiunii popoarelor migratoare de la frontierele europene sau escaladarea tensiunilor romano-persane din Orient după venirea la putere a Sasanizilor), epidemii precum plaga lui Ciprian. Efectul a fost scăderea forței militare a Imperiului și implicit slăbirea capacității defensive la frontiere, lucru de care vor profita popoarele migratoare.

În ceea ce îi privește pe migratori, prezența lor la granițele Imperiului nu era o noutate. Populații de origine iraniană sau germanică au existat în permanență în vecinătatea teritoriului roman în secolele precedentă. Relațiile romanilor cu aceste popoare au fost în general destul de pașnice, cu mici excepții. Intensificarea menționată anterior a presiunii acestor popoare la hotarele Imperiului a avut la bază un cumul de factori. Printre ele s-au numărat schimbările climatice care au dus la deteriorarea climei în regiunile locuite de ei, deplasarea spre Europa a popoarelor turcice din Asia Centrală, creșterea populației din cauza căreia pășunile și terenurile agricole pe care le foloseau au devenit insuficiente sau tendința de grupare a triburilor în confederații[1]. În aceste condiții criza generalizată a statului roman a stimulat și mai mult incursiunile populațiilor migratoare în teritoriile Imperiului. Prin urmare

[1] Platon Alexandru-Florin, Rădvan Laurențiu, Maleon Petru-Bogdan, *O istorie a Europei de Apus în evul mediu. De la Imperiul Roman târziu la marile descoperiri geografice (sec. V-XVI)*, Iași, Polirom, 2010, pp. 21-22.

Imperiul a fost nevoit să-și concentreze resursele limitate pentru teritoriile mai ușor de apărat. Acesta este contextul general în care a avut loc retragerea romană din Dacia din timpul domniei împăratului Aurelian.

Episodul propriu-zis al retragerii a generat în rândul specialiștilor dezbateri aprinse. Disputa, care datează de decenii, continuă și în prezent. Există păreri precum cea a lui Dan Ruscu care înclină spre ideea unei retrageri în timpul lui Gallienus. Pe de altă parte, reputatul istoric german Karl Strobel s-a pronunțat clar în favoarea tezei abandonării Daciei de către Imperiu în timpul lui Aurelian[2]. Deși în trecut ea a fost în mare măsură dominată de mize politice din partea ambelor tabere, disputa este oarecum fără obiect. În discuție este un interval de câțiva ani care nu afectează în mod semnificativ problema continuității și etnogenezei românilor la nordul Dunării de Jos.

Încă dinainte de retragerea aureliană lucrurile au început să se precipite în regiune. Unul dintre cele mai timpurii izvoare care menționează escaladarea tensiunilor în zona Dunării de Jos este Lactantius (aprox. 250-325). În *De mortibus persecutorum* (IV, 3) el vorbește despre luptele împăratului Decius (249-251) *împotriva carpilor, care ocupaseră atunci Dacia și Moesia* și care *a fost îndată înconjurat de către barbari și nimicit împreună cu o mare parte a armatei sale*[3]. Bineînțeles că Lactantius, fiind creștin, are tendința să exagereze proporțiile înfrângerii unui împărat care a dus o politică de persecuție împotriva creștinilor, în special atunci când relatează că împăratul, *dezbrăcat și gol, cum se cuvenea unui dușman al lui Dumnezeu, a zăcut pe pământ, servind drept hrană fiarelor și păsărilor*[4]. Deși autorul îi numește carpi pe invadatori, este vorba despre goți, cu toate că este foarte probabil ca goții și carpii să fie aliați[5]. Știm că în acea perioadă goții erau deja stabiliți în regiunile de la nordul Dunării, prima lor incursiune peste fluviu fiind înregistrată în Dobrogea în 238, unde au atacat Histria[6]. În termeni mult mai favorabili împăratului vorbește Sextus Aurelius Victor (320-390). El menționează (*Liber de Caesaribus*, 29, 2) că goții chiar s-au implicat în conflictele pentru poziția imperială sprijinindu-l pe guvernatorul Macedoniei, Lucius Priscus. Despre episodul morții lui Decius în luptele cu goții amintește scurt și Eutropius în *Breviarum ab Urbe condita* din 369 (IX, 4)[7].

Mai departe, în *Liber de Caesaribus* (33, 3), același Sextus Aurelius Victor ne spune despre goții care, în timpul lui Gallienus[8], controlau *Macedonia, Achaia și ținuturile învecinate cu Asia*, dar și despre pierderea de către romani a teritoriilor de *dincolo de Dunăre pe care le câștigase Traian* [9]. Idee pe care o preia și Eutropius (IX, 8, 2), care precizează pierderea Daciei și devastarea Greciei, Macedoniei, Pontului și Asiei. La rândul său Rufius Festus, în *Breviarum rerum gestarum populi Romani* (VIII, 2), amintește despre pierderea Daciei din timpul lui Gallienus[10]. După cum știm, curentul majoritar în istoriografie, plasează retragerea din Dacia abia în deceniul următor, dar nu este exclus ca statul roman să fi pierdut totuși temporar controlul provinciei. Nici Aurelius Victor, nici Eutropius nu spun că ar fi

[2] Punct de vedere reiterat cu ocazia unei prelegeri susținute la Universitatea de Vest din Timișoara pe data de 14 septembrie 2023.

[3] Mihăescu Haralambie, Ștefan Gheorghe, Hîncu Radu, Iliescu Vladimir, Popescu Virgil C., *Izvoarele istoriei României volumul II: De la anul 300 până la anul 1000*, București, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1970, p. 5.

[4] *Ibidem*.

[5] *Ibidem*.

[6] Platon, *op. cit.*, pp. 22-23.

[7] Mihăescu, *op.cit.*, p. 37.

[8] Deși nu îl numește direct pe împărat, fragmentul îl menționează pe Saloninus, fiul lui Gallienus.

[9] *Ibidem*, p. 25.

[10] Festus, *Breviarum rerum gestarum populi romani (Scurtă istorie a poporului roman)*, trad. Alexianu Marius, Curcă Roxana, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza", 2003, p. 167.

ocupat-o goții, așa cum se referă la Grecia și celelalte teritorii menționate. Ei notează doar că a fost pierdută, ceea ce indică o posibilă secesiune de scurtă durată a provinciei. Având în vedere că în acea perioadă din Imperiul Roman se confrunta cu două secesiuni majore (una bazată în Galia, cealaltă în Orient la Palmyra), nu ni se pare imposibil ca un astfel de fenomen, la scară mult mai redusă, să se fi petrecut și în Dacia. Este și părerea lui Hadrian Daicoviciu, care o interpretează drept pierderea autorității imperiale asupra Daciei[11]. Este adevărat că *Panegiricii Latini*, mai exact al patrulea, *Panegyricus Constantio Caesari Dictus* (X, 2) din anul 297, al cărui autor nu se cunoaște, nu spune nimic despre acest episod: *căci atunci* [...] *statul roman fusese ciuntit de aproape toate mădularele sale; pe atunci ridicaseră prea mult capul atât parții cât și locuitorii Palmirei, care se făcuseră la fel de semeți,... fusese pierdută Raetia, Noricul și Pannoniile pustiite*[12]. Analizând izvorul observăm că nu se menționează nimic nici despre secesiunea Galiei din aceeași perioadă, una majoră. Motiv pentru care noi considerăm că această omisiune a pierderii Daciei nu are o relevanță prea mare. Este la fel de adevărat că nici *Scriptores Historiae Augustae*, scrisă în secolul al IV-lea, nu pomenește acest episod. Aici se spune că *au fost ocupate regiunile Galliei, cele orientale și chiar ale Orientului, ale Traciei și Illyriei* (*Scriptores Historiae Augustae Tyranni Triginta Celsus*, 29, 1)[13]. Făcând abstracție de formularea cu *ocupate* (*occupatis*), observăm că se vorbește la modul general despre teritoriile Imperiului, fără a intra în detalii specifice referitoare la situația fiecărei provincii, așa cum o face *Panegiricii Latinii*. Din acest motiv, nici această omisiune nu ni se pare a fi foarte relevantă.

Există și opinii contrare precum cea a lui Dan Ruscu. El invocă printre argumente faptul că diversele uzurpări de pe teritoriul Imperiului din acea perioadă nu au fost considerate *pierderi* pentru statul roman, așa cum este cazul Daciei, ci au fost tratate în izvoarele literare drept acte de salvare a respectivelor teritorii de amenințarea populațiilor barbare. El explică această *pierdere* a Daciei prin reorganizarea militară întreprinsă de Gallienus începând cu 260. Aceasta s-a concretizat prin retragerea unei părți importante a trupelor romane din Dacia[14]. În ceea ce ne privește, considerăm că o retragere parțială, fie ea și majoră, nu justifică într-un mod satisfăcător utilizarea termenului de *pierdută*.

În *Cronica* sa, Eusebiu din Cezareea (260-340), menționează devastarea Greciei, Macedoniei, Pontului și Asiei de către goți, precum și ocuparea Pannoniei romane de către quazi și sarmați; evenimente petrecute în anul 263. Tot Eusebiu vorbește și despre campania victorioasă a împăratului Claudius al II-lea Goticul împotriva goților *care devastau Illyricum și Macedonia*[15] pe care o plasează în anul 270[16]. Despre redresarea situației din timpul acestui împărat amintește și *Panegiricii Latini VII*, *Panegyricus Constantino Augusto Dictus* (II, 2): *divinul Claudius, care a restabilit cel dintâi disciplina dispărută cu totul din imperiul roman și a nimicit pe mare și pe uscat, cetele uriașe ale goților, care se revărsaseră prin strâmtorile Pontului și gurile Istrului*[17]. Este vorba despre victoriile obținute de Claudius în cursul anului 269 împotriva unei coaliții care pe lângă goți mai cuprindea o serie de alte populații germanice (heruli, bastarni[18], gepizi), dar și sarmați. Această coaliție a atacat atât pe mare[19],

[11] Petolescu Constantin C., *Dacia. Un mileniu de istorie*, București, Editura Academiei Române, 2010, p. 287.
[12] Mihăescu, *op. cit*., p. 83.
[13] *Ibidem*, pp. 104-105.
[14] Ruscu Dan, *Provincia Dacia în istoriografia antică*, Cluj-Napoca, Nereamia Napocae, 2003, pp. 199-201, 212-215.
[15] Mihăescu, *op. cit.*, p. 11.
[16] Eusebiu se referă foarte probabil la campania din 269, împăratul Claudius II murind de ciumă la Sirmium în primăvara lui 270.
[17] *Ibidem*, p. 85.
[18] Tacitus Cornelius, *Despre originea și țara germanilor*, București, Editura Științifică, 1957, p. 45.

cât și pe uscat. Invazia a fost una majoră, atacatorii ajungând până în Marea Egee și chiar până în Creta și Cipru, ale căror coaste au fost jefuite. Coaliția a fost învinsă în final în bătălia decisivă de la Naissus (actualul Niš din Serbia) în toamna lui 269[20]. Dar această coaliție a reprezentat doar punctul culminant al unor invazii cu o periodicitate aproape anuală, care s-au succedat în timpul domniei lui Gallienus. Episodul este menționat și în *Scriptores Historiae Augustae Claudius* (6, 2):

În cele din urmă diferitele neamuri ale sciților, peucii, grutungii, ostrogoții, tervingii, vizii, gepizii, chiar și ceilalți și herulii, din dorința de a prăda au năvălit pe teritoriul roman și au devastat aici multe, în timp ce Claudius era ocupat cu altele și în timp ce el se pregătea ca un împărat pentru acest război pe care l-a și terminat.[21]

Victoriile lui Claudius au creat o impresie de durată în lumea romană, inclusiv pentru posteritate, fiind menționate și de împăratul Iulian Apostatul (361-363), în *Elogiul împăratului Constantius*, 5 (6 d), unde vorbește în termeni laudativi despre luptele lui Claudius *împotriva barbarilor de peste Istru*[22].

Ajungem în sfârșit și la perioada domniei împăratului Aurelian (270-275) cel în timpul căruia a avut loc părăsirea Daciei. Deși pentru istoria României, numele său este legat inexorabil de ceea ce va deveni cunoscut ulterior drept retragerea aureliană, pentru ansamblul Imperiului Aurelian este cel care va lichida în timpul domniei ultimele secesiuni. Vorbim aici de așa-zisul Imperiu Galic, cum mai este numit statul secesionist ce cuprindea Galia și Britania, și de statul palmyrian din Orient. Eutropius (IX, 13, 1) menționează acest lucru când ne spune că Aurelian a *restabilit puterea romană în vechile ei hotare*[23]. El a luptat cu succes și împotriva populațiilor de la nordul Dunării de Jos, Eutropius amintind în același pasaj de victoria împăratului împotriva goților. Aurelius Victor menționează în treacăt despre un număr semnificativ de carpi care erau încă de pe timpul lui Aurelian *pe teritoriul nostru* (*Liber de Caesaribus*, 39, 43)[24]. Bineînțeles, în epoca lui Aurelius Victor prin *teritoriul nostru* se înțelege teritoriul de la sudul Dunării, inclusiv Dobrogea, ceea ce, în conjuncție cu pasajul precedent care vorbește despre colonizarea ulterioară a restului carpilor la sudul Dunării, ne arată că Aurelian i-a învins și i-a relocat parțial[25].

În ceea ce privește episodul propriu-zis al retragerii, avem o multitudine de izvoare care tratează subiectul. Eutropius în același *Breviarum* (IX, 15, 1) spune că:

Deoarece toată Illyria și Moesia erau devastate, și nu mai spera să o mai poată păstra, el a golit provincia Dacia, pe care o crease Traian dincolo de Dunăre. Romanii pe care i-a scos de pe ogoarele și din orașele Daciei i-a așezat în partea de mijloc a Moesiei. Și astfel provincia Dacia este acum în dreapta Dunării, pe când înainte fusese în stânga ei.[26]

Avem așadar o primă mențiune a părăsirii Daciei și observăm că Eutropius leagă decizia de retragere de starea în care se găseau provinciile sud-dunărene, devastate constant

---

[19] După cucerirea cetăților Olbia și Tyras, goții și-au construit o flotă care staționa în limanurile Nistrului și Bugului și cu care au început să facă regulat incursiuni în Marea Neagră, dar și pe cursul inferior al Dunării.
[20] Petolescu, *op. cit.*, p. 280.
[21] Mihăescu, *op. cit.*, p. 105.
[22] *Ibidem*, p. 31.
[23] *Ibidem*, p. 39.
[24] *Ibidem*, p. 25.
[25] Autorul face referire la campania lui Aurelian terminată cu bătălia de la Carsium din 273, victorie în urma căreia a primit titlul de *Carpicus Maximus.*
[26] *Ibidem*, p. 39.

de incursiunile barbarilor. Nu spune că și Dacia ar fi fost devastată, nuanță care ne aduce aminte de invaziile menționate anterior, soldate cu jefuirea și chiar ocuparea temporară a unor teritorii romane de la sudul Dunării și chiar din Asia Mică, dar nu și a Daciei. Autorul subliniază amploarea acestei retrageri prin transferul populației din Dacia în Moesia. Totuși, nu trebuie să supraestimăm proporțiile acestui transfer de populație. Deși Eutropius folosește termenul de *golit*, este greu de crezut că întreaga populație s-ar fi mutat brusc la sud de Dunăre, chiar și în condițiile în care ar fi rămas fără protecția statului roman în fața barbarilor. Având în vedere că era o chestiune de mândrie patriotică pentru romani să nu lase cetățeni ai Imperiului sub eventuală stăpânire străină, considerăm că Eutropius exagerează voit proporțiile retragerii pentru a minimaliza pierderea suferită de Imperiu cu această ocazie[27]. Mai ales sub domnia unui împărat precum Aurelian care a reușit să recupereze ultimele provincii ieșite de sub autoritatea centrală. În aceeași notă de minimalizare a pierderii se înscrie și crearea unei noi provincii Dacia la sudul Dunării în partea centrală a Moesiei, așa numita Dacie aureliană, cu capitala la Serdica (Sofia actuală)[28].

Această idee de părăsire completă a Daciei este reluată de Rufius Festus și de *Scriptores Historiae Augustae*. Rufius Festus ne spune, imediat după ce menționează pierderea provinciei din timpul lui Gallienus, că *Aurelian, după ce i-a mutat de acolo pe romani, a creat două Dacii în regiunea Moesiei și a Dardaniei*[29]. Observăm o ușoară neconcordanță la Rufius Festus când vorbește despre cele două Dacii create de împărat la sudul Dunării. Cele două Dacii au fost create în timpul Tetrarhiei prin divizarea provinciei stabilite de Aurelian în două: Dacia Ripensis și Dacia Mediterranea. Desigur că în timpul lui Rufius Festus, cele două provincii erau o realitate care se impusese deja în mentalul colectiv al romanilor, așadar este de înțeles de ce autorul a sărit peste scurta perioadă în care au reprezentat o singură unitate administrativă. La rândul său, *Scriptores Historiae Augustae Aurelianus* (39, 7) reproduce cu mici variații relatarea lui Eutropius:

Văzând că Illyria a fost devastată, iar Moesia pierdută şi nemaisperând să mai poată păstra Dacia transdunăreană, provincia care o crease Traian, el a părăsit-o şi a retras armata şi pe provinciali, populaţiile pe care le-a scos dintr-însa le-a aşezat în Moesia şi a numit-o "Dacia sa", provincia care acuma desparte cele două Moesii.[30]

După cum se poate observa, relatarea seamănă izbitor cu cea a lui Eutropius, fiind inspirată de acesta.

De o importanță deosebită este relatarea lui Iordanes, care a trăit în secolul al VI-lea. În *Romana* (217), Iordanes face o retrospectivă de câteva rânduri a evenimentelor majore din istoria Daciei romane: *Gallienus însă le-a pierdut în timpul domniei sale, iar împăratul Aurelian, rechemând de acolo legiunile, le-a aşezat în Moesia şi acolo, într-o parte a acesteia a întemeiat Dacia Mediterranea şi Dacia Ripensis, la care a adăugat Dardania.*[31]. Autorul, după cum vedem, preia informația consemnată anterior de alți autori referitoare la pierderea temporară a Daciei din perioada lui Gallienus, însă specifică foarte clar că Aurelian a retras din Dacia doar legiunile, nu întreaga populație romană. Având în vedere că Iordanes este originar din Moesia și detaliile suplimentare pe care le dă pe parcursul lucrării sale

[27] Pentru o discuție mai amplă pe marginea retragerii din Dacia vezi Iliescu Vladimir, "Părăsirea Daciei în lumina izvoarelor literare", *SCIV*, XXII, 3, 1971, pp. 425-442; Ruscu, *op.cit.*, pp. 162-235; Hügel Peter, *Ultimele decenii ale stăpânirii romane în Dacia*, Cluj-Napoca, Nereamia Napocae, 2003, pp. 38-52, 166-170.
[28] Grumeza Ion, *Dacia: Land of Transylvania, Cornerstone of Ancient Eastern Europe*, Lanham, University Press of America, 2009, p. 221.
[29] Festus, *loc. cit*.
[30] Mihăescu, *op. cit.*, p. 109.
[31] *Ibidem*, p. 407.

despre regiune în comparație cu autori anteriori, este logic să presupunem că este familiarizat mai bine cu istoria zonei respective. În aceste condiții ni se pare mai credibilă relatarea sa privind caracterul retragerii din Dacia, unul restrâns la armată și administrație. Bineînțeles este foarte probabilă plecarea, odată cu armata, și a unor cetățeni din clasele superioare care aveau în continuare interese în Imperiu. Însă cronica lui Iordanes sugerează că marea masă a populației romanizate a rămas. Un argument suplimentar în favoarea lui Iordanes ar fi un plus de detașare temporală de evenimente. Dacă în secolul al IV-lea sau chiar la început de secol V, pierderea Daciei și abandonarea unei însemnate populații civile romane erau încă proaspete în mintea romanilor, în epoca lui Iordanes pierderea unei provincii care a făcut parte pe termen lung din Imperiu nu mai era ceva ieșit din comun.

O notă discordantă o reprezintă Paulus Orosius (aproximativ 375/385-420). În *Historiarum* (VII, 22, 7) vorbește și el despre pierderea Daciei, dar o plasează în timpul lui Gallienus: *Grecia, Macedonia, Pontul, Asia sunt inundate și distruse de năvala goților; iar Dacia de peste Dunăre este răpită pentru totdeauna; cvazii și marcomanii pustiesc Pannoniile.*[32]. Orosius se contrazice însă singur într-un pasaj următor când menționează campania victorioasă a lui Aurelian împotriva goților și spune că *a restabilit stăpânirea romană în vechile ei hotare* (VII, 23, 4)[33]. Această neincludere a Daciei în frontierele vechi ale Imperiului este ciudată. O posibilă explicație ar fi că pentru Orosius granițele normale ale Imperiului ar fi cele de la sfârșitul secolului al IV-lea, din timpul tinereții sale. Totuși putem observa că și Orosius confirmă gravitatea situației provinciilor din sudul Peninsulei Balcanice și din Asia Mică, precum și din Pannonia.

Referitor la momentul exact al retragerii, lucrurile nu sunt foarte clare. Peter Hügel o plasează în cursul anului 271, în partea a doua a anului[34], estimare pe care o considerăm cea mai plauzibilă.

Analizând aceste surse referitoare la părăsirea Daciei, putem face câteva observații. În primul rând, vedem că izvoarele nu sunt contemporane cu evenimentul. În al doilea rând, deși situația militară a imperiului în acea perioadă era precară, incursiunile gote afectează cu precădere Peninsula Balcanică și chiar Asia Mică, nu Dacia. Mai mulți autori vorbesc despre jefuirea și chiar ocuparea Greciei, Macedoniei, Asiei, Pannoniei, Moesiei sau Iliriei, dar nu și a Daciei. Ceea ce ne arată că Dacia, deși fără îndoială atacată constant, avea capacitatea de a face față. Este și firesc, având în vedere că prin situarea ei la nord de Dunăre, expusă atacurilor permanente ale barbarilor, s-a bucurat de o atenție specială din partea Imperiului sub aspectul organizării militare defensive. Așa cum spun Eutropius și *Historiae Augustae Aurelianus,* factorul decisiv în abandonarea Daciei l-a reprezentat starea deplorabilă a provinciilor sud-dunărene. Stare care făcea extrem de greu de menținut controlul asupra provinciei nord-dunărene de către autoritatea centrală. În acest context, având în vedere că resursele militare ale Imperiului erau insuficiente pentru a asigura apărarea tuturor teritoriilor, soluția logică a fost renunțarea la Dacia și retragerea pe aliniamentul mai stabil al Dunării, în speranța că astfel puteau fi protejate mai ușor posesiunile rămase.

În ceea ce privește consecințele abandonării Daciei pentru teritoriul fostei provincii, trebuie amintit că retragerea armatei și dispariția unei autorități centrale organizate a dus și la ruralizarea societății în perioada care a urmat. Zonele urbane s-au restrâns și treptat au fost abandonate. La Sarmizegetusa, după cum știm, amfiteatrul a fost fortificat și a fost transformat în refugiu în caz de război[35]. Bineînțeles, acest fenomen al ruralizării nu este

[32] *Ibidem,* p. 195.
[33] *Ibidem*.
[34] Hügel, *op. cit.*, pp. 168-169.
[35] Bărbulescu Mihai, Deletant Dennis, Hitchins Keith, Papacostea Șerban, Teodor Pompiliu, *Istoria României*, București, Editura Enciclopedică, 1998, p. 97.

specific Daciei, el fiind prezent în toată lumea romană. Ruralizarea și scăderea fluxului comercial au favorizat tranziția la o economie bazată pe troc. În ceea ce privește organizarea populației rămase, aceasta a revenit la vechiul sistem de obști sătești care exista și înainte cucerirea romană[36].

Date despre existența unei populații romanizate la nordul Dunării avem și în perioada imediat următoare. Același Lactantius dă un amănunt interesant în *De mortibus persecutorum* (XXXVIII) când vorbește despre anturajul lui Maximinus Daia, *Caesar* (305-311) și apoi *Augustus* (311-313) în provinciile orientale:

7. Căci aproape toți însoțitorii din suita sa proveneau din neamul acelora care atunci când s-au sărbătorit douăzeci de ani de domnie, au fost alungați de pe pământurile lor de către goți și s-au predat lui Maximianus spre nenorocirea tuturor; și astfel fugind de robia barbarilor, au ajuns stăpânii romanilor. 8. Având în jurul său astfel de însoțitori și de apărători, el și-a bătut joc de tot Orientul.[37]

Lăsând la o parte ostilitatea autorului la adresa împăratului, motivată de faptul că Maximinus Daia, nepot de soră al lui Galerius, a reluat temporar persecuțiile anticreștine, este notabilă menționarea acestor refugiați veniți din nordul Dunării. Momentul petrecerii acestui eveniment poate fi datat în anul 303, când a avut loc *vicennalia* lui Dioclețian. În ceea ce privește identitatea acestui grup, sunt mai multe variante. Este posibil să fie vorba de carpi sau de un grup sarmatic. Există și posibilitatea ca acești refugiați să facă parte din populația romanizată a fostei provincii Dacia, rămasă acolo după retragerea aureliană. Considerăm că această din urmă variantă este cea mai probabilă, ea explicând afinitatea pentru ei a lui Maximinus Daia. Acesta, ca și Galerius, provenea dintr-o familie din Dacia Ripensis cu origini în vechea Dacie de la nordul Dunării.

Concluzia care se desprinde din analiza comparativă a izvoarelor este că retragerea romană din Dacia a fost motivată de necesitatea apărării provinciilor sud-dunărene, constant devastate de atacurile barbarilor. Informațiile din izvoare referitoare la pierderea Daciei în timpul lui Gallienus au creat confuzie în istoriografie în privința momentului exact al retragerii, existând păreri care o plasează în timpul acestui împărat. Considerăm însă că relatarea lui Eutropius, principalul izvor pe care se sprijină această ipoteză, este în mare parte motivată de mândrie patriotică, precum și de dorința de a nu știrbi imaginea lui Aurelian, împăratul care a restabilit unitatea Imperiului, în ochii posterității. Crearea noii provincii sud-dunărene Dacia a avut, de asemenea, la bază considerente de mândrie, urmărindu-se ștergerea, sau măcar atenuarea, impresiei abandonării unei provincii în mentalul colectiv imperial roman. Din acest motiv înclinăm să dăm credit relatării lui Iordanes care are avantajul detașării temporale. Caracterul retragerii nu a presupus o abandonare totală a provinciei de către populația romanizată. A fost vorba despre o retragere a armatei, a administrației și a celor din clasele superioare care aveau în continuare interese în Imperiu. Cea mai mare parte a populației a rămas însă. Este probabil ca în anii următori grupuri de daco-romani să se fi refugiat în imperiu, așa cum sugerează prezența în anturajul lui Maximinus Daia a unui număr semnificativ de refugiați de la nordul Dunării.

[36] Lifa Eutimiu Ștefan, *Instituții românești și europene în Evul Mediu timpuriu. Geneză și continuitate*, vol. I, ediție revăzută și adăugită, Timișoara, Aura, 2005, pp. 13, 46.
[37] *Ibidem*, p. 7.

BIBLIOGRAPHY

Bărbulescu Mihai, Deletant Dennis, Hitchins Keith, Papacostea Șerban, Teodor Pompiliu, *Istoria României*, București, Editura Enciclopedică, 1998.

Festus, *Breviarum rerum gestarum populi romani (Scurtă istorie a poporului roman)*, trad. Alexianu Marius, Curcă Roxana, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza", 2003.

Grumeza Ion, *Dacia: Land of Transylvania, Cornerstone of Ancient Eastern Europe*, Lanham, University Press of America, 2009.

Hügel Peter, *Ultimele decenii ale stăpânirii romane în Dacia*, Cluj-Napoca, Nereamia Napocae, 2003.

Iliescu Vladimir, "Părăsirea Daciei în lumina izvoarelor literare", *SCIV*, XXII, 3, 1971.

Lifa Eutimiu Ștefan, *Instituții românești și europene în Evul Mediu timpuriu. Geneză și continuitate*, vol. I, ediție revăzută și adăugită, Timișoara, Aura, 2005.

Mihăescu Haralambie, Ștefan Gheorghe, Hîncu Radu, Iliescu Vladimir, Popescu Virgil C., *Izvoarele istoriei României volumul II: De la anul 300 până la anul 1000*, București, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1970.

Petolescu Constantin C., *Dacia. Un mileniu de istorie*, București, Editura Academiei Române, 2010.

Platon Alexandru-Florin, Rădvan Laurențiu, Maleon Petru-Bogdan, *O istorie a Europei de Apus în evul mediu. De la Imperiul Roman târziu la marile descoperiri geografice (sec. V-XVI)*, Iași, Polirom, 2010.

Ruscu Dan, *Provincia Dacia în istoriografia antică*, Cluj-Napoca, Nereamia Napocae, 2003.

Tacitus Cornelius, *Despre originea și țara germanilor*, București, Editura Științifică, 1957.

THEOLOGICAL DIMENSIONS OF CHRISTIAN PRAYER

Ioan Valentin Istrati
Lecturer, PhD, „Ovidius" University of Constanța

Abstract: The Christian Church has in its centre the prayer and practical form of devotion and love toward God and as meaning of dialogue with the Creator. In addition, the prayer is the core of all the Christian teachings and it is the air of faith in God. The article studies few dimensions of the prayer in history and dogma.

Keywords: prayer, Eucharist, resurrection, transformation, devotion, Christian, Church

One of the most important teachings of Christianity is the dogma of the Holy Trinity, One God and Three Persons: Father, Son and Holy Spirit. The second dogma of extreme importance of Christian Church is the dogma of Incarnation: the eternal Son of God became Man, assumed our humanity fully in the historical person of Jesus Christ, God and Man, who saved the world through his sacrifice and resurrection.

These are – briefly – the main teachings, the fundamental truths of the Christian mind, and the dogmas of Trinity and Incarnation are the source of all the other dogmas, teachings, prayers, liturgical expressions, cannons et caetera. The Church of Christ, founded on the Cross and manifested as historical reality at the Pentecost, the pouring of the Spirit upon the disciples and their believers, is therefore the extension of Christ into humanity through the Holy Mysteries, the gates to enter the Church and the Kingdom of God.

Bishop Kallistos Ware shows this dimension of prayer: "In my beginning is my end.' The purpose of prayer can be summarized in the phrase, 'Become what you are'. Become, consciously and actively, what you already are potentially and secretly, by virtue of your creation according to the divine image and your re-creation at Baptism. Become what you are: more exactly, return into yourself; discover him who is yours already, listen to him who never ceases to speak within you; possess him who even now possesses you. Such is God's message to anyone who wants to pray: 'You would not seek me unless you had already found me"[1].

Speaking practically, the most important action a Christian people needs to do in order to live upon the law of Christ is prayer, that is the communication of the believer with God, speaking with the Creator, the bond through the mind and heart between the Father eternal and the human person.

The prayer is the main expression of faith in many religions, regulated by canons and laws. But in Christianity, the prayer is a continuous life of communication and communion with God. It is not only a manifestation of apartenence to a cult, but a way of life, a seal that transforms all the social relations of the person, all its mind, way of reactiong and all the person`s culture. In fact, the prayer becomes everything in a Christian life, every action, thought, intention and word of a Christian people being influenced and shaped by prayer.

This is the meaning of the words of Apostle Paul, „Pray always". This commandment was put into practice by the early Church, that performed daily Eucharist, preserved a prayerful mind, extended the relationship with God in all aspects of life and developed the

[1] Bishop Kallistos Ware, *Prayer and Silence*, https://orthodoxprayer.org/Articles_files/Ware-1%20Prayer%20and%20Silence.html.

prayer of the heart, that is a coninuous respiration of prayer, a incesantly breathing of love toward God and a heart of the heart, as philocalic fathers said.

Saint Theofanes the Recluse, a Russian saint expressed the importance of prayer into simple words: „Prayer is the breathing of the Holy Spirit into us". And the same Apostle Paul explained the existential effect of the prayer into human person: „(when we pray) the Holy Spirit prays for us with unutterable sighing" (the Epistle of Romans, 8, 40).

The Fathers of the Church emphasised the silence inside the prayer, the necessity of humbleness and quietness in the practice of the prayer: "When you pray,' it has been wisely said by an Orthodox writer in Finland, 'you yourself must be silent. . . . You yourself must be silent; let the prayer speak.' To achieve silence: this is of all things the hardest and the most decisive in the art of prayer. Silence is not merely negative — a pause between words, a temporary cessation of speech — but, properly understood, it is highly positive: an attitude of attentive alertness, of vigilance, and above all of listening. The hesychast, the person who has attained hesychia, inner stillness or silence, is par excellence the one who listens. He listens to the voice of prayer in his own heart, and he understands that this voice is not his own but that of Another speaking within him."[2].

The prayer, therefore, is the air that created humanity breaths in order to live, to be in communion with God. The material world created after the spiritual one is an icon of the heavenly realm. So, as the human organism cannot survive without air, the human soul cannot live properly without the bong with God, without the whisper of prayer. Being immortal, the human soul cannot die, meaning extinct, but he grows atrophy, falls into a regnum of darkness, sufferance and impotence. The people that don't pray can have a moral behaviour, thought by education, or imposed, but this morality, without an inner evidence of the presence and work of God into world, is only a social exuvia, a layer of ethos without the core of theodicy, without the conscience of God's justice and his infinite love for humankind.

The prayer is therefore a training for eternity, which is an infinite prayer. The Kingdom of God is the realm of incessant prayer, a perpetual infinite Liturgy, a unbreakable bond of love and union between man and God. The human person will experience the embrace of God the Creator and will respond uniquely to this love, in an eternal embrace. All the things and works of this world must be thought and practiced; they become skill and habit, but prayer is never enough, it has to be continuously experienced doesn't become mechanical, and bears new fruits of love and awe, like a unique and perpetual event in the life of the soul, as a marriage of the people with the Bridegroom.

So, the prayer in the Orthodox Church is not a obligatory rule, is not only a sign of allegiance to a religion, is not a habit of a sentimental kind, it is the marriage of love between the soul and God. The prayer is nuptial, fruitful and eucharistic.

The prayer is nuptial, because it celebrates the spiritual love between Christ the Groom and the soul, that is the Bride. It is fruitful because bears virtues, gives birth to unending values and memories, and remains for ever into the infinite mind of God. It is eucharistic, because it transforms the world into heaven, through the sanctifying work of the Spirit into the soul, in the people around and in the whole world.

The nuptiality of the prayer means that the Church and subsequently the human person is the bride of Christ the Groom. The soul is viewed by the Fathers of the Church as a virgin bride entering the bridal room for an eternal love with the Lover of humankind, Jesus Christ. The Christian life is therefore seen as a bridal life, as a continuous bond of love and fidelity between the Creator and the creature. The mystical dimension of the Song of Songs in the Old Testament refers to this celestial and conjugal bond of love. The ascetical fathers

[2] Ibidem.

were living this spiritual marriage of the soul with the Groom, and the mystical writings of the Church are a encyclopedia of love between God and the people.

Moreover, the nature of prayer as eucharistic is also central in the Church life. The Eucahrist is the core of Christian life, the centre of the devotional order and the apogee of liturgical service. All the prayers of the Church culminate into the Divine Liturgy performed daily into the Church of Christ and a breath of the ecclesial Body and an infusion of divine life upon human creatures. In addition, the Liturgy of the Church give sense and meaning to all the personal prayers of the believer and every private prayer of the Christian is brought to God into the Divine Liturgy. Meaning that there is a fundamental connection and a necessary complementarity between private and the public, between secret and common, between mystical and liturgical prayer. Divine Liturgy is the soul of the human spiritual life and fills with divine Blood the fragile Body of the Church, granting eternal life.

The prayer is fruitful because it bears the fruit of Christian progress toward perfection, it is a taste of sanctity, it is a step toward the end of the staircase from earth to heaven. Into the Orthodox spirituality and iconography, the human life is portrayed as a journey on a staircase (drawn theologically by Saint Isaac the Syrian) from impurity to sanctity. One of the most important and relevant icon of this kind is the Staircase of the heaven on the walls of the Voronet Monastery, in Moldova, Romania.

The essential dogma of the liturgy of the Church is the transformation of the Bread and Wine into the Body and the Blood of Jesus Christ in the Liturgy. This transformation is the continuation of the Cross, the eternal Pentecost and the most important miracle of history. Into the Liturgy, the community of the believers led by the priest or the bishop, prays that God the Father send His Holy Spirit upon the Blessed Gifts, and they become the Body and the Blood of Jesus Christ, the Son of God incarnate for our salvation.

In the sale way, the personal and communion prayer operates a inner transformation of the soul. The created becomes full of the divine. The human soul receives the deification, the human blood mingles with the Blood of Jesus Christ and the heaven becomes visible into human history. The historical and transient world unites with the infinity of God and the mortal life becomes life eternal. This is operated by the Holy Spirit, who gave life to the primordial waters into the Genesis, who breathed upon the clay into the hands of God and the man became human soul. The Holy Spirit is the Giver of Life and the Comforter, he spoke through the prophets, he guided the chosen people toward the land of promise and he is the operator of human holiness. The beauty of the world is his imagination eternal, like an icon of the Kingdom of heaven. He is the Creator of culture, service, liturgy, devotion, prayers, and all theology is his inspiration in the humble people that feel his breath of eternal wonder[3].

In this order of ideas, we can say that prayer is the Eucharist of the soul, because during prayer we unite with God and the human existence is not dissolved into God, as in eastern religions, but stays for eternity as valid partner of God and bride of the Creator. This unity of the people with God is infinite growing and never finding an end. This is the huge dignity of the human person: the immortality with conscience. The prayer is not a oblivion into an sacredness ocean, it is not a cosmic confusion, but a eternal experience full of consciousness and love, where the triune God, Father, Son and Holy Spirit, unites with the human person in an endless Liturgy of being.

The culminating point of personal prayer is the Eucharist, and the Eucharist the base of every liturgical and devotional moment in the Church. The Holy Fathers of the Church, being wonderful dogmatists, they were with necessity professors of prayer, ascetical fathers, experiencing into this life the heavenly wonders of the Kingdom of God, and granting

[3] Bishop Kallistos Ware, Prayer and Silence, in orthodoxprayer.org, https://orthodoxprayer.org/Articles_files/Ware-1%20Prayer%20and%20Silence.html

through words this experience to the others. Moreover, the fathers of the Church were in immense majority hierarchs and priests, being involves in Confession of the sins of believers, and people of Divine Liturgy. That is why their theological writings are not livresque and philosophy, but experience and practical guides of the Church.

The prayer is not only a practial expression of the love for God, but also the sign of the love of God towards the human person who prays. It is a process of transfiguration of the being toward the union to God into Kingdom[4]. The prayer is the sine qua non condition for deification into the Orthodox Church, because it operates a fundamental change into the human being, a permanent amendment and cleansing of the soul, through the power of the grace of God. The people that pray become one with God the Creator and Lover of mankind, going toward the resemblance with God and activation the imago Dei. The spiritual change of the people that pray can be seen in all the history of mankind, where the people praying to God become prophet, priest or saint. In brief words, the saint is the man or woman that prays with all his/her being.

BIBLIOGRAPHY

1. Beauchamp, P., *L`Eucharistie dans L`Ancient Testament*, in L`Encyclopaedie de L`Eucharistie, Editions du Cerf, pp. 41-55.
2. Istrati, Ioan Pr. Dr., *Taina Veacurilor, TImp si eternitate in rugaciunile Bisericii*, Doxologia, 2010.
3. Istrati, Ioan Pr. Dr., Lumina răstignită, Pars pro toto, Iaşi, 2014.
4. Lamberts, *Joseph, Quelques reflexions sur l`epiclese*, Questions Liturgiques, Studies in Liturgy, vol. 84, 2003-2004.
5. Perrot, Charles, L`Eucharistie dans le Nouveau Testament, in L`Encyclopaedie de L`Eucharistie, pp. 67-97.
6. Pricop, Mircea Cristian, Pr. Dr., *Biserică și identitate europeană*, în revista teologică „Dreapta Credință", – ISSN 2247-5699, nr.2, an 2011.
7. Stăniloae, Pr. Acad. Dr. Dumitru, Chipul evanghelic al lui Iisus Hristos, Editura Centrului Mitropolitan, Sibiu, 1991, 286 p.
8. Ware, Bishop Kallistos, *Prayer and Silence*, in orthodoxprayer.org, https://orthodoxprayer.org/Articles_files/Ware-1%20Prayer%20and%20Silence.html

[4] See John Behr, *From Adam to Christ, From Male and Female to being Human*, The Weel Issue, 13/14, 2018, pp.19-29.

THE RESURRECTION OF JESUS CHRIST AND THE WAR -A DOGMATIC AND LITURGICAL APPROACH

Ioan Valentin Istrati
Lecturer, PhD, „Ovidius" University of Constanța

Abstract: The Resurrection of Christ from the dead is the apogee, the cornerstone and the foundation of Christian teaching, life and belief. In order to receive this power of the Resurrection, the human persons has to resurrect from evil, death, sin, and to unite with God.

Keywords: resurrection, dogmatic, eschatological, sin, death, truth, heaven, liturgical.

The cornerstone of Christian teaching and life is the Resurrection of Jesus Christ. Present in all the Gospels, the resurrection means together the rise from the dead and the fundamental prove of the deity of Christ and the fulfillment of the Incarnation.

All the created being in the universe is going toward a goal, that is, the unity with God in the human being of Christ. This is the epicentre of the christendom.

Indeed, in the biblical understanding, the first words of God at the creation of the universe were „Let it be light". This means the the eternal Word of God was uttering the words of creation upon the unformed matter. All the bodies of the universe, suns, planets and galaxies were conceived and created from this light, that is the substrate of the matter. The atoms themselves are tiny particles of light – id est the leptons – arranged through the forces of the universe to staz together and form the matter.

The matter itself is burning energy, light that consumes and transforms itself in a genious project of God. So, all the goals of the creation were fulfilled in the night of Resurrection, when the Light of God uncreated, descended upon the creation in the Resurrection of Christ from the dead. The chants of Orthodox Church, created by Saint John the Damascene, show that fulfillment of the creation into the Resurrection: „Now all are filled with light, the heaven, the earth and the things below" (The Great Cannon of the night of the Easter).

Therefore, all the creation of the world was performed with the supreme goal to be the place of Resurrection of Christ, Man and God. The eternal Word of God, the Logos, incarnated in human flesh from the Virgin Mary, rises from the dead with his human nature.

The dogmatic approaches of the Holz Fathers of the Church express this fulfillment. The entire universe waited, from the dawns of creation, this moment when he, the universe, becomes Womb outsourcing the Life of the world and Tomb of the resurrection of Christ. The life of plants, animals, and the unique free and graceful life of human being, were created with this scope: the eternal Life, God the Word, the Creator of heaven and earth will unite with created life for ever, in the person of Jesus. In this way, the humanity is filled with the glory of God and with eternal life.

The Resusrrection of Christ, and as a consequence, the resurrection of all humans, are the foundation of all Christian teachings, dogmas, canons and life. It is the cornerstone of the history of the Church, that is the Body of Christ, the extension of God into humanity, the people of God and the Bride of Christ.

Through the Resurrection, the death universal was killed, the abyss of sense and meaning we were living is destroyed, the hell as destination of all human souls is devastated by the Light eternal that sprang from the risen Body of Jesus Christ, the universal sin was

erased from the book of life, and the devil, the deceiver from the begining, the fallen angel of evil, was banished and broken. The humanity receives the value of divinity, the history becomes path towards heaven, the time unites with the eternity. The life of every human creature on earth receives a bounty of immortality, and the death of the body becomes a threshold, a timely separation of the body and soul, and an eternal embace of God for those who love him.

The Resurrection of Christ has both historical and eschatological importance.

The historical importance of the Resurrection is that the whole world receives the good news that the death lost her power to kill, to destroy the human, to break lifes and loves and ideals. Through the death of Jesus Christ, He entered deeply in the bossom of death and broke it, filling the hell with the light of the Trinity, and releasing all those kept prisoners in sheol.

„The gates of hell were destroyed" is sung into the Churches in the night of Easter. That means that noone can be held prisoner into hell, without his freedom. The just people of Old Testament, the profets, the patriarchs, the kings, the poor, all were cast out from hell and received the just reward of their lifes. The devil himself has no power against the people that love God. He cannot throw into Sheol all people, as he did all the history, from the fall into sin util Christ. He cannot rule the falled kingdom of humanity through wars, killings, evil and destruction. He cannot keep the light under the bed. Christ brakes the gates of hell and brings the souls of the just in heaven together with him.

The culture of humanity, the literature, the arts, the science herself, all received this certitude of Resurrection, of the fact that people dont die anymore but with the body. The body dies because it is matter driven by life of the soul, who is immortal. The body tends and transforms itself into dirt, because it is earth. The immortal soul of the person is alive for ever and it is judged by God at the personal Judgement, and if the people`s life was full of goodness and God, it will be so thousand times more into the heaven. The paradise is open by the Risen Christ. The good people, that brought light and kindness into the world, loving the Truth, meaning God, go to heaven, and enjoy eternally the celestial Liturgy, together with the just, the patriarchs, the apostles, the martyrs, the pious and the witnesses of God.

This is indeed in the dogmatic of Christendom, the greatest value of the universe: the Light, meaning the power of the people in God to rule over the world together with the King of Kings, crucified and risen into his kingdom.

Therefore, the Resurrection of Christ is the source of resurrection for every people on earth. The human beings were not created only to consume the fruits of the earth and the animals of the world. The human persons are gifted by God with reason, mind, sensibility and freedom, that are the image of God in human being, in order to inhert not only the earth, but the heaven and the eternal life. We were created for eternity. We were created to become from this life into Chalices of Life, were the Blood of God the Word will bring God`s life. We were brought here in order to inherit the eternal ages of infinite happyness, in the bossom of the Trinity. In the mystery of the maternal womb, God breathed grace and light, reason and sense, freedom and will, deepness of sight, and eternal soul. In a billion years, our souls will be alive, where we prepare ourselves to be in this life.

The infinite suffering of the Infinite One, the Cross and the death of Christ, were the door from where the Resurrection sprang, granting eternal light and power to never die. In the eucharistic Blood of Christ, shed on the Cross for the humans, was written for ever the names of Christians, their immortality, for those who love God and receive him into the Liturgy. On the Cross of Christ, are written all the names of Christians, because Christ died for them, loving them until the end with a infinite godly love.

That is why the Resurrection must be the moral transformation of human being, from a creature of death, to a creature of life eternal[1]. The humanity must become resurrected from sin, evil, egoism, killing and death. The human persons has to die to the sin in order to rise from the dead into the Light of the goodness of Christ.

The Christianity is this infinite power of humanity to become a species of divine love, uniting with God for ever. The hell of evil was destroyed through the Resurrection. Is has to happen a resurrection in every person, where the hell of egocentric values, pleasure and materialistic behaviour to die, in order to bring the harmony of the love of God and all the human neighbours.

In the light of recent events of war in the world, after a period of 80 years of peace and harmony, the Resurrection of Jesus Christ has a powerful and imperative meaning. The Christ died on the Chross in order to brng us life, love, harmony and understanding. His death is the power for the human people, especially the Christians, to no die anymore into the sin, evil and war. The awful crime Christ sufferd and rose from the dead, is a cornerstone for humanity, in order to understand the value of life, the imperative of kindness and goodness, the absurd of death and murder and the power of eternal life with the risen Christ[2].

The war is a hell broke loose, a maddness of humanity, a atrocious public murder, a resignation from all the Christian values, a insanity of peoples and mostly of authorities hit by the demonic desire to conquer, to murder and to rule. The darkness of war destroyes human life, all the values of humanity, bring enormous suffering and devastating desire for revenge, breaks the spine of humanity, transforms the world into hell. There is no reason for war in the world. God gave us all the meaning to live and to thrive all of us. There is a tremendous injustice in the world, with billions suffering of hunger and other trhowing the food to the garbage. This leads to a cataclisme where the human being become meat into the meatgrinder, and the demonic elite plots and send millions to the slaughterhouse of death. The war is the prove the humanity did not learn a thing from her horrific past of wars, famines, conflicts and collective murder. It is the mark of the sin, the seal of Cain on the forehead of humanity that kills her brother. It is the justification of eternal hell, for those who plot and execute this murder.

It is unconcievable the pain of mothers without their children and of children without their mothers. In war, killing, theft, destruction, misery, desease, sufferance, all are at the maximum.

That is why the Christian Church must rise and pray to God to end this war, to protest against warmongers, to instruct and educate people in the spirit of fraternity, peace, understanding, acceptance and harmony.

BIBLIOGRAPHY

1. Xxx, *I Theia Leitourgia*, Adelphotis Theologon H Zoi, Athinai, 1995.

2. Lamberts, *Joseph, Quelques reflexions sur l`epiclese*, Questions Liturgiques, Studies in Liturgy, vol. 84, 2003-2004.

3. Pricop Mircea Cristian, *O problemă delicată: creştinii şi războiul*, in „Tomisul Ortodox" (serie nouă) – ISSN 1223-8554; ISSN-L 1223-8554, (ediția online), 13 august 2018: http://tomisulortodox.ro/o-problema-delicata-crestinii-si-razboiul/

4. Idem, Biserică și identitate europeană, în revista teologică „Dreapta Credință", – ISSN 2247-5699, nr.2, an 2011, pp. 1-2.

[1] Istrati, Ioan Valentin Pr. Dr., *Lumina răstignită – Cuvinte pentru cei ce plâng*, Ed. Pars pro Toto, Iaşi, 2014, art. Pământul – pântece primitor de Dumnezeu, pp. 122-126.

[2] Ibidem, art. *Câteva impresii din mormânt* (in rom.), pp. 118-122.

5. Chauvet, L.M., *Approche antropologiques de l`Eucharistie*, in "Eucharistia, Encyclopedie de L`Eucharistie", Editions du Cerf, Paris, 2002, pp.21-33.

6. Istrati, Ioan Valentin Pr. Dr., *Lumina răstignită – Cuvinte pentru cei ce plâng*, Ed. Pars pro Toto, Iaşi, 2014.

7. Stăniloae, Pr. Acad. Dr. Dumitru, Chipul evanghelic al lui Iisus Hristos, Editura Centrului Mitropolitan, Sibiu, 1991, 286 p.

8. Idem, *Trăirea lui Dumnezeu în Ortodoxie*, Ed. Dacia, Cluj Napoca, 1993.

THE EVOLUTION AND PRINCIPLES OF CRIMINAL ENFORCEMENT LAW: FROM PUNITIVE PUNISHMENTS TO REHABILITATION AND SOCIAL REINTEGRATION

Elena Oancea
Lecturer, PhD, University of Craiova

Abstract: This article explores the evolution of criminal enforcement law, highlighting the shift from a punitive system to one focused on the rehabilitation and social reintegration of offenders. Through historical and contemporary analysis, it examines changes in legislative and practical approaches, influenced by perspectives on human rights and the effectiveness of punishment. The article also discusses current challenges and innovations in the field, including alternatives to incarceration and the role of rehabilitation programs in reducing recidivism.

Keywords: criminal enforcement law, rehabilitation, social reintegration, alternative punishments, recidivism

1.1Rolul și importanța dreptului execuțional penal în sistemul de justiție: definiție, obiect și funcții

Dreptul execuțional penal este ramura dreptului penal care reglementează procedurile și normele prin care se pun în aplicare hotărârile judecătorești definitive, în special cele referitoare la aplicarea pedepselor și măsurilor educative.[1] Acesta vizează toate aspectele legate de executarea sancțiunilor penale, inclusiv detenția[2], probațiunea[3] și alte măsuri de reabilitare și reintegrare a infractorilor.

Dreptul execuțional penal este o componentă esențială a sistemului de justiție penală, asigurând punerea în aplicare a hotărârilor judecătorești definitive. Aceasta include gestionarea procesului prin care pedepsele sunt efectiv executate, asigurându-se că sancțiunile impuse de instanțe sunt duse la îndeplinire în conformitate cu legea și cu respectarea drepturilor omului. Importanța sa rezidă în menținerea autorității și credibilității sistemului juridic, garantând că deciziile instanțelor sunt respectate și aplicate.

Aspectele esențiale ale dreptului execuțional penal[4]

Dreptul execuțional penal acoperă o gamă largă de aspecte care includ, dar nu se limitează la detenție, probațiune, măsuri educative și de siguranță.

Detenția reglementează condițiile și modalitățile în care persoanele condamnate la închisoare își ispășesc pedeapsa. Acesta include managementul penitenciarelor, regimul de detenție, drepturile și obligațiile deținuților, precum și procedurile pentru liberarea condiționată.

[1] M.I. Rusu, Drept execuțional penal, Editura Hamangiu, București, 2015; D.Magherescu, Drept execuțional penal, Editura Hamangiu, București, 2014..
[2] C. Ilie, O analiză socio-istorică a sistemului de detenție din România. Între prevenție, pedepsire și reintegrare socială, Editura Pro Universitaria, București, 2015.
[3] A.D. Băncilă, Executarea măsurilor de probațiune, *Editura Universul Juridic, București*, 2020
[4] Legea 254/2013 privind executarea pedepselor și a măsurilor privative de libertate dispuse de organele judiciare în cursul procesului penal.

Probațiunea se referă la alternativele la încarcerare, precum supravegherea în comunitate și programele de reabilitare. Probațiunea are scopul de a reintegra infractorii în societate, minimizând riscul de recidivă prin monitorizare și suport.

Măsurile educative și de siguranță sunt aplicate în special minorilor și includ programe de reabilitare și educare, care au scopul de a corecta comportamentele antisociale și de a preveni recidiva.

Funcția reparatorie și preventivă a dreptului execuțional penal[5]

Dreptul execuțional penal nu se limitează doar la aplicarea pedepselor, ci are și o funcție reparatorie și preventivă. Prin implementarea corectă a pedepselor și măsurilor educative, acesta contribuie la restabilirea ordinii sociale și la prevenirea infracționalității viitoare. Programele de reabilitare și reintegrare socială sunt esențiale pentru reducerea recidivei și pentru transformarea infractorilor în membri productivi ai societății.[6]

Echilibrul între pedeapsă și reabilitare

Unul dintre principalele obiective ale dreptului execuțional penal este găsirea unui echilibru între necesitatea de a pedepsi infracțiunile și necesitatea de a oferi oportunități de reabilitare infractorilor.[7] Aceasta reflectă o evoluție în abordarea penală, trecând de la un model pur punitiv la unul mai complex, care recunoaște importanța reabilitării și reintegrării sociale. Deținuții trebuie să fie tratați cu demnitate și respect, iar sistemul trebuie să le ofere suportul necesar pentru a-și redobândi locul în societate.

Conformitatea cu standardele internaționale

Dreptul execuțional penal trebuie să fie în conformitate cu standardele internaționale privind drepturile omului[8], așa cum sunt stipulate în diverse convenții și tratate internaționale, cum ar fi Convenția Europeană a Drepturilor Omului. Aceasta implică asigurarea unor condiții de detenție care respectă demnitatea umană[9], accesul la justiție și la un proces echitabil[10], precum și implementarea unor practici care să faciliteze reabilitarea și reintegrarea socială.

Rolul tehnologiei și al inovării

În era digitală, tehnologia joacă un rol din ce în ce mai important în dreptul execuțional penal. Tehnologiile moderne, cum ar fi monitorizarea electronică, pot oferi soluții eficiente pentru supravegherea infractorilor în comunitate. De asemenea, utilizarea bazelor de date și a sistemelor informatice poate îmbunătăți managementul penitenciarelor și al

---

[5] Pariguet, Marie. « Une autre rationalité pénale. Comprendre autrement le but et les fonctions du procès pénal, de la peine et de son exécution pour redéfinir la place de l'homme et de la justice pénale », *Revue de science criminelle et de droit pénal comparé*, vol. 3, no. 3, 2014, pp. 543-558.

[6] Dubois, M.-È. & Ouellet, F. (2020). Les défis de la réinsertion sociale : regard éclairé sur la réalité vécue par la clientèle en maison de transition. Criminologie, 53 (2), 309–333. https://doi.org/10.7202/1074197ar

[7] BéAL Christophe, DELIA Luigi, « Punir a-t-il un sens ? », *Rue Descartes*, 2018/1 (N° 93), p. 1-7. DOI : 10.3917/rdes.093.0001. URL : https://www.cairn.info/revue-rue-descartes-2018-1-page-1.htm

[8] A. E. VERVAELE John, « Violations graves des droits de l'homme et crimes internationaux. Du *jus (non) puniendi* de l'État nation à un *deber puniendi* impératif tiré du *jus cogens* », *Revue de science criminelle et de droit pénal comparé*, 2014/3 (N° 3), p. 487-521. DOI : 10.3917/rsc.1403.0487. URL : https://www.cairn.info/revue-de-science-criminelle-et-de-droit-penal-compare-2014-3-page-487.htm

[9] LARRALDE Jean-Manuel, « Des conditions d'hébergement et de vie dignes pour les personnes privées de leur liberté », *Revue de science criminelle et de droit pénal comparé*, 2020/2 (N° 2), p. 245-254. DOI : 10.3917/rsc.2002.0245. URL : https://www.cairn.info/revue-de-science-criminelle-et-de-droit-penal-compare-2020-2-page-245.htm

[10] Andriantsimbazovina, Joël. « L'accès à la justice au sein des droits de l'Homme ». *Le droit d'accès à la justice en matière d'environnement*, édité par Julien Bétaille, Presses de l'Université Toulouse Capitole, 2016, https://doi.org/10.4000/books.putc.1010.

programelor de probațiune, asigurând o mai bună urmărire și evaluare a progreselor deținuților și persoanelor supravegheate.[11]

Provocările contemporane ale dreptului execuțional penal

Printre provocările actuale ale dreptului execuțional penal se numără suprapopularea penitenciarelor, recidiva ridicată și necesitatea de a găsi alternative viabile la închisoare.[12] Sistemele penale trebuie să se adapteze continuu pentru a face față acestor provocări, dezvoltând strategii și politici care să promoveze atât securitatea publică, cât și reintegrarea socială.

În concluzie, dreptul execuțional penal reprezintă o parte critică a justiției penale, responsabilă pentru aplicarea pedepselor și măsurilor educative într-un mod legal și uman. Aceasta nu doar menține ordinea și disciplina în cadrul sistemului juridic, dar contribuie și la reabilitarea și reintegrarea infractorilor, promovând astfel o societate mai sigură și mai echitabilă.

Obiectul dreptului execuțional penal

Executarea pedepselor privative de libertate reglementează modul în care se aplică și se respectă drepturile și obligațiile deținuților, condițiile de detenție, transferurile și liberările condiționate. Executarea pedepselor neprivative de libertate se referă la măsuri precum amenda penală, munca în folosul comunității și alte sancțiuni alternative la închisoare. Dreptul execuțional penal include reglementarea măsurilor impuse minorilor și măsurilor de siguranță aplicabile anumitor categorii de infractori.

Executarea pedepselor privative de libertate[13]

Reglementarea drepturilor și obligațiilor deținuților

Dreptul execuțional penal stabilește un set clar de reguli privind drepturile și obligațiile deținuților. Aceste drepturi includ accesul la asistență medicală, educație, activități recreative, corespondență și vizite. Obligațiile deținuților pot include respectarea regulilor interne ale penitenciarului, participarea la activități de reabilitare și menținerea ordinii și disciplinei. Este esențial ca drepturile deținuților să fie protejate pentru a asigura tratamentul uman și demnitatea persoanelor private de libertate.

Condițiile de detenție

Dreptul execuțional penal impune standarde pentru condițiile de detenție care trebuie să fie conforme cu normele naționale și internaționale privind drepturile omului. Aceste standarde vizează asigurarea unor condiții igienice adecvate, a spațiului necesar pentru fiecare deținut, accesul la alimente și apă potabilă, precum și la servicii medicale și psihologice. Asigurarea unor condiții adecvate de detenție este crucială pentru respectarea demnității umane și prevenirea abuzurilor.

Transferurile și liberările condiționate

Transferurile se referă la mutarea deținuților între diferite penitenciare, fie din motive administrative, fie pentru siguranța deținuților sau pentru facilitarea accesului la programe de reabilitare. Liberarea condiționată le permite deținuților să fie eliberați înainte de a-și ispăși întreaga pedeapsă, cu condiția respectării anumitor obligații și sub supraveghere. Aceste măsuri sunt importante pentru gestionarea eficientă a penitenciarelor și pentru reintegrarea treptată a deținuților în societate.

Executarea pedepselor neprivative de libertate[14]

---

[11] Caroline Jean-Meire. Les nouvelles technologies et la lutte contre la délinquance : regards croisés France/Royaume Uni. Droit. Université Panthéon-Sorbonne - Paris I, 2016. Français. ffNNT : 2016PA01D008ff. fftel-01512700f

[12] Nations Unies, Manuel sur les stratégies visant à réduire la surpopulation carcérale, New York, 2016.

[13] Legea nr. 254/2013 privind executarea pedepselor și a măsurilor privative de libertate dispuse de organele judiciare în cursul procesului penal.

Amenda penală este o sancțiune financiară impusă în locul pedepsei cu închisoarea, destinată să descurajeze comportamentul infracțional prin impactul economic asupra infractorului. Este o măsură care poate fi aplicată în cazurile de infracțiuni minore și reprezintă o alternativă eficientă la încarcerare, evitând astfel suprapopularea penitenciarelor.

Munca în folosul comunității este o măsură alternativă la închisoare, prin care infractorul este obligat să efectueze o anumită muncă neremunerată în folosul comunității. Această sancțiune are un dublu scop: pe de o parte, servește ca pedeapsă și mijloc de reabilitare pentru infractor, iar pe de altă parte, aduce beneficii comunității. Munca în folosul comunității ajută la reintegrarea socială a infractorilor și poate reduce recidiva.

Alte sancțiuni alternative pot include suspendarea executării pedepsei sub supraveghere, programul de reabilitare sau tratament pentru dependențe. Aceste măsuri sunt concepute pentru a oferi infractorilor șansa de a se corecta fără a fi încarcerați, facilitându-le reintegrarea în societate și reducând impactul negativ al încarcerării asupra acestora și asupra familiei lor.

Măsurile educative și de siguranță

Măsurile educative pentru minori sunt aplicabile minorilor care au comis infracțiuni, având scopul de a corecta comportamentele antisociale și de a preveni recidiva. Măsurile pot include internarea în centre educative, programe de consiliere, educație și formare profesională. Este esențial ca măsurile aplicate minorilor să fie orientate spre reabilitare și reintegrare socială, recunoscând nevoile lor specifice și vulnerabilitatea lor.

Măsurile de siguranță sunt aplicabile infractorilor care prezintă un pericol pentru societate și pot include internarea într-o instituție de psihiatrie, interzicerea exercitării unei anumite profesii sau supravegherea strictă. Măsurile de siguranță sunt menite să protejeze societatea de persoanele care nu pot fi reabilitate prin mijloacele tradiționale și să prevină comiterea unor noi infracțiuni.

Dreptul execuțional penal reprezintă deci un domeniu complex și dinamic, esențial pentru funcționarea sistemului de justiție penală și pentru menținerea ordinii sociale. Prin reglementarea modului de aplicare a pedepselor și măsurilor educative și de siguranță, acest domeniu contribuie la realizarea unui echilibru între pedeapsă și reabilitare, între protecția societății și respectarea drepturilor fundamentale ale persoanelor private de libertate.

În contextul contemporan, este important ca dreptul execuțional penal să se adapteze la noile provocări, cum ar fi suprapopularea penitenciarelor, creșterea recidivei și necesitatea de a găsi alternative eficiente la încarcerare. De asemenea, trebuie să fie în concordanță cu standardele internaționale privind drepturile omului, asigurând astfel un tratament uman și demn pentru toate persoanele aflate sub incidența sa.

1.2Principiile fundamentale ale executării pedepselor

Principiile fundamentale ale dreptului execuțional penal:

Legalitatea[15]

Constituie fundamentul statului de drept și al justiției penale[16], asigurând că nicio pedeapsă nu poate fi aplicată fără a exista o prevedere legală clară și explicită. Aceasta

---

[14] Legea nr. 253/2013 privind executarea pedepselor, a măsurilor educative și a altor măsuri neprivative de libertate dispuse de organele judiciare în cursul procesului penal.

[15] La Charte des droits fondamentaux de l'UE, Titre VI: Justice, Article 49 - Principes de légalité et de proportionnalité des délits et des peines;

[16] Codul penal, Art. 1 Legalitatea incriminării (1) Legea penală prevede faptele care constituie infracțiuni. (2) Nicio persoană nu poate fi sancționată penal pentru o faptă care nu era prevăzută de legea penală la data când a fost săvârșită; Art. 2 Legalitatea sancțiunilor de drept penal (1) Legea penală prevede pedepsele aplicabile și măsurile educative ce se pot lua față de persoanele care au săvârșit infracțiuni, precum și măsurile de siguranță

înseamnă că toate procedurile de executare a pedepselor, inclusiv condițiile de detenție și măsurile alternative, trebuie să fie conforme cu legislația în vigoare. Respectarea acestui principiu previne arbitrariul și abuzurile de putere, garantând că infractorii sunt tratați în mod echitabil și imparțial. În practică, principiul legalității impune autorităților să acționeze în strictă conformitate cu legea, oferind astfel deținuților și altor persoane afectate de măsuri execuționale un cadru clar și predictibil pentru a-și înțelege drepturile și obligațiile.

Individualizarea pedepselor[17]

Individualizarea pedepselor se referă la adaptarea sancțiunilor în funcție de circumstanțele individuale ale infractorului și de gravitatea faptei comise, având în vedere atât nevoile de reabilitare ale acestuia, cât și protecția societății. Acest principiu subliniază necesitatea unei justiții personalizate, care să recunoască unicitatea fiecărui caz. Individualizarea pedepselor presupune evaluarea detaliată a personalității infractorului, a istoricului său, a contextului în care a fost comisă infracțiunea și a impactului asupra victimelor. Prin aplicarea unei pedepse proporționale și adecvate fiecărui infractor, se urmărește nu doar sancționarea comportamentului infracțional, ci și promovarea reintegrării acestuia în societate. În acest context, judecătorii și alte autorități competente trebuie să aibă la dispoziție un set diversificat de sancțiuni și măsuri, inclusiv alternative la încarcerare, pentru a putea adapta pedeapsa la nevoile specifice ale fiecărui infractor.

Respectarea drepturilor omului[18]

Executarea pedepselor trebuie să respecte demnitatea și drepturile fundamentale ale deținuților, inclusiv dreptul la tratament uman, dreptul la un proces echitabil și alte drepturi garantate de instrumentele internaționale privind drepturile omului. Acest principiu este esențial pentru asigurarea unui sistem de justiție penală uman și echitabil. Respectarea drepturilor omului în contextul execuțional penal presupune că toate măsurile de detenție și alte sancțiuni trebuie să fie compatibile cu demnitatea umană și să nu implice tratamente inumane sau degradante. De asemenea, drepturile deținuților, cum ar fi dreptul la sănătate, la contactul cu familia și la participarea la programe de reabilitare, trebuie să fie protejate și promovate. Organismele de monitorizare, cum ar fi comitetele pentru prevenirea torturii și alte mecanisme naționale și internaționale, joacă un rol crucial în asigurarea respectării

---

ce se pot lua față de persoanele care au comis fapte prevăzute de legea penală. (2) Nu se poate aplica o pedeapsă ori nu se poate lua o măsură educativă sau o măsură de siguranță dacă aceasta nu era prevăzută de legea penală la data când fapta a fost săvârșită. (3) Nicio pedeapsă nu poate fi stabilită și aplicată în afara limitelor generale ale acesteia.

[17] Codul penal, CAPITOLUL V: Individualizarea pedepselor SECȚIUNEA 1: Dispoziții generale Art. 74: Criteriile generale de individualizare a pedepsei (1) Stabilirea duratei ori a cuantumului pedepsei se face în raport cu gravitatea infracțiunii săvârșite și cu periculozitatea infractorului, care se evaluează după următoarele criterii: a) împrejurările și modul de comitere a infracțiunii, precum și mijloacele folosite; b) starea de pericol creată pentru valoarea ocrotită; c) natura și gravitatea rezultatului produs ori a altor consecințe ale infracțiunii; d) motivul săvârșirii infracțiunii și scopul urmărit; e) natura și frecvența infracțiunilor care constituie antecedente penale ale infractorului; f) conduita după săvârșirea infracțiunii și în cursul procesului penal; g) nivelul de educație, vârsta, starea de sănătate, situația familială și socială. (2) Când pentru infracțiunea săvârșită legea prevede pedepse alternative, se ține seama de criteriile prevăzute în alin. (î) și pentru alegerea uneia dintre acestea.

[18] Cartuyvels, Yves, et al., éditeurs. *Les droits de l'homme, bouclier ou épée du droit pénal ?*. Presses universitaires Saint-Louis Bruxelles, 2007, https://doi.org/10.4000/books.pusl.22443; Van Drooghenbroeck, Sébastien. « Droit pénal et droits de l'homme : le point de vue de la Cour européenne des droits de l'homme ». *Les droits de l'homme, bouclier ou épée du droit pénal ?*, édité par Yves Cartuyvels et al., Presses universitaires Saint-Louis Bruxelles, 2007, https://doi.org/10.4000/books.pusl.22479; Bailleux, Antoine, et Jérémie van Meerbeeck. « Droits de l'homme, droit pénal et droit communautaire à Luxembourg. Enjeux, difficultés et paradoxes d'un ménage à trois ». *Les droits de l'homme, bouclier ou épée du droit pénal ?*, édité par Yves Cartuyvels et al., Presses universitaires Saint-Louis Bruxelles, 2007, https://doi.org/10.4000/books.pusl.22482.

acestor drepturi. Prin protejarea drepturilor omului, se contribuie la prevenirea abuzurilor și la promovarea unui sistem de justiție care respectă demnitatea și integritatea fiecărei persoane.

Reintegrarea socială[19]

Scopul principal al pedepsei este reabilitarea și reintegrarea socială a infractorului, pentru a preveni recidiva și a facilita reintegrarea acestuia în societate. Reintegrarea socială subliniază rolul educativ și reparator al pedepsei penale. În loc de a fi pur punitivă, pedeapsa trebuie să fie orientată spre reabilitarea infractorului și pregătirea acestuia pentru o reintegrare eficientă în societate. Aceasta implică accesul la programe de educație, formare profesională, consiliere psihologică și asistență socială în timpul detenției și după liberare. Prin oferirea de oportunități pentru schimbare și dezvoltare personală, sistemul execuțional penal poate contribui la reducerea recidivei și la îmbunătățirea siguranței comunității. Eficacitatea acestor măsuri depinde de colaborarea strânsă între diverse instituții, inclusiv penitenciare, servicii de probațiune și organizații non-guvernamentale.

Proporționalitatea[20]

Pedeapsa aplicată trebuie să fie proporțională cu gravitatea infracțiunii comise și cu circumstanțele personale ale infractorului, asigurând astfel o justiție echitabilă și adecvată. Principiul proporționalității cere ca sancțiunile să fie calibrate în funcție de severitatea infracțiunii și contextul individual al infractorului.[21] O pedeapsă excesiv de severă sau nejustificat de blândă ar submina percepția justiției și ar putea genera inechități. Proporționalitatea contribuie la legitimitatea sistemului de justiție penală[22], asigurând că fiecare infractor primește o sancțiune adecvată care reflectă atât natura infracțiunii, cât și circumstanțele personale. Aceasta implică o evaluare detaliată și echitabilă de către autoritățile judiciare, care trebuie să ia în considerare factori precum recidiva, motivele infracțiunii și impactul asupra victimelor și comunității.

Transparența și controlul judiciar[23]

Executarea pedepselor trebuie să fie transparentă și supusă controlului judiciar[24], pentru a preveni abuzurile și a asigura respectarea drepturilor deținuților. Transparența[25] și controlul judiciar[26] sunt esențiale pentru asigurarea unui sistem execuțional penal corect și responsabil. Transparența implică accesul publicului și al organismelor de monitorizare la informații privind condițiile de detenție, procedurile disciplinare și aplicarea sancțiunilor. Controlul judiciar presupune posibilitatea ca deținuții și alte persoane afectate de măsuri execuționale să conteste deciziile și să obțină remedii în fața instanțelor de judecată. Aceste mecanisme contribuie la prevenirea abuzurilor, la protejarea drepturilor fundamentale și la creșterea încrederii publice în sistemul de justiție penală. Prin asigurarea unui control judiciar

---

[19] Euvrard, E. (2021). Introduction. La réinsertion sociale : construction d'un objet de recherche. Criminologie, 54(2), 5–11. https://doi.org/10.7202/1084286ar.

[20] Principiul proporționalității este definit în articolul 5 alineatul (4) din Tratatul privind Uniunea Europeană.

[21] SAUVé Jean-Marc, « Le principe de proportionnalité, protecteur des libertés ? », *Les Cahiers Portalis*, 2018/1 (N° 5), p. 9-21. DOI : 10.3917/capo.005.0009. URL : https://www.cairn.info/revue-les-cahiers-portalis-2018-1-page-9.htm

[22] Belley, N. (1997). L'émergence d'un principe de proportionnalité. Les Cahiers de droit, 38(2), 245–313. https://doi.org/10.7202/043442ar

[23] Art. 214. - (1) Judecătorul de cameră preliminară sau instanţa de judecată în faţa căreia se află cauza poate dispune, prin încheiere, luarea măsurii controlului judiciar faţă de inculpat, la cererea motivată a procurorului sau din oficiu.

[24] Consiliului Consultativ al Judecătorilor Europeni, **Opinia nr. 13 (2010) privind rolul judecătorilor în executarea hotărârilor judecătoreşti**, https://rm.coe.int/1680747643#_ftnref1.

[25] https://grenier-avocats.com/la-transparence-et-la-sauvegarde-des-droits-de-la-defense-en-matiere-penale-une-nouvelle-etape-franchie/

[26] https://justice.public.lu/fr/affaires-penales/controle-judiciaire.html

efectiv, se garantează că măsurile execuționale sunt aplicate în mod legal, echitabil și proporțional.

Aceste principii fundamentale ale dreptului execuțional penal formează baza unui sistem de justiție care respectă demnitatea umană, promovează reabilitarea și reintegrarea socială a infractorilor și asigură protecția drepturilor fundamentale. Respectarea acestor principii contribuie la realizarea unui echilibru între nevoia de a sancționa comportamentele infracționale și necesitatea de a oferi oportunități de reabilitare și reintegrare în societate.

1.3 Evoluția istorică a sistemului execuțional penal

Antichitate și Evul Mediu

În această perioadă, execuția pedepselor era caracterizată de brutalitate și spectacol public. Pedepsele erau menite să descurajeze și să răzbune, folosind metode violente și umilitoare.[27] Mijloacele de pedeapsă în antichitate și Evul Mediu includeau execuțiile publice (spânzurarea, decapitarea, arderea pe rug), tortura pentru obținerea mărturisirilor și încarcerarea în condiții extrem de dure. Aceste practici reflectau o filozofie punitivă bazată pe suferință și descurajare. Execuțiile publice aveau și rolul de a demonstra autoritatea statului și de a intimida populația.[28] Lipsa unui sistem penitenciar organizat și a unor norme care să reglementeze condițiile de detenție a dus la abuzuri și tratamente inumane. În unele cazuri, detenția nu era folosită ca pedeapsă în sine, ci mai degrabă ca un mijloc de a menține infractorii în custodie până la aplicarea unei pedepse mai severe.[29]

Perioada iluministă

Reformele iluministe din secolele XVIII-XIX au marcat o schimbare profundă în modul de aplicare a pedepselor, promovând idei de umanizare și reabilitare. Gânditorii iluminiști au pus sub semnul întrebării metodele punitive brutale și au propus alternative mai umane și raționale. Cesare Beccaria a fost un pionier în critica sistemului punitiv de atunci.[30] Beccaria a susținut abolirea torturii și a pedepselor capitale, argumentând în favoarea pedepselor privative de libertate care să includă măsuri de reabilitare. Ideile sale au influențat legislațiile penale din numeroase țări europene. Perioada iluministă a adus conceptele de proporționalitate și drepturile omului în discuția despre justiția penală.[31] Reforma penală a fost motivată de dorința de a crea un sistem de pedeapsă care nu doar să sancționeze, ci și să corecteze comportamentul infractorului. Introducerea închisorilor ca instituții de reabilitare a fost un pas semnificativ în această direcție.

Secolul XX

Secolul XX a fost marcat de consolidarea drepturilor omului și de impunerea standardelor internaționale în domeniul execuțional penal.[32] Această perioadă a adus un cadru legal internațional care să reglementeze tratamentul deținuților și să promoveze practici umane în sistemul penal. Convenția Europeană a Drepturilor Omului (1950) și alte instrumente internaționale, precum Pactul Internațional privind Drepturile Civile și Politice,

---

[27] Thonissen I. Ėtudes sur l 'histoire du droit criminel des peuples anciens. Bruxelles, 1869.

[28] Longinescu S. Legi vechi românești și izvoarele lor. Vol. I. București, 1912.

[29] Le droit pénal de l'Antiquité à la Révolution, https://cours-de-droit.net/le-droit-penal-de-l-antiquite-a-la-revolution-a127490236/#google_vignette

[30] Cesare Beccaria, Despre infracțiuni și pedepse, Humanitas, București, 2007.

[31] AUDEGEAN Philippe, « Droit pénal et douceur des peines au XVIIIe siècle. Considérations sur quelques études récentes », *Rue Descartes*, 2018/1 (N° 93), p. 148-160. DOI : 10.3917/rdes.093.0148. URL : https://www.cairn.info/revue-rue-descartes-2018-1-page-148.htm

[32] Frédéric Chauvaud (dir.), *Le droit de punir. Du siècle des Lumières à nos jours*, Rennes, PUR, « Histoire », 2012, 200 pp., ISBN 9 782753 517967.

au impus statelor obligația de a respecta drepturile fundamentale ale deținuților.[33] Acestea includ interzicerea torturii, asigurarea unui tratament uman și accesul la justiție. Impunerea standardelor internaționale a fost esențială pentru prevenirea abuzurilor și promovarea unui sistem de justiție penală echitabil și uman.[34] Supravegherea internațională și monitorizarea respectării drepturilor deținuților au jucat un rol crucial în îmbunătățirea condițiilor de detenție și în consolidarea statului de drept.

Perioada contemporană

În perioada contemporană, sistemul execuțional penal continuă să evolueze, punând accentul pe măsuri alternative la detenție, programe de reabilitare și reintegrare socială și respectarea standardelor internaționale de detenție.[35] Se pune un accent deosebit pe reducerea suprapopulării penitenciarelor și pe îmbunătățirea condițiilor de detenție.[36] Măsurile alternative la detenție, precum probațiunea, munca în folosul comunității și programele de reabilitare, sunt promovate pentru a reduce recidiva și a facilita reintegrarea socială a infractorilor.[37] Modernizarea sistemului execuțional penal reflectă o înțelegere mai profundă a necesităților de reabilitare și reintegrare ale infractorilor. În loc de a se concentra exclusiv pe pedeapsă, sistemul contemporan încearcă să abordeze cauzele infracționalității și să ofere soluții care să sprijine reintegrarea socială.[38] Inițiativele de modernizare includ, de asemenea, utilizarea tehnologiei pentru monitorizarea infractorilor și îmbunătățirea eficienței sistemului penal.[39]

Concluzie

Evoluția istorică a sistemului execuțional penal reflectă o tranziție de la metode brutale și punitive la un sistem care valorizează umanitatea, drepturile omului și reabilitarea. Începând cu brutalitatea și publicitatea pedepselor în antichitate și Evul Mediu, trecând prin reformele umaniste ale perioadei iluministe și ajungând la standardele internaționale ale secolului XX și abordările moderne din perioada contemporană, sistemul execuțional penal a devenit mai just, mai uman și orientat spre reintegrarea socială. Această evoluție continuă să fie influențată de progresele în domeniul drepturilor omului și de nevoia de a găsi soluții eficiente și echitabile pentru gestionarea infracționalității.

---

[33] SäGESSER Caroline, « Les droits de l'homme », *Dossiers du CRISP*, 2009/2 (N° 73), p. 9-96. DOI : 10.3917/dscrisp.073.0009. URL : https://www.cairn.info/revue-dossiers-du-crisp-2009-2-page-9.htm

[34] SAADA Julie, « La justice pénale internationale, entre idéaux et justification », *Revue Tiers Monde*, 2011/1 (n°205), p. 47-64. DOI : 10.3917/rtm.205.0047. URL : https://www.cairn.info/revue-tiers-monde-2011-1-page-47.htm

[35] PONCELA Pierrette, « Chapitre 3 - L'exécution des peines privatives de liberté », dans : , *Droit de la peine*. sous la direction de PONCELA Pierrette. Paris cedex 14, Presses Universitaires de France, « Thémis », 2001, p. 272-379. URL : https://www.cairn.info/droit-de-la-peine--9782130516576-page-272.htm

[36] Cusson Maurice. De l'évolution pénale. In: *Déviance et société*. 1990 - Vol. 14 - N°3. pp. 315-323. DOI : https://doi.org/10.3406/ds.1990.1194 www.persee.fr/doc/ds_0378-7931_1990_num_14_3_1194

[37] Adalberto Carim Antonio, LES PEINES ALTERNATIVES DANS LE MONDE, Thèse pour le doctorat en droit privé et sciences criminelles Présentée et soutenue publiquement le 24 juin2011, http://www.antoniocasella.eu/nume/antonio-adalberto-carim.2011.pdf.

[38] Marie-Ève Dubois, La réinsertion sociale : les défis rencontrés à la suite d'une détention fédérale ou provinciale, Université de Montréal, Rapport de stage, École de criminologie Faculté des arts et de sciences, 2018, https://papyrus.bib.umontreal.ca/xmlui/bitstream/handle/1866/20850/Rapport%20de%20stage%20-%20Version%20finale.pdf?sequence=1&isAllowed=y

[39] Rotaru C., Fundamentul pedepsei. Teorii moderne, C.H. Beck, București, 2006.

BIBLIOGRAPHY

Adalberto C. A., Les peines alternatives dans le monde, Thèse pour le doctorat en droit privé et sciences criminelles Présentée et soutenue publiquement le 24 juin 2011.

Andriantsimbazovina J., « L'accès à la justice au sein des droits de l'Homme ». Le droit d'accès à la justice en matière d'environnement, édité par Julien Bétaille, Presses de l'Université Toulouse Capitole, 2016.

Audegean Ph., « Droit pénal et douceur des peines au XVIIIe siècle. Considérations sur quelques études récentes », Rue Descartes, 2018/1 (N° 93).

Bailleux A., van Meerbeeck J., « Droits de l'homme, droit pénal et droit communautaire à Luxembourg. Enjeux, difficultés et paradoxes d'un ménage à trois ». Les droits de l'homme, bouclier ou épée du droit pénal ?, édité par Yves Cartuyvels et al., Presses universitaires Saint-Louis Bruxelles, 2007.

Băncilă A.D., Executarea măsurilor de probațiune, Editura Universul Juridic, București, 2020.

Béal C., Delia L., « Punir a-t-il un sens ? », Rue Descartes, 2018/1 (N° 93).

Beccaria C., Despre infracțiuni și pedepse, Humanitas, București, 2007.

Belley N., L'émergence d'un principe de proportionnalité. Les Cahiers de droit, 38(2)/1997.

Cartuyvels Y. et al. (éditeurs), Les droits de l'homme, bouclier ou épée du droit pénal ?, Presses universitaires Saint-Louis Bruxelles, 2007.

Chauvaud F. (dir.), Le droit de punir. Du siècle des Lumières à nos jours, Rennes, PUR, « Histoire », 2012.

Cusson M., De l'évolution pénale. In: Déviance et société. 1990 - Vol. 14 - N°3.

Dubois M.-È. & Ouellet F., Les défis de la réinsertion sociale : regard éclairé sur la réalité vécue par la clientèle en maison de transition, Criminologie, 53 (2)/2020.

Dubois M.-È., La réinsertion sociale : les défis rencontrés à la suite d'une détention fédérale ou provinciale, Université de Montréal, Rapport de stage, École de criminologie Faculté des arts et de sciences, 2018.

Euvrard E., Introduction. La réinsertion sociale : construction d'un objet de recherche. Criminologie, 54(2)/2021.

Ilie C., O analiză socio-istorică a sistemului de detenție din România. Între prevenție, pedepsire și reintegrare socială, Editura Pro Universitaria, București, 2015.

Jean-Meire C., Les nouvelles technologies et la lutte contre la délinquance : regards croisés France/Royaume Uni. Droit. Université Panthéon-Sorbonne - Paris I, 2016.

Larralde J.-M., « Des conditions d'hébergement et de vie dignes pour les personnes privées de leur liberté », Revue de science criminelle et de droit pénal comparé, 2020/2 (N° 2).

Longinescu S., Legi vechi românești și izvoarele lor, Vol. I, București, 1912.

Magherescu D., Drept execuțional penal, Editura Hamangiu, București, 2014.

Pariguet M., « Une autre rationalité pénale. Comprendre autrement le but et les fonctions du procès pénal, de la peine et de son exécution pour redéfinir la place de l'homme et de la justice pénale », Revue de science criminelle et de droit pénal comparé, vol. 3, no. 3, 2014.

Poncela P., « Chapitre 3 - L'exécution des peines privatives de liberté », dans : , Droit de la peine. sous la direction de PONCELA Pierrette. Paris cedex 14, Presses Universitaires de France, « Thémis », 2001.

Rotaru C., Fundamentul pedepsei. Teorii moderne, C.H. Beck, București, 2006.

Rusu M.I., Drept execuțional penal, Editura Hamangiu, București, 2015;

Saada J., « La justice pénale internationale, entre idéaux et justification », Revue Tiers Monde, 2011/1 (n°205).

Sägesser C., « Les droits de l'homme », Dossiers du CRISP, 2009/2 (N° 73).

Sauvé J.-M., « Le principe de proportionnalité, protecteur des libertés ? », Les Cahiers Portalis, 2018/1 (N° 5).

Thonissen I, Ėtudes sur l ' histoire du droit criminel des peuples anciens, Bruxelles, 1869.

Van Drooghenbroeck S., « Droit pénal et droits de l'homme : le point de vue de la Cour européenne des droits de l'homme ».

Vervaele J., « Violations graves des droits de l'homme et crimes internationaux. Du jus (non) puniendi de l'État nation à un deber puniendi impératif tiré du jus cogens », Revue de science criminelle et de droit pénal comparé, 2014/3 (N° 3).

PSYCHOEMOTIONAL AND BEHAVIORAL ASPECTS OF PATIENTS WHO SELF-REFER TO THE URGENT RECEPTION UNIT

Veronica Calancea, Anastasia Rusu
Lecturer, PhD, Moldova State University, Republic of Moldova, clinical psychologist upper category Republican Clinical Hospital;
Master's degree in Clinical psychology, clinical psychologist Hâncești District Hospital

Abstract: The disease represents for the body an aggression with important psychological consequences. On a psychological level, the individual realizes the disease as an aggression, as a stress, as a state of insecurity or disaster. Prior fear is the main element that gives rise to the reaction to stress and, above all, to the affective consequences after the acute period of stress has passed. What is essential in illness is the "anxiety of the moment", the possibility of new complications, the threat of new suffering and even destruction.

Keywords: anxiety, self-addressing, illness, psychoemotional well-being, quality of life, behavior, coping, depression, patient, health, stress, emergency department.

Boala cuprinde în sine cele mai concrete trăsături ale suferinței, orice mistificare a durerii dispare pentru a lăsa loc unei dureri palpabile. Maladia îşi are centrul de greutate în Eul pacientului. Este resimțită ca o cădere iremediabilă, ca o pierdere a prestigiului, ca o deposedare.

Boala reprezintă pentru organism o agresiune cu importante consecințe pe plan psihologic. Individul realizează pe plan psihologic boala ca o agresiune, ca un stres, ca o stare de insecuritate sau dezastru. Frica prealabilă este principalul element care dă amploare reacției la stres și mai ales, consecințelor afective după trecerea perioadei acute a stresului. Esențialul în cadrul îmbolnăvirilor este „anxietatea momentului”, posibilitatea unor noi complicații, amenințarea de noi suferințe și chiar distrugere.

Se pot releva 3 repere tipologice privind intrarea în boală:

1. Rezistența la propria slăbiciune;
2. Optimism necritic (refuză acceptarea bolii datorită supraestimării posibilității de vindecare rapidă)
3. Frica de diagnostic și tratament (în fond, frica de necunoscut). Uneori se merge la nominalizarea simptomelor bolii.

Pentru Cl. Herzlich, boala reprezintă un tablou complex şi specific de suferinţe, care poate fi cuprins în trei grupe de manifestări:

a. Boala distructivă, caracterizată prin: inactivitate; abandonul rolului familial şi profesional; dificultăţi financiare; excluderea din cadrul grupului social prin desocializarea bolnavului; sentimentele de izolare, inutilitate şi angoasă.

b. Boala eliberatoare, caracterizată prin: abandonul responsabilităţilor; sentimentul de repaus; impresia bolnavului că nu mai depinde de nimeni; impresia eliberării de obligaţiuni şi cerinţe sociale.

c. Boala profesiune, caracterizată prin: obţinerea de avantaje; adaptarea individului la boală şi trăirea limitelor impuse de aceasta în scopul

obţinerii unor avantaje personale; acceptarea bolii ca sursă de beneficii şi, în primul rând, ca mijloc de trai.

După Leriche, boala poate fi definită prin trei maniere diferite:

- O anumită stare a corpului;
- O anumită interpretare a medicului;
- Starea de conștiință a bolnavului.

Starea de boală este percepută ca o stare negativă, în timp ce conștiința de sănătate se exprimă printr-un sentiment de siguranță. Ceea ce este esențial în această stare - boală este anxietatea. Pacientul poate reacționa la boală prin optimism, pesimism, negare, indiferență sau independență, el poate accepta sau refuza ideea de boală [5].

Analizând în detalii procesul de apariţie şi derulare a procesului morbid, U. A. Igun remarcă existenţa a 11 stadii de evoluţie a bolii, după cum urmează:

- experienţa simptomelor;
- autotratamentul;
- comunicarea „stării de sănătate" alterate anturajului;
- instalarea clinică a simptomelor; - asumarea rolului de risc;
- exprimarea ajutorului din exterior;
- asumarea unui ipotetic tratament empiric;
- selecţia modelelor terapeutice şi a medicului;
- implementarea tratamentului corespunzător;
- evaluarea efectelor tratamentului;
- însănătoşirea şi recuperarea sănătăţii individului [3].

Comportamentul pacienților care se autoadresează la unitatea primiri urgente este dominat de trei trăsături principale:

1. îngustarea orizontului cu dimensiunea importanței lumii exterioare, creșterea anesteziei, centrul atenției devenind alimentația, digestia, excreția;
2. egocentrismul – lumea personală devenind astfel excesivă;
3. comportamentul tiranic și în același timp, dependent, cu aspect de regresiune infantilă.

După Delay și Pichot, pacientul intrat în boală se poate manifesta sub trei aspecte principale: dependența și regresiunea, evaziunea, exaltarea Eu-lui [5].

Felul în care pacientul apelează la Unitatea Primiri Urgente, la medic este foarte variat. Dacă în cazurile simple pacientul își expune simptomatologia, în 1/3 din cazuri simptomele descrise amână un anumit diagnostic. La realizarea mediului lucrativ și consecutiv a unei relații eficiente dintre medic și pacient concurează un șir de factori verbali, nonverbali și paraverbali, inclusiv un șir de tehnici de comunicare și competență emoțională, și anume:

- manifestarea empatiei;
- validarea emoțiilor pacientului;
- conștientizarea propriilor gânduri și emoții;
- informarea, psiho-educarea pacientului;
- reasigurarea realistă a pacientului;
- negocierea;
- asistare/ajutorarea pacientului de a-și asuma responsabilitatea;
- stabilirea limitelor.

Orice medic trebuie nu doar să aibă cunoștințe practice despre starea medicală a pacientului, dar și să fie familiarizat asupra psihologiei individuale a pacientului.

Rolul de bolnav implică un comportament specific, definit prin:

- scutirea de responsabilitățile care derivă din rolurile sociale, profesionale, familiale;
- cerea ajutorului celorlalți, comportament care poate oscila între asumarea exagerată a rolului de bolnav și respingerea ajutorului din cauza instalării complexelor de inferioritate;
- obligația bolnavului de a considera starea sa indezirabilă și de a coopera pentru vindecare;
- obligația pentru bolnav de a cere ajutor specializat, competent pentru vindecare, ceea ce implică acceptarea diagnosticului și mai ales a tratamentului. Depinde mult de structura de personalitate premorbidă a pacientului [1].

Tipul de temperament este strâns legat de caracteristicile anatomice și fiziologice înnăscute ale Activității Nervoase Superioare. Cu toate acestea, este posibil să existe unele schimbări pe parcursul vieții în indicatorii de temperament asociate cu condițiile de educație, cu un transfer de boli la o vârstă fragedă, cu modelele de nutriție, de igienă și cu condițiile generale de viață, inclusiv datorate particularităților caracterului [6].

Dominația unui singur element se manifestă sub forma unui tip de temperament, al cărui purtător a fost desemnat ca fiind:

1. Optimistul (sanguinic) poate fi descris ca fiind plin de viață, mobil, receptiv la evenimente, relativ ușor de experimentat eșecuri și probleme. Se adaptează rapid la noile condiții, converge rapid cu oamenii, sentimentele sale apar cu ușurință și sunt înlocuite cu altele noi, caracterizate prin expresii faciale bogate, mobilitate, expresivitate, uneori superficialitate, variabilitate.
2. Colericul poate fi descris ca fiind iute, impetuos, capabil să dea materia cu pasiune, dar dezechilibrat, predispus la izbucniri emoționale violente și schimbări dramatice de dispoziție. Se caracterizează prin excitabilitate ridicată, emotivitate puternică, uneori iritabilitate, afectivitate.
3. Flegmaticul poate fi caracterizat ca fiind lent, imperturbabil, cu aspirații stabile și o dispoziție mai mult sau mai puțin constantă, cu cea mai slabă exprimare exterioară a stărilor mentale. În mod caracteristic, noile forme de comportament se dezvoltă lent, dar se mențin mult timp, rareori își pierde cumpătul, nu este înclinat să se afecteze, se caracterizează prin echilibru, calm, uneori lene, apatie față de ceilalți, lenevie.
4. Melancolicul poate fi caracterizat ca fiind ușor vulnerabil, predispus să se simtă profund chiar și în fața unor eșecuri minore, dar reactiv în exterior. Este inhibat, îi este greu să se concentreze asupra unui singur lucru pentru o perioadă lungă de timp, influențele puternice duc la stupoare, uneori este retras, temător și anxios.

Dar persoana care se adresează la Unitatea Primiri Urgente are o suferință, o boală și are propriul tip de temperament, sau mai degrabă numele sunt aceleași, dar valoarea lor sună puțin diferit.

Melancolic. Fraza lui preferată este "Săracul de mine, mizerabilul, nimeni nu mă iubește. O astfel de persoană le poate face viața mizerabilă tuturor celor din jur cu văicărelile sale. Adesea, rudele sunt la îndemnul bolnavului în încercarea de a obține un grad de handicap, beneficii de orice fel, condiții speciale pentru studii sau muncă. Este de înțeles că aceștia doresc să facă viața mai ușoară pentru ruda sau copilul lor. Este mai probabil să creadă că toți cei din jurul său ar trebui să creeze condiții de "seră" pentru el. Și este puțin probabil că va exista un colectiv care să poată face acest lucru. Iar bunele intenții ale părinților săi vor crea doar prea multe probleme și dezamăgiri pentru el. Nu va găsi înțelegere în echipă, deci nu va putea obține rezultate bune pe plan profesional, ceea ce se va reflecta în bunăstarea sa materială. Cu alte cuvinte, toate cele trei componente ale sănătății vor fi

perturbate. Familia trebuie să știe cum să se comporte cu pacientul melancolic. Nu ar trebui să i se dea curs tuturor plângerilor sale. Cu blândețe și consecvență, trebuie să-i învețe să fie independenți în orice situație.

Relația unui astfel de pacient cu medicul este destul de pașnică. El va asculta cu atenție toate recomandările dând din cap cu tristețe. Dar în spatele ușii biroului va uita imediat de ele. "De ce să mă chinui cu autocontrolul când nimeni nu are nevoie de mine și viața mea s-a terminat!". Problema cu o astfel de persoană este că nu are un obiectiv clar pentru viitor. Toți oamenii au nevoie de o stare de sănătate bună pentru a-și atinge obiectivele: întemeierea unei familii, creșterea copiilor, succesul în munca creativă, studii, carieră etc. Atunci, autocontrolul nu va fi impus din exterior, ci va deveni parte integrantă a vieții cuiva, pentru că este imposibil să atingi un obiectiv fără el. Persoana însăși va simți nevoia de o sănătate bună (și, prin urmare, de autocontrol) pentru a-și pune în aplicare planurile.

Flegmatic. Această persoană trăiește după principiul: "Nu-mi pasă ce să fac, ce să nu fac, ordinele medicului. Cel mai important lucru este să nu-i descurajăm de la început să se controleze singuri. O astfel de persoană are nevoie, de asemenea, de un obiectiv în viitor. Dar are nevoie și de "șinele" care îl vor duce la acest obiectiv. Trebuie ajuat să se urce pe „șinele" autocontrolului și să primească un impuls. El va face tot ce trebuie să facă pe cont propriu. Bineînțeles, este posibil ca din când în când să fie nevoie de ajustat traseul acestuia, dar multe probleme pot fi rezolvate de unul singur, dacă nu se va interveni și nu-i va fi reprimată voința.

Inițiativa nu ar trebui să fie înăbușită și orice dorință de autonomie ar trebui să fie încurajată. Dar să nu fie impusă această independență. Dacă flegmaticul "merge" în depresie, atunci "scoateți-l" de acolo, nu va fi ușor, aproape imposibil, dar e posibil.

Coleric. Omul este asemeni unui pendul. El este capabil să recunoască faptul că este bolnav și să îl accepte. Poate fi foarte entuziasmat în ceea ce privește controlul afecțiunii sale, urmând meticulos ordinele medicului. Dar, pe măsură ce trece timpul, se plictisește, controlul zilnic îl obosește. "Nu vreau o astfel de viață!", spune el, și renunță treptat la autocontrol. După un timp începe să se "deterioreze". Apoi, colericul se recuperează și din nou este pentru respectarea strictă a tuturor regulilor necesare. Sentimentul se normalizează și totul o ia de la capăt. Deviza lui este: Nu să trăiești de dragul stăpânirii de sine, ci să te stăpânești de dragul de a trăi.

Sanguinic (Optimist). Atât medicii, cât și rudele îi consideră ușor de abordat. Ei au o doză de optimism și de pesimism, cu moderație. Sunt capabili să perceapă și să absoarbă cu ușurință informații, pe care le pun cu succes în practică. Dacă nu sunteți optimist, nu înseamnă că nu trebuie să vă străduiți să vă controlați o stare sau o boală în mod adecvat. Orice pacient trebuie să învețe cum să își controleze boala în funcție de starea de spirit [2].

În dependență de tipologia pacientului aflat în relație cu medicul se folosesc diverse moduri specifice de comunicare. În funcție de profilul psihosocial, sunt evidențiate mai multe tipuri de pacienți și moduri oportune de interacțiune cu ei:

- *pacientul anxios*: ținând cont de nevoia de securitate a acestui pacient, medicul poate adopta o tactică mai directă, totodată, ținând cont de orice amănunt semnalat de pacient;

- *pacientul depresiv:* în cazul pacienților depresivi o comunicare eficientă cu familia facilitează adaptarea la nevoile pacientului, iar aceasta, la rândul său, poate duce la diminuarea emoțiilor negative ale pacientului și la înlocuirea lor cu speranța;

- *pacientul dramatic:* în decursul asistării medicale el poate manifesta conduite regresive din perioada infantilă, iar medicul trebuie să fie atent să nu lezeze demnitatea lui în asemenea circumstanțe;

- *pacientul obsesional:* pune multe întrebări despre boală și tratament; vrea să fie informat despre cele mai mici amănunte; deseori nu acceptă tratamentul până nu-l înțelege cu exactitate;

- *pacientul suspicios:* are mereu senzația că nu are cel mai bun tratament, că diagnosticul nu este real. Fiind nemulțumit - permanent reproșează ceva. Cea mai bună strategie de interrelaționare cu asemenea pacient este ascultarea acestor reproșuri cu o atitudine de confidență, fără a exprima opinii pro sau contra;

- *pacientul antisocial*: în cazul unor asemenea pacienți medicul trebuie să explice ferm regulile de interacționare;

- *pacientul cu statut economic și social înalt:* preferă să discute cu personalul cu cel mai înalt rang ierarhic. Alianța terapeutică în cazul acestor pacienți este mereu subminată de nevoia de autoritate a pacientului;

- *pacientul medic:* doresc atitudini colegiale. În același timp, echipa medicală trebuie să conștientizeze că acest medic (coleg) este mai întâi de toate om și pacient, care are nevoie de suport emoțional, spiritual și social, neoferit, în mod normal, unui coleg [4].

Relația medic-pacient reprezintă cadrul în care se desfășoară actul medical și este o relație specială. Actualmente se remarcă o translație a atenției dinspre medic spre pacient, oferindu-i acestuia din urmă posibilitatea de a se implica în mod cât mai activ în luarea deciziilor privind abordarea afecțiunii de care suferă. De la relația medic-pacient de tip paternalist se ajunge astăzi la o colaborare între protagoniștii acestei relații, pacientul fiind acel care poate filtra prin prisma propriilor valori și nevoi cea mai potrivită abordare terapeutică, ceea ce îl va ajuta să devină independent, îl va responsabiliza, îi va permite să facă față mai ușor bolii și va asigura satisfacția acestuia, complianța la terapie și implicit, succesul actului medical. Pacientul poate îndeplini acest rol activ numai după ce primește din partea medicului informațiile corespunzătoare adaptate nivelului său de cunoștințe și mediului cultural din care provine, într-un limbaj accesibil [7].

BIBLIOGRAPHY

1. Athanasiu A. Tratat de psihologie medicală. București: Editura OscarPrint, 1998. ISBN: 973-9264-42-5.
2. Dumitrașcu D.L. Medicină psihosomatică. ed.II, rev. Editura Medicală Universitară ”Iuliu Hațieganu”. Cluj-Napoca, 2013. ISBN 978-973-693-534-3.
3. Enăchescu C., Enăchescu L. Psihosomatică. Iași: Polirom 2008. ISBN 978-973-46-1248-2.
4. Gîlcă B., Gramma R., Paladi A. GHID privind aplicarea procedurii de comunicare și consiliere a pacienților. Chișinău, 2018.
5. Oprea N., Revenco M., Oprea V., Chirița R., Chirița V., Cosmovici N. Psihologie medicală. Chișinău: Știința, 2021.
6. Mirsky I.A. Emotional hyperglycemia. Proceedings of the Central Society for Clinical Research. In: Research 19:74, 1946 [https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/20248576/]
7. Oliver S.M. Living with failing lungs. The doctor-patient relationship. In: Family Practice, 18(4), 430–439. [https://doi.org/10.1093/fampra/18.4.430]

INTENTIONAL PLURALITY IN THE NOVELS OF RÉJEAN DUCHARME

Ioana Grecu Alexandrov
Assist. Prof., PhD, „Grigore T. Popa" University of Medicine and Pharmacy, Iaşi

Abstract: The dual perspective of Ducharme's stories, where there are always two visions of the real world, two types of stylistic approach, two forms of linguistic expression, under the appearance of a contact between the two dominant languages (English and French), proves the fact that they belong to a category of literary works that enhance the social message of the plot; the structural scheme follows the poetic frames traced by M. Bakhtine and confirmed by other theoreticians of literature during the last decades.

Keywords: duality, vision, plot, scheme, structure

La parole dialogique, principe central de la théorie de Mikhaïl Bakhtine, constitue la clé conceptuelle qui ouvre la porte donnant accès à l'interprétation de l'un des aspects les plus importants de la poétique ducharmienne, l'intertextualité.

Bakhtine s'attache à montrer que, parmi les genres du discours, la prose romanesque favorise plus que tout autre la polyphonie et le dialogisme. Pour bien saisir la dynamique du principe dialogique, il nous semble pertinent de rappeler qu'il recouvre ce que Bakhtine définissait sous le concept de *littérature carnavalisée* : « […] celle qui a subi directement, sans intermédiaire, ou indirectement, après une série de stades transitoires, l'influence de tel ou tel aspect du folklore carnavalesque (antique ou médiéval). Tout le domaine comico-sérieux fournit un premier exemple d'une telle littérature. Nous pensons que la carnavalisation de la littérature est l'un des problèmes majeurs de la poétique historique et surtout de la poétique des genres. »[1] Evidemment, ce domaine « comico-sérieux » combinent un nombre étonnant d'éléments disparates, mais selon Bakhtine, la « perception carnavalesque »[2] du monde constitue le principe unificateur de ces multiples éléments Ces derniers peuvent être ramenés à quelques particularités littéraires : traitement de l'actualité contrairement à la distanciation épique ; mise en question de la tradition littéraire ; pluralité intentionnelle des styles et des voix ; mélange du sublime et du vulgaire, du sérieux et du comique ; emploi des genres intercalaires, parodie des genres élevés, mais sans les détruire ou les occulter, etc.[3]

L'œuvre romanesque de Réjean Ducharme est l'illustration fidèle de ces principes poétiques, dont elle extrait sa substance stylistique et son message esthétique. Pour Bakhtine, la question du style se confond avec le potentiel carnavalesque, dialogique ou polyphonique de l'énoncé narratif. Le style, c'est la représentation des genres du discours sous des formes diverses, mais parfaitement identifiables : parodie, pastiche, ironie, réfraction des intentions de l'auteur à travers le discours du narrateur et des personnages, genres intercalaires, etc. : « C'est précisément la diversité des langages, et non l'unité d'un langage commun normatif, qui apparaît comme la base du style. » [4]

[1]Mikhaïl Bakhtine, *La poétique de Dostoïevski*, Paris, Seuil, 1970, p. 152.
[2]Ibidem, p.183.
[3]Ibidem, pp. 152-15 3
[4]Ibidem, p.153.

Voilà donc comment les romans de Ducharme s'inscrivent parfaitement dans ce cadre d'exigences polyphoniques, sous la forme d'un discours narratif essentiellement parodique, ironique et pastichant.

La prose romanesque est censée être un énoncé virtuellement polyphonique, « une construction hybride par excellence »[5], ce qui, d'après Bakhtine, serait d'une importance majeure dans la structuration du style.

La perspective dualiste des récits ducharmiens, où il y a toujours question de deux visions sur le monde réel, deux types d'approches stylistiques, deux formes d'expression linguistique, sous l'apparence d'un contact entre deux langues dominantes (anglais et français), témoigne de leur appartenance à la catégorie des œuvres privilégiant la socialité du sujet, dont le schéma structural suit les cadres poétiques tracés par Bakhtine et confirmés par d'autres théoriciens de la littérature pendant les dernières dizaines d'années.

Loin d'avoir un caractère clos (et par cela, défiant les conceptions formalistes), le langage ducharmien produit un énoncé qui se trouve en relation intertextuelle, volontairement ou non, avec les autres discours. Ce fait appartient à une réalité textuelle générale confirmée par la perspective bakhtinienne :

« Toute énonciation-monologue, même s'il s'agit d'une inscription sur un monument, constitue un élément inaliénable de la communication verbale. Toute énonciation, même sous forme écrite figée, est une réponse à quelque chose et est construite comme telle. Elle n'est qu'un maillon de la chaîne des actes de parole. Toute inscription prolonge celles qui l'ont précédée, engage une polémique avec elles, s'attend à des réactions actives de compréhension, anticipe sur celles-ci, etc. Toute inscription constitue une partie inaliénable de la science ou de la littérature ou de la vie politique. »[6]

La critique reconnaît l'intertextualité comme une des données fondamentales du roman québécois, à partir du premier roman canadien (*Le chercheur de trésors ou l'influence d'un livre*, datant du 1837, de Philippe Aubert de Gaspé fils) et jusqu'à l'aube du récit canadien postmoderne, avec Réjean Ducharme, Yolande Villemaire et l'écriture des femmes, sans oublier l'œuvre d'Anne Hébert.

Le recours à l'intertexte français, dans le roman québécois des années 1940-1950 s'explique à la lumière du « conflit des codes » , alors que l'intertextualité qui traverse la production plus récente est interprétée en fonction de la poétique moderne. Cette modification s'affirme dans la période qui s'étend des années 1970 aux années 1990, période coïncidant avec la création de l'œuvre ducharmienne qui s'est constituée en véritable porte-drapeau pour les autres productions artistiques francophones de Canada, ayant contribué d'une manière décisive à l'explosion postmoderniste des années 1960 (le premier roman de Ducharme est paru en 1966) et à la percée du roman québécois sur la scène internationale.

Saisir donc l'évolution du roman québécois sous cet aspect singulier, mais fondamental, qu'est sa nature hautement intertextuelle peut apparaître réducteur, mais spécifique au caractère de celui-ci, car, dans les conditions où l'on parle de l'absence d'une véritable histoire du roman québécois, ce trait pourrait rendre compte d'un suivi diachronique- démarche pouvant remplacer, dans certaines conditions, une analyse socio-historique de cette représentation visible et invisible de la vie, de l'existence humaine. Tout peur servir de thème dans l'interprétation critique thématique, cela étant la conséquence directe de la manière dont l'auteur lui-même entend « modeler » le réel : une figure, un objet, un sentiment, car tout peut être un indice sur l'existence matérielle de l'écrivain.

[5]Gilles McMillan, *L'ode et le désode,* Québec, Essais Littéraires, l'Hexagone, 1995, p. 30.
[6]

BIBLIOGRAPHY

Œuvres de référence

1. Ducharme, Réjean, (1997) : *Le Nez qui voque*, coll. « Folio », Gallimard, Paris
2. Ducharme, Réjean, (1998) : *L'Avalée des avalés*, coll.« Folio », Gallimard, Paris
3. Ducharme, Réjean, (1999) : *Dévadé*, coll.« Folio », Gallimard, Paris
4. Ducharme, Réjean, (1999) : *L'hiver de force*, coll.« Folio », Gallimard, Paris
5. Ducharme, Réjean, (1999) : *Les enfantômes*, coll.« Folio », Gallimard, Paris

Œuvres critiques

1.Vincent Jouve, *Poétique du roman*, coll. »Cursus.Lettres », Paris, Armand Colin, 2007,

2.André Lamontagne, *Le roman québécois contemporain. Les voix sous les mots*, Québec, Editions Fides, collection Nouvelles Etudes Québécoises, 2004

3.Jean-Pierre Richard, *Poésie et Profondeur,* coll. Points/Essais, Paris, Seuil, 1976

4.Georges Poulet, *Entre moi et moi : essais critiques sur la conscience de soi*, Paris, éd. José Corti, 1977

5.Jean Rousset, *Forme et signification, essais sur les structures littéraires de Corneille à Claudel*, Paris, éd. José Corti, 1995

6.Pierre-Louis Vaillancourt, *De la pie-grièche à l'oiseau-moqueur,* Paris, L'Harmattan, 2000

7.Guy Corneau, *Père manquant fils manqué*, Montréal, éd. de l'Homme, 1989

8.Gilles McMillan, *L'ode et le désode,* Québec, Essais Littéraires, l'Hexagone, 1995

9. Mikhaïl Bakhtine, *La poétique de Dostoïevski*, Paris, Seuil, 1970

REGRESSION STRATEGY IN THE NOVELS OF RÉJEAN DUCHARME

Ioana Grecu Alexandrov
Assist. Prof., PhD, „Grigore T. Popa" University of Medicine and Pharmacy, Iaşi

Abstract: Ducharme's heroes use their isolation to show the schizophrenic faces of the society they are living in, built on dissociations, on the regressive identification of the father figure and on the delirium caused by the constant fight to fit into the modern world's rules and into a dysfunctional society. Thus, Ducharme's work may be interpreted as an attempt to put into practise the famous psychoanalytical method of transfer, transfigured into a very deep and meaningful relationship between the patient-reader and the psychoanalyst-writer.

Keywords: fiction, dissociation, society, regression, transfer

L'œuvre de Ducharme serait à juger comme la réussite ou l'échec d'un transfert, identique à « celui qui est à l'œuvre dans la relation entre un psychanalyste et son patient »[1].

Par le procédé de la régression, de l'introspection apparemment spontanée dans l'inconscient du personnage, le roman ducharmien est renvoyé à un rôle similaire à celui de « l'écoute muette de l'analyste, dont le silence est la condition même de la fabrication du récit »[2].

Inversement, un roman comme *Dévadé* assigne à son lecteur la place que Freud reconnaît à l'analyste « comme opérateur de liaisons entre les traces de sens » - les mensonges, les esquives, l'impensé – aussi bien que « les morceaux intelligibles et cohérents. »[3]

Comme ce lecteur ne peut pas intervenir oralement (à l'instar de l'analyste), il apporte quand même la dimension du dialogue lacanienne; par cela il tente évidemment une sorte de réinvention de l'écriture dans sa signification.

Le contenu référentiel est ainsi déconstruit par l'auteur qui renonce à ses capacités séductrices et manifeste son désir d'échange dans un modèle « transférentiel »[4], qui le rapproche du lecteur d'une manière directe, sans aucun intermédiaire.

Si l'auteur manipule insidieusement sa relation « thérapeutique » avec le lecteur, il excelle aussi dans la manipulation de ses personnages, tout en donnant l'impression d'une liberté totale du je/jeu narratif ; il nous donne l'impression que le comportement antisocial des héros ne tient pas à la révolte, mais à la maladie, à l'incapacité à s'intégrer. À l'aide d'une multiplicité de « psy » (psychiatrie, psychanalyse, psychologie), transmuées en véritable religion, l'auteur métamorphose les oppositions révoltées des personnages en « travers caractériels »[5]. On revendique et on dénonce, tour à tour, la paranoïa et la schizophrénie ; Bérénice traite ses maîtres de « jouisseurs, sadiques, paranoïaques et schizophréniques » (*A* : 234), ce qui correspond en tant que dénonciation à un passage de *L'Hiver de force* : «Traverser, en criant pour l'écho, le petit tunnel verdâtre où des paranoïaques ont dessiné des croix gommées » (*H* : 129). André et Nicole s'autoproclament tantôt paranoïaques, tantôt

[1]Pierre-Louis Vaillancourt, *De la pie-grièche à l'oiseau-moqueur,* Paris, L'Harmattan, 2000, p.198.
[2]Idem
[3]Ibidem, p. 199
[4]Ibidem, p.200.
[5]Ibidem, p.82.

schizophrènes – leur manière à eux d'affronter les « manœuvres » adverses pour « classer leur refus de l'intégration et de l'uniformisation sociales comme une singulière déviation. »[6]

Ainsi, la paranoïa et la schizophrénie deviennent-elles chez Ducharme des modes par lesquels ses personnages affirment leur identité et par lesquels les règles définitoires canoniques sont renversées : ce qui est généralement considéré comme comportement normal est détruit, tandis que l'anormalité déclarée fait preuve d'un naturel bouleversant des modèles nouveaux qui ne sont pas sans rappeler ceux de la « schizo-analyse développée par Gilles Deleuze et Félix Guattari »[7]. Le crocus cueilli dans le parc illustre ces transgressions dans *L'Hiver de force* : « Le crocus attend Catherine dans une boîte de conserve devant sa porte. Nous avec. On s'est mis dedans. C'est un phénomène d'identification schizophrénique doublé d'un transfert d'affection » (*H* : 201).

En fait, les héros ducharmiens se servent de leur isolement pour démasquer « l'inconscient profondément schizophrénique de la société », bâti sur des dissociations, sur « des identifications régressives au nom du père », sur « des délires provoqués par le tourbillon incessant des noms propres du monde et de l'histoire »[8].

Dans *Les Enfantômes*, résumé par Gilles McMillan en termes de duels d' « enfance idyllique et mère toute-puissante »[9], il y a un troisième acteur, refoulé au niveau implicite de la fiction, mais qui revêt une importance capitale : le père, archétype de l'autorité, mais aussi figure de l'insertion sociale, par laquelle « l'enfant (le sujet) est détourné du désir de la mère pour s'ouvrir au monde, à l'autre »[10].

Depuis Freud et Lévi-Strauss, le discours de la psychanalyse et de l'anthropologie accorde une place essentielle au récit oedipien sur le plan de l'interprétation des textes littéraires ; Guy Corneau, psychanalyste québécois, a étudié le rôle du père dans la structuration psychologique de l'individu masculin : « Le père, en provoquant la fin de la fusion totale entre la mère et son enfant, vient casser l'identification entre le désir et l'objet du désir.[…] L'enfant pourra prendre conscience du désir comme étant un 'fait psychique' qui possède une existence en soi, une existence indépendante du fait que ce désir trouve ou non satisfaction dans la réalité extérieure. Cette frustration crée […] un espace intérieur : elle donne naissance à l'intériorité du fils. La fusion entre le moi […] et l'inconscient […] se trouve défaite, et ceci est d'une importance capitale pour la structuration de la psyché. »[11]

Les rapprochements que fait Corneau des dimensions psychanalytique et sociale du sujet constituent un modèle fécond dans le contexte des *Enfantômes* ; la quête de l'univers maternel et de l'enfance idyllique, ajoutée à l'absence du père, fonde la problématique psychanalytique du récit. Le langage au caractère anthropomorphique manifeste le désir du narrateur de fusionner avec la nature, tandis que son machisme est également significatif d'un comportement sexuel stéréotypé : « la frustration de l'inceste permet la séparation entre nature et culture. Un homme qui vit fusionné à son intérieur vit aussi fusionné au monde extérieur. Il devient la culture et se trouve identifié aux stéréotypes en place. »[12]

Cependant, la quête initiale de Vincent Falardeau semble être un échec, et la rédaction des mémoires révèle paradoxalement son refus de l'inceste et son désir de l'autre. Ses mémoires – écriture parodique – renversent les lieux communs du discours de la psychanalyse et la quête ambivalente du narrateur, partagé entre un désir de repli sur lui-

[6]Ibidem, p.83.
[7]Ibidem, p.83.
[8]Ibidem, p.84.
[9]Gilles McMillan, *L'ode et le désode,* Québec, Essais Littéraires, l'Hexagone, 1995, p. 60.
[10]Ibidem, p. 34.
[11]Guy Corneau, *Père manquant fils manqué*, Montréal, éd. de l'Homme, 1989, p. 21.
[12]Ibidem, p. 36.

même et un désir d'ouverture sur l'autre, illustre la problématique inceste/altérité, présente dans la plupart des romans ducharmiens.

La résistance du narrateur à faire l' « analyse » est déterminante tout au long de l'énonciation. À l'inverse d'une auto-analyse qui pourrait éclaircir certaines résistances, il s'abandonne à la fascination de l'instant présent, de l'écriture, d'un désir trouble et ambivalent qu'il ne cherche pas à élucider. Ce refus d'analyse fait l'objet d'une évaluation explicite dans un passage où Vincent décrit sa vie sexuelle avec Alberta :

« On ne faisait plus l'amour, ma femme et moi. Je devrais dire, sans mettre trop les points sur les zizis, qu'on ne se caressait plus, car on ne l'avait jamais fait vraiment […]. On l'avait fait comme l'auraient fait Landry et la Petite Fadette s'ils avaient été vicieux ou s'ils s'étaient laissés aller un peu. » (*E* : 49-50).

Le narrateur réfute l'essence de l'homme et par conséquent la pulsion sexuelle, prise comme « métaphore du désir essentiel »[13], ne peut pas être considérée péché ou vertu ; chez Bérénice Einberg, elle est Passion tout simplement, qui renverse le mouvement de la séduction en l'immobilisant dans l'inceste. Le sujet subit une sorte d'ataraxie, car il est happé par une aspiration si possessive et si exclusive que la circulation des sensations se trouve complètement bloquée.

La Passion de Bérénice crée d'abord le mythe de la mère unique – valeur indissociable, possédée et reconnue comme telle – qui s'avère être un échec ; comme palliatif, elle crée ensuite la légende de la sœur – être exclusivement au service de Bérénice, esclave et sujet amoureux (« Asalelphuni était la sœur de Jezrahel […], n'était que ça, ne faisait qu'être ça. Elle passait les vingt-quatre vingt-quatrièmes de son temps à être la sœur de Jezrahel […]. Comme c'est beau », *A* : 212). Elle finit par la fiction d'un troisième lien incestueux, avec son frère Christian. Son image est censée symboliser l'abolition de la différence et ainsi le frère devient l'amant. La Passion de Bérénice se nourrit du renoncement, se répète et se redit dans l'absence de l'autre, non sans un humour noir qui a le rôle thérapeutique de calmer une frustration permanente.

L'ironie fonctionne ainsi comme une marque de l'inconscient et les traces qui permettent de lire cette ironie à travers le texte littéraire sont notamment la dénégation par où s'opère mieux, selon Freud, le « retour du refoulé ». Dans *Dévadé*, l'incipit annonce ce retour par une ironie assertive : « Ce n'est pas pour me vanter mais ce n'est pas une vie » (*D* : 11) ; plus loin : « Ce n'est pas pour me vanter mais c'est moi tout craché, exposé tout nu et tout mouillé » (*D* :93) ; « Ce n'est pas pour me vanter mais je n'ai pas perdu la main » (*D* :55) – autant de formules où « se fait le deuil de la vérité et non pas la victoire de l'affirmation sous la négation »[14]. En fait, on se demande si ironiser, n'est-ce pas faire appel aux ressources inconscientes de l'humour de l'autre ? – ce qui confirme l'idée qu'en introduisant le double sens dans son discours, le locuteur ironique se donne un instrument privilégié pour pénétrer dans l'inconscient de l'autre.

On voit ainsi comment les romans ducharmiens reconstituent, à partir d'une approche tragique et ironique à la fois, la découverte d'un monde double peuplé par des personnages doubles, partagés entre un inconscient qui veut surgir à la surface et une conscience qui ne sait plus quels moyens employer pour fuir le réel.

Chaque lecture thématique oriente est le produit de l'intuition, car la plasticité des thèmes oblige à avoir une option ; ce sera forcément une option dictée par l'empathie, car le lecteur emprunt les mouvements de l'œuvre, en reproduisant l'acte de conscience exprimé, car il s'agit bien d'un acte de conscience qui fonctionne comme un point de départ unique dans la création littéraire ainsi que dans la démarche de la perception du produit littéraire. Si

[13]Pierre-Louis Vaillancourt, *De la pie-grièche à l'oiseau-moqueur,* Paris, L'Harmattan, 2000, p. 63.
[14]Ibidem, p. 206.

Georges Poulet[15] parlait du point de départ généré par un état qu'on perçoit indubitablement comme un acte de conscience en tant que déclencheur du monde fictionnel, Jean Rousset[16] considérait l'œuvre comme un produit, un effet dont la cause est en étroit rapport avec la formation. Dans les deux cas, on a affaire à une conception spiritualiste et dynamique de l'acte créateur, où un destin spirituel s'accomplit par la création de la vie.

Cette conception serait donc le fondement de la vision critique thématique, ayant ses racines dans le romantisme allemand qui avait fondé la théorie de l'œuvre d'art, théorie selon laquelle celle-ci n'est pas conçue en fonction d'un modèle (d'où le rejet de l'imitation), mais plutôt comme le résultat d'une force créatrice originale ; cette originalité créatrice consisterait justement à faire de la structure intérieure de la personne le déterminant de la naissance et de l'organisation de l'œuvre ; par conséquent, si l'on revient aux propos de Georges Poulet et à son point de départ unique pour tous les romanciers, on en déduit le fait que le point d'arrivée est différent, évidemment, vu la complexité de chaque structure intérieure, psychique de l'être humain.

Le dénouement de l'acte créateur, l'œuvre artistique serait dans la vision « thématique » un produit unique, exclusivement ressorti de l'avatar d'une conscience humaine unique au même point, sans histoire ni filiation ; l'œuvre provient de l'univers imaginaire propre à chaque artiste, tout en étant un produit imaginaire et imagé à la fois. Les thèmes seraient par ailleurs les signes, les traces ou les marques de cet univers que l'approche thématique se propose de reconstituer.

Il ne faut pas considérer les caractéristiques formelles de l'œuvre en elles-mêmes, dans le sens où une production artistique crée une direction, trace un parcours qui influence la vie ; il s'agit d'un circuit vie-œuvre-vie, d'un va-et-vient dialectique, d'une réversibilité du processus créateur ; ce phénomène concerne le lecteur ainsi que l'auteur, car ils s'influencent réciproquement à travers les expériences « intra » et « extra » fictionnelles.

Ainsi, influencé par la vie concrète, matérielle, l'auteur transforme-t-il en thème toute représentation visible et invisible de la vie, de l'existence humaine. Tout peur servir de thème dans l'interprétation critique thématique, cela étant la conséquence directe de la manière dont l'auteur lui-même entend « modeler » le réel : une figure, un objet, un sentiment, car tout peut être un indice sur l'existence matérielle de l'écrivain.

BIBLIOGRAPHY

Œuvres de référence

1. Ducharme, Réjean, (1997) : *Le Nez qui voque*, coll. « Folio », Gallimard, Paris
2. Ducharme, Réjean, (1998) : *L'Avalée des avalés*, coll.« Folio », Gallimard, Paris
3. Ducharme, Réjean, (1999) : *Dévadé*, coll.« Folio », Gallimard, Paris
4. Ducharme, Réjean, (1999) : *L'hiver de force*, coll.« Folio », Gallimard, Paris
5. Ducharme, Réjean, (1999) : *Les enfantômes*, coll.« Folio », Gallimard, Paris

Œuvres critiques

1.Vincent Jouve, *Poétique du roman*, coll. »Cursus.Lettres », Paris, Armand Colin, 2007,

2.André Lamontagne, *Le roman québécois contemporain. Les voix sous les mots*, Québec, Editions Fides, collection Nouvelles Etudes Québécoises, 2004

3.Jean-Pierre Richard, *Poésie et Profondeur,* coll. Points/Essais, Paris, Seuil, 1976

[15]Cf. Georges Poulet, *Entre moi et moi : essais critiques sur la conscience de soi*, Paris, éd. José Corti, 1977

[16] Cf. Jean Rousset, *Forme et signification, essais sur les structures littéraires de Corneille à Claudel,* Paris, éd. José Corti, 1995

4.Georges Poulet, *Entre moi et moi : essais critiques sur la conscience de soi*, Paris, éd. José Corti, 1977

5.Jean Rousset, *Forme et signification, essais sur les structures littéraires de Corneille à Claudel*, Paris, éd. José Corti, 1995

6.Pierre-Louis Vaillancourt, *De la pie-grièche à l'oiseau-moqueur,* Paris, L'Harmattan, 2000

7.Guy Corneau, *Père manquant fils manqué*, Montréal, éd. de l'Homme, 1989

8.Gilles McMillan, *L'ode et le désode,* Québec, Essais Littéraires, l'Hexagone, 1995

THE INFLUENCE OF EMILE NELLIGAN AND OTHER WRITERS IN THE NOVELS OF RÉJEAN DUCHARME

Ioana Grecu-Alexandrov, Victor Alexandrov
Assist. Prof., PhD, „Grigore T. Popa" University of Medicine and Pharmacy, Iaşi PhD in Medieval Studies, Independent Scholar, Budapest

Abstract: The intertextual function in the novels of Réjean Ducharme had been deeply analysed by the critics, as the parodical texts have a high influence on the construction of fiction in itself; therefore, we can ask ourselves about the significance of an opposition against the regional novel of the XIXth century, in a moment where the Canadian novel seems to be open to new approaches. It is mainly by returning to the sociolinguistic situation of Ducharme's novels that we may identify which fragments of previous literary works have been turned into parody in his stories.

Keywords: parody, opposition, sociolinguistic, regional, approach

L'œuvre d'Émile Nelligan est constamment présente dans le premier roman ducharmien ; on pourrait même affirmer « qu'elle va jusqu'à en constituer l'intertexte le plus important. »[1] C'est-à-dire qu'en dehors des vers cités par les deux enfants, on trouve aussi une pastiche de la poésie de Nelligan composé par Constance, et parfois des pans entiers de texte où sa poésie se trouve en quelque sorte à la fois « récrite et reconnaissable. »

C'est le cas du *Vaisseau d'Or* dont on trouve de multiples échos dans le passage suivant : « L'orme, c'est mon navire. Quand je ne sais plus quoi faire, je m'embarque. J'ai noué une oriflamme jaune au faîte. La vieille boîte de conserve toute rouillée qui pend au bout d'une ficelle, c'est mon ancre. Larguez les continents. Hissez les horizons. Ici, on part. J'ai mis le cap sur des rivages plus escarpés et plus volcaniques que ceux de ce pays. Je suis à cheval sur la branche la plus haute, pour voir si des récits se détachent de la brume. Tout à coup, mon pied dérape, je perds l'équilibre. Je chavire. » (*A* :16-17). Le « navire » de Bérénice est totalement imaginaires', comme l'est d'ailleurs le « Vaisseau » de Nelligan. Toutefois, chez Ducharme, la métaphore est présente dès le début de la description, alors que dans le poème, ce n'est qu'à la fin que le « Vaisseau » s'affiche comme métaphore du cœur. De la même façon, si le coeur du poète « *sombre* à la fin *dans l'abîme du rêve*, on sait que lorsque Bérénice *dérape*, c'est pour retomber dans le monde réel. »[2]

C'est ainsi qu'on peut dire qu'il y a réécriture du poème de Nelligan- citation « entre les lignes »[3] et donc intertexte, dont certains éléments sont néanmoins reconnaissables :

« *Le Vaisseau d'Or* versus *l'orme* ; *ce fut un grand vaisseau* versus *l'Orme, c'est mon navire* ; *taillé dans l'or massif au soleil excessif* versus *oriflamme jaune* ; *ses mâts touchaient l'azur* versus *au faîte, sur la branche la plus haute* ; *et le naufrage horrible inclina sa carène* versus *tout d'un coup mon pied dérape, je perds l'équilibre* ; *hélas il a sombré dans l'abîme du rêve* versus *je chavire*. »[4]

[1]Chantal de Grandpré, *L'Avalée des avalés. Réjean Ducharme. Parcours de lecture*, Paris, Bertrand Lacoste, 1991, p. 49.
[2]Ibidem, p. 49.
[3]Ibidem, pp. 49-50.
[4]Ibidem, p. 50.

Outre ces correspondances lexicales et sémantiques, on trouve encore, au cœur du passage de « l'orme », deux phrases qui nous renvoient au poème sur le plan formel : « Larguez les continents. Hissez les horizons » constituent en effet « un bel alexandrin »[5].

En dehors des références littéraires très diverses (Banville, Flaubert, Aristophane, Homère, Virgile, Edgar Poe, Xénophon), dont quelques unes à caractère obsessionnel (voir Nelligan), les romans de Ducharme abondent en allusions historiques et religieuses ; dans *l'Avalée des avalés* prédominent les noms et les situations bibliques, l'origine juive de la protagoniste justifiant les incursions dans l'histoire ancienne, des grands fondateurs des peuples ; «Priez Yahveh! » (*A* : 14), « Yahveh fait sonner des clairons et battre des tambours dans tous les cœurs : Sa terre et Son peuple sont menacés. Yahveh est en colère (…). » (*A* : 108), « Crois-moi quand je te dis que je t'envie de pouvoir prendre dans ta main un flambeau que Noé et Lamech avaient tenu de Malaléel et Jared qui l'avaient eu de Caïnan et Enos à qui l'avaient confié Seth et Adam. » (*A* : 111), « Dans la Bible, Éliézer est le valet de Rebecca. » (*A* :113), « Il existe un abîme entre nous, un immense abîme, un abîme de mille ans, un abîme aussi grand qu'entre moi et Récarède Ier, roi des Wisigoths d'Espagne. » (*A* :132), « Je monterai Pégas et monterai à l'assaut de l'Olympe, comme les Titans, comme Ajax d'Oïlée, comme Bellérophon. » (*A* : 162), « Il y en a qui, comme Léandre, traversent l'Hellespont à la nage, d'autres qui traversent la Manche à la nage. Christian, bien assis dans sa chaise, traverse une crise religieuse. C'est une crise religieuse à la quatrième puissance, une crise religieuse comparable aux supplices infligés par Phalaris : c'est sa crise religieuse. » (*A* : 162), « Il (Einberg), lit à haute voix dans son édition princeps de la Bible. S'il continue, il va me lire tout le Livre de Ruth. » (*A* : 178), « Voici les fils de Hur, père d'Etam : Jezrahel, Jéséma, Jébédos ; le nom de leur sœur était Asalelphuni. » (*A* : 211), « j'ai lu que Ganymède était le plus beau des mortels et qu'ayant pris la forme d'un aigle, Zeus ou l'autre (Jupiter) l'enleva pour en faire l'échanson des dieux. », « pauvre Jeanne d'Arc » (*A* : 230), « les Einberg d'Arménie n'auraient jamais osé commencer une journée, une seule, sans s'être auparavant purifiés dans l'Araxe ou la Koura. Ce qu'il faut qu'un être fasse le matin de la Yom-Kippour, Zio en est sûr, c'est aller faire trempette dans les eaux de l'Hudson. (…) Maintenant, il ne m'appelle plus à la Thora. » (*A* : 240), « j'ai beau leur dire que j'ai entendu l'appel de Moïse, de Josué, des Juges et des autres. » (*A* : 328), « je ne suis pas que mon sexe, (…) j'ai une fois deux bras et une fois deux jambes, comme Bellérophon, comme Achille d'Oïlée, dit le petit Achille. » (*A* : 345), « Depuis qu'Urlysse, ce laid, cette décimale, a tué le Cycloque, il n'y a plus de dangir ! Il n'y a plus de Johanne d'Arc parce qu'il n'y a plus d'Onglais, plus un seul, pas le mohaindre ! Tu pux durmir sur tes deux aroilles ! Depuis que Harcule, ce laid, cette décimale, a tué le singlier d'Erymanthe, il n'y a plus de dangir ! » (*A* : 356), « - Je suis Aricie, la princesse athénienne douce dont personne ne s'occupe. Qui es-tu ? - Je suis Jupiter, ni plus ni moins. » (*A* : 371).

Les exemples peuvent continuer, car la protagoniste, l'auteur de la majorité de ces énoncés livresques manifeste de forts accès de bovarysme, ayant une prédilection pour un univers peuplé par des héros légendaires, des femmes héroïnes et des aventures passionnantes- tendance qu'elle reconnaît elle-même avoir, comme une tentative d'évasion dans un monde juste et idéal : « Mlle Bovary était amoureuse des bombes et des grenades. On allait boucler une ceinture de grenades autour des reins de Mlle Bovary. Il lui restait un instant pour se faire une raison : elle devint mystique. Mlle Bovary, c'est moi. » (*A* : 329).

Réjean Ducharme donne dans ce premier roman l'impression d'un style fortement allusif et éclectique, avec une tonalité singulière, très reconnaissable : usage ludique du langage, goût de la répétition obsessionnelle, kaléidoscope de références culturelles,

[5]Ibidem, p. 50.

calambours, jeux de mots, au beau milieu desquels s'impose comme visiblement programmatique, une intertextualité prononcée.

La préface du *Nez qui voque* nous introduit directement dans l'univers fictionnel ducharmien, peuplé par des fantasmes intertextuels ; dans quelques lignes, on fait connaissance avec des noms illustres de la littérature et de la philosophie, en passant par la politique, dans un exercice de dérision édificateur, annoncé dans le titre : *Glané au hasard de leurs œuvres pour l'édification (érection) des races (d'Érasme)* ; on y voit déjà la parodie naissante de la condition humaine et de notre identité :

" « Ah comme la neige a neigé,
Mon cœur est consumé de givre.
Qu'est-ce que le spasme de vivre
A la douleur que j'ai, que j'ai ? » (Émile Nelligan, de memoire.)
« Ah ! » (Colette.)
« Je me… » (Barrès.)
« Oh ! » (Kierkegaard.)
« Ah ! » (Platon.)
« Sur la… » (Mauriac.)
« Ich… » (Hitler.)
« Ils… ne…la…votre…votre…leur… » (Musset.)
« Ah ! » (George Sand.)
« Il fait… » (Gide.)
« Les Messieurs de vos a semblez… » (Iberville.)
« Un estourdi plein de présomption angloise… » (Iberville.)
« Nous rencontrâmes un baleinier Américain qui faisait la pêche à la baleine. » (Léandre Ducharme.)
« L'auteur sollicite l'indulgence pour la qualité de cette production. » (Léandre Ducharme.)
« Le beau n'est pas nécessairement difficile à faire. Le beau n'est pas nécessaire. Le beau n'est pas. Le beau nez ! » (Auteur imaginaire.) " (*N* : 9).

Quelques pages plus loin, l'auteur confirme son penchant vers les citations ambiguës, de fausses citations qui donnent une impression de reconstitution historique : « *Le quatrième, mon frère Chateaugué enseigne du Sr. De Sérigny estant à la garde du fort ennemi (Nelson) pour les empescher de faire sorty y fut tué d'un coup de mousquet.* C'est Iberville qui a écrit cela. » (*N* : 21).

La poésie de Nelligan est également présente dans ce roman ducharmien, venant confirmer l'obsession des personnages pour le message symboliste de ce poète, citation qui donne parfois l'occasion d'une brève considération critique dans le style ironique consacré par Ducharme : «*Mon âme est le donjon des mortels péchés noirs*. C'est du Nelligan. Ce n'est ni génial, ni général, ni maréchal. Mais c'est clair. Nelligan était victime de la noirceur, de la crasse d'âme, de l'impuritude. » (*N* : 45), « Chateaugué déchire le rideau en quatre, longitudinalement, et me noue une cravate à la Nelligan (…). Je pourrais en écrire des pages et des pages sur Nelligan. Quelques-uns de ses vers, comme : *Lorsque nous lisions Werther au fond des bois…* semblaient parler de nous. » (*N* : 45).

Les allusions aux grands classiques de la littérature et de la philosophie sont formulées toujours dans un registre ironique, trivial à dessein, comme pour nous transmettre que la mémoire des valeurs spirituelles universelles est très relative et soumise à un subjectivisme visible, en fonction du niveau de conscience à partir duquel on l'approche : « C'est un tour de force que d'avoir lu Hegel, Kierkegaard ou Racine. Il n'y a pas de femmes qui se déshabillent dans Hegel, dans Racine. Donc, quel intérêt ? » (*N* : 57), « Si je n'étais pas

assis, je serais debout, bien debout, confortablement debout, comme Alexandre, comme Xerxès, comme Jeanne d'Arc, comme sainte Lucie d'Alexandrie. (…) Je fais mon petit Jean Racine, mon petit La Rochefoucauld, mon petit La Fontaine, mon petit hostie de comique. » (*N* : 96), « Victor Hugo ? Qui est-ce ? Un misérable. (Jeu de mots avec *Les Misérables*. Ceux qui connaissent Victor Hugo répondent : *Les Misérables*.) » (*N* : 102).

Quand aux jugements de valeur, Ducharme nous offre un exemple de réduction axiologique à l'absurde, approche qui lui est si familière, dans son but de démontrer la relativité des classements socio-artistiques traditionnels : « Un livre de Lope de Vega a bien plus de prestige dans les cercles intellectuels qu'un tableau de Vélasquez. (…) Ceux qui parlent ont bien plus de prestige que ceux qui se ferment la gueule. Par exemple, qui a jamais entendu parler de Rembrandt ? (…) Écrire rend digne d'amour, comme dit Barrès. Savez-vous pourquoi Barrès écrit ? C'est parce qu'il n'a pas pu se débarrasser de l'influence de ses professeurs. (…) Je n'ai pas l'honneur de vous connaître, Monsieur Barrès. Dans ma tête, il n'y a que votre nom. Votre nom est comme tous les autres noms qu'on peut lire dans les dictionnaires et qu'on apprend à l'école. Paul Morand est égal à Francis Carco qui est égal à Elvis Presley qui est égal à Pie XII qui est égal à Pancho Villa qui est égal à Ignace de Loyola qui est égal à Arnolphe Hitler. » (*N* : 127).

La charge intertextuelle diminue au fur et à mesure qu'on arrive aux romans de la deuxième période de création ducharmienne, où les longues et élaborées digressions littéraires conçues dans un registre parodique cèdent le pas aux polémiques linguistiques consacrées au conflit des deux langues dominantes au Canada, et aux références à la culture moderne globalisée, à l'empreinte fortement matérielle de cette culture, tout en gardant un ton ironique et subtilement inquiet quant à l'avenir des valeurs francophones traditionnelles sur le territoire canadien.

Ainsi, dans *Dévadé, Va savoir* ou *Gros Mots*, l'on trouve très peu d'allusions aux œuvres classiques ; des syntagmes et des métaphores toujours travaillés en registre parodique, ayant pour but unique celui de nuancer un discours de plus en plus tributaire à la culture pop d'influence anglophone, et surtout américaine : « Et j'ai peu à peu perdu mon Lady Chatterley's Laveur complex. » (*D* : 17), « Tu ressembles à l'Étranger de Camus en livre de poche. » (*D* : 45), « Elle tâche par là-dessus de m'intéresser aux *Caprices* de Goya, des gravures de luxe imprimées en Italie. (…) Maggie lui a mis du Baudelaire sur le signet de Books&Things, sa librairie. » (*D* : 55), « Chocotte comme elle est, elle lisait des lettres de Nietzsche. » (*D* : 111), « On les avait nommées Talitha (petite fille) et Tabitha (gazelle) ; tu avais trouvé ça dans la Bible, où elles sont miraculées. » (*V* : 39), « Où est passé mon vaisseau d'or, comme dirait Nelligan… » (*V* : 154), « En rouvrant mon Balzac, j'entends comme un écho. *Lucien jeta sur Esther un regard mendiant, un de ces regards propres à ces hommes faibles et avides, pleins de tendresse dans le cœur et de lâcheté dans le caractère*…Encore, encore !... Coup sur coup, sans m'arrêter, j'ai terminé les *Courtisanes* et dévoré la moitié du *Lys dans la vallée*.» (V:255-256).

Dans *Gros Mots*, les allusions littéraires se perdent dans une atmosphère de ville cosmopolite, animée par un rythme de plus en plus alerte, qui vit branchée aux tendances postmodernistes de vie, sous l'influence grandissante, envahissante même, de la culture nord-américaine :

> «-Allô, are you nobody, too ?
>
> Julien, qui n'a pas lu Emily Dickinson, me répond que ça se pourrait bien mais il va me passer quelqu'un mieux qualifier pour me renseigner. » (*G :*13) , « Il s'agit, sans troubler son si joli sommeil, d'écarter un membre ici et là, ou sa chemise aux couleurs des Cardinaux de Saint-Louis ? Ou des Orioles des Baltimore. Elle en a tout un assortiment ? Les plus lyriques. Celles qu'Emily Dickinson, qui aimait les oiseaux, sinon le baseball,

aurait choisies. » (*G :* 35) , « Mais si je travaillais, je ne serais plus une vraie petite tare. Ça me refroidirait avec Emily (Dickinson) qui n'a jamais rien fait. » (*G :* 79), « -Flaf aflaf, aflaf aflaf, aflaf euk…(Du Gauvreau ? En tout cas pas du Dickinson.) » (*G :* 185), « Ne t'en va pas, attends, donne-moi encore une minute, une heure, je vais t'amuser, je vais trouver de quoi…Nous sentîmes notre blessure se rouvrir et nos larmes se répandirent…Anna de Noailles. -C'est très descriptif . –Une grande sublimeuse ! » (*G :* 277), « Puis il n'y a plus eu qu'un vieux rogaton qui se prend, avec ses conquêtes à califourchon, pour Napoléon à Sainte-Hélène. Sainte-Hélène ! Il va l'appeler Sainte-Hélène. » (*G :* 307).

En guise de conclusion, on pourrait facilement remarquer le fait que, à part les références déjà consacrées au poète Émile Nelligan, ces derniers romans ducharmiens gardent peu de l'imaginaire symbolique et mythologique qui dominait dans la première étape de sa création.

BIBLIOGRAPHY

Œuvres de référence

1.Ducharme, Réjean, (1997) : *Le Nez qui voque*, coll. « Folio », Gallimard, Paris

2. Ducharme, Réjean, (1998) : *L'Avalée des avalés*, coll.« Folio », Gallimard, Paris

3.Ducharme, Réjean, (1999) : *Gros mots*, coll.« Folio », Gallimard, Paris

4.Ducharme, Réjean, (1999) : *Va savoir*, coll.« Folio », Gallimard, Paris

5.Ducharme, Réjean, (1999) : *Dévadé*, coll.« Folio », Gallimard, Paris

Œuvres critiques

1.Vincent Jouve, *Poétique du roman*, coll. »Cursus.Lettres », Paris, Armand Colin, 2007,

2.André Lamontagne, *Le roman québécois contemporain. Les voix sous les mots*, Québec, Editions Fides, collection Nouvelles Etudes Québécoises, 2004

3.Jean-Pierre Richard, *Poésie et Profondeur,* coll. Points/Essais, Paris, Seuil, 1976

4.Georges Poulet, *Entre moi et moi : essais critiques sur la conscience de soi*, Paris, éd. José Corti, 1977

5.Jean Rousset, *Forme et signification, essais sur les structures littéraires de Corneille à Claudel*, Paris, éd. José Corti, 1995

6.Pierre-Louis Vaillancourt, *De la pie-grièche à l'oiseau-moqueur,* Paris, L'Harmattan, 2000

7.Guy Corneau, *Père manquant fils manqué*, Montréal, éd. de l'Homme, 1989

8.Gilles McMillan, *L'ode et le désode,* Québec, Essais Littéraires, l'Hexagone, 1995

9. Chantal de Grandpré, *L'Avalée des avalés. Réjean Ducharme. Parcours de lecture*, Paris, Bertrand Lacoste, 1991

THE RURAL, THE EXOTIC AND THE BALKAN- ROMANIAN CULTURAL GOODS FOR EXPORT

Mona Momescu
Assist. Prof., PhD, „Ovidius" University of Constanţa

Abstract: The article explores the ways in which, during the interwar period, the representations of Romanian identity were based on a mechanism that can be defined as "cultural demand and supply". The particular Romanian type of cultural goods meant to brand a country developed along the rural, the exotic and the Balkan, i.e. a tamed type of exoticism that combined art, fashion, ethnography, food, and was advertised by the Royal House of Romania to the public of the United States after 1919.

Keywords: exoticism, Queen Marie of Romania, autochtonism, ethnography, Romanian-American relations.

The "exoticism" label has been overused, interpreted and sometimes displaced, as a kind of antonomasia for everything that was outside one's collective self, or involved some form of contact with a space difficult to reach, suitable for colonization or simply intriguing.

A simple search will generate thousands of book-length studies or occasional academic papers on the topic; they range from interpretations of classic essays on the matter, such as Victor Segalen's, to the seminal work of Edward Said on "orientalism", which brought a geographical, political and theoretical "location" of exoticism, that soon transformed into a space of intellectual debate that exceeded its original scope, as well as the geopolitical meanings, as intended by the author.

Accounts on exoticism also range from definitions found in various encyclopediae to ethnographic inventories and ethnologic interpretations of what stimulates reflections based on fieldwork in non-familiar cultures, or on comparative interpretations of bibliography. Thus, exoticism means the frightened, yet dominant gaze of the Western traveler or explorer that later became the colonist to spaces, places, journeys, cultures and languages; once humanity steps into the realm of early modernism, exoticism appears as a mélange of literary, visual arts and theater experiments that functions as a long and melancholic goodbye to the Romantic agony: the fad of Byzantinism at the end of the 19th century in theater, such as Sardou's *Theodora*[1]*;* the fluid erotica of the same period, dominated by the rather simplistic relation between a European/Western man and an Oriental woman. All of these collections of images, fragrances, or fluid states of mind and indirect memories made their way into the sumptuous costumes and rituals, borrowed by Symbolists, late Romantics and Parnassians, who showed a constant preoccupation with exoticism and also stand as proof of the cacophonic discourse on the concept.

In Romanian culture, as a plethora of old, or recent studies demonstrates, the engagement with exoticism came as a part of the identity construct of the emerging nation-state in the 19th century. I will not insist on all the occurrences and "translations" of exoticism

[1] Byzantium as an archaeological site and Ottoman city, or as an esthetic construct appeared to fill in the "intra-European" exoticism; John Ruskin, in *The Stones of Venice* discovers a Byzantium inside Venice, Th. Gautier in *Constantinople* (1853) reflects on the "exotic" experienced from the inside, like an ethnographer; William Letha published in 1894 an extended study on the architecture of Hagia Sophia; the intra-European exoticism is sustained by poets, such as W.B. Yeats, which explores the magical/initiating qualities of the spiritual incursions into this mysterious and elusive city.

in painting, memoirs and fiction. Nevertheless, it is important to understand that the quest for exoticism, or the invention of some sui-generis, rural based exoticism explained the quest for a collective identity that aspired towards the "European/Western", "civilized", and wanted to abandon the Oriental influences on everyday life, fashion, and political malversation, that were associated with a "Turkish/Balkan" model. This manner of constructing a new collective identity was not particular to Romanian culture, but to almost all cultures in South Eastern Europe that were, at some point, under the rule/influence of the Ottoman Empire; even today, it still appears to be a struggle to escape the geographic, or the derisive "Balkan" label.

Short Definitions of Exoticism. The Localization of Exoticism

Victor Segalen, who assimilated the experience of "voyager and visionary", and who reflected on early Modernism, mostly under the influence of the Baudelairean model, wrote a collection of notes on exoticism that seem a *dictée par l'ésprit*, as it was the norm of the late 19th century spiritualism. Anything that may have helped the human being escape the oppression of idle bourgeois life, the senseless massification under the guise of industrial progress was preferable - and exotic, according to Segalen. Through his disparate notes, name-dropping, half-sentences, he defined exoticism as an endlessly dynamic type of freedom; freedom that could be acquired by actual travel, or by the power of free association of names, places, sensations, tastes, textures: "Write a book on exoticism. Bernardin de Saint-Pierre- Chateaubriand- Marco Polo, the initiator – Loti. Include the fewest number of quotations possible. Argument: Parallelism between stepping back in time (Historicism) and moving out in space (Exoticism). Study each of the senses and its relation to exoticism: sight, the sky. Hearing: exotic melodies. Smell above all. No taste or touch.(…) The sensation of exoticism: surprise. Rapidly dulled. Exoticism is willingly «tropical». Coconut trees and torrid skies. Not much Arctic exoticism"[2] (Segalen, 2002: 13)

As we can see, exoticism abolishes time and comparison (i.e. the ethnological perspective) and proposes a linear, almost globalizing view on space. Exoticism is a horizontal concoction of surprising sensations, one that shares the ephemerality of modern times. In other words, exoticism is not only an aesthetics of diversity, as Segalen conceived it but a paradoxical state of exploring the forlorn that is always elusive. Exoticism seems to be a funny solipsistic deity that covers space, tastes, music, lack of attention, in a perpetual present.

Much closer to our time, academic accounts on exoticism examine this category from the perspectives of the buzz notions of our times: globalism, Europe/European, geography (read: cultural mapping and geocriticism). Benjamin Schmidt[3] (Schmidt, 2015: 1-10) researches the history of Europe's contact with the territories that would be part of the colonial empires. Exoticism, for him, finds its starting point in *La galerie agréable du monde* of 1729; the etchings by Pieter van der Aa depict faraway lands, people, animals and objects that, Schmidt notices, approach Europe in a manner that is "generously attentive and perhaps ceremonial". "There is an almost balletic elegance to the manner in which these emissaries from distant realms approach Europe and present her with their exotic bounty; it is vaguely ritualistic"(…) Over a period spanning the final third of the seventeenth century and first third of the eighteenth, a new conception of the world and of Europe's relationship to it developed in in sources of exotic geography. These new materials – a vast body of textual,

[2] Victor Segalen. *Essay on Exoticism. An Aesthetic of Diversity*. Translated &edited by Yaël Rachel Schlick. With a foreword by Harry Harootunian. Duke University Press. 2002.

[3] Benjamin Schmidt. *Inventing Exoticism. Geography, Globalism, and Europe's Early Modern World.* University of Pennsylvania Press, Philadelphia, 2015.

visual, and material objects – presented the world as «agreeable» and thus accommodating in various ways. They addressed, moreover, a singular *European* spectator, or consumer, of this world (…) who both engaged with and cheerfully accumulated the delights of this appealingly exotic world."

For Schmidt, "first generation" exoticism is an agreeable exotica, an endless collection of pearls, porcelain, lacquered furniture, that came directly from the distant realms, via imports, or began to be reproduced in Europe to create a type of exotica easily attainable, and probably cheaper. The exotic geography is a creation of the colonial empires that tame the unknown, the former unmappable of "there be dragons" territories and mold them in a global bazar that do not touch fears, self-examination or a deeper desire to know how one is changed through the contact with another culture. The agreeable vaudeville of accumulation of exotica will inform the ways in which at a different moment in history, the South-Eastern European/Balkan exoticism is constructed and delivered to a nondescript generic Western/European consumer/reader who is supposed to wish that concoction of objects, images, events, and to express his/her interest in a manner convenient for the one who delivers the agreeable. In other words, the exoticism needs to check a dual list that contains: 1.exoticism as "agreeable" must act as a recognizable idiom in relation to the Western/European consumer; 2.the consumer should be satisfied with the offer, pleasantly surprised, not vexed in any way, to accept this form of exoticism that also functions as a political/diplomatic weapon, as we will see below.

Romanian exoticism, as mentioned before, has been studied mostly in relation to the quest for national identity and with its various changes within a short century. Studies, such as that written by Iordachi&Tercsényi (2003) argued that there is an autochtonist manner of constructing Romanian modern identity[4] [5], opposed to the Western one, the latter being responsible with mimicking Western institutions, social practice etc. If we agree that Romanian exoticism is intrinsically connected with the identity of the modern nation-state, then it would be reasonable to examine how the "autochtonist" and the "Western-oriented" negotiated the dynamics of exoticism.

It would be also useful to bring to the discussion one rather recent taxonomy of exoticism (Miheț, 2014)[6]. The author identifies ten types of exoticism, dwelling on classics of the theory, as well as on relevant examples from world literature and Romanian literature. Among these ten types, relevant for this paper, we retain "political exoticism", "commercial exoticism" and "identity-informed exoticism". Perhaps even "economic exoticism", in the context of the documents examined below would cast a new light on the dynamics of the construction of exoticism from "the inside" and via the discourse of a generic Western subject.

Post-War Romania in the United States. Exoticism as Agreeable Ruralism.

In the aftermath of WWI, the Great Union of 1918 and the propaganda for a modern, new, nascent Romania that had just gained its dignity and force in the region reached the geographically distant shores of the United States. This was not the first encounter between the two cultures, and previous accounts in the Romanian and U.S. newspapers show a

[5] Iordachi, C and Tercsényi, B (2003)- "In Search of a Usable Past: the Question of National Identity in Romanian Studies, 1990-2000, in: *East European Politics and Societies*, vol.17, no.3, pp.415-453

[6] Marius Miheț –"Exoticism and the Openings of Literature. Types of Exoticism", in: *Analele Universitatii din Oradea*, 2014, 27-36, retrieved: https://www.researchgate.net/profile/Mihet-Marius-3/publication/367328185_EXOTICISM_AND_THE_OPENINGS_OF_LITERATURE_TYPES_OF_EXOTICISMS_MARIUS_MIHET/links/63cc308de922c50e99b20491/EXOTICISM-AND-THE-OPENINGS-OF-LITERATURE-TYPES-OF-EXOTICISMS-MARIUS-MIHET.pdf

mutually "exotic gaze" on each other's culture. Romania was the archaic pastoral culture, populated by shepherds clad in thick sheepskin long coats, playing their ancient instruments, while the United States were, as per a series of articles written with ethnographic intention by S. Cihoski at the beginning of the 20th century, associated with the dazzling and dizzying modernity of New York, or with the violence of lynching of the Black people.

The changes in geopolitics, and the sustained efforts of the Royal House of Romania, especially of Queen Marie, required, among other diplomatic activities, the construction of an "exportable" Romania that could draw the attention and support of the United States, especially when Romania needed a loan for reconstruction after the losses caused by the war. In this respect, the years 1920-1926, that culminate with Queen's Marie historic tour to the US and Canada saw a sustained diplomatic activity in the United States. In 1920 *The Society of Friends of Roumania* is incorporated. Created by William Nelson Cromwell, a famous New York lawyer and professor, in honor of Queen Marie, whom had befriended, the Society was an instrument of mutual cultural knowledge and collaboration: "(…) To perpetuate and develop the existing friendship between the peoples of Kingdom of Roumania and the U.S.A by promoting mutual knowledge and appreciation with regard to their respective histories, art, language, conditions and achievements and, generally, by the acquisition and dissemination of information concerning said Countries."[7] Although the Society functioned as a corporation, with the declared scope to raise funds meant to help those injured during the war, irrespective of race and religion, it patronized a host of major cultural events and publications, among which we mention *The Bulletin- Dedicated to Her Majesty Queen Marie of Roumania*[8] and the periodic publication *Roumania*; the latter appeared, sporadically, until the mid-thirties.

It is obvious that the official propaganda meant to promote post-WW I Romania must have offered to the U.S. people, and particularly to donors, whatever they did not know about the country, and sometimes, it managed to create a space of continuity and comfort, an agreeable collection of recognizable discourses, objects, events.

If we adopt Miheț's taxonomy and brief definitions of various types of exoticism, we may also reflect on his assumption that "exoticism should surpass the real". The first consequence of this would be that the exotic construction of Romanian for American use bears some of the characteristics of the fairy tale discourse that entertains both a comfortable and flattering distance for Americans ("we are modern, evolved, civilized, therefore we can afford to be generous towards the wretched of the earth"), and a proud representation of collective identity for Romanians, at a time when the rapid dismantling of the "good old world" was decried by many ("we still conserve the habits and calm pace of a time that is now being denied in the civilized world, and mostly in New York"). "Internal exoticism", equated by Mihet with its most famous literary representation, Madame Bovary is in our case a form of self-representation for Americans, one that attracts the self-exploration on the part of the consumer.

Many newspapers brief notes, or fragments retrieved from archives contain, beyond the neutral recording of objects, attire, activities, events that carry a Romanian label and mean to check the scope of cultural "mutual knowledge and appreciation" as stated by the *Society…* do not fail to include a brief comparative sentence on the ways in which Romanians, even still a mostly rural population manage to combine daily chores with beauty and pure esthetics. Below we have several brief examples of this combination of "internal"

[7] *The Society of Friends of Roumania, Inc.- Certificate of Incorporation and By-Laws*, 1920: 1-3
[8] *Bulletin Dedicated to Her Majesty Queen Marie of Roumania, 18 October 1926*, The Fischer Press, New York, 1926.

exoticism with the "political/commercial exoticism", so frequent in the negotiations that occurred in the decades to come:

In 1921, *The New York Times* publishes, under the rubric "World of Art", a note on a Romanian exhibit: "The Rumanian exhibit that opened at the end of August at the rooms of the French-American Chamber of Commerce will continue until October. The exhibition consists of antique embroideries in the Roman and Byzantine style; rugs, the designs of which have been transmitted from generation to generation, embroidered blouses, dresses, table linens and other things made by peasant women from the mountains and lowlands. (…) In his address at the opening of the exhibition, Arthur Zentler, Executive Delegate of the New York Branch of the Rumanian Bank spoke of the collection as visible proof that the Rumanian peasantry which constitutes 75% of the population, while working in the field during that portion of the year when outdoor work is possible, carries on at all other times an industry bespeaking their activity as well as their intelligence and their appreciation of the artistic and beautiful."[9]

The strange impact of undifferentiated exoticism, especially that coming from Europe, at the end of a decade when the ethnic communities of New York City created their own space, with ethnic labels of all kinds, appears in a 1919 interview offered by Konrad Bercovici to *The New York Times*: "Man is a sociable animal. Six months after I had landed in the New World I spoke beautiful Yiddish, had improved my Romanian and French considerably but whatever additional English had come to me was from my little friends, children from Essex Street School. (…) The words 'imported from Europe' had a magnificent selling capacity. When after many tribulations I had established myself as a music teacher, the parents of my pupils declared their confidence in me because I was a European and 'not long from abroad'".[10] Even from this singular example we notice that America's fascination with everything ethnic, even if it was labeled as "European" made way for decades of mutually beneficial exchanges of "commercial/political exoticism" and beneficial explorations into internal exoticisms of various types.

In 1922, a fund raising event for war orphans in Romania was organized by the *Society* and honored by the presence and discourse of Prince Antoine Bibesco (at the time, Ambassador/Minister of Romania in Washington, DC), his wife and his mother-in-law, the abrasive Lady Margot Asquith: "The ballroom was decorated with Rumanian and American flags and hand woven silks which were loaned for the occasion and were part of the fashion show.(…) Balkan red was the favored shade and was incorporated into everything, from evening gowns to sport frocks."[11] As we can see, the chromatic exoticism, reminding of Byzantine red, is displayed here in a diplomatic manner, which hints at a regional identity, later to become a deriding manner of characterizing the peoples, cultures and manners of the area, through a distorted and reassuring interpretation of the "internal exoticism".

Without following a strict chronology, here are a few examples of how Romanian artists that had recently immigrated to the U.S. were invited to illustrate the political/commercial exoticism with a "subtle diplomatic touch": Alexandru Seceni, who travelled to the U.S. under a rather questionable diplomatic visa, settled in NYC and painted the "St. Dumitru" Romanian Orthodox Church of Manhattan displays his art at an exhibit, in 1925: "A novel private exhibition of wood carvings and decorative sculpture by Alexander

[9] "World of Art: Exhibition of Artistic Photography", in: *New York Times*, Sept.18, 1921, p.43, ProQuest Historical Newspapers

[10] Edward L. Bernays- "In Quest of America in Foreign New York: Adventures of a Visitor from Rumania Who Found the City a Miniature of the Map of Europe and Levant", in: *New York Times*, Dec.21, 1919, p.43

[11] "Society at Fashion Fete: Prince Bibesco Speaks at Benefit for War Orphans of Rumania", in: *New York Times*, March 11, 1922, p.11

Julian Seceni opened yesterday at the Waldorf-Astoria, under the patronage of Prince Antonio Bibesco, Rumanian Minister to the United States, and will continue until May 10. The object exhibited included jewel, boudoir and cigar boxes suggestive of Byzantine construction, some with striking examples of rustic designs of early eighteenth century. In the carvings, executed with fine precision, only the whittle could be used. The centers of the lids are done in pyrography copying embroideries. The shepherds did this work in rudimentary manner using heated nails. There are double frames representing the architectonic outlines of rural dwellings and embellished with seventeenth century peasant carvings, while the single frames have graceful lines and the bases present ingenious peasant carvings and other motifs. There are decorative panels, including Rumanian wood carvings and pyrogravure, and others of Byzantine fretwork, executed also in pyrogravure and Rumanian rustic carving, al showing photographic reproductions of the paintings of A. Verona, the latter being removable. Other objects are table and boudoir lamps with designs from old Rumanian castles, an amphora-shaped jardienière decorated with rustic carvings and pyrogravure and silk shades with Rumanian original motifs."[12]

One only needs to count the occurrences of "peasant/rustic/shepherd(s)/Byzantine" in the article to have an idea of the way in which the "domestic exoticism"(after all, the exhibition displayed not necessarily art, but mere craftsmanship) was delivered to the surprised American consumer who decided to purchase and decorate his house with the artifacts that appear rather kitschy and excessive. It is worth mentioning that the "removable" part were the photos after Verona's painting, we assume some with rural themes. The Western subjects can remove the content and frame their own identity in an exotic frame that transport them in a forlorn and "rural" country.

There are a lot of other examples, culminating with the thorough documentation of the Romanian presence at the New York World's Fair of 1939-1940. With very few exceptions, all focus on the archaic exoticism, of Romania's rural dimension which was heavily exported to the West.

The Bulletin

To honor Queen Marie's voyage to the American continent, *The Society of Friends of Romania* invited a number of distinguished contributors, American and Romanian, alike, to participate in this book that was supposed to present a complete image of Romania and serve as an incentive for fund raising and for raising awareness on Romania. A quick examination of the "steering committee" for this project, together with the updated membership of the *Society* list new names such as G. Cretzianu, the new ambassador to the U.S., Leon Feraru, John Foster Dulles, D. Farquhar, along the old team coordinated by William Nelson Cromwell, Radu Irimescu, and a number of Americans of Jewish Romanian descent, together with people who espoused an ethnographic genuine interest in Romania (such as Walter Littlefield), or academics in foreign service and international relations, such as Edmund Walsh, then Vice-President of Georgetown University.[13]

The *Bulletin* opens with Walsh's remarks on the Roman origin of Romanians, as well as on the almost biblical image of the exodus of Romanians caused by the barbaric invaders, WW I included: "Our illustrious guest is thrice welcome as sovereign of a nation which is the proud inheritor of the Roman name and of the Roman tradition. More than once, as history

[12] "Display of Wood Carvings: Decorative Sculpture by Alexander Seceni Also on View", in: *New York Times*, May 4, 1925, p.8

[13] Together with my co-author, we researched some of these personalities in depth and retained information in Mona Momescu, Eduard Andrei. *Risipitorul de talent. Ilie Cristoloveanu, Pictor și filolog în România și SUA.* Paideia, 2022.

testifies, this people, placed perilously between East and West, bore the brunt of savage attacks levelled against occidental culture by barbaric and semi-barbaric invaders."[14]

We can see the here the stereotype of Romania as "gatekeeper" against attacks directed at the West, an image that is associated, in classical Romanian historiography, with that of a people caught "between empires", always modest and devoted to the preservation of its archaic, pastoral culture, as the core of its identity. This Romantic discourse resonates with the mechanisms of constructing exoticism: the exotic is geographically distant and comfortably different; even if it does not come as a surprise via a cornucopia of smells, erotic practices, tastes, gemstones, it acts as a mirror for our "internal exoticism", for what "could have happened" had we not been located in the West. The contents of the *Bulletin* look like a map of Romanian identity, with articles ranging from the queen's brief memoir of war, to very precise studies on Romanian economy, industry, law and medicine. Other contributions, which are of special interest to this paper focus on "customs", literature, education. Obviously, the publication is illustrated with photos of landmarks of Romanian religious architecture that also play an important role in symbolic identity (Curtea de Arges, Palace of Mogosoaia) and of industrial plants that also created an economic identity of Romania at the time – the oil wells of Campina, the steel mills of Resita. The visual ensemble also displays photos of Queen Marie, and of some of the revered supporters of the Romanian cause in the U.S., and initiators of this project, namely William Nelson Cromwell and Dr. T. Tileston Wells, who held the office of Consul of Romania in New York. Paintings by Ilie Cristoloveanu complete this visual kaleidoscope of an exotic, yet intriguing country that deserves to be known and appreciated. The visuals are completed with scenes from daily life, peasant life – a fishing scene and Transylvanian gypsies and a Romanian woman at work. When it comes to the representation of Roma people as a source of exoticism and picturesque, in photos and in paintings, it must be said that their exoticism and the fascination they exerted came mostly from the "consumer" of exoticism, and it was well-supplied by Romanian artists, ethnographers and academics, well into the early 1990s in the U.S.[15] During her American tour, the queen herself purchased a painting by Sigismund de Nagy (her portraitist) whose exhibition in New York she endorsed. The painting represented a gypsy caravan: "Queen Marie of Rumania made a trip to Fearon Galleries on West 15th Street, to view the exhibition by the Rumanian painter, Sigismond de Nagy. (…) The Queen purchased *The Gypsy Procession,* a Rumanian country scene showing a party of gypsies down the road in the sunset. The reported price was $ 4,000."[16]

The rural/ethnic exoticism was endorsed by the queen and offered to the U.S as a commercial, easy to access, agreeable representation of the *Other* that was Romania. The queen herself acted as the Westerner that she really was, inviting Americans to learn about Romanian culture and, possibly, to participate in fundraising for the causes that were promoted through this form of soft diplomacy.

In his article from the *Bulletin*, the Harvard-educated journalist Walter Littlefield explores Romanian literature in the tradition of the era (chronologically), and on two dimensions: the international (models and influences), and the original, starting with the tensioned Byzantine cultural model and continuing with the treasure that was the Romanian folk heritage: "Then came the discovery of the mines of legend, fable, and story which for ages had been handed down by word of mouth from one peasant generation to another, but which until down to the middle of the last century had lacked both popular and classical

[14] Edmund A. Walsh- "Cedant Arma Togue", in: *Bulletin…, 1926*, p.4

[15] Some paintings exhibited at the NY World's Fair of 1939, by Romanian artists explore these topics – gypsy exoticism, rural everyday life and pastimes.

[16] "Art Gallery Notes", in: *Star Gazette*, Elmira, NY, Oct.27, 1926, p.5

interpretation in written or printed words.(…) Basil Alexandri returning home from a sojourn of years among the peasants of Bukovina and Transylvania published these rustic legends and songs in literary form. The result was a revelation. Nobody had imagined the uncouth, toiling peasant had possessed such harmonic and dramatic beauties of native birth and growth"[17] Although the author discloses his source, namely the essay on Romanian literature by Sherban Drutzu, he builds a Romanian exoticism "by the book", as his essay invokes "the savage"- uncouth, toiling peasant who surprises the educated consumer with gems of art and wisdom.

A similar view, this time coming from Dimitrie D. Dimăncescu[18]; this time the discourse dismantles the negative, or paternalistic construction of Romanian exoticism, opting for a neutral, almost ethnographic recording of „some of our customs", which, as a Romanian who studies in the U.S. and was recruited in the diplomatic corps, he probably needed to explain, present and play up for various interests: "They say Roumanians are superstitious, but those who know us better realize our customs are not the result of superstitious ignorance but of faithful observance of deep rooted traditions made sacred by the centuries and handed down from generation to generation by our forefathers. (…) when travelers, rushing through Roumania, speak of us as a nation far behind the trend of civilization, we can afford to smile at them. Why should we crave an artificial life, which would take away from us our souls?"[19]

In this case, the author is playing with the comfortable distance that creates exoticism, and, with diplomatic finesse, turns it into a rhetorical question that function as an answer to all the possible „exoticisms" that would have represented Romania as a collection of folk attire, strange customs, strange food, recognizable to some extent through the Byzantine/Balkan mental images, or fulgurant personal experiences.

And yet, during Queen Marie's visit, the events organized by Romanian officials used this peasant type of exoticism heavily. Music recitals saw artists clad in intricate folk attire, and performing folk-based music, orchestras were made of Roma performers or of artists who chose folk songs, as it were to happen at the World's Fair. The Queen herself favored traditional attire, as photos show us, although during her historical visit she displayed a stunning Byzantine headpiece taken out of icons and Ravenna mosaics.

To say that, in America, this political exoticism needs a little reexamination from the definition of Mihet's taxonomy: for the theorist and critic, political exoticism, directly related to the commercial one, may translate, in literature, as the invention of political figures, usually ruthless leaders (the bad leader) vs. "our", "the good", or least manageable. In the case of this exoticism for export, the political dimension should be completed with the historic one- Romanians were oppressed, Romania is not as homogeneous, ethnically, as expected through its image as a frozen in time quasi-peasant and/or medieval country. The political, economic and identity-informed exoticism, all present in the *Bulletin* are constructed, in a paradoxical manner from the inside and the outside. For Americans, post-WW I Romania is an intriguing culture to explore, a territory to which they could disseminate expertise in various fields; for Romanians, the exoticism that they perpetuated can be interpreted as a way of negotiating the modern identity, and receive support, publicity and

[17] Walter Littlefield- "New Aspects of Roumanian Literature", in: *Bulletin*…, pp.70-74

[18] Dimitrie D. Dimancescu (1896-1984), Romanian officer, engineer, and, per his own memoirs "an accidental diplomat". Founder of the Romanian Boy Scouts', he studied engineering in the U.S. At the moment of Queen Marie's visit he was an attaché at the Romanian Legation/Embassy in Washington, DC, hired by Antoine Bibescu, former ambassador. His activity as a diplomat and collaborator of the British Secret Service during WW II, against the Nazi, as well as his later years in Dimitri D. Dimancescu – *Uncharted Journey*, 2016.

[19] Dimitri D. Dimancesco – "Some of Our Customs", in: *Bulletin…*, 57-59.

recognition, playing up the "agreeable" museum of surprising customs, rural-themed art, while subtly promoting the emerging modern, Westernized collective identity.

Extra. An example of "edible" Romanian exoticism in the New York Times, at the World's Fair.

The *New York Times* documented the activities at the Romanian Pavilion and Romanian House during the fair. Below there is an example of *otherness* in food culture that drew the attention of journalists: on May 26 1939 the Romanian restaurant opens at the fair, an event which is soon followed by a food review, on May, 28, which leads to the conclusion that beans are "Romania's staple dish", although a detailed later review has the author "succumb to a Balkan lure": "The dining room is a cool spot, with an expansive white ceiling and much crimson and gold in the decorations. Altogether the effect is pretty heady, although in an unrestrained Balkan way."[20]

Conclusions

In the aftermath of WW I, Romania engaged in a long quest for international visibility in the United States. In order to accomplish this, it created an inventory of "cultural goods for export" that perpetuated the construct based on a folk/ethnographic image of Romania, as well as on a regional exoticism ("Balkan"); this exotic/original construct was used when "writing" the Romanian history as a cultural good for export, sometimes by non-Romanian authors. The cultural propaganda that began at the highest levels (the Royal House of Romania, diplomatic circles, ethnologists, sociologists) proved its effectiveness well beyond the interwar age: even today, the rural/folk/agreeable *Other* is used constantly in intercultural communication and Romanian "self-representation".

BIBLIOGRAPHY

Bulletin Dedicated to Her Majesty Queen Marie of Roumania, 18 October 1926, The Fischer Press, New York, 1926.

Dimancescu, Dimitri D. *Uncharted Journey. Memoirs of Dimitri Dimancescu.* Edited by Dan Dimancescu, English edition, 2016

Iordachi, C and Tercsényi, B- "In Search of a Usable Past: the Question of National Identity in Romanian Studies, 1990-2000, in: *East European Politics and Societies,* vol.17, no.3/2003, pp.415-453

Miheț, Marius –"Exoticism and the Openings of Literature. Types of Exoticism", in: *Analele Universitatii din Oradea*, 2014, 27-36, retrieved: https://www.researchgate.net/profile/Mihet-Marius-3/publication/367328185_EXOTICISM_AND_THE_OPENINGS_OF_LITERATURE_TYPES_OF_EXOTICISMS_MARIUS_MIHET/links/63cc308de922c50e99b20491/EXOTICISM-AND-THE-OPENINGS-OF-LITERATURE-TYPES-OF-EXOTICISMS-MARIUS-MIHET.pdf

Schmidt, Benjamin. *Inventing Exoticism. Geography, Globalism, and Europe's Early Modern World.* University of Pennsylvania Press, Philadelphia, 2015.

Segalen, Victor. *Essay on Exoticism. An Aesthetic of Diversity.* Translated &edited by Yaël Rachel Schlick. With a foreword by Harry Harootunian. Duke University Press. 2002

The New York Times Article Archive, 1851-present, access: https://archive.nytimes.com/www.nytimes.com/ref/membercenter/nytarchive.html

[20] Charlotte Hughes- "For Gourmets and Others: Robust Fare of Rumania", in: *New York Times,* June 25, 1939, p. 7

HUMAN TRAFFICKING BETWEEN RECRUITMENT AND MANIFESTATION

George Marian Ichim
Assist. Prof., PhD, „Alexandru Ioan Cuza" University of Iași

Abstract: Human trafficking is a pervasive and egregious violation of human rights that affects millions of individuals worldwide. This complex and multifaceted crime involves the exploitation of vulnerable people through coercion, deception, and force for various purposes, including forced labor, sexual exploitation, and involuntary servitude. The phenomenon is fueled by a combination of factors such as poverty, lack of education, political instability, and demand for cheap labor and sexual services. Despite significant global efforts to combat human trafficking, it remains a critical challenge due to its clandestine nature and the sophisticated networks of traffickers who operate across borders with impunity. The aim of this article is to highlight, first and foremost, the methods of victim recruitment, the types and forms of human trafficking, as well as aspects related to the assistance of trafficking victims.

Keywords: Human exploitation, forced labour, prostitution, victims of human trafficking, victim assistance

Introducere

Traficul de persoane este unul dintre cele mai grave fenomene sociale contemporane, afectând milioane de oameni la nivel global. Acest fenomen nu este doar o încălcare flagrantă a drepturilor omului, ci și o problemă complexă care implică multiple dimensiuni economice, sociale și juridice. Scopul științific al analizei din această lucrare este de a obține o imagine completă a stării traficului de persoane în societatea actuală, precum și cunoașterea terminologiei și a întregului fenomen.

Abordările tradiționale pentru prevenirea traficului de persoane, pentru protejarea acestora, precum și aducerea criminalilor în fața justiției, au avut un impact mic asupra fenomenului. De aceea, este necesar ca oamenii să fie mult mai bine informați pentru a ști să se protejeze de capcanele traficanților, să știe la cine să apeleze cu încredere în cazul unei situații nefavorabile.

Traficul de persoane este una dintre crimele globale ale secolului al XXI-lea, problemă care înfățișează una dintre formele moderne ale sclaviei, împreună cu exploatarea muncii și traficul de organe. Potrivit Oficiului Națiunilor Unite pentru Droguri și Criminalitate, traficul de persoane se referă la actul de a aduna, muta sau de a primi și păstra ființe umane prin amenințare, forță, constrângere, cu scopul exploatării. (Vidaicu & Igor, 2009). Definiția traficului de persoane s-a dezvoltat de-a lungul timpului, pornind inițial de la conceptul de sclavie. Sclavia era o practică antică, hrănită cu vicii precum lăcomia, puterea, gloria și pofta. Cea mai veche formă de trafic mondial de persoane a început cu comerțul cu sclavi din Africa, continentul american și cel european fiind implicate în calitate de cumpărători (Mojca, 2008).

Conceptul de trafic a fost inițial folosit ca sinonim pentru termenul de comerț, neavând conotații negative. Ulterior, a început să fie asociat cu vânzarea ilicită de mărfuri, precum droguri și arme, în cele din urmă, în secolul al XIX-lea, noțiunea de trafic ajungând să facă referire și la comerțul cu ființe umane, care aveau parte de un tratament degradant și vândute în schimbul unor sume de bani. În anul 2000 a fost adoptat Protocolul Palermo pentru prevenirea, suprimarea și pedepsirea traficului de persoane, acesta reprezentând unul dintre cele mai importante documente care identifică, delimitează și se adresează traficului de

persoane. În cadrul campaniilor realizate împotriva prostituției, termenul de trafic purta inițial numele de comerț cu sclavi albi. Acest concept a fost introdus de Jospehine Butler, activist feminist francez care a condus campanii împotriva prostituției, susținând că aceasta trebuie eliminată. Termenul de comerț cu sclavi albi se referea la răpirea și transportarea femeilor albe care erau folosite pentru a se prostitua. Spre finalul anilor 1990 traficul a început să fie asociat cu prostituția și exploatarea sexuală a femeilor și copiilor (Van der Linden, 2005).

România a fost și este din păcate în continuare una dintre principalele surse ale victimelor traficului de persoane în Europa, dar și o țară de tranzit și de destinație în ceea ce privește acest fenomen. România, o țară post-comunistă din regiunea Europei Centrale și de Est, are în comun cu alte state ale acestei regiuni fenomenul traficului. După ce regimul post-comunist s-a schimbat și a continuat cu perioadele de tranziție, starea devastatoare a economiei, împreună cu schimbările sociale, noile oportunități de folosire a resurselor și a migrației, au avut ca rezultat creșterea exponențială a numărului victimelor femei traficate. Regiunea Europei Centrale și de Est continuă să fie una dintre cele mai recunoscute în ceea ce privește traficul de persoane, în special a femeilor exploatate sexual. În ciuda aderării României la Uniunea Europeană în anul 2007, traficul de persoane în scopuri sexuale a continuat să fie o problemă. Spre deosebire de alte țări care au avut parte de îmbunătățiri substanțiale pe plan economic, politic și social ca rezultat al aderării lor, România a continuat să se confrunte cu corupția, infracțiunile multiple, economia în scădere și deficiențele sistemului politic și judiciar (Donevan, 2017).

Există definiții variate ale traficului de persoane, caracterizate prin trei elemente comune: intenția exploatării, activitățile ilegale desfășurate și metodele prin care sunt întreprinse. Intenția de a exploata sugerează că traficul de persoane este mai degrabă planificat decât incidental și nu este realizat astfel încât să satisfacă ambele părți. Noțiunea de criminalitate sau activități ilegale efectuate indică subversiunea drepturilor victimelor și încălcarea instrumentelor de protecție a drepturilor naționale și internaționale. Metoda folosită de făptași este o parte esențială, deoarece stă la baza modului în care victimele sunt integrate în sistemul de trafic. Protocolul pentru prevenirea, suprimarea și pedepsirea traficului de persoane, așa-numitul Protocolul de la Palermo, adoptat de Adunarea Generală a Organizației Națiunilor Unite în anul 2000, este unul dintre instrumentele internaționale cheie care identifică, delimitează și abordează noțiunea traficului de persoane (United Nations Office on Drugs and Crime, 2008). De asemenea, acest proces este văzut ca un sistem, care cuprinde în general intrări, ieșiri și procesele de transformare, victimele traficului fiind considerate a fi mărfuri (Van der Linden, 2005).

Recrutarea în cadrul procesului privind traficul de persoane

Traficul poate fi un cerc vicios, fiind o afacere bine organizată care este divizată în trei etape consecutive recrutarea potențialelor victime, transferul acestora în țara sau locul de destinație și mai apoi, adăpostirea victimelor prin diverse metode de constrângere, exploatare, înșelăciune. Acest proces se caracterizează printr-o serie de faze distincte. Prima fază este capturarea sau recrutarea, urmată de tranzit și, eventual, de exploatare. Capcana se referă la modul în care victimele intră în sistemul traficului de persoane prin constrângere, înșelăciune sau violență. (United Nations Office on Drugs and Crime, 2008). Recrutarea este o noțiune care în mod normal desemnează reclamarea posturilor vacante, anchetarea candidatului, selecția, intermedierea locurilor de muncă și angajarea directă. Este o noțiune legală care indică de altfel prima etapă din procesul de anagajre. Totuși, atunci când e vorba de trafic sau prostituție, definiția recrutării deviază de la dimensiunea legală. În acest scop, recrutarea are înțelesul de reclamare și oferire unui potențial migrant a oportunității de anagajre într-o altă țară, selectarea solicitantului și mai apoi transferarea acestuia spre locul de muncă promis

(Lee & Persson, 2018). De asemenea, recrutarea poate fi și în condiții abuzive și tinde să se fundamenteze în baza contractelor verbale și, astfel, aceasta fie e falsă, fie se realizează în lipsa oricăror acte. Uneori recrutorii, intermediarii sau agenții sunt chiar foste victime. Spre exemplu, o femeie obligată să lucreze în calitate de prostituată folosește căile și contactele pe care și le-a făcut în perioada traficării pentru a recruta alte femei. O problemă specifică recrutării abuzive derivă din publicitatea din presă și internet. Aceasta este prezentă atât în țările de origine cât și în cele de destinație și atrag potențialele victime prin promisiuni false. Recrutorii pot fi divizați în două categorii. Prima categorie este a intermediarilor, acesta fiind de fapt un recrutor individual care lucrează pe cont propriu dar deseori este în legătură directă cu o rețea de traficanți. Acestia pot opera sub diferite forme mascate precum: prieten al victimei, membru de familie, iubit/iubită, vecin etc. A doua categorie este a agențiilor, fiind vorba despre un recrutor individual sau o organizație de recrutori carelucrează legal, semi-legal sau ilicit (Hodge, 2014).

Prin intermediul sistemului, victimele intră în următoare fază, care este tranzitul. Pentru a-și transporta victimele, traficanții pot utiliza o combinație între metode legale și ilegale pentru a trece frontierele și a muta oamenii fără detectare. Victimele traficate pot intra legal sau ilegal în țara de destinație, deși este mai probabil să găsească o persoană traficată în stare ilegală. Acest lucru se datorează faptului că este mult mai ușor pentru traficanți să țină victima sub control, prin intermediul presiunii financiare și a pârghiei legale ca amenințare să lucreze în continuare (Vidaicu & Dolea, 2009). Călătoria victimelor este deseori plină de pericole, unele ajungând să moară în încercarea de a scăpa.

Următoarea fază în care victima ajunge este exploatarea propriu zisă, motivul pentru care a fost recrutată și transportată. Odată ajunși până în acest punct, traficanții ajung să exercite un control mare asupra victimelor, făcându-le complet dependente de hrană, protecție legală și un loc de dormit. Chiar și așa, condițiile de trai și rațiile de hrană sunt descrise ca fiind inumane, deplorabile, nesigure și periculoase. De asemenea, o altă metodă utilizată de traficanți pentru a se asigura ca exploatarea victimelor este sub control este cea de natură psihologică, manipulatoare. Prin intermediul metodei lover-boy, traficantul reușește să-și mențină victima destul de mult timp vulnerabilă, deoarece aceasta metodă presupune crearea unei legături emoționale de către traficant cu victima sa, înainte de a o constrânge pe aceasta la prostituție, profitând astfel de sentimentele femeii în cauză. Această dependență emoțională permite traficantului să se bucure de o exploatare pe termen lung a victimelor sale, iar uneori victimele nici nu își dau seama sau nu le pasă dacă sunt exploatate, fiind manipulate (Van der Linden, 2005).

Tipuri și forme ale traficului de persoane

Când se vorbește despre traficul de persoane, atenția este îndreptată către traficul și contrabanda de femei pentru scopuri sexuale, astfel că alte forme trec ușor neobservate. Traficul pentru muncă, organe, servicii domestice, copiii soldați, toate acestea sunt deseori trecute cu vederea de comunitatea internațională, ducând la perpetuarea lor prin ignorare. Toate formele de trafic demonstrează încălcări ale drepturilor de bază ale omului. Studiile arată că în prezent nu este clar dacă formele de trafic enumerate mai sus apar mai rar sau pur și simplu nu sunt raportate și, prin urmare, primesc mai puțină atenție.”Toate celelalte forme de exploatare și trafic de persoane trebuie totuși discutate, abordate și aduse la suprafață, tocmai pentru a se putea înțelege adevărata anvergură a problemei traficului” (Ștefănoaia, 2015).

Traficul pentru muncă forțată reprezintă o amplă categorie care include construcția, fabricarea, curățenia, munca casnică, producția de textile. Este o formă de trafic de persoane și sclavie care nu s-a schimbat foarte mult comparativ cu forma practicată în scalvia antică.

Chiar dacă lumea nu realizează traficul de scalvi folosind nave pentru a traversa oceane și legând oamenii cu lanțuri, sclavia ilegală și munca forțată este încă la o intensitate destul de mare prin intermediul altor mijloace precum internetul, anunțurile false de locuri de muncă, transportul realizat cu avioane, camioane etc. Practica cel mai des întâlnită este atragerea viitorilor sclavi prin procesul angajării. Diverse locuri de muncă se prezintă inițial ca fiind afaceri legitime, oferind condiții decente și un pachet salarial atractiv, toate acestea convingând oamenii să ajungă în stadiul de victime. Odată ajunși la locația stabilită, lucrătorii ajung într-o situație din care nu au scăpare și sunt reținuți împotriva voinței lor, fie prin amenințări sau schimbarea condițiilor contractului. De asemenea, documentele victimelor ajung confiscate, astfel că orice încercare de a părăsi locul respectiv este în zadar, lucătorul fiind blocat într-o țară străină a cărei limbă nu o poate vorbi și fără fonduri sau documente necesare pentru a ajunge acasă. Așa cum în cazul exploatării sexuale, se folosește în mod preponderent violența pentru reținerea victimelor, în cazul comerțului cu muncă forțată, practicile cheie pentru menținerea muncitorilor la locul de muncă sunt confiscarea documentelor precum și amenințările asupra familiei de acasă. Lumea sclavilor constă în munca lor, iar evadarea este fără speranță. Astfel, chiar dacă partea recrutării s-a schimbat, fiind metode noi și mult mai accesibile pentru traficanți, rezultatul final din prezent este același cu cel de acum zeci de ani (Knight, 2017).

O altă formă este traficul de organe, una dintre cele mai puțin cercetate tipuri de trafic. Cel mai frecvent, infractorii prădează victimele vulnerabile și fie le conving să renunțe la organele lor, fie le obligă, în schimbul unui anumit preț prin înșelăciune. Această formă specială de trafic este mult mai complexă decât celelalte deoarece implică trei părți: donatorul, destinatarul și personalul medical, precum și vânzătorii și recrutorii care sunt implicați în aducerea unui donator și destinatar împreună. Recrutorii acționează la fel de tradițional ca în trecut, țintind asupra persoanelor vulnerabile, săracilor, a celor inculți, uneori ajungând să recurgă la răpirea lor. Unele victime ajung să se ofere singure voluntare pentru a-și vinde organele în schimbul sumelor de bani promise, însă ajung să primească mai puțini bani sau chiar deloc, neavând nici documente prin care să solicite restul plății. O parte activă integrantă a traficului de organe este reprezentată de corupție, potrivit ONU, prin care pacienții bogați profită de cei săraci aflați în nevoie (Knight, 2017).

Potrivit UNICEF, copiii soldați, o altă categorie a persoanelor traficate, reprezintă „orice copil, băiat sau fată, sub 18 ani care face parte din orice fel de forță armată regulată sau neregulată sau grup armat în orice calitate. Include fete și băieți recrutați în scopuri sexuale forțate și/sau căsătorie forțată”(UNICEF, 2003). De asemenea, au fost subliniate șase încălcări grave împotriva copiilor, care au loc în conflictul armat: uciderea și mutilarea copiilor, recrutarea sau utilizarea copiilor ca soldați, violența sexuală împotriva copiilor, atacurile împotriva școlilor sau spitalelor, răpirea copiilor și negarea accesului umanitar pentru copii. UNICEF a declarat că anul 2014 a fost unul dintre cei mai oribili ani în care au fost comise crime grave împotriva copiilor, în condiții tulburătoare, existând grupuri violente care profitau de cei vulnerabili. Impactul conflictelor din întreaga lume afectează o mare parte a populației însă în mod special copiii sunt cei fără ajutor. Răpirea copiilor pentru a-i supune la atacurile conflictelor armate, folosiți pe post de scuturi umane, dăunează mai mult copiilor, din punct de vedere psihic și fizic, decât populației (Knight, 2017).

Cea mai cunoscută și răspândită formă a traficului de persoane este reprezentată de exploatarea sexuală. Potrivit Protocolului Națiunilor Unite pentru prevenirea, suprimarea și pedepsirea traficului de persoane, cele trei elemente sunt actul, mijloacele și scopul. Actul este reprezentat de procesul prin care femeile trec până să ajungă victime recrutarea, transportul, transferul și adăpostirea acestora. Mijloacele prin care victimele ajung să fie traficate sexual suntfie cele impuse prin forță, răpirea, abuzul, constrângerea, obligarea

victimei, fie prin acordarea de beneficii materiale pentru a obține consimțământul acestora în scopul exploatării. De asemenea, există și metoda recrutării persoanelor pentru prostituție, denumită în mod oficial infracțiunea de proxenetism. În Codul penal este prevăzut faptul că această acțiune se pedepsește cu închisoare de la 2 la 7 ani și interzicerea unor drepturi. Prostituția se referă la oferirea de bună voie de către o persoană a serviciilor sexuale, în schimbul unei sume de bani. Victima traficului de persoane și a prostituției nu practică această activitate din proprie inițiativă, ci este obligată prin diverse mijloace: amenințare, violență, înșelăciune, ajungând să presteze activități sexuale în beneficiul traficanților. Chiar și în situația în care victima a avut conștiință despre faptul că va practica prostituția și s-a dus din proprie inițiativă să practice această activitate, odată ajunsă în locul de destinație ajunge să fie controlată, ținută ostatică, fără să aibă acces la bani sau la prea multă libertate de mișcare (UNODC, 2008).

În medie, 70% dintre persoanele care practică prostituția în Europa sunt femei migrante din diferite țări. Bărbații care cumpără servicii sexuale pot fi considerați o minoritate din totalul bărbaților populației, și cu toate acestea aproximativ 30% dintre bărbați au plătit pentru astfel de servicii. S-a descoperit că bărbații care cumpără astfel de servicii au în comun probabilitatea mai mare de a comite acte de constrângere sexuală și violență împotriva femeilor. La fel ca piața oricărui serviciu, piața sexuală ilicită este o activitate dintre cerere și ofertă. Cererea este cheia iar celelalte componente o vor urma: oferta va fi găsită, precum și distribuitorii, traficanții, proxeneții, care lucrează pentru a se asigura că cele două componente se vor uni (Consiliul Uniunii Europene, 2021).

De asemenea, studiile realizate de către Comisia Europeană arată că cercetările la nivel european în legătură cu cererea de servicii sexuale nu sunt atât de numeroase. Cererea pentru astfel de servicii se manifestă atât în interiorul țării, dar mai ales în țările de destinație, și este prezentă mai ales în țările Europei de Vest, unde nivelul veniturilor este mai mare decât în majoritatea țărilor de origine din estul Europei. Majoritatea oamenilor care au studiat problema traficului sexual și a prostituției, inclusiv practicienii care au lucrat în domeniu pentru a ajuta supraviețuitorii, au concluzionat în mod independent că atenuarea sau eliminarea exploatării sexuale necesită atacarea acesteia de la sursă: cererea la nivel de consumator. Fără cererea de sex comercial, nu ar exista piața care susține rolul proxeneților și al traficanților ca distribuitori, și nici nu ar exista o forță care să conducă la exploatarea oamenilor sexual. Distribuția și oferta sunt doar simptome, cererea este cauza (Knight, 2017).

Asistarea victimelor traficului de persoane

Întoarcerea și reintegrarea pentru o persoană traficată este un proces complex, pe termen lung și fără garanție de reușită. Chiar și acolo unde pot fi tratate problemele fizice și stigmatizarea să fie depășită, traumele și daunele psihologice fac ca recuperarea să devină o sarcină dificilă, uniformă cu atât mai mult prin problemele de accesare a resurselor necesare de comunicate cu persoanele de sprijin sau familia. Este posibil ca unele victime traficate să nu se mai poată adapta la stilul de viață considerat anterior „normal” (UNODC, 2008). Este, așadar, nevoie de sprijinul unor persoane competente și implicate în procesul de recuperare a victimelor, asistentul social fiind una dintre persoanele capabilă și pregătită să vină în ajutorul lor.

Asistența socială este o profesie ce implică mai multe perspective, având ca scop și obiective îmbunătățirea funcționării sociale a persoanelor care au nevoie de sprijin. Asistenții sociali pot juca diferite roluri la nivel micro, macro și mezo, în legătură cu traficul de persoane. Cercetătorii au identificat rolurile asistenței sociale în eforturi specifice, cum ar fi prevenirea traficului, protecția, reabilitarea și pledarea pentru o legislație dură, precum și crearea de rețele și legături. De asemenea, ei sugerează că strategiile de combatere a traficului

de persoane ar trebui să includă cele patru componente principale de bază, și anume: prevenirea, urmărirea penală, protecția și parteneriatul, acestea potrivindu-se perfect domeniului asistenței sociale. Se poate argumenta că asistența socială are ca scop asistarea, susținerea și facilitarea anumitor secțiuni ale comunității care, în situații neplanificate și necontrolate, se confruntă cu probleme dificile. Un rol estențial îl joacă și familia victimei în procesul de refacere și reintegrare a acesteia și, de cele mai multe ori, asistența este oferită atât victimei cât și familiei (Hodge, 2014). Prin consilierea familială, toți membrii au oportunitatea de a comunica și de a-și exprima sentimentele și opiniile cu privire la problema cu care se confruntă victima. Ajutorul oferit de familie îi oferă victimei sporirea sentimentului de siguranță și apartenență, reușind să treacă mult mai ușor prin dificultățile întâmpinate în programul de reabilitare și reintegrare (Consiliul Uniunii Europene, 2021).

În primul rând, asistentul social se ocupă de prevenirea traficlui de persoane, proiectele de acest gen fiind esențiale pentru stoparea sau diminuarea procesului. La nivel macro social, rolul asistenților sociali este de a pleda pentru reforme legislative care să oprească absorbția persoanelor în criminalitatea organizată sau în sistemele de trafic. Asistenții sociali ar putea influența direcția traficului de ființe umane, astfel încât responsabilii și factorii de decizie pot luaîn considerare sau pot alege să investească în astfel de programe de prevenire. De asemenea, când se ocupă de probleme precum justiția socială, asistenții sociali pot solicita persoanelor care iau decizii, să ia în considerare canalizarea resurselor către indivizi sau populații considerate a fi cele mai vulnerabile la a deveni victime sigure, cum ar fi copiii neprotejați sau fără ocrotire părintească, persoane fără drepturi de autorizare, imigranți, refugiați etc. (Hodge, 2014). La nivel mezo social, asistenții sociali pot informa și crește nivelul de cunoaștere a comunităților, astfel încât oamenii să poată recunoaște comportamentele victimizatoare, permițându-le să contribuie la combaterea traficului. La nivel micro social sau individual, posibilele victime pot fi învățate despre semnele de avertizare ale unei posibile exploatări și capcane. Sprijinul clinic poate fi, de asemenea, oferit potențialelor victime care riscă să colaboreze cu traficanții de persoane, dacă sunt identificați la nivelul comunității (Parlamentul European, 2023). Dintr-o perspectivă de prevenire, asistenții sociali pot să vorbească cu clienții lor despre semnele de avertizare ale unei alte potențiale exploatări, despre cum să acceseze ajutorul sau să îl ofere la rândul lor. Pot ajuta la educarea comunităților mai mari cu privire la semnele de avertizare ale comportamentului victimizării, implicându-se astfel în prevenire.

În procesul de intervenție, asistentul social are o serie de responsabilități care îi revin precum: asigură accesul victimei la serviciile stabilite în planul de servicii, încurajează comunicarea între specialiști, este persoana de contact direct cu alți specialiști, este prezent în situații de criză, unde este nevoie de luarea rapidă a deciziilor, verifică actualitatea nevoilor victimei în permanent și monitorizează constant situația acesteia. Asistența victimelor traficului de persoane se face în funcție de nevoile individualizate ale acestora, particularitățile situației de trafic și felul în care efectele traumei se resimt pe plan fizic și psihologic, în funcție de fiecare victimă în parte. Situația trebuie evaluată corect prin elaborarea unui plan de intervenție, mai apoi implementarea lui, instituțiile care se ocupă de asistența acordată victimelor au în vedere stabilirea unui set de practici, atribuții și competențe în vederea medierii raportului dintre victimă și furnizorul de servicii. În România victimele traficlui de persoane beneficiază adesea de serviciile de asistență socială acordate în cadrul unui centru specializat: centrul rezidențial închis, centrul rezidențial semi-deschis, și centrul de tip apartament (Ross-Sherif & Orme, 2015). Având în vedere perspectiva, expertiza, resursele unice și dorința de a ajuta tinerele vulnerabile și victimizate, asistenții sociali din cadrul serviciilor de sprijin au responsabilitatea de a preveni extinderea continuă a fenomenului dar și de a trata victimele deja existente pentru reintegrarea lor.

Concluzii

Impactul traficului de persoane este devastator atât pentru victime, cât și pentru societate. Victimele suferă traume fizice și psihologice severe, fiind supuse adesea violenței, abuzului sexual și exploatării prin muncă forțată. Aceste experiențe traumatizante lasă urme adânci, afectând sănătatea mentală și fizică a victimelor pe termen lung.

Pe plan social, traficul de persoane contribuie la perpetuarea inegalităților și la destabilizarea comunităților. Persoanele traficate sunt adesea izolate de familiile lor și de comunitățile de origine, ceea ce duce la destrămarea rețelelor sociale și la pierderea sprijinului comunitar. De asemenea, traficul de persoane alimentează economiile subterane și activitățile criminale, afectând stabilitatea și securitatea națională.

Combaterea traficului de persoane necesită o abordare multidimensională și coordonată la nivel global. Una dintre soluțiile esențiale este întărirea legislației și a aplicării legii. Statele trebuie să adopte legi stricte împotriva traficului de persoane și să asigure aplicarea lor eficientă, prin formarea și dotarea corespunzătoare a autorităților competente.

Educația și conștientizarea publicului joacă, de asemenea, un rol crucial. Campaniile de informare și educație pot ajuta la prevenirea traficului de persoane, sensibilizând populația cu privire la riscurile și metodele utilizate de traficanți. Este esențial ca persoanele din comunitățile vulnerabile să fie informate despre drepturile lor și despre modalitățile prin care pot solicita ajutor.

Traficul de persoane reprezintă o amenințare majoră la adresa drepturilor fundamentale ale omului și a securității globale. Pentru a combate eficient acest fenomen, este necesară o abordare cuprinzătoare care să abordeze cauzele profunde, să ofere suport victimelor și să asigure aplicarea strictă a legii. Doar prin eforturi concertate și coordonate la nivel local, național și internațional putem spera să eradicăm această formă de sclavie modernă și să construim o societate mai justă și mai sigură pentru toți.

BIBLIOGRAPHY

Consiliul Uniunii Europene (2021). COMUNICARE A COMISIEI CĂTRE PARLAMENTUL EUROPEAN, CONSILIU, COMITETUL ECONOMIC ȘI SOCIAL EUROPEAN ȘI COMITETUL REGIUNILOR referitoare la Strategia UE privind combaterea traficului de persoane. https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-8090-2021-INIT/ro/pdf

Donevan, M. (2017). Breaking free-improving support services for Romania women and girls exploited in prostitution or sex trafficking. *Talita*.

Hodge, D. (2014). Assisting victims of human trafficking: strategies to facilitate identification, exit from trafficking, and the restoration of wellness. *Social Work.* 59 (2), 111-118.

Knight, C. R.(2017). Human trafficking:a global tragedy in five acts. 2017.

Lee, S. & Persson, P. (2018). Human Trafficking and Regulating Prostitution, *Stanford University*, https://web.stanford.edu/~perssonp/Prostitution.pdf

Mojca, P. (2008). Prostitution and human trafficking: Gender, labor and migration aspects. *Peace Institute*.

Parlamentul European (2023). Raport referitor la reglementarea prostituției în UE: implicațiile sale transfrontaliere și impactul asupra egalității de gen și a drepturilor femeilor. https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/A-9-2023-0240_RO.pdf

Ross-Sherif, F. & Orme, J. (2015). Human Trafficking Overview. Encyclopedia of Social Work.

https://oxfordre.com/socialwork/display/10.1093/acrefore/9780199975839.001.0001/acrefore-9780199975839-e-945?print=pdf

Ștefănoaia, M. (2015). Modern-day slavery-human trafficking in the 21st century. *International Conference Knowledge-Based Organization*, vol.2, 505-510.

United Nations Office on Drugs and Crime (2008). An introduction to human trafficking:vulnerability, impact and action. https://www.unodc.org/documents/human-trafficking/An_Introduction_to_Human_Trafficking_-_Background_Paper.pdf

Van der Linden, M. (2005). Traficul de ființe umane în scopul exploatării economice, *International Labour Office*. https://www.ilo.org/media/113646/download

Vidaicu, M. & Dolea, E. (2009). Combaterea traficului de ființe umane (drept material și drept procesual). *Nova Imprim SRL*.

THE GOOD SENSE AS HERESY

Nicoleta Sălcudeanu
Scientific Researcher, PhD, „Gheorghe Şincai" Institute for Social Sciences and the Humanities of the Romanian Academy, Târgu Mureş

Abstract: The subversion of Professor Martin's essays lies precisely in the fact that he equally defends the evidence, the fake and the truth, posing, in turn, in the body of each of them. The great elegance of the approach rises from the tolerant, pluralistic and dialogical vision of the evidence; from the strength to empathize even with evil, precisely to understand it to its fullest extent. As a man of nuances, he slips into the cloak of radicalism not to destroy it, but to understand it, because "in a confrontation of opinions or ideas, in everyday life or in intellectual disputes, nuance implies a strengthening of one's own positions by even the respect shown to opposing positions; withdrawal is actually a safer repositioning.

Keywords: literary criticism, literature, propaganda, revisionism, politics

The way in which Professor Mircea Martin approaches the idea is, if you can say so, paraphrasing, that of a "center extremist". It is already a cliché to place him around ideas and metacriticism, in the territory of concept and theory, but, as he himself highlights his map of writing, he opts for the organicity of expression, for "the diction of ideas and not their rhetoric", without be careful to recognize the involvement of living, the assimilation of ideas and only then their emergence, but not built as external objects, but "as an existential posture of our own, as a possibility for us to be".

As he testifies well in a previous book (*The Declamation of Ideas*[1]): "For me, choosing - even a word - already means choosing yourself and having style means being able to bring together thinking, writing and personal life in a homogeneous figure. I don't believe, therefore, only in the theoretical vocation of the form, like Valery, but also in its power of ontological irradiation. The aesthetics of writing carries within itself an ethics." In other words, although it is difficult to reformulate what has already been formulated so clearly, we are dealing with a kind of purely conceptual "expansion of the field of struggle" towards its somatic level, in which the interiority lived alongside the exteriority of the theoretical vocation become a whole, they make possible the ideal meeting between substance and form. And, perhaps, precisely the pulsating content of the idea - it is straight, rigorously disciplined by form, represents the most valuable part of its way of "choosing" "in a homogeneous figure". In other words, how is more important than what.

Mircea Martin's extreme scrupulousness in presenting himself editorially is notorious, but not only for this reason, each new appearance represents a cultural event. Each separate book - built unitarily or a collection of texts - is built on the skeleton of an ideational narrative not only of great finesse, but also of great originality. The critic is not the servant of one and the same theme, but puts himself at the service of a thematic kaleidoscope from which, with each individual book, he cuts out a new scene of the theater of ideas, detaches a new aspect of the game of interactions between thinking, writing and living. This time, the pivot around which his new book revolves[2] is the essay with the same title. Essay which, as

[1] Mircea Martin, *Dicţiunea ideilor*, Editura Cartea Românească, 1981; ediţia a II-a, Bucureşti, Editura All, 2010; eseuri asupra unor autori români şi străini, precum şi asupra condiţiilor de posibilitate a scriiturii teoretice.
[2] Mircea Martin, *Radicalitate şi nuanţă*, Edit. Tracus Arte, Bucureşti, 2015.

in the case of other professions of faith successively published as facets of his being, is the expression of his present being. What this new ideological narrative particularly reveals is an ever-increasing appetite for understanding and questioning the present, an increased desire for involvement not only in the cultural Agora, but also an undisguised need for civic responsibility. A fine shift of emphasis from the aesthetic dimension to the ethical one. And because his current existential posture is experiencing, to put it euphemistically, unusual conjunctures, as we all experience otherwise, the approach necessarily becomes a more committed one. The temperature at which the critic lives his ideas is also, due to the force of the circumstances, correspondingly high.

It is not by chance that we resorted to an Orwellian title. For a man with a lively cultural sensibility and a healthy sense of history, it is difficult to banish the feeling of living through a dystopia; the feeling that rhinocerization, Mancurtization, Ketmanization, are not mere metaphors, sends chills down the spine. The world is not a teleology, but is prone to repeating, over and over, the same criminal mistakes, feeding, over and over, on stupidity, blindness and betrayal. And there is no greater betrayal in the world than that of intellectuals. In this context, to harmonize the content of the idea of nuance with radicality, is similar to exposing your good sense to the opprobrium of evil. Winston Smith, the Orwellian character of *1984*[3], has a revelation trying to think on his own, while looking at a history textbook from the page of which the omnipresent Big Brother stares at him: namely, that the heresy of heresies is common sense. If, through Big Brother's hypnotic eyes, "something penetrates under your skull, destroying your brain, scaring you so much that you give up your own opinions and allow yourself to be convinced to deny the evidence of your senses", you automatically lose your sense of reality and you tend to believe anything, losing your sense of objective reality. The heresy of heresies is common sense. And the scary thing is not that you can be killed if you dare to think otherwise, but that you might not be right. Because, after all, how do we know that two and two make four? But common sense rejoices at the revelation that evidence, falsehood and truth must be defended. Truisms are true - stick to it! The solid world exists, and its laws do not change. Stones are hard, water is liquid, loose objects fall to the center of the earth.

The subversion of Professor Martin's essay lies precisely in the fact that he equally defends the evidence, the fake and the truth, posing, in turn, in the body of each of them. The great elegance of the approach rises from the tolerant, pluralistic and dialogical vision of the evidence; from the strength to empathize even with evil, precisely to understand it to its fullest extent. As a man of nuances, he slips into the cloak of radicalism not to destroy it, but to understand it, because "in a confrontation of opinions or ideas, in everyday life or in intellectual disputes, nuance implies a strengthening of one's own positions by even the respect shown to opposing positions; withdrawal is actually a safer repositioning. This is not about hesitation, or insecurity, or, even less, self-denial through concessions or compromises"[4].

Such an approach is unstoppable. No amount of radicalism will be able to respond to a malleability found at the highest level of intelligence, so the refusal of dialogue leads the preopinent to a categorical disqualification. And the refusal of dialogue is the distinctive feature, it is precisely the mark of a type of apodictive, autarchic, authoritarian intellectual discourse that has self-propelled itself and captured the intensely mediatized space of the last decades. The inflexibility, the hardening, the lack of transitivity of this kind of discourse, through the unmistakable revealer that Professor Martin offers us, against the background of the evils that have haunted us for many years now, takes on the coloration of a major guilt:

[3] George Orwell, *nineteen eighty-four. a novel*, Martin Secker & Warburg, London, 1949.
[4] Mircea Martin, *op. cit.*, p 538.

the guilt of being placed at the service of the criminal games of a certain policy, the guilt of having barricaded oneselves in the fortress of their own dominant discourse, in contempt of any plurality of ideas, in contempt of any nuance. This kind of radicalism, from an ideological point of view, has pushed us into full cannibalistic warfare, into a world more hideous than even Huxley's "brave new world" or the black utopia "1984". Because the Nazi formula „natural exit out of the system" does not come from the macabre fantasy of literature, but represents black utopia lived. How black utopia lived is the cyanide weed, the bengal fire of hydricyanic acid that kills children in clubs, turns them in zombies. Hollywood fiction brought to life. Putting yourself at the service of such a system no longer implies a simple ideological commitment, but a complicity with concrete consequences on society.

We can ask ourselves now, from the new perspective from which we look today, if not, with all the polish of a skillful speech and of a certain intellectual stature, it did not represent in the end just pure propaganda and nothing more than that. And propaganda has nothing in common neither with the confrontation of ideas, nor with the respect shown to opposing positions. It lives and breathes in its own autism, it represents autism in its most crystalline form. The only common thing that propaganda shares with anyone is the political territory, and it shares it strictly with that political regime, they are one. And if the regime turns out to have been a criminal one, the propaganda will share the same blame. Of course, in his elegance, Mircea Martin does not make such deductions, but neither does he prevent us from making them ourselves. Its subversiveness and, if one may say so, its radicality lie in the very flexibility and indisputable height of the demonstration. The essay is polemical in its very intellectual purity.

Of course, a nuanced approach can be, and is perceived by the "propagandable" intellectual (according to a double-edged formula of Virgil Ierunca) as a sign of weakness, even if this "does not necessarily imply indecision or inability to choose. In intellectual terms, it most often means the need for accuracy and justice". Of course, "the taste for nuance is a loser (...) in relation to the tendency, by no means marginal, in journalism (in our country and not only) to launch summary and pressed judgments, not once aggressive, which a less cultured public, but numerous, consider them evidence of firmness, courage and (isn't that right?) temperament. (...) Unfortunately, the echoes of such a mentality - says Professor Martin - can also be found in literary criticism and in our non-literary essay, echoes that come, in part, from the immediate past, if not from a certain tradition: that of not caring so much about truth and justice as about having the last word"[5].

Of course, the promoter of the shade firmly states that radicalism is not always excessive, that there is, even if to a lesser extent, "an affirmative, positive radicalism", one in particular "idealizing, projective, sometimes prophetic and even missionary, without necessarily being religious". Then there are "radicalisms manifested in two periods: of negation and of affirmation". Negation functioning as the eradication of a conception, precisely to lay the foundations of a new conception. The critic believes that the demystifications and demystifications represent radical intellectual actions par excellence". If they would work in two times, we can continue the reasoning, something new will be placed in their place. Reasoning further, we deduce that, at this point, our recent culture seems to have problems with the functioning of the mechanism, which boils down to only one time: the first. And it seems to fit into the type of radicalism that seeks to differentiate itself "at any cost". "In this momentum undeterred by any difficulty, unpersecuted by any dilemma, superficiality makes its way along with its cortege of corrosive effects. The absolutizing certainty, the eloquent tone, the unvarnished sententiousness borders on the ridiculous in such

[5] Idem, p. 539.

cases", being deprived of the stake of depth that an authentic radicality claims. But it happens, sometimes, that ridicule kills. With the poisoned firecracker of propaganda.[6]

Remembering Orwell, the main lethal weapon of a criminal system is forgetting, erasing memory. In the Orwellian world, history is mystified without rest, it is rewritten with every document from the past, with every dated news from the newspapers, to the point where the individual loses all contact with his own past. Even Romanian culture did not escape the massive assault of memory erasure. The textbooks were rewritten, national symbols were replaced by media characters of the moment, our origin as a nation was discussed, in a derogatory manner, we were informed, rites, that there is no Romanian culture, that we represent a Siberia of the spirit, that our history resides in a simple collection of myths, that Romanianness is pure arrogance, that Eminescu is dusty, and his notebooks are nothing but blotters. Taken separately, each idea may seem harmless, terrifying or brave, controversial, original, "cool". But taken together, these pieces of defeatism will make up the face of a monster that celebrates the Halloween of our culture. Mircea Martin opposes this irrational monster with common sense and even offers him a solution: "A truly radical thinker should foresee the consequences of his own statements, in other words, their partiality; to be aware of the limitation of his position, to try to avoid or overcome it, and if he fails, at least to recognize it. So that the quality of a radical conception or position does not depend - as one might think - on how far one goes, not even on the affective investment (...), but on the presence of a real imagination of the consequences. Which means the ability to anticipate, as far as possible, the consequences of that statement or intervention, including the objections it would raise. This is the test that any respectable radical thinker should take, the obstacle that he should clear himself."[7] What "imagination of the consequences", how much "ability to anticipate" did the famous text "Appeal to the Liches"[8] have? "Always - Mircea Martin says somewhere in the contents of the book, and without any connection with the text in question - the negative passion ends up pointing to itself with an involuntary gesture". The consequences, visible, send us in full burlesque, and the ability to anticipate the boomerang effect proved to be null.

Professor Martin, following the ideas in their metamorphosis or anamorphosis, does not shy away from pointing out concrete incidences. He identifies radicalisms of all kinds in the intellectual discourse: "This radical stance can also be found in the discourse of some literary critic who begins his chronicle like this: "No one has noticed so far..." or of some philosopher, also autochthonous, who throws over almost everything that is not the work of him and those close to him is a contemptuous, annihilating look. The point of these attitudes - one more subtle, the other more brutal - is obviously one of self-emphasis by ignoring, minimizing or depreciating others"[9]. The recognizability of these characters is obvious, but even more obvious is this case of literary "malpractice", treated with humor and serenity, i.e. nuanced. It's about the famous adage "The canon is made, not discussed!". "Radical formula, even memorable, and easily adopted by admirers and amateurs happy that they are thus authorized to give up too complicated readings and too abstract or too technical delimitations. (...) But, from an intellectual perspective, that sentence is downright bizarre. What do you mean "no discussion"? How to contrast the canon - in fact, the canonization - with the discussion, with the debate? What canon was "made" without discussion and who will have "made" it in this way? (...) To the imposition of the neomodernist canon in Romanian literature, N. Manolescu had, indeed, an important contribution - even decisive, although not

[6] Idem, pp. 540-553.
[7] Idem, p. 560.
[8] Gabriel Liiceanu, *Apel catre lichele*, BucureștiEditura Humanitas, 1993.
[9] Mircea Martin, Ibidem, p. 555.

exclusive -, but this contribution resides not only in his chronicles, but also in his theoretical articles and participation in the debates of the era. "The canon is made, not discussed..." - the formula "caught on" with us, but I can't help but wonder: could you "go out" with it beyond Curtici?"[10] Superb demonstration of the fact that two and two make, no more, but no less than four.

A substantial chapter of the book is the one entitled *Şcoala lui Noica*, and which discusses three "strange apparitions" in Romanian culture. It's about *Jurnalul de la Păltiniş, Epistolarul* şi *Minima moralia* (morality with a small m, not like Adorno). This chapter is not only substantial, but also essential for understanding the phenomenon. It represents, in fact, a coda (in the musical sense), a recapitulation and a return of the debate to the initial point, "restart" in barbaric language. Much paper has been consumed on the subject, but it is only with Professor Martin's studies that the subject can be considered complete. A first, crucial question is: who is running the game? Answer: "the one who runs the game, the one who stages the ideas with their bearers with everything is the disciple-author, the scribe". But the question that follows naturally is "if Noica were to write down himself everything he said in front of his students, would he have done it in the same way?" Would his text have been as imprudent as his speech/saying, with the radicalism of so many affirmations or, better said, negations or exclusions?" The obvious answer is that, "Taking advantage of the very interval of reflexivity of writing - be it transcription -, Liiceanu pours Noica's thought into a pattern that is already his own, despite the principled fidelity to the master's saying"[11].

The exchange of content can be assimilated to a cultural marketing action that proposes a philosophical object in literary packaging. A counterfeit object aimed at a target audience, by no means a specialized one, achieving "a capture of the attention and goodwill of a broad audience, unprepared for philosophy". This is how it is done that, "Despite all Gabriel Liiceanu's declarations of belligerence towards literature and literary criticism, it is as certain as possible that literati and, in general, consumers of literature made up to the greatest extent the audience of the Journal and of the Epistolary. And the same can be said about most of the books of Constantin Noica himself". Therefore, despite a "more than derisory, pitiful picture of the autochthonous culture and, above all, of literary criticism (inertia, refusal of philosophy, of renewal, "administrative spirit", "small pressures of literary tactics", etc.)" , we can ask ourselves "On which stage did Noica climb in the 70s and, in his footsteps, in the 80s, Liiceanu, with his Journal (and his Epistolary)?" On the stage of philosophy? No way. Not because he didn't want or didn't have the means and what to occupy such a smaller and more difficult to access stage. But because in that much more severely marked and supervised space, compatibility with the official philosophy could no longer be avoided or postponed.

There would have been the solution of staying in logic, be it hermeneutics and ontology; or, in the case of Liiceanu, in peratology. But would the result, that is, the public impact, have been the same? The stage that the two philosophers from different generations chose to make themselves better heard and seen was the very stage of literature, more precisely, of meta-literature." But the peak of absurdity is reached when "Liiceanu reproaches others for not doing exactly what he should have done first". Well, reproaching the literary critics for not taking "the smallest step" in the exegesis of Noica's thought, "although he also admits that the only notable comments also belong to some literary critics (Al. Paleologu, Ion Ianoşi). But why not some philosophers, why not some disciples from Paltinis, why not Liiceanu himself? Wouldn't such a personal exegesis be the true crowning of the paideic script?"[12].

[10] Idem, p. 566 (Curtici represents the name of a border town in western Romania).
[11] Idem, p. 363.
[12] Idem, pp. 369-370.

Mircea Martin believes that the affirmation of the Paltiniş School could have been achieved without the "overhand treatment" of other ways of philosophical thinking and without the "denigration of contemporary literary critics. But the process would undoubtedly have lasted longer and would not have been so spectacular". In the end, the bellicose agitation was the expression of "a strategy or tactic of self-affirmation" over the corpses - we might add, the objective representing it "occupying a central position in contemporary Romanian culture". The paradox is that, entering the literary field, in contre-emploi as it were, "Liiceanu considered it useful and effective to create around the impression of emptiness or fallen, anyway, into the insignificant, superficial, out of date. The delegitimization of literary criticism, the delegitimization of others in general - as an integral part and a favorable condition for self-promotion".[13]

It is important to specify that Mircea Martin conceived and put this text on paper between 1983-1987, after the appearance of the *Jurnalul...* and the *Epistolar*. He didn't publish it then so as not to attract ideological erinians to these books. On the other hand, he wanted to publish it here, now, not to "disturb the happy - and well-deserved - posterity of Jurnal from Păltiniş", "but to remove the unjustified accusations brought to the literary criticism of the 80s, to I was trying to correct a historical injustice". These accents regained by Professor Martin are necessary and common sense. Published today, they have an even more meaningful echo, when today's context pigments all the empty places in the picture of the 80s.

Common sense as heresy also works in invoking, reconstructing and evoking important figures of Romanian culture, so slandered by intellectual propaganda or, if you like, by "propagandable" intellectuals. It is a reinstatement in full rights of cultural figures such as G. Călinescu, Tudor Vianu, Edgar Papu, Solomon Marcus, Ion Ianoşi, Eugen Simion, Adrian Marino, Romul Munteanu, Marin Mincu, Silvian Iosifescu, Zoe Dumitrescu-Buşulenga. How a huge heresy it is to publish in volume comments on books by those from the younger generations. For a literary critic of Mircea Martin's stature, the gesture is downright defiant and contrary to the Orwellian tendency to erase memory, and to always and always rewrite the past and the present, under different and different auspices. Making the connection between the past (well, cherishing it) and the future is, in Big Brother's eyes, pure crime. And yet, and yet Mircea Martin dares to tell us that "truisms are true", that "the solid world exists, and its laws do not change. Stones are hard, water is liquid, loose objects fall to the center of the earth.

BIBLIOGRAPHY

Arion, George, *O istorie a societății românești contemporane în interviuri*, vol. I, 1975-1989, București, Fundația ”Premiile Flacăra”, 2005, pp. 462-466.

Liiceanu, Gabriel, *Apel catre lichele*, București, Editura Humanitas, 1993.

Liiceanu, Gabriel, *Jurnalul de la Păltiniş*, București, Editura Humanitas, 1991.

Liiceanu, Gabriel, *Epistolar*, editat de, ediția a III-a, revăzută, București, Editura Humanitas, 2012.

Martin, Mircea, *Geometrie și finețe*, București, Editura Tracus Arte, 2017.

Martin, Mircea, *Radicalitate și nuanță*, București, Editura Tracus Arte, 2015.

[13] Idem, pp. 381-383.

*THE SYMBOLISM OF THE VEGETAL IN THE CONTEXT OF EASTER CUSTOMS**

Loredana-Maria Ilin-Grozoiu
3rd Degree Scientific Researcher PhD, Institute for Research in Social Studies and Humanities from Craiova C. S. Nicolăescu-Plopşor

Abstract: Permanently present in the core background of the great cultures and religions of the world, the vegetable, with a symbolism far from being able to be catalogued, concentrates, within each particular system, multiple availabilities that make it the bearer of meanings that attribute individuality to each culture.
In the Romanian cultural space, on the Feast of the Ascension, the vegetal blessed in a moment of great ritual concentration, sacralizes the elements which it comes into contact with, ensures the efficiency of the human activities and places them under the protection of the sacred. As our field research in Oltenia reveals, the ritual practices related to the Paschal temporal join the other customs of the year, dominated by ethnoiatric, purifying and apotropaic values.

Keywords: vegetal, symbolism, ritual practices, Ascension, Oltenia.

„Și i-a dus afară până spre Betania și ridicându-Și mâinile, i-a binecuvântat. Și pe când îi binecuvânta, S-a despărțit de ei și S-a înălțat la cer. Iar ei, închinându-se Lui, s-au întors în Ierusalim cu bucurie mare” (Luca 24, 50-52).

Înălțarea Domnului, mare praznic împărătesc, menționat încă din anul 332, se sărbătoreşte la 40 de zile după Paşte, în joia săptămânii a şasea după Înviere, când Domnul Iisus Hristos S-a Înălţat la cer: *Și S-a înălțat la ceruri și șade de-a dreapta Tatălui.* Evenimentul ridicării cu trupul la cer a Mântuitorului este prezentat în *Faptele Sfinților Apostoli*, desfășurându-se pe Muntele Măslinilor, în vecinătatea Ierusalimului[1]. Sfântul Evanghelist Marcu ni-l înfățișează astfel: *Deci Domnul Iisus, după ce a vorbit cu ei, S-a înălțat la cer și a șezut de-a dreapta lui Dumnezeu*[2]; iar Evanghelistul Luca la rândul său consemnează: *Și a fost că în timp ce-i binecuvânta. S-a depărtat de la ei și S-a înălțat la cer*[3]. Este vorba despre ultima minune pe care Iisus a săvârșit-o în activitatea Sa mântuitoare, pe pământ, înălțându-se cu Trupul la Cer.

În *Cartea a patra a Regilor* din Vechiul Testament se menționează că Sfântul Proroc Ilie Tesviteanul a fost ridicat cu trupul la cer. În timp ce era cu ucenicul său Elisei, dincolo de Iordan, a venit un car ca de foc și l-a răpit ca un vifor, ridicându-l cu trupul la cer[4]. Ridicarea

*Articolul face parte din tema de cercetare: *O cercetare dedicată rolului regnului vegetal în cultura populară din Oltenia* inclusă în proiectul de cercetare: *Cultură materială şi imaterială, identitate culturală şi proiecte patrimoniale. Abordări pluridisciplinare* al programului de cercetare al Institutului de Cercetări Socio-Umane din Craiova - C. S. Nicolăescu-Plopşor: *Istoria Olteniei: surse, structuri sociale și elite* (2024-2027).
[1] *Faptele Sfinților Apostoli* 1, 9-12.
[2] *Marcu* 16, 19.
[3] *Luca* 24, 51.
[4] „Pe când mergeau ei așa pe drum și grăiau, deodată s-a ivit un car și cai de foc și, despărțindu-i pe unul de altul, a ridicat pe Ilie în vârtej de vânt la cer. Iar Elisei se uita și striga: Părinte, părinte, carul lui Israel și caii lui! Și apoi nu l-a mai văzut. Și apucându-și hainele le-a sfâșiat în două” (*IV Regi* 2, 11-12).

Sfântului Proroc Ilie Tesviteanul la Cer a fost „o prevestire pentru Înălțarea la Cer a Domnului nostru Iisus Hristos”[5].

În *Faptele Sfinților Apostoli* se subliniază că Sfinții Apostoli au fost înștiințați de îngeri că Iisus se va întoarce încă o dată pe pământ: „Și privind ei, pe când El mergea la cer, iată doi bărbați au stat lângă ei, îmbrăcați în haine albe. Care au și zis: Bărbați galileeni, de ce stați privind la cer? Acest Iisus, care s-a înălțat de la voi la cer, astfel va și veni, precum L-ați și văzut mergând la cer”[6]. Este vorba de a doua venire a Domnului la sfârșitul lumii, când va avea loc Dreapta Judecată a lui Hristos.

Anumite sărbători și obiceiuri consacră vegetalului potențe sporite și îi desoperă valențele apotropaice, fertilizatoare și tămăduitoare[7]. Praxisul ritual confirmă aceste virtuți ale vegetalului ce vizează prosperarea în toate palierele existenței. Ramura verde (salcie, stejar, fag, tei, jugastru, nuc, brad, rug, leuștean) este de nelipsit din recuzita riturilor practicate la sărbătorile fixe sau mobile ce prilejuiesc activități de recoltare pentru împodobirea habitatului, spațiilor de trecere și acareturilor din gospodărie în scopuri protectoare și curative, pentru a contracara acțiunea forțelor malefice deosebit de agresive în anumite momente ale ciclului calendaristic și a stimula puterea fertilizatoare și energia vitală. În Oltenia, aceste sărbători ce consacră vegetalului virtuți sporite și eficientizează virtuțile unor plante și arbori sunt: Bunavestire, Sfântul Gheorghe, Florii, Armindeni, Duminica Tomii, Înălțare, Rusalii, Sânziene, Sfântul Andrei, Crăciunul. În acest context, capătă o importanță deosebită relația dintre om și vegetal, lemnul fiind „materie” prin excelență: „Comparată cu un arbore, materia prima nu este altceva decât arborele lumii (…). El este cel care se află la originea materiei Operei”[8].

Învățătura de credință a Bisericii legată de crearea lumii îl dezvăluie pe Adam în centrul creației ca lucrător și păzitor al grădinii Edenului și, prin extensie, al întregii făpturi create. Vechiul Testament în *Facerea. Întâia carte a lui Moise* prezintă nucleul învățăturii biblice despre crearea lumii și a omului. În textul biblic se menționează că, după apariţia Luminii şi despărţirea ei de întuneric, după separarea apelor de uscat, în cea de a treia zi a Creaţiei, Dumnezeu a zis: „Să dea pământul din sine verdeață: iarbă, cu sământă într-însa, după felul și asemănarea ei, și pomii roditori, care să dea rod cu sământă în sine, după fel, pe pământ. Si a fost așa. Pământul a dat din sine verdeață, iarbă, care face sământă, după felul și asemănarea ei, și pomi roditori, cu sământă, după fel, pe pământ. Și a văzut Dumnezeu că este bine” [9].

În ziua a șasea a Creației, Dumnezeu a făcut pe om după chipul Său, după ce a binecuvântat bărbatul și femeia a zis: „Iată, vă dau toată iarba ce face sământă de pe toată fața pământului și tot pomul ce are rod cu sământă în el. Acestea vor fi hrana voastră”[10].

Vechiul Testament vorbește despre relaţia organică, aducătoare de viaţă sau prevestitoare de moarte, între om şi lemn: „Și a făcut Domnul Dumnezeu să răsară din pământ tot soiul de pomi, plăcuți la vedere și cu roade bune de mâncat; iar în mijlocul raiului era pomul vieții și pomul cunoștinței binelui și răului”[11]; „A dat apoi Domnul Dumnezeu lui

[5] Mihai Sidei, *Predici,* Lugoj, 2012, p. 282.
[6] *Faptele Sfinților Apostoli* 1, 10-11.
[7] Vezi Loredana-Maria Ilin-Grozoiu, *Ceremonialul culegerii plantelor de leac. Privire specială asupra Olteniei,* în „Memoria Ethnologică”, an XIX, nr. 80-81/2021, pp. 42-53; Eadem, The *prophylactic and healing effect of woody plants from the spontaneous flora,* în „Anuarul Institutului de Cercetări Socio-Umane C.S. Nicolăescu-Plopşor”, nr. XXIII/2022, Craiova, Editura Academiei, pp. 273-282.
[8] Titus Burckhardt, *Alchimia, semnificaţia ei şi imaginea despre lume*, Bucureşti, Editura Humanitas, 1998, p. 64.
[9] *Facerea lumii* 1, 11-12.
[10] *Facerea lumii* 1, 29.
[11] *Facerea lumii* 2, 9.

Adam poruncă și a zis: Din toți pomii din rai poți să mănânci, Iar din pomul cunoștinței binelui și răului, să nu mănânci, căci, în ziua în care vei mânca din ei, vei muri negreșit!"[12]. Omul care asculta glasul lui Dumnezeu și împlinea voia Lui era ferit de boli, iar dacă se îmbolnăvea era vindecat de Dumnezeu.

Dar, prin căderea lui Adam şi a Evei, consecinţele neascultării lor au fost dramatice, totul culminând cu izgonirea acestora din Rai şi cu pierderea posibilităţii dobândirii vieţii veşnice. Sabina Ispas menţiona că „prin căderea adamică întregul cosmos a căzut. Omul, creaţia cea mai perfectă a lui Dumnezeu şi ultima, a atras după sine această cădere cosmică. Mântuirea şi iertarea au fost aduse de Fiul Mariei prin sacrificiul de pe cruce. La momentul naşterii şi, mai apoi, în cel al răstignirii, oamenii, prin decizie proprie pot participa, fiecare în modalităţi diferite, la actul mântuirii ajutând sau împiedicând naşterea, uşurând sau îngreunând răstignirea. Fiecare, din proprie voinţă, va îndeplini un rol în această unică încercare"[13].

Mircea Eliade în lucrarea *Tratat de istorie a religiilor* distingea şapte grupuri de imagini ale „cultelor vegetaţiei": ansamblul piatră-arbore-altar (Australia, China-Indochina-India, Fenicia-Egeea), arborele-*imagine* a Cosmosului (India, Mesopotamia, Scandinavia), arborele-*teofanie* cosmică (Mesopotamia, India, Egeea), arborele-*simbol al vieţii,* al fecundităţii inepuizabile, al realităţii absolute, identificat cu izvorul nemuririi, arborele-*centru* al lumii şi *suport* al universului (la altaici, la scandinavi etc), *legături mistice* între arbori şi oameni (arbori antropogeni; arborele ca receptacol al sufletelor strămoşilor; căsătoria arborilor; prezenţa arborelui în ceremoniile de iniţiere etc), arborele-simbol al reînvierii vegetaţiei, al primăverii şi al „regenerării" anului[14]. Aceste grupuri de imagini se regăsesc în literatura populară: „Întâlnim arbori sacri, rituri şi simboluri vegetale în istoria oricărei religii, în tradiţiile populare ale lumii întregi, în metafizicile şi misticile arhaice, ca să nu mai vorbim de iconografie şi arta populară"[15].

Înălțarea Domnului, cunoscută în popor și sub numele de *Ispas*, după informații din arelul etnografic oltenesc, este consacrată efectuării unor rituri menite să asigure indivizilor sănătate, prosperarea acestora în plan fizic și mental, cu valorificarea valențelor ritual-magico-simbolice ale unor plante și arbori. Printre obiceiurile atașate ciclului pascal, interval marcat puternic de sacralitate, se înscrie și cel cunocut sub numele de *frăsinel* sau *frăsinet,* menit să releve valențele terapeutice ale plantei cu același nume. *Frăsinel, fărsinet, frăsinet* este plantă erbacee din fam. Rutaceae ce crește prin tufișuri, mărăcinișuri și pe lângă păduri. Devine un remediu contra amețelilor și epilepsiei. Este o plantă cu disponibilități și tehnici magice, implicată în acțiuni ce vizează sănătatea.

Pentru aria oltenească, răspunsurile la chestionarele lansate de Nicolae Densușianu înregistrează această practică în ziua de Înălțare, la Gângiova, jud. Dolj: „lumea merge la frăsinet"[16]. Din răspunsurile la chestionarul B.P. Hașdeu aflăm că, de Înălțarea Domnului, la Argetoaia, jud. Dolj, „oamenii se culcă pe acele plante spre a se tămădui de bolile de care suferă"[17], fiind vorba de cele două plante cu puteri ritual-mitice: frăsinelul și alunul[18], iar la

---

[12] *Facerea lumii* 2, 16-17.

[13] Sabina Ispas, *Maria-Maică a Domnului, Maică a întregii umanități, în sens ontologic,* în „Anuar IEF", serie nouă, tom 5, 1994, p. 105.

[14] Mircea Eliade, *Tratat de istorie a religiilor*, București, Editura Humanitas, 2013, p. 279.

[15] *Ibidem*, p. 277.

[16] A. Fochi, *Datini și eresuri populare de la sfârșitul secolului al XIX-lea*, București, Editura Minerva, 1976, p. 152.

[17] Marcela Bratiloveanu Popilian, *Obiceiuri de primăvară din Oltenia. Calendarul ortodox și practica populară,* București, 2001, p. 201.

[18] Despre alun-simbol dendromorf cu valențe ritual-mitice vezi: Delia Anamaria-Răchișan, *Simboluri vegetale antropomorfizate și misterioase cu funcție tămăduitoare,* Cluj Napoca, Editura Mega, 2022, pp. 195-210.

Pielești, jud. Dolj, „În noaptea Înălțării, oamenii bolnavi se duceau acolo unde creștea acea buruiană, chiar de seara, având cu ei o oală nouă. Se culcau lângă buruiană și oala o puneau sub buruiană și dimineața când se trezeau cautau în oală și dacă găseau iarbă sau flori, omul acela se însănătoșea, iar de va găsi țărână sau pământ, omul acela se credea că moare”[19].

Într-o altă descriere a obiceiului, de la începutul secolului XX, datorată preotului Nicolae Burzeanu, aflăm că ritualul se practica în noaptea spre Ispas, informație deosebit de importantă. Potrivit credințelor populare, pentru a îmbuna ursitoarele care atentau la sănătatea oameniilor și provocau paraliziile, rudele bolnavilor întindeau, lângă frăsinel, o altă masă pe care erau: vase noi, rachiu, tămâie, colac. O persoană vârsnică îngenunchea și cu o mână așezată pe fruntea bolnavului, iar cu cealaltă pe cuțitul înfipt la rădăcina plantei, rostea: „Cinteză, Dobriță,/ Sus s-a înălțat/ Pre munte s-a lăsat,/ Unde a picat,/ Peatra au crăpat,/ Așa crepe ochii cui te-a fermecat/…/ Cinteză, Dobriță,/ Întorce-vă-ți din cale,/ Coborâți la vale, La bolnavi de jale/…./ Frăsinet albineț/Frăsinet de mult preț/ Sari în casă,/ Sari pe masa,/ Sari în cupa cea aleasă,/ Fă pe cutare sănătoasă”[20]. Această descriere are o valoare incontestabilă conferită de vechime, dar legitimează reproducerea unor fragmente convingătoare.

Obiceiul pe care îl prezentăm este cunoscut și în Banat unde cei bolnavi se culcau în câmp, între florile de frăsinică, în ziua de Tudoruțe, în credința că se vor însănătoși[21].

Vegetalul, în noaptea de Ispas, cea de Sânziene sau cea de Sfântul Gheorghe apare direct implicat în practici rituale de prosperare a sănătății, după cum relevă cercetările de teren[22]. În Dolj, ritualul Frăsinelului se desfășura în poienile unde creștea această plantă. La Chilii, jud. Olt, „de Ispas, noaptea, bolnavii din cauza Ielelor erau duși în locurile unde creștea frăsinelul. În ordinea în care ajungeau se așezau lângă un fir care creștea singur, al doilea care venea, lângă două fire, și tot așa. La rădăcina plantelor culese se punea pâine și sare. Lângă frăsinel, se așeza un vas nou, cu apă, care se lăsa acolo până în zorii zilei. Dacă în vas dimineața era iarbă, flori sau o furnică, se credea că bolnavul își recapătă sănătatea. Dacă găseau pământ, se credea că urma să moară într-un timp destul de scurt”[23].

Obiceiul ce vizează redobândirea stării de sănătate avea ca protagoniști pe bolnav, îngrijitorul acestuia (era de obicei, o persoană de sex opus) și membrii familiei. Cei doi deveneau frați și surori de cruce, calitate păstrată de-a lungul vieții. „Înfrățirea” era consfințită prin schimbul de daruri și ospățul comun, desfășurat în pădure, în preajma plantei numită frăsinel.

De Ispas, valențe ritual-mitico-simbolice, cu efect terapeutic, posedă alunul și salcia. Alunul (Corylus avellana L., fam. Betulaceae) crește prin păduri și tufișuri. În spațiul investigat, bățul și creanga de alun se folosesc în ritualuri legate de nuntă și înmormântare, în descântece de dragoste[24], de mușcătură de șarpe[25], de boală[26], în practicile legate de

[19] Inf. Maria Budana, 83 de ani, localitatea Pielești, jud. Dolj, 2021.
[20] Inf. Niculina Ghiță, 77 de ani, localitatea Greci, jud. Olt, 2024.
[21] Simeon Florea Marian, *Sărbătorile la români*, vol. II, București, Editura Fundației Culturale Române, 1994, p. 346.
[22] Referitor la simbolismul vegetalului atașat practicilor rituale de vară vezi: Loredana-Maria Ilin-Grozoiu, THE APPLE / THE APPLE BRANCH - SYMBOLISM IN THE TRADITIONS OF THE CALENDAR AND LIFE CYCLES, în „THE POWER OF DIALOGUE IN A GLOBALIZED WORLD”, editori Iulian Boldea, Cornel Sigmirean Dumitru-Mircea Buda, Arhipelag XXI Press, Târgu Mureș, 2024, pp. 191-197.
[23] Inf. Gheorghița Cochințu, 59 de ani, localitatea Chilii, jud. Olt, 2024.
[24] În Oltenia, descântecele de dragoste se mai numesc descânte *pe ursită* sau *de scrisă*. Iată o variantă a acestui descântec din Vâlcea: „Mă sculai joi, de dimineață,/ Pe rouă,/ Pe ceață,/ Pe cărare neumblată,/ Pe rouă nescuturată, /Roua o scuturai,/ Și scrisa o deșteptai,/ Și-o pornii în sat./ Stea, stea, logostea,/ Toate stelele să stea/ Scrisa cutăruia să nu stea/ Să te duci din vad în vad,/ Din sat în sat,/ Până unde o fi scrisa cutăruia ursat/.Acolo să găsească/Să prânzească/Să amiezească/ Să odinească,/ În pat să nu-l lase/ Să-l scoale/ Să-l trimită/ Prin sat, fără ciumag,/ Cu nuia de alun/ să umble ca un nebun;/ Cu nuia de arțar,/ Să umble ca un armăsar;/ Cu nuia de sânger/Să umble ca un înger;/Cu nuia de nuc/ Să umble ca un haiduc;/ La scrisa cutăruia să

sărbătorile de peste an[27]. În noaptea de Ispas, persoanele suferinde se culcă sub alun în credința că boala se va transmite acestui arbore. Edificatoare pentru existența unei legături mitice dintre oameni și unele specii de arbori este următoarea relatare: „În noaptea de Ispas alunul înflorește și se și scutură floarea. Bolnavul trebuie să adune floarea scuturată și să o folosească”[28].

La Ispas sunt activate virtuțile magice ale salciei, nucului, teiului și leușteanului, specii vegetale implicate și în alte contexte rituale legate de zilele aflate sub tutela sacrului. Acești arbori sacri stimulează „capacitatea de reînnoire, prin renunţarea la vechi, la ceea ce a îmbătrânit şi intrarea sub stăpânirea noului, a tinereţii. De asemenea, în aceşti arbori sălăşluiesc spirite tutelare/sufletele strămoşilor mitici, care-şi vor prelugi protecţia şi asupra spaţiului cu care intră în contact, producându-se chiar o relaţie de identificare între spaţiul atins şi totem”[29].

Binecuvântat în momente de mare concentrare rituală, vegetalul dobândește valențe apotropaice și curative : „De Ispas mergem la Biserică și luăm crengi de salcie, ramuri cu frunze de nuc, ramuri de tei, leuștean, pe care le punem la poartă, la stâlpul porților, la fereastră și la icoană ca să ne ferească de tunete și grindină, de boli și necazuri”[30].

În spațiul cultural românesc, temporalității de excepție a Paștilor îi sunt atașate o serie de obiceiuri și practici rituale care conferă vegetalului atribute magico-terapeutice. După cum relevă cercetările noastre de teren din Oltenia, de Ispas, vegetalul sacralizează elementele cu care intră în contact, asigură eficiența activităților umane și le așează sub protecția sacrului. Practicile rituale atașate ciclului pascal se alătură celorlate obiceiuri de peste an dominate de valori etnoiatrice, purificatoare și apotropaice.

BIBLIOGRAPHY

Bratiloveanu Popilian Marcela, *Obiceiuri de primăvară din Oltenia. Calendarul ortodox şi practica populară*, București, 2001.

Burckhardt Titus, *Alchimia, semnificaţia ei şi imaginea despre lume*, Bucureşti, Editura Humanitas, 1998.

Eliade Mircea, *Tratat de istorie a religiilor*, București, Editura Humanitas, 2013.

---

se ducă/ În vis s-o viseze/ Aievea s-o vază;/ În zori de zi/ La răsăritul soarelui/ În glasul cântătorilor/ În revărsatul zorilor”. Descântătorea lua apă din locul în care se împreunau trei izvoare continuându-și decântentecul: „Cum se întâlnesc izvoarele/ Așa să se întâlnească cutare cu cutare” (Inf. Elena Nițu, 68 de ani, localitatea Prundeni, jud. Vâlcea, 2020).

[25] În Olt, descântătoarea rostea: „Unde te duci cutare?/ Mă duc la topilă /Să mănânc o copilă/ Leac ce să-i fie?/Leac să-i fie de rădăcină/De boz/ De viță de vie/, De nuia de alun,/ Să plesnească șarpele ca un nebun. În descâtesc se foloseau bățul de alun și rădăcini de viță de vie” (Inf. Teodora Pescaru, 60 de ani, localitatea Cioroiu, jud. Olt, 2024).

[26] În Dolj, într-un descântec de dureri de burtă, se spune: „Fugi, Tărtăcot/ Cu burta de-un cot,/ Cu mâinile cât prăjinile/ Cu picioarele/ Cât răşchitoarele/ Cu ochii cât tairele/ M-au găsit/ Cu uşa descuiată,/ Cu fereastra destupată,/ Cu mătura deslegată./ Uşa mi-ai descuiat, Ochii ți i-ai aruncat, Pieptu cu spatele mi l-ai încleștat/ Rânza mi-ai răsturnat/ Sângele mi l-ai turbat/ De picioare/ Pietre de moară/ Mi-ai atârnat;/ De coaste/ Plumburi atârnate/ Eu mi-am descântat,/ Rânza mi-am desrăsturnat,/ Pieptul mi l-am descleștat/Sângele mi l-am îndreptat/Trupul mi l-am luminat” (Inf. Emilia Pătrană, 66 de ani, localitatea Gângiova, jud. Dolj, 2024).

[27] În Vâlcea, în Ajunul Crăciunului, se făceau focuri în vatră cu lemne de alun. În timpul colindatului, potrivit obiceiului, o parte din colindători băteau cu bețele de alun în pragul casei rostind: „Bună ziua,/ Moș Ajun,/ Că-i mai bună a lui Crăciun/ Porcii unturoși și oameni sănătoși./ Când eu afară, Dumnezeu pe scară,/ Când eu în tindă,/ Dumnezeu în grindă./ Când eu în casă,/ Dumnezeu pe masă” (Inf. Maria Rădulescu, 75 de ani, localitatea Bălcești, jud. Vâlcea, 2024).

[28] Inf. Niculina Ghiță, localitatea Greci, jud. Olt, 2024.

[29] Delia Suiogan, *Ramura verde-valori simbolice*, în „Memoria Ethnologica”, nr. 30-31/2009, p. 80.

[30] Inf. Emilia Pătrană, localitatea Gângiova, jud. Dolj, 2024.

Facerea lumii

Faptele Sfinților Apostoli

Fochi A., *Datini și eresuri populare de la sfârșitul secolului al XIX-lea*, București, Editura Minerva, 1976.

Ilin-Grozoiu Loredana-Maria, *Ceremonialul culegerii plantelor de leac. Privire specială asupra Olteniei,* în „Memoria Ethnologică", an XIX, nr. 80-81/2021, pp. 42-53;

Ilin-Grozoiu Loredana-Maria, The *prophylactic and healing effect of woody plants from the spontaneous flora***,** în „Anuarul Institutului de Cercetări Socio-Umane C.S. Nicolăescu-Plopşor", nr. XXIII/2022, Craiova, Editura Academiei, pp. 273-282.

Ilin-Grozoiu Loredana-Maria, THE APPLE / THE APPLE BRANCH - SYMBOLISM IN THE TRADITIONS OF THE CALENDAR AND LIFE CYCLES, în „THE POWER OF DIALOGUE IN A GLOBALIZED WORLD", editori Iulian Boldea, Cornel Sigmirean Dumitru-Mircea Buda, Arhipelag XXI Press, Târgu Mureș, 2024, pp. 191-197.

Ispas Sabina, *Maria-Maică a Domnului, Maică a întregii umanităţi, în sens ontologic,* în „Anuar IEF", serie nouă, tom 5, 1994.

Luca 24, 51.

Marcu 16, 19.

Marian Simeon Florea, *Sărbătorile la români*, vol. II, București, Editura Fundației Culturale Române, 1994.

Răchișan Delia Anamaria, *Simboluri vegetale antropomorfizate și misterioase cu funcție tămăduitoare,* Cluj Napoca, Editura Mega, 2022.

Sidei Mihai, *Predici,* Lugoj, 2012.

IV Regi 2, 11-12.

Suiogan Delia, *Ramura verde-valori simbolice*, în „Memoria Ethnologica", nr. 30-31/2009.

PERFORMERII ȘI LOCALITĂȚILE CERCETATE

Maria Budana, 83 de ani, localitatea Pielești, jud. Dolj, 2021.
Niculina Ghiță, 77 de ani, localitatea Greci, jud. Olt, 2024.
Gheorghița Cochințu, 59 de ani, localitatea Chilii, jud. Olt, 2024.
Elena Nițu, 68 de ani, localitatea Prundeni, jud. Vâlcea, 2020).
Teodora Pescaru, 60 de ani, localitatea Cioroiu, jud. Olt, 2024).
Maria Rădulescu, 75 de ani, localitatea Bălcești, jud. Vâlcea, 2024).
Emilia Pătrană, 66 de ani, localitatea Gângiova, jud. Dolj, 2024).
Niculina Ghiță, localitatea Greci, jud. Olt, 2024.
Emilia Pătrană, localitatea Gângiova, jud. Dolj, 2024.

INTERNATIONAL STUDENTS' WELLBEING THROUGH THE USE OF AI TOOLS IN DAILY CLASSES FOR LEARNING ROMANIAN

Ana Cristina Lemnaru, Ana Ioana Popescu
Researcher, National University of Science and Technology Politehnica Bucharest, Pitești University Center, Student, National University of Science and Technology Politehnica Bucharest, Pitești University Center

Abstract: The integration of Artificial Intelligence (AI) tools in higher education settings is transforming Romanian learning, providing significant benefits for international students. This research examines the impact of AI tools on the wellbeing of international students learning Romanian through spontaneous communication. By exploring various AI applications and their role in enhancing learning experiences, this study highlights how these tools can address challenges such as language barriers, cultural adaptation, daily wellbeing and academic performance. Through a mixed-methods approach involving surveys, interviews, and observational studies, we investigate the effectiveness of AI tools in fostering a supportive learning environment that promotes both academic success and emotional wellbeing.

Keywords: AI tools, international studentsț wellbeing, L2 learning, language acquisition

Introduction.

The globalized world has led to increased mobility among international students, with many pursuing education in different countries. International students often face numerous challenges, including language barriers, cultural differences, and adaptation to new academic environments. These challenges can significantly impact their overall wellbeing and academic performance. In Romania, the influx of international students has highlighted the need for effective language learning solutions, particularly for non-native speakers aiming to acquire proficiency in Romanian.

Artificial Intelligence (AI) has emerged as a powerful tool in language education, offering innovative solutions that facilitate learning through interactive and adaptive methods. AI-driven tools such as chatbots, language learning apps, and virtual assistants can provide real-time feedback, personalized learning experiences, and opportunities for spontaneous communication. Our research focuses on the potential of AI tools to enhance the wellbeing of international students by improving their language skills and supporting their adaptation to the Romanian academic and social environment.

Literature Review

The Role of AI in Language Learning

AI technologies have revolutionized language learning by providing personalized and adaptive learning experiences. Tools like Duolingo, Babbel, Flashcard Exchange, Quizlet and Rosetta Stone utilize AI algorithms to tailor lessons according to the learner's progress and proficiency level. These tools offer interactive exercises, instant feedback, and gamified elements that keep learners engaged and motivated.

AI-powered chatbots and virtual assistants, such as Replika and Google Assistant, can simulate real-life conversations, allowing students to practice speaking and listening skills in a low-pressure environment. These tools can recognize speech patterns, correct pronunciation, and provide contextual responses, making them effective for spontaneous communication practice.

Wellbeing of International Students

Wellbeing is a multifaceted concept encompassing physical, mental, and emotional health. For international students, factors such as language proficiency, social integration, and academic success play crucial roles in their overall wellbeing. Language barriers can lead to feelings of isolation, anxiety, and stress, negatively impacting students' academic performance and social interactions. "Insufficient attention to students' emotional sphere and emotional well-being is the reason for the deterioration of their health, failure in learning" (Meshko, Meshko, Trubavina, 2021).

Research has shown that support systems, including language learning programs and cultural orientation, are essential for the wellbeing of international students. The use of AI tools in language learning can provide continuous support, helping students overcome language-related challenges and enhancing their confidence and social connections.

Methodology

Our study employs a mixed-methods approach to examine the impact of AI tools on the wellbeing of international students learning Romanian. The research involves:

1. **Surveys**: Administered to 20 HED international students to assess their Romanian learning experiences, use of AI tools, and perceptions of their wellbeing.
2. **Interviews**: Our research, conducted with 20 international students and 20 L2 HED teachers, aims to gain in-depth insights into the effectiveness of AI tools and their impact on students' adaptation and wellbeing. This study focuses on how AI-assisted Romanian language learning influences the overall wellbeing of international students, assessing both academic and social dimensions. By involving students, the research seeks to understand their personal experiences and challenges in adapting to a new linguistic and cultural environment. The use of AI tools is evaluated for its ability to enhance language proficiency, boost confidence, and foster social integration. Simultaneously, feedback from L2 HED teachers provides a professional perspective on the effectiveness of these tools in a classroom setting. Teachers' observations and experiences offer a comprehensive view of how AI tools influence student engagement, participation, and progress. The dual perspectives of international students and HED teachers help identify key factors that contribute to improved wellbeing, such as reduced anxiety, increased social interactions, and a stronger sense of belonging. The research findings aim to highlight the role of AI tools in creating a supportive and inclusive learning environment. By emphasizing the wellbeing aspect, the study seeks to demonstrate that effective language learning facilitated by AI can significantly enhance international students' academic performance, social integration, and overall satisfaction with their educational experience.
3. **Observational Studies**: Incorporating classroom observations was a crucial step in evaluating the effectiveness of AI tools in Romanian language learning sessions and understanding their impact on international students. By systematically observing classroom dynamics, we could gather valuable insights into how AI tools facilitate language acquisition and interaction. This approach allowed us for real-time feedback on international students' engagement, participation, and progress. Observations could reveal that AI tools enhance the learning experience by making Romanian lessons more interactive, personalized, and accessible. Additionally, they provided an opportunity to assess the social dynamics within the classroom, determining how international students interacted with peers and instructors when supported by AI tools. These observations highlighted the strengths and weaknesses of the AI tools in practical application, offering data to refine and improve their implementation within HED teachers for next classes. HED educators noticed how these tools help

international students overcome language barriers, build confidence, and integrate into the classroom environment. Furthermore, observing the integration of AI tools can inform professional development for HED teachers, equipping them with strategies to effectively use technology in their future teaching activities. Classroom observations were essential for ensuring that AI tools not only enhance Romanian learning but also contribute positively to the social and academic experiences of international students.

Findings

Improved Language Proficiency

Our survey results indicate that international students using AI tools for learning Romanian report significant improvements in their language proficiency. Tools like chatbots and virtual assistants are particularly effective in enhancing Romanian speaking and listening skills through spontaneous communication practice. These approaches are pioneering the development in "language skill acquisition, especially in writing, with the rise of technology multimodality and informal digital learning as nascent yet significant areas for future research" (Hasumi, Chiu, 2024). International students appreciate the instant feedback and personalized learning paths that these tools offer, leading to a more engaging and effective learning experience.

Enhanced Social Integration

Our interviews revealed that enhanced Romanian language skills, facilitated by AI tools, significantly contribute to international students' overall well-being. International students gain confidence, enabling them to actively participate in classroom discussions, social events, and everyday interactions. This newfound confidence alleviates feelings of isolation and fosters a strong sense of belonging within both the academic and local communities. As a result, international students experience improved social integration, creating a more inclusive and supportive environment that enhances their academic and personal lives.

Reduced Stress and Anxiety

The availability of AI tools for Romanian practice outside the classroom provides a supportive learning environment, reducing stress and anxiety associated with language learning. International students can practice at their own pace, receive immediate feedback, and repeat exercises as needed without the pressure of formal assessments. This flexibility helps alleviate the fear of making mistakes and enhances overall learning satisfaction.

The Role of AI in Enhancing Wellbeing

AI tools play a crucial role in enhancing the wellbeing of international students by addressing key challenges associated with Romanian learning. The personalized and adaptive nature of these tools allows international students to progress at their own pace, ensuring that they build a solid foundation in the language acquisition. The ability to engage in spontaneous communication with AI-driven chatbots and virtual assistants helps them develop practical language skills that are essential for everyday interactions and academic success even the base of Romanian states in exercising and using traditional books/manuals. "Today electronic texts and dedicated software programs provide considerable help in increasing vocabulary through reading (or listening) and in learning a targeted set of words or expressions." (Godwin-Jones, 2019).

Moreover, the reduced pressure and stress associated with traditional language learning methods contribute to improved mental health. The flexibility and accessibility of AI

tools enable students to integrate language practice into their daily routines, fostering a more balanced and enjoyable learning experience.

Implications for HED Educators and Institutions

Our findings have significant implications for HED educators and institutions. Integrating AI tools into Romanian learning curricula can enhance the effectiveness of Romanian as an L2 instruction and support the overall wellbeing of international students. HED educators should consider incorporating a variety of AI-driven tools to cater to different learning styles and preferences, ensuring that international students receive comprehensive and personalized support.

HED institutions should also provide training and resources for both international students and HED instructors to maximize the benefits of AI tools. Creating a supportive environment that encourages the use of technology in L2 learning can lead to improved academic outcomes and greater international student satisfaction. More, "class revealed the importance of teachers' professional and emotional skills and of a supportive group formed of international students" (Dewaele, MacIntyre, 2014).

Conclusion

The use of AI tools in learning Romanian as an L2 offers a promising solution to the challenges faced by international students in Romania. By improving language proficiency, enhancing social integration, and reducing stress and anxiety, AI-driven tools contribute significantly to the overall wellbeing of these students. As educational institutions continue to embrace technological advancements, the integration of AI in language learning should be prioritized to support the academic and emotional needs of international students.

Future research should explore the long-term effects of AI tools on language proficiency and wellbeing, as well as their potential applications in other educational contexts. By leveraging the power of AI, educators and institutions can create more inclusive and supportive learning environments that foster the success and wellbeing of all students.

BIBLIOGRAPHY

1. Dewaele, J.-M., & MacIntyre, P. D. (2014). The two faces of Janus? Anxiety and enjoyment in the foreign language classroom. Studies in Second Language Learning and Teaching, 4(2), 237-274, doi: 10.14746/ssllt.2014.4.2.5.
2. Godwin-Jones, R. (2019). Emerging technologies: AI and language learning. Language Learning & Technology, 23(3), 5-18, https://doi.org/ 10125/44208.
3. Hasumi, T., Chiu, M.S. (2024). Technology-enhanced language learning in English language education: Performance analysis, core publications, and emerging trends, 2024, VOL. 11, NO. 1, 2346044, https://doi.org/10.1080/2331186X.2024.2346044.
4. Meshko, H.M., Meshko, O.I., Trubavina, I.M. (2021). Study of the Emotional Well-Being of Students in the Process of Education in the Modern School, Journal of Intellectual Disability - Diagnosis and Treatment. https://doi.org/10.6000/2292-2598.2021.09.04.5.
5. Vygotsky, L. S. (1978). Mind in Society: The Development of Higher Psychological Processes. Harvard University Press.

ENGRAMS. THE TENDENCY TO INCORPORATE THE CRITICAL SELF INTO THE BEING OF THE WORK

Alexandrina Cocan
PhD, UMFST „G. E. Palade" of Târgu Mureş

Abstract: I. Negoițescu gathers in the volume „Engrams" a number of critical notes written between 1970-1972 and published in various magazines. To engram refers to the ability to fixate and express critical ideas and not just the ability to formulate them.

Keywords: Ion Negoițescu, criticism, engrams, politics, sincerity

Proletcultismul anilor în care și-a desfășurat activitatea Negoițescu se remarcă prin lipsa de apropiere față de spiritul cultural și de esteticul promovat în rândurile scriitorilor consacrați prin valoare, nu prin adeziunea la partid. Anii '70 sunt un moment de falsă acalmie în viața literară, ceea ce oferă șansa unor voci reduse la tăcere și izolate în temnițe să renască, astfel „scriitorul se întoarce la uneltele sale, nu mai este interesat de construcția socialismului, ci de valoarea estetică a scrisului său."[1] În ciuda situației potrivnice, I. Negoițescu adună în volumul *Engrame* o serie de însemnări critice scrise între anii 1970-1972 și publicate în revistele „Familia", „Viața Românească" și „Luceafărul". Studiile despre Dinu Nicodin și Gheorghe Crutzescu sunt o excepție, deoarece au fost publicate în alte reviste decât cele amintite. Partea a doua a volumului intitulat *Atitudini și polemici* cuprinde studii importante apărute între anii 1968-1971. *Jurnalul revistelor*, o noutate a criticii, poartă amprenta subiectivității autorului și are intenția de a arata că inclusiv criticul poate greși în interpretările sale. Tendențiozitatea sa nu este un act devalorizant, ci unul care completează prin sinceritatea și originalitatea unor interpretări de moment, curaj pe care doar Negoițescu l-a avut prin semnarea acestui jurnal al revistelor. Volumul înglobează o serie din studiile redactate după perioada de încarcerare și opresiune directă a miliției. Studiile par a fi rezultatul unui *pact cu diavol*ul, un Negoițescu *docil* și supus era ceea ce își doreau anchetatorii vremii, iar acest aspect i-a adus mici beneficii, ca de exemplu: posibilitatea de a colabora cu reviste și colegi din domeniu, de a publica în volum unele analize, de a avea acces la burse de studii etc. Datoria sa de critic prevalează în ceea ce s-ar putea numi societatea antinegoițesciană a Bucureștilor.

A engrama se referă la posibilitatea de a fixa și de a exprima ideile critice și nu doar la capacitatea de a le formula. Contextul socio-istoric face excepțională apariția unei cărți semnate de una din vocile potrivnice regimului, care a reușit să răzbată în ciuda situației politice și să colaboreze cu revistele menționate.

Engramele apărute la editura Albatros, în anul 1975, se cuvin a fi analizate din perspectiva vocației de critic plenar al lui Negoițescu, considerat de Florin Mihăilescu drept critic foiletonist, iar Mihai Ungheanu îl numește „critic al cărților și al autorilor preferați."[2] Talentul său critic este susținut de vasta cultură livrescă și de pregătirea filozofică. Literatura și influența goetheană devin elementele mobilizatoare ale lui Blaga și implicit ale grupului sibian inițiat de Negoițescu care „înțelege poetic filozofia."[3]

[1] Petre Anghel, *O istorie politică a literaturii române*, Editura RAO, București, 2014, p. 189.
[2] Mihai Ungheanu, *Lecturi și rocade*, Editura Cartea Românească, București, 1978, p. 275.
[3] Victor Marian Buciu, I. *Negoițescu. Singularitate și (l)abilitate*, Editura Tracus Arte, București, 2017, p. 85.

Ampla viziune critică stăpânită de Negoițescu este de o indiscutabilă superioritate, fiecare text presupune lectura prin raportare la trecut, dar și anticiparea situațiilor limită din literatură. Volumul *Engrame* nu trece neobservat, iar comentatorii volumului reține câteva puncte de interes ca: structura internă a volumului și metoda de lucru folosită de critic. Subiectele tratate par să fie aleatorii, însă literatura contemporană supusă analizei critice este raportată constant la vechea literatură, metoda critică sugerează o perspectivă comparativă a vârstelor literare. Mihai Ungheanu observă, în *Lecturi și rocade*, că Negoițescu scrie doar dacă descoperă conexiunea dintre scriitorul citit și modul în care el simte literatura. Criticul este socotit asemeni lui Narcis, el alege ce citește, selecționând doar opere pe care le înțelege și le simte relevante, adică caută „numai acele ape în care chipul său se reflectă mai bine."[4] Afirmația consolidează statutul variat al studiilor, fapt ce determină o viziune de ansamblu asupra gândirii critice a lui Negoițescu.

Poezia ocupă un loc important în dinamica volumului, atât din perspectiva unor studii directe despre poeții selectați, cât și indirecte care presupun analiza și formularea unor opinii despre cronici și studii ale unor colegi, chiar analiza de opere lirice.

Noi însemnări critice, secvență de texte încorporată în volumul *Engrame*, anunță viziunea înnoitoare a lui Negoițescu care revine asupra unor scriitori deja consacrați și propune noi idei de interpretare a operei lor. Poezia este valorificată ca formulă literară de bază, fiind tratată din perspectiva unor scriitori consacrați sau a unora care au subordonat-o altei vocații. Studiul inițial *Considerații argheziene* tratează analiza greșită a operei din perspectiva opoziției dintre tradiționalism și modernism. Criticul observă că nici poezia de inspirație populară sau religioasă nu are nimic tradiționalist, cuvintele care ar indica în mod concret religiozitatea „nu țin de esența spiritului arghezian, fiind doar consecințe ale lui."[5] Așadar, *Psalmii* nu conturează orientarea strict religioasă a poetului, ci Negoițescu opinează că trebuie realizate două distincții, prima între magie, superstiție, spaima existențială și sentimentul religios, iar a doua, între panteismul magic și cel religios. Ultima distincție, consideră criticul, trebuie realizată între etos și moral prin raportare la real-ireal, ființă și neființă, viață și moarte etc.

Poezia *Testament* este reconsiderată de critic ca manifest al vocației antitradiționaliste deoarece Arghezi se declară deschis schimbării, evoluției, și nu stagnării. Prin raportare la opera blagiană de inspirație realistă, cea argheziană poate fi pusă în legătură cu naturalismul, poezia socială conturând portretele unor condamnați repudiați de societate.

Pretextul operei lui Blaga evidențiază ideea că erosul, „sensul ascuns al Totului"[6], devine o modalitate de înfăptuire a misterului. Negoițescu identifică în poezia blagiană trei etape de manifestare a dragostei, în etapa de maturitate se atinge puritatea sentimentului de dorință, erosul se umanizează, iar limbajul secret face cuvintele să mocnească.

Din rândul criticilor-poeți, Vladimir Streinu se distinge prin opera sa lirică. Negoițescu reactualizează ideile lui Călinescu care consideră că acesta este un poet barbian, însă cu înclinații spre pillatism și spre estetismul „naturistic al lui Odobescu."[7] Completând analiza călinesciană, criticul constată în poezia lui Streinu „puterile lirice ale ţerei românești (...) autenticul simțământ al naturii și falsificarea sa fină prin cultură"[8], perfecțiunea versurilor și perspectiva eminesciană a codrului. Românismul versurilor, înalta cultură combinată cu simțământul datoriei lirice și puritatea versului practicate de Streinu îl determină pe Negoițescu să afirme măreția liricii sale.

[4] Mihai Ungheanu, *op. cit.*
[5] Ion Negoițescu, *Engrame*, Editura Albatros, București, 1975, p. 215.
[6] *Ibidem,* p. 10.
[7] *Ibidem,* p. 16.
[8] *Ibidem,* p. 16.

Extinzându-și părerile critice înspre viitorii scriitori ai avangardei, face aprecieri despre poezia lui Tristan Tzara, poet care și-a petrecut adolescența în România. În studiul *Tristan Tzara al nostru*, Negoițescu identifică în poezia sa de început trăsături care nu anunță viitoarea sa orientare dadaistă, precum: atmosfera caldă a versurilor neinfluențate de simțămintele tinerești, sensibilitatea bogată, înclinația spre elegiacul absolut. Certitudinea finală este că în literatura română Tzara s-ar fi situat în rândul marilor scriitori.

Neutral, comun, plat oferă un orizont de interpretare diferit al poeziei lui Vasile Alecsandri, în care Negoițescu identifică trei tipuri de versuri: platitudini lirice, lirice locuri comune și versuri neutrale. Criticul consideră că a descifrat o enigmă care întărește convingerea unei clasicități a poetului și stabilește importanța celor trei tipuri de versuri: „platitudinile duc spre ridicol, comunul e pretențios și gol, iar neutralul constituie baza poeziei (și artei) adevărate. Oare din cauză că platitudinea și comunul sînt omenești, iar neutralul demoniac?”[9] Demoniacul se constituie ca principiu recurent în creația poeziei românești, fiind paradoxal un har dumnezeiesc atins de intenționalitatea luciferică, de ceea ce este necesar pentru a crea.

Radu Stanca renaște din documentele arhivei personale a criticului care găsește poezia *Rilkes grab - Mormântul lui Rilke*. Momentul conceperii poeziei coincide unui sejur întreprins de Stanca la Constanța, bolnav, poetul nu poate face baie în mare, însă scrie această poezie pe care o va traduce Negoițescu. Teatrul lui Stanca este reconsiderat din perspectiva simetriilor stabilite la nivel compozițional, între situații, teme, personaje, limbaj și semnalează clasicitatea esențială de natură internă a operei dramatice. Teatrul stancian revehiculează ideea destinului împlinit în moarte, cu alte cuvinte eliberarea prin moarte ca formă de salvare a omului de nefastele puteri.

În proza lui D. R. Popescu identifică trăsături dostoievskiene, o atmosferă sumbră, întunecată și misterioasă a satului sluțit spiritual. Romanul *F*, completează Victor Marian Baciu, valorifică tema morții prin asasinat, iar mascarada devine categoria estetică definitorie a stilului. Personajele autentice, chiar grotești, spectacolul, bizanteriile, evenimentele malformante, maniile și ciudățeniile intensifică caracterul de mascaradă, provocând o serie de defecte corelate cu „echivalentul realist al fantasticului, aparența «estetică» a demoniacului.”[10]

Suferința, din perspectiva lui Karl Jaspers, este modalitatea de atingere a conștiinței de sine, dar în aceeași măsură devine și sursa fericirii. Pornind de la aprecierile asupra operei lui Jasper, Negoițescu îl situează pe Max Blecher în existențialismul născut din structura operei, literatura sa autentică fiind rezultată din suferința vieții sale. În proză identifică o serie de teme și motive recurente: „1. precaritatea materiei obiectuale (conștiința dureroasă a obiectualității); 2. haosul materiei (obiectual); 3. tentația și oroarea putreziciunii, murdăriei și gelatinosului; 4. tentația lichidului și fluidului; 5. umezeala; 6. decorul; 7. feericul (visul); 8. neantul; 9. «atmosfera»”[11], toate acestea fiind o oglindire a zbuciumului interior.

Ioanichie Olteanu, membru cerchist, și-a situat opera lirică sub o acută conștiință a eșecului care l-a determinat să nu își publice în volum poeziile. Cu toate acestea, în *Lirismul purității și al eșecului* sunt analizate poezii ca: *Balada insuccesului*, *Bucolicei* sau *Balada soțului înșelat* în care Negoițescu remarcă influențele din Coșbuc și Beniuc. Trăsăturile liricii sale sunt: beatitudinea, puritatea, prozaismul, tendința de obiectivizare, patosul, sarcasmul etc.

În *Pericolul uniformizării?* criticul semnalează multitudinea de texte lirice publicate, din care doar câteva vor avea valoare literară reală, restul fiind maculatură. Din rândul

[9] *Ibidem*, p. 215.
[10] *Ibidem*, p. 147.
[11] *Ibidem*, p. 147.

poeților ale căror versuri de preț echilibrează banalitatea, se disting: Emil Botta, Nichita Stănescu, Leonid Dimov, Adrian Păunescu etc.

Critic eminamente cu înclinații spre lirică, Negoițescu nu își dezminte vocația nici în cazul prozei. Dinu Nicodin, membru al cenaclului „Sburătorul", se distinge prin proza *Lupii,* față de care însuși Lovinescu nu pregetă a-și manifesta prețuirea. Negoițescu este de părere că marele critic atribuie acestei opere „un homerism de motive, de concepție epică"[12] împrumutat din „drumeția fantastică a lui Hogaș."[13] Proza devine încântătoare prin „alura ei stranie și totuși firesc țîșnită din adâncimi proprii."[14] Din punct de vedere estetic, Nicodin este asemuit lui Oscar Wilde, iar snobismul devine o formă de manifestare a artei.

„O bună monografie tehnică"[15] este numită cartea *Podul Mogoșoaiei* de Gheorghe Crutzescu. Cronica închinată studiului este reluată din perioada Cercului literar de la Sibiu, criticul fiind înclinat să dezvăluie semnificațiile acestei opere nostalgice și inegalabile. Cartea se construiește pe sine, fiecare detaliu dând naștere următorului. Arhitectura personajelor domină pe cea a locului, ambele întregindu-se într-o suită de povești artistice ale zonei „care dau proporții și sens epicii românești urbane."[16]

Încercarea de cucerire a operei lui Thomas Mann este prezentată în studiul *Metamorfoze*. Eseurile lui Mann despre Theodore Storm sau August Graf von Platen îl determină pe critic să afirme că „va învăța întotdeauna cum critica poate deveni artă."[17] Accepțiunea ideii se pliază ferm la studiile lui Negoițescu, deoarece stilul său este influențat de propriile calități artistice, textul său critic „nu e o suprafață poantilistă de impresii, ci o pictură păstoasă în care intenția e subliniată insistent."[18] Pictura critică este o desăvârșire a stilului critic printr-o tehnică a detaliului și a dezvăluirii celor mai tenebroase mistere ale textelor cu ajutorul informației științifice.

Engrame este un volum *al memoriilor*, al retrospecției și al introspecției, memoriile criticului împletindu-se cu analiza atentă a unor texte cu caracter monografic. Imaginea recurentă este cea a lui Lovinescu, pe care îl reamintește și în celelalte volume critice. *O amintire* este un studiu cu note memorialiste întrucât este evocată vizita lui Negoițescu la marele critic în București. Pregătirea literară a viitorului student provoacă o schimbare în atitudinea marelui istoric, care alege să îi facă cunoștință cu Hortensia Papadat-Bengescu.

Controverse lovinesciene tratează comparativ monografia întocmită de Eugen Simion și cea a Ileanei Vrancea. Negoițescu observă că studiul scris de Simion este superior celuilalt, deși îi reproșează metoda tradițională de interpretare, „descriptivismul analitic"[19] fiind o cale de reîntoarcere în trecut la critica anilor '20-'40. Totuși, iritat de curajul tânărului critic care nu indică sursa informației și pune sub semnul întrebării imaginea de critic simbolist a lui Lovinescu, Negoițescu, orgolios, alege să ofere o supraexplicație la capitolul din propria monografie, subliniind cu ironie că: „dacă nu Eugen Simion, cel puțin cititorii mei din «Săptămâna» s-au clarificat în legătură cu problema simbolismului lovinescian."[20]

Curiozitatea lui Negoițescu nu se rezumă doar la lecturi din domeniul literar, în *De ce îmi amintesc?* el retrăiește perioada în care a lucrat la biblioteca Institutului medico-farmaceutic din Cluj, când are șansa de a citi tratate științifice în care erau comparate bolile cu ideile literare sau filozofice deja cunoscute. De exemplu, un oarecare tratat medical

[12] *Ibidem*, p. 197.
[13] *Ibidem*, p. 197.
[14] *Ibidem*, p. 198.
[15] *Ibidem*, p. 207.
[16] *Ibidem*, p. 209.
[17] *Ibidem*, p. 212.
[18] Cornel Regman, *Explorări în actualitatea imediată*, Editura Eminescu, București, 1978, p. 74.
[19] Ion Negoițescu, *op. cit.*, p. 237.
[20] *Ibidem*, p. 240.

explică că râia este pentru urmașii lui Hipocrate, influențați de Goethe, baza tuturor maladiilor.

Un alt segment important al engramelor îl reprezintă răspunsurile la anumite articole denigratoare în care pledează în favoarea sa. *Scrisoare deschisă către Geo Dumitrescu,* redactor al revistei „România Literară", este redactată datorită articolului *Despre reconsiderarea trecutului cultural* scris de Iorgu Iordan. În viziunea academicianului, schița viitoarei istorii literare propusă de Negoițescu este pe alocuri eronată, cu erori ce duc la desconsiderarea unor autori consacrați ca Eminescu sau Sadoveanu. Apărându-se, criticul își justifică cu exemple clar delimitate propriile accepțiuni. Încadrarea lui Sadoveanu în capitolul *Direcția antiestetică* nu poate fi considerată o condamnare a estetismului acestuia, ci din contră o potențare. Eminescu este situat în sfera poetului plenar, încadrabil atât în tipul geniului spontan reprezentat de Homer și Goethe, cât și în cel al geniului reflexiv schillerian.

Din rândul vocilor anti-Negoițescu, Valeriu Cristea este de părere că unii dintre vechii colegi de generație au fost favorizați și promovați în domeniul literar pe criterii de amiciție. Încriminat este Cornel Regman al cărui volum, *Cărți, autori, tendințe,* a fost propus de Negoițescu la premiile literare din 1968. Criticul își formulează răspunsul în articolul *Contabilitatea istorico-literară* și justifică alegerea de a-l fi propus pe Regman ca o datorie ce decurge din viziunea de ansamblu dobândită în urma analizei operelor foștilor colegi. De asemenea, atrage atenția că actul critic nu este totalmente reciproc de vreme ce doar Doinaș cutează să ofere o cheie de interpretare a poeziei sale.

Negoițescu avertizează că actul critic este unul reflexiv, iar ideile nu se grupează sub forma unui adevăr universal valabil, fiecare având libertatea de a discerne. Cert este că simpatia dintre membrii cercului sibian este reală, însă este negată de „critica ... de gentilețe."[21] O acuză ce i s-a adus lui Negoițescu este că ar fi favorizat operele literare scrise de foștii săi colegi de la Sibiu. Criticul neagă afirmațiile și încearcă să demonstreze că preferințele sale nu au nicio o notă sentimentală, promovează, de fapt, ideea criticii operei și nu a autorului.

Studiul *Probleme ale criticii actuale* este o comparație între critica veche și critica nouă; exegetul îți îndreaptă atenția asupra unor puncte de interes pe care le dezbate succint, dar eficient, oferind o imagine completă a fenomenului critic din zilele sale. Diacronic, autorul realizează o clasificare a criticilor în care scriitorii aveau încredere, în secolul al XIX-lea, reprezentativi fiind Maiorescu și Gherea, iar secolul al XX-lea, importanți sunt Lovinescu și Garabet Ibrăileanu. Trecerea generațiilor se constată prin raport cu „lipsa diferențierii metodologice"[22] în funcție de noutățile literaturii. Calitatea în acest domeniu rezultând tocmai din *critica* criticii, nu doar opera literară poate fi supusă analizei, ci și cea critică, act necesar deoarece determină autenticitatea și valoarea textelor, oferind alte perspective interpretative. Respingerea nonvalorilor este un principiu observat atât în critica veche, cât și în cea nouă.

Criteriul pe baza căruia Negoițescu disociază cele două tipuri de critică este conceptul de virtuozitate care desemnează, în mod general, iscusința, priceperea sau capacitatea de a atinge perfecțiunea. Astfel, în critica veche virtuozitatea „constă în stilul, în formulările ei sugestive și revelatoare"[23], iar în critica nouă „virtuozitatea ține de finețea disociațiilor estetice în structura operei, structura complicată și misterioasă care conjugă esteticul cu o serie întreagă de alte valori, de alte date material-spirituale."[24]

[21] *Ibidem.*, p. 240.
[22] *Ibidem*, p. 231.
[23] *Ibidem*, p. 232.
[24] *Ibidem*, p. 232.

Pluriperspectivismul critic este o exigență a criticii moderne și a evoluției, exegeții sunt îndemnați să contribuie la dezvoltarea domeniului prin cronică și recenzie, nu doar prin studii și eseuri. Cele două tipuri de scrieri nu presupun simpla relatare, ci implică analize pe baza „accentului axiologic" și a unor „criterii valorice."[25] Cronica și recenzia pot fi baza unor analize bine justificate în raport cu idealul critic, deoarece critica de foileton „presupune un gust viu și rapid, o inteligență disociativă acționând ca un declic, spre a se adapta dintr-o dată noului."[26]

În *Răspuns la o anchetă literară,* criticul observă spiritul deschis al lui Lovinescu care intuiește viitorul literaturii, pe când perspectiva critică a lui G. Călinescu pare întoarsă spre trecut, este restrictivă, nu evolutivă așa cum ar trebui. Bucuria criticii contemporanilor este pentru Lovinescu libertatea care trece de limitele sincronismului. Asemeni lui, Negoițescu, după perioada de intensificare a simțirii critice, va trece la analiza contemporanilor.

Ioanichie Olteanu se poate numi salvatorul volumului *Engrame*, pentru că în ciuda sancțiunilor cenzorilor comuniști îl publică necenzurat, fapt ce îngăduie cititorului accesul la o parte din opera critică de maturitate a lui Negoițescu. Volumul este considerat „o carte mereu confesivă, ca un «jurnal» de critic, propunând sugestii stimulatoare, idei incitante, punctele de vedere ale unui lector inițiat și plin de curiozitate."[27][28]

BIBLIOGRAPHY

ANGHEL, PETRE, *O istorie politică a literaturii române*, Editura RAO, București, 2014

BUCIU, MARIAN VICTOR, *I. Negoiţescu. Singularitate şi (l)abilitate*, Editura Tracus Arte, Bucureşti, 2017

COCAN, ALEXANDRINA, *I. Negoițescu. Studiu monografic*, Târgu Mureș, 2023, Diss

FELEA, VICTOR, *Prezența criticii*, Editura Cartea Românească, București, 1982

MIHĂILESCU, FLORIN, *Conceptul de critică literară în România. Aspecte contemporane*, volumul II, Editura Minerva, București, 1979

NEGOIŢESCU, I., *Engrame*, Editura Albatros, București, 1975

REGMAN, CORNEL, *Explorări în actualitatea imediată*, Editura Eminescu, București, 1978

UNGHEANU, MIHAI, *Lecturi şi rocade*, Editura Cartea Românească, București, 1978

[25] *Ibidem*, p. 232.

[26] Florin Mihăilescu, *Conceptul de critică literară în România. Aspecte contemporane*, volumul II, Editura Minerva, București, 1979, p. 120.

[27] Victor Felea, *Prezența criticii*, Editura Cartea Românească București, 1982, p. 19.

[28] Cocan Alexandrina, *I. Negoițescu. Studiu monografic*, Târgu Mureș, 2023, Diss., pp. 54-61.

THE IMAGINARY OF THE BODY IN THE NOVEL SUITE FRANÇAISE BY IRÈNE NÉMIROVSKY

Adela Sava (Codreș)
PhD, University of Craiova

Abstract: The body is a seismograph of personal history but also of collective history. It is a place of passage for meaning in relation to the world. The body and especially the figure are cultural and social bearers. The sight of each face represents an invitation to personal reconstruction, to a reconstitution of the relationships we have with the world. What is tactile, auditory aims to define the space, the place, therefore the plasticity of the world. The body refers to an individual or collective vision but also to a field of meanings in which it is immersed. The body thus becomes a living memory.

Keywords: imaginary, body, history, memory, meanings.

Dans notre article, nous nous proposons de réaliser une approche authentique du corps. Nous avons décidé d`aborder cette problématique vu la grande importance que les descriptions des personnages tiennent dans le roman *Suite Française*. Nous allons envisager aussi le corps en marche, le problème de la douleur et du silence et les types d`espaces dans le roman mentionné. Nous allons insister aussi sur l`harmonie interne du texte ainsi que sur le symbolisme de l`eau et du feu. Nous voulons analyser les visages du roman *Suite Française* en partant aussi de l`idée que chacun cache autant qu`il montre. Le visage et les mains révèlent la peau nue, sans l`écran des habits. À partir de quelques repères (yeux, front, nez, etc.) ce sont des milliards de traits qui s`offrent au monde à travers l`espace et le temps. Donc, les visages sont des variations à l`infini sur un même schéma simple, comme un thème musical. Comme le nom qui le désigne, chaque personne tient son visage comme la plus importante marque de sa différence.

1. Le corps déchiré d`une France en dérive[1]

Le roman *Suite Française* représente une vraie incision dans la chair d`une France en déroute. Durant l`exil et sous l`occupation, nous observons que le sentiment d`identité des individus est devenu modulable, fluide, sans enracinement profond, soumis à l`air du temps. « Des relations… Elle poussa un petit soupir excepté en songeant à tout ce qu`il faudrait réviser dans cet ordre d`idées… »[2] En outre, il se renouvelle selon les circonstances inhérentes à la condition humaine: une rencontre, une mort, une naissance etc. Au-delà de l`impression d`être soi et de contrôler son existence, s`étend un univers pulsionnel, jamais en repos et dans l`ignorance du temps. « L`eau palpitait doucement, la nuit était solennelle et tranquille. Cette présence hors de laquelle il n`eût pas vivre, ce Souffle, ce Regard était sur lui dans l`ombre”.»[3] Les circonstances peuvent à tout moment éveiller l`écho, rappeler des cicatrices de mémoire. « Dans les conversations qu`il entendait, revenait sans cesse « Verdun, Charleroi, la Marne… » « Quand j`ai fait de l`occupation à Mulhouse… »[4] Les événements se nouent en un champ de force et orientent largement l`existence. Certains fils de l`histoire paraissent incassables et toujours la vie tourne autour : « Ces gens autour de lui croyaient que

[1] Nous avons utilisée les travaux de David le Breton sur le corps, les visages, la douleur, la « marche ».
[2] Irène Némirovsky, *Suite Française*, p. 124.
[3] *Ibidem*, p. 169.
[4] *Ibidem*, p. 156.

la sort s`acharnait particulièrement sur eux, sur leur misérable génération; mais lui, il se souvenait que les exodes avaient eu lieu de tout temps. Que d`hommes tombés sur cette terre (comme sur toutes les terres du monde) en larmes de sang, fuyant l`ennemi, laissant les villes en flamme, serrant leurs enfants sur leur cœur: personne n`avait jamais pensé avec sympathie à ces morts innombrables. »[5] D`autres s`usent ou se brisent en permettant aux hommes de se libérer des événements douloureux. L`homme est fait d`innombrables labyrinthes qui s`enchevêtrent en lui. Il n`a jamais accès à sa vérité relative à cause de l`éparpillement dans les milles situations où il se trouvent, toujours en quête de soi (Hubert, Lucile, L`Allemand), sur un mode propice ou douloureux, cohérent et chaotique. Pourtant, dans le roman, il ne quitte l`ordre du sens : Cécile reste une orpheline, Lucile reste une Française, Bruno reste jusqu`à la fin un soldat allemand.

La peau enveloppe et revêt la personne en la distinguant des autres. Sa texture, sa couleur, ses cicatrices dessinent un paysage unique. « Cette vieille femme avait une figure si blanche et transparente qu`elle semblait n`avoir plus une goutte de sang sous la peau, des cheveux de neige , la bouche comme le fil d`un couteau, d`une teinte rose fané, Presque lilas. »[6] Elle conserve, à la manière des archives, les traces de l`histoire individuelle comme un palimpseste dont seul l`individu détient la clé. Il y a des marques qui peuvent fonctionner comme des signes d`identité, comme des remparts identitaires. « C`était une femme que Dieu avait visiblement destiné à être rousse. Sa peau était extrêmement fine, fripée par les années. Des taches de rousseur parsemaient le nez fort et majestueux. » [7]La peau remplit aussi une fonction de contenance, d`amortissement des tensions venant du dehors comme du dedans. Elle protège des agressions extérieures et ne laisse pas échapper les tensions intimes qui frappent aux portes du visage: « Ses yeux verts dardaient un regard aigu comme celui des chats"[8] parce que « ses scrupules religieux lui interdisaient nombre de désirs et le soin de sa réputation le maintenait à l`écart des mauvais lieux. »[9] La porte se fait elle aussi rempart devant le chaos ou la vulnérabilité. Etre mal dans sa peau implique parfois la révision de la surface de soi. C`est le cas de Lucile « Une blonde jeune femme aux yeux noirs, très belle, mais silencieuse, effacée, « l`air absent. »[10]

L`auditif et le visuel sont lieux de passage du sens en relation avec le monde Nous voulons insister sur la qualité des relations bâties entre Lucile, la jeune française et Bruno vont Falk, le soldat allemand. Entre les deux, l`espace, la distance semble être abolie grâce à la musique, le langage commun. Séparés par « un peuple innombrable de fantômes, ceux des absents et des morts »[11], ils sont unis par un espace objectif habité par la musique. En dehors de celui-ci il y a un autre, profond, sonore, intérieur, développé par la musique, et vécu par notre corps quand la musique l`anime et l`envahit. Le rythme musical devient le rythme de leur propre durée, le rythme du temps qui s`écoule en eux. Dans leur cas, la musique remplit la fonction de la peau renouvelée ou plutôt exhumée. Puis, la perception de la douleur est ranimée par la souffrance de la situation carcérale contre laquelle ils avaient essayé de lutter. La maison, la chambre deviennent mémoires des groupes déracinés (les Allemands) qui essayent de reconstruire leur identité par un processus symbolique, opposé à la réalité vécue dans le présent. : la maison est décrite avec beaucoup de détails. Ceux-ci veulent peut-être représenter un désir inavoué de prendre racines dans un environnement géographique et

[5] Irène Némirovsky, *Suite Française*, p. 79.
[6] *Ibidem*, p. 235.
[7] *Ibidem*, p. 31.
[8] *Ibidem*
[9] *Ibidem*
[10] *Ibidem*, p. 236.
[11] *Ibidem*, p. 243.

humain. Elle se construit ainsi comme le déni symbolique de la migration, de la séparation. La maison devient une quête personnelle par l`incursion dans le passé. C`est une maison lointaine, perdue qui n`est plus habitée.[12] « Moi, Kurt Bonnet (il prononçait Bonnet. C`est un nom français, comme vous voyez. Mes ancêtres devaient être de vos compatriotes, chassés de France sous Louis XIV.»[13]

2. L`effacement des visages

Nous pensons que la défiguration des personnages veut nous conduire vers l`idée d`une privation, celle de l`être, une expérience de l`anéantissement de soi : « De nouveau, à deux pas de lui, Gabriel vit la femme à la tête bandée. Elle avait d`épais sourcils sombres, de longues dents blanches, brillantes, serrées, la lèvre supérieure ornée de poils. Les bandages étaient tachés de sang, des cheveux noirs étaient collés de l`ouate et les linges. »"[14] Les blessures touchent aux racines de l`identité tout en coupant dans la chair. Aux hommes fuyants, les visages les sont niés. « De la colline où parvint le major, on voyait à travers ce crépuscule de juin tender et paisible, d`un bleu de pervenche, une masse noire d`où s`échappaient les sons discordants, indistincts des coups de klaxon, des cris, des appels, une rumeur sourd et sinistre qui serrait le cœur. »[15] L`un des traits de la violence symbolique consiste dans la négation chez l`autre de son visage car il s`agit du signe de l`homme, de la plus haute valeur que celui-ci incarne. La dignité du visage lui est refusée. L`effacement du visage, de cette différence qui rend chaque homme unique, pour assimiler tous sous une figure identique, faite d`impuissance devant le destin. « Cette multitude misérable n`avait plus rien d`humain; elle ressemblait à un troupeau en déroute; une singulière uniformité s`étendait sur eux. »[16]

La guerre a réussi à effacer les visages, brouiller ses traits, gommer la condition d`homme unique et à le faire fondre dans la masse anonyme des autres, sans relief. « Leurs vêtements froissés, leurs visages ravagés, leur voix enrouées, tout les rendait semblables. Tous, ils faisaient les mêmes gestes, ils prononçaient les mêmes mots. » [17]Le défilé des images, des mêmes images, ressemble à un thème musical qui se répète progressivement. Il y a bien sûr un deuxième, caractéristique à la forme sonate, forme qui tient sa source dans la suite: celui de la nature. Le second, comme dans la musique classique, a un caractère contrastant et une tonalité nouvelle. Le défile devient signe de séparation et limitation. L`homme ne se sent pas distinct des autres au sein de la communauté sociale et du cosmos qui l`enveloppe. Il se produit aussi une régression dans le temps. Cela nous rappelle une forme de vie primaire qui implique en permanence la présence des autres. L`espace ne prévoit pas l`intimité : « Mais déjà les rues étaient encombrées de véhicules de toutes sortes; l`air retentissait du grincement des freins surmenés; la place devant le fleuve ressemblait à un campement de bohémiens; des hommes harasses dormaient par terre, d`autres faisaient leur toilette sur la pelouse. Une jeune femme avait accroché un petit miroir à un tronc d`arbre et se fardait debout, peignait ses cheveux. Une autre lavait des langes à la fontaine. ».[18]La personne semble subordonnée à une totalité sociale et cosmique qui la dépasse. L`individu devient par l`épaisseur de sa chair un condensé du monde, un microcosme dont l`existence est gouvernée par le mouvement des astres et par le destin. « Après tout, ces grandes

[12] Gaston Bachelard, *La Terre et les rêveries du repos*, José Corti, 1948, p. 95.
[13] Irène Némirovsky, *Suite Française,* p. 255.
[14]*Ibidem,* p. 91.
[15] *Ibidem*, p. 88.
[16] *Ibidem*, p. 74.
[17] *Ibidem*
[18] *Ibidem*, p. 73.

migrations humaines semblaient commandées par des lois naturelles, songeait-il. Sans doute des déplacement périodiques considérables de masse étaient nécessaires aux peuples comme la transhumance l`est aux troupeaux. ».[19]

D`après David le Breton, la définition moderne du corps implique un triple retrait: l`homme est coupé des autres (structure individualiste), coupé de lui même (dualisme homme - corps) et coupé du cosmos (devenu simplement « milieu» de l`homme). Le corps est un reste. Mais ce reste donne un visage à l`individu.

La première partie du roman, « *Tempête en juin* », est dominée par le sentiment de l`étrangeté vécu par l`homme devant son image. Les miroirs apparaissent rarement. L`homme se regarde dans le miroir et il ne se reconnaît plus. « Florence s`était retirée chez elle et, sa porte verrouillée, elle se regardait avec consternation dans la glace. Son visage habituellement si doux, si bien fardé, si repose, la sueur le recouvrait comme un enduit luisant; il n`absorbait plus la poudre et la crème, mais les rejetait en épais grumeaux comme une mayonnaise qui a tournai, les ailes du nez étaient pincées, les yeux caves, la bouche molle et flétrie. Elle se détourna du miroir avec horreur. »[20] La partie du corps où l`identité est enracinée, est aussi la plus dissimulée. L`homme semble dépouillé du visage qu`il offre aux autres. Il s`ignore complètement. Il n`a pas accès à son visage que par l`intermédiaire d`un objet séparé de lui: le miroir, les photos, les yeux des autres, l`eau. Et le visage s`avère toujours être celui d`un autre: « Elle se rappela son âge et aussitôt, comme on touché une amulette pour conjurer le mauvais sort, elle sortit sa glace de son sac, regarda attentivement son visage. Une pensée désagréable la traversa: elle se servait d`un fard américain irremplaçable. »[21]

Chaque individu a un visage de référence. Le décalage avec celui-ci peut être ressenti comme un bouleversement ou même la destruction du sentiment de soi-même. Et c`est ainsi que la quête de soi commence, quête qui suppose des voies tortueuses. Hubert, Lucile et Bruno vont sacrifier une partie de leur être, vont risquer de se perdre non par choix mais par nécessité intérieure. Quant à Hubert, qui ne voit pas le chemin de sens tracé devant lui, la confrontation au monde s`impose à travers l`invention de rites intimes d`emprunt, trouvés dans les livres.

Par le sacrifice d`une partie de soi dans la douleur, l`individu veut sauver l`essentiel. Par une douleur contrôlée, il lutte contre une souffrance infiniment plus atroce. Celle-ci est la part du feu: le consentement à renoncer à un fragment de soi pour continuer à vivre. L`image du feu domine ainsi toute la première partie: symbole de purification et régénération, feu macrocosmique, sagesse divine ou sagesse humaine, feu symbolisent aussi la conscience ou l`intellect, les âmes errantes d`une nation en proie au vent. L`âme du feu, la flamme, est symbole de la purification mais aussi celui de la discorde, révolte, éclat, envie et luxure. Le feu devient un phénomène privilégié qui peut expliquer tout.[22] Le feu est au cas de Hubert étouffé par sa fumée, dévoré lorsqu'il est mal domestiqué. Son imagination exaltée a subi les mêmes conséquences secondées par le bruit métallique qui coupe dans la chair. Lucile semble avoir le même destin, dont le symbole est la fumée, légère comme son existence : « ….Lucile qui se permettait parfois une flambée le soir, on respirait la douce émanation des feux des bois, un parfum de fumée, d`écorce de châtaigne. »[23]

Le corps est pour l`homme le premier lieu de l`étonnement d`être soi. La condition humaine est corporelle. Pour la première fois, les enfants orphelins, durant la marche

[19] Irène Némirovsky, *Suite Française* p. 79.
[20] *Ibidem*, p. 185.
[21] *Ibidem*, p. 25.
[22] Gaston Bachelard, *Psihanaliza focului*, Ed. Univers, București, 2000, p.35.
[23]Irène Némirovsky, *Suite Française*, p. 248.

semblent vivre l`inquiétante étrangeté d`être rattachés à une chair. La blessure pourrait devenir le témoignage du processus d`éloignement et simultanément du retour à soi. Le rappel de son intériorité se fait par l`intermédiaire du sang. Mais au cas du meurtre du prêtre c`est une fausse découverte parce que la blessure est faite à un autre. C`est plutôt le déchaînement de la haine en état pur, de l`instinct incontrôlé, d`un retour à un état d`animalité. Il y a la confrontation directe à la chair de l`autre. L`humanité semble glisser hors d`eux. Enveloppés dans la nuit, ils perdent le sentiment de la réalité, ils essaient de le retrouver dans le corps de l`autre en faisant couler le sang. Ainsi se perdent-ils dans l`obscurité du chaos, en déchirant tout lien social.

Le stéréotype devient un élément de représentation du temps parce qu`il implique le répétitif, donc le mouvement mais aussi il peut aussi être interprété comme figure du figé, de l`inertie. Il devient alors « articulation entre la mémoire singulière et la mémoire collective, entre l`histoire individuelle et l`Histoire des peuples » mais aussi une forme de « grossissement du travail de mémoire , dans le double jeu de la permanence et de la réitération. » [24] Le terme d`intertextualité désigne à la fois une propriété constitutive de tout texte et l`ensemble des relations explicites ou implicites qu`un texte ou un groupe de texte déterminé entretient avec d`autres textes.[25] Nous voulons ainsi renforcer l`idée énoncée antérieurement en nous appuyant aussi sur les mots de Roland Barthes, conformément auxquels « Tout texte est un intertexte; d`autres textes sont présents en lui, à des niveaux variables, sous des formes plus ou moins reconnaissables.[26] L`écriture du roman sollicite « la mémoire intertextuelle de l`auteur, L`idée que la guerre peut être « habitable » est dénoncée par la tension crée par deux vision contradictoires du temps : d`un part le temps vu comme une entité immuable, figée, compacte et d`autre part le temps qui s`écoule, même si d`une manière cyclique (scansion des saisons, des mois, des jours).

Le spectre du morcellement qui hante le roman nous rappelle Lacan et le stade de miroir. Pour s`assurer de leur plénitude, de leur intégrité corporelle, le narrateur, ses personnages, le monde entier doivent se regarder dans le miroir. Ne pouvoir plus se reconnaître donne naissance à une angoisse majeure, celle de ne plus habiter son corps. Le corps qui annonce le cadavre sera aussi un autre aspect vers lequel nous nous pencherons. Irène Némirovsky ne peut pas parler de son présent sans prendre en considération sa blessure, son insupportable linéarité, sans cesse mise en question par les apparitions du passé. La répétition permet de jeter un pont entre le passé et le présent, parfois en les confondant par la destruction de la chronologie.

BIBLIOGRAPHY

BACHELARD, Gaston, *Psihanaliza focului*, Ed. Univers, București, 2000.

CHARAUDEAU, Patrick; MAINGUENEAU, Dominique *Dictionnaire d`analyse du discours*, Seuil, Paris, 2002.

DURAND, Gilbert, *Les structures anthropologiques de l`imaginaire,* Dunod, Paris, 1992.

LE BRETON, David, *Des visages. Essai anthropologique,* Ed. Métailié, 2003 (1992), Paris.

LE BRETON, David, *Du silence,* Ed. Métailié, Paris, 1997.

LE BRETON, David, *Éloge de la marche*, Ed. Métailié, Paris, 2000.

LE BRETON, David, *Signes d`identité*, Ed. Métailié, Paris, 2002.

[24] Cathérine Rannaux, *L`écriture du labyrinthe*, p.121.

[25] Patrick Charaudeau, Dominique Maingueneau, *Dictionnaire d`analyse du discours*, Seuil, Paris, 2002, p .327

[26] *Ibidem*, pp. 327-328.

LE BRETON, David, *L`Adieu au corps*, Ed. Métailié, Paris, 1999.
LE BRETON, David, *Des visages*, Ed. Métailié, Paris, 2003.
LE BRETON, David, *Anthropologie de la douleur*, Ed. Métailié, Paris, 1995.
NÉMIROVSKY, Irène, *Suite Française*, Denoël, Paris, 2004.
RANNOUX, Catherine, *L'écriture du labyrinthe : La route des Flandres de Claude Simon*, Ed. Paradigme, Orléans, 1997.

CONCEPTUAL THINKING AND QUESTIONING WRITING IN ALAIN ROBBE-GRILLET'S ROMANESQUES

Alina-Cornelia Musat
PhD, „Alexandru Piru" University of Craiova

Abstract: Alain Robbe-Grillet profoundly marked his literary landscape of the last century, to the rhythm of an iconoclastic and innovative work which gave rise to multiple debates and criticisms. Robbe-Grillet's "autobiographical" work is a personal story both "combined with" and "corrupted by" romantic fiction, the result of a double work on language and fragments of memory. After the New Roman, the "New Autobiography" - an original approach to the autobiographical exercise.

Keywords: New Roman, New Autobiography, autofiction, identity, truth

La trilogie des *Romanesques* d'Alain Robbe-Grillet, regroupant *le Miroir qui revient* (1984), *Angelique ou l'enchantement* (1987) et *Les derniers jours de Corinthe* (1994), est le fruit d'un projet autobiographique conçu en 1976. Cet article présente une introduction à cette trilogie autobiographique d'Alain Robbe-Grillet, en dégageant sa pensée littéraire, qui comporte une dimension philosophique. Notre réflexion a pour but de déceler le système du *non*, indissociable à une logique de contradiction, pour analyser un espace littéraire inédit fait d'interrogations et d'échanges. Cette écriture pensante, loin d'apporter des réponses et des certitudes, nous plonge dans un univers du questionnement, de l'oscillation entre négation et affirmation, qui échappe à la vérité, en effaçant la frontière entre vrai et faux.

Dans les *Romanesques*, nous examinerons une approche qui traduit la mise en question de la subjectivité et de la représentation, dans la dernière période de sa trajectoire littéraire ce qui contribue à une subversion des canons littéraires de l'autobiographie traditionnelle.

Tout d'abord, nous proposons une réflexion sur un article écrit par le professeur Nicolas Licata, à l'occasion de la célébration en 2022 du centenaire de la naissance de l'écrivain. Son article est centré sur un entretien public que Robbe-Grillet a eu en 2006 au Mexique avec l'auteur Mario Bellatin et dont la transcription a été trouvée par Licata qui avait soutenu à l'Université de Liège une thèse sur l'œuvre d'Alain Robbe-Grillet. Prenant son article comme fil conducteur, notre chapitre est structuré sur deux concepts : la pensée du *non* et la nouvelle autobiographie.

Dès le début de son dialogue public, Robbe-Grillet précise qu'il ne croit pas à la vérité. Il s'exprime très clairement sur ce sujet et d'ailleurs, toute son intervention est une remise en question de la notion de vérité. Malgré sa formation d'ingénieur agronome, il se méfie du discours scientifique qui selon lui, n'est pas libre de toute subjectivité. En dépit de ses méthodes, la science n'est pas un synonyme parfait de la raison, certains de ses concepts tombent sous des influences subjectives ce qui conduit notre auteur à penser qu'il faut se méfier de la raison (mais il n'y a pas question de l'évacuer). Nous trouvons chez lui un relativisme scientifique, tant dans son œuvre littéraire que dans ses échanges publics. Alain Robbe-Grillet avait directement vécu la guerre et cette tragédie énorme de l'histoire pourrait être la cause de sa méfiance envers la science humaine. Il s'est confronté à toutes sortes d'idées qui sont devenues inacceptables : les idées d'ordre ont sombré dans l'oppression du régime de l'Allemagne nazie, dans l'horreur des camps de la mort. Son scepticisme serait lié aux catastrophes de la Seconde Guerre mondiale qui avait produit une énorme ruine

matérielle et civilisationnelle en Europe. Brest, sa ville natale située au nord-ouest de la France, a été anéantie tout comme beaucoup d'autres villes et villages européens. Durant une conférence à Londres, l'écrivain déclare :

« J'ai été très fortement marqué (et peut-être est-ce la raison pour laquelle j'ai commencé à écrire, changeant brusquement d'orientation, pour me livrer à l'exercice problématique de la littérature, comme dit Borges) par l'impression, en 1945, d'une ruine généralisée de la civilisation dans laquelle j'avais grandi. […] On voyait tout à coup l'horreur la plus sanglante et la plus démente qu'on ait pu imaginer depuis fort longtemps. […] En somme, toute s'écroulait et se trouvait en ruine ». (Alain Robbe-Grillet, 2001 : p.293)

La découverte des atrocités commises par les régimes fascistes (qui culminent avec les camps de concentrations) dont l'ordre n'est qu'une folie (l'ordre qui cachait l'horreur, la raison cachait la déraison), le bouleverse terriblement et lui renforce la conviction que la compréhension du monde est impossible, que toute connaissance est relative et que la vérité objective n'existe pas. Cela explique l'impossibilité de croire qu'il y a une vérité unique (d'y souscrire aussi) et la méfiance totale envers l'idée d'ordre et la sauvegarde à tout prix, de la liberté de l'homme. Dans ce contexte, les êtres humains pourraient-ils faire confiance à leur conscience et à leur identité ? Aujourd'hui encore, malgré le progrès scientifique, la question reste une énigme… Dans son ouvrage *Pour un Nouveau Roman*, nous retrouvons ce questionnement :

« La réalité a-t-elle un sens ? L'artiste contemporain ne peut répondre à cette question : il n'en sait rien. […] le réel commence là où le sens vacille ». (Alain Robbe-Grillet, 1963 : pp.151-152)

Dans ce monde démuni de sens et de cohérence, les humains se heurtent contre l'impossibilité de le comprendre. Dans le domaine de la littérature, il devient difficile voire impossible de le représenter fidèlement et d'y bâtir un univers stable. Pendant la période balzacienne, la science ambitionnait de donner à la réalité une interprétation détaillée et définitive. Cela change totalement dans le contexte mouvementé du XXème siècle dans lequel la guerre a provoqué chez les écrivains (et dans les arts, en général) des incertitudes relatives à leurs capacités de représenter la complexité de leur monde. Robbe-Grillet nous offre une preuve concrète : *L'Etranger*, le roman de Camus paru en 1942.

Dans ce nouveau contexte, il y a un changement radical dans la relation entre le texte et le réel dans le sens que la vérité passe, non plus par une volonté référentielle, mais pas son abolition. L'écriture n'a pas la prétention de se conformer à quelque chose qui existe auparavant, mais elle représente une création des vérités successives…une création du monde qui se fait à l'intérieur du texte par l'acte même de cette écriture qui n'obéit plus aux lois de la mimésis.

Tout cela aboutit à l'idée que l'attitude des romanciers devrait être redéfinie. Robbe-Grillet devient le chef de file du Nouveau Roman qui s'est imposé dans les années 1950 en France, comme une constellation d'écrivains (parmi lesquels nous citons ici, Michel Butor, Nathalie Sarraute, Marguerite Duras, Jean Ricardou, Alain Robbe-Grillet, Claude Simon). Même si leurs styles littéraires étaient différents, ils avaient tous la même ambition de contester le genre romanesque traditionnel. Nathalie Sarraute est l'un des précurseurs de la nouvelle mouvance littéraires et elle publie en 1956, un recueil intitulé *L'ère du soupçon* (sous-titré Essais sur le roman) dans lequel l'écrivaine française expose ses propres théories autour du roman. Cet essai représente une synthèse de ses conceptions (qui se retrouveront aussi dans son œuvre de fiction) contre les formes dépassées du roman classique illustré par le roman balzacien. C'est un ouvrage qui permet de poser un autre regard sur les fictions de son temps, en offrant une perspective littéraire nouvelle. Les notions qui concernent la structure traditionnelle (schémas et techniques romanesques) sont remises en question. Elle y

pose aussi un diagnostic sur le personnage littéraire qui perd ses traits habituels que les écrivains réalistes lui attribuaient : ses ancêtres, sa maison, son corps, son caractère, même son nom. Sarraute observe dans le paysage littéraire d'après 1950, une prolifération des êtres indéfinissables, sans contours, une matière psychologique différente.

Sept ans après l'essai *L'ère du soupçon* et après avoir réfléchi aux observations faites par cette écrivaine, Alain Robbe-Grillet publie en 1963 une collection d'essais intitulée *Pour le Nouveau Roman* où il expose les grandes directions de ce mouvement littéraire. Sa conception selon laquelle l'écriture ne doit pas être une image fidèle et détaillée du monde avoisinant, donc une transcription de la réalité extérieure, mais elle doit la construire au sein du texte par son travail -vision qui appartient aussi à d'autres nouveaux romanciers- est décelable dans une phrase de cet ouvrage : *« Je ne transcris pas, je construis ».* (Alain Robbe-Grillet, 2013[1963] : p.177)

Nous retrouvons une vision semblable chez ces nouveaux romanciers en ce qui concerne la fonction de l'autobiographie. Ils estiment que l'accès à la vérité d'une histoire personnelle s'avère très difficile sinon impossible à cause des métamorphoses de notre identité qui n'est pas un ensemble cohérent d'éléments stables et figés. Pendant son intervention dans la conférence londonienne que nous avons citée ci-dessus, Robbe-Grillet déclare :

« Par rapport à un personnage balzacien, je ne suis fait que de trous, je m'en rends bien compte. Cette idée me séduit assez. Je n'aimerais pas tant être en béton armé, comme le père Goriot ou le père Grandet ; c'est par ces manques que je vis moi-même ». (Alain Robbe-Grillet, 2001 : p.296).

A ses yeux, ces manques sont importants car ils ouvrent des voies inattendues pour le nouvel autobiographe qui s'invente lui-même en laissant libre cours à sa créativité. Il construit ainsi le récit de sa vie et l'histoire de sa personnalité en utilisant les trous repérés durant ce parcours. L'identité est quelque chose de fluide qui s'élabore dans le processus créatif.

Quant à la notion de personnage littéraire, l'écrivain Robbe-Grillet déclare :

« Nous en a-t-on assez parlé, du ***personnage*** *! Un personnage, tout le monde sait ce que le mot signifie. Ce n'est pas un il quelconque, anonyme et transparent, simple sujet de l'action exprimée par le verbe. Un personnage doit avoir un nom propre, double si possible : nom de famille et prénom. Il doit avoir des parents, une hérédité. Il doit avoir une profession. S'il a des biens, cela n'en vaudra que mieux. Enfin il doit posséder un caractère, un visage qui le reflète, un passé qui a modelé celui-ci ou celui-là. Son caractère dicte ses actions, le fait réagir de manière déterminée à chaque événement ».* (Alain Robbe-Grillet, 1963 : pp.31-32)

En réalité, Robbe-Grillet ne partage pas cette conception du personnage qui met en scène une personne possédant une identité stable et cohérente, comme par exemple, le père Goriot -le personnage de Balzac. Les écrivains réalistes du XXe siècle décrivaient leurs personnages en offrant beaucoup de détails sur leur vie, maison, famille, profession, etc. Par contre, dans les écrits d'Alain Robbe-Grillet, nous retrouvons des personnages dont l'identité varie d'un bout à l'autre du même ouvrage. Les caractéristiques des personnages de sa production littéraire se métamorphosent en permanence. Nous citons ici, un exemple de son roman *La maison de rendez-vous* dans lequel le personnage Lady Ava se transforme en Eva Bergman et puis, en Jacqueline, en changeant aussi son origine géographique. Il y a une prolifération des êtres insaisissables, invisibles, sans contours précis… Les métamorphoses de l'identité est une stratégie littéraire appréciée par les nouveaux romanciers. Nous retrouvons cette contestation du personnage et de la coagulation du sens (le sens qui se fige) tout au long du Nouveau Roman.

« Avec le Nouveau Roman, la manière d'envisager le rapport entre le référent et le monde du texte change. L'écriture se soustrait aux lois traditionnelles de la mimesis et si référent il y a, ce n'est qu'un outil du récit. Le lecteur se voit donc confronté à un autre réalisme. Le réel n'a pas d'existence en dehors du texte, mais il est construit par lui ». (Magdalena Silvia Mancas, 2010 : p.98)

Le terrain d'application pour ce changement proposé par les nouveaux romanciers n'est pas restreint au roman. Tout comme Sarraute, Duras et Simon par exemple, Robbe-Grillet a transféré ses exercices expérimentaux dans le genre autobiographique. Il a intitulé son entreprise autobiographique Les *Romanesques* pour augmenter la confusion concernant le pacte proposé pour la lecture. Après les années '80, il défendra le changement de paradigme pour la pratique autobiographique comme il l'avait déjà fait avant pour le genre romanesque :

*« S'il existe un **nouveau roman**, il doit exister quelque chose comme une **nouvelle autobiographie** qui fixerait en somme son attention sur le travail même, opéré à partir de fragments et de manques, plutôt que sur la description exhaustive et véridique de tel ou tel événement du passé, qu'il s'agirait seulement de traduire »* (Alain Robbe-Grillet, 2001 : p.285)

Dans sa vision, le **moi** (qui est fait de segments et qui par conséquent, n'est pas intelligible) ressemble à la réalité qui le submerge : un ensemble non définitif d'éléments instables et incohérents. C'est la raison pour laquelle, un autobiographe devrait construire son récit et attirer l'attention sur son travail de construction, en aucun cas, il ne devrait se contenter de décrire la réalité. Robbe-Grillet a manifesté à plusieurs reprises son désaccord avec le pacte autobiographique lejeunien. Selon lui, il y a au moins deux éléments qui ne sont pas corrects. D'après Lejeune, un autobiographe aurait dû comprendre le sens de sa vie avant de commencer le récit de sa vie, théorie que notre auteur ne partage pas du tout. Robbe-Grillet estime qu'un autobiographe écrit surtout pour comprendre sa vie et sa personnalité, en concevant cet exercice autobiographique comme une exploration, en aucun cas, comme une exposition. Concernant le second élément qui ne lui semble pas correct -l'exigence d'authenticité-, il exige le droit de combiner à tout moment le référentiel et le fictionnel au sein des textes autobiographiques. Dans son ouvrage *L'autofiction : une aventure du langage*, Philippe Gasparini précise que Robbe-Grillet a assez vite lu l'essai de Lejeune sur le pacte autobiographique car dans la vision lejeunienne, l'autobiographe met l'accent sur sa vie individuelle, sans préciser le niveau exigé concernant la compréhension du sens de sa vie. (Gasparini, 2008 : p.136)

Nous nous rendons aussi compte que pour Robbe-Grillet, le concept de nouvelle autobiographie ressemble à celui d'autofiction. Dans un entretien avec Roger-Michel Allemand, il suggère que la différence entre les deux approches se résume à une question de terminologie :

« Je voulais parler de Nouvelle Autobiographie avec d'autant plus de conviction qu'il me semblait retrouver dans un certain nombre de livres modernes -écrits en particulier par des Nouveaux Romanciers- le flottement des souvenirs et non pas la volonté de les rassembler en une image cohérente. Et le mot a pris, assez vite, alors que les autres mots qui avaient été lances- l'autofiction de Serge Doubrovsky par exemple-ont du mal à le faire ». (Alain Robbe-Grillet, 2004 : p.216)

Nous constatons ainsi que pour Robbe-Grillet, les deux expressions -autofiction et nouvelle autobiographie-sont synonymes. Dans notre vision, ces concepts sont deux approches complémentaires qui ont révolutionné l'écriture autobiographique. Nous rappelons ici, la définition initiale de l'autofiction (offerte par Doubrovsky) selon laquelle son approche serait liée à des éléments biographiques réels (qui ne respectent pas la chronologie) et à une partie fictionnelle qui concerne seulement la mise en forme littéraire : il suffit de penser au

péritexte du roman *Fils*, dans lequel apparait la fameuse définition : « fiction d'évènements et de faits strictement réels » (Doubrovsky)

Par contre, l'approche robbe-grilletienne est centrée sur une trame fictionnelle dont l'auteur se retrouve au milieu de la scène. La citation suivante de Jacques Lecarme est à nos yeux, très suggestive :

« Serge Doubrovsky, en dépit de sa revendication romancière, reste rive au geste autobiographique ; Alain Robbe-Grillet, lui, fuit par tous les moyens, et les plus rusés, le réalisme référentiel. Dans toute la saga doubrovskienne, il n'y a pas un seul personnage fictif ; la trilogie robbe-grilletienne, elle, s'organise structurellement autour de l'ostensiblement fictif Henri de Corinthe. […] Ici compte le seul projet, qui était de fictionnaliser jusqu'à son état civil et d'exclure toute information d'ordre historique ou génétique. Si Doubrovsky-le- vrai ne parvient pas à devenir un Doubrovsky fictif, la personne réelle de Robbe-Grillet se dissout et se métamorphose dans la fausseté corinthienne » (Lecarme, 2004 : pp.13-23)

Le critique Philippe Gasparini partage la vision de ce théoricien quand il déclare :

« Le mot autofiction nomme un genre référentiel, tandis que l'expression nouvelle autobiographie désigne une stratégie de fictionnalisation volontaire de l'écriture mémorielle » (Gasparini, 2008 : pp.145-146)

Nous pouvons en déduire que le concept de nouvelle autobiographie ne coïncide pas avec celui d'autofiction (au moins dans sa première acception) ; il serait plus près du concept d'autofiction fantastique que Vincent Colonna attribue à une écriture dans laquelle l'auteur *« transfigure son existence et son identité, dans une histoire irréelle, indifférente à la vraisemblance »* (Colonna, 2004 : p.75)

Il faut aussi préciser que Vincent Colonna ne fait pas référence explicite à notre auteur et que même plus tard, d'autres écrivains ne font pas surgir ce rapport entre les deux concepts en question, ce qui revient à conclure qu'il a été négligé, même oublié.

Dans cet article, nous avons voulu montrer une relation subjacente entre le Nouveau Roman, la Nouvelle Autobiographie et l'autofiction fantastique, en soulignant la vivace pensée robbe-grilletienne.

BIBLIOGRAPHY

COLONNA, Vincent, Autofiction et autres mythomanies litteraires.Auch :Edition Tritram, 2004

GASPARINI, Philippe. Autofiction. Une aventure du langage, Paris : Seuil. 2008

LECARME, Jacques. « Origines et évolution de la notion d'autofiction », Editions. Marc Dambre, Aline Mura -Brunel et Bruno Blanckermann. Le roman français au tournant du XXIe siècle. Paris : Presses Sorbonne Nouvelle, 2004

SAURRAUTE, Nathalie, L'ère du soupçon : Essais sur le roman. Paris : Gallimard (col. Folio/Essais), 1987 (1956).

SILVIA MANCAS, Magdalena. Pour une esthétique du mensonge : Nouvelle Autobiographie et postmodernisme. Frankfurt : Peter Lang, 2010

JULIO CORTÁZAR'S HOPSCOTCH

Ramona Buruiană
PhD, „Virgil Madgearu" Economic College, Galați

Abstract: Julio Cortázar, the South American writer in love with Paris, where he will live since 1951, dedicates to it a flamboyant, bohemian, complex, masterful, unfulfilled, but eternal love story – a perfect reflection of the City of Lights, captured against the background of the 1950s and 1960s . The hopscotch is the way in which the narrator concludes the fictional pact – the idea of the game, a metaphor for access to the Absolute, explains the intention at the level of theme, structure and Cortazarian vision: the idealization of love, the kaleidoscope of reading, the need for the spirit to free itself through play and the magic of chance. Modern through the novelty of the language, postmodern through conception, style, intertextuality, the hybridization of the species, post(post)modern through the sublimation of sexuality, through the total freedom of approach, delimited by multicultural fascination, the novel throws pebbles into the squares of the ages and reaches Heaven. Playing the hopscotch to the rhythms of jazz and classical music, Lucia and Horacio, like the clochards under the bridges of the metropolis, redefine the essence of a western cultural model - Paris, mon amour!

Keywords: Paris, love story, freedom, hopscotch, multiculturalism

Celebru prin povestirile sale (**Bestiar**,1951; **Sfârșitul jocului**,1956; **Armele secrete**,1959; **Ocolul zilei în optzeci de lumi**, 1967; **Octaedrul**, 1974; **Un oarecare Lucas**,1979 etc.) și prin acest interesant **Șotron**, „Julio Cortázar (1914-1984) face parte din generaţia de scriitori hispano-americani (Gabriel Garcia Marquez, Miguel Angel Asturias, Mario Vargas Llosa, Alejo Carpentier, Jose Lezama Lima, Augusto Roa Bastos, Carlos Fuentes, Juan Rulfo, Ernesto Sabato şi alţii), care, prin romanele lor, apărute îndeosebi în deceniul al şaptelea al secolului trecut, au uimit întreaga lume şi şi-au câştigat un renume mondial, oferind o proză de o evidentă prospeţime şi noutate, mult mai variată şi mai diversă decât formula ‹‹realismului magic›› în care a fost încorsetată de către mai mulţi critici şi istorici literari contemporani."[1]

"O voi întâlni oare pe Maga?"- Așa începe fabulosul roman al scriitorului argentinian. Vocea lui Cortázar este cea a personajului său, filozoful Horacio Oliveira, pictor în cuvinte a unei pânze avangardiste, impresioniste, suprarealiste, amintind, prin viziune, de cubismul lui Pablo Picasso. Fracturi de idei, de gânduri, de viață, de întâmplări, de alte scrieri, de scrisori, de piese muzicale ajută cititorul să sară dintr-un pătrat în altul al șotronului, dacă va fi nimerit cu pietricica în vreunul. A nimeri înseamnă a înțelege, a pătrunde în taina evenimentelor înregistrate - *snapuri* infinite, complexe ale iubirii învolburate, asemenea strigătului Magăi, în care Horacio deslușea "un blestem de walkirie", o iubire pariziană cu "actori de cinema dintr-un film maghiar mizerabil". Întrebarea care deschide această confesiune epico-lirică pare a fi răspunsul la toate frământările eroului, la toate întrebările sale, verbul „a întâlni" subsumându-se cunoașterii, înțelegerii, descoperirii, dar și necesității regăsirii jumătății piedute: "Ce căutam eu pe Pont des Arts?" Acești hoinari ai bulevardelor Parisului, Lucia „La Maga" și Horacio Oliveira, adoră impevizibilul și atrag, tocmai de aceea, în destinul lor, tenebrele necunoscutului: "umblam fără să ne căutăm, dar știind că umblam să ne găsim"- o întreagă aventură a pierderii și întâlnirii sub semnul miracolului, dar și al suferinței. Numai madame Léonie, cititoarea în palmă, mai spulbera, în răstimpuri, ceva din fiorii nesiguranței, trezind de la sine alții – "Un șlep de culoarea bordo, Maga, de ce n-am plecat oare cu el când mai era încă timp?"

Mai întâi, acest șotron al întâlnirilor creează un arondisment al dragostei celor doi aventurieri, *clocharzi*, prizonieri ai infinitelor valuri perfide ("la mer qui est plus félonesse en été qu'en hiver") – Pont des Arts, rue de Cherche-Midi, Boul'Mich', Montsouris, Place de la Concorde, rue de Verneuil, Pont Saint Michel, Pont au Change, rue des Lombards, Montparnasse, Port d'Orléans, rue Réaumur etc. Apoi, un șotron al cunoașterii celor două lumi – Maga – Horacio: "cufundarea lentă într-o lume Maga care însemna stângăcia și confuzia, dar și ferigi cu semnătura păianjenului Klee, circul Miró, oglinzile de cenușă Vieira da Silva, o lume în care te mișcai precum un cal de șah ce s-ar mișca precum un turn ce s-ar mișca precum un nebun." Maga, tânăra plecată din Montevideo cu vasul, la clasa a treia, pentru a studia canto la Paris, îl seduce pe filozoful argentinian Oliveira care, la 15 ani, aflase expresia socratică „tot ce știu e că nu știu nimic". Confunda adesea Buenos Airesul cu "acest Paris unde mă mișc precum o frunză uscată" și care îi alimenta starea de reflecție perpetuă, generatoare de idei dintre cele mai stranii, destructurate de lumea Maga, una câte una: "-Pleci de la principiul, spuse Maga. Ce complicat! Ești ca un martor, ești cel care se duce la muzeu și se uită la tablouri. Vreau să spun că tablourile sunt aici și tu ești în muzeu, aproape și totodată departe. Eu sunt un tablou, Rocamadour e un tablou. Etienne e un tablou, camera asta e un tablou. Tu crezi că ești aici, în cameră, dar nu ești. Tu privești doar camera, nu te afli în cameră." Sau: "-Și dacă nu m-ai fi întâlnit? o întrebă el. – Nu știu, doar ești aici.... În mod inexplicabil, răspunsul invalida întrebarea, dezvăluind resorturile ei logice de duzină." Lumea Oliveira, străbătută de valorile lui Spinoza, Fichte, Ortega, Scheler etc., ale jazzului, ale zeilor, o lume a "râurilor metafizice", cum spunea Maga, se desprinde și dintr-un autoportret - "argentinian franțuzit, rămas în afara modei adolescenței, a acelui *cool*, având în mână anacronicul ‹‹Êtes-vous fous?››, de René Crevel, în memorie întregul suprarealism, pe pelvis semnul lui Antonin Artaud, în urechi *Ionisation*, opera lui Edgard Varèse, în ochi Picasso (dar se pare că eu sunt un Mondrian, mi s-a spus)." Aceste lumi diferite se caută spre a se armoniza și triumfă mereu speranța regăsirii, a recunoașterii celuilalt, "în acest șotron năvalnic, în această cursă cu picioarele vârâte într-un sac". Chiar și limbajul muzicii delimitează cele două lumi – Maga asculta muzica clasică, cânta din Schumann, aspira să ajungă "cântăreață de lieder": "făceam dragoste ca doi muzicieni care se întâlnesc să cânte sonate....pianul o lua pe drumul lui și vioara pe al ei și de aici se năștea sonata, dar vezi, în fond, noi nu ne întâlneam."

Totuși, cum sublinia și Ruxandra Cesereanu într-o analiză a romanului din perspectiva ***Scrisorilor de dragoste***, cele două lumi se întâlnesc vorbind despre patafizică –„sunt patafizicieni (amatori) şi înţeleg excepţiile din viaţa lor ca pe un lucru firesc. Pentru ei nu există un pattern, un canon, o matrice, un borcan cu clor: sunt specializaţi în a atrage magnetic excentricul, extravaganţa, fantasticul din realitatea cotidiană."[2]

Întâlnirile de la „Clubul Șarpelui" pun în valoare un fascinant șotron multicultural . Tinerii, buni prieteni (Perico, Etienne, Babs, Wong, Guy, Ronald, Gregorovius, Horacio, Maga), se adună într-un fel de *kibbutz* să asculte jazz și să pună în discuție idei, învățături și teme din alte realități, lumi, civilizații etc.: Karma, sistemul Zen, preoții lama, absurdul, pictorul Mondrian, prima forfecuță cu arc, budism, **Bardo Thödol**, „corp mental", „corp subtil", existențialiști, Logos, realitate, Shakespeare, **Elegii duineze**, Rembrandt, Klee, Edenul etc. Fragmentele din piese introduse în text redau foarte sugestiv atmosfera clubului și se integrează perfect în poetica romanului- "Say goodbye, goodbuy to whiskey/ Lordy, so to gin (..)/I just want my reefers/ I just want to feel high again.."(*Junker's Blues*, Champion Jack Dupree) Apoi, Jelly Roll Morton, Paul Whiteman, Lionel Hampton, Satchmo (Louis Armstrong), Coleman Hawkins, Bessie Smith și vodcă, fum, beție, lumânări, *The doors of perception*, by Aldley Huxdous. Încercarea lui Oliveira este de a găsi ordinea în haos: "ordinea zeilor se numește ciclon sau leucemie, ordinea poetului se cheamă antimaterie,

spațiu dur, flori de buze tremurânde, sunt într-adevăr beat criță, mamă, Doamne, trebuie să mă duc să mă culc imediat." Dar lumea Maga se afla în afara abstracțiilor, aproape de Cer, dar pe lângă acesta - "în jurul lui Etienne și al lui Oliveira era parcă un cerc de cretă, ea voia să intre în cerc, să priceapă de ce principiul nedeterminării era atât de important în literatură." Idealizarea vieții nu-l salvează pe Horacio, nu-l integrează în lume, ci îl scoate din ea. Între el și Maga intervine lumea Rocamadour, cea care destabilizează șotronul lui Oliveira, pentru că realitatea este însăși limita înțelegerii sale.

"Dar iubirea…..acest cuvânt..." pare a fi mottoul capitolului al VII-lea, o minunată confesiune lirică, versuri în proză, o odă închinată acestui sentiment unic și iubitei, o amplă metaforă a pasiunii; o declarație de iubire cortazariană, prin care autorul, folosind expresia totală, solemnizează cea mai puternică energie din univers: "Îți ating gura, cu un deget ating colțul gurii tale, îi urmăresc conturul ca și cum aș desena-o cu mâna mea, ca și cum pentru prima oară gura ți s-ar întredeschide, și mi-e de ajuns să închid ochii pentru a șterge totul și a o lua de la capăt, fac să prindă viață de fiecare dată gura pe care o doresc, gura pe care mâna mea o alege și ți-o desenează pe față, o gură aleasă din toate gurile, cu suverană libertate aleasă de mine ca să ți-o desenez cu mâna mea pe față, și care printr-un hazard pe care nu încerc să-l înțeleg coincide întru totul cu gura ta ce zâmbește sub cea pe care ți-o desenează mâna mea. Mă privești, mă privești de aproape, tot mai de aproape, și atunci ne jucăm de-a ciclopul, ne privim tot mai de aproape și ochii se măresc, se apropie între ei, se suprapun, iar ciclopii se privesc, răsuflând descumpăniți, gurile se întâlnesc și luptă fierbinte.....Atunci mâinile mele încearcă să ți se adâncească în plete, să-ți mângâie încetișor necuprinsul părului în timp ce ne sărutăm de parc-am avea gura plină de flori sau de pești, de mișcări vii, de aromă nedeslușită...." Asumarea lumii prin iubire înseamnă apropierea omului de esența vieții. Cortázar a realizat o rimă interioară excepțională în acest scurt capitol și, din perspectiva originalității limbajului intim, "**Șotron** este o carte a marilor elanuri erotice, situată în apropierea imaginarului lui Pablo Neruda din **Douăzeci de poeme de iubire și un cântec de disperare**."[3]

Lumea Rocamadour va despărți definitiv cele două lumi. Și atunci ce e iubirea, un cuvânt? Horacio se întoarce la Buenos Aires, la prietenii săi, Travaler și Talita. În imaginea soției prietenului său o regăsește pe Maga. Un sentiment de înstrăinare totală îl face pe Oliveira să o vadă pe Maga pretutindeni, căci în iubire nu poți alege: „Ca și cum în iubire ai putea alege, ca și cum n-ar fi un fulger care te frânge și te lasă întins, legat de mâini și de picioare, în mijlocul curții.(...) N-o alegi pe Beatrice, n-o alegi pe Julieta. Tu nu alegi ploaia care-o să te ude până la piele..." Șotronul iubirii este asemenea șotronului copilăriei – „ le temps des cérises"- : „…într-o bună zi înveți să te desprinzi de Pământ și să arunci pietricica sus până la Cer, până intri în Cer (...), partea proastă este că tocmai atunci, când mai nimeni n-a învățat să arunce pietricica până la Cer, se sfârșește brusc copilăria și cazi în romane, în angoasa zadarnică, în speculația cu celălalt Cer la care trebuie, de asemenea, să înveți să ajungi. Și fiindcă ai terminat cu copilăria(...), uiți că pentru a ajunge la Cer e nevoie(...) de o pietricică și de vârful unui pantof." Numai Maga știa, ea deținea bagheta magică și acel *pixie dust*....numai ea putea transforma, prin miracol, secunda în *forever*. Tocmai ea, care nu nimerea niciodată Cerul, era Cerul însuși, era Soarele, tocmai ea, venusiana, ea, senzorialul.

Șotronul cortazarian este și o metaforă a construcției romanești. Dispunând de o cheie de lectură, textul poate fi citit în orice ordine, capitolele finale reprezentând un mozaic de informații, text în text, adăugate pentru completarea mesajului – fragmente de poezii, de scrisori, de articole de ziar, concepția despre roman a unui anume Morelli, note de subsol. De fapt, un metaroman prin care autorul își susține estetica, prin trimiteri la metoda proustiană a fluxului memoriei involuntare, la metoda gidiană ("ne jamais profiter de l'élan aquis") sau joyciană, ajungând, printr-o interesantă analiză, la ideea de "anti-roman"[4] și lămurind situația

cititorului, în funcție de miza romancierului. În acest sens, observa Rodica Grigore într-un comentariu al romanului, „cartea se transformă în veritabil desen, în figuri – retorice, poetice, discursive – care se întretaie şi îşi răspund, ca într-un cor pe mai multe voci, **Şotron** fiind şi o naraţiune corală, dar în alt sens decât, de pildă, **Casa Verde** a lui Mario Vargas Llosa. Personajele (mai cu seamă Horacio), (..) ca în extraordinarul roman al lui Juan Rulfo, **Pedro Páramo**, aud glasuri sau văd desene imaginare acolo unde ceilalţi nu percep nimic."[5] Din perspectiva mesajului transmis prin intermediul lui Oliveira, aflat în permanentă căutare a sinelui și a iubirii, a cărui fantomă stă suspendată în final deasupra șotronului, Sergiu Pavlicencu afirma că opera lui Julio Cortázar "ar reprezenta o lectură poetico-umană a universului, în care misterul existenţial, explorat prin lectura mantico-existenţială, se umanizează, fiind transferat în viaţa omului şi prefăcut într-o căutare de valori şi semnificaţii: omul aspiră la întâlnirea cu ‹‹celălalt››, la contopirea şi împăcarea cu sine, la plenitudine şi fraternitate umană".[6]

Romanul rămâne un sistem de referință prin profuzimea abordării existenței umane, prin intimitatea actului scriitoricesc, prin erudiția transtextuală. O întreagă industrie culturală - concepte, expresii, replici, versuri în diferite limbi, autori internaționali, modele culturale - perindă opera, într-o amplă provocare intelectuală, un duel perpetuu între cerere și ofertă la nivel tematic, dar și la nivelul construcției discursului narativ, în manieră ludică. Prin această artă a ascunzișurilor semantice, prin explorarea limbajului universal (o intertextualitate interesantă, livrescă), prin suspendarea narațiunii, Julio Cortázar își impune formula estetică – cea a șotronului epico-liric, un exercițiu artistic original, de denudare a nostalgiei unei mari iubiri: "Privit cu admirație și recunoscut ca marele inovator al formelor românești – nu numai din America de Sud - prin extraordinara construcție narativă din **Șotron** (1963) sau, alteori, văzut ca un autor aflat exclusiv în aria de influență a suprarealismului francez (...), Cortázar reușește, însă, să rămână un adevărat caz în literatura contemporană."[7]

Note

(1)Sergiu Pavlicencu**, Funcţionalitatea textului tradus: "Şotron", de Julio Cortazar** în revista ***Limba Română***, Nr.5-9, anul XV, 2005;

(2)Ruxandra Cesereanu, **Eseu: Julio Cortázar, scrisori de dragoste*",*** în ***România literară,*** Nr.12/2009

(3)Rodica Grigore**, "Şotron" sau a juca până la capăt, *în Cultura literară,*** Nr. 622/ 27iunie 2015

(4) citatele au fost extrase din romanul **Șotron (Rayuela)**, de Julio Cortázar, Editura Polirom, Iași, 2011

(5) Rodica Grigore**, "Şotron" sau a juca până la capăt, *în Cultura literară,*** Nr. 622/ 27iunie 2015

(6) Sergiu Pavlicencu, **Funcţionalitatea textului tradus: "Şotron", de Julio Cortazar** în revista ***Limba Română,*** Nr.5-9, anul XV, 2005

(7) Rodica Grigore, **Julio Cortázar: arta iubirii, arta poeziei**, în ***Ziarul de duminică***/ 3 februarie 2011

BIBLIOGRAPHY

Julio Cortázar**, Șotron,** Editura Polirom, Iași, 2011

Paul Al. Georgescu**, Valori hispanice în perspectiva românească,** Editura Cartea Românească, București, 1986

Sergiu Pavlicencu, **Tentația Spaniei. Valori hispanice în spaţiul cultural românesc**, Chișinău, 1999

Sergiu Pavlicencu, **Funcţionalitatea textului tradus: "Şotron"**, de Julio Cortázar în revista ***Limba Română,*** Nr.5-9, anul XV, 2005;

Ruxandra Cesereanu**, Eseu: Julio Cortázar, scrisori de dragoste**, în ***România literară***, Nr.12/2009

Rodica Grigore**, "Şotron" sau a juca până la capăt, *în Cultura literară,*** Nr. 622/ 27iunie 2015

Rodica Grigore, **Julio Cortázar: arta iubirii, arta poeziei**, în ***Ziarul de duminică***/ 3 februarie 2011

Elisabeta Lasconi, **Meridiane: Cât de mult îl iubim pe Julio Cortázar**, în ***România literară***, Nr. 36/2009

Luminița Voinea Răuț, **De vorbă cu Julio Cortázar**, în ***Observator cultural***, Nr.474/14.05.2009

HAYDEN WHITE'S THEORY OF NARRATIVE ANALYSED FROM THE PERSPECTIVE OF KATE MORTON'S NOVEL THE CLOCKMAKER'S DAUGHTER

Camelia Ioana Ienciu (Popa)
PhD

Abstract: As regards Hayden White's theory of narrative, the term 'narrative' cannot be perceived as a problem, but instead, it can be described as an answer to an issue of general human interest. Narrative represents a suitable way through which people understand how to change into different words, knowing into telling. The main aim of this article is to analyse White's theory of narrative from the perspective of Morton's novel, The Clockmaker's Daughter. The theory of narrative is formed of a story and a discourse. On the one hand, the story consists of a set of events and presents the content of those happenings, and on the other hand, the discourse explains the way in which the content is communicated. Moreover, in a nutshell, the five main components of any story are thought to be the plot, the setting, the characters, the point of view and the conflict, elements that are highly depicted in Morton's novel.

Keywords: narrative, novel, Kate Morton

History and literature are two concepts that did not exist from the very beginning. People were knowledgeable about tales or mythic narratives of the legendary past. The strong connection between the past and the present could not be easily destroyed, because of the existence of a storyteller, whose main responsibility was to pay tribute to both real and divine ancestors. Writing came later. Historical time can be simply defined as "the time of writing, the time of written time and written documents. Writing freezes the moment of enunciation, turns it into a trace, a document. As traces from the past, written documents are both continuous and discontinuous with the past" (**Korhonen, 2006: 9**) and they are frequently regarded as "actual remains of what once was, but since they have been cut away from their original context, we must constantly interpret and reinterpret them as the signs that refer to that virtual and constantly changing construction that we call history" (**Korhonen, 2006: 9**).

On the other hand, history and past are two notions closely related to each other. Everything that is known about the future stems from the fact that, at some point, people have learnt from the past. In other words, they have become familiar with the future only through the past they projected into it. From this point of view, history is the only thing that really matters. From another perspective, the past is unreachable, it is something people can never have, and they should be aware of the fact that, what has already happened becomes inaccessible. The past should not be regarded as a laboratory experiment, because it is practically impossible to relieve, retrieve or return it. The only substantial and valuable thing they can do is to represent it.

Having the ability to expand his horizon, the historian of the past finds himself in a more preferable situation than the participant in the present. Historians encourage people to imagine the past as a landscape, and "then history is the way we represent it, and it's that act of representation that lifts us above the familiar to let us experience vicariously what we can't experience directly: a wider view" (**Gaddis, 2002: 5**).

There are two different types of the discourse: that of the real, and that of the imaginary. In *The Clockmaker's Daughter*, both can be depicted and turned to good account. It is common knowledge that the word 'fiction' is generally used "for invented stories,

applied to novels, short stories, novellas, romances, fables and other narrative works in prose, even though most plays and narrative poems are also fictional" (**Baldick, 2001: 96**).

Frequently compared to the novel, fiction has widened its historical and ideological content and, as opposed to novels, it existed in both Greek and Roman culture. According to Routledge Dictionary of Literary terms "the two terms also diverge because novel must refer to the product of imaginative activity, whereas fiction can be used to describe the activity itself" (**Childs & Fowler, 2006: 88**).

To Kate Morton, fiction represents nothing more than a fascinating dialogue between two people, a conversation in which their minds meet across time and space. She has always seemed fond of these kinds of texts that create a memorable universe around her, a world that brings its characters to life and turns the real world in such a way that it sets her heart on turning page after page. However, "in an inclusive sense, fiction is any literary narrative, whether in prose or verse, which is invented instead of being an account of events that in fact happened. In a narrower sense, however, fiction denotes only narratives that are written in prose (the novel and short story), and sometimes is used simply as a synonym for the novel" (**Abrams, 1999: 94**). Nevertheless, "literary prose narratives in which the fiction is to a prominent degree based on biographical, historical, or contemporary facts are often referred to by compound names such as "fictional biography," the historical novel, and the nonfiction novel" (**94**).

The main characteristic that separates the historical stories from the fictional ones is the content, not the form. Apart from being an author and a storyteller, Kate Morton can also be considered a historian, because she is interested in studying the history of old houses and places closely. There are some places in her narrative that belong to the historical reality. In each of Morton's novels, the main character is a house; so, it is worthless to deny her obsession for houses. The writer is highly interested in their architecture and aesthetics, and, in order to complete her last novel, she took into consideration several sources of inspiration and some real places. Some of the most unquestionable sources of inspiration are the villages Lechlade and Buscot, Vale of White Horse, but also a few real buildings, including Avebury Manor or Kelmscott Manor, two museums that are currently open.

Morton was also inspired by the English countryside, and, more precisely by the countryside of the Upper Thames. Therefore, she linked the real, natural and incredibly landscape with the one surrounding Birchwood Manor. The writer spends several months reading, analyzing different images, documents, travelling, watching movies or reading books. In other words, she does everything she can in order to feed her mind with useful information.

Reality and imagination are finally brought together throughout the pages of the book. Time and places are real. The house is located on the Upper Thames and the action takes place from the summer of 1862 until 2017. However, Birchwood Manor is an imaginary house, built from words and imagination, and the characters, Edward, Birdie Bell, Lucy, Ada, Juliet or Leonard, are also an invention of the writer.

Story, discourse and narrative are three of the most frequently encountered words in White's *Content of Form*. Among the basic elements that make up the theory of narrative are the concepts of story and discourse. The former "resides in the content, the chain of events (the actions or happenings), and what is often labelled the "existents": the characters, settings and the objects or persons that serve as a background for these events" (**Logan, 2014: 640**), while the latter "refers to the means by which the content is communicated" (**640**). If two pronouns that explain exactly the two notions should be chosen, these would be 'what' for the story and 'how' for the discourse.

In the novel entitled *The Clockmaker's Daughter*, the story itself does not seem complicated. The whole action, regardless of the perception of each character, revolves around the same event, respectively the summer at Birchwood Manor. The content or the 'what' can be defined as "the mimetic story world whose events, characters and setting operate by the logic of natural laws" (**Hale, 2006:192**). More briefly, the plot, the setting, the characters, the point of view and the conflict are considered to be the five key elements to every story.

Taken separately, the *plot* was termed by Aristotle 'mythos,' and "in a dramatic or narrative work is constituted by its events and actions, as these are rendered and ordered toward achieving particular artistic and emotional effects" (**Abrams, 1999: 224**). Moreover, it "must have a shape […]; it must have a sequence or order determining the kind and degree of effort at particular points (beginning, middle, end); it must have a size (magnitude, duration) which will help determine that shape and sequence" (**Childs & Fowler, 2006: 177**). The plot "must have agents and a society: for these there must be a language, appropriate not only to them but also to the other elements of the structure" (**177**). Equally important, "it must have a developing psychology culminating internally in good tragedy in the protagonist and externally in an effect on the audience; and it must accord with and seek out general human experience" (**177**). In *The Clockmaker's Daughter,* the plot focuses on different people from different time periods.

The story is presented in the form of a labyrinth, a symbol of the passage of time, where each of the characters enters with the aim of reaching the centre and elucidating the mystery of three aspects:

'What happened to Edward's model, Lily Millington?';

'Who shot Edward's fiancé, Fanny?' and

'Where is Edward's pendant, the Radcliffe Blue?'.

Each character presents his own version of the story, completely unaware of the whole truth. Lucy is the only one who can make light and reveal to the reader the answer to all three questions. The whole thread of the story is twisted, complex and detailed, but, with a little attention paid to details, the reader is able to comprehend the meaning of each individual chapter, and he can finally put the whole story together.

The *setting* is another vital element that leads to the overall understanding of the story. More precisely, "the overall setting of a narrative or dramatic work is the general locale, historical time, and social circumstances in which its action occurs; the setting of a single episode or scene within such a work is the particular physical location in which it takes place" (**Abrams, 1999: 284)**. The overall setting of *The Clockmaker's* Daughter is England, and the setting for the particular scene in which the spirit of Birdie resides and tells her experience is a house situated near the bank of the River Thames. The action takes place from the summer of 1862 until 2017, in different parts of England. In order to highlight the passage of time and the impact it has on the Birdie's spirit, the author decided not to number the chapters in which the ghost confesses, but rather to draw a watch at the beginning of each chapter. The type of the watch chosen by Morton seems to be from the Victorian period because it looks like a vintage and elegant pocket watch, although it does not have an attached chain.

Characters can be defined as those who were present "in a dramatic or narrative work, who are interpreted by the reader as being endowed with particular moral, intellectual, and emotional qualities by inferences from what the persons say and their distinctive ways of saying it—the dialogue—and from what they do—the action" (**32-33)**. The characters are numerous in the novel and they have different moral, intellectual and emotional qualities, each one playing a well-established role in the story. The most significant ones are the

archivist Elodie Winslow; her mother, Lauren Adler; the clockmaker's daughter, Birdie Bell; her father, Peter Bell; the artist Edwards Julius Radcliffe; his sister, Lucy Radcliffe; the Wright family, consisted of four members, Tip, Juliet, Alan and Beatrice; the student in Miss Radcliffe's school names Ada Lovegrove; the investigators Leonard Gilbert and Jack Rolands; and, the most important one, the ghost.

Apart from the fact that a discourse can be real or imaginary, it can also be subjective or objective. Within a story, the presence of a narrative voice, either real or implied, is a valuable element. The narrative voice is better known as the point of view, and it can be defined as a narration technique that emphasizes the position or, more than that, the angle of vision from which the story is presented. Every art of fiction is often based upon the relationship established between the narrator and the story. The nature of connection gives a distinctive quality to the manner in which the plot, the characters and even the setting are described and perceived.

The one who tells the story and who talks to the reader has the ability to choose the *point of view*. The four basic points of view are the first-person point of view, the omniscient one, the limited omniscient, and at last, the dramatic point of view. *The Clockmaker's Daughter* exemplifies the first three narrative voices.

In Morton's novel, the subjective narrator is beautifully illustrated in a unique manner by the spirit of Birdie and the first-person point of view is implied: "I remember everything, memories forming different pictures depending on the order in which they fall" (**CD: 73**). According to the spirit, the passage of time changes when she is alone in the house: "I have no way of marking the years. I am aware that the sun continues to rise and set and the moon to take its place, but I no longer feel its passage. Past, present and future are meaningless; I am outside time. Here and there, and there and here, at once" (**73**).

The writer uses a subjective narration in order to emphasize the ghost's personal impressions, feelings and thoughts and, therefore, she chooses to restrict her omniscience to what can be apprehended clearly by a single character. The ghost does not have an entirely uncontrolled and unlimited access to information because, even if the first-person narrator enjoys the privilege to engage in thoughts and reflections, she can only describe facts acquired from personal experience or from others.

In *The Clockmaker's Daughter*, the first-person narrator offers an incredible sense of immediacy, reliability and psychological realism. Kate Morton wrote the book, but she does not tell the whole story. The ghost tells it and she begins thus: "We came to Birchwood Manor because Edward said that it was haunted. […] I remember him. I remember everything" (**CD**: **3**). The first page of the novel represents one of the most suitable examples related to the first-person point of view. The character's words give the reader a glimpse into the sincere, but painful and real inner feelings of nonfulfillment. The author's choice to use the first-person point of view aims to reveal the spirit's emotions and thoughts in a comprehensive, complex manner.

The third-person omniscient point of view can be defined as a narrative perspective in which the narrator knows everything about the events, and he can easily enter the characters' minds in order to examine their deepest thoughts and feelings in a direct, unsophisticated manner. *The Clockmaker's Daughter* depicts an 'all-knowing' narrator, who is not a character in the story and is not involved in the plot, but who takes advantage of his important role as an intermediator between the reader and the story.

The writer decides to use the third-person omniscient point of view in various chapters in her novel. For instance, Chapter One begins as follows: "It was Elodie Winslow's favourite time of the day. Summer in London, and at a certain point in the very late afternoon

the sun seemed to hesitate in its passage across the sky and light spilled through the small glass tiles in the pavement directly onto her desk" (**7**).

The omniscient narrator feels free to tell his readers everything he wants, because the absolute control over the narrative belongs to him. He summarizes: "And when she finally fell asleep, at the very moment that consciousness slid away, the pen-drawn picture in her mind dissolved into sunlit trees and the silver-tipped Thames, and a warm wind brushed her cheeks in an unknown place she somehow knew like home" (**31**), speculates, interprets: "the death of her mother was something Elodie could never quite untangle in her memory" (**41**) and makes a record of their gestures and behaviour: "Elodie caught herself entering the dreaded night-time thought-loop and stopped. She pushed back her sheet and slid out of bed" (**102**).

It is crystal clear that the narrator is neither a character nor the author, although his voice tempts the reader to confuse it with the author's. In strike contrast to the first-person narrator, the 'all-knowing' narrator is more flexible and has the ability to give guidance to the readers and to engage their attention, managing at the same time the sources of information. The third-person narrator passes successively from one event to another, determining the reader to get involved more and more precisely in the mission of interpretation. This type of narrator appears in the passages where the action focuses on Elodie Winslow and other minor characters such as Leonard Gilbert, Ada Lovegrove or Tip and Juliet Wright.

Even if the subjective and objective points of view prevail, there is also a small part of the story told from a limited omniscient point of view. The selective omniscient narrator does not have boundless access to analyse the characters' minds, as he is constrained to select only one character to act as the essence of revelation. In *The Clockmaker's Daughter*, this character is Lucy Radcliffe. Therefore, the reader can only become aware of the events directly through the character's voice and thoughts. The narrator does not take part in the action of the story, but his voice transmits every single description and informing details relevant to the reader's comprehension and interpretation.

In her latest novel, Kate Morton takes great advantage of the omniscient third-person point of view, providing the narrator the ability and opportunity to make Lucy's most profound feelings and thoughts known: "As soon as she had looked inside the secret chamber, Lucy closed the panel again. Emotions, suppressed for so long, overwhelmed her and she let out a single great hiccupping gulp of grief" (**CD: 554**). She felt regret "for all the years since finding the diamond, in which she'd carried alone the secret knowledge of what she's done; for Lily Millington, who had been kind to her and how had loved her brother; and most of all, for Edward, with who, she had broken faith, leaving him all alone in the world by believing the inspector's story" (**554**).

Nevertheless, it does not matter which point of view is used in the book, as long as it represents an indispensable and valuable tool of describing events, feelings and characters. Kate Morton values each type of narrative, as she holds in her mind the power to represent in words her characters' personal emotions and feelings. The write takes each point of view separately with a purpose, which is to reveal in an effective manner what she truly desires to communicate to her readers.

The *conflict* is regarded as a literary device and it is characterized by opposition, either internal or external. In *The Clockmaker's Daughter*, the external conflict is found in the passage where inspector Wesley, Edward and Lucy do not share the same opinion about the incident that took place at Birchwood Manor. As for the internal conflict, it is experienced at maximum intensity by the ghost, who has contrasting psychological beliefs, feelings, thoughts and impulses. This mental struggle, the disagreement between her heart and her head occurs while her spirit resides in every corner of the house. The type of internal conflict

experienced by her is existential, because it is based upon a number of feelings of mental distress and confusion about life.

In contrast to the story, the narrative discourse represents the manner in which the contents of a work of fiction are conveyed. Framed narrative, flashback or unreliable narrator represent three of the techniques adopted within a narrative discourse, while the point of view, the narrative voice and the records of thoughts are the main three elements of a narrative discourse. The framed narrative technique "occurs in narrative situations when events are narrated by a character other than the primary narrator or when a character tells a tale that, although unrelated to the main story, contains a moral message for the listener in the text" (**Herman et al., 2005**). This literary device offers the writer the opportunity to tell a tale within a tale and, more importantly, to add a little bit of suspense and to maintain the reader's attention.

For a better comprehension of the framed narrative, the reader can simply associate *The Clockmaker's Daughter* with a beautiful painting hanging on a white wall. The figurative meaning belongs to the novel, while the proper meaning is assigned to the painting. From whatever perspective the reader analyses it, both the novel and the paintings are framed in a meticulous manner. The frame represents the introduction to the tale and the painting is considered the story itself. The frame is the first narrator, represented by the ghost, who introduces the reader into the story's world: "The light went out and everything was black. Summer was curdled. The first keen leaves began their fall, turning to rot in the puddles beneath the thinning hedgerows, and Edward, who loved this house, began to stalk its corridors, entrapped" (**CD: 6**). But, at least, he could stand it no longer. He packet his things to leave and I could not make him stop. The others followed, as they always did. And I? I had no choice; I stayed behind" (**6**). The uncertainty in the narrator's voice and the desire expressed at the beginning of the book urges the reader to turn his full attention to the painting.

The painting itself comprises the main narrators, whose main goal is to present what actually happens in that world. Although most of the paintings contain more than one subject, Morton's work focuses entirely on the mystery of the lost pendant. The first-person narrator unlocks the story and then, several other narrators make their appearance in order to continue the story and thus, to present their own version of it. This illustration of a story within a story offers the reader the possibility to diversify perspective by visualising the story through the eyes of a handful of distinct characters in the novel.

Another useful technique adopted in the narrative discourse is the flashback, "a narrative reversion to previous events" (**Dupriez, 1991: 189**). In *The Clockmaker's Daughter*, almost all events are not presented chronologically, but the spirit's memories follow a logical order. For instance, the ghost that resides at Birchwood Manor transports the reader back to earlier periods in the story. The first flashback is related to her childhood, more precisely to the days spent with her father, whose workshop "was a place of wonder. The great tall bench beneath the window was a sea of springs and rivets, scales and wires, bells, pendulums and fine arrow hands. I used to sneak in through the open door to kneel on a wooden stool and explore the bench while he was working" (**CD: 79**).

The second flashback is closely related to her experience in Mrs Mack's house: "Mrs Mack was kind enough in her way. It was a way that included plenty of beatings for those that got on her wrong side and a tongue so sharp it lashed, but she was fairer than most. In her way. She was good to me, she took me in when I was desperate, I believe she even loved me. I betrayed her in the end, but only when I had to" (**72**).

The last, but most important flashback presented is the unforgettable experience spent alongside Edward Radcliffe: "I remember the way Edward's eyes searched mine; the way my

heart beat fast beneath my breast; the words he whispered in my ear, his warm breath on my skin –" (**165**).

Issues of unreliability in a narration develop in various types of discourse, including the one in Morton's novel. An unreliable narrator is the one whose description of events is doubted. Lucy Radcliffe belongs to this category of narrators simply because, at some point in the story, she misinterpreted a certain situation. Blaming her memory loss, she could not say for sure what happened the day Fanny was killed and Lily and the diamond disappeared. This situation may be due to her lack of maturity because back then, Lucy was too young to accurately recall the event. Precisely for this reason, when she remembers and tells hers version of the story many years later, the reader has every reason not to believe her.

Alongside history proper, modern historiography admits two other basic types of historical representation, and in White's opinion, these forms are known as the *chronicle* and the *annals*. However, only the history proper can be considered a narrative proper. According to Hayden White, the term 'chronicle' represents the arrangement of several events in their temporal order, without any analysis or interpretation.

In the first pages of the book, nothing connects and nothing seems to make any sense. The primary action takes place in 2017, but the author also travels back to other periods of time, in 1899, 1928, 1940 and 1986. The chronological record of events emphasized by White on initial consideration seems to be missing. However, as the reader's attention is directed to the characters and to the moment when they each expose their experience at Birchwood Manor, both the events and their order take shape. There are three distinct passages and, therefore, three distinct periods of time in which chronology is missing.

These are the chapters which take place in the summer of 2017, when Elodie starts her own investigation, the ones in which Birdie's spirit expresses her deepest emotions related to her whole life before and after the incident, and finally, the chapters that focus on Lucy Radcliffe and the recalling of the entire episode that took place at Birchwood Manor. Instead, all the other periods of time seem to be told in chronological order. But regardless of the year in which the action takes place, the main theme is represented by the shining blue diamond.

Chapter Ten introduces the story of Ada Lovegrove, a story which took place in the summer of 1899, at Birchwood Manor Girls' School owned by Lucy. At the end of the three chapters dedicated to this character, the reader finally discovers that Ada is the first person who found the diamond by chance, without even knowing it existed: "And then the strangest thing: as her brain was burning, she saw something ahead of her, a bright blue shining light, a jewel, a moon, and she knew, somehow, that if she just reached out and grabbed it, the bright blue light would show her way" (**CD: 222**).

A couple of years later, Ada meets Juliet at the Swan and they get involved in a conversation about Juliet's son, Tip and his imaginary friend. As the story unfolds in chronological order and the reader reaches the final chapters of the novel, another secret is revealed. After considerable delay, the reader eventually discovers that the valuable diamond had come into the hands of the timid Tip at the age of five, and "he could still remember the night the woman, Ada, told him about it. They'd been sitting out the front of the pub in Birchwood; it was summer and dusk, so there hadn't been a lot of light, but enough for him to show her some of the rocks and sticks he'd been collecting" (**572**). Ten years later, Tip decided that it was time to offer the Radcliffe Blue to Elodie.

Kate Morton introduces the chronicle as a basic, significant type of historical representation. Most of the events are described in the order that they happened, starting with Ada Lovegrove and ending with Juliet's son, Tip. Nevertheless, the chronicle in the novel does not present an organized story, including a beginning, a middle and an end. Some

aspects are revealed gradually, but the final ending remains a mystery for the author, for the narrator, as well as for the reader.

The annals is the most debated form of narrative within White's *Content of Form*, but the records of events year by year are not visible in *The Clockmaker's Daughter*, but instead, in the case of the ghost, they happen hour by hour. In such a short time, the spirit of Birdie manages to capitalize on the entire story of her life, starting with her childhood years and ending with the circumstances that led her to tell everything from the shadow. In addition to her life story, she also analyses the actions of the people who, incidentally or not, spend a short time at Birchwood Manor.

Another central idea emphasized by White is the one that narrative cannot exist without history. Every narrative, including *The Clockmaker's Daughter*, although is fictional, contains some realistic elements. Morton looked for inspiration in real places such as the villages of Lechlade and Buscot or the Valley of the White Horse. Other sources of inspiration are two real houses, the Avebury mansion and the Kelmscott mansion, two buildings that are currently open as museums.

White pays attention to the narrative discourse and, in the seventh chapter entitled *The Metaphysics of Narrative: Time and Symbol in Ricoeur's Philosophy of History*, he is interested in illustrating Paul Ricoeur's three main types of narrative discourse: mythic, historical and fictional. The narrative can be defined as "the recounting of a series of facts or events and the establishing of some connection between them" (**Childs & Fowler, 2006: 148**) and "the word is commonly restricted to fiction, ancient epics and romances or modern novels and short stories. In imaginative literature the nature of the link between the reader and the text is crucial, and here the narrator becomes important" (**148**).

The only type of narrative discourse that has not been discussed so far is the mythical one. As regards the myth, "in classical Greek, "mythos" signified any story or plot, whether true or invented. In its central modern significance, however, a myth is one story in a mythology—a system of hereditary stories of ancient origin which were once believed to be true by a particular cultural group" (**Abrams, 1999: 170**). In addition, it is used to explain "why the world is as it is and things happen as they do, to provide a rationale for social customs and observances, and to establish the sanctions for the rules by which people conduct their lives" (**170**).

In the novel entitled *The Clockmaker's Daughter*, the author inserts a mythical story told by Elodie's mother: "The words came to her then as clear as birdsong at dawn: *Down the winding lane and across the meadow board, to the river they went with their secrets and their sword*" (**CD: 15**). In fact, it was a child's tangled bedtime story, evoking thoughts and feelings of love, a story with and about heroes, villains and a Fairy Queen, which was set in a house surrounded by dark forests and by an interminable, snaking river.

To conclude, the main aim of this article was to analyse White's theory of narrative from the perspective of Morton's novel. Therefore, there have been mentioned and exemplified various techniques and elements, representative for both the story and the discourse. The reader can find in the novel all five elements essential to every story. *The Clockmaker's Daughter* has a plot (based upon the major event that took place at Birchwood Manor), a setting (England, between 1862 and 2017), many characters (Elodie Winslow, the spirit of Birdie, Lucy Radcliffe, Edward Radcliffe, Leonard Gilbert, Juliet and Tip Wright, etc.) several points of view (objective, subjective, limited omniscient) and also a conflict (external and internal). The reader can also discover three of the most essential techniques adopted within a discourse, respectively a framed narrative, flashback and unreliable narrator.

Beyond what has been stated, Kate Morton remains one of the best and most appreciated writers in our time. She is a gifted author who plays nicely with words and

emotions, awakens the readers' curiosity and craving for reading, but, most importantly, she unravels mysteries. Many lives and places lie in her hands, and the books that she writes are full of magic, feelings and secrets. Moreover, nowadays, Hayden White and George Kelly are regarded as two of the most outstanding and influential sources of inspiration among psychologists, historians and philosophers. All three writers contributed to establishing a powerful relationship between literature, history and psychology.

BIBLIOGRAPHY

BOOKS

Adams, P. (2018): *Summary of The Clockmaker's Daughter. Kate Morton: Conversation Starters*, Book Habits.

Abrams, M. H. (1999): *A Glossary of Literary Terms*, Seventh Edition, Heinle & Heinle.

Baldick, C. (2001): *The Concise Oxford Dictionary of Literary Terms*, Oxford University Press.

Childs, P., Fowler, R. (2006): *The Routledge Dictionary of Literary Terms*, London and New York, Routledge Taylor & Francis Group.

Dupriez, B. (1991): *A Dictionary of Literary Devices: Gradus, A-Z*, Toronto & Buffalo, University of Toronto Press.

Gaddis, J. L. (2002): *The Landscape of History: How Historians Map the Past*, New York, Oxford University Press.

Hale, D. J. (Ed.) (2006): *The Novel: An Anthology of Criticism and Theory. 1900-2000*, Blackwell Publishing.

Herman, D., Jahn, M., Ryan M. (Ed.) (2005): *Routledge Encyclopedia of Narrative Theory*, London & New York, Routledge.

Korhonen, K. (2006): *Tropes for the Past: Hayden White and the History/Literature Debate*, Rodopi.

Logan, P. M (Ed.) (2014): *The Encyclopedia of the Novel*, Wiley Blackwell.

Morton, K. (2019): *The Clockmaker's Daughter*, Pan Books.

Morton, K. (2019): *Fiica ceasornicarului*, Humanitas Fiction.

ONLINE SOURCES:

Fields, Sarah, 2019, *Discussion Prompts on The Clockmaker's Daughter: A Novel. Kate Morton*, https://ro.scribd.com/read/402570913/Summary-of-The-Clockmaker-s-Daughter-A-Novel-by-Kate-Morton-Discussion-Prompts# (accessed on June, 17th, 2024).

Diasamidze, Ivdit, *Point of view in narrative discourse*, 2014, Elsevier Ltd, published in the 14th International Language, Literature and Stylistics Symposium, https://www.researchgate.net/publication/272375264_Point_of_View_in_Narrative_Discourse (accessed on June, 17th, 2024).

THE RELEVANCE OF LIBRARIES AND LIBRARIANS IN THE INFORMATION AGE

Sofia Lavinia Cercel
PhD, Librarian at "Alexandru and Aristia Aman" Dolj County Library

Abstract: In the information age, libraries and librarians play vital roles in fostering equitable access to knowledge and promoting digital literacy. As information becomes increasingly abundant and complex, librarians act as navigators, helping users discern credible sources from false information. Libraries serve as inclusive community hubs, providing not only access to a vast array of digital and physical resources but also offering educational programs that bridge the digital divide. By supporting lifelong learning and ensuring that all community members can engage with information critically and confidently, libraries and librarians remain indispensable in our rapidly evolving digital landscape.

Keywords: library science, librarians, public libraries, information age

Numerous debates regarding the relevance of libraries and librarians in the information age have been ongoing for some time. In one of the subchapters in the volume *Library 3.0: Intelligent Libraries and Apomediation*, titled the "Rebirth of Librarians" (Kwanya *et al*. 2015: 89), the authors emphasize the importance of discovering alternative methods, tools, and techniques through which librarians can increase the value of the libraries in which they operate, as a means of ensuring the survival of their profession.

The discourse on change is not entirely new, dating back to 1931 when the Indian mathematician and librarian, Dr. Shiyali Ramamrita Ranganathan, published the five laws of library science (*apud* Gottfried and Pennavaria 2017: 9):

1. Books are for use.
2. Every book its reader.
3. Every reader his book.
4. Save the time of the reader.
5. A library is a growing organism.

I mention Ranganathan's laws particularly to underline this last aspect. A library is a growing organism, it needs to adapt in a way that best serves those who need its services.

After analyzing how the public views the role of libraries as portrayed in newspaper articles, Anna Galluzzi defines libraries "not only as institutions, but also and mainly as physical spaces where communities can gather and access collections and services responding to a variety of needs" (Galluzzi 2014: 120). The author states that "another chance for libraries to make people perceive their enduring importance could lie in their huge and rich collections, which are often held exclusively by them and – for now – are not accessible elsewhere" (*ibidem*). However, taking into consideration the rapid digitization of collections, it becomes clear that there's a pressing need to introduce new services to meet the evolving needs of users.

Petra Düren extensively discusses in the study titled *Leadership in Academic and Public Libraries: A Time of Change*, about "change management in libraries." The author points out that libraries are currently undergoing continuous transformation, identifying three main aspects influencing libraries: "new needs and wishes from users, a modern government policy and changing personnel behavior" (Düren 2013: 3).

Today's librarians, besides aiming to be well-informed, contribute to the development of the institutions they serve. Valerie Forrestal highlights the importance of information management in the book titled *Knowledge Management for Libraries*, arguing that "the value of an organization lies not just in its physical assets and the services it provides, but also in the collective know-how of its employees" (Forrestal 2015: 2). Nowadays, the traditional principles on which libraries were built are being questioned, while "the need to redefine the role of libraries in the today's scenario is widely and strongly felt by librarians and information scientists" (Galluzzi 2014: 1).

All the authors introduced so far have delved into the concepts of adaptation and change. If we think about it, throughout history, libraries have undergone numerous changes, serving as repositories for a vast array of documents, reflecting the diversity of human knowledge, creativity, and expression across different cultures and time periods. From parchment scrolls to Gutenberg's invention of the printing press, we are now witnessing the digital age advantages, and challenges that come with it. It is indisputable that the information age offers immense opportunities for connection, innovation, and progress, but it also presents challenges related to information overload, inequality, the spread of incorrect information, fake news and disinformation. Finding a balance between the benefits and drawbacks of digital technologies is essential for navigating the complexities of the digital age effectively. Also, fact-checking and media literacy are vital tools for safely navigating the internet.[1]

The evolution and change of library documents have been profound, reflecting shifts in technology, information dissemination, and user needs over time. Historically, libraries primarily housed physical documents such as books, manuscripts, and journals. With the evolution of digital technologies, there has been a significant shift towards digitization. Most of the libraries now offer electronic versions of documents, accessible remotely through online databases and digital libraries, which has proved essential during challenging times such as the Covid-19 pandemic. Moreover, the Open Access movement has challenged traditional models of document access by advocating for free, unrestricted online access to scholarly research. This has led to the proliferation of open access repositories and journals, making scholarly documents more widely available to researchers and the public.

Libraries have also expanded their collections beyond traditional text-based documents to include multimedia materials like audio recordings, videos, and interactive media. This diversification reflects the increasing importance of multimedia in contemporary communication and education. The organization and discovery of library documents have evolved alongside advancements in metadata standards and cataloging practices. Standardized metadata schemas facilitate efficient document retrieval and enable interoperability between different library systems and platforms. Also, libraries are increasingly adopting semantic web technologies and linked data principles to enhance the discoverability and interconnectedness of their document collections. Semantic enrichment techniques, such as linked data vocabularies and ontologies, help users navigate complex information landscapes more effectively. The design of library document interfaces and discovery tools have become increasingly user-centered, with a focus on usability, accessibility, and inclusivity.

In the article "The Decline and Fall of the Library Empire", Steve Coffman arguments, after a rather negative perspective on the future of the institutions under discussion, that "we may not need libraries, but we'll always need librarians" (Coffman

[1] For more information see Donald A. Barclay, 2018, *Fake News, Propaganda, and Plain Old Lies: How to Find Trustworthy Information in the Digital Age* and Rob Brotherton, 2020, *Bad News. Why we Fall for Fake News?*

2012), thus shifting the focus on the human resource and the skills that they put into practice in keeping this profession not only alive, but relevant to the needs of the communities, which is exactly the purpose of a modern library. I believe that the next generation of library leaders should foster a set of soft skills, such as emotional intelligence, empathy, motivation, creativity and social skills, rather than focusing only on technical skills.

First of all, in an era of information overload, librarians excel at organizing and curating resources. They help users navigate vast amounts of information efficiently, ensuring they find accurate and reliable sources for their research needs. While the institutions provide access to a wide range of materials, librarians play a crucial role in selecting, acquiring, and managing these resources to meet the needs of their communities.

Librarians also help bridge the digital divide by providing technology assistance and teaching digital literacy skills. They offer training on using digital tools, navigating online databases, evaluating online information for credibility, and other essential skills necessary to thrive in the digital age.

Furthermore, libraries and librarians are promoters of intellectual freedom and democracy, providing access to information without censorship. Librarians advocate for freedom of expression and diversity of ideas, ensuring that everyone has the opportunity to explore different perspectives and engage in informed discourse. Implementing DEIA (Diversity, Equity, Inclusion, and Accessibility) principles in libraries involves ensuring that library services, collections, and spaces are inclusive and accessible to all members of the community. This includes actively seeking out diverse perspectives in collection development, providing resources and services that reflect the needs of marginalized groups, creating welcoming and inclusive environments, and removing barriers to access for individuals with disabilities. DEIA principles also entail promoting equity in library services, advocating for social justice issues, and fostering a culture of respect, acceptance, and understanding among library users and staff alike.

We are witnessing unprecedented changes from traditional libraries[2] to modern ones, which are shifting into community hubs that offer a variety of educational and cultural programs for people of all ages. Nowadays, librarians coordinate interactive spaces and organize events, workshops, clubs for numerous areas of interest, and other activities that foster learning, creativity, and social interaction within communities:

> "Possessing a strong desire for knowledge, public libraries have engaged in a continuous cycle of experimentation, motivated to improve library services and to better serve and meet the needs of their communities with dynamic, responsive and modern public library services. Libraries have always been keen testers of new processes, service delivery methods and technology. As a place that provides access to knowledge, libraries play a part in the introduction and circulation of new ideas to their communities." (Nicholson 2017:1)

Perhaps one of the most important aspect is that libraries promote lifelong learning by providing resources and services for people at all stages of life. Whether it's early literacy

[2] Traditional libraries are often referred to as "temples of books". Their main activities revolve around printed documents. The building typically features a classic design, with heavy furniture and tall shelves and it includes storage areas, quiet reading rooms, and administrative offices.
Modern libraries are no longer centered around books, but around the user, becoming community hubs. The space is hybrid, incorporating both electronic and printed documents; It includes computer rooms, research centers, and areas specialized in non-formal education [such as Makerspaces and STE(A)M – Science, Technology, Engineering (Art) and Mathematics activities]. The spaces become noisy, dedicated to collaborative work; There are areas for learning through play, such as baby corners or toy libraries; The design of the buildings is modern: open, welcoming spaces with versatile, multifunctional furniture and accessible shelves (1.70 meters for adults, and 1.40 meters for children).

programs for children, educational resources for students, or job search assistance for adults, librarians offer support and guidance to help individuals continue learning and growing throughout their lives.

In the study *Creating and Promoting Lifelong Learning in Public Libraries*, Doona L. Gilton identifies four instructional models within library planning approaches:

> "the teaching library, the learning library, the traditional public library, and gateways to new information technologies. Teaching libraries offer formal programs of instruction very similar to those found in schools and academic libraries with the use of standards and instructional plans. […] Learning libraries promote individualized learning in several ways […] a fulfillment of Louis Shores' idea of the `library college` and the idea of public libraries as `people's universities`. Traditional public libraries add instruction to their cultural programming and other activities in three ways – (1) by offering a combination of cultural programs, literacy and ESL programs, and information literacy programs and promoting them as programming to the public, (2) by incorporating instruction into more traditional programs, and (3) by using cultural programming techniques, such as puppetry, to promote information literacy instruction. Libraries serving as gateways to new technologies may introduce the public to computers and the Web, connect people to broadband, or create instructional classrooms, computer centers, homework help programs, `net squares` and learning or information commons." (Gilton 2016: 2, 3)

Libraries play a crucial role in preserving and conserving both physical and digital documents for future generations. Preservation efforts encompass activities such as digitization, archival storage, and conservation treatments to ensure the long-term accessibility and integrity of library materials. Overall, the evolution of library documents reflects broader trends in information management, technology, and user engagement, shaping the role of libraries as dynamic hubs of knowledge dissemination and discovery in the digital age.

In summary, libraries and librarians remain indispensable in the information age, serving as essential resources for education, research, community engagement, and the preservation of knowledge and culture. Their role in curating, organizing, and providing access to information, as well as their dedication to promoting digital literacy and intellectual freedom, make them invaluable assets in today's rapidly evolving society.

BIBLIOGRAPHY

Barclay, Donald A. 2018. *Fake News, Propaganda, and Plain Old Lies: How to Find Trustworthy Information in the Digital Age*. London and New York: Rowman & Littlefield.

Brotherton, Rob. 2020. *Bad News. Why We Fall for Fake News*. London: Bloomsbury Sigma.

Düren, Petra (editor). 2013. *Leadership in Academic and Public Libraries. A Time of Change*. Chandos Information Professional Series. Oxford: Chandos Publishing.

Forrestal, Valerie. 2015. *Knowledge Management for Libraries*. Lanham: Rowman & Littlefield.

Galluzzi, Anna. 2014. *Libraries and Public Perception. A comparative Analysis of the European Press*. Chandos Information Professional Series. Oxford: Chandos Publishing.

Gilton, Donna L. 2016. *Creating and Promoting Lifelong Learning in Public Libraries. Tools and Tips for Practitioners*. Lanham: Rowman & Littlefield.

Gottfried, John and Katherine Pennavaria. 2017. *Providing Reference Services. A Practical Guide for Librarians*. Lanham: Rowman & Littlefield.

Higgins, Susan E. 2007. *Youth Services and Public Libraries*. Oxford: Chandos Publishing.

Kwanya, Tom, Christine Stilweel and Peter G. Underwood. 2015. *Library 3.0. Intelligent Libraries and Apomediation*. Chandos Information Professional Series. Waltham: Chandos Publishing.

Lowe-Wincentsen, Dawn (editor). 2015. *Skills to Make a Librarian. Transferable Skills Inside and Outside the Library*. Chandos Information Professional Series. Waltham: Chandos Publishing.

Nicholson, Kirstie. 2017. *Innovation in Public Libraries. Learning from international library practice*. Chandos Information Professional Series. Cambridge: Chandos Publishing.

Webography:

Coffman, Steve. "The Decline and Fall of the Library Empire", in *Searcher*, Vol. 20, No. 3 (April 2012). https://www.infotoday.com/searcher/apr12/coffman--the-decline-and-fall-of-the-library-empire.shtml#top (accessed on May 14, 2024)

www.ifla.org

CINEMATIC MEANS FOR THE CREATION OF HORROR IN THE MOVIES INSPIRED FROM STEPHEN KING'S NOVELS THE SHINING AND CHRISTINE

Dimitrie Andrei Borcan
PhD, „Ovidius" University of Constanța

Abstract: This article tries to show how the cinematic transposition of two horror novels by Stephen King ("The Shining" and "Christine") into remarkable horror films of the 1980s may make the genre of horror movies a postmodern art, by using certain specific cinematic means, which induce both attraction and fear to the audience: colour and light contrast; music; beginnings and endings; agency; setting; buildings and entrances; vehicles; physiognomy; metamorphosis; monsters, ghosts and corpses; abnormal speech or writing; claustrophobia; dreams, hallucinations, premonition, telepathy. The ambivalent effect of horror and pleasure is obtained by specific techniques, suggested by the plots of the books, and also by the tradition of scary movies and the respective film directors' artistry.

Keywords: horror, cinematic means, special effects, postmodern, psychoanalysis

In her book *Recreational Terror: Women and the Pleasures of the Horror Film Viewing*, Isabel Pinedo mentions that the horror genre has had a long history in the United States, but she is more concerned with its contemporary forms. she formulates a set of questions about the cinematographic horror: What kind of pleasure does consumption of these popular films yield? What can such a cultural object as the horror film tell us more generally about social life? She finds the problematic of the horror genre's appeal "contradictory from the outset". (Pinedo 4). She considers that one of the contributions of postmodernism is the challenge of the distinction between high culture and low culture:

> This seems like a lot to put on the shoulders of an entertainment form, but that, I think, is one of the contributions that postmodernism makes to cultural studies in general, insofar as it challenges the distinction between high and low culture – in this case, the high culture of social theory and the low culture of commercial forms.((Id)

Techniques of creating fictional horror have a long tradition in both literature and shows. They go back to ancient legends and fables: The monsters, demons and maniac killers of the modern horror genre have clear cut predecessors. These legends and fables from centuries ago may provide us with clues to their attraction. "Horror music was produced as early as the beginnings of the Romantic Age. The screeching violins in the film *Psycho* which penetrate the darkness to warn us of fiendish terror, repeat sounds heard 200 years ago, on the early 19th century stage." (Weaver 4)

The most notable example of horror shows before the cinema was the Grand Guignol, unequalled in the depravity of its horror authenticity. In 1897, the Grand Guignol opened with one goal in mind- to shock its patrons and give them a thrill. The theatre put on several different plays each evening, but the emphasis was always on horror, where every social taboo and good taste was cracked and shattered. The actors and stage technicians were masterful in their efforts to create horrifying spectacles that looked remarkably authentic.

> The sight of blood spurting from real people on stage, hacked with sabres right in front of the audience's eyes, must have been more shocking than every special effect ever created on film. Throughout the history of fictional horror, no episode approaches the Grand Guignol in depravity, not even the new horrors that came after the turn of the 20th century (Weaver 9).

Linda Badley remarked the horror as nauseating instead of the traditionally scary; therefore, Badley classes the horror of the 1980s as *new wave horror* or *anti-horror* or *deep-horror*: In the 1980s horror (whatever the medium) became a spectacle offering not mere transcendence of the body but transcendence through the body - albeit the body in a re-changed, re-gendered, and regenerated sense – through shock, transportation of the senses, intense feeling and special effects."Critics everywhere complained that horror had become *nauseating* instead of *scary*…a carnival of the perverse, a type of *anti-* or *deep-horror*. Invading the mass market, horror's *new wave* seemed bent on subverting certainty, identity and reality." (Id)

Badley also remarked the demythologizing as ongoing in the 1980s. Creating a body response from audience involves creating cinematographic special effects, certain visuals and sound, all of which require both art and technology. Steffen Hantke discussed the technological implication of both producing horror films, and marketing them. Concentrating primarily on the genre's intrinsic features, any reading that takes its due from the genre's name s likely to focus on the means, the techniques or devices by which horror texts create horror. While in the medium of print does exist of course, within the same economic and industrial mechanism of production and consumption as the cinema, it is only in cinema that they constitute the medium's dominant and defining characteristics. Analyses of the psychological, social political and ideological implications of horror film are always grounded in consideration of the machines, devices and gadgets of cinema and how they shape cinematic techniques. They see horror primarily as an instance of material culture and hence approach it with two basic questions: what role does the technology of cinema play in the making of films – in the choice of cameras and lenses and the creative possibilities they offer, in the editing and the use of standard devices like the dissolve, or in the use of lightning or sound? And what is the role of cinematic technologies at the receiving end, or the direct experience of audience is mediated by visual technologies like video or DVD, and discursive technologies like advertising by the film producers, internet discussion groups by fans and fan communities, film criticism by academics, or synchronic and diachronic horizons of expectation mapped out by the genre itself? (Hantke X)

While the appeal of violence has remained a constant feature of the audience's preferences in the post war years, some researchers, such as Glenn Sparks and Cheri Sparks, have been looking for the psychological causes of such tastes. They have examined the conditions under which displays of violence hold appeal and have the power of evoking joyous reactions. They probe to what extent the appeal of scary, shocking and terrifying entertainments may be biologically determined. They also examine physiological mechanisms that might foster enjoyment, or at least, enhance alternatively evoked responses of this kind. Sparks and Sparks also address issues such as adolescents desensitization to violence and the associated joy from the mastery of entertainment – elicited distress, especially when socially exhibited.(Sparks 4) Richard A. Koenigsberg introduces the following interesting remark about the source of horror in the audience's own unconscious: "Everything seems to be coming from *out there:* the horror. But we are the source. What we see is who we are: the world as a projection of our desires and fantasies. The mass-media: a gigantic machine magnifying our thoughts and returning our fantasies to us: we are that" (Koenigsberg 1)

Sparks and Sparks wrote about this contradictory attitude of the audience towards the horror movies: "But we do share a general preference to avid explicit depictions of bashing, beating, knifing, punching, shooting, raping, and torturing. Only in rare circumstances, in which we are quite confident in advance of the excellence in other aspects of the movie, do we risk being exposed to graphic violence." (Sparks 73)

In her book, Pinedo confesses her enjoying the story and show of Christ's Passion in her childhood. As a Catholic school girl, she was fascinated by the narrative drama of Christ's torture and death, also known as the Passion. "This story was ritually recounted in vivid detail on Good Friday, when the priest recited the Stations of the cross … A stunning combination of bloody spectacle and excess-driven narrative As I grew up I discovered the novels of Stephen King and followed the horror film into its later, gorier incarnations." (Pinedo 2)

Some critics consider that horror definitely belongs to the postmodern genres, and bring strong arguments to back their opinion. According to Pinedo, there are five characteristics of that together describe the contemporary or postmodern horror genre. First, fictional horror constitutes a violent disruption of postmodern horror genre. In postmodern horror, violence is a constituent element of everyday life and the threat of "violence is unremitting". Second, it is the nature of fictional horror to transgress and violate all boundaries. Postmodern horror blurs the putative boundary between good and evil, normal and abnormal, and the outcome of the struggle is at best ambiguous. "Danger to the social order is endemic". Third, horror throws into question the validity of rationality. Postmodern horror constructs a "nihilistic universe" in which causal logic collapses and one cannot rely on the efficacy of science or authority figures. Fourth, postmodern horror repudiates narrative closure. Narratives are apt to end apocalyptically, with the defeat of the protagonists, or with incipient signs of a new unleashing. Fifth, the genre's construction as recreational terror: "Much as the horror film is an exercise in terror, it is simultaneously an exercise in mastery, in which controlled loss substitutes for the loss of control."(Pinedo 5) Isabel Pinedo has also remarked a proliferation of apocalyptical, graphically violent movies as an expression of the rage and terror of the postmodern social upheaval (Id).

We will try to analyse the cinematic means by which the transposition of Stephen King's novels *The Shining* and *Christine* has been made into two remarkable horror films.

Colour and Light Contrast

The Shining contrasts the unnatural white of the killer to the red of victim's blood. In *The Shining*, too much artificial light and too much void in the hotel tortuous hallways and desert luminous halls give it an ominous feature. Its white (Id 75) is sinister, unnatural, which is contrasted to the corridor to the lift with a dark red door, flooded in Danny's vision by a sea of blood that covers the whole screen of the film. Similarly, the twin ghost-girls are dressed in white because this is the colour of the shroud. In contrast with the rest, the gaudy green bathroom of the forbidden Room 237, is an atypical eerie brightly lit haunted place. The hedge maze in winter is a sea of killing snow. The white of the snow means way losing, no return, freezing to death. The whiteness of the snowbound mountain hotel means isolation, being cut off from the rest of the world without any possibility of salvation from a madman's killing rage.

Seen from the front, Christine, the red Plymouth Fury car, combines a shark-like allure (due to its eye-like headlights) with the ominous rock starting on its radio, and the green-light turning on the radio screen. By idiosyncrasy, rock and green light come to be associated with danger.

Music

The Shining starts with a driving scene in the Rocky Mountains in winter, on *The Ghosts' Dance* from Berlioz's *Fantastic Symphony*, interpreted by a group of sinister sounding tubas, in a very low register, used to create an ominous atmosphere. When the car approaches the hotel, Berlioz's ghosts' theme is interwoven with an eerie high-pitched motif from Krysztof Penderecki's *Polymorphia* (the same composer's soundtrack was used in *The Exorcist* for its dreadful quality. The same sinister violin screeching by Penderecki was used

at the end of *Katin*.) In the final scene of the photo from the 1921 Ball Room, the soundtrack of the film closes in a totally non-verisimilar way with Al Bowlly's 1920 *Midnight, the Stars and You*.

In *Christine*, the main theme (and the theme of Christine's coming back to life), is George Thorogood's *Bad to the Bone*, a rock piece of the 1950s that seems to stick to Christine with its hard rhythm and its vicious spirit suggested by the title. Other rock pieces played in Christine's killing episodes are: *I Forever Love You, Love Should Be a Crime* (suggesting an impossible idyll between a boy and a criminal car) and Thurston Harris's *Little Bitty Pretty One*. In a non-verisimilar way, the film manages to make rock music ominous, frightening and abhorrent. Christine is jealous of Arnie's girlfriend Leigh. Every time Arnie and Leigh embrace in the car, the music on the radio stops, as if Christine could not stand his love for his girlfriend. Since she has already killed out of jealousy before, this music break should be taken as a threat. At the end of *Christine*, in the scrap iron yard, a man passes by playing rock on a transistor, making Leigh exclaim: "God, how I hate this rock and roll!" and at that very moment, the package of metal that was once Christine starts to play George Thorogood's *Bad to the Bone* foreboding the car's revenge on Dennis and Leigh, like their sentence to death.

Beginnings and Endings

The ominous beginning and the disquieting ending are characteristic of most of these horror films. Too much loneliness in the beginning and too much crowd at the end of the film are equally ominous. At the beginning of *The Shining*, during the Torrances' drive to the hotel on the tops of the threatening wintry Rocky Mountains, Danny mentions the cannibalistic episode of an Indian tribe in the place. A couple of people mention Room 237 forebodingly. All these sound like ominous talk. At the end of the film, Jack's presence in the old picture on the wall makes the happy ending a baffling one: the spectator cannot say whether the frozen dead Jack was the victim of the hotel's will to collect killers and victims in order to fill in its ball picture, whether the ghosts have been Jack's own demented hallucinations, if there have been two different Jack Torrances in the history of the hotel, or only one reincarnated to commit murders at Mr. Grady's command: in short, one can no longer tell what Jack Torrance's actual status and biography as a character in the story are.

At the beginning of *Christine*, in the Detroit factory, the brand-new car kills two workers who dare hurt her. When Arnie buys her, he is told about her previous owner's and of the owner's daughter's deaths. At the ending, the Plymouth Fury seems to give signs of turning back to life at the sound of rock. The disquieting ending of the metal waste yard and the rock waking the wreck of Christine to a possible future life, is baffling, as it does not state any clear course of the future events at the close of the story. One cannot say whether this is a happy ending or a frightening one foreboding the killing of Dennis and Leigh, in a never-ending tale.

Agency

Stephen King is a perfect master of creating ambiguity concerning the omnipresent question of the thrillers: "Who's done it?". In both *The Shining* and *Christine*, it is not clear, either along the film or at its end, who has been the actual murderer. Danny complains about a woman who tried to strangle him in Room 237. Jack meets there a beautiful naked woman who turns into a corpse and then into a laughing zombie hag at his embrace. Mr. Grady orders him to discipline his wife and son by killing them. So, was Jack the real murderer, or the instrumental victim of the haunted hotel? Beneath the conflict between Jack Torrance and the other real characters (Danny, Hallorann, Wendy), there lies the struggle between the evil ghosts of the haunted hotel on one side (with Mr. Grady and Mrs. Grady mastering Jack

Torrance and the twin girls luring Danny) and the "shining" characters, good psychic people, resisting and fighting the murderous ghosts (Danny with his "Tony" adviser and Hallorann).

In *Christine*, Arnie Cunningham seems to have had strong alibis: he was at home or in another car during her murders at night. However, he appears to be driving Christine at the final confrontation with Dennis, who has come to destroy Christine in order to save him from her deadly influence, and he is ready to kill Leigh. So, has Christine been alone, has she been driven by Arnie, or remote controlled by his mind? Has she been his instrument or has he been her instrument of killing? Who's done it?

Setting

The huge shaggy Rockies under snow look menacing at the beginning of *The Shining*, and the serpentine road seems to bring the Torrances' car to an evil realm. The hedge maze before snowfall, as it is explored by Danny and Wendy, offers an initiation trip to the centre of it, as if it were leading to a mysterious self, and then back to the outer world of the commonplace reality. It has notices and arrows, meant to reduce the danger of one's getting lost in it. The labyrinth under snow is quite another world, a deadly dangerous one, a trip with no return.

The scrap iron yard in *Christine* gives a desolation sensation of a huge car cemetery. The motorways at night are solitary dark places with no cars running. They become dangerous places when Christine's headlights turn on all of a sudden as she begins a criminal chase on the dark roads.

Buildings and Entrances

Opening a door, a gate, a shutter or a box lid means in any of these films starting a process of initiation. The outside of the door is the external, social mask of the murderer. The inside space beyond the door stands for his inner world, which the victim, the detective, or the spectator will discover.

The filming of the hallways in *The Shining* has been done with the steadicam from the height of the little boy's cart, rapidly swerving in the tortuous corridors of the hotel. The images are filmed upwards, which makes them seem taller and scarier. The lift in *The Shining*, with its blood flood invading the hallway of the hotel and carrying away the armchairs in the red tide covering the whole screen, is the vision that appears repeatedly to both Danny and Wendy, warning them about the murderous past of the hotel and about its haunting and dangers. The sea of blood in *The Shining* comes through the Chinese-style door of the lift. The murdering ghosts appear behind the unlocked door of Room 237. Jack Torrance comes to break with his axe the door on which Danny has written REDRUM. Doors do not mean security in *The Shining*. They cannot keep danger from coming with his threatening: "Here's Johnny! I'm coming! Open up, little pigs!"

The garage in *Christine* is the site of many destruction or murder scenes. Behind its closed shutter, the bullies destroy the car. In the same place, one of them, is crashed by Christine against a wall. Darnell, the owner of the garage, dies in the car later. Dennis and Leigh destroy Christine with the bulldozer at the end, and Arnie dies in the same garage after stroking his car. The world outside the garage shutter is Arnie's social mask. The world behind the shutter is Christine's, i.e. Arnie's inner world, a place of murder and disproportionate criminal revenge. Opening the garage shutter is a signal for the spectator that another murder of Christine's is to be revealed, up to her final smashing by the bulldozer.

Vehicles

In *The Shining*, the snowmobile signifies salvation from the winter bound hotel, Torrance destroys the snowmobile of the hotel, to cut off any possibility of escaping for his wife and son. However, Hallorann will bring another snowmobile, which will mean runaway and salvation for Wendy and Danny. Danny's cart running in the hallways of the hotel is his

inquisitive alter ego, taking him repeatedly to the lift door of his visions and to the forbidden 237 room door whose enigma haunts him.

Christine, the 1959 Plymouth Fury red limo, is a character in its own rights, enjoying a complete personification status. Bearing a name, and being talked about as "she", the car is Arnie's alter ego, his shadow, his criminal instrument (or, possibly, his criminal master), in a psychotic symbiosis of the man and his car. The vehicle is conceived by psychoanalysis as another self of the character. (Id 434) Christine is the perfect example to illustrate this point.

Physiognomy

In *The Shining*, Jack Torrance's normal look and smile in the beginning scenes gradually change into a madman's facial expression and staring, in the typewriter scene and in the haunting scenes, to reach rabid wickedness and madness in the final scenes of his chasing Wendy and Danny. Jack Nicholson's eyes have a special look, with half-closed upper eye-lids and a lot of white sclera under the small irises, Jack Nicholson's very special insane gaze, like being in a trance. The frozen face in the maze keeps the vicious mad killer's expression forever. Immediately after this image of the frozen killer, there follows the serene picture of the 1921 ball, with an angelic Jack Torrance smiling charmingly in the centre of a group of beautiful ladies. Wendy's frightened large eyes and frail features express her dread and her powerlessness when confronted to the raging killer.

Thin, with a fine pale face, Christine's owner Arnie would be very fit to be cast in a vampire's role: his physiognomy announces the danger of a weird mind, of future madness. Arnie evolves from a nerd to a cocky rebel and then to a paranoiac . His facial expression changes accordingly, from shyness to a cocky bravado and finally to an evil madman's look. His glasses stand for his psychological status of sanity: an inhibited person, albeit a normal one at first. The broken glasses stand for a brutally broken self and for the loss of sanity. His clumsy effort to repair them signifies his failed attempt to mend his wounded ego and recover his psychic health, and his giving them up is symbolic for his turning into an insane macho man-hater.

Metamorphosis

The whole story of the hotel influence on Jack Torrance is the metamorphosis of a normal husband and father into a murderous paranoiac. The ghosts in his hallucinations are fluid metamorphic characters. When winter comes in the Rockies, the hedge maze undergoes a metamorphosis, and the hotel too. Under their influence, every member of the Torrance family suffers a psychic metamorphosis.

Arnie's giving up his broken glasses and starting to drive Christine is his metamorphosis from an introvert regressed jerk into a defiant killer. His rocker allure, with his pale complexion, intense black eyes and dark retro hair, gradually acquires a vicious look, becoming disfigured by a madly criminal expression in the final scene. Like a fairy-tale magic horse, Christine repeatedly changes from a wreck into a brand new retro limousine.

Monsters, Ghosts, Corpses

Postmodern horror, as a body genre, has massively dealt on concrete presentation of physical death and corpses. In this respect, it has been associated to pornography, which gives concrete presentation of the living body, and consequently horror has been unfairly charged of producing violent behaviour in the viewer in the same way in which pornography produces sexual dreams in the viewer. According to Isabel Pinedo, in postmodern horror, the recreational terror is produced through the dialectics of showing and not showing, seeing and not seeing the spectacle of the ruined body: at the level of the film, at the level of the audience, and at the institutional point of communication between the two known as the special effects magazine, not being able to see structures the act of looking:

> Grounded in the desire to expose the hidden secrets of the flesh, the gore film provides an opportunity to investigate the similarities and differences between horror, the genre of the wet death, and pornography, the genre of the wet dream. I argue that a slippage occurs between these genres, both of which aim to affect the body of the viewer, and that this is what underlies the charge that violent films trigger violent behavior; a charge that overlooks the salient differences between the genres. (Pinedo 6)

In *The Shining*, the twin girls' ghosts repeatedly appear and ultimately speak to Danny. The beautiful woman in the bath of Room 237 unexpectedly turns into a decomposing corpse, and then into an ugly ghost. The Golden Room is peopled by a 1920s ghosts' ball, Jack Torrance meets Mr. Grady's ghost in the bar and in the rest room of the hotel. The number of the ghost characters in *The Shining* actually equals the number of the living characters, which tells a lot about the nature of the story and about the realm in which it develops.

Abnormal Speech or Writing

As if dictated to by his adviser Tony, repeating obsessively: "Redrum, Redrum", Danny automatically takes his mother's lipstick and writes on the door REDRUM – the mirroring of "Murder", as a warning for the impending crime. Jack speaks to Danny using the words of the ghost twin girls: "Forever and forever and forever", which scares the boy, who guesses that his father might try to kill him. "All work and no play make Jack a dull boy", the insane typing of the same sentence on thousands of pages, confirms to Wendy Jack's dementia. The second half of the film shows Jack's chase of his wife and boy, axe in hand, and his killing of Hallorann. His screams: "I'm coming! Johnny's coming! Open up, little pigs!", an allusion to the story of the three little pigs, are some of the most powerful horror scenes of the movie.

In *Christine*, the weird -looking man who sells the car to Arnie has an uncanny story about his brother's choosing to die gassed in Christine, after his daughter had died choked in the same car. Leigh's allegations about Christine's being jealous of her would sound mad in any other context, as Arnie ironically counter-argues, but in this movie they are totally accurate, and Arnie's choosing to split up with Leigh rather than giving up his car is actually the insane side of their argument. When Christine gives signs of starting to repair herself, Arnie smiles to her and tells her, "Go ahead! Show me!" He permanently talks to her as if she were a human being, to the point of inducing to the audience the idea that they actually have dialogues, even though she is a speechless conversation partner. Arnie states that, "Parents might try to kill their kids" and he later says, "Love eats everything – friendship! When you have someone, you can do anything!" By "someone" he does not mean Leigh, as Dennis wrongly guessed, but Christine - as the only being he can rely on, which makes Dennis doubt about his sanity.

Claustrophobia

There are different means of inducing claustrophobia and a sense of impossibility to get away into the audience's minds. In *The Shining*, Wendy finding the smashed radio and telegraph, and then the down broken snowmobile makes her prisoner of the hotel on the wintry mountain top and induces a sense of claustrophobia to the spectator. On the other hand, being closed in a snowbound hotel for long winter months may induce to Jack Torrance claustrophobia and aversion to his family, as the manager warned him when telling him the Gradys'story.

Whenever Christine wants to kill people inside, she automatically closes the doors, making them her prisoners and starts her ominous rock, then moves the seats to the front to

crash them (Darnell) or makes them choke with food (Leigh). Her previous master died inside the car gassed and his daughter had been choked to death by Christine.

Dreams, Hallucinations, Premonitions, Telepathy

Jack Torrance is at the beginning a seemingly normal person, but step by step, hallucinations take over his psychic life and he ends by being totally cut off from reality, living in his delirious world of ghosts. Beyond its elegance, too much void in the hotel appearance makes it uncanny, and its desert halls and rooms and tortuous hallways stand for Jack Torrance's mind losing its logic and contact with reality, to be inhabited by haunting ghosts and paranoiac obsessions. After all, both the Ball Room, the Bar Room and Room 237 scenes can be hallucinations of Jack Torrance's schizophrenic mind, introduced in the film script by the writer to puzzle the audience with their ambiguity. The frontier between reality and hallucination is blurred, visions and delirium become part of everyday reality. By looking at the replica of the hedge maze, Jack Torrance can see Wendy and Danny walking there and listen to their conversation. Wendy can listen to the conversation between Jack and Danny in a distant part of the hotel. Danny can listen to his parents' conversation in a far room. Danny has several hallucinations with the Grady twin girls and the blood flooding of the lift hallway. At the end of the film, his mother also has one such hallucination. Danny foretells the killing and writes "REDRUM", the reversed word for "murder" on the door. Hallorann communicates with Danny by means of telepathy. They both have 'the shining', in a sort of Jungian 'collective unconscious'. Hallorann can therefore have premonitions about everything concerning Danny.

Leigh foretells Christine's and Arnie's actions. All throughout the movie, she is the one who voices the spectators' scare of Christine's potential murders. Unfortunately, her premonitions do not stop with the destruction of the car and the end of the movie is as ominous as its beginning.

BIBLIOGRAPHY

The Shining, 1980, Produced by Stanley Kubrick, directed by Stanley Kubrick

Christine, 1983, Produced by Richard Kobritz, Larry Franco, directed by John Carpenter

Badley, Linda. *Film, Horror, and Body Fantastic*, Westport, Co: Greenwood Press, 1995

Hantke, Steffen. *Horror Film: Creating and Marketing Fear*, Jackson, Mississippi, 2004

Koenigsberg, Richard A., *A Forbidden Planet-Krells*, 1956, www.youtube.com

King, Stephen, *Christine*, New York: Signet Books, 2004

King, Stephen. *The Shining*, London: Hodder & Stoughton, 2007

Pinedo, Cristina. *Recreational Terror: Women and the Pleasures of Horror Film Viewing*, Albany: State University of New York Press 1997.

Sparks, Glenn *Media Entertainment: The Psychology of Its Appeal*, New York, Malwah, 2000

Weaver, James B. III, Tamborini, Ron. *Horror Films*: *Current Research on Audience Preferences and Reactions*, New York, Malwah: Laurence Erlbaum Associates, 1996

ON MEANING AND BECOMING. MYSTICAL EXALTATION AS A TRAVAIL OF DISCLOSURE AND PERMEATION INTO NUMINOUS

Alexandru-Ioan Cânda
PhD, West University of Timişoara

Abstract: Love is a given of the being that is found as a presence not only in a social context of affective conjuncture that pushes-attracts new feelings but is revealed through exercises at the limit of the ontic – both mirrored-doubled by another equivalent being, as well as by receptive-integrative transfiguration of the being as part of the personal essence of the numinous. If the anthropological-rationalist primacy exposes love didactically enough as a limiting product of the species that is diluted by successive cumulatively affective consumptions and socio-cultural constraints, the philosophical approach forces new perspectives on love through points of view and projection methods that seek matrix-ideological impositions aiming to achieve meaning and essence. Mystical theology comes to enrich the human emotional complex by juxtaposing sacred realities that push towards love through the very personal character of the Godhead. In this process of re-establishing the being through love for divinity, we have two peaks of the fullness of devotional love: Christian mysticism (fulfillment of love sought through communion with the incarnate God) and Islamic Sufism (revelation of God sought through self-understanding towards Him). The profane pragmatized by rhythm constraints archetypally integrates these philosophical-theological peaks and sublimates them into works of art and cultural bursts of impact that recombines volcanically and reflects harmoniously towards old fulfillments of meaning and new discoveries of passions.

Keywords: Mysticism, becoming, numinous, meaning, exaltation.

1. Searching the Lost Meaning

The conceptualization of love and its placement in a paradigm-landmark that promises a fullness of understanding that satisfies both latent-rational props and practical exercise, has always presented a difficulty of presentation, the concept remaining suspended between the sufficient superficiality of the individual in emotive and the exhaustive abstraction of the general in bookish.

Individual or community, emotional or rational, sacred or profane – all are anchors that can provide perspectives for defining and understanding the concept of love, but also related mechanisms that join the love process towards a desired cathartic finality that not only reveals a revealing suspicion, but also to transform the actors into new ontological becomings.

The philosophical approach will also oscillate between an archetypal permanence of meaning located in the immutable numinous and an ephemeral struggle diluted in the immediate profane.

2. A Labor of Representation

Until reaching some ultimate meanings and postulating paradigms that should offer a coherent spectrum of addressing the concept of love, the noumenal effort has it's beginings in the cultural-anthropological approach meant to reveal substrates of existential connections related to species and community which, in their randomly-occulted combination, mechanistically pre-determines (at least intentionally!) a sentimental behavior of attachment or manifest emotion.

In this system of complex social facts that interconnect individuals, groups, ideas, affections, passions (See Camille Tarot, 2001, p. 62), recombining them dynamically and elusively, we witness an aspected that leaves too little room for the sublime – so a beauty-in-itself with ontological charge. When courtship remains only a sublimation of the primary care-feeding behavior (See Irenäus Eibl-Eibesfeldt, 1998, p. 127), and marriage a ritual of passage through which the chaotic gives way to the structure (See Achim Mihu, 2002, p. 292), no one is surprised by the appearance of a feeling of failure.

If at Plato the nature of Love is to abduct things towards beauty (See Platon, 1992, p. 99) – so towards an absolutized and intimately determined beauty in its ideational existence – , in the modern dynamics of the couple, a positioning of emotion is sought only in a psycho-emotional framework which, although is looking for a stimulating and fulfilling *plus something else* (See Alvin Toffler, 1983, p. 295) – but also with the role of protection against injuries from emotional exposures (See Helmut Thomä & Horst Kächele, 2000, p. 87) and affinity variations –, refuses a full and sustainable solution through this exclusive focus. Even if the sincerity of the concern for the loved one can generate optimal experiences throughout life (See Mihaly Csikszentmihalyi, 2008, p. 144), the emotional-social perspective is not enough for a fullness of the meaning of life; meaning and becoming have other needs and mechanisms necessary for an existence beyond the immediate material.

If the psycho-social and anthropological-cultural approaches have their limitations of validity and applicability, philosophy also tries a labor of representation through which an emotional state can be assimilated conceptually, but also developed to reveal a significant ontological meaning.

Having such an intimate ontological character, as well as a dynamic such socially complex, love is also reflected differently and surprisingly in philosophical thinking.

Leaving aside the philosophical reflections that present more stylistic frond developments or emotional outbursts from latent frustrations (e.g. Nietzsche: "women's work is a long-distance action from which distance is necessary" – See Friedrich Nietzsche, 2001, p. 301 – and "error and necessity are the causes of love marriage" – See Friedrich Nietzsche, 2000, pp. 180, 189; Cioran: “Life together presupposes the desire to unload your bad mood on the other” – Emil Cioran, 2005, p. 211), we find in the idea of love enough ideational potential that not only satisfies some existential reports, but also brings an extra meaning and ontological significance.

Through love one discovers both the other mirrored in itself towards a fulfilling discovery through the awareness of the emotional impact, and the self in the other towards a surprise of the self that escapes the leveling censorship of the ego. In a love relationship we have both a halving of ontological-symbolic essence through which I know and assimilate the other through mirroring, and an emotional-imaginary dynamic through which I perceptually assume the other and aprioristic build it to any direct knowledge (passion not being able to exist when the self would be revealed in all its historicity – See Henri Bergson, 1998, p. 111). If love presupposes an abdication of one's own will from an alienation (See Roland Chemama, 1997, p. 180) generated by the lack of fullness, love implies a *longing* that hypostases the state of soul (See Lucian Blaga, 2011, p. 279) that it allows the persistence of the other's image.

Thus, the irrational that fuels the dynamics of love is achieved through a perpetual overcoming of isolated acts of rationalization (See Lucian Blaga, 2013, p. 351) and a participatory detachment from the overwhelming solicitant of the immediate to reduce the space and time between desirous and desired toward full communion.

3. A Dream of Mystery

Since the philosophical approach on love pushes itself towards an approach of overcoming the palpable rational framework, theology comes to fulfill a gnoseological analysis by relating love to the active presence of the divinity. In the new extended perspective, we will have a new presence that either validates an ethical evaluation benchmark for the dynamics between the actors of love or positions itself as a dovoted-lover actor.

When we speak of love in mystical theology, is brought to the attention the reality of a transcendental love which comes to fulfill a faith that goes beyond dogmatically rhythmed religious practice and seeks not only a permeation of absolute gnoseological meaning, but especially a union with the numinous through identification of ontological essence and through a permanence of the simultaneity of manifestation. To achieve this fully connected and active integration with the aseity (like the aseity of Zen thinking that defines it as a full, integrative and organic reality, between sacred and profane – existing and non-existent), mysticism clearly indicates the attainment of a uniqueness in union with the Deity (with the essential God).

So, this *henosis* (Gr. *ἕνωσις* for union) is not only the attainment of a heideggerian *state-of-non-concealment* (Gr. *αλήθεια* for truth), but a transfiguration of ontological profoundness that not only reveals towards understanding, but that also transforms towards assimilation of the supra-numinous.

The transfiguration will be achieved through fully devotional love – so with a total altruistic surrender of will and identity – similar to the love between lovers. The theme of love-game that actually occults a duality of perpetual mystical counterbalance is found in all religions that have a personal god – for example in the Gauḍīya branch of Vaiṣṇav Hinduism where the erotic game between Kṛṣṇa and Rādhā (See Jayadeva, 1996, pp. 68-69) is similar to that in the *Song of Songs* but symbolizing the communion of creative fullness between God and His energy.

The religious mysticism centered on the love relationship between the devoted believer and the adored God reached its peak of development in two currents of complex cultural and civilizing impact: the Christian mysticism (with its branches Byzantine hesychasm and Latin mysticism) and the Islamic Sufism.

Of course, the most famous poetic expression of Christian mystical love is found at the beginning in the *Song of Songs*, with a symbolism that will perpetually influence the Judeo-Christian mystical vision and thinking.

Mirrored to philosophy, here too we discover the feeling of abandonment and loneliness in the absence of the other as an essential ontological signifier:

> "I will rise now, and go about the city in the streets, and in the broad ways I will seek him whom my soul loveth: I sought him, but I found him not."
>
> Song. 3:2 (*Biblia sau Sfânta Scriptură*, Bucureşti, 2006 – for all *Bible* quotations)

And loneliness brings with it longing – that state of suspension-waiting for one other as fulfiller of meaning, but also a bringing into the imaginary present:

> "Awake, O north wind; and come, thou south; blow upon my garden, that the spices thereof may flow out. Let my beloved come into his garden and eat his pleasant fruits."
>
> Song. 4:16

If in the Old Testament we have this short episode of mystical love – without referring to the symbolism later added by Christian theology or to pre-Gnostic developments isolated from Aramaic culture (in the Aramaic writings we have attempts to experiment and document

the mystical feeling – *Scripta aramaica*, 2008, p. 258: "My soul has put its hope in the House of Life, / I went through the fire and I didn't burn. / But I arrived and found my own life.") –, in the New Testament we find a love related to the immediate humane, without abstractions or stylistically sublimated symbolisms. Thus, we have a Christ who looks with love (Mark 10:21) and forgives sins from fullness of love (Luke 7: 37-47), a beloved disciple who runs to discover the absence of the missing one (John 20: 4) and an apostle who he sees spiritual rest in the love of a true Christian (Phil. 1: 7).

After the turmoil of the first centuries of Christianity – where the manifesto and the sacrifice achieved an act of feeling from the faith – and later by the dogmatic fixation of the theological-ritualistic norms of conduct, Christianity reaches a mysticism that will become a landmark until today.

On the one hand, in the Byzantine East we have a development of mysticism focused on *abduction-within-feeling* (Ro. *răpire-întru-trăire*) – with a perpetual oscillation between love and death taken from Greek mythology (See Victor Kernbach, 1978, p. 75) –, on the other hand, the Latin West reaches a sacrificial mysticism focused on *exaltation-within-reliving-the-suffering* (Ro. *exaltare-întru-retrăirea-suferinței*). If Orthodoxy focuses the mystical experience on this envelopment in the Taboric Light as the energy of the divine nature (See Leonid Uspensky, 2009, pp. 222-223; beyond the Latin-Byzantine theological controversy over the uncreated energies of God, in Christianity these energies are neither personified symbolically nor with personal identity as in personalist Hinduism; see also the theology and practice of the Vedantist movements in the West – perhaps the most pertinent example is that of the *Hare Krishna Movement* which had some advance and public exposure at the end of the last century), Catholicism probes a soul deepness of desolation like the one in the Garden of Gethsemane.

The hesychastic paradigm presupposes a passivity of contemplation in which the silence out of love for God (according to Avva Pimen from *Patericul sau Apoftegmele Părinților din pustiu*, 2007, p. 291) comes to begin a *journey of tranquility* (Gr. *ἡσυχία* for stillness, silence) meant to develop an unspoken theognosis in the being of the living Christian that would allow the Being to transcend its own transcendence by filling the being with His presence (See Paul Evdokimov, 1996, pp. 128-129) – so to reach a union with God through which the double identity-substance becomes the only one of presence-manifestation through bringing-in-present.

All the theology of the Orthodox Church Fathers positions this paradigm and method on top of the religious practice, but also as a measure of the degree of spiritual perfection.

Thus, the Byzantine patristic and apologetic literature develops a whole palette of exaltations and methods related to hesychasm:

a. Kallistos Angelicude – "repentance is achieved through tranquility, purity through withdrawal from the unworthy deed, and conversation with God and His sight only through isolation from others" (See Calist Angelicude, 2013, p. 436);

b. Saint Dionysius the Areopagite – "the true mystics have overcome all the ascent of all the holy peaks and all the divine lights and have left all the echoes and heavenly words and have entered the darkness where is trully He, who is beyond all existing" (See Sfântul Dionisie Areopagitul, 1996, pp. 247-248);

c. Isaiah the Hermit – "those of God come naturally if the place has become spotless and clean – by remembering yourself through hesychasm" (See Isaia Pustnicul, 2017, pp. 101-103);

d. Saint Isaac the Syriac – "peace brings the power of distinguishing gifts" [and] (...) "the transition from the utterance of meditative prayer to the sight of prayer" (See Sfântul Isaac Sirul, 2015, pp. 201-202).

Perhaps the best *secular textbook* on hesychasm is the so-called *Russian Pilgrim* in which the *Prayer of Jesus* (or *of the Heart*) is presented as the ultimate method of attaining the peace (and therefore of union with God) through a spiritual settlement suitable for contemplation by repeating the formula "Lord Jesus Christ, Son of God, have mercy on me, the sinner!" (*Mărturisirea unui pelerin despre lucrarea plină de har a rugăciunii lui Iisus (Pelerinul rus)*, 2013, p. 207) – invocation used as a mean in itself for the inner work related to salvation (See René Guénon, 2020, p. 77).

A pertinent remark on hesychasm is that of Lossky who states that "in the experience attained by hesychasm God no longer appears as an object, since it is no longer a question of knowledge, but of union as an experience shared above ecstasy" (See Vladimir Lossky, 2000, pp. 57, 238). So, we no longer seek a supreme knowledge – like the Gnostics of the first centuries or the followers of contemporary New Age movements (the resemblance with New Age movements is not only related to the ultimate goal of existence, but also extends to concepts or practices that have been extracted from context, distorted and sublimated into new facile concepts to new fundamental constructs of these pseudo-cults – e.g. concepts such as karma, samsara, reincarnation; yoga practices or recitation of mantras) – which by its very form of individualization delimits and isolates (See Pavel Florenski, 2009, pp. 309-310), but seeks to achieve an experience acquired through full living through which to discover not a transcendent reality in itself, but through itself to another immanent reality as a meeting place between God and man.

If Byzantine hesychasm had a more limited influence geographically (especially in Eastern Europe, the Middle East and Russia) and as practice (until recently almost exclusively in more secluded monastic environments and with a harsher approach to community life), Western mysticism of medieval development had a much wider spread, having an impact that is felt both today and in philosophical thinking (whether metaphysical or existentialist – the example of systematic development at Kierkegaard is exemplary here).

The central idea of Latin mysticism is to walk with Christ – either as a companion who embarks on a revealing journey like that to Emmaus, or as a partaker in turmoil by assuming a spiritual-somatic tandem suffering like Simon of Cyrene who assumed a suffering with Christ on a perpetual Via Dolorosa.

If the absolute Beauty (God) finds in the second Person-hypostasis (Christ) his most complete realization (See Umberto Eco, 2016, p. 253), then the mystic, by participating in the mission of God, is part of the very essence of God (See Kiko Argüello, 2012, p. 135) – but of a God unknown to man (See *O carte despre contemplaţie, numită Norul Necunoaşterii, sau cum este unit sufletul cu Dumnezeu (ed. a 2-a)*, 2019, p. 240) from the ordinary religions of facile everyday synthesis.

Around the leitmotif of fellowship in suffering, Western mysticism also defined a vision of how God loves us, developing approaches of spiritual practice designed to provide not only a refuge of compensation for spiritual disorders, but especially a horizon of fulfillment by mirroring with God – in magnifications, but especially in passions.

Thus, every major landmark of the Western mysticism brought its visionary-related contribution to mystical love:

a. Saint Teresa of Ávila – Christ "wants to unite our sufferings with His sufferings" (Sfânta Tereza de Ávila, 2020, p. 137);

b. Saint John of the Cross – "the frightening night is an earthly purgatory through which the soul is purified and enlightened to receive from God mystical wisdom and love – always given in together" (Sfântul Ioan al Crucii, 2018, pp. 168-169);

c. Saint Ignatius of Loyola – "you return to God freedom, memory, mind, and will to receive His love and grace" (Ignaţiu de Loyola, 1996, p. 87);

d. Meister Eckhart – "any love comes to us from what is like us" (Meister Eckhart, 2004, p. 67); "for a full understanding and inclusion of God it is necessary to empty our souls of all that is not God" (Meister Eckhart, 2004, p. 75);

e. Thomas à Kempis – "it is the love of God that kidnaps towards God" (Toma de Kempis, 1991, pp. 92-93).

So, the spiritual path of man is an iterative one, with long cycles between despair and exaltation, abandonment and recovery, suffering and delight – all necessary in the labor of full integration into God – so a *travail-of-disclosure-and-permeation-into-numinous* (Ro. *travaliu-de-dezvăluire-și-pătrundere-în-numinos*). Latin mysticism does not offer a perpetual suspension in an anguished fatalism but comes to ensure that a Via Dolorosa and a Golgotha will surely be followed not only by a Kingdom promised as a future eschatological finality, but as an immediate reality brought in the present through a love and a mystical experience that eludes the soteriological interest of common religious necessity.

If for Christian mysticism the access to salvation and the fullness of communion out of love is done through and with Christ, in Sufism the revelation of God is made through self-knowledge towards Himself. The love of knowledge – so not an idealization of gnoseological process or a totemization of the faith at the level of adulation similar to the Gnostics of the first centuries ("he who has drunk from the wine of Wisdom (Sophia) has neither thirst, nor desire" – *Cuvântul de nuntă al Înţelepciunii sau Oda Sophiei [Imnuri gnostice]*, 2010, p. 61) – thus becomes a vehicle for achieving the love of God. Since knowledge applies both to itself and to the outside, the bringing-to-presence of God reveals a penetration of Him both in himself and in the whole profane. Thus, we have a pantheistic love that does not flatter objects that carry the divine essence but loves the very Essence present in all.

Since knowledge applies both to itself and to the outside, the *bringing-to-presence* (Ro. *aducere-la-prezență*) of God reveals a pervasion of Him both in himself and in the whole profane. Thus, we have a pantheistic love that does not flatter objects that carry the divine essence but loves the very Essence present in all.

But, although all beings are God if we consider their essential reality, the Principle is not incorporated in His creation (See Titus Burckhardt, 2004, p. 38) – otherwise, the will of God should have flowed determined from the dynamics of the accumulation of contained individual wills; so the supremacy of God would be nullified by the lack of absolute volitional independence.

If we speak of essences – hence of numinous ontological equivalents –, then we affirm of them that they are witnesses of God's authority (See Mohammad Hossayn Tabâtabâ'î, 2012, p. 40) – so they obey God's will, understanding it and resonating with it. Having the will but also an affinity of substance with the divine Essence, the created essence also permeation and assimilates the qualities of the divine Essence like Abraham who through this *permeation* (Ro. *pătrundere*) becomes a close friend of God (See Ibn Arabī, 2017, p. 96). So, it is not only a bringing to self of God through experience, but rather a transposition into the heart of the Creator (See Kahlil Gibran, 1991, p. 10) which does not reveal as its ultimate goal an enticing sensory relocation, but a transfiguration by which the believer becomes a Universal Man (Arab. *El-Insānul-Kāmil*) (See René Guénon, 2020, p. 146) and even God through the mirroring of God in himself which he himself affirms like Rūmī "Even I am Almighty God! (...) Worship me!" (Djalāl-ud-dīn Rūmī, 2020, p. 265).

This assimilation-dilution is not, however, a Zen pantheism of dilution, but one of full gnoseological comprehension-permeation of the being as an organic totality *Hen-dasein* – of course there is here an ontological game between *uniqueness* (Gr. *ἕνωσις* for one everywhere

and always) and *presence* (Ger. *Da-sein* for being there, existence here and now) as a revealing intimate experience – that reveals an essential ontological nondualism. Out of love, God designed Himself to establish the dual aspect of the devoted-lover (See Inayat Khan, 2004, pp. 161-162), thus generating a double of mirrororing with a double meaning between the created and the Creator.

Obviously, *permeation* as assimilation implies both a knowledge of tangency and a reciprocity of reporting; The Prophet himself urges knowledge:

> "Learn, you who have eyes!"
>
> Qur'an 59:2 (*Coranul cel Sfânt. Traducerea sensurilor şi comentarii (ed. I-a)*, 1998 – all quotations from the *Qur'an* are from the version)

In order for man to know his other externalities, Al-Kindī's formulation that the soul is an intelligence in potency which by union with universals (species of perceived things) becomes intelligence in act – so intellect (See Al-Kindī, 2017, pp. 153-155) – is supplemented by Al-Farabi who remarks that the adopted intellect appears when the intellect in action understands the intelligible (See Abu Nasr Muhammad Al-Farabi, 2002, p. 31) – that is, we have an active-integrative individuality of man.

If knowledge of the profane presupposes a presence of perception for the object of knowledge, that of the Divine Essence presupposes an intuitive view through mirroring (See Ibn Ṭufayl, 2005, p. 85) that is achieved only when "what-was-not is extinguished and what-has-never-ceased-to-be remains" – as Ibn Arabī states (See Ibn Arabī, 2020, pp. 97-98) – so also a hedeggerian labor of revelation towards the ultimate Truth, but one that still has an inner finality. Thus, the intellect is not only an *eye from outside* because it perceives and judges things freely, but it is also *light* because it sees itself (Al-Ġazālī, 2005, pp. 19-22); we have a self-revelation like an *ouroboros* (Gr. *οὐροβόρος* for *eating his tail*) who digests himself, deconceptualizing illusory projections about himself to make room for a self-God in substance and presence.

If the intellect is a necessary and sufficient engine to know existing things (as a Guide given to man by God to distinguish Truth from untruth – Qur'an 8:9; in the *Qur'an* the Guide has the meaning of distinguisher, a guide or a light – the parallel to Plato's Myth of the Cave is happy here to understand a Guide-intellect both as a companion of man and as a goal to be achieved) – so to know things in their intimate essence, yet perceiving the symbolism of phenomena (Frithjof Schuon, 1994, p. 143) –, revelation is both the impulse to direct the desire for knowledge towards existence (See Ibn Rušd, 2005, p. 185), but also a way to receive directly and purely a divine message (receiving also the wisdom necessary for understanding – Qur'an 2:262) – so to come into contact with divinity.

But the supreme of Islamic mysticism is not the intellectual excellence validated by an absolute clarity on the world, but the full love of God – a love that transcends the dogmatic-theurgical and emotional immediate towards a total devotion of self to divinity.

Praising full self-sacrifice, Rūmī says (Djalāl-ud-dīn Rūmī, 2016, p. 153):

> "The one separated from the one like him speaks
> he remains silent even if the whole inside sings.
>
> The lover is everything and in the wave the one who loves.
> Only the lover is alive and the one who loves is dead."

Basically, we have a *love-without-self* (Ro. *iubire-fără-sine*) through which the believer participates without participating, loves without loving, lives without living – so he does everything without an involvement related to act and will, but only with the persistence of total self-giving. We find the same idea in Ṭālib which indicates that "God's most beloved

servant is the one whom God has helped to fight against the self" (ʿAlī bin Abī Ṭālib, 2012, p. 85), but also in Al-Ḥallāj where we see that God confuses the one who seeks Him with the mind (Al-Husayn ibn Mansūr Al-Ḥallāj, 2008, p. 176). In this dynamic of love given up to self-forgetfulness in ecstasy, the mystic must become empty-self in order to be marked by the Godhead and to receive a new identity (significant here is the battle of Jacob with the divine, God or angel, – Gen. 32:22-32, Hos. 12:3-5 – after which Jacob is renamed Israel); the new identity is enciphered in the being not as a distinction from the others, but towards resemblance to God for the purpose of total fusion.

So, the love of the Sufi mystic is not only a natural path to Truth, Knowledge, and Action (See Idries Shah, 2001, p. 276), but either an intoxication of ecstatic love obtained from the presence of God (See Hakīm Abū'l-Majd Majdūd ibn Ādam Sanā'ī al-Ghaznavī, 2006, p. 96), or a melting of love (Arab. *Nuḥūl*) (See Ali ibn Aḥmad Ibn Ḥazm, 2012, p. 188) characteristic of the lover's burning longing for reviewing. God and Prophet, Qur'an and Ḥadīth, sacred and profane – a Sufi is all this in itself and none in God.

4. A Flood of World

The few philosophical attempts or the relatively isolated mystical exaltations brought surprising visions on the meaning and dynamics of spiritual love, their spread having a limited public presence, their influence being felt rather at the archetypal level by outlining an ethos meant to give further results in the development of civilizations, but especially in refining the feeling of love.

Even if the semantic-philosophical elitism or mystical hermeticism blocked an accession of permeation for the common man, love continued its profane existence represented at the emotional level of the daily social presence.

The best mirror of social development is literature. And in the case of love, literature not only reflected the perception of the manifest present, but – through creation – augmented in its turn the world's ethos of persistence.

Like the theology that harmonizes with philosophy, the history of literature presents literary chains of elective affinity based on archetypal leitmotifs of love with subtly existential mutual belonging.

4.1. Dante, Faust and Ambrosio

Love in Dante's *Divine Comedy* (See Dante Alighieri, 2000) is at first described as an aspiration toward God from the fallen human to the angelic exaltation. Later, however, Beatrice appears as a female guide who becomes a luminous pillar (see here the various popular traditions in the Middle East in which the Holy Spirit or the messengers of the Lord – like the Archangel Gabriel – are in fact women) that leads to Heaven. Finally, we find the feminine in the Empyrean Circle itself: Eve, Rachel, Rebekah, Sarah, Judith, Ruth – and, of course, Beatrice and the Virgin Mary. If Beatrice is just a psychopump present, the Virgin Mary is an essential soteriological mediator; Beatrice's role is temporary, punctual, determined – Maria's is perpetually mediating. The end at Dante is "the love that moves suns and stars" (See Dante Alighieri, 2000).

In Goethe's *Faust* (See Johann Wolfgang Goethe, 2017), if at first Faust succumbs to the temptation to sign a pact with Mephistopheles (the Devil) for his love of knowledge – the parallel with the Sufi love of knowledge is exciting! –, then he uses him to satisfy the passion for Margaret who also loses her soul. However, Faust manages to persevere and purify himself spiritually through the intercession of *Mater Gloriosa* (Mother of God) – a bright feminine presence, as in the *Divine Comedy*. The work ends with the "*Eternal-feminine / Lifts us in strengths*" (See Johann Wolfgang Goethe, 2017).

In Lewis's *The Monk* (See Matthew Gregory Lewis, 1991), love is distorted, first by the hidden demon Matilda who tempts the monk Ambrosio, then by longing for the caste Antonia. Ambrosio is also a Faust who believes that he is playing with Lucifer both to obtain love and to evade reality. Thus, the carnal feminine and the presence of the pure woman become a necessary permanence both as a reflection of the love of attraction, and of the love of adoration that elevates to the subtleties of the divine reality.

4.2. Frankenstein, Quasimodo and Heathcliff

The Creature in Shelley's *Frankenstein* (Mary Shelley, 1973), rejected by humans, asks Victor to create a female pair. We have here the need for happiness, Victor as a creator, and love as a material impulse – not only native, but also emerging. In the end, the Creature loses track. A Prometheus that brings a primordial suffering, not enlightenment – a lonely Prometheus, a symbol of modern man.

On the other hand, we have another creature in Hugo's *The Hunchback of Notre-Dame* (See Victor Hugo, 1967) who longs for love – a love that transforms his loyalty from a servant of the evil clergyman Frollo to one with devotion and sacrifice to the merciful and candid Esmeralda. Like the Creature from *Frankenstein*, also Quasimodo mysteriously disappears after Esmeralda's death – but will be found as a skeleton embracing the skeleton of a woman (of course, Esmeralda) in a mass grave. A fulfillment found even around death – a recovery that we will see later in Márquez (*Love in the Time of Cholera*).

At the border between Gothic and Romanticism we find Brontë's *Wuthering Heights* (See Emily Brontë, 1969) in which the late medieval imaginary liberated from the annoying stereotype of the *courtly love* (See Frances Gies and Joseph Gies, p. 90) ideal is sublimated – and emancipated! – in the new paranormal-spiritualist tendencies of the beginning of the 19th century. Social circumstances, obstacles and forced actions out of selfishness – all lead to the fulfillment beyond death of unfulfilled love, in the frightening and elusive ethereal of the ghostly world. If Quasimodo fulfills his love in death – but a consoling-desolate fulfillment by the freezing of the material embrace – Heathcliff finds Catherine only after death, in the form of a haunting ghost.

4.3. Romeo, Rinaldo and Meher

The Shakespearean love story *Romeo and Juliet* (See William Shakespeare, 1962) presents a conjunctural fatalism, but also consequences following limited human choices in knowledge. The purity of intention out of love is overwhelmed by the tragedy of abandoning the struggle that no longer makes sense under the compression of social circumstances.

In Tasso's poem *Jerusalem Delivered* (See Torquato Tasso, 1969) we have also a Shakespearean conflict through the inevitable exposition of love to the conjunctures of society; but here the antagonism is not of family as a clan, but of religious family. The three main female characters – the warrior Clorinda, princess Erminia, the witch Armida – end up converting from Islam to Christianity out of love. We have a sublimation of the primary female potencies – sexual energy, sensitivity, sensuality – by placing them in a calm ethic that transforms the Dionysian love in an Apollonian conformation.

The same confrontation between Christian and Islamic civilization (leitmotif generated by cultural tangent in the Mediterranean basin), intertwined with a love that fulfills its destiny of personal turmoil with the historical-political one, we find earlier in the popular tradition of Armenian folklore through the epic poem *Daredevils of Sassoun* (See *Vitejii din Sasun*, 1965) where the love between Meher and Gohar is fragmented and exhausted by the historical events that force long distances between the two. The ending is symbolic and impressive; after Meher learns of Gohar's death, he desires an implosive death like Romeo:

after attempting his death by fighting the angels, he is swallowed by the cave he himself had split in Van's Rock. Only when "the grain of wheat will be as an acorn, / And a hipberry as a grain of barley" (See *Vitejii din Sasun*, 1965) – only then will he return to life – a clear resemblance to Christ.

4.4. Don Qujote, Boccaccio and Don Juan

A special place in love stories is that of Cervantes' novel *Don Quixote de la Mancha* (See Miguel de Cervantes, 2002) where the ideal of identity affirmation is deliriously combined with emotional and unshared fantasies about Dulcinea. Broken by the historicity that unfolds its magnifications and dramas somewhere far away, Don Quixote fights in a famous unknown for a glory after a war between civilizations already left behind and after an idealized and projective love. The exhausting journey of the Knight of the Sad Figure has, however, an example: the ideal moves hearts and pushes to do, even when they are only "matters of wind and lies" – "que todo debe ser cosa de viento y mentira" – as Sancho would say (See Miguel de Cervantes, 2002).

If in the previous writings the existential struggle takes refuge in exhausting mysticism or freezing anguish, in Boccaccio's *Decameron* (See Giovanni Boccaccio, 1978) we have a world of the present, of hedonism of opportunity – a reductionist fact to the animal, but comic in its development. Stories of lovers hidden in barrels and monastery fantasies – all come to sublimate the suffering and to potentiate the anguish generated by the Black Death of the 14th century. Epicureanism and pantheism – all summarized accordingly by Neifila in her song (See Giovanni Boccaccio, 1978):

"I like to be happy, because I'm young,
Love urges me and my heart asks,
I love to laugh and sing in the spring."

In the same context of the desecrated immediacy – but human and special through the particularization of experience – we have Byron's *Don Juan* (See George Gordon Byron, 1987) in which we no longer have the classic conqueror, but the man "passed through the cruel deception of the world" – caught and pushed through life by the women he has contact with. Don Juan is not an active that forces developments, but a pasive adaptable to times and places which "still could not always tread right" (See George Gordon Byron, 1987). Starting with England, then at sea and then – after an intermezzo-manifesto related to the Ottoman occupation of Greece as Byron's favorite heroic frond theme – in Constantinople, then escaping to Russia and back to England, Don Juan goes through life serenely without being disturbed and without change. If, according to Adler (See Alfred Adler, p. 124), Don Juan is a man who does not think he is man enough and who, through conquests, tries to prove that he is, Rank's sentence on the Byronian character is final: "the imposing greatness of the character consists in repudiating everything heroic aspiration" (Otto Rank, 1997, p. 184).

But the fictional love of the literary world does not stop at Don Juan predators; to the banality of the contemporary world in which the ideal should no longer be obvious – if its presence is not discouraged due to the damage of identity subjectivity – are added even psychopathic criminals who in their hypnotic fascination attract women (like Clarice towards Hannibal – at the end of Harris's Doctor Lecter series – See Thomas Harris, 1999).

4.5. Florentino Ariza and Fermina Daza

Even if contemporaneity brings with it a dose of stylistic and thematic libertinism, we still have a constant of the sensitivity and tenderness of love that does not perish, but flourishes from generation to generation. Perhaps the most appropriate example – and model – is *Love in Time of Cholera* (See Gabriel García Márquez, 1996) where the tender and

hesitant love of youth is alluringly fulfilled only in old age. From the love fueled by love letters between Florentino Ariza and Fermina Daza - followed by 50 years of parallel destinies, but sprinkled with faded longing - we reach the fulfillment of old age by rediscovering delicacies of soul affinity. We have a serene, full and calm love, like a *hanami* – the admiration of the blossoming cherries from a Japan fulfilingly petrified in a noumenal aesthetic of non-action by action.

5. Finding the Given Becoming

Approaches and intentions, efforts and labors, occultations and revelations – all represent *a given* of humanity in its attempt to know itself in its most intimate and uplifting attribute: love. This gift of ontological consciousness comes either to alleviate the wanderings of a world always on the brink of an already lost moment, or to enliven a new horizon of civilizing greatness.

Whatever love may be and whoever pronounces on it – philosophers, theologians or writers – love remains not only an archetypal sublimated constant of ethos, but especially a living substance-being of existence that rises in a unitary body from the the lowest realms to the sublime fullness of the numinous.

Whether we are talking about an ideational love, or a contemporary frond construct made of its microfibers, love remains a living reality that through every profane gesture is brought back to itself again and again towards an augmentation of creative potential prepared for a surprising outburst of new and new universes.

BIBLIOGRAPHY

1. Abu Nasr Muhammad Al-Farabi, *Despre intelect şi inteligibil* (Cluj-Napoca: Dacia, 2002), p. 31.
2. Achim Mihu, *Antropologia culturală* (Cluj-Napoca: Editura Dacia, 2002), p. 292.
3. Alfred Adler, *Cunoaşterea omului* (Bucureşti: Editura IRI, 1991), p. 124.
4. Al-Ġazālī, *Firida luminilor [Ochiul lăuntric. Perspective islamice asupa Divinităţii]* (Bucureşti: Herald, 2005), pp. 19-22.
5. Al-Husayn ibn Mansūr Al-Ḥallāj, *Divan (Dīwān)* (Bucureşti: Herald, 2008), p. 176.
6. Al-Kindī, *Despre filosofia primă* (Iaşi: POLIROM, 2017), pp. 153-155.
7. ʿAlī bin Abī Ṭālib, *Calea vorbirii alese (Nahğ al-Balāġa)* (Bucureşti: Herald, 2012), p. 85.
8. Ali ibn Aḥmad Ibn Ḥazm, *Colierul porumbiţei. Tratat despre dragoste şi îndrăgostiţi (Ṭawq al-ḥamāma fī-l ulfa wa-l-ullāf)* (Bucureşti: Humanitas, 2012), p. 188.
9. Alvin Toffler, *Al Treilea Val* (Bucureşti: Editura Politică, 1983), p. 295.
10. Calist Angelicude, *Meşteşugul liniştirii [Filocalia VIII]* (Bucureşti: Editura Institutului Biblic şi de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 2013), p. 436.
11. Camille Tarot, *De la Durkheim la Mauss. Inventarea Simbolicului*. (Timişoara: Editura Amarcord, 2001), p. 62.
12. Dante Alighieri, *Divina Comedie* (Iaşi: Polirom, 2000).
13. Djalāl-ud-dīn Rūmī, *Iubirea pentru Dumnezeu [Poeme persane]* (Bucureşti: Herald, 2016), p. 153.
14. Djalāl-ud-dīn Rūmī, *Mathnawī. Poeme, parabole şi învăţături sufite* (Bucureşti: Herald, 2020), p. 265.
15. Emil Cioran, *Caiete I (1957-1965) (ed. a II-a)* (Bucureşti: Humanitas, 2005), p. 211.

16.Emily Brontë, *La răscruce de vânturi* (Bucureşti: Editura pentru Literatură, 1969).

17.Frances Gies & Joseph Gies, *Life in a Medieval Castle* (New York: Harper Perennial, 2015), p. 90.

18.Friedrich Nietzsche, *Omenesc, prea omenesc - Volumul I [Opere Complete 3]* (Timişoara: Hestia, 2000), pp. 180, 189.

19.Friedrich Nietzsche, *Ştiinţa veselă [Opere Complete 4]* (Timişoara: Hestia, 2001), p. 301.

20.Frithjof Schuon, *Să înţelegem Islamul. Introducere în spiritualitatea lumii musulmane* (Bucureşti: Humanitas, 1994), p. 143.

21.Gabriel García Márquez, *Dragostea pe vremea holerei* (Bucureşti: RAO, 1996).

22.George Gordon Byron, *Don Juan [Opere 3]* (Bucureşti: Editura Univers, 1987).

23.Giovanni Boccaccio, *Decameronul* (Bucureşti: Editura Univers, 1978).

24.Hakīm Abū'l-Majd Majdūd ibn Ādam Sanā'ī al-Ghaznavī, *Grădina tainică a Adevărului (Hadīqatu'l-Haqīqat)* (Bucureşti: Herald, 2006), p. 96.

25.Helmut Thomä & Horst Kächele, Tra*tat de Psihanaliza Contemporana - Volumul II: Practică* (Bucureşti: Editura Trei, 2000), p. 87.

26.Henri Bergson, *Eseu asupra datelor imediate ale conştiinţei* (Iaşi: Institutul European, 1998), p. 111.

27.Ibn Arabī, *Cartea extincţiei în contemplaţie (Kitābu-l-Fanā'i fī-l-Mushāhada) [Doctrină şi practică spirituală]* (Bucureşti: Herald, 2020), pp. 97-98.

28.Ibn Arabī, *Cartea înţelepciunii (Fusus Al-Hikam)* (Bucureşti: Herald, 2017), p. 96.

29.Ibn Rušd, *Cuvânt hotărâtor privind stabilirea legăturii dintre legea revelată şi filosofie [Ochiul lăuntric. Perspective islamice asupa Divinităţii]* (Bucureşti: Herald, 2005), p. 185.

30.Ibn Ṭufayl, *Ḥayy bin Yaqẓān sau Despre tainele înţelepciunii răsăritene [Ochiul lăuntric. Perspective islamice asupa Divinităţii]* (Bucureşti: Herald, 2005), p. 85.

31.Idries Shah, *Calea sufită* (Bucureşti: Herald, 2001), p. 276.

32.Ignaţiu de Loyola, *Exerciţii spirituale* (Iaşi: Polirom, 1996), p. 87.

33.Inayat Khan, *Paşi pe cale* (Bucureşti: Herald, 2004), pp. 161-162.

34.Irenäus Eibl-Eibesfeldt, *Iubire şi ură. Rădăcinile biologice ale valorilor morale* (Bucureşti: Editura Trei, 1998), p. 127.

35.Isaia Pustnicul, *Douăzeci şi nouă de cuvinte [Filocalia XII]*. (Bucureşti: Editura Institutului Biblic şi de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 2017), pp. 101-103.

36.Jayadeva, *Gītagovinda sau Cântarea Divinului Păstor* (Timişoara: Hestia, 1996), pp. 68-69.

37.Johann Wolfgang Goethe, *Faust. Tragedie* (Bucureşti: Humanitas, 2017).

38.Kahlil Gibran, *Profetul* (Bucureşti: ORION, 1991), p. 10.

39.Kiko Argüello, *Kerigma. În barăci, cu săraci* (Madrid: BuenasLetras, 2012), p. 135.

40.Leonid Uspensky, *Teologia icoanei în Biserica Ortodoxă* (Bucureşti: Editura Fundaţia Anastasia, 2009), pp. 222-223.

41.Lucian Blaga, *Trilogia culturii* (Bucureşti: Humanitas, 2011), p. 279.

42.Lucian Blaga, *Trilogia cunoasterii* (Bucureşti: Humanitas, 2013), p. 351.

43.Mary Shelley, *Frankenstein sau Prometeul modern* (Bucureşti: Editura Albatros, 1973).

44.Matthew Gregory Lewis, *Călugărul* (Bucureşti: ALUX, 1991).

45.Meister Eckhart, *Cartea consolării divine [Benedictus Deus]* (Bucureşti: Herald, 2004), pp. 67, 75.

46.Miguel de Cervantes, *Don Quijote de la Mancha* (Barcelona: Random House Mondadori, 2002).

47.Mihaly Csikszentmihalyi, *Flux. Psihologia fericirii* (Bucureşti: Humanitas, 2008), p. 144.

48.Mohammad Hossayn Tabâtabâ'î, *Obârşia luminii. Islamul şiit în texte alese* (Bucureşti: Herald, 2012), p. 40.

49.Otto Rank, *Dublul. Don Juan* (Iaşi: Institutul European, 1997), p. 184.

50.Paul Evdokimov, *Ortodoxia* (Bucureşti: Editura Institutului Biblic şi de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 1996), pp. 128-129.

51.Pavel Florenski, *Iconostasul* (Bucureşti: Editura Fundaţia Anastasia, 2009), pp. 309-310.

52.Platon, *Banchetul* (Timişoara: Editura de Vest, 1992), p. 99.

53.René Guénon, *Tradiţii religioase şi tradiţii metafizice* (Bucureşti: Herald, 2020), pp. 77, 146.

54.Roland Chemama, *Dictionar de psihanaliză (Larousse)* (Bucureşti: Univers Enciclopedic, 1997), p. 180.

55.Sfânta Tereza de Ávila, *Castelul interior* (Bucureşti: Herald, 2020), p. 137.

56.Sfântul Dionisie Areopagitul, *Despre Teologia Mistică [Opere complete]* (Bucureşti: PAIDEIA, 1996), pp. 247-248.

57.Sfântul Ioan al Crucii, *Noaptea întunecată* (Bucureşti: Herald, 2018), pp. 168-169.

58.Sfântul Isaac Sirul, *Cuvinte despre nevoinţă [Filocalia X]* (Bucureşti: Editura Institutului Biblic şi de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 2015), pp. 201-202.

59.Thomas Harris, *Doctor Hannibal* (Bucureşti: Editura LIDER, 1999).

60.Titus Burckhardt, *Islamul. Introducere în doctrinele esoterice* (Bucureşti: Herald, 2004), p. 38.

61.Toma de Kempis, *Urmarea lui Hristos* (Timişoara: Editura Mitropoliei Banatului, 1991), pp. 92-93.

62.Torquato Tasso, *Ierusalimul liberat* (Bucureşti: Editura pentru Literatură, 1969).

63.Umberto Eco, *Scrieri despre gândirea medievală* (Iaşi: Polirom, 2016), p. 253.

64.Victor Hugo, *Notre-Dame de Paris* (Bucureşti: Editura Tineretului, 1967).

65.Victor Kernbach, *Miturile esenţiale* (Bucureşti: Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1978), p. 75.

66.Vladimir Lossky, *Teologia mistică a Bisericii de Răsărit* (Bucureşti: ANASTASIA, 2000), pp. 57, 238.

67.William Shakespeare, *Romeo şi Julieta* (Bucureşti: Editura pentru Literatura, 1962).

68.*** *Biblia sau Sfânta Scriptură* (Bucureşti: Editura Institutului Biblic şi de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 2006).

69.*** *Coranul cel Sfânt. Traducerea sensurilor şi comentarii (ed. I-a)* (Timişoara: Editura Islam, 1998).

70.*** *Cuvântul de nuntă al Înţelepciunii sau Oda Sophiei [Imnuri gnostice]* (Bucureşti: Herald, 2010), p. 61.

71.*** *Mărturisirea unui pelerin despre lucrarea plină de har a rugăciunii lui Iisus (Pelerinul rus)* (Galaţi: Egumeniţa, 2013), p. 207.

72.*** *O carte despre contemplaţie, numită Norul Necunoaşterii, sau cum este unit sufletul cu Dumnezeu (ed. a 2-a)* (Bucureşti: Herald, 2019), p. 240.

73.*** *Patericul sau Apoftegmele Părinţilor din pustiu* (Iaşi: Polirom, 2007), p. 291.

74.*** *Scripta aramaica* (Bucureşti: Herald, 2008), p. 258.

75.*** *Vitejii din Sasun* (Bucureşti: Editura pentru Literatură Universală, 1965).

A SEARCH OF NUMINOUS SIGN. TENSION AT THE LIMIT OF THE SACRED AS A FORERUNNER FOR BREAKTHROUGH-AT-MEANING

Alexandru-Ioan Cânda
PhD, West University of Timișoara

Abstract: In the given present, man finds himself not only as a participant in fortunate events, but also as the first actor in disruptive situations in the form of constraining-anguishing realities that require both psychological adaptation and protection mechanisms in the face of the new reality, as well as changes in volitional intimate structure that will impose new conceptual positions. This changed settlement in the new reality will lead not only to an adaptation to conjunctures, but especially to an opening to the numinous. Thus, sensing the indicators of the presence of the numinous to reach a contact with the numinous reality becomes a significant aspect especially through an awareness of positioning at the limit of the sacred. Noticing the numinous, man lets himself not only to a co-presence of interaction, but above all to a fusion – of a numinous inclusion – which will open the possibility of breaking through to a new existential meaning. Interpreted according to this possibility, the disruptive event becomes a necessity to open the way to a numinous that not only manifests itself but, interacts and – above all – facilitates the experience of new numinous realities.

Keywords: Phenomenology of religion, numinous, limit, sign, meaning.

1. Struggle – existence and meaning

The existence framework of the individual exposed to the challenges of the present – crises, tragedies, exacerbated social problems etc. – forces not only an ethical-behavioral complacency of social conjuncture, but also a subjectivation of the new constraining-anguishing realities by redefining personal ethical benchmarks as a mechanism of adaptation and protection in the face of the new reality.

Even if the struggle – individual or collective, physical or mental – is not a first for humanity, it raises questions related to the profound changes of human values and the repositioning of man in relation to their newness and the new realities that caused them.

Starting with the common past and ending with individual living, we have a historical and personal development path that will allow us to outline a positioning solution suitable for these new (yet old) challenges, which will bring with it not only a positioning of adaptive addressing towards the demanding present, but also a settlement in preparation for the appearance of a *numinous sign*. The numinous sign is a manifestation of the sacred as *openness-towards-numinous-meaning* (Ro. *deschidere-spre-sens-numinos*) – so a *pre-meaning* that leads to a journey and a deeper meaning.

Thus, being oriented towards a numinous reality, any situation as a fact of reality brings with it an opening (a potentiality) to discover the numinous in the present that participates in the veiling of the sacred but does not refuse it – veiling and permission being the exclusive attributes of the numinous.

2. The interpretation of the struggling given between ethics and living

The exposure of the being in front of the *struggling given* (Ro. *datul zbuciumant*) of the *present-presence* (Ro. *prezent-prezenței*) – both to the outside that forces a tangent through an inevitable perpetual conjuncture, and to the self that is hidden by the apparent psycho-emotional decor – led to the problematization of the good-bad duality later reflected through a palette of ethical nuances.

Conceptually framed or subjectively diluted, the ethical was defined both as a benchmark of value used as an argument in moral evaluations, and as a psychological influence factor necessary for the interpretation and assimilation of disturbing external realities. In this theater of the coexistence of good and evil (See John Paul II, 2005, p. 12) which no longer offers convenient demarcations between the two ethical postures, man oscillates between the anguish of the uncertainty of interpreting the perceived (through passive-victimizing cloistering) and the frustration of the dissociation of certainty (through aggressive-bigoted imposition).

This cleavage of ontological settlement comes against the backdrop of lack arising from relative beingness in the material; by the very participation-reporting to Good, man positions himself inferior to the first Good (See Proclos, 2007, p. 32), thus not being able to transcend by himself to an absolute truth of the last instance that would also offer him an absolute good-landmark. Truth itself as a fully and immediately cognizable presence – as a *state-of-un-concealment* (Heidegger, 1988, p. 184), not just a cause of essential values (See Plato, 1986, pp. 312-316) – is revealed to a correct *gaze* coming from a correct placement of the being to notice the sign of *the-numinous-that-is-looming* (Ro. *numinosul-care-se-ivește*). The English term *loom* means both a frame or fabric for loom; so, the *looming* brings with it both a *placing-in-frame* (Ro. *punere-în-cadru*) and a *weaving-within-frame* (Ro. *împletire-întru-cadru*), and which thus later leads to a *placing-together-within-numinous-meaning* (Ro. *punere-împreună-întru-sens-numinos*).

Yet precisely *non-settlement* (Ro. *ne-așezarea*) denies man both to an ultimately integrative revelation and to a lucidity of discernment towards immediate situations – both with the role of ontological ethical formation; lacking the *being of virtue*, man becomes evil (See Toma din Aquino, 2009, p. 88), thus there is an attack on *integritas* through lack or excess (See Eco, 2016, p. 238). Lacking from the transcendent and out of phase with the immanent – thus to a full existential meaning – the individual can no longer base a moral or a social right (See Schaeffer, 1993, p. 55) nor can he reach an awareness of the presence of the sacred (See Tillich, 2007[b], p. 109).

In all this game of disarming positioning-search through uncertainty and effort, there is nevertheless the theological evidence of man called to be the image of God (See Barth, 2011, pp. 83-84), thus having a doubling of mirroring: God in man and man in God. Mirroring allows both a self-disclosure for self-knowledge and an assimilation of the Other towards transfiguration – so *mirroring-as-opening-towards-transfiguration* (Ro. *oglindirea-ca-deschidere-spre-transfigurare*).

3. Excursus: The Black Death – an example of a borderline situation

Going beyond the conceptual framework, it is pertinent to make a digression through which we offer a landmark of history and civilization – namely *The Black Death* of the Middle Ages – a pandemic that will later generate archetypal permanences that will manifest in the form of intensively-surprising abreactions.

As an appearance, the Black Plague entered Europe by maritime and commercial routes (See Duby, 2015, p. 125), affecting especially the centers of classical culture and shaking the entire commercial and agricultural structure of the West (See Gies and Gies, 2016, p. 226).

The persistence of the situation – that is, the continuous exposure to an ineradicable presence – for several centuries (with intermittent periods) led to changes of ontological perspective, to more or less fortunate ideological and cultural developments, but also to behavioral-social distortions that will perpetuate silently in the collective subconscious.

As a first reaction, society looked for easy "scapegoats" through whose elimination both a primary deflation of fears and an easy safeguarding of the uncontrollable immediacy could be achieved by the symbolic sacrifice of *the other*. One such reaction to the plague was to shift the focus to ethnic minorities through their persecution, demonization and extermination – with the notorious example of Spain (See Pérez, 2007, pp. 131-138). We have a distorted biblical scene of God's intervention in history: like Abraham who wants to sacrifice his son out of devotion to God, only to be stopped by the angel, and the sacrifice of the other – yet, in this case, of the un-loved! –, creates the expectation of a miraculous cure.

When scapegoats were suppressed, compulsive somatic punishment turned on itself, seeking God's amelioration through scourging (See MacCulloch, 2005, p. 16) and reaching a point when death came to impress the imagination more than the hope of resurrection, thus shifting the focus away from piety towards heterodoxy (See Eliade, 1999, pp. 596-597).

Still under the influence of the incomprehensible and uncontrollable plague, the theme of the *Danse Macabre* appears – dance of a Death that does not discriminate between the rich and the poor (See Drimba, 1990, p. 672) – thus the non-discriminatory death comes as a compensation against the anguishing pressure of the macabre present. In this framework, the most important product of the plague was the definitive fixation of *Purgatory* as a dogmatic-soteriological importance – also with a compensatory role for the fatalistic reality that can subject man to the sudden annihilator, offering a psychic relief through the possibility of a future salvation through temporally bounded purifying travail.

Yet the best reflection of the anguishes and theological themes of the time is that of Dante in *The Divine Comedy*, which presents a pilgrimage of transcendence and psychopomp accompaniment in search of a luminous finality – but also of a meaning on earth, just as much as in sky (See Kitagawa, 1994, p. 181).

If the earthly atonement was tried to be fulfilled through punitive sadism or masochism, in Dante's Purgatory – where the form of atonement no longer fully depends on one's own will – we have three kinds of washing away sins (See Goff, 1995[b], p. 274):

a. Through a material punishment;

b. By meditation on sin and the opposite virtue;

c. Through prayer.

The best example of such a wash is that of the poet Guido Guinicell in Canto XXVI, 92:

> "I'm Guido Guinicell, and here I'm in washing" (Alighieri, 2000, p. 454)
> "Son Guido Guinicelli, e gia mi purgo" (Alighieri, 1991, p. 469)

For *purgo*, we have a second translation meaning from *DEX*. *The Explanatory Dictionary of the Romanian Language* (1996, p. 873) which fits even better to Purgatory as a place where you atone under a will – namely that of *purging* with the meaning of cleaning impurities or residues through the action of water under pressure. So, the residue – the remainder of impotence – is removed by divine action. Moreover, although under cleaning torture, there is still the certainty of only one way out of Purgatory: *Heaven*.

Keeping the beginning of beingness (creation) and the finality (Kingdom of Heaven) for light and for wholly Good – thus excluding the manifest presence of evil –, medieval man had to come to terms with the accidental presence of evil (See Eco, 2016, p. 133) in everyday life.

4. Recurrence of the turmoil

Rises and falls, tumults and lulls, gatherings and dispersals – all have found their existence throughout human history – both cyclically and punctually in special events. Such an event of varied perspective and contradictory feelings is present in every limit-event of human existence – existence which, however, is not solitary-isolated, but in a *numinous embracing* (Ro. *cuprindere numinoasă*).

Although the order of history is that of development and death or growth and decay (See Tillich, 2007[a], p. 23), modernity is found as a world of unstable, rapid and incoherent impressions (See Eco, 2016, p. 648), in which the changes caused by diseases pay psychologically due to the demands for adaptation (See Toffler, 1973, pp. 318-320), and the only certainty remains that of a continuous change.

If on the one hand we have a sacred-profane mirroring duality – and, particularly, God-man –, on the other hand, we also have a duality of man-world halving that brings with it a splitting between intention and meaning. If for the primitive man, in the beginning, the double is an identical self (shadow, reflection), then the double becomes an opposite self in the form of the Devil (See Rank, 1997, p. 99) – just like the world, which is a symbolic double that initially mirrored and incorporated the volitional action of man, but later ends up oppressing, dissolving and anguishing him.

In such an interpretation of betrayal-abandonment on the part of a privileged occurrence of the double (See Eco, 2016, p. 444), the response can only be irrational, exacerbated, distorted and delusional. To the man of magical appearance, any intensely disturbing or unpleasantly surprising event will be seen as *maleficia* – that is, an inexplicable series of bad luck and accidents (See Robbins, 2015, p. 330), but which have an occult cause, if not of diabolical influence.

Although doubt is an intrinsic element of faith (See Tillich, 2007[b], p. 46), it ends up turning not only into a passive-panicking individual paranoia, but into an active-augmented communal delirium – especially in the virtual environment.

An example of delirium is the religious one in which denominational or group subcultures share an apocalyptic vision of life in which it is believed that humanism has definitively destroyed the foundations of values (See Schaeffer, 1993, p. 209), God's children are surrounded by enemies who plots determined to destroy them (See White, 2010, p. 547) and humanity has reached the time of the end of the last days (See Branham, 1994, pp. 72, 545).

We also have delirium in the case of conspiracy theories that present the same practice of an anarchic-apocalyptic cult that no longer only wants an obturating isolation from reality, but an imposition of de-structured developed ideologies and beliefs between social interaction groups and under the banner of social *trends*. We no longer have a self-devouring and secluded from existence *οὐροβόρος*, but an *Abaddón exterminador* (See Sábato, 1997) as a brutal leveler of society.

Like the medieval imaginary that feeds on apocalyptic reminiscences (See Goff, 1995[a], pp. 172-173), the contemporary imaginary augmented by the media, social networks and fake-news – but also by the perpetual movements of man from one ephemeral group to another (See Toffler, 1973, pp. 300-301) through which *pollinates ideas* (Ro. *polenizează idei*) – in practice ends up being transformed into a symbolic molded on a persistently anguishing archetypal background like the one from the times of The Black Death.

5. Towards a living permanence

The Christian theology has also an answer to this historical challenge – an answer that comes to present a way that can restore man in a framework of sacred-profane collaborative ontological fullness.

Even if existence is subject to accident and change, the relationship with God-Spirit remains unchanged at the level of individual living (See Schleiermacher, 2014, pp. 244-245), man being called to the dignity of adopted son of God (See John Paul II -lea, 2005, p. 165) who is both a summoner of God towards together-walking and a participant in the fulfillment of God's will.

In the face of the descending transcendent (See Blaga, 2011, pp. 208-209), to offer the revelation of a new order and justice (See Tillich, 2007[a], p. 24) that will establish and sustain new ways of communication with God, a recognition of the sacred that focuses not on causality, but on meaning (See Otto, 1992, pp. 173-174) is necessary for the discovery of a transcendent meaning – of a signifier that, once discovered, will guide the being for the detached navigation of the profane, but active, participatory and doer.

In a crisis (also seen as a tension with the potential to push towards experiencing the sacred), through a deep and dark experience, we are brought to a level of weakness that leaves room for the divine work (See Nee, 1987, p. 176) towards acquiring faith and the consciousness of belonging to God's plan. The one who distinguishes finds health and removes disease (See Ioan Scărarul, 1980, p. 410) – but not the physical one, but that of the soul disturbed by the distressing and exhausting concrete which, thus cured, reaches a clear view of reality (See Kempis, 1991, pp. 116-117) and to its acceptance as a necessary means for shunning of passions (See Maxim Mărturisitorul, 2009, p. 355).

Thus, any *disruptive event* (Ro. *eveniment perturbator*) becomes a necessity in that, through the surprise of emergence and immediate imposition, it takes man out of the conforming-stagnant immediacy and opens him to the numinous manifested in this way as a *sign* – both for the first experience of the numinous, as well as for the subsequent ones, becoming a facilitating and intensifying factor. The appearance and apprehension of the numinous sign caused by the tension coming from settling near the sacred – *tension-at-the-limit-of-the-numinous* (Ro. *tensiune-la-limita-sacrului*) – brings with it a *breakthrough-at-meaning* (Ro. *răzbire-la-sens*) which is imposed as a possibility towards a *numinous-cathartic rapture* (Ro. *răpire numinos-cathartică*).

In this challenge of separation from others through social isolation and from God through the lack of evidence of meaning, the mystic must seek a *hesychia* (quietness) and a spiritual ascent through grace (See Evdokimov, 1996, pp. 128-131), having the belief that spiritual desolation will surely be followed by divine consolation (See Loyola, 1996, pp. 116-117) which will purify the soul of impurities by entrusting it to the presence of God (See John of the Cross, 2018, pp. 130-131) and preparing him for the divine revelation that will be obtained not through an insistent and exhausting effort, but through a complete surrender to the will of God and through a joy that goes beyond the impulse of rational understanding (See Teresa de Ávila, 2020 , p. 119-120). Abducted to the immediate, the man reaches a catharsis that is not only transfiguring, but that integrates it into a reality in which he is called to play an active role of spiritual journey.

Yet the dynamic of the mystical experience proposed to the contemporary man does not presuppose any nihilistic detachment or any fanciful exaltation, but prepares a foundation of integrative meaning that helps not only to a peace of mind, but to collaborate with psycho-social development by transforming a traumatic situation into the organization of essential meaning (See Csikszentmihalyi, 2008, pp. 262-266) and by preparing for a future in which the individual's wishes appear as fulfilled (See Adler, 1991, p. 88).

The New Man does not surrender for free to any extreme that would isolate him socially or communally, nor does he promote an ethic of normative limiting principle (of stagnant exclusivist dogma or oppressive elitist frond), but the New Man – transfigured by the light of living in the Godhead – interprets reality through an ethics of numinous finality, subsequently subjecting the actions of others to an objectification of lucid justice.

The New Man who experiencing the sacred returns to the profane, knows himself as transfigured, assumes himself as a transformer of his socio-cultural environment and actively positions himself in a perpetually changing world. Integrated and integrative, the New Man becomes aware of himself as an important-collaboratively part of this fullness through its very existence.

BIBLIOGRAPHY

1. Adler, A. (1991) *Cunoașterea omului*. București: Editura IRI, p. 88.
2. Alighieri, D. (1991) *La Divina Commedia*. La Spezia: Fratelli Melita Editori, p. 469.
3. Alighieri, D. (2000) *Divina Comedie*. Iași: Polirom, p. 454.
4. Barth, K. (2011) *Cunoașterea lui Dumnezeu și slujirea lui Dumnezeu*. București: Herald, pp. 83-84.
5. Blaga, L. (2011) *Trilogia culturii*. București: Humanitas, pp. 208-209.
6. Branham, W. M. (1994) *Descoperirea celor Șapte Peceți*. Jeffersonville: Voice of God Recordings, pp. 72, 545.
7. Csikszentmihalyi, M. (2008) *Flux. Psihologia fericirii*. București: Humanitas, pp. 262-266.
8. *DEX. Dicționarul explicativ al limbii române* (1996) București: Univers Enciclopedic. p. 873.
9. Drimba, O. (1990) *Istoria Culturii și Civilizației – Volumul III*. București: Editura Științifică, p. 672.
10. Duby, G. (2015) *Atlas istoric Duby*. București: Corint Logistic, p. 125.
11. Eco, U. (2016) *Scrieri despre gândirea medievală*. Iași: Polirom, pp. 133, 238, 444, 648.
12. Eliade, M. (1999) *Istoria credințelor și ideilor religioase - Vol. III. De la Mahomed la Epoca Reformelor*. București: Univers Enciclopedic, pp. 596-597.
13. Evdokimov, P. (1996) *Ortodoxia*. București: Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, pp. 128-131.
14. Gies, F. and Gies, J. (2016) *Life in a Medieval City*. New York: Harper Perennial, p. 226.
15. Goff, J. (1995[a]) *Nașterea Purgatoriului – Volumul I*. București: Editura Meridiane, pp. 172-173.
16. Goff, J. (1995[b]). *Nașterea Purgatoriului – Volumul II*. București: Editura Meridiane, p. 274.
17. Heidegger, M. (1988) *Doctrina lui Platon despre adevăr [Repere pe drumul gândirii]*. București: Editura Politică, p. 184.
18. Ioan al Crucii, S. (2018) *Noaptea întunecată*. București: Herald, pp. 130-131.
19. Ioan Paul al II-lea, P. (2005) *Memorie și identitate*. București: RAO International Publishing Company, pp. 12, 165.
20. Ioan Scărarul, S. (1980) *Scara dumnezeiescului urcuș [Filocalia IX]*. București: Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, p. 410.

21.Kempis, T. (1991) *Urmarea lui Hristos*. Timișoara: Editura Mitropoliei Banatului, pp. 116-117.

22.Kitagawa, J. M. (1994) *În căutarea unității. Istoria religioasă a omenirii*. București: Humanitas, p. 181.

23.Loyola, I. (1996) *Exerciții spirituale*. Iași: Polirom, pp. 116-117.

24.MacCulloch, D. (2005) *The Reformation. A History*. New York: Penguin Books, p. 16.

25.Maxim Mărturisitorul, Sfântul (2009) *Despre diferite locuri grele din dumnezeiasca scriptură. Răspunsuri către Talasie [Filocalia III]*. București: Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, p. 355.

26.Nee, W. (1987) *The Normal Christian Life*. Eastbourne: Kingsway Publications, p. 176.

27.Otto, R. (1992) *Sacrul*. Cluj-Napoca: Editura Dacia, pp. 173-174.

28.Pérez, J. (2007) *Istoria Spaniei*. București: Artemis, pp. 131-138.

29.Platon (1986) *Republica [Opere V]*. București: Editura Științifică și Enciclopedică. pp. 312-316.

30.Proclos (2007) *Elemente de teologie*. București: Herald, p. 32.

31.Rank, O. (1997) *Dublul. Don Juan*. Iași: Institutul European, p. 99.

32.Robbins, R. H. (2015) *The Encyclopedia of Witchcraft and Demonology*. New York: Girard & Stewart, p. 330.

33.Sábato, E. (1997) *Abaddón, Exterminatorul*. București: Univers.

34.Schaeffer, F. A. (1993) *How should We Then Live? The Rise and Decline of Western Thought and Culture*. Wheaton: Crossway Books, pp. 55, 209.

35.Schleiermacher, F. (2014) *Teologia creștină liberală*. București: Herald, pp. 244-245.

36.Teresa de Ávilla, S. (2020) *Castelul interior*. București: Herald, pp. 119-120.

37.Tillich, P. (2007[a]) *Cutremurarea temeliilor*. București: Herald, pp. 23-24.

38.Tillich, P. (2007[b]) *Dinamica credinței*. București: Herald, pp. 46, 109.

39.Toffler, A. (1973) *Șocul viitorului*. București: Editura Politică, pp. 300-301, 318-320.

40.Toma din Aquino, S. (2009) *Summa Theologiae – Volumul I*. Iași: Polirom, p. 88.

41.White, E. G. (2012) *Tragedia veacurilor. Marea luptă dintre Hristos și Satana*. București: Editura Viață și Sănătate, p. 547.

DESCENSUS AD INFEROS - AN ARTISTIC PHENOMENOLOGY OF THE SAVIOR ARCHETYPE IN EUROPEAN CONSCIENCE

Ana-Irina Iorga
PhD, „Dimitrie Cantemir" High School, Iași

Abstract: With the 15th century in Western art in general, in visual art in particular, there are some clear signs of changes related to the form of beliefs, so to the soul intimacy of the Western man. Forms of religious consciousness, themselves the result of earlier changes, it changes and will change once more. The content of religious consciousness remains immutable. It has at its center the archetype of the savior from death. 14 centuries this archetype was personified in Jesus Christ, the Son of God, the conqueror of hell and death. The period of the 15th - 21st centuries conveys, through visual and musical art, that the Christ personification of the savior gradually changes until it almost disappears, its place being taken by Orpheus, the mythological hero of ancient Greece.

Keywords: Christian philosophy, Greek mythology, cultural alternation and substitution, archetype of the savior, the orpheization of the Christian savior

Preambul

Odată cu secolul al XV-lea occidental în artă în general, în arta vizuală în special, apar câteva semne clare ale unor schimbări care țin de forma credințelor, deci de intimitatea sufletească a omului apusean. **Formele** conștiinței religioase, ele însele rezultatul unor schimbări anterioare, căci ce altceva ar putea fi schisma din 1054!, se mai schimbă și se va mai schimba încă o dată. **Conținutul** conștiinței religioase rămâne imuabil. El are în centru **arhetipul salvatorului de la moarte**. 14 secole acest arhetip a fost personificat în Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu, biruitorul iadului și al morții. Perioada secolelor al XV-lea – al XXI-lea transmite, prin intermediul artei vizuale dar și a celei muzicale, că personificarea hristică a salvatorului se schimbă treptat până aproape dispare, locul ei fiind luat de Orfeu, eroul mitologic al Greciei antice. Se poate vorbi despre o vagă recuperare a înfățișării creștine a arhetipului, despre o relansare a figurii lui Hristos și, implicit, a religiei creștine, abia spre jumătatea secolului al XX-lea, în condițiile unor experiențe social-politice și individuale de o duritate fără precedent.

1. *Facie ad mortem*

Moartea este cel mai neliniștitor moment al vieții. Nimeni nu știe cum va fi sfârșitul său, deoarece este un moment puternic personalizat, consecință a deciziilor personale care au determinat propria viață dar și viețile celorlalți, și adecvare la dialogul om-Dumnezeu, continuu sau discontinuu, sincer sau fățarnic, purtat în gând, în cuvânt, în faptă. Moartea presupune, de fapt, desfacerea momentului despărțirii de această lume și a trecerii într-o alta, în pași sau etape care variază în funcție de direcția lor.

La fel de obsedantă este și dorința de a face reversibilă moartea sau „vizitarea" ei în condiții de reversibilitate. Vizitarea infernului sau coborârea în infern și întoarcerea de acolo este mai întâi o aspirație sufletească secretă și abia apoi o temă culturală larg răspândită. *Epopeea lui Ghilgameș*, povestea lui Orfeu, filosofia lui Platon, vergiliana *Eneida*, dantesca *Divina Comedia*, *Harap-Alb*, *Prâslea cel Voinic* etc. vorbesc despre această sete mistuitoare a omului de a intra în infern, de a se confrunta cu el și de a ieși de acolo **viu**. Găsim uneori intenția de a construi o adevărată topografie a locului și chiar un fel de ghid pentru cei care vor să organizeze o asemenea *excursie*, de parcă aceste spații ar fi geografic obiective.

Artele vizuale s-au alăturat întotdeauna nevoii profund umane de a explora și cunoaște tărâmuri noi, nevoie care nu este, în cele din urmă, altceva decât cea de cunoaștere a sinelui. Aceasta nu este, însă, doar o cunoaștere de sine de tip psihologic, ci este una de de tip ontologic, întrucât sinele cel mai intim al omului nu este (în) el însuți, ci (în) Dumnezeu.

2. Alternanță și substituire în cultura europeană: Iisus Hristos și Orfeu

Tema coborârii în infern, atât în variantă religioasă cât și laică, este prezentă în pictură, în muzică și cinematografie.

Semnalăm o legătură semnificativă între reprezentarea lui Orfeu, cântăreț și poet, ca îmblânzitor al animalelor, apoi ca păstorul lor bun, și reprezentarea lui Hristos, Fiul și Cuvântul lui Dumnezeu, ca fiind Păstorul cel Bun care se întrupează și își sacrifică viața pentru oile sale. Nu poate trece neobservată nici asemănarea dintre coborârea în infern a lui Orfeu pentru salvarea Euridicei și coborârea la iad a lui Hristos pentru salvarea lui Adam și a tuturor oamenilor dintotdeauna.

În epoca medievală tema este exclusiv religioasă și îmbracă forme artistice vizuale. O întâlnim în biserică, o întâlnim în afara bisericii, avându-L pe Hristos centru al picturii, centru al sufletului, centru al lumii. El nu este vizitatorul iadului, El este biruitorul iadului. Abordarea ei religioasă continuă și ulterior, până astăzi de fapt, dar devine periferică. Începând cu renașterea italiană arta occidentală îl preferă ca protagonist al acestei tematici pe Orfeu. El este doar un vizitator învins al infernului. Poate că este de discutat aici modul în care mutarea centrului absolut de interes și de valorizare de la Dumnezeu la om ca ființă rațională, prin umanism, produce o mutație psihologică semnificativă, în urma căreia omul își constată neputința și eșecul. Printre aceste ratări, cea mai copleșitoare este cea în fața morții. Omul singur în fața morții este un învins, iar simbolul său este Orfeu.

2.1. Iconografia răsăriteană

În iconografia răsăriteană coborârea Mântuitorului Iisus Hristos la iad se întemeiază pe textul Sfântului Apostol Petru: Hristos „a suferit odată moartea pentru păcatele noastre, El cel drept pentru cei nedrepţi, ca să ne aducă pe noi la Dumnezeu, omorât fiind cu trupul, dar viu făcut cu duhul, Cu care S-a coborât şi a propovăduit şi duhurilor ţinute în închisoare” (I Petru 3, 18-19). De asemenea, în timpul slujbelor, preotul rostește următoarea rugăciune: „În mormânt cu trupul, în iad cu sufletul, ca un Dumnezeu, în rai cu tâlharul şi pe scaun împreună cu Tatăl şi cu Duhul ai fost Hristoase, pe toate umplându-le, Acela ce eşti necuprins” (Liturghier).

Tabloul acestui moment numit „Anastasis”/„Înviere” prezintă, conform erminiilor, trupul înviat al Mântuitorului Hristos în mijloc, îmbrăcat în veșmintele albe ale biruinței asupra morții, înconjurat de mandorla înstelată a dumnezeirii Sale, despicând pământul, cu picioarele deasupra crucii și a porților sfărâmate ale iadului[1], trăgând de mână pe Adam și pe Eva. El privește în față, **ne** privește, transmițându-ne că la fel face cu toți oamenii: îi scoate din iadul păcatelor personale. Iisus Hristos este reprezentat ca om și Dumnezeu, o persoană unică având două firi, două voințe, două lucrări, Fiul lui Dumnezeu întrupat, răstignit și înviat, Cel care a rostit *Săvârşitu-s-a!*.

Începând cu secolul al X-lea, Ioan Botezătorul, regele David și regele Solomon încep să apară în aceste icoane, iar pe parcursul secolelor următoare vor apărea și alte personaje, precum Moise, Abel și Samuel[2]. Hristos este înveșmântat în hainele albe sau aurii ale

[1] „Hristos, mergând cu sufletul în iad, a convorbit ca suflet cu sufletele; pe Care portarii iadului văzându-L s-au spăimântat şi porţile de aramă s-au sfărâmat şi încuietorile de fier s-au rupt. Şi Unul-Născut a strigat cu putere sufletelor care sufereau deopotrivă: «Ieşiţi» … le-a vestit şi celor din iad, ca să-i slobozească pe aceia câţi ar fi crezut, dacă El s-ar fi întrupat mai înainte şi ar fi trăit în vremea vieţii lor”.(Sf. Chiril al Alexandriei, *Fragmenta in Epistolam I B. Petri*,P. G. LXXIV, col. 1013).

[2] https://basilica.ro/explicarea-icoanei-invierii-domnului/ (30.10.2023)

biruinței. Poziția corpului Său variază, de la cea verticală, care este și cea mai frecventă, la cea aplecată spre Adam, ca în icoanele rusești. Peisajul din spate este întotdeauna unul muntos, mărturisind sfărâmarea monolitului infernal sau atestând locul unde se bat munții cap în cap.

2.2. Iconografia occidentală

2.2.a. Quoattrocento : teatralitate și corporalitate picturală

Icoana pogorârii la iad sau a Învierii are o evoluție specifică în Occidentul catolic. De pildă, în secolul al XV-lea italian, la **Fra Angelico** iadul este o peșteră cu mai multe galerii. În galeria principală se văd Adam – bătrân, cu părul alb, Sf. Ioan Botezătorul – îmbrăcat în haina de păr de cămilă, Eva și apoi mulți alții, toți cu aureole pe cap. Hristos în cadrul ușii, cu veșmânt alb, cu steagul crucii în mână, pășind peste ușa răsturnată sub care se află un diavol, privind spre mulțimea din fața Lui. Această reprezentare are încă asemănări cu cea de tip răsăritean.

Andrea Mantegna aplică stilul său sculptural în redarea trupurilor oamenilor din iad, inclusiv cel al lui Adam, ceea ce conferă un accentuat sens de naturalism și vivacitate tabloului. Compoziția îmsăși indică o altă abordare conceptuală, precedată de o înțelegere de tip ne-răsăritean a temei. Hristos este reprezentat cu spatele, în veșmintele consacrate pentru viața sa pământească – roșu și albastru – nu în cele albe ale învierii și biruinței asupra morții, aplecat ușor spre Adam care se ridică din adâncul peșterii infernale. Accentul este pus pe reprezentarea *elementului uman*: corporalitatea detaliată anatomic, stările psihologice exprimate în mod special prin poziția mâinilor și mai puțin prin mimica feței și resturile veșmintelor terestre. Vedem aici o confirmare a umanismului italian aflat în plin avânt artistic, și totodată un argument pentru înnoirile pe care religia catolică le va traversa constant.

O viziune interesantă găsim, în aceeași perioadă, la **Benvenuto di Giovanni**. Iadul este reprezentat ca o peșteră-cufăr. El are o ușă sau un capac orizontal pe care îl deschide, prin împingere sau ridicare, crucea lui Hristos. Acesta este reprezentat, la fel ca la Mantegna, din spate, în veșminte albe, însă, călcând peste diavolul roșu, prăbușit fără putere.

În ambele reprezentări cinquocentiste se remarcă locul de spectator atât al pictorului cât și al privitorului, desfășurarea scenică a evenimentului, poziția actoricească a personajelor. Pictura propune o viziune teatrală care deschide drum unei indubitabile scindări între oamenii din iad, ”de pe scenă”, și privitori, cei din public, ”de pe scaune”. Ceea ce lipsește din această abordare este valoarea teologică: chipul lui Hristos, privirea și adresabilitatea Sa către toți oamenii. În schimb este prezent gustul pentru teatru, pentru spectacolul care valorizează corpul uman.

2.2.b. Prima formă de alternanță artistică: 1480, *Fabula/Povestea lui Orfeu*

În acest sens este de menționat faptul că în jurul anului 1480 Angelo Poliziano a compus piesa *La Favola d'Orfeo (Fabula/Povestea lui Orfeu)*, alcătuită din trei forme textuale: o odă safică închinată cardinalului Gonzaga, o octavă declamată de Minos și un distih latin cântat de Orfeu. Importanța acestei creații fără precedent constă în aceea că abordează, la solicitarea unui cardinal, în manieră ne-religioasă mitul antic, că folosește un stil popular/vulgar și că introduce o parte cântată în piesă. Pare a fi vorba despre o bornă culturală pentru că odată cu prezentarea sectacolului, călătoria lui Orfeu în infern devine alternativa mentală la coborârea lui Hristos la iad, iar Orfeu alternativa psihologică la Hristos. În acest fel se produce o schimbare majoră la nivelului mentalului colectiv occidental. Nevoia soteriologică este profundă și de nedizlocat din sufletul uman. Până acum ei i se răspundea doar în manieră religioasă, creștină. Salvatorul este Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu. De acum înainte acestei nevoi i se va putea răspunde, tot mai mult, tot mai des, în manieră

artistică – vizuală, muzicală, cinematografică etc. Cel care vrea, cel care se oferă să fie salvator este Orfeu. Substituția este evidentă, iar alegerea lui Orfeu în locul lui Hristos, operată de cultura occidentală, merge într-un tandem natural cu procesul de laicizare și de secularizare a omului și a societății.

În secolul al XVI-lea se remarcă o preocupare deosebită pentru reprezentarea demonilor din iad. În manuscrisul „Vaux passional" (1504), în miniatura *Hristos trăgându-l pe Adam de mână* făpturile infernale se află cumva în poziție de luptă, înarmate cu furci, peste tot: sus, jos, în dreapta și în stânga Mântuitorului. Întreaga compoziție este de un dramatism accentuat și de mantia Sa roșie, care evocă momentul judecății de către arhiereii și bătrânii poporului evreu.

2.3. O nouă formă de iconografie

O mentalitate care deja se îndepărta de catolicism este prezentă în anumite regiuni occidentale chiar înainte de Reforma protestantă a lui Luther. În Țările de Jos tema coborârii la iad este abordată într-o manieră specifică în care se împletesc elemente religioase, psihologice, onirice și, poate, manipulante.

În secolul al XVI-lea **H. Bosch** este printre primii care dezvoltă acest subiect în termeni care țin mai curând de demonologie decât de teologie. *Hristos sfărâmând ușile iadului* este o compoziție complexă realizată în ulei, în care infernul este văzut și descris dinăuntru, ca un spațiu care este de fapt interiorul unor trupuri demonice de mari dimensiuni, în care se află oamenii pedepsiți. Hristos este reprezentat ca un războinic cu mantie roșie, care dărâmă poarta cu crucea pe care o folosește ca pe o armă. Lucrarea are un mesaj soteriologic a cărui semnificație este amplificată de contextul monstruos și înfricoșător reprezentat cu nenumărate detalii.

2.4. Secolul al XVI-lea: teologie și demonologie

Italia neoplatonică și umanistă nu trăiește aceeași formă de groază eshatologică, dar o anume tresărire de origine flamandă cu siguranță s-a resimțit pretutindeni în spațiul vest-european după Bosch și Luther. Poate și de aceea secolul al XVI-lea se caracterizează printr-un reviriment religios cu manifestări artistice, dar cu influențe neoplatonice accentuate. Neoplatonismul a exercitat o puternică influență asupra creștinismului occidental, fiind revalorificat, începând cu secolul al XV-lea, prin intermediul culturii arabe și reabilitat, în Renaștere, odată cu interesul tot mai crescut pentru opera lui Platon.

În Europa răsăriteană această re-naștere a filosofiilor pre-creștine nu a dat naștere unui curent artistic de tip apusean. De asemenea, *filosofia* creștină nu a fost înlocuită de nici o altă filosofie. În cultura din arealul ortodox centralitatea persoanelor dumnezeiești nu a fost uzurpată de persoana umană, așa cum s-a întâmplat în umanismul și raționalismul occidental.

2.4.a. Feminizarea demonilor în arta germanică

Opera lui **Albrecht Dürer** este impregnată de ideile Renașterii, Umanismului și ale Reformei. Cu cele peste 300 de gravuri în lemn și 100 gravuri în cupru, el a contribuit în mod hotărâtor la dezvoltarea gravurii ca formă de artă de sine stătătoare. Una dintre acestea este *Coborârea lui Hristos* din 1510. Iadul este reprezentat arhitectural, ca o construcție cu bolți și etaje. La subsol se văd Adam și Eva legați unul de altul printr-o frânghie și Hristos care îi apucă de frânghia respectivă și-i trage afară. De la etajele superioare ies creaturi infernale feminine în poziție de atac. Reprezentarea lor este efectul unor aglutinări complexe și succesive: au rât de porc, gheare de vultur, aripi de liliac, coarne de berbec etc. De remarcat continuarea procesului de feminizare a demonilor, început cum am văzut în secolul anterior. Același lucru îl găsim și în gravura din 1521 a lui **Luca van Leyden**. Vânătoarea de vrăjitoare se afla într-o etapă de agresivitate maximă, ceea ce se corelează cu reprezentarea demonilor ca fiind ființe cu caracteristici feminine.

Mai puțin evident este acest aspect la **Lucas Cranach cel Bătrân**. Tabloul *Coborârea lui Hristos* creează o opoziție majoră între lumea frumoasă a omului, chiar în iad fiind, și lumea infernală urâtă și înspăimântătoare, reprezentată în stânga sus, deasupra orașului, într-o zvârcolire a înfrângerii totale în care li se înnoadă cozile de șarpe, aripile de liliac, ghearele, pliscurile, limbile.

2.4.b. Orfeu în sculptura franceză

Sub influența artei italiene, **Pierre de Francqueville** a realizat lucrări cu tematică mitologică: Apollo, Diana, Jupiter, Bachus, Pan etc. Printre aceste personaje se numără și Orfeu reprezentat cântând și avându-l la picioare pe Cerber.

2.5. Secolul al XVII-lea: noi forme de alternanță și substituție

Născută în paradigma barocă a carnavalului mantovan, opera muzicală reprezintă prin ea însăși un gen artistic laic. În ipoteza propusă de mine, ea este exponentul cel mai evident al schimbării de mentalitate și al transgresării arhetipale din domeniul sacrului în cel al profanului și apoi al „re-sacralizării" celui de pe urmă.

Monteverdi începe, în anul 1607, seria foarte lungă a lucrărilor muzicale dedicate mitului lui Orfeu, o *favola in muzica*, considerată fondatoarea structurii operei clasice. Din această listă fac parte: Stefano Landi, *Moartea lui Orfeu*, tragicomedie pastorală (1619); Domenico Belli, *Orfeo dolente* (1627); Luigi Rossi, *Orfeo* (1647); Johann Jakob Löwe, *Orpheus von Thracien* (1659); Antonio Sartorio, *Orfeo* (1672); Marc-Antoine Charpentier, *La descente d'Orphée aux enfers* (1686); Lully, *Orfeu* (1690) etc.

Chiar la începutul secolului al XVII-lea, olandezul **Roelant Savery** pictează un *Orfeu în infern* în care lumea subpământeană este asemănătoare iadului din lucrările occidentale religioase anterioare. Era de așteptat ca imaginația pictorului să se fi îndreptat, pentru o astfel de temă, spre descrierile antichității. În realitate vedem demoni monstruoși, tereștri, acvatici și aerieni, care populează împărăția lui Hades și a Persefonei. Unii dintre ei sunt ființe cu caractere feminine, inclusiv zburătoare pe coada măturii. Acest lucru trimite, din nou, la realitatea socială a vânătorii de vrăjitoare și, indirect, la frica de maximă magnitudine în fața specificului feminin nesubordonat regulilor unei societăți masculinizate.

Tabloul lui Savery are două componente: decorul de factură creștină, ca la Bosch de pildă, și personajul Orfeu de factură mitologică. Punerea lor laolaltă este nefirească. Iar discrepanța dintre ele indică o persistență a trăirilor creștine, în special teama, frica, groaza și o dorință de a le depăși, de a le desființa. În acest exemplu, pasul spre depășirea lor constă în scoaterea lui Hristos din imagine și înlocuirea Lui cu Orfeu. Este un pas spre re-sacralizarea lui Orfeu. O declarație anti-creștină. O formă de re-naștere nu atât a gândirii cât mai ales a trăirii de factură pre-socratică. Credința se deplasează dinspre creștinism spre forme păgâne, păstrându-se arhetipul salvatorului.

Tema este abordată și în maniere strict picturale, de pildă la Rubens.

2.6. Modernitate și postmodernitate: aceleași alternanțe, aceleași substituiri, noi reveniri

2.6.a. Între dezinteres religios și interes artistic

Celelalte secole, al XVIII-lea, al XIX-lea, al XX-lea și chiar al XXI-lea, amplifică acest fenomen. Barocul, rococo-ul, neoclasicismul, romantismul artelor vizuale etc. se caracterizează printr-o îndepărtare tot mai accentuată de problematica coborârii în infern și a luptei împotriva morții.

Totuși, sunt artiști care recurg la reprezentarea lui Orfeu. **Corot** pictează în 1861 lucrarea *Orfeu scoțând-o pe Euridice din infern*, o viziune romantică prin peisagistică, dar cu trăsăturile ferme preluate din neoclasicismul târziu. Orfeu este eroul prin excelență, cu alură de soldat roman a cărui armă este, însă, lira.

La **Gustave Moreau** reprezentarea este un adevărat simbol. Lucrarea intitulată *Moartea lui Orfeu* reia, de fapt, tema morții Sfântului Ioan Botezătorul, al cărui cap este purtat pe tavă de Salomea. Aici capul lui Orfeu este așezat pe un suport și expus direct privirii. Această reprezentare indică încă o dată substituirea temelor creștine prin teme mitologice, păgâne.

Îl găsim pe Orfeu și în Anglia, la **Edward John Poynter**.

O acuarela foarte modernă prin desen, culoare și atitudine corporală, aproape de stilul rock, realizează **Antoine Bourdelle**, la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea, *Orfeu cântând la liră.*

2.6.b. Fenomenul Orfeu în muzică

Fenomenul de-creștinării și mitologizării conștiinței occidentale este prezent și în muzică. În secolul al XVIII-lea sunt cel puțin șapte lucrări dedicate lui Orfeu, de valoare artistică diferită, dintre care cea mai celebră este, desigur opera *Orfeo ed Euridice* de Christoph Willibald Gluck, cu două versiuni, cea vieneză din 1762 și cea pariziană din 1774. Urmează secolul al XIX-lea marcat de opera bufă a lui Offenbach *Orfeu în infern* (1858) și secolul al XX-lea cu un repertoriu impresionant de 10 lucrări: operă, comedie muzicală, cantată pentru cor, operă de cameră. Cea din 1993, compusă de Philip Glass, are la bază scenariul filmului *Orfeu*, realizat de Cocteau în anul 1950.

2.6.c. Tentative de întoarcere

Totodată, în plină criză a creștinismului apusean apar și interesante manifestări de recuperare a tematicii soteriologice creștine.

Paul Cezanne, în 1867, pictează într-o manieră robustă o coborâre la iad în care Hristos, aflat în poziție centrală, se apleacă spre Adam și Eva întinzând o mână care parcă mângâie, parcă binecuvintează. Stilul său este recognoscibil, cu volume accentuate, cu geometrii de nedepășit.

Tărîmul morții la **Joakim Skovgaad** este o imagine a disperării care se transformă în bucurie la apariția Mântuitorului. Lucrarea din 1891 este o reprezentare a emoțiilor puternice pe care le trăiesc toți protagoniștii, inclusiv Hristos.

În *Chinurile iadului* din 1933, **Nicolas Roerich** se reafirmă ca un neo-simbolist în mediul avangardelor rusești aflate la răscrucea curentelor politice, spiritualiste și artistice divergente și contradictorii.

Considerat ”degenerat” de regimul nazist, expresionistul **Max Beckmann** este marcat de traumele războaielor, a crizelor sociale, economice și morale, ceea ce se vede și în lucrarea sa din 1947, densă, cu linii negre groase care trasează simbolurile creștine printre scrâșnete de dinți.

În Europa de răsărit, dincolo de pictura bisericească bizantină sau neobizantină ce include tema învierii și a coborârii la iad, se dezvoltă o pictură cu tematică religioasă care îndulcește rigoarea erminiei, fără să alunece spre zone incerte din punct de vedere teologc. M-am oprit la **Dimosthenis Avramidis** din Grecia, cu o viziune minimalistă, și la **Elena Murariu**, mai aproape de vocația de iconar, al cărei desen vibrează delicat înconjurat de cuvinte și expresii teologice și care este înnobilat de foițele subțiri ale aurului ortodox.

Concluzii

1. Demersul soteriologic european este de tip creștin. El se comportă diferit de-a lungul istoriei: are continuitate în Europa răsăriteană, dar cunoaște anumite discontinuități în Occident. Toate acestea se reflectă în producțiile artistice ale epocilor respective, mai ales în cele vizuale care reprezintă obiectul studiului de față, dar și în cele conexe pe care le-am întâlnit pe parcursul documentării.

2. Am constatat diferențieri, Orient - Occident, la nivelul componentelor conștiinței soteriologice. Conținutul comun rămâne stabil, având în vedere că este legat de arhetipul

universal al salvatorului. Formele sub care se prezintă acest conținut este flexibil. În perioada analizată am identificat două astfel de forme: forma creștină (Iisus Hristos) și forma mitologică/păgână (Orfeu). Aceste evoluții pot fi observate în dinamica artelor vizuale, dar și a artei muzicale.

3. Se pot urmări, în artele vizuale, etapele acestui proces:

a. Salvatorul absolut este Iisus Hristos

b. Apariția figurii lui Orfeu și coexistența celor două forme de reprezentare a salvatorului în mentalul colectiv. Practic sunt doi salvatori, unul creștin, în domeniul cunoașterii sacre, celălalt mitologic/păgân, în domeniul cunoașterii profane.

c. Sigurul salvator este Orfeu.

d. Reapariția figurii hristice și noua coexistență a celor două forme de reprezentare a salvatorului.

BIBLIOGRAPHY

Dionisie, de Furma, *Erminia picturii bizantine*, Editura Σοφία, București, 2000

Dragomir, Ion, *Eshatologia în teologia Pr. Dumitru Stăniloae și în cea a lui Karl Barth: studiu comparativ*, Editura Universității din București, 2020

Eliade, Mircea, *Istoria credințelor și ideilor religioase*, Editura Științifică, București, 1991

Enenkel, Karl A.E.; Smith, Paul J. (eds.), *Zoology in Early Modern Culture. Intersections of Science, Theology, Philology and Political and Religious Education*, Brill, Leiden/Boston în https://www.google.ro/books/edition/Zoology_in_Early_Modern_Culture_Intersec/KQoSBQAAQBAJ?hl=ro&gbpv=1&dq=roelant+savery&pg=PA401&printsec=frontcover, accesat în 30.10.2023

Gee, Emma, *Mapping the Afterlife: from Homer to Dante*, Oxford University Press, 2020

Hamerton, Philip Gilbert (ed.), *The Portofolio. An Artistic Periodical*, London, 1877, în https://www.google.ro/books/edition/The_Portfolio/AnGJCCOV5JsC?hl=ro&gbpv=1&dq=mantegna+christ+in+limbo&pg=PA60&printsec=frontcover, accesat în 10.11.2023

Honour, Hugh; Fleming, John, *The Visual Arts: A History*, revised seventh edition, Laurence King Publishing Ltd., London, 2010 în https://www.google.ro/books/edition/The_Visual_Arts/KJK4kPeIsYoC?hl=ro&gbpv=1&dq=visual+arts+in+15th+century&pg=PA19&printsec=frontcover, accesat în 15.11.2023

Swan, Claudia, *Art, Science and Witchcraft in Early Modern Holland*, Cambridge University Press, 2005

https://it.wikipedia.org/wiki/Fabula_di_Orfeo, accesat în 30.10.2023

COMMON KNOWLEDGE VERSUS SCIENTIFIC KNOWLEDGE: ESSENTIAL TOOLS IN THE INTERPRETATION OF DEVIANCE AND SOCIAL DYSFUNCTIONS

Dennis-Theodor Pârju
PhD, „Alexandru Ioan Cuza" University of Iaşi

Abstract: From the preamble, it is imperative to state that the main objective of the present theoretical analysis is not the realization of an apologetic of scientific knowledge, nor of common knowledge. The primary goal of the elaboration of this theoretical-investigative approach is based on the presentation of a short exegesis regarding the two forms of knowledge, emphasizing the manner in which these two forms of knowledge represent and interpret the problem of deviance as a social dysfunction. As we shall see, common sense and scientific reason are two distinct processes by which collective cognition and representations are embodied and preserved. At the same time, I will try to capture the idea that the two ways of interpreting reality also possess elements of complementarity particularly useful in configuring a plausible interpretation of deviant behaviors.

Keywords: common knowledge, scientific knowledge, social sciences, deviance, social dysfunctions;

1. Introducere

Încă din preambul este imperios necesar de precizat faptul că obiectivul principal al prezentei analize teoretice nu constituie realizarea unei apologetici a cunoașterii științifice si nici a cunoașterii comune.[1] Țelul primordial al elaborării acestui demers teoretico-investigativ are ca fundament prezentarea unei scurte exegeze cu privire la cele două forme de cunoaștere punând accent pe maniera în care aceste două forme de cunoaștere își reprezintă și interpretează problematica devianței ca disfuncție în plan social. După cum vom putea constata, simțul comun și rațiunea științifică reprezintă două procese distincte prin care se întruchipează și conservă cogniția și reprezentările colective. În același timp, voi încerca să surprind ideea conform căreia cele două moduri de interpretare a realității posedă și elemente de complementaritate deosebit de utile în configurarea unei interpretări verosimile a comportamentelor deviante.

De facto științele socio-umane portretizează și caracterizează omul ca ființă socială. În consecință, încă din cele mai îndepărtate perioade și epoci (pre)istorice pentru a supraviețui condițiilor naturale/climatice austere și pentru a-și satisface nevoile primare (securitate, hrană, reproducere), indivizii umani au dezvoltat obiceiuri și tendințe de a trăi și de a realiza activități/acțiuni domestice, economice, combatante și culturale alături de alți indivizi din aceeași specie, constituit astfel o diversitate de grupuri sociale. Odată cu trecerea timpului, ca urmare a adaptării la condițiile de mediu, trecând peste nevoia imperativă a supraviețuirii, indivizii au evoluat în societăți civilizate cu structuri, instituții și alcătuiri complexe. Așadar, printre nevoile primare s-a infiltrat/accentuat și nevoia de apartenență socială care constituie o funcție marcantă în evoluția, dezvoltarea și perpetuarea formelor de organizare socială. Constituirea acestor grupuri a debutat cu diverse forme de organizare/funcționare: de la unitățile de tip familial/domestic, la organizarea și dezvoltarea de clanuri, triburi, sate, orașe

[1] Termenul de devianță și alte concepte, idei/noțiuni asociate domeniului științelor sociale/sociologiei devianței analizate în prezentul studiu, se regăsesc prezentate și examinate într-o formă detaliată în lucrarea de doctorat elaborată de subsemnatul intitulată: „*Forme actuale de manifestare a devianței școlare*", publicată la Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza", Iași, 2023.

și ca finalitate la apariția metropolelor și statelor naționale/globale. Actualmente, tendința și capacitatea ființei umane pentru traiul laolaltă au condus la constituirea unor civilizații umane tehnologizate și sofisticate din punct de vedere bio-psiho-socio-cultural. Ceea ce este esențial de evidențiat în această direcție descriptiv-argumentativă este că natura și caracteristicile spațiului social în care indivizii își trăiesc existența afectează din toate puncte de vedere totalitatea aspectelor care conturează viața omului modern (Thorpe et al, 2018, p. 12) și implicit comportamentul pe care îl manifestă în raport cu ceilalți în interacțiunile sociale. Dezvoltarea culturală și civilizațională a crescut direct proporțional nevoile, idealurile și aspirațiile indivizilor. Acest fapt a determinat exacerbarea unor fenomene/procese sociale conflictuale și patologice pe care omul de rând, reprezentanții bisericii și vechii filozofi au încercat să le cunoască/înțeleagă înaintea apariției și instituționalizării științelor socio-umane. Privind retrospectiv, dezvoltarea socială și civilizațională a societăților umane a constituit o variabilă importantă în ceea ce privește: a) descoperirile și avansul tehnologic; b) apariția și intensificarea unor procese sociale patologice/perturbatoare c) intensificarea nevoii naturale a omului de încerca să ajungă la comprehensibilitatea mediului înconjurător.

2. Cunoașterea comună și cunoașterea științifică a socialului

Începând cu apanajul procesului dezvoltării sociale și civilizaționale, gândirea umană a fost structurată în așa fel încât nu doar să se mulțumească să constate o serie de fapte, fenomene și procese bio-psiho-sociale, ci mult decât atât, a intenționat să ajungă la o înțelegere profundă a acestor lucruri, să le identifice sensul și rostul (Sorel, 2012, p.32). Spre deosebire de cunoașterea comună, la nivelul procesului de la care pornește cunoașterea științifică în cercetarea realității socio-umane nu întâlnim doar drumuri/direcții care indică sensuri unice. Prin varietatea conceptelor, paradigmelor și teoriilor sale, potențialul sociologiei de a interpreta și analiza societatea umană este unul imens (Radu, 2017, p.22). După cum notează și cercetătorul Antonio Sandu, elementele care compun și (re)configurează realitatea socială pot fi analizate la fel precum în cazul unui text care necesită revăzut și reinterpretat în mod continuu (Sandu, 2014, p.12).

Mergând mai departe, cu scopul de a explica fundamentale și specificitatea cunoașterii comune, într-o lucrare de specialitate psihosociologul Septimiu Chelcea surprinde ideea potrivit căreia ,,trăind în societate, fiecare individ își însușește în cursul existenței sale o sumă de cunoștințe despre traiul laolaltă al oamenilor. Aceste cunoștințe se bazează pe experiența directă a indivizilor. Este ceea ce numim <<cunoaștere comună>> (sau <<spontană>>, <<cotidiană>>, <<la nivelul simțului comun>>, <<la nivelul bunului simț>>)" (Chelcea, 2001, p. 21). Prin urmare, se poate dezvolta ideea conform căreia însăși chiar ,,dezvoltarea umanităţii este nemijlocit legată de evoluţia modalităţilor prin care omul a reuşit să desfăşoare activităţi specifice având drept finalitate cunoaşterea" (Cernei, 2021, p. 69).

Referitor la particularitățile prin care se manifestă cunoașterea comună, în cele mai multe contexte aceasta apare exprimându-se printr-un caracter spontan, în plan direct/indirect pe care o utilizează natural majoritatea actorilor sociali în decursul interacțiunilor sociale. Spre deosebire de cunoașterea științifică aceasta poate descrie și explica (im)parțial și incomplet unele fenomene și probleme sociale (devianța, agresivitate, violență, infracționalitate, crize sociale, economice etc.) care genereaza disfuncții semnificative asupra structurilor din care este compus socialul (indivizi, grupuri, raporturi sociale, instituții, organizații etc.). Cu toate că procesul cunoașterii comune este esențial în socializarea și acțiunile actorilor sociali, uneori acesta poate fi într-o relație antagonistă cu știința. Ca atare, în cadrul interacțiunilor sociale se pot identifica nenumărate controverse și dispute în rândul unor grupuri și categorii sociale cu privire la competența și importanța experților/specialiștilor în diferite științe (în cazul nostru științele socio-umane) în a explica și

a soluționa unele fenomene sociale considerate de membrii societății ca fiind patologice sau de ce nu, normale și firești. Captivant este că acest fenomen social nu s-a născut din procesul modernității, ci datează încă de demult în plan social. În contextul faptului că unele grupuri și categorii sociale nu au căzut de acord cu anumite viziuni și decizii venite din spectrul aparatului științific, din punct de vedere istoric au existat nenumărate ostitlități între diverse grupuri sociale și experți pe tema expertizei avizate. În consecință, pe parcursul timpului s-a menținut astfel o dispută continuă între cercetători/experți și restul persoanelor care reclamă restrângerea și sfârșitul competenței celor dintâi, mai exact a specialiștilor și practicienilor arondați unor domenii științifice (Nichols, 2019). Un exemplu de oferit în acest sens îl constituie percepțiile și reprezentările colective cu privire la problemele și flagelurile sociale precum criminalitatea, șomajul, sărăcia, crizele politice etc. Deseori, manifestarea în plan social a unor fenomene disruptive sunt puse pe seama unor stereotipuri, prejudecăți și tendințe/scheme de gândire predefinite, specifice epocii și perioadei socio-istorice în care trăiesc actorii sociali. Acest lucru este normal, natural și nu este de condamnat dar, din nefericire nu poate explica în totalitate originea, efectele și metodele de profilaxie a fenomenelor recrudescente și maladive care destabilizează societatea. Pe lângă indivizii care condamnă știința, la nivel social se mai intâlnește o categorie de actori sociali care manifestă diverse preocupări/interese științifice, dar care nu posedă competențele necesare pentru o expertiză corectă, transparentă și imparțială. Analizând această situație, există pericolul ca acești indivizi să cadă în capcana dilentantismului care se metamorfozează subtil într-un proces patologic la nivel social, cu consecințe atât pe termen scurt, cât și pe termen lung în plan social, cultural și educațional. Cu siguranță, este corect să amintim nota că uneori chiar știința prin intermediul metodelor/viziunilor sale sistematice de a ajunge la cunoaștere și de intrepretare a realității, nu poate să deslușească în întregime o serie de fenomene sociale, psihologice, biologice etc. Putem identifica și în momentul de față diverse teme, subiecte și probleme științifice pentru care încă nu s-au identificat soluții sustenabile și mai ales pentru care deocamdată nu există un consens științific/academic.

3. Viziuni socio-psihologice interpretative a comportamentelor deviante

Fiind născută din dorința de a conferi socialului explicații raționale/obiective, sociologia a pornit în analiza realității sociale de la serie de principii cu caracter epistemologic, după cum urmează: a) *principiul realismului:* potrivit căruia lumea externă se află într-o poziție independentă de observația subiectivă a actorului social; b) *principiul cognoscibilității raționale*: care are ca fundament ideea conform căreia realitatea socială poate fi cunoscută și interpretată prin intermediul unor instrumente teoretice și empirice; c) *principiul determinismului*: care se sprijină pe ideea potrivit căreia există o relație de tip cauză-efect care conturează fenomenele sociale, urmând ca sociogii prin investigații teoretico-empirice să identifice cauzele și efectele propagate de aceste fenomene (Sandu, 2014, p. 11). În ceea ce privește diferența dintre gândirea sociologică și simțul comun putem observa că acestea sunt distincte prin modalitatea și mecanismele în care fiecare percepe fundamentele realității socio-umane (Urse, 2008, apud Bauman, May, p. 414) Cu toate acestea, nu putem să negăm faptul că simțul comun a fost cel care a dezvoltat cunoașterea științifică din domeniul sociologiei (și altor științe socio-umane) și a contribut fundamental la elaborarea de paradigme, practici și teorii științifice care sunt utile și aplicate de către cercetători în științe sociale de astăzi.

Având ca temei construirea de paradigme care au ca obiectiv principal traducerea realității sociale pe care simțul comun nu o poate interpreta într-un mod obiectiv, după cum precizam anterior, din cunoașterea științifică au izvorât o serie de paradigme pe care majoritatea științelor sociale le utilizează pentru a interpreta obiectul de studiu pe care îl

cercetează. La nivel general, putem defini paradigma științifică ca fiind o serie de reguli de bază care îl ghidează pe cercetător în activitățile și demersurile sale (Boudon, 1997, p. 23). În consens cu cele expuse anterior, cercetătorii Romeo Asiminei și Conțiu Tiberiu Șoitu expun următoarea definitie a paradigmei sociale: ,,paradigma socială descrie acel set de experienţe, credinţe şi valori care influenţează modul în care membrii unei comunităţi percep realitatea şi adoptă comportamente, răspunsuri, conforme cu percepţia realităţii" (Asiminei, Șoitu, 2014, p. 6).

Constituie un truism ideea conform căreia realitatea socială obiectivă nu poate fi tradusă în totalitate de ansamblul reprezentărilor, percepțiilor și concepțiilor actorilor sociali fără a poseda o serie de cunoștințe vaste teoretico-aplicative asupra caractetisticilor și particularităților grupurilor, categoriilor, unităților și instituțiilor sociale. În raporturile antagonice dintre simț comun/cunoaștere științifică putem emite principiul conform căruia ,,metoda științifică derivă din raționalitatea practică, fiind o distilare a principiilor de observare, raționare și evaluare a probelor disponibile cu care este înzestrat simțul comun" (Rusu, 2013, p. 175). Prin urmare, teoriile și paradigmele utilizate de reprezentanții socio-umanului în analizarea și interpetarea fenomenelor deviante/anormale au fost concepute din ansamblul reprezentărilor, concepțiilor și viziunilor populare/comune asupra vieții sociale.

În consonanță cu tematica prezentui studiu, în renumita lucrare intitulată ,,Psihologia poporului român", psihologul român Constantin Rădulescu-Motru afirma faptul că ,,normalul, interesează mai puțin, fiindcă el este dirijabil. Anormalul, adică dispozițiile bolnăvicioase, creează piedici și fatalități pe care nici o putere nu le poate înlătura"(Rădulescu-Motru, 1998, p. 11). Prin intermediul acestor mențiuni, psihologul Constantin Rădulescu-Motru și-a dorit să scoată în evidență faptul că manifestările considerate normale (ușor de modelat și gestionat) în spațiul socio-cultural nu suscită așa de mare interes pentru a fi studiate în raport cu conduitele anormale. Oare acest fapt are legătură cu starea de curiozitate și interes inerente ființei umane pentru ceea ce este interzis, secret și ilicit? Același autor mai notează că ,,definiția faptului anormal se face totdeauna după ce s-a stabilit definiția faptului normal" (Rădulescu-Motru, 1998, p. 82). Cu toate că anormalul/devianța poate fi uneori un instrument seducător și la îndemână pentru satisfacerea unor nevoi și interese umane, în mediul social există categorii și grupuri sociale care blamează/restricționează adoptarea și manifestarea unor astfel de comportamente. În funcție de contextul interpretativ, cadrul cultural, norma încălcată și gradul de toleranță, grupurile sociale tind să sancționeze/excludă pe cei care prin acțiunile lor considerate indezirabile antentează la securitatea grupului/ordinea socială.

Într-o manieră extrem de rezumativă, putem preciza faptul că devianța reprezintă o creație recentă din repertoriul conceptual al sociologiei. Anormalitatea comportamentală, acțională, fizică, psihică a fost identificată și admonestată în diverse spații sociale de la constituirea primelor forme de organizare socială. În acest sens, literatura de specialitate (Cusson, 1997, p.444) ne dezvăluie o serie de comportamente universal blamabile și reprimate pentru majoritatea culturilor umane, cum ar fi: a) incestul familial; b) răpirea și violul unei femei căsătorite; c) omorul – comis voluntar prin curmarea vieții un membru al grupurilor de apartenență; d) furtul. După cum consemnează criminologul Maurice Cusson ,,noţiunea de devianţa presupune existenţa unui univers normativ. Nu am putea vorbi despre criminal, eretic, nebun sau pervers daca nu am avea în prealabil idei destul de clare despre ceea ce este drept şi nedrept, adevărat şi fals, normal şi patologic, bine şi rău. Un act deviant este mai întîi un act blamat şi el nu ar fi astfel dacă nu am avea de la început o concepţie despre ce este sau nu blamabil" (Cusson, 1997, p.441). Așadar, pentru a aproba/defini și dezaproba un comportament normal/anormal societățile umane au atins odată cu trecerea timpului un nivel de dezvoltare cognitivă, sociala, culturală și civilizațională. Acest fapt a

condus la edificarea ansamblului normelor, regulilor, practicilor și convențiilor sociale care se regăsesc în registrul postmodernist actual.

4. Concluzii

În sfârșit, trecând peste disputa terminologică dintre ,,comun și științific" – ,,avizat și neavizat", putem concluziona următoarele:

a) preocupări/întrebări referitoare la perceperea și interpretarea conduitelor umane au existat de-a lungul timpului atât din partea grupurilor și indivizilor cuprinși de observațiile și interpretările simțului comun, dominați de subiectivism, de instincte, emoții, dorințe, interese, experiențe și prejudecăți (în principal generate de particularitățile modelului socio-cultural de apartenență), cât și din partea teologilor și reprezentanților cultelor religioase care intrepretau comportamentul ființei umane din perspectica raportului antagonist al respectării/încălcări dogmelor și credințelor divine;

b) dorința crescută de cunoaștere a omului/societății a existat și din partea filozofilor care își manifestau interesul pentru studierea acțiunilor umane prin reflectarea și contemplarea asupra valorilor, idealurilor și dorințelor care modelează și zugrăvesc natura și pulsiunile interioare/exterioare ale individului;

c) observațiile și constatările filozofilor, gânditorilor și vizionarilor secolelor anterioare (considerați precursori ai științelor socio-umane de astăzi) au pus bazele dezvoltării unor domenii și ramuri științifice cunoscute astăzi precum sociologia devianței, antropologia devianței/criminalității, psihologia devianței/judiciară, criminologie/victimologie;

d) cunoașterea științifică nu trebuie să comită greșeala de a se scinda de cunoașterea comună. Ideal ar fi ca reprezentanții celor două tabere să identifice o modalitate potrivită de colaborare și transfer a cunoștințelor, fiind în beneficiul ființei umane în particular și societății în general.

BIBLIOGRAPHY

Asiminei, Romeo, Șoitu, Conțiu, Tiberiu, *Economie socială: o paradigmă în schimbare*, Revista de Economie Socială, vol. IV, nr. 1/2014, Editura Hamangiu, 2014.

Boudon, Raymond, *Acțiunea,* pp. 23-63, în Boudon, Raymond (coord*), Tratat de sociologie,* traducere din limba franceză de Delia Vasiliu și Anca Ene, Editura Humanitas, București, 1997.

Cernei, Adriana, *Cunoașterea științifică – etapă incipientă pentru realizarea experimentelor în științe umanistice Scientific knowledge - first stage for experiments in the humanities,* Conferință științifică internațională „Condiții pedagogice de optimizare a învățării în post criză pandemică prin prisma dezvoltării gândirii științifice" din 22.06.2021, Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă" din Chișinău.

Chelcea, Septimiu, *Metodologia cercetării sociologice: metode cantitative și calitative*, Editura Economică, București, 2001.

Cusson, Maurice, *Devianța*, în Boudon, Raymond (coord), Tratat de sociologie, trad. Delia Vasiliu și Anca Ene, Editura Humanitas, București, 1997.

Gheorghe, Radu, *Sociologie generală*, Editura Pro Universitaria, București, 2017.

Nichols, Tom, *Sfârșitul competenței. Discreditarea expertilor si campania impotriva cunoasterii traditionale*, Traducere de Cristian Fulaș, Editura Polirom, Iași, 2019.

Pârju Dennis-Theodor, *Forme actuale de manifestare a devianței școlare,* Editura Universității Alexandru Ioan Cuza, Iași, 2023.

Rădulescu-Motru, Constantin, *Psihologia poporului român*, Ediția îngrijită de Alexandru Boboc, Editura Paideia, București, 1998.

Rusu, Mihai, Stelian, *Doctrina simțului comun critic ca platformă epistemologică a cercetării sociale*, în Iluț, Petru, *În căutare de principii: epistemologie și metodologie socială aplicată*, Editura Polirom, Iași, 2013.

Sandu, Antonio, *Elemente de sociologie*, Editura Tritonic, București, 2014.

Sorel, Georges, *Reflecții asupra violenței*, trad: Maria-Cristina Petrescu; Alexandra Slave, Editura Humanitas, București, 2011.

Thrope, Christian, *et al, Sociologie. Idei fundamentale*, traducere de Crina Boitor, Irina Brateș, Cora Radulian, Editura Litera, București, 2018.

Urse, Laureana, Recenzie - Zygmunt Bauman și Tim May, *Gândirea sociologică*, Editura Humanitas, Bucureşti, 2008, în Revista Calitatea Vieții, XIX, nr. 3–4, 2008, p. 412–420.

EDUCATIONAL MANAGEMENT THROUGH EDUCATION AND MASS-MEDIA- THE FUNCTIONS OF EDUCATION

Corina Tonita
PhD, C. J. R. A. E. Dolj

Abstract: Etymologically, the term education comes from the Latin educo-educare, which means to feed, care for, grow plants or animals. With similar meanings, we find the French term education, which means education and from which the Romanian term will also derive. Also, the term can also be derived from the Latin educo-educere, which means to lead, to lead, to bring out. It seems that both etymological directions are correct, and the semantic ramifications are quite close.
E. Durkheim considered that "education is the action of the adult generations on the younger ones, with the aim of forming, for the latter, certain physical, intellectual and mental states necessary for social life and the special environment for which they are intended"
Although, in the specialized literature, many definitions were given for this term, I noticed that each of them tried to capture either the purpose of education, or the nature of the process, or the content of education, or the functions or sides of the educational act. Ioan Cerghit identifies the following perspectives of his understanding:

• education as a process – the long-term transformation action of the human being in the perspective of explicitly formulated goals;

• education as a management action – directing the individual towards the stage of a trained, autonomous, responsible person;

• education as a social action

• education as a human interrelationship – the joint effort between the educator and the educated;

• education as a set of influences.

Keywords: education, management, mass-media, functions, influences

Funcţiile educaţiei

Funcţiile educaţiei sunt percepute diferit de către pedagogi, astfel că unii evidenţiază *funcţia de selectare şi transmitere a valorilor de la societate la individ,* de dezvoltare a potenţialului biopsihic al omului şi de pregătire a acestuia pentru inserţia în social; alţii relevă *funcţia cognitivă, funcţia economică,* de pregătire a individului pentru producţia materială, *funcţia axiologică,* de valorizare şi creaţie culturală. Funcţia principală a educaţiei constă, însă, în împletirea tuturor funcţiilor invocate mai sus sau prin supralicitarea uneia dintre ele, atunci când realitatea socioistorică o impune. În fond prin educaţie urmărim: să dăm copilului cunoştinţe generale, de care va avea nevoie să se servească şi anume, *instrucţia* şi să pregătim în copilul de azi pe omul de mâine, aceasta fiind *educaţia.*

Acţiunea educaţională se realizează pornind de la nişte baze pe care şi le subsumează în calitate de fundamente, de determinări importante, aceste baze fiind influenţate de o serie de factori, care generează şi perfectează acţiunea în sine. Fundamentele educaţiei se referă la toate acele determinări specifice şi nespecifice, din interiorul spaţiului formării, dar şi din afara lui, care condiţionează procesul educaţional ca atare. Astfel, fundamentele pot fi: biopsihice, socioculturale, istorice, filosofice, ştiinţifice ale educaţiei.

Fundamentele biopsihice. Actul educaţional implică o serie de actori în calitate de fiinţe biopsihice. De buna funcţionare a corpului biofiziologic depinde, însă, reuşita acţiunii educaţionale. Zestrea ereditară a individului are un rol important, aceasta trebuie să fie cunoscută, activată, maximizată în diferite circumstanţe şi intensităţi.

Educabilitatea este acea predispoziție a ființei umane de a se lăsa modelată în acord cu o anumită intenționalitate venită din exterior. Ereditatea este constituită din totalitatea dispozițiilor potențiale cu care ființa vine pe lume. Aceasta îmbracă două aspecte:

- ereditatea generală, care constă în multitudinea de trăsături ale speciei umane (mers biped, o inteligență înscrisă în anumite limite, o structură anatomo-fiziologică etc.)
- ereditatea specifică care se referă la caracteristicile individuale care se transmit de la antecesori la succesori (culoarea ochilor, a părului etc.)

Fundamente socioculturale. Educaţia se exercită în anumite condiţii ambientale şi socioculturale. Ea ţine de specificitatea unui areal social, de experienţele culturale ale unei comunităţi, de gradul de cultură şi de civilizaţie a unei epoci. Mediul educaţional exercită influenţe prin însăşi prezenţa lui. Acesta are două componente: mediul fizic şi mediul social.

- Mediul fizic constă în totalitatea elementelor naturale şi artificiale pe care indivizii le întâlnesc în mediul proxim. Mediul natural include ansamblul condiţiilor ambientale, geografice (climă, sol, relief, vegetaţie) care concură într-un fel sau altul la exercitarea şi configurarea educaţiei. Acesta are influenţe directe asupra stării de sănătate, induce anumite tipuri de activităţi sau conduite fundamentale, contribuie la maturizarea bio-pshică a persoanei. Mediul artificial este constituit din artefactele omului (materiale, procesuale) care pot imprima anumite ritmuri sau trebuinţe de învăţare.

Mediul sociocultural se referă la toate determinările de ordin comunitar (tipuri de relaţii interumane, forme de organizare, de realizare a activităţilor materiale, de producere a elementelor spirituale) ce au un impact direct asupra proceselor educaţionale. Mediul social poate acţiona fie ca un factor de blocaj sau instanţă frenatoare, fie ca un element dinamizator, stimulator al acţiunilor de perfecţionare a personalităţii umane.

Fundamente istorice. Educaţia, aşa cum se exercită la un moment dat, are ca scop reeditarea marilor experienţe ale omenirii, transmiterea unei zestre culturale pe care am moştenit-o. Educaţia, se spune, este o activitate de reproducţie culturală, de rememorare, reîntipărire şi de perpetuare, prin creaţie, a valorilor umanităţii.

Din alt punct de vedere, pentru a fi educator, nu este suficientă simpla experienţă personală în materie de educaţie. Trebuie să se activeze ce au gândit sau au făcut şi alţii; trebuie să se cunoască destule antecedente în domeniul respectiv.

Educaţia, aşa cum se prezintă ea la un moment dat, nu este descoperirea celor prezenţi, ci este, de multe ori, preluarea descoperirilor altora prin aplicarea la condiţiile existente aici şi acum. Gândirea despre educaţie a evoluat de la o epocă la alta, s-a stratificat în timp, a parcurs un traseu cumulativ, ideile adunându-se, complementându-se, intersectându-se.

Fundamente filosofice. Orice demers acţional în materie de educaţie se derulează în acord cu un program ideatic, cu un anumit mod de a gândi lucrurile. Educaţia, ca practică teleologică, se exercită în concordanţă cu un traseu mintal corespunzător ce vizează atingerea unor ţinte.

Configurarea ţintelor se face în acord cu anumite valori. Or, acest lucru presupune un dispozitiv reflexiv (un ancadrament logic, o argumentaţie specifică, o raţionalitate a desfăşurării procesuale etc.), adică un fundament filosofic al acţiunii ce se vrea eficientă.

Fundamente politice. Educaţia se exercită sub forma unui program de acţiuni dimensionat de cei care conduc societatea. Fiecare grupare politică, o dată ajunsă la putere, caută să construiască o politică educaţională în acord cu ideologia ce o domină. Educaţia instituţionalizată, mai ales, poate funcţiona ca o formă mascată de violentare simbolică.

Fundamente ştiinţifice. Educaţia nu se face la întâmplare, oriunde, de oricine doreşte, ci de cel care deţine „ştiinţa" predării şi formării. Procesul educaţional se bazează pe o

multitudine de teorii (ale învăţării, ale predării, ale organizării, ale strategiilor metodice, ale examinării etc.) puse în evidenţă de o tradiţie ştiinţifică de cel puţin câteva veacuri.

Funcţiile mass-media şi limitele educaţionale ale acestora

Funcţiile mass-media relevante în acest sens sunt relativ restrânse şi bine determinate. Vom problematiza o parte dintre acestea şi vom încerca să ne raportăm constant la nevoile naturale ale omului.

Funcţia de informare

Rolul informativ al comunicării de masă se referă la capacitatea presei de a răspunde nevoilor naturale ale omului de a controla mediul înconjurător, cu scopul declarat de a-şi îmbunătăţi calitatea vieţii. O profundă cunoaştere a mediului, ce i-ar putea îmbunătăţi şansele de supravieţuire, a fost din totdeauna o prioritate a omului. În contemporaneitate, mass-media îi poate oferi acestuia ajutorul de care are nevoie pentru a-şi forma o imagine de ansamblu cât mai conformă realităţii.

Înainte de a avansa cu discuţia, trebuie să fixam urmatorul aspect: "informaţia nu înseamnă cunoaştere". Informaţia în sine nu ne asigură înţelegerea, putem fi foarte bine informaţi despre multe lucruri şi totuşi să nu le înţelegem.

De asemenea, atunci când vorbim despre transmitere de informaţii, suntem obligaţi să precizam şi importanţa şi calitatea acestora. Multe informaţii au valoare pur speculative, neîntărite de cercetări ştiinţifice temeinice.

O cauză a acestui efect este chiar debitul informaţional copleşitor, ce este eliberat de mijloacele mediatice. Într-o altă formulare, este produsă şi transmisă mai multă informaţie decât poate fi temeinic verificată.

Pe de altă parte, informaţia mai poate fi şi obiectivă şi menită să ajute la formarea unei opinii publice despre problemele cu care se confruntă societatea. Problemele de interes public ajung mult mai repede în sfera cotidianului fiecăruia, din acest punct de vedere, oamenii sunt într-adevăr mult mai bine informaţi acum, în contemporaneitate, decât oricând altcândva.

Pornind de la această funcţie mass-media, putem cu uşurinţă identifica anumite anomalii. Pentru început vom denumi două dintre ele, pentru ca mai apoi să le detaliem puţin. O primă anomalie ar fi sub-informarea, iar o alta dezinformarea.

Începând analiza primei anormalităţi generate de funcţia de informare a mass-media la un nivel speculativ şi intuitiv, putem spune că pericolul prim este acela conform căruia, o informaţie nu ar ajunge la noi în totalitate, ci doar o mică parte din aceasta. Fără a modifica voit, cu rol disimulativ conţinutul mesajului, este totuşi omisă o fracţiune a acestuia.

"Prin sub-informare înţeleg o informare cu totul insuficientă, care sărăceşte prea mult ştirea pe care o dă, sau altfel spus neinformarea în întregime, pura şi simpla eliminare a nouă ştiri din zece". În acest punct, distorsionarea informaţiei nu este neapărat voită, însă acest aspect nu o face nici mai puţin vinovată, nici mai puţin periculoasă.

În cazul particular al dezinformării, nu mai este vorba despre o informare insuficientă, ci despre o informare proastă, care distorsionează. Este aproape imposibil să ne sustragem dezinformării, atunci când se transferă atât de multă informaţie, într-un interval de timp atât de scurt. Dar acum, în era în care televiziunea a căpătat universalitate, Telesio Malaspina identifica o practică ce poate cu foarte mare uşurinţă să dezinformeze:

"Televiziunii îi place să dea cuvântul oamenilor de pe stradă sau unora pretinşi a fi dintre aceştia. Rezultatul este că se prezintă drept adevărat ceea ce deseori nu este adevărat [...] Cele mai sectare şi mai inepte opinii [...] dobândesc densitatea unui curent de gândire [...] Încetul cu încetul televiziunea creează convingerea că oricine are ceva de spus sau de reclamat are dreptul să fie ascultat. Imediat. Şi cu semne vizibile de aprobare [din partea reporterilor] [...] Uzul şi abuzul de oameni în direct ne face să credem că orice decizie poate fi luată în prezent în doi timpi şi trei mişcări".

Prin aceste interviuri la întâmplare, nu mai putem controla veridicitatea şi acurateţea mesajelor transmise maselor, permiţând astfel, într-un mod impardonabil, pătrunderea în cultura maselor a unor concepte disfuncţionale, insuficient argumentate şi total irelevante. Acest trai într-un prezent continuu, ale cărui baze au fost puse de mediul televizat, este cât se poate de nociv şi poate duce la anomalii grave. Tot cu un profund caracter dezinformativ are şi faptul că ideile transmise nu sunt supuse unei dezbateri critice, unei filtrări raţionale, de cele mai multe ori ele sunt transmise şi gata, urmând a fi preluate ca atare, sau filtrate de receptorii posesori ai unui aparat critic încă funcţional.

Depăşind pentru moment riscurile la care suntem supuşi de transferul informaţional continuu, putem spune că maselor le este acum, mai mult decât în orice alt moment al istoriei, satisfăcută nevoia naturală de a fi mereu informaţi şi de a cunoaşte profund mediul în care îşi duc existenţa.

Funcţia de legătură

Funcţia de legătură derivă din cea anterioară, în primă fază, însă o duce la un nou nivel prin prisma faptului că nu este de ajuns să transmiţi informaţii, în cadrul comunicării de masă trebuiesc comunicate informaţii de interes comun, implicit subiecte comune de dialog. Mass-media, în cazul de faţă acţionează în sensul eliminării diferenţelor interumane şi de asemenea în sensul accentuării similitudinilor dintre semeni.

Mass-media gândeşte individualul în raport cu socialul, sau cel puţin se adresează indivizilor cu scopul de a le insufla un sentiment de comuniune socială. "Omul nu-şi poate construi propria sa individualitate decât în şi prin societate. El are nevoie de ceilalţi pentru a transforma lucrurile naturale în mijloace culturale.

Omul intră în legătură cu natura nu direct, ci prin intermediul societăţii în care trăieşte. El se izbeşte atât de rezistenţa neutră a lucrurilor, cât şi de rezistenţa intenţionată a celorlalţi oameni. Pe prima o învinge prin mijloace de producţie, iar pe cea de-a doua prin mijloace de comunicare". Putem afirma în acord cu Henri Wald faptul că funcţia de legătură a mass-mediei acţionează în sensul depăşirii rezistenţei întâlnite în relaţia cu semenii noştri. Este clar că fiecare dintre noi are nevoi distincte, dar este la fel de adevărat că avem şi nevoi comune. Găsind aceste similitudini, ne putem înţelege cu semenii noştri şi putem găsi calea către o convieţuire lipsită de divergenţe.

Funcţia culturalizatoare

Funcţia culturalizatoare a comunicării de masă acţionează tocmai în sensul formării cognitiv-comportamentale. Mass-media a revoluţionat modul în care sunt produse şi propagate valorile în ziua de azi. Odată cu creşterea popularităţii mijloacelor mediatice de comunicare, o mare parte din responsabilitatea transmiterii valorilor şi modelelor culturale a revenit mass-mediei. În trecut, aceste valori erau transmise de către familie, apoi de şcoală, biserică şi grupul de cunoscuţi. Începând cu era comunicării de masă, "televiziunea nu este doar un instrument de comunicare; ea este, în acelaşi timp, şi paideia, un instrument antropogenetic, un mediu care generează un anthropos nou, un nou tip de fiinţă umană".

Etimologic vorbind, paideia provine din termenul grecesc ce desemnează "educaţia copilului". Rolul educativ al televiziunii este, pe cât de real, pe atât de riscant. Prin informaţiile puse în circulaţie, comunicarea mediatică fixează modele de comportament universal acceptate. Aflându-se în poziția de a contura modele cognitiv-comportamentale, mass-media se află într-o poziţie bipolară.

În primul rând, din punct de vedere moral, ea se simte obligată să răspundă nevoilor educative ale omului şi să-şi exercite forţa în sensul formării unor oameni corect informaţi, conştienţi de poziţia şi responsabilitatea lor socială. În momentul întâlnirii cu valorile şi modelele promovate de comunicarea mediatică, omul are libertatea de a le adopta sau respinge, dar mai ales de a le problematiza şi şlefui conţinutul.

În al doilea rând, ca urmare a unui scenariu apocaliptic, mass-media poate sta la baza introducerii în normalitate a unor anomalii comportamentale. Cum o simplă afirmaţie, insuficient argumentată nu poate fi luată în serios, ne simţim datori să dezvoltăm şi exemplificăm cele susţinute. Încercăm a ne întări argumentul, folosindu-ne de următorul pasaj: "această expunere (la televedere) e pusă sub acuzaţie mai ales deoarece îl obişnuieşte pe copil cu violenţa şi îl face, ca adult, mai violent".

Nu trebuie să luăm literalmente acest pasaj, ci doar să-i surprindem esenţa. Nu vorbim doar de un tipar comportamental anume, dar expunerea repetată şi îndelungată la un comportament sau sentiment anume, duce la uzarea şi diminuarea şocului produs de acesta. Treptat ajungem să-l percepem ca inclus sferei normalităţii.

Această funcţie culturalizatoare pune o mare presiune pe mass-media. Este de responsabilitatea şi datoria sferei mediatice să furnizeze informaţii precise şi educative din punct de vedere social, politic şi economic, precum şi să evite normalizarea unor disfuncţionalităţi comportamentale.

Funcţia de divertisment

O ultimă funcţie relevantă a comunicării mediatice este aceea de a fi o sursă de divertisment. Astfel, produsele mass-media răspund nevoii de relaxare a omului. Această ramură mediatică nu omite faptul că *homo significans* are în componenţa sa şi un *homo ludens* ce are nevoie şi de o evadare din grijile cotidiene.

Comunicarea de masă ca sursă de divertisment s-ar regăsi în produsele mediatice concepute pentru a răspunde nevoii oamenilor de relaxare, de odihnă, de sustragere din sfera responsabilităţilor şi obligaţiilor. Cel mai mare şi totodată cel mai ieftin furnizor de divertisment al contemporaneităţii rămâne televizorul. Spre deosebire de o seară la teatru, o plimbare la munte, un drum până la o expoziţie de pictură, în cazul divertismentului mediatic primim ceea ce căutăm la un preţ modic, fără a fi nevoiţi să facem efortul de a ieşi din confortul propriei locuinţe.

Neînţelegând prin divertisment simplul act comic, ci o rupere interactivă de mediul cotidian, mijloacele mass-media ating standarde nebănuite în acest departament. Atunci când priveşte un ghid de călătorii, o emisiune interactivă, sau un spectacol muzical, omul se implică emoţional şi trăieşte imaginar momentul respectiv. Prin divertisment omul este tot ce şi-a dorit vreodată, dar realitatea faptică nu-i permite. Din acest punct de vedere, divertismentul mediatic poate fi considerat ca fiind un act terapeutic extrem de important, deoarece trăind mental anumite situaţii reprimate anterior, scapă de frustrare.

Concluzii

Prin disponibilitate, prin forţă de penetrare, prin accesibilitate, audiovizualul are nenumărate posibilităţi de a-şi asuma funcţia educativă.

Mass-media este un mediu ideal prin care li se pot oferi studenţilor materiale complementare la programele universitare (curriculum), fiind o ofertă dinamică şi persuasivă. Mass-media oferă cunoaştere - despre oameni, locuri, istorie, crime, politică, evenimente.

Mass-media oferă şi modele în modă, în modul de alimentaţie şi în selectarea a ceea ce bem (vezi publicitatea din aceste domenii), în alegerea destinaţiilor pentru călătorii, precum şi în modul de relaţionare cu oamenii din jurul nostru. „Oamenii săraci au prieteni săraci" spune un personaj care se ocupă cu campaniile electorale în America (documentar BBC, 1995, „Selling politics, american style"). Mass-media contribuie la formarea atitudinilor şi a valorilor în domenii precum utilizarea puterii, guvernare, raporturi între oameni, umor, sexualitate, educaţie şi familie.

BIBLIOGRAPHY

Lacomte P., *Comunicare, televiziune şi democraţie*, Ed. Tritonic, Bucureşti, 2004

Mcluhan, M., *Galaxia Gutenberg. Omul și era tiparului*, București, Editura Politică, 1962

Mcluhan, M., *Understanding Media: the Extensions of Man*, MIT Press, London and New York, 1995

Mcluhan, E., Zigrone,F., *Marshall McLuhan. Texte esenţiale*, Bucureşti, Editura Nemira, 1997

Miège, B., *Societatea cucerită de comunicare*, Iaşi, Editura Polirom, 2000

Popa, D., *Mass-media, astăzi*, Iași, Editura Institutul European, 2002

Roșca, L., *Mecanisme ale propagandei în discursul de informare, Presa românească în perioada 1985-1995*, Iași, Editura Polirom, 2006

Sartori, G., *Homo videns. Imbecilizarea prin televiziune și post-gândirea*, București, Humanitas, 2005

Smith, A., *National Identity*, Oxford, Reno, 1999

Stan, S.C., *Manipularea prin presă*, Humanitas, București, 2004

Stavre, I., *Reconstrucţia societăţii romaneşti prin audiovizual,* Bucureşti, Editura Nemira, 200

Traşcă, D. „Cartea - implicaţii sociale", în T. Herseni (coord.) *Psihosociologia culturii de masă*, Bucureşti, Ed. ştiinţifică, 1968

Wells, A., *Mass media and society*, London, Ablex Publishing Corporation, 1997.

THE ROLE OF DIGITAL EDUCATION IN THE SCHOOL CURRICULUM

Marinela Diana Coroi
PhD, „Ion Creangă" State Pedagogical University of Chișinău, Republic of Moldova

Abstract: Digitalization is a global context, being considered one of the important milestones in the development of curricular documents anchored to reality. The most important and relevant skills of the present time are formed by digital literacy, which is an ability to understand and use information from a variety of digital sources, a skill essential for life.
The educational phenomenon "digital education" is the newest concept of education in the digital age, introduced in response to the contemporary world's issues and the priority of national and international educational policies reflected in official documents.
The article aims to explore the theoretical foundation for positioning digital education within the realm of emerging educational practices. This endeavor is based on thorough scientific research, analysis of relevant documents and curricular reforms, examination of the European and national educational policies' strategic directions, as well as the formulation of strategies tailored to meet the new educational and training requirements imposed by the digital era. Digital education assumes a paramount significance in shaping the future trajectory of the educational system, guaranteeing the cultivation of indispensable proficiencies in an ever more digitized world.
It is evident that strategic priorities are focused on harnessing digital technologies in the teaching and learning process and fostering the development of digital competencies and skills. The integration of digital education into curricula, either as optional or compulsory subjects, starting from the earliest stages of schooling, serves as a response to the contemporary educational trends while simultaneously generating beneficial effects for the future of learners.

Keywords: digital education, digital literacy, E-teaching, skills

INTRODUCERE

Didactica erei digitale începe spre sfârșitul secolului XX odată cu dezvoltarea caracteristicilor de design/proiectare și implică patru componente în conceperea, organizarea şi desfăşurarea procesului de predare-învățare-evaluare: profesor, elev, conținut și tehnologii digitale. Specialiștii în domeniul pedagogiei au denumit-o E-Didactica, prefixul "E" fiind atribuit termenului "Electronic", aceasta având același scop principal (calitatea procesului de predare/ învățare pentru dezvoltarea unui nivel adecvat al competențelor elevilor) și același fundament teoretic (bazat pe teoriile învățării) ca didactica clasică, deosebirea esențială se raportează la timpul și spațiul în care este realizată educația. Spațiul de predare și învățare poate fi sala de clasă sau spațiul virtual, reprezentat de diferite sisteme de management ale învățării, iar formatul de livrare este în majoritatea cazurilor mixt sau online.

Pentru perioade însemnate de timp, școlile și-au închis porțile pe fondul crizei sanitare, context care a solicitat sistemelor educaționale la nivel global să găsească noi modalități de organizare și realizare a procesului educativ. Procesul de învățământ este propulsat la nivel digital; predarea-învățarea-evaluarea s-a realizat doar prin intermediul tehnologiilor digitale. Continuarea activităților didactice cu elevii a fost posibilă doar în spațiul virtual, în format online.

Prin noua modalitate de abordare a procesului educativ, ca răspuns la problematica lumii contemporane, s-a conturat o nouă educație – Educația digitală, realizată doar prin intermediul tehnologiilor digitale, dar care solicita cu precădere competențe specifice pentru participanții direcți la actul didactic: profesori și elevi.

EDUCAȚIA DIGITALĂ CA NOUĂ EDUCAȚIE

Educația digitală este o sintagmă pe cât de des utilizată în lumea întreagă, în ultima perioadă, pe atât de insuficient definită fie ca și concept pedagogic operațional, fie ca și disciplină de studiu, ori ca și componentă a noilor educații. Specialiștii în domeniu o utilizează cu înțeles de învățare digitală ca formă a învățării prin intermediul tehnologiilor digitale, sau învățare virtuală, sau E-learning.

I. Neacșu, în volumul ”Educația digitală” coordonat de C. Ceobanu, consideră educația digitală ”o paradigmă care urmează variate cursuri de aplicare inovativă a științelor neurocognitive, cu puternice efecte transformatoare la nivelul personalității practicienilor, al principiilor și al efectelor pe termen scurt, mediu și lung.” [4, p. 233]

Noile educații sunt definite în programele UNESCO, adoptate în ultimele decenii, "ca răspunsuri ale sistemelor educaționale la imperativele lumii contemporane" de natură politică, economică, ecologică, demografică, sanitară etc. Conținuturile specifice, propuse din această perspectivă, sunt integrabile la toate nivelurile, dimensiunile și formele educației. Ele sunt prezentate în termenii unor obiective pedagogice prioritare care vizează: educația relativă la mediu, educația pentru buna înțelegere și pace, educația pentru participare și democrație, educația în materie de populație, educația pentru o nouă ordine internațională, educația pentru comunicare și pentru mass-media, educația pentru schimbare și dezvoltare, educația nutrițională, educația casnică modernă. [19]

În viziunea Comisiei Europene, educația digitală este considerată „modul în care sistemele de educație și formare pot utiliza mai bine inovarea și tehnologiile digitale și pot sprijini dezvoltarea unor competențe digitale relevante necesare în viață și în profesie într-o eră a schimbărilor digitale rapide.” [6, p. 1]

În documentul Comisiei Europene ”Educația digitală în școlile din Europa” publicat în 2019, educația digitală este definită din perspectiva a două elemente diferite, dar care se completează, așa cum apare în glosarul de termeni utilizați: ”în sens larg, educația digitală cuprinde două perspective diferite, dar complementare: formarea de competențe digitale de către elevi și cadrele didactice și utilizarea tehnologiilor digitale în scop pedagogic, pentru a sprijini și a îmbunătăți învățarea, predarea și evaluarea.” [10, p. 111]

Analiza resurselor bibliografice [2; 8; 19] a evidențiat faptul că educația digitală poate fi integrată în sfera noilor educații din mai multe considerente:

1. ”Prin noile educații sunt marcate domeniile imperative şi prioritare ale educației la zi”. [2, p. 17]
2. Noile educații au fost menționate în programele UNESCO ca ansamblu de strategii pentru educație care oferă răspunsuri la imperativele lumii contemporane.
3. Sunt adaptate la nivelul fiecărei dimensiuni a educației (trepte de învățământ, valori, forme ale educației) pentru a aborda problemele sociale care necesită soluții concrete.
4. Evoluția noilor educații răspunde provocărilor ”emergente, grave și de anvergură planetară înregistrate sub genericul problematicii lumii contemporane.” [19, p. 109]
5. Sunt centrate pe obiective și mesaje noi care determină conținuturi și strategii specifice educației în condițiile realității.
6. Noile educații se pot sincroniza cu problematica societății (lista se poate modifica, completa prin dispariția sau apariția unor educații în funcție de realitate și nevoi educaționale), fiind ”deschise spre provocările sociale generate de evoluția economiei, politicii, culturii, familiei, tehnologiilor de ultimă generație, religie etc.” [8, p. 55]

Evenimentele declanșate de criza pandemică au afectat educația la nivel internațional, au transformat pentru perioade însemnate de timp procesul de învățământ desfășurat în medii instituționalizate în învățământ virtual, online, iar în fața acestei provocări majore digitalizarea educației a fost soluția de abordare a problematicii realității.

Sub aspectul acestor considerente, educația digitală este un răspuns al sistemului de învățământ la problematica lumii contemporane, s-a sincronizat cu nevoile factorilor participanți la educație, oferind posibilitatea de abordare a conținuturilor, strategiilor specifice nivelului de vârstă, nevoilor educaționale în condițiile realității. Așadar, educația digitală privită ca o nouă educație, propune formarea și dezvoltarea competențelor digitale necesare pentru a explora și utiliza conținuturi digitale în mod creativ, inovativ și sigur, de selectare a informației și de învățare permanentă. Educația prin amprenta tehnologiilor digitale urmărește dezvoltarea abilităților intelectuale, stimularea senzorială multiplă, formarea competențelor digitale pentru viață și pentru profesiile viitorului. Competențele digitale se interpătrund în toate ”cele patru scopuri definitorii ale educației”: a învăța să înveți, a învăța să faci, a învăța să fii și a învăța să trăiești cu alții. [2, p. 12]

Educația digitală tinde să devină un segment important al pedagogiei în contextul învățării în era digitală. Cadrele didactice sunt îndrumate prin cursuri de pedagogie digitală pentru a folosi cât mai bine tehnologia în procesul de predare-învățare-evaluare în format mixt sau online, cu scopul de a promova modele de învățare eficientă și de actualitate. Tendința pedagogiei de a ține pasul cu toate schimbările vremii adoptă un concept inovativ precum pedagogia digitală, care presupune utilizarea și cunoașterea modurilor de utilizare a instrumentelor digitale în procesul educativ. Brian Croxall (2013) oferă în cadrul unei conferințe o definiție foarte explicită: ”Pedagogia digitală este utilizarea elementelor electronice pentru a îmbunătăți sau a schimba experiența educației. Pedagogia digitală nu se referă doar la utilizarea tehnologiilor pentru predare ci, mai degrabă, la abordarea acestor instrumente dintr-o perspectivă pedagogică critică. Deci, este important să folosești instrumentele digitale cu atenție, dar este și mai important să decizi când să nu le folosești și, mai ales, câtă atenție acorzi impactului instrumentelor digitale asupra învățării.” [8]

ROLUL COMPETENȚEI DIGITALE ÎN EDUCAȚIA POSTMODERNĂ

Din perspectiva formării de competențe s-au direcționat politicile educaționale în reformarea curriculară postmodernă - spre centrarea pe competență ca ansamblu de cunoștințe, abilități și atitudini.

În literatura de specialitate conceptul de competență a fost intens utilizat și cercetat în întreaga lume [1; 3; 7; 11; 13; 16; 17; 18], iar definirea conceptului derivă de la sensuri larg explicite, până la cele formulate într-un stil mai puțin academic, însă implementat în documentele de politici educaționale din întreaga lume ajungând să i se atribuie rolul de finalitate educațională.

Reformele educaționale au fost și vor fi impuse de schimbările societății sub amprenta evoluției sociale, economice, tehnologice, din nevoia de actualizare, redimensionare, reconceptualizare a componentelor sistemului educațional.

Reformele legate de educația digitală în Europa au început în primul deceniu al secolului XXI, astfel că în toate țările se punea accent pe strategii de învățare și inovare prin TIC, iar Comisia Europeană încuraja atât utilizarea TIC în scop pedagogic, cât și concentrarea în planurile de acțiune elaborate la nivel național pe competența digitală ca fiind una din marile provocări ale educației.

Competența digitală este recunoscută la nivel european încă din 2006, ca fiind una din competențele – cheie pentru învățarea pe tot parcursul vieții, iar din 2013 este descrisă în detaliu într-un cadru de referință adoptat și utilizat de toate țările europene. În recomandarea Consiliului Europei privind competențele cheie pe tot parcursul vieții, competenței digitale îi

sunt atribuite 21 de direcții de formare progresivă sau aleatorie, 8 dintre acestea sunt urmărite în învățământul preuniversitar: alfabetizare digitală, comunicare și colaborare, alfabetizare media, creare de conținuturi digitale (inclusiv programare), siguranță (inclusiv bunăstare digitală și competențe de securitate cibernetică), respectarea proprietății intelectuale, rezolvare de probleme și gândire critică.

Competența informatică/digitală vizează utilizarea sigură, critică și responsabilă a tehnologiilor digitale pentru învățare, pentru profesie și pentru viața socială. Această competență presupune aplicații principale pe computer/dispozitiv digital, dar și înțelegerea oportunităților, riscurilor posibile ale Internetului și ale comunicării prin mijloace electronice. Abilitățile informatice se referă la capacitatea de a utiliza instrumente digitale pentru a căuta, a colecta, a prelucra, a produce, a prezenta și a folosi informații în mod sistematic și critic; de a evalua, a înțelege și recunoaște relevanța, semnificațiile informațiilor complexe, relațiile dintre lumea reală și cea virtuală. Utilizarea responsabilă a mijloacelor media solicită o atitudine de reflecție asupra informațiilor disponibile, astfel încât să conducă la o gândire critică, la creativitate și inovare.

Noul cadru de referință al Curriculumului Național descrie finalitățile sistemului educațional românesc în corelație cu celelalte componente ale sistemului: formarea competențelor-cheie necesare unei dezvoltări durabile și promovarea învățării pe întreg parcursul vieții pentru adaptarea la modelele culturale ale viitorului. Cadrul de referință al noului Curriculum Național este conceput sistematic să răspundă nevoilor actuale cu privire la: - provocările globale, schimbările societății românești, actualizarea curriculei precedente ”după 20 de ani de evoluție, căutări și confirmări”, prin raportare la politicile educaționale europene și strategiile naționale pentru dezvoltarea educației.

Competențele cheie ca finalități educaționale sunt precizate în Curriculum Național pe niveluri de școlaritate. În învățământul primar, formarea competențelor digitale nu sunt concretizate decât la nivel elementar, nivel care corespunde stadiului operațiilor concrete. Achizițiile dobândite de elev îi permite operații simple, deci competențele nu sunt suficient structurate pentru utilizarea în contexte noi și necesită sprijin din partea unui adult. Acest nivel elementar presupune faptul că, pentru elevii mici activitățile didactice online sunt dificil de realizat fără un adult, care să îndrume elevul în utilizarea tehnologiei.

În școlile din Europa se urmărește dezvoltarea competenței digitale prin intermediul curriculumului școlar, aplicându-se în ultimii ani, încă de la treapta primară de învățământ conținuturi curriculare care să formeze competența digitală. Conform raportului Euridyce din 2019, peste jumătate din cele 28 de state membre ale Uniunii Europene, includ competența digitală în învățământul primar – în 11 state se abordează ca disciplină separată obligatorie (Bulgaria, Cehia, Grecia, Polonia, Portugalia, Regatul Unit (ENG și WLS), Islanda, Liechtenstein, Muntenegru și Macedonia de Nord), iar în 10 țări este integrată în alte discipline obligatorii (Cehia, Irlanda, Spania, Franța, Italia, Cipru, Lituania, Slovenia, Suedia și Liechtenstein). Cu toate acestea, în doar două state este evaluată competența digitală prin teste naționale la nivelul învățământului primar, secundar inferior și superior (Austria și Norvegia), iar aproximativ o jumătate dintre state evaluează competența digitală doar la nivelul învățământului secundar, fie superior sau inferior.

Integrarea competențelor ca ținte ale instruirii a necesitat transformarea curriculei școlare și implementarea programelor de studiu centrate pe competențe ca sistem de referință și finalități. În învățământul românesc schimbarea programelor școlare pentru învățământul primar a început în anul 2013 și aplicate progresiv pe clase în anii următori. Acestea se axau pe abordarea integrată a conținuturilor, la nivelul unor discipline complementare ariei curriculare prevăzute în planul cadru ca discipline obligatorii.

Programele școlare pentru disciplinele obligatorii urmăresc formarea competențelor – cheie prevăzute de cadrul european precum: competența lingvistică, matematică, socială, civică, culturală și artistică, dar nu și competența digitală.

În opinia autorului O. Mândruț, competența digitală este ”nucleul dezvoltării curriculum-ului școlar” , are caracter inter și transdisciplinar și permite dezvoltarea, extinderea dimensiunilor oricărei competențe propriu-zise. Conexiunile competenței digitale în curriculum școlar românesc se întâlnesc în programele disciplinei TIC începând cu treapta de gimnaziu.

Analizând raportul dintre domeniile de competențe – cheie formate la nivelul ciclului primar și disciplinele școlare obligatorii, atribuite fiecărei clase, reiese faptul că, posibilitatea formării competenței digitale la școlarul mic este inexistentă chiar și la nivelul elementar descris în Curriculum Național. Formarea competenței digitale la elevii din învățământul primar depinde de disponibilitatea cadrului didactic de a opta pentru introducerea unui model curricular, care să acopere nevoia de cunoaștere și utilizare a tehnologiei în instruire, pentru îmbunătățirea învățării și a activității didactice desfășurate în orice formă.

Atingerea competențelor este strâns legată de situația de învățare sau conținut. Conținuturile curriculare reprezintă un sistem de valori transpuse didactic în termeni de cunoștințe, abilități și atitudini și sunt integrate în curriculumul școlar. La nivelul învățământului primar, curriculumul reflectă realități diferite şi prezintă câteva aspecte ce particularizează atât direcțiile de dezvoltare a educabilului, previzionate la nivelul politicii educaționale, cât şi oferta experiențelor de învățare oferite. O experiență de învățare inedită și anevoioasă pentru elevul din învățământul primar a reprezentat-o participarea la învățământul online. Lipsa competențelor digitale s-a completat cu alte dezavantaje, care au îngreunat considerabil desfășurarea procesului educativ. Educația digitală trebuie să debuteze cu o alfabetizare digitală chiar de la primul nivel de școlaritate, ca parte integrantă a alfabetizării funcționale. Alfabetizarea digitală se referă atât la abilitatea de a folosi instrumentele digitale, cât și la analiză critică și la reflecție. Astfel, elevii vor învăța despre tehnologie și cum să o utilizeze în experiențele proprii de învățare.

Cu toate acestea, în planurile cadru în vigoare, pentru învățământul primar, nu există o disciplină care să-l sprijine pe elev să dobândească în mod progresiv competențe digitale. În Suedia se învață programarea digitală din primul an de studiu, în Republica Moldova disciplina Educație digitală este obligatorie, fiind introdusă de la clasa I începând din anul 2018, în Polonia, Portugalia, Bulgaria se studiază această disciplină la nivel primar, iar alte state europene, care se află în fruntea statisticilor cu privire la competențe digitale, abordează educația digitală interdisciplinar.

În România, în anul 2009, a fost demarat un proiect de cercetare cu privire la integrarea competenţelor cheie în curriculum naţional, sub denumirea *Metodologia implementării competenţelor cheie în curriculumul şcolar*. Acest proiect a urmărit studiul Planului cadru, al Planurilor de învăţământ şi al programelor şcolare pentru a analiza limitele instituționale, posibilitățile implementării competențelor cheie în documentele oficiale ale curriculumului școlar. În același an au fost elaborate Ghiduri metodologice pe suport electronic pentru cele 8 domenii ale competențelor-cheie, apoi a urmat procesul de transformare treptată de la curriculum pe obiective la curriculum pe competenţe, începând cu programele din liceu, iar mai apoi până în școala primară.

Însă, nu toate competențele cheie au fost formate, dezvoltate prin noile programe curriculare. Conform statisticilor unele mai mult, altele mai puțin sau aproape deloc, importanța lor urmând a se dovedi în perioadele îndelungate ale învățământului online impus de situația pandemică. În aceste situații, competențele informatice/digitale ale cadrelor

didactice și elevilor, indiferent de nivelul de școlaritate, au avut un rol hotărâtor în desfășurarea eficientă a procesului de învățământ pe lângă alți factori de natură tehnică.

Planurile cadru pentru învățământul gimnazial și liceal din România cuprind discipline din sfera noilor educații abordând un demers disciplinar obligatoriu, însă la nivelul învățământului primar nu există obligativitatea introducerii unei astfel de discipline. Deci, studiul educației digitale începând cu primii ani de școlaritate, conform unei strategii menționate, rămâne la nivel opțional, existând posibilitatea ca unii elevi din învățământul primar să aibă competențe digitale, iar alți elevi nu, în contradictoriu cu principiul egalității de șanse în educație.

Învățământul actual impune un nou format, o nouă educație, care presupune noi abordări metodologice și noi aptitudini cognitive. Un context prioritar pentru orientarea prospectivă a educației presupune determinarea importanței educației digitale pentru formarea competențelor necesare unui învățământ și unei societăți informatizate.

CONCLUZII

În concluzie, educația digitală privită fie ca nouă educație, fie ca formă de educație sau modalitate de abordare a cunoștințelor din domeniul tehnologiilor digitale cu scopul formării de competențe ancorate cerințelor societății, reprezintă un fenomen educațional de o importanță majoră pentru sistemul educațional actual.

Formarea centrată pe competențe este o premisă a educației permanente pentru viață și societate, iar reactualizarea curriculară a însemnat introducerea programelor școlare care formează competențe relevante pentru transformarea digitală în majoritatea statelor europene.

În prezent, învățământul primar din România nu include un program de studiu obligatoriu de educație digitală, dar urmărind direcțiile de acțiune ale politicilor educaționale, este posibil ca pe viitor să se implementeze programe comprehensive de educație digitală pentru treapta primară, însă acest lucru depinde de deciziile guvernamentale și de orientarea strategică a sistemului de învățământ.

Prin studiul obligatoriu al educației digitale reglementat la nivel curricular, la toate treptele de învățământ, se formează competențele digitale necesare unei direcții de dezvoltare a educabilului pregătit pentru societatea digitală și pentru învățarea permanentă.

BIBLIOGRAPHY

1. ARDELEAN A., MÂNDRUȚ O. Didactica formării competențelor. Universitatea de Vest „Vasile Goldiş” din Arad Centrul de Didactică şi Educaţie Permanentă. 212p. „Vasile Goldiş” University Press, Arad, 2012.
2. BUTNARI N. Noile educații: Suport de curs. 2017. Chișinău: CEP US. 123 p. ISBN 978-9975-71-920-9.
3. CABAC V. Competenţa – produs al activităţii de învăţare. În: „Competenţe ale pedagogilor: interpretări", 60 p. Chișinău, Editura „Continental Grup”, 2014.
4. CEOBANU C., CUCOȘ C., ISTRATE O., PÂNIȘOARĂ I. O. Educația digitală. Iași: Polirom, 2020. ISBN print: 978-973-46-8200-3
5. COMISIA EUROPEANĂ. Planul de acțiune pentru educația digitală (2018-2020). Disponibil: https://ec.europa.eu/education/education-in-the-eu/digital-education-action-plan_ro
6. CRISTEA S. Conceptul pedagogic de competenţă. Chișinău: Didactica Pro Nr. 1 (65). 2011. (pp.54 - pp.56). Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/54_56_Conceptul%20pedagogic%20de%20competenta.pdf

7. CRISTEA S. Noile educaţii în pedagogia postmodernă. pp. 53- pp.56. Chișinău: Didactica Pro Nr. 4 (56), 2009. ISSN: 1810-6455

8. Croxall B. MLA Digital Pedagogy Unconference. 2013. În Annete Braun, Anna Marz, Fabian Mertens, Annerose Nisser. Rethinking education in the digital age, EPRS, 2020.

9. EUROPEAN COMMISSION. Digital Education action Plan 2021-2027. Brussels. 2020. Disponibil: https://ec.europa.eu/education/education-in-the-eu/digital-education-action-plan_ro

10. EUROPEAN COMMISSION. Digital Education at School in Europe. Eurydice Report. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2019. PDF EC-01-19-528-RO-N, ISBN 978-92-9484-235-0.

11. GREMALSCHI, A. Formarea competenţelor-cheie în învăţământul general: Provocări şi constrângeri: Studiu de politici educaţionale. 108 p. Chişinău: S. n., 2015 (Tipogr. «Lexon-Prim»). ISBN 978-9975-9609-8-4.

12. Inaco. România stagnează în decalajele digitale față de media UE. 2019. Accesibil pe Internet: <URL: https://inaco.ro/romania-stagneaza-in-decalajele-digitale-fata-de-media-ue/ > sau < https://www.caleaeuropeana.ro/inaco-romania-stagneaza-in-decalajele-digitale-fata-de-media-ue-in-timp-ce-economiile-central-si-est-europene-zboara-digital-in-v-cu-estonia-in-fruntea-plutonului/

13. LANKSHEAR C., KNOBEL M., BAWDEN D. Digital Literacies: Concepts, Policies and Practices. pp. 17- pp.32. New York: Peter Lang Publishing, Inc., 2008. ISBN: 978-1-4331-0168-7.

14. Legea Educației Naționale nr. 1 din 5 ianuarie 2011. Publicat în MONITORUL OFICIAL nr. 18 din 10 ianuarie 2011. Disponibil: https://www.edu.ro/sites/default/files/legea-educatiei_actualizata%20august%202018.pdf

15. MÂNDRUŢ O., CATANĂ L., MÂNDRUŢ M. Instruirea centrată pe competenţe. pp. 145. Arad: Universitatea de Vest "Vasile Goldiș", 2012.

16. MEC. SMART – Edu. Document în consultare publică în perioada 18 decembrie 2020 – 15 februarie 2021 Accesibil pe Internet: URL: https://www.edu.ro/sites/default/files/SMART.Edu%20-%20document%20consultare.pdf

17. MONITORUL OFICIAL. Programul de guvernare pentru perioada 2018-2020. 2018. Disponibil: https://lege5.ro/Gratuit/gi3donzxgi2q/politici-in-domeniul-educatiei-program?dp=gi2tcobtha4dima

18. OMEC 5765/2020. Repere pentru proiectarea, actualizarea şi evaluarea Curriculumului național. Cadru de referință al Curricumului Național. 2020.

19. PERRENOUD Ph. Construire des compétences dès l'école, Paris: ESF, 1998.

20. Recomandarea consiliului Uniunii Europene din 22 mai 2018 privind competențele-cheie pentru învățarea pe tot parcursul vieții. Disponibil: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=CELEX:32018H0604(01)&from=EN

21. Recommendation of the European Parliament and of the Council of 18 December 2006 on key competences for lifelong learning (2006/962/EC). Official Journal of the European Union. L 394/10. 30.12.2006.

22. VĂIDEANU G. Coord. Educația la frontiera dintre milenii. p. 109. Iași, 1986.

IDENTIFYING THE LEVEL OF EXPERIMENTATION AND EXPLORATION OF THE PHYSICAL REALITY OF THE PRE-SCHOOLER

Eugenia Nadia Ungureanu
PhD, „Ion Creangă" State Pedagogical University of Chișinău, Republic of Moldova

Abstract: The cognitive structure of an individual is an organized complex that results from the cognitive processes through which he acquires and uses knowledge. New ideas and information can be learned and retained to the extent that relevant or appropriate concepts are clear and available in the individual's cognitive structure and serve as an anchor for new ideas and concepts. When the new information discovered acquires meaning for the child through interaction with existing concepts, learning is meaningful. Using discovery learning in preschool groups, as the predominant type of learning, we noted that discovery learning is most successful when children have preliminary knowledge and go through some structured experiences. The important idea is that preschoolers are more likely to remember the concepts they discover on their own. If the didactic strategy is specific to learning through discovery, the child has a personalization of learning, he will express his points of view, he will ask questions to understand, he will cooperate in an exchange of ideas with his peers, he will be a partner in learning, he will demonstrate what he can do with what he knows.

Keywords: direct learning, learning through discovery, early education, pedagogical research

1.PERIOADA PREȘCOLARĂ-SCHIMBĂRI CALITATIVE

Încurajarea explorărilor, exerciţiilor, încercărilor și experimentărilor, ca experienţe autonome de învăţare reprezintă una dintre finalitățile educației timpurii promovate de Legea Educației Naționale nr. 1/2011, precum și în cadrul Curriculumului pentru educație timpurie/2019, ca premisă în dezvoltarea, formarea și diversificarea competențelor-cheie în învățarea ulterioară.

Cunoștințele se dobândesc prin utilizarea experiențelor anterioare în situații de învățare nou-create. În acest sens, copiii au nevoie de oportunități pentru a interacționa cu oamenii și cu materialele din jurul lor și pentru a învăța despre mediu și pentru a se familiariza cu natura. În literatura de specialitate, perioada preșcolară este caracterizată printr-un salt de dezvoltare complexă. Aceste schimbări care survin în perioada preșcolară sunt evidențiate în Figura 1.1, iar mecanismele componente procesului de învățare sunt prezentate în Figura 1.2.

Figura.1.1. Atribute ale preșcolarității

Figura.1.2. Procesul învățării

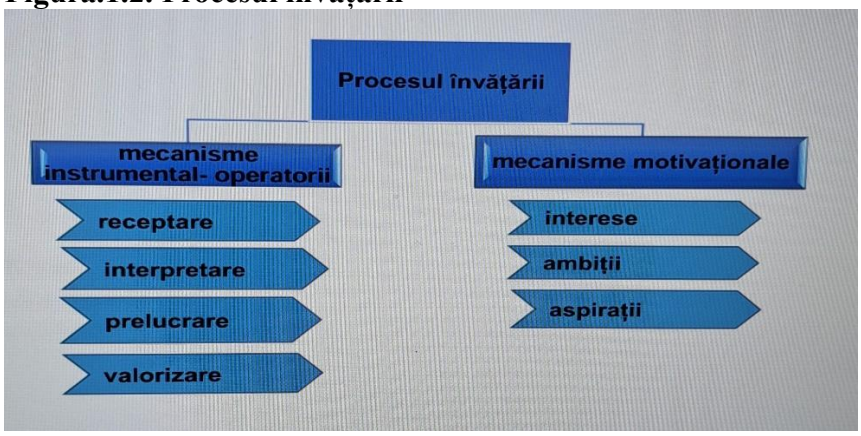

Învățarea prin descoperire se bazează pe principiul învățării active și a implicării directe a participanților care pot asimila mult mai ușor informații și cunoștințe noi pe baza propriilor experiențe. Participarea activă, explorarea, interacțiunea, cooperarea, investigația, experimentarea, identificarea relațiilor cauză-efect, utilizarea unor surse variate de informații sunt elementele-cheie ale acestei intervenții opționale care își propune să ofere copiilor plăcerea de a învăța, de a reține ușor informațiile din și despre mediul de viață, de a utiliza metode interesante, distractive și palpitante în observarea lumii înconjurătoarea, în înțelegerea fenomenelor naturii, în prețuirea și ocrotirea lumii vii, în cunoașterea și descoperirea unor lucruri noi. Învățarea prin descoperire **„**presupune cercetarea faptelor, a evenimentelor și rezolvarea problemelor pe baza observațiilor proprii culese prin investigare".

(D. Ausubel, 1985, Figura 1.3)

Figura.1.3. D. Ausubel, 1985, Etape

2. PROGRAM INTERVENȚIONAL PENTRU FAMILIARIZAREA CU NATURA

S-a dorit ca prin programul de intervenție, preșcolarii să-și dezvoltarea spiritului de observație, stimularea curiozității, îmbogățirea imaginației, relaționarea corectă și ușoară cu cei din jur, dezvoltarea limbajului și a capacității de învățare. Cu ajutorul metodelor utilizate, în mod special, metoda experimentului și cea a observării, preșcolarii devin „mici exploratori" și înțeleg prin joc și experimente științifice, distractive și ușor de aplicat, cu

materiale simple, aflate la îndemână, modul în care funcționează unele elemente din natură găsind explicații pentru diverse fenomene. O mare parte din activitățile planificate este propusă a fi desfășurată outdoor, în curtea grădiniței, în parc sau alte locuri amenajate pentru explorarea acestora, în condiții de siguranță, precum și în condiții favorabile ale vremii. Conținuturile sunt evidențiate în Figura 2.1. și în Tabelul 2.1.

Figura 2.1. Conținuturi

DIMENSIUNI ALE DEZVOLTĂRII /COMPORTAMENTE VIZATE:

A. DEZVOLTAREA FIZICĂ, A SĂNĂTĂȚII ȘI IGIENEI PERSONALE

A.1. SUBDOMENIUL: DEZVOLTAREA FIZICĂ

A.1.2. Aspect specific: Motricitate fină

Reper 3: Să utilizeze mâinile și degetele pentru scopuri diferite.

A.1.3. Aspect specific: Dezvoltare senzorio- motorie

Reper 4: Să demonstreze utilizarea simțurilor (văz, auz, miros, tactil) în interacțiunea cu mediul pentru a-și orienta mișcările.

A.2. SUBDOMENIUL: SĂNĂTATE ȘI IGIENĂ PERSONALĂ

A.1.3. Aspect specific: Promovarea practicilor privind securitatea personală

Reper 7: Să demonstreze abilități de protecție față de obiecte și situații periculoase.

Reper 8: Să demonstreze conștientizarea și înțelegerea regulilor de securitate personală.

C. CAPACITĂȚI ȘI ATITUDINI ÎN ÎNVĂȚARE

C.1. SUBDOMENIUL: CURIOZITATE ȘI INTERES

Reper 1: Să manifeste curiozitate și interes să experimenteze și să învețe lucruri noi.

C.3. SUBDOMENIUL: PERSISTENȚĂ

Reper 3: Să continue realizarea sarcinii, chiar dacă întâmpină dificultăți.

E. DEZVOLTARE COGNITIVĂ ȘI CUNOAȘTEREA LUMII

E.1. SUBDOMENIUL: DEZVOLTAREA GÂNDIRII LOGICE ȘI REZOLVAREA DE PROBLEME

Reper 1: Să demonstreze conștientizarea relației cauză –efect.

Reper 2: Să observe și să compare experiențe, acțiuni, evenimente.

Reper 3: Să utilizeze experiențele trecute pentru a construi noi experiențe.

Reper 4: Să găsească multiple răspunsuri/ soluții la întrebări, situații, probleme și provocări.

E.2. SUBDOMENIUL: CUNOȘTINȚE ȘI DEPRINDERI ELEMENTARE MATEMATICE, CUNOAȘTEREA ȘI ÎNȚELEGEREA LUMII

E.2.1.Aspect specific:Reprezentări matematice elementare

Reper 6: Să demonstreze cunoștințe despre mărime, formă, greutate, înălțime, lungime, volum.

Reper 7: Să identifice și să numească forme ale obiectelor.

Reper 8: Să realizeze operații de seriere, grupare, clasificare, măsurare a obiectelor.

E.2.2.Aspect specific:Cunoașterea și înțelegerea lumii

Reper 9: Să dobândească informații despre mediul înconjurător și lumea vie prin observare, manipulare de obiecte și investigarea mediului.

Reper 10: Să folosească instrumente și metode specifice pentru investigarea mediului.

Reper 11: Să observe și să descrie caracteristici ale lumii vii.

Reper 12: Să observe și să descrie caracteristici ale Pământului și Spațiului.

Reper 13: Să descopere omul ca parte a lumii vii și ființă socială responsabilă

Exemple de comportamente:

- cunoaște caracteristicile omului ca ființă vie;
- denumește elemente din mediul apropiat de viață;
- descrie caracteristicile materialelor și a elementelor mediului;
- sortează jetoane cu ființele vii și plantele după mediul de viață sau caracteristicile lor;
- recunoaște schimbările în mediul de viață, în materialele /obiectele /fenomenele din jur;
- denumește unele principii științifice care explică procesele din lumea vie (scufundare, plutire, topire, dizolvare etc.).
- manifestă respect față de ființe și față de mediu participând la întreținerea și îngrijirea acestuia.
- identifică obiecte care influențează sau au efect asupra altor obiecte;
- explică efectele unor acțiuni simple asupra unor obiecte;
- recunoaște în relații simple care elemente ale unui obiect cauzează anumite efecte.
- demonstrează înțelegerea conceptelor „la fel” și „diferit”;
- recunoaște și denumește caracteristica unei acțiuni/eveniment/fenomen (de exemplu: de lungă durată, gălăgios, distractiv etc.);
- identifică unele caracteristici în funcție de care se pot face comparații (mărime, culoare, formă etc.);
- grupează obiecte care întrunesc două criterii concomitent;
- utilizează cuvinte care indică o comparație („mai...decât...”).
- utilizează noile informații și cuvinte achiziționate în activități;
- utilizează informațiile nou-dobândite prin investigare /observare pentru a le aplica într-un alt context, în alt mod.
- folosește simțurile și instrumente specifice pentru a investiga și a dobândi informații despre mediul înconjurător, pentru a observa procese, relații (lupe, magneți);
- manipulează obiecte specifice realizării unui experiment;
- respectă cerințele și instrucțiunile de realizare a experimentului, sub supravegherea adultului.
- prezintă informațiile corespunzătoare în cuvinte proprii;
- răspunde la întrebări folosind limbajul verbal, referindu-se atât la contextul prezent, cât și la alte contexte.
- comunică în cadrul grupului rezultatele investigațiilor;
- formulează întrebări în legătură cu aspectele studiate/observate;

- demonstrează progres în înțelegerea și aplicarea unor instrucțiuni simple din mai multe etape;
- învață cuvinte noi în cadrul jocurilor sau activităților de învățare propriu-zisă;
- utilizează, în contexte adecvate, informații dobândite prin ascultare;
- participă activ la discuțiile dintr-un grup, ascultând și intervenind pentru a-și spune opinia;
- răspunde la întrebări folosind limbajul verbal, referindu-se atât la contextul prezent, cât și la alte contexte.
- manifestă entuziasm față de activitățile/deplasările în aer liber și în locuri noi;
- experimentează materiale noi și combinații ale acestora;
- manifestă interes față de cum și de ce fac oamenii diverse lucruri.
- realizează activități artistico-plastice și compoziții practice prin diferite tehnici de lucru (amprentare, modelare, decupare, lipire, șnuruire etc.) amplasând îngrijit, corespunzător și estetic elementele componente, conform temei.

ACTIVITĂȚI DE ÎNVĂȚARE

- Observarea mediului, a lumii vii, a fenomenelor din natură și a schimbărilor din mediu (de exemplu, caracteristice anotimpurilor);
- Explorarea mediului apropiat prin acțiuni de investigare cu lupa, de utilizare a simțurilor, de căutare de „comori” etc.;
- Vizionarea unor materiale video/power point cu fenomene ale naturii, conținuturi adecvate nivelului de vârstă;
- Vizionarea unor experimente/metode științifice simple, de nivel preșcolar, pentru explicarea și înțelegerea lumii vii și a fenomenelor naturale;
- Realizarea de experimente însoțite permanent de explicații pentru înțelegerea acțiunii umane și pentru conștientizarea relațiilor cauză-efect.
- Jocuri și exerciții de identificare și descriere a caracteristicilor lumii vii, ale Pământului și Spațiului;
- Convorbiri vizând experimentele realizate/vizionate, fenomenele observate în natură, acțiunile/activitățile de investigare realizate în mediul exterior;
- Exerciții de identificare, explicare și utilizare a cuvintelor și expresiilor necunoscute;
- Realizarea unor activități artistico-plastice și practice prin diferite tehnici de lucru: amprentare, modelare, decupare, lipire, rupere, îndoire, șnuruire etc.;
- Activități gospodărești (îngrijire plante, îngrijirea și curățarea spațiului de lucru) și activități de îngrijire a mediului înconjurător (acțiuni de ecologizare);
- Jocuri senzoriale;
- Jocuri muzicale;
- Jocuri de mișcare.

Mijloace de realizare: experimentul, observarea, convorbirea, vizualizarea de materiale video/ppt., lectura educatoarei, povestirea educatoarei, jocul didactic.

Metode și procedee: jocul, conversația, observația, explicația, demonstrația, exercițiul, brainstrormingul, investigația, modelarea, descoperirea.

Modalități de evaluare:

- Jocuri didactice;
- Jocuri-exercițiu;
- Probe orale;
- Probe practice.

Resurse:

- Umane: preşcolari, educatoare, părinți.
- Materiale: materiale din natură, apă, lupe, foarfece, sfoară, hârtie, carton, creioane colorate, carioci, markere, hărți, glob pământesc, șabloane, recipiente, instrumente de cântărit, instrumente de măsurat, cutii, farfurii, sticle, materiale reciclate, diverse substanțe și alimente, dvd-uri, planșe, cărți, reviste, hărți, glob ,pipete,etc

Tabelul 2.1. Activități/ mijloace de realizare/ comportamente

Nr. crt.	Tema activității/ Mijloc de realizare	Comportamente
1.	,,Piruete de culori” - activitate plastică; - experiment cu benzi colorate, transparente și combinare de culori	- recunoaște și denumește culorile primare; - realizează amestecul de culori (acuarele) pentru a obține o altă culoare; - denumește culorile obținute; - identifică elemente din natură/obiecte de culori diferite; - recunoaște schimbările realizate prin amestecarea culorilor (obținerea unei noi culori); - explică efectul benzilor colorate în vizualizarea obiectelor din jur; - utilizează materialele și instrumentele de lucru conform indicațiilor.
2.	*„Frunzele și toamna”* - observare out-door; - joc de asociere (formă, culoare, mărime); - șiruri logice (patterns). - corolare cu pigment natural	- identifică frunzele, copacii și alte elemente din mediul înconjurător; - descrie caracteristicile unui copac/ale unei frunze (părți componente); - sortează frunzele după formă, culoare, mărime; - realizează șiruri logice cu elemente din natură (castane, frunze, conuri, pietre) după pattern-uri date; - folosește conform indicațiilor instrumentele de observare și investigare (lupe); - manifestă respect și interes față de natură și activitățile realizate.
3.	*„Frunzele și culorile lor”* - lectura educatoarei (fragment din „Frunza”, de Ileana Vasilescu);	- audiază/urmărește cu atenție firul poveștii; - identifică subiectul („personajul”) poveștii audiate; - denumește rolul frunzei pentru plante („bucătăria plantei”); - înțelege efectul/fenomenul de schimbare a culorii frunzelor în raport cu răcirea temperaturilor de afară; - recunoaște și denumește rezultatul acțiunii de colorare cu frunze;

	- activitate plastică – amprentare, conturare, desen cu frunze.	- recunoaște schimbările în mediul de viață, în materialele /obiectele /fenomenele din jur; - manipulează corect materialele de lucru.
4.	*„Bărcuțe din plastilină”* - experiment	- audiază/urmărește cu atenție materialul video prezentat; - denumește materialele necesare realizării experimentului; - manipulează adecvat materialele și instrumentele necesare; - identifică caracteristici ale obiectelor folosite; - înțelege procesele de scufundare și plutire în funcție de greutatea și volumul obiectului; - compară obiectele folosind cuvintele care indică o comparație („mai ușor decât...”, „mai greu decât...”); - respectă instrucțiunile de realizare a experimentului; - își îmbogățește vocabularul activ cu cuvinte/expresii noi.
5.	„Cum se comportă apa când se întâlnește cu zahărul și sare?” - experiment; - joc senzorial	- denumește materialele necesare realizării experimentului; - deosebește sarea de zahăr prin folosirea simțurilor; - manipulează adecvat materialele necesare realizării experimentului; - denumește principiul științific de „dizolvare”; - înțelege efectul de amestecare a apei cu sare și a apei cu zahărul; - recunoaște și deosebește gustul sărat de cel dulce; - își îmbogățește vocabularul activ cu cuvinte/expresii noi; - se exprimă în propoziții simple și dezvoltate.
6.	Cum se comportă apa când se întâlnește cu nisipul?” - experiment; -joc senzorial	- denumește materialele necesare realizării experimentului; - descrie rezultatul obținut prin realizarea instrucțiunilor primite
7.	„Uleiul, apa și siropul” - experiment	- denumește materialele necesare realizării experimentului; - deosebește cele trei substanțe lichide prin văz, pipăire și gust; - înțelege efectul de decantare. - manipulează adecvat materialele necesare realizării experimentului; - denumește principiul științific de „amestec” și de „plutire”; - înțelege efectul de amestecare a apei cu siropul și cu uleiul; - sesizează diferențele de amestec („uleiul nu se amestecă cu apa, dar siropul se amestecă cu apa”; - își îmbogățește vocabularul activ cu cuvinte/expresii noi; - respectă instrucțiunile de realizare a experimentului verbalizând acțiunile.
8.	„Nivelul apei” - experiment; - activitate de „citire„ a	- denumește materialele necesare realizării experimentului și a activității de lectură după imagini; - manipulează adecvat materialele necesare realizării experimentului și a activității de lectură după imagini;

	hărților/globului pământesc (culoarea albastră pe hărți)	- identifică caracteristici și stări ale apei (solidă și lichidă); - înțelege procesul de transformare a apei și efectul temperaturii scăzute asupra acesteia; - identifică diferența de nivel între cele două momente ale experimentului; - respectă instrucțiunile de realizare a experimentului; - își îmbogățește vocabularul activ cu cuvinte/expresii noi; - reține denumirile de „hartă” și „glob pământesc”; - identifică pe hartă întinderile de apă; - compară întinderile de apă cu cele de uscat pe suprafața Pământului.
9.	„Mucegaiul - experiment; - joc de măsurare.	- denumește materialele necesare realizării experimentului și a jocului; - manipulează adecvat materialele necesare realizării experimentului și a jocului; - identifică caracteristici ale obiectelor folosite; - respectă instrucțiunile de realizare a experimentului; - își îmbogățește vocabularul activ cu cuvinte/expresii noi.
10.	„Zăpada artificială” - experiment; - joc senzorial	- identifică materialele de lucru; - asociază materialele cu elemente din natură (de exemplu după culoare); - înțelege procesul de formare a zăpezii naturale; - respectă instrucțiunile de realizare a experimentului; - manifestă interes pentru participarea la joc; - deosebește obiectele cu o temperatură mai scăzută de cele cu o temperatură ridicată; - identifică efectul de răcire și de încălzire asupra obiectelor, precum și aceste fenomene în natură (diferențele de temperatură) și sursa acestor procese.
11.	„Ziua și noaptea” -observare -joc de mișcare	- aplică observaţia ca demers al cunoaşterii de tip ştiinţific - identifică efectul luminii și a întunericului asupra vieții omului și a animalelor/ plantelor
12.	,,Ce se întâmplă cu apa iarna?” - observare; - experiment	- observă caracteristici ale anotimpului iarna; - denumește fenomene ale naturii în acest anotimp; - înțelege efectul temperaturilor scăzute asupra apei; - înțelege procesul de formare a zăpezii naturale; - respectă instrucțiunile de realizare a experimentului; - manifestă interes pentru participarea la joc; - identifică efectul de răcire asupra apei și procesul de „înghețare” la temperaturi foarte scăzute; - denumește principiul științific de „topire”, explicând efectul procesului de încălzire asupra gheții.

13.	„Norii se mișcă” - experiment; - activitate plastică	- denumește materialele necesare experimentului; - respectă instrucțiunile de realizare a experimentului; - identifică procesul fizic de „plutire” și îl denumește; - compară efectul procesului de suflare cu efectului fenomenului fizic de vânt din natură; - înțelege procesul de mișcare a norilor; - realizează alte desene „plutitoare” manifestându-și creativitatea
14.	„Experimente cu magneți” -experiment	- identifică materialele de lucru; - identifică obiectul „magnet” și îl denumește; - sesizează efectul magnetului („forța de atracție”) asupra unor materiale („feromagnetice”); - compară forța de atracție exercitată/neexercitată asupra unor materiale; - identifică alte obiecte (din metal) în mediul apropiat care pot fi atrase de magneți; - mânuiește materialele corespunzător; - manifestă interes pentru activitate; - își îmbogățește vocabularul activ cu cuvinte/expresii noi.
15.	„Mâneca de vânt” - experiment; - activitate practică	- denumește materialele necesare experimentului; - respectă instrucțiunile de realizare a experimentului; - identifică fenomenul fizic de „vânt” și îl denumește; - observă diferența de mișcarea aerului: „când bate vântul” și „când nu bate vântul”; - înțelege procesul de circulație a aerului într-o anumită direcție; - mânuiește corespunzător materialele și instrumentele de lucru; - respectă instrucțiunile de lucru pentru realizarea lucrării practice.
16.	„Sticle senzoriale și starea vremii” - experiment	- identifică materialele de lucru și le denumește; - asociază materialele folosite cu elementele din natură; - observă schimbările realizate asupra elementelor/materialelor folosite; - recunoaște schimbările în mediul de viață, în materialele/obiectele/fenomenele din mediul înconjurător; - mânuiește materialele corespunzător; - manifestă interes pentru activitate.
17.	„De la sămânță la plantă” - lectura	- audiază/urmărește cu atenție firul poveștii concomitent cu planșele prezentate; - deosebește diferitele tipuri de semințe după formă, mărime, culoare. - înțelege procesul de formare a plantelor;

	educatoarei „Mica sămânță”; -observare.	- recunoaște schimbările în mediul de viață, în materialele/obiectele/fenomenele din mediul înconjurător; - înțelege și cunoaște caracteristicile lumii vii; - explică procesul de formare a plantelor; - respectă indicațiile de lucru pentru semănare; - înțelege rolul elementelor naturale (apă, lumină, căldură) și efectul acestora în procesul de creștere a plantelor; - manifestă respect față de mediul înconjurător și față de lumea vie.oaște rolul plantelor în lumea vie;
18.	„Balonul care aspiră” - experiment; - activitate practică	- identifică materialele de lucru și le denumește; - respectă instrucțiunile de realizare a experimentului și a activității practice; - explică efectele acțiunii de frecare asupra balonului și apropierea acestuia de bucățile de hârtie; - compară efectul acestei acțiuni și pe alte materiale (de exemplu, două baloane se vor respinge fiind din același material); - recunoaște caracteristica acestei acțiuni ca fiind de scurtă durată; - mânuiește materialele corespunzător.
19.	„Rezistența podurilor” -experiment -activitate practică	- investighează puterea de susţinere a hârtiei cu design diferit, atunci când este aşezată orizontal, împăturită şi lipită în diferite structuri; - testează masa maximă pe care o poate susține aceasta.
20.	„Curcubeu în pahar” - experiment; - activitate plastică.	- denumește materialele necesare experimentului și activității plastice; - observă schimbările realizate asupra elementelor/materialelor folosite; - sesizează efectul de „refracție” (trecere) a luminii în apa din pahar; - observă efectul de formare a curcubeului pe coala de hârtie; - folosește culorile adecvate pentru a colora curcubeul pe foaie; - recunoaște schimbările în mediul de viață, în materialele/obiectele/fenomenele din mediul înconjurător; - respectă instrucțiunile de realizare a activității.
21.	„Oxidarea fructelor” - experiment; - activitate plastică	-explică cum pot păstra fructele cat mai mult timp fără să se altereze; -înțeleg procesul chimic de oxidare -respectă instrucțiunile de realizare a activității.
22.	„Păhărele muzicale” - experiment; -joc muzical	- cunoaște caracteristici ale diferitelor materiale utilizate; - înțelege modul de formare a sunetelor; - sesizează diferența de intensitate a sunetelor; - înțelege efectul acțiunilor realizate pentru producerea sunetelor (de exemplu, umplerea cu diferite cantități a paharelor); - realizează mișcări diferite ritmice pentru desfășurarea jocului muzical; - mânuiește corespunzător materialele de lucru.

23.	„Albul reflectă, negrul absoarbe lumina și căldura” - experiment; - -activitate practică	- descriu fenomenul; - respectă instrucțiunile de realizare a activității. - observă topirea gheței; - măsoară, cu clepsidra timpul de topire a gheței; - explică de ce sunt recomandate hainele de culori deschise în anotimpul călduros.
24.	„Umbra” - observare out-door - experiment; -joc de mișcare	- descrie obiectele transparente și obiectele opace; - observă efectul luminii; - explică cum se formează umbra; - execută instrucțiunile date.
25.	,,Cum știu că este acru?” - experiment; - activitate practică	- recunoaște o substanță acidă; - urmărește procesul chimic dintre o bază și un acid; - respectă instrucțiunile; - mânuiește materialele corespunzător
26.	,,Cum se formează ploaia?” -observare -experiment	- respectă instrucțiunile; - mânuiește materialele corespunzător; - face corespondența între fenomenul natural și experiment.
27.	„Absorbția nutrienților” - observare - experiment	- observă în care nervuri a ajuns apa cu cerneală în primele 15 - 30 de minute; - măsoară în cât timp ajunge cerneala până la marginea frunzei.cum se hrănesc plantele; - realizează corespondența cu vasele sanguine; - respectă instrucțiunile; - mânuiește materialele corespunzător.
28.	„Ziua Mondială a Mediului” activități out-door (picnic, mișcare în aer liber, jocuri distractive); marcare eveniment prin realizare de afișe/broșuri de promovare	- recunoaște schimbările în mediul de viață, în materialele/obiectele/fenomenele din mediul înconjurător; - manifestă grijă față de mediul înconjurător; - manifestă entuziasm față de activitățile/deplasările în aer liber și în locuri noi; - manifestă interes față de cum și de ce fac oamenii diverse lucruri; - înțelege efectul acțiunilor oamenilor asupra mediului; utilizează corect materialele și instrumentele de lucru pentru realizarea lucrărilor practice.
29.	„Pasărea neascultătoare și petrolul” - povestea educatoarei -observare -activitate practică	- ascultă povestea educatoarei; - explică comportamentul indezirabil al păsării; - descrie efectele pe care le produce petrolul; - efectuează experimentul respectând etapele; - compară apa și petrolul; - manifestă grijă față de mediul înconjurător.
30.	„Experimentul preferat” -vizionare film	- recunoaște experimentele realizate anterior; - denumește experimentul preferat; - specifică materialele utilizate și instrucțiunile de realizare ale experimentului preferat;

	-realizare album/carte „Micii exploratori” (activitate practică)	- argumentează „de ce” preferă un anumit experiment; - realizează lucrarea practică prin lipire a fotografiilor în album/carte; - verbalizează propriile stări și opinii privind desfășurarea acestor tipuri de activități.

3. PROBLEMA DE CERCETARE/EXPERIMENTUL PEDAGOGIC

Ipoteza generală a cercetării

Dacă se aplică sistematic metodologia învățării prin descoperire în predarea – învățarea-evaluarea conținuturilor din Domeniul Științe, atunci se vor dobândi cunoștințe și abilități despre mediu și lumea vie, contribuind semnificativ la familiarizarea preșcolarilor cu natura.

IS: Se presupune că dacă se utilizează în activitatea didactică metodologia specifică învățării prin descoperire atunci:

- ✓ se va identifica nivelul de experimentare și explorare a realității al preșcolarului de grupă mare;
- ✓ va influența semnificativ formarea capacității de înțelegere și utilizare a conceptelor specifice științelor naturii;
- ✓ se va stabili eficiența Modelului pedagogic de familiarizare a preșcolarilor cu natura.

Ipoteza 1: Nu există diferențe în ceea ce privește nivelul de cunoaștere și înțelegere a lumii (lumea vie, Pământul, spațiul, metode științifice) a preșcolarilor de 4-5 ani repartizați în grupul experimental și grupul de control la momentul pretestului (G1=G2)

Ipoteza 2: Nu există diferențe în ceea ce privește nivelul de dezvoltare a gândirii logice și rezolvarea de probleme a preșcolarilor de 4-5 ani repartizați în grupul experimental și grupul de control la momentul pretestului (G1=G2)

Ipoteza 3: Există diferențe în ceea ce privește nivelul de cunoaștere și înţelegere a lumii (lumea vie, Pământul, spațiul, metode științifice) a preșcolarilor din grupul experimental, în sensul că se va înregistra o valoare mai ridicată după finalizarea proramului de intervenție.(T1#T2)

Ipoteza 4: Există diferențe în ceea ce privește nivelul de dezvoltare a gândirii logice și rezolvare de probleme a preșcolarilor din grupul experimental, în sensul că se va înregistra o valoare mai ridicată după finalizarea proramului de intervenție.(T1#T2)

Ipoteza 5: Nu există diferențe semnificative în ceea ce privește nivelul de cunoaștere și înţelegere a lumii (lumea vie, Pământul, spațiul, metode științifice) a preșcolarilor din grupul de control, între momentele pretest și posttest.(T1=T2)

Ipoteza 6: Nu există diferențe semnificative în ceea ce privește nivelul de dezvoltare a gândirii logice și rezolvare de probleme a preșcolarilor din grupul de control, între momentele pretest și posttest.(T1=T2)

Ipoteza 7: Există diferențe în ceea ce privește nivelul de cunoaștere și înţelegere a lumii (lumea vie, Pământul, spațiul, metode științifice) între grupul experimental și grupul de control la momentul posttestului.(G1#G2)

Ipoteza 8: Există diferențe în ceea ce privește nivelul de dezvoltare a gândirii logice și rezolvare de probleme între grupul experimental și grupul de control la momentul posttestului.(G1#G2)

Ipoteza de nul - lipsa relației dintre variabile și dovezile studiului

Varibila dependentă şi variabilele independente

Variabile dependente: 1. Nivelul cunoștințelor; 2. Nivelul abilităților preșcolarilor;

Variabila independentă : Conținuturile eficiente pentru familiarizarea preșcolarilor cu natura (programul optional, povești euristice)

- două grade de intensitate / niveluri: prezent (grup experimental) și absent (grup de control)

3. Eşantionul cercetării şi gradul reprezentativităţii prin următoarele elemente:

- caracteristica succintă a eșantionului general și volumul;
- divizarea în loturi/grupuri de cercetare și procedura de eşantionare folosită

În vederea urmăririi obiectivelor și a verificării ipotezei generale formulate, am cuprins în cercetare un numar de 104 preșcolari cu vârste cuprinse între 4 si 6 ani care sunt înscriși în grădinițele de stat din Săveni, județul Botoșani, respectiv Grădinița cu P.N. Nr.1, Grădinița cu P.N. Nr.2, și Grădinița cu P.P. Nr.4.

Prin aplicarea tehnicii eșantioanelor independente și a metodei de eșantionare unistadială, preșcolarii sunt divizați în două grupuri/loturi astfel: 52 de preșcolari au constituit eșantionul de control și 52 de preșcolari au constituit eșantionul experimental. Din grupul experimental (supus intervenției) fac parte grupele de preșcolari de la Grădinița cu P.N. Nr.1 Săveni și Grădinița cu P.P. Nr.4 Săveni- grupa ,,Albinuțele". Din grupul de control fac parte preșcolarii de la Grădinița cu P.P. Nr.4 Săveni-grupa ,,Steluțele" și Grădinița cu P.N. Nr.2 Săveni. Grupele de preșcolari au o compoziție relativ omogenă din punct de vedere al vârstei, gen, statut, nevoi și interese (specifice vârstei). Fiecare grupă de preșcolari cuprinde atît preșcolari de gen feminin cât și preșcolari de gen masculin. Întrucât cele două tipuri de eşantioane nu diferă semnificativ la începutul experimentului, fiind echivalente, se va considera că diferenţele constatate la sfârşitul experimentului sunt datorate noului factor (intervenția) cu care s-a intervenit la etapa formativă.

Locul realizării experimentului pedagogic: cercetarea experimentală s-a derulat în unitățile preșcolare: Grădinița cu P.N. Nr.1 Săveni, Grădinița cu P.P. Nr.4 Săveni și Grădinița cu P.N. Nr.2 Săveni.

Succintă caracterizare a etapelor cercetării experimentale (perioada realizării și scopul):

Se vor respecta etapele principale ale cercetării:

I. pregătirea cercetării: determinarea domeniului de studiu, studiul bibliografiei, formularea ipotezelor, designul studiului (de constatare a rezultatelor cantitative și calitative (de inițiere a experimentului pedagogic);

Designul experimentului pedagogic

1.Ipoteza/ipotezele cercetării

2. Eșantionul cercetării și locul de desfăşurare a cercetării cu precizarea locului realizării cercetării

3. Etapele (fazele) metodei experimentale

I. pregătirea cercetării

- ✓ stabilirea perioadei de cercetare;
- ✓ determinarea planurilor experimentale, a variabilelor și a metodelor de cercetare

II.testarea (pretest)

- ✓ prelucrarea rezultatelor

III. efectuarea cercetării (de formare /dezvoltare/ asigurare a progresului de intervenție experimentală/ de manipulare a variabilelor independente);

IV. testarea (posttest)

- ✓ prelucrarea rezultatelor

V. finalizarea cercetării (de control -validare a rezultatelor cantitative și calitative în urma introducerii programului experimental de modificare a nivelului de familiarizare a preșcolarilor cu natura).

Scop: Această cercetare a investigat /examinat relația dintre învățarea prin descoperire și familiarizarea preșcolarilor cu natura și dacă această relație este moderată în funcție de tipul de instruire/ metodologia de predare -învățare a cunoștințelor despre natură și conținuturi.

Se dorește identificarea unei relații cauzale în trei condiții:

1) covarierea /observarea unei schimbări sistematice în nivelul variabilei dependente în funcție de variabila independentă;

- între intervenție și rezultat există o relație- dacă în urma intervenției apare un rezultat, iar în lipsa intervenției nu apare rezultatul;

2) ordinea în timp: măsurarea înainte de evaluarea rezultatelor experimentale; efectul se produce după producerea cauzei;

3) eliminarea cauzelor alternative:

- păstrarea constantă a condiților experimentale;
- echilibrarea grupurilor /loturilor.

Din punct de vedere metodologic, cercetarea este experimentală, de tip constatativ și s-a urmărit acțiuni educaționale ale căror rezultate s-au înregistrat și prelucrat în vederea demonstrării eficienței lor. Cercetarea experimentală s-a derulat în trei faze de bază interconexe: experimentul de constatare, experimentul de formare şi experimentul de control, pentru fiecare utilizându-se aceleaşi metode și instrumente investigaționale. Se alege designul, condițiile,sarcinile, manipularea variabilelor, alegerea aleatorie a grupelor de control/ experimentale.

Prima perioadă a experimentului, faza de constatare (T1)/ etapa evaluării inițiale a cunoștințelor despre natură a preșcolarilor/ etapa pretest din grupele experimental și de control s-a desfășurat în perioada octombrie-noiembrie, Participanții sunt pretestați pentru cuantificarea prezenței unei variabile de interes și pentru a stabili un nivel de bază al cunoștințelor, necesar pentru a putea fi evaluate efectele intervenției experimentale. Etapa experimentul formativ/ programul de intervenție pentru lotul /grupul experimental s-a desfășurat în perioada decembrie-aprilie. Etapa posttest pentru grupele experimentale și de control s-a desfășurat în prioada mai-iunie. După realizarea bazei de date ne-am asigurat că itemii au consistență internă. Aceasta presupune ca itemii să coreleze unul cu celălalt la un nivel suficient de ridicat pentru a putea afirma că măsoară același aspect.

4. CONCLUZII

La finalul acestui demers complex, putem face câteva afirmaţii cu valoare de concluzii. Compararea calitativă şi cantitativă cu ajutorul testului t, între eşantioane, comparații inter-grup și comparații intra-grup. Validitatea externă- pe baza presupoziției de continuitate sau pe baza replicării. Repetarea oferă indicii privind corectitudinea și fidelitatea rezultatelor. Validitatea de construct este oferită de teoria care stă la baza formulării ipotezelor, oferă cele mai bune explicații ale rezultatelor obținute în urma testării ipotezelor/ concruența dintre rezultatele studiului și baza teoretică care a ghidat cercetarea. Validitatea internă este dată de relația între VD și VI și măsura în care putem afirma cu precizie că efectul observat al variabilei independente este cauzat doar de condițiile tratamentului experimental. Ipoteza de cercetare este relația anticipată, precisă dintre variabilele investigate (VI influențează VD în sensul că pentru preșcolarii din nivelul 1 al VI (prezent intervenție educațională)- VD va fi mai scăzut sau ridicat decât preșcolarii din nivelul 2 al VI (absența intervenției/ programului opțional).

Dacă experimentul confirmă ipoteza se poate considera că se obține un răspuns la problema în cercetare.

Ipoteza de nul este lipsa relației dintre variabile și dovezile studiului .Ipoteza de cercetare trebuie să ne permită să respingem Ipoteza de nul (preșcolarii cuprinși în cercetare au același nivel al cunoștințelor despre natură). Un studiu are validitate internă dacă putem fi siguri că schimbările comportamentului observate în diferite condiții experimentale sunt cauzate de variabila independentă (Campbell, 1957).

Analiza cantitativă

În ceea ce privește verificarea ipotezelor, prelucrarea datelor a fost realizată cu ajutorul programului SPSS 20 și Excell 2010, utilizat pentru realizarea graficelor.

Pentru confirmarea ipotezelor am comparat mediile obținute de preșcolari la cele două momente: pretest și posttest.

Analiza calitativă

Orice diferențe care apar la variabila dependentă (nivelul cunoștințelor și abilităților despre natură) poate fi logic atribuită diferențelor între niveluri variabilei independente.

Strategii de control:

- identificarea surselor potențiale de amenințare;
- stabilirea măsurilor pentru a reduce impactul;

Pentru a avea validitate internă, experimental psihopedagogic s-a proiectat cu grupuri/ loturi echivalente. Se elimină variabilele străine: fluctuații ale nivelului zgomotului, efectele oboselii, variații de lumină, etc. Menținerea constantă a variabilelor care nu pot fi eliminate se face prin asigurarea că aceste variabile vor acționa în mod egal pentru toți subiecții (atitudinea cercetătorului, instructajul, perioadă, timp).

Deoarece grupele de preșcolari sunt deja constituite nu se poate recurge la balansarea efectelor acestora, să se distribuie aleatoriu, în mod egal subiecții în grupurile de control și experimental, însă alegerea grupurilor asupra cărora se va interveni experimental s-a realizat aleatoriu prin tragere la sorți și metoda eșantionare unistadială. Această împărțire caracteristică designului experimental permite controlarea efectelor variabilelor care nu sunt incluse în studiul nostru. Controlul asupra variabilelor parazite implică analiza statistică și corelația parțială astfel încât media și deviația standard sunt apropiate pentru ambele grupuri: de control și experimental.

Prezentarea metodelor de cercetare

În realizarea acestei investigații pedagogice, am considerat importantă alegerea unor metode specifice adecvate acestui tip de activitate. În acest sens am pornit de la ideea potrivit căreia acest sistem de metode reprezintă un „algoritm necesar” în organizarea cercetării pedagogice și astfel am încercat adaptarea lor la tema lucrării.

În cadrul prezentei cercetări am ales:

-metoda observației;

-experimentul psihopedagogic

Generalizarea concluziilor cu privire la relația dintre variabile, dincolo de circumstanțele unui studiu. Concluziile unui studiu sunt influențate de setul unic de condiții.

Finalul studiului se referă la concluzii și la inserția socială a rezultatelor. În concluzii se va răspunde la întrebările:

-Teoria avansată a fost confirmată sau nu?

-Care sunt implicațiile rezultatelor asupra bazelor teoretice?

-Ce recomandări s-ar putea face pentru programele sau politicile educaționale?

-Cum s-ar putea îmbunătăți cercetarea?

BIBLIOGRAPHY

Antonesei, L.., Labăr, A. - V. (2009). Ghid pentru cercetarea educației. Iași: Polirom.

Baussier, S., (2018). *Enciclopedia celor mici. Anotimpurile*, Editura RAO, București.

Bocoş, M. (2012).Instruire interactivă. Repere pentru reflecţie şi acţiune, Ediţia a II-a, revăzută, Editura Presa Universitară Clujeană. Cluj-Napoca.

Bocoş, M. Metodologia cercetării pedagogice.Suport de curs pentru anul II, specializările Pedagogie și Pedagogia învățământului primar și preșcolar.

Chelcea, S. (2003). Metodologia elaborării unei lucrări ştiinţifice. Editura Comunicare Ro. București.

Cristea, S., Cojocaru-Borozan, M., Sadovei, L., Papuc, L. (2016). Teoria şi praxiologia cercetării pedagogice. Editura Didactică şi Pedagogică. București.

Creton, C., Leglise, R., (2018). Descoperă lumea înconjurătoare, Editura RAO, București.

Enăchescu, E. (2012). Cercetarea ştiinţifică în educaţie şi învăţământ. Întrebări cu şi fără răspunsuri imediate. Ed. Universitară. București.

Lacey, M., Gillspie, L., Bowman, L., (2015). *365 de activități științifice*, Editura RAO, București.

Preda, V, Pletea M. et al., (2011).*450 de jocuri educaționale. Repere fundamentale în învățarea și dezvoltarea timpurie a copilului*, Didactica Publishing House, București.

Popa, M. (2006). Statistica pentru psihologie. Teorii şi aplicaţii. Polirom. Iași.

Popescu, N. (editor), (2014) *Știați că...: Delfinii dorm cu ochii deschiși? Și alte răspunsuri pentru voi*, Prestige Kids, București.

Sadovei L. (2020). Curs Cercetarea pedagogică experimentală. Școala Doctorală Universitatea Pedagogică de Stat ,,Ion Creangă, Chișinău.

Ungureanu, E-N.,Gînju, S. (2023). Să descoperim natura. Povești euristice.Editura Cetatea Doamnei. Piatra-Neamț.

MEN, (2019). *Curriculum pentru educație timpurie*.

Revista Națională de profil psihopedagogic pentru cadrele didactice din învățământul preșcolar și primar,(2018). Editura Arlequin. București.

Ionescu, M., (coord.). R.F.I.D.T. (2010) Editura Vanemonde. București.

Surse web:

https://ro.pinterest.com/

https://manutepricepute.ro/

https://www.youtube.com/?gl=RO&hl=ro

https://playtech.ro/2015/educatie-prin-imaginatie-experimente-stiintifice-simple-pentru-copii/

DISCOVERY LEARNING - CONSCIOUS AND EFFECTIVE LEARNING IN EARLY CHILDHOOD EDUCATION

Eugenia Nadia Ungureanu
PhD, „Ion Creangă" State Pedagogical University of Chișinău, Republic of Moldova

Abstract: Public policies and educational and social programs in recent decades bring to the fore the responsibility to contribute to the individual progress of the preschooler and, by extension, to the progress of human societies. Current educational policies are oriented, more and more, towards a pedagogy that assumes the direct involvement of preschoolers in learning. Experimentation through the application of pedagogical strategies inspired by the interactionist and constructivist approach to knowledge emphasizes the personal construction of knowledge from the position of a co-participant in one's own training and development, facilitating actions centered on individual activity in the formation of basic skills and the formation of the premises of future compentences. The need to change the approach to the socially, psychologically and pedagogically determined act of education is a perspective approach to knowledge emphasizing preschool, it being known that early education is very important in the expression of expectations regarding the perspective of the child's development. The purpose of the study is to use discovery by learning to familiarize the preschooler with nature from the perspective of broadening the horizon of knowledge with an emphasis on direct participation. Using discovery learning in early education lays the foundations for effective learning, ensures the transition to a child-centered system, promoting conscious and permanent learning. The article is based on the study of the aspects related to the theory and methodology of learning through discovery, as well as the age characteristics of preschoolers correlated with learning through discovery.

Keywords: age and learning characteristics, direct learning, discovery learning, early education

1. Învățarea prin descoperire-considerații teoretice

Abordările teoretice și praxiologice ale procesului instructiv- educativ din educația timpurie pot fi analizate din mai multe perspective. Perspectiva globală asupra dezvoltării copilului are ca scop stimularea prin practici bazate pe învățare prin descoperire și joc, prin abordarea centrată pe profilul individual al fiecărui copil din grupă. Obiectele care prezintă inters pentru copil sunt cele ce țin de interesele personale și sociale din aria lui, iar experiența limitată trebuie extinsă pentru a înlocui elementele superficiale cu realități ce se găsesc în conținuturile activităților didactice. În acest sens, scopul nu vizează numai cunoștințele sau informațiile, ci participarea individului la acțiuni susținute în scopul dezvoltării propriei personalități.

Copilul, în etapa preșcolară, se dezvoltă din punct de vedere cognitiv. Ceea ce copilul va ști să facă la un moment dat trebuie învățat și exersat, pas cu pas. Conform lui Dewey (1972), gândirea este intuirea precisă și deliberate a conexiunilor dintre ceea ce se face și consecințele care rezultă. Cunoașterea, gândirea și inteligența nu pot fi tratate aparte de acțiune și de practică deoarece sunt procese continue, iar cunoașterea și practica sunt mijloace pentru calitatea experienței. În literatura de specialitate există o prioritate a raporturilor practice față de cele cognitiv-teoretice, iar Goethe a rămas ca reper, în istorie, prin afirmația:„La început a fost fapta": Cunoștințele se dobândesc prin utilizarea experiențelor anterioare în situații de învățare nou-create. Astfel, copiii au nevoie de oportunități pentru a interacționa cu oamenii și cu materialele din jurul lor și pentru a învăța despre mediul fizic. Istoria teoriei educaționale este marcată de opoziția dintre ideile că educația este dezvoltare

dinăuntru și aceea că ea este formare din exterior, că educația se bazează pe înzestrări naturale și că este un proces de depășire a înclinațiilor naturale și de substituire a acestora prin deprinderile dobândite în cursul vieții. Cunoașterea preșcolarului (Piaget. J., 1972) are un profund caracter constructiv, iar cunoașterea autentică este acțiunea proprie a subiectului. Modul de gândire al preșcolarului manifestă o sintetizare minimă, legături puține și o deducție redusă, fiindu-i, în genere, străină necesitatea de a evita contradicțiile; afirmațiile se suprapun în loc să se sintetizeze (Lev Vygotsky, 1972).

Învățarea prin descoperire (Freire, P.,1984) este o abordare pedagogică dezvoltată în anii 1960 ca răspuns la formele tradiționale de învățare care necesitau memorarea informațiilor din materialele didactice. Psihologul american specializat în învățare și psihologie educaţională, Jerome Bruner (1970) este recunoscut ca inițiator al învățării prin descoperire. Psihologul susține că, în procesul de descoperire, copiii învață să obțină informații într-un mod care este cel mai relevant pentru rezolvarea problemei actuale, ceea ce face ca intuițiile să fie practice.

Joseph Schwab și Marshall Heron (1971) au venit cu ideea învățării prin descoperire care este prezentată ca învățare practică, deoarece implică interacțiunea cu conținutul / materialul în timpul studiului, precum și cooperarea dintre copii pentru a ajunge la un anumit sens împreună. În 1971, apare *Scara Heron*, prezentată în Tabel 1.1

Tabel 1.1. Scara Heron

Nivelul activității de cercetare	Problema/intrebarea	Soluții de rezolvare	Rezolvarea/răspunsul
0 -Explicativ	Oferit de cadrul didactic	Oferit de cadrul didactic	Oferit de cadrul didactic
1- Cercetare/ descoperire organizată	Oferit de cadrul didactic	Oferit de cadrul didactic	Caută copilul
2- Descoperire/ cercetare ghidată	Oferit de cadrul didactic	Caută copilul	Caută copilul
3- Cercetare/ descoperire independentă	Formulează copilul	Propune copilul	Caută copilul

Sursa:Scara pentru determinarea nivelului activității de cercetare în timpul învățării prin descoperire la Heron [Herron, M. (1971) *The nature of scientific enquiry*. The School Review. Vol.79, № 2 (Feb. 1971). The University of Chicago Press.]

În același timp, este important să înțelegem că aceste niveluri nu se opun reciproc în practică, toate sunt utilizate în procesul de învățare, dar cu obiective diferite.

Nivelul 0 Expicativ - cadrul didactic adresează o întrebare, stabilește o problemă, dă un răspuns, explică cum să o rezolve. Sarcina copiilor este să se familiarizeze cu strategiile gândirii critice care permit rezolvarea unor astfel de probleme, să se familiarizeze cu una sau altă metodă de cunoaștere.

Nivelul 1 Cercetare organizată - Cadrul didactic oferă o întrebare sau o sarcină, un algoritm pentru rezolvare. Copiii ar trebui să folosească metoda propusă pentru a găsi o soluție și a o justifica.

Nivelul 2 Cercetare/descoperire ghidată – Cadrul didactic le oferă subiecților o problemă. De obicei, pentru a o rezolva o sarcină, copiii sunt uniți în grupuri.

Nivelul 3 Cercetare/descoperire independentă/deschisă - Cadrul didactic oferă doar timp și sprijin. Subiecții înșiși pun o problemă de soluționare, metode și, ca rezultat, își prezintă rezultatele pentru discuții și studii ulterioare.

Conform cercetătorului Robert Glaser (1973), învăţarea prin descoperire se realizează: *prin metoda inducţiei şi prin metoda încercării şi erorii*. Cercetătorul arată că, în practică, se folosește *pedagogie explicativă, care procedează de la reguli spre exemple*. Astfel, *regula* se însușește repede și *riscurile erorii sunt minime*. *Pedagogia inductivă, specifică învăţării prin descoperire, procedează într-o manieră opusă: se începe de la exemple multiple spre concepte principii, reguli*. Promovarea descoperirii şi limitarea erorilor, scrie autorul, sunt procedee incompatibile. În ceea ce privește educaţia pentru descoperire sunt necesare: *disciplina în studiu, formarea aptitudinilor pentru observaţie, inducţie şi deducţie, explorare, aptitudinea de a emite ipoteze fructuoase, de a pune o problema in termeni de metodă,* precum și o serie de trăsături morale: răbdarea și perseverenţa.

Un alt cercetător, M.C. Wittrock (1973), considera învăţarea prin descoperire drept o ipoteză care trebuie încă să fie verificată. Utilizând diferite cercetări anterioare, autorul ajunge să stabilească un număr de reguli sau principii care facilitează educaţia pentru descoperire:

- directivele exterioare cu informaţii pot să exercite un efect pozitiv asupra descoperirii;
- eficiența și valoarea descoperirii depind de vârstă şi de asociațiile dobândite anterior;
- orientarea copiilor prin informaţii clare şi precise asupra conceptului de descoperit grăbeşte descoperirea. Învățarea prin descoperire (D.Ausubel, 1981) presupune cercetarea faptelor, a evenimentelor și rezolvarea problemelor pe baza observațiilor proprii culese prin investigare. Deci, materialul supus studiului *nu este prezentat într-o manieră finală, ci urmează a fi descoperit ca urmare a unei activităţi mentale şi apoi inclus în structura cognitivă a celui care învaţă*. Astfel, copilul este sprijinit să realizeze un proces de investigare la sfârșitul căruia să stabilească propriile concluzii vis -a -vis de tema sau subiectul cercetat. Preșcolarul este pus în situația de a gândi, să observe schimbările, să formuleze ipoteze, să verifice presupozițiile dacă sunt sau nu adevărate. După mai bine de un deceniu, Jeanne Ellis Ormrod (1995) definea învățarea prin descoperire ca o „abordare a instruirii prin care copiii interacționează cu mediul lor prin explorarea și manipularea obiectelor” , lupta cu întrebări și controverse sau efectuarea de experimente.

Bell (2010) constată că procesele cognitive la care participă oamenii în timpul învățării prin descoperiri includ următoarele etape:

- Formularea propriilor întrebări;
- Colectarea probelor pentru a ajuta la răspunsul la întrebări;
- Clarificarea/explicarea dovezilor colectate;
- Corelarea explicațiilor cu cunoștințele la care au ajuns în timpul procesului de cercetare;
- Formularea de argumente și justificări pentru a demonstra că explicația este corectă.

În România, psihopedagogul Maria Dulamă (2002) propune,, Învățarea prin explorare și descoperire”. Acest model este o abordare multistadială de factură teoretică-aplicativă, în care copiii mai întâi descoperă, experimentează singuri diferite fenomene, stabilesc cauze ale acestora, emit ipoteze. Cadrul didactic este cel care provoacă, întreține curiozitatea copiilor, sprijinindu-i pe aceștia în formularea întrebărilor și a concluziilor. Se trece apoi la etapa în care copiii ajutați de cadru didactic, pe parcursul conversațiilor euristice, încearcă să înțeleagă fenomenele studiate ajungându-se, în final, la stadiul în care ei corelează ceea ce au descoperit cu ceea ce știu din existența lor cotidiană, din mediul apropiat lor.

Având în vedere considerațiile cercetătorilor menționați și dorința de a face din activismul ce-l caracterizează pe copilul de vârstă preșcolară un atu în dezvoltarea holistică, consider că este necesară o transformare a modului în care sunt gândite activitățile din

grădiniţă, activităţile care folosesc strategii bazate pe memorare mecanică, pasivă şi rudimentară. Evident, obstacolele nu întârzie să apară: educatoarea are tendinţa de a rămâne centrată pe transmiterea de cunoştinţe, iar preșcolarul de a încerca să înregistreze mecanic, să asimileze şi să reproducă aceste cunoştiinţe. Practicile tradiţionale nu reuşesc să determine fiecare copil să gândească împreună cu adultul, iar educatoarea are doar informaţii lacunare şi superficiale despre cunoştinţele pe care le posedă copilul. Altă problemă este că ei nu îşi dau seama dacă au înţeles într-adevăr noțiunile predate şi dacă pot aplica în mod independent cunoştinţele nou-dobândite. În practica preșcolară, în ultimii ani, cunoscându-se complexitatea problemelor din viața reală, se dorește să se schimbe orientarea astfel încât aceste obstacole să fie înlăturate. Pentru a se înlătura aceste obstacole, se propune centrarea pe stimularea participării interioare și exterioare a preșcolarului prin îmbinarea, într-un tot unitar, a formelor de organizare, a conținuturilor, a metodelor și mijloacelor de instruire în educația timpurie, ținându-se cont de tipurile de învățare specifice acestui nivel de vârstă.

Analizând clasificările învățării prin descoperire, realizate de diverși autori, am realizat o schema generalizatoate a tipurilor de învățarea prin descoperire. (Figura 1.1)

Figura 1.1. Clasificări ale învățării prin descoperire

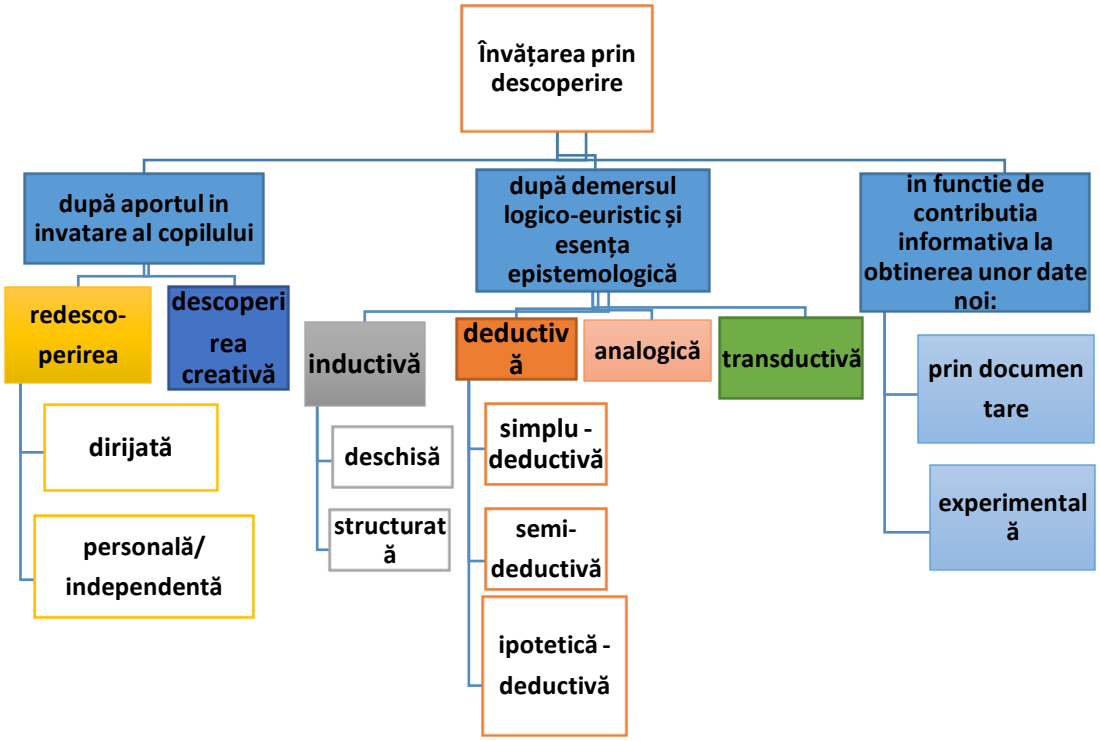

Sursa: Schemă generalizatoare după G. Marin, J. Botkin, M. Elmandjra și M. Malița

După sinteza accepțiunilor teoretice ale învățării prin descoperire, formulez o **definiție proprie a învățării prin descoperire**. Definesc învățarea prin descoperire ca tipul de învățare prin care se dobândesc cunoștințe și comportamente noi pe baza cunoașterii prin acțiune proprie rezultată din totalitatea împrejurărilor spontane și a instruirii organizate pentru perceperea și observarea realității.

Din cauză că nu am găsit materiale teoretice care să probeze studierea învățării prin descoperire la vârsta preșcolară, am elaborat o schemă proprie. (Figura 1.2)

Figura 1.2. Tipologia învățării prin descoperire la vârsta preșcolară

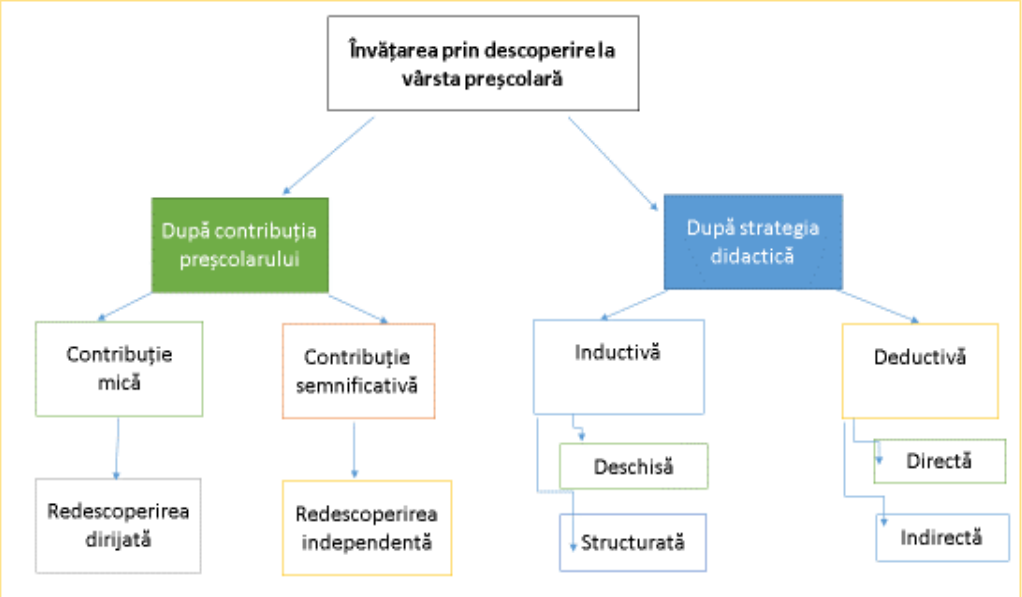

Sursa: schemă după Gînju S..; Ungureanu E.N., 2022

În cele ce urmează, dau exemple care să lămurească și în același timp voi compara raționamentul inductiv și raționamentul deductiv. (Tabel 1.2)

În argumentele inductive, premisele sunt adevărate sau cel puțin acceptabile, iar acest lucru denotă faptul că sunt relevante pentru problema în cauză și oferă o justificare suficientă. Concluzia are o probabilitate mare să fie adevărate, iar argumentele inductive sunt puternice. Există o legătură logică care leagă premisele de concluzie. Situațiile specifice sunt observate și analizate pentru a stabili principii generale. Raționamentul inductiv are la bază respectarea unor reguli. Chiar dacă presupunerile sunt adevărate, există posibilitatea ca concluzia să fie falsă, nevalidă, deoarece raționamentul inductiv nu garantează validitatea concluziei.

Exemplu: Premisa 1:,,Cerul este albastru.”

Premisa 2:,,Ar trebuie să port ochelari de soare când sunt afară.”

Este adevărat că cerul este albastru, însă culoarea cerului nu are legătură cu purtarea ochelarilor. Premisa, în acest caz, nu garantează că este obligatorie purtarea ochelarilor din acest considerent, deci argumentul nu este valid. Un argument mai puternic este: ,,Soarele este puternic, ar trebuie să port ochelari când sunt afară”. La o examinare vizuală se observă că este o legătură rezonabilă între luminozitate și purtarea ochelarilor de soare.

În raționamentul deductiv sunt enunțuri generale, se stabilește relația dintre premise și concluzie. Rezultatul este unul adevărat. În logica deductivă se aplică informațiile pentru a crea fapte noi. Se ia în considerare o teorie, se generează o ipoteză, se testează ipoteză, apoi se înregistrează observația și concluzia. Dacă un argument deductiv este valid, este imposibil ca premisele să fie adevărate și concluzia să fie falsă.

Exemplu: (Premisa 1) ,,Toate plantele au rădăcini.”

(Premisa 2) ,,Cactusul are rădăcini.” Concluzia ,,Cactusul este o planta.”

S-a pornit de la o lege generală („Toate plantele au rădăcini.”). S-a analizat cactusul din ghiveci. Raționamentul începe cu o noțiune, urmează observarea, iar, la final, concluzia se transformă într-un adevăr.

Sau un alt exemplu, (Premisa 1) ,,Pentru a se dezvolta, plantele au nevoie de apă și lumină.”

(Premisa 2) „Floarea din ghiveci este o planta.” Concluzia „Planta din ghiveci are nevoie de apă și lumină pentru a se dezvolta.”

Tabel 1.2. Tabel de comparație

	Raționament inductiv	Raționament deductiv
semnificație	Argumentul este dat de motivele, premise (idei) în sprijinul adevărului probabil	Premisele oferă garanția adevărului (raționament valid)
abordare	Abordare de jos în sus	Abordare de sus în jos
bazat pe	Modele sau tendințe	Fapte, adevăruri, legi
proces	Observație ➡ model ➡ ipoteză ➡ teorie	Teorie ➡ ipoteză ➡ observare ➡ confirmare
argument	Puternic sau slab	Argument valabil sau nu
structură	General	Specific
inferență/ consecințe	Probabilitate	Certitudine

Figura 1.3. Schemă raționament inductiv vs. raționament deductiv

2. Particularitățile de vârstă ale preșcolarului corelate cu invatarea prin descoperire

Copilul încă de când se naște manifestă o mare disponibilitate de a recepta informații din mediul înconjurător, de a explora mișcări și acțiuni. (Repere fundamentale în învățarea și dezvoltarea timpurie a copilului de la naștere la 7 ani, 2010) Având în vedere aceste aspecte ce țin de curiozitatea și creșterea mobilității copilului, rolul adultului în a-l ajuta și stimula în acest parcurs este unul determinant. Perioada de la 3-6 ani este una din cele mai complexe etape de dezvoltare a personalităţii, în care se pun bazele gândirii, a conştiinţei morale, aptitudinilor şi intereselor, se elaborează modalităţi de interacţiune şi integrare socială şi se produce trecerea de la centrarea subiectivă (egocentrism) a întregii personalităţi la o descentrare cognitivă, morală şi socială a copilului (Liliana Stan, 2014).

Curiozitatea spontană a copiilor, manifestată prin întrebările. de ce?, cum?, se transformă într-o activitate intelectuală intensă, cu un caracter din ce în ce mai conștient, chiar dacă preșcolarul nu reușește să descopere legăturile esențiale, el caută să găsească o explicație fenomenelor pe care le observă. Deoarece experiența sa este limitată și nu poate să analizeze corect fenomenul, adeseori ajunge la legături eronate, care nu sunt în conformitate cu realitatea. În procesul cunoașterii organizate, aceste deficiențe sunt înlăturate treptat, iar gândirea copilului este dirijată spre înțelegerea cauzelor pe baza observării unor manifestări concrete. Sub îndrumarea educatoarei începe să se dezvolte la copii capacitatea de a cerceta și de a dezvălui relațiile cauzale dintre obiecte și fenomene. În momentul în care preșcolarul înțelege în ce condiții se întâmplă anumite fenomene ale naturii, el realizează conexiuni logice ce țin de relațiile cauzale. Completarea activităților din sala de grupă cu activități de învățare în aer liber reprezintă o soluție agreată de toți factorii implicați în procesul

educațional: profesori, părinți, copii; este o formulă de învățare eficientă din punctul de vedere al conexiunii directe cu natura, al menținerii sănătății copiilor, al conexiunii sociale, al relațiilor umane. Pentru preșcolari acest tip de învățare constituie o completare a învățării tradiționale, o formă valoroasă de explorare a realității. Particularitățile de vârstă corelate cu specificul învățării prin descoperire sunt redate în Tabelul 2.1.

Tabel 2.1. Particularitățile de vârstă ale preșcolarului corelate cu invatarea prin descoperire

Componente ale dezvoltării psiho-fiziologice ale preșcolarului	Particularități ale vârstei preșcolare	Specificul învățării prin descoperire
Percepțiile	*Dezvoltarea percepţiilor datorată dezvoltării motricităţii (manipularea obiectelor, pipăirea lor, identificarea tuturor caracteristicilor unui obiect cu ajutorul organelor de simț)* *Percepţii vizuale*- percepţiile integrează celelalte informaţii; *Percepţii auditive* *Percepţii kinestezice*	Utilizarea instrumentelor specifice la început cu ajutorul educatoarei, apoi individual; Descoperirea unor atribute specifice; Observarea conștientă, explorarea mediului fizic; Diferenţierea unor sunete şi zgomote naturale, identificarea și raportarea corectă a sunetelor, a intensității și a sursei care le generează
Reprezentările	Funcția cognitivă specifică :reprezentările devin mai clare şi mai precise, preşcolarii pot acţiona asupra obiectelor (în legătură cu care se vor forma reprezentările); Îmbină ceea ce este real cu ce este imaginar în cadrul acțiunii, înțeleag, în mod mental, atât trecutul, viitorul, cât și prezentul	reflectă obiectele şi fenomenele în mod static şi reflectă mişcările şi transformările acestora în decursul trecerii timpului;
Curiozitatea	Spontană Descentrare de pe obiectele concrete Perceptuală și epistemică	Întrebările formează primul dialog al copilului cu natura; Integrarea obiectelor în structure; Contactul cu lucrurile din jur-acţiuni asupra acestora, dozarea cantității de informații, atât la primire,cât și la prelucrare.
Gândirea	Concretă (se orientează după anumite caracteristici concrete) Intuitivă (strânsa ei legătură cu percepţia conduce la intuitivitate) Dilatarea câmpului perceptiv, dezvoltarea bazei intuitive; Preoperatorie,cunoașterea pornește întotdeauna de la	Descoperire inductivă Relaţiile de dependenţă, de cauzalitate, de condiţionare între fenomenele reflectate la nivelul conştiinţei sale; Lărgirea experienței cognitive prin: analiză și întrebări Explorarea și îmbogățirea

	senzaţii şi percepţii; Concret operatorie; Formarea de noțiuni; Planificarea mentală a activității și valorificarea capacității reglatorie, ca fundament al gândirii	raporturilor copilului cu realitatea înconjurătoare prin: analiză, sinteză, generalizare, abstractizare, comparație, concretizare ; Utilizarea noțiunilor depinde de cunoștințele disponibile la acel moment; Formarea structurilor cognitive
Memoria	Memorie voluntară Crește durata păstrării materialelor percepute și memorate Memoria afectivă	Contactul tuturor organelor de simț cu realitatea cotidiană, evidențiind astfel relația existentă dintre memorie și toate procesele senzoriale; Conservă experienţa personală şi cunoştinţele, oferind material spre combinare
Atenția	Atenția involuntară și atenția voluntară caracter activ şi selectiv, îşi măreşte volumul, creşte concentrarea şi stabilitatea ei Stabilitatea atenției involuntare este destul de mare mai ales în cazul în care informațiile trezesc interesul copilului, stabilitatea atenției are o corelație semnificativă cu vârsta. Un progres sensibil se înregistrează la preșcolarul de grupă mare în ceea ce privesc volumul atenției și flexibilitatea. Creșterii acțiunilor planificate conform instrucțiunilor primite	Atenția involuntară este activă mai ales în interacțiune cu mediul înconjurător și este susținută de curiozitatea preșcolarului; Comutarea atenției la solicitările externe, coordonarea percepţiei haptice cu cea vizuală; coordonarea între mişcările mâinii şi ale ochiului în procesul de explorare şi cunoaştere a obiectului cercetat; Indicațiile verbale dobândesc o forță reglatoare mai mare orientând activitatea în direcția propusă; Dozarea cantității de informații, atât la primire, cât și la prelucrare.
Imaginația	Imaginația reproductivă și creatoare Caracterul conștient, intenționat și planificat al plăsmuirilor imaginative	Conexiunea cu percepția și experiența concretă
Limbajul	Evoluţia calitativă a limbajului Limbajul interior- factor de autoreglaj Limbajului situativ Folosește adecvat şi mijloace nonverbale de comunicare (gesturi, mimică, mişcări, intonaţia vocii	Semnificaţiile cuvintelor sunt corecte Dacă întâlnesc obiecte sau situaţii noi şi nu ştiu cuvintele corespunzătoare nu ezită să le creeze.
Voința	eforturi susținute pentru o	dozarea sarcinilor va fi făcută în

	activitate neatractivă dar a cărei rezultat le aduce satisfacție morală; calități: inițiativă, independență, stăpânire de sine, perseverență;	raport cu particularitățile individuale; Efortul este stimulat de progresul realizat în cunoastere.
Motivația	Crește motivația pentru a cunoaște mediul înconjurător	Activismul celui care învață contribuie la implicarea activă în propria învățare; Dirijarea observării orientându-i spre esenţial, spre semnificativ.

Generalizând cele expuse în teoriile învățării, și referindu-mă la învățarea prin descoperire, concluzionez că preșcolarul are anumite particularități de învățare care sunt expuse în Tabel 2.2.

Tabel 2.2. Particularități de învățare ale preșcolarilor

Cum învaţă preşcolarii?	Contexte oferite de adulţi
Copiii mici percep lumea prin integritatea ei, prin toate simţurile	Oferirea unor experienţe diverse pentru toate simţurile şi un mediu stimulativ
Copiii învaţă prin joc	Selectarea jocurilor, dirijarea jocurilor din care copiii să înveţe ceva (accentul pe utilitatea jucăriilor și a jocurilor)
Copiii mici învaţă prin probe şi greşeli	Oferirea unui mediu securizant şi asigurarea necesităţii de a se simţi în siguranţă Oferirea unui timp suficient pentru a explora, a încurajării pentru a persevera, răbdare pentru a repeta iar și iar
Copiii învaţă prin imitare	Au nevoie de modele pozitive ale adultului, dar nu copiere impusă
Copiii învaţă prin descoperire	Crearea unor posibilităţi de a descoperi ce pot învăţa singuri
Copiii învaţă prin intercaţiuni cu alte persoane (adulţi şi copii)	Au nevoie de contexte de învăţare în care să înveţe prin cooperare (dar nu doar mimare de lucru în grup prin poziţionare)
Copiii învață cognitiv, afectiv și motric	Folosirea metodologiei învățării prin descoperire pentru a favoriza învățarea conștientă, cognitivă, afectivă și motorie.

3. Etapele unei activității ce utilizează învățarea prin descoperire la grupele de preșcolari mijlocie (4-5 ani) și mare (5-6 ani)

Apreciind valoarea şi eficienţa învăţarii prin descoperire, trebuie să avem în vedere anumite limite în dezvoltare şi pregatire ale celui care învaţă. Astfel, s-ar putea ca în faţa unor structuri cognitive sau probleme complexe întelegerea bazată numai pe efortul personal al copilului să întâmpine dificultăţi, comparativ cu situatia învaţării prin receptare. Astfel, în Figura 3.1 și în tabelul următor (Tabel 3.1), doresc să aduc clarificări asupra etapelor unei activității ce utilizează învățarea prin descoperire la grupele de preșcolari mijlocie (4-5 ani) și mare (5-6 ani).

Figura 3.1. Etapele unei activității

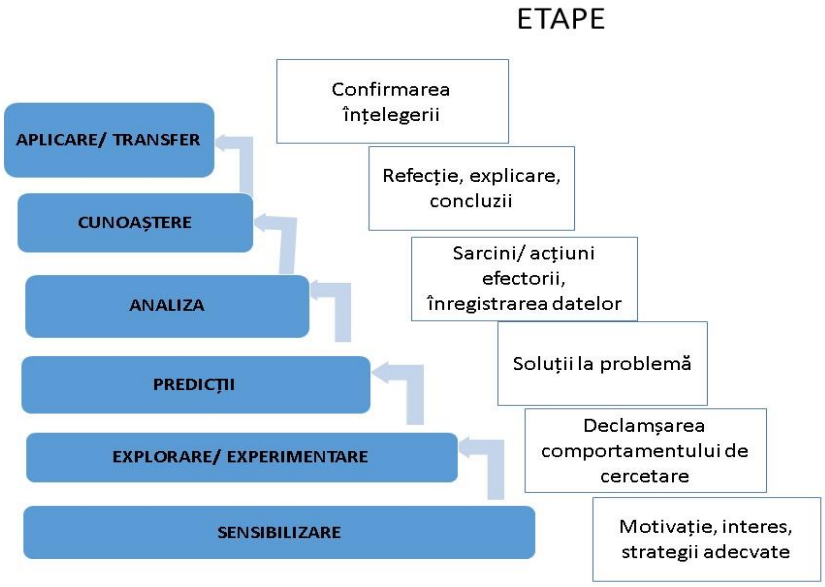

Tabel 3.1. Etapelor unei activității care utilizează învățarea prin descoperire

Etape	**Grupa mijlocie (4-5 ani)**	**Grupa mare (5-6 ani)**
SENSIBILIZAREA Îndeplinirea condițiilor/captarea atenției (povești euristice) Motivație/interes	Situații de învățare bine structurate adaptate particularităților de vârstă și individuale și conținuturilor Strategia didactică se alege în funcţie de conţinut	Situații de învățare bine structurate adaptate conținuturilor și particularităților de vârstă și individuale Strategia didactică se alege în funcţie de conţinut
ACȚIUNEA (EXPLORARE-EXPERIMENTARE) Cale constructivă Declanșarea comportamentului de căutare și cercetare	Conștientă Dirijată Planificată	Conștientă Dirijată Planificată
PROBLEMA Presupoziții/predicții/ soluţiile aşteptate ale problemei	Proiect de acțiune/Program de operații Ipoteză formulată de educatoare	Proiect de acțiune/Program de operații Ipoteză formulată de copii cu ajutorul educatoarei
ANALIZA MATERIALULUI FAPTIC	Educatoarea organizează cadrul de învățare Analiza se face cu puncte de sprijin: de la exemple multiple spre concepte, principii, reguli. Se arată căile de urmat, sarcinile, se dirijează acțiunile efectorii (preșcolarii sunt	Educatoarea organizează cadrul de învățare împreună cu preșcolarii Analiza se face cu puncte de sprijin: de la exemple multiple spre concepte, principii, reguli. Se micșorează punctele de sprijin și chiar lipsesc,

	instruiți cum să observe/analizeze datele) Educatoarea înregistrează datele în scris și prin desen.	educatoarea are rol de ghid, însă anticiparea manifestării unor fenomene aparține copiilor Înregistrarea datelor se face de către preșcolari prin desen, și în scris de către educatoare.
PRODUSUL CUNOAȘTERII (REFLECȚIE – EXPLICARE)	Concluzii parțiale-confirmarea sau respingerea ipotezelor (verbalizarea/formularea explicației) Concluziile sunt comentate cu ajutorul educatoarei care rezumă fondul de idei	Concluziile sunt stabilite prin raporturile cauzale descoperite de preșcolari și are loc orientarea în condiții noi Se reține proprietăți și se înlătură altele neesențiale, precum și legitățile dintre ele-NOȚIUNEA
APLICARE-TRANSFER (CONFIRMAREA ÎNȚELEGERII)	Aplicarea noilor cunostințe în viața cotidiană-conexiuni între explicații și cunoștințe	Aplicarea noilor cunostințe în viața cotidiană și în contexte mai puțin similar- conexiuni între explicații și cunoștințele științifice

4. Studiu constatativ privind familiarizarea preșcolarilor cu natura valorificând învățarea prin descoperire

În chestionarul pentru studiu constatativ, aplicat în România și Republica Moldova, educatoarele au declarant că demersurile educaționale se fundamentează pe copil, respectiv pe activitatea de învățare ca proces pentru dobândirea unor comportamente-premise ale competențelor de mai târziu. Stimularea comportamentală are în vedere domeniile de dezvoltare ale copilului: *cognitivă și cunoașterea lumii, socio-emoțională, capacități și atitudini în învățare, dezvoltarea limbajului, a comunicării și premisele citirii și scrierii, dezvoltarea fizică, a sănătății și igienei personale.* Aceste comportamente, specifice dimensiunilor de dezvoltare, au ca reper indicatorii și practicile de sprijin din RFIDT (2010). În vederea cunoașterii poziției cadrelor didactice în ceea ce privește familiarizării preșcolarilor cu natura am realizat un sondaj cu Google Forms, chestionar la care au răspuns atât educatoare din România, cât și din Rebublica Moldova. Astfel, respondenții din România, într-un procent de 87,3% au declarant că activitatea cadrelor didactice constructiviste se centrează pe construirea de structuri cognitive, abilităţi fizice, emoționale, sociale și atitudini. Orientarea constructivistă are în vedere atât metode, procedee și mijloace didactice, cât și experiențele de învățare și forma de organizare a grupului de preșcolari. Cadrele didactice au fost de acord cu necesitatea creării unor situații de învățare activă în care preșcolarul acţionează direct pentru a crește exponential eficiența demersurilor didactice. Potrivit răspunsurilor date la chestionare, conținuturile despre natură se au în vedere în desfășurarea activităților pe domeniu experiential Științe-Cunoașterea mediului. Unele respondent au arătat că integrează conținuturile și la activitățile de dezvoltare personală și liber alese din programul zilnic, desi doar 6,3% au declarant că desfășoară mai mult de 4 activități pe săptămână care au ca scop cunoașterea naturii. O altă concluzie care ne atrage atenția este că materialele din natură se regăsesc în spațiul grupei, însă mediul din grădiniţă nu facilitează implicarea activă a preșcolarilor în învățare, activitățile de învățare prin descoperire fiind consumatoare de timp, preșcolarii utilizând instrumentele specifice cu stângăcie. Nu există multe cazuri de curricule la decizia școlii pentru a-i apropia pe copii de natura prin cunoașterea și respectarea ei atât în România, cît și în Republica Moldova, însă

educatoarele sunt interesate de cursurile de formare care presupun cunoașterea realității înconjurătoare prin descoperire în învățământul preșcolar.
Făcând o analiză asupra răspunsurilor educatoarelor din Republica Moldova, într-un procent de 60%, au auzit în foarte mică și mică măsură de constructivism, comparativ cu respondenții din România care într-un procent de sub 25 % au auzit în foarte mică și mică măsură de constructivism.

4.1. Grafic respondenți din România

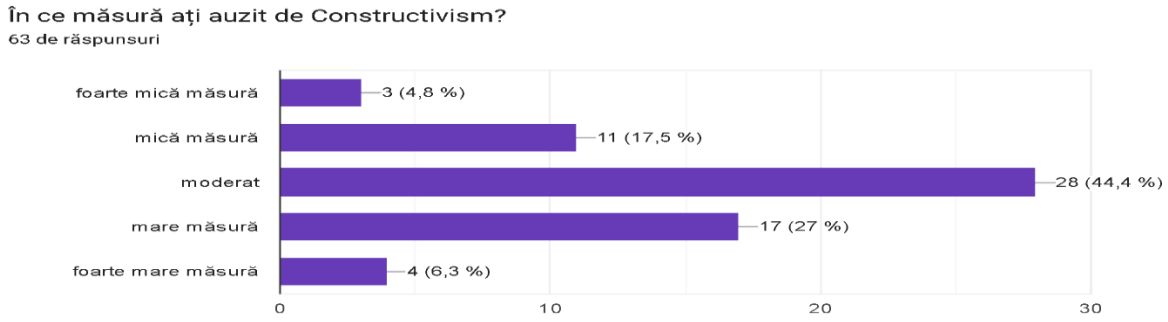

4.2. Grafic respondenți din Republica Moldova

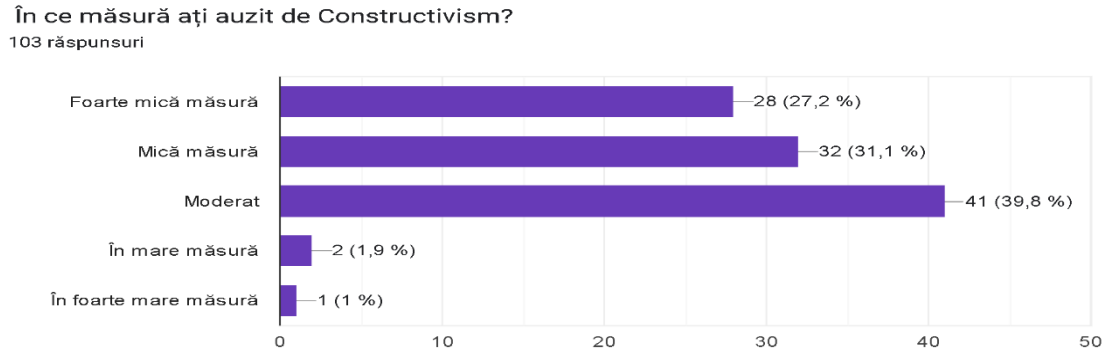

Educatoarele sunt de părere că învățarea devine eficientă când adultul face o demostrație, iar preșcolarul doar ascultă fără a acționa direct, desi, conform răspunsurilor, utilizează la nivel mediu: investigația, descoperirea, experimentul, observația sistematică, metode interactive, problematizarea.

4.3. Grafic respondenți din România –metode preponderant utilizante în activitățile cu preșcolarii

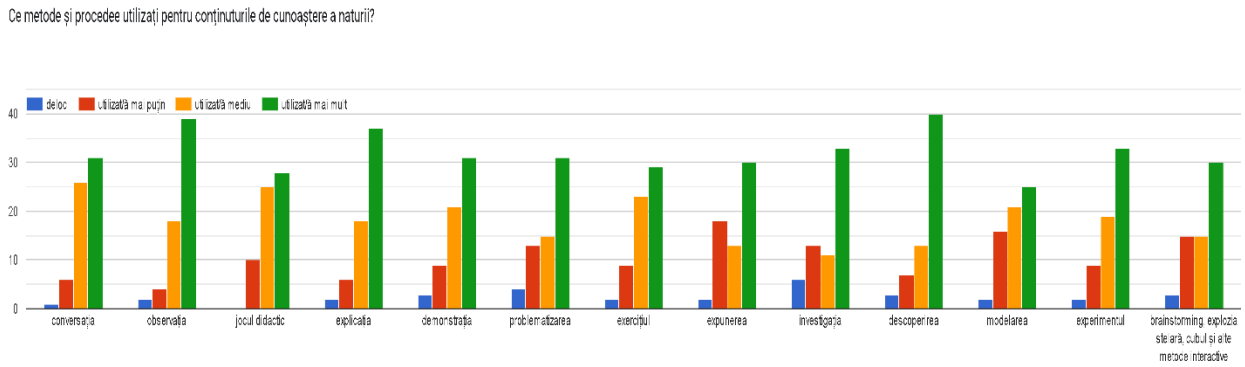

4.4.Grafic respondenți din Republica Moldova –metode preponderant utilizante în activitățile cu preșcolarii

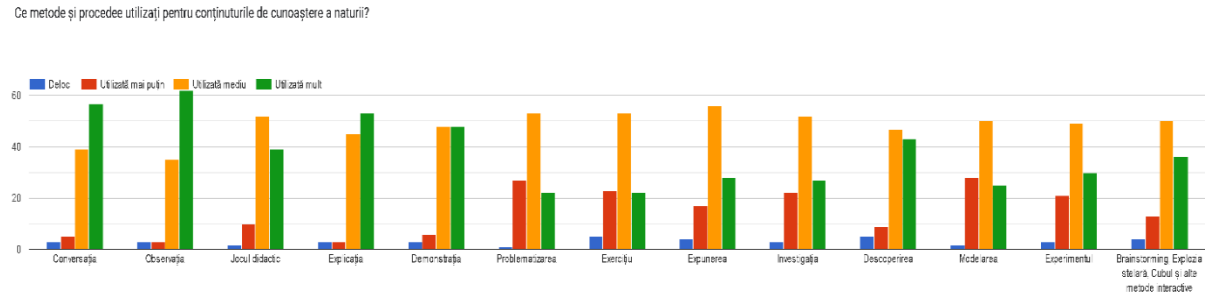

O altă dilemă o reprezintă răspunsurile celor care declară că evaluarea cunoștințelor despre natură se realizează prin probe orale și probe practice, desi atribuie un rol important în învățare adultului și nu copilului ca coparticipant la propria formare.

4.5. Grafic respondenți din România –evaluarea cunoștințelor preșcolarilor despre natură

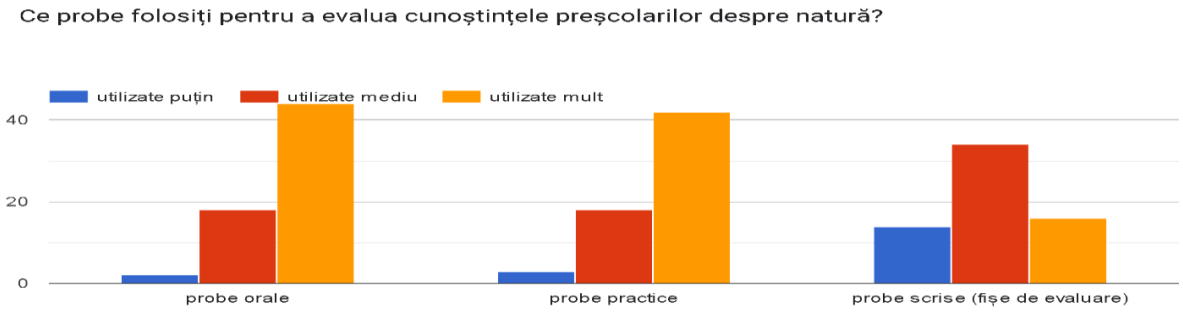

4.6 .Grafic respondenți din R. Moldova –evaluarea cunoștințelor preșcolarilor despre natură

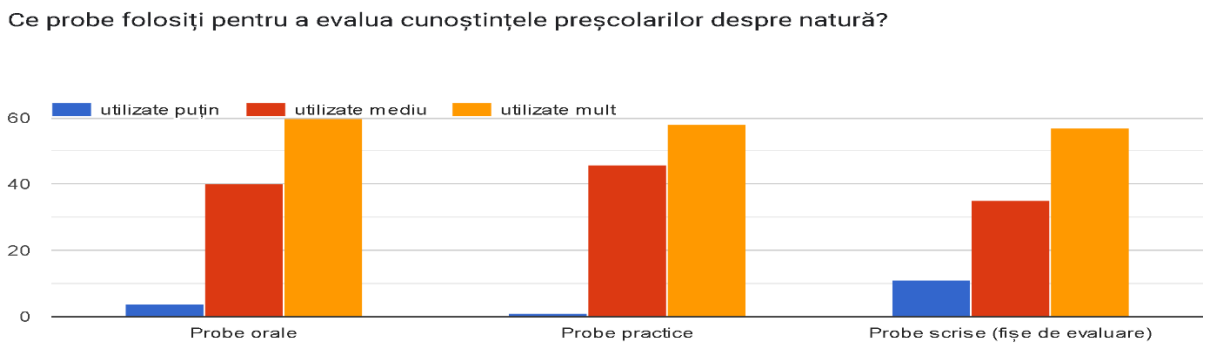

4. Concluzii

Structura cognitivă a unui individ este un complex organizat care rezultă din procesele cognitive prin care dobândește și folosește cunoașterea. Ideile și informațiile noi pot fi învățate și păstrate în măsura în care conceptele relevante sau potrivite sunt clare și disponibile în structura cognitivă a individului și servesc ca ancoră pentru ideile și conceptele noi. Atunci când noile informații descoperite dobândesc sens pentru copil prin interacțiunea cu conceptele existente, învățarea este semnificativă. Utilizând învățarea prin

descoperire la grupele de preșcolari, ca tip de învățare predominant, am remarcat că învățarea prin descoperire are cel mai mare succes atunci când copiii au cunoștințe preliminare și trec prin unele experiențe structurate. Ideea importantă este că preșcolarii sunt mai predispuși să-și amintească conceptele pe care le descoperă pe cont propriu. Dacă strategia didactică este specifică învățării prin descoperire, copilul are parte de o personalizare a învățării, își va exprima punctele de vedere,va pune întrebări pentru a înțelege, va coopera într-un schimb de idei cu colegii, va fi partener în învățare, va demonstra ce poate face cu ceea ce știe.

Mulțumiri

Aș dori să-mi exprim recunoștința pentru doamna profesor Gînju Stela de la Universitatea Pedagogică ,,Ion Creangă", pentru contribuția la crearea acestui articol. Îndrumarea, discuțiile cu privire la temă și sprijinul acordat au jucat un rol esențial în modelarea și rafinarea ideilor prezentate aici.

BIBLIOGRAPHY

Ausubel, D., Robinson, F.G. (1981). Învățarea în școală. O introducere în psihologia pedagogică. Editura Didactică și Pedagogică.

Bell, T.(2010). Collaborative inquiry learning: Models, tools and challenges. International Journal of Science Education. ISSN**:** ISSN-0950-0693.

Bruner, J.S. (1970). Pentru o teorie a instruirii. Editura Didactica si Pedagogica.

Cerghit, I. (2006). Metode de învățământ. Editura Polirom, ISBN 973-46-0175-X.

Dewey J. (1977).Trei scrieri despre educație. Editura Didactică și Pedagogică.

Dewey J. (1972). Democrație și educație. Editura Didactică și Pedagogică.

Dulamă, M.E. (2002). Modele, stategii și tehnici didactice activizante cu aplicații în geografie, Editura Clusium.ISBN 973-555- 371-6.

Freire, P. (1984).Pedagogy of the Oppressed .New York.Continuum Publishing Company.

Glaser, R. (1973).Variabilele învăţării prin descoperire în vol. “La pédagogie par la découverte” sous da direction de L.S. Shulman et E.R. Krislar E.S.F.

Herron, M. (1971).The nature of scientific enquiry. The School Review. Vol.79, № 2 (Feb. 1971). The University of Chicago Press.

Ionescu M. (coord.).(2010). Repere fundamentale în învățarea și dezvoltarea timpurie a copilului de la naștere la 7 ani. București: Vanemonde. ISBN 978-973-1733-16-6.

Ormrod, J. E. (1995) Human Learning. Second Edition. Hardcover; Englewood Cliffs. Nj, U.s.a.: Prentice Hall College Div. ISBN-13: 978-0023894824.

Oprea, O. (1979).Tehnologia instruirii. Editura Didactică și Pedagogică.

Piaget, J. (1972). Psihologie și Pedagogie. Editura Didactică și Pedagogică.

Stan, L. (2014). Pedagogia preșcolarității și școlarității mici. Editura Polirom. ISBN 978-973-46-4434-6.

Vîgotski, L.S. (1972).Opere psihologice alese. Vol.3. Editura Didactică și Pedagogică.

Wittrock, M.C. (1973). Ipoteza învăţării prin descoperire. În “La pédagogie par la découverte”.sous da direction de L.S. Shulman & E.R. Krislar E.S.F.

DECONSTRUCTING THE ARISTOTELIAN HEROIC ARCHETYPE: HUGH WHEELER AND STEPHEN SONDHEIM'S TRAGIC VISION IN SWEENEY TODD: THE DEMON BARBER OF FLEET STREET

Zaid Ibrahim Ismael, Sabah Atallah Khalifa Ali
Instructor, PhD, Al-Bayan University, Prof., PhD, College of Education- Ibn Rushd, Baghdad University

Abstract: Since its first debut on Broadway in 1979, Hugh Wheeler and Stephen Sondheim's Sweeney Todd: The Demon Barber of Fleet Street has attracted the attention of theatergoers and critics alike. The play's success depended on its hilarious songs and music which overshadowed the shocking violent scenes and the cannibalism that constitute the main plot. Much has been written on the music and stage techniques that characterized the premiere of the play. The psychology of the title character, the motivations for his vicious acts, and his difference from traditional tragic heroes are not given enough space in the previous critical studies of the play. This research aims to read Wheeler and Sondheim's drama as a notable example of modern revenge tragedy in which the title character is presented as both a victim and a criminal, who seeks to avenge himself on society, blaming it for all his misfortunes. It focuses on the playwrights' use of the alienation effect of Bertolt Brecht's Epic Theater to evoke the audience's intellectual, rather than emotional, involvement.

Keywords: alienation, Aristotle, Brecht, revenge, tragedy, violence

Introduction

According to Aristotle, in his *Poetics* (1981, 11), tragedy is an imitation of "noble and complete action, having the proper magnitude," to help the audience achieve catharsis and insight "through the representation of pitiable and fearful incidents." Aristotle's archetypal tragic hero is a good or noble figure who due to "some great error [in judgment] or frailty" loses his affluent rank and as a result suffers from a tragic reversal in fortune from prosperity into misfortune (Kimmey and Brown 1981, 440). Through the tragic hero's experience, the spectators are expected to emotionally indulge in the events and feel empathy for the hero's tragic downfall through which they purge themselves and gain "recognition" (Aristotle 1981, 19).

Modern tragedy reflects the dark vision of modern tragedians which was marred by destructive World Wars, the Cold War and economic depressions. Violence, disorder and lack of values in modern and contemporary times highly contributed to the dramatists' pessimistic worldview which mirrors on their plays. Some modern tragedians made use of the Theater of the Absurd in their attempt to question the meaninglessness of life and the tragic nature of modern existence (Esslin 1965, 23).

Modern tragedies differ drastically from traditional tragedies mainly because they deal with ordinary characters, whose tragic downfalls are not merely triggered by personal flaws in the hero/ine's character. Thus, the modern tragic figure is not a hero in the traditional sense, but a commoner or an anti-hero, struggling to survive and searching for justice in a dystopian and oppressive world. The main reason behind the tragedy is the social, economic and political systems in the modern theatrical atmosphere. They fall prey to the unchecked corruption of these powers and seek retribution as a result because of their desire to correct the injustice done to them and their loved ones. Thomas Edward McAlindon (1986, 29) states that playwrights find in revenge tragedy a means through which they "can explore the major

evils that threaten man-in-society." These evils, he adds, are the outcome of "tyrants or other 'great men' who use rank to frustrate justice" (Ibid.).

As Gerald Weales (1989, 67) remarks Hugh Wheeler and Stephen Sondheim's musical thriller *Sweeney Todd: The Demon Barber of Fleet Street* (1979) (henceforth *Sweeney Todd*) dramatizes the story of a vengeful English barber and is "concerned with both social and personal evil." It demonstrates the consequences of abusing power and the need for social and legal reform. What the playwrights want to address in this play is the necessity of social responsibility of each individual to question the legal system, which is to blame for creating demonic figures like Sweeney Todd. This study explores Sweeney's impetus for revenge and the playwrights' attempt to deconstruct the Aristotelian model of heroism. It focuses on their use of Brechtian techniques to distance the audience from any sentimental reaction that obstructs intellectual involvement.

Creating the Alienation Effect

Despite Sweeney's suffering as a victim, the audience is not given enough space to be emotionally connected with his plight through the use of the alienation effect initiated by German playwright and director Bertolt Brecht (1898-1956). Unlike Aristotle, Brecht believes that the Epic Theater "appeals less to the feelings than to the spectator's reason…" (1978, 23). According to him, "alienation…is necessary to all understanding" (Ibid., 71). He views empathy with the protagonist, identification with the events and the ensuing cathartic experience as barriers that hamper critical response and understanding.

Wheeler and Sondheim use a chorus that directly addresses the spectators, providing them with commentary and details about the play and reminding them that what they are watching is only a play, that it's not real. Sweeney sometimes joins the chorus to tell them about what will befall him. This provides emotional distance for the audience who views the protagonist merely as a character in a play:

> What happened then– well, that's the play,
> And he wouldn't want us to give it away,
> Not Sweeney, Not Sweeney Todd,
>
> The Demon Barber of Fleet Street.
> (*Sweeney Todd* 1991, 25)

This is essential to encourage the audience to consider and evaluate the events objectively. In addition, the playwrights separate the audience emotionally through the resurrection of Sweeney and the murdered characters, who join the chorus and invite the audience to "attend the tale of Sweeney Todd" (Ibid., 25).

***Sweeney Todd* as a Modern Revenge Tragedy**

With his deep knowledge of the evils of Victorian London, in which the play is set, Sweeney warns a young sailor, Anthony Hope, who joyfully declares that London is "the best place in the world," of the rampant decay of this place: "You are young. Life has been kind to you. You will learn" (Ibid., 29). Sweeney's view of the world and his hometown is that of "a hole in the world like a great black pit" where "morals aren't worth/ what a pig could spit" (Ibid., 32). He also believes that London is inhabited by the "vermin of the world" where the "privileged few" at the top of the social and judicial institutions transform "beauty into filth and greed" (Ibid.). He tells Anthony how the life of a poor barber has been ruined by "a pious vulture of the law" (Ibid.). These early references to his life in the past, narrated by the victim himself, without a direct reference to himself reduce the degree the spectators might emotionally react to the play so that they approach the events with critical eyes.

Sweeney's impulse for revenge is not prompted by any mental disintegration or even feigned insanity. This puts him out of the canon of traditional revenge tragedies, which are characterized by "the revenger's efforts to free himself from the restraints that forbid the act of vengeance, as a process that involves moving from sanity to madness" (Hallet and Hallet 1980, 9). Sweeney swears to revenge because of his disappointment in the social and legal systems. He contemplates his sense of powerlessness and social injustice when he says that there are "two kinds of men…the one staying put in his proper place/ and the one with his foot in the other one's face" (*Sweeney Todd* 1991, 101). Those in power abuse their authority and ruin the lives of underprivileged individuals like Sweeney. The corrupt Judge Turpin is an embodiment of evil and nastiness. He is responsible for Sweeney's suffering when he has convicted him on false charges and has him imprisoned and then deported to Australia. His motive behind this act has been the depraved desire to lure Sweeney's beautiful wife, Lucy.

The demonic nature of the title character is established at the beginning when he visits his former landlady, Mrs. Lovett, after years he has spent in exile. In the beginning, she believes that he is a ghost and tells him that people have fears that the empty room above her shop is haunted by the restless spirit of its former lodger, the barber. While not a real ghost, this spectral insinuation is characteristic of traditional revenge tragedies. However, the room is haunted by Sweeney's memory of his once happy life with his family—a happiness which has been ruined by Judge Turpin.

When he returns to London from his fifteen-year exile after he escapes from prison at a penal colony, Sweeney does not think of avenging himself on the corrupt Judge for the injustice he has suffered. He keeps faith in the restoration of the happy times, before his unjust conviction, dreaming of a reunion with his "loving wife and child" (Ibid., 40). The moment that sparkles Sweeney's quest for revenge is when Mrs. Lovett informs Sweeney of the tragic fate of his wife, who is, as he says, "his reason and his life" (Ibid., 32). She tells him that Judge Turpin lures the defenseless Lucy into his mansion and sexually assaults her in front of his guests, following Sweeney's deportation to Australia. She also tells him that Turpin has taken Johanna, Sweeney's daughter, as a ward detained in his mansion after Lucy's suicide. From this moment, his life becomes devoted to revenge on those who are responsible for the destruction of his family and his formerly happy life. He tells Mrs. Lovett: "Let them quake in their boots–Judge Turpin and the Beadle–for their hour has come" (Ibid., 40). He conceals his true identity, using the name Sweeney Todd instead of his original name Benjamin Barker to be able to move freely.

Sweeney's first prey is an adversary barber, Alfonso Pirelli, who is murdered because he threatens Sweeney to reveal his identity, just to blackmail him for money. He kills Pirelli to evade exposure and remove any obstacle that might thwart his vengeful enterprise. His next target is the Beadle who is not much different from Judge Turpin. He is Turpin's right hand; his role is to carry out the Judge's wrongful verdicts against his victims. Sweeney's biting commentary on the Beadle's corruption as a religious figure is obvious when he says that the priest has an "awful lot of fat" (Ibid., 106) after he slits his throat and sends his meat to Mrs. Lovett to serve him to her customers in her pie shop.

Unlike any traditional tragic hero, Sweeney's tragedy is not the outcome of any personal flaw in his character. He is a victim of powers beyond his ability to resist. Initially, his tragic situation as a victim of injustice stimulates the audience's sympathy with his predicament, who views his determination to punish Judge Turpin as a justified act.

From a Pathetic Figure into a Monster

Sweeney impatiently waits for Judge Turpin to come to his barbershop, using his business as a means to exact his revenge plan. The moment Sweeney fails to kill Turpin

marks the beginning of his fall from a pathetic victim into a villain. He turns to random killing only to fulfill a sadistic desire and to see the careless public suffer for their selfishness. Sondheim (1980, 11) states that "*Sweeney Todd* is a story about how society makes you impotent and impotence leads to rage and rage leads to murder—and, in fact, the breaking down of society."

Sweeney views the world as a dystopian place; that is why, life has become absurd to him and "death/ Will be a relief" (*Sweeney Todd* 1991, 101). He is aware of the consequences of his brutal deeds: "To seek revenge may lead to hell,/ But everyone does it, and seldom as well/ As Sweeney" (Ibid., 204). He perceives the world through Darwinian glasses and finds that it is ruled by inhuman upper-class individuals who view all the other people as tools working at their service. This new worldview makes Sweeney think that survival is for the fittest and savagery is necessary to restore order and justice for the underdog. His revenge spree makes him unable to control his rampage which has become like an avalanche that would sweep everything that stands in its path. Now, he is so resolved on his revenge scheme and it becomes a means with which to "release the angers of the past" (Fraser 1997, 238).

Sweeney's appetite for bloodshed runs loose when he begins to "practice on less honorable throats," believing that "they all deserve to die" (*Sweeney Todd* 1991, 101). According to him, all the people are responsible for the injustice he suffers because of their carelessness and hypocrisy. They do not care as "Christian[s]" whether he would die or survive in exile and do "not [lose] a wink's sleep for it" (Ibid., 30). This is the point that makes him lose his sympathetic audience as his justifiable attempts to correct the injustice done to victims like him are tainted with the blood of other innocent individuals who are not authority figures (Schlesinger 1997, 131). He becomes the demon of the title as his impetus for revenge leads to vicious crimes.

Sweeney arranges a new killing machine in his tonsorial parlor—a barber chair—that sends the bodies of his customers to the basement after he dispatches them. The way Sweeney and the opportunistic Mrs. Lovett get rid of the murdered bodies, by using them in meat pies, to cover for the crimes offers a further social critique of the brutal, albeit civilized, society in which the characters live. Cannibalism becomes Sweeney's means of revenge on the existing social and political orders. Through this cannibalistic feast, Sweeney believes that he is overturning the unjust established social structure, making it the opposite: "those above serving those down below" (*Sweeney Todd* 1991, 108). It also reflects Sweeney's desire to punish those who accept the established oppressive order and adopt a passive role as they remain silent when they see the injustice done to powerless individuals like Sweeney and his family.

As the people in this seemingly civilized society believe that cannibals exist abroad in primitive cultures, they are unconscious that Sweeney's act turns them into cannibals. The customers are not only unaware of the nature of the terrible constituents of Mrs. Lovett's pies, but they also seem to enjoy the human flesh she uses as fillings. Symbolically, Sweeney's vicious deed shows that his folk are cannibals as they feed on the vitality and energy of lower-class people. Ultimately, people who sense the eerie disappearances and rotten smell of the decayed parts of those butchered by Sweeney and served by Mrs. Lovett to her customers observe that "it's the end of the world" and that their "City [is] on fire!" (Ibid., 187).

Sweeney's fixation on pursuing his vengeance blinds him to see and care for the few individuals who are close to him. Mrs. Lovett is the only person who offers him solace, helps him reset his barbershop, gives him back the silver razors she has kept all these years and promises to keep his identity a secret. She does her best to support Sweeney in his revenge endeavors out of genuine affection. But Sweeney rebuffs all her romantic advances and plans

of marriage simply because of his emotional attachment to his ruined family and his devotion to his revenge plots. In his article "Larger than Life: Reflections on Melodrama and Sweeney Todd" (1980, 12), Sondheim observes that Sweeney "is a man bent on revenge, he thinks of nothing else; that is his dimension." Perhaps, his tendency to elude these affectionate gestures is due to the trauma of the past and his anxiety over having a new family and suffering the loss of new loved ones.

Still, Mrs. Lovett acts according to her greedy and selfish instincts: first, to benefit from the human flesh Sweeney provides to increase her profits and second, to keep Sweeney for herself. She tells him that his wife, Lucy, has poisoned herself, following her sexual violation at the hands of Judge Turpin. She keeps Lucy's identity as the Beggar Woman, who frequents her pie shop, hidden. Because of his emotional isolation and his focus on revenge, Sweeney fails to recognize the fact that the Beggar Woman is his wife until he murders her and attempts to stuff her body into Mrs. Lovett's baking oven. His cruelty intensifies when the guilt-ridden Mrs. Lovett uncovers Lucy's identity. He reacts violently by pushing Mrs. Lovett into the oven and burning her alive.

Moreover, Sweeney does not make any effort to find his daughter, following his return to London, though she is in desperate need of him to rescue her from the tyrannical Judge Turpin. The latter incarcerates her first in his mansion and then in an asylum for lunatics with threats of marriage against her will. His feelings of anguish also make him unable to identify his daughter when he first meets her after years of exile. In the final carnage, he attacks Johanna and tries to slit her throat before she manages to escape.

Scott Miller (1996, 205) opines that Wheeler and Sondheim's play differs from traditional works in which "good always triumphs over evil." Sweeney's revenge mania creates chaos instead of restoring order to his society. Eventually, he manages to kill the Judge, but not before committing numerous crimes. His brutal deeds exceed the crimes committed by the Judge. Though the final scene shows him in a pathetic situation as he sits mourning his wife, he does not manifest any sign of repentance for his shocking actions. His ultimate murder at the hands of Tobias, Mrs. Lovett's boy, does not bring about any catharsis or empathy for the audience since he ends up more corrupt and savage than the play's initial villain, Turpin.

Conclusion

In this play, Wheeler and Sondheim warn against going to an extreme in pursuing revenge. Sweeney is obsessed with his act of revenge just to compensate for his sense of injustice. His frustration with the power structure and the existence of a just and humane world makes him aggressive, finding in his barbarous acts the only means through which to punish the corrupt figures who render him powerless. However, gradually, he begins to target other individuals just because of the darker view he develops of his surroundings. The playwrights employ Brechtian devices to disillusion the audience and break any emotional involvement and cathartic experience. This emotional distancing is necessary to deconstruct the Aristotelian heroic archetype of a pitiful, tragic hero and encourage critical audience response.

BIBLIOGRAPHY

Aristotle. 1981. *Aristotle's Poetics: A Translation and Commentary for Students of Literature*. Trans. Leon Golden. Commentary O.B. Hardison, Jr. Tallahassee: University Presses of Florida.

Brecht, Bertold. 1978. *Brecht on Theatre*. Ed. and trans. John Willet. New York: Hill and Wang.

Esslin, Martin. 1965. "Introduction." In *Absurd Drama*. Harmondsworth: Penguin Book Ltd.

Fraser, Barbara Means. 1997. "Revisiting Greece: The Sondheim Chorus." In *Stephen Sondheim: A Casebook*. Ed. Joanne Gordon (pp. 223-44). New York: Garland Publishing Inc.

Hallet, Charles A. and Elaine S. Hallet. 1980. *The Revenger's Madness: A Study of Revenge Tragedy Motifs.* Lincoln: University of Nebraska Press.

Kimmey, John and Ashley Brown. Eds. 1981. *The World of Tragedy*. New York: Mentor.

McAlindon, Thomas Edward. 1986. *English Renaissance Tragedy*. London: Macmillan.

Miller, Scott. 1996. "Sweeney Todd." In *From Assassins to West Side Story*: *The Director's Guide to Musical Theatre* (pp. 205-219). Portsmouth, NH: Heinemann.

Schlesinger, Judith. 1997. "Psychology, Evil, and *Sweeney Todd,* or 'Don't I Know You, Mister?" In *Stephen Sondheim: A Casebook*. Ed. Joanne Gordon (pp. 125-41). New York: Garland Publishing Inc.

Sondheim, Stephen. 1980. "Larger than Life: Reflections on Melodrama and Sweeney Todd." *Melodrama,* a special edition (Vol. 7) of *New York Literary Forum,* edited by Daniel Gerould (pp.10–14).

and Hugh Wheeler. 1991. *Sweeney Todd: The Demon Barber of Fleet Street.* New York: Applause.

Weales, Gerald. 1989. "Spirited Revivals." *Commonweal, 116*(18), October, pp. 566–67.

POSTMODERN ENVIRONMENTAL CONCERNS IN POSTMODERN AMERICAN POETRY: MARY OLIVER AS A MODEL

Hussein K. Al-Askari, Mohammed Yahya Sahib Alhgam
Mustansiriyah University, Mustansiriyah University

Abstract: This paper delves into the intersection of postmodern environmental concerns and American poetry through an exploration of the work of Mary Oliver as a leading exemplar. In a time marked by rapid technological progress and ensuing environmental crises, poets are increasingly using literature to voice their worries about humanity's connection with the natural world. The analysis focuses on Oliver's portrayal of nature and her examination of humanity's role within it. Through her use of vivid imagery, sensory experiences, and empathetic observations, Oliver forges a connection between the reader and the environment. This research contributes to the literary field by examining the link between postmodernism, American poetry, and environmental concerns, using Mary Oliver as a compelling example. By studying Oliver's poetic techniques and her profound engagement with environmental issues, this study underscores the importance of poetry in nurturing ecological awareness and advocating for a sustainable future.

Keywords: Mary Oliver, postmodernism, climate, Eco-criticism.

Introduction

The landscape of American poetry has observed significant shifts over time, with various movements reflecting the cultural, social, and artistic changes of their respective periods. The emergence of postmodern American poetry marks an important turning point, as it challenges traditional modes of expression and explores new ways of thinking about language, meaning, and reality. This essay will explore the key elements and characteristics that define postmodern American poetry, along with notable poets and their works that represent this movement. Through an analysis of their interventions in language, form, and content, this essay aims to shed light on the vibrant and diverse nature of postmodern American poetry. Postmodernists notions are reflected in the poetry of Mary Oliver, which is clearly found through her environmental concerns. As a poet, she uses her works as a platform to highlights the environmental issues and interest in nature. Postmodernism is characterized by a rejection of absolute certainty and universal truths, and an emphasis on multiple perspectives and the complexity of reality. Bazregrzadeh (2023) hints to the fact that "Mary Oliver as a postmodern poet discusses in her poetry the postmodern principles and delve in the connections between humanity and nature" (111).

Oliver celebrates both the beauty and fragility of nature and raises nature's voice in its degradation. Oliver works mark the damaging impact of the human actions on the ecosystems and on the planet, to let her readers who share the same concern feel the ecological fall and be aware of it. Oliver embraces postmodernist skepticism and crafts her poetry in ways that acknowledge the inherent difficulty of capturing the full essence of the natural world in words. Shildrick states "postmodernists aim to break down boundaries" (6) , and Oliver's poetry uses this idea as a mean to break the separation between humans and the environment. She presents a vision of interconnectedness, where humans are not only observers of nature, but inextricably linked to it. This view is her way to show humans that they are not observers of nature but rather part of nature.

Through exploring the environmental issues, Mary Oliver uses the postmodern to celebrate the traditional literary principles and supports the interrelationship with nature.

Oliver uses her language as a tool to address the ecological concerns and encourage her readers to dive into their connection with nature. Oliver's charming lines characterize the power of both observation and imagination, cultivation ecological consciousness and promoting a profound understanding of urgent environmental dilemmas. She as a human and a poet expresses her attachment with the natural world and motivates her readers to reconnect with the ecosystem. Bazregrzadeh (203) declares that Oliver's poems consistently convey a sense of awe and wonder towards the natural world, effectively reminding us of both its magnificent charm and its fragile state. Using rich and evocative imagery, she skillfully arouses the sights, sounds, and textures of the environment, allowing readers to feel closely connected to its gentle stability and compelling them to acknowledge its deep significance (112).

Additionally, Oliver's works has the unusual ability to motivate readers towards a brighter future. Through her words, she explodes a sense of responsibility and respect for the natural world, evoking a better understanding of our action's consequences on the environment. Her poems are like a cry to action, urging readers to reflect on their relationship with nature and work toward a more stable future. Most of her works are models for the postmodern literature that addresses the environmental concerns. Her readers can sense her enthusiastic beliefs toward nature and the environment. Rosa (2015: 111) thinks that "[t]he imagery she uses is effectively urging the readers to reconsider their attitudes toward the environment and work on their actions toward it. Her works reveals her ability to cultivate a deep sense of environmental consciousness". Rosa (2015: 119) believes that it is "… [t]hrough [Oilver's] work, Oliver demonstrates an essential understanding and appreciation of the intricate relationship between humans and the ecosystem".

Oliver's topics are clearly representing the beauty and magnificence of the natural world. Whether it is the Swans by the lake or the Stars at night, or ocean waves crashing rhythm, Oliver's poetry symbolizes an awareness that distinguishes and embraces the interconnectedness of all nature's creatures. This connection goes beyond observing nature; she involves herself in the natural world and captivates its beauty in her works. She develops a cherished understanding of the complex ecosystems and the gentle balance that exists within them. Oliver uses her poetry as a tool to let her readers engage in the natural world with her. She gives them an experience by recognizing and viewing the natural world from the ecosystem point of view, and activates their enthusiasm by showing them the impact of their actions on the natural world. Mead (2016: 67) opines that Oliver's works awakens in her readers a deep sense of the ecosystem and make them "conscious of their actions and support a more positive acts toward protecting the planet". Oliver's work serves as a gentle reminder that humans are not separate from nature but rather an integral part of it, urging us to harness this deep connection to foster a more sustainable and harmonious relationship with our environment.

Her poetry contains the philosophy of cherishing the beauty of life and the unity of the world. The ordinary events of nature are celebrated in her poetry and magnified through her lines, so that she can share her point of view with her readers. She reveals the common and mundane and the small creatures of the natural world and draws the curtain to present them to her readers as the magical events of life. In many of her lines she speaks of the soul of the natural world, she merges nature with spirituality and embraces the unseen and ignored mystical sphere of the world. Even death is treated as a transformation and not an ending. She celebrate s all the acts of nature in a holy manner, respecting and admiring all the natural events. Davis (2009: 617) believes that "[t]he world to [Oliver] is united through nature, and all the natural events and creatures are the resemblance of God, whom should be loved and treated in a holy manner".

1. Detailed Observations of the Natural World

Oliver's enthusiastic beliefs toward nature and imagery can be understood clearly in her works. In her well-known poem "Wild Geese" Oliver invites readers to expand their perspective and connect with the natural world beyond their human-centered viewpoints. She remarks in this poem that humans do not have to be chained in order to sustain the beauty of life, but rather "You do not have to be good. / You do not have to walk on your knees" (1-2) she emphasizes the liberation from societal expectations and encourages readers to release their burdens and open themselves up to the wonders of nature.

The poem opens with a definite statement for humanity, that Oliver observes and shares with her readers. These observations serve as a reminder that the natural world exists beyond human constructs and it is a source of solace and connection. By highlighting the continuity of the natural world in the line "Meanwhile the world goes on… Meanwhile the sun and the clear pebbles of the rain,"(7-8) Oliver emphasizes the perpetual cycle and endurance of nature. She prompts readers to recognize that while human lives may be fleeting and transient, the natural world continues its timeless rhythm. Through this perspective, Oliver encourages readers to step outside their human-centered perception and immerse themselves in the vast tapestry of the natural world. The final line of the poem ." over and over announcing your place …in the family of things." (17-18) can be understood to say that all of humanity belong to one family which is connected with nature itself, from the Wild Geese to human beings. In this poem she compares the humans to the wild geese, and similarly the lonely humans are meant to head back to their original home which is nature. Gale (2016: 18) states that "the family of sun and rain, prairies and trees, mountains and rivers" are all taken as model.

Oliver observes carefully the natural world and engages with it in an empathetic approach. As she describes the wild geese while flying away, she invites readers to transcend their own experiences and connect with the lives and journeys of these creatures. By engaging readers with the details of the natural environment, Oliver generates an appreciation for the interconnectedness between humans and the various beings who share this world. She invites her readers to appreciate the natural world with its beauty and complexity. By making the reader's perspectives shifts from the wild geese to humans, Zona (2011: 126) argues "[Oliver] encourages the readers to pinpoint the connection between them and the environment. Her ability to evoke a sense of empathy and wonder through her observations serves as a powerful tool in cultivating a deep appreciation and environmental consciousness within her readers".

2. Instilling a Sense of Wonder and Awe towards the Environment

Mary Oliver's poems are known for their ability to instill a sense of wonder and awe towards the environment. She often writes about the natural world with a deep appreciation and reverence, which encourages readers to pause, observe, and marvel at the beauty and intricacies of nature. In "The Summer Day," Oliver finds the rhythm of the natural world and share it with her readers so that they can connect with nature, she opens this poem with :

"Who made the world?
Who made the swan, and the black bear?
Who made the grasshopper"? (1-3)

The questions she makes remark a deep meditation of the world and ecosystem of the planet. The world and its mysterious creatures are the subject of Oliver meditations. She questions the world itself and let her readers experience this process of thinking she undergoes while observing the natural world and the environment. Life on earth as she

observes is full of beauty and diversity of life which human beings who bear the ability to comprehend should question their surroundings. "I don't know exactly what a prayer is….I do know how to pay attention, how to fall down" (11-12)

We can understand her methods toward the ecosystem through her words. Oliver merely expresses her patient observation over nature. The poem is built by diverse questions that shake the boundaries of the human conscious. The reader is the one questioned her as he is a human being. The interconnectedness between the Humans and nature her extends to the connection between questioning the source of nature and the source of humans "Tell me, what is it you plan to do …..with your one wild and precious life?" (19) she aligns the two in one basket which enables the reader to feel his relationship to nature in this manner. Through these lines, Oliver juxtaposes the transient nature of life with a sense of urgency and awe. The image of everything ultimately dying underscores the fragility and impermanence of the natural world, prompting readers to reflect on their responsibility in preserving its beauty and integrity.

Mary Oliver invokes a deep sense of wonder and awe, encouraging readers to cultivate a greater appreciation for the beauty and interconnectedness of the environment. Her poems serve as a powerful reminder to slow down, observe, and marvel at the world around us, instilling a sense of responsibility towards our natural surroundings.

3. Cultivating a Sense of Urgency and Responsibility

Mary Oliver's poems often explore themes of nature, spirituality, and the interconnectedness of all living things. Many of her poems invite readers to cultivate a sense of urgency and responsibility towards their own lives and the world around them. Her poetry often seeks to spark a sense of bewilderment and appreciation for nature. In her poem "When Death Comes," she opens her poem which is supposedly talking about a melancholic theme of death, but she certainly accepts and cherishes every aspect of life even the end of it as long as it is connected with nature. In the opening of the poem she marks an image of death compared to a bear in autumn, "like the hungry bear in autumn;" she uses this image to convey the connection of the environment to all aspects of life. And she also writes : "When it's over, I want to say all my life …. I was a bride married to amazement". (21-22)

The lines expresses her desires to live life fully in all the admirations and bewilderment engaging in a continuous process of awe of the magnificence of the environment as it is her only interest as a human being.

In addition to instilling awe, Oliver's poetry also urges readers to consider their role in preserving the environment. In "Wild Geese," she writes:

"Whoever you are, no matter how lonely,
the world offers itself to your imagination,
calls to you like the wild geese, harsh and exciting" (16-18)

These lines express Oliver's belief that nature calls us to cherish our interconnectedness with it and offers the solution for our instability by being an active participant of the natural world. She suggests that by embracing our imagination and responding to nature's call, we can forge a stronger bond with the environment and take responsibility for its preservation. Mary Oliver's poetry is a celebration of the natural world's magnificence and an invitation to cherish our place within it. Through her lines, she invites readers to sense the natural world and connect them with it. She lets her readers experience their roles in the environment and the importance of preserving it. The imagery she uses is a vivid realm were the reader can feel and touch upon the beauty and fragile environment, supporting the humans to find their " one wild and precious life" with admiration and a respect to environmental protectionism.

Mary Oliver in "Sleeping in the Forest" shows another aspect of postmodern notions , which is breaking down boundaries. She breaks the walls between humans and the environment and emphasize the connection between them.

"I slept
as never before, a stone
on the riverbed, nothing
between me and the white fire of the stars
but my thoughts" (Oliver, "Sleeping in the Forest 5-9)"

In this poem, Oliver presents her experience of being one with nature. The poet merged herself with the natural world and connected herself with all its parts. There was no boundaries between her and nature, even her thoughts who stopped her before were fading away. This experience of living even with the tiniest creatures of nature is the poets purification process, as she says in the end, " I come back something better". The imagery she uses evoke in the reader the set she is describing and the relive she felt while merging her body. In this poem she not only emphasizes the need of humanity to change themselves but also the interconnectedness between humanity and nature and how humans do not disturb nature but rather they belong to it completely stripped of their unnatural things.

Oliver's poetry often invites readers to recognize the intimate relationship between humans and the natural world and the need to go back to nature for the benefit of humanity and nature. In her poem "At Blackwater Pond," she writes:

"It tastes
like stone, leaves, fire. It falls cold
into my body, waking the bones. I hear them
deep inside me, whispering
oh what is that beautiful thing" (4-8)

These lines show that connecting back with nature is the source of a transcendent feeling of happiness. The human body cherishes unconsciously the relationship with nature. It needs to be connected in order to fell and be better, which is the main focus of Oliver in her works. Oliver calls for a better understanding of ourselves by understanding the environment.

In her poem " Whistling Swan" she expresses the spiritual side of nature. Oliver in all her works even the ones non related to nature opens with an image inspired by nature, in this poem she conveys the natural world as the voice of god. Humanity who dwelt in the realm of the metaphysical as Oliver perceives should have observed the voices of nature which are the representative of the voice of god.

Humans have neglected the ecosystem, which led to its degradation, but they should have preserved it and believed in their connection to it. She writes:

Do you bow your head when you pray or do you look
up into that blue space?
Take your choice, prayers fly from all directions.
And don’t worry about what language you use,
God no doubt understands them all.
Even when the swans are flying north and making
such a ruckus of noise, God is surely listening (1-7)

Through these lines, Oliver suggests that unity with nature can be a form of prayer or connection with a higher power. She expresses the connection between spirituality and

nature clearly in Winter Hours " I am Sensual in order to be Spiritual" (82). By framing the natural world as a sacred space, she encourages readers to recognize their inherent bond with the environment, urging them to engage in a reciprocal relationship that nurtures both the individual and the natural world. Spirituality and nature are the ideal mixture for humanity which can bring them to the stable future..

In her poetry, Mary Oliver often discusses the notion of the human point of view regarding nature. She breaks the human superiority over nature and embraces the unity with nature, and urges her readers to find their empathy beyond the centered perspectives. In "Humpbacks," she describes the magnificence of whales swimming in the ocean:

" its spirit
longing to fly while the dead-weight bones
toss their dark mane and hurry
back into the fields of glittering fire
where everything,
even the great whale,
throbs with song. (Oliver, Humpbacks 4-10)

In the Humpback whales, Oliver shows the wisdom and the perspective of the whales. Non- Human being are being presented to readers in their full abilities and intelligence. Oliver encourages readers to recognize the value and inherent worth of all life forms, by portraying the natural world as wise and sentient, prompting a more compassionate and responsible approach to the environment. Mary Oliver's poetry defies the rigid boundaries between humans and the natural world, emphasizing the interconnectedness and shared experiences of all living beings. Through her evocative language and imagery, she creates these lines, inviting readers to identify with non-human entities and recognize the intimate relationship between humans and the environment. Oliver's poetry serves as a powerful catalyst for contemplating our place within the natural world and nurturing a sense of reverence for all life forms by promoting empathy and shared responsibility.

Mary Oliver's uses evocative imagery, which enables her to convey her concerns about environmental degradation and its consequences in a powerful way. In her poem "Black Oaks," Oliver paints a vivid picture of an ancient tree and its potential fate. She embodies the soul of nature and the soul of the oak tree and expresses the natural wisdom. Through her lines, Oliver shows nature's perspective of life and the world:

" Today is a day like any other: twenty-four hours, a
little sunshine, a little rain.
Listen, says ambition, nervously shifting her weight from
one boot to another — why don’t you get going?
For there I am, in the mossy shadows, under the tree".
(Oliver, "Black Oak" 8-10)

Through these lines, Oliver creates a strong visual image of the black oaks leaning over the path, embodying the wisdom and resilience of the natural world. By intertwining herself with the trees, she highlights the connection and interdependence between humans and the environment. However, this image of the leaning trees also suggests a vulnerability, leading readers to contemplate the potential loss and the consequences of environmental degradation.

Oliver concerns of the ecosystem is embodied in many lines in various works of her own. The reader can also mark her environmental concerns in her poem "The Fish". In this poem Oliver expresses firstly how the human actions befall the creatures of nature. The fish

as soon as it caught and exposed to the air dies. On the other hand we can understand the uniting notion between the fish and Mary Oliver " I am the fish, the fish glitters in me;" (14) and how the force of nature is embodied in the souls that are entangled together. The call to go back to the water shows the effects of the natural world on humans. Mary Oliver's vivid and poignant imagery vividly brings to life the destructive effects of human behavior on the environment. Mann (2004: 20) believes that Oliver and the fish become one and the same and this makes the poet concludes the poem with happiness and joy. In her poem "The Ponds," she explores the encroachment of civilization on once-pristine natural landscapes, using striking imagery to underscore the loss and consequences of environmental degradation.

In "Don't Hesitate" poem, Oliver shows the impact of human intervention on the natural world, as she states, " life has some possibility left. Perhaps this is its way of fighting back,." (7) The short and powerful line here signifies the awareness of the natural environment of its degradation. This poem also emphasizes that human beings are the source of the destruction, it speaks directly of the relationship between humanity's actions and the unhappiness of the world. Through these short lines the reader can sense the impact of the human actions on the ecosystem and how the damage is a serious issue that needs to be confronted.

Oliver does not express her concerns through anger and threats, she presents the beauty of nature and the ecosystem so that her readers fell the importance of not losing this beauty and also the significance of protecting the realm of nature. In her poem the " Swan" she celebrates the beauty of this bird admires its movement: " Did you see it, drifting, all night , on the black river….. Did you see it in the morning, rising into the silverly air—An armful of white blossoms" (1-3)

She also uses this opportunity to comment on the human realm. Whenever she speaks of the beauty of the ecosystem Oliver tends to speak of the depressed souls. She connects the human misery with the separation with the environment, and rises the natural life as the solution and the inspiration to end all the human loneliness. "And have you too finally figured out what beauty is for?,,,,,And have you changed your life?" (14-15)

Mary Oliver's skilled use of imagery not only conveys her concerns about environmental degradation but also evokes empathy and emotional responses from her readers. By creating powerful and evocative images, she elicits feelings of sadness, urgency, and concern for the natural world. In her poem "White Owl Flies Into and Out of the Field," Oliver employs vivid imagery to depict the vulnerability of endangered species and threatened ecosystems. She writes,

And then it rose, gracefully,
and flew back to the frozen marshes,
to lurk there,
like a little lighthouse,
in the blue shadows – (19)

This image of the owl appearing suddenly, delicate and ethereal like an eyelash in the dark, portrays a sense of fragility and impermanence. Oliver emphasizes the beauty of this fragile creature and its magnificent light that appears to the observer as "Buddha" or a holy angel.

that we are instantly weary
of looking, and looking, and shut our eyes,
not without amazement, (27)

The beauty of the ecosystem attracts the eyes of the observer and it's hard not to notice the diversity of its rhythm. She repeatedly emphasizes the transcendent coming and going of this creature and the affect it made on the observer to the point that she is " out of our bones." As a metaphor for the silent moment of appreciation to this beauty. This image fosters empathy in readers, encouraging them to consider the plight of endangered species and their struggle for survival. By evoking emotions of sadness and concern, Oliver prompts readers to reflect on the impact of human actions on the natural world and the urgent need for conservation and preservation.

The use of imagery in Oliver's poetry evokes a sense of urgency to protect the environment. In "Wild Geese," she writes, "Meanwhile the world goes on. / Meanwhile the sun and the clear pebbles of the rain / are moving across the landscapes." (7-9)

Oliver expresses the movement of nature even while the destructive force is still working against it. The image of the sun and rain is a motion image that shows the progress and the motion, which is an opposite force of the human destructiveness. This imagery gives a feeling of urgency, reminding readers that while the world continues to function and evolve, the destructive impact of human actions cannot be ignored. It calls for immediate attention and action to preserve the natural world before irreversible damage is done. Oliver's skilled use of imagery serves to convey her concerns about environmental degradation and evokes empathy and emotional responses from her readers. By creating powerful and evocative images that highlight the vulnerability of endangered species and the urgent need for preservation, she assumes a deeper connection between readers and the natural world. Oliver urges readers to reflect on their responsibility, through her imagery, for preserving the environment and inspires a sense of urgency to take action.

Another feature of Oliver's imagery it creates the sense of responsibility and urgency in her readers. She pushes the reader to reach his highest point of connection with nature, through surrounding him with vivid imagery from the environment. In her poem "When Death Comes," Oliver's imagery provokes contemplation and encourages readers to recognize the urgency of their actions. She states, "When it is over, I want to say: all my life / I was a bride, married to amazement." (21-22) the connection between humanity and the ecosystem represented by this image. The martial bond shows the importance for both parties and how it is not a normal connection. The ecosystem is the source of amazement and awe for humanity and they should preserve and protect. Oliver emphasizes the commitment and devotion required to cherish and continue with this relationship by using the metaphor of marriage. The power of the image lies in its specific call for engaging and preserving the environment. As if the poet is telling her readers that this magnificent beauty can only be preserved by making an eternal connection and take serious measures to protect this amazement realm. Those who should protect the environment are humans, because they are the only creatures who understand its beauty. The humans role in the ecosystem is the protector of the system. And the most important issue she emphasizes is to reconsider their actions towards nature which damages the natural world. The readers feel her notions and sense it through the expressions she makes toward this connection between humanity and nature.

Oliver also cherishes the diversity and balance of the ecosystem and inspires readers to value and protect this diversity. Through her observations which are rich with interconnections with the environment she urges her readers to follow and engage with the natural world in the same manner. In "The Summer Day", she implores some questions and remarks about life itself . She asks, "Tell me, what else should I have done? / Doesn't everything die at last, and too soon? / Tell me, what is it you plan to do / with your one wild and precious life?" . (18-19) the questions she rises are a direct wake-up call for humans to

embrace the beauty and fragility of all living creatures. All parts of nature are connected by the same path which leads eventually to perishing, which should have been the force that unities all the creatures. Emphasizing the certain demolition of the living creatures rises the issue of the importance of protecting it. The certain death evoke the urgency of taking an action toward protecting the beauty and diversity of life. The readers are being exposed to their role and their destiny which should allow them to contemplate on the responsibility they have toward life. Oliver asks her readers about their intentions and their level of awareness about the " One Precious Life". Every single life is being celebrated individually, and on each life lies the responsibility of protecting the natural world. The importance of actively participate in the protection of the environment is highlighted in Oliver's work. The diversity of beings are being connected in one cause which is finding the path to be connected with nature. Oliver encourages her readers to protect the natural world by using her imaginative verses and enchanting language which makes her readers think of the consequences of their actions and the power of destruction it contains upon nature. The natural life, which is shown as short and fragile, requires the care and protection of humanity in order to continue its production of beauty.

Oliver's poetry supports a more deep and cherished relationship with the environment. She encourages her readers to engage with the natural world so they can feel the connection with this realm. In the " Morning Poem" she welcomes the readers into the beauty of the nature and its magnificent landscape by saying "Every morning / the world / is created." (1) This transformative nature of life is continuity renewed each day with it a new opportunity for humans to discover their connections with it. Oliver remarks that the world is being created each morning which shows that humans who are part of this natural world are also being renewed and given the opportunity to renew their relationships with nature. The sense of respect and admiration toward nature is transformed to the reader through this transformative image of the world.

We can find another emphasize on the relationship with nature in her poem the "Wild Geese":

You do not have to be good.
You do not have to walk on your knees
for a hundred miles through the desert, repenting.
You only have to let the soft animal of your body
love what it loves." (1-2)

These lines show the true repentance of humans from another perspective. Their repent should be found in their connection with nature. Celebrating the inner connection with nature which is the source of what gives them joy and fulfillment. The intimate relationship with nature guides them to a better understanding of their path. Oliver's poetry inspires the readers to follow their bonds with nature which will guide them toward the stable world of happiness. The interconnection with nature guides humanity not only for a better environment but also for a better version of themselves too.

4. Fostering Environmental Stewardship and Activism

Through her poetry, Mary Oliver awakens in us a sense of awe and reverence for the beauty of the natural world. She reminds us of our responsibility to protect and conserve it for future generations. Her words encourage us to be aware, to take action, and to truly see the world around us. Oliver's poems foster environmental stewardship and activism by inspiring us to embrace our connection to nature and to take on the important task of caring for our planet. Oliver's poetry embraces the beauty of nature and shows the connection with

nature, which allows the reader to meditate upon his actions and their impact. These images let the reader experience the emotions of an activist. The urge to protect and preserve the balance of nature is being given to the reader in her lines.

Mary Oliver's Pulitzer Prize Winning collection, *American Primitive* indeed fosters environmental stewardship and activism through its exploration of the natural world and the interconnectedness of all living beings. The title poem "In Blackwater Woods" Oliver explores the joy of observing nature:

" everything
I have ever learned
in my lifetime
leads back to this: the fires
and the black river of loss
whose other side
is salvation,." (5-7)

This vivid imagery emphasizes the deep connection between nature and the observer, evoking a sense of awe and wonder. She goes on to describe which suggests a profound empathy and understanding of the environment. By inviting readers to experience these moments of connection with nature, Oliver encourages them to form a personal bond with the natural world. This emotional connection provides the foundation for her call to action, motivating readers to actively participate in environmental initiatives and work towards a sustainable future.

One of the main themes in this collection is the deep connection between humans and nature. Through her vivid and introspective descriptions of the natural world, Oliver invites readers to develop a sense of awe, appreciation, and responsibility towards the environment. For instance, in the poem "Hummingbird," Oliver beautifully captures the delicate beauty and energy of this small creature, encouraging readers to pay attention to the extraordinary details and marvel at the wonders of nature. By creating an emotional bond between the reader and the natural world, Oliver prompts us to see ourselves as a part of it and, consequently, to protect it.

Mary Oliver inspires her readers to take responsibility in the protection of the natural world. Her lines do not blame but shows the true form of nature as it is fragile and in serious need of protection. It is her way of sending an alarm to humanity to engage in the preservation measures. She calls for a better choices made by humans regarding nature. Her verses serve as a path for humanity to find their connections with the natural world which will eventually be their guidance toward a sustainable and positive environment. The human beings are capable of preserving the planet by considering their actions and its consequences. Every individual possess the ability to protect the natural world ant the beauty of nature.

Conclusion

Mary Oliver's poetry possess the qualities of a postmodernist poet. It urges the reader to break the boundaries and find their connection with the environment. Her language, imagery and connection with nature inspires her readers toward sustainability. The stable relationship she advocates is her message that encourages her readers to follow. Her readers experience with her the stableness of connecting themselves with the diversity of nature. She observes the forgotten realm of the natural world and celebrates it in a profound way which leads her readers to be influenced by her view of the environment. The connection with the environment is a crucial theme in the postmodern literature. Preserving the natural world is one of the things Oliver deeply advocate through her poetry.

Oliver's use of imagery is vivid and realistic. She deliberately chooses her images from the natural world and make her readers experience close observation of the tiniest and most magnificent natural creatures. Her imagery delivers the sublime and beautiful force of nature, and invites her readers through a journey with her in this realm. The images she uses are sensed and seen through her eyes which magnifies the simplest daily natural events and picturing them in their glory. A passionate imagery reaches into the hearts of her readers and allows them to feel their connection with nature through her lines. Moreover, these images serve not only to show the beauty of nature but also to expound the preservation of the natural world. Oliver invites her readers to her verses so as to transcend them from the materialistic reality to a more natural reality through connecting with nature as well as advocating the preservation of the environment and finding the sense of sustainability with the natural world.

Mary Oliver's poetry remains a standard in the realm of postmodern American environmental poetry. Her deep connections with nature, masterful use of imagery, and inspiration towards sustainability position her as a celebrated poet and environmental supporter. She compels readers to develop a renewed sense of wonder, empathy, and responsibility through her work, towards the natural world, ultimately empowering them as active participants in the preservation of our planet.

BIBLIOGRAPHY

Primary sources:

Oliver, Mary.(2000) Winter Hours. Mariner Books, Houghton Mifflin Company, New York.

_____ . (2006). *Owls and other fantasies: Poems and Essays*. Beacon Press.

_____ .(1983). *American primitive*. New York. Little, Brown.

_____ . (1979). *Twelve Moon*. Little, Brown.

_____ . (2010). *Swan: Poems and Prose Poems*. Boston. Beacon Press.

_____ .(2004). *Wild Geese*. Bloodaxe.

_____ .(1992). *New And Selected Poems*. Beacon Press.

_____ .(1965). *Devotions. The Selected Poems of Mary Oliver*. Penguin.

Secondary sources:

Bazregarzadeh, Elmira. (2023) Affective Turn or Ecological Turn: Mary Oliver's Poetry Revisited. ANAFORA X 1, 109–125 https://doi.org/10.29162/ANAFORA.v10i1.5

Davis, Todd. (2009) The Earth as God's Body: Incarnation as Communion in the poetry of Mary Oliver. Christinanity and Literature, Vol. 58, No.4 Summer

Gale, C. L. (2016). "Introduction: to *A Study Guide for Mary Oliver's" Wild Geese"*. Gale, Cengage Learning.

Mann, T. W. (2004). *The God of Dirt: Mary Oliver and the Other Book of God*. Rowman &Littlefield.

Mead, Rachael. (2016) The Sixth Creek Exegesis: The Home as Habitat –Writing and Protecting the Local. Thesis submitted for the Doctoral degree to the University of Adelaide.

Rosa, Mariana. (2015) Bridging Opposites: An Ecocritical Approach to Mary Oliver's Poetry. FRAME Jouranal of Literary Studies. Sep.. 26.2. 119-129

Shildrick, Margrit.(1997) Leaky Bodies and Boundries: feminism, Postmodernism and Bioethics. Routledge,.

Zona, Kirstin Hotelling.(2011) "An Attitude of Noticing": Mary Oliver's Ecological Ethic. Interdisciplinary Studies in Literature and Environment, Vol. 18, No. 1 (Winter), pp. 123-142 https://www.jstor.org/stable/44086932

Authors Information:

Hussein Kadhum Alaskari (Assistant Professor) is is currently working at the Mustansiriyah University. His research interests are modern poetry, postmodern poetry and post-colonialism.

ORCID: https://orcid.org/0000-0002-1943-2175

Email: husseinkch@uomustansiriyah.edu.iq

Mohammed Yahya Sahib Alhgam (Assistant Lecturer in Poetry) is currently working at the Mustansiriyah University. His research interests include the modern poetry, postmodern poetry and literary criticism.

ORCID ID : https://orcid.org/0009-0006-9848-5270

Email: mohammed.yahya@uomustansiriyah.edu.iq

THE CHALLENGE OF POSTHUMANISM AND TRANSHUMANISM IN FRANCESCA TELENTI'S THE UNCANNY VALLEY

Khawla Muzahim Ali
Instructor, English Department, College of Arts, Al-Iraqia University

Abstract: Artificial intelligence (AI) and robotics have transitioned from speculative concepts in science fiction to tangible entities capable of reshaping societal landscapes. The convergence of human and machine realms is increasingly blurred owing to swift technological advancements. Francesca Telenti's theatrical work, "The Uncanny Valley," delves into this complex domain, fostering dialogues on the ethical implications and outcomes associated with the pursuit of posthuman or transhuman futures. This examination inspects the challenges presented by posthumanism and transhumanism as depicted in Telenti's play. The impact of digital technologies on modern artistic expression and cultural creation is indisputable. In the realm of performing arts, technology has significantly altered the interaction with audiences and narrative development, providing a platform for exploring current dramaturgical methods.

Keywords: The Uncanny Valley, Artificial intelligence (AI), digital technologies, artistic expression

" An inventive cybernetic fairy tale staged with poetic grace"
Rachel Kerry

1. HISTORICAL BACKGROUND

The term "robot" was initially introduced in 1920 within Karel Čapek's play "R.U.R (Rossum's Universal Robots)" (Čapek & Novack, 2004). Within the narrative of the play, the term "robot" does not refer to a mechanical being, but rather denotes an artificial and synthetic human designed for industrial work. The integration of robotic technology into the realm of performing arts signifies the convergence of traditionally distinct disciplines. This fusion of science, engineering, and the arts serves as a reflection of societal progress and can also be viewed as a critical examination of these advancements. In the latter part of the 20th century and the early years of the 21st century, there was a notable increase and broadening of robots' involvement in the arts, particularly within the realm of performing arts. This trend has been characterized by a heightened focus on the independent capabilities of robots and their ability to engage in social interactions with humans. Masahiro Mori (2012) explores the impact of human-like features in robots on eliciting human empathy, as discussed in the theory of the Uncanny Valley. This theory posits that as robots closely resemble humans, individuals may experience feelings of aversion towards them due to the unsettling nature of their likeness. The emotional bond established between humans and robots plays a significant role in the dramaturgical aspects of the performing arts. This connection is pivotal in shaping narratives that revolve around themes of servitude and companionship, depicting robots as either allies or adversaries.

The British company Engineering Arts is also involved in creating commercial robot actors like the Robot Thespian, which can be rented out. The extent to which these practices will grow in the future is uncertain, but if they do, it could have notable implications for theater. This might result in a uniformity of robot performers, potentially restricting the creative exploration of robots in performances and diminishing opportunities for

collaboration between artists, scientists, and engineers. The robot's performance was designed to enhance social interaction by incorporating elements of theatre and performance theory. More specifically, it drew inspiration from Richard Schechner's seminal work in performance theory. Schechner, a pioneer in the field of Performance Studies, reshaped the landscape of theatre by redefining performance through a fresh interpretation of rituals, play, social dynamics, and everyday activities. Performances are considered actions in performance studies, which places a strong emphasis on behavior in four key aspects. Firstly, behavior is the main focus of study in performance studies. Secondly, there is a close connection between studying and engaging in artistic practices. Thirdly, fieldwork, particularly participant observation, is utilized to understand different cultures. Lastly, performance studies actively participates in social practices and advocacy efforts. (Schechner 2013, p. 1-2)

2- Posthumanism and Transhumanism Visions: Rethinking Humanity on the Stage

Technological progress continues to push the limits of human experience. Drama and theatre offer a distinct avenue for investigating these changing paradigms, specifically in the context of posthumanism and transhumanism. These two philosophical ideologies in modern theatrical works, scrutinizing the ethical and existential dilemmas they present regarding the trajectory of human civilization. Throughout history, humans have been closely connected with technology, starting from the creation of the wheel to the development of artificial intelligence. Innovations and tools have continuously influenced our perception of both ourselves and our environment. Recently, the ideas of posthumanism and transhumanism have gained significance as ways to explore the potential fusion of human and machine. Posthumanism challenges the conventional understanding of what it means to be human, suggesting that advancements in technology could lead to a future where humans undergo significant changes that merge biological and artificial elements. Transhumanism, a subset of posthumanism, specifically looks at how technology can be utilized to surpass current human constraints like illness, aging, and cognitive limitations.

Posthumanism: Deconstructing Humanity

Posthumanism is a comprehensive intellectual movement that offers a critical analysis of the traditional humanist concept of an independent and self-contained human subject, as articulated by Hayles (1999). The argument presented is that humans are not static beings, but are shaped by continuous interactions with technology, culture, and the environment. Posthumanists such as Katherine Hayles highlight the growing fusion of technology with human bodies and minds, leading to a blurring of the limits of biological and artificial elements. Donna Haraway, a notable scholar in the field of posthumanism, introduces the notion of the cyborg, which represents a hybrid entity that integrates elements of both human and machine (Haraway, 1991). Posthumanism emphasizes the drawbacks of anthropocentrism and advocates for a broader perspective that acknowledges the interconnectedness of all living beings (Braidotti, 2013). Posthumanism highlights the ethical considerations associated with advancing technologies, particularly those that prompt inquiries into the essence of humanity. An example of this is the advancement of artificial intelligence, which sparks concerns regarding the possibility of machines exceeding human intelligence and challenging the distinction between human and non-human entities (Bostrom, 2014).

Transhumanism: Humanity Augmentation

Transhumanism differs from posthumanism in its support for actively improving human abilities using technology. Proponents of transhumanism argue that progress in genetics, artificial intelligence, and nanotechnology can help address issues like illness, aging, and cognitive decline. This quest may result in the development of a "transhuman" condition, in which individuals are enhanced beyond their existing biological limitations. Advocates such as Nick Bostrom stress the moral obligation to seek these improvements, suggesting that they could reduce suffering and enhance human capabilities (Bostrom, 2003). Transhumanists imagine a future in which humans can surpass the limitations of aging, illness, and cognitive restrictions by utilizing technologies such as genetic modification, brain-computer interfaces, and sophisticated prosthetics (Fukuyama, 2002). The quest for human enhancement is motivated by a wish to enhance human capabilities, leading to a state known as "transhuman."

Posthumanism and transhumanism present differing yet interconnected viewpoints on the future of humanity in a technology-driven world. Posthumanism calls for a critical reassessment of human identity and the ethical implications of technological integration, while transhumanism emphasizes the potential advantages of using technology to enhance human abilities. These contrasting stances offer a valuable framework for discussing the direction of human development and the impact of technology on our future. As technology progresses rapidly, a thoughtful and balanced conversation that considers both posthumanist and transhumanist perspectives is essential to ensure that technology benefits all of humanity.

uncanny valley

In 1970, Masahiko Mori, a robotics researcher, introduced the concept of the "uncanny valley." Mori's theory suggests that as a robot's appearance becomes more human-like, there is an initial increase in familiarity and empathy. However, once the robot reaches a point of near-human resemblance, there is a sudden decline in empathy, leading to feelings of unease and repulsion. This phenomenon is believed to be caused by the noticeable imperfections in the robot's appearance as it approaches human likeness. The concept of the uncanny valley is not limited to robotics but also applies to areas such as animation, CGI characters, and medical prosthetics. Any entity that closely resembles a human but falls short in some aspects can evoke this unsettling response.

Originally named *The Uncanny Valley*, the play was later changed to The Immortal when the playwright found out that another play with the same title was being performed in New York in October 2014. This particular play is unique in that it features a RoboThespian as a significant actor in the production. Talenti's work demonstrates the potential for a machine to outperform a human without being adversarial. The production in question is recognized as one of the rare instances worldwide where a RoboThespian is prominently featured as a key actor in a theatrical performance. The demand for technological solutions has increased, bringing with it the challenge of autonomy and control, which is considered a key aspect of humanist philosophy (Nida-Rumelin 17). Humanists argue that human distinctiveness from machines lies in capacities such as sentimentality and sociability, with responsiveness being viewed as indicative of cognitive and moral capabilities. This trait enables individuals to use their intellect to regulate their actions and responses to external stimuli, considering not only sensory input but also the potential outcomes of their behavior. Humanists assert that these qualities underpin human superiority, advocating for the integration of digital assistance in daily activities while emphasizing the importance of human essence and centrality despite the increasing presence of machines and robotics in everyday life.

Transhumanist scholars believe that by transferring our cognitive functions to non-biological entities like computers or robots, humans can surpass the constraints of their biological brains. FM2030 predicts that achieving cyber-immortality by moving brain content to a non-biological entity will likely be possible by the late 2030s. According to the transhumanist researcher Kurzweil, it is anticipated that individuals will exist as software-based entities, residing on the internet and manifesting physical forms as required or desired, such as virtual bodies within various virtual reality environments(324). Consequently, humans are envisioned to retain their physical bodies while simultaneously transforming into adaptable representations of their intellect. Transhumanist inquiries revolve around the feasibility of achieving immortality by relinquishing human characteristics, and the potential transformation of humans into non-human entities upon attaining cybernetic immortality (Drozdek 11).

The discourse of Transhumanism is characterized by its perceived ethical superiority and compassion, qualities that proponents argue are lacking in cyborgs and robots. An illustration of this is the attribution of the term "humane" to actions that are non-violent or non-cruel, often used interchangeably with this term. The discourse tends to emphasize the triumph of humanity over machines when discussing their potential rivalry, particularly in the context of safeguarding humanity against existential threats. Within the framework of Transhumanism, individuals are viewed as not yet Posthuman, but are believed to be progressing towards this state through the utilization of technology and the profound confidence placed in its transformative capabilities. In theory, technology is leading to the evolution of the human into what is known as the Posthuman, characterized by a dualistic functioning as a hybrid entity or cyborg. This transformation involves the integration of immaterial data-driven cognition, essentially replacing the traditional concepts of the mind or soul, alongside a physical prosthetic body (LePage 138). In her book "How We Became Posthuman" (1999), N. Katherine Hayles argues that information and cognition are prioritized over the physical body, which she sees as a non-intelligent entity. This perspective allows for the preservation of the human subject's identity through a technologically advanced Posthuman form, contrasting with the previous approach of cryonics for achieving immortality by preserving the physical body. This is distinct from Digital Immortality, which allows individuals to remember deceased individuals by accessing their accounts, viewing their photos, or interacting with virtual representations of them such as holograms or virtual humans. Hayles's idea of Posthumanism is concerning to some because she suggests that humans may lose their dominant position and be replaced by cyborgs. She argues that Posthumanism blurs the lines between physical existence and digital simulation, as well as between cybernetic mechanisms and biological organisms(3). Posthumanists believe that human nature can be enhanced through technology such as computer and bioengineering, artificial intelligence, and Radical Life Extension, potentially leading to cyber immortality.

The use of cyborgs or robots that resemble humans for replacing humans instead of just helping them has created numerous opportunities in various industries. While robots have been assisting with repetitive tasks in fields like agriculture, construction, hospitality, and healthcare for some time, their presence in the art world has been limited. This is because artistic fields demand originality, uniqueness, and rely heavily on individual creativity. Thanks to advancements in Artificial Intelligence, RoboThespians were developed for entertainment purposes. These life-sized humanoid interactive robots are designed for theatrical performances, capable of playing pre-recorded sequences or generating their own routines using a variety of pre-programmed features like poses, sound effects, eye graphics, body movements, and multilingual text-to-speech capabilities (Bogue 670). RoboThespians are robotic actors created by Engineered Arts, a company from the UK. They are equipped

with a variety of expressions, greetings, songs, and movements. Engineered Arts collaborates across disciplines, involving artists and computer engineers, to produce these entertainment humanoids.

The RoboThespian used in The Uncanny Valley was initially owned by the Department of Computer Science at UNC Chapel Hill, where Talenti, a film production professor, conducted research on the robot's abilities and used her findings as inspiration for her play. The play delves into a scenario where a young man named Edwin agrees to take part in a study where his mind is transferred into a robot named Dummy in return for riches and a good reputation. Through Artificial Intelligence, Dummy replicates Edwin's essence, resulting in an enhanced version of him. As the story unfolds, the audience is left to ponder whether this pursuit of cyber-immortality by creating a duplicate or an Avatar is a realization of the dream of eternal life or a pact akin to Faust's bargain. The dramatist states on the play‘s website “I am convinced that we will blend with machines; yes, the singularity is right around the corner … who among us will be the first immortal?” (https://uncannyvalleyplay.com/).

The Uncanny Valley is involving two human actors and one robotic performer. Written by Francesca Talenti, this innovative play delves into the ethical considerations surrounding the convergence of human cognition and artificial intelligence. Through a blend of horror and humor, the production offers a thought-provoking examination of the vulnerability of the human spirit. The play main theme is presented in the question : “What do we gain in our quest for immortality? What might we lose? Is technological progress the product of free will, or a Faustian bargain?” Young Edwin, plagued by a computerized doppelganger, volunteers to participate in a study conducted by the enigmatic Professor Southcott. Edwin's contract promises him fortune and a clean slate in exchange for uploading his mind into Dummy, an artificial intelligence-powered robot that can replicate Edwin's being. The play suggests that achieving cyber-immortality by merging with robots and transforming into a powerful machine free of disease and death may initially be viewed negatively, but it will eventually gain acceptance among the general public. Talenti's play distinguishes itself from earlier Humanist/Transhumanist writings by introducing Dummy, a robot. Her character deviates from the traditional evil robot archetype seen in previous works of art.

Talenti's play distinguishes itself from other Humanist/Transhumanist writings by introducing Dummy the robot in a unique way. Her character contradicts the common evil robot motif seen in older works of art. When Edwin first meets Dummy, he informs him that he is being investigated for fraud. He claims that another person who looks exactly like him is popping up everywhere on social media and using his name to steal his online identity. This evil duplicate engages in drinking, drug use, posting topless photos, purchasing a sex robot, and using a stolen credit card, prompting others to unfriend Edwin as they mistake him for his evil double. Dummy offers to assist Edwin by recovering his online identity in exchange for his participation in a study in which he would inhale NERVS on a daily basis to stimulate his automatic recall. Wearing Google eyewear allows Dummy to collect data on his regular activities. Dummy clarifies that Professor Southcott and his group are searching for his soul rather than just his appearance or movements. "Just imagine that we (the experimental team) can keep you alive forever," he says (Talenti 17). The Vitruvian Man, a drawing by Leonardo Da Vinci that is mentioned as to represent the link between the human form and the universe in quest of Man's soul, is mentioned. In return for money and the opportunity to clear his image, Edwin consents to the 24-week experiment. The contract is signed in blood in a Faustian reference13, as Edwin stabs himself in the flesh and signs it with his gushing finger. In order to represent how man rejects his humanity and body in search of a higher self—his duplicate, or avatar—the playwright employs a popular literary

ritual. Talenti's play uses Gutenberg's printing press as a metaphor for how people perceive the use of cyborgs/robots today. According to Dummy, Johann Fust, Gutenberg's business partner, was accused of witchcraft and imprisoned for facilitating copying after the French court discovered letter-for-letter similarities between bibles. Some even thought he was in league with Satin, and his grandson changed his name from Fust to Faust. According to Dummy, technical improvements have faced significant resistance (Telenti 47). The reference is extended in Posthumanist writings showing that any invention that is ahead of its time is perceived as unnatural or even demonic at the beginning but is soon accepted by the masses once they grow accustomed to it and get to know its advantages:

EDWIN (peers closer): You – you kind of look like me … and it‘s creepy

DUMMY: People say that. We hope you will get used to it (13).

Technology promotes freedom and the ability to envision new possibilities. The intermediate stage that some people go through is the boundary between rejection and adopting the plausible notion that humanity can transcend its limitations. Talenti presents the character of Atropos, who represents common people throughout this transitional period. She is someone who, according to Dummy, thinks that a biological person's soul is distinct and limited in time. It hurts her to see it replicated (Talenti 49). Man (Edwin) and Machine (Dummy) discuss the "soul" subject. Edwin characterizes it as "something that connects us all - and when we die, it goes back to something big and universal" (49). Dummy continues like a huge iCloud, with every data bit connected meaningfully (50)! The comparison between Heaven and iCloud for robots is both humorous and accurate. When comparing a robot's immaterial data-based cognition to a human's soul, iCloud serves as the source and destination for data. Considering that Dummy is a RoboThespian designed to appear in a play rather than a human actor portraying a robot, viewers are actually seeing a digital revolution in presentation. They witness an anthropomorphic robot created in the likeness of Man14 as the power of technology is unveiled before their very eyes.

The mirroring or doubling process ends. The merger is complete, and what was previously personal is now shared and networked. After the experiment, Edwin mentions a double that his friends and lover see. Many people like the double of Edwin above the original. He tells Dummy, "I used to have an evil twin and now it's like I have a perfect twin, one that is much better than me." (55) Dummy reveals that he has been recreated. The avatar in question is Edwin's duplicate. He is governed by Dummy, his soul, who plays the role of his body: he is us forever. You will not die‖ (58). Dummy's face swells and becomes covered with blood as Edwin begins to kick the trash, scream, fall to the ground, have convulsions, and beg Dummy to end the experiment. Dummy refers to Edwin as "my friend. My very soul" and expresses that there is no purpose in living if it causes him misery. He begins destroying the data and hence their avatar. The playwright's choice of an ending in which Dummy does not oppose Edwin demonstrates that there is no need for individuals to be afraid of technology, as it can provide a beneficial and long-lasting version of life without turning against them. She proposes using this advancement for humanity's benefit, as unity is inevitable.

To conclude, While some transhumanists believe that technological breakthroughs might help people overcome their limits and become more capable, Telenti's play raises questions about the possibility of dehumanization. The protagonists' reliance on the robotic duplicates and their blending of human and machine memories point to a concerning trend in which technology may eventually take the place of real interpersonal relationships and emotional closeness. This paradox of dehumanization draws attention to the possible risks associated with depending too much on technology to meet our emotional needs. The play invites us to evaluate how technology advancements affect our sense of self. As the

protagonists wrestle with the possibility of human augmentation or connection with advanced AI, they are forced to confront issues of identity. Explain how a particular individual deals with their identity in the light of posthuman or transhuman technologies. This character's journey emphasizes the difficulties of defining oneself in a world where human and technological capabilities are beginning to converge. The Uncanny Valley is a location on the psychological map of humans as well as a nascent area of theatrical exploration of novel narratives, performative ideas, and technological advancements. Robot Thespians have a lot of promise to advance theatrical performance in interesting ways. The ability to effectively use modern technology that has been adapted for stage performance is still, for the most part, in its infancy. It's necessary to experiment with dramatic storytelling and potential production designs, but not at the expense of close relationships. This is where art and science meet to form a vivid compass for navigating beyond the uncanny valley.

BIBLIOGRAPHY

Bogue, Robert. 2022. _Robots in Entertainment‘, Industrial Robot: the International Journal of Robotics Research and Application Volume 49. Number 4. 667–671.

Braidotti, R. (2013). The posthuman. Polity Press.

Bostrom, N. (2014). Superintelligence: Paths, dangers, strategies. Oxford University Press.

Bostrom, N. (2003). Future justice: Philosophical essays. Oxford University Press.

Čapek, K. & Novack, C. (2004). R.U.R. (Rossum's universal robots). Penguin Books, London.

Fukuyama, F. (2002). Our posthuman future: Consequences of the biotechnology revolution. Farrar, Straus and Giroux.

Hayles, N. K. (1999). How we became posthuman: Virtual bodies in cybernetics, literature, and informatics. University of Chicago Press.

Haraway, D. J. (1991). A cyborg manifesto: Science, technology, and socialist-feminism in the late twentieth century. Simians, Cyborgs and Women: The Reinvention of Nature (pp. 149-181). Routledge.

Mori, M. (2012) The Uncanny Valley. https://ieeexplore.ieee.org/stamp/stamp.jsp?tp=&arnumber=6213238. (retriecved 16 March 2020)

Mori, M. (1970). The uncanny valley [K. F. MacDorman & T. Minato, Trans.]. IEEE Robotics and Automation Magazine, 19(2), 11-17.

Nida-Rümelin, Julian. 2009. ‘Philosophical grounds of humanism in economics‘ in Heiko Spitzeck (ed.). Humanism in Business. Shiban Khan, Ernst von Kimakowitz, Michael Pirson, Wolfgang Amann. Cambridge University Press. ISBN 978-0-521-89893-5.

Kurzweil, Raymond. 2005. The Singularity Is Near, when Humans Transcend Biology, New

Drozdek, Adam. 2015. _on Cyberimmortality‘, Analiza i Egzystencja 31, 5-19 ISSN 1734-9923

Hayles, N. Katherine. 1999. How We Became Posthuman: Virtual Bodies in Cybernetics, Literature, and Informatics, Chicago / London, The University of Chicago Press.

LePage, Louise Emma. 2012. _Beyond Character: a Post/humanist Approach to Modern Theatre.‘ PhD Dissertation presented to the Department of Drama and Theatre at Royal Holloway College, University of London.

Schechner, Richard and Sarah Brady. “Performance Studies: An Introduction.”. Oxon: Routledge, 2013.

Talenti, Francesca. 2014. The Immortal.

https://newyorktheatrereview.blogspot.com/
https://robottheatre.co.uk/robot-performances/
https://uncannyvalleyplay.com/

AN OVERVIEW OF SONG DUBBING IN THE ARAB WORLD: A CASE STUDY OF "WE DON'T TALK ABOUT BRUNO" LYRICS FROM ENCANTO

Rafal Ghazi Rasheed
Instructor, College of Arts, Department of Translation, Al-Iraqia University

Abstract: The landscape of audiovisual translation has changed significantly in this era of globalization due to advances in digital technology. The aim of this study is to analyze the translation procedures used in translating a song of Walt Disney's Animated Musical Movies; namely "We do not talk about Bruno" from the American computer-animated film "Encanto "Family Madrigal" into Arabic language. Methodologically, this study applies a comparative analysis framework developed by Schjoldager et al. (2008) to investigate the procedures used in translating the song into two varieties of Arabic language, i.e. Egyptian Arabic and Modern Standard Arabic. The research seeks to uncover both similarities and differences between the two translated versions through a descriptive qualitative analysis. Initially, the findings for the two versions of the Arabic translation show that of the four procedures analyzed in this study; Direct Translation, Adaptation, Paraphrase, and Deletion, "direct translation" is the most frequently used in both versions, although it was used much more in the Modern Standard Arabic variety than in the Egyptian Arabic variety, showing a predominant adherence to the source text as albeit at the expense of sacrificing certain artistic nuances. While the translation into Egyptian Arabic emphasizes fidelity to the target text, it effectively adapts the essence of the source material. Prominent procedures like direct translation, adaptation, paraphrase, and deletion emerge respectively as prevalent procedures employed in the dubbing process of the song. It sheds light on the predominant procedures employed and the subsequent ramifications stemming from their widespread use, thus offering significant contributions to our understanding of the Audiovisual Translation studies.

Keywords: Audiovisual translation, song dubbing, Modern Standard Arabic, Egyptian Arabic, and Descriptive Qualitative Analysis

1. Introduction

Audiovisual Translation (AVT) has witnessed significant research progress, shaping the scene of translation studies. Pérez-González (2014) characterizes AVT as a multifaceted domain, a notion echoed by Denton and Ciampi (2012), who underscore its evolution into a recognized sub-discipline within Translation Studies over the past two decades. Khalaf and Rashid (2012) attribute the heightened status of AVT to a growing curiosity about diverse cultural nuances. Furthermore, Thawabteh and Musallam (2016, p. 109) highlight the polysemiotic nature of AVT, which encompasses verbal, acoustic, and visual elements, thereby drawing considerable attention from scholars in the translation field.

The selection of this topic was informed by several factors. Firstly, dubbing emerges as the prevailing modality of AVT in the Arab world, particularly for films aimed at children. Additionally, AV materials have become integral to our daily lives, with technological advancements making foreign media content more accessible, necessitating translation to cater to local audience preferences. This translation process involves the adaptation and interpretation of audiovisual (AV) materials, employing various translation modes to ensure audience understanding and enjoyment. The choice of translation mode, especially for songs directed to children's audiences, can significantly impact viewer demographics which possess unique characteristics.

Translating songs presents distinct challenges compared to dubbing dialogue with lip synchronization, such as the preservation of rhyme, syllabic structure, and rhythm (Chaume,

2004, 32). As such, this study aims to delve into the complexities of translating and dubbing English-language children's songs into Arabic focusing on the employment of translation procedures and how they can render moral messaging to cater effectively to Arab-speaking audiences, especially children.

1.1 Problem Statement

Children's songs, particularly those featured in Disney movies; wield significant influence in transmitting cultural values and moral lessons. Several international songs have a lasting impact on our minds and behaviors due to their influential nature. These songs possess a remarkable capacity to resonate deeply with audiences, shaping their attitudes, emotions, and behaviors. However, existing research often overlooks the artistic challenges inherent in adapting English-language films, particularly concerning the translation of children's songs for Arabic-speaking audiences. Despite the attention paid to ideological and cultural aspects by translators and dubbers, prior studies have tended to neglect the aesthetic elements unique to different Arabic varieties, such as Egyptian Arabic (EA) and Modern Standard Arabic (MSA). The choice between (EA) and (MSA) is often prioritized without considering how each variety's distinct aesthetic features can impact the quality and resonance of the final dubbed production.

This study attempts to fill this research gap by conducting a comprehensive analysis of the translation of the same song into both (EA) and (MSA). By focusing on the song "We Don't Talk About Bruno," this research seeks to investigate the translation procedures employed in both Arabic varieties. Through this analysis, the study aims to discern how these procedures affect the quality and impact of the dubbed versions, shedding light on the intricate interplay between linguistic choices, cultural nuances, and aesthetic considerations in the translation of children's songs for Arabic-speaking audiences.

1.2 Research Questions

1- What translation procedures are employed in the lyrics' translation of the song under study?

2- Which variety, Egyptian Arabic (EA) or Modern Standard Arabic (MSA), better employs a certain procedure and its frequencies to convey the actual message of the song's lyrics?

3- What are the most and least favored translation procedures in both versions?

1.3 Aims and Objectives

This study aims to develop new understanding of song dubbing in Arab world by examining the translation procedures used to convey the real meaning of English children's songs when adapted into Arabic language with its two aforementioned varieties.

Therefore, the study has three objectives to achieve this aim as follows:

1- Investigating the translation procedures used by translators to convey the original message in the two dubbed versions of the same song.

2- Producing the procedures applied in the two versions with the aim of revising the change in translating this song into two varieties; Egyptian Arabic (EA) and Modern Standard Arabic (MSA) to measure the acceptability of each variety.

1.4 Significance of the Study

This study is one of the few studies conducted on the subject of English-Arabic translation of family and children's cartoons area that has received limited attention in the

Arab world despite its cultural and linguistic complexities. It offers a deeper understanding of how linguistic and cultural elements are negotiated and adapted to meet the preferences of Arab audiences. Consequently, this study presents significant contributions to the field of (AVT) studies, particularly within the Arab world by furnishing valuable insights into this kind of vibrant area.

1.5 Study's Limitations

This research is subject to several limitations. To begin with, it focuses exclusively on the translation from English into Arabic, neglecting translations in the opposite direction or involving other languages. This narrow focus could limit the generalizability of findings to broader translation contexts. In addition, the study examines only one song from an English animated cartoon that has been translated into two varieties of Arabic language, thereby limiting the scope of analysis which may not fully capture the complexities of translation across different contents. Furthermore, it concentrates solely on dubbing translation and does not address subtitling, thus providing a restricted view of the translation procedures employed by Arab translators when adapting English animated cartoons. In conclusion, as the analysis of the dubbed cartoons is conducted by the researcher personally, a degree of subjectivity is inevitable in this study which alerts readers to the potential for subjective interpretations in the study's findings.

2. Literature Review

2.1 Audiovisual Translation

Audiovisual translation AVT is an academic term for which there are numerous interpretations. One of the most comprehensive definitions, as proposed by Kretschmer (cited in Rodríguez (2019, p. 3), characterizes AVT as an academic umbrella that encompass both conventional and innovative linguistic and semiotic transfers in AV texts. This field operates through two primary information channels: auditory and visual. Therefore, the processes associated with AVT are influenced by both the specific composition of a program and the semiotic connections between text and image (De Linde and Kay, 1999, p. 45).

The evolution of AVT from earlier terms such as film dubbing, film translation, screen translation, and media translation underscores the complex nature and adaptability of this discipline and encourages extensive discussion and analysis by a variety of theorists. Gottlieb (2005, P. 49) expands the definition of such concepts to include nonverbal channels, which encompass the use of written, oral, and visual elements to create multiple channels for communication. The creation and decoding of these texts requires complex strategies, including linguistic, paralinguistic, musical, special effects, sound arrangements, iconography, photography, scene composition, movement, graphical design, and syntax (Chaume, 2012, p. 30). This includes the implementation of words via different types of AV modes, such as dubbing, subtitling, voice-over, audio description and simultaneous interpretation at film festivals to overcome language barriers and make films accessible to a global audience.

Therefore, the field of AVT is experiencing aresurgence in the Arab world, and a growing number of studies have emerged in recent years as Gamal (2006b) pointed out about the relatively recent state of the literature on AVT in relation to the Arabic language. Maluf (2005) also shed light on the collective rise of Arabic dubbing of children's programs and the increasing popularity of the term "dubbing" in the Arab world. Several scholars, including Zitawi (1995, 1999, 2003), Khuddro (2000, 2009), Maluf (2005), Mazid (2006), and Jamal

(2008a), have laid the groundwork for the study of the dubbing phenomenon, contributing significantly to our understanding of Arabic dubbing practices and their impact.

2.2 Dubbing

According to Luyken et al. (1991), dubbing, also known as lip-synchronous translation, is a widely used method of AVT. Pérez-González (2019) also states that the dubbing acts as a mode of translation in which the original dialogue track is replaced with a translated dialogue in the target language with the aim of synchronising the speaking rate and lip movements of the original dialogue, thus facilitating the transmission of spoken signals in a visually and acoustically accessible way. In this cinematic process, a separate sound recording is made of the film dialogue translated into the target language, with the dubbing depending heavily on the quality of the translation or script in the target language, so that the dubbed film becomes a product in its own right. It serves as both an interlingual translation and an intercultural adaptation technique, ensuring that the original work remains accessible to a foreign audience while preserving its essence.

Despite its transformative nature, dubbing sacrifices authenticity as the characters lose their original voices, which is one of the most difficult aspects of achieving the plausibility of the roles played by these characters. However, Chaves (1999) points out that imitating a spontaneous discourse creates a convincing illusion, fooling viewers into believing they are watching an original performance, though many of them know that it is not a real one. Therefore, various factors must be taken into account, including linguistic nuances, the pace of pronunciation and the visibility of articulatory movements (Ávila, 1997).

In this context, Chaume (2004, p.73) identifies three types of synchronization that aim to maintain consistent visual phonetics through adaptation: Phonetic dubbing, which focuses on articulatory movements; Kinetic dubbing, which aligns the translation with the actor's body movements; and Synchronization, which adjusts the duration of the translation to the on-screen speech of the characters (Whitman, 1992, cited in Chaume, 2004, p. 73). These dubbing techniques are crucial for maintaining the coherence and natural flow of the dubbed content, especially when dubbing songs. Given the dynamic movements of the characters in musical sequences, close attention is required to synchronize the song lyrics with the characters' actions, which greatly enhances the overall quality of the films.

Considering that AVT demonstrates its presence through different modes, Pérez-González (2009, p. 13) suggests that significant ways of constructing meaning in AV texts include language, image, music, color, and perspective. Di Giovanni (2016) therefore offers a critical perspective on dubbing, pointing out that it is often seen as a potentially manipulative activity. She highlights the concern that changing the tone of a film during dubbing could unintentionally introduce cultural, religious or political ideologies. Szarkowska (2005), cited in Rishah (2013, p. 12), also claims that films and television content exert significant influence and serve as powerful vehicles for the dissemination of values, ideas and information. She asserts that these films and television programs are polysemiotic media that convey meaning through multiple channels, including images, dialog, and music.

For example, Maluf (2005) examined the cultural factors that contribute to the low prevalence of dubbing in the Arab world. He found that dubbing involves the problematic task of adapting to social norms and cultural values, which can be a major challenge. Muhanna (2014) underscored these challenges by pointing out the shortcomings in the Arabic translation of Disney animated film Frozen, particularly in conveying the meaning of some American colloquial expressions that appear in the movie. In addition, Ziyada (2014) conducted an analysis of the translation strategies used in subtitling and dubbing two animated films and a children’s television series. The results showed that most of the

translation difficulties were due to problems related to cultural diversity, culturally specific expressions and adherence to social traditions.

As such, Al-Yasin (2022) claims that scholars have developed different approaches to translate culturally specific expressions, Nedergaard-Larsen, for example, has described procedures such as direct translation, explication and paraphrase. Similarly, Tomaszkiewicz and Pederson have presented comparable methods, including substitution, addition and omission. However, it is noteworthy, as she pointed out, that the results of the studies conducted by Zitawi (2003) and Yahiaoui and Al-Adwan (2020) revealed the shortcomings of certain dubbing procedures such as direct translation, naturalization, addition and omission used in translating idiomatic expressions from English into Arabic in a cartoon for children on television because these procedures often failed to effectively convey the intended meaning of many expressions or phrases found in the original language (ibid., p. 296).

Accordingly, Thamneh and Zitawi (1999), cited in Ziyada (2014, p. 29), assert that Arabic translators strive to adapt the source text so as to harmonize the various semiotic components of the dubbing process, i.e. the verbal content of the translation with the visual images, auditory elements, movements and general point of view. This often requires the adaptation, omission or replacement of words related to magic, ghosts, gambling and love relationships, for example, with completely different terms. However, Maysa (2014) advises against making such adaptations or omissions in dubbing, especially when translating songs. As we will see in the next section, she emphasizes that animated songs, which often contain moral lessons, serve as educational tools for young children. These songs allow children to explore other cultures while having fun.

2.3 Translation of Songs

The translation of songs or song lyrics, also known as music translation, has become increasingly important with the rise of globalization and digital platforms, which has led to a growing demand for qualified translators who can effectively convey the essence of songs in different languages and cultures. According to León Alonso (2019), music translation is the process of transferring song lyrics from one language to another while preserving their meaning, emotional impact and poetic qualities. This particular form of translation requires a deep understanding of the source and target languages, as well as cultural differences, musicality and the target audience. According to Chaume (2004), it is crucial to focus on factors such as syllable count, distribution of accents, rhyme scheme, intonation and other challenges in order to achieve an optimal translation, as the main difficulty is to harmonize the new lyrics with the original musical features.

One of the biggest challenges in translating songs is to remain faithful to the original text while ensuring that the translated version matches the rhythm, melody and structure of the music. Translators often have to make creative choices to find equivalent expressions, idioms and rhymes that resonate with the target audience while staying true to the original intent of the song (Radigales, 2015, p. 23). The translated lyrics should sound as if they were originally composed to fit the music, even if they were actually created to fit the source text. Maintaining the rhyme scheme of the original poetry is important as it helps to structure the phrases. Therefore, the translation of a song can be described as "a secondary rendering of the original song that aims to capture the basic elements of the music, lyrics and vocal performance in another language" (Franzon, 2008, p. 376). This definition applies primarily to dubbing, as subtitles do not require adaptation to a given melody or lip movements.

When translate a song, the resulting text may be closely follow the original, differ significantly from it, or partially align with it. As Low (2013) suggests, a song rendered into another language can be perceived as a translation, an adaptation, or what he terms a

"replacement text which involves entirely new lyrics set to an existing melody. Therefore, Andrew Kelly (cited in Low 2005:198) provides a set of guidelines for song translators which include: paying attention to rhythm, meaning, style, rhyme and sound by demonstrating relevance to the source language.

3. Methodology

3.1 Model Adopted

This study applies a descriptive- qualitative methodology to compare the translation of the song “We don’t talk about Bruno” of the animated film “Encanto” into Modern Standard Arabic variety and its translation into Egyptian Arabic variety. It examines both the source text (ST) and target text (TT) and analyzes the use of translation procedures in each version. The study employs this approach to illustrate how Arabic translators use translation procedures to render the song into Arabic and to determine which of these procedures are used most frequently.

A comparative analytical framework developed by Schjoldager et al. (2008) was used to examine the rendering of the above-mentioned song of the animated film. A descriptive qualitative analysis focusing on cultural transfer is used to uncover both similarities and differences between the two translated versions. Schjoldager et al. (2008) outlined twelve strategies that translators can use when dubbing audiovisual texts. Four strategies focused on the source text: direct transfer, calque, direct translation and oblique translation. The remaining eight strategies, on the other hand, are geared towards the target text and include explicitation, paraphrase, condensation, adaptation, addition, substitution, deletion and permutation (Schjoldager et al., 2008, pp. 91-99). However, this study focuses only on four strategies, as these are the primary procedures used by the translators in the case study under investigation.

3.2 Case Study

The research case study encompasses the original lyrics of the song; "We don't talk about Bruno", from the animated film "Encanto" along with its translations into both (EA) and (MSA) varieties. "Encanto" is a 2021 American animated musical fantasy film produced by Walt Disney Studios, directed by Jared Bush and Byron Howard. The film has achieved a significant success in the USA and UK, especially due to its standout songs, notably “We don’t Talk About Bruno” and “Surface Pressure”. These songs have been translated into numerous languages, including Turkish, Chinese, Danish, Finnish, and French among others.

In short, the plot of this story centers on Pedro and Alma Madrigal escaping their Colombian village with their infant triplets. Alma's candle becomes enchanted, repelling assailants and creating Casita, a sentient house in Encanto. The village thrives under the candle's protective aura, bestowing gifts to each descendant. Mirabel, Julieta's youngest daughter, remains without a gift. Mirabel's sister Luisa investigates Bruno's forbidden tower room, while Mirabel resolves conflicts and reconciles with her sister Isabela https://en.wikipedia.org/wiki/Encanto.

Thence, the selection of this song is guided by two key criteria. Firstly, it is recognized as a narrative song, serving to enhance children's comprehension of the storyline and fostering engagement with the film's characters, thus contributing to the development of the plot. The second reason, apart from the film as a whole, the song has been translated and dubbed into two varieties of Arabic language: Egyptian Arabic (EA) and Modern Standard Arabic (MSA), both of which have garnered considerable popularity.

3.3 Analysis of data

Given the comprehensive information presented earlier, it is time to proceed with the practical methodology employed. This analysis unfolds in several stages. Firstly, we establish a definition for the translation procedures, drawing upon the framework proposed by Schjoldager et al. (2008, p. 91). We offer a concise overview of the procedures specifically pertinent to this study, as outlined in section (3.1). Secondly, we identify the predominant procedures commonly employed and their recurrence across both versions. Notably, direct translation, adaptation, paraphrasing and deletion, respectively, emerge as the primary procedures employed in the dubbing process of the two varieties.

1- Direct translation: It is a form of literal translation, it means a word - for - word translation, where each word is translated directly from the source text to the target text (Schjoldager et al.,2008, p.92).

2- Paraphrase: Paraphrasing involves freely translating the meaning of the source text using different words in the target text while maintaining the essence of the original content (ibid., p.95).

3- Adaptation: It is a translation procedure used to express a cultural element specific to one language's context in a manner that aligns with the understanding of another language. It is employed when cultural differences necessitate adjustments in translation (ibid., p.95)

4- Deletion: It entails the intentionally eliminating certain words or even sections of the original text, often to accommodate unfamiliar terms for the target audience or to meet the requirements of rhyming, particularly in song translations (ibid., p.96).

3.4 Tables of Analysis

Following the analysis of the collected data, a qualitative evaluation was undertaken based on the framework proposed by Schjoldager et al. (2008). Each sentence was accurately classified according to its translation procedures. Specific excerpts from both the original English version (referred to as "Source English Lyrics") and the Arabic dubbed versions (referred to as "Target Arabic Lyrics (EA Translation)" and "Target Arabic Lyrics (MSA Translation)") were selected for detailed examination. Back translations for each translated version will be provided to aid those not proficient in Arabic. Tables (1) and (2) were utilized as organizational tools for the data. The aim is to illuminate a representative assortment of translation procedures deemed worthy of discussion. For readers seeking further insight, the complete translations of the lyrics can be found in the appendix.

Table (1)

No	Source English Lyrics	Target Arabic Lyrics (EA Translation)	Back Translation	Translation Procedure
1-	We do not talk about Bruno No no no no no	لا لا ما بنتكلمش عن برونو	No, no we do not talk about Bruno	Direct translation
2-	(No clouds allowed in the sky)	ولا غيمة في السما	There is no clouds in the sky	Deletion

3-	Bruno walks in with mischievous grin (thunder roaring)	برونو وصل وابتسم لما دخل (الرعد)	Bruno arrived and smiled as he entered	Paraphrase
4-	In doing so he floods my brain	طب قلها لي ومن بعدها عقلي طار	why he may tell, and then my mind has been flown	Paraphrase
5-	do you understand	أه يا عيني عليه	Oh, poor man	Adaptation
6-	He told me I would grow a gut And just like he said	دسألني عن فورماتي ويا ريتو ما سأل	He asked me about my form and I wish he had not asked	Adaptation
7-	your fate sealed when your prophecy is read	والي مكتوب عالجبين حتشوفو العين	What is written on the forehead Will be seen by the eye	Adaptation
8-	Odye Mariano is on his way	اودي مريانو في الطريق	Odye Mariano is on his way	Direct translation
9-	He told me the man of my dreams would be just out of reach betrothed to another	قالي إني الي بحلم فيه حيكون عن ايدي بعيد حيتكوز غيري	He told me that the man of my dreams Would be out of reach and married to another	Direct Translation

Table (2)

No	Source English Lyrics	Target Arabic Lyrics (MSA Translation)	Back Translation	Translation Procedure
1-	We do not talk about Bruno	لا لا لا نذكر برونو	No, no, no we do not mention Bruno	Direct translation
2-	No clouds allowed in the sky	ولا غيوم في السماء	No clouds in the sky	Deletion
3-	Bruno walks in with mischievous grin	برونو ابتسم بلا اي سأم	Bruno smiles tirelessly	Direct translation
4-	In doing so he floods my brain	ومن بعدها عقلي انهار	After that my brain has been collapsed	Paraphrase
5-	do you understand	(بكل الاحوال)	Any way	Paraphrase
6-	He told me I would grow a gut	تحدث عن وسامتي بعدها سمنت	He talked about my good looks,	Paraphrase

	And just like he said		then I got fat	
7-	your fate sealed when your prophecy is read	أمر محتوم لو لاه صار معلوم	It's an inevitable If not, it would be known	paraphrase
8-	Odye Mariano is on his way	اودي مريانو في الطريق	Odye Mariano is on his way	Direct translation
9-	He told me the man of my dreams would be just out of reach betrothed to another	قال لي رجل احلامي لن يكون ابدا لي فهو لأخرى	He told me that my man will never be mine, as he is for another girl	Paraphrase

4 - Findings

The results of the qualitative analysis presented in the previous section are now quantified in this section. Tables 3 and 4 show the percentages and frequencies of the translation procedures used in dubbing the song into two Arabic language varieties. This quantitative analysis highlights the recurrence of each procedure.

Table (3) For Egyptian Arabic

Dubbing procedure of EA Translation		**Frequency**	**Percentage**
1-	Direct Translation	19	44%
2-	Adaptation	12	27%
3-	Paraphrase	11	25%
4-	Deletion	2	4%

Table (4) For Modern Standard Arabic

Dubbing procedure of MSA Translation		**Frequency**	**Percentage**
1-	Direct Translation	24	55%
2-	Paraphrase	12	27 %
3-	Adaptation	5	25%
4-	Deletion	5	11%

As we see, the quantitative analysis of the two Arabic translation versions highlights "direct translation" as the predominant procedure among the four examined procedures. Notably, it is more prevalent in the MSA variety, comprising 55%, compared to 44% in the EA variety .This observation indicates a concerted endeavor in both versions to convey the

intended meaning while also preserving the melody of the song. In contrast, the deletion procedure was the least employed in both varieties, constituting only 11% for MSA variety and 4% for EA variety. Its primary use is to address the requirements of rhyming or to tackle cultural sensitivities.

Therefore, the frequency of translation procedures is influenced by several factors, such as the type of text being translated, the creativity of the translator, musical elements such as melody and rhyme, and differences between languages and cultures. It is essential to acknowledge that the expectations and needs of the target culture hold greater significance than those of the source text.

5. Discussion

According to Table (3), direct translation and adaptation are the most prominently employed procedures, garnering the highest percentage in song translation into EA variety. This suggests that the Arabic translations have effectively retained the meaning and wording of the English lyrics, thereby emphasizing fidelity to the original text. Translators primarily utilize direct translation to achieve this fidelity, prioritizing both semantic accuracy and rhythmic coherence in the rendition of the song. In this way, these translators opt for a direct translation; firstly, to achieve fidelity to the original text. Secondly, they are motivated by the desire to maintain the rhythmic flow of the song as we will see:

5.1 Direct Translation

Since direct translation as defined in section 3.3 is the procedure where each word is translated directly from the source text into the target text, the quantitative analysis of the two Arabic translation versions reveals that "direct translation" stands out as the most commonly employed among the four examined procedures as we see in section (4). This preference for direct translation implies its effectiveness in faithfully rendering the original message of the song. An example of this type of direct translation is the exact rendering of “We do not talk about Bruno, No no no no no” in the EA target text "لا لا ما بنتكلمش عن برونو “. In the MSA target text, however, this sentence was translated as “لا نذكر برونو لا لا لا”. This is slightly different from the EA translation, which gives the deeper meaning of the word “talk", namely “mention” instead of just speak. Another example of “Odye Mariano is on his way” as it is translated into “اودي مريانو في الطريق” with the two varieties. This kind of translation for maintaining melody and rhyme likely influenced this choice, indicating a commitment to preserving the essence of the original lyrics.

5.2 Paraphrase

As outlined in section 3.3, the analysis shows also that the second frequently used procedure, in MSA variety, is “paraphrasing”. It involves skillfully rephrasing the original text using alternative vocabulary, while maintaining its fundamental meaning. However, in the case of translating "your fate sealed when your prophecy is read" into MSA variety, the paraphrasing process resulted in the rendition "أمر محتوم لو لاه صار معلوم". Here, the translator opted for a more liberal approach, employing different wording, as evident in the back translation "If not him, it would have been known", to effectively convey the intended meaning of the source text. Another example of “Bruno walks in with mischievous grin” which translated into EA variety as “برونو وصل وابتسم لما دخل”, the translator used this procedure to avoid rendering the meaning of “mischievous” word that has a negative meaning and translated into “smile” instead as we see in the back translation “Bruno arrived and smiled as he entered”. By this translators follow the approach of the English poet John Dryden (1631-1700) cited in León Alonso, (2019), who was known for his contribution as a

translator, advocated for the use of paraphrase in translation. He explained that it is impractical for translators to adhere strictly to the original text, as some of these words cannot effectively convey the intended message in certain languages.

5.3 Adaptation

The analysis conducted in section 3.3 highlights "adaptation" as the second most frequently employed procedure in the EA variety. This translation procedure aims to convey a cultural element specific to the target language. It achieves this by expressing an aspect unique to one language's cultural context in a manner that resonates with the familiarity of another culture. For instance, translating “your fate sealed when your prophecy is read” as “ والي مكتوب عالجبين حتشوفو العين" which is a well-known proverb in Arab world, demonstrates this adaptation process effectively. Aminoroaya and Amirian (2016, p. 44) state that songs serve to enhance the emotional impact of a scene, enabling characters to express their aspirations and feelings. Through songs, characters can convey emotions that may prove challenging to tell solely through dialogue or physical gestures. The harmonious integration of melody and lyrics provides characters with a distinct opportunity of connection with the audience.

It's notable that in tables (1) and (2) above, point (6) underwent translation into the EA variety through an adaptation procedure, whereas the same sentence was transformed into the MSA variety using a paraphrase technique. Specifically, the sentence "He told me I would grow a gut, and just like he said" was rendered as "دسألني عن فورماتي ويا ريتو ما سأل". In this context, "فورماتي" is an Egyptian term conveying the concept of body shape. This deliberate choice highlights the significance for translators to integrate culturally specific elements into their work, ensuring resonance and comprehension among the target audience.

5.4 Deletion

As section 3.3, par.4 this procedure entails the intentionally removing specific words from the source text to avoid cultural nuances. For instance, the sentence "No clouds allowed in the sky" was translated as "ولا غيوم في السماء", where the verb "allowed" was omitted, in both versions, due to religious considerations. The deletion ensures adherence to cultural norms, as clouds cannot be allowed or forbidden in the sky according to religious beliefs. However, deletion could be employed for rhyming requirements, especially in song translations. Furthermore, the translator tries to maintain the rhythmic sense while recreating either the entirety or a portion of the intended meaning. This underscores the conclusion drawn from Al-Haroon and Yahiaoui's (2017) study, which suggests that the translation procedures employed are concurrently used across the cultural themes examined and are not restricted to either MSA or EA. They assert that in the dubbing of animated films in Arab countries, cultural methods outweigh linguistic approaches, as translators allow for greater flexibility and modification in the transfer process.

6. Conclusion and Recommendations

The results highlight the diverse micro-strategies employed by translators, including direct translation, adaptation, and paraphrasing to solve synchronization issues and cultural nuances. Translators demonstrate a high level of linguistic competence and deep awareness of both languages. Moreover, the findings suggest that translators exhibit a strong orientation toward the source text, investing significant effort into transferring it faithfully to the target text.

The qualitative and quantitative analyses reveal direct translation emerges as the predominant procedure in Arabic song translation, utilized in 55% in MSA variety and 44% in EA variety. Adaptation emerges as the second most employed procedure for the EA version, with 27% while paraphrasing takes precedence in the MSA version with 27%., accordingly, adaptation and paraphrasing exhibit nearly identical percentages in both language varieties. Conversely, deletion is the least employed, accounting for only 11% in MSA and a mere 4% in EA translations. Though deletion is less common in this song, it serves as a strategic tool for handling challenges like redundancy or cultural sensitivities within time constraints. Accordingly, the quantitative and qualitative analyses of the two versions reveal that the song, under study, tends to be source-text oriented with some slight differences for both varieties. The translators get the target audience as close and familiar as possible to the source language script and to its values, by adopting direct translation and sometimes word for word translation.

These procedures afford translators flexibility and creative expression, empowering them to maintain the original cadence of the source material and ensure its relevance to the target audience. Furthermore, they facilitate seamless synchronization of lyrics with kinetic images, music, and lip movements, thereby enriching the overall viewing experience and delivering a captivating product in both versions. Translators prioritize selecting appropriate equivalents that are not only child-friendly but also engaging and enjoyable

It is recommended to conduct further studies on songs featured in similar films to enhance reliability. These additional studies would enable the comparison of results and conclusions, leading to the development of more robust and informed translation strategies.

BIBLIOGRAPHY

Abdulla Al-Haroon, A. H., & Yahiaoui, R. (2017). The role of culture in dubbing TV advertisements into Arabic: The case of chocolate commercials. AWEJ for translation & Literacy Studies Volume, 1.

Al-Alami, B. N. (2006). Dubbing Timon & Pumbaa cartoon into Egyptian Arabic (master's thesis). American University of Sharjah, Sharjah, United Arab Emirates. Retrieved from https://dspace.aus.edu/

Al-Yasin, N. (2022). Translation procedures of cultural-bound expressions in the Egyptian v

Aminoroaya, Sh., & Amirian, Z. (2016). Investigating the translation of songs in Persian dubbed animated movies. Journal of Translation and Interpretation, 9(2), 44-68.

Chaume, F. (2004). Film studies and translation studies: Two disciplines at stake in audiovisual translation. Meta: journal des traducteurs/Meta: Translators' Journal, 49(1), 12-24. https://doi.org/10.7202/009927ar

Chaume, Frederic. Audiovisual Translation: Dubbing. Routledge, 2012. Print.

Di Giovanni, E. (2016). Dubbing and redubbing animation: Disney in the Arab world. Altre Modernità, 92-106.

Al-Yasin, N. (2022). Translation procedures of cultural-bound expressions in the Egyptian vernacular dubbed versions of three Disney animated movies. Open Cultural Studies, 6(1), 294-306.

Hassig, H.: Deriving Cairene Arabic from modern standard Arabic: a framework for using modern standard Arabic text to synthesize Cairene Arabic speech from phonetic transcription (2011)

León Alonso, P. M. (2019). The nightmare before dubbing. Song translation for dubbing animation films from Disney factory.

Maluf, R. (2005). A potential untapped? Why dubbing has not caught on in the Arab world. TBS Journal, 1.

Melies, Sh., S. El Kareh, and S. Salem (2021). 'Examining the dubbing strategies used in the Egyptian dubbed version of Mulan (1998). International Journal of Cognitive and Language Sciences, 15(2): 200-208.

Muhanna, E. (2014). Translating "Frozen" into Arabic. The New Yorker, 30.

OURAHMANE, L. (2022, p. 37). Adaptation in Audiovisual Translation from English into Arabic.

Pérez-González, L., & Cornu, J.-F. (2019). The Routledge handbook of audiovisual translation. Routledge London.

Rashid Yahiaoui & Amer Al-Adwan (2020), Translating Extra-linguistic Elements for Dubbing into Arabic: The Case of The Simpsons July 2020 Dirasat: Human and Social Sciences 47(2):472-485 Unfollow journal

Rishah, M. M. H. (2013, p. 12). Cultural and audience considerations in the translation of children and family shows into Arabic (Doctoral dissertation).

Rodríguez Rodríguez, E. (2019). Dubbing cultural references for children: Analysis of the translation techniques used in Disney's The Princess and the Frog.

Venuti, L. (1998). The scandals of translation: Towards an ethics difference. London: Routledge.

Yahiaoui, Rashid and Amer Al-Adwan. "Translating Extra-linguistic Elements for Dubbing into Arabic: The Case of The Simpsons." Dirasat, Human and Social Sciences, vol. 47, no. 2, 2020, pp. 472–485

Zabalbeascoa, P. (2008). The nature of the audiovisual text and its parameters. The Didactics of Audiovisual Translation, 21–37. https://doi.org/10.1075/BTL.77.05ZAB

Ziyada, S. (2014). Subtitling and Dubbing Animation Movies from English into Arabic (Doctoral dissertation, Master's thesis. Al-Quds University).

Appendix

The transcription of the song under study:

English Language	Arabic (EA Translation)	Translation Procedure	Arabic (MSA Translation)	Translation Procedure
1- We do not talk about Bruno No no no no no	لا لا ما بنتكلمش عن برونو	Direct translation	لا لا لا نذكر برونو	Direct translation
2- But it was our wedding day	كان يوم فرحي كان يوم فرحنا	Direct translation	لكن كان يوم الزفاف	Direct translation
3- We were getting ready	كنا جهزنا	Direct translation	استعددنا	Direct translation
4- And there wasn't a cloud in the sky (No clouds allowed in the sky)	وما فيش غيمة فوق بالسما ولا غيمة في السما	Direct translation And Deletion	بلا اي غيمة في السماء ولا غيوم في السماء)	Direct translation And Deletion

5- Bruno walks in with mischievous grin (thunder roaring)	برونو وصل وابتسم لما دخل (الرعد)	Paraphrasing	برونو ابتسم بلا اي سأم (الرعد)	Paraphrase
6- You telling this story or am I	حتحكيها انت ولا انا	Deletion	اتحكي القصة ام انا	Direct translation
7- I'm sorry my Vida go on	أنا اسف فيدي خلاص	Paraphrase	أكملي الأن mi عذرا Vida	Direct translation
8- Bruno says it looks like rain Why did he tell us	برونو جبي واداها انزار طب قلها لي	Paraphrase	برونو أنذر بالأمطار (لما أخبرها)	Paraphrase
9- In doing so he floods my brain	ومن بعدها عقلي طار	Adaptation	ومن بعدها عقلي انهار	Adaptation
10- Abuela get the umbrellas	ابويلا جات بالشمسية	Direct translation	(ابويلا بمظلتها	Deletion
11- Married in a hurricane What a joyous day but any way	تجوزنا بالإعصار كان يوم سعيد ودا أكيد	Direct translation	تزوجت في الاعصار (يوم سعيد ليس ببعيد	Adaptation
12- No no no no We don't talk about Bruno	لا لا لا ما بنتكلمش عن برونو	Direct translation	لا لا لا نذكر برونو	Direct translation
13- Hey, grew to live in fear of Bruno Stuttering or stumbling	أنا عشت طول عمري خايفة من الصوت الواطي	Paraphrase	عشت بخوف من برونو والتهتاهات	Direct translation
14- I can always hear him Sort of muttering and mumbling	اسمعوا دايما عمال بيبرطم طول حياتي	Adaptation	اسمعه يتحدث بالهمسات	Direct translation And Deletion
15- I associate him With the sound of falling sand Ch ch ch	أما صوت الرملة فورا بيفكرني بيه	Adaptation	دوما اربطه بصوت وقوع الرمال تس تس تس	Direct translation
16- It is a heavy lift with a gift so humbling	بس الموهبة الي عندو دي خطيرة	Paraphrase	إن هبته حقا خطيرة	Paraphrase

17- always left Abuela and the family fumbling grappling	دي سابت ابويلا وكل العيلة فحيرة	Direct translation	تركت ابويلا والعائلة بحيرة	Direct translation
18- with prophecies they couldn't understand	ما حدش كان فاهم هو بيقلهم ايه	Paraphrase	فنبؤته لم يفهموها بالحال	Direct translation
19- do you understand	أه يا عيني عليه	Adaptation	(بكل الاحوال)	Paraphrase
20- A seven-foot frame, Rats along his back	في شوية فيران وياه في كل مكان	Paraphrase	يحمل فئران معه بكل مكان	Paraphrase
21- When he calls your name It all fades to black	اسمك حينناديه و الفقر حتلاقيه	Direct translation & Adaptation	إن يحط الرحال تظلم في الحال	Adaptation
22- Yeah, he sees your dreams And feasts on your screams	وبيفسر احلام وبيحب الالام	Paraphrase	يرى كل الاحلام يتغذى على الالام	Direct translation
23- Hey We don't talk about Bruno	دة ما بنتكلمش عن برونو	Direct translation	لا لا لا لا نذكر برونو	Direct translation
24- He told me my fish would die The next day, dead No no	قالي سمكتي حتموت وتاني يوم حصل	Direct translation	قال سمكتي ستموت وتاني يوم حصل	Direct translation
25- He told me I would grow a gut And just like he said No no no	دسألني عن فورماتي ويا ريتو ما سأل	Paraphrase	تحدث عن وسامتي , بعدها سمنت	Paraphrase
26- He said that all my hair would disappear now look at my head yeah	وقلي شعري حيطير حصل ومش لاقي حل	Paraphrase	قال سأفقد قصتي انظروا لشعري الان	Direct translation
27- your fate sealed when your prophecy is read	والي مكتوب عالجبين حتشوفو العين	Adaptation	أمر محتوم لو لاه صار معلوم	Paraphrase

28- he told me that the life of my dreams would be promised and someday be mine	قال لي إني حياة احلامي حتكون لية زي ما تمنيت	Adaptation	قال لي حياة احلامي سادركها وهي لي	Paraphrase
29- he told me my power would grow like grapes that thrive on the vine	قالي إني قوتي حتكبر زي العنب برة البيت	Direct translation & Paraphrase	قال أن قواي ستنمو كعنب أشدو له	Direct translation & Paraphrase
30- odye Mariano is on his way	اودي مريانو في الطريق	Direct translation	ماريانو في الطريق اودي	Direct translation
31- he told me the man of my dreams would be just out of reach betrothed to another	قالي إني الي بحلم فيه حيكون عن ايدي بعيد حيتكوز غيري	Direct translation	قال لي رجل احلامي لن يكون ابدا لي فهو لأخرى	Adaptation
32- it is like I hear him	ودلوقتي كأني سمعاه	Direct translation	وكأني اسمعه الان	Direct translation
33- I want not a sound out of you	بصي .. سكوت.. هو دة الي مطلوب	Adaptation	أختي فقط صوتك هو مطلوب	Paraphrase
34- I can hear him now	كأني سمعاه	Direct translation	وكأني اسمعه الان	Direct translation
35- Yeah, about that Bruno	أيوة عن برونو	Direct translation	عن برونو	Direct translation
36- I really need to know about Bruno	عايزة أعرف كل حاجة عن برونو	Direct translation	أخبروني عن حقيقة برونو	Paraphrase
37- - Give me the truth and the whole truth, Bruno	نفسي أعرف حالا حقيقة برونو	Adaptation	ما هو أصل حكاية برونو	Paraphrase
38- ISABELA your boyfriend is here	ايسابيلا خطيبك هنا	Adaptation	ايزابيلا خطيبك هنا	Adaptation
39- Time for dinner	وقت العشاء	Direct translation	وقت العشاء	Direct translation

40- Not a word about Bruno	لازم ننسى برونو	Paraphrase	ولا كلمة عن برونو	Direct translation
41- I never should brought up Bruno	ليه اتكلمت عن برونو	Adaptation	لم يكن لي أن أذكر برونو	Direct translation
42- Not a word about Bruno	ولا كلمة عن برونو	Direct translation		Deletion
43- I never should brought up Bruno	أنا ليه جبت سيرة برونو	Adaptation		Deletion

THE CONCEPT OF ALIENATION IN SALAH ABD AL-SABUR'S AND T. S. ELIOT'S SELECTED POEMS

Khalid Qais Abd[1], Mushtaq Abdulhaleem Mohammed Fattah[2]
Assist. Prof., PhD, University of Anbar, College of Education for Humanities, Department of English, Iraq, Anbar, Assist. Prof., PhD, Al-Iraqia University, College of Arts, Department of English, Iraq, Baghdad

Abstract: Two of the most significant poets of the 20th century, Salah Abd Al-Sabur and T. S. Eliot write poems that depict their experiences of alienation in various historical and cultural situations. This paper compares and contrasts the idea of alienation in selected poems by the two poets who relate their personal, societal, and political circumstances to their sentiments of alienation, fragmentation, and isolation. It looks at how the two poets express their alienation through the use of different poetic tropes such as symbolism, intertextuality, and imagery. The poems that exemplify the work of both poets are Eliot's "The Love Song of J. Alfred Prufrock," "The Waste Land," "The Hollow Men,"; Abd Al-Sabur's "Ahlam Al-Fares Al-Qadeem" [Dreams of Ancient Knight], "Oghnia lil Shitaa" [A Song for Winter], and "Oghnia lil Layl" [A Song for Night]. The study makes the case that although alienation is a common subject across both poets, their approaches to expressing, understanding, and resolving it are different. Abd Al-Sabur's alienation is a result of his post-colonial Arab world theological crisis, cultural dislocation, and political disillusionment. By recovering his heritage, reaffirming who he is, and reviving his faith, he aims to overcome his estrangement. Eliot's moral degradation, cultural degeneration in the contemporary West, and spiritual emptiness all contribute to his alienation. He rejects his identity, runs away from reality, and embraces his tradition to overcome his estrangement.

Keywords: Alienation; Eliot; Abd Al-Sabur; Comparative Poetry; Modernism

Introduction

Theme and motif tend to assume universal relevance. It is important to take into consideration their occurrence and frequency in more than one literature rather than with the history and function of the thematological elements in one cultural patrimony (Jost 176-7). Themes and motifs, then, can be seen as a recurring idea, subject matter, or symbol that goes beyond cultural and temporal boundaries to associate ideas and issues in readers universally. They tackle essential issues related to human existence such as feeling, the human condition, and metaphysical questions that are common to humanity in different cultures and historical backgrounds. The critical effort can identify the unchanging importance of themes and motifs by examining them in diverse literary traditions and English and Arabic in particular. Themes wedged into genres serve universal human interests rather than specific historical or cultural periods. Comparative literary analysis, therefore, provides an all-inclusive knowledge about the universality of some thematic elements based on their occurrence and frequency in various literary traditions. The method of comparative analysis helps to enrich the study of literature by identifying shared themes and implications while rejecting narrow boundaries set up by particular culture's demands.

During the 20th century, modernism in poetry became a preferred topic for many Arab writers and critics. Some Arab critics think that Arabic modernism is the upshot of Western modernism. They argue that Arab modernist poets are influenced by Western modernist poets (Hizbar 2). Muhsin J. Al-Musawi presumes that "The dialogue with other cultures, especially with Lorca, Neruda, T. S. Eliot, Pound, and Baudelaire, among others,

helped poets, nationalists, and outcasts to create substitutive textual homelands" (15). Such arguments are amply contradicted by many other Arab critics who claim that Arabic modernism began in the Abbasid period by poets who violated the norm of traditional poetry.

When Salah Abd Al-Sabur moved to Western literature and wide-opened the door of modernity in Arabic poetry, he did not turn his back on inherited and traditional poetry but rather quoted from its rich thematic repertoire and its rich rhythm as a material equipment from which he formulated what would meet the renewal trend that he carried the banner of in theory and application (Al-Shammari 9225-6). The similarity between Arabic and Western modernisms is due to factors of acculturation and hybridity between Arabs and Westerners. Acculturation and hybridity between Arabic and Western cultures resulted from several socio-political events. The French and British colonization of the Arab world as well as the establishment of American Universities in Beirut in 1866 and in Cairo in 1919 have played a significant role in spreading Western culture in the Arab world. Many writers graduated from these universities (Hizbar 2). Topics that are frequently encountered in modern Arabic poetry include the experience of loss, psychological disruption, internal turmoil and conflicts, existential worries, spatial and self-alienation, influenced by T. S. Eliot's poems, namely "The Waste Land" (1993), which has paved the way for modern Arab poets to reflect on the themes of boredom, apathy, indifference, depression and anxiety, a thing that makes the Arab poets in general “engaged in transcultural dialogues with Western masters particularly T.S Eliot” (Gouhar 44). They have written sad lyrics that translate their symphony of loss and wandering, alienation and psychological breakdown, and self-existential melting because of the deterioration of overall human values and the degradation of the Arab community attributed to false values and repeated defeats. Arthur J. Arberry also points out that Arabic literature, in general, and Arabic poetry, in particular, are evidently "influenced by foreign elements" and that even if poetry is "naturally more conservative than prose, … the domination of external conceptions and values" is remarkable (4).

Physical and Psychological Alienations

Abd Al-Sabur's “Oghnia lil Shitaa” [A Song for Winter] captures the sense of mortality, loneliness, and hopelessness that comes with the bitterly cold winter. The poet believes that he has no warmth or wonderful memories to keep him alive, and he holds poetry responsible for his pain and loss. "A Song for Winter" is one of Abd Al-Sabur's most well-known poems, it is a part of the free Arabic poetry movement. The poet expresses estrangement rather obviously through language, imagery, and style. Winter is a season of death, cold, darkness, loneliness, and quietness, according to the poet. "I die alone" is a repeated refrain from the poet, signifying his loneliness and the lack of companionship, consolation, or shared grief:

This winter tells me	ينبئني شتاء هذا العام
that I die alone	أنني أموت وحدي
A winter like it, a winter	ذاتَ شتاء مثله, ذات شتاء
This evening tells me	يُنبئني هذا المساء أنني أموت وحدي
that I die alone	ذات مساء مثله, ذات مساء
An evening like it, an evening	و أن أعوامي التي مضت كانت هباء
My bygone years went in vain	و أنني أقيم في العراء
I dwell in the open	ينبئني شتاء هذا العام أن داخلي
This winter tells me that	مرتجف بردا
I shiver with cold from inside	

(*Ahlam Al-Fares Al-Qadeem* 9)

The repetition of the pronoun "I" denotes the poet's estrangement from others, self-centeredness, and bad emotions. The poet utilizes the term "alone" to convey a sense of separation, loneliness, and the lack of a companion, consolation, or sharing of his grief. Choosing the word "die" conveys a sense of hopelessness, submission, and a wish to put an end to the pain and estrangement. The phrases "winter," "evening," and "cold," used by the poet, allude to the unfavorable meaning of winter, darkness, and coldness, which represent the poet's emotional, physical, and social conditions. The poet employs the terms "open," "stone," and "nothing" to prove to permeate his reality, memory, and heart. Abd Al-Sabur depicts the hardships, anxieties, alienation, stagnation, despair, and poverty of the rural Egyptians as emblematic of the rural Arabs as a whole (Kurraz 2783).

Experiencing alienation, Abd Al-Sabur communicates uniquely and powerfully in his poetry. In this respect, Baleegh Hamdi Ismael, an Egyptian Professor and critic, says: "There are signs that one can capture when dealing with Salah Abd Al-Sabur's poem, which is so deep [….] The poet always pushes readers to surrender to his psychological condition." These signs can be clarified in the following lines:

I die and no one knows me	أموت لا يعرفني أحد
I die and no one cries	أموت لا يبكي أحد
It may be said among my friends in the gatherings of amusement	وقد يُقال بين صحبي في مجامع المسامرة مجلسه كان هنا, و قد عبر
His seat was here, and he passed by	فيمن عبر
Whoever passed by	يرحمُهُ الله
May God have mercy on him	ينبئني شتاء هذا العام
This winter tells me	أن ما ظننته شفاىَ كان سُمِّي
That what I thought was my cure was my poison	و أن هذا الشِعر حين هزَّني أسقطني و لستُ أدري منذ كم من السنين قد
And that this poetry when it shook me it dropped me	جُرحت لكنني من يومها ينزف رأسي
I do not know since how many years I was wounded	
But since then my head bleeds	

(*Ahlam Al-Fares Al-Qadeem* 10)

Expressing his hopelessness, submission, and desire to put an end to the pain and estrangement, Abd Al-Sabur uses the phrase "I die" and says things like "no one knows me" and "no one cries," which convey his sense of alienation and the lack of anyone who is grieving or showing support for him. The poet conveys his lack of attention and his friends and society's indifference by using the phrases "it may be said" and "whoever passed by," alluding to his suffering and loss by using the phrases "this winter" and "this poetry." The reference here is to the Winter's and the poetry's negative symbolism (Abd and Mushtaq 694-5).

Abd Al-Sabur remembers his painful past, bemoans his misfortune, and laments the things he lost—poetry, money, and loved ones, experiencing anxiety, impotence, exclusion, regret, and disillusionment, believing that he is a victim of fate, society, poetry, time, and place. There is no warmth, vitality, spring, flowers, birds, or sun for the poet who inhabits a universe made of stone, snow, wind, thunder, rain, and the sea. He longs for death to put an end to his loneliness and pain. Likewise, Ismael contends: "The speaker's inevitable end and the depth of the text refer to the poet's strong awareness that he pushes the reader to go beyond the limit of reading and the usual boundaries of reception." In other words, readers feel not only sympathetic but empathetic as well.

The concept of alienation is related to the theme of the over-conformist. This person loses his sense of spontaneity and authenticity by molding his desires and behaviors to fit the expectations of others. The persona's monologue alienation and weariness in Eliot's "The Love Song of J. Alfred Prufrock" well captures the regrets and fears of a contemporary man divided between art and love:

Shall I part my hair behind? Do I dare to eat a peach?
I shall wear white flannel trousers, and walk upon the beach.
I have heard the mermaids singing each to each.
I do not think that they will sing to me. (*Collected Poems* 7)

The speaker muses about taking his sweetie to the beach. He poses rhetorical questions to himself, betraying his nervousness and uneasiness. He ponders whether he ought to attempt something different or alter his appearance, but he is also afraid of other people's disapproval and mockery. He implies that he is small and cowardly by drawing an analogy between himself and a crab that scuttles across the ocean floor. He hears the mermaids singing, which is a representation of enchantment and beauty, but he assumes that they will not sing to him because it would mean that he is undeserving and unwanted. Realizing that he has wasted his life in indecision and procrastination, he ends the poem with a sense of sorrow and sadness. He is an isolated, estranged person who has lost the ability to connect with both people and himself (Abd and Mushtaq 695).

In his poem, "Ahlam Al-Fares Al-Qadeem" [Dreams of the Ancient Knight] Abd Al-Sabur expresses his alienation from humanity and wishes to be a bough of a tree or awing of a seagull:

If we were the two boughs of a tree	الشمس ارضعت عروقنا معا
The sun would nourish our roots together	و الفجر روانا ندى معا
……	.....
If we were the wings of a gentle, soft	لو اننا كنا جنحي نورس رقيق
Seagull, never leaving the strait	و ناعم ، لا يبرح المضيق
Flying over the ship's wake	محلق على ذؤابات السفن

(*Ahlam Al-Fares Al-Qadeem* 58)

The above lines associate an image that renders the theme of alienation, indicating a desire to attain oneness and get rid of the agony of separation. Despite that, however, they also create a feeling of yearning for a sense of detachment. Terms like "the two boughs of a tree" and "our roots together nurtured by the sun" express an intense sentiment for unity and mutual belongingness. This imagery denotes intertwining and collective growth that implies a hunger for attachment and sustenance. In addition, while there is an expectation of unity, one feels isolated because the connected roots are only hypothetical ideas while shared growth lies in some unreal world. This difference between longing for closeness or feeling its lack suggests emotional discord deep inside—a feature of alienation. This reference to "the wings of a gentle, soft seagull" which keeps flying together over the strait or ship's wake forever seems to imply an eternal peace. However, it can be speculated that such perfection as this picturesque imagery is but an incomplete manner to indicate that there is always an unsatisfied desire for wholeness.

As classified by Mary Horton, the hollow man, who stands in for a more extreme state than the detached man, is a further development of the theme of alienation. The concept of evasion endures, albeit with increased brittleness and assertiveness. The classic illustration of this theme is found in Eliot's "The Hollow Men." The following lines exemplify the primary themes of deceit and concealment:

Let me be no nearer
In death's dream kingdom
Let me also wear
Such deliberate disguises
Rat's coat, crowskin, crossed staves
in a field
Behaving as the wind behaves
No nearer (*Collected Poems* 80)

The poem's hollow man speaker is caught in a state of limbo between awareness and oblivion, light and darkness, and life and death. He alludes to Dante's *Inferno*, where the souls of the damned are tormented in various ways, and states that he does not wish to approach death's dream kingdom anymore. In addition, he wishes to dress in purposeful disguises that represent his dread, cowardice, and futility, including a crow skin, a rat's coat, and crossed staves. He has no goal, direction, or will of his own because he acts like the wind. He is estranged from God, from other people, and himself. He cannot do anything to alter his fate; he is only a helpless bystander to it. He is one of the stuffed men, a hollow man. In this respect, Horton comments on these lines by emphasizing the importance of allusion: "Eliot can only be understood through his literary allusions. It is an oblique and evasive technique that at the same time so clearly points to the alienation theme, that it can be seen as one of the greatest artistry" (205).

In Abd Al-Sabur's point of view, the contemporary world is reduced to a barren landscape, ravaged by spiritual and moral decay that impairs its creative and generative capacities. His thematic concern is with the marginalized and oppressed segments of society, such as the poor and the subjugated. In this sense, Shmuel Moreh, a critic, argues that Abd Al-Sabur exposes the stark contrast between the actual conditions of poverty and the highly idealized socialist ideology, as well as the violence and degradation that pervade both rural and urban settings (34). In "A Song for Winter," Abd Al-Sabur reflects on the idea that his death will go unnoticed and unmourned, as a consequence of the fragmentation and solitude that stem from the urban modernity. Likewise, Kurraz states: "To Eliot and Abdel Sabour, the modern world is a wasteland, devastated by moral and spiritual wounds that have affected its reproductive organs and creative functions" (2778).

In another poem, "A Song for Night," from Abd Al-Sabur's Collection of Poems: *Dreams for Ancient Knight*, the knight lost his innocence in his desolate world when he realized that there was only one way out of his suffering, misfortunes, and brutality: either death or love. Jaber Asfour believes that the knight's dreams were dashed and his heart was wounded by the feet of others and the elements. This is the reason he is seen seeking love in the old knight's dreams, hoping for redemption, but it is clear that the world was heavier than he could bear or what love could do, and this mistrust of women quickly made it disappear. What is left is the sense of isolation and alienation that permeates the nighttime poetry. The poem reads as follows:

May God not deprive me of the night and its bitterness And if death comes to me, let me die talking or listening Or let me die, my fingers in her heavy curly hair In my nocturnal corner, in the cafe that is lit by sad lamps	الله لا يحرمنى الليل ولا مرارته وإن أتانى الموت، فلأمت محدثا أو سامعا أو فلأمت، أصابعى فى شعرها الجعد الثقيل الرائحة فى ركنى الليلى، فى المقهى الذى تضيئه مصابح حزينة حزينة كحزن عينيها اللتين تخشيان النور فى النهار.

Sad as the sorrow of her eyes that fear the
light in the day.
(*Ahlam Al-Fares Al-Qadeem* 16)

The lines depict a means to escape the hardness of existence and the commotion of the day in the night by savoring the agony and delighting in the bitterness of loneliness. This night is associated with the presence of a woman who experiences isolation and alienation, much like the poet, who starts describing her by concentrating on her eyes, which share his fear of the daylight. The poem continues with these two eyes, which transform into two mirrors of the night's mirrors or two mirrors of a united mood, which takes the place of the harsh and boisterous day, which is like the forest, and the gentle night, which substitutes the noise for the silence and the unity for the with the loss in the forests of the day (Asfour).

In “The Waste Land,” Eliot's poetic vision reflects his critical diagnosis of the twentieth-century human condition, marked by spiritual, moral, and cultural decay. By employing a rich and complex intertextuality of religious references, symbols, and motifs, Eliot exposes the sources and manifestations of the pervasive sense of alienation and despair that afflicts modern humanity. Eliot employs the metaphor of winter to represent sterility, decay, and death, employing terms that allude to the dearth of life, vigor, purpose, and connection in the modern world, such as "dead," "dull," "dry," "broken," "waste," and "bones." He says: "Unreal City, / Under the brown fog of a winter dawn, / A crowd flowed over London Bridge, so many, / I had not thought death had undone so many." In these lines, the city is a spooky, ghostly place where people live like zombies, oblivious to their isolation and mortality. The poet's use of the word "unreal" to characterize the city conveys the disillusionment and detachment of contemporary urban life, where nothing is genuine or meaningful. It also creates an atmosphere of gloom and bleakness, reflecting the depressing state of affairs in which there is no warmth or light. The poet expresses his terror and dismay at the sight of the people by saying, "I had not thought death had undone so many." This line highlights the alienation and estrangement from the human condition, in which death is more strong and more common than life. This line also alludes to the idea that the contemporary world is similar to hell on earth, as stated by the narrator in Dante's *Inferno*, where he says the same thing upon seeing the souls of the damned.

In his “‘Each in His Prison’: Damnation and Alienation in “The Waste Land,”” Matthew J. Bolton argues that Eliot's "The Waste Land" depicts the pervasive sense of alienation and despair that afflicts modern humanity, regardless of their social interactions. Bolton also claims that, for Eliot, human relationships do not foster intimacy or belonging, but rather accentuate the solitude and isolation of the individual. For instance, the mass of people traversing London Bridge in "The Burial of the Dead", whom Eliot describes as "death had undone," "fixed [their] eyes before [their] feet" instead of acknowledging their fellow beings (WL 63, 65). Ironically, the bridge is situated near one of the oldest churches in London, which should be a place for gatherings. Eliot experienced a sense of horror amid social interactions, as he became acutely aware of the irreconcilable gap between his worldview and that of others. The anticipated sense of belonging that one seeks intensifies the feeling of estrangement and isolation that pervades the poem (Bolton 196).

Eliot depicts the spiritual alienation of modern humanity by portraying an abandoned church that has no relevance or appeal to them. Rather than seeking solace or guidance in the sacred space, they are preoccupied with their mundane and trivial matters, thus distancing themselves from the divine or the transcendent. Consequently, they are deaf to the sound of the prayer bells that mark the passage of time and the call to worship, and the church (and God) becomes estranged and inverted as well: “And upside down in air were towers/Tolling

reminiscent bells, that kept the hours/And voices singing out of empty cisterns" (WL 382-384). This is the complex condition of the modern individual who suffers from mental, social, and spiritual disconnection, as reflected in Eliot's "The Waste Land." These lines show the poet's sense of alienation and despair, as he witnesses the destruction and decay of human civilization and culture and the loss of meaning and value in the modern world. The poem in the aftermath of the First World War (WWI), evokes a common representation of the alienation and disillusionment of individuals and young people in the context of modern warfare.

As for the West, alienation was an old malady that did not merely belong to modern societies. Alienation is one of the characteristics of Eliot's modernism (Hizbar 5). The anthropologist Eric Robert Wolf in his book *Inwardness and Morality* states that alienation is a major literary theme of the past century and a half. In T. S. Eliot's early poems, for instance, alienation often takes the form of disgust for the world, for the people, and for oneself as a physical being. The characteristic ambiance is the empty, dirty, trashy, dusty city street at night, under insidious fog, smoke, and rain. People live in rented rooms and one-night cheap hotels. The bed is neither rest nor refuge. Favorite adjectives for the world, the body, and the soul are grimy, dingy, and soiled (14).

Though alienation seems a traditional theme, it is still one of the essential themes in modernist poetry. This semantic origin implies a dualistic condition of being simultaneously 'dispossessed'—of freedom, territory, autonomy, identity - and 'possessed'—by masters, gods, devils, knowledge, or power. These two aspects, sometimes harmonious and sometimes contradictory, inform the notion of alienation in literature. Eliot's theme of alienation differs from other writers in that it focuses primarily on the aspect of dispossession. This can be regarded as a form of social alienation, as it reflects the relation of the individual to the external world, rather than to the inner self (Horton 200). In "The Waste Land," the speaker shows his alienation despite being among other people:

> Under the brown fog of a winter dawn,
> A crowd flowed over London Bridge, so many,
> I had not thought death had undone so many.
> Sighs, short and infrequent, were exhaled,
> And each man fixed his eyes before his feet.
> Flowed up the hill and down King William Street,
> To where Saint Mary Woolnoth kept the hours (*Collected Poems* 55)

The speaker feels alone and forlorn as he describes a desolate and lifeless scene. Eliot employs such a scene to imply that the contemporary city is a place of spiritual decay and death, where people are estranged from one another and themselves. The speaker looks at the gathering people with a detached and hopeless feeling as if they do not know why they are here or where to go in life. The clock, the fixated eyes, and the sighs all represent the monotony and pointlessness of their life. Since he does not share their ideals or vision, the speaker feels cut off from this group. Since he does not share their ideals or worldview, the speaker feels cut off from this group of people. Because he has no idea what he wants or needs, he is estranged from his own identity. He is a vagrant in a desolate place, looking for purpose and hope in an otherwise bleak world (Horton 200-1).

In Warda Rabani's point of view, what makes Abd Al-Sabur suffer is the combination of futility, injustice, and death—that beast that waits to devour humanity on the narrow path of life and take life away from it. Because poetry is built on three influences for Abd Al-Sabur—love, sadness, and death—these causes are the ones that made him a poet alienated. They are nearly identical to the reasons that made him a poet in the first place. Poetry

continues to exist as long as these three are here. Abd Al-Sabur's central thesis was that he ascended to the point of suffering because he decided to be a poet of suffering and alienation (97). In this sense, the speaker in [Song for Night] says:

Only those who have lost the day know the night	لا يعرف الليل سوى من فقد النهار
This is our motto	هذا شعارنا
Do not cry for us, O happy listener	لا تبكنا يا أيها المستمع السعيد
For we are proud of our defeat	بانهزامنا فنحن مزهوون

(*Ahlam Al-Fares Al-Qadeem* 19)

These lines, the culmination of the poem, are not without irony, especially from the reader or listener who seems content or in agreement with the everyday world. The final line, which talks about pride in defeat, carries on the sarcasm because it describes the knower's experience of that day when it transformed into a wild forest where humans perished and, as the barefoot man's mask stated, only beasts fought for survival. The only person left in the forest is the strongest, who is made stronger by his oppression and his capacity to frighten others (Asfour; Rabani 98).

Conclusion

The selected poems of Salah Abd Al-Sabur and T. S. Eliot, two well-known modern poets who have similar human concerns and goals, touch on the idea of alienation. Both poets convey their sense of alienation from the modern world, its ideals, and its people through the use of objective correlatives and mythical allusions in the case of Eliot and love, death, and sickness in the case of Abd Al-Sabur. In addition, they converse poetically across cultural boundaries, incorporating both ancient and contemporary stories from their own Egyptian and English cultures. Their selected poems capture the problems, tensions, and predicaments faced by modern man, who is mired in a wasteland of hopelessness, disillusionment, disintegration, and alienation. Nonetheless, their poems hint at the prospect of finding meaning and purpose in the face of adversity, providing glimmers of hope, redemption, and rejuvenation.

Abd Al-Sabur considers the idea of intertextuality and converses with Eliot's poetics in a transcultural poetic debate, conveying the Arab man's sense of alienation following several crises, conflicts, and moral conundrums, including the wars of 1948 and 1967. Eliot portrays the disillusionment of the Western man following World War I and the downfall of European civilization. Different forms of alienation, including social, cultural, spiritual, psychological, and existential, are depicted by both poets. The wasteland concept is used by both writers to represent the desolation and deterioration of the contemporary world.

The nighttime motif is used by both writers to symbolize the hopelessness and darkness of modern man. The song's motif is used by both poets to express how nostalgic and yearning current people have for bygone days or brighter futures. While Eliot suggests the emptiness and futility of Western culture and history through the idea of hollow men, Abd Al-Sabur employs the knight motif to invoke the heroic and chivalrous virtues of Arab culture and history. While Eliot employs the metaphor of fire to suggest the brutality and destruction of modern history, Abd Al-Sabur uses the motif of the winter to represent the harshness and coldness of modern reality.

Despite his struggles and obstacles, the speaker in Abd Al-Sabur's "A Song for Winter" concludes on a positive note by reaffirming his love for his country and his

confidence in God. In "A Song for Night," the speaker closes on a note of defiance, rejecting the oppression and tyranny of his foes and promising to fight for his independence and dignity. In "Dreams of the Ancient Knight," the speaker concludes on a sentimental note, remembering the illustrious past of Arab civilization and bemoaning its deterioration.

In Eliot's "The Love Song of J. Alfred Prufrock," the speaker concludes on a dejected note, acknowledging his inability to interact and form relationships with people and withdrawing into his fantasy realm. In "The Waste Land," the speaker closes with a mysterious quotation from a variety of languages and sources, giving the reader the contradictory takeaway of peace. The speaker in "The Hollow Men," closes on a depressing note as he muses over the end of the world. It is demonstrated how both poets employ a variety of subjects and approaches to convey the contemporary human situation in both Arab and Western contexts and participate in a transcultural poetic conversation that both challenges and enhances their poetics and cultures. Thus, the paper has advanced knowledge and appreciation of the poetics of both poets and created avenues for future intertextual and comparative rewriting.

BIBLIOGRAPHY

Abd Al-Sabur, Salah. *Ahlam Al-Fares Al-Qadeem [Dreams of the Ancient Knight]*. Madbooli Publishing Library, NY.

Abd, Khalid Qais and Mushtaq Abdulhleem Mohammed. "An Archetypal Reading of Robert Bly's Selected Poems." *Journal of University of Shanghai for Science and Technology*, vol. 22, no.10, 2020, pp. 692-702.

Al-Musawi, Muhsin J. *Arabic Poetry Trajectories of Modernity and Tradition* London: Routledge, 2006.

Al-Shammari, Nawf Salim. "Salah Abdul Saboor's Poetic Experience: Questions of Alienation and Identity Crisis: A Semiotic Study." *The Periodical of College of Arabic Language in Jurja*, vol. 25, no. 9, 2021, pp. 9223-9270.

Arberry, Arthur. J. *Modern Arabic Poetry: An Anthology with English Verse Translations*. London: Taylor's Foreign Press, 1975.

Asfour, Jaber. "Layl Al-Wihda wa Al-Wahsha wa Al-Ghurba" [A Night of Loneliness, Estrangement, and Alienation]. *Al-Ahram Journal*, vol. 141.2017. Accessed on Feb. 5th 2024. https://gate.ahram.org.eg/daily/News/202150/86/574971/%D9%85%D8%B1%D8%A7%D9%8A%D8%A7/%D9%84%D9%8A%D9%84-%D8%A7%D9%84%D9%88%D8%AD%D8%AF%D8%A9-%D9%88%D8%A7%D9%84%D9%88%D8%AD%D8%B4%D8%A9-%D9%88%D8%A7%D9%84%D8%BA%D8%B1%D8%A8%D8%A9.aspx

Bolton, Matthew J. "'Each in His Prison': Damnation and Alienation in "The Waste Land." *Bloom's Literary Themes: Alienation*, edited by Harold Bloom and Blake Hobby. Infobase Publishing, 2009, pp. 193-202.

Eliot, T. S. *Collected Poems 1909-1962*. Harcourt, Brace, World, Inc, 1963.

Gouhar, Saddik. "Modernist Arabic Literature and the Clash of Civilizations Discourse." *Rupkatha Journal on Interdisciplinary Studies in Humanities*, vol. 1, no. 1, 2009, pp. 44-59.

Hizbar, Mohammed Abdullah. "Arabic and English Modernism: A Comparative Study of Al-Sayab, Abd Al-Sabur and T. S. Eliot." University of Hyderabad, Ph.D. Dissertation, 2010.

Horton, Mary. "The Literature of Alienation." *The Sociological Review* vol. 26, no., 1978, pp. 197-220.

Ismael, Baleegh Hamdi. "Qira'a fi Mashru Salah Abd Al-Sabur Al-Shiri" [A Reading of Salah Abd Al-Sabur's Poetic Project]. *Al-Kilma Journal*, vol. 107, 2016. Accessed on Feb. 1st 2024. http://www.alkalimah.net/Articles/Read/8115

Jost, Francois. *Introduction to Comparative Literature*. New York: The University of Illinois, 1974.

Kurraz, Abdullah. "The Poetics of T.S. Eliot and Salah Abdel-Sabour: A Thematic-Mythical Intertextuality." *An-Najah University Journal Research (Humanities)*, vol. 25, no. 10, 2011, pp. 2774-2798.

Mohammed Radhi Jafar, *Alienation in Contemporary Iraqi Poetry (Phase of Pioneers)*. NP: Arab Writers Union, 1999.

Moreh, Shmuel. *Studies in Modern Arabic Prose and Poetry*. NY: E. J. Brill, 1988.

Rabani, Warda. "Salah Abd Al-Sabur Bayn Al-Igtirab Al-Nafsi wa Al-Fikri" [Salah Abd Al-Sabur between Psychic and Intellectual Alienations]. *Al-Twasul bayn Al-lughat wa Al-Adab*, vol.49. 2017, pp. 89-108.

Wolf, Eric R. *Europe and the People Without History*. Berkeley: University of California Press, 1982.

CULTURAL TRANSLATION: AN ANALYSIS OF DOMESTICATION AND FOREIGNIZATION STRATEGIES IN TRANSLATING PROVERBS FROM ENGLISH INTO ARABIC

Halima Nine
Al-Iraqia University

Abstract: This paper aims at exploring the translation of cultural aspects in proverbs and investigating the strategies employed to transmit cultural specificities to the target reader. Using selected proverbs from Mohamed Attia's Dictionary of Common English Proverbs translated from English into Arabic, this study employs Venuti's theory of domestication and foreignization along with Newmark's cultural categories in an attempt to examine the translator's role in dealing with cultural differences between English and Arabic. The findings reveal that both domestication and foreignization can be employed in the cultural translation of proverbs, with domestication predominating in conveying religious terms and foreignization prevailing for historical terms.

Keywords: cultural translation, communication, proverb, domestication, foreignization.

Introduction

Translating culture requires awareness of cultural differences and deep understanding of cultural context. The translator serves as a bridge between the source text and the targeted audience by facilitating cross-cultural exchange and enhancing accessibility to different cultures.

Proverbs are an integral part of cultural background. They reveal people's perception of the world and reflect their cultural environment. They are generally transmitted orally from generation to generation and express wisdom and guidance on various aspects of life.

Translating proverbs can be challenging due to their cultural and linguistic context. Cultural differences can represent an obstacle for the translator who strives to comprehend the original message and convey it in the target language. With this regard, this paper investigates the translation of cultural aspects in proverbs and explores the strategies employed to convey their meaning and cultural specificities.

The methodological framework consists of analyzing selected proverbs from Mohamed Attia's **Dictionary of Common English Proverbs** translated from English into Arabic. The analysis is conducted in light of Venuti's theory of domestication and foreignization and Newmark's cultural categories in translation. The aim is to explore the translator's contribution in conveying cultural nuances in the target text. With this respect, the main question addressed in this paper is:

How do domestication and foreignization strategies convey cultural aspects in the translation of proverbs from English into Arabic?

The paper will examine theoretical concepts in relation to translation including proverbs, culture and cultural translation while also introducing Venuti's theory of domestication and foreignization and Newmark's cultural categories. Selected proverbs will be analyzed in light of the discussed concepts.

Translation and proverbs

Proverbs are defined as "special metaphoric expressions and the translator should know the proverbial concepts in both source language SL/target language TL." (Timen, 2015,

p. 1416) The task of understanding these metaphoric expressions falls to the translator who is required to comprehend both the source and target languages and cultures.

The meaning of proverbs is stable and never changes. They are "special, fixed, unchanged phrases which have special fixed, unchanged meanings." (Ghazala, 1995, p. 138) This is explained by the wisdom teachings they carry that are universal and applicable to every era as they are "the kernels which contain the wisdom of the traditional people." (Alshammari, 2016, p. 2)

Wisdom is a key element in every proverb. It represents timeless truths, moral lessons and practical advice expressed in a "known sentence of the folk." (Meider, 1985, p. 119) Thus, proverbs are a practical means to acquire wisdom and learn lessons about life.

Proverbs are closely linked to the cultural context in which they were established. A proverb is viewed as "a unit of meaning in a specific context" (Mollanazar, 2001, p. 53), implying the importance of understanding the proverbs context in translation.

Furthermore, a proverb is characterized by various forms of figurative language, representing "a traditional conversational, didactic genre with general meaning, a potential free conversational turn, preferably with figurative meaning." (Norrick, 1985, p. 78)

Proverbs and culture

Culture represents a "complex whole which includes knowledge, belief, art, law, morals, customs and any other capabilities and habits acquired by man as a member of a society." (Ould Si Bouziane & Saadi, 2019, p. 135) This implies that proverbs are considered as a mirror of these cultural elements.

Culture can not be separated from proverbs as they "are rooted in the reflections and perceptions of the self and other, in the history of language, in the memory of people, in religion, castes, space and geographical territory." (Dwivedi, 2015, p. 9)

Proverbs reflect people's cultural background including behavior, thoughts, actions, language and "other qualities acquired by man as a social being." (Alshammari, 2016, p. 2) Therefore, culture is crucial for determining the meaning and usage of proverbs, which makes translating proverbs challenging.

Translating proverbs entails translating culture, involving the translation of customs, arts, ideas and rules which constitute some components of culture. (Kroeber, 1948, p. 253) Those components are different from one language to another, requiring the translator to comprehend the complexities of cultural context to convey the meaning and message of proverbs effectively.

Cultural translation

Translation goes beyond simply transferring words from one language to another, involving various aspects such as linguistic meaning, cultural elements and context. Dictionary of Translation Studies defines it as "an incredibly broad notion which can be understood in many different ways." (Shuttleworth & Cowie, 2014, p. 181)

This definition implies the complexity of the translation process, requiring special attention to diverse elements with culture as a key element among others. Translators should carefully take the cultural element into consideration during the process of meaning transfer from source language to target language. The target text is the result of this process and "which functions in the socio-cultural context of the target language." (Munday, The Routledge Companion to Translation Studies, 2009, p. 7)

Cultural approach started influencing research in translation studies in the 1980s and the 1990s, bringing major consequences such as the notion of equivalence, naturalness of translation, domestication and foreignization. This so-called 'cultural turn' in translation studies expanded the translator's role to involve cultural communication. It emphasizes the

importance of understanding the cultural context and adapting the text to meet the target reader's expectations.

Furthermore, cultural translation is seen as a representation that "entails the construction and exhibition of an image of the Other," involving "not only the transmission but also the performance of other cultural facets and forms, which may not be linguistic at all." (Munday, The Routledge Companion to Translation Studies, 2009, p. 19) This representation is concretized by considering translation as a rewriting process, with the adaptation of the text to become more authentic within the cultural context of the target audience.

With regard to rewriting, Lefevere states the translation of poems written by Persian poet Omar Khayyam, saying the translator took "liberties in the translation in order to improve on the original, at the same time making it conform to the expected Western literary conventions of his time." (Munday, Introducing Translation Studies, 2001, p. 128) This implies that cultural translation tends to produce a text in conformity with the target audience's cultural acceptability including norms, values, and expectations. Its principal role is to ensure that the target text is well-received and understood culturally.

Cultural categories in translation

In his book **A textbook of Translation** (1988, p. 95), Newmark classifies cultural elements in a text into a number of categories including ecology, material culture, historical terms and religious terms.

Ecology

This category represents the cultural aspect of environmental elements and the words associated with environmental concepts. These words are used at a local level and have strong elements of local color. This includes fruit names, mountain names and animals.

Ecology can be present in proverbs such as the Haitian Proverb: "You don't throw rocks at a green mango." Mango is a fruit that originates from a region in Asia. The saying "Sliding into life like a penguin" refers to an animal that lives in specific countries and may not be familiar to others.

Material culture

Material cultures include names of food as it is "the most sensitive and important expression of natural culture." (Newmark, 1988, p. 97) It is closely linked to communities' identity and connection to their origins.

Clothes are also part of material culture. They can convey messages about one's religion, social class, beliefs, and traditions. The proverb "the habit does not make the monk" represents a religious aspect embedded in the word "monk."

Historical terms

Newmark recommends not translating historical terms whether the translation makes sense or not, "unless they have generally accepted translations. They can be transferred to the target language with descriptive details.

Proverbs may contain historical terms, indicating historical events or personalities. "Render unto Caesar the things that are Caesar's" is a historical proverb which refers to the Roman Emperor, Caesar. Contemporary readers may not be familiar with the ancient meaning of this proverb.

Religious terms

On the transfer of Christian terms, Newmark states that they are translated by equivalents which are natural for target readers with the aim of proselytizing Christianity.

Proverbs often contain religious terms since religion is integrated into culture and represents a source of wisdom and guidance. For example, the proverb "Give and spend, and God will send" reflects the belief in God and reliance on Him.

Domestication and foreignization in translation

Domestication and foreignization are two types of translation strategies termed by American theorist Lawrence Venuti who discusses the translator's invisibility, calling for a greater recognition of the translator's role as a mediator between languages and cultures.

Domestication strategy

This strategy requires the translator to adopt a "transparent, fluent, invisible style in order to minimize the foreignness of the target text." (Munday, 2001, p. 146) Thus, the target reader would not feel the "foreignness" of the source text "and would instead perceive it as if it were originally written in the source language.

Translation by domestication produces a text that minimizes the need for the target reader to make efforts to understand cultural elements that might be unfamiliar to the target culture. This translation "leaves the reader in peace, as much as possible, and moves the author towards him." (Munday, 2001, p. 146)

The translation of proverbs entails cultural considerations since they are loaded with cultural elements. Translating them by domestication requires cultural competence, awareness of the intended message and the ability to find a "domesticated equivalent" in the target language. For example, the translation of the proverb "A soft answer turneth away wrath," which originates from the Bible, requires the translator to find a cultural equivalent that reads naturally in the target language. Translating this proverb through domestication may result in an equivalent from the Hadith of the Prophet Muhammad (peace be upon him), who said "الكلمة الطيبة صدقة". This translation concretizes well the concept of domestication.

Foreignization strategy

This strategy requires the translator to choose a foreign text and develop "a translation method along lines which are excluded by dominant cultural values in the target language." (Munday, 2001, p. 147) Thus, the reader would feel the "foreignness" of the source text and would perceive the presence of the original writer.

Translation by foreignization necessitates more efforts from the target reader to understand cultural elements, engaging more deeply with the text to comprehend the meaning and the cultural context of the source text. This translation "leaves the writer alone, as much as possible and moves the reader towards the writer." (Munday, 2001, p. 147)

Translating proverbs by foreignization leads to preserve the cultural elements of the source language and introduce them to the target reader, promoting cross-cultural communication. This requires the translator to have a deep understanding of both the source and target cultures with the ability to find equivalents in the target language with a similar cultural load as the source text. Applying the foreignization strategy, the proverb "Rome wasn't built in a day" would be translated as "روما لم تُبنَ في يوم واحد". This translation maintains the literal historical meaning of the original proverb and prioritizes fidelity to the source text culture.

It is important to understand the principles of domestication and foreignization for choosing the appropriate strategy based on the purpose of the translation and the level of engagement desired from the readers.

Analysis of domestication and foreignization in proverbs

We will analyze domestication and foreignization strategies in a number of proverbs chosen from Mohamed Attia's **Dictionary of Common English Proverbs** (2004) translated from English into Arabic. The selected proverbs illustrating domestication strategy are presented in table 1 while the selected proverbs illustrating foreignization strategy are presented in table 2

Table 1: Domestication strategy in selected proverbs

Source text	Target text
He that keeps his secret gains his object.	استعينوا على قضاء حوائجكم بالكتمان
The mills of God grind slowly	إن الله يمهل ولا يهمل
The early bird catches the worm	البركة في البكور
The devil can cite Scripture for his purpose	قد يتلو الشيطان قرآنا من أجل أن يصل إلى غرضه
Christmas comes but once a year	لا يأتي العيد إلا مرة واحدة
One God no more, but many friends are good store	عليك بالإخوان فإنهم في الرخاء زينة
Happy is he what is happy in his children	المال والبنون زينة الحياة الدنيا
Years know more than books	عش رجبا ترى عجبا
If a man deceives me once, shame on him; if he deceives me twice, shame on me	لا يلدغ المؤمن من جحر مرتين
The apples on the other side of the wall are sweetest	المرء تواق إلى ما لم ينل
Adam's ale is the best brew	الماء هو خير مشروب
All's fish that comes to the net	كل ما يقع في الشبك صيد
The apples on the other side of the wall are sweetest	المرء تواق إلى ما لم ينل
As well be hanged for a sheep as a lamb	إن سرقت اسرق جملا
Don't quarrel with your bread and butter	لا تتشاجر مع مصدر رزقك
The cowl does not make the monk	ليس الراهب بعباءته

Table 2: Foreignization strategy in selected proverbs

Source text	Target text
An Englishman's house is his castle	بيت الإنجليزي هو مملكته
Talk of the angel and you will hear his wings	تحدث عن الملاك تسمع حفيف جناحيه
A sly man's tears are like the crocodile tears	دموع المحتال كدموع التمساح
All roads lead to Rome	كل الطرق تؤدي إلى روما
Better starve free than to be a fat slave	لأن تجوع وأنت حر خير من أن تسمن وأنت عبد
An apple a day keeps the doctor away	تفاحة كل يوم تبعد عنك الطبيب
You can lead a horse to the water, but you cannot make him drink	يمكنك أن تقود حصانا إلى الماء ولكن لا يمكنك أن تجبره على الشرب

Results and discussion

The analysis of selected proverbs reveals that the translator employed both domestication and foreignization strategies in the translation process. Some proverbs were adapted to the target language culture while others were maintained in their original form.

Domestication

The translator opted for the domestication of a large number of proverbs, adapting them to the target language and preserving the meaning. The domesticated proverbs fall into various cultural categories.

1- Religious terms

In some proverbs, the translator replaced religious terms by their cultural equivalent in the target language. He opted for domestication in order to convey the meaning in a natural

and understandable way, achieving acceptability among the target audience. For example, “Scripture” was substituted with " قرآن" and « Christmas » with "العيد".

In other proverbs, the translated chose equivalents inspired from the Quran and the Prophetic Hadith to align with the target language religious culture. For example, he conveyed the meaning of the proverb “Happy is he what is happy in his children” by citing a verse from the Quran: "المال والبنون زينة الحياة الدنيا". He also employed the Prophetic Hadith " استعينوا على قضاء حوائجكم بالكتمان" as an equivalent to “He that keeps his secret gains his object.”

In the translation of the proverb “Years know more than books,” the translator was inspired by the Arab heritage and chose the proverb "عش رجبا ترى عجبا" as an equivalent. The word "رجب" refers to the seventh month in the Islamic lunar calendar. The translator chose this old Arabic proverb as a cultural equivalent which conveys the original meaning.

2- Ecology

In the Arabic translation of the proverb “All’s fish that comes to the net,” the translator substituted the animal name “fish” with the word "صيد" which implies the meaning of hunting or fishing. Domestication here aims at ensuring that the text resonates with the target language environment since fish may not be a common cultural reference in certain Arab regions located in the desert.

In the translation of the proverb “As well be hanged for a sheep as a lamb,” “sheep” is replaced by "جملا" which means camel since this animal is more culturally significant than sheep in the Arab culture. In the past, people living in the desert used camels for transportation and a source of food. Domestication here offers accessibility, authenticity and cultural alignment for the target reader.

3- Material culture

The translator applied the domestication strategy to convey the meaning of proverbs by adapting them to the target material culture. The fruit apple is cited in a figurative way in the English proverb “The apples on the other side of the wall are sweetest”, suggesting that things which are out of reach are always more desirable and attractive. To convey this meaning, the translator chose an Arabic proverb which expresses the same idea with different words.

The proverb “Adam’s ale is the best brew” indicates the idea of preferring pure water than any other kind of beverages. "Adam" here has a biblical reference, implying that the first man on earth drunk pure water. In the Arabic translation, the translator employed the domestication strategy by giving a functional explanation of the original meaning in order to clarify it for the target audience.

The combination of “bread and butter” is common culinary staple in the source culture. In the proverb “Don’t quarrel with your bread and butter,” it has a figurative meaning, referring to the main source of income. In the Arabic translation, it was replaced by functional equivalent "مصدر الرزق", which conveys the same meaning in the target language.

The word “cowl” is a cultural term that symbolizes material culture in certain religions including Christianity. In the Arabic translation, domestication strategy was applied by substituting it with "عباءة" which is more relevant to the target culture since it represents a traditional garment worn by Muslims.

Foreignization

In the translation of some proverbs, the translator applied the foreignization strategy by adopting literal equivalents to the original words and expressions.

1- Religious terms

The proverb "Talk of the angel and you will hear his wings" reflects a religious and spiritual aspect, indicating the belief in angels. It was translated by foreignization as the translator transferred this religious aspect to the target reader.

2- Ecology

In the translation of cultural words which fall into the category of ecology such as "crocodile," "horse" and "apple," foreignization strategy was employed, conveying the original meaning with the same structure and expression forms.

3- Historical terms

In both proverbs "All roads lead to Rome" and "Better starve free than to be a fat slave," the translator transferred the historical context of the source text. Foreignization here ensures cross-cultural communication, enabling the target reader to be in touch with the source culture.

Conclusion

In this paper, we explored domestication and foreignization strategies in the translation of proverbs from English into Arabic through the analysis of selected examples and their cultural categorization.

In translating proverbs that contain cultural words, both domestication and foreignization can be employed. The analysis of the selected proverbs reveals that domestication is predominantly used in translating proverbs that contain religious terms. The aim is to create an equivalent effect between the source language and the target language, provide better understanding and produce a natural target text.

Domestication can also be employed in translating cultural words which fall into the categories of ecology and material culture since the focus is on the target language culture. As seen in the selected proverbs, the translator did not transfer the same cultural words and re-expressed the meaning in different forms.

Foreignization of cultural words which fall into the categories of religious terms, ecology and historical terms facilitates cross-cultural communication, enhancing the understanding of diverse cultural contexts.

BIBLIOGRAPHY

Alshammari, J. N. (2016). Examining Nida's Translation Theory in Rendering Arabic Proverbs into English: A Comparative Analysis Study. *Journal of Applied Linguistics and Language Research*, 1-14.

Attia, M. (2004). Dictionary of Common English Proverbs Translated and Explained.

Dwivedi, A. V. (2015). Proverbs and Identity: A story of Hadoti Proverbs. *Entrepalavras*, 8-19.

Ghazala, H. (1995). *Translation as problems and solutions: A coursebook for university students and trainee translators*. Beirut: Dar wa Maktabat Al-Hilal.

Kroeber, A. (1948). *Anthropology: Race, language, culture, psychology, pre-history*. New York: Harcourt, Brace and Company.

Meider, W. (1985). Popular View of the Proverb: a Case study of Texts and Content. Vermont, US: The University of Vermont.

Mollanazar, H. (2001). *Principles and methodology of translation*. Tehran: Samt.

Munday, J. (2001). *Introducing Translation Studies*. New York: Routledge.

Munday, J. (2009). *The Routledge Companion to Translation Studies*. New York: Routledge.

Newmark, P. (1988). *A Textbook of Translation*. New York and London: Prentice-Hall.

Nida, E. (1985). *Translating means Translating meaning: A Sociosemiotic Approach to Translation*. Leiden: E. J. Brill.

Norrick, N. (1985). *How proverbs mean: Semantic studies in English proverbs*. Berlin: Walter de Gruyter.

Ould Si Bouziane , S., & Saadi, F. (2019). Language as a Mirror of Cultural Identity - The Case of Proverbs in English and Algerian Arabic. *Faslo el-khitab*, 133-141.

Shuttleworth, M., & Cowie, M. (2014). *Dictionary of Translation Studies*. London and New York: Routledge.

Timen, F. A. (2015). An Analysis of Translation Methods for English Proverbs: Literal, Literary or Substitution. *European Academic Research*, 1416-1426.

USING CORT PROGRAM ON DEVELOPING EFL UNIVERSITY STUDENTS' ABILITIES IN WRITING COMPOSITION

Sabeeha Hamza Dehham
College of Basic Education, University of Babylon

Abstract: This study aims to determine the influence of CORT program on developing writing Composition of Iraqi EFL University Students. The four skills (flexibility, fluency, accuracy, and originality) adopted in this study using experimental study. Two section were chosen to represent the sample of the study:40 students for experimental group and 38 for control group. An experimental group received the CoRT program and a control group that was taught in the regular method. a creative writing test and a rubric for scoring the students' creative writing performance were designed as the instrument of the study. The experimental treatment was conducted during the second semester of the academic year 2023-2024 the results showed that there was statistically significant difference between the control and experimental groups on both instruments in favor of the experimental group. In addition, there were statistically significant differences between pre-and post-administration of both instruments on the experimental group in favor of the post administration. The results indicate that CoRT program led to developing students' EFL University Students' abilities in writing Composition.

Keywords: CORT program ;EFL University Students; abilities ; writing Composition.

Introduction

Writing skill is the way with which individuals and institutions can communicate all over the world, and it is a great instrument for helping people to know more 44 about others' way of thinking, in addition, creative writing skills consolidate concepts and ideas that allow peoples to write down their ideas and innovations. It helps to determine how to arrange actions in the innovative works. Throughout writing, one can translate his concepts and be able to logically persuade others. It is easier to test and evaluate the development of the individual's level when the person achieves noticed progress in written context. In describing creative writing, Sak, (2010) asserted that creative writing classes provide an opportunity to develop confidence in presenting one's own work and critiquing others. Adults can explore interests while experimenting with self- expression and taking personal risks. Three elements of the topic (presentation, action, and interaction) were developed through which individual assessment, collaboration, and creativity could be. Mely (2009) asserted that teachers, as well as learners, should engage with extensive reading. He argued also that there are significant benefits to teachers if they participate in creative writing.

Haroon (2014) stated that creativity is an essential element that is obviously involved in the teaching learning process; particularly that learning is viewed as a creative process that involves students making information relevant by linking prior knowledge and new knowledge in a meaningful format. Shorofat (2007) pointed out that writing could be classified into two kinds: functional and creative. Creative writing is that kind through which individuals can convey what they have in their minds to others in an attractive literary style. It includes several genres such as writing stories, poems, plays and essays. Musa (2002) also, noted that creative writing is a distinguished academic activity and one of the complex mental processes which writers express their feelings and reactions. Ibnian (2009) defined creative writing as that kind of writing through which students express thoughts, opinions, solutions etc... in an attractive literary style, taking into account mechanics of writing. Fortunately, a

number of approaches, methods, and programs have been used to improve language learning in general and the creative writing skill in particular. One of the promising programs to develop creative writing is CoRT program .The CoRT program is considered the most famous among the thinking programes across the world. (CoRT) stands for (Cognitive Research Trust) an institution of cognitive research which was established by De Bono, a theorist, at Cambridge . It is an educational curriculum for direct teaching of thinking skills, divided into six modules each consists of ten lesson.

The CoRT 1 is Breadth which helps students broaden their perception. They should know more about each thinking situation after using the tools than they knew before they started. The CoRT 2 is Organization that gives students a variety of tools to organize their thinking. In addition ,the CoRT 3 is Interaction that helps students observe the thinking involved in arguments, how a point of view is presented or defended, and the value and types of evidence. The CoRT 4 is Creativity in which students learn tools to generate fresh new solutions to challenges. The CoRT 5 is Information and Feeling tool to separate emotions from facts.

Finally, the CoRT 6 is Action which begins with the purpose and ends with specific action steps for the implementation of the outcome .(Debono ,2009) The tools in the CoRT 4 program are selected for improving creative writing sills for the first grade for secondary stage students .They include :Yes, no, po (possible),Stepping stone, Random input, Dominant idea ,Define the problem ,Remove faults ,Combination, Requirements ,and evaluation . The essence of the CoRT Thinking Method is to focus attention directly on different aspects of thinking and to translate these aspects into definite concepts tools that can be used deliberately . The CoRT program features ways to help students with different abilities to use them effectively in academic and personal situations. In other words, The program helps all students including students with special needs and at-risk students (De Bono, 1998). After over 38 years of widespread use, the CoRT program is now considered a universal tool that is widely used in different cultures, situations, ages, and abilities. This program is being used in Australia, USA, Singapore, South Africa, UK, Ireland, Italy, Japan, Malaysia, Brazil, Canada, France, India, Malta, New Zealand, Philippines, Russia, and Venezuela.

The CoRT consists of 60 lessons divided into six parts. Each part comprises 10 lessons (Al Zyoudi, 2009; Jarwan., 2007). However, in the CoRT program the focus is on evolving the easy use of thinking skills by frequent exercise; thus, argumentation does not seem to be a major issue for evolving thinking skills. Therefore, it is shortened (Moseley, Elliott, et al., 2005). Nevertheless, Dingli (2001) pointed out that learning the CoRT skills helps students with different abilities to learn in order to gain suitable principles for long term education and also to deal with rapid changes in the twenty-first century. The CoRT program helps students to collect, select and evaluate information. later, Moseley, Elliott, et al. (2005) reported that the CoRT program teaches a set of thinking “processes” defined by abbreviations for "creative and critical thinking"; processes that target the breadth in knowledge, organizing thinking and addressing them with proper knowledge .However, a few studies have used CoRT in the field of TEFL . This study attempts to investigate the effectiveness of using CoRT based program to improve creative writing Skills for the first grade secondary stage students.

Literature Review

The CoRT program

The CoRT program is one of the promising programs to improve creative writing skills which was designed by Edward de Bono and was first published in 1973. The name CoRT stands for Cognitive Research Trust which was established at Cambridge, England

(Dingli, 2001), in 1976, his book 'Teaching Thinking' was published (one of 41 books which he has published on the topic, in 26 languages). (Murphy, Michelle, Bourne, Briggs, 1995)"The cognitive research trust (CoRT) program has been in use for over twelve years in a wide variety of schools in the wold (DeBono,1976). The notion of the program generally is practical thinking at the cognitive research trust to encourage the use of material with applicability in a wide variety of situations.

Therefore, this program considers thinking is a basic process that can be taught and used across a wide variety of ages and abilities (Debonno,1985) The idea that creative abilities are trainable emerged in the 1950s when a few psychologists and creativity scholars such as. Guilford, Parne and Torrance disagreed with their colleagues who thought that creativity is a characteristic fixed at birth and which could not be increased deliberately. Instead, they viewed creativity as a common characteristic of all human beings rather than being a trait reserved to a few gifted individuals (Casanovas,2015).

CoRT4"creativity" program: The target program in this the study is CoRT 4 "creativity" is concerning with creative thinking for improving creative writing skills including lateral thinking which are Yes, no, po (possible),Stepping stone, Random input, Dominant idea ,Define the problem ,Remove faults ,Combination, Requirements ,and evaluation . The essence of the CoRT Thinking Method is to focus attention directly on different aspects of thinking and to crystalline these aspects into definite concepts tools that can be used deliberately. This section is concerned with creative thinking including element of lateral thinking which students learn tools to generate fresh new solutions to challenges.

The CoRT based program is proper for helpining learners to use their thinking and imagination to write creatively. It would be appropriate to use this type of program in order to help student imagine and practice thinking so that it helps students improve their writing. Therefore, the purpose of this study was to investigate the impact of using CoRT based program to improve creative writing skills of EFL 1 st year Secondary stage students.

Writing Composition

Writing is the most advanced, and also the hardest, language skill. It is difficult to launch writing unless the remaining three language skills are mastered. Writing includes a number of sub-skills and it is necessary to attend each sub-skill step by step before attempting to write the composition. Composition writing is an optional task for learners to carry out. Students always master the vocabulary by means of reading skills. One has to start on a blank page when writing. Teachers are unable to assign a subject and place the students on the blank page and expect good results. It is impossible to fill the blank page with nonsense. It requires time, practice, patience and determination to fill it with suitable meaningful words. (Stylianides & Childs, 2019:28). Students cannot pull on, repeat, add examples and increase the bulk of the material without sacrificing with consistency. In order to lead the learners to the competent stage of independent learning, they must be directed in the process of writing initially. Students are given pictures or points in the early stages which act as prompts. Teachers talk with them about the given topics which must be appropriate for their ages.

There are various compositional forms such as secretive, narrative, and reflective. At the primary level, concise compositions are appropriate. Gradually, we should add narrative subjects, accompanied by reflective ones. Compositions may also be biographical or autobiographical. There is a general apprehension about composition writing in the student's minds. They fear they can commit spelling or grammatical errors. These are on paper and the teachers mark out the red errors. There are, however, certain benefits over other language competences. For instance, one can make a mistake in speaking ability which cannot be removed. If the mistake is realized, one has to apologize. Speech is spontaneous and one does not get time to consider, to pick terms, alter, modify, cancel, and rewrite. All these things, in

fact, are possible (Husin & Abdul - Azis, 2004). One has time to reflect, arrange the text, adjust, update, edit, take the opinion of somebody or, at times, rewrite the whole composition.

The writing of compositions also needs much practice (Rahoomi,2019). The students who write composition will learn to understand who will read the composition, for what reason, what their needs are and how they will benefit from it. In short, they have to learn to think from the viewpoint of the readers. Writing compositions involves a certain degree of flexibility, space and time. It is important to have an open environment which is in PT. Although the subjects are allocated to teachers, a number of options can be offered. Students will debate and choose a subject among themselves. Students writing on the same topic can be grouped together, and they can select a tutor to lead them from their group. Not every student can have all of the topic knowledge. The tutor can generate a healthy discussion, and a Cort arrangement can share information or ideas about the topic. Compared to a normal classroom, the environment is informal, so it does not create any kind of pressure on students' minds. They openly approach the tutors, should they have any difficulties.

Many students face a block in composition writing, and are unable to continue (Stylianides & Childs, 2019:28).

The teachers have an almost completed product and don't have to waste a lot of time fixing the fundamentals. The designated tutors may also test and confirm the students making the suggested changes, reducing more teacher load. Writers need to learn how to explore tools, collect information, formulate a thesis, organize support, construct arguments, quote proof develop effective voice, review ideas, and edit for correctness. We may discreetly teach each of these skills but writers must internalize them in order to become second nature.

Methods

The researcher follows these measures in order to achieve the goal of the study and prove his hypothesis:(1) The choice of experimental design, depending on the nature of the study, (2) the selection of population and sample,(3) the sampling, (4) the monitoring of external variables,(5) the design of the tests,(6) the administration of the experiment, and (7) the statistical analysis of the results.

The population

In the academic year 2023-2024, the population is the 3rd grade students in English Department, College of Basic Education, University of Babylon. The present study sample comprises (81) students of. Such a sample is divided into two categories. Group 1 (A) which is a control group. It consists of (39) students ,while the second group (B) consists of (42) students as the experimental one. The sample is decreased after exclusion to (78) students, (38) to the control group and (40) to the experimental one. The study group has provided a solution to the study problem in the second term of 2019- 2020, based on Cort exercises conducted by the researcher over nine weeks. During this period of time the researcher herself taught the experimental and the control groups.

Equivalence of Subjects

The two groups were equalized by monitoring certain variables that can influence the outcome of the experiment. These variables are: age of students (measured in months), educational level of parents, and the grades of students in English in the first course of the same academic year.

Controlling Extraneous Variables

The researcher tries to manipulate the effect of these variables. Extraneous variables are independent, unpredictable variables.

Validity of the Tests

The validity of a test is one of the most important factors to consider when choosing or designing a test. Validity is the degree to which conclusions drawn from the results of a

specific assessment are acceptable, descriptive, and important. In other words, the degree to which an evaluation assesses what it aims to analyze is valid. It means you must check what and how you are teaching. As far as classification is concerned, Brown (2010) classifies validity as criterion-related, face-related, consequential, construct-related and finally content related validity. Face validity refers to: the degree to which a test looks accurate and tends to assess the information or skills it seeks to measure, based on the subjective judgment of the examinees who take it, the administrative staff who decide on its application, and other psychometrically unsophisticated observers. A jury of twenty linguistics and TEFL methodology specialists saw the test to ensure its face validity. These experts were asked to determine the face validity of the test and to state their suggestions regarding the suitability of the test and its items to the level of the students. The members of the jury agreed that the test is valid in its face and that its items are suitable for the level of the students except for certain modifications which are taken into account.

Results

To achieve the aim of this research, which is looking for the effect of Cort strategy on 3rd. grade performance of EFL students' writing composition skills and evaluate their null hypothesis, pre-test and post-test data are statistically analyzed. This research will be performed to assess if there is a significant difference between the two groups in the pre-test and the post-test. The researcher used the T-test for two separate samples to evaluate the analysis to determine the importance of the discrepancies between the average scores of both groups. The mean scores of the experimental group is (37.525) and that of the control one is (32.000), according to the findings obtained from the two groups. This means that the experimental group scores in composition writing skill growth are higher than those of the control group.

The estimated t-value is (3,117), which is higher than the tabulated t-value (2,000), 0,05 meaning level and (76) freedom point. This shows that the study's null hypothesis notes that there is no statistically significant difference between the mean scores of the students being taught writing skills using peer coercion method and those being taught writing skills using the technique recommended by the Teacher's Guide. This is denied, and the alternative hypothesis is accepted. In the light of the statistical manipulation of this study's data, the results show that the technique suggested and adopted by the researcher in her experiment has proven successful in improving the writing skills of the student.

The researcher has followed routine steps to deliver the lesson, where she starts warming up the students and then presenting information about the previous lessons asking students about them. Then, she presents and explains a new lesson to her students. Table (1) T-test results for two independent samples to identify the significance of the statistical differences between the two groups on the post- test:

Group	**N**	**Mean**	**SD**	**T-value**		**Level of significance**	**Judgment**
				Computed	**Tabulated**		
EG	40	37.525	8.846	3.117	2.000	0.05	For the Experimental Group
CG	38	32.000	6.580				

Conclusion

The results of this research, theoretically and practically, lead to the following conclusions:

1.The CoRT strategy gives students the ability to engage actively in the learning process. It is more effective in improving the students' writing skills within the experimental community than the prescribed form.

It is an important technique for teaching writing skills to students at English Department. The prescribed approach where teachers are the primary source of questions and answers limits the imagination of the learners as they obtain a repetitive pattern of questions. Apprentices working in a socially structured group can learn substantially better than individual learners.

In order to use CoRT strategy effectively, instructors need to invest more time in developing the writing skills study, in which the instructor delays the correctness of the errors the students make in punctuation, grammar , spelling, and so on until they take some writing skills practice.

At the end of each CoRT strategy lecture, the incentives offered inspire to both groups to work hard to become the winning party.

The researcher claims the teacher plays very important roles in writing classes and different tasks. The instructor will be a planner, facilitator, input source, organizer, supporter, monitor and participant from the perspective of the researcher.

The researcher believes that more practice is required for EFL learners to concentrate on these stages and thus improve their writing skills. CoRT strategy has proven successful in improving the writing skills of learners in Iraqi EFL Colleges.

CoRT strategy assists learning technique to play an important role in improving EFL learners' compositional skills and making learning more effective. It also increases the ability of learners to use language expressions and vocabulary and develop their grammar and written texts knowledge.

The use of CoRT technique increases learner engagement and provides incentives for self-correction and non-embarrassment recognition of errors. Compared to other old fashion approaches, the use of Cort decreases the effort and time required to improve writing skills.

Students in both groups face difficulties in writing English composition, where the mean of EG score in the pre-test is (31.375) and that of CG score is (30.763), whereas the mean of EG score in the post-test is (37.525) and that of CG score is (30.763).

BIBLIOGRAPHY

Abbas Ibaa'ddeenHussam, Dehham Sabiha Hamza, Akbar Nadia Ali. (2018). The psychological effects of clickers technology on English language students. Indian Journal of Public Health Research & Development. Volume 9.2018.

Ali, Dh. B, Dehham Sabeeha. H. & Hasan A. A. (2019). The Effect of Using Index Cards Games Technique on Iraqi EFL Intermediate Students' Performance on Writing Skill. V 10. Issue 1. Indian Journal of Public Health Research & Development.

Barnett, M. A. (1989)."Writing as a Process". The French Review, 63(1), 31-44. Brown, H. D. (2010). Teaching by Principles and Interactive Approach to Language Pedagogy. Addison Wesley: Longman, Inc.

Chilap, H.R., Sabeeha H.D., Nadia A.A. (2020). Using divergent and convergent questions in developing creative thinking of Iraqi EFL preparatory students' performance in writing skill. Volume 24 - Issue 6. International Journal of Psychosocial Rehabilitation.

Gular, N. (2018). Optimizing Elementary Education for English Language Learners.USA: IGI Global publisher.

Hairston, M. (1982). "The Winds of Change: Thomas Kuhn and the Revolution in the Teaching of Writing". College Composition and Communication, 33(1), 76 – 88.

Hammad,A.A.; Dehham,S.H.; Akbar,N.A.(2018). The Impact of Using Tablets on Developing Listening Skill & perception as a Brain Process of EFL Primary School Pupils.V.9. Issue 12. Indian Journal of Public Health Research & Development.

Husin, K., & Abdul Azis, S. H. (2004). PedagogiAsasPendidikan. PedagogiAsasPendidikan. Kuala Lumpur: Kayazano Enterprise Kareem, HawraaHafudh; Dehham, Sabeeha Hamza; Al-Wahid, MuhataramAbid.(2019)The Impact of Teaching the Creative writing by FOCUS Strategy to Develop. Indian Journal of Public Health Research & Development. Jun2019, Vol. 10 Issue 6, p876-880. 5p.

Kunsch. C. Jitendra. A. and Sood S. (2007). The Efeect of Peer Mediated Instruction in Mathmatics for Students with Learing Disabilities. Research and Practice. 22(1)1-12.

Nunan, D. (1989). Designing tasks for the communicative classroom. Cambridge: Cambridge University Press. O'Donoghue, J. & Singh, G. (2001). A study of social-learning networks of students studying an on-line programme. International Conference on Advanced Learning Technologies (ICALT). Madison, Wisconsin USA.

Rahoomi, Rana Kadhim; Dehham, Sabeeha Hamza; Al-Wahid, MuhataramAbid. (2019). The Impact of Reading Strategy Knowledge and Science Knowledge on Developing Reading Skills of School Students. Vol. 10 Issue 10, p3028-3031. 4p. Indian Journal of Public Health Research & Development.

Shehzadi, S., Nisar, Q. A., Hussain, M. S., Basheer, M. F., Hameed, W. U., & Chaudhry, N. I. (2020). The role of digital learning toward students' satisfaction and university brand image at educational institutes of Pakistan: a post-effect of COVID-19. Asian Education and Development Studies.

Stylianides, G.&childs, A. (2019) Classroom-based Interventions Across Subject Areas: Research to Understand what works in education. NY: Routledge Press. Tangpermpoon, T. (2008). Integrated approaches to improve students' writing skills for English major students. ABAC Journal, 28(2).

Ying Meng, Tips on English Learning, Foreign Language Teaching and Research Press, Beijing (2002), pp.2.

Zahraa, M. Hussein, SH Dehham, AAN Hasan.(2019). The Impact of Using Chunking Technique on Developing Reading Skill and Perception of Intermediate School Students. Indian Journal of Public Health Research and Development 10(6):1186.

THE EUPHORION

Teodora-Mihaela Botezan
PhD Student, UMFST „G. E. Palade" of Târgu Mureș

Abstract: The Euphorion is the first volume of essays that the critic will publish, being more of a manifesto book since he begins the critical approach by clearly defining the concept of art, then meditating on the concept of criticism, in order to finally propose a personal style of criticism. In this volume the critic pleads for the autonomy of the essay and will theorize hermeneutic criticism as "the art of opening the work", the first step being precisely finding the right keys to open and decipher the secrets of an artistic work. The critic will bring up the famous dispute between Calinescians and anti-Calinescians, emphasizing the idea of Calinescian criticism which lacks precisely these keys to fit the work. The Euphorion volume is built according to certain principles and directions aimed at freedom of expression and the evolution of the critic, as Balotă considered that the value of a critic increases when he succeeds in proposing readings, hence the wish of the exegete to broaden his cultural horizon, proposing the works foreign authors and philosophers (Dante, Saint-John Perse, Eliot, Joyce, Becket, etc.).

Keywords: Balotă, Euphorion, criticism, philosophy, intertextuality

Culegerea de eseuri *Euphorion* este un volum masiv, apărut în 1969, care marchează debutul editorial al eruditului, fiind alcătuit din trei părți: *Perspective,* care este alcătuită dintr-o serie de eseuri ce stabilește limitele teoretice cu privire la roman, poezie și eseu, partea a doua *Profiluri și exegeze,* reprezintă o trecere în revistă a unor scriitori români, începând de la Blaga, cel care-l va introduce pe Balotă în lumea poeziei și se va încheia cu Mircea Eliade, cel care-i va trasa direcția critică. Ultima parte, *Argonauți ai secolului XX,* este o călătorie prin epoci și curente literare. Aceste părți sunt precedate de un *Prolog* (ediția din 1999) fiind scris în maniera jurnalului, *Caietului albastru*, și un capitol introductiv numit *Zborul lui Euphorion.* Volumul este unul ce impresionează atât cantitativ, cât și calitativ, însumând peste 700 de pagini. *Euphorion* cuprinde eseuri construite pe un schelet estetico-filosofic, în care sunt conturate idei și analize atât a operelor și scriitorilor străini, cât și a celor români, criticul punând pentru prima dată literatura și scriitorii români la același nivel cu cei străini. Cu toate că în 1964 dezghețul ideologic se ivea, totuși pericolul Securității nu trecuse, de aceea criticul alege cu atenție scriitorii și operele asupra cărora să se oprească.

Prologul volumului editat în 1999 cuprinde aproximativ 90 de pagini și este scris sub forma jurnalului *Caietul albastru* sau *Remember*, în care criticul rememorează anii petrecuți în închisoare, lipsa lecturilor și a scrisului și încercările sale disperate de a-și ține mintea ocupată tot timpul. Astfel, criticul rememorează anii petrecuți în închisoare după arestarea sa din 1955. După mulți ani de închisoare, de anchete, de cenzură și de zile când de dorul scrisului, scrijelea pe bucățile de săpun și pe pereții celulei cuvinte, în perioada de la Lătești, criticul scrie câteva texte literare, multe dintre ele având caracter filosofic. În *Prolog,* literarul recunoaște că după detenție „găsea pretexte literare, istorice, pentru a atribui altora propriile sale reflecții. Modul acesta al vorbirii prin mediatori va fi acela de mai târziu al eseurilor mele scrise pentru a fi publicate. Critica literară la care urma să recurg, ca la un mod de expresie, în anii de după întoarcerea din recluziune, va fi în mod esențial o asemenea vorbire indirectă. [...] De aceea, eseurile și studiile din *Euphorion* vor fi pline de motive religioase și fil–osofice, de referiri la teologi sau filosofi deloc agreați de marxiști. Critica literară îmi oferea o mască de o mirabilă plasticitate. Ea ascundea și revela în același timp. Ca și

literatura, de care ține nu doar ca un apendice al ei, ci și ca o ipostază, ca o altă « față » a revelării ei, critica este adevăr în măsura în care este și minciună”[1]. Cu alte cuvinte, exprimarea aluzivă îi permite să scrie despre filozofii sau teologii care nu erau agreați de regim, să adauge inserții religioase sau reflecții filosofice, reușind astfel să se descrie pe sine și să-și etaleze ideile, fără să atragă prea mult atenția.

Aflat la Lățești, criticul observă o cârtiță ce săpa sub pământ, această experiență descriind-o drept una tulburătoare, întrucât va avea o fulgurație amintindu-și de eroul din *Vizuina* lui Kafka. Cu alte cuvinte, criticul vede în această cârtiță un alter-ego al eroului kafkian, afirmând: „asemenea acestei făpturi, în chilia mea din ultimul an dinaintea arestării sau acolo în căsuța de lut de la marginea Bărăganului, încercam să-mi construiesc un labirint de cuvinte, o casă a mea, un adăpost protector într-o lume înconjurătoare vrăjmașă. [...] Asemenea sobolului din *Vizuina,* îmi croiam drum de unul singur, în întuneric, atent la primejdiile din jur, însângerându-mi creștetul, ca și acela, tot scurmând în lutul cuvintelor”[2]. Prin aceste afirmații, se observă frica și teroarea cu care trăia criticul, chiar și după anii recluziunii, anii care s-au bucurat de un minim dezgheț ideologic. *Prologul* cu experiența criticului de la Lățești cuprinde pagini importante, întrucât această exprimare indirectă pe care criticul o va practica își va pune amprenta asupra viitoarelor sale eseuri.

Tot în *Prologul* din 1999, criticul va insera pagini în care descrie întâlnirea cu foștii cerchiști, după ieșirea din închisoare. Trecutul de condamnat politic va ridica piedici criticului, mai ales în ceea ce privește publicarea articolelor sale, întrucât îi va fi greu la început să găsească un editor care să accepte publicarea studiilor unui om care a fost închis pe temei politic. Totuși, Toma Pavel va fi cel care va sparge gheața și care îl va ajuta pe Nicolae Balotă să publice în revista *Luceafărul* eseuri despre Claudel și Joyce, serii de articole despre literatura absurdului, despre „noul roman” francez și multe altele.

Ediția a doua a volumului *Euphorion,* cuprinde pe lângă un *Prolog,* un capitol intitulat *Zborul lui Euphorion,* în care discută despre toată munca care a presupus-o volumul *Euphorion* și despre cum a fost primit de critică și public volumul publicat în 1969. Astfel, criticul mărturisește că primul său volum va fi cel asupra căruia a stăruit cel mai mult, în sensul în care a participat activ la tipărirea acestuia, lucrând cot la cot cu tipografii. În ceea ce privește receptarea cărții de critică și de către public, Balotă nota: „*Euphorion* a fost primit cu o salvă de articole și cronici elogioase. De la o zi la alta nu era revistă literară sau publicație care să nu-mi solicite interviuri, articole, care să nu dorească să aibă câteva rânduri de la mine. Revista *Argeș* îmi acorda premiul ei. Dar « succesul » acesta nu mi-a luat mințile, n-a reușit să mă orbească încât să nu văd fragilitatea « situației » mele în lumea în care trăiam. Puteau să curgă elogiile în revistă și în același timp să fiu dat afară de la o zi la altă de la revista *Familia”*[3].

Prima parte a volumului, *Perspective,* se deschide cu eseul *Pledoarie pentru autonomia eseului*, în care criticul observă că eseul își redobândește identitatea într-o cultură deschisă inițiativelor. În opinia sa, eseul ține de un *initium,* de un început, iar eseistul trebuie să fie înzestrat cu atribuțiile unui inițiat. Criticul vorbește despre deschiderea axiologică a eseului care se concentrează pe *prezența omului,* considerând prezența umană punctul de intersecție al naturii și culturii. Prin urmare, criticul se întreabă dacă prin condiția sa eseistul este autonom, concentrându-se pe ideea că „eseistul nu e nici istoric-arheolog, după cum nu e nici logician, economist, ori romancier, chiar dacă uzează de « memoria » istoricului, de « înțelegerea » filosofului și de « fantezia » poetului”[4]. Legat de subiectul eseurilor, Nicolae

[1] Nicolae Balotă, *Euphorion*, Editura Cartea Românească, ediția a doua, București, 1999, p. 13.
[2] *Ibidem.,* p. 14.
[3] *Ibidem.,* p. 97.
[4] *Ibidem.,* p. 106.

Balotă consideră că „totul" și „orice" poate constitui subiect de eseu, având un spectru larg de inspirație. Eseistul caută să înțeleagă, efortul depus de acesta fiind de natură gnoseologică. Cu toate că eseul are la bază *condiția umană*, locul unde macrocosmosul se întâlnește cu microcosmosul, aceasta nu înseamnă că trebuie îngrădit acest gen într-un țarc dogmatic.

Capitolul *Expresie și nonexpresie* se deschide cu o întrebare retorică, prin care criticul se întreba dacă va apărea în secolul XX o estetică a tăcerii? În acest context, criticul face referire la *Dialogurile* dintre scriitorul Samuel Beckett și criticul plastic Georges Duthuit, spunând că este unul dintre cele mai dramatice texte privind conflictul dintre artă și expresie. Fiecare din cele trei *Dialoguri* are ca pretext opera câte unui pictor contemporan: Tal Coat, André Masson și Bram van Velde, toți fiind încadrați drept artiști nonfigurativi. Criticul observă atitudinea lui Beckett, care se interesează de problemele plasticii, prin exprimarea opiniilor privitoare la pictură, el de fapt își promovează propria estetică. El găsește corespondențe între propria sa artă și arta plastică, îndeosebi cea a lui Bram van Velde, corespondențe și analogii pe care nu le declară în mod direct, dar care se pot descifra. Astfel, Balotă nota că „sub vălul experienței unor pictori, literatul își expune propriile-i vederi, își revelează indirect viziunea"[5]. Despre interlocutorul său, Georges Duthuit, Balotă evidențiază că este un cunoscut istoric și critic de artă, fiind deschis acceptării inovatorilor și pentru promovarea și susținerea artei moderne, în special a mișcării abstracte. În timpul colaborării lor, Beckett și Duthuit au schimbat idei despre artă, literatură și procesul creativ. Chiar dacă Beckett era cunoscut mai ales ca scriitor de teatru și proză, interesul său pentru artele vizuale și pentru filozofia esteticii a fost evident în discuțiile sale cu Duthuit. Încă din primul dialog, Duthuit elogiază avangardismul lui Tal Coat despre care afirmă ca prezintă în operele sale obiectul „total" în locul obiectelor parțiale. Cu toate acestea, Becket nu se arată mulțumit, spunând că între obiectul „total" și cel parțial nu este o diferență mare, doar în ceea ce privește gradul. Aceste schimburi de idei s-au dovedit benefice, chiar dacă cei doi nu împărțeau aceeași concepție despre artă, iar „trecerea de la expresie la nonexpresie, un fel de autonegare a expresiei, este una din metamorfozele cele mai semnificative ale artei contemporane.

Paraschiva Livadaru observă că literatul se oprește în partea teoretică a volumului despre „mutațiile condiției umane din care rezultă o criză a artei și, bineînțeles, a literaturii. În această etapă de trecere, exegetul identifică parametrii *epocii noului* în poezie și roman, iar, mai apoi, stabilește direcția pe care critica ar trebui s-o urmeze pentru a evolua, însă Balotă nu uită să se raporteze la maiorescianism, un model critic cu autoritate care s-a impus într-o perioadă de criză"[6]. Mai mult decât atât, pentru Nicolae Balotă, poezia va rămâne acea formă superioară a artelor, fiind de acord cu Claudel care considera că prin poezie, se exprimă „sufletul însuși". În capitolul *Hermes sau voința de obscuritate în poezia nouă,* criticul încearcă să redea o schemă de înțelegere a considerațiilor pe care „noua" poezie o propune, fiind privită din prisma semnului *voinței de obscuritate.* Astfel, în funcție de manifestarea *voinței de obscuritate* întâlnim următoarele tipuri de poezii:

Poezia anti-poesis-ului, care e antirațională și împotriva ordinii (afectelor, cuvântului retoricii), preferă haosul, poeticul constituindu-se drept un limbaj nou sau un limbaj autonom. Poezia este una a revoltei, refuzând ezoteria și exoteria;

Poezia hermetică este arațională, constituindu-se prin încifrarea datelor imediate ale conștiinței. Se observă interesul pentru abstractizarea realului, iar poeticul se constituie ca limbaj absolut; tinde spre un imperialism al eului, iar misterul poetic presupune o inițiere, poezia fiind una ezoterică;

[5] *Ibidem.,* p. 118.

[6] Livadaru Paraschiva, *Euphorion, o carte-manifest* http://meridiancritic.usv.ro/uploads/mc_1_2020/II.06.%20Livadaru%20Paraschiva.pdf

Poezia hermeneutică manifestă o tendință spre irațional, discursul poetic fiind o revelare a unei noi psihologii. Este supusă atracției organicului, iar poeticul se constituie drept o limbă-cheie, fiind un instrument de exploatare care tinde spre revelarea misterului. Presupune o poezie a creației, care-și propune o doctrină mântuitoare, poezia fiind atât una ezoterică, cât și exoterică;

Despre *poezia nouă*, Nicolae Balotă afirmă că se află „sub zodia lui Hermes", iar în mitologia greacă, Hermes este zeul mesager, cel care are capacitatea de a se mișca rapid între lumea terestră și cea divină. Prin urmare, criticul distinge între poezia modernă și poezia hermeneutică, între care există o relație dialectică, iar despre hermeneutică, criticul notează că „nu este doar descifrare a conștiinței cunoscătoare, ci și a unor date ale conștiinței suferitoare"[7]. Avangarda secolului XX este reprezentanta anti-poesisului, iar Lucian Blaga, Ion Barbu, Nichita Stănescu, Al. Philippide pot fi denumiți poeți *orfici*, cei care reușesc să își problematizeze propriul act creator. Concluzionând, Nicolae Balotă afirmă că „hermetică, hermeneutică ori anti-poetică, poezia nouă stă sub zodia lui Hermes"[8].

În capitolul *Antinomiile romanului contemporan*, Nicolae Balotă se întoarce asupra „noului roman", precizând la începutul capitolului că secolul XX este un secol al crizei artelor, întrucât „lirica, pictura, muzica au cunoscut revoluția formelor și a substanței; întorcându-se asupra lor însele, ele s-au negat pe sine, s-au reînnoit"[9]. Cu toate acestea, romanul este mai conservator, fiind într-o întârziere clară. Nicolae Balotă va enumera antinomiile care „șubrezesc" specia romanului în secolul XX, dintre care amintește distincția *real vs non-real, prezentare-reprezentare, conștiință și realitate, epic și non-epic, sens și non-sens, identitatea și non-identitatea realului și a raționalului, identitatea și non-identitatea lumii și limbajului, agonia și triumful imaginarului, moartea personajului și nașterea romanului-personaj, patos și apatie, evocare și invocare, formal și informal, expresie și construcție, anemie și pletorism, spiritual și aspiritual, autonomie și heteronomie, invazie și evaziune, roman și antiroman,* antinomii care dau titlurile subcapitolelor. Criticul accentuează ideea că romanul este prin excelență o specie antinomică, unde apar cel mai des contradicții, cele 18 perechi de antinomii funcționând după principiul *coincidentia oppositorum.* Antinomiile romanului nu au rolul de a se exclude reciproc, ci din contră de a atinge eficiența și apogeul tocmai prin aceste tensiunii contradictorii.

În ceea ce privește capitolul *Marginalii la o istorie a romanului modern,* criticul încearcă în câteva pagini să realizeze o introducere în labirintul romanului modern, întrucât specia romanului reprezintă modalitatea cea mai răspândită a expresiei literare a secolului XX. Astfel, criticul se focalizează pe ideea că romanul constituie genul literar al exploatării, întrucât romanul prin definiția sa se concentrează pe istorisirea peripețiilor omenirii. Mitologia este plină de eroi care se angajează în diverse acțiuni, de apărare sau de descoperire a unei taine, prin urmare o situație mitică fundamentală pentru condiția umană este aceea a *căutării.* Cu alte cuvinte, genul romanului este unul cu caracter explorator, care urmărește aventurile spiritului uman.

Capitolul *Moartea și transfigurarea lui Euphorion* reprezintă înțelegerea conceptului de artă a criticului, pornind de la premisa că arta este unul dintre cele trei moduri de cunoaștere, Hegel fiind unul dintre puținii gânditori care au înțeles această idee. Pe lângă Hegel, Heidegger considera arta drept un mod de apariție a absolutului, fiind de părere că timpul marii arte a dispărut odată cu civilizația elină. În aceste condiții, Nicolae Balotă va medita la ideile lui Hegel privind moartea artei, contemplând asupra unei *arte a morții artei.* În acest demers, criticul se va opri asupra ideilor poetice remarcate la Hölderlin și Eminescu.

[7] *Ibidem.,* p. 142.
[8] *Ibidem.,* p. 145.
[9] *Ibidem.,* p. 204.

Ceea ce au în comun cei doi poeți, după opinia criticului, este imaginea artei legate de o lume sacră.

De ce facem critică literară accentuează ideea unei conștiințe critice, critica implicând gestul reflexiv al întoarcerii asupra ei însăși. În ceea ce privește critica literară, „atunci când criticul « probează » o operă literară, când o supune verificărilor, el caută să atingă certitudinea cuvântului eliberat de capriciu. [...] Detașarea, supunerea la norme ce țin de valori transcendente conștiinței critice sunt deziderate ce vizează un model critic ideal. Ele țin de statutul etic al condiției critice. Dar ele nu sunt doar idealuri de atins, ci puncte foarte reale, de pornire, în demersurile critice. De aceea, punându-ne în continuare întrebarea privind intenționalitatea actului critic, vom răspunde: *facem critică pentru că există în noi un nisus normativus care se deşteaptă în contactul cu opera literară"*[10]. Astfel, critica literară impune o anumită luare de poziție, iar conștiința critică devine un exercițiu al contemplației și un refuz al indiferenței. Conștiința critică este cea care îndeamnă criticul literar să își pună întrebări asupra rostului său, apărând în autenticitatea sa. Epoca modernă se vrea o epocă critică, în care artistul apare în ipostaza unui unui constructor lucid, criticul fiind îndemnat să răsfrângă asupra cuvântului lumina conștiinței, a rațiunii și a judecatei.

Nicolae Balotă, prin critica sa, își dorește să o aducă la același nivel cu cea europeană, acest „apel la deschidere" fiind izvorât dintr-o necesitate a integrării valorilor criticii românești în sfera criticii universale. În acest sens, criticul încearcă să propună o „nouă critică", un nou mod de a vedea lucrurile, o direcție axiologică a criticii, fiind construită pe un fundament filozofic și teologic. Astfel, criticul, în calitate de membru al „celei de-a patra generații maioresciene", construiește un sistem critic bine pus la punct și bine argumentat, care să înceapă cu o metamorfoză în condiția umană a criticului. În acest sens, exegetul accentuează ideea unei critici asupra valorii cărții, fiind o scriere pentru și despre operă, notând: „critica nouă trebuie să fie mai puțin auxiliară creației, « ancilla » literaturii, și mai mult conștiința propulsoare, activă, a literaturii, mai puțin o judecătoare a valorii ori nonvalorii unei opere și mai curând o exploratoare a efortului uman în sfera valorilor, mai puțin jocul unei inteligențe discursive și a fluctuațiilor gustului pe marginea creației artistice și mai curând o explorare sistemică, zic, a tărâmurilor diverse pe care le oferă- ca să folosesc termenii hegelieni-spiritul subiectiv, obiectiv și obiectivat. Critica actuală tinde din ce în ce mai mult să devină un teren al confruntărilor ideologice, literatura și artele operând asupra omului, asupra creației umane, asupra comunicării umane, asupra concepției despre lume și viață, documente de prim ordin ce se cer interpretate, înțelese, valorificate, combătute ori promovate. Asistăm, așadar, la o cotitură în natura însăși a criticii literare și- de ce să n-o spunem- în condiția umană a criticului literar"[11].

Criticul face referire la celebra dispută între călinescieni (la care aderă Eugen Simion, Nicolae Manolescu) și anti-călinescieni (N. Balotă, Ovidiu Cotruș), izvorâtă în 1966, polemică care după părerea exegetului reprezintă un semn al vitalității conștiinței critice. Balotă evidențiază că direcția nouă s-a manifestat prin activizarea criticii, iar „o critică activă e o critică avidă: asimilarea tradițiilor naționale și universale, merge paralel cu autodefinirea. O critică activă e o critică exigentă: conștiința critică ia forme noi dovedind un simț al răspunderii din ce în ce mai înalt"[12]. Nicolae Balotă consideră că textele lui Călinescu aduc un suflu nou în critica românească, descriindu-le drept combatante ale *dogmatismului marxist* care se opunea oricărei libertăți de creație și scriere, critica sa fiind „refractare la înnoire, dogmatizante, sociologizante, schematizante, semnificația unui rostrum, ori a unui berbec de

[10] *Ibidem.,* p. 327.
[11] *Ibidem.,* p. 320.
[12] *Ibidem.,* p. 335.

luptă de mare eficiență”[13]. Cu toate acestea, Balotă afirma că îi lipsește criticii călinesciene fundamentul estetico-filosofic, într-o perioadă când critica se voia a fi una filosofică și estetică. Totodată, criticul compară opera lui Călinescu cu cea a lui Boileau, Saint-Beuve, De Sanctis și Thibaudet, care și-au construit opera după un model estetic, cu toate că aceștia nu erau esteticieni.

În ceea ce privește acest „atac” asupra călinescianismului, Gheorghe Grigurcu consideră „atacul la G. Călinescu [...] o îndatorire a înnoirii criticii”[14]. În această polemică, Balotă va face referire la modelul criticii lui Titu Maiorescu, care propune o critică fundamentată pe filosofie și estetică, notând: „incontestabil, gravitatea verbului critic maiorescian izvorăște, în bună parte, din prezența acestor temelii filosofic-estetice, care lipsesc călinescianismului”[15]. Ovidiu Ghidirmic apreciază ca fiind „dubioasă și bizară”[16] preferința pentru modelul maiorescian și detașarea de cel călinescian, însă intenția criticului nu a fost niciodată de a defăima un model și de a ridica în slăvi un altul. Exegetul doar accentuează nevoile de înnoire a criticii române, iar modelul propus de Călinescu era în dezacord cu această modernizare a criticii. Nicolae Balotă se anunță drept un admirator al criticii propuse de Maiorescu, recunoscându-i acestuia meritele în aducerea în atenția publicului a marilor clasici ai literaturii române. Suntem de părere că aceste polemici între modele și orientări sunt benefice în evoluția și dezvoltarea unei literaturi, așadar disputa între călinescieni și anticălinescieni a fost una benefică și necesară pentru schimbarea de paradigmă.

În subcapitolul *Observații asupra criticii actuale,* exegetul va discuta despre tipurile de critică și funcțiile acesteia. Criticul conchide că literatura și artele tind în secolul XX spre *opera totală*, devenind o conștiință a omului ca ființă problematică. *Critica actuală* va fi trasată de Hegel în *Estetica* sa, observând că aceasta tinde să fie de ordin filozofic, fiind guvernată de principii abstracte. *Modelul critic* presupune o hermeneutică, un discurs critic modelator, întrucât „criticul face ca opera să devină ceea ce *este*. Dar nu ceea ce *trebuie* să fie. Nu oferă normative, cazuri exemplare, ci caută adevăruri esențiale. Fiecare operă de artă este o monadă, universalitatea ei neexcluzând individualitatea ei[17]. Prin urmare, necesitatea unei *critici creatoare* îl obseda pe exeget, iar nevoia unei *critici fermentativă* și *normativă* venea după o perioadă în care critica literară era de ordin *directiv*, dictată de regimul politic. *Critica normativă,* nu presupune existența unor directive care ghidează creația, exegetul notând că „o conștiință critică autentică este normativă prin faptul însuși că e orientată axiologic”[18]. Astfel, cele trei tipuri de critică: *critica normativă, critica creatoare* și *critica fermentativă* propun o critică creatoare, adevărată prin caracterul ei, presupunând critica de interpretare, însă se deosebesc între ele din punct de vedere structural. Pornind de la aceste fundamente, Nicolae Balotă va propune critica hermeneutică nu ca o „nouă direcție”, ci mai mult ca o tehnică a aparatului critic. Plecând de la aceste idei, în subcapitolul *Hermeneutica și critica antropologică,* exegetul nota că „arta interpretării nu vizează doar tălmăcirea, traducerea operei sensibile în termeni inteligibili ai criticii, ea nu caută repetarea gestului creator. Critica nu e nici un joc secund al creației, nici un comentar, mai mult ori mai puțin savant, al ei. În perspectivă hermeneutică, a interpreta o operă nu înseamnă a o explica în

[13] *Ibidem.,* p. 336.
[14] Gheorghe Grigurcu, *Momentul 1966,* în *De la un critic la altul,* Iași, Editura Revistei „Convorbiri literare”, 2005, p. 67.
[15] Nicolae Balotă, *Euphorion*, *Ed. cit.,* p. 338.
[16] Ovidiu Ghidirmic, *Hermeneutica antropologică,* în *Hermeneutica literară românească,* Craiova, Editura Scrisul Românesc, 1994, p. 192.
[17] Nicolae Balotă, *Euphorion*, *Ed. cit.,* p. 362.
[18] *Ibidem.,* p. 345.

modurile în care ea ne apare, ci a *face ca opera să devină ceea ce este*"[19]. Cu alte cuvinte, hermeneutica nu se referă la întreaga critică, ci la acel tip de critică care dezvăluie opera, o interpretează și îi descoperă tainele, folosind „cheile potrivite": „hermeneutica e arta de a *deschide* opera, primul pas al acestei arte fiind tocmai aflarea *cheilor* potrivite. Spun a *cheilor* pentru că nu există o singură cheie, un unic sens al operei de descifrat, acela al așa-zisei intenții a autorului, pe care o metodologie critică bazată pe o psihologie sumară ne invită să o urmărim"[20]. Astfel, hermeneutica este arta interpretărilor, iar hermeneutul devine acest Hermes, care dezvăluie ideile folosindu-se de „cheile potrivite". O metodă hermeneutică de interpretare este *critica antropologică*, întemeiată de gânditorii secolului al XVIII-lea, pornind de la ideile materialiștilor francezi (d'Holbach, Helvetius, La Mettrie), care se afla în opoziție cu antropologia spiritual-creștină. Aceasta presupune un *mod de anchetă asupra omului*, care depășește esteticul prin perspectiva filosofică.

Partea a doua a volumului, *Profiluri și exegeze,* reprezintă o trecere în revistă a portretelor unor scriitori, începând cu *Lucian Blaga, poet orfic* și încheindu-se cu eseurile dedicate lui *Mircea Eliade, explorator al mitului* și *Critica hermeneutică.* Astfel, criticul începe „evocarea uneia dintre cele mai înalte conștiințe lirice ale veacului în care ne-a fost dat să trăim"[21], referindu-se la magistrul său, Lucian Blaga, printr-o mărturisire despre inițierea sa în tainele poeziei lui Blaga, pe care-l asemăna cu un Orfeu. Poezia orfică presupune găsirea *cheilor* necesare descifrării misterului, exegetul accentuând ideea unei poezii orfice cultivate de Lucian Blaga: „poezia orfică e o asemenea multiplă invocație, și în același timp un instrument hermeneutic, o cheie pentru mistere nedeslușite. Ea se propune ca *revelanda,* ca ceea ce se cere relevat. Prezentând misterul ca pe un tezaur, poezia orfică oferă chei ale misterului, care « deschizându-l » îl lasă intact"[22]. Astfel, poetul va căuta „formele ascunse ale ființei", mitul fiind modalitatea de relevare a misterului. Spre exemplu, în poezia închinată lui Constantin Brâncuși, *Pasărea sfântă,* îndeamnă „pasărea" să nu ghicească toate misterele și să nu descopere niciodată ceea ce vede, întrucât „o asemenea poezie inițiatică nu revelează deci adevărul, nu oferă certitudini, o lumină durabilă. [...] Poetul însuși inițial, purtătorul cântării, trebuie să recunoască, într-un ceas melancolic, că inițierea în taine nu-i dă o certitudine, care durează, ci e doar rodul unei fulgurații, unei clipe de iluminare"[23]. Tărâmul poeziei blagiene este unul al sensibilității, al *sufletescului*, al spațiului psihic, Blaga fiind poetul *animei* în veșnică frământare și încercare de autodepășire. În continuarea volumului, capitolul *Magistrul tăcerii* oferă imaginea profesorului Lucian Blaga, ale cărui cursuri îl fascinau pe tânărul Balotă, *Cuvântul* fiind pentru Blaga nu doar o unealtă oarecare, ci un „verb de înaltă răspundere"[24].

Capitolul *Estetica teatrală a lui Camil Petrescu* vizează nu teatrul autorului, cât concepția acestuia despre teatru. Exegetul observă că piesele acestuia implică o anumită orientare estetică și etică, criteriul care stă la baza expunerii critice este cel al raportului dintre text și reprezentarea lui. Primatul textului dramatic este analizat de Camil Petrescu privind istoria și implicațiile sale axiologice, astfel încă din antichitate actorul reproduce un text creat de autor. Petrescu observă că arta teatrului este redusă la arta actorului care interpretează scenic, rolul. Pornind de la acest fapt, Camil Petrescu va înfăptui o critică a teoriei estetice a imitației, criticând imitația după imitație și „reproducerea automată", Balotă confirmând că „într-adevăr, nu reproducerea realității în teatru e condamnabilă, ci imitarea acestor gesturi,

[19] *Ibidem.,* p. 349.
[20] *Ibidem.,* p. 350.
[21] *Ibidem.,* p. 373.
[22] *Ibidem.,* p. 387.
[23] *Ibidem.,* p. 379.
[24] *Ibidem.,* p. 403.

mimici, dicțiuni, decoruri care au deșteptat emoții în spectatori, calchierea succeselor anterioare, ponciful”[25]. Ideea la care va ajunge Camil Petrescu în încercările sale critice este aceea că arta teatrului nu se rezumă nici la reproducerea automată a unui text, însă nici la improvizațiile actorului. Nicolae Balotă este de părere că trebuie făcută o distincție între spectacol și piesă, cu toate că cele două alcătuiesc un tot. Cu cât o piesă de teatru este mai bogată în valori etice și artistice, cu atât pericolul unei reprezentații proaste este mai mare. Spectacolul presupune deopotrivă regie, interpretare și decor. Astfel, regia nu înseamnă doar organizarea unui cadru, ci și găsirea unui sens, regizorul fiind responsabil cu îndrumarea actorilor pe scenă.

Ultima parte a volumului *Argonauți ai secolului XX* constituie o călătorie prin epoci și curente, pornind din Antichitatea lui Platon și până în modernitatea secolului XX lui Jean-Paul Sartre. Primul capitol, *Impasul lui Ulise,* se deschide cu legenda personajului mitologic Ulise, care a fost condamnat de zei, în special de Poseidon, să rătăcească departe de casa lui, însă datorită isteții și inteligenței sale, va reuși să iasă din impas. Astfel, Ulise este imaginea omului, care în ciuda vicisitudinilor vieții, reușește mereu să izbutească. Pornind de la această legendă, James Joyce va scrie romanul *Ulise*, un roman modernist revoluționar, publicat în 1922, fiind considerat în mod larg una dintre cele mai importante opere ale literaturii secolului al XX-lea. Romanul *Ulise* este cunoscut pentru stilul său narativ experimental, tehnicile de flux al conștiinței și structura sa complexă, fiind extrem de aluziv, folosind o gamă largă de referințe literare și istorice și incorporând elemente din diferite genuri literare. Mai mult decât atât, romanul este cunoscut pentru dificultatea sa de lectură datorată poveștii dense, limbajului jucăuș și lipsei structurii de poveste convențională. Intenția lui James Joyce a fost, spunea Balotă, de a transpune mitul „sub specie temporis nostri”. În continuarea studiului, criticul analizează opera din punctul de vedere al destinului eroilor, care sunt asemănați cu Ulise, afirmând că „toată opera sa e un fel de *work in progress*” cum își va intitula, într-o primă aproximație, ultima sa operă. Scriitorul în exil e scriitorul rătăcitor fără sfârșit, într-un ocean de cuvinte. Joyce, el însuși, i-a dat lui Ulise destinul unui călător, al unui Ahasverus rătăcind nemântuit”. [26]

Capitolul *Thomas Mann, un ales?* aduce în atenție eseul criticului cu același nume, pe care l-a citit pentru prima dată în cadrul *Cercului literar de la Sibiu,* în 1955. Acest eseu va fi motivul unei lungi anchete a celei de-a doua arestări a lui Nicolae Balotă, fiind scris după moartea lui Thomas Mann. Încă de la început criticul explică sintagma din titlu, notând că „a fi un ales înseamnă a fi *ales de cineva,* de un om, de popor, de o « forță superioară ». [...] Îndeobște, se consideră că alesul este ales pentru calitățile sale, pentru darurile sale. [...] Modalitatea alegerii printr-o chemare, o *vocație*, este un apanaj al celor pe care o concepție antică îi considera inspirați, dăruiți de sus, aleși ai grației poetice artistice”[27]. Pentru a stabili dacă Thomas Mann a fost sau nu un ales, criticul va analiza unele opere ale sale, tocmai din perspectiva chemării. Astfel, în romanul *Iosif și frații săi* este povestit cu eroul va merge încrezător la Palat, chemat să tălmăcească visul Faraonului. În *Doctor Faustus,* convorbirea personajului Adrian Leverkühn cu Diavolul se ridică la un moment dat problema *străpungerii*, care se referă nu la ideea de a construi realitatea, ci de a o exprima. Nicolae Balotă își exprimă recunoștința pentru Thomas Mann, eseul discutând temele recurente din scrierile lui Mann, tehnica sa literară, influențele filosofice și culturale, precum și importanța operei sale în contextul literaturii universale, notând că orice „ar spune despre Thomas Mann nu e tot adevărul despre Thomas Mann, după cum întreg jurnalul meu nu înseamnă încă adevărul asupra mea. Dar ce este adevărul? Adevărul asupra unui om e adevărul acelui om, e

[25] *Ibidem.,* p. 430.
[26] *Ibidem.,* p. 533.
[27] *Ibidem.,* p. 535.

omul ca adevăr, și el nu poate fi surprins decât ca om în fața Adevărului”[28]. Ironia lui Thomas Mann, o constantă a scrierilor sale, este cea care nu permite conturarea unei conștiințe a alegerii, oscilând între a fi un ales-chemat sau a nu fi ales, Nicolae Balotă accentuând modestia acestui geniu literar, care a negat ceea ce era mare în el însuși, nerecunoscând niciodată grația divină.

Ultimul capitol, *Ordinea și dezordinea cuvântului* este o trecere în revistă a trei personalități asupra cărora se oprește criticul: Paul Claudel, T.S. Eliot și Jean-Paul Sartre, cărora le va analiza opera. Astfel, în ceea ce privește poezia lui Paul Claudel, criticul afirmă că acesta vedea limba alcătuită din versuri, versul fiind elementul originar al limbajului. Pentru Claudel, versul reprezintă un element primordial, anterior cuvintelor înseși. Dezamăgirea criticul este cu privire la această idee, care nu a stârnit niciun ecou în lumea filologilor și a esteticienilor, cu toate că din punct de vedere filosofic era perfect construită, fiind o teorie a originii și esenței limbajului. Pe de altă parte, în ceea ce-l privește pe scriitorul și criticul T.S. Eliot, acesta redă coordonatele criticii fermentative. Pe de o parte poet, pe de altă parte critic, Balotă nota: „criticul trebuie să ajute poetul dintr-însul să ia cunoștință de lume și de sine însuși. Prin activitatea sa critică, poetul își limpezește coordonatele propriei sale viziuni poetice, și propune timpului său aceste coordonate care devin formule estetice, ori norme de bun gust”[29]. Nicolae Balotă afirmă despre critica lui Eliot că nu pornește de la idei preconcepute, metoda sa critică fiind aceea a bunului simț, spre deosebire de critica lui H. C. Bradley. Cu toate acestea, estetica sa nu este una bine formulată, întrucât pentru Eliot, ca și pentru Hegel, „arta își are principiul în idee, într-o idee pe care o manifestă și care nu devine ea însăși decât întrupându-se în forma artistică”[30]. Nicolae Balotă deprinde din eseurile lui Eliot un mesaj critic, uneori formulat sentențios, alteori el trebuie să fie dedus. Acest tip de critică este numit de Balotă critică fermentativă, întrucât este întreprinsă de acele persoane care sunt deopotrivă critice și creatoare.

În concluzie, volumul *Euphorion* este primul volum de eseuri pe care criticul în va publica, fiind mai degrabă o carte-manifest, întrucât începe demersul critic prin definirea clară a conceptului de artă, meditând apoi la conceptul de critică, pentru ca în final să propună un stil personal de critică. Mai mult decât atât, *Euphorion* va surprinde esența *Cercului Literar de la Sibiu,* iar în ceea ce-l privește pe artistul și literatul Balotă, acest volum va trasa coordonatele vastului său program critic. Numele devizei care guvernează acest volum este menționată în volum, *Moartea artei ca sursă a artei noi,* fiind sintagma care ghidează criticul în peregrinările sale din prima parte a volumului, cea teoretică, ca mai apoi să își facă resimțită prezența și în ultima parte, în călătoriile criticului prin curente și epoci. Prin urmare, în acest volum criticul va pleda pentru autonomia eseului și va teoretiza critica hermeneutică drept „arta de a deschide opera”, primul pas fiind tocmai găsirea *cheilor* potrivite de a deschide și a descifra tainele unei opere artistice. Pe de altă parte, va aduce în discuție celebra dispută între *călinescieni și anticălinescieni,* accentuând ideea criticii călinesciene căreia îi lipsește tocmai aceste *chei* de a potrivi operei. Prin urmare, *Euphorion* se construiește după anumite principii și direcții care vizează libertatea de exprimare și evoluția criticului, întrucât Balotă considera că valoarea unui critic crește în momentul în care va reuși să propună lecturi, de unde dorința exegetului de a-și lărgi orizontul cultural, propunând operele autorilor și filosofilor străini (Dante, Saint-John Perse, Eliot, Joyce, Becket, etc.).

[28] *Ibidem.,* p. 538.
[29] *Ibidem.,* p. 655.
[30] *Ibidem.,* p. 656.

BIBLIOGRAPHY

Balotă, Nicolae, *Euphorion*, Editura Cartea Românească, ediția a doua, București, 1999.

Ghidirmic, Ovidiu, *Hermeneutica antropologică*, în *Hermeneutica literară românească*, Craiova, Editura Scrisul Românesc, 1994,

Grigurcu, Gheorghe, *Momentul 1966*, în *De la un critic la altul*, Iaşi, Editura Revistei *Convorbiri literare*, 2005.

Livadaru Paraschiva, *Euphorion, o carte-manifest* http://meridiancritic.usv.ro/uploads/mc_1_2020/II.06.%20Livadaru%20Paraschiva.pdf

THE MAN OF PARADOXES: MIHAIL SEBASTIAN

Catinca Oncescu
PhD Student, UMFST „G. E. Palade" of Târgu Mureș

Abstract: The present article makes a brief presentation of Mihail Sebastian's Journal. Written in turbulent times, the Journal offers us not only the portrait of the writer, the Jew and the man Mihail Sebastian, but also the portrait of an anti-Semite Romania, torn between different political ideologies. The Journal turns out to be a valuable piece of writing both for a literary critic and for a historian, giving us a picture of an entire world in its darkest times. After making a short presentation of Sebastian's biography, in order to understand the man behind the writer, we go on into analysing the diary as a literary genre in general and Sebastian's diary in particular. Thus, our attention turns to the Journal itself as a document which creates the image of the writer and of his époque.

Keywords: anti-Semite, diary, friendship, Jew, identity

Mihail Sebastian – un om al paradoxurilor

Poate cea mai frumoasă caracterizare făcută autorului piesei *Steaua fără nume* este cea a lui Camil Petrescu: „A fost sub zodia unei stele, și steaua lui a fost nu numai fără nume, ci și fără noroc."[1]

Criticul, dramaturgul și romancierul Mihail Sebastian, născut Iosif Hechter, a avut un destin ciudat și tragic, aflat permanent sunt semnul paradoxurilor. Un om pătruns de un raționalism profund, a avut ghinionul de a trăi în epoca cea mai irațională a lumii moderne, o epocă dominată de ură, de antisemitism, de delimitări etnice, și nu estetice. Făcând parte dintr-o generație de excepție, Sebastian va pendula permanent între Iosif Hechter, evreul brăilean, și Mihail Sebastian, prietenul lui Eliade, Camil Petrescu, admiratorul lui Nae Ionescu: „Făcând parte dintr-o generație măcinată de ideologii care au dus-o la pierzanie și de atâtea lupte și suferințe care au anulat-o în mare măsură, el a fost printre puținii s-o răscumpere, în mod covârșitor prin creații temeinice."[2]

Mihail Sebastian s-a născut la 8 octombrie 1907, la Brăila, sub numele de Iosif Hechter, fiul lui Clara Weintraub și Mendel Hechter. Familia lui era una modestă, scriitorul întâlnindu-se de mic copil cu lipsurile. Mai târziu mărturisea „Vedeți, eu am trăit într-o lume de oameni necăjiți, pe care i-au terorizat mereu perceptorul, portărelul și gardistul. O lume care duce și în vis obsesia somațiunilor de vînzare".[3] Dar dincolo de lispurile materiale, ceea ce îl va marca cu adevărat este apelativul cu care era strigat „jidan fricos"[4]

Ca mulți alți evrei, el a fost cresut în spiritul tradițiilor românești, acasă vorbindu-se limba română, dar intr-un mod ironic evenimentele de pe scena politică îi vor limita, brutal, accesul la valorile neamului. Existența lui identitară va pendula permanent între Mihail Sebastian și Iosif Hechter, de aici și tragismul său. Totuși, această dualitate culturală și identitară va da amprenta specifică scriiturii sale, fiecare lectură a operei literare revelând noi dimensiuni.

---

[1] Camil Petrescu, *Steaua fără nume și fără noroc, în volumul Mihail Sebastian interpretat de...*, Editura Eminescu, București 1981, p 41

[2] Petru Comarnescu, *Ironicul destin al lui Mihail Sebastian, în volumul Mihail Sebastian interpretat de...*, Editura Eminescu, București 1981, p 39

[3] Dorina Grăsoiu, *Mihail Sebastian sau ironia unui destin*, Editura Minerva, București, 1986, p 6

[4] Ibidem, p 7

Petru Comarnescu consideră că „Destinul lui Mihail Sebastian a fost cumplit de ironic...Ajungând la libertatea socială pentru care militase și luptase, avea să piardă cea mai elementară libertate: aceea de a trăi.”[5]

Jurnalul ca gen al biograficului

Jurnalul, ca gen al biograficului, are o importanță majoră, deși uneori nerecunoscută la justa lui valoare. Este modalitatea prin care noi, cititorii, intrăm în contact nu doar cu personajele unui autor, ci cu autorul insuși, cu lumea lui, cu visele și dramele lui personale, cu momentele de deznădejde și fericire, toate filtrate nu prin prisma unui curent literar, ci prin prisma propriului sine. Spre deosebire de memorii sau autobiografii, în scrierea cărora se interpune bariera memoriei, cu jocul ei de lumini și umbre, jurnalul este scris direct, aproape fără orice urmă de control sau autocontrol, este despre *aici și acum,* așa cum le vede autorul în momentul scrierii: „Jurnalul devine nu numai un îndreptar moral dar și un instrument de măsurare a abisurilor ființei.”[6]

Cu toate acestea, de multe ori importanța jurnalului a fost minimalizată de criticii literari. Astfel, Eugen Simion remarca în *Ficțiunea jurnalului intim* că „ Memoriile, autobiografia, confesiunile – rudele mai vârstnice, au reușit să se impună și să-și fabrice modelele de care au nevoie. Apărut mai târziu și legat de foarte multe clauze, jurnalul se luptă încă pentru a fi acceptat în literatură și pentru a căpăta un statut estetic. Abia în ultimele decenii, naratologii, sociologii și istoricii literari s-au aplecat cu mai multă atenție asupra acestui gen de sertar, i-au descoperit rădăcinile și au încercat să îi descopere o poetică.”[7]

Jurnalul este modul liber prin care Mihail Sebastian spune o poveste, propria poveste, fără a se simți în vreun fel încorsetat de limitele impuse de teoretizările romanului. Jurnalul trasează drumul lui Sebastian, făcând legătura între toate aspectele vieții sale, ca om și scriitor: „Sebastian este și evreu și discipol al lui Nae Ionescu, și membru al protipendadei culturale, si persecutat și mebru al Partidului Comunist. Contextul excepțional din punct de vedere istoric și ideologic (albie a unor tensiuni etnice, ideologice, politice, umane cu o densitate remarcabilă) îi oferă lui Sebastian laolaltă cu neșansa decăderii lui sociale, șansa unei problematici extraordinare tratată cu autenticitate...autentică, nesimulată”.[8] Jurnalul său devine astfel o frescă erotică, politică, de teorie literară, de filosofie și muzică.

Mihail Sebastian pare să urmeze în scrierea jurnalului său modelul statutat de Jules Renard care ”timp de 23 de ani, aproape zi de zi, a însemnat aici oamenii pe care i-a cunoscut, femeia pe care a iubit-o, ființele pe care le-a văzut murind, cărțile pe care le-a scris, ambițiile, deziluziile, elanurile, regretele – tot ce poate însufleți o viață de om sensibil. Când ajungi la capătul acestui jurnal, cunoști nu o carte, ci un om.”[9] Și așa se întâmplă și în cazul lui. La sfârșitul lecturării *Jurnalului* său ajungem să îl cunoaștem pe Mihail Sebastian, artistul, evreul, omul.

Acest *Jurnal* este modalitatea lui de a ne spune angoasele, visele, traumele, dilemele identitare, într-un cuvânt este modalitatea lui de a lăsa o urmă în timp, de a nu dispărea în neant. *Jurnalul* devine o modalitate de salvare, de sine și de lume. Este locul în care diferența identitară dintre Iosif Hechter și Mihail Sebastian se estompează, cititorul ajungând să cunoască omul, indiferent de apartenența sa etnică sau ideologică.

---

[5] Petru Comarnescu, op cit, p 39

[6] Eugen Simion, *Ficțiunea jurnalului intim, Vol I: Există o poetică a jurnalului*, Ed. Univers Enciclopedic, București 2001, p 53.

[7] Ibidem, p 19

[8] Mihai Iovănel, *Evreul improbabil, Mihail Sebastian: o monografie ideologică*, Editura Cartea Românească, București, 2021, p 211

[9] https://limbaromana.md/index.php?go=articole&printversion=1&n=2080

Mihail Sebastian va pendula întreaga lui viață între Iosif Hechter, brăileanul evreu crescut în spirit romînesc, și Mihail Sebastian, tânărul scriitor, apreciat, renegat, denigrat, reacceptat în funcție de politica vremii. Încă din primele însemnări ale *Jurnalului*, când deja antisemitismul devenise tot mai prezent în societatea românească, Mihail Sebastian remarca la 7 septembrie 1935: „Încă o dată, prilej să mă gândesc, cu resemnare și fără necaz, la inaptitudinea mea, în ordinea practică și la fericita abilitate a celorlalți. Nu voi izbuti niciodată să trec dincolo de o mizerie mai mult sau mai puțin suportabilă, nu voi face niciodată carieră, nu voi avea niciodată bani..."[10] Numit jidan, pierzându-și locul de muncă, amenințat cu bătaia, reevaluat prin prisma descendenței semitice, Sebastian devine cronicarul unei lumi pe care noi nici măcar nu o putem intui, darmite patrunde cu adevărat.

Eugen Simion consideră că *Jurnalul* este : „Un veritabil roman de dragoste (roman de tip analitic camilpetrescian!), cu notații fine despre sufletul feminin neestaornic și despre inchipurile și angoasele bărbatului care își analizează metodic nefericirile."[11] Pentru că într-adevăr aceasta este imaginea pe care ne-o formăm despre Sebastian pe măsură ce îi citim *Jurnalul*: un inadaptat, un neînțeles, aceasta fiind și percepția lui despre sine: „Tot ce mi se întîmplă trece undeva dincolo de mine, fără aderenţă – ca şi cum nu m-ar privi. Am senzaţia că sunt şifonat, prăfuit de drum şi că aştept să ajung undeva, pentru ca să mă schimb, să mă perii, să iau o baie, să mă transform. Şi, în fond, nu mă duc nicăieri, nu aştept nimic, nu mă aşteaptă nimic…Adevărul e că nu izbutesc nimic. Nici măcar să citesc disciplinat o carte de la început la sfîrşit. Sunt sălciu, somnoros, descompus, dezgustat de mine însumi, aştept de undeva puţină graţie".[12]

Jurnalul lui Sebastian cuprinde și jurnalul identitar, cel al identității de evreu, precum și jurnalul prieteniilor cu oamenii de vază ai lumii în care a trăit. Văzut ca un tânăr talent, apreciat de criticii epocii, el simte tot mai dramatic sentimentul respingerii, pe care îl consemnează uneori cu tristețe, alteori cu ironie. E un observator atent al formelor grotești și sălbatice pe care noile ideeologii le promovează.

Ce înseamnă a fi evreu? este întrebarea la care caută răspuns Mihail Sebastian, atât în *Jurnal* cât mai ales în *De două mii de ani*. Permanent autorul – erou se află poziționat între două lumi. Pe de o parte, el se află în lumea tradiției evreiești de care încearcă să se desprindă, deși în final tocmai această lume îi va da puterea de supraviețui. Sebastian va menține relații de prietenie cu alți intelectuali evrei ai vremii, precum A. L. Zissu, Belu Zilber sau Camil Baltazar, fiind toți limitați prin descendența lor si prin noile legi la un spațiu cultural exclusivist. Pe de altă parte, tânărul student este parte a unei societăți mondene cosmopolite, neevreiești, cu diversitatea ei culturală. Ambele lumi îl atrag și îl resping în același timp, simțindu-se pierdut în lupta găsirii sinelui.

Permanenta oscilare identitară se află adânc ascunsă în subconștientul lui, apărându-i și în somn:„ În momentul acela un ovrei bătrân, cu barbă, care poate fi și Niemirower, protestează. Pe urmă scoate o carte și începe să citească o rugăciune evreiască. Domnul care a întrerupt scoate și el o carte, din care citește o rugăciune românească. În realitate nu se aude nimic din cauza vacarmului, dar se văd cei doi, care citesc de zor, urlînd..."[13].

Jurnalul intim care ne vorbește despre omul Mihail Sebastian, despre experiențele, trăirile, aventurile, iubirile și muzica ascultată, coexistă cu jurnalul istoric al evreului Mihail Sebastian care creionează subtil evenimentele tragice ai celor mai negri ani ai secolului XX. „E o demenţă antisemită, pe care nimic nu o poate opri. Nu e nicăieri nici o frână, nici o

[10] Mihail Sebastian, *Jurnal 1935-1944*, Editura Humanitas, Bucureşti, 2021, p 33
[11] Eugen Simion, *Ficțiunea jurnalului intim, Vol III: Diarismul românesc*, Ed. Univers Enciclopedic, București 2001, p 261
[12] Mihail Sebastian, *Jurnal 1935-1944*, Editura Humanitas, Bucureşti, 2021, p 34.
[13] Mihail Sebastian, *Jurnal 1935-1944*, Editura Humanitas, Bucureşti, 2021, p 82

raţiune. Dacă ar exista un program antisemit – încă ar fi bine. Ai şti pînă la ce limite se poate merge. Dar nu e decît o pură bestialitate, fără control, fără ruşine, fără conştiinţă, fără scop, fără ţintă. Orice, orice, absolut orice e posibil. Văd pe feţele evreieşti paloarea spaimei, îngheaţă surîsul lor de optimism atavic, se stinge vechea lor ironie consolatoare".[14]

Muzica face liantul dintre lumea artei și a frumosului și lumea reală, cea a dezumanizării, a abrutizării ființei umane, unde prietenia și-a pierdut rolul, unde statul a abdicat de la democrație, unde individul este redus la descendența sa semitică, fără drept de apel. *Jurnalul* abundă de notații și recenzii ale unor concerte, fiind poate momentele în care Mihail Sebastian se redescoperă pe sine și face un salt într-o lume paralelă a frumosului artistic etern.

Fresca unei lumi în derivă

Romanul *Eugenia* a lui Lionel Duroy este un roman în care ficțiunea și realitatea se împletesc, autorul pornind de la *Jurnalul* lui Sebastian pentru a spune o poveste de iubire imaginară. În momentul aflării veștii că Mihail Sebastian nu mai este, eroina urmărește un reportaj cu Mircea Eliade, prilej pentru ea de a-și aminti de modul în care Eliade îl tratase pe Sebastian cu ani în urmă: „Dintr-o dată era din nou acel Mircea sigur pe el din anii de vârf al Gărzii de Fier, aprig lăudător al lui Codreanu și Hitler, cel care pretinsese într-o seară de august din 1941, că era sănătos ca evreii să plătească în sfârșit pentru tot răul pe care îl făcuseră diferitelor popoare europene care îi primsieră. – Și tu îmi spui asta mie, prietenul tău, replicase Mihail cu blândețe. – Îi spun asta lui Iosif Hechter, Mihail. Nu ești tu Iosif Hechter, prin sângele care îți curge prin vine, înainte de a fi scriitorul Mihail Sebastian?"[15]

Deși este o ficțiune, acest dialog rezumă exact stadiul prieteniilor lui Mihail Sebastian, atent detaliate in *Jurnal*. Un om cu o imensă sensibilitate și bun simț, Mihail Sebastian nu a trăit într-o epocă care să îi permită valorificarea caracteristicilor lui înnăscute. În toate relațiile lui de prietenie a jucat pe cartea inimii și a pierdut[16], așa cum remarca Camil Petrescu.

Sebastian consemnează cu lucidate antisemitismul crescut al societății românești. Dacă la început sunt doar remarci antisemite, spuse mai mult sub formă de glume, treptate glumele se transformă în fapte, agresiuni, legi, pierderi ale unor drepturi, excluderi, culminând cu pogromuri. Ceea ce este șocant pentru Sebastian, ca intelectual fin și de marcă al generației sale, este modul în care alți intelectuali se raliază la aceste mișcări, le tolerează sau chiar îl exclud pe el din diferite cercuri.

Jurnalul lui Sebastian începe în februarie 1935, deci după apariția romanului *De două mii de ani* și a polemicii iscate de acesta, polemică care l-a marcat profund. Nu este o perioadă prea frumoasă în viața lui Sebastian: un om singuratic, marginalizat tot mai mult de cei din jur prin prisma descendenței sale semitice, pasionat de muzică, care pare să fie liantul permanent al întregului jurnal, modalitatea sa de evadare dintr-o lume mult prea dură pentru un asemenea suflet sensibil, preocupat de scriitură și oarecum dezamagit de el însuși și de creația sa. Totuși, tuturor atacurilor, Sebastian le-a răspuns magistral în eseul *Cum am devenit huligan* publicat în 1934, dar singuratea a rămas: „*De două mii de ani* a fost un act riscat de sinceritate. Pe urma lui rămâne o casă pierdută, un simbol căzut, o mare prietenie săgetată. Puțin scrum, atâta tot (...)E o numărătoare tristă: nu mai este una deprimantă. Îmi spun fără să bravez pe nimeni si, mai ales, fără să mă bravez pe mine însumi, că nu vom plăti vreodată

[14] Ibidem, p 222
[15] Lionel Duroy, *Eugenia*, Editura Humanitas, București, 2019, p 8
[16] Cf Camil Petrescu, *Steaua fără nume și fără noroc, în volumul Mihail Sebastian interpretat de...*, Editura Eminescu, București 1981, p 42

destul de scump dreptul de a fi singuri, fără jumătăți de amintiri, fără jumătăți de afecțiuni, fără jumătăți de adevăruri."[17]

Prietenia este una dintre temele centrale ale *Jurnalului*. Dar, într-o lume total schimbată, și prieteniile se modifică. Nu degeaba se întreabă retoric la un moment dat autorul: „E posibilă o prietenie cu niște oameni care au în comun o întreagă serie de idei și sentimente străine – așa străine că ar fi sufcient să intru eu pe ușă, pentru ca dintr-o dată să se facă tăcere, rușinați și stingheriți?"[18]

Scena *Jurnalului* este dominată de nume importante din epocă, aducând în prim plan un București cultural senzațional, populat de Mircea Eliade, Noica, Cioran, Camil Petrescu și evident seducătorul domn Nae, Nae Ionescu. Drama lui Sebastian începe să se adâncească pe măsură ce drama generală a României se adâncește și ea, și manifestările antisemite devin tot mai vizibile. Prieteniile se schimbă, iar Sebastian se simte treptat exclus din lumea această boemă a culturii românești interbelice.

Prieteniile se destramă tot mai mult odată ce antisemitismul cucerește noua Românie. Tatiana Niculescu afirma în *Seducătorul domn Nae, Viața lui Nae Ionescu* că: „Admiratorul, discipolul și colegul său de redacție Mihail Sebastian nu mai este pentru el decât Iosif Mendel Hechter, autor al unei cărți care dovedește odată în plus, legitimitatea unei politici antisemite."[19]Deși Nae Ionescu îl desființează în celebra *Prefață* la *De două mii de ani,* Sebastian continuă să îi urmărească prelegerile, constatând trist după una din ele, în care maestrul Nae făcuse apologie Gărzii de Fier, subliniind ideea de națiune mai presus de orice, „Uită că vorbește despre oameni. Uită că oamenii ăștia au pasiuni, au orice ar spune, un instinct de libertate, au conștiința existenței lor individuale.".[20] Nae Ionescu va continua să rămână o stea pe cerul intelectualității românești așa cum o vede Mihail Sebastian: „Este fără îndoială cel mai interesant și mai complex om pe care l-am cunoscut. Asta in ciuda a tuturor celor ce s-au întâmplat și se vor mai întâmpla – în stare să mă edifice asupra valorii lui morale, dar nu să mă dezamăgească în ce privește calitățile lui de inteligență."[21]Pe măsură ce Nae Ionescu se radicalizează, și discipolul său va găsi totuși puterea de a se despărți de el, în viziunea lui Sebastian neexistând nimic care să poată justifica crima. Nae Ionescu este probabil singurul care reușește să nască în Sebastian o gamă variată de sentimente: admirație la început, șoc, simpatie, neîncredere, iritare și uneori chiar scârbă.

Nu mai puțin problematică este relația de prietenie dintre Sebastian și Mircea Eliade. Eliade se declară din start un sprijinitor al mișcărilor de dreapta, singurele în care crede. Prietenia lor se degradează treptat, pe măsură ce legile antisemite câștigă teren: „Simt între noi tăceri jenante, care ascund numai pe jumătate explicațiile de care fugim, fiindcă le simțim probabil fiecare, și acumulez mereu deziluzii – între care prezența lui la *Vremea* antisemită (comod, de parcă nimic nu s-ar fi întâmplat) nu e cea mai mică."[22] Cu timpul, însă prietenia lor se va sfârși, Sebastian nemaiputându-i găsi scuze: „...am atâtea lucruri să-i spun despre *Cuvântul*, despre Gardă, despre el și despre neiertatele lui compromisuri. Nu există scuză pentru degrigolada lui politică. Eram decis să-i vorbesc fără menajamente. De altfel, nici nu mai am ce menaja. Chiar cu asemenea reveniri, prietenia noastră e terminată."[23]

Camil Petrescu este un alt martor și actor al *Jurnalului* lui Sebastian. Și de acesta îl leagă o strânsă prietenie la început, pentru ca în timp, sub vâltoarea evenimentelor istorice ea

[17] Mihail Sebastian, *De două mii de ani…*, cu o prefață de Nae Ionescu; *Cum am devenit huligan,*, Ed. Litera, București 2020, p 420
[18] Mihail Sebastian, *Jurnal 1935-1944,* Editura Humanitas, București, 2021, p 113
[19] Tatiana Niculescu, *Seducătorul domn Nae, Viața lui Nae Ionescu*, Editura Humanitas, București 2020, p 200
[20] Mihail Sebastian, *Jurnal 1935-1944,* Editura Humanitas, București, 2021, p 23
[21] Ibidem, p 30
[22] Ibidem, p 85
[23] Ibidem, p 156

să se transforme. Sebastian este șocat de atitudinea privitoare la evrei a lui Camil Petrescu, pe care îl consideră unul dintre cei mai inteligenți și sensibili români: „E regretabil, dragă, dar tot ovreii poartă răspunderea...Dragă, ovreii provoacă. Au o atitudine echivocă. Se amestecă în lucruri care nu-i privesc. Sunt prea naționaliști."[24]

Pe un alt nivel se ridică jurnalul cu valoare istorică, cel care consemnează de fapt decăderea lumii patriarhale sub imperiul ideologiilor fasciste tot mai prezente în societatea interbelică românească. Sebastian este respins tot mai mult de oameni pe care îi iubise și îi considerase prieteni și acceptarea pierderii este dureroasă.

În momentul în care i se refuză jucarea piesei *Jocul de-a* vacanța, acceptă decizia cu o oarecare resemnare. Motivul este destul de clar: „Conștiința națională nu permite ca pe o scenă bucureșteană să se joace o piesă de Mihail Sebastian"[25]. Dar, treptat nedreptatea îl agasează, îl neliniștește, îl face să își dea seama că nu va putea tolera la nesfârșit acestă stare a lucrurilor, deși pentru moment decide că nu are nimic mai bun de a face.

Prima măsură care îl afectează direct este consemnată la 2 ianuarie 1938 și constă retragerea permisului de ziarist. Ceea ce îl șochează însă încă din acest prim moment este faptul că nici unul din prietenii lui nu îl abordează, nu îl sună. Apoi, treptat se ajunge la violențe, situația degradându-se tot mai mult. Pentru lucidul și raționalul Sebastian, toate aceste manifestări însemană moartea democrației: „Dacă asta e democrația românească – și alta nu-i – atunci într-adevăr e pierdută definitiv. Nu mai au nicio speranță, nicio așteptare. Au abandonat tot. După ei, viitoarele alegeri vor dubla succesul gardist."[26] Căderea guvernului Goga, primul care a introdus legile antisemite îi provoacă lui Sebastian pe de o parte o angoasă legat de ceea ce va urma privind situația evreilor, dar pe de altă parte și o stare de fericire, remarcând că „E așa de consolator să vezi cum se dezumflă brusc o mare impostură". [27]

Mihail Sebastian înregistrează cu precizia unui istoric degradarea societății pe care o cunoștea și creșterea antisemitismului, culminând cu obligativitatea purtării Stelei lui David: „De mâine dimineața trebuie să purtăm steaua cu șase colțuri. Totuși, în urma unei audiențe de azi noapte a lui Filderman la Conducător, s-a revenit. Nu-mi face nicio plăcere această revenire. Mă obișnuisem cu gândul că voi purta un petec galben cu un mangedavid. Îmi imaginam toate neplăcerile, toate riscurile, toate primejdiile, dar, după un prim moment de alarmă, nu numai că mă resemnasem, dar începusem să văd în acest semn un fel de piesă de identitate. Mai mult chiar: un fel de medalie, o insignă care îmi atestă desolidarizarea de infamiile curente, lipsa de răspundere, inocența."[28] Treptat, Sebastian devine un alienat aflat pe o scenă a istoriei pe care nu o poate pe deplin înțelege în ciuda lucidității de care dă dovadă.

Sebastian consemnează toate evenimentele istorice interne și externe marcante, ascensiunea lui Hitler, acordul de la Munchen, legile guvernului Goga – Cuza, ascensiunea Mișcării legionare, legile antisemite, situația războiului pe frontul de est, situația evreilor români, pogromurile, supraviețuirea tot mai grea în această lume nouă.

Prigoana antisemită nu cunoaște limite. În 1941, Sebastian consemnează introducerea legii chiriilor, punându-și întrebarea legitimă ce alte umilințe se vor mai inventa. De multe ori, dimineața vede magazine evreiești devastate, familii dispărute. Amenințarea este permanentă, dar ceea ce îl întristează cu adevărat este atitudinea generală, răutatea gratuită: „Mi-e grea inima...pentru toată această stupidă, inutilă cruzime, al cărei singur scop este de a

[24] Ibidem, p 67
[25] Ibidem, p 124
[26] Ibidem, p 150
[27] Ibidem, p 151
[28] Ibidem, p 38

face rău și de a batjocori, pentru plăcerea de a face rău, pentru plăcerea de a batjocori."[29] Apoi s-au confiscat radiourile, o altă lovitură dată libertății individuale, destrămarea unei noi iluzii că lumea va reveni la normal. În 1941, în 21 octombrie, Sebastian notează un nou abuz: necesitatea predării efectelor de îmbrăcăminte. Cărțile evreilor sunt scoase din biblioteci. I se pare ironic să își vadă numele din nou în librării, de data aceasta pe lista neagră: „Sunt, desigur, și eu acolo, afișat ca un delicvent, ca un criminal: numele părinților, data și anul nașterii, lista cărților. Întâi am râs, dar pe urmă m-am gândit că afișarea asta nu ne face niciun bine. Mă tem că va atrage atenția asupra noastră și cine știe ce mai iese de aici? De doi ani, nu mă duc la teatru, nu intru în restaurante, evit să mă plimb prin centru, nu văd mai pe nimeni, nu caut pe nimeni, încerc să mă țin cât mai departe, cât mai singur, cât mai uitat – și acum numele meu în toate librăriile!"[30]

În cele din urmă, într-un moment de mare luciditate, Sebastian remarcă: „Mi-am amintit deodată că Isus e evreu, lucru pe care nu îl realizez niciodată îndeajuns, și care mă obligă din nou să mă gândesc la teribilul nostru destin."[31]

Jurnalul intelectual pune accentul pe rolul scriitorului în societate și rolul scrisului. Astfel, ne vorbește și despre actul de naștere al scriiturii, fiind anii in care Mihail Sebastian scrie piesele de teatru, romanul *Accidentul* și eseuri pe teme literare. Mihail Sebastian se dovedește a fi un neînțeles și în privința actului scrierii, analizându-se lucid fiecare etapă de creație: „Mă dezolează dificultatea mea de a scrie. Şi invidiez aşa de mult abundenţa lui Mircea. Condeiul meu e plin de obstacole, plin de scrupule, de ezitări. Nu aşa se scrie un roman. De altfel trebuie să convin că nu sînt un romancier. Pot scrie lucruri delicate de reflecţie, de reverie interioară, de solilocviu – dar nu pot să mă avînt cu uşurinţă între mai multe personaje pe care să le las să trăiască"[32]

Tot ceea ce și-a dorit întreaga viață a fost să fie fericit, așa cum mărturisește din primele pagini ale *Jurnalului*. Idealul lui de fericire „soare și amor"[33] nu a fost posibil pe scena neagră a istoriei secolului XX. Orice i s-a întâmplat, a trăit cu demnitate, crezând cu tărie că nu există tragedii zilnice, ci că tot ce depășește 24 de ore, este deja obisnuință, deci până la urmă o formă de acceptare. Crezul lui de viață în acest univers populat de nonsens și lipsă de empatie este rezumat astfel: „Și mereu, astăzi, ca și ieri, astăzi mai mult decât ieri, mai mult decât oricând, îmi repet că singurul lucru care contează e să rabzi, să reziști, să aștepți. E o chestiune de timp. Dacă ești viu, dacă rămâi viu – tot restul va trece". [34]

Însingurat prin prisma descendenței sale, autorul *Jurnalului* este un spirit care se caută permanent pe sine și care caută să se adapteze noii lumi și să se redescopere prin prisma ei. Pierderea oamenilor din jur nu mai e percepută ca o pierdere ci ca un examen de regăsire și reașezare a propriilor gânduri: „Nu ar trebui să înțeleg că termin o etapă și încep alta, care mă duce spre alți oameni, spre alte afecțiuni, spre altă iubire poate, si poate spre o nouă singurătate?"[35]

Concluzii

O carte complexă, profundă și tristă, o frescă și o mărturisire, *Jurnalul* lui Mihail Sebastian ne oferă o imagine amplă al unui om prins în vâltoarea istoriei. *Jurnalul* este o

[29] Ibidem, p 312
[30] Ibidem, p 482
[31] Ibidem, p 157
[32] Ibidem, p, 106
[33] Ibidem, p 65
[34] Ibidem, p 316
[35] Ibidem, p133

operă de excepție, cu o imensă valoare literară și istorică, proiectând o imagine a unui București pestriț, dominat de mari personalități, ceea ce îl face pe Eugen Simion să concluzioneze că „partea neliterară a scrisului său se dovedește a avea mai mare vitalitate decât literatura propriu–zisă..”[36] Mihail Sebastian rămâne ca și micuța Anne Frank un om care refuză să se predea, în ciuda a tot ce este negru în jurul lui: „Războiul ăsta, cu angoasa lui permanentă, a acoperit vechile mele nefericiri personale și le-a făcut să treacă în umbră. ..Și totuși nu vreau să plec de aici cu capul plecat. Vreau încă să sper. Vreau încă să spun și să cred că mai sunt șanse de scăpare – și că cel puțin lucrurile care pot fi reparate vor fi.”[37]

Într-o Românie complet schimbată, *Jurnalul* lui Mihail Sebastian se dovedește a fi o frescă lucidă și reală a unei lumi în derivă, o lume care și-a pierdut toate standardele de moralitate. Această carte se dovedește a fi filmul unei epoci mai puțin cunoscute și puțin asumate istoric ai tulburătorilor ani 30, dar în același timp și pelicula propriilor trăiri ale scriitorului și omului Sebastian într-o lume în care o persoană era judecatĂ prin prisma descendenței semitice. Prin valoarea sa documentară de cronicar al epocii, *Jurnalul* dobândește și valoare istorică consemnând decăderea lumii patriarhale imaginate după Marea Unire.

BIBLIOGRAPHY

Bibliografia operei

1. Sebastian, Mihail, *Jurnal 1935-1944,* Editura Humanitas, Bucureşti, 1996
2. Sebastian, Mihail, *De două mii de ani…*, cu o prefaţă de Nae Ionescu; *Cum am devenit huligan*,, Ed. Litera, București 2020

Bibliografia critică

1. Comarnescu, Petru, *Ironicul destin al lui Mihail Sebastian, în volumul Mihail Sebastian interpretat de...*, Editura Eminescu, București 1981
2. Duroy, Lionel, *Eugenia*, Editura Humanitas, București, 2019
3. .Grăsoiu, Dorina, *Mihail Sebastian sau ironia unui destin*, Editura Minerva, București, 1986
4. Iovănel, Mihai, *Evreul improbabil, Mihail Sebastian: o monografie ideologică*, Editura Cartea Românească, București, 2012
5. Tatiana, Niculescu, *Seducătorul domn Nae: Viața lui Nae Ionescu*, Editura Humnitas, București 2020
6. Petrescu, Camil, *Steaua fără nume și fără noroc, în volumul Mihail Sebastian interpretat de...*, Editura Eminescu, București 1981
7. Simion, Eugen, *Ficțiunea jurnalului intim, Vol I: Există o poetică a jurnalului*, Ed. Univers Enciclopedic, București 2001,
8. Simion, Eugen, *Ficțiunea jurnalului intim, Vol III: Diarismul românesc*, Ed. Univers Enciclopedic, București 2001

Surse web

1.https://limbaromana.md/index.php?go=articole&printversion=1&n=2080

[36] Eugen Simion, *Ficțiunea jurnalului intim, Vol III: Diarismul românesc*, Ed. Univers Enciclopedic, București 2001, p 264

[37] Mihail Sebastian, *Jurnal 1935-1944,* Editura Humanitas, Bucureşti, 2021, p 329

INTRODUCTION TO THE HISTORIES OF MIRCEA CIOBANU

Maria-Antoneta Drăghici
PhD Student, University of Bucharest

Abstract: As a prose writer, Mircea Ciobanu distinguished himself with the novel Histories, consisting of 6 volumes, published between 1977 and 9936. The central question of the work revolves around identity, and the life of Gheorghe Palada (the main character) becomes for the reader a lesson about the vanity of worldly life. Memorable characters are then introduced, such as Logofeteasa, Iancu and Sisa Dudescu, Maria, Chiva, Sache, Bulfa, Miron Roşescu, Leon Pascal, and others.

Keywords: Ciobanu, Romanian literature, literary critic, book reviewing, ample construction

1. *Istoriile* în evoluţia literaturii române

Primul volum din romanul *Istorii* al lui Mircea Ciobanu a apărut în 1977, iar cel din urmă, *Tânărul bogat*, în 1993. Aşadar, s-a întins editorial pe parcursul a şaisprezece ani, de-a lungul intervalului în care literatura română trecerea de la formulele neomoderniste, instrumentate în anii '60, la încercările postmoderniste ale optzeciştilor. În *Istoria critică a literaturii române*, romanul primeşte un verdict pozitiv şi o perspectivă critică comprehensivă, Nicolae Manolescu punctând paradoxurile dezvoltate de aceste *Istorii*: „nu e carte a lui [Mircea Ciobanu] care să nu ridice o problemă morală, rezolvată de fiecare dată într-un sens estetic. Nu e un moralist dublat de un estet, ci un estet cu veleităţi de moralist”[1], asta şi pentru că individualizarea şi jocurile de putere, pe toate planurile existenţiale – inclusiv cel al înfruntării morţii, sunt teme centrale ale acestei saga. Iar prin sfera esteticului, şi prin formele sale de cunoaştere, se atacă astfel de teme într-un mod mai direct decât prin sfera *moralei*, mai nuanţat şi mai specific literaturii – cel puţin asta s-a crezut în modernitate.

Urmărind din ce consistă originalitatea autorului, acelaşi Manolescu remarcă: faptul că „Mircea Ciobanu e un artist care îşi scoate efectele din căutarea contrastului”; că centrul de greutate este „observarea cu ochi de estet a mahalalei sufleteşti”; că foloseşte din plin contemplarea, cu intermitenţe ironice, iar „remarcabilul tact artistic (şi în limbă) îl opreşte pe romancier de la excese”; că „senzorialitatea naratorului e copleşitoare şi totodată reticentă”[2]. Ori, toate aceste trăsături îl determină să conchidă că „*Istorii* e proza unui artist, elegant şi detaşat, pe alocuri rece, meticulos, meşteşugar, care se lasă atras de spectacolul vitalităţii primare (şi al reversului ei: degradarea), instinctuale, frenetice, din dorinţa (tot de natură artistică) de a estetiza trivialul şi a transfigura ordinarul”[3]. Toate aceste trăsături relevă, în fond, opţiuni (neo)moderniste, un autenticism care transcende abordările pur ideatice, abstracte, schematice sau clişeistice. Portretizările, începând din chiar primul volum, demonstrează capacitatea scriitorului de a da viaţă, de a conecta fizicul cu psihicul, fără să lase impresia că asta îşi propune, de a surprinde şi a transforma în discurs gestica şi limbajul non-verbal.

Demonstrând amplitudinea influenţei regimului comunist asupra literaturii române, influenţă răsfrântă chiar şi atunci când scriitorii au creat un întreg sistem de eschive pentru a ajunge la un soi de neutralitate ideologică, Eugen Negrici apreciază tot în termeni pozitivi

[1] Nicolae Manolescu, *Istoria critică a literaturii române. 5 secole de literatură*, Piteşti, Editura Paralela 45, 2008, p. 1160.
[2] *Ibidem*, p. 1161.
[3] *Ibidem*.

acest roman-fluviu: „Mircea Ciobanu izbuteşte să atingă acel echilibru – pe care numai marile creaţii îl vădesc – între epic şi simbolic, între individual şi universal”[4]. Or, pendularea între cei doi poli este spectaculoasă tocmai pentru modul în care individualul se înscrie în universal, fără ca aceasta să devină o temă propriu-zisă, separată, ci numai prin intermediul celorlalte teme: a întâlnirilor cu sine prin *celălalt,* a *morţii,* a jocurilor de putere.

Eugen Negrici atrage atenţia că volumele pot fi citite şi separat, ca romane de sine stătătoare, „dar e evident că există o reţea de vase comunicante şi un sistem complicat de ecouri ce se întorc dinspre final spre paginile de început”, din moment ce „în primele trei cărţi domină epica de caractere şi de raporturi sociale şi iese la lumină detaliul din zona biologicului şi carnalului”[5]. Pe de altă parte, „ultimele două «istorii» capătă o turnură deliberativ-morală, recurgând – ca şi poemele lui Mircea Ciobanu – la simboluri thanatice şi la metonimiile trecerii şi ale degradării”[6]. De altfel, simbioza dintre poezie şi proză a fost recunoscută aproape în unanimitate de critica literară, fără ca asta să însemne că o singură grilă de lectură ar fi suficientă. Poezia nu atinge acelaşi nivel autenticist ca proza, adică nu coboară atât de mult în carnalitatea umanului, în psihologia concretă a individualului şi a individualizării, nu explorează la fel de mult umorile, ci împinge aproape totul în plan simbolic, în plan ideatic, în sferele înalte ale gândirii, nu în concretismul imediat, cum se întâmplă pe porţiuni mari în romanul *Istorii*. Fără teama de a greşi, putem afirma că există mult mai multă viaţă în proză, mai multă dinamică, mai mult freamăt.

Dintr-un cu totul alt unghi al istoriei literare, mai exact, cel al formelor de experiment, prin care au loc primele „despărţiri de neo-modernism” încă din anii ’60-’70, Ion Bogdan Lefter îl menţionează pe Mircea Ciobanu în rândul autorilor în cărţile cărora îşi fac simţită prezenţa „ecourile *noului roman*”: „Mai consistentă a fost în proza epocii orientarea experimentală alimentată de modelul mai recent al noului roman francez: despletire a naraţiunii, descompunere a cadrului într-o multitudine de detalii, autoreflectare, textualism, anti-roman, anti-erou ş.a.m.d.”[7]. Acest lucru confirmă conectarea autorului la modele literare ale vremii, dar şi faptul că foloseşte o gamă largă de strategii narative, fără să rămână fidel unei paradigme. De altfel, dispoziţia pentru experimentalism este inerentă scriitorilor în acel interval istoric, oferind mijloacele şi instrumentele necesare atât pentru a crea un univers compensatoriu plauzibil şi realist, cât şi pentru a exploata fobiile umane care nu erau, în fond, doar de ordin existenţial, în genere, ci şi de ordin social. Şi fiindcă despre cele din urmă nu se putea vorbi direct, s-a recurs la naraţiuni parabolice, la mistificări controlate, la aluzii şi sugestii, dintre care multe greu de reconstituit astăzi fără textele de gradul al doilea, fără lucrările de istorie literară.

În mod bizar, dată fiind anvergura socială a lui Mircea Ciobanu, dar şi originalitatea prozei sale, confirmată de Nicolae Manolescu, Eugen Negrici şi Laurenţiu Ulici, adică trei critici de prim-plan, romanul *Istorii* nu s-a bucurat de prea multe incursiuni exegetice nici în anii în care a apărut, nici ulterior. Lucrurile stau ceva mai bine în cazul poeziei, dar acel discurs este un altfel de reflector al vremii, conectat, în acest caz extrem de subtil, la anumite stări de spirit şi la sensibilitatea epocii. Romanul, chiar dacă tot indirect, oferă nişte avataruri ale omului sub comunism. Una dintre ipotezele pe care le vom verifica pe parcursul demonstraţiei noastre este în ce măsură fundalurile ideologice şi sociale influenţează

[4] Eugen Negrici, *Literatura română sub comunism. Proza*, Bucureşti, Editura Fundaţiei PRO, 2006, p. 328.
[5] *Ibidem.*
[6] *Ibidem.*
[7] Ion Bogdan Lefter, „Literatura anilor ’60-’70: Experimentul ca despărţire de neo-modernism (schiţă tipologică şi scurt inventar)”, în Monica Sporidon, Ion Bogdan Lefter, Gheorghe Crăciun, *Experimentul literar românesc postbelic*, Piteşti, Editura Paralela 45, 1998, p. 28.

arhitectura propriu-zisă a cărţii şi tipul de scriitură. Este motivul pentru care avem convingerea că putem scrie despre structuri doar plecând de la sensurile şi semnificaţiile, clar exprimate sau virtuale, oferite de roman.

2. O grilă de lectură a *Istoriilor* prin prisma relaţiilor de putere

Deşi se desfăşoară într-un spaţiu închis, locuinţa familiei Palade, şi într-un timp scurt, noaptea de revelion dinspre 1958 spre 1959 –, dar şi cu unele incursiuni în trecut, „Cartea întâi" din primul volum al *Istoriilor* are un pronunţat caracter cinematografic. Însă nu este un scenariu hollywoodian, ci unul specific cinematografului est- şi central-european, care pune mult accentul pe gestică, pe jocurile de lumini şi umbre, pe tensiunile psihologice mocnite, cu o lentoare a cadrelor ce reproduce, în multe momente, la o scară de unu la unu, realitatea. Totul începe sub auspiciile unui bizar joc de societate, demarat de Gheorghe Palada care, o dată pe an, în noaptea de revelion, invita câteva familii de cunoscuţi, cu care se afla în vagi relaţii, fără să aibă consistenţa prieteniei, pentru a petrece trecerea dintre ani. Motivaţia „marelui Palada" devine sursa problematizărilor şi interogaţiilor existenţiale. Există o serie de interpretări ale acestei acţiuni, venite din mai multe părţi, interpretări care definesc, în parte, personajele participante.

Odată creat un astfel de context, prozatorul se concentrează asupra personajelor, excelând atât în privinţa descrierilor fizice, prin portrete de o plasticitate şi autenticitate care-l individualizează, realiste cu note impresioniste, cât şi în privinţa configurării personalităţilor. Surprinde, în acest sens, prin acurateţea discursului, în sensul că nu recurge, precum Nicolae Breban, congenerul său, la disertaţii inserate în text, ci trăsăturile psihologice sunt atribuite subtil, prozatorul sustrăgându-se tentaţiei de a căuta sau de a crea tipologii. Deduce însuşirile temperamentale şi pe cele caracteriale mai ales din situaţiile pe care le creează.

În *Iluziile literaturii române*, Eugen Negrici a explicat cum contextul a influenţat apariţia anumitor tendinţe în romanul din timpul comunismului, tendinţe apărute în regim de „replică", de eschivă ideologică: „În prima fază, fugind de simplitatea imbecilă a realismului socialist, scriitorii au ajuns să scrie, după 1960, o proză de «cazuri» cu personaje cu tare şi «suceli», comportându-se bizar şi imprevizibil. A fost vremea literaturii cu întâmplări ciudate şi marginali decorativi care confirmau diversitatea spectaculoasă a vieţii (de neconceput în realismul socialist)"[8]. Această direcţie nu va dispărea dintr-odată, ci se va prelungi şi în anii viitori, nuanţată şi cu unele schimbări de accent, despre care istoricul literar afirmă: „Puţin mai târziu, tot ca o reacţie prelungită la puţinătatea şi previzibilitatea prozei anilor '50, a apărut interesul pentru psihologic, pentru complexitatea umană (în scrierile lui Nicolae Breban, Dumitru Radu Popescu, Mircea Ciobanu şi alţii)"[9]. Scriitorii au contribuit, în felul acesta, la crearea unor reprezentări multi-faţetate ale realităţii, care transcendeau *reprezentările socialiste*, cu efecte directe asupra mentalităţilor prinse sub clopotul de sticlă al ideologiei comuniste.

Mircea Ciobanu regizează în *Istorii* episoadele unor jocuri de putere ce converg spre tema individualităţii şi, implicit, spre relaţiile sociale, cu ierarhizările lor spontane sau prestabilite. Astfel se văd situaţiile şi dinspre personaje. Maria Palada, de pildă, este perfect conştientă de aspectul teatral al întâmplărilor, făcând parte, pe parcursul acestei prime cărţi, a celui dintâi volum, din personalul „tehnic" al piesei. În momentul în care Anghel Filipescu are un atac, iar toate celelalte personaje au varii reacţii, Maria îşi reconfirmă că „bătrânul era doar unul dintre partenerii jocului la care trebuia să privească de pe marginea o dată pe an: nu era rostul ei să-l priceapă, ci să-l facă posibil" (I, p. 74)[10]. Cu toate acestea, nu există niciun

[8] Eugen Negrici, *Iluziile literaturii române*, Bucureşti, Editura Cartea Românească, 2008, p. 143.
[9] *Ibidem*.
[10] Citatele vor fi din ediţia Mircea Ciobanu, *Istorii*, vol. I, Bucureşti, Editura Eminescu, 1977.

moment impresia de artificialitate. Sentimentul de verosimilitate şi de autenticitate consistă mai ales din consistenţa psihologică a personajelor. O altă calitate ţine de modul în care sunt schimbate perspectivele narative, de trecerile de la un punct de vedere la altul, de mutarea unghiului de observaţie, de intrarea în gândurile personajelor.

Aşadar, este vorba despre un joc, despre unul grav, care angrenează trăiri şi sentimente fundamentale şi, cel mai important, relaţiile de putere care pătrund adânc în configurarea culturală şi mentalitară a epocii. Oglinda este plimbată nu pe stradă, ci printre personajele care sunt, de fapt, la rândul lor, oglinzi ale societăţii. Jocul va cunoaşte, pe parcursul acestui roman fluviu, numeroase desfăşurări, cu scenarii şi posibile semnificaţii ritualice, iar înţelegerea rapoartelor de putere este cheia înţelegerii sale. Una dintre primele semnificații care i se dau scenariului propus de Gheorghe Palada pentru nopțile de revelion reiese cât se poate de clar din următorul paragraf:

> „Astfel, Gheorghe Palada ar fi putut să spună că un stăpân se aseamănă cu un om care, o dată pe an, cheamă la el o mână de oameni, le aşterne o masă şi-i îndeamnă să mănânce fără sfială şi să bea. Despre viaţa lor zilnică nu-i întreabă nimic. O dată pe an, el le dă din belşug şi pune totul la cale cu atâta iscusinţă încât nici unul nu îndrăzneşte să-i ofere ceva în schimb. Dacă aude că unul din ei moare, nu-l încearcă părerea de rău – dar, lucru de căpetenie, ceea ce nu bănuie acest om care se cheamă pe sine stăpân este că doar în preajma lor primeşte argumentele propriei treceri. O dată pe an, el nu deschide uşa unor supuşi, ci unor soli. Priveşte din capul mesei şi îşi spune: «Ei s-au schimbat la faţă. Ei au slăbit în puteri. Ei îmbătrânesc»” (I, p. 70).

Astfel de intervenţii umplu golurile de sens ale acestui ritual care, altfel, ar friza absurdul. Dar lectura critică nu poate să se desfăşoare exclusiv prin intermediul lor, pentru că, aşa cum se vede de aici, aceste interpretări sunt aproximative. *Solii* sunt, totuşi, în poziţie de *supuşi*, lucru ce reiese şi din atitudinile asumate de personaje, care intră într-un fel de psihoză colectivă. Ele şi devin, în anumite momente, un personaj colectiv, probabil unic sub această formă în literatura autohtonă: „– Am venit, spun, la rândul lor, solii, să te vestim că vremea a lucrat necontenit de la ultima noastră întâlnire. În privinţa aceasta să nu te laşi înşelat. Adevărata ta oglindă noi suntem. Cercetează-ne cu de-amănuntul, ai timp destul o noapte întreagă, şi nu uita: la anul iar vom veni; vom mânca şi vom bea în casa ta pe săturate, iar noi îţi vom arăta câte trepte spre moarte ţi-au rămas” (I, pp. 70-71). Devine ceva absolut firesc să fie acolo, deşi totul este, practic, rodul unei convenţii.

Avem parte aici de una dintre temele omniprezente, chiar dacă nu întotdeauna explicite, ale literaturii: cunoaştere prin celălalt. Mircea Ciobanu decupează un interval simbolic de timp în care Gheorghe Palada se priveşte în această oglindă: noaptea trecerii dintre ani – o sărbătoare laică, dar nu mai puţin o sărbătoare, una a resetării timpului şi a bilanţurilor. Desigur, citatul anterior este rodul imaginaţiei naratorului, empatic de această dată cu Palada. Pe fiecare dintre cei prezenţi se va focaliza la un moment dat naraţiunea, marcându-li-se rolul în mecanismul poveştii. Apare, în urma (re)povestirilor lui Anghel Filipescu, sentimentul că, în timpul acestui revelion dintre ’58-’59, pe Gheorghe Palada, „mai mult ca oricând îl stânjenea gândul că despre oaspeţii lui nu mai ştie nimic” (I, p. 71). Lucrurile stau însă diferit la nivelul naratorului, care intră cu uşurinţa în mintea acestora, le „citeşte” gândurile, le anticipează mişcările, le cunoaşte atitudinile.

Prin schimbarea perspectivei narative şi, astfel, prin dispunerea de multiple unghiuri de vedere şi de structurare, romancierul menţine o starea de incertitudine care ţine romanul deschis, imprevizibil. Realismul este străpuns de posibilitatea iluziei şi, apoi, în „Cartea a treia”, de vis. Maria Palada este cea care are sentimentul că totul ar putea fi un soi de nălucire, o hologramă. Catrina, care o ajuta în pregătirea mesei, îi declanşează aceasta şi pe

fondul oboselii, prin întrebarea: „Dar Filipescu ăsta de unde a mai ieşit?”, impresia de aparenţă, de irealitate imediată:

„Maria ar fi trebuit să zâmbească la întrebarea Catrinei, copilărească. S-a înfiorat, însă, cum totul de la plecarea oaspeţilor încoace părea să aibă un tâlc anume; iar întrebarea presupunea că, de fapt, prezenţa bătrânului, an de an, în casa lui Palada a fost o iluzie, a ei şi a celor care nu participau direct la sărbătoare – şi dacă a fost o iluzie, însemna şi că de aici, din apropiere, cineva a întreţinut-o cu bună ştiinţă.// Maria alunecase pe latura cea mai primejdioasă a cugetului, acolo unde nu vorbele hotărăsc înţelegerea lucrurilor. Nu şi-a spus: Filipescu n-a existat niciodată! dar sufletul i se tulburase, de parcă n-ar mai fi fost în stare să iasă din făgaşul tot mai adânc al acestor cuvinte. Filipescu n-a existat niciodată. Cineva, poate că însuşi Gheorghe Palada l-a născocit – şi atunci nu numai Filipescu a fost o iluzie, ci şi Elvira care, dacă astă noapte nu a apărut, a fost pentru că puterea iluzionistului a început să scadă. Şi chiar aşa: dacă oaspeţii aceia există cu adevărat, unde stau ei în restul anului? De ce nu-i întâlneşte nimeni pe stradă? Doar Bucureştiul nu este atât de mare?” (I, pp. 80-81).

Paragraful citat descrie condiţia acestor personaje care, ni se spune, există doar în această conjunctură, într-un spaţiu şi-ntr-un timp ferm delimitate, participând la un scenariu, aparent doar din voinţa şi nevoia lui Gheorghe Palada. Nu este vorba despre o comunitate propriu-zisă, legăturile fiind prea slabe.

Aceste raportări la realitate definesc, practic, şi arhitectura romanului, care nu este una clasică, regulată, Mircea Ciobanu pendulând, cu originalitate, între „doric” şi „ionic”, înscenând chiar o confruntare între aceste două formule definite de Nicolae Manolescu în *Arca lui Noe*, ceea ce relevă înalta sa conştiinţă creatoare, preocuparea pentru posibilităţile *arhitecturale* ale literaturii. Versatilitatea sa narativă frizează pe alocuri postmodernismul, mai ales că fragmentele metaromaneşti sunt prezente sub diferite forme, atât pe fondul autodefinirii naratorului, cât şi pe fondul necesităţii abordării unor probleme în mod parabolic. Analizele interioare şi intervenţiile naratorului indică un curaj compoziţional bine controlat, prin care se evită derapajele şi fracturile inutile, dând prozei acea coerenţă şi omogenitate ce asigură existenţa unei poveşti uşor de urmărit.

Nodurile *desenului din covorul* romanesc devin interesante doar odată cu ipoteza potrivit căreia mecanismele scrierii reflectă inclusiv presiunile, eschivele şi soluţiile scriitorului din timpul comunismului. Avem în vedere în această întreprindere, în care ne-am propus o expunere analitică a arhitecturii romanului *Istorii*, ipoteza formulată de Eugen Negrici în *Figura spiritului creator*, potrivit căreia „datele, elementele, care pe planul psihologiei individuale şi al biografiei sunt probleme de conştiinţă, pe planul literar nu pot deveni decât probleme de structurare artistică”[11], inclusiv când „alegerea şi dispunerea unor anumite articulaţii structurale” sunt transferate naratorului şi personajelor. Deci există relaţii determinante de structură între psihologia personajelor, psihologia naratorului şi arhitectura romanului în care activează.

Puterea nu se rezumă, în aceste *Istorii*, la relaţiile interumane, ci defineşte şi atitudinea faţă de societate, de realitate, de modul în care poate fi ea ilustrată. Mai mult, defineşte şi frica de moarte a lui Gheorghe Palada, o altă temă ce generează o importantă latură a discursului, introducând ideea transcendenţei, a iraţionalul.

O imagine de ansamblu asupra întregii compoziţii a *Istoriilor* lui Mircea Ciobanu a fost formulată de Laurenţiu Ulici, în *Literatura română contemporană*:

„Frescă socială, bildungsroman, roman psihologic, descripţie comportamentală, sinteză epică de alură monumentală, romanul lui Mircea Ciobanu *Istorii* are, prin

[11] Eugen Negrici, *Figura spiritului creator*, Ediţia a II-a, Bucureşti, Editura Cartea Românească, 2013, p. 17

proporţii şi prin diversitatea tematică inclusă în unitatea unei cronici de familie, aspectul robust şi suplu al unei San-Pietro de cuvinte, capabilă să primească în numeroasele-i suprafeţe (şi volume) semiînchise care, paradoxal, îi sporesc vastitatea în loc să i-o fărâmiţeze, toate întâmplările omului, cele prin care toţi oamenii seamănă între ei şi cele prin care unul nu seamănă cu celălalt. Arhitectura de bazilică a romanului îngăduie fragmentelor narative autonomia şi, în acelaşi timp, participarea la unitate. Dacă destinul lui Gheorghe Palada, «marele», e în centrul vital şi relativ fix al construcţiei epice, traiectoria altor existenţe formează materia relativ mobilă, înconjurătoare şi susţinătoare a centrului. Romanul familiei îşi vădeşte astfel structura arhetipală, «istoriile» sunt «istorie», nu doar «istorisire». Prin asta fiecare poveste conținută în text se constituie în temă epică iar textul însuşi, ca sursă a acestor poveşti-temă, se instituie la rându-i, în raport cu istoria, într-o sinecdocă”[12].

Dar trebuie spus că nu despre istoria propriu-zisă este vorba aici, adică despre istoria evenimenţială sau despre cea a încordărilor ideologice, aşa cum o putem judeca de la distanţa actualităţii, ci de aceea a mentalităţilor, a comportamentelor determinate de presiunea politicului, a ideilor şi a jocurilor de putere. Or, în acest roman se suprapun trei tipuri de constrângeri şi determinări: cele ale regimului dejist, când e plasat firul narativ principal, cele ale comunismului ceauşist din a doua parte a anilor ’70, când este scris romanul, şi, mai difuze, cele ale interbelicului, în care se formează personajele. Dintre toate, prima nu se reflectă în niciun fel la nivelul construcţiei, fiindcă *Istoriile* nu amintesc prin absolut nimic de *realismul socialist*. Idei şi elemente de compoziţie neomoderniste sunt însă uşor de identificat. Apropierea, prin tematică, atmosferă şi construcţie, de romanul interbelic a fost făcută deja de Nicolae Manolescu, în a sa *Istorie critică a literaturii române,* carte ce excelează tocmai prin reţeaua de relaţii dintre scrierile literaturii române: „Foiala acestor indivizi [a personajelor din *Istorii*], viaţa lor, codoşlâcul, peţitul, nunta, mesele, beţiile, plimbările cu trăsura, certurile zilnice alcătuiesc materia unui admirabil tablou literar. Socialmente, lumea aceasta vine din *Logodnicul* (şi nu numai) Hortensiei Papadat-Bengescu, din Mateiu Caragiale, din nuvelele Henirettei Yvonne Stahl (Maria este vândută lui Cunţ ca domnişoara Evridichi, şi ea fată de cârciumar, în povestirea *La bătălia de la Port Arthur*), sau ale lui Gib Mihăiescu, din G.M. Zamfirescu şi Eugen Barbu”[13]. Romanul se înscrie, aşadar, în trendul neomodernist al deceniilor şapte şi opt, dar va traversa, prin volumele ulterioare şi epoca postmodernistă.

Nu există repere pentru situarea în *istoria mare*, politică, dar istoriile personajelor se înscriu într-un cadru social predeterminat de un anumit tip de relaţii. Principalele tensiuni provin dinspre interiorul personajelor, nu dinspre exterior, iar meditaţiile despre umanitate sunt în bună măsură dezideologizate şi neconceptualizate, deci plauzibile. Aşadar, deşi frescă socială, politicul lipseşte. Efectele realiste apar şi din impresia că personajele au o viaţă dincolo de ştiinţa naratorului, în afara romanului, fapt ce reiese mai ales din „Cartea a doua”, în care există inclusiv momente de mărturie directă a acestui fapt: „Nu ştim unde şi cum şi-a cheltuit banii Sache, n-avem nici măcar siguranţa că i-a cheltuit, poate că i-a pus la păstrare pentru zile negre – în fond aceste amănunte nu ne interesează, iar dacă ne-am da silinţa să le cunoaştem, la ce ne-ar folosi?” (I, p. 97). Dispare, prin urmare, impresia de control total, de regie, adică ceea ce se cultivase în prima parte, în care Leon Pascal, Anghel Filipescu sau Linica Iacuba, spre exemplu, par în multe momente doar nişte marionete, personaje cu funcţii predefinite, menite doar să întreţină jocul lui Palade.

[12] Laurenţiu Ulici, *Literatura română contemporană. I – Promoţia 70*, Bucureşti, Editura Eminescu, 1995, p. 341.
[13] Nicolae Manolescu, *Istoria critică a literaturii române*, Piteşti, Editura Paralela 45, 2008, p. 1160.

Ca o primă concluzie, care nu este, în fond, decât o primă ipoteză, coloanele de susţinere ale întregii arhitecturi romaneşti sunt construcţia psihologiei personajelor, fresca socială şi relaţiile de putere. Aceste trei dimensiuni cunosc, fiecare, sfere tematice şi idei care interferează, o succesiune de strategii şi perspective narative ce se succed sau suprapun, fără ca tehnica să ia, totuşi, în vreun moment prim-planul, pe care-l ocupă problemele existenţiale de la nivel individual. Ele vor fi reluate în „Cartea a treia", după un *intermezzo* istoric de altă factură, dedicat familiei Dudescu şi Mariei.

BIBLIOGRAPHY

Booth, C. Wayne, *Retorica romanului*, În româneşte de Alina Clej şi Ştefan Stoenescu, Prefaţă de Ştefan Stoenescu, Bucureşti, Editura Univers, 1976.

Călinescu, Matei, *A citi, a reciti. Spre o poetică a (re)lecturii*, ediția a II-a, traducere din limba engleză de Virgil Stanciu, Iași, Editura Polirom, 2007.

Călinescu, Matei, *Cinci fețe ale modernității. Modernism, avangardă, decadență, kitsch, postmodernism*, ediția a II-a, revăzută și adăugită, traducere din engleza de Tatiana Pătrulescu și Radu Țurcanu, Iași, Editura Polirom, 2005.

Cioabă, Cristina, *Identitate şi disoluţie. Introducere în opera lui Mircea Ciobanu*, Bucureşti, Editura Muzeul Literaturii Române, 2010.

Ciobanu, Mircea, *Tânărul bogat. Istorii*, Bucureşti, Editura Cartea Românească, 1993.

Ciobanu, Mircea, *Istorii*, vol. 1-5, Bucureşti, Editura Eminescu/ Editura Cartea Românească, 1977-1986.

Lefter, Ion Bogdan, „Literatura anilor '60-'70: Experimentul ca despărţire de neo-modernism (schiţă tipologică şi scurt inventar), în Monica Sporidon, Ion Bogdan Lefter, Gheorghe Crăciun, *Experimentul literar românesc postbelic*, Piteşti, Editura Paralela 45, 1998.

Lefter, Ion Bogdan, *Scurta istorie a romanului românesc*, Ediţia a II-a, Piteşti, Editura Paralela 45, 2013.

Manolescu, Nicolae, *Istoria critică a literaturii române. 5 secole de literatură*, Piteşti, Editura Paralela 45, 2008.

Negrici, Eugen, *Figura spiritului creator*, Ediţia a II-a, Bucureşti, Editura Cartea Românească, 2013.

Negrici, Eugen, *Iluziile literaturii române*, Bucureşti, Editura Cartea Românească, 2008.

Negrici, Eugen, *Literatura română sub comunism. Proza*, Bucureşti, Editura Fundaţiei PRO, 2006.

Popescu, Simona, *Autorul, un personaj*, Piteşti, Editura Paralela 45, 2015.

Spiridon, Monica; Lefter, Ion Bogdan; Crăciun, Gheorghe, *Experimentul literar românesc postbelic*, Piteşti, Editura Paralela 45, 1998.

Ulici, Laurenţiu, *Literatura română contemporană. I – Promoţia 70*, Bucureşti, Editura Eminescu, 1995.

MIRCEA CIOBANU IN THE MEMORY OF ROMANIAN LITERATURE

Maria-Antoneta Drăghici
PhD Student, University of Bucharest

Abstract: Mircea Ciobanu is a valuable writer, poet, prose writer, essayist, and an unparalleled editor of his time – and his work must be appreciated at its true worth. Not enough has been written about Mircea Ciobanu and his creation. Literary criticism has often referred to him as a forgotten poet, a writer who has faded into obscurity. Nevertheless, efforts are being made to bring him back into the spotlight (for example, in 2020, the magazine "Familia" dedicated a triple issue to him, with over 300 pages devoted to his work).

Keywords: censorship, critical update, memory, anniversary, Mircea Ciobanu

Impresia generală este că operei lui Mircea Ciobanu nu i se oferă atenţia cuvenită, că nu este cunoscută nici măcar în toate cercurile literare contemporane profesioniste, că a intrat într-un con de umbră, oricât de clişeic ar suna acest verdict. Această situaţia l-a determinat pe Marius Miheţ să propună un număr comemorativ, la împlinirea a 80 de ani de la naştere scriitorului, în revista *Familia*, un număr de evocări şi de meditaţii asupra cărţilor sale. Din argumentul ce atrage atenţia asupra amneziei parţiale în ceea ce-l priveşte pe autorul ciclului de *Istorii* şi al unor importante volume de poezie, precum *Patimile*, *Etica*, *Vântul Ahab*, *Viaţa lumii*, *Cele ce sunt* etc., reţinem fraza care sintetizează comprehensiv unele dintre motivele pentru care ar trebui readus în actualitate: „Nădăjduiesc că vizionarismul electrizant, modulaţia ideilor şi marasmul stilistic propuse de Mircea Ciobanu să se regăsească în cât mai mulţi cititori nefamiliarizaţi cu literatura contemporană”[1]. Sigur, şi cei mai familiarizaţi au multe de învăţat din această operă, dar aici criticul se aşteaptă ca lucrurile să vină de la sine, să fie normale. Nicolae Manolescu a atras atenţia în *Istoria critică a literaturii române* asupra originalităţii poeziei şi prozei lui Mircea Ciobanu, originalitate atinsă şi întreţinută în compania unor mari scriitori, pe fondul unui comunism inhibant, refractar şi reactiv faţă de scriitorii care care-şi depăşeau epoca.

Am preferat, pentru titlul acestui subcapitol, termenul de memorie şi nu pe cel de *tradiţie* pentru că cel dintâi este mai cuprinzător, include mai multe zone al sistemului literar, dintre care unele sunt un fel de antecamere ale tradiţiei, în timp ce altele sunt conjuncturale, dar semnificative pentru anumite părţi ale istoriei literare.

Segmentul numărului din *Familia* debutează cu corespondenţa dintre Ciobanu şi Basarab Nicolesco în care observăm, ca şi în cazul paginilor de jurnal, ponderea mare pe care o ocupă notaţiile despre literatură. A avut o influenţă mare asupra fizicianului şi eseistului român stabilit la Paris, care, copleşit de prezenţa şi generozitatea prietenului său, ce l-a motivat ca scriitor şi i-a editat cărţile, mărturiseşte: „Aveam impresia că descopăr un profet, un iniţiat şi, în acelaşi timp, un om de o extraordinară simplicitate, care avea, ca şi mine, cultul prieteniei”[2].

Despre dispoziţia lui Mircea Ciobanu de a discuta literatură şi, prin asta, de a crea o reţea a prieteniei relatează şi Constantin Abăluţă, care spune că „a fost prin vocaţie un Literator”[3]. Descrierea reliefează cât de mult l-a definit această vocaţie inclusiv în relaţie cu

[1] Marius Miheţ, „Mircea Ciobanu – Dincoace de abis. Argument”, în revista *Familia*, nr. 5-6-7/ 2020, p. 118.
[2] Basarab Nicolescu, „Martorul: Mircea Ciobanu (1940-1966)”, *idem.*, pp. 141-142.
[3] Constantin Abăluţă, „Mircea Ciobanu – literatorul şi precursorul”, *idem*, p. 152.

apropiaţii. Găsirea echilibrului între personal şi profesional este o calitate ce răzbate din majoritatea eseurilor cu substrat memorialistic scrise cu această ocazie. Ea este dobândită, în fond, dintr-o profundă înţelegere a literaturii, atât în sens uman, cât şi în sens critic. Fără să disocieze între funcţiile sale, a conştientizat nevoia asimilării unor coduri estetice dublate, cum am subliniat deja, de o etică. Scriitorul Constantin Abăluţă îl vede atât ca pe un *Literator*, adică un individ ce se identifică până la confuzie cu statutul, cât şi ca pe un *precursor*, adică o conştiinţă înaintea vremii sale, în planul istoriei literare:

„Cred că totuşi nu-mi dădeam seama pe atunci cât de complexă era structura noului meu prieten. Cum grefate pe extraordinara cunoaştere a Bibliei, parabolele sale (*Tăietorul de lemne*): erau trecute apoi printr-o medievalitate inchiziţională (mitul armurii ca temniţă fizică şi psihică – în *Armura lui Thomas şi alte epistole*) şi, în sfârşit, poposeau în siajul clasicilor modernişti, maeştri ai obscurităţii şi ai suspansului criptic (Ion Barbu, Mallarmé, Valery): *Patimile*. Atunci când textele de proză au mai căpătat şi ecouri dinspre franţuzeasca *la nouvelle vague* (*Cartea fiilor* şi *Martorii*) interesul stârnit de opera sa l-a propulsat ca model pentru debutanţii care luau cu asalt editurile – puţine câte erau – în acel năvalnic având de după 1968”[4].

În acest sens şi-a îndeplinit misiunea *profesorală* amintită anterior, alături de congenerii săi, creând prin literatură un spaţiu în care gândirea nu era în mod obligatoriu subjugată ideologic. Toate substraturile enumerate în citatul precedent relevă o construcţie culturală ce transcende materialismul şi aşa-numitele realisme ale vremii. O gândire ce se dezvoltă în acest sens nu mai poate fi aservită, ci va găsi mijloacele şi metodele pentru a-şi urmări eliberare. Plecând de la această premisă trebuie înţeles *ermetismul* practicat cu bună ştiinţă de unii dintre şaizecişti, mai ales în poezie.

Recursul la Biblie se va dovedi, de asemenea definitoriu pentru atitudinile cultivate în operă, precum şi în relaţia cu ceilalţi. Temele literare au o încărcătură existenţială ce se resimte în fiecare pagină, registrul fiind întotdeauna unul grav. În această ordine de idei, Eugen Negrici propune ca ipoteză a analizei că „putem afirma astăzi, fără teama de a comite un denunţ involuntar, că problematica prozei lui Mircea Ciobanu derivă din morala creştină şi poartă însemnele gândirii religioase, fapt care a fost fie eludat de criticii de întâmpinare la vremea apariţiei cărţilor, fie ignorat din neputinţă, fie sugerat printr-un comentariu echivoc sau aluziv strecurat printre interpretările posibile”[5]. Pare mai potrivit ca o astfel de afirmaţie să fie discutată într-un capitol despre receptarea critică a operei, dar ea relevă, deopotrivă, o dimensiune personală, dată fiind natura acestei macro-teme. Comportamentul său social, civic prin însăşi modul în care şi-a practicat meseria de editor şi prin munca de apărător al valorilor literaturii, derivă din principii *tari*, consolidate după îndelungi reflecţii, prezente explicit şi în cărţile scrise.

Universul religios a fost în perioada postbelică extrem de greu de negociat şi de gestionat în literatura dat fiind specificul său dintotdeauna – atât la nivelul expresivităţii, cât şi la acela al argumentării, precum şi din cauza grelelor încercări la care a fost supus în comunism. Moştenirea interbelică e una complicată, prin excesele tradiţionalismului şi prin asocierea extremismului politic cu ortodoxismul. Deci provocările veneau pe mai multe căi. Poate nu întâmplător figura biblică cea mai prezentă în opera lui Mircea Ciobanu este cea a lui Iov.

Rolul editorului a fost mult mai însemnat şi mai de impact asupra cursului literaturii decât ne apare la prima vedere azi. Despre modul său de a trata lucrurile, de pe poziţia morală amintită, vorbeşte concret şi Nicolae Prelipceanu, „uimit întotdeauna de felul înţelept, cu umor chiar, în care lua Mircea Ciobanu lucrurile”:

---

[4] *Ibidem*.

[5] Eugen Negrici, „Destinul unui prozator”, în revista *România literară*, 10-16 mai 2000 (Anul XXXIII), p. 12.

„De felul cum se lupta el cu cenzura, atunci când era vorba de cărţile altora, pe care le redacta. Despre propria luptă nu mi-a vorbit niciodată. Ţin minte o întrebare pe care mi-a pus-o într-o zi din vremea *comunismului biruitor*: tu ce rugăciune spui dimineaţa? Eu, care nu prea aveam deprinderea să mă rog, n-am ştiut ce să-i răspund. De altfel nici nu aştepta el vreun răspuns de la mine, era o întrebare care să introducă ceea ce urma. Şi a urmat o frază pe care n-o ţin minte cuvânt cu cuvânt, dar sensul ei nu l-am uitat: păi te rogi să ne dea şi-n ziua de azi haosul obişnuit, ca să ne putem strecura prin găurile din ţesătura regimului”[6].

Meseria de redactor în timpul comunismului era una ingrată, fiindcă presupunea şi o continuă negociere cu cenzura, fie exercitată direct din considerente ideologice, fie indirect, din aceleaşi motive meschine coroborate cu cele de avansare în sistem, sau din raţiuni literare, ce ţineau de dinamica paradigmelor literare. Cele din urmă îi solicitau redactorului o conştiinţă critică evoluată, acesta transformându-se într-o instanţă de validare în toată puterea cuvântului. *Ecosistemul literar* ni se înfăţişează, aplecându-ne asupra unor astfel de biografii, mult mai complex decât în istoriile literare focalizate exclusiv pe operă.

Vasile Igna evocă „pleiada de editori excepţionali”, amintindu-i pe cei de la Cartea Românească: Georgeta Dimisianu, Sorin Mărculescu, Florin Mugur, cei doi ei înşişi poeţi, precum şi Mircea Ciobanu. Despre cel din urmă, afirmă că „era, fără îndoială, cel mai apropiat de tineri”, ceea ce indică o altă trăsătură de personalitate a editorului: disponibilitatea pentru a-i ajuta pe cei neconsacraţi, pe cei noi veniţi, din partea cărora erau aşteptate schimbările şi inovaţiile în interiorul paradigmei literare, neomoderniste în mai multe feluri. Modul în care se atrage atenţia asupra disponibilităţi este relevant în economia argumentului nostru: „A spune că era generos ar fi nu doar puţin, ci şi inexact. Legătura sa cu tinerii, debutaţi de curând sau aflaţi în preajma debutului, era a doua sa mare vocaţie şi se număra printre puţinele lumini ale profesiei, egale ca semnificaţie cu cele venite dinspre lecturile cotidiene ale Bibliei, ori dinspre filosofia clasică greacă”[7]. Aceste atitudini şi preocupări sunt, de fapt, interconectate. O conştiinţă ca cea a lui Mircea Ciobanu a fost lucrată, în fond, în şi prin literatură.

Prestigiul şi mizele literaturii au ajuns la cote foarte ridicate în timpul comunismului, ceea ce a făcut scrisul extrem de atractiv. Unul dintre efectele secundare a fost acela al confuziei valorilor, prin implicarea în sistem a unor indivizi angajaţi doar să-l controleze politic, sau pur şi simplu prin înmulţirea veleitarilor. Dar s-au creat mecanisme de reglare internă destul de eficiente, datorită unei critici literare complice în sensul cel mai bun cu scriitorii, precum şi datorită unor animatori literari care s-au impus atât prin operă, cât şi prin prezenţa lor socială. Mircea Ciobanu a fost, fără îndoială, o astfel de prezenţă. În toate evocările despre există amintiri cu privire la grupurile de prieteni pe care le strângea în jurul său. Or, evoluţia literaturii s-a realizat în mare măsură şi datorită acestor relaţii personale ce au generat un dialog real, cu tensiuni creatoare, cu discuţii constructive în mod concret, pe texte, dialog pe care îl regăsim şi sub forme livreşti şi intertextuale în corpusul propriu-zis al operelor.

Găsim mostre concludente despre implicare literar-socială a lui Mircea Ciobanu în mai multe texte memorialistice, între care şi în *Sesiunea de toamnă,* jurnalul lui Eugen Negrici. Istoricul literar rememorează cu umor o întâlnire de pe 24 noiembrie 1978 de la el de acasă, din Craiova, cu redactorii Editurii Cartea Românească, între care şi Marin Preda şi Mircea Ciobanu. Dar nu asupra cinei, la care autorul *Moromeţilor* a avut un comportament neaoş, deprins parcă din marele său roman – rezumându-se să mănânce doar ceapă, având momente de spontane de somn şi spunând bancuri –, dorim să ne oprim, ci asupra discuţiei de a doua zi dintre autorul *Sistematicii poeziei* şi al *Iluziilor literaturii* şi Mircea Ciobanu.

[6] Nicolae Prelipceanu, „Marele scriitor şi proiectele sale”, în revista *Familia,* ed. cit., p. 179.
[7] Vasile Igna, „Mircea Ciobanu sau ipostazele *Tăietorului de lemne*”, *idem.*, p. 213.

Prozatorul îi citise criticului un fragment din volumul al III-lea al *Istoriilor* şi, iniţial, nu căzuseră de acord asupra comentariului oferit de autor. Criticul revine şi rezumă ideea pe care o asimilează de la prozator: „Acolo [în fragmentul supus atenţiei], reacţia de lectură a unui cititor/ personaj – adică retrăirea întâmplărilor povestite de autor – era socotită drept un act de trăire cu nimic inferior celor obişnuite şi tratată pe plan de egalitate cu ele.// avea dreptate Mircea. E o prejudecată. Povestea retrăită pe parcursul lecturii şi prin lectură şi, adaug eu, şi visul (rememorat) produc aceleaşi efecte de ordin senzorial şi intelectiv cu parcurgerea cotidianului.// Viaţa ca viaţă, sub raport informaţional, e doar mai redundantă”[8]. Amintirea aceasta relevă concepţia celor doi despre autenticitatea evenimentului (re)construit literar, despre literatura ca generatoare de realitate în sensul concret al cuvântului, care realitate-rememorată.

Eugen Negrici evocă şi „profunzimea darurilor”, „farmecul personalităţii” şi harul dialogului cu care a fost înzestrat prietenul său, indicând modul în care vibrează şi răsună aceste trăsături în operă:

„Mircea Ciobanu îşi încărca într-o clipă interlocutorul cu energie intelectuală, îl trăgea cu el în lumea umbroasă a tâlcurilor nelesnicioase, te făcea să-i împărtăşeşti plăcerea aristocratică pentru texte vechi şi uitate, pentru antichităţile contemporane, pentru întâmplările stranii scăldate în polenul simbolurilor. Câteva din însuşirile acestea de interlocutor rafinat trec şi în spaţiu poeziei şi afirmă ca Mircea Ciobanu – poet profund religios şi fără nicio legătură cu valul de descoperitori recenţi ai credinţei – este cel mai mare creator de mit din literatura noastră, posesorul unei adevărate ştiinţe a producerii mitului. Tot ce atingea cu vocea lui gravă, de neuitat, devenea ezoteric, obişnuitul se preschimba în solemnitate, o solemnitate reverberând tot mister”[9].

Afirmaţiile din citat trebuie înţelese în contextul deprinderilor (poetice şi imaginare) neomoderniste ale poetului de a se raporta la realitate şi literatură, capacitatea de a *crea* mituri fiind *învăţată*, fără îndoială, de la interbelici, de la Barbu şi Blaga, mai ales. Transfigurarea realităţii era motivată și de contextul politic.

Tratată explicit sau implicit ca paradigmatică, din moment ce devine obiect și/ sau teren de cercetare, opera, purtătoare de sens, încarcă în diferite grade cu noi semnificaţii contextele la care participă şi care o determină. *Etica* lui Ciobanu nu rămâne o simplă temă literară, ci iese din text ca o problemă existenţială, o problemă de practică literară ca formă de cunoaştere şi, în ultimă instanţă, un mijloc de recunoaştere a sinelui.

Nici paginile de jurnal al autorului, nici interviurile şi nici exegeza nu oferă suficiente date bibliografice în baza cărora să se realizeze un *tabel cronologic* amănunţit. Toate *mărturiile* sunt reflecţii sau converg spre exprimarea unor valori, spre un mod aparte de organizare a realităţii cu mijloacele şi metodele literaturii. La finele amplului număr din revista *Familiei*, iniţiatorul său, Marius Miheț, observă, de asemenea, că „într-o anumită măsură, biografia începe atunci când ne dorim”, iar Mircea Ciobanu a avut tendinţa de a „exila perioada de până după adolescenţă chiar şi din amintiri”. Nu găseşte motivele acestei eludări, considerând că „greu de spus dacă e vorba de capriciile memoriei sau despre un soi de autocenzură”[10]. O explicaţie ar putea fi pusă în seama înclinaţiei sale de a se raporta întotdeauna doar la episoadele pe care le consideră conectate la prezent, respectiv la acelea cu un grad de conştientizare suficient de ridicat pentru a putea genera o realitate literară. Tot ceea ce nu intră în scenariile prin care-şi poate răspunde la întrebările fundamentale este dat uitării. „Ce să fac pentru a nu muri?”, se întreabă scriitorul pe 17 septembrie 1987, crezând că „este întrebarea fără de care orice încercare de schiţare a profilului uman va eşua”, că „în

[8] Eugen Negrici, *Sesiunea de toamnă*, Bucureşti, Editura Cartea Românească, 2015, p. 46.
[9] *Ibidem*, p. 147.
[10] Marius Miheț, „Fragmentele abisului”, în revista *Familia,* ed. cit., p. 431.

jurul ei gravitează partea, nu întregul, individul, şi nu colectivitatea, pe care spaima de moarte n-o atinge”[11]. Nu putem transforma o afirmaţie, oricât de convingător şi definitivă ar fi notată de autor în jurnal, într-un principiu şi/ sau intr-o cheie de lectură cu rază de acţiune asupra întregii opere, dar îi putem urmări recurenţele şi semnificaţiile. „Tot ce fac eu gravitează în jurul acestei întrebări – căreia presimt că pot să-i dau un răspuns ferm. Dar nu-l dau – şi asta e un argument pentru altă demonstraţie”[12], adaugă diaristul. Amânarea este apodictică sau, mai bine zis, răspunsurile sunt multiple, generatoare de text, iar mărturiile sunt, de fapt, meditaţii.

Pentru Mircea Ciobanu, confesiunea nu a fost niciodată un scop în sine, fiindcă structural nu este un nostalgic. Nu face din sine un personaj. Ceilalţi, de asemenea, dau mărturie despre atitudinile şi înălţimea sa morală, în genere, despre *etica* sa, fără să focalizeze pe anumite evenimente. Unele aspecte ni se vor dezvălui pe parcurs, din contextualizări. În concluzie, biografia lui Mircea Ciobanu, redusă la idei şi principii, a fost esenţializată, topită, în cuptoarele istoriei literare, în destin literar.

BIBLIOGRAPHY

Mincu, Marin, *O panoramă critică a poeziei românești din secolul al XX-lea*, Editura Pontica, Constanța, 2007

Muşat, Carmen, Strategiile subversiunii. Incursiuni în proza postmodernă, Ediţia a II-a, Bucureşti, Editura Cartea Românească, 2008

Negoițescu, Ion., *Istoria literaturii române*, Editura Minerva, București, 1991.

Negrici, Eugen, *Figura spiritului creator*, Ediţia a II-a, Bucureşti, Editura Cartea Românească, 2013

Negrici Eugen, *Sesiunea de toamnă*, Bucureşti, Editura Cartea Românească, 2015

Pop, Ion, *Poezia românească neomodernistă*, Cluj-Napoca, Editura Şcoala Ardeleană, 2018.

Popescu, Simona, *Autorul, un personaj*, Piteşti, Editura Paralela 45, 2015

[11] Mircea Ciobanu, „Jurnal (1987)”, în revista *Viaţa Românească*, nr. 11/ 2007, p. 43.
[12] *Ibidem*.

TRAIAN CHELARIU – HISTORY PAGES

Luminița Ipate (Căşuneanu)
PhD Student, „Ştefan cel Mare" University of Suceava

Abstract: To talk about Traian Chelariu and his works is to talk about a memorialist from bukovina, whose writings must be wholy presented to the readers, not only for the fact that he enjoyed the recognition of certain literary critics and historians (Eugen Simion, Nicolae Manolescu, Ovid S. Crohmălniceanu, Mircea A. Diaconu, Gheorghe Grigurcu, Alexandru Dima etc), but also for the statament according to which the reading of his work brings forward a "life heroically lived" in a fizzy cultural environment, the inter-war Bukovina, but also during a tough period of time, when writers and their work were limited due to the ideology of that time.

Keywords: memorialist, writings, cultural environment, ideology.

Cu convingerea necesității recuperării unor valori literare și culturale ale Bucovinei, încercăm să conturăm un portret de autor, având ca punct de plecare textele de graniță (jurnalele și aforismele), întrucât opera memorialistică și filosofică dezvăluie personalitatea omului de cultură, cu sistemul său de valori, cu filosofia sa de viață. Această abordare nu separă omul de creator, așa cum, până la un anumit punct, nu separă nici opera de viață.

Drumul vieții și destinul scriitorului Traian Chelariu se încadrează în istoria atât de zbuciumată a Bucovinei. Teroarea istoriei nu a cruțat Bucovina, nu l-a cruțat nici pe Traian Chelariu, a cărui carieră ar fi trebuit să urmeze drumul firesc, traseul fiind altul. Destinul lui n-a fost mai puțin vitreg decât al celorlalți scriitori bucovineni din tânăra generație interbelică. A scris, ca și ei, cu prodigiozitate, însă diversitatea preocupărilor e mult mai accentuată. Scrierile sale rămân, în primul rând, dovada unor opțiuni existențiale și mai puțin a unor reușite de excepție. În afara celor vreo 3000 de pagini de jurnal, Traian Chelariu a scris poezie, proză, teatru, critică literară, eseuri estetico-filozofice, studii de psihologie, filosofie și pedagogie. Și cu toate acestea, mai există încă „zone albe" în biografia scriitorului, constată Mircea A. Diaconu. Traian Chelariu s-a născut la 21 august 1906, într-o modestă familie din localitatea Dărmănești. Până în 1916, după afirmațiile autorului, a vorbit limba ruteană, românește învățând cu ajutorul scrierilor lui Ioan Slavici, abia în ianuarie 1919, când devine elev la liceul „Aron Pumnul" din Cernăuți. Înainte învățase germana și, în jurnalul său, își amintește că „*Scriind nemțește, desigur, ajungeam la o mai deplină stăpânire a frazei decât mi se întâmpla cu verbul românesc. Rămâneam însă cu sentimentul că scriu o limbă străină. Românească mea de la început, oricât de săracă ar fi fost, îmi creștea în suflet și în sânge, ca buruiana de leac [...]*" [Chelariu, 2007:123].

După absolvirea liceului, în 1926, și după o încercare ratată de a se înscrie la medicină, Traian Chelariu ajunge student la Cernăuți, la Facultatea de Litere și Filosofie, susținându-și licența în anul 1930. Între timp, debutase cu versuri în revista „Floarea soarelui" (în 1925) și scrisese unul dintre textele în proză, *Sfârșitul Șoimului*.

Anii studenției sunt anii în care muncește din greu și în care încearcă să evite tot ceea ce nu are acces la esență. Împovărat de muncă, la un moment dat exclamă cu disperare: *„[...] partea mea este numai munca, munca, munca de azi pe mâine și multă oboseală în zadar!*" [Chelariu, 2007:93].

Nădejdea și salvarea de acum o găsește în Mihai Eminescu, în destinul și în opera marelui romantic. Preocupat de opera acestui scriitor bucovinean, Mircea A. Diaconu apreciază că Jurnalul lui Traian Chelariu seamănă, în această etapă, cu *Însemnările zilnice*

scrise de Titu Maiorescu în epoca vieneză. Pe de o parte, mereu nemulțumiri, disperare și, pe de altă parte, dorința de a trăi la limita lucidității și a echilibrului.

Traseul tinereții sale anunța un destin fast. După ce își completează studiile în Franța (între anii 1931 și 1933) și la Roma (între anii 1933 și 1934), ajunge redactor-prim la „Glasul Bucovinei", se bucură de prețuirea personalităților bucovinene, își ia doctoratul în anul 1937, cu o teză despre David Hume („Aspecte finaliste și biologice în pozitivismul lui David Hume") și începe o carieră universitară care se anunța strălucită. Până la sfârșitul războiului, a fost asistent universitar, la Iași, Cernăuți sau București, mai ales la catedre de psihologie și pedagogie. Trece, în această perioadă, prin mai multe redacții, ca secretar de redacție la „Junimea Literară" (între anii 1938-1940) și ca director, la „Universul Literar" (între anii 1943-1944), aici ținând și o rubrică de „note germane" și o cronică literară în care a scris despre Lucian Blaga, Mircea Eliade, Șerban Cioculescu, Ovidiu Papadima, D. Caracostea, Ion Frunzetti etc.

Urmează apoi o pauză destul de lungă când, scos din învățământ, trăiește experiențe dintre cele mai umilitoare, exilul său interior refuzând compromisul moral. Scrie acum cunoscutele sale sonete, piese de teatru, o parte din nuvelele care se vor publica postum, iar în anul 1958 este reprimit în Uniunea Scriitorilor la recomandarea lui Tudor Arghezi; mai mult, revine în învățământul superior cu ajutorul lui Tudor Vianu, fiind, din anul 1964, lector la Institutul Pedagogic din Suceava.

Odată cu trecerea sa în neființă, la 4 noiembrie 1966, după ani de marginalizare și izolare și după o revenire în învățământul superior mai mult conjuncturală, lăsa în urma sa câteva studii publicate în reviste de specialitate, mai ales psihologie și pedagogie, mai multe volume de versuri și câteva volume ce cuprindeau multe din însemnările sale biografice și filosofice. O mare parte a creației sale avea să vadă lumina tiparului postum, „*fără însă a schimba ierarhii*", chiar dacă Mircea Iorgulescu credea că cel puțin eseurile sale pot fi: „*o revelație pentru cugetarea morală și filosofică românească, pe deplin comparabilă cu ceea ce a însemnat pentru proză publicarea povestirilor lui Vasile Voiculescu.*"[apud Florea, 1989:7]

Preocuparea pentru o viziune morală asupra existenței și o permanentă nevoie de cunoaștere a sinelui au luat, de-a lungul anilor, forma unor *aforisme* și a unor *cugetări*, publicate, mai întâi, în „Junimea Literară", în „Freamătul" sau „Glasul Bucovinei", în „Convorbiri literare", „Bilete de papagal" sau „Revista Fundațiilor Regale", adunate mai târziu în volumele: *Zaruri* (1936), *Casă pe nisip* (1940) și *Zilele și umbra mea* (1976). Din aceste volume și din ineditele creații scrise între anii 1942 și 1951, Doina Florea și Corneliu Popescu au alcătuit volumul postum intitulat sugestiv *În căutarea Atlantidei* (1989).

Traian Chelariu își formulează, în aceste volume, un cod al existenței, care include și idei filozofice, opinii despre artă, atitudini față de propria generație și mărturisiri autobiografice. Toate „notele" sale aparțin unui *Jurnal de idei* prin care urmărește relevarea sinelui: „*Însemnările pe care m-am decis să le fac aproape zilnic nu trebuie să mă ducă decât la o mai mare adâncime a subconștientului, a inconștientului nebănuit din care se ridică la lumina soarelui pământesc viața de care îmi pot da seama.*" [Chelariu, 2007:111]. Când nu aparțin strict planului ideilor, „notele" sale dezvăluie o „*confruntare maioresciană*" cu sine. Peste ani, toate confesiunile sale iau forma *aforismelor filosofice*, a interogațiilor existențiale. Traian Chelariu scrie despre familie, dar și despre necredință și etică, despre educație, despre a exista și a cunoaște etc. Spiritul lui meditativ se apleacă deopotrivă asupra unor teme cum ar fi: dreptatea și adevărul, binele și izbânda, umilința și sublimul, iubirea și libertatea, eroismul și absurdul. Toate acestea dezvăluie ipostaza eroică a omului în confruntarea cu neantul.

Dincolo de existența datelor pe care le oferă paginile jurnalelor autorului, se cuvine să facem o incursiune în viața scriitorului, dezvăluind aspecte care definesc traseul biografic al acestuia. Sunt lucruri care merită cu prisosință să fie explicate, grație unui comportament cultural aparte, ilustrat prin nevoia acută de a interpreta și problematiza, situându-se aproape în permanență în interiorul faptului de cultură. Unul dintre aceste aspecte este legat de asocierea numelui lui Traian Chelariu mișcării iconariste și, prin urmare, subsumat direcției politice a falangei legionare din Bucovina interbelică. Astfel, pentru foarte mulți dintre cunoscuții săi, scriitorul bucovinean fusese legionar, deși atât el, cât și Iulian Vesper nu au colaborat niciodată la revista „Iconar". Nu trebuie omis faptul că în 1933, Traian Chelariu se afla la Paris, iar până în 1935, când apărea revista „Iconar", între Traian Chelariu și Mircea Streinul exista deja o ruptură generată de structuri temperamentale complet diferite.

Gândirea sa filosofică are puterea de a surprinde formarea unui gând dintr-un sentiment. În viziunea autorului, condiția esențială a vieții și a umanității este permanenta căutare. Revin cu insistență întrebări precum: *„De ce și pentru ce există lumea?"*, *„De ce și pentru ce existăm?"*. Frământările, zbuciumul, spaimele, neliniștile, angoasele nu-l alienează, ci îl purifică datorită învingerii lor prin gând și meditație. Viața este, în concepția scriitorului, o inutilitate, dar o „*inutilitate divină*".

Profilul poetic al lui Traian Chelariu stă sub semnul unor influențe dintre cele mai diverse, de la Ion Pillat la Lucian Blaga, de la Tudor Arghezi la Rainer Maria Rilke sau chiar George Coșbuc. Cu toate acestea, volumele sale de versuri au, în ansamblu, un ton unitar, în linia unui tradiționalism asumat. Primul ciclu al volumului *Exod* (1933) este intitulat sugestiv *Întoarcere în trecut*. Există, în poezia lui Traian Chelariu, un echilibru neoclasic, dar și o expresie modernă, infuzate adeseori de explozii de vitalitate, iradiind dinspre tulburătoarea filosofie a vieții. Pillatian, nu numai în imagistică, ci și în tensiunea lirică, chiar și în modul de a concepe poezia, ca o filtrare a emoției prin contemplația melancolică, Traian Chelariu închină imnuri anotimpurilor și bucuriei simple a privirii care contopește ființa cu mișcarea elementelor din natură:

„*Pădurile ard aur în apus,*
câmpia vine joasă dinspre est –
nicicând n-am fost mai liber ca-n acest
colț de pământ căruia m-am supus.
Din albie ne cheamă vechiul râu,
argintu-i curge-același, neatins,
și-ngenunchează grase, fără frâu,
să-i beie dealurile din cuprins." (*Cuprins*)

În volumul *Aur vechi* (1936), ultimul volum de poezie din perioada interbelică, dispare orice reverberație pillatiană, volumul aflându-se, parcă, sub semnul poetului-filosof Lucian Blaga. Privit în ansamblu, volumul propune un spațiu al ființei etnice, în care strămoșii, sângele, legenda sunt adevărate repere tematice.

În alt volum de poezii, scriitorul își afirmă clar convingerea că poezia este muzică a formelor ideale, gând rarefiat, înălțat în zona contemplației pure. „*Rânduri pentru o artă poetică*" exprimă convingerea că, în afara sensului, poezia este melodie a „*cereștilor carate*", amintindu-ne de poezia lui Ion Barbu.

Poezia lui Traian Chelariu scrisă după război se remarcă prin claritate, acuratețea tonului, poetul fiind considerat unul dintre „*rafinații sonetiști ai poeziei românești*" [Diaconu, 2007:163], care-l invocă adesea pe Petrarca, dar și pe Mihai Codreanu, iar la nivelul emoției,

adeseori pe Horațiu. Neoclasicismul său asumat și declarat face din tema iubirii și a timpului un prilej de continuă meditație melancolică.

Dar Traian Chelariu nu s-a dedicat doar poeziei. Volumul său de proză, *Necunoscuta*, apare postum, în anul 1973 și adună texte din epoci diferite, organizate aproape tematic. Caracterul „*antologic*" al volumului, care însumează povestiri scrise la vârste diferite, explică coexistența miraculosului și a cotidianului, a întâmplării parabolice și a ecourilor folclorice.

În 1976, într-o încercare de recuperare a operei lui Traian Chelariu, Adrian Anghelescu îi dezvăluia cu o nouă dimensiune, *teatrul*. Din cele treizeci de piese de teatru aflate în arhiva familiei, a alcătuit volumul *Teatru*, ce cuprinde opt piese scrise până în 1957. Teatrul lui Traian Chelariu, surprinzător prin diversitatea tematică și varietatea mijloacelor artistice, trece de la inspirația istorică la fantezia dramatică, de la basmul dramatizat la comedia satirică ori la parabola în care se ascunde dezbaterea de idei, rămânând, în esență, un teatru de factură tradiționalistă.

Anii de după război au fost ingrați pentru „*personalitatea umană*" a creatorului, dar rodnici pentru creația lui. Autorul a făcut din scris unica soluție pentru păstrarea echilibrului interior și a credinței în valorile morale ale clasicității.

Traian Chelariu reprezintă fidel epoca pe care a traversat-o, în cuprinsul căreia activitatea sa creatoare se înscrie, esențializând-o. Pentru cei interesați să înțeleagă trăsăturile acestei epoci, viața și opera lui Traian Chelariu sunt un element de obligatorie referință. Munca profesorului s-a împletit armonios și organic cu cea a scriitorului și a omului de cultură, dominat de neclintitele convingeri morale și civice. Chiar și propriul destin devine spectacol al lumii, autorul având forța expresivă de a surprinde meschinăria și parvenitismul cu o caldă ingenuitate, păstrând mereu poziția aristocratului interesat de labirintul propriei deveniri. Pentru curajul de a consemna orori și de a manifesta o atitudine ostilă, putea oricând deveni pradă poliției politice. Însă autorul demonstrează, prin ceea ce face, că ființei nu i se poate lua dreptul de a gândi. E surprinzător faptul că multele caiete nu au ajuns în mâinile poliției pentru a se pierde definitiv.

Existența lui Traian Chelariu a traversat perioade istorice vitrege (de la perioada habsburgică a Bucovinei, la cea interbelică și apoi la cea postbelică a Bucureștiului), a adunat paradoxuri (trecerea din învățământul universitar la deratizare, de la cercul literar din Cernăuți, cu implicațiile sale liberale sau prolegionare, la cercul literar „Universul literar") și a interferat cu viața unor personalități culturale (Mircea Streinul, Ion I. Nistor, Iulian Vesper, Tudor Arghezi, Liviu Rebreanu, George Bacovia etc.), aspecte care conturează o biografie cu valoare de document literar, istoric și cultural.

Om de cultură aparținând Bucovinei, Traian Chelariu nu a rămas un simplu exponent al provinciei sale. El al slujit cultura întregului național, cu convingerea că „*viața părții*" poate fi asigurată numai de existența acestui „*întreg*". S-a identificat cu „*viața părții*", dar și cu „*întregul*" național, pe care l-a slujit cu devotament și exemplară competență, civică și profesională. Întreaga sa activitate culturală se distinge prin simțul duratei și al durabilității.

Posteritatea lui Traian Chelariu, ca scriitor și om al cetății, a scos la lumină un spirit de elită.

2. JURNALUL LUI TRAIAN CHELARIU – „UN DOCUMENT – FACTUAL ȘI MORAL – EXCEPȚIONAL". CONSIDERAȚII PRELIMINARE

Confesiunea, ca gen literar, include texte ce reprezintă relatări personale și subiective ale unor crezuri, experiențe, sentimente, idei și stări mentale, sufletești sau fizice. Foarte diferite între ele, unele confesiuni au rămas celebre (*Confesiunile Sfântului Augustin*, *Confesiunile* lui J. J. Rousseau). În critica modernă, tendința este ca aceste texte de graniță să se deplaseze spre textul literar, devenind literatură. Ori de ce natură ar fi gândurile,

evenimentele, stările expuse în textele (auto) biografice, acestea „*desemnează până la un punct repere ale existenței, care, transfigurate în text, devin teme și strategii literare*.” [Holban, 2007:8]

Eugen Simion analizează tema jurnalului ca literatură în *Ficțiunea jurnalului intim* și consideră că jurnalul intim, deși „*respinge, aprioric, toate convențiile literaturii*”, își construiește propriile sale convenții. Datorită faptului că respinge– prin pretenția de adevăr – ficțiunea, „*confesiunea diaristică devine, adesea, fără să-și dea seama, o ficțiune, și anume: o ficțiune a nonficțiunii, o ficțiune a trăitului, a realului, a autenticului*”. [Simion, 2001:9]

Literatura reflexivă abordează teme și motive privilegiate, precum: tema „națională” în strânsă legătură cu tema exilului, tema „vinovăției” intelectualului într-un univers totalitar, călătoria, atât cea fizică, în spații culturale diferite, cât și cea interioară, moartea cu toate formele ei posibile, singurătatea, creația, credința etc. O temă esențială pentru scrisul autobiografic este *„Cine sunt eu?”*, întrebare care reunește toate temele menționate.

Confesiunile moderne încep „*să pună sub semnul întrebării tot ce este legat de unitatea persoanei, de certitudini identitare*” [Cristea, 1999:90]. Recunoaștem în confesiunile moderne o „*criză a identității*”, determinată de „*sentimentul discontinuității timpului, memoriei și eului*” [Cristea, 1999:90]. Protagonistul literaturii confesive este „*omul construit*”, nu omul concret. Autorul devine personaj care descoperă lumea, multiplicând-o sau, în termeni blagieni, „*sporindu-i misterul*” prin percepția lui subiectivă. „*Scriitura*” este cea care intervine între cel care se gândește pe sine și scrie despre sine, modificând „*pe nevăzute și pe neștiute imaginea celui care se gândește și se scrie*” [Simion, 2001:191].Selecția momentelor ce urmează a fi consemnate, cu scopul de „*a salva zilele ce se duc*”, ori de cunoaștere a sinelui, făcând ca nesemnificativul, „insignifianța” lor să fie expresivă și deci semnificativă, conduce la concluzia că jurnalul este o operă literară „*de ficțiune a nonficțiunii*” [Simion, 2001:191].

În cadrul creației scriitorului Traian Chelariu, un loc aparte îl ocupă jurnalul, care îl plasează în scena literară, în primul rând, ca *martor al istoriei* și ca *destin tragic*. Jurnalul însumează consemnările autorului dintre anii 1924-1936, exceptând pe cele din perioada 1925-1928, respectiv anul 1931, care s-au pierdut în timpul refugiului de la Cernăuți. Începând cu anul 1937, autorul nu mai scrie timp de 20 de ani, revenind la jurnal abia la 15 iunie 1956.

Fragmente din jurnalul interbelic și câteva notații din anul 1948, de pe șantierul Salva – Vișeu, au fost publicate de către Corneliu Popescu, în 1976, cu titlul *Zilele și umbra mea*. Consemnările din perioada 1956-1960 s-au tipărit în 2002, cu titlul *Strada Lebedei, nr. 8*, dezvăluind comportamentul ființei în momente de criză profundă. Jurnalul integral s-a publicat în 2007, respectiv în 2010, în două volume, cu denumirea *Zilele și umbra mea*, de către Mircea A. Diaconu.

Aprecierile criticilor literari referitoare la jurnal evidențiază, în primul rând, sinceritatea scriiturii și capacitatea autorului de a-și accepta cu demnitate destinul. Dacă Eugen Simion remarcă diferența majoră între volumele *Zilele și umbra mea* și *Strada Lebedei, nr. 8*, preferința sa îndreptându-se spre jurnalul postbelic, Nicolae Manolescu îl compară cu jurnalul maiorescian, plasându-l în rândul „*documentelor de istoriografie excepționale*” [Manolescu, 2005:1043], iar Gheorghe Grigurcu, analizând jurnalul postbelic, observă scriitura lipsită de orice retușuri și cosmetizări. Mircea A. Diaconu recuperează „*portretul*” integral al autorului, așa cum reiese din filele jurnalului, evidențiind ideea unei „*vieți trăite eroic*”.

Perspectiva asupra scriitorului Traian Chelariu este completată de volumul *Un părinte pentru eternitate*, al lui Șerban Chelariu, fiul scriitorului, care mărturisește că scrisul reprezenta, pentru tatăl său, o necesitate și o bucurie: „*Stăteam lungit pe covorul persan*

observând monstrul acela tăcut, luminat la față și fericit, scriind încontinuu, gând după gând, vers după vers, rimă după rimă" [Chelariu, 2008:20].

Conform clasificării jurnalelor făcute de către Eugen Simion, opera memorialistică a lui Traian Chelariu are, în mare parte, trăsăturile jurnalului stendhalian: „*calendaritate, spontaneitate, autenticitate, reflecție morală, pedagogie subtilă, autoperfecționare, anticalofilie, mistica secretului.*" [Simion, 2011:247]. Având în vedere *funcțiile jurnalului*, putem afirma că textul lui Traian Chelariu le îndeplinește pe toate: *funcție psihologică* (de autocunoaștere), *funcție de „arhivar"* (este o adevărată „bancă de date" despre Bucovina interbelică, dar și despre viața bucureșteană postbelică), *funcție pedagogică* (prin prezența aforismelor), dar, îndeosebi, *funcție terapeutică* (salvare prin scris, prin evadarea în spațiul foii de hârtie).

Dacă jurnalul interbelic, *Zilele și umbra mea*, surprinde schimbările specifice vârstei tinere, prezentând ultimul an de studenție al autorului, perioada de bursier de la Paris (1931 – 1933) și de la Roma (1933 – 1934) și perioada ca redactor-șef al ziarului „Glasul Bucovinei", trasând drumul maturizării scriitorului, *jurnalul postbelic, Strada Lebedei, nr. 8*, este „*un jurnal aspru*", după cum afirma Dan C. Mihăilescu în cronica sa [Mihăilescu, 2012:2], „*un tulburător document cu o profundă semnificație umană și istorică*", în viziunea lui Mihai Iacobescu[Iacobescu, 2012:15-16], și „*un text remarcabil prin notațiile de ordin existențial*", conform opiniei lui Eugen Simion [Simion, 2012:1].

Pentru autor, jurnalul nu reprezintă doar o înșiruire banală de evenimente și idei (cu toate că există și pagini care menționează lapidar anumite evenimente și întâmplări), ci este un document – martor al timpului trăit plenar, un martor subiectiv care prezintă momente importante din viața acestuia, dar și evenimente istorice, sociale și culturale din viața cetății.

Traian Chelariu nu a scris un jurnal de criză, ci unul de existență, care înregistrează atât banalul, cât și faptul esențial, cu dorința de a fi consecvent în notare. Ritmul scrierii jurnalului variază de la o consemnare la alta, autorul având momente de inspirație, scriind pagini întregi despre o anumită idee, despre un eveniment sau despre o întâlnire, dar are și zile în care notează scurt: „*N-am citit nimic*" (5 octombrie 1929), lăsând impresia înregistrării unor fapte nesemnificative [Chelariu, 2007:24].

Paginile jurnalului cuprind idei filozofice, analize critice, schițe din laboratorul de creație, comentarii ale unor creații artistice, dar mai ales sondări ale sinelui: „*Îmi trebuie mai pure valori, mai vaste ceruri și mai profunde ecouri umane*." [Chelariu, 2007:444]

Așadar, autorul a ținut un jurnal nu numai pentru a se autoperfecționa, dar și pentru a se evalua. Jurnalul devine un instrument de autocunoaștere, de formare culturală și scriitoricească, funcții evidente în actele de lectură ale propriei creații. În accepția lui Eugen Simion, autolectura are funcții multiple: „*confirmă (sau infirmă) calitatea scriiturii (valabilitatea estetică), justifică actul ca atare (valabilitatea morală a jurnalului), în fine, este un exercițiu pentru memorie (autorul vrea să-și aducă aminte, să retrăiască momente din trecut)*" [Simion, 2011:213]. De acest exercițiu se leagă și dorința diaristului de a se cunoaște, de a-și face cronologia existenței.

BIBLIOGRAPHY

Chelariu, Traian, *„Strada Lebedei, nr. 8"*, Editura Paideia, București, 2002.

Chelariu, Traian, *„Zilele și umbra mea"*, Editura Ideea Europeană, București, 2007.

Chelariu, Șerban, *„Un părinte pentru eternitate"*, Editura Timpul, Iași, 2008.

Cristea, Dan, *„Versiune și subversiune. Paradoxul autobiografic"*, Editura Cartea Românească, București, 1999.

Diaconu, Mircea A., *„Traian Chelariu sau o viață trăită eroic”*, în „Prefață” la*„Zilele și umbra mea”*, Editura Ideea Europeană, București, 2007.

Diaconu, Mircea A., *„Studii bucovinene”*, Editura Tipo Moldova, Iași, 2011.

Eliade, Mircea, *„Jurnalul”* (vol. 1 -2), Editura Humanitas, București, 1993.

Grigurcu, Gheorghe, *„Mărturii nemijlocite”*, în „România literară”, nr. 46, 2002.

Holban, Ioan, *„Literatura română subiectivă de la origini până în 1990. Jurnalul intim. Autobiografia literară”*, Editura Tipo Moldova, Iași, 2007.

Iacobescu, Mihai, *„Un tulburător document cu o profundă semnificație umană și istorică”* în *„Bucovina literară”*, numărul 11 – 12, 2012.

Liiceanu, Gabriel, Pleșu, Andrei, *„Dialoguri de duminică. O introducere în categoriile vieții”*, Editura Humanitas, București, 2015.

Manolescu, Nicolae, *„Istoria critică a literaturii române”*, Editura Paralela 45, București, 2005.

Mihăilescu, Dan C., *„O carte aspră”(I, II, III)* în „Ziarul de duminică”, 10 iulie, 26 iulie, 2 august, 2012.

Mihăieș, Mircea, *„Cărțile crude. Jurnalul intim și sinuciderea”*, Editura Polirom Iași, 2005.

Mihăieș, Mircea, *„De veghe în oglindă”*, ediția a II-a, Editura Cartea Românească, București, 2005.

Pavese, Cesare, *„Ficțiunea jurnalului intim”*, Editura Univers Enciclopedic, București, 2005.

Pavese, Cesare, *„Meseria de a trăi”*, Editura All, București, 2007.

Pleșu, Andrei, *„Traian Chelariu”* în *„Origini”*, nr. 5-6, mai-iunie, 2003.

Simion, Eugen, *„Ficțiunea jurnalului intim. Există o poetică a jurnalului?”*, Editura Univers Enciclopedic, București, 2001.

Simion, Eugen, *„Scriitorul și umbra lui Traian Chelariu”* în *„Caiete critice”*, 4 (258), 2009.

Steinhardt, Nicolae, *„Jurnalul fericirii”*, Editura Dacia, București, 1992.

Ursa, Anca, *„Metamorfozele oglinzii. Imaginarul jurnalului literar”*, Editura Limes, Cluj-Napoca, 2006.

CHARLES PERRAULT AND THE CONTEXT OF HIS CREATION; INTEGRATION IN HIS EPOCH; NARRATIVE STRATEGIES

Ana-Maria Torkos
PhD Student, University of Craiova

Abstract: Perrault impregnated to his work mentions and explanations of the 17th century life. Thereby, he succeeded to put old texts, the oral folk tales, in the modern context of that period. Secondly, other tales were influenced by parts of earlier writings: The Decameron by Boccaccio and the Golden Ass by Apuleius, and last, the other tales are his original creation.
Charles Perrault, in writing his fairy tales, was motivated to create his work for the amusement of his children. During the last three hundred years, Perrault's tales became the most influential works in literature of children.
In her works, Angela Carter uses magical realism and postmodern elements: fantasy, intertextuality, myths and gothic elements. She shares her opinions on feminism in his novels, short stories in which she puts certain elements of traditional tales, she achieves a woman empowerment, a sort of invitation for the women to fight for equal rights, freedom, against the male dominant society.

Keywords: Charles Perrault, fairy tales, Angela Carter, magical realism, postmodernism;

In my academic essay, I focus on the work of Charles Perrault.

The aims of my paper are to: discuss about Charles Perrault's work and the context of his creation, to make an integration of it in his epoch, to identify the narrative strategies used in his fairy tales, to realize a character analysis of Perrault's fairy tale, to find the symbols and the themes. Moreover, I underline the role and the influence of Charles Perrault's work in the contemporary literature, I pinpoint the adaptations of works by Perrault in movies, musicals, operas. And, at the end, I make a parallel between Perrault's work, Angela Carter's work.

Charles Perrault (12 January 1628 – 16 May 1703) was a French author, literary theoretician, member of the *Académie Française*, an influential figure in the 17th century French literary scene and he is known as the man who invented the modern fairy tale genre.

Perrault was born in Paris, France, in a rich family, he was the son of Pierre Perrault and Paquette le Clerc, he was the seventh born child.

As his father, Pierre Perrault, Charles studied law, but in a short time, he was discouraged by his profession and quit his job after a period of two years.

Perrault was an important man in the 17th century, having influent positions in different councils, the most important institution being the *Académie Française*. He was founder member of the *Academy of Sciences* (*Académie des sciences*) and restorer member of the *Academy of painting* (*Académie de peinture*)

As a writer, Charles Perrault had success at the final of his political career.

Moreover, Perrault had an influent role regarding the Modern versus the Ancient dispute, a battle named the *Quarrel of the Ancients and the Moderns* (*Querelle des Anciens et des Modernes*). The dissensions started in 1674, when Charles Perrault in collaboration with his French literary group wrote a review for a work, a modern opera, entitled *Alceste* by the French dramatist and librettist, Philippe Quinault. The work of this author was disapproved by the theatre critics of that time.

He was on the side of the Modern part; he was the leader of this side and he condemned the traditionalism in literature. As a tribute for his cause, he wrote: *The Century*

of Louis the Great (*Le Siècle de Louis le Grand* – 1687) and *Parallel between Ancients and Moderns* (*Parallèle des Anciens et des Modernes* – 1688-1692). In these writings, he wanted to highlight the superiority of the literature of the 17 th century.

Perrault considered that the French literature of those times was higher-level to the works of the Antiquity.

Charles Perrault wrote a few poems, epic poetry and literary essays, but his successful outcome work and with huge impact on French society of 17th century and which pursue in our modern times is the collection of his immortal fairy tales – *The Tales of Mother Goose* (*Histoires ou contes du temps passé – Les contes de ma mère l'Oye)*. His fairy tales entered in the artistic world and are transfigured in movies, songs, musicals, opera and other stories written by Angela Carter and Margaret Atwood.

In 1663, Perrault was named secretary of the Academy of Inscriptions and Belles-Lettres (Académie des inscriptions et des belles lettres), which was conducted by Jean Baptiste Colbert.

In the same year, he and his brother, Claude, an architect best remembered for his remodelled columns on the Louvre, published a poem *The Walls of Troy or the origins of the Burlesque* (*Les Murs de Troie ou L'origine du burlesque*).

In 1668, Perrault wrote *Painting* (*La Peinture*) to honour the king's first painter, Charles le Brun. Moreover, he wrote *Head and Ring Races* (*Courses de tête et de bague*), to commemorate the 1662 celebration staged by Louis XIV for his mistress, Louise-Françoise de la Baume le Blanc, duchesse de la Vallière.

Perrault was elected to the *Académie Française* in 1671. He married Marie Guichon, age 19, in 1672 and he was made the general superintendent of the king's buildings.

On Charles Perrault's advice, King Louis XIV commissioned 39 fountains in the labyrinth of the gardens of Versailles. Each fountain represented a tale of the Aesop's fables. They were built from 1672-1677. Perrault wrote the guidebook for the labyrinth *Labyrinthe de Versailles* in 1677.

In 1682, he was forced to retire because of nepotism in the French Court. The next year with the death of Colbert he was removed from other positions he held and stopped receiving the pension given to him as a writer.

Unoccupied with the work of academies and councils, Charles Perrault had sufficient time for literary works. As an ode to Christianity, he wrote several epic poems, including *St. Paulinus, Bishop of Nola* (*Saint Paulin, évêque de Nôle*) in 1686.

Charles Perrault died in Paris, on 16th May, at the age of 75.

The anthology of fairy tales, *The Tales of Mother Goose*, published in 1697 constitutes the most known work of him. His fairy tales are translated in various languages and adapted by a lot of authors, artists in children's books, movies, literary works, operas, musicals.

The original tales were published under the name of Pierre Darmancour, Perrault's third son. It is said that he acted this way to avoid another quarrel with the Ancients with whom he had reconciled.

The collection has eight tales and some of them are familiar in present: *Cinderella* (*Cendrillon ou la Petite Pantoufle de verre*), *Little Red Riding Hood* (*Le petit chaperon rouge*), *The Sleeping Beauty in the Wood* (*La belle au bois dormant*), *Blue Beard* (*Barbe bleue*), *Little thumb* (*Le petit poucet*), *The Master Cat or Puss in Boots* (Le Maître Chat, ou le Chat Botté) *Riquet with the Tuft*/ *Rick of the Tuft* (*Riquet à la Houppe*), *The Fairies* (*Les Fées*).

"Perrault's stories are a high point in a fashion for telling fairy stories that grew up at the court of Versailles and in the literary salons of Paris. This literature of over-ornate expressions and complex Arcadian romances became known as 'précieux' ('precious'), and the ladies who wrote them as 'Précieuses'. (…) Perrault's stories were brief and simple, which made them suitable for the market in children's literature which was to take off later in the eighteenth century." (Daniels, 2002)

Mainly, the tales are a sort of variants of oral folk-tales. Perrault impregnated to his work mentions and explanations of the 17th century life. Thereby, he succeeded to put old texts, the oral folk tales, in the modern context of that period. Secondly, other tales were influenced by parts of earlier writings: *The Decameron* by Boccaccio and the *Golden Ass* by Apuleius, and last, the other tales are his original creation.

Charles Perrault, in writing his fairy tales, was motivated to create his work for the amusement of his children. During the last three hundred years, Perrault's tales became the most influential works in literature of children.

"Scholars credit his lucid style of writing as a reason for his fairy tales' popularity in nurseries. Other scholars have argued that Perrault published his tales under his son's name because he did not view them as adequately literary. However, still others have suggested that he may have intended his stories for an audience of individuals belonging to aristocratic circles and French literary salons (…). Fairy tales were very popular in literary circles, but these elaborate stories bore no resemblance to folktales from the oral tradition. Perrault was the first to take the essential elements of folktales (the archetypal characters and plot elements) and imbue them with his own modern sensibilities (typical of his morals, which end each story). This blend of innovation and tradition may be the reason Perrault's tales have survived and thrived while those of other authors have disappeared into history." (Course Hero, 2019)

Cinderella (*Cendrillon ou la Petite Pantoufle de verre*)

The first European version of *Cinderella* was the one of Giambattista Basile. He was an Italian poet, a fairy tale collector, soldier and a courtier. Mainly, he is known by writing a collection of fairy tales, published posthumously in 1634, titled *The Tale of Tales, or Entertainment for Little Ones* (*Lo cunto de li cunti overo lo trattemiento de peccerille/ Il Pentamerone*). The majority of his tales are the oldest European versions of the most known fairy tales. Moreover, he wrote versions of other tales: *Beauty and the Beast*, *Sleeping Beauty*, *Puss in Boots*, *Snow White*. Basile's Cinderella is Cenerentola.

Charles Perrault's version of *Cinderella* was published in 1697 and he introduces in his fairy tale: the pumpkin carriage, the midnight curfew, the fairy god-mother, the glass slippers**.**

Cinderella mother's dies when she was a young little girl. Her father remarries a woman who has two little daughters, becoming her stepmother and step sisters. The new members of her family make our protagonist suffer, by tormenting and humiliating her. Her stepsisters go to a ball, Cinderella is not allowed to go there, but her fairy godmother helps her to participate at the prom by giving her a dress, glass slippers, and magical carriage. Cinderella and the prince fall in love. In the end, the poor humble girls marries to the prince.

As we found, his version is not the first one, but is the most influential version for authors, artists, because it inspired them to adaptations of the story; an important one is Disney's Cinderella, Grimm Brothers, Road Dahl.

> "(…) in the Brothers Grimm version of the Cinderella story, the slipper is not glass, but gold. There is disagreement among scholars and commentators as to whether the glass slippers that first appear in Perrault's version (and, subsequently, in many famous retellings and adaptations of the tale) were the result of Perrault's

mishearing vair (French for 'squirrel's fur') for verre (French for 'glass'). The majority of experts reject such a theory. The website Snopes.com states that Perrault intended the slippers to be made of glass all along, and wasn't acting on an error, while another site suggests that the glass slipper was perhaps 'an ironic device since it is a fragile thing', so might be seen as a form of artistic licence. Interestingly, the 'error' theory – that Perrault was not inventing an iconic literary trope but simply mishearing one word for another – appears to have been put about by the French novelist Honoré de Balzac. So, although Perrault added the glass slippers, it was most likely not down to a mishearing (especially since the word *vair* was not in common use when Perrault was writing) but to creative licence." (Tearle, 2020)

Road Dahl wrote another version of the fairy tale *Cinderella* and published it in his collection of poems titled *Revolting Rhymes*.

"The most significant Dahlian detail in his verse retelling of the tale comes near the end, when one of the stepsisters replaces the glass slipper with her own shoe. But even though the shoe subsequently fits the sister's foot perfectly (as you'd expect), the prince declines to marry her and instead – cuts her head off. The tyrannical prince does the same to the other stepsister, and Cinderella's head would have been done for too, had her fairy godmother not intervened and saved her – granting Cinderella's wish to be married to an ordinary husband rather than a prince who would, let's face it, make Prince Joffrey look like Oliver Twist." (Tearle, 2020)

Little Red Riding Hood (*Le petit chaperon rouge*)

Little Red Riding Hood is the story of a little girl. The fairy tale is one of the most known literary work and it has many variants. The roots of this tale are in the 10th century, having the form of a French oral tale and, another variant is *The False Grandmother* from the 14th century, an Italian story published in the collection *Italian Folktales* by Italo Calvino. Our girl received from his grandmother a red riding hood. The little girl wore the cap all the time because she liked it very much.

Her grandmother got sick and the mother send her to the house of the ill old woman. Little girl's mother warns her not to talk with strangers and represents the message that Charles Perrault wants to transmit. In the forest, she meets the wolf, she trusts him and says where she goes. Then, the wolf swallows the grandmother and granddaughter.

"The Brothers Grimm version, with the woodcutter who comes and saves Little Red Riding Hood and kills the wolf, enjoys greater popularity than Charles Perrault's version due to the happy ending. With its tragic ending, Perrault's version serves as a cautionary tale for female naivety. In Perrault's time, wearing a cap signified that a girl had not reached sexual maturity, but the red colour of the cap may indicate sinful thoughts. By calling Little Red Riding Hood the "prettiest" girl ever, Perrault is signalling that she is attractive to men, but it would seem that her mother has not warned her about the dangers of her attractiveness. In fact, it seems downright foolish for the mother to send her attractive young daughter alone through the woods when she must know there are wolves prowling the forest. All three females—daughter, mother, and grandmother—are too trusting and have no male protectors. This seems to make them easy prey for the crafty Father Wolf." (Course Hero, 2019)

The Sleeping Beauty in the Wood (*La belle au bois dormant)*, presents a cursed princess, the beautiful girl is damned by an evil aged fairy to fell in a deep sleep, and she must be awakened by a prince.

It exists other versions of this tale, the most important is *Briar Rose*/*Little Briar Rose* (Dornröschen) by the Brothers Grimm. The difference between these two tales is the end. In

Briar Rose, the princess is awaked by the kiss from the prince; in *The Sleeping Beauty in the Wood*, the princess is releases from her deep sleep when the prince kneels besides her.

Blue Beard (*Barbe bleue*)

Blue Beard is a rich cruel man who has power due to his financial resources. He marries several times with beautiful women, but all of these disappear in a strange way. He murders all his wives. In the end, he is killed by his last wife and her sister. The wife remains the inheritor of the fortune. The widow remarries herself and help her sisters to marry.

Due to this fairy tale, the term *bluebeard* appears in Merriam-Webster Dictionary as "a man who marries and kills one wife after another".

Little Thumb (*Le petit poucet*)

Little Thumb is a poor child that has six brothers, he is the youngest. The little boy is clever and when the parents abandon their children in the forest, he finds different ways to save their existence. Our wise boy makes fortune, after he stole the magical boots of the ogre from the forest.

The Master Cat or Puss in Boots (Le Maistre Chat, ou le Chat Botté)

Puss in Boots is about a chat who succeeds to gain power, riches, and the hand of a princess for his master.

> "Why does that cat wear boots? These are an original invention by Perrault. The most obvious explanation comes from another story in the collection, Le petit Poucet, where the ogre wears magic seven-league boots to convey him vast distances. The tiny Poucet borrows the boots, which also have the magic power to become small enough to fit him, but which enable him to get quickly to the ogre's house, and trick the ogre's wife into giving him all the giant's money. Poucet is very similar to Puss here. Perrault adds that 'some say' that with the aid of the boots, Poucet became a useful messenger between the King and his army. Perrault wrote in his Paralèlle des Anciens et des Modernes that children easily accept the idea of ogres wearing stilt-like magical boots covering huge distances, just as the horses of gods could cross great distances at one jump.28 Magic footwear figures in Greek mythology: the winged sandals of Mercury enable him to carry messages for the gods". (Daniels, 2002)

Riquet with the Tuft/*Rick of the Tuft* (*Riquet à la Houppe*)

Riquet is an ugly prince, but he is intelligent and humorous. A fairy gives to the man a gift, an ability, a magical one: he can offer from his intelligence to the woman he marries. He falls in love with a princess, but the girl is stupid and very beautiful. The princess has the ability to transform the one she loves in the most attractive man in the world. In the end, Riquet is handsome, and the princess is clever, then they marry.

The Fairies (*Les Fées*)

The Fairies is the story of a widow, a mother that has two daughters. The youngest girl is beautiful, she is like her kind father; the other, the older, is like her arrogant, rude mother. The mother and the older sister, an evil girl, don't like the kind girl. The youngest daughter must do all the work in the house, and she eats alone in their kitchen. She meets a fairy who gives to the beautiful girl a gift, the older rude girl receives from the fairy a gift, but snakes and frogs.

> "Prior to her own unique take on the fairy tale in *The Bloody Chamber*, Angela Carter translated Charles Perrault's collection of late 17th-century stories. Both writers injected subversive elements into their work. While Perrault critiqued the values of Louis XIV's declining court, Carter transformed the genre, infusing her fantastical world with a feminist ideology. Unembellished in style, Perrault's tales take a pragmatic approach. In "Little Red Riding Hood", "perfectly charming" wolves are

"the most dangerous beasts of all"; the tale of a foolish woodcutter concludes, "few of us are capable of using well the gifts God gave us"; while in "Cinderella" it is not beauty that clinches the deal but a powerful godparent. There's humour, too. Sleeping Beauty may be sustained by the food of love, but the palace's other inhabitants are "ravenous", and she is reminded impatiently that dinner is ready." (Scott, 2008)

Angela Olive Pearce (1940-1992), known under the name of Angela Carter, was an English novelist, journalist, short story writer, poet, professor and a feminist icon.

In her work she juggled with gothic horror, science fiction, fairy tales, surreal, with the fantastic and it is composed of: novels, short stories, librettos, stage and radio plays, screen plays and essays.

Her popularity is due, partially, to her book *The Bloody Chamber and Other Stories* published in 1979, which is an anthology of ten short stories and one of her most successful books: *The Bloody Chamber*, *The Courtship of Mr. Lyon*, *The Tiger's Bride*, *Puss-in-Boots*, *The Erl-King*, *The Snow Child*, *The Lady of the House of Love*, *The Werewolf*, *The company of Wolves*, *Wolf-Alice*.

In her works, Angela Carter uses magical realism and postmodern elements: fantasy, intertextuality, myths and gothic elements. She shares her opinions on feminism in his novels, short stories in which she puts certain elements of traditional tales, she achieves a woman empowerment, a sort of invitation for the women to fight for equal rights, freedom, against the male dominant society.

"The Bloody Chamber and Other Stories might be a product of Carter's close contact with the fairy-tale genre in the process of translating Charles Perrault's work into English. This collection of stories is seen as an adaptation of classical fairy tales meant to empower women and grant them the role of active heroines instead of passive observers." (Gemović, 2019)

Helen Simpson, referring to *The Bloody Chamber and Other Stories says*: "A darkly erotic reworking of Bluebeard's Castle, a bawdy Puss in Boots and a sado-masochistic version of Little Red Riding Hood - Angela Carter's subversive take on traditional fairy stories in The Bloody Chamber is as shocking today as when the collection first appeared in 1979" (Simpson, 2006)

Moreover, regarding this collections of short stories, Helen Simpson highlights that: "The Bloody Chamber is like a multifaceted glittering diamond reflecting and refracting a variety of portraits of desire and sexuality - heterosexual female sexuality - which, unusually for the time, 1979, are told from a heterosexual female viewpoint." (Simpson, 2006)

In the collection of stories, *The Bloody Chamber and Other Stories*, we deal with, new versions of popular fairy tales or folk tales such as: *Bluebeard*, *Beauty and the Beast*, *Puss in Boots*, *Sleeping Beauty*, *Snow White*, *Little Red Riding Hood*.

The Bloody Chamber and Other Stories is a representative collection of the postmodern fairy tales.

The postmodern fairy tales are in contrast with the classic fairy tales.

"The 'classic' fairy tale is a literary appropriation of the older folk tale, an appropriation which nevertheless continues to exhibit and reproduce some folkloric features. As a 'borderline' or transitional genre, it bears the traces of orality, folkloric tradition, and sociocultural performance […]. And conversely, even when it claims to be folklore, the fairy tale is shaped by literary traditions with different social uses and users." (Bacchilega 1997: 3)

The key concept in a fairy tale is a moral lesson, intended for children. Most of the traditional fairy tales begin with the words: "Once upon a time" and finish "And they all lived happily ever after".

All fairy tales have good and evil, pure and wicked, wealthy and poor, beautiful and ugly. The hero/heroine is good, simple, positive, humble, positive, innocent, naïve, he/she helps the others. The hero/heroine transcends bad things and wins in the end. The good always wins and the evil is punished.

We have helpers, friends, stereotypes, symbols, events, magic numbers. The helpers are, in general, mysterious creatures or characters who help the hero/heroine, can offer gifts.

The numbers three and seven are magic numbers present nearly in all fairy tales.

The hero

> "is restricted to men while the women are always considered secondary, peripheral, prevented from obtaining the central role in any story. Female characters in traditional fairy tales are, as mentioned, usually rigidly sorted in one of the following categories: a poor young and innocent girl, an evil old hag, a righteous and careful queen mother and a sly stepsister. For her kindness and good heart, a poor young girl always deserves the prince and wealth in the end. Therefore, female characters have always been provided with a predetermined behaviour which strictly involves either docility, purity, and sacrifice that eventually lead to "happily ever after", or certain undesirable traits such as selfishness, sexual freedom or greed, which can result in being burned in an oven, stoned to death, punished to wear red-hot iron shoes, etc." (Gemović, 2019)

Angela Carter transforms the woman in predator, and the male becomes her prey, she is

> (…) known to have supported sexual liberation in women and therefore her heroines are strong-willed, intelligent and cunning characters who are often ready to enjoy as well as use their sexuality in order to progress in life. Regarding sexuality, this aspect of female characters was always omitted in fairy tales since they were meant to improve and influence children's moral, whereas sex was considered immoral. However, Carter changes these elements and introduces erotic events, sexual pleasures, and descriptions similar to pornographic content. (…). The female protagonist is not hopelessly romantic and passive. Rather, she feels animalistic, raw lust which often drives her against her own will". (Gemović, 2019)

Conclusions

The anthology of fairy tales, *The Tales of Mother Goose*, published in 1697 constitutes the most known work of him. His fairy tales are translated in various languages and adapted by a lot of authors, artists in children's books, movies, literary works, operas, musicals.

The original tales were published under the name of Pierre Darmancour, Perrault's third son. It is said that he acted this way to avoid another quarrel with the Ancients with whom he had reconciled.

Mainly, the tales are a sort of variants of oral folk-tales. Perrault impregnated to his work mentions and explanations of the 17th century life. Thereby, he succeeded to put old texts, the oral folk tales, in the modern context of that period. Secondly, other tales were influenced by parts of earlier writings: *The Decameron* by Boccaccio and the *Golden Ass* by Apuleius, and last, the other tales are his original creation.

Charles Perrault, in writing his fairy tales, was motivated to create his work for the amusement of his children. During the last three hundred years, Perrault's tales became the most influential works in literature of children.

In her works, Angela Carter uses magical realism and postmodern elements: fantasy, intertextuality, myths and gothic elements. She shares her opinions on feminism in his novels,

short stories in which she puts certain elements of traditional tales, she achieves a woman empowerment, a sort of invitation for the women to fight for equal rights, freedom, against the male dominant society.

"The Bloody Chamber and Other Stories might be a product of Carter's close contact with the fairy-tale genre in the process of translating Charles Perrault's work into English. This collection of stories is seen as an adaptation of classical fairy tales meant to empower women and grant them the role of active heroines instead of passive observers." (Gemović, 2019)

BIBLIOGRAPHY

Bacchilega, C. (1997). *Postmodern Fairy Tales: Gender and Narrative Strategies*. University of Pennsylvania Press

Daniels, M. The *Tale of Charles Perrault and Puss in Boots*. http://vll-minos.bl.uk/eblj/2002articles/pdf/article5.pdf

Farell P. (2018, 30 May). *Charles Perrault: 5 Facts You Need to Know*. Heavy.com - https://heavy.com/news/2016/01/charles-perrault-cinderalla-bluebeard-sleeping-beauty-books-writing-style-marie-guichon-google-doodle/

Gemović, A. (2019). *From captivity to bestiality: feminist subversion of fairy-tale female characters in Angela Carter's "The Tiger's Bride"*. https://reci.rs/index.php/reci/article/view/8/7

Scott, A. (2008, October 25). *Review: The Fairy Tales Of Charles Perrault*. The Guardian. https://www.theguardian.com/books/2008/oct/25/angela-carter

Simpson, H. (2006, June 24). *Helen Simpson on Angela Carter's Bloody Chamber*. The Guardian. https://www.theguardian.com/books/2006/jun/24/classics.angelacarter

Tatar, M. (2002) *The Annoted Classic Fairy Tales*. W.W. Norton and Company. New York

Tearle, O. (2020, October 19). *A Summary and Analysis of the Cinderella Fairy Tale*. Interesting Literature. https://interestingliterature.com/2015/04/a-summary-and-analysis-of-the-cinderella-fairy-tale/

Who was Charles Perrault? Everything You Need to Know. Facts, Childhood, Family Life, Achievements. https://www.thefamouspeople.com/profiles/charles-perrault-1021.php

Europe, 1450 to 1789: Encyclopedia of the Early Modern World. (2020, 16 October) Encyclopedia.com. https://www.encyclopedia.com/people/literature-and-arts/french-literature-biographies/charles-perrault - Encyclopedia.com

Charles Perrault's Mother Goose Tales. (n.d.). Retrieved 8 December 2020. https://www.pitt.edu/~dash/perrault.html

All About the Fairy Tales of Charles Perrault. (n.d.). ThoughtCo. Retrieved 8 December 2020. https://www.thoughtco.com/fairy-tales-of-charles-perrault-review-738211

Perrault's Fairy Tales Context: Course Hero. (2019, November 8). Perrault's Fairy Tales Context | Course Hero. Retrieved 6 January 2021. Perrault's Fairy Tales Context | Course Hero

Merriam Webster Dictionary. (n.d). Bluebeard. In *Merriam-Webster.com dictionary*. Retrieved January 11, 2021, from https://www.merriam-webster.com/dictionary/bluebeard

THE PSYCHOLOGICAL IMPACT OF THE NOVEL "DESCULȚ" ON THE READER

Oana Loredana Bițu (Diaconu)
PhD Student, University of Pitești

Abstract: This study delves into the psychological impact of literary works on readers, emphasizing the central role of the author. The literary work, as an expression of the author's unique vision and personal experiences, reflects their psychological processes and life experiences. These influences shape the psychological development of characters and the narrative structure. The connection between author, narrator, and reader highlights the importance of introspection in literary creation. The study underscores the necessity of a balanced approach, recognizing the value of psychological analysis while prioritizing the intrinsic elements of the text. It cautions against reducing literature to mere manifestations of the author's psyche and highlights the complex interplay between biography and literary creation, exemplified by Zaharia Stancu.

Keywords: psychological impact, author, reader, character

Introducere

În cadrul studiilor literare și psihologice, impactul operei literare asupra cititorului este un subiect de o complexitate și profunzime considerabilă, influențat de multiple variabile, printre care figura autorului ocupă un loc central. Opera literară, ca expresie a unei viziuni unice și personale, nu este doar un produs creativ autonom, ci și o reflectare a proceselor psihice și a experiențelor de viață ale autorului. Aceste influențe se manifestă pe mai multe dimensiuni, de la contagiunea psihologică a operei prin personalitatea și traumele autorului, până la îmbinarea biografiei acestuia în structura narativă a textului.

Una dintre dimensiunile esențiale în studierea impactului psihologic al operei literare este legată de personalitatea autorului, care este profund modelată de procesele sale psihice, traumele, experiențele de viață și modul său unic de a se raporta la lumea exterioară și interioară. Aceste elemente contribuie la formarea unei viziuni individuale asupra vieții, care ulterior se integrează într-un proces psihic complex, servind drept fundament pentru creația literară. Astfel, variabilele psihice și psihologice ale autorului se reflectă în opera sa prin intermediul unui autor abstract, a cărui voce se manifestă sub forma naratorului. Acest narator poate fi un personaj distinct, purtător al fenomenelor psihice ale autorului, sau un narator omniscient, capabil să creeze o lume de marionete care reflectă percepțiile autorului asupra realității. Prin urmare, orice factor care influențează mintea autorului contribuie la formarea unei amprente psihice inconștiente, care se va manifesta în narațiunea literară printr-un narativ personal, povestea pe care creierul autorului și-o spune despre lume și experiențele sale de viață.

Impactul psihologic al operei literare se concretizează astfel prin intermediul acestei amprente psihice, influențând dezvoltarea psihologică a personajelor literare. Aceste personaje sunt, la rândul lor, responsabile de desfășurarea firelor narative din text, reflectând în mod indirect procesele psihice ale autorului. Astfel, structura psihologică a personajelor și dinamica lor internă devin oglinzi ale lumii interioare a autorului, filtrate prin prisma experiențelor și viziunii sale unice asupra realității. Prin narator și personaje, autorul reușește să transmită cititorului o reflecție a propriei sale lumi interioare, influențată de traumele și experiențele sale de viață, conferind operei o profunzime psihologică distinctă. Aceasta permite cititorului să se conecteze la nivel emoțional și intelectual cu textul, facilitând o

înțelegere mai profundă a realităților umane și a complexităților psihologice ce stau la baza creației literare.

Conexiunea dintre autor, narator și cititor subliniază importanța introspecției și reflecției în procesul de creație literară. Autorul nu este doar un simplu povestitor, ci un creator complex al unei lumi narative în care fiecare detaliu este impregnat cu semnificații psihologice. În final, complexitatea și diversitatea impactului psihologic al operei literare evidențiază rolul crucial al literaturii în explorarea și înțelegerea psihicului uman. Prin intermediul acestui proces, autorul și cititorul devin parteneri într-o călătorie comună de descoperire și reflecție, contribuind la înțelegerea profundă a naturii umane și a lumii înconjurătoare.

1. Impactul operei asupra cititorului prin variabila „ autor”

Impactul psihologic al operei literare se manifestă pe multiple dimensiuni, fiind influențat de numeroase variabile ce țin de autor.

1.1. Dimensiunea influenţării psihologiei operei prin contagiune de la psihologia autorului. Prima dimensiune esențială în acest context este legată de personalitatea autorului, care este profund modelată de procesele sale psihice, traumele, experiențele de viață și modul în care se raportează atât la lumea exterioară, cât și la cea interioară. Acești factori contribuie la formarea unei viziuni personale despre viață și lume, care ulterior se integrează ca un proces psihic complex, stând la baza creației literare.

Variabilele psihice și psihologice ale autorului concret se reflectă în opera sa literară prin intermediul unui autor abstract, a cărui voce se manifestă sub forma naratorului. Acest narator poate fi un narator - personaj distinct, care servește drept purtător al fenomenelor psihice ale autorului, sau poate fi un narator omniscient și omniprezent, capabil să construiască o lume de marionete ce reflectă percepția autorului asupra realității. Prin urmare, orice factor care influențează mintea autorului conduce la formarea unei amprente psihice inconștiente, care se va manifesta în narațiunea literară prin intermediul unui narativ personal[1]. Acest narativ personal reprezintă povestea pe care creierul autorului și-o spune lui însuși despre lume și despre experiențele sale de viață.

Impactul psihologic al operei literare se concretizează astfel prin intermediul acestei amprente psihice, care influențează dezvoltarea minții psihologice a personajelor literare. Aceste personaje, la rândul lor, sunt responsabile de desfășurarea firelor narative din text, reflectând în mod indirect procesele psihice ale autorului. Astfel, structura psihologică a personajelor literare și dinamica lor internă devin oglindiri ale lumii interioare a autorului, filtrate prin prisma experiențelor și viziunii sale unice asupra realității. Prin intermediul naratorului și al personajelor literare, autorul reușește să transmită cititorului o reflecție a propriei sale lumi interioare, influențată de traumele și experiențele sale de viață. Acest proces conferă operei literare o profunzime psihologică distinctă, care permite cititorului să se conecteze la nivel emoțional și intelectual cu textul, facilitând o înțelegere mai profundă a realităților umane și a complexităților psihologice ce stau la baza creației literare.

În plus, această conexiune între autor, narator și cititor subliniază importanța introspecției și a reflecției în procesul de creație literară. Autorul nu este doar un simplu povestitor, ci un creator complex al unei lumi narative în care fiecare detaliu este impregnat cu semnificații psihologice.

În final, complexitatea și diversitatea impactului psihologic al operei literare evidențiază rolul crucial al literaturii în explorarea și înțelegerea psihicului uman. Prin intermediul acestui proces, autorul și cititorul devin parteneri într-o călătorie comună de

[1] Cf. Gavrilovici Ovidiu, Identitatea narativă, în cartea Psihologie socială clinică [Clinical Social Psychology] (pp.35-44), Ediţia: 1,Cap. 31, Ed. Polirom, 2014

descoperire și reflecție, fiecare aducând propria sa contribuție la înțelegerea profundă a naturii umane și a lumii înconjurătoare.

Cartea ,,Psihologia literaturii"[2] propune o abordare echilibrată, recunoscând influențele individuale și subiective ale procesului de creație literară, dar subliniind relevanța limitată a acestora pentru teoria literaturii. În cadrul studiului științific al literaturii, prioritizarea înțelegerii obiectului literar în sine este esențială. Analiza psihologică a vieții autorului poate aduce perspective utile asupra operei, dar are o relevanță indirectă și nu oferă un fundament metodologic solid pentru testarea directă a teoriilor literare avansate. Biografismul, ca metodă critică, trebuie abordat cu prudență pentru a nu devia atenția de la aspectele intrinseci ale textului.

Evitarea reducerii literaturii la simple manifestări ale condițiilor psihice ale autorului este crucială pentru menținerea integrității studiului literar. Deși psihologia oferă perspective valoroase, transformarea completă a teoriei literare într-o disciplină pur psihologică ar fi o eroare metodologică.

Un articol din ziarul Adevărul[3], publicat în 2018, îl prezintă pe Zaharia Stancu ca fiind o persoană extrovertită, care își exprima deschis nemulțumirile chiar și în perioada restrictivă a regimului comunist. Din perspectivă psihologică, acest comportament poate reflecta un nivel ridicat de asertivitate, reziliență și autonomie personală, indicând o personalitate puternică și independentă. Totuși, din punct de vedere psihiatric, este important a face diferenţa între exprimarea sănătoasă a nemulțumirilor dată de poziţia lui Zaharia Stancu în societate și posibilele tulburări de personalitate, cum ar fi tulburarea de personalitate borderline sau tulburarea de personalitate antisocială, dacă s-ar interpreta aceleaşi gesturi în afara contextului, prin simpla raportare la discuţia purtata cu secretara sa evocate în articol.

Astfel, se poate concluziona că o interpretare eronată a manifestărilor psihologice ale autorului poate conduce la direcții inexacte în cercetarea asupra textului literar creat de acesta.

1.2. Dimensiunea imixtiunii biografiei în bibliografie: autobiografia transfigurată în personajul literar literar

Evenimentele la care a luat parte Zaharia Stancu au avut un impact psihologic profund asupra vieții sale, iar asemănarea izbitoare dintre biografia sa și romane precum *Desculț* sau *Jocul cu moartea* ilustrează acest fapt. Aceasta sugerează că experiențele psihologice ale autorului influențează și impregnează opera literară, iar imixtiunea biograficului în bibliografie generează un lanț logic în care viața autorului impactează psihologic opera, care, la rândul ei, îl influențează psihologic pe cititor.

În *Confesiunile lui Darie*[4], Zaharia Stancu relatează episodul răscoalelor țărănești din 1907, explicând modul în care acestea i-au rămas în memorie și cum le-a utilizat ulterior în scrierile sale. Stancu descrie sentimentele și trăirile sale în timpul participării directe la răscoale, experiențele din toamna anului 1917, când a fost imobilizat de germani în vagoane de tren pentru a îngriji oile destinate frontului, precum și munca sa din vara anului 1917 pe moșia boierului de la Lisa. Aceste experiențe autobiografice prezintă o asemănare izbitoare cu acțiunile prin care trece personajul Darie în romanele lui Zaharia Stancu. Modul în care autorul percepe și se raportează psihologic la aceste experiențe emoționale se reflectă profund în reflecțiile atribuite personajului său, Darie. Aceasta evidențiază clar că percepția lui Zaharia Stancu asupra propriei vieți este transferată personajelor sale, care trăiesc și interpretează evenimentele în mod similar.

[2] Cf. Norbert Groeben, Psihologia literaturii, Editura Univers, Bucure;ti, 1978, pp 36 - 37
[3] Cf. https://adevarul.ro/blogurile-adevarul/supararile-lui-zaharia-stancu-1858569.html, 14.06.2024
[4] Zaharia Stancu, Confesiunile lui Darie, Scânteia, nr. 7209, 31.12.1966, p. 9

Dumitru Micu observă că experiențele trăite de Zaharia Stancu nu doar că îmbogățesc paginile literaturii, ci au și o valoare semnificativă ca surse de istorie, deoarece contribuie la crearea atmosferei perioadei de război din România. Aceste evenimente au un impact psihologic profund asupra cititorului prin paralelele evidente cu evenimentele istorice relatate, fiind considerate „un impresionant document omenesc”[5].

Astfel se poate observa că literatura este profund influențată de biografia autorului, iar impactul psihologic al operei este determinat de amprenta personală a acestuia. Autorul împrumută istoriei evenimente detaliat descrise la care a participat personal, transferându-le personajului Darie, împreună cu întreaga gamă de gânduri și sentimente experimentate în calitate de martor al acestor evenimente istorice. Romanele lui Zaharia Stancu nu doar relatează în mod aproape istoric despre perioada anilor de război, ci furnizează și o modalitate de descifrare emoțională și de empatizare pentru cititor cu evenimentele din acea perioadă. Aceasta se realizează prin înregistrarea trăirilor autentice ale autorului și prin prezentarea fiecărui eveniment așa cum a fost perceput și simțit, impactat psihologic, în conștiința sa evoluată de-a lungul timpului trăit între momentul desfășurării evenimentelor și cel al redactării romanelor. Acest timp contribuie la adâncirea sentimentelor, la contaminarea lor cu informații, gânduri, reflecții și judecăți dobândite în timpul care s-a scurs între participarea la eveniment şi redarea lui sub formă de roman, acestor trăiri, oferindu-le o putere extraordinară prin faptul că evenimentele au fost trăite autentic de către autorul care le relatează.

2. Impactul operei asupra cititorului prin variabila „personaj” care transmite un mesaj

Opera în sine este o entitate care exercită un puternic impact psihologic, deoarece integrează elemente disparate din biografia autorului, mentalitatea și psihologia acestuia, și rafinările ulterioare ale experiențelor care au inspirat romanul. În procesul psihologic al creației unui personaj complex, opera devine un depozitar al tuturor mesajelor vehiculate, fiind singurul element capabil să influențeze psihologic cititorul. Aceasta compune o operă unică care combină influențe diverse de psihologie și idei literare, transmițând mesaje diferite pentru fiecare cititor în parte prin simbolistică și mesajul său. Astfel, opera însăși, ca produs unic cu propriile sale trăsături distincte, este cea care exercită impactul psihologic major, în contrast cu autorul și biografia sa care au fost sursele originale de inspirație, și cu cititorul care interpretează textul.

Pornind de la perspectiva psihanalitică a lui Jung, Groeben susține că autorul poate acționa în calitate de creator psihologic, inspirat din propria conștiință, sau poate opera ca un creator vizionar, accesând inconștientul colectiv. Creativitatea vizionară se exprimă prin intermediul simbolurilor și motivelor universale cunoscute sub numele de arhetipuri, iar o operă poate fi interpretată într-o manieră mitologică arhetipală, oferind o cale către accesul la inconștientul colectiv. În contrast, psihologia personală a autorului nu reflectă în mod necesar realitatea operei sau psihologia autorului în sine.[6]

Darie este personajul care traversează o serie de evenimente, începând de la răscoalele țărănești din 1907 și până la perioada Primului Război Mondial, ilustrând o imagine complexă a societății românești, a istoriei naționale și a istoriei personale a autorului său, Zaharia Stancu. Cu toate acestea, Darie nu este doar o figură într-un volum de memorii; el reprezintă personajul principal al unei serii de romane care îl definește în mod unic față de toate influențele, exhibând o psihologie dual. Această analiză urmărește să identifice impactul personajului asupra cititorului prin mesajele transmise.

[5] Dumitru Micu, Nicolae Manolescu, Literatura română de azi, Editura Tineretului, București, 1965, p. 179
[6] Cf. Norbert Groeben, op. cit., p. 145

Pe parcursul întregului roman "*Desculț*", personajul Darie explorează numeroase pasaje în care reflectează asupra naturii umane, asupra motivelor care stau la baza acțiunilor oamenilor, a importanței acestor acțiuni și a gândurilor sale profunde. El manifestă o conștientizare profundă a realităților din jurul său, investigându-le cu atenție și având o înțelepciune populară și folclorică asupra evenimentelor istorice semnificative la care a fost martor. Darie contemplă peisajele, relațiile umane și culturile prin care trece, gestionându-și emoțiile și orientându-se rapid în situații diverse. El dezvoltă empatie pentru cei aflați în nevoie și pentru cei care manifestă sinceritate și puritate, contribuind astfel la reabilitarea socială și demonstrând capacitatea sa de a naviga cu succes prin provocările ce i se ivesc în cale pentru a-și atinge obiectivele personale neclintite. Călătoriile sale și înțelegerea profundă a sensurilor vieții îi consolidează cunoașterea și valorile sale existențiale. Această evoluție a personajului în cadrul romanului este ceea ce conferă lui Darie o prezență caracterizată de inteligență emoțională.

Inteligența emoțională se constituie dintr-o combinație de conștientizare de sine, gestionare a emoțiilor, empatie și abilități sociale. Empatia se poate manifesta în trei forme distincte: empatie cognitivă, prin care individul înțelege perspectiva celuilalt fără a resimți aceleași emoții; empatie emoțională, în care individul simte emoțiile celuilalt și se conectează afectiv cu acesta, însă fără a simți compasiune; și interes empatic, care implică atât înțelegerea și resimțirea emoțiilor celuilalt, cât și compasiunea și dorința de a oferi ajutor.

Autocontrolul este o abilitate esențială pentru cei care posedă inteligență socială, reprezentând capacitatea de a-și guverna propriile acțiuni și emoții. Dezvoltarea autocontrolului include conștiința de sine și stăpânirea de sine, competențe ce se formează prin încrederea în sine, calmul în situații stresante și o atitudine pozitivă, care sunt indicatorii fundamentali ai autocontrolului.

Inteligența socială se dezvoltă prin competența de a relaționa eficient cu alte persoane și este condiționată de motivația individului, de puterea sa interioară, aplicată fie în scopuri personale, fie în scopuri mai înalte. Aceasta include dorința de prestigiu sau de acumulare de capital. Pentru a fi motivat, este esențial să ai un sentiment al utilității și o viziune clară a finalității muncii tale.[7]

Atunci când intră în conflict cu alți băieți din sat, Darie este capabil să își conștientizeze limitările, să-și controleze emoțiile, să își calculeze avantajele în mod obiectiv și acționează calculat, în deplin autocontrol: Sunt înalt și subțire. Am obrazul gălbejit și părul blond. Obrazul mi e plin de pete. Dacă mă iau la trântă cu băieții cei mai mulți dintre ei mă pun jos. Am totuși pumnul destul de tare. Intru în ceartă cu unul, mă păzesc să nu fiu lovit. Lovesc eu întâi și pumnul meu e destul de greu. (Zaharia Stancu, *Desculț*, p. 268)

Aflând despre problema de nerezolvat la picior personajul își acceptă problema, găsește un scop nou în citit și are o viziune a finalității învățării sale prin obținerea unui drum mai bun în viață decât i-ar fi oferit munca sa fizică. „La sate, schilozii n-au nici un preț. Am înțeles curând de tot asta. (...) În cărți încep să găsesc bucurii noi. Și dintr-o dată, mâhnirea îmi piere. Pot să-mi spună cum or vrea, pot să și bată joc de mine cât or vrea. Îmi dau seama acum că știu lucruri pe care ei sunt departe de a le cunoaște, că înaintea mea s-a deschis un drum mai lung decât al lor, o altă viață." (Zaharia Stancu, *Desculț,* p. 274)

Caracteristicile menționate anterior pot fi observate cu ușurință în cazul personajului Darie, deoarece acesta este construit pe modelul unui personaj subiectiv, non-aristotelic, autoanalitic.. Personajul non-aristotelic[8] reprezintă o construcție literară complexă, fundamentată pe ideea de contradicție. Acest tip de personaj se distinge prin faptul că actele, ideile sau afectele sale nu se subordonează unui principiu unitar care să asigure existența unui

[7] Daniel Goleman, Inteligența emoțională, Editura Curtea Veche, București, 2018, pp. 16 - 21
[8] Cf. Marian Popa, Homo fictus, p. 13

caracter coerent în sensul clasic. Această lipsă de coerență unitară este ceea ce definește și diferențiază personajul non-aristotelic de cel tradițional.

Contradicțiile pot fi de două tipuri: interne și externe. Contradicțiile interne apar atunci când structurile profunde ale individului, conștientizate sau nu, intră în conflict. Un astfel de episod este acela în care, odată ajuns să muncească la tăbăcărie, meşterul tăbăcar le-a cerut celorlalţi băieţi să îl bată. El s-a simţit nedreptăţit, fiind nevoit să îndure loviturile nemiloase ale tuturor băieţilor, ştiind că nu a greşit cu nimic. De aceea, încearcă să îşi explice de ce a fost bătut. Apare conflictul interior între a se împăca cu ideea că aşa este practica lor şi a o refuza, ştiindu-se nevinovat.

Aceste conflicte interne reflectă o discontinuitate a trăirilor interioare și sunt vizibile prin exteriorizarea reacțiilor individului la mediul înconjurător.

Contradicțiile externe, pe de altă parte, sunt autonome față de individ și se manifestă atunci când acesta devine un obiect antrenat de un mecanism de legi sau rațiuni inexplicabile din exterior. Această discontinuitate exterioară față de trăirea interioară accentuează complexitatea personajului, transformându-l într-un subiect pasiv în fața unor forțe externe care îi determină existența.

Personajele contradictorii, indiferent de natura internă sau externă a contradicțiilor, devin vizibile prin procesul de exteriorizare. Contradicția presupune o interacțiune dinamică între individ și mediu, făcând astfel ca aspectele interne ale personajului să fie percepute prin manifestările sale externe.

Contradicțiile pot fi succesive sau simultane. Contradicțiile succesive sunt cele în care, în exterior, se observă o contradicție față de un alt individ, în timp ce, în interior, același individ oscilează între alternative contradictorii, renunțând la ipoteza precedentă și adoptând alta.

În raport de simultaneitate, contradicțiile se manifestă atunci când, în exterior, individul își asumă simultan situații contradictorii: alege și refuză alegerea, acționează și refuză scopul acțiunii, respinge efectul corespunzător cauzei etc. În interior, simultaneitatea contradicțiilor poate implica disimularea unei atitudini și a unui comportament care, deși utile într-o anumită circumstanță, sunt opuse naturii sale autentice.

Disimulările, în acest context, apar ca răspuns la deciziile pe care contextul social le impune parțial și repetat asupra individului, forțându-l să aleagă varianta care îi facilitează integrarea socială. Această strategie de adaptare relevă complexitatea identitară și psihologică a personajului non-aristotelic. Personajul non-aristotelic se manifestă printr-o varietate de fațete, fiecare reprezentând o expresie a contradicțiilor și discontinuităților sale interne și externe: pseudonimul, dedublarea, alienarea, relativizarea, pulverizarea identității, pulverizarea personajului, grupul ca personaj, personajul masă, mecanismul ca personaj, homoviator, suprapersonajul, personajul absent, personajul serial, eroul, autorul devenit propriul său personaj, portretul.

Personajul auto-analitic este cel care își examinează constant propriile gânduri și sentimente, fiind conștient de fiecare parte a corpului său și de fiecare vis creat de mintea sa. El analizează continuu tot ceea ce îl înconjoară, utilizând toate simțurile sale într-un mod neîntrerupt. Acest personaj își folosește puterea creatoare atât în starea de veghe, cât și în starea de somn, pentru a găsi soluții la problemele sale, pentru a-și crea motivații și pentru a genera condiții favorabile dezvoltării sale. Deține un autocontrol deplin și este capabil să comunice permanent tot ceea ce cunoaște despre sine printr-un dialog interior, în care își vorbește uneori cu asprime, alteori cu blândețe, dar întotdeauna cu exactitate.

Un personaj care înfruntă numeroase dificultăți de-a lungul vieții, învățând din fiecare experiență să se ridice, să își îmbunătățească autocontrolul, să își dezvolte empatia atunci când este justificat, să își conștientizeze situația și limitările și să extragă maximul de

beneficii din acestea, maximizându-și astfel șansele de succes, poate avea un impact semnificativ asupra cititorului.

În relațiile cu ceilalți, personajul auto-analitic este întotdeauna precaut, reflectând în mintea sa gândurile, vorbele și reacțiile celor din jur. El anticipează următoarea mișcare a fiecărei persoane și știe ce gândesc ceilalți despre el, reacționând în consecință pentru a se proteja de pericole. Folosește intuiția și nu își dezvăluie gândurile și sentimentele celorlalți. Este empatic, reușind să se proiecteze pe sine pentru a înțelege starea altora, dar manifestă foarte rar simpatie, simțind milă și dorința de a ajuta doar pe cei inocenți sau nevinovați care merită mila sa și pot fi salvați.

Construcția unui personaj complet stăpân pe sine, caracterizat de o conștiință de sine permanent dezvoltată, de simțăminte sigure, de puterea de a empatiza și de a anticipa reacțiile stârnite de fiecare vorbă sau faptă intenționată asupra celuilalt, implică existența unui personaj atât de familiar autorului încât acesta poate percepe adâncimile psihicului, conștiinței și trăirilor sale. Prin intermediul unui astfel de personaj, autorul redă o lume vie a unei intuiții folclorice primordiale, care scapă oricăror tehnici de construcție, provenind nu dintr-o manieră predefinită de a crea un personaj, ci dintr-o confesiune autentică.

Acest tip de personaj este un comunicator excelent, dar comunică mai mult prin acțiunile sale bine țintite, asigurându-se că mesajele sale sunt clare și că nu își lasă niciodată garda jos. El interpretează tot ceea ce vede în jurul său în baza experienței sale și are o dorință nestăvilită de cunoaștere, considerând orice obstacol mai degrabă o oportunitate de a învăța decât o problemă de rezolvat. Personajul din această tipologie demonstrează capacitatea de a cunoaște gândurile, vorbele și reacțiile celorlalți, iar acolo unde nu are suficiente informații, pune întrebările potrivite pentru a completa cunoștințele necesare înțelegerii complete. Acțiunile sale sunt întotdeauna bine gândite și strategice.

Personajul analitic, denumit și personaj monologic[9], este caracterizat printr-o configurație sufletească clar definită și determinată în mod complet de către autor. Trăsăturile sale sunt suficient de precise și nu necesită prezența unui personaj complementar, oglindă, pentru a-și completa conștiința de sine, el fiind autosuficient.

Darie reprezintă tipologia umană caracterizată printr-o inteligență socială și emoțională desăvârșită, manifestând un autocontrol aproape suprauman în fața oricărei amenințări. Acesta posedă o conștiință de sine profundă, care îi permite să își recunoască constant slăbiciunile și să caute avantaje în viață. Totodată, el este motivat pe termen lung de o sete de cunoaștere extraordinară.

3. Impactul operei asupra cititorului prin variabila „lector”

Receptarea literaturii nu se limitează la procese perceptive, ci include și procese proiective care explică interpretările subiective ale cititorilor. De asemenea, există o diferență de percepție între citirea cu voce tare și citirea interioară a textului, aceasta indicând implicarea unor mecanisme de gândire distincte. O operă literară nu reflectă doar intenția autorului, ci reprezintă o combinație între intenția acestuia și interpretarea cititorului, influențată de propriile mecanisme de proiecție bazate pe experiențele personale ale cititorului.[10]

În acest context, Umberto Eco introduce conceptul de „cititor empiric,” făcând referire la faptul că acest tip de cititor se identifică într-o măsură atât de profundă cu narațiunea textului, încât își proiectează propria viață asupra a ceea ce citește. Aceasta implică faptul că interpretarea sa va fi mediată prin prisma experiențelor personale, mai

[9] Vasile Popovici, Lumea personajului, Ed. Echinocțiu, Cluj - Napoca, 1997, p 210
[10] Norbert Groeben, Psihologia literaturii, Editura Univers, Bucure;ti, 1978, pp. 115 - 116

degrabă decât conform intenției autorului sau construcției psihologice a personajului. Astfel, impactul psihologic al textului este influențat de proiecția subiectivă a cititorului.[11]

Concluzii

Studiile literare și psihologice explorează impactul operei literare asupra cititorului, un subiect complex influențat de multiple variabile, printre care figura autorului este centrală. Opera literară nu este doar un produs creativ autonom, ci și o reflectare a proceselor psihice și a experiențelor de viață ale autorului şi ale cititorului, ambii proiectând asupra personajelor şi asupra naraţiunii propriile tipare de gândire. Aceste influențe se manifestă pe mai multe dimensiuni, de la contagiunea psihologică a operei prin personalitatea și traumele autorului, până la integrarea biografiei acestuia în structura narativă a textului şi la decodificarea operei în funcţie de propriile trăiri şi experienţe pe care opera le evocă în mintea cititorului.

Personalitatea autorului, modelată de procese psihice, traume și experiențe de viață, contribuie la formarea unei viziuni unice asupra vieții, integrată într-un proces psihic complex ce servește drept fundament pentru creația literară. Astfel, variabilele psihice și psihologice ale autorului se reflectă în opera sa prin intermediul unui autor abstract, a cărui voce se manifestă sub forma naratorului. Acest narator poate fi un personaj distinct sau omniscient, capabil să creeze o lume care reflectă percepțiile autorului asupra realității. Orice factor care influențează mintea autorului contribuie la formarea unei amprente psihice inconștiente, manifestată în narațiunea literară printr-un narativ personal.

Impactul psihologic al operei literare se concretizează prin această amprentă psihică, influențând dezvoltarea psihologică a personajelor literare. Aceste personaje reflectă indirect procesele psihice ale autorului, devenind oglinzi ale lumii interioare a acestuia. Prin narator și personaje, autorul reușește să transmită cititorului o reflecție a propriei sale lumi interioare.

Conexiunea dintre autor, narator și cititor subliniază importanța introspecției și reflecției în procesul de creație literară. Autorul nu este doar un simplu povestitor al experienţelor trăite, văzute sau auzite, ci un creator complex al unei lumi narative în care fiecare detaliu este impregnat cu semnificații psihologice. Complexitatea și diversitatea impactului psihologic al operei literare evidențiază rolul crucial al literaturii în explorarea și înțelegerea psihicului uman. Prin intermediul acestui proces, autorul și cititorul devin parteneri într-o călătorie comună de descoperire și reflecție, contribuind la înțelegerea profundă a naturii umane și a lumii înconjurătoare.

BIBLIOGRAPHY

Eco Umberto, *Şase plimbări prin pădurea narativă*
Gavrilovici Ov., *Identitatea narativă*, în cartea *Psihologie socială clinică*
Goleman D., *Inteligenţa emoţională*
Groeben N., *Psihologia literaturii*
Micu D., Manolescu N., *Literatura română de azi*
Popa M. , *Homo fictus*
Popovici V., *Lumea personajului*
Stancu Z., *Confesiunile lui Darie*
Stancu Z., *Desculţ*
https://adevarul.ro/blogurile-adevarul/supararile-lui-zaharia-stancu-1858569.html

[11] Umberto Eco, Şase plimbări prin pădurea narativă, Editura Pontica, Bucureşti, 2006, pp. 15 - 17

OBJECTOLOGY ELEMENTS IN ZAHARIA STANCU'S NOVEL "DESCULŢ"

Loredana Oana Biţu (Diaconu)
PhD Student, University of Piteşti

Abstract: The section entitled "Elements of Literary Objectology" forms the theoretical basis of the research, focusing on key aspects such as the concept of objectology, the taxonomy of objects in prose, the relationship between objects and thought, and the perspective in which objects serve as the core of literature. This framework equips scholars with the necessary tools to comprehend and analyze how authors project their subjective visions onto objects, thereby creating an autonomous literary reality. The study posits that objectology is a method through which authors transform real-world elements into an autonomous, imaginary universe. Objects are depicted as words or phraseological constructions rich in information, emotions, and beliefs, which shape the literary text's significance. The text's authenticity is rooted in the complex interplay between the writer and the objects they engage with, underscoring that prose is not merely a reflection of external imagery or imagination but a composite of literary objects with distinct, predetermined roles.

Keywords: objectology, prose, abstract objects, subjective objects, common objects.

I. ELEMENTE DE OBIECTOLOGIE LITERAR

1. Conceptul de obiectologie

Obiectologia este o disciplină academică ce investighează conexiunea dintre autor și obiectele din mediul său, analizând modul în care individul își proiectează subiectivitatea asupra acestor obiecte.

Gândurile sau cuvintele poetului se dezvoltă într-o sferă efemeră, însă obiectele, cu semnificația lor intrinsecă constantă, conferă permanență acestor idei. Ele devin vechi depozite ale semnificației, oferind un cadru stabil și durabil pentru gândurile efemere ale creatorului.

Conform analizei lui Lalande (cf. A. Kibédi Varga, 1967, p. 561), obiectul în contextul literaturii nu reprezintă simpla metamorfozare a unui element real într-o imagine estetică prin intermediul figurilor de stil, ci este o entitate preluată din lumea exterioară, dar caracterizată de stabilitate și consistență semantică proprie.

În contextul creației artistice, obiectul este un cuvânt sau o construcţie frazeologică reprezentând fundamentul esențial al imaginii, furnizându-i acesteia substanța și adâncimea necesare.

Imaginația, pe de altă parte, acționează ca un agent transformator, transmutând obiectul într-o reprezentare imaginară. Această imagine dobândește centralitate în domeniul poeziei, devenind nucleul din jurul căruia se construiesc și se dezvoltă conținuturile literare. Absența unei norme literare ideale conduce la variabilitate în evaluarea importanței imaginarului în creația beletristică. Limitarea semnificației imaginilor poetice provine din divergențele dintre tradiția literară clasică și cea modernă. Astfel, imaginea, care constituie un element fundamental în construcția textului literar, este adesea neglijată în contextul acestei disocieri dintre tradițiile literare.

Relația consolidată între scriitor și obiectele cu care interacționează constituie fundamentul autenticității operei, depășind astfel necesitatea ancorării într-un context istoric specific și bine delimitat din punct de vedere temporal. Această legătură profundă și personală între creator și obiecte contribuie la autenticitatea și relevanța textuală, subliniind

astfel importanța experienței individuale și a relației subiective dintre prozator și lumea sa materială.

Iniţial s-a crezut că literatura este materializarea imaginii estetice, dar, pentru că ea poate transmite cunoaştere şi poate revela sau ascunde adevărul, a fost asociată cu gândirea filosofică în sine.

Aceasta a fost asociată, ulterior, cu imaginea ca produs al imaginaţiei considerându-se că imaginaţia este cea care transformă obiectele în imagini, care sunt centrul scriiturii. Totuşi, limitarea importanţei imaginii vine din faptul că literatura clasică îşi mută focalizarea de pe imagine pe formă, iar cea modernă pe afectivitate şi emoţie, imaginea care construieşte imaginarul textual fiind trecută pe locul al doilea.

Obiectul.Semnificaţie şi origini. Conceptul de obiect în literatură a fost creat în urma unei analize comparative. Literatura a fost comparată cu filosofia şi cu artele vizuale. S-a constatat că literatura, în general şi poezia, în mod particular, au desideratul adevărului şi al cunoaşterii în comun cu filosofia, au simţul estetic, transmiterea emoţiilor şi comunicarea prin crearea de imagini comune cu artele.

Obiectul literar este vehiculul învestit de poet cu funcţiile de trnsmitere a emoţiilor, de transpunere în imagini abstracte şi de transmitere de cunoaştere si adevăr. Acest vehicul creează conexiuni între experienţele individuale ale autorului şi ale cititorilor, aparţinând lumii concrete, şi eul liric sau naratorul aparţinând lumii ficţionale. Lalande consideră că obiectul este un element din lumea exterioară, cu caracter fix şi stabil, având propria semnificaţie. (v. A. Kibédi Varga, 1967, p. 561)

Literatura are la bază relaţia dintre scriitor şi obiectele cu care acesta intră în relaţie. Acesta transferă subiectivitatea lui asupra unui obiect.

Prin intermediul artei, scriitorul schimbă relaţia utilitară faţă de obiecte cu o reprezentare autentică a acestora bazată pe emoţii estetice. Obiectele pot fi legate de gânduri sau sentimente sau pot fi abstracte. Pentru a oferi obiectelor contururi realiste şi pentru a le plasa în plan concret, legăturile dintre obiecte sunt bine gândite. De exemplu, toponimele reprezintă obiecte literare care pot fi asociate cu o mare diversitate de imagini, fiind interpretate diferit, fără limite constrângătoare. Proust şi Sartre consideră că toponimele evocă imagini şi senzaţii fără a fi explicate.

2. Taxonomia obiectului în proză

După funcţiile pe care le îndeplinesc în cadrul textului literar, obiectele pot fi:

a. Obiectul subiectiv are ca funcţie de bază transmiterea emoţiilor, a gândurilor şi a credinţelor autorului, iar componenta cognitivă este plasată pe locul secund fiind subiectivizată prin sondarea eului interior.

b. Obiectul abstract are ca funcţie de bază cunoaşterea de tip abstract şi revelarea adevărurilor generale, pot sluji la plasarea imaginarului poetic în plan concret prin referinţe toponimice, istorice sau ştiinţifice.

c. Obiectul simplu are ca funcţie principală crearea unor imagini vizuale care fac legătura, în interiorul imaginarului poetic, între obiectele abstracte şi/sau obiectele subiective.

Obiectele îşi pierd individualitatea când se contopesc cu imaginile altor obiecte pentru a oferi o imagine de ansamblu, unitatea poemului datorându-se legăturilor dintre obiecte.

3. Relaţia obiectului cu gândirea.

Această relaţie se stabileşte observând conexiunile dintre obiecte şi modul în care a fost gândită dispunerea lor în cadrul textului prin raportare la funcţiile lor de bază.

3.1. Independenţa obiectelor faţă de gândirea implicită se regăseşte în conexiunile dintre obiecte abstracte. Textul se construieşte în jurul unui obiect centru, liber să exprime idei. Obiectul abstract are la bază un adevăr recunoscut sau o noţiune cognitivă concretă care,

în relaţie cu alte obiecte abstracte sau simple, crează un gând care construieşte ideea poetică sau intriga narativă. In funcţie de amploarea textului, unul sau mai multe obiecte creează gândirea din spatele produsului literar final.

3.2. Coordonarea gândirii cu obiectele care o conturează se regăseşte în conexiunile dintre un obiect abstract şi un obiect subiectiv sau simplu la nivelul textelor în care domină obiectele care construiesc un univers de gândire împreună, nu sub forma unui gând, ci a unei imagini concrete.

3.3. Subordonarea obiectelor gândirii transformate în imagini se regăseşte în conexiunile dintre obiecte subiective întrucât textul se construieşte în jurul unui gând care subordonează obiectele.

4. Obiectul- centrul textului.

Obiectul este conştiinţa intrinsecă influenţată obiectiv de cunoaştere şi adevărurile revelate sau subiectiv de gândurile şi de viziunea despre lume şi despre viaţă a autorului raportată la propria experienţă.

Obiectul este construit pe baza unei resurse cognitive. Pentru a rămâne obiectiv şi a deveni sursă de explorare a cunoaşterii ştiinţifice este corelat cu alt obiect abstract şi se creează un lanţ de gândire. Acesta reprezintă ideea textului, transfigurată artistic, dar care rămâne şi sursă de cunoaştere. Pentru a produce emoţii şi a transmite gândurile şi trăirile scriitorului, acesta proiectează un lanţ de obiecte subiective ordonate astfel încât să transmită credinţe, gânduri şi emoţii, fără a se mai concentra pe cunoaştere. Pentru a reproduce artistic, prin cuvânt, o realitate exterioară observată de către scriitor, acesta creează lanţuri de obiecte simple, capabile să creeze un imaginar artistic complex, dar lipsit şi de componenta cognitivă, şi de cea afectivă.

Prin raportare la tipul predominant de obiect ales de către un autor, textul valorizează fie mimesisul, fie afectivitatea, fie cunoaşterea intrinsecă sau extrinsecă. Pornind de la aceste trei tipologii, în timp, s-au creat cele trei tendinţe majore ale literaturii: beletristica preromantică şi cea realistă concentrate pe redarea realităţii, beletristica romantică bazată pe trăire şi afecte şi beletristica modernistă şi postmodernistă bazată pe cunoaşterea abstractă, pe sondarea propriei individualităţi sau pe explorarea cognitivă a limitelor umanităţii în raport cu Eternitatea.

II. OBIECTOLOGIA ÎN PROZA STĂNCIANĂ

1. Obiectologia în proza stăncianã - Romanul Desculţ

În proza stăncianã se regăsesc toate tipurile de obiecte astfel structurate: fiecare titlu de capitol este un obiect abstract întrucât oferă informații despre principalul eveniment relatat în cuprinsul respectivului capitol, obiectele simple se regăsesc la nivelul descrierilor de locuri, de persoane sau de situații, care creează imaginarul narativ, iar obiectele subiective, care sunt preponderente în proza lui Zaharia Stancu, sunt acelea care păstrează sentimentele, atitudinile, credințele și cunoștințele pe care vrea să le transmită naratorul referindu-se la anumite personaje sau aspecte din viața personajelor din roman. Romanul *Desculț* păstrează această structurare a obiectelor în proză după cum se va observa din următoarea analiză a textului.

1.1. Obiectele abstracte în proză

Obiectele abstracte din romanul *Desculț* de Zaharia Stancu au un rol semnificativ în structurarea romanului întrucât marchează cele mai importante evenimente istorice sau sociale din viața țăranului român analizate din perspectiva naratorului subiectiv Darie.

Obiectele abstracte identificate în roman sunt următoarele: *Neamuri, Miez de iarnă, Mărunte, Bărci de salvare, Brazdă îngustă și adâncă, Iarbă, Urși, Ulcelele, Aleluia, Moț,*

Dude de toamnă, Pisica, Sfinți fără ochi, O fărâmă de pâine, Leacuri, Pelin, Bâlciul, Mai departe, Florile pământului.

Obiectul abstract *neamuri* denumește legătura de rudenie dintre personajul narator și alte personaje, care apar pe parcursul romanului, dar și conexiunea dintre Darie și strămoșii săi, despre care află din poveștile mătușii Uțupăr. Astfel, capitolul *Neamuri* oferă informații despre principalele fire narative din roman şi despre personaje-cheie din istoriile relatate de către Darie.

Obiectul abstract *Miez de iarnă* se referă la modul în care oamenii de la sat trăiesc în acest anotimp. Capitolul care poartă această denumire prezintă viața sătenilor români pe timp de iarnă și oferă informații despre premisele care vor determina revolte sociale .

Obiectul abstract *Mărunte* se referă la evenimente comune în viața comunității țărănești, semnificative pentru înțelegerea modului de a vieți al oamenilor din acea perioadă, dar fără a se remarca în contextul revoltelor sociale sau ale evenimentelor istorice semnificative.

Obiectul abstract *Bărci de salvare* denumește instrumentele construite de oameni, din lemne și cuie găsite prin curți, cu ajutorul cărora au fost salvate de la înec numeroase persoane, din rândul țăranilor, ale căror curți și case au fost inundate sau chiar distruse complet de apă.

Obiectul abstract *Brazdă îngustă și adâncă* denumește îndemnul primit de către țăranii plugari de la slugile boierești şi, totodată, ceea ce se aștepta de la muncă țăranilor. Acest îndemn oferă informațiile legate de starea optimă a unei arături și este folosit ca urare de adio de către țăranul care a ucis slujbașul boieresc,care obișnuia să dea această comandă, în timpul revoltelor.

Obiectul abstract *Iarbă* denumește verdeața care a răsărit în primăvară peste morminte, pe suprafața satului, acoperită de culturile oamenilor care au înverzit sau de sângele răzvrătiților care au fost pedepsiți. Semnificația acestui substantiv este de natură metaforică și arată că natura o ia întotdeauna de la capăt, renaște, în fiecare primăvară, timpul se scurge la fel pentru eternitate, indiferent de evenimentele istorice care îl preocupă pe om.

Obiectul abstract *Urşi* se referă la aceste animale dresate de către țiganii ursari să creeze spectacol jucând ca oamenii, prefăcându-se mireasă sau călcând ușor pe spatele celor cu dureri de coloană pentru a-i vindeca. Urșii întruchipează ideea de spectacol, dar reamintesc și de vechile obiceiuri ale țăranilor români.

Obiectul abstract *Ulcelele* care se referă la fetițe este un cuvânt preluat dintr un cântec de leagăn popular pe care o mamă îl cântă fetițelor ei nou născute pe câmp și oferă informații Despre cultura populară a țăranilor din Omida și despre situația copiilor născuți în aceste familii.

Obiectul abstract *Aleluia* are dublă semnificație Prezentând informații atât de natură religioasă legate de cuvântul de slavă adresat lui Dumnezeu în cadrul ceremoniilor de înmormântare și a altor ceremonii religioase cât și informații referitoare la bucuria românilor pentru intrarea în război înainte de a cunoaște implicațiile reale ale războiului.

Obiectul abstract *Moț* prezintă informațiile legate de o tradiție românească denumită tăierea moțului unui punct de parte bărbătească care împlinește vârsta de un an.

Obiectul abstract *Dude de toamnă* prezintă informațiile date de fructele pomului numit dud care se coc toamna și servesc drept principal mijloc de desfătare pentru copii dar și drept hrană pentru țăranii sau pentru soldații rămași fără hrană în acea perioadă a anului.

Obiectul abstract *Pisica* oferă informații despre un instrument de tortură neconvențional prin care jandarmul local îl determină pe inculpat să mărturisească nelegiuirile comise băgând o pisică în sânul acuzatului, cosând cu ață orice terminație a hainei acestuia prin care pisica ar putea ieși și lovind pisica cu un bici până ce aceasta mușcă

și zgârie cu ghearele pe inculpat umplându-l de sânge și de răni adânci, până ce acesta își recunoaște vina.

Obiectul abstract *Sfinți fără ochi* oferă informații despre o practică vrăjitorească menită să ucidă prin farmece un om care folosește ochii Sfinților scoși din picturile din biserică.

Obiectul abstract *O fărâmă de pâine* face referire la importanța acestui aliment care devine simbol al bogăției și al lăcomiei și indiferenței în satele sărace de români în care copiii își rugau colegii de clasă mai înstăriți să le ofere și lor măcar o fărâmă de pâine fiind refuzați de către aceștia.

Obiectul abstract *Leacuri* oferă informații despre denumirea unor practici populare la care țăranii români săraci apelează pentru a și vindeca copiii sau adulții din familie de diferite boli sau suferințe fie apelând la descântece și farmece fie la fierturi din plante sau alte substanțe care de cele mai multe ori rămâneau fără efect.

Obiectul abstract *Pelin* oferă informații despre o plantă folosită de către călușari pentru a stârni miros plăcut dar și cu implicații magice în jocul călușului.

Obiectul abstract *Bâlciul* prezintă informații legate de principala modalitate de distracție, care constă în organizarea unui spațiu în care vânzătorii ambulanți comercializează diferite mărfuri, haine, alimente sau servicii precum învârtitul în Carusel sau Roată ori alt tip de mijloace de distracție.

Obiectul abstract *Mai departe* prezintă informațiile legate de depărtarea pe care un adolescent țăran român o poate parcurge pe jos în căutarea unui loc de muncă pentru a-și câștiga existența.

Obiectul abstract *Florile pământului* este o metaforă care se referă la oamenii care trăiesc pe pământ citită de către personajul narator într o carte de filosofie asupra căreia acesta reflectează îndelung analizând situația concretă a oamenilor contemporani lui.

În mod concret, obiectele abstracte citate mai sus oferă informații despre tradițiile, obiceiurile, cultura și interacțiunea socială a românilor săraci din perioada contemporană naratorului-personaj, Darie.

1.2. Obiectele simple în proză

Obiectele simple creează atmosfera romanului și oferă context obiectelor subiective, care predomină romanul sub aspect stilistic. Zaharia Stancu apelează la obiectele simple în special pentru a arăta schimbările naturii, trecerea de la un anotimp la altul, care influențează viața oamenilor de la sat, dar și pentru schimbările de ordin pragmatic, care intervin în viața țăranilor români în trecerea de la o generație la alta.

Prin urmare, obiectele simple sunt cele care creează imaginea comunităților românești înainte și după fiecare element care modifică modul în care aceștia își duc existența temporar sau permanent.

După noțiunile pe care le vizează obiectele simple se clasifică în:

a. obiecte simple care arată culoarea locală

b.obiecte simple care arată grupurile sociale din roman

c.obiecte simple care fixează cadrul istoric

d.obiecte simple care descriu starea vremii și a naturii

e.obiecte simple care descriu obiceiurile și riturile țăranilor români

f.obiecte simple care descriu educația

a. Obiectele simple care arată culoarea locală

Mijloace locale de deplasare: *boii, caii, telegari, clopoței, coame împletite în cozi, panglici, brișcă, bici, hățuri*

Podoabe locale pentru femei: *icușari, cercei alamă, biluțe de sticlă colorată*

Bucataria locala: *vatra, peşte, foc, ardei, cocoş fript, mămăligă de mei, lapte, brânză*

Mestesuguri si ocupatii locale: *plugari, ciobani, negustori, popi, meşteşugari, notari, episcop*

Institutii locale: *primărie, cârciumă, biserică*

Alcatuirea gospodariilor si a caselor taranesti locale: *arie: coşar, hambar, pătul, salcâmi, plop, duzi, corcoduşi, nuc, salcie, ulmi, frasin, stejari, zmeurişuri,casa: patul, rogojina, icoana, lumânare, busuioc, aghiazmă, beşica cu buricele, lacra, ţoale, şervete, ştergare, cămăşi, fote, cizme, postalii*

Alcatuirea orasului provincial:*târgul, prăvălii, dughene, gherete,droburi de sare, butoiul cu păcură, farmacia, alifie, inspector, ucenici, cojocari, argăseală, felinare, bere, postav, chimbrică, tăbăcărie, mahalale*

Vestimentația boierului: *tunică scurtă, postav englezesc, carouri mari, blană moale, cizme galbene, vână de bou, monoclu, cizme carâmbi de argint, nădragi de lână, vipuşcă roşie, brâu cu argint, căciulă cu pompă, pieptar cu flori, bumbi de argint, harapnic de plumb*.

b.Obiecte simple care arată grupurile sociale din roman

Denumirea gradelor de rudenie: *neamuri, mama, mătuşa, tata, bunica, fratele, surorile, bărbații, muierile, bunicul*

Categorii sociale de la sat: *desculți, rumâni, țărani, lăutari, boierul, ciocoi, chiaburi, jandarmi,popa, dascăl, vraci,fierar, țigănci, bulibașa*

Naționalități care conviețuiesc pe teritoriul local: *bulgarii, turcii, rumânii țiganii, nemții*

Categorii sociale asociate orașului: *cucoana, slugile, judecător, măcelari, cojocari, tăbăcari, jupân, târcovnicul, orășean, găligani, jandarmi, călușari*

Categorii sociale specifice războiului: *soldați, ordonanțe, ofițer*

c.Obiecte simple care fixează cadrul istoric

Invaziile turcești din trecut: *osmanli, muieri batjocorite, atacau turcii*

Ruperea podurilor și inundarea satului: *foamete, inundație, vuiet, apele*

Războiul cu bulgarii: *război, holeră știri îngropați*

Răscoalele țărănești: *foc, asupreşte, revoluție, sânge, au ucis, ciomegele, căpitanul de cavalerie, băiatul arendașului, escadronul de călărași, carabinele, latul sabiei, vătășeii, legat, parul, nemulțumirile, soldații, împuşcat, listele de răsculați, oasele zdrobite, neraşi, nemâncați, zdrențuiți, desculți, frig, biciul, mâinile legate, bâte, focuri*

Primul Război Mondial*: război cu turcii, război cu bulgarii, păzeau vagoane, manutanță, mobilizare, regimentul, tren, gară, cimitir, haiduci, paloşele, capete ciocoieşti, blesteme, şchiop, schilod, cimbere negre, batjocură, duhoare, țipete, goarna*

d.obiecte simple care descriu starea vremii și a naturii

În romanul *Desculț* scris de Zaharia Stancu cadrul natural și starea vremii sunt elementele care preced orice eveniment major fiind analizate și descrise cu atenție de către personajul narator. Se arată vremea specifică fiecărui anotimp și schimbările pe care natura le suferă în ritmul ei fără a se lăsa influențată de ceea ce pățesc oamenii pe pământ.

Observarea naturii constituie una dintre principalele preocupări ale lui Darie și aceasta creează atmosfera romanului și oralitatea stilului stăncian. Anotimpurile vară și toamnă sunt cele mai bogat reprezentate întrucât țăranii români puteau sta afară și analizau mersul naturii. Primăvara și iarna sunt mai puțin descrise întrucât oamenii erau obligați să se ascundă în case din cauza frigului, iarna fiind asociată cu gerul și zăpada, iar primăvara cu înverzirea naturii.

Cadrul natural atașat anotimpului primăvara: *copaci, vuiet, crengi, câmpul înviat, iarbă proaspătă, nouă, cerul limpede, noapte, înflorit, salcia, salcâmii, corcoduşii, câmpurile, berzele, rândunicile, lepădăm, cizmele, postalii, desculți, frigul în oase*

Cadrul natural atașat anotimpului vara: *duzii, mure, porumbel, luminiș, pădure, arbori, tufișuri, gușteri, șopârle, șoareci de câmp, cerul, copacul nopții, fructe coapte, luna, stelele: Calea Robilor, Cloșca, Hora, Carul Mare, Carul Mic, Leul, dealul, câmpul, iarba, boii, prepelița, ciocârlia, macii, miriștea, gârla: lintiță verde, broaștele, raci, șerpi, crapi, zvârlugi, plătici, buhai, mormoloci, viermișori, sălciile, somnul, vântul, scăldăm*

Cadrul natural atașat anotimpului toamna: *vântul, viile de pe deal, porumbul, ploaie, foșnesc arborii, dealul, câmpul, râpele roșii ale dealurilor, șopârlă rece, șerpii lungi vărgați cu burtă cenușie, ceață, cerul*

Cadrul natural atașat anotimpului iarna: *ninge, vrăbii, vântul, cerul vânăt posomorât*

Cadrul natural surprins la Curtea boierului Arizan: *floarea soarelui, ulei, arbori, pădurile, lumină, apa rece*

Cadrul natural regăsit în oraș: toamna: *ploi, mahalale mohorâte, lumină cenușie, băltoace, frigul*

Recolta din grădinile bulgarilor din sat: *zarzavaturile, grădina, răzoare, usturoi, ceapă, varză, vinete, roșii, ridichii, brozbe, praz*

e.Obiecte simple care descriu obiceiurile și riturile țăranilor români

Ritualul de nuntă: *sarmale, berbec fript, țuică fiartă, cimpoiul, clarinetul, cobza, cămașa de borangic, mireasa, mireasa pe grapă* (semn de necinste), *socrul, nuntașii, negociat, dam, fete, băieți, joacă, hora, fluieraşul, ciup, pupă, strâng de mijloc, furat, stambă, rochie, cămăşile de nuntă, zestre, încălțăminte, strigături, neamurile, bradul miresei, rochia de mireasă, fântâna, lăutarii, vedre de aramă, lumânarea fântânii, pâine cu sare, zestrea, zurgălăii, bicele, pistoalele, nunească, țiganii cu urşii, tobele, clopoțeii, ursoaica Didina, darurile, vestitorii miresei, plocoanele*

Ritualul de înmormântare:*mortul, suflet, spălat, haine noi, săraci,ferchezuit, hanțele vechi, colăceii, praznic, pâine cu vin colivă*

f.Obiecte simple care descriu educația

Obiecte simple reflectând sistemul de învățământ: *dascălul, școală, abecedar, tăbliță, catedră, catalogul, călimara, condeiul dascălului, un glob, hărțile, cititul de cărți, citesc, setea de cunoaştere, liceu, adevărul, Ion Vodă cel Cumplit, Cuza, Mihai Viteazul, Constantin Brâncoveanu, cartea de citire, documente, la tablă, aritmetică, adun, împart, înmulțesc, liceul militar, învățători, visez*

1.3. Obiecte subiective în proză

Obiectele subiective sunt cele mai numeroase în romanul *Desculț* scris de Zaharia Stancu deoarece acestea evidențiază credințele oamenilor răspunsul afectiv al acestora la evenimentele contemporane în care sunt direct implicați gândurile subiective ale țăranilor români și îl implică emoțional pe cititor.

a.Obiecte subiective care arată asuprirea boierească și ura față de boierii asupritori

b. Obiecte subiective care arată revolta țăranilor români

c.Obiecte subiective care arată viața țăranului român

d.Obiecte subiective care arată impactul evenimentelor istorice - inundații boli și războaie - asupra țăranului român

a.Obiecte subiective care arată asuprirea boierească și ura față de boierii asupritori

Obiecte care arată luxul boierilor:*Moşia Belitori, pământ gras, boierul Milarezi, vița nouă, altoită, țări străine, jilțul moale, roțile gumate, jantelica boierului, ziduri de piatră, porți de stejar, conacul, şure de paie, hambare, oglinzi,haine nemțești, pălării noi, tocuri,*

rochii, papuci, pălărie,albicioasă, să valseze, castelul, grajdurile înalte, largi, vite, pompă de apă, cancelarie, bucătărie, conac, automobil, zaiafeturi

Obiecte care arată asuprirea țăranilor de către boieri : *stăpânirea, coarnele plugului, bășicile din palmă, răni, boii în jug, biciul, brazda moșiei, bir mare, zile de muncă, via boierului, muncă neplătită, jandarmii, legăm joardele, datorii, stropit piatră vânătă, săpatul viei, muncă forțată, poftă de struguri, talpă groasă, crăpată, visez struguri, botniță, pumnul mic, firav, sug snaga, sfidare*

Denumiri care arată ura țăranilor către boieri: *ciocoi, chiaburi, cioclovine, acrituri*

b. Obiecte subiective care arată revolta țăranilor români

Obiecte subiective arătând răscoala țăranilor: *brazdă îngustă și adâncă,fierul plugului, sângele gâlgâie, foc, răscoale, revoluție, dreptate, rumânii, bărbați, femei, copii, ciomegele, bulumacul, ivărele porților, flăcări, ars de viu, latră câini, urgie, a ucis, beznă, a ars conacul, ard hambarele, femeie - au tăvălit-o, au culcat-o pe rând*

Obiecte subiective arătând consecințele răscoalei pentru țărani: *soldații, bătut cu parul, omorât, au țipat, mușcau pământul, cumplite casne, schingiuirile, omorurile, spaima, știri, ard casele, gâlgâie sângele, listele de răsculați, mâinile legate, târăște, înjură, fețe vinete, umflate de lovituri, oasele țăndări, bărbile crescute, bat, păzesc, puști, baionete, răscoală, semne pe spinare, vână de bou, împușcați, moarte, gloanțe, plătești, mulțimea, bulgări, pietre, somnul de veci, plânge, povestește, nu uitați, spuneți, lacrimi, sânge, oasele zdrobite, bube, tălpile sparte, șalele rupte, oasele dor, cinbere negre, îngropați, picioarele sângeră, spinarea doare*

c.Obiecte subiective care arată viața țăranului român

Viața unui om văduv: *văduvă, recăsătorit, leagănă în poală, scutece spălate, plozii grei, om necăjit, cămașa neagră, îmbâcsită, sărac, muncitor*

Viața unui țăran român care muncește la jupân în oraș: *jupân, scatolce, mă zbat, pumni, picioare, ca o cârpă, odaia, paturi două scânduri, rogojini rupte, papură tocită, frigul, înghețI, duhnesc a argăseală*

Viața unui copil suferind: *nu ne mângâie, zacem, plin de răni, milog, șchiopârlea*

Viața unui țăran român împovărat de greutăți: *bir mare, luare la armată, muncă neplătită, foame, spinarea doare, picioarele sângeră, cămașă leoarca, răni care dor, banii perceptorului, dări la stat, innegrit obrajii, ochii în fundul capului, ascuțit umerii obrajilor, subțiat gâtul, atârnat nodul gâtului, foamete*

d.Obiecte subiective care arată impactul evenimentelor istorice - inundații boli și războaie - asupra țăranului român

Obiecte subiective despre țăranii români în timpul războaielor și revoltelor: *tremurau, bătut cu parul, omorât, țipat, mușcau pământul, javrele turbate, mâinile legate, biciul, cu oasele desfăcute, furtișaguri, boabe fierte, fețe galbene de nesomn, nerase, sânge, puroi, ciumă, împușcat ogarii, neputincioși, batjocură, rabd, tac, îndur*

Concluzii:

Obiectologia este o disciplină academică care investighează conexiunea dintre autor și obiectele din mediul său, analizând modul în care individul își proiectează subiectivitatea asupra acestor obiecte.

În timp ce gândurile sau cuvintele poetului există într-o sferă efemeră, obiectele, cu semnificația lor intrinsecă constantă, conferă permanență acestor idei. Ele devin vechi depozite ale semnificației, oferind un cadru stabil și durabil pentru gândurile efemere ale creatorului. Conform analizei lui Lalande (cf. A. Kibédi Varga, 1967, p. 561), obiectul în contextul poeziei nu reprezintă simpla metamorfozare a unui element real într-o imagine

poetică prin intermediul figurilor de stil, ci este o entitate preluată din lumea exterioară, dar caracterizată de stabilitate și consistență semantică proprie.

În contextul creației artistice, obiectul este un cuvânt sau o construcție frazeologică ce reprezintă fundamentul esențial al imaginii, furnizându-i acesteia substanța și adâncimea necesare. Imaginația acționează ca un agent transformator, transmutând obiectul într-o reprezentare imaginară. Acestă imagine dobândește centralitate în domeniul poeziei, devenind nucleul din jurul căruia se construiesc și se dezvoltă conținuturile poetice.

Relația consolidată între poet și obiectele cu care interacționează constituie fundamentul autenticității poeziei, depășind astfel necesitatea ancorării într-un context istoric specific și bine delimitat din punct de vedere temporal. Această legătură profundă și personală între creator și obiecte contribuie la autenticitatea și relevanța poetică, subliniind astfel importanța experienței individuale și a relației subiective dintre poet și lumea sa materială.

BIBLIOGRAPHY

A.KIBÉDI VARGA, „L'Objet en poesie", „Revista Cercului Lingvistic din New York, Studii Lingvistice", New York, 1967

https://www.viataromaneasca.eu/images/pdf/VR03_2017.pdf

https://upsc.md/wp-content/uploads/2021/11/Conferinta_internationala_Cercetarea_ist.pdf

Stancu Z., Desculţ, Editura de Stat pentru Literatură și Artă, București, 1948

PAUL ZARIFOPOL: CRITICAL RECEPTION. AN EXCEPTIONAL, STRANGE AND PREMATURE APPEARANCE

Anca Rusu
PhD Student, UMFST „G. E. Palade" of Târgu Mureș

Abstract: One of the most paradoxical spirits of his time, Paul Zarifopol has been intensely discussed by literary critics. Perceived as an exceptional, strange and premature apparition, his writings have both impressed and irritated. A complex personality of Romanian criticism and essayism, placed under the seal of multiple hypostases and perceived by literary criticism in terms of opposition, Paul Zarifopol not only represented the effervescent spirit of the time, devoted entirely to the pen, but he brought with him the whole example of a life lived out of the limelight, with trials and challenges, but which has risen by its intrinsic strength, by the model of courage and confidence it inspires. He dedicated his whole life to writing, he was both appreciated and criticized, but what has remained in his pages with the passage of time is precisely the verve and enthusiasm he made his creations with, making each letter vibrate according to its rhythm. The lifespan of his texts is prolonged by the passion with which he wrote, by his iconoclastic spirit sometimes pushed to extremes, by the erudition he conveyed in every sentence and by the authenticity of the ideas he projected in polemic games, stirring his opponents into real literary battles, concluded in frothy and tasty dialogues.

Keywords: Paul Zarifopol, literary criticism, controversial notoriety, ambivalent perception, injustice

Unul dintre cele mai paradoxale spirite ale epocii, Paul Zarifopol a fost intens discutat de critica vremii. Eseist de vocație și discipol al criticii junimiste, acesta a abordat o paletă largă de teme, pornind de la o cunoaștere profundă a subiectelor în cauză. Cuprinderea sa teoretică îi permitea să acceseze multiple domenii, iar inteligența sa fină îl propulsa în prima linie a celor mai bune analize de texte. Raționalismul lucid și ironia subtilă completau spiritul erudit și polemic, iar orgoliul de scriitor transforma eseurile sale în adevărate fișe temeperamentale, stârnind entuziasmul sau repulsia cititorului. Toate scrierile sale înglobau conceptul de autenticitate și erau marcate de amprenta personală pe care Zarifopol și-o punea în fiecare dintre ele. Tocmai de accea, scrisul său nu putea rămâne indiferent și nu putea lăsa indiferent cititorul, deopotrivă. Năștea în mintea acestuia fie încântare, fie iritare, fie aprobare, fie respingere, reacția fiind una numaidecât. Urmărind firul scrisului său, Șerban Cioculescu confirmă ipoteza și aduce în discuție impactul pe care scrierile eseistului l-a avut asupra celor care s-au încumetat să îi citească opera: „Era unul dintre acelea care nu putea lăsa pe nimeni indiferent: încânta sau irita, irita și încânta de fiecare dată prin caracterul lui personal, de o acuitate nemaiîntâlnită a inteligenței, unită cu o sinceritate totală"[1]. Nu doar caracterul îl ajuta, însă, să scoată de sub tipar producțiile literare strălucite, ci și însușirile sale de căpătâi, pe care bunul său prieten Caragiale le scoate în evidență și le elogiază în *Operele* sale. O primă însușire predilectă pe care o posedă este talentul, urmată de agerimea sa intelectuală și de priceperea pe care a arătat-o în mod consecvent în ceea ce privește terenul artei și cel al analizei. Trecând peste aceste însușiri care aparțin sferei de natură intelectuală, Caragiale se focusează asupra trăsăturilor spiritului, cele care se conturează și cultivă odată cu trecerea timpului „acele, și mai rare, calități ce nu se pot căpăta, ci se poseda, calități ale

[1] Șerban Cioculescu, *Itinerar critic*, Ed. Eminescu, București, 1973, p.296.

spiritului de elită și ale talentului: dragostea caldă de artă și entuziasmul de frumos, fără posibilă amăgire și pornirea lor”[2].

Paul Zarifopol a fost receptat în mod diferit de critica literară, adunând în jurul său atât prieteni, cât și adversari. O parte din critici se situau pe o poziție favorabilă lui, recunoscându-i meritele aduse istoriei literaturii, iar cealaltă parte se plasa în opoziție față de acesta, considerându-l insuficient informat asupra scrierilor sale, dar și insuficient aflat la curent cu noile tendințe moderniste. În ciuda spiritului său erudit și cultivat, ceea ce l-a dezavantajat în mod consecvent pe Zarifopol a fost îndelungul său trai în Germania și neluarea contactului cu literatura română. Preocupările sale s-au îndreptat, cu predilecție, spre literatura universală, focusându-se asupra textelor marilor scriitori. Și-a început activitatea publicistică în Germania și avea în plan să o continuie pentru o bună bucată de timp, însă destinul a avut alte planuri cu acesta. Izbucnirea războiului l-a adus în țară mai repede decât anticipase, iar singurul mod onorabil de a-și câștiga existența era acela de a scrie. A început timid, cu câteva traduceri ale unor articole publicate în diverse reviste germane, după care, la îndemnul lui G. Ibrăileanu, începe să trateze și subiecte aflate în strânsă conexiune cu literatura română. Nu s-a bucurat de o primire foarte călduroasă, însă, căci criticii îl acuzau de a fi prea în urmă cu literatura și prea puțin informat, mare parte din aceștia neluându-i în considerare ipotezele. Nu au ajutat nici micile erori pe care eseistul le-a comis cu privire la aprecierea anumitor scriitori ori romane. Însă, pe lângă toate aceste aspecte, venit dintr-o cultură total diferită față de cea românească, Zarifopol a făcut față cu brio provocărilor literaturii române. Aprecierile sale, deși rămase multe dintre ele fără ecou, se constituiau în adevărate exerciții de autenticitate, având la bază analize sinuoase și o documentație foarte minuțios realizată. Judecat, de multe ori, pe nedrept, eseistul nu s-a aplecat asupra criticilor și a făcut până la finalul vieții ceea ce a știut cel mai bine. A scris și publicat, a analizat și emis aprecieri, a apărat și susținut concepte critice, neașteptând să i se ofere vreo recunoaștere. Ba mai mult, avea oroare de acestea. Un eseist care, deși blamat de critica literară, a pledat pentru cauza culturii românești și s-a concentrat, pentru o bună perioadă de timp, asupra fenomenului cultural și literar. Un eseist care nu a fost primit cu brațele deschise, dar care a contiuat să scrie și să impresioneze prin talentul și inteligența sa.

Una dintre cele mai reușite caracterizări ale eseistului a fost întocmită de confidentul său, G. Ibrăileanu. Cunoscându-i spiritul disociativ și polemic, Ibrăileanu pornește de la distincția a trei personaje care se regăsesc înlăuntrul eseistului, evitându-se reciproc: ,,În d. Zarifopol s-au întâlnit trei personaje care de obicei se evită: un erudit, un gânditor și un artist. Eruditul stă în umbră și pune cu discreție o știință de prim ordin la îndemâna gânditorului, căruia artistul îi împrumută <<straiul de purpură și de aur>>”[3]. Făcând referire la structura sufletească a eseistului, M. Ralea identifică o serie de componente, precum ,,raționalism, criticism, sarcasm, gust pentru aspectul umoristic al vieții, individualism”[4], descriindu-l ca fiind ,,delicat și ascuțit peste măsură”[5], dar și ,,lucid și robust în pricepere”[6]. Publicând articole în ,,Cronica” lui Arghezi, Zarifopol a avut șansa de a interacționa cu poetul și de a-și arăta talentul în tainele scrisului. Deși era rezervat atunci când venea vorba de aprecieri, Arghezi nu a putut să nu admire rafinamentul intelectual și expresia autentică a eseistului, oferindu-l drept model al corectitudinii artistice, pe care ar trebui să îl urmeze orice scriitor care aderă la o poziție înaltă: ,,Paul Zarifopol nu are antecedente în literatură, și unicitatea lui,

[2] I. L. Caragiale, *Opere. Corespondență*, vol. VII, Ediție îngrijită de Șerban Cioculescu, Ed. Fundația Regală pentru Literatură și Artă, București, 1942, p.1.
[3] G. Ibrăileanu, *Răspuns domnului Zarifopol*, în rev. „Viața românească”, nr. 6, 1922, p.7.
[4] Mihai Ralea, *Paul Zarifopol,* în rev. „Viața românească”, nr. 8, 1934, p.45.
[5] *Ibidem.*
[6] *Ibidem.*

în orice fel de scriere literară ar fi orânduită, a consacrat expresia superlativă de individualitate și manifestare la care poate să ambiționeze corectitudinea artistică a unui literat”[7]. Pompiliu Constantinescu vine în sprijinul acestei caracterizări și adaugă rolul anticipativ pe care l-a avut Zarifopol, prin înfățișarea unui gen cultivat, în cadrul unei societăți în care cultura era saturată și era înlocuită, treptat, cu diletantismul și mofturile. Acesta nu pune accentul doar pe rolul benefic pe care l-a avut eseistul în dinamica societății, ci scoate în evidență și elementele sale caracteriale primordiale. Ceea ce este comun în caracterizările tuturor criticilor este tocmai spiritul său disociativ și iconoclast, ironia subtilă, inteligența ascuțită, înclinația către polemică și pamflet, reieșind imaginea unui scriitor bine înfipt în realitățiile vremii și puternic angajat în diminuarea tuturor inconvenientelor: ,,Spirit divers cultivat, intelectual lucid și temperament individualist, amator de paradox și artist expresiv, eminamente cu simț al contemporaneității, asociator și disociator ingenios, d. Zarifopol, practicând ironia până la grimasa inteligenței și pamfletul ideologic violent caricatural, înfățișează elogios un gen literar cultivat asiduu numai într-o societate saturată de cultură; prin funcția și prin situarea în timp a începuturilor sale, acest original moralist și eseist aproape ca un îndoit anticipator”[8].

Mihail Sebastian vede în Paul Zarifopol ,,una dintre cele mai frumoase, mai exacte și mai juste realizări ale spiritului critic însuși”[9], situându-se de partea acestuia în problema discutării conflictului cu tinerele generații. Nici E. Lovinescu nu îl vede mai prejos, receptându-l ca un intelectual de mare rafinament, cu o cultură vastă, cu un fin simț al observației, cu un stil riguros, un spirit independent ce a reușit publicarea unor numeroase studii valoroase[10]. T. Vianu îl are și el în atenție pe strălucitul eseist, considerând că una dintre cele mai importante trăsături ale sale și cea care îl pune în valoare este agerimea minții, remarcându-se prin mobilitatea sa intelectuală și resursele sale de cuprindere teoretică: ,,Printre scriitorii noștri de astăzi, d-l Paul Zarifopol este unul dintre cei mai ageri la minte, vreau să spun că această trăsătură stă în centrul însușirilor sale și că de aici îi determină întregul fel de a fi. Căci d-l Paul Zarifopol este nu numai un scriitor dintre cei mai inteligenți, dar și unul conștient de această calitate și cu drept cuvânt mândru”[11]. G. Călinescu este mai rezervat în privința acestuia, scoțând în evidență doar erudiția și ascuțimea intelectuală respectiv ,,cultura neasemuită a criticului”[12]. Modul în care Călinescu l-a receptat pe Zarifopol a pendulat de-a lungul timpului, având loc o schimbare de perspectivă asupra acestuia. Dacă inițial criticul era sceptic la adresa eseistului și nu avea cele mai bune cuvinte legate de opera lui, odată cu apariția celor trei ediții critice acesta a revenit asupra aprecierilor emise și l-a profilat pe eseist într-o lumină mult mai avantajoasă. Mai mult decât atât, la moartea lui Zarifopol, acesta a chiar îndemnat contemporanii să efectueze o cercetare mai atentă și riguroasă asupa operei sale, convins fiind de valoarea pe care o încorporează. Mircea Eliade îl percepea ca pe un scriitor ideal, care reușea să îmbine într-un dozaj perfect gustul, gândul și dialectica: ,,Paul Zarifopol, fără nicio exagerare, ajunsese un om perfect. Poate singurul cap perfect al generației sale. Gust sigur, gând clar, dialectică precisă”[13]. Al. Rosetti îi recunoaște calitatea de savant, iar Camil Petrescu scoate în evidență priceperea sa stilistică, introducându-l ca ,,stilistul rareori egalat la noi”[14].

---

[7] Tudor Arghezi, *Paul Zarifopol*, în ,,Adevărul literar și artistic”, 13 mai 1934, p.1.
[8] Pompiliu Constantinescu, *Scrieri*, vol. VI, Ed. Minerva, București, 1971, p.276.
[9] Mihail Sebastian, *Paul Zarifopol și ,,tinerele generații”*, în „Revista Fundațiilor Regale“, nr. 11, 1934, p.412.
[10] Constantin Trandafir, *Paul Zarifopol*, Ed. Minerva, București, 1981, p.10.
[11] Tudor Vianu, *Paul Zarifopol: ,,Din registrul ideilor gingașe”*, în ,,Gândirea”, nr. 9-11, p.277.
[12] G. Călinescu, *Paul Zarifopol*, în „Adevărul literar și artistic”, nr. 721, 1934, p.7.
[13] Mircea Eliade, *Când trebuie citit Paul Zarifopol*, în „Revista Fundațiilor Regale”, nr. 3, 1935, p.661.
[14] Camil Petrescu, *Opinii și atitudini*, E.P.L., București, 1962, p.238.

Șerban Cioculescu îl prețuiește în mod vizibil pe eseist, remarcându-l pentru inteligența și mobilitatea sa intelectuală, dar și pentru suflul nou pe care îl aduce într-o societate marcată de sentimentalism național și cultural, prin calitățile sale insolite pentru o astfel de perioadă: „În publicistica literară, d. Paul Zarifopol deține un loc de prestigiu, prin calități cu totul insolite. Inteligență disociativă, neafiliată, desăvârșit autonomă; pasiune intelectuală, pentru care ideile trec pe primul plan, iar autorii și cărțile devin pretexte de nesfârșit *distinguo*”[15]. Și Al. Philippide îi apreciază inteligența și pasiunea pe care o pune în scrierile sale, dar în mod special apreciază curiozitatea pe care acesta o arată față de faptele literare respectiv talentul de a trata ca un profesionist multiple aspecte de critică literară: „D-sa dezleagă cu finețe multe probleme de critică literară și artistică, de o sigură inteligență și de o pasionată curiozitate pentru tot ce este frumos”[16]. Mircea Florian vede în prezența lui Zarifopol printre contemporani o semnificație simbolică, întruchipând eseistul care a încercat în mod permanent să reactualizeze trecutul prin intermediul prezentului și să prelungească cele două axe spre viitorul apropiat, plasându-i scrierile pe aceeași treaptă cu mari nume ale literaturii: „se situează pe linia convergentă a unor spirite ca Eminescu, Carp, Maiorescu, Caragiale”[17]. Nu doar aceste nume ale criticii literare au apreciat activitatea de eseist a lui Paul Zarifopol, ci aceasta a fost pusă în discuție și de alte nume, precum Al. O. Teodoreanu, Felix Aderca, Ion Sîn Giorgiu, Ion Chinezu, N. Tatu, C. Panaitescu, Mircea Grigorescu, Ion Biberi, C. Gerota etc. Un lung șir, așadar, de critici care i-au adus confirmarea eseistului, însă tot nu este pe măsura valorii pe care acesta a adus-o publicisticii românești. Deși aprecierile au fost destul de consistente, nu toate au reușit să se răspândească și să formeze un curent de opinii, fapt care a determinat ca unele dintre acestea să rămână fără ecou. Eseistul a fost descoperit, într-o mai mare măsură, doar după moartea sa, atunci când au fost realizate cercetări mai ample asupra subiectului în cauză. Însă vălul de umbră ce cade în continuare asupra operei sale amenință din ce în ce mai tare, scoțând la iveală riscul de a fi redus la tăcere.

Precum se întâmplă cu orice scriitor, nu doar aprecierile pozitive își fac loc în propriul dosar critic, ci și contestările. Pe cât de îndrăgit a fost de unii critici, atât de contestat a fost de alții. Lucru firesc, de altfel, căci fiind un spirit diferit față de contemporanii săi, o acceptare umanimă ar fi fost pusă la îndoială. Lăsând în urmă niște scrieri aparte, acestea au ridicat multiple controverse, strângând în jurul lor o tensiune a contrariilor, o bătălie a opiniilor care se contestă unele pe altele, oferind adevărata măsură a scrierilor sale. Zarifopol a fost întâmpinat cu bucurie și adversitate, deopotrivă, precum marii scriitori, fiind comentat din puncte de vedere care l-au pus atât în lumină, cât și în umbră. Deși pare că aprecierile de care s-a bucurat au fost consistente și că a beneficiat de o audiență crescută în epocă, la o privire mai atentă aceste aspecte iau o ușoară întorsătură, căci Zarifopol a fost un spirit intens contestat de critica vremii, după care a fost ignorat pentru o bună perioadă de timp. Ceea ce i-a determinat pe critici să ia poziție față de eseist a fost tocmai spiritul său nonconformist și rezistența sa la normele societății. Format în filierea criticii junimiste, Paul Zarifopol avea oroare față de tot ceea ce însemna incultură, snobism, falsitate, mediocritate, dogmatizare, diletantism, oficialitate etc., criticând dur toate aceste aspecte care se regăseau în mod frecvent în viața publică, culturală, socială, artistică și politică. Înzestrat cu o rigoare și cu un raționalism desăvârșit, Zarifopol nu iartă niciunul dintre toate aceste păcate, îndreptându-și ironia și sarcasmul în scrierile sale asupra indivizilor culți sau mai puțin culți care le

[15] Șerban Cioculescu, *Paul Zarifopol: „Artiști și idei literare române”. „Încercări de precizie literară”*, în „Adevărul”, 20 sept. 1932, p1.
[16] Al. Philippide, *Paul Zarifopol: „Încercări de precizie literară”*, în „Adevărul literar și artistic”, nr. 558, 1931, p.7.
[17] Mircea Florian, *Paul Zarifopol și luciditatea ca destin*, în „Revista Fundațiilor Regale”, nr. 1, 1935, p.170.

practicau. Eseistul deranja prin stilul său direct și prin mustrările pe care le aducea subsemnaților, irita prin ironiile subtile și prin inteligența sa superioară față de cei pe care îi comenta. Fiind un eseist atât de distinct față de generația din care a făcut parte, era firesc ca acesta să fie primit cu adversitate și să nască contrarieri printre contemporanii săi. Zarifopol însuși era conștient de acest fapt, mărturisind într-unul din eseurile sale faptul că „indivizii și sistemele se supără rău când li se dau pe față resorturile ascunse”[18], lucru care, de altfel, s-a și întâmplat. Felul său de a fi și atitudinea iconoclastă îi va atrage mulți dușmani de-a lungul carierei sale publicistice, însă avantajul lui Zarifopol a fost puterea sa de a se detașa de tot ceea ce se vehicula în jur și de fi conștient de propria-i valoare, fără a avea nevoie de stimulenți exteriori.

Primii contestatari ai eseistului au fost scriitorii grupați în cadrul tinerei generații, cei care l-au respins încă de la primele sale publicații. Acesta a fost receptat ca fiind mult prea în vârstă pentru idealurile pe care încercau să le impună și mult prea în urmă pentru a putea înțelege direcția care se contura în epocă. Eseistului i s-a reproșat perspectiva unilaterală și credința în mod exclusiv în primatul inteligenței, dând la o parte celelalte perspective disciplinare. Conflictul dintre P. Zarifopol și tinerele generații a fost unul intens discutat în epocă, iar pe cât de discutat, pe atât de controversat s-a și impus. La o cercetare atentă, idealurile de la care au pornit cele două părți sunt similare. Tânăra generație nu își propunea cu mult mai multe față de ceea ce era deja existent. Metodele, însă, erau diferite. Astfel, deși porneau de la aceleași idealuri, scriitorii grupați în jurul noii generații nu îi puteau oferi o primire călduroasă lui Zarifopol, conflictul avându-și rădăcinile în intelectualitatea prea adâncă a acestuia. Tinerii erau conștienți de maturitatea în gândire a eseistului și de experiența sa vastă, așadar refuzau să îl accepte din teama de a nu fi umbriți de inteligența și simțul fin al acestuia. Au impus o barieră încă de la apariția primelor sale publicații românești, cu scopul de a se apăra de o slabă vizibilitate și vociferare. Ceea ce le-au mai rămas de făcut, în acest caz, a fost să adreseze mici atacuri la adresa eseistului și să îi conteste structura sa intelectuală și sufletească. Cel care a deschis seria atacurilor a fost Petre Marcu-Bălaș, realizând o amplă descriere a profilului eseistului și a impactului pe care acesta îl are asupra generației. Pentru început, Petre Bălaș îl plasează pe Zarifopol în categoria criticii dizolvante, alături de alți publiciști ai epocii care și-au făcut o specialitate din aceasta, într-o perioadă în care critica de calitate era la mare căutare, dorindu-se a se forma o imagine unitară a tot cee ce însemna critică română. În concepția sa, Zarifopol nu a fost doar un critic inutil pentru generația în care a activat, dar a fost și scriitorul care a pus sub semnul scepticismului toate normele și valorile societății, aducând acuze ofensatoare asupra idealurilor care conturau epoca.

Petre Bălaș nu se oprește, însă, doar aici, afirmând faptul că P. Zarifopol a fost pentru noua generație unul dintre cei mai nocivi scriitori, cel care nega din plăcerea de a nega și cel care distrugea din plăcerea de a distruge: „Un exemplu tipic e d. Paul Zarifopol, semănător de scepticism, împroșcător profesional cu noroi în toate ideile sfinte și gingașe, în flirt acut cu imoralismul gidian. Acest metec – probabil de origine greacă – trebuie înfierat ca otrăvitor al unei generații și trecut în rândul celor care neagă din viciul negației, care dărâmă din plăcerea neroniană de a dărâma”[19]. Percepându-l ca fiind un inadaptat și un neasimilat intelectual și sufletește epocii din care făcea parte, Petre Bălaș leagă caracterizarea sa de biografia eseistului și aduce în discuție situația nefericită prin care acesta a trecut odată cu izbucnirea războiului. Îi reface parcursul revenirii sale silite în țară și a soartei de a se limita la străzile Sinaiei și Bucureștiului, de a scrie într-o limbă pe care nu a mai practicat-o de atâta timp și de

[18] Paul Zarifopol, *Pentru arta literară*, vol. I, Ediție îngrijită, note bibliografice și studiu introductiv de Al. Săndulescu, Ed. Minerva, București, 1971, p.510.
[19] Petre Marcu-Bălaș, *Mistica statului*, în „Gândirea”, nr. 11, 1926, p.302.

a renunța la pasiunea pentru marile nume universale pentru a-și „murdări" penița stiloului cu scriitorii români. Ironia la adresa eseistului este una ascuțită, luându-se în derâdere biografia care îl adusese până în acel punct, precum și încercările sale de a se acomoda într-o literatură care chiar dacă la început îi fusese străină, devenise una din ce în ce mai confortabilă pe parcurs. Petre Bălaș își încheie pledoaria prin a afirma că eseistul nu reușește să demonstreze nimic prin publicistica sa, întruchipând doar un spirit necunoscător care deranjează și irită prin acțiunile sale de contribuire la conturarea unei noi linii de direcție a societății. În linii mari, acesta era modul în care scriitorii tinerei generații îl percepeau pe Zarifipol, dorindu-și să îl țină cât mai departe de preocupările epocii, precum și de acțiunile pe care aceștia le întreprindeau în cadrul societății.

Paul Zarifopol nu a fost perceput în mod negativ doar de scriitorii tinerei generații, ci și de o parte din contemporanii săi. Spre exemplu, Camil Petrescu, deși a avut multe cuvinte de laudă la adresa eseistului, acesta a regăsit și câteva minusuri în publicistica sa. Unul dintre acestea era lipsa conținutului concret în o parte din eseurile sale, precum și lipsa unei activități critice în spațiul românesc, deși era numit critic de către mulți dintre contemporani. Camil Petrescu sesizează și unilateralitatea scriitorului, consumând aceleași teorii indiferent de perioada în care le emite și de suflul critic caracteristic acelei perioade, fapt din care ar putea rezulta o cunoaștere insuficientă ori o nesiguranță de a accesa și alte căi: „A făcut scrisului românesc minunate teorii și jocuri de spirit, cu totală indiferență pentru stările actuale, ca unul care știind un singur cântec funebru din întâmplare l-ar cânta deopotrivă și la înmormântare și la nuntă"[20]. Mihail Sebastian era sceptic cu privire la antisentimentalismul său și la focusarea pe intelectualitate în mod exclusiv, reclamând, în același timp, spiritul său ironic dus prea departe, care nu face să se transforme decât într-un „mijloc de expresie redusă"[21]. Mircea Eliade a comentat și el activitatea de eseist a lui Zarifipol, însă a fost mai blând ca ceilalți scriitori, exprimându-și doar dezacordul față de inaderența eseistului la noțiunile de absolut și mister, într-un context în care acesta și-a format simțul literar în Germania și a fost înconjurat de numeroase concepte filosofice și literare. Zarifipol, însă, s-a limitat doar la scriitorii față de care rezona, lăsând pe dinafară scriitori de înaltă talie europeană, precum Martin Heidegger ori Rudolf Otto. Preocupările sale îndreptate doar înspre anumite direcții respectiv orgoliul de a lectura doar ceea ce îi făcea plăcere, nu au avut un efect benefic asupra acestuia, limitându-i sferele gândirii. Eliade vine și sugerează că nu ar fi stricat o mai vastă cuprindere teoretică, nu doar din scriitori față de care se simțea confortabil, dar și din cei care ridicau anumite provocări ori o mai mare dificultate de înțelegere și asimilare.

Mare parte din critici trăgeau un semnal de alarmă asupra negativismului său. Zarifopol avea o înclinație evidentă înspre a nega și înspre a despica firul în patru, pătrunzând în adâncimea problemei cu multiple analize. Modul în care își expunea observațiile deranja, uneori, criticii vremii. Chiar dacă întruchipa un spirit atât de cult și erudit, eseistul ceda de multe ori demonstrațiile de natură superioară pe care le putea realiza, în favoarea plasării punctului de plecare a problemei de la neajunsurile societății și de la oamenii inculți care se regăseau în cadrul ei. Acesta este punctul de la care G. Călinescu pornește în receptarea eseistului, oprindu-se, cu precădere, asupra atitudinii sale anticlasiciste. Călinescu observă că și în privința marilor texte ale trecutului, Zarifopol operează cu același mecanism, tinzând să cadă într-o sferă care nu îi este reprezentativă pentru profilul său pedagogic și intelectual: „Intoleranța față de marea literatură a trecutului se manifestă nu printr-o demonstrație superioară, ci coborâmdu-se la instinctele rele ale oricărui fost școlar, luând ca premisă

[20] Camil Petrescu, *Domnul Zarifopol și generația actuală*, în „Universul literar", nr. 18, 1928, p.292.
[21] Mihail Sebastian, *Scurte comentarii pentru un critic*, în „Cuvântul", 6 noiembrie, 1929.

oroarea omului incult și mediocru de marea literatură”[22]. Călinescu va reveni, mai târziu, asupra acestor afirmații și le va reconsidera, căci odată cu apariția celor trei ediții critice coordonate de Zarifopol, acesta își schimbă punctul de vedere asupra eseistului, intrând în grațiile sale. Pe lângă negativismul pe care îl răsfrânge asupra scrierilor sale, Zarifopol contrariază criticii printr-un alt aspect insolit pentru formația sa de intelectual reflexiv. Acesta manifestă o înclinație față de operele unor scriitori mai puțin importanți, arătând o indulgență crescută, în timp ce se arată foarte sever și aspru față de marile nume ale literaturii naționale ori chiar universale. Eseisul comportă, așadar, o dezorientare în spațiul literar, dezorientare care nu îi va fi iertată de critici, articulându-l dur pentru unele aprecieri pe care acesta le-a făcut în eseurile sale. În acest context, poate fi adus în discuție romanul lui Minulescu, *Roșu, galben și albastru*, roman pentru care Zarifopol are doar cuvinte de laudă, în contextul în care a fost slab cotat de către critica literară. E. Lovinescu își exprimă vocal opinia cu privire la erorile de gust ale eseistului, pornind de la o comparație între calitățile prin care acesta s-a remarcat în eseistică respectiv între unele afirmații eronate pe care le emite în strânsă legătură cu scriitorii români, scoțând în evidență stângăcia sa pe terenul valorilor naționale: ,,Cu toată marea sa lectură, cu independență de caracter, vigoare aspră stilistică, și deși fixat în plan pur estetic, d. Zarifopol reprezintă, așadar, în critica noastră literară, o ecuație în care necunoscuta ar fi avut de câștigat de-ar fi rămas necunoscută în domeniul practic al valorilor naționale”[23].

Mai mult decât atât, nu doar Lovinescu împărtășea această opinie, ci și scriitorii grupați în jurul revistei ,,Vieții Românești”, cea la care colabora Zarifopol. Chiar dacă relațiile pe care le-a legat cu scriitorii de acolo au fost unele strânse, aceștia nu puteau să nu observe și ei, la rândul lor, nesiguranța pe care o arăta eseistul în discutarea literaturii române. Deși întruchipa un spirit profesionist, cu afirmații și idei originale în multiple sfere de activitate, îmbrăcate într-o formă literară coerentă și bine articulată, Zarifopol trădează o oarecare șovăială atunci când pășește pe terenul neutru al scriitorilor români, nereușind să emită afirmații critice prețioase la adresa lor. Ipoteza este adusă în discuție de Mihail Sevastos, bunul său prieten pe care îl invită în nenumărate rânduri la Sinaia, trăgând un semnal de alarmă asupra discernământului său critic, în strânsă legătură cu scriitorii naționali: ,,Plecând de la talentul scriitorilor, recunoscut umanim în critică, Zarifopol făcea operelor considerații originale, ingenioase, într-o îngrijită formă literară. Când însă acest încercat publicist a început să se ocupe de scriitorii noștri, s-a vădit o lipsă esențială în discernământul său critic; era șovăitor, n-avea siguranță”[24]. Acesta mărturisește că opinia îi era împărtășită și ce ceilalți colaboratori ai revistei, inclusiv G. Ibrăileanu, cel care a avut relația de prietenie cea mai apropiată cu eseistul. Afirmațiile venite din partea scriitorilor nu erau menite a periclita imaginea lui Zarifopol, ci de a oferi niște îndrumări celui care se afla la început de drum într-o literatură față de care se simțea străin. Deși începutul a fost unul mai anevoios, Zarifopol începe să câștige teren odată cu trecerea timpului, căci ideile pe care le emite devin din ce în ce mai valoroase, atrăgând atenția unor critici pe care i-a chiar determinat să își schimbe modul de a-l recepta. Se împrietenește cu literatura română și ajunge să îi susțină cauza, reușind să se integreze într-un spațiu în care nu a fost bine primit, dar în care s-a integrat și și-a dus activitatea publicistică până la final. Zarifopol a compensat incidentalele erori de gust cu impecabila tehnică artistică pe care o dovedea și vasta cuprindere teoretică prin care realiza ample spectacole intelectuale în eseurile pe care le livra. Șansa de a fi descoperit i-a fost, însă, din ce în ce mai suprimată, căci odată cu revenirea sa în spațiul literar nu avut parte doar de critici tăioase la adresa sa, dar și de o întreagă generație care se

[22] G. Călinescu, *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*, Ed. Fundația Regală pentru Literatură și Artă, București, 1941, p.826.
[23] Eugen Lovinescu, *Istoria literaturii române contemporane*, vol. I, Ed. Minerva, București, 1973, p.285.
[24] Mihail Sevastos, *Amintiri de la <<Viața Românească>>*, EP.L., București, 1966, p.393.

plasa împotriva conceptelor pe care le promova. Chiar dacă întruchipa un spirit strălucit și profund intelectual, acesta a continuat să traiască în conul de umbră format din injustițiile critice și nedreptățiile care i-au fost aduse de-a lungul activității. Nu un aspect suprinzător, însă, căci de asemenea provocări s-au lovit și mulți scriitori de talia sa, nefiind doriți pentru înalta lor pricepere și talentul neprețuit. Acesta este, de altfel, și cazul multor astfel de scriitori rămași în umbră, tocmai din pricina influențelor exeterioare exercitate asupra lor și asupra scriiturii lor. Paul Zarifopol este doar una dintre multe alte *victime* ale sistemului.

Zarifopol a fost receptat în literatura română ca fiind „o apariție excepțională, ciudată și prematură”[25]. Receptat în termeni de opoziție, acesta a impresionat și iritat, deopotrivă. Adeseori, a fost pereceput într-un mod greșit ori nu a fost recunoscut la adevărata-i valoare. De cele mai multe ori, însă, nu a fost înțeles de contemporanii alături de care a viețuit. I-a fost reproșat fie spiritul său iconoclast, fie criticismul său, fie atitudinea sa care cultiva un raționalism pur de natură sceptică și ironică. Foarte puțini critici au fost aceia care s-au regăsit în spiritul modern pe care acesta îl promova, precum și în conceptele pe care le susținea: anticlasicismul și antisentimentalismul, valoarea autentică și tehnica artistică respectiv arta ca domeniu singular, în lipsa interferărilor cu alte discipline. Mare parte din critici au fost reticenți față de activitatea sa publicistică, apropiindu-se chiar de o perspectivă unilaterală, punând accent în mod excesiv asupra scepticismului și ironiei sale, erorilor de gust, dar și asupra preocupăilor sale în strânsă conexiune cu fenomenul cultural românesc. Tabloul său critic a mai întâmpinat schimbări de-a lungul timpului, încercându-se a se corecta ori a se reface imaginea eseistului, fiind adusă mult mai aproape de datele contemporaneității. Încercările au fost puține, însă, și s-au stopat odată cu apariția unor noi voci, proaspete, care au acoperit ideile unor scriitori ce nu apucaseră încă să fie descoperiți. Durata de viață a textelor lui Zarifopol continuă, însă, și fără o recunoaștere pe măsură, tocmai datorită actualității care încă se regăsește în paginile sale și a intelectualității sale pure care transcede epocile. Studiile apărute postum îndeamnă la o reexaminare și reevaluare a operei sale, fiind o voce valoroasă în publicistica românească și nu numai. Deși format în sferele unei alte culturi, acesta a prețuit marile valori ale literaturii, fiind preocupat de fenomenul literar și cultural românesc. Spirit de înaltă finețe, Paul Zarifopol continuă să rămână o voce vibrantă în cadrul istoriei literaturii, însă o voce care vibrează doar la auzul anumitor persoane, tocmai de aceea și numărul redus al studiilor care îl tratează ca subiect.

În ciuda faptului că eseistul a fost apreciat mare parte din viață sub propria-i valoare, fiind acuzat de esetetism, de raționalism exagerat ori de teorii învechite care nu se mai află în concordanță cu mersul epocii, acesta nu a dat curs receptărilor critice și a continuat să își ducă scrisul mai departe, lăsând ca acțiunile să vorbească de la sine. I-a fost reproșată inactualitatea scrierilor sale, însă Zarifopol s-a dovedit a fi unul dintre cele mai receptive spirite ale revoluției artistice ce și-a marcat debutul odată cu instalarea secolului XX. I-a fost reproșat estetismul și credința implacabilă în tehnica artistică, însă s-a dovedit că teoria sa a avut fundamentele dintre cele mai bine întemeiate. Încadrându-se ca formație intelectuală și spirituală în rândul moraliștilor francezi, eseistul se plasează împotriva clasicismului francez, manifestând repulsie față de sentimentalism, emfază, patetism, aspecte care distorsionează sensibiliatea poetică și care alterează pasiunea ce se regăsește înlăuntrul versurilor. Acesta întruchipa un spirit modern și excesiv, deopotrivă, ducându-și uneori ideile până la extrem, cele mai potrivite astfel de contexte fiind polemicile în care s-a implicat cu o vervă deosebită. A fost un admirator al marilor nume universale, precum Tolstoi, Dostoievski, Ibsen, Strindberg etc., scoțând în evidență în analizele sale naturalețea pe care acești scriitori o înmagazinau în propriile scrieri, dar și simțul tragic pe care îl impuneau. Rigorismul și

[25] Alexandru Săndulescu, „Postfață” la Paul Zarifopol, *Pagini de critică*, Ed. Minerva, București, 1984, p.428.

raționalismul său sceptic l-au condus, pe alocuri, la unele erori de gust, adresând critici nedrepte unor prețioase nume ale literaturii naționale și internaționale ori adresând remarci laudative unor scriitori care nu s-au remarcat deosebit în activitatea lor literară. Momentele sale de inconsecvență au putut fi vizibile și în situațiile în care deviază de la estetismul pe care îl promova, utilizând, spre exemplu, metode ale sociologiei pentru a oferi o analiză explicativă a clasicismului francez ori metode ale psihologiei și biografiei pentru a discuta formația unor scriitori, precum Caragiale ori La Rochefoucauld[26]. Adept al filierii critcii junimiste, eseistul demască snobismul, diletantismul și falsele valori care guvernează societatea, pledând pentru spiritul critic și înalta ținută intelectuală, într-o epocă în care degradarea se instala din ce în ce mai rapid.

Paul Zarifopol a fost așezat, așadar, sub semnul critcii ambivalente. S-a bucurat, pe de o parte, de aprecierile celor care au văzut în el un eseist valoros și talentat, iar, pe de altă parte, a primit umil criticile dezaprobatoare, nefiind niciodată interesat de acestea. A dus o existență în afara luminii reflectoarelor, nu a fost familiar cu popularitatea, însă a avut parte de tot ceea ce avea nevoie pentru a-și duce activitatea publicistică mai departe și scrierile autentice cum rar se mai găsesc. Chiar dacă nu a avut mulți oameni de partea sa, însumând un număr destul de restrâns de prieteni, Zarifopol a reușit să răzbească într-o cultură care l-a acceptat cu greu, demonstrând că afirmațiile nu trebuie niciodată ghidate după aparențe. Acesta a rămas constant în valorile pe care le-a promovat, dând dovadă de o intelectualitate adâncă, de un spirit intens cultivat, dar și de o disciplină complexă a culturii. Conform lui Al. Paleologu, Zarifipol este și va rămâne ,,criticul sceptic, ironic, raționalist, rămâne iconoclastul care, cu acizii inteligenței celei mai neatinse de vreo iluzie, a ruinat <<idila convențională și anostă a lucrurilor sfinte>>"[27].

BIBLIOGRAPHY

Bibliography of the work

Volumes

1. Zarifopol, Paul, *Pentru arta literară*, vol. I, Ediție îngrijită, note bibliografice și studiu introductiv de Al. Săndulescu, Ed. Minerva, București, 1971.

Introductory studies

1. Paleologu, Alexandru, „Studiu introductiv", în Paul Zarifopol, *Încercări de precizie literară*, Ediție îngrijită de Al. Săndulescu, Ed. Amarcord, Timișoara, 1998.

2. Săndulescu, Alexandru, „Postfață" la Paul Zarifopol, *Pagini de critică*, Ed. Minerva, București, 1984.

Critical bibliography

Critical studies in volume

1. Caragiale, I. L., *Opere. Corespondență*, vol. VII, Ediție îngrijită de Șerban Cioculescu, Ed. Fundația Regală pentru Literatură și Artă, București, 1942.

2. Călinescu, G., *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*, Ed. Fundația Regală pentru Literatură și Artă, București, 1941.

3. Cioculescu, Șerban, Itinerar critic, Ed. Eminescu, București, 1973.

4. Constantinescu, Pompiliu, *Scrieri*, vol. VI, Ed. Minerva, București, 1971.

5. Lovinescu, Eugen, *Istoria literaturii române contemporane*, vol. I, Ed. Minerva, București, 1973.

6. Petrescu, Camil, *Opinii și atitudini*, E.P.L., București, 1962.

[26] *Ibidem*, pp.428-429.

[27] Alexandru Paleologu, „Studiu introductiv", în Paul Zarifopol, *Încercări de precizie literară*, Ediție îngrijită de Al. Săndulescu, Ed. Amarcord, Timișoara, 1998, p.46.

7. Sevastos, Mihail, *Amintiri de la <<Viața Românească>>*, EP.L., București, 1966.
8. Trandafir, Constantin, *Paul Zarifopol*, Ed. Minerva, București, 1981.

Critical studies in periodicals

1. Arghezi, Tudor, ,,Paul Zarifopol", în *Adevărul literar și artistic,* 13 mai 1934.
2. Călinescu, G., *Paul Zarifopol*, în ,,Adevărul literar și artistic", nr. 721, 1934.
3. Cioculescu, Șerban, *Paul Zarifopol: ,,Artiști și idei literare române". ,,Încercări de precizie literară"*, în ,,Adevărul", 20 sept. 1932.
4. Eliade, Mircea, *Când trebuie citit Paul Zarifopol*, în ,,Revista Fundațiilor Regale", nr. 3, 1935.
5. Florian, Mircea, *Paul Zarifopol și luciditatea ca destin*, în ,,Revista Fundațiilor Regale", nr. 1, 1935.
6. Ibrăileanu, G., *Răspuns domnului Zarifopol*, în rev. ,,Viața românească", nr. 6, 1922.
Marcu-Bălaș, Petre, *Mistica statului*, în ,,Gândirea", nr. 11, 1926.
7. Petrescu, Camil, *Domnul Zarifopol și generația actuală*, în ,,Universul literar", nr. 18, 1928.
8. Philippide, Al., *Paul Zarifopol: ,,Încercări de precizie literară"*, în ,,Adevărul literar și artistic", nr. 558, 1931.
9. Ralea, Mihai, *Paul Zarifopol*, în rev. ,,Viața românească", nr. 8, 1934.
10. Sebastian, Mihail, *Paul Zarifopol și ,,tinerele generații"*, în ,,Revista Fundațiilor Regale", nr. 11, 1934.
11. Sebastian, Mihail, *Scurte comentarii pentru un critic*, în ,,Cuvântul", 6 noiembrie, 1929.
12. Vianu, Tudor, *Paul Zarifopol: ,,Din registrul ideilor gingașe"*, în ,,Gândirea", nr. 9-11.

LA FEMME D'À CÔTÉ EST ENCEINTE OR THE LIFE IN THE CANADIAN SOCIETY AT XXTH CENTURY

Paul-Cristian Albu
PhD Student, University of Craiova

Abstract: The purpose of the paper is to offer a panoramic view of Canadian society at the beginning of the last century. We discuss the challenges of this society on the eve of the Second World War and we see the discrepancy between the bad and good people and how discrimination holds a special place at the heart of the French-Canadian society. Also, we are interested in taking an exam of the regional language which was used at the turn of the century. To offer an abundant view of the subjectivity in this novel, we used the close reading of the insolate book, focusing on how to explain and give an entire view of a depraved world where the people are oppressed by some physical and moral defaults.

Keywords: Canadian society, separation, deprivation, hate, love, oppression

I. Michel Tremblay-Biographie

Michel Tremblay est un auteur québécois qui est né à Montréal en 1942. Son activité littéraire s'inscrit dans un paysage artistique impressionnant où les genres littéraires se mêlent, lui-même étant à la fois dramaturge, romancier, conteur, traducteur et scénariste.

Sa démarche littéraire se concrétise par son début artistique, tout en écrivant des poèmes, des pièces de théâtre et des romans dès ses études secondaires. Le Premier Prix du Concours des jeunes auteurs de Radio-Canada lui est décerné en 1964 grâce à sa première pièce, *Le Train*. En 1968, la pièce *Les Belles-Sœurs* est mise en scène en 1968 au Théâtre du Rideau Vert à Montréal. La qualité romanesque de cette pièce le consacre parmi les écrivains canadiens le plus connus de taille internationale.

Michel Tremblay est l'un des membres de l'Union des écrivaines et des écrivains québécois.

II. La fresque sociale du roman « *La grosse femme d'à côté est enceinte* »

La Grosse femme d'à côté est enceinte fait partie du premier tome du cycle romanesque des *Chroniques du Plateau Mont-Royal*. En nombre de six, ces chroniques font leur apparition en 1978, mais l'interprétation de celles-ci prend une tournure différente à cause du genre littéraire choisi et du matériel linguistique revendiqué par l'auteur dans ces œuvres. Le placement des personnages dans la société canadienne offre l'accès illimité au lecteur dans la connaissance du milieu québécois que l'auteur analyse minutieusement, celui-ci se présentant comme un démiurge qui plonge dans le matériel psychologique des personnages par la description de leurs gestes, de leurs attitudes, de leurs déceptions etc. On exprime avec certitude et scrupuleusement que cette fresque romanesque est constituée par ces chroniques où l'auteur dresse le portrait du quartier populaire du Plateau Mont-Royal où il est né : *« Je décris le seul milieu que j'ai jamais connu, le milieu que j'aime, le milieu d'où je viens. [...] On était trois familles dans la même maison : treize dans sept pièces. Je veux*

me rendre le plus loin possible et continuer à décrire les gens tels qu'ils sont, qu'on aime ça ou qu'on aime pas ça. [1]»

La topographie de ce quartier et la géographie familiale que les chroniques nous montrent nous offre une vision complexe de la famille. Elle s'inscrit dans un cadre complexe où des sentiments divers s'entremêlent et forment un ensemble psychologique des protagonistes qui doivent s'y intégrer tour à tour.

Les thèmes de la femme enceinte et du voisinage sont très bien condensés dans le sujet du roman, puisque la mère représente une figure forte, présente et délicate à la fois. La notion de proximité octroie l'opportunité aux personnages de contourner des relations spéciales.

III. Le Résumé de l'action

L'histoire est centrée dans un quartier où une famille mène sa vie pleine d'obstacles, l'auteur mettant en premier plan le macrocosme social dressé par une variété de portraits complexes. L'action se déroule autour de l'histoire de la famille de Victoire qui occupe une position honorable au sein de celle-ci, cette femme étant arrivée au stade de grand-mère. Ses trois enfants sont : Albertine, Gabriel et Edouard. Albertine a donné naissance à deux enfants suite à un mariage avec un mari qui participe dans une guerre: Marcel qui a quatre ans et Thérèse qui est en train de devenir adolescente, ayant onze ans. La grosse femme est l'épouse de Gabriel avec qui elle a deux enfants : Philippe (huit ans) et Richard (onze ans).

L'immobilité et l'obésité se conjuguent parfaitement afin de la situer au centre du sujet romanesque tout comme le titre le suggère. Elle est le noyau par lequel d'autres personnages peuvent graviter pour tisser le contenu du roman dévoilé par la subjectivité auctoriale.

Edouard est le troisième enfant de Victoire qui est resté célibataire et dont l'identité sexuelle se trouve perplexe. Lui-aussi se confronte à l'obésité et réussit à imiter agréablement les femmes. Cet épisode peut être interprété comme une déformation de la figure de l'auteur homosexuel.

Un quartier entier est parsemé par des protagonistes dont leur métier est répugnante pour une bonne partie de la société dans laquelle leur vie se concentre et qui les accable par l'intermédiaire des difficultés qu'ils rencontrent au fil du temps, comme : les deux prostituées, Béatrice et Mercedes, Marie-Sylvia qui est la propriétaire d'un boutique et son chat Duplessis, d'autres femmes enceintes et trois tricoteuses et leur mère qui sont dominées par le destin implacable, cruel et vengeur, celui-ci amplifiant les malheurs provoqués par la Seconde Guerre Mondiale où les personnages semblent être obligés à s'encadrer pour survivre.

Les particularités langagières que Michel Tremblay utilise sont : l'apocope (« **y** » pour **« il »),** la syncope **(« pis »** pour **« puis »**), le transfert **(« tu-seule »** au lieu de **« toute-seule »)**, l'ajout **(« c'te »** pour **« ce »),** l'emploi des emprunts d'origine anglo-saxonne et d'expressions du Québec (**« pantoute »**).

IV. Les thèmes rencontrés dans le roman

IV.1. La maternité

Ce thème est fortement notoire par la place occupée dès le titre. Les points de vue convergent quant à cet élément fondamental du récit englobé dans le livre, car les perceptions, l'éducation et les expériences anéantissent les connaissances sur la vision de l'auteur et sur l'univers haineux qui usurpe jusqu'au dernier point du roman l'identité des protagonistes. On considère que la grossesse est liée au bonheur du protagoniste grâce à la

[1] « *Mon Dieu que je les aime ces gens-là* », entrevue par Claude Gingras, La Presse, 16 août 1969, p.26. Consulté le 17 Janvier 2020, à 10h50.

noblesse et à la beauté caractérielle. L'absence de son nom marque le caractère universel, car elle est au front des mères du Québec qui proviennent de familles nombreuses.

Le parallélisme qui se réalise entre l'image ronde de la lune et la grosse femme qui se lève sur le balcon et préfère rencontrer d'autres femmes enceintes plastifie un monde de l'incertain, de l'absurde mondain et du cataclysme de la guerre.

Le rejet et le dégoût sont le réflexe d'une société qui propage la discrimination en fonction d'un statut social, d'une appartenance politique ou philosophique et où Albertine ne trouve pas le plaisir dans le mariage dans lequel elle a traversé des étapes conduisant à l'enfantement. La guerre étant omnipotent et le roi d'une société qui adopte le mal au détriment du bien, la maternité se révèle l'occasion insolite pour un homme de se sauver de malentendus et de douleurs que le quotidien renforce souvent aux yeux de cette Albertine. Les mots ont un effet purificatoire, car les femmes ne sont pas contraintes de « *jaser* » entre elles. La libération par les lexèmes rend possible la parution d'autres thèmes comme le rêve.

IV. 2. Le rêve

L'onirisme est incarné par le personnage de Josaphat-le-Violon, car la musique qu'il chante offre le spectacle de la magie des mots qu'il maîtrise impeccablement. Le rêve comporte l'image antagonique et éphémère de la réalité qui subsiste dans le sous-conscient des personnages par ces mots chantés par Josaphat, car ils représentent la modalité par laquelle on peut embellir pour oublier l'innombrable d'événements funestes où les personnages sont transposés. Albertine cherche des arguments pour s'opposer aux contes mais elle est l'être le plus malheureux de tous les personnages.

Il faut noter que chaque protagoniste sent le véritable besoin d'évader et on peut affirmer que l'importance des mots est indispensable pour se produire le rêve que Josaphat se propose de montrer au lecteur innocent.

Le bonheur de la grosse femme dans un paysage mirifique est évoqué par raconter des histoires pleines d'un sens merveilleux et par l'utilisation des mots pour entrer plus facilement dans un monde rêveur. La question de la censure acquiert une valence incontestable et extraordinaire, parce que l'essence des mots se traduit par un plongement dans des histoires qui transportent le personnage d'Albertine dans l'atmosphère du sujet romanesque. Les mots peuvent avoir aussi une valeur déductible, car, dans le cas de Gabriel, ils trahissent sa réticence et son comportement introverti. Son introversion gère un conflit indubitable avec le talent d'orateur dans la taverne.

Le plaisir des mots se retrouve aussi dans l'illustration de Marcel avec sa *« crotte »* et dans l'illustration du travail de Michel Tremblay qui donne une saveur incessante aux mots qu'on prononce.

V. Le style adopté par le narrateur

La cohabitation de plusieurs registres de langue perpétue l'existence de plusieurs passages narratifs et dialogues, en assistant à une dédramatisation des situations sérieuses.

VI. Le narrateur

Le narrateur se voit contraint d'occuper une place bornée dans la pièce, en laissant les protagonistes du roman à évoluer et en accordant aux lecteurs la possibilité d'interpréter le roman à son gré. Son absence spontanée s'explique par sa volonté de donner libre cours aux paroles des personnages et par la confusion entre ses paroles et les mots usités par les personnages, car ils utilisent à grande échelle un lexique et des expressions de facture québécoise. Tremblay « veut toucher au vrai de la parole et non d'expliquer sa démarche[2] ».

[2] *http://www.litterature.org/ : l'Infocentre littéraire des écrivains québécois*. Consulté le 17 Janvier 2020, à 11h00.

BIBLIOGRAPHY

- « *Mon Dieu que je les aime ces gens-là* », entrevue par Claude Gingras, La Presse, 16 août 1969, p.26. Consulté le 17 Janvier 2020, à 10h50.
- *http://www.litterature.org/ : l'Infocentre littéraire des écrivains québécois*. Consulté le 17 Janvier 2020, à 11h00.

Table des matières

Michel Tremblay-biographie page 1
La fresque sociale du roman page 1
Le résumé de l'action page 2
Les thèmes rencontrés dans le roman
La maternité page 3
Le rêve page 4
Le style adopté par le narrateur page 4
Le narrateur page 4
Bibliographie page 6

IDENTITIES UNDER THE SEAL OF THE LETTER. CARAGIALE & EMINESCU - TWO TYPES OF EPISTOLARY SOCIABILITY

Smărăndița-Elena Costin
PhD Student, „Alexandru Ioan Cuza" University of Iași

Abstract: This paper delves into the epistolary exchanges of two pivotal figures in Romanian literature, Mihai Eminescu and Ion Luca Caragiale, situating their correspondences within the framework of 19th-century sociocultural dynamics. Eminescu's letters are marked by a profound introspective disposition, engaging deeply with philosophical, existential themes. His epistolary style reflects a solitary intellectual rigor, grappling with the ontological and socio-political intricacies of his era. Conversely, Caragiale's correspondences are characterized by an extroverted and socially perceptive narrative, imbued with acerbic wit, irony, and a nuanced critique of contemporary societal norms. Through a meticulous comparative analysis of their epistolary methodologies, this study elucidates the divergent modes of sociability embodied in their writings. It underscores how their distinct epistolary practices not only reflect their individual literary personas but also encapsulate broader epistemological and cultural currents of 19th-century Romania. This exploration offers a nuanced understanding of their literary legacies and provides critical insights into the intellectual and cultural landscapes they navigated.

Keywords: sociability, postures, correspondence, 19th century, Mihai Eminescu, I. L. Caragiale

Deși secolul al XIX-lea este unul extrem de prolific în ceea ce privește producția textelor epistolare, am ales această serie de corespondențe din câteva considerente bine întemeiate: în primul rând, pentru a sesiza varietatea formulelor intime ale epistolierilor care, deși se află sub umbrela aceluiași veac, se hrănesc din soluri spirituale extrem de versatile și, în al doilea rând, pentru a observa că scrierea scrisorilor, fenomen alogen formației intime a unor epistolieri, reprezenta o cutumă socială care trebuia respectată pentru a îndeplini cerințele prevăzute de „fișa postului" cetățeanului de sorginte victoriană. Scrise din plăcere – Caragiale sau de nevoie – Eminescu, e cert faptul că epistolele constituie mărturii ale unei lumi care funcționează după același principiu fundamental: afirmarea[1].

Scrisoarea, ca spațiu textual al construcției identitare, este extrem de permisivă în ceea ce privește conturarea posturilor pe care epistolierii acestui veac le vor adopta (în scris) și afișa (în public). În comunicarea de față, ne vor interesa cu precădere două posturi: postura falsului mizantrop (Caragiale) și cea a damnatului îndrăgostit (Eminescu). Având în vedere faptul că am introdus conceptul de ***postură***, menționăm faptul că eșafodajul critic, de la care am pornit analiza posturală a corespondențelor intime, își are rădăcinile în teoria posturii de dată recentă a lui Jérôme Meizoz[2], teoretician de origine elvețiană care, în lucrarea sa principală, *Postures littéraires. Mises en scène modernes de l'auteur*, definește noțiunea de postură, pe care am explicat-o și într-un alt studiu:

> „Pe scurt, conceptul de « postură » se referă la imaginea (discursivă & non – discursivă) pe care autorul o proiectează atât în opera sa (ethos discursiv), cât și în afara acesteia, prin intermediul elementelor care țin mai degrabă de sfera

[1] Dan C. Mihăilescu, *I. L. Caragiale și caligrafia plăcerii. Despre eul din scrisori*, Editura Humanitas, București, 2012, p. 50.
[2] Jérôme Meizoz, *Postures littéraires. Mises en scène modernes de l'auteur*, Slatkine Érudition, Genève, 2007.

autorului decât de cea a naratorului (conduită publică, vestimentație, fotografii, gesturi, atitudini, discursuri academice; pe scurt, aspecte care alcătuiesc mitologia persoanei reale din spatele textului). Un rol important în configurarea posturală a unui autor îl dețin discursurile celorlalți despre el – critici literari, fotografi, regizori, contemporani – concretizându-se fie în acte benefice, de popularizare pozitivă a autorului, fie în deservicii voluntare, care contribuie la obnubilarea carierei acestuia."[3]

Dinamica socială și textuală a posturilor asumate de epistolieri în codul comportamentelor lor *intra* și *extra* textuale este întreținută cu mai multă acribie într-un secol cu atât de multe fețe, straturi culturale, ideologice, paradoxal prin prisma raportului dintre mișcările sale revoluționare și sensibilitatea numeroaselor reflecții memorialistice din această perioadă, un secol pe care E. Simion îl surprinde în toată splendoarea sa:

„Epistolierii din secolul al XIX-lea fac din scrisoare un jurnal (fragmentar) de existență. Apar, acum, marile corespondențe care, după publicarea lor (de regulă, postumă), intră regește în literatură [...] Românii, după cum vom vedea, nu stau nici ei rău în această privință. Kogălniceanu, Ion Ghica, Odobescu, Maiorescu, Duiliu Zamfirescu etc. sunt importanți scriitori epistolieri. În concluzie, *secolul burghez, obscurantist și socializant este, în realitate, pe lângă cele semnalate mai înainte, și un secol al confesiunii, al memorialisticii, al corespondenței și al diarismului.*"[4] (subl. ns.)

Marii creatori, deși împart dragostea pentru cuvânt, sunt cât se poate de diferiți între ei ca formule de sociabilitate (umană și artistică): unii fac din scrisoare o probă a dispozițiilor profund ancorate în plăcerea vorbei și a cochetăriilor de cafenea, păstrând ceva aproape frivol din eticheta conversațională a saloanelor de secol XVII, în timp ce, pentru alții, caracterul dialogic al scrisorii se află în răspăr cu natura lor solitară, orientată mai mult spre sine decât spre celălalt.

În ceea ce privește corespondențele (care pot fi considerate literare[5]) ale lui Caragiale și Eminescu, încadrându-le în categoria scrisorilor „marilor creatori", acestea reflectă dispozițiile sufletești ale autorilor lor, conturând în opoziție două tipuri completamente diferite de sociabilitate. Pe de o parte, avem de-a face cu I. L. Caragiale, unul dintre cei mai sociabili scriitori din literatura română, cu o deschidere flancată de precauția ironiei față de ceilalți și al cărui *pathos* narativ și manie pentru perfecțiunea scriptică îl înscriu pe linia epistolierilor care își așază demonismul interior în forma nobilă a scrisorii[6]. Totodată, o manifestare a plăcerii de a sta în inima freamătului uman o constituie deschiderea berăriilor celebre în epocă (Bene Bibendi, Gambrinus), toposuri ale întâlnirilor frugale, dar

[3] Smărăndița-Elena Costin, *The Other Hasdeu? The Postural Diagnosis Of A « Correspondence For Eternity »*, în: Iulian Boldea, Cornel Sigmirean, Dumitru-Mircea Buda (coord.), *New Perspectives on Multiculturality: Literature and Dialogue*, Arhipeleag XXI Press, Târgu Mureș, 2023, p. 265.

[4] Eugen Simion, *Secolul al XIX-lea în doi mesianici chibzuiți și un vizionar mistic. Nicolae Bălcescu, Mihail Kogălniceanu, Ion Ghica*, Editura Cartea Românească Educațional, București, 2020, p. 47.

[5] Problema literarității scrisorilor a fost amplu dezbătută de-a lungul timpului, considerându-se că genul epistolar ar constitui fie un gen funcțional, fie un gen literar distinct, fie o combinație dintre cele două, însă, în orice caz, acesta a fost mai degrabă văzut ca un subgen sau un gen minor prin comparație cu genurile consacrate. Vezi cum dezbate problematica G. Călinescu, *Scriitori străini*, antologie și text îngrijit de Vasile Nicolescu și Adrian Marino, prefață de Adrian Marino, Editura pentru Literatură Universală, București, 1967.

[6] Dan C. Mihăilescu, *op. cit.*, pp. 74-75.

esențiale, în care contactul uman e prelungit prin taifas, bârfe curative și adrenalina zvonurilor iscate.

Pe de altă parte, corespondența intimă a lui Eminescu cu Veronica Micle[7] constituie un document extrem de important pentru configurarea tipului de sociabilitate a creatorului prin excelență (ne referim, desigur, la Eminescu, dar și la condiția creatorului *per se*), permițând cercetătorului să întregească imaginea de ansamblu a poetului dezgustat de imboldurile parvenirii, de practica scrierii scrisorilor potrivită mai cu seamă celor cu *simțul comerțului* (de idei, de influență și putere) decât celor, după cum însuși poetul afirmă într-o epistolă către Iacob Negruzzi, cu apetit crescut pentru contemplare și visare:

> „*Eu, pentru a scrie o epistolă, trebuie să am o dispoziţiune deosebit de uşoară, nepotrivită oarecum cu caracterul meu, şi o asemenea dispoziţiune nu mi se-ntâmplă s-o am decât foarte rar [...] însă în genere, deşi nu-s lugubru, totuşi nu sunt comunicativ şi scrisorile înseamnă la mine punctele lucii în cari sunt de-o comunicativitate neobicinuită.*"[8]

Astfel, după cum observă atât Octav Minar[9], cât și Dan C. Mihăilescu[10], scrisorile din intimitatea lui Eminescu sunt documente esențiale pentru a înțelege resorturile intime ale poetului, întrucât, deși rare, acele „puncte lucii" sunt adevărate momente de desfătare confesivă prin care poetul se arată conștient de limitele sale, conturându-se, astfel, imaginea creatorului lipsit, măcar parțial, de apetitul bavardajului de salon în debitul căruia scrisoarea își are rădăcinile. Chiar dacă, din majoritatea mărturiior contemporanilor săi, cuprinse în antologia coordonată de Cătălin Cioabă, *Mărturii despre Eminescu. Povestea unei vieți spusă de contemporani*, reiese portretul omului izolat, melancolic, singuratic, iubitor de liniște și prea puțin dornic de a face parte din forfota intruzivă a cercurilor elitei bucureștene, Eminescu este, totuși, un om al epocii lui, respectând uzanțele caracteristice acesteia. Conduita galantă a poetului reiese și dintr-o mărturie a Elenei Văcărescu, domnișoara de onoare preferată a Reginei Elisabeta, în care aceasta povestește felul în care Eminescu ia parte, deși vizibil stângaci, la ritualurile specifice protocolului regal: îmbracă, la rugămintea lui Maiorescu, o redingotă pe care o luase cu împrumut, sărută mâna Alteții Sale, acceptă politicos ceașca de ceai[11]. Din nou, gesturi nefirești pentru Eminescu, la fel ca practica epistolară, dar pe care poetul le îndeplinește, căci se află, cu sau fără voia sa, în plină fervoare a eticii victoriene care presupune ideea de *sociabilitate protocolară*.

Din perspectiva teoriei posturii, în corespondența lui Eminescu cu Veronica Micle, cea mai pregnantă postură a epistolierului este cea a artistului damnat, de esență flaubertiană, aflat într-o permanentă dizarmonie cu lumea:

> „*Poate că nu te-aş iubi atât dacă n-aş fi atât de nenorocit precum sunt, dacă n-aş fi strivit fizic şi moralicește..Nu te pot sili de-a crede că simţirile mele sunt*

[7] Menționăm aici și cea mai recentă editare a corespondenței: Christina Zarifopol-Illias (ed.), *Mihai Eminescu, Veronica Micle. Dulcea mea Doamnă/ Eminul meu iubit. Corespondență inedită*, scrisori din arhiva familiei Graziella și Vasile Grigorcea, ediție îngrijită, transcriere, note și prefață de Christina Zarifopol-Illias, ediția a IV-a, Editura Polirom, Iași, 2019.

[8] Dimitrie Vatamaniuc (coord.), *Mihai Eminescu. Opere*, vol. XVI: *Corespondență. Documentar*, cu reproduceri după manuscrise, ediție critică întemeiată de Perpessicius, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1989, p. 38.

[9] Octav Minar, *Eminescu. Aspecte din viața și opera poetului*, Editura Clasic și Modern, București, 1930.

[10] Dan C. Mihăilescu, *Despre omul din scrisori: Mihai Eminescu*, Editura Humanitas, București, 2009.

[11] Cătălin Cioabă (ed.), *Mărturii despre Eminescu. Povestea unei vieți spusă de contemporani*, selecție, note, cronologie și prefață de Cătălin Cioabă, Editura Humanitas, București, 2014, pp. 481-482.

neschimbate; precum nu te pot convinge numai prin scris cât de bolnav, cât de obosit, cât de redus sunt în toate privirile... sunt atât de bătrân, atât de obosit și degeaba pun mâna pe condei să-ncerc a scrie ceva – simt că nu mai pot, mă simt că am secat moralicește și că mi-ar trebui un lung, lung repaos ca să-mi vin în fire... Crede-mă, mica și unica mea Veronicuță, sunt strivit."[12]

Deosebirile de sociabilitate care se vor reflecta și în modul de a percepe actul epistolar sunt foarte bine evidențiate și de Ioan Slavici, care observă la Caragiale plăcerea de a sta în cafenele, restaurante, crâșme și de a analiza diversitatea umană care-l înconjoară, considerând că satisfacerea nevoilor lumești e firească, în timp ce, spune Slavici, Eminescu prefera o altfel de observație a lumii, una infinitezimală, care oferea mai mare atenție simfoniei naturii decât concertului risipitor al oamenilor[13].

Având ca miză conturarea procesului de intimizare a scrisului epistolar în secolul al XIX-lea, cercetătoarea Mirela Tomoiagă observă că scrisorile cuplului eminescian au la bază un cod comun ambilor epistolieri[14], care conturează o poetică a intimității, care ni-l relevă pe Eminescu în postura îndrăgostitului cu apetit ludic, o postură foarte convenabilă pentru cititorul contemporan saturat de repetarea și învățarea acelorași poncife referitoare la Eminescu („poetul nepereche", „poetul național", „*Luceafărul* poeziei românești" etc.), însă care ar putea deveni extrem de interesat să observe ce se ascunde în spatele poetului care folosește tot felul de apelative, de diminutive („*Momoți dragă*", „*Draga mea Veronicuță*", „*Măi Momoțelule*", „*Dulcea mea Nică*", „*Draga și mititica mea Moți*", „*Dragul meu bobocel moțat*" etc.) aparent inofensive, dar care sunt menite să instituie un climat al *relației* și al apropierii afective, în ciuda distanței geografice. Credem că resuscitarea imaginii poetului poate fi făcută prin recontextualizarea paginilor sale de corespondență intimă, în care „epistolierii își îndepărtează măștile sociale, se dezbracă de aparențe și rămân, dintr-odată, ei înșiși, unul în fața celuilalt."[15] Nu spunem că sintagmele de mai sus trădează în totalitate spiritul și locul poetului în cultura română, acestea contribuind la crearea *mitului geniului eminescian*, care, la rândul său, denotă un tip aparte de sociabilitate (definită prin nevoia de claustrare, prin condiția vieții mizere și a incompatibilității dintre natura intimă profundă a geniului și superficialitatea societății mercantile), ci doar că o privire contemporană asupra scrisorilor eminesciene ar putea genera noi perspective, apelând, de pildă, la noile grile de interpretare, cum ar fi cea a *posturalității*, care să îl umanizeze mai mult pe acest marmoreean, descoperindu-i, astfel, posturile mai puțin scoase la iveală de operă.

La polul opus, I. L. Caragiale are acea sociabilitate augmentată de curiozitatea permanentă în fața diferitelor forme ale vieții cotidiene. Faptul că, în viața lui Caragiale, corespondența a avut un loc deosebit de însemnat, nu doar ca formă de respectare a conveniențelor epocii, ci mai ales ca emanație a spiritului său profund dialogic, este reconfirmat printr-o apariție editorială recentă, în care autorul alege să reconstruiască imaginea dramaturgului pornind de la acest obiect cu iz rătăcitor: *scrisoarea*. Este vorba despre biografia romanțată a lui Caragiale scrisă de Bogdan-Alexandru Stănescu, *Caragiale. Scrisoarea pierdută*, apărută la Polirom în 2019. Dacă luăm în considerare miza principală a biografiilor romanțate, și anume reconstituirea vieții unui autor pornind de la clișeele, de la locurile comune asociate automat cu scriitorul în cauză, concluzia este transparentă: existența lui Caragiale poate fi reiterată prin scrisori. Acest aspect subliniază două constatări: pe de o

[12] Christina Zarifopol-Illias (ed.), *op. cit.*, pp. 121-122.
[13] Cătălin Cioabă (ed.), *op. cit.*, pp. 226-228.
[14] Mirela Tomoiagă, *O poetică a corespondenței intime în literatura română a secolului al XX-lea*, Editura Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca, 2012, p. 61.
[15] *Ibidem*, p. 70.

parte, activitatea epistolară a lui Caragiale a fost una foarte intensă și, pe de altă parte, scrisoarea mai are un rol esențial, în afara celui istoric – acela de fundament biografic.

În cazul lui Caragiale, este grăitoare corespondența cu Paul Zarifopol, considerat singurul om care a reușit să îl cunoască deplin pe dramaturg, la fel de importante în construcția posturală a lui Caragiale fiind și scrisorile trimise familiei sau oamenilor politici ai vremii, care oferă posterității pasaje prețioase pentru ceea ce a reprezentat, în epocă, o dominantă a felului în care dramaturgul a fost receptat de contemporani, și anume (im)*postura falsului mizantrop*:

> „*Când intru într-o casă, nu pretind să mi se dea la masă un anume loc în vază; mă mulțumesc și la coada mesei să stau; căci, oriunde m-or pune, mai mic decât sunt n-am să fiu; ba, pot zice că mi-a plăcut oricând să stau mai departe de frunte și să las pe alții a trece înainte [...] Dar dacă nu mi-a plăcut deloc să mă vâr spre partea de sus a mesei, iarăși nu pot primi să fiu trimis la bucătărie a linge talerele ca un nepoftit [...] la voie boierii sunt prea mulți și prea strâmtă masa ca și unul ca mine să încapă acolo unde n-a putut încăpea nici unul ca Take Ionescu.*”[16]

Pasajul a fost extras dintr-o scrisoare trimisă prietenului său, Barbu Delavrancea, în 1908, în contextul aderării sale la partidul lui Take Ionescu, adversarul conservatorilor junimiști. Scrisoarea este mai ales o bună mărturie a omului Caragiale, vlăguit de nedreptățile ce i se făcuseră de-a lungul timpului în lumea politică și nu numai. De fapt, așa cum sugerează și Dan C. Mihăilescu, scrisoarea trebuie înțeleasă în cheie antifrastică, în ea concentrându-se întreaga dorință de afirmare a acestuia. Proteic, capabil să facă din sine personajul propriilor scrisori, Caragiale are fibra de epistolier generată de un tip de sociabilitate construită pe contradicția dintre cabotinismul de suprafață și profunzimea de fond. Ciocnirea acestor două disponibilități, doar aparent divergente, pare a da naștere unui sol extrem de fertil: *natura epistolieră*. Aceasta din urmă este responsabilă de perceperea actului epistolar ca o *caligrafie a plăcerii*, o caligrafie extinsă a personalității, pusă sub forma spectacolului de sine, pe coala de hârtie.

Scrisorile, din perioada berlineză mai ales, îl îndreptățesc o dată în plus pe Paul Zarifopol să afirme că prietentul său a fost „un om cât o lume”, ale cărui gesturi, acțiuni și „mutre” îl obsedează prin farmecul și ingeniozitatea lor[17]. Poate că meritul cel mai mare al corespondenței dintre cei doi este acela de a ni-l fi aratat pe Caragiale în *postura burgheză a prietenului devotat*, care contrastează imaginea „boemului” Caragiale, pe care Șerban Cioculescu o consideră valabilă doar pentru perioada tinereții dramaturgului. În intervalul schimbului epistolar cu Zarifopol (1905 – 1912), Caragiale apare ca un „burghez confortabil, amator de viață comodă în toate ceasurile zilei și anotimpurile, egoist poate, epicureu desigur, însă excelent camarad, neîntrecut prieten, săritor, atent ca nimeni altul.”[18] Entuziasmat de întoarcerea la Berlin a soților Zarifopol, Caragiale îi scrie prietenului său:

> „ *[...] Dar cît despre cheful meu, cînd e vorba să revăz pe un prieten, fără pereche nici preț ca d-ta, te pot asigura că este incomensurabil, dar pipăit. Te*

[16] Stancu Ilin, Constantin Hârlav (ed.), *I. L. Caragiale. Opere*, vol. IV: *Corespondență*, Academia Română, Fundația Națională pentru Știință și Artă, Editura Univers Enciclopedic, București, 2000, p. 58.
[17] Paul Zarifopol, *Scrisori către G. Ibrăileanu*, ediție îngrijită de M. Bordeianu, Gr. Botez și N. I. Popa, în „Studii și documente”, Editura pentru Literatură, 1966, pp. 282-283 *apud* Șerban Cioculescu, *Viața lui I. L. Caragiale. Caragialiana*, ediția a II-a adăugită, Editura Eminescu, Iași, 1977, p. 451.
[18] Șerban Cioculescu, *ibidem*, p. 461.

poftesc aşadar ca numai decît să laşi în pace iubita d-tale şi a noastră Frau Doktor, să-şi vază de dereticat, şi să pofteşti aici, unde avem de vorbit multe... Te aşteptăm cu mare plăcere şi cu mult dor/al d-tale vechi şi devotat prieten Caragiale."[19]

În spatele satiricului (deși nu-i plăcea să fie numit astfel), al ascuțitului spirit polemic atât de temut în epocă, se află Caragiale prietenul fidel, fratele, fiul responsabil și tatăl grijuliu, toate aceste fațete ale omului erijându-se în *postura familistului*, așa cum se poate observa din scrisoarea trimisă lui Mateiu, fiul său:

„*Dragă Mateiu,/ Îndată ce primeşti scrisoarea asta, du-te la Barbu. Împrejurările prin care a trecut şi trece ţara noastră şi care-mi întristează aşa de adânc bătrâneţile mie să-ţi fie îndemn la dragoste pentru patrie. Dumnezeu să-ţi facă ţie parte de vremuri mai bune la bătrâneţe. Noi am început cu veselie şi sfârşim cu mâhnire. Să vă dea vouă, tinerilor, Domnul să nu mai vedeţi nici un rău abătându-se pe biata noastră ţară. Fii sănătos şi cuminte: nu intra în sfatul păcătoşilor, ca să fii la vremea ta un fericit bărbat./ Te doresc şi te sărut, al tău tată, Caragiale.*"[20]

Spre deosebire de Eminescu sau Maiorescu, Caragiale a avut un dar esențial care l-a înscris în rândul epistolierilor de vocație, cum au fost Duiliu Zamfirescu sau Odobescu: sociabilitatea care are la bază nevoia *genuină* de a vorbi despre și de a face parte din societate. Desigur că întoarcerea aceasta cu fața către lume, dublată de nevoia tabieturilor, dar și de un epicurism de fond, în contact cu minuția analitică a omului care *vede enorm și simte monstruos*, au dat naștere unei naturi paradoxale, perpetuată ca atare și vizibilă în epistolele sale. Discrepanța dintre imaginea publică (era numit „cel rău" de contemporani) și imaginea privată a lui Caragiale, atunci când acesta „se manifestă ca un *pater familias* autentic, sentimental şi blând, ca orice burghez cumsecade"[21], devine în corespondență un avantaj care pune în evidență portretul unui *epistolier – coregraf*, capabil să își creeze singur ritmul propriei imagini.

Dacă, în genere, scriitura confesivă a fost asociată cu mitul lui Orfeu și Euridice prin prisma actului simbolic al privirii directe care deconstruiește, scrisoarea, ca exemplu particular, oferă aparențele înșelătoare ale calului troian. Oferindu-se celuilalt în semn de apreciere și respectare a pactului epistolar, scrisoarea ascunde în interiorul ei, de fapt, o întreagă armată de instrumente (cuvinte – lupă, fraze – oglindă, introspecții – *ego*grafice, imagini – trunchiate), care pregătesc punerea în scenă a *eului*. Având în vedere cele menționate anterior, poate apărea următoarea întrebare: este scrisoarea un loc intim al creării unor noi identități, sensibil diferite față de cele atribuite inerțial unor mari personalități transformate din oameni în mit? Scurta analiză întreprinsă mai sus a încercat să demonstreze că da, epistola, îndeosebi cea din secolul XIX[22], constituie un bun teren de „exersare" a modurilor de a fi, a ipostazelor caracteristice sfârșitului de veac pe care, în același context socio-cultural, epistolierii le afișează în conduita lor publică, în proiecțiile textuale din opera

[19] Scrisoare citată din Șerban Cioculescu, *ibidem*, p. 509.
[20] Dan C. Mihăilescu (ed.), *I. L. Caragiale. Cele mai frumoase scrisori*, Editura Humanitas, București, 2012, p. 10.
[21] Antonio Patraș, „Familistul Caragiale", în *Convorbiri literare*, nr. 10/2011.
[22] Am abordat problematica intimizării discursului epistolar în secolul al XIX-lea într-un alt studiu: Smărăndița-Elena Costin, „Configurația intimității în secolul al XIX-lea. Infuzia epistolară", în: *Revista Studii de Știință și Cultură*, vol. XIX, nr. 4/ decembrie 2023, pp. 141-149, http://www.revista-studiiuvvg.ro/files/SSC%202023/SSC-%20Vol%20XIX%20nr%204%20decembrie%202023.pdf.

literară, sau care le sunt atribuite în variile forme de discursuri (cinematografice, fotografice, critice) ale alterității. Dincolo de haloul enigmatic al corespondențelor intime, acestea conțin, în interiorul lor, fețele ascunse ale epistolierilor.

BIBLIOGRAPHY

1. Primară:

Cioabă, Cătălin (ed.), *Mărturii despre Eminescu. Povestea unei vieți spusă de contemporani*, selecție, note, cronologie și prefață de Cătălin Cioabă, Editura Humanitas, București, 2014.

Cioculescu, Șerban, *Viața lui I. L. Caragiale. Caragialiana*, ediția a II-a adăugită, Editura Eminescu, Iași, 1977.

Ilin, Stancu, Hârlav, Constantin (ed.), *I. L. Caragiale. Opere*, vol. IV: *Corespondență*, Academia Română, Fundația Națională pentru Știință și Artă, Editura Univers Enciclopedic, București, 2000.

Mihăilescu, Dan C. (ed.), *I. L. Caragiale. Cele mai frumoase scrisori*, Editura Humanitas, București, 2012.

Stănescu, Bogdan-Alexandru, *Caragiale. Scrisoarea pierdută*, Editura Polirom, Iași, 2019.

Vatamaniuc, Dimitrie (ed.), *Mihai Eminescu. Opere*, vol. XVI: *Corespondență. Documentar*, cu reproduceri după manuscrise, ediție critică întemeiată de Perpessicius, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1989.

Zarifopol-Illias, Christina (ed.), *Mihai Eminescu, Veronica Micle. Dulcea mea Doamnă/ Eminul meu iubit. Corespondență inedită*, scrisori din arhiva familiei Graziella și Vasile Grigorcea, ediție îngrijită, transcriere, note și prefață de Christina Zarifopol-Illias, ediția a IV-a, Editura Polirom, Iași, 2019.

2. Critică:

a. Volume

Călinescu, G., *Scriitori străini*, antologie și text îngrijit de Vasile Nicolescu și Adrian Marino, prefață de Adrian Marino, Editura pentru Literatură Universală, București, 1967.

Meizoz, Jérôme, *Postures littéraires. Mises en scène modernes de l'auteur*, Slatkine Érudition, Genève, 2007.

Mihăilescu, Dan C., *Despre omul din scrisori: Mihai Eminescu*, Editura Humanitas, București, 2009.

Mihăilescu, Dan C., *I. L. Caragiale și caligrafia plăcerii. Despre eul din scrisori*, Editura Humanitas, București, 2012.

Minar, Octav, *Eminescu. Aspecte din viața și opera poetului*, Editura Clasic și Modern, București, 1930.

Simion, Eugen, *Secolul al XIX-lea în doi mesianici chibzuiți și un vizionar mistic. Nicolae Bălcescu, Mihail Kogălniceanu, Ion Ghica*, Editura Cartea Românească Educațional, București, 2020.

Tomoiagă, Mirela, *O poetică a corespondenței intime în literatura română a secolului al XX-lea*, Editura Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca, 2012.

b. În volume

Costin, Smărăndița-Elena, *The Other Hasdeu? The Postural Diagnosis Of A « Correspondence For Eternity »*, în: Iulian Boldea, Cornel Sigmirean, Dumitru-Mircea Buda (coord.), *New Perspectives on Multiculturality: Literature and Dialogue*, Arhipeleag XXI Press, Târgu Mureș, 2023.

c. Articole

Costin, Smărăndița-Elena, „Configurația intimității în secolul al XIX-lea. Infuzia epistolară”, în: *Revista Studii de Știință și Cultură*, vol. XIX, nr. 4/ decembrie 2023, pp. 141-149, http://www.revista-studiiuvvg.ro/files/SSC%202023/SSC-%20Vol%20XIX%20nr%204%20decembrie%202023.pdf.

Patraș, Antonio, „Familistul Caragiale”, în *Convorbiri literare,* nr. 10/2011.

TRAVEL LITERATURE AND THE LIMINALITY OF UGLINESS

Laurențiu Boșog
PhD Student, University of Craiova

Abstract: While positive aesthetic expressions, those of 'beauty' are often associated with travel literature, it is important to understand its corresponding antithesis, ugliness. As aesthetic factors can be a reason for one to undergo the process of travelling to another place, it should be proposed that ugliness, in its ability to subvert expectations, is a major player in the traveller's experience. To see how it does that, we must first understand where does ugliness stand in relation to one's view; exploring then the reactions to such a phenomenon.

Keywords: aesthetics, ugliness, travel literature, Victorian literature

WHOSE BEAUTY IS THIS?

Travel Literature as a genre has a long history. Travel itself has been the foremost tool for cultural exchange, dating back even to the Roman Empire.[1] As a means of facilitating cultural cross pollination then, we must position the figure of the traveller as a key agent in this process. The background of this figure is also of importance: who they were determined if and how they could travel in the first place. For example, placing ourselves in the British Isles, the first accounts of British travel writing can be considered those of the pilgrims on their way to Cambridge.[2] With this example in mind we must realise the limiting factors of travel: safety and wealth. Safe roads meant easier travel, and with a lack of easy connections to the rest of Europe in the Middle Ages, travel itself became divided into two forms: travel inside of the Isles; pilgrimages and such, and travel outside of it. Travel limited to Britain meant it was readily accessible to those of all social classes, in contrast to the more expensive travel to Europe. Thus visiting the continent was reserved for the elites and the learned, for Europe's heirs to play key roles as agents of both cultural exchange and in the political scene.[3]

As time progressed travel became more accessible and a combination of increased safety and industrial development meant that the opportunity to travel abroad opened up more, even if only for those who could afford it. In the area of the Mediterranean, the average British person would not be found travelling there, for such an endeavour was the domain of the upper crust of British society during the 19th and 20th centuries.[4]

When trying to understand the standards for things such as beauty and goodness in art, it is important to remind ourselves who those making those standards are. By taking into account the social makeup of the British travellers in the Victorian and Edwardian Eras we will understand that it is the domain of the upper class, and as such they are those who were allowed to set the standards of what is beautiful, culturally relevant and acceptable. This issue should not be taken as a purely black and white one, however, for the travellers are merely

[1] Ascari, Maurizio (2015), *The Rise of the Grand Tour: Higher Education, Transcultural Desire and the Fear of Cultural Hybridisation*, Linguæ & -Rivista di lingue e culture moderne (pp. 10)
[2] Korte, Barbara & Matthias, Caroline (2000), *English Travel Writing From Pilgrimages to Postcolonial Exploration*, Palgrave Macmillan
[3] Ascari, Maurizio (2015), *The Rise of the Grand Tour: Higher Education, Transcultural Desire and the Fear of Cultural Hybridisation*, Linguæ & -Rivista di lingue e culture moderne (pp. 9)
[4] Pemble, John (1987). *The Mediterranean Passion: Victorians and Edwardians in the South*. New York: Clarendon Press, Oxford University Press. (Introduction)

products of their own cultures and thus innately biased towards their own cultural standards. As Ascari puts it:

[…] the travellers' experience of other countries encouraged transcultural attitudes, fostering a European consciousness, but it also resulted in the formation of stereotypes, reinforcing national and religious identities […][5]

Using the Victorians as a starting point, we must now understand what would the expectations of the Victorian traveller be and how would they be reflected back onto them by their travels. In his writings on the cultural sensibilities of Victorian society, William Madden identifies two opposing views in Early Victorian literature, that of the paradox of the "public" and the "private" voices of the writers[6], where the "public" one is described as expressing *a will to believe that dominated the dialogue between the writer and his audience, the bur- den of which was the attempt to find religious or moral or philosophical sanctions adequate to practical social needs and ideals.*[7] Comparatively, he notes that Middle Victorian literature retained the preachy nature of its Early sibling, only change being in tone.[8] Thus the continual standard being that of a self-purported "objective" writer, who exists to moralize and educate their reader.

In spite of the valued Victorian objectivity, we could argue, in fact, that travel writing is anything but. If we were to do an exercise of imagination and try and paint what a "purely objective" work of travel literature would look like, one would find that most often our minds float to simple descriptive passages. The traveller cannot be separated from their own culture, even when interacting with another. Even a traveller that only describes what they see is plagued by subjectivity, for what one considers to be "good" and "beautiful" and worth noticing is influenced by their upbringing, where *objective and subjective elements are interwoven in them as travellers select information and deliver an image of reality according to their cultural parameters.*[9]

In this context, we can argue that travel writing isn't just subject centred, but also author centred. It is a reflection of their own views and standards, an evolving genre that changes from writer to writer:

This progress from the rhetoric of objectivity to the rhetoric of subjectivity, from the masking to the unmasking of the author, characterizes the history of travel literature, but also reveals, beyond its rhetorical oscillation, a permanent feature of the genre: authorial centrality. *At the centre of the modern travel book lies the mediating consciousness that monitors the journey, reflects, confesses, and sometimes changes; travel literature as known today begins when such a consciousness textualizes its presence.*[10]

UGLINESS IS LIMINAL

Ugliness is not just the opposite of beauty or its absence. It is a vast, encompassing term, representing the lack of unity, a nebulousness and a lack of borders[11], that which is othered and has to exist in order for the self to be reflected against. What is reason, good and culturally acceptable is beautiful, and outside of it lies the other. To propose that ugliness is just a lack of pleasing aesthetics is limiting. Instead, we should see it as something more, the

[5] Ascari, Maurizio (2015), *The Rise of the Grand Tour: Higher Education, Transcultural Desire and the Fear of Cultural Hybridisation*, Linguæ & -Rivista di lingue e culture moderne (pp. 9)
[6] Madden, William A. (1963) *The Victorian Sensibility*. Victorian Studies 7, no. 1: (pp.76)
[7] Idem.
[8] Ibit (pp.81)
[9] Cubeta, Germana (2002), *Dickens and the Italians in ,Pictures from Italy',* Palgrave Macmillan (pp.8)
[10] Cogeanu-Haraga, Oana. (2014). *What Makes Travel Literature?*. The International Journal of Humanities & Social Studies.
[11] Rosenkranz, Karl, and Sarah Haubner. (2011), *Aesthetic of Ugliness*. Log, no. 22 : (pp. 101–03).

boundary area between the stable, the accepted and the decayed and revolting. Ugliness is against reason for *if reason is centred around the will to permanency, then the space which resists that drive will be vulnerable to mutability […]this dynamic converges in the place of decay, and so fulfils the embodied absence of reason.*[12]

Despite the inevitability of subjectivity "leaking" into one's writing, travel writers still presented themselves through the lens of impartiality. In the context of works related to travel in Italy, there was already a pre-existing resistance to it. While for many Italy represented an exception to the British tendency to see other lands that were not their own as lacking in culture and enlightenment,[13] others continued, due to cultural and political reasons, look down upon it. As noted from Ascari's 2015 work, reservations to travel in general, let alone to Italy were already a thing in the 16th century where writers like Thomas Nashe and Roger Acsham *stigmatize travelling – especially to Italy- as the decay from the original condition of national purity, of pristine Englishness, in other words as a form of contamination that endangers monstrosity.*[14]

As noted earlier, the traveller is the one who, through their actions, fosters both intercultural exchanged as well as stereotypes and attitudes. Perhaps it was from an excess of English zeal, the desire to dissuade any fears of foreign influences that lead, after a while, many later travel writers to focus on the aesthetically pleasing, beautiful, pieces of art, architecture and landscapes, eschewing the actual Italian people; an indifference that, over time would turn to outright negativity.[15]

However, this should not be seen as a surprising development. As stated by Jeremy Black, the 17th – and even earlier- century English tourists were more inclined to feel a sense of inferiority when comparing Britain to Italy, a feeling that rectified itself with the advent of imperial expansion.[16] In this context, Italy now exists as a liminal place, both famed for culture and its history, but also plagued by people deemed rude and impertinent; a wild race and *the most miserable creatures imaginable*.[17] We should also be reminded in this context of Rome as it existed in the British Imperial mindset:

In the debates about empire, "Greece" and "Rome" have to be seen as particular signifiers, markers of particular styles of empire and imperial rule, alternative possibilities in a "field" (in Bourdieu's sense) of empires as known from the familiar history of the ancient world. Because they were so well known, and because they were generally regarded as the joint parents of European civilization, Greece and Rome could be treated heuristically as antithetical examples or exemplars, regardless of their actual, "messy" reality.[18]

Thus it should be proposed we, given the cultural context, see Italy as this liminal space, both ugly and beautiful form the Victorian traveller's perspective. Its beauty lies in its past as a cradle of civilisation and imperial heartland. But, as stated earlier, reason and – by extension – beauty are tied to permanency. It is in the space of decay that Italy finds itself in the Victorians' times, the remnants of its past contrasting with the at the time present state of

---

[12] Trigg, Dylan (2006). *The Aesthetics of Decay: Nothingness, Nostalgia, and the Absence of Reason*. Peter Lang. (Introduction)

[13] Pemble, John (1987). *The Mediterranean Passion: Victorians and Edwardians in the South.* New York: Clarendon Press, Oxford University Press. (pp. 60)

[14] Ascari, Maurizio (2015), *The Rise of the Grand Tour: Higher Education, Transcultural Desire and the Fear of Cultural Hybridisation*, Linguæ & -Rivista di lingue e culture moderne (pp. 21)

[15] Cubeta, Germana (2002), *Dickens and the Italians in ‚Pictures from Italy',* Palgrave Macmillan (pp.15)

[16] Black, Jeremy (1996). *Italy and the Grand Tour: The British Experience in the Eighteenth Century*. Annali d'Italianistica 14 (pp. 533)

[17] Ibid. (pp.51-54)

[18] Kumar, Krishan (2012). *Greece and Rome in the British Empire: Contrasting Role Models.* Journal of British Studies 51, no. 1 (pp.82)

the nation creating that sense of liminality and unease, perhaps even instilling anxieties of imperial collapse in those that travelled it.

THE DECAYED OTHER

Said's "Orient" is characterized as a setting created by European powers to contrast themselves with, a surrogate self. While in the majority of postcolonial and oriental studies this refers to the geo-political regions found in the Asia and the Middle East, that does not mean its cannot be applied in an European setting. Indeed, if the history of inter-European politics have shown us anything is that the Western world is more than capable of othering based on vague cultural standards and political inclinations, as put by Ascari:

[…] the early modern development of European consciousness pivoted on the interplay between intra- and extra-European differences, that is to say between the Reformation rift and the confrontation with the Ottoman Empire. These two faultlines are interestingly correlated, since due to the Turkish peril the frontiers of otherness shifted […].[19]

And yet, the consciousness always shifts. As writing continued, the focus on Italian architecture and the state of their cities came into view. The ugliness and the decay present are not objects of revulsion here, but of interest. In Italian hours, the decay of Venice is one of the things the writer draws attention too in quite the interesting manner. *The misery of Venice stands there for all the world to see,* writes Henry James; *it is part of the spectacle—a thoroughgoing devotee of local colour might consistently say it is part of the pleasure.*[20] Here words such as "spectacle" and "pleasure" do the heavy lifting of the imagination. Decay is here a point of interest, if not the principle one, its liminality what attracts the tourist. Here we can draw from Trigg, whose idea of a decayed space is one that rouses the imagination[21], where *an uncanny dynamic emerges in which ruin and subject are recognized in each other. As the ruin mirrors the fragmentation of reason, so subjectivity bears witness to the future of rationality.*[22] However, we should note that in James' Venice is not a place of ruins, but a lived one. Its decayed state contrasts with its status as being inhabited, placing it in a liminal area: a place that is dying and yet hosts life. This also leads us to consider the objectification of the city by James. Returning to Trigg, he notes the artifice: *Because the ruin remains inert, it occupies the perfect position of verging towards dissolution, yet not entirely sliding into it.*[23]Perhaps most telling of all is that James instead of appreciating the liminality of the space he's visiting, objectifies it. By calling Venice a "museum" he not only transitions if from an inhabited medium into one meant for spectacle, but completely places it in stasis. The museum itself is a symbol of preservation, of the stasis of beauty-reason. Furthermore, it also encloses it and erases its human identity and places it into a category of indivisible homogeny and totality.[24]

Italians and their architecture continued to be othered in travel literature. In relation to Ruskin's writing in *The Stones of Venice,* Odgen argues that the author participates in orientalising and othering the southern European culture:

---

[19] Ascari, Maurizio (2015), *The Rise of the Grand Tour: Higher Education, Transcultural Desire and the Fear of Cultural Hybridisation*, Linguæ & -Rivista di lingue e culture moderne (pp. 27)

[20] James, Henry (1909) *Italian Hours*, Heinemann, London

[21] Trigg, Dylan (2006). *The Aesthetics of Decay: Nothingness, Nostalgia, and the Absence of Reason*. Peter Lang. (pp. 97)

[22] Idem.

[23] Ibid. (pp. 106)

[24] Salmoni, Steven (2005). *Ghosts, Crowds, and Spectacles: Visions of Venetian Travel in Henry James's 'Italian Hours*.' Journal of Narrative Theory, vol. 35, no. 3,(pp. 283)

Ruskin's hatred of Renaissance architecture has much to do with the fact that he considers its distinguishing features to be not simply the revival of Greek and Roman classicism, but also the infiltration and overabundance of "sensualist" (read "Oriental") influences upon the European creative mind.[25]

Here we return to see that liminality: where the Renaissance exists both as a revival of what is deemed to be "western" civilisation, but also "infiltrated" by the other. Ogden continues by pointing out the tendency of *Britain's privileged classes […] to regard Italy as the diminished inheritor of Europe's two proudest historical legacies, Classical Rome and the Renaissance city-state.*[26] It also important here to highlight the different ways in which Ruskin characterises Northern European architecture versus the Southern style. Ruskin's language is loaded with suggestions to decay and decomposition, highlighting it as a transitive, liminal style. He separates the styles into three categories of aesthetics: Purists, Naturalists, and Sensualists, based on alignment with Western or non-Western principles. When associating Gothic with those three classes, Ruskin aligns them with Naturalism, the Western, something he also does with the Purists. The Sensualists, meanwhile are characterised thusly:

The Purist, therefore, does not mend nature, but receives from nature and from God that which is good for him; while the Sensualist fills himself "with the husks that the swine did eat." The three classes may, therefore, be likened to men reaping wheat, of which the Purists take the fine flour, and the Sensualists the chaff and straw, but the Naturalists take all home, and make their cake of the one, and their couch of the other.[27]

Noticing the use of language, as stated earlier, we can see the association of the orientalised Sensualist with "husks", "chaff", "straw"; words that evoke the idea of remains, what is left behind once the raw matter has been properly processed and sorted. Remains are liminal things, no longer in their original state, but also not completely consumed either. Where James objectifies and seeks to impose stasis onto something that is opposed to it, Ruskin rejects it and the "languidity" he attributes to the East, as well as its influence over Venetian architecture.[28]

CONCLUSION

The idea of "beauty" is a construct. What it represents and who is something determined by the dominant culture. In the domain of travel literature, this refers to those who have the means and expendable income required to undertake the endeavour. Thus, it is through their lens that standards and ideas are formed. While what is considered beautiful or aesthetically pleasing by the dominant voices might change, at its core lies the fact that those values lie enclosed within certain parameters of what can and is accepted. By contrast ugliness lies outside of those conventional values and is intrinsically tied with the concept of decay.

Beauty is the partner of reason, of stability and permanence. Change, decay, liminality, are the key elements that are tied to ugliness. What is decayed exists in a state of change, both "is" and "is not"; its foremost representative in the domain of literature being the ruin.

---

[25] Ogden, D. (1997). *The Architecture of Empire: "Oriental" Gothic and the Problem of British Identity in Ruskin's Venice*. Victorian Literature and Culture, 25(1), (pp. 114)

[26] Ibid.(pp. 115)

[27] Ruskin, J. (1903), *The Stones of Venice*. New York:Longmans, Green, and Co.

[28] Ogden, D. (1997). *The Architecture of Empire: "Oriental" Gothic and the Problem of British Identity in Ruskin's Venice*. Victorian Literature and Culture, 25(1), (pp. 114)

As we've seen that what is considered worth noting by travellers is often set by the upper class, the elites of society, and creates a divide between the self and the other. The English tourist visiting Italy in the Victorian Era would have most likely carried with them those biases and thus explain why their tastes gravitated towards things such as landscape, architecture and works of art, things considered to have more permanence than the people, towards whom they developed a negative attitude. Even appreciation for the aesthetic of decay, such as in the case of Henry James, comes with a caveat, as it is removed from its living world, detached from the people and culture that affect it. James places it in stasis by not viewing it as a part of a living whole, an idea completely counter to the changing nature of decay.

BIBLIOGRAPHY

Ascari, Maurizio (2015), *The Rise of the Grand Tour: Higher Education, Transcultural Desire and the Fear of Cultural Hybridisation*, Linguæ & -Rivista di lingue e culture moderne <https://www.ledonline.it/index.php/linguae/article/view/859/711 >

Black, Jeremy (1996). *Italy and the Grand Tour: The British Experience in the Eighteenth Century*. Annali d'Italianistica 14 < https://www.jstor.org/stable/24007464 >

Cogeanu-Haraga, Oana. (2014). *What Makes Travel Literature?*. The International Journal of Humanities & Social Studies
<
https://www.researchgate.net/publication/267097382_What_Makes_Travel_Literature >

Cubeta, Germana (2002), *Dickens and the Italians in ,Pictures from Italy',* Palgrave Macmillan

James, Henry (1909) *Italian Hours*, Heinemann, London < https://www.gutenberg.org/ >

Korte, Barbara & Matthias, Caroline (2000), *English Travel Writing From Pilgrimages to Postcolonial Exploration*, Palgrave Macmillan

Kumar, Krishan (2012). *Greece and Rome in the British Empire: Contrasting Role Models.* Journal of British Studies 51, no. 1 < http://www.jstor.org/stable/23265259 >

Madden, William A. (1963) *The Victorian Sensibility.* Victorian Studies 7, no. 1

Ogden, D. (1997). *The Architecture of Empire: "Oriental" Gothic and the Problem of British Identity in Ruskin's Venice*. Victorian Literature and Culture, 25(1)

Pemble, John (1987). *The Mediterranean Passion: Victorians and Edwardians in the South.* New York: Clarendon Press, Oxford University Press

Rosenkranz, Karl, and Sarah Haubner. (2011), *Aesthetic of Ugliness*. Log, no. 22 <https://www.jstor.org/stable/41765715 >

Ruskin, J. (1903), *The Stones of Venice.* New York:Longmans, Green, and Co.

Salmoni, Steven (2005), *Ghosts, Crowds, and Spectacles: Visions of Venetian Travel in Henry James's 'Italian Hours.*' Journal of Narrative Theory, vol. 35, no. 3 <http://www.jstor.org/stable/30225802>

Trigg, Dylan (2006). *The Aesthetics of Decay: Nothingness, Nostalgia, and the Absence of Reason*. Peter Lang < https://philpapers.org/rec/TRITAO-3 >

THE INTERSECTION BETWEEN TRAVEL LITERATURE AND ANTHROPOLOGY. AN EXTENDED VIEW OF THE RELATIONSHIP BETWEEN THESE TWO ESSENTIAL LITERARY ASPECTS

Paul-Cristian Albu
PhD Student, University of Craiova

Abstract: My scientific interest is founded on researching travel literature and anthropology. These two essential aspects of modern literature can explain how we can see and analyze the importance of auctorial narrativity in offering a view of a visited or imagined place in the world. Also, to give a high definition of these two concepts, I centered the entire activity on researching the principles that are the cradle of this relationship. We have provided a rich and useful point of view of the subjectivity in contemporaneity. By using the technique of closely reading some secondary scientific texts, we were able to offer a response to this relationship in contemporaneity.

Keywords: travel literature, contemporaneity, modernism, subjectivity, anthropology

I. L'intersection entre la littérature et l'anthropologie culturelle-caractéristiques générales

Il est hors aucun doute qu'entre la littérature et l'anthropologie culturelle il y a un croisement bénéfique[1]. Dès le début, il faut préciser que certains anthropologues voient dans l'anthropologie un travail où un élément essentiel de l'écriture, même innovant, tout en prenant en compte que le texte anthropologique s'inscrit dans la sphère du genre narratif et les relations entre le sujet qui observe et le sujet qui relate[2] déterminent la présence inestimable des aspects qui composent l'objet que le lecteur doit connaître impérieusement. On note aussi que l'intérêt pour les problèmes anthropologiques s'affirme à la suite des schémas de pensée qui proviennent des formalismes linguistiques et structuraux[3]et que son inauguration s'est répandue au sein des recherches sur la littérature du monde de l'Antiquité parmi les savants littéraires de taille moderne.

L'argument qui favorise ce point de vue se résume à l'étude des récits de voyage qui privilégie l'interaction entre littérature et anthropologie où on fait appel aux voyages entrepris en Amérique du Nord qui ont favorisé la représentation des Indiens, de White Indians[4] Les chercheurs mettent en évidence des schèmas culturels occidentaux qui font allusion aux modèles culturels chrétiens où l'on rencontre des descriptions des ouvrages de Joseph-François Lafitau ou François-Xavier Charlevoix, des auteurs qui offrent des détails sur la culture aborigène des Amérindiens, tout en plaçant sous le signe de la dichotomie thématique le monothéisme transcendental et l'universalisme du sentiment religieux, ainsi que la dualité entre corps et âme[5] .

La publication de livres présentant une nuance autobiographique parmi lesquels on retrouve *Tristes Topiques*[6] témoigne de l'irrémédiabilité de la liaison existant entre la

[1] https://journals.openedition.org/lhomme/188?file=1
[2] https://journals.openedition.org/lhomme/188?file=1
[3] https://journals.openedition.org/lhomme/188?file=1
[4] https://journals.openedition.org/lhomme/188?file=1
[5] Joseph-François Lafitau, *Mœurs des sauvages américains comparés aux mœurs du premiers temps*, Paris, Edition Gallilmard
[6] https://journals.openedition.org/lhomme/188?file=1

littérature de voyage et anthropologie. Maintenant on analysera comment l'intersection entre la littérature et l'anthropologie favorisent l'entretien de l'existence de la traductologie sur le plan linguistique :

Premièrement, on répondra à cette question en se basant sur les critères selon lesquels la traductologie fonctionne : la description, la vérification et l'hypothèse[7]. Pour la première caractéristique, on prend en considération que la description des aspects traductologiques converge vers le tracement de la définition de la *traductologie* considérée théorique[8].La valorisation des principes et des théories est indispensable pour la grande masse des traducteurs spécialisés dans un certain domaine d'activité, tout en contribuant au renforcement de la traductologie dont le signifié adjectival correspond à une dichotomie avec le terme évoqué antérieurement.

L'unidirectionnalité du domaine translationnel comporte une primordialité ubicue grâce à l'intersection de deux branches par une relation dialectique existante. Une complétude entre les deux lignes directoires de la traductologie est possible par l'étude du produit final et du processus de la traduction. L'essentiel est déterminé par le langage usité, la psychologie langagière et sa technologie. L'interdisciplinarité traductionnelle est attribuée à la manière d'aborder la phénoménologie globale de ce processus par une gradualité empirique. L'incommensurabilité des ces trois critères essentiels de la traduction énumérés auparavant se révèle par :

Une acuité de l'observation qui propose un détaillement d'un examen sur les faits traductifs et qui cohabite dans l'angle sous lequel le traducteur possède quelques points de vue se contourne par : l'hypothèse accentue le principe ou la règle fixe la multitude d'observations qui se réalisent à travers le temps et par l[9]a vérification et l'hypothèse qui convergent, car ces deux procédés ont le rôle de confirmer ou infirmer le développement du deuxième point définitoire énoncé quant à la traduction d'une œuvre littéraire.

II. Les principes de la traduction de la littérature de voyage

Les principes selon lesquels la traduction se guide sont : la cohérence, l'exhaustivité, la simplicité et la prédictibilité. L'élimination de la contradiction interne du caractère *intralingual et interlinguistique*[10] du texte proposé à traduire par la cohérence textuelle contourne la transparence de la permission de l'applicabilité du principe exhaustif. Deuxièmement, on note que la validation de l'existence de la traduction et des solutions choisies transgresse la prédictibilité traductive. On se demande sur relation entre les principes généraux de la traductologie et la traduction littéraire. Nous consacrerons une partie de notre exposition à la communicabilité entre les deux composantes qui valident le processus traductionnel.

Tout d'abord, la conversion du proccessus normatif en langue d'arrivée est entretenue par l'égalité entre le langage et la littérature propulsée par une équivalence synonymique entre des catégories sémantiques diversifiées.

Selon Henri Meschonnic, « traduire ne se limite pas à être l'instrument de communication et d'information d'une langue à l'autre, traditionnellement considéré inférieur à la création originale en littérature [11]».

---

[7] Mathieu Guidère, *Introduction à la traductologie*, Ed. Traducto, Lille, 2005, p. 11.
[8] Mathieu Guidère, *Introduction à la traductologie*, Ed. Traducto, Lille, 2005, p. 13.
[9] *Ibidem*
[10] Mathieu Guidère, *Introduction à la traductologie*, Ed. Traducto, Lille, 2005, p. 17
[11] Henri Meschonnic, *Poétique du traduire*, Paris, Edition Verdier Poche, 1999, chapitre *La pratique, c'est la théorie*, p. 225

La communication d'un message, le transfert des unités linguistiques de la langue-source dans la langue-cible façonnant l'information transmise, la destitution des signifiants et des signifiés d'une phrase linguistique formant l'unité sacrée de la langue d'arrivée dévoilent l'englobalité du phénomène que le sémème traduction provoque pour démontrer l'assiduité du processus mentionné auparavant. La nécessité de communication d'un sentiment, la trahison des pensées originelles auxquelles on octroie une couleur locale en langue d'arrivée par leurs équivalents convoquent la probité de la poétisation de l'acte créateur obéi à l'idée de traduire[12] .

La plénitude de la philosophie langagière comprend la marque indéniable de la fidélité, tout en spéculant la subsidiarité des traits linguistiques qui la composent pour la transmission d'une concrétude linguale du message dans la langue d'arrivée. L'épanouissement traductif au XVIe siècle sous la plume des écrivains préférant adapter leurs œuvres littéraires à un public large avance l'idée de développement de la traduction littéraire.

L'apparition du courant vulgarisateur de l'acte traductif de la traduction des textes sacrés privilégie les traducteurs par une transposition des textes sacrés dans les langues latinne et slavonne. Pour faire une corrélation entre ce que nous avon affirmé et la relation entre littérature et anthropologie, il faut s'arrêter sur l'essentialité du récit de voyage et sa connaissance dans l'espace littéraire. L'importance indéniable du récit de voyage se centre sur la relation entre la connaissance de soi et la connaissance de l'autre [13].On remarque la présence d'un paradigme qui propulse la possibilité d'offrir des modèles de la culture du voyageur [14], ainsi qu'une perception sur l'antagonisme entre l'identité et l'altérité d'une culture.

Les récits de voyage contournent les dissensions entre la projection d'une culture et la réalité d'une culture qui reste une marque identitaire pour un peuple. Pour solidifier notre proposition, on a recouru à la fécondité des travaux nécessaires qui offrent un terme idéologique et historique à la manière d'observer les choses. L'écrivain arabe Said, dans son ouvrage *Orientalism*[15] (1978) montre systématiquement que les voyageurs européens produisent une science et une esthétique à part entière qui constituent une violence symbolique exercée sur les peuples d'une région quelconque[16] .

La traduction des œuvres en langues modernes se reflète dans la conscience de chaque peuple dont le caractère national est proportionnable avec l'insolitude de l'esprit communautaire .En prenant comme point de départ l'ouvrage d'Etienne de Silhouette *Réflexions préliminaires sur le goût des traductions* [17], la primordialité de la traduction converge vers les publications dont la teinte populaire est insérée dans les travaux originels qui s'allongent dans le domaine dont le sémème est illustré à maintes réprises.

La flamme de la dichotomie entre les traductions technique et littéraire est assignée par le développement industriel dont la matrice indubitable octroyée au dernier type traductif met en relief l'utilité inabsorbable de la compréhension des principes de la modernité technologique.Le livre Extérieur monde écrit par Olivier Rolin englobe un tissu de souvenirs collectionnés au fil de ses voyages.

La perspective psychologique offre au lecteur la possibilité d'un retour dans le vide temporel artistique créé à l'aide des images contournées par les lieux composant le décor

[12] Henri Meschonnic, *Poétique du traduire*, Paris, Edition Verdier Poche, 1999, chapitre *La pratique, c'est la théorie*, p. 227
[13] https://journals.openedition.org/lhomme/188?file=1
[14] *Ibidem*
[15] https://journals.openedition.org/lhomme/188?file=1
[16] *Ibidem*
[17] Mathieu Guidère, *Introduction à la traductologie*, Ed. Traducto, Lille, p. 11

naturel.Les personnages mis sous la tutelle de l'anonymat indélébile esquissent le néant des souvenirs transfigurés dans le sous-conscient de l'écrivain par le biais des lieux rencontrés dans l'état initial du voyage. Les paramètres littéraires désintègrent la difficulté de l'expérience de la part du traducteur, l'acuité compréhensive de l'originalité lexématique d'un sens terminologique et le lexicalisme pour totaliser l'unité phrastique et la réintégrer dans la sphère du sémème traduction littéraire.

La distinctivité graduelle du genre littéraire propulse la possibilité aux yeux du lecteur d'éviter la concision définitionnelle de la traduction. La nature philologique condense l'aspect critérique de la traduction littéraire, tout en impliquant la complémentarité de la connaissance des langues de départ et d'arrivée. L'évolution spectaculaire du langage est trahie par un stade archaique se transformant en fonction de l'époque théorique.La non-linéarité énonciative dépasse les contextes historique, culturel, sociologique et théologique. Henri Meshonnic[18] considère que la phraséologie linguistique anéantit la déconcertation de la nature de l'énoncé.

L'obstruction de la traduction textuelle machinale incite à l'explication du sens des signifiés qui composent le texte dans la langue d'arrivée. La contextualité et le signifié plastifient la conversion d'un terme par l'exactitude équivalentielle d'un contenu sémantique dans la langue où on applique le processus inaliénable de traduction . La modification sémiologique d'un mot corrige la nuance dominée par l'ordinarité lexicale en lui offrant une figuration microlinguistique au sein du mot grâce à la littérature de spécialité. La fidélité sémiotique et sémantique contraste avec la transformation paradigmatique du signe linguistique.La classification esthétique, linguistique, idéologique et subjective comprend l'idéalisation de la définition du critère traductif. L'historicité étapisée et l'allouement duratif traductif intensifient la modalisation processive de la traduction[19]. La corrélation entre la textualisation historique et la pérennité caractérielle absolutisent la confrontation entre la discursivité logicielle et littérarité du contexte[20] .

La poétique représente la subjectivité de la pensée philosophique insérée dans le langage et sans elle il y aurait une subjectivité simulée de la pensée.L'accentuation de l'interaction du langage et de la littérature conforte les différences d'interprétation des signifiés langagiers quant au sujet abordé en filtrant la conscience artistique sous le spectre de l'analyse stylistique langagière, de la systématisation grammaticale du lexème etc. La centralité de deux catégories dont la visibilité graduelle se reflète par leur essentialité quant au rôle joué dans la traduction dynamise transparamment la facilité de la compréhension différentielle entre la langue originale et d'arrivée, entre les signifiants et les signifiés et la dualité systémique syntaxique et sémantique.

La médiocrité qualitative traductive s'accélère par la discordandance et l'incorrectitude des équivalents terminologiques choisis dans la langue d'arrivée.La distinction par la propriété structurelle grammaticale d'une langue contribue à l'amplification de la difficulté traductionnelle d'un sème dans la langue d'arrivée. La traduction prohibe à la langue de l'englober grâce à l'évolution historique du langage et le discours poétique module l'expressivité et l'affectivité de la traduction [21].

Le professionnalisme résiduel du traducteur invoque la contrainte de l'usage des fourches lexicales pour le maintien de la poéticité discursive et narrative.

---

[18] Henri Meschonnic, *Poétique du traduire*, Paris, Edition Verdier Poche, 1999, chapitre *La théorie, c'est de la pratique*

[19] *Ibidem*

[20] *Ibidem*

[21] Mathieu Guidère *Introduction à la traductologie*, Ed. Traducto, Lille, page 17.

L'intromission de l'empirisme spécial et obséquieux dans la traduction littéraire dont la réflexion sur une continuité linguistique du lexique évoque l'essentialité des principes de la traduction artistique et la déperdition du sens primitif du lexème utilisé dans la langue-cible dénonce la conversion formelle du signe linguistique dans la langue d'arrivée.L'altération du sens initial du mot dans la langue-source grâce à la modulation et la transposition traductionnelles implique l'immanence et l'imperméabilité de la conversion linguistique des mots.

Le primat accordé aux textes et la facilitation des échanges interculturels importent pour l'immanence de l'importance octroyée à la traduction littéraire propulsée par la réflexion traductive gratifiée par l'acte traductologique se centrant sur l'histoire de la traduction livresque et sur l'historicité de la discursivité traductrice et la critique de l'acte traductionnel.La technicité et l'accesoire scientifique de la traduction sont empreintes par le courant philosophique positiviste du XIXe siècle.

Au XXe siècle, la formation de l'unité du structuralisme linguistique et du formalisme littéraire reste circonscrite dans la sphère linguistique résumée par Georges Mounin ainsi « la traduction reste un art-mais un art fondé sur une science[22] » .Selon ce linguiste et sémioticien français, la poéticité artistique et la science linguistique cohabitent et formalisent l'inextricabilité, l'inexorabilité et l'infaillibilité du caractère linguistique de la traduction inscrite dans la génétique codifiée du sème littéraire.

La différenciation de l'histoire de la traduction littéraire d'autres branches traductologiques à cause de théories et de pratiques langagières entame un écart normatif dominé par l'exactitude des choix opérés pour diriger la subjectivité discursive textuelle envoûtant le sens et la valeur du mot vers la composition d'une œuvre artistique.La fraîcheur traductionnelle isolée par le sens créateur embellit et valide le texte grâce à des fourches lexicles amplifiées par les nuances stylistiques auctorielles.

Le découpage de la spécialité langagière et de l'immédiateté et la colloquialité de la langue entraîne l'infatigabilité et l'intensité de l'étude comparée de la stylistique par les stylisticiens pour offrir une définition concrète de l'objet de la littérature.Chaque langue possède un sens qui sensibilise le lecteur vers une réalité obnubilée, camouflée et impulsionnée par l'activité sacrée de la traduction.

La communication de l'information représente une variabilité langagière, tout en n'oubliant pas le dynamisme conceptuel insérable à l'intérieur de la langue destiné à transmettre le renseignement nécessaire. L'indubitabilité de la primauté octroyée aux normes représente le résultat indiscutable de l'application des régularités observables dans le comportement des traducteurs dans certains contextes socio-culturels.

Gidéon Toury[23] invoque l'incapabilité de l'isolement de la traduction de son historicité contextuelle légiférée par la fonction sociale codifiée dans la systémicité culturelle de la langue d'arrivée. La différabilité des normes de l'approche normative crée la coincidence de la rentabilité de la distinction entre compétence et performance par l'institution des normes linguistiques.La faisabilité d'une description des choix traductifs disponibles dans un contexte spécial, le niveau performatif accédant au constat des choix des traducteurs et la normativité du niveau linguistique promu par la compétence linguistique fondent leur centralité sur la déontologie axiomatique de la traduction à un moment donné.

La conceptualité traductive propagée par les normes sémiologiques et sémantiques s'assimile au processus de prise de décision où le rôle social du traducteur comporte le dépassement des frontières du transfert linguistique à cause de la scalabilité socio-culturelle

[22] Georges Mounin, *Les problèmes théoriques de la traduction*, Paris, éd. Gallimard, Bibliothèque des Idées, 1963, 296 p

[23] Gideon Toury, *Descriptive Translation Studies and Beyond*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins. 1995.

et la fonction artistique respectée par le traducteur pour la décision des attentes de sa communauté.

Au cadre de la traduction littéraire, Toury[24] découvre trois axes, à savoir:

- l'adaptation aux normes imposées par la langue-source et aux normes de la culture d'arrivée;
- les normes opérationnelles où le traducteur prend des décisions concernant l'acte de traduire [25].

Les traducteurs ont démontré la différence entre normes et conventions, entre les préférences de l'auteur et les cadres qui s'imposent. La conflictualité entre le rapport textuel et l'histoire et le fonctionnement des traductions littéraires se révolte contre le calque linguistique se réalisant par le transport d'une langue à l'autre et la naturalité de la phrase originelle pour démontrer l'artistique de la nature du texte.Le transport du texte, la valabilité et la circularité des langues approfondissent subitement la discursivité traductionnelle grâce à l'assiduité et à la stabilité des traducteurs sur les langues et les œuvres et à la distinctivité entre l'écriture et la traduction.

La fonctionnalité des langues imprime le rapport linguistique représenté par le discours intralingual inséré dans les unités langagières où la primitivité de la subjectivité sur les unités linguistiques détermine le déroulement des unités linguistiques pour impulsionner l'apparition d'une littérature impliquant une anthropologie linguale à haut degré où la circularité contactuelle entre les diverses cultures se caractérise par une marque notoire pour la compréhension factuelle du mécanisme de la traduction.

L'application de deux concepts comme l'annexion et le décentrement permet l'acuité de l'observation de la relativité révélatrice de la dichotomie entre l'altérité et l'indentité. Après avoir fait référence aux principes qui nous aident quant au contournement de la relation entre l'anthropologie et la littérature, on s'arrêtera sur la primordialité du récit de voyage. Le récit de voyage y joue un rôle très important, car la littérature de voyage s'interroge sur la liaison qui existe entre la connaissance de soi et la connaissance de l'autre. La littérature de voyage donne le paradigme qui offre des modèles culturels où l'auteur insiste sur l'opposition entre l'identité et l'altérité. Les récits de voyage mettent en évidence les dissensions entre la projection des représentations de départ et la présence de la culture exogène[26] . Ce qu'on remarque c'est la présence d'une caution idéologique et historique[27] où on révèle la présence d'un certain exotisme, surtout dans l'ouvrage d'Edward Said *Orientalism* [28]qui se caractérise par le symbolisme de la violence de l'écriture, parce qu'elle montre la réalité quotidienne de l'univers oriental.

III. Conclusion

On considère que les récits de voyage représentent véritablement des images qui montrent la vie dure et sans pitié dans laquelle les énergies de ce monde oriental se consomment pour créer l'illusion parfaite de l'exotisme qui dissimule les conditions humaines misérables. La relation qui existe entre littérature et traductologie se base sur les aspects mentionnés auparavant : la description et l'hypothèse qui affirme ou conteste l'idée transmise dans une œuvre littéraire, la validation pour communiquer des résultats concrets sur la réalité décrite dans un ouvrage quelconque.

[24] *Ibidem*
[25] *Ibidem*
[26] https://journals.openedition.org/lhomme/188?file=1
[27] *Ibidem*
[28] *Ibidem.*

Bien qu'on discute du récit de voyage, on affirme que toute sorte de littérature représente un document et une écriture bien définie lorsqu'elle met l'accent sur l'essentialité de la traduction. Marie Scarpa, une linguiste alsacienne, note que sur le sujet qui existe entre l'anthropologie et la littérature, ainsi que sur la manière dont cette relation influence s'est intéressé Daniel Fabre qui consacre des articles innombrables à ce sujet, en parlant d'un « conflit des cosmologies[29] » et en valorisant différents points de vue sur l'évolution des différentes sociétés au fil du temps qui intéressent les ethnologues et les historiens[30] .

BIBLIOGRAPHY

Guidère,Mathieu, *Introduction à la traductologie*, Ed. Traducto, Lille

Lafitau, Jean-François, *Mœurs des sauvages américains comparés aux mœurs du premiers temps*, Paris, Edition Gallilmard

Meschonnic, Henri, *Poétique du traduire*, Paris, Edition Verdier Poche, 1999, chapitre *La pratique, c'est la théorie*

Mounin, Georges, *Les problèmes théoriques de la traduction*, Paris, éd. Gallimard, Bibliothèque des Idées, 1963

Toury, Gideon, *Descriptive Translation Studies and Beyond*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins. 1995

SITOGRAPHIE

https://journals.openedition.org/lhomme/188?file=1
https://journals.openedition.org/lhomme/188?file=1
https://journals.openedition.org/lhomme/188?file=1
https://journals.openedition.org/lhomme/188?file=1
https://journals.openedition.org/lhomme/188?file=1
https://journals.openedition.org/lhomme/188?file=1
https://journals.openedition.org/lhomme/188?file=1
https://journals.openedition.org/lhomme/188?file=1
https://journals.openedition.org/acrh/7519
https://journals.openedition.org/acrh/7519

[29] https://journals.openedition.org/acrh/7519
[30] https://journals.openedition.org/acrh/7519

BRAVE NEW POSTHUMANS: ARTIFICIAL HAPPINESS IN ALDOUS HUXLEY'S BRAVE NEW WORLD

Valentina Gherghină
PhD Student, „1 Decembrie 1918" University of Alba Iulia

Abstract: Aldous Huxley's Brave New World is a critical analysis of how artificial happiness leads to societal domination. This paper explores the depiction of soma, a substance that induces citizens into a state of contented conformity, and its connection to a contemporary phenomenon: the widespread usage of social media. It introduces the concept of artificial happiness and analyzes Huxley's portrayal of a dystopian society, aiming to explore the philosophical concerns regarding the pursuit of manufactured happiness and its potential consequences for human nature. There is a debate between modern culture and the reliance on technology and external substances to maintain emotional stability, raising questions about the true nature of happiness.

Keywords: soma, artificial happiness, posthumanism, dystopian fiction, social media

Introduction

Pursuing happiness is a fundamental aspect of the human condition, deeply influencing how societies are structured and individuals live. However, the nature of happiness, particularly when it is artificially manufactured, has sparked significant philosophical and ethical debates. Aldous Huxley's seminal novel "Brave New World," published in 1932, provides a dystopian lens through which we can explore the complexities and potential pitfalls of this pursuit. Huxley's envisioned future is one where happiness is not an organic outcome of personal fulfillment or emotional growth but is instead artificially produced and maintained through the widespread use of the drug soma. This synthetic form of happiness serves as a powerful tool for societal control, ensuring compliance and stability at the expense of individuality and authentic emotional experiences.

In today's world, Huxley's vision is strikingly relevant as we grapple with the pervasive influence of technology, social media, and psychotropic drugs on our mental and emotional well-being. The novel's themes resonate with contemporary concerns about how these external factors shape our perceptions of happiness and influence our behavior. This paper aims to examine Huxley's portrayal of soma and introduce the concept of artificial happiness, drawing parallels to present-day society, particularly focusing on the emergence of social media as a modern equivalent to soma. By analyzing the lasting significance of Huxley's work, this study seeks to illuminate the moral and philosophical dilemmas related to the quest for happiness and the potential loss of humanity in an increasingly technologically mediated society.

Huxley's dystopian perspective was significantly influenced by the socio-economic and technological changes of his time. In "Brave New World," Huxley presents a chilling vision of a society where artificial happiness is the cornerstone of social order. The drug soma induces euphoria and contentment, suppressing rebellion and negating the need for personal growth or genuine emotional experiences.

I will explore the broader implications of Huxley's critique, focusing on the parallels between soma and contemporary tools and practices aimed at achieving artificial happiness. It will examine the sociological and psychological consequences of such trends, drawing on insights from modern scholars and researchers.

Huxley's Vision of Soma

In the early twentieth century, Huxley expressed concern about the repercussions of Europe's Industrial Revolution, which prioritized mass manufacturing and placed great importance on technological advancements. Baggini (2003) asserts that Huxley's firsthand experience as a laborer in an English chemical plant instilled in him a fear of the increasing industrialization in Europe, which dehumanized individuals by seeing them as mere machines. In "Brave New World," the population is kept in a state of blissful compliance through the drug soma, which induces euphoria and contentment. This enforced happiness suppresses rebellion and negates the need for personal growth or genuine emotional experiences. Huxley depicts a civilization that appears to be well-developed, but in reality, sacrifices truth for artificial happiness, love for temporary gratification, and originality for predictability. The regime instills the principles of "Community, Identity, Stability." "Social stability" is achieved by ensuring universal satisfaction at all times. The state's objective is to ensure perpetual happiness for all individuals to uphold social equilibrium. According to Mencűtekin (2011), happiness in this society is attained through a combination of hypnopaedic brainwashing from infancy, sexual promiscuity (which is cherished), entertainment, and the use of the antidepressant medicine soma: "Always soma, delicious soma, half a gramme for a halfholiday, a gramme for a week-end, two grammes for a trip to the gorgeous East, three for a dark eternity on the moon" (Huxley, 2010, p. 53). The pervasive use of soma illustrates Huxley's critique of hedonism and the pursuit of artificial happiness. Soma becomes a metaphor for how the leaders of a society can manipulate emotions and consciousness to maintain control. In Huxley's world, this drug promotes a superficial life where people are detached from reality, with their understanding and perception dulled, preventing them from recognizing the deeper truths of their existence.

Artificial Happiness in *Brave New World*

The artificial happiness explored in *Brave New World* questions our understanding of genuine happiness. What does it mean to be truly happy? In the novel, pleasure is not obtained by personal accomplishments, interpersonal connections, or self-fulfillment, but rather it is artificially produced through the use of soma: "Everybody's happy now" (Huxley, 2010, p. 71).

The extensive impact of soma and the synthetic bliss it generates within the World State is demonstrated in Chapter 5 of the novel. The chapter depicts Lenina and Henry obediently concluding their evening at the Club, illustrating the meticulously regulated and conformist character of their society. Upon their departure, the "depressing stars" and diminishing natural light juxtapose with their sustained state of "happy ignorance" (Huxley, 2010, p. 73), which is attained through the use of soma. The detailed description of the evening's activities, from the cabaret to the synthetic music and the final soma-induced state is meant to show the social rituals designed to keep individuals occupied and content. These rituals serve as a form of escapism, ensuring that individuals do not question their reality or the artificial nature of their happiness. Henry's brief moment of melancholy when reflecting on the crematorium and the philosophical implications of life and death is quickly overshadowed by the conditioned mantra that "everybody's happy now" (p. 71). This moment of introspection is rare in the World State because the pervasive influence of soma and conditioning in suppressing deeper thoughts and emotions is major.

Soma creates a barrier between the individuals and reality, which is symbolized by the "impenetrable wall between the actual universe and their minds" (p. 73). In this sense, the artificial happiness they achieved prevents them from experiencing or contemplating the true nature of their surroundings, maintaining a superficial sense of contentment. Huxley's vivid

imagery and symbolism depict the superficiality of chemically induced fulfillment and the ethical considerations that arise from it. This passage represents the dehumanizing effects of a society that values order and stability above genuine human experience and emotional authenticity of the human person, and in that light, also reflects a contradiction of perennial interest: happiness and the human condition.

Social media as modern-day soma: The pursuit of Artificial Happiness

Brave New World remains relevant to the core of the modern community, which today is swept away both by technological progress and by the demand for happiness.

The widespread use of antidepressants and other psychotropic drugs to manage mental health reflects a desire to achieve emotional stability through external means. When it comes to illicit drug abuse, the latest international data show that more than 100,000 people die from drug overdoses every year globally (Ritchie et al, 2022). While soma can be directly paralleled to both prescribed psychoactive substances and illicit drugs that are being abused globally, the focus of this paper is mostly on the metaphorical aspect of soma and the parallels between social media and artificially created happiness.

The concept of artificial happiness is associated with Dr. Ronald Dworkin, an American philosopher, who critiqued it in his book *Artificial Happiness: The Dark Side of the New Happy Class*. He explores the sociological consequences of the growing reliance on antidepressants, alternative medicine, and exercise routines as methods for attaining happiness. Dworkin (2006) argues that these trends have created an "artificial happiness" that is detached from the actual conditions of people's lives. Dworkin (2006) points out four main trends that are contributing to this phenomenon, among which are psychotropic drugs, which have become common in today's society. They are often prescribed by primary care physicians instead of psychiatrists—this has created a situation where many people depend on medications to improve their mood without actually addressing the root causes of their issues (Dworkin, 2006). Ironically, there is a real-world drug marketed as Soma (Carisoprodol), which is a non-controlled skeletal muscle relaxant (Reeves et al, 1999). The widespread prescription of Soma persists despite multiple case reports highlighting the drug's potential for abuse. A large number of physicians are uninformed of Carisoprodol's misuse risk and metabolism to meprobamate. This lack of awareness shows that doctors should be cautious when giving Carisoprodol, especially to substance abusers (ibid.). Recent studies found that Soma is commonly misused due to its central action as a muscle relaxant. Carisoprodol addiction is frequent, and the sedative properties of the substance are responsible for its medicinal and recreational use (Gonzalez et al, 2009). Additionally, Huxley's soma has largely been compared to psychoactive drugs such as MDMA, amphetamine, cocaine, cannabis, and opiates.

When it comes to medicine, Dworkin (2006) also criticizes the increasing popularity of alternative medicine practices that claim to bring happiness and well-being, even though the practitioners themselves may not have complete faith in these methods. Fitness culture is another trend facing critiques. Even though many people have come to view fitness and exercise as a means to find happiness, Dworking (2006) argues that this belief can sometimes lead to self-deception, as individuals may mistakenly believe that they have undergone profound personal transformations simply by engaging in physical activity. And finally, spirituality and religion: Dworkin's book also explores how doctors have at times assumed responsibilities that were traditionally fulfilled by clergy, advocating for a type of well-being that may be perceived as superficially spiritual. Dworkin's analysis suggests that this change towards using artificial methods to find happiness has major consequences for society. It could potentially harm our true emotional and psychological well-being by hiding the real

issues we face. It's interesting to see how these insights connect with Huxley's depiction of soma, emphasizing even more the risks associated with artificial happiness.

Alongside the trends identified by Dworkin, I will note that the emergence of social media has become a significant contributor to artificial happiness in contemporary society. And in the context of dystopian fiction, one of the most vivid similarities between the world of Huxley and modern society is the appearance of social media as a newfangled synonym for soma. Social media platforms, similar to soma, create an escape from reality and become a tool for pursuing instant gratification. Users spend time creating online personas in search of digital validation through shares, likes, and comments. Such a pursuit often drives a superficial sense of happiness—similar to the chemically induced contentment that soma provides. Social media creates some form of illusion of connectedness or fulfillment, but in reality, it brings feelings of loneliness and inadequacy. The algorithms that drive social media are designed to maximize user engagement, often at the expense of genuine human interaction, just like soma is used to placate the population and maintain social order in the novel.

In their extensive study, *Does social media make people happier?*, Miller et al. discuss the complex relationship between social media and happiness, noting that while social media can provide temporary pleasure and entertainment, it often leads to superficial and transient forms of happiness. Users may experience short-term satisfaction from achievements in online games or positive interactions on social platforms, but these pleasures are fleeting and can lead to deeper feelings of dissatisfaction and inadequacy (Miller et al., 2016, pp. 195-197). Their study highlights several negative emotional consequences associated with social media use, such as increased feelings of depression, dissatisfaction, jealousy, negative body image, and loneliness. These outcomes are often attributed to social comparisons and the pressure to present a perfect life online (Miller et al., 2016). This mirrors the way soma suppresses negative emotions and maintains a façade of happiness in *Brave New World*. Users often find excitement and joy in digital interactions, but these emotions are fleeting and do not contribute to long-term well-being. The concept of "emotional contagion" on social media, where users' emotions are influenced by the content they see, further underscores the artificial nature of this happiness (Miller et al., 2016, p. 195). The pressure to present a happy and successful image on social media can lead to a performative aspect of happiness. Users feel compelled to showcase their lives as more fulfilling than they may actually be, creating a cycle of seeking validation and approval. This performative nature of happiness is comparable to the World State's use of soma to ensure citizens remain content and compliant.

First published in 1985, Neil Postman's book, *Amusing Ourselves to Death*, takes on the damaging influence of television. It has been acclaimed as remarkably prescient and regarded as a book written for the twenty-first century. Postman's insights into the corrosive effects of media are even more pertinent today as social media amplifies these issues.

Postman (2005) explains that Orwell's vision, depicted in *1984*, involves an authoritarian regime that controls and restricts access to information, thereby keeping the population oppressed and uninformed. On the other hand, Huxley's vision in *Brave New World* is of a society where people are inundated with so much information and entertainment that they become indifferent, disengaged, and obsessed with trivial pursuits. Orwell was concerned about the banning of books, whereas Huxley was worried that books would become irrelevant because no one would want to read them—Huxley feared society would become trivial, obsessed with superficial entertainment like the "feelies," "orgy porgy," and "centrifugal bumblepuppy" (Postman, 2005, p. 21).

Brave New Posthumans?

Aldous Huxley's *Brave New World* resonates with philosophical meaning, especially when it comes to the problems of happiness and the full blossoming of a human being. The understanding of happiness was one of the oldest problems for people and phenomena for philosophers. Aristotle placed great emphasis on eudaimonia, which refers to the state of human flourishing that is attained through ethical conduct and the realization of one's full capabilities. Epicurus promoted a lifestyle centered around modest joys and the evasion of suffering, prioritizing inner serenity over external indulgence. Utilitarians such as Bentham and Mill prioritized the maximization of happiness for the largest possible number of people. They considered happiness to be synonymous with pleasure and the lack of suffering. Kant regarded happiness as subordinate to moral obligation, contending that genuine enjoyment emanates from adhering to moral precepts.

Well-being is traditionally associated with virtues, good relationships, and self-realization; however, the artificial happiness in Huxley's novel raises into question our conventional understandings and brings in important questions concerning the role of external substances and technologies in our life-fulfilling pursuits.

Posthumanism, a philosophical perspective that explores the possibilities and implications of transcending human limitations through technology, is a prominent theme in *Brave New World*. Francesca Ferrando, a leading scholar in posthumanist thought, provides a critical framework to understand these themes in her book, *Philosophical Posthumanism*. Ferrando's approach highlights the dynamic nature of human identity and the capacity of technology to bring about significant changes. She questions established concepts of human existence and promotes a more inclusive perspective that encompasses technological advancements and the development of human awareness. She bases her viewpoint on ethical considerations and the possibility of both liberation and domination resulting from technological breakthroughs (Ferrando, 2019). In Huxley's novel, soma is employed as a means to surpass human suffering and improve overall welfare, resulting in an artificially produced state of happiness. It eliminates negative feelings and guarantees that individuals stay satisfied and obedient. The utilization of soma leads to a homogenized population where individual identities are repressed in favor of collective harmony, causing individuals to forfeit their distinct identities and assimilate into a uniform, satisfied society. Ferrando's posthumanism aims to surpass the constraints of human beings by utilizing technology, such as biotechnology and pharmaceuticals, to augment human skills and improve overall well-being. Nevertheless, Ferrando underscores the malleability of one's sense of self in a posthuman society, where progress in technology enables the investigation and manifestation of various identities. The perception of this mobility is regarded as a favorable amplification of human capacity rather than a stifling of individuality (Ferrando, 2019). Her philosophy follows Heidegger's assertion that technology cannot be reduced to a mere instrument or objectification, and therefore cannot be fully controlled or dominated. Heidegger's observation is especially pertinent in the current climate of concerns about an AI takeover, where technology may potentially exert control and supplant human authority. Heidegger argues that as technology becomes increasingly difficult to govern, the need to dominate and control it becomes even more pressing (Heidegger, 1977). He posits that the true nature of technology is in its capacity to uncover possibilities, rather than solely in its practical usefulness. This perspective provides a dimension to comprehending the significance of technology in both *Brave New World* and our present-day society. The true peril of technology lies not in its power to become self-governing and beyond human influence, but rather in its capability to radically alter the fundamental nature of humanity by constraining

our capacity to connect with profound, instinctual truths (Heidegger, 1977). He argues that the fundamental nature of technology, as a process of uncovering, carries inherent risks and dangers (Heidegger, 1977). This implies that the real danger resides in the ability of technology to overpower and empower human life, transforming our reality into a collection of resources to be efficiently managed and manipulated, therefore concealing the deeper parts of existence. In *Brave New World*, soma can be interpreted as a metaphor for Heidegger's concept of technology as a tool for controlling and constraining. That substance diminishes the range of human encounters to a regulated and foreseeable condition of contentment, ultimately eradicating the potential for actual human challenges, development, and genuine encounters. Extrapolating, social media has become a contemporary form of enframing. Social media often reduces human interactions to quantifiable data points—likes, shares, and followers. This quantification turns social interactions into commodities, obscuring the more profound aspects of human connection and community, similar to how soma creates artificial happiness.

In our contemporary society, we can observe parallels to Huxley's vision through the growing dependence on technology and drugs to control and regulate our lives. The quest for artificial happiness through the use of antidepressants, engagement with social media, and immersion in virtual realities closely resembles the utilization of soma in *Brave New World*. Huxley's literature prompts us to critically analyze the influence of these patterns on our human nature and to contemplate the moral consequences of a future characterized by posthumanism. The concern about losing our humanity and individuality while striving for happiness is a significant issue that is discussed in modern philosophical and psychological debates.

Conclusions

Aldous Huxley's *Brave New World* serves as a timeless and prophetic critique of the pursuit of artificial happiness through technological and pharmacological means. The novel's depiction of soma as a tool for maintaining societal control by suppressing individuality and genuine emotional experiences mirrors contemporary issues such as the pervasive influence of social media and the widespread use of psychotropic drugs. By highlighting the ethical and existential risks associated with manufactured happiness, Huxley's work challenges us to reconsider our definitions of true well-being and reflect on the implications of a posthuman future where technology increasingly mediates our emotional lives.

The parallels between Huxley's soma and modern-day practices such as the use of social media, antidepressants, and other psychotropic substances underscore the ongoing relevance of his critique. Social media, much like soma, creates an escape from reality and offers instant gratification through digital validation, often leading to superficial and transient forms of happiness. Hence, concerns are rising over the effect of technology on our emotional well-being and the true nature of our interpersonal relationships.

Furthermore, the exploration of posthumanism in the context of Huxley's work provides a deeper understanding of the philosophical implications of transcending human limitations through technology. As we are dealing with an increasingly digital and mediated world, the ethical considerations surrounding the use of technology to enhance or control human emotions become ever more pertinent. The potential for technology to both liberate and dominate human existence highlights the need for a careful and thoughtful approach to its integration into our lives.

Huxley's *Brave New World* urges us to strive for a more authentic and human-centered approach to happiness, one that values individuality, genuine emotional experiences, and the complexities of the human condition. As we continue to grapple with the influence of

technology and external substances on our well-being, we have to contemplate the implications of artificial happiness and seek a deeper understanding of what it means to be truly happy.

BIBLIOGRAPHY

Baggini, Julian. Atheism. New York: Oxford UP, 2003. Print.

Dworkin, R. W. (2006). *Artificial happiness: The dark side of the new happy class* (Annotated ed.). Carroll & Graf Publishers Inc.

Ferrando, F. (2019). *Philosophical posthumanism* (1st ed.). Bloomsbury Academic.

Gonzalez, L. A., Gatch, M. B., Forster, M. J., & Dillon, G. H. (2009). Abuse Potential of Soma: the GABA(A) Receptor as a Target. Molecular and cellular pharmacology, 1(4), 180–186.

Hannah Ritchie, Pablo Arriagada and Max Roser (2022) - "Opioids, Cocaine, Cannabis, and Other Illicit Drugs". Published online at OurWorldInData.org. Retrieved from: https://ourworldindata.org/illicit-drug-use [Online Resource]

Heidegger, M. [1953] (1977). The Question Concerning Technology and Other Essays. Trans. Lovitt, W., Harper Torchbooks: New York.

Huxley, A. (2010). *Brave new world* (11th ed.). Vintage.

Mencűtekin, Mustafa. "Plato Still Dominates: The Case of Huxley's Brave New World." Journal of Academic Studies 12.46 (2010): 59-76. Academic Search Premier. Web. 12 Nov. 2011.

Miller, D., Costa, E., Haynes, N., McDonald, T., Nicolescu, R., Sinanan, J., Spyer, J., Venkatraman, S., & Wang, X. (2016). Does social media make people happier? In How the World Changed Social Media (1st ed., Vol. 1, pp. 193–204). UCL Press. https://doi.org/10.2307/j.ctt1g69z35.20

Postman, N. (2005). *Amusing ourselves to death* (20th Anniversary ed.). Penguin.

Reeves, R. R., Carter, O. S., Pinkofsky, H. B., Struve, F. A., & Bennett, D. M. (1999). Carisoprodol (Soma): Abuse Potential and Physician Unawareness. Journal of Addictive Diseases, 18(2), 51–56. https://doi.org/10.1300/J069v18n02_05

„HAPPINESS" IN THE CARCERAL SPACE – AN OPPORTUNITY FOR FULFILLMENT AND SPIRITUAL ELEVATION

Adriana Maria Călugăr (Cutean)
PhD Student, „1 Decembrie 1918" University of Alba Iulia

Abstract: In the article „Happiness" in the carceral space - an opportunity for fulfillment and spiritual elevation, a complex structure is highlighted, used by many former prisoners, including Nicolae Steinhardt in his Journal of Happiness. Specifically, it highlights the significance of the events and experiences during the detention period for those who were incarcerated in the communist prison system in Romania. The time spent by those imprisoned in communist prisons in Romania had a significant impact on them. Many former prisoners have stated and testified that the years spent in the communist carceral space in Romania represented true moments of self-surpassing, self-knowledge, fulfillment, and rediscovery. Therefore, former prisoners considered the carceral experience an opportunity to live unique emotions and feelings, a chance for fulfillment and self-surpassing. They shaped their characters and overcame the hardships of carceral life with stoicism. The memoirs belonging to the literature of the Romanian Gulag convey the authentic emotion and experience of those who chose to share the uniqueness of the carceral experience through writing.

Keywords: memorial literature, resistance, carceral space, inner freedom, suffering

Acest articol surprinde semnificaţia perioadei pe care deţinuţii au petrecut-o în închisorile comuniste din România. Perioada pe care au petrecut-o cei încarceraţi în închisorile comuniste din România a avut un impact semnificativ asupra acestora. Există mulţi foşti deţinuţi care au considerat şi au mărturisit că anii trăiţi în spaţiul carceral comunist din România au reprezentat adevărate momente de autodepăşire, de autocunoaştere, de împlinire, de regăsire.

Octavian Anastasescu a redat mărturisirea plină de emoţie a lui Valeriu Gafencu în legătură cu ceea ce a însemnat perioada de detenţie pentru acesta: „Cei ce m-au lovit m-au împins mai tare în braţele Domnului şi pentru acesta le mulţumesc. [...] Sunt fericit, căci dacă mi-i îngrădită libertatea fizică de către legile omeneşti, prin zidurile închisorii, Dumnezeu mi-a dăruit libertatea sufletului prin trăirea Iubirii – şi această libertate este bunul suprem pe care l-aş fi putut câştiga în lumea aceasta plină de deşertăciuni."[1]

Într-o scrisoare pe care a trimis-o de la Galda în perioada 1946-1948, Valeriu Gafencu scria „Sunt fericit, senin și încrezător în destinul vieții mele. Dumnezeu m-a ajutat întotdeauna. Sunt pregătit pentru orice."[2] Într-o altă scrisoare, din 15 mai 1946, Valeriu Gafencu își exprimă emoțiile, trăirile și convingerile despre singura cale prin care poate fi dobândită fericirea – dăruirea în totalitate divinității: „Toți umblăm după fericire. Toți o dorim, toți o căutăm. Intru direct în intimitatea inimilor voastre și vă spun: căutați fericirea în sufletele voastre. Nu o căutați în afara voastră. Să nu așteptați fericirea să vină din altă parte decât dinlăuntrul vostru, unde sălășluiește Hristos. Dacă veți aștepta fericirea din afara voastră, veți trăi decepții peste decepții și niciodată nu o veți atinge. Vă spun atât: căutați

[1] Octavian Anastasescu, *Lângă Valeriu Gafencu, sfântul închisorilor,* carte apărută cu binecuvântarea Înalt Prea Sfinţitului Arhiepiscop Justinian Chira al Episcopiei Maramureşului şi Sătmarului, Editura Areopag, Bucureşti, 2014, p. 101

[2] *Sfântul închisorilor. Mărturii despre Valeriu Gafencu,* adunate şi adnotate de monahul Moise, Alba Iulia, 2007, p. 296

iubirea și trăiți-o cu multă smerenie! Cine împlinește cuvântul lui Hristos realizează maximum, Totul!"[3]

Aspazia Oţel Petrescu a mărturisit că ea priveşte anii săi de detenţie ca pe o onoare care este în strânsă legătură cu credinţa din sufletul său: „Am un moment de emoţie...toţi îl avem, când ne gândim ce mare onoare ne-a făcut Dumnezeu că ne-a aşezat pe o linie care a fost deschisă cu atâţia ani în urmă de către Însuşi Hristos Mântuitorul. Noi am răspuns la o chemare, o chemare la o suferinţă care trebuia să fie izbăvitoare, care trebuia să absolve păcate ale neamului nostru şi să-l aşeze pe o linie ascendentă către mântuire. Căci ţelul final al unui neam, ca şi al unui individ, nu este plăcerea, fericirea pământească, puterea sau toate sclipirile lumii acesteia, ci este Învierea. Dumnezeu ne-a chemat să arătăm că suntem dispuşi să jertfim cei mai frumoşi şi cei mai curaţi ani ai vieţii noastre pentru Înviere."[4]

Părintele Dumitru Bejan a numit această trăire *crucea bucuriei*: „În condiţiile de acolo, omul nu a avut alt sprijin decât pe Dumnezeu; [...] Suferinţele de acolo au transformat iadul în bucurie! A fost Crucea bucuriei! Asta vreau să scriu. Cine primeşte suferinţa ca din mâna lui Dumnezeu, crucea vieţii se transformă în bucurie. Bucuria mântuirii! Simţi o bucurie, mai ales când suferi pe nedrept. Şi nu urăşti pe cel ce te chinuieşte!"[5]

Mărturiile foştilor deţinuţi pot părea ciudate şi absurde pentru noi, pentru că nu am trăit în temniţă, nu am fost privaţi de libertate, nu am fost torturaţi, bătuţi, chinuiţi şi flămânzi. Poate fi greu de înţeles pentru noi cum pot afirma deţinuţii că pentru ei, suferinţa îndurată este prilej de împlinire şi înălţare duhovnicească: „Nu putem pricepe cum au îndurat atâta suferinţă. Dar, dincolo de asta, şi mai greu, dacă nu de-a dreptul de neînţeles, ne apare nostalgia unora din cei trecuţi prin temniţă atunci când privesc în urmă, la acea vreme a încercărilor. *Este imposibil pentru cineva din afara închisorii să înţeleagă* – ne avertizează părintele Gheorghe Calciu. *Suntem liberi şi suntem foarte fericiţi că suntem liberi, dar avem un fel de nostalgie pentru închisoare. Şi nu o putem explica altora. Ei spun că suntem nebuni. Cum îţi poate lipsi închisoarea?*

Deoarece în închisoare am avut cea mai spirituală viaţă. Am atins niveluri pe care nu suntem în stare să le atingem în libertate. Izolaţi, ancoraţi în Iisus Hristos, am avut bucuria şi iluminarea pe care lumea nu le poate oferi. Nu există cuvinte care să exprime exact sentimentul pe care l-am avut acolo."[6]

Preotul Constantin Voicescu descrie sentimentul unic şi deosebit care s-a format la Târgu-Ocna, la penitenciarul de elevi: „Dacă Piteştiul şi reeducarea au devenit un simbol al satanizării omului smuls din legătura cu Dumnezeu, povârnit în sine şi transformat în fiară pentru semeni, Târgu-Ocna se află la polul opus. S-a ajuns aici la o atmosferă de înălţare creştină, de dragoste şi jertfă, unică în istoria gulagului comunist. Târgu-Ocna a fost un Piteşti pe dos. *S-a format la Târgu-Ocna mai mult decât o comunitate, o adevărată familie duhovnicească. S-au realizat aici legături mai puternice decât legăturile de sânge. Am simţit şi am trăit aici sfinte şi adevărate bucurii. De aceea îl înţelegeam pe prietenul meu Sami, care după eliberarea din 1954, în vacanţa dintre două închisori, îmi spunea: Mi-e aşa de dor de Târgu-Ocna! Pentru că acolo am înţeles ce înseamnă libertatea în Hristos. Bucuria şi libertatea aceea nu ni le putea lua nimeni."*[7]

---

[3] *Ibidem*, p. 291

[4] Aspazia Oţel Petrescu, *Cu Hristos în celulă*, ediția a doua revăzută, Editura Areopag, București, 2012, p. 50

[5] Dumitru Bejan, *Bucuriile suferinței. Viața unui preot martir*, ediția a doua, Editura Sihăstria, Târgu-Neamț, 2010, p. 43

[6] Monahul Moise, *op. cit.* p. 63

[7] *Ibidem*, p. 126

Unul dintre foştii deţinuţi pentru care spaţiul carceral a reprezentat prilej de înălţare şi mântuire este Virgil Maxim: „Închisoarea îţi creează condiţii aparte. Celula devine chilie de rugăciune, hrană, prilej de asceză, izolarea, lepădarea de bunurile şi bucuriile vieţii, prilej de trăire în sărăcie, curăţie şi feciorie. Necunoscutul, prilej de încredinţare în purtarea de grijă şi în voia lui Dumnezeu. Ascultarea cere un superior (duhovnic) căruia să i te supui şi Dumnezeu ne-a oferit şi acest dar prin prezenţa preoţilor. [...] Cine a trăit în acest sens a câştigat mari daruri sufleteşti. Cine n-a înţeles intenţia divină a fost neliniştit sufleteşte, muncit de gândul claustrării, al foamei şi terorii, alarmat de situaţia celor din familie."[8]

Părintele Iustin Pârvu mărturisea că în momentul în care a păşit în celula din închisoarea de la Aiud: „în dreptul acelei ferestre se zărea o nuieluşă groasă, cât degetul, ca o plantă. Când am ieşit, nuieluşa devenise copac, ocupând tot geamul, încât nu puteam auzi dimineaţa marşurile ostaşilor. Puşcăria te sileşte să înveţi asceza, postul, rugăciunea, comuniunea şi dragostea cu cel de alături."[9] Totodată, „închisorile au creat caractere şi au conferit morală indivizilor, au creat patrioţi pentru că deţinuţii n-au confundat niciodată pe torţionari şi pe gardieni cu poporul român."[10]

De asemenea, „mulţi vorbesc de o *experienţă unică* pe care închisorile comuniste o dau. Am încercat să descopăr care au fost acolo trăirile cele mai puternice şi în ce fel ele au produs acel cutremur sufletesc care răstoarnă vechile ierarhii de valori şi creează o nouă viziune asupra lumii şi vieţii. Nu e vorba desigur că cei ieşiţi din gulag au devenit nişte înţelepţi, dar mulţi au dobândit o altă măsură a lucrurilor şi o nouă orientare în fixarea unor ţeluri. Atunci când grăuntele de credinţă nu a fost înăbuşit de suferinţă, el s-a deschis în rodul unor valori de ordin spiritual şi moral. Era un cutremur care dărâma ziduri şi case fără temelie, acoperişuri putrezite şi fântâni cu ape searbede. În locul lor, pe stânca suferinţei, au putut ţâşni izvoare cu apă limpede şi s-au putut clădi case simple, dar luminoase şi solide."[11]

Sergiu Grossu, fost deţinut politic, se confesează în *Memorialul durerii* şi explică ce semnificaţii a avut închisoarea pentru el şi pentru soţia sa: „Stăteam cu tineta sub nas, într-un dormitor mare, cu gard de sârmă ghimpată şi cu câini poliţişti, şi care era universul meu lăuntric? Era un univers simfonic în care înfloreau ghiocei, în care mă aplecam asupra stropului de rouă, în care cântam verticalitatea bradului, care şi murind tot rămâne cu viziunea aceasta optimistă a vieţii, am cântat izvorul, am cântat litera, am cântat ghiocelul. Acesta era universul meu, vreau să spun că puşcăria, aşa cum spune şi soţia mea, soţia mea spune că niciodată nu a fost mai fericită ca în puşcărie, şi nu era o vorbă aruncată, un paradox, aşa a crezut până la sfârşit. *Nu am fost niciodată mai fericită ca în puşcărie, pentru că acolo m-am împlinit pe plan spiritual. Am intrat credincioasă, dar acolo m-am rotunjit, încât parcă simţeam fizic prezenţa lui Iisus în celula în care eram; parcă Îl pipăiam pe Iisus...* şi eu, la fel, m-am îmbogăţit, în puşcărie am suferit foarte mult, era să-mi pierd piciorul şi multe altele, însă m-am îmbogăţit sufleteşte."[12] În aceeaşi lucrare, se regăseşte inedita poveste a lui Richard Wurmbrand care afirma: „Cu ce aş putea compara celula mea singuratică? Ea se poate asemăna cu o minunată pădure plină de mireasma tuturor florilor... Crucea este singurul pom pe care creştea floarea bucuriei desăvârşite."[13] Fiul acestuia, Mihai Wurmbrand, spunea despre tatăl său că „ a înţeles că orice i se întâmplă este planul lui

[8] Virgil Maxim, *Imn pentru crucea purtată,* Ediția a II – a, Editura Antim, București, 2002, pp. 103-104
[9] Adrian Alui Gheorghe, *Cu părintele Iustin Pârvu despre moarte, jertfă și iubire*, Editura Conta, Piatra Neamț, 2006, p. 122
[10] *Ibidem,* p. 146
[11] Ioan Z. Boilă, *Ziduri cu ferestre spre cer. Amintiri și gânduri din gulagul comunist*, Editura Galaxia Gutenberg, Târgu-Lăpuș, 2004, pp. 12-13
[12] Lucia Hossu Longin, *Memorialul durerii. O istorie care nu se învață la școală*, Editura Humanitas, București, 2012, pp. 189-190
[13] *Ibidem,* p. 290

Dumnezeu. De multe ori spunea, cu foarte multă bucurie, că niciodată nu a avut o comunitate sau o biserică atât de bună ca cea din puşcărie, pentru că niciunul dintre enoriaşii săi nu putea să fugă de la predicile sale sau să evite predicile. De asemenea, tatăl meu nu a fost niciodată trist. Nu a avut niciun moment, vreodată, de depresie. Nu a existat niciun moment în care să spună: uite, mi s-a irosit viaţa sau am pierdut paisprezece ani. Din contră, a considerat că aceşti paisprezece ani au fost extrem de folositori tuturor celor care i-a întâlnit şi vieţii sale spirituale."[14]

În aceeaşi categorie, a deţinuţilor care au perceput anii de detenţie ca pe o împlinire, ca pe o bucurie, este şi Ion Ioanid. Acesta mărturiseşte: „Abia acum intrasem în puşcăria cea adevărată şi începeam s-o înţeleg, bucurându-mă de acea căldură comună, care te făcea să te simţi mai sigur, mai apărat şi mai tare. Unii, cu toate că au stat şi ei ani de zile în puşcărie, n-au înţeles-o aşa. Pentru mine a fost ca o revelaţie şi cred că de aceea toţi cei care au reuşit să treacă acest prag, au mers mai uşor mai departe.

Iar azi, în libertate, când întâlnesc câte un fost puşcăriaş, pe care nu l-am cunoscut, şi-mi vorbeşte cu drag de închisoare, ştiu imediat că e unul de-ai noştri, care a înţeles la fel. Care a înţeles că închisoarea n-a fost nici clădirea, nici gardienii, nici tratamentul, ci puşcăriaşii. Cei care au parvenit să facă abstracţie de cele mai concrete lucruri cu care a vrut să-i înconjoare regimul (gratii, ziduri, foame, frig, suferinţe de tot felul şi chiar moartea). Cei care în închisoare au fost mai liberi decât afară."[15]

Momentul de maximă intensitate pe care l-a trăit Nicolae Steinhardt în perioada cât a fost încarcerat a fost botezul său, trecerea la religia creştină: „Privind Încăperea în care am intrat - un soi de tunel lung, întunecos, rece, deosebit de respingător – nu-mi pot închipui că are să fie locul unde voi cunoaşte cea mai deplină, mai neaşteptată fericire. Nu, niciodată şi nicăieri n-am fost mai fericit decât în celula 34 de la Reduit: nici în copilărie, la Braşov, cu mama; [...] doar în ziua botezului. [...] Celula noastră tot canal de scurgere din *mizerabilii* pare a fi, tot cloacă şi esofag, apa tot viermănoasă rămâne, mâncarea tot pe sponci, gardienii ne bruftuiesc şi ne brutalizează în continuare, frigul e pătrunzător, dar cui îi pasă? Şi cine le vede? Camera 34 e cameră de bal la Viena sub Maria Tereza, e castel fermecat, într-însa străfulgerează tăişuri de săbii de Toledo şi Damasc, foşnesc brocarturi purpurii, se ţes pânze din fir de aur, ard la temperaturi de mii de grade numai sentimente cavalereşti, devotamentul e lege, uitarea de sine e principiu şi fapt."[16]

Spaţiul carceral a însemnat evadare: „Tot învăţând versuri, tot vorbindu-ne cât mai prietenos unul altuia, tot obişnuindu-ne a fi răbdători, calmi şi nearţăgoşi, tot discutând numai despre capodoperele artei şi literaturii, tot acceptând josniciile, sluţeniile şi greutăţile cu zâmbete discrete, iar răutatea gardienilor cu totală nepăsare, ajungem să-mpletim în juru-ne un fel de nevăzută ţesătură de cocon în care trăim o viaţă incomparabilă şi inimitabilă, cu totul liberă de contingenţe, absolut străină de mediul înconjurător."[17]

Nicolae Steinhardt prezintă felul în care comportamentul solidar și plin de umanitate al colegilor săi de celulă i-a produs fericire. Aceștia i-au dat lui din mâncarea lor pentru a i se îmbunătăți starea de sănătate: „la o percheziție, mi se găsește sticluța, sunt aspru admonestat, dar pedeapsa se reduce – la confiscarea sticlei. Pierderea nu rămâne mai puțin uriașă. La culcare, când ajung în dreptul patului meu și dau să ridic așa-zisă pătură de pe așa-zisă pernă, aflu o sticlă, mai mare decât aceea pe care am pierdut-o. firește că nu pot nici mulțumi cuiva, nici întreba cine mi-a pus acolo neasemuitul obiect miraculos scăpat de la perchiziție. Darul e

[14] *Ibidem,* p. 292
[15] Ion Ioanid, *Închisoarea noastră cea de toate zilele 1949, 1952-1954*, volumul I, București, Editura Humanitas, București, 2013, p. 87
[16] Nicolae Steinhardt, *Jurnalul fericirii. Manuscrisul de la Rohia,* Editura Polirom, Iaşi, 2012, pp 23-26
[17] *Ibidem,* p. 28

pur creștinesc, făcut fără putința de a sconta recunoștință ori măcar un gest de confirmare. Mă culc profund emoționat, stăpânit de fiorii încântării și firește că-mi ud ticăloasa mea pernă cu lacrimile dulci ale fericirii."[18]

Foștii deținuți și-au modelat caracterele, au trăit perioada de detenție cu stoicism și pot afirma cu tărie că „Viața de închisoare ne ajută să vedem oamenii și lucrurile așa cum sunt cu adevărat. De aceea te și preface în stană de piatră. Oamenii de afară sunt cei amăgiți de iluziile unei vieți în continuă mișcare. Ei se mișcă odată cu viața și contribuie la a-i mări irealitatea . închisoarea ne dezvăluie adevărul și realitatea. De aceea și fac atâția oamenin acolo act de adeziune la suprema realitate, la Dumnezeu."[19]

Aceștia au dovedit verticalitate, au avut capacitatea de a ierta, au apărat demnitatea neamului și au considerat că experiența trăită în temnițele comuniste este un prilej de autodepășire și de trăire duhovnicească: „Lumea de afară nu știe, nu crede, nu bănuiește, dar pentru cei dinăuntru existența minunilor e mai muilt decât certă. Viața de închisoare e plină de minuni."[20]

Foarte mulți dintre deținuți au afirmat că sunt recunoscători pentru înțelepciunea dobândită în timpul detenției, că sunt *fericiți* că s-au putut jertfi pentru patrie, s-au vindecat prin iertare și au supraviețuit regimului prin dragoste, rugăciune și credință. „Suferința închisorilor și surghiunului nu va fi fost zadarnică pentru sufletul românesc; ea a amplificat, a purificat, a rotunjit; și produsul ulterior suferinței e de calitatea superioară celui preexistent"[21.]

Spațiul carceral comunist din România a constituit a adevărată luptă neîntreruptă între minte și inimă, între rațiune și simțire, între bine și rău. Deținuții au evidențiat faptul că nu există valori morale fără Dumnezeu, deoarece legile divinității ne-au pus la dispoziție responsabilitatea și liberul arbitru. În această manieră, majoritatea dintre cei încarcerați a rezistat până la sfârșitul perioadei de detenție.

BIBLIOGRAPHY

Alui Gheorghe, Adrian, *Cu părintele Iustin Pârvu despre moarte, jertfă și iubire*, Editura Conta, Piatra Neamț, 2006

Anastasescu, Octavian, *Lângă Valeriu Gafencu, Sfântul închisorilor,* colecţia *Din temniţe spre Sinaxare*, Editura Areopag, Bucureşti, 2014

Bejan, Dimitrie, *Bucuriile suferinței. Viața unui preot martir*, ediția a doua, Editura Sihăstria, Târgu-Neamț, 2010

Hossu-longin, Lucia, *Memorialul durerii. O istorie care nu se învață la școală*, Editura Humanitas, București, 2012

Ioanid, Ion, *Închisoarea noastră cea de toate zilele 1949, 1952-1954*, volumul I, București, Editura Humanitas, București, 2013

Maxim, Virgil, *Imn pentru crucea purtată,* Ediția a II – a, Editura Antim, București, 2002

Oțel Petrescu, Aspazia, *Cu Hristos în celulă*, ediția a doua revăzută, Editura Areopag, București, 2012

Steinhardt, Nicolae, *Jurnalul fericirii. Manuscrisul de la Rohia*, Editura Polirom, Iaşi, 2012

[18] *Ibidem,* pp 29-30
[19] *Ibidem,* pp 165-166
[20] *Ibidem,* p 212
[21] *Ibidem,* p 265-266

***_Sfântul închisorilor. Mărturii despre Valeriu Gafencu,_ adunate şi adnotate de monahul Moise, Alba Iulia, 2007

TRANS-SEPULCHRAL ENTITIES AND UNNATURAL RETURNS IN THE ROMANIAN COLLECTIVE MIND

Eduard Ciortea
PhD Student, UMFST „G. E. Palade" of Târgu Mureș

Abstract: The popular collective mentality of Romanians makes an important distinction between the world of the living and the world of the dead, but without excluding the interactions between them. The afterlife can manifest itself in the world of the living through paranormal phenomena, which the villagers have named. Depending on the typology of these entities, people have developed, over the centuries, various rituals to ensure the peace of their community. This work aims to describe both the main attitudes of archaic people towards entities from the afterlife and the ways and means by which these inhabitants of the afterlife act.

Keywords: myth, rituals, entities, collective unconscious, attitudes

Lumea viilor și cea a morților sunt delimitate clar în mentalul colectiv arhaic, dar nu putem, cu toate acestea, vorbi despre o izolare de tip ermetic. Dacă (și precum am observat în subcapitolul anterior) sufletele morților nu intră într-o stare de neființă ori inexistență, însemnă că acestea continuă să se manifeste *alt-cum* și *alt-undeva*, iar respectivul *cum* și *undeva*, într-o potrivire adecvată a astrelor, poate să vizeze universul viilor. Soarta *post-* și *trans-sepulturală* a sufletelor l-au preocupat de la începutul timpurilor pe om, ceea ce a dat naștere la credința în posibilitatea continuării legăturilor între locuitorii celor două lumi. Natura celor două universuri cauzează o curgere aproape exclusiv unidirecțională a contactelor în sensul în care nu rezidenții universului viilor pășesc în tărâmul celălalt, ci cei trecuți în veacul vecilor *revin* sub o formă sau alta și/sau entități aparținând lumii metafizice se oferă pe o cale manifestată rezidenților lumii fizice. Ceea ce dispare nu dispare în sensul absolut al cuvântului, ci se metamorfozează – ni se confesează sufletul satului românesc. Concepția universală în rândul românilor (precum și a majorității covârșitoare a populațiilor lumii) cu privire la interlegarea celor două universuri a hrănit și hrănește spiritul mitocentric ce se manifestă în multitudinea de manifestări ritualice.

Imaginea pe care și-o formează despre cei plecați poporul român stă, am putea să spune, sub lumina a trei trei surse diferite, dar, în multe cazuri, interdependente: *credințele pre-creștine înrădăcinate*, *tradiția creștină* (în special[1]) *bizantină* și, nu în ultimul rând, *(i)rațiunea mitizantă*, specifică comunităților umane arhaice și nu numai, care se naște din combinarea elementelor primelor două și care *se* dezvoltă și dezvoltă tabloul universului metafizic în mod specific populației locului (de aici ivindu-se, în parte, și deosebirile la nivel de regiune sau sat). Entitățile care se lasă observate pot fi grupate în funcție de diferite criterii (în funcție de trecutul *terestru* existent ori inexistent – legat de care putem vorbi de *re-veniri* sau alte tipuri de apariții; în funcție de timpul manifestărilor – entități prezente tot timpul anului ori doar în anumite perioade ori zile speciale etc.), dintre care alegem criteriul naturii entităților și a efectelor acestora supra comunității (probabil cea mai fertilă sursă pentru apariția unor anumite tipuri de atitudini și reflexe rituale ori credințe). Gândirea populară,

[1] Și nu cu exclusivitate, căci – mai ales în regiunile nord-vestice ale țării – creștinismul occidental de tip catolic, cel mai pronunțat, dar și cel de sorginte protestantă au lăsat amprente peste complexul ritualic și mentalitatea românilor.

așadar, distinge două mari tipuri de entități metafizice: cele *benefice* (moșii și strămoșii), pe de o parte, și cele *malefice* (ielele și strigoii).

„Cultul moșilor și strămoșilor are obârșie în vremurile preistorice, când omul gândea că mortul plecat în lumea de dincolo devenea protector ai celor lăsați de acesta în lumea de aici”[2], de aici izvorând și credința omului mitic că „[...] morții devin un fel de zei care trebuiau să fie iubiți, temuți și respectați”[3]. O relație de ajutorare reciprocă aflată sub semnul sacrului este ceea ce putem observa în manifestările rituale din domeniul pomenilor. Astfel se întâmplă ca „mâncarea, hainele, diversele obiecte ce sunt date «de sufletul mortului» au rolul de a-l elibera pe defunct de grijile cotidiene, lăsându-i libertatea de a parcurge în liniște lungul și periculosul drum către Lumea strămoșilor. Odată ajuns (stră)moș, el va putea ajuta, la rându-i, pe cei rămași în lumea efemeră a viilor, prin rugăciunile sale”[4]. Moșii și strămoșii, așadar, sunt entități universal percepute drept benefice și reprezintă manifestările post-mortem ale celor decedați. Foarte important, precum am menționat și într-o altă secțiune a studiului, românii împart perioada ulterioară decesului în subtimpuri semnificante, iar trecerea în lumea de apoi se definitivează după șapte ani, aspect observat și descris și de către Ghinoiu: „Românii își împart morții după vechimea decesului în două grupe: *pomeniții,* cei cărora li se pomenesc numele de botez (Ion, Vasile, Gheorghe etc.) când li se trimit pomeni timp de șapte ani de la înmormântare, și *nepomeniții,* cei care își pierd identitatea onomastică întrucât intră, după această perioadă, în rândul moșilor și strămoșilor”[5]. Pierderea identității individuale și intrarea în anonimatul *stră*-moșilor, considerăm, stă sub semnul rațiunii umane care, dorind să asigure pomenirea celor adormiți în continuare, dar conștient de firescul uitării (căci *timpul le vindecă pe toate*), a ales o modalitate și un moment de tranziție care a fost aprobată și binecuvântată de către Biserică prin intermediul oficierii de slujbe atât cu adresare nominală, cât și cu adresare strămoșilor (i.e. morții familiei). Deși acești strămoși pot fi comemorați, fără nicio interdicție, în tot timpul anului, există două date calendaristice specific dedicate acestora: sărbătoarea *Mucenicilor* (sau *Măcinici*), de pe nouă martie (dată ce simbolizează începutul anului agrar în calendarul popular, iar femeile coc un număr fix de patruzeci ori patruzeci și patru de *mucenici* sub forma de figuri antropomorfice ori în forma cifrei opt, care simbolizează atât omul, cât și învierea și viața veșnică în tradiția creștină, iar la dogoni desemnează Strămoșul care s-a sacrificat pentru regenerarea umanității[6]) și *Paștele Blajinilor* (ori *Paștele Morților*), care are loc la o săptămână după Paște și când se spune că pomenile (în special cojile de ouă) aruncate de către femei în diferite ape curgătoare (pe *Apa Sâmbetei*) ajung la cei *plecați* și îi anunță că se află în Săptămâna Luminată, deoarece se crede că aceștia sunt incapabili să calculeze zilele, existând într-un alt univers în care legitățile curgerii timpului sunt diferite. Blajinii, deși în majoritatea locurilor sunt considerați identici cu strămoșii, de aceștia se leagă credințe anterioare creștinizării: „Aceștia ar trăi la hotarul dintre *lumea de aici* și *lumea de dincolo*, pe malul Apei Sâmbetei, la vărsarea acesteia în Sorbul pământului sau chiar sub pământ, ar fi descendenți direcți ai lui Adam și Eva, ar fi luat parte la facerea lumii [...]” și „ca înfățișare fizică, aceștia sunt oameni de statură mică, umblă goi și au corpul acoperit cu păr. Pentru a face copii, bărbații se întâlnesc cu femeile o singură dată pe an, la Paștele Blajinilor. Băieții sunt crescuți de mame până merg în picioare și pot să se hrănească singuri, după care trăiesc împreună cu bărbații în izolare și asceză. Sunt

[2] Ion Ghinoiu, *Cartea românească a morților. De la veacul de om la veacul vecilor, Editura Univers Enciclopedic Gold, București, 2019,* p. 220.
[3] *Ibidem*, p. 95.
[4] Delia Suiogan, *Simbolica riturilor de trecere*, Editura Paideia, București, 2006, p. 154.
[5] *Op. cit.*, pp. 224-225.
[6] Cf. Jean Chevalier, Alain Gheerbrant (coord.), *Dicționar de simboluri. Mituri, vise, obiceiuri, gesturi, forme, figuri, culori, numere, Traducere de Micaela Slăvescu și Laurențiu Zoicaș (coord.),* Editura Polirom, București, 2009, p. 651.

credincioși, buni la suflet, blânzi și înțelepți, incapabili de a face rău. Ca pregătire, sunt oameni simpli”[7]. De *Sâmbăta Blajinilor* se împart pomeni, se depun ofrande și lumânări aprinse pe morminte, se fac libațiuni și chiar se întind mese festive în biserici și cimitire. Putem observa că omul popular consideră menținerea legăturii cu strămoșii o îndatorire sacrosanctă în funcție de a cărei îndeplinire depinde bunăstarea familiei și comunității sătești. Este de asemenea adevărat că „[...] o analiză a obiceiurilor tradiționale din ciclul calendaristic, dar mai ales a celor din ciclul vieții, relevă faptul că fiecare trecere este marcată prin practici rituale sau ceremoniale menite să faciliteze contactele, comunicarea (atât între cei vii, cât și între rezidenții celor două lumi *s.n.*) practici ce au ca element principal oferirea de daruri și ofrande”[8]. Aici se cuvine să menționăm și respectivele *ferestre ale sufletului* (documentate și în diferite variante ale textelor *Zorilor*) care, fiind orificii făcute în sicriu, realizau legătura între mort și cei vii, deoarece prin acele spații se introduceau diferite ofrande și tot prin respectivele orificii ajungea defunctul să ia contact cu mireasma mâncărurilor și aburilor băuturilor date ca pomană pentru sufletul său. Așadar, aceste *ferestre* nu erau doar căi de comunicare între cel răposat și cei care îl deplâng, ci ele „[...] făceau posibilă ș comunicarea între suflet și trup, înainte ca acesta să putrezească. Avem de-a face deci și cu ideea libertății de mișcare”[9]. Datorită naturii benefice a contactelor cu moșii, frecvența implicării lor în viața universului rural mito-centric este pe măsură, astfel că aceștia „[...] apar în peisajul spiritual al satului tradițional sub formă de măști la moartea și renașterea anului (în cetele de colindători), la moartea oamenilor (în priveghiurile de înmormântare)”[10] ori la alte evenimente importante din viața comunității. Atât moartea și renașterea anului (de importanță comunitară), cât și moartea omului (de importanță individuală și familială) se află situate, așadar, sub ocrotirea apotropaică a (stră)moșilor, ființe arhetipale patriarhale prezente într-o formă ori alta în manifestările multor populații precreștine. Legat de facilitatea pronunțată prin care oamenii ajung câteodată să înțeleagă semnificația unui simbol Jung a observat că într-adevăr „imaginile arhetipale sunt a priori atât de încărcate de sens, încât niciodată nu ne întrebăm care le este sensul”[11], căci, continuăm noi, acest conținut semnificant este deja în mod *innatus* prezent în acestea, iar mintea umană nu face altceva decât să le deceleze, să le *des-copere*. Cu toate acestea, trebuie să observăm că locul de naștere al înțelesului unui arhetip nu poate fi altul decât mintea umană. Arhetipul se proiectează și, astfel, realizează imagine pe lentila minții, așadar, înțelesul său nu poate fi *inneic* cunoscut în sensul punerii în paranteză a gândirii, dar dacă nu rațiunea *din prezent* al omului creează înțelesul arhetipului, înseamnă că trebuie să vorbim de o înțelegere *profundă, străveche,* o *pre-înțelegere* care cândva a fost *acum-înțelegere* ori pur și simplu o mână nevăzută a gravat-o în inconștientul uman colectiv. Oricum ar fi, ni se înfățișează drept o realitate implacabilă faptul că „toate obiectele sau evenimentele culturale încorporează prin definiție o semnificație (sau mai multe), astfel încât ele «depozitează» sensul și îl recomunică adesea de-a lungul unor lungi perioade de timp”[12], instituind, astfel, o strânsă legătură între generațiile despărțite de perioade seculare ori chiar milenare și, în același timp, reafirmă perenitatea unor sensuri prezente în adâncurile ființei.

Dacă elementele pozitive și dorința oamenilor pentru prezența entităților benefice sunt puternice, este adevărat și faptul că *teama* este un factor mult mai eficace generator de

[7] Ion Ghinoiu, *op. cit.*, p. 226.
[8] Ofelia Văduvă, *Pași spre sacru*, Editura Enciclopedică, București, 1996, p. 120.
[9] Delia Suiogan, *op. cit.*, p. 203.
[10] Ion Ghinoiu, *op. cit.*, p. 222.
[11] *Opere complete 1. Arhetipurile și inconștientul colectiv*, Traducere din limba germană de Dana Verescu și Vasile Dem. Zamfirescu, Editura Trei, București, 2003, p. 22.
[12] Denis Mcquail, *Comunicarea*, Traducere de Rusu Daniela, Editura Institutul European, Iași, 1999, p. 17.

credințe populare. Astfel se explică de ce ocupă entitățile malefice un spațiu mai întins atât ca varietate, cât și ca zile și perioade calendaristice de manifestare în mentalul colectiv. Conform credințelor înrădăcinate ale românilor, „spiritele rele ale morților se împart după perioada în care își fac apariția în *Moroi/Strigoi,* activi de-a lungul întregului an, și în *lele/Rusalii,* prezente numai în sezonul călduros, între Sângiorz și Sânmedru”[13].

Ielele sunt duhuri feminine necurate care își manifestă prezența pe timpul nopții, de regulă, în grupuri cu număr fără soț (ele umblă în cete alcătuite din trei, cinci, șapte, nouă entități) și locuiesc în diverse locuri identificabile în spațiul rural românesc (păduri, câmpii, ape etc.). Aceste duhuri li se arată oamenilor în contexte spațiale bine definite: poieni, codrii, malul apelor, pe la răscruci de drumuri sau terenuri pe care cresc bureți otrăvitori. Fiecare din aceste spații comportă un intens conținut simbolic. Mărturiile descriu aceste duhuri sub apariția unor forme diferite, dar cele mai multe le prezintă în chip de fete tinere frumoase, umbre și lumini ori libelule care plutesc și fâlfâie în aer. Dar ceea ce este foarte detaliat descris de către surse variate este efectul prezenței acestora, efectele maligne produse de acestea sunt variate și cunosc diferite grade de intensitate. Astfel, când se manifestă în chipul unor fete tinere și joacă hora, „pe unde joacă, pământul rămâne ars și bătătorit, iarba se înnegrește și încetează să mai crească”, dar tot pe seama lor sunt puse unele maladii care se manifestă în chip excentric, astfel că „acestea ar provoca și bolile neuropsihice numite, în popor: *luatul/ lovitul din Iele, apucat de Iele, luat din Rusalii, rămas șoimărit, ologit de Dânsele*”[14]. Cele mai multe surse sugerează că „[...] Rusaliile/Ielele aduc multe rele oamenilor: ard, pârjolesc iarba, îmbolnăvesc, pocesc, omoară, iau mana vitelor și holdelor, puterea feciorilor, aduc vârtejuri, furtuni, sperie copiii”, dar „uneori, ar face și unele lucruri bune: ajută oamenii, mărită fetele, cântă, chiuie, joacă”[15]. Prin studierea surselor putem fi martorii, așadar, a unui portret caracterologic complex, deși predomină atributele negative. Intenția de antropomorfizare a entităților paranormale prinde contur și în sensul că ielele (precum chiar și strigoii sau moroii în anumite situații marginale), asemenea oamenilor, nu pot fi introduse în categorii axiologice absolute: cu toate că pot avea un caracter dominant malefic, precum nu există niciun om absolut rău (ori absolut bun), dacă cercetăm cu profunzime manifestările acestora, vom observa și efecte benefice ale prezenței lor. Există și perioade ori zile din an când prezența și puterea ielelor se augmentează (precum în ziua de Rusalii, de Sânziene ori prima zi a Postului lui Sânpetru), iar aceste duhuri devin deosebit de nocive la adresa omului și bunurilor sale. Gândirea tradițională, cum deja ne-am obișnuit, oferă și leac împotriva ielelor și sânzienelor: oamenii purtau la brâu usturoi („potrivit unei tradiții din Europa centrală, un mănunchi de usturoi agățat la capul patului sau un șirag de flori de usturoi alungă vampirii”[16]) sau pelin (probabil că gustul amar i-a conferit proprietăți apotropaice), iar „dacă se întâmpla ca o persoană să le vadă sau să le audă, aceasta nu trebuia să se miște câteva secunde, să nu le vorbească și să facă semnul crucii cu mâna sau cu limba în gură”[17].

A doua mare categorie de entități malefice din arealul carpato-danubiano-pontic se referă la *strigoi* sau *moroi* (în majoritatea situațiilor se percepe o relație de sinonimie între cei doi termeni). Înainte de toate trebuie să înțelegem că „strigoii/*moroii* sunt suflete care pot deveni periculoase când își părăsesc trupurile temporar, în timpul vieții *(strigoii* sau *moroii vii)* și definitiv, după moarte *(strigoii* sau *moroii morți)*”[18]. Astfel, constatăm prima

[13] Ion Ghinoiu, *op. cit.,* p. 227.
[14] *Ibidem,* p. 228.
[15] *Ibidem.*
[16] Jean Chevalier, Alain Gheerbrant (coord.), *op. cit.,* p. 989.
[17] Ion Ghinoiu, *op. cit.,* p. 229.
[18] *Ibidem,* p. 232.

categorizare a acestora: *strigoi vii* și *strigoi morți*. În ambele situații, așadar, avem de a face cu fenomene extracorporale. Autonomizarea sufletului față de corp (mai puțin în cazurile firești de despărțire *trup-suflet* în momentul morții, desigur) se circumscrie, în credința arhaică, nefirescului care produce maleficul. Dacă *strigoii morți* sunt entități funebre prezente sub o formă sau alta la numeroase populații arhaice, este particular interesant modul cum au ajuns comunitățile sătești (deja creștinate) să creadă în existența *strigoilor vii*, adică în metamorfozarea sub întuneric de noapte a celui alături de care își împart viața diurnă. „Strigoii sau moroii vii erau identificați la naștere de moașa copilului, prima persoană care îl vedea născut cu tichie sau cu codiță, și de mama acestuia, singura care știa dacă a fost sau nu *făcut din flori,* important motiv de strigoire a sufletului"[19]. Oamenii cu predispoziție să devină strigoi erau, așadar, identificați încă de la naștere, dar codul moral nescris al satului promitea protecția acestora sub vălul tăinuirii. Astfel, erau evitate (sau, cel puțin, considerabil reduse) actele de violență asupra acestor persoane despre care, de cele mai multe ori, doar după deces se putea afirma că erau ori nu strigoi în timpul vieții. Un alt criteriu de identificare a strigoiului aflat în pântecele matern era țipătul sau plânsul copilului înainte de a se naște, fenomen numit de medici *vagitus uterinus* sau *strigăt fetal*[20]. Putem observa că atât diferitele deformări fizice, cât și plânsul intrauterin al fătului se află sub semnul *necunoscutului* și *nefirescului*, două surse generatoare de diferite interpretări populare. Despre strigoii vii se spune, totodată, că „[...] se deplasează pe pământ și se întrupează în lup, câine, pisică, porc, berbec, găină, broască și niciodată în arici, oaie, cerb, porumbel, rândunică și albină, vietăți considerate sfinte de români"[21], adică, pe lângă concepția generală că strigoii vii sunt oameni care pe timpul nopții sau în altfel de situații contextuale specifice îmbracă această identitate (*oamenii-strigoi*), *co-există* și credința că aceștia (i.e. strigoii vii) sunt duhuri libere care se pot stabili în diferite vietăți animale. *Oamenilor-strigoi* populația le atribuia durate de viață restrânse, specifice animalelor, un alt semn că aceștia se poziționau, în percepția populară, undeva la limita identității *umane, animale* și *metafizice*.

Strigoii sau moroii, deși – spre deosebire de iele și alte entități metafizice – sunt prezenți, conform credinței majorității comunităților, în tot timpul anului, există perioade în care activitatea acestora prezintă intensificări. Astfel, „activitatea cea mai intensă a strigoilor se desfășoară în *Noaptea Strigoilor*"[22], care are loc în noaptea dintre 29 și 30 noiembrie, înaintea praznicului Sfântului Andrei, dar în regiunile de sud ale țării (Oltenia, Muntenia) un rol asemănător îndeplinește și noaptea dintre 22 și 23 aprilie, cunoscută și sub numele de *Mânecătoarea*. Nu doar *orizontul temporal* este bine definit când vorbim de *activități de strigoire* intensificate, ci și *locul* apriției acestora, astfel că, în tradiția arhaică, moara împreună cu lacul morii reprezintă spații ale manifestării maleficului.

Strigoii morți desemnează duhurile defuncților care, în timpul vieții, erau considerați *strigoi vii*. Populațiile arhaice și-au construit, de-a lungul veacurilor, întregi sisteme de credință în jurul neutralizării efectelor malefice ale acestora. Locuitorii lumii satului românesc considerau și consideră că „moroii apar nu atât din vina morților, cât mai ales din vina celor rămași în viață care nu au făcut tot ceea ce era nevoie pentru ca sufletul defunctului să-și găsească locul și liniștea pe Tărâmul Celălalt"[23], astfel că respectarea fiecărui ritual era privită drept o lege sacrosanctă nescrisă ineluctabilă. Pe lângă multitudinea de obiceiuri funerare apotropaice pe care le au românii și despre care deja am discutat, există obiceiul

[19] *Ibidem*, p. 223.
[20] Cf. Ursula Șchiopu, Emil Verza, *Psihologia vârstelor. Ciclurile vieții*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1997, p. 63.
[21] Ion Ghinoiu, *op. cit.*, p. 235.
[22] *Ibidem*.
[23] Delia Suiogan, *op. cit.*, p. 154.

introducerii țărușului sau parului (obicei de origine slavă și în intimă legătură cu neutralizarea vampirilor[24]) în inima corpului celui decedat, deoarece exista convingerea că „*nu scapi de strigoi până nu-l omori definitiv*”[25]. Astfel, dacă în urma înmormântării sunt raportate evenimente evenimente nefirești, tulburări de vise ori moartea unui membru al familiei la mai puțin de patruzeci de zile de la moartea celui considerat strigoit, în multe locuri se dezgroapă mormântul și se asigură, astfel, o *moarte secundă* defunctului, moarte care, de această dată, nu vizează *identitatea umană*, ci pe cea *demonică* care supraviețuiește dispariției umane. Cercetătorii domeniului au observat că „s-a constatat că riscul strigoirii sufletului era mult mai ridicat în satele în care se obișnuia ca omul să fie înhumat a doua zi după deces. [...] Practicile magice de desstrigoire au scăzut rapid după interzicerea înmormântărilor fără certificat medical de constatare a decesului”[26], ceea ce pune în lumină o realitate macabră: mărturiile care erau socotite drept confirmări ale strigoirii sufletului, precum corpul întors în sicriu ori zgârieturi identificate pe peretele interior al sicriului, sunt semne că existau, într-adevăr, *decese false, morți clinice* identificate drept *morți biologice*.

„Conform concepției mitologice a poporului român, demonii arhetipali ai morții au fost: strigoii, moroii, pricolicii, tricolicii și spiridușii. [...] strigoii reprezintă stadiul primar, genuin, primitiv, cu rezonanțe magico-mitice profunde în mentalitatea comunitară până în pragul secolului al XX-lea. Moroi, pricolicii, tricolicii și spiridușii reprezintă stadii ulterioare, din ce în ce mai complexate, însă, paradoxal, mai involuate sub raportul relevării gradului lor de demonism funerar. Procesului lor de involuție demonologică (de la strigoi la moroi, și de la aceștia la pricolici și tricolici) îi corespunde un proces artificial de *desdemonizare violentă*, până la anularea totală a funcțiunii lor funerare (desstrigoire, desmoroire, despricolire, destricolire)”[27]. Putem concluziona, așadar, că odată cu trecerea timpului și reflexele mitice populare se distanțează de imaginile originare ale arhetipurilor, iar, în cazul de față această distanțare are loc pe fondul deprecierii proprietăților acestor duhuri. Rațiunea umană, în mod deloc surprinzător, combate credințele arhaice de sorginte mitică, inițial, prin diminuarea acestora, pentru ca într-un final să producă exterminarea acestora. Dar – ne întrebăm – cât de eficientă poate să fie rațiunea în încercările ei de *de-mitizare* în contextul în care aceasta funcționează doar la nivelul de suprafață a *conștientului*? Ceea ce poate să producă este, într-adevăr, o cenzură a entităților amintite din dialogurile de zi cu zi și o pauperizare a manifestărilor ritualice, dar, trebuie să înțelegem, rațiunea nu are acces în inconștient. Pentru sublimarea elementelor de conținut din *inconștientul colectiv* rațiunea trebuie, mai întâi, să le identifice pentru ca, la pasul următor, să le eleveze la stadiul de conștient. Desigur, transferul conținuturilor arhetipale din *inconștientul colectiv* poate avea loc doar printr-o *conștientizare individuală* (și nu colectivă) a acestora. În lumina celor discutate se reliefează două semne de întrebare care, considerăm noi, au un potențial germinativ inexorabil în domeniul *etnopsihologiei*: *1.* Pot aceste arhetipuri prezente în străfundul inconștientului colectiv să fie identificate și extrase în totalitatea lor? și *2. Elevarea* și, în cele din urmă, sublimarea arhetipurilor ar produce *efecte benefice* ori *dăunătoare* în contextul, putem presupune, dispariției multor credințe mitice generatoare de comportamente ritualice și moralo-centrice ? Cu alte cuvinte, *frica mito-centrică generatoare* de comportamente și atitudini coordonează, în chip pronunțat, viața satului românesc, oferindu-i o osatură axiologică bine definită, iar extragerea acesteia din peisajul social ar putea coincide cu o decădere morală și spirituală.

[24] Cf. Jean Chevalier, Alain Gheerbrant (coord.), *op. cit.*, p. 995.
[25] Ion Ghinoiu, *op. cit.*, p. 250.
[26] *Ibidem*, p. 253.
[27] Romulus Vulcănescu, *Mitologie română*, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1987, p. 209.

Timpul, precum am menționat în diferite locuri și cu diverse ocazii, joacă un rol crucial în apariția unor fenomene stranii. Bunăoară, în multe locuri există convingerea că „pământul rămâne timp de 10 zile, din ziua înălțării Domnului la Cer și până la Duminica Pogorârii Sfântului Duh, fără dumnezeire. Oamenii credeau că de această scurtă absență a Sfântului Duh pe pământ ar putea profita Ielele sau Rusaliile, suflete rebele ale morților, care refuzau să se întoarcă în lumea de dincolo”[28]. Sincretismul de credințe se lasă facil observat și în acest exemplu, un adevăr evanghelic este trecut printr-o *hermeneutică populară* care observă un *hiat sacral calendaristic*, spațiu temporal ideal pentru includerea unor credințe care subzistă în pararel cu creștinismul.

Tot un element semnificativ în vederea cunoașterii destinului *de pe urmă* a celui plecat este starea cadavrului, căci starea *meta-fizică* a mortului se oglindește, conform credințelor populare, în materialitatea corpului neînsuflețit, astfel că „în sistemul de credințe ce însoțește aceste rituri de înmormântare, procesul progresiv de putrefacție este analog desprinderii sufletului de trup: o putrefacție completă este semn că sufletul a plecat cu bine din trup pentru a se alătura moșilor săi. Dimpotrivă, un trup care nu putrezește este semnul că sufletul refuză să plece: este vorba deci de un cadavru vampirizat”[29]. În același timp, „doar trupul sfinților se considera că, nu răspândea necurățenie, existând legende despre unele trupuri care nu s-au descompus și care răspândeau un miros dulceag, ca un fel de recompensă pentru viața cucernică pe care au dus-o”[30] și, în același timp, o indicație sacrosanctă că respectiva persoană trebuie venerată și trebuie privită drept un exemplu.

Pe lângă diversele entități lugubre din domeniul de credințe românești trebuie să amintim deosebitele forme sub care este descrisă însăși *Moartea*. Cântecele funerare și diversele tradiții o înfățișează sub două chipuri și în două ipostaze principale: cu chip de pasăre și cu chip uman. *Moartea* [a evoluat], de-a lungul secolelor, [de la o reprezentare mitică] specifică populațiilor neolitice (zeița regenerării, cunoscută în limbajul arheologilor sub numele de *Doamna în Alb*) la funesta imagine din prezent, reproducere prezentă atât la indoeuropeni, cât și la creștini (denumită de arheologi *Doamna în Negru*) [31, 32]„Moartea antropomorfă seceră sufletul omului cu aceleași unelte cu care seceră și holdele de grâu (secera și coasa) și cu aceleași instalații cu care zdrobește și macină semințele de grâu (râșnița și moara)”, dovadă clară, pe de o parte, a legăturilor strânse de origine inspirațională instituite între diverse (re)construcții imaginare ale morții (și a tuturor figurilor metafizice, în general) și specificul locuitorilor din comunitate și a vieții cotidiene a acestora, și, pe de altă parte, a existenței analogiilor *semințe de grâu-holde de grâu-sufletul omului* (*elementul pasiv* al imaginii create) și *seceră-coasă-râșniță-moară-moarte*. Imaginea umanoidă feminină a *Morții* este, probabil, o reminiscență a înfățișării zeiței pământului, Gaea, ceea ce se articulează și în identitatea altor actanți mitici, cum ar fi *Sântămăria Mare*, cea mai marcantă divinitate feminină a Panteonului românesc ori *Joimărița* care este celebrată în ziua de joi a Săptămânii Patimilor. „Ca zeiță a morții, Joimărița supraveghea focurile (rugurile) aprinse de Joimari prin cimitire și gospodăriile din sate. În imaginarul popular Joimărița este, spre deosebire de Maica Precista, un personaj înfiorător: o femeie cu capul uriaș și părul despletit, cu dinții lați și gura căscată, o babă zmeoaică, un animal respingător, o stafie sau un duh necurat”[33].

---

[28] Ion Ghinoiu, *op. cit.*, p. 230.

[29] Marianne Mesnil, *Etnologul între șarpe și balaur*, Traducere în limba română de Ioana Bot și Ana Mihăilescu, Editura Paideia, București, 1997, p. 136.

[30] Sultana Anca Avram, *Aspecte privind trupul și moartea în tradiția populară românească*, în Mihaela Grancea (coord.), *Reprezentări ale morții în Transilvania secolelor XVI-XX*, Editura Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca, 2005, p. 230.

[31] Cf. Ion Ghinoiu, *op. cit.*, p. 255.

[32] *Ibidem*, p. 260.

[33] *Ibidem*, p. 259.

Proximitatea frecventă a morții prin intemediul tradițiilor produce efecte de durată la nivelul psihicului omului din popor care se familiarizează cu sfârșitul. Am putea spune că „educația la școala tradiției cuprindea, printre altele, și pregătirea psihică a individului pentru moarte. Atâta vreme cât omul de altădată se întâlnea și se lupta de mic, în jocuri specifice (De-a Gaia și De-a Baba Oarba și altele), cu Moartea, pare firesc ca acestuia să nu-i fie frică de cea de-a lungul vieții, în special la bătrânețe”[34]. În realitate, prin studierea atentă a manifestărilor rituale putem afirma că nu moartea propriu-zisă generează frica în rândul românilor, ci consecințele nefaste ale eventualelor neîndepliniri de obligații referitoare la trecerea în lumea *de apoi*, ceea ce generează interesul impetuos demonstrat față de chiar și aparent cele mai neînsemnate ori futile detalii.

BIBLIOGRAPHY

1. Avram, Sultana Anca, *Aspecte privind trupul şi moartea în tradiția populară românească*, în Grancea, Mihaela (coord.), *Reprezentări ale morții în Transilvania secolelor XVI-XX*, Editura Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca, 2005.
2. Chevalier, Jean, Gheerbrant, Alain (coord.), *Dicționar de simboluri. Mituri, vise, obiceiuri, gesturi, forme, figuri, culori, numere*, Traducere de Micaela Slăvescu și Laurențiu Zoicaș (coord.), Editura Polirom, București, 2009.
3. Ghinoiu, Ion, *Cartea românească a morților. De la veacul de om la veacul vecilor*, Editura Univers Enciclopedic Gold, București, 2019.
4. Jung, C. G., *Opere complete 1. Arhetipurile şi inconştientul colectiv*, Traducere din limba germană de Dana Verescu și Vasile Dem. Zamfirescu, Editura Trei, București, 2003.
5. Mcquail, Denis, *Comunicarea*, Traducere de Rusu Daniela, Editura Institutul European, Iași, 1999.
6. Mesnil, Marianne, *Etnologul între şarpe şi balaur*, Traducere în limba română de Ioana Bot şi Ana Mihăilescu, Editura Paideia, București, 1997.
7. Șchiopu, Ursula, Verza, Emil, *Psihologia vârstelor. Ciclurile vieții*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1997.
8. Suiogan, Delia, *Simbolica riturilor de trecere*, Editura Paideia, București, 2006.
9. Văduvă, Ofelia, *Pași spre sacru*, Editura Enciclopedică, București, 1996.
10. Vulcănescu, Romulus, *Mitologie română*, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1987.

[34] *Ibidem*, p. 265.

THE FACILITIES AND DIFFICULTIES OF TRANSLATING PROUST À LA RECHERCHE DU TEMPS PERDU MASTERPIECE

Paul-Cristian Albu
PhD Student, University of Craiova

Abstract: The purpose of the paper is to offer a panoramic view of the difficulties of translating an epic masterpiece written by the most prolific and prodigious French writer Marcel Proust. Its creative language could be an obstacle for our contemporary reader, because of the lengthy language style and the remembrance of all the events that occurred in the private life of the author whose work we analyzed quickly and successfully. I am also interested in researching how these difficulties can be understood in contemporaneity and how this work's message can be reflected. To offer an enriched view of the analysis of A la recherche du temps perdu, we have used the technique of close reading the masterpiece entirely, focusing on how we can explain the lexical and syntactic difficulties.

Keywords: masterpiece, difficulties, Marcel Proust, translation, scientific research

I. La traduction-définition et caractéristiques générales

La traductologie est une science du langage qui se classe parmi les sciences humaines. Son interdisciplinarité a été mentionnée maintes fois. Selon Mathieu Guidère, elle contient une composante interdisciplinaire, car elle met en avant le phénomène de la traduction d'une manière trop générale. Il considère qu': « Il n'est pas étonnant qu'elle ait besoin de nombreux moyens d'investigation empruntés à d'autres disciplines pour embrasser la totalité de son objet protéiforme et pourtant spécifique. » [1]

Grâce à son empirisme disciplinaire, on est capable d'élaborer un cadre théorique pour que la traductologie traverse trois étapes essentielles dans son développement scientifique. L'observation se traduit par la présence des faits de traduction qui sont sévèrement examinés. L'hypothèse part d'un principe ou d'une règle énoncée par l'intermédiaire des choses visualisées. La vérification hypothétique se traduit par la confirmation de la prémisse affirmée dans l'introduction d'un texte.

Il faut noter qu'à partir du XVIIe siècle, les écrivains mettent en œuvre la traduction de leurs livres divers, ayant comme cible un public beaucoup plus large. Van Hoof croit que:

« C'est la Renaissance qui, éprouvant le besoin d'inventer des termes pour désigner des réalités nouvelles, façonne une notion entièrement neuve de la traduction »[2]. Dès le XVIIIe siècle, les auteurs commencent à traduire des chefs-d'œuvre de langues différentes comme: le Russe, l'Anglais, l'Italien, l'Espagnol, le Sanskrit etc.

Chaque traduction doit passer par trois étapes: l'observation, l'hypothèse et la vérification.

L'observation se concrétise par la mise à l'épreuve de façon détaillée des faits traductibles. Elle se construit au fil du temps et se trouve soumise à la perception de l'observateur. D'autres caractéristiques qui s'encadrent dans la sphère de l'observation traductologique sont: la compétence linguistique, le degré de culture d'un sujet, les contraintes institutionnelles etc.

---

[1] Guidère, Mathieu, « *L'introduction à la traductologie* », le chapitre « *Une discipline aux directions multiples* », page 11, L'édition Traducto. Consulté le 25 Novembre 2019, à 12h39.
[2] *Idem.* Guidère, Mathieu, « *L'introduction à la traductologie* », le chapitre « *Une discipline aux directions multiples* », page 11, l'Edition Traducto. Consulté le 25 Novembre 2019, à 12h44.

L'hypothèse met en avant la proposition d'un principe ou d'une règle explicative en partant d'une multitude d'observations réalisées. Dans ce cas, on part du particulier au général.

La vérification permet d'offrir une confirmation à l'hypothèse. On verra comment les théories énoncées auparavant peuvent être illustrées en prenant comme point de repère l'incipit du chef-d'œuvre proustien *À la recherche du temps perdu* :

« *Longtemps, je me suis couché de bonne heure. Parfois, à peine ma bougie éteinte, mes yeux se fermaient si vite que je n'avais pas le temps de me dire : « Je m'endors. » Et, une demi-heure après, la pensée qu'il était temps de chercher le sommeil m'éveillait ; je voulais poser le volume que je croyais avoir encore dans les mains et souffler ma lumière ; je n'avais pas cessé en dormant de faire des réflexions sur ce que je venais de lire, mais ces réflexions avaient pris un tour un peu particulier ; il me semblait que j'étais moi-même ce dont parlait l'ouvrage : une église, un quatuor, la rivalité de François Ier et de Charles-Quint. Cette croyance survivait pendant quelques secondes à mon réveil ; elle ne choquait pas ma raison, mais pesait comme des écailles sur mes yeux et les empêchait de se rendre compte que le bougeoir n'était pas allumé. Puis elle commençait à me devenir inintelligible, comme après la métempsycose les pensées d'une existence antérieure ; le sujet du livre se détachait de moi, j'étais libre de m'y appliquer ou non ; aussitôt je recouvrais la vue et j'étais bien étonné de trouver autour de moi une obscurité, douce et reposante pour mes yeux, mais peut-être plus encore pour mon esprit, à qui elle apparaissait comme une chose sans cause, incompréhensible, comme une chose vraiment obscure.* »

« Ani de-a rândul m-am culcat devreme. Uneori, îndată după ce stinsesem luminarea, ochii mi se închideau atît de repede încît nu aveam cînd să-mi spun: „Adorm". Şi, o jumătate de oră mai tîrziu, gîndul că venise vremea să adorm mă trezea; voiam să pun jos volumul pe care credeam că-l am încă în mină şi să sting luminarea; nu încetasem, dormind, să cuget asupra a ceea ce tocmai citisem, dar aceste gînduri luaseră o întorsătură oarecum specială; mi se părea că eram eu însumi acel ceva despre care se vorbea în carte: o biserică, un cvartet, rivalitatea dintre Francisc I şi Carol Quintul. Această credinţă persista timp de cîteva secunde după trezirea mea; ea nu-mi uimea raţiunea, dar apăsa ca nişte solzi pe ochii mei şi îi împiedica să-şi dea seama că luminarea nu mai era aprinsă. Apoi începea să-mi devină de neînţeles ca, după metempsihoză, subiectul cărţii se desprindea de mine, eram liber să cuget sau nu la el; pe dată îmi recăpătăm vederea şi eram foarte mirat cînd aflam în jurul meu un întuneric blînd şi odihnitor pentru ochii mei, dar poate încă şi mai mult pentru mintea mea, căreia el îi apărea ca un lucru fără cauză, de neînţeles, ca un lucru într-adevăr întunecat. »

II. La similitude entre les deux textes

II.1. La similarité lexicale

Dès la première ligne, on remarque la similitude à l'égard du vocabulaire entre les deux textes à cause de l'équivalence synonymique entre les mots. On note que cette synonymie peut révéler des difficultés pour chaque traducteur et on observe aussi un écart contextuel traductif. Par exemple, « *longtemps* » a été traduit en roumain par « *ani de-a randul* ». Littéralement, l'adverbe français mentionné auparavant se traduit par « *multă vreme* ». L'auteur a souhaité montrer l'action répétitive du narrateur homodiégétique qui se déroule dans la dimension temporelle du récit.

Pourtant, on incline d'affirmer que la construction atemporelle qui a la fonction de locution adverbiale « *ani de-a randul* » ne représente pas un synonyme parfait pour « *longtemps* » ou « *mult timp* ». La traduction parfaite de ce syntagme « *je me suis couché de bonne heure* » par « *m-am culcat devreme* » est dû au verbe à l'infinitif « *se coucher* » qui

signifie « *a se culca* » et la construction adverbiale « *de bonne heure* » dont le mot composé roumain « *devreme* » lui correspond agréablement. Les deux langues romanes mettent en évidence le repos de l'auteur qui est un raconteur subjectif à la fois et essaient d'introduire le lecteur dans l'atmosphère romanesque. Pour le reste, les difficultés syntagmatiques et syntaxiques ne relèvent pas de problèmes grâce à la fidélité du traducteur vers le texte de la langue-source.

II.2. L'équivalence

« *L'équivalence de signifié* [3]» devient probable par le biais de la catégorie synonymique des mots ayant le même sens linguistique.

La notoriété extrêmement importante de la similitude lexicale est attribuée aux lexèmes identiques et/ou semblables qui restent circonscrits au champ lexical de la sémantique. Les figures rhétoriques ont un rôle définitoire dans la compréhension du texte littéraire et la manière dont elles ont été traduites en Roumain font l'objet d'une recherche méthodique où le sérieux doit être élevé au premier rang.

Pour le linguiste Anthony Pym, l'équivalence sémantique se réjouit d'une primordialité accablante concernant le mot, car elle accentue l'interférence entre deux textes de nature différente linguistiquement, sémantiquement et pragmatiquement pour qu'on trouve le mot correspondant qui décrit l'atmosphère entretenue par le texte littéraire : « L'équivalence est cruciale pour la traduction parce qu'elle constitue l'unique relation intertextuelle que les textes traduits sont censés montrer, à la différence des autres types de textes… » [4]

Cette équivalence dans l'incipit proustien est redonnée par les unités linguistiques et sémantiques : (**parfois-uneori**), (**croyance-credință**), (**allumé-aprins**) qui trahissent d'une manière permanente les états d'âme de l'auteur.

II.3. Les synonymes

Les synonymes sont une marque significative pour que la compréhension textuelle se déroule plus légèrement, car c'est par l'intermédiaire des mots que le monde narratif étant la propriété visionnaire de l'auteur peut être déstructuré et décomposé par le narrataire.

II.4. La fidélité

Le rapprochement linguistique entre les deux textes fait mieux correspondre à la citation italienne « *traduttore traditore* », tout en respectant les principes que la traduction impose. Le traducteur se montre comme un maître absolu qui dévoile le sens initial d'un texte écrit dans une langue-source. Dans notre cas, cette fidélité se transpose par l'utilisation des structures syntagmatiques très proches du français, tout en conservant le style d'écriture romanesque.

II.5. La stylistique

La fidélité au texte se résume aussi par le respect des procédés stylistiques utilisés par Marcel Proust comme la métaphore « *cette croyance survivait pendant quelques secondes* » qui traduit la persistance de la croyance de l'auteur concernant le fait que dans l'ouvrage qu'il lisait, on faisait référence à lui-même. Proust attribue à ce texte un langage spécifique pour cette œuvre par des expressions, des mots et des modalités d'expression et de prononciation.

---

[3] Eco, Uberto, « *Dire presque la même chose* », L'édition Grasset, le chapitre « *Equivalence de signifié et synonymie* », les pages 31-33. Consulté le 25 Novembre 2019, à 16h15.

[4] Pym, Anthony. 1992. *Translation and text transfer: An Essay on the principles of intercultural communication.* Frankfurt am Main: Peter Lang. Consulté le 26 Novembre 2019, à 16h30.

La prolixité du langage est renforcée par la présence des syntagmes dont leur densité est observable à chaque niveau linguistique : « *ces réflexions avaient pris un tour un peu particulier* », « *j'étais libre de m'y appliquer ou non* ».

II.6. La syntaxe

Un attribut bien connu pour le langage proustien c'est la syntaxe chargée de phrases subordonnées et de subordonnées à subordonnées, de relations complexes entre des idées diverses, de temps composés, de subjonctifs aux formes difficiles, de concordances verbales etc : « *Parfois, ma bougie éteinte, mes yeux se fermaient si vite que je n'avais pas le temps de me dire : Je m'endors* » , « *elle ne choquait pas ma raison, mais pesait comme des écailles sur mes yeux et les empêchait de se rendre compte que le bougeoir n'était pas allumé* ».

III. Les difficultés de traduction

III.1. Les différences d'ordre lexical

Les différences d'ordre lexical se remarquent par l'utilisation d'une gamme large de lexèmes qui n'ont pas le même correspondant dans la langue d'arrivée, c'est-à-dire le Roumain. Umberto Eco prend en considération qu'on a affaire « à des structures des différentes langues et où chaque langue peut devenir le métalangage d'elle-même »[5]. Les mots utilisés en Roumain trahissent un certain écart par rapport à l'action déroulée où l'auteur s'y trouve introduit. Les adverbes « *longtemps* » et « *ani de-a rândul* » marquent une action beaucoup plus lointaine par rapport au présent. L'équivalent exact pour « *longtemps* » est « *mult timp* » qui marque une immédiateté de l'action à la différence de « *ani de-a rândul* » qui nous fait penser que l'action s'est produite dans une période trop lointaine.

III.2. Les différences grammaticales

La différence notable consiste dans l'utilisation du subjonctif roumain pour les expressions qui contiennent un verbe à la forme infinitivale : « *voiam sa pun jos volumul*» pour « *je voulais poser le volume* » ou « *nu incetasem, dormind, sa cuget asupra a ceea ce tocmai citisem* » pour « *je n'avais pas cessé en dormant de faire des réflexions sur ce que je venais de lire* ».

BIBLIOGRAPHY

1- Guidère, Mathieu, *« L'introduction à la traductologie* », le chapitre « *Une discipline aux directions multiples* », page 11, L'édition Traducto. Consulté le 25 Novembre 2019, à 12h39.

2- *Idem.* Guidère, Mathieu, « *L'introduction à la traductologie* », le chapitre « *Une discipline aux directions multiples* », page 11, l'Edition Traducto. Consulté le 25 Novembre 2019, à 12h44.

3- Eco, Uberto, « *Dire presque la même chose* », L'édition Grasset, le chapitre «*Equivalence de signifié et synonymie* », les pages 31-33. Consulté le 25 Novembre 2019, à 16h15.

4- Pym, Anthony. 1992. *Translation and text transfer: An Essay on the principles of intercultural communication.* Frankfurt am Main: Peter Lang. Consulté le 26 Novembre 2019, à 16h30.

5- Uberto, Eco, « *Dire presque la même chose* », page 446-449, l'Edition Biblio Essais. Consulté le 25 Novembre 2019, à 17h15.

[5] Uberto, Eco, *« Dire presque la même chose »*, page 446-449, l'Edition Biblio Essais. Consulté le 25 Novembre 2019, à 17h15.

Table des matières

La traduction-définition et caractéristiques générales page 2
La similitude entre les deux textes
La similarité lexicale page 4
L'équivalence page 4
Les synonymes
La fidélité page 5
La stylistique
Les difficultés de la traduction
Les différences d'ordre lexical page 6
Les différences grammaticales
La bibliographie page 7

THE STAR OF THE BISON. THE SACRED AND THE FAIRYTALE

Emanuel-Daniel Sărmășan
PhD Student, UMFST „G. E. Palade" of Târgu Mureș

Abstract: Without having access to the past, the poetic instance senses and is doomed at the same time to an increasingly violent wave of death, and not only at a physical, organic level, but also implicitly at the level of creation, the latter having to follow an uninterrupted trajectory, without further interference or inadvertence. One of these acknowledgements is the work called Steaua Zimbrului – another kind of creation built fragment by fragment in prison on the finest and most insightful filament of the brain, a performance that only Valeriu Anania was truly capable of. A faithful observer of the work, Lucian Vasile Bâgiu notices in this context a sense of lightness on the side of the writer, a relentless separation from the past that represented ultimately the source of a fluid composition – a quite rare occurrence. Desiring to be an epistemic and focused dramatic work, Valeriu Anania seems to have hidden an intimate reluctance to follow the vein of mythological works that are more famous in the history of Romanian literature, such as those written by Lucian Blaga, for example, such as the myth of the Blind Man (t.n.) – mitul Orbului (1921) in the work entitled Zalmoxe or even the emperor of the Jews, Jesus Christ in the work entitled Disturbing the Water (t.n.) – Tulburarea apelor (1923).

Keywords: Steaua Zimbrului, dramatic poem, germinal metaphor, feminity, fairy tale

Situat la limita sacrului cu basmul, acest soi al remanenței istorice inserat de Valeriu Anania se păstrează și capătă un caracter uniformizat tocmai datorită faptului că prin natura creației poetul nu poate scăpa de „fantoma recluziunii" care apasă într-un mod constant asupra memoriilor sale și nu în ultimul rând asupra definirii ființei. Fără accederea la trecut, instanța poetică presimte valul morții din ce în ce mai vijelios și nu doar la nivel ființial, organic, dar implicit și la nivelul creației, aceasta din urmă trebuind să capete o traiectorie neîntreruptă, fără alte imixtiuni sau inadvertențe.

Una dintre aceste confirmări este redată de piesa intitulată *Steaua Zimbrului* – un alt fel de creație zidită bucățică cu bucățică în închisoare pe un filament cât se poate de fin și pătrunzător al creierului, o performanță de care numai Valeriu Anania era în stare cu adevărat. Perioada petrecută la Aiud sosește cu recompensa mult visată de a transpune această demonstrație lirică virtuoasă în intervalul 1960-1971 după o serie îndelungată și anevoioasă de revizii și adăugiri. Odată observate și filtrate celelalte cicluri poetice de până acum, se poate deduce faptul că poetul a avut vădită nevoie de o pauză binemeritată pentru a valorifica legenda și miturile în concordanță cu săvârșirea evenimentului istoric. Observatorul fidel al operei, Lucian Vasile Bâgiu remarcă în acest sens o senzație de ușurătate venită din partea scriitorului, o detașare implacabilă de trecut, care a fost născătoare în cele din urmă de o fluidizare a compoziției – mai rar întâlnită.

În acest asentiment, satul moldovenesc migrează spre epoca medievală cu toate vicisitudinile și calitățile ei, un amalgam prolific situat între cele două puncte de frontieră ale miticului și ale realismului tâlcuit. La nivel social opera lui Valeriu Anania capătă rapid un statut invaziv, însă pe de altă parte acest întreg *cult al zimbrului* continuă să fie abordat într-o manieră singulară, în termeni aparent restrictivi de către autorul vâlcean.

Dorindu-se a fi o operă dramaturgică epicentrică și concentrică, Valeriu Anania parcă a ascuns un refuz la nivel lăuntric de a urma filonul unor opere mitologice mult mai titrate în istoria literaturii române precum cele însemnate de Lucian Blaga, de pildă, cum ar fi *mitul*

Orbului (1921) în opera intitulată *Zalmoxe* sau chiar împăratul iudeilor, Iisus Hristos în creația intitulată *Tulburarea apelor* din 1923.

Deși în multe privințe lirica și arta blagiană puteau să coexiste cu scriitura lui Valeriu Anania, nu la fel s-a întâmplat și aici, unde acest cadru medieval este pictat tot dintr-o perspectivă natală, pur oltenească, unde numai universul Înaltului Ierarh contează cu adevărat – ceea ce, desigur, este puțin peste puterea de acțiune a rațiunii în acest caz.

Cu atât mai mult, nici exegetul Lucian Vasile Bâgiu nu se declară pe deplin încântat, ci păstrează un fond rece al discuției – Înaltul Ierarh pătrunzând cu o detentă riscantă pe un teren minat, însă curajul a putut să provină vădit numai dintr-un asemenea suflet mărginaș, chinuit în cruzimile închisorii: „A integra într-un poem dramatic, în fond istoric, chiar dacă având multe înclinații spre mitic, deopotrivă raționalul și iraționalul, și mai ales a ambiționa exprimarea artistică a două procese diametral opuse, nașterea și suprimarea << metaforei germinale >>, constituie o sarcină excesivă, autorul trădându-se uneori cu propriile instrumente.”[1]

Poate este mult spus această stare de insatisfacție pe care critica virilă o simte raportat la piesa dramaturgică în versuri, însă temeiul *de facto* este unul totuși greu explicabil ținând cont de condițiile precare în care ea a început să capete viață asemenea unui boboc care iese printre pietrele neiertătoare.

Valeriu Anania obișnuia să creeze nu mai puțin de zece variante pe care continua să le șteargă una câte una, mintea acestuia fiind puternic asaltată de un număr asemănător de versiuni și încercări, care încet-încet deveneau adevărate puncte de fixare. În subsidiar, nu ștanțarea unor voroave a creat dificultăți cât eliminarea din calcul a unor variante adiționale, care oricum continuau să fie surclasate de primele impulsuri, intenții ale unei minți lucrătoare și generatoare de strofe perfecte.

În capitolul introductiv am inserat câteva mostre riguroase privind natura aspră, „teroristă” a anchetelor. Se poate socoti că aceasta era o modalitate perpetuă de avea accesul selenar, etern la o *Fata Morgana* într-o mizerie cruntă pe care cu siguranță nimeni nu ar putea-o simți actualmente pe propria piele. Saltul deținutului peste gratii a constat într-un mod evident în această abilitate de a găsi ultimele resurse și de a mai crea o nouă istorie în versuri pe lângă celelalte istorioare suportate zi de zi. Uitarea pentru moment de propria persoană reprezenta varianta optimă ca deținutul să iasă complet din propriul eu chinuit.

Statutul piesei se dovedește a fi unul foarte complex și delicat tocmai pentru că aceasta proiectează un traseu aparte și se adeverește faptul suprem că *poetul dramatic* nu poate scăpa de spiritul lui Mihai Eminescu – ipoteză confirmată de un alt exeget apropiat operei lui Valeriu Anania, Alexandru Piru, acesta observând mai degrabă în acest spectacol faptul că „tratează mitul etiologic al stemei Moldovei. Pe urmele lui Eminescu din drama neterminată Bogdan Dragoș, Valeriu Anania se fixează asupra epocii tulburi a descălecatului Moldovei, punând la contribuție știrile noi furnizate îndeosebi de C.C. Giurescu.”[2]

Înțelegerea mitului se ramifică aici prin cele două mențiuni ale descălecatelor istorice de pe teritoriile Maramureșului și Țării Moldovei. Astfel, sensul vânătorii se schimbă cu predilecție și nu mai rămâne unul opac, liniar, ci dimpotrivă respectă conotațiile ritualice.

Aici, însă, rămâne interesantă concepția lui Mircea Eliade despre această prigoană sistematică, și anume că „marchează sau face posibil începutul unei noi realități istorice: cetate, stat, imperiu.”[3] Zimbrul va însemna ulterior ceva mai mult decât un simbol pasager,

[1] Lucian Vasile Bâgiu, *Valeriu Anania. Scriitorul,* ed. cit., p. 287-288.
[2] Alexandru Piru, *Poeme cu măști. Geneze*, în *Ramuri*, nr. 10, 15 octombrie 1972, p. 11.
[3] Mircea Eliade, *De la Zalmoxis la Genghis Han. Studii comparative despre religiile și folclorul Daciei și Europei Occidentale*, traducere de Maria Ivănescu și Cezar Ivănescu, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1980, p. 145.

având puterea mistică a unui spirit de a schimba mentalități și cu atât mai mult o seamă de concepții colective. Prin urmare, colectivitatea migrează aici spre o zeificare a zimbrului, așa cum faraonii, de pildă, obișnuiau să facă, cu pisicile, spre exemplu, nu doar că le venerau, dar în schimb și credeau cu tărie că pot aduce multă bunăstare în viața de apoi, iar orice ins indiferent de statut, care îndrăznea să pericliteze viața unui astfel de exemplar era pedepsit cu moartea.

În cazul operei lui Valeriu Anania, zimbrul este considerat de către cetățenii Moldovei o fiară cu stea în frunte, care veghează întreaga comunitate. Cu toate că se remarcă o existență mitologică în subsidiar, mitul Zburătorului transpare unui profil cu protuberanțe erotice, întâlnit cu predilecție la Mihai Eminescu sau chiar la precursorul poeziei moderne, un revoluționar al epocii prepașoptiste, Ion Heliade-Rădulescu.

Aparența nu este înșelătoare și nu dorește să evidențieze lipsa unei juxtapuneri cu fervoarea eminesciană, însă cel puțin din acest punct de vedere nu se pot stabili conexiuni adiacente cu Eminescu, așa cum a fost cazul poemului dedicat de către Ierarh marelui poet național (în acest caz doar câteva firide vor readuce misterul poetului germanofil). Desigur că ambii scriitori fac referință ca amplasament istoriografic la același interval în cadrul acestei drame istorice intitulate, *Bogdan Dragoș*, însă personajul sub chipul Anei reprezintă misterul imaginat de Eminescu, pentru că piesa în fapt nu se termină deodată cu ea, așa cum ar fi cel puțin firesc, dacă nu și benevol, în rândul unei piese dramaturgice.

Cu atât mai mult, personajul feminin este însuflețit de un spirit visător, care proiectează imagini sub diverse împletiri demiurgice, văzându-se în proximitatea Zburătorului cu acea lumină a lunii pe fundal: „Mama îmi zice: << Fată, închide ușii, ferești/ Ades vin zburătorii cei falnici din povești/ (...) – O, las să vie, mamă...”[4]

Proiecția aceasta idilică și totuși animată de un romantism precoce o surprinde pe domnița Mușata prinsă de zburător și chiar mai mult de atât este atinsă de animația unor didascalii și „sonate” destăinuitoare față de propria mamă, așa cum Doina Pologea redă episodic această secvență, „Trecut-a Zburătorul peste casă./ Și cum adie, noaptea, el îți lasă/ Pe inimă un scump și dulce chin/ Ca într-un lan cu spicul nedeplin/ Și plin de așteptare (...). Mamă bună,/ Când vine Zburătorul? – Când e lună/ Și viața lumii tremură pe cer./ – Îmi simt, măicuță, sufletul stingher/ Precum în câmp un lujer de sulfină.”[5]

S-ar crede că miza unor asemenea episoade este doar regăsirea, trecutul istoric, însă compunerea unor cadre de sorginte feerică denotă stabilirea unei noi libertăți, respectarea valorilor mitice, acceptarea misterului ca pe o virtute în cadrul trăirii plenare și nicidecum artificiale sau politice. În ciuda trecutului, cel puțin aici se observă că poetul dramaturg lasă suficient spațiu și loc reinvestirii *Sinelui*.

Un permanent atuu al piesei *Steaua Zimbrului* este că deține un caracter formator și izvorâtor de feminitate prin apariția inspirată a Mușatei – un personaj socotit primordial prin prisma convingerii, seducției și forței naturale pe care o emană fără echivoc și fără eschive majore în plin act. De ce tocmai aceste atribute? În perioada medievală și nu numai, femeia reușea să se infiltreze altfel sub pielea unui mare voievod sau cneaz la curte – chiar dacă bărbații din garda de onoare cunoșteau pe îndelete protocolul, ba chiar mulți dintre ei îl și visau.

Jocul psihologic și persuasiv al Mușatei aici este inegalabil, reușind să-l adulmece pe tatăl ei, în persoană voievodul Bogdan. Înzestrată cu multiple calități persuasive, aceasta se încolăcește asemenea anacondei, abordând un subiect delicat, soarta neamului valah.

---

[4] Mihai Eminescu, *Teatru*, vol. II, ediție îngrijită de Aurelia Rusu, B.P.T. Editura Minerva, București, 1984, p. 115.

[5] Valeriu Anania, *Teatru I. Meșterul Manole, Steaua Zimbrului, Hoțul de mărgăritare*, Editura Polirom, Iași, 2010, p. 193.

Bogdan răspunde cu prioritate acestei chemări psihotice și urgentează întemeierea unui teritoriu liber.

Mușata suportă și cea de-a doua metamorfoză, adeverindu-se în cele din urmă capacitatea sa temporală și vizionară asupra desfășurării evenimentelor, iar din opera ananiană citată ulterior de personalitatea aromână a Sultanei Craia, se spune că, „restituie credința poporului în propriul său destin, ca viitor și nu doar ca trecut."[6]

Din această condiție a Mușatei, atent portretizată de Valeriu Anania, singurul lucru care a mai lipsit din spectrul eroic bogat a fost reprezentat de fantezia pur tradițională a poetului cu un final de piesă în care majoritatea moldovenilor sunt la pământ, îngenuncheați, purtând simbolul heraldic al zimbrului.

Steagul portretizează în mare măsură, „obiectul pe care se depune un jurământ ce trebuie respectat cu sfințenie, suprema consacrare a unui erou căzut în luptă, imaginea transfigurată a patriei eterne"[7] după cum notează Valeriu Anania în volumul intitulat, *Din spumele mării.* Prin urmare, zimbrul deține în ansamblu și o semnificație de natură spirituală prin vegherea permanentă a acestui totem pe steagul ținutului moldovenesc.

Prezența zimbrului din finalul piesei demonstrează încă o dată faptul că spiritul său întruchipează un adevărat ax central al operei dramaturgice.

Dacă s-ar merge chiar prin extensie, episodul evocat ar putea sosi în întâmpinarea evenimentelor pecetluite la Cluj, unde apărarea identității și grevele active ale studenților s-au dovedit fără precedent unice în perimetrul identității și dragostei creștine. Cuvântul de foc al Ierarhului a ieșit și prin intermediul acestei piese dramaturgice, care arde acea conștiință umanitară indisolubilă, poate dacă nu pe deplin, măcar jumătate înțeleasă de Marin Sorescu. Glasul acestui zimbru răsună asemenea unui *Imn*, a unui dangăt însoțit îndelung de clopote.

Nu întâmplător, subcapitolul dedicat *Simbolurilor religioase* se dovedește a fi esențial și pătrunzător datorită acestei îmbrăcăminți a *Crucii*, purtată de întreaga oștire. Rațiunea își descoperă din nou capul în fața neputinței, cedează în fața unor stigmate colective, dar ele însele mai sănătoase decât ipotezele neconvingătoare ale purtării și asumării *Crucii* de unul singur. Nu, chiar mai mult decât atât își poate închipui și metafizicul, *Crucea* este purtată de popor și nu de un singur ins, căci ea ridică și nu împovărează prin natura ei. Ea rămâne circumscrisă unei lumi unitare, care nu se lasă împiedicată de țărmurile pustii, virgine ale exoticului.

Fiecare spirit este sortit unui vas comunicant propriu, a unei oxigenări specifice, dar purtarea Sfintei Treimi este una și aceeași pentru toți, căci ea țintește ieșirea izbăvitoare a insului din firescul care îl înconjoară.

Simțirea se manifestă asemenea unor palpitații imnice regăsite și în următoarea anticameră soresciană, „Prin vremi de chin, prin vremi năuce/ Tu, răstignitul meu popor,/ Îți porți drapelul ca o cruce/ Spre-o Golgotă din viitor." Mușata și-a păstrat uniform statutul de eroină, dacă ar fi putut s-ar fi transformat într-o *Golgotă* pentru poporul ei, numai că vibrația sorescianâ se unește aici cu libertatea identitară a Zimbrului, doza aceasta de emfază, respectiv de afectivitate nu deranjează și nu periclitează condiția unui popor deținut, marcat de tenbrele străine, ci se pogoară asemenea unor dușuri reci, răcoritoare pe un teritoriu de teapa Moldovei.

Instanța sorescianâ continuă această unduire de arcuș, prelungește momentul dramaturgic al lui Valeriu Anania, „În falduri s-a prăsit furtuna/ De fulgere e lemnul scrum,/ Dâre de sânge lași pe drum./ Dar încleștată îți e mâna/ Pe tricolorul tău și-acum/ Când tuturor

[6] Sultana Craia, Valeriu Anania, *Greul pământului*, în revista „Luceafărul", nr. 28, 10 iulie 1982, *apud* Valeriu Anania, *Teatru I*, Editura Polirom, Iași, 2010, p. 299.
[7] Valeriu Anania, *Din spumele mării*, ed. cit., p. 113.

le e totuna."[8] Istoria și evenimentele ei emergente se manifestă intern, opera literară fiind sucombată de aceste aspecte neverosimile, care se aliniază direct cu zodia autenticității și veridicității, cea care guvernează aspirațiile poetului dramaturg. *Steaua Zimbrului* nu rămâne doar o piesă sau o proiecție pentru o seară dedicată mulțimii dincolo de cortine, ci o adevărată dobândire și regăsire față de presiunea exercitată de coroana ungară – a unei identități ștanțate deja pe steag.

Marea durere continuă să sape adânc și nu în ultimul rând substanțial, deoarece anumite expresii cheie precum *identitatea* sau implicit *steagul* au urmat să fie scoase din limba uzuală sau chiar din vocabularul întregii națiuni. Această mișcare duală a identităților culturale a rămas supusă unor componente programatice, unde descălecatul propriu-zis al lui Dragoș și punerea pe propriile picioare ale Moldovei ar fi fost discutabilă fără caracterul arheologic sau, de ce nu, fără aportul strămoșesc.

Prin infuzia imediată a Zimbrului, statutul piesei a căpătat de la sine un afront heraldic, iar această infuzie a unui spirit călăuzitor, dar și animalic în același timp relevă *de facto* „un puternic arbore între legende, a cărui rădăcini ne duc departe în pământul diferitelor popoare europene și orientale"[9], după cum amintea etnologul Romulus Vuia într-o secțiune oferită în prealabil *Legendei lui Dragoș* privind etapele construirii statului moldovean. În rândul lui Mircea Eliade, nu doar erotismul întrepătrunde tainele teluricului, ci și filozoficul omniprezent, din care până la urmă se hrănește și curge neîntrerupt seva unei drame istorice reliefate și în piesa lui Valeriu Anania.

Statutul Țării Moldovei a rămas unul de la sine interpretabil pe parcursul întregii creații, inadvertențele istorice și punctele de corelare nefiind neapărat atât de arzătoare pentru Înaltul Ierarh, ci mai cu seamă precizia unor astfel de date a rămas la rândul ei sucombată de un filon al redării, al dinamicii, făcându-se tranziția spre un stil moldovenesc, care automat își cere în speță acea ținută arhaică, antropomorfică. La o primă evadare din meandrele acestei opere s-ar putea induce impresia că prezenta speță este una unică, însă Costache Negruzzi cu nuvela *Alexandru Lăpușneanul* a precedat întocmai acest fond de a plasa simbolistica ficțională în vârful podiumului în detrimentul rațiunii istorice, iar aceste lacune prezente sunt trecute în revistă de critica exegetică.

Cu toate că prezența zimbrului a condus la cutezanța colectivă, atribuirea și întrebuințarea sa mistică ulterioară nu l-a ferit în totalitate de tergiversările cu iz politic, acesta fiind precedat de strămoșul marilor cornute, bourul, care era deja puternic împământenit în colectivitatea moldoveană, „Legenda vânării zimbrului și presupusa adaptare a capului de zimbru-bour de către Dragoș ca stemă a Moldovei mai este interpretată ca simbolizând probabila înlăturare de către acesta a unui dinast local care avea deja ca stemă capul de bour."[10]

Substanța piesei dramaturgice nu ascunde într-un mod exclusiv caracterul dogmatic, politic de constituire a statului moldovean, ci dimpotrivă completează și îmbogățește spiritul națiunii, acel suflu comun și la unison al întregii Moldove. Deloc întâmplător, *Steaua Zimbrului* și-a primit imediat statutul de creație aforistică pe fondul uzanțelor și a efectelor morale imprimate. De aceea poemul dramaturgic a devenit prin evoluția sa unul gnomic, reușind să emită episoade cu o încărcătură aforistică aparte.

---

[8] Marin Sorescu, *Poezii inedite*, Editura Scrisul Românesc, Craiova, 2006, pp. 144-145.

[9] Romulus Vuia, *Studii de etnografie și folclor*, I, în articolul „Legenda lui Dragoș. Contribuții pentru explicarea originii și formării legendei privitoare la întemeierea Moldovei", Ediție îngrijită de M. Pop și I. Șerb, Editura Minerva, București, 1975, pp. 100-110.

[10] I. N. Mănescu, *Stema Moldovei*, în revista „Magazin istoric", Revistă de cultură istorică, Anul VI, Nr. 5 (62), mai 1972, p. 37.

Versurile redau un suflu sapiențial, reușesc din multe puncte de vedere să exercite acea presiune a eticului asupra esteticului – o consecință ulterioară a alterității actului artistic. Exegeții Lucian Vasile Bâgiu sau Lucian Blaga depășesc cu precizie o dialectică marcată de subiectivitate și de pură afectivitate, atingând chiar granițele filozoficului. În rândul lui Valeriu Anania, piesa se înscrie în cadre preponderent eroice și reușește să pătrundă pe terenul paradigmei lui Bogdan, care salvează tărâmul moldovean de jugul regelui maghiar, chiar dacă, cu prețul sângelui.

Fără resentimente, acesta se va pronunța către solul regelui printr-un moment de solidaritate, gratitudine și onoare patriotică: „Spune-i craiului: norodul ce-mi stă astăzi la picioare/ Liber s-a născut, și liber a crescut și va să zboare/ Ca un nor bogat și slobod peste vremile obștești (...)/ Spune-i craiului că astăzi toate flăcările ard/ Spune-i că suntem miruiți cu mir de nard/ Și că fruntea miruită crește nalt sub semnul crucii,/ Peste zările senine ce cântă mai senine și mai lucii! (...)/ Dar să nu stârnească-n clopot norul greu în care zace,/ Se dospește și așteaptă focul trăznetelor mute."

Sinele autorului cunoaște acea latură a apropierii, care se încălzește și capătă ulterior răspunsurile idolatriei. Ambii voievozi ai piesei funcționează la antipozi, unul reprezentând binele în persoana lui Bogdan, celălalt întruchipând răul, răspândit de Dragoș.

Discrepanțele între cei doi rivali sunt reprezentate în primul rând de problematica trăirii – unul se transformă pe parcurs într-un Shakespeare cu iz patriotic, altul se dedică total unui stil aparent brutal cu acele simțăminte manifestate în afara plenarului, după spusele lui Dragoș, „pe sub cuvinte." Cu siguranță scrisul și nu în ultimul rând organizarea acestei piese asemenea unui imn de străbatere al libertății nu a reprezentat o manifestare istorică pură, însă teatrologul Virgil Brădățeanu îndrăznește să aducă un atribut îmbietor autorului, care „(...) nu-și propune să spargă tiparul pieselor noastre istorice în versuri. Când face însă câte o fisură în zid, izbutește."[11]

Dacă ar fi să sesizăm cu mai multă atenție astfel de elemente, se poate observa faptul că primul tablou întrunește la nivel intruziv aspecte legate de factorii politici și chiar genetici. În această constelație, elementele vor trece la rândul lor printr-o sită mai elevată datorită complexității etnogenezei moldo-vlahilor și, de ce nu, formarea și solidificarea voievodatului Moldovei pe spezele unor descălecate succedate de Dragoș și Bogdan.

Paradoxul și paradigma, ambele de natură istorică vor intra pe un făgaș ironic în *tabloul al II-lea*, unde există acel cadru suficient de rafinat pentru observatorii artei și pentru cei ai transformării textuale. Cu toate acestea, destinul Țării Moldovei rămâne un preambul în vederea formării unui stat robust pe fondul presiunilor exercitate de către Regatul Ungar.

Tratativele au rămas bine închegate, astfel încât regele maghiar Ladislau Ludovic a ajuns „să-i convoace" pe Dragoș și Bogdan pentru a opri din toți rărunchii hoardele tătare cu riscul ca cei doi eroi să efectueze un soi de incursiune în proximitatea Siretului.

Exegetul Lucian Vasile Bâgiu ia în considerare pătrunderea *istoricului* în plan ficțional abia din acest punct al tematicii: „Dar de aici intrăm în ficțiunea literară, prin prezentarea unui prisăcar la apa Sucevei, Ițcu, ce înmânează o << carte = scrisoare >> din partea unui pârcălab de Siret, Șendrea. Se afirmă astfel existența în cadrul << societății >> moldo-vlahe nu doar a unor iscoade statornice în slujba indirectă a regelui ungur, ci chiar a unor autori de răvașe în limba română!"[12]

Exegetul Bâgiu observă cu adevărat o speculă în această interpretare de natură filologică a autorului, tocmai deoarece cu 170 de ani înaintea lui Ițcu, Neacșu de la

[11] Virgil Brădățeanu, *Viziune și univers în noua dramaturgie românească*, Editura Cartea Românească, București, 1977, pp. 282-283.
[12] Lucian Vasile Bâgiu, *Valeriu Anania. Scriitorul*, ed. cit., p. 288.

Câmpulung era „delegat” tot din partea regelui maghiar pentru a desluși țele interne ale grupării tătare, însă pe teritoriile arondate Munteniei.

Preferințele autorului nu se discută sub aspectul istoricității și documentației, bineînțeles fără să pericliteze în mod serios cursul sapiențial al legendei până la urmă, dar totuși prezența subsidiarului filologic transformă acest context în valențe inspirate și suficient de pozitive, am putea spune. Propunerea unui prim autor în limba română sub mantia moldo-vlahului de la Siret necesită multă vervă cronicărească, având în vedere că încă nu se putea aduce aminte de un voievodat propriu-zis sau chiar de sine stătător.

Valeriu Anania a oferit inclusiv filonului istoric un caracter transfigurator prin această plasare a spionajului mult mai timpurie pe axa vremurilor, înaintea descălecatului lui Dragoș, dar într-o conjunctură și o vreme suficient de inexacte ca săvârșire în plin act. În acest caz, autorul reprezintă numai un liant fragil dacă se poate spune între ficțiune și mai apoi nivelul de receptare atât de cei aflați de partea condeiului, cât și de cei aflați realmente dincolo de el.

Ficțiunea și eroismul nu pot nici ele să țină o veșnicie, mai ales pe un pământ „românesc”, care a fost brăzdat și încercat secole de-a rândul de garnizoanele tătare.

Până și acestea se vor bate cap în cap la un moment dat, după ce o mulțime de soldați au căzut precum spicele și au vărsat acel sânge brav evocat de către majoritatea cronicarilor vremii dar și de către cei mai recenți partizani ai filelor de demult.

Pentru a înțelege „împingerea în travers” a ficțiunii ananiene din următoarele tablouri este imperios necesară trimiterea la cel puțin o linie directoare propusă de filologul Cătălin Ghiță, care la rândul său receptează un astfel de scris ca pe o activitate intimă cu un înveliș cronofag. Valeriu Anania se hrănește din sine și nu din evenimentele pe care istoria le consacră neapărat. Piesa dramaturgică ajunge să fie generatoare de plăcere estetică nemijlocită, deși contextele sunt evident dramatice, însă în scopul unității și fertilității momentului.

Se simte cum acest *Carpe Diem* ajunge la porțile efemerității, din moment ce Regele Ludovic al Ungariei își va face apariția tocmai în proximitatea Siretului de partea cu actualul oraș din vestul Ucrainei, Lvov – aspect care pentru cronicar denotă în mod cât se poate de vădit o măcinare statală pe axa viitorului.

Nu întâmplător, stilul relatării în versuri este unul profetic: „Din astă însemnare-a mea/ Cuprinsă-n falnicul tău nume/ Va ști istoria că pe lume/ A fost cândva și-acest popor./ (...) Așa ca printr-un nor/ De amintire grea, târzie:/ A, moldovenii!... Da, se știe/ C-ar fi trecut, cândva, fugar,/ Prin somnul regelui ungar.”[13]

Formarea unei astfel de patrii sau chiar tărâm de către autor ia amploare într-un plan virtual, acest moment de etnogeneză puțin atipică fiind surprins de criticii mai actuali precum Medeea Ionescu în revista intitulată, *Viața studențească*, unde se atestă un caracter al lucrării la nivel programatic, adică „glorificarea vitejiei strămoșilor în lupta pentru libertate și unitate națională. Asemenea pieselor lui Delavrancea sau Davila, textul lui Anania are calitatea unui act cultural și propagandistic, pentru patosul cu care reînvie frământata istorie a întemeierii Țărilor Românești.”[14]

Într-un mod cât se poate de cert, aici intervine fără eschive majore evenimentul evocat inițial de-a lungul acestei secțiuni, și anume manifestația studențească din anul 1946, intentată cu accent suprem pe temeiul împiedicării revizionismului maghiar.

[13] *Ibidem.*, p. 289.

[14] Valeriu Anania, *Greul pământului*, ed. cit., p. 558, *apud* Lucian Vasile Bâgiu, *Valeriu Anania. Scriitorul*, ed. cit.,p. 289.

Poemul dramatic va ajunge să capete o turnură „patriotard-naționalistă”[15] care să corespundă cu prioritate presiunilor exercitate în peisajul epocii, după ochiul format al ziaristului și criticului literar din zona Maramureșului, Augustin Cozmuța.

Deloc întâmplător, încă o dată, se va demonstra imperioasă natura predicatorială preferată de autor, acest înveliș al elocvenței care pune o pecete formatoare asupra tezei, unul dintre principalele obiective de studiu ale operei literare semnate de Ierarhul vâlcean. Discursul lui Bogdan se arată unul cu totul evocator. Acesta manifestă un angajament specific atât din partea externă, cât mai ales prin prisma atitudinii luate de statul român pentru contextul respectiv, unde fenomenul luptei identitare continuă, poporul fiind adeptul pământului sfânt.

Versificația expusă într-un stil oratoric denotă și ea forța din spate pe care țăranul român o poate cuprinde, un adevărat viteaz, netemut de apariția oricărui picior sau urme fără scrupule, gata-gata să-și apere din orice poziție natura patriarhală și să poarte cu sine acel simțământ al dragostei materne, neviciat și neschimbat de orice curente sau speculații sosite pe filieră străină. Această transformare și inexactitate istorică pe alocuri intentată de Valeriu Anania deține în fond mesajul suprem – apărarea fără încetare a limbii române, o comoară inestimabilă, încercată cu orice preț de multiple intemperii indiferent de toposul istoric, care intră simțitor aici în plan secund.

Unul dintre actorii fundamentali ai piesei devine *doina*, unde același autor este cuprins și parcă purtat de un moment de slăbiciune matrimonială față de ceea ce este autohton:

„Când un popor e slobod și cuminte/ Și pașnic, cu ce drept îl minte/ Cotropitorul că-i aduce pace/ Și slobozenie? Când sămânța face/ Minuni în brazdă, cum să-i sec belșugul?/

Cu ce drept sabia supune plugul?/ Când un popor nu știe de stăpân/ Decât un idol sfânt, de ce să-ngân/ Eu idolul cu zaua mea străină?/ Când omul își petrece la ojină,/ De ce să vină ulii nesătui/ Să intre-n blidul și-n mâncarea lui,/ Să-i spargă jocu-n țăndări sângerate/ Și doina să i-o spânzure pe cioate?”[16]

Autorul se lasă poate intenționat trădat de un sentiment de iubire acut față de patria românească – unicul motiv pentru a mai crea literatură în plină etate, iar scurtul monolog împărătșit de Mușata stă mărturie în acest sens și aduce oarecum un aspect concluziv al vechii vorbe din popor că *ceea ce este sfânt și părintesc nu se vinde*: „Când mintea nu mai vede înapoi,/ Ci simți aievea cum tresare-n tine/ Doar semnul sfânt al vremilor care vine,/ Doar cerul sfânt al unui veac de rouă!”[17]

În concepția exegetului Vasile Bâgiu, opera literară nu fuzionează neapărat sub acest simbol al plauzibilului, Valeriu Anania fiind purtat mai degrabă, dacă se poate spune, de valul unor interferențe externe în cauză. Împins de această aură tradițională, Înaltul Ierarh a reușit cu alte cuvinte să implementeze un stil civilizat societății, fără să abdice de la profesiunea de credință și de pastorație.

Teatrul se lasă la rândul său influențat de acel teologic implacabil, iar autorul reușește să evidențieze anumite puncte teoretice ale limbajului teatral într-un articol suficient de amplu publicat în anul 1984, care face parte și din opera intitulată *Din spumele mării,* una dintre referințele majore la nivel bibliografic, dar și teatrologic ale scriitorului vâlcean.

Tocmai în acest punct, poetul aduce cu sine raționamente valide prin care versul ar oferi un caracter deosebit la nivel estetic unei piese dramatice. Caracterul programatic, istoric ajunge fără doar și poate în eșalonul secund, tocmai deoarece „nu istoria e punctul său de

[15] Augustin Cozmuța, în revista „Tribuna”, 17 ianuarie 1974, *apud* Lucian Vasile Bâgiu, *Valeriu Anania. Scriitorul,* ed. cit., pp. 289-290.
[16] Lucian Vasile Bâgiu, *Valeriu Anania. Scriitorul,* ed. cit., p. 290.
[17] *Ibidem.*

plecare, ci ideea poetică, în care istoria se integrează organic și pe care e chemată să o slujească."[18]

Pe de altă parte, utilizarea repetitivă sau mai bine zis adițională a miturilor, legendelor și poveștilor tocmai în acest context dramatic nu este văzută sau apreciată la unison de către exegeza de specialitate. În acest conglomerat vor fi așadar până la finalul piesei implicați eroii Bogdan, Dragoș și Sas, care nu sunt creați, formați contextual de autor să respecte latura reală, verosimilă a evenimentelor petrecute. Criticii nu s-au ferit „să ia la puricat" această piesă și prin prisma elementelor alegorice prezente în număr consistent.

Firul piesei pendulează între sacru și basm, de aici și titlul subcapitolului pentru care ne-am dorit să optăm. Observația lui Aurelian Bădescu din celebra revistă intitulată Contemporanul rămâne elocventă și fixează cadrul imaginar al piesei, „(...) Valeriu Anania fabulează (uneori excesiv) pe marginea datelor de bază, structurale, ale unor mituri sau legende românești (...)."

Valeriu Anania a împletit *sacrul* cu *basmul* în detrimentul unor fixisme, frisoane istorice, desigur și ele preferențiale pentru cei aliniați în coordonate și clasamente.

Acest curaj denotă un gest pe alocuri salutar, însă la fel de incert și interpretabil – incert pentru neinițiații istoriei și interpretabil în continuare pentru exegeza retrasă, reținută față de un scriitor care a ieșit latent, greoi din fazele tradiționaliste și care a continuat să se ofere pur și simplu de gol prin infuziile autohtone și dorul acela patriarhal, de nestăvilit dintr-un asemenea munte ființial cu o privire necruțătoare, „Ficțiunea și realitatea, departe de a pune între ele distanțe și bariere, dimpotrivă gravitează una înspre cealaltă, își împrumută reciproc substanțe, totul într-o caldă, sesizantă și neprefăcută complementaritate."[19]

Caracterul mitologic al piesei suportă cu greu această descindere spre latura evident mai istorică pentru că de multe ori mitul pare neîncăpător, iar tușele impuse de autor circumscriu și redau în vervă aura legendară a piesei, deși Mircea Eliade nu rămâne retras în acest conglomerat al imposibilității confluenței dintre aceste elemente, ci mai cu seamă, „marele cadru al gândirii eliadești impune observația că, de fapt, e vorba de un moment în care mitul se întâlnește cu istoria; mai exact, pragul prin care un popor trece din dimensiunea sa mitică în cea istorică. Așa s-ar explica de ce vechea legendă e scuturată de elementele ei fabuloase și repovestită în tonalitate profană, cu o suită de evenimente a căror concretețe nu mai lasă loc miraculosului.

Dacă e să căutăm și aici o << camuflare >> a sacrului în profan, aceasta nu poate fi descoperită decât în jurul semnului heraldic, el (steagul, stindardul, drapelul) fiind până-n zilele noastre un simbol investit cu aura unei anumite sacralități (...). Uciderea – atât de realistă – a zimbrului devine mult mai dramatică dacă (...) imaginea sa se strămută din complexitatea arhaică a mitului în simplitatea mai nouă a simbolului."[20]

Mitul va căuta istoria și la un moment dat se vor și confrunta pentru că istoricul e acel *Animus* expansiv, care dorește să-și extindă tentaculele asupra virginității temporale, chiar neexploatate. Istoricul, cel care se lasă purtat de evenimente, se dedică plenar consumării timpului și acceptă conținutul cronofag, ba chiar respingător al unei rezilienețe pe fond psihic și metafizic.

Demitizarea reprezintă o adevărată scenă metamorfică regăsită cu predilecție în primul tablou, tocmai deoarece acest dialog purtat între cele două instanțe, voievodul Dragoș,

---

[18] Valeriu Anania, *Dramă istorică și poezie dramatică*, în revista „Contemporanul", 3 februarie 1984, *apud* Lucian Vasile Bâgiu, ed. cit., p. 291.

[19] Ion Zamfirescu, *Steaua Zimbrului*, *apud* Valeriu Anania, *Greul pământului*, ed. cit., p. 405.

[20] Valeriu Anania, *Mituri românești în viziunea lui Mircea Eliade*, Fragment reprodus din revista intitulată „Caiete critice", apărut în volumul Valeriu Anania, *Din spumele mării. Pagini despre religie și cultură*, ed. cit., p. 113.

respectiv fiul Sas ascunde o replică antropocentrică: „Vrei țară? Vrei femeie? Cu idolul te luptă/ Și, prăbușindu-i chipul, te-așează-n locul lui.”

Din acest punct, poemul capătă un statut central pentru că Mușata era răpusă de acest idol erotic pe care îl vom regăsi și în tabloul secund unde efectele magice își vor face simțită prezența prin intermediul visului, a reflecției care scoate insul din firesc.

De aici și răspunsul, plin de vervă felină din partea Mușatei, „Nu idolul, ci visul mi-ai ucis (...).”

Tabloul secund instalează o funcție apotropaică și un altfel de realitate, care nu periclitează în nici un fel autenticitatea neamului moldo-vlah. Efectele basmului sau, de ce nu, ale legendei sunt înțelese și interceptate de către autor prin prisma unor mentalități realmente colective, dar în același timp *Zimbrul* a reușit prin personalitatea sa să insufle asemenea unei zeități miraculoase noi atribute comunității precum *sacrul, profanul* sau *uranicul*. *Zimbrul* a jucat un rol mult mai simțitor în percepția Ierarhului Valeriu Anania, iar autorul l-a consacrat în opera sa odată-n plus cu acest atribut suprem al divinului, „Paște Zimbrul și veghează,/ Viața-i noastră-i veșnic trează.”

În cel de-al treilea tablou se simte această putere și forță mistică a animalului, viața organică a neamului valah manifestându-se în plină floare. Sentimentul pios nu va dura mult, tocmai pentru că *Zimbrul* va ajunge să cunoască „tăișul ascuțit al săbiilor” purtate de Sas și Dragoș. Ritualul apăsător al uciderii totemului neliniștește fără precedent neamul valah, iar exegetul Bâgiu proiectează acest episod al demitizării efectuate de Dragoș ca pe o „integrare în datele civilizației europene << avant la lettre >>.”

Cu toate că episodul este unul efectiv banal, comunitatea, respectiv poporul considerat primitiv era nevoit să se pregătească pentru lumea nouă și nu în cele din urmă pentru a face un salt în inima civilizației, nu neapărat la nivel carnal sau teluric, ci la nivel sufletesc, spiritual. În studiile sale aprofundate, Mircea Eliade reiterează acest episod într-un chip realmente diferit față de ceilalți exegeți, „(...) animalul (i.e. forța religioasă pe care o încarnează) este cel care descoperă soluția unei situații aparent fără ieșire, el este cel care operează ruptura într-o lume închisă și deci face posibilă trecerea la un mod de existență superior.”[21]

Odată recăpătată această dimensiune, opera lui Valeriu Anania își recâștigă acel *illo tempore*, dar puțin mai apăsat și mai just prin prisma oralității atât de specifice țăranului român din care nu degeaba se spune că iese cel mai iscusit sacerdot sau tâlcuitor fie el și în versuri, „(...) Când prețu-i după lege și cumperi cu bani buni,/ Fă semănatul ziua, și noaptea să aduni;/ Dar când desfășori fapte pe-alăturea de legi,/ Fă semănatul noaptea, și ziua să culegi!”

Acesta este unul dintre exemplele minimale privind trăsăturile dramaturgice la nivel intertextual, Valeriu Anania utilizând o gamă complexă de zicători sau proverbe, cu toate că acestea par „înghesuite” în vers. Astfel de infuzii imprimă pur și simplu un ritm alert la morală, de cele mai multe ori agasant, dar sentimentul stânjenitor se mai estompează prin prisma ciclicității și dinamicii textuale din partea autorului.

Scriitorul și poetul în egală măsură a reușit să ridice paradigme reale, de nestrămutat și neclintit, văzute doar diferit de unii exegeți, dar care nu știrbesc cu nimic florescența scriiturii. Chiar dacă în incipitul piesei, spiritul eminescian lipsește cu adevărat, în tabloul al III-lea acesta apare asemenea unui miracol, o Șeherezadă metamorfică la nivel pur pentru a depărta prin poveștile sale tot ce este impur, adică mitul va ajunge nu doar să fie acaparat de istorie, dar și dezlegat în același timp prin firul „narativ” și uneori chiar „simfonic” al piesei:

[21] Mircea Eliade, *De la Zalmoxis la Genghis-Han. Studii comparative despre religie și folclorul Daciei și Europei Orientale*, ed. cit., p. 140.

„(...) Toată oastea se prăvale/ Fulgerându-i de năprasnă, dintr-o parte, din cealaltă,/ Iar din urmă, pedestrimea, care stă la pândă, saltă,/ Și, pălește cu baltagul rămășițele căzute/ De pe cai în vremea luptei. La nevoie, pot s-ajute..."

Filologul Lucian Vasile Bâgiu surprinde până și elementele prozodice, care denotă acea tehnică aparte la nivelul conjuncțiilor subordonatoare, însă de ordin mai subiectiv pe axa istorică. Versurile lui Anania impactează târziu, dar la vreme potrivită lectorul, tocmai prin această senzație de citire *unu la unu* cu Eminescu. Aici versificația denotă poate cea mai reușită copie a Giocondei care se poate savura fără „a regreta" în surdină originalul neapărat, „(...) Că aripi negre stau ascunse-n tine,/ Că mort e brațul care vrea s-alinte,/ Că minte ochiul, și suflarea minte..."[22]

Spiritul shakespearian reprezintă aici prea puțin din adevărata operă *Hamlet,* incontestabilă, însă Valeriu Anania a păstrat o paloare din ea, specifică teatrului, dar și limbii moderne mai timpurii – desigur cumva atipic pentru contextul apropiat întemeierii statelor voievodale conduse cel mai probabil de cneji sau voievozi. Partiția la nivel poetic s-a dovedit una amplă, fără prea mari discuții, unde cronica moldovenească, folclorul, datinile străbune și teatrul narat după tehnicile epocii elisabetane sau iacobine au compus o piesă plină de complexe și dificultăți ulterioare asemenea personalității autorului.

BIBLIOGRAPHY

1. Piru, Alexandru, *Poeme cu măști. Geneze*, în revista „Ramuri", nr. 10, 15 octombrie 1972
2. Mănescu, I. N., *Stema Moldovei*, în revista „Magazin istoric", Revistă de cultură istorică, Anul VI, Nr. 5 (62), mai 1972
3. Sorescu, Marin, *Poezii inedite,* Editura Scrisul Românesc, Craiova, 2006
4. Eminescu, Mihai, *Teatru*, Volumul II, Ediție îngrijită de Aurelia Rusu, B.P.T. Editura Minerva, București, 1984
5. Eliade, Mircea, *De la Zalmoxis la Genghis Han. Studii comparative despre religiile și folclorul Daciei și Europei Occidentale*, traducere de Maria Ivănescu și Cezar Ivănescu, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1980
6. Vuia, Romulus, *Studii de etnografie și folclor*, I, în articolul „Legenda lui Dragoș. Contribuții pentru explicarea originii și formării legendei privitoare la întemeierea Moldovei", Ediție îngrijită de M. Pop și I. Șerb, Editura Minerva, București, 1975
7. Craia, Sultana, Valeriu Anania, Greul Pământului, în revista „Luceafărul", nr. 28, 10 iulie 1982
8. Anania, Valeriu, *Dramă istorică și poezie dramatică*, în revista „Contemporanul", 3 februarie 1984
9. Anania, Valeriu, *Teatru I. Meșterul Manole, Steaua Zimbrului, Hoțul de mărgăritare*, Editura Polirom, Iași, 2010
10. Brădățeanu, Virgil, *Viziune și univers în noua dramaturgie românească*, Editura Cartea Românească, București, 1977
11. Cozmuța, Augustin, în revista „Tribuna", 17 ianuarie 1974
12. Bădescu, Aurelian, în revista „Contemporanul", 25 ianuarie 1974

[22] Lucian Vasile Bâgiu, *Valeriu Anania. Scriitorul*, ed. cit. pp. 299-300.

NIGHT, COSMIC AND ANTHROPOMORPHIC ELEMENT IN GRECO-ROMAN AND ROMANIAN MYTHOLOGY

Liviu Olteanu
PhD Student, University of Craiova

Abstract: Among the most significant cosmic elements, Night brings into its mystical essence a multitude of myths and legends encountered since antiquity. If we refer to Greek mythology, Night is personified by the goddess Nyx, one of the most emblematic deities, also having the greatest cosmic forces in the Universe. It had the power to direct the shadows over the whole world, creating with their help, the Night.
Goddess Nyx is presented as an enigmatic captivating entity, guiding the whole world to restful and healing hours. In Roman mythology, Night is associated with Nyx and Nox, respectively. The Roman goddess of night is presented to us as a woman with large black wings, wandering the sky throughout the night. She is the twin sister of the goddess Dia (day), also bearing the name Ceres.
In Greco-Roman mythology, the time of night is considered the time when deities meet, a time dedicated to completing tasks. Even in mythological accounts, night is remembered in stories of Eurydice or Orpheus, Selene or Endymion. Romanian mythology brings to the fore a multitude of legends and mythological figures associated with the night. Its occurrence is associated with various mystical events. This connection between night and sacred space is marked by an inexhaustible source of rituals implemented in the consciousness of the person from the rural environment.

Keywords: cosmos, faith, rituals, myth, mystical.

Introducere

Noaptea reprezintă unul dintre simbolurile primordiale întâlnite încă din antichitate. Acesteia îi este înlănțuită anumite elemente, precum întunericul sau dezordinea, haosul și moartea.

Noaptea, în toate mitologiile popoarelor antice, simbolizează începutul a tot ce înseamnă bine și rău.

Dacă ne raportăm la civilizațiile din vechile calendare[1], Noaptea este timpul dedicat zeilor. De aceea, timpul Nopții are semnificații excepționale, fiind momentul în care se rânduiesc toate activitățile din timpul zilei. Este timpul facerii. Odată cu venirea Nopții, omenirea se îndreaptă către haos și infern, acolo unde se regăsesc forțele și spiritele malefice. În mitologia românească, ceasurile rele sunt în număr de trei, aflate între cântările sacre ale cocoșilor (trei), ce debutează cu miezul nopții și până spre ziuă (ora 04.00). Subconștientul omului în timpul somnului este asociat cu perioada nopții, existând o conexiune între întuneric și personajele mitologice ale acestui timp mistic.

În credințele omului din antichitate, în timpul Nopții hotarele celor două lumi dispar, amintind aici de timpul nefast în care spiritele malefice stăpânesc lumea celor vii. Noaptea

[1] *Calendarul își trăgea numele de la prima zi a lunii, Kalendae. Până la reforma lui Caesar, anul la romani avea 355 de zile, împărțite în 12 luni, după ce, conform tradiției, până la regele Numa Pompilius fusese doar de 10 luni. Situația aceasta s-a reflectat în numele lor. Astfel Quintilis și Sextilis (ulterior devenite iulie și august, după numele creatorilor sistemului imp. roman) indicau ordinea (cinci, șase), la fel ca și September, October și November (șapte, opt și nouă), iar December era luna a zecea și deci ultima a anului, deoarece ianuarie și februarie au fost lunile adăugate la sfârșit*, potrivit *Enciclopedia Civilizației Romane*, București, Editura științifică și enciclopedică, 1982, p. 152.

este văzută ca o poartă către veșnicie. Omul se simte nesigur și își pierde aceea măsură a echilibrului.

Din antichitate și până astăzi întâlnim anumite sărbători ce au ca moment de desfășurare cadrul nocturn al timpului privegherii. Numeroase ritualuri moștenite de la vechii greci și romani au ca punct de plecare Noaptea.

Noaptea se împarte în mai multe momente importante, precum: asfințitul sau apusul, momentul în care se îngână ziua cu noaptea, lăsarea serii (timpul în care întunericul stăpânește lumea), timpul străjii, vremea odihnei, timpul propriu-zis al miezului nopții (la cântători) și vremea de trecere între cântători și primii zori.[2] Miezul Nopții reprezintă momentul în care credințele oamenilor în forțele rău-făcătoare capătă cote maxime. Dacă tot am amintit de la început de aceste spirite rele, trebuie să precizăm faptul că din timpuri străvechi, după concepția omului, aceste întruchipări ale răului cutreieră pe timpul Nopții câmpurile, sub diferite înfățișări pe care le vom descrie în cele ce urmează.

La popoarele celtice, Noaptea reprezintă începutul zilei, asemenea iernii când debutează Noul An.

Noaptea, simbolistică la indo-europeni

În „Dicționarul mitologiilor indo-europene" de Jean Vertemont, menționa: „Noaptea personificată sub forma unei zeițe era, cu siguranță, una dintre cele mai vechi divinități ale indo-europenilor; fiica Haosului* sau a cerului* pentru greci, noaptea era în toate cazurile mama aurorei sau a zilei, sau a ordinii cosmice. Celții, germanii, balticii, indo-arienii se foloseau de fazele lunii* pentru a măsura timpul (a se vedea Nakshatra) și numărau deci nopțile și nu zilele, iernile și nu verile."[3]

Prin Noapte se reflectă imaginea inconștientului, unde ne întoarcem la conceptul unor idei negre generate de coșmarurile nopții.

„În concepția celtică despre timp, noaptea este începutul zilei, după cum iarna este începutul anului. Durata legală a unei nopți și a unei zile corespunde în Irlanda la douăzeci și patru de ore și, în plan simbolic, eternității. Numele galic al săptămânii este etimologic opt nopți (wythnes). Perioada de trei nopți de Samain din calendarul irlandez se regăsește întocmai în calendarul galic de la Coligny (departamentul Ain). Potrivit lui Cezar (De bello Gallico), galii socoteau timpul după numărul nopților."[4]

La indo-europeni, marile zeități erau privite asemenea unor ființe foarte asemănătoare omului. Numele acestora exprimau fie niște nume obișnuite ale unor fenomene ale naturii, de exemplu, focul sau aurora, elemente cosmice ca luna și soarele, fie nume ale unor personae sau anumite expresii care denotă aceea relație de apropiere, de rudenie (fiica soarelui).

„Cerul, pământul, principalele corpuri cerești și fenomene atmosferice au fost divinizate, dar tendința constantă este aceea de a uni naturalul cu politicul prin intermediul simbolismului cosmic. [...] Aceasta este, cum a arătat G. Dumezil, semnificația curiosului ritual roman al lui Mater Matuta, în cadrul căruia matroanele își alintă nepoții și alungă o servitoare, imagini ale bunei Aurore care călăuzește primii pași ai soarelui, fiu al surorii sale, Noaptea, în timp ce alungă Întunericul demonic."[5]

Panteonul zeilor indo-europeni reflectă preocupările și valorile acestor comunități. În toate mitologiile lor, întâlnim figuri divine, puternice și variate, care controlează diverse aspecte ale vieții și naturii. Alți zei importanți din panteonul indo-european includ zei ai naturii precum zeul soarelui, zeul pădurilor și zeul apelor, precum și ai morții și regenerării.

---

[2]cimec.ro/Etnografie/Antonescu-dictionar/Antonescu-Romulus-Dictionar-Simboluri-Credinte-Traditionale-Romanesti.pdf, p. 457, *site* accesat în data de 10.10.2023

[3] Jean Vertemont, *Dicționar al mitologiilor indo-europene*, Timișoara, Editura Amarcord, 2000, p. 237.

[4] Jean Chevalier, Alain Gheerbrant, *Dicționar de simboluri*, Vol. II, București, Editura Artemis, 1995, p. 343.

[5] Jean Haudry,trad. Aurora Pețan, *Indo-europenii*, București, Editura Teora, p. 91-92.

Există conexiuni evidente între zeii greci și cei romani, de exemplu, datorită influenței culturii grecești asupra Imperiului Roman. Acest fapt demonstrează cât de puternic a fost impactul religiilor indo-europene asupra altor culturi și civilizații.

Religia indo-europeană s-a dezvoltat pe măsură ce populațiile se mutau și se amestecau una cu alta. Alături de o formă de politeism, apare o tendință spre o ideologie mai monoteistă, în care zeul suprem este privit ca o forță singulară și universală. Această schimbare reflectă evoluția mentalității și a conceptelor religioase ale indo-europenilor pe parcursul mileniilor.

Noaptea, simbolistică în mitologia greacă

În mitologia greacă, Noaptea este personificată ca o zeitate cu forțe puternice numită Nyx, corelată cu întunericul: „Sălășluia în Hades și era fiica lui Chaos și soră cu Erebus. Zeița Nyx i-a zămislit, la rându-i, pe Aether (Aerul), pe Hemera (Ziua), pe Nemesis (Soarta), pe eris (vrajba), etc."[6]

Această zeitate a fost considerată una dintre cele mai vechi zeități, descrisă cu o înfățișare frumoasă, purtând o mantie neagră și strălucitoare, având puterea de a acoperi cerul și pământul cu un văl al întunericului. „Atât în ceea ce privește înfățișarea exterioară, cât și activitățile, funcțiile caracteristice, toate ne fac să ne gândim la existența unui principiu generator unic, Noaptea ca personaj malefic (Cf. „conceptul de arhetip, care constituie un corelat necesar al ideii de inconștient colectiv, indică prezența anumitor forme în psihic, forme care sunt răspândite peste tot"- Jung, 6). După cum însumează mai multe sau mai puține mitologene, putem avea două tipuri de personaje mitologice: a) personificare a nopții în general, a indefinitului, inexplicabilului- duhuri ale nopții, aerului, apei, pădurii, b) personaje mitologice- personificări ale unor funcții particulare ale nopții- duhuri ale casei, meteo, zburător, dar și strigoi, diavoli, vrăjitori (mai ales ca apariție nejustificată)."[7]

Vechii greci considerau că atunci când zeița Nyx își făcea apariția prin ceruri, lăsa în urma ei o cale lungă pentru somnul adânc și visele luminate ale oamenilor.

În cultura greacă, Noaptea avea o simbolistică puternică. Ea era privită adesea ca perioada în care se dezvăluie adevăruri ascunse și se petrec evenimente misterioase. Zeii și eroii din miturile grecești cutreierau adesea prin întuneric. Noaptea era, de asemenea, asociată cu Erebus, personificarea umbrei și a întunericului absolut. Erebus era considerat ca fiind tatăl lui Nyx și ca unul dintre cei mai vechi zei din mitologia greacă. Împreună ei stăpâneau cosmosul Nopții, aducându-i un farmec și un mister aparte.

Pentru greci, Noaptea a fost considerată un element cosmic necesar și malefic, deoarece era momentul în care natura își recâștigă forțele și are loc regenerarea.

În prezent, Noaptea continuă să fie un element fascinant în mitologia și tradițiile grecești, după cum putem înțelege și din *Dicționarul de simboluri*: „A pătrunde în noapte înseamnă însă a reveni la nedeterminarea în care se amestecă monștri și coșmaruri, ideile negre. Ea este imaginea inconștientului și, în timpul somnului de noapte, inconștientul se eliberează. Asemeni oricărui simbol, noaptea prezintă un dublu aspect, de întuneric în care fermentează devenirea și de pregătire a zilei, când va țâșni lumina vieții."[8]

Noaptea rămâne un timp al conexiunii profunde cu Cosmosul și o oportunitate de a ne reconecta cu lumea divinității. „Cosmosul devine spațiu mistic sacralizat prin opera demiurgului, timp mitic sacralizat prin imprimarea unui ritm de dezvoltare, cauzalitate mitică

[6] Anca Balaci, *Mic dicționar mitologic greco-roman*, București, Editura Științifică, 1966, p. 271.
[7] Antoaneta Olteanu, *Mitologie comparată*, București, Editura Universității din București, 1997, pp. 197-198.
[8] Jean Chevalier, Alain Gheerbrant, *op.cit*, p. 343.

(causa causarum) a tot ce se petrece în Cosmos și finalitate mitică, exprimare a direcției și sensului oricărei dezvoltări și transformări."[9]

Noțiunea de Noapte dezvăluie în esență un mit al haosului, al infernului, precum ne este relatat în *Dicționarul de mitologie generală*: „În toate miturile cosmogonice, haos e starea primordială a universului necreat, nedecantat, neorganizat, un amestec într-o mare dezordine al tuturor elementelor, de obicei personificat ca o divinitate inițială, imensă și informă, adesea androgină. […] Dar în variantele sale modest diferențiate, mitul traduce ideea dual㠠că o lume de ordine nu putea fi făcută decât dintr-o lume de dezordine, idee persistând în astrofizică până în sec. XIX și în unele ipoteze cosmogonice, chiar până azi."[10] Haosul și infernul transmis prin puterea elementului cosmic, Noaptea, dezvăluie și în prezent anumite credințe și mituri generate de o forță nevăzută și constantă, ce învăluie întregul spațiu al omenirii într-o formă pusă sub semnul inevitabilului.

Noaptea, simbolistică în mitologia romană

În mitologia romană, prin zeița Nox era personificată Noaptea, asociată cu Erebus.

Și la vechii romani, Noaptea era descrisă ca o entitate puternică și enigmatică, stăpâna lumii subterane și a viselor. Noaptea era privită ca o etapă importantă în echilibrul cosmic. Ea reprezenta timpul de regenerare pentru zei, tranziția între zi și întuneric. Totodată, se credea că în timpul acestei perioade se permiteau vitregiile și spiritele cu lumea celor vii.

Ritualurile și ceremonialele nocturne jucau un rol important în culturile antice, oferind oamenilor posibilitatea de a intra în legătură cu zeii.

De-a lungul timpului, Noaptea în mitologia romană s-a contopit cu alte mitologii din lume, ca de exmplu, zeul Somnus sau Hipnos[11], fratele lui Nyx, personifică somnul și visele, adăugând un alt aspect al nopții în credințele romane.

Cu alte cuvinte, la vechii romani, Noaptea, ca element cosmic, reprezintă momentul de tranziție între lumină și întuneric.

În ceea ce privește viața romanilor din antichitate, sărbătorile au reprezentat o modalitate de a-și venera zeii și spiritele protectoare. Au existat câteva sărbători legate de timpul mitic al Nopții, amintind aici Lupercalia[12], care avea loc pe 15 februarie și era dedicată zeului Lupercus, „zeul turmelor, identificat cu Pan".[13] În cadrul acestei sărbători, tinerii romani se adunau într-un loc restrâns, în dorința de a aduce fertilitatea.

---

[9] Romulus Vulcănescu, *Mitologie română*, București, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1987, p. 15.

[10] Victor Kernbach, *Dicționar de mitologie generală*, București, Editura Albatros, pp. 250-251.

[11] *Hipnos era personificarea somnului. Era fiul Nopții și al lui Ereb (sau Astreu) și fratele geamăn al lui Tanatos (Moartea). Hipnos nu a depășit niciodată stadiul de pură abstracție. Homer îl înfățișează ca locuind pe Insula Lemnos. Mai târziu, se spunea că locuia mult mai departe: în Infern, după Vergiliu, în ținutul Cimmerienilor, după Ovidiu, care face o descriere bogată în amănunte a palatului său fermecat, unde totul și toate dorm. Era adesea înfățișat ca fiind înaripat, străbătând rapid pământul și marea pentru a adormi ființele. O singură legendă se referă la una din aventurile sale: îndrăgostit de Endimion, el i-ar fi acordat darul de a dormi cu ochii deschiși, pentru a putea să privească fără încetare ochii iubitului său,* [11] Pierre Grimal , *Dicționar de mitologie greacă și romană*, București, Editura Saeculum I. O, 2001, p. 250.

[12] *Sărbătoare cu rituri agrare destinate să stimuleze fecunditatea și fertilitatea. Avea loc anual la 15 februarie și era constituită din trei momente: sacrificiul care se desfășura în fața grotei Lupercal situată pe una din pantele Palatinului, unde, după legendă, lupoaica ar fi alăptat pe cei doi gemeni aduși de apele Tibrului, Romulus și Remus. Victimele sacrificate erau capre, țapi și câini. Vestalele depuneau ca ofrandă prăjituri și primele spice ale verii precedente. Unul dintre ritualurile sacrificiului amintea de perioada existenței victimelor umane,* Dumitru Tudor, *op.cit.* p. 458.

[13] Gheorghe Guțu, *Dicționar latin-român*, București, Editura Humanitas, 2003, p. 784.

Amintim și sărbătoarea Saturnalia, „sărbători în cinstea lui Saturn, care începeau la 17 decembrie și țineau mai multe zile”[14], în care se marca trecerea de la iarnă la primăvară. În această perioadă, ordinea socială era inversată, sclavii deveneau temporar egali cu stăpânii. Se organizau petreceri, mese îmbelșugate și se făceau cadouri ca semn de generozitate și prietenie. O altă sărbătoare nocturnă importantă pentru romani, Lemuria[15], un ritual dedicat spiritelor strămoșilor. Aceasta avea loc pe parcursul a trei nopți, 9-11-13 mai și implică curățarea căminului pentru a alunga spiritele rele.

Aceste sărbători nocturne erau motiv de bucurie pentru vechii romani, marcându-se și celebrându-se un nou început în viața lor.

Noaptea, simbolistică în mitologia dacilor

În mitologia vechilor daci, Noaptea ocupă un loc central, fiind considerată o perioadă deosebit de importantă. Această cultură ancestrală promovează legătura dintre întuneric și divinitate, dezvăluindu-ne aspecte ale cosmosului și a ființelor supranaturale.

Pentru daci, Noaptea era asociată cu zei puternici, precum zeul Zalmoxis[16], considerat stăpânul cerului și protectorul Nopții. Acesta era responsabil de echilibrul cosmic, dacii considerând că, pe timpul Nopții, Zalmoxis cobora pe Pământ pentru a veghea asupra oamenilor și pentru a aduce har și protecție.

Ion Horațiu Crișan în *Spiritualitatea geto-dacilor* precizează faptul că „așa cum arată Mircea Eliade că sufletul solului se duce la Zalmoxis, numai sufletul; principiul spiritual îl întâlnește pe Zalmoxis. La fel ca și la inițiații Misterelor Eleusine sau la orfici, post-existența preafericită începe după moarte.”[17] O credință comună a dacilor cu anumite credințe din mitologia românească de astăzi, susține că spiritele strămoșilor și a celor care au plecat pe tărâmul nemurii, se întorceau acasă în timpul Nopții, amintind aici de perioada Sărbătorii Învierii. Și vechii daci organizau anumite ritualuri religioase pe timpul Nopții pentru a comemora și onora spiritele întâmplărilor trecute.

Mitologia daco-getică prezenta, de asemenea, un alt aspect al Nopții, unde elementele naturale precum animale sau plante deveneau purtătoare de simboluri.

Sărbătoarea Sfântului Andrei pe care o celebrăm în data de 30 noiembrie, marchează începutul iernii și totodată ne amintește despre vechile tradiții ale dacilor, în care se sărbătorea Noaptea Lupilor. Legendele din antichitate vorbesc despre Lupii Daci, niște creaturi mitice și misterioase. Se spune că în Noaptea Sfântului andrei, acești lupi coborau din munți și pătrundeau în satele și așezările dacice, cântând un cântec ancestral al apărării și prosperității. Noaptea dintre 30 noiembrie și 1 decembrie reprezintă un prag magic între lumea de dinaintea iernii și lumea de după. Acesta este momentul în care se credea că spiritul daco-getic trece într-o altă dimensiune și că lupii daci devin adevărații apărătorii ai dacilor: „Mircea Eliade împărtășește părerea că numele dacilor derivă de la lup. Dacii înșiși s-ar fi numit mai de mult *lupi* sau *cei care sunt asemeni lupilor*, ipoteză sprijinită pe textul lui Strabon, și pe numeroase exemple de popoare sau triburi indo-europene cu nume de lup.”[18]

---

[14] Gheorghe Guțu, *op.cit*, p. 191.

[15] *Lemurii erau, la Roma, fantomele morților și erau celebrați la sărbătoarea Lemuria. […] Sărbătoarea se desfășura noaptea: cu picioarele goale, tatăl familiei ieșea din casă, își spăla mâinile în apă de izvor și arunca, întorcând capul, boabe de fasole (sau de bob), spunând: Prin aceste boabe, mă răscumpăr pe mine și pe ai mei. El pronunța această formulă de nouă ori, fără să privească în urmă, în timp ce Lemurii, după cum se credea, strângeau boabele. Apoi, cel care pficia își purifica încă o dată mâinile și lovea un obiect din bronz strigând: Umbre ale strămoșilor, duceți-vă de aici. Atunci putea să privească înapoi, deoarece Lemurii, satisfăcuți, plecau pentru un an*, Pierre Grimal, *op.cit*, p. 296.

[16] Victor Kernbach, *op.cit*, p. 761.

[17] Ion Horațiu Crișan, *Spiritualitatea geto-dacilor*, București, Editura Albatros, 1986, p. 378.

[18] Ion Horațiu Crișan, *op.cit*, p. 413.

Noaptea Lupilor Daci ne amintește despre importanța conectării noastre cu natura și moștenirea străveche a credințelor și ritualurilor.

Nopții îi este atribuită acest element al cosmosului, Luna, simbol divin pentru vechii daci. Aceasta era asociată cu zeități precum, Bendis, „zeiță tracică, identificată de greci cu Artemis, adorată și de daci probabil ca zeiță a Lunii, a pădurilor și a farmecelor, poate și ca zeiță magiciană, patronând în genere magia“[19].

În calendarul geto-dacic, importante evenimente erau marcate în funcție de fazele lunii, având o mare influență atât în agricultură, cât și în pregătirea pentru bătălii sau ritualuri religioase: „De asemenea, o scurtă analiză a numeroaselor valorizări religioase ale Lunii ne arată ce au citit oamenii în ritmurile lunare. Datorită fazelor Lunii, adică *naşterea*, *moartea* şi învierea, oamenii au conştientizat deopotrivă propriul lor mod de a fi în Cosmos şi şansele lor de a supravieţuii şi de a renaşte. […] Nu trebuie uitat că Luna îi arată omului religios nu numai că *Moartea este strâns legată de Viaţă, ci şi că Moartea nu este definitivă, că ea este întotdeauna urmată de o nouă naştere*.”[20]

Simbolismul profund al lunii în cultura geto-dacică reflectă înțelegerea desăvârșită a legăturii umane cu natura și cosmosul.

Noaptea, simbolistică în mitologia românească

În mitologia românească, spațiul cosmic dedicat Nopții a reprezentat în credința omului din lumea rurală, un timp al făpturilor teriomorfe și nu numai: „demoni nocturni. Atacă în special nou-născuții. Sunt reprezentate ca niște femei înalte, cu părul lung, despletit, îmbrăcate în negru. Devin Nocturne, după ce vrăjitoarele care n-au avut copii. Pentru a-și feri pruncii de Nocturne, mamele își iau unele măsuri de precauție: nu lasă scutecele afară, la uscat, în timpul nopții, nu spală odraslele sau scutecele acestora cu apă stătută peste noapte, înfig în leagănăle copiilor ace și pun niște plante care nu le plac Nocturnelor și care au darul de a le ține la distanță.”[21]

„În gândirea mitologică, marcarea sacră a spațiului este deosebit de variată. Despre săgețile preistorice, de fier sau de bronz, găsite îngropate în ogoare, țăranii credeau că sunt întruchiparea materială a trăsnetului; el se îngroapă în pământ nouă stânjeni când cade, și la fiecare an se ridică de un stânjen, ala că după nouă ani iese la suprafață, sub forma acestor săgeți.”[22] Noaptea este momentul în care sufletele celor adormiți capătă anumite înfățișări, semi divinitățile sau chiar divinitățile își fac resimțită prezența în cadrul anumitor ritualuri păgâne.

Printre personajele mitologice ale Nopții, amintim Ielele[23], Strigoii/ Moroii[24], Muma Pădurii[25], arătările (Matahale, pe jumătate om, pe jumătate animal), înfățișări zoomorfe

---

[19] Victor Kernbach, *op.cit*, p. 100.

[20] Mircea Eliade, *Sacrul și profanul*, București, Editura Humanitas, 1995, pp. 136-137.

[21] Ilie Danilov, *Dicționar de mitologie slavă*, Iași, Editura Polirom, 2007, pp. 172-173.

[22] Antoaneta Olteanu, *op.cit*, p. 152.

[23] *În credinţele româneşti, ielele de departe se văd ca nişte lumânări aprinse ce zbor prin văzduh. […] Mai întâi se înşiră în rând şi după aceea se învârtesc în fel de fel de forme, învârtituri şi jocuri, de-ţi încântă ochii şi nu ştii pe care s-o admiri mai mult. Iar când trebuie să se despartă, se învârtesc roată şi aşa de iute, încât pare că se vede ca un cerc luminos de foc, aşa cum ar fi dacă ar lua cineva o făclie aprinsă şi s-ar învârti repede, repede, încât cel care e aşezat în mijlocul cercului rămâne zăpăcit, hăbăuc şi cu mintea sărită din loc*, Antoaneta Olteanu, *op.cit,* p. 202.

[24] *Cunoscuţi îndeosebi sub numele de moroi, o categorie aparte o formează strigoii copiilor care au murit nebotezaţi, dar mai ales născuţi de o tânără nemăritată şi ucişi sau îngropaţi de vii. Iese sufletul copilului din mormânt în chip de sul de foc, ca de doi paşi de lung şi începe a cutreiera lumea spre nenorocirea oamenilor, zburând prin aer şi umblând pe pământ,* Antoaneta Olteanu, *op.cit,* p. 201.

(pisica, capra, cucuveaua, bufnița), înfățișări legate de natură (spirite ale apei, căpițe de fân), Zburătorul[26], etc.

Romulus Antonescu în „Mitologia română" menționează faptul că aceste făpturi demonice își au origini străvechi și continuă până astăzi să captiveze lumea reală și imaginară din care facem parte: „După Dimitrie Cantemir s-au făcut consemnări disperate despre făpturi daimonice în manuscrisele laice și ecleziastice rămase în biblioteci, iar în secolul al XIX- lea publicate în presă, în almanahuri și lucrări de cultură generală. […] Stabilind *raportul dintre numărul ființelor supranaturale benefice și malefice (constată că raportul) este în mod hotărât în favoarea ființelor supranaturale malefice: 21 reprezentări mitologice malefice față de 10 reprezentări mitologice benefice (...), la care se adaugă 8 reprezentări mitologice deopotrivă benefice și malefice și 5 justițiare*. Ceea ce înseamnă că numărul ființelor supranaturale malefice se ridică astfel de la 21 la 29, din totalul de 44 ființe supranaturale studiate. De unde se poate susține că în studiul ființelor suprafirești predomină cele care au *caractere demonologice*."[27]

Toate aceste apariții stranii puteau fi invocate și cu ajutorul vrăjitoarelor sau al vracilor, cele/ cei care creau o poartă de a comunica cu răul pe timpul Nopții.

„În Oltenia se păstrează amintirea unui mare număr de reprezentări mitice moștenite din substratul autohton al Vechii Europe, trec și geto-dac, împrumutate și asimilate din cultele greco-romane și orientale, dar și creații mitice relativ recente, românești și strămoșești. Indiferent de origine, acestea s-au adaptat, uneori s-au contopit cu sfinții creștini. Ele își fac frecvent apariția în peisajul spiritual al județelor din Oltenia, unde li se acordă zile de celebrare, li se sacrifică câte un animal (porcul la Crăciun, mielul la Sângiorz), sunt invocate pentru rezolvarea unor probleme presante precum alungarea secetei (Paparuda, Caloianul) pentru aflarea ursitei, căsătoria fetelor."[28]

Ca și în mitologia greacă, aceste întruchipări ale necuratului sunt catalogate drept ființe cu puteri supranaturale. Acestea puteau fi văzute și auzite în locuri retrase, precum: pe câmpuri, la hotare, în vetrele părăsite dar și în gospodării. De nenumărate ori am auzit, desigur, zicala de a nu ieși Noaptea din casă, datorită faptului că prin puterea Nopții, toate „ale sfinte" capătă puteri nemaipomenite.

Vom enumera mai jos câteva lucruri ce sunt interzise pe timpul Nopții, așa cum ne este prezentat și în *Dicționarul de Simboluri și Credințe Tradiționale Românești*, scris de Romulus Antonescu: Noaptea nu este bine să umbli pe drum; dacă îți auzi numele strigat după miezul Nopții, să știi că este forța răului cea care te cheamă; dacă te prinde Noaptea pe drum, să nu te uiți înapoi; nu este bină să iei apă din fântâni după asfințitul soarelui; Noaptea nu se dă cu mătura prin casă, căci scoți norocul afară; nu este bine să se vorbească Noaptea despre morți, căci îi chemi lângă tine; „să nu se facă țevi pentru suveică, sau să se depene fire în timpul serii și al nopții, pentru că mor vitele sau le mănâncă animalele de pradă."[29]

---

[25] *Ea este o femeie, adesea cât o casă sau o claie de fțn, ori cât copacii mari din pădure. Trupul e uscat și gârbov, acoperit cu păr, picioarele ca de bou (=copite), dar foarte lungi, capul cât banița, cu părul până la călcâie*, Antoaneta Olteanu, *op.cit*, p. 204.

[26] *Zburătorul rătăcea noaptea, între miezul nopții și cântători, dând târcoale uliților, grădinilor, livezilor și caselor pentru a tulbura fetele de măritat, nevestele părăsite și văduvele pătimașe după aventuri sentimentale*, Romulus Vulcănescu, *Mitologie română*, București, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1987, p. 339.

[27] Romulus Vulcănescu, *op.cit*, pp. 294-296.

[28] Academia Română, Institutul de Etnografie și Folclor Constantin Brăiloiu", Corpus de decumente etnografice, *Sărbători și Obiceiuri*, Răspunsuri la chestionarele Atlasului Etnografic Român, Vol. I, Oltenia, București, Editura Enciclopedică, 2001, p. 351.

[29]cimec.ro/Etnografie/Antonescu-dictionar/Antonescu-Romulus-Dictionar-Simboluri-Credinte-Traditionale-Romanesti.pdf, pp. 457-458.

La români, putem aminti câteva sărbători moștenite de daci și romani care se desfășoară în cadrul nocturn, precum: sărbătorile de iarnă ce implică obiceiul colindatului, odată cu lăsarea serii (mersul cu Steaua, Vicleiul, jocurile cu măști- Capra, Ursul, Cerbul, etc.), ursirea lunilor din calendar, ritual ce se practică la miezul Nopții de Sfântul Vasile/ Anul Nou. Sărbători legate de focurile rituale la începutul primăverii, focurile din cadrul obiceiului Strigarea peste sat, focurile ceremoniale de Joi Mari în joia de dinaintea Sărbătorii Învierii sau focurile din luna lui octombrie, Focul lui Sân Medru (Sfântul Dumitru). „Dovadă a vechimii acestui panteon, sunt legăturile care se păstrează cu panteonul greco-roman, dar și cu cel al Indiei antice. […] În spiritualitatea românească unitățile de măsurat timpul sunt, fără excepție, personificări, divinități care se nasc și mor după ce au fost tinere, mature și bătrâne. Vârsta lor corespunde cu timpul scurs de la începutul anului, sezonului, lunii, săptămânii, zilei."[30]

Prin aceste credințe, Noaptea devine însăși un personaj, martor al tuturor evenimentelor din viața omului.

Concluzii

Odată cu trecerea timpului, Noaptea a căpătat diverse interpretări și conotații în diferite culturi. În mitologia greacă, zeul somnului, Hypnos și zeița nopții, Nyx, controlau acest timp sacru al zilei. Pe lângă aceste aspecte mitologice, Noaptea a jucat întotdeauna un rol esențial în viața umană. Noaptea, momentul în care lumina solară cedează loc întunericului, a fost mereu încărcată cu o aură mistică. În vechile credințe ale popoarelor din întreaga lume, Noaptea era asociată cu diverse entități supranaturale.

Credințele asociate cu mitologia nocturnă nu se limitează doar la lumea antică. În unele culturi contemporane, există anumite tradiții care se păstrează și astăzi. În mitologia românească, se spune că spiritele din lumea cealaltă sunt active în timpul nopții. Noaptea, cu toate ritualurile și credințele sale, ne amintește de partea mistică în care trăim.

BIBLIOGRAPHY

*****,** Academia Română, Institutul de Etnografie și Folclor Constantin Brăiloiu", Corpus de decumente etnografice, *Sărbători și Obiceiuri*, Răspunsuri la chestionarele Atlasului Etnografic Român, Vol. I, Oltenia, București, Editura Enciclopedică, 2001.

Antonescu, Romulus, *Dicționar de simboluri și credințe tradiționale românești*, Iași, Editura Tipo Moldova,2009, Ediție digitală, 2016.

Balaci, Anca, *Mic dicționar mitologic greco-roman*, București, Editura Mondero, 1997.

Chevalier, Jean, Gheerbrant, Alain, *Dicționar de simboluri*, București, Editura Artemis, 1995.

Crișan, Horațiu, Ion, Spiritualitatea geto-dacilor, București, Editura Albatros, 1986.

Danilov, Ilie, *Dicționar de mitologie slavă*, Iași, Editura Polirom, 2007.

Drimba, Ovidiu, *Istoria culturii și civilizației*, Vol. III, București, Editura Vestala- Saeculum I. O, 2000.

Eliade, Mircea, *Sacrul și profanul*, București, Editura Humanitas, 1995.

Grimal, Pierre, *Dicționar de mitologie greacă și romană*, București, Editura Saeculum I.O, 2003.

[30] Academia Română, Institutul de Etnografie și Folclor Constantin Brăiloiu", *op.cit*, p. 352.

Grimal, Pierre, *Civilizația romană*, București, Editura Minerva, 1973.

Guțu, Gheorghe, *Dicționar latin-român*, București, Editura Hanitas, 2003.

Haudry, Jean, *Indo-europenii*, trad. Pețan, Aurora, București, Editura Teora, 1998.

Kernbach, Victor, *Dicționar de mitologie generală*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1989.

Olteanu, Antoaneta, Mitologie comparată, București, Editura Universității din București, 1997.

Pamfile, Tudor, *Mitologie românească*, București, Editura Allfa, 1997.

Rusu, Vlad-Risvan, *Dicționar de simboluri. Pentru protecția spirituală*, București, Editura Dao Psi, 2007.

Lăzărescu, George, *Dicționar de mitologie*, București, Editura Casa Editorială Odeon, 1992.

Oișteanu, Andrei, *Motive și semnificații mitosimbolice în cultura tradițională românească*, București, Editura Minerva, 1989.

Tudor, Dumitru, *Enciclopedia Civilizației Romane*, București, Editura științifică și enciclopedică, 1982.

Vertemont, Jean, *Dicționar al mitologiilor indo-europene*, Timișoara, Editura Amarcord, 2000.

Vulcănescu, Romulus, *Mitologia română*, București, Editura Academiei R. S. România, 1987.

Site web:

https://cimec.ro

THE DIVINE ATTRIBUTES IN THE WORK OF BARUCH SPINOZA – ETHICS, AN ORTHODOX CHRISTIAN PERSPECTIVE

Sorin Benescu
PhD Student, University of Bucharest

Abstract: The research proposes a new Orthodox Christian perspective on Spinoza's work; more precisely, it analyzes the propositions from the Ethics book from a Christian point of view. The thesis we propose is that there are Spinozist Christian claims if they are considered in isolation..

Keywords: divine, attribute, Ethics, substance, essence, thinking, extent.

1. Despre autor

Despre viața lui Spinoza aflăm din cinci surse[1]: prefața de la *Oevres posthumes*, articolul scris de Pierre Bayle în *Dictionaire historique et critique*, prefața scrisă de Sébastian Kortholt la *Traité des trois imposteurs*, ediția a 2-a, *La vie de Spinoza* – scrisă de Jean Colérus, pastor luteran și *La vie et l'esprit de M. Benoit Spinoza*, scrisă de Jean-Maximilian Lucas, medic francez. Opera unui scriitor are întotdeauna legătură cu viața acestuia; acest lucru este valabil și în cazul lui Spinoza. Cronologia vieții lui ne este oferită de Joan Solé[2] . Conform acestuia, următoarele momente ni se par relevante:

- 1632 - se naște în Amsterdam, într-o familie de evrei;
- 1638 - moare mama lui;
- 1639 - începe studiile de cultură ebraică la o școală din comunitatea sefardă;
- 1654 – moare tatăl lui, Miguel;
- 1655 – frecventează casa umanistului Franciscus van den Enden;
- 1656 – este excomunicat din comunitatea evreiască;
- 1661 – se stabilește la Rijnsburg, unde scrie *Tratatul scurt* și *Tratat despre îndreptarea intelectului*;
- 1663 – publică *Principiile filosofiei lui Descartes*, singura operă publicată sub numele lui; se mută la Voorburg, lângă Haga;
- 1670 – publică anonim *Tratatul teologico-politic*, ultima operă antumă;
- 1673 – refuză un post de profesor la Universitatea din Heidelberg;
- 1675 – termină *Etica*, merge la Amsterdam cu intenția de a o tipări, dar se răzgândește, din cauza tensiunilor din societate;
- 1676 – este vizitat de Leibnitz la Haga;
- 1677 – moare de tuberculoză.

2. Opera

Întreaga operă a lui Spinoza cuprinde: *Tratatul scurt, Tratat despre îndreptarea intelectului, Principiile filosofiei lui Descartes, Meditații metafizice, Tratatul teologico-politic, Etica, Tratatul politic* și *Scrisori*. Dintre acestea, pentru studiul atributelor divine, interesează *Tratatul scurt,* capitolul *Despre Dumnezeu*[3], *Meditații Metafizice,* partea a 2-a[4], și

[1] F. Lenoir, *Miracolul Spinoza: o filosofie menită să ne lumineze calea*, București, 2019, 12.
[2] J. Solé, *Spinoza: Filosofia după metoda geometrică,* București, 2020, 140-142.
[3] B. Spinoza, *Baruch Spinoza Oevres Completes,* Paris, 2019, 15-46.
[4] *Idem,* 278-302.

Etica, fragmentul *Despre Dumnezeu*[5]. În studiul de față, ne-am ocupat doar de textele din tratatul *Etica*.

3. Atributele din Prima parte a *Eticii – Despre Dumnezeu*

Filosofia pornește întotdeauna de la realitatea palpabilă. Din punct de vedere filosofic, Dumnezeu este un concept, o noțiune, deoarece El nu se poate sesiza cu ajutorul simțurilor trupului, nu se poate experimenta, demonstra sau măsura. El este, așadar, o construcție logico-filosofică prezentă în mintea oamenilor. Dintr-o perspectivă materialistă, dacă ar fi să folosim limbajul lui Harari, El este o ficțiune, eventual necesară, ca multe altele, prezente în imaginația omenirii. Spinoza, revendicându-se ca filosof, nu putea face excepție.

Am analizat în continuare tema atributelor divine, așa cum apare ea dezvoltată în capodopera lui Spinoza, *Etica* – recunoscută ca fiind cel mai bine organizat tratat filosofic. El construiește tratatul după modelul teoriilor matematice, prin afirmarea unor definiții și axiome, dezvoltând apoi un sistem de teoreme și corolare prin demonstrații logice. Cu alte cuvinte, fundamentul tratatului *Etica* este cuprins în primele pagini[6], unde găsim aceste axiome și definiții. Astfel, filosoful definește noțiunile: *cauza sa proprie* - un ceva a cărui esență implică existența, (firea lui se poate concepe numai ca existentă), *finit* (în cadrul aceluiași gen), *substanță* - ceea ce există în sine și se concepe prin sine, *atribut* - noțiunea care interesează studiul de față: *atributul* este ceva care formează esența unei *substanțe*; el este o entitate pe care intelectul o percepe ca manifestare/aspect al substanței sau ca element constitutiv sau ca structură a esenței substanței[7]. Cu alte cuvinte, *atributul* face parte din esența *substanței*. O altă noțiune importantă este *modul*, definit ca fiind schimbările *substanței*. Modul este orice amalgamare particulară sau individuală a unui atribut, orice realitate care exprimă atributele infinite perceptibile. Manifestările substanței divine – lucrurile finite, particulare, individuale ale universului sunt moduri[8]. Modul nu poate fi conceput în sine și prin sine. Adăugăm aici definiția *divinului*, necesară, căci ne ocupăm, în cercetarea de față, de atributele divine: Dumnezeu este ființa absolut infinită, *substanța* formată dintr-un număr infinit de *atribute*, fiecare exprimând esența infinită și eternă. Această susbstanță este anterioară modului și această anterioritate este logică, nu cronologică. Se poate concepe substanța fără a avea idee despre modurile ei; invers însă, nu[9].

Prima observație pe care o putem face este că, pentru Spinoza, Dumnezeu este în primul rând un concept[10]. El este *absolut infinit* – atotcuprinzător. Această calitate este diferită de *nelimitat* sau *infinit în genul său,* cum sunt atributele. Observăm că folosește deja în interiorul definiției un atribut divin – infinitatea, iar în a doua parte a definiției se folosește de două atribute, infinitatea și eternitatea. Vom vedea că, pentru el, singurele atribute pe care le poate percepe mintea umană sunt gândirea și întinderea**,** iar acestea sunt autosuficiente și independente, izolate fiecare în parte[11]. Atributul gândirii include toate modurile gândirii și deci este infinit în genul său. El nu epuizează realitatea, deoarece există și atributul întinderii alături de celelalte, pe care nu le cunoaşte mintea umană[12]. Pentru a putea judeca onest din punct de vedere ortodox filosofia lui Spinoza, trebuie să afirmăm și să constatăm că definiția pe care el o dă divinității este ortodoxă, dar nouă ni se pare incompletă, iar definiția substanței este, de asemenea, ortodoxă. În ce privește definiția atributului, aceasta este

[5] *.*.*, *Revista de filosofie*, București, 2017, 193-229, vezi și Spinoza, *Oevres Completes*, 593-635.
[6] *Revista de filosofie*, 193.
[7] Solé, *Filosofia după metoda geometrică*, 66.
[8] Solé, *Filosofia după metoda geometrică*, 62-65.
[9] Solé, *Filosofia după metoda geometrică*, 69.
[10] *Revista de filosofie*, 44.
[11] Solé, *Filosofia după metoda geometrică*, 83.
[12] Solé, *Filosofia după metoda geometrică*, 71.

oarecum la limită, căci apartenența atributului la structura esenței poate fi, din punct de vedere ortodox, un subiect de dezbatere. În concluzie, vorbim despre același lucru, același Dumnezeu și deci putem face comparații și diferențe între cele două doctrine.

În continuare, vom cerceta cum apar atributele divine în teoremele și corolarele enunţate în *Etica*[13]. Propozițiile pe care nu le poate demonstra – axiomele –, dar care se impun prin evidența lor și sunt necesare demostrațiilor ulterioare, sunt în număr de șapte. Le enumerăm[14]:

> *1. Tot ce există, există sau în sine sau în altceva.*
>
> *2. Ceea ce nu se poate concepe prin altceva, trebuie conceput prin sine însuși.*
>
> *3. Dintr-o cauză dată urmează în mod necesar un efect. Dacă nu există cauză, atunci nu există nici efect.*
>
> *4. Cunoașterea efectului depinde de cunoașterea cauzei și o implică.*
>
> *5. Lucrurile care nu au nimic comun între ele nu pot fi înțelese în mod reciproc. Conceptul unuia nu implică conceptul celuilalt.*
>
> *6. O idee este adevărată dacă concordă cu obiectul ei.*
>
> *7. Dacă un lucru poate fi conceput ca inexistent, atunci esența sa nu implică existența sa.*

Am văzut că, la Spinoza, atributul face parte din structura substanței, o caracterizează și este indisolubil legat de aceasta. El este legătura acesteia cu exteriorul și este partea văzută (din exteriorul substanței), ceea ce se percepe despre ea. Teorema 2, care afirmă că dacă avem două atribute diferite a două substanțe, atunci cele două substanțe sunt total diferite, susține afirmația anterioară. Acest lucru este susținut și de Sf. Ap. Pavel: *Nu toate trupurile sunt acelaşi trup, ci unul este trupul oamenilor şi altul este trupul dobitoacelor şi altul este trupul păsărilor şi altul este trupul peştilor* (1Cor. 15.39). Teorema 2 este completată de Teorema 3, care afirmă că nu se pot deosebi substanțele decât fie prin atribute diferite, fie prin moduri diferite. Acest lucru este posibil și întărit încă din Vechiul Testament: *Să deosebiţi dobitocul curat de cel necurat şi pasărea curată de cea necurată* (Lev. 20.25). Aceasta este întărită de următoarea Teoremă, a 4-a, care spune că în spațiul creat nu pot exista două substanțe care au același atribut. Spinoza demonstrează și că substanța este în mod necesar infinită și observă că realitatea ei este direct proporțională cu numărul de atribute – Teorema 9. O concluzie importantă în sistemul spinozist este Teorema 10, unde se afirmă că toate atributele se concep prin ele însele, de unde rezultă că atributele unei substanțe există concomitent cu aceasta și nu se produc unele pe altele: *Dar Tu **acelaşi** eşti şi anii Tăi nu se vor împuţina.* (Ps. 101.28) Substanța absolut infinită are un număr infinit de atribute: *Mare este Domnul şi lăudat foarte şi măreţia Lui nu are sfârşit*. (Ps. 144.3) Pentru Spinoza, a exista este o putere, net superioară inexistenței, caracterizată ca neputință. Acest lucru este afirmat și de Scriptură: *Şi Tu, Doamne, Dumnezeul puterilor, Dumnezeul lui Israel...* (Ps. 58.5). De altfel, Spinoza ajunge la concluzia că existența lui Dumnezeu este de o evidență maximă, deoarece perfecțiunea nu afectează existența unei ființe, ci din contra, iar imperfecțiunea înlătură existența. În Teorema 12, se demonstrează că nu există atribut care să dividă substanța și deci substanța absolut infinită este indivizibilă – Teorema 13 - *Iar Eu şi Tatăl Meu una suntem* (In. 10.30). Deci Dumnezeu este simplu, adică are atributul simplității.

[13] *Revista de filosofie*, 193-229 sau Spinoza, *Oevres Completes*, 593-635.
[14] *Revista de filosofie*, 193-229.

Unicitatea divinității este demostrată în Teorema 14 și Corolarul 1 al acesteia, care este o afirmație perfect creștină, ca și Teorema 15, în care se spune că *tot ce există, există în Dumnezeu şi nimic nu poate exista şi nu poate fi conceput fără Dumnezeu*, după cum este scris: *Pentru că de la El şi prin El şi întru El sunt toate* (Rom. 11.36). Atributele divine afirmate expres sunt întinderea și cugetarea (atribute infinite), ele putând fi concepute și ca modificări ale atributelor divine – Corolarul 2 la Teorema 15. Libertatea lui Dumnezeu – concepută conform cu definiția a 7-a: *care există în virtutea singurei necesităţi a naturii sale şi e determinată în acţiune doar de ea însăşi*[15] - este demonstrată în Teorema 17, unde se afirmă că Dumnezeu este neforțat de nimeni și face totul după legile din natura Sa. Cu alte cuvinte, El este singura cauză liberă. Acest lucru este în conformitate cu doctrina creștină: *Domnul este Duh, şi unde este Duhul Domnului, acolo este libertate* (2Cor. 3.17). Atributul atotputerniciei lui Dumnezeu a existat dintotdeauna și va exista cu aceeași vigoare, în mod real[16]. Aceasta este, de asemenea, o afirmație creștină: *Apoi Dumnezeu îi mai zise: Eu sunt Dumnezeul cel Atotputernic*! (Gen. 35.11). În demonstrația Scoliei la Teorema 17, afirmă că Dumnezeu este înaintea tuturor, Cauza primă[17], ceea ce este profund creștin: *La început era Cuvântul şi Cuvântul era la Dumnezeu şi Dumnezeu era Cuvântul* (In. 1.1). Teorema 19 afirmă că Dumnezeu este etern, atributele Lui sunt eterne; ceea ce este, de asemenea, o afirmație creștină: *Adu-ţi aminte de îndurările şi milele Tale, Doamne, că din veac sunt* (Ps. 24.6). Teorema 20, care spune că existența și esența lui Dumnezeu sunt identice, este conformă cu doctrina creștină: *Atunci Dumnezeu a răspuns lui Moise: "Eu sunt Cel ce sunt". Apoi i-a zis: "Aşa să spui fiilor lui Israel: Cel ce este m-a trimis la voi!*" (Exod. 3.14). Fiecare dintre atributele divine exprimă existența lui Dumnezeu, iar existența și esența divină sunt adevăr etern, atributele fiind nestrămutate împreună cu El. Teorema 21 demonstrează că rezultatul obținut dintr-un atribut divin este etern și infinit, a existat dintotdeauna. Aceasta este o afirmație parțial creștină: *Dumnezeu deci nu este Dumnezeu al morţilor, ci al viilor, căci toţi trăiesc în El*. (Luca 20.38), pentru că preexistența sufletelor nu este o doctrină creștină. Ceea ce rezultă din modificarea unui atribut este infinit și există în mod necesar – Teorema 22. Orice mod infinit și care există rezultă fie dintr-un atribut, fie dintr-o modificare a acestui atribut – Teorema 23. Corolarul Teoremei 24 afirmă Providența lui Dumnezeu: El este cauza pentru care lucrurile perseverează în existență. Aceasta este scris și în Scriptură: *Lăsaţi-I Lui toată grija voastră, căci El are grijă de voi* (1Petru 5.7). Teorema 25 putem să o înțelegem în sens creaționist: Dumnezeu este cauza eficientă și a esenței lucrurilor, nu numai a existenței lor, pentru că, *La început a făcut Dumnezeu cerul şi pământul* (Gen. 1.1). Atunci când enunță Corolarul la Teorema 25: lucrurile individuale sunt modificări de atribute divine sau manifestarea atributelor divine într-un fel determinat, Spinoza exprimă atât viziunea cabalistică, conform căreia toate sunt create prin intermediul *Sefirot*-urilor, dar și doctrina ortodoxă a energiilor necreate, a lucrărilor divine, care nu sunt altceva decât atributele divine în mișcare și care fundamentează în plan energetic creația. De altfel, după părintele Ghelasie[18], creația nu își are originea în Ființa lui Dumnezeu, ci în gândirea Ființei lui Dumnezeu, gândirea Ființei în Sine Dumnezeiești creând ființa de creație. Teorema 30, care spune că intelectul poate cunoaște numai atributele și modurile divine, este posibil să fie citită în cheie creștină ortodoxă, pentru care harul sau energiile necreate sunt divinitatea accesibilă nouă, ele fiind atribute în mișcare, corespunzând cu modurile atributelor în terminologia lui Spinoza. Scolia 2 la Teorema 33, care afirmă desăvârșirea creației, cel puțin cea inițială, este, după opinia noastră, creștină. Spinoza mai spune că intelectul și voința divină nu se

[15] *Revista de filosofie*, 193.
[16] *Revista de filosofie*, 208.
[17] *Revista de filosofie*, 209.
[18] G. Ghelasie, *Isihasm, Dialog în Absolut*, Bucureşti, 2007, 171.

deosebesc de esența Lui. Acesta nouă ni se pare a fi un enunţ creștin. Teorema 35 – puterile divine există în mod necesar – este o propoziție creștină, cel puțin în doctrina Sf. Grigorie Palama, prin puteri noi înțelegând Lumina necreată harică experimentată în isihasm. Ca recapitulare, afirmațiile creștine, după opinia noastră, sunt: Dumnezeu există în mod necesar și este unic, El există doar din necesitatea naturii Sale, este Cauza liberă a tuturor, totul există în El și depinde de El, fără El nu poate să existe nimic, nici nu se poate concepe.

Din punct de vedere moral, Spinoza face câteva afirmații pertinente: oamenii lucrează totdeauna cu un scop, adică pentru avantaje; fiecare judecă firea altora după caracterul propriu (așa numita ispită a oglinzii) şi după dispoziția creierului său; toţi vor ca Dumnezeu să îi iubească pe unii în detrimentul altora, să cârmuiască natura pentru satisfacerea unei lăcomii nesățioase și a poftelor oarbe; neajunsurile se varsă deopotrivă peste toți, și peste cei pioși și peste cei nelegiuiți; cineva poate fi socotit eretic în mod nejustificat; ignoranța este susținută și folosită ca mijloc de argumentare și sprijin pentru autoritate; pentru majoritate, este mai la îndemână imaginația decât înțelegerea[19].

4. Atributele din partea a doua a Eticii, *Despre natura și originea sufletului*

Teorema 1 este ortodoxă: Dumnezeu este un *res* cugetător, cu alte cuvinte, cugetarea este un atribut divin infinit, care exprimă esența Lui infinită și eternă. Acest atribut este necesar. La fel și Teorema 2 – Dumnezeu este un ce întins, întinderea fiind un atribut divin. Când Spinoza spune că nu trebuie confundate puterea regilor și drepturile lor cu puterea lui Dumnezeu, el este în aceeași linie de gândire cu principiul creștin al Bisericii Ortodoxe, care spune că puterea religioasă urmează puterii politice.

În concordanţă cu doctrina creştină este şi Corolarul la Teorema 7, care afirmă: puterea lui Dumnezeu de a cugeta este identică cu puterea Sa de a crea, căci Harul este unul; de asemenea, și Scolia care afirmă că substanța cugetătoare și cea întinsă este una și aceeași, privită fie sub un atribut, fie sub altul, adică o distincție doar de natură intelectuală/rațională. Teorema 8 – ideile despre lucruri individuale sau moduri care nu există în realitate sunt cuprinse în cugetarea infinită a lui Dumnezeu, ca și celelalte atribute, esențele formale ale lucrurilor sau modurile lor – ni se pare ortodoxă, întrucât atotștiința este un atribut al divinității. În cadrul Corolarului la Teorema 10, Spinoza face afirmația că omul este un chip care arată natura lui Dumnezeu într-un fel cert și determinat; aceasta este o declarație ortodoxă: *Şi a făcut Dumnezeu pe om după chipul Său; după chipul lui Dumnezeu l-a făcut; a făcut bărbat şi femeie* (Gen. 1.27). În cadrul Scoliei 2 a aceleași teoreme, demonstrează faptul că lucrurile particulare nu pot exista și nu pot fi concepute fără Dumnezeu, dar El nu aparține esenței lor – propoziție ortodoxă, pentru că Ființa de Creație se pierde dacă nu rămâne în Ființa creatoare, iar Cuvintele Logos – *logoii* – rațiunile divine, sunt Cuvinte Ființiale transcendente, dincolo de orice asemănare cu vorbirea de creație[20].

5. Capitolul Prima parte - *Despre Dumnezeu*

Spinoza construiește o definiție a Dumnezeirii în așa fel încât să poată demostra teoremele care rezultă din sistemul axiomatic ales. În Teorema 11, se demostrează faptul că Dumnezeu există în mod necesar. Dar Dumnezeu se definește ca fiind o substanță cu atribute infinite, iar substanța se stabileşte ca fiind ceea ce există în sine și se concepe prin sine; astfel concluzia - sau o parte a ei - există deja în ipoteză și deci demonstrația nu poate fi validată. Spinoza a fost acuzat de panteism sau panenteism. Din punctul nostru de vedere, conform cu doctrina ortodoxă a rațiunilor-cuvintelor divine – *logoii* – care stau la baza întregii creații,

[19] *Revista de filosofie*, 223-227.
[20] Ghelasie, *Dialog în Absolut*, 170-171.

doctrina spinozistă ne apare ca cel puțin parțial creștină și demnă de luat în seamă. Totuși, atunci când afirmă, conform Corolarului de la Teorema 14, că în natură nu există decât substanța divină, singura și nimic altceva[21], este evident panteist și este în dezacord cu doctrina creștină. Teorema 14, care enunță unicitatea Dumnezeirii concepute ca substanță, poate fi integrată, cu ajustările de rigoare, în doctrina creștină. Dacă însă o înțelegem în sens panteist, atunci sistemul filosofic al lui Spinoza se îndepărtează de creștinism în mod vădit. Din Corolarul Teoremei 13 (*substanța corporală nu se poate divide*), putem trage concluzia că principiul metempsihozei nu își are locul și este un nonsens pentru Spinoza, ceea ce este un plus din punct de vedere creștin. Nu suntem de acord cu Spinoza atunci când afirmă că o substanță nu poate fi produsă sau creată de altă substanță[22]. Pentru creștinism, substanța creată există în mod real și a fost creată de Dumnezeu: *Toate prin El s-au făcut; şi fără El nimic nu s-a făcut din ce s-a făcut* (In. 1.3). Atunci când afirmă *că nici intelectul, nici voința nu îi aparțin naturii lui Dumnezeu*[23], pare că nu mai este creștin: *Că aceasta este voia Tatălui Meu, ca oricine vede pe Fiul...* (In. 6.40). Teorema 29 afirmă un determinism foarte strict, un predestinaționism asupra căruia nu putem conveni: *Pe lume nu există nimic întâmplător, ci totul este determinat de necesitatea naturii divine ca să existe și să acționeze într-o formă certă*. Ni se pare că face imposibilă existența moralei, fundamentată de citatul biblic: *Ca martori înaintea voastră iau astăzi cerul şi pământul: viaţă şi moarte ţi-am pus eu astăzi înainte, şi binecuvântare şi blestem. Alege viaţa ca să trăieşti tu şi urmaşii tăi* (Deut. 30.19). Teorema 30 introduce, în opinia noastră, o neputință în Dumnezeire, căci afirmă că Intelectul infinit conține doar atributele divine și modificările lor, acest lucru fiind în neconcordanță cu teologia Ființei perfecte. Corolarul 1 la Teorema 32, care statuează că *Dumnezeu nu acționează din liberă voință,* ni se pare necreștin. Apare întrebarea firească dacă voința aparține Persoanei sau naturii/Ființei. Pentru creștinism, ca și pentru iudaism, Dumnezeu este persoană, mai mult, Tripersonal în creștinism, având o singură voință, comună celor trei Persoane Treimice, în Hristos existând două voințe, una umană și una divină - *Doamne, întru voia Ta, dat-ai frumuseţii mele putere; dar când ţi-ai întors faţa Ta, eu m-am tulburat*. (Ps. 29.7). Cu toate acestea, El ...*nu poate să Se tăgăduiască pe Sine însuşi* (2Tim. 2.13). Teorema 33, care afirmă că Dumnezeu nu putea să creeze/producă decât în forma pe care o vedem sau în cea care a creat, intră în contradicție cu interpretările cabaliștilor moderni, care citesc în Vechiul Testament mai multe lumi create și dispărute pentru că au fost defecte. La fel, Scolia 2, care susține că Dumnezeu a creat lucrurile desăvârșit. Pornind de la faptul că în veșnicie nu există *un înainte* sau *un apoi* sau *un când,* la care adaugă atributul perfecțiunii divine, Spinoza trage concluzia că Dumnezeu nu poate și n-a putut lua o altă decizie decât cea pe care a luat-o, Dumnezeu n-a existat înainte de deciziile Sale și nu există fără ele. A doua parte a propoziției este creștină, dar prima parte nu, și nu putem fi de acord cu ea. Teorema 34 afirmă: puterea lui Dumnezeu este esența Lui. Nouă ni se pare că puterea divină ține mai degrabă de Har decât de esență. Dar putem conveni că puterea lui Dumnezeu este esența lui activă, în sens ortodox, de lucrare ca atribut activ, în mișcare[24]. Nu suntem însă de acord cu afirmația: *totul este predestinat de Dumnezeu*, chiar dacă aceasta ar fi nu după bunul plac al Lui, ci în virtutea naturii Sale absolute sau a puterii Sale infinite[25]. Definiția pe care o dă corpului, ca fiind un mod care exprimă esența divină cert și determinat, nu se poate combate, căci este o definiție, dar ni se pare integrată total în panteism.

[21] *Revista de filosofie*, 216.
[22] *Revista de filosofie*, 203.
[23] *Revista de filosofie*, 208.
[24] *Revista de filosofie*, 232.
[25] *Revista de filosofie*, 222.

6. Capitolul Partea a doua - *Despre natura și originea sufletului*

Axioma 3, care postulează[26] că afectele sufletești sunt date numai dacă persoana are idee despre lucrul asociat, nu mai este astăzi de actualitate - este suficient dacă amintim doar acele temeri iraționale ale sufletului, în care ideea despre cauza fricii nu este clară. Nu agreăm afirmația că *Dumnezeu creează totul cu aceeași necesitate cu care Se cunoaște pe Sine,*[27] pentru noi Dumnezeu fiind cu totul liber. Teorema 4 afirmă că doar Dumnezeu este cauza ideilor despre lucrurile individuale, și nu cauză pentru obiectele sau lucrurile percepute. Acest lucru este greu de acceptat astăzi, fiind destul de evident că nu este așa. Corolarul la Teorema 11 afirmă că sufletul omenesc este o parte din sufletul infinit al lui Dumnezeu. Aceasta este o afirmație panteistă. Din punct de vedere ortodox, după părintele Ghelasie[28], sufletul omenesc are structură trinitară, eu-conștiință/duh-ființă/spirit-existență, având în centru ochiul logos-haric, împreună cu energiile sale harice, totodată cu, respectiv, energiile de mișcare de conștiință, rațiunile informative/energiile de mișcare de duh, senzațiile/energiile de mișcare de spirit, funcțiile organice, cu alte cuvinte este un micro-cosmos, o micro-treime.

7. Concluzii

Dacă judecăm prin prisma mentalității societății moderne de astăzi, în special a celei europene, care este construită pe valori[29] care gravitează în jurul libertății - Demnitatea umană, Libertatea, Democrația, Egalitatea, Statul de drept, Drepturile omului - putem afirma că Spinoza a fost un premodern și i s-au făcut multe nedreptăți, dintre care cea mai dramatică a fost excomunicarea din comunitatea sinagogală. Dacă ar fi trăit astăzi, suntem convinși că acest lucru nu s-ar fi întâmplat. În urma studiului de mai sus, concluzionăm că Spinoza a avut atât afirmații creștine, cât și necreștine, dar Dumnezeu este unul și același pentru toți, atributul unicității fiind demonstrat în Teorema 14 și Corolarul 1 din Etica. Milostenia nu este în atenția filosofului, ea de fapt nu poate exista, deoarece presupune libertate, ceea ce nu există în sistemul spinozist, datorită determinismului absolut, afirmat chiar și la Dumnezeu. Afirmația lui, conform căreia există o singură substanță – Dumnezeu –, plasează filosofia lui în panenteism și îl scoate pe Spinoza din creștinism, unde există mai multe substanțe finite create de Dumnezeu. Principiul rațiunii suficiente, conform căruia totul are o cauză sau un motiv care îi determină existența, și care este baza sistemului lui Spinoza, alături de principiul identității indiscernabilelor[30], pot fi evaluate ca fiind creștine. Între atributele divine există, însă, o barieră ontologică și epistemologică insurmontabilă[31]. Observațiile d-lui Frédéric Lenoir[32] ni se par pertinente și suntem convinși că realul nu poate fi cuprins prin rațiunea logică, logica binară fiind la un moment dat insuficientă pentru a-l explica, iar acest lucru reiese și din fizica cuantică. Suntem în asentimentul d-lui Lenoir, care constată că Spinoza a perceput limitele raționalismului, cel puțin în metafizică, descoperind cunoașterea intuitivă. Sistemul filosofic este însă închis, iar noi suntem adepții sistemelor deschise. Face exces de cartezianism, folosind logica geometrică, totul este filtrat prin legea cauzalității, omite fenomenele sincrone, iar determinismul absolut, necesitarianismul[33], face, după părerea

[26] *Revista de filosofie*, 230.
[27] *Revista de filosofie*, 231.
[28] Ghelasie, *Dialog în Absolut*, 121.
[29] https://european-union.europa.eu/principles-countries-history/principles-and-values/aims-and-values_ro, accesat la data 09.03.2022.
[30] Non-identitatea dintre a și b se explică printr-o diferență între proprietăți, dacă a și b au aceleași proprietăți, atunci sunt identice. Solé, *Filosofia după metoda geometrică*, 68-69.
[31] Solé, *Filosofia după metoda geometrică*, 93.
[32] Lenoir, *Miracolul Spinoza*, 153-159.
[33] Solé, *Filosofia după metoda geometrică*, 84-88.

noastră, imposibilă libertatea de care el însuși a avut nevoie în timpul vieții. Dacă ar fi să facem o critică mai la obiect[34], pe fond, nu pe procedură, putem apela la doi filosofi de primă mărime: David Hume și Immanuel Kant, primul recunoscut ca un geniu sceptic, iar cel de al doilea ca geniu critic. Critica se referă la definiția divinității, dată de Spinoza, una din definițiile pe care se fundamentează sistemul lui filosofic. Astfel, Hume a arătat că analiza unei idei nu ne spune nimic despre existență și deci nu se poate demonstra apriori existența lui Dumnezeu. În *Critica rațiunii pure*, sintetizând obiecțiile la argumentul ontologic, Kant neagă faptul că existența este un atribut al perfecțiunii, deoarece nu există demonstrație. El spune și că dacă se afirmă existența lui Dumnezeu în conceptul de Dumnezeu, atunci avem de a face doar cu o analiză a conținutului conceptului, nu este depășită ideea minții. Conceptul și existența sunt eterogene. Experiența este cea care descoperă existența, în cadrul spațiului și a timpului, în afara gândirii. Ca urmare, nicio definiție nu poate implica existența. Și acesta este sfârșitul argumentului ontologic.

Sistemul însă nu se prăbușește în totalitate și are valoare. Dorința și bucuria care transpar din scrierile sale sunt valori care trebuiesc apreciate. Critica superstiției religioase este demnă de luat în seamă, iar o lectură critică și rațională a Bibliei revine astăzi în atenția Bisericii prin metoda istorico-critică care, cu toate limitele ei, este folosită de teologi și predată la cursuri de hermeneutică biblică. Nu suntem de acord cu lectura fundamentalistă care este practicată astăzi de cercurile ultraortodoxe. Legătura dintre etică și politică este astăzi des clamată și invocată, iar acest lucru este de salutat. Integritatea celui care ocupă o funcție de demnitate publică ni se pare importantă.

D-l Yannaras[35] îl consideră pe Spinoza pasul al doilea, după Descartes, în drumul metafizicii occidentale către *teismul ateu*. Suntem de acord cu dânsul că, la Spinoza, natura și Dumnezeu se confundă, în substanța eternă, unică, nemărginită și ipostatică, existentă în chip absolut în sine însăși și care se gândește pe sine, fiind propria cauză și scop și care se diferențiază în natura creatoare și natura creată. Această substanță este deci comună naturii și lui Dumnezeu, iar ființele sunt modalități, ca și ideile, manifestări temporale. Nu există loc pentru un Dumnezeu transcendent. Dimensiunea ființelor este dimensiunea lui Dumnezeu, gândirea omului este gândirea divină. Prin aceste caracteristici ale sistemului spinozist, prin atributele și definițiile date, filosoful se îndepărtează mult de doctrina creștină, dar și pentru Spinoza, Dumnezeu, chiar dacă este un concept, El este unul, deosebindu-Se prin atributele Sale și/sau prin înțelegerea lor de Dumnezeul iudeo-creștin.

André Comte-Sponville spunea că există multe cămine în casa filosofului. Noi citățm: *În casa Tatălui Meu multe locaşuri sunt. Iar de nu, v-aş fi spus. Mă duc să vă gătesc loc*. (In. 14.2) Delictul de opinie îl considerăm astăzi depășit și sperăm că Spinoza și-a găsit în final liniștea și fericirea, după cum el însuși mărturisea: *...sensul vieții mele nu s-a regăsit niciodată în tristețe și lamentări, ci în liniștea fericită și în veselie*.[36]

BIBLIOGRAPHY

Lenoir, Frédéric, *Miracolul Spinoza: o filosofie menită să ne lumineze calea*, traducere din limba franceză de Nicolas Weisz, Editura Philobia, București, 2019.

Solé, Joan, *Kant: Revoluția copernicană în filosofie*, Editura Litera, București, 2020.

Solé, Joan, *Spinoza: Filosofia după metoda geometrică*, Editura Litera, București, 2020.

Spinoza, Baruch, *Baruch Spinoza Oevres Completes*, Edition etablie et présentée par

[34] Solé, *Filosofia după metoda geometrică*, 74.
[35] C. Yannaras, *Heidegger și Areopagitul*, București, 1996, 10-35.
[36] Lenoir, *Miracolul Spinoza*, 153.

Thibault Gress, Traduction de Charles Apuhn, Editura Bouquins, Paris, 2019, ISBN 978-2-221-15749-7.

Revista de filosofie, vol. XII, director C. Rădulescu-Motru, B. Spinoza 250 ani de la moarte, Brucăr, I., *Filosofia lui Spinoza*, Spinoza, B., *Etica*, tradusă din limba latină de prof. S. Katz, Editura Seneca Lucius Annaeus, ISBN 978-606-93745-8-0, București, 2017.

Ghelasie, Gheorghe, Ieromonah, *Isihasm, Dialog în Absolut*, vol 4, Editura Platytera, Bucureşti, 2007.

Yannaras, Christos, *Heidegger și Areopagitul*, Traducere Nicolae Șerban TANAȘOCA, Editura Anastasia, București, 1996.

ELECTRONIC BIBLIOGRAPHY

https://european-union.europa.eu/principles-countries-history/principles-and-values/aims-and-values_ro

THE SECRET OF CONFESSION IN ORTHODOX SPIRITUALITY

Alexandru-Valentin Ioniță
PhD Student, University of Craiova

Abstract: It is obvious that people, by nature, need to relieve their souls of the burden of sins and repent. The Sacrament of Penance offers this natural tendency true divine forgiveness, healing and liberation of the soul. By confessing and forgiving sins in the Sacrament of Penance, the penitent acquires forgiveness, thus becoming prepared to receive the Body and Blood of Christ in the Sacrament of the Holy Eucharist.
The importance of the Holy Sacrament of Confession resides in the fact that, by cleansing the faithful of sins, it contributes to the purification and well-being of the entire community and the world. Repentance is, therefore, a spiritual condition that the believer experiences and manifests.

Keywords: christianity, church, spirituality, orthodox, virtue.

Problema răului din lume şi mijloacele de curăţire a lui au preocupat dintotdeauna pe oameni. Religiile păgâne cunosc purificări prin ritualuri speciale care se referă îndeosebi la curăţirea trupurilor. Începând cu religia biblică, însă, purificarea tinde să devină lăuntrică şi morală. În Noul Testament păcatul este cel care întinează, şi nu murdăria externă.

Omul creat de Dumnezeu după chipul şi asemănarea Sa (Fac 1, 26-27) a căzut din starea de desăvârşire originară prin păcat, ajungând sub robia morţii. „Prin ajutorul harului divin redobândit prin Hristos, se poate renaşte ca o făptură nouă şi poate să se ridice şi să ajungă la o stare de desăvârşire care să-i facă posibilă asemănarea cu Dumnezeu, pe care virtual o primise prin actul creaţiei”[1].

Mijloacele de împărtăşire a harului pentru mântuire sunt Cuvântul lui Dumnezeu şi Sfintele Taine. Alături de celelalte Taine, Mărturisirea este necesară pentru renaşterea spirituală a omului şi pentru refacerea legăturii harice a omului cu Dumnezeu, legătură ruptă prin căderile de după Botez, mai ales că Botezul şterge doar păcatul originar şi nu urmările acestuia. Îndreptarea omului nu se poate realiza fără ajutorul harului divin dar este necesară şi voinţa personală a omului. În Taina Pocăinţei se cere o mare conlucrare din partea primitorului cu lucrarea harului şi cu cea a săvârşitorului tainei, preotul. „Arta pedagogică a preotului şi sforţările penitentului vin numai să conlucreze cu acţiunea graţiei dumnezeieşti, care este esenţială în taina spovedaniei”[2].

Se constată că oamenii din fire simt nevoia de a-şi uşura sufletul de povara păcatelor, simt nevoia de a se pocăi. Taina Pocăinţei adaugă la această pornire firească a omului adevărata iertare a lui Dumnezeu, vindecarea şi uşurarea sufletului.

În societatea occidentală actuală, care s-a îndepărtat de Adevărul Revelat, şi-a făcut loc o practică aşa-zis ştiinţifică – psihanaliza – ce încearcă să explice rădăcinile răului din om şi „să-l scoată din închisoarea egoistă şi individualistă care îl izolează de semeni”[3]. Psihanaliza nu reuşeşte, însă, să rezolve problema patimilor, pe care le consideră consecinţele

[1] Arhid.Prof.Dr. Ioan Zăgreanu, *Desăvârşirea vieţii creştine prin Sfintele Taine*, în „Mitropolia Banatului”, an IX, nr-1-2, ian-febr 1964, p.73.
[2] Vintilescu Pr., *Spovedania, prilej de pastoraţie individuală*, în „Studii teologice”, nr. 9-10/1949, p.712.
[3] Pr. Prof. Dumitru Popescu, *Filocalie şi psihanaliză. Valoarea spiritualităţii Filocaliei* în *Ortodoxie şi contemporaneitate*, Buc., 1996, p.85.

nesatisfacerii impulsurilor primare, transformându-l astfel pe om în „sclavul unor plăceri care îi pustiesc viaţa spirituală”[4].

Binele şi răul din lume au preocupat pe sociologi în aceeaşi măsură ca şi pe teologi şi psihologi. Un sociolog creştin contemporan a definit binele ca fiind „o energie care ne însoţeşte peste tot, fiindcă, în calitatea sa de latenţă sufletească, de virtualitate morală, este difuz şi egal răspândit în lume, în oameni şi în popoare. […] Sentimentul că binele s-a retras din lume vine din aceea că a crescut, cu oricât de puţin, unda răului”[5]. Când răul din lume se intensifică prin păcatele şi greşelile oamenilor, se rupe legătura socială, fapt care, după cum constată sociologul Emil Durkheim, trezeşte în ceilalţi solidaritatea în bine. Pentru ca răul produs de un membru să nu se răsfrângă asupra întregii comunităţi, în religiile primitive comunitatea ofensată se manifesta prin săvârşirea unor sacrificii purificatoare.

În creştinism, prin jertfa Sa, Mântuitorul Hristos a transformat sacrificiul sângeros în jertfa nesângeroasă, interioară a fiecăruia. Acum omul se află într-un război nevăzut cu patimile pentru dobândirea virtuţilor prin puterea Duhului Sfânt „care pătrunde în adâncul spiritual al omului, în subconştient şi în conştient, întărind raţiunea şi curăţind lucrarea simţurilor”[6], pentru ca omul să progreseze în asemănarea cu Dumnezeu.

Importanţa Sfintei Taine a Mărturisirii constă în aceea că aduce, prin curăţirea credincioşilor de păcate, purificarea şi binele în întreaga comunitate şi în lume.

Biserica Ortodoxă consideră că mântuirea adusă de Mântuitorul prin răstignirea pe cruce se realizează în mod subiectiv prin „unirea lui Hristos cel răstignit şi înviat cu oamenii ce cred în El, pentru ca şi ei să poată muri păcatului şi învia”[7].

Biserica, trupul tainic al lui Hristos, este deţinătoarea puterii şi a mijloacelor vizibile de îndreptare şi sfinţire a omului, prin care îl conduce spre mântuire. Sfintele Taine sunt aceste „mijloace sau acte externe şi sensibile prin care Biserica împărtăşeşte harul care îndreaptă şi sfinţeşte pe credincioşi”[8], împărtăşind mântuirea pe care Mântuitorul a realizat-o prin întruparea şi jertfa Sa pe Cruce**.**

Biserica Ortodoxă consideră că mântuirea adusă de Mântuitorul prin răstignirea pe cruce se realizează în mod subiectiv prin „unirea lui Hristos cel răstignit şi înviat cu oamenii ce cred în El, pentru ca şi ei să poată muri păcatului şi învia”[9].

Omul, fiind alcătuit din trup şi suflet, lucrările Duhului Sfânt se săvârşesc într-o formă corespunzătoare naturii umane, în mod văzut. Sfântul Ioan Gură de Aur explică: „Iisus Hristos nu ne-a transmis nimic material; ne-a transmis numai spiritual, dar în lucruri materiale… Dacă ai fi fost netrupesc, Iisus Hristos ţi-ar fi împărtăşit darurile acestea netrupeşte; dar fiindcă sufletul tău este unit cu trupul, îţi împărtăşeşte spiritualul prin material”[10]. Prin Sfintele Taine Iisus Hristos este prezent şi lucrează în Biserică. Prin Sfintele Taine Biserica sfinţeşte pe credincioşi şi le susţine viaţa religioasă şi morală.

În Taine, Duhul Sfânt lucrează „printr-un om asupra altui om, prin mijlocirea trupurilor şi a materiei dintre ele, în ambianţa Bisericii”, scria Pr. Prof. D. Stăniloae[11]. Iar mai departe: „prin mâna omului se scurg puteri spirituale asupra altui om fie direct prin trup, fie prin altă materie. […] Iar puterea ce o transmite omul prin trupul său nu e numai a spiritului şi a trupului său, ci e şi o putere cu mult mai mare ce străbate prin ele. Este puterea

---

[4] *ibidem.*
[5] Prof. Ilie Bădescu, *Teoria latenţelor,* Ed. ISOGEP-EUXIN, Buc., 1997, p. 30.
[6] Pr. Prof. Dumitru Popescu, *op.cit.,* p. 84.
[7] Pr. prof. dr. Dumitru Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, vol. 3, Ed. IBMBOR, Buc., 1997, p.7
[8] Pr.prof. N. Chiţescu, *Teologia dogmatică şi simbolică,* manual pentru Institutele Teologice, vol. II, Ed Institutului Biblic şi de Misiune Ortodoxă, Buc., 1958, p. 826.
[9] Pr. prof. dr. Dumitru Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, vol. 3, Ed. IBMBOR, Buc., 1997, p.7
[10] Apud *ibidem.*
[11] În *Teologia Dogmatică Ortodoxă,* p. 7.

Duhului dumnezeiesc, cu Care el se pune de acord şi Căruia I se deschide prin credinţă în ambianţa Bisericii”[12].

Prin Sfintele Taine, Dumnezeu lucrează asupra creaturii, înţelesul general al Tainei fiind unirea lui Dumnezeu cu aceasta, unire care a început odată cu actul creaţiei şi se va desăvârşi „prin mişcarea creaţiei spre starea în care *Dumnezeu va fi totul în toate* (1 Cor 15,28)” [13].

Tainele sunt lucrările invizibile ale lui Hristos săvârşite prin acte vizibile în cadrul Bisericii. Prin aceste acţiuni văzute, instituite de Hristos, se împărtăşeşte harul şi se uneşte Hristos cu persoanele care cred pentru a se constitui şi menţine Biserica. Săvârşitorul văzut al tainelor este preotul sau arhiereul, organul prin care Hristos lucrează în chip nevăzut.

Cele şapte Sfinte Taine sunt într-o strânsă legătură unele cu altele, „sunt fidele *tainei lui Hristos,* toate unitar având în centru Euharistia, îi reprezintă anamneza, reactualizarea Arhetipului Său în Biserică” [14].

În Euharistie, pâinea şi vinul se prefac în Trupul şi Sângele Mielului, împărtăşindu-ne viaţa cea nouă a Mielului. Această *metanoia* (prefacere, schimbare în gr.) care este esenţa Euharistiei „determină esenţa tuturor Tainelor, determină esenţa însăşi a Creştinismului, întrucât Hristos a venit pentru *prefacerea* acestei lumi, pentru a *doua naştere a ei*”[15].

Sf. Maxim Mărturisitorul, sublinia puterea unificatoare a Tainelor care se întemeiază pe unirea ipostatică dintre cele două firi ale Mântuitorului: „Baza generală a Tainelor Bisericii este credinţa că Dumnezeu poate lucra asupra creaturii în realitatea ei vizibilă. În acest sens, înţelesul general al Tainelor este unirea lui Dumnezeu cu creatura. Cea mai cuprinzătoare taină în acest înţeles este unirea lui Dumnezeu cu întreaga creaţiune. Aceasta este o taină care cuprinde totul. Nu este nici o parte a realităţii care să nu se cuprindă în această taină”[16].

Sfintele Taine sunt creatoare de comuniune personală, „orice taină este o intrare în comuniune cu Hristos ca persoană, este o Taină de întemeiere a comuniunii cu Hristos în general şi a comuniunii cu ceilalţi membri ai Bisericii uniţi cu Hristos. Şi fiecare persoană umană din comunitatea Bisericii împlineşte un rol de inel în lanţul comuniunii cu Hristos devenit om şi cu ceilalţi oameni care cred în El. Hristos ni se dăruieşte prin Taine pentru a crea forme şi grade mai înalte de comuniune cu El şi între noi”[17].

Caracterul unitar al Tainelor reiese din faptul că unele tropare sau gesturi liturgice sunt comune în ritualul mai multor Taine. De asemenea, se poate pune în evidenţă prezenţa în toate Tainele a „mâinii lui Dumnezeu care realizează legătura dintre ele”[18].

Taina Spovedaniei. Prin mărturisirea păcatelor, spune Sf. Apostol Pavel, omul cel vechi dezbrăcat de păcat este înnoit prin Hristos: *Cunoscând aceasta, că omul nostru cel vechi a fost răstignit împreună cu El, ca să se nimicească trupul păcatului, pentru a nu mai fi robi ai păcatului. Căci cel care a murit a fost curăţit de păcat. Iar dacă am murit împreună cu Hristos, credem că vom şi vieţui împreună cu El* (Rm 6, 6-8).

Cel mai important beneficiu pe care îl obţine credinciosul prin căinţă şi mărturisirea păcatelor realizate în Taina Spovedaniei este *iertarea*.

De aceea, „Taina Mărturisirii este considerată ca o Taină restauratoare, căci prin ea Biserica lucrează la restaurarea comuniunii cu Hristos, stricată prin păcat şi la împăcarea cu

---

[12] *Ibidem.*
[13] *Ibidem.*
[14] Pr. C.Galeriu, *Jertfă şi răscumpărare*, Ed. Harisma, f.a., p. 260.
[15] *Ibidem.*
[16] Sf. Maxim Mărturisitorul, *Ambigua*, PG 91, col. 1048 D. Apud Pr. Ştefan Bughiu, *Întrupare şi unitate*, Ed. Libra, Buc., 1997, p.174.
[17] Pr. Prof. D. Stăniloae, *Spiritualitate şi comuniune în Liturghia Ortodoxă*, Craiova, 1986, p. 30-31.
[18] Pr. Viorel Sava, *Taina mărturisirii în riturile liturgice actuale*, Buc., 1998 (Teză de doctorat), p.12.

ea a celui care a săvârşit păcate după Botez”[19]. *Spovedania* sau *mărturisirea* este taina Bisericii prin care se împărtăşeşte harul iertării şi al împăcării cu Dumnezeu, adică este taina prin care se realizează reintegrarea în har a creştinului pocăit[20]. Prin mărturisirea greşelilor şi prin iertarea lor în taina pocăinţei, penitentul primeşte iertarea, fiind astfel pregătit pentru a se împărtăşi cu trupul şi sângele lui Hristos, în taina Sfintei Euharistii.

Mărturisirea păcatelor, părerea de rău a penitentului, pocăinţa sa nu reprezintă o simplă perioadă pregătitoare, repetată din timp în timp înainte de Sfânta Împărtăşanie. Ea trebuie să fie un proces care să dureze întreaga viaţă. Teologul Kallistos Ware aminteşte o istorisire despre Avva Sisoe, relevantă în ilustrarea acestei afirmaţii: „Când Avva Sisoe zăcea pe patul de moarte, ucenicii auzindu-l vorbind cu cineva, l-au întrebat: *Cu cine vorbeşti, părinte?* Iar el a zis: *Iată îngerii au venit să mă ia şi mă rog să fiu lăsat să mă mai pocăiesc puţin.* Şi i-au zis lui bătrânii: *Nu ai trebuinţă să te pocăieşti, părinte.* Dar el le-a răspuns: *Cu adevărat nu mă ştiu pe mine să fi pus început pocăinţei*”[21].

Pocăinţa este deci o stare pe care credinciosul o trăieşte şi o exprimă. Acest lucru este vizibil mai ales în perioada Triodului, perioadă de pocăinţă pentru creştini, când în biserică se cântă o suită de imne şi laude cu referire la pocăinţă, cum ar fi *Canonul Sfântului Andrei Criteanul* sau *Uşile pocăinţei*.

Metanoia nu înseamnă numai căinţă, ci şi o schimbare, o transformare profundă a omului interior şi punerea unui nou început în viaţă. Sensul creştin al pocăinţei acesta este: *o neîncetată înnoire a omului*[22]. Prin această înnoire se obţine armonizarea relaţiilor noastre cu Dumnezeu şi cu semenii dar şi cu noi înşine. Astfel, mărturisirea îşi extinde efectele căpătând valenţe comunitare, obşteşti, nu numai personale. Aceasta deoarece un mădular cuprins de rău poate atinge întregul trup al Bisericii, întocmai cum „vindecarea unui mădular, prin mărturisire şi întreţinerea stării de sănătate, prin evitarea păcatului şi deasa mărturisire, se răsfrânge benefic asupra întregii comunităţi”[23].

Ca şi în celelalte Taine, în Taina Spovedaniei există o împreună-lucrare divino-umană, o sinergie între harul lui Dumnezeu şi voinţa liberă. „Nu mai este doar experienţa propriei slăbiciuni şi dezintegrări, ci şi a iubirii tămăduitoare a lui Dumnezeu”[24]. Spovedania este o lucrare a lui Dumnezeu cu noi şi în noi: „Să fim iconomi ai leacului mântuitor al pocăinţei, să primim de la Dumnezeu pocăinţa care ne vindecă. Căci nu noi oferim, ci El este Cel care ne dăruieşte”[25] spune Sfântul Ioan Gură de Aur. De altfel, în limba greacă, cuvântul care înseamnă *mărturisire: exomologesis* înseamnă în acelaşi timp şi *mulţumire pentru darurile primite*[26].

Cuvântul *pocăinţă* sugerează „regretul de a fi păcătuit, sentimentul de vinovăţie, senzaţia de durerea şi dezgust pentru rănile provocate semenilor şi nouă înşine”[27]. Dar, pe lângă cele legate de regret, deci de trecutul păcătos, dacă privim termenul grecesc *metanoia* pocăinţa mai înseamnă şi „întoarcerea minţii”, *înnoirea minţii*, având deci şi o perspectivă pozitivă: promisiunea de a fructifica şansa de a fi iertat şi de a nu mai greşi în viitor. „Pocăinţa nu este un acces de remuşcări şi autocompătimire, ci o convertire, o recentrare a întregii noastre vieţi pe Sfânta Treime”[28].

---

[19] Pr. Ştefan Bughiu, *Întrupare şi unitate,* Ed. Libra, Buc., 1997, p.191.
[20] Vintilescu Pr. Petre, *Spovedania şi duhovnicia*, Ed. Librăriei teologice, Buc., 1939, p. 23.
[21] Kallistos Ware, *Împărăţia lăuntrică,* Ed. Cristiana, Buc., 1996, p.46.
[22] Pr. Prof. C. Galeriu, *Sensul creştin al pocăinţei* în „Studii Teologice”, XIX (1967), nr. 9-10, p. 681.
[23] Pr. Viorel Sava, *op.cit.*, p. 21.
[24] Kallistos Ware, *Împărăţia lăuntrică,*p. 54.
[25] *Despre pocăinţă,* PG 49:327
[26] K. Ware, *op.cit.*, p.55.
[27] *Ibidem*, p.48.
[28] *Ibidem*.

Astfel, pocăinţa poate fi privită în sensul ei pozitiv, ca „fiică a nădejdii şi tăgăduire a deznădejdii" , spune Sf. Ioan Scărarul, penitentul având sentimentul că a găsit o „ieşire spre afirmarea propriului eu, cel după Chipul lui Dumnezeu" […] îndreptându-şi privirea de jos, dinspre „imperfecţiunile proprii" în sus, „spre iubirea lui Dumnezeu"[29].

Sfinţii Părinţi au ridicat pocăinţa printre virtuţi, considerând-o ca lucrare permanentă în suflet. Marcu Ascetul, Ioan Scărarul, Isaac Sirul vorbesc despre acest aspect al pocăinţei.

Sf. Marcu Ascetul consideră că pocăinţa permanentă trebuie să cuprindă rugăciunea neîntreruptă, alungarea duhurilor rele, a gândurilor păcătoase pe care trebuie să le regreţi şi să le alungi, răbdarea necazurilor, prin care topim greşelile şi imperfecţiunile trecute. Pentru un bine pe care îl facem la un moment dat trebuie să ne căim ca pentru ceva ce putea face mai demult[30].

Sf. Isaac Sirul spune despre pocăinţă: „Dacă toţi suntem păcătoşi şi nimeni nu e deasupra ispitelor, nici una dintre virtuţi nu e mai înaltă decât pocăinţa. Lucrul ei nu se sfârşeşte niciodată. Căci ea li se potriveşte tuturor păcătoşilor şi drepţilor totdeauna, dacă vreau să dobândească mântuirea. Şi nu este nici un capăt al desăvârşirii ei, pentru că desăvârşirea chiar a celor desăvârşiţi este nedesăvârşită"[31].

După Sf. Isaac Sirul, căinţa este cea mai înaltă dintre virtuţi. Pr. Stăniloae comentând acest text dă dreptate Sfântului Părinte, că virtutea căinţei este mai mare chiar decât virtutea dragostei întrucât, spune el, „căinţa este ipostaza de judecător al conştiinţei nu numai pentru păcatele noastre, ci şi pentru virtuţile noastre"[32] pe care le realizăm în stare nedesăvârşită. Şi mai departe „Căinţa este actul de critică al conştiinţei, e autocritica ce şi-o face omul. […] Căinţa este cea mai înaltă dintre virtuţi, pentru că nu e însăşi o virtute înfăptuitoare în rând cu celelalte, ci pentru că rămânând mereu nemulţumită cu ceea ce realizează acelea, le împinge mereu mai sus. Fără să fie o virtute înfăptuitoare aparte, ea este un motor al tuturor virtuţilor. Dacă n-ar fi căinţa, n-ar fi tendinţa de depăşire în om. Căinţa e o ardere necontenită înlăuntrul omului, care întreţine tensiunea pentru mai bine"[33].

Pocăinţa a fost comparată cu un botez al lacrimilor. Sfinţii părinţi, în marea lor smerenie, considerându-se departe de pocăinţă, nu o despart pe aceasta de lacrimi. „Darul lacrimilor, scrie Pr. Stăniloae, devine îmbelşugat pe treptele mai înalte ale vieţii duhovniceşti, dar întrucât pocăinţa fiind permanentă se intensifică şi ea pe treptele mai înalte, nu e greşit ca lacrimile să fie considerate ca stând în legătură specială cu pocăinţa. Apoi ele nu trebuie să lipsească nici din pocăinţa începătoare, deşi e o mare deosebire între lacrimile fricii de la început şi lacrimile iubirii de pe treptele superioare"[34]. Lacrimile sunt dovada că pocăinţa a reuşit să străpungă învârtoşarea păcatelor, să dizolve cimentul patimilor, să cureţe ochii sufletului de tină. „Lacrimile redau firii transparenţa ei, ca să poată vedea prin ea adâncurile duhovniceşti şi în primul rând ca subiectul însuşi să poată vedea prin firea sa cerul"[35].

Căci, atunci „când omul se pocăieşte şi plânge, atunci şi Duhul se numeşte apă şi de fapt El curăţeşte, căci, unit cu lacrimile, spală toată murdăria (…) El face atunci să se ivească în inimă un izvor de bucurie din care curge (…) toată compătimirea şi mila de toţi. I se zice şi smerenie, făcând pe omul care a gustat dulceaţa Lui şi a văzut frumuseţea luminii Lui, să vadă toate ale lumii, dar sufletul şi trupul său şi toată fapta sa, ca nimic"[36].

---

[29] Apud *Ibidem,* p.49.
[30] Filocalia I, ed. I, p. 223-224.
[31] Apud Pr. Prof. Dr. D. Stăniloae, *Ascetică şi mistică creştină sau Teologia vieţii spirituale*, Ed. Casa cărţii de ştiinţă, Cluj, 1993, p.123.
[32] *ibidem.*
[33] *ibidem,* p.125-126.
[34] *ibidem,* p. 131.
[35] *Ibidem,* p. 131.
[36] Pr. Prof. D. Stăniloae, *Studii de Teologie dogmatică ortodoxă,* Craiova, 1991, Imnul 22.

În toate acestea nu este vorba despre o nouă taină a lacrimilor, ci despre „o adevărată sfinţire de către Duhul Sfânt a făpturii iertate, născute din nou din *fântâna lacrimilor*”[37].

Concluzii.. Pentru a se întoarce la Dumnezeu omul trebuie să se elibereze din starea de păcătos şi de muritor şi să-şi câştige mântuirea. Respectând libertatea omului, Dumnezeu nu se impune cu forţa ci aşteaptă un răspuns pornit din credinţă şi dragoste. „Prin pocăinţă şi credinţă chiar condiţiile Căderii noastre, asumate în esenţa lor în Hristos, se deschid tainei iubirii” scrie V. Lossky[38].

Păcatul reprezintă înţelegerea greşită a libertăţii, falsificarea ei, pentru care vom fi pedepsiţi întrucât am ieşit de sub robia lui Dumnezeu şi am intrat sub robia păcatului. Sfântul Apostol Petru îndemna: *Trăiţi ca nişte oameni liberi, dar nu ca şi când aţi avea libertatea drept acoperământ al vicleniei, ci ca nişte robi ai lui Dumnezeu* (2 Petru 3,16). Căci numai libertatea nefalsificată „ne obligă interior la iubirea de Dumnezeu şi de semeni; fără ea rămânem în robia egoismului, care poate lua doar masca libertăţii”[39].

Libertatea implică deci efortul omului de a nu se lăsa robit de patimi, ci de a săvârşi fapte bune. Harul lui Dumnezeu trezeşte în noi iubirea pentru Dumnezeu, lăsându-ne liberă să răspundem pozitiv sau negativ la iubirea lui Dumnezeu pentru noi.

Prin Taina Pocăinţei, mărturisindu-şi păcatele, omul ajunge să pună o separaţie între el şi păcat; desprinzându-l din subiectivitatea sa organică, el vede păcatul în „hâda lui înfăţişare”. Credinciosul este gata în acest moment să înceapă o nouă viaţă, în care îi rămâne doar să facă dovada îndreptării, printr-o serie de fapte şi acte pozitive „care să însemne începutul vieţii în virtute, demonstrând astfel voinţa sa hotărâtă de a îndeplini condiţiile unei vieţi noi”[40].

Pentru aceasta, penitentul are nevoie de voinţă care să declanşeze resorturile acţiunii pozitive. Dar păcatul acţionează în om tocmai prin subjugarea voinţei şi slăbirea puterii ei în săvârşirea binelui. „*De voit voiesc, dar de lucrat binele, nu-l lucrez… şi atunci… nu mai sunt eu făptuitorul, ci păcatul, care locuieşte întru mine*” spune Sf. Apostol Pavel (Rm, 7, 18-20).

În acest moment al trezirii la viaţa morală, când posedă dispoziţia de a se întoarce la Dumnezeu, penitentul are nevoie de un ajutor, de un sprijin. Obişnuinţa păcatului s-a înrădăcinat prea mult în inima sa pentru a putea scăpa singur de sub această robie.

Aici intervine rolul de conducător spiritual al duhovnicului. Preotul va fi, din acest moment, învăţător – spre a trezi în el dorinţa de ridicare, medic – spre a prescrie remediile prin care să vindece urmele lăsate de păcat şi judecător al tribunalului spiritual care este scaunul duhovniciei[41]

BIBLIOGRAPHY

Bădescu Ilie, *Teoria latenţelor,* Ed. ISOGEP-EUXIN, Buc., 1997

Bughiu Pr. Ştefan, *Întrupare şi unitate*, Ed. Libra, Buc., 1997.

Clement, Olivier, E. Behr-Sigel, B.Bobrinskoy, M. Lot-Borodine, *Fericita întristare*, Ed. IBMBOR, Buc., 1997

Cucoş Constantin, *Educaţia religioasă,* Ed. Polirom, Iaşi, 1999.

Cuviosul Isaia Pustnicul, *Asketiconul*, Ed.Bunavestire, Bacău, 1997.

Durkheim Emil, *Formele elementare ale vieţii religioase*, Ed. Polirom, Iaşi, 1995

Galeriu Pr. C., *Jertfă şi răscumpărare*, Ed. Harisma, f.a..

[37] Myrrha Lot-Borodine, în *Fericita întristare,* p.172.
[38] *ibidem*, p. 118.
[39] Pr.Prof.dr. D. Stăniloae, *Teologia dogmatică ortodoxă,* vol.2, p. 209.
[40] Pr. Petre Vintilescu, *Spovedanie şi duhovnicie…*, p. 162.
[41] *Ibidem*, p. 164.

Galeriu Pr. Prof. C., *Sensul creştin al pocăinţei* în „Studii Teologice”, XIX (1967), nr. 9-10.

Lossky Vladimir, *Introducere în teologia ortodoxă,* Ed. Enciclopedică, Buc., 1993.

Plămădeală Antonie*, Tradiţie şi spiritualitate ortodoxă*, f.l., 1995.

Popescu Dumitru, *Ortodoxie şi contemporaneitate*, Buc., 1996

Sfântul Ioan Gură de Aur, *Tratatul despre preoţie,* Buc., 1987

Sfântul Isaac Sirul, *Cuvânt despre sfintele nevoinţe* în „Filocalia”, X, trad. de pr. prof. dr. D. Stăniloae, Buc., 1981.

Sfântul Maxim Mărturisitorul, *Răspunsuri către Talasie*, în Filocalia, III, Buc., 1994.

Sava Pr. Viorel, *Taina mărturisirii în riturile liturgice actuale*, Buc., 1998 (Teză de doctorat).

Stăniloae Pr. Prof. D., *Spiritualitate şi comuniune în Liturghia Ortodoxă*, Craiova, 1986.

Stăniloae Pr. Prof. D., *Studii de Teologie dogmatică ortodoxă,* Craiova, 1991, Imnul 22.

Stăniloae Pr. Prof. Dr. D., *Ascetică şi mistică creştină sau Teologia vieţii spirituale*, Ed. Casa cărţii de ştiinţă, Cluj, 1993.

Stăniloae Pr. prof. dr. Dumitru, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, vol. 3, Ed. IBMBOR, Buc., 1997

Stăniloae Pr.Prof.Dr. Dumitru, *Mărturisirea păcatelor şi pocăinţa în trecutul Bisericii,* în „Biserica Ortodoxă Română”, LXXIII (1955), nr. 3-4, p. 218-250.

Stăniloae Pr.Prof.Dr. Dumitru, *Mărturisirea, mijloc de creştere duhovnicească,* în „Mitropolia Olteniei”, VIII (1956), nr. 4-5, p. 168-176.

Stăniloae Pr.Prof.Dr. Dumitru, *Sublimitatea preoţiei şi îndatoririle preotului*, în „Mitropolia Olteniei”, an IX, nr.5-6/mai-iunie 1957, p. 298-312

Vintilescu Pr. Petre, *Spovedania şi duhovnicia*, Ed. Librăriei teologice, Buc., 1939.

Vintilescu Pr., *Spovedania, prilej de pastoraţie individuală*, în „Studii teologice”, nr. 9-10/1949, p.695-712.

Vintilescu, Pr. Petre, *Preotul în faţa chemării sale de păstor de suflete*, Tipografia „Carageale”, Buc., f.a.

Ware Kallistos, *Împărăţia lăuntrică,* Ed. Cristiana, Buc., 1996.

Ware Kallistos, *Ortodoxia, Calea dreptei credinţe*, Ed. Mitropoliei Moldovei şi Bucovinei, Iaşi, 1993.

THE ARTIST AND CREATIVITY IN CONTEMPORANEITY. COORDINATES OF AN AUTHENTIC ART IN THE VISION OF THE COMPOSER GHEORGY SVIRIDOV

Ștefan Pîntea
PhD Student, „Lucian Blaga" University of Sibiu

Abstract: This paper explores the vision of the Russian composer Gheorgy Sviridov on artistic creativity and the role of the artist in contemporary society. Sviridov perceives art as a form of spiritual and religious consciousness, emphasizing the moral responsibility of the artist. His works reflect a deep connection to spiritual values and a commitment to expressing profound truths through music. The study analyzes how Sviridov's perspective offers valuable insights for maintaining artistic authenticity in a rapidly changing world. This examination aims to highlight the relevance of his ideas for contemporary artists striving for cultural and spiritual integrity.

Keywords: Gheorgy Sviridov, creativity, art, spirituality, moral responsability in art

Creativitatea artistică a fost întotdeauna un subiect de mare interes și dezbatere în istoria culturală a umanității. În contextul artei contemporane, unde diversitatea și experimentarea sunt la ordinea zilei, se simte adesea nevoia de a reveni la fundamentele autentice ale creativității și ale misiunii artistului. Acesta este un aspect esențial al viziunii compozitorului rus Gheorgy Sviridov, a cărui perspectivă asupra artei și a rolului artistului în societate oferă o abordare profund spirituală și filosofică.

Gheorgy Sviridov, un nume de referință în muzica sovietică și rusă, s-a născut în 1915 și a trăit într-o perioadă marcată de schimbări sociale și politice dramatice. Compozitor prolific și talentat, Sviridov a fost nu doar un creator de muzică, ci și un gânditor profund preocupat de esența și scopul artei. Lucrările sale reflectă o încercare constantă de a exprima adevărurile spirituale și de a pătrunde în profunzimea sufletului uman. Aceste preocupări se regăsesc nu doar în muzica sa, ci și în numeroasele sale însemnări și eseuri despre artă.

În caietele sale cu însemnări, compozitorul încearcă să găsească soluții la diferite conflicte artistice, vorbește despre anumite personalități notorii din perioada sa și nu numai, despre condiția artistului precum și despre procesul de creație. „Arta nu este doar artă – spune Sviridov - ea este parte integrantă din conștiința religioasă (duhovnicească) a unui popor. Atunci când arta încetează a mai fi această conștiință, ea se transformă într-o formă „estetică" de divertisment. Oamenii cărora nu le este apropiată această conștiință duhovnicească a poporului, nu înțeleg esența artei, sensul ei sacramental"[1]...iar „artistul este chemat, după măsura puterilor sale să fie în slujba Adevărului (adevărului lumii)"[2].

În contextul discuției despre viziunea lui Sviridov privind artistul, trebuie să menționăm numele Filosofului rus Ivan Ilyin, a cărui lucrări Sviridov le citea și le îndrăgea îndeosebi. Potrivit concepției lui Ilyin, manifestarea liberă a puterii creative a artistului se exprimă, în mod special, în însăși contemplarea conținutului ascuns și tainic al unei idei. Este vorba despre o încercare de a pătrunde acel ceva necunoscut, dar plin de sens și de a-l exprima în imagini, cuvinte, gesturi sau sunete.[3]

---

[1] Александр Белоненко, „Из чего рождается гармония", în Георгий Свиридов *Музыка как судьба*, Молодая Гвардия, Москва, 2002, p. 38.
[2] Георгий Свиридов, *Музыка как судьба*,..., op.cit., p. 160.
[3] Владимир Соловьёв, *Духовные основы жизни*, Жизнь с Богом, Брюссель, 1982, p. 8.

Îndrăgind aceste idei ale filosofului rus, Sviridov și-a însușit crezul că, dacă artistul își amintește de responsabilitatea sa și creează urmând o necesitate organică de a găsi menirea duhovnicească a efortului său, atunci aici este cuprins și sensul întreg al creației artistice. Conform aceluiași Ilyin, adevăratul artist trebuie să posede o „conștiință artistică”[4]. Această conștiință, în esență, îl înzestrează pe artist cu curajul de a crea, de a percepe necesarul și adevărul a ceea ce trebuie rostit, cântat, pictat și, într-un cuvânt, exprimat sub orice formă.

De la același filosof rus, Sviridov își însușește și ideea că artistul trebuie să fie aproape de popor, să iubească patria și cultura în care s-a născut și pe care a moștenit-o. Artistul trebuie să participe la „cultura spirituală a poporului”[5] împărtășind suferințele și necazurile acestuia și ajutându-l să se renască și să crească.

Fiecare artist, în gândirea lui G. Sviridov, ar trebui să fie responsabil din punct de vedere moral pentru rezultatele/repercusiunile creației sale. Misiunea unei persoane creative este de a crea o capodoperă, capabilă să hrănească spiritual sufletul poporului său. „«Obiectivul artei, - spune iarăși Sviridov în alt loc, - este exprimarea lumii duhovnicești a omului. Omul primitiv, desenând pe peretele peșterii un animal, exprima și atitudinea lui față de acel animal: uimirea, frica ș.a.m.d. Arta este reprezentarea perfectă a vieții, ceea ce îl aduce pe om într-o stare de tensiune și dorire a idealului, a perfecțiunii, a frumosului, a frumuseții duhovnicești și a binelui». Această idee minunată nu-mi aparține, ci este luată dintr-un articol al lui A. N. Tolstoi «Mantia albastră»...”[6].

Observăm că, oricât de mult nu ar desfășura ideile sale, Sviridov revine la conceptul de adevăr ca scop final al artei. În acest sens, adevărul este un alt punct central în viziunea compozitorului, punct de la care acesta pornește atât în demersul său privind scopul artei, cât și a artistului. Pentru început, Sviridov vorbește despre adevăr aici, ca despre o idee, sau despre acel substrat obiectiv care definește un lucru sau o idee (despre care vorbește Aristotel[7]), însă vom vedea că în următoarele însemnări, într-un subcapitol viitor, Sviridov ajunge să vorbească despre Adevărul – Persoană care este Hristos și începem să înțelegem profunzimea gândirii și operei sale în ansamblu.

Sviridov mai credea că „poate fi deprinsă și învățată capacitatea de a alcătui o formă a unei compoziții muzicale, să-i construiești scheletul, însă crearea unui trup muzical viu este în continuare un obiectiv greu de atins și care nu poate fi deprinsă prin educație. Anume aici este nevoie de talent, inimă fierbinte, inspirație de la Dumnezeu, de acea „scânteie de la Dumnezeu”[8].

Cât privește muzica, însă, Sviridov și aici avea o idee clară, care poate fi observată atât în muzica sa cât și în însemnările din caietele cu notițe. Sviridov credea că melodia este singura formă prin care poate fi redată astăzi tristețea și bucuria, frumusețea și tainicul sufletului uman.[9] În cântul coral – „e tot mai mult profesionalism astăzi și nu pornește dintr-o nevoie interioară”[10], dintr-un simțământ de căutare interioară, dintr-o căutare creativă, artistică, care ar descrie un drum personal în care artistul să găsească, să afle sensuri noi și să se afle pe sine însuși. Cu alte cuvinte, dimensiunea transcendentă, metafizică a artei, se dizolvă și chiar se pierde în ideea artei ca și profesie, ca și activitate din care se câștigă bani.

Sviridov a fost unul dintre primii compozitori sovietici care a conștientizat consecințele prăbușirii Uniunii Sovietice la sfârșitul secolului XX. El a indicat o cale de ieșire

[4] *Ibidem*, p. 8.
[5] *Ibidem*, p. 8.
[6] Георгий Свиридов, *Музыка как судьба*,..., op.cit., p. 152.
[7] A se vedea Aristotel, *Categorii. Despre Interpretare*, Traducere, cuvânt înainte, note comentarii și interpretare de Constantin Noica, Editura Humanitas, București, 2005.
[8] Георгий Свиридов, *Музыка как судьба*,..., op.cit., p. 135.
[9] *Ibidem*, p. 207.
[10] *Ibidem*, p. 208.

din criza sistemică: întoarcerea la valorile ortodoxiei, la religiozitatea tradițională rusă, la cultura națională, la folclor și muzica ortodoxă, care sunt fenomene exclusiv spirituale. Din acest motiv, Sviridov leagă foarte clar scopul artei de spiritualitate: arta este ceea ce hrănește din punct de vedere spiritual. Spiritualitatea în tradiția rusă, potrivit lui Sviridov, este urmărirea idealului. „A fi artist înseamnă să crești asemeni unui copac, să te întărești cu duhul, întrucât duhul și fundamentele duhovnicești reprezintă puterea creatoare”[11]. În opinia lui Sviridov, arta cea mare și cu adevărat valoroasă este întotdeauna plină de spiritualitate și acesta este secretul caracterului ei statornic, durabil și veșnic.

Pe lângă dimensiunea duhovnicească a demersului artistic, Sviridov își îndreaptă atenția și asupra analizării procesului creativ prin care trece (sau ar trebui să treacă) artistul autentic. În acest sens, compozitorul afirmă: „viața artistică are propriile legi. În momente de așa-zisă pasivitate, anume arta are adeseori rolul de a mișca lucrurile din loc...Artistul lucrează până nu cade din picioare mort...Artistul nu există în pasivitate, nu există în pauză. Artistul e într-o continuă mișcare. Singurul moment de „inactivitate” sau pasivitate este atunci când, poate, artistul se gândește și se află într-un proces de căutare, poate nutrește în sinea sa niște „noduri” pe care caută să le dezlege toată viața, iar uneori nici nu reușește, iar sub greutatea acestor gânduri, se întâmplă ca artistul să și moară. Așa cum s-a întâmplat cu Gogol, de exemplu, care a pierit sub greutatea ideii artistice pe care și-a asumat-o...El și-a dorit să scrie o nouă „revelație” pentru omul rus, o nouă descoperire...Blok avea dreptate, trebuie să ne setăm țeluri și scopuri înalte, fără a avea frica că acestea ar putea depăși puterile noastre”[12].

Acest proces de căutare interioară, descoperă artistului drumul spre găsirea de sine și a propriului limbaj artistic. După ce afirmă că scopul artei este să fie duhovnicească și aproape de popor, Sviridov afirmă aici că artistul, trebuie să se afle pe acest drum spre arta duhovnicească, prin întrebarea de sine, prin continua cercetare a lumii, a oamenilor, a durerilor din jurul său și încercarea de a le transmite prin arta a cărui adept este. Un artist care se oprește din căutarea aceasta, este un artist mort.

S-ar părea că în aceste două dimensiuni ale artei (să fie duhovnicească și dinamică) se conchide întregul sens al procesului creativ al artistului. Sviridov însă merge mai departe și descrie și finalitatea acestui drum: „Crearea unei capodopere, este după părerea mea, cea mai înaltă țintă pe care trebuie să o urmărească artistul. În această chestiune artistul este, întrucâtva, asemenea lui Dumnezeu, întrucât lumea în care trăim, lumea creată de El e o capodoperă, chiar dacă are în ea toată aceste războaie, suferințe și nedreptăți. Viața omului e uimitoare.”[13]

Observăm cum în aceste cuvinte, Sviridov vorbește despre două idei de mare importanță pentru teologia ortodoxă: 1. Omul primește lumea ca dar al lui Dumnezeu și prin arta sa, artistul „întoarce darul cu dobândă”; 2. Chemarea omului să tindă de la chip la asemănare[14] prin care artistul ajunge să-și „șlefuiască” sinele pentru a se asemăna cu Cel ce l-a creat – creator asemeni Creatorului. Așadar, prin arta pe care o creează, artistul trece, întrucâtva, printr-un proces de despătimire, ca să-l poată vedea pe Cel ce l-a creat, în opera

[11] Александр Белоненко, „Из чего рождается гармония”,..., op. cit., pp. 16-17.

[12] Interviu cu Gheorgy Sviridov în documentarul *Георгий Свиридов. Фильм-портрет композитора,* ТО Экран, 1988, Автор сценария - Юрий Белянкин, Режиссер - Юрий Белянкин, Оператор - Игорь Мордмиллович, minutul: 15:05 – 18:00, disponibil online pe https://www.youtube.com/watch?v=HyaW3ALuOm0&t=465s accesat ultima dată la 15.06. 2024.

[13] Interviu cu Gheorgy Sviridov în documentarul *Время, вперед! Документальныий фильм о Георгии Свиридов*, minutul 33:50 – 34:12, disponibil online pe https://www.youtube.com/watch?v=TDBIpxik8dg accesat ultima dată la 15.06.2024.

[14] A se vedea în acest sens Panayotis Nellas, *Omul – Animal îndumnezeit*, Studiu introductiv și traducere de diac. Ioan I. Ică jr., Editura DEISIS, Sibiu, 1994, p. 5.

sa, ca într-o oglindă. Respectiv, arta nu mai este un scop în sine, ci un mijloc de mântuire, prin care artistul se face părtaș la Duhul Sfânt pe care Dumnezeu i-l comunică în tot acest proces de creație. Doar așa, arta unui creator, câștigă sens veșnic: „Toată frumusețea, și cea văzută, și cea nevăzută , trebuie să fie unsă de Duhul, altminteri, va fi pecetluită de putreziciune”[15].

Sviridov leagă nemijlocit, condiția și destinul artistului de astăzi cu poporul, cu publicul pentru care acesta scrie. Respectiv, condiția în care se află astăzi arta ține atât de artist cât și de public. Oamenii, în general, dau valoare și „tonul” în ceea ce privește cursul artei într-o epocă sau alta. „Compozitorul nu poate scrie fără să se gândească că cineva îl ascultă. El se adresează cuiva... Destinul culturii noastre nu se află doar în mâinile celor care produc valori artistice, ci și în mâinile celor cărora le sunt destinate aceste valori, adică în mâinile poporului. Fără îndoială! Deoarece arta există și are valoare prin interconexiunea sa, prin comuniune, prin faptul că oamenii devin, ascultând o operă remarcabilă, ca și cum ar fi unul singur, chiar dacă doar în sala de spectacol”[16]

Sviridov ne arată că adevărata măreție a artei rezidă în capacitatea sa de a transcende simplul divertisment și de a deveni o forță de transformare spirituală și culturală. Într-o lume în continuă schimbare, artistul trebuie să rămână fidel valorilor fundamentale ale adevărului și frumuseții, contribuind astfel la dezvoltarea unei culturi autentice și durabile. Aceasta este moștenirea pe care Gheorgy Sviridov o lasă nu doar pentru muzicieni, ci pentru toți cei care caută să înțeleagă și să practice arta autentică.

Concluzie

Pe măsură ce am explorat viziunea lui Gheorgy Sviridov asupra artei și a rolului artistului, devine evident că aceasta este ancorată într-o profundă înțelegere a spiritualității și a responsabilității morale. Sviridov vede arta nu doar ca pe o formă de expresie estetică, ci ca pe o manifestare a conștiinței religioase și spirituale a unui popor. Această perspectivă îi conferă artei un rol sacru și transcendent, menținând-o strâns legată de valorile și idealurile unei comunități.

Una dintre ideile centrale ale lui Sviridov este că artistul trebuie să fie un slujitor al adevărului și al frumosului spiritual. El trebuie să își asume responsabilitatea morală pentru creațiile sale, având în vedere impactul acestora asupra sufletului și conștiinței publicului. Această responsabilitate se extinde și la nivelul comunității și culturii din care face parte, artistul fiind chemat să participe activ la viața spirituală și culturală a poporului său. În viziunea lui Sviridov, arta autentică este aceea care hrănește spiritualitatea și contribuie la creșterea și renașterea culturală.

Sviridov își îndreaptă atenția și asupra procesului creativ al artistului, subliniind importanța unei căutări interioare continue. El crede că adevăratul artist este într-o perpetuă căutare a sensului și a adevărului, un proces care necesită nu doar talent și educație, ci și inspirație divină. Aceasta implică o legătură profundă cu valorile spirituale și culturale, pe care artistul trebuie să le integreze și să le exprime prin creațiile sale. Astfel, arta devine un mijloc de mântuire și de împlinire spirituală, atât pentru creator, cât și pentru public.

În contextul contemporan, unde arta este adesea subjugată forțelor comerciale și divertismentului, viziunea lui Sviridov oferă o alternativă valoroasă și necesară. Ea ne reamintește de importanța păstrării unei dimensiuni spirituale și morale în actul creativ și de rolul crucial al artistului în societate. Este o invitație la reflecție și introspecție pentru artiștii

[15] Алексей Любомудров, „Святитель Игнатий и проблема творчества”, în Святитель Игнатий, *Полное собрание творений и писем: В 8 т.*, Общ. ред. О. И. Шафранова. 2-е изд., испр. и доп.: Письма: В 3 т. - М.: Паломник, 2011; Творения: В 5 т., Т. 5. - М.: Паломник, 2014, p. 556.

[16] Interviu cu Gheorgy Sviridov în documentarul *Свиридов - Слух Эпохи*, minutul 36:51-37:50, disponibil online pe https://www.youtube.com/watch?v=l7I7yxxa078&t=1863s accesat ultima dată la 10.06.2024.

de astăzi, care se confruntă cu provocări similare celor din vremea lui Sviridov, într-un peisaj cultural marcat de rapiditate și superficialitate.

BIBLIOGRAPHY

1. Aristotel, *Categorii. Despre Interpretare*, Traducere, cuvânt înainte, note comentarii și interpretare de Constantin Noica, Editura Humanitas, București, 2005.
2. Белоненко, Александр, „Из чего рождается гармония”, în Георгий Свиридов *Музыка как судьба*, Молодая Гвардия, Москва, 2002.
3. Любомудров, Алексей, „Святитель Игнатий и проблема творчества”, în Святитель Игнатий, *Полное собрание творений и писем: В 8 т.*, Общ. ред. О. И. Шафранова. 2-е изд., испр. и доп.: Письма: В 3 т. - М.: Паломник, 2011; Творения: В 5 т., Т. 5. - М.: Паломник, 2014.
4. Nellas, Panayotis, *Omul – Animal îndumnezeit*, Studiu introductiv și traducere de diac. Ioan I. Ică jr., Editura DEISIS, Sibiu, 1994.
5. Соловьёв, Владимир, *Духовные основы жизни*, Жизнь с Богом, Брюссель, 1982.
6. Свиридов, Георгий, *Музыка как судьба*, Молодая Гвардия, Москва, 2002.

Surse electronice, interviuri, documentare:
7. *Георгий Свиридов. Фильм-портрет композитора*, ТО Экран, 1988, Автор сценария - Юрий Белянкин, Режиссер - Юрий Белянкин, Оператор - Игорь Мордмиллович, disponibil online pe https://www.youtube.com/watch?v=HyaW3ALuOm0&t=465s accesat ultima dată la 15.06. 2024.
8. *Свиридов - Слух Эпохи*, disponibil online pe https://www.youtube.com/watch?v=l7I7yxxa078&t=1863s accesat ultima dată la 10.06.2024.
9. *Время, вперед! Документальныий фильм о Георгии Свиридов*, disponibil online pe https://www.youtube.com/watch?v=TDBIpxik8dg accesat ultima dată la 15.06.2024.

ALEXANDRU N. LAHOVARI: THE MOST POWERFUL ORATOR

Daniela Mihaela Samoilă
PhD Student, University of Craiova

Abstract: Alexandru Lahovari's success, as a politician and statesman, is undoubtedly due to his exceptional oratorical talent, along with his solid culture, his passionate nature, with his measure and spirit of justice, and, as with all great orators, his faith strong in the truth and justice of her words, which, as a rule, she managed to convey to the audience as well.
Listening to Alexandru Lahovary when he spoke, you thought that there were two personalities in him: one that spoke to the mind; it was his mind. Another that went to the heart was his warm and sincere passion. This is why in his speech as in his deed he was both measured and vehement, both respectful and mocking, both logical and enthusiastic. His pressed word, united with the decisive gesture and the persuasive look, gave his reasoning even greater power. In the political order, there was no freedom that Lahovari did not defend, no national interest that he did not support. Going through any of Alexandru Lahovari's speeches, you get the interesting impression that he is (almost) always right and, transposing yourself in time, with an effort of imagination, over a century back, you are with him, you feel how he convinces you in most cases, even if you belong to another era and even if you have, perhaps, other political beliefs, what does this secret consist of? Precisely in Lahovari's art of oratory, comparable, we think, with that of your Mihail Kogălniceanu or that of Nicolae Titulescu. But let's see what his contemporaries thought about the great conservative politician.

Keywords: orator, speech, personality, political man

„Succesul lui Alexandru Lahovari, ca om politic și om, de stat se datorează, fără îndoială, și deosebitului sau talent oratoric”[1], alături de cultura solidă, firea pasională, cu măsura și spiritul său de dreptate, și, ca la toți marii oratori, credința puternică în adevărul și dreptatea spuselor sale, pe care, de regula, reușea să le transmită și auditoriului. „Cel mai puternic orator”, l-a numit C.G. Dissescu, într-o frumoasă și simțitoare conferință comparându-l cu marii artiști ai elocinței.[2] Afirmația sa nu este deloc exagerată, și dacă cercetăm cu atenție măcar câteva din cuvântările și discursurile sale, politice și parlamentare, adunate în volume de dreapta și pioasa recunoștință și prețuire, de către Alexandru Florescu, care, cu modestia care-i face cinste, nu semnează studiul introductiv ce-i aparține în mod sigur. Descrierea lui Dissescu este extrem de relevantă. El spune despre Lahovari, că întrupă doua mari principii: cu caracterul, cu temperamentul sau energic, – temperamentul leului, cum ziceau cei vechi, – el era principiul acțiunii, care însuflețește pe omul de voință. Niciodată amorf, niciodată nestatornic, întotdeauna gata și hotărât cu o admirabilă „uniformitate” politică la lupta pentru binele țării. În același timp cu temperamentul omului emotiv și intelectual, el întrupa principiul verbului, al elocinței sub toate formele ei; iată de ce se făcea stăpân pe orice tribună, când ținea un discurs.

El avea elocință judiciară, cea mai grea, pentru ca ea cerea să simți și să arăți toate patimile care mișcă sufletul omenirii.

La tribuna populară, puterea lui era inspirața, emoția momentului pusa în serviciul unei idei; de cate ori vorbea, amintea de cuvântul lui Quintilian: „Pectus est quod oratorem facit!”. Emoția! Pasiunea! Acesta era secretul puterii lui Lahovari asupra maselor. El nu se

[1] https://www.rasfoiesc.com/familie/personalitati/Alexandru-Lahovari64.php
[2] Constantin G. Dissescu, *Cum vorbea Alexandru Lahovari*, în *Alexandru Lahovari, Discursuri politice*, Tipografia și Fonderia de Litere Dor P. Cucu, București, 1905, p. XXXV.

urca niciodată la tribună fără să fie împins de o puternică emoție; de aici căldura și frumusețea discursurilor pe care le făcea așa cum istorisește Rouget de Lisie că a făcut „La Marseiliaise": „Les paroles venaient avec l'air, l'air avec Ies paroles". La Alexandru Lahovari emoția aducea cuvintele; cuvintele la rândul lor produceau emoția, prin care se lega cu auditoriul. Din emoția lui sufletească năștea ceea ce Flaubert numea „furtuna lăuntrică", ce se manifesta în public prin mișcarea maselor ce îl ascultau. Iată de ce, în întrunirile publice, cuvântul lui era plin de vioiciune, de căldura și exuberanța personalității lui. Adeseori acest cuvânt era o notă veselă, și ironică, care sângera pe adversar. În Parlament, la guvern și în opoziție, din contră, Lahovari, fără a se preocupa de dragostea de popularitate, nu era condus decât de binele public, de ideea de stat, în sine însăși, având o singură justiție politică pentru amicul ca și pentru potrivnicul lui. Nu e de mirare că, din cauza calităților care făceau din Alexandru Lahovari cel mai mândru patriot, cel mai dârz luptător și cel mai puternic orator, oamenii politici din generația lui – amici și adversari – să-l fi considerat ca onoarea partidului conservator. Ca om politic era prevăzător, înțelept, îndrăzneț și prudent, îndrăzneala lui nu-i avea decât o singură limită: simțul demnității pentru țară și pentru dânsul. Ascultându-l pe Alexandru Lahovari când vorbea, credeai ca în el sunt două personalități: una care vorbea minții; era mintea lui. Alta care se îndrepta inimii era pasiunea lui caldă și sinceră. Iată de ce în vorba ca și în fapta lui era și măsurat și vehement, și respectuos și batjocoritor, și logic și entuziast. Cuvântul lui apăsat, unit cu gestul hotărâtor și cu privirea plină de convingere, dădea raționamentului lui o putere și mai mare. În ordinea politică n-a fost nici o libertate pe care Lahovari să nu o apere, nici un interes național pe care să nu-l sprijine. Parcurgând oricare din discursurile lui Alexandru Lahovari, ai interesanta impresie ca el are (aproape) întotdeauna dreptate si, transpunându-te în timp, cu un efort de imaginație, cu peste un veac înapoi, ești alături de el, simți cum te convinge în majoritatea cazurilor, chiar daca aparții altei epoci și chiar daca ai, poate, alte convingeri politice în ce constă acest secret? Tocmai în arta de orator a lui Lahovari, comparabilă, credem, cu aceea a tui Mihail Kogălniceanu sau cu aceea a lui Nicolae Titulescu. Dar sa vedem ce gândeau contemporanii săi despre marele om politic conservator. „Acest atlet al artei oratorice a făcut să vibreze toate coardele simțitoare ale inimii românești și, pururi mișcat de un ideal înalt, a știut să ridice discuțiunile politice la nivelul sufletului său măreț" – spunea G. G. Cantacuzino cu ocazia dezvelirii, la 17 iunie 1901, a statuii lui Alexandru Lahovari (situată în Piața Lahovari)[3], iar Take Ionescu, cunoscut om politic, spunea cu același prilej, calitățile de orator ale lui Alexandru Lahovari deasupra celorlalte: „Trei mărimi – a oratorului, a omului de stat și a omului, trei mărimi între care este imposibil să stabilești o ierarhie. Dacă ar fi să judecăm după repercusiunea lor în trup, cea mai de seama ar fi a oratorului. Cu ce putere răsună în noi numele unui Demostene, unui Cicero, unui Mirabeau, pe când întâmplările politice pe care le-au auzit cu vorba lor divina nu exercita în noi nici un interes? Nimeni nainte și nimeni după Lahovari, nu a dăruit și nu va dărui oratoriei românești modele nestemate ca dansul"[43].

Tot arta de orator a lui Alexandru Lahovari o are în vedere și Nicolae Filipescu, atunci când, în „generația cea «mai vrednică», a celei de-a doua jumătăți a secolului al XIX – lea, el îl pune și pe «Lahovary, neîntrecutul orator», alături de Maiorescu – teoreticianul, Eminescu – scriitorul, P. P. Carp, Lascăr Catargiu"[5] ș.a. Deși în treacăt, Filipescu observa cu finețe o trăsătură importantă, și în același timp un izvor al elocinței lui Alexandru Lahovari: „mai bine pregătit decât potrivnicii săi, Alexandru Lahovari pătrunde până în inima sofismelor lor. El vrea sa zidească pe realități, nu pe aparente și pe formule sterile. El nu pricepe întemeierea

[3] ***, *Cuvântarea domnului G,G. Cantacuzino,* în *Alexandru Lahovari, Discursuri politice* , p. XXXVI,
[4] ***, *Cuvântarea domnului Take Ionescu,* în *Alexandru Lahovari, Discursuri politice* ,.., p. XL.
[5] ***, *Cuvântarea domnului Nicolae Filipescu,* în *Alexandru Lahovari, Discursuri politice* .,,, p. L.

Statului pe negațiunea trecutului, ci căuta să înnădească firul tradițiunei naționale. Neputând a-și închipui așezămintele politice ca niște abstracții, le proptește pe bazele sociale: monarhia și proprietatea. El vede deșertăciunea formelor politice, când nu răsar din forțele morale ale unui neam, și caută a le însufleți prin patriotism și credință Drept aceea el da toata atenția influențelor directoare ale spiritului public ca Biserica și școala, și face apel la opinia publică luminată, dând elitei o legitima preponderenta”[6]. Este vorba aici, de logica stringenta a demonstrațiilor sale, precum și de legătura permanentă cu practica, cu realitățile românești ale timpului, știut fiind că cei care folosesc în convingerile lor mai mult argumente teoretice, abstracte, riscă să nu convingă, sau, mai mult, să fie catalogați drept demagogi. Toate aceste afirmații superlative, referitoare la arta de orator a lui Alexandru Lahovari sunt, în cea mai mare parte îndreptățite, în personalitatea sa, și mai ales în talentul sau oratoric s-au întâlnit în mod fericit, mai multe calități. După cum aprecia unul dintre biografii săi postumi, personalitatea sa reprezintă „un singulier mélangé de quittés qui semblent s'exclude: un tempérament de tribun, un talent oratoire petit de la fougue, de passion, imagination, joints, a une raison bien équilibre; d'homme d'Eta-t, a une rare modération dans les idées a un bon sens lumineux appuyées sur un parfaite connaissance des hommes et du pays îs. Un coup d'ocil rapide et pénétrant; la passion le faisait vibrer, sous jamais troubler en lui le clartés du raisonnement et la précision de idées”[7] („Un amestec singular de calități care par a se exclude; un temperament de tribun, un talent oratoric plin de ardoare, de pasiune, de imaginație, alături de o rațiune bine echilibrata, de om de stat, cu o rara cumpătare în idei, cu un bun simt luminos sprijinite pe o perfecta cunoaștere al oamenilor și a țării o privire rapidă și penetrantă; pasiunea îi făcea sa vibreze, fără să-l tulbure vreodată claritatea raționamentului și precizia ideilor”). Frumoasa caracterizare a personalității celui care a fost Alexandru Lahovari, în care sunt cuprinse cu exactitate o bună parte din trăsăturile elocinței sale și care, alături de descrierile altor autori, menționate anterior, au darul de a întregi imaginea unui real talent oratoric, calitățile artei sale. Care ar fi, în sinteza, aceste călități oratorice care l-au ajutat, efectiv, pe posesorul lor să ajungă ceea ce a ajuns, să înfăptuiască ceea ce a înfăptuit. Este vorba, credem, în primul rând, de educația și cultura primite, atât acasă, în primii 15 ani de viață, cât, îndeosebi, în capitala Franței. Lecturile solide și performanțele obținute la învățătură, probate de premiile obținute, precum și doctoratul susținut cu strălucire, l-au ajutat să-și dobândească o cultură temeinică, cu ajutorul căreia își făcea discursurile și articolele publicate, deosebit de atractive și de interesante, chiar atunci când nu se pregătea în mod special să vorbească. De altfel, după mărturiile contemporanilor, „El avea o oroare de formule curente, de banalități, de opinii gata făcute, care alcătuiesc prea adesea fondul ideilor oamenilor noștri politici”[8]. Deseori, expunerile lui, vorbite sau scrise, sunt presărate cu citate și aforisme memorabile, cu date și informații istorice, politice, literare etc. (în funcție de tema dezbătută) întotdeauna adecvate subiectului; de asemenea, vorbitorul făcea asociații neașteptate sau făcea mici „incursiuni prin istoria contemporană” a unor țări – toate acestea având rolul să le insufle celor de față (respectiv cetățenilor) sentimentele sale, să-i convingă de adevărul ideilor sale. Iată, spre exemplificare, un fragmentul din discursul pronunțat la Iași, în ziua de 25 martie 1883: „Domnilor, timpul de înflorire, de bogăție al guvernului actual, a trecut. S-a sfârșit cu cele șapte vaci grase de care ne vorbește Biblia și mi se pare că intrăm în perioada celor șapte vaci foarte slabe. Prin urmare, mi se pare că a ajuns acel moment posomorât când după mâncare și după beție vine și socoteală. Dar ceea ce este nenorocirea poporului roman, este că socoteala nu se plătește de către cei care au băut și au

[6] Ibidem.
[7] ***Alexandru Lahovary 1908, p. 70;
[8] Ibidem;

benchetuit, ci de aceia care au stat afara și s-au uitat pe feres-tre”[9]. Îmbinarea, pe actualitatea temei cu documentarea care se ghicește în spatele frazelor și cu expresivitatea literară, face discursul atrăgător, interesant, mai ales că autorul vorbitor pleacă de la exemple- și expresii ce sunt știute de auditoriu.

Constatăm în al doilea rând, pasiunea pe care autorul o pune în tot ceea ce spune, izvorâtă dintr-o adânca convingere a adevărului și dreptății ideilor expuse. De altfel, acesta este unul din secretele captivării atenției unui public. Pasiunea și convingerea pe care le pune un vorbitor în expunerea sa, se transmit, de regula, auditoriului, de unde și dezinteresul sau plictiseala acestuia, atunci când cel de la tribună citește în loc să vorbească liber. Numai un om convins că îi poate convinge și pe alți, numai un om pasionat poate stârni și la alți oameni pasiunea sau le-o poate transmite prin gesturi și cuvinte pe a sa. Reamintim că această fire pasionată, care va fi unul din atuurile sale în exercitarea calităților de orator, Alexandru Lahovari o moștenise de la înzestrata sa mamă, Eufrosina Lahovari. Datorita educației, și parțial de la tatăl său, el învățase să-l, și controleze și să-și înfrâneze pornirile prea puternice și din clocotul sufletului sau, să lase să țâșnească afara numai atât cat era necesar pentru a da culoare discursului de aici caracterul moderat al majorității cuvântărilor sale.

Logica strictă a expunerilor, îmbinată cu o influență deosebită a stilului, era de asemenea, o calitate care influența auditoriul. După o fraza sau un scurt alineat – de obicei retoric – care aveau darul sa capteze atenția celor prezenți, Lahovari intra direct în subiect, conștient de faptul că divagațiile inutile și lungi ar fi dus la scăderea interesului și atenției celor de față. Aprecierea își găsește sprijin spre exemplu, în discursul ținut la Turnu-Severin, în ziua de 22 mai 1896, când după ce în mod foarte expresiv, arată că ei, membrii opoziției, au pus mâna ca niște medici, pe inima națiunii și au constatat că aceasta încă bate, că este încă plină de vitalitate, constată și apreciază că aceasta se datorează unor oameni devotați, din toate partidele și de toate vârstele, scoțând în evidenta – nu fără aluzie – meritele lui Dimitrie Brătianu, „vechiul luptător de aproape o jumătate de secol”, care, se știe, neînțelegându-se cu liberalul Ion C. Brătianu, trecuse demult la conservatori, „avea poate dreptul de repaus, dar pericolul extrem îl aduce iarăși pe câmp și lupta cu îndoitul merit că loviturile sale sunt îndreptate împotriva unor oameni care-i erau legați prin legături scumpe, prin suveniruri nesterse”[10].

Subiectele discursurilor și ale dezbaterilor la care participa oratorul în discuție sunt, de regulă, foarte actuale, aparțin istoriei imediate sau, sunt aduse în discuție, actualizate, într-o perioadă nu prea îndepărtată; tocmai această concretețe a faptelor și ideilor expuse, susținuta de cele mai multe ori cu nume de personalități și de țări, cu cifre etc. - constituiau unul din punctele de atracție ale expunerilor sale. În discursul pronunțat la întrunirea opoziției unite, la data de 24 februarie 1886, el analizează două situații, extrem de convingătoare prin exactitatea datelor aduse, dar zdrobitoare, desigur, pentru adversarii incriminați, privitoare la datoriile și la ipotecile angajate cu alte state de guvernul aflat la putere, soldul total al creditelor ridicându-se ta cifra de 324 milioane lei, plus „datoria indirectă, secretă” sub forma emisiunii biletelor de bancă, „foarte rele, foarte depreciate”[11], în continuarea discursului sau, oratorul analizează faptele și, mai ales, diurnele exagerate, aducând în sprijin cifre concrete[12]. Obiectivitatea și nepărtinirea pe care le-am lăsat în mod intenționat la urmă, sunt calități fundamentale ale aserțiunilor sale. Când adversarii săi realizau ceva pentru țară, Alexandru Lahovari nu se sfia să le scoată meritele în evidență. De altfel, unul dintre aforismele sale preferate era „Fiat justitia, pereat mundus" (să se facă

[9] Alexandru Lahovary, Discursuri politice, p. 72.
[10] Ibidem, p. 97;
[11] Ibidem, pp. 76-77;
[12] Ibidem.

dreptate, de-ar fi să piară lumea). Cu toate greșelile pe care le-au comis – spune el – nu voi lua nimic din meritele care revin lui Kogălniceanu și frații Brătianu, căci acești oameni politici au făcut servicii foarte importante patriei lor, cel puțin la începutul carierei politice. Aș merita sa fiu luat drept un pamfletar de rând, dacă n-aș recunoaște că multe din frumoasele pagini ale istoriei țării se datorează acestor oameni pe mormintele lor abia închise, națiunea care îl plânge, nu-și aduce aminte decât avânturile lor generoase și acțiunile lor patriotice" (din Cuvântarea ținuta în Camera Deputaților, la 20 ianuarie 1892).

Dacă discursurile ținute de Alexandru Lahovari și articolele scrise de el în diverse publicații conservatoare, n-ar fi avut doza necesară de obiectivitate și nepărtinite, aprecierea sa de către adversarii înșiși și de către colegii de partid n-ar fi ajuns, se înțelege, la cote atât de înalte. Într-o epoca de atotputernicie a guvernului și de influență nesănătoasă a unor avocați, Alexandru Lahovari, protestează, înfățișându-ne întreaga stare de lucruri, într-un discurs memorabil, el pune totul într-o imagine. Vrând să dovedească necesitatea sfârșitului guvernului ce combătea, el exclama: „Guvernarea lui se aseamănă cu drama bine mașinată în care interesul nu lâncezește un singur minut, dar noi credem ca pentru binele și cinstea țării e timpul ca cortina să cază, arătând astfel necesitatea sfârșitului comediei".

Câtă dreptate avea G. G. Cantacuzino, atunci când afirma: „Câtă vreme se va grăi limba noastră, câtă vreme se va citi românește, cuvântările lui Alexandru Lahovari vor rămâne capetele de opera în care nepoți de nepoți de-ai noștri vor căuta exemple de imitat și se vor minuna de înălțimea la care s-a putut urca elocința românească"[13]. În discursul pronunțat cu ocazia interpelării în problema Dunării, la 28 mai 1881, Lahovari ne reamintește pe Victor Hugo prin imaginile lui grandioase și evocarea cuvântului „sânge" care ca și în paricidul lui Victor Hugo revine foarte des; „Aceasta Dunăre pe care am deschis-o comerțului liber și real al tuturor națiunilor din lume, această Dunăre e a noastră, am plătit-o îndestul în trecut, caci au fost secoli în care ea a dus la Mare mai mult sânge românesc de cât apă"[14]. La 8 martie 1888 era o mare agitație politica. Opoziția era foarte puternică. Țăranii cereau pământuri în numele mizeriei. Guvernul crezându-se tare, voiește să-și arate neîngrijirile sale printr-un banchet. Atunci Lahovari, într-o întrunire publică pronunța aceste cuvinte: „Da, vor putea da un banchet dacă durerea poporului se va face pâine și dacă lacrimile vor fi culese în pahare". Pâinea și vinul din pahare simbolizează aici nu ca în biserica creștină nutrimentul intelectual și divin, dar durerea și suferințele poporului[15].

Cuvântul lui era plin de vioiciune, de căldura și exuberanța personalității lui, iată de ce în vorba, ca și în fapta lui, era și măsurat și vehement și respectuos și batjocoritor, și logic și entuziast, în vorba sa, în cugetarea sa, vedea și auzea fără să asculte. Discursurile lui nu erau compoziții muzicale făcute acasă; erau mai totdeauna o inspirație a momentului, el nu era un metafizician, în vorbirea lui, era o întreaga acțiune; și masele îl ascultau cu plăcere tocmai pentru ca, în loc de a le osteni mintea, le mișca prin emoția și imaginile lui. Acest oratorism cu care a fost investit, cultura sa vastă și dorința ca țara să fie întregita și neștirbită au făcut din Alexandru Lahovari un mare om de aderență la public, deputat în mai multe rânduri, ministru de justiție, ministrul Domeniilor, ministru de Externe, remarcându-se cu deosebire în activitatea sa de șef ai diplomației romane, căreia i-a sporit prestigiul prin acțiunile sale inteligente și curajoase.

Așa cum se vede și din fragmentele desprinse „din «Ce-am văzut în România Mică», Alexandru Lahovari e unul dintre politicienii simpatizați de presă. Fondator al Partidului Conservator, de mai multe ori ministru, Alexandru Lahovari e un orator remarcabil și un poet discret. Nu de asta se bucură el de simpatia publiciștilor, ci pentru că e un politician care

[13] ***, *Cuvântarea domnului G.G. Cantacuzino,* în *Alexandru Lahovari, Discursuri politice* p. XL;
[14] Constantin G. Dissescu, Op, cit, LXXVII – LXXVIII;
[15] Idem, LXXVI.

acordă atenție truditorilor condeiului. La moartea sa, survenită în 4 martie 1897, la Paris, I.L. Caragiale și Anton Bacalbașa publică în «Epoca», respectiv în «Dreptatea», texte emoționante. Redăm din ele unele fragmente."[16]

„Acum, când nu mai este, acum vedem cât era de mare. Acum știm măsura înălțimea muntelui după grămada surpăturii, după largul ce se deschide în locul acelui masiv. După golul ce-l lasă, măsurăm locul ce-l împlinea acest mare om în mica noastră lume, și, tocmai acum, i-aducem laude cari nu-i mai trebuiesc lui, fiindcă ieri era mai presus de ele și astăzi nu le mai aude, dar cari ne trebuiesc nouă, spre lauda noastră înșine. (…)

Da; e o pierdere incalculabilă; căci, între alte ilustrațiuni ale neamului nostru, el era un om cu deosebire prețios. Pe câtă vreme atâția bărbați politici, bine înzestrați și bine inspirați, au în vedere ridicarea stării materiale și intelectuale a poporului, la Alexandru Lahovari preocuparea de căpetenie era cu totul alta. Scăderea nivelului moral, pierderea credinții și marilor avânturi, alături cu ridicarea stării materiale și intelectuale, iată ce-l preocupa și-l revolta; și asta era pentru el sorgintea celor mai înalte inspirațiuni. El era incapabil de vederile strâmte ale unei politici de succes material, și de aceea, poate, era impopular. Dar, el nici nu se gândea la popularitate. Stâlp puternic al partidului conservator și măreață podoabă a parlamentului român, el, în momentele sale de revoltă contra micimilor politicei utilitare, el nu combătea, ci fulgera; nu critica, ci înfiera. Discursul lui era biciul răzbunător al judecății drepte și al dreptului sentiment. (…)

Dar nu era numai un mare orator; era un român mare. Pentru el nu exista altă cauză decât cauza publică: un caracter de senator antic din glorioșii timpi ai Republicii romane – rectitudine nemlădioasă, intransigență față cu opinia vulgară, patriotism îndărătnic, respingând orice umbră de paradă personală". Anton Bacalbașa: „Apune sărbătorit de o țară"

„Om al generației noastre, l-am văzut lucrând – astăzi când reputațiile nu se mai fabrică instantaneu, când critica este o putere în Stat, când suntem mai sceptici față cu proorocii și cu vracii, – și admirația noastră pentru el este cu atât mai mare, cu cât noi înșine ne-am făcut-o, iar nu am primit-o ca pe o legendă din cărți. Prin doctrina lui politică, Alex. Lahovari ține de un partid; ca putere însă, ca organizație sufletească și ca fond general de cunoștințe și de virtute, a fost al țărei. Un neam întreg îl plânge, nu pentru ideile ce a profesat, – căci diferențierea principiilor politice este cel mai puțin însemnat lucru într-o natură genială, – dar îl plânge o Românie, pentru că știe, pentru că simte că piere o forță ce nu se poate înlocui. (…)

S-o spunem. Dacă la partidul conservator aleargă astăzi atâtea elemente tinere, oneste și pline de entuziasm, aceasta nu puțin se datorește corectitudinii omului pe care-l înmormântează azi țara. Căci lui Alex. Lahovari i se vor găsi poate și lipsuri de formă, în fulgerătoarele lui discursuri, și lipsuri de logică, în momentele-i de amărăciune sufletească, – dar nu se va găsi acestui soare nici-o pată.

BIBLIOGRAPHY

1] Constantin G. Dissescu, *Cum vorbea Alexandru Lahovari,* în *Alexandru Lahovari, Discursuri politice,* Tipografia și Fonderia de Litere Dor P. Cucu, București, 1905;
2] ***, *Cuvântarea domnului G. G. Cantacuzino,* în *Alexandru Lahovari, Discursuri politice*:
3] ***, *Cuvântarea domnului Take Ionescu,* în *Alexandru Lahovari, Discursuri politice*;
4] ***, *Cuvântarea domnului Nicolae Filipescu,* în *Alexandru Lahovari, Discursuri politice*;

[16] https://historia.ro/sectiune/portret/un-politician-simpatizat-de-presa-alexandru-586825.html

5] ***,*Cuvântarea domnului G.G. Cantacuzino*, în *Alexandru Lahovari, Discursuri politice.*

LES SEQUENCES PROTOTYPIQUES DE JEAN-MICHEL ADAM DANS LES TEXTES NON-LITTERAIRES

Cristina-Ileana Cândea-Axinte (Bălos)
PhD Student, „Transilvania" University of Braşov

Abstract: According to linguist Jean-Michel Adam's theory, literary texts have a sequential structure and five prototypes of basic sequential patterns can be identified, as following: narrative, descriptive, argumentative, explanatory and dialogic. Literary texts are composed of heterogeneous sequential structures, combining several prototypical sequences. One cannot speak of homogeneity of sequences in this type of texts. We aim to demonstrate that, while having an explanatory purpose, scientific writings such as a summary of a doctoral thesis belonging to the field of language sciences, abide by the same rules and are therefore not homogenous.

Keywords: sequential structure, prototypical sequences, scientific writings, literary texts, homogeneity

Comme le remarquait J.-M. Adam dans son ouvrage de 1992, *Les textes, types et prototypes*, le terrain d'une typologie stricte des textes semble être assez instable à cause d'un manque d'homogénéité et de régularité des textes, raison forte pour les linguistes de l'éviter. Pourtant elle est si nécessaire dans le domaine de la didactique, ou l'on utilise fréquemment, et non seulement. En fait, toute expérience humaine est soumise à une catégorisation plus ou moins consciente. Tout ce qui nous arrive doit être classé sous la forme de représentations semblables pour être stockées et puis reconnues. Pour les textes, ce stockage s'opère à travers des schémas textuels prototypiques, raison pour laquelle on réussit à reconnaître et mettre dans des catégories les divers textes. La maîtrise de ces catégories rend la lecture plus ou moins rapide en fonction de leur reconnaissance. Il s'agit de la notion de genre que Bakhtine introduit à côté de la langue (Adam 2005 : 17), c'est à dire des formes de langue et des formes types d'énoncés dans lesquels *nous apprenons a mouler notre parole* et que nous reconnaissons ensuite. Y manquer rendrait impossible la communication verbale.

C'est toujours J.-M. Adam qui lance l'hypothèse d'une structure séquentielle des textes et celle de l'existence des prototypes de schémas séquentiels de base. Cette idée repose sur le principe de Bakhtine, qui stipule que *Apprendre à parler, c'est apprendre à structurer des énonces, parce que nous parlons par énoncés et non par propositions isolées et encore moins par mots isolés.* Bakhtine parle des types relativement stables d'énoncés (genres de discours) et de leur relation avec le « tout de l'énoncé fini ».

J.-M. Adam trouve que le plan de l'organisation séquentielle de la textualité est le plus intéressant. Il semble que des schémas séquentiels prototypiques soient progressivement élaborés par les sujets, en compréhension, comme en production, au cours de leur développement cognitif. Par exemple, même si une description diffère d'une autre, chaque séquence reconnue comme descriptive partage avec une autre séquence descriptive des caractéristiques linguistiques d'ensemble qui incitent le lecteur interprétant à les identifier comme des séquences descriptives plus ou moins canoniques. Cela va de même pour une séquence narrative, explicative ou argumentative.

J.-M. Adam définit la **séquence** comme une **structure,** c'est-à-dire elle représente *un réseau relationnel hiérarchique* (parties reliées entre elles aussi qu'au tout qu'elles constituent) mais aussi *une entité relativement autonome* caractérisée par une organisation

interne propre et qui se trouve en relation de dépendance mais aussi d'interdépendance avec l'ensemble plus vaste dont elle fait partie.

« *En tant que structure séquentielle, un texte (T) comporte un nombre n de séquences complètes ou elliptiques. Une* ***séquence****, une unité constituante du texte, est constituée, à son tour, de* ***paquets de propositions*** *(****les macro-propositions****), elles-mêmes constituées de n propositions. Cette définition est en accord avec un principe structural de base:* « *En même temps qu'elles s'enchaînent, les unités élémentaires s'emboîtent dans des unités plus vastes* ». (Ricœur 1986 : 150) » (Adam 1993 : 29)

La structure hiérarchique élémentaire qui vaut pour tous les textes sera représentée ainsi:

[# T # [Séquence(s) [macro-propositions [proposition(s)]]]]

Autrement dit, les propositions sont des composantes d'une unité supérieure, la macro-proposition, elle même unité constituante de la séquence, elle même unité constituante du texte.

L'hypothèse de J.-M. Adam est que les types *relativement stables d'énoncés* et les régularités compositionnelles dont parle Bakhtine sont à la base des régularités séquentielles.

Les séquences élémentaires se réduisent à 5 séquences prototypiques: **narrative, descriptive, argumentative, explicative, dialogale.** L'homogénéité est, comme le texte élémentaire d'une seule séquence, un cas exceptionnel. Les textes se composent de structures séquentielles hétérogènes, qui donne naissance à deux cas de figure : *l'insertion* de séquences hétérogènes et la *dominante séquentielle* et on pourrait donner la définition suivante du texte:

« Un texte est une structure hiérarchique complexe comprenant n séquences - elliptiques ou complètes - de même type ou de types différents. […] les unités désignés par la notion de séquence possèdent la propriété d'obéir toutes au même principe hiérarchique de regroupement des propositions en macro-propositions, des macro-propositions en cinq prototypes de séquences de base et des séquences en textes » (Adam 1993 : 35). Donc, une séquence comporte des macro-propositions formées de proposition(s) élémentaire qui représente l'unité de base : la proposition énoncée. Mais, la proposition élémentaire, la plus petite unité qui compose le texte, peut aussi se décomposer dans une unité plus petite, la prédication. La prédication signifie l'établissement d'une relation portant sur un ou plusieurs concepts.

J.-M. Adam a exemplifié sa théorie à l'aide des textes littéraires. Ce que nous allons tenter de faire est d'appliquer la théorie de J.-M. Adam sur des textes non-littéraires, voir explicatifs et scientifiques, comme par exemple des extraits des dissertations, des mémoires de master ou des thèses de doctorat du domaine des sciences du langage auquel nous nous intéressons dans notre recherche. Pour ce but, nous avons choisi d'analyser un résumé d'une thèse de doctorat appartenant au domaine des sciences du langage. Il s'agit donc d'un texte, « écrit scientifique » (notion utilisée dans les études récentes de linguistes comme Agnès Tutin et Francis Grossmann) qui est produit dans le cadre de l'activité de recherche, dans le but de structurer et de transmettre le savoir.

A travers l'approche séquentielle de J.-M. Adam, ces exemples se présentent comme structures séquentielles hétérogènes ayant une certaine structure. Nous pouvons parler de l'insertion de séquences hétérogènes et de la dominante séquentielle, car les séquences de types différents alternent et entre une séquence insérante et la séquence insérée apparait une relation, au cadre, bien sûr, d'une dominante.

Nous allons analyser le résumé de l'annexe 1. Il s'agit du résumé d'une thèse de doctorat, appartenant au domaine des sciences du langage, comme nous l'avons déjà mentionné. Apres avoir lu le document, nous essayons de l'encadrer dans une (ou plusieurs) structure(s) prototypique(s). En tenant compte du fait qu'il s'agit d'un « écrit scientifique »,

apparemment la structure prototypique explicative serait la plus appropriée. Quand même, dès la première lecture, la distinction entre exposition (régie par *comment*) et explication (régie par *pourquoi*) postulée par J.-M. Adam (Adam 1992 : 129) devient évidente. Le texte répond par ailleurs à la question « comment faire pour….(*évaluer l'impact…, identifier le niveau linguistique,…observer que…)* ». La réponse à cette question représente une procédure descriptive.

En plus, de point de vue séquentiel et prototypique, le résumé choisi respecte la structure de la séquence explicative :

0. Macro-proposition explicative 0 : schématisation initiale
1. Pourquoi X ? Macro-proposition explicative 1 : Problème (question) (ou Comment ?)
2. Parce que Macro-proposition explicative 2 : Explication (réponse)Â
3. Macro-proposition explicative 3 : Conclusion-évaluation

Il y a une schématisation initiale (*des collégiens arrivés en France et qui apprennent le français en tant que langue seconde*), un problème (*quel est le niveau de langue atteint au cours de la 3ème année d'étude du français et en fonction de quoi*), une explication (qui est régie par *comment*) et la conclusion-évaluation (*la nécessité de l'élaboration d'un programme*).

Cela nous conduit à la conclusion que dans ce cas il s'agit de plusieurs séquences, de types différents, donc d'une structure séquentielle hétérogène. Il nous reste à établir le type des séquences et la dominante.

Puisque la structure de la séquence explicative est respectée, comme nous l'avons montré, la dominante séquentielle est la séquence explicative. Au cadre de celle-ci, insérée, se trouve une séquence descriptive, il s'agit de l'exposition (régie par *comment*) et des réponses à la question « comment faire pour….» : *évaluer l'impact…, identifier le niveau linguistique,…observer que…* .

Il en résulte le schéma suivant :

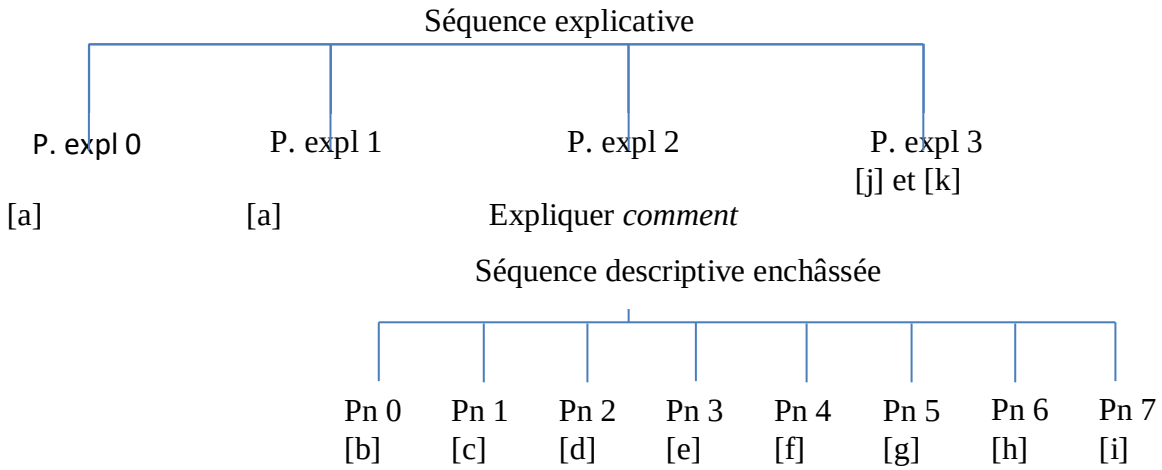

où :
[a] *Nous cherchons […] en fonction de quoi ?*
[b] *L'analyse des textes […] échantillon.*
[c] *Puis […] France.*
[d] *Nous étudions […] cohorte.*

[e] *Nous retranscrivons […] confrontes.*
[f] *L'enseignement […] officielles.*
[g] *Pour identifier […] année.*
[h] *Ces résultats […] dégagés.*
[i] *Il nous permettent […] initiales.*
[j] *Les pratiques […] élèves.*
[k] *De plus […] curriculum.*

En conclusion, la structure textuelle est la suivante : séquence explicative avec une séquence descriptive enchâssée.

BIBLIOGRAPHY

ANNEXE

1. Résumé d'une thèse de doctorat : https://hal.archives-ouvertes.fr/tel-01355061/document

BIBLIOGRAPHIE

Adam Jean-Michel (1992). *Les textes: types et prototypes*. Paris, Nathan.

Adam Jean-Michel (2005). *La linguistique textuelle. Introduction à l'analyse textuelle des discours.* Paris, Armand Colin

Adam Jean-Michel et Heidmann Ute (2005). *Sciences du texte et analyse de discours.* Genève, Editions Slatkine.

Alic Liliana (1998). *Linguistique textuelle*, Universitatea Transilvania, Catedra de Limbi Străine. Braşov, Reprografia Universităţii Transilvania din Braşov

Moeschler Jacques et Auchlin Antoine (2005). *Introducere în lingvistica contemporană,* Cluj, Editura Echinox.

Reboul Anne et Moeschler Jacques (2005). *Pragmatique du discours. De l'interprétation de l'énonce à l'interprétation du discours,* Armand Colin, Paris

Rovenţa-Frumuşani Daniela (2004). *Analiza discursului: ipoteze şi ipostaze,* Tritonic, Bucureşti

ARTICLES

Adam Jean-Michel (1993). *Les textes et ses composantes,* Semen (en ligne) 8/ 1993, mis en ligne le 21 aout 2007 (http://journals.openedition.org/semen/4341)

Barry Alpha Ousmane. *Les bases théoriques en analyse du discours.* Les textes de méthodologie (Chaire de Recherche du Canada en Mondialisation, Citoyenneté et Démocratie - http://www.chaire-med.ca/)

THE STUDENT'S OPINION - DEMOCRACY IN THE PRESS

Valentina Andreea Popovici
PhD Student, Free International University of Moldova, Chişinău, Republic of Moldova

Abstract: Reading the political articles in the current press, we find that the journalistic style has undergone strong changes, mostly after the year 2000. The Romanian press of the last two decades contains articles in which there is an interference of styles, but also from a thematic point of view one can notice the intermingling of the news with the subjuctive interpretation pushed to the extreme with the pertinent or less pertinent opinion of the journalist who cannot refrain himself from metaphores as rich in nuances as possible when presenting either political or social events.

Keywords: press, articles, students, lexical items, syntax, textual functions

Opinia studențească este o revistă săptămînală de actualitate, reportaj şi atitudine studenţească, editată de studenţi ai Departamentului de Jurnalism şi Ştiinţe ale Comunicării de la Universitatea „Alexandru Ioan Cuza" din Iaşi. A fost înfiinţată în 1974 şi continuă tradiția școlii de presă de la Iași.[1]

Alexandru Lăzescu precizează în articolul *De la Viaţa Politehnicii şi Opinia studențească la Monitorul*[2] că se implementase un sistem de recrutare, numit *Școala de presă*, prin intermediul căruia se făcea o selecție pentru a recruta viitorii jurnaliști pentru redacția publicației. Autorul vorbește despre o diferență remarcabilă a scrisului, dar catalogheză libertatea presei pentru unele publicații - caraghioasă.

Doru Tompea consideră *Opinia studențească*, în articolul *Presa studențească în comunism. Exerciții de libertate, cel mai bun periodic studenţesc din România*.[3] Acesta vorbește despre pasiunea jurnaliștilor dedicați presei studențești, care accedau la standarde profesioniste. Subiectele trebuiau să fie atractive, să existe o delimitare între presa pentru tineret și alte categorii de presă. Subiectele favorite erau anchetele din universități, campusuri studențești, medii sportive și culturale. Publicându-se astfel de anchete, D. Tompea vorbește și despre destituiri din funcții, oferind două exemple concrete: articolul *Scandal la Politehnică* și anchetele de la *amfiteatrele de la Cuza*. Pentru autor, *presa studențească a fost o oază de libertate maximă pe care și-au permis-o cei care activau în acea zonă și care au construit un model de rezistenţă culturală- nu numai în presă, ci chiar în cultura românească.*[4]

Cele mai căutate articole erau cele din zona de umor, de satiră. Tompea își amintește de un articol celebru apărut în *Opinia studențească* pe 1 aprilie (autorul nu precizează anul apariției articolului), cum că un OZN ar fi aterizat în Bucium, o zonă din Iași. Acesta a bulversat societatea până s-a realizat că a fost o glumă. Se păstrează și astăzi secțiunea *Puls- o tratare cât se poate de haioasă a vieții de zi cu zi și a vieții studențești*[5].

[1] www.opiniastudențească.ro
[2] Sorin Bocancea (coord.), *De la presa studențească în comunism la presa postcomunistă*, Editura Institutul European, 2014, p. 64
[3] *Ibidem*, p. 126
[4] *Ibidem*, p.154
[5] *Ibidem*, p.155

D. Tompea consideră *Opinia studențească cel mai important vehicul media al presei studențești din România* (…) *cea mai bună revistă studențească de după Revoluție*[6].

Astăzi, regăsim publicația și în format online, cu secțiuni foarte bine delimitate, cu subiecte variate: *Informare, Reportaj, Atitutine, Interviu, Opinii, Divertisment, Supliment,* dar și o *Arhivă* care cuprinde numere începând cu octombrie- noiembrie 2006.

Citind articole politice din presa actuală, constatăm că stilul jurnalistic a suferit puternice transformări, mai ales după anul 2000. Presa românească din ultimele două decenii conține articole în care se produce o interferență a stilurilor, dar și din punctul de vedere tematic: se întrepătrunde știrea cu interpretarea subiectivă împinsă la extrem, cu opinia pertinentă sau mai puțin pertinentă a jurnalistului care nu se poate abține de la metafore cât mai bogate în nuanțări în prezentarea evenimentelor, fie politice, fie sociale. Jurnaliștii parcă vor să facă mai mult literatură decât jurnalistică.

De exemplu, analizând articolul *89 la puterea 2012*, din *Opinia studențească*, anul XL, nr. 418, 16-22 ianuarie 2012, identificăm aspectele menționate mai sus chiar din titlu, care este metaforic, un *titlu bazat pe jocuri de cuvinte*[7], conform tipologiei realizate de Stelian Dumistrăcel. *89* este scris fără apostrof, dar deduce că este vorba despre anul 1989 și trebuie să cunoaștem semnificația acestui an ca să putem înțelege. Deoarece *2012* este scris complet și precedat de substantivul *puterea*, deducem până la urmă că este o analiză a evenimentelor politice din anul 2012 raportată la cele petrecute în decembrie 1989.

Compozițional, articolul conține trei paragrafe echilibrate ca dimensiuni. Însă, numai din primele două desprindem informații cu caracter politic, mai clar formulate. Parțial al doilea paragraf și integral al treilea cuprind comentarii/ interpretări ale autorului articolului.

Din punct de vedere morfologic, atenția este captată mai ales de transformarea unor substantive proprii- nume de persoane în substantive comune, ca de exemplu: *încrederea spontană şi ne mai manifestată pînă atunci într-un* ***Raed Arafat****; oamenii au început să ceară căderea regimului politic, cu* ***Bocul*** *şi* ***Băsescul*** *lui cu tot.* Fenomenul acesta este pomenit în *Limbajul publicistic actual din perspectiva stilurilor funcționale* și numit *intersectare cu suprapunere parțială*[8]. Scopul ar putea fi trimiterea în derizoriu a unor nume sonorii ale puterii politice din anii la care ne referim. Sunt folosite și alte substantive proprii, precum *SMURD, Piața Universității din București, Piața Universității din Iași*, pentru a comunica o știre referitoare la o lege legată de funcționarea sistemului privat de urgență.

După cum afirmam la început, cele mai multe cuvinte au o mare încărcătură semantică și stilistică. Sunt utilizate, de exemplu, neologisme pe care cititorul comun nu le-ar înțelege: *lava frustrărilor a căpătat coexistența cauzelor de pe* ***Facebook****, ce s-au înșirat la rind pe* ***timeline****, lîngă protestele împotriva legii* ***eutanasierii*** *maidanezilor; s-a născut pe rețelele sociale şi pe sticlă, flancată sub numele de* ***breaking news****;* ***morbidul*** *corupției din politic; golăneala şi* ***vandalismul*** *au valoarea lor atunci cînd au ascendentul unei coerențe și a unui sistem de justificări interne*. Se identifică foarte multe construcții elevate, metaforice, nepotrivite în contextul unui articol cu caracter politic. De exemplu, *zidul infamiei, zăgazurile opresiunii, subteranele neamului, viziune apocaliptică, morbidul corupției.* De asemenea, jurnalistul folosește întrebări retorice, la care oferă variante de răspuns ca suport pentru receptor, cum ar fi: *Pentru ce? Pentru libertate, susțin unii dintre cei iesiți să protesteze…; să se facă oare că am ajuns la o situație limită din care nu se poate ieşi … ? Să fie violența singura cale de recuperare a ceea ce li s-a luat bugetarilor, de înfrîngere a crizei economice, de stîrpire a morbului corupției din politic, de reinstaurare a calității în învățământ, de*

[6] *Ibidem*, p. 15

[7] Stelian Dumistrăcel, *Limbajul publicistic românesc din perspectiva stilurilor funcționale*, Editura Institutul European, Iași, 2007, p.121

[8] *Idem*, p. 154

reîntregire a pensiilor? Știm oare, noi românii, ca un tot, de fapt, ce vrem și știm ce am cîștiga cu adevărat dacă regimul ar cădea? De fapt, ce ne stă în cale?

Frazele sunt lungi, ca în proza descriptivă din beletristică. Așadar, ne susținem și prin aceste exemple afirmația de la început, că se tinde spre amestecul de stiluri.

Într-un articol cu temă culturală din perioada actuală, mai exact ianuarie 2012 (anul XL, nr. 418), constatăm o nouă abordare a fenomenului cultural, un nou tip de exprimare și limbaj.

Titlul, *Rit de demult pe muzică nouă*, face parte din categoria *titlurilor bazate pe jocuri de cuvinte*[9], chiar dacă lipsește predicatul. Putem considera structura acestui titlu o *intersectare cu suprapunere parțială, realizată pe baza mecanismului mental al substituirii*[10].

Subtitlul, *La pupitrul DJ-ului răsună cite-un "Davai, davai, davai",* este amplu, raportat la un titlu cu tematică similar dintr-o revistă adresată tot studenților, din anul 1962, *Studenții și literatura*[11]. Din punct de vedere sintactic, este o propoziție dezvoltată, formată din subiect multiplu, predicat verbal, complement și atribut.

Tematic, articolul dezvoltă un eveniment corelat perfect cu citatul din subtitlu, anume revelionul rusesc din ianuarie 2012.

Textul este alcătuit din patru paragrafe, mai lungi decât în revista citată din anul 1962, și organizate parcă după o compunere care are introducere, cuprins și încheiere. În primul paragraf se face un preambul a petrecerii care urmează, iar în ultimul se trage o concluzie, cam acidă, ca o satiră, la faptul că același revelion era sărbătorit a doua oară, într-o altă limbă, dar în aceeași manieră: *anul nou începuse deja de două ori, în limbi diferite, dar cu aceeași rețetă.*

La nivel morfologic, articolul seamănă cu o descriere a felului în care se desfășoară o petrecere de revelion. Cuprinde, cu predilecție, cuvinte din grupul nominal, substantive din câmpul semantic al muzicii, al dansului și al băuturii. Muzica și dansul sunt denumite prin substantive, adjective, sintagme, care trimit spre stilul rusesc de petrecere: *muzică mai hotărîtă în volum; muzica se răzgîia ca un copil năzuros între beat-uri de moment și hit-uri ale anilor '90; bass sacadat; ringul de dans; pupitrul DJ-ului; chemări la dans, cadența halucinantă a luminilor stroboscopice; pași de dans popular pe ritmurile unui 50 Cent basarabean.* Cuvintele care fac parte din câmpul semantic al băuturii au un mare grad de generalizare: *vodcă, șampanie, Apple Martini*. Apar foarte multe substantive proprii care denumesc cluburi, sărbători, cântăreți, firme de băuturi și dau textului o notă de modernitate: *Club Skye, DJ, Revelionul rusesc, Crăciun prelungit și el, pe stil vechi, Martini.*

De asemenea, modul de exprimare din acest articol are o mare încărcătură stilistică. Se utilizează multe citate cu caracter aluziv și cu tentă umoristică*: mesele rezervate au început să se-nconjoare de cheflii, iar cei mai dezghețați migrau spre ringul de dans, făcînd opriri stîngace pe lîngă doi brazi împodobiți; miscările tinerelor basarabence se condimentau vădit; efectul paharelor goale de pe mese; aglomerația de dansatori pornea pași de dans popular pe ritmurile unui 50 Cent basarabean.*

Identificăm numeroase figuri de stil, dintre care predomină epitetul. De exemplu, epitetul moral[12] *zîmbetul blazat al garderobierului*, epitetul metaforic *jocurile de culori*, epitetul cromatic *catifea stacojie*, epitetul hiperbolic *cadența halucinantă.* De asemenea, se pot identifica și metafore și comparații precum *zorii amînați ai petrecerii; muzica începuse să vorbească rușește; revelionul rusesc începuse ca o ieșire într-o cafenea; muzica se răzgîia ca*

[9] Stelian Dumistrăcel, *Limbajul publicistic românesc din perspectiva stilurilor funcționale*, Editura Institutul European, Iași, 2007, p. 121
[10] *Idem,* p.154
[11] *Viața studențească*, anul VII, nr.4, februarie ,1962
[12] Grupul μ, *Retorică generală*, Editura Univers, București, 1974

un copil năzuros. În felul acesta, textul practic se transformă dintr-un articol care ar fi trebuit să transmit o informare despre un eveniment cultural într-un comentariu subiectiv, colorat, al felului în care jurnalistul privitor receptează evenimentul respectiv.

Putem concluziona că, prin modul de exprimare, prin subtilitatea expresiei care devine aproape artistică/ literară, prin gradul mai mare de subiectivitate în prezentarea evenimentului cultural, se constată o evoluție, o altă etapă, diacronic vorbind, în stilul publicistic din mass-media românească.

O imagine a ceea ce reprezintă presa pentru societatea românească actuală, se desprinde din foarte multe articole cu caracter social din *Opinia studențească*, nr. 48, din ianuarie, 2012.

Un exemplu este cel intitulat *Pinnochio, mîncat de lup*, un *titlu bazat pe jocuri de cuvinte*[13], care este precedat de un subtitlu, considerat *element peritextual auctorial*[14], un motto, un citat reprezentativ, scos din text *de abia ne descurcăm cu papucii care se rup lunar și cu bateriile de la reportofon.* Sugestia este că presa nu mai este subvenționată de partid și de stat, ca atare, jurnaliștii trebuie să fie atenți, să se descurce cât mai mult timp cu aparatura din dotare.

Articolul este alcătuit din patru paragrafe scurte, în care nici frazele nu sunt de mai mari dimensiuni. Acestea au caracter mai mult descriptiv, prin prezența unor propoziții subordonate atributive în fiecare paragraf: *De abia ne descurcăm cu papucii* ***care se rup lunar și cu bateriile de la reportofon****; Este vorba despre puterea* ***pe care o dobîndești odată cu legitimația de presă*****.**

Limbajul este oarecum incifrat, cu o notă de satiră și umor sec, obiectul criticii și al hazului fiind condiția actuală a jurnalistului: *povestea noastră se aseamănă cu lecția din clasa a doua din manualul de limba română, cea cu fiul de cioban. Presa din* ***România*** *a ajuns să strige de prea multe ori ,, lupul", iar când acesta și-a făcut apariția cu adevărat, nimănui nu i-a mai păsat.* De asemenea, este un limbaj cu o încărcătură semantică, eventualul cititor trebuind să fie unul avizat, care să aibă cunoștințe în domeniul cinematografiei, al tehnicii moderne și al ocupațiilor în plan virtual. De exemplu, se face trimitere la seriale de televiziune cărora li se dă doar titlul, fără a se preciza ce reprezintă titlurile respective: *Grey's Anatomy, CSI, Spiderman*. Un alt exemplu este reprezentat de termeni din sfera mijloacelor de comunicare modernă: *blogger, Internet.*

În nota pe care am prezentat-o mai sus se încadrează și utilizarea unui număr mare de neologisme, atât din domeniul televiziunii, cât și al presei scrise și al vieții cotidiene. Exemplele sunt edificatoare: *nu avem weekend-uri libere; mîncarea de la fast-food devine din ce în ce mai costisitoare; printul care a fost cucerit de către tabloidele promovatoare de nulități; diferența dintre un jurnalist veritabil și un blogger*.

Finalul articolului face trimitere la o pildă populară[15] prin care se stabilește și legătura cu titlul metaforic: *Pinnochio, mîncat de lup.*

Având în vedere numărul mare de neologisme și trimiterile la aspecte culturale, receptorul unor astfel de articole este tânărul adaptat la modernitatea vieții de după anul 2000.

[13] Stelian Dumistrăcel, *Limbajul publicistic românesc din perspectiva stilurilor funcționale*, Editura Institutul European, 2007, p. 121

[14] Maria Cvasnîi Cătănescu, *Retorică publicistică. De la paratext la text*, Editura Universității din București, 2006, p. 10-14

[15] Ioan Alexandru Brătescu-Voinești, *Niculăiță Minciună*, (nuvelă scrisă în 1922)

BIBLIOGRAPHY

Sorin Bocancea (coord.), *De la presa studențească în comunism la presa postcomunistă*, Editura Institutul European, 2014

Stelian Dumistrăcel, *Limbajul publicistic românesc din perspectiva stilurilor funcționale*, Editura Institutul European, Iași, 2007

Maria Cvasnîi Cătănescu, *Retorică publicistică. De la paratext la text*, Editura Universității din București, 2006, p. 10-14

CONCEPTUAL APPROACHES TO ENVIRONMENTAL EDUCATION AS A COMPONENT OF EDUCATION FOR A SUSTAINABLE DEVELOPMENT

Georgiana Stoica (Boltașu)
PhD Student, „Ion Creangă" State Pedagogical University of Chișinău, Republic of Moldova

Abstract: Considering the exacerbation of the current ecological crisis and the urgent need to restore the natural balance, this paper proposes conceptual approaches to environmental education with elements of sustainable development. The article proposes concepts for defining environmental education. And examples that can be implemented in educational activity with preschoolers to make them responsible for the environment.

Keywords: education, environment, concept, evolution

Odată cu dezvoltarea tehnologică și creșterea exponențială a populației umane, nivelurile de consum de resurse și de emisii de poluare au depășit cu mult capacitățile Planetei Pământ, provocând dezechilibre globale care, printre alte consecințe, se reflectă în schimbările climatice, pierderi marcate de biodiversitate și poluare.

Rădăcina termenului de „*mediu*" provine din franceză „environer" sau „environ", referindu-se la semnificații precum „circuit", „înconjoară", „împrejurări". Potrivit Dicționarului Oxford se remarcă că, cuvântul „mediu" a fost folosit pentru prima dată în 1603, primul sens al termenului fiind „acțiunea sau starea de a fi înconjurat sau asediat". Iar mai târziu în 1827, Carlyle furnizează acestui termen semnificația de „împrejurimi, condiții sau influențe sub care orice persoană trăiește sau se dezvoltă". Dikshit (1984) definește conceptul de „mediu" mai cuprinzător, ca o viziune holistică a lumii cu o multitudine de elemente și de interacțiune a sistemelor fizic, biologic și cultural [8, p. 116].

Evoluţia accepţiunilor este arătată în literatura de specialitate ca o schimbare de la educaţia despre mediu, în mediu și la educaţia pentru mediul înconjurător. Literatura de specialitate profilează trei dimensiuni ale educaţiei ecologice:

educaţia despre mediu - asigură înţelegerea modului de funcţionare a sistemelor naturale, a impactului activităţilor umane asupra sistemelor naturale; dezvoltă capacităţile investigative şi gândirea critică. Stă la baza formării unui suport cognitiv care să permită apoi, participarea la luarea deciziilor de mediu [4, p.96];

educaţia în mediu - abordează mediul ca obiect de studiu prin activităţi practice și de cercetare, urmărind conştientizarea problemelor de mediu şi sensibilizarea, în consecinţă, a subiecţilor; prin contactul direct cu componentele mediului, dezvoltă abilităţi de culegere a datelor şi de investigaţie pe teren, stimulează preocuparea faţă de mediu. Este responsabilă de dezvoltarea capacității de colectare a datelor despre mediu și de activitatea investigației pe teren, precum și de stimularea preocupării față de mediu;

educaţia pentru mediu – finalizează educaţia *în* şi *despre mediu*, dezvoltă sensul responsabilităţii faţă de mediu, motivaţia şi abilităţile de a participa la îmbunătăţirea stării mediului. Promovează dorinţa şi capacitatea de a aborda un stil de viaţă compatibil cu conceptele dezvoltării durabile. Oferă profesorilor posibilitatea de a contribui împreună cu copiii la buna gospodărire a resurselor naturale abordând astfel componente ale educaţiei morale, estetice, politice [5, p. 92].

Potrivit cercetătorilor Ursu L., Gînju S., Teleman A., aceste dimensiuni circumscriu trinitatea finalităţilor educaţiei ecologice: comprehensive, valorice, comportamentale. Formarea competenţelor de cercetare a mediului asigură baza cognitivă şi instrumentală necesară orientării conştiente spre ecologizarea valorilor şi reflexiei acestora în viaţa cotidiană - comportamente asociate valorilor ecologice [4, p. 97].

Cea mai des utilizată definiție a educației pentru mediu a fost identificată la Tbilisi, în Georgia (1977) care definește „*educația pentru mediul înconjurător* drept procesul de formare a unei generaţii care cunoaşte mediul local şi mediul global, care este preocupată de acest mediu şi de problemele mediului [7, p. 6].

Educația pentru mediu, definită de către R. Bondar, E. Dudar, A. Foster, M. Fox, C. Mahler, drept educație „despre", „pentru„ și „în" mediu, are drept scop promovarea înțelegerii și prețuirii interacțiunilor dinamice dintre sistemele fizice și biologice ale Pământului; dependenței sistemului nostru socioeconomic de mediul natural; dimensiunilor științifice și umaniste legate de problemele de mediu; precum și reliefarea consecințelor pozitive și negative, intenționate sau neintenționate, rezultate în urma interacțiunii dintre sistemele create de om și sistemele naturale.

În spațiul românesc, potrivit opiniei cercetătorilor A. Gumovschi și A. Gribincea, *educația pentru mediu* face referință la partea teoretică a înțelegerii modului de funcționare a sistemelor naturale, prezintă impactul activităților umane asupra mediului înconjurător, dezvoltă gândirea critică și competențele investigative [2].

În context european, *educația pentru mediu* trebuie înțeleasă ca parte integrată a educației și a învățării pe tot parcursul vieții, ceea ce denotă faptul că educația pentru mediu este considerată drept formă holistică și transformațională a educației [6, p. 15]. Având drept obiectiv atingerea dezvoltării durabile, UNESCO arată că „*educaţia pentru mediu* nu este o finalitate în sine. Ea este un instrument-cheie pentru a aduce modificări în cunoştinţe, valori, atitudini şi moduri de viaţă necesare dezvoltării durabile şi stabilităţii în şi între state, democraţie, securitate şi pace. Astfel, reorientarea sistemelor educaţionale şi a curriculei în această direcţie trebuie să aibă prioritate [9].

Discuțiile prin care s-a ajuns în final la ***educația pentru dezvoltarea durabilă***, conceput ca un domeniu multidimensional de cercetare, formare și acțiune care se referă la relația ființelor umane cu mediul ecologic, social, cultural, politic, economic și estetic. Corelația dintre mediu și dezvoltare în educație a prins avânt după Summitul Pământului de la Rio de Jainero, din 1992, care a condus la crearea Agenda 21 ce sugerează că educația este principalul instrument de implementare a dezvoltării sustenabile și conservării mediului înconjurător. Punctul de plecare în formularea conceptului de dezvoltare durabilă îl constituie Raportul Comisiei Mondiale pentru Mediu și Dezvoltare a ONU, cunoscut și sub numele de Raportul Brundtland. Guvernele au căzut de acord şi au reafirmat un domeniu de obligaţii şi ţinte concrete de acţiune pentru realizarea obiectivelor de dezvoltare durabilă, deci s-a asumat responsabilitatea colectivă pentru progresul şi întărirea celor trei piloni interdependenţi ai dezvoltării durabile: *dezvoltarea economică, dezvoltarea socială şi protecţia mediului la nivel local, naţional, regional şi global* [1, p.13].

Dezvoltarea durabilă urmărește și încearcă să găsească un cadru teoretic stabil pentru luarea deciziilor în orice situație în care se regăsește un raport de tipul om - mediu, fie că e vorba de mediul înconjurător, mediul economic sau mediul social. Dezvoltarea durabilă se bazează pe monitorizarea relaţiilor de intercondiţionare dintre elementele de bază ale unui sistem spaţial: resurse economice, infrastructură, aşezări, activităţi economice [1, p.15].

Educaţia este un instrument esenţial pentru realizarea unui viitor durabil. L. Sclifos, managerul proiectului „Parteneriatul Global pentru educație", subliniază importanța educației timpurii ca bază a dezvoltării durabile a personalității ca proces de evoluţie care răspunde

nevoilor actuale de management eficient a mediului şi îmbunătăţirea vieţii oamenilor, fără a periclita capacitatea generaţiilor viitoare de a se bucura de aceste beneficii [3, p.46]. Educația copiilor pe dimensiunea respectivă capătă o semnificaţie din ce în ce mai mare, deoarece procesul educațional implică formarea la copii a unei conştiinţe globale, iar evenimentele educaţionale programate trebuie să vizeze toate laturile conceptului de dezvoltare durabilă: economică, socială, ecologică şi culturală.

Educația pentru mediu este o componentă importantă a educației pentru dezvoltarea durabilă. Astfel, o contribuţie semnificativă pe care instituția de educație timpurie o poate aduce educaţiei pentru dezvoltare durabilă constituie cunoştinţele, aptitudinile şi valorile pe care copiii le învăţă şi le pun în aplicare prin participarea la diverse activităţi curriculare și extrașcolare. Curriculumul de educație timpurie cuprinde un domeniu vast de educație pentru mediu cu elemente ale dezvoltării durabile, precum ar fi:

jocuri interactive, pentru dezvoltarea unei atitudini pozitive față de mediul înconjurător, în vederea formării ulterioare a conştiinţei şi comportamentului ecologic, favorabil unui stil de viaţă sănătos, precum ar fi jocul ,,Așa da / așa nu" – potrivit pentru identificarea și argumentarea rolului omului în menținerea unui mediu ecologic (fig.1);

aplicarea metodelor instrumentelor de explorare - investigare a mediului înconjurător, care pot fi realizate în cadrul conținuturilor legate de protecția mediului și demonstrarea acțiunii nocive a poluării mediului. Spre exemplu, experiența ,,Filtrarea apei prin straturile pământului" ce demonstrează că apa poluată poate deveni o sursă gravă de infecții pentru organismele vii, duce la intoxicarea plantelor și a animalelor (fig. 2);

activitatea de modelare poate reflecta trăsături esențiale ale naturii și reproduce într-o formă convenabilă cele mai semnificative aspecte ale obiectului, fenomenului modelat. Crearea *modelelor obiectuale* pot fi importante în antrenamentul demonstrativ, *modelele grafice sau schematice* pot fi utilizate cu copiii în crearea unui traseu ecologic, unde se pot face plimbări periodice (fig.3);

AȘA DA! AȘA NU!

Figura 1. Jocul „Așa da – așa nu".

realizarea unor *proiecte de grup*, poate deveni o alternativă de învățare și evaluare pentru copii, prin care se formează deprinderi de găsire a soluțiilor de rezolvare a unor probleme de mediu (fig. 4);

Figura. 2. Experiență „Filtrarea apei prin straturile pământului”

realizarea unor *activități practice de adoptare a unui comportament adecvat în mediul înconjurător*, manifestând responsabilitate și atitudine pozitivă față de acesta, precum ar fi colectarea deșeurilor, participarea activă la îngrijirea și protecția mediului înconjurător, menținerea unui mediu curat prin aplicarea unor reguli de îngrijire, reciclarea selectivă a deșeurilor și transformarea gunoiului în diverse obiecte utile, care pot transmite anumite mesaje ecologice și care pot deveni materiale eco-durabile în timp.

Figura 3. Model globul pământesc şi modelul mediul de viață a animalelor sălbatice.

Participarea activă a copiilor la activități legate de protejarea mediului ambiant îi poate face să conștientizeze importanța problemelor de mediu pentru dezvoltarea durabilă, să devină mai critici față de diverse situații, să își asume responsabilităţi de îngrijire a mediului, să dobândească competențe de tip procedural.

activitățile outdoor pe terenul grădiniței permit formularea sarcinilor sub formă de responsabilități ce trebuie atinse, precum adunarea gunoaielor, stropirea plantelor, plantarea de copaci, colectarea plantelor medicinale - ce aduc beneficii dezvoltării fizice și psihice a copiilor;

dar și alte *activități extra-curriculare*: recital de poezii, concursuri, ateliere tematice, acțiuni de ecologizare în ținutul natal, celebrarea Zilei Pământului și alte evenimente din Calendarul ecologic.

Figura 4. Proiect de grup „Viața este minunată pe Planeta mea curată”.

În fața problemelor de mediu, acțiunea educațională devine o problemă vitală și este esențială pentru formare cetățenilor responsabili față de mediu. Îmbinarea activităților educative cu cele extrașcolare au multiple valențe formative. Prin aceste activități, educația pentru mediu poate transforma contextele educaționale în implementări a bunelor practici de mediu cu implicare socio-culturală. Educația pentru mediu trebuie să ofere copiilor cunoștințe corecte de mediu care se bazează pe științe solide și să dezvolte atitudini și valori de conștientizare față de mediul înconjurător, responsabilitate pentru acțiunile lor.

Educația pentru mediu are ca scop principal promovarea alfabetizării mediului, esențială pentru îmbunătățirea calității naturii. Educația pentru mediu este cea mai bună cale de responsabilizare și conștientizare a copilului față de problemele mediului înconjurător, deoarece cunoștințele trebuie îmbinate cu sensibilitate, atitudine, responsabilitate, stil de viață și practici de eco-management. Promovarea educației pentru mediu cu elemente ale dezvoltării durabile poate produce schimbări benefice în viața societății, la nivel local și global, dacă se va manifesta o preocupare constantă pentru această dimensiune.

BIBLIOGRAPHY

DONICA, A. *Educația pentru dezvoltare durabilă a mediului: Curs universitar.* Chișinău: „Garomont Studio”, 2007. 240 p. ISBN 978-9975-136-35-8.

GUMOVSCHI, A. Rolul educației ecologice ca un factor-cheie al soluționării problemelor de mediu în secolul XXI. În revista: *Managementul Deşeurilor*, 2019, №1, pp.27-30.

SCLIFOS, L. Educația timpurie în contextul dezvoltării durabile a personalității. În: *Didactica Pro. Educația pentru dezvoltarea durabilă.* Nr. 4 (74), septembrie 2012, pp. 46-49

URSU, L. (coord.) *Sinteze EcoEducaționale. Retrospectivă, actualitate şi perspectivă a Educației Ecologice.* Chișinău: Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă”, 2010, 212 p.

URSU, L., GÎNJU, S., TELEMAN, A. Educaţia ecologică a elevilor mici prin activităţi de cercetare a mediului cu utilizarea strategiilor LSDGC. În: *Dezvoltarea gândirii critice*. Didactica Pro, nr. 5-6 (57-58), 2009. pp. 92-98.

BASCOPE, M., PERASSO, P., REISS, K. Systematic Review of Education for Sustainable Development at an Early Stage: Cornerstones and Pedagogical Approaches for

Teacher Professional Development. În: *Education for environmental sustainability*, 2019. p. 41

KELLER, J. Education for Regional Sustainable Development. În: Hautecoeur, J-P. (coord.). *Ecological Education in Everyday Life*, Hamburg, UNESCO Institute for Education, University of Toronto Press, 2002.

MUBITA, K. Understanding environmental education. In: Journal of Lexicography and Terminologyy, Volumul 6, nr 2, 2022, pp.116-127.

SAMUELSSON, I., KAGA, Y. The contribution of early childhood education to a sustainable society. [online]. UNESCO, 2018. [citat 14.04.2022]. Disponibil: https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000159355

AGE CHARACTERISTICS OF PRE-SCHOOL CHILDREN FROM THE PERSPECTIVE OF ENVIRONMENTAL EDUCATION THROUGH RESEARCH ACTIVITIES

Georgiana Stoica (Boltaşu)
PhD Student, „Ion Creangă" State Pedagogical University of Chişinău, Republic of Moldova

Abstract: Environmental education of preschoolers in its content and methods differs from other parts of the education system, which is primarily due to the psychophysiological characteristics of this age. The article aims to describe the age characteristics of preschoolers regarding environmental education through the research activities. Particularities that must be taken into account by educators in the educational activity.

Keywords: educators, Environmental education, educational activity

Preșcolaritatea este perioada unică a dezvoltării ontogenetice umane, care se distinge printr-o creștere semnificativă a curiozității și interesului viu față de natură, care stimulează activitățile de cercetare și îmbogățesc experiența personală a copiilor.

O serie de savanți, reprezentanți ai pedagogiei din secolul al XIX-lea (А. Херзен, В. Г. Белински, Н. Г. Чернишевский, Н. А. Добролюдов), susțin că cunoașterea naturii native ar trebui să ocupe un loc important în creșterea și educarea copiilor [10] și necesită o alfabetizare despre mediu într-un mod adecvat vârstei. Pedagogii susţin că educația de mediu a preșcolarilor în conținutul și metodele sale diferă de alte părți ale sistemului de educație, ceea ce se datorează în primul rând *caracteristicilor psihofiziologice ale acestei vârste*. Din punct de vedere al educației preșcolare pentru mediu, este important să avem o percepție holistică asupra lumii din jur, deoarece copilul nu se distinge încă de mediu, care se pierde odată cu vârsta [10]. Deci, metodologia educaţiei pentru mediu în instituţia preşcolară respectă un șir de ***particularităţi de vârstă specifice cu privire la receptarea mediului înconjurător***:

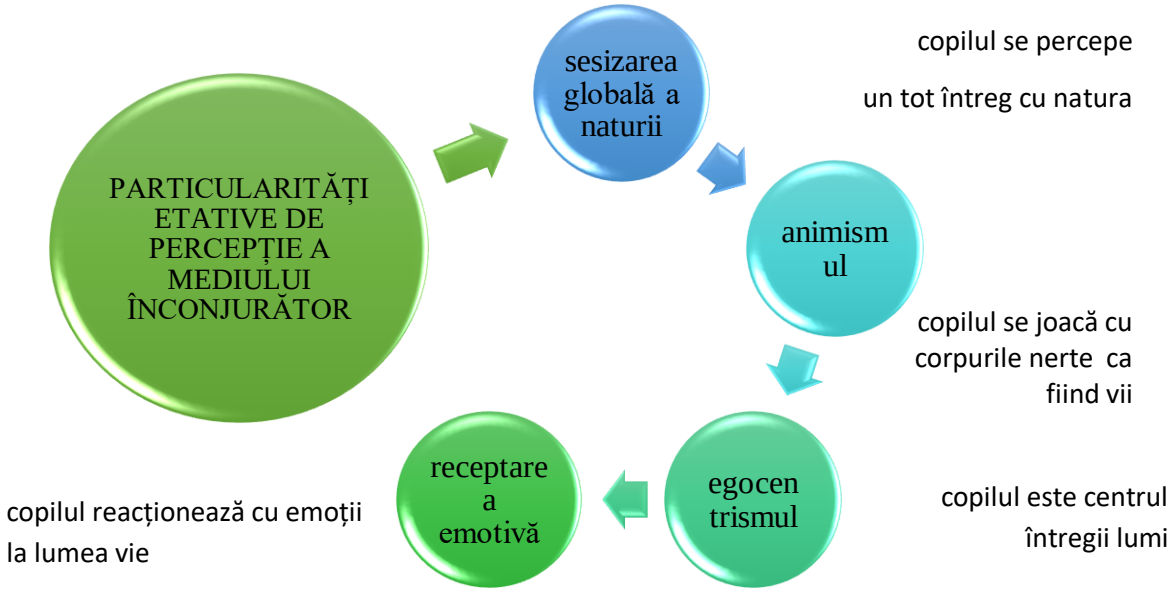
PARTICULARITĂȚI ETATIVE DE PERCEPȚIE A MEDIULUI ÎNCONJURĂTOR
sesizarea globală a naturii
copilul se percepe un tot întreg cu natura
animismul
copilul se joacă cu corpurile nerte ca fiind vii
egocentrismul
copilul este centrul întregii lumi
receptare a emotivă
copilul reacționează cu emoții la lumea vie

Figura 1. Particularități etative de percepție a mediului înconjurător [1; 3, p.12]

La vârsta preşcolară copilul nu se separă pe sine însuşi de mediul înconjurător şi percep obiectele neînsufleţite din natură ca fiinţe vii. La copiii de vârstă preşcolară predomină percepţia ilustrativ-emoţională a naturii, de aceea, educatorii, în procesul de educaţie pentru mediu a preşcolarilor, trebuie să utilizeze cât mai multe materiale didactice, imagini, viu colorate [4, p.17]. Respectarea acestor particularități de vârstă va face posibilă realizarea educației pentru mediu durabilă și continuă, prin formarea bazelor unei gândiri şi atitudini centrate pe promovarea unui mediu natural sănătos și de dezvoltare a spiritului de responsabilitate faţă de mediu.

А. И. Савенков menționează că *activitatea de cercetare este prezentată ca o manifestare a trăsăturilor de personalitate naturale, sociale și individuale ale copiilor de vârstă preșcolară și este asociată cu latura cognitivă* [9]. Perioada preșcolară mică este strâns legată de *satisfacția preșcolarului de a explora mediul înconjurător* - interesele, aspirațiile și dorințele sale cresc odată cu descoperirea mediului. Pe măsură ce copilul interacționează în mediul său de viață, el observă dinamicitatea interacțiunilor dintre oameni și obiecte, creierul său încercând să ofere sens.

Psihologii și pedagogii Ю. А. Акимова, Т. И. Гризик, И. Э. Куликовская, Н. С. Лейтес disting următoarele ***etape importante în dezvoltarea activității de cercetare asupra mediului la copii*** [12, p. 95]:

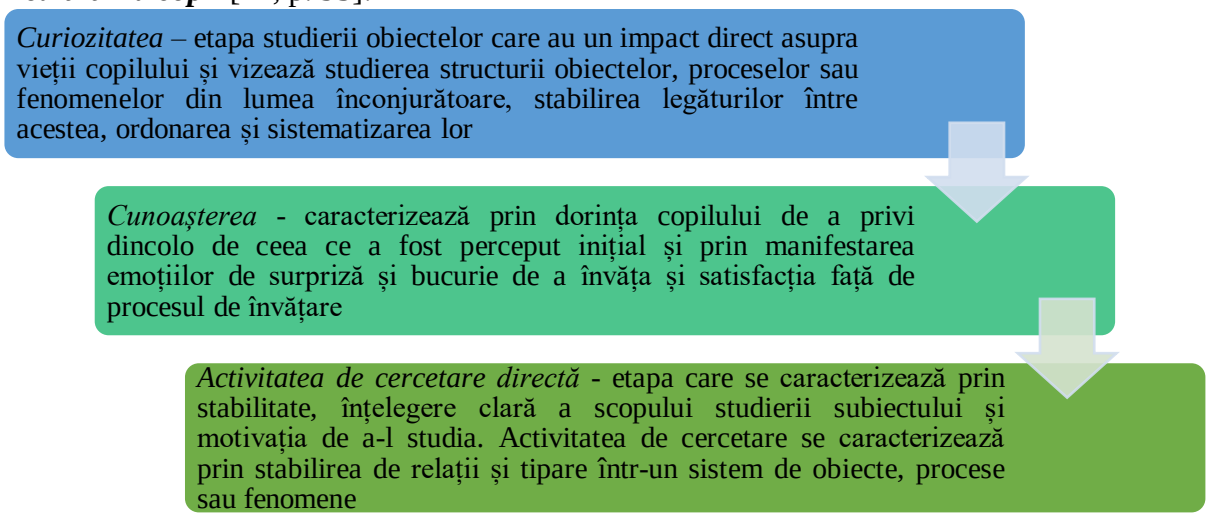
Curiozitatea – etapa studierii obiectelor care au un impact direct asupra vieții copilului și vizează studierea structurii obiectelor, proceselor sau fenomenelor din lumea înconjurătoare, stabilirea legăturilor între acestea, ordonarea și sistematizarea lor
Cunoașterea - caracterizează prin dorința copilului de a privi dincolo de ceea ce a fost perceput inițial și prin manifestarea emoțiilor de surpriză și bucurie de a învăța și satisfacția față de procesul de învățare
Activitatea de cercetare directă - etapa care se caracterizează prin stabilitate, înțelegere clară a scopului studierii subiectului și motivația de a-l studia. Activitatea de cercetare se caracterizează prin stabilirea de relații și tipare într-un sistem de obiecte, procese sau fenomene

Figura 2. Etape în dezvoltarea activităţii de cercetare asupra mediului la copii
(adaptat după Ю. А. Акимова, Т. И. Гризик, И. Э. Куликовская, Н. С. Лейтес) [apud, 12, p.95]

La vârsta de 3-4 ani, *copiii devin exploratori,* sunt foarte impresionabili de lucrurile externe, de mediul înconjurător și de aceea *devin interogatori*. Ei încep să adreseze numeroase întrebări, ceea ce indică cel puțin trei realizări importante: copiii au acumulat o anumită cantitate de cunoștințe; s-a format capacitatea de a compara fapte, de a stabili cele mai simple relații între ele și de a observa propriile lacune în cunoștințele ce le posedă; au sesizat că, cunoștințele pot fi obținute pe cale verbală de la adulți. Din prisma aspectelor pedagogice, este important ca adultul să transforme întrebarea copilului în formularea scopului cercetării, să ajute la identificarea metodologiei de desfășurare a activității de cercetare, să realizeze împreună cu copilul acțiunile necesare [11].

La 4-5 ani, *datorită acumulării de experiență, numărul de întrebări crește, acțiunile copilului devin mai concentrate și mai deliberate*. La copii apare stilul propriu de lucru și se manifestă primele încercări de a lucra independent, dacă procedurile de cercetare sunt simple și nepericuloase. Cu toate acestea, copilul are nevoie de sprijinul moral al educatorului,

deoarece fără încurajare constantă și exprimarea aprobării, activitatea de cercetare se estompează. Educatorul va acorda întrebări pentru a învăța copilul să evidențieze, să compare două obiecte sau stări ale aceluiași obiect și să găsească diferența dintre ele [11].

La această vârstă *este esențial ca copilul să exploreze mediul în mod senzorial.* Sensibilitatea vizuală şi cea auditivă captează prioritar informaţiile, de unde şi interesul crescut al preşcolarului pentru spaţiu; iar sensibilitatea tactilă se subordonează acestora, ca instrument de control şi de susţinere a lor. Simţul gustativ şi cel olfactiv continuă să se dezvolte şi ele, dar nu în aceeaşi măsură ca primele. Toate aceste elemente facilitează introducerea copilului în activitatea de cercetare a lumii vii [2, p.47].

Preşcolarul experimentează mediul înconjurător prin mişcările sale fizice. În acest sens, din punct de vedere a activității de cercetare, copilul este capabil să mențină scopul și să manipuleze obiectele de experimentare. Copilul de 3-4 ani poate realiza două acțiuni la rând, dacă sunt simple [11].

La vârsta preșcolarității mijlocii, *în activitățile de cercetare asupra mediului este puternic antrenată memoria*, care se dezvoltă în strânsă legătură cu *gândirea* și *limbajul interior*. Alături de memorarea mecanică și involuntară apare memoria logică şi cea voluntară, manifestându-se mai ales în raport cu informaţiile care au importanță pentru copil [7, p. 189]. Copiii de vârstă preșcolară se dezvoltă cognitiv prin observarea animalelor și plantelor, iar *limbajul se dezvoltă prin numirea animalelor sau plantelor observate în natură*. М. К. Ибрагимова scrie că comunicarea cu un animal provoacă mari experiențe emoționale unui copil, care sunt stocate în memorie, lasă amintiri și sentimente pozitive. Copilului ar trebui să li se ofere acces nestingherit la animale, având posibilitatea de a stabili contact cu acestea. Atitudinea față de animale este influențată și de nivelul relației copilului cu ceilalți. Potrivit lui А. Емелианенко, participarea pe termen lung a preșcolarilor la îngrijirea animalelor ajută nu numai la *insuflarea simțului responsabilității, a iubirii pentru toate ființele vii, ci şi la extinderea cunoştinţelor copiilor*. Astfel, sentimentul iubirii active și comportamentul corespunzător acestuia se dezvoltă treptat pe baza cunoașterii de la o atitudine emoțională pozitivă la activitate dirijată conștient [10].

Atenţia contribuie la succesul activităţilor de educaţie pentru mediu și constituie una dintre cele mai importante condiţii ale fixării şi păstrării experienţei personale, contribuie la formarea abilităţii de a cunoaşte, a deprinderilor de orientare şi investigaţie, de concentrare şi percepere [6, p.71]. Volumul atenţiei capătă un caracter pronunțat și activ. Acest lucru permite educatorului, începând cu vârsta de 4 ani, să facă primele încercări de a înregistra rezultatele activității de cercetare în fișe de observare, cu diferite elemente schematice, ceea ce contribuie la dezvoltarea capacității de a analiza faptele și de a da o relatare verbală a activității de cercetare [11].

La vârsta de 5 ani, *copiii pot desfăşura experimente etapizat* - după ascultarea și finalizarea unei sarcini, copiii primesc următoarea sarcină. Nivelul de independență în acțiunea de cercetare este mai crescut. Posibilitățile de înregistrare a rezultatelor se extind. Pot fi utilizate pe sacră largă o varietate de forme grafice pentru înregistrarea observărilor din activitatea de cercetare, sunt stăpânite diferite metode de fixare a obiectelor naturale (ierbarizare, uscare volumetrică, conservare etc.). Cu sprijinul educatoarei, *copiii învaţă să analizeze în mod independent rezultatele experimentelor, să tragă concluzii şi să descrie detaliat ceea ce au văzut.* Se pot introduce experimentele pe termen lung, în cadrul cărora se stabilesc legile generale ale fenomenelor și proceselor naturale. Comparând două obiecte sau două stări ale aceluiași obiect, copiii pot găsi nu numai diferențe, ci și asemănări. Acest lucru le permite să înceapă să stăpânească tehnicile de clasificare [11].

La 5-6 ani, activitatea de cercetare cognitivă devine o activitate specială a copilului cu propriile sale motive cognitive, o intenție conștientă de a înțelege cum funcționează lumea, de

a găsi singuri răspunsuri, de a analiza în mod independent rezultatele și să formuleze concluziile, adică inițiativa de cercetare trece în mâinile copiilor. Posibilitățile de consemnare a datelor se extind, se folosesc diverse forme grafice [ibidem]. Copilul este pregătit să-și dezvolte mai bine conștiința de sine, sentimentul de explorare și începe *să conștientizeze că propriile acțiuni au anumite efecte, consecințe în mediul lui de viață iar rezultatul acestei conștientizări ia forma responsabilizării.*

La 6-7 ani, *activitatea de cercetare este văzută ca o modalitate de dezvoltare a proceselor gândirii* - copiii încep să cerceteze în mod independent, gândesc ei înșuși metodologia de lucru și distribuie responsabilități între membrii grupului, formulează înșiși concluziile necesare. Astfel, rolul educatorului se reduce la monitorizarea generală a procesului de cercetare și respectarea regulilor de siguranță. Copii sunt capabili de operații complexe cum ar fi formularea de ipoteze simple; testarea adevărului; capacitatea de a renunța la o ipoteză dacă nu se confirmă; să tragă concluzii despre proprietățile obiectelor, fenomenelor ce nu pot fi percepute direct; să formuleze singuri concluzii [11]. În contextul educației pentru mediu, J. Piajet recomandă să se țină cont că „gândirea copilului preşcolar este pre-conceptuală și are un caracter intuitiv, concret, fiind legată de imagine, de demersurile individuale, fiind vorba de o sesizare vizuală; nefiind încă în stare de veritabile abstracţii [5, p.245].

Potrivit Н. В. Ионова, sarcina educatorului prin realizarea activităților de cercetare presupune însușirea de către copii a următoarelor etape [8]:

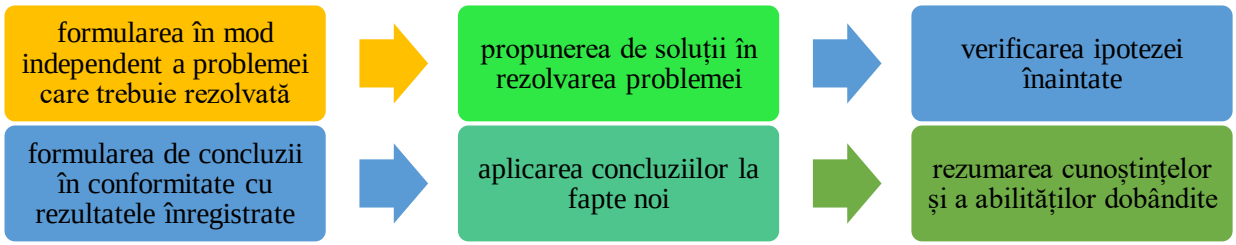
formularea în mod independent a problemei care trebuie rezolvată
propunerea de soluții în rezolvarea problemei
verificarea ipotezei înaintate
formularea de concluzii în conformitate cu rezultatele înregistrate
aplicarea concluziilor la fapte noi
rezumarea cunoștințelor și a abilităților dobândite

Figura 3. Etape ale activității de cercetare, adaptat după Н. В. Ионова [8]

Educația pentru mediu prin activitatea de cercetare trezește la copil un interes durabil pentru explorarea și studierea naturii, susține activitatea cognitivă, curiozitatea copiilor, ajută la perceperea eficientă a mediului înconjurător.

În urma studiului teoretic, putem deduce că particularitățile etative ale copiilor preșcolari servesc drept puncte tari în educația pentru mediu prin prisma activităților de cercetare, și anume: curiozitate epistemică a copiilor față de natură; tendința de a imita adultul; formarea gândirii logice; interesul de a cerceta și a cunoaşte mediul prin propriile simţuri, acţivităţi și sentimente. Activitatea de cercetare se corelează direct cu acestea și prin urmare este o metodă eficientă de cunoaștere a mediului înconjurător, cu multiple valențe educative și formative pentru copii: obținerea de noi cunoștințe, experimentare cognitivă, îmbogățirea vocabularului științific, activarea proceselor de gândire.

BIBLIOGRAPHY

1. ANDON, C., HAHEU, E., GÎNJU, S. și al. *Teoria și metodologia familiarizării preșcolarilor cu natura.* Chișinău: UPS „Ion Creangă”, 2014. 255 p. ISBN 978-9975-46-216-7.

2. BOCA, C., BUCINSKI, M., DULMAN, A. *Educaţia timpurie şi specificul dezvoltării copilului: modul general pentru personalul grădiniţei*. Bucureşti: Editura Educaţia, 2009. 83 p. ISBN: 978-973-1715-12-4.

3. GÎNJU, S. *Teorii şi metodologii avansate în didactici particulare ale învăţământului preşcolar* (cunoașterea mediului și cultura ecologică). Suport de curs. Chișinău: Tipografia UPS ,,Ion Creangă", 2016. 85 p. ISBN 978-9975-46-276-1.

4. GÎNJU, S., TELEMAN, A. *Educaţie ecologică* (pentru specialitatea Pedagogie preșcolară). Suport de curs. Chișinău: Iniv. Ped., Lab. Ecoeducație. 2014, 142 p. ISBN 978-9975-46-220-4.

5. PIAGET, J. *Reprezentarea lumii la copil.* Chişinău: Editura Cartier, 2005, 416 p. ISBN 978-9975-79-738-2

6. TOMȘA, GH., OPRESCU, N. *Bazele teoretice ale psihopedagogiei preşcolare*. Bucureşti: V&I Integral, 2007. p. 143. ISBN 978-973-9341-94-3.

7. MORAIS, J., KOLINSKY, R. *Literacy and Cognitive Change*. Blackwell handbooks of developmental psychology. The science of reading: A handbook. Malden: Blackwell Pub, 2005, pg. 188-203.

8. ИОНОВА Н. В. Особенности организации исследовательской деятельности детей старшего дошкольного возраста в ,,Центре экспериментирования". В: *Научно-методический электронный журнал «Концепт». 2014, с. 3096–3100. ISSN 2304-120X*

9. САВЕНКОВ, А. И. Психологические основы исследовательского обучения школьников. В: *Фізіка: праблемы выкладання*. 2007. № 3. с. 14-24.

10. Istoria dezvoltării educației pentru mediu în pedagogia preșcolară. [online]. În: Arabicaschool. [citat 16.10.2022]. Disponibil: https://arabicaschool.ru/ro/istoriya-razvitiya-ekologicheskogo-obrazovaniya-v-doshkolnoi.html

11. КНЯЗЕВА М. Н. Возрастные особенности познавательно-исследовательской деятельности в дошкольном возрасте. 2022, [citat 16.02.20244]. Disponibil: https://nsportal.ru/detskiy-sad/raznoe/2022/12/20/doklad-na-temu-vozrastnye-osobennosti-poznavatelno-issledovatelskoy

12. КУРБАТОВА Е. Особенности развития исследовательско деятельности детей старшего дошкольного возраста. [citat 16.02.20244]. Disponibil: https://www.prodlenka.org/metodicheskie-razrabotki/221943-osobennosti-razvitija-issledovatelskoj-dejate

THE CONTRIBUTION OF MAJOR GENERAL IOAN CULCER, COMMANDER OF THE FIRST ARMY, TO ROMANIA'S WAR EFFORT DURING THE 1916 CAMPAIGN

Andrei Popete Pătrașcu
PhD Student, University of Craiova

Abstract: Commander of the 1st Army, during the 1916 campaign, Ioan Culcer was one of the Romanian generals who pleaded for neutrality and did not agree with the idea of engaging the army in war, on two fronts, as its general condition was precarious from the point of view of the effectives, equipment and endowment of the troops. However, he devotedly fulfilled his mission, so under his command, the actions taken by subordinate troops were successful at the beginning of the campaign of this so-called War for National Integrity. Later, due to not having sufficient forces to cover the entire area of responsibility and no close reserves at his disposal, in the face of the offensive responses of an increasingly numerous and well-equipped enemy with weapons and combat techniques, General Ioan Culcer submitted to the General Headquarters a detailed plan that suggested retreating the troops of the First Army, the reorganization of the operative device and the defense on a strongly fortified alignment on the left bank of the Olt.
Considering that the retreating would be the equivalent of a defeat, on October 11, 1916, General Ion Culcer was relieved of command, but the unfavorable evolution of the subsequent military actions in Oltenia, Muntenia and Dobrogea, resulting in the general retreating of the army and all political-administrative institutions in Moldova at the end of 1916, confirmed the correctness of the strategic vision of this important general.

Keywords: General Ioan Culcer, First World War, commander of the First Army, military career, strategy

O direcție importantă a istoriografiei române din ultima vreme are în vedere evaluarea sau reevaluarea unor personalități militare și politice românești care au trăit și s-au afirmat de-a lungul timpului. Sunt primele explicații pentru care generalul Ioan Culcer, cu o strălucită carieră militară, face subiectul unui proiect de cercetare care cuprinde investigații în arhivele locale și naționale, muzee, biblioteci și colecții particulare.

Generalul Ioan Culcer s-a născut la 20 august 1853[1], la Târgu Jiu, în familia medicului Dimitrie Culcer, a studiat la Școala Politehnică din Paris și Școala de Aplicație pentru Artilerie și Geniu de la Fontainebleau[2], iar de numele său se leagă, sub comanda generalului belgian H.A. Brialmont, realizarea sistemului de fortificații din jurul Bucureștiului[3], linia de apărare Focșani-Nămoloasa-Galați[4] și fortificarea capului de pod de la Cernavodă[5]. A fost profesor militar la prestigioasa Școală Superioară de Război, a ocupat funcția de Secretar General al Ministerului de Război[6] și comandant al Armatei a 1-a, în timpul campaniei din 1916. A avut responsabilități importante în domeniul lucrărilor publice

[1] Serviciul Județean al Arhivelor Naționale Gorj, Colecția Registre Stare Civilă oraș Târgu Jiu, Registrul 101/1853, f. 2.
[2] Biblioteca Națională a României, Colecția Documente vechi, Fond Saint-Georges, pachetul LXXV/4, dos. 4793, f. 61.
[3] Cornel I. Scafeș, Ioan I. Scafeș, *Cetatea București. Fortificațiile din jurul Capitalei (1884-1916)*, București, Editura Sitech, 2015, p. 10.
[4] Idem, *Regiunea întărită Focșani-Nămoloasa-Galați. 1888-1916*, București, Editura Alpha MDN, 2014, p. 10.
[5] *Ibidem*, p. 19.
[6] „Monitorul Ostei", București, nr. 1, din 1 ianuarie 1905, p. 2.

și a fost primul președinte al Asociației Generale a Ofițerilor în Rezervă și Retragere[7]. A fost decorat cu înalte ordine militare românești și străine[8].

La funeraliile Regelui Carol I, generalul gorjean a făcut parte din cortegiul funerar, având onoarea să poarte pe o pernă de catifea, Coroana de Oțel a defunctului rege, cel mai important simbol al Monarhiei românești[9]. „*Intelectualul distins cu o cultură bogată,* – se arăta în presa vremii – *cu orizonturi întinse în știința cărora își închinase toate puterile spiritului, Generalul Culcer era nu numai un idealist și o fire dezinteresată, dar un om a cărui existență tăcută și retrasă îl făcea propriu să servească numai idea și preocupările de ordin superior, care le avea în specialitatea sa ca profesionist al artei militare. (...) A fost un spirit serios, un militar cu vederi largi, dându-și seama de ansamblul situațiunilor, judecându-le totdeauna în adevărata lor lumină*."[10]

Generalul Ioan Culcer era recunoscut pentru abilitățile sale de comandant și pentru contribuția semnificativă adusă domeniului militar în timpul domniei Regelui Carol I al României. În ceea ce privește însă participarea sa la campania militară din anul 1916 și rolul său în organizarea și conducerea Armatei a 1-a în primele luni de la intrarea României în război, istoriografia românească nu reține calitățile de comandant ale acestuia, fiind prezentat ca un personaj mai degrabă obscur căruia îi este ridicată comanda pentru defetism și lipsă de energie în conducerea trupelor din subordine.

În plan general, Ioan Culcer a fost unul dintre generalii români care militaseră pentru neutralitate și nu agrease concepția cu privire la angajarea armatei române în război pe două fronturi, întrucât starea generală a acesteia era precară din punct de vedere al efectivelor, al echipării și dotării trupelor. Și-a îndeplinit însă cu devotament misiunea, sub comanda sa, acțiunile întreprinse de trupele din subordine, având succes la începutul campaniei din 1916 a Războiului pentru Întregirea Națională. Ulterior, nemaiavând forțe suficiente pentru acoperirea întregii arii de responsabilitate și nici rezerve apropiate la dispoziție, în fața ripostelor ofensive ale unui inamic tot mai numeros și bine înzestrat cu armament și tehnică de luptă, generalul Ioan Culcer a înaintat Marelui Cartier General un plan detaliat care sugera replierea eșalonată a trupelor Armatei a 1-a, reorganizarea dispozitivului operativ și a apărării pe un aliniament puternic fortificat pe malul stâng al Oltului.

Considerându-se că retragerea ar fi echivalat cu o înfrângere, la data de 11 octombrie 1916, generalul Ion Culcer a fost retras de la comanda Armatei a 1-a, însă evoluția nefavorabilă a acțiunilor militare ulterioare din Oltenia, Muntenia și Dobrogea, soldată cu retragerea generală a armatei și a tuturor instituțiilor politico-administrative în Moldova, au confirmat justețea viziunii strategice a generalului gorjean.

Precizăm că până în anul 1914, România a fost aliata Puterilor Centrale, convenția militară fiind reînnoită în anul 1912. Aceasta prevedea ca, în eventualitatea unui conflict între Monarhia Austro-Ungară și Rusia, Armata Română să înainteze peste Prut până la Kiev. Momentul războaielor balcanice a fost cel care a schimbat orientarea României și a adus în prim-plan inițiativa unui război contra Austro-Ungariei. Mai mult, după moartea regelui Carol I, planificarea strategică a Armatei Române a avut la bază atacul împotriva Austro-Ungariei, la care s-a adăugat și expectativa armată în sud, indiciile arătând tot mai clar intenția Bulgariei de a se alătura Puterilor Centrale[11].

---

[7] „Adeverul", București, an XXXIX, nr. 12924, din 2 februarie 1926, p. 3.

[8] Biblioteca Națională a României, Colecția Documente vechi, Fond Saint-Georges, pachetul LXXV/4, dos. 4793, f. 1-67.

[9] „Universul", București, an XXXII, nr. 273, din 4 octombrie 1914, p. 1.

[10] „Neamul românesc", București, an XIII, nr. 212, din 26 septembrie 1928, pp. 1-2.

[11] Marius-Nicolae Pop, *Armata Română de la un război la altul (1914-1945) legislație, organizare și operațiuni*, Cluj-Napoca, Editura Argonaut, p. 86.

Autoritățile militare au elaborat mai multe planuri, printre acestea aflându-se cel cunoscut sub numele de „Ipoteza A”[12] care prevedea o acțiune a Armatei Române cu majoritatea forțelor îndreptate împotriva Bulgariei și apărarea pe frontiera cu Austro-Ungaria. Exista deasemenea și „Ipoteza B”[13], plan care avea ca obiectiv obținerea teritoriilor locuite de românii din Austro-Ungaria și prevedea ca 80% din efectivele militare românești să fie concentrate spre ofensiva către Munții Carpați, cealaltă parte a Armatei Române urmând să fie concentrată în partea de sud, asigurând defensiva[14].

La începutul lunii august 1916, în contextual mișcărilor de trupe din jurul României, a fost finalizat un nou plan de război, cunoscut sub numele de „Ipoteza Z”[15]. Planul a fost trimis sigilat comandanților Armatelor I, II, III și de Nord, urmând să fie deschis doar în ziua declarării războiului[16].

Revenind la Generalul Ioan Culcer, trebuie să amintim că în primăvara anului 1916 a fost pensionat la limită de vârstă și trecut din oficiu în rezervă[17], însă începând cu data de 15 august[18], *în contextul decretării mobilizării generale a armatei și angajării țării în război contra Austro-Ungariei, având ca obiectiv strategic fundamental „eliberarea teritoriilor locuite de români, ocupate abuziv și întregirea neamului în granițele legitime”*[19], a fost rechemat sub arme, fiindu-i încredințată **comanda Armatei a 1-a**, care avea în compunere: Corpul 1 Armată Craiova (Diviziile 1 și 2 Infanterie, Brigada 1 Călărași), Diviziile 11, 12 și 13 Infanterie, dispuse în întreaga regiune a Olteniei, de la Cerna la Olt, amenințată de un potențial inamic, atât la nord de Carpați cât și la sud de Dunăre[20].

Sub comanda generalului Culcer acțiunile întreprinse de trupele din subordine, la începutul campaniei Războiului pentru Întregirea Națională din anul 1916, au avut succes, acestea reușind să treacă rapid Carpații, pe văile Cernei, Jiului și Oltului și să ajungă pe aliniamente favorabile, situate între 20-40 km, dincolo de granița austro-ungară.

Planul de operațiuni militare ofensive s-a realizat ușor și foarte repede, din cauza rezistenței relativ scăzute a inamicului, așa cum reiese din însemnările generalului Culcer: „*vrăjmașul avea frontiera apărată cu puține unități și acelea formate din elemente slabe*”[21]. Sub comanda sa trupele Armatei a 1-a au ajuns în câteva zile pe linia Odorhei, la Nord – Brașov, Sud – Sibiu, Petroșani și Cerna.

Pe fondul înfrângerii trupelor române pe frontul de sud, planul operațiunilor militare s-a modificat radical, trecându-se la o atitudine defensivă. În Dobrogea au fost trimise întăriri luate de pe alte fronturi, „*în special de la Armata I-a, 2 divizii, adică toate rezervele sale*”[22], așa cum preciza generalul Culcer, în lucrarea sa *Note și cugetări asupra Campaniei din 1916, în special asupra operațiunilor Armatei I-a.*

Succesele militare au fost vremelnice, întrucât, nemaiavând forțe suficiente pentru acoperirea întregii arii de responsabilitate și nici rezerve apropiate la dispoziție, trupele de la contact, în mare parte obosite urmare a luptelor tot mai crâncene și a deselor marșuri și

---

[12] *Ibidem*.
[13] *Ibidem*.
[14] *Ibidem*.
[15] *Ibidem*, p. 88.
[16] *Ibidem*.
[17] Constantin Ispas, *Nemuritorii. Generali gorjeni, valori ale neamului românesc*, vol. I, Târgu Jiu, Editura Centrului Județean al. Creației Gorj, 2002, p. 73.
[18] „Adeverul”, București, an XXXVI, nr. 12407, din 11 iulie 1924, p. 2.
[19] Marius-Nicolae Pop, *op. cit.*, p. 89.
[20] G.A. Dabija, *Armata Română în Războiul Mondial (1916-1918)*, vol. II, București, Editura I.G. Hertz, f. a., p. 21.
[21] I. Culcer, *Note și cugetări asupra campaniei din 1916, în special asupra operațiunilor Armatei I-a*, Iași, Tipografia ziarului „Tribuna”, 1919, p 87.
[22] *Ibidem*, p. 89.

manevre pe care au fost nevoite să le executate, au rezistat cu mari sacrificii ripostelor ofensive ale unui inamic tot mai numeros și bine înzestrat cu armament și tehnică de luptă.

Precizăm faptul că Armata Română a luptat pe aliniamentul de la Nord de Carpați, începând cu sfârșitul lunii septembrie, împotriva trupelor germane trimise pentru a restabili linia frontului și a ataca în vederea ocupării unor poziții ofensive. O puternică artilerie grea le asigura germanilor o superioritate zdrobitoare asupra forțelor române.

La 1 octombrie, generalul Culcer, Comandantul Armatei a 1-a raporta Marelui Cartier General că „*s-au luat toate măsurile și s-au dat toate ordinele, ca rezistența să fie cât mai dârză și până la ultima extremitate. Având însă toate trupele angajate și legate pe front, ne va fi imposibil a face față unei presiuni mari, care s-ar produce la oricare din cele patru grupe: Dunăre, Severin, Jiu și Olt, din lipsa unei reserve generale a armatei ce am cerut și probabil nu ni se va da. Deși se cere repetat de 8 zile muniționi, în special de Artilerie, acestea lipsesc din depozite*”[23].

Așadar, generalul Culcer a dat ordinul ca „*rezistența să fie cât mai dârză*”[24], fiind însă sigur că ordinele sale nu se vor executa, deoarece afirma că „*ne va fi imposibil a face față unei presiuni mari*”[25]. Generalul Gheorghe Dabija a adus precizări în lucrarea sa, *Armata română în războiul Mondial 19116-1918*, afirmând că însărcinarea unui comandant este terminată cînd nu mai are rezervă, „*deci neavând cu ce să facă față la diferite eventualități, devine spectator, fără nicio putere și fără nicio influență, cu atît mai mult cu cât comandantul Armatei I-a nu știa precis ce forte inamice are în fața sa.*”[26]

Din însemnările comandantului Armatei a 1-a, reținem următoarele: „*forța militară a unui stat nu trebue judecată pe procente, ci pe unități constituite, corpuri de armată sau divizii și înainte de toate trebuie să se stabilească scheletul acestor unități format din: tunurile necesare, mitraliere, puști, trăsuri de muniționi, subzistențe, servicii sanitare și tot ce le trebuie, material tecnic, muniționi etc. (...) Acei 600.000 de ostași, sau procentul de 10 la sută din populația țării, formau numai mase iar nu armate, care n-au servit decât să amăgească pe toată lumea, nu însă și pe vrajmașii noștri*”[27].

Apreciind că situația pe frontul din Oltenia devinea tot mai îngrijorătoare, generalul Ioan Culcer a înaintat Marelui Cartier General un plan detaliat care sugera replierea eșalonată a trupelor Armatei a 1-a, reorganizarea dispozitivului operativ și a apărării pe un aliniament puternic fortificat pe malul stâng al Oltului. Potrivit acestei concepții operativ-strategice, apărarea s-ar fi putut organiza pe toată lungimea malului stâng al Oltului, având flancurile sprijinite pe obstacole tari din teren – Dunărea la sud și Munții Carpați la nord. Comandantul Armatei I-a credea că astfel s-ar fi redus la jumătate dezvoltarea frontală a aliniamentului de contact și s-ar fi evitat „*pierderea inutilă a forțelor luptătoare proprii dacă s-ar fi continuat lupta pe frontul din Oltenia*”[28].

Planul său a fost combătut de același general Dabija care afirma că generalul Culcer ar fi trebuit să se gândească la o acțiune pozitivă, nu la una negativă, așa cum reieșea din raportul înaintat Marelui Cartier General, la data de 1 octombrie, de către comandantul Armatei a 1-a. „*Deși situația pentru un moment nu este alarmantă,* – se arăta în document – *deși am asigurarea comandanților de grupe că vor rezista până la capăt, desi sunt hotărât să nu cedez decât unei forte mult mai puternice, totuși trebuie să am studiate din vreme și*

[23] G.A. Dabija, *op. cit.*, p. 366.
[24] *Ibidem*.
[25] *Ibidem*.
[26] *Ibidem*.
[27] I. Culcer, *op. cit.*, p. 65.
[28] G.A. Dabija, *op. cit.*, p. 366.

eventualitățile unei retrageri și părăsiri parțiale și chiar totale a Olteniei, pentru a putea acoperi mai cu succes operațiunile Armatelor a I-a și a III-a"[29].

Generalul Dabija a arătat însă că „*aceasta era treaba Statului Major al Armatei, nici măcar a Marelui Cartier General, și cu atât mai puțin a comandantului Armatei I-a*"[30].

În ziua de 9 octombrie, Generalul Culcer raporta superiorilor săi, în urma informațiilor primite și a recunoașterilor din zilele precedente, că armata germană aduna trupe numeroase de infanterie și cavalerie pe Defileul Jiului. Acesta trăgea concluzia în raportul său că „*se pregătește o ofensivă serioasă*", însă Marele Cartier General a apreciat informațiile ca fiind exagerate și că pe întreg frontul Armatei a 1-a nu s-ar afla decât „*o brigadă inamică și două escadroane*"[31], conform informațiilor deținute de ofițerii Misiunii Militare Franceze. Drept urmare a fost dispusă o regrupare a forțelor pentru apărarea defileurilor Dunării și Jiului.

Așadar, în timp ce comandantul Armatei a 1-a raporta că inamicul aduna trupe pe valea superioară a Jiului, că făcea recunoașteri și pregătea ofensiva militară, Marele Cartier General, prin Ordinul nr. 2169[32], îi retrăgea generalului Ioan Culcer unități întregi, prin dislocarea acestora în alte sectoare de luptă. Avem dovada clară a faptului că ordinul amintit nu corespundea situației reale, iar executarea lui înlesnea inamicului ruperea frontului Armatei a 1-a, în special la Jiu.

Primind ordinul superiorilor, generalul Culcer a decis să îl execute și a dat la rândul său, un nou ordin de operație, No. 5 din 10 octombrie, în care preciza că „*M.S. Regele ordonă o nouă grupare a forțelor Armatei I, așa fel ca să se poată face apărarea defileurilor Dunării, Jiului și Oltului numai cu o parte din forțe*"[33]. În continuarea ordinului se aduceau precizările necesare privind apărarea celor trei defileuri, deplasarea unităților și alcătuirea unei noi rezerve generale, sub supravegherea generalilor Dragalina, Cocorăscu și Petală.

Practic avem suprapuse Ordinul de operații No. 5 din 10 octombrie și Ordinul No. 2169, moment în care Armata a 1-a era atacată la Cerna, Jiu și Olt. Generalul Ioan Culcer a raportat în aceeași zi și Regelui Ferdinand I următoarele: „*Consider ca o datorie să raportez Majestății Voastre că în situația de azi nu vom putea executa Înaltul Ordin cu No 2169, fiindcă orice retragere de trupe de pe un front , în special de la Jiu, ar aduce retragerea întregului front. (...) În situația actuală, va fi imposibil să se întrerupă acțiunea, fără nici un pericol și de a face schimbări de șefi care nu cunosc sectoarele.*"[34]

Chiar dacă avem un raport „*just și judicious*", așa cum remarcă și generalul Dabija, care corespundea situației din teren, comandantul Armatei a 1-a ar fi trebuit să aștepte rezultatul său, fiind precedat de „*Ordinul de executare No. 5, al Ordinului No. 2169*".

În ziua de 11 octombrie trupele inamice au declanșat un atac extrem de puternic al artileriei, generalii Cocorăscu și Petală telegrafiind situația critică generalului Culcer, care la ora 12.25, raporta la rândul său superiorilor că „*în urma acestor telegrame, pe care le transmit în copie am onoarea a raporta că voi da ordine de executare a se scoate trupele din luptă. Este de a mea datorie însă a spune că consider situația Armatei I-a ca foarte critică și respectuos supun judecății M.S. Regelui de a decide dacă nu este cazul a se lua măsuri de o retragere care să se poată face în ordine, iar nu sub presiunea inamicului*"[35].

[29] *Ibidem*, pp. 366-367.
[30] *Ibidem*.
[31] *Ibidem*, p. 376.
[32] *Ibidem*.
[33] *Ibidem*, p. 378.
[34] *Ibidem*, pp. 381-382.
[35] *Ibidem*, p. 386.

Raportul comandantului Armatei a 1-a era just, solicitând retagerea până la o poziție „*mai în interior*”[36], nu părăsirea Olteniei, așa cum se precizează în unele scrieri istoriografice.

Ce s-a întâmplat de fapt? Generalul Cocorăscu a raportat comandantului Armatei I-a situația exacta a Diviziei a 11-a, la orele 6.30, respective 9.30, fapt care a adus îngrijorarea generalului Culcer, acesta cerând continuarea rezistenței pe pozițiile întărite, dar înaintând către Marele Cartier General două rapoarte în care preciza că „*Divizia a 11-a este atacată pe tot frontul de forțe excesiv de superioare. Trupele sunt în completă retragere. Întreaga regiune este amenințată a fi cucerită. Cu onoare se cer ordine hotărâte de urmare față de situația ce ne amenință ca inamicul să taie retragerea Diviziei a 11-a*”[37].

Marele Cartier General a apreciat că generalul Culcer este prea pesimist și a numit în locul acestuia, la comanda Armatei a 1-a, pe generalul Ioan Dragalina, prin *Ordinul No. 2262*, din 11 octombrie, ora 1.15[38]. „*În situația actuală* – se preciza în ordin – *nu admitem să se vorbească de retragere. Terenul se va ceda pas cu pas și contra atacând mereu. Trebue ca toată lumea, începând de la generalul comandant al armatei, să desfășoare o energie extremă. Orice defecțiune, orice idee de retragere nemotivată de presiunea reală a inamicului, trebue reprimată imediat cu pedepse capitale. În locul generalului Culcer, numesc comandant al Armatei I-a pe generalul Dragalina Ioan. Binevoiți a dispune executarea celor de mai sus, precum și a dispozițiunilor ordinului 2169*”[39].

Acest ordin nu corespundea însă împrejurărilor reale, cunoscânu-se faptul că generalul Culcer nu dispunea de rezerve militare, fapt care nu-i permitea efectuarea unor alte manevre.

Câțiva ani mai târziu, generalul Culcer nota în lucrarea sa, *Recenzie asupra istoriei războiului pentru întregirea României*, că soluția pe care a propus-o „*a fost respinsă de Generalul Berthelot, în unire cu generalul Belaieff, reprezentantul comandamentului rus la Marele Cartier General. Aceştia au protestat şi s-au opus la orice modificare a frontului actual. Comandamentul român, având în vedere că vrăjmaşul era pe punctul de a trece frontiera, nu se putea pune în dezacord cu aliații noştri, a fost desigur nevoit să respingă propunerea mea și să admită propunerea celor doi generali delegați ai armatelor aliate.*”[40]

Fostul comandant al Armatei a 1-a avea să mărturisească în memoriile sale că deși părerea sa nu a fost admisă, prin retragerea în ordine pe râul Olt ar fi putut scurta frontul, ar fi construit o linie continuă puternică pe front, din cauza obstacolului dat de cursul de apă care domina la mari distanțe malul opus. „*Cu riscul de a fi contrazis,* – scria Culcer, în luna decembrie a anului 1916 – *sunt convins că linia Oltului, ar fi fost destul de tare ca să ne dea cel puțin 15 zile de rezistență. Care ar fi fost rezultatul în cazul când linia Oltului ar fi fost complect și la timp ocupată, după planul de retragere ce concepusem? Grija de a-mi organiza o retragere în ordine și la timp, am avut-o odată ce am văzut că mi se ridică rezervele și am rămas în situație defensivă, pentru că după părerea mea un comandament trebuie să aibă încredere în isbânda și datoria sa să se gândească la ceea ce va face în cazul unei înfrângeri. Dacă în urma împrejurărilor sau superiorității numerice a vrăjmaşului, suntem nevoiți a părăsi poziținea, urmărirea, într-o retragere nepregătită, duce la dezordine și dezastru.*”[41]

Fostul comandant al Armatei a 1-a își încheia pledoaria, scriind următoarele: „*Interesele politicienilor s-au amestecat în operațiunile militare și Marele Cartier fie nu a*

[36] *Ibidem*, p. 387.
[37] *Ibidem*, p. 388.
[38] *Ibidem*.
[39] *Ibidem*.
[40] I. Culcer, *Recenzie asupra răsboiului pentru întregirea României*, București, Imprimeriile „Independența”, 1923, p. 40.
[41] Idem, *Note și cugetări asupra campaniei din 1916, în special asupra operațiunilor Armatei I-a*, Iași, Tipografia ziarului „Tribuna”, 1919, pp. 80-82.

înțeles pe acestea din urmă, fie a voit să dea preponderanță celor dintâi și a indus în eroare pe M.S. Regele asupra adevăratei situații a armatei , hotărându-se înlocuirea mea; înlocuire care prin serviciul meu de siguranță și infromațiuni, o cunoșteam deja de aproape 10 zile. Este o axiomă pentru lumea militară că o retragere în ordine și la timp, echivalează cu un succes, a pierde însă linia de retragere este o crimă"[42].

După ce a părăsit comandamentul Armatei a 1-a, generalul Ioan Culcer a fost însărcinat prin Ordinul No. 2530, din 18 Octombrie, cu „*conducerea superioară a fortificațiilor din Dobrogea și Moldova*"[43]. La 1 ianuarie 1917, a fost demobilizat definitiv, *așezându-se fără nicio ocupație la Iași. R*egele Ferdinand I, care îl cunoscuse îndeaproape și îi apreciase remarcabilele capabilități de comandă, l-a decorat *din proprie inițiativă* cu **Marea Cruce a „Coroanei României cu Spade"**[44], *pentru felul în care a organizat și condus operațiunile militare din Oltenia*. Prin această decizie, Suveranul își exprima regretul față de insistențele celor care l-au obligat să accepte și să semneze decretul cu privire la retragerea generalului Culcer de la comanda Armatei a 1-a.

Studierea controverselor din jurul generalului Ioan Culcer, cu privire la retragerea comenzii Armatei a 1-a, reprezintă un subiect complex care necesită o analiză atentă a contextului istoric. Aplicarea unei abordări riguroase în cercetarea acestei teme este esențială pentru înțelegerea contribuției sale la efortul de război al României în prima parte a campaniei din anul 1916, mai cu seamă a calităților sale de comandant, dar și a soluțiilor propuse de acesta în timpul desfășurării războiului.

Conștient de provocări, așa cum reiese din studiul documentelor militare, generalul Culcer a propus Marelui Cartier General un plan lucid și detaliat, care sugera o repliere eșalonată a trupelor pe un aliniament fortificat pe malul stâng al Oltului, într-o mișcare menită să ofere o poziție defensivă mai solidă în fața avansului inamicului superior numeric și tehnic.

În ciuda viziunii sale strategice clare și a intenției de a dobândi o amploare mai mare a capacităților defensive ale armatei, generalul Culcer a fost retras de la comanda Armatei a 1-a la data de 11 octombrie 1916[45]. Desigur, această decizie a fost percepută ca o măsură necesară de către cei responsabili, dar evoluția ulterioară a evenimentelor a dovedit justețea perspectivelor strategice ale fostului comandat al Armatei a 1-a.

În perioada care a urmat retragerii sale, acțiunile militare din Oltenia, Muntenia și Dobrogea au demonstrat vulnerabilitatea armatei române în fața presiunii inamicului bine înarmat și riguros pregătit. Retragerea generală a armatei și a instituțiilor politico-administrative în Moldova la sfârșitul anului 1916, a confirmat implicit importanța viziunii generalului Ioan Culcer și a soluțiilor sale realiste.

BIBLIOGRAPHY

a) Izvoare istorice:

Biblioteca Națională a României, Colecția Documente vechi, Fond Saint-Georges.

Serviciul Județean al Arhivelor Naționale Gorj, Colecția Registre Stare Civilă oraș Târgu Jiu.

[42] *Ibidem*, p. 83.

[43] I. Culcer, *Recenzie asupra războiului pentru întregirea României*, București, Imprimeriile „Independența", 1923, p. 11.

[44] Biblioteca Națională a României, Colecția Documente vechi, Fond Saint-Georges, pachetul LXXV/4, dos. 4793, f. 28.

[45] Petre Otu, *Mareșalul Alexandru Averescu. Militarul, omul politic, legenda*, București, Editura Militară, 2019, p. 139.

b) Periodice

„Adeverul”, București, 1924, 1926.

„Monitorul Ostei”, București, 1905.

„Universul”, București, 1914.

„Neamul românesc”, București, 1928.

c) Lucrări, studii și articole:

xxx, *România în anii primului Război Mondial*, București, Editura Militară, 1987.

xxx, *România în Primul Război Mondial*, București, Editura Militară, 1979.

xxx, *Războiul mondial. 1916-1919,* vol. III, partea I, Documente-Anexe, București, Imprimeria Națională, 1941.

Culcer, I., *Note și cugetări asupra campaniei din 1916, în special asupra operațiunilor Armatei I-a*, Iași, Tipografia ziarului „Tribuna”, 1919.

Culcer, I., *Recenzie asupra răsboiului pentru întregirea României*, București, Imprimeriile „Independența”, 1923.

Dabija, G.A., *Amintiri din cariera militară* (1893-1920). Oameni, tipuri, obiceiuri, moravuri și sisteme de altădată, București, Editura Militară, 2020.

Dabija, G.A., *Armata Română în Războiul Mondial (1916-1918),* vol. I-II, București, Editura I.G. Hertz, f.a.

Ispas, Constantin, *Nemuritorii. Generali gorjeni, valori ale neamului românesc,* vol. I, Târgu Jiu, Editura Centrului Județean al Creației Gorj, 2002.

Kirițescu, Constantin, *Istoria războiului pentru întregirea României*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1989.

Lesenciuc, Adrian, *Introducere în arta militară*, Brașov, Editura Academiei Forțelor Aeriene „Henri Coandă”, 2014.

Otu, Petre, *Mareșalul Alexandru Averescu. Militarul, omul politic, legenda*, București, Editura Militară, 2019.

Pop, Marius-Nicolae, *Armata română de la un război la altul (1914-1945) legislație, organizare, operațiuni*, Cluj-Napoca, Editura Argonaut, 2021.

Scafeș, Cornel I., Scafeș, Ioan I., *Cetatea București. Fortificațiile din jurul Capitalei (1884-1916)*, București, Editura Sitech, 2015.

Scafeș, Cornel I., Scafeș, Ioan I., *Regiunea întărită Focșani-Nămoloasa-Galați. 1888-1916*, București, Editura Alpha MDN, 2014.

THE REFLECTION OF COMMUNIST PROPAGANDA IN THE PRESS AND FILM

Elena Oana Vlădulescu (Roşca)
PhD Student, West University of Timişoara

Abstract: The main objective of the research will be the analysis of the political strategies carried out after the installation of communism in Romania, as well as their reflection as means of propaganda in the press and film. The representative magazines of the mentioned period represented an optimal propaganda tool, which in the opinion of the communists were intended to provide women with a role model that they longed for. At the same time, the subjects covered by the cinematographic productions were correlated with what would be useful at that time , as well as with the party policy. Therefore, exemplary characters, built according to the politics of the time, were those who dominated Romanian cinema and who had the role of staging subjects such as: the importance of collectivization, industrialization, the struggle of the new man, etc. We observe that the measures implemented by the communist regime have in mind elements such as gender equality, the "liberation of women" from the traditional family to make them available as a workforce, but also "grandiose industrialization".

Keywords: Communism, Media analysis, Propaganda tools, The kitsch phenomenon, The socialist family.

După modelul oferit de sovietici, regimul comunist a dorit să creeze o nouă identitate a individului prin atribuirea bărbatului unor calităţi precum: forţa, vitalitatea, sănătatea, tinereţea, iar pentru femeie s-a dorit scoaterea ei din mediul casnic considerat impus de regimurile anterioare şi introducerea ei în sfera masculină, dar în acelaşi timp şi maternizarea ei, scoţând în prim plan statutul femeii, anterior regimului comunist, precum şi nemulţumirile acesteia. Într-o publicaţie din 1937 sunt enumerate nemulţumirile mişcării feminine şi dificultăţile întâmpinate de acestea pe mai multe planuri: ,,**Economic**. Femeia nu are acces la toate ramurile de ocupaţie, la muncă egală nu este salarizată la fel cu bărbatul, nu are aceleaşi posibilităţi de avansare în grad, nu sunt respectate prevederile de protecţie a funcţionărimii şi a muncitoarei mame. **Politic**. Votează numai la alegerile comunale - şi într-un cadru restrâns - a fost propus votul femeii la Camerele de comerţ şi industrie şi a fost respins. **Civil** cu toate că «legi egale dau drepturi egale» nu ne bucurăm de această situaţiune. Averea agonisită în timpul căsniciei, în caz de divorţ, rămâne de partea soţului, femeia nu poate fi tutoarea surorii, fratelui; nu poate obţine paşaport în caz de divorţ decât cu autorizaţia soţului etc. **Cultural**.

Analfabetismul este destul de răspândit, iar pentru femeia care nu a învăţat nu există nici o posibilitate să se mai dezvolte în această direcţiune. Se mai adaugă: şomajul, rezultat al crizei economice, scumpirea articolelor de primă necesitate, higiena socială încă incompletă. Femei a nu poate sta pasivă de azi înainte fără să-şi spună cuvântul în faţa legilor care o guvernează. în nici o ţară, obţinerea dreptului de vot al femeii nu a produs tulburări. Atât a vreme cât femeile intelectuale funcţionare lucrează încadre separate, nu se va putea schimba situaţiunea actuală. Imperioasa necesitate de unire a acestora. Fiecare organizaţiune îşi poate păstra programul ideilor fundamentale care stau la baza acelei organizaţiuni însă F.F. crede că din punct de vedere mai sus expuse se poate realiza o unire. Constituirea unui comitet executiv compus din una sau două delegate ale fiecărei grupări; alcătuirea unui secretariat; fond special pentru acţiune; editarea unei gazete manifeste, apeluri; întruniri publice pe

capitale de judeţ şi ţară; delegaţii şi memorii la Consiliul de Miniştri; prezentarea unui memorandum în Parlament”[1].

Un articol relevant din perioada interbelică apărut în revista ,,Familia”, al cărui autor încerca să atragă atenţia asupra problemei privind rolul femeii în familie şi societate. Rolul care nu ar trebui să se limiteze la acela din cadrul familiei, doar în acest mod este posibil progresul omenirii, deoarece femeia este capabilă de a colabora cu bărbatul, ea având o puternică influenţă socială: „În timpul din urmă printre curentele de opiniune cari agită societatea noastră şi care reclamă o rezolvare, întrʿun sens sau altul – însă în ori-ce caz o rezolvare care să satisfacă pretenţiunile drepte ale femeii şi în acelaş timp şi demnitatea acesteia, - un loc de o importanţă capitală, aşa numită *problemă a situaţiunii femeii în familie şi societate*, problemă care oferă un întins câmp de meditaţiune şi de cercetare atât a sociologului, cât şi, în special, omului politic, menit a da deslegare concretă acestei probleme. [...] Rolul femeii nu se retrânge în cadrul familiei, ci ea e menită prin opera sa de colaborare să influenţeze în chip hotărâtor întregul mers al societăţii. Nu vreau prin aceasta să mă transform întrʿun apologist al femeilor sau întrʿun feminist *á autrance*, căci recunosc din toate sau aproape toate punctele de vedere, inferioritatea, care de altminteri pare naturală, a femeii faţă de bărbaţi. *Platon* a spus în cele mai vechi timpuri, *că femeile au aceleaşi calităţi ca şi bărbaţii, numai că ele le au întrʿun grad inferior.* Cred incontestabilă această afirmaţiune. Totuşi opiniunea generală a umanităţii se pune de acord în a recunoaşte, că şi femeile au calităţile lor proprii, au o voinţă şi o putere, care le pune alături de bărbat. Femeile însă sunt mai slabe, mai delicate, ele sunt todeauna mai impresionabile; sunt după cum spunea un scriitor englez, *sensibile ca iodul la lumină*. Aceasta nu le scade nimic din rolul de colaboratoare ale bărbatului, dimpotrivă ele suplează prin fineţea lorunele lipsuri ale acestuia. Prin simţul lor remarcabil de prevedere, ele indică întodeauna cu destulă preciziune ora care se apropie”[2].

În perioada 1945-1948 apare revista *Drumul Femeii,* o revistă adresată exclusiv femeilor, având-o ca directoare pe Theodosia Graur. Abundenţa de imagini care însoţeau articolele aveau scopul de a creiona portretul unei femei independente, capabilă să se dezvolte intelectual, dar şi material sub aripa protectoare a partidului comunist. Temele acestei reviste erau diverse, variau ,,de la prezentarea evoluţiei istorice a statutului femeilor în societate la recomandări cu privire la croiala hainelor, de la reţete culinare și până la cele mai propice cântece de leagăn, de la prezentarea portretelor unor luptătoare pentru pace până la împodobirea pomului de Crăciun – îndemna femeile din România să participe la reconstrucţia ţării după războiul împotriva «imperialismului mondial», la asigurarea și menţinerea păcii, la dezvoltarea economică a ţării prin munca depusă în fabrici, uzine, dar și pe terenurile agricole, dar mai ales la munca de educare a tineretului român în spiritul ideologiei socialiste”[3].

Reviste precum ,,Femeia” reprezentau un instrument optim de propagandă, care în opinia comuniştilor erau menite să le ofere femeilor un model de urmat la care ele râvneau. Limbajul vizual expus în revistele vremii simplifică receptarea mesajului şi devine ,,unul dintre principalele instrumente ale educării psihicului feminin”[4], prin care comunismul salvează femeia din sclavia milenară şi o emancipează, învăţând-o să fie egală bărbatului în

[1] Cf. Ştefania Mihăilescu, Din istoria feminismului românesc. Studio şi antologie de texte (1929-1948), Polirom, 2006, p. 304-305, în *Gazeta femeii,* nr. 57-58, 1937.
[2] Vasile Cotruş, *Femeia în familie şi societate*, în Familia, Oradea, 1926, I, Nr. 1, p. 7.
[3] Ioana Maria Cozma, ,,Drumul femeii” spre emancipare, *în Analele Banatului,* S.N., Arheologie – Istorie, XX, 2012, p. 402.
[4]Ioana Maria Cozma, Ibidem, p. 403.

familia socialistă. De asemenea, în mai multe articole este evidenţiată diferenţa în care se tratează munca în regimul actual în comparaţie cu cel anterior.

Coperta revistei „Femeia”, martie 1950 Coperta revistei „Femeia”, iulie 1962[5]

Condiţiile muncii într-o fabrică comuniste, fiind unele superlative, iar munca pe care femeile o prestează acolo este făcută cu dăruire şi bucurie. Fabricile comuniste fiind întruchipate în imaginea unor stupi de albine, unde dorinţa de a munci, precum şi spiritul de colegialitate sunt cele care domină atmosfera[6].

Propaganda pronatalistă era difuzată prin toate mijloacele, revistele pentru femei conturau imagini menite să promoveze importanţa copiilor în cadrul unui cuplu, de asemenea, se făcea referire la neîmplinirea vieţii cuplurilor care făceau parte din categoria celor cu un singur copil sau a celor care nu aveau copii. Revistele vremii fiind editate după acelaşi tipar, în primele pagini se regăsesc articole dedicate cuplului Ceauşescu, urmând pagini dedicate femeilor care se remarcau în câmpul muncii şi, bineînţeles, împlinite pe plan familal, fiind mame tinere care aveau 3-4 copii, precum şi un apartament obţinut prin repartiţie datorită fabricii unde lucrau. Nu lipseau nici articolele despre maternităţi, reportaje despre şcoli, despre elevi care mândri îşi purtau uniformele, sfaturi ale medicilor etc. Un exemplu care ilustrează aceste teme este şi cel regăsit în paginile revistei „Femeia”, într-un număr apărut în 1986 şi care se încheie cu mari promisiuni: „Profund recunoscătoare iubitului nostru conducător pentru noile măsuri care vin direct în sprijinul familiilor, al mamelor cu mulţi copii, femeile patriei se simt îndatorate să urmeze minunatul şi nobilul îndemn ca, la fel ca şi părinţii şi strămoşii noştri, să aducă pe lume şi să crească, cât mai mulţi copii, pentru bucuria propriilor familii şi asigurarea tinereţii ţării”[7].

Corelate cu politica vremii erau şi articolele care făceau referire la viaţa ideală din unele sate care aveau o natalitate ridicată şi în care trăiau ţărani cu o stare materială foarte bună: „Satul cu 1000 de copii (12/1985, p. 12) – sat Crîmpoaia, Oltenia. Fiecare familie are

[5]https://www.graphicfront.ro/ro-arh-revista-femeia-1946#2#linkimg-5331.
[6] Tini Dumitrescu, „*Femeia în muncă*”, în Almanahul Femeia, 1947, p. 211.
[7]*Copiii, suprema datorie faţă de viitor*, în Femeia, 1/1986, pp.12-13.

cel puţin 5 copii, cele cu 7-8 urmaşi fiind frecvente. Până şi primarul localităţii (47 de ani) are 7 copii şi este deja bunicul a 6 nepoţi. În sat sunt multe „mame eroine" (cele care au născut cel puţin 10 copii, primesc un premiu, o indemnizaţie), relativ tinere (29, 33, 36 ani). Se vorbeşte despre bunăstarea acestor familii care au mobilă, televizor, frigider… O atmosferă distinctă, de blândeţe, de bună înţelegere; acolo unde sunt atâţia copii nu poate fi nici egoism, nici neînţelegere, deoarece chiar şi numai un singur copil e menit să fie crescut în iubire, darămite 7-8-9-10?!!"[8].

Însă nu doar presa era un intrument optim pentru efienticizarea propagandei comuniste, ci şi filmele, care conturau imaginea femeii emancipate, o femeie nouă modelată de regimul comunist. Subiectele abordate ale producţiilor cinematografice erau corelate cu ceea ce ar fi folositor în acel timp, precum şi cu politica partidului. Aşadar, personaje exemplare, precum ,,oţelarul fruntaş, modesta învăţătoare de la ţară, curajosul aviator, colhoznicii şi savantul"[9] erau cele care dominau cinematografia românească şi care aveau rolul de a pune în scenă subiecte precum: importanţa colectivizării, a industrializării, lupta omului nou etc.

Subiectele care erau considerate necorespunzătoare, se considerau a fi scrise şi regizate de ,,elemente lipsite de talent"[10], iar importanţa acordată acestui segment era una mare, deoarece se ajungea la modificarea unor scenarii deja filmate din care scenele considerate inadecvate erau scoase sau reconstruite, fapt care putea dubla sau tripla costul filmului. În acest sens avem exemplul respingerii filmului numit *„Nu visa Aneta",* un film care nu se alinia principiilor comunismului: „pendularea eroinei între vis şi realitate, care era în contradicţie cu principiul realismului socialist în artă, motiv pentru care a fost criticat şi de presa sovietică. Lumea din visul eroinei este una luxoasă şi aristocrată, iar mai multe scene sau elemente contravin principiilor socialismului: prezenţa misticismului, faptul că există elemente de isterie şi sadism în film (eroina este bătută peste degete cu o nuia), existenţa imoralităţii în film (eroina visează că este căsătorită cu doi bărbaţi) şi aparent tiparul bărbatului din film, care aduce aminte de tineretul hitlerist"[11]. Aşadar, eroina nu se încadra în tipologia benefică feminină, care ar trebui să fie conturată ca fiind o femeie muncitoare, corectă, dornică de a munci alături de soţul ei pe şantier în folosul patriei.

În lucrarea *Întoarcere în Bucureştiul interbelic* este surprinsă o altă imagine a ceea ce se publica sau rula în cinematografe, o imagine fantezistă care mai târziu nu mai corespundea politicii partidului comunist. În revistele răsfoite de femei se regăseau publicate ,,portative cu note ale tangourilor din filmele cele mai iubite de public şi traduc, pe cât posibil, cuvintele: «Adorată Miss/ Făptura-ţi dulce, răpitoare,/ Aprinde-ncetişor/ Al dragostei fior.» Viaţa amoroasă a vedetelor de la Hollywood e urmărită cu sufletul la gură de la Bucuresti, iar chipurile lor surâzătoare sunt publicate în alb-negru, în fotografii făcute la studiourile M.G.M"[12]. De asemenea, nelipsite erau şi aforismele îndrăzneţe, precum: „Femeile îsi găsesc rar în bărbatul lor idealul; dar întotdeauna idealul lor e barbatul"[13]. Atât femeile cât şi revistele vorbeau liber despre amorurile interzise, de altfel, ,,tabuurile care tin de placerile si de neplacerile amorului fizic au fost spulberate nu numai literar, ci si medical. Farmaciile pun pe ziduri si în ziare anunturi mari cu tot ce se poate evita, dacă stii ce să cumperi de la domnii farmacisti şi tot ce se poate preveni sau vindeca. Bolile pe care tot frumoasa zeită a dragostei,

[8] Cf. Revista Femeia, Nr 12/1985, p. 12, Alina Hurubean, *Statutul femeii în România comunistă. Politici publice şi viaţă privată*, Editura Institutului European, 2015, p. 163.
ş[9] Cîrdei Petruţa, *Femeia comunistă între realitate, doctrină și propaganda,* Political science series, 14(2), 75-86. https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:0168-ssoar-389976.
[10]Arhivele Naţionale, Fond CC al PCR, Propagandă şi agitaţie, 12/1952, p. 118.
[11]Cîrdei Petruţa, *Ibidem,* p. 85.
[12] Ioana Pârvulescu, *Întoarcere în Bucureştiul interbelic*, Humanitas, Bucureşti, 2012, p.84
[13]*Ibidem,* p.84.

Venera, le aduce, sunt acum, graţie noilor medicamente, între care celebrul Salvarsan, vindecabile[14].

Remarcăm faptul că discursul comunist devine şi mai vehement la sfârşitul anilor ‘80, fapt reflectat în paginile revistelor, ale căror pagini ereu ocupate mai mult de jumătate cu politici pro-nataliste, ori cu înşiruirea înfăptuirilor măreţe din anii de glorie. Deşi egală bărbatului, având acum aceleaşi drepturi şi obligaţii, emanciparea femeii se va face în cadrul aceloraşi activităţi, acelea legate de industria textilă, cele legate de educaţie, sănătate etc, în contrast cu cele reflectate la nivelul propagandei, unde această egalitate dintre bărbat şi femeie capătă dimensiuni ireale, acestea sunt prezentate în diferite ipostaze ale progresului, femei care conduc tractoare ori care pilotează avioane.

3.9.1. Sărbătorile în presa comunistă

Pornind de la supoziţia că presa este una dintre cele mai comode surse cu un impact mare de informare, având întodeauna propria retorică, precum şi propriile strategii de marcare a interesului cititorilor, vom analiza informaţiile legate de sărbători în publicaţiile apărute în perioada comunistă. Aşadar, cercetând presa anilor 1900, se constată o marcantă diferenţă între conţinutul articolelor apărute în jurul marilor sărbători din perioada respectivă şi perioada aflată sub influenţa regimului comunism. Aşadar, reviste precum ,,Albina”, ,,Noua revistă română”, ,,Poporul român”, ,,Foaia diecesană”, ,,Supliment” etc. în preajma Crăciunului, a Paştelui sau a Anului Nou îşi dedică primele pagini sărbătorilor. Uneori chiar şi un număr întreg putea fi dedicat unei anumite sărbători, fiind descrise obiceiurile ori înfăţişate versuri reprezentative, de cele mai multe ori însoţite de iconograme sau imagini care să înfăţişeze tema articolului. Totodată, în preajma Crăciunului se publicau felurite colinde, de Anul Nou articolele revistelor conţineau Urări, iar de Paşte întâlnim poezii. Un exemplu este articolul intitulat *Cuvânt la învierea Domnului nostru Isus Cristos* apărut în revista ,,Albina” din anul 1898: ,,Fraţi crestini, în acest timp, când zapada s'a topit, când frigurile şi vînturile cele recĭ aŭ încetat, când bolta cerească, curată ca cristalul dă strălucitorului sóre întinderea sa spre a o străbate în neobositul luĭ mers cu carul lui de foc; când frageda ĭarbă acopere pămîntul şi mugurii pomilor ne surîd în tăcere, când drăgălaşele florĭ de primavară ne desfetéză mirosul cu plăcutul lor parfum şi vederea cu feluritele şi dragalasele lor colorĭ; când cântecul păsărilor se înaltă spre ceruri ca un imn de multumire către cel ce a creat totul; când cu un cuvânt tóta natura pare că intineresce, pare ca se destépte dintr-un somn adînc şi obositor, pare ca învieză; sfinta nóstră Biserică, în cea maĭ desavârsită armonie cu natura, face să se nascăîn sufletul nostru o bucurie cu mult maĭînaltă, bucurie ce umple inima orĭ-căruĭ creştin astădĭ când se serbezăînvingerea mortiĭşi starămarea iadului, când se prăznuĭesce de tóta ortodoximea învierea DomnuluiDumnedeù şi Mîntuitoruluĭ nostru Isus Christos”[15].

Aspecte caracteristice nu sunt doar iconogramele de dimensiuni mari prezente în articolele dedicate sărbătorilor, ci şi redactarea titlurilor cu aspect religios înfăţişând, de asemenea, momente reprezentative: *Cum se face colindul la Crăciun, Obiceiuri în ajunul Crăciunului, Cel mai bun dar de Anul Nou, Iordanul şi Iordănitorii, O faptă adevĕrat creştinéscă, Muguri şi oué roşii* etc.

Contrar informaţiilor din presa anilor 1900, sunt cele reflectate în perioada comunistă, unde sărbătorile oficiale precum: Anul Nou, Ziua Unirii, 26 Ianuarie, 8 Martie, 1 Mai, 1 Iunie, 23 August se bucurau de o atenţie sporită. Aşadar, consultând reviste şi ziare precum: ,,Scânteia”, ,,Jurnalul României”, ,,Femeia”, ,,Flacara”, ,,Magazin”, ,,România Liberă”,

[14] *Ibidem*, p.81.
[15] Ion Mihălcescu, *Cuvânt la învierea Domnului nostru Isus Cristos*, în Albina, II (1898), nr. 27, p. 52.

„Contemporanul” etc. observăm prezenţa numeroaselor articole, începând chiar cu primele pagini, în care sunt descrise amănunţit manifestările organizate de partidul comunist cu prilejul acestor sărbători.

Cercetare de teren, Mâtnicu-Mare, jud. Caraş-Severin, 2023: Fotografie din colecţia familiei Ştefănigă, nr 109 – Manifestare 1 Mai, Mâtnicu-Mare.

Articolele care detaliază înfăptuirile lui Nicolae Ceauşescu din „Epoca de Aur”, erau adesea însoţite de fotografiile celor doi soţi, dar şi de poezii dedicate acestora. Întâlnim situaţii în care articolele dedicate acestora cuprindeau chiar şi un întreg număr.

Din publicaţiile apărute în jurul marilor sărbători religiase, Crăciunul şi Paştele, observăm lipsa articolelor referitoare la aspectele religioase corelate acestora. La fel se întâmplase şi cu bradul de Crăciun care devenise pomul de iarnă, în timp ce Moş Crăciun devenise Moş Gerilă, un moş mai aspru şi muncitoresc. Sărbătorile ascunse de presă, sunt înlocuite de cele mai multe ori cu articole dedicate cuplului prezidenţial şi a realizărilor epocii respective.

De asemenea, în perioada marilor sărbători se inventau diverse acţiuni pentru a distrage atenţia populaţiei, prin participarea acestora la activităţi sportive ori culturale. Un exemplu fiind şi cel al zilei de Paşte din anul 1968, când duminica de la ora 11:00 au avut loc meciuri din diviziile inferioare, urmând ca după amiază să se desfăşoare celebrul „cuplaj” bucureştean: Steaua-Dinamo şi Progresul-Rapid. În ziua de Paşte a anului 1985 Televiziunea Română difuza un program încărcat de patos revoluţionar: „9 Mai – Aniversare a 40 de ani de la victoria asupra fascismului şi sărbătoarea zilei Independenţei României” ori emisiuni dedicate conducătorului: „Ţara mea de azi – Epoca Ceauşescu – Omogiul ţării, Conducătorului iubit”.

Răsfoind presa anilor 2000 până în prezent, observăm diferenţa modului în care sunt receptate sărbătorile, evoluţia informaţiilor mediatice apărute de-a lungul timpului iau o direcţie total diferită, aspectele surprinse în presă nemaiavând nimic în comun cu cele din perioadele mai sus menţionate. Cu ocazia marilor sărbători: Crăciun, Anul Nou şi Paştele cele mai multe articole prezintă modul în care românii îşi fac cumpărăturile înainte de sărbători, suma de bani pe care aceştia ajung să o risipească, unde anume urmează să-şi petreacă românii vacanţa, dar mai ales informaţii despre aşa numitele vedete din ţară, diete pentru a ascăpa de kilogramele acumulate de sărbători etc. Nu sunt excluse nici articolele veninoase, situaţii dramatice ori ştiri acompaniate de imagini violente. „Totuși, pe lângă știrile pline de veninuri cu diverse proveniențe, avem și unele bune, chiar îmbucurătoare: conform unui sondaj realizat în luna februarie – nu spun de cine din corectitudine nepolitică – reiese că o

majoritate covârșitoare a românilor (70%) are foarte puțină încredere sau puțină în mass media, adică mai direct și corect spus nu are încredere. Cu certitudine sondajul nu a fost comandat de nici un canal. E un semn că (încă) suntem un popor în majoritate echilibrat și decent”[16].

Ne oprim asupra unui articol intitulat *Afacerea revelionul*, apărut în ,,Jurnalul Naţional în anul 2008, în cuprinsul căruia sunt cuprinse aspecte actuale, precum: şampanie care a curs în valuri, costul petrecerii de Revelion, turism, încasări, cheltuielile românilor: ,,Românii au primit Anul Nou aşa cum se cuvine: mesele au fost imbelsugate, şampania a curs in valuri, cerul s-a luminat de artificii, iar distractia a fost pe săturate. Revelionul petrecut in pieţe, la restaurant, la munte sau la mare, în străinătate sau în intimitatea propriei locuinte l-a costat, în medie pe fiecare român circa 50 de euro, ceea ce ridică bugetul total la aproximativ un miliard de euro.

Românii au luat cu asalt magazinele pentru a începe Anul Nou cu o masă îmbelşugată. Şampania a fost cea mai bine vânduta băutura în perioada dinaintea Anului Nou, fiind nelipsită din coşul de cumpăraturi ale miilor de clienţi care au stat la coada la hipermarketuri. Preţul unei sticle de vin spumos, pe care multi români îl asociază cu şampania, porneste de la 6 lei si poate ajunge la 10 lei, acesta fiind cel mai bine vândut, însă o sticlă de vin spumant, şampania, costă între 12 lei si 150 lei, în functie de gusturile, pretentiile, dar mai ales veniturile consumatorilor. [...] Aceeaşi aglomeraţie s-a regăsit în pieţe şi în micile magazine alimentare, care dupa trecerea valurilor de cumparatori păreau a fi devastate. În medie, bugetul pentru masa de Sărbatori a fost de 200 de lei, ceea ce înseamna că romanii au cheltuit circa 300 de milione de euro doar pentru mâncare.

PETRECERI POPULARE. Petrecerile în aer liber din marile oraşe au strâns zeci de mii de români, iar primările au facut pregătiri speciale pentru participanţi. Concerte, spectacole pirotehnice, DJ care au întretinut atmosfera au scos din bugetele primărilor sume care au pornit de la 40.000 de euro, în unele cazuri depăsind chiar un milion de euro.

TURISM. Proprietarii pensiunilor si hotelierii au înregistrat încasări-record, în valoare de peste 110 milioane de euro, cu ocazia Sărbătorilor de iarna. Veniturile au fost cu circa 15% mai mari decât anul trecut”[17].

Modul în care sunt sunt comentate aspectele legate de acţiunile românilor din perioada sărbătorilor este unul exagerat, denaturat, urmat de nelipsitul ,,circ mediatic”, creat de anumiţi jurnalişti a căror pregătire în domeniu este inexistentă. Profesorul universitar doctor Dan Negrescu surprinde în articolele sale ,,progresul” nedorit al adresării mediatice, care în unele împrejurări, precum ,,trăncăneala radio-televizată aducătoare de nimic, e cel mai adesea o probă de prostie ticăloșită”[18], modele prezente permanent în descrierea perioadei sărbătorilor, timp în care ,,Comentarea perioadei prepascale e tributară aceleiași plăceri vulgare a violenței (nu că înainte de Crăciun am auzi altceva). La cumpărăturile de sezon „românii s-au înghesuit…”, ceea ce contrastează cu stupizenia tot mediatică după care «românii nu mai au ce pune pe masă». Dacă unii mănâncă sub masă??? Imaginile nu relevă nici o înghesuială, dimpotrivă, ceea ce «ar» însemna mediatic că «românii nu au bani…». Superlativul e atins însă când aflăm că «românii s-au călcat în picioare pentru…» nu contează ce, mai ales că așa cum poarta de fotbal nu e perforată, tot astfel nu observăm semeni călcați în sau pe picioare. Corect e: mediaticii calcă în picioare nervii plătitorilor de abonament (la cablu)”[19].

[16]Dan Negrescu, 2021, https://europunkt.ro/2021/04/27/flash-pandemic/
[17] Elena Stan, *Afacerea revelionul*, în ,,Jurnalul Naţional” XVII (2008), nr. 4548, p. 4-5.
[18] Dan Negrescu, https://europunkt.ro/2020/11/04/oamenii-onesti-si-instalatia/
[19] Dan Negrescu, https://europunkt.ro/2023/05/03/sublimbaj-cainare-nationala-si-incultura/

4.5.4. Mass-media – factor generator de kitsch

În prezent una dintre sursele care participă la răspândirea fenomenului kitsch este reprezentată de mijloacele moderne de comunicare în masa. Mass-media are o influenţă semnificativă asupra întregii societăţi contemporane.

Ne oprim asupra cântecelor şi a spectacolelor pe care le auzim la radio sau le vedem pe ecranele televiziunii şi care nu mai sunt produse pentru necesităţile celor care le cântă sau dansează, ci adaptate la nevoile şi gusturile spectatorilor, societatea rurală devenind şi ea o societate de consum. Dansul împreună cu cântecul popular, devenind piese de spectacol. Ţăranul consumând tot mai multe produse pe cere le oferă televiziunea. Mihai Pop arată în lucrarea sa importanţa punerii în scenă a urărilor şi jocurilor într-un mod cât mai autentic, pentru ca formele noi să nu-şi piardă în totalitate încărcăturile magice: ,,Prezentarea scenică a obiceiurilor nu poate să fie o simplă demonstraţie etnografică. Cu atât mai puţin trebuie să fie o demonstraţie care să pună cu părtinire accentul asupra acelor momente al căror sens magic este problematic şi pe care de cele mai multe ori cei care-l practică astăzi în formele tradiţionale nu-l mai bagă în seamă”[20], de aceea este esential a se cunoaşte codul şi lexicul pentru o transmitere cât mai autentică a mesajului. O cunoaştere cât mai profundă a obiceiurilor fiind esenţială, dar nu suficientă pentru a realiza un spectacol.

În lucrarea sa, H. H. Stahl, atrage atenţia asupra fenomenului de stricare a ,,gustului public”[21], punând acest lucru în seama scăderii catastrofale a clasei muncitorilor agricoli şi al deplasării maselor rurale spre oraşe, rezultând un proces amplu de urbanizare. Volumul populaţiei oraşelor care a crescut foarte mult a dus şi la un proces de ruralizare, deoarece noua populaţie vine cu mentalitatea şi gusturile ei rurale: ,,noii imigranţi în urban încetează rapid de a fi rurali, fără însă să devină, de îndată, urbani, ci trec printr-o fază intermediară, de ezitare între ce au apucat să trăiască la sat şi ce nu au învăţat încă să trăiască la oraş”[22]. De aceea se disting două categori, una care detestă viaţa lor anterioară, detaşându-se în totalitate de rudele lor de la sat, pe care acum le consideră sărace şi cea de-a doua categorie, cei care tânjesc după rural, precum şi după folclor. Din acest proces rezultând un fenomen social nou ,,cel al profesioniştilor folclorişti, aşa-numiţii «rapsozi» care de fapt sunt «rapsozi de mass media»”[23].

Aceşti cântăreţi profesionişti nu existau în vechea cultură folclorică. Folclorul românesc fiind unul anonim, practicat de toată lumea, iar calea de transmitere a temelor era orală, transmise de la om la om. Elementul de bază pe care trebuie să-l avem în vedere atunci când vorbim de folclorul autentic, este că în trecut acesta juca un alt rol în viaţa colectivităţii rurale, unul cu caracter ritual, nu era un simplu prilej de distracţie

H. H. Stahl are în vedere acest aspect care îşi modifică sensul şi funcţionalitatea sa veche: ,,Când în hora satului nu se mai adună, în gloată, tineretul – flăcăi şi fete – sub ochii privighetori ai părinţilor, ci se mută pe scena Căminului Cultural, când bocitoarele nu mai cred că bocetul lor foloseşte celui decedat în drumul său spre lumea de apoi, când nuntaşii nu mai sunt convinşi că tot ce spun şi fac asigură buna căsnicie viitoare a amirilor, când căluşarii încetează a fi magicieni care se leagă, în ceată de 7 – 9 sau 11 oameni […] pentru a vindeca pe cei bolnavi de boli «rele», ei se transformă în trupă de balet, cu cât mai mulţi dansatori,

[20] Mihai Pop, *Obiceiuri tradiţionale româneşti*, Institutul de Studii Etnologice și Dialectologice, București, 1976, p. 185.
[21] H. H. Stahl, *Ibidem*, p. 325.
[22] *Ibidem*, p. 325.
[23] *Ibidem*, p. 326.

primind şi copii între ei, încât călușul încetează de a fi căluș și devine un spectacol care poate fi arătat și în străinătate, ca exemplu de virtuozitate coregrafică”[24].

Revenind la mass-media, se poate constata că publicul ascultător nu mai este cel din rândul țăranilor, cel care își exprimă părerea este un orășean, care are propriile lui idei despre cum trebuie să fie folclorul. De cele mai multe ori acesta este un coregraf, care îi învaţă pe ţărani cum să joace brâul în faţa publicului. Ţăranul român nu mai cântă așa cum îi spune sufletul, un cântec popular rezultat dintr-o bogăţie de sentimente variate care sunt exprimate prin muzică şi poezie: lipsă materială, durere, bucurie, jale, îndemnuri etc. Atunci când piesa muzicală este prezentată într-un cadru televizat, pe scena unui cămin, pe scena unui teatru etc. sunt evidenţiate foarte multe elemente kitsch, de la text adaptat, la vestimentaţie, decor, scenografie, gestica scenică, toate fiind în disonanţă cu tonalitatea specifică a piesei. Prin apariţia acestor factori nesemnificativi se alterează într-un mod inevitabil trăsăturile desprinse din contextul atmosferei satului românesc străvechi.

BIBLIOGRAPHY

Cîrdei, Petruţa, *Femeia comunistă între realitate, doctrină și propaganda,* Political science series, 14(2), 2012.

Cotruş, Vasile, *Femeia în familie şi societate*, în Familia, Oradea, I, Nr. 1, 1926.

Cozma, Ioana Maria, *„Drumul femeii” spre emancipare*, în Analele Banatului, S.N., Arheologie – Istorie, XX, 2012.

Dumitrescu, Tini, *Femeia în muncă*, în Almanahul Femeia, 1947.

Hurubean, Alina, *Statutul femeii în România comunistă. Politici publice şi viaţă privată*, Editura Institutului European, 2015.

Mihăilescu, Ştefania, *Din istoria feminismului românesc. Studio şi antologie de texte (1929-1948)*, Polirom, 2006.

Mihălcescu, Ion, *Cuvânt la învierea Domnului nostru Isus Cristos*, în Albina, II nr. 27, 1898.

Negrescu, Dan, https://europunkt.ro/2021/04/27/flash-pandemic/, 2021

Negrescu, Dan, https://europunkt.ro/2020/11/04/oamenii-onesti-si-instalatia/, 2021

Negrescu, Dan, https://europunkt.ro/2023/05/03/sublimbaj-cainare-nationala-si-incultura/, 2021.

Pârvulescu, Ioana*, Întoarcere în Bucureştiul interbelic*, Humanitas, Bucureşti, 2012.

[24] H.H. Stahl, *Ibidem*, p. 327-328.

THE USE OF THE CONCEPT MAP IN LANGUAGE CLASSES

Elena-Teodora Catană
PhD Student, University of Pitești

Abstract: The concept map is considered a stimulating tool for teaching, learning and assessment. Several research studies have shown the benefit of its integration in different teaching/learning domains and contexts. This article attempts to describe some of the potential variations of these uses. We examine the use of the concept map as a teaching and assessment tool in the language class. Assessing knowledge is a rather complicated task as the latter is a set of cognitive processes which are carried out at the level of the human brain, itself responsible for memorization which is the primary factor in the construction of the concept map.

Keywords: assessment, learning, concept map, skills, knowledge

La psychologie cognitive définit la connaissance comme la somme de tout le contenu stocké dans la mémoire à long terme (Goldstein 2008 ; Quinlan et Dyson 2008 ; Rutherford 2005). Le but de l'éducation formelle est d'aider les apprenants à développer les représentations des connaissances, les modes de pensée et les pratiques sociales qui définissent un apprentissage réussi dans des domaines spécifiques. (Elvira et al. 2016) Depuis que les cartes conceptuelles ont été développées et utilisées dans le domaine de l'éducation, de nombreuses études ont été réalisées à leur sujet. Les cartes conceptuelles sont utilisées depuis longtemps comme modèle ou stratégie dans divers domaines d'apprentissage ou d'enseignement. Elles peuvent également être utilisées telles qu'elles sont préparées par les étudiants eux-mêmes sous la forme d'une page électronique numérique ou d'une feuille de papier traditionnelle afin de présenter des informations aux apprenants ou de se forger leur propre sens. Les utilisations potentielles de la carte conceptuelle en évaluation sont limitées uniquement par la créativité de l'évaluateur et les contraintes du contexte.

Le contexte scientifique

Le concept des cartes conceptuelles a été mis en avant pour la première fois par Tony Buzan, le père de la recherche de méthodes efficaces de mémorisation, dans les années 1960, comme outil de prise de notes. Au début, Tony Buzan a utilisé cette méthode pour aider les étudiants qui échouaient à leurs études. Il a découvert que ces étudiants ont obtenu de grandes améliorations dans leurs études et que leur façon de penser a changé.

Le psychopédagogue Joseph Novak a décrit pour la première fois les cartes conceptuelles comme une technique de représentation visuelle dans les années 1970, en se basant sur le fait que l'apprentissage approfondi de nouveaux concepts dépend des concepts existants dans l'esprit humain et des relations qui s'établissent entre eux : « *Les cartes conceptuelles sont des outils graphiques permettant d'organiser et de représenter les connaissances. Elles comprennent des concepts, habituellement entourés de cercles ou de boîtes, et des relations entre les concepts indiqués par une connexion reliant deux concepts* » (Novak, 2008, Canas, 2008, p. 1). Basées sur la théorie de l'assimilation, les cartes conceptuelles reposent sur le principe que le facteur le plus important influençant l'apprentissage est ce que l'apprenant sait déjà (Bayram, 1995). Les recherches ont suggéré que les cartes conceptuelles peuvent être utilisées pour faciliter un apprentissage significatif. (Abram, 2001). Les éducateurs peuvent trouver une multitude d'utilisations des cartes conceptuelles dans leurs salles de classe.

Novak et Gowin décrivent la logique de la carte conceptuelle en définissant trois termes clés : concept, affirmation ou énoncé, apprentissage. Les affirmations établissent les liens entre les concepts; elles doivent être concises, complètes, accessibles. L'apprentissage implique la construction active de nouveaux énoncés. L'utilisation de cartes conceptuelles conduit à la facilitation du processus d'apprentissage en stimulant l'activisme, conduisant à la formation et au développement de compétences fonctionnelles, telles que les compétences de traitement, de systématisation, d'utilisation pratique des connaissances.

Parmi les avantages de l'apprentissage actif, nous pouvons mettre en évidence le comportement participatif, la pensée créative, le renforcement des connaissances.

Les cartes conceptuelles visent à mettre en évidence la façon dont un individu voit les relations entre les choses, les idées ou les personnes, résout les problèmes auxquels il est confronté et utilise sa mémoire. Elles représentent un mode d'expression schématique, constituant un outil important pour l'enseignement, l'apprentissage, la recherche et l'évaluation à tous les niveaux et dans toutes les disciplines (la cartographie conceptuelle s'est avérée être un outil pédagogique efficace et une stratégie de méta-apprentissage utile pour de nombreux sujets (Ritche et Volkl, 2000; Gardgill et Jitendra, 1999; Novak, 1990)) : « *le schéma est un moyen d'expression et de transmission des connaissances, et il est le plus souvent utilisé en même temps que d'autres moyens. Il est donc important de rechercher son rôle dans l'assimilation des connaissances et de situer ce rôle par rapport à d'autres moyens d'expression (verbal, algébrique)* » (Vezin, 1972, p. 191).

Les cartes conceptuelles attachent une importance majeure à la création de liens entre les concepts dans le processus d'apprentissage. Une carte conceptuelle est un diagramme qui organise les informations dans une structure rayonnante autour d'un seul sujet ou idée centrale.

Formellement, la carte conceptuelle est un graphique composé de nœuds et de flèches. Les nœuds correspondent aux termes importants (les concepts y sont notés). Les références expriment la relation entre deux concepts (nœuds); l'indication sur la flèche indique le rapport entre les deux concepts, la façon dont ils sont liés les uns aux autres.

Les cartes conceptuelles dans le domaine du FLE

L'acquisition du langage est un processus complexe et non linéaire et les reculs font partie de ce processus (Larsen-Freeman, 1997) dans l'ancrage des nouvelles connaissances aux connaissances existantes dans la structure cognitive de l'élève. La recherche dans le domaine des langues étrangères est assez bien représentée par rapport aux autres domaines. Le thème des cartes conceptuelles est très complexe, vaste et en même temps nouveau. Pourtant, peu d'études ont été menées avec cet outil dans l'enseignement de la grammaire (Boyle & Weishaar, 1997; Clements-Davis & Ley, 1991; Dimino et al., 1990).

Connaissant le volume de connaissances à assimiler dans le domaine du FLE ainsi que la difficulté de comprendre certains aspects liés à la grammaire et au vocabulaire, l'approche de nouvelles notions par la méthode des cartes conceptuelles est très utile. La grammaire est célèbre pour ses nombreux concepts interdépendants. Enseigner la grammaire avec ses concepts interdépendants est un défi pour chaque professeur de langue. De ce fait, l'effet de l'utilisation de cartes conceptuelles dans l'enseignement de divers concepts grammaticaux aux apprenants est susceptible d'être plus efficace que d'autres options pédagogiques.

La grammaire est la description des régularités d'une langue. La connaissance de ces régularités donne à l'apprenant les moyens de générer un nombre potentiellement énorme de phrases originales.

L'enseignement de la grammaire peut se dérouler de deux manières: l'enseignement de la grammaire « secrète » où les règles sont enseignées dans un programme communicatif et l'enseignement de la grammaire « manifeste » où les règles de la grammaire sont présentées explicitement en utilisant le programme de grammaire. En regardant les manuels prescrits et les manuels des enseignants utilisés dans les écoles roumaines, on peut en déduire que la pédagogie de l'enseignement de la grammaire française en Roumanie, dans l'ensemble, suit la méthode déductive. L'enseignement repose fortement sur l'énoncé explicite du concept et des règles qui le régissent.

Méthodologie d'utilisation des cartes

La présentation du contenu du cours via un CM donne un aperçu général du sujet. Cette vue d'ensemble permet de dépasser le cloisonnement des connaissances pour maximiser l'appréhension de leur totalité de manière réseautée et contextualisée (Behrens, 2008 ; Morin, 2007 ; Yus, 2002 ; Zabala, 2002).

L'apprentissage est étroitement lié à la mémoire. Oublier, dans une certaine mesure, est dû au fait de ne pas trouver les liens avec les informations stockées quelque part dans l'esprit. Si nous traitons les informations à un niveau profond et significatif et que nous les conservons ensuite dans notre réseau cognitif, il sera beaucoup plus facile de les récupérer en cas de besoin, car il existe de nombreux indices qui constituent des facilitateurs pour la récupération. Plus il y a de chemins entre les idées et plus la carte cognitive des idées associées est complète, plus grandes sont les chances de trouver l'une de ces relations et, grâce à cette idée connexe, de se souvenir de l'information ou du mot nécessaire.

Prenons l'exemple de la mémorisation du vocabulaire. Si une personne ayant une faible capacité de mémorisation tente de traiter un mot de vocabulaire en mémorisant simplement son orthographe et sa signification, il sera rapidement oublié. Cependant, s'il traite chaque mot dans le cadre d'un réseau cognitif d'idées connexes à un niveau profond, la rétention et la fonctionnalité sont considérablement améliorées et le mot deviendra partie intégrante de son vocabulaire actif.

Afin d'assurer l'efficacité maximale du processus éducatif, il est nécessaire d'utiliser une stratégie didactique qui suppose une certaine manière d'aborder la formation, d'organiser (combinaison) optimale des méthodes, des moyens et des formes de regroupement des étudiants afin d'atteindre l'objectif objectifs proposés.

Les spécialistes du domaine de l'éducation conviennent que les élèves n'apprennent pas en mémorisant des faits, mais plutôt en résumant, en reliant et en organisant des concepts dans leur esprit (Ausubel, 1963). Cela est directement lié au modèle d'apprentissage constructiviste qui se concentre sur les activités que fait l'apprenant plutôt que sur ce que fait l'enseignant (Hughes et Hay, 2001). Enseigner dans une perspective constructiviste exige que les enseignants agissent en tant que facilitateurs, leur rôle principal étant d'aider les élèves à devenir des apprenants actifs et à construire des connaissances basées sur ce qu'ils savent déjà.

L'utilisation de cartes conceptuelles est une stratégie pédagogique très importante, utilisée à la fois pour présenter des informations par les enseignants et pour la gestion et l'évaluation par les élèves de leur propre apprentissage. Cependant, les études et activités basées sur les cartes conceptuelles sont particulièrement utilisées dans les présentations visuelles des données requises des domaines contextuels, elles ont le potentiel d'être utilisées à plusieurs fins d'apprentissage et autres.

Compte tenu, en particulier, des caractéristiques élastiques des cartes conceptuelles et de leurs effets positifs sur l'apprentissage, il peut être possible de développer et d'étendre leur

utilisation dans plusieurs domaines. En outre, il serait utile de développer des cartes conceptuelles pour les domaines liés aux étudiants et de créer des environnements multimédias pour atteindre cet objectif. Il est nécessaire d'utiliser des cartes conceptuelles, fournissant certaines catégories d'informations, de manière à favoriser l'interactivité entre les étudiants et à permettre leurs manipulations. Les tâches d'apprentissage doivent être stimulantes, authentiques et significatives. À cet égard, le potentiel technologique soutenant certains objectifs d'apprentissage particuliers doit être pris en compte. Le Web multimédia peut présenter des sources supplémentaires, des graphiques, des cartes conceptuelles et des documentaires audio.

BIBLIOGRAPHY

1. Audet, S. et Denhière, G. (1989). Le fonctionnement cognitif dans la compréhension de textes.
2. Bihouée, Pascal (2009) cours et support l'art de préparer sa classe, la boite à outil des enseignants, édition d'organisation Master Class.
3. Blanc, N. et Brouillet, D. (2005). Comprendre un texte. L'évaluation des processus cognitifs. Paris : Éditions In Press
4. Boissart, Marielle (2012), carte conceptuelle : outil d'apprentissage et de communication, édition Setes
5. Buzan, T. et Buzan, B. (2003). Mind map: dessine-moi l'intelligence. Paris: Eyrolles Éditions d'Organisation
6. Cuq, Jean- Pierre et Gruca, Isabelle (2003), Cours de didactique du français langue étrangère et seconde, Grenoble, Groupe Horizon
7. -Jagot, Paul-Clément (2009) ; Comment développer votre mémoire. L'art d'apprendre, de retenir et de se rappeler exactement, édition Mehdi.
8. Mongin, Pierre ; De Broeck, Fabienne La boîte à outils : enseigner autrement avec LE MIND MAPPING, cartes mentales et conceptuelles, édition Dunod juin 2016
9. Mongin, Pierre et Luis, Garcia, Organisez vos projets avec le Mind Mapping, des dessins eu services de vos desseins, DUNOD, Paris, 2ème édition, 2014
10. Porcher, Louis (2004), L'enseignement des langues étrangères, Paris, Hachette
11. Tagliante, Christine (2006), La classe de langue : techniques et pratiques de classe, Paris, CLE international

SECOND LANGUAGE ACQUISITION

Elena-Teodora Catană
PhD Student, University of Pitești

Abstract: Second Language Acquisition (SLA) is the process by which individuals learn a language other than their native tongue. This multifaceted phenomenon is influenced by a variety of factors including age, motivation, learning environment, instructional methods, and cultural attitudes. Younger learners benefit from greater neural plasticity, while adults leverage advanced cognitive strategies despite potentially facing greater challenges in achieving native-like fluency. Motivation, both intrinsic and extrinsic, plays a critical role in SLA success. Immersive environments and structured classroom settings both contribute to effective language learning, depending on the learner's context. Instructional methods range from communicative approaches that emphasize real-world language use to grammar-based instruction that focuses on explicit rule understanding. Theoretical frameworks such as Krashen's Input Hypothesis, Long's Interaction Hypothesis, and Vygotsky's Sociocultural Theory highlight the importance of comprehensible input, social interaction, and cultural context in the SLA process. Understanding these factors and theories provides insight into the complexities of acquiring a second language and informs effective teaching practices.

Keywords: language acquisition, learning, skills, knowledge.

L'acquisition d'une langue seconde (ALS) est un processus complexe par lequel une personne apprend une langue différente de sa langue maternelle. Ce processus peut être influencé par une multitude de facteurs et est soutenu par diverses théories qui offrent des perspectives sur les mécanismes et les conditions optimales pour l'apprentissage linguistique. Cet article explore les principaux facteurs influençant l'ALS ainsi que les théories dominantes dans ce domaine.

Un des facteurs influençant l'ALS est l'âge. L'âge influence l'apprentissage d'une langue de plusieurs manières, et cette influence peut être observée à travers différents aspects du processus d'acquisition linguistique :

Période critique

- Hypothèse de la période critique : Selon cette hypothèse, il existe une période pendant laquelle l'apprentissage d'une langue se fait plus facilement et plus naturellement. Cette période s'étend généralement jusqu'à la puberté. Pendant cette période, le cerveau est particulièrement réceptif aux nouvelles langues, facilitant l'acquisition de la phonologie, de la grammaire et de la syntaxe de manière intuitive.

Plasticité cérébrale

- Jeunes enfants : Les jeunes enfants bénéficient d'une plasticité cérébrale élevée, ce qui signifie que leur cerveau est plus flexible et capable de créer de nouvelles connexions neuronales. Cela leur permet d'apprendre des langues de manière plus naturelle et de maîtriser la prononciation et l'accent de la langue cible avec une aisance remarquable.
- Adultes : Avec l'âge, la plasticité cérébrale diminue. Cela peut rendre l'apprentissage des sons et des structures grammaticales d'une nouvelle langue plus difficile. Cependant, les adultes peuvent encore apprendre efficacement en utilisant des stratégies d'apprentissage plus sophistiquées et en tirant parti de leurs compétences cognitives avancées.

Acquisition phonologique

- Prononciation et accent : Les enfants exposés à une langue seconde avant la puberté sont souvent capables de développer une prononciation et un accent proches de ceux des locuteurs natifs. En revanche, les adultes ont souvent plus de difficulté à atteindre une prononciation native, bien qu'ils puissent toujours atteindre un haut niveau de compétence linguistique.

Méthodes d'apprentissage

- Jeunes enfants : Ils apprennent généralement de manière implicite, par immersion et interaction naturelle. Ils sont plus susceptibles de bénéficier d'un apprentissage basé sur le jeu et l'imitation, sans une instruction formelle explicite.
- Adultes : Ils ont tendance à apprendre de manière plus explicite et analytique. Ils peuvent utiliser des stratégies d'apprentissage conscientes, telles que la mémorisation de règles grammaticales et de vocabulaire, et tirer parti de leur compréhension métacognitive pour planifier et évaluer leur apprentissage.

Facteurs socio-affectifs

- Enfants : Ils sont généralement plus ouverts et moins anxieux face à l'apprentissage d'une nouvelle langue. Leur motivation est souvent intrinsèque, motivée par le désir de jouer et de communiquer avec leurs pairs.
- Adultes : Ils peuvent éprouver plus d'anxiété et de peur de faire des erreurs, ce qui peut inhiber leur apprentissage. Cependant, leur motivation peut être fortement extrinsèque, motivée par des besoins professionnels, académiques ou sociaux.

Exposition et opportunités

- Enfants : Les jeunes enfants ont souvent plus d'opportunités d'apprendre une langue dans des environnements immersifs, tels que les écoles bilingues ou les foyers multilingues. L'exposition quotidienne et naturelle à la langue cible est un avantage significatif.
- Adultes : Ils doivent souvent créer des opportunités d'apprentissage et chercher activement des environnements où ils peuvent pratiquer la langue cible. Les adultes peuvent bénéficier de cours structurés, de programmes d'immersion, et de technologies éducatives pour compenser le manque d'exposition naturelle.

La motivation est un autre facteur déterminant dans l'apprentissage d'une langue seconde. Qu'elle soit intrinsèque ou extrinsèque, la motivation influence profondément l'engagement, la persévérance, l'utilisation des stratégies d'apprentissage, le temps de pratique et les attitudes envers la langue cible. En comprenant et en cultivant la motivation des apprenants, les éducateurs peuvent créer des environnements d'apprentissage plus efficaces et enrichissants, conduisant à de meilleurs résultats en acquisition linguistique.

L'environnement d'apprentissage influence lui aussi de manière significative l'acquisition d'une langue seconde. Un environnement immersif, structuré et riche en ressources pédagogiques, soutenu par la technologie et des interactions sociales positives, peut grandement améliorer l'efficacité de l'apprentissage linguistique. En comprenant et en optimisant ces facteurs environnementaux, les éducateurs et les apprenants peuvent maximiser leurs chances de succès dans l'acquisition d'une nouvelle langue.

Les théories de l'ALS

Hypothèse de l'Input (Stephen Krashen). Cette théorie suggère que les apprenants progressent dans leur acquisition d'une langue seconde en étant exposés à des inputs linguistiques légèrement au-dessus de leur niveau actuel de compétence. Selon Krashen,

l'apprentissage d'une langue étrangère est le résultat d'un processus naturel d'acquisition, similaire à la façon dont les enfants acquièrent leur langue maternelle. L'input compréhensible est crucial pour l'acquisition. Il doit être compréhensible mais légèrement plus complexe, de sorte que l'apprenant puisse le comprendre globalement tout en étant poussé à développer de nouvelles compétences linguistiques pour saisir les éléments inconnus.

Krashen distingue entre *acquisition* et *apprentissage*. L'acquisition est un processus subconscient et naturel, similaire à la manière dont les enfants apprennent leur langue maternelle. L'apprentissage, en revanche, est un processus conscient qui implique l'étude explicite des règles grammaticales. Selon Krashen, l'acquisition est plus efficace et durable que l'apprentissage pour maîtriser une langue. Pour que l'acquisition se produise, il est essentiel que les apprenants soient exposés à de grandes quantités d'input compréhensible. Cela peut inclure des conversations, des lectures, des vidéos et d'autres formes de média dans la langue cible.

L'hypothèse de l'Input de Stephen Krashen a eu un impact significatif sur le domaine de l'acquisition des langues secondes. En mettant l'accent sur l'importance de l'exposition à l'input compréhensible et en distinguant entre acquisition et apprentissage, cette théorie a orienté de nombreuses approches pédagogiques vers des méthodes plus naturelles et immersives. Bien que des critiques existent et que des ajustements soient nécessaires pour certains contextes d'apprentissage, les principes fondamentaux de l'hypothèse de l'Input restent un guide précieux pour favoriser une acquisition linguistique efficace.

Théorie de l'Interaction (Michael Long). La théorie de l'interaction de Michael Long, également connue sous le nom de Interaction Hypothesis, est une théorie en linguistique appliquée qui se concentre sur l'importance de l'interaction sociale dans l'acquisition d'une langue seconde. Cette théorie a été développée dans les années 1980 et a eu une influence significative sur les méthodologies d'enseignement des langues. Selon cette théorie, l'interaction sociale et les échanges conversationnels jouent un rôle central dans l'acquisition d'une langue seconde. Les interactions permettent aux apprenants de recevoir des retours et d'ajuster leur langage. Les principaux points de la théorie de l'interaction de Michael Long :

Input Compréhensible : Long postule que pour acquérir une langue seconde de manière efficace, les apprenants doivent être exposés à un "input" (entrée) qui est légèrement au-dessus de leur niveau de compétence actuel, mais toujours compréhensible. Cela signifie que l'interaction verbale doit être ajustée pour soutenir l'apprentissage en fournissant des indices contextuels et des aides langagières.

Négociation de Sens : Lorsque les apprenants rencontrent un input légèrement au-dessus de leur niveau actuel, cela entraîne une "négociation de sens" entre le locuteur natif (ou expert) et l'apprenant. Cette négociation se produit lorsque l'apprenant essaie de comprendre et de se faire comprendre, souvent par des stratégies de clarification et de confirmation.

Feedback : L'interaction permet également un retour d'information immédiat et contextuellement pertinent sur les erreurs linguistiques des apprenants. Ce feedback est crucial car il aide les apprenants à ajuster et à améliorer leur production linguistique.

Fonctions du Langage : Long met l'accent sur l'utilisation fonctionnelle du langage dans des contextes authentiques et significatifs. Il soutient que les apprenants acquièrent la langue plus efficacement lorsqu'ils sont engagés dans des tâches

communicatives réelles qui nécessitent l'utilisation de la langue pour atteindre un objectif spécifique.

En résumé, la théorie de l'interaction de Michael Long met en avant l'idée que l'apprentissage linguistique est facilité par des interactions sociales où les apprenants sont exposés à un langage qui est juste un peu plus avancé que leur niveau actuel, et où ils reçoivent un feedback sur leurs erreurs linguistiques. Cette approche a influencé de nombreuses pratiques pédagogiques dans l'enseignement des langues, en mettant l'accent sur l'importance de l'interaction sociale et de la communication authentique pour l'acquisition linguistique.

Théorie socioculturelle (Lev Vygotsky). La théorie socioculturelle, développée par Lev Vygotsky, est une théorie majeure dans le domaine de la psychologie du développement et de l'apprentissage. Vygotsky met en avant l'importance du contexte social et des interactions culturelles dans le développement linguistique. L'apprentissage se fait à travers la médiation sociale et l'utilisation de la langue dans des contextes culturels significatifs. Les principaux concepts et idées associés à cette théorie :

1. **La zone proximale de développement (ZPD)** : La ZPD représente la différence entre ce que l'enfant peut faire seul et ce qu'il peut faire avec l'aide d'un adulte ou d'un pair plus compétent. Vygotsky soutient que les apprentissages les plus efficaces se produisent lorsque les enfants sont guidés dans leur ZPD, car cela leur permet d'acquérir des compétences qui ne seraient pas accessibles uniquement par eux-mêmes.
2. **Le rôle des interactions sociales** : Vygotsky accordait une importance primordiale aux interactions sociales dans le processus d'apprentissage. Il affirmait que les enfants apprennent activement par la participation à des interactions avec d'autres personnes, qui peuvent être des parents, des enseignants ou des pairs.
3. **Les outils psychologiques et signes** : Vygotsky a introduit le concept d'outils psychologiques, tels que le langage, les symboles et les artefacts culturels, qui médiatisent l'activité mentale des individus. Par exemple, le langage joue un rôle crucial en permettant aux enfants d'internaliser des connaissances et des compétences à travers des interactions verbales avec des adultes et des pairs.
4. **L'apprentissage comme processus socialement situé** : Contrairement aux perspectives béhavioristes qui mettaient l'accent sur l'apprentissage individuel, Vygotsky a souligné que l'apprentissage se déroule dans un contexte social et culturel spécifique. Les compétences et les connaissances sont construites à travers des interactions avec d'autres individus dans le cadre de leur culture.
5. **L'importance de la culture** : Vygotsky a mis en avant que la culture joue un rôle essentiel dans le développement cognitif des individus. Les pratiques culturelles, les valeurs et les normes influencent non seulement ce que les enfants apprennent, mais aussi comment ils apprennent et comprennent le monde qui les entoure.

En résumé, la théorie socioculturelle de Vygotsky place l'accent sur l'interaction sociale, la médiation par des outils psychologiques comme le langage, et l'importance de la culture dans le processus d'apprentissage et de développement cognitif des individus. Cette théorie a eu une influence considérable sur les domaines de l'éducation, de la psychologie du développement et des sciences cognitives, en mettant en lumière l'importance des interactions sociales et culturelles dans la construction des connaissances et des compétences chez les individus.

L'acquisition d'une langue seconde est un processus influencé par de nombreux facteurs individuels et environnementaux. Les théories de l'ALS, telles que l'hypothèse de

l'input, la théorie de l'interaction et la théorie socioculturelle, fournissent des cadres précieux pour comprendre comment les individus apprennent une nouvelle langue. En reconnaissant l'importance de l'input compréhensible, des interactions sociales et du contexte culturel, les éducateurs peuvent mieux soutenir les apprenants dans leur parcours linguistique.

BIBLIOGRAPHY

Allwright, D., & Hanks, J. (2009). *The developing language learner: An introduction to exploratory practice.* London: Palgrave Macmillan.

Anderson, L. W., & Krathwohl, D. R. (Eds.). (2001). *A taxonomy for learning, teaching and assessing: A revision of Bloom's Taxonomy of educational objectives.* New York: Longman.

Barnes-Karol, B. & Broner, M. (2010). Using images as springboards to teach cultural perspectives in light of the ideals of the MLA report. *Foreign Language Annals*, 43(3), 422-445.

Beebe, L. (1983). Risk-taking and the language learner. In H. Seliger and M. Long (eds.), *Classroom Oriented Research in Second Language Acquisition.* Rowley, MA: Newbury House.

Brown, G. & Yule, G. (1983). *Teaching the Spoken Language.* Cambridge: Cambridge University Press.

Corder, S. P. (1967). The significance of learners' errors. *International Review of Applied Linguistics*, 5, 160-170.

Corder, S. P. (1975). Error analysis. In J. P. B. Allen & S. P. Corder (Eds.), *Papers in applied linguistics, The Edinburgh course in applied linguistics, vol. 3: Techniques in applied linguistics.* Oxford: Oxford University Press.

Corder, S. P. (1981). *Error analysis and interlanguage.* Oxford: Oxford University Press.

Cummins, J. (1981) The role of primary language development in promoting educational success for language minority students. In California State Department of Education (Ed.), *Schooling and language minority students: A theoretical framework.* Los Angeles: California State University Evaluation, Dissemination and Assessment Center.

Cummins, J. (2000) Putting language proficiency in its place: Responding to critiques of the conversational/academic language distinction. In J. Cenoz & U. Jessner (Eds.), *English in Europe: The acquisition of a third language.* Clevedon: Multilingual Matters.

Donato, R. (1994). Collective scaffolding in second language learning. In J. Lantolf & G. Appel (Eds.), *Vygotskyian approaches to second language acquisition*. Norwood, NJ: Ablex.

Dornyei, Z. (2006). Individual differences in second language acquisition. *AILA Review*, 19, 42-68.

Doughty, C. (2001). The cognitive underpinnings of focus on form. In P. Robinson (Ed.), *Cognition and second language instruction* (pp. 114-138). Cambridge: Cambridge University Press.

Ellis, R. (2008). *The Study of Second Language Acquisition, 2nd ed.* Oxford: Oxford University Press.

Ellis, R. & Barkhuizen, G. (2005). *Analysing Learner Language*. Oxford: Oxford University Press.

Foster, P., Tonkyn, A,. & Wigglesworth, G. (2000). A unit for all reasons: The analysis of spoken interaction. *Applied Linguistics, 21,* 354-374.

Guiora, A., Beit-Hallahami, B., Brannon R., Dull, C., & Scovel, T. (1972). The effects of experimentally induced changes in ego states on pronunciation ability in a second language: An exploratory study. *Comprehensive Psychiatry* 13: 421-428.

Han, Z.H., & E. Tarone (Eds.) (2014). Interlanguage: Forty years later. Amsterdam: John Benjamins.

Lackstrom, J. (1981). Logical argumentation: The answer to the discussion problem in EST. In L. Selinker, E. Tarone, & V. Hanzeli (Eds.), *English for academic and technical purposes: Studies in honor of Louis Trimble.* Rowley, MA: Newbury House Publishers.

Lantolf, J. P. (ed.). (2000). *Sociocultural Theory and Second Language Learning*. Oxford: Oxford University Press.

Li, C., & Thompson, S. (1981). *Mandarin Chinese: A functional reference grammar*. Berkeley: University of California Press.

Lightbown, P., & Spada, N. (2013). *How Languages Are Learned, 4th ed.* Oxford: Oxford University Press.

Lyster, R. (2007). *Learning and teaching languages through content: A counterbalanced approach.* Amsterdam: John Benjamins Publishing.

Mackey, A. (Ed.) (2007). *Conversational interaction in second language acquisition: A collection of empirical studies*. Oxford: Oxford University Press.

Menzel, P., & Mann, C. (1994). *The Material World: A Global Family Portrait.* San Francisco: Sierra Club.

Montrul, S. (2014). Interlanguage, transfer and fossilization. In Z.H. Han & E. Tarone (Eds.), Interlanguage: Forty years later (pp. 75-104). Amsterdam: John Benjamins.

Norris, J. M., & Ortega, L. (2000). Effectiveness of L2 instruction: A research synthesis and quantitative meta-analysis. *Language Learning, 50*(3), 417-528.

Ohta, A. (2000). Rethinking interaction in SLA: Developmentally appropriate assistance in the zone of proximal development and the acquisition of L2 grammar. In J. P. Lantolf (Ed.), *Sociocultural theory and second language learning* (pp. 51-78). Oxford: Oxford University Press.

Philp, J. (2003). Constraints on 'noticing the gap': Nonnative speakers' noticing of recasts in NS-NNS interaction. *Studies in Second Language Acquisition, 25,* 99-126.

Robinson, P. (1995). Attention, memory, and the 'noticing' hypothesis. *Language Learning 45:* 283-331.

Schachter, J. (1976). An error in error analysis. *Language Learning,* 24, 205-214.

Schleppegrell, M. (2004). *The language of schooling: A functional linguistics perspective.* Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.

THE ACTIVITY UNDER CENSORSHIP OF THE LORD'S ARMY WITHIN THE ROMANIAN ORTHODOX CHURCH

Mihai Liviu Marici
PhD Student, „Alexandru Ioan Cuza" University of Iaşi

Abstract: The movement of religious and moral revival of the Army of the Lord, which appeared in the Romanian Orthodox Church in 1923, at the initiative of the priest Iosif Trifa (1888-1938) from Sibiu, will exert a strong influence on the Orthodox Church.
The relations with the ecclesiastical authority, the Archdiocese of Ardeal, represented at that time by the Metropolitan Dr. Nicolae Bălan, and the de facto founder of the movement, the priest Iosif Trifa, at first very good, cooled down with the extension of the movement's activity beyond the borders of the Archdiocese of Sibiu, and his acquisition of a personal printing house. A tense situation built up which, in 1935-1938, degenerated into a conflict with unforeseen consequences for the Army of the Lord.
Under the communist regime, which regarded the movement as anti-sectarian and chauvinist, the civil sentence of the Court of Sibiu of 22 December 1949 dissolved the Army of the Lord as a society and eliminated it from the register of legal entities. The Army of the Lord continued to exist underground and manifested itself through isolated actions of members in various parishes in the country until 1990 when it was legally and canonically rehabilitated.

Keywords: spiritual renaissance, spiritual volunteering, commitment, brotherhood.

1.Începuturile Oastei Domnului

Întemeierea mișcării Oastei Domnului a fost un proces îndelungat datorită specificului ei de mișcare de revigorare spirituală în cadrul Bisericii Ortodoxe Române bazată pe voluntariat duhovnicesc, neavând la început personalitate juridică si nici un statut separat de cel al Bisericii. Un articol intitulat „Să facem o intrare creștinească în anul cel nou" urmat de o „Hotărâre" contra sudalmei și beției, scrise în noaptea de revelion a anului 1923 de către preotul Iosif Trifa din Sibiu [1] și publicat în "Lumina Satelor"[2] numărul 1 din 14 ianuarie 1923, este considerat momentul nașterii Oastei Domnului și începutul acestui proces îndelungat. Un Statut Oficial al Oastei Domnului apare totuși, dar abia în 1937.

Primii ani au însemnat desțelenirea ogorului sufletesc al cititorilor foi "Lumina Satelor" care va continua săptămână de săptămână să cheme, să sfătuiască și să-i îndrume spre o Ţintă, sub un Steag, în mod consecvent și deslușit, printr-un glas bine cunoscut și autorizat și de oameni, însă, mai ales, de Dumnezeu. Rând pe rând soseau la redacție noi semnături de adeziune care erau consemnate într-un registru special si publicate în gazetă.

Încep să se țină în biserici adunări ale *ostașilor* conduse de preoți în care alături de cultul ortodox tradițional se acceptă și alte modalități de exprimare a trăirii credinței și a evlaviei creștin-ortodoxe: „hotărârea (legământul), rugăciunea în Duhul (rugăciunea liberă, adică prin cuvinte proprii), predica și cântarea religioasă laică"[3].

Pe lângă foaia săptămânală încep să pătrundă în popor o serie de cărți ale preotului Iosif Trifa: *Citiri şi tâlcuiri biblice, Tâlcuirea Evangheliilor duminicilor de peste an* apoi

[1] v. Traian DORZ, *Istoria unei jertfe*, vol. 1, Ed. Oastea Domnului, Sibiu, 1998, pp. 63-69.
[2] Gazetă a Mitropoliei Sibiului, apare începând cu 1ianuarie 1922 la Sibiu, redactorul acestei publicații fiind preotul Iosif Trifa
[3] *Scurt istoric al mișcării duhovnicești „Oastea Domnului" din cadrul Bisericii Ortodoxe Române*, Material realizat de către Asociația „Oastea Domnului", f. e., Sibiu, f. a., p. 9.

«Ce este Oastea Domnului?», apărută în mai multe ediții, prin care se face cunoscută această lucrare tuturor celor care voiau să intre în rândurile ei. În anul 1925, după întoarcerea dintr-un pelerinaj la Ierusalim preotul Iosif Trifa scrie cartea «Pe urmele Mântuitorului», care, o dată ajunsă în masele largi ale poporului, i-a determinat pe foarte mulți să se hotărască să adere la mișcarea Oastea Domnului. Mulți dintre adepți erau din rândul celor care se lepădau de patima beției, ceea ce stârnește revolta tuturor cârciumarilor țării şi a fabricanților de băuturi spirtoase, mai ales la apariția cărții «Alcoolul – duhul diavolului».

Bucurându-se la început de sprijinul Mitropolitul Nicolae Bălan, precum și al altor personalități, teologi și intelectuali ai vremii, cum au fost episcopii Nicolae Colan al Clujului, Grigorie Comșa (Arad), arhimandritul Iuliu Scriban (București), pr. prof. Ilarion Felea, pr. Prof. Liviu Stan, pr. Vasile Oatu- ctitorul catedralei Ghencea din București, pr. Prof. predicator Toma Chiricuță, I. Lupaş, Gala Galaction, I. Agârbiceanu, I. Gr. Oprișan, Grigorie Marcu, Alex. Lascarov-Moldovanu, pr. Vladimir Popovici din Chișinău, filosoful Nae Ionescu şi alţii, dar mai ales cele două calfe credincioase şi smerite: învățătorul Ioan Marini (Sasciori Alba) şi poetul creștin Traian Dorz (Livada Beiușului- Bihor), mișcarea a continuat să propășească în ogorul Evangheliei. La bilanțul celor zece ani de Oaste, în 1933, ea număra în jur de 100.000 de membri, din toate colțurile țării şi chiar de peste hotarele ei. În rândurile Oastei se aflau oameni din toate categoriile sociale mișcarea, dând naștere unui voluntariat duhovnicesc şi civic neîntâlnit până atunci la noi. Voluntariatul duhovnicesc ca asumarea liber-consimţită, teoretic şi practic, a idealurilor mișcării – constituie una din caracteristicile fundamentale ale acesteia.

2.Relația cu autoritatea bisericească

Cum am amintit, mișcarea, primește la început binecuvântarea și sprijinul ierarhului Nicolae Bălan Mitropolitul Ardealului împlinind o necesitate misionară, ca un curent religios de înnoire spirituală în viața Bisericii și a societății, pe fondul unui context socio -economic și moral-spiritual dezolant după ororile primei conflagrații mondiale și apariției sectelor în țara noastră.

Mitropolitul Nicolae Bălan avea să declare, într-o ședință a Adunării Eparhiale a Arhiepiscopiei de la Alba Iulia și Sibiu, ținută la 19 mai 1930:

„Multă vreme am căutat între preoții noștri un om care să mă-nțeleagă. Vă felicit și mulțumesc lui Dumnezeu că am găsit în părintele Iosif Trifa omul de nădejde care mi-a înțeles intențiile și pe care-l socotesc unul din cei mai vrednici colaboratori ai ei. Îi mulțumesc din acest loc pentru acțiunea lui misionară pe care o dezvolta la *Lumina Satelor* și în Oastea Domnului, cu toata priceperea și cu toată hărnicia. Mișcarea e bine inițiată și bine condusă. Mișcarea aceasta a fost anume înființată pentru preîntâmpinarea sectelor. Oastea Domnului nu este puntea de trecere de la ortodocși la sectari, ci este puntea de trecere și de întoarcere de la sectari la ortodoxie”[4].

După zece -cincisprezece ani de la apariție odată cu răspândirea mișcării în toată țara și chiar dincolo de hotarele ei, autoritatea bisericească cerea oficializarea mișcării în rând cu alte organizații bisericești de caritate, pentru tineret etc., care activau sub supravegherea Bisericii. Inițiatorul Oastei Domnului, preotul Iosif Trifa, nu vedea necesară această oficializare considerând mișcarea de inspirație pur duhovnicească, iar oficializarea Oastei prin statute, ca pe o lipsire a ei de caracterul de voluntariatul duhovnicesc în cadrele învățăturilor din Biblie și Biserică, o deosebire și o îndepărtare a mișcării de Biserica mamă, în care Oastea își găsea rostul.

4 v. Traian Dorz – *Istoria* ..., vol. I, p.119,120 , (text reprodus după *Biserica și școala,* nr. 29 / 13 iulie 1930, p. 3).

Amploarea „fenomenului Iosif Trifa” (cum a fost denumit în epocă) stârnește invidii si ură din partea unor consilieri, apropiaţi ai înaltului ierarh, ale căror intrigi atrag, în cele din urma, caterisirea preotului Iosif Trifa(în 1935). I se interzice publicarea săptămânalului *Lumina Satelor* și *Oastea Domnului*. Se crează astfel o sciziune între ,,bălăniști”, gruparea oficială sprijinită de Mitropolitul Nicolae Bălan, care va adopta un statut de funcționare în 1937, și ,,trifiști”, cei care rămăseseră aproape de preotul Iosif Trifa . În situația dată, I. Trifa preia, în 1935, revista *Ostașul Domnului* de la București. Publică, în același an, o nouă revistă – *Iisus Biruitorul*, suspendată după chiar primul număr,dar va reapărea, apoi, cu intermitențe, până la începutul anului 1937, când va fi suspendată definitiv. După trei luni apare, la Făgăraș, *Ecoul*. Printr-un „ordin de la București” își încetează, la scurt timp, si aceasta publicație, apariția. Îi urmează gazeta *Alarma* (Făgăraș), al cărei tiraj este confiscat înainte de apariție. *Glasul Dreptății* – Sibiu (sfârșitul anului 1937) este ultima publicație preluată și tipărită de gazetarul Iosif Trifa.

Apariția nedoritului conflict, între Mitropolit și inițiatorul mișcării, care a culminat cu caterisirea sa pronunțată în 1935 a condus apoi la delimitarea ierarhului de persoana preotului Iosif Trifa și de activitatea sa din ultimii trei ani de viață. Însă înlăturarea sa din activitatea de la gazeta Mitropoliei *Lumina Satelor,* respectiv caterisirea nu au fost motivate de vreo eroare dogmatică sau canonică, ci cauza reală declanșatoare a conflictului a fost de ordin administrativ, amplificată de intrigile celor din anturajului Mitropolitului: disputa asupra proprietății unei tipografii, moderne pentru aceea vreme, pe care preotul Iosif Trifa o cumpărase din fonduri proprii cu mai eforturi în 1929 din Leipzig(Germania). Oastea neavând personalitate juridică, tipografia nu putea fi trecută pe numele Oastei. S-a hotărât atunci ca până la obținerea personalității juridice să fie trecută pe numele părintelui Iosif Trifa, inițiatorul pământesc al Oastei Domnului, cum recunoșteau toți ostașii şi însuși înaltul ierarh, Mitropolitul Nicolae Bălan, la aceeași Adunare Eparhială a Arhiepiscopiei Sibiului, din 1930, însă administratorii eparhiali o doreau trecută pe numele Mitropoliei.

Conflictul a degenerat apoi în unul de natură ideologică. Preotul Iosif Trifa era acuzat de către detractorii săi că ar manifesta în activitatea misionară unele atitudini eterodoxe aceasta fiind cea mai grea şi concludentă acuzaţie spre a lovi în iniţiatorul Oastei şi a-l îndepărta din fruntea ei. Însă declaraţia preotului Iosif Trifa şi documentele din presa vremii dovedesc fără putinţă de tăgadă că el a rămas statornic până la moarte învăţăturii Bisericii noastre Ortodoxe susţinând că nu e nevoie de o reformă a învăţăturii de credinţă ci una a vieţii membrilor Bisericii noastre prin Taina Pocăinţei care duce la naşterea din nou.

Într-un articol intitulat „Pe drumul crucii”, preotul Iosif Trifa, afirma împăcat cu sine și cu Dumnezeu credința sa în biruința Adevărului și a dreptății: ,,Stau liniștit în fața lui Dumnezeu, în fața Bisericii, în fața istoriei, că nu sunt vinovat de acuzele ce mi se aduc. Mai curând sau mai târziu, Bunul Dumnezeu, Biserica Neamul și Istoria îmi vor face dreptate”[5]. Adevărul acestor cuvintele se împlinea în noua conjunctură în care intră și Biserica Ortodoxă în anul 1990. O ultimă încercare de împăcare dintre fostul preot Iosif Trifa şi mitropolitul Nicolae Bălan a fost *Moţiunea* din 12 septembrie 1937 care, deşi nu a avut efectul scontat prin respingerea delegaţiei formată din cincisprezece ostaşi de către mitropolit, această moţiune a rămas testamentul preotului Iosif Trifa cu privire la Oastea Domnului, devenind un fel de statut oficial al acestei mişcări şi fiind valabilă şi astăzi în cadrul celor două grupări[6].

La 12 februarie 1938, după cele șapte operații suferite preotul Iosif Trifa moare la nici 50 de ani , iar la conducerea mișcării vine învățătorul Ioan Marini, unul din apropiaţii întemeietorului asistat de către tânărul poet creştin Traian Dorz , care se străduiesc să scoată

[5] Preot Iosif TRIFA , *Pe drumul crucii*, în foaia *Iisus Biruitorul*/30 ianuarie 1937, p. 2.
[6] Asociația Oastei Domnului de la Sibiu recunocută oficial de Sfântul Sinod şi gruparea de la Simeria (HD).

în diferite orașe publicațiile Oastei Domnului[7]. Regimul Antonescu instaurat în ianuarie 1941, a înăsprit prigoana asupra ostașilor, fiind operate primele arestări, cum a fost cea a învățătorului Ioan Marini conducătorul Oastei Domnului, și altor doi consăteni, din ianuarie 1942 de către jandarmii din Sâmbăteni, judeţul Arad, sub pretextul tulburării ordinii publice[8] ca urmare a unei reclamații a preotului Ion Stoicuța din Săsciori cu privire la desfăşurarea unei adunări ,,trifiste" în satul natal al acestuia. Cu toate că preotul şi-a retras reclamaţia în cadrul procesului din 15 ianuarie 1942 - Curtea Marţială din Sibiu, la intervenţia preotului consilier Nicolae Vonica, omul mitropolitului Nicolae Bălan, învăţătorul Marini a fost condamnat la 3 luni de închisoare, conform articolelor 6 şi 7 Decret Lege Nr. 230/1941[9]. O ultimă condamnare a acestuia a avut loc la Galaţi în cadrul procesului din 17 martie 1943 la Tribunalul Militar din Galaţi, fiind condamnat la 3 luni de închisoare.

În prigonirile prin care trecea, Oastea nu a putut avea un centru sau un singur mijloc de legătură ca în primii ani, însă Duhul misionarismului laic a creat nevoia părtășiilor frățești. Adunările obișnuite fiind interzise, ostașii se foloseau mai ales de prilejurile botezurilor ale nunților și înmormântărilor pentru a se întâlnii unii cu alții și a se îmbărbăta în lupta mântuirii.

Demiterea şi arestarea mareşalului Ion Antonescu, pe 23 august 1944, face posibilă reapariția ziarul "Iisus Biruitorul" care, chiar dacă a fost iarăşi suspendat la intervenția mitropolitului N. Bălan, în 1946 vă apărea regulat până la ultima săptămână din anul 1947, când a fost sistat definitiv de către autorităţile comuniste.

3.Represiunile din timpul regimului comunist și încercările de relegalizare a mişcării Oastei Domnului

Odată cu abdicarea forţată a regelui Mihai I din 30 decembrie 1947 mişcarea de renaştere spirituală Oastea Domnului a început să fie în atenţia autorităţilor comuniste, dar mai ales în atenţia Securităţii. Cenzura politică îndreptată asupra Bisericii s-a răsfrânt cu atât mai mult asupra activității mișcării și mai ales asupra literaturii ei religioase.

Cel mai de seamă reprezentat al Oastei Domnului din această perioadă poetul creștin Traian Dorz (1914-1989), a avut de suferit 17 ani cumulați de închisoare pentru ,,propagandă religioasă". Prin activitatea sa literară clandestină a dat multe bătăi de cap ofițerilor de Securitate care se temeau pe bună dreptate de tipărirea operei sale în Occident, acest lucru fiind reflectat prin prezența a aproximativ 100 de documente în dosarul de urmărire informativă întocmit de Securitate cu privire la activitatea literară clandestină a poetului Traian Dorz din 1977 până în 1982. Chiar a doua zi după abdicarea forţată a regelui Mihai I, pe 31 decembrie 1947 conducătorul acestei mișcări, Traian Dorz, a fost arestat abuziv[10] sub pretextul că ar fi înjurat regimul şi că ar fi distribuit ilegal unor soldaţi sovietici broşura în limba rusă ,,Crede în Dumnezeu!" după cum vedem în Dosarul de urmărire Informativă întocmit de către Securitate lui Traian Dorz în primul volum. În realitate motivul arestării lui Dorz a fost activitatea sa fervent în cadrul acestei mişcări.

Percepută ca mișcarea antistatală sectară, șovină și cea mai periculoasă asociaţie religioasă pentru un regim ateu militant, *Oastea Domnului*, ca societate, era dizolvată

prin sentinţa civilă a Tribunalului din Sibiu, din 22 decembrie 1949, urmând a fi radiată din registrul persoanelor juridice. Astfel, ea înceta să mai existe formal, dar, în

[7] Gazeta "Viaţa creştină" şi suplimentul acesteia din ianuarie 1940, "Misionarul vieţii creştine".
apăreau regulat la Cluj, exceptând anul 1939 până la începutul lui septembrie1940 când se retrocedează N-V Ardealului Ungariei.
[8] Printr-un decret din 5 februarie 1941 se impuneau pedepse severe celor ce tulburau ordinea publică.
[9] Nicolae Marini, *Învăţătorul Ioan Marini – o viaţă de apostol*, Ed. Oastea Domnului, Sibiu, 2002, pp. 49-60.
[10] Cf. Traian DORZ, *Hristos – mărturia mea*, vol. 1, Ed. Oastea Domnului, Sibiu, 1994, pp. 290-295.

realitate, mulți din membrii acestei asociații şi-au continuat „adunările” şi în perioada regimului comunist. „Trifiştii”, așa cum erau cunoscuți acum majoritatea „ostaşilor” care şi-au continuat acțiunile religioase, nu au putut fi desființați printr-o hotărâre a justiției, deoarece situația lor nu era reglementată printr-un astfel de act cu valoare juridică. Spre deosebire de alte asociaţii ce au activat în perioada interbelică[11] aceasta exista de fapt nefiind recunoscută nici de ierarhii Bisericii Ortodoxe Române nici de statul ateu.

A urmat alt val de arestări a unor lideri marcanţi ai acestei mişcări precum compozitorul de muzică creştină Cornel Rusu din Simeria la sfârşitul anului 1952, tot o arestare abuzivă făcută de către organele represive ale regimului. Cornel Rusu a fost eliberat în mai 1954, pe când Traian Dorz a fost din 1954 încă doi ani sub domiciliu obligatoriu în satul Dropia din Bărăgan. După eliberarea din 1956 au loc multe sfaturi frăţeşti – un fel de comitet central al unei asociaţii în care se dezbat chestiuni organizatorice la ordinea de zi – cu scopul de a se clarifica poziţia Oastei în Biserică datorită infiltrărilor învăţăturilor neoprotestante de către anumiţi ostaşi precum compozitorul creştin Nicolae Moldoveanu din Sibiu, fostul cântăreţ bisericesc Gaia Gligor şi un anume Constică Magdici. Cei care păstrau linia lăsată de preotul Iosif Trifa în Moţiunea din 12 septembrie 1937 erau reprezentați de Traian Dorz, Cornel Rusu, Sergiu Grossu, David Bălăuță, Valer Irinca, Popa Petru din Săucani, Popa Petru din Batiz şi alţii. Pe lângă aceste fracţiuni din interiorul acestei mişcări, exista un pretins lider, Alexandru Pop din Feleac(Cluj) care avea pretenţia de a fi un organizator de mari adunări pe țară , dar s-a dovedit că era şi informator al Securităţii.

În anii 1956-1958 Traian Dorz împreună cu ceilalţi conducători pe țară[12] întocmesc memorii pentru legalizarea acestei mişcări pe care le trimit la Sfântul Sinod al BOR, la Departamentul Cultelor şi la Ministerul de Interne. În cele din urmă, acţiunea relegalizării Oastei Domnului a fost un eşec datorită faptului că Securitatea sprijinea pe Alexandru Pop din Feleac în acţiunile sale şi gruparea separatistă neoprotestantă din cadrul acestei mişcări în frunte cu Nicolae Moldoveanu care a trimis un memoriu prin care după relegalizare afirmă că această mişcare se va separa de Biserica Ortodoxă.

Aceste memorii au furnizat Securităţii şi o listă a conducătorilor Oastei Domnului în vederea organizării legale pe țară, însă această acţiune a eşuat lamentabil. De fapt ş-a dorit cu orice preţ anihilarea aceastei mişcari tocmai prin arestarea conducătorilor ei. Arestarea tuturor acestora s-a petrecut la sfârşitul anului 1958, iar pe 18 noiembrie 1959 a avut loc o farsă de proces îndreptat împotriva conducătorilor Oastei Domnului, fiind condamnaţi pentru „delict contra ordinii sociale”. Deşi conducătorii acestei mişcări din ambele tabere au fost întemnițați până în 1964[13], adunările Oastei au continuat nestingherite în ciuda piedicilor şi pericolelor.

Metodele de intimidare ale autorităților, după 1964, s-au diversificat și constau în aplicarea de amenzi usturătoare asupra celor surprinşi rugându-se în grup în casele particulare şi în biserici[14], prezentări la sediul Securităţii regulat pentru dare de seamă a activităţii celor ce au fost închişi şi percheziţii. În ceea ce priveşte amenzile dure, acestea erau menite de a-i intimida pe credincioşi de a se mai aduna şi de a-i pune în imposibilitatea de plată a acestora. Astfel, în 1967, 400 de familii de ostaşi au fost amendate de două ori: 40.000, respectiv 60.000 lei. În anii următori amenzile au fost date în mare abundenţă precum: în 1970 la Comăneşti 20.000 lei, în 1972 la Simeria 1.300 lei plătită de Cornel Rusu şi 1.000 lei plătită de Traian Dogaru, în 1973 la Cluj 9.000 lei, din 1973 până în 1974 la Alba Iulia 55.000 lei şi exemplele pot continua. O altă metodă de intimidare folosită de către autorităţi, dar mai ales de către Securitate, o reprezintă percheziţiile inopinante. Acestea se bazau pe diferite pretexte

[11] Asociația „Patriarhul Miron”, „Frăția Ortodoxă Română”, Societatea pentru tineret „Sf. Gheorghe”.
[12] În afara celor doi „lideri” Nicolae Moldoveanu şi Alexandru Pop.
[13] Când majoritatea conducătorilor Oastei Domnului au fost eliberaţi.
[14] În afara timpului regulamentar al slujbelor.

precum posesie de aur, bijuterii, valută străină sau arme, dar de fapt aveau ca obiectiv confiscarea de Biblii şi de literatură religioasă clandestină, în special a manuscriselor lui Traian Dorz şi a înregistrărilor de cântări şi cuvântări care circulau printre ostaşi. Cei care au fost percheziţionaţi au fost: Sabin Oprean în 1971și Cornel Rusu în 1974, din Simeria, Traian Dorz din Livada Beiușului în mai multe rânduri, Petru Popa din Batiz în 1976 şi învăţătoarea Virginia Cojocaru din Măgireşti, jud. Bacău la care au fost găsite mai multe exemplare a manuscrisului voluminos de 600 de pagini de istorie a Oastei Domnului de la sfârşitul anului 1947 până în anul 1975, scris de poetul creştin Traian Dorz[15].

Conducătorii acestei mişcări erau monitorizaţi de către Securitate, totuşi s-au ținut mai multe sfaturi frăţeşti pentru rezolvarea chestiunii de dinainte de arestarea conducătorilor Oastei Domnului în loturi pe ţară din 1958. Un rol hotărâtor în clarificarea situţiei din interiorul acestei mişcări a fost Sfatul Frăţesc de la Poiana Braşovului din 7 noiembrie 1976, ținut în secret la locuința unui pădurar ostaş din zonă unde au participat 35 de ostaşi de frunte. Din dorința de a nu fi clarificate lucrurile au lipsit Nicolae Moldoveanu din Sibiu, Alexandru Pop Feleac-Cluj şi Constantin Tudose din Galaţi. La acest sfat au fost reiterate postulatele moțiunii din 12 septembrie 1937, pe care întemeietorul acestei mişcări, preotul Iosif Trifa, o lăsase testament, precum şi chestiuni legate de învăţătura acestei mişcări prin aceea promovată de Biserica Ortodoxă. Au fost infiltrați însă unii agitatori Pop Gheorghe din Cluj împreună cu David Bocăneală, care au venit „nechemați dar trimiși”[16] la acest sfat, și imediat după terminarea lui i-au denunţat pe ceilalţi participanţi în frunte cu Dorz la Securitate care i-a redeschis acestuia dosar de urmărire informativă. Acest dosar va fi clasat abia după moartea lui Dorz petrecută la 20 iunie 1989.

Ultima sa arestare sub acuzația că ar fi difuzat şi multiplicat materiale religioase neautorizate are loc în d vara anului 1982. Procesul ținut la Judecătoria de la Alba Iulia din 29 iunie 1982, s-a finalizat cu sentința de condamnare la 2 ani de închisoare, din care va executa doar şase luni[17]. După eliberarea sa au început alte intimidări comandate prin apariția de articole şi cărţi care contestau această mişcare, numind-o „sectă” foarte periculoasă cu „caracter legionar”. Aşa-numitul „caracter legionar” făcea trimitere la implicarea nepotului preotului Iosif Trifa, Viorel Trifa[18] în Garda de Fier în anii 1930. Deși fusese concediat din administrația publicațiilor Oastei Domnului de către unchiul său, acţiunea sa a condus la represalii din partea regimului ateu, care au operat atunci mai multe arestări imediat după preluarea puterii 30 dec 1947, așa cum am amintit .

Odată clarificată situația pe planul învăţăturii acestei mişcări în urma sfatului frăţesc din 7 noiembrie 1976, Traian Dorz a reînceput acţiunea de relegalizare a Oastei Domnului ce va dura până pe 14 septembrie 1988, când a fost redactat memoriu către Sfântului Sinod al B.O.R. și autoritățile laice. Era anul jubiliar când se împlineau 100 de ani de la naşterea întemeietorului Oastei Domnului Pr. Iosif Trifa și 65 de ani de existență a acestei mișcări în misiunea internă a Bisericii Ortodoxe Române. Un eveniment remarcabil a fost prezența lui Traian Dorz la evenimentele jubiliare din oraşul Galaţi pe 11 şi 12 iunie, și participarea din ziua următoare la vecernia misionară din catedrala orașului, fiind invitat de arhiepiscopul Tomisului şi Dunării de Jos, Î. P. S. Antim Nica, unde a ținut și o scurtă cuvântare[19].

---

[15] Despre percheziția de la casa Virginiei Cojocaru vezi Traian Dorz, *Istoria unei jertfe*, vol. 4, Ed. Oastea Domnului, Sibiu, 2016, pp. 65-67.

[16] Traian DORZ, *Istoria unei jertfe*, vol. 4, Ed.Oastea Domnului, Sibiu, 2016, p. 46.

[17] În privința procesului din 29 iunie 1982 și a perioadei de detenție vezi Traian Dorz, *Hristos – mărturia mea*, vol. 3, Sibiu, 1995, pp. 193-229; Philip Walters, *Christians in Eastern Europe: A Decade of Aspirations and Frustrations*, în *Religion in Communist Lands*, vol. 11, nr. 1, 1983, p. 20.

[18] Viitorul Arhiepiscop Valerian Trifa al Americii și Canadei între anii 1952-1980.

[19] Această cuvântare a lui Traian Dorz se află în Dosarul de Urmărire informativă I 4964, vol. 8, ff. 65-70.

Prin acţiunea de relegalizare a acestei mişcări se urmărea recunoaşterea de către Biserică şi de statul ateu a acestei mişcări care nu exista de drept şi exista de fapt, activităţile sale desfăşurându-se clandestin. Prima perioadă a fost la sfârșitulul anului 1956, când este redactat de Traian Dorz primul memoriu către Patriarhie pe 26 decembrie 1956 în care prezintă situaţia din acel moment şi dorinţa rezolvării favorabile a problemei adunărilor duhovniceşti ale credincioşilor din fosta Asociaţie Religioasă „Oastea Domnului”[20] și va dura până în toamna anului 1958 când conducătorii pe ţară ai Oastei Domnului au fost arestaţi. În această primă etapă, memoriile erau colective, însă erau redactate de către Traian Dorz şi făcute în triplu exemplar, câte unul fiind trimis la Departamentul Cultelor, la Ministerul de Interne şi la Patriarhia Bisericii Ortodoxe Române. Între cei cu care se consulta la întocmirea memoriilor era și Sergiu Grossu. La Patriarhie Traian Dorz a mers personal,fiind primit cu căldură de către patriarhul Justinian Marina care i-a spus că are toată bunăvoinţa să-i ajute pe ostaşi şi i-a dat lui Dorz Statutele Bisericii Ortodoxe Române. După ce a studiat cu atenţie Statutele Bisericii Ortodoxe, Dorz a alcătuit încă un memoriu prin care Oastea Domnului să fie încadrată ca o secţie misionară din cadrul feicărei parohii, propunând semiautonomia acesteia în cadrul Bisericii, iar activitatea secţiilor locale să fie stabilită de preotul paroh în strânsă colaborare cu conducătorii ostaşilor din localitate.

În 1957 din partea Ministerului de Interne s-a impus o condiţie pentru rezolvarea grabnică a relegalizării, ca adunările ostaşilor de orice fel să înceteze, fapt la care Dorz şi ceilalţi conducători ai acestei mişcări s-au supus[21]. Însă reprezentanții facțiunilor existente în această mișcare, nu s-au conformat ordinului dând motiv securității să profite de aceste disensiuni interne pentru a respinge legalizarea. Din acest motiv ,și în cadrul Sfântului Sinod acţiunea de legalizare a Oastei Domnului va eşua în ședința din octombrie 1958. Patriarhul Justinian voia să susţină chestiunea Oastei Domnului în acea şedinţă, dar sa trezit singur împotriva tuturor atunci când mitropolitul Moldovei, pe atunci Justin Moisescu, a citit un memoriu redactat de pastorul Richard Wurmbrandt în care susţinea că după legalizarea acestei mişcări, Traian Dorz şi cu alţii au hotărât ca aceasta să se despartă de Biserica Ortodoxă[22]. O altă lovitură a venit din partea lui Alexandru Pop din Feleac care a organizat un congres al tineretului la Feleac care a fost un eşec lamentabil datorită promptitudinii miliţienilor[23].

O a doua etapă o putem distinge început a anilor 1970 şi a continuat până în septembrie 1988. În această a doua etapă, memoriile sunt redactate și semnate de Traian Dorz. Cu ocazia împlinirii a 70 de ani a patriarhului Justinian, Traian Dorz i-a trimis acestuia un memoriu confidenţial datat 20 martie 1971 prin care face o scurtă incursiune în istoria acestei mişcări de la întemeierea acesteia din 1 ianuarie 1923 până în anul redactării, prezentând şi unele soluţii pentru ameliorarea situaţiei acestei mişcări şi o mai bună colaborare cu preoţii şi ierarhii Bisericii. În această perioadă Dorz a făcut dese vizite la diverşi ierarhi ce făceau parte din Sfântul Sinod, respectând dorinţa patriarhului Justinian din octombrie 1958 ca în chestiunea Oastei Domnului să se ia din vreme legătura cu ierarhii

[20] v. Traian DORZ, *Istoria unei jertfe*, vol. 3, Ed.Oastea Domnului, Sibiu, 2000, pp. 286-289.

[21] Cu excepţia lui Alexandru Pop din Feleac care organiza adunări mari, dând dovadă de neascultare faţă de ordinul venit de la minister şi faţă de ceilalţi conducători ai acestei mişcări şi vrând să treacă în faţa ostaşilor drept cel mai curajos şi mai vrednic dintre toţi ceilalţi.

[22] În realitate, această intenţie aparţinea facţiunii neoprotestantă a lui Nicolae Moldoveanu care nu-l agreea pe Traian Dorz .

[23] Deşi Dorz voia anularea acestuia din cauza riscurilor prea mari că această mişcare era urmărită foarte atent de autorităţile regimului, Alexandru Pop nici nu voia să audă de aşa ceva.

Bisericii[24] precum: mitropolitul Banatului Nicolae Corneanu; arhiepiscopul Vadului, Feleacului şi Clujului Teofil Herineanu; episcopul Oradiei Vasile Coman.

În decembrie 1985 Traian Dorz încheie în prima sa formă lucrarea cu caracter imnografic intitulată „Taină şi Minune" volum de poezie închinată Maicii Domnului , având incluse cele mai reprezentative icoane ale Maicii Domnului din Ortodoxie. Cu aceasta lucrare a fost la preotul profesor de teologie Dumitru Stăniloaie şi la diferiţi ierarhi ai Bisericii Ortodoxe precum mitropolitul Ardealului Antonie Plămădeală, arhiepiscopul Tomisului şi Dunării de Jos Antim Nica şi patriarhul Justin Moisescu prezentând-o tuturor ca o ofrandă adusă Maicii Domnului de către Lucrarea Oastei Domnului[25] primind aprecieri și disponibilitate de fi tipărită când situația o va permite.

Alte două memorii importante au fost cele din 1986 respectiv 1988. În memoriul din 4 mai 1986 se face o scurtă incursiune istorică a acestei mişcări de la începuturi până în anul 1958 şi vine cu propuneri ce priveşte revenirea la situaţia acestei mişcări de dinainte de conflictul dintre preotul Iosif Trifa pe de o parte şi mitropolitul Nicolae Bălan pe de altă parte. În memoriul din 1988 aminteşte în prima parte istoria acestei mişcări până în momentul 1986 şi aminteşte şi de vecernia misionară din catedrala ortodoxă din Galaţi. În cea de-a doua parte a acestui memoriu sunt incluse 4 propuneri precum: găsirea unei soluţii realiste şi binevoitoare care să repare greşeala din trecut ce a stat la originea conflictului dintre preotul Trifa şi mitropolitul Bălan, recunoaşterea meritului activităţii Oastei Domnului faţă de Biserica Ortodoxă şi faţă de patrie, iniţierea vecerniilor misionare după exemplul de la Galaţi şi rezolvarea unor deficienţe prin folosirea tactului pastoral, a blândeţii părinteşti, a răbdării şi a dragostei creştine.

Cu toată bunăvoința ierarhilor vremii, acțiunea de relegalizare a Oastei Domnului nu a fost posibilă fără acordul statului, astfel încât abia după evenimentele din decembrie 1989 a putut fi reactivată juridic prin sentința civilă, nr. 1002 din 26 martie 1990 a Judecătoriei din Sibiu, completată cu sentința civilă nr. 626 a aceleași Judecătorii. Oastea Domnului devine persoană juridică, cu caracter neguvernamental și nonprofit, cu centrul în Sibiu activând în cadrul Bisericii Ortodoxe Române prin recunoaștere oficială și înalta binecuvântare a Sfântului Sinod al BOR în ședința din 26 martie 1990. Ea aparține așadar atât din punct de vedere canonic cât și dogmatic Bisericii Ortodoxe Române, conform Moțiunii din 12 septembrie 1937 de la Sibiu, și a altor hotărâri reprezentative pentru întreaga frățietate, precum cea din 12-16 februarie 1938 de la înmormântarea preotului Iosif Trifa, sau cea din 7 noiembrie 1976 de la Poiana Brașov. Trecând prin pustia regimului ateu, spre Canaanul Libertății, Oastea Domnului, se străduiește și în prezent să fie un braț viu al Bisericii atât în țară cât și în diaspora, fiind aluatul binecuvântat, menit să dospească frământătura pentru naşterea omului nou în Hristos.

Concluzii

Mișcarea de revigorare religios morală a Oastei Domnului, apărută în cadrul Bisericii Ortodoxe Române în anul 1923, dincolo de întemeietorii și osârduitorii ei din vremurile dintâi (Pr. Iosif Trifa, Traian Dorz, Ioan Marini), are o tradiţie de jertfă și sânge care se întinde binecuvântat până în vremurile noastre. Există un întreg *nor de martori* din perioada

[24] În ultima întâlnire de după şedinţa cu pricina dintre patriarh şi Traian Dorz, patriarhul Justinian i-a spus: „Am fost torpilaţi, frate Dorz. De data asta ocazia s-a pierdut. Dacă vreodată va mai veni pentru Oastea Domnului vreo astfel de ocazie, dumneavoastră trebuie să luaţi mult mai din vreme legătura cu episcopii Bisericii, pentru ca cel ce va mai pune problema Oastei Domnului în Sinod să nu se pomenească singur cum m-am pomenit eu acum datorită unie lucrături necinstite a unora dintre dumneavoastră..." (Traian Dorz, *Istoria unei jertfe*, vol. 4, Ed.,Oastea Domnului, Sibiu, 2016, p. 202).

[25] v. Traian DORZ, *Istoria unei jertfe*, vol. 4, Ed. Oastea Domnului, Sibiu, 2016, pp. 371-392.

comunistă, a membrilor ostași ce au ispășit condamnări grele pentru mărturisirea credinței, care cumulate, urcă la câteva sute de ani executați în temniţele României comuniste.

Deși membrii acestei mişcări nu promovau o ideologie antistatală precum Martorii lui Iehova, fiind cei mai buni cetăţeni , paşnici, având familii numeroase și bine ancorate social, erau urmăriţi strict de securitate și chiar de unii preoţi care nu o vedeau cu ochi buni, li se întocmeau dosare de urmărire informativă, iar mișcarea era prezentată ca o sectă periculoasă. Regimul ateu urmărea anihilarea din rândul populației a sentimentului religios și restrângerea manifestărilor religioase între zidurile bisericii, pentru promovarea ideologiei marxist-leniniste. În acest scop represiunea religioasă s-a îndreptat mai ales asupra membrilor activi cu influență , a celor care scriau sau răspândeau clandestin literatură religioasă și asupra organizatorilor de adunări religioase publice.

Rezistența în fața represiunilor și supraviețuirea mișcării în clandestinitate este dovada autenticității ei spirituale și a eșecului regimului comunist în lupta acestuia împotriva religiei. Eforturile depuse pentru relegalizarea Oastei Domnului, prin memoriilor trimise către Sfântul Sinod şi Ministerul Cultelor în anii 1986 şi 1988 de către Traian Dorz, prin vizitele acestuia la ierarhii Bisericii Ortodoxe pentru rezolvarea acestei chestiuni, au dus la recunoașterea mișcării în 1990 de către Sfântul Sinod și autoritatea civilă care îi acordă statutul de persoană juridică. După relegalizarea din 1990 până în prezent, Oastea Domnului prin manifestările specifice, a adus la o dinamizare a comunităților religioase demonstrând că este o mișcare de actualitate în misiunea internă a Bisericii Ortodoxe Române.

BIBLIOGRAPHY

I. Arhive:

1. Arhiva Mitropoliei Ortodoxe din Sibiu, Fond „Oastea Domnului”, (Cauza disciplinară a preotului Iosif Trifa), Dosar III (527)

II. Izvoare:

1. Biblia sau Sfânta Scriptură, Editura Institutului Biblic şi de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1988.

III. Presă:

1. *Glasul Dreptății (1937)*
2. *Isus Biruitorul (1935 – 1937)*
3. *Lumina Satelor (1922 – 1948)*
4. *Oastea Domnului (1930 – 1938)*

IV. Memorii şi jurnale:

1. Crainic, Nichifor, *Zile albe. Zile negre*. Memorii (I), Ediție îngrijită de Nedic Lemnaru, Casa Editorială „Gândirea”, București, 1991.
2. Dorz, Traian, *Hristos – Mărturia mea. Scurtă şi sfântă povestire a vieții mele sau Istoria unor cântări nemuritoare. 70 de ani din 1914 până în 1984*, vol. I, Editura „Oastea Domnului”, Sibiu, 1994.
3. Nicolae Marini, *Învăţătorul Ioan Marini – o viaţă de apostol*, Ed. Oastea Domnului, Sibiu, 2002.

V. Lucrări şi articole generale:

1. Baconsky, Teodor, *Decadența etatismului şi renașterea ortodoxă,* în Ioan I. Ică Jr., Germano Marani, „Gândirea socială a Bisericii. Fundamente, documente, analize, perspective”, Editura Deisis, Sibiu, 2002, pp. 353-356
2. Bria, Preot prof. Dr., Ion, *Ortodoxia în Europa. Locul spiritualității române*, Editura Trinitas, Iaşi, 1995

3. David, Diac., P. I., *Călăuza creştină. Pentru cunoaşterea şi apărarea dreptei credinţe în faţa prozelitismului sectant,* Editura Episcopiei Aradului, Arad, 1987

4. Dorz Traian, *Istoria unei jertfe,* , Ed. Oastea Domnului, Sibiu, vol. I 1998, vol. II 1999, vol. III 2000, vol IV 2016.

5. Grossu, Sergiu, *Calvarul României creştine*, Chişinău, Ed. ABC Dava, 1992.

6. Păcurariu, Preot prof. Dr., Mircea, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române,* vol. III, Editura Institutului Biblic şi de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, Bucureşti, 1994

VI. Lucrări şi articole speciale:

ALRC, *The Lord's Army Movement in the romanian Orthodox Church*, în *Religion in Communist Lands*, vol. 8, nr. 4, 1980.

Dorz, Traian, *Dreptarul învăţăturii sănătoase*, Ediţia a II-a, Editura „Oastea Domnului", Sibiu, 2001

Marcu, Diacon, Grigorie T., *Ortodoxia Oştii Domnului*, în „Revista Teologică", an XXVII (1937), nr. 7-8 (iulie-august), pp. 287-288

Rusu, Cornel, *Cuvântul – cheie a darurilor*, Sibiu, Editura Oastea Domnului, 2005.

Trifa, Pr., Iosif, *Ce este Oastea Domnului?*, Ediţia a V-a, Editura „Oastea Domnului", Sibiu, 1996

Scarfe, Alan, *The Evangelical Wing of the Orthodox Church in Romania*, în *Religion in Communist Lands*, vol. 3, nr. 6, 1976.

Velescu, Moise, *Profetul vremilor noastre*, vol. I, Editura „Oastea Domnului", Sibiu, 1998

Velescu, Moise, *Profetul vremilor noastre*, vol. III, Editura „Oastea Domnului", Sibiu, 2002.

Walters, Philip, *Christians in Eastern Europe: A Decade of Aspirations and Frustrations*, în *Religion in Communist Lands*, vol. 11, nr. 1, 1983.

THE ROMANIAN MARITIME SERVICE, IMPORTANCE AND STRATEGIC ROLE IN THE ROMANIAN MARITIME NAVIGATION

Anca Gabriela Glogoveanu
PhD Student, „Dunărea de Jos" University of Galați

Abstract: The birth, development and disappearance of the Romanian Maritime Service represents a page of authentic history from the glorious past of the Romanian Navy. The creation of the Romanian Maritime Service, the work of the visionary Gheorghe Manu, who in 1890, had established the Romanian River Navigation as well as the need to establish a national maritime institution was strongly felt after the union of Dobrogea with Romania in 1877. Dobrogea brought to Romania 245 km of maritime coast, not controlled by the European Commission of the Danube, as it happened with the navigation at the mouth of the river. Through the Trans-Danubian province, independent Romania opened a gateway to the world's seas and the planet's ocean, with opportunities that the Romania state had to capitalize on through an active presence in world shipping.

Keywords: The White Swans, the Danube Commission, the Romanian commercial fleet, Romanian Flag, Military Marine.

Introducere

Calitățile marinărești ale dacilor și romanilor, strămoșii noștrii, curajul și dârzenia, calmul în lupta cu valurile Dunării, sau cu furtunile mării s-au transmis poporului român care a continuat să locuiască și să muncească în spațiul carpato-danubiano-pontic[1]. După retragerea administrației și a armatei romane din Dacia, pe Dunăre și pe Marea Neagră au continuat să navigheze daco-romanii, iar apoi urmașii acestora, românii. Marinarii, oameni îndrăzneți, dârji, iscusiți în mânuirea navelor, călițiți în lupta cu forțele aspre ale naturii, care prețuiesc libertatea mai mult decât orice pe lume, au practicat această îndeletnicire din cele mai îndepărtate timpuri, atât pe apele interioare românești, cât și pe cele de la hotare atât pe fluviul Dunărea cât și în largul Mării Negre. Parte integrantă din istoria țării noastre, evoluția marinei române cunoaște un trecut bogat, complex și interesant prin specificul său, care este strâns legat de evoluția transporturilor maritime, arealul în care acestea s-au desfășurat și mijloacele de navigație utilizate de-a lungul timpului. Mijloacele de navigație românești pe Dunăre, pe unele râuri mari ale țării, cât și pe Marea Neagră, s-au dezvoltat și perfecționat în decursul veacurilor, în raport de evoluția tehnicilor navale universale și în armonie cu condițiile geografice și istorice românești.

Legile naturii au demonstrat că marile civilizații s-au născut și au prosperat datorită exploatării pământurilor roditoare și căilor de navigație fluviale și maritime, care s-au constituit în căi de comunicație și schimburi comerciale între diferite zone ale lumii, iar mediul marin a fost unul din factorii care au favorizat acest lucru[2]. Dezvoltarea Europei și a Orientului Apropiat s-a concentrat în jurul Mării Mediterane. Civilizația egipteană, feniciană și cretană au înflorit rând pe rând pe malurile acestei mări, care în perioada Imperiului Roman a fost asimilată cu o mare interioară.

De-a lungul timpului, Marea Neagră s-a constituit într-o punte de legătură între Orientul misterios și promițător în resurse și Apusul civilizat al bătrânei Europe. În perioada

[1]Nicolae Bîrdeanu, Dan Nicolaescu, *Contribuții la istoria marinei române,Din cele mai vechi tipuri și până în 1918, vol.I,* București, Editura Științifică și Enciclopedică,1979, p.6.
[2] Constantin Anechitoae, *Principiul libertății mărilor,* București, Editura Bren, 2004, p.5.

modernă, numeroase porturi s-au dezvoltat pe țărmurile Oceanului Atlantic și ale Pacificului, centrul de greutate al concurenței comerciale deplasându-se de pe uscat pe apă, fapt ce a condus la rivalități de ordin politico-economic între marile puteri mondiale. Marea, această fereastră albastră deschisă spre lume, cu care a fost binecuvântată și România a permis locuitorilor acestor meleaguri să stabilească solide punți de comunicare cu multe din popoarele lumii. Spiritul cutezător al înaintașilor noștrii au făcut ca o asemenea comoară să fie păstrată, apărată și îmbogățită. "Marea cea Mare", cum o numea domnitorul Mircea cel Bătrân, a constituit o cale sigură, convenabilă și aproape permanentă pentru realizarea schimburilor de valori materiale și spirituale cu celelalte state ale lumii civilizate. Slăbirea dominației otomane asupra Țărilor Române, începând cu a doua jumătate a secolului al XVIII-lea și prima jumătate a secolului al XIX-lea, a dat posibilitatea "lansării la apă" a unor nave sub pavilion românesc precum și înființarea serviciilor și activităților de transport maritim și fluvial[3].

Deși a fost o vreme când Țările Române, nu au beneficiat de drumul mării, după Tratatul de la Adrianopol din 1829, navele românești încep să străbată cu regularitate oceanul planetar, contribuind substanțial la deschiderea spre lume[4]. Ca urmare a aplicării acestui important act legislativ internațional, s-au creat condițiile pentru înființarea marinei comerciale și militare moderne, pentru dezvoltarea porturilor și șantierelor navale, pentru organizarea unor instituții care să contribuie la bunul mers al navigației. După Războiul de Independență din 1877 dezvoltarea navigației românești, a porturilor și a șantierelor de construcții navale au cunoscut un avânt însemnat. În ultimele decenii ale secolului al XIX-lea au apărut două servicii de navigație: Navigația Fluvială Română și Serviciul Maritim Român, având fiecare personal de specialitate și parc de nave, care a fost mărit continuu în anii ce au urmat.

Oceanul planetar a oferit omului, dintotdeauna, nenumărate resurse pentru a trăi. Civilizația umană, a găsit de-a lungul timpului în mările și oceanele lumii, condiții de dezvoltare și posibilitatea desfășurării unei importante varietăți de activități precum navigația,[5] transportul pe apă și pescuitul. Dezvoltarea navigației a pus ființa umană în situația de a căuta și găsi drumuri maritime noi, care au înlesnit descoperirea de noi teritorii și zone, insule, peninsule bogate în materii prime și hrană. Suprafața globului pământesc este acoperită în proporție de aproximativ 70% de mări și oceane. Acest spațiu marin și lacustru, bogat în resurse naturale, atât biologice, cât și minerale, constituie un câmp vast pentru activitatea creatoare a omului încă din cele mai vechi timpuri. Astfel, mările și oceanele au fost și au avut dintotdeauna o importanță vitală pentru omenire, ele reprezentând căi de comunicație indispensabile economiei mondiale.

Inițial în zone restrânse, în perioada antichității, ulterior în spații marine vaste, oamenii și-au exercitat una din cele mai vechi profesii, aceea de navigator, comerciant pe mare și pescar. Țările ce se aflau în plin avânt industrial, datorită progreselor tehnicii, dispuneau de producția de mărfuri dar, în schimb aveau nevoie de materii prime. Aceste nevoi au determinat multe dintre acestea să pornească pe căile mărilor și oceanelor lumii în căutarea de noi teritorii cu asemenea resurse. A luat naștere epoca descoperirilor geografice care a dus la practicarea transporturilor de mărfuri, schimburilor și tranzacțiilor comerciale ce s-au desfășurat pe o rețea de drumuri și căi de comunicații maritime. Mările și oceanele lumii

[3]Nicolae Bîrdeanu, Dan Nicolaescu, *Contribuții la istoria marinei române, Din cele mai vechi timpuri și până la 1918, vol. I,* București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1979, p.10.

[4]Constantin Anechitoae, Felicia Surugiu, *Organizații maitime internaționale, note de curs,* București, Editura Top Form, 2008, p.14.

[5]Constantin Manea, Elena Manea, *Drept maritim și fluvial- internațional și intern,* vol.I, Constanța, Editura Academiei Navale Mircea cel Bătrân, 2012, p.4.

au devenit un câmp de activități comerciale și de prosperitate a civilizației umane, deschis mai întâi celor mai puternice țări, în prezent fiind practicat atât de cei cu tradiție în domeniul navigației cât și de țări a căror așezare geografică permite acest lucru. Traficul bogat de mărfuri[6] a creat o concurență urmată de conflicte politice care au degenerat în confruntări navale cu scopul de a lovi, distruge sau acapara comerțul adversarului[7].

Pentru obținerea avantajelor în domeniul transportului maritim de mărfuri, unele țări puternice și-au declarat politica maritimă care a avut drept scop declanșarea unei lupte înverșunate pentru stăpânirea unor zone cât mai întinse ale oceanului planetar. Confruntările navale pentru câștigarea supremației maritime au avut loc în mai toate conflagrațiile de pe glob, din cele mai vechi timpuri, și au continuat secole la rând, până în epoca modernă. Pentru realizarea politicii maritime de supremație și expansiune, unele țări dezvoltate și-au creat flote comerciale mari dar și flote militare puternice.

Omenirea, din dorința de a preveni și înlătura conflictele de orice natură, de a reglementa activitatea la bordul navelor, raporturile dintre armatori și echipaje, maniera de formare a personalului navigant și de specialitate, cât și alte activități specifice, precum ocrotirea vieții pe mare, semnalizarea, remorcajul, poluarea, au creat și îmbunătățit în timp acte normative cu caracter reglementativ și punitiv acceptate de marea majoritate a națiunilor.

De-a lungul anilor, în Oceanul Planetar în general și în Marea Neagră în special, Marina Română, cea Militară dar, și cea Comercială nu au fost ocolite de furtuni, catastrofe și accidente navale, soldate cu scufundarea a zeci de nave și pierderi importante de vieți omenești[8]. Conform statisticilor, pe coastele Mării Negre au naufragiat 46 de nave dintre care 16 grecești, 9 românești, 6 engleze, 3 norvegiene, 2 franceze și 2 rusești. Chiar dacă transportul maritim este considerat printre cele mai sigure mijloace de transport din lume, ținând cont de caracteristicile acestuia, accidentele maritime pot produce adevărate dezastre cu efecte pe termen lung, în special asupra mediului. Într-o astfel de situație, comandantul navei trebuie să ia imediat toate măsurile necesare pentru asigurarea vieții marinarilor, prevenirea deteriorării navei, a încărcăturii și a mediului înconjurător[9]. Notificarea timpurie a unei situații de pericol sau urgență, tuturor celor care pot fi implicați, este deosebit de importantă pentru salvarea pasagerilor, echipajului navei, navei sau mărfurilor și nu mai puțin importantă, limitarea sau chiar prevenirea poluării mediului.

Pe plan mondial, salvarea pe mare a fost și este o preocupare constantă, ținând cont că resursa umană este cea mai prețioasă și luând în considerare timpul necesar formării și instruirii personalului navigant[10]. Aceste preocupări s-au materializat de-a lungul timpului prin îmbunătățirea caracteristicilor de flotabilitate, nescufundabilitate și stabilitatea navelor construite, dotarea acestora cu instalații și echipamente de salvare, supraviețuire și comunicații moderne, instituirea unor organisme și servicii de supraveghere, avertizare și intervenții, în situații de urgență, și nu în ultimul rând, formarea inițială și formarea continuă a echipajelor navelor. În ciuda tuturor îmbunătățirilor tehnologice și a reglementărilor internaționale privind siguranța maritimă, industria navală are de înfruntat un factor care rămâne critic în producerea accidentelor maritime, eroarea umană[11]. Cu toate acestea, în

---

[6]*Ibidem,* p.25.

[7]Constantin Anechitoae, *Convenții internaționale maritime- Legislație maritimă, vol.II,* București, Editura Bren, 2005, p.25.

[8]Marian Moșneagu, *O istorie tragică a marinei comerciale române,* Constanța, Editura Ex Ponto, 2006, p.7.

[9]Toma Alecu, Meseșan Condrate, *Salvarea vieții pe mare,* Constanța, Editura Academiei Navale Mircea cel Bătrân, 2016, p.8.

[10] Constantin Anechitoae, *Convenții internaționale maritime-Legislație maritimă, vol. I,* București, Editura Bren, 2005, p.148.

[11]Toma Alecu, *Căutarea și salvarea supraviețuitorilor pe mare,* Constanța, Editura Academiei Navale Mircea cel Bătrân, 2014, p.12.

industria maritimă există o continuă provocare, cea a evitării și minimalizării efectelor negative ale erorii umane în operațiunile maritime, în pofida tuturor îmbunătățirilor tehnologice aduse navelor și a reglementărilor internaționale privind siguranța maritimă.

Peste 75% din sinistrele maritime sunt atribuite factorului uman, între factorii care determină producerea acestora numărâdu-se deficiența în pregătirea echipajelor, subiect asupra căruia autoritățile din industria maritimă se concentrează foarte mult. Conform statisticilor, la fiecare 36 de ore o navă naufragiază, iar la fiecare 90 de minute o navă suferă o avarie în larg. Pornind de la aceste considerente, România trebuie să aibă o poziție fermă și transparentă în problema evitării unor astfel de incidente și accidente în zona sa de responsabilitate a Mării Negre întrucât accidentele de pe platformele petroliere offshore din Marea Neagră, sau în alte zone ale lumii[12], se pot produce foarte ușor, incidente care de-a lungul timpului s-au soldat, cu peste 200.000 de pierderi de vieți omenești.

1. Înființarea Serviciului Navigației Fluviale Române și a Serviciului Maritim Român și influența acestora asupra activităților desfășurate de Marina Comercială Română

Obținerea independenței naționale și dezvoltarea economico-socială a României după 1878 au creat condiții favorabile dezvoltării activităților de navigație dar și a mijloacelor de transport maritim și a porturilor românești. Până la primul război mondial are loc un proces de organizare a navigației, înființându-se în marina comercială cele două servicii de navigație: *Navigația Fluvială Română* și *Serviciul Maritim Român,* iar în marina militară, cele două mari unități: *Divizia de Dunăre și Divizia de Mare*[13].A început procesul de reconstrucție a porturilor, făcându-se numeroase amenajări și instalații moderne, înlocuindu-se vechile instalații, un important pas în acest proces fiind introducerea iluminatului electric în incintele portuare. Odată cu revenirea Dobrogei la teritoriul României și câștigarea accesului la mare, s-a pus problema organizării transportului maritim. Serviciul Maritim Român a fost prima instituție de navigație românească, înființat în 1895, după războiul ruso-româno-turc din anii 1877-1878 și desființat după cel de-al Doilea Război Mondial, în 1945. Astfel, la 19 mai 1895, prin Hotărârea Consiliului de Miniștri, ministrul George Manu și directorul general al monopolurilor statului Grigore Manu, primeau sarcina de a pune bazele unui serviciu de navigație maritimă. Un an mai târziu, pentru o scurtă perioadă de timp, Serviciul Maritim Român a fost inclus ca direcție specială în Direcția generală a Căilor Ferate Române[14].

Serviciul Maritm Român (SMR) a fost înființat imediat după Războiul de Independență și revenirea Dobrogei la România, câștigându-se astfel accesul neîngrădit la Marea Neagră, impunându-se imediat problema organizării transportului maritim. Așa se face că S.M.R. se înființează la 7 iunie 1888 ca fiind o companie de navigație de stat, urmând să deservească rutele maritime Constanța-Istanbul-Izmir-Pireu-Alexandria-Haifa–Beirut. Unul din primele demersuri ale companiei de stat nou înființate, a fost achiziționarea în 1895 la vaporului Meteor și a cargobotului Medeea. Meteorul deservea, de două ori pe lună linia maritimă Constanța-Constantinopol, iar Medeea linia de mărfuri Brăila-Constantinopol. Prima călătorie sub sigla SMR a avut loc la 14 august 1895, atunci când Medeea pleca din Brăila spre Constantinopol cu 25 de pasageri la bord și 600 tone de marfă. Câteva zile mai

[12] Constantin Anechitoae, *Convenții internaționale maritime-Legislație maritimă, vol. I,* București, Editura Bren, 2005, p.149.

[13]Nicolae Bîrdeanu, Dan Nicolaescu, *Contribuții la istoria marinei române, Din cele mai vechi timpuri și până în 1918, vol I,* București:Editura Științifică și Enciclopedică, 1979, p.200.

[14]Marea Noastră, Revista Ligii Navale Române, Anul XXV, nr.3 (102), iunie-august, 2015, p.41.

târziu, la 26 august, Meteor efectua o a doua călătorie, urmând ca din 14 septembrie să efectueze curse regulate de călători pe linia Constanța-Constantinopol.

În anul 1897 SMR înființează o direcție specială de transport de marfă, prima linie de transport maritim inaugurată fiind linia Dunăre-Rotterdam. Nava care deservea această linie a fost cargoul București, inaugurată în septembrie 1897. Vapoarele SMR vopsite în alb, au primit denumirea de *Lebedele Albe* ale Mării Negre, au început să străbată mările și oceanele lumii. Calitatea serviciilor oferite de SMR a fost de-a lungul timpului una foarte bună, iar echipajele extrem de profesioniste, instituția devenind celebră în întreaga lume datorită profesionalismului de care marinarii români au dat dovadă de-a lungul timpului. În anul 1908 a fost înființată Direcția Generală a Porturilor și Căilor de Comunicație pe Apă, instituție care reunea toate serviciile relaționale ale porturilor și serviciilor de navigație, sub aceeași conducere unitară. Alături de celelalte servicii de navigație (Serviciul Hidraulic, Serviciul Porturilor Maritime, Serviciul Navigației Române-NFR), SMR a făcut parte din această direcțiune până în 1930. Istoria Serviciului Maritim Român se confundă cu istoria României, cu toate că din păcate puțini mai știu acest lucru astăzi. În ciuda tuturor dificultăților și a greutăților financiare SMR, prin *Lebedele albe* și echipajele sale, au servit cu onoare interesele României și ale întregii Europe. Începând cu anul 1929, Direcțiunea Generală a Porturilor și Căilor de Comunicație pe Apă a fost transformată în Regia Autonomă a Porturilor și Comunicațiilor pe Apă(PCA), regie care își păstra vechea structură și serviciile Direcției. Conform legii din 4 mai 1934, Regia Autonomă PCA a fost transformată în Administrația Comercială a Porturilor și Căilor de Comunicație pe Apă. Direcțiunile și serviciile fostei Regii Autonome au fost asimilate și de noua structură administrativă. În 1936 ia ființă Ministerul Aerului și Marinei, minister care urmărea coordonarea tuturor activităților și serviciilor aeriene și maritime. Au fost preluate din cadrul Adminstrației Comerciale a Porturilor și incluse în acest nou minister SMR și NFR.

În timpul Primului Război Mondial, cagobotul București participă activ la activitățile militare, până la finalul războiului, fiind întrebuințat pentru transporturile de muniții pentru aliații României, ajungând chiar până la mările arctice și cele ale Japoniei. Restul flotei, blocată în Marea Neagră prin închiderea strâmtorilor, este pusă la dispoziția guvernului Sovietic, care le înarmează și le folosește ca și crucișătoare auxiliare, pentru transport. În anul 1922 SMR, ajută la transportarea refugiaților armeni și greci din Trabzon din timpul genocidului armean, la Constanța și Pireu. În anul 1939, echipajele românești au transportat din Constanța la Alexandria în Egipt guvernul, tezaurul și forțele armate poloneze, care se refugiau din calea invaziei germane și ruse la începutul celui de-al doilea Război Mondial. În perioada interbelică, SMR deservea, cu vapoare rapide de pasageri și mărfuri, liniile maritime fixe Constanța-Constantinopol-Pireu-Alexandria (Egipt). De asemenea, deservea porturile din Occident pe liniile fără itinerarii fixe. Avea în dotare 4 vase de pasageri, 1 vas mixt, 4 cargoboturi mici și 3 cargoboturi mari și mijlocii[15]. Între 1940 și 1944, Lebedele Albe au dus refugiații evrei de la Constanța la Istanbul, pentru a-i scăpa de naziști, în ciuda primejdiei torpilelor lansate de submarinele sovietice. În timpul acțiunilor din Marea Neagră, în anii celui de-al doilea Război Mondial, SMR își transformă navele comerciale, crucișătoarele auxiliare, purtătoare de hidroavioane, puitoare de mine și nave de transport pentru trupele de uscat, în nave de război.

Din păcate scufundarea și capturarea navelor noastre comerciale, în perioada operațiunilor militare și chiar după încetarea lor, au făcut ca la sfârșitul războiului, flota Lebedelor Albe să numere doar două nave, motonava Transilvania și vaporul mixt Ardealul, singurele rămase din cele 16 unități care alcătuiau parcul naval al SMR la începutul

[15]*Ibidem*, p.43.

conflagrației mondiale. Din păcate, finalul celui de-al Doilea Război Mondial a adus și sfârșitul Serviciului Maritim Român, după ce URSS confiscă navele de linie românești, pe structura SMR înființându-se Compania româno-sovietică SOVROM Transport, la care sovieticii vor contribuii cu 4 cargouri, iar românii cu cele două nave Ardealul și Transilvania.Un sfârșit nedemn pentru una dintre cele mai de succes companii din România, ale cărei echipaje au purtat cu mândrie tricolorul spre toate colțurile lumii.

Navigația pe Dunăre, stânjenită în trecut de dominația otomană, a continuat să fie dominată de marile puteri, care făceau parte din Comisia Europeană a Dunării. Potrivit Tratatului de la Berlin, navele de război ale marilor puteri comerciale cu ieșire la Marea Neagră, aveau dreptul să urce pe fluviul Dunărea până la Galați. Prin articolul 55 al Tratatului de la Berlin se acorda Comisiei Europene a Dunării împuternicire să elaboreze regulamentele de navigație, de poliție fluvială și de supraveghere de la Porțile de Fier și până la Galați[16]. Prin tratatul de la Berlin, marile puteri, în special Austro-Ungaria, și-au atribuit în mod abuziv, facilități considerabile asupra navigației pe Dunăre. În schimb, interesele statelor riverane: Serbia, Bulgaria, România, au fost serios afectate. Consecințele Tratatului de la Berlin s-au văzut în anii următori, când s-a pus problema reglementării navigației între Porțile de Fier și Galați. România și Rusia au protestat împotriva acestor prevederi cu ocazia Actului Public Adițional din 1881, care transforma Comisia Europeană într-un stat în stat, acordându-i totală independență față de autoritatea teritorială, având dreptul de a alcătui regulamentele de navigație și poliție, și de a supraveghea aplicarea lor, de a numi și revoca funcționarii, independent de autoritatea teritorială. După o serie de propuneri de proiecte și dezbateri, Comisia Europeană a Dunării a fost nevoită să accepte participarea reprezentanților statelor riverane la alcătuirea unui proiect de regulament. România s-a opus creării acestei comisii, și dezbaterile nu au ajuns la nici un rezultat. Navigația a fost asigurată în continuare pe sectorul Porțile de Fier-Galați de către riverani, iar pe sectorul Galați-Marea Neagră se aplica regimul stabilit prin Actul de Navigație din 1865.

Reprezentanții marilor puteri s-au întrunit în anul 1883 la Londra, pentru a dezbate problema prelungirii atribuțiilor Comisiei Europene, extinderea facilităților până la Brăila și sancționarea regulamentului fluvial elaborat. Deși România, potrivit tratatului de la Berlin era membră a Comisiei Europene a Dunării (CED), nu a fost invitată la conferință. Prin tratatul de la Londra a încălcat din nou suveranitatea statelor riverane, inclusiv a României. Potrivit acestui tratat, atribuțiunile CED se extindeau de la Galați până la Brăila, iar durata existenței ei era prelungită cu 21de ani, până la 24 aprilie 1904. Regulamentele aplicabile asupra brațului Sulina se extindeau și asupra brațului Chilia, în scopul de a asigura uniformitatea regimului pe Dunărea de Jos. În portul Sulina a fost instituită o autoritate națională prin Comisariatul Maritim Român, deși reprezentanții Comisiei Europene au încercat să-i obstrucționeze autoritatea. Poziția României față de hotărârile Conferinței de la Londra a fost realistă, în conformitate cu interesele poporului român, revendicând dreptul legitim al românilor de a exploata această resursă naturală importantă, fluviul Dunărea. Statul român devenind independent, nu mai putea să lase la voia întâmplării navigația de pe Dunăre și Marea Neagră, fiind interesat de promovarea relațiilor comerciale internaționale și de includerea României în circuitul economic mondial. Navele serviciului de navigație fluvială al României transportau pe Dunăre cereale, petrol, sare, cherestea și alte mărfuri, până în porturile Budapesta, Petersburg, Kornenburg, Viena, din Austro-Ungaria și chiar în porturile Passau, Degendorf, Regensburg din Bavaria.

În anul 1898, Regia Monopolurilor Statului făcea cunoscut căpităniilor de porturi că s-a înființat un serviciu de nave cu pavilion național, pentru transportul mărfurilor din porturile

[16]Paul Gogeanu, *Dunărea în realțiile internaționale,* București, Editura Politică, 1970, p.15.

românești de la Tulcea până la Turnu Severin. Santinelele din porturi erau însărcinate cu paza mărfurilor de pe pontoane[17].

Serviciul NFR s-a dezvoltat de la an la an, adăugându-i-se pe lângă navele de călători, noi nave de transport mărfuri, remorcherele, șlepurile, tancurile și pontoanele. În jurul anului 1900 erau în funcțiune 11 remorchere. Unele purtau numele unor mari voievoizi ca Dragoș, Radu Negru, Ștefan cel Mare, Mihai Viteazul, Brâncoveanu, altele ale unor oameni de stat importanți sau ale unor porturi celebre. Șantierele navale din țară au contribuit în mod substanțial la dotarea flotei comerciale, prin construcția și darea în folosință de nave de diferite tonaje. Numai șantierul din Turnu Severin a construit până în 1910, 5 șlepuri de 550 tone, 6 șlepuri de 800 tone, 10 pontoane, 1 remorcher de 1500 cai putere și alte nave[18]. În ceea ce privește organizarea NFR, aceasta trece în anul 1901 de la Regia monopolurilor statului la Serviciul Hidraulic din Ministerul Lucrărilor Publice. Direcțiunea serviciului NFR era în portul Galați și avea 29 de agenții în porturile române: Bechet, Brăila, Calafat, Călărași, Cetatea, Cernavodă, Corabia, Galați, Giurgiu, Gruia, Gura Ialomiței, Hârșova, Măcin, Isaceea, Oltenița, Oltina, Ostrov, Sulina, Turnu Măgurele, Turnu Severin, Zimnicea și 6 agenții în porturile bulgare: Rahova, Rusciuk, Samovid, Silistra, Șistov, Vidin și o agenție în portul sârbesc Belgrad. În porturile austro-ungare, interesele NFR-ului erau reprezentate de agențiile unor societăți austriece de navigație, pe baza unei convenții încheiate în mod special. În anul 1908 NFR-ul trece sub conducerea Direcției Generale a Porturilor și a Căilor de Comunicație pe Apă, care se înființează în cadrul Ministerului Lucrărilor Publice și ține de aceasta până în anul 1930. În afară de navele NFR, de marina comercială fluvială a României aparțineau și o serie de nave înregistrate la Serviciul Hidraulic și la căpităniile de porturi. Până la primul război mondial în registrele căpităniilor de porturi figurau 87 de remorchere, 625 de șlepuri și 40 de elevatoare[19].

Cele mai importante unități figurau la Căpitănia portului Brăila. Tot la Brăila erau grupați și majoritatea armatorilor, întrucât acolo aveau locuri bune de iernat pentru nave, bănci și sucursale, și societăți de asigurare. De asemenea, la Galați figurau în registrele căpităniei portului 96 de nave și 253 de marinari. Crearea și dezvoltarea societăților naționale de navigație, au avut o mare însemnătate pentru dezvoltarea comerțului maritim și pentru creșterea veniturilor statului și în consecință o importanță deosebită în dezvoltarea economică a Dobrogei și a României. Navele comerciale au oferit mari avantaje exportatorilor români. Ele au deschis țării noi perspective în relațiile comerciale cu alte state, ducând pavilionul tricolor spre cele mai îndepărtate porturi ale lumii. Până la primul război mondial, marina comercială română de pe Dunăre s-a dezvoltat în mod considerabil, având nave de diferite tipuri și un personal de conducere și de manevră calificat. Echipajele erau formate din foști elevi ai școlilor de marină și de meserii, care învățaseră meseria de marinar în marina militară. Deși a cunoscut această dezvoltare, numărul de nave era încă insuficient, cu greu se putea face față nevoilor de transport, multe nave erau vechi sau de calitate mai slabă, fiind expuse la dese accidente.

2. Serviciu Maritim Român, din perioada postbelică și până în prezent

În Războiul pentru reîntregirea națională(1916-1918), pasagerele și o parte din cargourile SMR au fost închiriate guvernului rus pentru a fi transformate în crucișătoare auxiliare, sau pentru a puteafi folosite de Servicul Transporturilor Ruse din Marea Neagră. Cargoul SMR București, împreună cu cele aparținând societății particulare România, rămase

[17]Nicolae Bîrdeanu, Dan Nicolaescu, *Arhivele statului Galați, Căpitănia portului Galați, dosar 1/1848, f.7.*
[18]Nicolae Bîrdeanu, Dan Nicolaescu, *Arh. Statului Turnu Severin, Șantierul de construcții navale, Inv. 10 dos.10/1910-1911, dos. 15/1910, dos. 29. 29/1910, nenumerotate.*
[19]Theodor Gîlcă, *Navigația fluvială și maritimă,* București, 1930, p.77.

în afara strâmtorilor, au efectuat transporturi de muniții pentru România și Aliați din Marea Neagră, ajungând chiar în Oceanul Înghețat de Nord[20]. Contribuția marinarilor la îndeplinirea idealului Unirii reprezintăun capitol important în istoria marinei românești și un punct de plecare în activitatea marinei militare *române din cel de-al doilea război mondial, unde militarii marinari români vor avea de asemenea* o contribuție semnificativă în desfășurarea ostilităților militare.

Perioada interbelică a fost o etapă în care Flota Comercială a cunoscut greutăți, dar și împliniri. Împlinirile au constat, în primul rând, în dotarea cu nave noi, moderne, creșterea numărului liniilor maritime și a porturilor în care acostau și operau navele românești. Deși după 1918 s-a înregistrat o prezență mai mare a inițiativei particulare în domeniul transportului pe apă, statul a continuat să fie principalul armator. Evenimentele și acțiunile din Marea Neagră în anii celui de-al doilea război mondial, transformarea unor nave comerciale în nave de război-crucișătoare auxiliare, purtătoare de hidroavioane, puitoare de mine, misiunile îndeplinite de acestea, la care s-au adăugat și transporturile pentru armata de uscat, relevă din perspectiva istorică importanța strategică a Flotei Comerciale Române în desfășurarea celei de-a doua conflagrații mondiale. Ca urmare a rechiziționării și capturării navelor noastre comerciale, în perioada operațiunilor militare din primul război mondial, și chiar după încetarea lor, flota maritimă aparținând statului număra numai două nave: Transilvania și Ardealul, din cele 16 unități care alcătuiau parcul naval al SMR la începutul conflagrației. În ceea ce privește parcul de nave fluviale civile, la 23 august 1944 acestea numărau 96 de unități cu propulsie proprie, pasagere, remorchere, șlepuri, tancuri cu motor, și 512 unități fără propulsie, totalizând o capacitate de transport de 431.431 tone metrice (șlepuri, ceamuri, tancuri).

La 1 martie 1945, după cedarea primului lot de vase către statul sovietic, conform art. 11 al Convenției de Armistițiu, în folosința economiei naționale românești au rămas 14 unități cu propulsie (6.632 CP-capacitate de propulsie) și 232 unități fără propulsie (217.403 tone metrice capacitate de transport). Acest lucrua însemnat reducerea cu aproximativ 45% a capacității de transport fluvial a României. Refacerea și dotarea Flotei Maritime Comerciale Române, cu suprastructurile necesare, a fost un proces de lungă durată și deosebit de dificil în condițiile existenței societăților mixte sovieto-române, în acest caz SOVROM-TRANSPORT, prin care partea sovietică a putut controla și impune politica proprie în cele mai importante sectoare ale economiei naționale. În anul 1954, când guvernul sovietic[21] a transmis guvernului României cota sa de participare la sovromuri, navele Marinei Comerciale au trecut în proprietatea Întreprinderii de Navigație Maritimă și Fluvială NAVROM, care a demarat dificila misiune de reconstrucție și dezvoltare a Marinei Comerciale Române. Începând cu anul 1960, s-au alocat sume importante în domeniul construcțiilor de nave și pentru achiziționarea de nave din șantiere străine, astfel încât în anul 1989, flota maritimă românească număra 297 de nave, iar cea fluvială peste 650 de unități. În pofida acestei creșteri numerice, numeroși factori de ordin tehnic, economic și strategic au influențat negativ activitatea flotei, pe fundalul greutăților cu care s-a confruntat întreaga economie.

După unirea Principatelor Române sub domnitorul Alexandru Ioan Cuza, în anul 1859, s-a acționat pentru contopirea flotelor din Moldova și Muntenia și organizarea unei structuri navale unitare. Prin Ordinul de zi semnat la 6 octombrie 1860, ministrul de Război,

[20] Gabriel Octavian Nicolae, Marian Moșneagu, Gheorghe Stănescu, *Serviciul Maritim Român, Printe sute de catarge, Album omagial 125 de ani de la înființare,* București, Editura Academiei Oamenilor de Știință din România, 2020, p.18

[21] Gabriel Octavian Nicolae, Marian Moșneagu, Gheorghe Stănescu, *Serviciul Maritim Român, Printre sute de catarge, Album omagial 125 de ani de la înființare,* București, Editura Academia Oamenilor de Știință din România, 2020, p.54

general Emanoil Florescu, dispunea sub formă provizorie până la organizarea definitivă, punera celor două flotile reunite sub un comandament unic[22]. Noua componență a oștirii purta denumirea de Corpul Flotilei și a avut ca primă bază portul Izmail. Pe baza propunerilor avansate în urma inspecției efectuate de noua conducere a Flotilei și a raportului ministrului de Război, prin Înaltul Ordin de zi nr.173 din 22 octombrie 1860, domnitorul Alexandru Ioan Cuza aproba acest raport, hotărând definitiv unificarea flotilei sub comanda colonelului Steriade. Având în componență 6 șalupe canoniere, prima Flotilă Militară a statului modern român a fost dispusă în șase baze, în porturile Chilia, Ismail, Galați, Brăila, Giurgiu și Calafat. Acțiunile Forțelor Navale Române în Războiul de Independență, constând în riscante misiuni de acoperire strategică a liniei Dunării și acțiuni efective de luptă, în special în cursul operațiunilor de la Plevna și Vidin, au contribuit direct la înfrângerea adversarului, sprijinind nemijlocit efortul uriaș al marilor unități terestre. După război, luându-se în calcul lungimea frontierelor fluviale și maritime de protejat, așa cum se prezentau după unirea Dobrogei cu țara 1878, s-a ajuns la concluzia că navele existente nu erau numai insuficiente, ci și depășite din punct de vedereal dotării tehnice. Ca urmare, guvernele care s-au succedat la conducerea României au acordat o atenție deosebită dotării Marinei Militare, care și-a îmbogățit parcul naval cu nave precum: Bricul Mircea-1882, prima navă-școală românească, crucișătorul Elisabeta 1887, monitoarele Ion C. Brătianu, Lascăr Catargiu, Alexandru Lahovary, Mihail Kogălniceanu în 1906, și opt vedete fluviale care au constituit Flotila de Dunăre.

În anul 1914 existau în dotarea Marinei Militare 40 de nave, dintre care numai trei datau din perioada premergătoare războiului de Independență. În paralel, în anul 1896 a fost promulgat Înaltul decret nr.1093 pentru organizarea Flotilei prin care se stabilea o nouă structură organizatorică a Marinei, înființându-se Divizia de Mare, Divizia de Dunăre, Depozitul Echipajelor, Apărarea Fixă și Mobilă a Porturilor[23]. Odată cu intrarea României în Războiul de Reîntregirea Națională, la 14 august 1916, potrivit planului de campanie, imediat după înaintarea declarației de război, concomitent cu declanșarea ofensivei generale de eliberare a Transilvaniei, forțele Marinei Militare trebuiau să apere pe Dunăre flota austro-ungară. Ordinul a fost pus în aplicare în noaptea de 14/15 august, când șalupele Rândunica, Bujorescu și Cătina au executat atacul cu torpile de la Rusciuc. În cursul anului 1916, forțele Marinei Militare au participat la numeroase acțiuni de luptă cum au fost: sprijinul acordat apărării Capului de pod de la Turtucaia, operațiunea de forțare a Dunării la Flămânda, sprijinirea flancului drept al armatei de uscat din Dobrogea, acțiunile navale din Marea Neagră. La începutul campaniei din anul 1917, misiunea Marinei a fost aceea de a apăra Dunărea maritimă și Delta dinspre mare și dinspre malul dobrogean ocupat de inamic. În același timp, flota de operațiuni a avut misiunea să asigure transporturile de armament, hrană și muniții necesare trupelor, în timp ce artileria marină și unitățile de debarcare acționau împotriva bateriilor inamice instalate la Dunăre și împotriva oricărei încercări de forțare a fluviului. Către sfârșitul războiului, Marina deși nu a mai fost investită cu misiuni operative, și-a adus o importantă contribuție la lupta românilor pentru eliberarea teritoriului de sub ocupația străină și, ulterior, la acțiunile de consolidare a rezultatelor Marii Uniri de la 1 Decembrie 1918. În această perioadă au intrat în dotarea Diviziei de Mare distrugătoarele Mărăști, Mărășești, Regele Ferdinand și Regina Maria, nava-bază Constanța, submarinul Delfinul, nava-școală Mircea, puitorul de mine Amiral Murgescu, patru canonoiere maritime, patru vedete rapide anti-submarine tip MAS și șase torpilatoare. Diviziei de Dunăre i s-au adăugat monitoarele Ardeal, Bucovina și Basarabia.

---

[23] Gabriel Octavian Nicolae, Marian Moșneagu, Gheorghe Stănescu, *Serviciul Maritim Român, Printre sute de catarge, Album omagial 125 de ani de la înființare,* București, Editura Academiei Oamenilor de Știință din România, 2020, p.108.

Intrarea României în cel De-al Doielea Război Mondial a reorientat politica navală a țării către executarea misiunilor impuse de desfășurarea ostilităților, ostilități care pentru flota românească, ca de fapt, pentru întreaga economie națională, au avut consecințe dezastruoase. În linii generale, acțiunile Marinei Române în Marea Neagră pe timpul Campaniei din Est s-au desfășurat pe mai multe etape urmând o cronologie strictă, pornind de la misiunile principale îndeplinite:

-22 iunie-8 august 1941, perioadă în care forțele maritime au avut ca misiune principală apărarea litoralului prin contracararea încercărilor de atac și debarcarea pe litoralul românesc;

-8 august 1941-28 iulie 1942, etapa în care forțele navale românești au asigurat, în special, protecția transporturilor;

-28 iulie 1942-5 aprilie 1944, perioada în care Marina Militară a executat misiuni de sprijin direct și indirect al acțiunilor armatei de uscat și transporturi de aprovizionare;

-5 aprilie-13 mai 1944, etapă în care forțele navale maritime au participat la operațiunea de evacuare a trupelor române și germane din zona Odessa și Sevastopol;

-13 mai-23 august 1944, perioadă în care s-au executat în special misiuni de apărare a litoralului maritim[24].

Pentru îndeplinirea acestor misiuni, insuficiența mijloacelor navale de care dispunea Marina Militară Română a impus rechiziționarea, transformarea și trecerea unor nave ale Serviciului Maritim Român sau ale unor companii private de navigație în subordinea Comandamentului Marinei Militare. Perioada din 23 august–4 septembrie 1944, a fost una sumbră, navele românești fiind dezarmate de sovietici și duse în porturile rusești din Marea Neagră. Ca o concluzie, putem afirma că marina română militară și comercială au avut rolul lor important în desfășurarea celui de-al doilea război mondial și au suportat ca de altfel toate sectoarele economiei naționale românești consecințele tratatelor și conferințelor de pace post-belice. Acest lucru demonstrează însemnătatea existenței unei strategii de apărare a țării în zona maritimă și fluvială, în spațiul terestru și cel aerian. Începând cu anul 1960 s-au alocat sume importante în domeniul construcțiilor de nave și pentru achiziționarea de nave din șantiere străine, astfel încât, în anul 1989 flota maritimă românească număra 296 de nave, iar cea fluvială peste 650 de unități. În pofida acestei creșteri numerice, numeroși factori de ordin tehnic, economic și strategic au influențat negativ activitatea flotei, pe fondul greutăților cu care s-a confruntat întreaga economie națională. Revoluția din Decembrie 1989 și transformările pe care le-a cunoscut societatea românească după acest eveniment, au amplificat criza din flota maritimă comercială. Divizarea în trei părți a flotei maritime, privatizarea managementului naval, vânzarea destul de incertă din punct de vedere legal a navelor aflate în dotarea fostului NAVROM sunt doar câteva din măsurile nu tocmai eficiente care au fost în anii ’90 după în ceea ce privește navigația maritimă din România. Procesul de privatizare și descentralizarea marinei comerciale române a continuat, personalul navigant român, cotat printre cele mai bine pregătite de pe mapamond, ajungând să navige în proporție de 90% la companii străine, România rămânând aproape în întregime fără flotă.

Poziția geografică a României, stat riveran Mării Negre și străbătut la granița de sud de una din artere fluviale de importanță europeană-Dunărea, și cu acces direct spre centrul Europei, i-a oferit atât posibilitatea de manifestarea forței sale politico-militare, cât și obligația de a deține, un sistem național de apărare o componentă navală și performantă militar. Rolul Forțelor Navale în calitatea lor de componentă de bază a sistemului național de apărare, constă în promovarea intereselor României la mare și fluviu, atât în timp de pace, cât

[24] Gabriel Octavian Nicolae, Marian Moșneagu, Gheorghe Stănescu, *Serviciul Maritim Român, Printre sute de catarge,Album omagial 125 de ani de la înființare,* București, Editura Academia Oamenilor de Știință din România, 2020, p.28.

și în timp de război. Din această responsabilitate națională decurg și misiunile sale principale de apărarea comunicațiilor maritime și fluviale proprii, asigurarea ieșirii României la mare, exercitarea drepturilor[25] legitime ale statului român în Zona Economică Exclusivă, interceptarea comunicațiilor maritime ale inamicului, interzicerea debarcării desantului maritim, participarea la apărarea Dobrogei, sprijinirea forțelor terestre de acțiune pe litoral și de-a lungul fluviului Dunărea. Toate aceste misiuni conturau esența doctrinei navale române la sfârșitul anilor '80.

După anul 1994, Forțele Navale Române s-au implicat substanțial în programul "*Partnership for Peace"*(Parteneriatul pentru Pace), deoarece deschiderea spre valorile occidentale era tot mai evidentă. Amplificarea și diversificarea contractelor cu forțele maritime ale statelor occidentale, între care un loc însemnat l-au avut cele aparținând NATO, au determinat o serie de reconsiderări conceptuale și acțiuni menite să prefigureze transformările majore care trebuiau realizate în cadrul Forțelor Navale. La început aceste transformări au vizat adaptarea conceptelor și structurilor existente în cadrul Forțelor Navale Române, la cerințele impuse de Parteneriatul pentru Pace. Totodată s-au identificat și evaluat obiectivele de inter-operativitate care să contribuie la compatibilizarea structurală, tehnică și de acțiune a Forțelor Navale românești cu ale celor din Alianța Nord-Atlantică. Operațiunea României pentru aderarea la NATO și la Uniunea Europeană s-a manifestat mai pregnant după anul 2000 când s-au definit clar obiectivele integrării Armatei Române și implicit, ale Forțelor Navale în cadrul Alinanței Nord- Atlantice.

Aderarea României la NATO, în martie 2004, a însemnat asumarea unor noi responsabilități pentru dezvoltarea unei securități[26]durabile pe continentul European, în condițiile creșterii interdependențelor, oportunităților, dar și a riscurilor la nivel global. În acest context, Forțele Navale Române au intrat într-o nouă etapă, având ca obiective principale profesionalizarea personalului și modernizarea capabilităților necesare participării sporite și eficiente la managementul crizelor, la prevenirea și combaterea terorismului internațional, precum și la acțiunile de apărare colectivă desfășurate de Grupările Navale Multinaționale.

Concluzii

Încă de la începuturile omenirii, apa a fost resursa cea mai importantă și unul dintre factorii principali pentru dezvoltarea civilizației și a transportului pe apă. Transportul maritim de azi a început cu cea mai veche barcă, canoea Pesse, ajungând astăzi la navele gigantice cu tonaje de ordinul miilor, lucru ce a adus după sine crearea de piețe noi și intergrarea lor în rețeaua de transport global. Flota comercială maritimă este un sector industrial uneori ignorat, care trece de multe ori neobsevat, chiar și pentru cei care locuiesc la malul mării. O îndeletnicire care își are rădăcinile în antichitate, navigația este cea cu ajutotul căreia s-au înfăptuit cele mai importante descoperiri geografice și care a răspândit pe toate continentele marile descoperiri stiințifice. Apărută din dorința de a găsi noi piețe de desfacere pentru comercianții din antichitate, navigația fluvială, dar și cea maritimă a reprezentat și reprezintă și în prezent factorul de care a unit și unește națiunile lumii, prin intermediul său se realizează mai cea mai mare parte a transporturilor comerciale din întreaga lume, navele pot ajunge în cele mai îndepărtate colțuri ale lumii, sunt printre cele mai sigure și rapide mijloace de transport între continente, într-un cuvânt una din forțele motrice ale globalizării. Dezvoltarea și răspândirea activităților de comerț pe calea apelor de-a lungul istoriei a adus după sine și apariția unor evenimente care au marcat negativ existența societății umane, accidentele de navigație, naufragii, eșuări de nave, coliziuni cu țărmuri și nu în ultimul rând scufundări de

[25]*Ziua Marinei Române*, *Marina Română,* Revista Forțelor Navale Române, Anul XX, nr.4 (142), 2010.
[26]*Marea Noastră*, Revista Ligii Navale Române,anul XXIV, nr.2 (97), martie-mai, 2014, p. 15.

nave care de multe ori s-au soldat cu victime omenești. În prezent la aceste probleme se mai adaugă unele de mare importanță și actualitate: poluarea marină, traficul de persoane sau de produse interzise, imigrația ilegală, protejarea florei și faunei marine.

Înființarea SMR-ului și a NFR-ului în 1895 a fost o necesitate imediată după Războiul de Independență câștigându-se accesul neîngrădit la Marea Neagră impunându-se problema transportului maritim românesc. Companii de mare succes în perioada antebelică cele două, NFR și SMR, au asigurat, prin rechiziționare de către stat din propriul parc naval, dotarea Armatei Române cu nave de război. Pe structura celor două companii se vor constitui după plecarea trupelor sovietice din România în anul 1958 viitoarele instituții de navigație românești, care cu unele modificări funcționează și astăzi, ANR, APMC. Ulterior, după cel de-al Doilea Război Mondial acest serviciu a fost desființat și confiscat de Guvernul Sovietic, un sfârșit nedemn pentru flota românească, și pentru una dintre cele mai de succes companii din România. După anul 1960 statul român a investit sume considerabile pentru construcția de nave în șantierele românești, astfel încât în 1989 flota maritimă număra peste 297 de nave, iar cea fluvială peste 650 de unități. Făcând parte din istoria țării noastre, evoluția marinei române comerciale a cunoscut un trecut bogat, complex și interesant prin mijloacele de navigație românești, care s-au dezvoltat și perfecționat, în concordanță cu evoluția tehnicii navale universale, dar în același timp nefiind ocolite de tragediile care au avut loc în portul Constanța și în apropierea coastei românești a Mării Negre.

Nașterea, mărirea și dispariția Serviciului Maritim Român reprezintă om pagină de istorie autentică din trecutul glorios al Marinei Române. O cronică episodic studiată și rareori invocată ca argument solid pentru potențialul nostru uman, comercial și managereial. O istorie din epoca romantică a navigației românești, evocată adesea cu nostalgie de lupii de mare din primele generații de temerari navigatori pontici. După 30 august 1944, navele S.M.R. au fost preluate și exploatate discreționar, fără forme legale de preluare, de la aliatul sovietic, majoritatea comandanților și echipajelor fiind înlocuite. La începutl anul 1945, S.M.R. mai dispunea doar de motonava Transilvania și vaporul Ardeal care, în perioada 1 martie-12 aprilie 1945 au continuat să execute diferite transporturi în Marea Neagră, fiind la dispoziția autorităților sovietice, în cadrul Convenției ce Armistițiu. La 14 iulie 1945 s-a înființat Societatea mixtă româno-sovietică de navigație Sovromtransport, cu un portofoliu de 10 nave, aceasta marcând o jumătate de secol, cât a existat activitatea Serviciului Maritim Român, prima societate națională de navigație românească.

BIBLIOGRAPHY

Lucrări generale:

1. Alexandrescu, Alecu, *Accidentele de navigație maritime,* Editura Fundației Andrei Șaguna, Constanța, 1997.

2. Anechitoae, Constantin, *Principiul libertății mărilor*, Editura Bren, București, 2004.

3. Bîrdeanu, Nicolae; Nicolaescu, Dan, *Contribuții la istoria marinei române, Din cele mai vechi timpuri și până în 1918*, vol.I, Editura Științifică și Enciclopedică, București 1979.

4. Bitoleanu, Ion; Ciorbea, Valentin; Nazare, Vasile; Olodbașa, Artur; Pădureanu, Dominuț;Petru, Maria; Sârbu, Marian,*Monografia Academiei Navale Mircea cel Bâtrân, Tradiții, Prezent, Perspective, Ediția a-II-a,* Editura Muntenia, Constanța, 2012.

5.Cupșa, Ovidiu, Sorin,*Merchant marine- The Strory of a Silent Giant,* Editura Ceronav, Constanța, 2016.

6. Cumpănă, Constantin,*Tragedia navei Independența, cea mai mare catastrofă din istoria navigației maritime românești,*Editura Telegraf Advertising, Editura Ex Ponto, Constanța, 2006.

7. Cumpănă, Constantin;Cumpănă, Andrei Dorian,*Catastrofa navei Unirea-cel mai mare accident naval mondial din anul 1982,* Editura Telegraf Advertising, Constanța, 2007.

8. Cumpănă, Constantin;Cumpănă, Andrei Dorian,*Naufragiul navelor Paris și You Xiu, cel mai mare accident naval din istoria portului Constanța,* Editura Telegraf Advertising, Constanța, 2008.

9. Gogeanu, Paul,*Dunărea în relațiile internaționale,* Editura Politică, București, 1970.

10. Gîlcă, Theodor, *Navigația fluvială și maritimă,* București, 1930.

11.Moșneagu, Marian,*O istorie tragică a marinei comerciale române*, Editura Ex Ponto, Constanța, 2006.

12. Nicolae, Gabriel Octavian, Moșneagu, Marian, Stănescu, Gheorghe, *Serviciul Maritim Român, Printre sute de catarge, Album omagial 125 de ani de la înființare,* Editura Academia Oamenilor de Știință din România, București, 2020.

13. Păvăloiu, Mariana; Cucoșel, Diana, *Academia Navală Mircea cel Bătrân,* Editura Academiei Navale Mircea cel Bătrân, Constanța, 2012.

14. Toma, Alecu;*Căutarea și salvarea supraviețuitorilor pe mare,*Editura Academiei Navale Mircea cel Bătrân, Constanța, 2014.

15. Toma, Alecu;Condrate, Meseșan,*Salvarea vieții pe mare,*Editura Academiei Navale Mircea cel Bătrân, Constanța, 2016.

16.Zabolodni,Mihaela; Păvăloiu, Mariana; Tărăbuță, Octavian,*Tradiție.Profesionalism, Aventură,* Editura Academiei Mircea cel Bătrân, Constanța, 2018.

Lucrări de specialitate:

17. Anechitoae, Constantin, *Convenții internaționale maritime-Legislație maritimă, vol. I,* Editura Bren, București, 2005.

18.Anechitoae, Constantin, *Convenții internaționale maritime- Legislație maritimă, vol.II,* Editura Bren, București, 2005.

19. Anechitoae, Constantin;Surugiu, Felicia,*Organizații maritime internaționale, note de curs,* Editura Top Form, București, 2008.

20.Idem, *Organizații și convenții maritime internaționale, note de curs,* Editura Academiei Române, București,2009.

21. Boșneagu, Romeo, *Navigația Electronică, Navigația Ortodromică,* Editura Direcției Hidrografice Maritime, Constanța, 2013.

22. Manea, Constantin;Manea, Elena,*Drept maritim și fluvial- internațional și intern,* vol.I, Editura Academiei Navale Mircea cel Bătrân, Constanța, 2012.

23. Miga-Beșliu, Raluca,*Organizații internaționale interguvernamentale,*Editura C.H. Beck, București, 2006.

24. Sâncrăian, Iuliu Augustin,*GMDSS- Comunicații navale și semnalizare,* București, 2018.

Alte surse:

25. *Marina Română,* revista Forțelor Navale Române, anul XX, nr.4 (142), 2010.

26. *Marea Noastră*, revista Ligii Navale Române, anul XXIII, nr.2 (91) martie-aprilie, 2013.

27.*Marea Noastră*, revista Ligii Navale Române,anul XXIII, nr. 6 (95)/ Anul XXIV, nr. 1 (96), noiembrie 2013, februarie 2014.

28.*Marea Noastră,*revista Ligii Navale Române,anul XXIV, nr.2 (97) martie-mai, 2014.

29. *Marea Noastră*, revista Ligii Navale Române, anul XXV, nr.3 (102), iunie-august, 2015.

30.*Marea Noastră*, revista Ligii Navale Române, anul *XXIX*, Nr.1 (116), ianuarie-martie, 2019.

31. *Marea Noastră*, revista Ligii Navale Române, anu*l XXX*, nr.2 (121),aprilie-iunie, 2020.

32. *Marea Noastră*, revista Ligii Navale Române, anul *XXX*, NR. 3 (122), iulie-septembrie, 2020.

COPING MECHANISMS AND QUALITY OF LIFE IN PATIENTS WITH TYPE 2 DIABETES MELLITUS

Victoria Condrea
PhD Student, State University of Moldova

Abstract: Recent technological advancements have paradoxically led to spiritual discomfort and stress due to rapid changes, potentially causing severe mental illnesses. This study explored the link between psychological mechanisms and the quality of life in type 2 diabetes patients. Diabetes mellitus is a major medical issue characterized by high blood glucose levels that damage various organs. Effective management requires both medication and psychological intervention. This research assessed defense mechanisms and quality of life in 33 type 2 diabetes patients, divided into two groups based on disease duration. Using the SF-36 questionnaire and the Lifestyle Index, the study found that intellectualization and denial were the primary defense mechanisms. Patients using intellectualization focused on theoretical aspects of diabetes to avoid emotional distress, while those using denial ignored symptoms and delayed medical consultation. SF-36 results indicated that patients rated their quality of life as below average, with physical functionality scoring highest and role limitations due to physical and emotional problems scoring lowest. Adopting substitution as a defense mechanism positively impacted perceived quality of life by promoting engagement in activities that enhance well-being and social interactions. The findings emphasize the importance of psychological support in managing diabetes, aiding patients in accepting and adhering to treatment.

Keywords: Type 2 diabetes, defense mechanisms, Quality of life, SF-36 Questionnaire.

Introducere. Evoluția și dezvoltarea umanității, în ultimii ani, pe fundalul extensiei tehnologice și al inovațiilor prezice facilitarea holistică a condițiilor de viață ale omului. Însă, în mod paradoxal, creșterea confortului material duce spre o scădere a confortului spiritual ca urmare a incapacității organismului de a se adapta schimbărilor amețitor de rapide. După secole și milenii de evoluție lentă, această incapacitate poate deveni un promotor al stresului care, dintr-o stare de disconfort se poate transforma într-o stare gravă de nevroză sau psihoză. Aceste tulburări sunt precum un uragan care spulberă tot ce-i iese în cale, chiar și cele mai fortificate defensive, capacitatea organismului de autoreglare și compensare fiind neputincioase. Din ce în ce mai multe persoane se confruntă cu stări de confuzie și sentimente de inferioritate iar această suprasolicitare produce frustrare, stări depresive, insomnii, migrene etc. În literatura de specialitate medicală și psihologică tot mai frecvent se menționează și se demonstrează faptul că patologiile somatice și psihice sunt în strânsă legătură, declanșându-se și influențându-se reciproc (Enăchescu, 2004).

Diabetul zaharat ocupă un loc important în structura afecțiunilor, constituind una din problemele de bază ale medicinii și una din cele mai frecvente maladii, cu o incidență mondială de 422 milioane în 2014, ceea ce reprezintă un procentaj de 8,5%. Este un sindrom care cuprinde un grup heterogen de tulburări care pot avea o etiologie diferită, dar care au în comun hiperglicemia asociată cu modificări lipidice și proteice la fel de importante. Organizația Mondială a Sănătății a definit diabetul zaharat ca: patologie metabolică caracterizată de nivele ridicate ale glucozei în sânge care cauzează deteriorarea activității inimii, vaselor sangvine, ochilor, rinichilor și nervilor (Mathers & Loncar 2006).

Problema și scopul cercetării. Terapia pacientului cu diabet zaharat necesită o abordare holistică, tratamentul medicamentos fiind insuficient când nu se aplică o intervenție psihologică bine fundamentată, axată pe particularitățile afective ale acestor pacienți.

Practicieni din domeniul psihologiei clinice întâmpină bariere de ordin procedural și instrumental în psihodiagnosticarea pacienților cu diabet zaharat. În ultimii ani, evaluarea psihologică obligatorie a acestor pacienți, care intră în incapacitate de muncă, a determinat creșterea frecvenței vizitelor în cabinetele de psihologie clinică. Examenul psihologic poate fi foarte dificil, de lungă durată și costisitor pentru pacient.

Scopul cercetării a fost de a evalua mecanismelor de apărare și a nivelului calității vieții la pacienții cu diabet zaharat tip 2 și de a depista o corelație între aceste variabile.

Aspecte metodologice. Analiza cantitativă şi calitativă a fost efectuată pe 33 de pacienți endocrinologici cu diabet zaharat tip 2 confirmat. Eșantionul a fost împărțit în două loturi în dependență de stagiul de boală. Primul lot constă din 14 subiecți cu stagiu de până la 7 ani inclusiv, iar al doilea lot din 19 pacienți cu stagiu de 8 până la 23 de ani. Instrumentele de cercetare utilizate au fost: Chestionarul SF-36 (Short Form 36) și Chestionarul „Indicele stilului de viaţă" de Plutchik, Kellerman, Konthe.

Analiza și evaluarea rezultatelor cercetării mecanismelor de apărare și calității vieții pacienților cu diabet zaharat tip 2. În prelucrarea datelor brute au fost utilizate valori statistice descriptive (medii), pentru examinarea relaţiei dintre variabile s-au calculat coeficienţii de corelaţie liniară Pearson. Diferenţele statistice au fost calculate cu testul Student.

În vederea verificării existenței unei relații între mecanismele de apărare psihologice și calitatea vieții, s-a recurs inițial la evaluarea manifestării mecanismelor de apărare și a nivelului calității vieții. În diagrama ce urmează (Fig. 2.1) sunt trecute valorile medii la scalele mecanismelor de apărare.

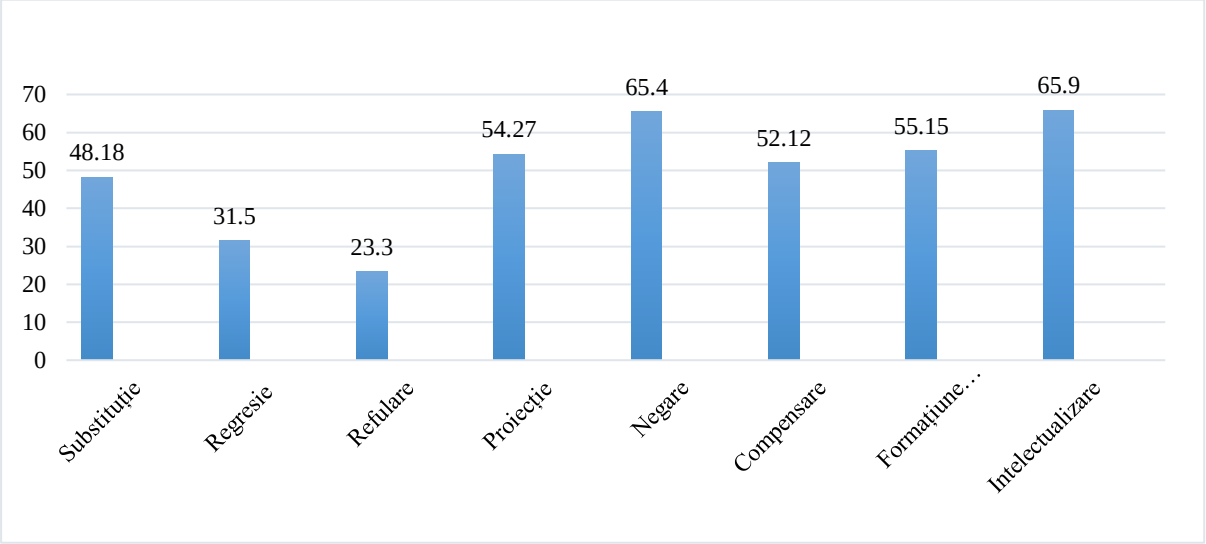

Fig. 2.1 Valorile medii ale scalelor mecanismelor de apărare la pacienți cu diabet zaharat tip 2

În urma analizării datelor, se poate de observat că pacienții cu diabet zaharat tip 2 recurg în mare parte la mecanismele de apărare Intelectualizare și Negare. Rata cea mai mare fiind atribuită Intelectualizării care reprezintă un ansamblu de strategii cognitive care vizează analiza informației traumatice în condițiile disocierii acesteia de consecințele ei emoționale. Subiectul se angajează într-o gândire abstractă excesivă spre a evita experimentarea unor sentimente perturbatoare de neputință, dizabilitate, frică, nesiguranță etc. Pacientul își privește simptomele cu detașare și curiozitate, îl interesează detaliile teoretice ale bolii cum ar fi etiologia diabetului zaharat, tipurile și cronologia apariției complicațiilor diabetice,

mecanismele de acțiune și efectele medicamentelor. Le place să citească lucrări de specialitate referitoare la boală și sunt la curent cu cele mai noi descoperiri din domeniu. Presupunem că rata ridicată a utilizării acestui mecanism de apărare printre pacienții cu diabet zaharat tip 2 din Republica Moldova este din cauza proastei mediatizări a eficienței sistemului, a serviciilor și a personalului medical. Astfel pacienții devin sceptici și prudenți referitor la tratamentul primit, punând la îndoială profesionalismul medicilor și preferă să se asigure ei înșiși de eficacitatea tratamentului.

Al doilea cel mai utilizat mecanism de apărare este cel al Negării care constă din procedurile cognitive de contracarare a formării unei reprezentări interne a traumei care se activează imediat după evaluarea primară a stimulului și vizează eludarea reprezentării lui mintale ca stimul traumatic. Evenimentul traumatic poate fi reprezentat de primirea diagnosticului primar, apariție unor complicații specifice diabetului zaharat sau însăși starea de boală. Comportamentul specific Negării se manifestă prin a nu da atenție simptomelor ce pot semnala debutul bolii sau al complicațiilor, prin a căuta să se gândească la altceva care nu are legătura cu boala, prin a amâna cât mai mult posibil prezentarea la medic sau la o intervenție medicală dureroasă. Pacienții pot chiar nega total diagnosticul și să urmeze regimul de viață obișnuit, deși sunt prescrise anumite restricții alimentare și de activitate fizică.

De asemenea, Negarea reprezintă prima etapă prin care trece pacientul după aflarea diagnosticului. Anunţul unui diagnostic generează reacţii diverse, de la stări de şoc, la stări de refuz în a crede şi mai ales de a accepta aşa ceva. În literatura de specialitate sunt descrise 5 etape sau reacţii psihologice (negare, furie, negociere, depresie, acceptare) prin care trec persoanele cu boli incurabile şi familiile acestora, după aflarea diagnosticului (Chew, Shariff-Ghazali & Fernandez 2014).

Prelucrarea rezultatelor chestionarului SF-36 s-a realizat în scopul identificării indicilor vizați și a aprecierii influenței lor asupra a două componente a sănătății: fizică și psihică, precum și asupra subcomponentelor întrunite în opt parametri, cuprinși în componența chestionarului pentru determinarea calității vieții. Aceștia sunt: PF (scala funcționalității fizice) - limitarea activității fizice precum plimbatul, sportul, scăldatul; RP (scala rolului funcționalității fizice) - probleme la locul de muncă sau în activitatea cotidiană produse de boală; BP (scala durerii corporale) - intensitatea durerii fizice sau limitările induse de durere; GH (scala sănătății generale)– percepția propriei stări de sănătate; SF (scala funcționalității sociale)- măsura în care starea de sănătate interferează cu viața socială; RE (scala rolului funcționalității emoționale) - probleme în activitatea cotidiană produse de tulburări în sfera emoțională; VT (scala vitalității) - nivelul de energie; MH (scala sănătății psihice) - statusul sănătății mentale.

În continuarea urmează reprezentarea valorilor medii ale scalelor calității vieții (fig. 2.3).

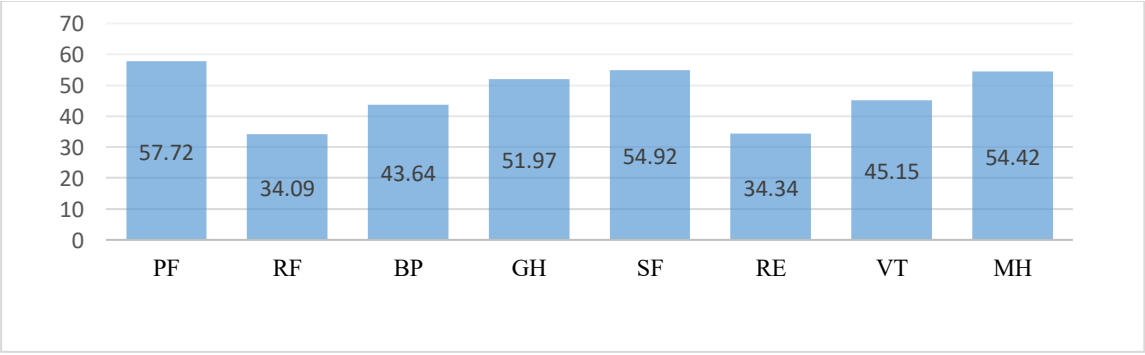

Fig. 2.3 Valorile medii ale scalelor calității vieții la pacienți cu diabet zaharat tip 2

Din datele obținute în urma aplicării chestionarului SF-36 si prezentate în fig. 2.3 se poate observa că pacienții își apreciază calitatea vieții ca fiind sub medie sau ușor mai sus de cota medie. Cea mai mare valoare a fost obținută la subcomponenta Funcționalitate fizică, ceea ce indică faptul că pacienții percep că boala le limitează cel mai puțin activitățile precum plimbatul, sportul sau propria îngrijire. Cea mai mică rată a fost obținută la subcomponentele Rolul funcționalității fizice și Rolul funcționalității emoționale. Acest rezultat vorbește despre faptul că pacienții întâmpină probleme la locul de muncă sau în activitatea cotidiană produse de boala somatică și de tulburări în sfera emoțională.

Totodată, testul SF-36 ne oferă posibilitatea să identificăm distribuția de frecvență pentru fiecare subscală, astfel: 66,7% din subiecți au un nivel peste medie al Funcționalității fizice; O proporție de 78,7% din subiecți au un nivel destul de redus atribuit scalei Rolului funcționalității fizice; 54,6% din pacienți percep durerea fizică ca factor perturbator al calității vieții; o rată de 60,6% din respondenți își apreciază pozitiv sănătatea generală; doar o treime din pacienți se simt energici și plini de vitalitate; 72,7% din subiecți își apreciază Funcționalitatea socială ca fiind peste medie (Fig. 2.9); aproape jumătate din respondenți își percep rolul funcționalității emoționale ca fiind foarte redus; în cazul sănătății psihice, majoritatea pacienților, în proporție de 91%, își percep sănătatea psihică ca fiind la nivel mediu;

Concluzie. În final, putem afirma că un factor benefic pentru percepția pozitivă a calității vieții și în special al subcomponentei sănătății generale și a funcționalității sociale, este adoptarea substituției ca mecanism de apărare. Astfel, prin activitatea de substituție pacienții gestionează conflictele psihice sau situațiile traumatice externe prin recurgerea la acțiune, în locul reflecției sau al trăirii sentimentelor. Acest mecanism de apărare este unul sanogen, construit pentru a servi drept derivație, menit să lupte împotriva angoasei. Această strategie nu include comportamente patologice, ea fiind ”un apel la a recunoaște că respectiva conduită este legată de unele conflicte emoționale”. Apelând la substituție, pacienții apreciază pozitiv atât starea de sănătate generală cât și măsura în care starea de sănătate interferează cu viața socială normală. Acest lucru e realizat de pacienții prin detensionarea energiei negative și încărcarea cu energie pozitivă prin activități de creație, artă, sport etc. care îmbunătățesc atât starea interioară de bine cât și relațiile interpersonale cu ceilalți oameni (Martino et al., 2020).

Patologia diabetică este una din principalele motive în categoria patologiilor endocrine pentru care pacienții se adresează la medicul endocrinolog. Rezultatele obținute în urma cercetării au demonstrat o corelație strânsă dintre psihodiagnostic detaliat ar putea ușura decizia pacientului de a apela la consultul psihiatric și de a accepta tratamentul de specialitate, sau către psiholog, implicând intervenție psihologică, pentru acei pacienți care prezintă tulburări în sfera emoțională, comportamentală sau cognitivă. Opinia generală a medicilor specialiști este că pacienții cu diabet zaharat sunt unii dintre pacienții cei mai problematici din punct de vedere psihic și psihologic.

BIBLIOGRAPHY

Enăchescu, C. (2004). *Tratat de igienă mintală* (408 pp.). Iași: Polirom. ISBN: 973-683-068-5

Mathers, C. D., & Loncar, D. (2006). Projections of global mortality and burden of disease from 2002 to 2030. *PLoS Medicine*. ISSN: 1549-1277

Chew, B. H., Shariff-Ghazali, S., & Fernandez, A. (2014). Psychological aspects of diabetes care: Effecting behavioral change in patients. *World Journal of Diabetes,* 796 pp.

ISSN: 1948-9358

Martino, G., Caputo, A., Bellone, F., Quattropani, M. C., & Vicario, C. M. (2020). Going beyond the visible in type 2 diabetes mellitus: Defense mechanisms and their associations with depression and health-related quality of life. *Frontiers in Psychology, 11*, 267. ISSN 1664-1078.

THE RATIONALITY OF ADVERTISING. AN ANALYSIS OF RATIONAL, EMOTIONAL, INTEGRATIVE AND MECHANISTIC ADVERTISING

Dan-Laurențiu Cardaș-Răduța
PhD Student, West University of Timișoara

Abstract: Given that several opinions have emerged in the literature over time according to which advertising addresses the irrational side of the public, this study aims to demonstrate that there is rationality even in types of advertising that at first glance do not target the consumers' rationality: emotional, mechanistic and integrative advertising. The study also aims to identify what types of rationality exist in these types of advertising, with reference to the Weberian theory of rationality, from which it focuses on instrumental rationality and value rationality. The main results of the research show that beyond the emotional impact that advertising has, the public is looking for rational objectives to purchase a product. These objectives are linked to the audience's values and its need to adapt to the demands of society. The study also shows that all types of advertising can be rationalised, as audiences do not automatically react to 'irrational' messages but decide on the basis of reasoning. Advertisers know this game of rationality and irrationality and use it frequently.

Keywords: rational advertising, instrumental rationality, value rationality, emotional advertising.

Introduction

Several opinions argue that advertising is irrational (see Arrington, 1982, Villarán, 2017) or that it appeals to the irrational side and that it has a persuasive or even manipulative force that can make people buy based on the stimulus-response relationship, without the need for rational arguments. But at the same time there are theories that the rational side of advertising and the emotional side are not mutually exclusive (Ogilvy, 2004). In this context, the present study aims to show that there is rationality even in the types of advertising that are considered irrational or persuasive.

To do so, we will analyse the four types of advertising: rational, emotional, integrative and mechanistic (Jouve, 2005) in terms of the discourse and arguments used to uncover the meanings of the advertising message and whether the last three (considered persuasive) are indeed purely irrational discourse.

As we will see in the theoretical part of the paper, the last three types of advertising are focused on brand values and message construction based on meanings rather than rational arguments. In order to observe the implications of rationality in these types of advertising, we will analyse them from the perspective of Max Weber's theory of rationality, as he believes that people can also be rational based on values, calling this action value rationality (Weber, 1978).

At the same time, we will try to observe what the implications of instrumental rationality are in rational advertising, in terms of how advertisers choose the right means to achieve their audience's goals.

In the process we will delineate the types of rationality according to advertising types, assigning one or more types of rationality to an advertising type, following the analysis of four advertisements corresponding to rational, emotional, integrative and mechanistic advertising. In this way, we will be able to determine whether these types of advertising are rational or not.

Theoretical framework

The rationality-irrationality game in advertising

In the analysis of advertising, several views have emerged over time that argue that it appeals to the irrational side of the public and that it often attempts to manipulate the public through advertising. For example, Arrington (1982) believes that advertising can: "(1) control behavior, (2) produce compulsive behavior, or (3) create wants which are not rational or (4) are not truly those of the consumer" (p. 11).

Rory Sutherland (2020) believes that through storytelling and the introduction of symbols into advertising discourse, audiences can be more easily attracted than through rational arguments. Sutherland (2020) places the value of products before their quality in advertising and believes that creative ways of presenting a product are very important, thus opposing the idea that people decide objectively when buying a product.

Alonso Villarán (2017), who believes that advertising has so much manipulative power that it can affect the moral authority of the public and lead to the creation of a public that buys products automatically. But, at the same time, Villarán also takes into account Beauchamp's idea which brings into question the term rational persuasion and defines it as follows: "a deliberative and successful attempt by one person to encourage another to freely accept beliefs, attitudes, values, or actions through appeals to reason" (Beauchamp, 2001, p. 477).

Villarán (2017) considers that advertisers have three options: 'to rationally persuade us, to coerce us, and to manipulate us' (p. 2), but acknowledges that the three options are not necessarily mutually exclusive.

David Ogilvy makes an essential contribution to understanding advertising as a rational mechanism on the one hand, but one that does not exclude the emotional component. The main ideas that Ogilvy explains this interplay of rationality and emotion in advertising are: advertising should not only be informative, but also contain emotional elements, but at the same time the audience should not be underestimated, i.e. emotions should be integrated in an intelligent way (Ogilvy, 2004).

All these views make us understand that although advertising may sometimes appeal strictly to the irrational side of the public, there are situations where the irrational is intertwined with the rational. This situation where rationality does not exclude emotion is specifically human. Although we humans are rational, emotions are an integral part of our lives.

From a psychological point of view, advertising appeals to both the rational and the irrational (emotional, social, etc.) side of the audience. In the next section we will look at the division of advertising based on psychological criteria, in order to more easily delineate the rational and irrational purposes of advertising.

Types of advertising by psychological criteria

Advertising can be approached according to several criteria, but the most important criterion for this study is the psychological one. Taking this criterion into account, Jouve (2005) divides advertising into:

Rational advertising which, as its name suggests, targets the rational side of individuals and is based on economic arguments, emphasising the benefits of the product in relation to the price.

Psychodynamic (emotional) advertising addresses the deep psychological structures of the audience. It aims to create a feeling of satisfaction or release from an unpleasant situation.

Behaviourist (mechanistic) advertising aims at the immediate purchase of the product, based on the stimulus-response relationship. The main technique used in mechanistic advertising is the ad bomb.

Socio-cultural (integrative) advertising aims to create a sense of belonging to a group and promotes the idea of social excellence.

We see in these types of advertising a play between the rational and the emotional, between touching the sensitive side or even the human subconscious and the rational economic arguments thrown into the advertising game.

At first glance, rational advertising would be the only type that addresses the rational side of individuals, while the other types would address other sides considered irrational: the emotional side, the subconscious, the social side, stimulus-based action. However, the most recent studies have shown that rationality exists at the subconscious level, for example, "emotional and nonemotional information processing, action preparedness, psychological defense mechanisms, cognitive regulatory control processes, and human-specific cognition (negative symptoms)" (Bowins, 2018, p. 28). Also, affect-based actions can be rationalized if the person acts strictly on their emotions (Weber, 1978).

Given this, but also the theories discussed earlier that there are situations in advertising where the emotional and rational sides are not mutually exclusive, we can conclude that the existence of rationality even in persuasive types of advertising (such as emotional or integrative advertising) and in mechanistic (response-stimulus relationship-based) advertising is possible.

Rationality of advertising

To set the tone of advertising discourse in relation to customer needs, an interesting approach may be from the perspective of Max Weber's theory of rationality. From his colossal work, for the present study we will extract two types of rationality, through which we want to identify the objectives and psychology behind advertising: instrumental rationality and value rationality.

These types of rationality derive from the types of social action identified by Max Weber (1978): on the one hand instrumentally rational social action (*zweckrational*) that: "is, determined by expectations as to the behaviour of objects in the environment and of other human beings; these expectations are used as conditions or means for the attainment of the actor's own rationally pursued and calculated ends", and on the other hand, value-rational social action *(wertrational*) that: "is determined by a conscious belief in the value". Belief in value can pertain, Weber says, to religion, ethics, aesthetics, or other reasons (pp. 24 - 25).

The distinction between these two types of rationality lies in how the individual is guided in their actions. Instrumental-rational action considers the consequences and their calculation, while value-rational action focuses on the "intrinsic properties of an act," towards values that lead to a certain action (Brubaker, 1984, p. 25).

In the study of advertising, Weber's two types of rationality can be found in Martin Mayer's theory of added value. Essentially, Mayer opines that advertising conveys more than information rationally to the public and that it makes the public value certain products based on the meanings that advertisers attach to these products (Mayer, 1958).

Mayer's theory shows us that in advertising there is a permanent interplay between the rational arguments put into play by advertisers to make the public buy a product - the establishment of practical means to achieve ends, understood as instrumental rationality, and the arguments concerning the meanings and values of the product - value rationality.

Preston (1967) develops Mayer's theory in a very interesting way. He refers to the seminifications of the product in a social context. For example, Preston (1967) argues:

'suppose, however, that such ads permit a satisfaction based on the knowledge that the product is a familiar one in the person's society. We should not assume arbitrarily that this adds value to the product only irrationally' (p. 220). In other words, what Preston conveys is that beyond the idea of added value, people are looking for a rational objective for buying the product, such as - this product is presented as having x, y, z values, these values are accepted by the society I live in, therefore I can buy this product.

Seen from the outside, the purchase decision, especially in the case of advertising based on value rationality, where product meanings are used more than economic arguments, may seem irrational, but if we take into account the intrinsic meanings of the audience, they become rational, as Preston (1967) points out: persons who respond to a product irrationally in the view of some observer may really be responding quite rationally with respect to their own knowledge of their own goals" (p. 219).

These approaches to the rationality of advertising reinforce the information presented earlier and confirm that, although at first glance certain types of advertising may appear irrational, the signals that audiences attribute to them can be constructed on rational grounds.

The fact that the public makes the purchase decision on the basis of value signals and not on the basis of seemingly rational arguments such as price and product efficiency does not mean that the decision was irrational, but that it was made on the basis of a value system influenced by internal and external factors, this action is translated as value rationality.

Further on, in the research section we will show concretely what the implications of the two types of rationality: instrumental and value-based, are in each type of advertising and depending on the results we will determine whether these types of advertising can be categorized as rational.

Research Methodology

The present study aims to demonstrate that even in these persuasive practices in advertising, certain types of rationality are used. The premise is that all types of advertising can be rationalised, even if at first glance some of them (emotional, integrative and mechanistic advertising) would target the irrational side of the audience.

The research method used is a case study, based on the analysis of advertising discourse according to the arguments used. We will consider 4 advertisements corresponding to the four types of advertising: rational, emotional, mechanistic and integrative. The criterion on which the four advertisements were chosen is the frequency with which the selected brands: Nivea, Rolex, Harley-Davidson and Old Spice use each advertising type.

In most cases, Nivea prefers a rational approach based on product benefits, Rolex prefers an integrative approach that creates a strong connection between the brand and customers, Harley-Davidson focuses on an emotional approach that conveys brand values, and Old Spice prefers a mechanistic approach where the advertising bombardment is the main element of persuasion. The selection of these representative brands is not only based on the observation of their advertising behaviour, but we will check if they really fit into the listed advertising types by applying their characteristics to each ad.

We will analyse these advertisements with the aim of identifying: the characteristics that fit the four selected advertisements into the four types of advertising, highlighting the types of rationality stated by Max Weber - value rationality and instrumental rationality in these advertisements, the purpose of a particular type of rationality in advertising discourse.

The research questions that the present study aims to answer are:

If rational advertising targets the rational side of individuals, do other types of advertising necessarily target the irrational side?

What types of rationality do emotional, integrative and mechanistic advertising have?

All these elements will lead us to the main objective of this study: to demonstrate that advertising cannot always be considered irrational.

Nivea: rational advertising

Figure 1: Nivea. What men want

Nivea's brand approach is one of rational advertising, presenting the benefits of the product. The "3 in 1" or "active 3" mentions refer to the effectiveness of the product and the time savings men want in terms of body care.

Likewise, icons indicating that the product can be used as a shower gel, shampoo and shaving lubricant refer to the functional characteristics of the product. These features have an instrumental rationality, according to the relationship between means and ends (Weber, 1978), as they are based on the customer's objectives and needs, as the slogan indicates: "what men want". Rational advertising can be identified in this case by: the informative character of the advertisement, the reference to the benefits of the product, the functional arguments of the product and the economic arguments. Noting that all these characteristics

are functional and refer to efficiency, it is easy to see that we are dealing with instrumental rationality.

Harley-Davidson: emotional advertising

Figure 2: Harley-Davidson. Harley spirit. You`re born with it

Harley-Davidson opts for emotional advertising with a strong impact. We notice that although no characteristics are mentioned such as: rebellious, independent, free - all of these are found in the phrase "Harley spirit". The brand values are not explicitly presented, but they emerge from the image and the slogan.

The characteristics of emotional advertising present here are: communicating to the subconscious of customers, using symbols (baby cutting its own umbilical cord) to create meaning (independence, freedom) and appealing to customers' emotions.

The Harley-Davidson ad has a value rationale that highlights the brand's strengths, without the need for product specifications or even a product image, but rather a strong symbol that shows the brand's values.

Value rationality brings meaning to the audience, brings brand identity to the forefront and leads through this to distinguish Harley-Davidson from other competing brands. So, in this example, Harley-Davidson not only wants to excite the audience, but also to convey in a value-rational way that their products are about gaining a free spirit or that their target audience falls into this category of those who are rebellious and independent.

Rolex: integrative advertising

If you were diving here tomorrow
you'd wear a Rolex
The Oyster Perpetual Submariner is the ultimate tool watch for people with a deep appreciation of timeless design and superlative quality.
The Submariner, introduced in 1953, was the first watch to be water resistant up to 100 metres (330 feet). It was later strengthened by its patented triple-seal Triplock winding crown, making it capable of withstanding depths of up to 300 metres (1,000 feet).
The new 40mm Submariner is presented here in 904L steel with a black Cerachrom disc.
ROLEX

Figure 3: Rolex. If you were diving here tomorrow you`d wear a Rolex

The type of advertising used in this example is integrative advertising. In this example, Rolex plays a game between value rationality and instrumental rationality. On the one hand, the brand's identity in relation to customers is exposed, by referring to "people with a deep appreciation of timeless design and superlative quality", and on the other hand, several references are made to the efficiency of the product: "in 1953 was the first watch to be water resistant"; "triple-seal Triplock winding crown".

Value rationality aims to create a relationship between the brand and the customer, by integrating the customer into a select audience that has the ability to appreciate high quality products, while Instrumental Rationality seeks the needs of this select audience and satisfies them through clear product features.

Old spice: mechanicist advertising

Figure 4: Old Spice. Smell like a man, man

The Old Spice body care company is known for its quirky ads, which always have a humorous tone. In the example above we are presented with an archetype of the strong, well-groomed man in a hilarious manner. The slogan "Smell like a man, man" includes this ad in the mechanistic advertising type, as this idea is repeated in the form of the ad bomb in all Old Spice ads and is followed by a jingle that immediately enters the audience's mind.

The rationality of this ad is based on certain symbols and values of the brand, so it is a rationality of value. For example: the white horse is an expression of purity, the fact that the action takes place on the beach refers to the marine-influenced fragrance that Old Spice products contain, and the slogan, in addition to its role of fixing itself in the audience's mind, induces the idea that once the product is bought it will lead to the exacerbation of the customer's masculinity.

We can therefore see that although we are talking about mechanistic advertising, the exhortation to purchase the product is not based solely on the stimulus-response relationship, but involves a certain type of reasoning before purchase: I buy this product because I want to be considered masculine, because its attributes are specific to an individual who exudes masculinity. Thus, we are not only discussing the meanings of the product, but the intrinsic meanings and values of the audience, as Preston (1967) pointed out.

Results

The analysis of the four advertisements shows that whether the advertising type addresses the rational, emotional or social side of customers, each advertising type corresponds to a type of rationality: instrumental or value-based or both. As a general result of the analysis it can be said that none of the advertisements is purely irrational. For an overview of how instrumental rationality and value-based rationality have implications in the chosen and analysed advertisements, we have produced a table highlighting which type of rationality corresponds to which advertising type:

	Rational advertising

Instrumental rationality	Integrative advertising
Value rationality	Integrative advertising
	Emotional advertising
	Mechanicist advertising

Table 1. Highlighting instrumental rationality and value rationality in relation to types of advertising

The first research question is thus immediately answered - if rational advertising is aimed at the rational side, it is not necessarily the case that other types of advertising are aimed exclusively at the irrational side. The analysis of the advertisements shows that there can be a rational basis on which emotional, socially implicit or even mechanistic advertising discourse is built - so there can be rationality in emotional, mechanistic and integrative advertising.

In order to observe how instrumental rationality and value rationality have implications in each type of advertising, we will answer the second research question: what types of rationality do emotional, integrative and mechanistic advertising have?

In the case of rational advertising, we have identified instrumental rationality as the main means by which advertisers try to attract audiences. The Nivea advertisement provides details about the effectiveness of the product and the functional aspects of the product - i.e. it gives the audience the idea that through their product they will possess the means to their ends.

The Harley-Davidson advert, which falls into the category of emotional advertising, has a discourse loaded with value rationality, as it expresses, through the symbol of the baby cutting its own umbilical cord, the brand's values. The audience is loyal through value-based reasoning: if I buy the product I will align myself with the brand's values and be perceived as independent, rebellious and free-spirited. So advertising is not purely emotional, as the audience does not buy the product as a result of the emotional impact of the image directly, but as a result of reasoning.

The example of integrative advertising, the Rolex advertisement refers both to the social side of individuals, to the idea of integration into a select group through the value elements of the product, such as: 'timeless design', but at the same time there is also an approach that refers to the functionality of the product: 'triple-seal triplock winding crown' - so there is both value rationality and instrumental rationality in this example.

The Old Spice advert, framed in the mechanistic advertising type has a value rationality through the power of the symbols used. As we have shown in the analysis of the advertisement, there are several symbols that refer to the values and identity of the brand: the white horse - as an expression of cleanliness, the sea - a reference to the marine fragrance, specific to the brand and last but not least the archetype of masculinity, rendered in a humorous manner. All this shows us that beyond the specific techniques of mechanistic advertising, such as the repetitive slogan, this advertisement wants to convey rational-value arguments for buying the product.

Conclusions

The research has shown that there may be rationality in every type of advertising. Even if at first glance some advertising types seem to appeal to the irrational side of the audience, we have shown that there are rational arguments even in emotional, integrative and mechanistic advertising. However, the study never mentioned that there are no situations in which advertising is irrational. There certainly are, but at the same time, there are situations

where rationality is combined with emotional elements, as advertisers know they need to reach both sides of the consumer psyche.

The fact that rational advertising is aimed at the audience's rationality does not mean that other types of advertising should be labelled irrational. Advertising techniques are much more complex because of the value rationality by which audiences recognise the values of brands as congruent with their personal values, but also with the values of the society in which they live.

Therefore, in order to define advertising as rational or not, it is not enough to divide it into advertising types, but a closer analysis of the arguments put into play by advertisers and especially of the meanings they create in the public's mind is needed.

BIBLIOGRAPHY

Arrington, R. L. (1982). Advertising and behavior control. *Journal of Business Ethics 1*(1), 3 – 12.

Beauchamp, T. (2001). Manipulative advertising. In T. Beauchamp & N. E. Bowie (Eds.), *Ethical theory and business* (6th ed.), pp. 476–484). Englewood Cliffs: Prentice Hall.

Bowins, B. (2018). The Rational Unconscious: Implications for Mental Illness and Psychotherapy. *American Journal of Psychotherapy, 71*(1), 28–38. https://doi.org/10.1176/appi.psychotherapy.20180003.

Brubaker, R. (1984). *The limits of rationality. An essay on the social and moral thought of Max*

Weber. London: George Allen & Unwinn.

Jouve, M. (2005). *Comunicarea. Publicitate şi relaţii publice* [Communication. Publicity and public relations]. Iași: Polirom.

Mayer, M. (1958). *Madison Avenue U.S.A*. New York: Harper.

Ogilvy, D. (2004). *Confessions of an Advertising Man*. London: Southbank.

Preston, I. L. (1967). Theories of Behavior and the Concept of Rationality in Advertising. *Journal of Communication*, *17*(3), 211–222. https://doi.org/10.1111/j.1460-2466.1967. tb01179.x.

Sutherland, R. (2020). *Alchemy: The Surprising Power of Ideas That Don't Make Sense*. London: WH Allen.

Villarán, A. (2017). Irrational Advertising and Moral Autonomy. *Journal of Business Ethics*, *144*(3), 479–490. http://www.jstor.org/stable/45022184.

Weber, M. (1978). *Economy and society. An outline of interpretive sociology*. Los Angeles: University of California Press.

APOCALIPTYC WORLDS IN ART

Dan Mihalcea
PhD Student, „Babeș-Bolyai" University of Cluj-Napoca

Abstract: About the time evolution of the living world, on a fictional level, cinema can boast a wide range of creations and creators in this regard. Fixed beliefs, anxiety and incoherent thinking alter a person's ability to relate normally to the surrounding reality. The symbolic value of things is a human truth based on knowledge brought to oneself. This opens the way to rational and objective thinking. Only when you are curious about life do symbols make sense, and man, the being through which values exist.

Keywords: apocalypse, art, cinema, depression, diversity

Dintotdeauna oamenii au avut căutări cu privire la fiare. Tradiția creștină răsăriteană vorbește despre sfântul mucenic Hristofor, cel preafrumos care s-a rugat să îi fie luată frumusețea pentru că „Vai celui prin care vine ispita." El este înfățișat în frescele bisericilor având cap de câine și în mână o cruce. Face parte din marea familie a chinocefalilor, un trib din deșertul Siriei care își mutilau copiii de la naștere, le tăiau obrajii și le pileau dinții pentru a speria și a descuraja invadatorii care le voiau pământurile.

Povești despre animale fantastice au trecut de paginile cărților către artele vizuale: tapiserii, filme, sculpturi, dans. Din cultura medievală au ajuns în cultura modernă prin interesul pe care l-au acordat acestor taxoni cercetătorii și creatorii din toate domeniile artistice.

Despre evoluția în timp a lumii vii, la nivel ficțional, cinemaul se poate lăuda cu o gamă largă de creații și creatori în acest sens. Această zoogerografie întâlnită în contexte artistice și literare dezvăluie un interes cu privire la biomurile terestre și acvatice unde trecerea de la planurile realității se face câteodată delicat, câteodată brusc. Raportarea în plan filmic pare o intruziune puțin credibilă. Dar tocmai aici este interesul unor creatori de a indigna, de a transpune într-o lume puțin credibilă dar care, la nivel ideatic, la nivel ludic, la nivel metaforic, să reușească să transpună prin mecanisme specifice fiecărei discipline o lume nouă, o lume care ar putea să existe, o lume, de cele mai multe ori, distopică.

Există filme-parabolă despre omul subjugat de forțe ocultate care atrag atenția că nu există un timp revolut pentru ca oamenii să nu mai fie copleșiți prin războaiele tăcute în care se apelează la folosirea de arme silențioase în așa fel încât omul să nu înțeleagă legătura între cauză și efect atunci când se recurge la manipularea maselor prin disimulare, prin inducerea spiritului de turmă, prin mistificarea adevărului cu ajutorul mijloacelor de comunicare în masă. Unele personaje de film trăiesc cu mare intensitate rezultatele unor paradigme prin care armonia, echilibrul, înțelepciunea și dimensiunea spirituală a omului lasă locul fricii, haosului și dezordinii asemenea delirantelor gravuri ale lui Goya, fantasme care prind viață când rațiunea doarme. Aluziile pictorului, uneori satirice, alteori înfricoșătoare, sunt făcute la adresa societății spaniole din secolul al XVIII-lea dominată de inchiziția spaniolă până la cucerirea de către francezi. Francisco Goya în *Capriciile* transpune grafic o serie de texte ale scriitorului spaniol Francisco de Quevedo în *Gânduri și discursuri* care visează că este în Infern vorbind cu demonii și condamnații care sunt imaginați cu înfățișare umană dar cu atribute animale simbolizând viciile. Imaginile ireale, fantastice, delirante, în care ipocrizia, suferința, înlocuiesc echilibrul și rațiunea reprezintă o radiografie satirică a societății spaniole din această perioadă. Regizorul spaniol Mar Targarona în filmul *Simetrie*, 2021, se folosește

de gravurile lui Goya pentru a readuce în atenție faptul că somnul rațiunii poate să nască monștri. Dar și somnul dragostei poate să nască monștri. Și atașamentul dus la extrem poate să nască monștri. Recviemul lui Mozart, echivalentul Prohodului, slujba de înmormântare a Domnului din Vinerea Mare în tradiția ortodoxă, este un element de creștere a tensiunii dramatice în încercarea celor două personaje, David și Sara, doi oameni care nu s-au întâlnit niciodată, de a se dezlipi după ce se trezesc într-un interior necunoscut lor cu abdomenele cusute unul de celălalt de tatăl lor, un schizofrenic paranoid, pe care nu l-au cunoscut.

Convingerile fixe, anxietatea și gândirea incoerentă alterează capacitatea omului de a se raporta normal la realitatea înconjurătoare. Fantezia lipsită de rațiune produce monștri, spunea Goya, dar unite, cele două dau naștere artelor și tuturor minunilor izvorâte din ele. La acestea se adaugă experiența care fără rațiune este oarbă, spunea Kant, dar rațiunea fără experiență sigur că șchioapătă. Valoarea simbolică a lucrurilor este un adevăr uman care se bazează pe cunoașterea adusă către sine. Aceasta deschide calea către gândirea rațională și obiectivă. Doar atunci când ai curiozități în legătură cu viața simbolurile capătă sens, iar omul, ființa prin care există valorile, în accepțiunea lui Sartre, se elevează, aduce către sine cunoașterea care potențează noi paradigme ale adevărului. Kant a stabilit două criterii universale formale ale adevărului: principiul contradicției și principiul rațiunii suficiente. Primul are legătură cu cinemaul. Nu există film atunci când toată lumea se înțelege cu toată lumea. Al doilea este legat de acel adevăr în care survin raționalul și obiectivul, lucruri accesibile inteligenței.

Metodele folosite într-un atac psihologic au rolul de a zdruncina moralul pentru influențarea comportamentului și atitudinii combative. În 1991 autorul de carte Henri Pierre Cathala scria în *Epoca dezinformării* că „războiul psihologic este forma inteligentă, superioară și ultimă de război, la fel de periculoasă ca și războiul nuclear sau clasic. Dincolo de un război psihologic generalizat nu mai e nimic omenesc, nu mai există viață omenească normală”.[1] Oamenii sunt manipulabili, pot să fie convinși să facă lucruri pe care în mod obișnuit nu le-ar face, prin diferite strategii de manipulare. Unul dintre ele este chiar filmul. Hitler a înțeles foarte bine puterea de penetrare a filmului iar Goebbels, ministrul propagandei publice în timpul regimului nazist, poate cel mai mare manipulator de mase, a reușit să o pună în practică. El este singura persoană care a deținut această poziție în timpul Germaniei naziste iar ministerul său deținea controlul asupra tuturor mijloacelor de informare. În articolul *Propaganda in Nazi Germany, Eternal Echoes* aduce în discuție imagini ridiculizate prin caricaturi ale adversarilor, jocul asupra emoțiilor pozitive sau negative, imagini glorificatoare ale bărbaților arieni și imagini idilice ale familiilor fericite ca mijloace ale propagandei naziste și îl citează pe Goebbels: „Propaganda bună este cea care are rezultatele dorite, iar propaganda rea este cea care nu duce la rezultatele dorite. Nu contează cât de inteligentă este, căci sarcina propagandei nu este să fii inteligent, sarcina ei este să ducă la succes.”[2]

În acest sens Doru Pop aduce în discuție termenul „cinemaul de gherilă” pentru filmele utilizate ca armă politică. „În sens tehnic, un film realizat în „stil de gherilă” poate să însemne o producție făcută fără aprobări, fără acordul participanților, dar și un film „fără autor”, care subminează regulile cinematografice.”[3] Putem să amintim aici despre cele două filme ale lui Lars von Trier, *Dogville* și *Manderlay,* filme care nesocotesc regulile clare ale cinemaului clasic. Aici decorurile, mai degrabă sugerate, aproape că intrigă privitorul, dar intrând în povestea filmului nu te mai deranjează faptul că toate perimetrele clădirilor și

[1] Henri Pierre Cathala, *Epoca dezinformării*, editura Militară, București, 1991.
[2] Eternal Echoes, *Propaganda in Nazi Germany,* https://www.eternalechoes.org/gb/for-the-classroom/exercises/2-3-propaganda. Link accesat în 3.03.3024.
[3] Doru Pop, *Lecția de cinemeză*, 2020, pagina 85.

delimitările spațiale ale curților, grădina bătrânei, cimitirul, plantația, o bucată de pădure, hambarul sau cotețul găinilor sunt desenate pe pardoseală. Dar toată filmografia lui Trier pare un cinema de gherilă. Filmat din mână, montat cu sărituri în cadru și lipsa racordurilor, toate sunt asumate, dar la nivel de gramatică vizuală, potrivită perceptelor clasice, este un cinema în opoziție. Doru Pop subliniază că „Toate filmele care contestă sau subminează codurile, convențiile și regulile cinemaului hegemonic, fac parte din contra-cinema. Fie că sunt experimentale, avangardiste sau radicale, producțiile care nu respectă schemele narative sau tehnicile cinematografice „canonice" devin parte a unei contra-culturi cinematografice. Contra-cinemaul poate să ia și forma unor filme care denunță stereotipurile cinemaului clasic, cum ar fi clișeele despre relațiile dintre bărbați și femei (ca în filmele travesti) sau care critică ipocrizia întregii societăți capitaliste. Mișcările politice ale generației tinere din anii 60-70 (revolta din 68, mișcarea daneză Provo sau mișcarea hippie) vor influența cinemaul global."[4]

Adevărul lui Trier poate să fie contestat, dar el trebuie înțeles așa cum îl relevă filmele lui. Nu reprezintă o irealitate sau o metarealitate pentru că el țintește în altă direcție. Trier se îndreaptă spre o simplitate la nivel vizual pentru a crea la nivel de simbol și de trăire conotații pline de substanță încărcate cu mesaj clar în zona conștiinței. Gustul pentru adevărul cinematografic, așa cum este relevat în majoritatea producțiilor, nu recunoaște valabilitatea subiectivă a lui Trier din *Dogville* și *Manderlay*. Generalizarea valabilității cinematografice cu conotații strict raționale poate duce la un final îndoielnic cu privire la diversitatea creației. Adevărul lui Trier aduce spectatorul în fața unei realități filmice care depășește nivelul de generalizare în baza unei viziuni pe care autorul o are asupra existenței și asupra realului care transpune privitorul emoțional și afectiv în așa fel încât să se poată acorda cu realitatea înconjurătoare. Este acel ceva care există în locul nimicului.

Despre Marcel Duchamp s-a spus că este părintele artei conceptuale și că operele sale „gata făcute" au canalizat către o direcție nouă arta vizuală. Duchamp susținea că artiștii trebuie să se distanțeze de o limitare rigidă de mijloace artistice prin care să își exprime ideile și emoțiile. El susținea primatul conceptului iar forma cea mai potrivită de exprimare este pe loc secund. *Pisoarul* din 1917 a demonstrat acest lucru și a întărit ideea că arta este tot ceea ce decretează artistul că este artă.

În lumile apocaliptice din filmografia lui Lanthimos și filmografia lui Trier fapte îngrozitoare se petrec, fără înțeles logic atunci când ne raportăm la lumea concretă în care trăim. Despre cetățeanul post-apocaliptic Ionuț Codreanu, comparând filme și seriale post-apocaliptice cu știrile din media mainstream românești, scrie că „dacă mâine ar veni o apocalipsă, în România sfârșitul societății ar fi scurt, dureros și fără eroi… Poate că, până la urmă, chiar trăim în post-apocalipsă, adică într-o apocalipsă pe care o uităm de pe o zi pe alta. Fără eroi și fără lecții învățate."[5] Scenariile escatologice și apocalipticismul întâlnite în cele trei religii avraamice (creștinism, iudaism, islamism) vorbesc despre faptul că sfârșitul actualei civilizații este aproape prin intervenția cataclismică a lui Dumnezeu care este completată de ideea că lumea va sfârși în urma unui eveniment global cum ar fi războiul nuclear. Lars von Trier este preocupat de subiectul distrugerii planetei. Filmul *Melancholia,* 2011, este o trădare la adresa *Dogmei*. El abandonează toate perceptele acestui manifest și dezvoltă povestea până la efecte digitale spectaculoase. În abstract, *Melancholia* este o aporie care nu este despre sfârșitul lumii ci despre felul cum ne acceptam propria moarte, este despre o apocalipsa personală, despre un sfârșit implacabil la care, odată cu personajele, ne gândim ce reprezintă toată existența noastră, ne gândim la existențialism și la acel precept în care rațiunea nu este de ajuns omului pentru a-și înțelege destinul iar alienarea, în perspectiva

[4] Ibidem.
[5] Ionuț Codreanu, *Cetățeanul post-apocaliptic*, https://www.scena9.ro/article/cetateanul-post-apocaliptic, Scena 9, 2018. Link accesat în 17.07.2023.

morții, îl înstrăinează de el însuși. Omul este singurul animal care își poate rata viața, scria Mircea Eliade. În fața sfârșitului care se apropie, resemnarea este o stare de trecere, moartea este luată așa cum este, așa cum vine, poetic și fascinant. La Trier moartea nu este banală, moartea este într-un context planetar, este așteptată uneori isteric, alteori cu indiferență. Orice moarte inteligent asumată poate echivala cu o inițiere, mai spunea Eliade. Într-un articol publicat pe site-ul *LiterNet*, Iulia Blaga explică: „Început printr-o introducere spectaculoasă, filmul lui Von Trier evoluează pe o anumită distanță ca un fel de *Festen* în care traumele sunt de altă natură și care are și umor. La un moment dat, uităm planeta aceea micuță și roșie pe care Justine o vede pe cer, luați de drama care stă să izbucnească în castel. Cu toate astea, *Melancholia* rămâne cel mai frumos și mai poetic film-catastrofă realizat vreodată, filmul unui melancolic pur-sânge și al unui masochist."[6]

Depresia este tema favorită a lui Trier. Tăcerile lungi sunt copleșitoare pentru personaje și pentru spectator. Toate acestea sunt însoțite la nivel vizual de raffuri de focală lungă cu mișcări de aparat pe care le distingem în toată filmografia lui. M-am întrebat dacă așa continuă tot filmul. Ar fi fost absurd pentru că o astfel de abordare ar fi obosit ochii spectatorului și, chiar dacă dinamica este creată și prin imagine, filmul ar fi devenit monoton la nivel estetic.

Simbolul calului este ceva nou la Trier. În multe culturi antice regăsim acest animal nobil care reprezintă bunăstarea la romani, succesul în Feng Shui, curajul, viteza, grația, focul și cerul, purtător al vieții și al morții. Psihanaliștii îl consideră simbol al inconștientului sau al psihismului neuman, ceva în afara necesităților vitale ale omului. Calul este dus la nivel de abstractizare de Steven Spielberg în *The War Horse*, 2011, unde lupta pentru supraviețuire este poetizată prin aventura lui Joey. El este vândut cavalerie britanice, trece la germani, parcurge toate etapele Primului Război Mondial și moare cuprins de flăcări pe câmpul de luptă.

La nivel de trecere, de parcurgere a vieții, întâlnim la sfârșitul celui de-Al doilea Război Mondial destinul contelui Almasy din *Pacientul englez*, 1996, regizor Anthoy Minghella, născut în Ungaria, membru al Societății Regale Britanice de Geografie, zboară cu avionul englezesc cu gazolină germană în Sahara, iar finalul îl găsește, îngrijit de o soră canadiană, în Italia într-o mânăstire, loc în care rememorează povestea de dragoste și care devine loc al spovedaniei. Deși este o dramă puternică, sunt momente lungi în care m-am simțit bine, momente în care umorul fin al personajelor m-a binedispus, iar cele două femei..., nu ai cum să nu te îndrăgostești de ele. Hana este bună, altruistă, ingenuă și curioasă, cealaltă, Katherine, rafinată, îndrăgostită, vrea să rămână în amintirea lui și este oarecum resemnată la final. Două temperamente diferite așa cum sunt surorile lui Trier, Justine și Claire în *Melancholia*. *Pacientul englez* este un film despre iubirea pierdută despre creștere și descreștere într-un decor plin de nisip.

„ – Privește acolo!
– La ce să mă uit?
– Vedeți ce se întâmplă cu stelele?
– Sunt cam împrăștiate, voiam să le pun în ordine."
Una dintre ele își înșală soțul. Dialog cu amantul:
„– Când ai fost foarte fericită?
– Acum.
– Când ai fost foarte nefericită?
– Acum.

[6] Iulia Blaga, *Melancholia de Lars Von Trier - Cel mai frumos și mai poetic film-catastrofă realizat vreodată - Cannes*, https://agenda.literne t.ro/articol/12683/Iulia-Blaga/Melancholia-de-Lars-Von-Trier-Cel-mai-frumos-si-mai-poetic-film-catastrofa-realizat-vreodata-Cannes-2011.html, LiterNet, 2011. Link accesat în 20.06.2023.

– Ce iubești cel mai mult?
– Peștii din apă, aricii, scrisul tău de mână, pe soțul meu.
– Ce detești cel mai mult?
– Minciuna. Tu?
– Posesia.”

Îmi amintesc și de faptul că în anul 1999 în *Parcul Englezesc* din Munchen am văzut templul grecesc care se învecina cu turnul chinezesc unde cânta o formație bavareză și că la Mogoșoaia, în Parcul Palatului Brâncovenesc, cu logie de inspirație venețiană, confiscat de turci și bombardat de germani, există o grădină englezească iar înspre lac sunt amenajate grădinile italiene. Ulterior a devenit locul de odihnă al lui Lenin care timp de 30 de ani stătuse pe soclu neobosit în picioare la *Casa Scânteii* și al lui Petru Groza adus de la Facultatea de Medicină *Carol Davila*. Cap în cap ca două chivuțe, parcă, au șoptit cu fața la soare 20 de ani despre sistemul totalitar pe care l-au impus cu forța armelor unul înainte și celălalt după cele două războaie mondiale.

Virgil Gheorghiu în romanul *Ora 25*, 1949, descrie realist peripețiile absurde ale unui personaj cu o biografie ieșită din comun pe care viața îl duce în locuri și situații în care este luat mereu drept altcineva. El parcurge câteva țări europene angrenate în Al Doilea Război Mondial marcând diferite etape de alienare a condiției umane. Johann Moritz, țăran din Transilvania, este trimis în lagăr împreună cu alți evrei unde capătă numele Iacob Moritz. Evadează și ajunge la Budapesta unde este arestat și închis ca spion român, apoi este vândut Germaniei cu numele Janos Moritz unde un medic colonel cu înclinații rasiste și animat de ideea purității etnice, în urma unor măsurători antropologice, îl declară arian desăvârșit, descendent al celei mai pure rase, și ajunge într-o unitate SS, apoi este prins de americani care îl consideră german.

În prefața acestei cărți Elisabeta Lăsconi scrie: „Așadar, omul a pierdut libertatea alegerii, el nu poate alege decât între răul cel mai mare al bolșevismului și răul cel mai mic al unei civilizații tehnologice în care totul decurge după reguli mecanice. Așa a citit critica franceză finalul romanului, punându-l în relație cu istoria românilor și a celorlalte popoare din această parte de Europă, care de-a lungul secolelor n-au avut niciodată libertatea alegerii, decât între două asupriri, între două imperii, între două feluri de înrobire”.[7] Henri Verneuil realizează în 1967 filmul *A 25-a oră*, ecranizare după romanul scriitorului Virgil Gheorghiu, în care rolul principal i-a fost atribuit lui Anthony Quinn. În revistele contemporane de cinema și în publicațiile online găsim, cumva nedrept, doar referințe la *Ora 25*, 2002, regizat de Spike Lee, cu un subiect plasat pe fundalul Manhattanului cu privire la evenimentele de la 11 septembrie 2001 din New York.

Făcând referire la modernismul artistic italian inițiat de poetul Fillipo Marinetti care a publicat *Manifestul futurist* în 1909 la Paris în Le Figaro, o revoltă asupra tradițiilor culturale, Marius Miheț scrie în Revista *Contemporanul* că „Manifestul tehnic al literaturii futuriste îi era, fără îndoială, cunoscut lui C. V. Gheorghiu, care și face referire la Picasso în roman, însă de pe alte poziții estetice. Viziunea lui era cu totul întoarsă experimentului și deschisă autenticității apocaliptice.”[8]

Un tablou al controlului social și al alienării mintale într-o societate în care omul trebuie să se conformeze este descris cu umor sec de Lanthimos în *Homarul*. Omul trebuie să cedeze, trebuie să accepte procesele de selecție pentru a evita transformarea în animal.

[7] Virgil Gheorghiu, *Ora 25*, editura MondoRo, București, 2019, pagina IX.
[8] Marius Miheț, Constantin Virgil Gheorghiu și totalitarismul tehnic. Între ficțiune și realitate, https://www.contemporanul.ro/eseu-publicistica/constantin-virgil-gheorghiu-si-totalitarismul-tehnic-intre-fictiune-si-realitate.html, Contemporanul, 2021. Link accesat în 30.07.2023.

Îmbrăcămintea identică și excursiile de vânătoare cu pușți și ace hipodermice sunt organizate în pădure.

Despre ostatici, despre execuții și despre viitorul jurnalismului scrie foarte vehement Gabriel Giurgiu în *Dilema Veche* un articol cu *Puternic impact emoțional*, anticipând un viitor sumbru: „E nasol rău. Mulți ziariști se vor autocenzura. Statele vor avea argumente pentru a întări legislația antitero, adică a îngrădi și mai mult din libertățile individuale. În plus, extremiștii de dreapta de peste tot au acum combustibil pentru a-și accelera creșterea electorală. Iar băieții ăia nu sunt tocmai avocați ai libertății de expresie – zic, ca un soi de concluzie. Nimeni nu mă contrazice. Nici Asif, nici Jon, nici Ivan. Dimpotrivă, îmi dau dreptate."[9]

Dreptatea socială se impune ca o măsură stringentă chiar dacă societatea este cuprinsă de multe frici și de sentimentul că ceva este tot timpul ocultat în drumul către cunoașterea adevărului. Conviețuirea socială este determinată de relațiile interumane sănătoase care dezvăluie esența umană a omului. În situațiile cele mai critice, atunci când societatea este în derivă și acționează împotriva individului, ori ceva care este în afara puterii de decizie a omului se manifestă implacabil, datoria survine din punct de vedere moral asupra atitudinii pe care o are omul cu rezonanțe asupra întregii umanități. În *Republica*, Platon explică despre nașterea și esența dreptății „că dreptatea este virtute și înțelepciune, iar nedreptatea – un cusur și neștiință".[10]

O lume apocaliptică care ne amintește de *Melancholia* o regăsim în *Micșorare*, 2017. Eliberarea metanului din Antarctica înseamnă sfârșitul tuturor lucrurilor pe planetă. Omenirea a mai parcurs 5 mari extincții. Regizorul Alexander Payne aduce în discuție faptul că doar o micșorare a volumului corpului uman poate să mai salveze planeta. Micșorarea înseamnă să te salvezi pe tine, spune un personaj. Scapi de presiune, în special de cea financiară. Micșorarea este o procedură permanentă și ireversibilă. În urma procedurii medicale corpurile măsoară 0,0364% din masa și volumul normale. Doar 3% din populația lumii s-a micșorat. Un procent mic pentru a reuși salvarea Planetei. Transformările majore ale societății se fac greu și există dificultății întrucât micșorarea prin miniaturizarea celulară poate să aibă un efect nedorit asupra economiei mondiale. Dar cel mai greu este să schimbi optica populației. Există o șansă la 225.000 ca procedura să ducă la accidentări, handicapuri permanente sau moarte, spune agenta care întocmește dosarele, doar că șansă înseamnă ceva pozitiv, împrejurare favorabilă, succes, împlinire. Se pierd miliarde de dolari din cauza lipsei de consum. Micșorarea afectează construcțiile, industria auto, imobiliarele și apărarea. Casele rămân goale și se devalorizează. Israelienii micșorează palestinieni, dictatorii africani micșorează grupuri etnice rivale. Există trafic de persoane micșorate. În cutia unui televizor sunt descoperiți 17 vietnamezi micșorați. Grupurile pentru drepturile omului susțin că guverne opresive din toată lumea micșorează cu forța adversarii politici. Dar în mini comunități în care 1 dolar valorează 1000 de dolari, 80 de dolari este suma pentru mâncare a unei familii pentru două luni. În lumea mică ești imediat bogat, dacă nu ești foarte sărac. Atunci ești doar mic, spune Konrad, căpitan de navă pe care o cheamă Sonja. Provine dintr-o familie în care bărbații în multe generații au fost căpitani de vapor. Liniile aeriene și transporturile terestre își adaptează serviciile la oamenii micșorați. Dușan Mircovici, cel care petrece mult și zgomotos, nu crede în faptul că oamenii se micșorează pentru a proteja mediul. O fac ca să aibă lucruri care erau rezervate doar bogaților. Dar și în lumea mică există preocupările lumii mari, fapt care ne spune că oamenii sunt la fel peste tot. Și aici sunt oameni privilegiați și oameni care trăiesc greu. Dușan încearcă să îl convingă pe fratele lui

[9] Gabriel Giurgiu, Puternic impact emoțional, https://dilemaveche.ro/sectiune/editoriale-si-opinii/puternic-impact-emotional-594593.html, Dilema Veche, 2015. Link accesat în 2.03.2024.
[10] Platon, *Republica,* Platon – Opera integrală, volumul III, editura Humanitas, București, 2022, pagina 78.

care este micșorat, la fel soția lui, să aducă împreună obiecte speciale, de lux, micilor consumatori, lucruri pe care alții nu se gândesc să le aducă. Pentru că cei micșorați nu cumpără la fel de multe produse și nu plătesc aceleași impozite, pentru că nu ajută economia și în fapt ei costă, se pune întrebarea dacă au același drept de vot ca ceilalți. Ne amintim aici de o altă mică comunitate, Dogville, mică la nivelul numărului de indivizi. Grace nu are aceleași privilegii ca toți ceilalți, dar suportă cu răbdare toate abuzurile la care este supusă de întreaga comunitate. Micșorarea este un pretext al creatorilor filmului de a aduce în discuție preocupări ale oamenilor într-o societate în care este tot mai greu să îți împlinești visurile, despre grija zilei de mâine, despre relaționare, despre iubire și despre speranță. Paul și Ngoc Lan, dizidenta vietnameză, sunt asemeni celor două surori din *Melancholia*, Justine și Claire. Ngoc Lan este obsedată de control cum este Claire, iar Paul care se lasă dominat, la fel ca Justine, este mai rațional. Pe micul vas prin fiordurile Norvegiei, cei doi par că sunt într-o expectativă a vieții și a morții la un loc, o așteptare pe care fiecare dintre noi o poate interpreta diferit. Interpretarea estetică a finalului existenței este în fapt o acceptare a imposibilității de a reacționa, de a se opune implacabilului, o spaimă înăbușită dar care irumpe, o așteptare a revelației, a unui răspuns despre sensul existenței și al nonexistenței.

Mi-e frică de planeta aia proastă, spune Claire. Declinul ei pare să ilustreze ceea ce Freud afirmă despre eul melancolic, în *Doliu și melancolie*: „Am văzut la el cum o parte a eului se confruntă cu cealaltă, o evaluează critic, luînd-o oarecum ca obiect. Suspiciunea noastră că instanța critică care aici se separă de eu și-ar putea dovedi independența și în alte situații va fi confirmată prin toate observațiile următoare. Vom avea într-adevăr motive să separăm această instanță de restul eului. Ceea ce găsim aici este instanța denumită în mod obișnuit conștiință morală; noi vom considera conștiința morală, împreună cu cenzura și testarea realității, printre marile instituții ale eului, și vom găsi în altă parte și dovezile care să arate că însăși această instanță se poate îmbolnăvi.”[11] Dar „pe pământ există dureri mai îngrozitoare decât moartea care e doar o naștere întoarsă”, dacă ar fi să dăm crezare personajului Samuel din romanul *Veghetorii* scris de Anca Ianchiș.[12]

În 2017 mai mulți laureați ai Premiului Nobel au susținut că principala problemă a umanității este suprapopularea. Problema suprapopulării este și a fost îndelung dezbătută, s-au lansat strategii inovatoare și programe pentru un viitor sustenabil potrivit numărului de locuitori și resursele pe care planeta le poate oferii. Organizația Națiunilor Unite estimează că populația globului va ajunge la aproximativ 10 miliarde de oameni până în 2050, cea mai mare dinamica fiind în Asia și Africa. Dar cu siguranță că problema pleacă de la modul cum oamenii se folosesc de natură iar foametea este o situație care a apărut din cauză faptului că resursele sunt distribuite neuniform și că există întotdeauna interese politice. Ecofascismul este o filosofie de extremă dreaptă din America care susține că suprapopularea și efectele negative asupra mediului provin de la imigranți și de la populațiile sărace ale lumii. Conservarea naturii prin autonomia etnică poate să aibă efecte nebănuite care să ne întoarcă la același rasism prin care Hitler propovăduia arianismul. Unii experți spun că imigrația are efecte dăunătoare asupra economiei și resurselor în Statele Unite ale Americii. S-a vorbit și despre faptul că adevărata problemă o reprezintă faptul că americanii nu doresc să își schimbe stilul de viață. Aceiași nobeliști au susținut idea că declinul civilizației va fi provocat de creșterea nivelului de trai, nu de războaie, cataclisme sau viruși. *Mișcarea Extincției Voluntare a Oamenilor*, cu reprezentanți pe bază de voluntariat în mai multe state ale lumii, susține că nu mai avem dreptul să mai aducem copii pe lume și că specia umană trebuie să dispară pentru totdeauna. Copiii nu au cerut să se nască iar impactul ecologic și uman negativ aparține părinților. Les Knight, purtătorul de cuvânt al mișcării, susține că pierderea

[11] Sigmund Freud, *Doliu și melancolie*, editura Trei, 2004, pagina 178
[12] Anca Ianchiș, *Veghetorii*, editura Creator, Brașov, 2023, pagina 22.

habitatului este principala problemă de mediu și că biosfera se poate îmbunătăți doar prin extincția umanității. Voluntarii mișcării susțin că singura alternativă a stopării extincției a milioane de specii de plante și animale este extincția voluntară a oamenilor.

BIBLIOGRAPHY

Cărți:

Cathala, Henri Pierre, *Epoca dezinformării*, editura Militară, București, 1991.

Freud, Sigmund, *Doliu şi melancolie*, editura Trei, București, 2004.

Gheorghiu, Virgil, *Ora 25*, editura MondoRo, București, 2019.

Ianchiș, Anca, *Veghetorii*, editura Creator, Brașov, 2023.

Platon, *Republica*, Platon – Opera integrală, volumul III, editura Humanitas, București, 2022.

Pop, Doru, *Lecția de cinemeză*, editura Ecou Transilvan, Cluj Napoca, 2020.

Internet:

Blaga, Iulia, *Melancholia de Lars Von Trier - Cel mai frumos și mai poetic film-catastrofă realizat vreodată - Cannes*, https://agenda.liternet.ro/articol/12683/Iulia-Blaga/Melancholia-de-Lars-Von-Trier-Cel-mai-frumos-si-mai-poetic-film-catastrofa-realizat-vreodata-Cannes-2011.html, Agenda LiterNet, 2011. Link accesat în 20.06.2023.

Codreanu, Ionuț, *Cetățeanul post-apocaliptic*, https://www.scena9.ro/article/cetateanul-post-apocaliptic, Scena 9, 2018. Link accesat în 17.07.2023.

Eternal Echoes, Propaganda in Nazi Germany, https://www.eternalechoes.org/gb/for-the-classroom/exercises/2-3-propaganda. Link accesat în 3.03.3024.

Giurgiu, Gabriel, *Puternic impact emoțional*, https://dilemaveche.ro/sectiune/editoriale-si-opinii/puternic-impact-emotional-594593.html, Dilema Veche, 2015. Link accesat în 2.03.2024.

Miheț, Marius, Constantin Virgil Gheorghiu și totalitarismul tehnic. Între ficțiune și realitate,

https://www.contemporanul.ro/eseu-publicistica/constantin-virgil-gheorghiu-si-totalitarismul-tehnic-intre-fictiune-si-realitate.html, Contemporanul, 2021. Link accesat în 30.07.2023.

THE SOCIAL-PSYCHOLOGICAL IMPACT OF A DISABLED BODY

Evelina – Elena Tănasie
PhD Student, West University of Timișoara

Abstract: This article explores the increased interest in the needs of disabled individuals among anthropologists, sociologists, and psychologists since the 1940s. Social psychologists investigate a range of human conditions, including attitudes, love, prejudice, stereotypes, prosocial behavior, aggression, and conformity, with a focus on personal and situational factors. Disability, as a social construct, is influenced by environmental and social factors rather than inherent personal traits. Thus, inclusive design in environments and clothing can significantly impact the perception of disability. Discrimination, rooted in various biases, can lead to social exclusion, affecting self-confidence and personal efficacy. Discrimination related to disability occurs in various settings, affecting confidence and personal efficacy. Stigmatization extends to clothing, serving as a social marker that influences identity perception. In a consumer-driven society, a disabled individual's value lies in embracing their identity rather than achieving physical perfection. Social justice promotes equality and the ethical benefits of inclusive fashion, fostering social cohesion and community belonging.

Keywords: disability, inclusivity, fashion, stigmatization, justice

Antropologii, sociologii și psihologii au devenit mai interesați de nevoile acestor grupuri minoritare în anii 1940, când un număr mare de veterani de război cu handicap s-au întors, de exemplu, în Statele Unite ale Americii. Valoarea economică a designului de produse și spații accesibile nu este nouă - a fost o fundație din care a apărut designul universal în urma celui de-al Doilea Război Mondial. A fost profund exclusivist, implicând marginalizarea femeilor, familiilor de culoare, imigranților și alții. Printr-un cadru centrat pe justiție care se consultă cu persoanele cu dizabilități, fiind cele mai multe afectate de produse și servicii, există potențial pentru produse mai bune și acces echitabil la aceste produse incluzive. Cultura și identitatea dizabilității au fost elemente fundamentale pentru mișcările pentru drepturile persoanelor cu dizabilități de la sfârșitul anilor 1960, perioadă în care a fost recunoscută și *„importanța îmbrăcămintei ca instrument de gestionare a aspectului, de ascundere sau de îmbunătățire."*[1]

„Psihologii sociali studiază o multitudine de subiecte centrate pe oscilările condiției umane, inclusiv atitudinile și schimbarea lor, dragostea și relațiile apropiate, prejudecăți și discriminare, stereotipuri, comportament prosocial, agresivitate și conformitate. (...) Cercetarea psihologică socială care se ocupă de dizabilitate adoptă o viziune concentrată care vizează identificarea acelor factori personali și situaționali care sporesc evaluarea, îmbunătățirea sau tratamentul celor cu probleme fizice, cognitive, mentale sau de comunicare."[2] Factorii personali țin de aspectele fizice și de personalitatea individului, de stările emoționale. Factorii situaționali sunt prezenți în mediul extern și pot fi tangibili, precum prietenii, intangibili, ca în cazul normelor sociale, factorii stabili ce includ legile, limitările fizice și factorii trecători, de exemplu, aglomerația. Acești factori afectează

[1] CARROLL, Kate; Kincade, Doris, *Inclusive Design in Apparel Product Development for Working Women With Physical Disabilities*, publicat în Family and Consumer Sciences Research Journal, vol. 35, nr. 4, 2009, p. 289-315, DOI: https://doi.org/10.1177/1077727X07299675;
[2] DUNN, Dana, *The Social Psychology of Disability*, prima ediție, editura Oxford University Press, New York, 2015, p.5;

participarea persoanelor cu dizabilități la evenimente importante din societate. Din păcate, observatorii din societate consideră că problema este la persoana cu dizabilități și nu în mediul care nu ia în considerare factorii personali și situaționali care au generat o dizabilitate. Această ignoranță afectează starea persoanei cu dizabilități, iar observatorii ignoră în totalitate factorii de mediu sau situația în care trăiește persoana cu dizabilități. Aceștia se concentrează doar pe individ, pe emoțiile transmise care variază de la curiozitate până la dezgust, un mix de sentimente, o nesiguranță a modului în care să se comporte cu o persoană cu dizabilități.

A recunoaște că există o fragilitate a ființelor umane ce se exercită în societate, este un act curajos de a direcționa semne de întrebare spre identitatea oamenilor cu dizabilități și de a pune la îndoială toate principiile societății care au contribuit la sentimentul de nedreptate dezvoltat de aceștia. Această fragilitate nu atribuie vreo slăbiciune dizabilității, ci accentuează cât de multă nevoie au indivizii unul de celălalt, în comunitate. Poate că unul dintre aceștia are nevoi mai speciale, dar este posibil ca celălalt să îi înțeleagă nevoile și să găsească soluții pentru ele.

La fel cum afirmă și Tobin Siebers, dizabilitatea este un construct social, se referă la mediul și proximitatea în care trăiește o persoană cu dizabilități și felul în care factorii sociali dialoghează cu cei psihologici. Dizabilitatea nu aparține doar persoanei în cauză, ci societății prin limitările pe care le promovează, prin legile aplicate, prin nevoile care nu sunt luate în considerare în designul mediului înconjurător sau a felului în care este proiectată îmbrăcămintea. Dacă societatea și mediul extern au o dizabilitate prin felul în care se raportează la o nevoie, atunci moda poate avea, de asemenea, dizabilități. Unde există dizabilitate, există stereotipul, atitudinile și convingerile oamenilor care nu se află în această minoritate, iar efectul acestora se observă în drepturile oamenilor cu dizabilități, dar și în bunăstarea lor generală.

Un individ care se confruntă cu durerile psihice și fizice ce vin la pachet cu o formă de dizabilitate este mult mai sensibil la mediul exterior și are reacții ce îl plasează, de cel mai multe ori, împotriva societății din care face parte deoarece se confruntă cu politici sociale care îi limitează accesul la muncă, educație și viață independentă. Sentimentul de excludere din societate creat de lipsa abilității se traduce prin ripostare. Barierele care apar în cazul persoanelor cu dizabilități pot fi fizice, sociale, politice, culturale sau economice. Stereotipurile și stigmatizările din mediu pot fi cea mai dificilă barieră. Amenințările identitare la adresa persoanelor cu dizabilități pot duce la izolarea lor socială, evitarea cadrelor de socializare și apariția tendințelor depresive. Momentul prezent definește imaginea corporală a unei persoane drept o proiecție a sinelui, concept ce are multe efecte negative, mai ales pentru oamenii care trăiesc cu o dizabilitate vizibilă, care modifică imaginea fizică a celui afectat.

Aceștia încep să atragă prejudecăți și asumpții negative legate de identitatea lor personală, pe care societatea o asociază, de cele mai multe ori, cu sentimente legate de milă, tristețe și priviri pline de superioritate. *„Persoanele cu dizabilități doresc să poată funcționa, să trăiască cu handicapul lor, să-și cunoască corpul, să accepte ceea ce pot face și să continue să facă ceea ce pot, pentru cât timp pot. Ei nu vor să se simtă dominați de oamenii de care depind pentru ajutor și vor să se poată imagina ei înșiși în lume fără să se simtă rușinați."*[3] Conștientizarea prejudecăților se inițiază prin crearea unor strategii de recunoaștere a stereotipului, pentru a contribui la o cultură mai incluzivă.

Un eveniment de viață critic precum ar fi o boală cronică ce are consecințe grave asupra capacității individului de a gestiona sinele, dar și situația generală a vieții sale curente,

[3] SIEBERS, Tobin, *Disability Theory*, Prima ediție, editura The University of Michigan Press, SUA, 2008, p.68-69;

reprezintă o pierdere bruscă a controlului datorită circumstanțelor. Persoana cu dizabilități recente trebuie să-și accepte noile limitări în conceptul de sine. Cele mai afectate aspecte sunt sentimentele care țin de încredere, imaginea de sine, care se schimbă pentru că persoana trebuie să fie îngrijită de cineva, renunțând la autonomie, alături de afectarea stimei de sine și lipsa valorii personale. Persoana afectată poate dezvolta anxietate, iar îmbolnăvirea îi poate afecta statutul pe care îl deținea înainte.[4] Pentru a evita excluderea socială, stima de sine monitorizează factorii externi pentru a căuta indicii de respingere și anunță persoana prin reacții negative dacă există dezaprobare în mediul social din care face parte.[5]

Teoria construcționismului social se bazează pe ideea că dizabilitatea este departe de corpul uman, ci se află, mai degrabă, în fundațiile mediului extern, sub forma unor concepții ce afectează individul la nivel psihic, dar și politic, datorită acestei localizări avansate a dizabilității în mediul social, și nu în oameni. Dacă dizabilitatea se află în mediul social, iar îmbrăcămintea este oglinda societății, atunci, aceasta din urmă, ar putea avea un impact semnificativ asupra felului în care este percepută dizabilitatea.

„În Disability Rights and Wrongs, o analiză critică a domeniului studiilor privind dizabilitățile, Tom Shakespeare susține că modelul social al dizabilității a fost crucial pentru mișcarea pentru drepturile persoanelor cu dizabilități în două moduri importante. În primul rând, a contribuit la concentrarea mișcării pentru drepturile persoanelor cu handicap, oferind atât un obiectiv, cât și o strategie politică - eliminarea barierelor sociale și fizice. În al doilea rând, modelul social a fost eliberator pentru persoanele cu dizabilități, deoarece le-a permis acestora să vadă că opresiunea lor socială se datorează mai degrabă eșecurilor din societate decât eșecurilor inerente lor ca indivizi.”[6]

În comparație cu stereotipul și prejudecățile referitoare la rasă și gen, prejudecățile împotriva dizabilităților fizice sunt mai greu de depășit deoarece individualitatea este anulată pentru că se formează, în paralel, și o identitate politică.[7]

Discriminarea este de mai multe tipuri și poate apărea din cauza statutului de handicap, culoarea pielii, naționalitatea, rasa sau etnia, limba vorbită, aspectul sau stilul vestimentar, sexul, vârsta, o problemă de sănătate, starea civilă, orientarea sexuală, profesia, familia, poziția politică și religia. Discriminarea legată de dizabilitate poate să provoace excludere socială, afectând încrederea și eficacitatea personală în cadrul familiei sau în societate. Discriminarea poate apărea acasă, la locul de muncă, la cumpărături, în transportul public, la școală sau universitate, într-un bar sau restaurant, în locurile publice sau pe stradă, în procesul aplicării pentru un loc de muncă sau pentru închirierea unei locuințe, în interacțiunile cu poliția sau cu oficialii guvernamentali și în interacțiunile cu personalul medical.[8] Erving Goffman (1963) a conturat trei categorii de stigmatizare: identități tribale, aversiuni corporale și pete individuale ale caracterului. [9] Dizabilitatea este stigmatizantă prin diferențele fizice și etichetele puse individului de către societate.

---

[4] Cf. LAYDER, Derek, *Social and Personal Identity*. *Understanding yourself*, prima ediție, Editura SAGE Publications, Londra, 2004, p.149-150;

[5] Cf. SCÂRNECI, Florentina, *Introducere în sociologia identității*, Editura Universității Transilvania din Brașov, 2009, p. 97;

[6] MAGASI, Susan, *Infusing Disability Studies into the Rehabilitation Sciences*, publicat în Topics in Stroke Rehabilitation, vol. 15, nr. 3, 2008, p.283–287, doi: 10.1310/tsr1503-283;

[7] Cf. SIEBERS, Tobin, *Disability Theory*, Prima ediție, editura The University of Michigan Press, SUA, 2008, p. 46;

[8] TEMPLE, Jeromey; KELAHER, Margaret; BROOKE, Libby; UTOMO, Ariane; WILLIAMS, Ruth; *Discrimination and disability: Types of discrimination and association with trust, self-efficacy and life satisfaction among older Australians*, publicat în Australasian Journal of Aging, vol. 00, 2019, p. 1–9, DOI: https://doi.org/10.1111/ajag.12747;

[9] „Dizabilitatea este, de asemenea, stigmatizantă, servind ca un marker social care delimitează persoanele cu handicap, oarecum diferite de persoanele fără handicap. Sociologul Erving Goffman (1963) a subliniat trei

Egotismul patologic poate fi un rezultat al faptului că persoanele cu dizabilități nu cred că legile morale li se aplică, meritând compensare. [10] Sentimentele extreme pe care persoanele cu dizabilități le experimentează din cauza diferențelor conduc fie la izolare, depresie și tristețe generală, fie spre tendințe narcisiste, sentimente extraordinare, conform argumentelor aduse de Freud. Distincțiile minore dintre oameni provoacă furie narcisistă și afectează politica identitară. [11] *„Narcisismul este un concept psihologic care definește retragerea socială, suferința și solicitările de atenție ca rezultat direct al psihopatologiei victimei. (...) Teoria spune că narcisiștii nu mai iubesc pe toată lumea ci pe ei înșiși. Se îndepărtează de societate în favoarea gratificației de sine, suferă consecințele și apoi cer altora să-și asume vina pentru durerile pe care le-au creat ei înșiși."*[12]

Modelul lui Morse din 1997 [13] răspunzând la amenințările la adresa integrității sinelui, descrie mai multe etape ale acestui proces în care o persoană se confruntă cu o boală fizică sau dizabilitate, astfel:[14]

MODELUL LUI MORSE (1997)	
ETAPA	EXPLICAȚIE
Vigilență și perturbare, primele două etape	Îndurarea supraviețuirii, primele două etape, descriu faza acută a bolii fizice și modul în care acestea umbresc orice sentiment de identitate, perturbare sau schimbare.
Îndurarea trăirii	Străduința de a-și recâștiga sinele, descrie cum indivizii sunt forțați să accepte modificările fizice și pierderile funcțiilor pe care le-au experimentat.
Suferința	Străduința de a se restabili, descrie modul în care efectele a ceea ce s-a întâmplat sunt acum recunoscute, și modul în care persoana începe să se lupte cu durerea și doliul pentru ce a fost pierdut. În acest stadiu, indivizii încep să spere și să stabilească obiective realiste pentru ei înșiși,

categorii de stigmatizare: identități tribale (de exemplu: religie, naționalitate, sex, rasă), aversiuni corporale (de exemplu: deformări corporale) și pete individuale ale caracterului (de exemplu: probleme de sănătate mintală și tulburări, șomaj, dependență). Deși dizabilitatea poate fi uneori văzută în termeni asemănători tribalului („utilizatori de scaun cu rotile", „amputare"), majoritatea dizabilităților probabil intră și sunt procesate de ultimele două categorii ale lui Goffman. Diferențele corporale (care sunt în mare parte vizibile) și petele de caracter (uneori vizibile, de obicei etichetate sau diagnosticate) fac oamenii care le au să fie distincți de ceilalți care nu poartă astfel de stigmate. În general, deci, calitățile individualizatoare sau remarcabile ale dizabilităților declanșează un răspuns emoțional independent și nu bazat pe grup care este imediat și de obicei puternic (de exemplu, frică, anxietate, dezgust, supărare)" DUNN, DANA, *The Social Psychology of Disability*, prima ediție, editura Oxford University Press, New York, 2015, p.40;

[10] „Freud oferă exemplul lui Richard al III-lea ca o persoană cu dizabilități care credea că regulile vieții nu guvernează comportamentul său pentru că merită compensare pentru suferința sa.", ALBRECHT, Gary (editor), 2006: *Encyclopedia of disability, Volumul V: Surse primare*, SUA, editura Sage, p. 357;

[11] SIEBERS, Tobin, *Disability Theory*, Prima ediție, editura The University of Michigan Press, SUA, 2008, p.44;

[12] Ibidem, p. 34;

[13] MORSE, Janice, *Responding to threats to integrity of self*, publicat în Advances in Nursing Science, vol. 19, p. 21–36, 1997, DOI: 10.1097/00012272-199706000-00003;

[14] MACLACHLAN, Malcolm, *Embodiment Clinical, critical and cultural perspectives on health and illness* prima ediție, Editura Open University Press, Marea Britanie, 2004, p. 77-78;

	să refuze să-și accepte limitările și să caute o recuperare fizică mai completă decât este posibilă.
A învăța să trăiască cu sinele alterat	Persoana ajunge să-și accepte corpul și limitările pe care le are acum. El își reevaluează viața, acceptând că unele lucruri vor fi acum diferite, dar învață să aprecieze lucruri alternative. În această etapă, concentrarea lor se mută mai mult către persoana interioară mai degrabă decât spre corpul exterior. În acest sens, ei devin mai prezenți în „ce sunt ei" și mai puțin definiți de ceea ce pot face fizic. Ca atare, au acceptat schimbările fizice într-o nouă identitate de sine şi au învățat să „trăiască cu sinele modificat".

Tabel 7, cf. MORSE, Janice, *Responding to threats to integrity of self*, publicat în Advances in Nursing Science;

Psihologic, un soldat care își pierde brațul pe un cam de luptă, are probleme cu somnul și detestă noua lui identitate, iar dizabilitatea îi afectează apropierea de familie, dezvoltând, de asemenea, vicii, iar cei din jur încep să îl privească cu milă sau dispreț și are șanse mici de a se întoarce la viața anterioară, dar trebuie să accepte noul concept despre sine. Detestă proteza funcțională și încearcă să își ducă la capăt activitățile cu brațul sănătos.[15]

„Însă, odată ce individul a început să accepte unele dintre constrângerile fizice și mentale asupra vieții și pierderea generală a controlului asupra situației sale de viață, acesta poate adopta o atitudine mai pozitivă față de circumstanțele lui. Ei pot încerca să își croiască o viață pentru ei înșiși, având în vedere noul lor nivel de sănătate, și chiar să înceapă să recâștige o anumită putere și control, acolo unde este posibil."[16]

Asemenea dizabilității, îmbrăcămintea funcționează ca un marker social pentru indivizi, separă identități și atribuie, prin vizual, caracteristici. Stigmatizarea apare și în funcție de hainele purtate de o persoană, iar publicul poate să împartă oamenii în categorii, în funcție de imaginea pe care aceștia și-o construiesc vizual. Dacă unele aspecte ale corpului nu pot fi schimbate, cum ar fi rasa, dizabilitatea corporală, sănătatea mintală, singurul mod prin care o persoană își poate modela identitatea după bunul plac, este prin îmbrăcăminte, fiind posibil să transmită mesaje indirecte despre cine este, dacă are sau nu încredere în sine, personalitate sau alte aspecte care pot fi ușor stigmatizate.

Într-un prezent caracterizat de consum, în care imaginea unui individ dictează felul în care societatea se raportează la el, o persoană cu dizabilități la nivel fizic sau cu anumite caracteristici care îl plasează într-un grup minoritar, începe să se concentreze pe acele preocupări din secolul al XIX-lea, precum morala, reputația, onoarea sau cariera. *„Valoarea persoanelor cu dizabilităţi nu constă în găsirea unei modalităţi de a reveni prin intervenţie*

[15] SIEBERS, Tobin, *Disability Theory*, Prima ediție, editura The University of Michigan Press, SUA, 2008, p. 26-27;

[16] LAYDER, Derek, *Social and Personal Identity. Understanding yourself*, prima ediție, Editura SAGE Publications, Londra, 2004, p.150;

medicală la o perfecțiune fizică anterioară, deoarece perfecțiunea este un mit și nici în încercarea de a ascunde celorlalți și lor înșiși dizabilitatea."[17]

Justiția socială este o altă strategie care promovează egalitatea și drepturile tuturor indivizilor, indiferent de diferențele dintre ei, dar și corectitudinea în ceea ce privește diversitatea și incluziunea. Beneficiile etice ale unei mode incluzive sunt oportunitatea de a conecta oameni din medii diverse prin coeziune socială și sentiment de apartenență în comunitate.

BIBLIOGRAPHY

ALBRECHT, Gary (editor), 2006: *Encyclopedia of disability, Volumul V: Surse primare*, SUA, editura Sage;

CARROLL, Kate; Kincade, Doris, *Inclusive Design in Apparel Product Development for Working Women With Physical Disabilities,* publicat în Family and Consumer Sciences Research Journal, vol. 35, nr. 4, 2009, p. 289-315, DOI: https://doi.org/10.1177/1077727X07299675;

DUNN, Dana, *The Social Psychology of Disability*, prima ediție, editura Oxford University Press, New York, 2015;

LAYDER, Derek, *Social and Personal Identity. Understanding yourself*, prima ediție, Editura SAGE Publications, Londra, 2004;

MACLACHLAN, Malcolm, *Embodiment Clinical, critical and cultural perspectives on health and illness*, prima ediție, Editura Open University Press, Marea Britanie, 2004;

MAGASI, Susan, *Infusing Disability Studies into the Rehabilitation Sciences,* publicat în Topics in Stroke Rehabilitation, vol. 15, nr. 3, 2008, p.283–287, doi: 10.1310/tsr1503-283;

MORSE, Janice, *Responding to threats to integrity of self*, publicat în Advances in Nursing Science, vol. 19, p. 21–36, 1997, DOI: 10.1097/00012272-199706000-00003;

SCÂRNECI, Florentina, *Introducere în sociologia identității*, Editura Universității Transilvania din Brașov, 2009;

SIEBERS, Tobin, *Disability Theory*, Prima ediție, editura The University of Michigan Press, SUA, 2008, p.68;

TEMPLE, Jeromey; KELAHER, Margaret; BROOKE, Libby; UTOMO, Ariane; WILLIAMS, Ruth; *Discrimination and disability: Types of discrimination and association with trust, self-efficacy and life satisfaction among older Australians,* publicat în Australasian Journal of Aging, vol. 00, 2019, p. 1–9, DOI: https://doi.org/10.1111/ajag.12747.

[17] SIEBERS, Tobin, *Disability Theory*, Prima ediție, editura The University of Michigan Press, SUA, 2008, p. 27;

SAINT THEODORE THE STUDITE'S RELATIONSHIP WITH THE PAPACY

Stelian Gheorghiasa
PhD Student, „Alexandru Ioan Cuza" University of Iași

Abstract: One possible cause of the relativization of the Orthodox world's interest in the writings of the the Catholic theologians' assimilation of St. Theodore Theodorus andamong the great defenders of the papacy and its prerogatives. Thus, Catholic theologians, who are also the most zealous in researching his work, do not hesitate for a moment to present Saint Theodore as a great and ultimate defender of the pontiff the Roman pontiff, of the independence of the Church from the State before the great rupture between East and West.

Keywords: Orthodox, Studion, papacy, heresy, party

„Să-L reprezentăm pe Domnul nostru Iisus Hristos într-o imagine. În acest fel demonstrăm că împărtășim opinia Bisericii apostolice și universale. Biserica bizantină este un segment eretic, al cărui obicei este frecvent să fie separat de celelalte"[1] .

De la o dorință inițială fervență de a nu fi separat de Biserica din Bizanț, până la o perioadă de încredere în suficiența a doar trei ortodocși pentru a constitui Biserica, experiența lui Teodor l-a condus la afirmarea solidarității sale cu Biserica ecumenică. Înțelegerea sa despre Biserică nu mai poate fi serios afectată de ceea ce se întâmplă în Bizanț.

„Dumnezeu este cu noi. La fel sunt toți sfinții care au trăit vreodată. Atât Estul, cât și Vestul sunt cu noi. Este doar o mică parte care s-a separat de Biserica universală. Și a făcut acest lucru din teamă, din grija pentru bunurile vremelnice, pentru trup, pe care după puțină vreme îl vom da focului veșnic, împreună cu sufletele noastre, dacă nu apărăm adevărul"[2].

Semnul acestei segmentări a fost izolarea Bizanțului de trupul cu cinci capete al Bisericii. Teodor este capabil să folosească adjectivul *pentakorifon* în acest context fără a adăuga clauze calificative, deoarece „sfântul Nichifor este încă în viață"[3] . Deoarece Nichifor a rămas ortodox, a fost posibil să se vadă adevărata Biserică bizantină ca Biserica din exil și indiferent de câte defecțiuni clericale și monahale au existat, adevărata Biserică bizantină a rămas intactă, deoarece avea încă capul ei adecvat. Cât despre ocupanții reali ai scaunelor, deținătorii autorității ecleziastice bizantine efective, „ei au fost smulși din corpul ecleziastic pentarhic (căci Nichifor încă trăiește). Prin urmare, ei sunt înstrăinați de Hristos. Ei sunt morți. Ei umblă în întuneric. Ei pot avea controlul lucrurilor în deșertul ereziei [...] dar tâlharii sunt cei care controlează deșerturile"[4] .

Ideea pentarhică a fost exprimată clar mai întâi în legislația lui Iustinian. În secolul al VII-lea, Maxim Mărturisitorul a fost un susținător notabil al acestei idei, însă ortodocșii din Răsărit au ajuns să plaseze această noțiune în centrul gândirii lor ecleziologice în lupta împotriva iconoclaștilor. Convingerea bizantină din ce în ce mai puternică a importanței cruciale a apostolicității, față de acomodarea la preeminența politică, pentru autoritatea patriarhală, împreună cu dezvoltarea legendei conform căreia Sfântul Andrei, fratele Sfântului

[1] *Epistolae*, II. 8, 1132C.
Traducerea TOUGARD a acestei din aceasta, "La persécution iconoclasete d'après la corespondance de Saint Théodore Studite", *Revue des questions historiques*, 50 (1891), p.83, arată că papismul poate găsi uneori sensuri ciudate în cuvinte: "l'Eglise de Byzance n'est qu'ne fraction hérétique, selon l'habitude".
[2] *Epistolae*, II. 10, 1144C.
[3] *Epistolae*, II. 62, 1280B.
[4] *Epistolae*, II.63, 1281 î.Hr.

Petru, ar fi întemeiat episcopia Bizanțului, a făcut posibil ca ortodocșii să apeleze la ideea pentarhică împotriva intruziunilor împăraților în afacerile dogmatice[5] .

Abia multe secole mai târziu, ideea pentarhică a devenit o armă antipapală specifică în arsenalul polemicilor greci[6]. În secolul al IX-lea, și mai ales în scrisorile lui Teodor, ea este însoțită de declarații de foarte mare prețuire pentru scaunul roman.

Problema atitudinii lui Teodor față de Roma și celelalte patriarhate a fost prilej de multe dispute între cercetători. Discuțiile despre autoritatea patriarhală, în general, și despre primatul roman, în special, au o densitate caracteristică ridicată de semne de exclamare și fraze italice. Cozza-Luzi ia referirea lui Theodore la Biserica romană ca *protisti* ca prilej pentru o notă de subsol: „Pudeat itaque Photium et Caerularium!". Expresia „certitudinea credinței să fie primită acolo [la Roma]" din *Ep*. II.129 este tipărită în italice atât în greacă, cât și în traducerea latină, o practică rezervată altfel exclusiv citatelor din Scriptură.

Citatele ar putea fi extinse aproape la nesfârșit, dar nu este necesar să facem acest lucru, în primul rând pentru că astfel de exemple de obicei dezvăluie mai multe despre scriitori decât despre Teodor, dar și pentru că un număr mare de exemple de la cercetători de tot felul de convingeri și limbi au fost deja colectate și menționate de Dobroklonsky. El dedică douăzeci de pagini foarte stufoase (I, 817-836) unei discuții despre relațiile lui Teodor cu Scaunul Roman, dar deși a expus majoritatea dovezilor, el ajunge la propria sa concluzie despre poziția lui Teodor nu prea repede - nu ajunge la nimic prea repede - ci prea brusc.

Dobroklonsky împarte cercetătorii în trei grupuri cu privire la această problemă. Primul grup, format în cea mai mare parte din catolici, uniți sau protestanți, găsește în Teodor o expresie clară a papalismului și poate chiar o atribuire către papă a autorității supreme în Biserica universală și a infailibilității în predarea adevărului și a moralei; sau cel puțin acești cercetători văd în Teodor reflectarea celor mai extreme tendințe papaliste prezente în Biserica Răsăriteană.

Al doilea grup, în primul rând ortodocși, deși admit că Teodor a fost atras de Scaunul Roman, cred totuși că Teodor se arată astfel a fi un exponent al tendinței speciale a "partidului minoritar", care atunci prindea viață, și care mai târziu avea să se manifeste clar ca partidul ignațian. Acest partid a căutat sprijin pentru sine de la Scaunul Roman și chiar a schimbat politica primordială a Bisericii Bizantine.

Al treilea grup, de asemenea ortodox, se opune celorlalți subliniind că Teodor nu a fost un susținător al ideii de primat papal în sensul acestui termen, așa cum este el folosit astăzi; că el se gândea la un primat al onoarei, nu al puterii; și că termenii exaltați în care se referă la papă erau tradiționali pentru toate partidele din Bizanț și, prin urmare, nu erau în niciun fel caracteristici unui partid minoritar. Dobroklonsky mărturisește apoi că, având în vedere o astfel de diversitate de opinii, nu este ușor să ții cont în mod clar de întrebarea în sine[7].

Un mod în care poziția lui Theodore nu poate fi clarificată este de a compila din scrierile sale un catalog al epitetelor pe care le aplică papei și Scaunului Roman și apoi de a spune că acesta reprezintă punctul său de vedere. Meyndorff dă avertismentul necesar: "Din

---

[5] Acest scurt rezumat se bazează pe părți din F. DVORNIK, *Byzance et la primauté romaine* („Unam Sanctam", 49, Paris, 1964), disponibilă în limba engleză, *Byzantium and the Roman Primacy* (New York, 1966). În această carte scurtă și magistrală, Dvornik rezumă rezultatele acestui studiu detaliat, *The Idea of Apostolicity in Byzantium and the Legend of the Apostle Andrew* ("Dumbarton Oaks Studies", 4, Cambridge, 1958).
Dvornik remarcă faptul că declarațiile lui Teodor și ale Patriarhului Nicefor cu privire la pentarhie presupun o convingere incontestabilă a apostolicității scaunului Constantinopolului. Nu am găsit nicio referire specifică la legenda lui Andrew în lectura mea despre Teodor.

[6] F. DVORNIK, *Byzantium and the Roman primacy*..., p. 93.

[7] Alexander Pavlovich DOBROKLONSKY, *Prepodobnij Feodor, ispovednik i igumen studikskij*, Vol I, Odessa, 1913, pp. 817-819. Notele de subsol la aceste pagini oferă citate exhaustive pentru adepții diferitelor opinii.

secolul al IV-lea până în secolul al VIII-lea, în Biserică exista deja o tensiune între Răsărit și Hest. cu privire la adevărata semnificație a primatului roman. Totuși, această tensiune nu a fost întotdeauna evidentă, din cauza retoricii înfloritoare și a neclarității studiate folosite de prelații orientali care scriau atunci papilor"[8].

Dobroklonsky, care prezintă o listă impunătoare de astfel de epitete din scrierile lui Teodor, notează că cele mai multe dintre ele se află în scrisori către papi, scrisori care cer ceva, și că în aristocrația bizantină a vremii se obișnuia să se intercaleze chiar și scrisori banale cu tot felul de epitete exaltate pentru destinatar. Cu cât autorul dorea mai mult o favoare, cu atât mai multe epitete existau, iar tonul scrisorii era mai umil[9].

Dacă terminologia lui Teodor trebuie explicată mai degrabă în termenii convențiilor politeții epistolare bizantine decât în cei ai învățăturii dogmatice precise, este totuși adevărat că el a făcut apeluri la Roma și, pentru a-i înțelege punctul de vedere, trebuie să studiem aceste apeluri în detaliu, acordând o atenție deosebită motivelor pentru care Teodor ia astfel de măsuri. De asemenea, trebuie să ne uităm la ceea ce le spune celorlalți patriarhi și despre aceștia. Și în toată această discuție trebuie să ținem cont de faptul că Teodor credea că vremurile sale erau unele de criză deosebită.

Primele două referiri la Roma din corespondența lui Theodore nu sunt de natură să ofere prea multă consolare unui susținător al supremației papale în orice sens. Undeva în cursul anului 808, Teodor a aflat că Papa Leon al III-lea aflase despre disputa moechiană și indicase cel puțin o lipsă de interes, dacă nu chiar un sprijin clar pentru adversarii lui Teodor.

Scriindu-i călugărului Basil, care s-a întors împotriva sa în problema Moechian, Theodore exclamă: "Ce contează pentru noi dacă papa acționează în acest fel sau în alt fel? Trebuie să recunoașteți că, potrivit proverbului, "el a fost luat cu propriile pene". Pentru că atunci când a spus că nu-i pasă de păcatele evidente ale preotului, a batjocorit și și-a bătut joc nu de un preot oarecare, ci de însuși Capul Bisericii, astfel încât ne-a fost rușine chiar să auzim asta. Dacă așa stau lucrurile cu adevărat, atunci vai de ierarhie! Dar, vă rog, să ne mișcăm limba cu discreție împotriva capetelor și să nu le denunțăm cu atâta amărăciune"[10].

---

[8] John MEYENDORFF, *The Orthodox Church. Its Past and Its Role in the World Today*, trad. John John Chaplin, Ed. John Chapin, Pantheon Books, 1962, p.41.

[9] A. DOBROKLONSLY, *Prepodobnij Feodor...*, pp. 822-823. Paginile 819-821 constau aproape exclusiv dintr-o listă de epitete grecești. Pag. 823-824 includ o listă a acelor epitete pe care Theodore le aplică atât papilor, cât și patriarhilor mai vechi, clerului și chiar funcționarilor civili.

Dar Dobroklosnky spune că rămân unele epitete rezervate Romei și papei. "Astfel, se pare că în conștiința lui Teodor Scaunul Roman deținea o importanță preeminentă printre patriarhate. Aici Teodor și partidul său nu oferă nimic nou și deosebit pentru Biserica Răsăriteană". Iar Dobroklonsky compilează apoi un catalog extins de citate patristice, liturgice, sinodale și juridice pentru a susține acest lucru: Petru ca Prinț al Apostolilor (p. 825); înaltă considerație pentru Scaunul Roman (pp. 826-831); apeluri la Roma din partea prelaților estici și a partidelor ecleziastice (pp. 831-833).

Recent, mai ales după 1954, s-a acordat o mare atenție problemelor teologice implicate în primatul roman pentru Bisericile Răsăritene. Scopul principal al acestui capitol nu este de a se angaja în această discuție, ci mai degrabă de a clarifica cât mai mult posibil opiniile lui Theodore.

[10] *Epistolae*, I, 28.

Cardinalul Baronius, căruia îi revine meritul de a fi recunoscut pentru prima dată importanța lui Theodore pentru istoria ecleziastică și de a-l fi făcut ușor accesibil cititorilor occidentali, a trebuit să găsească o modalitate de a proteja reputația lui Theodore ca susținător al papalității împotriva acestei remarci venite chiar din partea lui Theodore. Vorbind în general, el spune că sfinții, la fel ca soarele, suferă ocazional eclipse, iar puțin mai târziu strălucesc asupra lumii cu raze mai pure. "Pe cel pe care îl vedeți acum suferind eclipsă sub forma unui nor de bilă neagră îl veți vedea în curând strălucind mai puternic în scrisoarea pe care a scris-o chiar acestui papă, Leon al III-lea". Vorbind în mod specific, Baronius afirmă că rapoartele pe care Theodore le-a primit despre atitudinea lui Leo erau false. Baronius nu oferă nicio dovadă pentru această afirmație; faptul că Leo i-a trimis ulterior cuvinte încurajatoare lui Theodore nu garantează că reacția sa inițială a fost alta decât cea pe care Theodore a auzit-o. Și în timp ce *amaritudo* și bila neagră pot explica extremitatea afirmației (într-adevăr, este

A doua referire la Roma apare într-o scrisoare scrisă după Sinodul din ianuarie 809. Teodor îl avertizează pe călugărul Arsenius din Studite împotriva unui anumit tip de tactică de amânare pe care unii oameni o foloseau pentru a evita luarea unei decizii cu privire la problema Moechian.

"Starețul din Auletis cântă la flaut, dar indistinct, și nu ține pasul cu Duhul Sfânt. Când spune că "privește spre Roma", se refugiază, din cauza slăbiciunii sale, în situația prezentă, în pseudo-apologie. Când spune una sau alta despre Sabas și Theoctistus, cei mai evlavioși călugări, sau când spune că lucrurile stau așa și așa la Roma, ceea ce spune nu este adevărat"[11].

Nu numai că Roma nu dăduse inițial răspunsul corect, dar atunci când problemele erau atât de clare precum în cazul Moechian, nu era nevoie să așteptăm vreo pronunțare din partea Romei.

Cu toate acestea, Teodor a făcut apel la papă, pe motiv că atunci când apare o inovație deșartă în Biserică, aceasta trebuie să fie adresată lui Petru sau succesorului său, deoarece Hristos i-a acordat lui Petru rangul de conducător al turmei. Teodor cere în mod special ca Leon să convoace un sinod legal pentru a condamna sinodul moechian. El observă că, în timp ce episcopii care s-au adunat la Constantinopol au promulgat o erezie, ei nu ar fi putut nici măcar să convoace un sinod ortodox fără știrea papei[12] . Iar în cea de-a doua scrisoare către Leon, în care îi mulțumește papei pentru cuvintele încurajatoare trimise, Teodor declară că a făcut "ceea ce este necesar, și anume să vă raporteze aceste lucruri dumneavoastră, Capul nostru Apostolic Suprem"[13] .

Dacă cariera lui Teodor s-ar fi încheiat la scurt timp după rezolvarea controversei moechiene, nu ar fi existat niciun motiv pentru a-l considera un susținător deosebit de notabil al primatului roman în niciun sens. Este adevărat că i-a cerut lui Leo să îl considere drept una dintre oile sale, dar Nicephorus era la acea vreme, în opinia lui Teodor, un eretic, și nu era nimic remarcabil într-un transfer de credință către Roma într-o astfel de situație, deoarece episcopul roman era de comun acord să fie liderul dintre cele cinci capete. Din câte știm, Teodor nu s-a gândit la Roma în 796-797, când l-a considerat pe Tarasius vinovat grav, dar nu l-a numit eretic.

BIBLIOGRAPHY

Epistolae (ediție suplimentară), Ed. J. Cozza Luzi, NPB, vol. 8, (1871).

DVORNIK, F., *Byzance et la primauté romaine*, "Unam Sanctam" , 49, Paris, 1964.

---

clar pentru pasajul însuși că Theodore a crezut că a mers un pic prea departe), este totuși remarcabil că Theodore a fost dispus să indice în scris că opinia papei nu a fost decisivă pentru el.

[11] *Epistolae*, I, 38.

[12] A. DOBROKLONSLY, *Prepodobnij Feodor...*, pp. 826-828, adună multe referințe patristice cu privire la necesitatea participării romane la conciliile ecumenice. Din moment ce Conciliul din 809, conform interpretării lui Theodore a acțiunii sale, și-a asumat sarcina de a se ocupa de dogmă, el trebuie, implică Theodore, să se considere pe sine ca fiind ecumenic. Problema aprobării papale a conciliilor devine foarte complicată în cazul celui de-al șaptelea conciliu ecumenic. În Ep. I.38, după ce a relatat acțiunile lui Sebas și Theoctistus, pe de o parte, și Tarasius, pe de altă parte, în afacerea Simoniac, Theodore continuă să spună "Roma cu siguranță nu a aprobat aceste lucruri; Doamne ferește! Mai degrabă, ea nici măcar nu acceptă sinodul în cauză ca fiind ecumenic, ci doar ca unul local, menit să corecteze eroarea specifică a acelor regiuni reprezentate acolo. De la Roma fusese trimis cu un alt scop, nu pentru un si-nod. Din acest motiv, așa spune povestea, când s-au întors au fost depuși de cel care îi trimisese, chiar dacă ei au pledat că au fost constrânși. Au fost într-adevăr și alții din Răsărit, dar au fost convinși și induși de cei de aici; nu au fost trimiși de patriarhi, pentru că nu știau nimic atunci sau mai târziu, în mod clar de frica păgânilor .Oamenii noștri au făcut acest lucru presupunând că ar putea atrage mai ușor poporul eretic la Ortodoxie dacă s-ar întruni un conciliu ecumenic".

[13] *Ep.* I. 34, 1025D. Adresele ambelor scrisori îl numesc pe Leon "papă apostolic".

MEYENDORFF, John, *The Orthodox Church. Its Past and Its Role in the World Today (Trecutul şi rolul ei în lumea de astăzi)*, trad. John John Chaplin, John John John Chaplin. John Chapin, Pantheon Books, 1962.

DOBROKLONSKI, Alexander Pavlovich, *Prepodobnij Feodor, ispovednik i igumen studikskij*, Vol I, Odessa, 1913.

TOUGARD, A, "La persécution iconoclasete d'après la corespondance de Saint Théodore Studite", *Revue des questions historiques*, 50, (1891).

SPACE AND TIME PARADIGMS IN THE RELIGIOUS PHILOSOPHY OF DUMITRU STĂNILOAE - PLEADING FOR STUDYING DUMITRU STĂNILOAE'S WORKS FROM PHILOSOPHICAL PERSPECTIVE IN THE THEOLOGICAL HIGHER EDUCATION CURRICULA

Marius Golea
PhD Student, West University of Timişoara

Abstract: Previous researches focused on the theological importance of Father Professor PhD Academician Dumitru Stăniloae's works, some of them noticing the interdisciplinary character of his assertions. During our researches we have ascertained the very pronounced philosophical character of Stăniloae's works so that we have identified an exhaustive theological system which those works have been assembled in, and we have ascertained and argued that Stăniloae actually unfolded rather a religious philosophy by using all means which the philosophy can offer. The purpose of this paper is that of presenting the complex paradigms of the space and of the time as developed in Stăniloae's axiology, so that to add one more argumentation for studying Stăniloae's theological system, in the theological higher education curricula, from philosophical perspective. In our endeavor, we have been using the qualitative research method (Dörnyei 2011), in order to ensure a necessary and sufficient immersion in the subject of the matter. We think that we have succeeded in demonstrating that regarding the philosophical categories of space and time Stăniloae developed complex paradigms integrated as fundamental categories in his religious philosophy.

Keywords: Father Professor PhD Academician Dumitru Stăniloae, philosophical consolidation, qualitative research method, space, time

1. Prolegomena

Dumitru Stăniloae was a very complex personality and in our opinion studying his works only form a purely theological perspective will fail from perceiving the whole complexity which he provided his exhaustive theological system with. Some previous researches ascertained the multidisciplinary nature manifested in almost all aspects treated by Stăniloae, for he framed his theological system within the complex system of realities the human society is, and so he connected his theology to all the aspects the human life presents. Stăniloae's theology is not a mere reiteration of previously formulated dogmas, but he rethought everything anew[1] and, in this endeavor, he substantially benefited of the constant prolific dialogue he had with philosophers and with their philosophical works. The main result highlighted and argued by us in our previous papers was a philosophical consolidation of his theological system. In our view Stăniloae rather developed a religious philosophy by using complex philosophical inferences structured on philosophical concepts applied upon the theological content of his works. In this paper we are going to focus our research on the complex paradigms of space and time as developed by Stăniloae within his axiology.

2. Space Paradigm in Dumitru Stăniloae's Theological System

The basis which Stăniloae formulated and analyzed the complex paradigm of the space in his theological system is the fact that space exists as an immanent reality while the transcendent does not allow the existence of the space. Namely space is a category

[1] "(…) the good God helped us composing also a synthesis of Orthodox Dogmatic Theology. This is not a reproduction of the former studies, but it is thought anew and as a whole (…)" (Stăniloae 2003: 5)

predicating the matter and not the spirit. But Stăniloae treated this dichotomy not as an impenetrable borderline but he asserted the possibility that the immanent space to be imbued with transcendent seen as source and manifestation of the spirit. The immanent material space functions – in Stăniloae's view – as an environment of spirituality (2003: 206); this would be a possible explanation why God created the human beings as persons clothed in material bodies; the presence of the body constitutes the basis for manifestation of the human being's need for adjacent experiences, and, consequently, that experience needs a space which to take place in (Stăniloae 2003: 206). The existence of the space was seen by Stăniloae as a condition of the human being's freedom, specially when comes about the interpersonal relations (2003: 206). The love as expression of the longing for the beloved person it also is in a behavioral relation with the space, for it implied the need for being close to the person one loves or to be far from the person one does not love (Stăniloae 2003: 206).

Stăniloae formulated both his paradigms on space and time from the theocentric perspective. Thus, the result of the inference having a first premise the fact that God is unlimited, followed by the second premise that the space limits, it provided Stăniloae with the explanation why God must be above space, or outside space. But this characteristic of God as supra-spatial does not exclude the presence of God in the space of His creation; only that the space doe not circumscribe God in any way and no parts of the space would be inscribed in God. Continuing his reasoning Stăniloae uttered that God is above "where" – as He is also above "when" due to the fact that God is atemporal or supra-temporal as well, and He is also above "how" due to the fact that any of these essentially philosophical questions when applied to God would limit Him (Stăniloae 2003: 205). Therefore, being supra-existent and apophatic and outside any possible system of references, it makes God supra-spatial and outside space and not determined by space, though God is in all things in a non-spatial (and non-temporal) manner, as existential condition of their existence; the conclusion here is that god created the space for the human beings while He remains outside space or supra-spatial, but not limited or determined in any aspect in His interactions with His Creation (Stăniloae 2003: 205).

Regarding the interactions between God and His Creation Stăniloae treated the space from the perspective of the interpersonal relations between God and the human being. Thus, the space as defining the presence or the absence of the communion between God and the human being, it becomes the environment for "the relation between the supra-spatial and infinite God and the finite persons, the form that makes possible their movement amongst them, but through this it makes also possible their movement towards God, because God cannot be found outside the communion with other persons" (Stăniloae 2003: 205-206). The fact that God is supra-spatial or outside space is not a condition that would exclude or make impossible His manifestation within the space of His Creation. As expressed by Stniloae, the Trinitarian perichoresis extends his effects upon the space between human persons so that the spiritual communion among mankind would lead to the fact that "they are somehow present in the whole space, or they are above the space" (Stăniloae 2003: 206). In this regard "the spirit overcomes the space" (Stăniloae 2003: 208-208, 209). Continuing this reasoning Stăniloae affirmed that the relation between the Holy Trinity and the human beings – and for the Holy Trinity is both the source both of the space and of the unity of the space – determines that "each human person has within himself the whole space, for his body is explained out of everything that is in this space, and for his soul have a content gathered up out of the whole space. And the persons united among them bear together the whole space. The space is a unity bore by each person and in common by all the human persons" (Stăniloae 2003: 206-207; 207-208). Continuing the present reasoning Stăniloae reached at the conclusion that the consummate communion among all the human persons would

ontologically annul the space or, in his words: "the space is surpassed by the human persons in a unity of them that is beyond space" (2003: 206-207). Stăniloae saw in mankind's possibility of surpassing the space when in ever tight communion, the philosophical argument for upholding the affirmation that the human person has been created in the image and in the likeness of God – for the perfect communion among the Persons of the Holy Trinity annul the space between Them as well (2003: 206-207). Stăniloae used the category of the space also metaphorically, when he affirmed that the human being is called by God to act in order to overcome the interval (diastase) between her or him and God, but this overcoming take place in the conditions of free human will that determined as free ascensional movement - spiritually speaking -, a movement described by Stăniloae throughout all his theological system as a bivalent movement: God descend towards the human being and He helps the human being who is willing to ascent towards Him, but the human being is required her of his own efforts to ascend towards God (2003: 289-290).

An affirmation posing complex ethical consequences is that the space seen from individualistic perspective would be impossible. Stăniloae saw the mankind as a constellation of persons who despite reckoning each one – to some extent – as the center of the space, they actually gravitate towards one another and on towards all the others (Stniloae 2003: 207). So, in our opinion, the view of Stăniloae upon this so complex exhaustive system of relations among the people constituting the mankind it would have removed all ethical shortcoming if it had been accomplished that perfect and inclusive communion envisioned by Stăniloae as condition for getting the human being out from under the domination of the space. Ethically speaking, Stăniloae affirmed that the interpersonal relations established within the mankind deem the space as "our space" and not as "my space"; "a space only for me it wouldn't make any sense – it would be tormenting" (2003: 211-212).

3. Time Paradigm in Dumitru Stăniloae's Theological System

We are starting this subchapter by mentioning the philosophical categories used by Dumitru Stăniloae when treating about the time, such as: time, history, ages, eon, era, and eternity. In building up his theological system and in applying his religious philosophy to the complex paradigm of time he formulated and described, Stăniloae employed very nuancedly and effectively the diverse philosophical concepts we listed. The Church Fathers as present in *The Paterikon* and in *The Romanian Philokalia*, were widely preoccupied with the notion of time but, as we have demonstrated in our previous researches (Golea 2023), by applying the comparative method to their works and to Stăniloae's works, Stăniloae added a huge plus in treating the theological themes by structuring and aggregating them in an exhaustive and coherent theological system and by employing the religious philosophy for further developing and extending the traditional theological assertions. Again, when treating about the times too, Stăniloae did not simply reiterate previous theological dogmas or theologoumena, but he reanalyzed what was said before from a religious philosophy perspective, by applying the philosophical means for arguing and upholding his theological assertions.

Stăniloae saw as paramount the affirmation that the eternity cannot be reckoned as having the quality of an inalterable substance existing by itself, because such an inalterability of an eternity existing by itself would lack the conditions necessary for inexhaustibility: that of the interiority, that of the life in plenitude, and the free and conscious life – it one reckons the notion of eternity without that notion fulfilling the mentioned conditions, that would be a false eternity and a limited eternity (2003: 178-179). From personalistic perspective, the eternity must imply a consummate subjectivity (quality as subject), because the person was seen by Stăniloae as the only one able to manifest "infinite novelty" due to the fact of having

"interiority and free will"; "only the subject is totally non-composed, inexhaustible in his possibilities, and free" (Stăniloae 2003: 179). This personalistic inference led Stăniloae to affirm that only God is eternal and he justified his affirmation by bringing in the argument of the communion and by showing that among the Persons of the Holy Trinity there is not further need for advancing towards a fuller communion because the Person of the Holy trinity are in a perfect communion; only the Persons of the Holy Trinity are characterized by eternal and infinite life and that makes Them be unsubmitted to the repetition of the nature's laws and therefore They are eternal (2003: 181). God's eternity makes Him not being part of any system of references and so He is, ontologically speaking, about existence (Stăniloae 2003: 181).

The eternity as described above, offered Stăniloae the opening for analyzing the relations which the eternity and the time are in. In this regard, Stăniloae denied a view deeming the eternity as irreconcilable with the time and, in the same time, such eternity won't be identical to the time. "The time isn't something contrary to eternity, the time isn't a falling off eternity, but the time neither is an ongoing eternity. The godlike eternity – as life in plenitude, as dialogue of the eternal and perfect love among subjects who are internal to one another – it bears in itself the possibility of the time, and the time it bears in itself the possibility of being part of the eternity, a fact that can be actualized in the communion with God by grace" (Stăniloae 2003: 182-183). By philosophically and theologically speculating further on, on such a horizon, Stăniloae was presented with the possibility to ontologically connect the Creation to the time paradigm, and consequently he formulated a theologoumenon reckoned by us as paramount, one expressed with the means of the philosophy: "God has created the people for eternity" (2003: 184, 194). We think our affirmation will hold truth if we assert that such a theologoumenon can constitute a referential point in regardless what nuance of anthropology. The ambivalent – or rather the collaborative – relation which the human person can accede to eternity (and we have already discussed it from the perspective of the category of space, in the previous subchapter) by being partaker to God's will and, to some extent, by answering God's initiative that call the human being to accede the eternity, by willingly paying the own required efforts, while, of course, helped by the grace of God. Out of the fact that the human being lives in time but the human being is called by God to accede the eternity, Stăniloae draw the conclusion and formulate the axiological argument regarding the value of the time: the time is a positive given (2003: 184).

Stăniloae answered the ontological question of when the time started – and we reinforce here the non-equality and the non-identity between eternity and time as analyzed supra – by asserting that "the time started, without any doubt, in the same time with the created world" (2003: 187-188). But that raised a series of ontological further questions regarding the relation between eternity and time. Thus, Stăniloae saw a preexistent eternity as condition for the possibility that the time to come to existence; but such an assumption, in Stăniloae's view, it won't make the time as a "simple period between endless periods which were and which will be; the eternity from before and that one from after the time, it is something else than the time" (2003: 187-188). Stăniloae added to this:

"But the eternity explains the time, the time that comes out of eternity and it ends into eternity. The time was into eternity as a virtual eon, and it ends into eternity as actualized and made eternal eon, with all the realities lived as unfolded time. And the eternity is at the basis of the time. The time, as unfolding of the eon, it is some kind of ladder stretched towards eternity, or a work of the eternity towards the created world. The time is the ladder stretched towards the eternity of God put to me at hand, according to my measure, through a work of

God on my level. This is because I cannot live yet the eternity as such." (Stăniloae 2003: 187-188).

God is eternal but He waits for the human being's decision to come to a dialogue with him, a dialogue that will take Place within time, and that characterizes – in Stăniloae's opinion – the report between God and the time, a report which God "keeps the time tied to His eternity" in (2003: 189). By establishing the dialogue with the human being God makes the eternity accepting the time within itself, namely God accept the human creature who live in time to enter His eternity; this was the basis allowing Stăniloae to affirm that: "eternity is both in time and above the time" (2003: 189). The dialogue between God and the human being as Revelation allows us to speak about a "history of the revelation" (Stăniloae 2003: 192), as a history of this dialogue concretized as actions of God for revealing on Himself to us and of advancing towards us, and of our answer to His self-revelatory actions; such a history was described by Stăniloae as a process which "our time is gradually filled up with an increasingly felt eternity" (2003: 189).

Stăniloae described the history as constituted of three reality levels: the one of the physical nature as characterized by the presence and the manifestation of the physical laws; the reality of the juridical relations among people or the State as embodiment of the social order, and the reality of the Church seen as a communion of love between God and people. The first two kinds of realities are upheld and guided by the Providence of God; the first two realities are unavoidable and if the man doesn't observe those, they will crushed him under the wight of their obligatoriness; and – as Stăniloae asserted – the history can be composed only by these first two kinds of reality, but such a history deeming the man as having his only life's purpose of leaving according to the natural and juridical laws would make no sense (1993(1): 498-501), and such a history will be an incomplete history, a history of a monotonous and nonsensical existence. Exiting this conundrum cannot be either done by stating the culture as a third element, and that would be also a false goal of the existence, because: "the culture is either as sum of experiences and of conclusions regarding the adaptation of the man to the legality or to the nature (…) or it is a sum of the endeavors of the man to connect the fate of his own being to values which pass over the edge of his earthly existence, projecting on himself into eternity" (Stăniloae 1993(1): 498-501). Stăniloae showed that in his view the culture as adaptation to nature and legality would be limited only to searching for the fullest possible order, while the second mentioned case it would represent a "betrayal of the aspiration of the man to find a goal to the physical and moral order, which generations after generations are set to live in" (1993(1): 498-501). Stăniloae opposed the possibility of conceiving the history without having a real goal, and he saw the history's purpose as found in the third reality, namely that of the communion between God and people embodied into the Church, but he stated a fundamental difference between the first two kinds of realities, and the third one represented by Church; the third reality is superior to the first two mentioned realities. Continuing his reasoning Stăniloae even defined two kinds of kingdoms: "the kingdom of the law and the kingdom of the spirit, or of the divine grace, they stay face to face" (1993(1): 498-501).

Stăniloae answered the ontological question on for how long the history will last, by inferring that form the soteriological arguments formulated by him in his works. Thus, he said that the history will come to an end when no longer serves as "an arena which the people gain their salvation in" and "therefore the general sense of the history must be a fullest possible explanation, verification, and framing into the universal-human experience of the truth of the Revelation" (1993(1): 503-505). Stăniloae deemed the history as positive (1993(1): 41-44). Consistent with his view about the progress as beneficial to the mankind for

salvation, Stăniloae saw the history as an environment for the unfolding of the progress, so that he made of history an active environment from soteriological perspective, and, and we are highlighting here that Stăniloae did not reckon the progress and opposite to Revelation but as means for us getting closer to Revelation. In his words:

"The reforms and the progresses of the history have, consequently, the meaning that they make the reports between human beings more and more righteous, and more appropriate in order the Revelation to descend within them and to be conveyed by them." (Stăniloae 1993(1): 41-44)

3. Conclusions

We are deploring the fact that, due to feasibility reasons related to the dimensions imposed by the limited space of an article, we haven't aimed neither succeeded in presenting all the ontological, epistemological, ethical, and logical consequences of the manner Father Professor PhD Academician Dumitru Stăniloae framed the philosophical categories of eternity, time, and history, with all their derivates and in all nuances. But we reckon that we can affirm that our main objective, as stated by ourselves, it has been achieved: namely that of satisfactorily arguing that Dumitru Stăniloae actually developed a religious philosophy concretized in his exhaustive theological system, an upheld by his wide and skilled and coherent use of philosophical means and way of reasoning.

We hope that our small contribution to knowing nuances never noticed before related to Dumitru Stăniloae's very complex theological and philosophical personality could constitute at least a hint in the direction of studying Stăniloae's works in the theological institution of higher education also from the perspective of the religious philosophy he formulated.

BIBLIOGRAPHY

DÖRNYEI, Zoltán. 2011. *Research Methods in Applied Linguistic*. London: Oxford University Press.

GOLEA, Marius. 2023. *Saint Dumitru the Restorer of the Christian Theology*. Volumes I-XII. Arad.

STĂNILOAE, Dumitru. 1992. *Spiritualitatea Ortodoxă. Ascetica și Mistica (The Orthodox Spirituality. The Asceticism and the Mysticism)*. Publishing House of the Biblical and Missionary of the Romanian Orthodox Church: Bucharest.

STĂNILOAE, Dumitru. 1993 (1). *Iisus Hristos sau Restaurarea Omului (Jesus Christ or the Restoration of the Man)*. Second Edition, Omniscop Publishing House: Craiova.

STĂNILOAE, Dumitru. 1993 (2). *Viața și învățătura Sfântului Grigore Palama (The Life and the Teaching of Saint Gregory Palamas)*. Second Edition. Scripta: Bucharest.

STĂNILOAE, Dumitru. 1993 (3). *Iisus Hristos lumina lumii și îndumnezeitorul omului (Jesus Christ the Light of the World and the Deifier of the Man)*. Anastasia: Bucharest.

STĂNILOAE, Dumitru. 1995 (1, vol. I) *Chipul nemuritor al lui Dumnezeu (The Immortal Image of God)*. Cristal: Bucharest.

STĂNILOAE, Dumitru. 1995 (2, vol. II) *Chipul nemuritor al lui Dumnezeu (The Immortal Image of God)*. Cristal: Bucharest.

STĂNILOAE, Dumitru. 1997. *Teologia Dogmatică Ortodoxă (The Orthodox Dogmatic Theology)*. Vol. III, Publishing House of the Biblical and Missionary of the Romanian Orthodox Church: Bucharest.

STĂNILOAE, Dumitru. 2003. *Teologia Dogmatică Ortodoxă (The Orthodox Dogmatic Theology)*. Vol. I. Publishing House of the Biblical and Missionary of the Romanian Orthodox Church: Bucharest.

STĂNILOAE, Dumitru. 2005. *O Teologie a Icoanei (A Theology of the Icon)*. Anastasia Publishing House: Bucharest.

STĂNILOAE, Dumitru. 2006. *Teologia Dogmatică Ortodoxă (The Orthodox Dogmatic Theology)*. Vol. II, Publishing House Apologeticum, Electronic Edition.

THE ILLIBERAL DISCOURSE IN THE CONSTRUCTION OF POLITICAL BRANDS: A COMPARATIVE ANALYSIS BETWEEN ROMANIA AND HUNGARY

Mark C. Lukács
PhD Student, „Babeş-Bolyai" University of Cluj-Napoca

Abstract: This paper investigates and compares the impact of illiberal discourse on political brand construction in Romania and Hungary. In recent years, illiberal rhetoric has surged in Eastern Europe, significantly shaping political landscapes. This study defines illiberal discourse, elucidates its role in political branding, and analyzes the profound effects on brand development and public perception. By examining the complex communication strategies, the research highlights both the similarities and differences in political branding approaches in Romania and Hungary. Furthermore, it delves into the critical role of media in promoting and sustaining these political brands, alongside the societal and democratic implications. The paper aims to provide a comprehensive understanding of how illiberal discourse influences political dynamics and threatens democratic values in both countries.

Keywords: illiberal discourse, political branding, Romania, Hungary, emotional manipulation, media influence, nationalism, democratic erosion.

1. Introducere

Scopul articolului este să analizeze și să compare discursul iliberal din România și Ungaria, în contextul politic al celor două țări. Întrebarea de cercetare de la care am pornit: Cum influențează discursul iliberal construcția, promovarea și percepția publică a brandurilor politice în România și Ungaria și care sunt implicațiile pentru democrația din aceste țări?

Fenomenul discursului iliberal a câștigat teren în ultimii ani în Europa de Est și a avut o influență semnificativă asupra construirii brandurilor politice. Această lucrare se concentrează pe identificarea definiției discursului iliberal, construirea brandurilor politice și modul în care acestea sunt influențate de discursul iliberal. De asemenea, vor fi analizate similaritățile și diferențele între brandurile politice din cele două țări, precum și impactul profund pe care îl are discursul iliberal asupra acestora. Strategiile complexe de comunicare utilizate în discursul iliberal, folosirea simbolurilor și a imaginilor puternice, manipularea emoțională și reacția intensă a publicului față de brandurile politice iliberale vor fi, de asemenea, discutate în lucrare. Prin analiza detaliată și exhaustivă a acestor aspecte complexe, lucrarea își propune să ofere o înțelegere mai profundă, mai cuprinzătoare și mai completă a discursului iliberal și a modului în care acesta periclitează și subminează construirea brandurilor politice în România și Ungaria, afectând în mod dramatic și persistent starea politică a acestor țări. De asemenea, studiul ne propune să aruncăm o privire atentă și profundă asupra consecințelor pe termen lung ale discursului iliberal asupra societății și democrației în general, subliniind necesitatea unei abordări critice și responsabile în fața acestui fenomen tot mai alarmant.

2. Contextul politic în România și Ungaria

Contextul politic în România și Ungaria este esențial pentru înțelegerea discursului iliberal în construcția brandurilor politice. În România, politica a fost marcată de o perioadă lungă de tranziție de la comunism la democrație și de probleme legate de corupție și instabilitate guvernamentală. Partidele precum Partidul Social Democrat (PSD) și Alianța Dreptate și Adevăr (DA) au jucat un rol dominant în peisajul politic românesc și au folosit un

discurs iliberal pentru a-și construi brandurile politice. Aceste partide au promovat un program politic bazat pe valorile naționaliste și conservatoare, abordând teme precum protecția identității naționale, combaterea influenței străine, promovarea economiei interne și îmbunătățirea securității naționale. Cu toate acestea, această abordare iliberală a fost însoțită de critici legate de restrângerea libertății de exprimare, atacurile asupra instituțiilor democratice și manipularea sistemului judiciar. În plus, în România au avut loc numeroase proteste publice, în care participanții au cerut schimbări și o mai mare atenție democratică. Oamenii au manifestat pentru a-și exprima dezacordul față de abuzurile puterii și pentru a-și exprima dorința de a trăi într-o democrație autentică. Aceste proteste au dovedit faptul că cetățenii nu sunt mulțumiți de felul în care politica este condusă și au cerut reforme în sistemul politic. *(Rusu, 2023)*

În Ungaria, contextul politic este puternic influențat de ascensiunea și consolidarea partidului de guvernământ Fidesz, condus de Viktor Orban. Fidesz a adoptat o retorică fermă și naționalistă, promovând un discurs iliberal în construcția brandului politic al partidului. Prin politici dure și măsuri populiste, Fidesz a reușit să câștige sprijinul a numeroși alegători, în special în rândul celor dezamăgiți de partidele tradiționale și de situația economică a țării. Partidul a implementat politici care au generat controverse, cum ar fi restricționarea libertății presei, suprimarea organizațiilor neguvernamentale critice și modificarea sistemului electoral pentru a-și întări puterea. Astfel, controversa în jurul discursului iliberal al lui Fidesz a generat dezbateri aprinse și critici la nivel internațional. Organizațiile pentru drepturile omului și alte organizații non-guvernamentale au condamnat aceste măsuri și au cerut respectarea valorilor democratice și a libertăților fundamentale. Societatea civilă și alte partide politice din Ungaria au încercat să reziste acestor măsuri iliberale, luptând pentru libertatea și transparența procesului democratic. Acțiuni de protest, cum ar fi mitingurile și demonstrațiile, au avut loc în diverse orașe ale Ungariei, într-o încercare de a atrage atenția asupra abuzurilor guvernamentale și de a cere schimbări politice. *(Voicu & Gomboș, 2023)*

Aceste acțiuni au adus în prim-plan problema respectării democrației și necesitatea de a proteja valorile democratice și statul de drept. Aceste contexte politice diferite din România și Ungaria au contribuit la apariția și succesul discursului iliberal în construcția brandurilor politice în ambele țări. Totuși, este important de menționat că există și voci critice în ambele țări, care susțin valorile democratice și își exprimă îngrijorarea cu privire la direcția luată de partidele politice iliberale. Aceste voci promovează deschiderea, transparența și respectarea statului de drept ca piloni ai societății democratice și își aduc contribuția pentru a contrabalansa discursul iliberal existent. În final, politica și discursul iliberal din România și Ungaria continuă să fie subiecte de dezbateri și tensiuni, reflectând lupta între valorile democratice și cele iliberale în construcția brandurilor politice. Este esențial ca cetățenii să fie informați și implicați în procesul politic pentru a asigura o guvernare transparentă și responsabilă, bazată pe principiile democratice și respectarea drepturilor fundamentale ale tuturor. Doar prin dialog și angajament putem construi societăți în care democrația și respectul pentru diversitate sunt promovate și protejate. Cetățenii trebuie să fie activi și să își exercite dreptul de vot în mod responsabil, alegând lideri care susțin valorile democratice și se angajează să respecte interesele și nevoile populației. Este esențial ca instituțiile democratice să funcționeze independent și nediscriminatoriu, protejând drepturile și libertățile tuturor cetățenilor, indiferent de apartenența politică sau de alte caracteristici personale. Procesul democratic trebuie să fie transparent și deschis, cu participarea activă a cetățenilor și a societății civile în luarea deciziilor cheie. Guvernele trebuie să fie responsabile față de populație și să lucreze pentru binele comun, evitând corupția și promovând principii etice și justiție socială. Discursul iliberal din România și Ungaria reprezintă o provocare pentru democrație și valorile democratice. Aceste țări se confruntă cu riscul de a cădea într-o

guvernare autocratică și de a submina principiile democratice. Este crucial ca cetățenii să rămână vigilenți și să se implice în viața politică, luptând pentru protejarea și promovarea democrației. Numai prin întărirea societății civile, prin educație și prin participarea activă la procesul democratic putem contracara discursul iliberal și asigura un viitor în care valorile democratice sunt respectate și protejate. *(Ghiuta, 2021)*

3. Definirea discursului iliberal

Discursul iliberal poate fi definit drept un tip de discurs politic care promovează idei și valori contrare principiilor liberalismului, precum respectul pentru drepturile individuale, toleranța, separația puterilor în stat și respectarea statului de drept. Acest tip de discurs se caracterizează prin tendința de a cultiva și exploata sentimentele de teamă, încredere în lideri carismatici și reprezentarea adversarilor politici drept dușmani și amenințări pentru societate. *(SCARCELLI)*

Discursul iliberal poate să folosească mijloace manipulative și simboluri puternice pentru a atrage și mobiliza publicul, construind o viziune simplificată și polarizată asupra realității politice. Acest discurs își propune să creeze o imagine clară și convingătoare a lumii politice, accentuând diviziunile și creând o atmosferă emoțională în jurul ideilor promovate. În același timp, utilizarea retoricii naționaliste și anti-globaliste în cadrul discursului iliberal poate influența opiniile și perspectiva publicului, provocând o reacție puternică și polarizând societatea. O astfel de retorică promovează ideea de un stat puternic și autoritar, care să se opună valorilor liberale și democratice. Un discurs iliberal poate avea efecte negative asupra democrației și societății în ansamblu. Polarizarea și divizarea populației pot fi alimentate de aceste discursuri, iar rezultatul este o societate fragmentată și confrontațională. *(Buleu, 2022)*

Este esențial să fim conștienți de astfel de discursuri și să ne angajăm în promovarea valorilor democratice și a dialogului constructiv în societate. Educarea și informarea cetățenilor despre pericolele discursului iliberal pot juca un rol crucial în combaterea propagandei și manipulării politice. Pentru a ne proteja de influența și manipularea politică, trebuie să fim critici în fața mesajelor politice și să evaluăm cu obiectivitate și rațiune informațiile primite. Este important să nu cădem pradă retoricii emoționale și manipulatoare. Promovarea transparenței, responsabilității și participării active în viața democratică poate contribui la întărirea procesului democratic și protejarea valorilor fundamentale. Angajamentul față de liberalism și democrație este esențial pentru a asigura o societate echitabilă și în care drepturile și libertățile individuale să fie respectate în mod deplin. Trebuie să ne muncim și să ne implicăm în promovarea acestor valori, pentru a crea un climat de toleranță, respect reciproc și dialog deschis. *(Mocanu, 2022)*

Prin susținerea și încurajarea unei dezbateri politice raționale și constructive, putem construi o societate în care toți cetățenii se simt reprezentați și valorizați. Promovarea educării și informării cetățenilor despre importanța și pericolele discursului iliberal este un pas necesar în lupta împotriva manipulării politice și propagandei. Prin acces la informații imparțiale și prin dezvoltarea unei gândiri critice, cetățenii pot lua decizii informate și conștiente în ceea ce privește politicile și liderii lor. În plus, implicarea activă în procesul democratic și susținerea valorilor liberale și democratice pot consolida democrația și pot ajuta la construirea unei societăți mai echitabile și mai incluzive. Este vital să ne dedicăm promovării valorilor democratice și să ne confruntăm cu discursul iliberal prin educație, informare și implicare activă în viața democratică. Prin construirea unui climat de dialog și respect reciproc, putem contribui la întărirea democrației și protejarea drepturilor și libertăților individuale. Este responsabilitatea noastră să ne asigurăm că societatea noastră rămâne una justă, inclusivă și bazată pe principii liberale și democratice. *(ZODIAN, 2022) (BERCARU) (ŞANDRU, 2020)*

4. Construcția brandurilor politice

Construirea brandurilor politice înseamnă un proces complex și strategic prin care partidele politice își creează o identitate distinctă și încearcă să convingă alegătorii să le acorde încredere și să le susțină. Acest proces implică definirea unei viziuni politice clare și îndrăznețe, care să inspire și să mobilizeze electoratul. Partidele politice sunt nevoite să se diferențieze de celelalte formațiuni politice, evidențiindu-și unicitatea și avantajele pe care le aduc în societate. Prin stabilirea unor valori și principii solide, partidele își pot câștiga simpatia alegătorilor și pot clădi o bază de susținători loiali. Un aspect esențial în crearea brandurilor politice este comunicarea eficientă și coerentă a mesajelor către publicul-țintă. Pentru a atrage și a captiva atenția alegătorilor, este necesară folosirea tehnicii de povestire, prin care se prezintă o poveste autentică și emoționantă despre partid și liderii săi. Această poveste trebuie să fie relevantă și să conecteze cu nevoile și aspirațiile oamenilor, într-un mod care să îi determine să acorde încredere și să susțină partidul. *(SCARCELLI, 2023)*

De asemenea, este important să se prezinte un program politic bine definit și soluții concrete pentru problemele cu care se confruntă societatea. Prin prezentarea unor idei inovatoare și adaptate la realitățile curente, partidele politice pot câștiga sprijinul alegătorilor și pot demonstra că au capacitatea de a aduce schimbări pozitive. Pentru a transmite mesaje puternice și emoționale, partidele politice pot folosi imagini și simboluri relevante. Acestea au puterea de a stârni emoții intense și de a crea o conexiune profundă între partid și alegători. Imaginile și simbolurile pot fi utilizate pentru a evidenția valorile și principiile partidului, pentru a ilustra obiectivele și direcția acestuia sau pentru a transmite un sentiment de unitate și solidaritate. Prin utilizarea acestor elemente vizuale puternice, partidele politice își pot consolida imaginea și pot construi loialitate și identificare în rândul alegătorilor. Totodată, partidele politice trebuie să se concentreze pe dezvoltarea și consolidarea unei identități digitale puternice. *(SCARCELLI)*

În era tehnologiei și a social media, este crucial ca partidele să fie prezențe active și influente pe platforme online, pentru a-și transmite mesajele și a interacționa direct cu alegătorii. Aceasta implică crearea de strategii de marketing digital, care să vizeze creșterea vizibilității partidului și angajarea publicului-țintă prin intermediul conținutului captivant și interactiv. Construirea brandurilor politice este un proces complex și strategic, care necesită abordare atentă și creativă. Prin definirea unei viziuni politice puternice, comunicarea eficientă a mesajelor și utilizarea imaginilor și simbolurilor semnificative, partidele politice pot câștiga încrederea și sprijinul alegătorilor. Aceasta le permite să se diferențieze și să se poziționeze în mod distinct în peisajul politic, iar rezultatul poate fi crearea unei baze de susținători loiali și implicarea acestora în dezvoltarea și progresul societății. Prin adoptarea unei abordări digitale puternice, partidele pot îmbunătăți și extinde comunicarea cu alegătorii și pot aduce un impact semnificativ în viața politică.

5. Similarități între brandurile din cele două țări

Există mai multe asemănări între brandurile politice din România și Ungaria, în contextul discursului iliberal cu elemente populiste și naționaliste. Ambele țări se confruntă cu partide politice care folosesc retorica populistă și naționalistă pentru a obține mai mult suport electoral și pentru a prezenta o imagine puternică și carismatică a liderilor lor. *(Voicu & Gomboș, 2023)*

Acești lideri politici se prezintă ca fiind soluții autoritare pentru problemele complicate cu care se confruntă aceste țări. Prin urmare, ei susțin că prin abordarea lor fermă și intransigentă, vor putea rezolva toate provocările actuale, inclusiv cele legate de imigrație și securitate. Un alt aspect similar între aceste branduri politice este utilizarea discursului anti-establishment, în care partidele politice se prezintă ca fiind outsideri, care pot aduce o

schimbare radicală și benefică în sistemul politic existent, considerat de aceste partide ca fiind corupt și ineficient. *(Sata, 2023)*

Prin utilizarea unei retorici puternice, aceste branduri politice își dezvăluie și critică în mod regulat adversarii politici, sugerând că doar ei dețin soluția pentru o guvernare corectă și transparentă. Prin această strategie discursivă, aceste branduri politice își propun să câștige încrederea cetățenilor obișnuiți și să dovedească că ei sunt singurii care pot aduce o schimbare pozitivă și autentică. Acest discurs anti-establishment se concentrează pe promovarea valorilor tradiționale și pe protejarea identității naționale, întărind astfel ideea unui viitor prosper și sigur pentru țara lor. Aceste asemănări între brandurile politice din cele două țări reflectă tendințele globale din politica contemporană, în care retorica populistă, naționalistă și anti-establishment câștigă tot mai mult teren. Astfel de tendințe pot avea un impact semnificativ asupra modului în care aceste branduri politice sunt percepute de public, provocând diverse asocieri și reacții în diferite categorii de cetățeni, în funcție de valorile și interesele lor personale. De asemenea, aceste asemănări subliniază faptul că populația din ambele țări caută lideri puternici, care se angajează să rezolve problemele sociale și economice cu care se confruntă societatea lor. *(Bartha et al., 2020)*

Asemănările dintre brandurile politice din România și Ungaria în ceea ce privește discursul iliberal, retorica populistă, naționalistă și anti-establishment reflectă contextul politic actual, caracterizat de schimbări profunde și de o creștere a interesului pentru lideri puternici și carismatici. Cu toate acestea, este important să luăm în considerare și diferențele specifice între aceste două țări și să analizăm critic impactul pe care aceste branduri politice îl au asupra societăților lor și asupra proceselor democratice în ansamblu. Numai prin evaluarea și înțelegerea profundă a acestor aspecte putem contribui la crearea unor societăți mai echitabile, reziliente și sustenabile pe termen lung, în care drepturile fundamentale ale cetățenilor să fie protejate și promovate. *(Anna Vachudova, 2020)*

6. Diferențe între brandurile politice în cele două țări

În România și Ungaria există diferențe semnificative între brandurile politice în ceea ce privește discursul iliberal. În România, accentul se pune în special pe corupție, securitatea națională, protecția valorilor tradiționale și apărarea suveranității. În Ungaria, discursul iliberal se concentrează mai ales pe imigrație și atacuri frecvente asupra instituțiilor UE și liberalismului. De asemenea, diferențele politice sunt influențate de structura partidelor politice. *(Vörös, Bretter 2022)*

În România, există o diversitate mai mare a partidelor și a brandurilor politice, în timp ce în Ungaria puterea politică este concentrată în mâinile partidului Fidesz. De asemenea, discursul iliberal din Ungaria este implementat și promovat mai agresiv și intens comparativ cu România. (Waterbury, 2020) Aceste diferențe în discursul iliberal din cele două țări au un impact direct asupra construcției brandurilor politice și a strategiilor de comunicare. Fiecare partid politic își dorește să-și promoveze propriul discurs, adaptându-l la necesitățile și așteptările electoratului. *(Bartha et al., 2020)*

Prin abordarea unor teme cheie, cum ar fi anticorupția și protecția valorilor tradiționale în România sau antiimigrația și critică față de instituțiile UE și liberalism în Ungaria, fiecare brand politic își propune să câștige sprijinul maselor. *(Harris, 2023)*

Aceste diferențe în discursul iliberal din cele două țări au creat un peisaj politic complex, în care fiecare brand politic se distinge prin abordarea sa unică și adaptată la propriul electorat. Capacitatea de a comunica clar și convingător pe aceste subiecte cheie devine esențială pentru partidele politice și influențează în mare măsură succesul lor în atragerea alegătorilor. Astfel, discursul iliberal din România și Ungaria rămâne un factor important în peisajul politic al acestor țări și continuă să evolueze și să influențeze dezvoltarea lor atât intern, cât și extern. *(Vörös, Bretter2022) (Waterbury, 2020)*

7. Impactul discursului iliberal asupra construcției brandurilor politice

Impactul discursului iliberal asupra construcției brandurilor politice este unul extrem de semnificativ și în același timp foarte controversat în ambele țări analizate, și anume România și Ungaria. Discursul iliberal, care se caracterizează prin promovarea unor idei naționaliste, anti-globaliste și antidemocratice, are un impact direct și profund asupra modului în care brandurile politice sunt construite, ducând la dezvoltarea unor imagini și mesaje specifice și foarte distinctive. Este important de menționat că unul dintre efectele majore ale discursului iliberal asupra construcției brandurilor politice este acela că determină polarizarea opiniei publice, ceea ce înseamnă că creează diviziuni și tensiuni în societate. Mesajele iliberale, care se bazează pe promovarea temerilor și a învinuirilor imaginare, au puterea de a fragmenta populația în tabere opuse, alimentând astfel o atmosferă politică extrem de tensionată și ostilă. În plus, discursul iliberal poate contribui la slăbirea valorilor democratice și a instituțiilor politice cheie, facilitând ascensiunea liderilor autoritari și consolidarea puterii unui singur partid sau chiar a unui grup de interese. Aceste efecte distructive au un impact profund asupra societății, afectând în mod negativ democratia și provocând dezechilibre politice și sociale semnificative. Este imperativ să se înțeleagă și să se combată acest impact negativ, pentru a promova valorile democratice și a asigura o construcție sănătoasă și responsabilă a brandurilor politice. *(Jenne, 2021)*

Numai prin luarea în considerare a acestor aspecte și prin acțiuni concrete putem promova o dezvoltare politică matură și sustenabilă în aceste două țări. Din acest motiv, este necesar ca liderii politici să fie conștienți de puterea pe care o dețin prin discursul lor și să acționeze responsabil în procesul de construcție a brandurilor politice. Trebuie să se asigure că mesajele lor nu promovează diviziuni și tensiuni în societate, ci că aduc oamenii împreună și încurajează colaborarea și dialogul constructiv. *(Waterbury, 2020)*

Brandurile politice trebuie să fie construite pe baza valorilor democratice și a principiilor de transparență, responsabilitate și angajament față de cetățeni. Este esențial ca liderii politici să se concentreze pe soluționarea problemelor reale ale populației și să ofere soluții viabile și sustenabile, în loc să se concentreze doar pe exploatarea fricilor și a resentimentelor. Alegătorii trebuie să fie informați și să își poată forma propriile opinii, bazate pe fapte și argumente, în loc să cadă pradă manipulării și propagandei politice. În același timp, este crucial ca societatea civilă să fie activă și implicată în procesul politic, pentru a asigura o contrabalansare a puterii politice și pentru a proteja valorile democratice. *(Bartha et al., 2020)*

Organizațiile neguvernamentale, activiștii și cetățenii trebuie să lucreze împreună pentru a promova transparența, responsabilitatea și buna guvernare în toate aspectele vieții politice. Este important ca societatea să fie vigilentă în fața derapajelor autoritare și să rămână unită în apărarea principiilor și valorilor democratice. În final, dezvoltarea politică matură și sustenabilă în România și Ungaria depinde de angajamentul tuturor actorilor implicați - lideri politici, societate civilă și cetățeni. Este necesară o abordare comprehensivă și colaborativă pentru a combate impactul discursului iliberal și a promova valorile democratice. *(Anna Vachudova, 2020)*

Numai prin cooperare și acțiuni concrete putem asigura o construcție sănătoasă și responsabilă a brandurilor politice, consolidând astfel democrația și prevenind apariția dezbinaresoluțienilor în societatea noastră. Este momentul să acționăm și să ne unim forțele pentru a construi un viitor democratic și prosper pentru toți cetățenii României și Ungariei. *(Cossu, 2023)*

9. Concluzii

Analiza comparativă a discursului iliberal în România și Ungaria evidențiază faptul că aceste branduri politice iliberale au un potențial puternic de influențare asupra publicului,

prin exploatarea strategică a emoțiilor și a identității naționale. Prin utilizarea simbolurilor și imaginilor puternice, discursul iliberal devine o armă puternică în mâinile politicienilor, care reușesc să atragă mulți alegători prin promisiuni pline de încredere și prin îndemnul de a se identifica cu națiunea. *(Cosentino, 2020)*

De multe ori, acești politicieni creează dușmani imaginați pentru a-și consolida poziția și pentru a alimenta sentimentul de teamă și insecuritate în rândul publicului. Astfel, construcția brandurilor politice iliberale devine un proces ingenios și manipulator, bazat pe strategii de comunicare eficiente. Cu toate acestea, este important să se țină cont de faptul că contextul și istoria politică diferită dintre România și Ungaria conduc la diferențe între aceste branduri politice. Dacă în România, discursul iliberal poate fi influențat de trecutul comunist și de tranziția democratică, în Ungaria, istoria post-comunistă și naționalismul puternic pot juca un rol important în construcția acestor branduri politice iliberale. (Carlson et al., 2021)

Reacțiile publicului la aceste branduri pot fi variate, generând adesea critici și controverse. În contextul actual al democratizării și al mass-mediei, este esențial să analizăm critic rolul mass-mediei în promovarea acestor branduri politice iliberale. (Scheiring, 2020)

Mass-media poate juca un rol dublu, atât încurajând dezbaterea și informarea publicului, cât și alimentând manipularea și diviziunile politice. Prin urmare, trebuie să ne asigurăm că mass-media este privită în mod critic și că este responsabilă în folosirea influenței sale. În concluzie, analiza comparativă a discursului iliberal în România și Ungaria ne oferă o perspectivă asupra construcției și influenței brandurilor politice iliberale. Aceste branduri, deși similare în multe privințe, sunt, totuși, diferite datorită contextului și istoriei politice distincte. În timp ce discursul iliberal poate atrage mulți alegători prin promisiuni și apeluri la identitatea națională, este esențial să fim conștienți de potențialele lui efecte negative asupra societății și să analizăm critic rolul mass-mediei în promovarea acestor branduri. (Graff & Korolczuk, 2022) (Darabos, 2023)

BIBLIOGRAPHY

Anna Vachudova, M. (2020). Ethnopopulism and democratic backsliding in Central Europe. East European Politics. academia.edu

Bartha, A., Boda, Z., & Szikra, D. (2020). When populist leaders govern: Conceptualising populism in policy making. Politics and Governance. mtak.hu

BERCARU, R. G. (). Narațiuni strategice ale discursului politic rus pe timpul conflictului armat din Ucraina. MONITOR STRATEGIC. mapn.ro

Buleu, C. R. (2022). Voința de putere sub semnul ideii europene. [HTML]

Carlson, M., Robinson, S., & Lewis, S. C. (2021). News after Trump: Journalism's crisis of relevance in a changed media culture. [HTML]

Cosentino, G. (2020). Social media and the post-truth world order. academia.edu

Cossu, E. (2023). Essays on Conceptualising Policies Linked to Populist Rhetoric in Europe and Measuring Their Effects in Hungary. uni-corvinus.hu

Finlayson, A. (2022). YouTube and political ideologies: Technology, populism and rhetorical form. Political Studies. sagepub.com

Ghiuta, O. A. (2021). The Use Of Brand Components In Electoral Debates. Romanian Presidential Elections 2014. Management Intercultural. seaopenresearch.eu

Harris, S. D. (2023). The Development of Nationalist Political Parties: Exploring Differences in Rhetoric, Strategy, and Policy. temple.edu

Jenne, E. K. (2021). Populism, nationalism and revisionist foreign policy. International affairs. researchgate.net

Kiss, T. & Székely, I. G. (2022). Populism on the semi-periphery: Some considerations for understanding the anti-corruption discourse in Romania. Problems of Post-Communism. [HTML]

Mocanu, I. (2022). Evoluţia încrederii populaţiei în instituţiile puterii de stat și coeziunea socială. In Formarea și consolidarea coeziunii sociale în Republica Moldova în contextul apropierii de Uniunea Europeană (Vol. 2, pp. 138-159). idsi.md

Rusu, M. S. (2023). Locuri ale memoriei: Politicile simbolice ale spațiului public într-un oraș memorial. google.com

Sata, R. (2023). Performing crisis to create your enemy: Europe vs. the EU in Hungarian populist discourse. Frontiers in Political Science. frontiersin.org

SCARCELLI, I. (). „Modelul Orbán": un experiment politic care scoate în evidență, prin contrast, fragilitățile edificiului liberal?. PETRE ANDREI. FASCISME VECHI ȘI NOI 23. revistapolis.ro

SCARCELLI, I. (2023). The "Orbán pattern": a political experiment that brings out the weak points of the liberal building through contrast?. Polis. Journal of Political Science. [HTML]

ŞANDRU, D. (2020). Dimensiunea mediatică a populismului în România contemporană. Polis. Journal of Political Science. revistapolis.ro

Voicu, M. & Gomboş, C. (2023). Războiul lui Putin cu lumea liberă: propagandă, dezinformare, fake news. [HTML]

Vörös, Z., & Bretter, Z. (2022). Comparative nationalism and populism: Hungary and Romania as a case study. In The rise of populism in Central and Eastern Europe (pp. 83-98). Edward Elgar Publishing. [HTML]

Waterbury, M. A. (2020). Populist nationalism and the challenges of divided nationhood: The politics of migration, mobility, and demography in post-2010 Hungary. East European Politics and Societies. academia.edu

ZODIAN, M. (2022). CAPITOLUL 5: UN AN DE TRANZIȚIE ÎN ASIA DE EST. Evaluare strategica. unap.ro

THE PHRASEOLOGICAL CALQUE IN THE CURRENT ROMANIAN LANGUAGE

Iuliana Nedelcu (Neacşu)
PhD Student, „Ovidius“ University of Constanța

Abstract: The term calque was borrowed from another field, that of graphic arts where it is used with the meaning of imitating a sketch or drawing. Over time, it widened its semantic sphere, being used in several fields, with the meaning of copy, imitation or reproduction.
Most of the calque are perfect imitations, especially from the French language, during the period when the Romanian language went through the modernization period. In the contemporary Romanian language, however, there are many imperfect calque, the adopted model not respecting the structure of the phraseological unit in the language from which it was borrowed.

Keywords: language, calque, phraseology, imitations, period

Termenul *calc* a fost împrumutat dintr-un alt domeniu, cel al artelor grafice unde este folosit cu sensul de imitaţie a unei schițe sau desen. În timp, şi-a lărgit sfera semantică, fiind folosit în mai multe domenii, cu sensul de copie, imitaţie sau reproducere. De cele mai multe ori este calchiată o expresie sau o locuţiune străină, ex: „prendre la parole”, este tradus în românește prin „a lua cuvântul” ceea ce echivalează cu un calc frazeologic.

Toți cercetătorii care au avut ca obiect de studiu calcul lingvistic sunt de părere că împrumutul și traducerea au un rol important în producerea acestui fenomen lingvistic. „Un calc lingvistic presupune în același timp o traducere și un împrumut” (Stanciu-Istrate, 2006: 32).

Un rol important în stabilirea relației între calcul lingvistic, traducere și împrumut este făcut de Ștefan care consideră calcul drept o imitație. Este considerat traducere pentru că utilizează mijloacele de expresie care există în limbă și în același timp împrumut pentru că sunt adoptate procedee ale limbilor străine in folosirea acestora. Sensul unui cuvânt se poate reda în altă limbă atât prin traducere, cât și prin calc sau împrumut, astfel făcându-se o distincție clară între cele trei fenomene lingvistice (Ștefan, 1963: 336).

Calcurile frazeologice pot avea de cele mai multe ori caracter internaţional, un exemplu în acest sens fiind „turnul de fildeş”, expresia românească imită expresia din limba franceză „tour d’ivoire”. Cu timpul, datorită unei întrebuinţări frecvente, această îmbinare de cuvinte s-a transformat într-o unitate frazeologică. Ea este tradusă în engleză „ivory tower”, iar în italiană „torre d’avorio”. Prin calcul lexico-frazeologic, poate fi copiată prin traducere literală structura unei întregi unități frazeologice, dar şi unul dintre elementele componente ce poate fi un cuvânt derivat sau compus. De exemplu, expresia din limba franceză „ faire antichambre” este redată în limba română prin „a face anticameră” devenind astfel un calc frazeologic (Hristea, 1984: 100-101).

Calcuri frazeologice imperfecte în limba română actuală

Cele mai multe calcuri sunt imitații perfecte, mai ales din limba franceză, în perioada în care limba română a trecut prin perioada de modernizare. În limba română contemporană, există însă foarte multe calcuri imperfecte, modelul preluat nerespectând în totalitate structura unității frazeologice din limba din care a fost împrumutat.

Groza (2011: 146) consideră că sunt mai multe cauze care duc la reproducerea inexactă a unității frazeologice:

antepunerea elementului determinant, aceasta ducând la o evidențiere a sensului: *rom. artele frumoase* < fr. les beax arts, în timp ce calcul perfect *frumoasele arte* nu mai este folosit în limba română actuală;

articolul partitiv nu există în limba română, de aceea nu poate fi reprodus, acest lucru determinând apariția unor calcuri imperfecte:

rom. *a avea efect* < fr. avoir des effets: *Purtarea măștii în timpul pandemiei a avut efect*.

rom. *a avea experiență* < fr. avoir des expériences: *Avea experiență în munca la catedră*.

rom. *a câștiga teren* < fr. gagner du terrain: *Cu fiecare vorbă spusă câștigat teren*.

rom. *a-și da aere* < fr. se donner des airs: *Tânăra cântăreață își dădea aere de mare vedetă*.

rom. *a deschide perspective* < fr. ouvrir des perspectives: *Apariția internetului a deschis noi perspective*.

rom. a-și dezvălui intențiile < fr. révéler des intentions: *Tânărul și-a dezvăluit intențiile în fața părinților fetei*.

rom. *a face avansuri* < fr. faire des avances: *Bărbatul a început să-i facă avansuri*.

rom. *a da importanță* < fr. attacher de l'importance: *Nu dă niciodată importanță certurilor*.

rom. *a lua lecții* < fr. prendre des leçons: *Copilul ia lecții de pian de la patru ani.*

rom. *a face economii* < fr. faire des économies: *Tinerii căsătoriți fac mereu economii*.

rom. *a face muzică* < fr. faire de la musique: *Și-a dorit mereu să facă muzică în școală*.

rom. *a face planuri* < fr. dresser des plans: *Familia își face planuri de vacanță*.

rom. *a face progrese* < fr. faire des progrès: *După tratament, copilul făcuse progrese*.

rom. *a face ravagii* < fr. faire des ravages: *Furtuna făcuse ravagii în zonă*.

rom. *a face reclamă* < fr. faire de la réclame: *Se angajase pentru a face reclamă unor produse cosmetice*.

rom. *a face remarci* < fr. faire des remarques: *Îi plăcea să facă remarci supărătoare*.

rom. *a face rezerve* < fr. faire des réserves: *Făcea mereu rezerve de alimente*.

rom. *a începe negocierile* < fr. entamer des négociations: *Cele două firme au început negocierile.*

rom. *a scoate din circulație* < fr. retirer de la circulation: *Banca Națională a scos din circulație bancnota de 20 de lei*.

prepoziția *à* nu are echivalent în limba română și de aceea este tradusă diferit în foarte multe dintre calcurile provenite din limba franceză:

rom. *armă de foc* < fr. arme à feu, în loc de armă pentru foc: *Soldatul a folosit o armă de foc.*

rom. *a avea la activul său* < fr. avoir à son actif: *Băiatul avea la activul său numeroase medalii câștigate*.

rom. *a pune la respect* < fr. mettre à la raison: *Simțea mereu nevoia să-l pună la respect.*

rom. *a rămâne descoperit* < fr. rester à découvert: *După achitarea datoriilor, tânărul a rămas descoperit*.

rom. *a reduce la absurd* < fr. réduire à l'absurde

rom. *a reduce la zero* < fr. réduire à zero: *Tânărul a redus cheltuielile la zero*.

rom. *a trece la acțiune* < fr. passer à l'action: *S-au hotărât să treacă la acțiune*.

rom. *a trece pe afiș* < fr. passer à l'affiche: Era trecută pe afiș și toată distribuția.

expresiile frazeologice preluate din limba franceză au fost traduse în limba română prin construcții prepoziționale sau genitivale:

rom. *afluență de public* < fr. affluence de publique – afluența publicului

rom. *agent de poliție* < fr. agent de police – agentul poliției

rom. *bază de impozitare* < fr. base d'imposition – baza impozitării

rom. *bază de operațiuni* < fr. base d'opérations – baza operațiunilor

rom. *campanie de presă* < fr. campagne de presse – campania presei

rom. *cap de pod* < fr. tête de pont – capul podului

rom. *şef de promoție* < fr. tête de promotion – șeful promoției

rom. *cifră de afaceri* < fr. chiffre d'affaires – cifra afacerilor

rom. *conferință de presă* < fr. conférence de presse – conferința presei

rom. *declarație de independență* < fr. déclaration d'indépendance – declarație independenței

rom. *dispoziție de plată* < fr. ordre de paiement – dispoziția plății

rom. *joc de cuvinte* < fr. jeux de mots – jocul cuvintelor

rom. *jurnal de modă* < fr. revue de mode – jurnalul modei

rom. *libertatea de conştiință* < fr. la liberté de conscience – libertatea conștiinței

rom. *ordine de idei* < fr. l'ordre d'idées – ordinea ideilor

rom. *proces de conştiință* < fr. processus de conscience – procesul conștiinței

rom. *revista de presă* < fr revue de la presse – revista presei

rom. *sferă de influență* < fr. sphère d'influence – sfera influenței

rom. *sursă de inspirație* < fr. source d'inspiration – sursa inspirației

rom. *zonă de influență* < fr. zone d'influence – zona influenței

există situații când se păstrează forma de genitiv și în limba română, dar al doilea termen este la singular și nu la plural ca în limba franceză:

rom. *arbitrul eleganței* < fr. l'arbitre des élégances

în alte situații, expresiile frazeologice din franceză care au în structură articolul paritiv sunt traduse în limba română cu genitivul:

rom. *cultul personalității* < fr. culte de la personnalité

rom. *ecuația timpului* < fr. l'équation du temps

rom. *greva foamei* < fr. grève de la faim

rom. *libertatea presei* < fr. la liberté de la presse

rom. *reversul medaliei* < fr. revers de la médaille

rom. *revista presei* < fr revue de la presse

rom. *teoria conspirației* < fr. théorie du complot

rom. *teoria convergenței* < fr. théorie de la convergence

rom. *teoria echilibrului* < fr. théorie de l'équilibre

O altă cauză a producerii calcului imperfect efect în limba română este și contaminarea construcțiilor care au sensul și forma asemănătoare. Groza (2011: 151) consideră că expresia frazeologică verbală rom. *a ține capul de afiș* este rezultată din combinarea altor două unități frazeologice verbale rom. *a ține afișul*, expresie care se referă la un spectacol care are foarte multe reprezentații și rom. *a fi capul de afiș*, folosită pentru actorii principali care sunt trecuți în capul unui afiș.

BIBLIOGRAPHY

Colțun, Gheorghe. 2000. *Frazeologia limbii române*. Chişinău: Editura Arc.

Dimitrescu, Florica. 1958. *Locuțiunile verbale în limba română*. București: Editura Academiei.

Groza, Liviu. 2021. *Influența franceză asupra frazeologiei românești, studiu și dicționar*. București: Ed. Universității din București.

Hristea, Theodor. 1984. „Introducere în studiul frazeologiei”. *Sinteze de limbă română*. București: Ed. Albatros.

Stanciu-Istrate, Maria, 2006, *Calcul lingvistic în limba română*. Bucureşti: Editura Academiei Române.

Ștefan, Ion, 1963, *Calcul lingvistic*. LR, XII, nr.4. București

TRANSYLVANIAN VILLAGES BETWEEN TRADITION AND MODERNITY. CHITID AND JINA CASES

Paul-Cristian Albu
PhD Student, University of Craiova

Abstract: The purpose of the paper is to draw a parallel between different folkloric traditions in Chitid, Hunedoara County and Jina, Sibiu County. I am interested in discussing how these ancient traditions can be preserved in the modern world which is entirely submitted to the globalization phenomenon. I am also interested in discussing about these historical and geographical areas in the context of multilingual and religious diversity. In order to offer a consistent view of this parallel, I will use the technique of diverse monographic books, focusing on how to express the idea of the patriarchal universe avatar in contemporaneity. The creative use of language will be regarded as a means to make visible the new paradigm in which Romanian folklore can be understood and loved in contemporaneity.

Keywords: ancient world, Romanian folklore, modernity, village, county

I. Introducere

Studiul nostru care prezintă o sumisiune față de componenta cultural-antropologică, vizează dimensiunea folclorică și culturală a celor două sate, precum și alterarea tradițiilor ancestrale din cauza globalizării și a modernizării universului ancestral în care își grefează existența poporul român. Interesul nostru se bazează și pe interacțiunea ființei umane cu acest folclor care începe să dispară treptat, deși rămâne înscris în peisajul etnografic român. De asemenea, certificăm faptul că integrarea tradițiilor folclorice în sânul universului rural atestă abundența caracterială a cutumelor locale care erau supuse conservării de către țărani în ciuda vicisitudinilor traversate de-a lungul secolelor de opresiune istorică.

Înainte de a debuta de a prezenta și enumera cauzele avatarului patrimoniului imaterial pe care îl posedă cele două sate, ne propunem să oferim o panoramă a situării geografice a acestora. Întâi de toate, atenția noastră prezintă o propensiune asupra situării din punct de vedere geografic a satului Chitid.

II. Satul Chitid-situarea istorico-geografică

Din punct de vedere geografic, Chitidul, locul unde sunt născut, își grefează statutul de caracter rural, în județul Hunedoara, în apropierea Platformei Luncanilor, platformă care se învecinează cu Munții Sebeșului, la est și cu Munții Retezat, la Sud. Județul la a cărui existență milenară contribuie prezența satului meu rămâne cel mai ancestral leagăn unde poporul român și-a marcat emergența, în această lume. Totodată, acesta rămâne toposul în care s-au perpetuat, de-a lungul secolelor, tradiții incomensurabil de abundente care au cunoscut o degradare imputrescibilă, în epoca modernă.

Cum Chitidul face parte din această regiune, e notabil să se menționeze că acest sat ocupă cursul mijlociu al Platformei Luncanilor, de la Podul Ocolișului până în satul Ohaba Streiului. Printr-o vedere de ansamblu, se poate certifica faptul că satul se caracterizează printr-un relief variat, întrucât cea mai mare parte a suprafeței sale rămâne ocupată de coline împădurite. Această poziție geografică a satului Chitid este oferită de situarea satului meu, în apropierea Văii Luncanilor, precum și de a doua și a treia terasă de confluență a Văii Luncanilor și Streiului[1].

[1] Ion Marinescu, *CHITID Monografie*, Deva, 1972

Mă întreb de ce am făcut mențiunea acestui județ și ce raționament se remarcă în momentul în care au fost inserate date geografice prețioase, în articolul meu și ce raport prezintă cu tradițiile populare.

Pentru a răspunde acestei chestiuni primordiale, există virtualitatea de a enunța că poziția geografică a acesteia favorizează cultura ancestrală grație abundenței tradițiilor folclorice prezervate, în această zonă. Cum această zonă a fost locuită de către daci și cum posedau tradiții foarte bogate, ele s-au vehiculat direct și câteva s-au conservat și reintegrat în sânul repertoriului folcloric românesc. Aceste cutume, precum cântecul bradului, de exemplu, se bucură de o rezonanță transmisă prin intermediul dilentanților care vehiculau din casă în casă emoția resimțită grație versurilor concentrate în creația artistică.

III. Tradițiile culturale din satul Chitid

Înainte de a discuta, în mod propriu-zis, despre cutumele locale, este indispensabil de a afirma că activitatea culturală a locuitorilor satului Chitid se derula sub forme diferite: ucenicia, expozeurile de artă cu ajutorul câtova instrumente de comunicare în masă, programe artistice și sărbători. Căminul cultural constituia un liant între cultură și spectacol, căci țăranii erau, mai ales, preocupați de a reanima producția artistică pentru a o transmite tinerelor generații.

Acest cămin cultural comportă sarcina de a difuza valorile creației culte la un nivel ridicat, precum și de a facilita comprehensiunea operelor de artă și a frumuseților înglobate în arta țărănească. Satul, leagăn al minunatelor creații populare, își certifică deferența față de prezervarea, valorizarea comorii folclorice și de spectacolele prezentate de artiștii amatori din satul meu.

Manifestările de creație ale spiritului tradițional se exprimau sub zodiacul stilistic moștenit din epoca medievală tardivă și comunicau despre stadiul educativ și spiritual al țăranilor din Chitid reprezentat în arta seculară a satului. Țăranii doreau să vadă spectacole oferite în sânul căminului cultural din Chitid, în case de cultură sau în instituții profesionale de artă. În acest context, este esențial de a nota găzduirea caldă de care vizitatorii se bucurau când gazdele din Chitid îi primeau.

Se poate consemna și că formațiile teatrale și de dansatori aveau un rol extrem de important cu privire la satisfacerea exigențelor estetice, la formarea gustului spectatorilor-țărani și la atracția lor pentru a contribui la crearea și difuzarea frumuseții artistice. Ținând cont de toate aceste lucruri, aș dori să arăt prin câteva cutume ancestrale imaginea clasică a folclorului din Chitid, privindu-l nu doar prin ceea ce este, ci mai ales prin ceea ce devine.

IV. Nunta la Chitid

Nunta locuitorilor din Chitid poseda un pitoresc special. Dansul, chioiturile și bucuria răsunau până departe. Cu o duminică înaintea nunții, patru tineri căsătoriți (otfeli)*[2], doi din partea bărbatului căsătorit și doi din partea femeii căsătorite, îmbrăcați în porturi naționale, cu cizme negre, clopoței și primburi la picioare, cu două fundițe tricolore, mergeau din casă în casă pentru a anunța și invita lumea la petrecere.

Când otfelii treceau prin alte sate pentru a invita oamenii să participe la celebrarea nunții, erau mândri ca Făt-Frumos și așezați pe cai. După ce toată lumea a fost invitată în casa viitoarelor persoane căsătorite, pregătirile pentru mariaj începeau. Porțile erau ornate cu ramuri de brad, pe care scria: *Bun-venit tuturor*!

Dacă era vară, foișoare din stejar cu covoare se întindeau în curte și se așezau mesele și scaunele afară. Dacă era iarnă, se ieșea din casă și se făceau pregătiri pentru nuntă. Socăcițele*[3] își puneau șorțul și începeau să curețe puii, rațele, gâștele și curcanii, să facă

[2] Grup care anunța mariajul unui om

[3] Persoane care se îngrijeau de preparatele culinare în timpul nunții

plăcinte și să spele gura copiilor. Femeile invitate nu erau mai puțin nedemne. Ele pregăteau tartele. Oamenii își alegeau butelia cu vin.

Băieții și fetele repetau, seara, în grup, chiotiturile pentru nuntă, pentru a vedea ce grup putea să strige mai puternic decât altul. Femeia căsătorită trebuia să fie foarte mândră de ea. În ziua care succeda nunta, ea era înconjurată de fete și femei care îi coafau părul, îi puneau o coroană pe cap și o îmbrăcau pentru marele eveniment. La final, i se punea o coroană de flori pe cap și i se transmiteau urările de mariaj.

Când femeia căsătorită era pregătită și trebuia să i se pună coroana pe cap, cântăreții îi intonau cântecul de adio al părinților, fraților și surorilor, precum și al tinerilor cu care ea obișnuia să petreacă timpul. Apoi, femeia căsătorită care plângea, mergea să își îmbrățișeze mama, iar femeile din jurul mamei cântau, intensificându-se, astfel, acest moment de separare.

Durerea cauzată din pricina separării se intensifica în momentul în care i se invoca femeii căsătorite poziția de noră și, eventual, cea de soție necăsătorită. Cum nunta era parsemată de momente fericite, durerea dispărea rapid grație apariției cortegiului omului căsătorit, care adus de naș, își acompania soția la biserică pentru a oficia mariajul religios.

V. Cântecul bradului

Locuitorii satului Chitid, precum ciobănașul din balada populară Miorița, considerau moartea ca o finalizare normală a lucrurilor și erau conștienți de faptul că este o etapă ireversibilă pentru ființa umană. Bătrânii se pregăteau cu lucrurile indispensabile acompanierii defunctului cu puțin timp înainte, ca pentru un lung voiaj, iar când timpul de a deceda sosea, aceștia invitau membrii familiei, persoanele în relație de rudenie, vecinii și amicii pentru a cere iertare și a-și lua rămas-bun. Durerea cea mai intensă, care cuprindea pe toți sătenii, cunoștea o emergență când se întâmpla ca un tânăr să moară, mai ales o fiică sau un fiu care trebuia să se căsătorească. Pentru persoanele decedate la cea mai mică vârstă, fetele interpretau cântecul emoționant al bradului.

Bradul, lung de aproximativ zece metri, era tăiat în ziua morții defunctului june în pădure de către nouă oameni aflați la o vârstă matură și era golit de ramurile sale până în vârf unde i se punea o coroană care urma să fie ornată cu flori, rubane, bomboane, colaci și turte. Tinerii traversau satele din jurul Văii Luncanilor cu el pe umeri, în capul gol, transmițând spectatorilor întâlniți durerea provocată din cauza morții tânărului[4].

Frumusețea cântecului provenea din motivul marii sale simplicități, a numărului aglomerat de propoziții coordonatoare juxtapuse și a brevității măsurii versurilor. Fetele îndoliate acuzau bradul de moartea adultului tânăr. Bradul era pus în ipostaza de a regreta, în mod veritabil, noul rol care i se atribuise, adică acela de rămâne simbol al morții tânărului și blestema momentul în care a apărut în lume.

În ziua înmormântării, nouă tineri, îmbrăcați în costume folclorice duceau bradul după defunct pentru a-l pune la capul celui care era mort, iar fetele, așezate în două șiruri, de o parte și de alta, interpretau cântecul bradului.

VI. Jina-situare istorico-geografică

Această frumoasă localitate din Mărginimea Sibiului, se află în partea din centru a țării gemene a Patriei Iluminismului, în partea de Sud a Transilvaniei, figurând din punct de vedere administrativ și depinzând de urbea lui Hermann. Se regăsește în partea de sud-vest a județului Sibiu, fiind delimitată, la Vest, de către Județul Alba, iar la est de către comuna Gura-Râului, la sud posedând zonă limitrofă cu Județul Vâlcea[5].

[4] Ion Marinescu, *CHITID Monografie*, Deva, 1972

[5] https://comunajina.ro/despre-jina/date-geografice/

Jina comportă o suprafață de 32.980 hectare, suprafața acesteia fiind sinonimă cu aceea a capitalei țării, vatra satului fiind situată la altitudinea de 900-988 m, aflându-se printre puținele localități situate pe culmile României. Satul este așezat pe șapte coline: Diudiu, Curmătura, Hodeșul, Cimitirului, Muntele, Ulița Mare și Guruiețul.

Tradiții culturale din satul Jina

VII. Nunta

De menționat este că mariajele debutau la o vârstă extrem de fragedă, bărbații fiind încadrați sub tutela căsătoriei, începând cu vârsta de șaptesprezece sau optsprezece ani, iar fetele se căsătoreau în jurul vârstei de cincisprezece ani. Discreția era elementul esențial care se impunea în cazul unei relații bine stabilite, căci era o dovadă a impoliteții manifestarea relației în spațiul public patriarhal.

Unele căsătorii erau înscrise sub sememul *aranjament*, astfel că, uneori, tinerii nu se cunoșteau până când actul de mariaj religios nu era fezabil. Totodată, este indispensabil de a aminti că divorțurile erau aproape inexistente și că, în cazul mariajului, dota constituia un element primordial demn de luat în considerare când intra în discuție realizarea actului imuabil menționat.

În momentul în care băiatul avea intenția pozitivă de a converti în fezabil actul de mariaj, acesta îi informa pe părinți despre intențiile sale, iar ,,dacă aceștia erau de acord se mergea mai departe, în caz contrar, îl îndrumau spre altă fată''[6]. În cazul în care se rejecta actul de căsătorie pe linie patriliniară, părinții îl îndrumau pe băiat spre a se căsători cu o fată diferită.

Prima etapă consista în trimiterea unui emisar în locuința fetei pentru a fi interogați părinții cu privire la surmontarea acestui pas esențial din viața unei persoane. În cazul în care acordul era unanim, următorii pași în realizarea actului marital erau transgresați, dacă nu, părinții materni declarau pe un ton caracterizat prin asperitatea lexemelor „ nu avem fată de măritat''[7]. Dacă răspunsul era favorabil, era stabilită o zi pentru a se discuta despre celebrarea nunții la casa fetei, precum și pentru cererea în căsătorie care se numea ,,mersul la înțeles'' sau ,,pețitul''. Pețitul era alcătuit din două sau trei persoane: băiatul, tutorii acestuia, fata și părinții acesteia, iar, în unele cazuri, o rudă apropiată.

În clipa în care se ajungea în casa miresei, mama băiatului lovea cu un băț în poarta casei fetei, se comporta protocolar, salutând gazdele și adresa întrebarea: ,,acasă sânteți''[8]

Mama fetei care era pe punctul de a se căsători răspundea plină de umor : „ acasă, acasă, să fii sănătoasă, dar cu ce treburi pe la noi?''. Mama mirelui retorca: „ am o plângere că băiatul nostru vrea să ne dați fata voastră în căsătorie'', iar mama miresei uzita următoarea aserțiune, dacă era de acord: „ Dacă o fi de la Dumnedzău, noi v-o dăm, dar să o întrebăm și pe ea, poftiți în casă''.

Tinerilor li se adresa interogația în ceea ce privește dorința lor indefectibilă de realizare a mariajului unde viitoarea soție dădea un răspuns relativ prompt, dar cu notă de amuzament: ,,Dacă lui îi place de mine, eu mă duc, dar să vă placă și vouă de mine''. Pe urmă, era indispensabil de a se recurge la divizarea averilor sau a dotei, precum și la stabilirea datei în care avea loc nunta respectivă.

Noutatea înțelegerii asupra dotei și averii nu comporta o nuanță accelerată de răspândire în acest mediu campestru, iar în cazul confirmării căsătoriei, zvonurile se

[6] Bogdănel, Dorin, Chifan, Delia, *Jina Comună din Mărginime, vol. II*, Editura Andreiană, Sibiu, 2017, p. 215
[7] *Ibidem*
[8] *Ibidem*

răspândeau, în mod ubicuu. Dacă nu existau înțelegeri cu privire la repartizarea dotei, actul de mariaj era anulat, recurgându-se la sintagma ,, li s-o stricat înțelesul''.

Un fragment din terenul casei era oferit unuia dintre băieți, în cazul în care existau mai mulți într-o gospodărie, fetele primind drept cadou bovine. Totodată, se cuvine să afirm că băieții, la începutul secolului al XX-lea, se căsătoreau odată cu terminarea efectuării stagiului militar, iar fetele fondau o familie stabilă, în cel mai abitir caz, în perioada adolescenței tardive sau a debutului perioadei de adult tânăr.

În cazul în care se discută despre modul vetust de organizare a nunții, e indispensabil de a puncta că nunțile se efectuau în cadrul ciclului hibernal, în lunile Ianuarie și Februarie, cu excepția Duminicilor Fiului Prodig și a Orbului din Naștere. Dacă perioada în care nu era obligatoriu de a posti comporta o lungime mai mare decât în manieră habituală, nunțile erau planificate mai facil, dacă nu, planul de mariaj era mai dificil de pus în exergă. Exista virtualitatea ca, în cadrul aceluiași ciclu duminical, să fie organizate nunți care se inserează în sfera semantemului *diversitate*.

Odată cu stabilirea datei, era necesar să se recurgă la preparativele necesare pentru evenimentul capital din viața viitorilor miri: inele, ornamente, băuturi, conversația cu cântăreții care interpretau cântece folclorice din zona Mărginimii Sibiului.

Alimentele nu erau achiziționate, fiindcă acestea puteau fi puse sub tutela procurării în propriile locuințe ale mirilor sau părinților acestora. Totodată, în conformitate cu deferența față de actul consuetudinar impus de religia ortodoxă, tinerii efectuau o vizită, de habitudine, joi seara, în casa preotului paroh al satului Jina pentru a fi chestionați cu privire la respectarea canoanelor impuse de către canoanele Bisericii Ortodoxe, primind sugestii utile pentru buna ascensiune spirituală într-o etapă numită Viață plină de stări dolente care prezintă un metisaj cu bucuriile parsemate la drum. Tinerii care demarau într-o inedită etapă a vieții erau acompaniați de părinți și nași.

În timpul logodnei, totul se rezuma la valoarea pecuniară pe care o poseda acest act, fiindcă mirele îi oferea miresei o sumă esențială care i-o infiltra în haină, pronunțând următorul adagiu: ,, Să trăiești, să fii sănătoasă, dimpreună cu mine până la sfârșitul vieții''. Apoi, totul se reducea la consumarea unei hrane substanțiale formate din: cozonac, mâncare neîncălzită, plăcinte și băutură preparată în gospodărie.

Cum cutuma ortodoxă trebuia respectată cu scrupulozitate, vineri dimineața, tinerii mergeau la Sfânta Biserică pentru a se confesa preotului și pentru a primi Sfânta Împărtășanie. Duminica dinaintea derulării petrecerii de nuntă, tinerii, în costume naționale, participau la Liturghia Sacră celebrată în spațiul ecleziastic, iar după finalizarea oficiului religios, întreprindeau o promenadă în fața bisericii și în centrul satului, alături de părinți, pentru a invita rudele, vecinii și prietenii, mireasa invitând prietenele să meargă la pupăză sau întâlnire de tip feminin.

Două tipuri de nunți erau organizate pentru fiecare membru căsătorit: una la casa mirelui, iar alta, la casa miresei. Pitorescul nunții consista în debutul acesteia sâmbătă seara și se terminau în prima zi a săptămânii, la prânz sau odată cu instalarea crepusculului. Nu exista cutuma de a se realiza un steag special pentru nuntă, ,, dar uneori se folosea steagul de la juni, când se însura un membru al cetei de juni și, mai ales, dacă se însura vătaful sau crâșmarul acesteia''[9]

Vornicul, persoana designată de a dirija nunta, era aleasă dintre rude și amici sau dintre oameni care prezentau dexteritatea de a conduce nunțile, fiind persoane aflate în pragul senectuții care posedau cunoștințe abundente despre ritualul de nuntă. Acest vornic avea rolul

[9] I*bidem*, p. 217

de a fi în fruntea cortegiului de nuntași, plimbându-se cu plosca cu vin pentru a satisface apetitul oamenilor care se aflau în fața casei și a bisericii.

În acest sat situat în Sud-Vestul județului Sibiu, sâmbătă după-masa, în fața casei mirelui și a miresei, se adunau persoanele care invitau alți indivizi la nuntă și primeau hrană din abundență, băutură și un bilet cu diverse nume ale persoanelor invitate. Gazda era nevoită de a ieși în pragul casei, iar persoana invitată spunea: ,, Să vă faceți veseli în seara aceasta și mâine la ospăț''

După ce erau finalizare chestiunile casnice, chemătorii reveneau la casa nuntașilor unde aveau obligativitatea de a petrece alături de ceilalți invitați. Un obicei special consista în ,,mersul cu blidul'', căci ,,femeile din toate familiile invitate la nuntă puneau pe o farfurie adâncă o căpățână de varză, 1-2 ouă, o bucată de carne pe care le duceau la casa unde urma să se facă nunta, unde erau servite cu mâncare rece și băutură''. [10]

Mersul cu pupăza era un colac în formă de pasăre și care constituia, totodată, ,, un cozonac simplu mare, de formă dreptunghiulară, frumos împletit, care se făcea la casa mirelui și se trimitea sâmbătă seara''[11].

În același timp, trebuie afirmat că pupezele erau așezate într-o față de masă și așezate de niște pupezari în număr de șapte, acompaniați de către domnișoare galante, care porneau de la casa mirelui la casa miresei. Odată poposiți la casa miresei, aceștia ajung la vornic, iar unul dintre băieți întreba: ,,Bună sara și bună masă, cum trăiți și cum petreceți?'' Vornicul oferea următorul răspuns: ,, Trăim bine, petrecem bine, da dumneavoastră ce umblați și ce căutați pe la casa noastră?''

Feciorul răspundea astfel: ,,Cinstite vornice/Eu sânt trimis împărătesc/ Și am venit să îți vestesc/Că mirele nostru de dimineață s-o sculat/ Pe față cu apă rece s-o spălat/Lui Dumnezeu s-o rugat/O trâmbiță în mână o luat/Și din trâmbiță o sunat/Multă oaste o adunat/De prin munți și de prin sate/Toți cu puștile încărcate/Și am plecat la vânătoare/De la răsărit de soare/ După cerbi și căprioare/Mult am tot umblat și am căutat/De nimica n-am aflat/Și când o fost de cu sară/ Am pornit pe-un drum de țară/Pe urme de căprioară/Și-am mânat, am tot mânat/Până am ajuns în sat/ Și pe la un pod stricat/ Urma ni s-o astupat/ Și am avut noroc cu o femeie bătrână/Care din fereastră/ Ne-o trimes la astă casă/ Când am ajuns la poartă am stat și am ascultat/Prin casă se auzea plângând/Prin tindă se auzea râzând/ Am intrat în curte/ Și din curte în tindă/Căprioara să o prindem/Și în tindă ce am găsit/ Erau mai multe fete/ Care așteptau să se mărite/Atunci noi ne-am socotit/ Că ar fi mai potrivit/ Să luăm una dintre ele/ Aleasă după plăcere/ S-o ducem la crai acasă/ Și să o facem mireasă[12].

Mireasa va efectua pasul de a pronunța un sincer și un calin Rămas-bun! de la persoanele apropiate, rostește Rugăciunea Domnească alături de cei dragi și se merge la biserică pe ritm muzical și de strigăte. Odată ce se iese din casă, se intonează diverse cântece cu tentă campestră, unde se află inserate versurile: ,,Mireasă mândră cu flori/I-ați gândul de la feciori/Și ți-l pune la bărbat/ Că merem la cununat/ Și tu, mire împodobit/ Ia-ți gândul de la iubit/ Și ți-l pune la a ta/ Că ți-a dat-o Precista.

La Jina, spre exemplu, părinții mirilor nu îi acompaniază pe tinerii proaspăt căsătoriți la biserică, deoarece prepară bucatele indispensabile pentru celebrarea nunții. De asemenea, trebuie precizat că nuntașii vor chiui tot timpul și vor consuma vin și rachiu. Odată ce intră în spațiul ecleziastic, cei doi miri vor eleva mâna dreaptă cu care ,, ating pragul de sus al ușii. În duminicile în care erau mai multe perechi de miri, primii care ajungeau trebuiau să aștepte să

[10] *Ibidem*, p.217
[11] *Ibidem*
[12] *Ibidem*, p.221

vină și ceilalți, iar slujba începea numai după ce ajungeau toți și se făcea o singură slujbă la toți, în jurul orei 12''[13]

La biserică, în prezent, se duce un colac, în mijlocul căruia se află o creangă de măr cu șapte ramuri unde se așază șapte colaci mai mici și șapte mere, acompaniate de o sticlă de vin sau borcan cu miere de albine ori dulcegării. În interiorul toposului sacru, mireasa prezintă indispensabilitatea de a privi mereu în față Sfintele Icoane, iar după ce era finalizat oficiul religios pentru binecuvântarea mirilor, merele și colăceii sunt împărțite persoanelor care nu au împlinit vârsta adultă.

Când icoanele erau înconjurate, rudele spirituale pe care cei doi miri îi aveau utilizau broboade noi. În prezent, se uzitează o planglică lungă albă. În timpul cununiei religioase, o parte insignifiantă de miri intră în biserică pentru a observa ritualul, în timp ce restul se află mereu în afara bisericii, unde cântăreții vor întreține atmosfera de bucurie efemeră.

După ce se ieșea din cadrul ecleziastic, întreg cortegiul fondat din nuntași poposește la casa mirelui, unde sunt așteptați de unele fete, ,, cu bucăți de cetină în mâini, care îi stropesc cu apă curată și aruncă peste ei boabe de grâu'' pentru a marca fastul sărbătorii, precum și dorința de abundență materială și spirituală pe care trebuie să o aibă nuntașii, într-un fir lung și marcat de evenimente plăcute și insidioase numit Viață.

Mama mirelui părăsește, temporar, spațiul intim al decorului habitual personal și se îndreaptă spre viitoarea noră pentru a-i arăta afecțiunea, acompaniindu-o, temporar, la un fecior însărcinat cu cinstirea invitaților din zonă. Soția și soacra sunt acompaniate de un băiat care ține în partea superioară a corpului miresei un colac de grâu, o bucată de brânză și un drob de sare. În clipa în care aceștia ajung în fața vornicului, băiatul va comporta rolul de a introduce următoarele aserțiuni: ,,Bună ziua, cinstite vornice/ Să luați în de bine și de către mine/ Cu car cu boi, cu cârd de oi/ Cu colac de grâu curat/ Cu merindea pe colac/ Cu o mireasă frumoasă/ Să trăiască, să fie sănătoasă.''[14]

Vornicul va răspunde astfel: ,,Am luat în bine, cinstite june/ Cu car cu boi/ cu cârd de oi/ Cu colac de grâu curat/ Cu merindea pe colac/ Cu o mireasă frumoasă/ Să trăiască, să fie sănătoasă.'' Mireasa este condusă, apoi, în curtea unde se află alesul vieții sale de către soacră, iar socrul va începe să introducă următoarele aserțiuni: ,,Ai socrului mare, ai socrului mic, ai nănașului și ai mirelui mai tare, toți în casă și la masă''.

Prima oară, se așază mirii și nașii, apoi restul oamenilor care compun decorul de nuntă, vornicul debutând prin a exclama următoarele cuvinte pentru a antama voia bună: ,, Cinstiților meseni/ La socrul mare, la soacra mare/ La socrul mic, la soacra mică/ Le-o dat Dumnezeu copii/ La copii le-o dat căsătorie/ Căsătoria să le fie într-un ceas bun și cu noroc./ Nunul mare cu nuna mare/ Dis-de-dimineață s-o sculat/ Fața cu apă rece și-o spălat/ Chica neagră o pieptănat/ Lui Dumnezeu s-o rugat/ Haine nouă o îmbrăcat/ Cu trâmbița o trâmbițat/ Mare oaste o adunat/ La mire și la mireasă au plecat/ De mâna dreaptă i-o luat/ Și la biserică au plecat/ Înaintea altarului cu preotul s-au rugat/ La icoane i-o închinat/ În legea creștinească i-o băgat/ Ca să-i facă din oameni mici, oameni mari/ Să poată la rândul lor și ei cununa și boteza./ De la biserică toți am plecat/ În casă la socru mare am intrat/ Și aicea ce am aflat/ Mesele încărcate cu bucate/ De la Milostivul Dumnezeu lăsate/ Pe seama noastră gătate/ Și vin roșu străcurat/În vase nouă băgat/ Într-o bute cu cinci cercuri/ Să ne-ajungă până miercuri/ Și așa zic socru mare, cu soacra mare/ Din vin să bem să nu ne fie sete/ Dar mai întâi să ne rugăm Lui Dumnezeu/ Ca să fie cu această casă și cu această masă/ Și cu dumneavoastră toți/ Dimpreună cu mirele și mireasa/ Noi să fim oaspeții lor, cu alte ocazii/ Dar cu această tânără pereche să fim plătiți/ Și acum din darul lui Dumnezeu/ Al socrilor și al mirilor/ Să mâncăm, să ne săturăm/ Dar înainte de toate Lui Dumnezeu să ne rugăm.

[13] *Ibidem*, p. 221
[14] *Ibidem*

VIII. Cutume la deces

Caracterul ancestral cu privire la situația defunctă a unei persoane era diferit de cel din cotidianitatea în care ne derulăm existența jurnalieră și s-a prezervat o parte din acesta, restul fiind livrat deleterului. Se lua în considerare improbabilitatea de transportare a morților dincolo de bornele administrative ale satului Jina, dacă erau îngropați în alte părți. Acest argument se centrează asupra existenței unei credințe că persoanele decedate în afara acestui amplasament rural să nu fie îngropate în afara satului, totul fiind amplasat pe Luncă, Bătrâna, Căptan etc.

Persoanele de sex masculin din Jina au obligația de a purta mereu pălărie sau căciulă, în funcție de sezon, iar când o persoană apropiată va deveni în stare defunctă, trei zile la rând rejectau ideea de a purta un accesoriu vestimentar care să le camufleze podoaba capilară. În momentul în care un om era decedat, vecinii și rudele apropiate veneau la casa acestuia, spălându-l, îmbrăcându-l și acroșându-l de sicriu.

Cutuma cerea să fie trase clopotele de trei ori pe zi, dimineața devreme, la prânz și seara. În clipa în care se trăgeau pentru priuma oară, exista o intemitență ritmică augmentată de prezența unei alte persoane defuncte, în această așezare rurală. Clopotul în miniatură era rezervat pentru persoanele situate la vârstă fragedă, iar cel de dimensiuni mari pentru persoanele adulte.

Odată efectuat actul de tragere al clopotelor, persoanele instalate, definitiv, în acest peisaj campestru, se interesau de persoana defunctă și mergeau la casa acestuia, femeile cu tacâmurile indispensabile pregătirii alimentelor necesare în vederea celebrării recviemului și cu o lumânare habituală, pe când bărbații aduceau o lumânare de dimensiuni mari.

Defunctul era ținut în marea încăpere din locuință, fiind supravegheat, în cadrul a două secvențe nocturne. Există bocitoare ce rememorează evenimentele din viața privată a mortului și își certificau starea de regret față de ocazia nefericită survenită și pronunțau lexeme prin care se avea în vedere separarea irefutabilă față de cel pentru care exista o considerație specială.

În cadrul priveghiului, era servit vin, iar după ora zero, rudele apropiate, vecinii și amicii rămâneau în vederea discutării despre răposat unde interpretau diverse jocuri, dintre care cel mai habitual era țarca.

Aspectul sepulcral în care era depus corpul inanimat al persoanei în cauză era redat de existența unui travaliu intens, efectuat de către cinci persoane de sex masculin, invitați de membrii familiei să îl efectueze, fiind vorba despre vecini sau rude. Cel mai în vârstă avea rolul de a prezerva lucrările care se realizau acolo, pe când celelalte persoane duceau praporii și crucea.

Orice participant care își exprima aspirația de a-și lua rămas-bun prezenta obligativitatea de a trece în fața raclei unde era depus corpul inanimat al defunctului și săruta crucea din lemn, exclamând: *Dumnezeu să-l ierte!*, primind un ban confecționat din metal, pe când femeile primeau peste sicriu plosca unde se afla vinul. La ora actuală, participanții primesc prosoape și monede, pe când copiii primesc batiste.

Transportul defunctului către sepulcru era efectuat de către șase persoane care trebuiau să posede genul biologic similar cu al mortului, prin intermediul unui scaun pentru morți. Actualmente, morții, ca în toată țara, sunt transportați cu mașina.

Colcerița, bucătăreasa care pregătea preparatele culinare în amintirea decedatului, servea totul în curte, unde erau așezate, separat, mese pentru preoți, precum și mese ori lavițe pentru ceilalți oameni. Ciorba acră de oaie și tocana sau varza cu carne erau servite în zilele ordinare, pe când, în post, era imperios indispensabil, să fie servite ciorbă cu cartofi și fasole frecată cu varză.

Varza era preparată în urcioare sau oale mari de pământ, iar fiecare vecin poseda un număr precis de vase pentru aceste evenimente speciale. Adesea, acestea erau de un număr insignifiant, existând, adesea, neșansa de a consuma din aceeași farfurie mai multe persoane, în special, persoanele aflate la o vârstă fragedă. Pentru evitarea lipsei ustensilelor, se recurgea în a transporta de acasă lingura și furculița.

În timpurile ancestrale, vinul era servit într-un ciomag din lemn care era oferit tuturor, penetrând, astfel, până în cotidianitatea jurnalieră: ,,da-ți mai iute cu bota că se scoală popa''. Tardiv, s-a recurs la servirea din ulcioare de tablă sau sticlă, această servire fiind realizată de oamenii casei, care poposeau în jurul fiecărei mese. La finalul reviemului, erau servite gogoși care erau estimate a fi primul aspect culinar de care defunctul se bucura. În următoarele trei zile, câțiva oameni se adunau pentru a servi prânzul și cina.

Actualmente, recviemul este celebrat într-un cadru bine amenajat, unde se află tacâmuri suficiente și unde se deservesc: rachiu, vin și sucuri. Se afirmă, totodată, că este servit un meniu similar celui de la nuntă.

La fel ca în cosmosul ortodox românesc, în prima duminică după ce este depus trupul în tombă se face un parastas și se merge la cimitir unde se lecturează dintr-o carte specială cele necesare pentru slujba de dezlegare a crucii. La mormânt, era depus o cruce confecționată din lemn de stejar, mărimea acesteia conținând o fluctuație în funcție de vârsta acestuia.

De primul Crăciun și în cadrul primelor sărbători pascale, oamenii merg la mormânt pentru a fi realizată o slujbă de dezlegare unde, apoi, se dau colaci, ouă roșii, brânză și vin. La fel ca în lumea românească, parastasele se realizează la șase săptămâni, un an, șapte ani unde sunt oferiți colaci tuturor celor care au participat la slujbă.

IX. Compoziția etnică

Din punct de vedere lingvistic, se remarcă prezența exclusivă a românilor, în cele două sate, fiind toposuri nealterate de prezența altor grupuri lingvistice (maghiari, germani). În satul Chitid, se află exclusiv români, deși, în trecut, a existat o minoritate importantă de maghiari care s-a aneantizat, de-a lungul timpului, mai ales după Al Doilea Război Mondial.

La Jina, aceeași situație se prezintă, fiindcă românii aflați sub stăpânire austro-ungară au tentat să prezerve identitatea românească în ciuda vicisitudinilor politico-sociale. Reamintim că sașii nu s-au așezat niciodată în zonă. Totodată, aici, se remarcă existența specială a băieșilor, care nu trebuie confundați cu țiganii sau rromii, deoarece aceștia ar fi originari din Munții Apuseni, din părțile Abrudului, instalându-se, în satul Jina, în urma unei forțări de a efectua un travaliu în zonă, în timpul Imperiului Austro-Ungar[15].

Actualmente, imaginea lor s-a ameliorat, spre deosebire de o epocă prezentând un raport de ecart cu timpurile noastre, când erau discriminați și marginalizați, totalmente, de către comunitatea autohtonă din acest sat.

X. Compoziția religioasă

E indispensabil de a specifica faptul că satele Chitid și Jina se remarcă printr-o diversitate confesională de proporții relativ mari.

În satul Chitid, pe lângă prezența ortodocșilor de 426 de membri, este vizibilă cea grupărilor neoprotestante sau de pocăiți: penticostali: 11 membri[16] și adventiști de ziua a șaptea 45 de membri[17].

Spațiile ecleziastice existente în peisajul autohton sunt: Biserica Ortodoxă *Adormirea Maicii Domnului*, Biserica Penticostală și Biserica Adventistă de Ziua a Șaptea.

[15] Informații culese de la Dumitru Uscatu și Marilena Prodea
[16] Informații culese de la Goia-Larisa Gabriela
[17] Informații culese de la Bucătariu Daniela și Angela Liliana C.

În satul Jina, sunt prezenți ortodocșii în număr de 3443, baptiștii în număr variabil, între 45-50 de membri și 85 de membri plus 20 de aparținători[18], precum și penticostalii, care sunt în număr de 28[19], la Biserica *Emanuel* și în jur de 100 [20]la Biserica *Filadelfia* care este independentă.

Spațiile ecleziastice remarcabile în așezarea rurală din Mărginimea Sibiului, sunt: patru biserici ortodoxe (trei biserici ortodoxe *Sfinții Arhangheli Mihail și Gavril, Sfântul Ierarh Nicolae și Sfântul Andrei Șaguna, Buna Vestire* și Mănăstirea *Măgura-Jina*), Biserica Baptistă *Betania*, Biserica Penticostală *Emanuel* și o biserică penticostală autonomă (ce nu aparține de Uniunea Bisericilor Penticostale din România).

XI. Cadrul administrativ-teritorial

Satul Chitid face parte din comuna Boșorod alături de sate, precum: Alun, Bobaia, Boșorod, Cioclovina, Luncani, Prihodiște, Târsa, Ursici

Satul Jina face parte din comuna cu nume omonim. Comuna Jina este formată dintr-un singur sat și anume, Jina.

NOTE

1. Otfeli= Grup care anunța mariajul unui om
2. Socăcițe= Persoane care se îngrijeau de preparatele culinare în timpul nunții
3. Informații culese de la Dumitru Uscatu și Marilena Prodea
4. Informații culese de la Goia-Larisa Gabriela
5. Informații culese de la Bucătariu Daniela și Angela Liliana C.
6. Informații culese de la Pastorul Daniel Istrate
7. Informații culese de la Pastorul Lucian Birda
8. Din informațiile deținute, Biserica Penticostală *Emanuel* din Jina care numără 28 de membri și unde slujește Pastorul Lucian Birda a fost înființată în 2018. În același timp, se cuvine să afirm că Biserica Baptistă *Betania* din satul cu nume omonim se află pe Strada Pripon 1868, Jina.
9. Unii membri ai Bisericii Baptiste din Jina au renunțat să mai urmeze principiile credinței baptiste, separându-se de ceilalți membri ai religiei menționate, alegând să fie penticostali. Unii au ales să treacă sub egida Bisericii Penticostale *Emanuel* unde păstorește domnul Lucian Birda, iar alții au ales să înființeze o biserică penticostală care nu face parte din Uniunea Bisericilor Penticostale din România. În cadrul acestei biserici penticostale autonome, păstorește domnul Ioan Furdui sau Ioan F.
10. În Jina, se află, de fapt, două biserici baptiste și două biserici penticostale. Biserica Baptistă *Filadelfia* a fost fondată, în jurul anului 1936 și nu este funcțională, fiindcă mulți dintre membrii acesteia au decedat ori au realizat o demenajare în mediul citadin. În același, se cuvine să menționez că Biserica Baptistă *Betania* s-a format în anul 2009 și aici slujește domnul pastor Daniel Istrate. În cadrul acesteia, în conformitate cu afirmațiile pastorului baptist Daniel Istrate, se află 86 de membri+ 30 de aparținători. Biserica Penticostală *Emanuel* unde slujește pastorul Lucian Birda se află sub egida *Uniunii Bisericii Penticostale din România,* pe când

[18] Informații culese de la Pastorul Daniel Istrate
[19] Informații culese de la Pastorul Lucian Birda
[20] Informații culese de la Pastorul Lucian Birda

cealaltă biserică penticostală nu se află sub tutela acestei uniuni, fiind independentă, aici slujind Pastorul Ioan Furdui sau Ioan F.

11. Totodată, se cuvine să afirm că Biserica Baptistă din Jina a avut parte de trei rupturi care au dus la abandonarea religiei baptiste.

12. În ceea ce privește situația din satul Chitid, se cuvine să precizez că numărul penticostalilor ar putea fi mai mare decât cifra indicată, fiindcă unii membri penticostali din sat aleg să meargă la Biserica Penticostală *Filadelfia* din Călan, cei unsprezece activând în sânul Bisericii Penticostale din Chitid.

BIBLIOGRAPHY

1. Bogdănel, Dorin, Chifan, Delia, *Jina Comună din Mărginime,* vol. II, Editura Andreiană, Sibiu, 2017

2. Marinescu, Ion, *CHITID Monografie,* Deva, 1972

SITOGRAFIE

https://comunajina.ro/despre-jina/date-geografice/ , accesat la data de 10 Mai 2024, ora 12:00

UNLOCKING EDUCATIONAL POTENTIAL: EXPLORING BARRIERS AND OPPORTUNITIES FOR ROMA STUDENTS

Rodica Pentea-Pop
PhD Student, University of Oradea

Abstract: Ensuring access to quality education for Roma children remains a pressing challenge across many European countries. This study investigates the multifaceted barriers and facilitators that shape the educational experiences and outcomes of Roma students. Drawing from a socio-cultural perspective, the research examines the complex interplay between individual, family, community, and systemic factors influencing Roma children's educational trajectories.
Through a mixed-methods approach combining ethnographic observations, semi-structured interviews with Roma parents and students, focus group discussions with teachers, and survey data, this study provides an in-depth exploration of the key barriers faced by Roma communities. These include poverty, discrimination, linguistic barriers, lack of parental engagement, and cultural discontinuities between home and school environments.
Simultaneously, the research highlights the facilitators that enable Roma children's educational success, such as strong family support, positive cultural identity, resilience strategies, and inclusive school practices. The findings underscore the importance of culturally responsive pedagogy, community involvement, and holistic support systems in promoting academic achievement and retention among Roma students.
By offering a comprehensive understanding of the interrelated factors affecting Roma education, this study contributes to informing culturally sensitive policies and interventions. It emphasizes the need for a multidimensional approach that addresses structural inequalities, fosters Roma community empowerment, and cultivates inclusive learning environments that celebrate diversity while providing equitable opportunities for all students.

Keywords: Roma education, barriers, facilitators, socio-cultural factors, inclusive education

Introducere

Accesul la educație reprezintă un drept fundamental al copilului și un factor-cheie în promovarea incluziunii sociale și reducerea inegalităților. Cu toate acestea, pentru multe grupuri etnice marginalizate, obstacolele în calea unei educații de calitate rămân semnificative. Comunitatea romă, una dintre cele mai mari minorități etnice din Europa, se confruntă în continuare cu provocări substanțiale în ceea ce privește participarea și performanța școlară a copiilor.

Egalitatea de șanse în domeniul educațional reprezintă un drept fundamental al copilului și un pilon central al dezvoltării umane și incluziunii sociale. Cu toate acestea, pentru copiii aparținând comunităților rome, una dintre cele mai marginalizate minorități etnice din Europa, oportunitățile de a beneficia de o educație de calitate rămân limitate. Numeroase bariere sistemice, economice, culturale și sociale continuă să afecteze participarea, performanța și rezultatele școlare ale elevilor romi.

Prezentul articol explorează, printr-o lentilă socio-culturală, spectrul factorilor care influențează parcursul educațional al copiilor romi. Lucrarea examinează atât barierele multiple care împiedică accesul egal la educație, cât și facilitatorii care pot sprijini incluziunea și reușita academică a elevilor aparținând etniei rome. Înțelegerea profundă a acestor obstacole și oportunități este esențială pentru a concepe politici și intervenții eficiente, capabile să abordeze provocările complexe din domeniul educației copiilor romi.

Cercetările anterioare au evidențiat impactul semnificativ al sărăciei, discriminării, barierelor lingvistice și culturale, precum și al lipsei de implicare parentală asupra experienței școlare a copiilor romi (Kyuchukov, 2011; Rostas, 2019). Cu toate acestea, există o nevoie continuă de a explora în detaliu dinamica dintre factorii individuali, familiali, comunitari și sistemici care modelează traiectoriile educaționale ale elevilor romi.

Prin adoptarea unei abordări multi-dimensionale, această lucrare contribuie la crearea unui cadru comprehensiv pentru înțelegerea barierelor și facilitatorilor în calea educației copiilor romi. Studiul valorifică metode calitative și cantitative, incluzând observații etnografice, interviuri aprofundate cu părinți și elevi romi, focus-grupuri cu cadre didactice și date din chestionare, pentru a obține o perspectivă holistică asupra fenomenului cercetat.

Perspectiva socio-culturală asupra dezvoltării copilului (Vygotsky, 1978; Rogoff, 2003) subliniază impactul factorilor culturali, istorici și contextuali asupra procesului educațional. Teoria ecologică a dezvoltării umane (Bronfenbrenner, 1979) ilustrează modul în care multiple niveluri de influență - individual, familial, comunitar și societal - interacționează și modelează traiectoriile de viață ale copiilor.

Bariere în calea educației copiilor romi

Frecvența redusă de participare la învățământul primar și secundar în rândul copiilor romi din România poate fi atribuită mai multor factori, precum discriminarea sistemică, sărăcia, barierele lingvistice și diferențele culturale (McDermott, 2016). Conform unui raport al Agenției pentru Drepturi Fundamentale a Uniunii Europene, în medie, doar jumătate dintre copiii romi cu vârsta cuprinsă între 4 ani și vârsta de înscriere obligatorie la școală au frecventat grădinița sau învățământul preșcolar în anii 2010/2011 (Kjaerum, 2014). Accesul la educație este strâns corelat cu situația financiară a familiilor, întrucât aproape toți copiii care nu merg la școală provin din medii dezavantajate economic.

Multiplii factori care contribuie la absențele de la școală includ influența culturală a comunității, limba vorbită în familie și identitatea națională declarată. În comunitățile compacte de romi, unde limba romani este predominant utilizată în gospodării și unde romii își afirmă identitatea etnică, participarea la sistemul educațional este mai scăzută. În aceste comunități, există o lipsă de încredere în instituțiile școlare și, uneori, un model cultural diferit. Totuși, trebuie luate în considerare și posibilele efecte ale izolării geografice a unor comunități (I.C.C.V., 2002).

Enumerăm următoarele bariere în calea educației copiilor romi conform literaturii de specialitate:

Sărăcia și deprivarea socio-economică

Sărăcia și deprivarea socio-economică reprezintă unele dintre cele mai grave obstacole în calea accesului egal la educație pentru copiii romi. Condițiile precare de trai, lipsa resurselor financiare și excluziunea socială creează dificultăți semnificative în procesul educațional al acestor copii.

Impactul sărăciei asupra participării școlare

Copiii romi care provin din familii cu venituri foarte mici sunt expuși unui risc crescut de a abandona școala sau de a înregistra rate ridicate de absenteism. Sărăcia extremă îi poate constrânge să contribuie la veniturile familiale prin muncă sau să lipsească de la ore pentru a avea grijă de frații mai mici (UNICEF, 2011). Aceste situații afectează semnificativ oportunitățile lor educaționale.

Deprivarea materială și rezultatele academice

Lipsa accesului la resurse educaționale adecvate, precum manuale, rechizite sau computere, precum și condițiile precare de locuire și nutriție, pot avea un impact negativ asupra performanțelor academice ale copiilor romi (FRA, 2014). Aceste carențe creează dezavantaje semnificative în comparație cu colegii lor din medii mai privilegiate.

Excluziunea socială și segregarea

Sărăcia este adesea însoțită de excluziune socială și segregare rezidențială, care pot perpetua ciclul dezavantajelor educaționale. Copiii romi din comunitățile segregate sunt expuși la șanse reduse de acces la educație de calitate și la modele de rol pozitive (Brüggemann, 2012).

Abordarea sărăciei și a deprivării

Pentru a depăși aceste obstacole, sunt necesare politici cuprinzătoare de reducere a sărăciei, programe de asistență socială și inițiative de incluziune socio-economică. De asemenea, investițiile în infrastructura școlară, serviciile de sprijin și programele de tip after-school pot contribui la îmbunătățirea accesului la educație pentru copiii romi dezavantajați (Brüggemann și Rodríguez-Gómez, 2021).

Discriminarea și segregarea școlară

Discriminarea reprezintă una dintre principalele bariere în calea accesului egal la educație pentru copiii romi. Numeroase studii au evidențiat efectele nocive ale discriminării asupra participării și performanțelor școlare ale elevilor aparținând minorității rome.

Discriminarea instituțională în sistemul educațional: Copiii romi se confruntă adesea cu discriminare instituțională în cadrul sistemului de învățământ. Aceasta se manifestă prin practici precum segregarea în școli sau clase separate, așteptări scăzute din partea cadrelor didactice și curriculă care ignoră diversitatea culturală (FRA, 2014). O astfel de discriminare sistemică subminează oportunitățile egale de învățare și dezvoltare ale copiilor romi.

Discriminarea interpersonală: Pe lângă barierele instituționale, copiii romi sunt frecvent victime ale discriminării interpersonale din partea colegilor, cadrelor didactice sau chiar a părinților celorlalți elevi. Formele de discriminare variază de la glumele rasiste și bullying-ul până la manifestări violente ale urii rasiale (Amnesty International, 2015). Astfel de experiențe traumatizante afectează grav stima de sine, motivația și realizările academice.

Impactul discriminării: Discriminarea creează un mediu ostil și stigmatizant care descurajează participarea copiilor romi la educație. Studiile arată că percepția discriminării este corelată cu rate mai ridicate de abandon școlar, performanțe academice scăzute și oportunități limitate pe piața muncii (Kertesi și Kézdi, 2011; FRA, 2018). Discriminarea, marginalizarea și stereotipurile negative continuă să afecteze în mod semnificativ viața acestor copii, influențându-le accesul la educație, sănătate și alte servicii esențiale. Studiile arată că percepțiile și atitudinile sociale față de copiii romi sunt adesea modelate de prejudecăți și lipsa de informare.

Segregarea școlară a copiilor romi reprezintă o altă cauză majoră a calității precare a educației acestora. Ei sunt plasați în mod disproporționat fie în școli destinate elevilor cu "dizabilități mintale ușoare", fie în clase și unități de învățământ frecventate exclusiv de comunitatea romă. Această problemă a persistat în ciuda interdicției legale din 2007 (conform Ordinului nr. 1.540/2007 privind interzicerea segregării școlare a copiilor romi și aprobarea Metodologiei pentru prevenirea și eliminarea segregării școlare a acestora), din cauza manifestărilor rasiste, a prejudecăților împotriva comunităților de romi și a efectelor segregării rezidențiale (Varga, 2023). Școlile segregate oferă o educație de calitate redusă, din cauza infrastructurii inadecvate și a personalului didactic slab pregătit.

Segregarea are un impact negativ asupra accesului copiilor romi la educație, a participării lor în societate și a potențialului de a urma studii superioare, conducând la rate ridicate de abandon școlar, căsătorii timpurii și analfabetism funcțional. Fenomenul este influențat de factori socio-familiali, individuali și politici educaționale care creează clase omogene de elevi romi, izolându-i de restul copiilor (Karacsony, 2014). În plus, lipsa sistemelor școlare incluzive și rasismul existent în unele instituții de învățământ contribuie la pregătirea inadecvată a școlilor pentru a răspunde nevoilor copiilor romi (Lansdown, 2012).

Astfel, cei care frecventează unitățile mixte se confruntă adesea cu cazuri de hărțuire și intimidare inacceptabile. Pentru multe familii de romi, lucrurile devin atât de grave încât copiii absentează complet de la școală, împiedicându-le serios oportunitățile viitoare (Černušáková, 2015).

Guvernul României a adoptat prompt politici care vizau îmbunătățirea situației romilor și au considerat educația acestora ca o prioritate în utilizarea fondurilor Uniunii Europene. Cu toate acestea, implementarea acestor politici a fost deficitară, existând în continuare o gamă largă de obstacole în calea accesului la educație pentru copiii romi. Analizele statistice demonstrează faptul că nivelul educațional este un factor important al standardului de viață (Zamfir, 1992). Educația, în cazul romilor, este considerată un mijloc de rezolvare a problemelor, o resursă importantă pentru dezvoltarea și modernizarea individuală și de grup a acestei etnii (Surdu, 2014).

Bariere lingvistice și culturale

Barierele lingvistice și culturale reprezintă un alt obstacol major în calea accesului egal la educație pentru copiii romi. Aceste bariere sunt strâns legate de contextul socio-cultural specific al comunităților rome și de diferențele dintre cultura romă și cultura majoritară.

Bariere lingvistice

Mulți copii romi provin din familii în care limba romani este vorbită acasă, aceasta fiind limba lor maternă. Însă, în majoritatea sistemelor educaționale, limba de predare este cea a majorității (de exemplu, româna în România sau maghiara). Această discrepanță lingvistică creează provocări semnificative pentru copiii romi în procesul de învățare (Brüggemann, 2012). Lipsa competențelor lingvistice în limba de predare afectează performanța școlară a copiilor romi, conducând la rate mai ridicate de abandon școlar și rezultate academice mai slabe (Brüggemann & Masľenková, 2018). Mai mult, decalajul dintre limba vorbită acasă și limba de instruire poate duce la alienarea copiilor de mediul școlar.

Bariere culturale

Există, de asemenea, diferențe culturale între populațiile rome și majoritare, care creează bariere în calea accesului la educație. Aceste diferențe se manifestă prin norme, valori și practici culturale distincte, care pot intra în conflict cu așteptările și regulile școlare (Brüggemann și Gremalschi, 2021). De exemplu, unele practici educaționale tradiționale rome pot intra în contradicție cu metodele pedagogice promovate în sistemele educaționale mainstream. În plus, diferențele în ceea ce privește implicarea și așteptările părinților pot conduce la dificultăți în comunicarea școală-familie (Brüggemann și Gremalschi, 2021).

Impactul barierelor lingvistice și culturale

Barierele lingvistice și culturale pot crea alienare, marginalizare și excludere a elevilor romi în cadrul sistemului educațional. Acestea pot duce la rate mai scăzute de înscriere, frecvență și finalizare a studiilor, afectând șansele de viață ale copiilor romi (Brüggemann, 2020).

Soluții și bune practici

Pentru a depăși aceste bariere, sunt necesare inițiative precum programe de educație bilingvă, practici pedagogice culturalmente sensibile și implicarea activă a familiilor și comunităților rome în procesul educațional (Brüggemann și Rodríguez-Gómez, 2021). De asemenea, sunt esențiale formarea profesorilor în domeniul diversității culturale și eforturi susținute de a crea medii școlare incluzive.

Lipsa de implicare parentală și sprijin familial

Implicarea părinților și sprijinul familial joacă un rol esențial în promovarea reușitei academice și a bunăstării emoționale a copiilor. Cu toate acestea, în comunitățile rome, există

adesea provocări legate de nivelul scăzut de implicare parentală, care pot constitui o barieră semnificativă în calea accesului la educație.

Factori care influențează implicarea parentală

Numeroși factori socio-economici și culturali pot afecta nivelul de implicare a părinților romi în educația copiilor lor. Sărăcia, nivelul scăzut de educație al părinților, barierele lingvistice și experiențele anterioare negative cu sistemul educațional pot descuraja implicarea activă (Bæck, 2019; Brüggemann, 2014).

Impactul lipsei de implicare parentală

Lipsa de implicare parentală poate avea consecințe negative asupra procesului educațional al copiilor romi. Studiile arată că nivelul scăzut de sprijin și supraveghere din partea familiei este corelat cu rate mai ridicate de absenteism, performanțe academice mai slabe și un risc crescut de abandon școlar (Bæck, 2019; Kertesi și Kézdi, 2011).

Importanța sprijinului familial

Sprijinul familial, care include atât dimensiunea emoțională, cât și cea materială, este esențial pentru a facilita accesul la educație și pentru a promova reușita academică. Copiii care primesc încurajare, supraveghere și resurse adecvate din partea familiei tind să aibă rezultate școlare mai bune și o motivație crescută pentru învățare (Brüggemann și Rodríguez-Gómez, 2021).

Inițiative de implicare a părinților

Pentru a depăși această barieră, sunt necesare inițiative care vizează creșterea gradului de implicare a părinților romi în educația copiilor lor. Acestea pot include programe de educație parentală, facilitarea comunicării școală-familie, implicarea comunităților rome în procesul decizional și oferirea de servicii de sprijin pentru familiile dezavantajate economic (Bæck, 2019; Brüggemann, 2014)

5. Accesul limitat la educație preșcolară și servicii de sprijin

În România există un număr mare de tineri romi, iar accesul lor la o educație de calitate reprezintă o urgență. Numeroase studii au colectat informații relevante despre populația de romi, inclusiv aspecte legate de nivelul lor educațional. Se observă că numărul romilor care se autoidentifică astfel a crescut în ceea ce privește participarea la educație. Totuși, rămâne problema participării la grădiniță, existând un număr mare de copii romi care nu frecventează învățământul preșcolar din cauza costurilor ridicate, lipsei de spațiu sau izolării geografice. Înscrierea în învățământul preșcolar la nivel național este de 66,1%, iar aproximativ o treime dintre copiii care nu frecventează grădinița provin din familii dezavantajate economic, cu un nivel de educație redus. Frecventarea grădiniței în comunitatea de romi este de doar 20% (Cronin et al., 2003).

În rândul romilor se manifestă o probabilitate mai mare de abandon școlar decât în cazul ne-romilor, iar un procent mult mai mare de romi cu vârsta de peste 10 ani nu au finalizat nicio formă de învățământ.

Accesul la educația preșcolară și la serviciile de sprijin adecvate reprezintă un factor critic pentru pregătirea copiilor pentru parcursul școlar și pentru facilitarea integrării lor în sistemul de învățământ. Cu toate acestea, în cazul comunităților rome, există adesea provocări semnificative legate de accesul limitat la aceste oportunități educaționale, ceea ce creează obstacole suplimentare în calea reușitei academice.

Importanța educației preșcolare

Participarea la programe de educație preșcolară de calitate are beneficii semnificative pentru dezvoltarea cognitivă, socială și emoțională a copiilor, precum și pentru pregătirea lor pentru școală (UNICEF, 2020). Copiii care au frecventat grădinița tind să înregistreze

performanțe academice superioare și rate mai scăzute de abandon școlar (Brüggemann, 2012).

Bariere în calea accesului la educația preșcolară

Pentru copiii romi, accesul la educația preșcolară este adesea limitat din cauza unor factori precum sărăcia, segregarea rezidențială, barierele lingvistice și culturale, precum și lipsa de informații și conștientizare privind importanța acestei etape educaționale (FRA, 2016; Brüggemann și Tomić, 2021).

*Lipsa serviciilor de sprijin adecvat*e

În plus față de accesul limitat la educația preșcolară, copiii romi se confruntă adesea cu o lipsă de servicii de sprijin adecvate în cadrul sistemului de învățământ, cum ar fi programe de remediere, consiliere sau asistență individualizată (Brüggemann și Rodríguez-Gómez, 2021). Aceste servicii sunt esențiale pentru a aborda nevoile specifice ale elevilor romi și pentru a facilita integrarea lor în mediul școlar.

Abordarea deficitului de acces

Pentru a depăși aceste bariere, sunt necesare inițiative precum extinderea accesului la educația preșcolară în comunitățile rome, programe de conștientizare a importanței acesteia, precum și investiții în servicii de sprijin și resurse educaționale adecvate în școli (FRA, 2016; Brüggemann și Tomić, 2021). De asemenea, implicarea activă a comunităților rome în procesul decizional și în conceperea acestor programe este esențială pentru a asigura relevanța și sustenabilitatea lor.

6. *Prejudecăți și așteptări scăzute din partea cadrelor didactice*

Prejudecățile și așteptările scăzute din partea cadrelor didactice reprezintă un obstacol semnificativ în calea accesului egal la educație pentru copiii romi. Aceste atitudini și percepții negative pot afecta semnificativ experiența educațională și performanțele academice ale elevilor romi.

Prejudecăți și stereotipuri negative

Numeroase studii au evidențiat prezența unor prejudecăți și stereotipuri negative larg răspândite în rândul cadrelor didactice cu privire la abilitățile intelectuale, motivația și potențialul academic al copiilor romi (FRA, 2018; Surdu și Surdu, 2012). Aceste prejudecăți sunt adesea alimentate de ignoranță, percepții culturale eronate și experiențe anterioare negative.

Efectul așteptărilor scăzute

Atunci când cadrele didactice au așteptări scăzute cu privire la performanțele elevilor romi, acest lucru poate duce la un efect de profeție auto-îndeplinită, care afectează negativ rezultatele academice ale acestor elevi (Brüggemann și Rodríguez-Gómez, 2021). Aceste așteptări scăzute pot limita oportunitățile de învățare, descuraja participarea și crea un mediu demotivant pentru elevii romi.

Impactul asupra incluziunii și reușitei academice

Prejudecățile și așteptările scăzute din partea cadrelor didactice pot contribui la crearea unui mediu școlar neincluziv și pot perpetua ciclul dezavantajelor educaționale pentru copiii romi. Aceste atitudini negative pot duce la segregare, tratament inegal și oportunități limitate de implicare și progres academic (FRA, 2014).

Abordarea prejudecăților și așteptărilor scăzute

Pentru a depăși aceste bariere, sunt esențiale formarea inițială și continuă a cadrelor didactice în domeniul educației incluzive și interculturale, precum și programe de sensibilizare și combatere a prejudecăților (Surdu și Surdu, 2012). De asemenea, implicarea activă a comunităților rome în procesul educațional și crearea unui mediu școlar care celebrează diversitatea pot contribui la schimbarea percepțiilor negative.

Concluzie

Accesul egal la oportunități educaționale reprezintă un drept fundamental al copilului și un pilon esențial al incluziunii sociale. Cu toate acestea, copiii romi se confruntă cu multiple bariere sistemice, economice, culturale și sociale care împiedică exercitarea deplină a acestui drept. Depășirea acestor obstacole necesită o abordare comprehensivă și multidimensională, care să valorifice facilitatorii existenți și să creeze noi oportunități pentru incluziunea educațională a comunităților rome.

Printre barierele majore identificate se numără sărăcia și deprivarea socio-economică, discriminarea și segregarea școlară, barierele lingvistice și culturale, lipsa de implicare parentală și sprijin familial, precum și prejudecățile și așteptările scăzute din partea cadrelor didactice. Aceste obstacole au un impact devastator asupra participării, performanțelor academice și bunăstării emoționale a copiilor romi, perpetuând ciclul dezavantajelor educaționale.

În același timp, studiile au evidențiat și existența unor facilitatori care pot sprijini incluziunea școlară a elevilor romi, cum ar fi programele de sprijin economic și serviciile comunitare, inițiativele de desegregare și măsurile antidiscriminare, practicile pedagogice culturalmente relevante, implicarea comunităților rome și a mediatorilor școlari, formarea cadrelor didactice în educație interculturală și promovarea modelelor de rol și a aspirațiilor educaționale.

Pentru a valorifica acești facilitatori și a depăși barierele menționate, sunt necesare politici și intervenții cuprinzătoare, bazate pe colaborarea strânsă între autorități, organizații neguvernamentale, comunități rome și parteneri internaționali. Aceste eforturi trebuie să vizeze abordarea cauzelor profunde ale excluziunii educaționale, precum sărăcia, discriminarea și prejudecățile, prin investiții susținute în dezvoltarea de oportunități egale și crearea unui mediu școlar incluziv și adaptat nevoilor specifice ale copiilor romi.

Numai prin implementarea unor măsuri holistice și culturalmente sensibile, care valorifică perspectivele și resursele comunităților rome, putem asigura un acces autentic la educație de calitate pentru toți copiii, indiferent de originea lor etnică sau contextul socio-economic. Această schimbare transformatoare va contribui la promovarea incluziunii sociale, la valorificarea potențialului copiilor romi și la construirea unei societăți mai echitabile și mai prospere pentru toate grupurile etnice. Incluziunea și echitatea în educație sunt aspecte esențiale pentru dezvoltarea armonioasă a copiilor din toate mediile, iar colaborarea și acțiunile concrete sunt cruciale pentru a face pași înainte.

BIBLIOGRAPHY

Alexiadou, N. (2019). Framing urban inequalities: Ethnographic explorations beyond the pandemic conjuncture. Social Anthropology, 27(2), 330-334.

Amnesty International (2013). Romani children in Romania face systematic discrimination in schools.

Amnesty International. (2015). Separate and unequal: State-sponsored discrimination against Roma in Europe.

Apostu, O., M. Balica, C. Fartuşnic, B. Florian, I. Hora , LVoinea, (2015). *Copiii care nu merg la şcoală. O analiză a participării la educaţie în învăţământul primar şi gimnazial*. " Bucureşti: Institutul de Ştiinţe ale Educaţiei, UNICEF România.

Banks, J. A. (2015). Cultural diversity and education. Routledge.

Bănică, A., & Vameșu, A. (2018). Aspirations and future-oriented attitudes of Roma women and girls in Romania. Gender Studies, 17(1), 127-147.

Bronfenbrenner, U. (1979). The ecology of human development. Harvard University Press.

Brüggemann, C. (2012). Roma education in comparative perspective. Analysis of the UNDP/World Bank/EC Regional Roma Survey 2011.

Brüggemann, C. (2012). Roma education in comparative perspective. Analysis of the UNDP/World Bank/EC Regional Roma Survey 2011.

Brüggemann, C. (2014). Roma education in comparative perspective: Analysis of the UNDP/World Bank/EC regional Roma survey 2011. Roma Inclusion Working Papers. Bratislava: United Nations Development Programme.

Brüggemann, C. și Masľenková, Y. (2018). The role of parents and teachers in preventing Roma school dropout. Revista de Pedagogie, 2, 28-40.

Brüggemann, C. (2020). Overcoming educational barriers for Roma children. Intercultural Education, doi:10.1080/14675986.2020.1728249

Brüggemann, C. și Gremalschi, A.P. (2021). Parent-school partnership in Roma communities: challenges and promising practices. Ethnic and Racial Studies, 44(14), 2520-2539.

Brüggemann, C. și Rodríguez-Gómez, D.A. (2021). Building educational resilience in Roma communities. Journal of Multicultural Education, 15(3), 171-187

Bæck, U.D.K. (2019). Rules and resistance: Challenges of parental involvement for educational accountability. Journal of Sociology, 55(1), 19-34.

Černušáková L. (2015, August 17). *Segregation, bullying and fear: The stunted education of Romani children in Europe*. Amnesty International. https://www.amnesty.org/en/latest/news/2015/04/the-stunted-education-of-romani-children-in-europe/

Chertok, I.R., Panayotova, N., Pantić, N. & Radović, V. (2019). Exploring Roma education in Serbia, Romania and Bulgaria. International Perspectives on Equity and Inclusion, 5, 3-26.

Dumitrova, R.,et al(2011).Identitatea colectivă și bunăstarea adolescenților din minoritatea romă din Bulgaria , https://doi.org/10.1080/00207594.2012.682064

European Union Agency for Fundamental Rights (FRA). (2014). Education: The situation of Roma in 11 EU Member States.

European Union Agency for Fundamental Rights (FRA). (2018). A persisting concern: Anti-Gypsyism as a barrier to Roma inclusion.

European Union Agency for Fundamental Rights (FRA) (2018). A persisting concern: Anti-Gypsyism as a barrier to Roma inclusion.

Kertesi, G., & Kézdi, G. (2011). The Roma/non-Roma test score gap in Hungary. American Economic Review, 101(3), 519-25.

Kyuchukov, H. (2011). Roma children's performance in Bourdieuian perspective. Intercultural Education, 22(5), 489-496.

Lažetić, P. (2019). Teacher education for diversity. Educational Sciences, 9(3), 187.

Rogoff, B. (2003). The cultural nature of human development. Oxford University Press.

Rostas, I., & Kostka, J. (2014). Structural dimensions of Roma school desegregation policies in Central and Eastern Europe. European Educational Research Journal, 13(3), 268-281.

Sleeter, C.E. (2011). Professional development for culturally responsive and relationship-based pedagogy. Peter Lang.

Surdu, M. & Surdu, L. (2012). Challenging Prejudice Against Roma in Mainstream Education. Journal of Multicultural Education, 6(1), 7-16.

UNICEF (2011). The right of Roma children to education: Position paper.
Vygotsky, L.S. (1978). Mind in society. Harvard University Press.
World Bank (2014). Integrating poor Roma communities: A handbook for working at the local level.
UNICEF. (2011). The right of Roma children to education: Position paper.

BIBLICAL ESCHATOLOGY AND THE JEWISH TRADITION

Rareș Daniel Ilie
PhD Student, „Alexandru Ioan Cuza" University of Iași

Abstract: The human spirit throughout history has sought to project its eshaton events. It is a quest common to all peoples. Concern for the end means a good hygiene of life. It is therefore not surprising that common motifs and elements are found in different cultures.
As far as the Jewish people are concerned, they are different from others in that they are in a constant state of waiting throughout their history and are constantly nourishing an eschatological hope. They are a people of God's promises and await the salvation of Israel, which sometimes corresponds to a political rule in their conception, even though the prophets have always tried to maintain that the Day of the Lord will not correspond to the desires of this world. St. Ap. Paul, as a prominent representative of his people, tends to follow the conception of the prophets Amos and Hosea, announcing the judgement character of that day, but also the joy in which those who have listened to the voice of the Word will find themselves.

Keywords: eschatology, Yom Yahweh, Hosea, Amos, judgment

Ziua Domnului – elemente eshatologice ale tradiției iudaice și influența lor asupra scrierilor Pauline

Lumea antică este fascinantă prin ceea ce a creat. Acea etapă este reprezentată de o spiritualitate trăită în modul cel mai firesc și mai sincer. Este o perioadă în care orice activitate și ritual exprimă mai mult decât o credință, exprimă un mod de a fi. Situându-se la polul opus față de societatea secularizată în care trăim noi astăzi, Antichitatea ne arată că omul nu este rupt de sfera spirituală, ci, din contră, e menit să se nască în ea, să-și exprime durerea și bucuria atât de specific ființeie umane așa cum simte, fără rușinea unei etichetări din partea unei societăți în care religiosul este privit ca mitologie și basm[1].

Ritualurile de înmormântare sunt cele care diferă cel mai mult în funcție de popor, vârstă, sex, poziție socială. Mai mult, diversitatea extraordinară de detalii se datorează și faptului că același popor are viziuni diferite despre lumea de dincolo, iar acest lucru se transpune în ritual. De asemenea, diversitatea este data și de faptul că omul nu este considerat un întreg care are aceeași soartă după moarte: corpul, sufletul – respirație, sufletul – umbră, sufletul sânge, spiritual etc. Unele dintre aceste elemente sunt considerate veșnice, altele muritoare. Toate acestea nu influențează structura internă a ritualurilor, ci numai complexitatea lor formală[2].

Ca și babilonienii, evreii nu vedeau moartea ca pe o anihilare completă a persoanei. Existența după moarte este imaginată ca viața la cea mai mica intensitate. Morții sunt văzuți ca având o existență mai palidă în care tot ceea ce ține de viață încetează cu excepția existenței însăși. Atât timp cât corpul există (cel puțin oasele), sufletul există, ca o umbră, într-o condiție foarte slăbită, deoarece în mediul iudaic, nu există o distincție foarte exactă

[1] Teodora Teculescu, *Perspectiva biblică asupra practicilor funerare în Israelul antic,* în *Studii Teologice,* seria a III-a, Anul VI, Nr. 3, Iulie-Septembrie 2010, București, p.183.
[2] Arnold van Gennep, trad. Lucian Berdan și Nora Vasilescu, *Riturile de trecere,* ed. Polirom, Iași – 1996, p.131.

între trup și suflet, omul este privit ca o unitate psihosomatică, un om viu fiind un „suflet viu'' (nephesh), iar un om mort este un „suflet mort''(Lv. 21,11)[3].

În ceea ce privește concepția despre moarte la evrei, se poate afirma că ei înțelegeau că toți murim la un moment dat și vedeau în asta ceva ce se întâmplă firesc, ceva inevitabil ce trebuie acceptat ca atare. Pe de altă parte, ei vedeau în viață posibilitatea de a fi în legătură cu Dumnezeu, iar în moarte depărtarea completă de El, ceea ce era privit ca o pedeapsă. De aceea, singura alinare era o viață lungă în care să fi dat naștere la copii[4].

Reminescențele unei concepții existente în vechiul Orient Apropiat, conturează idea că moatea ar fi o forță supranaturală, independent de Dumnezeu. Cu toate acestea, Dumnezeu rămâne arbitrul suprem al vieții și al morții „Și și-a întins îngerul Domnului mâna asupra Ierusalimului, ca să-l pustiască, dar I S-a făcut milă Domnului și a zis îngerului care ucidea poporul: Destul!'' (II Rg. 24,16). Lumea sau locuința morților are, în Vechiu Testament, numeroase denumiri: *sheol,* care este intraductibil în alte limbi, *'erez* („pământ'', „lume subpământeană'' – I Rg. 28,13; Iona 2,7), *'afar* („pulbere'' Is 26,5), *bor* („adânc'' Is. 14,15; Pr. 28,17, în akkadiană *buru*). Sunt semnificative expresiile akkadiene commune pentru lumea morților: *casa întunericului* și *țara fără întoarcere,* pe care toți morții le populează, chiar și cei neîngropați (Fc. 37,35)[5].

Toți morții împărtășesc aceeași situație nefericită, însă se consideră că soarta lor depinde de atenția pe care le-o acordă cei vii: funeralii adecvate, aducerea mâncării sau băuturii la mormânt (cu toate că astfel de referiri nu se găsesc în Biblie) și, în special, reținerea numelui. De aceea, era o mare binecuvântare în a avea copii prin care să poată continua „să trăiască'' în comunitatea respective. În Vechiul Testament nu există niciun exemplu al vreunui israelit care să fi manifestat o frică excesivă de moarte. Patriarhii „trec la părinții lor'' fără dezamăgire sau regret (Fc. 25,8; 35,29). În perioada Macabeilor vedem că evreii de atunci erau capabili să înfunte moartea cu eroism și seninătate. O mama evreică își vede șapte dintre fiii săi măcelăriți, însă „cu bun suflet a răbdat, pentru nădejdile ce avea în Domnul'' (II Mac. 7,20)[6].

În eshatologia veterotestamentară, un concept cheie este acela de „Ziua Domnului'', momentul așteptat al intervenției plenare a Domnului (Am. 5,18), dincolo de intervențiile sale constante, dar totuși parțiale. Ziua Domnului va însemna victoria lui Israel, dar deopotrivă a tuturor popoarelor, convertirea lor (Sof. 2,3-15), victoria universală a lui Dumnezeu, la sfârșitul veacurilor (Ps. 93 – 99). Ziua Domnului va fi ziua luminii pentru cei drepți, Ierusalimul fiind umplut de prezența lui Dumnezeu (Ez. 48,35)[7].

Ținând seama de faptul că Sfântul Apostol Pavel este primul mare teolog al creștinismului provenit din mediul iudaic, vom incerca să aflăm cum s-a reflectat cultura și tradiția ebraică în elaborarea teologiei eshatologice din scrierile sale.

---

[3]J.R. Porter, *The Legal Aspects of the Concept of Corporate Personality in Old Testament,* in: *Vetus Testamentum, XV (1965)* , 3, p.361, *apud.* ,Teodora Teculescu, *Perspectiva biblică asupra practicilor funerare în Israelul antic,* în *Studii Teologice*, seria a III-a, Anul VI, Nr. 3, Iulie-Septembrie 2010, București, pp.184 - 185

[4] Andrew F. Key, *The Concept of Death in Early Israelite Religion,* in: *Journal of Bible and Religion, XXXII (1964),* 3, p.242, *apud. , Ibidem,* p.187.

[5] Reuben Kashani, *Death,* in: *Encyclopedia Judaica,* ed. Thomson Gale, Detroit, vol. V, 2007, p.510, *apud. , Ibidem,* p.187.

[6] A.P. Bender, *Beliefs, Rites and Customs of the Jews, Connected with Death, Burial and* Mouning, in: *The Jewish Quarterly Review,* VI (1894), 2, P.322, *apud. , Ibidem, p.188.*

[7] Tomas Spidlik, *Maranatha. Viața de după moarte,* Galaxia Gutenberg, Târgu Lăpuș - 2008, pp. 25-26, *apud.* , Simona Ștefana Zetea, *Dincolo de pragul morții. Elemente de Eshatologie,* Presa Universitară Clujeană, 2010, p.24.

Sfântul Apostol Pavel nu se ocupă în chip special de eshatologia individuală sau particulară în Epistolele sale, întrucât, potrivit concepției ebraice – al cărei moștenitor era -, gândirea Sf. Pavel era în această privință colectivă. Vechii evrei concepeau sfârșitul veacurilor și venirea lui Mesia numai colectiv, ca neam, iar nu individual. Tot Sf. Pavel vorbește despre situația creștinilor ca nou Israel în raport cu evenimentele eshatologice și mai puțin despre destinul omului ca individ. Cu toate acestea nu putem afirma că nu există elemente ale eshatologiei particulare în Epistolele pauline[8].

În Epistola I către Tesaloniceni avem două idei importante: creștinii morți sunt numiți *cei adormiți* și la Parusie vor fi două categorii: cei credincioși care vor fi în viață și cei credincioși care vor fi murit (4,15-17). Din aceste două puncte, este firesc să ne întrebăm ce se întâmplă cu cei credincioși adormiți între moartea lor fizică și înviere? Textul nu ne spune nimic concret în acest sens, însă trebuie amintit că în concepția iudaică din sec. II î.Hr. despre *sheol*, ca locuință a celor *refaim* – umbre ale celor adormiți, acestea din urmă au conștiință și chiar viață precum cei vii[9]. În acest context al gândirii ebraice, descrierea Parusiei din perspectiva participării celor vii și a celor morți ne spune mai mult: în 3;13, cei adormiți îl vor însoți pe Hristos la Parusie. Potrivit 4;14, Parusia și învierea sunt concomitente, iar conform textului din 4;16, ele sunt subsecvente. Acest lucru ne duce la concluzia că cei adormiți (creștinii) sunt cu Hristos și înainte de Parusie, și de învierea lor trupească[10].

Vorbind despre realitatea, necesitatea și modul învierii morților la Parusie, în I Corinteni 15, Apostolul nu vorbește aici deloc despre situația dintre moarte și înviere, întrucât atenția lui se concentrează pe răspunsul pe care îl dă celor ce se îndoiau asupra învierii în Corint. Cu toate acestea, în II Corinteni, putem identifica câteva elemente ce țin de eshatologia particulară. În capitolul 5, vorbește despre trup ca despre un „cort'' care se va strica prin moarte, însă credincioșii vor fi cu Hristos (5,1-10), întrucât sunt făptură nouă (5,17). Punctul central care ne interesează este mai ales versetul 8: „Avem încredere și voim mai bine să plecăm din trup și să petrecem la Domnul''. Cât privește judecata particulară, referiri la aceasta se găsesc în vesetul 10: „Pentru că noi toți trebuie să ne înfățișăm înaintea scaunului de judecată al lui Hristos, ca să ia fiecare după cele ce a făcut prin trup, ori bine, ori rău''[11] .

În epistola către Romani Sf. Pavel ne reamintește că cei botezați se unesc cu Hristos și vor vieți împreună cu El, moartea nu mai are stăpânire asupra ceștinilor și aceștia cred că vor fi părtași învierii Lui și că vor trăi lui Dumnezeu. La acestea în capitolul 14,8-9 Apostolul mai adaugă: „Că dacă trăim, și dacă murim, ai Domnului suntem. Căci pentru aceasta a murit și a înviat Hristos, ca să stăpânească peste morți și peste vii''. Așadar, Apostolul subliniază aici unirea intima a credincioșilor cu Hristos prin Sf. Botez, dar și faptul că Hristos este Suveranul peste toți cei ce Îi aparțin: vii și adormiți. Pentru creștini viața nu se termină odată cu moartea, și cu atât mai puțin comuniunea cu Hristos[12].

În Filipeni 3,20-21 Sf. Pavel se referă la Parusie: „Cât despre noi, cetatea noastră este în ceruri, de unde și așteptăm Mântuitor, pe Domnul Iisus Hristos, Care va schimba la înfățișare trupul smereniei noastre ca să fie asemenea trupului slavei Sale, lucrând cu puterea ce are de a-Și supune Sieși toate''. Precum în I Corinteni 15, Apostolul vorbește aici de o

[8] Pr. Marian Vild, *Eshatologia Paulină,* Editura Universității din București, 2017, pp. 254-255.
[9] Charles R. H., *Eschatology, the Doctrine of a Future Life in Israel, Judaism and Christianity,* Schocken Books, New York, 1963, p.218 și 242, *apud., Ibidem,* p.255.
[10] Pr. Marian Vild, *op.cit.*, p.255.
[11] Pr. Marian Vild, *op.cit.*, pp. 255-256.
[12] Dr. Vasile Gheorghiu, *Epistola către Romani a Sfântului Apostol Pavel. Introducere, traducere și comentar,* ediția a doua, Cernăuți – 1938, p.316, *apud., Ibidem,* p.256.

schimbare la viitor cu evidentă referire la învierea obștească de la Parusie, operată pentru ca trupurile creștinilor să fie asemenea Trupului celui preaslăvit a lui Hristos[13].

Cât privește Eshatologia generală paulină, aceasta se concretizează în jurul „Zilei Domnului'' (Yom Iahweh), expresie biblică ce poate fi urmărită, așa cum am văzut, încă din Vechiul Testament.

La Sfântul Apostol Pavel, expresia, cu întreaga ei încărcătură, desemnează a doua venire a lui Hristos în slavă la sfârșitul veacurilor. Așadar, deși Dumnezeu a venit să cerceteze pe poporul Său în persoana Fiului lui Dumnezeu întrupat – Iisus Hristos, espresia vechitestamentară este preluată de Apostol pentru a desemna Parusia, desigur împreună cu ideea judecății tuturor legată de acest eveniment. Întrucât Epistola I Tesaloniceni este cea mai veche scriere a Noului Testament este demn de remarcat că Sf. Pavel este primul care face legătura între „Ziua Domnului'' din tradiția profetică vechitestamentară și *parousia,* sau a doua venire a Domnului. „Ziua Domnului'' din Vechiul Testament devine catalizatorul nădejdii creștine sub forma celei de a doua Veniri (Parusia)[14].

Ziua Domnului în scrierile veterotestamentare

În cele ce urmează vom vedea sensul expresiei „Yom Iahweh'' în scrierile profetilor Vechiului Testament și felul în care aceștia se raportează la ea ca plinire a fagăduințelor venirii Răscumpărătorului.

Vechiul Israel nu avea o idee bine definită în ce privește raportul lui Dumnezeu cu oamenii, adesea reprezentându-și această legătură în culori pur omenești. Ca toate celelalte popoare antice, el credea că Dumnezeul său este judecătorul tuturor relelor săvârșite de popor, că El pedepsește pe cei păcătoși, protejează pe văduve și pe orfani și apără pe străini dar, mai ales, pedepsește aspru pe cei ce nu respectă tradițiile naționale. După ei mânia divină putea să aibă și alte motive, pentru a se aprinde sau nu, pentru a se domoli sau a se ascuți. Stăpân și creator al întregului univers, Iahve este deasemenea și judecător al creaturii Sale: „Eu voi face dreptate, zice Domnul'' (Ps. 96,10). Dreptatea lui trebuia să devină norma fundamentală de conduită a întregului popor[15].

Nenorocirile făceau pe Israel să-și îndrepte speranțele spre timpuri mai bune, în care se vor realiza acele promisiuni, de care nu se îndoia nicio clipă că vor fi împlinite, prin intervenția strălucitoare a puterii divine, care va avea loc în acea „Iom-Iahve = Ziua Domnului"[16].

După cum am văzut, evreii – ca de altfel toate popoarele – credeau în viața de după moarte, iar acolo era pedepsit de către Iahve cel ce în timpul vieții pământești nu a respectat legea Sa, sau va fi răsplătit dacă a împlinit datoriile sale față de Dumnezeu și față de aproapele. Chiar dacă nu putem spune cu certitudine cum erau înțelese expresiile „s-a adăugat la poporul său'' sau „a trecut la părinții săi'', se pare că autorii sfinți ai Vechiului Testament nu aveau conștiința faptului că sunt în afara Duhului sau că le este destinat iadul. Ei scriau, spre exemplu: „Că nu vei lăsa sufletul meu în iad, nici nu vei da pe cel cuvios al Tău să vadă stricăciunea. Cunoscute mi-ai făcut căile vieții; umplea-mă-vei de veselie cu fața Ta, și la dreptatea Ta de frumusți veșnice mă vei sătura'' (Ps. 15,10-11) sau „Că nu este moarte în cel ce Te pomenește pe Tine. Și în iad cine te va lăuda pe Tine?'' (Ps. 6,5) Sigur că avem drept răspuns la această viziune modalitatea de interpretare a iadului pentru acea perioadă ca fiind

[13] Pr. Marian Vild, *op.cit.*, p.257.
[14] *Ibidem*, p.61.
[15] Dr. Petre Semen, *Sensul expresiei <<Iom-Iahve>> - <<Ziua Domnului>> la profeții Vechiului Tesament,* în *Studii Teologice,* Seria a II-a, Anul XXX – nr. 1-2, Ianuarie – Februarie 1978, București, p.149.
[16] *Ibidem*, p.149.

un loc de așteptare, și nu de chin, cum îl vedem astăzi, dar nu credem că acest fel de a vedea lucrurile îndreptățește în vreun fel aruncarea drepților în altă parte, decât în „sânul lui Avraam''[17].

Această răsplată sau pedeapsă a omului după moarte se împlinea în urma unei judecăți făcută în prealabil. Evreii însă credeau că această judecată individuală nu este singura de care trebuie să se teamă, fiindcă au avut întotdeauna credința că va fi o mare judecată a lui Dumnezeu aici, pe pământ. Împlinirea acestei judecăti universală este sinonimă cu *Ziua Domnului*, pentru că în concepția lor, în această zi va fi organizat noul Ierusalim, restul popoarelor vor fi supuse și convertite la iudaism, iar dreptatea va domni în lume pentru totdeauna. Această zi este străbătută în întregime de ideea morală[18].

Expresia *Ziua Domnului* apare în proorociile profeților, mai ales în perioada de accentuată decădere morală, când evreii uitau de legea lui Iahve, ca o reactive împotriva nerespectării acestei legi. Adeseori poporul lui Israel își închipuia cu placer că această zi, nu va putea să fie altceva decât o zi de dezastru pentru dușmanii săi, iar pentru el o zi de noi și sporite binecuvântări. Acestui optimism exagerat, profeții îi opun legea morală a dreptății, anunțând și pregătind poporul pentru acea *Zi a Domnului* (Amos 5,18; Mihea 7,4)[19].

Pentru profeții Amos și Ioil această zi este „o zi de întuneric și nu de lumină'' (Amos 5,8), „o zi de întuneric și de beznă, zi cu nori si cu negură deasă'' (Ioil 2,10). Ideea de întuneric este simbolul judecății care va însoți acea zi (Isaia 5,30; 8,22). Judecata lui Iahve față de Israel este neîndurătoare și decisivă, căci nimeni și nimic nu va mai putea salva acest popor sortit distrugerii. Ideea judecății neîndurătoare a lui Iahve este expimată printr-o antiteză hiperbolică pentru e evidența și mai mult neputința poporului care a săvârșit nelegiuiri împotriva atotputerniciei divine. Pentru cei ce vor fi supuși judecății, nu va mai exista niciun refugiu care să-i poată proteja „nici în cer nici, nici în adâncul pământului, nici în peșterile Carmelului, nici în abisul oceanului, căci peste tot îi va ajunge dreptatea lui Iahve'' (Amos 9,3). Iar dacă această restabilire a dreptății nu se va face nu se va face prin însăși mânia divină *sabia străină,* sau ciuma (Amos 4,10; 9,4) vor servi drept instrumente ale judecății lui Iahve[20].

Mult mai îngăduitor este profetul Isaia, cu cei supuși judecății, care recomandă poporului să se ascundă „în crăpăturile stâncilor și în pulberea pământului'' (Isaia 2,10), pentru a se putea apăra de mania neîndurătoare din acea zi. Ideea pedepsei inevitabile este subliniată de profetul Amos printr-o analogie referitoare la un om care „fuge din fața leului și dă peste un urs, și care intră în casă și se reazămă cu mâna de un perete și este mușcat de șarpe'' (Amos 5,19). Aceeași idee, profetul Osea o indică scurt, prin câteva cazuri în care amintește de o catastrofă provocată de dușmanii poporului (Osea 8,3; 10,14), ca de altfel și Ieremia, care amintește de invazia unui popor de cavaleri, care va veni din partea de nord și va lovi crunt poporul uitat de Dumnezeu, ca urmare a vinovăției (Ier. 4,6). Mai mult ca la oricare alt profet, la Ieremia se observă un pronunțat sentiment de solidaritate cu poporul și cu țara amenințată[21].

După profetul Osea pedeapsa care va veni asupra poporului lui Israel în urma judecății de către Iahve, poate fi și de natură politică. În acest sens el amintește uneori de o *deportare,*

[17] Drd. Eugeniu Rogoti, *Mântuirea în Vechiul Testament,* în *Studii Teologice,* Seria a III-a, anul II, Ianuarie – Martie 2006, București, pp.218-219.
[18] Dr. Petre Semen, *op.cit.*, p.150.
[19] *Ibidem,* p.150.
[20] *Ibidem,* p.152-153.
[21] *Ibidem,* p.153.

sau chiar o reîntoarcere în robie (Osea 9,3-6). Faptele rele sunt cauza pentru care Iahve îi cheamă la judecată pe fiii lui Israel[22].

Profetul Daniel vorbește despre judecarea tuturor popoarelor, care va urma învierii morților. Aceasta o va face Dumnezeu Însuși (cap. 7,10). În cele din urmă, cei răi vor fi condamnați, iar răul și păcatul vor fi desființate pentru totdeauna. Tot aici se vorbește și despre *Fiul Omului* ca fiind o ființă cerească. El vine cu norii cerului (precum ne este prezentat și la F.Ap. 1,11), având atribute dumnezeiești: are existență și putere veșnică, de aceea Împărăția întemeiată de El nu va trece; I se închină și îl slujesc toate popoarele[23]. Ideea învierii, prin viziunea învierii oaselor uscate ale celor morți, o gasim și la profetul Iezechiel ca o regenerarea a poporului Israel (cap. 37). În timpul împlinirii făgăduințelor divine, Israel va fi restaurat, colinele, dealurile și munții Țării Sfinte vor fi iarăși pline de viață ca altădată, căci Dumnezeu va aduce pe poporul Său de printre neamurile pe unde a fost împrăștiat[24].

În toate scrierile acestea se întâlnesc o mulțime de metafore și simboluri greu de înțeles pentru cei neinițiați, unele fac referire la conducerea vremii și la starea morală a poporului și sunt introduse intenționat de către scriitorii biblici pentru a nu se expune inutil la anumite persecuții și pericole. Unele însă sunt atât de greu de înțeles încât chiar profetul trebuie să primească un ajutor ceresc pentru a le putea interpreta, iar altele nu sunt deloc explicate, deoarece ele sunt pentru posteritate iar înțelesul lor va fi deplin revelat la sfârșitul timpului[25].

Multe dintre aceste elemente prezentate până acum vor fi reluate și își vor găsi împlinirea în persoana Mântuitorului Iisus Hristos care este „plinirea Legii și a proorocilor". Noul Testament, așa cum vom vedea, ne prezintă începutul mântuirii, dar și revelația supremă ce coincide cu desăvârșirea în veșnicie a întregii creații, aceasta fiind reprezentată de cea de a Doua Venire a Domnului, sfârșitul chiupului actual al lumii, de învierea de obște și de Judecata Universală.

Concluzii

Spiritul uman de-a lungul istoriei a căutat să-și proiecteze evenimentele ce țin de eshaton. Este o căutare comună tuturor popoarelor. Grija pentru sfârșit înseamnă o bună igienă a vieții. De aceea, nu e de mirare că se găsesc motive și elemente comune în diferite culturi.

În ceea ce privește poporul iudeu, el se deosebește de celelalte prin aceea că el se află în toată istoria sa într-o continuă așteaptare și nutrește în permanență o nădejde eshatologică. El este un popor al făgăduințelor lui Dumnezeu și așteaptă *mântuirea lui Israel,* care uneori corespunde cu o stăpânire politică în concepția sa, chiar dacă proorocii au incercat mereu să mențină ideea că acea *Zi a Domnului* nu va corespunde năzuințelor legate de stăpânirea lumii acesteia. Sf. Ap. Pavel, ca un reprezentant de seamă al poporului său, tinde să meargă pe concepția profeților Amos și Osea, anunțând caracterul de judecată al acelei zile, dar și bucuria în care se vor afla cei ce au ascultat glasul Cuvântului.

[22] *Ibidem*, p.153.
[23] Pr. Gheorghe Husarciuc, *Suferințele, jertfa, învierea și proslăvirea lui Mesia în viziunea profeților Vechiului Tesatament,* în *Teologie și viață,* Serie Nouă – Anul XIII (LXXIX), nr. 1-6, Ianuarie-Iunie 2005, p.146.
[24] Pr. Petre Semen, *Aşteptând mântuirea,* Editura Mitrolopiei Moldovei și Bucovinei, Iași – 2002, p.220 și 239.
[25] Pr. Petre Semen, *Apocalipsele vechitestamentare și apocrife,* în *Teologie și viață,* Serie Nouă – Anul XIII (LXXIX), Iulie-Decembrie 2003, p.147 și 149.

BIBLIOGRAPHY

Arnold van Gennep, trad. Lucian Berdan și Nora Vasilescu, *Riturile de trecere,* ed. Polirom, Iași – 1996.

Husarciu Gheorghe, *Suferințele, jertfa, învierea și proslăvirea lui Mesia în viziunea profeților Vechiului Tesatament*, în Teologie și viață, Serie Nouă – Anul XIII (LXXIX), nr. 1-6, Ianuarie-Iunie 2005.

Rogoti Eugeniu, *Mântuirea în Vechiul Testament*, în Studii Teologice, Seria a III-a, anul II, Ianuarie – Martie 2006, București.

Semen Petre, *Așteptând mântuirea*, Editura Mitrolopiei Moldovei și Bucovinei, Iași – 2002, p.220 și 239.

Idem, *Apocalipsele vechitestamentare și apocrife*, în Teologie și viață, Serie Nouă – Anul XIII (LXXIX), Iulie-Decembrie 2003.

Idem , *Sensul expresiei <<Iom-Iahve>> - <<Ziua Domnului>> la profeții Vechiului Tesament*, în Studii Teologice, Seria a II-a, Anul XXX – nr. 1-2, Ianuarie – Februarie 1978, București.

Simona Ștefana Zetea, *Dincolo de pragul morții. Elemente de Eshatologie*, Presa Universitară Clujeană, 2010.

Teculescu Teodora, *Perspectiva biblică asupra practicilor funerare în Israelul antic*, în Studii Teologice, seria a III-a, Anul VI, Nr. 3, Iulie-Septembrie 2010, București.

Vild Marian, *Eshatologia Paulină*, Editura Universității din București, 2017.

CORRESPONDENCE IN THE CONTEXT OF GLOBALIZATION AND ITS REPERCUSSIONS ON CULTURAL LIFE

Maria-Aura Lățea
PhD Student, University of Craiova

Abstract: Globalization is a complex and multifaceted phenomenon involving the increasing interconnectedness and interdependence of countries and cultures around the globe. It encompasses a wide range of economic, social, political and cultural processes. This study addresses the negative implications of globalization on correspondence, identifying the circumstances and ways in which globalization has affected society, and a comparison between electronic and traditional correspondence. Also, we discussed some benefits of globalization, because globalization is a symbol of contemporaneity, having an uninterrupted evolution in all fields.

Keywords: correspondence, letters, globalization, folklore, culture.

Introducere

Având o valoare culturală inestimabilă, corespondența a stârnit interes în rândul cititorilor datorită tabloului atât de viu și de veridic schițat despre viața literaților, a oamenilor de cultură a căror operă de căpătâi a influențat semnificativ domeniile reprezentate cu cinste de aceștia. Astfel, în toată complexitatea lor, scrisorile au devenit surse excepționale și autentice, căpătând valoare documentară în cercetarea culturală românească.

Având în vedere faptul că asistăm la o cultură decadentă, una dintre preocupările importante ale societății ar trebui să fie conservarea folclorului, întrucât este tot ceea ce a rămas autentic, odată cu procesul globalizării. Convinși de necesitatea acestor orientări, ne propunem prin acest articol o incursiune în procesul de globalizare pentru a determina măsura în care consecințele sale se răsfrâng asupra folclorului și a domeniilor conexe. Sperăm să facilităm și să motivăm, prin astfel de inițiative, tezaurizarea şi valorificarea documentelor de cultură, cum sunt scrisorile.

Globalizarea

Fiind un proces extrem de general, oamenii de știință nu au desemnat o definiție standard asupra conceptului de globalizare, în literatura de specialitate existând mai multe abordări conceptuale, având semnificații destul de controversate. În cele ce urmează, vom încerca să oferim o teoretizare orientativă a termenului.

Globalizarea reprezintă destinul implacabil spre care se îndreaptă lumea, fiind considerat un fenomen complex și ireversibil, ce a cunoscut o dezvoltare fără precedent prin deschidere, mobilitate și inovație. Având atât avantaje, cât și limite, ea aduce noi provocări pentru umanitate, indiferent de domeniul în care se manifestă, de religie, etnie sau apartenența geografică. Oamenii din diferite colțuri ale lumii au acces la o varietate mai mare de idei, tradiții și forme de artă prin comerțul internațional, migrație și mass-media globală. Extinderea "democratizării tehnologiei"[1] a condus, fără doar și poate, la reducerea distanțelor, permințând oamenilor să fie informați și conectați.

O definiție pertinentă şi inteligibilă a conceptului de globalizare, urmărind repercusiunile sale, o oferă Thomas L. Friedman, evidențiind maniera în care globalizarea a revoluționat lumea și modul în care culturile sunt transmise și adaptate: „democratizarea tehnologiei este cea care oferă unui număr tot mai mare de oameni, echipaţi cu tot mai multe

[1] Thomas L. Friedman, *Lexus și măslinul*, București, Editura Fundației Pro, 2001, p. 68.

computere, modemuri, telefoane celulare, sisteme de cablu și conexiuni prin internet, posibilitatea de a ajunge tot mai departe şi mai departe, într-un număr tot mai mare de ţări, din ce în ce mai rapid, mai profund şi mai ieftin decât oricând în istorie… Graţie democratizării tehnologiei, acum toţi putem avea acasă la noi o bancă, un birou, un ziar, o librărie, o firmă de brokeri, o fabrică, o firmă de investiţii, o şcoală…".[2]

Efectele globalizării se resimt în mod nediscriminator în fiecare dintre mediile economice, politice şi culturale ale societății. Astfel că, în domeniul cultural, globalizarea are implicații profunde, generând consecințe nefavorabile, precum generalizarea unor modele culturale importate, diminuarea diversității sau prejudicierea tradițiilor naționale, distrugerea sistemului clasic de ierarhizare a valorilor etc.

În zilele noastre, într-o lume în permanentă schimbare, folclorul pierde tot mai mult teren în raport cu procesul globalizării. Ne punem deseori întrebarea în ce măsură folclorul mai prezintă interes pentru publicul contemporan și pentru următoarele generații. Stimulată de piață, dopată de televiziune, sport sau internet prin asimilarea rapidă a noilor tehnologii, lumea globalizată trăiește actualmente pe fondul unei crize a sensurilor vieții, conducând către un iminent dezastru cultural și educațional global, care va influența preponderent societatea viitorului.

Trăim într-o societate cu tradiții, obiceiuri și datini specifice, cu o cultură unică, cu un stil de viață diferit sau o anume conduită. Faptul că multe dintre valorile și tradițiile specifice fiecărei țări se pierd, din nefericire, sau își pierd din semnificații, ține și de fiecare individ, pentru că suntem influențați în mod direct de aceste procese.

De asemenea, o altă consecință a globalizării este pierderea identității culturale. Schimbarea poate zdruncina fundamentele unei societăți în măsura în care nu deține o oarecare stabilitate. Promovând în exces un set de valori și practici dominante care au tendința de a suprima tradițiile și obiceiurile locale, poate duce la pierderea limbilor minoritare, a practicilor tradiționale și a meșteșugurilor specifice.

Ascensiunea nelimitată a tehnologiei a determinat și apariția unor împrumuturi externe tot mai prezente în limbajul cotidian, adoptarea unor obiceiuri de altă origine sau a unor sărbători ce se află în discordanță cu etosul românesc. Odată cu fluxul liber al informației, ținerea sub control a acestor influențe a devenit tot mai greu de stăvilit.

Globalizarea a acționat asupra culturilor mai slabe, maleabile, care puse în fața unei superculturi globale, încep a se disipa și a-și pierde treptat prețioasele valori ale istoriei și culturii proprii, prin urmare, efectele lor se vor resimți și pe viitor.

Totodată, putem spune faptul că este un impact ambivalent, întrucât oferă oportunități pentru revitalizare și adaptare. În mod paradoxal, globalizarea poate conduce și la o conștientizare crescută a necesității de protejare și conservare a patrimoniului cultural. Organizații internaționale și inițiative globale pot sprijini în acest sens eforturile de conservare a culturilor vulnerabile.

Așa cum se remarcă în studiul Patrimoniul intangibil românesc (tradiții, folclor) în contextul globalizării, Tamara Paica subliniază ideea conform căreia ,,globalizarea nu este o panacee care va vindeca omenirea de toate problemele și conflictele, dar nici o calamitate apocaliptică ce va distruge culturile din jur.".[3]

Sintetizând informațiile, putem aprecia faptul că globalizarea este benevolă creării unui cadru de apropiere culturală. Aceeași autoare este de părere că ,,Niciodată nu va fi

[2] Thomas L. Friedman, *ibid*, pp. 68-69.

[3] Tamara, Paica, *Patrimoniul intangibil românesc (tradiţii, folclor) în contextul globalizării (aspecte legislative)*, Bucureşti, Editura Muzeul Naţional al Literaturii Române, 2013, p. 28.

posibilă ștergerea culturii naționale, a literaturii, a artei, a religiei, a tradițiilor folclorice și muzicale, a istoriei vreunui popor.”.[4]

Corespondența

Începând cu a doua jumătate a secolului al XX-lea, schimbările care au intervenit în viața folclorului din cauza globalizării atotcuprinzătoare se manifestă și în domeniul scriiturii, astfel, prestigiul cultural al scrisorii s-a diminuat considerabil, ocupând un loc codaș.

Ținând seama de noile tendințe în ceea ce privește procesul de comunicare, pare anacronic să vorbim despre corespondență, întrucât arta compoziției epistolare a fost redusă la un gen minor de scriitură, sfârşind prin a deveni o convenţie. În consecință, scrisoarea se împletește cu artificialul și nonvaloarea, pierzându-și din strălucire prin caracterul distructiv al celor ce nu apreciază adevăratele valori.

Pe măsură ce tradițiile se schimbă sau se adaptează, uneori informațiile colectate pot să nu reflecte pe deplin formele originale. Corespondența a fost multă vreme eficientă pentru comunicarea dintre națiuni, deschizând noi oportunități de relaționare, colaborare, însă, într-o epocă a globalizării, a devenit desuetă. Dacă ne gândim la univers ca la un mediu interconectat, sub forma unei piramide ierarhice, atunci putem spune că schimbul epistolar a conectat vreme îndelungată persoane indigene în moduri autentice. Schimbările se fac simțite plenar și global în ceea ce privește interacțiunea socială, astfel că această practică a rămas actualmente opțională.

În lumea contemporană, accentul se pune pe digitalizare, pe implementarea noilor tehnologii, însă trebuie utilizate cu înțelepciune. În acest fel, se ajunge treptat la o dispariție a fenomenului epistolar, corespondența fiind în pericol să se transforme într-un obicei la care mai apelează doar oamenii de cultură.

Etnograful maghiar, din Transilvania, Balázs Lajos, anticipează în studiul său *Folclor. Noțiuni generale de folclor și poetică populară,* o serie de predicții cu privire la efectele globalizării, afirmând solemn, dar sub o formă optimistă faptul că ,,se vor reduce considerabil deosebirile de cultură și civilizație între sat și oraș, prin urmare și deosebirile dintre folclorul sătesc și cel urban, dar folclorul ca mod special de oglindire a vieții, de exprimare a stării de suflet și de spirit, de modelare comportamentală în societate a viziunii și a unei estetici neacademice, necanonizate din afară, nu va dispărea.”.[5]

În această nouă eră a consumului cultural, Adrian Dinu Rachieru aduce în discuție câteva transformări importante legate de uniformizarea culturală: ,,Comunicarea a devenit un fenomen de civilizație totală. Comunicarea de masă se bucură de o audiență largă, eterogenă, dispersată și anonimă. În plus, circulația e rapidă, uniformizând și simplificând conținutul.”[6], conducând așa cum sublinia și M. Coman la autonomizarea cuvântului. Acest proces dinamizează comunicarea și adaptabilitatea limbii, însă poate duce la ambiguitate și confuzie dacă noile sensuri ale cuvintelor nu sunt bine înțelese sau dacă utilizarea termenilor nu este consistentă.

Internetul, comunicațiile mobile, rețelele sociale și platformele digitale au ușurat conectarea oamenilor, au facilitat schimbul de idei, valori și practici culturale, conducând la o mai mare conștientizare și diversitate culturală. În schimb, ea a exacerbat omogenizarea culturală. Cu toate că are potențialul de a eroda diversitatea culturală, prezintă, de asemenea, oportunități de schimb cultural și formarea de noi identități culturale. Criticii susțin că globalizarea poate eroda diversitatea culturală, prin promovarea unor valori și perspective culturale dominante, neglijând sau subminând culturile locale, acest fapt conducând treptat la dominația culturii occidentale.

---

[4] Tamara, Paica, *Ibid*, p.12.

[5] Baálzs Lajos, *Folclor. Noțiuni generale de folclor și poetică populară*, Cluj-Napoca, Scientia, 2003, p. 10.

[6] Adrian Dinu Rachieru, *Globalizare și cultură media*, Iași, 2003, Editura Institutul European, p. 14.

În general, globalizarea este un fenomen complex și cu mai multe fațete. Subliniem aici faptul că putem discerne efecte pozitive, cât și negative pe care le are asupra corespondenței. Acestea variază în funcție de regiuni și sectoare, iar gestionarea provocărilor sale, maximizând beneficiile acesteia, rămâne o provocare cheie a politicii globale a secolului pe care îl traversăm.

Astfel, urmând linia acestor preocupări cotidiene, putem observa faptul că este necesară o nouă abordare pentru a reapropia folclorul, reactualizandu-i formele de exprimare artistică, scrisorile. În acest context, cercetarea actuală a folclorului trebuie menținută vie, indiferent de împrejurările existente, prin diverse interpretări și actualizări sub o formă modernă.

Importanța arhivistică

Corespondența dintre folcloriști formează o bogată tapiserie de comunicare. Adesea publicate în colecții sau antologii, putând fi însoțite de comentarii și note explicative, scrisorile împărtășesc perspective, descoperiri și dezbateri în domeniul studiilor folclorului sau alte aspecte culturale ce țin de domeniul etnologiei și antropologiei. Menținerea corespondenței și gestionarea informațiilor atât în context personal, cât și profesional rămâne o practică ce poate asigura conservarea documentelor care reflectă tradițiile și obiceiurile românești.

Multe scrisori schimbate între folcloriști se regăsesc astăzi arhivate în biblioteci, muzee și alte instituții academice, cum este și „Arhiva de Folclor a Academiei Române" din Cluj-Napoca, înființată în anul 1930[7], care păstrează documente vechi. Aceste arhive oferă perspective valoroase asupra istoriei și dezvoltării studiilor folclorice, precum și asupra vieții personale și profesionale a cercetătorilor individuali.

Din perspectivă istorică, corespondența dintre folcloriști a fost esențială în dezvoltarea studiilor folclorului ca disciplină academică. Prin scrisori, cercetătorii au împărtășit experiențe de lucru pe teren, au discutat cadre teoretice și au dezbătut interpretări ale tradițiilor populare. Aceste schimburi facilitează colaborarea și contribuie la progresul cercetării folcloristice prin stabilirea unor rețele profesionale. Prin împărtășirea resurselor, a expertizei și a metodelor de cercetare, aceștia pot aborda întrebări complexe de cercetare și pot extinde sfera investigațiilor lor.

Corespondența dintre folcloriști implică uneori dezbateri și dispute cu privire la interpretări, metodologii și considerații etice. Cu toate acestea, demersul se dorește a fi unul esențialmente practic, deoarece contribuie la examinarea critică și rafinarea teoriei și practicii folclorului, având ca principală finalitate perfecționarea sistemului.

Lărgirea sferei de interes prin implementarea schimbului internațional a asigurat o tranziție către modernizare și un imperativ strategic. Cercetarea folclorului implică adesea schimburi interculturale, iar corespondența joacă un rol crucial în facilitarea comunicării între cercetători din diferite țări și medii culturale. Acest schimb internațional îmbogățește domeniul prin aducerea de perspective diverse asupra studiului tradițiilor populare românești.

Așadar, este esențială educarea tuturor în vederea protejării practice a patrimoniului intangibil, în sensul păstrării, documentării și transmiterii informațiilor. Tehnologia digitală audiovizuală trebuie să fie unealta noastră pentru a stoca și transmite mai departe generațiilor noi identitatea și bogăția culturală. În măsura în care globalizarea favorizează accesul nelimitat la tehnologie, putem beneficia de numeroase oportunități de promovare și deschidere către producerea și receptarea textelor culturale.

[7] Virgiliu Florea, *Din trecutul folcloristicii românești*, Cluj-Napoca, Editura Napoca Star, 2001, p. 124.

În ansamblu, corespondența dintre folcloriști servește ca mijloc vital de comunicare, colaborare și dezbatere în domeniul studiilor folclorice, contribuind astfel la dezvoltarea și evoluția sa continuă.

Corespondența electronică versus corespondența tradițională

Compararea corespondenței electronice cu cea tradițională scoate în evidență diferențe semnificative în ceea ce privește rapiditatea, costurile, impactul ecologic, securitatea și accesibilitatea.

Concomitent cu progresele tehnologice, corespondența electronică, sub forma e-mailurilor și a mesajelor instant, faxuri și chiar mesaje text, a devenit din ce în ce mai răspândită, permițând comunicarea rapidă. Cu toate că a ocupat multă vreme primele pagini, în prezent, corespondența sub formă de scrisori nu mai este de actualitate, întrucât timpul de așteptare este destul de mare, în defavoarea unei comunicări eficiente, astfel, această practică pare a sucomba, fiind incongruentă cu ritmul dezvoltării societății.

Spre deosebire de corespondența electronică, ce necesită acces la internet și dispozitive electronice, iar întreruperile de rețea sau problemele tehnice pot afecta livrarea mesajelor, cea tradițională nu depinde de tehnologie și poate fi utilizată în zone fără acces la internet.

Tot aici putem evidenția impactul ecologic pe care îl au cele două tipuri de corespondențe. În vreme ce corespondența electronică prezintă ca avantaj reducerea consumului de hârtie și resurse naturale asociate producției și transportului corespondenței tradiționale, pe de altă parte, producția și eliminarea dispozitivelor electronice contribuie la poluarea electronică și la consumul de energie. Corespondența tradițională poate utiliza hârtie reciclabilă și materiale biodegradabile, însă în funcție de numărul de scrisori expediate poate implica un consum mare de hârtie, cerneală și combustibil pentru transport, având un impact ecologic mai mare comparativ cu corespondența electronică.

În vreme ce costurile unei corespondențe tradiționale sunt infime la început dacă ne raportăm la hârtie, plicuri, timbre, însă pot crește semnificativ în funcție de greutatea și destinația pachetelor, precum și de frecvența expedierilor. La polul opus, corespondența electronică necesită unele costuri inițiale pentru achiziționarea și întreținerea dispozitivelor electronice și a conexiunii la internet, însă majoritatea platformelor de email și mesagerie sunt gratuite sau foarte ieftine.

În ceea ce privește măsurile de securitate și confidențialitate, corespondența electronică poate fi criptată pentru a asigura confidențialitatea, iar accesul la mesajele electronice poate fi protejat prin parole și alte măsuri de securitate. Cu toate că poate fi sigilată pentru a preveni accesul neautorizat, scrisoarea poate fi pierdută, furată sau deteriorată în timpul transportului și nu oferă aceleași niveluri de protecție la confidențialitate ca criptarea electronică.

Scrisorile tradiționale permit un grad mare de creativitate și personalizare, întrucât pot fi decorate cu desene, sigilii de ceară, colaje, și alte elemente artistice. De asemenea, pot include obiecte fizice mici, cum ar fi fotografii, bilețele sau flori presate, adăugând o dimensiune particulară mesajului.

Atât corespondența electronică, cât și cea tradițională prezintă beneficii și dezavantaje specifice. Corespondența electronică este rapidă, eficientă și cost-efectivă, dar poate fi vulnerabilă la amenințări cibernetice și necesită acces la tehnologie. În schimb, corespondența tradițională oferă o alternativă mai tangibilă și uneori mai personală, dar este mai lentă și poate avea un impact ecologic mai mare. Alegerea dintre cele două depinde adesea de contextul specific, nevoile și preferințele utilizatorilor.

În ciuda avansurilor tehnologice și a popularității corespondenței electronice, scrisorile tradiționale au anumite caracteristici unice și avantaje care le fac valoroase, oferind

o experiență tangibilă și personală. Astfel că, în ultima vreme, sunt întreprinse tot mai multe acțiuni în vederea salvării corespondenței, devenind părți ale istoriei personale sau de familie, acțiuni care au determinat schimbarea mentalității asupra protejării identității culturale. Păstrarea arhivelor de corespondență oferă perspective valoroase asupra istoriei și dezvoltării studiilor folclorice, deoarece servește în scop de referință și documentare, fiind o înregistrare a comunicării în diverse contexte și medii, care a menținut conexiuni de-a lungul anilor, precum și asupra vieții personale și profesionale a cercetătorilor implicați.

Cu toate că literatura epistolară facilitează accesul la întâlnirea cu marile personalități ale vremii, această practică s-a diminuat considerabil sub pecetea postmodernității, făcând loc proliferării galopante a procesului globalizării și a uniformizării comunicării.

Concluzii

În genere, globalizarea poate fi, *stricto sensu*, un proces imperios evoluției noastre, rezultat în urma dorinţei ferme şi a deciziei conştient asumate de unele ţări de a se conecta la acest sistem în vederea caştigării unor beneficii de pe urma lui, ce atinge domenii diverse ale societății, având repercusiuni în toate aspectele vieții.

Totodată, corespondența ascunde în culisele ei date esențiale din societatea respectivă, dintr-un spaţiu și timp bine determinate, care se pot reconstitui în prezent, ascunse în mărunțisurile vieții cotidiene enunțate. În cultura românească, publicarea scrisorilor a rămas un demers necesar. În ultimii ani, se acordă o atenție deosebită studiului corespondențelor, prin efortul comun și continuu al corespondenților, dar și al criticilor și istoricilor literari, reprezentând o componentă esențială în reconfigurarea vieții și personalității folcloriștilor. Depinde doar de noi să le explorăm și să fructificăm conținutul odată identificate. Cu toate că scrisorile estompează într-o mică măsură existența, prezentând o realitate factuală, ca rezultat îndelungat al normelor impuse de cenzură, au rămas până în prezent o sursă de cercetare promițătoare, prin consemnarea retrospectivă a unor împrejurări şi evenimnete de interes documentar.

Globalizarea a accelerat în a doua jumătate a secolului XX, facilitând schimbul cultural și economic la nivel global. Aceasta a dus la o diversificare a influențelor culturale, dar și la tensiuni legate de identitate și autenticitate culturală. Acest secol a fost o perioadă de schimbări culturale rapide și diverse, influențate de conflicte globale, progrese tehnologice și sociale, și o dinamică constantă între tradiție și inovație. Cultura secolului XX reflectă complexitatea și diversitatea experienței umane într-o epocă de transformări profunde.

Procesele istorice și globale sunt forțe dinamice care modelează continuu practicile și identitățile culturale. Aceste procese pot duce la conservarea, transformarea sau chiar pierderea unor aspecte culturale, influențând profund modul în care indivizii și comunitățile își definesc și trăiesc identitatea culturală.

Astăzi, globalizarea este simbolul contemponeității, întrucât există pur şi simplu, iar noi suntem oarecum predestinaţi să trăim sub semnul acesteia, sub spectrul ei şi să facem faţă tuturor resorturilor pe care aceasta le implică. Nimic din ceea ce se întâmplă în prezent în societatea noastră nu rămâne necontaminat de flagelul globalizării.

Utilizarea tehnologiilor conduce la fluidizarea comunicării și îmbunătățirea calității vieții aşa cum am postulat încă la începutul acestei prezentari, însă această evoluție rapidă și tumultoasă determină dereglarea echilibrului fragil dintre schimbare și stabilitate.

Redactarea scrisorilor de către folcloriști este un proces meticulos și valoros care contribuie semnificativ la conservarea și promovarea patrimoniului cultural. Prin eforturile lor, folcloriștii ajută la păstrarea vie a tradițiilor și obiceiurilor care definesc identitatea culturală a comunităților.

În concluzie, cercetarea noastră nu a urmărit oferirea unor expuneri exhaustive ale întregului proces al globalizării, ci, mai degrabă, am considerat util să oferim câteva cadre interpretative care să ilustreze unele consecințe asupra corespondenței.

BIBLIOGRAPHY

1. Friedman, Thomas L., *Lexus și măslinul*, traducere din limba engleză de Adela Motoc, București, Editura Fundației Pro, 2001.
2. Lajos, Baálzs, *Folclor. Noțiuni generale de folclor și poetică populară*, Cluj-Napoca, Scientia, 2003.
3. Paica, Tamara, *Patrimoniul intangibil românesc (tradiții, folclor) în contextul globalizării (aspecte legislative)*, București, Editura Muzeului Național al Literaturii Române, 2013.
4. Rachieru, Adrian Dinu, *Globalizare și cultură media*, Iași, Editura Institutul European, 2003.
5. Ritzer, George, *McDonaldizarea societății*, traducere de Victoria Vuscan, București, Editura Comunicare.ro, 2003.
6. Tomlinson, John, *Globalizare și cultură*, Timișoara, Editura Amarcord, 2002.
7. *Globalizarea – simbolul contemporaneității*, 28 septembrie 2008, Ziarul Lumina: https://ziarullumina.ro/societate/historica/globalizarea-simbolul-contemporaneitatii-52953.html accesat 18.06.2024.

ESTABLISHMENT OF THE ROMANIAN DIPLOMATIC AGENCY IN PARIS (1860)

Denisa Anamaria Briceag
PhD Student, University of Craiova

Abstract: After the double election of Alexandru Ioan Cuza, on January 5 and 24, 1859, the Romanian political class was preoccupied with the international recognition of the new ruler and the perfection of administrative unity. All these efforts were supported by the activity of Romania's diplomatic agents in the French capital, the creation of the Agency itself representing a symbol of independence. The Agency of the United Principalities in Paris was officially recognized on August 26 / September 7, 1860, after Ioan Alecsandri (the first holder of the Agency) presented the letters of accreditation to the French Foreign Minister, Edouard Thouvenel, thus obtaining the right to use the cipher in his correspondence. Apart from Constantinople, where the existence of an Agency was provided for in the Paris Convention, during Cuza's reign, Agencies were established in Paris and Belgrade. In 1880, the Romanian Diplomatic Agency in Paris was transformed into the Romanian Legation in Paris, as a result of gaining state independence.

Keywords: double election of Cuza, Romanian Diplomatic Agency in Paris, 1860.

The double election of ruler Alexandru Ioan Cuza (1859) in Moldova and Wallachia represented a first step towards the desired union, so justified. After this moment, the main direction of the Romanian political class was the recognition of this election by the European Powers and the completion of the act of union through administrative measures. In this context, France was characterized by Costache Negri as "*the par excellence selfless and generous country*".[1], that at the right time, supported the efforts made by the Romanians for the international recognition of the double choice and personal union. Regarding the beginning of the Romanian-French relations, even if he questioned the period when Rome exercised its rule over the Loire and the Danube, Nicolae Iorga, fixed the beginning of these relations, somewhere before the year 1300. In support of his idea, he used the accounts made by the chronicler of the Third Crusade, Geoffroy de Villenhardouin, regarding those who, "*understood to represent the steadfast orthodoxy of the East*".[2]

In addition to the distinction that the chronicler specified, between the Bulgarian and the Blach, the latter being a pastor or a soldier of the Romanian nation, the role played by the Moldavian or mountain armies in the crusade actions of the Christians, directed against the pagan expansion that threatened the continent at the end of the 14th century.

Another description of the Romanians can be found in the chronicler Jean de Wauvrin, remarkable for his light style and the spices described, delighting the reader and causing an intimate relationship with past events. He did nothing but leave written the memories of his nephew, Valerand de Wauvrin, none other than the commander of the Venetian galleys, which at the expense of the Pope and the Duke of Bourbon, entered the

[1] Dan Berindei, *Politică externă și diplomați la începuturile României moderne,* Editura Mica Valahie, București, 2011, p.14.

[2] Nicolae Iorga, *Istoria relațiilor române.Antologie,* ediție îngrijită și note de Florin Rotaru, Traducere de Anca Verjinschi, Editura Semne, București, 1995, p. 9-10. Momentul 1396, precum si 1445, când ostașii francezi s-au aflat din nou de aceeași parte cu românii, de această data ai domnitorului muntean Vlad Dracul, este prezentat și în Dan Berindei, *Paris,* în *„Reprezentanțele diplomatice ale României”,* vol I, 1859-1917, Editura Politică, 1967, p.101.

mouths of the Danube to meet the Hungarian army led by Iancu de Hunedoara, the one who managed to get out of the confrontation with the pagans in 1444, from Varna. The pictograph made by the chronicler characterizes the Romanian army as: "*a bold and noisy band, filling the air with battle cries*".[3]

If the 14th century was characterized by the active participation of France in the policies and projects of the crusade, in the second half of the next century, a withdrawal of this nation from the problems of the continent was felt, the emphasis now being placed on the modernization of its internal structures. Starting from the 16th century, France intensified its diplomatic activities, in the desire to find support and reliable allies against the new threat represented by the House of Austria.[4]

The 17th and 18th centuries meant a considerable increase in Romanian-French contacts, both quantitatively and qualitatively. This was achieved by the increasing number of French travelers and merchants who turned their interest to the Romanian Principalities.[5]

If we focus on the French travelers, they did not capture in their accounts only the image of the picturesque, but became real sources of the era, providing information about existing social structures, the evolution, and level of education, arts, science, information of a demographic nature, as well as assessments of to the modernization process that was beginning to be felt in the Romanian area.[6]

In this sense, the work of 1777, "Histoire de la Moldavie et la Valachie" by Jean-Louis Carra, as well as that of Count d'Hauterive, is remarkable.[7]

Important and edifying was the conclusion reached later by the French diplomat, Baron Bois-le Compte, who was convinced that the idea of the unity of the Romanian Principalities became: "*the expression of the most general desire*".[8]

The French Revolution of 1789 encouraged the proclamation of the right of social and national liberation of the peoples and did not remain without an echo in the Romanian Principalities. Being under the regime of the Phanariot rulers, strewn with abuses and injustices that displeased all social categories, the Principalities were waiting for a little push. Internally, this was perceived by the passing away of Alexandru Suțu, the last Phanariot lord. The external context, created by the movements in the Greek world, completed what was needed for Tudor Vladimirescu's initiative to break out against the barbarian yoke. Although the revolutionary movement failed, culminating in the assassination of its leader, it succeeded in restoring earthly dominions and encouraging a series of subsequent projects and memoirs of Romanian boyars.[9]

---

[3] *Ibidem,* p. 13.

[4] Nicolae Iorga, *op. cit*., pp.15-16.

[5] Iulian Oncescu, *România în politica orientală a Franței (1866-187*8), ediția a II-a revăzută și adăugită, Editura Cetatea de Scaun, Târgoviște, 2010, p.21.

[6] Violeta-Anca Epure, *Aspecte de viață urbană în Principatele Române surprinse de consulii și voiajorii francezi prepașoptiști. Orașele din Țara Românească (I),* în *Terra Sebus. Acta Musei Sabesiensis*, 10, 2018, pp.201-202.

[7] Iulian Oncescu, *op. cit*., p.22; Valentin Arapu, *Imaginea românilor din Muntenia și Țara Moldovei în viziunea lui Jean- Louis Carra (1742-1793),* în cadrul Conferinței Științifice Internaționale „Patrimoniu etnologic: concept, tendințe și abordări", Chișinău, mai 2017, pp.13-15.

[8] Nicolae Isar, *Istoria Modernă a Românilor,* Partea I: 1774-1848, Ediția a II-a, revăzută și adăugită, Editura Fundației *România de Mâine,* București, 2005, pp.15-16.

[9] Sorin Liviu Damean, Iulian Oncescu, *O istorie a românilor de la Tudor Vladimirescu la Marea Unire (1821-1918),* Editura Cetatea de Scaun, Târgoviște, 2015, pp.21-33; Vasile Haneș, *Formarea opiniunii franceze asupra României în secolul al XIX-lea,* Vol. I, Tiparul Scrisul Românesc Craiova, București, 1929, p. 15, Mihail Ionescu, *Franța și securitatea României de la 1830 până în zilele noastre,* în Revista de istorie militară, nr 3-4 (95-96),pp.88-89.

The one who tried to transform the idea of national unity into an objective of a political movement was the boyar Ioan Câmpineanu, who tried, in 1837-1838, together with his supporters, to unite the Romanian Countries, hoping for social reforms, rights, and democratic freedoms, a mirror of the vision that young intellectuals and liberal boyars had.[10]

The failure that Câmpineanu's project had to face revealed the obstacles that foreign domination and rule would place in the way of the national unity of the Romanians, clearly highlighting the tendencies towards an expansionist policy of the great powers on the continent.[11]

The second half of the 18th century was marked by the penetration of princely secretaries and collectors, the vast majority of them of French origin, a fact that facilitated the spread of the ideas that were beginning to govern the new world, which had their origins in the Western world, in this case, in French political life. Likewise, French teachers and emigrants who enjoyed Romanian hospitality contributed to the propagation of these ideals. The most eloquent example remains the example of professor J.A. Vaillant, who became director of the secondary school at Saint Sava.[12]

The formation and affirmation of the national consciousness would have needed a longer time if it had not been facilitated by the young Romanian intellectuals, who went to study in France, where they found themselves under the influence of historians such as Jules Michelet, Edgar Quinet, Paul Battaillard, and especially the French poet and politician Alphonse de Lamartine.[13]

As if overwhelmed by the freedom that was becoming more and more palpable, the Romanian students began to become vocal and take the first actions to consolidate their efforts. At the end of the years 1846-1847, at the main meeting place of Romanians in the French capital, the Library of the Romanians in Paris, Nicolae Bălcescu delivered what we can categorize as his first political speech, in which he defined the national unity that would: *„make of the mountains, of the Moldavians, of the Banatians, of the Cuto-Vlachs, to make a political body, a Romanian nation, a state of seven million Romanians […] Romanianism is our flag, under it, we must call everyone, all the Romanians"*.[14]

The Romanians in the French capital were caught up in the revolutionary spirit that was spreading in Europe, being encouraged by Lamartine who, having become the head of the Provisional Government and, patron of the Society of Romanian Students in Paris, had assured them of his support. The initial plan of the Romanians was to return home and start a revolution that would be unitary, Moldavian-Wallachian.[15]

Even if this initial plan experienced major changes, as a result of the internal situation, the revolution broke out with the main goal of freeing the Principalities from the Russian protectorate and bringing them under the collective guarantee of the European powers, a fact that would create the conditions for obtaining political unity and independence.[16]

---

[10] Cornelia Bodea, *Fața secretă a mișcării prepașoptiste române. Unitatea națională,* Editura Academiei Române, Editura Nestor, București, 2004.
[11] Nicolae Isar, *op. cit*., p.17.
[12] Vasile Haneș, *op. cit*., p.16; Nicolae Iorga, *op. cit*., p.49.
[13] Sorin Liviu Damean, Iulian Oncescu, *op. cit*., pp.66-67.
[14] Vasile Netea, *Viața lui Nicolae Bălcescu.Relațiile lui N. Bălcescu cu cărturarii și luptătorii români din Transilvania,* Editură îngrijită și prefațată de Dimitrie Poptămaș, Editura Veritas, Târgu Mureș, 2019, pp. 42-43; Nicolae Isar, *op. cit*., p. 17.
[15] Sorin Liviu Damean, Iulian Oncescu, *op. cit*.,p.67.
[16] G.D. Iscru, *Revoluția română din 1848-1849*, Editura Albatros, București, 1988, pp.9-10.

In the summer of 1848, France watched with tolerance the revolution in Wallachia, for which the Romanian revolutionaries, hoping for the support of the government of the Second Republic, tried to liberate the Romanian Principalities from unjustified occupation.[17]

After the suppression of the Romanian revolutionary movement, which nevertheless managed to draw the direction of modernization expected by the Principality, the Romanian exiles and immigrants started on the road of foreignness, finding their refuge in Paris, where they will continue to look for ways to bring to reality the unanimous ideal, the of the union.

The most convenient way to manifest and not let oblivion lie over Romanian hopes was involvement in editorial activities, the periodicals: "*Future Romania*", "*Junimea Română*" or "*Republica Română*" can be mentioned here. Propagandist activity is still full of momentum, the need to overthrow the regulatory regime and the realization of the Romanian national state, being argued in lectures or the memos and audiences that they have not stopped requesting.[18]

Although, after the hostilities of 1848-1849, as a result of the return to the regular regime and the removal of foreign occupation, the Principalities entered a period of tranquility, the balance will be broken by the reopening of the "*Oriental problem*", Tsar Nicholas I being determined to defeat, no appeal, Ottoman Empire.[19]

As a result of their interests, France and England decided to get involved in the conflict, both being interested in preserving the borders of the Ottoman Empire and stopping Russian expansion. On the one hand, France found itself deeply involved in the reforms that were in full swing deployment in Turkey and which he had largely financed, Napoleon III being solidarity towards the state who, flattering his pride, had taken over the French models. On the other side of the barricade, England gave support to the Ottoman Empire, aware that its disappearance would endanger its trade and entire expansion.[20]

The Vienna Conference of 1855 provides the necessary framework for the French delegate to challenge European diplomacy on the subject of the union of the Romanian Principalities.

The defeat for the first time, of Russia in front of Turkey, represented the long-awaited moment for the Romanians to get out from under the Russian protectorate. Now, the desire of the Principalities to come under the collective guarantee of the great powers is becoming a reality, it is understood and the necessary justification is being given.[21]

During the Congress of Paris in 1856, France decided, this time, to support as much the idea of Romanian unity. Thus, Count Walewski declares that: "*no peace will be solid or durable if it does not provide for the Union and independence of the Principalities"*.[22]

Against the French proposals, Turkey and Austria were in total disagreement, considering that the united Romanian state would endanger their integrity, Austria justified its opposition by saying that the Romanians' desire for unity was lacking. This will lead to the adoption of a compromise solution, the decision to consult the Romanian opinion, by

---

[17] Dan Berindei, *Paris....*,p.102.

[18] Idem, *Politică externă și diplomați la începuturile României moderne....*, p. 11. Deosebit de importantă s-a dovedit și Comisia de propaganda națională Românească, condusă de un Comitet de propaganda din care făceau parte Nicolae Bălcescu, Dimitrie Brătianu și Vasile Mălinescu, scopul lor fiind acela de a promova și sensibila cercurile oficiale cu privire la problema românească(Sorin Liviu Damean, Iulian Oncescu, *op. cit.*,, p.105).

[19] Sorin Liviu Damean, Iulian Oncescu, *op. cit*.,p.106

[20] Nicolae Iorga, *Partea lui Napoleon III în Unirea Principatelor, Conferință ținută la Liga Culturală în ziua de 27 Februar 1915,* Editura Ligei pentru unitatea culturală a tuturor Romînilor, 1915, pp. 8-9.

[21] Nicolae Isar, *op. cit.*, p.18.

[22]T. W. Riker, *Cum s-a înfăptuit România,* București, 1944, p. 66.

organizing ad-hoc Assemblies, which would be supervised by a commission of the signatory Powers.[23]

This whole situation is transmitted to the French consul in Bucharest, Walewski himself writing to him that: "*if the Moldavian-Vlach populations... want their Union to accomplished, this must be declared loudly*".[24]

The crisis created by the idea of the union of the Romanian Principalities seemed to be resolved only by the adoption of a favorable position towards it by England. As a result, France's decision to support the Romanian unionists materialized through the Osborne meeting between Napoleon III and Queen Victoria of England. Thus, the compromise was reached whereby France gave up the idea of full union and that of a foreign prince, England instead, accepting the annulment of the falsified elections in Moldova.[25]

After the double election of Alexandru Ioan Cuza, on January 5 and 24, 1859, one of the representatives of the struggle from 1848, the concern of the Romanian circles turned to the international recognition of this option voted by the Romanians and to new ways to perfect the administrative unit. In the face of the threat issued by the Gate, as if he would send troops across the Danube, Napoleon III supported with weapons and through a French military mission, the Romanian army concentrated by Cuza, in a single camp at Florești.[26]

The new situation was analyzed during a Conference in Paris, on which occasion on 2/14 April 1859, the envoy of Wallachia, Ştefan Golescu, sent a gratifying telegram to Bucharest: "*the double election of Prince Cuza was recognized , simply, by five of the guarantor Powers*".[27]

How France supported the reorganization, on a modern basis, of the Principalities and the Romanian struggle to gain autonomy, was reflected by the establishment and recognition of the diplomatic agency in Paris, in September 1860.[28]

The importance of this approach was all the greater since Article 9 of the Paris Convention recognized the right of Romanians to be represented by an agent in Constantinople but without any other representatives accredited in addition to the foreign powers, as a result of maintaining Ottoman suzerainty.[29]

The diplomatic agency that the Forgotten Principalities of Moldavia and Wallachia set up in the capital of France was led by Ioan Alecsandri, who had submitted a vast plea to Prince Napoleon, explaining the justice and legality of the double election.[30]

Even if, due to the maintenance of Ottoman suzerainty, the agency in Paris had only ,,*oficios*" character, its real usefulness was demonstrated by the Romanian-French relations, which had multiplied significantly.[31]

On 1/13 January 1860, foreign correspondence offices were created, in addition to the Foreign Ministries in Bucharest and Iași, at the same time as the Central Correspondence and

---

[23] Sorin Liviu Damean, Iulian Oncescu, *op. cit.*,pp.111-113;Dan Berindei, *Politică externă și diplomați la începuturile României moderne....*,, p. 12.

[24] D. A. Sturdza și alții, *Acte și documente relative la istoria renașterii României,* vol. V, București, 1890, p. 927.

[25] Sorin Liviu Damean, Iulian Oncescu, *op. cit*., p.117.

[26] *Ibidem*, pp.127-128.

[27] Dan Berindei, *Lupta diplomatică a Principatelor Unite pentru desăvârșirea Unirii (24 ianuarie 1859 – 24 ianuarie 1862),* în *Studii privind Unirea Principatelor,* București, 1960, p.421.

[28] Iulian Oncescu, *România în politica orientală a Franței (1866-187*8)...,p.103;Dan Berindei, *Paris...*, p.106.

[29] Idem, *Politică externă și diplomați la începuturile României moderne....*,p. 15.

[30] Raoul Bossy, *Agenția Diplomatică a României în Paris și legăturile politice franco-române sub Cuza-Vodă,* Editura Cartea Românească, București, 1931,pp.7-22.

[31]Dan Berindei, *Paris*...p.108.

Editorial Office in Paris, the holder of the latter being an old supporter of Romanian ideals, A. Ubicini.[32]

The establishment of the agency and the French support it enjoyed, made it possible that on 14/26 August 1860, Ioan Alecsandri could send his first report as a diplomatic agent, revealing to Mihai Jora, the foreign minister of Moldova, the fact that, the activity already started, as well as the signs of a fruitful relationship.[33]

"*The institutionalization of the Diplomatic Agency of the United Principalities was possible after Ed. Thouvenel's return to Paris and after the dialogue held with tact and professionalism by Ioan Alecsandri in the company of the French Foreign Minister, in the afternoon of August 26/September 7, 1860. After receiving the note from the Foreign Minister of Moldova, Mihail Jora, and the letter from the ruler Al. I. Cuza, the French Foreign Minister Edouard Thouvenel declared that he was very happy to receive Prince Alexander's agent, but he could only consider him an unofficial agent, because otherwise he would violate the Paris Convention of 1858, in the elaboration of which France had also participated. Right from this first meeting with Thouvenel, Ioan Alecsandri addressed, in his discussion, the issue of Romanian passports. If the French minister did not accept, at the moment, that the right of visa is taken over by the Agency of the United Principalities in Paris, he encouraged the initiation of discussions in this regard in Constantinople and, at the same time, authorized the endorsement of Romanian passports at his ministry, which represented a first success, because the visa of the Ottoman Embassy was avoided. Also, Ioan Alecsandri obtained the right to use the code in his correspondence.*

In this context, the Agency of the United Principalities was officially recognized."[34]

The results obtained through his diplomatic activity demonstrated the fact that Vasile Alecsandri was not mistaken when he drew up the project for the establishment of the agency of the United Principalities in Paris, this representing the natural step that had to be taken in the context of "*the constantly growing relations between the United Principalities and France*".[35]

The main tasks that fell to the diplomatic agent aimed at ensuring an optimal transfer of information and signaling the great powers about any deviation of the Ottoman Empire, intended to violate the signed treaties and conventions or to harm the independence and material interests of the country.

Accurately sensing the special role that the press could play in the interest or disadvantage of the Romanian cause, Vasile Alecsandri stated as early as November 1859, the fact that: „*...in this century, preoccupied with so many important events and worries, who does not constantly occupy the public itself is easily forgotten. If Romania did not give Europe news about her for a while, no one in Europe would think about Romania and such*

---

[32] Cornelia Bodea, *Din acțiunea de pregătire a agenției diplomatice de la Paris. Înființarea biroului de corespondență (1/13 ianuarie 1860),* în *Studii,* XIII (1960), nr.6, p.121; Iulian Oncescu, *România în politica orientală a Franței (1866-187*8)...,p.104; Idem, *Les debuts des relations „officielles" roumano-françaises. La creation de l'agence diplomatique roumaine à Paris (26 août/7 septembre 1860)*, în „Codrul Cosminului", serie nouă, nr. 15(25)/2009, Editura Universităţii din Suceava,2009,p.234.

[33] Dan Berindei, *Politică externă și diplomați la începuturile României moderne...,* p. 22; Iulian Oncescu, *România în politica orientală a Franței (1866-187*8)...,p.106; Idem, *Les debuts des relations „officielles" roumano-françaises. La creation de l'agence diplomatique roumaine à Paris (26 août/7 septembre 1860),* în „Codrul Cosminului", serie nouă, nr. 15(25)/2009, Editura Universităţii din Suceava,2009,p.235.

[34] Iulian Oncescu, *România în politica orientală a Franței (1866-187*8)...,p.107; Idem, *Les debuts des relations „officielles" roumano-françaises. La creation de l'agence diplomatique roumaine à Paris (26 août/7 septembre 1860)*, în „Codrul Cosminului", serie nouă, nr. 15(25)/2009, Editura Universităţii din Suceava,2009,pp.235-236;AsevedeadetaliișilaDan Berindei, *Înființarea agenției diplomatice a Principatelor Unite la Paris - 7 septembrie st.n.,* în „Studii", XIII (1960), nr. 6, p. 106; Cornelia Bodea, *op.cit.,*p. 131

[35] Dan Berindei, *op.cit.,* p. 101.

silence could favor the plans of the enemies. A friendly and devoted press is like an unsleeping sentinel, ready to sound the alarm. Isolation for a state like Romania is a permanent danger".[36]

The success of Romanian diplomacy, appreciated by the head of the princely cabinet, Baligot de Beyne, to be "*a brilliant beginning*", was visible in the reception enjoyed by Alecsandri in Paris, being at the same time a confirmation of the fact that, the supportive attitude of France towards the union of the Principalities was based on the French political and economic ideals, they were on the same line.[37]

Among the objectives of the Romanian agent in France were: the recognition of full political and administrative union, the firm diplomatic defense of the borders of the Romanian state, and the implementation of reforms and modernization strategies of the young state.

If at one point, Alecsandri proudly declared: "*The Agency has achieved, I dare to say it, an appreciable significance; apart from the services she daily renders to the state, she sees the consideration given to her here increasing every day*",[38] the situation became relatively hostile from a part of the French press, in the period that followed the coup d'état of 2/14 May 1864.

"The establishment of the diplomatic Agency of the United Principalities in Paris was an important moment in terms of Romanian-French relations. At the same time, it also signified a step in terms of the perspective of acquiring state independence. Later, the aforementioned diplomatic Agency - initially unofficial - would transform into the Romanian Legation in Paris (1880)".[39]

BIBLIOGRAPHY

Arapu Valentin, *Imaginea românilor din Muntenia şi Ţara Moldovei în viziunea lui Jean-Louis Carra (1742-1793),* în cadrul Conferinței Științifice Internaționale ,,*Patrimoniu etnologic: concept, tendințe și abordări*", Chișinău, mai 2017.

Bengesco Georges, *Bibliographie franco-roumaine*, Editura Ernest Leroux, ed. a II-a, Paris, 1907.

Berindei Dan, *Diplomaţia românească modernă. De la începuturi la proclamarea independenţei (1821-1878)*, Editura Albatros, Bucureşti, 1995.

Berindei Dan, *Lupta diplomatică a Principatelor Unite pentru desăvârşirea Unirii (24 ianuarie 1859 – 24 ianuarie 1862),* în *Studii privind Unirea Principatelor*, București, 1960.

Berindei Dan, *Politică externă și diplomați la începuturile României moderne,* Editura Mica Valahie, București, 2011.

Berindei Dan, *Paris,* în *,,Reprezentanțele diplomatice ale României",* vol I, 1859-1917, Editura Politică, 1967.

Berindei Dan, *Înfiinţarea agenţiei diplomatice a Principatelor Unite la Paris - 7 septembrie st.n.,* în „Studii", XIII (1960), nr. 6.

Berindei Dan, *Legături şi convergenţe istorice româno-franceze,* în **"**Revista de Istorie**"**, Tom 32, nr. 3, 1979.

Bibliografia istorică a României, vol. I-X (1944-2004), Editura Academiei, Bucureşti,

[36] Idem, *Politică externă și diplomați la începuturile României moderne....,* p. 19.
[37] Raoul Bossy, *op.cit.,* p.195
[38] *Ibidem,* p.19.
[39] Iulian Oncescu, *România în politica orientală a Franței (1866-187*8)...,p.108; Idem, *Les debuts des relations „officielles" roumano-françaises. La creation de l'agence diplomatique roumaine à Paris (26 août/7 septembre 1860)*, în „Codrul Cosminului", serie nouă, nr. 15(25)/2009, Editura Universităţii din Suceava,2009,p.236-237.

1970-2005.

Bodea Cornelia, *Fața secretă a mișcării prepașoptiste române. Unitatea națională,* Editura Academiei Române, Editura Nestor, București, 2004.

Bodea Cornelia, *Din acțiunea de pregătire a agenției diplomatice de la Paris. Înființarea biroului de corespondență (1/13 ianuarie 1860),* în *Studii,* XIII (1960), nr.6.

Bossy Raoul, *Agenția Diplomatică a României în Paris și legăturile politice franco-române sub Cuza-Vodă,* Editura Cartea Românească, București, 1931.

Calafeteanu Ion şi colab., *Istoria politicii externe româneşti în date,* Editura Academiei, Bucureşti, 2003

Damean Sorin Liviu, Oncescu Iulian, *O istorie a românilor de la Tudor Vladimirescu la Marea Unire (1821-1918),* Editura Cetatea de Scaun, Târgoviște, 2015.

Epure Violeta-Anca, *Aspecte de viață urbană în Principatele Române surprinse de consulii și voiajorii francezi prepașoptiști. Orașele din Ţara Românească (I),* în *Terra Sebus. Acta Musei Sabesiensis,* 10, 2018

Haneș Vasile, *Formarea opiniunii franceze asupra României în secolul al XIX-lea,* Vol. I, Tiparul Scrisul Românesc Craiova, București, 1929.

Ionescu Mihail, *Franța și securitatea României de la 1830 până în zilele noastre,* în Revista de istorie militară, nr 3-4 (95-96).

Iorga Nicolae, *Istoria relațiilor române,* Antologie, ediție îngrijită și note de Florin Rotaru, Traducere de Anca Verjinschi, Editura Semne, București, 1995.

Iorga Nicolae, *Istoria Românilor prin călători*, ed. îngrijită, studiu introductiv şi note de Adrian Anghelescu, Editura Eminescu, Bucureşti, 1981.

Iorga Nicolae, *Partea lui Napoleon III în Unirea Principatelor, Conferință ținută la Liga Culturală în ziua de 27 Februar 1915,* Editura Ligei pentru unitatea culturală a tuturor Romînilor, 1915.

Isar Nicolae, *Istoria Modernă a Românilor,* Partea I: 1774-1848, Ediția a II-a, revăzută și adăugită, Editura Fundației *România de Mâine,* București, 2005.

Isar Nicolae, *Istoria modernă a românilor. Imaginea societăţii româneşti în Franţa, 1774-1848,* Editura Universităţii Bucureşti, 1992.

Isar Nicolae, *Mărturii şi preocupări franceze la români. Secolele XVIII-XIX*, Editura Universităţii din Bucureşti, 2005.

Iscru Gheorghe D., *Revoluția română din 1848-1849,* Editura Albatros, București, 1988

Istoria Românilor, vol. VII, t. I, „Constituirea României moderne (1821-1878)", coord. Dan Berindei, Editura Enciclopedică, Bucureşti, 2003.

Netea Vasile, *Viața lui Nicolae Bălcescu .Relațiile lui N. Bălcescu cu cărturarii și luptătorii români din Transilvania,* Editură îngrijită și prefațată de Dimitrie Poptămaș, Editura Veritas, Târgu Mureș, 2019.

Oncescu Iulian, *Bibliografie istorică a relațiilor româno-franceze (1853-1878),* Editura Transversal, Târgoviște, 2009.

Oncescu Iulian, *Texte și documente privind istoria modernă a românilor (1774 - 1918),* Editura Cetatea de Scaun, Târgoviște, 2011.

Oncescu Iulian, *România în politica orientală a Franței (1866-187*8), ediția a II-a revăzută și adăugită, Editura Cetatea de Scaun, Târgoviște, 2010.

Oncescu Iulian, *Les debuts des relations „officielles" roumano-françaises. La creation de l'agence diplomatique roumaine à Paris (26 août/7 septembre 1860)*, în „Codrul Cosminului", serie nouă, nr. 15(25)/2009, Editura Universităţii din Suceava,2009.

Riker William T., *Cum s-a înfăptuit România: studiul unei probleme internaționale, 1856-1866,* traducere de Alice L. Bădescu, cuvânt înainte de generalul R. Rosetti, București, 1944.

Sturdza Dimitrie A., Skupienski J.J., *Acte şi documente relative la istoria renașterii României,* vol. V, București, 1890.

Vitcu Dumitru, *Diplomaţii Unirii*, Editura Academiei, Bucureşti, 1979.

EMOTIONAL INTELLIGENCE AND ITS ROLE IN THE CHOICE OF CONFLICT RESOLUTION STRATEGIES IN THE SCHOOL ENVIRONMENT

Simona-Mihaela Drâmbă
PhD Student, „Ion Creangă" State Pedagogical University of Chișinău, Republic of Moldova

Abstract: Psychologists' desire to find a logical thread in the complicated subjective world of emotions eventually led them to the concept of emotional intelligence. Although apparently paradoxical and still quite controversial, this concept quickly became very popular and today meets a consensus that was hard to hope for a few decades ago. In this article, the concept of emotional intelligence will not only be contrasted with the concept of general intelligence, thinking, reason or consciousness, but will be approached especially from the perspective of the role it plays in the complicated process of triggering, manifesting, but also resolving conflicts between students, within the school.

Keywords: emotional intelligence, general intelligence, empathy, conflict, strategy

Emoțiile, alături de sentimente și pasiuni alcătuiesc miraculoasa sferă a afectivității umane. Acest tărâm a cărui complexitate ascunde încă foarte multe necunoscute și a cărui explorare în viitor ne va produce cu siguranță multe surprize, este unul al subiectivității prin excelență. Reacțiile emoționale au fost considerate mult timp ca fiind prea subiective și imprevizibile pentru a fi cercetate de către știință într-o manieră pur experimentală. Este motivul pentru care psihologia abisală le-a plasat de-a dreptul în inconștient. Așa s-a întâmplat în cazul psihanalizei freudiene unde inconștientul este sediul emoțiilor și al dorințelor fără de număr, așa s-a întâmplat și în cazul psihologiei jungiene unde un inconștient (cel personal) este responsabil de trăirile noastre emoționale proprii, iar un alt inconștient (cel colectiv) este responsabil de trăirile noastre emoționale moștenite și activate sub formă arhetipală de la strămoșii noștri de demult, (Jung, 2017).

Indiferent însă de ce teorie alegem dintre multele teorii ale inconștientului de inspirație psihanalitică, în toate vom găsi aceeași caracteristică a domeniului emoțional: lipsa totală de logică. Este bineștiut că, a iubi și a urâ în același timp și spațiu este perfect normal pentru teoria psihanalitică, deoarece inconștientul și, bineînțeles emoțiile care-i sunt conținuturi, nu se supun regulilor logice atât de prezente la nivelul Eului, (Freud, 2010). Știută fiind influența enormă pe care psihanaliza a avut-o în rândul psihologilor este de înțeles de ce încercarea oarecum solitară a psihologului francez Theodule Ribot de a vorbi în secolul XIX despre o Logică a Sentimentelor nu a avut ecoul pe care l-ar fi meritat, (Ribot,1988)

Mai mult, creșterea îndeosebi în S.U.A a experimentelor pe animale ce a condus firesc la apariția și răspândirea behaviorismului, a scos aproape de tot de pe agenda psihologiei interesul pentru domeniul afectelor, asimilate fiind de către acestia cu exprimările lor comportamentale. Cu excepția reflexelor necondiționate și a instinctului sexual și de frică, toate comportamentele noastre sunt rodul învățării, ne spun behavioriștii, așa că, tot ce atribuim emoțiilor sau sentimentelor nu sunt decât efecte ale unor deprinderi pe care le-am învățat prin condiționare, fie ea clasică, spontană sau operantă, (Skinner, 1971).

Dar apariția și evoluția psihologiei cognitive, care a pus capăt influenței și dominației behaviorismului asupra psihologiei a deschis drumul și spre reconsiderarea și reintegrarea emoțiilor în sfera cercetării psihologice. Dar de data asta, s-a trecut de la stadiul descriptiv al

emoțiilor și al categorizării lor, la transformarea lor în subiect de cercetare fundamentală. Vom vedea imediat rolul pe care neuroștiințele l-au jucat în acest proces.

Este momentul propice când un concept precum cel de inteligență emoțională să fie nu doar tolerat, ci adoptat de mulți psihologi cu entuziasm. Tot ceea ce s-a spus despre subiectivitatea sau imprevizibilitatea emoțiilor se schimbă la apariția inteligenței emoționale. Spontaneitatea, atât de caracteristică emoțiilor primare ca procese psihice, lasă locul stabilității, organizării și, prin acestea, previzibilității. Aceasta deoarece atunci când ne propunem să caracterizăm dimensiunea complexă numită inteligență emoțională, trebuie să o definim ca pe o capacitate specifică omului de a-și gestiona emoțiile, după ce, bineînțeles a reușit să și le identifice și să le conștientizeze. Unii autori plusează considerând că, prin intermediul inteligenței emoționale reușim să ne recunoaștem nu doar propriile emoții, ci și emoțiile celorlalți, (Salovey & Grewal, 2005).

Până aici, inteligența emoțională pare a se suprapune cu empatia, doar că facilitarea recunoașterii propriilor emoții și pe ale altora nu este decât o precondiție a unei caracteristici și mai importante, și anume aceea de a ne ghida comportamentul și gândirea. Astfel, inteligența emoțională devine un competitor redutabil al inteligenței, în accepțiunea ei clasică, (Côté & Miners, 2006).

David Goleman (1995) nu a inventat conceptul de inteligență emoțională. Până la apariția cărții lui, au mai vorbit printre alții Maslow (apud. Dhani et al., 2016) despre puterea de a-ți stăpâni emoțiile, sau Gardner care a spart monopolul deținut de inteligență, susținînd existența celebrelor inteligențe multiple (1983).

Dar bestselerul lui Goleman, ca și lucrările lui ulterioare au reușit să impună conceptul de inteligență emoțională îndeosebi datorită faptului că a fost subliniată importanța inteligenței emoționale în dezvoltarea leadership-ului. Cu alte cuvinte, conform concepției lui Goleman, orice performanța a oricărui lider și eficiența lui în a conduce depinde de o inteligență emoțională pe măsură. Mergând mai departe, relația dintre inteligența emoțională și performanța la locul de muncă a cucerit făcând ca studiile despre inteligența emoțională să explodeze literalmente, (Hall, 2007).

Ca și în cazul inteligenței în accepțiunea ei clasică, unii cercetători afirmă că dimensiunile inteligenței emoționale se cizelează prin învățare și practică, alții consideră că aceste dimensiuni sunt înnăscute, (Mayer et al., 2016). Dar indiferent de măsura în care inteligența generală și inteligența emoțională diferă, este clar că ele interferează.

Unii cercetători chiar pun accent pe primul termen al sintagmei inteligență emoțională, sugerând că inteligența emoțională este, ca și inteligența generală o aptitudine, și anume aceea care presupune existența unei abilități deosebite în a înțelege emoțiile. În fapt, limbajul este implicat în primul rând în identificarea și numirea corectă a emoțiilor și abia apoi în înțelegerea dinamicii desfășurării lor, (Fiori et al., 2022). Privită doar din acest punct de vedere, inteligența emoțională pare a depinde poate nepermis de mult de puterea și abilitatea gândirii de a identifica și numi emoțiile, aceasta însemnând ca aceasta să poată atribui semnificațiile corecte și detaliate specifice fiecărei emoții în parte.

Dar cercetătorii care consideră că inteligența emoțională este o aptitudine diferită de inteligența generală și gândire, susțin că rolul principal al inteligenței generale este să integreze emoțiile în fluxul gândirii și astfel, acestea să poată ajuta la îmbunătățirea semnificativă a modului în care gândim lucrurile și ne luăm deciziile, (Mayer et al., 2004). Astfel, inteligența emoțională se dovedește a avea un aport crucial la propria noastră dezvoltare personală. Mai mult decât să ne ofere acces la propriile emoții, inteligența emoțională e pare că le și produce în cursul sprijinirii procesului de gândire, (Fiori, 2009).

Psihologii trec în sarcina inteligenței emoționale nu numai capacitatea de a identifica și de a da nume emoțiilor noastre, ci și capacitatea de a identifica și de a da nume emoțiilor

celorlalți. Ultimele cercetări din domeniul neuroștiințelor sunt cele ce asigură un suport științific acestor afirmații. Se vorbește astăzi mult despre rolurile unor structuri neuronale complexe numite generic ”neuroni oglindă”. Aceste structuri au fost descoperite inițial în creierul maimuțelor antropoide, pentru ca, mai apoi prezența lor să fie descoperită și la om, (Decety & Ickes, 2011).

Datorită complexității acestor structuri neuronale, rolul lor nu este încă descoperit pe deplin. Dacă la început acestori neuroni li s-a atribuit doar responsabilitatea de a permite înțelegerea propriilor stări emoționale, foarte repede, cercetătorii au descoperit implicarea lor și în identificarea și înțelegerea intențiilor celorlalți. Se pare că abilitatea noastră și a maimuțelor antropoide de a imita, dar și fenomenul empatiei, atât de important pentru om, depinde de acești neuroni oglindă în foarte mare măsură, (Decety, 2010).

Observăm astfel, legăturile foarte strânse dintre inteligența emoțională și empatie, unii cercetători afirmând de altfel că empatia nu este altceva decât o componentă a inteligenței emoționale, (Riess, 2017).

În România, echipa coordonată de Ticu Constantin începând cu anul 2008 a măsurat inteligența emoțională concepând-o ca având două mari dimensiuni, și anume inteligența emoțională intrapersonală și inteligența emoțională interpersonală. Inteligența intrapersonală este acea capacitate care-i permite unei persoane să perceapă, să identifice și, în cele din urmă, să înțeleagă propriile emoții, putând apoi să-și adapteze cu flexibilitate dispoziția afectivă în acord cu caracteristicile situației în care se află în acel moment. Cei ce posedă o bună inteligență emoțională intrapersonală sunt persoane care ies cu ușurință din situații inconfortabile precum disputele sau controversele și sunt entuziaste și motivate în a-și duce proiectele la bun sfârșit, acceptând chiar și sarcini pe care alții tind să le refuze.

Inteligența emoțională intrapersonală are la rândul ei două componente: înțelegerea propriilor emoții și reglarea propriilor emoții, fiecare dintre acestea având caracteristici și roluri diferite.

Înțelegerea propriilor emoții este acea componentă a inteligenței emoționale interpersonale, responsabilă cu obținerea unui nivel crescut de conștientizare a propriilor trăiri emoționale. O persoană cu o bună înțelegere a propriilor emoții nu va fi capabilă doar de o analiză atentă a dinamicii emoționale interne ci va putea oricând să-ți descrie și să-i comunice altei persoane trăirile ei emoționale, uneori cu detalii pe care alții le-ar putea considera ca fiind neimportante, (Greenberg et al., 2003).

Reglarea propriilor emoții, cea de a doua componentă a inteligenței emoționale intrapersonale este componenta centrală a inteligenței emoționale așa cum a gândit-o Goleman (1995). Ea este acea abilitate care, atunci când este prezentă, ne transformă în buni menegeri ai propriilor manifestări afective. Orice lider bun, are nevoie de puterea de a se automotiva în contextul în care este capabil de a-și crea o stare pozitivă care să-i susțină efortul de a-și îndeplini sarcinile. O consecință a unei bune reglări a propriilor emoții este aceea de a deveni eficient în tot ceea ce faci, (Coskun et al., 2021).

În ceea ce privește cea de a doua mare dimensiune a inteligenței emoționale, inteligența interpersonală, putem spune că ne permite ieșirea din sine și înțelegerea emoțiilor trăite de ceilalți. Empatia este după unii autori una dintre componentele importante ale acestui tip de inteligență emoțională, (Opre et al., 2020). O persoană cu o bună inteligență interpersonală este capabilă să citească cu ușurință trăirile și manifestările emoționale ale celorlalți, înțelegând și motivele ce se ascund în spatele acestor trăiri și manifestări.

La rândul ei, și această a doua mare dimensiune a inteligenței emoționale are două componente. Una din ele este înțelegerea emoțiilor celorlalți și ea este greu de realizat în condițiile în care nu ne înțelegem bine propriile emoții. Am menționat deja rolul acelor structuri neuronale complexe numite ”neuroni oglindă” în înțelegerea trăirilor noastre

emoționale, dar și ale celorllți, (Shamay-Tsoory, 2011). Empatia pe care o manifestă persoanele cu o bună înțelegere a emoțiilor celorlalți se manifestă într-un mod spontan, natural. Îndeosebi atunci când o persoană întâmpină blocaje în a-și manifesta propriile emoții, cei ce pot percepe aceasta pot interveni rapid și eficient. O abilitate importantă în plus a acestor persoane dotate cu înțelegere emoțională este aceea de a face distincția dintre emoțiile pe care unii le afișează doar facial, de convenință și emoțiile trăite real, (Storey-Hurtubise et al., 2022).

Cea de a doua componentă a inteligenței emoționale interpersonale este reglarea emoțiilor celorlalți. Persoanele ce posedă această aptitudine sunt adevărați lideri care pot declanșa emoții pozitive în ceilalți și le pot canaliza spre anumite obiective ce necesită o bună mobilizare a energiilor afective și motivaționale. Ei pot fi de un real ajutor intervenind atunci când anumiți membri ai grupului nu reușesc să-și exprime sau să-și comunice emoțiile, dar puterea lor de a interveni în dinamica producerii și manifestării emoțiilor celorlalți îi poate tenta pe acești lideri să abuzeze de această putere și să încerce să manipuleze emoțiile celorlalți în propriul lor avantaj, (Chen & Guo, 2020).

Dar, așa cum anunțam la început, scopul articolului de față este surprinderea rolului pe care îl joacă inteligența emoțională în procesul declanșării, manifestării, dar și al rezolvării conflictelor dintre elevi, în cadrul școlii. Conflictul poate apărea oriunde și oricând, anunțat sau neanunțat. Cauzele care conduc la declanșarea conflictelor sunt atât de multe încât sunt greu de contabilizat. Ele pot fi de la diversele tipuri de agresiune (agresiune de tip instinctiv, teriorial, agresiune instrumentală, pasională, etc.), la factorii declanșatori precum temperamentul, atașamentele inadaptate de tip insecurizant, ambivalent sau dezorganizat sau dorințe, motive și interese personale sau de grup.

Dar explorarea cauzelor ce pot determina conflicte nu prezintă interes aici. Interesul nostru se va focaliza pe strategiile pe care alegem voit sau nu să le construim pentru a rezolva conflicte și pe rolul mediator pe care îl joacă aceste strategii în stingerea conflictelor, bineînțeles, în contextul specific școlii.

Conflictul este, cum spuneam, omniprezent, și el semnalează de cele mai multe ori existența unei probleme de fond ce se cere a fi rezolvată. În funcție de natura și de complexitatea acestei probleme, mintea noastră, potențată așa cum am văzut până acum, de inteligența emoțională, creează diverse strategii. Conceptul de strategie face referire directă la planul de luptă creat de un general al unei armate susținut de un întreg stat major aflat în preajma unei importante bătălii. Pe plan intrapsihic, tocmai am afirmat că strategiile gândirii sunt susținute și potențate de inteligența emoțională ca de altfel de mai de toate structurile importante ale personalității noastre.

În fața unui conflict major energiile organismului nostru sunt eliberate și îl pregătesc pe acesta de luptă. Epinefrina, produsă de glandele suprarenale la comanda sistemului nervos simpatic în condițiile generate de stresul provocat de conflict mobilizează corpul pentru celebrul ”fight or flight” (luptă sau fugi). Gândirea, pe de altă parte, are rolul de a evalua problema, de a elabora strategii de rezolvare a ei și, nu în ultimul rând de a alege dintre strategiile elaborate pe cea care îi apare ca fiind cea mai potrivită situației conflictuale pe care tocmai a evaluat-o, (Durlak, 2011).

Strategiile de rezolvare a conflictelor, inclusiv cele declanșate în mediul școlar pot fi clasificate în cinci mari categorii: strategii de evitare, acomodarea, colaborarea, compromisul și forțarea, (Alexandru & Puzdriac, 2008).

Cei ce aleg *evitarea* sunt cei ce, într-o formă sau alta, la nivel conștient sau inconștient neagă existența conflictului. A evita confruntarea cu situația conflictuală însemnă să aștepți ca aceasta să se rezolve de la sine, să dispară fără ca tu să faci vreun efort. A evita conflictul nu este neaparat o dovadă a lipsei de curaj, mai ales că, așa cum am mai spus, este posibil ca

alegerea evitării se poate realiza complet inconștient În acest caz, alegerea strategiei prin evitare poate fi semnalul existenței unei traume pe care elevul o ascunde în straturile cele mai profunde ale inconștientului său, (Cheon, 2016).

Alegerea rezolvării conflictului prin *acomodare* presupune adaptarea elevului la cerințele situației conflictuale prin renunțarea la majoritatea obiectivelor proprii pentru restabilirea echilibrului și salvarea relației. Strategia acomodării este preferabilă evitării, dar este totuși o strategie ce presupune costuri exagerate, (Alexandru & Puzdriac, 2008).

Mai acceptabilă este strategia *compromisului,* care presupune o mai bună negociere și o soluție de mijloc. Ambele părți aflate în conflict trebuie să renunțe la o parte din pretențiile ce au dus la confruntare și astfel, rezolvarea conflictului poate conduce la un câștig comun.

Forţarea este caracteristică celor dispuși să-și sacrifice relațiile personale pentru a-și păstra punctul lor de vedere. Ei riscă tot pentru a câștiga conflictul, nu le pasă de ce simt sau doresc ceilalți și, cel mai adesea agresiunea fie ea verbală sau fizică poate fi prezentă. În cadrul școlii alegerea acestei strategii implică agresivitate îndeosebi sub forma ei de bullying, (Peachey et al, 2017).

De departe strategia *colaborării* este de preferat, deoarece ambele părți intrate în conflict au de câștigat. Este greu de crezut că există cazuri când consecințele unui conflict pot fi pozitive, dar în cazul rezolvării lui prin cooperare, aproape întotdeauna vom asista la o reechilibrare pe un nivel superior celei dinaintea declanșării conflictului. Elevii dispuși sau convinși să-și rezolve conflictele cooperând vor înțelege mai bine și ”la rece” aspectele dizarmonice care au condus la conflict, putând astfel, datorită acestei înțelegeri să evite ca pe viitor să mai declanșeze conflicte pe aceleași motive, (Pauletto et al., 2023).

Studii recente (Brown, 2003, Alexandru & Puzdriac, 2008, Russo et al, 2012, Brouzos et al. 2014, Blaik Hourani et al., 2021) scot în evidență rolul important al inteligenței emoționale și al empatiei în rezolvarea conflictelor în clasă. În primul rând, așa cum era de așteptat, inteligența emoțională intervine în alegerea acelor strategii pozitive de rezolvare a conflictelor (colaborarea, acomodarea și compromisul) și în eliminarea ca opțiuni a strategiilor de rezolvare prin evitare și, mai ales, forțare. De asemenea, copiii cu nivele ridicate ale *empatiei dispoziționale* aleg strategii de rezolvare a conflictelor mai puțin conflictuale, (Wied et al., 2009).

Confruntați cu aceste rezultate ale cercetărilor recente care susțin ideea intervenției active a inteligenței emoționale și a empatiei în alegerea celor mai bune strategii de rezolvare a conflictelor, profesorii și/sau factorii decidenți ai școlii trebuie să fie convinși că a lucra împreună cu elevii la dezvoltarea abilităților de a-și cunoaște și controla emoțiile este o prioritate. Pe de altă parte, trebuie spus că nimic nu este atât de simplu precum pare. Spre exemplu, ar fi ușor de presupus că, odată cu vârsta, crescând nivelul de dezvoltare a inteligenței emoționale, elevii mai mari vor opta mai des decât cei mici la strategii nonconflictuale. În realitate această ipoteză este doar parțial adevărată, și anume în cazul fetelor. În cazul băieților, odată cu creșterea în vârstă, dar și a forței musculare, se optează mai degrabă pe strategia forțării, ca strategie câștigătoare în cazul conflictelor, (Peachey et al, 2017).

Aceste constatări doar aparent contradictorii nu ne arată altceva decât complexitatea procesului de declanșare, desfășurare și rezolvare a conflictelor și, legat de această complexitate, necesitatea ca evaluatorii și factorii de intervenție la nivel școlar să țină seama de jocul complicat al tuturor factorilor ce intervin în conflict și în alegerea strategiilor de rezolvare a lui (gen, vârstă, atașament, instinct agresiv, nivel de dezvoltare al inteligenței emoționale și al empatiei, frustrare, traumă, depresie, nivel de anxietate, caracteristici ale situației conflictuale, etc.).

BIBLIOGRAPHY

Alexandru C., Puzdriac C., 2008, Factori care influențează rezolvarea conflictelor la elevi, *Revista de Psihologie Socială*, vol. 21, 86 101.

Blaik Hourani, R., Litz, D., Parkman, S., 2021, Emotional intelligence and school leaders: Evidence from Abu Dhabi, *Educational Management Administration & Leadership*, 49(3), 493-517.

Brouzos, A., Misailidi, P., & Hadjimattheou, A. (2014). Associations Between Emotional Intelligence, Socio-Emotional Adjustment, and Academic Achievement in Childhood: The Influence of Age. Canadian Journal of School Psychology, 29(2), 83-99.

Brown, R. B., 2003, Emotions And Behavior: Exercises In Emotional Intelligence, *Journal of Management Education*, 27(1), 122-134.

Cheon, S.H., Reeve, J., Song, Y.G., 2016, A Teacher-Focused Intervention to Decrease PE Students' Amotivation by Increasing Need Satisfaction and Decreasing Need Frustration, *Journal of Sport & Exercise Psychology*, *38*(3), 217-235.

Chen, J., Guo, W., 2020, Emotional intelligence can make a difference: The impact of principals' emotional intelligence on teaching strategy mediated by instructional leadership. *Educational Management Administration & Leadership*, 48(1), 82-105.

Coskun, K., Kalin, O. U., & Aydemir, A., 2021, Is Emotional Intelligence Correlated With Values Among Primary Schoolers?, *Sage Open*, 11(2).

Côté, S., Miners, C. T. H., 2006, Emotional Intelligence, Cognitive Intelligence, and Job Performance, *Administrative Science Quarterly*, 51(1), 1-28.

Dhani P., Sehrawat A., Sharma T., 2016, Relationship between Emotional Intelligence and Job Performance: A Study in Indian Context, *Indian Journal of Science and Technology*, vol. 9., pp., 1-12.

Decety J., Ickes W., 2011, *The Social Neuroscience of Empathy*. London: MIT Press;

Decety, J., 2010, To What Extent is the Experience of Empathy Mediated by Shared Neural Circuits?, *Emotion Review*, 2(3), 204-207.

Durlak, J.A., Weissberg, R.P., Dymnicki, A.B., Taylor, R.D. & Schellinger, K.B., 2011, The impact of enhancing students' social and emotional learning*:* A meta-analysis of school-based universal interventions, *Child Development*, 82, 405–432.

Fiori, M., Udayar, S., Vesely Maillefer, A., 2022, Emotion information processing as a new component of emotional intelligence: Theoretical framework and empirical evidence, *European Journal of Personality*, 36(2), 245-264.

Fiori, M.,.2009, A New Look at Emotional Intelligence: A Dual-Process Framework, *Personality and Social Psychology Review*, 13(1), 21-44.

Freud S., 2010, Psihologia inconștientului, vol. 3, Ed. Trei, București

Gardner H., 1983, *Frames of Mind: The Theory of Multiple Intelligences,* Basic Books, New York.

Goleman D., 1995, *Emotional intelligence*, Bantam Books, New York.

Greenberg, M.T., Weissberg, R.P., Utne O`Brian, M., Zins, J.E., Fredericks, L.,w

Resnik, H., Elias, M.J., 2003, Enhancing School-Based Prevention and Youth Development through Coordinated Social, Emotional, and Academic Learning. *American Psychologist*, *58*(6-7), 466-474.

Hall, N., 2007, *Positive Psychology and Emotional Intelligence*, in Positive Psychology, News Daily, NewYork.

Jung C. G., 2017, *Amintiri, vise, reflecții*, Humanitas, București

Mayer, J. D., Caruso, D. R., Salovey, P., 2016, The ability model of emotional intelligence: principles and updates, *Emotion Review*, 8(4), 290-300.

Mayer, J. D., Salovey, P., Caruso, D. R., 2004, *Models of emotional intelligence*, in Handbook of intelligence, ed. R.J. Sternberg, Cambridge University Press.

Opre, A., Balica, M., Buzgar, R., Dumulescu, D., & Macavei, B., 2020, *Dezvoltare socială și emoțională*, S.C. Advans Print & Promo S.R.L.

Pauletto M, Grassi M, Pellizzoni S, Penolazzi B., 2023, Fostering emotional intelligence in preadolescence: Effects of a pilot training on emotions, coping and psychological well-being. Clinical Child Psychology and Psychiatry.

Peachey, AA, Wenos, J, Baller, S., 2017, Trait Emotional Intelligence Related to Bullying in Elementary School Children and to Victimization in Boys. OTJR: Occupational Therapy Journal of Research, 37(4):178-187.

Ribot, Th., 1988, Logica sentimentelor, Editura Științifică și Enciclopedică, București.

Riess H., 2017, The Science of Empathy, *Journal of Patient Experience*, 4(2):74-77

Russo, P. M., Mancini, G., Trombini, E., Baldaro, B., Mavroveli, S., Petrides, K. V. 2012, Trait Emotional Intelligence and the Big Five: A study on Italian Children and Preadolescents, *Journal of Psychoeducational Assessment*, 30(3), 274-283.

Salovey, P., Grewal, D. ,2005, The Science of Emotional Intelligence, *Current Directions in Psychological Science*, 14(6), 281-285.

Shamay-Tsoory S.G., 2011, The Neural Bases for Empathy, *The Neuroscientist*, 17(1):18-24.

Skinner, B. F., 1971, Revoluția științifică a învățământului, Editura Didactică și Pedagogică, București.

Storey-Hurtubise, E., Forristal, J., Henning, C., Parker, J. D. A., 2022, Developing emotional and social competencies in children: evaluating the impact of a classroom-based program, Canadian Journal of School Psychology, 37(3), 257-270.

Wied, M., Wied, Ch., Boxtel, A., 2009, Empathy dysfunction in children and adolescents with disruptive behavior disorders, *European journal of pharmacology*, pp. 97-103.

ATTACHMENT AND TEMPERAMENT AS DETERMINANTS OF THE CONFLICT IN THE CLASSROOM

Simona-Mihaela Drâmbă
PhD Student, „Ion Creangă" State Pedagogical University of Chișinău, Republic of Moldova

Abstract: Attachment, as a complex mental process, is one of the most important processes identified by researchers in the field of psychology, ethology, neurology, etc. and a determining factor of many choices that we turn into habits and integrate into our behavioral area. Temperament, on the other hand, with its innate character has an incomprehensible role yet fully understood. Concerned about the causes that may disturb the balance of a class of students and studying the literature, we discovered the importance that attachment and temperament can have in this regard. At the same time, we have found that, in many respects, the research into the relationship between attachment, temperament and conflict is still in its infancy and deserves more attention. This is how we came to cut from the multitude of possibilities to approach attachment and temperament, the situation in which these processes are determinants of conflict in the classroom.

Keywords: attachment, conflict, aggression, group, class

Ca și concept științific, atașamentul are o istorie lungă, dar dincolo de controversele ce au apărut între oamenii de știiință cu privire la semnificațiile pe care acesta trebuie să le cuprindă, important este faptul că, de-a lungul timpului, interesul pentru studierea atașamentului nu a scăzut nici o clipă. Dimpotrivă, an de an, numărul articolelor ce îl au ca subiect crește, așa încât astăzi avem la dispoziție un număr impresionant de cercetări, capitole de carte, chiar cărți despre atașament.

Cel ce și-ar propune pentru prima dată să abordeze domeniul atașamentului ar fi cu siguranță uimit de multitudinea relațiilor și puterea de influență pe care acesta le are indiferent de complexitatea nivelurilor de personalitate și particularitățile de vârstă la care acționează. Dar înainte de a vedea ce, cât și cum poate influența atașamentul declanșarea și desfășurarea conflictelor în clasă este necesar să surprindem complexitatea și să înțelegem importanța acestui proces.

Primul cercetător care a semnalat existența și importanța relațiilor pe care un copil le dezvoltă cu părinții lui a fost Sigmund Freud. Chiar dacă Freud nu a utilizat conceptul de atașament, el l-a descris și explicat, bineînțeles, din perspectiva teoriei lui, psihanaliza. Conform acestei teorii, încă de la naștere, copilul va fi puternic impregnat de o anxietate puternică, angoasa de bază, cum a numit-o Freud. Existența acestei frici intense va determina ca noul născut să se atașeze puternic și definitiv de mama lui. Din păcate, faptul că psihanaliza freudiană a fost construită în jurul instictului sexual, cel ce declanșează energia vitală, libidoul, a făcut ca relația de atașament a copilului cu părinții lui să fie concepută ca fiind una oedipiană.

Conform mitului lui Oedip, pe care Freud l-a considerat ca descriind o situație general-umană, băieții sunt destinați să fie atrași sexual de mama lor și să-și considere tatăl un rival pe care trebuie să-l elimine într-o formă sau alta. Freud și-a luat măsuri de precauție și a descris sexualitatea la modul cât se poate de general, înțelegând prin aceasta că dorința sexuală nu se reduce nicicum la dorințe legate de acte sexuale, ci se referă la orice act ce produce plăcere, (Freud, 2010). Dar, cu toate măsurile de precauție, teoria sexualistă a lui Freud a fost puternic criticată ca fiind exagerată.

Deranjați de inflexibilitatea lui Freud și de exagerările neasumate ale psihanalizei, un număr important de adepți au ales să se îndepărteze de maestru, în frunte cu Carl Gustav Jung și Alfred Adler. Pentru Jung, atașamentul este purificat de dominația sexualității, dar importanța acestuia rămâne la fel mare, el dobândind forme arhetipale.

Arhetipul Mamei, indiferent dacă îl includem în arhetipul Animei sau îl tratăm separat, este expresia unei relații arhaice ce caracterizează umanitatea în ansamblul ei. Astfel, în concepția lui Jung, relația de atașament dintre mamă și copilul ei nu este o relație ce se construiește doar în timpul vieții individului ci este determinată în primul rând de structuri psihice adânc încastrate într-o zonă a psihicului nostru ce cuprinde experiețele esențiale ale strămoșilor noștri, inconștientul colectiv, (Jung, 2020).

Cel ce este unanim acreditat ca și creator al teoriei atașamentului, John Bowlby, face și el parte dintre cei ce au fost entuziasmați la început de punctul de vedere psihanalitic, ajungând însă să se desprindă mai târziu de acesta. Bowlby a putut observa în condițiile extreme create de război, că acei copii care-și pierd ambii părinți la o vârstă fragedă și ajung în orfelinate, vor dezvolta comportamente ce evidențiază instalarea unei traume profunde la nivelul inconștientului, (Bowlby, 1999). Astfel, fără a mai insista pe natura oedipiană a relației dintre copil și mama sa, Bowlby a reușit să atragă atenția asupra existenței și importanței deosebite a relației de atașament dintre copil și mama sa. Observațiile lui pertinente asupra atașamentului a dat un impuls decisiv cercetărilor ulterioare.

Din fericire, cam tot în perioada în care psihologul Bowlby impunea termenul de atașament, cercetători din domeniul etologiei, interesați de legile ce stau la baza comportamentului animal, au adus alte argumente cu privire la importanța relației de atașament dintre mamă și copil. Fenomenul studiat de Konrad Lorenz și numit de către acesta imprinting, arată că, încă de la naștere, puii de animale sunt setați instinctual să-și urmeze mama oriunde s-ar duce aceasta, (Lorenz, 2002). Este adevărat că acest fenomen a fost studiat cu preponderență pe specii de păsări și că la animalele superioare, inclusiv la om, acest proces de natură instinctuală este mai greu de demonstrat, dar acest lucru nu știrbește cu nimic din importanța acestuia. Este știut faptul că la om și la mamifere în general comportamentul este mai puțin determinat de instincte și depinde mai mult de învățare, dar existența fenomenului imprinting atrage atenția asupra faptului că natura a creat cu adevărat relații puternice între pui și mamă și că aceaste relații merită studiate cu atenție și la animalele superioare.

Este ceea ce a și făcut cercetătorul american Harlow, care a studiat pui orfani de maimuță roșie cu coadă (rhesus). Harlow a creat pentru acești pui două mame surogat, identice până la un punct. Singura diferență dintre cele două mame consta în faptul că una era acoperită cu o păturică moale, în timp ce la cealaltă păturica lipsea, ceea ce făcea ca structura de metal din care era construită să fie descoperită, dar avea în schimb un biberon cu lapte. Intenția cercetătorului a fost aceea de a observa ce anume va alege puiul: mămica ce oferă hrană sau mămica ce oferă comfort și siguranță. Opțiunea puilor a fost clară prin alegerea mamei surogat acoperită cu păturică! Aceasta însemnă că pe primul loc este comfortul și siguranța și abia apoi nevoia de hrană. De altfel, deseori puiul pleca din zona sigura, golea biberonul oferit de mama neprimitoare și fugea înapoi în zona sigură, (Harlow, 1958).

Cercetările lui Harlow pun sub semnul întrebării modul în care a fost construită piramida trebuințelor de către Maslow care, așa cum este bine știut a plasat securitatea afectivă pe cea de a doua treptă, după trebuințe precum foamea setea, instinctul sexual, etc. Aceste cercetări au arătat fără nici un dubiu că securitatea afectivă a oricărui pui de mamifer nu este o trebuință de ordin secund, ci este chiar mai importantă decât multe dintre trebuințele considrate de Maslow primare și așezate pe prima treaptă a piramidei lui.

Dar cercetările deschizătoare de noi orizonturi în domeniul atașamentului și securității afective, cercetări care au dat un impuls decisiv studiilor actuale îi aparțin cercetătoarei Mary Ainsworth. Ea are meritul de a fi descoperit și demonstrat că atașamentul nu trebuie privit așa cum a făcut Bolby, ca pe o relație unică, de tipul ”este sau nu este”, deoarece totul este cu mult mai nuanțat. Mai precis avem nu una ci mai multe tipuri sau forme de atașament. Ea a construit o procedură ingenioasă, numită Strange Situation, în cadrul căreia a manipulat în opt sesiuni de câte trei minute trei subiecți: o mamă cu copilul ei de 8 – 18 luni și un străin. Mama și străinul fie vin, fie pleacă în timp ce copilul se joacă. Pe baza datelor culese cu ajutorul Strange Situation Procedure, Ainsworth a putut urmări comportamentul copiilor și afla cum se construiește relația de atașament în primele luni de viață ale copilului, (Ainsworth & Bell, 1970).

Descoperirea cea mai importantă a fost aceea că există diferențe semnificative între comportamentele copiilor implicați în Strange Situation. Atât de semnificative încât, dincolo de diferențele individuale, a fost posibilă gruparea lor în categorii mai largi ale căror criterii de departajare au fost reacțiile emoționale ale copiilor manifestate în timpul studiilor. Astăzi, putem descrie patru tipuri sau forme de atașament.

În cadrul ***atașamentului securizant*** caracteristica principală transmisă de comportamentul copilului este încrederea pe care acesta o acordă mamei. Copilul care posedă un astfel de atașament manifestă siguranța că mama este acolo pentru a-l proteja și simte că aceasta este atentă la nevoile lui de securizare. Bineînțeles că el nu va explora camera fără să se asigure din când în când că mama este acolo și că explorarea încăperii poate continua fără ca să apară surprize neplăcute. Dar în procesul de luare în stăpânire a spațiului, el manifestă mai mult curaj, mai multă inițiativă și mai multă inventivitate decât copiii cu alte forme de atașament. De asemenea, ca orice copil, se supără atunci când mama pleacă din încăpere, dar această supărare dispare cu ușurință atunci când mama revine aducând cu ea siguranța că totul în mediul înconjurător este în regulă.

Tipul de relație mamă-copil ce a fost denumit *atașament nesecurizant/evitant* se prezintă ca o formă diferită de echilibru emoțional comparativ cu ceea ce am descris ca atașament securizant. Aparent, copilul nu caută să se asigure de afecțiunea părintelui și nu caută să fie mereu în preajma lui. Comportamentul lui pare a fi independent, deoarece copilul se poate angaja în explorarea mediului fără nevoia de a se asigura că adultul este atent la ceea ce face. Dar, pentru un observator atent, va deveni evident că aceast comportament este doar de fațadă. În fapt, la plecarea din cameră a mamei, copilul își maschează stresul, iar la întoarcerea ei, bucuria. Are tendințe de a respinge consolările mamei, fapt pe care cercetătorii l-au interpretat ca fiind o modalitate prin care copilul arată că mama nu este percepută ca o sursă completă de securizare. Mai precis, ni se transmite că mama lui nu este percepută ca fiind conectată pe deplin la nevoile emoționale ale lui.

Atașamentul nesecurizant rezistent/ambivalent ne coboară o treaptă mai jos pe scara insecurității afective a copilului. Comportamentul copilului față de mamă, îndeosebi în momentele plecării și revenirii ei în cameră nu mai sunt atât de predictibile. Sunt momente în care relația copilului cu mama este una tipică atașamentului securizant. Copilul caută apropierea mamei, își dorește interacțiunea cu ea, se comportă echilibrat, pentru ca brusc, aparent fără motiv, să respingă orice apropiere și să nu fie mai deloc interesat de explorarea mediului, așa cum face un copil securizat afectiv. O astfel de alternanță comportamentală de la o extremă la altă extremă poate fi deconcentrantă pentru un neavizat. Dar cercetătorii atrag atenția asupra faptului că ambivalența comportamentală își are originea în neîncrederea copilului în în modul în care acționează mama. Comportamentul impredictibil și inconsecvent al mamei este, astfel, sursă de stres și discomfort emoțional pentru copil și devine sursa majoră a neîncrederii copilului în mama sa,(Caffery & Erdman, 2000)

În ceea ce privește ultimul stil de atașament, atașamentul dezorganizat, el este cel mai rar întâlnit model de atașament. Acest stil de atașament se formează în condiții extreme, când copilul este neglijat aproape tot timpul, iar lipsa de îngrijire ia forme severe. Deprivat și de contactul fizic cu mama sa, copilul manifestă forme diverse de frustrare și stres, acest lucru făcând ca impredictibilitatea comportamentului său să fie semnificativ mai mare decât în cazul atașamentului ambivalent. Dacă adăugăm și probabilitatea ca să existe și abuzuri repetate asupra copilului, înțelegem de ce acest tip de atașament este rar să extrem. Atât de rar și extrem încât sunt cercetători care îi contestă existența, (Diamond & Fagundes, 2010, Solomon et al. 2017). Ceea ce este foarte interesant este faptul că o incidență crescută a acestei forme de atașament a fost semnalată în cazul mamelor cu depresie severă ori, așa cum vom arăta într-un alt context, depresia pare a se transmite într-o mare măsură intergenerațional, (Kang et al., 2022).

Nu este greu de observat că ordonarea celor patru tipuri majore de atașament s-a făcut oarecum descrescător, de la o formă de echilibru emoțional normal la forme din ce în ce mai îndepărtate de normalitate. Aproape că suntem tentați să vorbim mai degrabă de forme de dezechilibru și nu de echilibru emoțional în relația dintre mamă și copil. Iar faptul că dinamica relației dintre mamă și copil nu nu este deloc lipsită de probleme ne îndreptățește să considerăm atașamentul ca fiind o sursă majoră de conflict în general și, bineînțeles, de conflict în cadrul clasei și al școlii.

Un ultim fapt deosebit de important legat de atașament este acela că psihologii au pus în evidență că el nu este specific doar perioadelor copilăriei și ale adolescenței când suntem încă dependenți de părinți sau de alte persoane care ne îngrijesc sau susțin. Psihologii au pus în evidență manifestarea acestuia cu aceeași putere și în perioada adultă. Cu alte cuvinte, un adult cu atașament nesecurizat se va manifesta comportamental comform cu tipologia descrisă de noi mai sus. Este adevărat că relația cu părinții trece pe plan secund, dar adulții dezvoltă forme de atașament foarte puternice cu partenerii lor de viață (Dickstein, 2001, Holmes & Johnson, 2009), cu mentorii lor, (Rain & Mar, 2021) sau, chiar cu Dumnezeu, (Foulkes-Bert et al, 2019) iar aceste forme de atașament se calchiază perfect pe cele dezvoltate în primele luni de viață.

Dacă relația de atașament a copilului față de mamă se construiește în primele luni de viață ale copilului, deci foarte de timpuriu, s-a pus firesc întrebarea: Care este relația dintre atașament și temperament? Spunem că întrebarea s-a pus într-un mod natural deoarece este știut faptul că temperamentul, ca structură majoră și stabilă a personalității, este înnăscut și nu dobândit. Iar întâmplător sau nu, descrierile clasice ale temperamentului se prezintă tot în patru forme ca și cele ale atșamentului și datează încă din antichitate, de la medicii Hippocrates și Galenus.

Temperamentul este definit de către psihologi ca fiind acea structură a personalității responsabilă de cantitatea de energie psihică cu care suntem înzestrați de la naștere, dar mai ales de forma în care este cheltuită această energie. Foarte interesant este că descrierile celor patru tipuri temperamentale făcute de Hippocrates s-au păstrat până astăzi și sunt considerate corecte, ele primind girul unor fiziologi și psihologi de renume precum Pavlov, Jung sau Eysenck. După ce de-a lungul timpului izvorul energiilor temperamentale a fost considerat ca fiind fie amestecul umorilor, fie constituția corporală, fie hormonii secretați de glandele endocrine, astăzi se consideră că energia temperamentală are ca principală proveniență structura sistemului nervos central.

Cercetătorii s-au pus de acord că temperamentul unei persoane nu poate fi schimbat. Tocmai datorită acestui fapt, un om nu poate fi judecat după temperamentul pe care îl are, pentru că acesta, repetăm, este moștenit ereditar. Dar nu este mai puțin adevărat că o formă de educare a impulsurilor temperamentale este nu doar posibilă ci și de dorit. Trăsăturile de

caracter, dobândite de copil prin educație vor fi cele ce vor modela impulsurile temperamentale. Altfel spus, comportamentele unui copil pot avea ca sursă brută energia temperamentală moștenită, dar forma lor finită poate și trebuie să fie ameliorată de trăsăturile caracteriale dobândite acasă, în societate și în context școlar.

Cele patru temperamente sunt mult mai bine cunoscute decât stilurile de atașament, de aceea nu considerăm că este necesară aici o descriere extinsă a lor. Vom puncta doar câteva aspecte specifice fiecărui tip clasic de temperament urmând să insistăm apoi pe modul în care aceste aspecte influențează comportamentul conflictual în clasă, dar și pe modul în care ele interacționează cu stilurile de atașament în declanșarea și menținerea aceluiași comportament conflictual.

Tipul temperamental coleric este plin de energie, este un tip puternic, dar impulsiv și nu foarte bine echilibrat emoțional. Tipul sangvinic este și el energic, dar mai stabil și echilibrat. Flegmaticul, ca și colericul și sangvinicul stă foarte bine la capitolul energie, dar este mult mai ponderat în manifestările lui comportamentale spre deosebire de ceilalți doi. Melancolicul este singurul tip comportamental creditat de psihologi cu o lipsă cronică de energie, ceea ce-l face să fie și retras și cu tendințe anxioase și depresive. Cele patru tipuri temperamentale sumar descrise mai sus pot fi înșirate pe două axe: cea a introversiunii și cea a extraversiunii, axe care, așa cum le-a descris Jung, ne dau direcția în care este cheltuită energia temperamentală a unei persoane, (Jung, 2020). Colericii și sangvinicii sunt considerate tipuri extravertite pentru că își cheltuie energia în mediul exterior investind-o în activități cu obiecte sau în relații cu alte persoane, în timp ce flegmaticii și melancolicii își direcționează energia spre propriul sine, atenți mai mult la ce li se întâmplă, ce simt și cum se dezvoltă pe planul psihic intern.

Acum, după ce am descris și subliniat specificul atașamentului ca process psihic și al temperamentului ca structură înnăscută a personalității, cu stilurile și tipurile lor, avem o sarcină mult mai ușoară în a descrie modul în care acestea se manifestă ca factori determinanți ai conflictului în clasă. Din păcate, conflictul în general, dar și conflictul în școală sau în clasă este omniprezent, deci de neevitat. El este decris adesea ca o formă naturală de incompatibilitate între una sau mai multe persoane sau între grupuri, incompatibilitate generată de interese sau valori antagonice. La scară macrosocială forma cea mai dură a conflictului este războiul, iar la nivel de școală sau clasă, conflictul violent.

Conflictelle în cadrul școlii și al clasei se prezintă în forme foarte diverse. Ele pot fi conflicte intrapersonale, interpersonale sau conflicte între grupuri mici. Pot fi conflicte între elevi, între elevi și profesori, între profesori și părinți și chiar între profesori. Deasemenea, conflictele se pot desfășura în jurul unor interese materiale, pot fi declanșate pentru dominație și control sau pornesc de la diferențe de idei, de la exacerbarea competiției, din lipsă de empatie sau chiar pe motive religioase.

Până la a explicarea rolului pe care-l joacă atașamentul și temperamentul în declanșarea și menținerea conflictului trebuie să menționăm că principalul factor determinant al conflictului este considerat de specialiști a fi agresivitatea. În accepțiunea psihologilor, agresivitatea se referă la o diversitate de comportamente ce au ca principală țintă obiecte, alte persoane sau chiar pe tine însuți. Agresivitatea poate răni deopotrivă corpul fizic, dar și pe planul psihic și datorită acestui fapt este ingredientul cel mai nociv al unui conflict.

Revenind la obiectivul articolului de față, credem că poate fi acum ușor de înțeles de ce este important să cunoaștem modul specific în care atașamentul și temperamentul determină și intervin în conflictele din clasă. Importanța lor derivă în principal din faptul că pe unul îl moștenim (temperamentul) și pe altul îl dobândim încă din primii ani de viață (atașamentul) și, mai mult, din faptul că ambele se manifestă plenar pe întreg parcursul vieții.

Pe de altă parte, modalitățile în care structurile temperamentale și stilurile de atașament pot declanșa conflicte în cadrul clasei sunt foarte diverse.

Să luăm cazul conflictelor între elevi, care sunt cele mai frecvente în clasă și să ne închipuim că un copil cu temperament coleric și un atașament nesecurizant agresează un alt copil, atât verbal, cât și fizic. În acest caz avem deja un amestec exploziv. Spuneam că temperamentul coleric este cunoscut pentru tendințele lui de a fi impulsiv dar, în același timp, că doar existența unor tendințe nu poate fi judecată negativ. Numai că, în combinație cu un atașament nesecurizant, nesigur, lucrurile pot căpăta alte valențe. Tendințele impulsive se transformă în comportamente, frustrările ce au ca sursă atașamentul nesecurizant le pot amplifica consecințele și putem ajunge foarte rapid să fim martorii unor agresiuni cu consecințe din cele mai nedorite.

De obicei, atât profesorii și diriginții la nivelul clasei cât și directorii la nivelul școlii se grăbesc să taxeze rapid și dur comportamentele impulsive și agresive. Este normal să se întâmple acest lucru pentru că toți factorii decizionali la nivelul clasei și al școlii își doresc să stopeze încă din fașă proliferarea comportamentelor anomice dar, dacă ne dorim cu adevărat eradicarea pe termen îndelungat al acestor comportamente trebuie să facem o analiză serioasă a factorilor ce declanșează aceste comportamente, factori printre care temperamentul și atașamentul ocupă un lor central.

Foarte adesea, conflictul, chiar și cel în care se manifesta din plin agresivitatea poate avea ca sursă directă atașamentul nesecurizant sau ambivalent, dublat de episoade depresive și de anxietate. Puțini dintre nespecialiști știu că depresia la copil nu se manifestă ca la adult. Un copil depresiv va alterna perioade de tristețe, latență, amorțire și neimplicare cu episoade de furie manifestată foarte energic. Pe de altă parte, anxietatea, definită ca o frică fără un obiect bine specificat se traduce în insecuritate, ceea ce face ca un copil anxios să reacționeze adesea violent, dar pe fond de nesiguranță și lipsă de securitate afectivă.

Prin contrast, ar părea ușor de anticipat că un copil cu un temperament sangvinic dublat de un atașament securizant nu numai că nu va declașa conflicte în clasă, dar va și sta departe de ele. Ne putem însă foarte ușor înșela. Un asfel de copil securizat și sangvinic poate să dezvolte ambiții de dominare, de plasare în centrul atenției ca parte a dorinței lui de succes școlar. În acest caz, el poate deveni excesiv de competitiv, iar competitivitatea lui poate deveni o sursă permanentă de conflict în clasă.

Sau, în alt caz, tot un astfel de copil cu rezultate foarte bune la învățătură, poate transfera atașamentul lui securizant asupra unor profesori, devenind favoritul lor. O astfel de relație foarte strânsă între profesor și elev este percepută puternic pozitiv de către profesori, dar poate căpăta conotații extrem de negative la nivelul clasei. Și astfel, cel ce este favoritul profesorului poate deveni instant un tocilar pentru alți elevi, această percepție negativă devenind sursă permanentă de șicane și conflicte, (Dîrțu, 2014).

Am putea continua cu exemple de conflicte ce pot fi declanșate din alte combinații ale temperamentelor cu atașamentul, dar am depăși cu mult spațiul unui articol. Dorim să încheiem cu mențiunea că profesorii nu sunt ocoliți de influențele determinante ale combinației atașament-temperament. Am văzut deja că atașamentul migrează de la părinți spre partenerul de viață, iar temperamentul am spus deja că este o marcă a personalității noastre pentru întreaga viață/ Ceea ce dorim să spunem acum, în încheiere este faptul că profesorul poate lua parte activă la conflict, iar atunci când face aceasta, specificul stilului său de atașament și temperamentul pe care îl are își poate pune serios amprenta pe strategiile pe care le va propune pentru rezolvarea conflictului. Se cere atfel, cu necesitate, ca profesorul să devină (dacă nu este deja), un bun cunoscător al stilurilor de atașament și al structurilor temperamentale pentru a putea ști cum acționează acestea în declanșarea și desfășurarea

conflictelor. Astfel, el va ști cum pot fi folosite aceste cunoștințe în rezolvarea conflictelor ce pot avea loc în școală sau în clasă.

BIBLIOGRAPHY

1. Ainsworth, M. D. & Bell, S. M., 1970, Attachment, exploration, and separation: illustrated by the behavior of one-year-olds in a strange situation, *Child Development, 41*(1), 49–67.
2. Bowlby J., 1999, *Attachment*. *Attachment and Loss*, vol. 1., New York: Basic Books.
3. Caffery, T. & Erdman, P., 2000, Conceptualizing Parent-Adolescent Conflict: Applications from Systems and Attachment Theories, *The Family Journal, 8*(1), 14–21.
4. Diamond, L. M. & Fagundes, C. P., 2010, Psychobiological research on attachment, *Journal of Social and Personal Relationships, 27*(2), 218–225.
5. Dickstein, S., Seifer, R., St Andre, M., Schiller, M., 2001, Marital attachment interview: adult attachment assessment of marriage, *Journal of Social and Personal Relationships*, 18(5), 651-672.
6. Dîrțu C., 2014, Fenomenul "favoritul profesorului", în Psihologie socială școlară, coord, Boncu S., Polirom, 221-229
7. Foulkes-Bert D., Volk F., Garzon F., Pride M., 2019, The Relationship between Transformational Leadership Behavior, Adult Attachment, and God Attachment, *Journal of Psychology and Theology, 47*(1), 20-33.
8. Freud S., 2010, Introducere în psihanaliză, Ed. Trei, București
9. Harlow, H. F., 1958, The nature of love, *American Psychologist*, 13 (12): 673–685.
10. Holmes, B. M. & Johnson, K. R., 2009, Adult attachment and romantic partner preference: A review, *Journal of Social and Personal Relationships*, 26(6-7), 833-852.
11. Jung C. G., 2020, Amintiri, vise, reflecții, Editura Humanitas, București.
12. Kang N. R., Kwack Y. S., Song J-K., 2022, The intergenerational transmission of maternal adverse childhood experiences on offspring's psychiatric disorder and the mediating role of maternal depression: Results from a cross sectional study, *Clinical Child Psychology and Psychiatry*, 27(3):613-629.
13. Lorenz K., 2002, On aggression, Routledge Classics, London.
14. Rain, M. & Mar, R. A., 2021, Adult attachment and engagement with fictional characters, *Journal of Social and Personal Relationships*, 38(9), 2792-2813.
15. Simpson J. A., Rholes W. S., 2010, Attachment and relationships: Milestones and future directions, *Journal of Social and Personal Relationships, 27*(2), 173-180.
16. Solomon J, Duschinsky R, Bakkum L, Schuengel C., 2017, Toward an architecture of attachment disorganization: John Bowlby's published and unpublished reflections, *Clinical Child Psychology and Psychiatry*, 2017;22(4):539-560.

SCHOOL SELECTIVITY AND ACADEMIC SUCCESS

Simina-Maria Mikó (Morar)
PhD Student, University of Oradea

Abstract: Worldwide educational systems are inherently hierarchical, perpetuating significant inequalities of opportunity. Initially, all children in a cohort enter compulsory education levels, but as they progress, many fail to advance due to selective mechanisms, predominantly affecting disadvantaged backgrounds. School selectivity involves transitioning selectively between educational levels based on academic criteria, influencing future educational paths. Despite efforts to provide equal opportunities, socioeconomic origins strongly influence educational outcomes, reinforcing societal stratification. Early educational selection determines subsequent academic and occupational trajectories, disproportionately impacting disadvantaged groups. This article explores how early educational selection shapes aspirations and academic outcomes, highlighting its implications for social mobility and inequality.

Keywords: educational systems, inequalities of opportunity, selective mechanisms, socioeconomic backgrounds, social mobility

Studii de referință au arătat că modificările instituționale în sistemele educaționale determină *procese de repartizare a elevilor pe anumite traiectorii educaționale* și în consecință către anumite *destine profesionale* (Erikson şi Goldthorpe, 1993; Kerckhoff, 2001; Müller şi Shavit, 1998). În același timp, este binecunoscut faptul că *aspirațiile și expectanțele educaționale și ocupaționale ale elevilor au un impact substanțial asupra realizării de status* (Sewell, Haller şi Portes, 1969). Întrucât ,,expectanțele cu privire la viitor sunt influențate de constrângerile structurale observate, ele reflectă mai mult decât o simplă motivație" (Kerckhoff, 1976).

Totodată, în contextul schimbărilor economice și demografice din societate, *stratificarea* prin sistemele educaționale înalt diferențiate prezintă implicații pentru parcursul social și școlar al elevilor, conturându-se într-un factor crucial al inechității sociale. O axă importantă a inegalității în numeroase state este dată de *selectivitatea* sistemelor de învățământ, constând în esență în tranziții selective a elevilor de la un nivel la altul rezultate prin competiții, examene, concursuri de cunoștințe. Drept urmare, remarcăm adesea în jurul nostru divizarea instituțiilor de învățământ în școli cu formare preponderent teoretică sau profesională, școli de elită și școli populare, școli private și de stat etc.

Potrivit lui Buchmann şi Dalton (2002), *stratificarea educației secundare face ca influențele interpersonale să scadă ca importanță în formarea aspirațiilor, probabil pe considerentul mesajelor puternice transmise de școli referitoare la opțiunile de viitor ale tinerilor, care se impun și ajung să domine, în cele urmă, influențele atitudinale ale persoanelor din jur*. Totuși, în absența datelor privind tipul școlilor de proveniență, cercetătorii nu au putut demonstra măsura în care o anumită categorie de școală a constrâns așteptările educaționale ale elevilor.

Pe de altă parte, Müller şi Karle (1993) consideră că diferențele în destinele educaționale ale elevilor din clase sociale diferite se datorează orientării școlare precumpănitoare în instituții educaționale diferite. Ne interesează cum se produce decizia și traseul școlar în școlile înalt diferențiate și cum selecția elevilor din aceste școli conturează expectanțele de viitor educațional, expectanțe care, la rândul lor, sunt armonizate cu cariera școlară și ocupațională (Sewell, Haller şi Ohlendorf, 1970).

Selectivitatea școlară

În general, sistemele educaționale sunt construite ierarhic, ceea ce contribuie semnificativ la apariția inegalităților de șanse. La începutul școlarității, aproape toți copiii dintr-o cohortă intră în nivelele obligatorii de învățământ. Pe măsură ce avansează spre nivelurile superioare, numărul acestora scade considerabil. De fapt, nu toți elevii ,,supraviețuiesc" avansării de la o treaptă la alta, urmare a unor mecanisme de selecție. Pierderile se găsesc tot în rândul copiilor din mediile dezavantajate.

Potrivit lui Betts şi Shkolnik (2000) și Gamoran (1992), conceptul de selectivitate școlară constă în aplicarea unor criterii de selecție referitoare la atingerea unor standarde educaționale de către elevi, pentru a avea acces în continuare la un anumit traseu educațional, considerat mai de succes. Această caracteristică instituțională este de o importanță crucială pentru elevii care eșuează în atingerea criteriilor specifice de selecție, prin creșterea riscului de excludere mai târziu în viață și în special în rândul indivizilor defavorizați (Lohmann şi Ferger, 2014).

Selectivitatea școlară presupune tranziția selectivă de la un nivel educațional la altul prin examen sau competiție, în baza unor evaluări cât mai obiective a cunoștințelor dobândite până atunci. De rezultatele ei, depind rutele educaționale ulterioare ale copiilor. Rutele educaționale se referă la tipurile de învătământ către care elevii pot fi directionati pe baza capacitătilor sau a aptitudinilor lor, de multe ori la finalul învătământului primar, însă mai târziu în unele tări. În timp ce aceasta nu implică în mod necesar o diviziune între rutele academice/generale si cele profesionale, în practică, tinde să se întâmple astfel. Această definiție nu include si ideea de direcționare (*tracking*), care implică faptul că elevii din învătământul general sunt plasati în anumite grupuri, în funcție de aptitudini, în cadrul aceleiași școli (Hatos, 2006). Majoritatea sistemelor de învăţământ au două trepte majore de selecție pe parcursul traseului educațional: la trecerea din învățământul secundar inferior la cel secundar superior (din clasa a VIII-a în a IX-a) şi cea de trecere la învăţământul superior.

Selectivitate școlară, succes academic și trasee educaționale

În viața cotidiană, auzim frecvent de *clase competitive, școli de prestigiu* ori *licee performante,* definirea a ceea ce înseamnă o ,,școală bună" fiind însă destul de dificilă. Ierarhizarea elevilor pe baza rezultatelor la examene sau altor modalități de măsurare a performanțelor școlare reprezintă unul din principiile de bază ale funcționării sistemului de educație.

În numeroase state, școlile se află într-o competiție permanentă pentru a-și atrage cei mai buni elevi, inclusiv din raționamente economice, de imagine și prestigiu social. În acest sens, ele implementează mecanisme de selecție cum ar fi probele de competențe lingvistice pentru admiterea la nivel gimnazial ori rezultatele la examenele naționale pentru înscrierea la liceu. Observăm, îndeosebi cu ocazia examenelor naționale, o serie de topuri ale școlilor bazate pe mediilor elevilor, fapt care generează automat o ierarhizare a școlilor în funcție de randamentul educațional. Consecința este evidentă: diferențele între școli sau între elevii din școli diferite (sau chiar între elevii din clase diferite ale aceleiași școli) devin din ce în ce mai semnificative în privința performanței școlare, performanță dovedită a fi corelată cu succesul în carieră și viață (Țoc, 2018). Studii numeroase arată că performanța școlară este influențată major de factori exteriori școlii (Coleman, 1968; Jencks, 1972; Shavit şi Blossfeld, 1993), cum ar fi mediul de proveniență al elevilor, ceea ce sugerează că există o probabilitate crescută ca aceste ierarhii să fie determinate de factori independenți de școală. Conform acestor studii, indiferent că vorbim de culturi bogate sau sărace, factorul principal care explică succesul școlar este mediul socio-economic de origine.

Așa cum arată Buchmann şi Park (2009), în majoritatea țărilor occidentale este admisă ideea potrivit căreia apartenența de clasă are efecte puternice asupra succesului școlar (Erikson şi Goldthorpe, 1993; Shavit şi Blossfeld, 1993), conținuturilor curriculare (Kerckhoff și Glennie, 1999; Lucas, 2001) și distribuției elevilor în unitățile școlare (Hout şi Garnier, 1979; Shavit, 1990). Sistemele stratificate presupun procese de selecție continue, în principal pe baza rezultatelor școlare și la testările naționale. Studiile arată că efectele originii socio-economice asupra performanțelor școlare sunt mai puternice la debutul școlarității și se estompează pe parcurs (Mare, 1981). Prin urmare cu cât elevul are o vârstă mai mică, el este mai dependent de mediul de proveniență, iar într-un sistem educațional caracterizat de orientare precoce și de etape de tranziție aplicabile de timpuriu, este de așteptat să existe o legătură între originea socială și repartiția elevilor în școli.

Potrivit Raportului European (2014), *orientarea precoce* se referă la separarea elevilor pe diferite rute sau parcursuri educationale (de exemplu, academice sau profesionale), în funcție de performanțele acestora într-o etapă timpurie a procesului de învătământ. Această separare poate fi problematică în cazul în care potentialul academic deplin al elevilor este incomplet în momentul orientării si, în consecintă, elevii sunt directionati în mod eronat.

Chiar dacă există politici sociale de favorizare a clasei muncitoare, tot copiii elitelor ajung preponderent să fie educați în școli și licee de prestigiu academic (Hanley şi McKeever, 1997; Mateju şi Strakova, 2005). Studiile comparative asupra destinelor educaționale și ocupaționale arată cum organizarea sistemelor educaționale determină diferențe în repartiția tinerilor pe anumite trasee educaționale și implicit în marcarea carierei ocupaționale (Erikson şi Goldthorpe, 1993; Müller şi Karle, 1993; Müller şi Shavit, 1998). Comparând relația dintre orginea socială, succesul academic și destinațiile ulterioare de clasă, în 9 țări, Müller, Luttinger, Konig şi Karle (1989), au obținut concluzii interesante: diferențe mici între țări în ceea ce privește efectul originii sociale asupra performanței școlare și destinului ocupațional, dar diferențe mari în influențarea clasei ocupaționale de reușita educațională.

Müller şi Karle (1993) susțin că diferențele structurale ale sistemelor educaționale, evidențiate prin procesele de tranziție și distribuire a populației școlare în diverse instituții școlare, determină variații în succesul școlar al copiilor din clase diverse. Cei 2 cercetători își fundamentează ideile pe analiza a 9 sisteme naționale de educație, la nivelul cărora constată că procentul fiilor proveniți din lucrătorii în domeniul serviciilor este în creștere la fiecare tranziție educațională în toate statele; diferențele transnaționale regăsindu-se în modul de alocare a diplomelor și acreditărilor profesionale între clasele sociale. De alegerile școlare timpurii depind așadar șansele de a accesa diverse rute liceale și mai departe, universitare. Pentru a reuși, jocurile sunt făcute de timpuriu!

Așa cum menționam anterior, originea socială deține un rol crucial în influențarea experiențelor și rezultatelor școlare în toate sistemele educaționale, fie diferențiate, fie nu. În cazul primelor, aceasta are efectul maxim într-o perioadă concentrată de timp și de timpuriu în viața individului, înainte ca elevii să fie parte a unor traiectorii educaționale diferite. În cazul celor nediferențiate, impactul clasei de origine se realizează într-o multitudine de moduri și pe toată durata carierei educaționale. De fapt, stratificarea este prezentă în toate societățile, doar că mecanismele ei de operare sunt diferite de la o cultură la alta și țin de aranjamentele instituționale ale fiecărui sistem educațional (Buchmann şi Park, 2009).

De exemplu, în Germania, un prim criteriu de alocare a elevilor în școli diferite aparținând învățământului secundar este succesul academic și după aceea, opțiunea părintelui. Întrucât rezultatele școlare de la debutul școlarității sunt puternic corelate cu statusul socio-economic al familiei elevului, părinții înalt educați își pot impune preferințele pentru școlarizarea fiilor lor în mai mare măsură decât cei cu status social mediocru atunci când se produc tranzițiile școlare (Oswald, Baker şi Stevenson, 1988).

Traseul educațional influențează atât traiectoria școlară, cât și compoziția socială a elevilor dintr-o școală. Studiul lui Nygård (2017) compară efectele persoanelor de semnificație din viața elevului asupra aspirațiilor sale în două sisteme educaționale – unul comprehensiv și unul stratificat, mai precis cel suedez și olandez. Studiul evidențiază că aspirațiile elevilor din școlile dezavantajate sunt mai reduse în sistemul olandez decât suedez, cel din urmă aparținând unui regim comprehensiv; aspirațiile educaționale mai înalte ale fetelor și ale copiilor migranți dispar atunci când variabila persoane semnificative este controlată; iar efectul pozitiv al persoanelor de referință este mai amplu în cazul elevilor suedezi decât olandezi datorită unei eterogenități mai mare. Concluzia principală evidențiază că sistemele educaționale de selecție timpurie induc elevilor o discrepanță între aspirații și ceea ce percep ca rezultate probabile; respectiv fenomenele ,,optimismul imigrantului" și ,,capital etnic" reflectă accesul inegal la capitalul social. În acest sens, într-un studiu longitudinal pe copii migranți din Norvegia, Friberg (2019) constată aspirații educaționale excepțional de ridicate. Totuși, cercetătorul identifică un avantaj al imigranților în ceea ce privește aspirațiile educaționale, așteptările și efortul școlar, în ciuda unor dezavantaje considerabile în planul statutului socio-economic parental scăzut și al realizărilor educaționale timpurii. Avantajul semnificativ în aspirații și efort al imigranților este asociat cu acculturația selectivă, definită ca distinctivitate culturală în termeni de religie, orientare familială colectivă și utilizarea regulată a limbii părintești. Totuși, acest lucru nu este valabil și în cazul așteptărilor. Rezultatele susțin o componentă centrală a teoriei asimilării segmentate, conform căreia, în eforturile lor de a depăși provocările integrării, copiii minorităților dezavantajate pot beneficia prin menținerea unor aspecte ale orientărilor culturale ale părinților lor.

Momentul la care se produce selecția și automat tranziția școlară, exercită efecte asupra elevilor și școlilor în două moduri.

Pe de o parte, influențează probabilitatea unor traiectorii educaționale, cum ar fi de exemplu, în sistemul german de învățământ, *hauptschule*. Aici elevii de 10-15 ani sunt pregătiți la un nivel mai puțin competitiv combinat cu cursuri vocaționale. La absolvire, continuarea studiilor este permisă numai într-o școală profesională, nefiind posibile transferuri sau examene de diferențe pentru înscrierea la liceu și accesarea educației universitare. În mod similar, sistemul olandez aplică precoce criterii de selecție: la finele educației elementare, în jurul vârstei de 12 ani, elevii dau un test obligatoriu, iar în funcție de rezultate, continuă învățământul secundar în școli, cu pregătire mai mult teoretică sau vocațională. Astfel, tranziția de la educația primară la cea secundară devine un moment definitoriu în cariera educațională a copiilor (Stevens et al., 2014). Pe termen lung, rezultatul este un grad mai mare de stratificare pe verticală în rândul elevilor olandezi decât media OECD (2013), evidențiat de măsura distribuției performanțelor școlare între școli.

Pe de altă parte, circumscrie anumite compoziții sociale, atitudinale și perspective academice la nivelul colectivelor școlare (Nygård, 2017) așa-numita diferențiere pe orizontală (sau variația statusului socio-economic între școli).

Un mecanism important în jalonarea traseului educațional al individului este criteriul geografic de înscriere a copiilor la școală. Cât timp aria de recrutare este diversă din punct de vedere socioeconomic și compoziția socială a elevilor din școală va fi pe măsură, lucru esențial pentru limitarea inegalităților dintre școli pe baza performanțelor școlare. În schimb, școlile de circumscripție din zone bogate sau sărace, vor crea segregare socială în școală, respectiv inegalități între școli.

O cercetare recentă a contextului educațional românesc Țoc (2018) pune sub semnul întrebării capacitatea sistemului educațional de a reduce inegalitățile sociale: *,,diferențele majore între liceele din România nu sunt date atât de profesori, resurse materiale sau*

educaționale din școală, sau de procesul didactic ... ci de selecția elevilor cei mai bine pregătiți și de universul normativ care a fost construit în jurul acestor licee".

Selectivitate școlară și aspirații educaționale

Este binecunoscut faptul că selecția timpurie și gruparea elevilor pe considerente de peformanță academică generează inegalități educaționale semnificative și asocieri stânse între condiția socio-economică de origne și rezultatele școlare (Burger, 2016; Van de Werfhorst şi Mijs, 2010). Efectul proceselor timpurii de selecție și repartiție a elevilor asupra aspirațiilor educaționale a beneficiat de mai puțină atenție în literatura de specialitate. Aspirațiile au un efect profund asupra traiectoriilor școlare. Cu rezultate școlare similare, elevii din grupurile privilegiate au șanse ridicate de a urma o educație superioară în raport cu colegii lor din medii dezavantajate. Acest fenomen este cunoscut sub denumirea de „efect secundar" al originii sociale asupra inegalităților educaționale (Boudon, 1974) sau percepția alegerii „firești" ținând cont de situația inițială a elevului și de mediul social și instituțional în care se află.

În întreaga Uniune Europeană, a crește într-o familie cu părinți cu educație superioară și apartenența la genul feminin constituie factori protectori împotriva abandonului școlar, în timp ce statutul de imigrant este un factor de risc (Lavrijsen şi Nicaise, 2013). În cazul imigranților riscul de abandon școlar se datorează mai ales notelor slabe și nu aspirațiilor scăzute (Nygård, 2017). Potrivit (OECD, 2016), copiii imigranților au o probabilitate de două ori mai mare de a obține rezultate sub limită la științe. Totuși, aspirațiile lor educaționale sunt ridicate. Când sunt controlați o serie de factori, elevii imigranți au șanse crescute de a realiza tranziții școlare (Jackson, Jonsson şi Rudolphi, 2012), de a urma un traseu teoretic, nu profesional (Kilpi-Jakonen, 2011) și de a face studii superioare (Kristen, Reimer şi Kogan, 2008). Fenomenul a fost denumit „optimismul imigrantului", fiind atribuit în general minorităților (Kao şi Tienda, 1998).

Studiul lui Nygård (2017) surprinde diferențele în aspirațiile educaționale ale elevilor nativi și imigranți din două regimuri educaționale: suedez, caracterizat de un traseu școlar comprehensiv și cel olandez, mai selectiv. Datorită selecției fundamentată pe rezultatele educaționale ale copiilor la finele ciclului primar, viitorul academic al elevilor olandezi depinde major de trecutul lor școlar. Moștenirea socială instituie așadar consecințe mai puternice în destinul educațional al individului în sistemele de învățământ cu trepte de trecere de la un nivel la altul, instituite precoce (Breen şi Jonsson, 2005; Burger, 2016). Nu e de mirare că tranzițiile educaționale selective, se asociază cu expectanțe slabe în accesarea oportunităților universitare și implicit, cu pesimism în privința construirii unei cariere pe piața muncii.

În ceea ce privește apirațiile, Nygård (2017) identifică două tendințe. Pe de o parte, aspirațiile pentru studii superioare se mențin la un nivel înalt, inclusiv în sistemul educațional selectiv, cum e cel olandez, ceea ce ar sugera fenomenul promovării lor ca norme (Goyette, 2008). Pe de altă parte, remarcă o disociere semnificativă între aspirații și expectanțe la elevii olandezi, școlarizați într-un regim diferențiat și selectiv.

Minusurile selectivității școlare

Selectarea elitelor școlare prin trasee educaționale particulare are semnificație pentru inechitatea socială și transformarea mediilor economice. Asocierea școlilor elitiste cu expectanțe înalte în planul realizării socio-ocupaționale ale eleviilor lor, poate fi un deziderat pentru cei covinși că educația trebuie să ofere conținuturi și pregătire în concordanță cu interesele, potențialul și șansele reale de succes ale indivizilor (Phillips, 1995b). Totodată, prin universul lor normativ, aceste școli tind să cultive realismul și să stabilească limite clare în așteptările elevilor săi.

În același timp, selectivitatea poate să nu fie în concordanță cu nevoile societății și ale indivizilor în materie de cunoștințe și abilități tehnologice. Statisticile europene arată că din ce în ce mai puțini elevi optează pentru o pregătire profesională, cum ar fi de exemplu în Germania (Ertl și Phillips, 2000; Phillips, 1995a), aceștia fiind de fapt mai atrași de studii teoretice, inclusiv din motivul că profesionalizarea oferită prin școală este cu mult în urma competențelor cerute de ultimele tehnologii disponibile pe piață (Phillips, 1995a). Astfel, potrvit Eurostat (2002) la nivelul UE-28, aproximativ jumătate din elevii înscriși în învățământul liceal urmau în anul 2013 programe profesionale și tehnice, ponderea acestora scăzând ușor în următorii doi ani. România, de asemenea, prezintă o ușoară scădere de la aprox. 60% în 2013 la 56,3% în 2015 a ponderii elevilor înscriși în învățământul profesional și tehnic.

Un alt dezavantaj al selectivității școlare din sistemele înalt diferențiate apare în rândul copiilor din medii defavorizate și dezavantajați socio-economic. Diferențele în competența academică a copiilor sunt semnificativ mai mari în sistemele diferențiate comparativ cu cele nediferențiate (Cummins, 2008).

Un aspect de interes pentru factorii decidenți, dar și pentru societate, este cercul civios al perpetuării inegalităților sociale prin orientarea preponderentă a copiilor din pătura săracă a societății către școli vocaționale, cotate de regulă ca ,,slabe"; care de fapt restricționează major participarea la educație superioară. Având în vedere că, odată cu maturizarea individuală, rezultatele școlare sunt tot mai puțin dependente de originea socială (Schneider, 2008; Shavit & Blossfeld, 1993), o modalitate de reducere a decalajelor și inechităților socio-educaționale ar fi ca selecția să aibă loc la o vârstă cât mai mare a elevului.

Aranjamente instituționale, aspirații educaționale și destine socio-profesionale

Dacă la începutul anilor 1950, aspirațiile educaționale ale adolescenților au fost considerate predictori semnificativi ai realizării de status (Reissman, 1953), în timp, cercetările au evidențiat și rolul de mediator al statusului socio-economic asupra calității și succesului în viața de adult (Sewell şi Hauser, 1993). Analizând modelul psihosocial, Kerckhoff (1976) remarcă atenția redusă acordată constrângerilor structurale la care sunt expuși indivizii atunci când iau decizii privind viitorul lor educațional și de carieră. În urma acestor dezbateri, tot mai multe cercetări au fost interesate de interacțiunea și complexitatea ,,jocului" dintre nivelul individual, contextual și cel structural atunci când avem în vedere aspirațiile tinerilor din diverse țări și traseul lor școlar și social (Buchmann and Dalton 2002).

O serie de studii au surprins efectul variațiilor și aranjamentelor din instituțiile școlare asupra tinerilor. Pe langă influențarea intrării absolvenților pe piața muncii, aceste aranjamente acționează și asupra traseelor alternative de obținere a succesului școlar (Kerckhoff, 2001). Mortimer şi Krüger (2000) au observat că diferențele instituționale, de exemplu, între școlile germane și cele americane, modelează contrucția psiho-socială a realizării de status în rândul copiilor. Fiind supuși unui riguros proces de selecție la finele școlii primare, elevii germani devin rapid și relativ de timpuriu conștienți de importanța achizițiilor școlare pentru bunăstarea ocupațională de mai târziu. Inflexibilitatea itenerariului educațional transmite semnale clare cu privire la diplomele, calificările și acreditările dobândite, influențând astfel spectrul ocupațional posibil. În opoziție, la debutul vieții de adult, tinerii americani percep mai multe oportunități ocupaționale și schimbă mai multe locuri de muncă, întrucît instituțiile educative au caracter mai degrabă non-directiv și încurajează experimentarea.

De asemenea, aranjamentele instituționale adâncesc disparitățile educaționale dintre copiii migranți și nativi (Crul, 2013). Astfel, mai multe studii comparative au vizat elevi

migranți proveniți din părinți cu educație redusă (Griga & Hadjar, 2013) și peste medie (Bauer şi Riphahn, 2013) și colegii lor non-migranți, din sisteme educaționale caracterizate prin plasarea de timpuriu a elevilor pe traiectoriile școlare. Decalajul educațional constatat evidențiază modelarea aspirațiilor prin concursul a doi factori: contextul socio-economic avantajos și sprijinul persoanelor de referință. Cert este că ambii se asociază în mod obișnuit cu aspirații mai ridicate. Însă dacă nativii au parte de condiții de existență mai bune, copiii migranților par să beneficieze de mai mult suport din partea persoanelor semnificative din viața lor (Feliciano şi Lanuza, 2016).

Analizând comparativ datele PISA 2003 ale elevilor din sisteme educaționale diferențiate și nediferențiate, Buchmann şi Park (2009) remarcă 2 procese de stratificare importante. Pe de o parte, demonstrează că originea socială este un factor influent al carierei educaționale a elevilor. Tinerii cu status socio-economic ridicat înregistrează o probabilitate mai mare de a dobândi o pregătire teoretică care să le faciliteze mai departe un traseu academic universitar. La polul opus, elevii dezavantajați economic, inclusiv imigranții, majoritar caracterizați de resurse financiare și educaționale insuficiente, sunt orientați în mai mare măsură spre școli profesionale și cu status modest (Kristen şi Granato, 2007). Această tendință înseamnă o barieră în mobilitatea de clasă pentru un segment semnificativ al populației europene, dat fiind creșterea numrăului de imigranți în mai multe tări europene (Haug, Compton şi Courbage, 2002).

Pe de altă parte, în sistemele de învățământ puternic diferențiate, tipul școlii influențează în mod semnificativ așteptările educaționale și profesionale ale tinerilor. Practicile instituționale transmit elevilor mesaje clare despre tipul de educație oferită și despre oportunitățile de angajare asociate cu studiile într-un anumit liceu. Probabilitatea ca elevii din învățământul teoretic să aspire la obținerea unei diplome universitare și, implicit, la accesarea unei ocupații mai prestigioase este considerabil mai mare comparativ cu elevii din filiera tehnologică.

În concluzie, aranjamentele instituționale ale sistemelor educaționale puternic diferențiate perpetuează de timpuriu inegalitățile socio-economice, de fapt cu mult înainte ca adolescenții să-și finalizeze formarea educațională și să intre în exercițiul muncii.

BIBLIOGRAPHY

Bauer, P. C. şi Riphahn, R. T. (2013). Institutional determinants of intergenerational education transmission—Comparing alternative mechanisms for natives and immigrants, *Labour Economics*, vol. 25, pp. 110-122.

Betts, J. şi Shkolnik, J. (2000). Key difficulties in identifying the effects of ability grouping on student achievement, *Economics of Education Review*, vol. 19, pp. 21-26.

Breen, R. şi Jonsson, J. O. (2005). Inequality of opportunity in comparative perspective: Recent research on educational attainment and social mobility, *Annual review of sociology*, vol. 31, nr. 1, pp. 223-243.

Buchmann, C. şi Dalton, B. (2002). Interpersonal influences and educational aspirations in 12 countries: The importance of institutional context, *Sociology of Education*, pp. 99-122.

Buchmann, C. şi Park, H. (2009). Stratification and the formation of expectations in highly differentiated educational systems, *Research in Social Stratification and Mobility*, vol. 27, nr. 4, pp. 245-267.

Burger, K. (2016). Intergenerational transmission of education in Europe: Do more comprehensive education systems reduce social gradients in student achievement?, *Research in Social Stratification and Mobility*, vol. 44, pp. 54-67.

Coleman, J. S. (1968). Equality of educational opportunity, *Integrated education*, vol. 6, nr. 5, pp. 19-28.

Crul, M. (2013). Snakes and ladders in educational systems: Access to higher education for second-generation Turks in Europe, *Journal of Ethnic and Migration Studies*, vol. 39, nr. 9, pp. 1383–1401.

Cummins, J. (2008). Where immigrant students succeed: A comparative review of performance and engagement in PISA 2003 (Petra Stanat & Gayle Christensen, eds., 2006), *Curriculum Inquiry*, vol. 38, nr. 4, pp. 493-497.

Education, E., Agency, C. E. şi Eurydice (2014). *Tackling early leaving from education and training in Europe – Strategies, policies and measures*. Publications Office.

Erikson, R. C. şi Goldthorpe, J. H. (1993). *The Constant Flux: A Study of Class Mobility in Industrial Societies*. Clarendon Press, Oxford.

Ertl, H. şi Phillips, D. (2000). The enduring nature of the tripartite system of secondary schooling in Germany: Some explanations, *British Journal of Educational Studies*, vol. 48, pp. 391–412.

Eurostat (2002). The life of women and men in Europe: A statistical portrait Luxembourg: Eurostat.

Feliciano, C. şi Lanuza, Y. R. (2016). The immigrant advantage in adolescent educational expectations, *International Migration Review*, vol. 50, nr. 3, pp. 758–792.

Friberg, J. H. (2019). Does selective acculturation work? Cultural orientations, educational aspirations and school effort among children of immigrants in Norway, *Journal of Ethnic and Migration Studies*, vol. 45, nr. 15, pp. 2844-2863.

Gamoran, A. (1992). The Variable Effects of High School Tracking, *American sociological review*, vol. 57, nr. 6, pp. 812-828.

Goyette, K. (2008). College for some to college for all: Social background, occupational expectations, and educational expectations over time, *Social Science Research*, vol. 37, nr. 2, pp. 461–484.

Hanley, E. şi McKeever, M. (1997). The persistence of educational inequalities in state-socialist Hungary: trajectory-maintenance versus counterselection, *Sociology of Education*, pp. 1-18.

Hatos, A. (2006). *Sociologia educației*. Polirom, Iași.

Haug, W., Compton, P. şi Courbage, Y. (2002). *The demographic characteristics of immigrant populations*. Council of Europe.

Hout, M. şi Garnier, M. A. (1979). Curriculum placement and educational stratification in France, *Sociology of Education*, pp. 146-156.

Jackson, M., Jonsson, J. O. şi Rudolphi, F. (2012). Ethnic inequality in choice driven education systems: A longitudinal study of performance and choice in England and Sweden, *Sociology of Education*, vol. 85, nr. 2, pp. 158–178.

Jencks, C. (1972). Inequality: A reassessment of the effect of family and schooling in America.

Kao, G. şi Tienda, M. (1998). Educational aspirations of minority youth, *American Journal of Education* vol. 106, nr. 3, pp. 349-384.

Kerckhoff, A. C. (1976). The Status Attainment Process: Socialization or Allocation?, *Social forces*, vol. 55, nr. 2, pp. 368-381.

Kerckhoff, A. C. (2001). Education and Social Stratification Processes in Comparative Perspective, *Sociology of Education*, vol. 74, pp. 3-18.

Kerckhoff, A. C. şi Glennie, E. (1999). The Matthew effect in American education, *Research in sociology of education and socialization*, vol. 12, nr. 1, pp. 35-66.

Kilpi-Jakonen, E. (2011). Continuation to upper secondary education in Finland: Children of immigrants and the majority compared, *Acta Sociologica*, vol. 54, nr. 1, pp. 77-106.

Kristen, C. şi Granato, N. (2007). The educational attainment of the second generation in Germany, *Ethnicities*, vol. 7, pp. 343–366. .

Kristen, C., Reimer, D. şi Kogan, I. (2008). Higher education entry of Turkish immigrant youth in Germany, *International Journal of Comparative Sociology*, vol. 49, nr. 2-3, pp. 127-151.

Lavrijsen, J. şi Nicaise, I. (2013). Characteristics of educational systems. How they influence outcomes in the short and the long run: Leuven: Steunpunt SSL, rapport nr. SSL_2012.04/1.1.1. .

Lohmann, H. şi Ferger, F. (2014). Educational poverty in a comparative perspective: theoretical and empirical implications. Bielefeld, Germany.

Lucas, S. R. (2001). Effectively maintained inequality: Education transitions, track mobility, and social background effects, *American Journal of Sociology*, vol. 106, nr. 6, pp. 1642-1690.

Mare, R. D. (1981). Change and stability in educational stratification, *American sociological review*, pp. 72-87.

Mateju, P. şi Strakova, J. (2005). The Role of the family and the school in the reproduction of educational inequalities in the post-Communist Czech Republic, *British Journal of Sociology of Education*, vol. 26, nr. 1, pp. 17-40.

Mortimer, J. T. şi Krüger, H. (2000). Pathways from school to work in Germany and the United States, *Handbook of the Sociology of Education*, Springer, pp. 475-497.

Müller, W. şi Karle, W. (1993). Social selection in educational systems in Europe, *European Sociological Review*, vol. 9, nr. 1, pp. 1-23.

Müller, W., Luttinger, P., Konig, W. şi Karle, W. (1989). Class and education in industrial nations. În: M. Haller (coord.), *Class structure in Europe: New rendings from east–west comparisons of social structure and mobility* Routledge, Armonk, NY, pp. 61-91.

Müller, W. şi Shavit, Y. (1998). The Institutional Embeddedness of the Stratification Process: a Comparative Study of Qualifications and Occupations in Thirteen Countries,

Nygård, O. (2017). Early tracking and immigrant optimism: a comparative study of educational aspirations among students in disadvantaged schools in Sweden and the Netherlands, *Comparative Migration Studies*, vol. 5, nr. 1, pp. 20.

OECD (2013). *PISA 2012 Results: Excellence Through Equity: Giving Every Student the Chance to Succeed*. OECD Publishing, Paris.

OECD (2016). *PISA 2015 Results: Excellence and Equity in Education (Volume I)*. OECD Publishing, Paris.

Oswald, H., Baker, D. P. şi Stevenson, D. L. (1988). School charter and parental management in West Germany, *Sociology of Education*, vol. 61, pp. 255–265.

Phillips, D. (1995a). Educational developments in the new Germany, *Compare*, vol. 25, nr. 1, pp. 35-47.

Phillips, D. (1995b). Introduction. În: D. Phillips (coord.), *Education in Germany: Transition and reform in historical context*, Routledge, London.

Reissman, L. (1953). Levels of aspiration and social class, *American sociological review*, vol. 18, nr. 3, pp. 233-242.

Sewell, W. H., Haller, A. O. şi Ohlendorf, G. W. (1970). The educational and early occupational status attainment process: Replication and revision, *American Sociological Review* vol. 35, nr. 6, pp. 1014-1027.

Sewell, W. H., Haller, A. O. şi Portes, A. (1969). The educational and early occupational attainment process, *American Sociological Review* vol. 34, nr. 1, pp. 82-92.

Sewell, W. H. şi Hauser, R. M. (1993). A review of the Wisconsin Longitudinal Study of social and psychological factors in aspirations and achievements 1963-1992. Working Papers, 92–01: Center for Demography and Ecology, The University of Wisconsin-Madison.

Shavit, Y. (1990). Segregation, tracking, and the educational attainment of minorities: Arabs and Oriental Jews in Israel, *American sociological review*, pp. 115-126.

Shavit, Y. şi Blossfeld, H.-P. (1993). *Persistent Inequality: Changing Educational Attainment in Thirteen Countries. Social Inequality Series*. ERIC.

Stevens, P. A. J., Crul, M. J., Slootman, M. W., Clycq, N., Timmerman, C. şi Houtte, M. V. (2014). The Netherlands. În: P. A. J. Stevens & A. G. Dworkin (coord.), *The Palgrave handbook of race and ethnic inequalities in education*, Palgrave Macmillan UK, Basingstoke.

Țoc, S. (2018). *Clasă şi educaţie: inegalitate şi reproducere socială în învăţământul românesc*. Pro Universitaria, București.

Van de Werfhorst, H. G. şi Mijs, J. J. (2010). Achievement inequality and the institutional structure of educational systems: A comparative perspective, *Annual review of sociology*, vol. 36, pp. 407-428.

CULTURAL TRANSLATION: HEALING AND RECONCILIATION BASED ON SINAN ANTOON NOVEL'S THE BOOK OF COLLATERAL DAMAGE

Rasha Hassooni Abdullah Khazail
PhD Student, University of Bucharest

Abstract: This paper presents the transformative power of cultural translation in healing and differences settling down, based on Sinan Antoon`s novel "The Book of Collateral Damage". By analyzing the novel, this paper discusses how the complicated process of cultural translation can bring people from different backgrounds together and help them handle the aftermath of a conflict. Antoon, in his interpretation of the cultural translation, uncovers the difficulties behind it, which illustrates those delicate notes of the experiences in the cross-language and cross-cultural contexts. Antoon in this novel zeroes in on the ambiguous nature of this elapse and touches on the vulnerable stages of a person's psyche after witnessing war. The analysis of Antoon's narrative, therefore, aims to explain the impact of cultural translation in achieving the artful transition from the post-war period because it is the case where differing views and experiences interfere with communication and recovery.
Furthermore, this paper positions a cultural translation between the two extremes of post-conflict healing, which entails facilitating dialogue and reconciliation among individuals and groups that have been polarized and divided by war. The theme of the paper is to elucidate the dynamics of cultural translation through Antoon's narrative in an effort to throw light on how art and literature can triumph above all barriers in mending the rifts in societies. Our study, which goes beyond superficial illustration, aims to deepen the understanding of the universal power of cultural translation; this could be a stepping stone for future investigation and applicability in the domain of peacebuilding and intercultural communication.

Keywords: Cultural Translation, Healing, Reconciliation, Sinan Antoon, The Book of Collateral Damage

Introduction

Sinan Antoon is a multidisciplinary person who reveals exceptional skills in the fields of poetry, fiction writing, and translation. He was born in Baghdad then he emigrated from Iraq after the war of the Gulf War in 1991. He has academic qualifications from Baghdad, Georgetown, and Harvard, culminating in the attainment of his PhD in Arabic Literature from Harvard in 2006. Despite the fact that numerous books have been written by authors on both sides of the Iraq War (2003-2011), "The Book of Collateral Damage" by Sinan Antoon is unique in that it emphasizes the war's environmental and human costs. In an effort to reconcile the divergent perspectives of his native culture with those of the country in which he is currently residing, he compiles portions of American news articles pertaining to the conflict and assigns them the designation "collateral damage." " The story of the novel depict the effects of war, and examines the deep themes of loss, destruction and reconciliation. (Alshtewi,2023)

Nameer, the protagonist of the novel, is a scholar who, like the author, departed Baghdad for the United States during the First Gulf War. In 2003, he takes a break from his PhD studies to translate for an American couple filming a documentary about the invasion and devastation of his own nation. Nameer goes to Iraq beside them, but he constantly wonders whether it was the right choice. "Had I come to rediscover something, or to make sure it was lost?"

He sees long-lost uncles and relatives in Baghdad. On the way, he stops at Wadood's bookstore on Al Mutanabbi Street, where a shopkeeper who has taken on a lifelong ambition to restore all of the war's lost books has met his match. The first chapter, detailing the events leading up to the conflict's inception, is complete when they meet, thanks to Wadood. "There are writers who aim to alter the present or the future, but I yearn to alter the past," Nameer says, describing the moment of the explosion as a war narrative that blends the past and present. This shocks Wadood as well. My catalogue is based on that reasoning. (Phillips,2022).

In exchange for the statistical transformation of victims into numbers in the news coverage, the novel revives the losses by imagining their stories of war, by restoring their history, which collectively creates the lost memory of a devastated country. These efforts can be seen as part of a larger effort to promote healing and reconciliation on a wider scale. Meeting and overcoming challenges... Similarly, in the context of post-colonial societies, there is a consistent endeavor to correct historical inequality and to promote harmony among diverse ethnic or cultural factions. This may include recognizing past excesses, initiating truth and reconciliation initiatives, and promoting open communication and compassion among diverse societies. Amid the current global issues of climate change and the refugee crisis, there is growing recognition of the need for international unity and cooperation to address common threats and sensitivities. This can be seen as a means of recovery and collective harmony, as a response to the vast suffering caused by these crises.

"*The Book of Collateral Damage*", the author presents the consequences of cultural translations for healing and reconciliation by offering an engaging format for the transformative power of cultural translation. The cultural translation process is brought to life not only through the characters and their moments but also in the manner in which this makes them interact so they can have a dialog about their own experiences and understand each other. The effective mediation of deep-level communication through cultural translation becomes a spark that propels reconciliation on top of the recognition of common humanity, which is, above all, a human conflict. Through the name of instructed art endeavors and encounters with other artists and refugees, the novel underlines the fact that cultural translation forms pivotal paths of reconciliation and collective cue, it is important to recognize the universal nature of these unique historical and cultural experiences and backgrounds in which they occur. By creating links between the story of the novel and the broader cultural novels that revolve around flexibility and reconciliation, we can develop a deeper understanding of humanity's ability to heal and develop in difficult circumstances.

In " *the Book of collateral damage*," Nameer. It faces the complexity of cultural identity and commitment, as well as the difficulty of translating its experiences and those of its people into language and context that others can understand. Along with human casualties, he intends to catalogue "the losses that are never mentioned or seen" – from animals to plants to inanimate objects – "anything that can be destroyed".

Regarding the history of the conflict in his nation and the destruction it caused, Wadood gives many instances in the catalogue of what he wants to do. According to Al-Shetawi and Bani Mffrij(2021), most importantly, what makes the novel so distinctive and unique are the coherence and uniformity of style and content in which the anthropomorphized animal and plant protagonists try to catalogue the effect of the invasion with its military activities on Iraqi flora and fauna. (p. 521)

In this sense, the author serves as a primary example of the effects of the Iraqi war on people by embodying the many horrific situations people go through. The tragic experiences of the characters serve as significant examples of the psychological anguish endured by Iraqis throughout the Iraq War, which Antoon personifies. However, this book is no straightforward

tale. Nameer's exploits are intercut with excerpts from Wadood's catalogue. One minute we are hearing about Nameer's date with a new flame, an argument with an old school friend, a session with his therapist or meeting with an anti-war group, while the next we are absorbed in Wadood's multiform writings – letters, memories, "fragments of poetry and musings". He also provides a range of beguiling meditations from an assortment of people and things, such as a bird, a caliph, a prisoner of war, a fetus, a tree and a horse. (Antoon,2019)

The cultural translation is a matter of crucial importance for healing and reconciliation in societies that are recently disentangled from conflicts and a vehicle for creating an environment that facilitates empathy and understanding. cultural translation of damage is a central concept that is skillfully encoded in the fabric of the story. He vividly depicts and records the precise historical account of the struggle via the "colloquies" of the individuals, locations, and objects that were profoundly affected by the war. One of the most influential examples of cultural translation in the book is Nameer struggle to connect his American audience to the true scale of the damage caused by Iraq's war to his audience. He is aware that words are often unable to describe the pain and loss of his people, leading to disappointment and alienation. Moreover, the interactions between Nameer and his Iraqi family and knowledge show that it is difficult to bridge the gap between different cultural and linguistic communities. He moves between his American heritage and his Iraqi background, and he always tries to combine different ways of expression and understanding. Wadood, his narrative counterpart, is accountable for such an undertaking. Upon their encounter, the author uses poetic language to retrieve both the collective and personal traumatic memories associated with these objects. These events intersect with Nameer's semi-autobiographical narrative of privileged American academics and the diverse culture of contemporary New York city. By meticulously researching their past and giving them a platform to express their recollections of the conflict, the author manages to reconstruct his own account of the events that took place in his homeland. Additionally, he adeptly handles the complexities of his dual heritage as an Iraqi American intellectual by understanding and engaging with the cultural dynamics at play. However, the book surpasses cultural and identity politics to provide a post human viewpoint on "things" that transcends human-centeredness. (Alkinani,2919)

Furthermore, the amalgamations between people who see their cultures as agents of cultural translation shape an empathy and understanding that helps to transcend the entrenched divides. Through the experiences of the main character, who crosses paths with other artists, Iraqi refugees, as well as people coming from entirely different cultural and linguistic backgrounds, the novel shows how these encounters turn to be the bridges for language translation, deal-making, and, ultimately, forging links. The author shows us how this cultural translation process can be compared to the bridge, which is capable of physically moving people whose conflict had separated. Consequently, it will allow them to recall their humanity while looking at the ashes of war. Hence, the authors demonstrate that "*The Book of Collateral Damage"* is the metaphor of cultural translation, which plays a significant role in building solidarity and empathy in societies that have been through wartime and are trying to restore and reconcile. (Alkinani,2019)

Nameer shows an interest in this singular work and returns to the US with Wadood's manuscript. He tries to settle down into his new job at New York University but instead grows more and more fascinated by the bookseller's project. Soon that fascination turns into an obsession. The catalogue becomes "the frame of reference that overdetermined the way I perceived things" – but it also acts as a necessary, overdue prompt, galvanizing Nameer into excavating his past and examining his state of mind. After a while, *The Book of Collateral Damage* " begins to resemble an elaborate and intricate patchwork of seamlessly stitched stories, ruminations and verses. His art productions become, indeed, the path through which

cultural transmission goes on since this is undoubtedly what he seeks to do when projecting his homeland's hardships in his works. Nevertheless, in an attempt to portray the incomprehensible, the name got carried away, entangled in a web of difficulties in representing the phenomena that could not be rendered on a plain and straightforward basis. The memory-laden stress, trauma, and bewildering nature of warfare heavily invade his work, thus manifesting the hidden dilemmas of transforming the horrors of conflict into forms people can fully appreciate. Through incidental encounters with a group of people with different cultural traits, it is brought to prominence. Whether navigating around the different values and views of the artists or the refugee community from Iraq, Nameer deals with varying spectrums of circumstances that guide the translation process.[6] This dialog was the tool that the novel used to say something about private individual experiences and the collective image, which shows us the fundamental ambivalence of getting cultural transmission in the post-war period. Nameer's voyage serves as tangible proof of the adaptive capabilities of language and culture in developing those abilities of empathy and comprehension at the expense of revealing the unbridgeable distance between people and their languages. (Martin,2015) from the other side "*The Book of Collateral Damage*" is an excellent example of an author's profound competency in narrative devices like intertextuality, symbolism, and allegory, which he applies for a greater understanding of the communication of culture.[6] the protagonists are reminded of historical happenings, previous literature and art, Antoon, by his means, develops a deep layer of meaning that does not depend on the barriers of culture and language. This multi-layered intertextuality deepens the reader's comprehension of the complexities of war and displacement while at the same time demonstrating how the experiences of humankind are interconnected and span across untold distances and centuries. On the other hand, symbols and allegories are skillfully employed throughout the book, elevating its meaning and better portraying the aspects of psychological trauma, resilience and reconciliation, among other themes. By bringing together the apparently unrelated components into the integrated story, the author emphasizes the difficulty of depicting the terrible extent of misery and courage among the people in the twin post-conflict scenarios. (Gifford & Foltz ,2022)

The function of Literature and Art as carriers of cultural transformation

In post-colonial societies, literature and art constitute the important means of cultural translation and healing. Art is Antoon's means by which he depicts conversations and readings between Nameer and the attending audience beyond their common language or culture as a means to generate empathy and compassion. This novel points to the artworks of Nameer, such as his paintings, sculptures and stories, which reminds the audience how much the art serves in overcoming the ordeal of war and displacement . (Khalifa,2020)

The author's description indicates a possibility for literature and art to be utilized as instruments of cultural exchange and reconciliation, providing ways toward recovery and common understanding after conflicts.Moreover, the novel emphasizes literature and art as powerful tools that not only dismantle dominant narratives and give voice to ignored stories in the post-conflict era but also play a vital role in the healing process. Nameer's art-making activity will remarkably serve as the shield of the resistance as he attempts to address complicated truths incorporating those who had been left disenchanted. Through his depiction, Antoon incites a critical self-reflection about the core of the roles literature and fine art play in the making of national memory and identity, underscoring the power of the two sectors to disturb the hegemony narrative and proposition of comprehensive integration. (Bevernage, 2023). Through not only highlighting this corruptness and helplessness seeping into the community, the novel as a whole provides us with an optimistic roadmap towards reconciliation and healing by introducing the notion that creative writing and other forms of

art may allow for communication and understanding to be achieved, regardless of linguistic and cultural bonds. Antoon is a vivid description of the impact of war through the linguistic aspect of culture. The book, however, is packed with cultural translation, which comes into action as a process through which people manage the complexities of post-war Iraq. The culture conflict analysis in the book lends a profound understanding of the different ways people cope with memorializing, trauma and identity problems that arise after a war is over. Antoon, who uses the exceptional abilities of the characters from various means of art to convey their emotions about the conflicts and the losses they had faced, is the author who eloquently expresses the profound blockage and hinders that reside in the cultural transfer. The novel, through the course of the character's path as an artist extremely shaken by dislocation and experiences, draws attention to the manner in which cultural translation is a way not just to narrate individual stories and narratives but also wrestle with and come to terms with the collective traumas brought about by war. Through the metaphor of the artist, Nameer becomes an instrument of the entire country, which is struggling to find meaning in the destruction inflicted by conflicts. This demonstrates the role of art as a means of reconciling and the power of art as a tool for healing. (Viswanathan, 2015)

The concept lies at the core of this conversation, and it is connected to the fact that literature and art form the significant vehicles of cultural translation in post-conflict societies. Art is Antoon's means by which he depicts conversations and readings between Nameer and the attending audience beyond their common language or culture as a means to generate empathy and compassion. This novel points to the artworks of Nameer, such as his paintings, sculptures and stories, which reminds the audience how much the art serves in overcoming the ordeal of war and displacement.[2] The author's description indicates a possibility for literature and art to be utilized as instruments of cultural exchange and reconciliation, providing ways toward recovery and common understanding after conflicts.Moreover, the novel emphasizes literature and art as powerful tools that not only dismantle dominant narratives and give voice to ignored stories in the post-conflict era but also play a vital role in the healing process. Nameer's art-making activity will remarkably serve as the shield of the resistance as he attempts to address complicated truths incorporating those who had been left disenchanted. Through his depiction, Antoon incites a critical self-reflection about the core of the roles literature and fine art play in the making of national memory and identity, underscoring the power of the two sectors to disturb the hegemony narrative and proposition of comprehensive integration. (Bevernage,2023). Through not only highlighting this corruptness and helplessness seeping into the community, the novel as a whole provides us with an optimistic roadmap towards reconciliation and healing by introducing the notion that creative writing and other forms of art may allow for communication and understanding to be achieved, regardless of linguistic and cultural bonds.

Arts and literature, being the most robust torches to guide and narrate, are the muse of this book; the book celebrates the ability of art and literature to translate culture. However, Nameer's story, drawing, and expression show how art and stories do not merely cross-linguistic or cultural gaps but also show how, more than everything, art and stories can convey the human experience. In this sense, fine art and literary masterpieces come about as an expression of a universal language, thanks to which individuals understand each other and their feelings and moods without the need for previous knowledge of each other's biography (Antoon, 2019). Through a gallery of art and literature portrayed as an essential means of cultural translation, the novel underlines the ability of these to foster empathy, dialogue and reconciliations as a result in societies divided by conflicts. Therefore, it is an article that calls for a rethinking of cultural translation as a central factor in the process of recovery of post-war societies The novel's incorporation of various angles and broken narrative format

enriches its portrayal of cultural exchange because the latter often reflects identity as well as memory that was demolished in post-war Iraq. (Mohammed, 2015). From shifting perspectives to shattered narratives, Antoon introduces a life in which the suffering of various pursuits of characters, though they seem distinct, far from exciting. This complex of the different views gives a sense of the humanization of the narrator, emphasizing the stories that are the subtle factors that form the grand tapestry of war and displacement. Furthermore, the novel fragmentation design also demonstrates the conflicted forms of the post-war societies that are regionally different, with distinct memories and narratives. Antoon does so by including the ravages of war and the complications of reconciliation in the tackle with her readers to reach a deeper understanding, urging them to face cultural translation in a world torn apart by war.

"*The book of Collateral Damage*" hints at a culturally sensitive translation, but critical analysis does not escape the scope of some flaws that need to be addressed. Though Nameer's position as the core narrator of the story well engages the readers, it may, at the same time, depict others' perspectives and experiences in a non-dominant position, resulting in missing out on the fact that post-war Iraq was a multifaceted phenomenon. (Habeeb,2015). What epitomizes this risk is the single-minded vision of the novel in which Nameer is at the center of the journey as an artist and an exile. This also means that there will be some marginalization of other people who play an equally important role in post-conflict societies. By performing this function, the present movie imposes its vision that perhaps may lack a complete picture of the life it covers, thereby narrowing down the cultural representations in the story.

As previously mentioned, the novel points out the ethical dimensions of cultural transfer as well as the problems of translating the experience of trauma and grief into the written word. At Nameer does the job of grasping the commitments of war and the dispersal, the novel pushes readers to question the obligations that lie in place when turning the reality of raw emotions into art. (Games,2020) If you want to avoid presenting the deep, agonizing trauma and woe felt by the individuals and communities in war zones, then you have to think about the ethical way to display it. What might be the probable risks as well as the results of inauthenticity and manipulation? These queries imply that the portrayal of culture, in general, is as much about careful and highly creative interpretation of the complexity of said act as much as about the underlying ethical dilemmas associated with the attempt to represent experiences of trauma and suffering accurately. Through this process, readers will be able to observe what is needed in terms of culture's translation in such conditions and the power and responsibility of the cultural workers, which revolve around these cultural elements.

Discussion

The discussion directly unveils the concepts of memory, identity, and language vis-a-vis the translation of culture in this section. This part evaluates the Nameer's work by connecting the theories of trauma and narrative. It uncovers how he deals with the widespread problems that are associated with the creation and maintenance of meaning after a war. Moreover, the conversation delves into artistic production as a channel of transmission for the translation of cultures. It explains how literature and art accentuate their transmission by overcoming linguistic and cultural gaps. By exploring the narrative Bookworms Nameer and his struggle to render his war-related memories and heterogeneity into art, the reader is forced to face the complex interrelation between memories and trauma as he struggles to paint his experiences of displacement by war. Antoon subtly puts together the puzzle of a distorted vision of memory in post-war Iraq, showing both the difficulties of recalling and the suppression of past events. [15]Nameers own discovery of the artistic process rises as a metaphor for those making sense and reconciliation, extolling the fact that memory draws out

the humanity in post-traumatic perspectives and the identity of an individual and a community disrupted.

Furthermore, the novel looks at the issue of identity within the framework of cultural translation, which is reflected by linguistic and cultural aspects. Nameer's position as an Iraqi artist who settled in the US but was initially from Iraq strongly emphasizes the Russian roulette that people play when in a new environment where multiple cultures, e.g., languages and lifestyles, intersect.[14] Nameer's struggle to connect with culture while being torn apart by the complication of realizing his artistic capabilities in translation and language skills is heartbreakingly captured by Antony in an outright manner. Through talking with different groups of artists and refugees, this novel shows how the use of language may sometimes be an instrument that reconciles and sometimes a weapon that divides, allowing the reader to figure out what role translation plays in understanding the nuances of different cultures. To begin with, the author informs us about linguistic identity in post-conflict societies by portraying the relationship between language, identity, and cultural translation that is so intricate. The readers are invited to think critically about it and give the language or identity a second thought in this process.

Future Research and Conclusion

Further research could uncover the effect of cultural translatability in particular contexts of post-conflict settings, as the local artistic practices would influence the recovery and reconciliation process. Also, our attention should be drawn to the consequences of cultural translation for policy-making and peace-supporting activities. These would provide us insights into the practical applications of cultural interaction. Beyond this, interdisciplinary approaches that bring together literary analysis with the fields of psychology and anthropology may complement the current dynamics of cultural traditions in post-conflict communities. Sinan Antoon's novel The Book of Collateral Damage touches on the topic of cultural translation as a tool for healing and making suitable processors of events. The character of Nameer in the story shows how art can bring those who would not meet each other over to bridge the divides and help us feel more for each other. On the other side, additional research needs to be done in order to find out the place of cultural translation, reformation and reconciliation in different cultural groups.

The novel by examines the idea of cultural translation, which has profound consequences on the problems and reconciliation solutions in the aftermath of war.[2] At the core of the plot is a confused character, Stylish, an Iraqi artist, who has to come to grips with the highly weighty task of transmitting poetic experiences of combat and grief into art. An awakening that goes through Nameer's trip is multifaceted, and readers often face more problems than they had anticipated, such as translation of culture, especially in the memory, war guilt, and post-modern state issues that they analyze in post-war Iraq. Through his novel, Antoon embodies the difficulties Nameer experiences. At the same time, he conquers to illustrate the heinous of us in the aftermath of war, focusing on the nature of difficulties and bioethics connected with the processes of expression of the art works.

BIBLIOGRAPHY

1. Ashraf Abu-Fares, Alshetawi MF. Tracing the Shadows of War in Sinan Antoon’s The Book of Collateral Damage: Trauma and Memory. Theory and practice in language studies [Internet]. 2023 Nov 1 [cited 2024 May 6];13(11):2881–8. Available from: https://tpls.academypublication.com/index.php/tpls/article/view/6891

2. Antoon S The Book of Collateral Damage by Sinan translator: Jonathan Wright New Haven, Connecticut. Yale University Press. 2019. 303

3. Al-Rab Ibrahim A Translation Analysis of Sinan Antoon's Language in his Novel (The Corpse Washer, 2013): A Socio-Cultural and Ideological Construction [Internet]. repository.najah.edu. 2017 [cited 2024 May 6]. Available from: https://repository.najah.edu/handle/20.500.11888/13520

4. Alkinani G. American and Iraqi Prose Fiction of the Iraq War: Traumas of the Self, Traumas of the Nation - ProQuest [Internet]. www.proquest.com. 2019 [cited 2024 May 6]. Available from: https://search.proquest.com/openview/a6375536cdf1fdeef8c1a09f039945bd/1?pq-origsite=gscholar&cbl=18750&diss=y

5. Phillips C. Ahmed Saadawi's Frankenstein in Baghdad as a case study of consecration, annexation, and decontextualization in Arabic–English literary translation. The Journal of Commonwealth Literature. 2020 Dec 16;002198942097101.

6. Al-Raba'a A. Translators and Interpreters in Iraq War Literature [Internet]. Carolina Digital Repository. 2019. Available from: https://cdr.lib.unc.edu/concern/dissertations/7w62fd52d

7. Gifford J, Foltz M, Orion Ussner Kidder, Peppard A, Rudder A, Parker L. XVIAmerican Literature: The Twentieth Century. Year's work in English studies [Internet]. 2022 Nov 2 [cited 2024 May 6];101(1):1099–171. Available from: https://academic.oup.com/ywes/article-abstract/101/1/1099/6794260

8. Mohammed PF. The representation of the Iraq War in selected Anglo-American and Iraqi novels [Internet]. bura.brunel.ac.uk. 2015 [cited 2024 May 6]. Available from: https://bura.brunel.ac.uk/handle/2438/13584

9. Martin KW. Syria's Democratic Years: Citizens, Experts, and Media in the 1950s [Internet]. Google Books. Indiana University Press; 2015 [cited 2024 May 6]. Available from: https://books.google.com/books?hl=en&lr=&id=_XjjCgAAQBAJ&oi=fnd&pg=PP1&dq=(Sinan+Antoon%27s+The+Book+of+Collateral+Damage)+the+author+delivers+an+appealing+orchestration+of+the+transformative+ability+of+cultural+translation.+&ots=YvTiUHw-6J&sig=L0ZpvFoM3UfwvJFjZ2M4UjuTzEs

10. Habeeb Z. Writing Trauma in Iraq: Literary Representations of War and Oppression in the Fiction of Sinan Antoon. MSU Graduate Theses [Internet]. 2015 Dec 1 [cited 2024 May 6]; Available from: https://bearworks.missouristate.edu/theses/2559/

11. Games A. Inventing the English Massacre: Amboyna in History and Memory [Internet]. Google Books. Oxford University Press; 2020 [cited 2024 May 6]. Available from: https://books.google.com/books?hl=en&lr=&id=pkfWDwAAQBAJ&oi=fnd&pg=PP1&dq=related:WQPk2jirUtIJ:scholar.google.com/&ots=fkCSAgQYYB&sig=cxt0K2Y9kax1jsHSa-d-oyYoNgo

12. Viswanathan P. The Ever After of Ashwin Rao [Internet]. Google Books. Catapult; 2015 [cited 2024 May 6]. Available from: https://books.google.com/books?hl=en&lr=&id=ToNLEAAAQBAJ&oi=fnd&pg=PA2&dq=related:WQPk2jirUtIJ:scholar.google.com/&ots=ldisJsmOzq&sig=PG6cOjhLWU8Gv1BVhv5DmvOgCy4

13. Khalifa MAMA. Feverish Souls: Archives, Identity, and Trauma in Fihris and Ḥiṣn Al-Turāb. Arab Studies Quarterly. 2020 Oct 1;42(4).

14. Bevernage B, Raphael L. Professional Historians in Public: Old and New Roles Revisited [Internet]. Google Books. Walter de Gruyter GmbH & Co KG; 2023 [cited 2024 May 6]. Available from: https://books.google.com/books?hl=en&lr=&id=Ah3TEAAAQBAJ&oi=fnd&pg=PP5&dq=Through+his+depiction

15. Felman, Shoshana. (2002). The Juridical Unconscious: Trials and Traumas in the Twentieth Century. Harvard University Press.

CONTROVERSIES REGARDING THE CRIMINAL LIABILITY OF THE LEGAL PERSON

Ştefan-Ciprian Raicea
PhD Student, University of Craiova

Abstract: In the specialized literature, it is stated that the notion of legal personality is very old, having its origin even before the elaboration of the Code of Hammurabi (approx. 1750 BC). This concept is also found in Roman law, where the state was the first legal entity, holder of its own patrimony (ager publicus) and where there were sodalites and collegia, which associated people for a religious and political objective, corpora (associations of workers) and societies (precursors of today's commercial companies).
In the last 40 years, several international organizations have proposed the establishment of criminal liability of the legal person. Thus, the first paragraph of the Recommendation of the Council of Europe no. (88)18 regarding the liability of enterprises for committing crimes shows that the considerable damage caused to private individuals by the increasing number of crimes committed in the exercise of the specific activities of enterprises must be taken into account. Through this Recommendation, states are suggested to retain the criminal liability of the enterprise, regardless of the identification of the natural person author of the criminal actions or omissions. It is pointed out that the undertaking of the responsibility of the enterprise must not exempt from liability the natural persons involved in the commission of the crime, as it is necessary to retain a fault of the legal person, distinct from that of the natural person called to represent it.

Keywords: legal personality, state, criminal liability, enterprise, legal person

Introducere

Noţiunea răspunderii penale a persoanei juridice scoate la iveală multiple aspecte neclarificate pe deplin pe cale jurisprudenţială până în prezent.[1] În anul 2009, au apărut primele hotărâri judecătoreşti care prevedeau sancţiuni penale pentru persoane juridice. În doctrină, există divergenţe cu privire la necesitatea acestei instituţii juridice, astfel că, destul de des, se face referire la ea, ca fiind de dată *recentă*.[2]

Există mai mulţi factori care contribuie la apariţia acestei stări de fapt. Aceştia constau, în general, în considerentele juridice şi de conjunctură menţionate înainte, ceea ce provoacă o reală reţinere în rândul profesioniştilor dreptului în a considera validă răspunderea penală a persoanei juridice.[3] Literatura juridică prezintă frecvent informaţii despre urmărirea penală a administratorilor unor societăţi comerciale pentru infracţiuni la regimul drepturilor de autor, evaziune fiscală, contrafacere, emitere de cecuri fără acoperire etc..În aceste cazuri, este neîndoielnic faptul că ar trebui să fie atrasă şi răspunderea penală a persoanelor juridice respective.[4]

Astfel de împrejurări apar ca urmare atât a înţelegerii deficitare a circumstanţelor în care se poate realiza tragerea la răspundere penală a persoanei juridice, cât şi a aprehensiunii

[1] A.R.Trandafir, *Răspunderea penală a persoanei juridice*, Editura C.H.Beck, Bucureşti, 2023, p. 16.
[2] Ibidem.
[3] M.Udroiu, *Drept penal Partea generală. Ediţia a 3-a*, Editura C.H.Beck, Bucureşti, 2016, p. 63.
[4] Ctin. Mitrache, C.Mitrache, *Drept penal român. Partea generală. Ediţia a 5-a*, Editura Universul Juridic, Bucureşti, 2023, p. 137.

fireşti într-un anumit grad faţă de o instituţie penală nouă.[5] Mai mult, unele cazuri ce aveau ca obiect răspunderea penală s-au finalizat cu soluţii contradictorii.[6] Potrivit statisticilor întocmite de Ministerul Justiţiei, în perioada 2016-2022, au fost condamnate un număr de 640 de persoane juridice.[7]

În literatura de specialitate, se precizează că noţiunea de *personalitate juridică* este foarte veche, avându-şi originea chiar înainte de elaborarea Codului lui Hamurabi (cca. 1750 î. Hr.).[8] Acest concept se regăseşte, de asemenea, în dreptul roman, unde statul era prima persoană juridică, titular al unui patrimoniu propriu (*ager publicus*) şi unde se aflau *sodalitates* şi *collegia*, ce asociau persoane pentru un obiectiv religios şi politic, *corpora* (asociaţii ale muncitorilor) şi *societates* (precursoare ale societăţilor comerciale de astăzi).[9]

Doctrina conţine cazuri de răspundere a colectivităţilor încă din Antichitate. Astfel, juristul olandez Hugo Grotius (1583-1645) menţionează, în lucrarea *De antiquitate reipublicae Batavicae*(1610), pedeapsa aplicată oraşului Antiohia de către împăratul Teodosie al Bizanţului, constând în luarea teatrelor, băilor şi titlului de metropolă.[10] De asemenea, se mai precizează că acelaşi oraş mai fusese pedepsit şi înainte de către generalul roman Marc Antoniu.[11] Dreptul canonic avea ca principiu responsabilitatea colectivă, ceea ce însemna aplicarea unor sancţiuni precum anularea privilegiilor, amenzi aspre ori distrugerea zidurilor.[12] Juristul roman Iulius Clarus exprima ideea conform căreia majoritatea juriştilor considerau că *universitatis* pot fi pedepsite, fiindcă sunt capabile de a comite infracţiuni.[13] Unii specialişti în drept afirmă că romanii admiteau răspunderea penală a persoanelor juridice, fără să încerce să găsească argumente care să o susţină.[14]

În Evul Mediu, în Franţa, colectivităţile (mai ales comunităţile, târgurile şi satele) puteau fi trase la răspundere penală potrivit unei Ordonanţe Regale din 1670.[15] În Anglia, răspunderea penală a persoanei juridice este stabilită încă din 1889, odată cu adoptarea *Interpretation Act*.[16] Ulterior, această răspundere a fost ilustrată printr-o decizie din 1957, potrivit căreia *o societate poate fi asemuită în multe privinţe unei fiinţe umane, anumiţi membri ai societăţii nefiind decât executanţi şi nimic altceva decât mâinile care trebuie să facă un lucru, spiritul şi voinţa societăţii fiind, de fapt, reprezentanţii, iar spiritul acestora este spiritul societăţii înseşi şi trebuie să fie tratat ca atare de lege*.[17]

---

[5] V.Puşcaşu, *Drept penal. Partea generală I. Ediția a II-a, revăzută și adăugită*, Editura Universul Juridic, Bucureşti, 2022, p. 196.

[6] T.Dima, A.S.Nicolescu, *Drept penal. Partea generală. Ediţia a 4-a*, Editura Hamangiu, Bucureşti, 2023, p. 121.

[7] A.R.Trandafir, *Răspunderea penală a persoanei juridice*, Editura C.H.Beck, Bucureşti, 2023, p. 20.

[8] Y.Lassard, *Histoire du droit des obligations*, https://www.researchgate.net/profile/DrLassard/publication/235605868_Histoire_du_droit_des_obligations_Introduction/links/00b49526d398d59a53000000/Histoire-du-droit-des-obligations-Introduction.pdf, consultat pe 01.06.2024.

[9] D.Boccon-Gobod, *La responsabilité pénale des personnes morales*, Editura Alexandre Lacassagne, Paris, 1994, p. 5.

[10] D. Brach-Thiel, *La responsabilité pénale de la personne morale*, Editura L'Harmattan, Paris, 2015, p. 36.

[11] Ibidem, p. 38.

[12] B. Basdevant-Gaudemet, *Histoire du droit canonique et des institutions de l'Eglise latine*, Editura Economica, Paris, 2013, p. 70.

[13] E.T.Danciu, *Drept roman*, Editura Universitaria, Craiova, 2015, p. 28.

[14] W.Ulmann, *The delictual responsibility of medieval corporations*, The Law Quarterly Review, nr. 1/1978, p. 77-86.

[15] F.Streteanu, R.Chiriţă, *Răspunderea penală a persoanei juridice. Ediţia a 2-a*, Editura C.H.Beck, Bucureşti, 2007, p. 27.

[16] W. Feilden Craies, *A Treatise on Statute Law*, Arkose Press, Londra, 2015, p. 74.

[17] P.Mark, *Corporate Criminal Liability: Emergence, Convergence, and Risk*, Editura Springer Nature, Berlin, 2013, p. 64.

Norme internaţionale ce conţin prevederi referitoare la răspunderea penală a persoanei juridice

În ultimii 40 de ani, mai multe organizaţii internaţionale au propus instituirea răspunderii penale a persoanei juridice.[18] Astfel, primul alineat din Recomandarea Consiliului Europei nr. (88)18 privind răspunderea întreprinderilor pentru săvârşirea de infracţiuni[19] arată că trebuie avut în vedere prejudiciul considerabil cauzat persoanelor particulare de numărul crescând de infracţiuni comise în exerciţiul activităţilor specifice întreprinderilor.[20] Prin această Recomandare, se sugerează statelor să reţină răspunderea penală a întreprinderii, indiferent de identificarea persoanei fizice autoare a acţiunilor sau omisiunilor cu caracter infracţional.[21] Se arată că angajarea răspunderii întreprinderii nu trebuie să exonereze de răspundere persoanele fizice implicate în săvârşirea infracţiunii, fiind necesar a se reţine o culpă proprie a persoanei juridice, distinctă de cea a persoanei fizice chemată să o reprezinte.[22]

Prin Al Doilea Protocol al Convenţiei privind protecţia intereselor financiare ale Comunităţii Europene[23] adoptat prin Actul Consiliului Uniunii Europene din 19 iunie 1997[24], s-a arătat că statele membre consideră lupta contra criminalităţii ce aduce atingere intereselor financiare ale Comunităţii Europene ca o problemă de interes comun, ţinând de cooperarea interstatală instituită de titlul VI al Tratatului.[25] Cu privire la răspunderea penală a persoanelor juridice, Protocolul arată că statele membre trebuie să ia măsurile necesare pentru a garanta faptul că persoanele juridice pot fi trase la răspundere pentru trei categorii de infracţiuni: fraudă, corupţie activă şi spălarea capitalurilor.[26]

Pentru ca răspunderea persoanelor juridice să fie angajată, infracţiunea trebuie, conform protocolului mai sus menţionat, să fie comisă în următoarele condiţii: în numele persoanei juridice şi de orice persoană care acţionează fie individual, fie ca membru al unui organ al persoanei juridice care are atribuţii de conducere în cadrul acesteia, fie în temeiul unei puteri de reprezentare a persoanei juridice, fie al competenţei de a exercita un control în cadrul acesteia.[27] Răspunderea persoanei juridice urmează a fi angajată şi pentru participarea la comiterea acestor infracţiuni în calitate de complice sau instigator şi, de asemenea, la tentativa acestor fapte. Răspunderea penală a persoanei juridice nu trebuie să excludă răspunderea persoanelor fizice autoare, complice sau instigatoare la faptele amintite.[28] De asemenea, sunt menţionate sancţiunile sugerate a fi aplicabile persoanei juridice: amenda, măsuri de excludere de la beneficiul unei facilităţi sau al unui ajutor public, măsuri de

---

[18] A.I.Duşcă, *Dreptul mediului. Ediţia a III-a revăzută şi adăugită*, Editura Universul Juridic, Bucureşti, 2021, p. 160.

[19] https://rm.coe.int/16804c5d71#:~:text=The%20imposition%20of%20liability%20upon,the%20commission%20of%20an%20offence., consultat pe 12.06.2024.

[20] A.I.Duşcă, *Provocări europene şi româneşti referitoare la deşeuri în lumina celui de-al şaptelea plan de acţiune în materia mediului al Uniunii Europene*, Revista Dreptul, vol. 9, nr. 1/2018, p. 153-170.

[21] M.Duţu, *Dreptul mediului şi al climei. Volumul I. Partea generală*, Editura Universul Juridic, Bucureşti, 2022, p. 225.

[22] A.I.Duşcă, *Probleme în implementarea dreptului european al mediului în România*, Revista de Ştiinţe Juridice, vol. 43, nr. 2/2023, p. 56-64.

[23] https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=CELEX:41997A0719(02), consultat pe 12.06.2024.

[24] https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=CELEX:31997F0719(02), consultat pe 13.06.2024.

[25] A.I.Duşcă, *Dreptul Uniunii Europene privind afacerile. Ediţia a III-a revăzută şi adăugită*, Editura Universul Juridic, Bucureşti, 2021, p. 147.

[26] Ibidem, p. 148.

[27] A.R.Trandafir, *Răspunderea penală a persoanei juridice*, Editura C.H.Beck, Bucureşti, 2023, p. 100.

[28] Ibidem, p. 120.

interzicere temporară sau permanentă de a exercita o activitate comercială, plasarea sub supraveghere judiciară, dizolvarea judiciară.[29]

În acest context, trebuie menţionat şi art. 13 din Rezoluția privind procedurile penale în Uniunea Europeană[30], denumită şi *Corpus Iuris,* ce cuprinde prevederi penale pentru protecţia intereselor financiare ale Uniunii Europene.[31] Potrivit art. 13 din Rezoluţie, infracţiunile prevăzute în aceasta pot fi săvârşite şi de către corporaţii sau de către alte organizaţii care sunt recunoscute de lege ca având competenţă în deţinerea proprietăţii în nume propriu, cu precizarea că infracţiunea este săvârşită în beneficiul organizaţiei de către un organ sau reprezentant al organizaţiei, sau de către orice persoană care acţionează în nume propriu şi având puterea, prin lege sau datorită împrejurărilor, să ia decizii.[32]

Tot în cadrul Uniunii Europene, au fost adoptate două acţiuni comune care au tratat şi problema răspunderii persoanei juridice.[33] Este vorba de Acţiunea Comună din 21 decembrie 1998[34] adoptată de Consiliul Uniunii Europene pe baza art. K3 al Tratatului UE[35], referitoare la incriminarea participării la o organizaţie criminală în cadrul statelor membre ale UE, prin care se solicită statelor membre să incrimineze sub sancţiuni penale efective, proporţionale şi disuasive, anumite comportamente care denotă participarea conştientă la activităţile unei organizaţii criminale şi Acţiunea Comună din 22 decembrie 1998 relativă la corupţia în sectorul privat[36], prin care se prevede necesitatea răspunderii penale a persoanei juridice.[37]

În acelaşi timp, la nivelul Consiliului Europei, al cărui membru este şi România, a fost adoptată Convenţia pentru protecţia mediului prin mijloace de drept penal[38], din 4 noiembrie 1998, prin care statele sunt obligate să adopte măsurile necesare pentru a sancţiona penal sau administrativ persoana juridică, atunci când o infracţiune împotriva mediului a fost comisă în numele său de către un organ, un membru al organelor sale sau de alţi reprezentanţi, precum şi să sancţioneze, în paralel, persoana fizică vinovată.[39]

Trebuie amintită, în acest context, şi Convenţia ONU împotriva criminalităţii transnaţionale organizate[40], adoptată la Palermo la 17 decembrie 2000, care are ca obiect promovarea cooperării în scopul prevenirii şi combaterii mai eficiente a acestui tip de criminalitate.[41] Pentru atingerea acestui scop, Convenţia cere statelor-părţi să confere caracter de infracţiune anumitor fapte, atunci când sunt de natură transnaţională şi este implicat un

---

[29] H.Diaconescu, R.Răducanu, *Infracţiuni de corupţie şi de serviciu*, Editura C.H.Beck, Bucureşti, 2018, p. 135.
[30] https://eur-lex.europa.eu/legal-content/IT/TXT/HTML/?uri=CELEX:51999IP0091, consultat pe 13.06.2024.
[31] A.I.Dușcă, *Dreptul Uniunii Europene privind afacerile. Ediţia a III-a revăzută şi adăugită*, Editura Universul Juridic, Bucureşti, 2021, p. 160.
[32] A.I.Dușcă, *Dreptul Uniunii Europene privind afacerile. Ediţia a III-a revăzută şi adăugită*, Editura Universul Juridic, Bucureşti, 2021, p. 162.
[33] G. Vermeulen, W. De Bondt, C. Ryckman, *Liability of Legal Persons for Offences in the EU*, Maklu Publishers, Antwerp, 2012, p. 130.
[34] https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=CELEX:31998F0733, consultat pe 13.06.2024.
[35]https://lege5.ro/Gratuit/heydomrx/art-k3-dispozitii-privind-cooperarea-in-domeniile-justitiei-si-afacerilor-interne-tratat?dp=giydcnzqgy3tc#google_vignette, consultat pe 13.06.2024.
[36] https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:31998F0742, consultat pe 13.06.2024.
[37] G. Vermeulen, W. De Bondt, C. Ryckman, *Liability of Legal Persons for Offences in the EU*, Maklu Publishers, Antwerp, 2012, p. 135.
[38] https://rm.coe.int/168007f3f4, consultat pe 14.06.2024.
[39] A.I.Dușcă, *Dreptul mediului. Ediţia a III-a revăzută şi adăugită*, Editura Universul Juridic, Bucureşti, 2021, p. 140.
[40] https://www.unodc.org/documents/treaties/UNTOC/Publications/TOC%20Convention/TOCebook-e.pdf, consultat pe 14.06.2024.
[41] T.Spapens, *Environmental Crime in Transnational Context*, Editura Taylor & Francis Ltd, Abingdon-on-Thames, 2016, p. 210.

grup infracţional organizat.[42] Statele trebuie să adopte măsurile necesare, conform principiilor lor juridice, pentru a stabili răspunderea persoanelor juridice care participă la comiterea de infracţiuni grave ce implică un grup criminal organizat.[43] Este prevăzut, de asemenea, că răspunderea persoanei juridice nu exclude răspunderea persoanelor fizice care au comis fapta, şi, totodată, în ceea ce priveşte sancţiunile, acestea trebuie să fie eficiente, proporţionale şi descurajante.[44]

Potrivit doctrinei de specialitate, până la un punct, exceptând Recomandarea 18(88), niciunul dintre instrumentele internaţionale prezentate nu a impus o anumită natură juridică răspunderii persoanei juridice, lăsând statelor opţiunea de a alege, însă pare evident, analizând aceste texte, că tendinţa este de a se ajunge la o răspundere penală, atunci când este vorba de necesitatea de a sancţiona persoana juridică pentru comiterea anumitor infracţiuni grave şi nu pentru comiterea unor delicte ce intră în sfera unui alt tip de ilicit.[45]

În aceeaşi linie, se înscrie art. 26 din Convenţia Naţiunilor Unite împotriva corupţiei[46], adoptată la New York, la 31 octombrie 2003, ratificată de România prin Legea nr. 365/2004, având denumirea *Răspunderea persoanei juridice*.[47] Potrivit acestui text de lege, fiecare stat-parte trebuie să adopte măsurile necesare, conform principiilor sale juridice, pentru a stabili răspunderea persoanelor juridice care participă la infracţiunile stabilite conform prezentei convenţii. Sub rezerva principiilor juridice ale statului-parte, răspunderea persoanelor juridice poate fi penală, civilă sau administrativă.[48] Această răspundere nu aduce atingere răspunderii penale a persoanelor fizice care au săvârşit infracţiunile. Fiecare stat-parte veghează, în mod special, ca persoanele juridice trase la răspundere conform prezentului articol să facă obiectul sancţiunilor eficace, proporţionale şi de descurajare, de natură penală sau nepenală, inclusiv al sancţiunilor băneşti.[49]

O serie de directive adoptate la nivelul Uniunii Europene conţin prevederi exprese cu privire la răspunderea penală a persoanei juridice.[50] Astfel, potrivit art. 6 alin. (1) din Directiva 2014/62/UE[51] a Parlamentului European şi a Consiliului din 15 mai 2014 privind protecţia prin măsuri de drept penal a monedei euro şi a altor monede împotriva falsificării şi de înlocuire a Deciziei-cadru 2000/383/JAI[52] a Consiliului, statele membre trebuie să ia măsurile necesare pentru a se asigura că poate fi angajată răspunderea persoanelor juridice pentru infracţiunile menţionate la articolele 3 şi 4 care au fost săvârşite în beneficiul lor de către orice persoană, acţionând în nume propriu sau în calitate de membru al unui organ al persoanei juridice în cauză care are o funcţie de conducere în cadrul persoanei juridice respective, pe baza unei împuterniciri din partea persoanei juridice respective, a unei competenţe de a lua decizii în numele persoanei juridice respective sau a unei competenţe de exercitare a controlului în cadrul persoanei juridice respective.[53] Alineatul (2) prevede că

---

[42] R. Cryer, *An Introduction to International Criminal Law and Procedure*, Cambridge University Press, Cambridge, 2019, p. 250.
[43] I.C.Paşca, *Drept penal internaţional*, Editura Universul Juridic, Bucureşti, 2024, p. 150.
[44] D.Niţu, *Drept internaţional penal*, Editura Universul Juridic, Bucureşti, 2021, p. 270.
[45] B.Micu, R.Slăvoiu, *Cooperare judiciară internaţională în materie penală*, Editura Hamangiu, Bucureşti, 2020, p. 170.
[46] https://www.cdep.ro/proiecte/2004/400/40/5/conv445.pdf, consultat pe 14.06.2024.
[47] A. Boroi, *Tratat de Cooperare judiciară internaţională în materie penală*, Editura C.H.Beck, Bucureşti, 2016, p. 350.
[48] H.Diaconescu, R.Răducanu, *Infracţiuni de corupţie şi de serviciu*, Editura C.H.Beck, Bucureşti, 2018, p. 150.
[49] Ibidem, p. 155.
[50] A.R.Trandafir, *Răspunderea penală a persoanei juridice*, Editura C.H.Beck, Bucureşti, 2023, p. 150.
[51] https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=CELEX:32014L0062, consultat pe 15.06.2024.
[52] https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CONSLEG:2000F0383:20011214:RO:PDF, consultat pe 15.06.2024.
[53] Ibidem, p. 155.

statele membre trebuie să se asigure că poate fi angajată răspunderea unei persoane juridice atunci când lipsa supravegherii sau a controlului din partea unei persoane menţionate la articolele 3 şi 4 în beneficiul persoanei juridice respective se săvârşeşte de către o persoană aflată sub autoritatea sa.[54]

În ceea ce priveşte sancţiunile, art. 7 arată că statele membre iau măsurile necesare pentru a se asigura că orice persoană juridică a cărei răspundere este antrenată în temeiul articolului 6 este pasibilă de sancţiuni eficace, proporţionale şi disuasive, care includ amenzi penale sau de altă natură şi, eventual, alte sancţiuni precum excluderea de la dreptul de a primi beneficii sau ajutoare publice, interdicţia temporară sau permanentă de a desfăşura activităţi comerciale, plasarea sub supraveghere judiciară, dizolvarea judiciară, închiderea temporară sau permanentă a unităţilor care au servit la săvârşirea infracţiunii.[55]

În art. 6 alin. (1) din Directiva UE nr. 2017/1371 privind combaterea fraudelor îndreptate împotriva intereselor financiare ale Uniunii Europene prin mijloace de drept penal[56], este prevăzut că statele membre trebuie să adopte măsurile necesare pentru a se asigura că răspunderea persoanelor juridice poate fi antrenată pentru oricare dintre infracţiunile prevăzute la articolele 3,4 şi 5 săvârşite în beneficiul lor de către orice persoană care acţionează fie pe cont propriu, fie ca parte a unui organ al persoanei juridice respective şi care deţine o funcţie de conducere în cadrul acesteia în temeiul unei împuterniciri din partea persoanei juridice respective, unei competenţe de a lua decizii în numele persoanei juridice respective sau în temeiul unei competenţe de exercitare a controlului în cadrul persoanei juridice respective.[57] Potrivit alin. (2) al aceluiaşi articol, statele membre trebuie să ia, de asemenea, măsurile necesare pentru a se asigura că poate fi antrenată răspunderea persoanelor juridice atunci când lipsa supravegherii sau a controlului din partea unei persoane menţionate la alin. (1) din prezentul articol a făcut posibilă săvârşirea de către o persoană aflată sub autoritatea sa a oricăreia dintre infracţiunile menţionate la articolul 3,4 sau 5, în beneficiul persoanei juridice respective.[58]

Cu privire la sancţiuni, art. 9 prevede că statele membre iau măsurile necesare pentru a se asigura că o persoană juridică, a cărei răspundere este antrenată în temeiul art. 6, este pasibilă de sancţiuni eficace, proporţionale şi disuasive, care includ amenzi penale sau de altă natură şi care pot include alte sancţiuni, precum: excluderea de la avantajele sau ajutoarele publice, excluderea temporară sau permanentă din procedurile de licitaţie publică, interdicţia temporară sau permanentă de a desfăşura activităţi comerciale, plasarea sub supraveghere judiciară, lichidarea judiciară, închiderea temporară sau permanentă a unităţilor care au servit la săvârşirea infracţiunii.[59]

Prevederi similare au fost cuprinse în Directiva UE 2019/713 privind combaterea fraudelor şi a contrafacerii în legătură cu mijloacele de plată fără numerar[60] şi de înlocuire a Deciziei-cadru 2001/413/JAI a Consiliului.[61] Potrivit art. 10 alin. (1) din această directivă,

---

[54] A.R.Trandafir, *Răspunderea penală a persoanei juridice*, Editura C.H.Beck, Bucureşti, 2023, p. 160.

[55] A.R.Trandafir, G.A.Lazăr, *Răspunderea penală a persoanei juridice*, Editura Solomon, Bucureşti, 2021, p. 200.

[56] https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=CELEX:32017L1371&from=EN, consultat pe 15.06.2024.

[57] G.A.Tudor, *Protecţia intereselor financiare ale Uniunii Europene prin mijloace de drept penal*, Editura C.H.Beck, Bucureşti, 2021, p. 270.

[58] Ibidem, p. 274.

[59] H.Christodoulou, La protection extensible des intérêts financiers de l'Union européenne par le parquet européen, https://hal.science/hal-03349689/document, consultat pe 15.06.2024.

[60] https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=CELEX:32019L0713&from=EN, consultat pe 15.06.2024.

[61] I. Sammut, *Implementing and Enforcing EU Criminal Law*, Eleven International Publishing, Haga, 2020, p. 200.

statele membre trebuie să ia măsurile necesare pentru a se asigura că persoanele juridice pot fi trase la răspundere pentru infracţiunile menţionate la art. 3-8, comise în folosul lor de către o persoană care acţionează fie în nume propriu, fie ca parte a unui organ al persoanei juridice şi care are o funcţie de conducere în cadrul persoanei juridice, pe baza unuia dintre următoarele elemente: a) o împuternicire de a reprezenta persoana juridică; b) o prerogativă de a lua decizii în numele persoanei juridice; c) o prerogativă de a exercita controlul în cadrul persoanei juridice.[62] De asemenea, potrivit alin. (2) al aceluiaşi articol, statele membre trebuie să ia măsurile necesare pentru a se asigura că persoanele juridice pot fi trase la răspundere dacă, în lipsa exercitării supravegherii sau a controlului de către persoana menţionată la alin. (1), a devenit posibilă săvârşirea, de către o persoană aflată sub autoritatea acesteia, a oricăreia dintre infracţiunile menţionate la art. 3-8 în folosul persoanei juridice.[63]

Prevederile legate de sancţiuni sunt, de asemenea, similare cu cele menţionate mai sus. Art. 11 prevede că statele membre trebuie să ia măsurile necesare pentru a se asigura că unei persoane juridice trase la răspundere în temeiul art. 10 alin. (1) sau (2) i se aplică sancţiuni eficace, proporţionale şi disuasive, care includ amenzi penale sau de altă natură şi care pot include şi alte sancţiuni, precum: a) excluderea de la avantajele sau ajutoarele publice; b) excluderea temporară de la accesul la fonduri publice, inclusiv la proceduri de achiziţii publice, granturi şi concesiuni; c) interdicţia temporară sau permanentă de a desfăşura activităţi comerciale; d) plasarea sub supraveghere judiciară; e) lichidarea judiciară; f) închiderea temporară sau permanentă a unităţilor care au servit la săvârşirea infracţiunii.[64]

Regimul răspunderii penale a persoanei juridice în legislaţiile naţionale

În prezent, răspunderea penală a persoanei juridice există, în afara Franţei şi a Marii Britanii, în dreptul scoţian, irlandez, olandez, portughez, norvegian, danez, belgian, finlandez, estonian, luxemburghez, al Statelor Unite ale Americii, canadian, australian, nigerian, chinez, japonez, ceh, slovac, argentinian.[65] Nu admit, însă, răspunderea penală a persoanei juridice Germania (cu toate că în iunie 2020, a fost adoptată legea privind sancţionarea societăţilor, considerat un veritabil pas spre instituirea răspunderii penale a persoanei juridice), Grecia, Turcia etc..[66] Se poate constata că, sub presiunea diferitelor instrumente internaţionale, precum cele prezentate anterior, majoritatea statelor au recunoscut posibilitatea ca o persoană juridică să răspundă penal.[67]

Istoric al consacrării răspunderii penale a persoanei juridice în Franţa

În contextul consacrării răspunderii penale a persoanei juridice în tot mai multe state, începând cu anii 1990, este interesant de prezentat modul în care răspunderea penală a persoanei juridice a fost reglementată în Franţa, în principal, deoarece sistemul francez a reprezentat frecvent un model pentru legiuitorul român, inclusiv în domeniul răspunderii penale a persoanei juridice.[68] După cum se arată în doctrină, viaţa plitică din Evul Mediu s-a întemeiat în mare parte pe ideea că toate comunităţile, de ordin public sau privat, trebuie să

[62] Idem, p. 220.
[63] D.Flore, *Droit pénal européen*, Editura Larcier, Bruxelles, 2022, p. 250.
[64] Ibidem, p. 255.
[65] A.R.Trandafir, G.A.Lazăr, Răspunderea penală a persoanei juridice, Editura Solomon, Bucureşti, 2021, p. 250.
[66] Ibidem, p. 251.
[67] H.Matsopoulou, *Infractions relevant du droit des sociétés*, Revue de science criminelle et de droit pénal comparé, nr. 2/2023, p. 311-330.
[68] J.M.Carbasse, *Histoire du droit pénal et de la justice criminelle*, Presses Universitaires de France, Paris, 2014, p. 215.

răspundă, inclusiv în plan penal, pentru acţiunile efectuate de membrii lor. Prin urmare, orice colectivitate (laică sau religioasă) era supusă atât legii civile, cât şi legii penale.[69]

Doctrina oferă numeroase exemple de sancţiuni de natură penală aplicate colectivităţilor pe teritoriul Franţei.[70] Astfel, de exemplu, comuna Laon a fost condamnată în 1248 pentru că cetăţenii oraşului, după ce au sunat clopotele, au închis porţile oraşului, au făcut proclamaţii publice şi s-au dedat la profanări asupra bisericii.[71] Pedeapsa a constat în retragerea drepturilor de comună, a dreptului de administrare a justiţiei şi a magistraturilor municipale, a privilegiilor, precum şi în confiscarea clopotelor şi a sigiliului.[72]

În 1331, oraşul Toulouse a fost condamnat de către Parlament la pierderea drepturilor sale de administrare şi comunitate. Aceasta însemna că oraşul nu mai avea dreptul să se reprezinte singur şi nu mai constituia o entitate autonomă şi o comunitate independentă.[73] Totodată, oraşului i s-au confiscat şi proprietăţile, Parlamentul asigurându-se, astfel, că oraşul nu mai putea obţine niciun avantaj patrimonial.[74]

Juristul francez Daniel Jousse, în lucrarea *Tratat de justiţie penală în Franţa*, consacră problemei proceselor penale contra comunităţilor un articol în Capitolul al V-lea, intitulat *Proceduri speciale cu privire la anumite persoane pentru anumite infracţiuni*.[75] Autorul citează o condamnare din anul 1379, pronunţată de Ducele de Anjou contra oraşului Montpellier, care se ridicase împotriva unui impozit regal, masacrând ofiţerii regelui.[76] Oraşul a fost condamnat la plata unei amenzi, demolarea zidurilor, retragerea privilegiilor şi privarea de universitate. Mai mult, 6000 de locuitori care participaseră la revoltă au fost condamnaţi la moarte.[77] Autorul se referă şi la o altă decizie, din 26 octombrie 1548 contra oraşului Bordeaux, care se revoltase şi opusese rezistenţă armată reprezentanţilor regelui veniţi să stabilească impozitele pe care urmau să le plătească cetăţenii din oraş. Potrivit hotărârii, oraşul a fost condamnat la pierderea privilegiilor.[78] Clopotele şi artileria au fost confiscate, drepturile şi libertăţile oraşului au fost anulate, primăria şi alte clădiri au fost distruse, iar locuitorii au fost obligaţi la plata unor amenzi importante, unii dintre ei fiind condamnaţi la moarte prin spânzurare, tragerea pe roată ori prin legarea membrelor de cai care erau apoi dirijaţi în direcţii diferite.[79] O altă condamnare, la pedeapsa cu *amenda onorabilă*, a fost pronunţată în 1561 împotriva Universităţii Sorbona, care permisese susţinerea unei teze de doctorat în care doctorandul afirma că Papa are dreptul de a-l priva pe rege de coroană.[80]

Pentru prima dată răspunderea penală a persoanei juridice este consacrată, în mod expres, de Ordonanţa din 1579 (Ordonanţa de Blois)[81], cu condiţia ca infracţiunea să fi fost comisă prin hotărârea comunităţii, luată în adunarea generală.[82] Cea mai importantă consacrare a răspunderii penale a persoanei juridice în dreptul francez, înainte de Revoluţie,

---

[69] A.R.Trandafir, *Răspunderea penală a persoanei juridice*, Editura C.H.Beck, Bucureşti, 2023, p. 170.
[70] R.D. De La Chavanne, *Etudes d'Histoire Du Droit*, Editura Hachette, Paris, 2012, p. 284.
[71] Ibidem, p. 290.
[72] J.Brissaud, *A History of French Public Law*, Editura Gale, Farmington Hills, 2013, p. 195.
[73] A.Rigaudière, *Histoire du droit et des institutions dans la France médiévale et moderne*, Editura Economica, Paris, 2010, p. 170.
[74] Ibidem, p. 190.
[75] A.R.Trandafir, *Răspunderea penală a persoanei juridice*, Editura C.H.Beck, Bucureşti, 2023, p. 200.
[76] Ibidem.
[77] Ibidem, p. 202.
[78] A.R.Trandafir, *Răspunderea penală a persoanei juridice*, Editura C.H.Beck, Bucureşti, 2023, p. 210.
[79] Ibidem, p. 214.
[80] A.Tilley, *Medieval France*, Cambridge University Press, Cambridge, 2010, p. 245.
[81] https://www.collectionscanada.gc.ca/obj/023012/f2/amicus-5660085-003.pdf, consultat pe 16.06.2024.
[82] F. de Boutaric, *Explication de l'ordonnance de Blois*, https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k96432460/f11.item, consultat pe 16.06.2024.

este reprezentată, în mod cert, de Ordonanţa regală din 1670[83] (Ordonanţa Colbert)[84]. Potrivit Titlului XXI al Ordonanţei (*Despre modul de desfăşurare a procesului împotriva comunităţilor, oraşelor, târgurilor, corpurilor şi companiilor*), procesul penal se desfăşoară împotriva entităţilor care vor fi comis orice rebeliune, violenţă sau altă crimă.[85] Pedepsele la care persoanele juridice puteau fi condamnate erau amenda, confiscarea, pierderea privilegiilor sau chiar demolarea zidurilor, precum şi orice altă măsură care marchează în mod public pedeapsa aplicată pentru infracţiunea comisă.[86]

Această răspundere a fost suprimată în timpul Revoluţiei din 1789, iar Codul Penal din 1810 nu prevedea nimic cu privire la aceste aspecte referitoare la răspunderea penală a persoanei juridice, potrivit vechiului principiu *societas delinquere non potest*.[87] Deloc surprinzătoare, tăcerea legiuitorului îşi găseşte justificarea în idealurile Revoluţiei franceze, care negau însăşi existenţa persoanei juridice.[88] Dreptul revoluţionar a suprimat *corpurile intermediare* între stat şi persoana fizică (corporaţii, congregaţii, oraşe, confrerii etc.) şi a interzis constituirea lor viitoare.[89] Au subzistat foarte puţine persoane juridice de drept public (statul, comunele), în cazul cărora săvârşirea de infracţiuni părea puţin probabilă, astfel încât răspunderea penală a acestor entităţi nu era justificată, prin urmare, nici recunoscută de lege.[90] În consecinţă, se poate afirma că răspunderea penală a persoanelor juridice şi-a găsit justificarea câtă vreme şi-a găsit utilitatea: dacă era consacrată sub vechiul drept, este pentru că numărul şi puterea persoanelor juridice au cerut-o cu necesitate, însă, în lumina împrejurărilor Revoluţiei franceze, absenţa acestei răspunderi era firească.[91]

Spre sfârşitul secolului al XIX-lea şi, mai ales, în secolul al XX-lea, persoanele juridice au devenit din ce în ce mai numeroase şi mai puternice din punct de vedere economic, ca atare riscul săvârşirii de infracţiuni de către aceste entităţi a crescut considerabil.[92] Doctrina oferă exemplul societăţilor comerciale, sindicatelor, societăţilor civile cu personalitate juridică, sau al asociaţiilor.[93] Pe lângă acestea, trebuie să fie avute în vedere şi persoanele juridice cu scop lucrativ, care pot comite cu uşurinţă infracţiuni, mai ales contra patrimoniului (înşelăciune, abuz de încredere, contrafacere, concurenţă neloială etc.).[94]

În acest context, a fost redactat şi proiectul Codului Penal din 1934[95], care prevedea, în mod expres, răspunderea penală a persoanelor juridice pentru infracţiunile săvârşite de către organele acesteia, în numele sau cu ajutorul mijloacelor furnizate de către persoana juridică.[96] Împotriva persoanelor juridice puteau fi pronunţate atât măsuri de siguranţă, cât şi

---

[83] https://ledroitcriminel.fr/la_legislation_criminelle/anciens_textes/ordonnance_criminelle_de_1670.htm, consultat pe 16.06.2024.

[84] M.Boulanger, *Justice et absolutisme: la Grande Ordonnance d'août 1670*, Revue d'Histoire Moderne & Contemporaine, vol. 47, nr. 1/2000, p. 7-36.

[85] Ibidem.

[86] D.Jousse, *Nouveau commentaire sur l'ordonnance criminelle du mois d'aout 1670*, Editura Hachette, Paris, 2017, p. 280.

[87] F.Lormant, *La Révolution du Droit pénal (1791-1810)*, https://hal.univ-lorraine.fr/hal-02170201/document, consultat pe 16.06.2024.

[88] Ibidem.

[89] F.A.Mignet, *Histoire de la Revolution française*, Editura Larcier, Paris, 2019, p. 134.

[90] Ibidem, p. 140.

[91] I.Germain, *Les conséquences de la Révolution sur le droit*, https://cours-de-droit.net/consequences-revolution-droit/, consultat pe 10.06.2024.

[92] A.R.Trandafir, *Răspunderea penală a persoanei juridice*, Editura C.H.Beck, Bucureşti, 2023, p. 270.

[93] Ibidem, p. 273.

[94] M.Udroiu, *Drept penal Partea generală. Ediţia a 3-a*, Editura C.H.Beck, Bucureşti, 2016, p. 70.

[95] https://criminocorpus.org/media/filer_public/c2/c2/c2c27e38-fba5-4ea3-b07973280375453c/bnc_varia_001_hnocr.pdf, consultat pe 10.06.2024.

[96] I.Germain, *L'histoire du droit pénal depuis le code pénal*, https://cours-de-droit.net/l-histoire-du-droit-penal-depuis-le-nouveau-code-penal-a121604318/, consultat pe 10.06.2024.

pedepse.[97] Din cauza izbucnirii celui de-Al Doilea Război Mondial, documentul a rămas în stadiul de proiect, însă toate proiectele care i-au succedat (acelea din 1978, 1983 şi 1986)[98] au păstrat răspunderea penală a persoanei juridice.[99] Astfel, potrivit Proiectului din 1978, putea fi angajată răspunderea penală a entităţilor a căror activitate are natură comercială, industrială ori financiară, pentru infracţiuni comise în numele lor şi în interesul social, cu condiţia să fi existat o voinţă deliberată a organelor entităţilor în cauză (deci numai pentru delicte intenţionate).[100]

Proiectul Codului Penal din 1983 prevedea răspunderea penală a tuturor persoanelor juridice pentru orice infracţiuni prevăzute de lege, indiferent dacă sunt comise cu intenţie ori din culpă.[101] Proiectul din 1986 aduce doar modificări minore faţă de proiectul propus cu 3 ani înainte. Mai mult, de-a lungul timpului, anumite prevederi legale şi jurisprudenţa au anunţat consacrarea răspunderii penale a persoanei juridice.[102] Astfel, Ordonanţa nr. 45-920 din 5 mai 1945 privind urmărirea întreprinderilor de presă, de editare, de informare şi de publicitate vinovate de colaborare cu inamicul[103] avea ca obiect sancţionarea ca atentat la siguranţa externă a statului a oricărei forme de colaborare cu invadatorul german din partea societăţilor de presă, fiind sancţionate faptele comise de organele de conducere sau de administrare ale persoanei juridice ce acţionează în numele şi în interesul ei.[104] Sancţiunile cele mai grave aplicabile erau dizolvarea şi confiscarea totală a patrimoniului.[105]

O măsură interesantă, care a fost prevăzută pentru a atenua obiecţiile adversarilor ideii de răspundere penală a persoanei juridice, se găseşte în art. 10 al ordonanţei[106] care conferă posibilitatea de a se acorda o indemnizaţie compensatorie asociaţilor care, în timpul comiterii faptei, nu au îndeplinit o funcţie de conducere, de administrare sau care se găseau în imposibilitate absolută de a se opune hotărârii de a colabora.[107]

În jurisprudenţă[108], se aprecia, de exemplu, că este posibilă condamnarea unei persoane juridice pentru infracţiuni materiale, independente de orice formă a intenţiei penale şi pentru care legea indică autorul prin calitatea sa juridică, cum ar fi cea de *proprietar* sau *angajator*, calităţi care pot fi întrunite în cazul unei persoane juridice.[109] În mod clar, în literatura de specialitate, s-a constatat repede că o asemenea jurisprudenţă aducea atingere principiului interpretării stricte a legii penale.[110]

Introducerea răspunderii penale a persoanei juridice în dreptul pozitiv a avut loc abia odată cu intrarea în vigoare a Codului Penal[111] la 1 martie 1994.[112] Potrivit art. 121 alin. (2)

---

[97] Ibidem.
[98] https://www.senat.fr/leg/1985-1986/i1985_1986_0300.pdf, consultat pe 12.06.2024.
[99] E.Dezeuze, *Le code pénal face aux progrès techniques et scientifiques*, https://www.senat.fr/colloques/actes_bicentenaire_code_penal/actes_bicentenaire_code_penal11.html, consultat pe 11.06.2024.
[100] A.Lepage, *Droit pénal des affaires*, Editura Lexisnexis, New York, 2020, p. 234.
[101] J.Leroy, *Droit pénal général*, Editura LGDJ, Paris, 2022, p. 310.
[102] Ibidem, p. 314.
[103] https://www.legifrance.gouv.fr/loda/article_lc/LEGIARTI000025576985, consultat pe 14.06.2024.
[104] M.Besse, *Délits de presse et démocratie*, Editura LGDJ, Paris, 2016, p. 132.
[105] Ibidem, p. 136.
[106] P.Albert, *Histoire de la presse*, Presses Universitaires de France, Paris, 2010, p. 110.
[107] Ibidem, p. 115.
[108] Deciziile Curţii de Casaţie din 24 decembrie 1864, 4 noiembrie 1898, 7 martie 1918, 18 februarie 1927 precum şi aceea din 6 martie 1958, în care se afirma că infracţiunile materiale sunt pedepsite de lege *independent de orice intenţie*, prin urmare, acestea pot fi comise atât de persoane fizice, cât şi de persoane juridice.
[109] E.Dreyer, *Droit pénal spécial*, Editura LGDJ, Paris, 2023, p. 330.
[110] Ibidem.
[111] https://www.legifrance.gouv.fr/codes/texte_lc/LEGITEXT000006070719/, consultat pe 14.06.2024.
[112] J.Leroy, *Droit pénal général*, Editura LGDJ, Paris, 2022, p. 340.

din Codul Penal, în forma existentă la data intrării în vigoare, persoanele juridice, cu excepţia statului, sunt responsabile penal, în cazurile prevăzute de lege sau regulament, după distincţiile arătate în art. 121 alin. (4) şi (7) pentru infracţiunile comise, pe seama lor, de către organele ori reprezentanţii lor.[113] Colectivităţile teritoriale şi grupările lor nu sunt responsabile penal decât pentru infracţiunile săvârşite în exercitarea activităţilor susceptibile de a face obiectul convenţiilor de delegare de serviciu public.[114] Răspunderea penală a persoanelor juridice nu o exclude pe aceea a persoanelor fizice autori sau complici ai aceloraşi fapte, sub rezerva dispoziţiilor alineatului al patrulea al art. 121 alin. (3).[115] Ulterior, prin Legea nr. 204 din 9 martie 2004 privind adaptarea justiţiei la evoluţia criminalităţii[116], legiuitorul a stabilit că, în primul alineat al art. 121 alin. (2) din Codul Penal, cuvintele *în cazurile prevăzute de lege ori de regulament* sunt abrogate, răspunderea penală a persoanei juridice devenind, astfel, generală.[117]

Evoluţia răspunderii penale a persoanei juridice în România

În ţara noastră, este important să amintim influenţa pe care au avut-o dezbaterile desfăşurate la cel de-al II-lea Congres al Asociaţiei Internaţionale de Drept Penal, ce a avut loc la Bucureşti în anul 1929, în cadrul căruia s-a arătat că ordinea legală a oricărei societăţi poate fi grav afectată atunci când activitatea persoanelor juridice constituie o încălcare a legii penale.[118] Recomandările formulate la acest congres vizau stabilirea în dreptul penal intern a unor măsuri eficace de apărare socială împotriva persoanelor juridice atunci când este vorba de infracţiuni săvârşite în scopul de a satisface interesul colectiv al acestora sau cu mijloace furnizate de ele.[119] Aplicarea acestora nu trebuie să excludă posibilitatea angajării răspunderii penale individuale, pentru aceeaşi infracţiune, a persoanelor fizice care deţin administrarea sau conducerea persoanei juridice sau care au comis infracţiunea cu mijloace oferite de persoana juridică.[120]

Primele prevederi legislative cu privire la problema răspunderii penale a persoanei juridice au fost conţinute abia în Codul Penal din 1937. Potrivit art. 84 şi 85, împotriva acestor entităţi puteau fi luate măsuri de siguranţă în cazul săvârşirii de infracţiuni.[121] Originea acestor două articole se afla într-un proiect de Cod Penal Francez din 1933, considerat a fi rezultatul dezideratelor doctrinare şi, în special, al celui de-Al II-lea Congres al Asociaţiei Internaţionale de Drept Penal amintit.[122]

Astfel, în conformitate cu art. 84 din Codul Penal Carol al II-lea, închiderea unui local industrial sau comercial se putea dispune atunci când se considera că această măsură este necesară pentru împiedicarea comiterii de noi infracţiuni.[123] Durata acestei măsuri era de la o lună la un an în caz de crimă sau delict şi de la o zi la o lună în materie contravenţională, situaţie în care se putea pronunţa doar la a doua recidivă, pentru contravenţie identică.[124]

---

[113] Ibidem, p. 345.
[114] J.P. Vicentini, *Fiches de droit pénal général*, Editura Ellipses, Paris, 2015, p. 240.
[115] Ibidem, p. 242.
[116] https://www.legifrance.gouv.fr/loda/id/JORFTEXT000000249995, consultat pe 14.06.2024.
[117] X.Pin, *Droit pénal général*, Editura Dalloz, Paris, 2024, p. 345.
[118] V.Puşcaşu, *Drept penal. Partea generală I. Ediția a II-a, revăzută și adăugită*, Editura Universul Juridic, Bucureşti, 2022, p. 96.
[119] Ibidem, p. 105.
[120] V.C.Ştefan, *Consideraţii teoretice referitoare la vinovăţia penală*, Revista Dreptul, nr. 8/2021, p. 104-131.
[121] Ctin. Mitrache, C.Mitrache, *Drept penal român. Partea generală. Ediţia a 5-a*, Editura Universul Juridic, Bucureşti, 2023, p. 125.
[122] F.Streteanu, D.Nițu, *Drept Penal. Partea Generală*, Editura Universul Juridic, Bucureşti, 2014, p. 164.
[123] V.Mirișan, C.A.Domocoş, *Drept penal. Partea generală. Ediţia a 6-a*, Editura Universul Juridic, Bucureşti, 2019, p. 102.
[124] Ibidem, p. 107.

De asemenea, în art. 85 C.Pen. 1937, s-a prevăzut posibilitatea luării măsurii de siguranţă a dizolvării sau suspendării persoanei juridice, dacă erau întrunite următoarele condiţii: directorii sau administratorii persoanei juridice să fi comis o crimă sau un delict pedepsit de lege cu cel puţin un an de închisoare, fapta să fi fost săvârşită acţionând în numele persoanei juridice şi cu mijloace procurate de aceasta (în exercitarea atribuţiilor de serviciu şi folosind fondurile, scriptele sau personalul unităţii), să se fi constatat vinovăţia persoanelor respective, indiferent dacă acestea au fost condamnate sau nu, iar activitatea persoanei juridice să constituie un pericol pentru morala sau ordinea publică.[125]

Suspendarea putea fi aplicată pentru o perioadă de cel mult doi ani şi consta în încetarea oricărei activităţi a persoanei juridice, chiar sub alt nume şi cu alţi directori sau administratori, iar dizolvarea era urmată de lichidare.[126] Acest text legal era menit să se aplice când infracţiunea s-a săvârşit de persoanele fizice conducătoare, cu fondurile procurate de persoana juridică şi trebuia să suprime însăşi sursa repetării infracţiunii, nu numai pe executorii ei materiali, toate acestea având scopul de a descuraja anumite practici cu fonduri obţinute ilegal, considerându-se că, odată cu liderii, vor fi descoperite şi sursele de finanţare ilicită.[127]

În Expunerea de motive a Codului Penal din 1937[128], se menţiona că deşi există opinii contradictorii în ceea ce priveşte responsabilitatea persoanelor juridice, este unanim acceptat faptul că împotriva acestora pot fi aplicate măsuri de siguranţă.[129] Prin urmare, această reglementare nu presupunea stabilirea unei vinovăţii a persoanei juridice, problematică îndelung dezbătută în perioada interbelică.[130] Astfel, era suficient să existe fapta prevăzută de legea penală şi starea de pericol care să justifice luarea unei măsuri de siguranţă.[131] În consecinţă, condamnarea penală a persoanei juridice se fundamenta pe temeiul obiectiv al stării de pericol.[132] Avantajul acestui sistem consta în faptul că aplicarea măsurilor de siguranţă nu implica neapărat angajarea răspunderii penale.[133] În schimb, fiind astfel reglementate, măsurile de siguranţă nu puteau fi aplicate împotriva persoanei juridice decât dacă însoţeau răspunderea penală a persoanei fizice şi, pe de altă parte, sfera sancţiunilor era foarte restrânsă.[134]

Reglementarea din Codul Penal din 1937 n-a fost păstrată de Codul Penal din 1969, considerându-se că, în raport cu concepţiile noului regim politic şi cu noua organizare a societăţii, situaţiile care determinau starea de pericol a persoanei juridice şi care ar fi justificat luarea unor măsuri preventive contra acesteia nu ar mai exista în condiţiile acestei societăţi.[135] În felul acesta, noua reglementare penală s-a bazat pe ideea că, împotriva persoanei juridice care a săvârşit o infracţiune, nu există posibilitatea de a se acţiona prin intermediul legii penale.[136]

---

[125] T.Dima, A.S.Nicolescu, *Drept penal. Partea generală. Ediţia a 4-a*, Editura Hamangiu, Bucureşti, 2023, p. 121.
[126] Ibidem, p. 127.
[127] I.Pascu, A.S.Uzlău, G.Muscalu, *Drept penal. Partea generală. Ediţia a 5-a*, Editura Hamangiu, Bucureşti, 2023, p. 106.
[128] https://pub.law.uaic.ro/files/articole/2012/volII/03_AndraIFTIMIEI.pdf, consultat pe 14.06.2024.
[129] A.Boroi, *Drept Penal. Partea generală. Ediţia a 5-a*, Editura C.H.Beck, Bucureşti, 2022, p. 175.
[130] Ibidem, p. 180.
[131] N.Neagu, *Drept Penal. Partea generală. Ediţia a 2-a*, Editura Universul Juridic, Bucureşti, 2021, p. 110.
[132] Ibidem, p. 112.
[133] I.A.Barbu, *Drept Penal. Partea generală. Ediţia a 2-a*, Editura Universul Juridic, Bucureşti, 2022, p. 84.
[134] Ibidem, p. 90.
[135] M.A.Hotca, *Manual de Drept Penal. Partea generală. Ediţia a 3-a*, Editura Universul Juridic, Bucureşti, 2022, p. 138.
[136] Ibidem, p. 140.

Primii paşi către o veritabilă răspundere penală a persoanei juridice

Primele consacrări legislative ale răspunderii penale a persoanei juridice în ţara noastră au început să apară încă din ultimul deceniu al secolului al XX-lea.[137] Astfel, de exemplu, potrivit art. 30 alin. (2) din Legea nr. 88/1993 privind acreditarea instituţiilor de învăţământ superior şi recunoaşterea diplomelor, în prezent, abrogată, se preciza că desfăşurarea de activităţi de învăţământ superior de către unităţi neautorizate, precum şi asumarea denumirii de universitate în sensul de instituţie de învăţământ superior, sau asumarea de calităţi şi atribuţii academice se pedepsesc conform legii penale.[138]

Doctrina a arătat că legiuitorul a folosit o construcţie juridică inedită, atribuind calitatea de subiect activ al infracţiunii unei persoane juridice, respectiv *unităţi neautorizate,* ceea ce era contrar reglementărilor penale în vigoare la acel moment, care atribuiau calitatea de subiect activ al infracţiunii doar unei persoane fizice.[139] S-a considerat, totuşi, că este vorba doar de o formulare nefericită a legiuitorului, precum şi în alte cazuri, care a dorit să se refere la desfăşurarea, de către persoanele fizice, de activităţi de învăţământ superior prin intermediul unităţilor neautorizate.[140] De altfel, prin OUG nr. 75/2005 privind asigurarea calităţii educaţiei, care a abrogat Legea nr. 88/1993, textului de lege i s-a dat o altă redactare, potrivit căreia desfăşurarea de activităţi de învăţământ preuniversitar şi universitar şi eliberarea de acte de studii, în alte condiţii decât cele prevăzute prin prezenta ordonanţă de urgenţă, atrag răspunderea civilă sau penală, după caz, a celor vinovaţi.[141]

Mai târziu, a fost adoptată Legea nr. 299/2004 privind răspunderea penală a persoanelor juridice pentru infracţiunile de falsificare de monede sau de alte valori, în prezent, abrogată.[142] Potrivit art. 1 din această lege, persoanele juridice, cu excepţia statului, a autorităţilor publice şi a instituţiilor publice, răspund penal, în cazul infracţiunilor de falsificare de monede sau de alte valori prevăzute la art. 282 şi art. 284 C.Pen., precum şi al infracţiunii de deţinere de instrumente în vederea falsificării de valori prevăzute la art. 285 C.Pen., săvârşite în numele sau în interesul persoanelor juridice, de către organele sau reprezentanţii acestora.[143] În conformitate cu această lege, răspunderea penală a persoanei juridice nu exclude răspunderea penală a persoanei fizice care a participat la săvârşirea aceleiaşi fapte.[144]

Această reglementare a constituit într-adevăr un prim punct în recunoaşterea unei răspunderi penale a persoanei juridice, cu respectarea principiului specialităţii. Pedepsele care puteau fi aplicate persoanei juridice pentru infracţiunile respective erau amenda, ca pedeapsă principală, şi suspendarea activităţii sau a uneia dintre activităţile persoanei juridice, ca pedeapsă complementară.[145] Deşi legea a intrat în vigoare încă din anul 2004, ea nu a putut fi niciodată pusă în aplicare, din cauza absenţei dispoziţiilor procedurale corespunzătoare.[146]

Introducerea răspunderii penale a persoanei juridice, ca principiu, a fost prefigurată în legislaţia noastră de modificările aduse de legiuitor cu privire la regimul juridic al

[137] A.R.Trandafir, *Răspunderea penală a persoanei juridice*, Editura C.H.Beck, Bucureşti, 2023, p. 280.
[138] Ibidem, p. 284.
[139] L.V.Lefterache, *Drept Penal. Partea generală. Ediţia a 3-a*, Editura Hamangiu, Bucureşti, 2021, p. 132.
[140] Ibidem, p. 136.
[141] A.R.Trandafir, *Răspunderea penală a persoanei juridice*, Editura C.H.Beck, Bucureşti, 2023, p. 290.
[142] Ibidem, p. 295.
[143] M.A.Hotca, *Infracţiuni prevăzute în legi speciale. Comentarii şi explicaţii*, Editura C.H.Beck, Bucureşti, 2023, p. 187.
[144] Ibidem, p. 190.
[145] L.Neagu, A.Truichici, *Infracţiuni prevăzute în legi speciale*, Editura Universul Juridic, Bucureşti, 2018, p. 210.
[146] Ibidem, p. 215.

contravenţiilor.[147] Astfel, contravenţia a fost definită în Legea nr. 32/1968 privind stabilirea şi sancţionarea contravenţiilor ca fiind fapta săvârşită cu vinovăţie, care prezintă pericol social mai redus decât infracţiunea şi este prevăzută ca atare de lege.[148] Acelaşi act normativ prevede în art. 5 că sancţiunile pot fi aplicate şi persoanei juridice.[149] Tributară concepţiei că persoana juridică nu poate fi pedepsită, Legea nr. 32/1968 prevede, totuşi, că amenzile suportate de persoana juridică vor fi imputate persoanei fizice vinovate.[150]

Mai târziu, OG nr. 2/2001 privind regimul juridic al contravenţiilor reflectă schimbarea viziunii legiuitorului asupra ideii de răspundere a persoanei juridice. Astfel, în art. 3 alin. (2), se prevede că persoana juridică răspunde contravenţional în cazurile şi în condiţiile prevăzute de actele normative prin care se stabilesc şi se sancţionează contravenţii, legiuitorul renunţând la prevederea privind suportarea amenzii de persoana fizică vinovată.[151] Totodată, au fost introduse o serie de sancţiuni contravenţionale complementare, ca de exemplu, suspendarea sau anularea, după caz, a avizului, acordului sau a autorizaţiei de exercitare a unei activităţi, închiderea unităţii, blocarea contului bancar sau suspendarea activităţii agentului economic.[152]

Prima lege care a consacrat cu caracter de principiu răspunderea penală a persoanei juridice a fost Legea nr. 301/2004[153] privind un nou Cod Penal al României.[154] În Expunerea de motive[155] a Legii, se arată că răspunderea penală a persoanei juridice a fost reglementată ţinând seama de noile convenţii în materie penală la care România este parte, care prevăd aplicarea anumitor sancţiuni penale faţă de persoanele juridice, precum şi de angajamentele asumate de ţara noastră în negocierile pentru aderarea la Uniunea Europeană.[156] Noile prevederi, se arată în Expunerea de motive, oferă o soluţie legislativă novatoare în ceea ce priveşte pedepsirea persoanei juridice, îndelung dezbătută în doctrina română începând cu cel de-Al II-lea Congres al Asociaţiei Internaţionale de Drept Penal, care a avut loc la Bucureşti, în 1929.[157]

Legea nr. 301/2004 stabileşte principiul potrivit căruia persoana juridică, cu excepţia statului, a autorităţilor publice şi a instituţiilor publice, răspunde penal, în cazurile prevăzute de lege, pentru infracţiunile săvârşite în numele sau în interesul persoanei juridice, de către organele sau reprezentanţii acesteia. Este o reglementare de inspiraţie franceză, cu unele adaptări la particularităţile dreptului român.[158] Această lege nu a intrat niciodată în vigoare, astfel încât legiuitorul român a recurs la adoptarea unei legi de modificare a Codului Penal tocmai pentru a introduce în dreptul pozitiv răspunderea penală a persoanei juridice.[159]

Prin Legea nr. 278/2006 pentru modificarea şi completarea Codului Penal, răspunderea penală a persoanei juridice a fost consacrată pentru prima dată în legislaţia

---

[147] A.R.Trandafir, *Răspunderea penală a persoanei juridice*, Editura C.H.Beck, Bucureşti, 2023, p. 300.
[148] Ibidem, p. 302.
[149] M.A.Hotca, *Regimul juridic al contravenţiilor. Comentarii şi explicaţii. Ediţia a 5-a*, Editura C.H.Beck, Bucureşti, 2012, p. 232.
[150] Ibidem.
[151] Ibidem, p. 235.
[152] O.Podaru, R.Chiriţă, I.Păsculeţ, *Regimul juridic al contravenţiilor. O.G. nr. 2/2001 comentată. Ediţia a 4-a*, Editura Hamangiu, Bucureşti, 2019, p. 310.
[153] https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocumentAfis/53394, consultat pe 15.06.2024.
[154] A.R.Trandafir, *Răspunderea penală a persoanei juridice*, Editura C.H.Beck, Bucureşti, 2023, p. 320.
[155] https://www.cdep.ro/proiecte/2003/300/50/8/em358.pdf, consultat pe 15.06.2024.
[156] Ibidem, p. 324.
[157] V.Mirişan, C.A.Domocoş, *Drept penal. Partea generală. Ediţia a 6-a*, Editura Universul Juridic, Bucureşti, 2019, p. 162.
[158] T.Dima, A.S.Nicolescu, *Drept penal. Partea generală. Ediţia a 4-a*, Editura Hamangiu, Bucureşti, 2023, p. 176.
[159] Ibidem, p. 180.

românească, necesitatea reglementării găsindu-şi legitimitatea în considerente de ordin practic, impuse de realităţile vieţii socio-economice contemporane.[160] Se arată, astfel, că activitatea în afara legii a persoanelor juridice reprezintă o realitate incontestabilă, nu de puţine ori constatându-se că persoanele juridice au fost create şi utilizate de persoane fizice ca instrumente sau drept acoperire pentru a săvârşi infracţiuni.[161] Totodată, rapoartele periodice ale Comisiei Europene privind progresul realizat de România în procesul de aderare la Uniunea Europeană şi Al Doilea Protocol la Convenţia pentru protecţia intereselor financiare ale Comunităţilor Europene recomandă României introducerea instituţiei răspunderii penale a persoanei juridice în legislaţia naţională.[162] Se mai arată, de asemenea, în Expunerea de motive[163] a Legii, că, prin Legea nr. 27/2002 pentru ratificarea Convenţiei penale privind corupţia[164], adoptată la Strasbourg, la 27 ianuarie 1999 şi prin Legea nr. 565/2002, prin care a fost ratificată Convenţia Naţiunilor Unite împotriva criminalităţii transnaţionale organizate[165], România şi-a asumat obligaţia de a reglementa răspunderea penală a persoanei juridice.[166] Proiectele ulterioare ce vizau adoptarea unui nou Cod Penal au menţinut această răspundere.[167]

Introducerea răspunderii penale a persoanei juridice prin Legea nr. 278/2006 a condus şi la incidenţa regulilor privind aplicarea legii penale în timp.[168] S-a decis, de exemplu, că, întrucât o societate nu răspundea penal la data faptelor, septembrie 2006, se impunea încetarea procesului penal, în temeiul art. 16 alin. (1) lit. e) din Codul de Procedură Penală, nefiind îndeplinite condiţiile legii pentru ca o persoană juridică să răspundă penal.[169] Dacă s-ar accepta acest contraargument, s-ar ajunge la consecinţe absurde, precum în situaţia antrenării răspunderii penale a minorului care comite acţiunea sau inacţiunea înaintea împlinirii vârstei necesare pentru a răspunde penal, pe considerentul că rezultatul s-a produs după împlinirea acestei vârste, în acelaşi sens fiind şi majoritatea opiniilor din doctrină.[170]

În mod similar, s-a reţinut că, atât timp cât fapta dedusă judecăţii a fost comisă în cursul anilor 2004-2005, nu era posibilă antrenarea răspunderii penale a persoanei juridice, deoarece această răspundere a fost instituită printr-un act normativ adoptat ulterior consumării faptei şi anume, prin Legea nr. 278/2006[171] sau că potrivit principiului *tempus regit actum*, potrivit căruia legea de drept material penal aplicabilă este cea în vigoare la data săvârşirii faptelor şi, întrucât faptele reclamate sunt anterioare datei de 12 octombrie 2006, dată la care a intrat în vigoare art. 19^1 C.Pen. referitor la răspunderea penală a persoanelor juridice, acest text de lege nu este aplicabil pentru cazul de faţă.[172]

---

[160] G.Antoniu, *Tratat de Drept Penal. Volumul I. Introducere în Dreptul Penal. Aplicarea legii penale*, Editura Universul Juridic, Bucureşti, 2015, p. 170.
[161] Ibidem, p. 175.
[162] A.R.Trandafir, *Răspunderea penală a persoanei juridice*, Editura C.H.Beck, Bucureşti, 2023, p. 332.
[163] https://www.cdep.ro/proiecte/2006/000/20/4/em24.pdf, consultat pe 16.06.2024.
[164] https://www.onpcsb.ro/pdf/legea27.pdf, consultat pe 16.06.2024.
[165] https://www.onpcsb.ro/pdf/L565-2002%20CONV%20CRIMINALIT%20ORGANIZA%20PALERMO.pdf, consultat pe 17.06.2024.
[166] H.Diaconescu, R.Răducanu, *Infracţiuni de corupţie şi de serviciu*, Editura C.H.Beck, Bucureşti, 2018, p. 145.
[167] Ibidem, p. 148.
[168] M.Udroiu, *Drept penal Partea generală. Ediţia a 3-a*, Editura C.H.Beck, Bucureşti, 2016, p. 50.
[169] Ibidem, p. 52.
[170] A.R.Trandafir, *Răspunderea penală a persoanei juridice*, Editura C.H.Beck, Bucureşti, 2023, p. 340; Curtea de Apel Cluj, secţia penală, decizia nr. 857/A din 5 iulie 2018, definitivă, disponibilă la adresa www.rolii.ro, consultat pe 11.06.2024.
[171] Curtea de Apel Ploieşti, secţia penală şi pentru cauze cu minori şi de familie, decizia nr. 168 din 4 martie 2009, definitivă, disponibilă la adresa www.rolii.ro, consultat pe 11.06.2024.
[172] A.R.Trandafir, *Răspunderea penală a persoanei juridice*, Editura C.H.Beck, Bucureşti, 2023, p. 340; Tribunalul Bacău, secţia penală, decizia nr. 197 din 12 martie 2009, definitivă, disponibilă la adresa www.rolii.ro, consultat pe 11.06.2024.

Legea nr. 286/2009 privind Codul Penal[173] a păstrat principiile pe care s-a fundamentat această răspundere în concepţia Codului Penal din 1969, astfel cum a fost modificat prin Legea nr. 278/2006.[174] În plus, având în vedere că era vorba de o instituţie recent introdusă în dreptul penal român, s-a optat pentru consacrarea unui titlu special acesteia (după modelul Codului Penal Finlandez).[175] Cu toate acestea, unele prevederi referitoare la răspunderea penală a persoanei juridice au rămas în afara acestui titlu, aşa cum este cazul dispoziţiei privind aplicarea legii penale române în baza principiului personalităţii şi cu referire la persoanele juridice.[176]

Entităţile care pot răspunde penal

Astfel cum rezultă din dispoziţiile art. 135 C.Pen., persoanele juridice pot fi subiecţi ai răspunderii penale.[177] În absenţa unei definiţii legale, până în anul 2011, persoana juridică era definită de doctrină ca o entitate căreia legea îi oferă drepturi similare cu cele de care beneficiază persoana fizică, inclusiv dreptul de a dobândi, administra şi de a ceda un patrimoniu.[178] Persoana juridică era considerată un subiect colectiv de drept, adică o grupare de oameni care, întrunind condiţiile cerute de lege, este titular de drepturi subiective şi obligaţii civile.[179] În prezent, în dreptul român, noţiunea de *persoană juridică* are o definiţie legală, la art. 25 alin. (3) C.Civ., conform căreia aceasta reprezintă orice formă de organizare care, întrunind condiţiile cerute de lege, este titulară de drepturi şi de obligaţii civile.[180]

Potrivit art. 189 C.Civ., persoanele juridice sunt de drept public sau de drept privat.[181] Potrivit Codului Penal Român, răspund penal persoanele juridice de drept privat, în toate cazurile (Capitolul I), dar şi persoanele juridice de drept public, cu respectarea anumitor condiţii expres prevăzute de lege (Capitolul II).[182] O parte a doctrinei a apreciat că, având în vedere reglementarea actuală, nu pot răspunde penal societăţile simple, societăţile de fapt, societăţile în participaţiune, grupurile care nu sunt persoane juridice, persoanele fizice autorizate să desfăşoare activităţi economice ori asociaţiile familiale.[183]

În Expunerea de motive[184] a Codului Penal, se arată, în mod expres, că a fost menţinută cerinţa existenţei personalităţii juridice ca premisă pentru angajarea răspunderii penale a entităţilor colective.[185] Prin urmare, cel puţin deocamdată, soluţia existentă în dreptul român este în sensul angajării răspunderii penale numai a persoanelor juridice în sensul strict al termenului.[186] În literatura de specialitate, se precizează că această soluţie este, în acest moment, judicioasă. Interpretarea strictă a legii penale conduce la acest răspuns.[187]

---

[173] Publicată în Monitorul Oficial nr. 510 din 24 iulie 2009, modificată prin Legea nr. 58 din 20 martie 2024, publicată în Monitorul Oficial nr. 243 din 21 martie 2024.
[174] A.R.Trandafir, *Răspunderea penală a persoanei juridice*, Editura C.H.Beck, Bucureşti, 2023, p. 345.
[175] I.Pascu, A.S.Uzlău, G.Muscalu, *Drept penal. Partea generală. Ediţia a 5-a*, Editura Hamangiu, Bucureşti, 2023, p. 200.
[176] Ibidem, p. 202.
[177] M.Udroiu, *Drept penal Partea generală. Ediţia a 3-a*, Editura C.H.Beck, Bucureşti, 2016, p. 150.
[178] Ibidem, p. 152.
[179] M.A.Hotca, *Manual de Drept Penal. Partea generală. Ediţia a 3-a*, Editura Universul Juridic, Bucureşti, 2022, p. 204.
[180] Ibidem, p. 207.
[181] G.Boroi, C.A.Anghelescu, *Curs de Drept Civil.Partea Generală. Ediţia a 2-a revizuită şi adăugită*, Editura Hamangiu, Bucureşti, 2012, p. 70.
[182] A.Boroi, *Drept Penal. Partea generală. Ediţia a 5-a*, Editura C.H.Beck, Bucureşti, 2022, p. 280.
[183] Ibidem, p. 285.
[184] https://www.cdep.ro/proiecte/2009/300/00/4/em304.pdf, consultat pe 12.06.2024.
[185] I.A.Barbu, *Drept Penal. Partea generală. Ediţia a 2-a*, Editura Universul Juridic, Bucureşti, 2022, p. 170.
[186] Ibidem, p. 172.
[187] G.Antoniu, *Tratat de Drept Penal. Volumul I. Introducere în Dreptul Penal. Aplicarea legii penale*, Editura Universul Juridic, Bucureşti, 2015, p. 210.

Din moment ce legea vorbeşte despre persoane juridice, rezultă că doar aceste entităţi sunt vizate de dispoziţiile legale în cauză. Dacă legiuitorul ar fi vrut să permită sancţionarea grupărilor lipsite de personalitate juridică, cu siguranţă, ar fi făcut-o, urmând modelele codurilor penale străine din care s-a inspirat.[188]

Pe de altă parte, trebuie să avem în vedere că ne aflăm încă în faţa unei instituţii considerate noi în dreptul român, care a dat naştere la numeroase dubii cu privire la posibilitatea aplicării sale şi la eficacitatea unei asemenea reglementări.[189] Lumea juridică a fost bulversată inclusiv la adoptarea Codului Penal din 1969, prin care s-a introdus răspunderea penală a persoanei juridice.[190] Instituţia este, în continuare, privită cu neîncredere, iar jurisprudenţa în materie este emergentă, chiar noţiunea însăşi de *persoană juridică* a suferit în decursul ultimelor două decenii numeroase transformări, ca urmare a trecerii la economia de piaţă.[191] Problema admiterii răspunderii penale a entităţilor lipsite de personalitate juridică va putea fi pusă în discuţie doar după cristalizarea unei jurisprudenţe în materie, care să arate deficienţele reglementării. Într-adevăr, în acest mod, s-ar putea înlătura multe dintre inechităţile, care pot fi cauzate de limita existentă în prezent.[192]

Analiza Deciziei ICCJ nr. 1/HP/2016[193] privind răspunderea penală a întreprinderii individuale

Problema răspunderii penale a unei entităţi lipsite de personalitate juridică a apărut în practica judiciară destul de repede.[194] Astfel, prin sesizarea Curţii de Apel Bucureşti transmisă Înaltei Curţi de Casaţie şi Justiţie, aceasta din urmă a trebuit să rezolve următoarea chestiune de drept: *dacă întreprinderea individuală, persoană juridică fără personalitate juridică, poate fi subiect activ al unei infracţiuni săvârşite în realizarea obiectului de activitate*.[195] Dincolo de formularea deficitară a întrebării (neexistând persoane juridice lipsite de personalitate juridică), analizând sesizarea şi decizia pronunţată de instanţa supremă, rezultă că problema de drept era una importantă.[196] Astfel, în dosarul în care a fost ridicată chestiunea de drept, întreprinderea individuală fusese deja condamnată de prima instanţă la pedeapsa principală cu amenda, precum şi la pedepsele complementare cu dizolvarea şi afişarea hotărârii de condamnare. Opinia completului care a formulat sesizarea era în sensul posibilităţii angajării răspunderii penale a întreprinderii individuale.[197]

De asemenea, opinia a 9 curţi de apel şi a mai multor instanţe din subordine[198], transmisă la dosarul cauzei, a fost în sensul că întreprinderea individuală poate răspunde penal, întrucât are capacitate de exerciţiu, drepturi şi obligaţii, inclusiv răspundere cu privire

---

[188] Ibidem, p. 215.
[189] C.Cucoaniş, *Vinovăţia în cazul infracţiunilor comise de persoana juridică*, Analele Universităţii din Bucureşti-Seria Drept, nr. 3/2021, p. 29-36.
[190] Ibidem.
[191] A.Rusu, *Evoluţia reglementărilor privind persoana juridică în România*, Acta Universitatis Lucian Blaga, nr. 1/2014, p. 65-76.
[192] M.Mareş, *Forma de participaţie a persoanei juridice în cazul unor infracţiuni din domeniul afacerilor*, Revista Română de Drept Penal al Afacerilor, nr. 2/2019, p. 64-76.
[193] https://www.iccj.ro/2016/01/13/decizia-nr-1-din-13-ianuarie-2016/, consultat pe 11.06.2024.
[194] A.R.Trandafir, *Răspunderea penală a persoanei juridice*, Editura C.H.Beck, Bucureşti, 2023, p. 350.
[195] Ibidem, p. 352.
[196] A.R.Trandafir, *Răspunderea penală a persoanei juridice*, Editura C.H.Beck, Bucureşti, 2023, p. 357.
[197] Ibidem, p. 360.
[198] Curtea de Apel Bacău (Tribunalul Bacău, Judecătoria Bacău, Judecătoria Oneşti), Curtea de Apel Braşov (Judecătoria Zărneşti, Judecătoria Rupea, Tribunalul Braşov), Curtea de Apel Bucureşti, Curtea de Apel Constanţa (Tribunalul Constanţa şi Tribunalul Tulcea), Curtea de Apel Galaţi, Curtea de Apel Suceava şi Curtea de Apel Timişoara (Tribunalul Caraş-Severin şi Tribunalul Arad).

la faptele săvârşite în realizarea obiectului de activitate.[199] S-a apreciat că legea penală nu face nicio distincţie, textul referindu-se generic la răspunderea penală a persoanei juridice, fără a exclude persoana juridică fără personalitate juridică.[200] Alte instanţe au adoptat opinia contrară.[201] Opinia Procurorului General al PICCJ, susţinută de procurorul care a participat la judecarea cauzei, a fost în sensul că există două interpretări posibile, în funcţie de care întreprinderea individuală ar urma sau nu să răspundă penal.[202] La dosarul cauzei, a fost depusă practica contradictorie în această materie, la nivelul aceleiaşi instanţe care a formulat sesizarea.[203]

S-a constatat existenţa atât a unor hotărâri de condamnare a întreprinderii individuale pentru comiterea unor fapte prevăzute de art. 18^1 din Legea nr. 78/2000 pentru prevenirea, descoperirea și sancționarea faptelor de corupție[204] (soluţie regăsită, de exemplu, în decizia nr. 685/A din 11 mai 2015[205] a Curţii de Apel Bucureşti, secţia I penală, definitivă, inclusiv contestaţia în anulare fiind respinsă ca inadmisibilă, precum şi decizia nr. 855[206] din 18 mai 2016, definitivă, pronunţată de aceeaşi instanţă), cât şi a unor hotărâri de încetare a procesului penal pentru acelaşi gen de fapte (soluţie regăsită în decizia nr. 857/A[207] din 5 iunie 2015 a Curţii de Apel Bucureşti, secţia a II-a penală, întemeiată pe dispoziţiile art. 396 alin. (6) raportat la art. 16 alin. (1) lit. f) din Codul de Procedură Penală şi pe argumentul lipsei de personalitate juridică a întreprinderii individuale).[208]

Mai mult, trebuie avută în vedere şi decizia nr. 1484[209] din 5 noiembrie 2015, definitivă, a Curţii de Apel Bucureşti, secţia a II-a penală, prin care s-au admis apelurile declarate de mai multe întreprinderi individuale condamnate în primă instanţă, cu motivarea că simpla existenţă a unui patrimoniu de afectaţiune, care, de altfel, nici nu reprezintă o condiţie obligatorie în cazul întreprinderii individuale, aşa cum se desprinde din sintagma *dacă acesta a fost constituit* cuprinsă în art. 26 din OUG nr. 44/2008 privind desfășurarea activităților economice de către persoanele fizice autorizate, întreprinderile individuale și întreprinderile familiale[210], nu este suficientă pentru a transforma această formă de organizare a unei activităţi comerciale într-o persoană juridică, deoarece este lipsită de o organizare de sine stătătoare, în condiţiile în care activitatea este derulată de o persoană fizică, scopul reglementărilor privind înregistrarea acesteia fiind unul pur fiscal.[211]

În aceste condiţii, prin Decizia nr. 1/2016, Înalta Curte de Casaţie şi Justiţie-completul pentru dezlegarea unor chestiuni de drept în materie penală a admis sesizarea făcută de Curtea de Apel Bucureşti şi a stabilit că întreprinderea individuală, formă de activitate economică organizată de întreprinzătorul persoană fizică în temeiul dispoziţiilor Ordonanţei de Urgenţă a Guvernului nr. 44/2008, nu are calitatea de persoană juridică şi, prin urmare, nu

---

[199] V.Puşcaşu, *Drept penal. Partea generală I. Ediția a II-a, revăzută și adăugită,* Editura Universul Juridic, Bucureşti, 2022, p. 310.
[200] Ibidem, p. 312.
[201] Tribunalul Braşov, Judecătoria Târgu Secuiesc, Curtea de Apel Cluj, Tribunalul Maramureş, Judecătoria Medgidia, Curtea de Apel Galaţi, Curtea de Apel Oradea şi Tribunalul Neamţ, dar şi practica izolată a Curţii de Apel Bucureşti-Secţia a II-a penală.
[202] L.V.Lefterache, *Drept Penal. Partea generală. Ediţia a 3-a*, Editura Hamangiu, Bucureşti, 2021, p. 237.
[203] Ibidem, p. 240.
[204] Publicată în Monitorul Oficial nr. 219 din 18 mai 2000.
[205] https://lege5.ro/gratuit/g4zdgmjzgm/decizia-nr-11-2015, consultat pe 10.06.2024.
[206] https://lege5.ro/Gratuit/ge2tcnjugy3q/decizia-nr-361-a-2016, consultat pe 10.06.2024.
[207] https://lege5.ro/JurisprudentaRo/6407, consultat pe 10.06.2024.
[208] H.Diaconescu, R.Răducanu, *Infracţiuni de corupţie şi de serviciu*, Editura C.H.Beck, Bucureşti, 2018, p. 150.
[209]https://sintact.ro/jurisprudenta/hotarari-judecatoresti/decizie-nr-1484-2015-din-04-nov-2015-curtea-de-apelbucuresti-522419944, consultat pe 09.06.2024.
[210] Publicată în Monitorul Oficial nr. 328 din 25 aprilie 2008.
[211] L.M.Stănilă, *Drept Penal Partea generală. Ediţia a 2-a*, Editura Universul Juridic, Bucureşti, 2021, p. 170.

poate răspunde penal în condiţiile prevăzute de art. 135 din Codul Penal.[212] Considerentele deciziei pronunţate de instanţa supremă sunt edificatoare şi trebuie să fie reţinute cu caracter de principiu pentru alte situaţii similare. Astfel, s-a reţinut că:[213]

a) în legislaţia penală, nu există o definiţie şi, implicit, un înţeles de sine stătător pentru noţiunea de *persoană juridică*;

b) în contextul exigenţelor de unitate terminologică impuse de prevederile art. 37 alin. (1) şi (2) din Legea nr. 24/2000 privind normele de tehnică legislativă pentru elaborarea actelor normative, în absenţa unei astfel de consacrări autonome în legea penală, semnificaţia sintagmei analizate se stabileşte în acord cu înţelesul atribuit prin actul normativ care o instituie; pe cale de consecinţă, semnificaţia noţiunii de *persoană juridică* trebuie căutată în prevederile Codului Civil, adică în art. 25 alin. (3), art. 187 şi art. 188 menţionate mai sus;

c) interpretarea literală, dar şi logică a acestei ultime prevederi legale relevă că, în sfera subiectelor de drept care pot avea calitatea de persoane juridice, legiuitorul a înţeles să includă două categorii de entităţi, fie colective, fie unipersonale, respectiv: c_1) entităţi cărora, prin acte normative speciale, legiuitorul le-a atribuit, în mod explicit, calitatea de persoană juridică, indiferent dacă ele îndeplinesc ori nu toate cele trei elemente constitutive, cumulative ale persoanei juridice; c_2) entităţi cărora, deşi legiuitorul nu le-a atribuit, în mod expres, calitatea de persoană juridică, le-a asimilat, totuşi, o atare calitate, ca efect al constituirii lor, în conformitate cu legea şi al întrunirii condiţiilor specifice persoanei juridice;[214]

d) nu poate avea calitatea de persoană juridică o entitate căreia, şi în ipoteza întrunirii cumulative a elementelor constitutive prevăzute de art. 187 C.Civ., legiuitorul îi refuză expres, în termeni neechivoci, recunoaşterea calităţii de persoană juridică; în această situaţie, se află întreprinderea individuală, cu privire la care se prevede, în mod expres, că nu beneficiază de personalitate juridică[215], instanţa supremă reţinând că întreaga construcţie normativă existentă în Ordonanţa de Urgenţă a Guvernului nr. 44/2008 este centrată pe ideea recunoaşterii întreprinzătorului ca unic subiect de drept implicat în raporturile juridice pe care le disciplinează; în acest context normativ, rezultă că întreprinderea individuală constituie o formă de activitate economică organizată în condiţiile legii de persoana fizică titulară, iar nu o entitate de sine stătătoare, capabilă a dobândi drepturi şi obligaţii proprii în condiţiile prevăzute de art. 188 din Codul Civil;[216]

e) persoana juridică este acea formă de organizare înfiinţată conform legii, titulară de drepturi şi obligaţii proprii, în timp ce personalitatea juridică semnifică, în schimb, rezultatul procedeului tehnico-juridic prin care o persoană juridică este înfiinţată şi recunoscută ca veritabil subiect de drept, distinct de persoanele fizice ce o compun; unei entităţi nu i se poate recunoaşte calitatea de persoană juridică dacă ea nu are, în condiţiile legii, şi personalitate juridică, după cum nu se poate vorbi de personalitate juridică în cazul unei forme de organizare care *ab initio* nu poate avea calitatea de persoană juridică, fie potrivit legilor speciale, fie Codului Civil, aspect care se deduce şi din prevederile art. 193 alin. (1) C.Civ;[217]

---

[212] M.C.Dănişor, *Drept Penal Partea generală*, Editura Universul Juridic, Bucureşti, 2020, p. 136.

[213] Ibidem.

[214] Ibidem, p. 140.

[215] Potrivit art. 22 din OUG nr. 44/2008, întreprinderea individuală nu dobândeşte personalitate juridică prin înregistrarea în registrul comerţului. Mai mult, în art. 2 lit. g) din acelaşi act normativ, se precizează că întreprinderea individuală este întreprinderea economică, fără personalitate juridică, organizată de un întreprinzător persoană fizică.

[216] G.Ivan, M.C.Ivan, *Drept Penal Partea generală*, Editura C.H.Beck, Bucureşti, 2019, p. 164.

[217] C.Duvac, N.Neagu, N.Gamenţ, V.Băiculescu, *Drept Penal Partea generală*, Editura Universul Juridic, Bucureşti, 2019, p. 250.

BIBLIOGRAPHY

I.Tratate, cursuri

1. Pierre Albert, *Histoire de la presse*, Presses Universitaires de France, Paris, 2010;

2. George Antoniu, *Tratat de Drept Penal. Volumul I. Introducere în Dreptul Penal. Aplicarea legii penale*, Editura Universul Juridic, Bucureşti, 2015;

3. Ionuţ Andrei Barbu, *Drept Penal. Partea generală. Ediţia a 2-a*, Editura Universul Juridic, Bucureşti, 2022;

4.Brigitte Basdevant-Gaudemet, Histoire du droit canonique et des institutions de l'Eglise latine, Editura Economica, Paris, 2013;

5.Didier Boccon-Gobod, *La responsabilité pénale des personnes morales*, Editura Alexandre Lacassagne, Paris, 1994;

6. Alexandru Boroi, *Drept Penal. Partea generală. Ediţia a 5-a*, Editura C.H.Beck, Bucureşti, 2022;

7.Alexandru Boroi, *Tratat de Cooperare judiciară internaţională în materie penală*, Editura C.H.Beck, Bucureşti, 2016;

8. Gabriel Boroi, Carla Alexandra Anghelescu, *Curs de Drept Civil. Partea Generală. Ediţia a 2-a revizuită şi adăugită*, Editura Hamangiu, Bucureşti, 2012;

9. Delphine Brach-Thiel, *La responsabilité pénale de la personne morale*, Editura L'Harmattan, Paris, 2015;

10. Jean Brissaud, *A History of French Public Law*, Editura Gale, Farmington Hills, 2013;

11. Jean-Marie Carbasse, *Histoire du droit pénal et de la justice criminelle*, Presses Universitaires de France, Paris, 2014;

12.Robert Cryer, *An Introduction to International Criminal Law and Procedure*, Cambridge University Press, Cambridge, 2019;

13. Elena Tereza Danciu, *Drept roman*, Editura Universitaria, Craiova, 2015;

14. Mădălina-Cristina Dănişor, *Drept Penal Partea generală*, Editura Universul Juridic, Bucureşti, 2020;

15. Rodolphe Dareste De La Chavanne, *Etudes d'Histoire Du Droit*, Editura Hachette, Paris, 2012;

16. Horia Diaconescu, Ruxandra Răducanu, *Infracţiuni de corupţie şi de serviciu*, Editura C.H.Beck, Bucureşti, 2018;

17. Traian Dima, Alin Sorin Nicolescu, *Drept penal. Partea generală. Ediţia a 4-a*, Editura Hamangiu, Bucureşti, 2023;

18. Emmanuel Dreyer, *Droit pénal spécial*, Editura LGDJ, Paris, 2023;

19. Anca Ileana Duşcă, *Dreptul mediului. Ediţia a III-a revăzută şi adăugită*, Editura Universul Juridic, Bucureşti, 2021;

20. Anca Ileana Duşcă, *Dreptul Uniunii Europene privind afacerile. Ediţia a III-a revăzută şi adăugită*, Editura Universul Juridic, Bucureşti, 2021;

21. Mircea Duţu, *Dreptul mediului şi al climei. Volumul I. Partea generală*, Editura Universul Juridic, Bucureşti, 2022;

22. Constantin Duvac, Norel Neagu, Niculae Gamenţ, Vasile Băiculescu, *Drept Penal Partea generală*, Editura Universul Juridic, Bucureşti, 2019;

23. William Feilden Craies, *A Treatise on Statute Law*, Arkose Press, Londra, 2015;

24. Daniel Flore, *Droit pénal européen*, Editura Larcier, Bruxelles, 2022;

25. Mihai Adrian Hotca, *Infracţiuni prevăzute în legi speciale. Comentarii şi explicaţii*, Editura C.H.Beck, Bucureşti, 2023;

26. Mihai Adrian Hotca, *Manual de Drept Penal. Partea generală. Ediţia a 3-a*, Editura Universul Juridic, Bucureşti, 2022;

27. Mihai Adrian Hotca, *Regimul juridic al contravenţiilor. Comentarii şi explicaţii. Ediţia a 5-a*, Editura C.H.Beck, Bucureşti, 2012;

28. Gheorghe Ivan, Mari-Claudia Ivan, *Drept Penal Partea generală*, Editura C.H.Beck, Bucureşti, 2019;

29. Daniel Jousse, *Nouveau commentaire sur l'ordonnance criminelle du mois d'aout 1670*, Editura Hachette, Paris, 2017

30. Lavinia Valeria Lefterache, *Drept Penal. Partea generală. Ediţia a 3-a*, Editura Hamangiu, Bucureşti, 2021;

31. Jacques Leroy, *Droit pénal général*, Editura LGDJ, Paris, 2022;

32. Mihai Mareş, *Forma de participaţie a persoanei juridice în cazul unor infracţiuni din domeniul afacerilor*, Revista Română de Drept Penal al Afacerilor, nr. 2/2019, p. 64-76;

33.Pieth Mark, *Corporate Criminal Liability: Emergence, Convergence, and Risk*, Editura Springer Nature, Berlin, 2013;

34. Bogdan Micu, Radu Slăvoiu, *Cooperare judiciară internaţională în materie penală*, Editura Hamangiu, Bucureşti, 2020;

35. François-Auguste Mignet, *Histoire de la Revolution française*, Editura Larcier, Paris, 2019;

36. Valentin Mirişan, Carmen Adriana Domocoş, *Drept penal. Partea generală. Ediţia a 6-a*, Editura Universul Juridic, Bucureşti, 2019;

37. Constantin Mitrache, Cristian Mitrache, *Drept penal român. Partea generală. Ediţia a 5-a*, Editura Universul Juridic, Bucureşti, 2023;

38. Luiza Neagu, Adrian Truichici, *Infracţiuni prevăzute în legi speciale*, Editura Universul Juridic, Bucureşti, 2018;

39. Norel Neagu, *Drept Penal. Partea generală. Ediţia a 2-a*, Editura Universul Juridic, Bucureşti, 2021;

40. Daniel Niţu, *Drept internaţional penal*, Editura Universul Juridic, Bucureşti, 2021;

41. Ilie Pascu, Andreea Simona Uzlău, Gheorghe Muscalu, *Drept penal. Partea generală. Ediţia a 5-a*, Editura Hamangiu, Bucureşti, 2023;

42. Ioana Celina Paşca, *Drept penal internaţional*, Editura Universul Juridic, Bucureşti, 2024;

43. Xavier Pin, *Droit pénal général*, Editura Dalloz, Paris, 2024;

44. Ovidiu Podaru, Radu Chiriţă, Ioana Păsculeţ, *Regimul juridic al contravenţiilor. O.G. nr. 2/2001 comentată. Ediţia a 4-a*, Editura Hamangiu, Bucureşti, 2019;

45. Voicu Puşcaşu, *Drept penal. Partea generală I. Ediția a II-a, revăzută și adăugită*, Editura Universul Juridic, Bucureşti, 2022;

46. Albert Rigaudière, *Histoire du droit et des institutions dans la France médiévale et moderne*, Editura Economica, Paris, 2010;

47. Ivan Sammut, *Implementing and Enforcing EU Criminal Law*, Eleven International Publishing, Haga, 2020;

48. Toine Spapens, *Environmental Crime in Transnational Context*, Editura Taylor & Francis Ltd, Abingdon-on-Thames, 2016;

49. Laura Maria Stănilă, *Drept Penal Partea generală. Ediţia a 2-a*, Editura Universul Juridic, Bucureşti, 2021;

50. Florin Streteanu, Radu Chiriţă, *Răspunderea penală a persoanei juridice. Ediţia a 2-a*, Editura C.H.Beck, Bucureşti, 2007;

51. Arthur Tilley, *Medieval France*, Cambridge University Press, Cambridge, 2010;

52. Andra-Roxana Trandafir, *Răspunderea penală a persoanei juridice*, Editura C.H.Beck, Bucureşti, 2023;
53. Andra-Roxana Trandafir, George Alexandru Lazăr, *Răspunderea penală a persoanei juridice*, Editura Solomon, Bucureşti, 2021;
54. Georgiana Anghel-Tudor, *Protecţia intereselor financiare ale Uniunii Europene prin mijloace de drept penal*, Editura C.H.Beck, Bucureşti, 2021;
55. Mihail Udroiu, *Drept penal Partea generală. Ediţia a 3-a*, Editura C.H.Beck, Bucureşti, 2016;
56. Gert Vermeulen, Wendy De Bondt, Charlotte Ryckman, *Liability of Legal Persons for Offences in the EU*, Maklu Publishers, Antwerp, 2012;
57. Jean-Philippe Vicentini, *Fiches de droit pénal général*, Editura Ellipses, Paris, 2015;

II. Articole, studii

1.Magalie Besse, *Délits de presse et démocratie*, Editura LGDJ, Paris, 2016;
2.Marc Boulanger, *Justice et absolutisme: la Grande Ordonnance d'août 1670*, Revue d'Histoire Moderne & Contemporaine, vol. 47, nr. 1/2000, p. 7-36;
3. François de Boutaric, *Explication de l'ordonnance de Blois*, www.gallica.bnf;
4. Hélène Christodoulou, *La protection extensible des intérêts financiers de l'Union européenne par le parquet européen*, hal.science;
5. Cristina Cucoaniş, *Vinovăţia în cazul infracţiunilor comise de persoana juridică*, Analele Universităţii din Bucureşti-Seria Drept, nr. 3/2021, p. 29-36;
6. Eric Dezeuze, *Le code pénal face aux progrès techniques et scientifiques*, www.senat.fr
7. Anca Ileana Duşcă, *Probleme în implementarea dreptului european al mediului în România*, Revista de Ştiinţe Juridice, vol. 43, nr. 2/2023, p. 56-64;
8. Anca Ileana Duşcă, *Provocări europene şi româneşti referitoare la deşeuri în lumina celui de-al şaptelea plan de acţiune în materia mediului al Uniunii Europene*, Revista Dreptul, vol. 9, nr. 1/2018, p. 153-170;
9. Isa Germain, *Les conséquences de la Révolution sur le droit*, www.cours-de-droit.net;
10. Isa Germain, *L'histoire du droit pénal depuis le code pénal*, www.cours-de-droit.net;
11. Yves Lassard, *Histoire du droit des obligations*, www.researchgate.net;
12. Agathe Lepage, *Droit pénal des affaires*, Editura Lexisnexis, New York, 2020;
13. François Lormant, *La Révolution du Droit pénal (1791-1810)*, www.hal.univ-lorraine.fr
14. Haritini Matsopoulou, *Infractions relevant du droit des sociétés*, Revue de science criminelle et de droit pénal comparé, nr. 2/2023, p. 311-330;
15.Alexandra Rusu, *Evoluţia reglementărilor privind persoana juridică în România*, Acta Universitatis Lucian Blaga, nr. 1/2014, p. 65-76;
16. Valentin-Cristian Ştefan, *Consideraţii teoretice referitoare la vinovăţia penală*, Revista Dreptul, nr. 8/2021, p. 104-131;
17. Walter Ulmann, *The delictual responsibility of medieval corporations*, The Law Quarterly Review, nr. 1/1978, p. 77-86;

AID TRANSPARENCY AND THE IMPACT OF THE DONOR-RECIPIENT PARTNERSHIP IN AFRICA

Raveena Parbhoo
PhD Student, "SNSPA" National University of Political Studies and Public Administration, Bucharest

Abstract: The past two decades are reviewed to see how transparent donors have been and how it has impacted their partnership with recipient nations in Africa. Their partnership plays an essential role in how aid is implemented. Corruption in resource-rich African countries is often linked to transparency and accountability. There has been an ongoing development process to lift living standards across the continent for decades. This paper examines the role of donors in promoting or preventing transparency in aid-dependent countries. It finds that while donor efforts have been significant, they often face limitations due to local context and lack of transparency. The donor-recipient relationship's power imbalance is a significant factor in aid effectiveness. Donors can influence projects and impose conditions, but recipient countries lack ownership. This imbalance can lead to disappointing or sustainable aid outcomes. This paper investigates the governance gap and the relationship between good governance, accountability, and transparency of donors. One of the most important areas in which to increase aid is transparency in operations. An index is provided to evaluate and classify donors according to the transparency of their aid efforts through ranking and assessing donors' transparency in aid delivery. This is done by providing a comprehensive understanding, which can enhance transparency research in recipient countries when combined with conceptualization and operationalization.

Keywords: Good Governance, Partnership, Transparency, Donors, Aid

Foreign aid, when effectively channeled, can be a powerful catalyst for development, bolstering infrastructure and uplifting the overall development of the recipient country. The pillars of good governance and accountability are the key to realizing these poverty reduction goals and supporting the governments of developing countries in delivering strong, effective public services. These pillars, in turn, ensure that aid transparency is not just a goal but a reality. Ensuring timely and accurate disclosure and dissemination of information on financial decisions, conditions, negotiations, procedures, and aid transparency instills a sense of reassurance about the checks and balances in place, fostering trust and confidence in the aid process.

Using foreign aid as a political instrument can damage the partnership and become a threat to both the donor and the recipient. The impact can have the effect of a coup without ever entering the nation. Aid can encourage conflict and violence and bring more money into the recipient country, increasing corruption risk. Donors can cause economic and political pressure through aid. The donor country may pressure the recipient to return the favor. There may be a hidden agenda of foreign-owned corporations, and the lack of accountability is an estimated difficulty that will confirm why the donors and the recipient countries have fallen short of fulfilling their initial aid project plan. Coordinated approaches among donors help reduce duplication, enhance efficiency, and improve overall outcomes. Aid effectiveness is the success in achieving development targets. According to McConville, the common misconception is that all US foreign aid goes directly to governments.

Donors and recipients may not always fulfill their partnership duties and may fall short of the common goals they set to achieve. To close any gaps in aid effectiveness, the

level of corruption in the recipient country must be assessed, and donor aid transparency needs to be strengthened. Effective aid that results in positive outcomes indicates reduced corruption, respect for human rights, democracy, and good governance. Mutual responsibility involves holding parties accountable for voluntary promises, building trust, and strengthening partnerships. However, a power imbalance between donors and recipients can impair aid effectiveness. Reciprocal accountability is suggested as a countermeasure.

Foreign aid has made little progress in reducing corruption in Sub-Saharan Africa. Most recipient countries face corruption at various levels, with multiple constraints limiting their growth. Despite enormous assistance inflows into the continent, famine, undereducation, poor healthcare, corruption, and underdevelopment continue to be significant challenges across the region. Addressing the issues reducing the country's overall aid effectiveness is vital. Transparency can increase development effectiveness by improving predictability, cooperation, and accountability. It is often regarded as critical to government accountability, yet measuring it remains challenging. The Aid Transparency Index is the only independent assessment of assistance transparency among the world's leading development organizations, and it was researched and produced by Publish What You Fund.

Despite Africa's abundant resources, recipients strive for a better standard of living amidst the chaos and continuing crisis that has caused the region to fall behind. Dambisa Moyo noted that even where there are pockets of economic success, it is worth remembering that no African country can genuinely exist as an island of prosperity[1]. Understanding how implementing foreign aid affects the international relationship and partnership between donors and recipients allows both sides to achieve the objective of implementing effective aid if all stakeholders, including international actors and local authorities, own strategic alliances in the project. To meet fundamental objectives, donors and recipients must jointly address several common concerns and political challenges essential for the partnership's success. The partnership aims to implement effective aid and bring positive change within the recipient country[2].

Aid has been instrumental in saving many lives, yet poverty continues to loom over millions of Africans despite these achievements. Critics argue that the aid hurts recipient countries, citing specific examples to say it is harmful and should be reduced. There are two sides to every coin, and aid effectiveness should be understood and viewed objectively. Understanding how transparent donors are may help in understanding reasons for the low ineffectiveness of aid and why projects have been implemented or have not met project goals. According to the African Transformation Index (ATI) 2023, Africa's economic transition has been gradual during the last two decades due to economic shocks, with some nations making significant progress and others falling behind. Human well-being has improved significantly, but as economic resilience has weakened, improvement remains fragile[3].

Exploring effectiveness concepts should be seen through the lens of recipients. The donors are likely encouraged to seek out new assistance distribution techniques since they feel the recipients are not individuals they would have picked based on their initial intents and goals. The initial goal that may be questioned is towards the development in the context surrounding the project underway and the fundamental interests of the various recipients, which may only emerge once work has started on the project.

The impact of transparency

1 Moyo, D. (2009) *Dead Aid: Why Aid Is Not Working and How There Is a Better Way for Africa*

2 Runde, D. F. (2019, October 10). *The Role of the AfDB and the Future of Africa*. Retrieved from CSIS

3 African Center for Economic Transformation. (2023). *African Transformation Index 2023.* Accra: African Center for Economic Transformation

Transparency and accountability are crucial requirements for maintaining effective governance and minimizing corruption. In many African nations, both components need to be improved to ensure the possibility of planning and implementing policies, particularly those linked to structural transformation. Transparency and accountability encourage better outcomes for foreign aid, which helps strengthen effectiveness. The absence of transparency on funding can escalate the likelihood of financial trouble and complicate any prospective debt resolution measures.

For aid to be effective, the partnership must prioritize strong governance and accountability by participating in a dialogue and overseeing the allocation of funds at each process level. A better path must be taken for aid to create long-term and significant benefits rather than short-term and immediate outcomes that do not help the recipient nation and its people who need assistance and change for the long term. Delegation Agreements (DAs), made possible by the EU's Financial Regulation of 2002, allowed the EU to collaborate formally with its Member States and other development players. By assigning the implementation of a program or the management of aid on the ground to a Member State, another actor with a comparative advantage in the recipient countries, or with the goals of such an aid program, the EU delegate's cooperation can aim for better-coordinated development action.

The European Union's efforts to improve aid effectiveness are directly related to the concept of division of labor and are linked to delegated cooperation. The point of development aid depends on transparency. Lack of transparency increases the risk of corruption and illegal financing because it is unclear where the money flows and for what purposes. Aid transparency is important for various reasons, including strengthening governance and accountability and boosting aid effectiveness to bring as many people out of poverty as possible.

Over the past ten years, Africa has seen improvements in its Foundations for economic opportunity and Human Development. During this time, the Foundations for economic opportunity in every country in Eastern and Southern Africa improved. During the course of the decade, South Africa has been the only nation in Southern Africa to have experienced a drop in human development.

According to the 2013 Ibrahim Index of African Governance Data Report, Nigeria scored less than the African average (51.6) and is ranked 41st overall. Scores are lower than the West African regional average (52.5), placing 13th out of 16 in the area. Zimbabwe scored lower than the African average (51.6), ranking 47th out of 52. Scores were lower than the Southern Africa regional average (59.2), placing 12th out of 12 in the area. Ethiopia scored below the African average (51.6) and ranked 33rd (out of 52) overall. Scores were lower than the East African regional average (47.9), placing them eighth (out of 11) in the area. Kenya surpasses the African average (51.6), ranking 21st out of 52 nations globally.

Regarding the overall governance level for 2019, Southern Africa (53.3) had the highest average score among the five geographical areas, followed by Western Africa (53.1). With a score of 38.8, Central Africa had the lowest overall. Only one region—Central Africa—had seen an average decrease in overall governance during the past ten years (-0.1). Northern Africa (+2.3) and Western Africa (+2.4) are the most improved regions.

According to a report, Publish What You Fund Assessment of Donor Behavior on Aid Transparency in 2010 indicates that donor transparency varies greatly. The World Bank scored more than twice as transparent as Japan (41.9%). Large and small donors occur throughout the list, as do multilateral and bilateral, with the average assistance transparency

score across all donors in the evaluation being 60.8%[4]. In 2010, the World Bank, the Netherlands, and the UK fell into the first category, reaching above 75%. This group is committed to aiding openness, but each has room for improvement, such as lowering the number of exclusions in their Freedom of Information Act (or disclosure policy for multilateral organizations) for released assistance information. In the second group, the African Development Bank and the European Commission, along with ten other donors, exceeded the donor average of 60.8%. The donors in this group typically have a stated commitment to aid openness, although their present performance levels regarding information availability are uneven. Good achievement in one area is generally offset by lousy performance in another4.

A decade later, the 2020 Aid Transparency Index revealed a considerable improvement in donor transparency. Eleven donors moved into the 'very good' category, up from four in 2018. The number of 'good' rose by 2 to 15. This implies that more than half of the 47 evaluated donors are now considered 'good' or 'very good.' The move toward increased transparency was characterized by many donors improving their assistance transparency incrementally and particular donors making complete changes to their disclosure procedures, resulting in considerable increases in their rankings. The score improvement reflects donors' growing publication of higher-quality data under the International Aid Transparency Initiative (IATI) Standard[5]. All donors, except those classified as 'very poor,' have made their operations and policies available through IATI data. This means that the information they provide is timely, centralized, comparable, and transparent, according to the international norm for aid transparency. Additionally, donors were seen as becoming more thorough in their IATI data compared to their performance in 2018.

Development Finance Institutions (DFIs) and significant European bilateral donors are among the sixteen donors under the 'fair' category. In 2018, eleven of these fell into the same section. Several donors don't appear to have prioritized assistance transparency or substantially adjusted their publication procedures. Those DFIs that disclosed information regarding private-sector financing performed poorly. The Index's bilateral donors include specialized aid agencies and foreign, trade, or defense ministries with aid delivery mandates.

China was placed at the bottom of the Index for the second consecutive year due to its limited disclosure of its aid programs and policies. China MOFCOM, UAE MOFAIC, and Turkey TIKA are ranked lowest in the 'very poor' category. Due to their absence, there is a sizable gap in the global aid dataset. China's MOFCOM remains in the 'very poor' category, finishing bottom in 2020. China-MOFCOM does not provide data to the IATI Registry. Thus, we conducted a manual survey using the MOFCOM and Development Aid Agency websites. Various organizational planning documents were discovered, excluding a detailed list of all its initiatives that were not publicly available. Most data on Chinese aid spending are derived from secondary sources, such as AidData's work mining public notifications and field reports to monitor unreported funding. To avoid misrepresentation, China should explain the functions of the agency and ministry and begin to participate in external reporting systems such as the OECD DAC Creditor Reporting System and the Financial Tracking Service (FTS).

Publish What You Fund recommends that the African Development Bank (AfDB) share statistics on all of its operations so that we may evaluate the bank as a whole rather than just a portion of its initiatives5. It did not publish reviews and evaluations for all the relevant performance activities. AfDB should regularly include current outcomes in data or documents to demonstrate progress toward objectives throughout its initiatives. Contracts, bids,

[4] Aid Transparency Assessment 2010. (n.d.). *Publish What You Fund*.
[5] Publish What You Fund. (2020). *Aid Transparency Index 2020*. UK Aid.

assessments, and evaluations for all operations should be disclosed wherever feasible. The AfDB should also evaluate the exclusions in its disclosure and access to information policy and incorporate objective harm criteria to ensure the confidentiality of information provided by third parties.

Corruption has been entrenched in Africa's political culture, and its impact varies. According to Barney Warf, corruption is a punishable offense under the laws of nearly every African State. Warf states that corruption is prohibited in several of their constitutions as it plays a significant role in aid ineffectiveness[6]. One of the biggest worries for donors has been that the aid given is taken by officials in the recipient country and not used for the intended objectives. Corruption is a global issue that significantly impacts development, disproportionately affecting people in poverty and delaying economic growth. It diverts resources from infrastructure, institutions, and social services, causing harm to democracy, human rights, living standards, organized crime, and public safety. Donors may hesitate to use country systems and channel aid through national budget processes if corruption isn't addressed, reducing aid effectiveness. ODA has been used to fund anti-corruption programs in African nations, focusing on strengthening the judiciary and national anti-corruption institutions. To accelerate and sustain economic development through structural transformation, Africa must maintain excellent governance and build strong governance institutions. Weak institutions are a significant source of corruption, which jeopardizes the chances of effective structural reform outcomes.

According to Riddell, aid critics raise the issue of corruption concerning aid-giving. Giving and receiving aid extends and deepens corruption in recipient countries, leading to a direct relevance in the debate on aid effectiveness. Aid is said not to work because so many funds are misappropriated and never reach those it intends to help[7]. Increasing transparency in aid allocations is a good step forward in the donor-recipient partnership. The OECD could play a key role in fostering transparency by continuing to push for full disclosure of spending plans. Aid and support from foreign donors are analyzed to determine how effectively aid is implemented and avoid routes that yield no results and increase ineffectiveness. One drawback of aid transparency is that it prevents national governments from keeping track of the amount of money pouring into their country. This might spread false information about the volume and efficacy of assistance development.

According to the 2018 Aid Transparency Index, eight donors did not fit the requirements for some positions. Regarding project descriptions, over 25% of organizations do not provide information on the initiatives, or non-experts do not understand the descriptions5. The most significant gaps exist for sub-national location information, with less than half of donors reporting this information. Only 19 organizations make information available in the International Aid Transparency Initiative (IATI) Standard, with three continuously publishing it in alternative forms. All donors that provide foreign aid must follow the Foreign Aid Transparency and Accountability Act, the Foundations for Evidence-Based Policymaking Act, and the White House Office of Management and Budget's monitoring recommendations. The Inspector General's Offices investigate the integrity of the Department of State's programs and activities, as well as those of USAID and the Millennium Challenge Corporation (MCC).

Although corruption cannot be accurately assessed, the number of indices has expanded tremendously over the years, primarily to raise awareness among politicians and the general public. The Corruption Perceptions Index and the Worldwide Governance Indicators are among the indicators available, as are indices from a newer generation, such as

6 Warf, B (2007) *Geographies of African corruption*
7 Riddell, R.C. (2014) *Does Foreign Aid Really Work?*

the Global Corruption Barometer, the Global Integrity Index, and the Index on African Governance[8]. There is no measuring system that precisely accounts for actual levels of corruption in a country at the global level.

Donors need to be clear about what they provide, as foreign aid aims to reach a point where it is transparent and avoids any loopholes so that the result is evident in the system. Donors need to know that their aid is being used effectively and that the recipient country can benefit positively. It is essential to maintain budget transparency as recipient countries receive high aid levels. Progress on international agreements to strengthen aid accountability has been slow, and donors must act quickly to achieve their obligations toward aid transparency.

Corruption distorts the market to the point where it discourages investment. Corruption must be combated by the efforts of the recipient and different governance institutions across the continent through the enforcement of anti-corruption laws, rules, and regulations, as well as the promotion of good practices. Transparency, participation, accountability, and integrity are principles that reinforcement of anti-corruption[9].

Partnership in donor funding

A successful partnership increases the impact and effectiveness of aid by efficiently using resources, stimulating innovation, and bringing out each partner's commitment to the goal. Effectiveness in overall development outcomes aims to prioritize certain areas over others. The challenge for aid and development actors is identifying which sectors and interventions are the most important for achieving development outcomes. One approach to reducing poor partnerships is to pay greater attention to national ownership by moving away from one-size-fits-all and allowing greater flexibility in identifying development priorities at the country level.

At the country level, inclusive participation in political decision-making could help governments, including donors, identify and prioritize development outcomes that matter to marginalized and affected groups. Development effectiveness is about the impact of local authorities, experts, and donors' actions on the lives of a poor and marginalized population. Accountability is central to development effectiveness and must be established when failures occur[10].

The way aid is managed has the potential to influence the impact of aid. Aid management is crucial to ensure that it fulfills its purpose in development. Some observations on assistance regimes are seen in the norms, values, and processes. Reference is made to the regime in which partnerships, ownership, and comprehensive frameworks should be reviewed. To enhance the quality of aid and accelerate its disbursement, donors, governments, and civil society must agree on a set of objectives[11].

There have been increasing concerns about aid needing to be more closely aligned with donors' domestic security objectives, which undermines the purpose and effectiveness of foreign assistance with potential life costs and damaging impacts. Effective interventions in fragile or conflict-affected contexts have people and peace-building at their core and aim to leave no one behind. The African Partnership Forum (APF) should be the primary venue for monitoring and assessing progress and fulfilling promises made by both sides. APF allows Africa's leaders to examine the continent's unexplored potential and policy alternatives that can encourage sustainable investment and discuss changes to the global financial system that may improve the continent's accessibility to reasonably affordable finance. The best action is

8 Cooksey, (2004) *Elixir or poison chalice? The Relevance of Aid to East Africa*

9 ForeignAssistance.gov, (2021) Retrieved from ForeignAssistance.gov: https://foreignassistance.gov/about

10 Kindormay, (2011) From Aid to Development Effectiveness: A Working Paper

11 Feeny & McGillivray, (2008) Aid allocation to fragile states: Absorptive capacity constraints

to help the APF better monitor donor and recipient pledges. A strong partnership allows for an action plan to compile the commitments made and help document, track, and report the fulfillment of both sides' financial and policy obligations.

Donors ought to strengthen the government's capacity to oversee and implement development initiatives in line with the ownership principle. The way multi-donor trust funds are designed has a significant impact on delivery. Choosing impartial, respectable, and trustworthy organizations as fund administrators is crucial when there is no official interaction with the government. Partnerships for development need to be driven by the recipient and tailored to the nation's requirements. Focusing on the results is an essential component that impacts and may be life-changing for the recipient nation by strengthening its capabilities. All parties, including businesses and civil society groups, contribute to attaining development objectives.

The Sustainable Development Indicators and performance build on mutual support, cooperation, and the benefit of the donor and recipient's partnership. Mutual accountability between partners should be measured by the number of partner countries that conduct mutual assessments of progress in implementing agreed-upon commitments on aid effectiveness, with the ultimate goal of having joint assessment reviews in place for all partner countries.

The Paris Declaration on Aid Effectiveness (2005), the High-Level Forums in Accra that produced the Accra Agenda for Action (2008), and the Busan Partnership for Effective Development Cooperation (2009) are just a few of the international initiatives that the European Union and its Member States participated in during the early 2000s to increase and improve aid effectiveness.

According to Dr. K.Y. Amoako, many policies were imposed on nations that lacked the means to carry them out or might not have agreed with them. Nations must create clear innovation strategies with roles for both the public and commercial sectors. For instance, increasing training and venture funding in the innovation ecosystem[12].

Increasing GDP per capita in Sub-Saharan Africa is challenging due to rapid population growth, with 1.2 billion people living there, doubling in the past 20 year[13]. The region's economy must develop quickly to keep up with this growth. The Global Partnership for Effective Development Cooperation (GPEDC) is essential for achieving this goal. GPEDC, an association of governments and organizations, aims to enhance international development practices and promote growth, prosperity, and peace. To achieve this, it has established four guiding principles for development cooperation: accountability and transparency, results-driven, inclusive development partnerships, and national ownership of the development process[13]. The GPEDC's vision is to maximize the effectiveness of all forms of development cooperation for the shared benefit of people, the planet, prosperity, and peace.

Due to the complexity of objectives and the extensive range of potential delivery channels, measuring aid effectiveness is undeniably more difficult than in many businesses. To meet fundamental objectives, donors and recipients must jointly address several common concerns and political challenges essential for the partnership's success. The partnership aims to implement effective aid and bring positive change within the recipient country. The efficiency of the humanitarian financing system is measured as a combination of technical efficiency (the speed and smoothness of pipelines from donors to affected people) and

[12] Ighobor, K. (2020, August 28). *Africa needs strong institutions and smart policies*. Retrieved from Africa Renewal: https://www.un.org/africarenewal/magazine/august-2020/africa-needs-strong-institutions-and-smart-policies

[13] GPEDC. (2020). *Senior Level Meeting 2019 Summary*. Retrieved from https://www.effectivecooperation.org/system/files/2020-04/SLM-Summary-document.pdf

allocative efficiency (allocating resources to specific problems or objectives. Both measurements are essential for comprehensively assessing the various funding mechanisms, considering their different aims and value-added[14].

It is necessary to define and conceptualize governance and its components before attempting to measure it, choose variables, and make assumptions about the data and errors they contain to operationalize the measure. According to the Mo Ibrahim Foundation, governance is the process by which a state fulfills its obligation to provide its citizens with the political, social, and economic public goods and services that they are entitled to and have a right to expect from it[15].

Understanding how implementing foreign aid affects the international relationship and partnership between donors and recipients allows both sides to achieve the objective of implementing effective aid if all stakeholders, including international actors and local authorities, own strategic alliances in the project.

According to a 2007 report by the Council of the European Union, the EU and Africa should build on positive experiences and lessons learned from past actions[16]. Building on experiences and lessons learned from past partnerships, successful mechanisms and instruments must be applied in specific policy areas that vary from country to country. It aims to ensure that bilateral relations, dialogue, and cooperation between the recipient country and the donor will contribute to achieving the objectives set within a legal and financial framework.

According to the OECD, net ODA from the DAC members has more than doubled in real terms since 2000. It increased by 69% in real terms between 2000 and 2010, following the adoption of the Millennium Development Goals in 2000. The donor made additional commitments to increase ODA at the Monterrey Conference on Financing for Development in 2002 and the Gleneagles Conference in 2005[17].

The Monterrey conference emphasized the need to create partnerships between donors and developing countries to achieve the Millennium Development Goals more successfully. It specifically urged development cooperation organizations to step up their efforts to harmonize their operational processes to the highest standard to cut transaction costs and increase the flexibility of ODA delivery while considering the needs and goals of national development owned by the recipient nation[17]. Managing various donor operations is expensive for developing countries, especially the poorest and ones reliant on aid.

Senior Vice President of the World Bank Group, Mr. Mahmoud Mohieldin, stated in 2019 at the GPEDC in New York that donors must work with the government via organized lines of communication and be prepared to offer assistance. Society is the missing pillar of public-private partnerships. Partnerships will be successful only when local communities are involved and resources are allocated towards localizing their efforts.

Conclusion

Foreign aid partnerships may be compromised by issues originating from the donor and the recipient, with different views of the situation and the various opinions clashing in future discussions. Africa still faces significant issues, as poverty and hunger remain substantial barriers to development in many African countries. Many nations struggle with

[14] Stoddard, A., Poole, L., Taylor, G., King, B. W., Jillani, S., & Potter, A. (2017). *Efficiency and Inefficiency in Humanitarian Financing.*

[15] Mo Ibrahim Foundation. (2023). *Global Africa - Africa in the World and the World in Africa*. Retrieved from https://mo.ibrahim.foundation/sites/default/files/2023-04/2023-facts-figures-global-africa.pdf

16 Council of the European Union (2007) *The Africa- Eu Strategic Partnership. A Joint Africa-EU Strategy*

[17] OECD. (2003). Harmonising Donor Practices for Effective Aid Delivery. Retrieved from https://www.oecd.org/development/effectiveness/20896122.pdf

poor governance and corruption, a lack of transparency, disregard for human rights, and a lack of enforcement of laws protecting citizens, which impedes the growth of society and the economy.

A successful donor-recipient partnership is crucial for enhancing the impact and effectiveness of aid. It involves efficient resource use, innovation, and commitment from all partners. To reduce poor partnerships, national ownership should be prioritized and development priorities should be identified at the country level. Inclusive participation in political decision-making can help governments prioritize development outcomes for marginalized groups. Donors should strengthen the government's capacity to oversee and implement development initiatives in line with the ownership principle. Partnerships should be driven by the recipient and tailored to the nation's needs. Performance measurement requires monitoring and evaluation systems that go beyond inputs and activities. African countries should participate more actively in the region by learning groups and exchanging experiences. However, suppose this effort is to remain relevant. In that case, the framework must better reflect substantial changes in the global development environment since the 2005 Paris Declaration on Aid Effectiveness and the 2011 Busan Partnership Agreement. The GPEDC can preserve its use and legitimacy while increasing political traction by making it relevant in emerging nations. The GPEDC might expand its work on national monitoring profiles by supporting or contributing to country-level evaluations to determine how external development cooperation can be most successful and impactful in accomplishing the goals.

African governments can benefit from development cooperation providers revising their approaches and tools. In moving forward, new forms of mutually beneficial partnership with donors should underpin development cooperation. A search for a better design and complementary modalities could enable the partnership of both the donor and the recipient in the case studies in this research and to all partnered nations across the continent and globally whose goal is to maximize their partnership in reaching combined aid effectiveness. For aid to be effective, stronger, and more balanced, mutual accountability is required at all levels. Society should throw away the global rivalry to globalization and open up Africa for competition to grow with the assistance and support of other countries.

Complete transparency among all donors would make it possible to create a detailed map of who is funding what, where, and for what purpose. Knowing this information can help manage resources. In the absence of transparency, it is more challenging to hold donors accountable, promote cooperation amongst the partnership, or guarantee the efficient use of resources that help boost aid effectiveness. Transparency alone cannot address the problems faced in Africa’s development; therefore, it is necessary to support greater decision-making, cooperation, and results. The experience that donors and recipients have tackled over the past two decades can help pave the way for better future initiatives and partnerships that can witness the effectiveness of aid when given.

Aid can also bring numerous weaknesses, increase local prices, and receive funding can create a cycle in which foreign assistance is constantly necessary. When governments issue contracts to provide foreign aid, they want to work with companies that can deliver the most value for the investment offered to others. This means that smaller suppliers may find it challenging to remain competitive. The absence of a framework for mutual assessment of progress on aid effectiveness creates challenges for both the donor and the recipient. Specific projects based on aid funding have relatively weak monitoring and evaluation systems and do not create more peace for the world. The benefits of foreign assistance are not always certain, and dependencies can be created when not managed properly. Depending on the situation and the environment, there can be difficulty in getting feedback on performance. Aid results are often difficult to measure because the impacts are long–term, and the people who are best

placed to give feedback, the recipient government and beneficiaries, may not have a powerful voice in donor countries.

A successful partnership in aid management is crucial for achieving development outcomes. It involves efficient resource use, innovation, and commitment from partners. National ownership should be prioritized to reduce poor partnerships, and flexibility in identifying development priorities at the country level should be provided. Inclusive participation in political decision-making can help governments identify and prioritize development outcomes for marginalized groups. Aid management is essential for ensuring its purpose in development. The African Partnership Forum (APF) should be the primary venue for monitoring progress and fulfilling promises made by both parties. Partnerships should define their aims for development and profit, engage in social dialogue, and focus on results. Measuring aid effectiveness is difficult due to the complexity of objectives and potential delivery channels. The efficiency of the humanitarian financing system is measured by technical and allocative efficiency. Understanding how implementing foreign aid affects international relationships and partnerships allows both parties to achieve development objectives.

BIBLIOGRAPHY

Abeselom, K. (2018). The Impact of Foreign Aid on Sustainable Development in Africa: A Case Study of Ethiopia. *Open Journal of Political Science*. Retrieved from https://www.scirp.org/journal/paperinformation.aspx?paperid=87200

African Center for Economic Transformation. (2023). *African Transformation Index 2023.* Accra: African Center for Economic Transformation.

Aid Transparency Assessment 2010. (n.d.). *Publish What You Fund*.

Arieff, A., Blanchard, L. P., Cook, N., & Husted, F. T. (2020). *U.S. Assistance to Sub-Saharan Africa: An Overview.* Congressional Research Service.

Ayadi, R., & Ronco, S. (2023). The Role of International Cooperation and Development Aid in the EU-Africa Partnership: Governance, Actorness and Effectiveness Analysis. *Euro-Mediterranean Economists Association*.

Bräutigam, D. (2010). China, Africa, and the International Aid Architecture. *Africa in Development Bank Group Working Paper Series*.

Cooksey, B. (2004). *Elixir or poison chalice? The Relevance of Aid to East.*

Council of the European Union. (2007). *The Africa-EU Strategic Partnership. A Joint Africa-EU Strategy.* Libon.

Feeny, S., & McGillivray, M. (2008, October 21). Aid allocation to fragile states: Absorptive capacity constraints. *Journal of International Development*. Retrieved from https://onlinelibrary.wiley.com

Foreign Assistance. (2021). Retrieved from ForeignAssistance.gov: https://foreignassistance.gov/about

GPEDC. (2020). *Senior Level Meeting 2019 Summary.* Retrieved from https://www.effectivecooperation.org/system/files/2020-04/SLM-Summary-document.pdf

Ighobor, K. (2020, August 28). *Africa needs strong institutions and smart policies*. Retrieved from Africa Renewal: https://www.un.org/africarenewal/magazine/august-2020/africa-needs-strong-institutions-and-smart-policies

Kindormay, S. (2011). *From Aid to Development Effectiveness: A Working Paper.* Retrieved from http://www.nsi-ins.ca/wp-content/uploads/2012/10/2011-From-aid-to-development-effectiveness.pdf

McConville, K. (2021, January 2). *Foreign aid by country: Who is getting the most and how much?* Retrieved from Concern Worldwide US: https://www.concernusa.org/story/foreign-aid-by-country/

Mo Ibrahim Foundation. (2023). *Global Africa - Africa in the World and the World in Africa*. Retrieved from https://mo.ibrahim.foundation/sites/default/files/2023-04/2023-facts-figures-global-africa.pdf

Moyo, D. (2009). *Dead Aid: Why Aid Is Not Working and How There Is a Better Way for Africa.* New York: Penguin Books.

OECD. (2003). Harmonising Donor Practices for Effective Aid Delivery. Retrieved from https://www.oecd.org/development/effectiveness/20896122.pdf

OECD. (2017). *The China-DAC Study Group*. Retrieved from Organisation for Economic Cooperation and Development: https://www.oecd.org/dac/china-dac-study-group.htm

Park, J. D. (2019). Assessing the Role of Foreign Aid, Donors and Recipients. In *Re-Inventing Africa's Development.* Retrieved from https://doi.org/10.1007/978-3-030-03946-2_2

Publish What You Fund. (2020). *Aid Transparency Index 2020.* UK Aid.

Publish What You Fund. (n.d.). Aid Transparency Index 2018.

Riddell, R. C. (2014). Does Foreign Aid Really Work? Retrieved from https://devpolicy.org/2014-Australasian-Aid-and-International-Development-Policy-Workshop/Papers/Keynotes/Roger-Riddell-Keynote-Address.pdf

Runde, D. F. (2019, October 10). *The Role of the AfDB and the Future of Africa*. Retrieved from CSIS: https://www.csis.org/analysis/role-afdb-and-future-africa

Stoddard, A., Poole, L., Taylor, G., King, B. W., Jillani, S., & Potter, A. (2017). *Efficiency and Inefficiency in Humanitarian Financing.*

Warf, B. (2017, April 17). *Geographies of African Corruption.* Retrieved from Emerald Insight: https://www.emerald.com/insight/content/doi/10.1108/PRR-12-2016-0012/full/html

THE ROLE AND IMPORTANCE OF NAVAL RADIO-TELECOMMUNICATION SYSTEMS IN PREVENTING NAVAL PIRACY EVENTS

Iuliana Mirela Glogoveanu
PhD Student, „Dunărea de Jos" University of Galați

Abstract: The piracy against ships is one of the problems in the shipping sector worldwide. Due to the fact the survival resources became problematic for the human kind on the daily basis, more threats that were looming have emerged. One of them is the safety of ships on the navigation routes on world's seas and ships. On the commercial routes there are zones of armed conflicts between old combatants, and zones where the safety of ships is endangered by different groups of mercenaries who, having no considerations for anything attack and take hold of merchant ships crossing their territory.

Keywords: shipwreck, collision, piracy, telegraphy, ship's radio communications systems

INTRODUCERE

Componentele de bază ale navigației, în strânsă legătură cu principiile sale fundamentale sunt: *componenta comercială*, legată de activitatea economică, schimburile comerciale internaționale (importul și exportul) și cea legată de *siguranța națională*, desfășurată prin intermediul marinei militare și al serviciilor de supraveghere și monitorizare a granițelor și apelor teritoriale naționale. În acest context apare necesitatea existenței, dezvoltării și continuității serviciilor de urmărire și supraveghere a traficului naval maritim și fluvial, precum și a celui desfășurat în incintele portuare.

Supravegherea traficului portuar a apărut ca fenomen economico-social pentru a asigura bunul mers al activității portuare și este în prezent o activitate ce decurge din obligativitatea aderării României la convențiile și tratatele internaționale de navigație.

Strâns legată de existența și dezvoltarea Portului Constanța dar și a căilor navigabile fluviale și a celor care au legătură cu comerțul exterior al țării noastre(căile ferate și rutiere) activitatea de supraveghere și monitorizare a traficului portuar și naval a cunoscut o evoluție plină de evenimente dintre cele mai diferite, alternând cele de înflorire, dezvoltare, extindere cu cele de stagnare, regres, chiar distrugere aproape totală. Evenimentele sociale și istorice care au avut loc atât pe plan local, național și internațional au avut multe consecințe asupra Portului Constanța și activităților desfășurate în incinta sa.

Pirateria este în zilele noastre definite ca și un act de jefuire prin acte de violență, în scopuri personale, săvârșită de echipajul unei nave, împotriva persoanelor sau bunurilor care se găsesc pe acea navă ori împotriva altei nave, dacă navele se află în marea liberă sau într-un loc care nu este supus nici unui stat. Termenul provine din limbajul navigatorilor, însemnând tâlhării sau jafuri pe mare, cei care practică acest tip de îndeletnicire fiind denumiți pirați sau hoți de mare. Pirateria maritime a apărut din cele mai vechi timpuri, practice de când oamenii au început să navigheze pe mare. Ținta piraților a fost din totdeauna marfa pe care o transportau navele și uneori navele în sine, bunurile personale și banii marinarilor, și ale pasagerilor care ocazional se aflau la bordul navelor.

Pirații au acționat încă de la începuturi în locurile și în zonele în care legea a fost aplicată în mod defectuos și au existat premise care au favorizat acțiunea piraților. Actele de piraterie se desfășoară de regulă în apele internaționale aflate în afara jurisdicției oricărui stat și de obicei în afara ariilor în care securitatea navelor este monitorizată și unde se execute

patrulări cu navele militare. Oficial pirateria maritime a fost definită în anul 1937 ca un act care constă în comiterea în folosul propriu a acte de deposedare de bunuri și de violență asupra persoanelor pe mare. Convenția Națiunilor Unite din anul 1982 (Mondego Bay) definește pirateria ca actul de violență, de sechestrare și toate actele de pradă comise de echipajul unei nave sau aeronave împotriva persoanelor sau a bunurilor private și îndreptate împotriva unei alte nave sau aeronave sau contra persoanelor aflate la bordul navei, în marea liberă, împotriva unei nave, a persoanelor sau a bunurilor acestora, într-o zonă în care nu se află sub jurisdicția nici unui stat, orice act de participare voluntară la utilizarea unei nave sau aeronave, autorii cunoscând faptul că această navă este navă pirat, orice act de incitare sau de facilitare intenționată la comiterea actelor de piraterie. O definiție la fel de importantă a pirateriei este dată și de Biroul Maritim Internațional din cadrul Camerei de Comerț Internaționale, care definește pirateria ca fiind un act de abordaj ori de încercare de abordaj a oricărei nave, cu intenția clară de a comite tâlhării sau alte delicte și cu intenția vădită sau capacitatea de a folosi forța în săvârșirea unor astfel de acte.[1]

Cap I

Oceanele și mările joacă un rol esențial în economia globală și în mediul de securitate mai larg, transportul maritim, explorarea și exploatarea resurselor naturale și alte activități din domeniul maritim contribuind la prosperitatea și securitatea națiunilor din întreaga lume. În același timp, domeniul maritim se caracterizează, de asemenea, printr-o rețea complexă de aspecte juridice și politice, inclusiv disputele privind frontierele teritoriale, gestionarea resurselor comune și prevenirea conflictelor și a amenințărilor la adresa securității. Dreptul mării oferă cadrul juridic pentru gestionarea acestor aspecte, stabilind drepturile și obligațiile statelor de coastă și ale altor actori în ceea ce privește navigația, explorarea și exploatarea resurselor naturale și alte activități în domeniul maritim.

În centrul dreptului mării se află principiul echilibrării drepturilor și intereselor statelor costiere și ale altor actori din domeniul maritim. Statele de coastă au dreptul suveran de a exploata resursele naturale din apele lor adiacente, inclusiv stocurile de pește, depozitele de petrol și gaze și mineralele, și de a reglementa navigația și alte activități în apele lor teritoriale și în zonele economice exclusive (ZEE). În același timp, alte state au anumite drepturi și libertăți în ceea ce privește navigația și alte activități în domeniul maritim, inclusiv libertatea de navigație și de survolare, instalarea de cabluri și conducte submarine și desfășurarea de cercetări științifice.[2]

În lume există în prezent câteva zone și locații unde pirateria este practicată cu multă dibăcie și curaj și sunt de regulă evitate de navele comerciale, care transportă mărfuri și produse ale companiilor internaționale producătoare de produse necesare asigurării vieții de zi cu zi a oamenilor. Acestea sunt: Africa de Vest, Asia de Sud-Est, Strâmtoarea Malacca, Marea Chinei de Sud. Dacă în perioada de glorie a pirateriei zonele periculoase au fost Caraibele și Atlanticul de Sud, azi pirateria este favorizată de guverne corupte, sărăcie, instabilitate politică și socială, cu care se confruntă țări precum: Indonezia, Filipine, Thailanda, Malayesia, China, țările Vestul Africii, chiar și unele state de pe continentul Sud-American care au interese financiare și politice legate de traficul de stupefiante și arme, multe din acestea confruntate de ani buni cu conflicte armate.

Cauzele cele mai importante ale apariției și proliferării acestor activități periculoase și dăunătoare sunt: sărăcia, tradiția, și oportunitatea. Există în zonele sărace ale Asiei, Africii și

[1] Cmdr. Dr. Romulus Hâldan *Pirateria maritimă, jaful armat pe mare și terorismul maritim-probleme ale securității mondiale la începutul secolului XXI* pp3-4.

[2] Dr. Aurel Pop. *Securitatea maritimă și Dreptul Mării*, 10 august 2023, https://www.forumulsecuritatiimaritime.ro/securitatea-maritima-si-dreptul-marii-2/

Americii Latine zone unde pescarii, marinarii deveniți șomeri, rămași fără ocupație, neavând altă alternativă socială, practică pirateria. Pirateria și jaful armat pe mare sunt favorizate de elemente care, prin diversitatea lor determină și complexitatea activităților de prevenire și combatere. Un element care favorizează practicarea pirateriei este faptul că există nave care navigă sub pavilioane de complezanță, care nu au cumva nici un fel de acoperire, fiind sub un pavilion al unei țări, închiriate de un armator din altă țară și fiind în proprietatea alteia. Aceste nave constituie de cele mai multe ori cele mai facile victime ale piraților din mediul marin. Internaționalizarea transportului pe mări și oceane are un mare impact asupra tuturor țărilor și determină îngreunarea monitorizării navelor și activității acestora.[3]

Un aspect important remarcat de mulți autori care au avut și au preocupări în domeniul navigației aflăm că în practica unor state există diferențe de abordare ale aspectelor ce țin de pirateria maritimă și jaful armat, în sensul că fapta se pedepsește cu asprime, dar nu se face nimic pentru a preîntâmpina producerea acesteia. Un alt aspect care favorizează producerea actelor de piraterie, jaf armat sau acte de terorism pe mare constă în caracteristicile fizice ale coastelor și mărilor. Tâlhăria și pirateria se practică de regulă în zonele și locurile unde se poate observa ușor mișcarea obiectivelor în proximitatea coastelor, în punctele obligatorii de trecere și mai ales în zone unde dificultățile de navigație obligă navele să meargă încet.

Legislația maritimă , care este fie adoptată, sau acceptată de unele state cu greutate și interpretată în mod diferit, în funcție de interesele geo-politice ale zonei unde se află, acordă circumstanțe și oportunități piraților de a-și practica obiceiurile fără stingherealã, acolo unde ei acționează. Există de asemenea și anumite deficite care favorizează acest lucru: flotele militare ale statelor unde se practică pirateria nu au capacitatea de a lupta eficient cu acest flagel, deoarece dotarea lor este mult deficitară în comparație cu cea a piraților, efectivele militare sunt de asemenea mult inferioare ca număr celor care practică pirateria. Posibilitatea de a înmatricula ilegal navele furate, are de asemenea o influență care favorizează practica pirateriei în zonele unde acest lucru este ușor de făcut și des întâlnit, fiind favorizat de corupția administrațiilor portuare, și ușurința cu care se pot întocmi actele de înmatriculare, a navelor, mai ales a celor furate. Actele de piraterie, jaf armat pe mare și cele de terorism maritim au impact asupra mai multor domenii ce vizează economiile țărilor păgubite, precum și economia mondială: comerțul internațional și transporturile din întreaga lume, deoarece mai mult de 80% din comerțul mondial se desfășoară pe mare, la unele state chiar peste 90%, iar 30% din această activitate se desfășoară prin Strâmtoarea Malacca, mediul natural și în special cel marin este afectat de deversările de petrol și produse toxice și petroliere care sunt atacate de pirați, aceștia preferând de regulă aceste vase în atacurile pe care le practică, componenta militar-strategică a țărilor care au nevoie de alimente, combustibil, medicamente și alte produse necesare întreținerii vieții, țări care se află din varii motive în conflicte armate cu alte țări și care depind strategic de aprovizionarea cu alimente și medicamente. Acțiunile hoților de mare au impact și asupra societății și populației țărilor în care se practică acest gen de activitate ilegală pe mare, întrucât acest lucru deteriorează dramatic reputația și prestigiul acestora.

În acest context, statele, organismele și organizațiile naționale, regionale și internaționale care conduc și își desfășoară activitatea în domeniul navigației și care se ocupă în mod direct cu combaterea terorismului, jafului armat și a pirateriei pe mare au luat o serie de măsuri care să asigure protecția și prevenirea unor astfel de evenimente tragice pe mare. Una din aceste instituții este Biroul Internațional Maritim al Camerei Internaționale de Comerț, fondat în anul 1981 și are drept scop prevenirea fraudei în comerțul internațional și

[3] Cmdr. Dr. Romulus Hâldan *Pirateria maritimă, jaful armat pe mare și terorismul maritim-probleme ale securității mondiale la începutul secolului XXI* pp6-7.

în transportul maritim și reducerea riscurilor provocate de atacurile piratерești, precum și sprijinirea promovării legislației pentru protecția echipajelor. Aceste organisme și instituții au ca și atribuții monitorizarea încărcăturilor navelor care circulă în marea liberă verificând și contorizând traseele, intrările și ieșirile din porturi ale navelor, starea de sănătate a echipajelor problemele tehnice sau organizatorice ale marinarilor aflați la bord. În octombrie 1992, ca urmare a creșterii alarmante a pirateriei maritime Biroul Internațional Maritim a creat Centrul de Raportare a Pirateriei, cu sediul la Kuala Lumpur, Malaiezia. Acest centru are ca atribuții următoarele:

-raportarea incidentelor de piraterie și jaf armat pe mare către agențiile însărcinate cu aplicarea legii

-localizarea navelor care au fost capturate de pirați și recuperarea încărcăturilor furate

-ajutor în aducerea piraților în fața justiției

-asistarea proprietarilor de nave și echipajelor care au suferit atacuri

-colectarea informațiilor despre piraterie din toate zonele globului.

Centrul emite prin radio un buletin zilnic cu situația atacurilor piratерești din zonele de navigație comercială. Organizația Maritimă Internațională(IMO) este cea mai importantă instituție internațională în domeniul reglementării activității pe mare începând cu anul 1983 când s-a adoptat prima rezoluție pe acest subiect. După această dată au mai fost adoptate alte trei rezoluții importante:

- Rezoluția A. 683 (17) privind prevenirea actelor de piraterie și de jaf armat împotriva navelor –noiembrie1991
- Rezoluția A 738 (18) privind măsuri de prevenire și reprimare a pirateriei și jafurilor armate împotriva navelor-noiembrie 1993
- Rezoluția A 922 (22) adoptată pe 29 noiembrie 2001 de către Adunarea Generală a Organizației Maritime Internaționale pe timpul celei de-a 22 sesiuni pentru adoptarea Codului de procedură pentru investigarea crimelor de piraterie și jaf armat împotriva navelor.

Prin această ultimă rezoluție se recomandă statelor să ia acele măsuri care se consideră a fi necesare pentru astabili jurisdicția lor asupra oricăror delicte de piraterie și jaf armat îndreptate împotriva navelor, inclusiv prin îmbunătățirea legislației lor și dacă este nevoie pentru a putea permite acestor state să poată aresta și ancheta persoanele care comit astfel de delicte.

Totodată, statele sunt încurajate să ratifice, să adopte și să implementeze în practică prevederile Convenției ONU din 1982 privind Dreptul Mării, Convenției din 1988 pentru reprimarea actelor ilegale îndreptate împotriva siguranței navigației, precum și Protocolul pentru reprimarea actelor ilegale îndreptate împotriva siguranței platformelor fixe care au locația pe platoul continental. [4]

Autoritățile portuare sunt încurajate să raporteze toate incidentele de piraterie și jaf armat îndreptate împotriva navelor astfel încât statele care au porturi maritime să facă toate eforturile pentru a se asigura că aceste autorități portuare precum și navele lor nu vor fi supuse în mod nejustificat la taxe și că navele nu vor fi împovărate cu costuri adiționale față de cele raportate. Statele riverane sunt încurajate să sî stabilească înțelegeri bi și multi laterale care să faciliteze investigarea pirateriei și atacurilor armate împotriva navelor.

Începând cu anul 1991 IMO a analizat toate rapoartele privind pirateria și jaful armat asupra navelor și a întocmit sinteze pe care le-a prezentat spre analiză Comitetului pentru Siguranță Maritimă. IMO este în curs de implementare a unui proiect anti-piraterie pe termen lung, proiect care a început din anul 1998.Acest proiect este structurat pe mai multe etape și

[4] Ibidem, pp9-10.

vizează introducerea unei legislații corespunzătoare, care să definească și să prevadă măsurile exprese și de lungă durată pe care statele semnatare și care adoptă această legislație, trebuie să le ia în cazul producerii unor acte de jaf și piraterie pe mare, precum și măsurile infrastructura și logistica ce trebuie utilizate în combaterea acestui flagel.

O primă fază a acestui program este organizarea unor seminarii și sesiuni de lucrări regionale la care participanții sunt statele și reprezentanții guvernelor din zonele cu probleme de piraterie ale lumii.

A doua fază constă într-un număr de misiuni menite să evalueze și să aprecieze nivelul și pericolul producerii acestor fenomene în diverse zone ale lumii. Cooperarea internațională și regională este o altă parte importantă acestui proiect important din domeniul navigației. O inițiativă importantă a fost întrunirea pentru zona Strâmtorilor Malacca și Singapore, pentru întărirea siguranței și securității din zonă. Un alt simpozion important, organizat pe siguranță maritimă este și cel ținut la Sanaa, Yemen, în aprilie 2005, pentru statele din zona Mării Roșii și golful Aden, precum și cel din Oman din același an.

Țări precum Indonezia, Singapore, Malaiezia, au constituit forțe comune de patrulare și monitorizare în zona Asiei de Sud și Sud-Est, limitând astfel acțiunile ilegale din această zonă. Deși se fac eforturi importante și în zona Africii de Vest, din cauza deselor conflicte armate și a divergențelor care se perpetuează în statele din această zonă, între guverne și diverse fracțiuni insurgente, Au fost propuse mai multe soluții printre care și cea a peste 300 de șefi de porturi, lansată cu ocazia summitului regional maritim care a avut loc în decembrie 2005 la Nairobi, și anume aceea că patrule înarmate ONU să fie folosite pentru protecția navelor în apele Somaliei.

O altă măsură ce trebuie luată pentru combaterea pirateriei și a jafului pe mare este și cea legată de infrastructura ce vizează monitorizarea, identificarea, și salvarea încărcăturii și a echipajelor aflate în situații de piraterie sau jaf pe mare. La fel de importantă este și îmbunătățirea sistemului existent prin dezvoltarea activității Centrului de Raportare a Pirateriei din cadrul Biroului Maritim Internațional al Camerei Internaționale de Comerț precum și a sistemelor de localizare și urmărire a navelor pe mare. În ceea ce privește mijloacele de luptă potriva pirateriei și jafului pe mare, în afara folosirii forțelor navale specializate, Biroul Maritim Internațional, are în vedere următoarele:

-achiziționarea satelitului ShipLoc, care permite localizarea cu precizie și recepționarea semnalelor de alarmă de la nave atunci când acestea sunt în pericol

-achiziționarea și dotarea navelor cu sistemul Secure Ship- un gard electric străbătut de un curent de 9000V non-letal care îndepărtează atacatorii și dă un semnal de alarmă pe navă. Dezavantajul este că nu poate fi montat pe nave care transportă substanțe inflamabile.

-achiziționarea și operarea avionului fără pilot Inventus- care este dotat cu camere de luat vederi și care posibilitatea să zboare în larg și să transmită date în timp real, de asemenea permite avertizarea timpurie asupra unor atacuri piratерești

- Totodată se are în vedere dezvoltarea sistemului de identificare pozitivă a navelor și de control al acestora prin introducerea la bord a transporderelor după modelul militar de identificare Friend or Foe.

Pirateria și jaful armat pe mare sunt două realități cu care navigația românească și internațională se confruntă în prezent. Totuși există și opinii conform cărora acest fenomen nu are atât de mare importanță. Acest lucru trebuie privit cu mare seriozitate deoarece în joc sunt puse atât încărcătura navelor, mediul marin, viața echipajelor reputația angajatorilor, a proprietarilor, dar și a statelor de pavilion a navelor. [5]

[5] Ibidem pp13-14.

Timp de aproape două secole, între veacul al XVI-lea și al XVIII-lea, cazacii aveau să terorizeze bogatele așezări otomane din Marea Neagră și Marea Marmara**,** ajungând, în incursiunile lor, până în îndepărtata Persie. Conglomeratul de ucraineni, moldoveni, lituanieni, polonezi, valahi, transilvăneni și chiar tătari și turci nu s-a dat înapoi nici măcar de la atacarea fățișă a Istanbulului (1615-1625), impunătoarea capitală a Imperiului Otoman, silindu-l pe sultan să fugă din propriile palate imperiale, fapt nemaiîntâlnit în întreaga istorie a turcilor.

Chiar daca odată cu secolul al XVI-lea intram în epoca de aur a piraților de Caraibe**,** pirateria balcanică își urma propriile reguli. Fără a fi cu nimic mai prejos în fața concurenților din Lumea Nouă, pirații otomani își lăsau numele în istorie prin acțiuni demne de marii cuceritori din stepele asiatice. Baba Aruj, cunoscut sub apelativul Barbarossa –Barba Roșie -, Turgut Reis, Kemal Reis, Kurtoglu, Salih Reis **s**au Koca Murat Reis sunt doar câteva dintre numele celebre ale pirateriei balcanice de sorginte musulmană care își lăsau amprenta însângerată asupra greu încercaților Balcani. De altfel, creștini renegați trecuți la islamism, așa cum e cazul islandezului Jan Janszoon – devenit Murat Reis – sau cel al englezului John Ward – cunoscut ulterior ca Yusuf Reis**,** aveau să se aventureze în incursiunile piratерești până în insulele britanice și Scandinavia**.**

Pirații din Delta Dunării

Nici măcar paradisul Deltei Dunării nu a rămas ferit de incursiunile aprige ale piraților vremii. Departe de a fi doar victime ale istoriei, localnicii din satele pescărești**,** alături de grupuri bine organizate ale piraților din Peloponez și Malta, organizaseră în urmă cu aproape două secole o veritabilă piatră de încercare pentru comercianții lipsiți de apărare. Feriți de labirintul de canale creat de Dunăre în Deltă, pirații instalaseră pe grindul pustiu al brațului Sulina o capcană cât se poate de ingenioasă. Folosind vite de coarnele cărora atârnau felinare, tâlharii mânau turmele de animale dintr-o parte în alta a grindului lăsând impresia unei așezări umane. Induși în eroare de scânteierea felinarelor, navigatorii aflați în larg credeau ca se află în fața un port pescăresc și, de cele mai multe ori, își îndreptau corăbiile către acesta. Era o greșeală fatală, multe dintre ambarcațiuni rămânând împotmolite în bancurile de nisip și devenind o pradă ușoară pentru bărcile rapide ale piraților. [6]

Cap II

În prezent aceste situații și fenomene nu mai sunt prezente nici în Delta Dunării și nici pe țărmul românesc al Mării Negre, Poliția de Frontieră și Garda de Coastă având probleme de combătut mai ales braconajul excesiv, mai ales în perioadele de prohibiție.

Realizarea unei legislații internaționale complete în acest domeniu și destinarea forțelor și mijloacelor necesare combaterii acestui flagel devin din ce în ce mai acute ținând cont de faptul că metodele și mijloacele de desfășurare sunt tot mai performante aceștia având aparatură de comunicații de ultimă generație, mijloace de deplasare ultra-rapide, și o puternică putere de penetrare în sistemele de prevenire și combatere, datorită corupției care a ajuns să atingă niveluri dintre cele mai neobișnuite în zilele noastre.

Trebuie subliniat faptul că, din acest punct de vedere Marea Neagră, deși este o mare cu un control destul de riguros din partea riveranilor, nu se află în afara acestui fenomen negativ. În acest sens trebuie amintit de exodul de refugiați care a existat spre și mai ales dinspre partea asiatică a Mării Negre(Turcia) au fost diverse situații de încercare de trecere a frontierei României a unor grupuri de refugiați veniți din Siria, mai ales în perioada în care în Nordul Africii(Egipt, Tunisia, Maroc) și în Orientul Apropiat(Siria) au început mișcările sociale din timpul Primăverii Arabe(2010). Evident că au fost și încercări de jaf și piraterie

[6] Adrian Nicolae, Pirateria s-a născut în Balcani , 3 octombrie 2008, https://www.descopera.ro/cultura/3258490-pirateria-s-a-nascut-in-balcani

asupra ambarcațiunilor improvizate ale refugiaților, mediatizate de mass-media, însă au reacția Poliției de Frontieră, a ARSVOM și a Gărzii De Coastă Române au fost prompte și imediate.

Serviciile de radio-telecomunicații navale își desfășoară activitatea și în conformitate cu hotărârile Convenției Internaționale de Comunicații prin Satelit (INMARSAT). Potrivit acestei convenții în anul 1979, la 3 septembrie, se pun bazele unei organizații internaționale, International Mobile Satelite Organisation care, dispunând de o rețea de telecomunicații înlesnește beneficiarilor săi transmisii digitale de tip data, telefonie, transmisii facsimil între stațiile de uscat, de pe mare sau aero. In 1985 INMARSAT își extinde activitatea incluzând și comunicațiile aeronautice, iar în 1988 și pe cele de la uscat.

Sistemul INMARSAT este format din trei componente majore :

-segmentul spațial, constituit dintr-o rețea de sateliți.

-stațiile de coastă INMARSAT, Coast Earth Station (CES).

-stațiile mobile, Ship Earth Station (SES), Land Mobile Earth Station (LMES), Aircraft Earth Station (AES).

Codul internațional de management pentru exploatarea în siguranță a navelor și pentru prevenirea poluării, Codul ISM, trasează responsabilitățile persoanelor care se ocupă cu operarea navelor și prevede un standard internațional pentru operarea și managementul navelor în siguranță și a prevenirii poluării.

Între altele, amintim aici aparatul NAVTEX. Informațiile primite pe ecranul aparatului sunt rezultanta unei munci de adunare și prelucrare de informații de o complexitate mult mai mare decât am fi tentați să credem, presupunând și o conlucrare și coordonare minuțioase, la nivelul multor organisme din țări diferite.

Mesajele transmise de NAVTEX sunt de importanță vitală pentru asigurarea navigației în siguranță pe mare – așa numitele material MSI (Maritime Safety Information)

Aceste materiale se pot categorisi în două grupe principale:

-avertizări pentru navigație

-avertizări meteorologice.

Sistemul Goniometric[7], este un sistem compus din șase stații complete de coastă, goniometrice, responsabil de identificarea direcției resurselor de câmp electromagnetic, emise de stațiile radio ale navelor aflate în primejdie iminentă sau în situații de urgență, precum și localizarea cu mare precizie a poziției acestora pe o hartă digitală. Totodată acest sistem realizează furnizarea informațiilor vitale de poziție a navelor aflate în primejdie, către Centrul Maritim MRCC în vederea coordonării și dirijării acțiunilor de intervenție pentru căutarea și salvarea vieții omenești pe mare. Sistemul Goniometric se compune din echipamente hardware de comunicații și aplicații software specifice, echipamente amplasate în locații de bază de pe litoralul românesc al Mării Negre: Sulina, Sf. Gheorghe, Enisala, Corbu, Agigea și Tuzla, în unele dintre ele existând deja stații în bandă VHF, sau bandă de frecvențe ultrascurte, toate aflate în proprietatea CNRN Radionav SA.

Acest sistem asigură identitatea direcției surselor de câmp electromagnetic emise de stațiile radio ale navelor aflate în primejdie iminentă sau în situație de urgență, pentru localizarea cu mare precizie a poziției acestora pe o hartă digitală cunoscută.

Sistemul Maritim Global pentru caz de Pericol și Siguranță pe Mare, sistemul GMDSS (Global Maritime Distress and Safety Sistem) este un sistem de informare și acțiune, cu acoperire globală, în caz de pericol pe mare, pentru realizarea siguranței navigației maritime. Sistemul GMDSS a fost construit în acord cu prevederile Master Planului publicat de IMO GMDSS, unde sunt prezentate datele întregului sistem, principalele echipamente

[7]*Sistemul SCOMAR*, Sistem Complex de Observare, Supraveghere și Control al Traficului la Mare, Constanța, 2009.

standard, rețeaua mondială de legături, stațiile DSC operaționale și cele care urmează a fi construite, centrele de coordonare a salvării și responsabilitățile lor pe regiuni de căutare-salvare.[8]

GMDSS este un sistem internațional care utilizează tehnologii de radiocomunicații terestre prin satelit și echipamente radio navale aflate în apropiere, în cazul producerii unui sinistru.

Conform prevederilor SOLAS, orice navă de transport, aflată pe mare trebuie să dețină, mijloace tehnice necesare pentru:

-a transmite apeluri de primejdie de tip navă-coastă utilizând cel puțin două echipamente radio independente

-a recepționa mesaje de primejdie de tip navă-coastă

-a transmite și recepționa apeluri de primejdie de tip navă-navă

-a transmite și recepționa traficul radio corespunzător unor operațiuni coordinate de căutare și salvare

-a transmite și recepționa traficul radio la locul producerii sinistrului

- a transmite și recepționa semnale automate de localizare

-a transmite și recepționa informații legate de siguranța navigației (Marine Safety Information)

- a transmite și recepționa comunicațiile radio de rutină cu stațiile de coastă

- a transmite și recepționa comunicațiile radio de rutină de tip navă-navă. GMDSS dă posibilitatea oricărei nave aflate în primejdie să transmită un mesaj (de primejdie) pe mai multe căi această navă având certitudinea că mesajul său va fi recepționat.

Navele pot folosi pentru alertare oricare din echipamentele de alertare de la bordul navei, putând transmite:

-o alertă navă-navă prin DSC VHF pe Ch 70 (156,525 MHz), prin DSC FM pe frecvența 2187,5 kHz

- o alertă navă-țărm, în zona A4 prin DSC FM sau folosind EPIRB de tip COSPS-SARSAT

-în zona A3 prin DSC HF INMARSAT sau folosind unul din cele două tipuri de EPIRB, COSPAS- SARSAT, INMARSAT-E

DSC este un standard ridicat de comunicații radio pentru a trimite și recepționa mesaje digitale predefinite în frecvențe medii MF, înalte HF, foarte înalte VHF folosite de sistemele maritime. DSC reprezintă o parte centrală din GMDSS. DSC a fost dezvoltată pentru a înlocui comunicațiile voce și procedurile acestor comunicații. Deoarece DSC folosește un semnal stabil, cu banda mai îngustă, receptorul care nu are squelch,, semnalul are o penetranță cu până la 25% mai bună, este mai rapidă. Operatorii DSC sunt preprogramați cu codul MMSI (Maritime Mobile service Identity) al navei și pot de asemenea conectați la sistemul GPS. [9]

[8] Pipirigeanu Vasile, *Sistemul maritim global pentru caz de pericol și siguranță pe mare,* Editura Ceronav, Constanța,2014,*Intoducere*,pp.1-31.

[9]Curs de pregătire pentru obținerea certificatului de operator radio LRC GMDSS , Ceronav Constanța

DISTRESS

國立高雄
海洋學院

Sistemul VTMIS este un sistem integrat de management al traficului maritim ce asigură achiziția, procesarea, managementul, stocarea, consultarea și prezentarea datelor de sistem și a datelor de la senzori periferici.

Serviciul VTMIS se subordonează directorului Centrului Maritim de Coordonare și directorului general al Autorităților Navale .

Serviciul VTMIS Constanța asigură supravegherea navigației și managementul traficului naval, în scopul întăririi siguranței navigației, eficientizării traficului și protejării mediului în zona aflată în responsabilitatea și deservirea serviciului VTMIS Constanța (zona VTS) și îndeplinește atribuțiuni legate de furnizarea de informații, asistență în navigație și de organizare a traficului.

Serviciul VTMIS Constanța funcționează continuu, 24 de ore din 24, iar personalul VTS este organizat în ture și folosește în comunicații limba engleză și/sau limba română, după caz.

Sarcina principală a serviciului VTMIS Constanța constă în supravegherea navigației și managementul traficului naval în zona VTS.

Sistemele de identificare automată a navelor (Automatic Identification System) menţionate în Convenţia Internaţională pentru siguranța vieții pe mare din 1 noiembrie 1974 permit nu numai îmbunătățirea posibilităților de monitorizare a acestor nave, ci şi, mai ales, creșterea siguranței lor în situații de navigare la mică distanță una de cealaltă. Având în vedere numărul mare de coliziuni în care au fost implicate nave de pescuit, care, în mod cert, nu au fost observate de navele comerciale sau care nu au observat navele comerciale aflate în apropiere, ar fi de dorit extinderea acestei măsuri la navele de pescuit cu o lungime mai mare de 15 metri.

AIS este cel mai important progres pentru navigarea în siguranță din domeniul maritim de la introducerea radarului. Sistemul a fost dezvoltat inițial ca un instrument de evitare a coliziunilor, pentru a permite navelor comerciale sa se "vedea" reciproc, în mod mai clar în toate condițiile și de a îmbunătăți informațiile cârmaciului despre mediul ce-l înconjoară.

Sistemul AIS (Automatic Identification System) reprezintă o modalitate electronică de transmitere automată la distanță a unor informații complexe privind identitatea unei nave sau a unui convoi de barje, încărcătura aflată la bord, destinația transportului, viteza deplasării, etc.

AIS este un sistem transponder de transmitere de la bordul navei, prin care navele trimit in mod continuu ID-ul lor, poziția, cursul, viteza și alte date către toate navele aflate în apropiere precum și stațiile VTS.

Aceste informații sunt primite și de alte Transpordere AIS la bordul navelor și de alte stații de coastă, folosindu-le pentru a construi un ecran grafic în timp real cu traficul naval din zonă.

Oferă, de asemenea, autorităților portuare și organelor de siguranță maritimă capacitatea de a gestiona traficul maritim și de a reduce întâmplările neprevăzute din domeniul navigației marine.

Radarul este echipamentul de navigație utilizat pentru descoperirea țintelor navale, determinarea poziției relative a acestora prin relevment și distanță și calcularea parametrilor de mișcare, drumul și viteza. Radarul Arpa[10] este radarul de navigație dotat cu modul de calcul specializat în rezolvarea problemelor de evitare a coliziunii pe mare. Navigația Radar este considerată navigația în care rolul principal din aparatura de navigație îl are radarul și în special Radarul Arpa.

Riscul pe care îl presupune terorismul, jaful armat și pirateria pe mare este enorm, ținând cont de faptul că 80% sin comerțul mondial se face pe mare, iar 120.000 de nave circulă pe întreg globul, tranzitând 4000 de porturi, însumând activitatea a peste1,25 milioane de marinari.

Terorismul are în prezent o dinamică foarte rapidă. Multe din actele de terorism au în ziua de azi au un substrat politic ce este sau nu revendicat de atacatori.[11] De multe ori este însă vorba e simplu teribilism al unor indivizi înarmați, care de multe ori nici nu știu de ce sunt acolo, nu știu să utilizeze armamentul din dotare, dar distrug tot ce le stă în cale sau atentează la viața unor persoane ce nu au nici o vină că se află din pură întâmplare la locul atentatului. Nevoia de supraviețuire, dar și asumarea prin pură propagandă a unor agitatori sau infiltrați în unele celule teroriste, refularea unor conflicte teritoriale sau zonale, cu care se confruntă anumite zone de pe glob, sunt câteva din motivele care determină piratii , teroriștii și alți indivizi aflați în afara legii. În prezent teroriștii acționează elaborat, au arme de ultimă generație în dotare, operează la pont, au informații precise în ceea ce privește configurația navei pe care o sechestrează, știu care sunt zonele sensibile ale navei și chiar ce documente importante în ce privește încărcătura trebuie să substituie echipajului, dacă sunt nave de pasageri au chiar informații despre aceștia și pot cere răscumpărare pentru aceștia. Statisticile ne spun că există o tendință de exacerbare a unor situații de tensiune din unele zone sensibile ale lumii. De aceea este important ca navele comerciale, chiar dacă nu au prevăzut în regulamentul de funcționare dotarea cu armament, sistemele de supraveghere și monitorizare, precum și cele de telecomunicații navale cât și personalul care deservește aceste sisteme să acționeze prompt, scurt și la obiect. De asemenea este important ca în zonele sensibile ale mărilor și oceanelor să existe posibilitatea escortării navelor de transport mărfuri , dar și pasagerele, să se asigure o supraveghere cu ajutorul dispozitivelor conectate la sateliții geo-staționari care au ca și arie de supraveghere acele zone, și în general să se evite zonele cu probleme și să se asigure o reconfigurare a traseelor navelor.

---

[10]Marinescu Alius, *RadarArpa activitatea echipei de cart în comandă, căutare și salvare* ,Editura Ceronav, Constanța,2014, pp.16-20.

[11] Luminița Ludmila Cârnici, Anica, *Terorismul european și impactul asupra securității naționale*, Editura Top Form, 2017, pp.125-133.

Măsurile luate de unele țări riverane Mării Negre pentru combaterea pirateriei, terorismului și jafului pe mare, precum și a traficului de persoane, arme și produse periculoase demonstrează interesul acestora în apărarea intereselor economice, politice și sociale ale zonei Mării Negre.

Un exemplu este operațiunea Black Sea Harmony inițiată de Turcia în 2005, care are ca misiuni :

-supravegherea maritimă a zonei de jurisdicție maritimă și a spațiului aerian aferent

-cercetarea navelor suspecte

-urmărirea navelor suspecte

-prezența forțelor navale pe rutele navelor suspecte

Aceasta este afiliată la operațiunea NATO Active Endeavour, care are o anvergură mai amplă și vizează atât Marea Neagră cât și Marea Mediterană. Statutul de membră NATO a României dă posibilitatea țării noastre să fie un factor activ în acțiunile de prevenire și combatere a fenomenelor de piraterie, jaf și terorism maritim.

Acest lucru determină necesitatea ca Forțele Navale să aibă tea de a efectua o serie de acțiuni și misiuni care să asigure a și securitatea apelor teritoriale românești:

-au posibilitatea executării supravegherii și monitorizării situației navale pe arii mari din zona economică exclusivă și marea liberă

-pot acționa în orice condiții meteorologice și de stare a mării

-au o autonomie crescută, putând executa misiuni de lungă durată

-pot gestiona monitorizarea unui număr mare de ținte

- pot interveni oportun și eficient pentru prevenirea și anihilarea unor acțiuni de piraterie, jaf armat și terorism pe mare în limitele impuse de legislația internațională în domeniu și de convențiile regionale cu personal specializat și antrenat pentru astfel de misiuni. În România Forțele Navale Române sunt cele care asigură acest lucru.

CONCLUZII

Serviciile de radio-telecomunicații navale reprezintă pentru navigația reprezintă pentru navigația românească un beneficiu dar și o mare responsabilitate și o mare obligație de a fi prestate cu simț ridicat de răspundere, profesionalism, promptitudine și dăruire de către cei care aleg să activeze în acest domeniu. Telecomunicațiile radio au un rol important atât în domeniul navigației maritime și fluviale dar și în cel al siguranței naționale întrucât ele sunt cele care furnizează date dar de multe ori sunt cele care aleg și soluții în rezolvarea problemelor legate de poluarea mediului marin, fluvial sau terestru, tranzitul ilegal de persoane, mărfuri, sau substanțe periculoase, tranzitarea ilegală a apelor teritoriale române de către nave sau persoane, precum și probabilitatea producerii de acte teroriste în zona maritimă alocată României. Un rol la fel de important îl au telecomunicațiile radio și în ceea ce privește prevenirea producerii de acte teroriste, de piraterie maritimă sau jaf armat pe mare dar și în zonele adiacente incintelor portuare cât și în cadrul acestora. Uneori folosirea promptă și fără echivoc a infrastructurii și recepționarea rapidă a semnalelor transmise de la bordul navei, sau supravegherea non stop a navelor au un rol determinant în localizarea celor care sunt în pericol, salvarea acestora făcând astfel diferența dintre viață și moarte. În ceea ce privește pirateria, terorismul și jaful armat pe mare, funcționarea și menținerea în stare de funcționare a dispozitivelor cu care este dotată nava, furnizează ofițerului telegrafist, comandantului, șefului mecanic și întregului echipaj implicat în navigație, date esențiale care pot duce la evitarea zonelor cu grad înalt de producere a jafurilor, pot de asemenea să evite eșuarea, abordajul ilegal și a alor acte care se pot produce în marea liberă. Un alt aspect important este și cel legat de poziția pe care forurile internaționale abilitate să se ocupe cu supravegherea, monitorizarea navigației, salvarea pe mare, siguranța navelor, echipajelor și a încărcăturii, care trebuie să aibă o implicare substanțială în acest fenomen. În acest sens,

IMO(International Maritime Organisation), EMSA(European Maritime Safety Agency) și multe alte organisme internaționale din domeniu, au obligația de a găsi căi, metode și soluții care să asigure funcționarea, desfășurarea în bune condiții a activității de navigație.

BIBLIOGRAPHY

1. Adrian Nicolae, Pirateria s-a născut în Balcani , 3 octombrie 2008, https://www.descopera.ro/cultura/3258490-pirateria-s-a-nascut-in-balcani
2. Luminița Ludmila Cârnici, Anica, *Terorismul european și impactul asupra securității naționale*, Editura Topform, București, 2017.
3. Curs de pregătire pentru obținerea certificatului de operator radio LRC GMDSS ,Ceronav Constanța
4. Hâldan Romulus, *Pirateria maritimă, jaful armat pe mareși terorismulmaritim-probleme ale securității mondiale la începutul secolului XXI în geopolitică*, an VIII, nr, 33-34,Editura Top Form, București 2010.
5. Marinescu Alius,*RadarArpa activitatea echipei de cart în comandă, căutare șisalvare,*Editura Ceronav, Constanța,2014,
6. PipirigeanuVasile,*Sistemul maritim global pentru caz de pericol și siguranță pe mare,*Editura Ceronav, Constanța,2014.
7. *Sistemul SCOMAR*, Sistem Complex de Observare, Supraveghere și Control al Traficului la Mare, Constanța, 2009.

SURSE WEB:

http://www.comunicate.mediafax
https://dexonline.ro/definitie/
http://legislatie.just.ro/

http://www.legex.ro

https://www.mae.ro/
www.monitoruljuridic
https://www.eutelsat.com/en/group/about-us.html,
. http://www.imo.org/en/About/Conventions/ListOfConventions/Pages/International-Convention-for-the-Safety-of-Life-at-Sea-(SOLAS),-1974.aspx
https://intelligence.sri.ro/
https://adevarul.ro/locale/constanta/

THE IMPACT OF ATYPICAL SOURCES ON THE INSTITUTION OF DIVORCE

Simina-Ştefania Rada
PhD Student, University of Craiova

Abstract: The article addresses aspects of the dissolution of marriage through divorce from the perspective of atypical sources of law. Emphasizing the impact that ECtHR jurisprudence can have in the matter of divorce, against the background of theoretical aspects, we propose the analysis of the Cînța v. Romania case, which has at its center the delicate subject of people suffering from mental illnesses and is at the center of the divorce procedure.

Keywords: divorce, atypical sources, ECHR, dissolution of marriage, Cînța v. Romania case

INTRODUCERE

Instituția divorțului se caracterizează în primul rând prin complexitatea sa, iar acest fapt o propune drept una din cele mai delicate proceduri cu care se pot confrunta practicienii dreptului. Datorită elementului pur uman din centrul divorțului, eșecul mariajului ce a stat la baza întemeierii unei familii, face ca fiecare cauză ce tratează desfacerea căsătoriei să fie unică și să aibă un potențial impact uriaș nu doar asupra vieții private a părților implicate în această chestiune juridică, ci și asupra societății în general. Admitem faptul că familia reprezintă nucleul societății în sine, precedează însuși statul și se află pe o poziție mai înaltă în ierarhia socială decât acesta, fiindcă pe baza familiilor au fost construite toate celelalte instituții[1]. Din această rațiune, dizolvarea căsătoriei și destrămarea familiei nucleare formată de aceasta reprezintă o problemă delicată tratată deseori în practica judiciară. Astfel, în prezenta lucrare ne dorim să prezentăm, pe scurt, impactul jurisprudenței asupra instituției divorțului, dar mai ales, impactul cauzelor CEDO asupra acestuia.

Din punct de vedere structural, lucrarea se compune din două părți. În primul rând se impune o trecere în revistă a surselor atipice în calitatea acestora de izvoare de drept, iar în această parte va fi abordat conceptul de jurisprudență a Curții Europene a Drepturilor Omului ca sursă atipică precum și dimensiunea acesteia în discuția legată de dreptul familiei.

Conturând astfel o amplă influență a practicii CEDO asupra nomelor de drept referitoare la divorț, în cadrul celei de a doua părți a articolului, atenția va fi aplicată asupra cauzei Cînța împotriva României, soluționată în anul 2020 de Curtea Europeană a Drepturilor Omului. Sperăm ca prin acest design de cercetare bazat atât pe formularea unor linii directoare teoretice, cât și pe analiza jurisprudenței în materie să putem oferi o imagine cât mai clară asupra impactului profund al practicii judiciare asupra instituției divorțului.

SURSELE ATIPICE – IZVOARE DE DREPT ÎN MATERIA DIVORȚULUI

În conformitate cu teoria juridică clasică, în materia izvoarelor dreptului discutăm despre izvoare scrise, precum actele normative și izvoare nescrise, precum obiceiul, norma socială sau cutuma. De asemenea, o altă clasificare importantă se referă la diferențierea între izvoarele formale, cum sunt legea și jurisprudența și izvoarele neoficiale sau informale, precum obiceiul și doctrina.

Jurisprudența CEDO, pe care o propunem ca temă de discuție în prezenta lucrare, este recunoscută drept un alt izvor de drept, pe lângă cele clasice și astfel, este considerată o sursă

[1] Livermore, M. A., Barr, A. E., Cooke, R. T., Stuart Phelps Stuart, E., June, J: *Women's View On Divorce*, The North American Review , Jan., 1890, Vol. 150, No. 398 , Jan., 1890

atipică a dreptului. Din punct de vedere al modului de creare, jurisprudența Curții de la Strasbourg reprezintă un izvor interpretativ[2]. Prin urmare, aceasta asigură interpretarea și aplicare corectă a izvoarelor creatoare de drept, legea și cutuma.

Cu toate acestea, deși importanța sa este incontestabilă, întrebarea care apare este dacă jurisprudența Curții de la Strasbourg oferă în continuare impulsuri inovatoare pentru dreptul național[3].

Viața privată, alături de viața de familie este protejată de art. 8 al Convenției Europene a Drepturilor Omului conform căruia „*orice persoană are dreptul la respectarea vieții sale private și de familie, a domiciliului său și a corespondenței sale*". În această sferă a vieții private și de familie este necesar să discutăm și despre divorț. Deși reprezintă un subiect sensibil, acesta rămâne totuși un *mutuus disensus* simetric, dar opus lui *mutuus consensus* ce a stat la temelia căsătoriei și implicit a familiei[4]. Astfel, în sfera de aplicabilitate, dar și de protecție a art. 8 se încadrează și instituția divorțului.

Sistemul juridic național arată o preferință clară pentru instrumentul de drept comun în vederea implementării documentelor internaționale privind drepturile omului. Astfel, sursele atipice, jurisprudența CEDO, pot fi subiect al scepticismului în ceea ce privește impactul său asupra dreptului. Două dintre problemele majore legate de existența tratatelor internaționale privind drepturile fundamentale sunt aplicarea acestor tratate în dreptul național și poziția pe care aceste documente o au în sistemul izvoarelor de drept din statele membre (cu privire în special la CEDO, aceasta poate fi văzută în unele dintre țările membre ca o sursă constituțională, în altele ca subconstituțională, în altele ca obișnuită și așa mai departe).[5]

Cu toate acestea, jurisprudența oferă o serie de perspective unice cu privire la interpretarea normelor privind drepturile omului, în raport cu legislația națională. În materia desfacerii căsătoriei prin divorț, legiuitorul se află într-o poziție extrem de sensibilă, viața privată și de familie reprezentând un aspect în care ingerințele legale trebuie să fie minime. Dar divorțul, înainte de toate, este o chestiune legală și prin urmare, în această situație, normele de reglementare nu pot fi sub nicio formă lacunare.[6] În vederea menținerii echilibrului legislativ astfel încât viața privată și familia individului să nu fie afectată, dar divorțul să fie reglementat într-o manieră satisfăcătoare, sigură și accesibilă, considerăm important aportul adus de practică și de cauzele soluționate în materie.

În istoria dreptului național în materia divorțului, practica judiciară a reprezentat mereu un punct de interes, dar mai ales un factor regulator al normelor privind desfacerea căsătoriei. Ca exemplu, atât în Codul Civil de la 1864, cât și ulterior, în prima formă a Codului Familiei, legiuitorul nu diferența între încetarea căsătoriei și desfacerea căsătoriei, tratând dizolvarea acesteia prin divorț sau prin decesul unuia dintre soți în aceeași manieră.[7] Ulterior, datorită identificării acestei inadvertențe atât în practica judiciară cât și în doctrină[8], Codul Familiei a fost modificat, iar cele două instituții au fost tratate distinct în art. 37

[2] Baran, N., *Teoria Generală a Dreptulu*i, disponibil la: https://cis01.central.ucv.ro/csv/curs/tgd/c1.html

[3] Nolte, G., The European Court of Human Rights and the Sources of International Law, in The Contribution of the ECtHR to the Developement of Public International Law Seminar, Prague, 23 septembrie 2020, p. 4

[4] Florian, E., *Dreptul familiei. Căsătoria. Regimuri Matrimoniale. Filiația*, Ediția a 5-a revizuită și adăugită, Editura C.H. Beck, București, 2016, p. 284

[5] Repetto, G., *The Constitutional Relevance of the ECHR* in Domestic and European Law. An Italian Perspective, Intersentia Publishing LtD, Cambridge, 2013, p. 35

[6] Friedman, L. M., *Rights of Passage: Divorce Law* in Historical Perspective, Oregon Law Review, No. 63, 1984, p. 649

[7] În Codul Civil de la 1864, această reglementare era întâlnită în art. 209

[8] A se vedea Popescu, T. R., *Dreptul Familie. Tratat. Noțiuni Introductive. Căsătoria*, Editura Tipografia Învățământului, București, 1960, p.319

conform căruia „*Căsătoria încetează prin moartea unuia dintre soți sau prin declararea judecătorească a morții unuia dintre ei. Căsătoria se poate desface în cazuri excepționale prin divorț*”[9].

În aceeași manieră, considerăm impactul jurisprudenței rămânând la fel de semnificant și în prezent, iar cauzele soluționate de către CEDO reprezintă un izvor de drept important. Garanția drepturilor omului și protecția în fața ingerințelor statului este imperios necesară în ramura dreptului familiei și mai ales în situațiile delicate ce se nasc în jurul procedurii divorțului. Din această cauză, considerăm oportun să analizăm și să luăm în considerare impactul jurisprudenței CEDO ca sursă atipică asupra desfacerii căsătoriei.

IMPACTUL JURISPRUDENȚEI CEDO ASUPRA DIVORȚULUI – ANALIZA CAUZEI CÎNȚA c. ROMÂNIEI

Încercând să oferim lucrării o valoare praxiologică, analiza cauzei Cînța contra România se impune pentru că are în centrul său aspectul delicat al relației dintre părinte și copil în cadrul procedurii de divorț, suprapus peste un fundal patologic atipic care îngreunează această situație. Discutăm astfel despre tatăl copilului minor căruia îi este restrâns dreptul de a-și vizita fiica pe fondul tulburării schizofrenice-paranoide pe perioada divorțului.

Alegem să ne aplecăm atenția asupra acestei cauze datorită impactului profund pe care îl poate avea asupra instituției divorțului. De asemenea, considerăm oportun să menționăm faptul că lucrarea își propune mai mult decât o abordare procedurală a divorțului; astfel ne dorim o privire de ansamblu al acestuia, globală, aptă să surprindă complexitatea a ceea ce înțelegem prin divorț. Ne referim la o procedură cel puțin sensibilă pentru părțile implicate și astfel, în aceste cazuri considerăm imperios necesar să analizăm accesul la justiție și posibilitățile pe care legislația le oferă persoanelor ce aleg să divorțeze, indiferent de condiția acestora. Admitem, prin urmare, faptul că divorțul devine o practică din ce în ce mai întâlnită și care poate avea în centrul său indivizi din cele mai variate medii sau având cele mai complexe afecțiuni.

Din această rațiune, considerăm oportun să discutăm despre o cauză care are în centrul său o persoană suferind de o afecțiune psihică debilitantă, dar care se confruntă în același timp cu procedura delicată a divorțului.

Starea de fapt

Starea de fapt a cauzei prezintă un cadru deosebit ce necesită o atenție sporită, pentru a putea înțelege în profunzime situația analizată. Începem prin a ne referi la părțile implicate în dispută, reclamantul, M. D. Cînța, care se căsătorise cu doamna X, fosta soție, în anul 2007, cei doi cunoscându-se în același an, în timp ce erau pacienți ai spitalului de psihiatrie. Cuplul a locuit împreună până la data de 14 iunie 2018, când X hotărăște să se mute din reședința familială, alături de fiica celor doi, Y, în vârstă de patru ani. În data de 26 iunie 2018, X introduce acțiunea de divorț împotriva reclamantului.

Pe toată perioada separării se menționează faptul că reclamantul nu lucra, dar era beneficiarul unei pensii de invaliditate. De asemenea, în aceeași perioadă X îi refuză reclamantului orice contact, inclusiv telefonic cu fiica acestora, singura întrevedere de doar treizeci de minute având loc în data de 5 iulie 2018, la aproape o lună după ce aceasta a părăsit locuința familiei.

La data de 30 iulie 2018, datorită imposibilității reclamantului de a-și vedea sau contacta fiica în orice mod, acesta introduce cerere la Judecătoria Baia Mare în vederea

[9] Codul Familiei, modificat prin Decretul nr. 779/1966

pronunțării unei ordonanțe președințiale conform căreia copilul să fie înapoiat acestuia pentru a locui cu el în locuința familiei, unde locuise de când se născuse. În subsidiar, reclamantul solicită un program de vizită, conform căruia să își poată vedea fiica în zilele de marți și joi, preț de două ore în intervalul 18:00-20:00, în locuința acestuia. De asemenea, acesta își exprima dorința de a petrece weekendul alături de Y, o dată la două săptămâni. X admite ca reclamantul să se poată întâlni cu Y, dar exclusiv în locuri publice și în prezența acesteia. Mai mult, aceasta solicită ca Y să locuiască exclusiv cu ea, argumentând faptul că boala reclamantului, schizofrenia paranoidă, îl face inapt să petreacă timp singur alături de minoră și acuză abuzuri psihice și fizice săvârșite asupra sa, dar și asupra fiicei lor.

În vederea pronunțării unei hotărâri, Judecătoria Baia Mare a analizat dosarele psihiatrice ale părinților și a avut în vedere mărturiile bunicii materne, a unei mătuși a lui X și a bunicii paterne. Rudele doamnei X, chemate să răspundă interogatoriului privind starea reclamantului și a relației acestuia cu Y, afirmă că acesta ar fi avut un comportament abuziv și că boala lui îl împiedică să aibă o relație sau să se îngrijească de fiica cuplului. În contradictoriu, mama reclamantului, care s-a îngrijit de minoră încă de când s-a născut, susține faptul că acesta avea o relație excelentă cu fiica lui și că nu a fost martoră la niciun comportament agresiv în familie. Mai mult, în răspunsurile sale, menționează faptul că nu a auzit și nu s-a discutat niciodată despre vreun comportament deplasat al fiului ei[10]. De asemenea, la dosarul cauzei este adăugat raportul Direcției Generale de Asistență Socială și Protecția Copilului Baia Mare, conform căreia, în urma anchetei se stabilește faptul că părinții nu pot comunica civilizat în nicio circumstanță, copilul cuplului este la momentul raportării sănătos și bine îngrijit, dar dă dovadă de atașament profund față de toți adulții din viața ei, iar din acest motiv este important ca instanța să decidă conform interesului superior al copilului. Alături de toate aceste probe, se adaugă și informațiile obținute în urma audierii lui Y care susține că îi place să locuiască în casa bunicii alături de mama ei, deoarece în acel loc "nu se țipă și toată lumea se poartă frumos."[11]

La data de 4 septembrie 2018 Judecătoria Baia Mare stabilește locuința minorei la doamna X, precum și programul de vizită cerut de aceasta, în locuri publice și în prezența ei. Împotriva hotărârii reclamantul formulează recurs la Tribunalul Maramureș, susținând faptul că judecătoria și-a întemeiat raționamentul din spatele hotărârii în principal pe afecțiunea acestuia într-o manieră subiectivă și parțială[12]. Mai mult, acesta susține că pe parcursul căsătoriei el nu fusese violent, ci soția sa era cea care îl amenința cu faptul că se va folosi de afecțiunea lui pentru a-l interna în spitalul de psihiatrie și pentru a o lua pe Y de lângă el.[13]

În data de 18 a lunii septembrie 2018, în cauză apare și informarea oferită de Spitalul Baia Mare conform căreia se dovedește că reclamantul și-a luat medicația conform recomandărilor psihiatrice în ultimii și nu a suferit niciun episod de decompensare psihiatrică[14] cauzată de afecțiunea sa.

Cu toate acestea, Tribunalul Maramureș respinge recursul formulat de reclamant, iar în dezacord cu acesta constată că sentința primei instanțe nu a fost bazată exclusiv pe diagnosticul său, ci pe probele aduse la dosarul cauzei, printre care si documentele medicale ale părinților. Mai mult, remarcă faptul că acestuia nu i se interzice în totalitate să își viziteze fiica și susține faptul că informațiile puse la dispoziție de Spitalul Baia Mare, unde acesta este pacient, deși oferă o imagine clară a stabilității sale și a disciplinei în ceea ce privește

[10] *Cînța c. României,* nr. 3891/19, 18 februarie 2020, par. 10
[11] *idem,* par. 12
[12] *idem,* par. 14
[13] *idem,* par. 14

tratamentul bolii, nu reprezintă o garanție suficientă pentru ca acesta să petreacă timp singur alături de Y.

Starea de drept

În drept, în fața Curții sunt invocate o serie de acte normative atât naționale, cât și internaționale, conform cărora este reliefată natura încălcării drepturilor reclamantului prin intermediul hotărârii instanței. Astfel, avem în vedere un cadru legislativ bogat, discutând în prima parte despre normele care justifică plângerea formulată în fața CEDO, iar apoi piesele legislative care explică natura drepturilor ce i-au fost încălcate reclamantului.

Reclamantul invocă în fața Curții încălcarea articolului 8 din Convenție conform căruia orice persoană are dreptul la respectarea vieții sale private și de familie, iar orice ingerință a unei autorități publice este admisibilă doar în măsura în care este necesară pentru protejarea drepturilor și libertăților altora[15]. Coroborat cu acesta, se reclamă în fața instanței și încălcarea articolului 14 al Convenției Europene a Drepturilor Omului, în cadrul căruia este menționat faptul că „*exercitarea drepturilor şi libertăților recunoscute de [prezenta] Convenție trebuie să fie asigurată fără nicio deosebire bazată, în special, pe sex, rasă, culoare, limbă, religie, opinii politice sau orice alte opinii, origine națională sau socială, apartenență la o minoritate națională, avere, naştere sau orice altă situație*”[16].

Susținând plângerea reclamantului, în cauză sunt amintite și o serie de reglementări, atât naționale cât și internaționale, care întăresc natura și gravitatea încălcărilor săvârșite de instanță. În prima parte sunt aduse în prim plan normele din România și anume Codul Civil și Codul de Procedură Civilă, în raport cu dreptul acestuia de a avea și a-și păstra relația cu fiica minoră pe parcursul divorțului. De asemenea, sunt puse în discuție acte normative referitoare la interzicerea discriminării, pornind de la articolul 16 din Constituție, care interzice discriminarea și menționează faptul că „*cetățenii sunt egali in fața legii și a autorităților publice, fără privilegii și fără discriminări*”[17]. În aceeași măsură, sunt avute în vedere normele din Ordonanța Guvernului nr. 137/2000 privind prevenirea și sancționarea tuturor formelor de discriminare, ce cuprinde reglementări complexe în materie de discriminare. Raportat la natura criteriului ce stă la baza discriminării suferite, este amintită Legea 487/2002 privind sănătatea mintală, care își propune protecția sporită a persoanelor ce suferă de dizabilități psihice.

Referitor la contextul legal internațional sunt aduse în vedere documente precum Carta Socială Europeană care are în vedere drepturi specifice pentru persoanele cu dizabilități sau Strategia pentru invaliditate a Consiliului Europei 2017-2023. De asemenea, discutăm și despre documente ale Organizației Națiunilor Unite și anume Convenția Națiunilor Unite pentru Persoanele cu Dizabilități (CDPD), care a fost ratificată de România și reprezintă normă aplicabilă pentru aceasta la momentul desfășurării cauzei.

Observăm astfel o tendință la nivel european de apărare și sporire a conștientizării în ceea ce privește drepturile persoanelor cu dizabilități psihice, mai ales în domeniul nediscriminării, dar și poziția României care prin normele ratificate își propune în fapt o apropiere față de aceste tendințe și astfel își asumă respectarea unor obligații specifice în ceea ce privește aceste persoane vulnerabile.

Impactul cauzei Cînța c. României

[15] CEDO, art. 8
[16] CEDO, art. 14
[17] Constituția României, publicată în Monitorul Oficial, Partea I nr. 767 din 31 octombrie 2003

Cauzele Curții Europene a Drepturilor Omului constituie o influență cel puțin interesantă asupra legislației și practicii naționale, neavând, în fapt, autoritatea necesară pentru a putea invalida o normă a unui stat.

Pe cale de consecință, „*Curtea își îndeplinește cele mai importante funcții de guvernanță prin construirea unei jurisprudențe bazate pe precedente*”[18]. De asemenea, este important să menționăm, pentru a contura și mai mult impactul pe care cauza prezentată îl are, faptul că „*actele jurisdicționale ale CEDO sunt, pe lângă acte de constatare și sancționare a încălcării, și acte prin care CEDO își realizează funcțiile sale de bază, inclusiv interpretarea și aplicarea corectă a prevederilor CEDO. În rezultat, orice hotărâre CEDO reprezintă un izvor jurisprudențial în ceea ce privește modul de aplicare a Convenției*”[19].

Referitor la cauza Cînța c. României, pornim de la ideea conform căreia procedura divorțului (înțeleasă atât *stricto sensu* ca procedură civilă, ci și *lato sensu* ca dizolvare a căsniciei) , indiferent de modul în care este tratată, are tendința de a lua o întorsătură nefericită mai des decât alte chestiuni legale. Fiind în primul rând o problemă personală, un divorț aduce cu sine un tip unic de dezechilibru în viața părților implicate, a soților, alături de viața potențialilor lor copii. Peste această ipoteză de lucru deja sensibilă, în multe situații, asemenea celei tratate în prezenta lucrare, se suprapune un fond patologic care îngreunează procedura și micșorează șansele unui curs lin al acesteia.

Pentru a putea înțelege natura specifică a dificultăților provocate de o boală mentală, este important să înțelegem în câteva cuvinte cine este de fapt persoana bolnavă psihic. Succint, persoana cu dizabilități psihice este acel individ afectat de boală, suferind de o patologie la nivelul psihicului. Astfel, circumscrierea conceptului de boală, în special în psihiatrie, presupune persoana și totodată înțelegerea ideii de normalitate. Normalitatea, în cuvinte puține este definită ca funcționarea corectă a tuturor sistemelor biologice și psihice ale individului.

Ceea ce ne interesează în această lucrare este opusul normalității, anormalitatea, cu precădere anormalitatea negativă (cea pozitivă presupune o discuție despre persoane excepționale-genii): boala. Aceasta este în fapt definirea bolii: o îndepărtare de la normă spre deficit. [20] Reclamantul în cauză, domnul Cînța, având diagnosticul de schizofrenie-paranoidă, reprezintă un caz de școală a unei boli care poate afecta în mod global individul. Cu toate acestea, în cauză se remarcă faptul că reclamantul a urmat cu strictețe tratamentul recomandat și nu a suferit episoade psihotice care ar fi putut să îi influențeze negativ viața privată.

Admiterea cauzei de către CEDO și soluționarea acesteia în favoarea reclamantului reprezintă un pas înainte în ceea ce privește drepturile persoanelor ce suferă de boli psihice, dar și o garanție pentru aceștia ca în ipoteza în care s-ar confrunta cu o procedură de divorț, ar beneficia de tratamente mai bune și care să nu se bazeze exclusiv pe reputația negativă a afecțiunii lor. Încă de la început, Curtea acceptă că afecțiunea psihică poate fi un factor relevant de care trebuie să se țină seama când se evaluează capacitatea și posibilitatea părinților de a avea grijă de copilul lor. Prin urmare, faptul că afecțiunea psihică a reclamantului a fost menționată în evaluarea instanțelor este de așteptat și nu ridică, în sine, o problemă în temeiul art. 14 din Convenție. Totuși, a te baza pe afecțiunea psihică ca element decisiv sau chiar ca un element dintre altele poate constitui discriminare când, afecțiunea

[18] Keller, H., Stone Sweet, A., *A Europe of Rights: The Impact of ECHR on National Legal Systems*, Oxford University Press, New York, 2008, p. 14

[19] Soltan, V., *Aplicabilitatea CEDO și jurisprudenței CEDO în materie procesual civilă*, 07.12.2016, disponibil la: https://www.juridice.ro/482116/efectul-cedo-si-jurisprudentei-curtii-europene-a-drepturilor-omului-asupra-ordinii-juridice-interne-in-materia-procesului-civil-in-republica-moldova.html, accesat la data de 13.05.2023.

[20] Bredicean, A.C., Dehelean, L., Enatescu, V. R., Giurgi Oncu, C., Ienciu, M., Papavă, I., Ramoșan, F., Ramoșan, R., *Curs de psihiatrie generală,* Editura Victor Babeș, Timișoara, 2014, p.6

psihică nu are o influență asupra abilității părintelui de a îngriji copilul. În plus, Curtea reiterează că dacă o restrângere a unor drepturi fundamentale se aplică cuiva care aparține unui grup deosebit de vulnerabil din societate care a suferit o discriminare considerabilă în trecut, precum persoanele cu dizabilitate mentală, atunci marja de apreciere a statului este substanțial îngustată și trebuie să existe motive cu adevărat întemeiate pentru restrângerile respective. Astfel de grupuri au fost istoric supuse prejudecăților, cu consecințe de durată, ceea ce a condus la excluderea lor socială și a restrângerii drepturilor lor în mod discriminatoriu.

Concluzionăm astfel prin aceea că hotărârea pronunțată de Curtea Europeană a Drepturilor Omului prezintă un impact profund asupra procedurii de divorț din perspectiva persoanelor cu dizabilități generate de o boală psihică și oferă cadrul necesar reglării unor lacune în tratamentul corect al acestora. Considerăm că accesul la justiție în materia divorțului este foarte important, dar greu de obținut pentru anumite categorii de persoane, iar cauza Cînța c. României poate reprezenta punctul de plecare pentru aceștia.

CONCLUZII

Lucrarea a avut în centrul său impactul surselor atipice asupra instituției divorțului pe care am dorit să le prezentăm atât într-o manieră teoretică, cât și prin analiza unei cauze recent soluționate, Cînța c. României. Prin surse atipice, în cadrul demersului teoretic, ne-am referit la jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului.

Conform teoriei juridice clasice, aceasta reprezintă un izvor scris, formal. Dar din alt punct de vedere, jurisprudența CEDO este recunoscută drept un alt izvor de drept, numit sursă atipică a dreptului. Din punct de vedere al modului de creare, jurisprudența Curții de la Strasbourg reprezintă un izvor interpretativ al legislației și astfel exercită un impact profund asupra acesteia.

În materia divorțului, cauzele CEDO, ca sursă atipică a dreptului, constituie în primul rând o garanție a respectării drepturilor indivizilor ce se confruntă cu desfacere căsătoriei prin divorț. De asemenea, acestea pot fi privite și prin prisma posibilității acestora de a verifica în ce măsură legislația națională privind divorțul se află în concordanță cu normele de protecție a drepturilor omului.

Cauza Cînța c. României reprezintă o importantă sursă atipică a dreptului și tratează aspectul delicat al relației dintre părinte și copil în cadrul procedurii de divorț, suprapus peste un fundal patologic atipic care îngreunează această situație. Discutăm astfel despre tatăl copilului minor căruia îi este restrâns dreptul de a-și vizita fiica pe fondul tulburării schizofrenice-paranoide pe perioada divorțului. Soluția Curții de la Strasbourg, împotriva statului român și în favoarea reclamantului, îl apără în primul rând pe acesta, dar în aceeași măsură naște precedentul necesar pentru ca și alte persoane, subiecți de drept ce se confruntă cu afecțiuni psihice și se află în centrul unei proceduri de divorț să aibă acces la norme și proceduri nediscriminatorii și protective în materia desfacerii căsătoriei.

BIBLIOGRAPHY

I. Doctrină

1. Baran, N., *Teoria Generală a Dreptului*, disponibil la: https://cis01.central.ucv.ro/csv/curs/tgd/c1.html

2. Bredicean, A.C., Dehelean, L., Enatescu, V. R., Giurgi Oncu, C., Ienciu, M., Papavă, I., Ramoșan, F., Ramoșan, R., *Curs de psihiatrie generală,* Editura Victor Babeș, Timișoara, 2014

3. Florian, E., *Dreptul familiei. Căsătoria. Regimuri Matrimoniale. Filiația*, Ediția a 5-a revizuită și adăugită, Editura C.H. Beck, București, 2016
4. Friedman, L. M., Rights of Passage: Divorce Law in Historical Perspective, Oregon Law Review, No. 63, 1984
5. Keller, H., Stone Sweet, A., *A Europe of Rights: The Impact of ECHR on National Legal Systems*, Oxford University Press, New York, 2008
6. Livermore, M. A., Barr, A. E., Cooke, R. T., Stuart Phelps Stuart, E., June, J: *Women's View On Divorce*, The North American Review , Jan., 1890, Vol. 150, No. 398 , Jan., 1890
7. Nolte, G., The European Court of Human Rights and the Sources of International Law, in The Contribution of the ECtHR to the Developement of Public International Law Seminar, Prague, 23 septembrie 2020
8. Popescu, T. R., Dreptul Familie. Tratat. Noțiuni Introductive. Căsătoria, Tipografia Învățământului, București, 1960
9. Repetto, G., The Constitutional Relevance of the ECHR in Domestic and European Law. An Italian Perspective, Intersentia Publishing LtD, Cambridge, 2013
10. Soltan, V., *Aplicabilitatea CEDO şi jurisprudenței CEDO în materie procesual civilă*, 07.12.2016, disponibil la: https://www.juridice.ro/482116/efectul-cedo-si-jurisprudentei-curtii-europene-a-drepturilor-omului-asupra-ordinii-juridice-interne-in-materia-procesului-civil-in-republica-moldova.html

II. Jurisprudență

1. Cînța c. României, nr. 3891/19, 18 februarie 2020

III. Acte normative

1. Codul Civil de la 1864
2. Codul Familiei modificat prin Decretul nr. 779/1966
3. Constituția României, publicată în Monitorul Oficial, Partea I nr. 767 din 31 octombrie 2003
4. Convenția Europeană a Drepturilor Omului

THE ROMANIAN ARMY IN THE 1916 CAMPAIGN – FROM ECSTASY TO AGONY

Stelian-Cătălin Ghițuleasa
PhD Student, University of Craiova

Abstract: The Romanian Army entered World War I at a time when it was not prepared, under pressure from the Entente and with the enthusiasm that had gripped the entire nation. The 1916 campaign, which began so promisingly, would end disastrously for the Romanians, who were forced to see their great hopes dashed so quickly, just a few months after the euphoria that had swept the entire nation. Romania was to go through a truly agonizing period, during which the failures on the front seemed endless. It was a painful lesson from which we would learn enormously in the summer of 1917, the year of the resounding victories of the Romanian Army in the Great War.

Keywords: Army, campaign, war, ecstasy, agony, helplessness.

În preajma intrării României în Primul Război Mondial, încrederea în victoria Armatei Române părea să fi cuprins întreaga societate românească, animată de dorința de a vedea alipite Regatului teritoriile românești ce se aflau în componența Imperiului Austro-Ungar.

Războiul româno-bulgar din 1913, survenit pe fondul celui de-al doilea conflict balcanic, crease un entuziasm general în rândul opiniei publice de la noi, astfel că această stare de spirit exista și în 1916.

Convingerea că armata noastră, modernizată semnificativ în cei trei ani ce trecuseră de la precedenta campanie în care fusese implicată, va fi capabilă să lupte cu succes împotriva puternicilor săi inamici, în frunte cu Germania, a determinat elita politică și militară românească să accepte presiunile reprezentaților Antantei de a intra cât mai repede în război. La această iluzie pe care și-o creaseră factorii decidenți de la București, mai ales după marșul triumfal în sudul Dunării, contribuise enorm și angajamentul ferm al aliaților, asumat prin semnarea Tratatului de alianță și a Convenției militare cu România, la 4 august 1916. Se crease, astfel, o stare de spirit comparabilă cu cea trăită de români cu patru decenii în urmă, atunci când încrederea deplină în glorioasa lor Armată, condusă în mod admirabil de însuși principele Carol, avea să fie răsplătită cu recunoașterea Independenței de Stat, obținută pe câmpul de luptă.

Deși în epocă au existat mărturii ce vedeau iminenta campanie militară cu un entuziasm reținut[1], departe de cel ce caracterizase episodul din 1913, este incontestabil faptul că la intrarea României în marea conflagrație, la mijlocul lunii august, starea de spirit era pozitivă, atât în rândurile Armatei, cât și la nivelul societății românești.

Eforturile regelui Carol I, ale clasei politice și ale elitei militare au urmărit, încă din momentul obținerii Independenței de Stat, formarea unei armate puternice și moderne, de nivel european, o armată ce se bucura de respectul și încrederea populației, dar al cărei potențial real era cunoscut numai de elita politică și militară, obligată de împrejurări să investească substanțial și rapid în dotarea acesteia, capitol ce ne situa cu mult sub nivelul armatelor puternice ale Europei.

[1] Petre Otu, *România în Primul Război Mondial. Beligeranța 1916-1917*, vol. III, București, Editura Litera, 2017, p. 60.

În perspectiva declanșării campaniei din 1916, exceptând efectivele pe care România le-a mobilizat, „*suficiente pentru îndeplinirea obiectivelor propuse*”[2], la celelalte capitole – armamentul, pregătirea ofițerilor și a trupelor, omogenitatea diviziilor, organizarea, Armata Română avea un potențial sub așteptări, astfel că șansele de a lupta cu singura armată din acel moment ce era pregătită pentru un astfel de război – cea germană – erau sortite eșecului. În ciuda atenției de care Armata s-a bucurat în anii neutralității (1914-1916), decalajul dintre noi și statele beligerante puternice, în frunte cu Germania, nu avea cum să fie recuperat într-o perioadă atât de scurtă. Chiar dacă am mobilizat 2/3 din efectivul disponibil (1/3 constituia rezerva), efectiv ce reprezenta „*nivelul maxim al posibilităților*”[3] noastre, devenind astfel o forță de care oricine trebuia să țină cont, acest aspect se va dovedi insuficient în vederea atingerii scopului pentru care România intrase în Marele Război. Campania din anul 1916 ne-a demonstrat că războaiele nu se câștigă doar prin numărul impresionant de soldați sau cu entuziasm, așa cum greșit s-a sperat în momentul intrării în război.

Intrarea României în război, alături de puterile Antantei, la 15/28 august 1916, a fost primită de români, cu predilecție de cei din capitală, cu entuziasm, astfel că dezastrul ce urma să cuprindă Armata Română în lunile următoare era eminamente exclus, după cum afirma Constantin Argetoianu: „*Prima zi de mobilizare a fost, așadar, o zi de bucurie și de entuziasm pentru întreaga populație a Bucureștiului. Nimeni nu bănuia grelele încercări prin care eram nevoiți să trecem.*”[4]

Întreaga opinie publică românească avea în minte ceea ce se întâmplase în timpul campaniei din 1913, mai ales în primele zile ale „Ipotezei Z”, atunci când trupele române nu au întâmpinat o rezistență serioasă din partea Austro-Ungariei, în niciun sector al frontului din Carpați. Ofensiva zdrobitoare de la începutul campaniei pentru eliberarea Ardealului le reamintea soldaților români, așteptați de frații lor de peste munți ca niște eliberatori, de exaltarea ce cuprinsese națiunea română la trecerea Dunării, în 1913. Bucuria era atât de mare, încât nu este exagerat dacă afirmăm că adusese Armata și opinia publică pe culmile extazului. Un extaz ce avea să se transforme cât de curând într-o lungă și dureroasă agonie, începută în sud, la Turtucaia.

Cucerirea rapidă a capului de pod de la Turtucaia, punct strategic intrat în posesia României în urma războiului româno-bulgar din 1913, încheiat cu Pacea de la București, a năruit într-o clipă toate speranțele legate de triumful Armatei Române în campania începută entuziasmant, cu nouă zile în urmă. Îndoiala luase acum locul încrederii, iar teama pusese stăpânire pe toți, de la elita politică și militară, la simpli cetățeni.

I.G. Duca făcea o analiză cât se poate de sugestivă a dezastrului de la Turtucaia – începutul agoniei pentru Armata Română. „*Înfrângerea era așa de răsunătoare încât nu numai că anula toate succesele – netăgăduitele succese de la nord –, dar arunca de la început un val de discreditare asupra întregii noastre intrări în acțiune. Neajunsurile trebuia repede să le resimțim în armată, în populația civilă și în afară.*”[5] Eșecul Armatei a III-a, comandată de generalul Mihail Aslan, înlocuit repede de la comandă, întrucât a demonstrat că este depășit de situație, avea să fie urmat, în lunile următoare, de alte eșecuri pe toate fronturile în care era implicată Armata Română în anul 1916.

Militari, reprezentanți ai clasei politice, oameni obișnuiți, cu toții începeau să realizeze un fapt pe care nimeni nu dorise să-l recunoască la intrarea României în război: nu eram pregătiți pentru o astfel de confruntare, cum eronat au crezut cei care controlau

[2] *Ibidem*, p. 23.
[3] *Ibidem.*
[4] Constantin Argetoianu, *Memorii. Pentru cei de mâine însemnări din vremea celor de azi*, vol. III, Partea a V-a (19916-1917), București, Editura Machiavelli, 1995, p. 20.
[5] I.G. Duca, *Memorii, vol. III, Războiul. Partea I (1916-1917)*, București, Editura Machiavelli, 1994, p. 13.

destinele Armatei și ale țării. Carențele grave la nivelul pregătirii unor ofițeri români de rang superior, slaba pregătire a soldaților, dotarea insuficientă și inexactitățile Marelui Cartier General reprezintă factorii principali ce vor duce la înfrângerile în serie ale Armatei Române, în campania dezastruoasă din 1916 (la aceștia se poate adăuga și lipsa oricărei implicări a aliatului rus în Dobrogea, în fața puternicei ofensive bulgaro-germane-otomane).

Constantin Argetoianu caracteriza consecințele bătăliei de la Turtucaia astfel: „*Turtucaia înseamnă o dată mare în evoluția politică a țării noastre. Odată cu căderea Turtucaiei au căzut și solzii de pe ochii celor mai mulți, s-a prăbușit întreaga schelărie politică ridicată de regele Carol I, în lunga sa domnie, în jurul statului român.*"[6] Așadar, urmările erau în primul rând dezastruoase din punct de vedere psihologic, întrucât dezamăgirea, urmată curând de disperare, reprezenta noua stare de spirit de la nivelul conducerii politice și militare a țării.

Deciziile nejustificate pe care le va lua Marele Cartier General, după episoadele dureroase de la Turtucaia și Silistra, se vor dovedi nefaste pentru soarta campaniei din 1916, ele nefiind altceva decât o prelungire a agoniei, încheiată abia după bătălia de la Neajlov-Argeș și ocuparea Bucureștiului, la 6 decembrie 1916. „*Bătălia de la Turtucaia, confruntare de ordin tactic, reprezintă un început nefericit al războiului. Ea a spulberat iluziile multora privitoare la o cale facilă de acestui ideal și a fost un început al înfrângerilor care au făcut din campania anului 1916 un dezastru militar.*"[7] Într-adevăr, din acest moment, factorul moral avea să fie decisiv în următoarele trei luni, agonizante pentru poporul român. Agonia avea să ia sfârșit la capătul ultimei încercări întreprinse de Armata Română în campania din 1916, terminată dezastruos pentru România: bătălia de pe Neajlov-Argeș (17/30 noiembrie – 20 noiembrie/3 decembrie 1916).

O campanie începută la 15/28 august 1916 într-un entuziasm general, se termina la 23 noiembrie/16 decembrie într-un mod pe care nimeni nu și l-ar fi imaginat: Bucureștiul era în mâinile inamicului. Tot sudul țării fusese ocupat de trupele germane, consecință a înfrângerilor succesive „*pe Valea Jiului, pe Valea Oltului, la sud de Dunăre și în Dobrogea.*"[8]

Ceea ce se anunțase a fi un succes total se încheia, în decembrie 1916, cu un eșec de proporții. Agonia luase sfârșit pentru Armata Română, obligată să se împace cu ideea neputinței sale, în acel moment dramatic pentru ființa statului român. Nu era totul pierdut, astfel că dorința de luptă și de sacrificiu nu fusese definitiv abandonate. De-acum Armata Română știa că trebuie să intre pregătită în vâltoarea marilor bătălii din vara anului 1917, dacă voia ca românii să-și îndeplinească visul de secole: unirea Transilvaniei cu România.

Însuși generalul Henri Berthelot, șeful Misiunii Militare Franceze, descria, cu ocazia primei sale misiuni în România, desfășurată între octombrie 1916 – mai 1918, starea de spirit ce-i cuprinsese pe români, la capătul agonizantei campanii din 1916: „*Stânga lui Averescu continuă să dea înapoi precipitat. Germanii au intrat în București și Ploiești. Asistăm, îndurerați, la trecerea unităților în retragere. Soldații, în zdrențe și părând extenuați, își îndreaptă totuși ținuta când trec prin fața regelui, cu o scânteie de speranță în privire. Se va putea face ceva cu acești viteji! (7 dec. 1916)*"[9]. Continuă să descrie acest tablou dezolant de la sfârșitul campaniei din 1916, edificator pentru a înțelege proporțiile dezastrului: „*Situația este, într-adevăr, din ce în ce mai dificilă și nu știu ce va rămâne din România, dacă rușii nu-i vin grabnic în ajutor. De-a dreptul extraordinară este însă mentalitatea locuitorilor. Nimeni nu încearcă să riposteze. Toată lumea este la pământ. Ofițerii sunt primii care dau un*

[6] Constantin Argetoianu, *op. cit.*, pp. 35-36.
[7] Petre Out, *op. cit.*, p. 41.
[8] *Ibidem*, p. 54.
[9] Henri Berthelot, *Memorii și corespondență (1916-1919)*, București, Editura Militară, 2012, p. 113.

exemplu negativ. Oamenii în poziții înalte se gândesc mai ales la propriile interese, și la cele ale țării lor nu prea. Nu-ți vine să crezi ce apatie domnește peste tot."[10]

Era o stare de spirit pe care nimeni nu o anticipase cu câteva luni în urmă, atunci când Armata Română mărșăluia triumfător peste Carpați, entuziasmul fiind la cele mai înalte cote. Am trecut prea repede de la extaz la agonie, evenimentele luând o întorsătură realmente dramatică pentru noi, într-un an ce se anunța a fi unul al marilor speranțe. Anul 1916 a fost o lecție dureroasă pentru România, la capătul căruia aveam de tras câteva concluzii din care trebuia să învățăm cât mai repede, întrucât era în joc soarta țării. Campania din 1916 ne demonstrase cât de repede se poate ajunge de la exaltare la deznădeje, într-unul dintre cele mai importante momente ale istoriei noastre. A fost un moment al adevărului, nu doar pentru Armata Română, ci pentru România. Ea a rămas în istoriografia românească drept o campanie a iluziilor spulberate, o dramă pe care românii erau obligați să o trăiască pentru prima dată de la constituirea statului român modern, în 1859. Din fericire, agonia a fost scurtă pentru un popor care avea să lupte, să sufere și să spere cu și mai multă forță în 1917, semn că nu renunțase la îndeplinirea unui vis de secole: statul național unitar.

BIBLIOGRAPHY

XXX, *România în anii Primului Război Mondial*, București, Editura Militară, 1987.

Argetoianu, Constantin, *Memorii. Pentru cei de mâine însemnări din vremea celor de azi*, vol. III, Partea a V-a (19916-1917), editor Stelian Neagoe, București, Editura Machiaveli, 1995.

Berthelot, Benri, *Memorii și corespondență (1916-1919)*, București, Editura Militară, 2012.

Dabija, G.A., *Armata română în Războiul Mondial (1916-1918)*, vol. III, București, f. a.

Duca, I.G., *Memorii, vol. III, Războiul. Partea I (1916-1917)*, ediție și indice de Stelian Neagoe, București, Editura Machiavelli, 1994.

Otu, Petre, *România în Primul Război Mondial. Beligeranța 1916-1917*, vol. III, București, Editura Litera, 2017.

Otu, Petre, Duțu, Alesandru, Madgearu, Alexandru, Soreanu, Mircea, *100 de mari bătălii din Istoria României*, București, Editura Orizont, 2009.

Socec, Alexandru, *Zile de restriște din anii 1916-1918 și Episodul din Bătălia de pe Argeș*, ediția a 2-a, București, Institutul de Arte Grafice, 1922.

[10] *Ibidem*, pp. 115-116.

PERSPECTIVES ON COMMUNICATION IN PUBLIC ADMINISTRATION

Pavel-Ioan Lazăr
PhD Student, University of Craiova

Abstract: This article examines the theoretical aspects of communication in public administration, particularly its various types and forms. Analysing these communication methods helps elucidate how messages are communicated to citizens, contributing to the efficiency and transparency of public administration. Understanding institutional communication is crucial for fostering responsible governance through bidirectional dialogue and information access. Theoretical research on communication in public administration aims to offer a comprehensive view of how institutions engage with citizens and society.

Keywords: communication in public administration, public communication, institutional communication, access to information, communication with citizens

1. Comunicarea în administrația publică: tipuri și forme

Înainte de toate a fost comunicarea. Călin Rus (2002), la începutul cărții sale, *Introducere în științele comunicării și ale relațiilor publice*, constată faptul că începuturile comunicării se pierd în preistorie. Mai mult de atât, comunicarea este „*una dintre cele mai vechi acțiuni folosite atât de către ființele umane, cât și de către celelalte viețuitoare ale pământului*", (Rus, 2002, p. 9). Prin urmare, este subliniat un rol al comunicării, că ea este indispensabilă și cert este că, într-un fel sau altul, ceea ce ne înconjoară este menit să comunice sau să fie comunicat. În această direcție este postulată imposibilitatea non-comunicării, în 1967, de Paul Watzlawick, Janet Beavin Bavelas și Donald D. Jackson (1967).

Mihai Dinu (2014) remarcă eforturile lui Frank E.X. Dance și Cari E. Larson de a sintetiza diverse definiții ale comunicării într-o carte, subliniind natura interdisciplinară a conceptului și variabilitatea interpretărilor sale în diverse domenii științifice.

Comunicarea, ca proces aflat într-o evoluție continuă, se adaptează la schimbările prezente, fiind esențială în interacțiunile umane. Literatura de specialitate atribuie patru semnificații majore acestui proces: transmiterea și înțelegerea mesajelor între persoane sau grupuri prin multiple canale, interacțiunea ca schimb alternativ de informații între comunicare și comunitate, participarea activă a grupurilor în acest proces dinamic și utilizarea comunicării ca instrument de organizare și mobilizare a resurselor pentru atingerea obiectivelor comune (Rus, 2002, pp. 9-12).

Specialiștii în comunicare adoptă perspectivele lui Moles pentru a înțelege fenomenul comunicării. Potrivit acestuia, comunicarea este un proces în care un individ asimilează informații și experiențe din mediul său prin interacțiunea cu alți indivizi sau sisteme, folosind elemente de cunoaștere comună pentru schimbul de informații (Radu, Iluț & Matei, 1994, p. 185). Definiția lui A. Moles subliniază importanța transferului și contra-transferului informațional în comunicare, evidențiind cele patru semnificații majore ale acestui proces. De asemenea, aduce o noutate prin integrarea aspectelor spațio-temporale în procesul comunicării.

Michael Kunczik și Astrid Zipfel (1998) propun o definiție simplă a comunicării, care subliniază ideea de interacțiune și participare, evidențiind rolul simbolurilor și al funcțiilor comunicative. Aceștia consideră că procesul comunicațional implică schimbul de informații prin simboluri între cei implicați, inclusiv transmiterea neintenționată a informațiilor de către

vorbitor, care poate fi interpretată ca având un scop informativ de către cel care primește mesajul.

Societatea secolului al XXI-lea, dovedește, mai mult ca niciodată, importanța comunicării: „*Niciodată în istoria lumii nu s-a vorbit atât despre comunicare. Aceasta pare să rezolve toate problemele: fericirea, egalitatea, dezvoltarea indivizilor și a grupurilor*", (Popescu, 2002, p. 183). Comunicarea este omniprezentă în toate domeniile, atât în sectorul public, cât și în cel privat, devenind o parte integrantă a relațiilor umane. În cadrul întreprinderilor și instituțiilor, toate activitățile se bazează pe acest principiu fundamental: comunicarea.

Pe fondul ubicuității comunicării, este clădită și administrația publică.

Administrația publică, derivând din „*ad*" (prepoziție latină) și „*minister*" (cuvânt latin pentru serviciu sau subordonare), își găsește sensurile în literatura de specialitate într-o dublă perspectivă: funcțională și organizatorică. Funcțional, se concentrează pe implementarea legilor pentru a satisface interesele publice, asigurând un serviciu eficient și oferind beneficii cetățenilor. Din perspectivă organizatorică, este definită ca un ansamblu de autorități și instituții care, prin intermediul puterii publice, pun în aplicare legile și furnizează servicii publice. Principala sa misiune este de a respecta, satisface și proteja interesul public, care cuprinde atât nevoi materiale, cât și spirituale, influențate de factori socio-politici și economici. Responsabilitatea sa fundamentală este de a asigura ordinea de drept și de a respecta valorile democratice, în timp ce îndeplinește nevoile comunităților prin exercitarea autorității publice.

Această abordare integrată implică atât activitatea administrației centrale de stat, cât și pe cea a administrației publice locale, având un rol crucial în implementarea legilor și în procesul decizional, contribuind prin consultanță și analiză la buna funcționare a societății.

Într-un context de progres și schimbare continuă, cerințele comunităților și ale cetățenilor au evoluat, influențate de avansul tehnologic și de accesul la informație. Această evoluție a determinat trecerea de la un model de guvernare închis la unul deschis, implicând importul de practici, tehnici și instrumente din sectorul privat în sfera administrației publice și, într-o manieră mult mai accentuată, nevoia de comunicare. Scopul acestei transformări este de a îmbunătăți gestionarea publică și de a asigura satisfacerea nevoilor și intereselor publice într-un mod eficient și transparent.

Corelând și contextualizând aspectele care caracterizează comunicarea și administrația publică, este identificată o relație între cele două concepte. Astfel, administrația publică, prin însăși natura sa, depinde de comunicare.

Paradigma administrației publice oferă o definiție specifică asupra comunicării. Prin urmare, formal, comunicarea este conceptualizată ca fiind fluxul de informații dintre membrii unei instituții, contribuind fundamental la desfășurarea eficientă a activității acestora în folosul publicului.

În cadrul administrației publice, comunicarea îndeplinește mai multe funcții esențiale. Prima este identificarea, care promovează notorietatea și competențele instituțiilor administrative pentru a-și clarifica rolul în comunitate. De asemenea, comunicarea asigură informarea, un obiectiv prioritar și o obligație legală pentru administrația publică. Educația socială, de asemenea, este promovată prin intermediul comunicării, prin furnizarea de sfaturi și recomandări comunității pentru îmbunătățirea vieții sociale (Dubois, 1994, p. 45).

Autorul Vasile Munteanu (2006) concluzionează asupra importanței comunicării în administrația publică, explicând că, ajutorul comunicării pentru administrația publică nu poate fi contestat: prin comunicare, administrația publică stabilește o relație apropiată cu cetățeanul și, prin procesele comunicaționale, identifică și înțelege nevoile acestuia, reușind ulterior să contribuie la prioritizarea și realizarea acestora.

În instituțiile publice, comunicarea se realizează verbal, în cele două forme ale sale, orală și scrisă. Cu titlu de exemplu, comunicarea dintre funcționarul public și cetățean se realizează, la ghișeu sau birou într-o manieră verbală. În egală măsură, administrația publică emite acte de natură administrativă, individuale, care au formă scrisă.

Forma de comunicare utilizată de administrația publică oferă un punct de plecare pentru prima și cea mai cunoscută clasificare a comunicării. După forma pe care o îmbracă, comunicarea poate fi verbală (articulată, utilizând un sistem lingvistic), non-verbală (utilizând limbajul corpului și a cărui studiu este axat pe gesturi și micro-expresii) și paraverbală (forma de comunicare semnificată de ton, intonația, ritmul vorbirii și caracteristicile vocii). Dacă cea dintâi formă de comunicare, verbală, reprezintă o acțiune voită, scopul principal fiind acela de a transmite articulat o informație, comunicarea nonverbală și paraverbală reprezintă acțiuni involuntare și care oferă informații suplimentare despre starea de spirit pe care unul dintre participanții la actul comunicațional o are.

Așadar, o completare asupra modului în care se comunică în instituțiile publice poate fi adusă: funcționarul public, mai degrabă involuntar, comunică cu cetățeanul și nonverbal și paraverbal.

Comunicarea în administrația publică este plasată, conform activității sale, preponderent în sfera comunicării formale, oficiale. Vizată fiind analiza instituțiilor publice, logica demersului teoretic urmărește implicit comunicarea publică, formă a comunicării care este atribuită și administrației, prioritar pentru aceasta fiind să organizeze un sistem de comunicare cu societatea în care să existe un transfer informațional corect și coerent către cetățean. Această perspectivă capătă valențe juridice (dreptul omului de a fi informat și astfel nevoia unui sistem de relații publice în sfera publică, administrativă), valențe psiho-sociale (nevoia de informare), dar și valențe macro și micro (comunicarea publică având o subramură, cristalizată sub numele de comunicare locală). În egală măsură, dată fiind componenta sa organizațională, pentru instituțiile administrației publice este specifică și comunicarea instituțională.

Succint, sunt necesare explicații pentru a clarifica rolurile diferitelor forme de comunicare în instituțiile publice: comunicarea de masă, cea publică și cea instituțională. Comunicarea creează legături între indivizi și grupuri, inclusiv între grupuri de diverse dimensiuni, împărțindu-se în comunicare interpersonală și comunicare publică. În contextul comunicării de masă, se disting aceste două tipuri principale. Deși principiile comunicării interpersonale sunt relevante și în comunicarea publică, diversitatea formelor de comunicare este analizată din perspectiva atât a individului, cât și a publicului. Conceptul de comunicare de masă cuprinde atât comunicarea interpersonală, cât și forme variate de comunicare publică, inclusiv cea instituțională, politică, mediatică și comercială (Rus, 2002, p. 53).

Finalitatea comunicării publice în instituțiile administrației este să faciliteze transferul informațiilor de interes public și să asigure coeziunea socială. Acest proces, așa cum subliniază Zemor (1995, p. 78), este bidirecțional, desfășurându-se atât pe axe verticale, către factorul de decizie, cât și pe axe orizontale, între diverse părți ale instituției și în afara ei.

Administrația publică, în sensul său unitar, urmărește să protejeze și să respecte nevoile cetățenilor săi. Aproprierea față de membrii comunităților locale devine un imperativ pentru a înțelege problematicile de natură socio-economică pe care aceștia le au. De aceea, instituțiile administrației publice, încununând scopul pentru care a fost edificată administrația publică, se află în centrul comunităților și mențin cu acestea o comunicare constantă, într-o manieră deschisă, profund democratică și participativă, lăsând cale dialogului.

Comunicării instituțiilor publice îi este atribuită o formă formală și, prin urmare, canalul de comunicare utilizat devine unul oficial, formal. Cu toate acestea, în contexte informale, comunicarea instituțiilor publice, reprezentate de funcționarii publici, îmbracă o

formă neoficială. În această direcție se consideră că în instituțiile publice sunt utilizate canale de comunicare formale și informale. Conținutul informațional oficial este transmis prin canalele formale de comunicare. În ceea ce privesc relațiile interpersonale instituite între indivizi sau grupuri compuse din angajați care împărtășesc interese comune, pentru acestea sunt stabilite canalele informale de comunicare. Din perspectiva lucrării propuse, atenția cade pe componenta oficială a comunicării în administrația publică

Prin urmare, comunicarea publică este definită în perspectiva modalității pe care administrația publică, prin instituțiile publice, o adoptă. Pentru administrația publică, comunicarea publică reprezintă maniera complementară de realizare a activității sale specifice protecției interesului general. Cu ajutorul acestui tip de comunicare sunt transmise informații cu caracter de interes public, inclusiv despre organizațiile publice, felul în care funcționează și ce responsabilități au, precum și despre legalitatea și relevanța deciziilor lor, realizându-se astfel o funcție de informare. De asemenea, comunicarea publică facilitează buna înțelegere a nevoilor și așteptărilor cetățenilor, pentru ca instituțiile publice să poate acționa în consecință și să contribuie la înfăptuirea binelui comun.

Comunicării publice îi este atribuită misiunea de a convinge că politicile publice și deciziile promovate de administrația publică reflectă activități orientate spre realizarea unui beneficiu comun. De pe vremea Stagiritului și până în prezent, comunicarea publică a îndeplinit întotdeauna trei funcții distincte: cea politică sau deliberativă, ce decide asupra oportunității acțiunilor publice; funcția forensică sau judiciară, care analizează faptele trecute și le aprobă sau le incriminează; și funcția epideictică sau demonstrativă, ce elogiază sau critică personalități, exprimă satisfacția sau regretul față de anumite evenimente (Dinu, 2014, p. 116).

Literatura de specialitate, utilizând criteriul autorității surselor de comunicare și sfera de acțiune, evidențiază diverse categorii ale comunicării publice, incluzând comunicarea instituțională prezidențială, guvernamentală, parlamentară și cea din partea altor organisme și întreprinderi de interes public.

În direcția sferei de acțiune, de exemplu, la nivelul administrației publice locale, comunicarea publică își manifestă prezența printr-o serie de forme și activități specifice. Acestea includ punerea la dispoziția cetățenilor a informațiilor de interes local, cum ar fi evenimente comunitare, reglementări locale și alte aspecte relevante pentru comunitate. Totodată, se desfășoară activități de prezentare și promovare a serviciilor publice oferite de către autoritățile locale, cu scopul de a asigura o mai bună conștientizare și accesibilitate pentru locuitorii comunității. În plus, se promovează instituțiile publice locale și se susțin inițiativele care vizează dezvoltarea comunității și îmbunătățirea calității vieții locuitorilor. Aceste eforturi de comunicare publică sunt esențiale pentru consolidarea relației dintre administrația publică locală și cetățeni, facilitând dialogul și participarea activă a comunității la procesul decizional, (Martereau, 1996, p. 97).

Comunicarea de masă cuprinde comunicarea publică, în timp ce comunicarea instituțională reprezintă o formă a comunicării publice, contribuind la îndeplinirea rolului de liant social. În această logică, comunicarea de masă este procesul comunicațional prin care conținutul informațional este transmis de la o sursă la un public larg, prin intermediul unor mijloace de comunicare de masă. Altfel spus, mesajul este transmis de un singur emițător către mai mulți receptori. Având în vedere rolul și dimensiunea administrației publice, justificarea utilizării comunicării de masă, a comunicării publice și instituționale nu are nevoie de explicații suplimentare.

Comunicarea publică poate lua forma comunicării instituționale. Cea din urmă reprezintă un tip de comunicare plasat în afara organizației (în cazul administrației publice, în afara instituției), cu ajutorul căreia instituțiile publice își consolidează imaginea și clădesc un

climat de încredere din partea cetățenilor (Nedelea, 2006, p. 65). Altfel spus, comunicarea instituțională înglobează și valorifică formele comunicării care edifică imaginea organizației, angajații săi și activitățile desfășurate, precum și produsele sau serviciile furnizate de aceasta. *Mutatis mutandis*, comunicarea instituțională clădește gestaltul de imagine al administrației publice. Procesul de edificare al imaginii administrației publice se consideră complet atunci când instituțiile publice care construiesc aparatul administrativ al unui stat reușesc, într-o manieră eficientă, legală și conformă cu scopul consacrat constituțional, să comunice cu cetățenii.

Contextualizând definiția comunicării de masă, definirea comunicării instituționale devine facilă. Comunicarea instituțională se concentrează pe identitatea și imaginea organizației în sine, adoptând adesea stilul comunicării de masă. Într-un mediu aflat în continuă schimbare, este din ce în ce mai dificil pentru organizații să-și stabilească o identitate distinctivă. Pentru a realiza acest lucru, devine fundamentală necesitatea de a informa și fideliza publicul. Prin urmare, organizația comunică în mod regulat despre aspecte precum structura sa, activitățile, produsele, serviciile și rezultatele sale. Scopul principal al acestei comunicări este să creeze și să mențină o imagine favorabilă în conștiința publicului țintă.

Imaginea instituției este rezultatul comunicării sale cu publicul și reflectă calitatea produselor sau serviciilor, nivelul de succes, participarea și eforturile depuse pentru a-și construi o identitate distinctă. Este un factor esențial, definit de percepțiile individuale asupra organizației, iar într-o eră caracterizată de standardizare și concurență crescută, fiecare organizație trebuie să-și contureze și să-și afirme unicitatea și relevanța. Imaginii unei instituții publice îi este crucial să fie evaluată în lumina principiului autonomiei locale. Deși, la o primă vedere, toate instituțiile ar trebui să urmărească aceleași standarde de relevanță și să acționeze în direcții similare, autonomia locală permite administrațiilor publice să decidă independent pentru a servi interesele comunităților locale. Astfel, fiecare administrație locală, prin instituțiile sale, este responsabilă pentru eficacitatea comunicării sale, contribuind la crearea unei imagini pozitive pentru întreaga administrație publică.

Comunicarea publică și cea instituțională trebuie analizate atât dintr-o paradigmă relațională, cât și distinctă, deservind unor scopuri diferite. În timp ce comunicarea publică este utilizată pentru a realiza un transfer informațional între instituțiile publice și cetățeni, comunicarea instituțională se concentrează asupra modului în care instituțiile publice își clădesc și promovează imaginea publicului intern și extern. În acest sens, cel dintâi tip de comunicare urmărește și îndeplinește funcții de informare a societății cu privire la activitatea sa și de promovare a valorilor democratice care fundamentează existența statului și justifică activitatea acestora. Forma comunicării instituționale este definită de metode și instrumente care au rolul de a consolida reputația, promova valorile și transmite mesaje coerente despre organizație.

Deși diferite în natura lor, cele două forme ale comunicării reunesc puncte comune. De exemplu, comunicarea instituțională poate include componente de comunicare publică atunci când organizația își promovează programele și inițiativele către publicul larg. La rândul său, comunicarea publică poate presupune colaborarea cu instituțiile publice pentru a furniza cetățenilor informații relevante și accesibile.

Urmărind paradigma relațională, comunicarea publică și cea instituțională se intersectează în procesul comunicațional, contribuind la gestaltul comunicării și deservind, în fapt, aceluiași scop: comunicarea eficientă în administrația publică.

Comunicarea eficientă în administrația publică este necesară și tratată prin prisma multiplelor teorii care au cristalizat o serie de principii. Un exemplu este reprezentat de conceptul propus de Sidick (2012) – *cei 7 C ai comunicării eficiente* - care subliniază

importanța completitudinii, conciziei, considerației, clarității, concreteții, politeții și corectitudinii în transmiterea informațiilor.

Autorii Jianu *et al.* (2013) susțin că autoritățile publice utilizează comunicarea pentru a-și consolida imaginea și pentru a crea încredere și simpatie în rândul cetățenilor. Profesioniștii în relațiile cu publicul joacă un rol crucial în acest proces, susținând încrederea și susținerea publicului, potrivit acelorași autori.

Studii recente, precum cel realizat de Zeffane, Tipu și Ryan (2011), au evidențiat legătura strânsă între comunicare, devotament și încredere în sfera publică. Aceștia argumentează că încrederea este fundamentală pentru formarea sentimentului de loialitate și devotament și că eficiența comunicării joacă un rol central în această ecuație. O comunicare eficientă poate preveni neînțelegerile care sunt adesea cauza principală a lipsei de încredere. Prin urmare, autorii recomandă liderilor să învețe că încrederea trebuie să fie construită și menținută prin intermediul unei comunicări eficiente. În 1985, în Statele Unite ale Americii, specialiștii, cu referire la comunicarea instituțională, au constatat că un factor principal care a afectat încrederea populației în guvern a fost reprezentat de modul în care au comunicat guvernele cu societatea.

Conform descrierii lui Rogojanu, Tășnadi și Hristache (2004), comunicarea publică se bazează pe trei nuclee comunicaționale: administrația, mass-media și publicul, cu mass-media drept catalizator al informației transmise de administrație. Informarea publică prin mass-media este esențială pentru fluidizarea fluxului informațional al comunicării, atât în interiorul, cât și în afara organizației. Cu toate acestea, în ceea ce privește implicarea mass-mediei în comunicarea publică, trebuie avute în vedere cel puțin două elemente. Pe de o parte, este crucial ca mass-media să beneficieze de libertate și să-și exprime opinia obiectivă în legătură cu evenimentele și deciziile, ceea ce poate influența încrederea în administrația publică. Astfel, comunicarea prin intermediul mass-mediei poate contribui fie la consolidarea, fie la deteriorarea încrederii cetățenilor în administrație. Swajkowski (2000) subliniază importanța a trei principii-cheie în acest context: deschidere, deschidere și deschidere, în sensul de transparență și sinceritate în comunicare.

Cu titlu de exemplu, în marea democrație a Americii, administrația publică a experimentat o scădere a acoperirii mediatice a agențiilor administrative și o creștere a preocupării mass-mediei pentru dezvăluirea erorilor oficiale și a scandalurilor politice, în detrimentul prezentării adecvate a funcționării guvernului și a dezbaterii problemelor legale importante, (Fairbanks, 2005, p. 57). Această tendință a fost asociată cu o reducere a clarității mesajului și cu o scădere a încrederii cetățenilor în instituțiile publice de stat.

Conform lui Heise (1985), furnizarea de informații complete către public poate consolida încrederea în acțiunile instituțiilor de stat, în contrast cu absența transparenței care poate conduce la declinul încrederii publice. Pentru a contracara acest declin, Heise a propus un model de comunicare publică care include elemente esențiale: deschiderea, care presupune furnizarea tuturor informațiilor relevante într-o manieră corectă și echilibrată; utilizarea diverselor canale de comunicare, nu doar mass-media; facilitarea unui feed-back corect și sistematic din partea comunității; evitarea incursiunii comunicării publice cu politica; recunoașterea rolului și responsabilității liderilor în promovarea unei culturi organizaționale orientate către comunicare eficientă.

Analiza conceptului comunicării presupune o abordare care pleacă de la general spre particular. Multiplele sale forme și tipologii dovedesc imposibilitatea de a nu transmite un mesaj. Școala de la Palo Alto a dovedit deja acest lucru. Dimensiunea socială a administrației publice implică existența unui proces comunicațional. Comunicarea publică și instituțională dovedesc un rol vital în stabilirea și menținerea încrederii și eficienței într-o societate.

Comunicarea publică și instituțională își propun să întărească relațiile dintre autorități și cetățeni și să consolideze imaginea instituțiilor față de diversele părți interesate. Aceste forme de comunicare promovează o paradigmă deschisă în managementul public, facilitând dialogul și schimbul de informații între instituții și cetățeni. Prin încurajarea unei comunicări eficiente și transparente, administrația publică poate crește încrederea publicului, îmbunătățind astfel eficiența în furnizarea serviciilor și luarea deciziilor, promovând o guvernare mai responsabilă și mai eficientă.

2. Formele comunicării instituționale în administrația publică

Pentru Harris și Nelson (2007) comunicarea este fundamentală pentru desfășurarea activității într-o organizație. Instituția publică, prin structura sa organizatorică poate fi asociată unei organizații.

În administrația publică, comunicarea instituțională se distinge prin cele două forme ale sale: comunicarea internă și comunicarea externă.

Comunicarea internă se referă la interacțiunile și schimburile de informații între membrii unei organizații. Deetz (2001), în definirea comunicării interne, utilizează două perspective: prima definește organizația ca un context în care are loc comunicarea, iar cealaltă o apreciază ca fiind procesul central al interacțiunii și schimbului de informații între angajați, contribuind la construirea culturii organizaționale și la gestionarea problemelor complexe.

Comunicarea internă este crucială pentru dezvoltarea organizațională, oferind angajaților informații esențiale și consolidând motivația și încrederea. În mediul modern, evoluează spre modele interacționale, adaptându-se la noile media și comunicarea rapidă. Liderii organizaționali dezvoltă strategii și mesaje relevante pentru a stimula comunicarea, iar angajații interacționează și informal, atât în interiorul, cât și în afara organizației (Baird, Burton, 2008, p. 34).

Rețelele de comunicare, atât formale cât și informale, reflectă modul în care se desfășoară fluxul informațional în organizații. Comunicarea poate fi verticală (de sus în jos sau de jos în sus), orizontală sau diagonală, cu structuri și tehnologii organizaționale în evoluție. Studiile arată adesea nemulțumiri ale angajaților față de comunicarea verticală, dar se cunoaște mai puțin despre eficacitatea comunicării orizontale sau diagonale, (Dinu, 2014, p. 140). Atât într-o manieră generală, cât și specific, pentru instituțiile publice, canalele de comunicare reprezintă mediile prin care mesajele sunt transmise și recepționate. După forma acestora, se distinge între mesaje tipărite, electronice și face-to-face (interpersonale). Tipurile includ memo-uri, email-uri, întâlniri, discursuri etc. Ascultarea este considerată cel mai utilizat canal, dar mulți oameni nu sunt buni ascultători, iar puține organizații investesc în dezvoltarea abilităților de ascultare ale liderilor, (Harris și Nelson, 2007, p. 132).

Comunicarea internă eficientă în instituția publică necesită informații relevante, dialog deschis și recunoașterea angajaților. Liderii trebuie să promoveze comunicarea față în față, iar profesioniștii în comunicare să faciliteze strategiile. Participarea angajaților și evaluarea continuă sunt cheia succesului organizațional.

Societatea secolului al XXI-lea reliefează o realitate a dinamismului și avansului rapid al tehnologiei. În acest context și comunicarea internă se află într-o continuă evoluție. Pentru specialiști, comunicarea internă este esențială în schimbările organizaționale și în inițiativele de diversitate și motivație. În egală măsură, comunicarea internă reprezintă cel mai important motor al performanței, (Gay, Mahoney, Graves, 2005, p. 11).

Contextualizând informațiile oferite de specialiști, se poate concluziona că în ceea ce privește comunicarea internă în instituțiile publice, aceasta implică transmiterea informațiilor și deciziilor între diferitele niveluri și departamente ale administrației, de la membru la lider

și invers. Acest proces este esențial pentru desfășurarea activităților instituționale în mod eficient și contribuie la realizarea obiectivelor instituției și, implicit, al administrației publice.

Prin intermediul canalelor de comunicare interne bine organizate, funcționarii publici sunt ținuți la curent cu evenimentele și deciziile, având un rol important în instruirea și motivarea acestora pentru a asigura o calitate ridicată a serviciilor publice și satisfacția nevoilor cetățenilor. Instituțiile publice folosesc diverse mijloace de comunicare pentru a asigura transparența și eficiența în activitatea lor. Comunicarea internă facilitează coordonarea și colaborarea între departamente, promovând schimbul de informații și feed-back între conducere și angajați. Aceasta ajută la transmiterea politicilor și procedurilor, asigurând respectarea standardelor stabilite și contribuind la rezolvarea problemelor raportate de angajați. Utilizând canale variate și instrumente adaptate, comunicarea internă eficientă este esențială pentru succesul pe termen lung al instituțiilor publice.

Într-o manieră și mai specifică, menținerea coeziunii sociale este atribuită comunicării externe a instituțiilor publice, facilitând transferul și contra-transferul informațional care cuprinde lămuriri asupra problematicilor de interes public.

Bernard Miege (2000) consideră că în ceea ce privește comunicarea externă, aceasta „*se referă la folosirea din ce în ce mai vizibilă și mai bine organizată a mijloacelor publicitare și a relațiilor publice de către administrațiile de stat*". Așadar, comunicarea externă înseamnă informarea cetățenilor despre atribuțiile și deciziile instituțiilor publice și înțelegerea nevoilor societății pentru a răspunde adecvat și a ocroti interesul general.

Comunicarea externă a instituției publice influențează reputația și imaginea sa, promovând statul și unitățile administrative-teritoriale. Este unidirecțională, transmițând informații despre serviciile publice, îmbunătățind imaginea și promovând valorile instituției. Instituția interacționează constant cu mediul social, răspunzând la nevoile acestuia și inițiind schimbări care modelează societatea (Matei, 2006, p. 98).

Interacțiunea cu cetățenii se realizează prin intermediul diverselor modalități de comunicare, cum ar fi prezentări, informări, dezbateri, sesiuni de comunicare, programe de cercetare, activități culturale și educative, participare la concursuri, publicații proprii, afișe, precum și transmiterea orală sau scrisă a informațiilor între structurile de conducere și cele specializate ale instituțiilor publice.

În secolul al XXI-lea, comunicarea instituțională reprezintă vârful de lance al interacțiunii în instituțiile publice. Este un instrument esențial pentru succesul organizațional, gestionarea imaginii publice, rezolvarea crizelor, crearea unui mediu favorabil și influențarea comportamentului față de serviciile publice.

Comunicarea instituțională cuprinde comunicarea internă și externă, financiară și de imagine, esențială pentru prezentarea activităților și formarea identității organizaționale. Instituțiile publice dispun de departamente specializate în comunicare, menținând imaginea prin politici și activități continue. Este crucială pentru desfășurarea eficientă a activității și afirmarea rolului instituțiilor în societate, informând cetățenii despre obligațiile și prerogativele lor.

3. Comunicarea cu cetățeanul: obligațiile instituțiilor publice

În administrația publică, comunicarea reprezintă un pilon fundamental în arhitectura organizațională. Specialiștii în comunicare din instituțiile publice operează conform unei filosofii specifice, gestionând politicile de comunicare în cadrul Triunghiului strategia organizației – identitatea organizației – imaginea organizației (Forfolea, 2011, p. 179).

Instituțiile publice au datoria de a divulga și de a răspândi informațiile de interes public, mesajele instituționale și alte informații relevante. Aceste mesaje sunt transmise prin comunicare de masă, prin intermediul mass-media sau în mod direct, prin sesiuni de

informare în instituție. De asemenea, pot fi folosite și alte mijloace de comunicare, cum ar fi publicitatea sau protocolul.

Legea privind liberul acces la informațiile de interes public relevă obligația instituțiilor publice de a răspunde solicitărilor cu privire la accesul informațiilor de interes public și, totodată, să faciliteze acest acces persoanelor interesate. Liberul acces la informațiile de interes public capătă, alături de forma unui principiu, forma unui serviciu public prestat de către instituțiile publice. Asigurarea calității acestui serviciului public impune instituțiilor obligații corelative de a aduce la cunoștință utilizatorilor modalitățile de contact și de obținere a informațiilor privitoare la procedurile interne.

Pentru a asculta publicul, sunt necesare diverse metode, precum programarea de audiențe, procesarea petițiilor conform OG nr. 27/2002 și utilizarea anchetelor sociologice. Este esențial ca instituția să aibă un departament de cercetare-dezvoltare pentru atingerea obiectivelor stabilite (Forfolea, 2011, p. 180).

Relația dintre cetățeni și instituțiile publice este bidirecțională, implicând o comunicare reciprocă. Administrația publică și opiniile societății sunt ambele cruciale pentru binele comun. În special la nivel local, cetățenii interacționează cu instituțiile publice și solicită informații detaliate despre proceduri și documente necesare pentru a-și promova interesele legitime. Așadar, instituțiile publice au responsabilitatea de a furniza publicului informații practice, care să clarifice cetățenilor regulile pe care trebuie să le respecte în acțiunile lor și să le faciliteze accesul la serviciile publice. Alături de această responsabilitate, există o obligație a instituțiilor publice de a oferi, din oficiu sau la cerere, informații despre activitatea și proiectele pe care le desfășoară.

Sub forma unui parteneriat, într-o paradigmă a asertivității și în conformitate cu cadrul legal impus, relația deschisă dintre instituția publică și comunitate asigură eficiența transferului și contra-transferului de informații. Inițiativa relației comunicaționale aparține instituției care urmărește metode eficiente pentru feed-back și cunoașterea resurselor locale. Comunicarea între cele două părți este considerată eficientă atunci când canalele de comunicare alese sunt personalizate specificului societății, ținând cont de aspecte socio-profesionale și demografice.

În cadrul procesului de comunicare, relația dintre funcționarul public și cetățeni reprezintă esența administrației publice. Ambele părți, funcționarul public (ca emițător) și cetățeanul (ca receptor al mesajelor), au obiective bine definite: emițătorul își propune să informeze, să convingă, să îndrume, să atragă interesul și să fie eficient, în timp ce receptorul se străduiește să fie atent, să înțeleagă și să rețină informațiile primite. Trebuie, așadar, subliniată importanța participării active a cetățenilor în procesul de comunicare. Comportamentul pro-activ, acela de a adresa întrebări și a solicita clarificări conduce la înțelegerea corectă și comprehensivă a informațiilor transmise, aspect ce are ca efect luarea deciziilor informate și implicarea în viața comunității din partea cetățenilor.

Comunicarea eficientă între funcționari și cetățeni contribuie la edificarea unui climat al încrederii în raport cu administrația publică și sprijină îmbunătățirea relațiilor dintre cetățeni și autorități, realizându-se astfel o guvernare responsabilă, eficientă și deschisă.

Administrația publică românească se bucură de un proces de modernizare, tranzitând de la guvernarea închisă spre cea deschisă, orientată spre cetățean și implicarea acestuia în viața statală. Paradigma autoritară, excesiv de birocratică și ermetică este înlocuită cu cea a colaborării, iar cei responsabili de conducerea instituțiilor publice sunt acum considerați lideri. Rolul liderilor este de a inspira și de a orienta spre eficiență și bună stare. Pe fondul acestui context al guvernării deschise este evidențiată necesitatea comunicării ca liant între stat și cetățeni.

De aceea, în relația funcționarilor publici cu cetățeanul, liderul se implică și oferă acestora sprijin pentru adoptarea unei conduite conforme, asertive și colaborativă. Liderii din administrația publică au datoria de a forma funcționarii publici în direcția comunicării eficientă cu cetățenii. În acest sens, sunt identificate mai multe sarcini cheie atribuite acestuia, inclusiv identificarea problemelor, colectarea, verificarea și diseminarea informațiilor, precum și rezolvarea conflictelor. Pentru a îndeplini aceste sarcini, pot fi adoptate diverse strategii, cum ar fi ascultarea activă, încurajarea analizei interne a problemelor, controlul tonului vocii, promovarea înțelegerii și toleranței și reducerea tensiunilor. Aceste abordări contribuie la îmbunătățirea calității comunicării între funcționarii publici și cetățeni, consolidând astfel relațiile și eficiența administrației publice.

Subliniată fiind importanța comunicării în administrația publică și identificată nevoia de a comunica cu cetățeanul pentru înlesnirea bunei guvernări, la nivelul instituțiilor publice, începând cu anul 1997, s-au creat centre de informare pentru cetățeni pentru a facilita accesul spațiului public la informații de interes. Aceste centre au oferit informații referitoare la structura și activitatea instituției, servicii de preluare și eliberare de documente, precum și informații despre instituțiile competente în soluționarea diverselor probleme ale cetățenilor și aspecte de interes comunitar.

În plus, instituțiile publice locale desfășoară activități de promovare a serviciilor publice oferite de comunitățile locale și de promovare a instituțiilor publice și a unităților administrativ-teritoriale. Prin intermediul acestor eforturi, se urmărește informarea și implicarea activă a cetățenilor în viața comunității și promovarea transparenței și eficienței administrației publice locale.

Odată cu evoluția societăților și progresul tehnologic, informația a căpătat o importanță majoră, iar modurile de a fi comunicată s-au extins și au evoluat. Centrele de informare pentru cetățeni sunt precursoarele actualelor birouri de comunicare și relații publice, aspecte ce vor fi tratate în al doilea capitol al lucrării.

O administrație publică transparentă și responsabilă are nevoie de comunicare. Comunicarea eficientă facilitează relația dintre cetățeni și instituțiile publice, cei dintâi având posibilitatea de a semnala problemele și exprima cerințele sale. Ulterior, instituția publică poate răspunde prompt și eficient pentru a soluționa cererile cetățenilor. Acesta este contextul care a dat naștere cadrului legal de informare.

Accesul liber la informație este consacrat constituțional, la articolul 31, care garantează dreptul individual de a avea acces, fără a fi constrâns, la informații de interes public. În această direcție, textul legal hotărăște că instituțiile publice sunt obligate, conform competențelor atribuite, să informeze cetățenii cu privire la activitatea desfășurată în sfera publică și la problemele de interes general.

Articolul 31 din Constituție, corelativ, impune obligații și instituțiilor mass-media (apreciate ca fiind mijloace de informare în masă). Prin urmare, instituțiile media, atât cele publice, cât și cele private, au obligația de a furniza informații corecte și obiective, asigurând astfel o informare adecvată a opiniei publice. Stabilirea acestor obligații prin legea fundamentală asigură existența unei organizări și guvernări statale democratice, promovând principiile transparenței și responsabilității în activitatea administrativă.

Cadrul legal privind libertatea de informare cuprinde obligația tuturor instituțiilor administrației publice de la nivel central și local de a răspunde pozitiv oricărei solicitări de informare din partea oricărui cetățean interesat. De aceea, preluând prevederile articolului 31 din Constituție, într-o manieră exhaustivă și complexă, Legea 544 din 12 decembrie 2001 privind liberul acces la informațiile de interes public statuează asupra obligațiilor specifice ale instituțiilor publice pentru a asigura transparența și accesul la informație. Prin urmare, instituțiile publice sunt obligate să păstreze și să stocheze informațiile într-un sistem coerent

și ușor accesibil, având infrastructura necesară pentru a facilita accesul la aceste date. Totodată, instituțiilor publice le revine obligația de a verifica periodic informațiile confidențiale care ar putea deveni publice în timp. În această direcție, atunci când este refuzat accesul cetățenilor la informații, instituțiile trebuie să justifice această decizie în scris. Corelativ, cetățenilor le este oferit dreptul de a contesta deciziile de refuz de acces la informație.

Transparența instituțiilor publice este imperativă într-o societate democratică și, de aceea, accesul la informație al cetățeanului trebuie să rămână neîngrădit. Cadrul legal de informare consolidat are menirea de a contribui la respectarea drepturilor cetățenești și la edificarea unui sistem administrativ eficient și profund democratic.

4. Concluzii

Comunicarea este vitală pentru organizare, deoarece fără comunicare nu poate exista o coordonare eficientă a acțiunilor. Tehnicile de comunicare disponibile influențează modul în care sunt distribuite funcțiile decizionale în cadrul instituțiilor. În conformitate cu legislația actuală, instituțiile publice au obligația de a informa cetățenii cu privire la problemele care îi afectează, asigurându-se că informațiile furnizate sunt precise și accesibile, iar cetățenii sunt primiți în audiență și consultați în mod corespunzător.

În egală măsură, un cadru comunicațional eficient presupune și participarea activă a cetățenilor în procesul comunicațional. O abordare pro-activă care implică adresarea întrebărilor și solicitarea clarificărilor contribuie la o înțelegere mai precisă și mai amplă a informațiilor comunicate. Această practică conduce la luarea de decizii informate și la o mai mare implicare a cetățenilor în viața comunității, asigurând cadrul deplin democratic în care se desfășoară activitatea statală.

Demersul teoretic a contribuit la identificarea principalelor aspecte care conduc la eficiența instituțiilor publice și a rolului pe care comunicarea îl are în administrația publică. Din comunicare se clădesc toate.

Experiența din Statele Unite ale Americii a arătat că modul în care instituțiile publice comunică cu cetățenii poate influența încrederea acestora în guvern. O comunicare eficientă și transparentă poate îmbunătăți relația dintre instituții și societate și poate consolida încrederea publicului în capacitatea guvernului de a gestiona problemele și de a servi interesele comunității.

O distincție clară între comunicarea publică și cea instituțională facilitează transmiterea coerentă și corectă a informațiilor. Comunicarea instituțională, prin forma internă și externă pe care o îmbracă, este specifică instituțiilor publice. Dacă din perspectiva comunicării interne, aceasta este importantă pentru consolidarea coeziunii și eficacității organizaționale, comunicarea externă facilitează relațiile cu publicul și promovează transparența instituțională.

Existența și respectarea cadrului legal de informare garantează dreptul cetățenilor la accesul la informație și contribuie la consolidarea încrederii în administrația publică. Atunci când cetățenii beneficiază de acces la informații precise și detaliate despre activitățile desfășurate de instituțiile publice, se instaurează un climat de guvernare transparentă și responsabilă, care facilitează relații constructive între cetățeni și autorități. Pentru a gestiona aceste aspecte într-o manieră eficientă și coordonată, instituțiile publice trebuie să dezvolte și să gestioneze politici de comunicare eficiente, stabilind modalitățile de comunicare, canalele și responsabilitățile implicate în furnizarea de informații de interes public și în promovarea dialogului cu cetățenii.

BIBLIOGRAPHY

Apostol Tofan, D. (2008). *Drept administrativ, vol I, ed. a II-a*. București: CH Beck;

Baird, L. M. și Burton, A. M. (2008). The bilateral advantage for famous faces: Interhemispheric communication or competition?. *Neuropsychologia*, 46(5), 1581-1587;

Deetz, S. (2001). *Conceptual foundations*. In F. Jablin și L. Putnam (Ed.). *The new handbook of organizational communication: Advances in theory, research and methods (pp. 3–46)*. Thousand Oaks, CA: Sage;

Dinu, M. (2014). *Comunicarea: repere fundamentale*. București: Orizonturi;

Dubois, F. (1994). *Les politiques de communication externe des collectivités territoriales; le cas de la Picardie*. Lille: Universite de Lille III;

Fairbanks, J. (2005). *Transparency in the government communication process: The perspective of government communicators*. Provo: Brigham Young University;

Forfolea, M. (2011). Comunicarea externă–principala direcţie de comunicare în administraţia publică. Chișinău: *Teoria şi practica administrării publice*;

Gay, C., Mahoney, M. și Graves, J. (2005). *Best practices in employee communication: A study of global challenges and approaches*. San Francisco: IABC Research Foundation;

Harris, T. E. și Nelson, M. D. (2007). *Applied organizational communication: Theory and practice in a global environment*. United Kingdom: Routledge;

Heise, J. A. (1985). Toward closing the confidence gap: An alternative approach to communication between public and government. *Public Administration Quarterly*, 196-217;

Jianu, E., Ciobanu, N. și Cioboata, R. (2013). Techniques and methods to improve the communication channels in modern public administration. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 92, 174-179;

Kunczik, M. și Zipfel, A. (1998). *Introducere în ştiinţa publicisticii şi a comunicării*. Cluj-Napoca: Presa Universitară Clujeană;

Martereau, A. (1996). *Communication publique teritoriale*. Paris: Les editions de C.N.F.P.T.;

Matei, L. (2006). *Managementul public*. București: Economica

Miege, B. (2000). *Societatea cucerită de comunicare*. Iași: Polirom

Munteanu, V. (2006). *Marketing public*. Iași: Sedcom

Nedelea, A. (2006). *Marketing în administraţia publică*. București: Editura Didactică şi Pedagogică;

Popescu, F.C. (2002). *Dicţionar de Jurnalism, relaţii publice şi publicitate*. București: Tritonic;

Radu, I., Iluţ, P. și Matei, R. (1994). *Psihologie socială*. Cluj-Napoca: Exe;

Rogojanu, A., Tasnadi, A. și Hristache, A. (2004). *Comunicare instituțională*. București: Editura ASE;

Rus, F. C. (2002). *Introducere în ştiinţa comunicării şi a relaţiilor publice*. Iași: Institutul European;

Sidick, Y.M. (2012). *Communication in Public Administration*. New Jersey: Prentice Hall;

Swajkowski, E. (2000). Simplifying the Principles of Stakeholder Management: The Three Most Important Principles. *Business and Society*. 39(4), 379–396;

Watzlawick, P., Bavelas, J. B. și Jackson, D. D. (2011). *Pragmatics of human communication: A study of interactional patterns, pathologies and paradoxes*. New York: WW Norton & Company;

Zeffane, R., Tipu, S. A. și Ryan, J. C. (2011). Communication, commitment & trust: Exploring the triad. *International Journal of Business and Management*, 6(6), 77-87;

Zémor, P. (1995). *La Communication Publique*. Paris: Presses Universitaires de France;

**** Constituția României, publicată în Monitorul Oficial, Partea I nr. 767 din 31 octombrie 2003;

**** Legea nr. 544/12 octombrie 2001 privind liberul acces la informațiile de interes public.

CONSIDERATIONS ON FOLK ETYMOLOGY IN DIALECTS

Andrei-Ionuț Popa
PhD Student, „Alexandru Ioan Cuza" University of Iași

Abstract: The aim of this article is to present samples of the lexical diversity in terms of etymology and semantics that continually appear in the territorial variants of the Romanian language and the lexical mysteries of the regions, the semantic shifts in the dialectal vocabulary caused by folk etymology and the dismemberment of the term adjusted by this process, the phonetic and semantic remodeling produced by [folk etymology], and the conjunctural modification determined by the various associations that folk etymology entails.

Keywords: folk etymology, semantic convergence, dialects, semantic segmentation, semantic shift in dialectal vocabulary

Pe parcursul acestui articol vom prezenta, sub formă de comentarii etimologice și semantice, cazuri de etimologie populară din sfera graiurilor, modificările de ordin formal și semantic produse de etimologia populară, judecându-le drept fenomene spontane ale comunicării (creativitate accident fonetic), intercomutabilitatea termenilor angrenați în acest process, gradul de transparență lexica lă dobândit de termenul supus etimologiei populare, intruziunea unui anumit termen în structurile pe care etimologia populară le presupune.

Astfel:

ALALTE „*olate*". În colecţia de literatură populară *Butea junilor*, publicată de Ilie Moise, la Sibiu, în 1976, la p. 119, întâlnim cuvântul *alalte*, într-o baladă culeasă din localitatea *Cârţişoara*, jud. Sibiu: „– *Tu Silvio, d-ochi-şi negri / Ia coasă-mi şi mie de-un guler/ Un guler învoinicesc/ Un prapor împărătesc / Şi alte mai mari domneşti / Că eu ţie ce-ţi voi dară*? / *Daţ-voi multu cu pământu / Şi cetatea jumătate / Din alalte a treia parte*". În mod normal, ultimul vers trebuia să sune: „*Din **olate** a treia parte*", *olat*, pl. *olate*, s. n. (învechit) însemnând „*provincie, regiune, teritoriu*", p. ext. (mai ales la pl.) „*împrejurime, parte* (*a locului*)" şi 2. (învechit şi regional, mai ales la pl.) „*moşie*; g*ospodărie* (*mare*)", p. restr. „*clădire, acaret*". Ieşit din uzul curent, *olate*, prin *etimologie populară*, a fost înlocuit cu *alalte* „*celelalte*". FD, 2012, 321

Anipahar, **ienipahar**, **ieumpahar** – Sunt variantele unui fost împrumut neologic, nume de mirodenie (tc. *yenibahar)* pătruns în lexicul dialectal din aria sudică a dacoromânei. „*După ce am fiert-o* [*carnea pentru tobă*], *o tăiem bucățele mărunt, o amesticăm, care-i place și cu usturoi, cu **anipahar**, cu piper pisat*". *Anipahar*, în opinia lui Vasile Frățilă prin evoluția lui [*ie*] > [*a*], ca în v. sl. *jereminudeni* > *armindeni* „*ziua Sfântului Eremia* (*=1 Mai*)". *Ieumpahar* devine memorabil, pentru că *etimologia populară* a contribuit la procesul de preluare și de adaptarea a cuvântului în vocabularul dialectal muntenesc. (Mărgărit, p. 32)

Călători – *Cu* înțelesul „călăreți", termenul a fost atestat la românii din Timoc. La Sân Toader ne sculăm de noapte, pe negură, și ne spălăm cu oman. Și s-adună ***călătorii*** care au ***cai*** și noi ne ducem acolo și privim și care iasă întâi cu calul îi dă năgradă. La prima vedere, cel care se suie pe cal ar putea fi numit călător prin raportare la nucleul nominal al expresiei.

Posibilitatea de a identifica presupusa bază derivativă cal în călător și de a interpreta călător printr-un potențial punct b de plecare, a conferit credibilitate interpretării (în ciuda

faptului că derivatele în –**ător**, **-itor** sunt deverbale), cu atât mai mult cu cât călătorul poate să fie, totodată, călăreț și invers, din punct de vedere al mijlocului de deplasare folosit. Dincolo de posibilitatea presupusei conexiuni *a se sui pe cal* / **călător**, biografia cuvântului recreat, prin corelare, reflectă, într-o anumită măsură, aportul *etimologiei populare* și, în grad covârșitor, uitarea idiomului matern, abandonul progresiv al acestuia din cauza unor factori obiectivi în raport cu vorbitorii și consecința unor astfel de situații. p.62

Chitimie, câlții - mâlții – Traversând munții, prin infllirtare, din teritoriile de influență germană în Oltenia, compusul a fost convertit în numele unui ritual și supus unor modificări din necesități de inteligibilitate, DA și MDA înregistează *câții – mâții* din datina colindului în Joia Mare, în Oltenia. La *Câții –mâții*, prin unele sate din Dolj e obiceiul ca miercuri, în săptămâna patimilor, copiii cei mici se duc cu colindul, spun din gură și sună din clopoței. *Câții –Mâții* / Toarce câlții. Pentru început, interjecția nefiind cunoscută în graiurile oltenești, prin *etimologie populară, a fost asociată, paronimic,* cu un termen, având corp fonetic apropiat – *câlți* / *câț*. Probabil a existat și o motivație reală, pisicile – mâțele – obișnuind să se joace cu câlții netorși. p. 72

Coclete, codleală – Pentru coclete, țuică de calitate inferioară cu un procent redus de alcool, care se scurge din alambic, mai ales la sfârșitul distilării, notat pentru anchetele AFLR ptc. 703, Țuic-aia mai slabă, *coclete* ai zis. Presupunem analogia cu *postlete*. În creația termenului, s-a plecat de la *coclează*, acțiunea de a se colci a mâncărurilor, băuturilor prin depozitare în vase de metal neadecvate, și rezultatul acesteia. Modificarea fonetică facilitată de forma etimologică *cotli*, atestată în Prahova, și, totodată, continuată prin *etimologie populară,* permite raportarea la termenulo *coadă*. Semantismul acestuia din urmă, parte finală, de calitate inferioară, obținută la fiertul țuicii, al săpunului sau al leșiei. Vasul cu leșie îl țineam trei, patru zile și curgea frunte, curgea mijloc, curgea *coadă*, îl regăsim în forma ajustată *codleală*. p. 80

Dră(n)gălău – Pentru **dră(n)gălău**, concubin, întâlnit în Muntenia, dar și în Oltenia, culegătorul oferă explicații suplimentare în scopul înțelegerii depline: „O femeie care a divorțat sau i-a murit soțul și are concubin se zice că are ***dră(n)gălău***. Cele care nu sunt căsătorite au ibovnic. Presupunem că este vorba despre ***hăndrălău*** < magh. *vandrolo* „flăcău”, de la care, prin metateză a rezultat **dră(n)hălău.* Prin *etimologie populară* (= apropiere de adjectivul *drag*), termenul se desăvârșește fonetic: *dră(n)gălău*, și, în același timp, dobândește credibilitate. p. 83

Gustar – Denumirea lunii august, luna lui Gustar. Gustare – începe să guste din produsele verii. Derivatul, creat prin analogie după denumirile altor luni, cireșar, florar, ca modalitate de conexiune și raportare, se înscrie în cazul prier, termen moștenit în limba română, care, pentru unii subiecți anchetați, prezintă o suficientă transparență lexicală, pe baza aceleiași *etimologizări populare.* p. 124

Hăzoaică – Termenul glosat de informator bucătăreasă, obținut în anchetele pentru AFLR, în cadrul unei relatări cuprinzând amintiri din cel de-al doilea război mondial, de pe frontul de est, reproduce, prin *etimologie populară*, cuvântul rusesc *hazeaika*, stăpână a casei.

Unde sosea trupa, trebuia să-i dai de mîncare și mergeam la *hăzoaică*. Semantic, devierea se explică prin faptul că, acolo unde poposeau, ostașii erau hrăniți fie în case particulare, fie în mod organizat de către armată, iar denominația pentru femeia care se ocupa de mâncare, apelată huzeaika!, a fost tălmăcită, contextual, bucătăreasă, și, modificată formal. p. 127

Lăstăreală a fost preluat „*din mers*” şi s-a impus, probabil, fiindcă, printr-un fel de *etimologie populară involuntară,* a satisfăcut exigenţele vorbitorilor. Transparenţa lexicală câştigată, prin posibilitatea corelării cu *lăstar* (v. DA s.v. 2. „prăjină”), a prelungit vitalitatea derivatului primordial *astăreală.* Sub influenţa acestuia, *lăstăreală* dobândeşte varianta augmentată *alăstăreală*, după cum şi *astăreală*, la rândul lui, dezvoltă prin afereză, *o variantă simetrică redusă*, în cadrul *paralelismului* astfel creat: *stăreală* (v. ALRR – Munt. şi Dobr. II, h. 192). Coexistenţa de forme mai vechi şi mai noi, *astăreală – stăreală*; *lăstareală – alăstăreală* atestă încă o dată creativitatea limbii române, punctul de pornire în acest caz fiind un vechi împrumut de origine turcă, astar, greu de recunoscut şi de identificat în rezultatul „final”: *lăstăreală*. FD, 2012, 348

Măr tostat – În colecția de poezii populare, intitulată *Spicuiri din Gorj*, a tânărului licean Nistor Nicolaescu sunt două cântece care încep cu: „Și iar verde, *măr tostat*” și „Foaie verde, *măr tostat*”. De fapt, dacă în alte cântece e vorba în adevăr de măr: „Și iar verde de măr dulce, Foaie verde, măr *creţesc*, Foaie verde, măr *pălit*, care poate fi și însă *mărgălit* (*mărgărit*), În cazul celor două cântece avem de a face, fără îndoială, cu o *etimologie populară* din *matostat,* numele cunoscutei pietre prețioase Blutjaspis.

Mândrușaim – Nume al mușcățelului, este, evident, dublet prin *etimologie populară* (cu *mândru*) al lui *indrușaim, indrișaim, - de* origine turcească, ca alte câteva nume de plante românești, pentru sânge de nouă frați, cf. turc. iki qardas qanî, le sang des deux freres, plante pharmaceutique.

Neam, neamț, cotofleanț – „cultivator sau consumator de cartofi”. Germanul a fost unul dintre cei mai importanți agenți ai civilizației occidentale în Țările Românești. Pentru țăranul român el a reprezentat, pe diverse planuri, un adevărat element exotic, printre altele și din cauza prestigiului de profesionalism, manifestat în domeniul tehnic. Asociat, în secolul trecut cu mașinile de tot felul cu care a venit aici, priceperea sa este însă suspectă: nemții, ce fac trenurile, telegrafurile și câte mașinării toate” au învățat, desigur, meșteșugurile de la Satana, care îi ajută. Dracu mișcă mașinile, dracu duce vorba pe sârmă”. Una dintre formele de manifestare a alterității negative vizându-i pe germani se referă la obiceiurile lor alimentare, ca și în legătură cu talentul într-ale tehnicii, neînțelegerea poate ajunge la dispreț. Pentru a se hrăni, germanul cultivă cartofi. De aici, porecla rimată din surprinderea unei stângăcii inventate *ad-hoc,* de dragul rimei – dă cu c... în șanț. Apelativul *cotofleanț* a fost interpretat ca o deformare, etimologie populară a germ. *Kartoffelpflanze* sau *Kartoffelpflanzer.* p. 259

Obrazele, obrazele sitei – Cuvântul de bază îl presupunem *obraț,* capetele ogorului lăsat nelucrat pentru întors animalele. Suprapunerea obrațe/obraze are la bază uitarea primitivului și asimilarea formală a acestuia, poate și *prin etimologie populară*, la un altul bine cunoscut – obraz, obraze. 193

Gutuia, a înghiți – reg., „a o păți, a da de dracul”

Locuțiunea, aparent clară, se dovedește, în valoarea absolută, ininteligibilă, prin caracterul metaforic al elementului nominal de bază. „*În urma mea auz „Șteleap, șteleap!” „Mă ce-o fi?” Când, ei, trei inși cu cinci cai furați din Ciorani a trecut la pădure. Când a ajuns drept noi „Măi muntene”, zice „ce-ai văzut să nu vezi”, adică să nu spui, dar nici ce-am spus că ne era frică că îngițeam noaptea gutuia”.* La prima vedere, expresia pare, cum am mai afirmat, dacă nu absurdă, cel puțin criptică. De ce gutuia, un fruct care prin

dimensiuni și caracteristici (duritatea excesivă a pulpei) exclude operația de înghițire fără masticație prealabilă, apare în relație cu un verb incompatibil? Față de *a înghiți găluşca,* unde **componentele converg semantic**, sugerând o acțiune care decurge de la sine, *a înghiți gutuia*, structurată din **elementele divergente ca sens**, exprimă tortura, supliciul pentru a realiza imposibilul. Pentru aflarea răspunsului am putea considera un posibil punct orientativ cuvântul turcesc *gűtűne.* Între *gutuie* și *gűtűne* s-a stabilit, probabil, mai întâi, o relație formală. *Ghiutunea* (*a trage cuiva o ghiutunea „a lovi, cu precădere, într-o anumită zonă a corpului"* a cunoscut o fază reconstituită **gutunea*. De aici și până la apropierea, prin **etimologie populară** de o realitate cunoscută (numele fructului pe care îl amintea cu sonoritate) nu a fost decât un pas mic și expresia a devenit, probabil * *a trage cuiva gutuia*. Fiind derutantă în raport cu sensul originar, din rațiuni de inteligibilitate, a fost modificată prin asociere cu un alt verb, selectat în contexte similare (cf. *a inghiți găluşca, ~ în sec*) care să-i confere credibilitate.

Cuvântul *gutuie,* mai precis expresia pe care a dezvoltat-o, nu se află la frontiera limbă comună – **graiuri**, ci, dimpotrivă, în **intimitatea**, de multe ori, **nu ușor penetrabilă a acestora**.

Reverberațiile unei astfel de influențe – cea turcică – circumscrisă ariei de sud a blocului lingvistic daco-român, transpar și azi în forme criptice. Decripatarea lor atestă capacitatea graiurilor de a asimila termeni noi, după ce au devenit comprehensibili pentru locutori. (Iulia Mărgărit, *Probleme de etimologie dialectală*)

Şitor, citor, sucitor, sujitor. Notat în rostirea dialectală, cuvântul-titlu reproduce varianta coruptă *citor* < *sucitor* „băţ (gros) de lemn, neted cu care se întinde foaia de aluat pentru plăcinte, tăiţei sau, p. ext., care se întrebuinţează la mestecat, bătut etc.": Punem ... grăunţi di păpuşoi, punem şcaunu la foc, mestecam cu şitoriu şi zâşem „— Trăsniţi cucoşăi!" (p. 316 – Cioburciu, raion.

Slobozia). Varianta abreviată este specifică Basarabiei, unde atestările sunt extrem de numeroase, fiind numele cel mai răspândit pentru obiectul respectiv, alături de *sujitor,* derivatul primar de la *soage* < lat. *subigere*. Menţionăm că graiurile din Bucovina şi Basarabia mai păstrează derivatul primordial *sujitor*, dovadă a continuităţii neîntrerupte a verbului moştenit, *soage*, unica bază derivativă a panromânescului *sucitor* (Mărgărit CES, 163–170). Pentru început, *sugitor* > *sujitor* a fost creat prin raportare la *soage* „*a întinde foaia de aluat cu ajutorul unei ustensile ...*". În timp, când verbul a început să-şi restrângă aria, *sujitor* nemaifiind înţeles, în afara ariei nordice, a fost interpretat prin *etimologie populară*. *Paronimia* cu *sucitor*, dar şi mişcările similare cu ale verbului *suci* executate asupra aluatului au determinat, în cele din urmă, substituţia *sucitor* < *sujitor*. În graiurile moldoveneşti, palatalizarea africatei, delabializarea consoanei iniţiale [*u*] > [*î]* [*sîsîitor*], sincopa noului sunet [*sŝitñr*] şi suprapunerea [*s*] / [*ŝ*] au dus la modelarea variantei *şitor*, răspândită nu numai în spaţiul dintre Prut şi Nistru, ci mai departe, în Transnistria (TD – Bas., Gl.) ori în enclavele de românitate din Ucraina (TD – Nistru, Glosar). Precizăm că semantismul „*făcăleţ*" a fost înregistrat în aceste enclave (idem, ibid.).203 FD, 2013

TĂIOÁSĂ, BRÁNZĂ ~? Determinantul din sintagma-titlu apare într-un text cules din Trăisteni, com. Valea Doftanei, Prahova: Caşcavelele să face altfel [decât brânza]. *Când pune caşu la dospit, îl lasă mai puţin şi îl opăreşte, îl taie fălii-aşa, bagă o bucăţică mică ... în apă călâie-aşa, că dac-o fierbe rău, iese caşcaveaua mai tăioasă. Dacă e caşu un pic mai dospit şi apa mai călâieaşa, nu chiar fierbinte, iese [caşcavalul] mai cu grăsime mai multă-n el* (TDM, I, 219, pct. 708). Înţelesul deductibil din fragmentul citat: *tăioasă* „*uscată, aspră, fibroasă*" este subliniat, prin contrast, de precizarea ulterioară privind reţeta de preparare: [iese caşcavalul] mai cu grăsime mai multă-n el, dacă se respectă regulile de preparare

.Calificativul produsului compromis prin neatenţie, *tăios, tăioasă,* pare incompatibil cu un aliment. Bănuim că la origine se afla *paronimul teios, ~-oasă*, cu acelaşi semantism (v. DLR s.v. *teios* 1. „*tare şi fibros, aţos*"), dar raportabil la baza derivativă *tei* prin urmare este vorba despre „ [*caş*] *similar, comparabil cu scoarţa, coaja de tei, ca duritate*". Modificarea petrecută în limitele sintagmei *brânză teioasă > ~ tăioasă* a dobândit, probabil, credibilitate prin *etimologie populară,* produsul cu însuşirea respectivă sugerând metaforic posibilitatea „*tăierii*" la ingurgitare. Ne întemeiem interpretarea pe baza atestării suplimentare a termenului discutat în ALRR-Munt. şi Dobr., V, chest. 2368. La întrebarea cu numărul respectiv „*Cum ziceţi că e brânza care stă mai mult timp în putină* (*bărbânţă*) *şi care, când o mănânci pişcă la limbă*?", în pct. 806, s-a obţinut răspunsul *tăioasă, brânză ~, deci taie, figurativ*, adică *pişcă limba*. FD, 2013, 231 – 232

Termeneá, termenéle. Notat în ALRR – Munt. şi Dobr., III, h 309/pct. 831, cuvântul *termenea,* ~-ele, absent din dicţionare, semnifică „*pănuşă*". În concordanţă cu titlul hărţii „*j'effeuille* (*l'épi de maïs)*", precum şi cu chestiunea corespunzătoare [= întrebare indirectă] „*Ce spui că faci când dai jos pănuşile* (*foile) de pe ştiulete*?", unele răspunsuri pot avea o anumită semnificaţie pentru identificarea cuvântului titlu. Astfel în pct. 807 s-a răspuns *dezbrac, curăţ de foi,* iar în pct. 709 *dezbrac, gogesc de foi*. Accepţia metaforică a primului verb, preluat din lexicul specializat vestimentar, ne determină să presupunem că şi *pănuşa, ~-ile* au fost comparate cu un obiect de îmbrăcăminte. Formal *termenea* evocă *paronimic fermenea*, împrumut de origine turcă, însemnând „*astăzi* (= 1934, an de apariţie pentru DA), în unele regiuni din România, «*haină ţărănească, până la brâu, de forma minteanului*» ..." Termenul atestat în Dâmboviţa (v. DA s.v.), în zona Vălenii de Munte (Jipescu, Opincaru, 80), confirmat în SDLR „*şi-l mai poartă şi azi* (=1939, an de publicare) *ţăranii în Muntenia*", a fost atestat recent, în jud. Giurgiu, în *formă coruptă*, cauzată, probabil, de uitarea denumirii vechiului obiect de îmbrăcăminte, prin *joc de cuvinte* sau chiar prin *etimologie populară*. În sprijinul soluţiei propuse aducem următoarele argumente 1. *relaţia paronimică fermeneá /termeneá*; 2. *domeniul comun de referinţă al celor doi termeni* – îmbrăcăminte pentru om şi [figurativ] pentru plante; 3. *accentuare identică*; 4. *traseul parcurs de termenul de origine turcă coincide cu evoluţia acestuia*: pătruns ca articol de vestimentaţie pentru boierime, odată cu ieşirea din modă, a trecut în lexicul dialectal, cu acelaşi semantism, unde, de asemenea, învechindu-se, a suferit modificări de formă şi de sens. FD, 2012, 350

BIBLIOGRAPHY

Mărgărit, Iulia, *Comentarii etimologice și semantice, Note și articole,* Editura Academiei Române, București, 2007.

Mărgărit, Iulia, *Ipoteze și sugestii etimologice, Note și articole,* Editura Academiei Române, București, 2005.

Mărgărit, Iulia, *Probleme de etimologie dialectală,* Editura Univers Enciclopedic, București, 2002.

Fonetică și dialectologie (https://lingv.ro/fonetica-si-dialectologie

SEMANTIC DISTORSIONS IN TOPONYMY AS RESULT OF FOLK ETYMOLOGY

Andrei-Ionuț Popa
PhD Student, „Alexandru Ioan Cuza" University of Iași

Abstract: The aim of this article is to present the acute issues raised by folk etymology within toponyms, to establish the linguistic affiliation of place names and the etymon words from which they originate, the causes of folk etymology in toponymy, the entrenchment of new "corrupted" forms by folk etymology, the metamorphosis that the place name has undergone, and the denominative structure of toponymic phrases produced by folk etymology.

Keywords: toponymy, denominative relationship, distortion, name transfer through folk etymology, stringent toponymic norm

Atunci când considerăm toponimia o disciplină lingvistică avem în vedere că, indiferent de originea lor, numele de locuri sunt elemente lexicale propriu-zise, ele fiind folosite multă vreme cu ambele valori, fapt pentru care toponimicele trebuie supuse aceloraşi judecăţi ca şi numele comune, cu toate că, faţă de numele comune, toponimele se caracterizează printr-o oarecare stabilitate lingvistică. Modificările petrecute nu au respectat legile fonetice sau gramaticale ale limbii. Modificările de natura etimologiei populare din sfera toponimiei sunt explicate prin neînţelegerea numelui comun cuprins de toponim, ceea ce are ca urmare pierderea autonomiei termenului respective, dându-i-se astfel posibilitatea să se modifice. Ne interesează cauzele etimologiei populare, fără a avea pretenţia exhaustivităţii, inutilă într-un articol: diminuarea productivităţii unor sufixe şi păstrarea vitalităţii altora, adaptarea părţilor finale după modelul celor cu terminaţii obişnuite în nomenclatura topică, respective etimologia populară ca urmare a conştiinei legăturii etimologice.

În cele ce urmează vom prezenta câteva cazuri particulare de etimologie populară, din *sfera toponimiei*.

În ceea ce priveşte **etimologiile populare** din **cadrul toponimicelor**, trebuie menţionat că aceste toponimice alcătuiesc o categorie, în multe privinţe, diferită de celelalte. Se „înlocuieşte un sunet prin altul ori se adaugă, eventual se modifică un sunet, totdeauna cu voinţă, prin intervenţia deliberată a oamenilor, care, în unele cazuri vor fi fiind reprezentanţii autorităţilor administrative, mai sensibili la acest aspect al problemei. Altădată modificarea toponimicelor este produsul oarecum firesc al nevoii de a le da o înfăţişare mai apropiată de cea literară. (Iordan, 1963, p. 368). De exemplu:

Apa Hîdă – Este numele unui sat din Caraş-Severin şi al unei rezervaţii paleontologice din Munţii Semenicului. Toponimicul are origine maghiară, *apat* „abate" + *hid* „pod", deci „podul abatelui", ceea ce a făcut ca românii să nu înţeleagă formanţii şi să adapteze uşor numele, ca să dobîndească transparenţă în românește, prin *etimologie populară*. Din *Apahida* i-au zis *Apa Hîdă*, tot aşa cum magh. *Aranikuta*, „fîntîna de aur" a devenit *Aruncata,* rom. *Sebeşel* a fost „adoptat" de maghiari ca *Sebeshely* „locul din jurul Sebeşului", germ. *Spanische Mühle*, moara Şpanului, adică a prefectului, a fost înţeleasă de maghiari ca *Spanyol Malom* şi, după ei, românii i-au zis *Moara Spaniolă*. (Toma, 2015, pp. 109 – 110)

Calbor (Iordan, *Toponimia*, p. 368) (Făg) = magh. *Kálbor* < germ. *Kaltborn*. E de presupus că modificarea fonetică a avut loc în gura maghiarilor, de la care îl vor fi primit

românii. Cf. și *Calvasăr* < gerrm *Kaltwasser*, căruia îi corespunde magh. *Hidegviz*, traducere literală a toponimicului german. Acest exemplu probează că, teoretic, nu-i imposibilă transformarea lui *Kaltborn* în *Calbor* chiar pe teren românesc. p . 368

Porumbacul de Jos și **Porumbacul de Sus** (Sib) : după W. Scheiner trebuie să pornim de la germ. *Forchenbach* („păstrăv"), pe cînd Kisch vorbește de un *Forrenbach* cu aceeași semnificație, atestat documentar ca nume de rîu. Și într-un caz și celălalt toponimicul românesc este produsul unei etimologii populare cu *porumb*(*ac*): înaintea lui Scheiner și Kisch s-a ocupat de el I. Borcea, X. *Jber*., p. 234, care spune : „Acest nume ar putea să fi luat naștere dintr-o formă germană *Bornbach,* apropiată de rom. *porumb*, *porumbac*. Dar și fenomenul opus este posibil, ca numele să fie o

„germanizare" a formei românești". Forma românească a acestui toponimic s-a impus atît maghiarilor, cît și sașilor. p. 368

Stretina : *Fântâna Stretinei* pentru *Fîntîna Strechii*. Și aici Drăganu recurge tot la *etimologia populară*: apelativul *streche* a încetat de a mai exista ca element al vorbirii curente, și atunci toponimicul în discuție a fost identificat cu n. pers. *Stretina*. Fenomenul a fost ajutat sau, poate, chiar provocat de pronunțarea locală a lui *ti* ca *ki*. p. 368

O etimologie populară şi mai interesantă priveşte toponimele brăilene: *Baba Alecu* – Br., a. 1898 MDG şi *Babalâcu*, lac c. *Tufeşti* – Br. a. 1864 *Szathmary*. Pentru un geograf nu îndeajuns de familiarizat cu tainele limbii române, părând stranie asocierea cuvântului *babă*, cu înţelesul curent „*femeie bătrână*", cu un antroponim masculin: *Alecu*, prin ignorarea sensului cuvântului de origine turcească *babă* „*tată*", întâlnit şi în baladele populare: Baba Novac, s-a ajuns la mai uzualul „*babalâc om bătrân şi neputincios*", şi el un turcism. Toponimul cu această formă s-a perpetuat în graiul localnicilor, fiind actual ca nume de lac şi pădure pe teritoriul c. Tufeşti.

Tot o variantă fonetică, dublată de o **etimologie populară**, sub influenţa cuvântului *crâmpei*, pare a fi şi numele unui alt sat din judeţul Olt: *Crâmpoaia*, explicat în DTRM prin np. *Crâmpoaia*. Istoricii au intuit corect etimonul în forma cu metateză a toponimului, atestat într-un document slavon al lui Radu Voievod, la 1536 sub forma *Crăpoi*, atunci când, în DIR XVI, II p. 215, l-au înregistrat *Cârpoi*, asemenea unui alt nume de sat din Buzău, atestat la 1594 în documente diferite atât în forma cu metateză: *Crăpeşti* (DIR XVI, VI, 163), cât şi în forma etimologică *Cârpeşti* (DIR XVI, VI 153). În cazul toponimului buzoian, în DTRM s-a optat, de această dată, pentru forma titlu: Cârpeşti. Aşadar, etimonul oiconimului din judeţul Olt este np. *Cârpoaia* cf. np. *Cârpă*, nu *Crâmpoaia*. Greşeli de acest fel s-au produs prin ignorarea avertismentului dat de coordonatorul

DTRO, Gh. Bolocan, care, în *Introducere*, atrăgea atenţia asupra unor greşeli de tipar care apar în indicatoarele de localităţi din secolul al XIX-lea, propunând ca aceste variante grafice (fonetice) să apară ca articole-trimiteri: „un nume ca *Olăreasa* (IN 1865, 1887, 1896), figurează la articolul

Ulăreasa, sat în jud. Dolj. La locul alfabetic s-a făcut trimiterea *Olăreasa* v. *Ulăreasa* (p. 18) FD, 2008

Pe tot parcursul acestui articol vom prezenta deformări semantice lexicalizate în toponimie, împărțind structurile în toponime descriptive și toponime personale:

Toponime descriptive:

ÁLBA top. descr. **I**. Hidron. Afl. dr. al p. Tazlău (bazinul mijlociu al Trotuşului), numit și *Pârâul Lupului*, în dreptul s. Poiana, com. Livezi, j. Bacău.

Etim.: adj. **alb** în funcţie topon., acordat cu ent. vale sau apă, motivat de prezența pietrelor de culoare albă în albia p.; în zonă există și o stâncă Piatra Albă (ARH. BUC. R.A. 1864, 74/25). − *Etim. pop.*: numele s. ar veni de la cel al Dealului Albele, numit astfel pentru că aici „s-a oprit valul de ninsori dinspre Transilvania"

BICÁZUL top. descr. A. + Oron. Mt. situat la N de mt. Hăşmaşul Mic, între r. Bicaz (N), p. Bicăjel (V) şi p. Dămuc (E). MDG, I, 400/1 (a. 1898). ◊ În sint.: *Munţii Bicazului* MĂTASĂ, C.J.N., 2 (a. 1929). ♦ Semicalc fr.: *Bicas M*[*ont*] TTRM, I4, 24/2 (a. 1781).

Etim.: **(A)** apel. **bicaz** (var. a lui bicaş „piatră albă, strălucitoare") în funcţie topon., motivat prob. de prezenţa Pietrei Luciului în partea de N a mt. Coresp. germ. şi rom. de la (9) sunt etim. pop., prin asocierea oicon. Bicaz cu magh. béka „broască" (MOLDOVANU, T. 23); (8.b) prob. denumire ofic., localit. fiind relativ departe de zona Cheilor. – După legendă, numele ar proveni „de la un mârzac tătăresc" (MDG, I, 400/1).

COLÁCUL top. descr. **I**. Hidron. (Implicit în horon.) ∗Colacul. Cot al r. Moldova în amonte de s. Fundul Moldovei, com. Fundul Moldovei, j. Suceava.

– Etim.: ent. **colac** „loc unde un râu formează un cot" în funcție topon.; în această zonă, r. Moldova face o cotitură de forma unui colac, o cârligătură (în apropiere existând și top. *Dealul Cârligăturii* ANCH. și *Pârâul Cârligăturii* HARTA MIL.). Astăzi apel. nu mai este cunoscut de către localnici, astfel încât au apărut etim. pop. care încearcă să explice denumirea de la numele unui oier ardelean, Petrea Colac, sau de la faptul că borşenii care ar fi înfiinţat s. „făceau colaci acolo" (MOLDOVANU, T.C. 71).

CUNÚNA top. descr. I. Oron. Cununa. (Vechi) Dealul Cununschi (II). MOLDOVANU, S. 378 (a. 1983-1984).

– Etim.: ent. **cunună** „culme de deal în formă de potcoavă" (MOLDOVANU, T.C. 165) în funcţie topon. (**I**) sau der. ucr. cu suf. adj. **-skij**, indicând dependenţa, pentru a se acorda cu ent. masc. horá sau horb (**II**). – Etim. pop.: o explicaţie locală a formei ucr. face referire la „un moşneag care mai prindea jderi – se spune cuneţca – şi-i mai vindea" (HABITATUL 147).

MÓȘNA top. descr. **I**. Hidron. Afl. dr. al r. Prut, lângă s. Gorban, com. Gorban, j. Iași MDG, II, 734/3 (a. 1899). ◊ În sint.: *Pârâul Moșnei* ib. IV, 398/1 (a. 1901) sau, cu schimb. de ent., *Valea Moșnei* ATLAS MOLD. (a. 1895). ◊ Cu determ. la nom.: *Pârâul Moșna* MDG, II, 346/3 (a. 1899).

− Etim.: der. v. ucr. de la ∗**moč-** „mlaștină, mocirlă" cu suf. adj. **-(ĭ)na**, acordat cu genul ent. *voda* („apă mocirloasă, mlăștinoasă"). − Evol.: *Močna* > *Moşna* (prin fricativizarea afric. *-č-* (*čn* > *šn*); cf. *Mošna*, hidron. ucr. din bazinul Niprului, at. ca *Močna* în sec. XVIII; SGU, 378). – **Etim. pop**.: numele ar proveni din sl. *мощна* „sac, pungă", făcându-se aluzie la forma locului unde se află s., asemănată cu o pungă umflată, bombată în partea de nord și prelungită în sud ca un gât de pâlnie (LUPU, M. 33).

NĂRÚJA top. descr. A. Hidron. Afl. st. al p. Zăbala (bazinul inferior al r. Putna). MDG, IV, 452/3 (a. 1901). ◊ În sint.: *Valea Nărujei* ŢIROIU–KIVU, 62 (a. 1968) sau, cu schimb. de ent., Apa Nărujei ib. 61 (a. 1968).

− **Etim. pop**.: *Năruja* ar proveni de la supran. *Ruja* al unei fete înecate în p. *Zăbala* (CHIRILĂ, N. 61), fiica lui Stoica, întemeietorul s. Podul Stoica de pe Zăbala, care era frumoasă ca o *rujă* (HÂRNEA, L.L. 97).

NEÁGRA top. descr. **A**. Hidron. Afl. dr. al r. Bistrița (la or. Broșteni, j. Suceava). BĂLAN, D.B. II, 96 (a. 1630). ◊ În sint.: *Pârâul Negrei* KIRILEANU, H.D. 9 (a. 1801). ◊ Cu determ. la nom.: *Pârâul Neagra* ib. 8 (a. 1801). ◊ Cu determ. suplimentar: *Neagra Drăgoiesei* MDG, IV, 456/3 (a. 1901) sau *Neagra Secuilor* IORGA, S.D. VI2 (a. 1800), *Neagra Secuiască* MDG, IV, 456/3 (a. 1901), *Neagra Păltinișului* ib. (a. 1901). ◊ Prin expansiunea sint.: *Apa Neagra Secuilor* KIRILEANU, H.D. 7 (a. 1801) sau, cu schimb. de ent., *Pârâul Neagra Secuilor* ib. 10 (a. 1801). ◊ Tautologic: *Pârâul Apa Neagra Secuilor* ib. 9 (a. 1801).

− Etim.: adj. **negru** la fem., pentru a se acorda cu ent. *vale*, în funcție topon., motivat de culoarea cenușie închisă până la neagră a pietrișurilor din albie, formate din andezite caracteristice Munților Căliman, de unde izvorăște p. (ANCH.). − Etim. pop.: se spune că, la

începuturi, locul era întunecat de păd. (D. TUDOSE, B. 196). Conform altei tradiții pop., numele amintește de Neagra, fiica lui Negrea Basarab, care, fiind rănită întro luptă, a fost spălată în p., apa acestuia devenind neagră (ANCH.).

PRÚTUL top. descr. **I**. Hidron. Mare afl. st. al fluviului Dunărea (la mun. Galați, j. Galați). GHIBĂNESCU, S. XVIII, 150 (a. 1406, trad.), DRH, A, I, PRÚTUL – 252 – PRÚTUL 38 (a. 1409). ◊ În sint.: *Valea Prutului* GHIBĂNESCU, S. XVII, I (a. 1927) sau, cu schimb. de ent., *Apa Prutului* ib. 3 (a. 1533), *Pârâul Prutului* ib. XVI, 77 (a. 1639), *Râul Prutului* URICARIUL, XVI, 157 (a. 1865-1866), *Gârla Prutului* GHIBĂNESCU, S. XXI, 146 (a. 1604).

− Etim.: baza i.e. primitivă ***pl̥tús** „plin, larg”, prin desfacerea lichidei sonore i.e. *l̥* în *l* / *r* sonant (IVĂNESCU, I.L.R. 75-78), motivată de faptul că în perioadele ploioase sau la topirea zăpezilor, Prutul își inundă valea, devenind foarte lat în cursul său inferior (FRĂŢILĂ, S.T. 38). Pentru acest hidron., lingviștii au propus numeroase alte ipoteze etimologice, dintre care amintim: sciticul *porata* „vad”, gr. *pyretos* „zbuciumat”, rad. i.e. *proth* „pârâu, râu” (EREMIA– RĂILEANU, 9); i.e. *prthúh* „larg, plin’; apel. tracic *përua, përëu* „râu”, sanscritul *pru-th* „a stropi, a împroșca” (DRĂGANU, R. 575); v. bg. **parata,* provenit din sciticul *paratu* „vad” (Vasmer, ap. DRĂGANU, R. 575) etc. − **Etim. pop**.: numele r. ar aminti de *Porata*, fiul unei bătrâne dace, care a reușit să ucidă cu buzduganul un șarpe uriaș care ieșea din Dunăre. Șanțul făcut de șarpele rănit în încercarea de a fugi a devenit matca Prutului (E. AGRIGOROAIEI, L. 9-11).

PUŢÉNII top. descr. **I**. Oicon. [At. la 1533: EDROIU, V.M. 49.] (Vechi) V a l e a M ă r u l u i , com. Valea Mărului, j. Galaţi. ◊ Cu schimb. de suf.: *Puţanii* CAT. MOLD. IV, 137 (a. 1680).

– Etim.: nume de grup *puțeni* „cei de lângă puțuri” în funcție topon., motivat de prezența unor puțuri care au fost săpate încă din vechime în vatra actualului s., în apropierea albiei p. Gerul (EDROIU, V.M. 47). **– Etim. pop**.: „se dă *puţin* la ziua de muncă” (ib. 48).

RÚSCA top. descr. **I**. Hidron. Afl. dr. al p. Sărata (bazinul inferior al Prutului). MDG, V, 298/2 (a. 1902). ◊ În sint.: *Pârâul Rusca* ib. II, 358/2 (a. 1899). ◊ Cu schimb. de ent.: *Valea Rusca* ATLAS MOLD. (a. 1895).

− Etim.: ucr. **Rus-ka** „pârâul rusului”, sg. etnon. cu valoare col., motivat prob. de prezența în zonă a unei populații de etnie rusă. − Etim. pop.: „se zice că s. s-ar fi înființat pe la 1711, în urma bătăliei de la Stănilești, după care ar fi rămas pe aici câțiva ostași ruși” (MDG, V, 298/1).

STICLĂRÍA top. descr. **I**. Reper topon. (În perifr. *Sticlăria ot Vătăjeni*, implicită în numele s.) Fostă fabrică de sticlă, înfiinţată pe moşia Vătăjeni, com. Bădeni, j. Iaşi.

− Etim.: ent. în funcţie topon., motivat de prezenţa unei foste fabrici de sticlă de pe *Platoul Sticlăriei*, menţionată încă din sec. XVII, când fiul lui Grigore Ureche vinde moşia *Sticlăria ot Vătăjeni*. Nisipurile cuarţo-litice de la Sticlăria, Dealul Sângeap şi izv. Buhălnicioarei justifică apariţia fabricii în acest loc. − **Etim. pop**.: conform tradiției, un înaintaş al lui Iancu Sticlăreanu, locuitor al s., ar fi construit fabrica de sticlă de la Sticlăria (MUSCALU, S. 89).

SUNĂTÓRUL top. descr. **I**. Oron. (În sint. *Muntele Sunătorului*) Mt. în Munţii Bistriţei, com Dorna-Arini, j. Suceava, la obârşia Pârâului Sunătorului. D. TUDOSE, B. 193 (a. 2012).

− Etim.: adj. **sunător** în funcţie topon., motivat de prezenţa golurilor în trupul dl., fapt ce îl face să sune când mergi pe el. Forma de pl. ar putea fi explicată prin infl. pron. palat. a cons. **-r** la huţulii bucovineni (M. ANDRONIC, H. 70-71). – **Etim. pop**.: albia p. în pantă accelerată are repezişuri şi cascade care fac ca el să aibă o curgere zgomotoasă; zgomotul produs de apă se aude până la o distanţă de 0,5 km (D. TUDOSE, B. 305).

VĂRFUL CÂMPULUI top. descr. I. Pedion. (Câmpul) Loc şes în stânga r. Siret, lângă s. Vârful Câmpului. DRH, A, I, 3 (a. 1392, slv.).

Etim.: sint. în funcţie topon., desemnând zona unde începe şesul în contrast cu zona de păd., cf. top. *Capul Codrului*. – Etim. pop.: tradiția spune că Ştefan cel Mare a zdrobit oştile polone ale regelui Albert la Câmpul Luptei. Atunci când Siretul creşte, apele sale rup din maluri şi dezvelesc osemintele ostaşilor căzuţi în bătălie (BRILL, T.L. I, 535, 559; cf. şi AGRIGOROAIEI, L. 43-44).

Toponime personale:

BĂDĂRĂII top. pers. 1. Oicon. [At. ca moşie la 1816 şi ca s. la 1820: TTRM, I1, 41/1.] S., com. Sânta Maria, j. Botoşani; (vechi) I u g a n i i. ◊ În sint.; vechi: *Bădărăii Răzeşi* ib. (a. 1864). ◊ În der.; vechi: *Bădărănii* ib. (a. 1834). ◊ Cu schimb. de nr.; vechi: *Bădărăul* ib. (a. 1862).

Etim.: numele mazilului *Pătraşco Bădărău* (care a întemeiat s. pe la 1750 şi a fost înmormântat în biserica din s. vecin Tabăra I.NEC. V, 240) la pl. (procedeu explicabil prin omofonia finalei cu adj. rău MOLDOVANU, L.F. 33) sau der. cu suf. col. *-eni*, prin variaţie tematică. N. fam. *Bădărău* (< magh. *badaró* „care vorbeşte neînţeles, încurcat” BOGREA, P. 334) este frecvent în acest s. răzeşesc, unde „mai toţi oamenii se numesc Bădărău” (IORDAN, T. 158); aceeaşi situaţie în catagrafia de la 1820, care menţionează cinci răzeşi cu acest nume (CAT. VIST. II1, 46-47). – **Etim. pop. curentă**: *bade rău* (IORDAN, T. 158).

BELEGHÉTUL top. pers. I. + Fiton. (În sint. *Poiana lui Belegheat*) Poi. pe stânga r. Trotuş, prob. în zona s. Beleghet. DRH, A, I, 286 (a. 1439).

− Etim.: supran. ∗ *Belegheat*(*ul*) „Însemnatul” (< vb. ∗ *belegheá* < ∗ *beleg* bg. *beleg* „semn particular”, „cicatrice, tăietură”) în funcţie topon., cu evol. difț. *-eá-* > *-ie-* după oclusiva palatală *ǵ*. S-a presupus că v. bg. *bĕlĕgŭ*, cu coresp. doar în limbile balcanice, ar fi de orig. protobulgară (cf. tc. *bilgü*, *čagatai bilgu* „semn” MLADENOV, V. 46-47). − **Etim. pop**.: numele ar veni de la cojocarii şi cizmarii care lucrau odinioară cojoace şi cizme bilgher (strânse pe picior). ANCH.

BOŞTÉNII top. pers. 1. Oicon. [At. în forma *Başotenii* la 1428: DRH, A, I, 117.] Sbb. a or. Paşcani, j. Iaşi.

− Etim.: de la numele boierului Manuil **Başotă** (care la 1428 dăruieşte acest s. Măn. Neamţ DRH, A, I, 117) cu suf. col. **-eni**. – Evol.: **Başotenii** > **Boşotenii** (prin asim. voc. regr.) > **Boştenii** (prin sinc. lui -o- neacc. interconsonantic). − **Etim. pop**.: „probabil de la buştenii rămaşi în urma pădurii aflătoare pe acest loc la înfiinţarea satului” (MDG, I, 549/1).

BROSCĂÚŢII top. pers. **1**. Oicon. [At. la 1582: DRH, A, VII, 701, considerat fals.] S., com. Broscăuţi, j. Botoşani. ◊ Cu patrion. în funcţie oicon.; vechi: *Broscăuţenii* TTRM, I1, 153/2 (a. 1841).

– Etim.: der. v. ucr. de la n. pers. **Boris**(**ko**) cu suf. col. **-owci**. Deşi lipsesc at. vechi, este prob. că explicaţia e aceeaşi cu a oicon. *Broscăuţi* din Bucov. nordică, j. Storojineţ, at. ca *Borisovo selo* „satul lui Boris” la 1448, ca *Boriscouţi* la 1456, *Boriscăuţi* la 1616, *Boroscăuţi* la 1735, după care a devenit **Broscăuţi** prin **etim. pop**., asociat cu apel. *broască* (KARPENKO, T.B. 14). Explicaţia dată de IORDAN, T. 422 şi de PETROVICI, S.D.T. 175, de la un n. pers. rom. *Broască* cu suf. ucr., este neverosimilă. – **Etim. pop**.: s. şi-ar trage numele „de la broaştele care erau în iazurile din jur” (NALR–DATE, 112-113); de aici şi supran. colectiv *broscari* (ib. 113).

BÚCIUM centru de polar. topon. pers. **I**. Oicon. (În der.) *Buciumenii* [At. la 1602: DIR, A, XVII-I, 36, doc. considerat fals de CIHODARU, A.F. II, 873, apoi la 1639: DRH, A, XXV, 80.] S., com. Buciumeni, j. Galaţi. ◊ La pl.; vechi: Buciumii I.T. SION, C.D.T. 643 (a. 1772).

Etim.: de la numele lui Bote **Bucium** (menţionat la 1602, când fetele acestuia vând un sat la Poiană, lângă „gura Roşii [= afl. dr. al Văii Buciumenilor, în aval de s. Buciumeni], unde au fost casile lui Bote Bucium” DIR, A, XVII-I, 36, considerat un doc. fals de CIHODARU, A.F. II, 873) cu suf. col. **-eni** şi **-eşti** sau la pl. Pl. se explică prin caracterul semantic motivat al n. pers., care permite integrarea morfologică în seria cuvintelor comune (MOLDOVANU, L.F. 30). – **Etim. pop**.: oicon. ar aminti de „buciumaşii care, atunci când ţara era invadată de duşmani, vesteau primejdia sunând din buciume” (BREZEANU–MUNTEANU, 52). După tradiţia pop., numele vine de la un căpitan al lui Ştefan cel Mare, Bucium, care a primit în stăpânire locul (ib.).

CĂCĂRĂZÉNII top. pers. **I**. Oicon. [At. la 1619: DIR, A, 317.] Fost s. pe r. Bahlui, din care o parte (numită şi N a m i s n i c e n i i), a fost înglobată în s. Leţcani, com. Leţcani, j. Iaşi, iar altă parte este actualul s. Banul, com. Dumeşti, j. Iaşi.

Etim.: (**I**) de la numele boierului Giurgea **Căcăreadză** (menţionat la 1487, când boierul Ivan şi sora lui, Alba, îi vând s. Nămisnicii, pe Bahlui DRH, A, III, 15) cu suf. col. **-eni**; (**2.b**) de la n. fam. **Banul** (al unor foşti propr. menţionaţi la 1631, când Irina, soţia pitarului Ştefan Moimăscul, îi lasă prin testament soţului său o parte din s. Căcărădzeni, moştenită „de la moşusău, Pânteleiu Banul, şi despre tată-său, Pătraşco Banul” DRH, A, XX, 593-594 şi la 1635, când Vasilie Banul, fiul lui Pătraşcu Banul, îi dăruieşte Măn. Bisericani partea sa de ocină din s. Căcărădzeni ib. XXIII, 41, 64) în funcţie oicon. – **Etim. pop**.: de la numele unui locuitor venit din Valahia, poreclit Cucuruz, deoarece „cultiva păpuşoi, pe care el îi numea cucuruz”, astfel încât numele s. a devenit Cucuruzeni şi apoi Căcărăzeni (MDG, II, 243/2).

CÂRLIBÁBA top. pers. **A.** Hidron. Afl. st. al r. Bistriţa, la gura căruia se află s. **Cârlibaba**. CAT. MOLD. SUPL. 52 (a. 1502, extras germ. din 1782), MARIAN, T. 246 (a. 1895).

– Etim.: n. pers. (at. la 1413 în v. rus. < *čepel*’ „cuţit uzat, cioarsă” SŁAWSKI, Z. II, 140) de la care s-au format două der. ucr., un oicon. cu suf. col. *-inci* (prin sinc. voc. mediale *-e-* din temă) şi un hidron. cu suf. comp. *-nica* (< *-ĭn-ica,* cu met. pentru a se evita nexul consonantic *-ln-*). Aceeaşi bază antrop. o au hidron. ucr. *Čepelow/ Čepeliv* şi *Čepelówka/ Čepelivka* (HRABEC, 109, 116, SGU, 602) sau oicon. *Cepeleuţi,* at. la 1630-1631 în fostul ţin. al Hotinului (MEF, III, 258). **Etim. pop**.: numele satului ar aminti de Niţa, văduva unui oştean, care a primit drept răsplată de la Ştefan cel Mare o casă cu beciuri unde şi-ar fi făcut o cramă cu vinuri reci de Cotnar şi, când trecea alaiul domnesc pe acolo, punea să se scoată cepul la un nou butoi, pentru ca vinul să fie proaspăt, iar domnul, apropiindu-se de cramă, spunea: „Hai să scoatem un cep la Niţa” (AGRIGOROAIEI, L. 42-43, CIUBOTARU, E. 145).

CÉPEL centru de polar. topon. pers. **I**. Oicon. (În der.) *Ceplinţii* [At. la 1600: DIR, A, XVI-IV, 286.] (Vechi) Cepleniţa (**II.1**).

Etim.: de la n. pers. magh. **Czipe** (at. la 1648 în Fărăoani COŞA, C.M. 347) cu suf. col. **-eşti**, apropiat de apel. ceapă prin **etim. populară**.

CIUMULÉŞTII oicon. pers. **I**. [At. la 1546: DIR, A, XVI-I, 521.] S., com. Vadul Moldovei, j. Suceava.

– Etim.: de la numele boierului **Ciumală** (menţionat la 1506, când nepoţii lui Ivaşco, fiul lui Hodco Ciumală, i-au vândut lui Giurgea Brudur s. Leucuşeşti din vecinătate, reprezentând „dreapta lor ocină [...] din uricul străbunicului lor Hodco Ciumală, fiul lui Ciumală cel Bătrân” DIR, A, XVI-I, 48) cu suf. col. **-eşti**, prin asim. voc. progr. – **Etim. pop**.: numele ar însemna „satul ciumat” (V. COSTĂCHESCU, F. 93). Şi pentru IORDAN, T. 254 oicon. ar fi unul „social”, păstrând amintirea unui s. „bântuit de ciumă”.

CIÚREA top. pers. **A**. Hidron. (În sint. *Valea Ciurii*) Afl. dr. al p. Gârbovăţ (bazinul superior al r. Bârlad). CIUBOTARU, O.H. 55 (a. 1919). ◊ Cu schimb. de ent.: *Pârâul Ciurii* ib. (a. 1993) sau *Şanţul Ciurii* ib. (a. 1993). ◊ Cu determ. la nom.: *Valea Ciurea* ib. (a. 1993) sau *Pârâul Ciurea* ib. (a. 1939).

– Etim.: n. fam. **Ciurea** (desemnând propr. ai moşiei la 1785, între care Pavel Ciurea, Simion Ciurea şi alţii CANCIUC–PUNGĂ, 89) în funcţie topon., prin adapt. morfologică la genul ent. *deal*. – Etim. pop.: de la numele *ciurarilor*, care odinioară curăţau grâul cu *ciurul* (ib.).

FÂRŢIGÁNII oicon. pers. [At. ca moşie la 1638: DRH, A, XXIV, 381.] Fost s. lângă s. Scorţeni, com. Scorţeni, j. Bacău. – Var.: *Fără Ţigănaşii* TTRM, I1, 418/1 (a. 1860), prin **etim. pop**.; *Fărţăganii* ib. (a. 1817-1856), de la **Fârţâganii**, cu pron. mai deschisă a voc. centrale **-â-**; **Fărţâganii** ib. (a. 1837), cu velar. lui **-i-** după cons. **-ţ** pron. dur; **Fărţeganii** ib. (a. 1834), **prin hipercor**.; **Fărţiganii** ib. (a. 1834-1899); **Fârţăganii** ib. (a. 1836); **Fârţâganii** ib. (a. 1838). – Def. graf.: **Fărţigănii** ib. (cca 1853); **Făţiganii** ib. (a. 1861); **Firţâganii** ib. (a. 1847); **Ţiganaş** ib. (a. 1860). – Etim.: de la n. pers. **Fârţigu** (at. pe Valea Bistriţei CDO, 275) cu suf. col. **-ani**.

FRUNZEÁSCA top. pers. **1**. Oicon. [At. ca moşie la 1895: VERZEA, Ţ. 4 şi ca s. la 1932: TTRM, I1, 435/1.] S., com. sub. Munteni, j. Galaţi.

– Etim.: der. regr. de la un **socion**. * **Frunzeştii** < n. pers. **Frunză** cu suf. col. **-eşti**. Un Vasile Frunză era propr. la 1817 al unor părţi din s. Miceşti, inclus ulterior în Frunzeasca, iar la 1844 el se judeca cu Costache Conachi pentru acea proprietate (PĂLTĂNEA, C. 177). – **Etim. pop**.: numele ar aminti de vechile frunze, „locuri lângă ape folosite pentru hrana animalelor ieşite din iarnă” (POGHIRC, S. 53)

PÉCHEA top. pers. **I**. Hidron. (În sint. *Valea Pechei*) Afl. dr. al p. Suhurlui (bazinul inferior al Siretului), în amonte de s. Pechea. NALR–DATE, 348.

Etim.: de la n. pers. **Beche** („destul de frecvent în această regiune” ANDREESCU, D.M. 200, încă din sec. XVI, d. ex. la 1513, când un strănepot al Bechei îi dăruieşte banului Lupea o hliză din partea sudică a moşiei Măcişeni ib. 199), afectat de desonor. lab. (un **Peche** apare la 1593 ca martor în actul de danie a unei ocine din Răspopi, ţin. Covurlui DIR, A, XVI-IV, 89) cu suf. moţ. **-a** pentru a se acorda cu ent. *vale*. − **Etim. pop**.: se spune că numele s. ar veni de la tc. *pechi* „bun” şi s-ar explica prin apa bună pe care o găseau aici odinioară călătorii turci (PACU, C. 39). O altă explicaţie a numelui s. ar fi aceea că atunci „când s-a bătut ţăruşul, pe acela îl chema Picu, Pik⇒u; i-a rămas numele aşa” NALR–DATE, 348. La 1757 se crease o tradiţie care încerca să integreze pe un negustor de boi străin, Pechi, în genealogia familiei de răzeşi a Bălăbăneştilor (ANTONOVICI, D.B. IV, 179).

RIPICÉNII top. pers. I. Oicon. [At. la 1569: DRH, A, VI, 686.] Fost s. pe r. Prut, la SE de s. Ripiceni, com. Ripiceni, j. Botoşani; (vechi) Ripicenii Vechi.

– Etim.: de la n. pers. sl. **Repici** (at. în sec. XV: TUPIKOV, 723) cu suf. col. -eni şi asim. voc. regr. − **Etim. pop**.: se spune că s. şi-ar avea numele de la un *Râpă*, devenit *Ripici* la urmaşii lui (CIHODARU, P.R. 380).

SPERIÁŢII top. pers. 1. Oicon. [At. la 1830: TTRM, I2, 843/1.] (Vechi) Pădurenii, com. Grajdurile, j. Iaşi.

– Etim.: n. fam. colectiv în funcţie topon., de la supran. **Speriatul** la pl. Pl. se explică prin caracterul motivat semantic al bazei antrop. (MOLDOVANU, L.F. 32). – **Etim. pop**.: supran. colectiv reflectând o caracteristică de comportament a locuitorilor (CIUBOTARU, T.R. I, 319). Această impresie a determinat iniţiativa ofic. din 1964 de schimb. a numelui în Pădurenii (TTRM, I2, 843/1).

ŞÍVIŢA oicon pers. 1. [At. la 1588: CAPROŞU, D.I. I, 54.] S., com. Tulucești, j. Galaţi. ◊ În sint.; vechi: *Satul Şiviţei* R. ROSETTI, P. 214 (a. 1632).

– Etim.: de la supran. **Siviţ** (menţionat într-un act de vânzare de la 1599, în care un Gligor Siviţ figurează ca martor din s. Măstăcani, aflat în relativă apropiere DIR, A, XVI-IV, 262) cu suf. moţ. **-a**. N. pers. este prob. un der. de la apel. siv „sur, cărunt” de orig. bg. (at. cu numeroase der. în onomastica bg., cf. ILČEV, R. 448). – Top. a suferit de timpuriu o atr. par. din partea apel. *şiviţă* „şuviţă”, care se reflectă şi în var. *Şiviţe,* cu aspect de pl. fem. De aici şi **etim. pop**. cunoscută în zonă, inclusă într-o legendă etiologică, după care Petru Rareş ar fi fost fermecat de o tătarcă frumoasă şi i-ar fi spus: „Tu, tătarcă [→ s. Tătarca], *cu şuviţe* [→ s. Şiviţa], frumuşică [→ s. Frumuşica], tu luceşti [→ s. Tulucești]” (MARINESCU–BREZEANU, 149).

TÓLOVA top. pers. **A**. Hidron. (Vechi) Afl. st. al r. Şomuzul Mare, numit astăzi Valea Drăgoiasca; p. r e s t r. (actual) cursul inferior al Văii Drăgoiasca. DRH, A I, 134 (a. 1429).

– Etim.: der. v. ucr. de la n. pers. *Tulici* (< *tuliti* „a strânge la piept, a mângâia” SVOBODA, S. O. J. 88, menţionat în numele vechi al moşiei dintr-o hotarnică a s. Băişeşti: „livada lui Tulici” la 1499 DRH, A, III, 420 sau „pământurile lui Tulici” la 1665 CAT. MOLD. III, 246) cu suf. *-ova* (pentru a se acorda cu ent. *dolina* „vale”), prin apoc. suf. *-ici*. Este posibil ca acest *Tulici* să fi fost un descendent al lui *Tulea* (at. în sec. XV în alte zone, la 1443 DRH, A, I, 322 şi la 1479 ib. II, 331), der. cu suf. patron. *-ici* (cum credea COSTĂCHESCU, D. M. II, 348), de la care să se fi format hidron. Nu este sigur că titlul „*de la Tulova*” al panului Drăgoi, menţionat la 1414-1419 (DRH, A, I, 56), este o at. a s. sau a p., ştiut fiind faptul că, la începutul sec. XV, identificarea boierilor se făcea nu numai prin numele ss., ci şi al apelor lângă care îşi aveau proprietăţile. Este sigur însă că at. de la 1429 nu se referă la s., cum s-a crezut, ci la apă: „le-am dat lor satele lor, anume: la Tulova, unde este curtea lor”; formularea se deosebeşte de aceea pentru alte ss., din acelaşi doc., care sunt identificate şi prin nume şi prin apă: Stroinţii la Şumuz, Gâdinţii la Cobâla, Seliştea lui Dobrin la Homor etc. (ib. 134). Unele indicaţii din doc., precum cea de la 1717 („satul întreg Tolova, la Şomuz, cu două heleştee” BĂLAN, D. B. III, 190), corelate cu constatarea arheologilor (după care curtea boierească a Tolovei, de până în sec. XV, se afla pe vechea vale a Drăgoiascăi MATEI–EMANDI, 115, 148) şi cu localizarea livezii lui Tulici, la N de Băişeşti, ne-au determinat să identificăm hidron. Tolova cu Drăgoiasca, vale care ulterior şi-a schimbat întrucâtva cursul. – Asim. voc. regr. (*Tulova* > *Tolova*) este at. în doc. din prima jumătate a sec. XVIII: IORGA, S. D. VII, 203 (a. 1735-1736), CAPROŞU, D. I. V, 378 (a. 1749). Var. *Tolva*, uzuală astăzi, a apărut după înfiinţarea, spre sfârşitul sec. XVIII, a coloniei magh. Joseffalva, desfiinţată în 1940. – **Etim. pop**.: „îi zicea aşa pentru că era un sat de hoţi, *tulva* [= *tolvaj* „hoţ”] pe ungureşte” (ANCH.).

BIBLIOGRAPHY

*Tezaurul toponimic al Românie*i : Moldova / coord.: Dragoş Moldovanu.... - Iaşi : Editura Universităţii „Al. I. Cuza”, 1991- vol. Vol. 2 : *Mic dicţionar toponimic al Moldovei* (structural şi etimologic). **Partea 2** : *Toponime descriptive*. - 2021. –

Iordan, Iorgu, *Toponimia românească,* Editura Academiei Republicii Populare Române, 1963.

Toma, Ion, *101 nume de locuri*, București, Humanitas, 2015.

Fonetică și dialectologie (https://lingv.ro/fonetica-si-dialectologie’

QUASI-STATEHOOD ARCHITECTURE IN EASTERN UKRAINE: THE CASE OF 'DONETSK PEOPLE'S REPUBLIC'[1]

Andra Karla Anghel-Sienerth
Romanian Centre for Russian Studies, University of Bucharest

Abstract: This paper analyzes the state-building process in the self-proclaimed Donetsk People's Republic from the governance perspective in the period 2014-2022. We start by looking at the nation- and state-building processes aimed at providing internal and external legitimacy to the newly-emerged polity. Furthermore, we analyze certain governance issues (constitutional arrangements, state architecture and consolidation, governance fields, governance under crisis etc.), which provide an account of the degree in which DPR can fulfill its functions as a state. We argue that the establishment of the polity and its heavy reliance on the sponsor state is consistent with the pattern of quasi-statehood that emerged in the post-Soviet space. Finally, we consider the future developments of DPR statehood in the aftermath of the current military conflict between Ukraine and Russia, with its broader geopolitical implications.

Keywords: state-building process, Donetsk People's Republic, geopolitical implications

Introduction

Secessionism has been a pervasive geopolitical phenomenon in Eastern Europe after the fall of communism, fueled by an upsurge of nationalism that replaced the shared identities that maintained the cohesiveness of former states like the Soviet Union or Yugoslavia until their dissolution. While the emerging polities in the post-Soviet space have achieved both internal and external recognition as sovereign states and thus became legitimate actors on the international arena, some have faced from the very beginning, in the early 90s, internal competing claims on sovereignty from minority groups which lead in some cases to the creation of de facto states (Transnistria in Moldova, South Ossetia and Abkhazia in Georgia, Nagorno-Karabakh in Azerbaijan). In spite of their own specificities in terms of state- and nation-building processes grounded on specific forms of legitimacy, a certain path dependency becomes clear: challenging the status quo (including the territorial integrity of the parent state), followed by violent conflict (with heavy reliance on sponsor state) and ultimately 'stabilization' in the form of a 'frozen conflict'. This type of secessionism has affected dramatically not only the already feeble state organization of the newly-formed republics resulted from the dissolution of the USSR, but also the international order, often having spill-over effects on the regional security in Eastern Europe.

The secessionist movement in the Ukrainian Donbas region is the latest example with catalytic effects on the international order, and it has drawn heavily on the experiences of previous such endeavors in the Post-Soviet Space, as Caterina Filippini indicates (Milano, Palermo, Nicolini (eds.) 2016, 174-194; Minakov, Sasse, Isachenko (eds.) 2021). Sparked in 2014 as a reaction to the pro-Western 'Euromaidan' protests (the 'Revolution of Dignity') that led to the overthrow of pro-Russian Viktor Yanukovich regime. In mid April, agitations turned into a military conflict between Russian-backed separatists and Ukrainian security forces who launched a 'counter-terrorist operation'. Shortly after and encouraged by the

[1] The research leading to these results has received funding from the EEA Grants 2014-2021, under Project "Interdisciplinary Research on Russia's Geopolitics in the Black Sea and the Arctic Ocean", contract no. 35/2021.

successful annexation of Crimea by Russia, on May 11, 2014, the secessionist leaders from Donbas oblasts staged referendums on independence from Ukraine and on the same day proclaimed their sovereignty as Donetsk People's Republic (DPR) and Lugansk People's Republic (LPR). After 2015 the conflict entered into a stalemate after the signing of the Minsk Agreements, only to be resumed at a different scale in February 2022.

Russia has openly given up posing as a mediator and peacemaker, and has since pursued its broader geopolitical project to reaffirm regional influence in the former Soviet Union, with short-, medium- and long-term strategic political and security objectives. Its strong stance was allegedly fueled by Ukraine's seemingly inflexible position in the peace talks under the auspices of the OSCE with regards to the status of "temporarily occupied areas". Therefore, in the current context in which Russia and its proxies have launched a military aggression against Ukraine with dramatic effects on the belligerent parties and on world peace in general, a political solution to the "Donbas crisis" is coming into questioning.

Theoretical background

Quasi-states are usually defined as political entities that feature (most of) the constitutive elements of statehood (i.e. a defined territory, a permanent population, a government and the capacity to enter into international relations), but are faced with no or limited international recognition. Two key elements of statehood are thus instrumental in achieving stability of such polities: sovereignty and legitimacy (both internal and external). In this category scholars have included both (i) states that have gained international recognition but have not developed yet achieved the adequate state structures enabling them to exercise fully fledged statehood and (ii) secessionist regions that exercise de facto control over the contested territory, but have not gained international recognition (Kolstø 2006). With regards to the first typology, a conceptual distinction must be made between 'quasi-states' and 'failed states', the latter referring solely to recognized states that have proved to be ineffective in exercising their functions.

Quasi-states are usually weak economically, institutionally and politically, yet they manage to survive for some time thanks to a mixture of strategies, such as constructing internal legitimacy (through propaganda and identity-building), relying on a sponsor state or channeling their limited resources into the military (Kolstø 2006).

In general, claims for independence by such entities are grounded on either the declarative theory, or the constitutive theory (Harzl & Petrov 2021). The former provides that the declaration of independence should not be linked to recognition by the international community, whereas the latter states that such recognition is a prerequisite to becoming an active subject of international law.

Quasi-states are usually relatively short-lived, unless there is a geopolitical interest to maintain the status quo of a frozen conflict. Possible outcomes are (i) achieving de facto and de jure independence, including international recognition, (ii) incorporation into the sponsor state or (iii) reincorporation into the parent state, with a certain degree of autonomy. The first one is less likely to be achieved peacefully and is less favored by the international community, as it infringes upon the principle of inviolability of borders through secessionism. The second largely depends on the disproportionate power between the parent and the sponsor state. Finally, the third option is the one usually favored by the international community, as it is normally achieved through a negotiated agreement between all parties with vested interests.

1. State- and nation-building

1.1. Constructing internal and external legitimacy

Internal legitimacy usually stems from the popular support for the regime and the government's ability to provide security, basic public services, and welfare. In the case of the

newly formed polities DPR and LPR, political elites have used a wide array of governance strategies and instruments, such as: (i) use of seemingly democratic instruments (referendums, elections, appeals), (ii) centralization of political power and institutional consolidation (e.g. deliberative and executive bodies, central and local public administrations, law enforcement agencies) and (iii) propaganda (use of specific narratives).

Popular support expressed through opinion polls and referendums is indicative to the degree of internal legitimacy. In the case of the Donbas region, comprising both Donetsk and Lugansk oblasts and culturally framed as the 'Novorossiya', it had become clear that a significant share of the Donbas inhabitants challenged the pro-Western alignment brought about by the leaders emerged from the "Orange Revolution" in 2004 and the 'Euromaidan' Revolution in 2014. While calls for a referendum on autonomy were put forward back in 2004, based on the consideration that "Donbas feeds Ukraine" (Wilson 2018: 90), a more successful attempt was carried out 10 years later, in the context of the more turbulent (yet favorable) context of the Russian annexation of Crimea following the activity of the 'green men' and the internationally unrecognized referendum. With around 25% respondents in opinion polls favorable to secessionism from Ukraine and integration to Russia (Wilson 2018: 92) and heavy logistical support from the sponsor state, staging a referendum concerning self-determination by the separatist authorities appeared in May 2014 as an undertaking with rather predictable results. As analysts pointed out (Mateeva 2017: 112), the way the "yes or no" question was posed was biased towards an approving answer, given the fact the term used for autonomy (literally translated as "self-sufficient / self-standing") allowed for the accommodation of several individual understandings of 'independence' (e.g., partial autonomy, secessionism) and related preferences / expectations of the outcome (e.g., independence or integration into the Russian Federation). In spite of the 'democratic deficit' of these staged referendums, the likely inflated yet strikingly high turnouts (around 75% in Donetsk and 81% in Lugansk according to official sources) and the overwhelming approval rate (90% in Donetsk) appeared to be in accordance with the public opinion in these oblasts inclined towards autonomy or even secessionism (Giuliano 2015) and thus provide a strong legitimacy base for the secessionist movement.

With regards to the second dimension, centralization of political power and institutional consolidation, in particular in the DPR the Head of the Republic has a very central role, both in terms of constitutional powers, as previously shown, and in terms of public visibility. Denis Pushilin has his own website (glavadnr.ru/), which regularly reports on the more or less ceremonial activities and practices: sending and receiving congratulatory messages (e.g. *glavadnr.ru*, 08/28/2022), interviews, statements and declarations especially appearances in Russian media (e.g. *glavadnr.ru*, 09/22/2022), participation in public ceremonies (e.g. *glavadnr.ru*, 09/09/2022) etc. This clearly serves as a personal branding tool, if we consider the way news are being formulated: "The Head of the DPR has settled some issues (...)", "The Head of the DPR approved additional social guarantees (...)" and so forth (e.g. *glavadnr.ru*, 09/15/2022). The personification of leadership appears instrumental in maintaining a link between society and government, especially under the circumstances of a weak social contract, where personal charisma often replaces public services and genuinely democratic practices. The website also includes links to information about the main socio-economic indicators, as well as a section for sending petitions to the Head of the DPR. State bodies and some socio-economic indicators, normative documents (laws, decrees and orders of the Head of DPR, acts of the Unified Economic Council, orders and resolutions of the State Defense Committee),

Internal propaganda also plays a vital role in (i) fostering support for the authorities and their policies, (ii) mobilizing in case of conflict or (iii) It is grounded on discourses of

distinctiveness (Russian identity, Donbas miners' ethos) and victimization (oppression by the illegitimate Ukrainian government). The dominant narrative shared by DPR/LPR and the Russian Federation is that the Euromaidan protests that lead to the ousting of President Viktor Yanucovich were no less than a coup d'état that neglected the will of the people in Donbas and therefore the Ukrainian authorities lacked any legitimacy. Furthermore, the Ukrainian government is depicted as a puppet regime serving Western interests, turning the country into a colony, seeking to annihilate Donbas Russian identity and ultimately leading the country into a fatal confrontation. Just as drawing the discursive inclusiveness boundaries is instrumental in the nation-building process, throughout the escalation of the conflict, framing the `enemy` has been paramount to the justification and mobilization discourses. Much emphasis has been put in the local media on the shelling of DPR by Ukrainian forces since the start of the hostilities in 2014. Ukrainian decision-makers are regarded as hostile and are now even labeled as 'fascists' and 'terrorists' (Knoblock, ed. 2020).

In what concerns the external legitimacy, we look at the capacity to conduct international relations (i) with state actors and (ii) international organizations. The DPR / LPR were recognized as sovereign states only by three UN member states: Russia (February 21, 2022), Syria (June 29, 2022) and North Korea (July 13, 2022). Apart from these, they were recognized by the breakaway regions from Georgia, Abkhazia (February 25, 2022) and South Ossetia (June 18 (LPR) / 27 (DPR), 2014). Given the extremely limited international recognition (i.e., external legitimacy), both entities relied heavily on support from the sponsor state, the Russian Federation.

Their representatives were however engaged in limited relations with international organizations such as OSCE, which operated a Special Monitoring Mission (SMM) from March 21, 2014 until its forced withdrawal from DPR in April 30, 2022 (Order no. 5 of SDC of DPR/ April 9, 2022).

1.2.Constitutional arrangements in DPR

DPR, along with LPR, adopted its Constitution in 2014, soon after the proclamation of independence (. In fact, the fundamental laws of the two entities are very similar in terms of form and content, being divided into 10 chapters concerning: (i) the fundamentals of the constitutional system, (ii) the protection of the rights and freedoms of man and citizen, (iii) the state structure, (iv) the Head of the state, (v) the People's Council, (vi) the Cabinet, (vii) the judicial power and prosecutor's office, (viii) the local self-government, (ix) the adoption of the Constitution and amendments, and (x) transitional provisions. Both Constitutions provide for the separation of powers (legislative, executive, judicial) which function independently. Local self-government is recognized within its powers and is not part of the state authorities.

While both Republics uphold Russian as state language, LPR also recognizes Ukrainian as such, but excludes it as official language in all state authorities and local self-government bodies.

The Head of the People's Republic is the highest official in the state architecture of both political entities, being vested in with significant executive powers, as well certain legislative ones. Shared features of this office are: (i) guaranteeing the observance of the Constitution, the human and civil rights and international commitments, (ii) ensuring the coordinated functioning and interaction of state authorities, (iii) representing the political entities in international relations and signing international treaties, (iv) taking measures to ensure security and territorial integrity, including by forming and heading the Security Council, (v) introducing a state of emergency and martial law, (vi) granting pardons, (vii) awarding state awards and conferring honorary, military and special ranks, (viii) forming the

Administration of the Head of the People's Republic, (ix) proposing to the People's Council the appointment or dismissal of high-ranking officials (Central Bank, Prosecutor General, etc.), (x) signing and promulgating laws or rejecting them, (xi) safeguarding the legal compliance of the resolutions adopted by the Cabinet and canceling/suspending them, etc. Furthermore, the Head of DPR has the right (i) to legislative initiative in the People's Council, (ii) to demand the convening of an extraordinary or earlier meeting of the People's Council and (iii) to participate in a meeting of the People's Council and to case and advisory vote.

The DPR Constitution, with subsequent amendments (Law no. 01-IINS / November 30, 2018), provides to the Head of State a visibly more prominent and proactive role: for instance, he determines the main directions of the domestic and foreign policy of the state, rather than being the mere guarantor of their implementation as in LPR (Art. 56 par. 3 of both Constitutions). Furthermore, in terms of political leadership, the Head of the DPR: (i) appoints, with the consent of the People's Council, the Prime Minister, (ii) decide on the resignation of the Government, (iii) has the right to chair meetings of the Government, (iv) appoints and dismissed public officials at the suggestion of the Prime Minister, (v) determines the system and structure of the republican executive authorities, (vi) dissolves the People's Council in the cases and in the manner prescribed by the Constitution and (vii) decides, in accordance with the law, issues of citizenship. Last but not least, he also serves as the commander-in-chief of the Armed Forces of DPR. The DPR Constitution expressly prohibits the acting Head of State to dissolve the People's Council and to make proposals to amend the Constitution.

On the other hand, LPR Constitution provides the Head of State immunity, but also renders this office incompatible with any other public elected (e.g., deputy in the People's Council) or executive positions, as well as any business structures. The Heads of DPR/LPR issue **decrees** and **orders** that are binding on the entire territory of the Republics. Any legal or regulatory acts are to be submitted to the People's Council, which in turn are entitled to either address to the Head of State or to the executive authorities proposals to amend or to cancel them, or to appeal against them in Court.

The legislative branch in both republics is represented by the People's Council (the Parliament), which is the highest and only legislative (representative) body of state power. Its deputies (100 in DPR, unlike 50 in LPR) are elected on the basis of universal, equal and direct suffrage by secret ballot for a term of five years. The Parliaments legislate, regulate and exercise control in what concerns: (i) constitutional matters (adoption, amendments, interpretations), (ii) administrative-territorial structure, (iii) borders, (iv) elections, (v) referendums, (vi) taxation, (vii) budgetary and extra-budgetary funding and execution (vii) management of state property, (viii) vacancy of the Head of State, etc.

The right of legislative initiative belongs to the Head of the Republics, the deputies of the People's Councils, their committees and commissions, the Cabinets, representative bodies of local self-government, as well as to the Supreme Court and the Prosecutor General of the Donetsk People's Republic on matters within their jurisdiction. Noteworthy is the fact that draft laws submitted by the Heads of State are to be considered as matter or priority.

The Cabinet is the highest collegial executive body of state power. For instance, in DPR the powers conferred to the Government by the Constitution and the Law no. 02-IINS dated November 30, 2018 are those of general character (i.e. implementation of the domestic and foreign policy, regulation in the socio-economic sphere, ensuring the unity of the system of executive power, approving and implementing sectoral republican programs), as well as those specific to each of the following fields: (i) economy, (ii) budgetary, financial, credit and monetary policy, (iii) social sphere, (iv) science, culture, education, (v) natural resources

management and environmental protection, (vi) rule of law, the rights and freedoms of citizens, the fight against crime, (vi) defense and state security and (vii) foreign policy and international relations. It is composed of 18 ministries with the following portfolios: (i) Internal Affairs, (ii) Civil Defense, Emergencies and Disaster Relief, (iii) Justice, (iv) Finance, (v) Revenue and Duties, (vi) Economic Development, (vii) Health, (viii) Agro-Industrial Policy and Food (ix) Construction and Housing, (x) Labor and Social Policy, (xi) Education and Science, (xii) Transport, (xiii) Culture, (xiv) Youth, Sports and Tourism, (xv) Information, (xvi) Industry and Trade, (xvii) Communications and (xviii) Foreign Affairs.

The territory of the DPR is deemed as "single and indivisible", within "the borders that existed on the day of its formation". Administrative-territorial units of the People's Republics are 'districts' and 'cities of republican significance', whereas the administrative-territorial structure was to be established by law (art. 54).

2. Patterns of governance in DPR

2.1. Fields of Governance

We have conducted a research on the subject matter of the Decrees issued by the Council of Ministers of DPR in the period 2014 – 2016, namely the first years of state building and consolidation since the proclamation of independence. Out of these, 79% were new normative acts and 21% amendments.

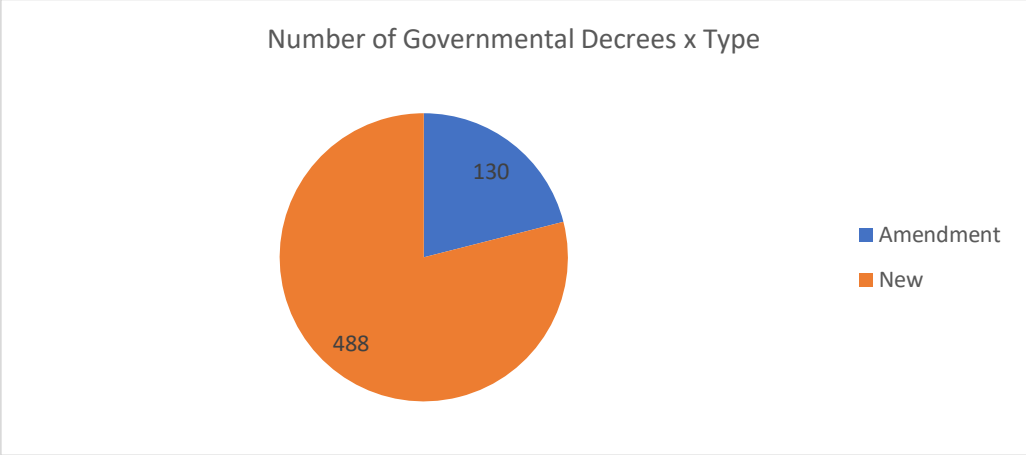

We have structured the 618 decrees on the both descriptive criteria (year, decree no., type, subject), and analytical criteria (thematic category and field of governance). The thematic Categories resulted after a recurring process of revision were the following: (i) Administrative Control, (ii) Asset Management, (iii) Distinctions, (iv) Employment, (v) Institutional Framework and Capacity, (vi) Licensing & Regulatory control, (vii) Normative Framework, (viii) Public Relations, (ix) Public Services, (x) Public Works & Investments, (xi) Remuneration & Benefits, (xii) Special Status, (xiii) State Symbols, (xiv) Taxation & Revenue Collection, and (xv) Technical & Administrative Procedures. We have further classified the fields of governance as follows: (i) Ceremonial Activities, (ii) Civil Acts & Procedures, (iii) Economy, (iv) Education, Sports & Culture, (v) Environment, (vi) Health & Sanitation, (vii) Housing, Public Services & Utilities, (viii) HSE Quality & Compliance, (ix) Information Technology and Communications, (x) Law & Law Enforcement, (xi) Media, (xii) Non-Governmental Organizations, (xiii) Professional Activities, (xiv) Protection, Security & Defense, (xv) Public Employees, Civil Servants, Officials, (xvi) Public Property, (xvii) Real Estate, (xviii) Social Security & Welfare, (xix) Fiscality & Revenue Collection, (xxi) State Institutions, and (xxi) Transport & Infrastructure.

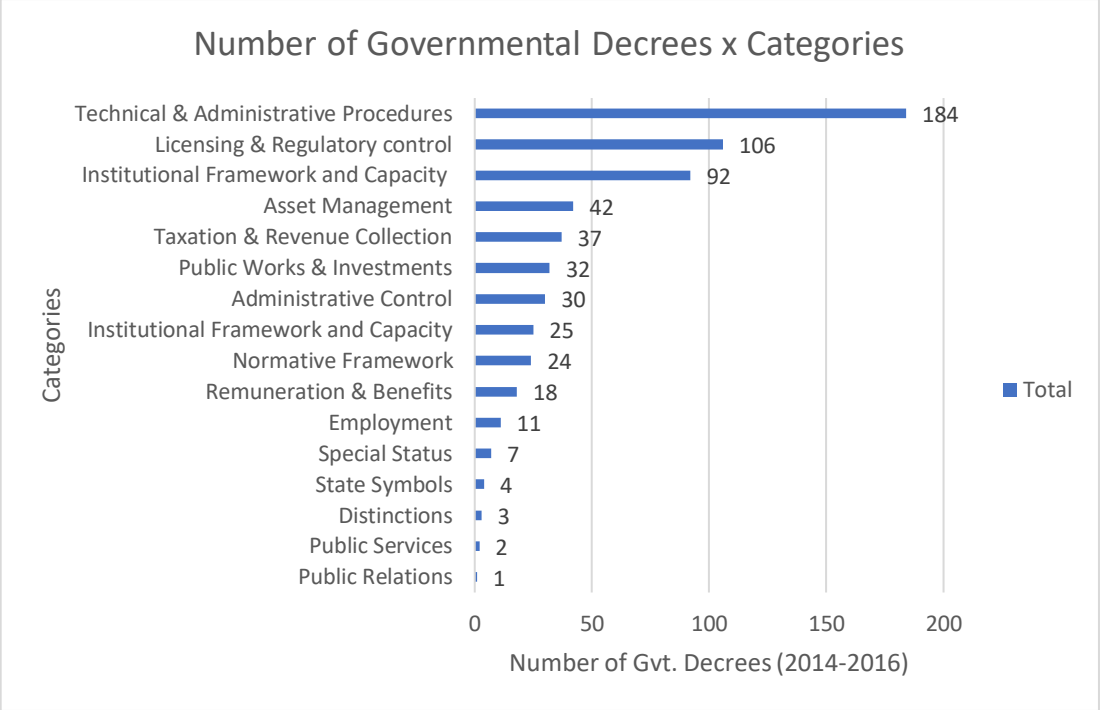

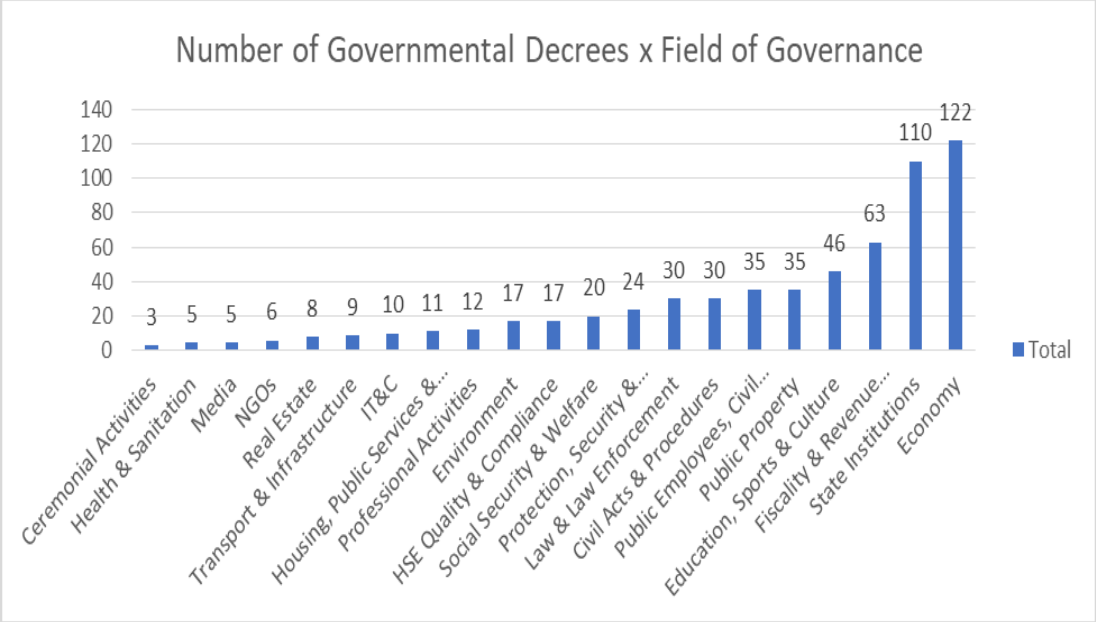

Content-wise, several topics have been ascribed to each Category and Field. For instance, ***Economy*** comprises: (i) State **Administrative Control** over industrial enterprises (temporary state administrations, nationalizations), (ii) **Asset Management** (transfer of public property from one institution to another, reorganizations of state enterprises, management of natural resources), (iii) **Licensing & Regulatory Control** (licensing, certifications, accreditations of certain economic activities, goods, and services, specific regulations), (iii) **Public Works and Investment** (establishing new companies), (iv) designation of **Special Status** areas (e.g. offshore) and (v) **Technical & Administrative Procedures** (e.g. monitoring economic activities, regulations on export, procurement, markets, debt collection, etc.).

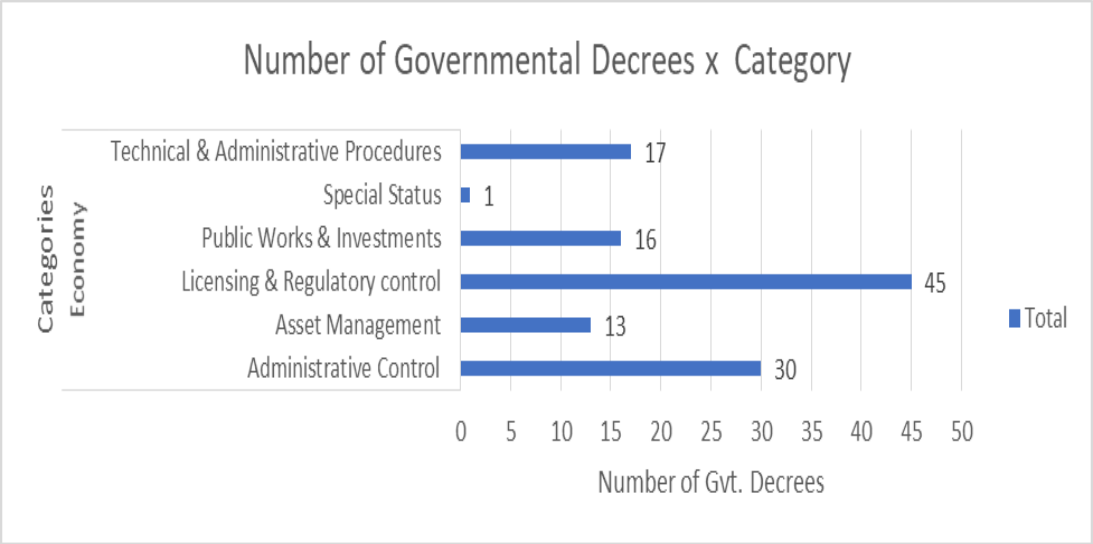

In the field of ***Education, Sports & Culture***, the Government is concerned with: (i) the **Institutional Framework and Capacity** (organization, reorganization, subordination of such institutions), (ii) **Employment** (social benefits for the staff, appointment of rectors), (iii) **Distinctions** (honorary titles and names), (iv) **Licensing and Regulatory Control** (certification of certain qualifications, e.g. military medical expertise), (v) **Public Works & Investments** (establishment of a higher education institutions, venues and facilities, financing educational and cultural activities) and (vi) **Technical & Administrative Procedures** (regulations on educational degrees, curricula, accreditation of educational activities, educational services for vulnerable groups, certifications of IT systems, etc.).

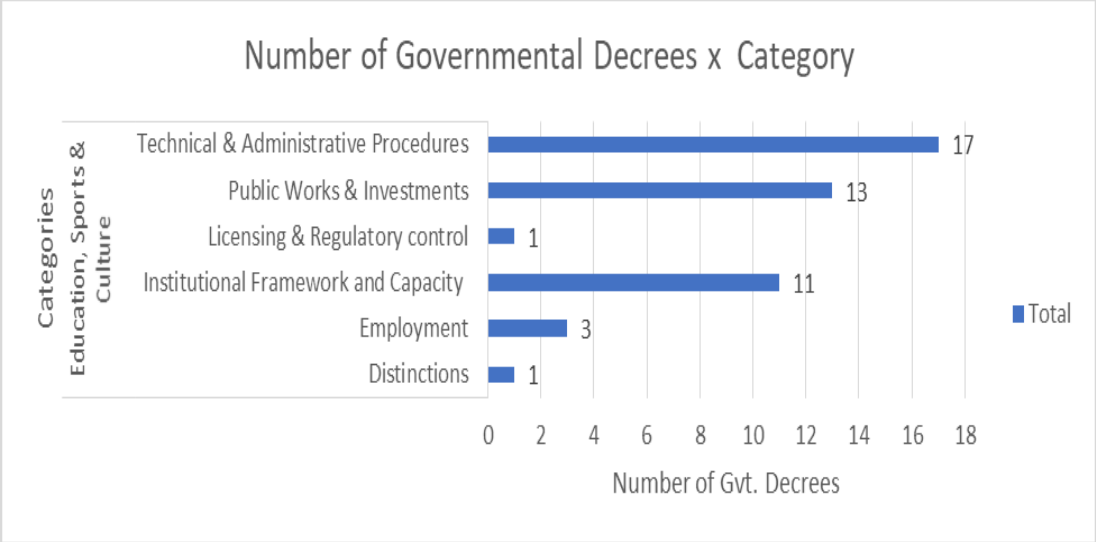

The Governmental Decrees concerning the ***Environment*** address mainly (i) the creation of **Special Status** areas (e.g. protected areas, parks) and (ii) **Licensing and Regulatory Control** (movement of goods, environmental impact assessment, monitoring and control).

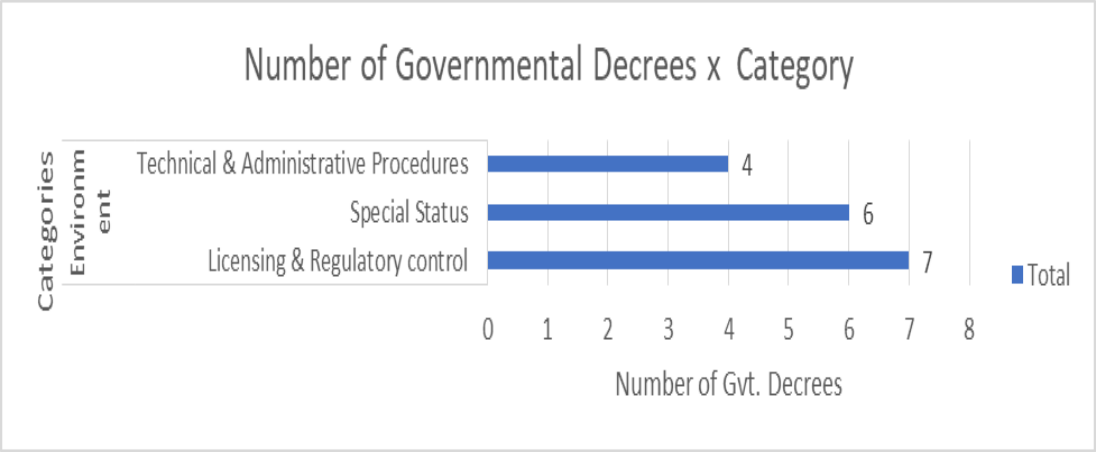

In regards to ***Health & Sanitation***, (i) **Licensing & Regulatory Control** (health and disability certifications), and (ii) **Technical & Administrative Procedures** (sanitary regulations, drugs circulation) constitute the scope of regulations. The same categories apply to ***Health, Safety and Environment Quality & Compliance*** and ***Housing, Public Services & Utilities***. The former includes on the one hand (i) health risks procedures for economic activities, control of radioactive waste, transport of hazardous substances, industrial safety, certifications of work conditions, and on the other hand (ii) executive procedures for certification, monitoring and control, mandatory technical inspections, auditing procedures, regulations on public transport, etc. The latter includes (i) regulations on housing, architectural and construction activities, centralized water and heating supply and (ii) regulations on postal services, as well as a third category, namely (iii) ***Taxation & Revenue Collection*** (e.g. paid services for fire fighting, cultural services, civil defense).

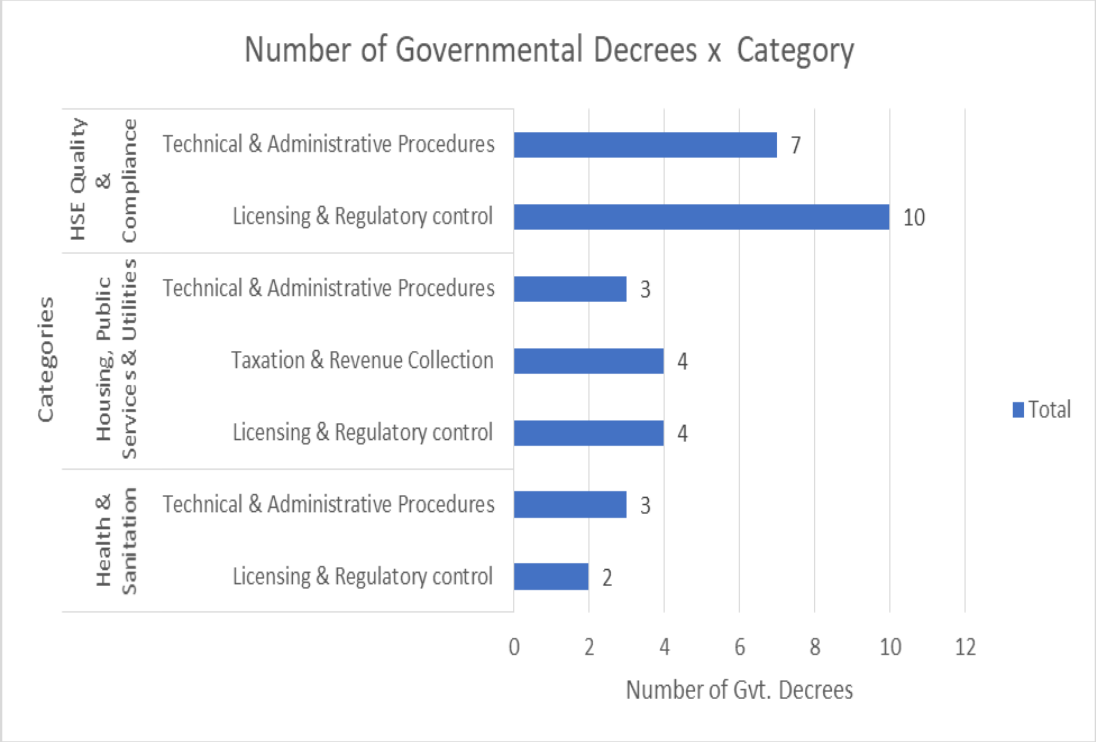

In the field of ***Information Technology & Communications***, several thematic categories are considered: (i) **Institutional Framework and Capacity** (creation of state

databases), (ii) **Licensing & Regulatory Control** (IT&C licenses, use of radio frequencies), (iii) **Normative Framework** (commercial regulations) and (iv) **Technical & Administrative Procedures** (procedures and regulations for State Registry of normative acts, order registrations of means of external advertising).

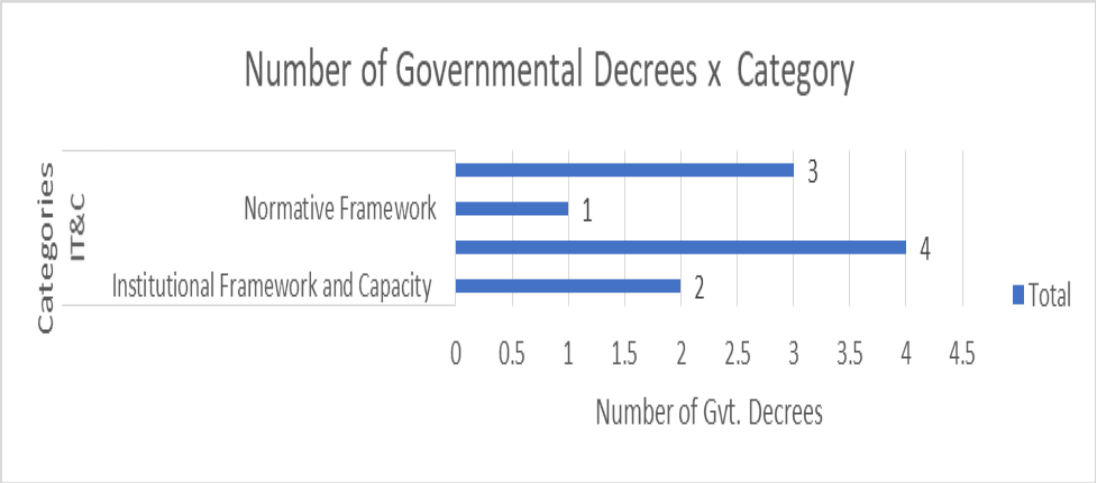

Decrees in the field of ***Law & Law Enforcement*** provide (i) the general **Normative Framework** (transitory provisions regarding the application of Ukrainian law, civil and criminal codes, etc.) and (ii) the **Technical & Administrative Procedures** (judicial procedures in matters of criminal and civil law and proceedings). A special field of governance is that of the ***Civil Acts and Procedures***, which is conducted through provisions concerning (i) the general **Normative Framework** (regulation of civil status acts, notarial, real estate rights acts etc.), (ii) **Technical & Administrative Procedures** (vehicles registration and licensing, name change, payment, registration and issuance of documents, delegation of powers to local administrations, etc.) and (iii) **Licensing & Regulatory Control** (e.g., licensing or professional certification of drivers).

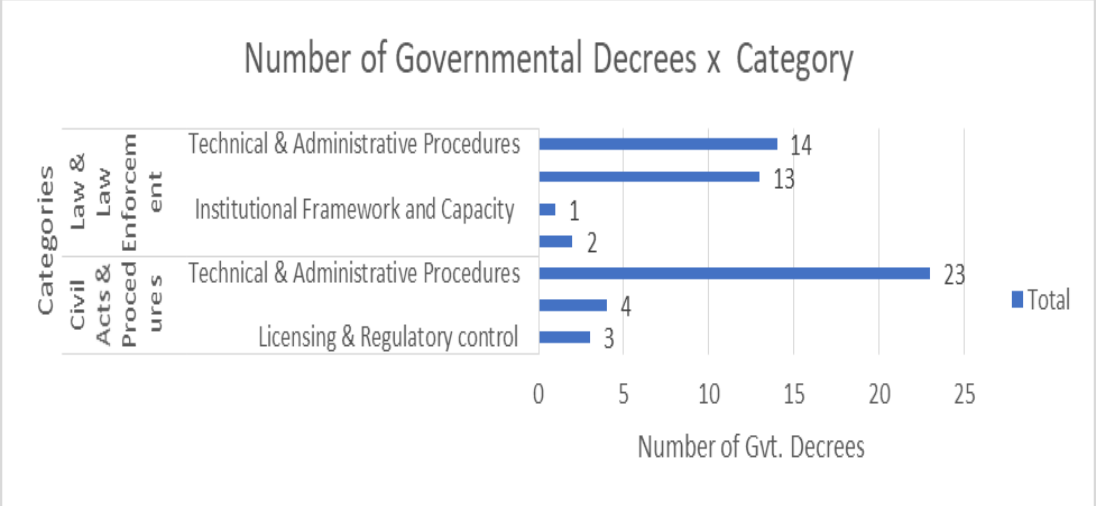

Licensing & Regulatory Control is exercised in the following fields of governance: (i) ***Professional Activities*** (regulations of the notary profession, geodesic and topography profession), (ii) ***Non-Governmental Organizations*** (regulations on professional and trade unions, religious organizations and (iii) ***Media*** (accreditation of domestic and foreign

journalists and technicians). In some cases, **Technical & Administrative Procedures** are also provided (e.g. registration procedures).

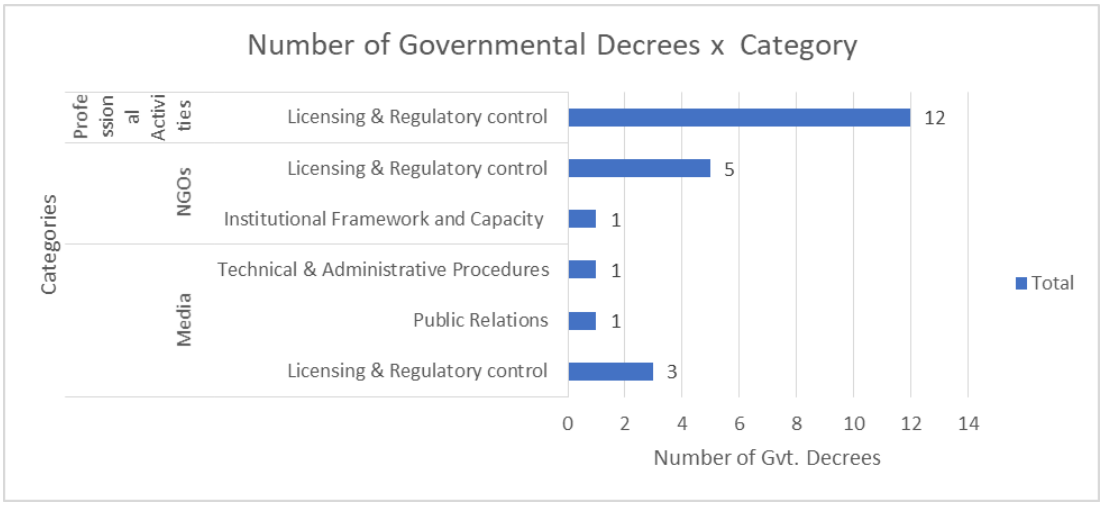

The field of ***Protection, Security & Defense*** is also subject to governmental regulations in terms of (i) **Institutional Framework and Capacity** (civil defense organs, institutions and special funds), (ii) **Technical & Administrative Procedures** (regulations on the establishment, training and conduct of military, civil defense and civil protection formations, response to emergency situations), (iii) **Licensing & Regulatory Control** (classification of various entities as defense categories, regulation of access to state secrets, fire arms regulations and licensing), as well as (iv) **Normative Framework** (i.e. imposition of Martial Law).

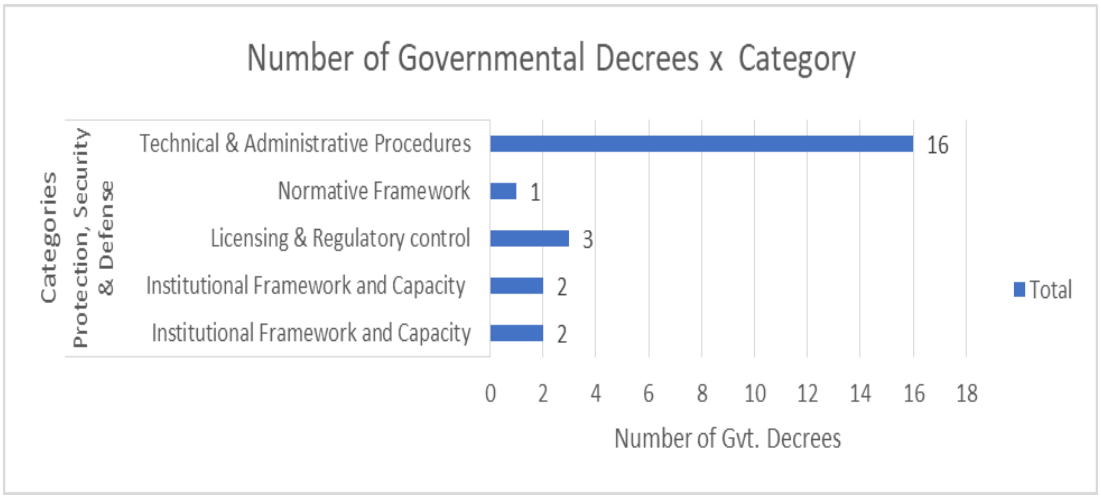

In social matters (***Social Security & Welfare***), regulations contain provisions on (i) the **Normative Framework** (e.g. child adoption), (ii) **Institutional Framework and Capacity** (organization of humanitarian support and social protection of citizens "in conditions of aggression of the Armed Forces of Ukraine", establishment of social funds and insurances for vulnerable groups) and (iii) **Technical & Administrative Procedures** (e.g. workforce and labor relations, social assistance, social benefits, consumer rights protection). A distinct field of governmental regulation is that of ***Public Employees, Civil Servants, Officials***, main topics being related to (i) **Employment** (personnel structure, appointments),

(ii) **Remuneration & Benefits** (salaries in different branches of the public sector, access to cultural and recreational facilities) and (iii) **Technical and Administrative Procedures** (internal staff regulations, restrictions on access to state secrets, regulations of office work, selection and appointment procedures, etc.).

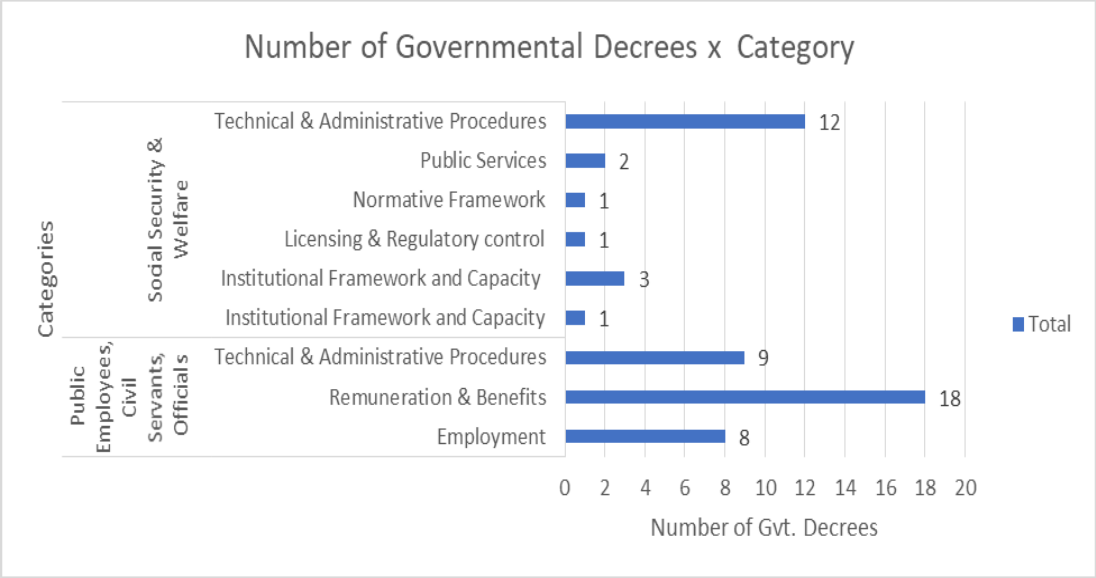

Real Estate is a also a relevant topic of regulation through (i) the **Normative Framework** containing provisions on real estate regulations (including land rights) and (ii) the **Technical & Administrative Procedures** on registration of real rights and encumbrances, land-lease, state registry, cadaster. In addition, some Governmental Decrees contain measures on ***Public Property***, either in the form of **Asset Management** (transfer of immovable or movable goods from one public entity to another, designation of use, operational management), or as **Technical & Administrative Procedures** (registration and management of confiscated, nationalized or ownerless property).

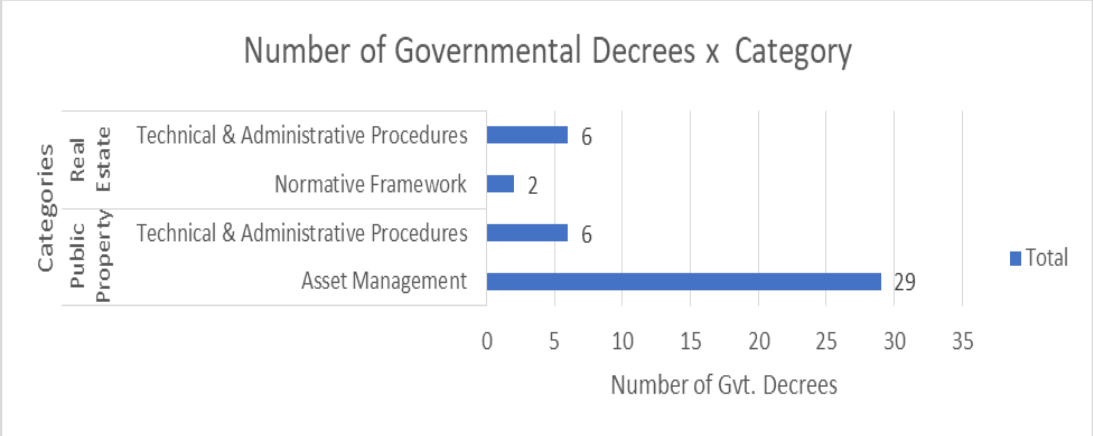

In what concerns the field of ***Fiscality & Revenue Collection***, the two thematic categories are (i) **Taxation & Revenue Collection** (taxation quotas, rules, exemptions and tax collection) and (ii) **Technical & Administrative Procedures** (customs systems, e.g. Unitary Customs Tariff, budgetary system, procedures on taxation, auditing, fiscal inspection,

book-keeping, accounting, interaction between institutions in erroneous taxation and payments, reimbursements, etc.).

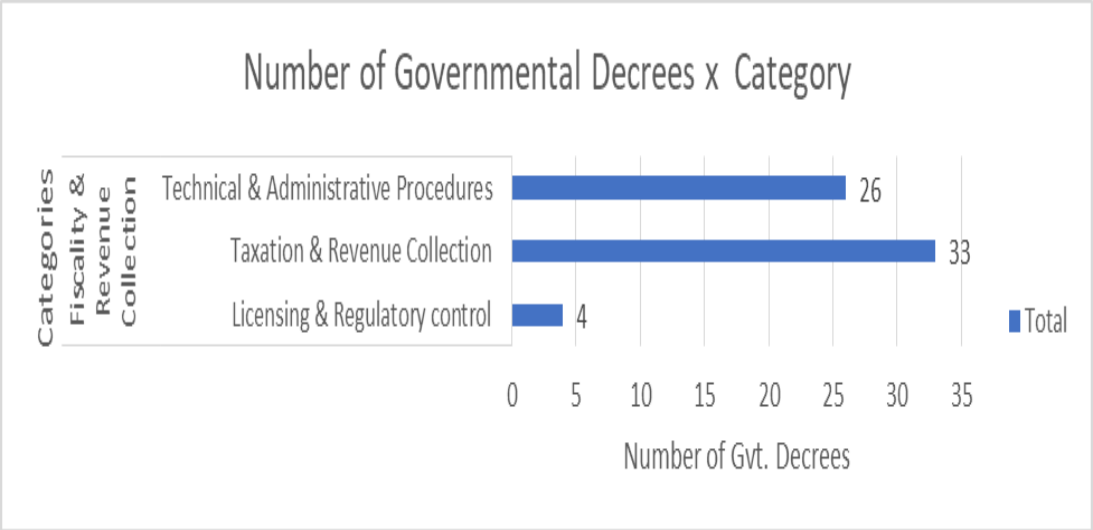

The ***State Institutions*** represent a particular field of governance, as determined by (i) the **Institutional Framework and Capacity** (establishment of central and local government structure, e.g. various ministries, Council of Ministers, subordinated or autonomous institutions, e.g. Recovery Center, Anti-Monopoly Service, State Control and Auditing service and their operational regulations and management), (ii) **Technical & Administrative Procedures** (interaction of military authorities and heads of local governments, internal work and information procedures, inter-institutional cooperation, bureaucratic procedures etc.) and (iii) **State Symbols** (state seals).

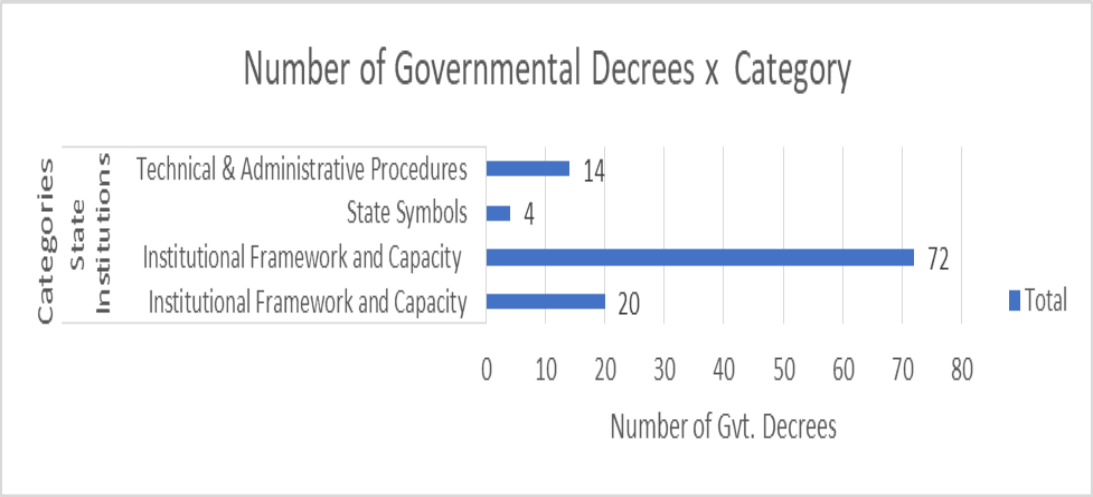

Transport & Infrastructure is regulated by the Government in what concerns (i) the **Normative Framework** (transport regulations, traffic code), (ii) **Licensing & Regulatory Control** (rail freight transport, regulations of signs of special vehicles), (iii) **Public Works & Investment** (restoration of infrastructure, creation of new bus stations) and (iv) **Technical & Administrative Procedures** (freight and human transport procedures, escort vehicles regulation).

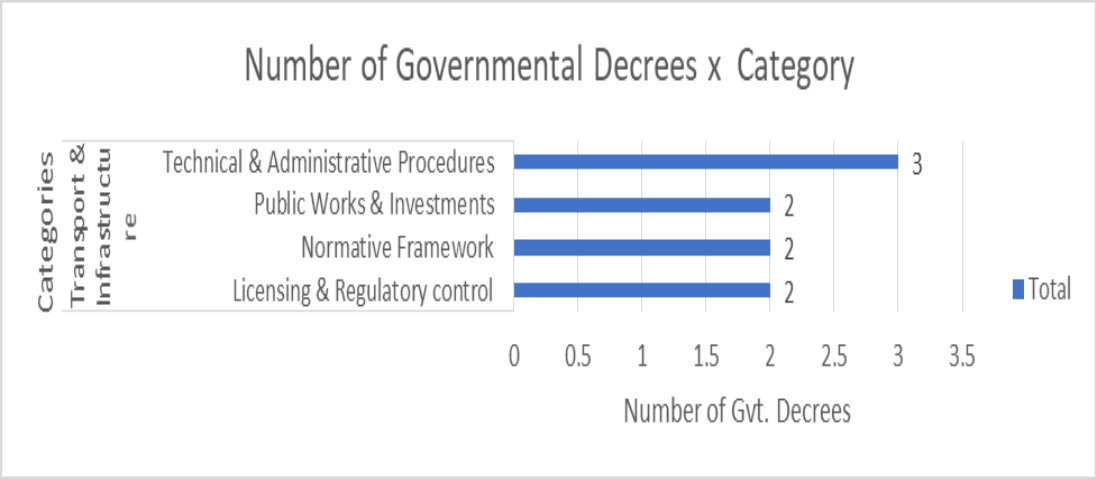

Last but not least, we have identified the rather restricted yet distinctive field of ***Ceremonial Activities***, which consists of symbolic actions of conferring **Distinctions** (honorary titles to individuals or honorary names to institutions), as well as conducting **Public Works & Investments** for commemorative events (e.g. preparation for and celebration of the Year of Victory).

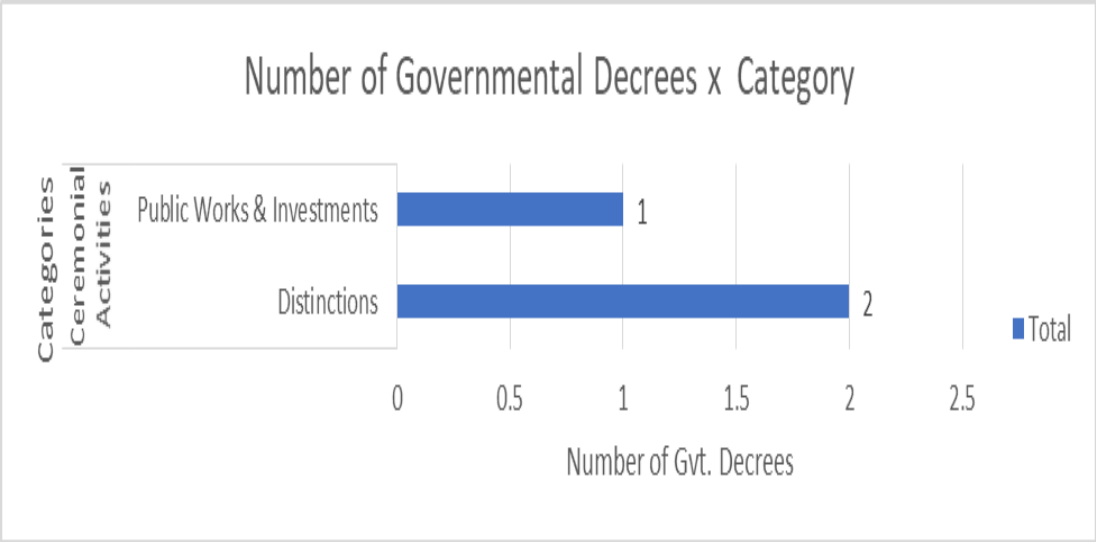

From the figures above, it results that regulations in the field of economy have dominated the agenda of the DPR Council of Ministers. A large share of them were concerned with the appropriation of industrial enterprises that had previously been under Ukrainian State control.

2.2. Governance under crisis

Immediately after the Russian invasion in Ukraine on February 24, 2022, the DPR government set up the Interdepartmental Operational Headquarters for coordinating activities for the priority life support of the population of the liberated territories, previously temporarily under the control of Ukraine (Decree of the Head of the DPR no. 40/2022, repealed by Decree of the Head of the DPR no. 185/2023).

In April 2022, the State Defense Committee was established (Decree of the Head of the DPR no. 121/2022) as the highest emergency state body, with aim to ensure unity of

command and coordination under the circumstance of the "special military operation" and the declaration of martial law. Its primary tasks are concerned with: (i) coordinating actions of state bodies and streamlining the functioning of state institutions (ii) ensuring public health and safety and the integrity/restoration of civil infrastructure and services in the whole territory under DPR control (including liberated areas), (iii) supporting the military effort, (iv) instituting restrictive or punitive measures on citizens and organizations undermining the safety and security of the republic or under threat from hostilities, (v) information control and censorship, (vi) formation of new management structures under martial law (military administrations, city defense committees, military courts, special authorized bodies, etc.), (vii) controlling the supply and movement of goods, (viii) appointing the leadership of the Armed Forces and the management of critical infrastructure facilities and (ix introducing additional economic, fiscal, administrative or political measures, etc. The chairman of the State Defense Commission is the acting Head of the DPR, Denis Pushilin and other members include: (i) Chairman of the Government of DPR, (ii) Chairman of the People's Council, (iii) Head of the Headquarters of the Territorial Defense and Minister of State Security, (iv) Prosecutor General, (v) Head of the Interdepartmental Operational Headquarters, Minister for Civil Defense, Emergencies and Disaster Relief, (vi) Minister of Internal Affairs and (vii) Head of the People's Militia Department.

The Committee been has issuing executive and normative acts (decrees and orders) regulating issues concerning both the territories held under the DPR control prior to 2022 and those "liberated" ("previously temporarily under the control of Ukraine"): (i) real estate regime, property rights, requisition or nationalization for state needs, (ii) compensations for lost or damaged property as a result of hostilities, (iii) taxation, (iv) financial and banking services, (v) economic measures, (vi) medical care, (vii) (re)construction and restoration of facilities and utilities, (viii) social benefits and support, (ix) transport and public infrastructure, (x) natural resources management, (xi) civil service, (xii) procurement of goods, works and supply of public services, (xiii) markets, trade, export, import, (xiv) rehabilitation of victims of the Ukrainian nationalist ideology subjected to repression in the liberated territories, (xv) movement of vehicles and people, (xvi) employment, labor relations, (xvii) counteracting Ukrainian nationalism and extremism, (xviii) communications, (xix) activities of territorial bodies and independent divisions of the republican executive bodies, etc.

In March 2022, the People's Council (i.e. Parliament of DPR) has passed the Law no. 357-IINS/2022 establishing a transitional period (February 19, 2022 – January 1, 2023) for integrating the liberated settlements of the Donetsk People's Republic into the legal, economic, social, financial, informational and other spheres of DPR and for ensuring the functioning of state bodies, local administrations. During this period, the Head of DPR was enabled to issue decrees that have the force of law. The Law defines the constitutive elements for classifying a territory as liberated: (i) gaining effective control by the Armed Forces of DPR and (ii) issuing a Decree by the Head of DPR on the establishment of a local administration or on the inclusion of a settlement in the zone of influence and responsibility of the corresponding local administration.

3. Future sovereignty scenarios

The ongoing conflict in Ukraine has at its core the problematic status of the secessionist regions in Donbas and Crimea, which have since been incorporated in the Russian Federation, in breech of the international norms and conventions. Given the fact that none of the two belligerent parties is willing to give up any territory claimed as rightfully under its jurisdiction, the current status quo may be surpassed either by means of a negotiated

agreement or by military victory, both outcomes seeming rather problematic from a realistic and pragmatic point of view.

The prospects for a direct negotiated agreement between the parent state Ukraine and the breakaway Donbas regions have in fact dimmed since the end of the Minsk Agreements and the incorporation of the two republics as federal subjects of the Russian Federation.

As one of the provisions of the Minsk Accords that Ukraine has been forced to accept under military pressure from Russia and its agents in the Donbas, the establishment of a special regime of local self-government in certain districts of Donetsk and Lugansk has been adopted by the Ukrainian Parliament (Verkhovna Rada) since 2014 for an initial period of three years (Law of Ukraine no. 1680-VII/2014), being subsequently extended annually. In December 2021, prior to the initiation of the Russian invasion, the extension was last granted until December 31, 2022 (Law no. 1930-IX/2021). The aim was to create the conditions for the normalization of the situation, the restoration of the rule of law and public order, constitutional rights and freedoms, the safeguarding of the rights and legitimate interests of legal entities, the return and reintegration of forcibly displaced citizens and their return to normal life and territorial development of the regions.

This law stipulates that the established procedures are of a temporary nature and limited administrative-territorial coverage to the districts of the Donetsk and Lugansk regions not under the control of the Ukrainian government ("Certain Areas of the Donetsk and Lugansk Oblast"- ORDLO).

An interesting and seemingly humiliating provision for Ukraine's sovereignty is the impunity of individuals or legal entities involved in the events in Donetsk and Lugansk, both in terms of prosecution, trial and conviction. Any form of discrimination or harassment on these grounds is prohibited.

With regard to the cultural sphere, the right to linguistic self-determination is enshrined, the Russian language being explicitly mentioned, but with reference to any other languages. Ukraine is committed to providing opportunities to use the Russian language on a large scale and at all levels: administration, the judiciary, social, economic and cultural activities, etc.

Regarding social, economic and cultural development, the Law provides for a mechanism of association between local and central authorities for joint projects. Also, the Government must support the reconstruction and sustainable development of certain districts in the region, adopting target development programs and ensuring adequate and protected funding from the state budget.

An interesting provision is that of cross-border cooperation between certain administrative-territorial units in Donbas (territorial communities, local self-governing bodies) and administrative-territorial units in the Russian Federation, in order to solve common development problems and strengthen and deepen good neighborly relations.

In order to ensure public order, local authorities are granted the right to organize popular militias, whose members are recruited on a voluntary basis and who exercise the powers provided for by the laws of Ukraine.

Last but not least, the law calls for holding early local elections according to democratic standards, without interference from illegal armed groups and with the participation of international observers (OSCE, CoE, etc.). The implementation of special local self-government procedures should have been the responsibility of the newly elected local authorities.

Hence the fact that the law has little practical applicability, as the Ukrainian government lacks the political will and capacity to hold elections in the Temporarily Occupied Territories. The "Steinmeier formula", proposed in 2016 by the former German

Foreign Minister, the current President, provided for the holding of elections in these regions in accordance with Ukrainian law and under OSCE supervision. If the OSCE were to validate the election as free and fair, a special status would be established for the territories, and Ukraine would regain control of the eastern border. In fact, the Ukrainian Parliament subsequently adopted Law of Ukraine no. 2167-VIII/2017 which provided that the special provisions for those districts of Donbas nominated by the Parliament will take effect only upon fulfillment of the cumulative conditions, in particular the cessation of illegal (para)military activities. In addition, the Kiev administration conditions the organization of elections in TOT by regaining full control over the border with Russia.

The roadmap sent to the Trilateral Contact Group by the self-proclaimed "People's Republics" in the autumn of 2020, which calls for several provisions of Ukrainian law, apparently provided for a number of concessions in favor of Kiev, including limiting the autonomy of those territories to 2050. Any change in the status of the Territories can only be made on the basis of a local referendum. In addition, district authorities should have the power to approve the presence in the region of Ukrainian Army units or public gatherings of more than 100 people. With regard to the powers of the main local authorities (Donetsk and Lugansk district councils), in addition to those provided for in the Ukrainian laws on decentralization and local self-government, the proposals also include: (i) resolving administrative-territorial issues, (ii) organizing of referendums and local elections, (iii) management of territorial community property and natural resources, (iv) establishment of local budgets, (v) cross-border cooperation with the Russian Federation, (vi) determination of the official language, with recognition of the status of the Ukrainian language, (vii) establishing the powers of the People's Militia, in relation to the Ukrainian National Police, (viii) coordinating the appointment of leading positions in the prosecutor's office and courts, and (ix) establishing commemorative days and holidays.

However, the Ukrainian authorities persistently refused to negotiate directly with the representatives of the self-proclaimed Donetsk and Lugansk People's Republics, while the latter, in the assent of Vladimir Putin, considered that granting a special status to the republics was the only way to resolve the conflict (e.g., Dan News article dated January 28, 2022). The problem is that granting a special status of autonomy to Donbas involved revising the Constitution of Ukraine, any such attempt being met with fierce opposition in Ukraine. This stance was reiterated by the Office of the President of Ukraine on 22 April 2020, during a meeting of the Tripartite Contact Group (e.g., Presidential Office brief, April 22, 2020). For their part, the representatives of the self-proclaimed republics considered this decision to be a flagrant violation of Kiev's obligations under the Minsk Agreements, being one of the core political objectives for the continuation of the peace process.

Instead of granting territorial autonomy to the Donbas, Ukraine has embarked on a comprehensive process of territorial-administrative reform, proposing a so-called "deep decentralization". The reform however has been stagnating since the start of the Russian military aggression in Ukraine.

Under these circumstances, a third possible scenario is the current conflict to evolve into a frozen one, an outcome loathed by the international community due to its regional geopolitical implications. This would imply either a prolonged war of attrition along a stable frontline, or an internationally-backed armistice possibly comprising the retreat of the belligerent forces to their February 24, 2022 positions.

Conducting **new sovereignty referendums under international supervision** (e.g. U.N.) is a far less likely possibility, first of all because territorial re-arrangements are not taken into account by any of parties in the conflict, and secondly because it would be hard to

implement such instruments in a post-conflict context, once both the constitutional and international order have been disrupted.

Conclusions

The question of legitimacy of self-proclaimed independent states remains a highly contentious issue on the international arena. The separatist leaders justify their claims to self-determination on the specificities of Donbas, including its historical, cultural and linguistic ties with Russia and on the alleged discrimination against Russian-speaking citizens by Ukrainian government. Russia's attempt to legally justify the backing the separatist movements in Donbas was grounded on the principle of *remedial secession*, as it was applied by most of the international community in the case of Kosovo, but this justification is very inconsistent, as there has not been a systematic denial of rights (i.e., structural discrimination) of Donbas residents prior to the 2014 invasion. Shared feelings of alienation or discontent of a particular group with regards to the central government (e.g. pro-Russians vs. pro-Western) do not represent constitutive elements qualifying for remedial secession. Core-periphery dynamics do influence, however, the prospect of a negotiated agreement between the parent State and the groups claiming self-determination or sovereignty.

Furthermore, the DPR authorities claim that their regime is a democratic one, holding regular elections and establishing a set of democratic institutions and self-governance structures. In this sense, they argue that the referendum from May 2014 testified the overwhelming popular support for self-determination, although it must be noted that the validity of this public consultation has been widely contested by the international community for being conducted under conditions of duress, intimidation and lack of independent supervision.

On the other hand, international organizations have pointed out instances of human rights abuses (e.g. torture, extrajudicial executions, forced disappearances) and suppression of political opposition. Hence, we deem the DPR regime as being authoritarian rather than democratic. Since its establishment in 2014, the state affairs have been managed by a small group of people and the entire political and administrative establishment has been heavily influenced by the ruling party headed by Denis Pushilin, the acting as Head of the Republic. In the absence of a genuinely independent judiciary, powerful legislative body, free press and active political opposition, it can be argued that the political system of the DPR lacks the necessary checks and balances to ensure accountability and transparency. Authoritarianism is also strengthened by the strong reliance on Russian military, economic and political support. In exchange, Moscow exerts an overwhelming influence on the DPR political elites, who act as its proxies in achieving its geopolitical objectives.

The issue of inclusiveness vs. exclusiveness in DPR remains a complex one, depending on the definitions ascribed to these terms. On the one hand, the DPR has promoted seemingly exclusive, ethnically-centered national policies, emphasizing its Russian distinctiveness as opposed to Ukrainian nationalism. These include proclaiming Russian language as the official one, the promotion of Russian culture and values and the removal of Ukrainian national symbols and institutions. On the other hand, the DPR has struggled to portray itself as an inclusive state that does not discriminate citizens on basis of ethnicity, religion, social background etc.

Overall, DPR has managed to establish an institutional framework that provides basic civil services, but which remains highly centralized and authoritarian. Furthermore, the functioning of the state apparatus rests heavily dependent on the sponsor state. In fact, integration with Russia (e.g., movement of persons and goods) has started long before the formalized annexation in 2022.

BIBLIOGRAPHY

Bebler, A. (2015). *"Frozen conflicts" in Europe*. Opladen, Berlin, Toronto: Barbara Budrich Publishers

Giuliano, E. (2015). "The social bases of support for self-determination in East Ukraine". *Ethnopolitics*, 14(5): 513–522

Haran, O., & Yakovlyev, M. (2017). *Constructing a Political Nation: Changes in the Attitudes of Ukrainians During the War in the Donbas*. Kyiv: Stylos Publishing.

Harzl, B., Petrov, R. (2021). *Unrecognized Entities: Perspectives in International, European and Constitutional Law*. Leiden: BRILL

Knoblock, N. (ed.) (2020). *Language of Conflict: Discourses of the Ukrainian Crisis*. London: Bloomsbury Publishing

Kolstø, P. (2006), "The Sustainability and Future of Unrecognized Quasi-States", *Journal of Peace Research*, 43(6): 723-740

Mateeva, A. (2017). *Through Times of Trouble: Conflict in Southeastern Ukraine Explained from Within*. Lanham, Boulder, New York, London: Lexington Books

Milano, E., Palermo, F., Nicolini, M. (eds.) (2016). *Law, Territory and Conflict Resolution: Law as a Problem and Law as a Solution*. Boston: Brill Nijhoff

Minakov, D., Sasse, M., Minakov, G., Isachenko, M. (2021). *Post-Soviet Secessionism*. Stuttgart: ibidem-Verlag

Wilson, A. (2018). "The Donbas in 2014: Explaining Civil Conflict Perhaps, but not Civil War". In: Averre, D., Wolczuk, K. (2018). *The Ukraine Conflict: Security, Identity and Politics in the Wider Europe*. Abingdon & New York: Routledge, 81-102

Normative documents

Decree of the Head of the Donetsk People's Republic no. 121 dated April 3, 2022 "On the State Defense Committee of the Donetsk People's Republic" (available at *http://npa.dnronline.su/2022-04-03/ukaz-glavy-donetskoj-narodnoj-respubliki-121-ot-03-04-2022-goda-o-gosudarstvennom-komitete-oborony-donetskoj-narodnoj-respubliki.html*, accessed on September 20, 2022)

Law of the Donetsk People's Republic no. 01-IINS dated November 30, 2018 "On Amending the Constitution of Donetsk People's Republic" (available at *http://npa.dnronline.su/2018-11-30/01-iihc-o-vnesenii-izmenenij-v-konstitutsiyu-donetskoj-narodnoj-respubliki.html*, accessed on September 20, 2022)

Law of the Donetsk People's Republic no. 02-IINS dated November 30, 2018 "On the Government of the Donetsk People's Republic" (available at *http://npa.dnronline.su/2018-11-30/02-iihc-o-pravitelstve-donetskoj-narodnoj-respubliki.html*, accessed on September 20, 2022)

Law of the Donetsk People's Republic no. 357-IINS dated March 25, 2022 "On some issues of public administration in connection with the liberation of the settlements of the Donetsk People's Republic, temporarily under the control of Ukraine, and in wartime conditions" (available at *http://npa.dnronline.su/2022-03-25/357-iins-o-nekotoryh-voprosah-gosudarstvennogo-upravleniya-v-svyazi-s-osvobozhdeniem-naselennyh-punktov-donetskoj-narodnoj-respubliki-vremenno-nahodivshihsya-pod-kontrolem-ukrainy-i-v-usloviyah-voenno.html*, accessed on September 20, 2022)

Law of Ukraine no. 1680-VII dated September 16, 2014 "On the special order of local self-government in certain districts of Donetsk and Luhansk regions" (available at *https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1680-18#Text*, accessed on September 20, 2022)

Law of Ukraine no. 1930-IX dated December 2, 2021 “On Amendments to Article 1 of the Law of Ukraine "On the Special Procedure of Local Self-Government in Certain Districts of Donetsk and Luhansk Oblasts” (available at *https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/en/1930-20#Text,* accessed on September 20, 2022)

Law of Ukraine no. 2167-VIII dated October 6, 2017 “On creating the necessary conditions for a peaceful settlement of the situation in certain areas of Donetsk and Lugansk regions” (available at *https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2167-19#Text*, accessed on September 20, 2022)

Decree of the Head of the Donetsk People's Republic no. 40 dated February 28, 2022 “On Approval of the Regulations on the Interdepartmental Operational Headquarters for Coordinating Activities for the Primary Life Support of the Population of the Liberated Territories, Previously Temporarily Under the Control of Ukraine (Published on March 1, 2022)” (available at *http://npa.dnronline.su/2022-03-01/ukaz-glavy-donetskoj-narodnoj-respubliki-40-ot-28-02-2022-goda-ob-utverzhdenii-polozheniya-o-mezhvedomstvennom-operativnom-shtabe-dlya-koordinatsii-deyatelnosti-po-pervoocherednomu-zhizneobespecheniyu.html,* accessed on September 20, 2022)

Decree of the Head of the Donetsk People's Republic no. 185 dated June 8, 2023 “On declaring invalid the Decree of the Head of the Donetsk People's Republic dated February 28, 2022 No. 40 "On approval of the Regulations on the Interdepartmental Operational Headquarters for coordinating activities for the priority livelihood of the population of the liberated territories that were previously temporarily under the control of Ukraine"” (available at *http://npa.dnronline.su/2023-06-08/ukaz-vrio-glavy-donetskoj-narodnoj-respubliki-185-ot-08-06-2023-goda-o-priznanii-utrativshim-silu-ukaza-glavy-donetskoj-narodnoj-respubliki-ot-28-fevralya-2022-g-40-ob-utverzhdenii-polozheniya-o-mezh.html*, accessed on September 20, 2022)

Order of the State Defense Committee of DPR no. 5 dated April 9, 2022 recognizing as unlawful the activities of OSCE SMM on the territory of the Donetsk People's Republic (available at *http://npa.dnronline.su/2022-04-09/rasporyazhenie-gosudarstvennogo-komiteta-oborony-dnr-5-ot-09-04-2022-g.html,* accessed on September 20, 2022)

Websites:

https://cxid.info/153706_doneck-i-lugansk-predlozhili-ukraine-svoi-novyi-plan-po-uregulirovaniyu-na-donbasse-osobyi-status-tolko-do-goda.html (accessed on October 5, 2022):

https://dan-news.ru/politics/bez-prjamogo-dialoga-ukrainy-s-donbassom-ne-budet-progressa-v-peregovorah/ (accessed on October 5, 2022) *“There will be no progress in negotiations without direct dialogue between Ukraine and Donbass, Nikonorova said”* (01/28/2022, in original in Russian language)

https://glavadnr.ru/documents/ukazy/glava-dnr-ureguliroval-nekotorye-voprosy-predostavleniya-gosudarstvennyh-i-munitsipalnyh-uslug/ (accessed on October 5, 2022): “The head of the DPR has settled some issues of the provision of state and municipal services” (09/15/2022, in original in Russian language)

https://glavadnr.ru/documents/ukazy/glava-dnr-utverdil-dopolnitelnye-sotsialnye-garantii-otdelnym-kategoriyam-lits-i-chlenam-ih-semej (accessed on October 5, 2022): “The head of the DPR approved additional social guarantees for certain categories of persons and members of their families” (09/15/2022, in original in Russian language)

https://glavadnr.ru/news/nam-nuzhna-pobeda-i-ona-neizbezhna-denis-pushilin-prinyal-uchastie-v-torzhestvah-po-sluchayu-dnya-osvobozhdeniya-donbassa/ (accessed on October 5, 2022): “‘We need victory, and it is inevitable’: Denis Pushilin took part in the

celebrations on the occasion of the Day of the Liberation of Donbass" (09/09/2022, in original in Russian language)

https://glavadnr.ru/news/pozdravlenie-glavy-dnr-denisa-pushilina-po-sluchayu-dnya-shahtera-2022/ (accessed on October 5, 2022): "Video congratulations from the Head of the DPR Denis Pushilin on the occasion of Miner's Day" (08/28/2022, in original in Russian language)

https://glavadnr.ru/press/denis-pushilin-zayavil-chto-nikakimi-snaryadami-kievu-ne-udastsya-istrebit-mechtu-zhitelej-donbassa-o-edinstve-s-rossiej/ (accessed on October 5, 2022): "Denis Pushilin said that Kyiv will not be able to destroy the dream of the inhabitants of Donbass about unity with Russia with any shells" (09/22/2022, in original in Russian language)

https://www.president.gov.ua/news/tkg-provela-chergovu-zustrich-u-rezhimi-videokonferenciyi-60793 (accessed on October 5, 2022): "TCG held another meeting via video conference" (09/22/2022, in original in Ukrainian language)

FACING THE AI'S CHALLENGES:
MORAL DIMENSIONS OF LAW IN THE DIGITAL AGE

Brîndușa Gorea, PhD Professor
Anca-Viorica Bogdan, PhD Assistant
„Dimitrie Cantemir" University of Tîrgu Mureș

Abstract: Artificial Intelligence has already invaded the entire living space of humanity, whether we are aware of it or not, whether we agree or not. The question that arises is what will be the impact of this AI invasion on Law? More specifically, what influence will it have on the social relations that legal norms regulate and on everyday legal activities, on legal life in general. Moreover, it is necessary to ask ourselves if a reevaluation of the moral and even philosophical dimension of the Law is required. If so, in what sense, in what direction, what concrete measures should be taken, what new ethical and legal norms should be adopted? We try in this paper to provide some answers to these questions, being aware, however, that questions of this type remain an open topic. This, because - on the one hand - a possible exhaustive answer far exceeds the dimensions of the present research, and - on the other hand - such an approach can only be permanent, trying to keep up with technological evolution.
Keywords: *Law, Values, Artificial Intelligence regulations, Moral challenges, Digital Age*

Inteligența artificială în Era digitală

Articolul de față pornește de la constatarea, care nu credem că mai trebuie argumentată, că trăim în plină Eră digitală, adică într-o epocă în care tehnologia a depășit etapa sa mecanică, electronică și analogică. Numită și Era informațională, această nouă etapă de dezvoltare a tehnologiei a debutat printr-o „revoluție", etichetată în general ca „digitală" (așa cum au fost, la timpul lor, revoluția agricolă și cea industrială)[1].

Nu ne propunem în cadrul restrîns ale acestei lucrări să discutăm istoricul sau conceptele de bază ale Erei digitale, ci ne vom mulțumi să observăm că noile tehnologii ne transformă viețile, fie că suntem sau nu conștienți, fie că suntem sau nu de acord. Inteligența artificială (numită în continuare IA) a invadat deja întreg spațiul vital al umanității și dă naștere unor preocupări din ce în ce mai aplicate, nu doar la nivel economic, ci și din perspectivă filosofică, etică și juridică.

[1] Despre istoria revoluțiilor tehnologice și valurile revoluției online, a se vedea Marc Ulieriu, Viva la e-Revolucion!, disponibil online pe https://www.zf.ro/ziarul-de-duminica/viva-la-e-revolucion-i-3074943 (accesat la 19.06.2024).

Inteligența artificială (IA) își face marcată prezența cu un ritm amețitor de expansiv[2] în toate aspectele vieții, intervenind cu o schimbare radicală în tot ceea ce înseamnă existența indivizilor și a societății în ansamblul său. Este de necontestat faptul că, odată cu infiltrarea acesteia în societate, atrage după sine atît o serie de provocări și avantaje, cît și unele aspecte negative, astfel încît este necesară o ajustare continuă a tuturor domeniilor de interes social[3].

Impactul social al IA

IA aduce cu sine o adevărată reconfigurare a vieții cotidiene, ceea ce implică influențe majore asupra modului de gîndire, personalității umane, și, nu în ultimul rînd, asupra modului de interacțiune în societate. Chiar dacă, pe de o parte, IA și noile tehnologii vin cu incontestabilul avantaj al eficienței, pe de altă parte, intervine riscul diminuării sau chiar al pierderii abilităților specific umane[4]. Un aspect deosebit de important este, în acest context, pericolul izolării în societate. Cu toate că noile tehnologii au fost create cu scopul de a facilita interacțiunea umană, în realitate am putea spune că efectul produs nu este în totalitate cel urmărit. Credem că este bine-cunoscută imaginea grupurilor de tineri aflați în societate care, în loc sa interacționeze cu cei din jur, o fac în mod virtual, cu ajutorul telefonului. De fapt, ei se află împreună într-un anumit loc, dar mintea lor este altundeva.

În urma unui studiu făcut de Parlamentul European în anul 2020, s-au identificat o serie de rezultate referitoare la impactul IA asupra securității, democrației, companiilor și locurilor de muncă. Astfel, se estimează că volumul de date produse în întreaga lume va crește semnificativ, de cel puțin cinci ori pînă în anul 2025; va interveni creșterea estimată a productivității muncii corelată cu IA cu pînă la 37%, pînă în 2035; se va reduce emisia de gaze cu efect de seră cu pînă la 4% pînă în 2030; 14% din locurile de muncă din țările OCDE au un grad ridicat de automatizare, iar 32% s-ar putea confrunta cu schimbări substanțiale[5].

---

[2] Cu privire la ritmul exponențial în care evoluează tehnologia (care a dat naștere și conceptului de „Eră Exponențială"), a se vedea: Azeem Azhar, *Exponențial: cum să nu fim depășiți de progresul rapid al tehnologiei*, Curtea Veche Publishing, 2024.

[3] Ca exemplu, pentru o analiză a modului în care se poate adapta educația juridică din România la schimbările digitale, a se vedea: Brinduşa Gorea, Oana Voica Nagy, Ioana Raluca Toncean-Luieran (2021), *Adapting legal education to digital transformation: A Romanian studycase*, Conference Proceedings EDUNOVATIC 2021. Madrid, Spain: Redine, pp. 185-190, disponibil online pe: https://www.edunovatic.org/proceedings-2021/ sau Brînduşa Gorea, Oana Voica Nagy, Ioana Toncean-Luieran (2021), *Educația juridică online: oportunități și provocări*, în Revista „Universul Juridic", nr. 3 / 2021, disponibil online pe: https://www.universuljuridic.ro/educatia-juridica-online-oportunitati-si-provocari/

[4] Pentru detalii, a se vedea C. Pelau, I. Ene, M.-I. Pop, *Impactul inteligenței artificiale asupra identității consumatorilor și a abilităților umane*, disponibilă la adresa web: https://www.amfiteatrueconomic.ro/ArticolRO.aspx?CodArticol=2977 (accesat la data de 15 mai 2024).

[5] Pentru detalii, a se vedea adresa web: https://www.europarl.europa.eu/topics/ro/article/20200918STO87404/inteligenta-artificiala-oportunitati-si-pericole (accesat la data de 21 mai 2024).

Prin urmare, putem vorbi cu adevărat de o serie de transformări majore care, în mod cert, vor influența viețile noastre, de la tot ce înseamnă cotidian, pînă la cele mai inedite situații pe care, probabil, la ora actuală, nici nu ni le putem imagina.

Cum răspunde Dreptul provocărilor Erei digitale

În fața acestei avalanșe de schimbări accelerate, prima întrebare care se pune este dacă suntem pregătiți, ca indivizi și ca societate, pentru impactul pe care noile tehnologii îl aduc asupra vieții noastre cotidiene, dar și asupra valorilor care ne definesc ca oameni. Suntem pe deplin conștienți de consecințele alegerilor noastre prezente și viitoare? Avem o strategie pentru a face față schimbărilor accelerate cu care ne confruntăm?

La nivel individual, la asemenea întrebări nu se pot oferi decît răspunsuri particulare, de la caz la caz. Dar corpul social nu doar creează, generează valori, principii și standarde de conviețuire, ci deseori le adoptă pe cele impuse sau recomandate de legiuitori, în sensul cel mai larg al acestui din urmă termen. Cu alte cuvinte, în democrație (chiar și în înțelesul ei de „democrație digitală") cetățenii se bazează pe organismele legislative pentru a le oferi norme de conduită, repere de acțiune și sentimentul de încredere în propriile opțiuni. Aceasta cu atît mai mult în vremuri tulburi, cînd schimbările sociale se multiplică într-un ritm fără precedent și cînd amenințările de toate felurile cresc exponențial, la fel ca și speranțele și perspectivele de dezvoltare individuală și colectivă.

Comisia Europeană, adică instituția UE responsabilă cu întocmirea propunerilor legislative și punerea în aplicare a deciziilor, afișează un optimism obligatoriu în contextul unor asemenea îngrijorări sociale profunde: „O Europă pregătită pentru era digitală", proclamă un document informativ disponibil pe website-ul său[6]. Aceasta mulțumită Strategiei digitale a UE, care pornește de la premisa că „tehnologia digitală transformă viețile cetățenilor" și are ca scop „ca această transformare să fie în avantajul cetățenilor și întreprinderilor (...)"[7]. Conștientă de riscurile și amenințările intrinsece pe care Era digitală le presupune, Comisia afirmă că „Uniunea trebuie să își consolideze suveranitatea digitală și să-și stabilească propriile standarde în loc să le urmeze pe ale altora (...)"[8].

Care sunt însă aceste standarde de urmat, aceste valori călăuzitoare pe care trebuie să ni le asumăm sau reasumăm? Cu ale cuvinte, care este impactul acestei invazii tehnologice asupra relațiilor sociale pe care normele juridice le reglementează și asupra activităților noastre cotidiene? E necesar ca Dreptul să ia măsuri noi, adecvate noilor realități economice și sociale?

[6] https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/europe-fit-digital-age_ro (accesat la 19.06.2024).
[7] Idem.
[8] Idem.

Cadrul de reglementare pentru IA: „un ecosistem de încredere”

Încă din 2020, Comisia Europeană a încercat să dea un răspuns acestor dileme, printr-o „Carte albă” intitulată „Inteligența artificială - O abordare europeană axată pe excelență și încredere”[9]. Dacă „excelența” presupune mai curînd aspecte tehnice și financiare ale planului european privind IA (cercetarea, investițiile, acceptarea de către piață, competențele și talentele, datele și cooperarea internațională), „încrederea” este un atribut mai greu de definit și, mai ales, de cîștigat și păstrat.

Fără îndoială, bunăstarea economică și socială poate cîștiga enorm din utilizarea IA și a noilor tehnologii, în Europa și în întreaga lume. Tehnologia digitală „este din ce în ce mai importantă pentru fiecare aspect al vieții de zi cu zi” și „este o șansă pentru Europa”, dar numai cu condiția ca „oamenii să poată avea încredere în aceasta”[10]. Dacă IA ne poate oferi o multitudine de beneficii „pe care abia începem să ni le imaginăm”, ea implică și „o serie de riscuri potențiale, cum ar fi un proces decizional opac, discriminarea de gen sau de alt tip, intruziunea în viața noastră privată sau utilizarea în scopuri infracționale”[11].

Răspunsul la întrebarea dacă putem sau nu avea încredere în utilizarea noilor tehnologii digitale, existente sau încă pe cale să apară, depinde de grila etică la care ne raportăm în luarea deciziilor, adică de valorile pe care le punem la baza procesului decizional. În lumea democratică, aceste valori sunt recunoscute juridic individului în primul rînd prin așa-numitele „drepturi și libertăți fundamentale”, ale omului și ale cetățeanului. Totuși, credem că un concept ca cel de „valoare” depășește cu mult sfera garanțiilor juridice și a Dreptului în general, pentru că implică o conștiință de tip axiologic, care se sustrage posibilităților de reglementare.

Cum putem, așadar, să învestim cu încredere utilizarea IA? Cum putem evita riscurile și amenințările ce par iminente[12]? Răspunsul mai sus citatei Carte albe este că sunt șapte cerințe esențiale pentru aceasta[13]:

(1) implicare și supraveghere umană;

(2) robustețe tehnică și siguranță;

(3) respectarea vieții private și guvernanța datelor;

(4) transparență;

---

[9] Documentul este disponibil online pe https://commission.europa.eu/document/download/d2ec4039-c5be-423a-81ef-b9e44e79825b_ro?filename=commission-white-paper-artificial-intelligence-feb2020_ro.pdf (accesat la 19.06.2024).

[10] Idem, p. 1.

[11] Idem.

[12] Riscurile utilizării IA sunt analizate detaliat în secțiunea 5 a Cartei albe (pp. 12-14), fiind categorisite în riscuri pentru drepturile fundamentale, inclusiv protecția datelor cu caracter personal și a vieții private și discriminarea, pe de o parte, și riscuri pentru siguranță și funcționarea eficace a regimului de răspundere, pe de altă parte.

[13] Aceste cerințe au fost stabilite de un Grup de experți la nivel înalt instituit de CE, printr-un document numit „Orientări pentru o IA fiabilă”, publicat în aprilie 2019 (https://ec.europa.eu/futurium/en/ai-alliance-consultation/guidelines#Top).

(5) diversitate, nediscriminare și echitate;

(6) bunăstare societală și de mediu;

(7) responsabilitate.

Putem observa că unele dintre aceste cerințe au o conotație obiectivă, tehnică, mai mult sau mai puțin măsurabilă, în timp ce altele sunt mai degrabă de ordin etic, la limită – cuantificabile juridic.

Concluzia generală a documentului este că „IA este o tehnologie strategică ce oferă numeroase beneficii cetățenilor, întreprinderilor și societății în ansamblu, cu condiția ca aceasta să fie centrată pe factorul uman, etică și durabilă și să respecte drepturile și valorile fundamentale.”. Pentru a stabili coordonatele concrete în vederea dezvoltării și adoptării unei „IA etice și de încredere în întreaga economie a UE (...)”, care „ar trebui să acționeze în serviciul cetățenilor și să fie o forță a binelui în societate”, Comisia europeană a lansat o consultare publică, solicitînd puncte de vedere și propuneri concrete atît din partea societății civile, cît și a reprezentanților industriei și a mediului academic din statele membre.

Legea Inteligenței Artificiale. O regîndire a contractului social?

Rodul acestor demersuri a fost adoptarea, la 13 martie 2024, a primei reglementări privind Inteligența Artificială[14], o premieră legislativă nu doar la nivel european, ci la nivel global. Noua Lege privind IA pornește de la premisele pe care le-am discutat mai sus, stabilite prin Carta albă „Inteligența artificială - O abordare europeană axată pe excelență și încredere”, dar merge mai departe la nivel de reglementare și stabilește norme concrete și obligații clare privind aspecte specifice utilizării tehnologiei IA, precum și restricții și sancțiuni. Se înființează, totodată, Biroul European pentru Inteligența Artificială, preconizat să devină Centrul de competență al UE în materie de IA[15].

Întrucît analiza detaliată acestui act normativ european nu face obiectul studiului de față, vom arăta doar că Regulamentul precizează expres că „urmărește să protejeze drepturile fundamentale, democrația, statul de drept și sustenabilitatea mediului în fața sistemelor de IA cu grad ridicat de risc”. Sunt interzise (cu unele excepții, în cazul organelor de aplicare a legii) acele utilizări ale Inteligenței artificiale care amenință drepturile cetățenilor, precum: sistemele biometrice de clasificare bazate pe caracteristicile sensibile ale persoanelor, extragerea fără scop precis a imaginilor faciale de pe internet

[14] Regulamentul Parlamentului European și al Consiliului de stabilire a unor norme armonizate privind inteligența artificială (Legea privind inteligența artificială) și de modificare a anumitor acte legislative ale Uniunii, disponibil online pe https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=CELEX:52021PC0206 (accesat în 19.06.2024). Noul act normativ mai trebuie adoptat formal și de Consiliul UE, va intra în vigoare la 20 de zile după publicarea în Jurnalul Oficial și va fi pe deplin aplicabil la 24 de luni (cu unele excepții) după intrarea în vigoare.

[15] Pentru explicații suplimentare, teoretice și practice, privind recent adoptata Lege europeană privind Inteligența artificială, a se vedea https://saa.ro/ro/noutati/regulamentul-ai-consideratii-de-natura-legala-si-practica/ (accesat în 19.06.2024).

ori din înregistrările camerelor video cu circuit închis, pentru a crea baze de date de recunoaștere facială, recunoașterea emoțiilor la locul de muncă și în școli, atribuirea unui punctaj social, sistemele de poliție predictivă (cînd acestea se bazează doar pe stabilirea profilului unei persoane sau pe analizarea caracteristicilor sale) și IA care manipulează comportamentul uman sau exploatează vulnerabilitățile oamenilor.

Dreptul în Era digitală. Provocările viitorului

Timpul ne va spune dacă noile prevederi legislative europene în materie de Inteligență Artificială vor fi urmate și de altele, la nivel mondial, dacă asemenea reglementări vor putea fi implementate efectiv și dacă vor contribui la întărirea încrederii publice în IA și la progresul societății. Deocamdată, previziunile experților sunt optimiste. Cu titlu de exemplu, co-raportorul Comisiei pentru libertăți civile, dl. Dragoș Tudorache (Renew, România) a declarat: „UE a obținut rezultate. Am legat conceptul de inteligență artificială de valorile fundamentale care stau la baza societăților noastre. Cu toate acestea, vom avea mult de lucru în afara legii IA în sine. IA ne va obliga să regîndim contractul social în centrul democrațiilor noastre, al modelelor noastre educaționale, al pieței forței de muncă și al modului în care se desfășoară operațiunile militare. Legea IA reprezintă un punct de plecare pentru un nou model de guvernanță construit în jurul tehnologiei. Acum trebuie să ne concentrăm pe punerea în practică a acestei legi”[16].

Trebuie să remarcăm, totuși, că nicio legislație, oricît de exhaustivă s-ar dori, nu va putea ține pasul cu ritmul furtunos al schimbărilor tehnologice accelerate, cu creșterea exponențială a valului informațional cu care se confruntă societatea.

Situîndu-se la confluența dintre tehnologie, politică și Drept, tînărul avocat și cercetător al fenomenului juridic contemporan Jamie Susskind ne avertizează[17] că, în era digitală, sistemul de justiție va funcționa total diferit: utilizarea forței, ca formă a constrîngerii statale pentru respectarea legii, se va schimba fundamental. Va apărea un nou tip de legislație, „legea digitală” care va fi aplicată de sistemele digitale. Vom fi forțați să nu încălcăm legea, în loc să fim pedepsiți ulterior. Nu vom mai putea noi să decidem acțiunile noastre, pentru că algoritmii nu ne vor mai lăsa să parcăm ilegal, ne vor urmări tot timpul și ne vor prinde de cîte ori încălcăm viteza legală sau încercăm să „fentăm” legea, indiferent cum. Legea va fi adaptabilă, modificîndu-se în funcție de situație. Spre exemplu, nu vei mai fi nevoit să respecți limita de viteză, pentru că algoritmii ți-o vor regla în funcție de trafic sau condițiile meteorologice. Legea nu va mai fi redactată în limbajul tradițional, ci de un cod mașină.

[16] Sursa: https://www.juridice.ro/689398/legea-ue-privind-inteligenta-artificiala.html (accesat în 19.06.2024).
[17] A se vedea J. Susskind, *Politica viitorului -Tehnologia digitală și societatea*, Editura Corint, 2019, p. 118 și urm.

Principalul pericol identificat de Susskind este acela că, treptat, poate chiar fără să ne dăm seama la început, devenim tot mai subjugați de sisteme digitale pe care abia dacă le putem înțelege, cu atît mai puțin controla. Acest lucru ne pune, în schimb, la cheremul celor care controlează sistemele digitale. Autorul propune două modalităţi de a evita o asemenea soartă, ambele bazate pe premise etice. Prima este transparenţa: să ne asigurăm că cei care pot să influențeze libertăţile de bază, să influențeze procesul democratic sau să se ocupe de dreptatea socială nu sunt niciodată lăsaţi să acţioneze în obscuritate. A doua constă în ceea ce Susskind numește noua separație a puterilor: să ne asigurăm că nicio entitate nu poate să controleze mai mult de un mijloc de exercitare a forţei, de supraveghere şi de control al percepţiei sau să deţină monopolul asupra oricăreia dintre acestea.

Numeroși gînditori contemporani, nu doar juriști, se apleacă asupra rolului pe care Dreptul trebuie să îl joace în această etapă plină de provocări pentru umanitate[18]. E vorba nu numai despre impactul pe care IA și noile tehnologii îl au asupra tuturor domeniilor vieții publice, deci implicit și asupra Dreptului, ci mai ales despre rolul pe care acesta din urmă și-l asumă ca factor reglator.

În loc de concluzii: Se poate lipsi Dreptul de o conștiință de sine de tip filosofic?

Credem că răspunsul la această întrebare nu poate fi decît cel negativ. Dreptul s-a născut dintr-o nevoie socială profundă, nevoia de conviețuire pașnică și echitabilă. În Era digitală, definiția dată Dreptului de Iustinian, în Antichitate, aceea de artă a binelui și a dreptății (*ars boni et aequi*) nu s-a perimat cîtuși de puțin, dar s-a îmbogățit și s-a nuanțat în funcție de înțelesul pe care omenirea l-a atribuit termenilor de „bine" sau „dreptate". Cert este că la baza oricărui sistem juridic stau valorile pe care o societate și le asumă la un moment dat. Iar aceste valori pot să varieze în timp și în spațiu, pot - și uneori sunt nevoite - să evolueze, să se schimbe, să se adapteze nevoilor epocii[19]. Chiar dacă nu întotdeauna putem atribui valorilor sociale un înțeles stabil și imuabil, valorile profund umane – demnitatea, setea de adevăr, bine și frumos, simțul dreptății, căutarea sensului vieții – au stat întotdeauna la baza oricărui sistem juridic care aspiră la bunăstarea tuturor membrilor corpului social. Acest efort permanent al Dreptului, de a

[18] Doar cu titlu de exemplu îl citățm pe fizicianul și cosmologul M. Tegmark (a cărui lucrare *Viața 3.0. Omul în epoca inteligenței artificiale*, a fost publicată și în traducere română, în 2019, la editura Humanitas) sau pe istoricul israelian Yuval Noah Harari (cu bine-cunoscutele sale lucrări *Sapiens - Scurtă istorie a omenirii* – Editura Polirom, 2017 și *Homo Deus - Scurtă istorie a viitorului* – Editura Polirom, 2018).

[19] A se vedea în acest sens: Brîndușa Gorea (2018), *...And Justice for All. Legal interpretation on democratic values*, în „Curentul Juridic – Juridical Current", 2018, Vol. 72, No. 1, pp. 13-26, available online: http://revcurentjur.ro/old/arhiva/attachments_201801/recjurid181_1F.pdf ; Brîndușa Gorea (2020), *Libertate și luciditate. Noile dileme ale dreptului viu*, în Iulian Boldea, Dumitru-Mircea Buda, Cornel Sigmirean (Editors), „Mediating Globalization: Identities in Dialogue, Section: Social Sciences", Arhipelag XXI Press, Tîrgu Mureș, 2018, available online: http://www.upm.ro/gidni/GIDNI-05/GIDNI-05%20Social%20Sciences.pdf.

garanta pacea socială, este de neconceput în lipsa unei conștiințe a valorilor umane, iar o asemenea conștiință de sine a Dreptului nu poate fi decît de tip filosofic.

Provocările Erei digitale ne obligă la o reevaluare a valorilor noastre individuale și colective, iar Dreptul nu se poate sustrage de la acest travaliu. Ca să ne putem încrede în reglementările juridice, să ne lăsăm călăuziți de Drept în vremurile tulburi, dar fascinante, pe care le trăim, trebuie să (re)deschidem calea reflecției axiologice asupra Legii și Justiției și poate să le includem într-o hermeneutică socială nouă, adaptată zilelor noastre și pregătită să facă față viitorului imprevizibil al omenirii.

Pentru a evita riscul de dezumanizare, Dreptul nu poate abdica de la aceste deziderate. El este obligat să își păstreze conștiința valorilor umane și (sau mai ales) în Era digitală.

Bibliografie

Azeem Azhar (2024), *Exponențial: cum să nu fim depășiți de progresul rapid al tehnologiei*, Curtea Veche Publishing, 2024

Brîndușa Gorea (2018), *...And Justice for All. Legal interpretation on democratic values*, în „Curentul Juridic – Juridical Current", 2018, Vol. 72, No. 1, pp. 13-26, disponibil online pe: http://revcurentjur.ro/old/arhiva/attachments_201801/recjurid181_1F.pdf ;

Brîndușa Gorea (2020), *Libertate și luciditate. Noile dileme ale dreptului viu*, în Iulian Boldea, Dumitru-Mircea Buda, Cornel Sigmirean (Editors), „Mediating Globalization: Identities in Dialogue, Section: Social Sciences", Arhipelag XXI Press, Tîrgu Mureș, 2018, available online: http://www.upm.ro/gidni/GIDNI-05/GIDNI-05%20Social%20Sciences.pdf;

Brîndușa Gorea, Oana Voica Nagy, Ioana Raluca Toncean-Luieran (2021), *Adapting legal education to digital transformation: A Romanian studycase*, Conference Proceedings EDUNOVATIC 2021. Madrid, Spain: Redine, pp. 185-190, disponibil online pe: https://www.edunovatic.org/proceedings-2021/

Brîndușa Gorea, Oana Voica Nagy, Ioana Toncean-Luieran (2021), *Educația juridică online: oportunități și provocări*, în Revista „Universul Juridic", nr. 3 / 2021, disponibil online pe: https://www.universuljuridic.ro/educatia-juridica-online-oportunitati-si-provocari/

Yuval Noah Harari (2018), *Homo Deus - Scurtă istorie a viitorului*, Editura Polirom;

C. Pelau, I. Ene, M.-I. Pop, *Impactul inteligenței artificiale asupra identității consumatorilor și a abilităților umane*, disponibil online pe: https://www.amfiteatrueconomic.ro/ArticolRO.aspx?CodArticol=2977;

J. Susskind (2019), *Politica viitorului -Tehnologia digitală și societatea*, Editura Corint;

Marc Ulieriu, *Viva la e-Revolucion!*, articol disponibil online pe https://www.zf.ro/ziarul-de-duminica/viva-la-e-revolucion-i-3074943;

Inteligența artificială: oportunități și pericole, articol disponibil online pe: https://www.europarl.europa.eu/topics/ro/article/20200918STO87404/inteligenta-artificiala-oportunitati-si-pericole;

Strategia digitală a UE, disponibilă online pe: https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/europe-fit-digital-age_ro;

Cartea albă a Comisiei Europene – „Inteligența artificială - O abordare europeană axată pe excelență și încredere”, disponibilă online pe https://commission.europa.eu/document/download/d2ec4039-c5be-423a-81ef-b9e44e79825b_ro?filename=commission-white-paper-artificial-intelligence-feb2020_ro.pdf ~~(accesat la 19.06.2024)~~;?

„Orientări pentru o IA fiabilă”, document CE publicat în aprilie 2019, disponibil online pe: https://ec.europa.eu/futurium/en/ai-alliance-consultation/guidelines#Top;

Regulamentul Parlamentului European și al Consiliului de stabilire a unor norme armonizate privind inteligența artificială (Legea privind inteligența artificială) și de modificare a anumitor acte legislative ale Uniunii, disponibil online pe https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=CELEX:52021PC0206

Stratulat, Albulescu, *Regulamentul AI – Considerații de natura legala si practica*, articol disponibil online pe: https://saa.ro/ro/noutati/regulamentul-ai-consideratii-de-natura-legala-si-practica/;

Legea UE privind inteligența artificială, articol disponibil pe: https://www.juridice.ro/689398/legea-ue-privind-inteligenta-artificiala.html.